M. ARCTA
SŁOWNIK ILUSTROWANY JĘZYKA POLSKIEGO

WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE.

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/slownikilustrowa0000marc

M. ARCTA

SŁOWNIK ILUSTROWANY JĘZYKA POLSKIEGO

WYDANIE TRZECIE

TOM DRUGI

WYDAWNICTWO M. ARCTA W WARSZAWIE

DRUKARNIA ZAKŁADÓW WYDAWNICZYCH
M. ARCT SP. AKC. W WARSZAWIE
CZERNIAKOWSKA 225
1929

OBJAŚNIENIE SKRÓTÓW

a. = albo
afryk. = afrykański
algeb. = algebra
amer. = amerykański
anat. = anatomja
ang. = angielski
antr. = antropologja
ar. = arabski
archit. = architektura
astr. = astronomja
austral. = australijski
aut. = automobilizm
bakt. = bakterjologja
bart. = bartnictwo
bezokol. = bezokolicznik
białor. = białoruski
bil. = bilard
biol. = biologja
blach. = blacharstwo
blm. = bez liczby mnog.
blp. = bez liczby pojed.
błędn. = błędnie
bług. = bułgarski
bot. = botanika
braz. = brazylijski
bret. = bretoński
bud. = budownictwo
cel. = celownik
celt. = celtycki
chald. = chaldejski
chem. = chemja
chińs. = chiński
chirurg. = chirurgja
ciesiels. = ciesielstwo
cukiern. = cukiernictwo
cukr. = cukrownictwo
czas. = czasownik
cz. przesz. = czas przeszły
cz. ter. = czas teraźniejszy
czes. = czeski
częstl. = częstotliwy
daw. = dawniej
dent. = dentystyka
dok. = dokonany
dom. = domyślnie
dop. = dopełniacz
dosł. = dosłownie
druk. = drukarstwo
duńs. = duński
el. = elektrotechnika
embr. = embrjologja
fig. = figura
fil. = filozofja
fiz. = fizyka
fizjol. = fizjologja
flam. = flamandzki
flis. = flisactwo
for. = forma
fot. = fotografja
fr. = francuski
garb. = garbarstwo
garn. = garncarstwo
geol. = geologja
gimn. = gimnastyka
gmin. = gminny
gorz. = gorzelnictwo
górn. = górnictwo
gr. = grecki
gram. = gramatyka
grłć. = grecko-łaciński
gwar. = gwarowy
handl. = handlowy
hebr. = hebrajski
her. = heraldyka
hind. = hinduski
hiszp. = hiszpański
hol. = holenderski
hutn. = hutnictwo
imiesł. = imiesłów
inż. = inżynierja
iron. = ironiczny
jap. = japoński
jdtl. = jednotliwy
jednokr. = jednokrotny
jęz. = językoznawstwo
karaib. = karaibski
karc. = karciarstwo
kotl. = kotlarstwo
kow. = kowalstwo
kraw. = krawiecczyzna
krc. = kroacki
krystalogr. = krystalografja
kuch. = kucharstwo
lek. = lekarski
lekc. = lekceważąco
leśn. = leśnictwo
licz. = liczebnik
lit. = litewski
lm. = liczba mnoga
log. = logika
lotn. = lotnictwo
lp. = liczba pojedyn.
lud. = ludowy
łć. = łaciński
m. = męski
malajs. = malajski
malar. = malarstwo
mat. = matematyka
mech. = mechanika
med. = medycyna
meks. = meksykański
men. = mennictwo
miern. = miernictwo
min. = mineralogja
mitol. = mitologja
mong. = mongolski
mular. = mularstwo
murar. = murarstwo
muz. = muzyka
myśl. = myślistwo
ndm. = nieodmienny
nied. = niedokonany
nieos. = nieosobowy

nij. = nijaki
nm. = niemiecki
ogrod. = ogrodnictwo
os. = osoba
p. = patrz
paragw. = paragwajski
peruw. = peruwjański
pgrdl. = pogardliwie
pieszcz. = pieszczotliwie
piw. = piwowarstwo
portug. = portugalski
posp. = pospolicie
powr. = powroźnictwo
praw. = prawodawstwo
prow. = prowincjonalny
prs. = perski
przeciw. = przeciwieństwo
przen. = przenośnie
przyim. = przyimek
przym. = przymiotnik
przyp. = przypadek
przysł. = przysłówek
psych. = psychologja
r. = rodzaj
radjot. = radjotechnika
retor. = retoryka
ros. = rosyjski
rub. = rubaszny
rum. = rumuński
ruszn. = rusznikarstwo
rzecz. = rzeczownik
rzem. = rzemieślniczy
rzeźn. = rzeźnictwo
rz.m. = rzeczown. męski
rz.n. = rzeczown. nijaki
rz.ż. = rzeczown. żeński
sanskr. = sanskrycki
siodl. = siodlarstwo
skand. = skandynawski
skr. = skrócone
słowac. = słowacki
sp. = spójnik
spiryt. = spirytyzm
sport. = sportowy
srb. = serbski
stpl. = staropolski
stol. = stolarstwo
st. najw. = stopień najwyższy
st. wyż. = stopień wyższy
styl. = stylistyka
szczeg. = szczególnie
szewc. = szewctwo
szw. = szwedzki
ś. = się
ślus. = ślusarstwo
tapic. = tapicerstwo
tat. = tatarski
teatr. = teatralny
techn. = techniczny
tel. = telegraficzny
tkac. = tkactwo
trygon. = trygonometrja
tur. = turecki
tybet. = tybetański
ucz. = uczniowski
ukr. = ukraiński
weter. = weterynarja
węg. = węgierski
wielokr. = wielokrotny
wł. = włoski
właśc. = właściwie
wog. = wogóle
wojsk. = wojskowy
wykrz. = wykrzyknik
wyraż. = wyrażenie
zaim. = zaimek
zam. = zamiast
zbior. = zbiorowy
zdr. = zdrobniały
zeg. = zegarmistrzostwo
zgr. = zgrubiały
zł. = złotnictwo
zool. = zoologja
żarg. = żargonowy
żart. = żartobliwy
żegl. = żeglarski
ż. = żeński

Przeczące *przysł.*, w sposób przeczący, przecząc.

Przeczący, który przeczy, zaprzecza, zawierający w sobie przeczenie: zdanie, wyraz **p.**; znak **p.**= służący do oznaczania ilości ujemnych, minus.

Przeczekać, spędzić czas jakiś na czekaniu; **p.** kogoś = mając więcej cierpliwości w czekaniu, dłużej wytrwać, niż ktoś inny; **p.** coś = poczekać, aż ś. coś skończy, aż coś przeminie: **p.** deszcz, burzę, noc.

Przeczenie, nieprzystawanie na czyjeś zdanie, zaprzeczanie czemuś, zbijanie czegoś, zwalczanie jakiejś myśli, projektu i t. p.; zdanie, wyraz, pismo, gest, zawierające w sobie przeczenie zbijające, twierdzenie przeciwne, negacja.

Przeczepiać *dok.* Przeczepić; przyczepiać coś inaczej, w innem miejscu.

Przeczerpać, doszczętnie wyczerpać, przebrać czerpiąc.

Przeczesać (się), cokolwiek uczesać (ś.), poprawić komuś a. sobie włosy, inaczej uczesać (ś.).

Przeczka, grunt zorany wpoprzek, bróżda poprzeczna.

Przeczniak *górn.*, stempel przy ścianach chodnika nakrzyż umocowany.

Przecznica, droga, ulica, miedza, przecinająca inną pod kątem prostym; poprzeczne ramię krzyża.

Przecznik, człowiek, lubiący ś. sprzeczać, przekora, sprzeka; belka poprzeczna.

Przeczołgać, a. **p. się,** czołgając ś., przebyć jakąś przestrzeń, czołgając ś., dostać ś. do jakiegoś miejsca.

Przeczos, otarcie, zdrapanie skóry.

Przeczucie, zdolność przeczuwania przyszłości, przewidywanie, odgadywanie mających nastąpić zdarzeń; uczucie, ostrzegające o tem, co może nastąpić a. ś. zdarzyć.

Przeczuciowy, dotyczący przeczucia.

Przeczuć — *p.* Przeczuwać.

Przeczulać *nied.* Przeczulić; czynić kogoś nadmiernie, chorobliwie czułym.

Przeczulica *lek.*, czułość nadmierna na wrażenia zewnętrzne, nadczułość, hiperestezja.

Przeczulony, nadmiernie, chorobliwie czuły, odczuwający wszystko w sposób przesadny, nadczuły, nadwrażliwy.

Przeczuwać *dok.* Przeczuć; odgadywać przewidywać uczuciem przyszłe wypadki.

Przeczyć czemuś, nie zgadzać ś. z czemś, wypowiadać zdanie przeciwne czemuś, odmawiać słuszności jakiemuś twierdzeniu, nie uznawać czegoś za słuszne i prawne; zapierać ś. czegoś.

Przeczysty, niezmiernie czysty; *przen.*, niepokalany, nieskazitelny; Panienka **P-a**=Najśw. Marja Panna.

Przeczyszczać *dok.* Przeczyścić; wyczyszczać wewnątrz, oczyszczać, przecierać; wypędzać niestrawione resztki pokarmów z żołądka i kiszek, wywoływać rozwolnienie; *przen.*, oczyszczać z grzechów, udzielać rozgrzeszenia; **p. się,** oczyszczać siebie samego; brać na przeczyszczenie, mieć rozwolnienie; *przen.*, przecierać ś., wyjaśniać ś.: niebo **p-a** ś. z chmur, rzeka z lodów.

Przeczyszczający, wywołujący rozwolnienie, rozwalniający.

Przeczyszczenie, oczyszczanie czegoś; przeczyszczenie żołądka, rozwolnienie: lekarstwo na **p.**, brać, dawać na **p.**

Przeczyścić — *p.* Przeczyszczać.

Przeczytać, odczytać wszystko, skończyć czytanie czegoś; umieć, potrafić, móc odczytać.

Przeć, pchać, popychać, cisnąć, tłoczyć, przyciskać, przypierać; *przen.*, nalegać, napierać na coś, doprowadzać gwałtem do urzeczywistnienia czegoś, domagać ś. gwałtownie czegoś, dążyć do czegoś usilnie; *przen.*, pobudzać, podniecać, skłaniać kogoś do czegoś; prze mię = mam parcie, kolki (w żołądku, w piersiach); ulegać rozkładowi, gnicju, wskutek działania ciepła i wilgoci, gnić, wytwarzając temperaturę podniesioną; odparzać ś.; gotować ś. w naczyniu zamkniętem, z małą ilością części płynnych, prażyć ś.; **p. się,** przepychać ś., przedzierać ś. dokądś, rwać ś. naprzód, dążyć dokądś usilnie.

Przećwiczać *dok.* Przećwiczyć; dokładnie kogoś ćwiczyć, wyuczać czegoś starannie; rózgami chłostać kogoś; **p. się,** ćwiczyć ś. w czemś starannie, wyuczać ś., zaprawiać ś. w czemś doskonale.

Przed, Przede, *przyim.*, z przyp. 4-ym oznacza: 1) ruch, zmierzający do zajęcia miejsca na przodzie czegoś, wprost jego strony głównej, frontowej: wyjść **p.** dom, zajechać **p.** ganek, **p.** front wojska; 2) stawienie ś. przed oblicze czyjeś, stanięcie wobec kogoś, czegoś: przyprowadzać kogoś **p.** sąd, **p.** króla, kazał go przywieść **p.** siebie, zanieść swe skargi **p.** Boga; iść **p.** siebie = wprost, nie zbaczając na strony; brać coś **p.** siebie = przedsiębrać coś, zamierzać coś uczynić; z przyp. 6-ym oznacza: 1) zajmowanie miejsca na przodzie kogoś a. czegoś, wprost jego głównej, frontowej strony: stać **p.** domem, iść, biec **p.** kimś, trzymać kogoś **p.** drzwiami, pędzić **p.** sobą; 2) w obecności czyjejś, wobec kogoś, czegoś: stanąć **p.** obliczem pańskiem, **p.** sądem, odpowiedzialność **p.** prawem; stało ś. tuż **p.** memi oczyma = wobec mnie; widzę go wciąż **p.** oczami = wciąż mi ś. jawi, jakby był obecny; rozgadać coś **p.** kimś= mówić wobec niego; skarżyć ś., ualać ś. **p.** kimś = wobec kogoś; 3) górowanie nad kimś, nad czemś, przewyższanie kogoś, czegoś: mieć coś **p.** kimś = górować nad kimś w czemś, nie mieć nikogo **p.** kimś= przenosić kogoś nad wszystkich; 4) wyprzedzenie kogoś a. czegoś w czasie: przybyć **p.** kimś, **p.** Narodzeniem Chrystusa, **p.** tygodniem= tydzień temu, przede dniem, **p.** świtem = nim zaświtał dzień, **p.** wieczorem = nim zapadł wieczór, **p.** śmiercią = nim umarł, **p.** czasem = zawcześnie, zgóry, **p.** wiekami = bardzo dawno, **p.** laty = dość dawno, przede wszystkiem = wcześniej, niż cokolwiek innego, nadewszystkiem, przedewszystkiem, **p.** tem = przedtem, wpierw; 5) przyczynę czegoś, powód jakiegoś czynu: chronić ś. **p.** deszczem, **p.** słońcem = dla uniknięcia deszczu, słońca; zamykać ś. **p.** kimś = nie puszczać kogoś do siebie; zamykać komuś drzwi **p.** nosem = nie przyjąć go u siebie, porwać coś komuś **p.** nosem, z **p.** nosa = coś, co uważał już za swoje; mam **p.** sobą np. podróż = czeka mię; mieć **p.** sobą = przedsiębrać, zamyślać, zamierzać; jako przedrostek nierozdzielny, połączony z czasownikami oznacza: 1) czynność, dokonaną przed czemś tak pod względem miejsca, jak i czasu, np. przedstawić, przedsięwziąć; 2) z rzeczownikami oznacza przedmiot, położony przed drugim przedmiotem a. wcześniejszy od niego pod względem czasu, np. przedsionek, przedmieście, przeddzień, przedświt; 3) rzeczowniki, pochodzące od czasowników, zachowują ich znaczenie, np. przedłożenie, przedsięwzięcie; 4) z przymiotnikami oznacza poprzedzanie czegoś w czasie a. co do miejsca, np. przedhistoryczny, przedpotopowy, przedwczesny, przedpokojowy, przedmiejski.

Przedać *nied.* Przedawać — *p.* Sprzedać.

Przedajność, zaprzedawanie ś., przekupność, łapownictwo.

Przedajny, przekupny, dający ś. przekupić.

Przedarcie, pęknięcie, rozdarcie.

Przedarty, rozdarty.

Przedatować, zmienić datę: **p.** list, dokument.

Przedawać — *p.* Sprzedawać.

Przedawniać się *dok.* Przedawnić ś.; tracić moc obowiązującą z upływem pewnego, określonego prawem terminu; *przen.*, wogóle tracić moc, wychodzić z użycia.

Przedawnienie, stracenie praw do władania czemś a. nabycie ich po upływie pewnego, prawem określonego terminu.

Przedawniony, ten, który skutkiem przedawnienia nie ma znaczenia, który ś. przedawnił; *przen.*, odwieczny, starożytny, starodawny, nie mający obecnie znaczenia.

Przedawny, bardzo dawny.

Przedaż, sprzedaż.

Przedażny, dotyczący przedaży; mogący być sprzedanym, wystawio-

ny na sprzedaż; dający ś. przekupić, przekupny, przedajny.

Przedać — *p.* Przedymać.

Przedbarcze, części ręki od łokcia aż do dłoni, przedramię.

Przedbojowy, poprzedzający bitwę.

Przedborze, miejsce położone przed borem, w pobliżu boru.

Przedbramny, położony przed bramą, zwłaszcza przed bramą miejską; mieszkający przed bramami miasta, przedmiejski.

Przedbrzask, chwila tuż przed wschodem słońca, brzask, przedświt.

Przedbudówek, mały budynek, wystawiony przy innym okazalszym, przybudówka.

Przedburze, chwila przed burzą.

Przedbyt, istnienie człowieka przed narodzeniem ś. na ziemi, byt poprzedni.

Przedbytowy, dotyczący istnienia przed stworzeniem, przed przyjściem na świat.

Przedchorągiewny, znajdujący ś. przed chorągwiami; *rzecz.*, w dawnym Rzymie żołnierz, zwany antesignanus.

Przedchrześcijański, odnoszący ś. do czasów, poprzedzających narodzenie ś. Chrystusa na ziemi.

Przedcień, pasmo półcienia, okalające cień.

Przedcywilizacyjny, pochodzący z epoki, poprzedzającej zjawienie ś. cywilizacji.

Przedczasowy, będący przed czasem, przedwczesny.

Przedczłowieczy, odnoszący ś. do epoki, kiedy jeszcze nie było człowieka na ziemi.

Przeddasze, poddasze przed domem, ganek kryty.

Przeddatować (list, dokument), kłaść na nim datę wcześniejszą, antedatować.

Przeddeszczowy, poprzedzający deszcz.

Przeddnieprzański, Przeddnieprski, położony z tej strony, t. j. z prawej strony Dniepru.

Przeddnieprze, prawy brzeg Dniepru, kraj, położony z tej strony Dniepru.

Przeddziad, pradziad, przodek daleki, antenat.

Przeddziejowy — *p.* Przedhistoryczny.

Przeddzienny, Przededniowy, odnoszący ś. do chwili poprzedzającej świt, odnoszący ś. do dnia poprzedniego, wczorajszego.

Przeddzień, dzień poprzedni, dzień wczorajszy, wigilja.

Przeddźwięk, dźwięk, poprzedzający jakiś dźwięk inny, słabszy od tego, który ma po nim nastąpić.

Przede — *p.* Przed.

Przedech, oddychanie przez skórę, wydzielanie gazów przez skórę, przeziew, transpiracja; okienko bez szyb w piwnicy, luft; otwór w kopcu z jarzynami; **p.** piecowy = otwór w pokrywie pieca, opatrzony zakrętką, przez który można napuścić w miarę potrzeby gorącego a. świeżego powietrza do izby.

Przedednie, poranek, czas przed dniem.

Przededniowy — *p.* Przeddzienny.

Przedegzaminowy, Przedegzaminacyjny, wypadający tuż przed egzaminami.

Przedeklamować, wypowiedzieć coś deklamując, z uroczystą powagą i intonacją.

Przedelekcyjny, dokonywający ś., zdarzający ś. przed elekcją.

Przedeliberować, rozważyć dokładnie, roztrząsnąć gruntownie.

Przedelikacić, uczynić nadto delikatnym.

Przedemigracyjny, odnoszący ś. do epoki przed emigracją (polską), t. j. przed rokiem 1831.

Przedeń, przed niego.

Przedeptywać *dok.* Przedeptać; depcąc przygniatać, rozdeptywać, deptaniem rozgniatać; wydeptywać, torować: **p.** ścieżkę; przestępować z nogi na nogę.

Przedestylować, ukończyć destylację czegoś; powtórnie destylować.

Przedewsie, chaty, położone przed wsią; wjazd do wsi.

Przedewszystkiem *przysł.*, przed wszystkiem innem, najpierw, naprzód, zwłaszcza, głównie, szczególnie, najbardziej, nadewszystko.

Przedęty, przedmuchany; rozstrojony, sforsowany, zepsuty (instrument, głos); przedziurawiony.

Przedieryjny, przedświąteczny, przedwakacyjny.

Przedfeudalny, odnoszący ś. do epoki przed wprowadzeniem ustroju feudalnego.

Przedforteczny, położony przed fortecą.

Przedfrontowy, umieszczony przed frontem.

Przedgieldowy, umieszczony przed gmachem giełdy; poprzedzający zebranie giełdowe.

Przedgórze, kraj, ciągnący się poniżej pasma górskiego, u podnóża góry.

Przedgranicze, kraj, położony z tej strony granicy, pogranicze.

Przedgraniczny, położony z tej strony granicy, pograniczny.

Przedgroble, niższy nasyp, usypany przed groblą dla jej ochrony od naporu wód.

Przedgrobowy, poprzedzający grób, t. j. śmierć, przedśmiertny. przedzgonny.

Przedgrodzie, przedmieście.

Przedgrzbiecie, część przednia grzbietu u owadów.

Przedgrzeszny, pochodzący z epoki przed popełnieniem pierwszego grzechu; niewinny, dziewiczy.

Przedgrzybnia, strzępki, powstałe przy kielkowaniu zarodników grzybów z rzędu rdzy, wyrastające przed zjawieniem ś. właściwej grzybni (fig.).

Przedgwiazdkowy, odnoszący ś. do okresu przed samą gwiazdką.

Przedhistorja, dzieje bajeczne, prahistorja.

Przedhistoryczny, przeddziejowy, odnoszący ś. do czasów bajecznych.

PRZEDGRZYBNIA

Przedimek, część mowy, umieszczana w niektórych językach przed rzeczownikami dla określenia ich rodzaju, liczby, przypadku i ściślejszego znaczenia, artykuł: **p.** oznaczony: francuskie le, la, niemieckie der, die, das, angielskie the; **p.** nieoznaczony: francuskie un, une, niemieckie ein, eine, ein, angielskie a.

Przedjagielloński, odnoszący ś. do epoki przed wstąpieniem na tron polski dynastji Jagiellonów..

Przedjarmarczny, zdarzający ś. przed jarmarkiem.

Przedjazie, tama w rzece przy jazie.

Przedjesienny, zdarzający się przed nastąpieniem jesieni.

Przedjesień, okres przejściowy między latem a jesienią.

Przedjutrze — *p.* Przeddzień.

Przedklasyczny, poprzedzający zjawienie ś. klasycyzmu.

Przedklasztorny, położony przed klasztorem, w pobliżu klasztoru; pochodzący z czasów przed założeniem klasztoru a. klasztorów.

Przedkładać *dok.* Przedłożyć; kłaść coś przed kimś, przedstawiać, proponować; tłumaczyć, wyjaśniać — *p.* Przedkładać.

Przedkonstytucyjny, pochodzący z czasów przed wprowadzeniem konstytucji.

Przedkońcowy, zdarzający się przed końcem czegoś, przedostatni.

Przedkop, nasyp, ukrywający przed nieprzyjacielem działa forteczne i załogę.

Przedkościelny, umieszczony przed kościołem, w pobliżu kościoła.

Przedkrólewie, okres przed wstąpieniem na tron nowego króla.

Przedkurp, wieśniak podlaski.

Przedkwitnienie, rozmaite ułożenie nierozwiniętego kwiatu, ułożenie części składowych w pączku kwiatowym.

Przedlecie, okres przejściowy między wiosną a. latem.

Przedletni, poprzedzający lato.

Przedlędźwiowy, Przedlędźwny, umieszczony przed lędźwiami.

Przedlistnienie, stan liści na roślinie przed ich rozwinięciem ś.

Przedlot, lot przodowniczy.

Przedławić, przełknąć z trudnością; nie można tego **p.** = nie można przenieść, znieść tego, zgodzić ś. z tem.

Przedławienie, przełknięcie; *przen.*, przesyt, przesycenie, uczucie nadmiaru czegoś.

Przedłożyć — *p.* Przedkładać.

Przedłubać, dłubaniem przedziurawić, dłubiąc zrobić otwór nawskroś.

Przedłużacz, człowiek, który wszystko odkłada, który zwleka ze wszystkiem, dojutrek.

Przedłużać *dok.* Przedłużyć; czynić coś dłuższem, rozciągać wzdłuż; przeciągać, naddawać w długości; co do czasu: przewlekać, przeciągać; **p.** w wymawianiu = wymawiać przeciągle; w śpiewie: przeciągać.

Przedłużenie, zrobienie czegoś dłuższem w przestrzeni lub czasie, dalszy ciąg (linji, rowu, drogi, ulicy i t. d.).

Przedmiejski, położony na przedmieściu, mieszkający na przedmieściu, pod miastem.

Przedmieszczanin, mieszkaniec przedmieścia.

Przedmieszczanka, mieszkanka przedmieścia.

Przedmieście, domy, ulice, leżące tuż za rogatką miejską.

Przedmiot, wszystko to, co przeciwstawia ś. podmiotowi, to jest naszemu wewnętrznemu „ja", świat zewnętrzny, podpadający pod zmysły i poznawany zapomocą umysłu, objekt; każdy szczegół świata zewnętrznego, przedstawiający ś. naszym zmysłom i uwadze, rzecz; treść, wątek, temat, osnowa, materja: **p.** rozmowy, **p.** badań, **p.** miłości, pożądania; **p.** szkolny = jedna z nauk, wchodzących w zakres programu szkolnego; w *gram.*, osoba lub rzecz, na którą przechodzi czynność innej osoby lub rzeczy, objekt (np. w zdaniu: ojciec kocha syna — *syn* jest **p-em**).

Przedmiotowiec, człowiek, patrzący na rzecz przedmiotowo, bezstronnie; objektywista.

Przedmiotowość, bezstronność, objektywizm, przedstawianie rzeczy takiemi, jakie są, bez dodania pierwiastka osobistego.

Przedmiotowy, odnoszący ś. do przedmiotu, tyczący ś. przedmiotu; bezstronny, wolny od pierwiastku osobistego, przedstawiający rzeczy takiemi, jakie są, objektywny: **p-e** dzieło sztuki; poświęcony odtworzeniu szczegółów świata zewnętrznego; nie zawierający osobistych uczuć, marzeń, rojeń twórcy; w *fiz.*, szkło **p-e** = szkło, zwrócone ku przedmiotowi badanemu.

Przedmostek, część przednia tułowia u owadów.

Przedmostowy, leżący przed mostem.

Przedmoście, miejsce przed mostem; **p.** a. przedmost, szaniec przedmostowy.

Przedmowa, zwrócenie ś. autora do czytelnika na początku dzieła, ze swym poglądem, zapatrywaniem, celem dzieła i t. p.; przedsłowie, wstęp, prolog; przemowa, przemówienie.

Przedmówca, mówca, który przed kimś zabierał głos.

Przedmuchiwać *dok.* Przedmuchać, Przedmuchnąć; dmuchać przez środek czegoś, dmuchaniem oczyszczać coś, dmuchaniem przepychać coś przez jakiś otwór, przeszkodę.

Przedmurze, Przedmur, mur mały, przed większym wzniesiony; mur obronny; *przen.*, zasłona, obrona: Polska **p-em** chrześcijaństwa.

Przedni, położony, umieszczony na przodzie, przodowy, frontowy, idący, stojący przed innemi: **p-e** koło u wozu, **p-a** noga u zwierząt, szynka **p-a** = uwędzona łopatka wieprzowa; **p-a** straż = awangarda; wyborny, znakomity, świetny, doskonały, wyborowy, wyśmienity: **p-a** potrawa, **p-e** wino, **p-a** myśl; najlepszy, najdostojniejszy w swoim zakresie, celny, pierwszy, pierwszorzędny, wybitny, dostojny: **p.** obywatele, **p-e** domy.

Przednica, przednia a. przodkowa część czegoś; **p.** u wozu = część jego, wspierająca ś. na przedniej osi; przedłużenie murów bocznych w świątyni starożytnej przed ścianą poprzeczną, w której umieszczone były drzwi.

Przedniebie, miejsce przed niebem, wejście do nieba.

Przedniebny, znajdujący ś. u wejścia do nieba.

Przedniewać, rozjaśniać ś. przy wschodzie słońca, świtać.

Przednio *przysł.*, doskonale, wybornie, znakomicie, świetnie.

Przednówek, okres czasu przed pierwszem żniwem; *przen.*, okres czasu, kiedy brak czegoś, chwila niedostatku, bieda, nędza, głód.

Przednówkowy, odnoszący ś. do przednówka.

Przedobiedni, Przedobiadowy, przypadający, zdarzający ś. przed obiadem.

Przedobiedzie, czas przed obiadem.

Przedoblicze, przednia część hełmu, zasłaniająca twarz.

Przedobozie, miejsce przed obozem.

Przedobozowy, położony przed obozem, na przedoboziu.

Przedobywać się *dok.* Przedobyć ś.; przedostawać ś., przejść nawskroś.

Przedodrzański, z tej, to jest z prawej strony rzeki Odry położony.

Przedojrzały, nadto dojrzały, przejrzały.

Przedojrzewać *dok.* Przedojrzeć; zanadto dojrzewać, przejrzewać.

Przedokienny, przed oknem umieszczony.

Przedokopowy, położony przed okopami.

Przedonegdaj, w dzień poprzedzający dzień onegdajszy, czwarty dzień temu.

Przedonegdajszy, ten, który zdarzył ś. przedonegdaj.

Przedoperacyjny, przypadający przed operacją.

Przedostateczny, idący przed ostatecznym.

Przedostatni, poprzedzający ostatniego, drugi od końca.

Przedostawać się *dok.* Przedostać ś.; dostawać ś. dokądś pomimo przeszkód, przeciskać ś., przedzierać, przekradać ś.; dochodzić do wiadomości.

Przedowcipny, bardzo dowcipny.

Przedpałacowy, położony przed pałacem.

Przedpapieski, odnoszący ś. do czasów przed ustanowieniem papiestwa.

Przedpiastowski, odnoszący ś. do czasów przed Piastem.

Przedpiekielny, umieszczony przed piekłem, u wejścia do piekła.

Przedpiekle, wejście do piekła, przedsionek piekła; *przen.*, odległy zakątek, kąt zapadły, miejsce, oddalone od środka miasta; mieszkać gdzieś na **p-u.**

Przedpiersie, górna część piersi— *p.* Przedpiersień.

Przedpiersień, Przedpiersie, w sztuce fortyfikacyjnej: część górna szańca zasłaniająca wojsko.

Przedpiersny, Przedpiersiowy, umieszczony na przedzie piersi; położony przed piersią; odnoszący ś. do przedpiersia.

Przedpiwnicze, korytarz piwniczny.

Przedplon, zboże jare, po którego zebraniu sieje ś. zaraz oziminę; warzywo wczesne, po którego zebraniu hoduje ś. na tym samym gruncie inne warzywo.

Przedpłaciciel, Przedpłatnik, składający przedpłatę na jakieś pismo, dzieło, prenumerator, abonent.

Przedpłata, pieniądze dawane na jakieś wydawnictwo, prenumerata (pisma, wydawnictwa zeszytowego); zaliczka na akcje.

Przedpłatnik, prenumerator, abonent; płacący przedpłatę na akcje.

Przedpodziałowy, odnoszący ś. do czasów przed podziałem Polski, przedrozbiorowy.

Przedpogrzebowy, przypadający przed pogrzebem; dom **p.** = trupiarnia, kaplica, gdzie stawia ś. trumnę z ciałem zmarłego.

Przedpokoik, mały przedpokój.

Przedpokojowiec, Przedpokojowy, służący, pełniący służbę w przedpokoju, pilnujący przedpokoju; *przen.*, człowiek, wycierający przedpokoje; dworak, pieczeniarz.

Przedpokojowy, odnoszący ś. do przedpokoju; poprzedzający zawarcie pokoju; — *p.* Przedpokojowiec.

Przedpokój, izba, położona na wstępie do pokojów mieszkalnych; wycierać **p-e** = wysługiwać ś. wielkim panom.

Przedpołudnie, czas przed południem, ranek.

Przedpołudniowy, przedpołudnia dotyczący, a. zdarzający ś. przed południem, ranny.

Przedporanny, przypadający, zdarzający ś. przed ranem.

Przedporcie, miejsce przed portem, wjazd do portu.

Przedporodowy, przypadający, zdarzający ś. przed porodem: bóle p-e.

Przedpoście, trzy niedziele przed postem wielkim.

Przedpotopowy, pochodzący z epoki przed potopem; *przen.*, przestarzały, staroświecki, niemodny; niedzisiejszy, niepostępowy, zacofany.

Przedpowstaniowy, Przedpowstańczy, pochodzący z epoki przed powstaniem.

Przedproże, miejsce przed progiem.

Przedrabować, przejechać, przebiec szybko; przejrzeć, przetrząsnąć, przewertować, rozważyć pilnie; skrytykować niemiłosiernie.

Przedramienny, Przedramieniowy, tyczący ś. przedramienia, przedbarkowy.

Przedramię, część ręki od łokcia do dłoni, przedbarcze (fig.).

Przedranny, przypadający przed rankiem.

Przedrapać, drapiąc uczynić otwór, dziurę, drapiąc rozedrzeć; **p. się,** drapiąc ś. przedostać ś. dokądś.

Przedrążyć, wydrążyć nawyłot, wydrążając, dziurę zrobić, przewiercić.

Przedrenesansowy, pochodzący z epoki przed Renesansem.

Przedrenować, dreny przez coś poprzeprowadzać, drenami poprzerzynać.

Przedreptać, drepcąc przejść.

Przedrewolucyjny, pochodzący z epoki przed rewolucją.

Przedręcze, część ręki między dłonią a przedbarczem.

Przedrgać, podrgać chwilę.

Przedrogatkowy, leżący przed rogatkami; mieszkający przed rogatkami, tuż za miastem, przedmiejski.

Przedrogi, bardzo drogi.

Przedromantyczny, pochodzący z czasów przed romantyzmem.

Przedrostek *gram.*, cząstka wyrazu, dodawana przed jego osnową, np. *do*-dać, *roz*-dział.

Przedrośl, pierwsza wyrastająca z zarodników forma roślin rodniowych, zwłaszcza paprotników, z której wyrasta właściwa roślina (fig.).

Przedrozbiorowy, pochodzący z czasów przed rozbiorami Polski.

Przedruk, powtórne wydrukowanie rzeczy już wydrukowanej, drukowanie z drukowanego bez zmian, nowe wydanie; odbitka, nadbitka.

Przedrukowywać *dok.* Przedrukować; rzecz już drukowaną powtórnie drukować, drukować z drukowanego bez zmian.

Przedrwiwać, stroić sobie żarty z kogoś a. z czegoś, naigrawać ś., przekpiwać.

Przedrzeć — *p.* Przedzierać.

Przedrzemać, stracić czas na bezczynności, na gnuśności; **p. się,** przespać ś. nieco, użyć snu krótkiego.

Przedrzeźniacz, ten, który przedrzeźnia, drażni ś. z kimś, naśladując go złośliwie, szyderca; ptak śpiewający zębodzioby z rodziny drozdów (fig.).

Przedrzeźniać kogoś, drażnić kogoś, naigrawać ś. z kogoś, naśladując go złośliwie; wykrzywiać ś. komuś, naśladować kogoś nieumiejętnie i śmiesznie.

Przedrzyźliwy, lubiący przedrzeźniać innych, szyderczy; złośliwy w przedrzeźnianiu.

Przedsala, przedsionek, przedpokój.

Przedscena — *p.* Proscenjum.

Przedsejmowy, przypadający przed sejmem.

Przedsen, chwila przed zaśnięciem.

Przedsenny, przypadający przed zaśnięciem.

Przedsezonowy, przypadający przed sezonem, poprzedzający sezon.

Przedsień — *p.* Przedsionek.

Przedsiębiorca, Przedsiębierca, człowiek, który podejmuje ś. wykonania całości jakiejś roboty, np. dostawy, budowania i t. p. i umawia ś. od siebie z poszczególnymi wykonawcami, dostawcami i t. p., antreprener; człowiek, prowadzący jakieś przedsiębiorstwo, fabrykant, kupiec.

Przedsiębiorczość, Przedsiębierczość, duch, charakter przedsiębiorcy, rzutkość w przedsięwzięciach.

Przedsiębiorczy, Przedsiębierczy, odnoszący ś. do przedsiębiorcy albo przedsiębiorstwa, rzutki, pomysłowy, ruchliwy w przedsięwzięciach: w handlu, w przemyśle i t. p.

Przedsiębiorstwo, Przedsiębierstwo, wzięcie ś. do jakiegoś interesu w celu korzyści materjalnej; zakład, fabryka, handel; wykonywanie robót, przynoszących zysk; rola, zadanie, zajęcie przedsiębiorcy; podejmowanie ś. czegoś, dostarczanie czegoś, antrepryza.

Przedsiębrać *dok.* Przedsięwziąć; brać ś. do czegoś; brać sobie coś za cel; podejmować coś; postanawiać, zamierzać, zamyślać.

Przedsięwziąć — *p.* Przedsiębrać.

Przedsięwzięcie, pomysł, zamiar; postanowienie; *żart.*, piersi kobiece wydatne, biust.

Przedsionek, wejście do domu poza drzwiami, sień, przystawka nakryta między drzwiami wchodowemi a sienią, westybul; ganek, portyk przed jakimś gmachem; jedna z dwu górnych mniejszych komór serca (fig.).

Przedskale, miejsce przed górą, przed skałą.

Przedsklepienie, sklepienie dane przed czemś.

Przedskrzel, kość u ryb, umieszczona tuż za okiem.

Przedsłoneczny, poprzedzający zjawienie ś. słońca, przedświtowy.

Przedsłowie, przedmowa, słowo wstępne.

Przedsłowny, *gram.*, poprzedzający słowo czyli czasownik.

Przedsmak, wrażenie, jakiego doznajemy przed skosztowaniem czegoś; *przen.*, próbka tego, co ma nastąpić, co nas czeka.

Przedstanisławowski, pochodzący z czasów przed wstąpieniem na tron Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Przedstanowczy, poprzedzający, uprzedni, tymczasowy: wyrok sądowy **p.**

Przedstawca, ten, który przedstawia, przedstawiciel.

Przedstawiać *dok.* Przedstawić; prezentować, rekomendować kogoś, zwłaszcza osobie wyżej postawionej, starszej wiekiem, kobiecie i t. p.; dawać do oglądania, pokazywać, podawać do obejrzenia, występować z czemś; **p.** projekt, **p.** rachunki, **p.** obietnice, **p.** coś do podpisu; grać, odgrywać, wykonywać: **p.** rolę, sztukę w teatrze, **p.** sztuki cyrkowe, magiczne; mieć coś za treść, za przedmiot, stanowić coś, zawierać w sobie coś: ten obraz **p-a** bitwę, scena **p-a** pokój; mieć jakąś wartość; odmalowywać słowami, uprzytomniać: **p-ać** komuś opłakane skutki pijaństwa; **p.** komuś położenie rzeczy; **p.** sobie coś = uprzytomniać, wyobrażać, imaginować: **p-w** sobie! = wyobraź sobie; perswadować, tłumaczyć, przekładać komuś, zwłaszcza, żeby czegoś nie robił; zalecać, proponować, wskazywać, wyznaczać: **p.** kandydata, **p.** kogoś do awansu, do nagrody; występować jako przedstawiciel kogoś, czegoś, zastępować kogoś, coś; reprezentować; nastręczać, nasuwać, pociągać za sobą, jako następstwa: to **p-a** wiele trudności, znaczne korzyści; **p. się,** prezentować ś., rekomendować ś. komuś; ukazywać ś., roztaczać ś. przed oczami, wydawać ś., wyglądać, prezentować ś.: stąd **p-a ś.**

piękny widok: kościół **p-a się** okazale.

Przedstawiciel, ten, co przedstawia kogoś a. coś, występuje w czyjemś zastępstwie; reprezentant, pełnomocnik, zastępca.

Przedstawicielka *for. ż.* od Przedstawiciel.

Przedstawicielstwo, zastępowanie kogoś, reprezentowanie, rola przedstawiciela; wszyscy przedstawiciele, razem wzięci; **p.** narodowe = sejm, parlament.

Przedstawić — *p.* Przedstawiać.

Przedstawienie, to, co ś. komuś przedstawia, widowisko, spektakl, **p.** w teatrze, w cyrku; uwaga: napomnienie, rada.

Przedstopie, średnia część stopy.

Przedszkolny, położony przed gmachem szkolnym; poprzedzający wstąpienie dziecka do szkoły: wychowanie **p-e,** nauka **p-a.**

Przedślubny, odbywający ś. przed ślubem.

Przedśmiertny, Przedśmiertelny, przypadający przed śmiercią, przedzgonny.

Przedśniadaniowy, Przedśniadanny, przypadający przed śniadaniem.

Przedśpiew, śpiew wstępny do jakiejś pieśni, preludjum.

Przedświadomy, nie dochodzący jeszcze do świadomości, niezupełnie świadomy.

Przedświat, świat, który istniał przed biblijnem stworzeniem świata.

Przedświąteczny, przypadający tuż przed świętami, przedświętny.

Przedświt, chwila, poprzedzająca świt, brzask; *przen.,* chwila, poprzedzająca jakiś wypadek, jakieś zdarzenie doniosłe, zapowiedź mającego nastąpić wypadku.

Przedświtowy, Przedświtny, przypadający przed świtem.

Przedtakt *muz.,* część taktu, poprzedzająca właściwą melodję.

Przedtańcznica — *p.* Koryfejka.

Przedtatrzański, położony po tej stronie Tatr, t. j. na północ od nich.

Przedtem *przysł.,* w czasie, poprzedzającym coś, wcześniej, dawniej, pierwej, wprzód.

Przedterminowy, poprzedzający termin określony.

Przedudzie, noga do kolana, do stopy, goleń.

Przedugoda, ugoda tymczasowa, umowa wstępna, preliminarz.

Przedugodny, Przedugodowy, przypadający przed ugodą, preliminarny.

Przedunjowy, istniejący przed unją, poprzedzający unję.

Przeduszny, umieszczony przed uchem.

Przeduwłaszczeniowy, poprzedzający uwłaszczenie włościan.

Przedwajać *dok.* Przedwoić; dzielić na dwoje, przepoławiać.

Przedwakacyjny, przypadający przed wakacjami: egzamin **p.,** poprawka **p-a.**

Przedwczesność *rzecz.* od Przedwczesny.

Przedwczesny, przypadający przed właściwym czasem, za wczesny, zbyt rychły: poród **p.** = poronienie; śmierć przedwczesna = w sile wieku.

Przedwcześnie *przysł.,* przed terminem właściwym, zbyt wcześnie, nadto rychło.

Przedwczoraj *przysł.,* w przeddzień dnia wczorajszego; onegdaj, trzeci dzień temu.

Przedwczorajszy, przedwczoraj wydarzony; onegdajszy.

Przedwieczerze, pora, przypadająca przed wieczorem, schyłek dnia.

Przedwiecznie *przysł.,* przed wiekami; niezmiernie dawno, w czasach najodleglejszych.

Przedwieczność, istność od wieków.

Przedwieczny, istniejący od wieków, odwieczny; *rzecz.,* Bóg; **p-a** Mądrość = Bóg; *przen.,* niezmiernie dawny, staroświecki, odwieczny, niedzisiejszy.

Przedwieczorny, poprzedzający wieczór.

Przedwiedza, przeczucie przyszłości.

Przedwiekowy, bardzo dawny, staroświecki, przedwieczny.

Przedwiekuisty—p. Przedwieczny.

Przedwielkanocny, poprzedzający Wielkanoc.

Przedwigilijny, Przedwilijny, poprzedzający wigilję.

Przedwiosna, Przedwiośnie, pora przejściowa między zimą a wiosną.

Przedwiślany, Przedwiślański, położony z tej strony Wisły.

Przedwoić — *p.* Przedwajać.

Przedwojenny, poprzedzający wojnę.

Przedwojnie, czas poprzedzający wojnę.

Przedwóz, przednia część wózka armatniego ze skrzynką na amunicję.

Przedwschodni, poprzedzający wschód słońca.

Przedwstęp, wstęp przygotowawczy, zapowiedź tego, co ma nastąpić.

Przedwstępny, wstępny, przygotowawczy, pierwiastkowy.

Przedwyborca — *p.* Prawyborca.

Przedwyborczy, odnoszący ś. do prawyborów; przypadający przed wyborami.

Przedychać, przeziewać, transpirować.

Przedymać *dok.* Przedąć; przedmuchiwać, dmuchać przez środek czegoś; psuć narzędzie muzyczne przez długie lub nieumiejętne używanie.

Przedyskutować, roztrząsnąć, rozważyć coś wszechstronnie w dyskusji.

Przedysputować, roztrząsnąć w dysputie; dyskutując, przemóc kogoś, przegadać.

Przedzachodni, poprzedzający zachód słońca.

Przedzamkowy, położony przed zamkiem, w pobliżu zamku, dokonywany przed zamkiem.

Przedzgonny, przypadający przed zgonem, przedśmiertny.

Przedziać, przesunąć coś przez środek czegoś, przeszyć, przebić, przewlec; **p. się,** przebić ś., przeszyć ś. czemś ostrem i śpiczastem; przeminąć, przejść (o tem co ś. dawniej działo).

Przedział, podzielenie, rozdzielenie, rezultat podzielenia; miejsce, gdzie dokonało ś. podzielenie albo przedzielenie, rozdział; odległość, przestrzeń oddzielająca, odstęp, miejsce próżne między dwoma przedmiotami; coś, co przedziela jedno od drugiego, ściana przedzielająca, przepierzenie, płot, parkan, linja przedzielająca: **p.** we włosach; przegroda; miejsce oddzielone dla specjalnych przeznaczeń, zagroda, część wagonu kolejowego, osobny pokój na statku: **p.** dla palących i niepalących; **p.** dla dam, **p.** dla psów; *przen.,* różnica.

Przedziałka, mały przedział, drobna cząstka oddzielona; linijka przedzielająca; miejsce próżne między trzonowemi zębami a kłami u ssących.

Przedziałowy, tyczący ś. przedziału.

Przedzielać *dok.* Przedzielić; dzielić, oddzielać, rozdzielać, przepoławiać, rozłączać spojone; robić przedział między przedmiotami, rozgraniczać, oddzielać; *przen.,* rozróżniać, czynić niepodobnemi; **p. się,** przedzielać siebie, rozpadać ś. na części.

Przedzielić — *p.* Przedzielać.

Przedzielny, dający ś. przedzielić, rozdzielny, podzielny; służący za przedział; nader dzielny, waleczny, niezmiernie mężny.

Przedziemski, poprzedzający pobyt na ziemi.

Przedzierać *dok.* Przedrzeć; rozdzierać na części, rozrywać; przez darcie, przez długie używanie robić w czemś dziurę, otwór; **p. się,** dziury dostawać przez długie użycie, rozdzierać ś. na części; przeciskać ś., przedostawać ś., przebijać ś.

Przedzierzgać, Przedziergać *dok.* Przedzierzgnąć, Przedziergnąć; przewlekać, przeciągać: **p.** nitkę przez ucho igielne; przemieniać, przekształcać szybko, przeinaczać; **p. się,** przemieniać ś., przekształcać ś. szybko, przeinaczać ś., przerzucać ś.

Przedzierzgnica, najniższy organizm zwierzęcy, pełzak, ameba.

Przedziesiątkować, przetrzebić co dziesiątego.

Przedzimek (Przed-zimek), pora przejściowa między zimą a jesienią; przednówek; motyl z podrzędu

miernikowców, rodziny roślinia-ków, piędzik (fig.).

Przedzimowy, przypadający przed nastąpieniem zimy.

Przedziobać, dziobaniem przedziurawić, dziobem otwór nawskroś przewiercić.

Przedziurawiać *dok.* Przedziurawić; dziury w czemś robić, przebijać w czemś otwory nawskroś, przekłuwać czemś ostrem; *przen.,* psuć, niszczyć, znaszać.

Przedziurkować, poprzekłuwać dziurki.

Przedziwnie *przysł.,* przepięknie, cudownie, wybornie, doskonale.

Przedziwny, przepiękny, cudowny; przewyborny, doskonały.

Przedznak, znak, poprzedzający zjawienie ś. czegoś, oznaka uprzednia, zapowiedź, omen, wróżba.

Przedzorze, moment przed zorzą, przedświt, brzask.

Przedzwaniać *dok.* Przedzwonić; dzwonić raz po raz.

Przedzygmutowski, pochodzący z czasów przed panowaniem Zygmunta I, II i III w Polsce.

Przedźwięczać, przeistaczać ś. w dźwięk; ustawać dźwięczeć.

Przedźwięczeć, rozlec ś. dźwiękiem; przebrzmieć.

Przedźwigać, Przedźwignąć, dźwignąwszy przenieść, przesunąć z trudem; **p. się,** rozchorować ś. od zbytniego dźwigania, podźwigać ś.

Przedżgać, przebić czemś zaostrzonem na końcu.

Przedżniwek, czas przed żniwem, przednówek.

Przedżycie, czas przed urodzeniem ś. na ziemi.

Przedżywotny, poprzedzający życie.

Przeegzaminować, przesłuchać czy ktoś jest przygotowany z lekcji, z nauk, poddać kogoś egzaminowi, wyegzaminować.

Przeegzercytować kogoś, przejść z nim egzercycje, ćwiczenia; **p. się,** wprawić ś. w należyte wykonanie egzercycji.

Przekspedjować, wyekspedjować tę samą przesyłkę w inne miejsce.

Przefabrykować, przerobić.

Przefacjendować, przehandlować, przeszachrować.

Przefalisty, podobny do fal wodnych, falujący; *przen.,* zmienny.

Przefarbkować, za dużo dać farbki (o bieliźnie w praniu).

Przefarbować, na nowo pofarbować, inaczej pofarbować; przesadzić w farbowaniu, dać kolor nadto jaskrawy.

Przefasonować, nadać inny fason: p. suknię, kapelusz.

Przefasować, przetrzeć przez durszlak, przez sito.

Przefermentować, przejść okres fermentacji.

Przefilozofować, chcąc zbyt mądrze sobie postąpić, palnąć głupstwo, narazić ś. na stratę; przemędrkować; strawić czas na filozofowaniu.

Przeflancować, (o flancach roślin) przesadzić w inne miejsce; *żart.,* przenieść na inne miejsce, na inną posadę, na inne stanowisko.

Przeforsować, pomimo wszelkich trudności doprowadzić coś do skutku.

Przeforsztować, przedzielić, przegrodzić forsztowaniem.

Przefruwać *dok.* Przefrunąć; frunąwając przelatywać, szybko przebiegać z miejsca na miejsce.

Przefrymarczyć, przehandlować, przeszachrować, przefacjendować, zamienić coś niekorzystnie.

Przegabywać, namawiać, kusić, kaptować, zjednywać.

Przegadać *nied.* Przegadywać; stracić czas na gadaniu, na pogawędce, przegawędzić; odezwać ś., przemówić; obgadać coś dostatecznie; więcej mówić, niż inny lub inni, prześcignąć kogoś w gadaniu.

Przegadka, doszczętne wyczerpanie przedmiotu gadaniem.

Przegadywać — p. Przegadać.

Przegalizna, przestrzeń wśród lasu, na której drzewa rosną rzadko.

Przegalopować, przejechać galopem; **p. a. p. się,** *przen.,* rozhulać ś., przebrać miarę, przeholować, przesadzić w czemś, nadto sobie pozwolić a. użyć.

Przeganiać *dok.* Przegonić, Przegnać; przepędzać, wypędzać, wyganiać kogoś; **p.** kogoś = biec, lecieć prędzej niż on, prześcigać; pędząc, poganiając, zmęczyć, sforsować (o koniach, o bydle); przebiegać, przelatywać; przepędzać z miejsca na miejsce; **p. się,** biegać na wyścigi, na wyprzódki, ścigać ś.

Przegapić, nie zauważyć czegoś przez nieuwagę; strawić czas na bezmyślnem przypatrywaniu się czemuś.

Przegardłować, przekrzyczeć kogoś przy jakiejś sprawie.

Przegarniać *dok.* Przegarnąć; rozsuwać, przesuwać, rozdzielać, rozgarniać; przebierać, wybierać; ręką gładzić delikatnie.

Przegawędzić, strawić czas jakiś na gawędzeniu, na gawędce, przegadać.

Przegiąć — *p.* Przeginać.

Przegib, Przegub, Przegięcie, miejsce, gdzie ś. coś zgina, załom.

Przegibać *dok.* Przegibnąć; przechylić; **p. się,** przechylić ś.

Przegibny, przeginający ś. bez trudu, gibki, elastyczny; przyłączony zapomocą przegubu.

Przegięcie, przechylenie, zgięcie, przeginanie.

Przeginać *dok.* Przegiąć; przekrzywiać, naginać na drugą stronę, na bok, wyginać, przechylać; **p. się,** przekrzywiać ś. na bok, na drugą stronę, przechylać ś., wyginać ś.

Przegląd, przepatrywanie, przeglądanie, obejrzenie; **p.** wojska = rewja, manewry; rozpatrywanie piśmienne zdarzeń, faktów, krytyka dzieł, tytuł niektórych pism perjodycznych, zawierających obraz życia narodowego lub jego odłamu.

Przeglądać *dok.* Przejrzeć; przezierać, przenikać wzrokiem nawskroś, spoglądać przez coś; śledzić okiem, ogarniać wzrokiem, obejmować spojrzeniem, rozglądać ś. w czemś uważnie i starannie, rozpatrywać, rozważać skrupulatnie; **p. się,** oglądać swój obraz w wodzie, w lustrze i t. p.

Przegładzać *dok.* Przegładzić; zlekka wygładzać, przeprasowywać; **p.** *dok.* Przegłodzić; nie dać jeść przez jakiś czas; **p. się,** nic nie jeść przez jakiś czas.

Przegłęb *żegl.,* głębokość, na jaką jeden koniec okrętu zanurza się bardziej niż drugi.

Przegłodniały, Przegłodzony, który ś. przegłodził, zgłodniały.

Przegłodnieć, trochę ś. przegłodzić, zachować dietę.

Przegłodzić, potrzymać czas jakiś o głodzie; **p. się,** przemorzyć ś. głodem.

Przegłos, *gram.,* zmiana brzmienia samogłoski na brzmiącą inaczej.

Przegłosować, przy głosowaniu większością głosów odrzucić.

Przegłód, żarłoczność chorobliwa, wilczy głód.

Przegłównik *bud.,* kamień ciosowy wskroś na obie strony muru przechodzący.

Przegnać — *p.* Przeganiać.

Przegnajać *dok.* Przegnoić; przesycić, przejąć nawskroś gnojem; ugnoić zupełnie.

Przegniatać *dok.* Przegnieść; na nowo ugniatać; gniotąc przeciskać coś przez coś.

Przegnić, zgnić nawskroś.

Przegniły, zupełnie zgniły, przeżty zgnilizną, zdemoralizowany.

Przegnoić — *p.* Przegnajać.

Przegodować, strawić czas na godowaniu, na ucztach, na pohulankach, przebankietować, przehulać.

Przegon, przegnanie, przepędzanie, prawo przepędzania a. przejazdu przez cudzy grunt; droga przez pola, którą ś. przegania bydło; wyścigi; rowek poprzeczny, przeprowadzony przez pole dla ścieku wody, przegonica; płyn przedystylowany.

Przegonić — *p.* Przeganiać.

Przegonowiec, pług, służący do wyorywania głębokich brózd, rowków, zwanych przegonami.

Przegorzały, nawskroś przepalony; wygasły z powodu spalenia ś. materjału palnego.

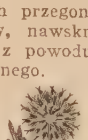

Przegorzan, roślina z rodziny złożonych, oset kulowy, jeżowiec, jeżonóg (fig.).

Przegorzeć, przepalić ś. nawskroś.

Przegorzknąć, przejść goryczą, stać ś. gorzkim.

Przegorzkniały, który stał ś. bardzo gorzkim.

Przegospodarować, Przegospodarzyć, stracić mienie przez nieumiejętną gospodarkę.

Przegotowywać *dok.* Przegotować; ugotować, gotować zanadto, przewarzyć.

Przegórować, przewyższyć.

Przegrabić, przegarnąć, przetrząsnąć, przewrócić grabiami, wyrównać grabiami.

Przegracować, powtórnie wygracować, wyrównać gracą.

Przegrać — *p.* Przegrywać.

Przegradzać *dok.* Przegrodzić; między czemś a czemś robić przegrodę, przedzielać, rozdzielać przegrodą.

Przegrana, to, co kto przegrał, pieniądze przegrane; partja przegrana; niepomyślny obrót czegoś, klęska, porażka.

Przegrany, który przegrano, ten który przegrał, którego ograno; karty **p-e** = któremi już grano.

Przegrażać się, grozić, odgrażać ś. komuś.

Przegroda, to, co przegradza: ściana przegradzająca, przepierzenie, forsztowanie, barjera, sztachety, plot przegradzający; miejsce odgrodzone, przedział (w stajni, w oborze, w śpichrzu, w kurniku); **p.** nosowa = chrząstka, dzieląca nozdrza na dwie połowy: prawą i lewą; **p.** serca = dzieląca serce na dwie komory.

Przegrodzić — *p.* Przegradzać.

Przegródka, szczupłe miejsce oddzielne, przedziałka, komórka.

Przegróżka, odgrażanie ś., pogróżka.

Przegrupować, powtórnie a. inaczej ugrupować.

Przegrywać *dok.* Przegrać; grać trochę a. od czasu do czasu na jakimś instrumencie muzycznym; powtarzać sobie jakiś utwór muzyczny, grać od niechcenia, próbować instrumentu; tracić w grze pewną sumę: odnosić klęskę, doznawać niepowodzenia: **p.** sprawę w sądzie, **p.** bitwę, kampanję.

Przegrywka, wstęp do utworu muzycznego, preludjum; wyraz a. zdanie, powtarzające ś. stale po każdej ze zwrotek w utworze poetyckim, refren; *przen.,* wstęp, zapowiedź mających nastąpić wypadków.

Przegryzać *dok.* Przegryźć; gryząc przecinać zębami, przekąsywać, rozdzierać gryzieniem; zjadać coś naprędce dla zaspokojenia pierwszego głodu; przejadać, przeżerać: rdza **p-a** żelazo; **p.** kogoś = docinać, dojadać, dokuczać; **p. się,** przetrawiać ś.; przedzierać ś., przedostawać ś.

Przegryzka, przekąska, przycinek, docinek, przekąs.

Przegryźć — *p.* Przegryzać.

Przegrzać — *p.* Przegrzewać.

Przegrzebek, rodzaj małża bezgłowego (fig.).

Przegrzebywać *dok.* Przegrzebać; grzebiąc przetrząsać, przeszukiwać; grzebiąc przegarniać.

Przegrzewacz (pary), przyrząd do przegrzewania mokrej pary z kotła na wyższą temperaturę (dla otrzymania suchej pary).

Przegrzewać *dok.* Przegrzać; zanadto ogrzewać; psuć przez zbyteczne nagrzewanie; para przegrzana= ogrzana wyżej temperatury wrzenia.

Przegrzmieć — *p.* Przegrzmiewać.

Przegrzmiewać *dok.* Przegrzmieć; przestawać grzmieć, skończyć grzmieć; ucichnąć.

Przegub, Przeguba, miejsce, gdzie ś. coś przegina, przegięcie, staw: **p.** w łokciu, w nodze; zwój, splot, krąg; klin; w *gram.,* ostatnia spółgłoska osnowy wyrazu przed jego końcówką; **p.** kardanowy, *aut.,* rodzaj podwójnej zawiasy w samochodzie, która podczas podskoków tylnej osi na wybojach pozwala na zginanie ś. wału obracającego tylne koło.

Przegubiak, roślina z gromady grzybów, z rzędu drożdżaków.

Przegubiałek, rodzaj mięczaka.

Przegubie, górna część stopy z wierzchu, podbicie.

Przegubny, Przegubowy, odnoszący ś. do przegubów, mający przeguby; dający ś. przeginać.

Przegwar, silny gwar.

Przegwarzyć, czas jakiś strawić na gwarzeniu, przegawędzić, przegadać.

Przegwizdywać *dok.* Przegwizdać; gwizdać raz po raz; przewiewać, przejmować nawskroś wiatrem; wyśmiewać, wykpiwać, wyszydzać.

Przehandlować, przez jakiś czas handlować, sprzedać za byle co, zmarnować, przefrymarczyć; zamieniać niekorzystnie.

Przeharować, naborykać ś. z losem, przemęczyć ś., przebiedować.

Przehasać, stracić czas tańcząc, skacząc; przeżyć swobodnie, bez troski; strwonić mienie.

Przeholować, przeciągnąć statek rzeką pod wodę; *przen.,* przesadzić, przebrać miarę, zagalopować ś., za wiele sobie pozwolić.

Przehuczeć, przestać huczeć; przekrzyczeć, zagłuszyć kogoś krzycząc; stracić mienie przez życie huczne.

Przehulać, stracić czas na hulance, przemarnować na hulankach, przepuścić, roztrwonić hulając.

Przehultaić, stracić czas na hultajstwie, na próżniaczce; roztrwonić, zmarnować na hultajstwie.

Przeidealizować, przedstawić, wyobrazić sobie kogoś a. coś w świetle zbyt pochlebnem.

Przeinaczać (się) *dok.* Przeinaczyć (się); nadawać komuś, czemuś (sobie) inny kształt, przekształcać (ś.), przeobrażać (ś.); odmieniać, zmieniać czyjś (swój) wygląd, pogląd, robić (ś.) innym.

Przeinatka, roślina z gromady paprotników.

Przeistaczać (się) *dok.* Przeistoczyć (się); przemieniać (ś.) w inną istotę, nadawać komuś, czemuś (sobie) inny kształt, przetwarzać (ś.), przeobrażać (ś.).

Przeistoczenie, zmiana jednej istoty w drugą, przeobrażenie: **p.** chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusową w Przenajświętszym Sakramencie = transsubstancja.

Przejadać *dok.* Przejeść; przegryzać, przeżerać, przetrawiać; zjadać trochę, przekąsywać; trwonić, przepuszczać majątek na jedzenie; **p. się,** przebierać miarę w jedzeniu, jeść za dużo, obżerać ś.; *przen.* przykrzyć ś., nudzić ś. z powodu częstego powtarzania ś.

Przejaskrawić, zrobić zbyt jaskrawym.

Przejaśniać *dok.* Przejaśnić; być przeniknięty światłem; robić przejrzystym; **p. się,** stawać ś. jaśniejszym, wypogadzać ś., przecierać ś.

Przejaśniony, który stał ś. jasnym a. jaśniejszym; rozjaśniony, wypogodzony; przezroczysty, klarowny (o płynach).

Przejaw, ukazanie ś., objawienie ś., zjawienie ś. czegoś, widomy objaw siły niewidzialnej; oznaka, zjawisko.

Przejawiać się *dok.* Przejawić ś.; ukazywać ś., wychodzić na jaw, wyłaniać ś.

Przejazd, przejeżdżanie przez jakieś miejsce a. z miejsca w miejsce; przejeżdżanie, jazda przez coś; prawo jazdy przez coś; miejsce, którędy można przejechać przez coś, droga przez coś; **p-em,** *przysł.,* jadąc mimo, mimojazdem.

Przejazdowy — *p.* Przejezdny; *rzecz.,* dróżnik na torze kolejowym.

Przejażdżka, jazda konno albo w pojeździe dla spaceru, spacer, wycieczka.

Przejąć — *p.* Przejmować.

Przejechać — *p.* Przejeżdżać.

Przejednać — *p.* Przejednywać.

Przejednanie, pogodzenie ś., pojednanie ś., zgoda.

Przejednawczy, dążący do przejednania, do zgody, do przebłagania.

Przejednywać *dok.* Przejednać; otrzymywać przebaczenie; przepraszać, prosić o przebaczenie; zjednywać sobie kogoś, kaptować; **p. się;** dawać ś. przeprosić; przestawać ś. gniewać, przychodzić do zgody.

Przejemca, ten, który coś przejmuje.

Przejemczy, służący do przejmowania.

Przejeść — *p.* Przejadać.

Przejezdny, mimo jadący, przejeżdżający; taki, przez który przejechać można; dający prawo wolne-

go przejazdu: list **p.** = pasport, glejt.

Przejeździć, przepędzić czas na jazdach, na podróżach; jeżdżąc, przepuścić, strwonić.

Przejeżdżać *dok.* Przejechać; jadąc, przebywać pewną przestrzeń, ujeżdżać pewną część drogi; jadąc, przebywać coś, jechać z miejsca na miejsce, z końca w koniec; jadąc, pomykać, mijać coś; jadąc, stratować, rozjeżdżać kogoś a. coś; uderzać kogoś, coś, zadawać cios; **p.** konia = jechać na nim, by użył ruchu, wprawiać go w należyty bieg; kreśląc, rysując coś, posuwać ś. zadaleko; **p. się,** jeździć tu i owdzie, używać spaceru konno a. w pojeździe.

Przejęcie, czynność przejmowania; **p. a. p. się,** wzruszenie, zapał, uniesienie namiętne.

Przejma, poprzeczka między dwiema belkami lub krokwiami, na której się wspiera krótsza belka lub krokiew, leżąca między głównemi.

Przejmować *dok.* Przejąć; wskroś przenikać, przebijać, przeszywać; obejmować, chwytać wpół, przepasywać; chwytać w drodze, zatrzymywać w biegu; przerywać, przecinać: **p.** drogę, komunikację; uprzedzać w odebraniu czegoś; podsłuchiwać, podchwytywać; *przen.*, przeszywać, przepełniać czemś, przechodzić, dojmować, dotykać, przenikać, opanowywać: dreszcz, strach, żal, rozpacz mię **p-uje;** przesycać, pozwalać przejść czemś nawskroś; kłaść, przerzucać z ręki do ręki, kłaść na inne miejsce; brać na siebie cudze długi, zobowiązania, cudzą rolę; przeciągać na swoją stronę, odmawiać komuś kogoś, przekabacać; brać od kogoś, przyswajać sobie, odziedziczać po kimś, uczyć ś. czegoś od kogoś drugiego, przywykać do tego, co jest przyzwyczajeniem kogoś drugiego; **p. się,** być przenikniętym czemś, brać coś do serca, wzruszać ś. czemś, być żywo dotkniętym czemś; zainteresować ś. czemś, zaniepokoić ś., przyswajać sobie coś, przenikać ś. czemś, uczyć ś. czegoś.

Przejmujący, przenikający, przenikliwy, przerażający, przeraźliwy: krzyk **p.**; dokuczliwy, nieznośny: wiatr, mróz **p.**

Przejrzałość, przezorność, czujność; zbytnia dojrzałość.

Przejrzały, nadto dojrzały, już niemłody.

Przejrzeć — *p.* Przeglądać; zacząć widzieć, odzyskać wzrok, uleczyć ś. ze ślepoty; przenikać wzrokiem; *przen.*, zrozumieć wszystko, odkryć tajemnicę czegoś; przepatrzeć, przekonać ś., zobaczyć; stać ś. zbyt dojrzałym; przewidzieć, obmyślić — *p.* Przejrzewać.

Przejrzewać *dok.* Przejrzeć; nadto dojrzewać, tracąc przez to na wartości; przechodzić ku starości.

Przejrzysto, Przejrzyście *przysł.*, przezroczyście; *przen.*, jasno, zrozumiale, niezawile.

Przejrzystość, przezroczystość, jasność, wyrazistość, łatwość zrozumienia.

Przejrzysty, przez który można zobaczyć przedmiot znajdujący ś. po drugiej stronie, przezroczysty, jasny; wyraźny, łatwy, zrozumiały, niezawiły, jasny.

Przejrzyście — *p.* Przejrzysto.

Przejście, dokonana czynność przechodzenia przez coś, przebycie czegoś; miejsce, którędy można przechodzić, ścieżka, uliczka, przesmyk, przełaz, otwór w murze; chwila przejściowa między jednem zjawiskiem a drugiem, przełom, stan przechodni, czas, chwila, trwanie; nieprzyjemna przygoda, ciężka przeprawa, przykre zdarzenie; promocja do klasy wyższej, na wyższy kurs.

Przejściowy, stojący na pograniczu między jednem zjawiskiem a drugiem, trwający, przełomowy: okres **p.**, chwila **p-a;** chwilowy, tymczasowy, krótkotrwały, zmienny, szybko przemijający; wiek **p.** u kobiety = kiedy traci zdolność rodzenia; egzamin **p.** (w szkole, w uniwersytecie), z klasy do klasy, z kursu na kurs.

Przejść — *p.* Przechodzić; przebyć, przekroczyć, minąć, nie wrócić; zostać przyjętym, uchwalonym, być czemś przenikniętym, przesiąkniętym, przejętym; **p.** kogoś = przewyższyć, prześcignąć; **p. się,** użyć przechadzki, pochodzić.

Przekabacać *dok.* Przekabacić; przeciągać, skłaniać na swoją stronę, jednać sobie, czynić swoim stronnikiem.

Przekałaczka, przyrząd do robienia dziurek przy haftowaniu.

Przekałać, przekłuwać.

Przekapywać *dok.* Przekapać; przeciekać kroplami.

Przekarbować, ukarbować w inny sposób.

Przekarczować, wyciąć, wykarczować część lasu w środku; wykarczować zgrubsza.

Przekarm, przekarmienie, przeżywienie, przechowanie przez jakiś czas, np. bydła.

Przekarmiać *dok.* Przekarmić; karmić, żywić przez czas jakiś, np. bydło; przeładowywać jedzeniem, za dużo jeść dawać; *przen.*, przesycać; **p. się,** utrzymywać ś., żywić ś. własną pracą przez czas jakiś, mieć możność utrzymania ś.

Przekarnawałować, spędzić czas a. stracić pieniądze na karnawałowaniu, tańczeniu, bawieniu ś., na hulaniu.

Przekartować, przetasować, przemieszać karty.

Przekaz, polecenie, zlecenie, rozkaz; dokument, mocą którego poleca ś. komuś wypłacić osobie trzeciej pewną sumę, na rachunek osoby, wystawiającej przekaz; asygnacja, cesja: **p.** do banku; **p.** pocztowy — dokument, na mocy którego urząd pocztowy wypłaca adresatowi pieniądze, złożone przez wysyłającego przekaz w innej miejscowości; kopja, przeznaczona do rozesłania: **p.** aktu, dokumentu.

Przekazać — *p.* Przekazywać.

Przekazowy, dotyczący przekazów: rachunek **p.** = rachunek sum przekazywanych.

Przekazywać *dok.* Przekazać; zrzekać ś. swoich praw na rzecz kogoś innego; przelewać na kogoś swoje prawa: **p.** weksel, należność; zostawiać komuś coś w puściźnie, wkładać na kogoś coś, jako obowiązek, zlecać.

Przekaźnik *el.*, przyrząd, służący do wprowadzenia do układu połączeń dodatkowego źródła prądu, któremu przekazuje czynność, zapoczątkowaną przez pierwotne źródło prądu.

Przekąs, szyderstwo, drwina, przegryzka, przymówka, ironja zjadliwa.

Przekąsić, trochę zjeść dla zaspokojenia pierwszego głodu, podjeść sobie, przegryźć nieco; *przen.*, liznąć, skosztować, popróbować czegoś — *p.* Przekąsywać.

Przekąska, wędliny, ryby, marynaty, podawane po wódce przed obiadem a. kolacją, zakąską, wogóle lekki, tymczasowy posiłek.

Przekąśny, ironiczny, szyderski, sarkastyczny.

Przekąsywać *dok.* Przekąsać, Przekąsić; zębami przegryzać, rozrywać, przecinać zębami.

Przekątna, Przekątnia, linja diagonalna, t. j. łącząca wierzchołki dwóch przeciwległych kątów czworoboku (fig.).

Przekipieć, przestać kipieć, przestać wrzeć; wrząc, kipiąc, przelać ś. przez brzegi; *przen.*, wyszumieć, uspokoić ś., uciichnąć, zrównoważyć się.

Przekisnąć, skwaśnieć nawskroś, przekwaśnieć, stać ś. nadto kwaśnym.

Przekląć — *p.* Przeklinać.

Przekleństwo, klątwa, złorzeczenie; **p.!** okrzyk przeklinania.

Przeklepać, klepiąc nawskroś, przebić; *przen.*, prędko, bez zastanowienia odmówić.

Przeklęcie *rzecz.* — *p.* Przekleństwo; *przysł.*, niegodziwie, szkaradnie, okropnie.

Przeklętnica, złośnica, sekutnica, piekielnica.

Przeklętnik, człowiek przeklęty potępieniec piekielny; niegodziwiec, łotr, człowiek, nadużywający przekleństw, przeklinający nałogowo.

Przeklęty, ten, na którego rzucono przekleństwo; godzien przekleństwa, dający ś. we znaki, niegodziwy, nieznośny, obmierzły, przebrzy-

dły, szkaradny, trudny do zmienienia.

Przeklinać *dok.* Przekląć; używać przekleństw, obrzucać przekleństwami, złorzeczyć komuś, czemuś, pomstować, życzyć komuś nieszczęścia; wyklinać, rzucać na kogoś klątwę; **p. się,** wzajemnie obrzucać ś. przekleństwami.

Przekluwać *dok.* Przekluć; przebijać, przedziurawiać dziobem (o piskletach); **p. się,** przebiwszy skorupę, wydostawać ś., wykluwać ś.

Przekład, tłumaczenie, przełożenie jakiegoś dzieła z jednego języka na drugi; dzieło, przetłumaczone z jednego języka na drugi. **p.** dosłowny, **p.** wolny.

Przekładacz, człowiek, który przekłada, tłumacz.

Przekładać *dok.* Przełożyć; przenioslszy, kłaść coś przez wierzch czegoś, przesadzać coś przez coś; kłaść na innem miejscu, zmieniać położenie czegoś, inaczej układać, ustawiać, przewracać, odwracać; przeplatać coś czemś, przegradzać, kładąc coś pomiędzy dwie inne rzeczy; tłumaczyć z jednego języka na drugi; dawać pierwszeństwo komuś, czemuś, nad kimś, nad czemś, przenosić kogoś, coś, nad kogoś, coś, przedkładać, wyżej stawiać; **p.** kogoś nad kimś, nad czemś = czynić zwierzchnikiem, dawać przełożeństwo nad kimś, nad czemś; dawać komuś coś do rozporządzenia, przedstawiać, dawać do dyspozycji; *przen.*, tłumaczyć, wyjaśniać, perswadować, namawiać do czegoś usilnie; **p. się,** wynosić ś., wywyższać ś. nad innych.

Przekładaniec, ciasto, przekładane konfiturami, makiem, masą migdałową i t. p., rodzaj placka, mazurka i t. p.

Przekładanka, podczas ślizgania ś. na łyżwach, robienie zwrotów to jedną, to drugą nogą.

Przekładany, mający w środku warstwy różne: placek, mazurek, tort **p**; rymy **p-e** = przeplatane, t. j. kiedy rymują ś. wiersz pierwszy z trzecim, a drugi z czwartym.

Przekładca — *p.* Przekładacz.

Przekładka, to, co ś. wkłada między dwie inne rzeczy, między dwie warstwy.

Przekładnia, szyk przestawiony wyrazów dla położenia większego nacisku na niektóre z nich; *aut.*, kombinacja kół trybowych, tak obliczona, że jeden obrót pedału daje zwiększoną ilość obrotów samego koła; **p.** transformatora, *el.*, stosunek napięć odpowiadający stosunkowi liczby zwojów.

Przekładny, mogący być przekładanym; palec **p.** u ptaków=mogący ś. obracać wtył a. naprzód, palec zwrotny (u kukułki, u sowy).

Przekładzina, poprzeczny drążek w kominie.

Przekłębić, kłębiąc ś. przewrócić ś., zbyt ś. falować.

Przekłoń, roślina z rodziny strąkowych, pięknowłos.

Przekłosić się, przestać ś. kłosić.

Przekłosować, omłócić z grubsza co lepsze kłosy.

Przekłuć — *p.* Przekluwać.

Przekłusować, przebyć, przejechać kłusem; szybko przepędzić czas, nic nie robiąc; **p. się,** kłusem przejechać ś, użyć przejażdżki konnej.

Przekłuwacz, przyrząd do przekłuwania, przetyczka.

Przekłuwać, Przekałać *dok.* Przekłuć; przebijać, przedziurawiać czemś śpiczastem, kłuć nawylot.

Przeknajpować, czas strawić na knajpowaniu, na hulance, na siedzeniu w knajpie.

Przekoczować, przemieszkać jakiś czas pod gołem niebem; zmienić miejsce koczowania, zmienić koczowisko.

Przekolorować, pokolorować w inny sposób, zanadto ukolorować.

Przekoloryzować, przesadzić w koloryzowaniu.

Przekołatać, kołacąc przebić; **p. się,** z trudnością przedrzeć ś., przedostać ś.; przeżyć kołacąc ś., przebiedować.

Przekomarzać się z kimś, drażnić ś. z kimś, sprzeciwiać ś. komuś.

Przekomiczny, niezmiernie komiczny.

Przekonać — *p.* Przekonywać.

Przekonanie, zdanie wyrobione, wyrozumowanie, przeświadczenie, mniemanie, opinja, zasada: **p.** stałe, głębokie, chwiejne, **p.** polityczne, społeczne, religijne, filozoficzne; człowiek bez **p-ań** = nie mający wyrobionych zasad, człowiek bez charakteru; błędne **p.** = przesąd, sąd opaczny, niewłaściwe mniemanie o rzeczach; **p. się** = dojście, jak jest istotnie.

Przekonany, którego przekonano, który sam ś. przekonał; przeświadczony o czemś, pewny czegoś, nie wątpiący o czemś: jestem **p.** o tem — jestem pewien.

Przekonywać *dok.* Przekonać; upewniać kogoś o prawdziwości czegoś, przeświadczać kogoś dowodami, że tak jest, a nie inaczej, zniewalać kogoś do przyznania czegoś za prawdę, do przyznania racji czemuś; **p. się,** przeświadczać ś. o prawdziwości czegoś, nabierać przeświadczenia o czemś drogą rozumowania a. przez naoczne stwierdzenie, dochodzić do wniosku pewnego; **p. się** do kogoś = przezwyciężać w sobie niechęć ku komuś, stawać mu ś. życzliwszym.

Przekonywająco *przysł.*, w sposób przekonywający.

Przekonywający, trafiający do przekonania, bijący w oczy, wymowny, niezbity, dowodny, namacalny.

Przekop, rów, łączący dwa miejsca, rozkop, wykop, kanał; fosa forteczna; wąwóz, jar.

Przekopać — *p.* Przekopywać.

Przekopisty, pełen przekopów.

Przekopjowywać *dok.* Przekopjować; skopjować, przerysowywać, kopję z czegoś robić; naśladować kogoś, coś.

Przekopnica, skorupiak liścionogi (fig.).

Przekopywać *dok.* Przekopać; kopać wpoprzek czegoś, rowem przedzielać; przeprowadzać rów; kopiąc przebijać; **p. się,** otwierać sobie drogę kopiąc, przedostawać ś, kopiąc; brnąć przez coś sypkiego: **p. się** przez śnieg, piasek.

Przekora, opór, przeciwieństwo, sprzeciwianie ś., robienie na złość komuś: robić coś na **p-ę,** naprzekór komuś = na złość komuś; człowiek, sprzeciwiający ś. z zasady, na złość innym, sprzeka, uparciuch przekorny.

Przekornie *przysł.*, na złość, na przekór; krnąbrnie, opornie.

Przekorność, przekora.

Przekorny, oporny, robiący na złość, na przekorę, sprzeciwiający ś., sprzeczny; krnąbrny, niesforny, uparty.

Przekos, pokos, smuga trawy, ściętej kosą.

Przekosić *nicd.* Przekoszać; kosząc przeciąć, przedzielić; kosząc przeprowadzić; kosząc przejść granicę czegoś; skosić wszystko, co było do skoszenia.

Przekować — *p.* Przekuwać.

Przekór — *p.* Przekora; **nap.** *przysł.*, na złość, z chęcią sprzeciwienia ś.

Przeków, przekucie czegoś nanowo; w *lm.*, okowy, pęta, kajdany; *przen.*, więzienie, niewola.

Przekpiwać, żartować sobie z kogoś, z czegoś, przedrwiwać kogoś, coś.

Przekraczać *dok.* Przekroczyć; robić krok przez coś; przechodzić, mijać coś: **p.** granicę; *przen.*, za wiele sobie pozwalać; przestępować wyznaczony prawem, obyczajem i t. p. zakres czegoś, nadużywać czegoś.

Przekraczalny, dający ś. przekroczyć.

Przekradać *dok.* Przekraść; przenosić, przewozić coś pokryjomu, ukradkiem, przemycać, szwarcować; **p. się,** przemykać ś. ukradkiem, przechodzić, przejeżdżać, przedostawać ś. pokryjomu, chyłkiem, szwarcować ś.

Przekradany, tajny, tajemny, ukradkowy, kryjomy.

Przekrajać, Przekroić — *p.* Przekrawać.

Przekrapiać *dok.* Przekropić; trochę kropić, kropić z przerwami (o deszczu); *przen.*, przekropić kogoś = wybić go, wytuzować, przetrzepać; **p. się,** w krople ś. zamieniać, skraplać ś.

Przekraplać *dok.* Przekroplić; parę w krople zmieniać; przepuszczać przez aparat destylacyjny.

Przekrasek, chrząszcz pięcioczłonkowy.

Przekrasić, przesadzić w kraszeniu.

Przekraść — *p.* Przekradać.

Przekrawać, Przekrajać *dok.* Przekroić, krając przedzielić.

Przekreskować, nie dać dostatecznej ilości kresek czyli głosów, odrzucić przez głosowanie.

Przekreślać *dok.* Przekreślić; kreskę przez coś robić; przemazywać coś napisanego, robiąc przez nie kreskę; skreślać, wykreślać, kasować; *przen.,* zapominać o czemś, puszczać coś w niepamięć, uważać coś za niebyłe.

Przekręcać *dok.* Przekręcić; przewracać na drugą stronę, kręcąc zepsuć, złamać, ułamać; *przen.,* w fałszywem świetle wystawiać; przedstawiać nie tak, jak było, przeinaczać, fałszować; **p. się,** odwracać ś., przemieniać ś.

Przekrętnie *przysł.,* wykrętnie, fałszywie, niezgodnie z prawdą.

Przekroczenie, przejście, przestąpienie; wina, przestępstwo, wykroczenie, występek.

Przekroczyć — *p.* Przekraczać.

Przekroić — *p.* Przekrajać.

Przekropić — *p.* Przekrapiać.

Przekropkować, oznaczyć, oddzielić kropkami.

Przekroplić — *p.* Przekraplać.

Przekrój, przecięcie; figura, powstająca przy przecięciu czegoś; np. bryły geometrycznej, budynku i t. p. jakiejś płaszczyzny poziomej: **p.** pionowy; profil = plan; rysunek, przedstawiający przedmiot przekrajany (fig.).

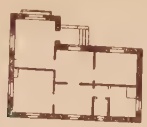

Przekrwić, krwią przepełnić, nabiec krwią.

Przekrwienie, przepełnienie krwią jakiejś części ciała a. narządu.

Przekryć — *p.* Przekrywać.

Przekrystalić, zmienić na kryształ; **p. się,** w kryształ ś. zmienić.

Przekrywać *dok.* Przekryć; pokrywać nanowo: **p.** dom dachem.

Przekrzykiwać *dok.* Przekrzyczeć; raz po raz krzyczeć; **p. się,** odpowiadać krzykiem na krzyk; starać ś. przekrzyczeć nawzajem; krzycząc głośniej, przemóc kogoś w krzyku.

Przekrzywiać *dok.* Przekrzywić; na drugą stronę przeginać, wykrzywiać, przechylać; **p. się,** wykrzywiać ś., przeginać ś., przechylać ś. na drugą stronę; przedrzeźniać kogoś, wydrzeźniać się komuś.

Przekrzyżować, złożyć nakrzyż; krzyż na czemś zrobić, krzyżem przeżegnać; przejechać, przejść coś wszerz i wzdłuż.

Przekształcać *dok.* Przekształcić, Przekształtować; nadawać inny kształt czemuś, zmieniać kształt czegoś, przeinaczać, przeobrażać, przedzierzgać; **p. się,** przybierać inny kształt, przemieniać ś., przeobrażać ś., przeinaczać ś.

Przekształt, przemiana, przeobrażenie, przekształcenie.

Przekształtować —*p.* Przekształcać.

Przekuć — *p.* Przekuwać.

Przekupić — *p.* Przekupywać.

Przekupień, człowiek, trudniący ś. drobnym handlem, kramarz, straganiarz, antykwarjusz, człowiek, trudniący ś. handlem obnośnym, domokrążca.

Przekupka, kobieta, trudniąca ś. drobnym a. obnośnym handlem, straganiarka, kramarka.

Przekupni, Przekupniczy, tyczący ś. przekupnia a. przekupnictwa.

Przekupniarz — *p.* Przekupień.

Przekupnictwo, drobny handel, domokrążstwo.

Przekupnik — *p.* Przekupień.

Przekupny, dający ś. przekupić, przedajny, sprzedajny; służący do przekupstwa.

Przekupstwo, sprzedajność, łapownictwo, przekupność; przekupienie, przekupywanie kogoś, kuban, łapówka.

Przekupywać *dok.* Przekupić; uprzedzać innych w kupnie; zbyt drogo kupować, przepłacać; zjednywać sobie kogoś pieniędzmi, podarunkami; dawać komuś łapówkę.

Przekurzać *dok.* Przekurzyć; kurząc, kadząc, oczyszczać, odświeżać, przewietrzać; *przen.,* przyprószać, przewiewać.

Przekuwać, inaczej a. na nowo okuwać, zmieniać okucie, kuciem czemś szpiczastem robić dziurę na wylot; *przen.,* przekabacać kogoś, przerabiać, zmieniać.

Przekpiwać się, zanadto ś. pośpieszyć.

Przekwas, przekwaszenie, przesycenie kwasem; ciało, przesycone kwasem.

Przekwasić, przesadzić w kwaszeniu, nadto ukwasić, kwasem nad miarę zaprawić.

Przekwaśnieć, stać ś. nad miarę kwaśnym.

Przekwaśny, nadmiernie kwaśny.

Przekwaterować (się), przenieść (ś.) na inną kwaterę, na inne mieszkanie.

Przekwiat, roślina z rodziny przekwiatowatych, wieszczyniec, bukietnica.

Przekwiatowate, rodzina roślin dwuliściennych, bukietnicowate.

Przekwiecić, upstrzyć kwiatami, kwieciem przetkać.

Przekwit, przekwitnięcie, przekwitanie.

Przekwitać *dok.* Przekwitnąć; przestawać kwitnąć, kończyć kwitnięcie; *przen.,* starzeć ś., więdnąć, wychodzić z okresu najbujniejszego rozwoju, rozkwitu.

Przekwitły, ten, który przestał kwitnąć, skończył kwitnięcie, okwitły; *przen.,* przeżyty, podstarzały, niemłody, zwiędły, chyląey ś. ku upadkowi, zanikający.

Przekwitnąć — *p.* Przekwitać.

Przekwitnica, roślina z rodziny liljowatych, medeola.

Przelać — *p.* Przelewać.

Przelakierować, drugi raz polakierować, polakierować w inny sposób.

Przelaksować, dostać rozwolnienia; przeczyścić.

Przelatek, młody dzik roczny.

Przelatywać, Przelatać *dok.* Przelecieć; przebywać jakąś przestrzeń na skrzydłach, przefruwać; przenosić ś. z miejsca na miejsce; szybko przebiegać, przejeżdżać pośpiesznie; szybko zmieniać miejsce pobytu, przebiegać, obiegać, krążyć; wypadać, przedostawać ś., przechodzić, przeciekać przez jakiś otwór na drugą stronę; dokonywać czegoś szybko, byle jak, pobieżnie, przebiegać; mijać szybko; padać od czasu do czasu, przepadywać (o deszczach); **p. się,** latać, biegać dla rozrywki, dla użycia ruchu.

Przeląc — *p.* Przełęknąć.

Przelecieć — *p.* Przelatywać.

Przelepiać *dok.* Przelepić; gdzieindziej coś przylepiać.

Przeletni, podstarzały.

Przelew, przelewanie (ś.), przelanie ś.; grobla poprzeczna, której wierzchem uchodzi nadmiar wody ze stawu; w *druk.,* nowe odlanie zużytych czcionek.

Przelewać *dok.* Przelać; przenosić płyn z jednego naczynia do drugiego, przetaczać; lejąc przepełniać, rozlewać wskutek nadmiernego nalania; rozlewać, wylewać: **p.** krew = ranić, zabijać; **p.** łzy = płakać; stopiwszy, lać w inną formę: **p.** dzwony na armaty; **p.** przez sito, przez durszlak = przepuszczać; *przen.,* przekazywać, oddawać komuś coś, zrzekać ś. czegoś na czyjąś korzyść: **p.** na kogoś swoje prawa, należności; wpajać coś w kogoś, przekazywać coś komuś, jako obowiązek; pić za wiele, przebierać miarę w piciu; **p.** przez gardło = pić, łykać; **p. się,** przechodzić z jednego miejsca na drugie (o płynie); lejąc się przedostawać ś., przelatywać na drugą stronę; wylewać ś. górą czegoś wskutek przepełnienia naczynia; *przen.,* przemieniać ś., przeobrażać ś., przeistaczać ś.; **p. się** przez ręce = opadać, zwisać bezwładnie: o zemdlonym, o chorym; u mnie ś. nie **p-a** = niema u mnie zbytku.

Przelewka *hutn.,* otwór przelewny, przez który ścieka nadmiar żużla z wielkiego pieca.

Przelewki, tylko w wyr.: to nie **p-ki** = to nie żarty, to rzecz groźna, poważna.

Przelewny, łatwy do przelewania, odnoszący ś. do przelewania, przelewany; *przen.,* szczodry, hojny.

Przeleźć — *p.* Przełazić.

Przeleżały, przez zbyt długie leżenie nadwerężony, nadpsuty.

Przeleżeć, jakiś czas strawić na leżeniu, leżąc przetrwać, długo leżeć; **p. się,** przepędzić czas jakiś leżąc, przespać ś.; przez zbyt długie leżenie nadpsuć ś.

Przelęk, przelęknięcie, przestrach, przerażenie.

Przelękły — *p.* Przelękniony.

Przelęknąć, Przeląc, nabawić strachu, przestraszyć, przerazić, zatrwożyć, przejąć lękiem; **p. się,** przestraszyć ś., przerazić ś., zatrwożyć się.

Przelęknienie (się), Przelęknięcie (się), przerażenie, strach, bojaźń, przestrach, trwoga.

Przelękniony, Przelękły, ten, który ś. przeląkł, pełen lęku, strachem przejęty, przestraszony, strwożony, struchlały.

Przelicytować kogoś = dać wyższą cenę, niż on, na licytacji; *przen.*, przewyższyć, prześcignąć.

Przeliczać *dok.* Przeliczyć; rachować wszystko, liczyć uważnie, liczyć po raz drugi.

Przeliczyć — *p.* Przeliczać; **p. się,** omylić ś. w rachunkach, przerachować ś.; *przen.*, zawieść ś. w swoich przewidywaniach, w swoich nadziejach.

Przelina, ziemia pokazująca ś. na wiosnę z pod topniejącego śniegu; golizna, miejsce przetarte.

Przeliniec, roślina z gromady paprotników, piórnik.

Przelot, przelecenie, przelatywanie; lot przez jakieś miejsce: **p.** ptaków; **p.** = ciąg; **p-em,** w **p-cie,** *przysł.*, przechodząc mimo, przelotnie; w **p-y,** *przysł.*, na wyścigi, na wyprzódki; na **p.,** *przysł.*, na wylot, wskroś; roślina z rodziny motylkowatych, słone ziele.

Przelotnia, zbiornik przepuszczający parę z cylindra o wyższem ciśnieniu do cylindra o niższem ciśnieniu.

Przelotnica, istota przelotna.

Przelotnie *przysł.*, przelatując, przelotem, mimolotem, nader szybko, dorywczo, zlekka.

Przelotność, szybkość mijania, przechodzenia, dorywczość.

Przelotny, przelatujący, nie przebywający stale w danem miejscu: ptaki **p-e;** prędko przemijający, krótkotrwały, nietrwały, dorywczy, czasowy: szczęście **p-e,** znajomość **p-a.**

Przelśnąć, błysnąć, mignąć w przelocie.

Przelśnić, lśniąc nawskroś przeniknąć, przepełnić, przepoić blaskiem, przestać błyszczeć.

Przeludniać się *dok.* Przeludnić ś.; stawać ś. nadto ludnym, zaludniać ś. nad miarę.

Przeludnienie, nadmiar ludności, zbytnia gęstość zaludnienia.

Przeludniony, mający nadmiar ludności, nadto ludny, zbyt gęsto zaludniony.

Przeluśnia, roślina z rodziny wilczomleczowatych.

Przeładować—*p.* Przeładowywać.

Przeładowanie *rzecz.* od Przeładować.

Przeładownia, miejsce ładowania towarów z jednego wagonu kolejowego do drugiego.

Przeładowywać *dok.* Przeładować; przenosić ładunek z jednego pomieszczenia w drugie; inaczej ładować, przepakowywać; ładując przeciążyć, nadto obarczać, przeciążać: **p.** fuzję, armatę = dać zbyt duży ładunek; **p.** żołądek=objadać ś. nadto, przeżerać ś., opychać ś. nadmiernie; **p.** akumulator, *el.*, dłużej niż zwykle ładować z przerwami dla dobrej konserwacji akumulatora; *przen.*, przebierać miarę, nadto sobie pozwalać; **p. się,** nadto ś. obciążać, obarczać ś. nadmiernie; objadać ś. nad miarę.

Przeładunek, przeładowanie towarów.

Przeładunkowy, odnoszący ś. a. służący do przeładunku: stacja **p-a** = miejsce przeładunku towarów.

Przelaj *przysł.*, nawskroś, po przekątni, przecinając drogę dla jej skrócenia, wpoprzek; **nap.** komuś = zabiegając mu drogę; na przestrzał, na wylot; z **p-u,** znienacka, wynajająco.

Przelajdaczyć, strawić czas jakiś na łajdactwie; strwonić, przehulać.

Przelamać — *p.* Przelamywać.

Przelamanie, rozdzielenie napół, rozłamanie przez środek; przezwyciężenie, poskromienie; miejsce, gdzie przełamano, przełom; **p. się,** przezwyciężenie własnej niechęci, wstrętu.

Przelamywać *dok.* Przełamać; łamiąc rozdzielać, rozłamywać w środku, rozłupywać; przemagać, przezwyciężać, zwalczać: **p.** opór, **p.** pierwsze lody = pokonywać pierwsze trudności, zbliżyć ś. do kogoś, zawierać stosunek; *przen.*, gwałcić, naruszać, obrażać: **p.** prawo, wiarę małżeńską, przyrzeczenie, post; **p.** dziecko = narażać na oberwanie przez upuszczenie, uderzenie o twardy przedmiot; **p.** z kimś chleb = przypuszczać go do wspólności stołu, dzielić ś. z nim pożywieniem; **p. się,** rozłamywać ś., łamać ś. w środku; *przen.*, przemagać ś., przezwyciężać ś., zwalczać własną niechęć, wstręt, obawę i t. p.

Przełaz, przełażenie; miejsce, którędy ś. przełazi, schodek, deszczułka do przechodzenia na drugą stronę parkanu, płotu i t. p. (fig.).

Przełazić *dok.* Przeleźć; przebywać jakieś miejsce, przechodzić przez coś, przez otwór jakiś, przedostawać ś.; łażąc przechodzić.

Przełączać, rozłączać, rozdzielać.

Przełączka *el.* — *p.* Przełącznik.

Przełącznik *el.*, rodzaj łącznika, kierującego prąd do różnych odgałęzień lub jedną gałąź do różnych obwodów; **p.** drążkowy a. nożowy= w kształcie noży wciskanych w szczęki kontaktowe zapomocą dźwigni; **p.** grupowy = służący do stopniowego włączania i wyłączania paru lub kilku grup lamp elektrycznych; **p.** korbkowy = przełączający obwody zapomocą przesuwania korbki ślizgającej się po kontaktach metalowych; **p.** migowy = zaopatrzony w sprężynę, dzięki której kontakty rozchodzą się szybko i łuk świetlny pomiędzy niemi przerywa się momentalnie; **p.** pokrętny = z kontaktami przestawianemi zapomocą ruchu obrotowego, używany najczęściej w instalacjach domowych.

Przełęcz, Przełęcze, przejście między dwoma szczytami górskiemi w kształcie siodła (fig.).

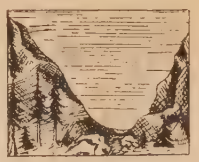

Przełęczysty, wygięty w grzbiecie, siodłowaty, łukowaty.

Przełknąć — *p.* Przełykać; *przen.*, strawić, znieść, ścierpieć.

Przełoga, oś, śruba u prasy.

Przełom, miejsce, gdzie przełamano, przerwa, wyłom, dziura, otwór wyłamany; *przen.*, chwila przełomowa, przejściowa, stanowcza; przejście, zwrot między jednym wypadkiem a drugim, jednym stanem a drugim, między dwiema epokami, kryzys.

Przełomikamień, roślina z rodziny różowatych.

Przełomka, przerębel.

Przełomny, dający ś. przełamać, kruchy.

Przełomowy, przejściowy, krytyczny, zwrotny.

Przełowić *nied.* Przeławiać; schwycić w biegu, przejąć w drodze; przeczerpać łowiąc.

Przełożenie, położenie na innem miejscu; przetłumaczenie z jednego języka na drugi; uwaga, przedstawienie, upomnienie, perswazja, namowa, rada.

Przełożeństwo, władza, zwierzchność, naczelnictwo, pierwszeństwo, starszeństwo; przełożeni, starsi, starszyzna.

Przełożona (-ej), zwierzchniczka, naczelniczka: **p.** klasztoru, zakonu = ksieni; **p.** pensji = właścicielka jej; ochmistrzyni.

Przełożony, zwierzchnik, naczelnik, starszy: **p.** zakładu naukowego.

Przełożyć — *p.* Przekładać.

Przełup, odłam, przełam.

Przełupać, łupaniem przedziurawić; łupiąc, przedzielić, rozbić, rozłupać.

Przełyk, część przewodu pokarmowego od gardła do żołądka (fig).

Przełykać *dok.* Przełknąć; przez gardło przepuszczać, wprowadzać do żołądka; *przen.*, pożerać, pochłaniać, trawić.

Przełykowy *przym.* od Przełyk.

Przełysieć, stracić nieco włosów, nieco łysym ś. stać, wyłysieć do pewnego stopnia; *przen.*, stać ś. gołym, przejrzystym.

Przełyskiwać, przeświecać.

Przemachać, Przemachnąć, przebiec szybko, przejechać pośpiesznie; zrobić coś prędko, pośpiesznie.

Przemacywać *dok.* Przemacać; wymacywać; przemacać coś, domyślać ś. czegoś.

Przemagać *dok.* Przemóc; pokonywać siłą, zwyciężać, zwalczać przemocą; **p.** coś na sobie = przezwyciężać samego siebie, znieważać, zmuszać samego siebie do czegoś niemiłego; *przen.*, brać górę, przeważać, przewyższać, zwyciężać w znaczeniu moralnem; **p. się,** przezwyciężać ś., pokonywać siebie samego; przemagać siebie wzajemnie; zdobywać ś., wysadzać ś., wytężać ś., zmuszać ś.

Przemagający, przeważający, znaczniejszy, niż inny.

Przemakać *dok.* Przemoknąć; przechodzić nawskroś wilgocią; przesiąkać wodą; przepuszczać przez siebie płyn; o płynie: przedostawać ś. na drugą stronę, przeciekać.

Przemakalny, przepuszczający przez siebie wilgoć, wodę, a. inny płyn.

Przemalowywać *dok.* Przemalować; malować w inny sposób; kopjować obraz namalowany.

Przemamić, skłonić na swoją stronę, zwabić ku sobie.

Przemarnotrawić — *p.* Przemarnować.

Przemarnować, Przemarnotrawić, strwonić, przehulać, przepuścić.

Przemarsz, przechód, przejście wojska, defilada.

Przemarzać (przemar-zać), *dok.* Przemarznąć; marznąć, ziębnąć, odczuwać chłód, w lód ś. zamieniać, krzepnąć od mrozu.

Przemarzlina (przemar-zlina), przemarzłe drzewo; rysa w spękanem od mrozu drzewie.

Przemarzły (przemar-zły), **Przemarznięty,** ten, co przemarzł, zziębnięty, zmrożony, zlodowaciały.

Przemarznąć (przemar-znąć) — *p.* Przemarzać.

Przemarznięty (przemar-znięty)— *p.* Przemarzły.

Przemarzyć, strawić czas jakiś na marzeniach; *przen.*, prześnić.

Przemaszerować, o wojsku: przeciągnąć, przejść marszem.

Przemawiać *dok.* Przemówić; zaczynać mówić, przerywać milczenie, odzywać ś., mieć mowę do kogoś, zwracać ś. do kogoś z przemową; odwoływać ś. do czegoś: **p.** do sumienia, do serca, do rozumu; **p.** za kimś, za czemś, występować w obronie czyjejś, wstawiać ś. za kimś, za czemś, prosić za kimś, za czemś, świadczyć na korzyść czyjąś; **p. się,** sprzeczać ś., kłócić ś. z kimś, wieść z nim utarczkę słowną, ścierać ś. słownie.

Przemaz *górn.*, cienka warstwa mażących ś. iłów, pokrywająca rudę żelazną.

Przemazać — *p.* Przemazywać.

Przemazywać *dok.* Przemazać; przekreślać coś napisanego, jako niepotrzebne, mażąc niweczyć.

Przemądry, bardzo mądry.

Przemądrzały, udając bardzo uczonego, mądrego, choć w samej rzeczy niemądry; chytry, ostrożny, przebiegły.

Przemeblowywać *dok.* Przemeblować; zmieniać umeblowanie, w inny sposób rozstawiać meble.

Przemedytować, przemyśleć, obmyśleć.

Przemeldować, zameldować kogoś na nowo w innem miejscu.

Przemelcie, przemielenie.

Przemęczenie, wywołanie u kogoś zmęczenia przez nadmierne obarczanie go pracą, przeciążenie; **p. się,** zmęczenie wskutek nadmiernej pracy, dźwigania i t. p.

Przemęczyć, zmęczyć kogoś, obarczając go nadmierną pracą; **p. się,** przecierpieć przez czas jakiś; wyczerpać ś. nadmiarem pracy.

Przemędrkować, chcąc zrobić coś bardzo mądrego, palnąć głupstwo.

Przemglony, powleczony, przesłonięty mgłą.

Przemiał, zmielenie, przemielenie; ziarno przemielone w młynie.

Przemiana, przemienienie, zmiana, odmiana, przeobrażenie, przekształcenie, przeistoczenie.

Przemianować, dać komuś, czemuś inne miano, zmienić nazwę czyjąś, dać komuś wyższą godność.

Przemiara, nadmiar, zbytek.

Przemiarkować, zgóry przewidzieć, zmiarkować, pomiarkować naprzód.

Przemiatać *dok.* Przemieść; zamiatać zgrubsza; przegarniać, rozmiatając przeprowadzać, torować: **p.** ścieżkę w śniegu.

Przemielać *dok.* Przemleć; wszystko mleć, co było do zmielenia; mleć więcej, niż należy, zanadto zmielać, przesadzać w mieleniu.

Przemieniać *dok.* Przemienić; nadawać komuś a. czemuś inną postać, przeobrażać, przeistaczać, odmieniać; jedno odrzucając, brać drugie, zamieniać, czynić zamianę; **p. się,** przybierać inną postać, przeobrażać ś., przekształcać ś.: **p. się** z kimś na coś, dawać mu jedno, a brać od niego drugie, zamieniać ś.

Przemienić — *p.* Przemieniać.

Przemienienie, zmiana, zamienienie, zamiana; nadanie innej postaci, przeobrażenie, przekształcenie; **p. a. p. się,** przybranie innego kształtu, innej postaci; **p.** Pańskie — ukazanie ś. Chrystusa apostołom na górze Tabor w boskiej postaci: święto na cześć tego faktu dnia 6 sierpnia.

Przemienność, zdolność do przybierania innej postaci, innego charakteru, zmienność, niestateczność.

Przemienny, zdolny do przybierania innej postaci, zmieniający ś., podległy zmianom, dający ś. przemienić, niestały, niestateczny, zmienny; polegający na wymianie, zamienny; *fiz.*, prąd elektryczny **p.**=zmienny; **p.** układ płodozmianu w rolnictwie = polegający na tem, że na pewnem polu sieje ś. kolejno coraz to inne rodzaje zboża, a potem pozostawia ś. je, jako pastwisko dla bydła, na lat kilka.

Przemieńca, Przemieniacz, ten, co przemienia.

Przemierny, dający ś. przemierzyć, zmierzyć.

Przemierzać *dok.* Przemierzyć; dochodzić miary czegoś, określać wymiary czegoś, wymierzać; ponownie mierzyć, sprawdzać mierzenie; przechodzić, przebywać, przejeżdżać coś wzdłuż i wszerz; **p. się,** omylić ś. w mierzeniu, przerachować ś., mierząc; przeważyć ś., przechylić ś. w którąś stronę.

Przemierzły (przemier-zły), obrzydliwy, wstrętny, obmierzły, obrzydły, budzący odrazę.

Przemierznąć (przemier-znąć), przemierzłym, wstrętnym ś. stać.

Przemierzyć — *p.* Przemierzać; **p.** kogoś = obić go.

Przemierźla, roślina z rodziny przemierźlowatych, osmorodrzew.

Przemierźle, obrzydliwie, wstrętnie.

Przemierźlowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Przemiesić mieszając, przerobić, wymiesić ponownie.

Przemieszać, pomieszać jedno z drugiem, zmieszać zupełnie; zamieszać nieco.

Przemieszczać *dok.* Przemieścić; przenosić, przekładać coś na inne miejsce, gdzieindziej umieszczać; przenosić kogoś na inne stanowisko, przetranzlokowywać; **p. się,** przenosić ś. gdzieindziej.

Przemieszkać, przebyć gdzieś czas jakiś na mieszkaniu.

Przemieszkiwać, mieszkać gdzieś czas jakiś, przebywać w jakiemś miejscu.

Przemieść — *p.* Przemiatać.

Przemiękać *dok.* Przemiękнąć; stawać ś. miękkim, przesycać ś. płynem, wilgocią, przemakać nawskroś.

Przemiękły, ten, który przemiękł, przemoknięty.

Przemięknąć — *p.* Przemiękać.

Przemigać, przemijać, ulatywać.

Przemignąć, przejść, przelecieć, minąć szybko.

Przemijać *dok.* Przeminąć; przechodzić, **przejeżdżać,** przepływać mimo czegoś; szybko uchodzić, ulatywać, mijać prędko; upływać, przechodzić; *przen.*, omijać, opuszczać, odstępować kogoś: gniew go przeminął; puszczać mimo siebie, płazem, wybaczać; *przen.*, ginąć, niknąć bez śladu.

Przemijający, chwilowy, krótkotrwały, przejściowy, nietrwały.

Przemilczać *dok.* Przemilczeć; milczeniem pokrywać, nie wyjawiać czegoś, nie odzywać ś. z czemś; nie upominać ś. przez pewien czas o swoje prawa, tracić je przez przedawnienie; milczeć jakiś czas.

Przemiły, niezmiernie miły.

Przeminąć — *p.* Przemijać.

Przeminiony, ten, który przeminął, miniony, ubiegły, przeszły, dawny.

Przemknąć — *p.* Przemykać.

Przemleć — *p.* Przemielać.

Przemłócić, omłócić, wymłócić wszystko.

Przemłynkować, zmłynkować, przepuścić przez młynek wszystko, co było do zmłynkowania.

Przemnożyć, jeszcze raz pomnożyć, sprawdzić mnożenie.

Przemoc, siła przemagająca, siła brutalna, gwałt, przewaga, na złe użyta; **p-ą,** z użyciem siły, gwałtem, przebojem.

Przemocnie *przysł.*, bardzo mocno, nader silnie; przemocą, gwałtem, przebojem.

Przemocny, bardzo mocny, nader silny; przemagający, mający przewagę.

Przemocować (się), przemóc (ś.), pokonać (ś.), przemocą, zmusić (ś.).

Przemoczyć — *p.* Przemaczać.

Przemodelować, zmodelować w inny sposób, skopjować z modelu, z wzoru.

Przemoga, moc, siła, potęga, przewaga; możność, zdolność.

Przemokły, który przemókł, zmoczony nawskroś.

Przemoknąć — *p.* Przemakać.

Przemordować (się), zmęczyć (ś.); przebyć, przemęczyć (ś.).

Przemorzyć, przetrzymać o głodzie; **p. się,** jakiś czas nic nie dać jeść, głodzić ś.

Przemotać, z jednego motowidła przesnuć na drugie; na nowo zmotać.

Przemowa, przemówienie, mowa, odezwa, owacja.

Przemożnie *przysł.*, z siłą, potężnie, przeważnie, decydująco.

Przemożny, potężny, bardzo silny, mający przewagę nad innymi, silniejszy od innych; bardzo możny; przeważny, decydujący.

Przemóc — *p.* Przemagać.

Przemówca, ten, co przemawia a. przemawiał, interlokutor.

Przemówić — *p.* Przemawiać.

Przemówienie, zwrócenie ś. do kogoś z mową, przemową, oracja, toast; wstawienie ś. za kimś; wstawiennictwo; **p. się,** sprzeczka, kłótnia, spór.

Przemówka, krótka przemowa; wymówka, wyrzut.

Przemrażać *dok.* Przemrozić; przejmować, przenikać mrozem, mrozić nawskroś.

Przemrozić — *p.* Przemrażać.

Przemsza, droga przez mszary.

Przemurować — *p.* Przemurowywać.

Przemurowanie, zrobienie muru; mur przegradzający, przegroda murowana.

Przemurowywać *dok.* Przemurować; przestawiać mur, przebudowywać na nowo; przegradzać murem.

Przemycać *dok.* Przemycić; przewozić tajnie przez granicę bez opłaty cła, sposobem kontrabandy, szwarcować; *przen.*, przenosić, przewozić, przeprowadzać ukradkiem; przekupywać, przepłacać komuś; **p. się,** przechodzić granicę ukradkiem, szwarcować ś.; *przen.*, przedostawać ś. tajnie, w miejsce niedozwolone.

Przemyć — *p.* Przemywać.

Przemydlić, natrzeć mydłem, zanadto namydlić.

Przemykać *dok.* Przemknąć; szybko, tajemnie przesuwać, ukradkiem przenosić, przewozić; odmykać nieco; **p.** drzwi, okno; **p.** a. **p. się,** przesuwać ś. szybko, ukradkiem, przebiegać, przejeżdżać prędko, odmykać ś. nieco, uchylać ś. (o wrotach, oknie i t. p.).

Przemysł, zmyślność, zręczność, dowcip, spryt; pomysłowość, wynalazczość; wybieg; fortel; zajęcie ś. wytwarzaniem dóbr użytkowych; przerabianie surowych produktów na użytkowe: fabrykacja, wytwarzanie, przedsiębiorstwo; rodzaj zajęcia, rodzaj pracy; **p.** rękodzielniczy, **p.** fabryczny, **p.** górniczy, wielki **p.**, drobny **p.**

Przemysłowiec, człowiek, trudniący ś. jakimś przemysłem, fabrykant.

Przemysłowy, tyczący ś. przemysłu.

Przemyszkować, przewiedzieć ś. zręcznie, dojść.

Przemyślić, Przemyśleć, rozważyć coś wszechstronnie w myśli, przetrawić w umyśle, obmyślić.

Przemyśliwać, zastanawiać ś. nad czemś, rozmyślać, medytować, rozważać coś w myśli, obmyśliwać.

Przemyślnie *przysł.*, zmyślnie, sprytnie, pomysłowo.

Przemyślność, zmyślność, spryt; wynalazczość.

Przemyślny, biegły w przemyśle; wynalazczy, przezorny, pomysłowy; przedsiębiorczy; sprytny, zręczny, zmyślny; przewidujący, baczący na przyszłość.

Przemytnictwo, zajęcie przemytnika, kontrabanda, szwarcunek.

Przemytniczka *for. z.* od Przemytnik.

Przemytniczy, odnoszący ś. do przemytnika a. przemytnictwa.

Przemytnik, człowiek, zajmujący s. przemycaniem towarów przez granicę, kontrabandzista.

Przemywać *dok.* Przemyć; obmywać, myć, płókać, przepłókiwać; puszczając strumień wody, oddzielać kruszec od części niepotrzebnych; wymywać, podrywać, wyżłabiać (o wodzie).

Przemywalnia, miejsce w kopalni, gdzie przemywają rudę, płóczkarnia.

Przenajmować *stpl.*, przekupywać, podkupywać.

Przenajświętszy, ze wszystkich najświętszy, świętszy niż wszystko; — *p.* Sakrament.

Przenaradawiać (się) *dok.* Przenarodować; zmieniać (ś.), co do narodowości, zmieniać swoją narodowość, wynaradawiać (ś.).

Przenaszać — *p.* Przenosić.

Przenaturzać *dok.* Przenaturzyć; przemieniać naturę, istotę czyjąś; **p. się,** przemieniać ś., przeistaczać ś., przeobrażać ś.

Przenęta, roślina z rodziny złożonych.

Przenicować, przerobić, przewróciwszy materjał na drugą stronę (o ubraniu); krytykować niemiłosiernie, wyśmiać, wyszydzić, sparodjować; *przen.*, przekręcić naopak, przeinaczyć naodwrót; **p. się,** przerobić ś. całkowicie, przeinaczyć ś., przeistoczyć ś.

Przenaznaczać, przeznaczać.

Przeniebieszczać *dok.* Przeniebieszczyć; używać za dużo koloru niebieskiego, nadto zniebieszczać.

Przeniemczyć, przerobić na Niemca, zniemczyć.

Przeniesienie, czynność przenoszenia czegoś; w książkach rachunkowych: do **p-a** u dołu kolumny = suma, którą trzeba przepisać na następną kolumnę dla doliczenia jej do następnych pozycyj; z **p-a** = suma, nadpisana z góry kolumny dla doliczenia jej do następnych pozycyj, a przeniesiona z poprzedniej kolumny, jako suma poprzednich pozycyj; **p. się,** zmiana miejsca, przenosiny, przeprowadzka.

Przenieść — *p.* Przenosić.

Przeniewierca, ten, który ś. przeniewierzył komuś a. czemuś, wiarołomca, zdrajca, odstępca, renegat.

Przeniewierczość, zdrada, wiarołomstwo, odstępstwo.

Przeniewierczy, zdradny, wiarołomny, odstępczy.

Przeniewierka, roślina z rodziny złożonych.

Przeniewierstwo, sprzeniewierzenie ś. komuś a. czemuś, zdrada, odstępstwo, odszczepieństwo, wiarołomstwo, apostazja; przywłaszczenie sobie powierzonych cudzych pieniędzy; nadużycie, sprzeniewierzenie ś., malwersacja.

Przeniewierzać się *dok.* Przenie-

wierzyć ś.; łamać wiarę, postępować wiarołomnie, zdradzać, odstępować kogoś a. czegoś; nadużywać cudzego zaufania, przywłaszczać sobie powierzone cudze pieniądze.

Przenigdy *przysł.*, stanowczo nigdy, nigdy w życiu.

Przenikać *dok.* Przeniknąć; przebijać, przejmować czemś nawskroś; przechodzić nawylot; przedostawać ś., przeciskać ś. do środka czegoś a. na drugą stronę czegoś; domyślać ś., odgadywać, poznawać dokładnie, zgłębiać należycie; przeczuwać, doznawać, wzruszać: żal serce **p-a; p. się,** przenikać ś. wzajemnie; łączyć ś., mieszać ś. jedno z drugiem; przesiąkać ś., napawać ś. czemś; odgadywać ś., poznawać ś. nawzajem dokładnie.

Przenikalność — *p.* Przenikliwość.

Przenikalny, mający zdolność przenikania, przenikający; przez który można przeniknąć, przepuszczalny.

Przenikanie, przesiąkanie płynów przez błonę, dyfuzja.

Przenikliwie *przysł.*, przejmująco, dotkliwie; bystrze, badawczo.

Przenikliwość, własność przepuszczania przez siebie czegoś, przepuszczalność; zdolność przenikania, rozlegania ś. daleko; **p.** wzroku, głosu; bystrość, ostrość: **p.** wzroku; bystrość umysłu, domyślność, badawczość.

Przenikliwy, łatwo przenikający, przejmujący do głębi, przeszywający nawskroś, dotkliwy, dokuczliwy, przeraźliwy, ostry; bystry, domyślny, przezorny; przepuszczający przez siebie coś, przepuszczalny.

Przeniknąć — *p.* Przenikać.

Przeniuchać, przewąchać, domyślić ś. naprzód, odgadnąć zgóry coś.

Przenocować, dać komuś nocleg u siebie, przyjąć kogoś na noc; zatrzymać ś. gdzieś na nocleg.

Przenosić, Przenaszać *dok.* Przenieść; niosąc coś, zanieść w inne miejsce, umieszczać gdzieindziej, przekładać, przewozić, przeciągać; przesuwać z jednego miejsca na drugie, przeprowadzać, przesiedlać, tranzlokować; przekładać przez coś, na drugą stronę czegoś; niosąc coś, przeskakiwać przez coś; *przen.*, **p.** kogoś, przechodzić, przewyższać, prześcigać kogoś; celować nad kimś, przodować, wyprzedzać, zaćmiewać czemś; przewyższać pod względem wielkości, ilości; przekraczać; za daleko nieść, dalej przelatywać, niż należy; poza pewien kres: strzelba, armata **p-i;** wyżej kogoś stawiać, przekładać nad kogoś, stawiać go wyżej, woleć; przenieść coś na sobie = przezwyciężyć siebie, zdobyć ś. na coś niemiłego; zużyć coś przez noszenie, zniszczyć; strawić czas jakiś na noszenie; **p.** urzędnika = dawać mu inną posadę, tranzlokować; **p.** rachunek z jednej książki do drugiej, **p.** sumę z jednej kolumny na drugą = przepisywać; **p.** rysunek, obraz = kopjować, przerysowywać, przemalowywać, **p.** coś na inny czas, na nowy termin = odkładać; **p.** coś na kogoś, przekazywać, cedować; **p. się,** być przenoszonym na inne miejsce; zmieniać miejsce pobytu, przemieszczać ś., przeprowadzać ś., tranzlokować ś.; wynosić ś. nad kogoś.

Przenosiny (-in), przeniesienie z jednego miejsca na drugie, przenoszenie; zmiana miejsca pobytu, przeprowadzka, wędrówka; uroczystość weselna odprowadzania państwa młodych do ich nowego mieszkania; zabawa, towarzysząca tej uroczystości.

Przenoszenie, niesienie z miejsca na miejsce, przeniesienie przez coś; **p.** części wyrazów do następnego wiersza, **p.** sumy z jednej kolumny na drugą; przekładanie, dawanie pierwszeństwa: **p.** czegoś nad coś; **p. się,** zmiana miejsca, przenosiny, przeprowadzka.

Przenośnia, wyrażenie przenośne— *p.* Metafora; powiedzieć coś bez **p-i** = wprost, bez ogródki.

Przenośnik, przyrząd, służący do przenoszenia; **p.** w telegrafach i telefonach = przyrząd do wzmocnienia prądu elektrycznego przy znacznych odległościach; **p.** a. przenośnia, przyrząd do przenoszenia towarów po rurach, korytach i t. p.; przyrząd do mierzenia kątów, kątomiar; kreska, oznaczająca przeniesienie części wyrazu do wiersza następnego.

Przenośny, dający ś. przenosić; figuryczny, metaforyczny; zaraźliwy: choroba **p-a.**

Przeoblec — *p.* Przeoblekać.

Przeoblekać (się) *dok.* Przeoblec (ś.); przebierać (ś.) w inne odzienie a. bieliznę, przeodziewać (ś.); zmieniać postać czyjąś (swoją), przeinaczać (ś.).

Przeobłóczyć — *p.* Przeoblekać.

Przeobrazić — *p.* Przeobrażać.

Przeobrażać (się) *dok.* Przeobrazić (ś.); przemieniać (ś.), przekształcać (ś.), przeistaczać (ś.), przedzierzgać (ś.).

Przeobrażalny, dający ś. przeobrażać.

Przeobrażenie, przekształcenie, przemienianie; **p. się,** przybieranie innych kształtów; w *fiz.*, **p.** energji = przemiana energji cieplnej na mechaniczną lub naodwrót; przemiana, metamorfoza; przemiana owadów, płazów i t. p. aż do ostatecznego ukształcenia ś.

Przeobuwać (się) *dok.* Przeobuć (ś.); zmieniać obuwie; na nowo (ś.) obuwać.

Przeoczać *dok.* Przeoczyć; nie dostrzegać, nie zauważać czegoś, nie zwracać uwagi na coś; prześlepiać coś; niedopatrzyć, prześlepić, opuścić coś, przegapić coś.

Przeoczenie, prześlepienie czegoś; niedostrzeżenie, omyłka, niedokładność, błąd, popełniony przez nieuwagę.

Przeodziać — *p.* Przeodziewać.

Przeodziewać (się) *dok.* Przeodziać ś.; ubierać kogoś w inne odzienie; przeoblekać (ś.), przebierać (ś.), trawestować, parodjować; **p. się.**

Przeor *łć.*, przełożony klasztoru w niektórych zakonach; dłużej klasztora, niż **p-a** = ludzie mijają, zmieniają ś., rzecz pozostaje.

Przeorać — *p.* Przeorywać.

Przeorat, Przeorstwo, stanowisko przeora a. przeoryszy; terytorjum podległe przeorowi.

Przeoryna, (na Litwie) miejsce, przedzielone deskami lub żerdziami, przedział w stajni dla każdego konia.

Przeorysza, przełożona klasztoru, ksieni.

Przeorywać *dok.* Przeorać; przechodzić pługiem po roli, orząc przerzynać, przekopywać, pługiem orać po raz drugi; robić komuś szramę, cięcie.

Przeostrzyć, zanadto wyostrzyć.

Przeoświecony, Przeoświeconość, tytuł wysokiego dostojnika kościoła.

Przepacać *dok.* Przepocić; przejmować nawskroś potem; **p. się,** przechodzić potem; jakiś czas przebyć w potach.

Przepadać *dok.* Przepaść; ginąć, znikać, niknąć, zawieruszać ś., zapodziać ś., kryć ś. niewiadomo gdzie, zatracać ś., zostawać bez śladu, zostawać bez rezultatu, nie przynosić spodziewanych korzyści; być straconym: majątek przepadł, pieniądze przepadły = zostały utracone; owoce, oziminy przepadły — nie obrodziły; ulec zniszczeniu skutkiem nieprzyjaznych warunków atmosferycznych; rzeka **p-a** w piaskach = niknie; **p-aść** przy wyborach = nie być wybranym, nie otrzymać większości głosów; wniosek **p-ł** = nie został przyjęty przy głosowaniu; **p-ł,** jak kamień w wodę = zginął bez śladu; bodajeś **p-ł** =przekleństwo; zgiń! **p-nij**=zaklęcie (do złego ducha, by znikł); niech **p-nę,** jeśli kłamię! = zaklinanie ś.; **p.** za czemś = lubić coś namiętnie, być amatorem czegoś, kochać ś. w czemś; padać z przerwami, od czasu do czasu (o deszczu, o śniegu).

Przepadek, w *wyraż.* pod **p-kiem** = z warunkiem utraty.

Przepadlina, szczelina, rozpadlina.

Przepadlisko, trzęsawisko grząskie, oparzelisko, mokradło, bagno.

Przepadły, ten, który przepadł, zginął, stracony, utracony: uważać coś za **p-e** = zwątpić zupełnie o możności odzyskania czegoś, o powetowaniu straty, pożegnać ś. z czemś na zawsze.

Przepadywać *wielokr.* od Przepadać; o deszczu: padać od czasu do czasu, padać z przerwami.

Przepadzisty, raz po raz padający; dżdżysty.

Przepajać *dok.* Przepoić; zmuszać, skłaniać do nadmiernego picia

trunku; *przen.*, przejmować nawskroś jakimś płynem, przesycać; *przen.*, upajać ś., nasycać ś.; **p. się,** być przepojonym; *przen.*, nasycać ś., upajać ś., przenikać ś.

Przepakowywać *dok.* Przepakować; na nowo pakować, inaczej pakować, przeładowywać.

Przepalać *dok.* Przepalić; ogniem przejmować, przeżegać, palić nawskroś, zanadto ogrzewać; **p.** wódkę = pędzić, dystylować; przesadzać w paleniu; **p.** piec, izbę; nieco ogrzewać, trochę palić dla osuszenia: **p.** w piecu; **p.** strzelbę = zapomocą zapalenia odrobiny prochu oczyścić strzelbę z wilgoci; **p.** głowę = wystawiać ją zanadto na żar promieni słonecznych; psuć przez nadmierne palenie: **p.** wapno; wyczerpywać przez palenie; **p. się,** przestawać palić ś., gasnąć; być przepalanym.

Przepalanka, wódka przepalana, alembikowa.

Przepalany, wytworzony drogą przepalania: wódka **p-a** = przepalanka.

Przepalić — *p.* Przepalać.

Przepał, cegła, zepsuta przez przepalenie; zaduże spalanie węgla.

Przeparadować, przejść paradą, przedefilować; przemarnować przez życie zbyt wystawne.

Przeparowywać *dok.* Przeparować; destylować.

Przeparzać *dok.* Przeparzyć; zlewać, zmaczać gorącą wodą = parzyć ukropem.

Przepasać — *p.* Przepasywać; paść od czasu do czasu.

Przepaska, to, czem coś przepasują a. czem ś. przepasują; pas, pasek, pasik, szarfa, binda, diadem; (fig.); pas płaski, zdobiący słupce kolumn (fig.); opatrunek, opaska, bandaż.

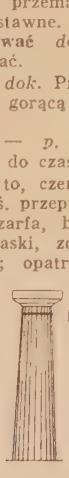

Przepaskudzić, zmarnować, stracić, przepuścić, przehulać.

Przepastny — *p.* Przepaścisty.

Przepasywać *dok.* Przepasać; obwiązywać pasem, ściągać w pasie, okręcać przepaską, przewiązywać wpół; pasować na rycerza; **p. się,** obwiązywać ś., okręcać ś. pasem, kłaść na siebie pas.

Przepaścisty, Przepastny, obfitujący w przepaście, stromy, urwisty; niezgłębiony, bezdenny, otchłanny.

Przepaść, w górach głębia niezmierna, otchłań, bezdeń, czeluść niezgłębiona; *przen.*, ruina, zagłada, zatrata; wielka ilość, mnóstwo.

Przepaść — *p.* Przepadać.

Przepaść, dać trochę jeść, nieco nakarmić; za dużo dać jeść ze szkodą zdrowia.

Przepatrywacz, wywiadowca, szpieg.

Przepatrywać *dok.* Przepatrzeć, Przepatrzyć; przenikać wzrokiem, przeglądać; przeglądać kolejno, oglądać, badać jedno po drugiem, przetrząsać starannie, rewidować.

Przepatrzyć, Przepatrzeć — *p.* Przepatrywać.

Przepchnąć, Przepchać — *p.* Przepychać.

Przepełcie, przepielenie, wypielenie wszystkiego.

Przepełnia, zbyt wielka ilość, przepełnienie, nadmiar, nawał.

Przepełniać *dok.* Przepełnić; zbytnio napełniać; przelewać, przebierać miarę, przeładowywać, wypełniać całkowicie; **p. się,** wypełniać ś. całkowicie, zbyt ś. napełniać.

Przepełnienie, nadmierna ilość czegoś; zbyteczne napełnienie, nalanie po brzegi, przelanie.

Przepełzać *dok.* Przepełznąć; pełznąc, przebywać pewną przestrzeń; przeczołgiwać ś., przesuwać ś. nieznacznie; przechodzić, mijać bez pożytku, marnie.

Przepełznąć — *p.* Przepełzać; **p. się** *przen.*, przemknąć ś., przeleźć, przewinąć ś.

Przepędzać *dok.* Przepędzić; przeganiać, pędzić przez coś; pędem przez coś przejeżdżać; mordować szybką jazdą, zbytecznem pędzeniem: **p.** konia; pędzić przez alembik, destylować; zmuszać do oddalenia ś., wypędzać, odganiać; *przen.*, spędzać, bawić, przeżywać: **p.** czas na czemś=zajmować ś., być czemś zajętym a. niezajętym, przebywać, przeżywać.

Przepędzić — *p.* Przepędzać.

Przepękać się *dok.* Przepęknąć ś.; pękając, otwierać ś., rozpękać ś. (o wrzodach).

Przepętlin, roślina z rodziny motylkowatych.

Przepiąć — *p.* Przepinać.

Przepicie, wypicie w czyjeś ręce; **p. a. p. się** = zbytnie picie trunków aż do zachorowania.

Przepić — *p.* Przepijać.

Przepieczętowywać *dok.* Przepieczętować; pieczętować inaczej; raz jeszcze pieczętować.

Przepiekać *dok.* Przepiec; nawskroś piec, wypiekać należycie, dopiewać; zanadto wypiekać, wysuszać przez nadmierne pieczenie; **p. się,** piec ś. nawskroś, wypiekać ś. należycie; nadto ś. wypiekać, wysuszać ś. przez nadmierne pieczenie ś.; *przen.*, uchodzić bezkarnie, płazem.

Przepiekielnić, przemienić w piekło, w coś bardzo złego.

Przepielać *dok.* Przepleć; pleć zgrubsza, wyrywając co grubsze chwasty.

Przepieniać, strwonić, zmarnować mienie na procesy.

Przepieprzać *dok.* Przepieprzyć; wsypywać do potrawy zbyt wiele pieprzu, przesadzać w pieprzeniu; mówić coś, pisać za drażliwie.

Przepierać — *p.* Przeprać; prać naprędce, na podorędziu.

Przepierać — *p.* Przeprzeć; pracą zwyciężać, pokonywać, przemagać kogoś, łamać upór, pokonywać uprzedzenie, nałóg, przesąd; **p. się,** borykać ś., mocować ś., próbować sił swoich w walce, w zmaganiu ś.; *przen.*, sprzeczać ś., spierać ś.

Przepierzenie, przegroda, ściana cienka przegradzająca, forsztowanie.

Przepierzyć, oddzielić przegrodą, dać przepierzenie, przegrodzić, przeforsztować.

Przepięcie, przepinka ozdobna, miejsce przepięte; **p.** *el.* napięcie, przekraczające normalną wysokość, przepisaną dla danego urządzenia, występujące niespodziewanie.

Przepiękniać, zanadto upiększać, ozdabiać.

Przepiękny, niezmiernie piękny.

Przepiększyć, przeholować, przesadzić w upiększaniu.

Przepijać *dok.* Przepić; tracić, marnować, przepuszczać mienie na pijatykę; **p.** do kogoś, pijąc, zwracać ś. do kogoś z propozycją, by również wypił; stracić czas na piciu; **p.** kogoś, pokonywać go, przemagać w piciu; **p.** do kogoś, robić do niego przycinki, aluzje, mówiąc, mieć kogoś na myśli; **p.** czyjeś zdrowie = pić za czyjeś zdrowie; **p.** czemś po czemś, zapijać coś; pić po zakąszeniu czegoś; **p. się,** nadużywać trunku i chorować przez to; być przepijanym, marnować ś. na pijaństwie.

Przepikować, raz jeszcze wypikować, wypikować w inny sposób.

Przepiłowywać *dok.* Przepiłować; przerzynać, przecinać piłą.

Przepinać *dok.* Przepiąć; spinając, przejmować, inaczej zapinać, spinać w inny sposób.

Przepiór, piszczałka, mieszek, bębenek do wabienia przepiórek; przepiórka-samiec.

Przepiórczę, pisklę przepiórki.

Przepiórczy, dotyczący przepiórki.

Przepióreczka *zdr.* od Przepiórka; taniec dziewczęcy, w którym jednej z bawiących ś. nie wypuszczają z koła, a gdy ś. wymknie, łapią ją, przepiórka.

Przepiórka, ptak kurowaty z rodziny głuszców, podrodziny kuropatw (fig.); taniec zbiorowy, w którym tancerz łapie tancerkę lub tancerka tancerza, gdy uciekają między dwoma rzędami tancerzy.

Przepiórzyca *zgr.* od Przepiórka.

Przepis, napisany sposób robienia czegoś, pisana wskazówka, jak coś wykonywać: **p.** na baby, na konfitury, na maść i t. p.; **p.** le-

karski = recepta; rozporządzenie, rozrządzenie, zalecenie; *przen.*, prawidło, reguła, zasada, nakaz; w *lm*, **p-y**, regulamin, instrukcja, jak należy w czemś postąpić.

Przepisać — *p.* Przepisywać.

Przepisowy, zgodny z przepisem, nakazany przepisem, obowiązkowy, konieczny.

Przepisywacz, ten, co przepisuje, kopista.

Przepisywaczka *for. ż.* od Przepisywacz.

Przepisywać *dok.* Przepisać; to samo pisać jeszcze raz, odpisywać, robić odpis, kopjować; *przen.*, zalecać, nakazywać, ordynować: lekarz **p-uje** dietę, lekarstwo.

Przepitek, Przepitka, pijatyka, nadmiar trunków, niesmak po wytrzeźwieniu ś., zgaga po pijatyce; częstowanie trunkiem, przepitka.

Przepity, zmarnowany wskutek pijaństwa, przehulany; zniszczony przez nadmierne użycie trunków: **p.** głos, **p-e** zdrowie.

! Przeplantować, przesadzić (roślinę).

Przeplatać, Przeplatywać *dok.* Przepleść; pleść, wkładając jedno w drugie, plotąc, przetykać, przewijać; układać obok siebie rzeczy różne, naprzemiany, dla urozmaicenia; mieszać coś z czemś, przekładać, przegradzać; **p. się,** następować jedno po drugiem, naprzemiany, mieszać ś, przegradzać ś. zdarzać ś. kolejno.

Przeplatanka, przeplatanie; sadzać przy stole w **p-ę,** a. przeplatanego = mężczyźni i kobiety naprzemiany.

Przeplatany, wynikły z przeplatania, przekładany: rym, wiersz **p.** = taka zwrotka, w której pierwszy wiersz rymuje ś. z trzecim, a drugi z czwartym i t. d., przekładany.

Przeplatka, motyl z rodziny południc (fig.).

Przepłasać, przetańczyć.

Przepleć — *p.* Przepielać.

Przepleniać *dok.* Przeplenić; łupić, plondrować; zmniejszać liczbę czegoś, przerzedzać, przetrzebiać, dziesiątkować; **p. się,** ubywać, przerzedzać ś., ustawać.

Przepleść — *p.* Przeplatać.

Przeplewić, przeczyścić z plew, przewiać; przerzedzić.

Przepłacać *dok.* Przepłacić; zbyt drogo płacić, płacić więcej, niż warto; **p.** kogoś, przekupywać, podkupywać kogoś.

Przepłakać, wypłakać całą boleść, wszystkie łzy.

Przepłaszać *dok.* Przepłoszyć; wystraszać, wypędzać; przerażać, przejmować przestrachem.

Przepłatać, rozrąbać, rozpłatać, na dwoje, w płat przeciąć.

Przepław, przepływanie, przeprawianie ś. wodą; płynięcie mimo czegoś; żegluga, żeglowanie.

Przepławiać *dok.* Przepławić; przeprawiać, przepędzać wpław; przetapiać, przetapiając, oczyszczać: **p.** kruszce; **p. się,** przebywać wodę wpław, przeprawiać ś. przez wodę; przetapiać ś.

Przepłazować, wybić, wytuzować płazem szabli.

Przepłoch, wielki popłoch, rozruch, zamieszanie; w *lm.*, **p-y,** straszenie, strachy.

Przepłomieniać *dok.* Przepłomienić; przenikać płomieniem, płomiennym czynić, rozpłomieniać, rozpalać płomieniem.

Przepłonąć, zapłonąć, rozgorzeć, przepalić.

Przepłoszyć — *p.* Przepłaszać.

Przepłókiwać *dok.* Przepłókać; przemywać, płócząc, oczyszczać; plondrować, rabować, łupić, grabić, niszczyć; przepłókać sobie gardło = napić ś. trunku.

Przepłynąć — *p.* Przepływać.

Przepłynny, dający ś. przepłynąć, możliwy do przepłynięcia; mogący przepływać, płynny, płynący.

Przepływ, przebycie wpław, przepływanie, przepłynięcie.

Przepływać *dok.* Przepłynąć; przebywać wpław, na statku, w łodzi, przeprawiać ś. przez wodę, przesuwać ś. po wodzie; o płynie: przeciekać, przebiegać, przechodzić; *przen.*, wychodzić cało z niebezpieczeństwa, z trudnego położenia; upływać, schodzić, przechodzić.

Przepocić — *p.* Przepacać.

Przepoczwarniać się, Przepoczwarzać się, w poczwarkę ś. przemieniać.

Przepodróżować, przebyć pewną przestrzeń, podróżując; strwonić, stracić czas i mienie na podróże.

Przepoić — *p.* Przepajać.

Przepolaczyć, Polakiem uczynić, przerobić na Polaka, spolszczyć; **p. się,** Polakiem ś. stać, spolszczyć ś.

Przepolerować, zlekka wypolerować, wygładzić; wypolerować ponownie, wypolerować w inny sposób.

Przepoliturować, zlekka wypoliturować, jeszcze raz odpoliturować; odpoliturować w inny sposób.

Przepolszczyć, spolszczyć, nadać charakter polski; przełożyć na język polski; **p. się,** nabrać charakteru polskiego, spolszczyć ś.

Przepoławiać *dok.* Przepołowić; dzielić na dwie połowy, dzielić przez pół; **p. się,** dzielić ś. na dwie połowy, dzielić ś. przez pół.

Przepominać *dok.* Przepomnieć; puszczać w zapomnienie, zapominać, omijać przez zapomnienie.

Przepomnienie, zapomnienie, wypuszczenie z pamięci.

Przepomóc — *p.* Przemóc.

Przepompowywać *dok.* Przepompować; pompowaniem przenosić płyn jakiś z jednego miejsca na drugie, pompując przetłaczać.

Przepona *ftz.*, cienka ścianka a. błona, oddzielająca dwie części naczynia i t. p.; *med.*, błona mięśniowo-ściągnista, oddzielająca jamę piersną od brzuszney, diafragma (fig.); *el.*, płytka z materjału izolacyjnego, odpornego na działanie kwasu siarkowego, odgradzająca w ogniwie płyty akumulatorowe.

Przepopielić — *p.* Spopielić.

Przepostaciowywać *dok.* Przepostaciować; przemieniać czyjąś postać, przetwarzać, przerabiać, przekształcać; **p. się,** brać na siebie inną postać, przekształcać ś. zupełnie.

Przepościć, wstrzymywać ś. przez pewien czas od mięsnych pokarmów; **p. się,** przez czas jakiś przemorzyć ś. głodem, jeść skąpo, przez czas jakiś nie jeść z mięsem.

Przeposiek, roślina z rodziny wilczomleczowatych, lennik.

Przepotężny, wielce potężny.

Przepotniały, ten, który przepotniał.

Przepotnieć, spotnieć nawskroś, oblać ś. potem, spocić ś. potężnie.

Przepoważny, wielce poważny.

Przepowiadacz, ten, co przepowiada przyszłość, prorok, wróżek, wróżbita, wieszczek.

Przepowiadać *dok.* Przepowiedzieć; powtarzać w celu lepszego zapamiętania; odkrywać przyszłość, zapowiadać to, co będzie w przyszłości, wróżyć, wieszczyć; **p.** sobie lekcję = powtarzać ją przed wydaniem, uczyć ś., ćwiczyć ś.

Przepowiedni, Przepowiedny, przepowiadający, przyszłość wróżący, wieszczy.

Przepowiednia, Przepowiedzenie, zapowiedź przyszłych wypadków, wróżba, proroctwo, horoskop, prognostyk.

Przepowiedzieć — *p.* Przepowiadać.

Przepowiedź — *p.* Przepowiednia.

Przepowijać *dok.* Przepowinąć; inaczej spowijać.

Przepracować, wypracować coś, spędzić czas na pracy, opracować starannie, przestudjować; **p. się,** zmęczyć ś., utrudzić ś. nadmierną pracą, spracować ś. nad siły.

Przepracowanie, zmęczenie wynikłe z pracy nadmiernej, ponad siły.

Przeprać — *p.* Przepierać.

Przeprasować, przeciągnąć gorącem żelazkiem, uprasować naprędce; wyprasować ponownie, inaczej.

Przepraszać *dok.* Przeprosić; błagać o przebaczenie, prosić o darowanie winy, uzyskiwać przebaczenie; **p-am!** = formuła grzeczności towarzyskiej, z którą zwracamy ś. do osoby, którą potrąciliśmy nie-

chcący, której przeszkadzamy w czemś i t. p.; **p. się,** godzić ś., jednać ś., przepraszać ś. wzajemnie; przestawać ś. gniewać, pozwalać ś. udobruchać.

Przeprawa, przeprawianie, przewóz, transport; przejazd, przejście; miejsce, gdzie ś. można przeprawić; **p.** przez rzekę; *przen.*, nieprzyjemność, przykre zajście, nieporozumienie, niebezpieczeństwo.

Przeprawiać *dok.* Przeprawić; przewozić, transportować, przeprowadzać; **p. ś.,** przewozić ś., przeprowadzać ś. przez coś; przebywać coś, przedostawać ś.

Przeprawianie, przeprawa.

Przeprawić — *p.* Przeprawiać.

Przeprażać *dok.* Przeprażyć; prażąc wskroś przenikać, przepalać; **p. się,** przepalać ś., przegrzewać ś.

Przeprosić — *p.* Przepraszać.

Przeprosiny (-in), przepraszanie, uroczystość przepraszania.

Przeprostek, mięczak jednoskorupowy głowopławy.

Przeproszenie, czynność przepraszania, prośba o przebaczenie, wyrazy, z któremi zwracamy ś. do kogoś, kogo chcemy przeprosić; z **p-em** = formuła grzeczności, której używamy, kiedy chcemy powiedzieć coś ostrego, przykrego a. jaskrawego.

Przeprowadzać *dok.* Przeprowadzić; wieść, prowadzić przez coś; prowadzić z jednego miejsca na drugie, przenosić, przewozić, tranzłokować; **p.** kogoś na inne mieszkanie = przenosić jego ruchomości; **p.** kogoś, odprowadzać, iść z nim kawałek drogi; *przen.*, przywodzić do skutku, urzeczywistniać, w czyn wprowadzać, dopinać celu w czemś, starać ś. dokonać czegoś; **p.** palcem po czemś = przesuwać; **p.** linję, rów, drogę i t. p. = prowadzić, torować, czynić; **p.** konia = prezentować, jak chodzi; **p. się,** przenosić ś. z jednego miejsca a. mieszkania na inne.

Przeprowadziny (-in), przenosiny, przeprowadzka; uczta, którą ś. wydaje przy zmianie mieszkania.

Przeprowadzka, zmiana mieszkania, przenosiny, przeprowadziny.

Przeprócha, Przepróch, Przeprucha, Przepruch, rysunek, zrobiony zapomocą pocierania woreczkiem z proszkiem węglowym po wzorze, wykłutym na papierze; wzór rysunku, wykłuty na papierze.

Przeprochniały, zupełnie spróchniały, spróchniały nawskroś.

Przeprochnieć, zupełnie, wskroś spróchnieć.

Przeprószać *dok.* Przeprószyć; prósząc przesypywać; robić rysunek zapomocą przepróchy; prósząc padać: o deszczu, śniegu.

Przeprożniaczyć — *p.* Przeprożniować.

Przeprożniować, Przeprożniaczyć, zmarnować czas na próżniactwie.

Przepruch, Przeprucha — *p.* Przepróchа.

Przeprać — *p.* Przeparać, Przepruwać.

Przepruwać, Przeparać *dok.* Przeprać; prując przedzielać, rozpuszczając ścieg, fastrygę, rozpruwać, spruwać.

Przepryskiwać *dok.* Przepryskać, Przeprysnąć; pryskać nawskroś czegoś, przez środek czegoś; spryskiwać, skrapiać.

Przeprząc, Przeprzęgnąć — *p.* Przeprzęgać.

Przeprząg, zmiana koni w zaprzęgu; miejsce przeprzęgania koni, stacja.

Przeprząść, przerobić przędziwo, inaczej uprząść.

Przeprząż, Przeprzążka—*p.* Przeprząg; przeprzęganie.

Przeprzeć — *p.* Przepierać.

Przeprzeć, ulec rozkładowi, zepsuć ś. wskutek działania ciepła i wilgoci.

Przeprzęg — *p.* Przeprząg.

Przeprzęgać *dok.* Przeprząc; inaczej zaprzęgać; inne konie zaprzęgać do wozu.

Przepuklina, przerwanie ś., uszkodzenie błony brzusznej; wystąpienie jelit, ruptura.

Przepuklinowy, Przepuklinny, tyczący ś. przepukliny, rupturowy.

Przepukłość, pęknięcie, rysa, szpara, szczelina.

Przepukły, przepęknięty.

Przepust, przejście, przejazd, wstęp wolny; rodzaj mostku na grobli a. tamie, pod którym swobodnie przepływa woda; śluza, służąca do przepuszczania statków przez przegrody, z wyższej do niższej, lub odwrotnie; przewód a. kanał w kościach.

Przepustka, dokument, dający prawo wolnego wstępu, passe-partout, kontramarka; dokument, dający prawo przejazdu przez granicę, wydawany mieszkańcom pasa pogranicznego, półpasek.

Przepustne (-ego), opłata za wejście, za przejazd; darowanie winy; pierwsze **p.**=pierwszy błąd się darowuje, nie liczy.

Przepustnica, urządzenie w silnikach samochodowych, stanowiące część karburatora, służące do regulowania dopływu mieszanki wybuchowej do cylindrów; zawieradło na rurze w postaci klapy dławikowej.

Przepustny, którego można przepuścić; dający ś. wybaczyć.

Przepustowy, odnoszący ś. do przepustu.

Przepuszczać *dok.* Przepuścić; puszczać przez coś, dozwalać przez coś przejść; wybaczać, odpuszczać, darowywać winę, puszczać w niepamięć, puszczać płazem, nie karać; **p.** komuś, czemuś, mieć wzgląd na coś, litować ś. nad kimś, nad czemś, przebaczać komuś, czemuś, oszczędzać, szanować kogoś, coś; być przepuszczalnym, pozwalać przez siebie przenikać, być nieszczelnym, nie zatrzymywać czegoś; cedzić, filtrować, destylować, przeoczać, prześlepiać, opuszczać; trwonić, marnować.

Przepuszczalność, właściwość przepuszczania przez siebie, przenikalność; **p.** gruntu, warstw ziemi.

Przepuszczalny, przepuszczający przez siebie; przenikliwy.

Przepuszczka, kawałek płótna, przez który cedzi ś. mleko.

Przepuścić — *p.* Przepuszczać.

Przepuścistość, zdolność przepuszczania przez siebie, dawania przejścia.

Przepuścisty, łatwo przepuszczający przez siebie.

Przeputać, przehulać, strwonić, stracić, zmarnować.

Przepych, widoczne dowody bogactwa, blask wytworny, wystawność, zbytek, okazałość.

Przepychać *dok.* Przepchnąć; pchać gwałtownie przez coś, przez środek czegoś, wtłaczać gwałtem; **p. się,** pchać ś. przez coś, przechodzić na drugą stronę, pchając ś.; torując sobie gwałtem drogę, przeciskać ś. w tłoku.

Przepyszlin, roślina z rodziny marzanowatych, gardenja (fig.).

Przepysznie *przysł.*, wspaniale, okazale; wybornie, doskonale, wyśmienicie.

Przepyszny, bijący w oczy bogactwem, wspaniały, okazały; cudowny, przecudny; wyborny, doskonały, wyśmienity.

Przepytać — *p.* Przepytywać.

Przepytywać (się) *dok.* Przepytać (się); pytać, badać wszystkich pokolei; dowiadywać ś. o czemś, dochodzić czegoś; rozpytywać ś., dopytywać ś. o coś.

Przerabiać *dok.* Przerobić; robić coś innem, niż było, przekształcać, przetwarzać, przeistaczać, przeinaczać, przeobrażać; robić coś lepszem, poprawiać, uzupełniać, powtórnie wykonywać coś, co było źle zrobione; odrabiać wszystko, co było do zrobienia; przemęczać ś. nadmierną robotą; przeplatać, przetykać, przekładać; przerzucać, mieszać, przesypywać, wygniatać, mieścić; torować, przeprowadzać; **p.** kogoś na swoje kopyto, na swoją stronę = skłaniać, przeciągać, zjednywać; **p.** palcami, rękami, nogami = przebierać; **p.** wiosłem = wiosłować; **p. się,** przemieniać ś. w coś innego, przetwarzać ś., przekształcać ś.; pracować jakiś czas usilnie, przemęczać ś. nadmierną pracą.

Przerabiarka, machina do przerabiania czegoś; **p.** do gliny = do jej urabiania, miesienia.

Przerachować — *p.* Przeliczyć.

Przerachuba, przerachowanie, przeliczenie, porachowanie.

Przeradzać *dok.* Przerodzić; przekształcać, przeinaczać przez wyradzanie: **p. się,** wyradzać ś., zmieniać swe cechy znamienne w szeregu pokoleń; odradzać się w swoich potomkach, przekazując im swoje cechy; przestawać być płodnym; *przen.*, przemieniać ś., przeistaczać ś.

Przeradzić, przepędzić pewien czas na radzeniu, naradzić ś., roztrząsnąć coś.

Przerafinować, oczyścić zapomocą rafinerji; *przen.*, przemądrzyć, pokpić sprawę przez mędrkowanie.

Przerastać *dok.* Przerosnąć, Przerość; przechodzić, przewyższać wzrostem; rosnąć przez środek czegoś; nazbyt wyrastać; **p. się,** wyradzać ś., dawać coraz to lichsze potomstwo (o roślinach).

Przerastały, mający w sobie wrosłe w środek kawałki tłuszczu: mięso **p-e.**

Przeraza, zaraza, powodująca schnięcie liści a. nierozwinięcie ziarna w kłosach; ryba morska, chrząstkowata, z rzędu strasznic (fig.).

Przerazić — *p.* Przerażać.

Przeraźliwie *przysł.*, okropnie, strasznie, przejmująco.

Przeraźliwy, przenikliwy, ostry, przejmujący; przerażający, straszny, okropny, straszliwy.

Przerażać *dok.* Przerazić; czemś ostro zakończonem robić dziurę nawylot, przebijać, przeszywać nawskroś; *przen.*, przejmować bojaźnią, grozą, przestraszać, trwożyć; przenikać, wzruszać, poruszać; **p. się,** przejmować ś. bojaźnią, przestraszać ś., przenikać trwogą.

Przerażający, przeraźliwy.

Przerażenie, uczucie przestrachu, trwoga, popłoch.

Przerażony, strwożony, przestraszony, lękiem przejęty.

Przerąb, przerąbany otwór: **p.** w lodzie = przerębel.

Przerąbać — *p.* Przerąbywać.

Przerąbywać *dok.* Przerąbać; rąbiąc rozcinać, płatać, przesiekać; wycinać otwór, rąbiąc robić lukę, torować rąbaniem; **p. się,** rąbaniem torować sobie drogę, przedostawać ś. przez coś rąbiąc.

Przerdzawić, przegryźć, przetrawić rdzą.

Przerdzewieć, nawskroś przejść rdzą.

Przereklamować, przechwalić w reklamach.

Przerębla, Przerębel, otwór, wyrąbany w lodzie dla czerpania wody, dostarczania powietrza rybom; płoń, płona.

Przerębywać — *p.* Przerąbywać.

Przerobić — *p.* Przerabiać

Przerobny, potrzebujący przerobienia, poprawy.

Przerodność, przetworzenie ś., przeistoczenie ś. jakiegoś ciała.

Przerodzić — *p.* Przeradzać.

Przerodziny (-in), chwila przerodzenia ś.

Przerodzony, odrodzony, zmieniony w całej swej istocie; który przestał płodzić, stał ś. bezpłodnym.

Przerodztwo, przeobrażenie ś. tworu organicznego, metamorfoza.

Przeroić, przemarzyć, prześnić; **p. się,** przesunąć ś. w rojeniach, w marzeniach.

Przeropiały, przejęty nawskroś ropą.

Przerosły, Przerośnięty który nadto wyrósł, wybujały.

Przerosna, roślina australijska z rzędu szyszkowatych (fig.).

Przerosnąć — *p.* Przerastać.

Przerost, chorobliwe rozwinięcie ś. jakiegokolwiek narządu, hipertrofja.

Przerość, Przerosnąć — *p.* Przerastać.

Przerozumować, zbadać rozumem, przetrząsnąć w rozumie, przestudjować, przemyśleć.

Przerób, przerobienie, przeistoczenie; rzecz przerobiona, przetwór.

Przeróbka, przerabianie, poprawianie zrobionego; rzecz przerobiona.

Przeródkorodny, rozmnażający ś. zapomocą przerództwa.

Przerództwo, przeradzanie ś., sposób osobliwy rozmnażania ś. u niektórych stworzeń.

Przeróżny, bardzo różny, rozmaity.

Przeruszczyć, przerobić na Rusina, nadać charakter ruski; **p. się,** przerobić ś. na Rusina, nabrać charakteru ruskiego.

Przerwa, miejsce przerwane, miejsce, w którem brak czegoś, próżne miejsce po czemś, co ubyło, szczerba, rozpadlina, wyłom, szczelina; luka, przedział, odstęp; wstrzymanie czegoś, zatrzymanie ś., przestanek, pauza.

Przerwać — *p.* Przerywać.

Przerwisko, przerwa.

Przerwisty, pełen przerw, przepaściasty.

Przeryć, przekopać; *przen.*, przeszukać, przetrząsnąć.

Przerymować, przerobić prozę na wiersz rymowany.

Przerys, kopja przerysowana, zrobiona ołówkiem a. piórem.

Przerysować — *p.* Przerysowywać.

Przerysowywać *dok.* Przerysować; raz jeszcze rysować, odrysowywać w inny sposób, kopjować rysunek..

Przeryw, przerwanie.

Przerywacz, przyrząd, służący do przerywania działania maszyny, zwłaszcza elektrycznej, przez przerwanie prądu (fig.).

Przerywać *dok.* Przerwać; rwaniem rozdzielać, rozłączać, rozrywać, rwać na części, na sztuki; przedziurawiać, przebijać nawylot, lukę, wyłom w czemś czynić uderzeniem, naporem; *przen.*, przeszkadzać czemuś, nie dozwalać kończyć, wstrzymywać działanie czegoś, ucinać, zawieszać czynność czegoś, koniec czemuś czynić: **p.** komuś mowę, **p.** układy, obrady, **p.** komunikację, prąd elektryczny, **p.** milczenie; *przen.*, przeplatać, przedzielać, urozmaicać; wyrywając to, co za gęsto rosło, przerzedzać; męczyć nadmierną pracą, dźwiganiem: **p.** konia, wołu, osła; **p. się,** rozrywać ś., zrywać ś., pękać, rozpadać ś.; doznawać przerwy, przeszkody, urywać ś., wstrzymywać, ustawać, mieć koniec; być urozmaicanym czemś; rwąc, przedostawać ś.; dźwiganiem zbyt wielkich ciężarów a. nadmierną pracą szkodzić swemu zdrowiu, zrywać ś., podźwigać ś.

Przerywany, ulegający przerwom, wykonywany z przestankami.

Przerzadzić — *p.* Przerzedzić.

Przerządnia, część stacji kolejowej na przerządzanie pociągów.

Przerządnik — *p.* Komutator.

Przerzedniały, Przerzedły, przerzedzony, rzadszym uczyniony.

Przerzednieć, stać ś. rzadszem, przerzedzić ś.; *przen.*, rozluźnić ś, zwolnieć.

Przerzedzać *dok.* Przerzedzić; czynić rzadszym, przetrzebiać; rozprowadzać, rozbierać, roztwarzać, rozcieńczać; **p. się,** rzadszym ś. stawać, ubywać, uszczuplać ś. w liczbie.

Przerznąć — *p.* Przerzynać.

Przerzucać *dok.* Przerzucić; rzucać przez coś, przez wierzch czegoś, na drugą stronę czegoś ciskać; rzucając, przenosić z miejsca na miejsce; przenosić, tranzlokować; **p.** płaszcz przez ramię = przewieszać; **p.** w czemś, czemś = brakować, przebierać, grymasząc, nie mogąc zdecydować ś. na wybór, odrzucać to i owo z lekceważeniem; **p.** książkę, rękopis = pobieżnie zapoznawać ś. z jej treścią, przeglądać prędko, przewracając kartki; **p.** kogoś przez nogę = zdradzać, oszukiwać; wywijać, machać czemś na wszystkie strony; szukając czegoś, przetrząsać, przekładać; nie przyjmować roboty, jako źle wykonanej, odrzucać ją; **p. się,** brać ś. do czegoś innego; przechodzić na drugą stronę, do innego stronnictwa, sprzeniewierzać ś. komuś, czemuś, zdradzać kogoś, coś; **p. się** w kogoś, w coś, przemieniać ś., przekształcać ś.

Przerzucić — *p.* Przerzucać.

Przerzut, rzucenie przez coś, przerzucenie; przeniesienie ś. choroby z jednej części ciała na drugą, z jednego organu na drugi.

Przerzutek, człowiek niestałych przekonań, często przerzucający ś., odstępca, przeniewierca, apostata.

Przerzutka, mostek, kładka.

Przerzutnica, przyrząd, służący do przerzucania wody a. ciał sypkich z miejsca na miejsce.

Przerzutny, odnoszący ś. do przerzutu; często zmieniający miejsce pobytu , niestały; często zmieniający przekonania, przeniewierczy, zdradny.

Przerzynać *dok.* Przerznąć; rznąc, tnąc, rozdzielać, rozkrawać, rozcinać, przepiłowywać; tamować coś, przegradzać, przecinać: **p.** komuś dowóz prowiantów, **p.** komunikację; *przen.*, przechodzić przez środek czegoś, przepasywać, przedzielać środkiem; przegrywać w jakąś grę, zwłaszcza w karty; **p. się,** przerżynać ś.; przecinać ś. nawzajem, krzyżować ś., przechodzić jedno przez drugie; przecinając, przerywając, przedzierając przeszkodę, wydostawać ś., wydobywać ś. na wierzch, wyrywać ś.: zęby **p-ają się** niemowlęciu = wyrastają; przebijać ś. przez coś, przedostawać ś. przez coś przebojem, siłą torując sobie drogę.

Przesada, przesadzanie, przebieranie miary w czemś, zbytek; pretensjonalność, nienaturalność, przesadność, nadętość, napuszoność, wymuszoność; do **p-y.** przesadnie, do śmieszności, do zbytku, nazbyt wiele, aż nadto.

Przesadnia, postać mowy, polegająca na tem, że jakiejś osobie a. przedmiotowi nadajemy pewien przymiot w znacznie większym a. w znacznie mniejszym stopniu; hiperbola.

Przesadny, Przesadzony, cechujący ś. przesadą, nienaturalny, wymuszony, pretensjonalny, nadęty, napuszony.

Przesadowić, posadzić, usadowić na innem miejscu; **p. się,** usadowić ś., usiąść na innem miejscu.

Przesadzać *dok.* Przesadzić; sadowić, usadzać kogoś na innem miejscu, umieszczać gdzieindziej w pozycji siedzącej; przenosić na inne miejsce, tranzlokować; wykopawszy z jednego miejsca, sadzać na innem, przeflancowywać (**p.** rośliny); **p.** kogoś, pomagać mu do przejścia przez coś, przedostawać ś. na drugą stronę: **p.** przez płot, przez mur; **p.** przez kij = karać, zmuszać; **p.** coś, przez coś, przeskakiwać; wytykać, wysadzać przez jakiś otwór; przetykać; *przen.*, przebierać miarę, przeholować, zanadto potęgować; przedstawiać coś w sposób nienaturalny, zbyt pochlebnie a. zbyt ujemnie, przechwalać a. nadto ganić.

Przesadzić — *p.* Przesadzać.

Przesadzistość, przesadność, przesada.

Przesadzony—*p.* Przesadny; przeniesiony w inne miejsce (o roślinach).

Przesalać *dok.* Przesolić; solą przesypywać; za dużo nasypywać soli do jakiejś potrawy; *przen.*, przebrać miarę, przesadzać w czemś, zagalopować ś. w czemś; *przen.*, zbyt wysoką cenę naznaczać na jakiś przedmiot, towar.

Przesączać *dok.* Przesączyć; przepuszczać płyn przez ciało porowate, przecedzać, filtrować; **p.** coś, przeciekać przez jakieś ciało dziurkowate; **p. się,** przenikać przez coś, sącząc się.

Przesączyna, to, co się przesączyło, płyn przesączony.

Przesąd, wiara zabobonna w rzeczy niegodne wierzenia, zabobon, przypisywanie czemuś właściwości nienaturalnych, niemożliwych; mniemanie błędne, nie oparte na dowodach rozumnych, a zakorzenione głęboko w umysłach, uprzedzenie.

Przesądnie *przysł.*, zabobonnie z przesądami, z uprzedzeniami.

Przesądność, skłonność do wierzenia w przesądy, dawanie im wiary, uparte trzymanie ś. ich.

Przesądny, pełen przesądów, uprzedzeń, zabobonny.

Przesądzać *dok.* Przesądzić; wydawać wyrok rozstrzygający, ostateczny; sądzić o czemś zgóry, wyrokować przedwcześnie, krytykować zbyt pochopnie, robić wnioski przedwczesne, przypuszczać.

Przesądzony, ten, którego przesądzili; rozstrzygnięty ostatecznie, nie ulegający dyskusji.

Przeschnąć — *p.* Przesychać.

Przesejmikować, pewien czas strawić na sejmikach; strwonić pieniądze na sejmikach.

Przesejmować, strawić czas pewien na sejmie.

Przesiać — *p.* Przesiewać.

Przesiadać się *dok.* Przesiąść ś.; przemieniać miejsce siedzenia, siadać gdzieindziej.

Przesiadywać, bawić gdzieś przez czas dłuższy, zatrzymywać ś. gdzieś dłużej, pozostawać gdzieś.

Przesiąkać *dok.* Przesiąknąć; o płynach: wsiąkać przez coś, przedzierać ś. przez coś maleńkiemi otworami, porami; przejmować ś., przenikać ś., przerywać ś., nasiąkać czemś; *przen.*, przepajać ś., przejmować ś. czemś, napełniać ś. czemś; czem skorupka za młodu przesiąknie, tem na starość trąci = nałogów, nabytych w latach młodzieńczych, niepodobna pozbyć ś. na starość.

Przesiąkalny, Przesiąkliwy, przepuszczający przez siebie płyn, przenikliwy dla nich, przepuszczalny.

Przesiąkliwość, zdolność przepuszczania przez siebie płynów, przepuszczalność.

Przesiąkły, przemoczony, przejęty, przesycony jakimś płynem.

Przesiąknąć — *p.* Przesiąkać.

Przesiąknięty — *p.* Przesiąkły.

Przesiąść się — *p.* Przesiadać ś.

Przesiec — *p.* Przesiekać.

Przesieczna — *p.* Sieczna.

Przesiedlać *dok.* Przesiedlić; przenosić kogoś na inne miejsce pobytu, gdzieindziej go osadzać, wyznaczać mu inne mieszkanie; **p. się,** zmieniać miejsce stałego pobytu, emigrować; starać ś. o zapisanie w innem mieście do ksiąg ludności stałej; zmieniać poddaństwo.

Przesiedleniec, wychodźca, emigrant.

Przesiedleńczy, wychodźczy, emigrancki.

Przesiedlić — *p.* Przesiedlać.

Przesiedziały, który za długo gdzieś siedział, zbyt długo gdzieś przetrzymany.

Przesiedzieć, pozostać przez pewien czas gdzieś w pozycji siedzącej; pozostać gdzieś, zabawić gdzieś czas jakiś, przemieszkać, przegościć, zasiedzieć ś.; **p. się,** wysiedzieć ś. do syta, nasiedzieć ś. długo, naczekać się.

Przesieka, przecięcie drzew w lesie zrobione jako granica a. droga.

Przesiekać *dok.* Przesiec; przecinać, przerąbywać; **p. się** siekąc przedostawać ś., przebijać ś , przerzynać ś.

Przesiewacz, ten, który przesiewa; przyrząd w młynie, przez który przesiewa ś. mąka, pytel.

Przesiewać *dok.* Przesiać; przepuszczać przez przetak a. sito, przetrząsać dla oddzielenia drobniejszych cząstek od grubszych i oczyszczenia w ten sposób; wybierać co lepsze.

Przesiewany, wyrabiany zapomocą przesiewania, sitny, pytlowy: mąka **p-a** = przepuszczana przez pytel; chleb **p.** = z takiej mąki wypieczony.

Przesiewiny (-in), odpadki, pozostałe po przesianiu; otręby, plewy.

Przesiewnik, arfa do przesiewania.

Przesięk *med.*, to, co przesącza ś., przesączyna.

Przesilać *dok.* Przesilić; przełamywać opór wysiłkiem, przeforsowywać; **p.** kogoś, coś, przemagać, zwyciężać, przezwyciężać, pokonywać kogoś, coś, brać górę nad kimś, nad czemś; **p. się,** doszedłszy do najwyższego stopnia rozwinięcia ś., natężenia, zmniejszać ś., słabnąć stopniowo: choroba ś. **p-a;** wysilać ś.

Przesilenie, nadmierny wysiłek; najwyższe natężenie, po którem następuje upadek, chwila przejściowa, zwrot, przełom: **p.** choroby, a w chorobie = chwila krytyczna, zwrot, kryzys; w *astr.*, największe zboczenie słońca od równika niebieskiego: **p.** letnie, **p.** zimowe.

Przesilić — *p.* Przesilać.

Przesiłek, przesilenie.

Przesiodłać, inaczej osiodłać, przekulbaczyć; osiodłać powtórnie.

Przeskakać, strwonić czas lub

mienie na skakanie, na bale, na tańce.

Przeskakiwać *dok.* Przeskoczyć; skokiem przebywać, przesadzać; skakać z miejsca na miejsce, skacząc, zmieniać miejsce; omijać, przechodzić odrazu od jednej krańcowości do drugiej: **p.** kogoś w naukach, **p.** kogoś w karjerze, w hierarchji, w awansie = wyprzedzać; **p.** wiersze, kartki = omijać, czytając z książki, opuszczać; przerzucać; przekraczać; przestępować, wykraczać, dopuszczać ś. nadużycia; nie mów: hop! aż nie przeskoczysz = nie ciesz ś. przedwcześnie z wygranej; gdzie nie można przeskoczyć, tam trzeba podleźć = gdzie nie można nic uzyskać w jawny, otwarty sposób, tam trzeba użyć podstępu.

Przesklepiać *dok.* Przesklepić; robić nad czemś sklepienie z muru.

Przeskoczka, kobieta lekkomyślna, trzpiotka, figlarka; panna po połogu.

Przeskoczny, taki, przez który można przeskoczyć, dający ś. przesadzić w skoku.

Przeskoczyć — *p.* Przeskakiwać.

Przeskok, skok, zrobiony przez coś, przeskoczenie; *przen.,* przejście raptowne, zmiana nagła, gwałtowna; pominięcie; przesmyk, droga, dróżka, przejście wąskie; w *lm.,* **p-i** = przebiegi, wybiegi, fortele; **p.** iskrowy, *el.,* rozstaw dwóch elektrod metalowych między któremi zachodzą wyładowania elektryczne.

Przeskotnica, roślina z rodziny zaczerniowatych, szafraniec.

Przeskrobać — *p.* Przeskrobywać; *przen.,* spsocić, zbroić coś złego, zbyt dużo sobie pozwolić, zagalopować ś., przebrać miarkę.

Przeskrobywać *dok.* Przeskrobać; skrobiąc, dziurę robić, skrobaniem przedziurawiać.

Przeskubywać *dok.* Przeskubać; skubać powtórnie, wyskubywać; przerabiać skubaniem.

Przesłać — *p.* Przesyłać.

Przesłać — *p.* Prześcielać.

Przesładzać *dok.* Przesłodzić; nadto osładzać, zbyt słodkiem coś robić, przesadzać w słodzeniu.

Przesłaniać (się) *dok.* Przesłonić (się); przegradzać (ś.) zasłoną, zakrywać (ś.), zasłaniać (ś.), osłaniać (ś.).

Przesłaniec, ten, który został wprzód posłany, herold, poprzednik, zwiastun, prekursor; posłaniec, wysłannik, poseł, delegat.

Przesłanka, poprzedniczka, zwiastunka; *log.,* jedno z dwóch zdań znanych i stwierdzonych w sylogizmie, z których wyprowadza ś. wniosek.

Przesłannik — *p.* Przesłaniec.

Przesłańczy, poprzedzający, zapowiadający, zwiastujący.

Przesławny, bardzo sławny.

Przesłodzić — *p.* Przesładzać.

Przesłokla, roślina z rodziny okrętnicowatych.

Przesłona, zasłona przesłaniająca, przegradzająca.

Przesłonecznić, przepełnić, zalać, przesycić światłem słonecznem, przejaśnić.

Przesłoneczny, przepojony blaskiem słonecznym.

Przesłonić — *p.* Przesłaniać.

Przesłuch, badanie sądowe, indagacja.

Przesłuchać — *p.* Przesłuchiwać.

Przesłuchiwać *dok.* Przesłuchać; wysłuchiwać wszystkiego od początku do końca, słuchać aż do wyczerpania; kazać komuś recytować (np. uczniowi lekcję) dla przekonania ś., czy umie, egzaminować; **p. się,** przesłuchiwać ś. nawzajem (np. lekcji).

Przesłużyć, przebyć gdzieś służąc, odbyć służbę.

Przesłyszeć się, niedobrze usłyszeć, usłyszeć coś innego, nie to, co było mówione, omylić ś. w słyszeniu.

Przesmętny, bardzo smętny.

Przesmradzać *dok.* Przesmrodzić; przepełniać, przejmować smrodem, zasmradzać.

Przesmyk, ścieżka, dróżka, ciasne przejście w górach a. w lesie, wąwóz, parów, jar; manowiec, którędy zwierz zwykle przechodzi; **p.** morski, cieśnina.

Przesnuć, przepleść jedno przez drugie, snując ułożyć obok siebie rzeczy różne naprzemiany; przesunąć, przeciągnąć, jedno za drugiem; *przen.,* przeroić, prześnić; **p.** się, przejść przez środek czegoś, przeciągnąć, przewinąć ś.

Przesolić — *p.* Przesalać.

Przesortować, sortując przebrać, rozdzielić na gatunki.

Przespacerować (się), przejść ś. spacerem, pójść na przechadzkę.

Przespać, spać dobrze jakiś czas; pospać dłużej, niż potrzeba; **p.** coś; opuścić coś przez niedbalstwo, przez zapomnienie, nie dopilnować, omieszkać; **p. się,** pospać trochę.

Przespekulować, stracić na spekulacji, przeliczyć ś., zawieść ś. w rachubach.

Przespowiadać, przesłuchać spowiedzi.

Przesrebrzać *dok.* Przesrebrzyć; jeszcze raz srebrzyć, inaczej srebrzyć, przemieniać na srebro.

Przestać — *p.* Przestawać.

Przestać *nied.* Przestawać; jakiś czas przepędzić w pozycji stojącej; przeczekać stojąc; ustać, upłynąć; **p. się,** zepsuć ś. przez zbyt długie stanie; ustać ś.; nadto dojrzeć, przejrzeć.

Przestały, zepsuty przez zbyt długie stanie; przejrzały.

Przestanek, przestawanie, przerwa, odpoczynek, pauza; przystanek kolei żelaznej a. konnej; bez **p-u** = wciąż, ustawicznie; znak pisarski, ostrzegający, gdzie należy zatrzymać ś. w czytaniu.

Przestankować, kłaść znaki przestankowe.

Przestankowanie, używanie znaków przestankowych; znaki przestankowe.

Przestarzały, wyszły ze zwyczaju, z użycia, z mody, staroświecki, starodawny, zacofany.

Przestarzeć, Przestarzeć się, zestarzeć ś., przedawnić ś., wyjść z użycia, ze zwyczaju, z mody, stać ś. staroświeckim.

Przestawać *dok.* Przestać; przerywać jakąś czynność, porzucać ją, zaniedbywać, zaprzestawać, dawać jej pokój, zatrzymywać ś. z nią, urywać ją, kończyć ją, ustawać: **p.** mówić = zamilkać, **p.** czytać, pracować; przestań = daj spokój, odpocznij; ból przestaje co chwila = przerywa ś., ustaje; śnieg, deszcz przestaje = przestaje padać; przestał cierpieć = umarł; burza przestała = uspokoiła ś.; **p.** na czemś, zadowalać ś. czemś, poprzestawać na czemś, kontentować ś. czemś, nie pragnąć więcej; **p.** z kimś, obcować, przyjaźnić ś., zadawać ś.; z jakim przestajesz, takim ś. stajesz = człowiek upodobnia ś. do swego otoczenia.

Przestawiać *dok.* Przestawić; inaczej, gdzieindziej stawić; przenosić na inne miejsce; przebudowywać; **p.** wyrazy w zdaniu, litery w wyrazie = zmieniać ich porządek.

Przestawiak, dźwignia albo rączka służąca do przestawiania.

Przestawka, przestawienie w wyrazie dźwięków: np. lśnić, zam. ślnić.

Przestawnik, rączka, drążek do przesuwania ruchu, transmisja.

Przestawny, łatwy do przestawienia; polegający na przestawieniu; szyk **p.** wyrazów w zdaniu.

Przestąpić — *p.* Przestępować, Przestępywać.

Przestąpienie, przejście, przekroczenie, stąpnięcie przez coś; wykroczenie przeciw czemuś, przekroczenie czegoś, występek, przewinienie, naruszenie rozkazu a. zakazu.

Przestęp, przestąpienie, przekroczenie; roślina z rodziny dyniowatych (fig.).

Przestępca, gwałciciel ustaw, winowajca, zbrodniarz, złoczyńca.

Przestępczy, zbrodniczy.

Przestępczyni *for. ż.* od Przestępca.

Przestępny, ten, który może być przestąpionym; występny, zbrodniczy; rok **p.,** mający 366 dni a w lutym dni 29, rok przybyszowy; w *mat.,* nieprawidłowy, nieforemny.

Przestępować *dok.* Przestąpić; stąpać, robić krok przez coś; występować, przekraczać, występować z granic; gwałcić, łamać, naruszać prawo, ustawę, rozkaz, zakaz i t. p., dopuszczać ś. występku przeciw prawu; przechodzić z jednego miej-

sca na drugie, przenosić ś. gdzieindziej; ustępować; **p.** z nogi na nogę = przebierać nogami; **p.** próg = wychodzić na dwór, zachodzić do czyjegoś mieszkania, domu, zachodzić komuś drogę; *przen.*, wydalać ś. z kraju a. zachodzić w jego granice.

Przestępstwo, wykroczenie, występek, zbrodnia.

Przestępywać — *p.* Przestępować.

Przestornować *buch.*, w celu sprostowania błędu w rachunkach, przenieść z długu na wierzytelność i naodwrót.

Przestrach, przelęknięcie, przestraszenie, strach, przerażenie, lęk, trwoga, popłoch.

Przestrajać *dok.*, Przestroić; w inny sposób, ponownie stroić instrument muzyczny; inny strój kłaść na kogoś, przebierać kogoś; trwonić, marnować na stroje; **p. się**, inny strój kłaść na siebie, przebierać ś.; *przen.*, pokazywać ś. w innem świetle, z innej strony.

Przestraszać *dok.* Przestraszyć; strachu nabawiać, przerażać; nastraszać; **p. się**, przejmować ś. strachem, przerażać ś.

Przestroga, upomnienie, przestrzeżenie, ostrzeżenie, wskazówka, czego należy ś. wystrzegać.

Przestroina, roślina z rodziny zakrwawkowatych.

Przestron *hutn.*, miejsce najszersze w wielkim piecu u spodu szybu nad rusztami.

Przestronnieć, stawać ś. przestronniejszym.

Przestronno — *p.* Przestronnie.

Przestronny, rozległy, szeroki, obszerny, wolny, luźny, niemały, nieciasny; *przen.*, rozwiązły, wyuzdany, rozpasany, nieokiełznany.

Przestrzał, przestrzelenie, rana, dziura od przestrzelenia, od kuli; postrzał nawylot; **nap.**, nawylot, nawskroś; pokoje **nap.** = w amfiladzie; okna, drzwi pootwierane **nap.** = z przeciwnych stron, co powoduje przeciąg.

Przestrzec — *p.* Przestrzegać.

Przestrzegacz, ten, który przestrzega, lubi dawać przestrogi; ten, co przestrzega czegoś, obserwuje coś, zachowuje ściśle.

Przestrzegać *dok.* Przestrzec; dawać przestrogę, radę, naprzód ostrzegać, uprzedzać, by czegoś nie czyniono, czegoś ś. wystrzegano; **p.** czegoś; zachowywać, obserwować coś, pilnować ś., by czynić coś a. nie czynić czegoś, nie lekceważyć czegoś, trzymać ś. ściśle czegoś; **p. się**, przestrzegać ś., ostrzegać ś. wzajemnie.

Przestrzelać *dok.* Przestrzelić; przeszywać, przebijać strzałem, pociskiem, kulą.

Przestrzenny, odnoszący ś. do przestrzeni; szeroki, rozległy, przestronny.

Przestrzeń, miejsce, nie mające granic, rozległość nieskończona, przestwory, obszar nieograniczony, pojęcie nieskończoności miejsca; obszar, zakreślony pewnemi granicami, pewna rozległość, obszar większy lub mniejszy; płaszczyzna, równina; przerwa, przedział, odstęp, luka.

Przestrzeżenie, przestroga, ostrzeżenie.

Przestrzyc, strzygąc, przeciąć.

Przestrzykać, **Przestrzyknąć** — *p.* Przestrzykiwać.

Przestrzykiwać *dok.* Przestrzykać, Przestrzyknąć; przemywać, przepuszczając przez coś strumień jakiegoś płynu, przeszprycować.

Przestudjować, zbadać coś gruntownie, wystudjować, wyuczyć ś. czegoś doskonale.

Przestudzać *dok.* Przestudzić; nieco ostudzać, ochładzać, pozwalać ostygnąć.

Przestworny, **Przestronny**, przestrzenny.

Przestwór, **Przestworze**, przestrzeń nieograniczona; obszar, objęty granicami; odstęp, przerwa; na **p.** = naoścież, nawylot.

Przestygać *dok.* Przestygnąć; nieco ostygnąć, stawać ś. chłodniejszym, obojętniejszym.

Przesubtelnić, **Przesubtelizować**, nadto wysubtelnić, przesadzić, przeholować w subtelizowaniu.

Przesunąć — *p.* Przesuwać.

Przesuszać *dok.* Przesuszyć; nieco wysuszyć, podsuszać; zbytnio wysuszać, zasuszać; zupełnie wysuszać, pozwalać, żeby przeschło zupełnie; przepędzać czas jakiś na surowym, suchym poście, nic nie jeść przez czas jakiś; **p. się**, przesychać, zanadto wysuszać ś.; wysuszać ś. dokładnie.

Przesuw, miara przesunięcia.

Przesuwa, przyrząd w fortepianie dla tłumienia głosu, tłumik.

Przesuwacz, ten, co przesuwa, zasuwa, zastawia, ustawia; przyrząd do przesuwania.

Przesuwać *dok.* Przesunąć; suwając, przestawiać z miejsca na miejsce, przemieszczać suwaniem; przeciągać, przemykać; **p. się**, przeciskać ś., suwając ś. zmieniać miejsce, posuwać ś. z miejsca na miejsce; przechodzić zwolna jeden za drugim, przewijać ś., przesnuwać ś.; przechodzić cicho, pocichu, przepełzać z miejsca na miejsce, czołgać ś. z jednego miejsca na drugie.

Przesuwnica, na kolei przyrząd ruchomy z szynami, służący do przesuwania lokomotyw a. wagonów na inne szyny.

Przesuwny, **Przesuwalny**, dający ś. przesuwać.

Przesuwowy *przym.* od Przesuwa.

Przeswarzyć, swarząc ś., przekrzyczeć, przegadać.

Przeswawolić, strawić pewien czas na swawoli.

Przesycać *dok.* Przesycić; do zbytku nasycać, dodawać czegoś zanadto; przeładowywać, nadto karmić a. poić; para **p-ona** = znajdująca ś. w nadmiernej ilości w pewnej przestrzeni i skraplająca ś. za byle podnietą; **p. się**, nazbyt nasycać ś., przepajać ś.

Przesychać *dok.* Przeschnąć; nieco wysychać, trochę osychać, osychać zlekka.

Przesycić — *p.* Przesycać.

Przesylabizować, przeczytać coś rozłożonego na sylaby, czytać sylabizując, przeczytać z trudem.

Przesył, przesyłanie energji mechanicznej a. elektrycznej na znaczne odległości zapomocą przewodów, pasów i t. p.

Przesyłacz, **Przesyłak**, w telegrafach i telefonach; część przyrządu służąca do wysyłania depeszy lub głosu.

Przesyłać *dok.* Przesłać; posyłać, wysyłać, odsyłać, nadawać ruch, komunikować, załączać, wysyłając coś; **p.** ukłony = wyrażać je piśmiennie.

Przesyłka, przesyłanie, posyłanie; rzecz posyłana, paczka, posyłka; transport, bagaż.

Przesyłkowy, służący do przesyłki, transportowy.

Przesyp, wąski pas, wał ziemi, oddzielający dwie rzeczy: np. dwie przestrzenie wodne.

Przesypać — *p.* Przesypywać.

Przesypiać — *p.* Przespać.

Przesypka, przesypywanie, przesypanie.

Przesypnik, robotnik, zajęty przesypywaniem.

Przesypywać *dok.* Przesypać; sypiąc, przerzucać, przesuwać z jednego miejsca na drugie; zbyt pełno przez wierzch nasypywać; sypać warstwę czegoś pomiędzy dwie warstwy czegoś innego; przesiewać, sypiąc przedzielać; przepuszczać przez coś; sypaniem mieszać, przerabiać, przerzucać; **p. się**, sypać ś. z jednego miejsca na drugie; sypiąc ś., przechodzić, przenikać.

Przesysak, lewar do przesysania płynu z wyższego naczynia do niższego.

Przesyt, przykre uczucie, jakiego doznajemy, nadużywszy czegoś, odraza, jakiej doznajemy względem czegoś, używanego za często a. za długo.

Przeszachrować, zrobić zamianę oszukując kogoś, przehandlować, przecyganić.

Przeszacować, zbyt wysoko oszacować, przecenić; oszacować powtórnie, wyznaczając inną cenę, przewartościować.

Przeszafować, szafując, przepuścić, zmarnować, strwonić lekkomyślnie.

Przeszaleć, stracić czas na hulaniu, roztrwonić, przepuścić na szaleństwach, na zbytkowaniu.

Przeszarpać, rozerwać, rozedrzeć.

Przeszarzać, noszeniem podniszczyć.

Przeszarzały, przeszarzany, podniszczony, przetarty w wielu miejscach.

Przeszarżować, przesadzić w czemś, przebrać miarę.

Przeszastać, strwonić, zmarnować, przehulać, przeputać, przepuścić.

Przeszczekać, przemóc, pokonać, zwyciężyć kogoś w sporze, w dyspucie, przegadać.

Przeszczepać, przełupać, rozszczepić na dwoje.

Przeszczepiać *dok.* Przeszczepić; szczepić w inny sposób, szczepiąc przenosić w inne miejsce; *przen.*, wszczepiać; wpajać w kogoś jakieś przekonania, dążenia, pojęcia i t. p.; sztucznie przenosić zarazek z jednego organizmu na drugi; **p. się,** zaszczepiać ś., przenosić ś., szczepiąc ś.

Przeszczerzać, podrzeźniać kogoś, naśladować kogoś z urągowiskiem; wyśmiewać kogoś, wydrwiwać.

Przeszczypać, Przeszczypnąć, mocno wyszczypać; szczypiąc, otwór zrobić; przedziurawić szczypaniem.

Przeszeptywać *dok.* Przeszeptać. szeptać raz po raz; **p. się,** porozumiewać ś. między sobą szeptem.

Przeszkadzać *dok.* Przeszkodzić; stawać, stać na zawadzie, być przeszkodą do czegoś, zawadzać komuś, nie pozwalać mu zająć ś. spokojnie; dystrakcję komuś robić, przerywać komuś; nie dopuszczać do czegoś, zapobiegać czemuś, udaremniać coś; **tu p-a** = straszy, ukazują ś. duchy, upiory.

Przeszkoda, to, co przeszkadza, nie pozwala, nie daje komuś czegoś zrobić, przejść; zawada, trudność, szkopuł.

Przeszkodnicki (-ego), człowiek, ciągnący dochody z tego, że przeszkadza przy licytacji dla spodziewanego odstępnego.

Przeszkodnictwo, partanina, łuszerka.

Przeszkodzić — *p.* Przeszkadzać.

Przeszlachcić, zrobić szlachcicem, nobilitować; szlachetniejszym uczynić, uszlachetnić.

Przeszlakować, wyśledzić, zbadać; nie dojrzeć, nie znaleźć tropu zwierza.

Przeszlamować, oczyścić nieco ze szlamu.

Przeszło *przysł.*, więcej niż, zgórą, z nawiązką, z czubem, z okładem.

Przeszłomiesięczny, wydarzony w przeszłym miesiącu; trwający dłużej, niż miesiąc.

Przeszłonocny, dotyczący przeszłej nocy, wydarzony przeszłej nocy.

Przeszłoroczny, odnoszący się do przeszłego roku, zeszłoroczny.

Przeszłość, czasy przeszłe, minione, dawne, ubiegłe, wszystko to, co przeszło, ubiegło, minęło; historja, dzieje.

Przeszłotygodniowy, odnoszący ś. do przeszłego tygodnia, w zeszłym tygodniu wydarzony.

Przeszłowieczny, Przeszłowiekowy, odnoszący ś. do przeszłego wieku, w zeszłym wieku wydarzony.

Przeszły, dawny, miniony, upłyniony, ubiegły; ten, który dopiero co ś. skończył; ostatni, poprzedni, poprzedzający, zeszły; były, dawniejszy; w *gram.*: czas **p.** = oznaczający czynność wykonywaną lub ukończoną przed inną jakąś czynnością lub stanem.

Przeszmelcować, przetopić, przewarzyć; poszmelcować powtórnie.

Przeszmuglować, przemycić.

Przesznurować, przewiązać wpół sznurem; zasznurować w inny sposób; przeciągnąć sznurem.

Przeszorować, wyszorować, wyczyścić wszystko; przetrzeć przez coś: **p.** przez durszlak, sito; przetorować: **p.** drogę; szorując, dziurę zrobić; przeczyścić, dostać silnego rozwolnienia.

Przeszperać, prześledzić, przetrząść, przeszukać; zbadać starannie, przestudjować.

Przeszpiegi, zwiady, wywiady, szpiegowanie, uprzednie badanie sprawy: wysyłać na **p.** = w celu wywiedzenia ś., podpatrzenia.

Przeszpiegować, szpiegując dowiedzieć ś. czegoś, prześledzić, wyszpiegować.

Przeszpilać, Przeszpilić, przekłuwać szpilką, przepinać szpilką.

Przeszprycować, przestrzyknąć, przepłókać.

Przeszroniały, okryty szronem.

Przeszronieć, przejść szronem, okryć ś. szronem.

Przeszrótować—*p.* Prześrótować.

Przesztychować, sztychując przekopjować, wysztychować w inny sposób.

Przeszuflować, przesypać, przemieszać zapomocą szufli

Przeszukiwać *dok.* Przeszukać; szukając przetrząsać, przepatrywać, przerzucać.

Przeszulerować, przegrać mienie w gry w karty.

Przeszumieć, przestać szumieć; *przen.*, zmarnować, strwonić, przehulać, stracić na wesołem życiu.

Przeszusnąć, przeskoczyć przez coś; przerzucić przez coś.

Przeszwarcować, przewieźć ukradkiem przez granicę, przemycić bez opłaty cła; **p. się,** tajnie przedostać ś. przez granicę, przemycić ś.; *przen.*, przejechać bez biletu, na gapę.

Przeszwindlować — *p.* Przeszachrować.

Przeszybować, przelecieć, przefrunąć.

Przeszyć — *p.* Przeszywać.

Przeszydzać, drwić, żartować z kogoś; natrząsać ś., naigrawać ś. z kogoś.

Przeszywać *dok.* Przeszyć; szyć przez środek, pikować, szyć powtórnie, przerabiać szyjąc; odpruwać coś w jednem miejscu i przyszywać w drugiem; haftować, wyszywać; przekłuwać, przebijać nawskroś, nawylot ostrem narzędziem, przenikać, kulą przestrzeliwać; *przen.*, przenikać, przejmować, razić pod względem moralnym, wzruszać, smucić, przerażać, zadawać ranę duchową.

Przeszywająco *przysł.*, przenikliwie, ostro.

Przeszywany, opatrzony, ozdobiony przeszywaniem, szamerowany; wyszywany, haftowany.

Prześcielać *dok.* Prześlać; słać inaczej, rozścielać w inny sposób; **p.** coś czemś, przekładać, przetrząsać; **p.** drogę = torować, trzebić.

Prześcienny, przechodzący przez ścianę nawskroś.

Prześcieradełko, małe prześcieradło.

Prześcieradło, płótno podłużne, służące do przykrycia materaca a. siennika na pościeli; **p.** śmiertelne = służące do obwijania trupa.

Prześcieruszka, gatunek małża skamieniałego.

Prześcig; na p-i, *przysł.*, na wyścigi, na wyprzódki.

Prześcigać *dok.* Prześcignąć; wyprzedzać w biegu, przybyć dokądś przed kimś; robić coś pierwej, niż inny, ubiegać go; *przen.*, zostawiać w tyle, zaćmiewać kogoś, przewyższać, zwyciężać; **p. się,** prześcigać jeden drugiego; *przen.*, ubiegać ś. jeden przez drugiego, przesadzać ś. w czemś wzajemnie.

Prześcigla, roślina z rodziny palm (fig.) .

Prześcignąć — *p.* Prześcigać.

Prześcipny *gwar.* dowcipny.

Prześladować, nie dać komuś spokoju, dokuczać, ścigać kogoś swym gniewem, gnębić, trapić, ciemiężyć, uciskać, dręczyć, męczyć, gnieść; dokuczać komuś, nagabywać złośliwie, mścić ś.; *przen.*, **p.** kogoś kimś, czemś; dokuczać mu, mówiąc mu wciąż o tem złośliwie.

Prześladowanie, ściganie kogoś swym gniewem, gnębienie, trapienie, dokuczanie, ucisk, udręczanie; okres prześladowania: **p.** chrześcijan = okres męczeństwa.

Prześladowca, ten, który prześladuje, trapi, męczy; gnębiciel, ciemiężca.

Prześladowczy, tyczący ś. prześladowcy; obłęd **p.,** manja **p-a** = choroba umysłowa, polegająca na wyobrażaniu sobie urojonych niebezpieczeństw i urojonych wrogów.

Prześladowczyni *for. ż.* od Prześladowca.

Prześledzać *dok.* Prześledzić; szukać śladu, wyszukiwać, przeszukiwać; *przen.*, starać ś. odgadnąć, przeniknąć, przebadywać, dociekać.

Prześlepiać *dok.* Prześlepić; nie postrzegać, nie widzieć; *przen.*, nie

zwracać uwagi, opuszczać, omijać; błądzić, mylić ś.

Prześlęczeć, przemęczyć ś. nad czemś, przekawęczyć.

Prześlicznie *przysł.*, bardzo ładnie, pięknie, zachwycająco.

Prześliczny, bardzo ładny, nadobny, przystojny, śliczny, przecudowny, cudny, zachwycający.

Prześlizgiwać się *dok.* Prześliznąć ś.; przesuwać ś. lekkim, posuwistym ruchem po powierzchni czegoś, ślizgając ś., przemykać ś.; *przen.*, przesuwać ś. lekko i szybko, ukradkiem, chyłkiem, traktować coś powierzchownie.

Prześliznąć się, Prześlizgnąć się — *p.* Prześlizgiwać się.

Prześmiardły, ten, który przeszedł nawskroś przykrą wonią.

Prześmiardnąć, przejść przykrą wonią nawskroś.

Prześmiechy (ów), **Prześmieszki,** śmiechy, śmieszki, kpiny, drwinki, żarciki, docinki.

Prześmiewać kogoś, coś, śmiać ś., wyśmiewać ś., kpić, przedrwiwać z niego; **p. się,** śmiać ś. jeden przez drugiego, na śmiech czyjś odpowiadać śmiechem.

Prześmignąć, przerzucić przez coś z zamachem, przeszustnąć; przemknąć szybko, nieznacznie.

Prześnić, odbyć sen, przespać; przeroić, przemarzyć; **p. się,** minąć we śnie, przyśnić ś. i zniknąć.

Prześpiew, wstęp do śpiewki, do arji, do chóru, śpiew na przemiany.

Prześpiewać — *p.* Prześpiewywać; czas jakiś śpiewać; pokazać komuś, jak należy coś śpiewać; odśpiewać; przewyższyć, przemóc, zwyciężyć kogoś w śpiewie.

Prześpiewka, zwrotka prześpiewana.

Prześpiewny, bardzo śpiewny.

Prześpiewywać — *p.* Prześpiewać.

Prześrótować, Przeszrótować, przemleć zgrubsza, skrupić.

Prześrubować, Przeszrubować, przyśrubowując jedno do drugiego, otwór zrobić śrubą nawskroś; zaśrubować w inny sposób; przekręcić, ułamać śrubę.

Przeświadczenie, mocne przekonanie, pojęcie niezachwiane.

Przeświadczyć się, przekonać ś.

Przeświatły, niezmiernie światły.

Prześwidrowywać *dok.* Prześwidrować; świdrem dziurę robić nawskroś, przewiercać; **p.** oczami = patrzeć nawskroś, przenikająco.

Przeświecać, być półprzenikliwym, półprzezroczystym dla światła, przepuszczać w pewnej mierze, przesączać światło; o świetle: przechodzić, przebijać się, przedostawać ś. przez coś w pewnej mierze, prześwitywać, przebłyskiwać; **p.** a. **p. się,** ukazywać ś. miejscami z pod czegoś, widnieć, prześwitywać.

Przeświecanie, półprzezroczystość, półprzenikliwość, prześwitywanie.

Przeświecić, przetrwać świecąc czas pewien; przeniknąć nawskroś światłem, przejaśnić, rozpromienić; na światło przemienić.

Prześwietka, *bot.* — *p.* Muchrawiec.

Prześwietlać *dok.* Prześwietlić; oświecać nawskroś, światłem przenikać, wypełniać światłością; oświetlać ze wszystkich stron; poddawać działaniu promieni Roentgena; rozświetlać, oświetlać wnętrze czegoś; **p. się,** świecić ś. jasno, promienieć blaskiem.

Prześwietny, nader świetny; w formule zwracania ś. do poważnego ciała zbiorowego: wielce szanowny, czcigodny: **p.** sąd, **p.** senat akademicki, **p-a** publiczność.

Prześwięcać *dok.* Prześwięcić; na nowo, w inny sposób święcić; *przen.*, przepędzać, wyganiać, zmuszać do odejścia.

Przeświętować, przebyć, przepędzić święta; przepróżnować.

Prześwięty, najświętszy, przenajświętszy.

Prześwisnąć, przelecieć w bliskości świszcząc; przeskoczyć, przesadzić przez coś.

Prześwistać — *p.* Prześwistywać; zmarnować lekkomyślnie: **p-ał** całą młodość; przehulać, przepuścić; wyśmiać, wygwizdać kogoś, wyszydzić kogoś.

Prześwit, światełko dalekie, niejasne, niepewne, migające; odblask, zmierzch ranny, przedświt; średnica otworu, światło.

Prześwitać, Prześwitywać, przeświecać przez coś, przebijać ś. przez coś innym blaskiem, przeświecać; *przen.*, ukazywać ś. z pod czegoś w niektórych miejscach, przeświecać.

Przetaczać *dok.* Przetoczyć; tocząc w inne miejsce, przesuwać; tocząc przelewać w inne naczynie; przerabiać rzecz raz utoczoną, toczyć w inny sposób; wyostrzać nieco na toczydle, na osełce; przewałkowywać; przegryzać całkiem; **p. się,** tocząc ś. zmieniać miejsce, przesuwać ś.; przechodzić przez coś niezgrabnie, z trudnością posuwając nogami.

Przetacznik, rzemieślnik, wyrabiający przetaki, sitarz; roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

Przetaić, ukryć, zataić, utrzymać w ukryciu, w tajemnicy.

Przetaina, miejsce, gdzie lód a. śnieg stopniał aż do samej ziemi.

Przetajać, Przetajeć, (o śniegu, o lodzie) stopnieć aż do samej ziemi; **p-a** = śnieg zaczyna topnieć, tajeć, następuje odwilż.

Przetak, gatunek rzeszota z łyka, drutu, z dziurkowanej blachy, z dziurkami do przesiewania i t. p. (fig.); przez **p.** puścić = ostro coś ocenzurować, skrytykować, przebrakować; wodę czerpać **p-iem** = robić rzecz daremną, napróżno ś. trudzić.

Przetaksować, otaksować inaczej a. ponownie.

Przetalina, przerąb w lesie, przerwa, miejsce odkryte.

Przetańcować, Przetańczyć, ukończyć jakiś taniec a. figurę tańca, odtańczyć ;strawić czas na tańcach, na balach; tańcząc, balując strwonić, przehulać; **p.** kogoś = przemóc go, przezwyciężyć w tańcu.

Przetańczyć — *p.* Przetańcować.

Przetapiać *dok.* Przetopić; roztapiać, rozpuszczać, poczem wlać w jakieś naczynie, by zastygło, stężało; stapiać dla nadania innego kształtu przez wlanie w inną formę.

Przetapiak, piec, w którym przetapiają metale.

Przetapiany, otrzymany przez roztopienie, a potem zastygnięcie.

Przetarcie, przedarcie skutkiem tarcia; miejsce przetarte, obtarcie, lekkie skaleczenie.

Przetarg a. w *lm.* Przetargi, licytacja.

Przetargać *dok.* Przetargnąć; targnąwszy przedrzeć, przerwać szarpnięciem.

Przetargować, stargować wiele towarów kolejno, przelicytować.

Przetasować, przekartować, przemieszać; *przen.*, porozmieszczać w inny sposób, poprzestawiać, poprzenosić.

Przetchlina, otwór, okienko, luft, przedech: w piwnicy, w kopcu itp.

Przetchlinka, otwór zewnętrzny dychawki u stawonogich.

Przeterminować, przebyć w terminie czas jakiś, odbyć terminowanie.

Przetęchnąć, nawskroś przejść stęchlizną.

Przetęsknić, przeżyć czas jakiś w tęsknocie.

Przetętnić, przebiec, przejechać tętniąc; przestać tętnić.

Przetężyć, zanadto wytężyć, przesilić, przeforsować; **p. się,** nadto wytężyć ś., przesilić ś., sforsować się.

Przetkać — *p.* Przetykać.

Przetknąć — *p.* Przetykać.

Przetleć, tlejąc, palić ś. powoli, spopielać ś.

Przetlić (się), przepalić (ś.).

Przetłaczać *dok.* Przetłoczyć; przeciskać tłocząc, przepychać; **p. się,** cisnąć ś., przedostawać ś. przez tłum.

Przetłocznica, ogólna nazwa przyrządów do przetłaczania.

Przetłoczyć — *p.* Przetłaczać.

Przetłukiwać *dok.* Przetłuc; tłukąc robić otwór nawylot; tłukąc rozbijać; tłuc trochę czegoś.

Przetłumaczyć, przełożyć z jednego języka na inny; przeperswado-

wać, przełożyć coś komuś, skłonić namową, aby coś robił a. czegoś nie robił.

Przetłuszczać, dodawać zanadto tłuszczu.

Przetłuszczenie, nadmiar tłuszczu.

Przetłuszczony, zawierający nadmiar tłuszczu.

Przeto *spójn.*, dlatego, stąd, przez to, z tej przyczyny; a więc, a zatem; nie **p.** = jednakże nie, pomimo to nie.

Przetoczyć — *p.* Przetaczać.

Przetoć *spójn.*, dlatego to, dlatego właśnie.

Przetoka, owrzodzenie cewkowate, fistuła.

Przetop *hutn.*, ilość przetopionego surowca.

Przetopić — *p.* Przetapiać.

Przetorowywać *dok.* Przetorować; przeprowadzać drogę, przejeżdżać dla zrobienia drogi; *przen.*, **p.** komuś drogę do czegoś = ułatwić komuś osiągnięcie, dostąpienie czegoś.

Przetoż *spójn.*, a więc, a zatem, to też właśnie, stąd też.

Przetór, droga przetorowana.

Przetracić, strwonić, przemarnować, przepuścić.

Przetransportować, przesłać towar koleją, statkiem parowym, wozem i t. p.; odwieźć kogoś, coś, w inne miejsce; przenieść, przemieścić; przenieść sumę z jednej rubryki a. stronicy na następną.

Przetranzlokować, przenieść, przesiedlić, przemieścić; dać urzędnikowi posadę w innem miejscu.

Przetratować, stratować, podeptać.

Przetrawestować, przerobić na śmieszne, skarykaturować.

Przetrawiać *dok.* Przetrawić; trawić pokarm przyjęty, przerabiać go na materję odżywczą; przepuszczać, marnować, trwonić; pędzić czas, przebywać gdzieś; przegryzać, przeżerać nawskroś; *przen.*, przyswajać sobie coś, jakąś wiadomość a. umiejętność, czyniąc ją cząstką swej istoty duchowej, zapoznawać s. z czemś dokładnie, gruntownie; **p. się,** być trawionym, wytrawiać ś.

Przetrąbić, odegrać coś na trąbie; skończyć grać na trąbie; *przen.*, przepić, przehulać na pijatykach.

Przetrącać *dok.* Przetrącić; przełamywać uderzając, rozbijać; odejdź, bo cię **p-ę** = uderzę cię, zbiję cię; jeść trochę, podjadać sobie; trochę używać trunku, napijać ś. trochę, łykać.

Przetrenować, sforsować, zmęczyć nadmiernem trenowaniem; **p. się,** wytrenować ś., poświęcić jakiś czas trenowaniu ś.

Przetroić, przedzielić na trzy części.

Przetropić, przeszukać, tropiąc, przeszpiegować; prześlepić, zgubić trop, nie znaleźć go.

Przetrwać, zachować istnienie przez czas pewien, mieć trwanie czas jakiś, przebyć; wytrwać przez czas pewien, wytrzymać do końca; czas jakiś pozostać w całej mocy, w całej sile, przebyć czas jakiś, nie tracąc wartości; znieść coś cierpliwie czas jakiś, przecierpieć; dłużej wytrwać, niż ktoś inny, przeżyć kogoś.

Przetrwalać *dok.* Przetrwalić; utrwalać, nadawać trwałość.

Przetrwały, trwający dłużej od innych.

Przetrwonić, roztrwonić, zmarnować, przehulać.

Przetrysk, strumień płynu, tryskający przez środek czegoś; ilość płynu przetryskiwanego.

Przetryskać, Przetryskiwać *dok.* Przetrysnąć; przelatywać strumieniem przez środek czegoś (o płynie); przeciekać.

Przetrzasnąć, roztrzaskać, rozłamać przez środek.

Przetrząchnąć — *p.* Przetrząsnąć.

Przetrząsacz, człowiek, który przetrząsa coś, np. siano; przyrząd, służący do przetrząsania słomy, siana, koniczyny i t. d., do szybkiego wysuszania (fig.).

Przetrząsać *dok.* Przetrząsnąć, Przetrząść; wstrząsać, roztrząsać, wzruszać, trzęsąc, mieszać, przerzucać; przeszukiwać, szukając przerzucać, przeglądać, przepatrywać, plondrować, rewidować; *przen.*, roztrząsać, wszechstronnie badać, gruntownie; zlekka potrząsać, sypać w małej ilości czegoś na coś, przyprószać.

Przetrząść—*p.* Przetrząsać; przestać trząść; **p. się,** przejechać ś. na koniu, na bryczce nieresorowanej po nierównej drodze.

Przetrzebiać *dok.* Przetrzebić; wytrzebiać, niszczyć w części, przerzedzać; całkiem wytrzebiać, wytępiać, wyniszczać; **p.** las = wyrzynać, przerzedzać; torować przez środek czegoś; **p.** drogę przez las; **p. się,** być trzebionym.

Przetrzeć — *p.* Przecierać.

Przetrzepać *nied.* Przetrzepywać; wytrzepać: ubranie, meble, dywany z kurzu; wyrecytować coś prędko i bezmyślnie, przeczytać coś pośpiesznie; **p.** kogoś, **p.** komuś skórę = obić go, schłostać.

Przetrzeźwiać *dok.* Przetrzeźwić; wytrzeźwiać pijanego, wracać przytomność zemdlonemu.

Przetrzeźwieć, trochę wytrzeźwieć po upiciu ś., otrzeźwieć.

Przetrzymać — *p.* Przetrzymywać; **p.** kogoś, przezwyciężyć, pokonać kogoś w wytrwaniu.

Przetrzymywać *dok.* Przetrzymać; jakiś czas trzymać, trwać trzymając, zatrzymywać u siebie, przechowywać; dawać komuś utrzymanie przez jakiś czas; trzymać coś dłużej, niż należy, poza termin oznaczony; *przen.*, znosić, cierpieć, wytrzymywać.

Przetuczyć, zbytnio utuczyć.

Przetulać się, spędzać pewien czas na błąkaniu ś. z miejsca na miejsce.

Przeturczyć (się), przemienić (ś.) na Turka, sturczyć (ś.).

Przeturkotać, przejechać, przemknąć z turkotem.

Przetwarzacz — *p.* Przetwórca.

Przetwarzać *dok.* Przetworzyć; w inny sposób tworzyć, tworzyć powtórnie; przemieniać kogoś na coś w jego istocie, przekształcać, przeobrażać, przeinaczać; przerabiać jakiś towar fabrycznie, wytwarzając z niego coś częściowo a. coś zupełnie innego; **p. się,** przemieniać ś. w swojej istocie, przeistaczać, przeobrażać, przekształcać.

Przetwierać, w połowie otwierać, uchylać, odmykać; otwierać niekiedy, czasami; **p. a. p. się,** często drzwi otwierając, wchodzić i wychodzić.

Przetwornica *el.*, jednotwornikowa maszyna, pełniąca jednocześnie czynności silnika i prądnicy, służąca do zamiany rodzaju prądu lub napięcia; **p.** dwutwornikowa, zespół dwóch maszyn elektrycznych: silnika i prądnicy, służący do zamiany rodzaju prądu lub napięcia.

Przetwornik — *p.* Transformator.

Przetworowy, taki, z którego otrzymuje ś. jakiś wyrób.

Przetworzyciel — *p.* Przetwórca.

Przetworzyć — *p.* Przetwarzać.

Przetwór, przekształcenie, przeobrażenie; istota, rzecz przekształcona, przerobiona; towar, wyrobiony z materjału surowego, oddany do użytku kupujących, produkt, wyrób; preparat chemiczny.

Przetwórca, Przetwarzacz, Przetworzyciel, ten, który przetwarza, przekształca; właściciel fabryki, w której wyrabiają ś. jakieś przetwory, wytwórca, producent; przeobraziciel, reformator.

Przetwórczy, odnoszący ś. do przetwarzania, wytwórczy.

Przetwórczyni *for. ż.* od Przetwórca.

Przetwórnia, pracownia a. fabryka przetwarzająca, przerabiająca pewne produkty na inne, transformatornia; w *el.*, pomieszczenie, w którem pracują transformatory.

Przetycie, zbytnia otyłość.

Przetyczka, narzędzie do przetykania, czyszczenia czegoś: **p.** do zębów = wykałaczka; **p.** do fajki = drut do czyszczenia cybucha: pręt żelazny, wetknięty w ucho kotwicy, przewłoka; iglica do przetykania zapałów broni palnej; klucz śrubsztakowy.

Przetyć, nadmiernie utyć.

Przetyk, pręt żelazny, przetknięty przez oko głównego pręta kotwy.

Przetykać *dok.* Przetknąć; wtykać coś nawylot czegoś; przesuwać coś przez środek czegoś, przepy-

chać, przejmować, przewlekać, przeplatać; haftować, wyszywać, tkać płótno, używając na wątek różnobarwnych nici.

Przetykany, zrobiony przez przetykanie: płótno **p-e** = płótno w paski poprzeczne.

Przetyły, zbyt otyły.

Przeucztować, czas jakiś strawić na ucztach, przepuścić na uczty, przehulać, przemarnować.

Przeuczyć, nauczyć w inny sposób kogoś, nauczyć powtórnie; zrobić kogoś zbyt uczonym, wyuczyć go zbyt wielu rzeczy; **p. się,** nauczyć ś. zbyt wielu rzeczy, ale pobieżnie, natkać sobie głowę bezładnie i nieumiejętnie różnemi wiadomościami; nauczyć ś. czegoś dokładnie, przestudjować, wyuczyć ś. szczegółowo.

Przeugorować, przeleżeć jakiś czas ugorem.

Przewabiać *dok.* Przewabić; przeciągać, wabiąc na swoją stronę, skłaniać ku sobie.

Przewaga, większa waga, większy ciężar, nadwaga; *przen.*, przemożność, większość powagi, znaczenia; wyższość nad kimś pod jakimś względem, górowanie nad kimś; władza, wpływ, autorytet.

Przewalać *dok.* Przewalić; tocząc, przewracać na drugą stronę; kogoś a. coś stojącego doprowadzać do pozycji poziomej, przewracać, walić z nóg, obalać; przegrywać w grze hazardowej, tracić w grze; **p. się,** tocząc ś., przewracać ś. na drugą stronę; z pozycji pionowej przechodzić w poziomą, obalać ś., wywracać ś.; **p. się** na czemś, taczać ś., tarzać ś., kotłować ś., przewalać ś.; *przen.*, obfitować w coś: **p. się** na złocie, na klejnotach; *przen.*, przelazić, przetaczać ś. na drugą stronę, przechodzić waląc ś., przechodzić tłumem, falą i t. p.

Przewalczyć, walcząc, przezwyciężyć, pokonać, zwalczyć; **p. się,** przemóc samego siebie, przezwyciężyć ś., przełamać swój wstręt, niechęć, lenistwo i t. p.

Przewalić — *p.* Przewalać.

Przewalny *stpl.*, ulewny.

Przewał, wielki nawał, natłok; deszcz nawalny, nawałnica; przewalenie ś., przelew gwałtowny; miejsce, w którem ś. coś przewala; otwór, wyrwa, wyłom; tama, grobla, otwór w grobli dla odpływu nadmiaru wody w czasie powodzi; wycięcie w cienkiej ścianie; na **p.** *przysł.*, falą, ławą, tłumnie, hurmem, gromadą, nawalnie.

Przewałęsać się, strawić czas na wałęsaniu ś.

Przewałkonić, przepróżnować, przewałęsać.

Przewałkować, przeciągnąć wałkiem; wałkując, przerobić, zwałkować inaczej; przewrócić na drugą stronę, przetoczyć; **p. się,** przewrócić ś. na drugą stronę, przewalić ś.

Przewapnić, przesycić wapnem.

Przewartościować, inną cenę ustanowić, inną wartość czegoś określić, przecenić.

Przewartować, odbyć czas wartowania.

Przewarzać *dok.* Przewarzyć; przegotowywać; na nowo gotować, nadto gotować, nieco gotować, obwarzać; **p. się,** przegotować ś.

Przeważać *dok.* Przeważyć; ważyć coś dokładnie, sprawdzać wagę czegoś, ważyć powtórnie; ważyć pokolei wszystko, co było do zważenia; więcej ważyć od czegoś innego, mieć większą wagę; przewyższać coś swą wagą, cięższym ś. okazywać; położywszy na czemś, uczepiwszy u czegoś zbyt wielki ciężar, wyprowadzać z równowagi stałej, przechylać; *przen.*, mieć większe, niż coś innego znaczenie, przemagać, wpływać na decyzję, na wybór i t. p.; **p. się,** ważyć ś., sprawdzać swą wagę; przechylać ś., przekrzywiać ś., wychodzić z równowagi, tracić symetrję; *przen.*, odważać ś., ośmielać ś., ryzykować; *przen.*, skłaniać ś., nakłaniać ś.; mylić ś. w ważeniu, źle wagę określać.

Przeważnie *przysł.*, stanowczo, przemagająco; po większej części, najczęściej, zazwyczaj, zwykle.

Przeważność, większa waga, większy wpływ.

Przeważny, mający większą wagę, przewagę; posiadający większy wpływ, większe znaczenie, większą powagę; rozstrzygający, decydujący, stanowczy; wpływowy, mający władzę, cieszący ś. autorytetem, przemożny, potężny; dzielny, odważny.

Przeważyć — *p.* Przeważać.

Przewąchiwać *dok.* Przewąchać; naprzód domyślać ś., przewidywać, przeczuwać coś; **p.** pismo nosem = domyślać ś., przeczuwać co grozi.

Przewąstka, owad błonkoskrzydły, osowaty.

Przewcielać *dok.* Przewcielić; wcielać powtórnie; wcielać w inne ciało; **p. się,** wcielać ś. powtórnie, przybierać inne ciało, inny kształt.

Przewdziewać (się) *dok.* Przewdziać (ś.); przebierać (ś.) w inne ubranie, przeodziewać (ś.); zmieniać na kimś (na sobie) ubranie.

Przewdzięk̨la, roślina z rodziny przewdzięklowatych a. strójkowatych, strójka.

Przewekslować, wymienić walory pieniężne, np. weksle na gotówkę, papierki na złoto i srebro i t. p.; przeprowadzić wagony lokomotywą na inną linję kolejową; przejechać na inną linję, zwekslować.

Przewentylować, przewietrzyć zapomocą wentyla.

Przewertować, przejrzeć troskliwie, przestudjować.

Przeweselić, przehulać.

Przewędrować, przejść, przejechać coś z końca w koniec.

Przewędzić, nadto uwędzić; **p. się,** zbytnio ś. uwędzić.

Przewiać — *p.* Przewiewać; (o wietrze) skończyć wiać.

Przewiadywać się *dok.* Przewidzieć ś.; wywiadywać ś.; dowiadywać ś., przepytywać ś., zasięgać języka.

Przewian, roślina z rodziny dwuskrzydlcowatych.

Przewiązać — *p.* Przewiązywać.

Przewiązanie, przewiązka, przepaska, bandaż; miejsce przewiązane.

Przewiązka, przepaska, opaska, bandaż; grobla, tama poprzeczna, główka w rzece; gatunek mięczaka.

Przewiązło, dyby z bali do związania szeregu pali.

Przewiązywać *dok.* Przewiązać; związywać przez środek, przez pół, przepasywać, podwiązywać; **p. się,** obwiązywać ś., opasywać ś.

Przewić — *p.* Przewijać.

Przewidująco *przysł.*, przezornie, ostrożnie, zapobiegliwie.

Przewidujący, przezorny, oględny, zapobiegliwy.

Przewidywać *dok.* Przewidzieć; odgadywać przyszłość, domyślać ś. przyszłości, znać przyszłe wypadki; oznaczać, określać zgóry, mówić zgóry, co będzie; wzmiankować o czemś, co może nastąpić, nie omijać czegoś, nie zapominać o czemś, brać w rachubę coś, co może ś. zdarzyć: prawo **p-uje** ten wypadek; obmyślać coś troskliwie zgóry, przez swą zapobiegliwość, przezorność nie zapominać o czemś, strzec ś. czegoś w przyszłości.

Przewidywanie, przyszłych wypadków odgadywanie; przepowiednia, domysł; przeczucie; to, co ś. przewiduje w przyszłości, przyszły wypadek.

Przewidzieć — *p.* Przewidywać; odzyskać wzrok.

Przewiedzieć się — *p.* Przewiadywać ś.

Przewieja, obszerna przestrzeń, po której wiatr mocno wieje.

Przewiekować, przetrwać, przeżyć wieki, a. bardzo długo.

Przewielebność, tytuł wyższego duchowieństwa: kardynałów, biskupów, opatów = jaśnie oświecony.

Przewielebny, tytuł wszystkich dostojników kościoła.

Przewielmożny, bardzo możny, przemożny.

Przewiercać *dok.* Przewiercić: robić dziurę świdrem, nawskroś, wiercąc, przedziurawiać; prześwidrowywać; przenikać, przejmować.

Przewiercieniowate, Przewiertniowate, rodzina roślin dwuliściennych; wiciokrzewowe.

Przewiercień, roślina z rodziny baldaszkowych, przewiertnik, zajęc-

cze uszko, pępownik (fig.); — *p.* Wiciokrzew.

Przewiertek, rodzaj małża.

Przewiertnik, świder do przedziurawienia czaszki przy operacjach chirurgicznych — *p.* Przewiercień.

Przewiertniowate — *p.* Przewiercieniowate.

Przewiertny, dający ś. przewiercić.

Przewierutny, najistotniejszy.

Przewierzbia, Przewierzbnik — *p.* Oliwnik.

Przewierzgać *dok.* Przewierzgnąć; przerzucać przez coś; **p.** kogoś przez nogę = oszukiwać, podchodzić, ocwaniać; **p.** kogoś na czyjąś stronę = przeciągać, przewabiać, skłaniać; **p.** kogoś, coś, w kogoś, w coś = przeistaczać, przetwarzać, przeinaczać, przerabiać, przeobrażać, przemieniać; **p. się,** odmieniać ś., przekształcać ś., przeobrażać ś., przeinaczać ś., przybierać inną postać; przechodzić na czyjąś stronę, skłaniać ś. ku komuś a. czemuś, zmieniać poglądy, zasady, przechodzić do innego stronnictwa, obozu; być oszukiwanym, dawać ś. podejść, wyprowadzić w pole, ocwanić.

Przewiesić — *p.* Przewieszać.

Przewieszać *dok.* Przewiesić; przerzuciwszy przez coś, wieszać tak, żeby z obu stron zwisało; przenosić coś wiszącego na inne miejsce; **p. się,** wychylać ś., przechylać ś. wpół ciała, przewisać.

Przewieszka, ściana skalna nachylona pod kątem większym niż 90°.

Przewieść — *p.* Przewodzić.

Przewietrzać *dok.* Przewietrzyć; dawać przewiew powietrzu przez coś; wystawiać na przewiew, na świeże powietrze; odświeżać powietrze w jakiemś pomieszczeniu; **p. się,** chodzić po świeżem powietrzu, przechadzać ś., przejeżdżać ś. dla użycia świeżego powietrza.

Przewietrznik, Przewiewnik, wentylator, przyrząd do przewietrzania, do wpuszczania świeżego powietrza (fig.).

Przewietrzny, urządzony do przewietrzania; służący do przewietrzania czegoś.

Przewiew, przechodzenie prądu powietrza; prąd powietrza, przeciąg, wiatr, przewietrzanie jakiegoś pomieszczenia, odświeżanie w niem powietrza.

Przewiewać *dok.* Przewiać, Przewionąć: wiać przez coś; wiejąc, przenikać, przechodzić przez coś; przejmować; **p.** zboże = oczyszczać z plew (na młynku, na wialni); **p.** kogoś, coś; unosić z podmuchem wiatru, przenosić gwałtownie z miejsca na miejsce, przerzucać; **p-a** = jest przewiew, przeciąg.

Przewiewka, rodzaj wentylatora do odświeżania powietrza w jakiemś pomieszczeniu; rura na statku parowym do przewietrzania kajut; kwatera okienna, dająca ś. osobno otwierać i służąca do przewietrzania pokoju, lufcik.

Przewiewnie *przysł.,* wietrzno.

Przewiewnik, Przewietrznik, rodzaj wentylatora do przewietrzania budynków.

Przewiewny, wystawiony na przewiew powietrza, ze wszystkich stron dający do siebie dostęp powietrzu, otwarty.

Przewieźć — *p.* Przewozić.

Przewiędły, zwiędły nieco; zupełnie zwiędły.

Przewiędnąć, zwiędnąć trochę; całkiem zwiędnąć; przejść dymem.

Przewięzica, roślina z gromady wodorostów.

Przewięziel, rodzaj żagla.

Przewięziowy, odnoszący ś. do przewięzi: dzióbel **p.** = żagiel trójkątny na dziobie statku.

Przewięziel *żegl.,* żagiel rozpięty na przewięzi między masztami.

Przewięzistość, miejsce, znacznie zwężone w pośrodku, jakby od mocnego związania rzeczy miękkiej; wcięcie, karb pośrodku czegoś.

Przewięzisty, Przewięzły, mający w środku miejsce cieńsze, wcięcie, jakby od przewiązania.

Przewięź, lina poprzeczna na statku, przytrzymująca maszt z przodu; w **p.** kłaść = kłaść kamień, cegłę i t. d. spojeniami naprzemianległe, w warstwach.

Przewijać *dok.* Przewić, Przewinąć; w inny sposób owijać, owijać ponownie; przeplatać jedno drugiem, przetykać; brać coś nawiniętego i nawijać gdzieindziej; **p.** dziecko = zmieniać mu pieluszki, powijak; **p.** kogoś przez kij = źle traktować; **p.** kogoś przez nogę = oszukiwać go, podchodzić, wyprowadzać w pole; **p. się,** przesuwać ś., przemykać ś., mieć bieg kręty; uwijać ś., krzątać ś., chodzić tu i tam; *przen.,* mijać; przechodzić, przebiegać, przelatywać (zwłaszcza o czasie, o wypadkach), **p. się,** przez czyjąś nogę = być oszukiwanym.

Przewilgotnieć, przejść wilgocią.

Przewilżać *dok.* Przewilżyć; przejmować nawskroś wilgocią, płynem.

Przewina, przewinienie, wina, przestępstwo, zbrodnia.

Przewinąć — *p.* Przewijać.

Przewinić, winę popełnić, zawinić, dopuścić ś. występku; dowieść komuś winy, zawstydzić go, zakasować; **p. się** komuś, zawinić wobec kogoś.

Przewinienie, popełnienie winy; wykroczenie, błąd, grzech, przestępstwo, występek.

Przewinięcie, zawinięcie inaczej, owinięcie.

Przewionąć — *p.* Przewiewać.

Przewiosłować, wiosłując, przepłynąć pewną przestrzeń.

Przewisieć, wisząc, przetrwać czas jakiś; powisieć.

Przewisnąć, przewiesić ś. przez coś, zawisnąć wpoprzek czegoś.

Przewisusować, przełobuzować.

Przewlec — *p.* Przewlekać.

Przewlek, otwór w kadłubie okrętu w pobliżu dzióbnicy, przez który przechodzi łańcuch kotwiczny.

Przewlekać, Przewłóczyć *dok.* Przewlec; wlokąc, przesuwać na inne miejsce; przesuwać, przeciągać coś przez środek czegoś, nizać; nawlekać powtórnie, nawlekać w inny sposób; inaczej nizać; przywdziewać w inną bieliznę, w inne ubranie, przebierać; *przen.,* przenosić, przelewać coś na kogoś, udzielać mu swoich praw i t. p.; odkładać, odwlekać, odraczać, przedłużać; ciągnąć, zwlekać, opóźniać; powodować zwłokę, marudzić, mitrężyć z czemś; długo ciągnąć, nieprędko kończyć: **p.** jakąś sprawę, **p.** wyrazy = wymawiać je przeciągle; **p. się,** wlokąc ś., przechodzić na inne miejsce; przebierać ś., zmieniać na sobie bieliznę lub ubranie; zbyt długo trwać, przeciągać ś.; być odkładanym; iść w odwlokę.

Przewlekadło, przyrząd do przewlekania czegoś przez coś; np. nitki przez uszko w igle (fig.).

Przewlekle *przysł.,* rozwlekle, powolnie; mówić **p.** = przeciągając samogłoski.

Przewlekłość, długie trwanie czegoś, rozwlekłość; zwlekanie, namyślanie ś. zbytnie, kunktatorstwo.

Przewlekły, zbyt długo trwający, rozwlekły, przeciągły, długo ś. ciągnący, długotrwały; (o głosie, o akcencie), przeciągający.

Przewłoczny, przewlekły.

Przewłoda, roślina z rodziny strąkowych.

Przewłoka, przewlekanie, odkładanie czegoś; odwłoka, zwłoka; mitręga; przewleczenie, przeciągnięcie czegoś przez coś; z **p-ą** *przysł.,* ciągle, nieustannie; roślina z rodzaju gierszownika, gałucha.

Przewłóczyć — *p.* Przewlekać; przebronować, przeciągnąć broną; zabronować całą rolę.

Przewodliwość, Przewodność *fiz.,* zdolność przewodzenia (ciepła, elektryczności).

Przewodni, Przewodny, wskazujący drogę, prowadzący; kierowniczy; gwiazda **p-a** = według której kieruje ś. wędrownik; *przen.,* wskaźnik moralny życia, ideał; myśl **p-a** = myśl główna, zasadnicza jakiegoś utworu naukowego a. literackiego; motyw **p.** w utworze muzycznym, w operze = frazes muzyczny, powtarzający ś. wielokrotnie; niedziela **p-a** = pierwsza po Wielkanocy.

Przewodnica — *p.* Przewodniczka.

Przewodnictwo, zajęcie przewodnika, wskazywanie drogi nie znającym jej; *przen.,* przewodniczenie, kierownictwo, zarząd, naczelnictwo,

dowództwo, zwierzchnictwo; zdolność przepuszczania przez siebie ciepła a. elektryczności.

Przewodniczący (-ego) *rzecz.*, człowiek, który przewodniczy czemuś, kierujący obradami publicznemi, prezes jakiegoś zebrania, zgromadzenia, marszałek, prezydujący.

Przewodnicze (-ego), zapłata przewodnikowi.

Przewodniczenie, przewodnictwo, naczelny kierunek.

Przewodniczka, kobieta, wskazująca drogę nie znającym jej; kierowniczka, zwierzchniczka.

Przewodniczy, odnoszący ś. do przewodnika; wskazujący drogę, przewodnik.

Przewodniczyć komuś, być przewodnikiem, prowadzić kogoś, drogę mu wskazywać; prezydować na jakiemś zebraniu, kierować obradami publicznemi, udzielając głosu mówcom i pilnując porządku obrad.

Przewodnik, który przeprowadza, poprzedza kogoś, wskazując mu drogę; wódz, naczelnik; **p.** młodzieży = nauczyciel, wychowawca, pedagog; **p.** = książka podręczna, zawierająca systematycznie ułożone wskazówki w jakimś przedmiocie, zwłaszcza dla podróżnych; *fiz.* **p.**= ciało każde, rozważane pod względem przepuszczalności elektryczności a. ciepła: dobry, zły **p.**; *el.* **p.**= drut pojedyńczy lub kilka drutów połączonych i izolowanych, służących do przesyłania prądu elektrycznego; **p.** goły, nieobleczony żadnym materjałem izolacyjnym; **p.** izolowany, obleczony materjałem izolacyjnym; **p.** jednożyłowy, składający ś. z jednego drutu; **p.** powleczony, izolowany jedną lub kilkoma warstwami gumy wulkanizowanej; **p.** wielożyłowy, składający ś. z paru lub kilku drutów; **p. płaszczowy,** opancerzony osłoną z blachy żelaznej obołowionej lub mosiężnej; piorunochron; narzędzie chirurgiczne, żłobkowane, po którem suwa ś. nóż operacyjny.

Przewodny — *p.* Przewodni; przepuszczający przez siebie, przepuszczalny.

Przewody (-ów), niedziela przewodnia.

Przewodzenie, przewodnictwo.

Przewodzić *dok.* Przewieść; przeprowadzać przez coś, przeprawiać, wiodąc; *przen.*, tłumaczyć, przekładać; stawiać na równi; dokazywać swego, przeprowadzać, ziszczać swoje plany mimo wszelkich przeszkód; przepędzić czas, przeżywać; **p.** komuś a. nad kimś = wskazywać, dowodzić, przewodniczyć, być naczelnikiem, dowódcą; **p.** nad kimś, imponować komuś, obchodzić ś. z kimś dumnie, w sposób rozkazujący, rej nad nim wodzić, pomiatać nim, burmistrzować nad nim.

Przewojować, czas jakiś spędzić na wojaczce.

Przewora, Przywora, Przeworzyna, przegroda w stajni między końmi a. bydłem, żeby ś. nie gryzły (fig.); klatka, przedział w stajni a. oborze dla jednego konia a. jednej sztuki bydła.

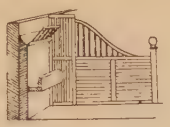

Przewozić *dok.* Przewieźć; wioząc, przeprawiać, przeprowadzać, przenosić z miejsca na miejsce, transportować; zajmować ś. przewoźnictwem, być przewoźnikiem; przejeżdżać ś. z kimś dla zrobienia mu przyjemności, by użył świeżego powietrza i t. p.; **p. się,** przeprawiać ś., jadąc przez coś, przejeżdżać, przejeżdżać ś. nieco dla przyjemności, dla świeżego powietrza i t. p.

Przewoziny (-in), przewożenie ś., przeprawa.

Przewozisko, stary prom.

Przewozowe (-ego), opłata za przewóz, transport.

Przewozowiec, statek, służący do przewozu osób i towarów.

Przewozowy, służący do przewozu: statek, okręt **p.** = trudniący ś. przewozem: kantor **p.**, przedsiębiorstwo **p-e**; polegający na przewozie: handel **p.** a. transportowy= polegający na tem, że towar przechodzi przez kraj, a potem idzie dalej.

Przewoźne (-ego) — *p.* Przewozowe.

Przewoźnictwo, zajęcie przewoźnika, przedsiębiorstwo przewozowe.

Przewoźniczka, żona przewoźnika.

Przewoźniczy, Przewoźnicki, odnoszący ś. do przewoźnika, do przewozu.

Przewoźnik, człowiek, trudniący ś. przewozem.

Przewoźny, który łatwo może być przewożony, obcy, zagraniczny; nie swojski, przywożny, pokryjomu przywieziony, przemycany.

Przewód, przeprowadzenie, przewodnictwo, kierownictwo, naczelnictwo, dowództwo; dawna powinność przewożenia ruchomości monarchy w Polsce piastowskiej; postawienie na swojem: **p.** prawa = wygrana w sądzie; orszak, pochód; rura, kanał, ściek; kierunek; kanał w ciele ludzkiem, zwierzęcem lub roślinnem, służący do jakiejś funkcji organicznej: **p.** pokarmowy, mleczny, moczowy i t. p.; rurka doprowadzająca lub odprowadzająca ciecze, gazy i t. p.; rodzaj sieci do łowienia ryb; **p-y** = niedziela Przewodnia; **p.** elektryczny, przewodnik pojedyńczy już założony (zainstalowany), stanowiący część urządzenia elektrycznego już wykonanego; **p.** elektryczny jezdny = przewodnik dosyłowy w sieci tramwajów elektrycznych; **p.** elektryczny dodatni = przewodnik, łączący biegun dodatni źródła prądu z odbiornikiem; **p.** elektryczny ujemny = łączący biegun ujemny z odbiornikiem.

Przewódca — *p.* Przewodnik; dowódca.

Przewódczyni *for. ż.* od Przewódca.

Przewództwo, zadanie przewódcy, przewaga, kierownictwo, naczelnictwo, dowództwo.

Przewóz, przewożenie, przewożenie ś.; transport; trudzić ś. **p-em** =być przewoźnikiem; miejsce, gdzie można ś. przewozić, przystań; łódź, czółno, prom; opłata za przewiezienie, np. przez rzekę; w dawnej Polsce piastowskiej obowiązek przewożenia podwodami ruchomości monarchy; masz wóz i **p.** = masz ś. decydować na jedno a. na drugie, masz dwie alternatywy do wyboru.

Przewózka — *p.* Przewóz.

Przewracać *dok.* Przewrócić; podważywszy, obracać na drugą stronę, odwracać, wywracać, przekręcać, stawiać do góry dnem: **p.** kartki w książce = odwracać; **p.** ubranie = nicować; **p.** koziołki = fikać; **p.** ziemię = kopać, orać po raz drugi; **p.** siano = przetrząsać, by lepiej wyschło; **p.** oczami=łypać; szperać, przetrząsać, grzebać, w czemś, zamęt w czemś robić, mieszać wszystko, przerzucać bezładnie; **p.** wszystko do góry nogami = przerzucać, przestawiać bezładnie; **p.** komuś w głowie = pozbawiać go zdrowego rozsądku i samokrytyki, czynić go zarozumiałym i śmiesznym; z pozycji pionowej przenosić w poziomą, obalać, przewalać, wywracać; **p. się,** być przewracanym, przekręcanym na przeciwną stronę, obracanym częścią dolną do góry; obracać ś. w łóżku, by ś. lepiej ułożyć, nie móc zasnąć; tarzać ś., koziołkować ś.; kotłować ś., bałwanić ś., kłębić ś.; z pozycji pionowej przechodzić w poziomą, obalać ś., przewalać ś., upadać.

Przewrotnica *for. ż.* od Przewrotnik.

Przewrotnik *stpl.*, człowiek przewrotny, krętacz, obłudnik.

Przewrotnie *przysł.*, fałszywie, obłudnie, zdradziecko.

Przewrotność, łatwość przewracania ś., skłonność do przewrócenia ś.; zmienność, obłuda, chytrość, fałszywość.

Przewrotny, mogący ś. łatwo przewrócić, wywrotny; fałszywy, obłudny, podstępny, zdradziecki, wykrętny.

Przewrotowiec, człowiek, dążący do przewrotu społecznego, rewolucjonista, anarchista.

Przewrotowy, odnoszący ś. do przewrotu, rewolucyjny.

Przewrócić — *p.* Przewracać.

Przewrót, raptowna zmiana, przeobrażenie, nagłe, gwałtowne obalenie starych, a wprowadzenie no-

wych form życia, rewolucja; *przen.*, zamęt, nieład, pomieszanie, chaos.

Przewrzaskiwać, wrzeszczeć z przerwami; o psie gończym: słysząc inne psy goniące, biec do nich, odzywając ś. odmiennym głosem.

Przewrzeć się, przegotować ś.; przestać ś. gotować.

Przewrzeszczeć, przezwyciężyć, przemóc innych wrzaskiem, przekrzyczeć.

Przewyborny, doskonały, wyśmienity.

Przewyżka, różnica między wielkością większą a mniejszą, liczba, o którą jedna rzecz jest większa od drugiej, miara, o którą jedna rzecz przewyższa drugą, nadwyżka.

Przewyższać *dok.* Przewyższyć; wyższym być od kogoś a. czegoś drugiego; przechodzić kogoś w czemś, przenosić, prześcigać kogoś w czemś, górować, celować w czemś nad kimś.

Przez *przyim.* z przyp. 4 oznacza: a) ruch ponad powierzchnię czegoś a. przez środek czegoś, z jednego końca czegoś na drugi, wpoprzek, wzdłuż czegoś: iść **p.** las, **p.** pole, przechodzić **p.** płot, **p.** parkan, przejeżdżać **p.** rzekę, **p.** morze, **p.** miasto, **p.** kraj; widzieć, jak **p.** mgłę = niewyraźnie; mówić **p.** nos = nosowo; *przen.*, wyniośle, z udaną powagą; mówić **p.** zęby=cedząc; gadać **p.** sen = śpiąc; uderzyć kogoś **p.** łeb, **p.** rękę = wpoprzek ręki, po ręce; 2) przeciąg czasu: bawił gdzieś **p.** rok, **p.** miesiąc, **p.** tydzień; 3) nadmiar czynności: nalewać **p.** brzegi; 4) położenie po przeciwnej stronie: mieszka **p.** drogę, **p.** sień; 5) przyczynę, powód: czynić coś **p.** bojaźń, **p.** szacunek dla kogoś, **p.** nienawiść; to wszystko **p.** ciebie = z twojego powodu; **p.** się, sam **p.** się = niezależnie od innych, sam w sobie: 6) narzędzie pracy, wykonawcę: posyłać list **p.** posłańca, ułatwiać coś **p.** posłów, rozmówić ś. **p.** telefon; 7) przy stronie biernej czasowników oznacza osobę działającą: syn jest kochany **p.** ojca, Rzym był zburzony **p.** Germanów, „Dziady" były napisane **p.** Mickiewicza.

Przezbytkować, strwonić na zbytkach, przehulać.

Przezeń, przez niego.

Przezgłoskować, przesylabizować.

Przezielenić, zbytnio uzielenić.

Przezierać *dok.* Przejrzeć; patrzeć przez coś, przenikać wzrokiem; przeglądać, przebiegać oczami; odzyskiwać wzrok; ukazywać ś. z pod czegoś, przeglądać; **p. się,** przeglądać ś. w czemś.

Przezierki, zwiady, wywiady, przeszpiegi; okulary.

Przeziernik, szczelina w narzędziach optycznych i mierniczych, służąca do oznaczania kierunków; celownica, celownik — *p.* Dioptra.

Przeziew, przechodzenie gazów przez pory ciała, perspiracja.

Przeziewniki, otworki w skórze, służące do przeziewu.

Przeziębić, nabawić przeziębienia; **p. się,** nabawić ś. choroby przez nagłe ochłodzenie ciała, zaziębić ś.

Przeziębienie, choroba z powodu nagłego ochłodzenia ciała, zaziębienie.

Przeziębnąć, zupełnie zziębnąć.

Przezimować, przebyć gdzieś, przemieszkać podczas zimy; pozostawać w stanie świeżości podczas zimy, nie zniszczyć ś. przez zimę; przechować, przekarmić, przeżywić przez zimę.

Przezłacać *dok.* Przezłocić; przemieniać w złoto, złotym czynić; na nowo złocić.

Przezmian — *p.* Bezmian.

Przeznaczać *dok.* Przeznaczyć; zgóry oznaczać, określać, osądzać, naprzód obierać, wyznaczać do jakiegoś celu, do jakiegoś zawodu: **p.** pieniądze na jakiś wydatek, syna do jakiegoś zawodu; niewiadomo, co nam **p-one** = co nas czeka w przyszłości; co komu **p-e,** to go nie minie = nie ujdzie nikt swego losu; śmierć i żona od Boga **p-a** = nikt ich nie uniknie; nie **p-e** mu było tego widzieć = los mu nie pozwolił, nie było mu sądzone; obracać na coś, rozporządzać, oddawać, ofiarowywać, poświęcić: **p.** majątek na cele narodowe.

Przeznaczenie, los, dola, przeznaczona każdemu od Boga, przejrzenie Boskie, zrządzenie Boskie; przyszłość nieunikniona, nieuchronna, fatum, fatalność; cel życia człowieka, posłannictwo, powołanie; cel, użytek jakiejś rzeczy.

Przeznaczyć — *p.* Przeznaczać.

Przeznać, zgóry, dość wcześnie poznać; z gruntu, dokładnie, nawskroś poznać, przewidzieć.

Przeznamionować *stpl.*, przepostaciować, przekształcić.

Przezorność, przewidywanie przyszłości, myśl o niej, opatrzność, oględność; ostrożność, baczność na czas przyszły = zapobiegliwość; kasa **p-i** = oszczędnościowa; kasa **p-i** i pomocy = oszczędnościowo-zapomogowa.

Przezorny, przewidujący przyszłość, myślący o niej, baczny na przyszłość; opatrzny, ostrożny, rozważny.

Przezpiętrze, sala dwupiętrowej wysokości.

Przezrocz, Przezrocze, przestrzeń przejrzysta, przezroczysta, obszerna, czysta przestrzeń powietrzna a. wodna; przestrzeń, pole widzenia, widnokrąg.

Przezrocze, malowidło a. pismo na tle przezroczystem do latarni magicznej, do kinematografu; transparent; miejsce przezroczyste; dziura nawylot.

Przezroczy — *p.* Przezroczysty.

Przezroczystawy, niezupełnie przezroczysty.

Przezroczystość, przejrzystość.

Przezroczysty, Przezroczy, przepuszczający przez siebie światło, taki, przez który można wszystko zobaczyć, przejrzysty, klarowny, ażurowy; odbijający światło, taki, w którym przejrzeć ś. można.

Przezroczyścieć, stawać ś. przezroczystym, przejaśniać ś.

Przezsenny, odczuwany we śnie, marzony we śnie.

Przezuwać *dok.* Przezuć; zmieniać na kimś obuwie; **p.** a. **p. się,** zmieniać na sobie obuwie.

Przezwać — *p.* Przezywać.

Przezwisko, nazwisko rodowe, nazwisko nadane komuś a. czemuś, poza zwyczajnem, częstokroć złośliwe, przydomek, imionisko.

Przezwyciężać *dok.* Przezwyciężyć; zwyciężać, pokonywać, przełamywać, zwalczać; **p. się,** przemagać, pokonywać samego siebie; zapanowywać nad sobą, nad swoją niechęcią, odrazą, lenistwem i t. p.; znosić, wytrzymywać.

Przezwyciężalny, dający ś. przezwyciężyć.

Przezywać *dok.* Przezwać; dawać przezwisko, inaczej nazywać; dawać przydomek, zwłaszcza złośliwy, uszczypliwy, obrażający; **p. się,** przybierać sobie inne nazwisko, imię; dawać sobie nawzajem obrażające przezwiska, wymyślać sobie wzajemnie.

Przeźrotka, przedmiot przezroczysty; brzuchopełz płucodyszny.

Przeżartować, przefiglować, żartując sobie; przeswawolić; pominąć, opuścić, nie dopatrzyć.

Przeżarty, przegryziony, przejedzony nawskroś.

Przeżąć — *p.* Przeżymać.

Przeżąć — *p.* Przeżynać.

Przeżeglować, przepłynąć pewną przestrzeń na statku żaglowym.

Przeżegnać, zrobić nad kimś a. nad czemś znak krzyża świętego; pobłogosławić; *przen.*, uderzyć; **p. się,** zrobić na sobie znak krzyża świętego.

Przeżerać *dok.* Przeżreć; przegryzać, przedziurawić żarciem, wygryźć nawylot, przetrawić: (rdza **p-a,** żelazo); przejeść, stracić na żarcie.

Przeżółcić, zbytnio użółcić.

Przeżreć — *p.* Przeżerać.

Przeżubrować zboże = przepuścić przez żubrownik dla starcia końców ziarn przed zmieleniem.

Przeżuć — *p.* Przeżuwać.

Przeżuwacz, ten, który przeżuwa, zwierzę przeżuwające.

Przeżuwać *dok.* Przeżuć; żując, rozdrabiać, rozmiażdżać pokarmy; (o zwierzętach) na nowo żuć, żuchać; *przen.*, powtarzać wciąż to samo, rzeczy oklepane, znane; *przen.*, trawić coś w sobie.

Przeżuwające zwierzęta = podrząd zwierząt parzystokopytowych, ssących, u których pokarm połknięty z pierwszego oddziału żołądka powraca do pyska, a stąd, dokładnie pożuty, idzie do drugiego od-

działu (fig.); inaczej dwukopytowe (wół, owca, koza, antylopa, jeleń, wielbłąd i in.).

Przeżycie, dożycie do pewnego czasu; życie poza pewien termin; zapis a. testament na **p.** = t. j. na rzecz tego, kto przeżyje zapisodawcę; ubezpieczenie na **p.** = t. j. kiedy suma, wymieniona w polisie, zostaje wypłacona, gdy ubezpieczony dożyje pewnego terminu; dożywotnie używanie.

Przeżyć — *p.* Przeżywać.

Przeżyłość, starość, wiek zgrzybiały, sędziwość.

Przeżyły, sędziwy, zgrzybiały.

Przeżymać *dok.* Przeżąć; zupełnie wyciskać, wykręcać wodę; mocno wyciskać, wyżymać; przeciskać, przegniatać przez coś.

Przeżynać *dok.* Przeżąć; żąć w środku, zostawiając nietknięte zboże po bokach; wyżynać ścieżkę wśród zboża; kończyć żęcie, zżynać wszystko.

Przeżytek, rzecz niedzisiejsza; rzecz, która ś. przeżyła, zabytek, pozostałość z przeszłości, nie mająca dziś realnego znaczenia.

Przeżyty, ten, który ś. przeżył, niedzisiejszy, nie mający istotnego znaczenia w dzisiejszem życiu, pozostający jako zabytek przeszłości; *przen.* znudzony, który dużo użył w życiu.

Przeżywać *dok.* Przeżyć; żyć przez czas jakiś, żyć do jakiegoś terminu, utrzymywać ś. przy życiu; **p.** kogoś=żyć dłużej, niż on; wydawać na życie, tracić, przenosić, przetrzymywać coś; **p. się,** stawać ś. przeżytym, wychodzić z mody, z użycia, tracić znaczenie realne w życiu.

Przeżywiać *dok.* Przeżywić; dawać jeść, karmić przez czas jakiś, przekarmiać, przetrzymywać, utrzymywać żywiąc; **p. się,** żyć jakiś czas karmiąc ś., utrzymywać ś. czas pewien przy życiu.

Przędny, odnoszący ś. do przędzenia.

Przędza, Przędziwo, motek nici, wyprzędzonych z włókna = pasmo, wątek; **p.** pajęcza = pajęczyna; **p.** Matki Boskiej = babie lato.

Przędzalnia, maszyna, służąca do przędzenia lnu, waty, bawełny, jedwabiu; fabryka lub oddział w fabryce, gdzie przędą.

Przędzalniany, odnoszący ś. do przędzalni, przędzalniczy.

Przędzalnictwo, przemysł przędzalniany.

Przędzalniczy—*p.* Przędzalniany.

Przędzalnik, właściciel przędzalni; przemysłowiec, zajmujący ś. przędzeniem; robotnik w przędzalni.

Przędzalnina, wyroby z przędzy.

Przędzalny, odnoszący ś. do przędzenia.

Przędzarka, Przędzarnia—*p.* Przędzalnia.

Przędzidło, przędza.

Przędziec, len.

Przędziernik, roślina z rodziny kosaćcowatych.

Przędzik, pająk dwupłucny.

Przędzionko *zdr.* od Przędziono.

Przędziono, pewna ilość pasm przędzy, motek, talka, sznurek, bicz: **p.** korali, pereł; krąg, koło, zwój; *przen.*, gromada, kupa.

Przędziwo, materjał, z którego wyrabia ś. przędza.

Przędzodajny, wydający przędziwo.

Przęsło, część parkanu, płotu, mostu między jednym słupem a. filarem a drugim (fig.); wiązanie; słup wkopany w ziemię dla przęseł płotu; rząd gałęzi na równej wysokości w niektórych drzewach, np. w świerku; piętro, pokład.

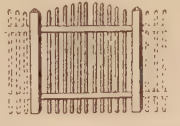

Przęstka, roślina z rodziny węgłoszowatych, sosnóweczka.

Przęstkowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Przęślica, deska u kądzieli w kołowrotku.

Przęślik, len, obwinięty naokoło przęślicy.

Przodek, część przednia czegoś, frontowa, front, fronton, przód; przodowanie innym, wyróżnianie ś. z pośród innych, przewaga, pierwszeństwo, prym, przewodnictwo, pierwsze miejsce: **p.** trzymać = ubiegać innych, wyróżniać ś., przodować; dać **p.** komuś = dać mu ś. ubiec, oddać pierwszeństwo; **p.** wozu = przednia część wozu, przednie półwozie; **p.** armaty = przednie półwozie jej ze skrzynką na proch i kule; osoba starsza w rodzie, od której inne pochodzą, jako jej potomkowie, protoplasta, głowa rodu, antenat.

Przodkować, przodem iść, poprzedzać, być poprzednikiem; przewodniczyć, być naczelnikiem, stać na czele, przewodzić nad kimś, rej wodzić; przewyższać, przenosić kogoś, celować w czemś, prym trzymać nad kimś, być pierwszym w jakimś zawodzie.

Przodkowanie, przodowanie, zajmowanie pierwszego miejsca, przewodniczenie.

Przodkowy, odnoszący ś. do przodka, z przodku umieszczony; główny, celny.

Przodogłowie, przód głowy.

Przodomózgowie, część przednia mózgowia.

Przodować — *p.* Przodkować.

Przodownica, Przodowniczka, *for. ż.* od Przodownik.

Przodownictwo, przodowanie, przewodnictwo, przywództwo.

Przodownik, ten, który przodkuje innym, poprzednik; człowiek, który wyprzedza innych w jakiejś pracy; żniwiarz, kosiarz, idący **na** przodzie; **p.** w tańcu = wodzirej.

Przodowy, przedni, frontowy.

Przód, przednia część czegoś, strona przednia, frontowa, przodek, front, fronton; **p-em** *przysł.*, na przodzie, frontem; stać **p-em** do kogoś = być do niego obróconym twarzą; **zp-du** = od strony twarzy, od frontu, na czele przed innymi.

Przódkara, Przodkar, wóz dwukołowy, na którym mieści ś. tylna część działa.

Prztyk! *wykrz.*, naśladujący prztyknięcie, pstryk!

Prztyk, uderzenie końcem rozprężającego ś. nagle palca, który przedtem założony był o inny, szczutek; dać **p-a** w nos = zadrwić z kogoś; dostać **p-a** w nos = narazić ś. na kpiny, być wydrwionym, wyśmianym.

Prztykać *jednokr.* Prztyknąć; uderzać końcem rozprężającego ś. nagle palca, dać prztyka; o broni palnej: nie wystrzelać, palić na panewce, ale nie zapalać naboju w rurze, wydając przytem charakterystyczny szczęk; *przen.*, **p.** na kogoś = fukać na niego, łajać go, odgrażać ś. mu.

Przy, *przyim.* z przyp. 7-ym oznacza: 1) położenie tuż obok, w bliskości kogoś a. czegoś, niedaleko; **p.** domu, **p.** rzece, **p.** kościele, siedzieć **p.** kimś, stać **p.** robocie, siedzieć **p.** stole, służyć **p.** dworze, **p.** królu; 2) trzymanie ś. czyjejś strony, pozostawanie przy kimś a. przy czemś: opowiadać ś. **p.** królu, stać **p.** prawdzie, stać, obstawać **p.** swojem zdaniu; 3) posiadanie czegoś: człowiek **p.** szabli, być **p.** pieniądzach = mieć pieniądze, **p.** zdrowiu = być zdrowym, **p.** zdrowych zmysłach, zostawać **p.** życiu, jestem **p.** głosie, **p.** wenie; **p.** apetycie: 4) przytomność, wobec: **p.** świadkach, **p.** rodzicach, **p.** królu, **p.** starszych; 5) wobec czegoś: **p.** małych środkach wiele dokazał, **p.** takich warunkach trudno coś zrobić, **p.** pracy, zgodzie i miłości wszystkiego dokazać można; 6) w porównaniu z kimś, z czemś: **p.** nim wydaję ś. karłem, czem jest twoja niedola **p.** mojej?; 7) współczesność czasu: **p.** obiedzie, **p.** kolacji = podczas obiadu, kolacji, **p.** niedzieli, **p.** święcie = w niedzielę, w święto, **p.** wolnym czasie, **p.** sposobności, **p.** okazji=kiedy będzie wolny czas i t. d., **p.** winie, **p.** piwie = pijąc wino, piwo, **p.** śmierci = umierając, **p.** rozstaniu = rozstając ś., śpiewać **p.** robocie = pracując, robiąc coś; siedzieć **p.** kieliszku, **p.** kuflu = pić; 8) z towarzyszeniem czegoś: śpiewać **p.** lutni, **p.** fortepianie = z akompanjamentem, z wtórem lutni, fortepianu, tańczyć **p.** dźwiękach orkiestry; mieszkać **p.** ulicy Ordynackiej = na ulicy Ordynackiej; mie-

szkać **p.** rodzicach = u rodziców, **p.** familji = odnajmować pokój od rodziny; służyć **p.** dworze = na dworze; być **p.** nadziei = być brzemienną; **p.** końcu lata = gdy ś. miało ku końcowi lata; być **p.** śmierci = być niedalekim śmierci; **p.** pomocy czyjejś = z pomocą; **przy,** jako przedrostek, oznacza: 1) ruch zbliżania ś. ku pewnemu kresowi, np. przychodzić, przypływać, przyjeżdżać, przybliżać, przypędzać; 2) ruch zniżania, skłaniania do powierzchni poziomej, np. przygniatać, przytłaczać, przywłaszczać; 3) czynność, częściowo wykonaną, np. przycinać, przyciemniać, przyblaknąć, przymykać, przygasić; 4) czynność, wykonywaną w bliskości czegoś, np. przysłuchiwać ś., przyglądać ś., przypatrywać ś.; 5) dodawanie mniejszej czynności do poprzedniej większej, np. przybierać, przylewać, przybudowywać, przysypywać; 6) czynność, skierowaną na powierzchnię czegoś, np. przysypywać, przykrywać, przywalać, przyodziewać; 7) spajanie dwóch przedmiotów, np. przylepiać, przyszywać, przybijać, przystawać, przyczepiać ś.; 8) towarzyszenie, akompanjament, np. przygrywać śpiewającemu, przyśpiewywać tańczącemu; 9) czynność, wykonaną w bliskości pewnego miejsca, np. przyciąć drzewo u korzenia, przytrzymać złodzieja za kołnierz, przyłapać winowajcę na gorącym uczynku; z rzeczownikami **przy** oznacza: 1) ruch, zbliżający ku pewnemu kresowi; np.: przyjazd, przypływ, przystęp, przybliżenie; 2) rzecz, dodaną do poprzednio istniejącej, np.: przyprawa, przybudówka, przyrost, przybór, przydatek; 3) rzecz, okrywającą coś z wierzchu, np.: przykrywa; 4) rzecz, częściowo wykonaną, np.: przymrozek, przydech, przykwasek; 5) rzecz, przyłączającą ś. do innej rzeczy, np.: przyklejka, przylewka, przyrostek, przywara; 6) czynność powtarzaną lub towarzyszącą innej czynności, np.: przyśpiew, przygrywka; z przymiotnikami **przy** oznacza: 1) zbliżenie ś., dążność do czegoś, np.: przychylny, przytulny, przyjemny; 2) niezupełną, mniejszą miarę lub zbyt wielką miarę przymiotu, np.: przyciemny, przytępy, przykwaśny, przyciasny; 3) bliskość względem czegoś, np.: przyrzeczny, przymiejski, przydrożny, przymorski.

Przyaresztować, aresztując przytrzymać, areszt nałożyć.

Przybarwek, obwódka barwna, pojawiająca ś. wokoło przedmiotu, gdy mu ś. dokładnie przyglądamy.

Przybarwić, przydać koloru, jeszcze nieco ubarwić, przymieszać kolorów.

Przybawiać *stpl.*, przydawać, dokładać.

Przybęda, roślina z rodziny wiłułkowatych.

Przybić — *p.* Przybijać.

Przybiec — *p.* Przybiegać.

Przybiednieć, trochę zbiednieć, stracić częściowo majątek; *przen.*, przymizernieć.

Przybiegać *dok.* Przybiec, Przybiegnąć; śpiesznie gdzieś biec, zdążać do pewnego oznaczonego miejsca, biegnąc, pędząc, pośpieszać, przybywać, dobiegać.

Przybiegunowy, położony niedaleko bieguna.

Przybielać *dok.* Przybielić; bielić po wierzchu, nieco bielić.

Przybierać *dok.* Przybrać; brać więcej czegoś dla przyłączenia do tego, co ś. już wzięło, przydawać do wziętego, przyczyniać, dokładać, przykładać, przyozdabiać, przystrajać, upiększać, ubierać; brać na siebie, przyswajać sobie, przywłaszczać coś cudzego; przyswajać, adoptować; opatrywać, zaopatrywać, ekwipować w coś; wzbierać, przybywać (o wodzie w rzece a. morzu); napełniać ś., przepełniać czemś, wzbierać, nabrzmiewać: piersi mamce przybrały; wzmagać ś., powiększać ś., wzrastać; **p. się,** stroić ś., ubierać ś., ozdabiać ś.; ekwipować ś., zaopatrywać ś., uzbrajać ś. w coś; **p.** minę, pozę, postawę = nastrajać ś, nadawać sobie pozór, srożyć ś.

Przybieżeć — *p.* Przybiegać.

Przybieżny, przyłączający ś. do tego, co poprzednio już było: choroba **p-a.**

Przybijacz, który coś przybija; rodzaj młotka.

Przybijaczka, narzędzie tkackie do tężenia czyli przybijania pasm postawy, płocha.

Przybijać *dok.* Przybić; bijąc umocowywać, utwierdzać, gwoździami przymocowywać; przypierać, przygniatać, przytłukiwać, przyciskać; **p.** nabój stemplem; w grze w karty: **p.** kartę = kłaść na nią kartę starszą, zabijać; dobijać targu uderzeniem dłoni o dłoń a. młotkiem o stół podczas licytacji; akompanjować, bijąc w bęben, wtórować na bębnie; **p.** do lądu, do brzegu = lądować, zawijać do lądu; **p. się,** przedostawać ś. ku komuś a. czemuś, przybywać blisko kogoś, czegoś.

Przybijak, dwuręczny młot kowalski.

Przybitka, kłaki do przybijania w broni palnej naboju, aby nie wylatywał z lufy; **p.** w licytacji = przyznanie kupna więcej dającemu; zabicie karty starszą kartą, przebitka.

Przybity, zmartwiony, zbolały, przygnębiony, przytłoczony bólem, wstydem i t. p.

Przybladnąć, trochę zbladnąć.

Przybłady, bladawy, trochę blady, nadto blady.

Przyblakły, taki, który trochę przyblakł.

Przyblaknąć, zblaknąć trochę.

Przyblanka, blanka poboczna w fortecy.

Przybliżać *dok.* Przybliżyć; bliżej przysuwać, zbliżać do kogoś, do czegoś; podchodzić, przystępować; o lunecie, o teleskopie, o lornetce: pokazywać przedmioty bliższemi, niż są w istocie; **p. się,** bliżej przysuwać ś., zbliżać ś., przystępować do kogoś, do czegoś, nadchodzić, nadciągać; *przen.*, zaprzyjaźniać ś. z kimś, spoufalać ś.

Przybliżenie *rzecz.* od Przybliżyć; zmniejszona odległość; w **p-u** = mniej więcej, około.

Przybłąkać się, błąkając ś., przybyć w jakieś miejsce, przyplątać ś., przyczepiać ś.

Przybłęda, ten, lub ta, co ś. przybłąka, błąkając ś. przybędzie dokądś; włóczęga, obcy, przybysz, wagabunda; człowiek nieokreślonego charakteru i pozycji społecznej.

Przybłędny, odnoszący ś. do przybłędy, włóczęgowski; przybłąkany.

Przybłękitnieć, nabrać barwy nieco błękitnej.

Przybłonek, nabłonek.

Przybłoniak, rodzaj złośliwego nowotworu, nabłoniak.

Przybłotny, przy błotach położony, leżący w pobliżu błot.

Przybocze, miejsce, będące tuż obok, pobliże.

Przybocznica *for. ż.* od Przybocznik.

Przybocznik, człowiek, przebywający stale przy czyimś boku; członek straży przybocznej, adjutant; towarzysz nieodstępny, pomocnik w pracach codziennych.

Przyboczny, pozostający stale przy czyimś boku, stale komuś towarzyszący: lekarz **p.**, straż **p-a.**

Przyborowy, dotyczący przyboru.

Przybość, przybić rogami, przycisnąć, bodąc przypędzić.

Przybój, uderzenie fal morskich o strome brzegi, kipiel.

Przybór, zwiększenie ś. czegoś, przyrost, wezbranie, przybytek: **p.** wody na rzece = przypływ, podniesienie ś. jej poziomu; wszystkie przedmioty, służące do pewnej czynności, razem wzięte, jako całość: **p.** do kawy, do herbaty = imbryk, filiżanki i spodeczki; **p-y** do palenia = popielniczka, zapalniczka, nożyk do cygar i t. p.; **p-y** do pisania na biurko = kałamarz, suszka, podstawka do piór i t. p.; **p-y** do rysunków, do malowania; **p.** na konia = rząd; **p.** wojenny = rynsztunek; to, co jest potrzebne do czegoś, aparaty, materjały: **p-y** wojenne, oblężnicze, myśliwskie, podróżne, krawieckie, opatrunkowe i t. p.

Przybrać — *p.* Przybierać.

Przybraknąć, nieco zabraknąć.

Przybranie, ubranie, odzież, strój; coś, co służy do przybrania: wstążki, kwiaty, pióra, koronki u kapelusza, u sukni i t. p.

Przybraniec, syn przybrany.

! Przybranka, w *gram.*, część wyrazu, znajdująca ś. przed pier-

wiastkiem, przedrostek, prefiks, np. przy-chodzić.

Przybronować, zapomocą brony przykryć, przysypać ziemią.

Przybródek, środek dolnej szczęki, podbródek.

Przybrucze, brzeg bruku, ułożony z większych kamieni.

Przybrudny, nieco brudny; zbyt brudny.

Przybrudzić (się), Przybrukać (się), nieco zabrudzić (ś.).

Przybrzeże, miejsce niedaleko brzegu, pobrzeże.

Przybrzeżny, nadbrzeżny.

Przybrzydnąć, stracić nieco na urodzie, zbrzydnąć nieco, obmierzłym, wstrętnym ś. stać.

Przybudowywać *dok.* Przybudować; dobudowywać coś jeszcze do jakiejś budowli, budować tuż obok czegoś a. nad czemś, nadbudowywać, przystawiać.

Przybudówka, Przybudówek, mały budynek, wybudowany tuż przy większym, przystawka (fig.).

Przyburcie, część statku tuż przy burcie.

Przybycie, przyjście, przyjechanie do jakiegoś miejsca; pomnożenie ś., powiększenie ś., wzrost, wzmożenie ś. czegoś.

Przybyć — *p.* Przybywać.

Przybyłczy, ten, który przybył, przychodni, napływowy, niemiejscowy, nierdzenny, nietutejszy.

Przybyłec — *p.* Przybysz.

Przybyły, ten, który przybył, przychodni, obcy, cudzoziemski.

Przybysz, Przybyłec, człowiek, który przybył do pewnego kraju, miasta i t. p. z innych stron, przychodzień, przychodźca, imigrant; gość nieproszny, przybłęda, intruz.

Przybyszowy, odnoszący ś. do przybysza, przybywający skądś, zagraniczny, obcy, cudzoziemski; niemiejscowy, napływowy, nierdzenny; **p.** rok = przestępny; dodatkowy: gałązki **p-e** = nowe, wyrastające na starych gałęziach.

Przybytek, to, co przybyło, cząstka czegoś, przyłączająca ś. do ilości dawniej istniejącej, wzrost, pomnożenie ś., przychód, przyrost; od **p-u,** z **p-u** głowa nie boli = obfitość dobrego nie wadzi; gmach, przeznaczony dla podniosłych celów, świątynia; **p.** Pański = kościół; **p.** nauki=uniwersytet, gmach akademji umiejętności; **p.** sztuki = muzeum sztuk pięknych, galerja obrazów i rzeźb; miejsce przebywania, mieszkanie.

Przybywać *dok.* Przybyć; przyjeżdżać, przypływać, przychodzić w pewne miejscc, stawać u kresu podróży, zjawiać ś. gdzieś; być dostarczonym, przywiezionym na pewne miejsce; *przen.,* dołączać ś. do ilości, już istniejącej, pomnażać liczbę czegoś; przymnażać ś., zwiększać ś. w ilości, przyrastać; przybierać (o wodzie).

Przycapiać *dok.* Przycapnąć, Przycapić; chwytać zgóry; przylapywać, przydybać na gorącym uczynku.

Przycerować, zacerować z wierzchu, zacerować tymczasem.

Przychacie, miejsce przy chacie.

Przychciwy, trochę chciwy, nadto chciwy.

Przychlebiać — *p.* Przypochlebiać.

Przypochlebny—*p.* Przypochlebny.

Przychłodnąć, trochę chłodniejszym ś. stać, ostygnąć nieco.

Przychłodnąć, trochę chłodny, nazbyt chłodny.

Przychodni, taki, który stale przychodzi, uczęszcza dokądś, ale nie mieszka na miejscu: uczennica **p-a** = nie pensjonarka, uczeń **p.**= ekstern; przywieziony z obcych krajów, z dalszej miejscowości, nie miejscowy, nie krajowy, zagraniczny, obcokrajowy.

Przychodowy, odnoszący ś. do przychodu.

Przychodzić *dok.* Przyjść; idąc, krocząc przybywać gdzieś, zbliżać ś. do jakiegoś miejsca, nadchodzić, przystępować, przybliżać ś.; przybywać do kogoś, nawiedzać, odwiedzać kogoś; *przen.,* brać początek, mieć źródło w czemś, zaczynać ś., wszczynać ś., wynikać, wychodzić; przybywać skądś, z którejś strony: **p-i** list, wiadomość, **p-i** mi ochota, moda **p-i** z Francji; *przen.,* nadchodzić, zbliżać ś. w czasie, nastawać, następować; niespodziewanie nadchodzić, zdarzać ś.; wydarzać ś.: **p-i** bieda, nieszczęście, choroba = wynika; *przen.,* dorabiać ś., dobijać ś. czegoś, nabywać, osiągać coś: **p.** do majątku, do dobrobytu, do władzy, do pięknych mebli; **p.** po coś = zgłaszać ś.; skąd do tego przyszedłeś? = jakeś to zdobył?; przyszło do dobrego końca = dobrze ś. skończyło, wzięło pomyślny obrót; **p.** do siebie = odzyskiwać przytomność, zdrowie, opamiętywać ś.; **p.** do rozumu = mądrzeć, nabierać rozumu; **p.** do lat = dorastać, wyrastać, dochodzić do pełnoletności; narażać ś. na coś, popadać w coś: **p.** do ubóstwa, do upadku; kończyć ś. na czemś, dawać coś, jako rezultat, dochodzić do czegoś: **p-i** do guzów, do bijatyki, do wojny, do łez; przyjdzie do tego, na to = na tem ś. skończy, taki będzie rezultat; **p-i** mi żebrać = jestem zmuszony; na to mi przyszło = do tego jestem doprowadzony; przyjdzie mi chyba umrzeć = nie pozostanie mi nic innego, jak umrzeć; przynosić komuś korzyść: niewiele mi z tego przyjdzie; co ci z tego przyjdzie? = jaką będziesz miał korzyść?; z pracą wszystko nam przyjdzie = wszystko osiągniemy; skąd ci to przyszło? = jaka jest przyczyna twego postępku?; co ci do głowy zajechało a. strzeliło? przyszło ci do głowy = umyśliłeś sobie; ani mi to do głowy przyszło = anim pomyślał o tem; z trudnością mi to **p-i** = trudno mi to zrobić, powiedzieć; nauki **p-ą** mu z łatwością = jest zdolny; na mnie **p-i** kolej = nadchodzi, zbliża ś. kolej; **p.** na czyjeś ręce = dostawać ś. w czyjeś ręce, stawać ś. ofiarą czyjąś, to przyjdzie na moje ręce= będę musiał to zrobić; jak przyszło co do czego = jak przyszło do rzeczy, do wykonania czegoś.

Przychodzień, człowiek, który przyszedł zdala, cudzoziemiec, wędrowiec, przychodźca, imigrant.

Przychodztwo, przybywanie, napływ przychodźców do jakiegoś kraju, miasta, imigracja.

Przychodźca — *p.* Przychodzień.

Przychować — *p.* Przychowywać.

Przychowek, Przychówek, to, co ś. urodziło w żywym inwentarzu, przyrost stada, przypłodek, młode w stadzie.

Przychowywać *dok.* Przychować; hodować, wykarmiać przy innych zwierzętach; ukrywać przez czas jakiś; **p. się,** ukrywać ś. przez czas jakiś.

Przychód, przyjście, przybycie, zbliżenie ś.; dochód, zysk, intrata; to, co ś. otrzymuje z czegoś, to, co wpływa do ogólnego majątku, powiększając go.

Przychówek — *p.* Przychowek.

Przychrapy, grunt lekki, piaszczysty.

Przychrząstna, Przychrzęstna, błona, oblekająca chrząstki.

Przychuch, przydech.

Przychudnąć, trochę schudnąć, stracić trochę na ciele.

Przychudy, trochę chudy, zbyt chudy.

Przychwalać *dok.* Przychwalić; oddawać komuś pochwałę, pochwalać, chwalić, przytakiwać z pochwałą, przyświadczać komuś a. czemuś.

Przychwycić, przyłapać, przytrzymać.

Przychylać *dok.* Przychylić; nachylać, naginać w pewną stronę, zwłaszcza ku ziemi: **p.** ucha = słuchać uważnie; radbym ci nieba **p-ić** = pragnąłbym cię uszczęśliwić; **p. się,** nachylać ś., naginać ś. w pewną stronę a. ku ziemi; *przen.,* skłaniać ś., stosować ś. do czegoś, iść za czemś, godzić ś. na coś, zwłaszcza, gdy czynimy coś z łaski, z dobrej woli, a nie z powinności; **p. się** do czyjejś prośby, do czyjegoś zdania, życzenia, rady, wniosku i t. p.

Przychylnie *przysł.,* życzliwie, łaskawie.

Przychylność, przyjazne usposobienie, skłonność, życzliwość, dobrotliwość, dobra chęć, łaska, ła-

skawość, wzgląd, uprzejme, łaskawe traktowanie kogoś a. czegoś.

Przychylny, skłonny, dobrze usposobiony, przyjazny, dobrotliwy, chętny, życzliwy, łaskawy; taki, jakiego sobie ktoś życzy, pożądany, korzystny, dodatni; zgadzający ś., przyzwalający, pochwalający: **p.** sąd, **p-a** opinja, **p-a** odpowiedź.

Przychytry, nieco chytry, zbyt chytry.

Przyciasny, trochę ciasny; za ciasny.

Przyciąć — *p.* Przycinać.

Przyciąg — *p.* Kotew.

Przyciągacz, człowiek, który przyciąga; przyrząd do przyciągania czegoś.

Przyciągać *dok.* Przyciągnąć; ciągnąc, zbliżać do czegoś, przywlekać, dociągać; *przen.*, zwabiać, przynęcać, ujmować, zniewalać, skłaniać, pociągać ku sobie; przybywać, nadchodzić, nadciągać w pewne miejsce; ściągać, ściskać mocniej: **p.** pasa, popręgu; **p. się,** przyciągać ś. wzajemnie.

Przyciągająco *przysł.*, w sposób przyciągający, ujmująco.

Przyciągający, skłaniający ku sobie, miły, sympatyczny, powabny, ponętny.

Przyciąganie, dążność ciał do wzajemnego zbliżania ś., jako objaw energji ciążenia powszechnego, magnetyzmu, elektryczności, spójności międzycząsteczkowej, powinowactwa chemicznego i t. p.

Przyciągarka, narzędzie a. przyrząd do przyciągania przedmiotów oddalonych liną, łańcuchem i t. p.

Przyciągnąć — *p.* Przyciągać.

Przycichać *dok.* Przycichnąć; uciszać ś., milknąć.

Przycichły, który przycichł, zamilkł.

Przycichnąć — *p.* Przycichać.

Przyciekać *dok.* Przyciec; przypływać.

Przyciemka, zasłonka, daszek na lampę, umbrelka, abażur.

Przyciemniać *dok.* Przyciemnić; czynić ciemnym, ciemniejszym nieco, zaciemniać nieco, przyćmiewać; malować nieco ciemną, czarną barwą: **p.** obraz, rysunek, **p.** wąsy; **p.** lampę = przykręcać, żeby ś. ciemniej paliła **p. się,** stawać ś. nieco ciemniejszym, zaciemniać ś., przyćmiewać ś.

Przyciemny, nieco za ciemny.

Przycieniać *dok.* Przycienić; nieco zacieniać, zaćmiewać, przyćmiewać, przyciemniać; zasłaniać, dawać mocniejsze cienie na rysunku, na obrazie.

Przycieniować, dodać cieniów, przycienić (obraz, rysunek).

Przycienki, trochę, zbyt cienki.

Przycień — *p.* Półcień.

Przycier, naczynie browarne do wyrabiania zacieru, kadź na zacier; pierwsze zarobienie z wodą mąki, przeznaczonej na zacier wódki a. piwa.

Przycierać *dok.* Przytrzeć; zmniejszać coś zapomocą tarcia, piłowania; *przen.*, szybko i gwałtownie napadać, nacierać; **p.** komuś rogów = upokarzać go, uniżać, zawstydzać jego pychę.

Przycierpieć, pocierpieć nieco, trochę doznać cierpienia, zadać sobie nieco cierpienia, odpokutować, przypłacić coś cierpieniem.

Przycierpki, trochę cierpki.

Przyciesać — *p.* Przyciesywać.

Przyciesywać, Przyciosywać *dok.* Przyciesać, Przyciosać; trochę ociosywać; ciosając, cieńszym czynić; ciosając, nadawać czemuś pewien kształt.

Przycieś, podwalina drewnianej ściany, oparta na podmurowaniu, podstawa.

Przycieśniać *dok.* Przycieśnić; nieco ścieśniać, zacieśniać, przyciągać, zwężać.

Przycięcie, nadcięcie, naderznięcie, nadrąbanie, ucięcie, odcięcie.

Przyciężki, nieco ciężki, nazbyt ciężki, ociężały.

Przycinać *dok.* Przyciąć; ucinać, przyrzynać, urywać u samej nasady a. u samej ziemi; uciąwszy koniec a. końce, skracać; ucinając, dopasowywać do pewnej miary, pewnego kształtu; ściskać, zaciskać, zacinać: **p.** zęby, usta, **p.** palec w drzwiach; *przen.*, dogryzać, dojadać komuś, dokuczać przycinkami, żartować z niego uszczypliwie.

Przycinarka, maszyna przycinająca.

Przycinek, przymówka, uszczypliwe, dotkliwe słowo, dogryzek, przytyk.

Przyciosać — *p.* Przyciesywać.

Przycioska, podwalina, przycieś; belka pozioma, umieszczona pod dolnemi końcami krokwi.

Przycisk, przyciskanie, naciskanie, uciskanie, przyciśnięcie; *przen.*, akcent logiczny, natężenie głosu, wymawianie pewnych zdań lub wyrazów podniesionym głosem, dobitniej, dla zwrócenia na nie uwagi słuchacza; przyrząd do przyciskania papierów na biurku, żeby ś. nie porozrzucały; (fig.); **p.** elektryczny = łącznik, zamykający obwód elektryczny zapomocą naciskania guzika.

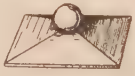

Przyciskacz, ten, który coś przyciska; rodzaj bandaża.

Przyciskać *dok.* Przycisnąć; cisnąć, przypierać jedno do drugiego, przytłaczać, przygniatać, dociskać, przywierać; *przen.*, przygniatać, dręczyć, uciskać, uciemiężać, obarczać nadto, przyduszać; **p.** kogoś do muru = zniewalać, zmuszać, żeby coś wyznał, żeby coś uczynił; **p-a** go choroba do łóżka= powala na łóżko; **p.** guzik dzwonka elektrycznego = naciskać, pociskać.

Przycisnąć — *p.* Przyciskać.

Przyciszać *dok.* Przyciszyć; czynić cichszym, ściszać, uciszać, przytłumiać, zniżać (dźwięk, głos).

Przyciułać, ciułając, zaoszczędzić i dodać do dawniejszych oszczędności.

Przyczłapać, Przyczłapać, p. się, zbliżyć ś., podejść krokiem ociężałym, powłócząc nogami.

Przycukrować, Przycukrzyć, cukrem zaprawić, obsypać cukrem, dodać trochę więcej cukru; *przen.*, uprzyjemnić, osłodzić, mniej przykrym uczynić.

Przycumować, cumą czyli liną przywiązać.

Przycupnąć, przytulić ś. do czegoś, przyczaić ś. gdzieś, przypaść do ziemi, skryć ś., zniknąć na czas jakiś; zdrzemnąć ś. siedząc.

Przycwałować, przybyć cwałem, przybyć pędem.

Przyczajać się *dok.* Przyczaić ś.; przytulać ś. do czegoś, przycupać, przykucać, przysiadać, przypadać do ziemi, kryjąc ś.; ukrywać ś. ze swemi zamiarami, planami; ukrywać ś. z zamiarem napadu, schwytania, przekonania ś.; przyciszać ś., uspokajać ś. pozornie.

Przyczep, przyczepienie, miejsce, gdzie coś przyczepiono; **p.** mięśniowy = miejsce, do którego przyrośnięty jest mięsień.

Przyczepiać *dok.* Przyczepić; byle jak przypinać, przyszpilać, przyszywać, przywiązywać, przywieszać; *przen.*, luźnie przyłączać, dokładać, dołączać; **p. się,** uczepiać ś., przystawać, osiadać, przylgnąwszy; **p. się** do kogoś, chodzić za kimś natrętnie, towarzyszyć mu krok w krok, zanudzać go swem towarzystwem, żądać czegoś od niego natrętnie, występować z nieuzasadnionemi pretensjami, szukać zaczepki.

Przyczepka, nieuzasadniona pretensja, wymyślony powód do kłótni, zwady, niesłuszne żądanie, zaczepka; kobieta młoda, dziewczyna, lubiona przez wszystkich, pieszczocha, przylepka.

Przyczepność, własność przylegania do czegoś, tworzenia z czemś jednolitej masy.

Przyczepny, mogący być przyczepionym, pochopny do przyczepiania ś.; zawadjacki, zadzierzysty, kłótliwy.

Przyczepski, czepiający się wszystkiego, szukający zwady, kłótni, natręt.

Przyczerniać *dok.* Przyczernić; nieco czernić, jeszcze bardziej czernić.

Przyczesać — *p.* Przyczesywać.

Przyczesywać *dok.* Przyczesać; czesząc przygładzać, układać porządnie, czesać gładko: **p.** włosy na głowie.

Przyczęsty, trochę za częsty.

Przyczłapać — p. Przyczłapać.

Przyczołgać się, czołgając ś. zbliżyć ś., pełznąc, suwając ś. całem ciałem na ziemi, przysunąć ś.

Przyczółek, nadbrzeżny filar mostu (fig.); szczyt ściany czelnej w jakiejś budowli; **p-i** = krokwie szczytowe oparte na węgłach, krokwie przyczółkowe.

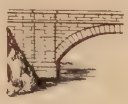

Przyczyna, przyczynienie ś. do czegoś, współudział w czemś, przyłożenie ręki do czegoś, pośrednictwo; wstawienie ś., prośba za kimś, orędownictwo, wstawiennictwo; okoliczność, wywołująca pewien skutek, powód, racja: z tej to **p-y** = z tego powodu, dlatego właśnie; gniewa ś. bez **p-y** = bez racji, bez powodu, nie wiedzieć o co; z mojej **p-y** = przeze mnie; nie bez **p-y** = musi coś w tem być; z jakiej to **p-y?** = dlaczego to?; on jest tego **p-ą** = sprawcą; mam w tem swoje **p-y** = nie czynię tego bez powodów; bez żadnej **p-y** = bez powodu, bezzasadnie; ogół warunków, wywołujących pewien fakt i wystarczających, by ś. ten fakt dokonał.

Przyczynek, dokładka, przykładka, przydatek, szczegół, uzupełniający coś, przybytek czegoś, powiększenie; **p.** naukowy = niewielkie odkrycie, obserwacja naukowa a. niewielka praca naukowa, w której to odkrycie a. obserwację zapisano.

Przyczyniacz, Przyczyniciel, człowiek, który coś przyczynia, pomnaża coś.

Przyczyniać — *p.* Przyczynić; przydawać, przymnażać, pomnażać, przysparzać; **p. się** do czegoś=przykładać ś. do czegoś, pomagać do urzeczywistnienia czegoś, wpływać częściowo na coś, przykładać ręki do czegoś; **p. się** za kimś = wstawiać ś., prosić, wnosić instancję za kimś, orędować.

Przyczynienie się, wstawiennictwo, instancja, orędownictwo, dopomaganie, pomoc.

Przyczynka, błahy powód, pozór.

Przyczynowo *przysł.*, pod względem przyczyny.

Przyczynowość, zasada, wyjaśniająca zjawiska wszechświata, jako szereg przyczyn i skutków.

Przyczynowy, odnoszący ś. do przyczyny, wyrażający stosunek przyczyny do skutku.

Przyczyńca, ten, który jest powodem czegoś, sprawca, który ś. przyczynia do czegoś a. za kimś, orędownik.

Przyćmić — *p.* Przyćmiewać.

Przyćmiewać *dok.* Przyćmić; umniejszać światło, blask, ogień, tłumić, przygaszać; przyciemniać, zaciemniać, mniej jasnym czynić; *przen.*, pozbawiać świetności, blasku, sławy, pokonywać, przemagać, zwyciężać świetnością, zaćmiewać, kasować; **p. się.**, ciemniejszym ś. stawać; tracić na świetności, blasku, stawać ś. nieprzytomnym, tracić rozum.

Przydacznia, gatunek wielkiego małża morskiego (fig.).

Przydać — *p.* Przydawać.

Przydalej *przysł.*, trochę dalej, zbyt daleko.

Przydany, dodany do czegoś, do pomocy, do nadzoru; **p.** opiekun= naznaczony dla opieki nad dziećmi, którym umarł ojciec lub matka, i nad ich majątkiem.

Przydarniować, Przydarnować, przykrywać darniną.

Przydarzać się, *dok.* Przydarzyć ś.; wydarzać ś., przytrafiać ś.

Przydaszek, Przystrzeszka, wąski daszek, biegnący na wysokości okapu dachu głównego.

Przydatek, to, co jest dodanego do czegoś, dodatek, naddatek, przykładka, dokładka; przyczynek, warunek, zastrzeżenie.

Przydatność, zdolność do czegoś, zdatność, użyteczność, odpowiedniość.

Przydatny, nadający ś., mogący ś. przydać, zdatny, stosowny, odpowiedni, użyteczny.

Przydawać *dok.* Przydać; dodawać, dokładać, dołączać, przykładać, przyłączać, przyczyniać, przymnażać; dodawać kogoś komuś za towarzysza, za opiekuna; kłamać, zmyślać, komponować, opowiadając coś; do tego, co już było powiedziane, dodawać coś jeszcze; **p. się,** okazywać ś. przydatnym, odpowiadać swemu celowi, przeznaczeniu, służyć do czegoś, zdawać ś., nadawać ś. do czegoś, być użytecznym.

Przydawka, określenie przymiotnikowe a. rzeczownikowe przy rzeczowniku.

Przydąć — *p.* Przydymać.

Przydążyć, dążąc, przybyć do jakiegoś miejsca.

Przydech, tchnienie gardłowe, odcień gardłowy, zjawiający ś. przy wymawianiu pewnych dźwięków, zwłaszcza samogłosek; znak przydechu, nacisk.

Przydeptywać *dok.* Przydeptać; nadeptawszy nogą, przyciskać, przygniatać; depcząc, przypłaszczać a. rozgniatać: **p.** trzewik, pantofel.

Przydławiać *dok.* Przydławić; przyduszać, przygniatać.

Przydługi, trochę zadługi.

Przydługogłowy, Przydłuższogłowy, mający czaszkę nieco wydłużoną.

Przydługość, podługowatość; **p.** głowy = umiarkowane wydłużenie czaszki.

Przydłużać *dok.* Przydłużyć; dłuższym nad miarę czynić, przedłużać, przeciągać, przewlekać.

Przydłużak, kawałek papieru dodany do zapisanego wekslu, na którym nowi żyranci wpisują swoje żyra, alonż.

Przydnieprowy, leżący przy Dnieprze, naddnieprzański.

Przydniestrowy, położony nad Dniestrem, naddniestrzański.

Przydoić — *p.* Przydajać.

Przydolinka, niewielka dolina poboczna.

Przydomek, gałąź rodu; przezwisko rodowe; przezwisko żartobliwe a. złośliwe, imionisko, wymysł.

Przydrałować, przybiec szybko.

Przydrapać, podrapać nieco; przybiec szybko, uciekając skąd.

Przydreptać, Przydrepcić, przybliżyć ś. drobnemi kroczkami.

Przydrobić, więcej czegoś nadrobić, nakruszyć.

Przydrobny, trochę za drobny.

Przydrogi, Przydroższy, nadto drogi.

Przydroże, miejsce wąskie między drogą a. polem; ścieżka piesza wzdłuż drogi.

Przydrożeć, nieco podrożeć.

Przydrożny, Przydróżny, stojący a. położony przy drodze.

Przydrukować, więcej czegoś a. dodatkowo wydrukować.

Przydrutować, drutem przymocować.

Przydrzeć, nieco podrzeć, nadedrzeć; zniszczyć nosząc (o ubraniu, obuwiu).

Przydrzwia — *p.* Odrzwia.

Przydusić — *p.* Przyduszać.

Przyduszać *dok.* Przydusić; dusić; dusząc, przygniatać, przyciskać; przytłaczać; *przen.*, przytłumiać, przygłuszać, przygaszać; uśmierzać, hamować, uspokajać.

Przyduszony, zduszony nieco, stłumiony, przytłoczony, przygnieciony.

Przyduży, trochę zaduży.

Przydwajać *dok.* Przydwoić; przysparzać w dwójnasób, podwajać, drugie tyle dodawać.

Przydybać *nied.* Przydybywać; schwytać na gorącym uczynku, chwytać, zachodzić znienacka, zaskakiwać, zastawać nie spodziewającego ś.; podkradać ś., zbliżyć ś. nieznacznie, czając ś.

Przydymać *dok.* Przydąć; dmąc, nieść, pędzić coś dokądś (o wietrze); dmąc, przykrywać, zawiewać; przybiec szybko.

Przydymiać *dok.* Przydymić; przejmować nieco dymem, przyswędzać; **p. się,** przechodzić dymem, nabierać smaku i zapachu dymu.

Przydymiony, mający zapach i smak dymu, przyswędzony.

Przydziać — *p.* Przydzielać.

Przydział, wyznaczenie komuś określonego stanowiska, nominacja.

Przydzielać *dok.* Przydzielić; przyznawać coś komuś, z podziału wydzielać, wyznaczać, udzielać, przeznaczać, oddawać, przyłączać.

Przydzielony, przyłączony, wyznaczony, przyznany, z podziału przypadający.

Przydziewać *dok.* Przydziać; nadziewać, nawlekać, nanizywać więcej czegoś na coś.

Przydzwaniać *dok.* Przydzwonić; dzwonić z przerwami; przywoływać zapomocą dzwonu; dzwonić do wtóru czemuś, w takt czegos.

Przydźwierek, sionka, ganek.

Przydźwigać, dźwigając przynieść coś z trudem, przyciągnąć, przywlec.

Przyfarbkować, dodać do bielizny więcej nieco farbki, przyniebieszczać.

Przyfarbowywać *dok.* Przyfarbować; nieco farbować, trochę barwić, ubarwiać; dodawać więcej farby, farbować raz jeszcze.

Przyfasować, przywiązać, przytłoczyć; **p.** konia= przykrócić cugli, aby koń wygiął szyję.

Przyfastrygować, przyszyć lekko, tymczasowo, rzadkim ściegiem.

Przyfruwać *dok.* Przyfrunąć; przybliżać ś., przybywać na skrzydłach, przylatywać.

Przygadanka, uwaga uboczna, przymówka, aluzja, wtrącona w rozmowie.

Przygadywać, odzywać ś., nawiązywać rozmowę, zagadywać; wtrącać uwagi w rozmowie, czynić aluzje; złośliwie dogadywać.

Przygajać *dok.* Przygoić; trochę goić; **p. się,** trochę ś. goić.

Przygalopować, przybiec galopem, przypędzić.

Przygana, nagana, zarzut, przymówka; rzecz godna nagany, wada, skaza, plama, zmaza: człowiek bez **p-y** = nienaganny.

Przyganek, poboczny ganek.

Przyganiać *dok.* Przygnać, Przygonić; przypędzać do jakiegoś miejsca, zaganiać dokądś.

Przyganiać *dok.* Przyganić; ganić, robić zarzuty, przymawiać, wymawiać ganiąc; wykazywać wady czyjeś a. czegoś.

Przygarbiać (się), przychylać, pochylać (ś.), garbić (ś.).

Przygarnąć — *p.* Przygarniać.

Przygarniacz, narzędzie przy siewnikach, służące do przysypywania ziarna ziemią.

Przygarniać *dok.* Przygarnąć; garnąc do siebie, ściągać, przyciągać, przysuwać; garnąc przykrywać, przysypywać; *przen.,* przytulać, tulić, przyhołubiać, dawać komuś przytułek, opiekę; **p. się,** garnąć ś., tulić ś. do kogoś.

Przygarnięcie (się) *rzecz.* od Przygarnąć (ś.).

Przygarstek, Przygarstka, Przygarść, obie dłonie, złożone dla nabrania, uchwycenia czegoś; taka miara ciała sypkiego, jaka zmieści ś. w obu dłoniach złożonych.

Przygartywać — *p.* Przygarniać.

Przygasać *dok.* Przygasnąć; przestawać ś. palić, nieco gasnąć; tracić na swem napięciu, na świetności, przyćmiewać.

Przygasić — *p.* Przygaszać.

Przygasły, taki, który przestał ś. gwałtownie palić, trochę zagasł; taki, który stracił na swym blasku, jaskrawości; przyblakły.

Przygasnąć — *p.* Przygasać.

Przygaszać *dok.* Przygasić; gasić niezupełnie, przytłumiać, przyduszać; *przen.,* pozbawiać siły, żywotności, świetności, przytępiać, przyćmiewać, osłabiać blask.

Przygęstniać, stać ś. nieco gęściejszym.

Przygiąć, Przygibnąć — *p.* Przyginać.

Przygiełka, roślina z rodziny ciborowatych, sitek.

Przyginać *dok.* Przygiąć; naginać, nachylać, skłaniać, schylać w którąś stronę, a zwłaszcza ku ziemi; *przen.,* przygnębiać, gnębić, uciskać, uciemiężać, ciemiężyć, przygniatać, upokarzać.

Przyglądać się *dok.* Przyjrzeć się; przypatrywać ś. komuś, czemuś, patrzeć pilnie na kogoś, coś, rozglądać ś. w czemś uważnie, rozpatrywać, rozważać.

Przyglinek grunt glinkowaty.

Przyglinkowaty, zmieszany z glinką.

Przygładzać *dok.* Przygładzić; gładszym czynić; przypłaszczać, przymuskiwać: **p.** sobie włosy; *przen.,* polerować, cywilizować, kulturalnym czynić.

Przygłaskiwać *dok.* Przygłaskać; głaszcząc, prowadząc po czemś ręką, gładszym czynić, wyrównywać, wygładzać, głaszcząc przyciskać; *przen.,* wabić, nęcić, pociągać do siebie; *przen.,* pochlebiać; schlebiać, zniewalać pochlebstwami, schlebiając głaskać czyjąś miłość własną, próżność.

Przygłodnieć, poczuć nieco głodu, trochę zgłodnieć.

Przygłos, natężenie głosu, przycisk, akcent; znak akcentu.

Przygłośny, nieco, zbyt głośny.

Przygłówek, część twarzy człowieka.

Przygłówny, umieszczony przy głównym; drugorzędny, dodatkowy, uboczny.

Przygłuchły, taki, który stracił nieco słuch, przygłuchł; przygłuszony, przytłumiony, przyduszony.

Przygłuchnąć, nieco słuch stracić, stać ś. nieco głuchym; stać ś. mniej głośnym, przytłumić ś., przycichnąć.

Przygłuchy, trochę głuchy, taki, który nie dosłyszy; trochę przytłumiony, przygłuszony.

Przygłupi, trochę głupi.

Przygłupiać *dok.* Przygłupić; nieco głupszym robić, ogłupiać.

Przygłuszać *dok.* Przygłuszyć; czynić cichszym, głuszyć nieco, tłumić, przytłumiać; otaczać gęstwiną, tak że rosnąć nie może.

Przygnać — *p.* Przyganiać.

Przygnębiać *dok.* Przygnębić; uczuwać ucisk, boleść; uciskać; przyciskać, gnębić, uciemiężać, przygniatać, udręczać.

Przygnębienie, pognębienie, stan duchowy człowieka przygnębionego, smutek, ucisk, żal.

Przygnębiony, zmartwiony, smutny, przybity nieszczęściami, zgnębiony.

Przygniatać *dok.* Przygnieść; gniotąc, przyciskać, uciskać, przytłaczać, przyduszać, deptać, przypierać; gniotąc płaszczyć; gnębić, przygnębiać, uciemiężać.

Przygnić, trochę zgnić.

Przygnieść — *p.* Przygniatać.

Przygoda, to, co ś. komuś przytrafia, nadarza, wydarza, przygadza; przypadek, zdarzenie, trafunek, traf, wypadek, wydarzenie; nieszczęście, cios, klęska, bieda; od **p-y** = na wszelki przypadek, od wszelkiego przypadku, na wypadek, gdyby ś. okazało potrzebnem.

Przygodnie *przysł.,* niechcący, nieumyślnie, przypadkiem, przypadkowo, trafem, trafunkowo.

Przygodny, dogodny, stosowny, nadarzający ś., nadający ś., przydatny, przypadkowy, trafunkowy, okolicznościowy, chwilowy, niestały.

Przygodzić się *nied.* Przygadzać ś.; zdać ś. na coś, przydać ś. do czegoś; wydarzyć ś., przytrafić ś.

Przygoić — *p.* Przygajać.

Przygonić — *p.* Przyganiać.

Przygorszy, dosyć zły, kiepski, marny, nienajlepszy.

Przygorzały, spalony po wierzchu, opalony, osmalony, ogorzały; palący, ognisty, pałający, rozogniony; przyswędzony, przydymiony.

Przygorzeć, spalić ś. z wierzchu, opalić ś.; osmalić ś.; przypalić ś., przydymić ś., przyswędzić ś.; przywrzeć do naczynia przy pieczeniu, gotowaniu.

Przygorzelina, smak, zapach od przypalenia potrawy.

Przygorzki, nieco gorzki, gorzkawy.

Przygorzkniały, który stał się nieco gorzkim, zjełczały.

Przygotować — *p.* Przygotowywać; przysposobić; ugotować, nagotować więcej czegoś; **p. się,** być gotowym na czas, wyuczyć ś. przed wydaniem lekcji, przed złożeniem egzaminu przysposobić ś. zawczasu, przyszykować ś., ułożyć sobie przedtem, obmyślić, zrobić, aby być gotowym na czas.

Przygotowanie, przysposobienie, przyrządzenie; przysposobienie; gotowość; mówić bez **p-a** = improwizując, bez wyuczenia ś. przedtem, bez wprawiania ś.; w *lm.,* rzeczy, przygotowane do czegoś; zabiegi, starania.

Przygotowawczy, odnoszący ś. do przygotowania, taki, który przygotowuje; służy do przygotowania, przedwstępny, poprzedniczy: szkoła **p-a,** studja **p-e.**

Przygotowywać *dok.* Przygotować; robić, żeby coś było gotowe na pewien termin, przysposabiać, szyko-

wać, gotowym czynić na coś; **p.** sobie w myśli = układać; **p.** kogoś do egzaminu = uczyć go, aby zdał; **p.** kogoś na śmierć = dysponować; **p. się,** przysposabiać ś. szykować ś., gotowym ś. czynić na coś: **p. się** na śmierć = jednać ś. z Bogiem przed śmiercią; **p. się** na męki, na zawód = rezygnować ś., być gotowym na męki, na zawód.

Przygórek, pagórek, wzgórek; stryszek.

Przygórny, podgórski.

Przygrabiać, Przygrabywać *dok.* Przygrabić; grabiąc przykrywać, przysypywać ziemią; grabiami przybliżać, przyciągać; grabiami wygładzać, wyrównywać.

Przygradzać *dok.* Przygrodzić; dodawać ogrodzenia do zagrodzonego płotu, grodząc dołączać; obejmować większą przestrzeń ogrodzeniem, dobierać.

Przygramolić się, przyjść, nadejść powolnemi krokami, przywlec ś.

Przygraniczny, leżący nad granicą, pograniczny.

Przygrobny, umieszczony w bliskości grobu, nadgrobny, nagrobny.

Przygrodzić — *p.* Przygradzać.

Przygródek, miejsce przy grodzie, mały gród; mała twierdza.

Przygrubieć, trochę pogrubieć, przytłuścieć, stać ś. grubszym.

Przygruby, trochę gruby; nadto gruby.

Przygrywać, na narzędziu muzycznem wtórować grającemu a. śpiewającemu, akompanjować; do tańca grać; czynić aluzje,robić przymówki, przytyki.

Przygrywka, motyw, powtarzający ś. co pewien czas w utworze muzycznym; okrzyk, wiersz, zwrotka, powtarzające ś. po każdej strofie w pieśni, przyśpiew, refren; przygrywanie.

Przygryzać *dok.* Przygryźć; trochę nadgryzać, odgryzać, przykąsywać; mówić do kogoś uszczypliwie; dogryzać, dojadać, docinać, dokuczać złośliwymi przytykami; **p.** sobie język = kaleczyć go; *przen.,* wstrzymać ś. od powiedzenia czegoś; **p.** sobie wargi = wstrzymywać ś. od wybuchu śmiechu a. gniewu; **p. się,** przycierać ś. od nieustannego gryzienia.

Przygryzek słowo, uszczypliwe, złośliwość, przycinek, docinek, dogryzek.

Przygryźć — *p.* Przygryzać.

Przygrzać — *p* Przygrzewać.

Przygrzbietny, umieszczony w bliskości grzbietu.

Przygrzebywać *dok.* Przygrzebać; grzebiąc przygarniać, przysuwać; przysypywać, zasypywać, przykrywać przez grzebanie.

Przygrzewać *dok.* Przygrzać; nagrzewać, odgrzewać to, co ostygło, do pożądanej temperatury; przypiekać, palić, nagrzewać silnie; *przen.,* doskwierać, dokuczać, parzyć, prażyć: armaty **p-ają; p. się,** odgrzewać ś., nagrzewać ś.

Przygrzmiewać, grzmieć raz po raz, towarzyszyć grzmieniem, grzmotami.

Przygważdżać *dok.* Przygwoździć; przybijać gwoździem albo gwoździami; *przen.,* czynić nieruchomym, unieruchamiać, osadzać na miejscu bez ruchu.

Przygwizdywać, wtórować gwizdaniem, pogwizdywać.

Przygwoździć—p. Przygważdżać.

Przyhaczać *dok.* Przyhaczyć; przybijać hakiem; przytwierdzać kotwicą.

Przyhaftować, haftując przyszyć, przyłączyć; haftując przydać do już wyhaftowanego.

Przyhamować, zatrzymać na miejscu kogoś a. coś w ruchu, zahamować.

Przyharcować, przybiec w harcach, przyskoczyć.

Przyhartować, przydać hartu, trochę zahartować.

Przyhasać, przybyć hasając; przybiec pędem, przyskoczyć.

Przyheblować, trochę a. jeszcze bardziej zheblować.

Przyholendrować, holendrując na lodzie, przybiec.

Przyholować, holując przyprowadzić, przyciągnąć: **p.** statek.

Przyhołubić, przygarnąć, przytulić kogoś; roztoczyć nad kimś opiekę; **p. się,** przygarnąć ś., przytulić ś. do kogoś z pieszczotą, z serdecznością; przypochlebić ś., ująć kogoś pochlebstwami.

Przyhukiwać *dok.* Przyhuknąć; hukiem, głośnymi okrzykami wtórować czemuś ; hukać, wołać z przerwami; przytakiwać, przyświadczać głośnymi okrzykami.

Przyimek, część mowy nieodmienna, wyrażająca różne stosunki między osobami a. przedmiotami.

Przyimkowy, odnoszący się do przyimka.

Przyjaciel, człowiek, żywiący dla kogoś uczucia przyjazne, życzliwe; sprzyjający komuś, życzliwy mu, pragnący jego szczęścia, przywiązany do niego, żyjący z nim w przyjaźni, druh; stronnik, zwolennik, wyznawca, uczeń; miłośnik, lubownik, protektor, patron, mecenas czegoś; towarzystwo **p-ół** nauk, **p-ół** sztuk pięknych; powinowaty, krewny, należący do rodziny najbliższej; **p-u** = uprzejmy sposób zwracania ś. do osoby niższej stanem, zwłaszcza do chłopca, do robotnika, woźnicy, drobnego kupca i t. p.

Przyjacielski, należący do przyjaciela a. do przyjaciół, odnoszący ś. do przyjaciela; przyjazny, sprzyjający, serdeczny, szczery; nie etykietalny; nie urzędowy, nie sztywny, po **p-u** *przysł.,* jak przyjaciel, jak przyjaciele, przyjaźnie, życzliwie.

Przyjacielstwo, związek przyjacielski, przyjaźń; *zbior.,* przyjaciele.

Przyjaciółka *for. ż.* od Przyjaciel; kochanka, miłośnica, nałożnica, metresa; rodzaj żakieta kobiecego z przodu gładkiego, ztyłu fałdowanego.

Przyjazd, przyjechanie, przybycie wozem, statkiem, konno i t. p.; strona, od której przybywa ś. w jakieś miejsce, droga przyjezdna.

Przyjazdowy, odnoszący ś. do przyjazdu: tor **p.** stacji kolejowej= przeznaczony dla pociągów przybywających.

Przyjazny, przyjacielski, serdeczny, życzliwy, sprzyjający; pomyślny, dodatni.

Przyjaźnić się, przyjaźń z kimś zawierać, zaprzyjaźniać ś. z kimś, żyć z kimś w przyjaźni, w stosunkach serdecznych.

Przyjaźń, stosunek serdeczny względem kogoś, serdeczne pożycie z kimś, sprzyjanie komuś, życzliwość, przyjacielstwo.

Przyjąć — *p.* Przyjmować.

Przyjechać — *p.* Przyjeżdżać.

Przyjemka, roślina z rodziny jaskrowatych, rutewkowiec.

Przyjemniaczek *żart.* człowiek starający się być miłym dla wszystkich, dogadzający każdemu.

Przyjemniuchny, Przyjemniutki, bardzo przyjemny, niezmiernie sympatyczny, miłuchny.

Przyjemnostka, drobna przyjemność.

Przyjemność, to, co wywiera wrażenie dodatnie, wywołuje dodatnie uczucie, co ś. podoba, wdzięk, urok; dodatnie, miłe wrażenie, rozkosz; rozrywka, uciecha, zabawa; zadowolenie, ukontentowanie, upodobanie.

Przyjemny, taki, który się podoba, wywołuje wrażenie dodatnie, miły, wdzięczny, sympatyczny, rozkoszny, pociągający, podobający ś., powabny, ponętny.

Przyjęcie, branie, wzięcie, odebranie, przyjmowanie; wychodzić na czyjeś **p.** = na powitanie; **p.** za syna, za córkę = adoptacja; godziny **p-cia** u lekarza, u adwokata, w urzędzie = pora, kiedy przyjmuje ś. pacjentów, klientów, interesantów, suplikantów i t. p.; zebranie towarzyskie z udziałem zaproszonych gości: **p.** popołudniowe, wieczorne; to, czem ś. przyjmuje, ugaszcza gości, jedzenie i picie dla gości; zastawa stołowa.

Przyjmować *dok.* Przyjąć; brać to, co dają, podają, wręczają, nie odrzucać, nie odmawiać przyjęcia czegoś: **p.** ofiarę, podarunek, prośbę; godzić ś. na coś, przystawać na coś: **p.** wyzwanie na bitwę, **p.** warunki przedłożone i t. d.; zezwalać na coś, potwierdzać, pochwalać coś, akceptować; uważać coś za rzecz dowiedzioną, nie dopuszczać co do czegoś żadnych wątpliwości, brać coś za podstawę rozumowania; wpuszczać odwiedzającego do swego mieszkania, wychodzić do gości, dopuszczać interesanta, dawać posłuchanie, udzielać audjencji; ugaszczać kogoś u siebie, robić honory domu, podejmować, częstować go-

ścia dla okazania, że ś. mu jest radym; udzielać porad (o adwokatach, lekarzach); zachować ś. tak lub inaczej względem czegoś, reagować na coś w taki lub inny sposób: **p.** jakąś wiadomość spokojnie, źle, dobrze coś **p.**; przybierać, przypuszczać, dawać dostęp, dopuszczać; **p.** do stowarzyszenia, **p.** do herbu, **p.** dziecko za swoje = adoptować; brać na przechowanie, brać za swoje, brać do siebie: **p.** futro na przechowanie, **p.** bieliznę do prania, ubranie do naprawy, do farby, **p.** jakąś metodę, zasadę; taktykę = zacząć trzymać ś. jej; umawiać ś. z kimś, by został na służbie, najmować, godzić: **p.** kucharza, pannę służącą, guwernerą, urzędnika, sekretarza, żołnierza i t. p.; **p.** służbę, miejsce u kogoś= godzić ś. wykonywać pewne obowiązki za umówioną opłatą; mieć sobie coś udzielone: **p.** chrzest, komunję, bierzmowanie, ostatnie sakramenta; **p.** inną wiarę, katolicyzm, protestantyzm = przechodzić na wiarę; **p.** poddaństwo=zostawać poddanym; *żart.*, wychodzić na spotkanie czyjeś, by go pobić, zmusić do cofnięcia ś.: artylerja przyjęła nieprzyjaciela gradem kul; **p. się**, będąc przesadzonym w inne miejsce, zakorzeniać ś., zaczynać rość dalej, nie usychać; *przen.*, rozpowszechniać ś., rozwijać ś., rozkrzewiać ś., rozprzestrzeniać ś., aklimatyzować ś.

Przyjrzeć się — *p.* Przyglądać się.

Przyjście, przybycie, nadejście, zbliżenie ś. w czasie a. miejscu.

Przyjść — *p.* Przychodzić.

Przyjuczyć, obładować jukami, przytroczyć juki.

Przykadek, niewielka kadź, półkadek, stągiew.

Przykahałek, pomniejszy kahał żydowski.

Przykanalik, boczny, węższy kanalik.

Przykapać, dokapać jeszcze, napełnić ś. wskutek kapania.

Przykarmiać, dawać niemowlęciu a. sysakowi inny jeszcze pokarm prócz mleka matki.

Przykarpacki, położony w bliskości Karpat.

Przykaz, rozkaz, nakaz, zakaz, przykazanie, rozporządzenie; reguła, ustawa, prawidło, przepis.

Przykazać — *p.* Przykazywać.

Przykazanie, wydanie rozkazu; rozkaz, nakaz, rozporządzenie, zlecenie, polecenie, przykaz; **p-a** Boskie = Dziesięcioro Bożego przykazania; **p-a** kościelne = przepisy moralne a. moralno-religijne.

Przykazywać *dok.* Przykazać; nakazywać, rozkazywać, zlecać surowo, pod wielką karą a. odpowiedzialnością; zabraniać, rozrządzać, rozporządzać.

Przykąsić — *p.* Przygryźć.

Przykąsywać — *p.* Przygryzać.

Przykątek, zakątek, zaułek.

Przykipieć, nieco wykipieć; gotując ś. przylgnąć do naczynia, przywrzeć.

Przykisnąć, nieco zakisnąć, trochę skwaśnieć.

Przykitować, przylepić kitem.

Przyklajstrować, przylepić, przymocować klajstrem.

Przyklamrować, przytwierdzić klamrą, przybić, przymocować klamrami.

Przyklapły, przypłaszczony.

Przyklapnąć, przypłaszczyć ś.; przysiąść, przylec.

Przyklaskiwać *dok.* Przyklasnąć: dawać poklask, klaskaniem pochwalać, przyświadczać klaszcząc; klaskaniem wtórować: klaskać.

Przyklasztorny, położony w bliskości klasztoru, przy klasztorze urządzony.

Przyklejać *dok.* Przykleić; klejem przytwierdzać, naklejać, przylepiać, lepiąc przysztukowywać; **p. się**, przyklejać ś., przywierać, przystawać.

Przyklepać — *p.* Przyklepywać.

Przyklepywać *dok.* Przyklepać; klepaniem przybijać, przypłaszczać; przyklaskiwać, uderzać w dłonie.

Przyklęk, roślina z rodziny przyklękowatych, twardosz, ptasie mleko.

Przyklękać, Przyklękiwać *dok.* Przyklęknąć; padać na jedno kolano, klęknąć na chwilę, uniżać ś., upokarzać ś., płaszczyć ś.

Przyklękiwać — *p.* Przyklękać.

Przyklęknąć — *p.* Przyklękać.

Przyklękowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Przykład, wzór do naśladowania, postępek wzorowy, życie wzorowe, godne naśladowania, cnota; wypadek poszczególny, podawany dla objaśnienia i stwierdzenia ogólnej reguły: **p.** w gramatyce, w stylistyce, w logice i t. p.; **p.** w matematyce = zadanie do rozwiązania na pewne prawidło; postępek, który naśladują inni: dawać dobry, zły **p.**, robić coś dla **p-u**, karać kogoś dla **p-u** = dla przestrogi, iść za czyimś **p-em**, brać z kogoś **p.**, naśladować czyjś **p.**, lepszy **p.**, niż rada; na **p.** a. naprzykład, *skróc.*, np. = jak oto: część kolby u strzelby, którą ś. przykłada do twarzy, strzelając; sposób przykładania strzelby do twarzy przy strzelaniu.

Przykładać *dok.* Przyłożyć; dołączać, dodawać, dokładać, kładąc, zwiększać ilość czegoś, przyrzucać, dorzucać; przykrywać coś czemś z wierzchu, przyciskać, przygniatać, przywalać; kłaść coś na powierzchni czegoś, przytykać, przysadzać, przylepiać, przyklejać, przytulać, odciskać, wyciskać coś na czemś; wymierzać, przymierzać; uderzać: **p.** komuś klapsa, **p.** miecz, topór; nie szczędzić, nie żałować, używać czegoś obficie; **p.** rąk, **p.** starania, uwagi, pracy; **p.** koniowi ostróg = dawać mu ostrogi; **p.** serdecznie, z oddaniem ś., z zapałem oddawać ś. czemuś; nie przyłożę do tego ręki = nie przyczynię ś. do tego, nie wdam ś. w to, nie chcę brać w tem udziału; **p. się**, dokładać, dodawać, dorzucać coś od siebie do ogólnej ilości; *przen.*, brać udział w czemś, przyczyniać ś., pomagać do urzeczywistnienia czegoś; **p. się** do czegoś, oddawać ś., poświęcać s. czemuś, zajmować ś. czemś usilnie, pracować nad czemś gorliwie; przywykać, przyzwyczajać ś. do czegoś, wkładać ś. w coś, wdrażać ś. w coś, oswajać ś. czemś, przyuczać ś. do czegoś; przykładać kolbę strzelby do twarzy, kiedy ś. celuje, składać ś. z broni palnej, mierzyć z niej do czegoś.

Przykładka, to, co dołożono, przyłożono, dokładka, przydatek, dodatek.

Przykładnica, giętka linijka z poprzeczką przykładaną do rysownicy (przy rysowaniu).

Przykładnie *przysł.*, należycie, porządnie, wzorowo, grzecznie.

Przykładność, taki charakter czegoś, że może być stawiany za wzór, wzorowość.

Przykładny, ten, który może służyć za przykład, godny naśladowania, chwalebny, wzorowy, doskonały, bez zarzutu; wykonany dla dania przykładu innym, należyty: **p-a** kara; wygodny przy strzelaniu, dający ś. dogodnie przyłożyć do ramienia i twarzy przy strzelaniu: strzelba **p-a.**

Przykładowy, mogący służyć, jako przykład czegoś; dodatkowy, dodany, dołożony, przyłożony.

Przykładzik *zdr.* od Przykład.

Przykłusować, przybyć kłusem, przybyć pędem, przyjechać.

Przykoczować, koczując przyjść, przybyć na pewne miejsce.

Przykołatać się, z biedą wielką, z trudnością dostać ś. gdzieś.

Przykomenderowywać *dok.* Przykomenderować; przyłączać komenderując, nakazać przyłączenie ś.

Przykomórek, Przykomorek, niewielka komora celna; śpichlerzyk.

Przykonwojować, przyprowadzić pod konwojem.

Przykop, rów, przeprowadzony wzdłuż czegoś, fosa; w *przen.*, **p-y**, roboty ziemne, rowy, kopane przez oblegających fortecę dla zbliżenia ś. do niej, aprosze.

Przykopać — *p.* Przykopywać.

Przykopciały, nieco okopcony.

Przykopcić, nieco okopcić, kopciem trochę zaczernić, przysmolić.

Przykopcieć, nieco okopcieć, kopciem okryć ś. nieco.

Przykopycie, część pończochy a. buta, która idzie pod podeszwę, a. przypada na piętę.

Przykopywać *dok.* Przykopać; jeszcze więcej kopać; dodawać, kopiąc do już skopanego a. ukopanego; **p. się** pod fortecę = przybliżać ś. zapomocą przykopów.

Przykorkować, przytkać korkiem.

Przykoronek, zbiór wyrostków nitkowatych korony kwiatu.

Przykorzeniać *dok.* Przykorzenić; przyprawiać, zaprawiać korzeniami.

Przykosa, smuga na rzece, odznaczająca brzeg mielizny.

Przykosić, więcej jeszcze ukosić; przyciąć kosą.

Przykostny, umieszczony przy kości, zdarzający ś. przy kości, okostny.

Przykościelny, położony w bliskości kościoła.

Przykotwiać *dok.* Przykotwić; przymocowywać zapomocą kotwicy.

Przykracać *dok.* Przykrócić; czynić krótszym, umniejszać długość czegoś, skracać; *przen.*, zmniejszać, uszczuplać, ujmować czegoś; *przen.*, hamować, powściągać, ukrócać kogoś, coś.

Przykraczać *dok.* Przykroczyć; idąc krokami, przybliżać ś., podchodzić.

Przykradać *dok.* Przykraść; więcej jeszcze kraść, kraść raz po raz, powtarzać kradzież, przymnażać kradzieży; **p. się,** nadchodzić znienacka, czając ś., podkradać ś.

Przykrajać — *p.* Przykrawać.

Przykrasa, ozdoba, upiększenie, ubranie; okrasa, omasta.

Przykrasić — *p.* Przykraszać.

Przykraszać *dok.* Przykrasić; nieco upiększać, ozdabiać; dodawać do potrawy okrasy, omasty, okraszać, omaszczać.

Przykraść — *p.* Przykradać.

Przykrawać *dok.* Przykroić, Przykrajać; do nakrojonego, krojąc, dodawać; krajać coś wedle pewnej miary, formy, fasonu; **p.** coś do czegoś, przystosowywać, stosować, naginać.

Przykredytować, dać na kredyt.

Przykręcać *dok.* Przykręcić; przymocowywać, kręcąc; krępować, przywiązywać, kręcąc, przyciskać; **p.** lampę, knot u lampy = wkręcając nieco knot, tłumić płomień; *przen.*, **p.** śrubę = ukrócać, wywierać nacisk, uciskać, zmniejszać swobodę, postępować coraz surowiej.

Przykrępować, mocno przywiązać, przymocować coś do czegoś sznurem, drutem, klamrą.

Przykro *przysł.*, nieprzyjemnie, niemiło, cierpko, markotno, żal: **p.** na niego patrzeć, **p.** mi bardzo, **p.** mi ś. zrobiło; nieprzyjaźnie, nieprzychylnie, szorstko: **p.** go przyjął; kwaśnie, zpode łba, chmurnie: **p.** patrzeć na kogoś.

Przykrochmalić, ukrochmalić jeszcze więcej, zrobić sztywniej.

Przykroczyć — *p.* Przykraczać.

Przykroić — *p.* Przykrawać.

Przykrostka, błaha przykrość, drobna nieprzyjemność.

Przykrość, niemiłe wrażenie, nieprzyjemność, uczucie przykre, żal, gorycz serca; zmartwienie, smutek, krzywda moralna; to, co jest przykre, co wywołuje przykre uczucie, zdarzenie nieprzyjemne, nieprzyjemność.

Przykrócić — *p.* Przykracać.

Przykrótki, nieco zakrótki.

Przykruszać *dok.* Przykruszyć; krusząc, przydawać, dodawać, dosypywać, przydrabiać.

Przykry, sprawiający przykrość, bolesny, kłopotliwy, smutny, niewesoły: **p-e** warunki, **p-e** następstwa; zgryźliwy, dotkliwy, dokuczliwy, ostry, surowy: **p-a** zima; nieprzyjemny, niemiły, antypatyczny, odpychający, odrażający, wstrętny.

Przykrycie, przykrywanie, okrywanie, to, czem nakrywają: pokrowiec, dera, kołdra, prześcieradło, obrus, serweta, kapa i t. p.; wieko, pokrywa, deka, przykrywka: gotować pod **p-em;** dach domu.

Przykryć — *p.* Przykrywać.

Przykryty, nakryty, okryty, ukryty, zatajony, zamaskowany.

Przykrywa, Przykrywadło, pokrywa, nakrywa, wieko, deka.

Przykrywać *dok.* Przykryć; kłaść coś na jakiejś rzeczy dla okrycia jej, okrywać, pokrywać, osłaniać, zakrywać z wierzchu, zasypywać, zarzucać czemś po wierzchu, zostawiając środek pustym, przyodziewać, przysłaniać; **p.** samicę=zaspakajać jej popęd płciowy, odbywać z nią stosunek płciowy, zapładniać ją (o samcu); **p. się,** okrywać ś., pokrywać ś., nakrywać ś., osłaniać ś. z wierzchu, przyodziewać ś.; zatajać ś., maskować ś., nie wyjawiać swoich zamiarów.

Przykrywadło — *p.* Przykrywa.

Przykrywka *zdr.* od Przykrywa; mała nakrywka, wieczko (fig.); pozór, płaszczyk, pretekst; rodzaj małej sieci rybackiej.

Przykrzepły, który przykrzepł, przywarł.

Przykrzepnąć, skrzepnąwszy, przyschnąć; zakrzepnąć, przywrzeć.

Przykrzesywać *dok.* Przykrzesać; krzesząc, przycinać.

Przykrzyć sobie, uważać coś za rzecz przykrą, niemiłą; **p. się,** być natrętnym, uprzykrzać ś.; stawać ś. przykrym, nudzić.

Przykrzyk, przykrzyknięcie.

Przykrzykiwać *jednokr.* Przykrzyknąć; wydawać okrzyki, przytakiwać okrzykami.

Przykrzywiać *dok.* Przykrzywić; nieco ku czemuś nakrzywiać, nachylać, naginać, przyginać.

Przykształcać, Przykształtować, nadawać kształt, formę; przystosowywać, przypiększać.

Przykucać *dok.* Przykucnąć; na zgiętych kolanach przysiadać, w kucki przysiadać, kucać.

Przykuć — *p.* Przykuwać.

Przykulać się *dok.* Przykulić ś.; przysiadać skuliwszy ś., skulać ś.

Przykupić — *p.* Przykupywać.

Przykupka, Przykupna, karty, które utrzymujący ś. przy licytacji przybiera, odrzucając natomiast najgorsze, taljon, renons: wint z **p-ą.**

Przykupno — *p.* Przykupka; to, co kupiono dodatkowo.

Przykupny, dokupiony dodatkowo.

Przykupywać *dok.* Przykupić; więcej czegoś kupować, kupnem dołączać do rzeczy kupionej, dokupować, kupować to, czego brakło do kompletu.

Przykurczać *dok.* Przykurczyć; ściągając, czynić krótszym, kurcząc przyginać, ukracać; **p. się,** skurczać ś., ścieśniać ś., robić mniejsze wydatki, żyć oszczędniej.

Przykurzać (się) *dok.* Przykurzyć (ś.), kurzem zlekka przykrywać (ś.), przyprószać (ś.).

Przykusy, zbyt krótki.

Przykuty, przymocowany, nie mogący ś. ruszyć.

Przykuwać, przybijać, przytwierdzać zapomocą klamer, łańcuchów, gwoździ; przywiązywać. skłaniać ku sobie, zobowiązywać, nie opuszczać.

Przykwasić — *p.* Przykwaszać.

Przykwaszać *dok.* Przykwasić; czynić kwaśnym, dodawać kwasu, kwasić, więcej jeszcze kwasić do już ukwaszonego.

Przykwaśnieć, trochę skwaśnieć.

Przykwaśny, zanadto kwaśny, trochę kwaśny.

Przykwiatek, listek, wyrastający u nasady kwiatka.

Przylać — *p.* Przylewać.

Przylakować, przylepić lakiem.

Przylapisować, zalapisować po wierzchu.

Przylasek, mały las, sąsiadujący z dużym lasem.

Przylaszczka, roślina z rodziny jaskrowatych, przelaszczka, podlaszczka, wątrobnica, wątrobne ziele (fig.).

Przylatać, Przylatywać *dok.* Przylecieć; przyfruwać, na skrzydłach przybywać, przybiegać, przyjeżdżać szybko, pośpiesznie.

Przylądek, niewielki występ lądu, z jednej strony przylegający do lądu, a ze wszystkich innych oblany wodą, cypel (fig.).

Przylądować, przybić, przypłynąć do lądu, zawinąć do brzegu.

Przylec — *p.* Przylegać.

Przylecieć — *p.* Przylatać, Przylatywać.

Przylegać *dok.* Przylec, Przylegnąć, Przylgnąć; przypadać do zie-

mi, kłaść ś. na chwilę, na krótki wypoczynek; leżeć w bliskości czegoś, stykać ś. z czemś, przytykać do czegoś, graniczyć z czemś; **p.** do czegoś, przystawać szczelnie do czegoś, stykać ś. z czemś całą swą powierzchnią, leżeć gładko na czemś; przyczepiać ś., przywiązywać ś., sercem przypadać do kogoś, do czegoś.

Przyległość, położenie w bliskości czegoś, bliskie sąsiedztwo, przytykanie do czegoś; ziemia, las, folwark, majątek mniejszy, należący do drugiego większego i w bliskości jego położony, atynencja, przynależność: folwark z **p-ami;** okolica; *przen.*, to, co do czegoś należy, stanowi część jego składową; *przen.*, okoliczność, warunek, wzgląd uboczny.

Przyległy, w bliskości leżący, tuż obok położony, sąsiedni, pograniczny, pobliski, ościenny, stykający ś. z czemś; w *geom.*, **p-e** kąty = mające jedno ramię wspólne, a dwa pozostałe ramiona leżące na jednej linji prostej.

Przylegnąć — *p.* Przylegać.

Przylepeczka — *p.* Przylepka.

Przylepek, przylepienie.

Przylepiacz, człowiek, który coś przylepia.

Przylepiać *dok.* Przylepić; przytwierdzać zapomocą czegoś lepkiego, zwłaszcza kleju, przyklejać; unieruchomiać na pewnem miejscu, przytwierdzać, przykładać, przywiązywać, przytykać: **p.** ucho do drzwi = przykładać; stoi, siedzi jak **p-ony** = jak przykuty, bez ruchu; **p.** nazwę = nadawać; być **p-onym** do jakiejś sprawy = mieć w niej udział, odgrywać w niej jakąś rolę; **p. się,** przywierać, przylegać, przystawać, przylipać do czegoś, najczęściej zapomocą materji lepkiej, np. kleju, klajstru, wosku i t. p.; *przen.*, nie odstępować kogoś, przyczepiać ś. natrętnie.

Przylepiec, lepki plaster apteczny.

Przylepka, skrajna wypieczona kromka chleba, kształtu odcinka kuli; *przen.*, osoba miła, sympatyczna, umiejąca chwytać wszystkich za serce, podobająca ś. wszystkim, zwłaszcza kobieta a. dziecko, ulubienica a. ulubieniec, pieszczocha.

Przylepnia, roślina z rodziny przylepniowatych.

Przylepniowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Przylepny, lepiący ś., lepki, klejowaty; *przen.*, umiejący ś. przypochlebić, podobać ś. wszystkim, przymilający ś., kokieteryjny, przemiły.

Przylew, Przylewek, przylewanie, przylanie; to, co jest przylane do czegoś, przymieszka dolana.

Przylewać *dok.* Przylać; do płynu lejąc dodawać, dolewać czegoś.

Przyleżny *el.*, ściśle przylegający.

Przyleźć — *p.* Przylazić.

Przylga, wycięcie na obwodzie drzwi a. okna i ich futryny, stanowiące miejsce ścisłego przylegania ich między sobą.

Przylgliwy, z łatwością przylegający, lepki.

Przylgły, ten, który przylgnął.

Przylgnąć — *p.* Przylegać.

Przylipnąć *nied.* Przylipać; przylgnąć.

Przylistek, jeden z wyrostków listkowych, obejmujących nasadę liścia, przyrośniętych do ogonka liściowego a. łodygi (fig.).

Przylizywać *dok.* Przylizać; lizać zlekka; **p.** włosy = czesać je gładko; **p. się,** przymilać ś., przypochlebiać ś.; czesać ś. gładko.

Przylma, roślina z rodziny ożwiowatych.

Przylot, przyfrunięcie, przylatanie, przylecenie: **p.** ptaków.

Przylubować się, przymilić ś., przypodobać ś.

Przylukrować, oblać lukrem.

Przylutować, przymocować zapomocą lutowania.

Przyluźny, trochę za luźny.

Przyładować, przygotować.

Przyłamać — p. Przyłamywać.

Przyłamywać *dok.* Przyłamać; nadłamywać, odłamywać koniuszczek; **p. się,** ułamywać ś. na końcu, nadłamywać ś.

Przyłanek, niewielki łan.

Przyłapywać *dok.* Przyłapać; łapać, chwytać, przytrzymywać niespodziewającego ś., zachodzić znienacka; **p. się,** dawać ś. schwytać, złapać na gorącym uczynku; *przen.*, przeliczyć ś., przerachować ś., zawieść ś. w swoich nadziejach, zaplątywać ś. w zeznaniach, w kłamstwach.

Przyłaskawiać, obłaskawiać, oswajać; zniewalać, czynić przychylnym.

Przyłatać, przyszyć łaty; wyznaczać komuś a. czemuś stosowne miejsce wśród innych szczegółów; ni przypiął, ni **p-ał** = nie wiedzieć do czego to ma służyć, do czego to zastosować, coś bez sensu, bez związku.

Przyławek, stół a. ławka przy kramie do rozkładania towarów na pokaz.

Przyłazić *dok.* Przyleźć; przywlekać ś., czołgając ś., zbliżać ś. do kogoś, czegoś, przypełzać; *przen.*, przychodzić krokiem wolnym, ociężałym; nachodzić kogoś natrętnie.

Przyłączać *dok.* Przyłączyć; łącząc przydawać, dodawać, dołączać, pomnażać; **p.** zawojowany kraj do swego państwa; przyczyniać, posyłać razem z czemś, włączać: **p.** paczkę do listu; **p. się** do kogoś, do czegoś, łączyć ś. z kimś, z czemś, dołączać ś. do jakiegoś grona, towarzystwa, interesu i t. p.; przystawać, przystępować do kogoś, do czegoś, jednoczyć ś. z kimś, z czemś.

Przyłącze, Przyłączka, złączka dla przedmiotu przyłączanego.

Przyłączyć — *p.* Przyłączać.

Przyłbica, żelazna zapuszczana zasłona na czoło a. na twarz u hełmu (fig.); hełm z taką zasłoną; uchylić **p-y** = dać ś. poznać, zacząć działać otwarcie, jawnie, przestać kryć ś., odsłonić pseudonim; rodzaj mięczaka skamieniałego.

Przyłbicznik, płatnerz, wyrabiający przyłbice.

Przyłgiwać *dok.* Przyłgać; mieszać kłamstwo do prawdy; dokłamywać jeszcze; **p. się** komuś pochlebstwami, pozyskiwać sobie jego względy kłamstwami, wkradać ś. w jego łaski.

Przyłomek, odłamana część czegoś.

Przyłożyć — p. Przykładać.

Przyłucze, ozdoba, złożona z gzymsowatych łuczków we framugach drzwi i okien średniowiecznych.

Przyłuda, to, czem ś. kogoś przyłudza, ponęta, przynęta, powab, wdzięk, wabik.

Przyłudek, roślina z rodziny złożonych.

Przyłudny, powabny, wabny, ułudny, ponętny, pociągający.

Przyłudzać *dok.* Przyłudzić; nęcić, przynęcać, mamić, przywabiać, wabić; **p. się,** przymilać ś., przypochlebiać ś. komuś.

Przyłudzić — p. Przyłudzać.

Przylupać, więcej czegoś nałupać.

Przylysieć, nieco wylysieć.

Przymachać, przybiec szybko.

Przymaciczny, umieszczony w bliskości macicy.

Przymaczać *dok.* Przymoczyć; przykładać coś mokrego.

Przymaglować, nieco zmaglować, maglując, przygładzić.

Przymalować, więcej czegoś namalować; domalować coś na obrazie.

Przymamić, przywabić, przynęcić, przyłudzić.

Przymarły, ten, który przymarł.

Przymarszczać *dok.* Przymarszczyć; trochę marszczyć.

Przymartwiały, trochę zmartwiały.

Przymarzać (Przymar-zać), *dok.* Przymarznąć do czegoś; zlepiać ś., spajać ś. wskutek zastygnięcia, zamarznięcia części płynnych.

Przymarzać *dok.* Przymorzyć; morzyć głodem, nie dawać komuś jeść przez czas jakiś, nie dając komuś jeść, przyprawiać kogoś o schudnięcie.

Przymarznąć (przymar-znąć) — p. Przymarzać.

Przymaszczać *dok.* Przymaścić; dodawać tłustości, okraszać, omaszczać.

Przymaszerować, o wojsku: w marszu przyciągnąć; przyjść miarowym, powolnym krokiem; przybyć szybkim krokiem, nadejść.

Przymaścić — *p.* Przymaszczać.

Przymawiać *dok.* Przymówić; przymówki komuś robić, przycinać, docinać, przygryzać, dogryzać, dokuczać uszczypliwemi słowami, przyganiać; **p. się,** przydawać swoje zwięzłe uwagi o jakiejś sprawie, przekładać ustnie; **p. się** komuś o coś, domawiać ś., napomykać, natrącać zręcznie o swem życzeniu, żądać czegoś nie wprost; dopominać ś. nawiasem.

Przymazać, pomazać jeszcze więcej, pomazać trochę.

Przymącać *dok.* Przymącić; trochę mącić.

Przymądry, trochę zamądry, chytry.

Przymdławy, trochę za mdły.

Przymglić, przysłonić mgłą, osłonić zlekka czemś jakby mgłą.

Przymiarek, naddatek nad miarę, przydatek, przysypka, przylewka.

Przymiarka, przymierzenie ubrania jeszcze ostatecznie nie uszytego; ubranie, sfastrygowane tymczasowo dla przymierzenia.

Przymiatać *dok.* Przymieść; trochę wymiatać; przysuwać miotłą; domiatać, przyrzucać.

Przymiar, narzędzie różnego kształtu, do sprawdzania grubości drutu, blachy, dokładności gwintów i t. d.

Przymiąć, trochę pomiąć, przygnieść nieco.

Przymierać *dok.* Przymrzeć; ledwie nie umierać, tracić siły, zdrowie i życie przez niedostatek czegoś, cierpieć biedę, głód, obumierać: **p.** głodem a. z głodu.

Przymierzać *dok.* Przymierzyć; przekonywać ś. o wymiarach czegoś, porównywać jedno z drugiem co do wymiaru; kłaść na siebie dla przekonania ś., czy pasuje, czy dobrze leży; *przen.*, mierzyć, zamierzać ś., godzić na coś, celować, przykładać, przytykać dla postrachu, dla groźby; **p.** dokądś = starać ś. dojść, dosięgnąć dokądś, wybierać ś. dokądś, dążyć, prężyć ś., rozpędzać ś. do skoku; robić coś na próbę, doświadczać, próbować czegoś dla przekonania ś., czy tak jest w istocie; nie uwierzy, aż **p-y** = aż ś. na sobie samym nie przekona; nie **p-ając** = przepraszając za porównanie, za niestosowne wyrażenie ś., z przeproszeniem.

Przymierzchnąć, ściemnieć.

Przymierze, umowa, zgoda między państwami co do wspólnej obrony a. napaści, sojusz, aljans, koalicja, liga; traktat, akt ugody, umowy między państwami, tymczasowy pokój, rozejm, zawieszenie broni; *przen.*, **p.** małżeńskie = związek małżeński; testament, zakon: księgi starego i nowego **p-a** = Biblja; Arka **p-a** = święta skrzynia u starożytnych Hebrejów, w której złożone były tablice przykazań Boskich.

Przymierzeniec — *p.* Sprzymierzeniec.

Przymierzić (Przymier-zić), komuś coś trochę obmierzić, uczynić nieco wstrętnym.

Przymierzyć — *p.* Przymierzać; łączyć, wiązać przymierzem; **p. się,** sprzymierzać ś., zawierać przymierze z kimś.

Przymiesić, więcej czegoś umiesić, ugnieść.

Przymieszać, domieszać, dodać, dolać, przydać, przysypać mieszając; **p. się,** zmieszać ś. z czemś, dołączyć ś. do czegoś, jako dodatek; *przen.*, **p. się** do czegoś, wmieszać ś., zamącić, zakłócić coś, przyplątać ś. do czegoś.

Przymieszanie, przymieszka.

Przymieszka, to, co przymieszano do czegoś, przydatek domieszany; ciało obce, przymieszane do innego, ale nie połączone z niem chemicznie.

Przymieszywać — *p.* Przymieszać.

Przymieść — *p.* Przymiatać.

Przymiękki, trochę za miękki; zbyt łagodny.

Przymilać *dok.* Przymilić; robić miłym, przyjemnym, wdzięczyć, umilać, upiększać, aby ś. komuś podobało; **p. się,** starać ś. komuś podobać, przypochlebiać mu ś., zalecać ś., mizdrzyć ś., umizgać ś.

Przymilatka, roślina z rodziny trędownikowatych.

Przymilenie, uczynienie milszem, upiększenie, ozdobienie; przymilanie ś., pieszczota, kares, umizganie ś., mizdrzenie ś.

Przymilić — *p.* Przymilać.

Przymilknąć, umilknąć, zamilknąć, przestać odzywać ś. na czas jakiś, uciichnąć, przycichnąć.

Przymilnia, roślina z rodziny psiankowatych.

Przymilny, umiejący podobać ś., przypochlebny, wdzięczny.

Przymiot, cecha niestała przedmiotu, cecha przypadkowa, właściwość, własność, przypadłość: dobry **p.** = zaleta, dobra, dodatnia strona; zły **p.** = wada, przywara, zła, ujemna strona; istotna, stała, przyrodzona cecha osoby a. przedmiotu; wada, nałóg, przywara, zła namiętność, słabość; syfilis, kiła, franca, francuska choroba.

Przymiotnik *gram.*, część mowy odmienna, wyrażająca cechę, przymiot osoby a. przedmiotu.

Przymiotno, roślina z rodziny złożonych, przymiotnik, przymiotowe ziele.

Przymiotny, odnoszący ś. do przymiotu, wyrażający przymiot, cechę, właściwość, zaletę; wyrażający ś. przymiotnikiem, mający formę a. znaczenie przymiotnika.

Przymiotowość, to, co stanowi przymiot, własność osoby a. rzeczy.

Przymiotowy, obejmujący w sobie przymiot, należący do przymiotu, jakościowy.

Przymizernieć, stać ś. mizerniejszym, stracić na cerze.

Przymizgi, przymilanie ś., przypochlebianie ś.

Przymknąć — *p.* Przymykać.

Przymknięty, Przymkniony, którego przymknięto, który ś. przymknął, przysłoniony.

Przymleć, mieląc dodać do już umielonego, domleć.

Przymłodnieć, trochę odmłodnieć.

Przymłócić, jeszcze trochę namłócić; zmłócić z grubsza.

Przymnażać *dok.* Przymnożyć; przyczyniać, dodawać; przydawać, przysparzać, przykładać czegoś więcej, zwiększać.

Przymnożyciel, człowiek, który przymnaża coś.

Przymnożyć — *p.* Przymnażać.

Przymocować, przytwierdzić mocno, przykrępować, przywiązać, przybić.

Przymoczka, okład mokry.

Przymoczyć — *p.* Przymaczać; zwilżyć, zmoczyć.

Przymorek, niewielki pomór.

Przymorski, położony przy morzu, nadmorski.

Przymorze, kraina nadmorska, wybrzeże morza.

Przymorzyć — *p.* Przymarzać.

Przymost, przednia część mostu.

Przymostek, niewielki mostek poboczny.

Przymotać, motając dodać coś do rzeczy już namotanej.

Przymowa, przymówienie ś., wzmianka nawiasowa, upomnienie ś. delikatne.

Przymówić — *p.* Przymawiać.

Przymówienie, to, co powiedziano jako przydatek do czyjejś mowy, uwaga, komentarz; **p. się,** delikatne żądanie czegoś, delikatne upominanie ś. o coś.

Przymówka, przymówienie ś. wzmianka nawiasowa, upominanie ś. delikatne; nagana, przygana, słówko uszczypliwe, przytyk, docinek, przygryzka.

Przymówny, umiejący ś. przymówić, upomnieć ś., interesowny.

Przymraczać *dok.* Przymroczyć; mroczniejszym, ciemniejszym czynić, zaćmiewać, przyćmiewać, otaczać mrokiem; *przen.*, czynić mniej ostrym, osłabiać, przytępiać; *przen.*, nachmurzać, zasępiać.

Przymrocze, brzask, przedświt; zmrok, zmierzch.

Przymrok, Przymroka — *p.* Przymrocze.

Przymrozek, niewielki mróz; szron, sadź.

Przymrozić, trochę zmrozić.

Przymrozkowaty, obfity w przymrozki, trochę mroźny.

Przymrugiwać, mrugać raz po raz, potakiwać mruganiem.

Przymrukiwać *dok.* Przymruknąć; wtórować mruczeniem mruczącemu; mruczeć raz po raz.

Przymrużać *dok.* Przymrużyć; przymykać (oczy, powieki), przysłaniać nieco oczy powiekami; **p. się,**

przymykać ś., przysłaniać ś., zamykać ś. w części (o oczach).

Przymrzeć — *p.* Przymierać.

Przymszały, nieco mchem obrosły.

Przymulać *dok.* Przymulić; nanieść więcej mułu, nanosząc muł, przyczyniać gruntu, brzegu; zarzucać naniesionym mułem, przykrywać mułem, zamulać.

Przymundurek, odzienie potrzebne przy mundurze, bielizna, obuwie i t. p.

Przymurek, Przymur, to, co przymurowano, mały mur przy większym murze, przedmurze małe, dodatek z muru (fig.); mur poprzeczny, umacniający mur główny w fortyfikacjach fortecznych.

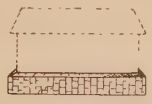

Przymurować, przedłużyć mur, przybudować murując, wybudować coś z muru przy drugim murze.

Przymurze, miejsce przy murze, podmurze zamurze; plac otaczający mury miasta.

Przymus, przymuszenie, zniewolenie, mus, przyniewolenie; konieczność; przemoc, gwałt, poparta siłą wola, kierująca czynami innych ludzi; **p.** osobisty, pozbawienie kogoś swobody w celu wymuszenia czegoś.

Przymusiciel, ten, który przymusza kogoś, przyniewala do czegoś.

Przymusić — *p.* Przymuszać.

Przymuskiwać *dok.* Przymuskać, Przymusnąć; ręką gładzić, wygładzać muskając, gładząc przyciskać, przypłaszczać; przyczesywać gładko; *przen.*, przytłumiać, ugłaskiwać, zażegnywać na czas jakiś.

Przymusowo *przysł.*, z przymusu, z konieczności, gwałtem, pod przemocą.

Przymusowy, dokonywany pod przymusem, pod przemocą, niedobrowolny, konieczny, musowy; taki, na którego wywierają gwałt, czyniący coś pod przymusem.

Przymuszać *dok.* Przymusić; sprawiać, żeby ktoś robił coś mimo swej woli, gwałcić jego wolę, zmuszać; zniewalać, przyniewalać; **p. się** do czegoś = gwałt sobie zadawać, żeby zrobić coś wbrew woli, przekonaniom, upodobaniom; krępować ś., ceremonjować ś., ambarasować się.

Przymuszony, zmuszony, przyniewolony, wymuszony, niedobrowolny, niewłasnowolny; nienaturalny, sztuczny, przesadnie wytworny, wyszukany.

Przymyk, listwa na krawędzi jednego ze skrzydeł okna lub drzwi, zakrywająca szparę przy ich zetknięciu się (fig.).

Przymykać *dok.* Przymknąć; przykładać, przystawiać, przysadzać, przysuwać; zamykać niezupełnie, nieco przywierać, zostawiać nawpół uchylone, rozchylone: **p.** drzwi, okno, usta, oczy; **p. się,** niezupełnie ś. zamykać; przybliżać ś. sunąc ś., przysuwać ś., podchodzić, przypełzać.

Przymykalny, dający ś. przymykać.

Przynabywać *dok.* Przynabyć; więcej jeszcze nabywać, dokupywać.

Przynaglać *dok.* Przynaglić; zniewalać, skłaniać do pośpiechu, naglić, popędzać, napędzać, zmuszać do szybkiej roboty, decyzji i t. p., pilić kogoś; nacierać na kogoś, przyśpieszać.

Przynająć — *p.* Przynajmować.

Przynajmniej *przysł.*, choć, chociaż, ostatecznie; conajmniej, jeśli nie można więcej, jeśli nie można inaczej.

Przynajmować *dok.* Przynająć; najmując, dodawać do już najętego, donajmować.

Przynależeć komuś, należeć ś. komuś; należeć do kogoś, być jego własnością, z prawa mu przypadać, przysługiwać mu; przystawać, być odpowiednim, właściwym: **p-y** = przystoi, wypada, należy, uchodzi, godzi ś.; **p.** do czegoś, być czyjąś powinnością, być przywiązanym do czegoś, stanowić czegoś nieodzowną cząstkę, stałą cechę; **p. się,** należeć ś., prawnie przysługiwać.

Przynależnie *przysł.*, należnie, właściwie.

Przynależność, należytość, przyległość; właściwość, kompetencja: **p.** sądu; w *lm.*, **p-ci** = wszystko to, co do czegoś należy, co ś. na coś składa.

Przynależny, Przynależyty, należący, należny; odpowiedni, przyzwoity, właściwy, słuszny, stosowny; należący do czegoś; stanowiący jego część składową, odnośny; podległy, zawisły, poddany.

Przynależytość — *p.* Przynależność.

Przynależyty — *p.* Przynależny.

Przynercze, nadnercze, tkanki, otaczające nerkę.

Przynereczny, Przynerkowy, umieszczony przy nerkach.

Przynęcać *dok.* Przynęcić; wabić, nęcić, mamić, przyłudzać.

Przynękać, nieco znękać, zmęczyć, zgnębić.

Przynęta, to, czem ś. kogoś a. coś zwabia, wab, wabik; *przen.*, powab, urok, czar, ponęta.

Przynętne (-ego), to, co ś. kładzie w sidłach, w pułapkach, przyczepia do wędek dla przynęcenia zwierzyny, wabik.

Przynętny nęcący, ponętny, powabny, uroczy.

Przynieść — *p.* Przynosić.

Przyniewalać *dok.* Przyniewolić; zmuszać, przymuszać kogoś do zrobienia czegoś wbrew jego woli, gwałcić czyjąś wolę.

Przyniewolny, niedobrowolny.

Przyniszczeć, trochę ś. zniszczyć, zbiedniec.

Przyniszczyć, trochę zniszczyć.

Przynitować, przymocować, przybić, przytwierdzić nitami.

Przynosić *dok.* Przynieść; nieść coś dokądś, niosąc coś, przybywać na pewne miejsce, przychodzić z czemś, zanosić; przywozić, niosąc coś, dostarczać; przyprowadzać, przyganiać, przypędzać: co cię tu przyniosło? = skąd ś. tu wziąłeś; *przen.*, dawać, dostarczać, powodować, pociągać za sobą, sprowadzać coś: **p.** komuś chlubę, hańbę, ulgę, osłodę, pociechę, smutek, pożytek, chwałę, ujmę, zaszczyt, szkodę, stratę, zysk, dochód, procent; zgryzotę, zmartwienie i t. d.; **p.** komuś jakąś wiadomość = zwiastować; **p.** w ofierze= składać w ofierze, ofiarowywać, poświęcać; **p.** coś mężowi w posagu= dawać; wiele ten majątek **p-i**?=ile daje dochodu?; **p.** sobie jakieś imię = urodzić ś. w dzień jakiegoś świętego; zobaczymy, co nam dzień jutrzejszy przyniesie = jakie nam da zmiany; mówi, co mu ślina do ust przyniesie=co mu na myśl przyjdzie.

Przynozdrzowy, umieszczony w bliskości nozdrzy.

Przynucać, przyśpiewywać, wtórować śpiewem.

Przynuka *ros.*, przymus, konieczność, przymuszenie, zniewolenie, zachęta do pośpiechu; gorliwe zapraszanie gości do jedzenia i picia.

Przyobiecywać *dok.* Przyobiecać; przyrzekać, obiecywać.

Przyoblec — *p.* Przyoblekać.

Przyobleczenie (się), dokonana czynność przyoblekania (ś.); odzież, ubranie, suknia.

Przyoblekać *dok.* Przyoblec; kłaść coś na kogoś dla okrycia go, przyodziewać kogoś w coś, przybierać; **p.** a. **p. się,** przybierać ś., przywdziewać coś na siebie; *przen.*, **p. się** w cierpliwość, w hart, w męstwo, w odwagę = uzbrajać ś.

Przyoblóczyć — *p.* Przyoblekać.

Przyobuwać *dok.* Przyobuć; wkładać komuś obuwie, opatrywać w obuwie; *przen.*, zaopatrywać, wyposażać; **p.** a. **p. się,** wdziewać sobie obuwie.

Przyobuty, który wdział obuwie.

Przyodbytniczy, umieszczony w bliskości odbytnicy.

Przyodziać — *p.* Przyodziewać.

Przyodziewać *dok.* Przyodziać; wkładać na kogoś odzienie dla okrycia go, przyoblekać, ubierać kogoś; dawać komuś stale na ubranie, sprawiać mu ubranie; przykrywać, okrywać, nakrywać kogoś, coś czemś; **p. się,** kłaść na siebie ubranie, ubierać ś., ogarniać ś., przyoblekać ś., okrywać ś.

Przyodziewek, Przyodzienie, odzienie, odzież, ubranie, szaty, suknie, garderoba; nakrycie, przykrycie, pokrycie.

Przyogarnąć kogoś, zaopatrzyć go w ubranie, sprawić mu odzież; **p. się**, zaopatrzyć ś. w ubranie, sprawić sobie odzienie, ogarnąć ś., oporządzić ś.

Przyokapowy, umieszczony przy okapie dachowym.

Przyokopowy, umieszczony w bliskości okopów.

Przyorywać *dok.* Przyorać; trochę jeszcze orać; orząc przykrywać, przysypywać ziemią; oraniem przyłączać, przyczyniać oraniem.

Przyostry, nieco ostry; nadto surowy.

Przyoszczędzać, trochę zaoszczędzać, ciułać.

Przyozdabiać (się), *dok.* Przyozdobić (się); upiększać (ś.) ozdobami, przybierać (ś.), ukraszać (ś.), ozdabiać (ś.).

Przypadać *dok.* Przypaść; padać, upadać przy czemś, do czegoś, rzucać ś. do czegoś, upadłszy, przylegać do czegoś; przytulać ś.; przyciskać ś. do czegoś, przysiadać, przyczajać ś.; przybiegać, przylatywać, podbiegać, zbliżać ś. pędem, podchodzić; ukrywać ś. gdzieś, zasiadać w ukryciu; zdarzać ś., wydarzać ś., wypadać, przytrafiać ś.; ziszczać ś., urzeczywistniać ś., zaczynać ś., wszczynać ś., mieć miejsce: na mnie **p-a** kolej = nadchodzi; Wielkanoc w tym roku **p-a** w dniu...; na dziś **p-a** termin płatności weksłu, panowanie tego króla **p-a** na wiek X-ty, **p-a** jarmark, odpust i t. d.; **p.** na kogoś, coś=dostawać ś. komuś w udziale, przechodzić na kogoś, wypadać na kogoś; być w sam raz, pasować, dogadzać, odpowiednim ś. okazywać, stosować ś.; **p.** komuś do serca, do gustu = podobać ś., trafiać do serca; jeszcze więcej spaść (o śniegu, o deszczu).

Przypadek, to, co ś. nagle, niespodzianie zdarzyło; zdarzenie, wypadek, trafunek, zbieg okoliczności, zrządzenie losu, okoliczność, raz; los szczęścia, traf: spuścić ś. na **p.**; przygoda, awantura, wydarzenie: szczęśliwy, smutny, nieszczęśliwy **p.**; w *lm.*, dzieje, przygody życia; w *gram.*, jedna z form deklinacji imion, wyrażająca pewien stosunek między osobami a przedmiotami: odmieniać przez liczby i **p-i** = deklinować; w każdym **p-u** = w każdym razie, bądź co bądź; w **p-u**, gdyby = w razie, gdyby; w *medyc.*, objaw, symptom choroby; **p-em,** *przysł.*, przypadkowo, nieumyślnie, czasem, czasami, broń Boże!

Przypadkować *gram.*, deklinować, odmieniać przez przypadki.

Przypadkowo *przysł.*, wypadkiem, przypadkiem, trafunkiem, nie spodziewając ś.

Przypadkowość, trafunkowość, przygodność, wypadkowość, zdarzanie ś.

Przypadkowy, wypadkowy, trafunkowy, przygodny, nieumyślny.

Przypadłość, to, co jest rezultatem przypadku, trafu, trafunkowość; przygodność; część, przypadająca na kogoś, cząstka, dział, udział; objaw chorobliwy, choroba, niedomaganie, zasłabnięcie, niedyspozycja; — *p.* Przypadek.

Przypadły, Przypadkowy, przypadający w udziale, w spadku, należny; wydarzony, zdarzający ś., wynikły z trafu; ten, który przypadł, upadł pod czemś; ten, na którego coś upadło, przysypany czemś, przyprószony; przypadkowy, wypadkowy.

Przypadnąć — *p.* Przypaść.

Przypadzisty, stromy, spadzisty; obfitujący w deszcze: rok **p.**, lato **p-e.**

Przypajać *dok.* Przypoić; spajać, zespalać, łączyć, przywiązywać, przypinać, przyczepiać; **p. się,** chwytać ś. mocno czegoś, uczepiać ś., przystawać, przypinać ś.; trochę dopajać.

Przypalać *dok.* Przypalić; przypiekać, przyżegać, palić trochę; przydymiać, przyswędzać; opalać, palić z wierzchu, spalać powierzchnię czegoś; *przen.*, prażyć, dopiekać, dokuczać gorącem; **p. się,** przypiekać ś., przyżegać ś., palić ś. nieco; przyswędzać ś., przydymiać ś.; opalać ś, nabierać zdrowej cery pod działaniem słońca i wiatru.

Przypalić — *p.* Przypalać.

Przyparadować, przybyć w sposób paradny, przybyć z paradą.

Przyparcie *rzecz.* od Przyprzeć.

Przyparować *gwar.* przybyć pędem.

Przypasać *dok.* Przypaść; pozwalając bydłu zjeść, zniszczyć trochę zboża od brzegu pola.

Przypasać — *p.* Przypasywać; ubrać ś. w pas, nałożyć pas na siebie, przymocować pasem, dołączyć do pasa.

Przypaska, sprzączka, klamerka.

Przypasować — *p.* Przypasowywać.

Przypasowywać *dok.* Przypasować; zrobić tak, aby jedno szczelnie przystawało do drugiego, dopasowywać, przystosowywać.

Przypasywać *dok.* Przypasać; pasem przypinać, przywiązywać w pasie.

Przypaść — *p.* Przypadać.

Przypaść — *p.* Przypasać.

Przypatrywać się *dok.* Przypatrzeć ś., Przypatrzyć ś.; uważnie patrzeć na kogoś, coś, przyglądać ś. komuś, czemuś, rozeznawać kogoś, coś, zatrzymywać na nim wzrok przez pewien czas, spoglądać bliżej.

Przypchnąć, Przypchać — *p.* Przypychać.

Przypełzać *dok.* Przypełznąć; pełznąc zbliżać ś., przysuwać ś., podkradać ś.

Przypełzły, przyblakły.

Przypełznąć — *p.* Przypełzać; o kolorze: stracić nieco na jaskrawości, przypłowieć, zblaknąć nieco, przyburzeć.

Przypęcherzowy, umieszczony przy pęcherzu.

Przypędzać *dok.* Przypędzić; pędzić do jakiegoś miejsca, przyganiać; *przen.*, przymuszać, zmuszać, przynaglać, zniewalać.

Przypędzić — *p.* Przypędzać; przybyć pędem.

Przypępkowy, umieszczony w bliskości pępka.

Przypętać, trochę spętać, przyplątać, przysypłać.

Przypiąć — *p.* Przypinać.

Przypić — *p.* Przypijać.

Przypiec — *p.* Przypiekać.

Przypiecek, cokół, ławka naokoło pieca, na której ludzie siedzą i grzeją ś.

Przypieczętować, pieczęć do czegoś przyłożyć, pieczęcią coś przycisnąć; zatwierdzić, zakończyć coś ostatecznie: **p.** zgodę ucztą; **p.** coś życiem = życie za coś poświęcić, oddać w ofierze, przypłacić życiem, odpokutować coś.

Przypiekać *dok.* Przypiec; piec, spalać po wierzchu, przyżegać, przypalać; przyrumieniać, opiekać (o potrawie); prażyć, przypalać, parzyć, dokuczać gorącem; *przen.*, dokuczać, naprzykrzać ś., dawać ś. we znaki; cierpieć, dręczyć ś.; **p.** włosy = fryzować je gorącem żelazkiem; **p.** ranę = kauteryzować; **p-lo** to na nim = została ś. na nim ta wina, pamięć o niej została; **p. się,** spiekać ś. po wierzchu, opiekać ś., przyrumieniać ś.; przywierać, przystawać do naczynia.

Przypiekanka, grzanka w potrawach.

Przypiekany, przyrządzony zapomocą przypiekania, pieczenia.

Przypiekło, Przypiekle, wejście do piekła, otchłań piekielna.

Przypielać *dok.* Przypleć; trochę wypielać, opielać z grubsza.

Przypieprzyć, trochę opieprzyć, przyprawić nieco pieprzem; dosypać, dodać pieprzu.

Przypierać *dok.* Przyprzeć; przygniatać, przyciskać; **p.** kogoś, znaglać go, zmuszać, przyniewalać, przyciskać; opierać coś o coś, przysuwać, przystawiać, przysłaniać jedną rzecz do drugiej, graniczyć, przytykać, dotykać: **p.** kogoś do muru = stawiać w położeniu bez wyjścia, zmuszać do powiedzenia a. zrobienia czegoś wbrew woli; przyparło go = ma pilną potrzebę naturalną; **p. się,** być opartym, opierać ś. o coś, przyciskać ś. do czegoś.

Przypierzać *dok.* Przypierzyć; pierzem, piórami przyozdabiać, upierzać gwoli ozdobie.

Przypiększać *dok.* Przypiększyć; dodawać ozdób, upiększeń, przykrasać, przyozdabiać; **p. się,** ozdabiać ś. jeszcze więcej.

Przypiętrze, platforma w klatce

schodowej między piętrami, przy zakręcie schodów, podest (fig.).

Przypijać *dok.* Przypić; pić do kogoś, w czyjeś ręce; **p. się,** wpijać ś. w coś, przyczepiać ś. do kogoś, czegoś zębami, kleszczami i t. p.

Przypikować, przyszyć zapomocą pikowania; więcej jeszcze wypikować.

Przypilać *dok.* Przypilić; doglądać, przypilnowywać, zmuszać, pobudzać do pośpiechu, znaglać; **p-iło** mu = pilno mu było.

Przypilić — *p.* Przypilać.

Przypilnować — *p.* Przypilnowywać; **p.** kogoś = złapać go na gorącym uczynku.

Przypilnowywać *dok.* Przypilnować; dozorować kogoś, czegoś, pilnować, baczyć na kogoś, coś, czuwać nad wykonaniem czegoś, doglądać kogoś, czegoś; **p. się,** mieć ś. na baczności, na ostrożności, nie opuszczać sposobności.

Przypiłować, trochę spiłować, odpiłować w końcu, przytrzeć piłką, pilnikiem.

Przypinać *dok.* Przypiąć; przyszpilać, przytwierdzać, przyczepiać coś do czegoś szpilką, sprzączką i t. p.; *przen.,* przymuszać kogoś, przyniewalać, przynaglać, znaglać; **p.** włosy = upinać; **p.** koniowi popręg = ściągać; *przen.,* **p.** komuś popręgu = powściągać, ukracać, hamować kogoś, uciskać kogoś; **p.** komuś rogi = romansować z jego żoną; ni przypiął, ni przylatał = nie wiedzieć, co to ma znaczyć, do czego ma służyć, coś ni w pięć, ni w dziewięć, bez sensu, bez związku; przypiął kwiatek do kożucha=jedno do drugiego nie pasuje; przypiąć komuś łatkę = żart uszczypliwy komuś powiedzieć, odezwać ś. o nim złośliwie; **p. się,** mocno ś. do czegoś przyczepiać, uczepiać ś., przypijać ś.; *przen.,* opierać ś. o coś, sięgać czegoś (fig.).

Przypinka, sprzączka, haftka, spinka (fig.); to, co przypięte dla ozdoby, ozdóbka.

Przypis, poświęcenie, ofiarowanie komuś swego dzieła (naukowego a. literackiego); przypisanie, dedykacja — *p.* Przypisek.

Przypisać — *p.* Przypisywać.

Przypisek, uwaga, nota u dołu stronicy, na końcu rozdziału a. na końcu dzieła, komentarz, objaśnienie; uwaga, dopisanie na końcu listu, post-scriptum.

Przypisny, odnoszący ś. do przypisu, dedykacyjny; dodany do głównego; dopisany, dodatkowy; **p-e** linje w nutach muzycznych = dodane górne i dolne.

Przypisywać *dok.* Przypisać; pisząc, dodawać coś do jakiegoś pisma, dopisywać, robić przypisek: **p.** pozycję do rachunku, **p.** kogoś na listę: wpisać dodatkowo do osób już zapisanych, **p.** coś na czyjś dochód, dobro, rachunek; dedykować, poświęcać, ofiarowywać: **p.** komuś swe dzieło naukowe a. literackie; **p.** komuś coś = czynić go winnym czegoś, mieć komuś coś za winę a. zasługę, poczytywać komuś za dobre a. złe; **p. się,** robić przypisek, dopisywać uwagę, adnotację na końcu listu, zwłaszcza cudzego; dołączać ś. do czegoś, chcieć należeć do czegoś.

Przypitka, Przypiwek, zwracanie ś do kogoś przy piciu z zachętą, by i on wypił.

Przypitrasić, przyrządzić niedbale jakąś potrawę.

Przypka, szczypta.

Przyplaskiwać *dok.* Przyplasnąć; uderzać, upadać z napłask, przypłaszczać.

Przyplatać, pleść jeszcze, doplatać, plotąc dołączać.

Przyplątać — *p.* Przyplątywać.

Przyplątywać *dok.* Przyplątać; dodawać, dołączać plącząc, wplątywać; *przen.,* przyczepiać, dodawać, dokładać; **p. się,** zaplątywać ś., przyłączać ś.; *przen.,* przyczepiać ś. do kogoś, nie odstępować go; przyłączać ś. do kogoś, przyczepiać ś. do kogoś, przychodzić niewiadomo skąd: do błonicy przyplątało ś. zapalenie oskrzeli.

Przypleć — *p.* Przypielać.

Przypleniać *dok.* Przyplenić; powiększać przez rozmnażanie, przymnażać, przypładzać; *przen.,* dodawać, przydawać.

Przypleść — *p.* Przyplatać.

Przypleśnieć, trochę spleśnieć.

Przyplacać *dok.* Przyplacić; dopłacać, płacąc dokładać; cierpieć, pokutować za coś: **p.** coś zdrowiem, gardłem, życiem i t. p.

Przypładzać *dok.* Przypłodzić; płodu przyczyniać, przymnażać; **p. się,** pomnażać ś. przez płodzenie, przez wydawanie na świat potomstwa, rozmnażać ś.

Przyplaski, trochę płaski.

Przyplaszczać, nadawać kształt bardziej płaski, czyniąc trochę płaskim, przyciskając, spłaszczać z wierzchu.

Przyplawiać *dok.* Przyplawić; dostarczać, dowozić drogą wodną, spławiać dokądś; **p. się,** przypływać, przybywać wodą.

Przyplodek, młode zwierzęta domowe, niedawno urodzone, pomnażające stado, przychówek, przychowek; *żart.,* dzieci, potomstwo, progenitura; dziecko nieprawego łoża, bękart, bastard; *przen.,* dochód, lichwa, procent.

Przyplodzić — *p.* Przypładzać.

Przyplowiały, nieco spłowiały.

Przyplowieć, nieco spłowieć.

Przypłynąć — *p.* Przypływać.

Przypływ, przypłynięcie, napłynięcie, napływ: **p.** krwi do głowy, pieniędzy do kasy; **p.** morza=podnoszenie ś. poziomu wód morskich dwukrotnie podczas doby, wskutek przyciągania, wywieranego przez księżyc; rzeka, strumień, wpadający do innej rzeki a. strumienia, dopływ.

Przypływać *dok.* Przypłynąć; wodą przyjeżdżać, wpław przybywać; przybijać do lądu, zawijać do brzegu; *przen.,* nadchodzić, zjawiać ś., przybywać: gotówka przypłynęła; coś mu przypłynęło do głowy= strzeliło, przyszło do głowy; ślina **p-nęła** = zebrała ś.

Przypływowy, odnoszący ś. do przypływu.

Przypochlebiać *dok.* Przypochlebić; pochlebiać komuś, łechtać miłe jego próżność; **p. ś.,** starać ś. pochlebstwem przypodobać komuś.

Przypochlebnik, pochlebca.

Przypochlebność, umiejętność zręcznego pochlebiania komuś, przypodobania mu ś.

Przypochlebny, umiejący ś. przypodobać, pochlebić komuś.

Przypodobać się, starać ś. podobać komuś; przypochlebić ś. komuś, ująć go za serce.

Przypodobniać *dok.* Przypodobnić; tworzyć, kształtować coś na podobieństwo czegoś, podobnym czynić; upodobniać; porównywać, przyrównywać, stosować do czegoś; **p. się,** stawać ś. podobnym, upodobniać ś.; przyrównywać ś., stosować ś. do czegoś.

Przypodobny, trochę podobny.

Przypoić — *p.* Przypajać.

Przypolerować, wypolerować nieco; jeszcze raz lepiej wypolerować; przygładzić zapomocą polerowania.

Przypoliturować, zapoliturować.

Przypołudnica, widmo kobiety, czarownica, wiedźma.

Przypołudnie, pora około południa a. w samo południe.

Przypołudnik, roślina z rodziny przypołudnikowatych, południk, włóknik, figówka (fig.).

Przypołudnikowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Przypołudniowy, Przypołudni, przypadający około południa.

Przypominacz, człowiek, który drugiemu coś przypomina; zegar, przypominający porę, kiedy trzeba dać choremu lekarstwo; monitor.

Przypominać *dok.* Przypomnieć; przywodzić na pamięć, odnawiać w pamięci; napomykać, natrącać, zwracać komuś uwagę na coś; być podobnym do kogoś, czegoś, z powierzchowności; **p. się,** przychodzić

na pamięć, odnawiać ś. w pamięci; przypominać o swojej osobie, o swojej prośbie i t. p.; dawać znać o sobie, dawać ś. poznać; odbijać ś., wywoływać czkawkę (o nie strawionem jedzeniu w żołądku).

Przypominalny, dający się przypominać, służący do przypominania.

Przypominek, pamiątka, upominek dla zachowania kogoś w pamięci; w *lm.* **p-i,** ogłaszanie przez księdza nazwisk osób zmarłych z poleceniem, by wierni za ich dusze mówili pacierze; takież ogłoszenie o zgubionych rzeczach a. innej jakiejś wiadomości.

Przypominka, wzmianka, przypomnienie, aluzja, przymówienie ś.

Przypomnieć — *p.* Przypominać.

Przypomnienie, przywiedzenie na pamięć, napomnienie, zwrócenie uwagi, wspomnienie.

Przypor, Przypór, przypieranie, przyparcie; wzniesienie skalne, przylegające do zbocza góry.

Przypora, wyskok muru, rodzaj podpory, słupa, wmurowanego w ścianę, słup podporowy.

Przyporny, Przyporowy, odnoszący ś. do przyporu a. przypory.

Przyporuczać, poruczać, oddawać w opiekę, pod dozór, polecać.

Przyporządzać *dok.* Przyporządzić; przygotowywać, przyrządzać.

Przyporzysko *gwar.,* ostoja, schronienie, oparcie, przytulisko, przytułek.

Przyposażny, dodany do posagu.

Przypościełać, słać przy czemś, dodawać pościeli, nakrywać czemś, służącem do posłania.

Przypowiastka *zdr.* od Przypowieść.

Przypowiedni, Przypowiedny list =zawiadomienie urzędowe, nominacja formalna na piśmie; pismo, wydane przez króla a. na mocy uchwały sejmowej, zezwalające a. rozkazujące komuś werbować żołnierzy pod chorągiew, list. werbowniczy: rozsyłać listy **p-ie** = powoływać pod broń; świadectwo rzemieślnicze, patent.

Przypowiedź, zapowiedź.

Przypowieść, przysłowie, zdanie moralne, sentencja, maksyma; utwór literacki alegoryczny, zawierający głęboką i szczytną myśl moralną, parabola, podobieństwo.

Przypozew, powtórny pozew czyli wezwanie do sądu, pozew, wyrażający przywołanie do innej instancji.

Przypozywać *dok.* Przypozwać; pozywać kogoś do sądu, pozywać kogoś do innej instancji; pozywać kogoś, jako wspólnika obwinionego.

Przypożyczać *dok.* Przypożyczyć; więcej jeszcze pożyczać, brać większą jeszcze pożyczkę, dopożyczać; pożyczać, gdy swojego jest za mało.

Przypór — *p.* Przypor.

Przypóźnić się, trochę ś. spóźnić.

Przypóźno, Przypóźniej *przysł.,* nieco zapóźno.

Przypóźny, trochę zapóźny.

Przypracować, popracować usilnie nad czemś, przyłożyć do czegoś pracy.

Przyprasowywać *dok.* Przyprasować; przypłaszczać, przygładzać, wygładzać żelazkiem a. prasą.

Przyprawa, przyrządzenie, przygotowanie, przyprawienie; wyrób, preparacja, fabrykacja; to, czem ś. coś przyprawia, co ś. dodaje do czegoś, jako niezbędne uzupełnienie, dodatek, zaprawa, okrasa: **p.** do potraw; głód jest najlepszą **p-ą** = głodnemu wszystko smakuje; coś przyprawionego; preparat: **p.** do twarzy = bielidło, **p.** do podłóg, do glazurowania butów i t. p.; *przen.,* ozdoba, przykrasa; środek, dodany do lekarstwa dla poprawienia jego smaku; **p.** żelaza, miedzi= przymieszka; **p-y** żołnierskie=ćwiczenia, musztra; **p-y** forteczne = fortyfikacje; **p.** koronacyjne = regalja; **p.** żelaza, stali = hartowanie ich.

Przyprawiać *dok.* Przyprawić; przystawiać, przyklejać, przytwierdzać, przymocowywać, przysztukowywać, przyczepiać: **p.** sobie wąsy, brodę, **p.** mężowi rogi = zdradzać go a. romansować z jego żoną; doprawiać, zaprawiać, dodawać coś dla smaku; **p.** kogoś o coś: narażać kogoś na coś; przywodzić, doprowadzać kogoś do czegoś: **p.** kogoś o stratę, o zmartwienie, o śmierć, o chorobę; **p. się,** narażać ś. na coś, nabawiać **ś. czegoś,** dochodzić do czegoś.

Przyprawny, przyprawiony; nieprawdziwy, sztuczny, nieprzyrodzony, nienaturalny; **p.** warkocz, **p-e** zęby, wąsy; *przen.,* przesadny, pretensjonalny, wytworny, wykwintny.

Przyprażać *dok.* Przyprażyć; przypiekać, przysmażać, przysmalać.

Przyprostokątna, Przyprostokątnia, jeden z dwu boków trójkąta prostokątnego, tworzących kąt prosty (fig.).

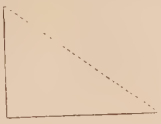

Przyprowadzać *dok.* Przyprowadzić; wieść, prowadzić do jakiegoś miejsca, przybywać dokądś, prowadząc kogoś coś, przywodzić; być komuś powodem do przybycia dokądś; *przen.,* zmuszać, skłaniać, zniewalać, pobudzać, podniecać, doprowadzać, kogoś do czegoś: **p.** kogoś do gniewu, do rozpaczy, do ostatniej niecierpliwości; **p.** kogoś do życia = wskrzeszać; **p.** kogoś do zmysłów = cucić; **p. się,** sprowadzać ś., przenosić ś., przybywać.

Przyprowadzić — *p.* Przyprowadzać.

Przyprószać *dok.* Przyprószyć; przysypywać coś czemś sypkiem a. drobnem, przykurzać, przytrząsać czemś, jakby prochem; padając, prószyć więcej, prószać przybywać.

Przyprószka, drobny, niewielki śnieg, spadły na ziemię.

Przyprząc — *p.* Przyprzęgać.

Przyprząść, doprząść, zrobić przędzy więcej, naprząść więcej.

Przyprzążka, przyprzęganie, przyprzężenie; *przen.,* na **p-ę**=dodatkowo, pobocznie, nadprogramowo, razem.

Przyprzeć — *p.* Przypierać.

Przyprzeponny, przy przeponie umieszczony.

Przyprzęgać *dok.* Przyprząc; doprzęgać, wprzęgać więcej zwierząt pociągowych: koni, mułów, wołów, i t. p.

Przyprzężony, idący na przyprzążkę z innemi.

Przypsnąć, przywrzeć, przylgnąć; *przen.,* urwać rozmowę, przycichnąć, zamilknąć.

Przypstrzyć, nieco upstrzyć *przen.,* upiększyć coś, ozdobić kosztownie, jaskrawo, zbytkownie, a bez gustu.

Przypudrować, potrząsnąć zlekka pudrem; przykryć pudrem.

Przypuszczać *dok.* Przypuścić; pozwalać zbliżyć ś., przystąpić, dopuszczać; *przen.,* pozwolić komuś brać udział w czemś, udzielać komuś czegoś, pozwalać przystąpić do czegoś: **p.** do podziału, do tajemnicy, do spisku, do prawa, do rady; przydawać czegoś ponad miarę, dawać dokładkę, dolewkę, dosypkę; więcej czegoś puszczać; *przen.,* godzić ś. na pewien czas, że prawdą jest to, co do czego jest tylko domniemanie, prawdopodobieństwo, hipotezę robić, suponować: **p-am,** że... przypuśćmy, że... = dajmy na to; *przen.,* pozwalać komuś spoufalić ś. ze sobą; **p.** coś do serca, do głowy = poddawać ś. czemuś, brać coś do serca, do głowy, przejmować ś. czemś; **p.** ogiera do klaczy, byka do krowy i t. d. = pozwolić im zaspokoić popęd płciowy; **p.** cielę, jagnię, źrebię i t. d. = podsadzać matce do ssania; **p.** atak, szturm= napadać, nacierać, uderzać; **p.** konia, koniem, na koniu = puszczać ś. wcwał na koniu, wypuszczać konia.

Przypuszczalnie *przysł.,* jak wolno przypuszczać, wedle przypuszczenia, domniemania; mniej więcej.

Przypuszczalny, oparty na przypuszczeniu, zgodny z przypuszczeniem, domniemany.

Przypuszczenie, dozwolenie na zbliżenie ś., na wzięcie w czemś udziału; domniemanie, domyślanie ś., prawdopodobieństwo, hipoteza, supozycja.

Przypuścić — *p.* Przypuszczać.

Przypylić, przysypać pyłem.

Przypytać się, rozpytać ś.; **p. się** do kogoś, do czegoś = próbować

dostać ś. do kogoś, do czegoś; zgłosić ś. z pretensją.

Przyrabiać *dok.* Przyrobić; więcej czegoś dorabiać, robiąc, dodawać do już zrobionego, pomnażać, robiąc.

Przyrachować, rachując przydać, dorachować, doliczyć.

Przyramek, część ubioru, okrywająca ramiona, naramiennik; na ramieniu część koszuli stebnowana, dziergana, dziurkowana a. haftowana.

Przyranny, będący nad ranem, za ranny, zbyt wczesny.

Przyranny, znajdujący ś. przy ranie, wynikający wskutek rany.

Przyrastać, Przyrastywać *dok.* Przyrosnąć; rosnąc, przystawać do czegoś, łączyć ś. z czemś; powiększać ś. przez rośnięcie, podrastać, wyrastać, pomnażać ś., przysparzać się.

Przyrąbać, więcej czegoś narąbać, dorąbać jeszcze.

Przyrędek, namuł żyzny, grunt gliniasty.

Przyrobić — *p.* Przyrabiać.

Przyroda — *p.* Natura; ogół czyichś cech charakterystycznych, przyrodzenie; ogół nauk przyrodniczych: studjować **p-ę**; wydział przyrodniczy w uniwersytecie: wstąpić, chodzić na **p-ę.**

Przyrodni, brat, **p-a** siostra — mający z kimś jednego wspólnego rodzica, z innego małżeństwa ojca a. matki zrodzony.

Przyrodniczy, odnoszący ś. do przyrodoznawstwa: nauki **p-e,** przyrodzone=historja naturalna, wszystkie nauki przyrodnicze razem wzięte; wydział przyrodniczo-matematyczny w uniwersytecie = gdzie wykładają nauki przyrodnicze i matematyczne.

Przyrodnik, uczony, badający przyrodę, naturalista.

Przyrodny, przyrodzony, wrodzony, naturalny, zgodny z naturą — *p.* Przyrodni.

Przyrodolecznictwo, leczenie chorób bez uciekania ś. do środków aptecznych, przez zastosowanie słońca, klimatu, kąpieli, powietrza i t. p.

Przyrodoleczniczy, leczący przez zastosowanie sił przyrody (słońca, powietrza, wody i t. p.): zakład **p.**

Przyrodoznawstwo, znajomość przyrody = wszystkie nauki przyrodnicze, razem wzięte, historja naturalna.

Przyrodzenie — *p.* Przyroda; z **p-nia** = z natury; części płciowe męskie, części płciowe żeńskie.

Przyrodzeństwo, krewni zstępni poboczni z tej samej gałęzi męskiej, agnaci.

Przyrodzony, dany od przyrodzenia, wrodzony, naturalny, zgodny z naturą, nie sztuczny; grzech **p.**= pierworodny; pan **p.** = dziedziczny; styl **p.** = łatwy; nauki **p-e** = przyrodnicze.

Przyrogatkowy, przy rogatkach umieszczony.

Przyrosłojęzyki, mający język przyrosły do dna jamy ustnej.

Przyrosłopalcowy, mający trzy palce przednie do połowy zrośnięte błoną i jeden tylny: **p-e** ptaki.

Przyrosłoskrzelne, mające skrzela przyrosłe do ciała: **p-a** ryba.

Przyrosły, Przyrośnięty, ten, który przyrósł do czegoś; zrósł ś., złączył przez zrośnięcie z czemś; dorodny, urodziwy.

Przyrosnąć — *p.* Przyrastać.

Przyrost, zwiększenie czegoś w objętości, w długości, przyrośnięcie, wzrośnięcie, wzrost; to, co przyrosło do czegoś; **p.** w minerałach = zwiększenie ś. ich objętości przez krystalizację a. przez przyleganie, osad.

Przyrostek, to, co przyrosło, narosło, wyrostek; *gram.,* część wyrazu pochodnego umieszczona po pierwiastku jego, sufiks, np. kowal, my-dło, pan-icz; partykuła, zrastająca ś. z wyrazem: np. li, że, to.

Przyrostkowy, odnoszący ś. do przyrostka.

Przyrość — *p.* Przyrastać.

Przyrośla, roślina z rodziny przyroślowatych.

Przyroślowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Przyrośnięty — *p.* Przyrosły.

Przyrowek, rowek, przy czemś przeprowadzony, rynsztoczek.

Przyrozwartokątna, bok, przylegający do kąta rozwartego figury geometrycznej (fig.).

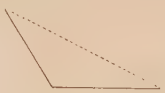

Przyrówka, owad dwuskrzydły krótkonogi.

Przyrównywać *dok.* Przyrównać; nieco wyrównywać, wygładzać; zestawiać z sobą dwie osoby, dwa przedmioty a. dwie czynności podobne do siebie; robić porównanie z kimś a. czemś gorszem dla pohańbienia, okazania pogardy i t. p.; **p. się,** porównywać siebie z kimś a. czemś.

Przyróżować, uróżować nieco; **p. się,** trochę ś. uróżować.

Przyrumieniać *dok.* Przyrumienić; czynić nieco rumianym, przypiekać; **p. się,** rumianym ś. stawać, urumieniać ś. nieco.

Przyrychtować, przysposobić, przygotować, przyrządzić.

Przyryglować, rygując, przyszyć.

Przyrynek, miejsce przy rynku, ulica, graniczące z rynkiem.

Przyrysować, dodać, rysując, dorysować.

Przyrywać, urywać trochę, kawałek, przykracać.

Przyrząd, przyrządzanie, przyrządzenie, przygotowanie, przysposobienie; narzędzie, aparat, instrument, machina; przybór, serwis, garnitur.

Przyrządzać *dok.* Przyrządzić; przygotowywać, przysposabiać, narządzać; przyprawiać, fabrykować, preparować.

Przyrzec — *p.* Przyrzekać.

Przyrzecze, przystań na rzece, wybrzeże rzeki.

Przyrzeczenie, obietnica.

Przyrzeczny, nadrzeczny.

Przyrzeczyny (-yn), śluby (zakonne).

Przyrzekać *dok.* Przyrzec; dawać obietnicę, obiecywać uroczyście, obiecując, brać na siebie obowiązek dopełnienia obietnicy, ślubować, przysięgać; ręczyć, gwarantować, zapewniać.

Przyrznąć — *p.* Przyrzynać.

Przyrzucać *dok.* Przyrzucić; więcej dorzucać, dodawać, rzucając na wierzch czegoś, pokrywać czemś; **p.** słówko = powiadać coś jeszcze, powiadać coś od siebie; odsyłać, nie przyjmować czegoś, grymasząc; rzucając coś na kogoś, coś, przykrywać, przywalać, przysypywać; **p. się,** okrywać ś. czemś naprędce, zarzucać coś na siebie w pośpiechu; o chorobie: udzielać ś., komunikować ś., przyczepiać ś.

Przyrzut, strzelanie z broni palnej, nie przykładając jej do ramienia i twarzy.

Przyrzutny, przypadkowy, dodatkowy, przydatkowy, uboczny; o chorobie: epidemiczny, zaraźliwy.

Przyrzutowy, przyrzutny, zaraźliwy.

Przyrzynać *dok.* Przyrznąć; urzynać przy czemś, w pewnem miejscu, blisko czegoś, ciąć podług miary, urzynać z końca, urzynając, przypasowywać do czegoś.

Przysada, wada, przywara, ułomność, brak; przymieszka, przyprawa; domieszka; dodatek, upiększenie, ozdoba; łapka na szkodne zwierzęta: lisy, tchórze, kuny i t. p.

Przysadka, przysadzenie, przysadzanie; dosadzenie; **p-i,** utwory liściowe, z których kątów wyrastają kwiaty, często odmiennego kształtu od innych liści, drobne, często pochwiaste, czasem tworzą okrywę całego kwiatu.

Przysadkowy, obfitujący w przysadki, mający przysadki — *p.* Przysadzisty.

Przysadny, przydany, dodatkowy, drugorzędny.

Przysadzać *dok.* Przysadzić; sadzić coś koło czegoś, przy czemś; więcej czegoś sadzić; przystawiać, przykładać, przytykać; *przen.,* dodawać, przydawać; **p.** dziecko do piersi = dawać mu pokarm; **p. się,** przysiadać, przykucać; sadzać obok kogoś, czegoś; przysiadać ś. do kogoś; przyciskać ś., przytulać ś.; **p. się** do kogoś; przyrównywać ś., porównywać ś.

Przysadzić — *p.* Przysadzać.

Przysadzisty, Przysadkowaty, gruby a. niski; krępy.

Przysalać *dok.* Przysolić; więcej soli dodawać, przyprawiać solą, solić; *przen.,* bić, uderzać kogoś; a to

mu przysolił! = wybił go mocno; *przen.*, okrasić dowcipem, ironją; robić przytyki; dokuczać, krytykować ostro.

Przysapki, sapanie.

Przysawka — *p.* Przyssawka.

Przysąd, przysądzenie, wyrok sądowy; wynagrodzenie dla sędziego od prawujących ś. stron, koszty sądowe, grzywny; prawo należne komuś; jurysdykcja, prawo sądzenia pewnych spraw w pewnym okręgu.

Przysądne (-ego) — *p.* Przysąd.

Przysądzać *dok.* Przysądzić; przyznawać coś komuś wyrokiem sądowym, zasądzać; *przen.*, przeznaczać, wyznaczać.

Przyschły, Przyschnięty, ten, który przysechł.

Przyschnąć — *p.* Przysychać.

Przyschnięty — *p.* Przyschły.

Przysiać — *p.* Przysiewać.

Przysiad, siedzenie, posiedzenie; za jednym **p-em** = odrazu na jednem posiedzeniu, nie wstając; ćwiczenie gimnastyczne, polegające na przysiadaniu na palcach nóg; w sztuce fechtmistrzowskiej: przykucnięcie na lewej nodze i zasłonienie ś. od cięcia przeciwnika.

Przysiadać *dok.* Przysiąść; siadać na kimś, na czemś; siadając, przyciskać kogoś, coś; siadać na chwilę dla odpoczynku, dla przyczajenia ś., dla ukrycia ś. i t. p.; opadać, osiadać, bardziej płaskim ś. stawać; *przen.*, osiadać, zamieszkiwać gdzieś na czas pewien; *przen.*, przytłaczać, przyciskać, przygniatać w znaczeniu moralnem, przygnębić, zmartwić; **p. się,** siadać, sadowić ś. przy kimś, przysuwać ś. do kogoś, siedząc; umizgać ś., zalecać ś.; przyplątywać ś. do kogoś; opanowywać go.

Przysiadka, Przysiadek, zasadzka myśliwska a. rybacka.

Przysiadywać — *p.* Przysiadać.

Przysiąc, Przysięgnąć — *p.* Przysięgać.

Przysiąść — *p.* Przysiadać; spocząć chwilę, usiąść na chwilę; **p.** fałdów nad czemś = popracować nad czemś gorliwie; **p.** kogoś a. komuś fałdów = dać mu ś. we znaki, dokuczyć mu, uciemiężyć go.

Przysiec — *p.* Przysiekać.

Przysiedzieć — *p.* Przysiąść.

Przysiek, Przysieka, sąsiek w stodole; zasiek, przegródka w śpichrzu; siekierka wąska do wydłubywania drzewa, cieślica.

Przysiekać *dok.* Przysiec; siec, więcej czegoś; nadsiekać, nadcinać.

Przysienie, sień, ganek przed domem, podcienie.

Przysiew — *p.* Przysiewek.

Przysiewać *dok.* Przysiać; więcej siać czegoś; siać jedno obok drugiego.

Przysiewek, Przysiew, ziarno, które ś. dosiawa, ziarno przysiane, nowe ziarno; małe półko przy większem polu, później zasiane; część zasiewu a. pola na zasiew, dana parobkowi, jako dodatek do pensji.

Przysięga, uroczyste zawiadomienie, z wezwaniem Boga na świadka, że ś. mówi prawdę, że ś. spełni coś, składane według pewnej formuły czyli roty, najczęściej w obecności osoby duchownej; fałszywa **p.** = krzywoprzysięstwo, złamanie przysięgi.

Przysięgać *dok.* Przysięgnąć, Przysiąc; składać uroczyste oświadczenie z powołaniem Boga na świadka, najczęściej w obecności osoby duchownej, że ś. mówi prawdę, że ś. coś spełni i t. d.; ślubować; **p.** komuś = przysięgę składać na jego ręce; **p.** Bogu = Bogiem ś. świadczyć; **p.** krzywo, fałszywie = przysięgając, kłamać, nie dotrzymywać przysięgi, łamać ją; **p.** komuś na coś; przyrzekać uroczyście, dawać słowo, zobowiązywać ś. uroczyście do czegoś; **p. się,** składać przysięgę, przysięgać: nadużywać przysięgi, zaklinać ś. bez potrzeby.

Przysięgły, ten, który zobowiązał ś. przysięgą urzędową do sumiennego pełnienia swych obowiązków: adwokat **p.**, geometra **p.**, tłumacz, kaligraf **p.** w sądzie; sędzia **p.** = wybierany losem a. głosowaniem z pośród obywateli, nie koronny; sąd **p-ych** = z sędziów przysięgłych złożony.

Przysiężnik, sędzia przysięgły, ławnik.

Przysiężny, zaprzysiężony, poprzysiężony; który coś przysiągł.

Przysiodłać, okulbaczyć, osiodłać; *przen.*, nieco ujarzmić.

Przysiołek, mała wioska, stanowiąca cząstkę większej wsi, lub blisko niej położona, folwark.

Przysionek, sień, przedpokój, ganek, portyk; **p.** serca, **p.** nosa = część nozdrzy — *p.* Przedsionek.

Przysiwieć, trochę osiwieć, bardziej jeszcze osiwieć.

Przyskakać, skacząc, przybyć.

Przyskakiwać *dok.* Przyskoczyć; skokiem przypadać, rzucać ś., doskakiwać ku komuś, ku czemuś.

Przyskałka, część skały, odstająca od głównego zrębu.

Przyskąpy, trochę zaskąpy.

Przysklepiać *dok.* Przysklepić; nieco, zlekka sklepieniem przykrywać; zasklepiać ś., zarastać; **p. się,** trochę ś. zasklepiać po wierzchu.

Przyskoczyć — *p.* Przyskakiwać.

Przyskok, przyskoczenie, skok ku komuś, czemuś, nagły napad.

Przyskórek, warstwa komórek rogowych na skórze, naskórek.

Przyskórnia, błona, otaczająca narządy rośliny.

Przyskórny, umieszczony przy skórze.

Przyskrobać, nieco, zlekka poskrobać; naskrobać więcej czegoś.

Przyskromić — *p.* Poskromić.

Przyskrzelowy, Przyskrzelny, umieszczony przy skrzelach.

Przyskrzypnąć, Przyskrzybnąć, przyciąć, przygnieść, przycisnąć, ścisnąć między dwoma zwierającemi ś. przedmiotami, np. między drzwiami a uszakiem, dwiema połowami drzwi, między oknem a framugą okienną, między wiekiem a dolną częścią skrzyni, kufra i t. p.; **p. się,** uszkodzić sobie jakiś członek przez przyskrzybnięcie; *przen.*, doznać bolesnego zawodu.

Przyskubać, trochę czegoś uskubać.

Przyskwarzać *dok.* Przyskwarzyć; przysmażyć, przypalać, przysmędzać, przydymiać.

Przyskwierać, przypiekać; dopiekać, dokuczać.

Przysłać — *p.* Przysyłać.

Przysłać — *p.* Przyścielać.

Przysładzać *dok.* Przysłodzić; nieco osładzać, przyprawiać cukrem, miodem, sacharyną i t. p.; dodawać słodyczy.

Przysłaniać *dok.* Przysłonić; zasłaniać w części, nieco osłaniać, przykrywać zasłoną; **p. się,** być przysłanianym.

Przysłodzić — *p.* Przysładzać.

Przysłona, osłona, przykrycie.

Przysłoneczny, wysunięty najbliżej w stronę słońca; punkt **p.** planety — *p.* Perihelium.

Przysłonić — *p.* Przysłaniać.

Przysłony, trochę zasłony; *przen.*, nieco za drogi.

Przysłowie, zdanie jakieś, zawierające myśl moralną a. spostrzeżenie obyczajów, wyrażone w formie alegorycznej; zdanie a. wyraz, wciąż z przyzwyczajenia przez kogoś powtarzane, t. zw. **p.** osobiste, np. Panie Kochanku, rybeńko, serdeńko, mopanku i t. p.

Przysłowiowo *przysł.*, sposobem przysłowia, jak przysłowie.

Przysłowiowy, ten, który wszedł w przysłowie, stał ś. przysłowiem.

Przysłowioznawca, znawca, badacz przysłów, paremjolog, paremjograf.

Przysłowioznawstwo, zbieranie i badanie przysłów, nauka o nich, paremjologja, paremjografja.

Przysłówek *gram.*, część mowy nieodmienna, wskazująca na właściwość cechy.

Przysłówkowy, odnoszący ś. do przysłówka, mający znaczenie przysłówka, użyty z przysłówkiem.

Przysłuch, Przysłuchiwanie, osłuchiwanie lekarskie, auskultacja.

Przysłuchać się — *p.* Przysłuchiwać ś.

Przysłuchiwać się *dok.* Przysłuchać ś.; słuchać uważnie, natężając uwagę, nadstawiać ucha, by coś usłyszeć, nasłuchiwać z natężeniem.

Przysługa, usłużenie komuś czemś, usługa; grzeczność, uczynność, uprzejmość, wyświadczona komuś.

Przysługiwać, usługiwać, posługiwać, służyć; należeć ś. komuś, jako jego prawo, być jego przywilejem, przypadać mu z prawa.

Przysłup, przypora w kształcie słupa, mur podpierający.

Przysłużyć się, wyświadczyć komuś przysługę, grzeczność, uprzej-

mość; *żart.*, zaszkodzić komuś, dokuczyć, źle dogodzić, przystawić komuś stołka.

Przysmaczek *zdr.* od Przysmak.

Przysmaczyć, smaku dodać, uczynić coś smaczniejszem przez dodanie zaprawy, zaprawić.

Przysmak, potrawa smaczna, ulubiona, kąsek smaczny, łakoć, smakołyk, specjał, frykas, delikates; przyprawa do potrawy.

Przysmalać *dok.* Przysmalić; nieco smalić, trochę przypalać.

Przysmalać *dok.* Przysmolić; trochę brudzić, walać czemś lepkiem, np. smołą.

Przysmażać *dok.* Przysmażyć; trochę smażyć, podsmażać, przypiekać, smażyć z wierzchu; kartofle **p-ane** = krajane w talarki albo dzwonka i smażone w tłustości.

Przysmerdlić, przyswędzić, przypalić, przydymić: **p.** potrawę, sos, mleko, zupę.

Przysmędzić, przydymić, przykopcić.

Przysmolić — *p.* Przysmalać.

Przysmrodek, lekki smród.

Przysmrodzić, nieco zasmrodzić, przyswędzić, przydymić; *przen.*, pohańbić.

Przysnąć, zdrzemnąć ś., zasnąć na chwilę, pospać trochę.

Przysocha, drzewo rosochate.

Przysolić — *p.* Przysalać.

Przyspa, wyspa a. półwysep, utworzony z naniesionego przez wodę piasku; nasyp boczny, służący do wspierania głównego nasypu; ławka darniowa (fig.); ławka z ubitej ziemi, gliny i t. p., zwłaszcza przed chatą, biegnąca wzdłuż jej ściany, przyźba.

Przysparzać *dok.* Przysporzyć; powiększać ilość czegoś, przymnażać, przyczyniać; wzmacniać, potęgować coś, wzmagać; **p. się,** powiększać ś. w liczbie, pomnażać ś., potęgować ś.

Przyspieszacz, urządzenie w silniku samochodowym, pozwalające przyśpieszać jego bieg, akcelerator.

Przyspieszać *dok.* Przyśpieszyć; zwiększyć szybkość, uczynić coś szybszem.

Przysporzyć — *p.* Przysparzać.

Przysposabiać *dok.* Przysposobić; sposobić, przygotowywać, przyrządzać, szykować, rychtować; przyjmować kogoś za dziecko, adoptować, usynawiać; przystosowywać, zastosowywać; kształcić, czynić do czegoś zdolnym, sposobnym; **p.** kogoś do szkoły, do spowiedzi, na śmierć; **p. się,** przygotowywać ś. do czegoś, usposobić ś.; zdolnym, sposobnym ś. czynić do czegoś; opatrywać ś., zaopatrywać ś. w coś.

Przysposobić — *p.* Przysposabiać.

Przysposobienie *rzecz.* od Przysposobić; przygotowanie, wykształcenie.

Przysrogi, nieco za srogi.

Przyssać się, przyczepić ś., przypiąć ś. do czegoś w celu wyssania krwi, mleka.

Przyssawka, organ u niektórych zwierząt, zwłaszcza ustrojów niższych, służący do przyczepiania ś. do obcych ciał (fig.).

Przystać — *p.* Przystawać.

Przystanąć, Przystać — *p.* Przystawać.

Przystanek, przystanięcie, zatrzymanie ś., postój krótki; miejsce, gdzie ś. coś zatrzymuje na czas krótki: **p.** kolejowy, tramwajowy, **p.** statków parowych; podest między przęsłami schodów.

Przystanięcie, zatrzymanie ś. podczas chodzenia.

Przystaniowy, Przystanny, odnoszący ś. do przystani; *rzecz.*, dozorca przystani statków parowych.

Przystankowy, odnoszący ś. do przystanku; *rzecz.*, zawiadowca przystanku kolejowego.

Przystań, miejsce u brzegu morza, rzeki, jeziora, gdzie zatrzymują ś. statki, port (fig.).

Przystary, nieco za stary.

Przystaw, człowiek, przystawiony do kogoś dla dozoru, dla straży, dla usługi; strażnik, nadzorca; włódarz; w carskiej Rosji: **p.** a. stanowy **p.** = naczelnik straży ziemskiej na powiat, pomocnik naczelnika powiatu w wydziale policyjnym.

Przystawa, dostawa, dostarczanie, transport; podpórka, żerdź, tyka, podpora przystawiona do kolumny w budynku, słup, pilastr, filar.

Przystawać *dok.* Przystać; idąc, jadąc, płynąc, coraz stawać, zatrzymywać ś.; przylegać szczelnie, przypadać, pasować, być do miary, leżeć gładko, dobrze leżeć; licować, uchodzić, wypadać, być właściwym, być przyzwoitym, być stosownym: nie przystoi ci ś. gniewać, czyń, jak mężowi przystało; przylepiać ś., przyklejać ś., przylegać, przyczepiać ś.: przystaje mu do rąk = kradnie, jest złodziejem, jest nieuczciwy, ten zamysł przystał mi do serca = podobał mi ś.; **p.** do kogoś = czepiać ś. go, narzucać mu ś. natrętnie; **p.** do kogoś = przechodzić na czyjąś stronę, stawać ś. jego stronnikiem, przechodzić do kogoś na służbę; **p.** do wojska, do piechoty, do ułanów = zaciągać ś., wstępować; **p.** na coś = godzić ś. na coś, przyzwalać, zezwalać, przyjmować jakąś propozycję, jakieś warunki, akceptować coś.

Przystawać *dok.* Przystanąć; stawać na chwilę, zatrzymywać ś.

Przystawalny, szczelnie przystający do czegoś drugiego; figury geometryczne **p-e** = równe.

Przystawiać *dok.* Przystawić; stawiać przy czemś, blisko czegoś, stawiając, przypierać coś do czegoś; stawiać czegoś więcej, dodawać, dokładać przez stawianie, dostawiać, w grze: dokładać ś. do cudzej stawki; *przen.*, dostarczać, dostawiać; transportować, przywozić; *przen.*, przybudowywać; **p.** komuś stołka= źle mu ś. przysługiwać, dokuczać mu, szkodzić, narażać go na przykrość, na stratę i t. p.; **p. się** do kogoś = podsuwać ś., przyczepiać ś., przysiadać ś., zalecać ś.

Przystawić — *p.* Przystawiać.

Przystawka, misa średniej wielkości, półmisek, na którym ś. podaje dodatek do potrawy, np. jarzynę, kompot i t. p.; *przen.*, potrawa dodatkowa podawana przed a. po pieczystem, np. potrawka, pierogi; przybudówka, budynek mniejszy, przystawiony do większego, buduarek, wystawka: dekoracja teatralna, wyobrażająca jakiś przedmiot, stojący pośrodku sceny, np. ławeczkę, drzewo, krzaczek, skałę, część budynku i t. p.; rola drugorzędna w sztuce teatralnej, rola statysty, komparsa; w *mech.*, zestaw kół dla zmiany obrotów od głównego napędu.

Przystawny, dający ś. przystawić, przystawiony.

Przystąpić — *p.* Przystępować.

Przystebnować, stebnując, przyszyć.

Przysterować, sterując, żeglując, przybyć do jakiegoś miejsca.

Przystęp, przystąpienie, zbliżenie ś., dostęp; możność zbliżenia ś., przystąpienia, dopuszczenie do kogoś a. dokądś; miejsce, którędy można dostać ś. dokądś, łatwość przystąpienia, wstęp; napad, atak, paroksyzmu: **p.** gniewu, obłędu, rozpaczy, żalu i t. p.

Przystępnie *przysł.*, jasno, zrozumiale, łatwo.

Przystępność, łatwość przystępu do czegoś a. do kogoś; łaskawość, dobrotliwość, dobroć, łagodność; zrozumiałość, jasność, łatwość; **p.** wykładu.

Przystępny, do którego łatwo przystąpić, dostępny; łatwy do zrozumienia, zrozumiały, jasny, nietrudny, niewygórowany, niewysoki, umiarkowany: cena przystępna.

Przystępować *dok.* Przystąpić; przybliżać ś., idąc, stąpając, podchodzić, przysuwać ś., idąc; poddawać ś. czemuś; **p.** do komunji św. = przyjmować, do spowiedzi = wykonywać ją, do egzaminu = zdawać go; zabierać ś. do czegoś, roz-

poczynać jakąś czynność: **p.** do obiadu, do roboty; stawać ś. uczestnikiem czegoś, brać w czemś udział: **p.** do współki, do spisku, do stowarzyszenia, do związku; przyplątywać ś., przyczepiać ś.: przystąpiła do niego choroba, szaleństwo; **p.** do czegoś=godzić ś., przystawać na coś, akceptować coś, przyłączać ś. do czegoś; następować na coś, przyciskać coś nogą, przydeptywać.

Przystojnie *przysł.*, pięknie, urodziwie, przyzwoicie, należycie.

Przystojnieć, przystojniejszym ś. stawać, ładnieć, pięknieć.

Przystojność, piękność, uroda; przyzwoitość, dostojność; uczciwość, szlachetność, zacność; właściwe zachowanie ś.

Przystojny, przyjemnej powierzchowności, ładny, nadobny, urodziwy; wytworny, dystyngowany; przyzwoity, właściwy, odpowiedni, skromny; porządny, uczciwy; należyty; dostatni.

Przystołek, podnóżek stołka a. tronu.

Przystosować — *p.* Przystosowywać.

Przystosowywać *dok.* Przystosować; czynić coś zależnem od czegoś, podobnem do czegoś, naginać coś do czegoś, stosować, zastosowywać, przypasowywać coś do czegoś, formować coś względnie do czegoś; przyrównywać, porównywać coś do czegoś; **p. się,** czynić ś. zależnym od czegoś, stosować ś., naginać ś. do czegoś, dostosowywać ś., dopasowywać ś. do czegoś.

Przystół, bufet, kontuar.

Przystrajać *dok.* Przystroić; ozdabiać, ustrajać, upiększać; nastrajać, namawiać, nakłaniać, zachęcać, podbudzać.

Przystroić — *p.* Przystrajać.

Przystrój, przybór, ozdoba potrzebna do stroju.

Przystrzesze, przydaszek, przedsień.

Przystrzyc — *p.* Przystrzygać.

Przystrzygać *dok.* Przystrzyc; trochę ostrzygać, przycinać nożycami, strzygąc, przykracać; *przen.*, zmniejszać, uszczuplać; **p.** uszami= strzyc (o koniu).

Przystudzać *dok.* Przystudzić; nieco ostudzać, ochładzać; pozwalać nieco ostygnąć; oziębiać czyjś zapał, gorliwość.

Przystukiwać, stukać do taktu, wystukiwać takt, przytupywać.

Przystygać *dok.* Przystygnąć; nieco oziębiać ś., ochładzać ś.; ostygać, zastygając, przylepiać ś., przywierać do czegoś.

Przysucha, paseczki mięsa, pozostałe przy połciu słoniny; resztki jadła, przywrzałe do naczynia, w którem ś. gotowało; skwarki słoniny, ususzone przy wędzeniu mięsa.

Przysunąć — *p.* Przysuwać.

Przysurowy, nieco za surowy.

Przysuszać *dok.* Przysuszyć; nieco wysuszać; czynić coś przyschłym do czegoś, przyklejać, przylepiać.

Przysutkowy, umieszczony przy sutkach.

Przysuwać *dok.* Przysunąć; sunąc, suwając, przybliżać, przymykać; przybiec szybko, przypędzić; **p. się,** przybliżać ś., przymykać ś., posuwając ś.; *przen.*, przysiadać ś., zbliżać ś., zalecać ś., umizgać ś.; wchodzić z kimś w stosunek.

Przyswajacz, człowiek, który coś przyswaja, tłumacz, przekładacz.

Przyswajać *dok.* Przyswoić, przywłaszczać sobie, robić swoim; przyjmować coś od kogoś na własność, swoim czynić; **p.** utwór cudzoziemski swemu językowi = tłumaczyć, przekładać; **p.** zwierzę = oswajać; **p.** roślinę egzotyczną = aklimatyzować; **p.** dziecko = adoptować; oswajać, poskramiać, obłaskawiać; pokarm przyjęty przemieniać na żywą materję swego ustroju; **p. się,** swoim, swojskim ś. stawać, aklimatyzować ś.; dawać ś. obłaskawić, oswajać ś., przyzwyczajać ś., stosować ś.

Przyswędek, ciało przypalone.

Przyswędzać (się) *dok.* Przyswędzić (ś.); przydymiać (ś.); przypalać (ś.).

Przyswoić — *p.* Przyswajać.

Przysyłać *dok.* Przysłać; posyłać, słać kogoś, z jednego miejsca w drugie, kazać komuś pójść do kogoś, posyłać; dostawiać coś, dostarczać, nadsyłać; **p.** do kogoś, kazać komuś sprowadzić kogoś, dać mu znać przez kogoś, żeby przyszedł; **p.** po coś, kazać komuś coś skąd przynieść, zabrać, dostarczyć; **p. się,** być przysyłanym.

Przysypać — *p.* Przysypywać.

Przysypisko, to, co przysypane, ziemia przysypana, namulisko.

Przysypka, dodatek, dokładka ciała sypkiego ponad miarę, dosypka.

Przysypywać *dok.* Przysypać; więcej nasypywać, dosypywać; sypiąc coś na coś, przykrywać to, potrząsać coś dla przykrycia czegoś, przyprószać czemś sypkiem.

Przysysać się *dok.* Przyssać ś.; przypijać ś., przyczepiać ś., przypinać ś. do czegoś.

Przyszańcowywać *dok.* Przyszańcować; przykopywać ś., przybliżać ś. zapomocą sypanych szańców.

Przyszarzać (się), o ubraniu: trochę zszarzać (ś.), znosić (ś.), zniszczyć nieco (ś.).

Przyszarzeć, nabrać nieco barwy szarej, spłowieć, zburzeć; przyniszczyć ś.

Przyszczelniać *dok.* Przyszczelnić; zwolna, delikatnie uszczelniać, dobrze przystawać.

Przyszczep, drzewko przyszczepione, płonka, szczep.

Przyszczepa, przyszczepienie (ś.) do czegoś; *przen.*, przyłączenie (ś.).

Przyszczepać, naszczepać więcej czegoś.

Przyszczepiać *dok.* Przyszczepić; szczepiąc, przyłączać; *przen.*, włączać, wcielać.

Przyszczepka, Przyszczypka, łatka z boku na obuwiu (fig.).

Przyszczknąć — *p.* Przyszczykać.

Przyszczupleć, trochę zeszczupleć.

Przyszczykać *dok.* Przyszczknąć; urywać, ułamywać blisko końca, przyrywać, przykracać.

Przyszczypka — *p.* Przyszczepka; w *lm.*, **p-i,** docinki.

Przyszczypnąć, lekko uszczypnąć, trochę uciąć.

Przyszczypny, umiejący przypodobać ś., przymilny.

Przyszkółka, Przyszkólek, niższa szkoła przy wyższej; niższa szkoła żydowska; mniejsza budowa przy synagodze, przeznaczona na szkołę i mieszkanie zawiadowców synagogi.

Przyszlifować, szlifując, dopasować; zrobić ostrzejszem, trochę jeszcze uszlifować, przytępić, przygładzić.

Przyszlusować, przybić do lądu.

Przyszłapać, przybyć, szłapiąc, posuwając z hałasem nogami.

Przyszło, w *wyraż.*, na to **p.!** = doszło do tego!

Przyszłoroczny, odnoszący ś. do roku przyszłego.

Przyszłościowy, odnoszący ś. do przyszłości, przyszły.

Przyszłość, czas, mający dopiero nastąpić, czas przyszły; wypadki, mające nastąpić, przyszłe losy, przyszłe dzieje, przyszły byt; ci, co mają ś. urodzić, przyszłe pokolenie, przyszłe wieki; na **p.** = potem, na drugi raz, nadal; w **p-ci** = potem, kiedyś; **p.** to pokaże = da ś. to widzieć; mieć piękną **p.** przed sobą, zapewnić sobie, zwichnąć sobie **p.**= karjerę, byt, powodzenie.

Przyszłotygodniowy, mający nastąpić w przyszłym tygodniu.

Przyszły, który nastanie, który będzie, mający nastąpić: czasy **p-e** = przyszłość; **p-e** pokolenia = potomność; **p-e** życie = drugie życie, na tamtym świecie; **p.** rok, **p.** miesiąc, **p.** tydzień = ten, który nastąpi po obecnym; w *gram.*, czas **p.** = końcówki konjugacji czasownika, oznaczające czynność, mającą być kiedyś dokonywaną a. dokonaną.

Przysznurować, przywiązać, przymocować sznurem.

Przyszorstki, nieco za szorstki.

Przyszpanować, przyciągnąć, napiąć, przymocować.

Przyszpetny, nieco za szpetny.

Przyszpilać *dok.* Przyszpilić; szpilką, agrafką i t. p. przytwierdzać, przypinać.

Przyszrubować — *p.* Przyśrubować.

Przysztukowywać *nied.* Przysztukować; sztukując, przydłużać, nadsztukowywać, nadkładać; przywiązując, przyszywając, przylepiając i t. p., powiększać.

Przysztykutać, przyjść, sztykutając, utykając.

Przyszwa, skóra na wierzchu stopy u trzewika lub buta (fig.); w *lm.*, **p-y** = buty, w których do starych cholew dodano nowe przody i podeszwy.

Przyszwędać się, przywlec ś.

Przyszyć — *p.* Przyszywać.

Przyszykować, przysposobić, przygotować, przyrządzić.

Przyszywać *dok.* Przyszyć; szyciem przyłączać, przyczepiać; przydawać niezręcznie: **p.** komuś łatkę = wydrwić go, wyszydzić, ośmieszyć, obmówić, oszkalować.

Przyszywany, ten, którego przyszyto; *przen.*, niewłaściwy, tak nazywający ś. a. nazywany, poboczny: **p.** dziadek = niby dziadek.

Przyszywek, to, co przyszyto.

Przyściana, miejsce przy ścianie.

Przyścibiać *dok.* Przyścibić; dodawać, wtykać.

Przyścielać *dok.* Przysłać; więcej czegoś zaścielać; pokrywać coś, rozścielając coś na niem.

Przyścienny, umieszczony przy ścianie.

Przyścipny, Przyściepny *gwar.*, umiejący ś. przypodobać, przymilny, posłuszny.

Przyślepy, trochę ślepy, niedowidzący, krótkowzroczny.

Przyśliznąć, przysunąć; **p. się,** przysunąć ś., przypełznąć.

Przyśmiardły, nieco śmierdzący, przytęchły.

Przyśmiardnąć, zepsuć ś. nieco, zaśmiardnąć ś. trochę, przytęchnąć.

Przyśmieszny, nieco śmieszny.

Przyśnić — *p.* Przyśniwać.

Przyśniedzić, trochę zaśniedzieć, okryć ś. nieco śniedzią.

Przyśniwać się *dok.* Przyśnić ś.; zdawać ś. widzieć w marzeniu sennem; **p. się,** ukazać ś. we śnie; *przen.*, przywidzieć ś., ubrdać ś.: **p-iło** ci ś.! = niedorzeczna myśl przyszła ci do głowy, zdawało ci ś. coś, uroiłeś sobie.

Przyśpiać *stpl.* — *p.* Przyśpieszać; pośpieszać, zdążać.

Przyśpieszać *dok.* Przyśpieszyć; iść szybciej; zwiększać szybkość czegoś, czynić żwawszem, prędszem; przybliżać termin wykonania a. dokonania ś. czegoś, wcześniejszem czynić; przynaglać; przypilać.

Przyśpieszenie, uczynienie czegoś żwawszem, prędszem; uczynienie, żeby ś. coś prędzej dokonało; przyrost, o jaki zwiększa ś. szybkość ciała w ruchu postępowym, np. przedmiotu, spadającego swobodnie na ziemię wskutek działania siły ciążenia.

Przyśpieszny, przyśpieszony, bardzo pośpieszny.

Przyśpiew, przyśpiewywanie do muzyki, okrzyk, wiersz a. kilka wierszy, powtarzane po każdej zwrotce, refren; akcent, przycisk.

Przyśpiewywać, towarzyszyć komuś, śpiewając; śpiewać do wtóru; śpiewem umilać coś, np. **p.** przy robocie, **p.** do tańca; *przen.*, potakiwać, przytwierdzać.

Przyśrodkowy, umieszczony w bliskości środka.

Przyśrubowywać, Przyszrubowywać *dok.* Przyśrubować, Przyszrubować; przykręcać, przymocowywać śrubą.

Przyświadczać *dok.* Przyświadczyć; stwierdzać swojem świadectwem, zaświadczać; potakiwać komuś, uznawać za słuszne to, co mówi.

Przyświecać *dok.* Przyświecić; użyczać światła, świecić idącemu, pracującemu, rozświecać drogę, oświecać; **p.** komuś = dogadzać mu, nadskakiwać, pochlebiać; jaśnieć pięknemi przymiotami, dobrym przykładem, być wzorem.

Przyświstywać, świstać do wtóru, wtórować świstaniem, poświstywać, świstać z przerwami, pogwizdywać.

Przytaczać *dok.* Przytoczyć; tocząc przybliżać, przysuwać, *przen.*, cytować, przywodzić w mowie a. w piśmie czyjeś wyrazy na poparcie swego zdania a. dla okrasy stylu; **p. się,** tocząc ś. przybliżać ś.; podchodzić, zbliżać ś. powoli, z trudnością (o człowieku otyłym, pijanym).

Przytajać *dok.* Przytaić; **p.** oddech = zatrzymywać oddech dla ukrycia ś., nie zdradzać ś. ze swoją obecnością; **p.** kaszę = tłusto i gęsto ją gotować; **p. się,** przyczajać ś., ukrywać ś.

Przytakiwać *dok.* Przytaknąć; uznawać coś za słuszne i prawdziwe, przyświadczać, potakiwać.

Przytapiać *dok.* Przytopić; więcej czegoś stapiać, spławiać.

Przytarabanić, z trudem przyciągnąć, przywlec coś; **p. się,** z trudem przybyć, przywlec ś.

Przytarczowy, znajdujący ś. przy gruczole tarczowym.

Przytaszczyć, przyprowadzić siłą, przyciągnąć, przydźwigać; **p. się,** przywlec ś., przytarabanić ś.

Przytelepać się, przybyć powoli, przywlec ś.

Przytęchły, trochę stęchły.

Przytęchnąć, nieco stęchnąć.

Przytępiać *dok.* Przytępić; czynić nieco tępym, pozbawiać ostrości; *przen.*, osłabiać: **p.** wzrok, słuch; **p. ś.,** stawać ś. nieco tępym; *przen.*, osłabiać ś.

Przytępieć, stać ś. tępym; osłabnąć, stracić bystrość umysłu, zniedołężnieć na umyśle; stracić słuch.

Przytępy, nieco tępy; nierozgarnięty.

Przytkać — *p.* Przytykać.

Przytknąć — *p.* Przytykać.

Przytłaczać *dok.* Przytłoczyć; tłocząc przyciskać, przygniatać, dusić, przydławiać; *przen.*, uciemiężać, gnębić, uciskać.

Przytłoczyć — *p.* Przytłaczać.

Przytłuc — *p.* Przytłukać, Przytłukiwać.

Przytłukać, Przytłukiwać *dok.* Przytłuc; tłukąc przygniatać, przybijać, przywalać; **p. się,** przybyć dokądś po pokonaniu wielu przeszkód.

Przytłumiać *dok.* Przytłumić; przyduszać, przygaszać, poskramiać, przygnębiać, uspokajać, uśmierzać.

Przytoczyć — *p.* Przytaczać.

Przytok, rzeka poboczna, dopływ.

Przytomnie *przysł.*, znajdując ś. gdzieś osobiście; przy pełnej świadomości, przy zdrowych zmysłach.

Przytomność, znajdowanie się gdzieś, obecność, pełna świadomość, zdrowe zmysły: stracić **p.,** leżeć bez **p-i,** odchodzić od **p-i,** odzyskać **p.,** wrócić do **p-i,** przyprowadzać do **p-i;** zimna krew, panowanie nad sobą: zachować **p.,** stracić **p.** wskutek jakiejś namiętności, zdarzenia.

Przytomny, będący przy czemś, obecny; trzeźwy, zachowujący zimną krew, panujący nad sobą; zostający przy zdrowych zmysłach, przy pełnej świadomości, mający samopoczucie.

Przyton, ton cząstkowy, dodatkowy, odzywający ś. przy głównym, ton harmoniczny, flażoletowy.

Przytopić — *p.* Przytapiać.

Przytorowy, położony przy torze kolejowym.

Przytorze, miejsce tuż przy torze kolejowym, peron.

Przytrafiać *dok.* Przytrafić; stosować, przymierzać; **p. się,** przygadzać ś., przypadać, wydarzać ś., zdarzać ś., trafiać ś., wypadać; **p-a się** = zdarza ś., spotyka ś. bywa.

Przytrafny, trafny, dogodny.

Przytrafunek, traf, zdarzenie, przypadek.

Przytransportować, sprowadzać, przywozić, dostarczać do pewnego miejsca.

Przytrawiać *dok.* Przytrawić; niszczyć powoli, poskramiać bujny wzrost czegoś.

Przytrefiać włosy = trefić je, przygładzać, przystrajać je.

Przytroczyć, Przytrokować, przymocować, przywiązać, przykrępować trokami.

Przytrudny, trochę za trudny.

Przytrzasnąć, zamknąć z trzaskiem; przyciąć, przygnieść, przycisnąć zamykając (drzwi, okno, wieko i t. p.).

Przytrząsać *dok.* Przytrząść, Przytrząsnąć; przysypywać, posypywać, przyprószać, potrząsać.

Przytrząsnąć, Przytrząść — *p. nied.* Przytrząsać; **p. się,** utrząsnąć ś., doznać wstrząśnienia.

Przytrzeć — *p.* Przycierać.

Przytrzeźwieć, trochę otrzeźwieć, odzyskać nieco przytomności.

Przytrzymywać *dok.* Przytrzymać; zatrzymywać, wstrzymywać.

nie dawać iść dalej, łapać, chwytać, aresztować; podtrzymywać, nie dawać upaść.

Przytuczyć, trochę utuczyć.

Przytulać *dok.* Przytulić; przyciskać kogoś, coś do swego ciała, do piersi, z lubością, miłością, pieszczotą; przygarniać, przyhołubiać, ściskać; dawać komuś schronienie, przytułek u siebie, przygarniać przez litość, opiekować ś.; **p. się,** przyciskać ś. do kogoś z miłością, pieszczotą i t. p.; znajdować gdzieś przytułek, ochronę.

Przytulisko, przytułek, miejsce przytulenia, schronisko; zakład dobroczynny, gdzie znajdują przytułek sieroty, chorzy nieuleczalni, kalecy, starcy i t. p.

Przytulja, roślina z rodziny marzanowatych, lipka (fig.).

Przytulnie *przysł.*, spokojnie, zacisznie, przyjemnie, bezpiecznie.

Przytulny, miły, serdeczny, sympatyczny, przymilny; taki, w którym można znaleźć schronienie, bezpieczny; zaciszny, spokojny, wygodny.

Przytułek — *p.* Przytulisko; miejsce, gdzie można znaleźć schronienie, kąt nad głową; przystań, ostoja.

Przytupywać, tupać do taktu.

Przytwardy, zbyt twardy.

Przytwierdzać *dok.* Przytwierdzić; mocno przybijać, przymocowywać; *przen.*, godzić ś. na coś, uznawać słuszność czegoś; przyświadczać, przytakiwać, potakiwać, potwierdzać.

Przytwierdzająco *przysł.*, w sposób przytwierdzający, potakująco.

Przytwierdzić — *p. nied.* Przytwierdzać.

Przytyk, przymówka, przycinek, docinek, dogryzek.

Przytykać *dok.* Przytkać, Przytknąć; zatykać coś czemś zlekka, tymczasowo, z pośpiechem; **p.** *dok.* Przytkać; tkać więcej, dodając do już utkanego.

Przytykać *dok.* Przytknąć; przykładać coś do czegoś, żeby dotknęło, przymykać, przybliżać; dotykać, dostawać do czegoś, graniczyć z czemś; robić przytyki, przymawiać.

Przytykliwy, uszczypliwy, kolący, dogryzający.

Przytem *przysł.*, prócz tego, nadto, co więcej.

Przyuczać *dok.* Przyuczyć; ucząc, wprawiać, wdrażać, przyzwyczajać, wkładać; **p. się,** przywykać, przyzwyczajać ś., ucząc ś., wdrażać ś. do czegoś.

Przyustny, umieszczony przy ustach.

Przyusznica, gruczoł ślinny przyuszny.

Przyuzdać, przyciągnąć uzdy, ściągnąć uzdą, przykiełznać; *przen.*, powściągnąć, poskromić, ukrócić.

Przywabiać *dok.* Przywabić; wabić, nęcić, mamić, przyłudzać, przynęcać, przyciągać do siebie, przyzywać, wabiąc sprowadzać.

Przywalać *dok.* Przywalić; waląc na coś, przygniatać, przytłaczać, przyciskać; *przen.*, gnębić, uciskać, ciemiężyć.

Przywalny, umieszczony przy wale.

Przywałek, parapet forteczny, przedpiersień.

Przywałęsać się, wałęsając ś. przybyć; przybłąkać ś.

Przywara, to, co przywarło do garnka, przyskrobek, przysucha; *przen.*, wada, strona ujemna, zła skłonność, zły nałóg.

Przywarły — *p.* Przywrzały.

Przywarować, o zającu: położyć ś. w bróździe bez wygrzebania kotliny; o psie: warując, t. j. pełznąc na brzuchu, przyczołgać ś.; o człowieku: przyczaić ś., przycupnąć, udać pokorę.

Przywarzać *dok.* Przywarzyć; nieco uwarzać, gotować coś niezupełnie, podgotowywać; łączyć dwa kawałki żelaza rozpalonemi końcami, szwejsować, spawać.

Przywdziać — *p.* Przywdziewać.

Przywdziewać *dok.* Przywdziać; kłaść coś na siebie, ubierać ś. w coś; nakładać na siebie, przybierać ś.

Przywdzięczać *dok.* Przywdzięczyć; dodawać wdzięku, przyozdabiać, upiększać, nadawać miłą powierzchowność; **p. się,** przyozdabiać ś., nabierać wdzięku.

Przywędrować, przybyć wędrując, przyjść, przyjechać.

Przywędzić, bardziej jeszcze uwędzić, trochę uwędzić.

Przywiać, Przywionąć — *p. nied.* Przywiewać.

Przywiązać — *p. nied.* Przywiązywać.

Przywiązanie, czynność przywiązywania; sympatja, życzliwość, serdeczność, głębsze uczucie względem kogoś; upodobanie, zamiłowanie do czegoś, zżycie ś. z kimś, przyzwyczajenie serdeczne; umiłowanie, miłość, wierność.

Przywiązany, ten, którego przywiązano; mający przywiązanie, zamiłowany, oddany, wierny.

Przywiązka, coś przywiązanego, przyczepionego.

Przywiązywać *dok.* Przywiązać; przymocowywać, łączyć sznurem, liną, szpagatem, nitką, krępować, umocowywać; *przen.*, **p.** coś do czegoś, łączyć coś z czemś myślowo, uzależniać coś od czegoś, zasadzać, zakładać coś na czemś; **p.** do czegoś swoje szczęście, nadzieje; do tego urzędu przywiązana jest wysoka pensja = jest naznaczona; przydawać, przypisywać: **p.** do czegoś wielką wagę, wielkie znaczenie = uważać to za bardzo ważne; budzić w kimś przywiązanie do siebie, zniewalać, ujmować; **p. się,** wiązać siebie do czegoś, uwiązywać ś. u czegoś; przyłączać ś., przyczepiać ś.; **p. się** do kogoś, do czegoś = nabierać przywiązania, miłości, sympatji, serdecznego przyzwyczajenia względem kogoś, czegoś; **p. się** do słów = brać je w dosłownem znaczeniu, wierzyć im ślepo.

Przywidywać *dok.* Przywidzieć; wyobrażać, imaginować, marzyć, roić; **p. się,** zdawać ś., wydawać ś.

Przywidzenie, widzenie rzeczy, których niema istotnie, złuda wzroku, omam wzrokowy, halucynacja; *przen.*, urojenie, fantazja, imaginacja.

Przywidzieć — *p. nied.* Przywidywać; **p. się,** przyśnić ś., przytroić ś., ubrdać ś., wydawać się.

Przywiedzenie, przytoczenie, zacytowanie czyichś słów.

Przywierać *dok.* Przywrzeć; przylegać do ścian naczynia, przyczepiać się mocno, przypijać ś.; niezupełnie zamykać, przymykać: **p.** drzwi, okno, szufladę; przywalać, przyciskać czemś ciężkiem; **p. się,** przymykać ś.

Przywiercać *dok.* Przywiercić; wywierciwszy dziurę świdrem, przybijać, przykręcać.

Przywiercić — *p.* Przywiercać; przymocować śrubą.

Przywiesić — *p.* Przywieszać.

Przywiesisty, przy czemś wiszący.

Przywieszać *dok.* Przywiesić; zawieszać, uwieszać przy czemś.

Przywieść — *p.* Przywodzić.

Przywiewać *dok.* Przywiać, Przywionąć; wiejąc, przybywać; wianiem, tchnieniem nanosić; wiejąc przysypywać.

Przywieźć — *p.* Przywozić.

Przywiędły, trochę zwiędły.

Przywiędnąć, trochę zwiędnąć.

Przywięziel, trójpale w porcie, do których przywiązujemy statek.

Przywięznąć, przywrzeć, przyczepić ś., przylepić ś., przylgnąć.

Przywięzywać *p.* Przywiązywać.

Przywięź, lina do przywiązywania statków do brzegu.

Przywijać *dok.* Przywinąć; obwijać, zawijać coś przyłożonego; o okręcie, statku: przybijać do brzegu, zawijać do lądu.

Przywilej *łć.*, prawo nadane jednostce lub klasie społecznej, uwalniające od pewnych ciężarów ogólnych, przyznające szczególne ulgi, korzyści lub uprawnienia, od których inni obywatele są wyłączeni; pozwolenie na zajmowanie ś. czemś, na prowadzenie jakiegoś handlu lub przemysłu, dane wyjątkowo jednej osobie, towarzystwu, stanowi lub miastu — *p.* Prerogatywa.

Przywilejować *łć.*, obdarzyć przywilejem.

Przywinąć — *p.* Przywijać.

Przywindować, wciągnąć, przyciągnąć coś zapomocą windy.

Przywionąć — *p.* Przywiewać.

Przywiosłować, wiosłując, przybyć, zawinąć dokądś.

Przywiśle, pobrzeże Wisły, porzecze Wisły, Powiśle.

Przywitać, powitać, pozdrowić; wyjść na spotkanie czyjeś, w taki lub inny sposób potraktować go, przyjąć przy spotkaniu: **p.** kogoś gradem obelg, kulami i t. p.; **p. się** z kimś, przywitać kogoś, będąc od niego wzajemnie przywitanym; zabrać ś. do czegoś: **p. się** z pieczenią, flaszką = zabrać ś. do jadła, do picia.

Przywlec — *p.* Przywlekać.

Przywlekać *dok.* Przywlec; wlec, ciągnąć do jakiegoś miejsca, przyciągać, sprowadzać, przynosić z sobą; **p. się,** wlokąc ś., przybywać powoli, ociężale.

Przywłaszczać *dok.* Przywłaszczyć; brać sobie coś cudzego na własność, przyswajać sobie nieprawnie rzecz nie swoją: **p.** sobie władzę = uzurpować.

Przywłaszczalny, dający ś. przywłaszczyć.

Przywłaszczyciel, człowiek, który przywłaszczył a. przywłaszcza sobie coś nieprawnie, uzurpator.

Przywłaszczycielka *for. ż.* od Przywłaszczyciel.

Przywłaszczycielstwo, bezprawne przywłaszczenie sobie czegoś.

Przywłaszczyć — *p. nied.* Przywłaszczać.

Przywłoka, przybitka naboju w strzelbie dawnego systemu; przybłęda.

Przywłosny, umieszczony przy włosie, przy włosach.

Przywłóczyć — *p.* Przywlec.

Przywodziciel, mięsień przywodzący, ksobny; przywódca, dowódca, naczelnik.

Przywodzić *dok.* Przywieść; do pewnego miejsca wieść, przyprowadzać; naprowadzać; *przen.,* wywoływać; sprowadzać, pociągać za sobą; *przen.,* przytaczać, cytować, podawać cudze wyrazy dla stwierdzenia swych wywodów a. dla okrasy stylowej; przeciągać, przewabiać, skłaniać na czyjąś stronę; **p.** kogoś do czegoś=doprowadzać, zmuszać, zniewalać, popychać, stawiać w takiem położeniu, że musi coś uczynić wbrew własnej woli; narażać, wystawiać kogoś na coś; przewodzić, przywodzić, dowodzić, komenderować komuś, czemuś; w *mat.,* redukować, sprowadzać: **p.** ułamki do wspólnego mianownika, **p.** równanie do zera; **p.** sprawę do sądu = wnosić ją, wytaczać przed sąd; **p.** coś na myśl = przypominać; **p.** coś do skutku, do końca = kończyć; **p.** coś do pewnego kresu, do pewnego stopnia doskonałości = posuwać, doprowadzać.

Przywołać — *p.* Przywoływać.

Przywoływacz, człowiek, który przywołuje; przyrząd, poruszający dzwonki elektryczne.

Przywoływać *dok.* Przywołać; wołać, wzywać dokądś, przyzywać kogoś do siebie, wywoływać; **p.** sądy, sprawę sądową = oznajmiać głośno rozpoczęcie sądów; **p.** do porządku = aby ś. zajęto rzeczą roztrząsaną, aby nie przeszkadzano.

Przywora, sprężyna, zamykająca automatycznie drzwi; — *p.* Przewora.

Przywoskować, zlekka wywoskować, przylepić woskiem.

Przywozić *dok.* Przywieźć; wioząc kogoś, coś, przybyć do pewnego miejsca, dostawiać, dostarczać, przystawiać, sprowadzać.

Przywozowiec, kupiec, sprowadzający towary z zagranicy.

Przywozowy, odnoszący ś. do przywozu: handel **p.;** przywożenie towarów z zagranicy, handel importowany, obcokrajowy.

Przywoźny — *p.* Przywozowy.

Przywódca, Przywódzca, Przywodziciel, człowiek, który przywodzi innym, dowódca, naczelnik, komendant, herszt; *przen.,* podżegacz, agitator, sprawca; pokusa, pobudka.

Przywództwo, przywodzenie, dowództwo, komenda, naczelnictwo.

Przywóz, przywożenie, dowóz, transport; przywożenie towarów z zagranicy; towar przywieziony; ogół towarów, sprowadzanych z zagranicy, import.

Przywracać *dok.* Przywrócić; doprowadzać coś do dawnego stanu, odnawiać coś zaniedbanego, to, co było zapomniane, powoływać na nowo do życia, ustanawiać na nowo; **p.** komuś coś, kogoś do czegoś, dopuszczać kogoś, przyjmować z powrotem do czegoś; oddawać mu to, co mu było odebrane: **p.** komuś majątek, władzę, **p.** kogoś do łaski.

Przywrot, roślina z rodziny łomikamieniowatych, dziewięciornik (fig.).

Przywrotnik, roślina z rodziny różanych, podrodziny pięciornikowatych (fig.).

Przywrócić — *p. nied.* Przywracać.

Przywry, gatunek robaków pasorzytnych, płazińce.

Przywrzeć — *p. nied.* Przywierać.

Przywtarzać *dok.* Przywtórzyć; przytakiwać, przyświadczać, oświadczać ś. za czemś; powtarzać, wtórować.

Przywtórzyć — *p.* Przywtarzać.

Przywyczka, przyzwyczajenie, nałóg.

Przywykać *dok.* Przywyknąć; nawykać, przyzwyczajać ś. do czegoś, wkładać ś. w coś, przyuczać ś. do czegoś.

Przywykłość, nawyk, nawyknienie, przyzwyczajenie.

Przywykły, przyzwyczajony, nawykły, wdrożony do czegoś; otrzaskany z czemś.

Przywyknąć — *p.* Przywykać.

Przywyknięcie, Przywyknienie, przyzwyczajenie, nawyknienie, nałóg, nawyk.

Przyzba, Przyźba, ława, usypana z gliny, z piasku, z ziemi, wzdłuż zewnętrznej ściany domu (fig.).

Przyzbierać, więcej czegoś nazbierać.

Przyzdabiać (się), *dok.* Przyzdobić (ś.); przyozdabiać (ś.), przystrajać (ś.).

Przyzębny, Przyzębowy, umieszczony przy zębie.

Przyzielenić, nieco zazielenić.

Przyziemie, Przyziom, najniższe piętro budynku, parter.

Przyziemny, umieszczony przy samej ziemi, niewysoki, karłowaty (o roślinie); punkt **p.** księżyca — *p.* Perigeum.

Przyzierać się *dok.* Przyjrzeć ś.; przyglądać ś.

Przyziom — *p.* Przyziemie.

Przyziomek, podwalina, fundament.

Przyzłocić, nieco ozłocić.

Przyznać — *p.* Przyznawać.

Przyznawać *dok.* Przyznać; przyświadczając, uznawać coś, przyjmować coś za słuszne, uważać coś za prawdziwe: **p.** dług = uznawać go za swój własny, **p.** kogoś za swoje własne dziecko; **p.** komuś coś=oddawać komuś sprawiedliwość, uznawać, że ktoś ma do czegoś prawo, przytwierdzać, przyświadczać; uchwalać coś na czyjąś korzyść: **p.** komuś zapomogę, pożyczkę, stypendjum; **p.** komuś lata = ogłaszać go za pełnoletniego przed czasem; **p. się** do kogoś, do czegoś, uznawać za swoje, nie zapierać ś. kogoś, czegoś; **p. się** do dzieła, do uczynku, do winy = wyznawać; przyznam ci ś., że... = mówiąc szczerze.

Przyzostawać *dok.* Przyzostać; zostawać w tyle, zatrzymywać ś.

Przyzwać — *p.* Przyzywać.

Przyzwalać *dok.* Przyzwolić; przystawać, pozwalać, godzić ś., zgadzać ś. na coś.

Przyzwalający, ten, który przyzwala; *gram.,* zdanie **p.,** zdanie okolicznikowe, wyrażające ustępstwo, przypuszczalne, ustępcze; spójnik **p.** = łączący takie zdanie z głównem,

np. chociaż, choć, pomimo że, mimo że.

Przyzwanie, przywołanie, wezwanie, przyzyw, pozew do sądu, dokument z wezwaniem przed sąd.

Przyzwoicie *przysł.*, przystojnie, należycie, tak jak należy, jak potrzeba, porządnie, skromnie, obyczajnie, bez zarzutu.

Przyzwoitka, dama w starszym wieku, towarzysząca młodej kobiecie, zwłaszcza pannie, dla przyzwoitości; starsza, dla przyzwoitości przybrana towarzyszka kobiety lekkich obyczajów.

Przyzwoitość, to, co jest przyjęte, jako norma, obowiązująca w stosunkach towarzyskich, forma towarzyska, przepisy układności światowej; ogół takich przepisów, kodeks towarzyski, konwenans; kształtność, proporcjonalność jakiegoś budynku.

Przyzwoity, zgodny z wymaganiami kodeksu światowego, przepisów towarzyskich, przystojny, przyjęty przez konwenans; taki, jaki powinien być, właściwy, należyty, porządny, godziwy, słuszny, zgodny z wymaganiami sprawiedliwości, dostatni, uczciwy; obyczajny, zgodny z wymaganiami moralności, skromny, przystojny, dobrego prowadzenia, nienaganny, moralny.

Przyzwolenie, zezwolenie, zgoda na coś.

Przyzwolić — *p.* Przyzwalać.

Przyzwrotnikowy, położony w bliskości zwrotnika.

Przyzwyczajać *dok.* Przyzwyczaić; przyuczać, wkładać, układać, wprawiać do czegoś, oswajać z czemś; **p. się,** przywykać, nawykać do czegoś, wdrażać ś. do czegoś, otrzaskiwać ś. z czemś.

Przyzwyczajenie, nawyknienie, nawyk, nałóg.

Przyzywać *dok.* Przyzwać; wzywać; wołać do siebie, przywoływać, powoływać, posyłać wezwanie, aby ktoś przyszedł, aby ś. stawił; *przen.*, przywabiać, wabić, przynęcać, przyciągać.

Przyzywny sejm — *p.* Konwokacyjny.

Przyźba — *p.* Przyzba.

Przyżąć — *p.* Przyżynać.

Przyżec — *p.* Przyżegać.

Przyżegać *dok.* Przyżec; przypalać, przypiekać.

Przyżeganie, przypalenie ciała rozpalonem narzędziem a. żrącą cieczą w celach leczniczych.

Przyżeglować, żeglując, przybyć.

Przyżeniać się, przyłączać ś., ożeniwszy ś., zamieszkać przy żonie, na jej gospodarstwie.

Przyżółkły, nieco zżółkły.

Przyżółknąć, nabrać nieco barwy żółtej.

Przyżyłek, cienka odnoga żyły.

Przyżynać *dok.* Przyżąć; żąć nieco, do zżętego dodawać żęciem; żnąc swoje, zajmować cudze; **p. się,** żnąc, przybliżać ś. do czegoś.

P. S. *skr.* — *p.* Post scriptum.

Psaligrafja *gr.*, sztuka wycinania obrazków, szczególniej sylwetek z czarnego papieru.

Psalm *gr.*, pieśń śpiewana z towarzyszeniem muzyki na instrumencie strunowym; pieśń nabożna (szczególniej pieśń króla Dawida lub pod jego imieniem znajdująca się w Starym Testamencie); wogóle utwór poetycki liryczno-religijny, wyrażający skargę bolesną lub modlitwę dziękczynną.

Psalmiczny, psalmowy, dotyczący psalmów.

Psalmista *gr.*, autor psalmów, nazwa, dawana królowi Dawidowi.

Psalmodja, Psalmodjum *gr.*, melodja psalmów i sposobów ich śpiewania; intonowanie księdza przed ołtarzem.

Psalterjon *gr.*, staroświecki instrument muzyczny strunowy, używany niegdyś przy śpiewaniu psalmów, rodzaj harfy — *p.* Psałterz.

Psałterz *gr.*, księga psalmów; długi różaniec niektórych zakonów.

Psałterzysta, Psałterysta, ksiądz, śpiewający psalmy w czasie nabożeństwa.

Psamit, Psammit *gr.*, skała okruchowa o ziarnach mniejszych od ziarn grochu (piaski, piaskowce).

Psefit skała okruchowa o ziarnach conajmniej wielkości grochu (piargi, rumowiska, brekcje, zlepieńce).

Pseudo- *gr.*, niby; nieprawdziwy, rzekomy, fałszywy, podszywający ś. pod coś, udający coś (niektóre złożenia z pseudo- — *p.* pod wyrazami bez pseudo-).

Pseudoizochromatyczne *gr.* tablice = tablice, których tło jest pomalowane jednym kolorem, a znaki (rysunki, litery) innym, barwy tak są jednak dobrane, że ten, kto cierpi na daltonizm, nie spostrzega odmienności zabarwienia.

Pseudoklasycyzm w literaturze: klasycyzm fałszywy, naśladownictwo autorów klasycznych.

Pseudoklasyczny, w literaturze: niewolniczo naśladujący starożytnych pisarzy klasycznych.

Pseudoliberalizm, liberalizm fałszywy, obłudny.

Pseudonaukowy, niby naukowy.

Pseudonim *gr.*, imię lub nazwisko autora zmyślone, przybrane.

Pseudoplazma *gr.*, nowotwór.

Pseudoskop *gr.*, przyrząd optyczny, okazujący wypukłości przedmiotów odwrotnie, to jest wklęsło.

Pseudoskopijne zjawiska = złudzenia optyczne, dotyczące postaci, odległości i wielkości przedmiotów widzialnych, spowodowane specjalnem działaniem barw a. linij na oko.

Pseudoznawca, niby znawca.

Psi, należący do psa, właściwy psu, odnoszący ś. do psa; psa wart = niegodziwy, łajdacki, nieznośny, złośliwy, bezwstydny, obrzydliwy, nie do wytrzymania: **p-e** życie, **p-a** sztuczka, **p.** figiel, **p-a** pogoda, **p.** obiad, **p-e** szczęście, **p.** los; **p. warta** = dyżur nocny na okręcie od godz. 24 do 4-ej; otrzymać coś **p-m** swędem = wypadkiem, nie w miarę zasług, fuksem; stracić coś **p-m** swędem = nie wiedzieć jak i kiedy; mieć **p.** nos, **p.** węch = być przenikliwym, domyślnym; **p-m** węchem coś odkryć = dziwnem przeczuciem; **p.** ząb komuś ukazać = hardo ś. postawić, okoniem stanąć, zaszkodzić skrycie, ukradkiem, figla złośliwego mu spłatać; to twoje **p-e** prawo, twój **p.** obowiązek = musisz, powinieneś tak czynić; **p-e** wesele = stosunki płciowe nieuregulowane u ludzi; **p-e** głosy nie idą pod niebiosy = przekleństwa człowieka bezbożnego nie osiągają skutku; człowiek z **p-m** okiem = bezczelny; kupić, sprzedać coś za **p-e** pieniądze = bardzo tanio; otrzymać za coś **p-ą** zapłatę = lichą; **p-a** krew, **p-a** noga, **p-akość, p-a** kość słoniowa, **p-amać, p-a** jego mać, **p-a** jucha, **p-a** dusza, **p-a** bestja, **p-a** wiara, **p-a** para, **p-a** treść, **p-a** strawa, **p.** syn, **p-e** sadło, **p-e** ścierwo, **p-e** ucho, **p-a** morda, **p-a** twarz, **p.** pysk, **p-a** wełna = przekleństwa, złorzeczenia, często też powtarzane bez potrzeby, jako przysłowie osobiste.

Psiacz — *p.* Psiarz.

Psiadusza, Psiajucha, Psiakrew. przekleństwa.

Psiak, mały, młody pies, piesek, szczeniak.

Psianek, roślina z rodziny psiankowatych.

Psianka, roślina z rodziny psiankowatych (fig.); owad dwuskrzydły poczwarkorodny.

Psiankowate, Psiankowe, rodzina roślin dwuliściennych.

Psiarczyk, Psiarek, chłopiec, obsługujący psy w psiarni.

Psiarnia, budynek, w którym psy trzymają, chlew psi; *zbior.*, wszystkie psy należące do jednego pana, zgraja, sfora psów; *przen.*, zgraja, kupa, hałastra (o ludziach).

Psiarskie (-ego), dawny obowiązek na Mazowszu żywienia psów książęcych; opłata, uiszczana wzamian tej powinności.

Psiarstwo, zgraja psów, sfora; *przen.*, hałastra, zgraja, czereda (o ludziach).

Psiarz, Psiacz, dozorca psów; łowczy, dozorujący psy na łowach; oprawca, hycel, czyściciel; amator psów.

Psiawiara, przekleństwo.

Psiątko — *p.* Psię.

Psica, suka; *przen.*, zła kobieta, złośnica.

Psiczka *zdr.* od Psica.

Psić się — *p.* Psieć.

Psidławiec, roślina z rodziny trojeściowatych, ciemiężyk.

Psieć, Psić się, gorszym ś. stawać, tracić na wartości, psuć ś., niszczeć, schodzić na psy.

Psię, Psiątko, szczenię.

Psigłów, Psigłowiec, potwór mityczny o psiej głowie; gatunek małpy, magot.

Psik! *wykrz.*, naśladujący odgłos kichania; wykrzyk używany dla odpędzenia kota; *przen.*, nie ruszaj!, wara!, precz!

Psikus, figiel złośliwy.

Psina, piesek godny pożałowania; mięso psie; woń od psa.

Psiniec, zuch, junak, gracz; pysk, paszcza, psie łajno.

Psinka *zdr.* od Psina.

Psio *przysł.*, po psiemu.

Psioczyć *gwar.*, wymyślać, łajać, wyrażać niezadowolenie.

Psiogłowiec — *p.* Psigłów.

Psi psi *wykrz.*, oznaczający przywoływanie psa; u dzieci: oznacza potrzebę oddania uryny; uryna, zwłaszcza dziecka.

Psisko, niezgrabny, brzydki, ogromny pies; pies godzien pożałowania.

Psocić, robić psoty, płatać figle, swawolić, dokazywać.

Psora *gr.*, zaraźliwa, liszajowata choroba skóry, połączona ze swędzeniem, łuszczyca.

Psota, figiel, psikus, pustota; zrobienie komuś szkody.

Psotliwy — *p.* Psotny.

Psotnica *for. ż.* od Psotnik.

Psotnik, ten, który płata, wyrządza psoty, figle, figlarz, swawolnik; ten, który psuje wszystko, szkodnik.

Psotniś *zdr.* od Psotnik.

Psotny, Psotliwy, figlarny, płatający figle, swawolny; rozpustny, sprośny, lubieżny; lubiący wszystko psuć, szkodny.

Pst! Psyt! *wykrz.*, oznaczający przywoływanie kogoś; zalecający milczenie.

Psterka *zool.* — *p.* Strzelba.

Pstrawy, trochę pstry.

Pstrąg, ryba brzuchopłetwa, łososiowata, bzdręga (fig.).

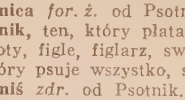

Pstrągarnia, zakład, gdzie hodują pstrągi.

Pstrągowaty kolor, zbliżony do koloru pstrąga.

Pstrągówka, odmiana gruszy.

Pstrążeń, gatunek ryby brzuchopłetwej.

Pstręk! Pstryk! *wykrz.*, oznaczający gwałtowny skok, ruch nagły, chlust! szust!

Pstro, różnokolorowo, różnobarwnie; **p.** ma w głowie, **p.** w głowie = niemądry, brak mu zdrowego rozsądku; mniej więcej, około; lekko rachując, co najmniej.

Pstrobarwny, pstrokaty, różnobarwny.

Pstrocentkowany, mający na sobie pstre centki.

Pstrocina, Pstrocizna, namieszanie barw różnorodnych i jaskrawych na czemś; jaskrawość w barwach, ozdobach, ubraniu i t. p.; *przen.*, **p.** w głowie = kiepski rozum, głupota, lekkomyślność.

Pstroczek — *p.* Majownik.

Pstroczka, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Pstrokacić, czynić pstrokatym, pstrzyć, malować na pstro.

Pstrokacz, młody sokół.

Pstrokato *przysł.*, pstro, różnobarwnie.

Pstrokaty, różnobarwny, pstry, pstrej maści, srokaty.

Pstrolistny, mający pstre liście.

Pstrolotek, roślina z rodziny motylkowatych.

Pstroskrzydły, mający pstre skrzydła.

Pstrosz, koń pstrokatej maści, srokacz.

Pstrozłocisty, złotem nakrapiany.

Pstry, mający różnobarwne plamy nie zharmonizowane, różnobarwny, srokaty; przeładowany ozdobami, zwłaszcza o barwach jaskrawych; łaska pańska na **p-ym** koniu jeździ = jest niestała; w *myśl.*, **p-e** pole = na którem śnieg stopniał częściowo.

Pstrygnąć, strzepnąć palcami.

Pstryk! — *p.* Pstręk!

Pstrykać *dok.* Pstryknąć; strzykać, rozbryzgiwać płyn, sikać.

Pstrzyca, gatunek owada dwuskrzydłego, krótkorogiego.

Pstrzyć, barwić w różne plamy, centki, pasy, pstrem robić; robić na czemś drobne plamki odmiennego koloru; muchy, pająki **p-ą** meble, firanki, bieliznę = walają, paskudzą; **p.** mowę łaciną = używać wyrazów łacińskich w mowie polskiej; **p. się,** stroić ś. z przesadą, jaskrawie; pstro odbijać, mienić ś., pstrzeć; palić ś. drobnym ognikiem, migotać, pełgać.

Psubrat, łotr, niegodziwiec, nicpoń, gałgan.

Psuć, niszczyć coś, czynić niezdatnem do użytku, uszkadzać; tracić, marnować, niweczyć, trwonić, tracić napróżno; **p.** komuś plany, szyki = niweczyć, krzyżować; **p.** komuś spokój, szczęście = niszczyć; **p.** komuś krew = gniewać go; **p.** sobie krew = irytować ś. napróżno; **p.** komuś humor = martwić go, irytować, drażnić; **p.** sobie żołądek = dostawać niestrawności; **p.** komuś w głowie = przewracać mu w głowie; **p.** sobie głowę nad czemś = trapić ś., wysilać umysł; **p.** komuś serce = trwożyć go; **p.** czas = marnować; **p.** komuś handel = przeszkadzać w robieniu dobrych interesów, np. przez obniżkę cen; *przen.*, niszczyć, burzyć, rujnować, unieważniać, znosić; *przen.*, tępić, wyniszczać, wygubiać, wytracać, wytępiać; *przen.*, demoralizować, bałamucić; rozbestwiać, gorszyć, narowić; **p. się,** ulegać zepsuciu, gorszym ś. stawać, stawać ś. nieużytecznym; uszkadzać ś., marnieć; rozkładać ś., fermentować, gnić; *przen.*, demoralizować ś., deprawować ś., gorszyć ś.; rodzić przedwcześnie, ronić płód (o kobiecie, o samicy).

Psuj, Psuja, psotnik, szkodnik.

Psychagogika *gr.*, środki cucące przy zemdleniu lub przy śmierci pozornej.

Psyche *gr.*, dusza, duch; w mitologji greckiej uosobienie duszy ludzkiej, jako oblubienicy Erosa, wyobrażanej w postaci pięknego dziewczęcia ze skrzydłami motylemi; motyl, jako symbol nieśmiertelności.

Psychiczny, duchowy, tyczący ś. ducha i objawów życia duchowego, nie podpadający pod zmysły.

Psychika *gr.*, ogół cech duchowych jednostki a. narodu.

Psychizm *gr.*, nauka o duszy.

Psychjatra *gr.*, lekarz chorób umysłowych.

Psychjatrja *gr.*, część medycyny, zajmująca ś. badaniem i leczeniem chorób umysłowych.

Psychoanaliza, Psychanaliza *gr.*, metoda badań psychicznych, stworzona przez psychologa niemieckiego Freuda, uznająca podświadome stany psychiczne, działające na myśl, wolę i uczucie i będące przez to źródłem i przyczyną chorób psychicznych.

Psychofizjolog *gr.*, uczony, zajmujący ś. psychofizjologją.

Psychofizjologja *gr.*, nauka, badająca związek, zachodzący między zjawiskami psychicznemi a temi ze zjawisk fizjologicznych, które stale towarzyszą różnym objawom życia duchowego.

Psychofizyk *gr.*, uczony, zajmujący ś. psychofizyką.

Psychofizyka *gr.*, nauka, zajmująca ś. stopniem i rodzajem zależności życia duchowego człowieka od otaczających zjawisk zmysłowych i stosunkiem naszych wrażeń do wywołujących je podniet.

Psychofonetyka *gr.*, nauka, rozpatrująca rolę głosek w wyrazach i formach gramatycznych nie pod kątem widzenia zjawisk słuchowych, lecz wyobrażeń.

Psychogeneza *gr.*, rozwój stopniowy władz duszy u człowieka.

Psychognozja *gr.*, badanie duszy.

Psychografja *gr.*, opisanie duszy.

Psycholog *gr.*, uczony, zajmujący ś. psychologją, badacz i znawca duszy ludzkiej.

Psychologiczny, tyczący ś. psychologji, oparty na jej zasadach i wynikach.

Psychologizm, kierunek w logice wprowadzający do tej nauki kategorje psychologiczne, podporządkowując logikę psychologji i tłuma-

cząc jej twierdzenia prawami psychologicznemi.

Psychologja *gr.*, nauka o duszy, o objawach psychicznych i prawach życia duchowego.

Psychomancja *gr.*, wywoływanie duchów.

Psychometrja *gr.*, mierzenie trwałości i natężenia siły duchowej.

Psychomotoryczny *gr.*, poruszający duszę (mózg).

Psychopata *gr.*, chory umysłowo.

Psychopatja, Psychoza *gr.*, choroba psychiczna, nienormalny stan umysłowy.

Psychopatka *for. ż.* od Psychopata.

Psychopatogenja *gr.*, badanie przyczyn powstawania chorób umysłowych.

Psychopatolog *gr.*, uczony, zajmujący ś. psychopatologją.

Psychopatologja *gr.*, nauka o zmianach czynnościowych a. anatomicznych tkanki nerwowej z zaburzeniami inteligencji; psychjatrja.

Psychotechnika *gr.*, nauka badania techniki psychologji, psychologja eksperymentalna.

Psychoza *gr.*, choroba umysłowa, obłąkanie.

Psychrometr *gr.*, narzędzie do mierzenia wilgoci w powietrzu, higrometr (fig.).

Psykać *jednokr.* Psyknąć; wydawać głos syczący, syczeć; wołać: ps! pst!

Psyć! — *p.* Pst!

Pszczelarka *for. ż.* od Pszczelarz.

Pszczelarski, dotyczący pszczelarza a. pszczelnictwa.

Pszczelarz, Pszczolarz, hodowca pszczół, pasiecznik, właściciel pasieki, znawca pszczół i ich życia.

Pszczeli — *p.* Pszczelny.

Pszczelnictwo, hodowla pszczół, nauka prowadzenia pasieki.

Pszczelnik, miejsce, gdzie stoją ule, pasieka; pszczelarz; roślina z rodziny wargowatych, pszczolnik.

Pszczelny, Pszczeli, Pszczoli, Pszczolny, właściwy pszczołom: ul **p.**; chleb **p.**=miód z woszczynami; *rzecz.*, dozorca **p.** = dozorca pasieki, pasiecznik; w *bot.*, róża **p-a** — *p.* Czystek.

Pszczolarski — *p.* Pszczelarski.

Pszczolarz — *p.* Pszczelarz.

Pszczolinka, owad błonkoskrzydły, pszczołowaty.

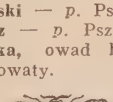

Pszczoła, owad żądłowy, błonkoskrzydły, żyjący w licznem towarzystwie (fig.).

Pszczołojad, ptak z rzędu sokołowatych, z rodziny sokołów, podrodziny kań, trzmielojad, kobuz pszczołokrad (fig.).

Pszczołołupca, złodziej pszczelny.

Pszczołowiec, gatunek chrząszcza pięciocz łonkowego.

Pszczółka *zdr.* od Pszczoła; rodzaj dawnej gry w karty; *przen.*, człowiek pracowity, skrzętny.

Pszenica, roślina z rodziny traw (fig.): **p.** turecka, **p.** kukurydza.

Pszenicorodny, rodzący pszenicę.

Pszeniczny, Pszenny, dotyczący pszenicy, właściwy pszenicy, zrobiony z pszenicy: pszenna mąka, kasza, bułka.

Pszeniczysko, ściernisko po pszenicy.

Pszeniec, roślina z rodziny trędownikowatych, psiennik, dzwoniec (fig.).

Pszennik, kołacz, pierog pszeniczny, a. prosiany.

Pszennotatarczany, zrobiony z pszenicy i tatarki; trudniący ś. uprawą pszenicy i tatarki; grunt **p.** = rodzący pszenicę i tatarkę.

Pszenny — *p.* Pszeniczny.

Pszonak, roślina z rodziny krzyżowych, gorycznik.

Pszonka, roślina zielna z rodziny jaskrowatych, ziarnopłon (fig.).

Pszono, proso wymłócone.

Ptactwo — *p.* Ptastwo.

Ptak, zwierzę kręgowe ciepłokrwiste, jajorodne, porosłe pierzem, oddychające płucami, opatrzone dziobem z powłoką rogową i dwiema parami kończyn, z których przednie przekształcone są w skrzydła (fig.); **p.** rajski — *p.* Latawiec; rzadki **p.** = rzadki gość; każdy **p.** według nosa swego śpiewa = każdy stosować ś. musi do swych właściwości wrodzonych; znać **p-a** po pierzu, po głosie = poznać charakter czyjś po powierzchowności; zły to **p.**, co swe gniazdo kala a. plugawi = niegodziwy to człowiek, który szkaluje własną rodzinę, ojczyznę; **p-iem** przelecieć, lotem **p-a** = bardzo szybko; czerwone **p-i** puścić = podpalić budynki; **p.** niebieski = próżniak, darmozjad.

Ptakowróżbita, wróżący z przelotu ptaków, augur.

Ptakoznawca — *p.* Ornitolog.

Ptakoznawstwo — *p.* Ornitologja.

Ptakozwierz, stworzenie, będące w połowie czworonogiem, a w połowie ptakiem.

Ptak-ryba, Ptakoryba, stworzenie, będące w połowie ptakiem a w połowie rybą.

Ptasi, właściwy ptakowi, odnoszący ś. do ptaka, podobny do ptaka: **p-a** głowa = z nosem, w kształcie dzioba ptasiego; **p.** mózg=głupi: brak mu tylko chyba **p-ego** mleka = opływa w dostatki; **p.** raj= gaik, w którym gnieżdżą ś. ptaki, napełniając go swemi głosami; **p-a** pierś = wypukłośpiczasta.

Ptastwo, Ptactwo *zbior.*, ptaki dzikie a. domowe, drób.

Ptaszarnia, miejsce a. budynek, gdzie hodują ptaki, ptaszyniec; kojec, klatka na ptaki.

Ptaszątko — *p.* Ptaszę.

Ptaszek *zdr.* od Ptak; *przen.*, człowiek szkodliwy i przebiegły, wogóle znany ze swoich przywar; rodzaj zabawy towarzyskiej dla dzieci z towarzyszeniem śpiewu; ranny **p.** = człowiek, lubiący wstawać rano; słówko **p-iem** wyleci, a powróci wołem = plotka rośnie, przechodząc z ust do ust.

Ptaszę, Ptaszątko, mały ptaszek, pisklę.

Ptaszęcy, właściwy ptaszęciu, odnoszący ś. do ptaszęcia.

Ptaszkarnia — *p.* Ptaszarnia.

Ptasznica, strzelba na ptaki; owad dwuskrzydły poczwarkorodny; *for. ż.* od Ptasznik.

Ptasznictwo, polowanie na ptaki, myśliwstwo ptasze, łowienie ptaków; hodowla ptaków, gospodarstwo ptasze; handel ptakami.

Ptasznik, myśliwiec ptaszy; dozorca ptastwa; hodowca drobiu;

handlarz ptaków; olbrzymi pająk czteropłucny (fig.).

Ptaszowieszczba, wieszczenie z przelotu ptaków, auspicje.

Ptaszy — *p.* Ptasi.

Ptaszyna, ptak mały, godny pożałowania; miły, ukochany ptak.

Ptaszyniec, roślina z rodziny motylkowatych, ptasinóg, ptasia stopa; roztocz pasorzytny, napadający ptastwo domowe — *p.* Ptaszarnia.

Ptaszynka — *p.* Ptaszyna; strzelba małego kalibru na ptaki.

Pterodaktylus *gr.*, przedpotopowy zaginiony gad latający (fig.).

Pterosaurus *gr.*, jaszczur latający; wielki gad kopalny o szczękach uzębionych, cienkiej długiej szyi i ogonie.

Ptialina *gr.*, ferment, zawarty w ślinie, który działa na pokarmy roślinne, przemieniając nierozpuszczalny krochmal w glukozę, wskutek czego ma wielkie znaczenie w procesie trawienia.

Ptomainy *gr.*, alkaloidy, tworzące ś. jako produkty gnicia ciał białkowych w psującem ś. mięsie, padlinie, także w przewodzie pokarmowym żywego organizmu w chorobach zakaźnych, silna trucizna organiczna, powodująca t. zw. zatrucie trupie.

Ptru-u-u — *p.* Prr.

Ptyś, ciastko parzone nadymane.

Publicysta *łć.*, literat, dziennikarz, piszący w sprawach współczesnych, w kwestjach na dobie, zwłaszcza natury politycznej, społecznej lub ekonomicznej; autor prac z zakresu prawa państwowego.

Publicystyka *łć.*, działalność publicystów; piśmiennictwo publicystyczne.

Publicznie, jawnie, otwarcie, wobec wszystkich, z wiadomością wszystkich.

Publiczność, Publika *łć.*, większe zgromadzenie osób, zebrane w jakimś określonym celu (wspólnej zabawy, korzystania z jakiegoś widowiska i t. p.), widzowie, słuchacze; ogół; prawo **p-ści** = za przywilejem rządowym.

Publiczny *łć.*, powszechny, ogólny, tyczący ś. wszystkich, wspólny wszystkim, otwarty, jawny; dla ogółu przeznaczony; ogród **p.**, zakład **p.** = ogród, zakład, do którego każdy ma wstęp; testament **p.** a. urzędowy = ostatnia wola, podyktowana dwom notarjuszom w obecności dwu świadków, a. jednemu notarjuszowi w obecności czterech świadków; dom **p.** = dom schadzek, dom nierządu; kobieta **p-a** = nierządnica.

! Publika — *p.* Publiczność.

Publikacja *łć.*, ogłaszanie, obwieszczanie, wydanie na widok publiczny świeżo wydrukowanego dzieła lub pisma, wydawnictwo.

Publikanin *łć.*, u starożytnych Rzymian dzierżawca dochodów publicznych; *przen.*, zdzierca, poborca.

Publikować, ogłaszać drukiem, wydawać drukiem utwory piśmienne; **p. się,** pokazywać ś. publicznie, zwracając na siebie uwagę publiczności, afiszować ś.

! Publikum *łć.*—*p.* Publika.

Puc, lice, policzek, twarz, usta; człowiek o wydatnych policzkach, pyza; kawał duży, nieforemny: **p.** chleba = glon; **p.** muru, błota, gliny = pecyna.

Puc! *wykrz.*, oznaczający upadek ciała ciężkiego na płask, pęc!, bęc!, chlap!, plask!

Puca, twarz tłusta o wydatnych policzkach.

Pucaty — *p.* Pucołowaty.

Pucek — *p.* Puc; **p.** u owocu = miejsce, gdzie był kwiat.

Pucer *nm.*, ten, co czyści coś np. buty; **p.** metali — *p.* Polerownik.

Puch, u ptaka: drobne, miękkie, krótkie piórka, tuż przy skórze rosnące, dodające mu ciepła, meszek; posłanie puchowe, pierzyna, bety; rozbić w **p.** = rozbić doszczętnie, w perzynę: powietrze zepsute w kopalni, zaduch.

Pucha, twarz nabrzmiała, odęta gęba; w *lm.*, **p-y** = pustki.

Puchlina, wydęcie chorobliwe, nabrzmiałość; nagromadzenie się płynu surowiczego w jamie ciała.

Puchlinowy, Puchlinny, odnoszący ś. do puchliny.

Puchnąć, wzdymać ś., nabrzmiewać, obrzmiewać, opuchać, dostawać puchliny.

Puchowaty, podobny do puchu.

Puchowiec, roślina z rodziny ślazowatych.

Puchowy, mający puch; zrobiony z puchu; **p.** kawaler = delikacik, pieszczoszek, gagatek.

Puchówka, poduszka, pierzyna puchowa.

Puchurzec, roślina z rodziny wawrzynowatych.

Pucka, dziewczyna o pucołowatej twarzy; krótki kloc drzewa do ubijania ziemi, na rękojeści osadzony.

Pucki (-cek), wyrostki brodawkowate na szyi u kóz i świń, dzwonki; płatki pod dziobem u kogutów i kur.

Pucolana — *p.* Puzzolana.

Pucołowaty, Pucułowaty, mający tłuste policzki, pyzaty.

Pucować *nm.*, czyścić, szorować; myć porządnie.

Pucówka, basy, baty, basarunek.

Pucybut, uliczny czyściciel butów, fagas.

Pućka — p. Pódźka.

Pućkać, wydawać głos właściwy sowie.

Pud *ros.*, waga rosyjska = 40 funtom.

Pudding *ang.*, budyń.

Pudel *nm.*, rasa psa o sierści kędzierzawej, maści białej lub czarnej (fig.).

Pudelczarka *for. ż.* od Pudelkarz.

Pudeleczko *zdr.*, od Pudło.

Pudelkarstwo, wyrób pudełek.

Pudełkarz, człowiek, trudniący ś. wyrobem pudełek.

Pudełko, Pudeleczko *nm., zdr.* od Pudło; taka ilość przedmiotów, towaru, jaka mieści ś. w pudełku: **p.** zapałek, stalek.

Pudełkowaty, z kształtu podobny do pudełka.

Puder *fr.*, mąka ryżowa, zaperfumowana pachnidłem, używana jako bielidło do twarzy i do posypywania włosów, zwłaszcza peruk; miałko sproszkowany cukier.

Puderklozet *nm.*, klozet z urządzeniem do zasypywania nieczystości proszkiem torfowym odwaniającym.

Pudermantel, Puderman *nm.* — *p.* Podwłośnik.

Pudlarz, hodowca pudli, miłośnik pudli; robotnik w pudlingarni; nieumiejętny strzelec, chybiający do zwierzyny.

Pudlica, samica pudla.

Pudling, Pudlingarnia, Pudlingowy *ang.*, piec = dość wielki piec, w którym surowiec z zendrą prażą ś., mieszany ciągle, a tracąc nadmiar węgla, zamienia ś. na żelazo kute czyli sztabowe.

Pudlingować, oczyszczać w odpowiednim piecu surowiec (żelazo) z węgla i otrzymywać tym sposobem żelazo kute czyli sztabowe.

Pudło *nm.*, skrzynka, paczka czworograniasta, owalna, okrągła, z tektury, z drzewa, z blachy i t. p., na towary i różne przedmioty; wierzch kryty czegoś, kadłub, mieszczący w sobie urządzenia wewnętrzne: **p.** powozu, samochodu, fortepianu, pianina; iść do **p-a** = iść w kąt, iść w pogardę, zostać zlekceważonym; stare **p.** = kobieta stara i brzydka, a wiele mniemająca o swej urodzie; spać, jak mysz na **p-le** = w trwodze, w niepokoju ciągłym; jak w **p.** uderzył = rozległo ś., jakby kto uderzył w pustą beczkę; strzał a. rzut chybiony.

Pudłować, strzelając do zwierzyny, chybiać.

Pudłowaty, mający kształt pudła.

Pudowy, ważący pud.

Pudreta *fr.*, nawóz sproszkowany, wyrabiany z ludzkich odchodów.

Pudrować, posypywać pudrem.

Puenta, Pointa *fr.*, miejsce najdowcipniejsze w anegdocie, opowiadaniu, część budząca najwyższe zaciekawienie.

Puf *ang.*, kłamstwo, umyślnie puszczone w obieg, bąk, blaga; rodzaj gry w kości; sute upięcie; rodzaj niskiego wyścielanego taboretu (fig.).

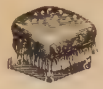

Pugilares, Pulares *łć.*, rodzaj teczki z kieszonkami na banknoty i papiery (fig.).

Pugilat *łć.*, walka na pięści.

Pugilista *łć.*, w starożytnym Rzymie: szermierz, walczący na pięści.

Puginał *wł.*, długi obosieczny nóż, noszony u pasa, sztylet (fig.).

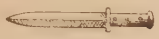

Puha, bizun, knut, kańczug, bat.

Puhacz, rodzaj rewolwerowej pukawki, wydającej silny odgłos.

Puhacz *ukr.*, ptak drapieżny z rzędu kraskowatych, rodziny sów (fig.).

Puhaczę, Puhaczątko, pisklę puhacza.

Puhar *nm.*, duży ozdobny kubek do picia wina, czara, duży kielich, rostruchan (fig.).

Puharek *zdr.* od Puhar.

Puk!, Puk! Puk!, Stuk! Puk!, *wykrz.*, naśladujący pukanie, stukanie; *rzecz.*, dawna gra w karty.

Pukać *jednokr.* Puknąć; stukać, kołatać, uderzać zlekka; bić, uderzać mocno: serce **p-a;** wydawać odgłos, uderzać z łoskotem, strzelać, hukać, grzmocić, walić, trzaskać, łomotać; *przen.*, hałasować, awanturować ś.; wypić coś, golnąć, machnąć, **p., p. się,** pękać, rozpadać ś. z trzaskiem, rozrywać ś.; rozchylać ś., roztwierać ś. (o pączku rośliny, o owocu); *przen.*, rozwiewać ś., ulatniać ś., niknąć.

Pukadło — *p.* Plesymetr.

Pukanina, ciągłe pukanie; strzelanina, kanonada.

Pukawka, zabawka dziecięca do pukania a. do strzelania; *żart.*, licha strzelba.

Pukiel *nm.*, kędzior, część włosów zwinięta wypukło; pierścień włosów; lok wypukły.

Puklad, daszek, buda na wozie.

Puklasty, wypukły, baniasty.

Puklerz *fr.*, tarcza okrągła z wypukłym środkiem, paiża (fig.).

Puklerznik, płatnerz, wyrabiający puklerze; zwierzę ssące z rzędu szczerbatych, z rodziny pancerników (fig.).

Puklić, Puklować, czynić, wypukłym; **p. się,** sterczeć wypukło, wystawać.

Puknąć — *p.* Pukać.

Pula *fr.*, w grach o pieniądze: stawka, ogół stawek; *przen.*, w grze karcianej: partja, umówiona liczba punktów do zgrania.

Pularda *fr.*, kura kastrowana, aby nie miała jaj i tuczona.

Pulares *łć.* — *p.* Pugilares.

Pulchnić, czynić pulchnym.

Pulchnieć, stawać ś. pulchnym.

Pulchny, miękki, uginający ś. pod dotknięciem, delikatny w dotknięciu; gąbczasty.

Pulcynel *wł.* — *p.* Poliszynel.

Pulka *zdr.* od Pula.

Pulmanowski wagon = duży, długi, urządzony zbytkownie, na specjalnych resorach.

Pulment *łć.*, zaprawa malarska pod złocenie lub srebrzenie.

Pulower *ang.*, kaftan trykotowy bez zapięcia, wkładany przez głowę.

Pulpa *łć.*, miąższ owoców lub korzeni; miazga zębowa.

Pulpecik *zdr.* od Pulpet.

Pulpet *wł.*, klusek z bułki moczonej, łoju wołowego,, jajka, soli i pieprzu, gotowany na wodzie i następnie wrzucany do zupy, szczególnie do rosołu.

Pulpit *łć.*, stolik do pisania z pochyłym blatem; podstawka przenośna z pochyłym blatem, na której kładzie ś. mszał podczas Mszy św.; rodzaj małych stalug pod nuty, książkę (fig.).

Pulpitowy, odnoszący ś. do pulpitu, podobny do pulpitu: **p.** dach = jednospadowy.

Puls *łć.*, tętno krwi w arterjach, miarowe kurczenie ś. i rozkurczanie ś. tętnic, zależne od skurczów serca; tętnienie; miejsce na ciele, w którem tętnienie daje ś. wyczuć, objaw życia; *przen.*, trzymać rękę na pulsie życia publicznego = śledzić wszelkie jego objawy i drogi, jakiemi ono płynie.

Pulsacja *łć.*, bicie tętna, bicie serca; drganie faliste.

Pulsetka *fr.*, rękawek, wkładany na rękę poniżej palców i miejsca, gdzie widoczne jest pulsowanie, osłaniający i pięść: rodzaj mitenki.

Pulsować, o krwi: obiegać w arterjach i żyłach, sprawiając wyczuwalne tętno; *przen.*, o życiu społecznem: dawać oznaki istnienia, postępu.

Pultynek *nm*, napełniona czemś ciężka poduszeczka do igieł; takaż poduszeczka do opierania łokcia przy wdziewaniu rękawiczek; mały pulpit, szczególniej do robótek kobiecych (fig.); szkatułka, skrzyneczka; mały tłuścioch, dzieciak pulchny.

! Pulwerkar *nm.*, wóz z prochem.

! Pulwersak *nm.*, worek skórzany na śrót, na naboje.

Pulweryzator *łć.*, rozpylacz, przyrząd do rozbijania płynu na pył drobniutkich kropelek w celu rozprowadzenia go po powietrzu, delikatnego spryskania czegoś; wdychania go (fig.).

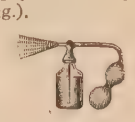

Pulweryzować, ścierać na proszek, proszkować; rozpylać.

Pulwinarjum *łć.*, poduszka pod mszał na ołtarz.

Pulwy, łąki wilgotne.

Pułap, sufit z belek i desek, a nad niemi strop, powała (fig.); **p.** ślepy = wypełnienie deskami miejsca w pośrodku między belkami, dla nasypania na to gruzu lub piasku.

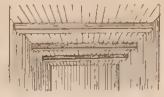

Pułapka, sidła, samotrzask, łapka, samołówka (fig.); *przen.*, podstęp, zasadzka, zdrada.

Puławka, odmiana pszenicy, hodowana w Puławach z. warszawskiej.

Pułhak — *p.* Półhak.

Pułk, oddział wojska, obejmujący 2 do 4 tysięcy piechoty i 800 do 1000 kawalerji; regiment.

Pułka *górn.*, płonna skała między rozszczepionym pokładem soli.

Pułkownik, dowódca pułku, szef regimentu.

Pułkownikowstwo, ranga pułkownika; *zbior.*, pułkownik z żoną.

Pułkownikowa, żona pułkownika.

Pułkownikować, służyć w wojsku w randze pułkownika.

Puma, kuguar, duże zwierzę drapieżne amerykańskie z rodzaju kotów (fig.).

Pumeks *łć.*, zastygłe szkliwo wulkaniczne magm kwaśnych, zawierające wiele próżni wskutek znacznej ilości gazów, gąbczaste, szorstkie w dotknięciu; używany do polerowania marmuru, metali, kamieni litograficznych i probierczych.

Pumeksować, nacierać, polerować, gładzić pumeksem.

Pumpernikel *nm.*, chleb razowy westfalski, piernik.

Pundel, waga 25-funtowa.

Punickie jabłko — *p.* Granat.

Punkcik *zdr.* od Punkt.

Punkcja, Punktura *łć.*, nakłucie w celach chirurgicznych a. dla rozpoznania choroby; — *p.* Paracenteza.

Punkt *łć.*, kropka; miejsce rzeczywiste lub idealne; najdrobniejszy rozmiar; stanowisko; *przen.*, pyłek, atom, rzecz drobniuchna; jednostka rachunku w grze; artykuł prawa; artykuł umowy, warunek; ustęp rozprawy, traktatu; granica, kres; — *p.* Kulminacyjny **p.**; kropka, jako znak pisarski na końcu zdania; w *muz.*, kropka, stawiana przy nucie na znak, że należy tę nutę wytrzymać $1^1/_2$ raza dłużej, niżeli wskazuje jej wartość; z **p-u,** z miejsca, odrazu; miara drukarska, według której oznacza ś. wysokość czcionek = $1^1/_{22}$ wysokości cycera; **p.** widzenia, miejsce, z którego jest oglądany widok a. obraz i od którego w części zależy otrzymywane przez widza wrażenie; *przen.*, ogół zasad i dążności właściwych jakiemuś człowiekowi i wpływających na jego sąd, modyfikujących jego zapatrywania; okoliczność, wzgląd, stanowisko, z którego ś. ktoś na coś zapatruje; **p.** oparcia = kąt spokojny, ostoja; **p.** honoru = to, na czem ktoś honor swój zakłada; **p.** sporny = zdanie, zapatrywanie, miejsce, o które spór ś. toczy; przedmiot sporu; **p.** zwrotny = miejsce a. czas, od którego następuje zmiana kierunku, dążności a. powodzenia; **p-y** równonocne = dwa punkty na przecięciu ś. płaszczyzn równika niebieskiego i ekliptyki: gdy słońce znajduje się w tych punktach (około 21 marca i 23 września), wtenczas na całej ziemi dzień jest równy nocy; **p.** odsłoneczny — *p.* Aphelium; **p.** przysłoneczny — *p.* Perihelium; **p.** węzłowy = miejsce w którem łączą się i schodzą linje, np. kolejowe, przewody elektryczne i t. p.; **p.** obojętny a. zerowy, *el.* = **punkt,** w którym łączą ś. trzy przewody w układzie gwiazdowym prądu trójfazowego.

Punktacja *łć.*, stawianie znaków pisarskich; w *muz.*, zmiana i ułatwienie w głosach, szczególniej solowo-wokalnych, zastosowane do osobistości wykonawców; szkic umowy z zestawieniem głównych punktów; przedwstępne warunki spisane; w rachunkowości: znaczkowanie.

Punktak, znacznik, przyrząd z bardzo dobrej stali, służący do znaczenia miejsca, np. w drzewie lub metalu, gdzie mamy wiercić otwór.

Punktator *łć.*, uczony hebrajski, ustalający tekst Pisma św.; pomocnik rzeźbiarski.

Punktować, oznaczać punktami przestrzeń (na papierze, tkaninie, skórze i t. p.), na której ma być wykonana jakaś czynność; znaczyć punktami kierunek ściegów a. linij, które mają być wykonane; wogóle robić kropki, stawiać punkty.

Punktowanie, metoda niektórych hodowców oznaczania liczbami pewnych cech zewnętrznych zwierząt przy ocenianiu ich przydatności do pewnych celów; w językach wschodnich stawianie punktów czyli znaków, zastępujących samogłoski.

Punktualnie *przysł.*, ściśle, akuratnie co do zachowania terminu.

Punktualność, drobiazgowa dokładność, stawienie się lub wykonanie czegoś na czas ściśle oznaczony, ścisłość.

Punktualny, skrupulatny, co do terminu akuratny; lubiący punktualność.

Punktura *łć.*, w maszynie drukarskiej: dwa sztyfty, służące do równego nakładania papieru—*p.* Punkcja.

Puntalik, Puntal — *p.* Pontalik.

Pupil *łć.*, wychowaniec, pozostający pod opieką.

Pupilarny, odnoszący ś. do sierot i nieletnich.

Pupilka *for. ż.* od Pupil.

! Pupka *nm.*, lalka, poczwarka owadu.

Pur, miara zbożowa, zawierająca 24 garnce.

Purchać, rechtać, chrząkać.

Purchatnica, grzyb z gatunku ślizowców.

Purchaty, gąbczasty, dziurkowaty.

Purchawiec — *p.* Pumeks.

Purchawka, roślina z gromady grzybów, z rodziny pucharkowatych, bedłka kulkowa (fig.), nadęty pyszałek; zarozumialec; człowiek stary; strupieszały, stary grzyb, próchno.

Purchawkowaty, z kształtu zbliżony do purchawki, kulisty, baniasty; **p-e** rośliny = rodzina grzybów właściwych.

Purée *fr.*, (piure) warzywa lub owoce rozgotowane na gęsto i przetarte przez durszlak.

Purgacja *łć.*, przeczyszczenie, rozwolnienie; oczyszczenie ś. z zarzutu, usprawiedliwienie.

Purgans *łć.*, rozwolnienie, przeczyszczenie kiszek, lekarstwo przeczyszczające.

Purgatorium *łć.*, czyściec.

! Purgatywny *fr.*, przeczyszczający, rozwalniający.

Purgen *łć.*, preparat leczniczy przeczyszczający.

! Purgować *łć.*, przeczyszczać, sprawiać rozwolnienie; brać na przeczyszczenie.

Purpura *łć.*, barwnik, dostarczany przez pewien rodzaj mięczaków śródziemnomorskich, barwa jasnoczerwona, szkarłat; **p.** wzrokowa: barwnik, znajdujący ś. w siatkówce oka; *przen.*, płaszcz monarszy szkarłatny; wysokie dostojeństwo, godność królewska lub kardynalska.

Purpurat *łć.*, dostojnik kościoła, kardynał.

Purpurorodny, w purpurze urodzony, syn monarchy.

Purpurować, barwić na szkarłat, przyozdabiać w purpurę.

Purpurowieć, mieć a. przybierać kolor purpurowy.

Purpurowo *łć.*, *przysł.*, koloru purpury, szkarłatu.

Purpurowy, Purpurzany, szkarłatny, krwisto-czerwony.

Purpurzyć — *p.* Purpurować.

Purt *nm.* — *p.* Japurt.

Puryfikacja *łć.*, oczyszczenie; podczas Mszy św. oczyszczenie kielicha po komunji kapłańskiej.

Puryfikaterz *łć.*, ręczniczek płócienny do wytarcia kielicha i rąk kapłańskich podczas Mszy św.

Puryfikator *łć.*, narzędzie do oczyszczania (gazów, cieczy i t. p.).

Puryfikować, oczyszczać.

Purysta *łć.*, dbający o poprawność i czystość języka, dążący do wyplenienia wyrazów i zwrotów cudzoziemskich; dbający o czystość obyczajów i moralność.

Purytanin *łć.*, w Anglji i Ameryce członek stronnictwa religijnego dążącego do oczyszczenia Kościoła ze wszystkich dodatków, nie opartych na Piśmie św.; *przen.*, człowiek zasad surowych i niezachwianych.

Purytanizm *łć.*, przesadna surowość obyczajów, ścisłe przestrzeganie czegoś.

Purytanka *for. ż.* od Purytanin.

Puryzm *łć.*, czystość języka, oczyszczanie języka z naleciałości obcych; przestrzeganie zasad czystości w życiu.

Pusło, Puślisko, rzemień, u którego uwiązane jest strzemię.

! Pusować *fr.*, pchać naprzód, popierać osobę lub interes wszystkiemi siłami.

Pustactwo, pustota, płochość, trzpiotowatość.

Pustaczy, Pustacki, figlarny, wesoły, płochy, swawolny, postrzeleńczy, lekkomyślny.

Pustak, człowiek pusty, swawolnik, wesoły, płochy; wietrznik, war-

togłów, trzpiot, lekkoduch, postrzeleniec.

Pustelnia, mieszkanie pustelnika; mieszkanie odludka, samotnika.

Pustelnica, Pustelniczka *for. ż.* od Pustelnik.

Pustelnik, człowiek mieszkający w samotnej ustroni, np. w puszczy a. na pustyni, dla pokuty, modlitwy i rozpamiętywań pobożnych, eremita; *przen.*, człowiek, lubiący samotność, odludek, samotnik.

Pustka, miejsce puste, niczem nie wypełnione, próżnia; miejscowość niezaludniona, pustynia; pole nie obsiane, nieuprawne, gospodarka opuszczona; budowla opuszczona, ruina, zwaliska; puste wnętrze budynku, sali i t. p.; stać **p-ą** a. **p-ami** = być próżnym, niezajętym, opuszczonym.

Pustkowie — *p.* Pustka.

Pusto, próżno, bezludnie, opuszczenie; **p.** w głowie = bezmyślnie; wietrznie, brak rozumu, zastanowienia.

Pustobrzmiący, niczem nie poparty, gołosłowny, czczy, nie posiadający istotnej treści: frazes **p.**

Pustogłów, lekkoduch, wietrznik, trzpiot, pustak, swawolnik.

Pustorogi, mający rogi wewnątrz puste.

Pustorożec, w *lm.* **p-ce,** zwierzę dwukopytowe przeżuwające o rogach pustych, wół, bawół, owca, koza, antylopa i in.

Pustosz, pustka, próżnia; ugór, gospodarka opuszczona; budynek zrujnowany.

Pustoszeć (-eje, **-ał**). **Pustoszyć się,** stawać ś. pustym; wyludniać ś.

Pustoszyciel, człowiek, który pustoszy, niszczyciel.

Pustoszyć, pustym czynić, zamieniać w pustkowie, niszczyć, dewastować.

Pustość, miejsce puste, czczość, próżnia.

Pustota, pusta myśl, postępek pusty, swawola, pusty żart, zbytki; trzpiotowatość, lekkomyślność.

Pustotka, Pustotnica, kobieta lekkomyślna, swawolnica, figlarka; trzpiotka, wietrznica.

Pustować, bawić ś. swawolnie, figlować, dokazywać; pustką stać być pustym, niezamieszkanym.

Pustułka, ptak z rzędu sokołowatych, z rodziny sokołów (fig.).

Pusty, nie zajęty niczem, niczem nie wypełniony, próżny, czczy; *przen.* bezpożyteczny, bezcelowy, jałowy, próżny, daremny; marny, pełny próżności, żądny chwały, zarozumiały; lekkomyślny, swawolny; trzpiotowaty, płochy, wietrzny; bezludny, opuszczony, niezamieszkany; nie mający pana, pozbawiony właściciela; śmiech **p.** = wesoły, lekceważący; z **p-ej** stodoły wróbel (a. i sowa) nie wyleci = głupia głowa nie mądrego nie wymyśli; z **p-ego** i Salomon nie naleje = gdy brak czegoś, niema na to żadnej rady.

Pustynia, bezludna piaszczysta równina a. skalista, pokryta piaskiem i pozbawiona roślinności; mieszkanie pustelnika, pustelnia.

Pustynieć, zmieniać ś. w pustynię.

Pustyniowy, Pustynny, odnoszący ś. do pustyni; podobny do pustyni.

Pustynnik, ptak z rzędu gołębiowatych, z rodziny stepówek (fig.).

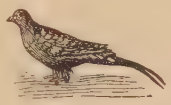

Puszasty, Puszysty, podobny do puchu, zrobiony jakby z puchu, pulchny, miękki a. nastroszony.

Puszcza, wielki las odwieczny; miejsce opustoszałe, samotnia, pustka.

Puszczać *dok.* Puścić; pozwalać ujść, pozwalać pójść, odejść, wymknąć ś., nie zatrzymywać, uwalniać; wpuszczać, przepuszczać, dopuszczać, pozwalać; **p.** z siebie = popuszczać, wydawać: **p.** urynę, **p.** jad; **p.** zęby = ząbkować; **p.** krew = nacinać żyłę, aby zeszła pewna ilość krwi; łzy ś. puściły = popłynęły, zaczęto płakać; drzewa **p-ją** = dostają liści i pączków; **p.** pączki = wypuszczać; zboże **p-a** = kiełkuje; **p.** coś mimo siebie = pomijać, nie zwracać uwagi, nie dbać o coś, lekceważyć coś, nie robić sobie nic z czegoś, patrzeć na coś przez palce: **p.** coś w niepamięć, **p.** w trąbę, **p.** kantem, **p.** coś mimo oczu, mimo uszu, **p.** płazem = przebaczać, pozostawiać bezkarnym; rozlazić ś., dawać przejście przez siebie; rozwodzić ś., rozluźniać ś., rozlazić ś., pękać: obręcz **p-a,** drzwi **p-ają;** lżejszym stawać ś., mniej dokuczliwym, folgować, słabnąć: mróz **p-a;** śnieg, lód **p-a** = taje; ziemia puściła = rozmarzła; rzeka **p-a** = lód na niej pęka; ustępować komuś swoje prawa do czegoś; oddawać, ustępować: **p.** majątek w dzierżawę, dom na licytację, zegarek na loterję; **p.** samca do samicy = pozwalać mu zaspokoić popęd płciowy; **p.** sprawę zaocznie = nie stawiać ś. w sądzie, pozwalać, żeby sprawa jakaś została osądzona bez bronienia ś.; nie wolno pary z ust puścić = nie wolno nic powiedzieć, ani słówkiem ś. zdradzić; suknia **p-ona** = luźna w pasie; kolor **p-a** = traci na intensywności, blaknie; ściana, farba **p-a** = wala przy dotknięciu; brud, plama **p-a** = daje ś. wyprać, wywabić; wyrzucać, ciskać, miotać, wysyłać, kazać iść, wypuszczać, porzucać, zaniedbywać; **p.** wieść = rozgłaszać, rozszerzać, rozpowszechniać; **p.** w kurs = w obieg; spławiać rzeką; budować, wznosić, prowadzić wzdłuż: **p.** mur, rów, okopy, kanał; **p.** kogoś z kwitkiem = nic mu nie dawać, nie zadowolić go, pozostawiać go bez wszystkiego; **p.** kogoś z torbami = doprowadzać go do nędzy; **p.** pieniądze = trwonić; **p. się,** być puszczanym; przestawać trzymać ś. czegoś odczepiać ś. od czegoś; wyruszywszy skądś, udać ś., podążać, pomykać: **p. się** w drogę, **p. się** kłusem, galopem, **p. się** w zawody, **p. się** na pełne morze, **p. się** w tropy, w pogoń; *przen.*, odważać ś., narażać ś., ryzykować, hazardować ś.: **p. się** na awantury; **p. się** na domysły = gubić ś. w domysłach, **p. się** na wybiegi; *przen.*, oddawać ś. czemuś namiętnie, bez opamiętania; hulać, prowadzić życie niemoralne (zwłaszcza o kobiecie); wyrastając, pokazywać ś., kiełkować, runieć; wytryskać, wylewać ś. strumieniem.

Puszczadło, narzędzie chirurgiczne do puszczania krwi, lancet.

Puszczanka, duża wędka z łańcuszkiem, do łowienia szczupaków.

Puszczański, dotyczący puszczy, mieszkający w puszczy.

Puszczka, gałązka, latorośl, rózga.

Puszczyk, ptak z rzędu kraskowatych, z rodziny sów (fig.).

Puszczysty, obfitujący w puszcze, właściwy puszczy.

Puszek, pierwsze, delikatne włoski, meszek; kutner, meszek na suknie; barwa na owocach; delikatne futerko, przyrządzik, do pudrowania twarzy, włosów; *przen.*, oznaka niewinności dziewiczej.

Puszka *czes.*, naczynie metalowe okrągłe a. kwadratowe, zamykane wiekiem; broń palna, armata, działo.

Puszkarnia, fabryka dział wogóle broni palnej, ludwisarnia.

Puszkarski, odnoszący ś. do puszkarza, właściwy puszkarzowi, rusznikarski.

Puszkarstwo, sztuka wyrabiania dział, wyrób broni palnej, rusznikarstwo; sztuka robienia fajerwerków, pirotechnika.

Puszkarz, rzemieślnik, wyrabiający armaty a. wogóle broń palną, ludwisarz, rusznikarz; kanonier, artylerzysta; ten, który robi ognie sztuczne, pirotechnik.

Puszkowaty, z kształtu zbliżony do puszki.

Puszta *węg.*, step węgierski bezleśny, porosły trawą; folwark stepowy w Węgrzech.

Puszyć, okrywać puchem, obwodzić puchem; puchem ś. okrywać, puch puszczać; *przen.*, wbijać w pychę, czynić zarozumiałym; zadzierać nosa, napuszać ś.; **p. się,** dostawać puchu, pierzem ś. okrywać; obłazić pierzem; rozdymać ś., wydymać ś., pęcznieć; być zarozumiałym, pysznić ś., nosa zadzierać.

Puszysty, podobny do puchu, okryty jakby puchem; pyszny, zarozumiały, dumny, nadęty.

Puścić — *p.* Puszczać.

Puścieć, stawać ś. pustym, pustoszeć, wyludniać ś.

Puścina, mieszkanie odludne, na pustkowiu.

Puściuteńki, Puściutki, Puściusieńki, całkiem pusty.

Puścizna, majątek, który po śmierci czyjejś zostaje jego spadkobiercom, spadek, dziedzictwo; scheda. ojcowizna, sukcesja; zapis testamentowy; spadek nie mający prawnego następcy, kaduk; przekazany od przodków spadek duchowy, ojcowizna; **p.** pracy, ideałów; pustki, golizna.

Puślisko — *p.* Pusło.

Putacz, marnotrawca, hulaka, rozrzutnik.

Putać *jednokr.* Putnąć; prowadzić życie wesołe, hulaszcze, puszczać ś., trwonić pieniądze.

Putersznyt — *p.* Butersznyt.

Putnia, naczynie do noszenia wody na plecach, przy pomocy szelek; ceber, wiadro.

Putrefakcja *łć.*, gnicie, butwienie.

Putsch *nm.*, (pucz) nieudany wyskok, niezorganizowane powstanie, bunt.

Puzderko *zdr.* od Puzdro.

Puzdro, pudełko z przegródkami a. z wkległościami zastosowanemi do przedmiotów tam przechowywanych; futerał, olstro.

Puzon *nm.*, instrument muzyczny metalowy dęty, rodzaj trąby, składającej ś. z dwu części, z których, rozsuwając je lub zsuwając, można wydobywać tony różnej wysokości (fig.).

Puzonista, grający na puzonie.

Puzyrnik, roślina z rodziny szaklakowatych, prusznik.

Puzzolana *wł.*, ziemia gliniasto-żelazista w okolicach wulkanicznych we Włoszech, zarobiona z wapnem, daje wyborny cement.

Pużyn, roślina z rodziny krzyżownicowatych.

Pużyna, sam wierzchołek kłosa, ość u kłosa.

Pycha, przeciwieństwo pokory, pysznienie ś., duma, buta, nadętość; próżność, zarozumiałość.

Pyf! *wykrz.*, którym rozkazuje ś. wyżłowi, aby coś przyniósł, przyaportował; szczucie psa, aby ugryzł kogoś.

Pyk! *wykrz.*, oznaczający pyknięcie.

Pykać *jednokr.* Pyknąć; palić, kurzyć (fajkę, cygaro, papierosa); wydawać wargami odgłos pyknięcia.

Pyleniec, roślina z rodziny krzyżowych.

Pyli! Pyli! *wykrz.*, służący do przywoływania kur, kurcząt.

Pylica, choroba płucna, pochodząca z wdychania pyłu.

Pylić, pyłu napuszczać, pyłem napełniać, zakurzać; zapylać; **p. się,** pyłem ś. pokrywać, brudzić ś. kurzem, kurzyć ś.; *uczn.*, mylić ś., nie umieć lekcji.

Pylinka, pyłek, atom.

Pylnąć *gwar.* palnąć, uderzyć; puścić ś. w drogę.

Pylnik, woreczek, uczepiony u szczytu pręcika kwiatowego, zawierający pyłek kwiatowy (fig.).

Pylony *gr.*, potężne, czworoboczne, tępościęte wieże, ozdabiające główne wejście świątyń egipskich (fig.).

Pył, proch, unoszący ś. w powietrzu, pochodzący z roztartych minerałów piasek drobny, kurz.

Pyłek kwiatowy, komórki zarodcze, umieszczone w pylnikach kwiatowych, gdy upadają na znamię słupka, zapładniają roślinę.

Pyłgać, suwać ś. po powierzchni, pełzać.

Pyłki *ros.*, popędliwy, krewki, zapalny, gorący.

Pyłkowaty, zawierający pyłek, podobny do pyłku.

Pypeć, choroba, objawiająca ś. na języku u drobiu domowego skutkiem czego drób jeść nie może; *przen.*, mieć **p-a** na języku = nie być wymownym, nie móc ś. wygadać, plątać ś. w mowie; trzeba mu coś dać, bo dostałby **p-a** = trzeba dać mu jeść, bo mu język ucieknie; zdarto mu **p-a** = upokorzono go, uśmierzono, przytarto mu rogów.

Pypka, brodawka sutkowa; fajeczka, pipka.

Pypłać, miąć, walać.

Pyraki, Pyrzaki, płatki kopciu; resztki słomy, spalonej przy ogrzewaniu pieca chlebowego.

Pyré — *p.* Peré.

Pyrgać *gwar.*, *jednokr.* Pyrgnąć; biec, uciekać, pędzić, śpieszyć.

Pyrka, kartofel.

Pyrkaty *gwar.*, pękaty, przysadzisty.

Pyro-, *p.* Piro.

Pyrrhusowe zwycięstwo, zwycięstwo, odniesione z zupełnem wyczerpaniem sił, po którem już tylko należy klęsk oczekiwać (król Epiru Pyrrhus pobił Rzymian pod Heraklją, ale poniósłszy ogromne straty, miał powiedzieć: jeszcze jedno takie zwycięstwo, a pozostanę bez wojska).

Pyrronizm *łć.*, nadmierny sceptycyzm, powątpiewanie o wszystkiem (nazwa od filozofa greckiego Pyrrona, 318—282 przed Chr.).

Pyrsz, skradanie się myśliwca ku zwierzowi, podchodzenie.

Pyrzówka, roślina z rodziny traw, gatunek miętlicy.

Pysio *zdr.* od Pysk; buzia, twarzyczka.

Pysk, morda, ryj, gęba, paszcza; twarz usta, u człowieka: daj **p-a!** = ucałujmy ś.; otworzyć na coś wielki **p.** = rozdziawić usta z podziwieniem; dać komuś w **p.,** strzelić kogoś w **p.** = uderzyć go w twarz; dostać w **p.**=być uderzonym w policzek; stul **p.!** = zamilknij!; mocny w **p.,** ma wielki **p.** = jest pyskaty, zuchwały w gadaniu; wywrzeć na kogoś **p.,** wyjechać na kogoś z **p-iem** = zacząć wymyślać; zbić, sprać komu **p-i** = wylomotać po policzkach; zmarzły mi **p-i** = policzki; jakby mi ktoś dał w **p.** = zawstydziłem ś., zażenowaniem ś. w gwałtowny sposób; ciemno, choć daj w **p.** = zupełnie ciemno.

Pyskacz, człowiek kłótliwy, wygadany.

Pyskać, ryć pyskiem; gmerać, grzebać, przewracać w czemś.

Pyskaty, krnąbrny, hardy, zuchwały; wyszczekany, gadatliwy.

Pyskować, dużo i zuchwale mówić; odpowiadać hardo.

Pyszałek, dumny, nadęty, zarozumialec.

Pyszałkostwo, pycha, zarozumiałość.

Pyszałkowaty, podobny do pyszałka, czupurny, zarozumiały.

Pyszczek *zdr.* od Pysk; buzia, twarzyczka.

Pyszka, jęczmień otłuczony, używany zamiast krup do potrawy.

Pyszlin, roślina z rodziny owełkowatych, banksja.

Pysznić się, być dumnym z czegoś; wynosić ś. z czegoś, chlubić ś., chełpić ś., szczycić ś. czemś; unosić ś. pychą, zadzierać nosa.

Pysznie *przysł.*, wybornie, doskonale, wspaniale, pięknie, świetnie.

Pysznieć, stawać się pysznym, dumnieć.

Pysznobrzmiący, napuszony, górnolotny.

Pysznogłówka, roślina z rodziny wargowych.

Pysznokwiat, Pyszny kwiat — *p.* Wdzięksława.

Pysznomówny, mówiący z chełpliwością, zarozumiały; mówiący górnolotnie.

Pysznopióry, mający pięknie, bogato ubarwione pióra.

Pyszny, nadęty pychą, butny, hardy, zarozumiały, dumny; wspaniały, przepyszny; przedni, doskonały, wyborny; **zp-a się** mieć = źle wyjść na czemś.

Pyta, chustka skręcona, jako narzędzie do bicia w niektórych grach dziecięcych; uderzenie pytą.

Pytacz, człowiek, który ś. o coś

pyta; jeden z dwu drużbów wiejskich, zapraszających na wesele.

Pytać, Pytać się, zapytywać, zadawać pytanie, dowiadywać ś., dopytywać ś.; czy kpisz, czy o drogę **p-asz?** = najwyraźniej drwisz ze mnie; kto **p-a,** nie błądzi = pytać ś. nigdy nie zawadzi; nie **p-aj** czego = nie spodziewaj ś., nie szukaj, nie żądaj; troszczyć ś. o coś, dbać o coś, wiele sobie z czegoś robić, zwracać na coś uwagę, zważać na kogoś, na coś.

Pytająco *przysł.*, w pytający sposób.

Pytajnik, znak zapytania.

Pytanie, dopytywanie ś. o coś, informowanie ś. o czemś, dowiadywanie ś. o coś; zdanie pytające, frazes, pytający; wątpliwość, niepewność, kwestja; zadanie do rozwiązania; zagadnienie, które profesor rzuca uczniowi a. studentowi dla przekonania ś., czy umie przedmiot; **p.** retoryczne = zwrot mowy, polegający na tem, że mówiący niby ś. o coś pyta, nie dlatego, żeby nie wiedział, ale dla obudzenia ciekawości czytelnika lub słuchacza; to wielkie **p.!**= niewiadomo jeszcze, jak to będzie; **p.!** = ma się rozumieć.

Pytel *nm.*, worek muślinowy ruchomy w młynie, przez który przesiewa ś. mąka zmielona (fig.); przez **p.** coś przepuścić = szybko, pośpiesznie zrobić; język na **p.** puścić = rozgadać ś.; ma język, jak **p.** = wygadany.

Pytja *gr.*, kapłanka w świątyni Apollina w Delfach, z której słów, wygłaszanych w odurzeniu, kapłani układali przepowiednie przyszłości.

Pytka *zdr.* od Pyta; ogon koński, porośnięty rzadkim włosieniem; wziąć na **p-i** = na śledztwo, męki, tortury; przesłuchiwanie, indagacja.

Pytlować, przepuszczać przez pytel: **p.** mąkę; *przen.*, **p.** językiem= dużo gadać, trajkotać, gębować.

Pytlowany, przepuszczony przez pytel: mąka **p-a.**

Pytlowiec, chleb pytlowy.

Pytlownia, Pytlarnia, oddział w młynie, gdzie pytluje ś. mąka.

Pytlowy, odnoszący ś. do pytla, przyrządzony zapomocą pytla: mąka **p-a** = przepuszczana przez pytel; chleb **p.** = wypieczony z mąki pytlowanej.

Pyton *gr.*, olbrzymi wąż niejadowity (4 do 9 metrów długi, zależnie od gatunku), z rodziny dusicieli (fig.); w *mitol.*, bajeczny wąż potworny, zabity przez Apollina, zwanego stąd Pytyjskim.

Pytonissa *gr.*, wieszczbiarka, wróżka.

Pytyjskie igrzyska, inaczej Delfickie igrzyska, odbywały ś. w Grecji co cztery lata na cześć boga Apollina.

Pyza, rodzaj leguminy, budyń; w *lm.* **p-y,** kluski; twarz tłusta, pucołowata; człowiek. o pucołowatej twarzy, puca.

Pyzaty, tłusty, pucołowaty.

R.

R, 18-ta litera alfabetu; spółgłoska przednio-językowo-dziąsłowa, twarda, dźwięczna, płynna.

R. przy stopniach ciepła lub zimna = podług termometru Réaumura.

Rab *ros.*, niewolnik.

Rabacja *łć.*, napad, rzeź, bunt; w szczególności rzeź galicyjska w r. 1846.

Rabarbar *nm.*—*p.* Rumbarbarum; roślina z rodziny rdestowatych, używana w celach leczniczych (fig.).

Rabarbarowy, zrobiony z rabarbaru, zawierający rabarbar: wino **r-e,** pastylki **r-e.**

Rabat *wł.*, ustępstwo od ceny towaru, przyznane przez sprzedającego kupującemu, opust.

Rabat *fr.*, kołnierz, wyłogi na mundurach wojskowych koloru odmiennego.

Rabata, *nm.* grządka kwiatowa, bramująca trawnik, obrzeżająca ścieżkę w ogrodzie.

Rabatować, dawać rabat.

Rabatowy, odnoszący ś. do rabatu: **r-a** sprzedaż = z ustępstwem rabatu na cel dobroczynny.

Rabdomancja *gr.*, *dosł.* wróżenie kijkiem; odgadywanie przy pomocy jakiegoś pręcika, gdzie są źródła, kopalnie, skarby.

Rabi *hebr.*, nauczyciel, mistrz.

Rabiać *wielokr.* — *p.* Robić.

Rabiasty, jarzębowaty, pstry.

Rabin *hebr.*, urzędowy przedstawiciel gminy żydowskiej, uczony żydowski i kaznodzieja, kapłan żydowski (fig.).

Rabinat, urząd rabina; dom urzędu rabinackiego.

Rabinista, żyd, uznający nietylko Stary Testament, ale i Talmud za powagę w rzeczach wiary i prawa.

Rabizna, ślady na twarzy po ospie naturalnej.

Rabować *nm*, łupić, grabić, zabierać, pozbawiać kogoś mienia przemocą.

Rabownictwo, skłonność do rabowania, do łupiestw.

Rabulista *łć.*, krętacz prawny, matacz, tłumaczący przewrotnie prawo na swoją korzyść.

Rabulistyka, Rabulizacja *łć.*, wykrętne tłumaczenie przepisów prawa; biegłość w wynajdywaniu kruczków prawnych i sposobów wykrętnego tłumaczenia prawa.

Rabunek *nm.*, przywłaszczenie cudzej własności przemocą a. groźbą pozbawienia życia osoby rabowanej.

Rabunkowy, połączony z rabunkiem; **r-e** gospodarstwo = gospodarstwo, prowadzone bez oglądania ś. na przyszłość, połączone z lekkomyślnem niszczeniem samych źródeł dochodu, gospodarstwo ekstensywne.

Rabusiostwo, łupienie, plondrowanie, grabienie, kradzież, napady, rozbój.

Rabuś, człowiek, dopuszczający ś. rabunku, przywłaszczający sobie gwałtem cudze mienie, łupieżca, grabiciel, zbójca.

Rabuśniczy, odnoszący ś. do rabuśnika, rabuśnikowi właściwy.

Rabuśnik — *p.* Rabuś.

Raby, pstry, różnobarwny: pies **r.** = łaciaty; człowiek **r.** = ospowaty, piegowaty.

Raca *wł.* — *p.* Rakieta.

Rachat *fr.*, (rasza) odkupienie towaru sprzedanego zwykle za cenę wyższą od tej, którą zapłacił pierwotnie kupujący.

Rachatłakum *tat.*, pasta owocowa, krajana w tabliczki, rodzaj marmelady.

Rachialgja *gr.*, ból w kręgosłupie.

Rachityzm *gr.*, dziecięca choroba, objawiająca ś. tem, że kości, wskutek nieprawidłowego składu chemicznego, stają ś. miękkie i wyginają ś. nienormalnie, krzywica, angielska choroba.

Rachmistrz *nm.*, urzędnik, prowadzący księgi dochodów i wydatków; ten, kto umie dobrze liczyć,

biegły w arytmetyce; *przen.*, człowiek oszczędny; człowiek, umiejący obliczyć następstwa swoich czynów, przedsięwzięć i wogóle następstwa wypadków.

Rachmistrzostwo, umiejętność prowadzenia rachunków, buchalterja; zajęcie rachmistrza, polegające na prowadzeniu ksiąg rachunkowych; *zbior.*, rachmistrz z żoną.

Rachmistrzowski, odnoszący ś. do rachmistrza.

Rachować *nm.*, liczyć, liczbami dochodzić, liczbami oznaczać; **r. na** coś = oczekiwać czegoś; spodziewać ś. czegoś korzystnego; **r.** na kogoś = oczekiwać kogoś, ufać komuś, polegać na kimś; **r. za...** = poczytywać za (np. za zasługę, za winę); **r. się** z kimś, z czemś, mieć w pamięci następstwa postępowania swego względem kogoś, a. czegoś, mieć wzgląd na kogoś, zastanawiać ś., obliczać ś. z kimś, robić z kimś rachunek, zdawać rachunek; **r. się** z sobą = roztrząsać swoje postępowanie.

Rachownica — *p.* Liczydło.

Rachuba, rachowanie, kalkulacja, liczenie; liczba, ilość, poczet; w *lm.*, **r-y,** nadzieje, widoki: zawiodły mnie **r-y.**

Rachunek *nm.*, rachowanie, działanie matematyczne zapomocą liczb; obrachunek z kimś, czegoś; obrachunek wpływów i rozchodów, stanu majątkowego; sprawozdanie; **r.** sumienia = rozważanie swoich ujemnych postępków; otworzyć **r.** = dawać na kredyt i przyjmować wpłaty; zamknąć **r.** = przestać dawać na kredyt, nie dowierzać; zamknąć **r-nki** = obliczyć ostatecznie i wyprowadzić sumę strony dochodu i wydatku; **r.** bieżący = ciągłe przyjmowanie pieniędzy od jednej osoby, firmy, instytucji i wypłata ich tejże osobie lub na jej zlecenie; mieć z kimś **r-ki** = mieć spór, pretensje do kogoś.

Rachunkowość, umiejętność prowadzenia rachunków; prowadzenie rachunków, buchalterja.

Rachunkowy, dotyczący rachunków; księgi **r-e** = handlowe; człowiek **r.** = rachujący ś. z wydatkami, oszczędny.

Raciak gwar., człowiek z krzywemi nogami, niezgrabjasz, koślawiec.

Racica, kopyto rozdwojone u zwierząt dwukopytnych czyli przeżuwających (fig.).

Raciczka *zdr.* od Racica.

Racimora, gatunek materji jedwabnej dawniej używanej na ubranie.

Racja *łć.*, rozumowana przyczyna, powód; dowód; słuszność; wyznaczona porcja żywności a. furażu; masz **r-ę** = słusznie mówisz; bez **r-i**=bez powodu; jest **r.!**=to prawda; ostatnia **r.** = ostateczny sposób; **r.** fizyka!=także mi powód!, także tłumaczenie!; **r.** stanu=przyczyny polityczne jakiegoś postanowienia rządowego.

Racjonalista *łć.*, zwolennik racjonalizmu; tłumaczący sobie rozumowo wszystko.

Racjonalistyczny, rozumowy, opierający ś. tylko na rozumie.

Racjonalizm *łć.*, odrzucanie Objawienia i wszelkich prawd religijnych, których rozum nie może pojąć, wiara wyrozumowana; w filozofji kierunek, dążący do poznania wszelkich prawd naukowych, źródeł i granic wiedzy, wyłącznie zapomocą rozumowania, a odrzucający doświadczenie (w przeciwstawieniu do empiryzmu).

Racjonalny *łć.*, uzasadniony, wyrozumowany.

Racjonał *łć.*, część uroczystego stroju biskupiego, spadająca na piersi i plecy, dziś nie używana, obecnie zastępuje ją paljusz; u Żydów: tablica z nazwiskami 12 pokoleń, używana przy sądzeniu.

Racuch — *p.* Racuszek.

Racuszek, rodzaj ciastka drożdżowego smażonego na szmalcu.

Racyk, gatunek karpia drobnołuskowego.

Raczarnia, miejsce, gdzie hodują raki.

Raczarz, handlarz raków; amator raków.

Raczej *przysł.*, chętniej, lepiej, prędzej; bardziej, więcej, właściwiej, chyba.

Raczek *zdr.* od Rak; spiec **r-a** = zarumienić ś. ze wstydu, z zażenowania; chodzić **r-iem** = na czworakach, na bałyku; **r-iem** stać = stać, oparłszy ś. na łokciach i kolanach.

Raczę, młode raków.

Raczkować, czołgać ś. na brzuchu, chodzić na czworakach, bałykować.

Racznik, sieć ręczna na raki.

Raczy — *p.* Rakowy.

Raczyć, częstować, traktować, podejmować, ugaszczać kogoś; **r.** coś uczynić = być łaskawym, być uprzejmym, grzecznym coś uczynić: racz pan i t. d. = ugrzecznione, uniżony sposób prośby; **r. się,** używać czegoś z rozkoszą, nie żałować sobie czegoś, używać w bród.

Rad, chętny, ochotny, dobrowolny: **r.** to czynię = z ochotą; radbym = chciałbym, pragnąłbym, życzyłbym sobie; przyjazny, życzliwy, mile kogoś a. coś widzący, cieszący ś. z czegoś; **r.** jestem tej nowinie; zadowolony, kontent; **r.** jestem z tego, co mam; **r.** być komuś u siebie = mile widzieć go u siebie, ugaszczać go, częstować, raczyć; **radnierad** = wbrew woli, pomimo chęci, chcąc nie chcąc.

Rad, Radium *łć.*, pierwiastek chemiczny o silnych własnościach radjoaktywnych.

Rada *nm.*, to, co koś komuś doradza, daje jako wskazówkę postępowania, sposób wyjścia z trudnego położenia, z niebezpieczeństwa i t. p.; dawanie porady, radzenie, doradzanie, porada; prosić kogoś o **r-ę,** dać komuś **r-ę,** słuchać czyjejś **r-y,** iść za czyjąś **r-ą,** moja **r.** jest taka a taka = radzę to i to; uczynił to z mojej **r-y,** nie umieć sobie dać **r-y** = poradzić sobie, być bezradnym; dać **r-ę** czemuś = podołać czemuś; umieć coś zrobić; niema innej **r-y,** tylko... = nic innego nie można zrobić, jak tylko...; **r-y** sobie dać nie mogę = tak mi ciężko na sercu, że miejsca sobie znaleźć nie mogę; **r.** w **r-ę** = po długich naradach; głowa do **r-y,** nie do parady = mądra głowa; ani do **r-y,** ani do zwady = do niczego; zgromadzenie osób, radzących o czemś, radni panowie: zwołać **r-ę,** rozpuścić **r-ę** = należących do rady; **r.** państwa, **r.** stanu, **r.** nieustająca, **r.** ministrów, **r.** senatu; **r.** miejska = burmistrz z rajcami, **r.** wiejska mała = sołtys, ławnik i poradnik; **r.** wiejska wielka=wszyscy gospodarze; **r.** administracyjna, **r.** zarządzająca; **r.** familijna=opiekuńcza, dotycząca małoletnich a. bezwłasnowolnych; **r.** pedagogiczna, **r.** lekarska; panowie **r.** = radcy, senatorowie; miejsce obrad; posiedzenie rady; radca, członek rady.

Radca, ten, który udziela rad, doradca; członek rady, pan radny; urząd tytularny: grzeczny sposób, tytułowania urzędników.

Radcostwo, Radcowstwo, urząd, zajęcie radcy; radca z żoną.

Radczyni *for. ż.* od Radca; żona radcy.

Radełko *zdr.* od Radło.

Radjacja *łć.*, promieniowanie.

Radjator *łć.*, piec w kształcie rury, złożonej jakby z ogniw, ogrzewany parą a. wodą gorącą (fig.).

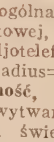

Radjo *łć.*, ogólna nazwa komunikacji bezdrutowej, a więc radjotelegrafji i radjotelefonji; (od łacińskiego słowa radius=promień).

Radjoaktywność, własność niektórych ciał wytwarzania i wysyłania promieni świetlnych bez ubytku na wadze, promieniotwórczość.

Radjoaktywny *łć.*, posiadający własności promieniotwórcze; **r-e** ciała = pierwiastki a. związki chemiczne, posiadające zdolność wydzielania promieni bez widocznego ubytku na wadze.

Radjofon *łć.* — *p.* Fotofon.

Radjofonja *łć., el.*, rozsyłanie na falach eteru przez radjostację nadawczą na użytek powszechny mo-

wy ludzkiej, muzyki i wogóle wszelkich dźwięków i odbieranie ich przez stacje odbiorcze.

Radjogonjometr *łćgr.*, aparat określający kierunek, w którym ś. znajduje radjostacja nadawcza, mający doniosłe znaczenie przedewszystkiem dla żeglugi morskiej.

Radjografja *łćgr.*, fotografowanie przedmiotów niewidzialnych zapomocą promieni Roentgena.

Radjogram *łćgr.*, zdjęcie fotograficzne, otrzymane zapomocą radjografji; depesza, otrzymana zapomocą telegrafu Marconiego.

Radjolarje *łć.*, mikroskopijne, drobne żyjątka, z typu pierwotniaków, posiadające szkielet krzemionkowy, złożony z igieł, rozchodzących ś. promienisto a. tworzących kulę kratkową (fig.).

Radjolit *łćgr.*, skamieniała muszla kopalna zwierzęcia promienistego.

Radjometr *łćgr.*, przyrządzik fizyczny w postaci lekkiego wiatraczka, z poczernionemi z jednej strony skrzydełkami, obracającego ś. pod wpływem promieni ciepła lub światła, umieszczony w kuli szklanej z powietrzem rozrzedzonem (fig.).

Radjoodbiornik, stacja a. aparat przyjmujący fale elektromagnetyczne (fig.).

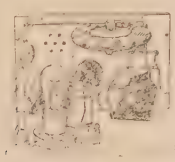

Radjoskopja *łćgr.* — *p.* Radjografja.

Radjostacja nadawcza, radjostacja przesyłająca przy pomocy fal elektromagnetycznych znaki alfabetu Morsego lub też jakiekolwiek dźwięki (mowy, muzyki i t. d.).

Radjotelefonja *łćgr., el.*, technika urządzeń i aparatów do przesyłania dźwięków na znaczne odległości bez stosowania przewodów metalowych, zapomocą fal elektromagnetycznych.

Radjotelegrafja *łćgr., el.*, technika urządzeń do przesyłania znaków sygnałowych telegraficznych na znaczne odległości bez stosowania przewodów metalowych, zapomocą fal elektromagnetycznych.

Radjotelemechanika *łćgr.*, bezdrutowe przenoszenie energji na odległość.

Radjoterapja *łćgr.*, leczenie zapomocą promieni Roentgena.

Radius *łć.*, promień; **r. vector**= promień wodzący, odległość punktu ruchomego, zakreślającego linję krzywą (stałą lub zmienną) od punktu stałego, będącego ogniskiem tej krzywej.

Radjowy *przym.* od Radjo.

Radlanka, radlenie, oranie, orka; pole przeorane.

Radlica u pługa, żelazo do radlenia ziemi, krój (fig.).

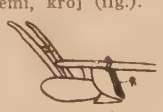

Radlić, przeorywać wpoprzek ziemię zaoraną pługiem, odwracać rolę zaoraną.

Radlina, skiba, odkrajana radłem.

Radło, narzędzie rolnicze do poprzecznego odwracania zaoranej ziemi, dla spulchnienia jej (fig.).

Radnica, ratusz, magistrat.

Radny, należący do rady; dobrze radzący; umiejący sobie radzić, obrotny, przemyślny; dom **r.** = ratusz; pan **r.** = zasiadający w radzie; radca, członek rady.

Rado *przysł.*, przyjemnie, radośnie; wesoło.

Radosny, wzbudzający radość; pełen radości, wesoły, promieniejący radością.

Radostka *zdr.* od Radość; roślina z rodziny złożonych, słomiany kwiat, kocanka.

Radość, wesoły, podniecony w dodatni sposób nastrój ducha, uciecha, uszczęśliwienie, wesele; wypadek radosny, dobra nowina, przyjemność, rozkosz.

Radjoterapja *łćgr.* — *p.* Curieterapja.

Radować, mile podniecać ducha, wzbudzać radość, napełniać radością, weselić, cieszyć; **r. się,** cieszyć ś., weselić ś., być przepełnionym radością.

Radykalista, Radykał *łć.*, zwolennik radykalizmu; człowiek krańcowych przekonań politycznych, rewolucjonista.

Radykalizm *łć.*, sposób myślenia lub postępowania, dążący do bezwzględnego przeprowadzenia przyjętej zasady bez żadnych ustępstw; w polityce: dążność do zasadniczych, gwałtownych zmian w ustroju społecznym, przekształcenia z gruntu istniejących urządzeń państwowych; krańcowość.

Radykalny, bezwzględny, krańcowy; gruntowny, zasadniczy, sięgający do podstaw, do źródła.

Radykał *łć., mat.*, pierwiastek, liczba, która, pomnożona przez siebie oznaczoną ilość razy, równa ś. liczbie danej, czyli potędze; znak wyciągania pierwiastka $\sqrt{\ }$, zbliżony postacią do rozwartej litery r;— *p.* Radykalista.

Radyska *nm.*, rodzaj rzodkiewki ogrodowej.

Radzić, wspólnie omawiać jakąś sprawę dla powzięcia jakiejś uchwały, przyczem każdy wypowiada swoje zdanie; obradować, naradzać ś.; troszczyć ś. o coś, pamiętać o czemś, opiekować ś. kimś, pieczę nad nim rozciągać; rady dawać, rad udzielać komuś, doradzać; **r.** komuś, czemuś=dać radę czemuś, podołać czemuś, umieć coś zrobić, móc udźwignąć coś; **r. się** kogoś=pytać kogoś, prosić o radę, zasięgać czyjejś rady.

Radziecki, odnoszący ś. do radców; dotyczący rady; dom **r.** = dom obrad; pomieszkanie radcy; rzeczpospolita **r-a** = nazwa Rosji Sowieckiej.

Radzieckwo, urząd, godność radcy; konsulat, konsulostwo.

Radziliszek, roślina z rodziny skalnicowatych.

Radża *sanskr.*, monarcha hinduski w Indjach przedgangesowych, król, książę.

Rafa *nm.*, skała podwodna; długa, wąska, piaszczysta lub kamienista ławica w morzu; **r. a . arfa,** kratka lub siatka druciana do przesiewania ziemi, żwiru, zboża (fig.); narzędzie do czochrania lnu; drabina nad żłobem w stajni, za którą zakładają koniom siano; obręcz kołowa.

! Rafcęgi, narzędzie żelazne, zapomocą którego bednarze naciągają obręcz na naczynie, kleszcze obręczowe.

Rafiasty, obfitujący w rafy.

Rafinacja *fr.* — *p.* Rafinowanie.

Rafinada *fr.*, cukier zupełnie czysty, znajdujący ś. w handlu w kształcie głów.

Rafinerja *fr.*, fabryka, w której chemicznie oczyszczają produkty naturalne lub przetwory sztuczne; oddział cukrowni, gdzie oczyszczają cukier.

Rafinować, dokonywać rafinacji, oczyszczać z domieszek.

Rafinowanie, oczyszczanie cukru z domieszek; wyszukana wymyślność, subtelność, wydelikacona wytworność; drobiazgowe obmyślanie czegoś.

Rafinowany, oczyszczony; przebiegły; wymyślny, wyszukany.

Rafinoza *łć.*, cukier w melasie.

Rafja, rodzaj palmy, której włókna ususzone służą do plecenia wyrobów koszykarskich (fig.).

Rafla, sieć rybacka w kształcie wałca, z obu końców otwarta.

Rafla *nm.*, rodzaj grzebienia do obrywania główek lnu, dzierzglica.

Rafować, przesiewać przez rafę, czyli arfę; obręczyć.

! Rafreszyser *fr.*, przyrządzik do rozpylania płynu, rozpylacz.

Raglan *ang.* (reglan), paltot o specjalnym kroju ze szwami wzdłuż ramienia i rękawa.

Raiciel, ten, co rai, stręczyciel.

Raić, radzić, obradować, dyskutować; stręczyć, nastręczać, swatać.

Raiffeisena spółki, rozpowszechnione w Niemczech spółki urządzające kasy pożyczkowo-wkładowe, kasy oszczędnościowe groszowe, wspólne zakupy produktów, sprzedaż wyrobów stowarzyszonych (od nazwiska założyciela Raiffeisena 1818 — 1888).

Raik *zdr.* od Raj.

Raj, ogród rozkoszy, w którym Bóg osadził Adama i Ewę; **r. a. r.** ziemski=miejsce niezmiernie przyjemne, rozkoszne, wesołe; miejsce pobytu dusz sprawiedliwych po śmierci, niebo, królestwo niebieskie; ptasi **r.** = miejsce gęsto zadrzewione, gdzie chętnie przebywają ptaki; jest mi, jak **r-u** = rozkosznie, przyjemnie, wygodnie; radaby dusza do **r-u,** ale grzechy nie puszczają = człowiek chciałby coś posiąść, ale nie ma możności, nie jest godzien.

Raja, Rajasy *ar.*, niemahometańscy poddani w Turcji.

! Rajbajz, *nm.* — *p.* Tarka.

! Rajbor *nm.* — *p.* Rozwiertak.

! Rajbować *nm.*, szorować, trzeć; tynkować.

Rajca, członek rady miejskiej, radca.

Rajcować, gadać dużo i rezolutnie, rezonować; rozmawiać z ożywieniem, rozprawiać.

Rajd *ang.*, rodzaj konkursu mającego na celu wykazanie sprawności i wytrzymałości, np. koni, samochodów, samolotów przy biegu na oznaczonej przestrzeni i w oznaczonym czasie.

Rajek, starosta weselny, swat.

Rajer *nm.*, delikatne czaple pióro, używane jako ozdoba do kapeluszy damskich.

Rajfur *nm.*, stręczyciel nierządu.

Rajfurka *for. ż.* od Rajfur.

Rajfurować, stręczyć (o nierządzie).

Rajgras *nm.*, ródzaj trawy, służącej do tworzenia trawników ogrodowych i obsiewania łąk, dającej wyborną paszę zieloną i suchą (fig.).

Rajówka, roślina z rodziny imbierowatych.

! Rajsbret *nm.* — *p.* Rysownica.

! Rajscajg *nm.*, zbiór narzędzi do wykonywania rysunków, umieszczony w puzderku z odpowiedniemi wgłębieniami, sztuciec, przybornik; samo to puzderko.

! Rajsfeder *nm.*, obsadka do kredki rysunkowej.

Rajski, odnoszący ś. do raju, taki jak w raju; miły, rozkoszny, zachwycający, uroczy; **r-e** drzewko= choinka na Boże Narodzenie; **r-e** drzewo = roślina z rodziny ślepodrzewu; **r-e** jabłko = gatunek jabłka; ptak **r.** — *p.* Ptak.

! Rajszula *nm.* — *p.* Rajtszula.

! Rajszyna *nm.*, cienka giętka linja z poprzeczką przy rajzbrecie, przykładnica.

Rajtar *nm.*, dawny żołnierz ciężkiej kawalerji, odziany w kirys (fig.).

Rajtarja, ciężka kawalerja.

Rajtarka, kurtka rajtarska; mała torba płócienna na chleb, noszona na plecach.

Rajtarstwo, grabież, łupiestwo— *p.* Rajtarja.

! Rajtfrak, Rejtfrak *nm.*, frak do jazdy konnej.

! Rajtrok *nm.*, długi surdut, z tyłu rozcięty, do jazdy konnej.

! Rajtszula *nm.*, ujeżdżalnia, maneż; wielka, niezgrabna izba.

Rajtuzy *nm.*, szerokie spodnie do jazdy konnej, hajdawery.

Rajza *nm.*, wędrówka czeladzi rzemieślniczej.

! Rajzbret *nm.* — *p.* Rysownica.

Rak, gatunek skorupiaka jadalnego (fig.); przyrząd, przyczepiany

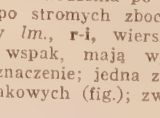

do nóg, do chodzenia po lodzie, po śniegu, po stromych zboczach górskich; w *lm.*, **r-i,** wiersze, które, czytane wspak, mają wprost odmienne znaczenie; jedna z konstelacyj zodjakowych (fig.); zwrotnik **r-a**

= przechodzący przez północną półkulę; nowotwór złośliwy, najczęściej śmierć sprowadzający, dziecko małe, bęben, fąfel: oj ty **r-u** zatracony! = oj, ty malcze, smarkaczu!; białe **r-i** = jaja kurze; będzie to, jak **r.** świśnie = na święty nigdy, na święty jury, kiedy będą w niebie dziury; czerwony, jak **r.** = karmazynowy; wie, gdzie **r-i** zimują = jest sprytny, przemyślny; iść na **r-u, r-iem** = iść tyłem, cofać ś., ustępować; na **r-u** jechać, wlec ś. = zbliżać ś. bardzo powoli, guzdrać ś., gramolić ś.; leżć **r-iem** a. raczkiem = czołgać ś. na czworakach, raczkować; cofać ś.; spiec **r-a** a. **r-i** = zarumienić ś. z wrażenia, wstydu, zażenowania ś., radości i t. p.; iść na **r-i** = próżnować z powodu niedopuszczenia do egzaminu.

Rakarka *for. ż.* od Rakarz.

Rakarz *nm.*, oprawca, kat, hycel; *przen.*, łotr, wisielec, nicpoń, gałgan, łajdak.

Rakieta *wł.*, rodzaj łopatki okrągławo-owalnej, złożonej z rączki i ramki z rozpiętą siatką ze sznura lub skręconych strun, służy do podbijania wolanta lub piłki w lawntennisie (fig.).

Rakieta, Raca *wł.*, rurka metalowa a. tekturowa, napełniona ubitą mieszaniną prochu i węgla, zaopatrzona w pręt drewniany do nadawania kierunku, zapalona, szybko wznosi ś. w powietrze jako fajerwerk a. sygnał; służący też do oświetlania pozycyj nieprzyjacielskich w nocy, do przesyłania lin ratunkowych statkom i t. p. (fig.); *przen.*, **r-y** dowcipu = częste a niespodziewane zwroty w mowie a. w piśmie, olśniewające, zdumiewające dowcipem.

Rakietnik, artylerzysta, używany do puszczania rac.

Rakowaty, z kształtu podobny do raka; mający wygląd (choroby) raka, chory na raka.

Rakowy, odnoszący ś. do raka, właściwy rakowi, raczy; zrobiony z raków: zupa **r-a,** masło **r-e; r-e** oczy = dwa kamyki wapniste, formujące ś. w żołądku u raka przed każdem linieniem; koloru raka.

Rakuski, austrjacki.

Rakuszanin, Austrjak; książę z domu austrjackiego.

Rakuszanka, Austrjaczka; księżniczka z domu austrjackiego.

! Raljować *fr.*, zebrać na nowo rozproszonych i sformować ich.

Rama *nm.*, obwódka, oprawa, osada różnego kształtu, w którą coś jest wprawione (fig.); **r.** do obra-

zu, **r.** okienna, **r.** do lustra; *przen.*, zakres, kres, obwód, obszar, granica; **r.** u szmuklerza = na której rozpina ś. osnowa; **r-y** sukiennicze = na których rozpina ś. sukno; **r.**

w prasie drukarskiej = służąca do ściskania i utrzymywania złożonych czcionek pod prasą; pas malowany prostokątny, obejmujący ścianę; wartoby go w **r-y** oprawić = *żart.* człowiek przystojny, ale niezdatny do niczego, malowana piękność.

Ramadan, Ramazan *ar.*, miesiąc wielkiego postu u mahometan, dziewiąty w kalendarzu arabskim.

Rambury *fr.*, gatunek dużych jabłek.

Ramiarz, rzemieślnik, wyrabiający ramy; oprawiający obrazy, lustra i t. p.

Ramiączko, małe ramię, ramię u dziecka; część bielizny a. ubrania, przypadająca na ramię; szelka, przez ramię przechodząca u fartucha, stanika; w *lm*, **r-a,** przyrząd drewniany do rozwieszania ubrania i t. p. (fig.).

Ramienica, roślina z gromady wodorostów, kryniczek (fig.); w *lm.* nazwa roślin, stanowiących klasę wodorostów.

Ramienionogi, gromada mięczaków.

Ramienisty, mający ramiona; opatrzony szerokiemi ramionami, barczysty.

Ramienny, odnoszący ś. do ramienia, barkowy.

Ramię, staw, łączący łopatkę z barkiem, wraz z mięśniem go otaczającym (2 fig.); bark, część ręki

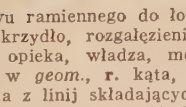

od stawu ramiennego do łokcia; odnoga, skrzydło, rozgałęzienie, boki; *przen.*, opieka, władza, moc; protekcja; w *geom.*, **r.** kąta, trójkąta = jedna z linij składających je; w *mech.*, **r.** drąga = część drąga od punktu podparcia do punktu zawieszenia ciężaru; **r.** żórawia = dźwigar na osi pionowej, służący do wciągania kotwicy; wzruszać na coś **r-onami** = dziwić ś. z lekceważeniem, powątpiewać, zżymać ś.; iść z kimś **r.** przy **r-eniu** = razem, wspólnie, do jednego celu; nosić płaszcz na dwu **r-onach** = być dwulicowym, obłudnym; mieć duszę na **r-eniu** = bać ś., lękać ś.; występować z czyjegoś **r-enia** = w czyjemś imieniu; na **r.** broń! = komenda wojskowa; lewe, prawe **r.** naprzód! =komenda, nakazująca marsz z zawróceniem na lewo, na prawo.

Ramifikacja *łć.*, rozgałęzienie.

Ramionko *zdr.* od Ramię.

Ramka *zdr.* od Rama; tylko go w **r-i** oprawić=piękny, ale nieużyteczny.

Ramkarz — *p.* Ramiarz.

Ramol *fr.* **Ramolcio.**, człowiek przeżyty, niedołężny ze starości, o podupadłem zdrowiu, przytępionej sprawności umysłu.

Ramota *ukr. (gr.)*, pismo urzędowe, dokument, dyplom, akt spisany; lichy utwór literacki; humoreska.

Ramotka, mały utwór humorystyczny, humoreska.

Ramotkarz, autor ramotek.

Ramować, osadzać w ramę, rozpinać na ramach.

Ramowy *przym.* od Rama; **r-a** ustawa = ustawa schematyczna, której szczegóły mają być dopiero opracowane.

Rampa *fr.*, poręcz, balustrada schodów; rząd lamp u brzegu sceny w teatrze; spadzistość, podjazd; pomost do ładowania towarów do wagonów i z wagonów (fig.).

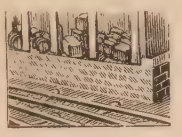

! Ramponowany *fr.*, uszkodzony (towar).

Ramsz *nm.*, rodzaj gry w karty, w której przegrywa ten, kto ma więcej oczek; reszta nieużyteczna; towary wysortowane.

Rana, przerwanie a. rozłączenie tkanek wskutek choroby lub urazu, skaleczenie, uszkodzenie, nacięcie.

Rand, a. *dosł.* brzeg; terytorjum nadbrzeżne, szczególniej w Transwaalu, gdzie są kopalnie złota.

Randewu, Rendez vous, Randeiks, Randka *fr.*, spotkanie, schadzka, zwłaszcza miłosna.

Ranek, początek dnia, rano, poranek; **r.** życia=dzieciństwo, pierwsza młodość.

Ranga *fr.*, stopień hierarchji urzędowej, godność, dostojność.

Ranić, zadawać ranę, kaleczyć; *przen.*, obrażać, razić, dotykać boleśnie, przykrość wielką sprawiać; **r. się,** zadawać sobie ranę, kaleczyć się.

Raniec *nm.*, torba na rzeczy do noszenia na plecach, tornister.

Raniuszek, ptak śpiewający, zębodzioby z rodziny sikor, remiesz, sikora mała, ogniczek, sosnówka (fig.).

Raniuśko, Raniutko, Raniusieńko *przysł.*, bardzo rano, bardzo wcześnie.

Ranka *zdr.* od Rana.

! Rankor *łć.*, uraza, żal do kogoś; zmartwienie, frasunek; ochota, zapał.

Ranliwy, łatwo dający ś. zranić, skaleczyć.

Ranny *przym.* od Rano; odnoszący ś. do rana, zdarzający ś. rano, poranny; wczesny, rychły; **r.** ptaszek = człowiek, który wstał wcześnie a. lubi rano wstawać.

Ranny *przym.* od Rana; ten, który otrzymał ranę, zraniony.

Rano *przysł.*, zaraz po świcie, na początku dnia, przed południem, wcześnie, rychło, wczas: trzeba **r.** wstać, żeby go oszukać = mieć wielki spryt; kto **r.** wstaje temu Pan Bóg daje = pracowitemu Bóg szczęści; *rzecz.*, ranek, poranek, wczesna pora dnia, przedpołudnie.

Rant *nm.*, wypustka, kant na brzegach odzieży, skraj; w *intr.*, wystający brzeg okładki.

Rantjer *fr.* — *p.* Rentjer.

Rantować, karbować brzegi monet a. wybijać na nich napisy, brzegować.

Rantownica, przyrząd do wycinania rantów, monet, medali i wyciskania na nich napisów, brzegownica.

Ranunkuł *łć.* — *p.* Jaskier.

! Ranwers *fr.*, klapa odwrócona u żakieta, wyłogi.

Ranza *fr.*, pieśń wygrywana na trąbach przez pasterzy w Szwajcarji.

! Ranżerować *fr.*, ustawiać w szeregi, porządkować, układać; wybrakowywać, przebierać, usuwać osobniki lub przedmioty nie mogące służyć dalej do danego celu.

Rańszy, ranny, z dzisiejszego ranka pochodzący.

Rańtuch *nm.*, rodzaj długiej płachty, której kobiety wiejskie używają jako wierzchniego okrycia (fig.).

Rap *nm.*, ryba brzuchopłetwa, karpiowata, bielizna, bieleń (fig.).

Rapa *nm.*, bystre miejsce w rzece; koń maści karej.

Rapa *fr.*, tytuń tarty, tabaka francuska.

Rapcie (-pci), łyka, pęta; paski z taśmy a. sznurków do przywieszania szabli a. karabeli u boku.

Rapeć, ręka, łapa, kopyto, racice.

Rapir, Rapier *fr.*, długa wąska, obosieczna szpada z koszem drucianym u rękojeści, używana do fechtunku (fig.).

Raport *fr.*, sprawozdanie, doniesienie pismienne, zwłaszcza składane przez podwładnych zwierzchnikom.

Raporter *fr.*, oficer, składający raport w sądzie wojennym.

Raportować, donosić, zdawać sprawę.

Rapować, kłaść pierwszą warstwę tynku z mieszaniny piasku z rzadkiem wapnem; trzeć tytuń na tabakę.

! Rappel *fr.*, odwołanie (zapomocą sygnału, pisma i t. p.).

Rapsod *gr.*, w starož. Grecji wędrowny śpiewak pieśni epickich, zwłaszcza Homerowych; większy urywek poematu epicznego, fragment epopei; samoistny poemat, opiewający jakiś doniosły fakt dziejowy.

Rapsodja *łć.*, pieśń epiczna, śpiewana przez greckich rapsodów; rodzaj fantazji muzycznej w stylu szlachetnym, osnutej na motywach melodyj ludowych, zazwyczaj ognistej i burzliwej.

Rapsodomancja *gr.*, wróżba wyprowadzana z jakiegoś wiersza wybranego wypadkowo.

! Rapsodyczny *gr.*, urywkowy, nie powiązany w jedną całość.

Rapt *łć.*, porwanie panny, uwiezienie.

Raptawy, ospowaty, chropowaty.

Raptem *przysł.*, nagle, znienacka, naraz, niespodzianie, wszystkiego zaledwie.

Raptowny, nagły, niespodziewany, gwałtowny.

Raptularz *łć.*, zeszyt lub księga do spisywania odręcznie zdarzeń, wypadków, wogóle rzeczy, które chcemy zapamiętać, zbiór tymczasowych notat, bruljon.

Raptus a. **Raptusiewicz,** człowiek gwałtowny, porywczy; napad, wybryk.

Raptusowy, porywczy, gwałtowny.

Rapunkuł *łć.*, roślina warzywna z rodziny dzwonkowatych, roszpunka (fig.).

Rapy, zwężenie koryta rzeki z powodu mielizn a. zwałów kamienistych.

Raróg, ptak z rzędu sokołowatych, z rodziny sokołów (fig.); cudak, dziwadło, dziwoląg; poglądać na kogoś, jak na **r-a,** łatać za kimś, jak za **r-iem** = jak na dziwowisko, jak za dziwowiskiem.

! Rarytny *łć.*, rzadki, osobliwy, niezwykły, niepospolity; przedni, wyśmienity, wyborny.

! Rarytas *łć.*, rzadkość, osobliwość.

Rasa *fr.*, ogół jednostek odróżniających się wspólnemi cechami od innych jednostek tegoż gatunku; fizycznie odmienne typy ludzi, różniące się między sobą kolorem skóry, budową czaszki, rodzajem i układem włosów, kształtem i położeniem oczu i t. p.; odmiana, plemię, pokolenie, gatunek; czysta **r.** (o zwierzętach) =nie mieszana; dobra **r.** (o ludziach) = dobre pochodzenie, dobra dziedziczność.

Raskolnik *ros.*, sekciarz, odstępujący od ścisłych zasad wyznania prawosławnego.

Rasowiec, człowiek a. zwierzę czystej rasy.

Rasowy, posiadający w pełni wszystkie przymioty swojej rasy; **r-a** łódź = wyścigowa.

Raspaila kuracja=leczenie kamforą (od nazw. przyrodnika Francuza Raspaila 1794 — 1878).

Raspuci, Indjanie wierzący w przechodzenie dusz, w metempsychozę.

Rastr, Rastral, Rastrum *łć.*, rodzaj pióra z blachy mosiężnej do kreślenia pięciolinji na papierze nutowym.

Rastrować, kreślić, drukować linje, rubryki.

Raszka, ptak śpiewający z rodziny słowików, rudzik czerwonogardłany (fig.).

Raszpelka *zool.* — *p.* Skałotocz.

! Raszpla, Raszpel *nm.*, pilnik, grubo nacinany w trójkąty, jakby zadziory, tarnik.

! Raszplować, raszplą pilować, trzeć, tarnić.

! Raszplownia, część fabryki, przeznaczona do tarnienia.

! Rasztag *nm.*, dzień odpoczynku.

Rata *łć.*, częściowa wypłata należności, długu, czynszu, w oznaczonych odstępach czasu.

Ratafja *malajs.*, rodzaj słodkiego likieru owocowego, przyrządzanego ze spirytusu, soków owocowych i cukru.

Rataj, kmieć, rolnik, oracz; cham, prostak; wolarz, parobek do wołów, furman.

Ratka, jeden ze szczątkowych skrajnych palców u zwierząt przeżuwających, czyli dwukopytowych, umieszczony wysoko z boku kości śródręcza a. śródnoża.

Ratler *ang.*, gatunek pińczera, o gęstej, krótkiej, gładkiej sierści, zwykle czarny podpalany lub ciemno bronzowy, małego wzrostu.

Ratlerka *ang.*, suka ratlera.

! Ratman *nm*, rajca, naczelnik wydziału w magistracie.

Ratować *nm.*, dawać ratunek, wybawiać od czegoś, od wypadku, uwalniać z niebezpieczeństwa, przynosić pomoc w trudnem położeniu, wspierać, dopomagać, wspomagać; **r.** sytuację = nie dopuszczać do zupełnego upadku, do ruiny, do hańby, zapobiegać; **r. się,** ratować siebie nawzajem, ratować siebie samego, radzić sobie w trudnem położeniu, w niebezpieczeństwie.

Ratownictwo, umiejętność niesienia pomocy w wypadkach nagłych; zbiór, zespół środków ratunkowych.

Ratowniczy, odnoszący ś. do ratowania, dotyczący ratownictwa.

Ratownik, człowiek, który kogoś ratuje, wybawca, zbawca; oficjalista w lekarskiem pogotowiu ratunkowym.

Ratunek *nm.*, pomoc okazana w wypadku nieszczęścia, ratowanie, wybawienie, zbawienie; rezerwa, odwód, sukurs; **r.** pieniężny = pomoc materjalna, zasiłek, zapomoga; środek ratowania, sposób ocalenia, rada; ani **r-u,** niema **r-u** = niema możności ocalenia; ostatni **r.** = jedyny a. ostatni sposób ocalenia.

Ratunkowy, odnoszący ś. do ratunku, niosący ratunek; Pogotowie **r-e** lekarskie = w miastach instytucja, niosąca pomoc lekarską w nagłych wypadkach; Pogotowie **r-e** dziecięce = instytucja, dająca opiekę zbłąkanym dzieciom w wielkich miastach; pas **r.** = pas korkowy, chroniący od zatonięcia; łódź **r-a**= przeznaczona do niesienia pomocy rozbitkom.

Ratusz *nm.* budowla, w której mieści ś. zarząd miasta, magistrat; areszt więzienie.

Ratuszowy, odnoszący ś. do ratusza.

Ratyfikacja *łć.*, przyjęcie uznanie i zatwierdzenie umowy, układów, zwłaszcza między mocarstwami.

Ratyfikować, uznawać, zatwierdzać, przyznawać.

Ratyna *fr.*, tkanina wełniana z włosem krótkim, fryzowanym.

Ratyszcze *ukr.*, spisa, włócznia.

Raubritter *nm., dosł.* rycerz rozbójniczy: nazwa średniowiecznych rycerzy niemieckich, którzy ze swoich niedostępnych zamków na czele gromady żołdactwa wypadali i rabowali wędrownych kupców i podróżnych.

! Raubszyc *nm*, kłusownik.

! Rausz *nm.*, podochocenie, podchmielenie.

Raut *ang.*, większa zabawa wieczorna bez tańca, urozmaicona muzyką, śpiewem, deklamacją.

Raut *nm.*, diament, szlifowany z jednej strony w ścianki, z drugiej płaski.

Rautowy, odnoszący ś. do rautu.

! Raważ *fr.*, spustoszenie, zniszczenie.

Rawenala, roślina amerykańska z rodziny bananowatych; u osady jej

liści zbiera się woda, która wytryska przy nakłuciu (fig.).

Rawka, gatunek skorupiaka (fig.).

Raz, cios, cięcie, sztych, uderzenie; **r-y** plagi, bicie; w fechtunku: **r.** = uderzenie, pchnięcie, ukłucie szablą a. rapirem ze zranieniem; cios: **r.** śmiertelny = śmierć zadający; jeden, pojedyńczy wypadek, zdarzenie, okoliczność z pośród wielu podobnych; dwa, trzy i t. d. **r-y** dziennie po łyżeczce od kawy=ordynacja lekarska na receptach; tym **r-em** = w obecnym wypadku; za pierwszym **r-em** = gdy s. coś pierwszy raz zdarzyło a. zdarzy; na drugi **r.**=kiedyindziej, przy innej okazji; wiele **r-y** = wielokrotnie; ani **r-u** = nigdy; pierwszy **r.**, drugi **r.** i t. d.; od pierwszego **r-u** =od pierwszego widzenia, od pierwszego poznania ś.; odłożyć coś na inny, na drugi **r.** = do innej sposobności; zły **r.** = nieszczęście, bieda, trudne położenie, opały; w najgorszym **r-ie** = przy najmniej sprzyjających okolicznościach; w najlepszym **r-ie** = przy najpomyślniejszych okolicznościach; w ostatecznym **r-ie** = jeśli nie można inaczej; w przeciwnym **r-ie** = jeśli ś. to nie spełni; w **r-ie** czego = na wypadek czego; w każdym **r-ie**=bądź co bądź, bądź jak bądź; w takim **r-ie** = jeśli tak rzeczy stoją, wobec tego; na jeden **r.** = nagle, raptem; od jednego **r-u** = odrazu; **r.** przy **r-ie** = nic nie opuszczając, dokładnie, starannie, uważnie; **r.** *przysł.*, jednokrotnie, w jednym wypadku: **r.** go widziałem, **r.** w tydzień, **r.** w rok, **r.** na dzień; **r.** za **r-em**, **r.** po **r.**, **r. wr.** = nieustannie, wciąż; **r.** na zawsze = nieodwołalnie; **nar.**=odrazu, w jednym czasie, raptem, naraz, wtem, nagle; **nar-ie** = tymczasem, z początku, w pierwszej chwili, pod ręką, na podorędziu, przy sposobności, przy okazji; **zr-u** = z początku, na początku, w pierwszej chwili: do **r-u** = odrazu, od jednego zamachu; **wr.** = natychmiast, wnet, naraz, jednocześnie; jak **r.**, w sam **r.** = akurat, właśnie; **r.—r.**, **r.—**, drugi **r.** = już to — już to, to — to; **r.** = raz nareszcie, nakoniec; z **r.** = choćby raz, bodajby raz jeden; **r.**= po pierwsze, z pierwszego powodu, pod pierwszym względem; **r-em** — *p.* Razem.

Razem *przysł.*, jednocześnie, pospołu, naraz, wspólnie; śpiewać **r.** = chórem, iść **r.** = z kimś drugim, z innymi, gromadą, tłumnie.

Razić, bić, uderzać, zadawać razy, ranę, ranić; sprawiać przykre wrażenie: **r.** słuch, oczy, wzrok, ucho; obrażać: **r.** przyzwoitość, poczucie piękna; rażony gromem, apopleksją = dotknięty, uderzony; rażący kolor = jaskrawy; rażące podobieństwo = uderzające; rażąca sprzeczność = bijąca w oczy.

Razowiec, chleb, z mąki razowej wypieczony.

Razowy, raz tylko będący, jednorazowy; **r-a** mąka = żytnia mąka gruba, szrotowa, t. j. raz mielona; chleb **r.** — *p.* Razowiec.

Razówka, darniowanie; mąka razowa; pole raz zorane; łąka raz skoszona.

! Razura *łć.*, golarnia.

Razzia (raci-a) *ar.*, wyprawy łupieskie przeciw wrogom, lub dla ukarania nieposłusznych, połączone z rabunkiem i zniszczeniem; rabunek, rzeź; obława na włóczęgów.

Raźnia, roślina z rodziny szczeciowatych.

Raźnie, Raźno, żywo, szybko, bystrze; wesoło, przyjemnie, chętnie, z otuchą w sercu.

Raźny, bystry, szybki, rączy, żwawy; rzeźki, rzeźwy; ochoczy, ruchliwy, rzutki, chybki, zwinny.

Raża *fr.*, namiętne oddawanie się czemuś, zapał, szał.

Rażący, uderzający, jaskrawy.

Rażenie *lek.*, apopleksja, uderzenie nagłe krwi do mózgu.

Rąb, krawędź, obrąb, kant, brzeg.

Rąbacz — *p.* Rębacz.

Rąbać *jednokr.* Rąbnąć; wyrąbywać, wycinać, ścinać; rozcinać, szczepać, łupać, płatać czemś ostrem; uderzać, bić, siekać, machać (kijem, pałaszem); gdzie drwa **r-ią**, tam wióry lecą=nic ś. nie da zrobić bez ofiar; **r.** komuś prawdę = wypowiadać prosto z mostu, bez ogródek, nie owijając w bawełnę; wymawiać źle, twardo; **r. się**, być rąbanym; rąbać ś. nawzajem, bić ś. na pałasze, tłuc ś.

Rąbalne (-ego), opłata umówiona za wyrąbanie drzewa w lesie.

Rąbalny, do rąbania służący.

Rąbanica, siekiera.

Rąbanina, uderzanie, sieczenie, bicie ś., kaleczenie, siekanina, rzeź.

Rąbany, ten, którego zrąbano, porąbano: cukier **r.** = w kawałkach; rana **r-a** = zadana uderzeniem ostrego narzędzia.

Rąbeczek *zdr.* od Rąbek.

Rąbek, płótno cienkie, szata cienka zasłona; chustka, chusteczka cienka; kraj, brzeg, krawędź, obrąbek, brzeg; uchylić **r-a** tajemnicy = odsłonić ją nieco.

Rąbnąć — *p.* Rąbać; *przen.*, uderzyć, lunąć, palnąć, grzmotnąć; **r. się**, *przen.*, uderzyć ś., palnąć ś., wyrznąć ś.; przewrócić ś., rymnąć ś., gruchnąć ś.

Rąbny, mogący być rąbanym; **r.** las = któremu już co rok nie przybywa przyrostu, ale jeszcze jest zdrowy.

Rącia, Rąsia *pieszcz.* od Ręka.

Rącz, w *wyraż.* oburącz = obydwiema rękami.

Rączęta *pieszcz.*, ręce, rączki.

Rączka *zdr.* od Ręka; ręka u dziecka; *przen.*, rękojeść; coś, co ś. ujmuje ręką dla oparcia, podparcia, kierowania; trzonek, klamka; ani **r-ą**, ani nóżką=upił ś., nie może ś. ruszać; z **r-i** do **r-i** = płacąc gotówką, odbierać natychmiast rzecz nabytą; całuję **r-i** = uniżony zwrot.

Rącznik, roślina z rodziny wilczomleczowatych, kleszczowina, konopie włoskie, ricinus (fig.).

Rączo *przysł.*, szybko, bystrze, chyżo, żwawo, raźnie.

Rączość, szybkość, bystrość, żwawość, zwinność.

Rączy, prędki, szybki, żwawy, chyży, bystry, wartki, rześki, szparki; *rzecz.*, koń rączy, biegun; **r-ego** zacina = ucieka, daje drapaka; trzeba z tem wsiadać na **r-ego** = trzeba ś. śpieszyć.

Rączyca, owad dwuskrzydły krótkorogi.

Rączyna, Rączynka, mała, drobna, miła, biedna, poczciwa, godna pożałowania rączka.

Rb. *skr.*, roku bieżącego; **Rb.** *skr.*, rubli.

Rdest, roślina z rodziny rdestowatych (fig.).

Rdestnica — *p.* Wodnica.

Rdza, chropowa powłoka, tworząca ś. na niektórych metalach pod wpływem wilgoci i powietrza, złożona z tlenków, wodanów i węglanów danego metalu; rząd roślin z klasy grzybów właściwych, podklasy podstawczaków: **r.** zbożowa (2 fig.).

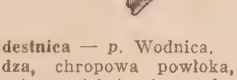

Rdzawić, pokrywać rdzą.

Rdzawnik, roślina z rodzaju grzybów.

Rdzawość, barwa rdzawa, rudawa.

Rdzawy, rdzą pokryty, zawierający rdzę, zardzewiały, koloru rdzy, rudawy, ryży.

Rdzeniak, rodzaj raka (nowotworu) miękkiego.

Rdzenica *bot.* — *p.* Sagowiec.

Rdzeniowaty, Rdzeniasty, obfitujący w rdzeń; podobny do rdzenia.

Rdzeniowy, odnoszący ś. do rdzenia pacierzowego; podobny do rdzenia.

Rdzenisty — *p.* Rdzeniasty.

Rdzennik, substancja podobna do tłuszczu, zawarta w osłonkach nerwowych.

Rdzenność *rzecz.* od Rdzenny.

Rdzenny, mający w sobie rdzeń: **r-e** drzewo= zdrowe, jędrne, twarde, nie spróchniałe; właściwy, istotny, prawdziwy, istny: ludność **r-a**= tubylcza, miejscowa; **r.** Polak = prawdziwy, szczery, typowy.

Rdzeń, miękisz roślinny, rodzaj tkanki komórkowatej, wypełniającej środek pnia drzewnego; **r.** pacierzowy — *p.* Mlecz pacierzowy; **r.** wrzodu, odcisku = najtrwardsza środkowa jego część, korzeń, jądro; **r.** magnesu = część żelazna elektromagnesu; **r.** twornika, wirnika i t. p. = zespół blach magnetycznych danej części maszyny elektrycznej; *przen.*, rzecz główna, podstawowa, treść, istota rzeczy, kwintensencja, grunt.

Rdzewiasty — *p.* Rdzawy.

Rdzewieć, rdzą ś. pokrywać, rdzą zachodzić, śniedzieć; stara miłość nie **r-je** = nie starzeje ś., nie zapomina ś., nie przeżywa ś., nie wygasa w sercach.

Rdzian, roślina z rodziny oliwowatych.

Rdzowate rośliny = rodzina grzybów właściwych.

Rea *gr.*, ptak z rzędu reowatych, rodziny strusiów amerykańskich, struś amerykański, nandu (fig.).

Reagent, Reaktyw *łć.*, odczynnik; środek, zapomocą którego można rozpoznać, czy w mieszaninie, poddanej badaniu, znajduje się ciało, którego poszukujemy.

Reagować *łć.*, oddziaływać, działać odpornie, w przeciwnym kierunku, otrzymywać wrażenie; w *chem.*, wywoływać zmiany chemiczne, działać chemicznie.

Reakcja *łć.*, oddziaływanie, działanie odporne, zwrot; w polityce: dążenie do przywrócenia poprzedniego stanu rzeczy, przeciwdziałanie postępowi w życiu społecznem, wstecznictwo; w *chem.*, proces, dający w rezultacie, wskutek wzajemnego oddziaływania na siebie ciał, nowy związek chemiczny; charakterystyczne działanie chemiczne związków, odczyn.

Reakcjonista, człowiek dążności wstecznych.

Reakcyjny, wsteczny, przeciwpostępowy; ruch **r.** = wywołany jakiemś pobudzeniem mechanicznem, np. dotknięciem.

Reaktyw — *p.* Reagent.

Reaktywować *łć.*, dokonywać reakcji, działać odpornie.

Realgar *ar.*, minerał, siarczek arsenu, barwy czerwonawej, w proszku pomarańczowy, używany w pirotechnice i jako farba malarska (silna trucizna).

Realista *łć.*, zwolennik realizmu; artysta a. pisarz, dążący do wywołania swemi dziełami złudzenia rzeczywistości.

Realistyczny, dotyczący realizmu, pozytywny; nie uznający obsłonek, wiernie odtwarzający rzeczywistość.

Realizacja *łć.*, urzeczywistnienie; zmiana na gotowiznę, sprzedaż: odzyskanie należności.

Realizator, ten co realizuje, urzeczywistnia coś.

Realizm *łć.*, sposób myślenia oparty wyłącznie na zmysłowem postrzeganiu i doświadczeniu, odrzucający ideje, ideały, zadowalający ś. rzeczywistością i stosujący ś. do niej; kierunek filozoficzny, uważający rzeczywistość świata za istotną i niezależną od naszych wrażeń; w filozofji scholastycznej: pogląd, że istnienie pojęć ogólnych jest rzeczywiste (przeciwieństwo: nominalizm); w literaturze i sztuce: dążenie do jak najwierniejszego naśladowania natury bez uwzględnienia idealnych, duchowych pierwiastków; przedmiotowość.

Realizować, spełniać, urzeczywistniać, wprowadzać w czyn; ściągać należności; sprzedawać, spieniężać, zamieniać na gotówkę; płacić dług.

Realja (-ów) *łć.*, nauki realne; zbiór wiadomości dotyczących przedmiotów życia jakiegoś narodu.

Realność *łć.*, rzeczywistość; posiadłość, majątek nieruchomy, dom, grunt.

Realny, prawdziwy, zasadniczy, istotny; **r-a** wartość = wartość rzeczywista, prawdziwa, w przeciwstawieniu do nominalnej; **r-a** szkoła = zakład naukowy męski, w którym języki starożytne nie są wykładane, a uwzględniający głównie matematykę, nauki przyrodnicze, języki nowożytne i rysunki jako kształcące do praktycznych zawodów; **r-e** nauki a. realja = nauki, mające na celu kształcenie w kierunku praktycznym; **r-a** unja — *p.* Unja.

Reambulacja *łć.*, pomiary gruntów, sąsiadujących z sobą, w celu ustalenia granicy.

Reasekuracja *łć.*, ubezpieczenie ś. towarzystwa asekuracyjnego w innych takich towarzystwach przed możliwemi stratami, jakie ono z przedsiębiorstwa asekuracyjnego mogłoby ponieść.

Reasumcja *łć.*, wznowienie, np. przez spadkobiercę procesu, przerwanego przez śmierć jednej ze stron; wznowienie posiedzeń, zawieszonych czasowo.

Reasumować *łć.*, zebrać w jedną całość, powtórzyć w krótkości; wziąć jeszcze raz pod rozwagę (sprawę, proces).

Reasumpcja *łć.*, rozważanie ponowne, zebranie czegoś w jedną całość; ponowne zatwierdzenie.

Reasygnować *łć.*, przekazać.

Rebab, Rebek *wł.*, dawne narzędzie muzyczne o 2—3 strunach (fig.).

Rebelizant *łć.*, buntownik.

Rebelizować *fr.*, burzyć ś., buntować ś., powstawać.

Rebelja *łć.*, rokosz, bunt, powstanie.

Rebucha *hebr.*, łapówka, kuban.

Rebus *łć.*, zagadka obrazkowa, rodzaj łamigłówki, polegającej na przedstawieniu w szeregu obrazków, uzupełnionych cyframi, nutami, literami, sylabami, a nawet całemi wyrazami, jakiegoś zdania, sentencji, aforyzmu lub przysłowia.

! Recedować *łć.*, coś komu napowrót odstępować.

Recenzent *łć.*, sprawozdawca, oceniający utwory literackie lub artystyczne, krytyk.

Recenzja *łć.*, krótka krytyczna ocena utworu naukowego, literackiego, scenicznego, wykonania dzieła muzycznego i t. p., drukowana w czasopiśmie.

Recenzyjka, krótka ocena, mała recenzja.

Recenzyjny, odnoszący ś. do recenzji, stanowiący własność recenzenta; **r.** egzemplarz = nowość literacka (książka, broszura), którą wydawca posyła bezpłatnie redakcji czasopisma dla zamieszczenia o niej wzmianki w czasopiśmie, lub dla wydrukowania recenzji.

! Recepcja *łć.*, przyjęcie, przyjmowanie gości, interesantów.

Recepcyjny *łć.*, przeznaczony do recepcji: salon **r.**, dzień **r.**, godziny **r-e.**

! Recepis *łć.*, pokwitowanie z odbioru.

Recepta *łć.*, krótki przepis do przygotowania jakiejś mieszaniny, w technicznym lub innym celu; piśmienne wskazówki lekarza, według których aptekarz przygotowuje lekarstwo.

Receptor *łć.*, *biol.*, chwytniki, ogniwa boczne, idące z zarodzi; w *chem.*, przyrząd destylacyjny, odbieralnik; w telefonach: słuchawka; w telegrafach: przyrząd do odbierania depesz.

Receptura *łć.*, sztuka pisania recept i przyrządzania lekarstw.

Reces *łć.*, ustęp w mowie, piśmie: odłożenie, odwłoka; w prawie: cofnięcie ś., odstąpienie od procesu a. sporu, zrzeczenie ś. praw, pretensyj, ułożenie ś. zgodne.

! Recesować *łć.*, odstępować, zrzekać ś.; czynić reces.

Rechot, Rechotanie, głos żab; głośny śmiech chrapliwy.

Rechotać, o żabach: wydawać głos; o ludziach: śmiać ś. głośno, pusto, bezmyślnie.

Rechotka, żaba zielona.

Rechtać, o dziku: wydawać głos właściwy temu zwierzęciu — *p.* Rechotać.

Recital *wł.*, koncert jednego tylko artysty na jednym instrumencie, np. **r.** fortepianowy.

Recitativo *wł.*, śpiewne opowiadanie z towarzyszeniem muzyki.

Recydywa *łć.*, powtórzenie ś. tej samej choroby, która tylko co ustąpiła pozornie lub rzeczywiście; powtórne zapadnięcie na tę samą chorobę podczas rekonwalescencji.

Recydywista *łć.*, przestępca, powtórnie popełniający występek, za który poniósł karę.

Recydywować *łć.*, dopuścić ś. czegoś powtórnie; wpadać w recydywę.

Recypjent *łć.*, odbieracz, przyjmujący; w robotach chemicznych: naczynie do zbierania wytwarzających ś. gazów, pary i t. d., zbiornik, odbieralnik; dzwon szklany w machinie pneumatycznej, pod którym umieszcza ś. przedmioty, mające być wystawione na działanie próżni.

Recypować, przyjmować, odbierać.

Recytanda, Recitative *wł.*, w operze ustęp napół deklamacyjny, napół muzyczny, właściwie śpiewne opowiadanie z towarzyszeniem muzyki.

Recytować, wygłaszać, wypowiadać z pamięci.

Redagować *łć.*, wyrażać myśli piśmiennie, układać artykuł, pismo, utwór; kierować jakiemś wydawnictwem, pismem perjodycznem.

Redakcja *łć.*, skład osób, należących do naczelnego kierunku i układu jakiegoś pisma, dzieła, wydawnictwa zbiorowego i t. p.; układ pisma, dzieła, pojedyńczego ustępu; lokal, w którym układa ś. czasopismo a. dzieło zbiorowe.

Redakcyjny, dotyczący redakcji.

Redaktor *łć.*, kierownik czasopisma lub dzieła zbiorowego.

Redaktorka *for. ż.* od Redaktor.

Redaktorski, dotyczący redaktora.

Redempcja *łć.*, odkupienie np. z niewoli, z zastawu; odkupienie ludzkości od grzechu pierworodnego przez śmierć Chrystusa na krzyżu.

Redempcyjny, dotyczący posłannictwa redemptorystów.

Redemptor, Redemptorysta *łć.*, zakonnik, wykupujący jeńców od pogan.

Redemptoryści *łć.*, zakon, założony przez św. Alfonsa Lignori, mający na celu podnoszenie przez misje ludzi upadłych moralnie i umoralnienie ludu; u nas zwani benonitami.

Reden, najgrubszy pokład węgla kamiennego w Dąbrowie Górniczej.

Redintegracja *łć.*, przywrócenie na nowo, odtworzenie całości ze szczętów.

Redlówka, gatunek wódki.

Redonacja *łć.*, ponowne oddanie.

Redop *fr.*, półobrót a. galop na cztery tempa przy wyższej szkole jazdy.

Redowa *czes.*, czeski taniec podobny do polki mazurki.

! Redresować *fr.*, poprawiać, sprostowywać; stawiać na nogi, wyprostowywać; karcić, gromić, łajać.

! Redublować *fr.*, podwajać.

Redukcja *łć.*, sprowadzenie do stanu pierwotnego, podstawowego; zmniejszenie, ograniczenie, zniżenie; zamiana miar, wag, monet, ilości jednych na drugie: zamiana figury geometrycznej na mniejszą, zmniejszenie proporcjonalne; w chemji i metalurgji: całkowite lub częściowe wydzielanie pierwiastków ze związków, zwłaszcza tlenu z tlenków metali; w chirurgji: nastawianie złamanych kości

Redukcyjny *łć.*, odnoszący ś. do redukcji.

Redukować *łć.*, ograniczać, upraszczać, zmniejszać; w chemji: uwalniać od związku z innemi ciałami; odtleniać.

Redukt *łć.*, w sporze granicznym prawdziwa linja graniczna.

Reduktor *łć.*, wentyl, miarkujący ciśnienie pary; w *el.*, małe transformatorki, używane jako źródło prądu w instalacjach sygnalizacyjnych (np. dzwonkowych).

Reduplikacja *łć.*, zdwojenie, powtórzenie.

Reduta *fr.*, okop obronny czteroalbo wieloboczny, zamknięty ze wszystkich stron (fig.); maskarada, bal maskowy, bal kostjumowy; masz, babo, **r-ę!** = a to mi ś. udało!, tam do licha! a to los!

Redutowy, odnoszący ś. do reduty.

Redycja *łć.*, poddanie (fortecy).

Redyfy *tur.*, turecka obrona krajowa, powoływana do czynnej służby w czasie wojny dla wzmocnienia wojska linjowego.

! Redyngot (redęgot) *fr.*, długi surdut czarny, zapinany na dwa rzędy guzików.

Redyskonto *łć.*, odstępowanie drogą dyskonta weksli, przyjętych do zdyskontowania.

Reeksportacja *łć.*, wywóz wwiezionych towarów.

Reelekcja *łć.*, obiór powtórny.

Reeskontować *fr.*, odprzedać weksel zdyskontowany, dyskontując go na nowo.

Refa *nm.*, opaska żelazna, obręcz, obrączka, pierścień; kółko żelazne płaskie, którem ś. ściąga kleszcze; *żegl.*, części żagla, które ś. zwija przy silnym wichrze.

Refakcja *łć.*, strącenie z należności z powodu uszkodzenia dostarczonych towarów; inaczej: fusti.

Refekcja *łć.*, odżywianie ś.

Refektarz, Refektorjum *łć.*, sala jadalna w klasztorze, w seminarjach duchownych; miejsce zebrań i narad zakonnych (fig.).

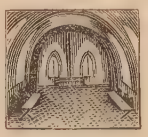

Refektarzyk *zdr.* od Refektarz; skrzynka ze śniadaniem myśliwskiem na polowaniu.

Referacik *zdr.* od Referat.

Referat *łć.*, piśmienne sprawozdanie; piśmienne opracowanie jakiegoś interesu lub sprawy.

Referencja *łć.*, świadectwo, rekomendacja, powołanie ś. na kogoś; udzielenie wiadomości o kim.

Referendarja, Referendarstwo, urząd referendarza.

Referendarjusz *łć.*, prawnik początkujący.

Referendarstwo — *p.* Referendarja; referendarz z żoną.

Referendarz *łć.*, w dawnej Polsce urzędnik, który odbierał wszelkie skargi i prośby na piśmie i zdawał z nich sprawę kanclerzowi, miał też prawo sądzić i wyrokować w niektórych sprawach; w Niemczech młody prawnik między pierwszym a drugim egzaminem państwowym.

Referendum *łć.*, odrzucenie propozycji; prawo odwołania ś. do narodu.

Referent *łć.*, opracowujący piśmiennie jakąś sprawę; przedstawiający sprawę; urzędnik, odrabiający referaty.

Referentka *for. ż.* od Referent.

Referować, układać, sporządzać referaty, odrabiać urzędowe papiery; **r.** przysięgę = odmówić przysięgi i żądać jej ze strony przeciwnej.

Refet *fr.*, gra nierozegrana.

Refleks *łć.*, odblask; odbicie ś. światła, głosu; odruch nieświadomy.

Refleksja *łć.*, zastanowienie, rozważanie, wzgląd; odbicie promieni światła, głosu.

Refleksowy, odruchowy, mimowolny; spowodowany odbiciem światła.

Refleksyjny, zastanawiający ś., rozważny.

Reflektant *łć.*, przedsiębiorący starania, liczący na coś, na udanie ś., współubiegający ś. o proponowany interes, zajęcie, posadę.

Reflektor *łć.*, wklęsłe zwierciadło, zwykle metalowe, w które zaopatruje ś. latarnie powozów, loko-

motyw, sygnałów i t. p., aby skierować ich światło w jedną tylko stronę, odblaśnik (fig.); teleskop

zwierciadłowy, posiadający zwierciadło ruchome wklęsłe, zamiast soczewki przedmiotowej, dający obrazy przez odbicie (refleksję) promieni światła (fig.);

Reflektować, wziąć pod uwagę, mieć coś na celu; robić o coś starania; zgadzać ś. na coś; przywodzić kogoś do rozwagi, do zastanowienia ś.; odbijać promienie światła; **r. się,** orjentować ś.; spostrzegać błędność dotychczasowego postępowania i przedsiębrać zmianę.

Reforma *łć.*, przeprowadzenie zmian na lepsze, wprowadzenie ulepszeń; przekształcenie na drodze legalnej jakichś urządzeń, stosunków, instytucyj społecznych; poprawa.

Reformacja *łć.*, wielki ruch religijny w XVI w., spowodowany przez Lutra, który wystąpił przeciw dogmatom, instytucjom i obrzędom kościoła katolickiego, skutkiem tego wytworzyły ś. odrębne od katolicyzmu wyznania chrześcijańskie.

Reformacki *łć.*, tyczący ś. zakonników Reformatów, do nich należący.

Reformat *łć.*, zakonnik reguły św. Franciszka.

Reformator *łć.*, wprowadzający zmiany istniejących urządzeń (zwłaszcza kościelnych); wprowadzający ulepszenia, odnowiciel.

Refować *żegl.*, zmniejszyć powierzchnię żagla, przywiązując go refami do rei lub sochy; — *p.* Obręczyć.

Reformista *łć.*, zwolennik reform religijnych a. politycznych.

Reformować, poprawiać, przekształcać, ulepszać.

Reformowany, odnoszący ś. do reformy, do reformacji; **r.** ewangelik = wyznawca zasad Kalwina; **r.** kostjum = ubranie damskie, uwzględniające wymagania higjeny (nie ściskające).

Reformatorja *łć.*, amerykańskie więzienia zreformowane, w których zasadą jest wychowywanie przestępców do uczciwego współżycia z bliźnimi.

Refrakcja *łć.*, załamanie ś. promieni światła, przechodzących kolejno przez dwa ośrodki niejednakowej gęstości.

Refraktometr *łćgr.*, przyrząd do mierzenia załamań ś. światła.

Refraktor *łć.*, teleskop soczewkowy, czyli luneta, oddająca obraz przez załamanie ś. (refrakcję) promieni światła (fig.).

Refren *fr.*, wiersz, powtarzający ś. w każdej zwrotce, przyśpiew; *przen.*, wyrażenie często powtarzane.

Refreszyser *fr.* — *p.* Rozpylacz.

Refrygeracja *łć.*, ochładzanie, oziębianie, studzenie.

Refrygerator *łć.* — *p.* Oziębiacz, Oziębialnik.

Refugjum *łć.*, ucieczka, schronienie, przytułek.

Refutacja *łć.*, odparcie zarzutów, zbicie dowodów przeciwnika.

Regal, Regalja *łć.*, prawem zastrzeżone przywileje monarsze; prawa najwyższe władzy państwa do niektórych dochodów; oznaki godności królewskiej (korona, berło i t. d.); gatunek przednich cygar.

Regalista *łć.*, rojalista.

! Regalizować *łć.*, **Regalować** *fr.*, obdarowywać, ugaszczać, fetować.

Regał *nm.*, dawne małe organy, rząd piszczałek w organach, rejestr organowy; — *p.* Rygał.

Regałowy, arkusz, papier gatunek największego tęgiego papieru klejonego w dobrym gatunku.

Regat, Regata *wł.*, wąski krawat spuszczany na piersi.

Regaty *wł.*, wyścigi wiosłowe na łodziach.

Regencja *łć.*, zarząd państwem tymczasowy, ustanowiony z powodu małoletności, choroby, lub dłuższej nieobecności monarchy.

Regeneracja *łć.*, odrodzenie, odnowienie; w fizjologji: odtworzenie ś. utraconej części ciała.

Regenerator *łć.*, przestrzeń zamknięta, poddawana zmianom ciśnienia, w której gorąco, podtrzymywane zapomocą palących ś. brykiet, jest udzielane gazowi a. parze i powietrzu, wchodzącemu do ogniska, służy do przywrócenia parze a. gazowi wysokiej temperatury, zniżonej skutkiem wykonanej pracy.

Regenerować, odradzać ś., odnawiać ś.

! Regenmantel *nm.*, deszczowy, płaszcz gumowy.

Regens *łć.*, przełożony zakładu naukowego duchownego; zarządzający kancelarją konsystorską; **r.** chori = dyrektor chóru.

Regencyjny *przym.* od Regencja.

Regent *łć.*, panujący w zastępstwie monarchy w czasie jego małoletności, dłuższej choroby lub nieobecności; tymczasowy zawiadowca spraw państwa — *p.* Rejent, zarządzający, zawiadowca; dyrektor, naczelnik; **r.** kancelarji: aktuarjusz, pisarz sądowy, protonotarjusz; nazwa wielkiego brylantu, ważącego około 137 karatów.

Regesta *łć.*, *lm.*, chronologicznie uporządkowany spis dokumentów wraz z podaniem krótkiej treści, miejsca przechowania lub pisma a. dzieła, gdzie zostały przedrukowane.

Regestr *łć.* — *p.* Rejestr.

Regestrator *łć.*, układający regestry, spisywacz.

Regestratura, Registratura *łć.*, wykaz spraw karnych, jakie miał podsądny; kontrola papierów urzędowych, wchodzących do biura i wychodzących z niego; oddział zarządu, gdzie ś. przechowują akta.

Regestrowa tonna, miara objętości = 100 stopom sześciennym angielskim.

Regestrowy, Rejestrowy *przym.* od Regestr; papier **r.** = mocny, klejowy, dużego formatu używany na rejestry; żołnierz **r.** w dawnej Polsce = regularny, zapisany w rejestr wojskowych, pobierających stały żołd ze skarbu państwa.

Regesty *łć.* — *p.* Regesta.

Regiel, góry niższe lesiste, ciągnące ś. pasmem przed głównym grzbietem (fig.); strome wzniesienie między halami górskiemi.

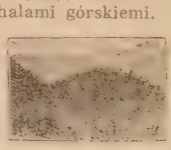

Regiment *łć.*, rząd, władza, zwierzchnictwo; dowództwo, komenda; pułk jazdy lub piechoty.

Regimentarstwo, urząd regimentarza; regimentarz z żoną.

Regimentarz, w dawnej Polsce wódz, zastępujący hetmana, dowódca części wojska, komendant, wódz rycerstwa skonfederowanego.

Regimentarzować, Regimentarzyć, być regimentarzem.

Registrator *łć.* — *p.* Regestrator.

Regjon *łć.*, okrąg, okolica, kraina, pas, strefa; warstwa powietrza; sfera.

Reglament *fr.*, regulamin, przepisy, urządzenie.

Reglamentacja, urządzenie; rozporządzenie; kontrola policyjno-lekarska nad prostytucją.

Regradacja *łć.*, zdegradowanie, odjęcie czci i praw.

Regres *łć.*, cofanie ś.; możność poszukiwania na poręczycielu, żyrancie, wspólniku — zwrotu strat poniesionych.

Regresja *łć.*, uwstecznienie; powtórzenie w mowie tego, co już w niej powiedziano, lecz w porządku odwrotnym, np. trzeba jeść aby żyć, a nie żyć, aby jeść.

Regresywny, wsteczny; **r-a** metoda = metoda uczenia rozczłonkowująca, rozwijająca, analityczna.

Regulacja *łć.*, uporządkowanie, doprowadzenie do stanu pewnej pra-

widłowości, urządzenie, sprostowanie według pewnych prawideł; **r. rzeki** = zrobienie z niej drogi komunikacyjnej; obliczenie i zapłacenie należności, regulowanie wzajemne rachunków.

Regulament *łć.*, zbiór przepisów wojskowych.

Regulamin *łć.*, zbiór przepisów i rozporządzeń, według których jakaś czynność lub szereg czynności ma ś. odbywać; zbiór przepisów, obowiązujących członków jakiejś instytucji, zgromadzenia, zakładu; przyjęty lub przepisany plan postępowania.

Regularność, zgodność; prawidłowość, kształtność, foremność; pilnowanie ś. godzin oznaczonych, punktualność; u kobiet: menstruacja, miesiączkowanie.

Regularny, zgodny z przepisami, zastosowany do prawideł; ujednostajniony, ujęty w przepisane ramy; prawidłowy, ścisły, pilnujący ś. czasu oznaczonego, punktualny; nie spóźniający ś.; kształtny, proporcjonalny; **r-e** wojsko — *p.* Linjowe wojsko; **R-i** kanonicy = rodzaj zakonu katolickiego.

Regularyzacja *łć.*, uporządkowanie, uregulowanie.

Regulator *łć.*, przyrząd, ujednostajniający ruch maszyny parowej, t. j. nie dający mu odstępować od oznaczonej z góry normalnej szybkości (fig.); bardzo dokładnie idący

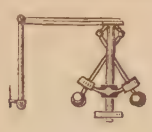

zegar wahadłowy stojący lub ścienny, nakręcający ś. raz na tydzień a. rzadziej; mechanizm w pługu do nastawiania go przy głębszej lub płytszej orce; miarkownik, moderator; **r.** bocznikowy *el.*, opornik służący do regulowania napięcia prądnicy prądu stałego zapomocą włączania zmiennego oporu dodatkowego w uzwojenie magneśnicy.

Regulatywa *łć.*, przepis, postanowienie, które wykonawcy ma służyć za wskazówkę.

Regulować, porządkować; **r.** interesy = kończyć je, załatwiać; **r.** rachunek = płacić, zaspokajać; **r.** stosunki = doprowadzać je do stanu należytego, zadowalającego; udokładniać, urządzać, ustawiać; poprawiać roli zapomocą głębokiego przekopania; **r.** zegarek = nastawiać zegarek na godzinę właściwą; poprawiać mechanizm zegarka, żeby ani ś. śpieszył, ani opóźniał; **s. się**= stosować ś. do czegoś, nakłaniać ś. do wymagań, do potrzeby.

Regulówka, w ogrodnictwie: spulchnienie ziemi zapomocą głębokiego przekopania jej w ten sposób, aby spodnia jej żyźniejsza część poszła na wierzch, a wierzchnia na spód.

Reguła *łć.*, przepis, prawidło, zasada, porządek; regulamin, ustawa; **r.** zakonna = ustawa zakonna; **r.** trzech = w arytmetyce z trzech ilości wiadomych oznaczenie ilości nieznanej, proporcjonalnej do tamtych; **r.** trzech złożona = odnalezienie liczby proporcjonalnej do nieparzystej ilości danych liczb; **r.** fałszywego założenia = odmiana reguły trzech, tem ś. odznaczająca, że na miejsce jednej z niewiadomych podstawiamy liczbę mniej więcej dowolną, a następnie, stosownie do warunków zadania, otrzymany rezultat zwiększamy a. zmniejszamy proporcjonalnie; **r.** łańcuchowa =działanie arytmetyczne, polgające na połączeniu kilku zadań reguły trzech w jedno; **r.** mieszaniny = sposób odnalezienia wartości a. ceny mieszaniny kilku gatunków; **r.** procentów = sposób obliczania procentów.

Regułka, krótkie prawidło, osobliwie gramatyczne; mały ustęp zadany do czytania, do nauczenia ś. na pamięć.

Rehabilitacja *łć.*, uniewinnienie, przywrócenie do czci, do dobrej sławy; oczyszczenie z niesłusznych zarzutów.

Rehabilitować, przywrócić komuś dobrą cześć i prawa; uniewinnić; **r. się,** postarać ś. o rehabilitację; naprawiać sobie dobre imię, dobrą opinję; poprawić ś. z wad, które spowodowały utratę dobrej opinji.

Reichsrat *nm.*, sejm ogólnopaństwowy w Austrji.

Reichstag *nm.*, sejm niemiecki.

Reimportacja *łć.*, wprowadzenie na nowo, powtórne.

Reindukcja *łć.*, ponowne wprowadzenie w posiadanie usuniętego przemocą.

Reinkarnacja *łć.*, kolejne wcielanie ś. duszy (teorja buddyzmu).

Reinstalacja *łć.*, powtórne obsadzenie kogoś na stanowisku.

Reintegracja *łć.*, przywrócenie do posiadania.

! Reisender *nm.*, podróżujący, podróżny; reprezentant fabryki, handlu, objeżdżający kupców i przemysłowców dla otrzymania zamówień na artykuły i wyroby tych, dla których jeździ, komiwojażer.

Rej *nm.*, szereg, łańcuch; przywódca, przewodnik; **r.** w wyrażeniach; **r.** prowadzić, **r.** wodzić = przodować, być na czele, przewodniczyć, dyrygować, kierować w tańcu, w zabawie, na zebraniach.

Reja *nm.*, poprzeczny drąg u masztu, utrzymujący żagiel (fig.); su-

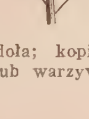

szarnia; stodoła; kopiec podłużny do kartofli lub warzyw.

Rejak, maszt, na którym reje przymocowane są swym środkiem.

Rejd *hol.*, część morza, osłonięta od wiatrów, dostatecznie głęboka, gdzie okręty mogą bezpiecznie zarzucić kotwice; przystań.

Rejdować *żegl.*, zapuszczać kotwicę w grunt.

Rejekcja, odrzucenie, wyrzucenie.

Rejektorjum, odrzucenie przez wyższą instancję sądową skargi na wyrok niższej instancji.

Rejel, żagiel rozpięty na rei..

Rejent *łć.*, urzędnik sądowy, spisujący umowy, kontrakty kupna i sprzedaży, testamenty i t. p., notarjusz.

Rejentalny *łć.*, notarjalny, urzędowny.

Rejestr *łć.*, spis, lista, wykaz; wykaz treści, spis alfabetyczny, skorowidz, szereg, długi rząd a. ciąg czegoś; długi poczet osób; u człowieka różne gatunki głosu o rozmaitej skali; u koni: zagłębienia w zębach, po których poznaje ś. ich wiek; **r.** firmowy = wykaz firm handlowych, mających obowiązek protokółować przy właściwym sądzie swoje powstanie, zwinięcie i wszelkie zmiany; **r-y** u organów = zasuwy otworów w piszczałkach organowych, służące do zmiany głosów; **r.** w zamku = urządzenie sprężyn i zasuw; **z r-u** = porządkiem, kolejno; jak **z r-u** = ściśle, akuratnie; nienaturalnie, przesadnie, wymuszenie; brać u kupca na **r.** = na kredyt, na rachunek.

Rejestracja *łć.*, handlowa = zapisanie i ujawnienie szczegółów, dotyczących osób handlujących i ich działalności.

Rejestrować *łć.*, zapisywać do rejestru, porządkować.

Rejestrowy *łć.* — *p.* Regestrowy.

Rejestrzyk *zdr.* od Rejestr.

Rejka, drąg długi i cienki, do którego przytwierdza ś. żagiel skośny typu łacińskiego lub egipskiego, zwany rejkowym.

Rejon *fr.*, obwód w pewnem promieniu, pewna przestrzeń; **r.** forteczny = pas gruntu około stałych fortyfikacyj, podlegający ograniczeniom pod względem budowania ś. na tym pasie.

Rejterada *fr.*, odwrót, cofanie ś., ucieczka; ustęp, wychodek, wygódka.

Rejterować *fr.*, cofać ś., uciekać.

! Rejtpejcz *nm.*, szpicruta do konnej jazdy.

! Rejunjon *fr., dosł.*, połączenie; większe towarzyskie zebranie w celu wspólnej zabawy, zwłaszcza w miejscu kuracyjnem.

Rejwach *nm.*, tumult, zamieszanie, hałas, wrzawa.

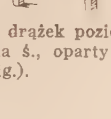

Rek *nm.*, drążek poziomy do gimnastykowania ś., oparty końcami na słupkach (fig.).

Rekapitulacja *łć.*, treściwe powtórzenie głównych punktów rzeczy, poprzednio wypowiedzianej, w rachunkach: zestawienie wyników z pojedyńczych działów.

Rekapitulować *łć.*, powtarzać, zestawiać, streszczać.

Rekcja *łć., gram.*, stosunek zależności jednych części mowy od drugich.

Rekin, ryba morska chrząstkowata, żarłacz, ludojad (fig.).

Reklama *fr.*, publiczne polecanie zapomocą ogłoszeń; zachwalanie przedmiotów handlu, wytworów sztuki i t. p. przez niezwykłe, rzucające ś. w oczy ogłoszenia, oryginalne afisze, prospekty, szyldy i inne sposoby zwrócenia uwagi i zainteresowania publiczności.

Reklamacja *łć.*, zażalenie o naruszone prawo, upomnienie ś. o wyrządzoną krzywdę, zwłaszcza żądanie zwrotu rzeczy przypadkowo utraconych, nieprawnie zabranych, lub niedostarczonych; zażalenie o niedokładność w rachunkach, w dostawie; upominanie ś. przeciw jakiemuś rozporządzeniu władzy.

Reklamiarstwo, przesadne reklamowanie ś.

Reklamista, Reklamiarz, ten, co reklamuje ś. przesadnie, stara ś. wszelkiemi sposobami zwrócić na siebie uwagę publiczności.

Reklamować, wymagać zwrotu, upominać ś.; zachwalać; **r. się,** ogłaszać ś., polecać ś. w pismach.

Reklinacja *łć.*, uchylanie ś. od czegoś; operacja oczna katarakty.

Rekluzja *łć.*, zamknięcie w ścisłem więzieniu; odosobnienie od świata.

! Rekogitacja *łć.*, rozważanie, zastanowienie ś.

Rekognicja *łć., praw.* uznanie tożsamości osoby, rzeczy a prawdziwości dokumentu; rozpoznanie.

Rekognita *łć.*, poświadczenie o odebraniu wezwania a. wyroku.

Rekognoscent *łć.*, poświadczający tożsamość osoby, rozpoznający, badający zaszłe zmiany, badający stan rzeczy.

Rekognoskować *łć.*, przyznać tożsamość osoby lub rzeczy; śledzić; rozpoznawać, badać, zwłaszcza okolicę, miejscowość w celach wojskowych.

Rekolekcje *łć.*, ćwiczenia duchowne, jako przygotowanie ś. do spowiedzi; rozpamiętywanie, rozmyślanie, rozbieranie wewnętrznego stanu duszy; pokuta za przekroczenie; *przen., żart.*, odbywać **r.** = siedzieć w areszcie.

Rekolektant *łć.*, ten, co odprawia rekolekcje.

Rekomendacja *łć.*, zalecanie, polecanie kogoś, pochlebne świadectwo.

Rekomendacyjny, polecający.

Rekomendować, polecać, zalecać, zachwalać (kogoś); **r.** list = wysyłać go za pokwitowaniem pocztowem; **r-ny** list: polecony.

Rekompensacja, Rekompensata *łć.* wynagrodzenie strat, szkód, pretensji, przykrości; wyrównanie przewagi na korzyść jednej ze stron, odpowiednią korzyścią drugiej strony, zrównoważenie ubytków i korzyści obu stron, odszkodowanie.

Rekompensować, dać odszkodowanie, wynagradzać.

Rekoncyljacja *łć.*, ponowne połączenie; pojednanie kogoś z kimś; poświęcenie na nowo kościoła sprofanowanego.

Rekonensans *fr.*, podjazd wojskowy, wysłany na zwiady dla rozpatrzenia stanowisk i sił nieprzyjacielskich.

Rekonfederacja *łć.*, konfederacja przeciw innej konfederacji, przeciw konfederacji stronnictwa przeciwnego.

! Rekonfortować *łć.*, przywracać siły, pokrzepiać.

Rekonsolidacja *łć.*, powtórne umocnienie, utwierdzenie.

Rekonstrukcja *łć.*, odbudowanie; wykonanie gruntownych zmian w budynku, gruntowne przerobienie, przebudowanie; odtworzenie rysunku dawnych budowli widoków, z opisu, ze szczątków.

Rekonstruować, odbudowywać; napowrót budować to, co przestało istnieć.

Rekonstytucja *łć.*, odnowienie, odbudowa, przywrócenie.

Rekonstytuować, urządzić napowrót, odbudować, przywrócić, odnowić.

Rekonsyderacja *łć.*, powtórny namysł.

Rekontra *łć.*, w grze w taroka, w brydża: podwojenie stawki.

Rekonwalescencja *łć.*, powolny powrót chorego do zdrowia, konwalescencja.

Rekonwalescent *łć.*, chory, przychodzący zwolna do zdrowia, wyzdrowieniec, uzdrowieniec.

Rekonwencja *łć.*, wzajemna skarga oskarżonego przeciw oskarżycielowi.

Rekord *ang.*, wyścig na jak najdalszą metę dla udowodnienia umiejętności i wytrzymałości; najświetniejszy, otrzymywany dotąd rezultat w jakimś sporcie, wyczyn; współubieganie się ś. w grach.

Rekordzista, zwycięzca w rekordzie o coś.

Rekorporacja *łć.*, ponowne przyobleczenie w ciało, poprawa zdrowia.

Rekreacja *łć.*, zwolnienie od zajęć szkolnych, czas, przeznaczony na zabawę i wypoczynek po pracy, połączony z rozrywką.

Rekredytywa *łć.*, odwołanie uwierzytelnienia, pismo odwołujące.

Rekreować *łć.*, zabawiać kogoś.

Rekrudescencja *łć.*, pogorszenie choroby, otworzenie ś. rany.

Rekrut *nm.* (*fr.*), żołnierz, świeżo zaciągnięty do wojska, nie obznajmiony jeszcze ze służbą czynną; *przen.*, nowicjusz w jakimbądź zawodzie.

Rekrutować, odbywać pobór żołnierzy do wojska, zaciągać do służby wojskowej; *przen.*, dopełniać liczbę członków jakiegoś stowarzyszenia, zbierać zwolenników, uczestników; **r. się,** tworzyć ś., pochodzić.

Rekryminacja *łć.*, oskarżanie ś. wzajemne, składanie zarzucanej winy na kogoś innego, zobopólne obrzucanie ś. wyrzutami.

Rektanguł *łć.* — *p.* Prostokąt.

Rektor *łć.*, zwierzchnik, stojący na czele wyższego zakładu naukowego; **r.** magnificus = rektor uniwersytetu, wybierany z grona profesorów; **r.** magnificentissimus = **r.** honorowy, tytuł, dawany książęcym protektorom uniwersytetu.

Rektorat *łć.*, urząd rektora; czas urzędowania rektora.

Rektorstwo, urząd rektora; rektor z żoną.

Rektyfikacja *łć.*, sprostowanie, wyjaśnienie; oczyszczanie spirytusu od fuzlów i nadmiaru wody przez powtórną dystylację; w *geom.*, obliczenie długości łuku, zamiana krzywej na równie długą prostą.

Rektyfikat *łć.*, produkt rektyfikacji.

Rektyfikator *łć.*, aparat rektyfikacyjny.

Rektyfikować, prostować, doprowadzać do porządku; oczyszczać spirytus, wódkę od nieczystości i przymieszek; **r. się,** oczyszczać ś. z zarzutów, usprawiedliwiać ś.

Rekuperacja *łć.*, ponowne nabycie, odzyskanie.

Rekurencja *łć.*, następstwo wielokrotne; w **r-i** = w kilku generacjach.

Rekurent *łć.*, żałący ś., wnoszący skargę, proszący o pomoc.

! Rekurować *łć.*, robić zażalenie.

Rekurs *łć.*, odwołanie ś. od wyroku niższej instancji do wyższej, od władzy niższej do wyższej; prawo poszukiwania należności wekslowej na indosancie wekslu.

Rekuza *łć.*, odmowa, odprawa dana przez pannę starającemu ś. o jej rękę; odkosz; cofnięcie.

Rekuzować, odmawiać, dawać odmowę, odprawę, nie przychylić ś. do żądania.

Rekwialny *łć.*, żałobny, zaduszny.

Rekwirent *łć.*, badający, śledzący; urzędnik śledczy.

Rekwirować, wymagać, zażądać urzędownie; zabierać w drodze rekwizycji.

Rekwizycja *łć.*, żądanie jednej władzy od drugiej udzielenia pomocy lub poparcia; wezwanie od jednego sądu, aby inny coś załatwił; zażądanie od mieszkańców nieprzyjacielskiego kraju, aby dostarczyli wojsku środków żywności i potrzeb wojskowych.

Rekwizycjonalny, dotyczący rekwizycji.

Rekwizytor *łć.*, dostarczający teatrowi urządzeń scenicznych; nadzorca, przełożony nad składem rekwizytów teatralnych.

Rekwizytorjum *łć.*, oskarżenie, akt oskarżający, przemowa oskarżająca.

Rekwizytornia, skład rekwizytów teatralnych.

Rekwizyty *łć.*, ogół przedmiotów potrzebnych do wykonania jakiejś czynności, służących do jakiego celu; przedmioty potrzebne do wystawienia sztuki na scenie teatralnej (oprócz dekoracji i kostjumów).

Rekwjem (requiem) *łć.*, pierwsze słowo, od którego zaczyna ś. wstęp do Mszy żałobnej; śpiew i muzyka do Mszy żałobnej; **r.** zaśpiewać komuś = pochować go.

Relacja *łć.*, zdanie sprawy; raport; stosunek, związek wzajemny osób lub rzeczy.

! Relacjonować *łć.*, zdawać sprawę, robić sprawozdanie, donosić.

Relacyjny, odnoszący ś. do relacji; **r-y** sąd = w dawnej Polsce: sąd, na którym król z senatorami zasiadał, a referendarz zdawał relację ze sprawy; **r.** sejmik = odbywany po sejmie, sejmik prowincjonalny, na którym poseł zdawał relację z tego, co zaszło na sejmie.

Relaksacja *łć.*, rozprzężenie, ubezwładnienie tkanek; zwątlenie; zwolnienie, ulga.

Relapsus *łć.*, recydywa; odszczepieństwo; popadający powtórnie (w herezję).

Relata *łć.*, wieści; **r.** refero = powtarzam, co słyszałem (wyrażenie, używane dla zrzucenia z siebie odpowiedzialności za wiarogodność opowiadanych szczegółów).

! Relatować *łć.*, zdawać relację, wzmiankować, wspominać, przytaczać coś.

Relatywiści *łć.*, szkoła pedagogów, przyznających względne jedynie znaczenie oddziaływania wychowania na zmianę instynktów wrodzonych.

Relatywizm, pogląd filozoficzny, głoszący względność poznania.

Relatywny *łć.*, będący w związku z czemś, odnośny, względny.

Relegacja *łć.*, usunięcie, wydalenie, zwłaszcza ucznia ze szkoły, studenta z uniwersytetu.

Relegować, wydalać, usuwać ucznia ze szkoły, wyganiać; banitować.

! Relewa *fr.*, wyciąg, spis, obrachowanie.

! Relewacja *łć.*, ulżenie, ułatwienie; uwolnienie.

Relicytacja *łć.*, powtórna licytacja z powodu niedotrzymania warunków pierwszej licytacji.

Religijność, pobożność, bogobojność, chętne posłuszeństwo nakazom religji.

Religijny, tyczący ś. religji; przejęty religijnością, bogobojny, pobożny; *przen.*, **r-a** cześć = uszanowanie jakby dla osoby świętej a. dla rzeczy świętej; walki **r-ne** = wyznaniowe.

Religja *łć.*, wiara w Boga i cześć Mu oddawana oraz przywiązane do niej obrzędy; zasady wiary i moralności; wyznanie, Kościół; **r.** naturalna = wiara w Boga, wynikająca z pobudek serca i rozumu, nie oparta na dogmatach żadnego wyznania i głównie dążąca do osiągnięcia jak najwyższej moralności.

! Religjament *łć.*, spójnia, łącznik.

Religjant *łć.*, zachowujący ściśle zasady religji i przepisy Kościoła.

! Religjantyzm *łć.* — *p.* Bigoterja — *p.* Dewocja.

Relikwat *łć.*, pozostałość, reszta (jakiejś należności, długu).

Relikwiarz *łć.*, skrzyneczka, puszka, zawierająca relikwje Świętych (fig.).

Relikwje *łć.*, szczątki ciał Świętych oraz rzeczy, używanych przez Świętych; świętość; *przen.*, droga sercu pamiątka.

Reljef *fr.*, robota wypukła, płaskorzeźba; bryłowate odstawanie od tła przedmiotów w obrazie; *przen.*, uwypuklanie ś. jakichś cech wskutek zestawienia z przeciwnemi cechami, wskutek kontrastu.

Relokacja *łć.*, poddzierżawienie lokalu; przedłużenie kontraktu dzierżawy.

Rels, częściej w *lm.* **r-y** *ang.*, szyna kolei żelaznej.

Reluicja *łć.*, odkupienie przez właściciela posiadłości, oddanej wierzycielom.

Reluicyjny, odnoszący ś. do reluicji; **r-e** prawo = prawo wykupu (zastawu).

Remanacja *łć.*, odpływ zwrotny.

Remanent *łć.*, pozostałość kasy; zapas w kapitale, w towarze lub zbożu; zaległość podatkowa.

Remanifestować *łć.*, odpowiadać na manifest manifestem, protestować, zastrzegać ś.

Rembrantowskie oświetlenie = efekty światłocienia, odznaczające ś. silnemi kontrastami świateł i cieni.

! Rembursować *fr.*, pokryć, zaspokoić rachunek, zwrócić wyłożone pieniądze; zapłacić należność.

! Remedjum *łć.*, lekarstwo, lek, środek zaradczy; prawem dozwolony brak na wadze (lub próbie) monet złotych i srebrnych; tolerancja.

Remessa *fr.* — *p.* Rimessa.

Remiesz *zool.* — *p.* Raniuszek.

Reminiscencja *łć.*, wspomnienie; zapamiętane szczegóły odległych rzeczy, zdarzeń; w *lit.* i *muz.*, ustępy, spotkane już gdzieindziej: bezwiedny plagjat wskutek oczytania i osłuchania.

Remis *fr.* (remi), w grze w karty: równa liczba oczek (przegrana dla ponitera); zrzeczenie się gry przez partnera, gdy na niego kolej przyjdzie, z powodu złej karty; w grze w szachy, warcaby: partja nierozegrana; dozwolone przedłużenie terminu wypłaty; zwolnienie z długu; odłożenie sprawy na inne posiedzenie.

Remisa *łć.*, akt, spisany w sądzie pokoju, gdy strony nie chcą ś. pojednać i obierają drogę sądową dla dochodzenia swych praw.

Remisja *łć.*, odłożenie sprawy na inne posiedzenie.

Remisjer *fr.*, na giełdzie pośrednik, który zlecenia swoje powierza do wykonania agentowi urzędowemu; giełdziarz, zachęcający osoby prywatne do operacyj giełdowych spekulacyjnych.

Remisować karę, stawiać płatkę, gdy grający zrzeka ś. gry z powodu złej karty.

Remispass *nm.*, pozwolenie piśmienne odebrania towarów, sprowadzanych z zagranicy.

Remitenda *łć.*, w księgarstwie: książki wzięte w komis i odsyłane wydawcom napowrót, jako nie sprzedane.

Remitent *łć.*, nabywca wekslu, posiadacz wekslu, osoba, której, lub na zlecenie której ma być zapłacona suma, na wekslu oznaczona, w czasie również na wekslu wskazanym.

Remitować, zwracać, odsyłać napowrót; posyłać weksel; opuszczać coś ze swego żądania (przy wekslach).

Remiz, ptak śpiewający, z rodziny sikor (fig.), budujący misterne gniazda, jakby szyte.

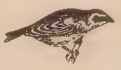

Remiza *fr.*, wozownia; parowozownia; powóz 4-osobowy do najęcia; zakład wynajmu karet i powozów; **r-y** sztucznie obsiane gąszczyki wśród pól uprawnych dla ochrony zwierzyny, głównie zajęcy.

Remolada *fr.*, rodzaj sosu z jaj, musztardy, octu, oliwy i korzeni, sos tatarski.

Remonita *łć.*, w procesie: wzajemna odpowiedź strony przeciwnej na uwagi strony drugiej.

Remonstracja *łć.*, przeciwstawienie, przekładanie, perswazja.

Remonstranci *łć.*, sekta religijna Kościoła ewangel.-reformowanego, swobodniej wykładająca naukę o przeznaczeniu, założona w XVII w., arminjanie.

! Remonstrować *łć.*, czynić zarzuty; czyimś twierdzeniom przeciwstawiać swoje odmienne twierdzenia, zbijać czyjeś wywody, twierdzenia swojemi wywodami; przekładać, napominać.

Remont *fr.*, zakupienie koni dla wojska w miejsce ubyłych; naprawa

! **utrzymanie drogi, budynku i t. p.; r-a,** *lm.*, konie zakupione dla wojska, nie wyćwiczone jeszcze w służbie wojskowej.

Remontanty *fr.*, kwitnące powtórnie: róże, goździki, maliny, poziomki i t. d.

Remontjer *fr.*, wybierający i kupujący konie dla konnicy.

! **Remontoar** *fr.*, zegarek nakręcany uszkiem (nie kluczykiem).

Remontować, zakwitnąć powtórnie tego samego roku.

Remuneracja *łć.*, jednorazowe wynagrodzenie, zapłata; odszkodowanie.

Remunerować, wynagradzać odszkodowanie, bonifikować, płacić.

Ren *szw.*, zwierzę przeżuwające, pełnorogie, z rodziny jeleni, renifer (fig.).

! **Rendant** *fr.*, zawiadujący kasą, prowadzący rachunki i wypłaty, poborca, zawiadujący w biurze materjałami piśmiennemi i formularzami.

Renegat *łć.*, zaprzaniec, odszczepieniec, odstępca od wiary, zwłaszcza chrześcijanin poturczony; odstępujący zasad politycznych stronnictwa, dla swoich widoków osobistych.

Renesans *fr.*, odrodzenie; wielki zwrot w dziejach sztuki i piśmiennictwa w XV i XVI w., cechujący ś. rozbudzonem upodobaniem ku starożytności greckiej i rzymskiej.

Renesansowy styl=dotyczący epoki renesansu; w architekturze styl odrodzenia, w szczegółach ornamentacyjnych wzorujący się na starożytnych wzorach, odznaczający ś. beczkowatemi sklepieniami i kopułami (fig. 1), oraz ornamentyką, obfitującą w maski, kwiaty, owoce i t. p. (fig. 2).

Reneta *fr.*, gatunek jabłek.

Rengloda *fr.* — *p.* Renkloda.

Renifer *łć.* — *p.* Ren.

Renitencja *łć.*, upór, uporczywość.

Renitent *łć.*, stawiający opór, oporny, uparty.

Renkloda, Rengloda *fr.*, gatunek śliwki; owoc tej śliwki, barwy zielonawo-żółtawej.

Renoma *fr.*, dobre imię, dobra sława, dobra opinja; reputacja, wziętość, rozgłos.

Renomista, ubiegający się o sławę, o wziętość.

Renomować się, zachwalać swój towar, swój wynalazek.

Renomowany, z ustalonem dobrem imieniem, cieszący ś. uznaniem, chwalony, sławny, wzięty.

Renons *fr.*, odmowa; w kartach: nieposiadanie wcale jakiegoś koloru; karty, które gracz odrzuca, kupując taljon.

Renonsować, wyrzekać ś., zrzekać ś. czegoś; w grze w karty: zdawać kartę innego niewłaściwego koloru.

Renowacja *łć.*, odnowienie; przy wekslach: przedłużenie.

Renta *łć.*, w ekonomji politycznej ta część dochodu z produkcji, którą otrzymuje właściciel bogactw przyrody, użytkowanych przy produkcji; stały roczny dochód z majątku czy kapitału, oddanego bezpowrotnie wzamian za ten dochód; **r.** gruntowa. = czysty dochód z ziemi po potrąceniu procentu od kapitału włożonego i wynagrodzenia za pracę; **r.** państwowa = dług państwowy nieumarzalny, który zaciągając, państwo nie zobowiązuje się do zwrotu kapitału, lecz tylko do płacenia procentów.

Rentgenizacja, poddawanie chorego obserwacji zapomocą promieni Roentgena; poddawanie działaniu promieni **R-a.**

Rentgenolog, uczony zajmujący ś. badaniem i działaniem promieni Roentgena.

Rentgenologja, nauka badająca właściwości i działanie promieni Roentgena.

Rentgenowskie promienie — *p.* Roentgena promienie

Rentjer *fr.*, kapitalista, utrzymujący ś. z procentów lub z renty.

Rentodajny, przynoszący rentę.

Rentować, przynosić dochód, opłacać ś.

Rentowność, przynoszenie dochodu, zysk, opłacanie ś.

Rentowny, zyskowny, dający dochód, opłacający ś.

Renuncjacja *łć.*, zrzeczenie ś. czegoś; zaniechanie; zrzeczenie ś. praw do następstwa tronu; zrzeczenie się przez członka rodziny panującej tych praw, jakie miał z tytułu owego pokrewieństwa, żeby uzyskać pozwolenie monarchy na małżeństwo z osobą niższego rodu.

Renuncjować, zrzekać ś., odstępować od czegoś; puszczać w niepamięć.

Reński — *p.* Gulden; **r-e** wino, białe wino niemieckie z winnic nad rzeką Renem.

Reobatometr *gr.*, przyrząd do mierzenia głębin morskich i do badania kierunku i siły prądów podmorskich.

Reofor *gr.*, drut, będący przewodnikiem elektryczności w przyrządzie galwano-elektrycznym.

Reokord *gr.*, drut do mierzenia oporu w przewodnikach prądów galwanicznych — *p.* Om.

Reokupacja *łć.*, powtórne zajęcie np. kraju.

Reokupować, zająć na nowo.

Reometr *gr.*, przyrząd do mierzenia siły prądu wody; do mierzenia siły prądu elektrycznego.

Reomotor *łć.*, każde źródło prądu elektrycznego, np. element galwaniczny, dynamomaszyna i t. p.

Reorganizacja *łć.*, urządzanie w inny sposób, przekształcanie.

Reorganizator *łć.*, ten, który reorganizuje, reformator.

Reorganizować, dokonywać reorganizacji, urządzać inaczej niż było, przekształcać, reformować (jakieś urządzenie społeczne, biurowe).

Reostat *gr.*, przyrząd do zwiększania lub zmniejszania siły i napięcia prądu elektrycznego, do regulowania prądu, opornik (fig.).

Reotom *gr.*, przyrząd do szybkiego przerywania prądu galwanicznego.

Reotropizm *gr.*, ruch rośliny, zbliżający ją a. jej część jakąś do wody i wogóle do roztworów odżywczych.

Reparacja, Reperacja *łć.*, naprawa, poprawienie.

Reparacyjny, tyczący się odszkodowania.

Reparować, Reperować, naprawiać.

Repartycja *łć.*, rozdział, rozłożenie w odpowiednim stosunku podatków, opłat, wydatków, wpływów, zysków.

Repartycyjny, odnoszący ś. do repartycji; podatek **r.** = wyznaczenie ogólnej ilości podatku, przypadającej na pewną prowincję, okrąg, gminę i t. p.

Repatrjacja — *p.* Rapatrjacja.

Repatrjować — *p.* Rapatrjować.

! **Repentyment** *łć.*, żal, skrucha.

Reperacja *łć.* — *p.* Reparacja.

Reperkusja *łć., muz.*, odbijanie ś. tonów w fortepianie i nowszych melodykonach; skupienie powtórzeń tematu przy końcu fugi.

Reperować *łć.* — *p.* Reparować.

Repertorjum *łć.*, skorowidz, wykaz; księga do wpisywania interesów i aktów, które mają być sporządzone.

Repertuar *fr.*, spis sztuk, przeznaczonych do odegrania w teatrze; spis ról, do których odegrania lub odśpiewania artysta jest przygotowany.

Repetent *łć.*, pomocnik profesora, powtarzający z uczniami przedmioty wykładane; uczeń, zostający na drugi rok w tej samej klasie.

Repetitorium *łć.*, lekcja, podczas której profesor każe słuchaczom powtarzać to, co im wyłożył; książka zawierająca w skróceniu wykłady szkolne.

Repetjer *fr.*, zegarek kieszonkowy, bijący za pociśnięciem sprężyny.

Repetjerowa broń = nazwa gatunków ręcznej broni palnej,nabijanej jednocześnie pewną liczbą nabojów (do 16 sztuk), które w danej chwili mogą być w szybkiem tempie kolejno wystrzelane; inaczej: magazynka, magazynówka, broń magazynowa.

! Repetować *łć.*, powtarzać; *żart.* jeść z apetytem i obficie; pozostawać drugi rok w tej samej klasie szkoły.

Repetycja *łć.*, powtórzenie, próba sztuki teatralnej, koncertu, baletu i t. p.

Repetytor *łć.*, korepetytor.

Repik *fr.*, w grze w karty, zw. rumel-pikieta, wszystkie ośm kart jednego koloru w ręku jednego gracza.

Replantacja *łć.*, zębów = operacja dentystyczna, polegająca na wstawieniu zęba świeżo wyrwanego w jamę zębową napowrót, praktykowana w niektórych cierpieniach zębów.

Replika *łć.*, odpowiedź powoda na obronę pozwanego; odpowiedź ustna a. piśmienna na zaczepkę, na zarzuty; w *muz.*, powtórzenie melodji; w gwarze teatralnej: ostatnie słowa aktora, po których mówić ma aktor następujący.

Replikować, podawać replikę; odpowiedzieć na skargę; odpowiadać ustnie albo piśmiennie na zarzuty.

Reponenda *łć.*, akta odłożone, oddane do przechowania do regestratury, do archiwum.

Reponować *łć.*, odkładać do przechowania; w chirurgji złamane członki doprowadzać do pierwotnego ułożenia.

Repopulacja *łć.*, zaludnienie ponowne; zwiększenie ś. liczby mieszkańców, szczególnie skutkiem zwiększenia ś. liczby urodzeń.

Reporta *fr.*, w rachunkowości: przeniesienie sumy z jednej stronicy na drugą; bonifikacja za różnicę kursu i za procent przy zastawianiu u bankiera papierów wartościowych w oczekiwaniu na ich zwyżkę; sprawozdanie dziennikarskie.

Reporter *ang.*, dziennikarz, zbierający wiadomości bieżące dla czasopisma.

Reporterja, Reporterstwo, zajęcie reportera; reporterzy.

Repost *fr.*, w fechtunku: odcięcie.

Repozycja *łć.*, składanie, deponowanie.

Repozytorjum *łć.*, półki, szafa bez drzwi na księgi, na akta.

Repozytura *łć.*, miejsce przechowania.

Repozyty *łć.*, rzeczy, złożone do przechowania.

Represalja *łć.*, przeciwdziałanie środkami gwałtownemi; środki gwałtowne, mające na celu odwet lub stłumienie, odparcie jakiegoś ruchu.

Represja *łć.*, ucisk, bezwzględne stosowanie surowych środków odwetu, odpór, odparcie.

Represyjny, Represywny *łć.*, odporny, obronny, przeszkadzający, hamujący, powściągający, odpierający, tłumiący, uciskający, **r-a** cenzura = cenzura, rozpatrująca utwory literackie przed ich wydaniem; **r-e** środki policyjno-administracyjne: przymusowe, uciskające.

Reprezentacja *łć.*, przedstawicielstwo, zastępstwo osoby prawnej lub zbiorowej; ogół przedstawicieli, występujących w imieniu jakiegoś stanu, jednym zawodem związanych osób, stowarzyszenia lub instytucji, której interesy reprezentują; wystawność, okazałość, wspaniałość, powierzchowność; imponujące wystawienie sztuki w teatrze.

Reprezentacyjny, odnoszący ś. do reprezentacji; **r.** rząd, system = rząd konstytucyjny, ustrój państwowy, dopuszczający naród przez jego przedstawicieli do udziału w prawodawstwie i w rządzie; **r-e** koszty = wydatki, ponoszone dla okazałości, dla reprezentacji.

Reprezentant *łć.*, przedstawiciel, zastępujący kogoś.

Reprezentować, występować w zastępstwie czyjemś, działać w czyjemś imieniu; wystawiać sztukę teatralną.

Reprobacja *łć.*, niegodzenie ś. na coś; nieuznawanie, odrzucanie; nagana.

Reprobować, ganić, nie uznawać za dobre, potępiać, odrzucać.

Reprobowany, odrzucony przy egzaminie, nieprzyjęty.

Reprodukcja *łć.*, odtwarzanie oryginału w licznych kopjach sposobem mechanicznym, zwłaszcza zapomocą prasy, także odbitka pisma, ryciny, obrazu; wznowienie sprawy; odtworzenie przedmiotu już nie istniejącego zapomocą rysunku; rozmnożenie, rozrodzenie.

Reprodukować, odtwarzać, robić reprodukcję; dostarczać nowych świadków lub dowody zbijające.

Reproduktor *łć.*, rozpłodnik, stadnik.

Repromisja *łć.*, wzajemne przyrzeczenie.

Reprotestacja *łć.*, wzajemna protestacja.

Reprymanda *fr.*, **Reprymenda** *łć.*, nagana, wymówka, bura.

Reprymować *łć.*, tamować, hamować; powściągać, ukrócać; karcić.

Repryza *fr.*, odebranie, zdobycie napowrót (okrętu); potrącenie na rachunek zaległości; wznowienie sprawy; podnoszenie ś. niskiego kursu na giełdzie; w *muz.*, powtórzenie jakiejś części.

Reptucha, worek z obrokiem, zawieszany koniowi u łba, worek z przeciągniętemi drążkami, zawieszany u dyszla i zawierający obrok.

Reptylje *łć.*, płazy.

Republika *fr.*, rzeczpospolita, państwo, rządzone przez przedstawicieli narodu.

Republikanin, obywatel republiki; zwolennik republikańskiej formy rządu.

Republikanizm, zasady i przekonania zgodne z formami rządu, właściwemi republikom.

Republikański, należący do republiki, właściwy republice, sprzyjający formie rządu, istniejącej w republikach.

Repudium *łć.*, zniesienie, odmowa; odepchnięcie od siebie żony, aby z nią nie mieszkać.

Repugnancja *łć.*, niechęć, odraza, wstręt.

Repulsja *łć.*, odrzucenie, odbicie, odpychanie, wstręt.

Reputacja *łć.*, dobre imię, dobra sława, opinja, poważanie.

Reputowany, mający reputację, rozgłośny, słynny.

Resekcja *łć.*, wycięcie, wypiłowanie części chorej kości.

Resekować, wycinać, wypiłowywać.

! Resentyment *fr.*, uraza, niechęć, dąsy.

Reskontować *wł.*, potrącać z rachunku.

Reskrybować *łć.*, wydawać rozporządzenie; odpisać, odpowiedzieć.

Reskrypt *łć.*, rozporządzenie wyższej władzy.

Reskryptorjum *łć.*, księga z kopjami korespondencji, kopjarz, kopjał.

Resor *fr.*, sprężyna, podpierająca pudło powozu, bryczki, wagonu i t. p. w celu zmniejszenia trzęsienia (fig.); poruszać ś., jak na **r-ach** = siedzieć niespokojnie, podskakiwać.

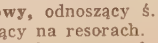

Resorbcja *łć.*, wsysanie, pochłanianie.

Resorowy, odnoszący ś. do resorów, będący na resorach.

! Resort *łć.*, zakres władzy, działalności jakiegoś urzędu, instytucji.

Respekt *łć.*, poszanowanie; poważanie, szacunek, wzgląd; nie zapełniony brzeg ilustracji, rycin, pism; być na **r-cie**, siedzieć na **r-cie** = stale w czyimś domu, mając tam utrzymanie bezpłatne ze względu na dawne zasługi własne a. swojej rodziny.

Respektować, być z respektem, mieć respekt, czcić, szanować; **r.** weksel = zapłacić weksel.

Respektowy, odnoszący ś. do respektu; **r-wy** dzień = dzień ulgi, w którym weksel nie może być protestowanym; **r-wa** panna = panna, siedząca u kogoś na respekcie.

Respiracja *łć.*, oddychanie.

Respiracyjny, oddechowy.

Respirator *łć.*, przyrząd w kształcie czółenka z czarnej gazy lub siatki jedwabnej, nakładany na usta,

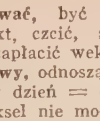

aby ochronić płuca od wdychania kurzu, złych wyziewów i mroźnego powietrza (fig.).

Respiro *wł.*, w kupiectwie zezwolenie na zwłokę w wypłacie, przedłużenie terminu.

! Respondować, Responsować *łć.*, odpowiadać, odpisywać.

! Respons *łć.*, odpowiedź odpis.

Responsorja *łć.*, w kościele: śpiewane odpowiedzi ludu lub chóru na śpiew kapłana.

Respublika *łć.* — *p.* Republika.

Restabilicja *łć.*, przywrócenie czci.

Restancja *łć.*, zaległość, pozostałość dłużna.

Restanty *łć.*, należności, o które ś. nie upominano; papiery publiczne wylosowane, a nie zrealizowane.

Restauracja *łć.*, zakład jadłodajny, jadłodajnia; odbudowanie, odnowienie, naprawa, przywrócenie do poprzedniego stanu; w polityce: przywrócenie na tron wyrugowanej przez rewolucję dynastji, zwłaszcza powrót Burbonów na tron francuski po upadku Napoleona I i czas ich panowania.

Restauracyjny, odnoszący ś. do restauracji.

Restaurator *łć.*, właściciel jadłodajni; artysta, zajmujący ś. odnawianiem dzieł sztuki.

Restauratorka *for. ż.* od Restaurator.

Restaurować *łć.*, odnawiać, naprawiać, odświeżać, wzmacniać, ulepszać.

Restrykcja *łć.*, ograniczenie, zastrzeżenie; myśl wsteczna; chwilowe zawieszenie zobowiązań; wykręty, wybiegi.

Restytucja *łć.*, oddanie, przywrócenie, zwrot rzeczy posiadanej nieprawnie; przywrócenie do poprzedniego stanu; odtworzenie, odrysowanie według pozostałych szczątków i opisu; w prawie: uzyskanie pozwolenia sądowego na przedsięwzięcie zaniedbanej w swoim czasie czynności procesowej.

Restytuować *łć.*, przywracać do pierwotnego stanu, zwracać; oddawać prawemu właścicielowi.

Restytutor *łć.*, ten, co restytuuje, przywraca.

Resurs *fr.*, sposób ratowania ś., środek ratunku, ucieczka; środek pomocniczy materjalny, zasób.

Resursa *fr.*, stowarzyszenie, rodzaj klubu, posiadającego własny lokal zwany również **r-są.**

! Resuscytować *łć.*, ponawiać, wznawiać, wzbudzać na nowo.

Reszka, strona monety, na której jest wybity wizerunek panującego i napis, lub sam tylko napis (fig.);

orzeł, czy **r.,** gra, polegająca na zgadywaniu, jak upadnie wyrzucona w górę moneta, czy reszką, czy też orłem, t. j. stroną herbu, do góry.

Reszta *nm.*, pozostałość, ostatek, szczęt; remanent; *mat.*, wypadek, otrzymany z odejmowania, inaczej: różnica; pieniądze drobniejsze, zwrócone z grubszej monety, po potrąceniu należności; do **r-y** = do ostatka, zupełnie, całkiem; **zr-ą** = wkońcu, ostatecznie, wreszcie, niechaj.

Resztka, pozostała część, pozostały kawałek czegoś.

! Resztować, pozostawać jako reszta.

Retaljacja *łć.*, odwet.

Retaljacyjny, odnoszący ś. do retaljacji; **r-e cła** — *p.* Cła retorsyjne.

! Retardacja *łć.*, opóźnienie, zwlekanie, ociąganie ś.

Retenta *łć.*, niedobór, reszta długu, zaległość.

Retentor *łć.*, przetrzymujący cudzą należność, dłużnik.

Retjarjus *łć.*, w starożytnym Rzymie gladjator walczący trójzębem przy pomocy sieci, którą starał ś. omotać przeciwnika, sieciarz (fig.).

Retina *łć.*, — *p.* Retyna.

Retirada *fr.*, ustęp, klozet.

Retman *nm.*, sternik, starszy flisak, prowadzący statek, locman, wataga.

Retmanić, być retmanem, prowadzić statek.

Retmanka zajęcie retmana; mała łódka dla retmana.

Retmańczyk, Rotmańczyk, pomocnik retmana, młodszy flisak.

Retor *łć.*, mówca, krasomówca.

Retorsja *łć.*, odwet prawny państwowy, gdy mocarstwo, ujmując ś. za swymi poddanymi, nękanymi przez inne mocarstwo, wydające dokuczliwe dla nich prawa i rozporządzenia, stosuje takież środki względem poddanych owego mocarstwa, żeby je skłonić do zmiany postępowania; **r.** celna a. cła retorsyjne = wysokie cła odwetowe, nakładane na produkty, sprowadzane z innego państwa, jako odwet za wysokie cła, nakładane przez owo państwo na produkty, wprowadzane do owego państwa; wojna celna.

Retorta *fr.*, naczynie ze szkła trudno topliwego lub metalowe, w kształcie bani z długą zagiętą szyją, używane do dystylowania płynów i reakcyj chemicznych, związanych z dystylacją (fig.).

Retortownia *hutn.*, sala, w której znajdują się retorty.

Retoryczny *przym.* od Retoryka krasomówczy, stylowo pięknie ułożony, ozdobny, kwiecisty; zwrot **r.**= zwrot mowy, niezwykły sposób wyrażania ś., służący do ozdoby stylu.

Retoryka *gr.*, nauka pięknego wypowiadania myśli; teorja wymowy; piękna wymowa, krasomówstwo; dawniej: wyższa klasa w szkole, obejmująca w programie swoim wykład krasomówstwa.

Retradować *łć.*, zwracać urzędownie rzeczy stradowane, wydawać zbiega w ręce władzy.

Retradycja *łć.*, oddanie napowrót, zwrócenie.

Retrakcja *łć.*, ściągnięcie się, skurczenie się.

Retraktacja *łć.*, cofnięcie, odwołanie.

Retraktować, odwoływać, cofać.

Retretowy żołd, **r-a** pensja = emerytura, płacona uwolnionemu ze służby wojskowej, w uznaniu jego zasług a. lat pracy służbowej.

Retroakcja *łć.*, działanie wstecz.

Retrocedować *łć.*, zwracać; ustępować coś z powrotem poprzedniemu właścicielowi.

Retrocesja *łć.*, ustąpienie nabytej rzeczy poprzedniemu właścicielowi, który skutkiem tego wchodzi napowrót w jej posiadanie.

Retrodatować *łć.*, wstecz datować, położyć datę wcześniejszą.

Retrofleksja *łć.*, pochylenie wtył, zgięcie ku tyłowi.

Retrogradacja *łć.*, pozornie wsteczny ruch planety, cofanie ś.

Retrospekcja *łć.*, rzut oka wstecz, w przeszłość.

Retrospektywny, spoglądający za siebie, wstecz; odnoszący ś. do przeszłości, rozważający omawiane poprzednio rzeczy, historyczny; **r-a** wystawa = wystawa okazów, pochodzących z różnych czasów, chronologicznie ułożonych, dająca obraz rozwoju sztuki a. przemysłu w kraju.

Retrowersja *łć.*, przekład z przekładu na język oryginału (zwłaszcza dla wprawy przy nauce języków obcych).

Returprowizja *fr.*, zwrot całkowity a. częściowy pobranej przez ajenta prowizji w razie zerwania umowy, zawartej za jego pośrednictwem.

Retusz *fr.*, poprawka, zrobiona pędzlem a. ołówkiem na kliszy fotograficznej a. na odbitce; poprawka w obrazie tego, co ś. wytarło; poprawka rylcem na kliszy rytowniczej; poprawka rękopisu, zwłaszcza jego stylizacji.

Retuszer *fr.*, wykończający i poprawiający niedość wyraźne szczegóły na kliszy fotograficznej i odbitce.

Retuszerka *for. ż.* od Retuszer.

Retuszować, wykończać, cieniować ręcznie fotograficzne zdjęcia tuszem lub farbami, przyciemniając miejsca zbyt jasne, uwydatniając szczegóły niedość wyraźnie odbite; odświeżać stare malowidła, zużyte klisze miedziorytnicze, drzeworytnicze i t. p., ostatecznie wykończać

obraz; zlekka poprawiać rękopis, zwłaszcza pod względem stylizacji.

Rety! *wykrz.*, wyrażający trwogę, przywoływanie na pomoc; gwałtu! dla Boga!

! Retycencja *łć.*, zatajenie, przemilczenie.

Retykularny *łć.*, siatkowy.

Retyna *łć.*, siatkówka oka.

Retynit *łć.*, rodzaj żywicy kopalnej, znajdującej ś. w pokładach węgla brunatnego, minerał topliwy, palny; nazwa smołowca.

Reumatyczny, dotyczący reumatyzmu, gośćcowy.

Reumatyk *gr.*, człowiek chory na reumatyzm.

Reumatyzm *gr.*, zapalenie stawów i mięśni, objawiające ś. obrzmieniem i bólem miejsc dotkniętych, gościec.

Reumometr *gr.*, narzędzie do mierzenia szybkości płynącej wody.

Reunjon *fr.* —*p.* Rejunjon.

Rewa, ławica piasku w morzu, wodą przykryta, a. z wody wynurzona.

Rewakcynacja *łć.*, powtórne szczepienie ospy.

Rewaluacja *łć.*, oszacowanie prawne.

Rewanż *fr.*, odwet, odwzajemnienie, odpłata pięknem za nadobne; w grze w karty: druga partja, którą rozpoczynamy w celu powetowania przegranej lub dania przeciwnikowi sposobności odegrania ś.

Rewanżować się, odpłacać pięknem za nadobne, wywzajemniać ś., odpłacać ś.

Rewelacja *łć.*, wykrycie, wyjawienie, objawienie.

Rewelator *łć.*, objawiający, odkrywający (tajemnicę).

Rewelować, objawiać, wyznawać, zwierzać ś.

! Rewerber *fr.*, — *p.* Latarnia.

Rewerencja *łć.*, uszanowanie, poważanie; okazanie czci.

Rewerenda *łć.*, długa suknia księży, sutanna.

Rewers *łć.*, dowód piśmienny na wypłaconą sumę, kwit.

Rewersalja *łć.*, piśmienne zobowiązania książęce, zapewniające prawa i wolność poddanym.

Rewersal *łć.*, książka, w której osoby, odbierające posyłki, zaświadczają piśmiennie, że je otrzymały.

Rewersja *łć.*, odwrotnia w *retor.*, wyszukiwanie podobieństwa.

Rewersyjny *łć.*, odnoszący ś. do rewersji; **r-e** prawo = prawo do uzyskania zwrotu spadku.

Rewident *łć.*, urzędnik przeglądający, sprawdzający, rewidujący; tytuł wyższych urzędników rachunkowych.

Rewidować, przeglądać, przerzucać, poszukując kogoś a. czegoś; sprawdzać: robić rewizję.

Rewindykacja *łć.*, odzyskanie napowrót; odebranie; domaganie ś. zwrotu własności.

Rewindykować, odbierać swoją własność, używając przynaglenia, przymusu.

Rewir *nm.*, okrąg, obwód, dzielnica, cyrkuł; dział; **r.** leśny = obszar lasu, należący do jednego właściciela i zostający pod nadzorem jednego leśniczego.

Rewirowy, urzędnik policyjny, czuwający nad porządkiem w swoim rewirze.

Rewizja *łć.*, przeglądanie, sprawdzanie; zmiana układów, praw, ustaw; żądanie powtórnego przejrzenia wyroku sądowego z powodu nowych dowodów; przeszukiwanie, przetrząsanie mieszkania przez powołane do tego władze; przeglądanie bagażu na komorze celnej przez odpowiedniego urzędnika w celu niedopuszczenia przemytnictwa; w *druk.*, ostatnia korekta.

Rewizjonista *łć.*, członek stronnictwa, domagającego ś. rewizji ustaw państwowych.

Rewizor *łć.*, urzędnik sprawdzający, kontrolujący.

Rewizyjny, odnoszący ś. do rewizji; **r-a** komisja = w towarzystwach akcyjnych, udziałowych i dobroczynnych: komisja, która co roku sprawdza zgodność ksiąg rachunkowych z rzeczywistością, oraz legalność dokonanych obrotów.

Rewizyta *fr.*, odwzajemnienie złożonej wizyty.

Rewizytować, oddawać nawzajem wizytę.

Rewja *fr.*, przegląd wojska, połączony z ćwiczeniami; parada wojskowa.

Rewokacja *łć.*, odwołanie, cofnięcie (słowa).

Rewokować, odwoływać zdania, które ś. dawniej wyrzekło, uznając je za błędne; odwoływać posła, delegata, wysłane wojsko.

! Rewolta *fr.*, bunt, rokosz, rozruchy.

! Rewoltować *fr.*, podburzać, buntować, wzniecać rokosz; wywoływać oburzenie, oburzać.

Rewolucja *łć.*, gwałtowny przewrót w świecie fizycznym a. w życiu narodu; gwałtowna zmiana systemu państwowego; powstanie; **r.** pałacowa = gwałtowne pozbawienie panującego rządów kraju, przeprowadzone w pałacu wskutek intrygi, bez zmiany formy rządu.

Rewolucjonista, człowiek, dążący do przewrotu politycznego w kraju.

Rewolucjonizować, podniecać do rewolucji, szerzyć zasady rewolucyjne.

Rewolucyjny, właściwy rewolucji, nacechowany dążnościami, które wywołują rewolucję; powstańczy; **r.** trybunał = sąd, ustanowiony podczas Wielkiej Rewolucji we Francji, pociągający do odpowiedzialności wszystkich podejrzanych o sprzyjanie władzy królewskiej czyli o niechęć do rewolucji; **r.** kalendarz = kalendarz, ustanowiony przez Wielką Rewolucję francuską, w którym zamiast tygodni były dekady, miesiące liczyły po 3 dekady, miesiące zaś nosiły specjalne miana.

Rewolwer *ang.*, krótka ręczna broń palna kilkostrzałowa, z przyrządem, obracającym nabój do otworu w lufie (fig.).

Rewolwerowiec, czasopismo rewolwerowe; dziennikarz, pracujący w takiem czasopiśmie.

Rewolwerowy, odnoszący ś. do rewolweru; **r-e** czasopismo = nazwa, dawana czasopismom, uprawiającym oszczerstwa, napaści i szantaże, rzucającym ś. na wszystkich; **r.** powieść = powieść sensacyjna, pełna zbrodniczych przygód.

Reza *gwar.*, mały pęczek cienkich gałązek choinowych, powczepianych w pewnych odstępach w powrozy sieciowe, aby się przy ciągnieniu sieci nie wkopywały w muł.

Rezalit, Ryzalit *wł.*, wysunięcie części fasady ku frontowi jako ozdoba architektoniczna urozmaicająca linje budynku.

Rezeda *łć.*, roślina ogrodowa z rodziny rezedowatych (fig.).

Rezedowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Rezedówka, wódka rezedowa.

Rezerwa *fr.*, zapasowe oddziały wojska, pozostające w odwodzie; zapas, zachowany na chwilę zapotrzebowania; zachowanie ś. powściągliwe, nie wypowiadające ś., ostrożność, przezorność; **w r-ie** = w odwodzie, na wszelki wypadek, na czarną godzinę.

Rezerwacja *fr.*, przestrzeganie; miejsca, obwody, obszary zapewnione przez rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej krajowcom czerwonoskórym.

Rezerwat, przestrzeń zadrzewiona, nietknięta, w stanie dziewiczym.

Rezerwata *łć.*, przewinienia, z których nie każdy spowiednik może rozgrzeszyć, lecz tylko ten, któremu zwierzchność duchowna dała władzę wyższą; wyłączenie niektórych spraw z programu uchwał sejmowych.

Rezerwista *łć.*, żołnierz, należący do wojsk zapasowych.

Rezerwoar *fr.*, zbiornik, ze wszystkich stron zamknięty, przeznaczony do tymczasowego przechowywania wody a. innych płynów; część lampy, zawierająca naftę, olej i t. p.

! Rezerwować *łć.*, zachować, zastrzegać; zawarować.

Rezerwowy, odnoszący ś. do rezerwy, zapasowy, odwodowy.

Rezolucja *łć.*, postanowienie, u-

chwała; odpowiedź stanowcza; odwaga, śmiałość, junactwo; decyzja władzy, udzielona pełentowi.

Rezolut *łć.*, człowiek rezolutny, odważny.

Rezolutny, stanowczy, śmiały, odważny.

! Rezolwować *łć.*, rozwiązywać, decydować, rozstrzygać; w *chem.*, rozpuszczać.

Rezon *fr.*, pewność siebie, dobra mina, fantazja, śmiałość, animusz.

Rezonancja *łć.*, rozbrzmiewanie.

Rezonans *fr.*, oddźwięk; akustyczne odbicie dźwięku; odgłos; współdźwięk jakiegoś ciała nieruchomego; cienka deseczka u instrumentów strunowych, umieszczona pod strunami w celu wzmocnienia dźwięku.

Rezonant *fr.* — *p.* Rezoner.

Rezonator *łć.*, część w niektórych fortepjanach i innych instrumentach muzycznych, zbudowana celem wzmocnienia dźwięków.

Rezoner *fr.*, rozprawiający o czemś w długich wywodach, roztrząsający z upodobaniem wady; w komedji charakterów: osoba, nie wpływająca czynnie na akcję, lecz w wyrozumowanych dysertacjach wypowiadająca poglądy autora, analizująca jego tezę.

Rezonerstwo, zamiłowanie do rezonowania, właściwość a. usposobienie rezonera.

Rezonować, rozumować, rozprawiać, dowodzić; mówić o czemś w sposób ganiący; wtrącać ś. do rozmowy bez upoważnienia.

Rezorbcja, Rezorpcja *łć.*, chłonienie, wessanie.

Rezorbować, wsysać, wchłaniać.

Rezultant *łć.*, w mechanice: suma kilku sił, skierowanych na jeden punkt; ostateczny wypadek, wynik; w **r-cie** = ostatecznie, koniec końców.

Rezuń, Rezun *ukr.*, ten, co rznie ludzi, morderca, w szczególności zbuntowany chłop ukraiński, hajdamaka.

Rezurekcja *łć.*, Zmartwychwstanie Pańskie; nabożeństwo, od którego rozpoczyna ś. uroczystość Zmartwychwstania.

Rezurekcjonista *łć.*, członek zakonu zmartwychwstańców; **r-ści,** w Anglji ludzie, zajmujący ś. wydobywaniem trupów dla celów anatomicznych.

Rezurekcyjny, odnoszący ś. do rezurekcji.

Rezurektor *łć.*, wskrzesiciel.

Rezydencja *łć.*, stolica, miejsce zamieszkania monarchy, panującego księcia, lub wyższego duchownego; wspaniała siedziba wielkopańska, dwór, pałac.

Rezydencjalny, Rezydencjonalny, będący rezydencją, służący na rezydencję.

Rezydent *łć.*, polityczny pełnomocnik państwa przy obcym rządzie, niższej rangi, aniżeli poseł; tytuł gubernatora holenderskiego w Indjach Wschodnich; w dawnej Polsce senator, naznaczany przy królu dla udzielania swej rady w sprawach publicznych; krewny lub przyjaciel zamożniejszego człowieka, stale bawiący przy nim i na jego koszcie.

Rezydentka, biedna daleka krewna, bawiąca stale w bogatszym domu.

Rezydentura *łć.*, urząd rezydenta, mieszkanie, pałac rezydenta.

Rezydować, stale mieszkać, przebywać.

Rezygnacja *łć.*, pogodzenie ś. ze stanem rzeczy, którego nie można zmienić; stłumienie i porzucenie nadziei lub pragnienia, nie dającego ś. urzeczywistnić, poddanie ś. losowi; zrzeczenie ś. czegoś, ustąpienie.

Rezygnować, wyrzec ś. czegoś, odstąpić od jakiegoś żądania lub dążenia; zgodzić ś. mimo woli.

! Rezyljacja *łć.*, odstąpienie od układów, zerwanie umowy.

! Rezystencja *łć.*, opór, odpór, odporność.

! Rezystować *łć.*, wytrzymywać, stawiać opór.

Reżektor *fr., radjot.*, przyrząd do wyłączania stacji miejscowej.

Reżenerator *fr.—p.* Regenerator.

Reżyser *fr.*, w teatrze: artysta, od którego zależy wybór i obsada sztuki, rozdanie ról, ich wykonanie, oraz wystawienie jej na scenie, z zachowaniem stylowych właściwości, charakteru sztuki i intencji autora.

Reżyserja, urząd reżysera; przygotowanie do wystawienia sztuki teatralnej.

Reżyserka, pokój, kancelarja reżysera teatru; zajęcie reżysera.

Reżyserować, przygotować sztukę do wystawienia na scenie.

Rębacz, człowiek, zajmujący ś. rąbaniem drzewa, drwal; człowiek odważny i porywczy, często pojedynkujący ś. na szable, junak, rębajło, zawadjaka.

Rębnia, wycinanie lasów, trzebież, wyrąb, poręba.

Ręczniczek *zdr.* od Ręcznik.

Ręcznie *przysł.*, ręką, zapomocą ręki, bez użycia maszyny a. skomplikowanych przyrządów.

Ręcznik, wąskie, długie płótno do ocierania ciała po umyciu.

Ręczny, odnoszący ś. do ręki, należący do ręki; wykonany ręką, bez użycia maszyn a. skomplikowanych przyrządów: **r.** rysunek = nie techniczny, wykonany bez linji, ekierki, cyrkla i t. p.; praca **r-a** = fizyczna; robótka **r-a** = haft, dzierganie, robota szydełkowa, na drutach i t. p.; piłka **r-a** = którą ś. piłuje, trzymając ją jedną ręką; młynek **r.** do kawy = obracany jedną ręką; granat **r.** = wyrzucany jedną ręką przez artylerzystów.

Ręczyciel, ten, który ręczy, poręczyciel.

Ręczyć za kogoś = brać na siebie odpowiedzialność za kogoś, przyrzekać w jego imieniu, że coś zrobi, dawać rękojmię, poręczać; **r.** za kimś = podpisywać swoje nazwisko **na jego rewersie, weksle, jako** poręczenie zapłaty.

Ręczyniec, skorupiak dziesięcionogi, krótkoodwłokowy, kieszeniec (fig.); w *lm.*, podrząd ptaków wróblowatych.

Rędzina, grunt gliniasty urodzajny, ale trudny do uprawy.

Rędzinny, o gruncie: tłusty, iłowaty, tęgi, gliniasty.

Ręka, górna kończyna u człowieka od łopatki do końca palców, a. ściślej: od końca palców do przedbarku (2 fig.); napiąstek z palcami,

garść, przygarść: prawa **r.** = prawica, lewa **r.** = lewica; mieć, trzymać coś w **r-ce** = w rękach; być w trzecich, czwartych **r-ach** = u trzeciej, u czwartej osoby; prawa **r.** = prawa strona, lewa **r.** = lewa strona; pracować **r-ą** = fizycznie; prowadzić kogoś pod **r-ę,** wziąć kogoś pod **r-ę,** na **r-ce,** podać komuś **r-ę;** wyciągać do kogoś **r-ce** = witać go, prosić o coś; *przen.*, żebrać; nosić kogoś na **r-ach** = piastować, *przen.*, pieścić, okazywać wielką serdeczność, gościć z całą serdecznością; przyjąć coś z pocałowaniem **r-i** = z uniżoną wdzięcznością; umywać od czegoś **r-ce** = zrzucać z siebie odpowiedzialność za coś, nie chcieć brać w czemś udziału; wznosić **r-ce** do Boga, do nieba =prosić a. dziękować za coś w modlitwie; podnosić na kogoś **r-ę** = targać ś. na jego życie, czynić na niego zamach, chcieć go uderzyć; opuszczać **r-ce** = oddawać ś. zniechęceniu; lepszy wróbel w **r-u,** niż sokół na sęku = lepsza korzyść mała, a pewna, niż wielka, a wątpliwa; z gołą **r-ą** = bez kija; z próżną **r-ą,** z próżnemi, golemi **r-ami** = bez podarunku, bez pieniędzy, bez jałmużny; jakby **r-ą** odjął = mówi ś. o bólu, który nagle ustaje, o chorobie, która nagle znika; umrzeć na czyichś **r-ach;** dać, wyliczyć komuś na **r-ę** = dać gotówką; wkładać na kogoś **r-ce** = poświęcać go, błogosławić go; za **r-ce** ś. brać, podawać sobie **r-ce** = trzymać ś. razem, jednoczyć ś. we wspólnem działaniu, podać komuś **r-ę** = udzielić mu wsparcia, pomocy; dawać na coś **r-ę** = przyrzekać; oddać komuś **r-ę** = wyjść za niego zamąż; przyrzekać komuś swą **r-ę** = zaręczać ś. z nim; prosić pannę o **r-ę** = oświadczać ś.; starać ś. o **r-ę** panny = konkurować; **r. r-ę** myje, no-

ga nogę wspiera = o wzajemnych usługach; do **rąk** oddać = wręczyć; do **rąk** własnych (na adresie listu, przesyłki) = do doręczenia adresatowi, nie zaś innej osobie; nie podawać komuś **r-i** = uznawać go za człowieka niehonorowego, niegodnego; robota pali mu ś. w **r-u** = pracuje niezmiernie szybko, z zapałem; cudze **r-ce** lekkie ale nieużyteczne = wyręczając ś. kimś, nic nie można należycie zrobić; na **r-ce** komuś patrzeć = baczyć, żeby nie ukradł, oczekiwać od kogoś pomocy materjalnej; ma smołę w **r-u**, ma długie **r-ce** = kradnie; posmarować komuś **r-ę** = dać mu łapówkę; szczęście samo mu idzie, lezie w **r-ce** = dostaje mu ś. bez jego starania; dostawać coś do **rąk** = otrzymywać coś; wpadło mi w **r-ce** = dostało ś.; mieć hojną **r-ę** = być hojnym w obdarzaniu; podawać sobie z **r-i** do **r-i**, z rąk do rąk = jeden drugiemu, koleją; mieć ciężką **r-ę** = mocno uderzać, bić boleśnie, być skąpym, nieuczynnym; kupować coś z wolnej **r-i** = nie na licytacji; kupić coś z pierwszej, z drugiej **r-ki** = wprost od producenta, od pierwszej, od drugiej osoby; dać, dostać coś ciepłą **r-ą** = przed śmiercią, bez testamentu; lecieć, przelewać ś. przez **r-ce** = padać, tracąc przytomność, z osłabienia; od **r-i** = na poczekaniu, natychmiast, bez zwłoki; mieć coś pod **r-ą** = napodorędziu, tuż przy sobie; na **r-ę** = dogodnie, poręcznie, zgodnie z życzeniami, po myśli; nie na **r-ę** = niedogodnie, nie wczas; wyjść z czegoś obronną **r-ą** = bez szwanku, bez szkody; wyzwać na **r-ę** = na pojedynek bronią sieczną; moja, jego **r.** = pismo, charakter pisma; widać w tem jej **r-ę** = jej współudział, jej robotę; przyjąć kogoś z otwartemi **r-ami** = gościnnie, serdecznie; mieć **r-ce** związane = nie móc postępować samodzielnie; mieć rozwiązane **r-ce** = móc robić, co ś. podoba, nie będąc do niczego zobowiązanym; przyłożyć do czegoś **r-i** = pracy, starania; wypuścić coś z **rąk** = stracić lekkomyślnie; na swoją **r-ę** coś robić = samodzielnie, na swój rachunek; w twoje **r-ce!** = przepijać do kogoś; przy mnie **r.**, jestem na **r-u** = w kartach: na mnie kolej zadawania karty; mieć coś w swoich **r-ach** = zawładnąć czemś; dostać kogoś, coś w swoje **r-ce** = zagarnąć, wziąć w niewolę, uczynić zależnym od siebie; wpaść w czyjeś **r-ce** = znaleźć ś. w zupełnej od niego zależności; wyrwać ś. z czyichś **rąk** = odzyskać swobodę; to jest w twoich **r-u** = od ciebie zależy; mieć w **r-u** coś=być czegoś pewnym; wziąć coś w swoje **r-ce** = pod swój zarząd; nie puszczać z rąk = korzystać; **r.** sprawiedliwości = wymiar sprawiedliwości; **r.** świecka = sądy świeckie, nie duchowne; grać na fortepjanie na dwie **r-ce**, na cztery **r-ce** = w jedną, w dwie osoby; niech **r.** Boska broni!=Pan Bóg; dzieło rąk jego=jego dzieło; brak **rąk** do pracy = pracowników; przysyłać list na czyjeś **r-ce** = za czyjemś pośrednictwem; przepisywać coś na dwie, na trzy **r-ce** = robić dwie, trzy kopje, przez dwie, trzy osoby; *przen.*, prawa **r.** = pomocnik, wyręczyciel, człowiek zaufany; jedna z czterech kończyn u małp.

Rękaw, część ubrania a. bielizny, wkładana na rękę; nie wytrząsnąć tego z **r-a** = nie tak łatwo to zrobić; sypać czemś, jak z **r-a** = w wielkiej ilości; sypią ś., jak z **r-a**= ciżbą, hurmem; nie da sobie **r-a** urwać = nie pozwoli ś. skrzywdzić, nie da ś. wiele prosić, przymuszać, namawiać; nie trzeba go za **r.** ciągnąć, żeby to zrobił = łatwo da ś. nakłonić; wąż gumowy, kiszka gumowa, rura np. u studni, u sikawki; w *lm.*, **r-y** u kontusza = wyloty; **r-y** marsowe = zbroja.

Rękawek, mały rękaw; część zbroi żelaznej, osłaniająca rękę od łokcia do dłoni (fig.).

Rękawica, wielka rękawiczka; część zbroi, osłaniająca palce, dłoń i grzbiet ręki (fig.); **r.** bokserska=

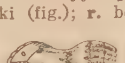

używana w walce pięściarskiej (fig.); rzucić komuś **r-e** = wyzwać go na pojedynek; podjąć **r-ę** = przyjąć wyzwanie na pojedynek: dać **r-ę**= wydać amnestję, ułaskawić.

Rękawiczka, ubranie na dłoń, na grzbiet i na palce ręki, uszyte ze skóry, zamszu, a. sposobem pończoszniczym wyrobione z bawełny, wełny, jedwabiu i t. p.

Rękawiczne, Porękawiczne (-ego), wynagrodzenie pieniężne, dawane przez nabywcę żonie sprzedawcy, zwłaszcza przy sprzedaży majątków ziemskich; wynagrodzenie pośrednika przy kupnie a. sprzedaży.

Rękawicznictwo, wyrób rękawiczek, rzemiosło rękawicznicze, handel rękawiczkami.

Rękawiczniczy, odnoszący ś. do rękawicznika a. rękawicznictwa.

Rękawicznik, rzemieślnik, trudniący ś. wyrobem rękawiczek.

Rękawka, obchód ludu krakowskiego w trzecie święto Wielkanocy na pamiątkę legendowego usypania kopca Wandy.

Rękoczyn, zabieg leczniczy, dokonany ręką, operacja chirurgiczna; robota ręczna; wszystko, wykonane ręką; w *lm.*, **r-y**, ćwiczenia, obroty wojskowe.

Rękodajny, dający rękojmię, podaniem ręki obowiązany, wierny z powodu zobowiązania; zgodzony, najęty, wynajęty; sługa **r.** = człowiek wolny, służący drugiemu wolnemu, nie poddany; dworzanin **r.** = wierny, zaufany; zabezpieczony rękojmią, będący wynikiem zobowiązania.

Rękodzielnia, zakład fabryczny, w którym wyrabia ś. towar ręcznie, nie maszynowo, warsztat rzemieślniczy.

Rękodzielniany, fabryczny.

Rękodzielnictwo, ręczny wyrób towarów.

Rękodzielniczka *for. ż.* od Rękodzielnik.

Rękodzielniczy, odnoszący ś. do rękodzielnika; dotyczący rękodzielnictwa.

Rękodzielnik, człowiek, wyrabiający towary ręcznie, rzemieślnik.

Rękodzielny, zrobiony ręcznie, nie maszynowo, rękodzielniczy; sztuczny, fabrykowany, manufakturny.

Rękodzieło, rzecz, zrobiona rękami, wyrób rąk ludzkich; w *lm.*, **r-a,** przemysł rękodzielniczy, manufaktura; wyroby artystyczne.

Rękojemca, poręczyciel.

Rękojeść, część narzędzia a. broni, za którą ś. ręką bierze a. trzyma, trzonek, rączka i t. p.

Rękojmia, zapewnienie, zabezpieczenie, gwarancja.

Rękopis, Rękopism, rzecz, dzieło ręką napisane, nie drukowane, manuskrypt.

Rękopiśmienny, Rękopisowy, napisany ręką, odnoszący ś. do rękopismu.

Rękoskrzydłe zwierzęta = nietoperze.

Rękowieszczenie, wróżenie z ręki.

Rias *hiszp.*, rodzaj zatoki, utworzonej skutkiem naporu wód morskich w ujściu rzeki.

Ricinus *łć.* — *p.* Rącznik.

Riff, skała podmorska, sięgająca powierzchni morza.

Rigolo papier = plaster, działający na skórę jak wezykatorja (od nazwiska wynalazcy).

Rigoroso *wł.*, ściśle, dokładnie.

Rigsdag *duń.*, sejm w Danji.

Rimessa *wł.*, w kupiectwie weksel, przesłany w celu sprzedania go lub dla pokrycia należności w miejsce gotówki.

Ring *nm.*, ulica naokoło śródmieścia, ulica obwodowa; rynek; stowarzyszenie producentów celem wyzysku, utrzymania cen i t. p.

Riposta *wł.*, żywa i trafna odpowiedź; w fechtunku: odparowanie, odbicie ciosu.

Riscontro *wł.*, księga rachunków bieżących; wyrównanie rachunków.

Risotto, Ryzoto *wł.*, potrawa z ryżu z serem tartym i sosem pomidorowym.

! Roba *fr.*, strojna suknia damska.

Robactwo: wszy, pchły, pluskwy i t. p.; *zbior.*, robaki.

Robaczek, mały robak; **r.** świętojański = świetlik; *pieszcz.*, maleństwo, dziecko, kochanie, serce, duszka.

Robaczkowaty, kształtem zbliżony do robaczka; wyrostek **r.** — *p.* Robaczkowy.

Robaczkowy, odnoszący ś. do robaczka, podobny do robaczka; wyrostek **r.** = zakończenie ślepej kiszki w kształcie robaczka (fig.).

Robaczla, roślina z rodziny złożonych.

Robaczy, Robakowy, dotyczący robaka; mizerny, nędzny.

Robaczywieć, stawać ś. robaczywym.

Robaczywy, przepełniony robakami, toczony przez robaki.

Robak, zwierzę o ciele wydłużonem, bocznie symetrycznem, złożonem z jednakowych obrączek, bez przysadek stawowatych, o otwierających ś. nazewnątrz rurkach parzystych, zwanych kanałami wodnemi, najczęściej jajorodne; *przen.*, zmarwienie, frasunek, smutek, kłopot, wyrzut sumienia: **r.** sumienia gryzie; zalewać **r-a** = pić trunek dla zapomnienia o smutku; *przen.*, małe dziecko, berbeć, maleństwo; pasorzyt, żyjący w jelitach ludzkich.

Robakowaty, Robakokształtny, zbliżony kształtem do robaka.

Robakożerca, żywiący ś. robakami, pożerający je.

Rober *ang.*, dwie partje, wygrane przez jedną stronę w grze w wista, w winta, brydża i t. p.

Robić, zajmować ś. jakąś robotą, pracować nad czemś, działać, czynić, wykonywać jakąś pracę, zwłaszcza fizyczną; **r.** czemś=pracować, zapomocą czegoś; **r.** głową = wykonywać pracę umysłową; **r.** rękami=ręcznie; **r.** kimś—używać kogoś, jako narzędzia pracy, wyręczać ś. nim w pracy; **r.** szablą, bagnetem, bronią = szermować; **r.** drogę = torować; **r.** w polu = uprawiać rolę; **r.** wiosłem = z natężeniem wiosłować; **r.** piersiami, bokami = z trudnością oddychać; **r.** koło czegoś=zajmować ś. czemś; **r.** w czemś=pracować w jakimś przemyśle: **r.** we włókiennictwie; wyrabiać, wytwarzać, fabrykować, produkować, formować, sporządzać, przygotowywać: **r.** chleb, ciasto, **r.** pończochy, **r.** cukier, mydło; **r.** na drutach = dziać; **r.** płótno, sukno = tkać; **r.** pieniądze, majątek = oszczędzać pieniądze, bogacić ś.; **r.** przypuszczenie = przypuszczać, **r.** plany = układać je; **r.** projekty = projektować; **r.** przysługę komuś= przysługiwać ś., **r.** komuś zawód, kłopot = sprawiać; **r.** starania = podejmować; **r.** komuś przyjemność = sprawiać; **r.** użytek = korzystać z czegoś; **r.** błędy = popełniać je, dopuszczać ś. ich; **r.** dobrze, źle = postępować dobrze lub źle; **r.** ulgę = przynosić; **r.** szkodę = wyrządzać; **r.** krok = stawiać go; **r.** postępy w naukach = korzystać z nauk; **r.** przygotowania, zapasy = szykować; **r.** różnicę = być niedogodnym; **r.** z muchy słonia = przesadzać; w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu = z głupca nie zrobią uczonego; **r.** z kogoś warjata, pijanego = przedstawiać go, jako warjata, pijanego, traktować go, jako takiego; **r.** uwagi = zwracać uwagę, strofować; **r.** propozycję=wnosić, przedkładać; **r.** sceny, awantury, brewerje, szykany, krzyki, hałasy, figle = wyprawiać; **r.** sobie żarty, ceremonje, grymasy, ceregiele = stroić; **r.** komuś trudności = bróździć, przeszkadzać; **r.** zarzuty, wnioski = przedkładać je, występować z niemi; **r.** duże oczy = dziwić ś. bardzo; **r.** słodkie oczy do kogoś, wdzięczyć ś., zalecać ś., mizdrzyć ś.; nic sobie z czegoś nie **r.** = nie wzruszać ś. czemś, pozostawać wobec czegoś obojętnym, lekceważyć coś; **r.** lekcje = uczyć ś. ich, przygotowywać je; **r.** tualetę = stroić ś.; **r.** kasę = ściągać licznych widzów, dawać znaczny dochód (o sztuce teatralnej); **r.** honory domu = podejmować gości w charakterze gospodarza; **r.** wizyty = składać je; **r.** znajomości = zawierać; **r.** wrażenie = wywierać; co tu **r-isz?** =skąd ś. tu wziąłeś?; co ta książka tu **r-i** = po co tu leży?, skąd ś. tu wzięła?; co **r?** = jak postępować?, jak sobie poradzić?; nie wiedział (z radości, z rozpaczy), co **r.** = stracił głowę, przytomność; lekarstwo dobrze, źle **r-i** = skutkuje; co na tę chorobę **r.?** = jakich używać środków?; **r.** karty = tasować; o trunkach: fermentować, burzyć ś., musować; **r.** się, powstawać przez robotę, być robionym; *nieos.*, **r-i się** = wyrabia ś., wytwarza ś., wykonywa ś.; dzieje ś., staje ś.; **r.** się ciemno, jasno, mdło, słabo.

Robigrosz, mający za cel zbieranie grosza, robienie majątku, spekulant, łapigrosz, kutwa.

Robinja, roślina z rodziny strąkowych, grochodrzew (fig.).

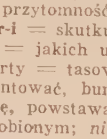

Robinsonada, opowiadanie o niezwykłych przygodach w podróży, wzorowane na powieści Defoe'go: Robinson Kruzoe; przesadne opowiadania żeglarzy; potajemna dłuższa wycieczka chłopca, chcącego naśladować Robinsona Kruzoe i podobnych mu bohaterów powieściowych, zakończona niefortunnie.

Robiony, ten, którego zrobiono; nienaturalny, udany, sztuczny; przetworzony, niesurowy, przysposobiony staraniem ludzkiem do użytku.

Robociarz, robotnik, pracownik.

Robocizna, to, co zrobione a. jest do zrobienia; praca mozolna; pańszczyzna ręczna; robota najemników, jako pewna wartość a. siła.

Roboczość *rzecz.* od Roboczy.

Roboczy, odnoszący ś. do roboty; przeznaczony do roboty: dzień **r.**; pracujący: koń **r.**, pszczoła **r-a**; *przen.*, wół **r.** = człowiek, pracujący ciężko dla cudzej korzyści; pracowity, pilny.

! Roboracja *lć.*, wzmocnienie, urzędowe potwierdzenie umowy prywatnej.

! Roborować *lć.*, urzędownie przyznać, zatwierdzić.

Robota, robienie czegoś a. koło czegoś, pracowanie, praca, zwłaszcza fizyczna, zatrudnienie, zrobienie, wykonanie czegoś; **r.** staranna, dokładna, niedbała = byle jaka, lekka, ciężka; zajęcie: chodzić do **r-y** = do zajęcia; być bez **r-y,** szukać **r-y** = zajęcia, zarobku; wziąć ś. do **r-y** = zacząć pracować; zaniechać **r-y** = przestać pracować; przyjąć **r-ę** = podjąć ś. czegoś; odmówić **r-y** = nie chcieć ś. jej podjąć; **r.** pali mu ś. w ręku = pracuje szybko; nie mieć nic do **r-y** = nie mieć żadnego zatrudnienia; siedzieć nad **r-ą** = pracować; czy nie masz nic lepszego do **r-y?** = czyż nie możesz znaleźć sobie pożyteczniejszego zajęcia?; rózga, kij będzie **w r-cie** = groźba obicia; daremna **r.** = próżny trud; **r.** ciesielska, mularska, stolarska, ślusarska, betonowa i t. p. = praca około wykonania określonej ilości wyrobów, wchodzących w zakres tych rzemiosł i umiejętności; w *lm.*, **r-y** gospodarskie, **r-y** w polu = około uprawy roli; **r-y** ziemne = przy kopaniu czegoś, robieniu nasypów, plantowaniu i t. p.; wykonanie, wytworzenie, wyrobienie czegoś: **r.** bielizny, ubrania i t. p.; sposób odrobienia czegoś, kształt, jakim rzecz jakaś jest zrobiona: **r.** szydełkowa, **r.** na drutach, **r.** koronkowa; biała **r.** = wyrób bielizny; **r-y,** lekcja robót ręcznych, szycie, haftowanie i t. d. na pensji żeńskiej; rzecz zrobiona, okaz roboty, owoc, płód pracy, dzieło, wyrób, wytwór; **r-y** złotnicze, **r-y** kobiece, **r-y** szmuklerskie, tkackie i t. p.; to jego **r.!** = on jest sprawcą tego, to jego sztuczka!; fermentacja, ferment.

Robotne (-ego), opłata, wnoszona przez tego, kto chciał ś. uwolnić od roboty, od pańszczyzny.

Robotnica, kobieta-pracownica; pszczoła a. mrówka bezpłciowa, wykonywająca wszystkie prace w ulu, w mrowisku.

Robotniczy, odnoszący ś. do robotnika.

Robotnik, człowiek, wynajmujący ś. do pracy; wyrobnik, parobek; *przen.*, człowiek pracujący, pracownik; działacz społeczny.

Robotny — *p.* Roboczy; dobry a. zdolny do roboty, pilny, pracowity.

Robótka, mała, drobna robota; **r-ki** kobiece: hafty, dziergania, **r.** szydełkowe, na drutach i t. p.

Robron, Robront, Robronlec *fr.*, dawniej używana szeroka, sztywna, odstająca suknia kobieca (fig.).

Roburyt *łć.*, materjał wybuchowy, silniejszy od dynamitu.

Rochmanić zwierza = obłaskawić go, oswajać.

Rochmanny *ukr. (tur.)*, łaskawy, swojski.

Roczek *zdr.* od Rok; **r.** a. w *lm.*, **r-i,** miesięczna a. kwartalna kadencja sądowa w mieście sądowem, sąd grodzki w dawnej Polsce.

Roczne (-ego), należność roczna, pensja roczna.

Roczniak, człowiek, mający rok życia; zwierzę roczne.

Rocznica, minięcie roku, uroczystość, obchodzona w rok a. w pewną ilość lat po jakiemś zdarzeniu pamiętnem, jubileusz: pierwsza, druga, dziesiąta, setna **r.**

Rocznie *przysł.*, przez rok, za rok; co rok, corocznie; na rok, w stosunku do roku.

Rocznik, krótkie zapiski zdarzeń z dziejów kościoła i państwa, układane przez duchownych w wiekach średnich, annale, annały; pismo perjodyczne, ukazujące ś. raz na rok; *wojsk.*, poborowi z danego roku.

Rocznikarski, dotyczący rocznikarza a. rocznikarstwa.

Rocznikarstwo, spisywanie roczników, praca rocznikarza; dział roczników w literaturze pewnego narodu a. pewnej epoki.

Rocznikarz, autor rocznika, spisujący rocznik, annalista.

Roczno rogi, mający rogi roczne, t. j. co rok opadające i odrastające.

Roczny, odnoszący ś. do całego roku; zdarzający ś. corocznie, przypadający raz na rok, doroczny; trwający cały rok, całoroczny: kurs **r.**; żyjący, trwający rok: roślina **r-a.**

Roczyć *stpl.*, wydawać wyrok, dekret, orzekać, stanowić.

Rod *łć.*, metal, pierwiastek chemiczny, znajdujący ś. w rudach platynowych.

Rodacki, w *wyraż.*, po **r-ku** mówić = przekręcając umyślnie wyrazy.

Rodactwo, stosunek wzajemny między rodakami, ziomkami.

Rodaczka *for. ż.* od Rodak.

Rodak, człowiek, pochodzący z kraju, w którym ś. urodził, należący do tegoż narodu; ziomek, współziemianin, współobywatel.

Rodał, zwój pergaminowy, zawierający pięcioksiąg Mojżesza, napisany po hebrajsku.

Rodanek *chem.*, siarkocyjanek.

Rodel *nm.*, saneczki dla alpinistów do zsuwania ś. ze śnieżnych wyniosłości.

Rodela, Rondela *fr.*, tarcza drewniana, skórą powleczona.

Rodnia, organ, w którym powstaje komórka jajowa u roślin bezkwiatowych (fig.).

Rodnik, pochodzenie, rodowód, genealogja, papiery rodzinne.

Rodniowce, rośliny bezkwiatowe, wytwarzające zarodniki w rodniach.

Rodność, stosunek liczby nowonarodzonych do liczby ludności w tym samym okresie czasu.

Rodny, odnoszący ś. do rodzenia, rodzajny: części **r-e**=narządy płciowe męskie i żeńskie; wrodzony, przyrodzony, z urodzenia pochodzący: znak **r.**; płodny, plenny, żyzny, urodzajny.

Rodochrozyt *gr.*, minerał, węglan manganu.

Rododendron *gr.*, roślina egzotyczna z rodziny wrzosowatych, różanecznik (fig.).

Rodografja *gr.*, opisanie róż.

Rodomontada, samochwalstwo, blaga, junakierja (od imienia rycerza w poemacie Arjosta „Orland Szalony").

Rodonit *gr.*, minerał, krzemian manganu.

Rodopis, Rodopisarz, historyk czyjegoś rodu, genealogista.

Rodopisarski, dotyczący opisu rodu a. rodów, genealogiczny.

Rodopisarstwo, praca rodopisarza; dział genealogji w literaturze.

Rodowity, pochodzący z jakiegoś rodu a. narodu po ojcu, po matce; czystej krwi; rdzenny, prawowity, istotny, prawdziwy, typowy; **r.** Polak, Francuz; wrodzony; język **r.**= ojczysty; *przen.*, przyrodzony, właściwy, naturalny, typowy, charakterystyczny dla kogoś.

Rodowodowy, dotyczący pochodzenia, rodowodu; genealogiczny.

Rodowód, wyprowadzenie kolejne pochodzenia z rodu i członków tegoż rodu, genealogja.

Rodowy, odnoszący ś. do rodu, rodzinny, familijny; dotyczący miejsca urodzenia; *rzecz.*, członek rodu, familjant.

Rodzaj, ród, plemię, gatunek: **r.** ludzki = ludzkość, człowieczeństwo; **r.** zwierzęcy; pokolenie, generacja, płeć: **r.** męski, **r.** żeński, niewieści; w klasyfikacji przyrodniczej: zbiór wszystkich gatunków, mających cechy do siebie zbliżone; w *gram.*, **r.** męski, żeński, nijaki = kategorje imion, w zależności od płci, którą wyrażają a. od końcówki; coś przypominającego inną rzecz, coś podobnego do czegoś; coś w **r-u** powiernika=niby powiernik; w swoim **r-u** = z pewną właściwością, coś osobliwego; coś w tym **r-u** = coś podobnego do tego: coś w **r-u**; sposób, tryb, styl, szkoła; **r.** klasyczny, romantyczny w literaturze — *p.* Klasyczny. Romantyczny; **r-e** prozy i poezji = typy utworów prozaicznych i poetyckich; **r-e** malarstwa, rzeźby = style.

Rodzajnik *gram.*, przedimek, oznaczający rodzaj gramatyczny rzeczownika.

Rodzajny, żyzny, płodny, urodzajny; służący do rodzenia, rozpłodowy, rodny.

Rodzajować *gram.*, odmieniać przez rodzaje; **r. się,** rozradzać ś. w nowe rodzaje.

Rodzajowy, odnoszący ś. do rodzaju; obraz **r.**, scena **r-a** = przedstawiający sceny z życia codziennego, typy, obyczaje; obrazek **r.** w literaturze = opisowy, przedstawiający typy i obyczaje.

Rodzenek, Rodzynek, jagoda winna suszona.

Rodzenie, wydawanie płodu na świat, płodzenie, poród; **r. się,** przychodzenie na świat.

Rodzeństwo, dzieci jednego ojca i jednej matki **r.** przyrodnie = dzieci jednego ojca a. innych matek a. odwrotnie.

Rodzic, Rodziciel, ojciec w *lm.*, **r-ce:** ojciec i matka; chrzestni **r-e** = ojciec i matka chrzestni.

Rodzice — *p.* Rodzic.

Rodzicielka, matka; *przen.* ziemia ojczysta.

Rodzicielski, dotyczący rodziców, odnoszący ś. do rodziców; stanowiący własność rodziców.

Rodzicielstwo, charakter, rola rodziców, ojcostwo i macierzyństwo.

Rodzicobójca, zabójca rodziców.

Rodzicobójczyni *for. ż.* od Rodzicobójca.

Rodzicobójstwo, zabójstwo rodziców.

Rodzić, o kobiecie, o samicy: wydawać na świat płód, potomstwo; dawać życie; być czyjąś matką: kto cię **r-i?** = kto są twoi rodzice, z jakiej rodziny jesteś?; płodzić, być ojcem czyimś; wydawać owoc, przynosić plony: rola **r-i,** drzewo **r-i**; **r. się,** przychodzić na świat; być czyjemś dziecięciem, mieć kogoś za ojca a. matkę, wywodzić ś. od kogoś, jako od rodziców; o owocach, o plonach: tworzyć ś., powstawać, wytwarzać ś.; wynikać z czegoś, jako z przyczyny, wypływać z czegoś, być sprowadzanym, spowodowanym, wywo-

łanym przez coś; zjawiać ś., pojawiać ś., ukazywać ś.; wyłaniać ś., powodować, wywoływać, pociągać za sobą, być przyczyną czegoś, sprawiać, sprowadzać, nastręczać.

Rodzimek, kruszec w stanie czystym, znajdowany w przyrodzie.

Rodzimość *rzecz.* od Rodzimy.

Rodzimy, znajdujący ś. w przyrodzie w stanie wolnym: złoto, srebro **r-e,** magnes **r-y;** ojczysty, swojski, przyrodzony, naturalny, wrodzony; prawdziwy, miejscowy, krajowy.

Rodzina, rodzice i dzieci; wszyscy krewni i powinowaci, razem wzięci, familja; Przenajświętsza **r.** = N. M. Panna, św. Józef i Jezus; plemię; dynastja, linja; miejsce urodzenia, strony rodzinne; zbiór rodzajów w klasyfikacji przyrodniczej, np. w zoologji **r.** psów, w botanice **r.** roślin różowatych.

Rodzinka *zdr.* od Rodzina.

Rodzinny, odnoszący ś. do rodziny, familijny, domowy; ojczysty — *p.* Rodzimy.

Rodzoniuteńki, Rodzoniusieńki, najzupełniej rodzony; *przen.,* podobniusieńki.

Rodzony, urodzony, zrodzony, spłodzony; mający pewną wadę od urodzenia: ślepo **r.,** głucho **r.;** mający z kimś wspólnych oboje rodziców; brat **r.,** siostrą **r-a;** własny, nie przybrany: **r.** ojciec, **r-a** matka.

Roentgena promienie a. promienie X = promienie dla oka niewidzialne, wysyłane przez tak zw. rurkę Crookes'a połączoną z biegunami odpowiedniego induktora, a mające własność przechodzenia przez niektóre ciała nieprzezroczyste (fig.).

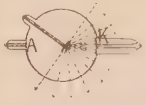

Roengenizacja—*p.* Rentgenizacja.

Rogacieć, stawać ś. rogatym a. rogowym; *przen.,* hardzieć, rozzuchwalać ś.

Rogacizna, bydło rogate.

Rogacz, zwierzę, opatrzone wydatnemi rogami, szczególniej jeleń; *przen.,* mąż, zdradzany przez żonę.

Rogaczka, roślina z gromady wątrobowców.

Rogal, bułka a. ciastko w kształcie półksiężyca; — *p.* Rogacz.

Rogalica, roślina z rodziny traw, trawa smółkowa, zadziornik.

Rogalik, mały rogal.

Rogatka, barjera, szlaban, zagradzający wjazd dokądś: **r-i** miejskie = u wjazdu do miasta (fig.); *zool.* gatunek ciernika — *p.* Koluszka.

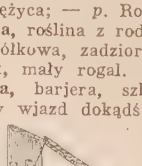

Rogatkowe (-ego), opłata za przejazd rogatek miejskich, kopytkowe, myto rogatkowe.

Rogatkowy, odnoszący ś. do rogatki: pobór **r.** = rogatkowe.

Rogaty, mający rogi: bydlę **r-e,** księżyc **r.;** mający wiele kątów, mający krawędzie kątów, mający krawędzie, kanciasty: czapka **r-a;** *przen.,* hardy, zuchwały, krnąbrny; **r-a** w nim dusza = trwała, nie chcąca opuścić ciała; jest twardej natury; a to istny djabeł **r.** = awanturnik, zawadjaka.

Rogatywka, czapka z dnem kwadratowem, konfederatka (fig.).

Rogoryjec, wnętrzak, żyjący w ciele ludzkiem.

Rogowacieć, stawać ś. rogowatym, nabierać własności rogu, twardnieć, jak róg; *przen.,* stawać ś. twardym i przezroczystym.

Rogować się *myśl.,* walczyć rogami.

Rogowaty, podobny do rogu, złożony z materji rogowej.

Rogowe (-ego), podatek od rogacizny; danina, składana przez kmieci dworowi od ilości bydła.

Rogowiec, zbita skała krzemionkowa; **r.** skórny = nowotwór rogowaty.

Rogownik, człowiek, zajmujący ś. wyrobem różnych przedmiotów z rogu; muzykant, trąbiący na rogu, kornecista.

Rogowszczyzna, danina, płacona przez chłopów za wypasanie rogacizny na pastwiskach dworskich.

Rogowy, wyrobiony z rogu, odnoszący ś. do rogu; podatek **r.** — *p.* Rogowe; znajdujący ś. w rogu a. na rogu czegoś, narożny.

Rogozina, Rogozie, sitowie.

Rogozła, rodzaj roślin wodnych z rodziny rogozłowatych.

Rogoża, roślina, zwana też manną wodną a. mielcem — *p.* Ożypałka; mata, plecionka upleciona z łyka a. sitowia.

Rogożnik, robiący rogoże.

Rogożowate, rodzina roślin jednoliściennych; ożypałkowate, pałkowate.

Rogówka, przezroczysta błona przednia oka; tabakierka, z rogu wyrobiona; część nogi konia pod kolanem; spódnica na fiszbinach, krynolina; chustka trójkątna, którą wieśniaczki noszą na głowie a. na szyi.

Rogóżka *zdr.* od Rogoża.

Rohatyna *ukr.* broń kolaca: ostry grot na długiem drzewcu, włócznia (fig.).

Rohatyniec *ukr.,* żołnierz, uzbrojony rohatyną; gatunek chrząszcza (fig.).

Roić, marzyć, śnić, snuć w wyobraźni; układać sobie coś w głowie, projektować, myśleć o czemś,

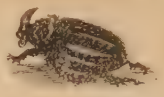

czego ś. pragnie, układać plany na przyszłość, wyobrażać sobie coś, co będzie a. co jest zgoła niemożliwe, wmawiać w siebie coś; **r. się** (o pszczołach), wylatywać z ula pod przewodem starej matki dla szukania sobie nowego siedliska; zbierać ś. gromadnie, kotłować ś., poruszać ś. w wielkiej kupie, w wielkiem zbiorowisku, zbierać ś. tłumnie; marzyć ś., śnić ś., wić ś. po głowie, troić ś., chodzić po głowie, majaczyć ś.

Roik *zdr.* od Rój.

Roisty, obfity w roje; tłumny, rojny.

Rojal *fr.,* gatunek pięknego papieru większego formatu.

Rojalista *fr.,* zwolennik monarchicznej formy rządu, stronnik tronu, dynastji królewskiej; stronnik nieograniczonej władzy królewskiej.

Rojalistka *for. ż.* od Rojalista.

Rojalistowski, Rojalistyczny, właściwy rojalistom; należący do stronnictwa rojalistów.

Rojalizm *fr.,* kierunek polityczny, dążący do monarchicznej formy rządu; przywiązanie do dynastji królewskiej.

Rojenie, marzenie o czemś niedoścignionem, mrzonka, mara, urojenie, majak wyobraźni; **r. się** pszczół: powstawanie nowych rojów.

Rojnica, Rojownica, przyrząd do zbierania i przenoszenia roju.

Rojnik, roślina z rodziny gruboszowatych, skoczek (fig.).

Rojno, Rojnie *przysł.,* gromadnie, tłumnie, jak mrowia, licznie.

Rojny, odnoszący ś. do roju (pszczół, os); poruszający ś. szybko w wielkiej gromadzie, tłumny, gromadny.

Rojowisko, tłumne i ruchliwe zbiorowisko, mrowie, gromada, kupa, chmara.

Rojownik, roślina z rodziny wargowych (fig.).

Rojst, Rojsło *lit.,* bagnisko, trzęsawisko, torfowisko.

Rok, okres czasu, w ciągu którego ziemia przebiega naokoło słońca: **r.** cywilny a. kalendarzowy julijański = 365 dni, 6 godzin; gregorjański = 365 dni, 5 godzin, 49 minut; **r.** cywilny zwyczajny=365 dni; **r.** cywilny przestępny = 366 dni; **r.** gwiazdowy czyli syderyczny = 365 dni, 6 godzin, 9 minut i 10 sekund; **r-u** Pańskiego = po Narodzeniu Chrystusa; **r.** temu = przed rokiem; za **r.** = po upływie roku; na przyszły **r.** = po roku; z **r-u** na **r.** = od jednego **r-u** do drugiego, ciągle; raz na **r.**, raz do **r-u**; **r.** szkolny = od początku września do końca czerwca; **r.** kalendarzowy = od 1 stycznia do 31 grudnia; **r.** kościelny = zaczynający ś. od pierwszej niedzieli adwentu; **r.** święty, **r.** łaski = kiedy ś. odbywa jubileusz kościelny, miłościwe lato, rok odpustowy; nowy **r.** = święto dnia 1 stycznia, pierwszy dzień roku kalendarzowego; — *p. lm.* Lata.

Rokambuł *fr.*, rodzaj czosnku, szczypiorku, czosnek hiszpański; *przen.*, przyprawa.

Rokfor *fr.*, nazwa sera o ostrym smaku, wyrabianego w prowincji Languedoc we Francji.

Rokicina, odmiana wierzby, niska wierzba (fig.); gałąź długa i cienka z tego drzewa.

Rokiet *fr.*, roślina z gromady mchów liściastych (fig.).

Rokieta *łć.*, rodzaj komży, noszonej przez kanoników i prałatów (fig.).

Rokita, rokicina; gałęzie rokity; djabeł, siedzący w krzaku rokitowym; zły duch, pokutujący w bagnach.

Rokitniczka, ptak śpiewający z rodziny gajówek.

Rokitnik, roślina z rodziny oliwnikowatych; szakłakowiec, bedłak.

Rokoko *fr.*, w sztuce: nazwa stylu, odznaczającego ś. kapryśną wykrętnością linij, widocznym brakiem symetrji, obfitością ozdób w kształcie dziwacznie pogiętych muszelek, fantastycznych floresów, rozstrzępionych kwiatów, palm i splotów (2 fig.).

Rokosz *węg.*, w dawnej Polsce powstanie szlachty przeciw królowi; bunt.

Rokoszanin, uczestnik rokoszu, buntownik.

Rokoszowy, odnoszący ś. do rokoszu.

Rokoszówka, odmiana gruszki.

Rokować, obiecywać, zapowiadać (**r.** nadzieje); **r.** sobie = obiecywać sobie, cieszyć się nadzieją, tuszyć, wróżyć sobie; **r.,** z kimś o coś = wchodzić z nim w układy, umawiać ś., porozumiewać ś. co do czegoś, traktować; **r.** kogoś *stpl.* = ustnie kogoś pozywać, pozywać go do sądu.

Rokowanie, wróżba, przewidywanie: **r.** lekarskie = przewidywanie, jaki może być przebieg choroby, prognoza; w *lm.* układy, umowa, pertraktacje.

Rokrocznie *przysł.*, rok w rok, co rok, corocznie.

Rokroczny, co rok zdarzający ś., coroczny.

Rola, pole orne, grunt uprawny; *przen.*, Boża **r.** = cmentarz.

Rola *fr.*, w sztuce teatralnej wystąpienie i udział każdego aktora oddzielnie; wyciąg ze sztuki teatralnej, zawierający słowa i działanie którejś z osób, w niej występujących; *przen.*, przybrany pozór, udany charakter; grać **r-ę** pana = udawać go, chcieć uchodzić za pana możnego; działalność, którą ktoś rozwija w danym wypadku; stanowisko, które zajmuje w danych okolicznościach; papier zwinięty w wałek; **r.** skór = 10 skór; **r.** stokfiszów = 180 stokfiszów.

Rolada *fr.* — *p.* Rulada.

Roleta *fr.*, zasłona u okna, nawijana na wałek (fig.).

Rolka *fr.*, zwój; kółko, zwykle mosiężne, umocowywane do nóżek jakiegoś sprzętu, ażeby na takich kółkach łatwiej było sprzęt przesunąć; w *żegl.* mały blok na osi pionowej przytwierdzony stale do burty lub pokładu; papier, obicie (tapeta), zwinięte w wałek; mała rola w sztuce scenicznej.

Rolki porcelanowe, płaskie kółka z porcelany, używane jako izolatory, często opatrzone na obwodzie żłobkiem do przeciągania drutu, a wewnątrz mające otwór do sznurka (fig.).

Rolmops *nm.*, śledź oczyszczony z ości, przyrządzony z oliwą, musztardą i zwinięty.

Rolnica, roślina z rodziny marzanowatych (fig.); **r-e,** a. rolówki

= rodzina motyli, należąca do podrzędu nocnicówek; rodzaj, należący do tej rodziny (fig.).

Rolnictwo, umiejętność uprawiania roli, gospodarstwo rolne, agronomja.

Rolniczek, biedny rolnik, chłopek, kmiotek.

Rolniczka *for. ż.* od Rolnik.

Rolniczo *przysł.*, jako rolnik, zwyczajem rolników, w charakterze rolnika.

Rolniczy, odnoszący ś. do rolnika; zajmujący ś. rolnictwem; dotyczący rolnictwa; agronomiczny; ziemiański, obywatelski, szlachecki; kmiecy, chłopski.

Rolnik, człowiek zajmujący ś. fachowo a. praktycznie rolnictwem; właściciel większej a. mniejszej posiadłości ziemskiej: obywatel, ziemianin, szlachcic; kmieć, wieśniak, chłop.

Rolny, dotyczący roli; odnoszący ś. do rolnictwa; właściwy rolnikowi: ziemiański; kmiecy.

! Rolować *nm.*, w rolkę zwijać, wałkować; — *p.* Zwojkować.

Romaicki, nowogrecki.

Romanca *wł.*, poemacik epiczny, na tle pieśni ludowej, zabarwiony liryzmem, zbliżony do ballady, ale od niej pogodniejszy i przejrzystszy w swej treści, zwykle ożywiony dialogiem; piosnka treści uczuciowej.

Romancero *hiszp.*, zbiór romansów i pieśni ludowych, zwłaszcza staro-hiszpańskich.

Romaneska *wł.*, stary taniec włoski z XVI w.

Romanista *łć.*, znawca języka, literatury, prawa i starożytności rzymskich, także języka i literatury ludów t. zw. romańskich.

Romanizm *łć.*, zamiłowanie do klasycyzmu.

Romanizować, chcieć zamieniać na Rzymian.

Romans *fr.*, powieść, utwór beletrystyczny, przedstawiający życie ludzkie w najrozmaitszych jego objawach, którego osnową bywa zwykle miłość dwojga ludzi; pieśń treści miłosnej; stosunek miłosny, miłość; w *lm*, zalecanie ś., amory, marzenia, rojenia; w *muz.*, andante instrumentalne w stylu uczuciowym.

Romansidło, romans jako lichy, nędzny utwór literacki.

Romansik, krótki romans; miłość tajemna, miłostka.

! Romansista—*p.* Romansopisarz.

! Romansistka — *p.* Romansopisarka.

Romansopisarka *for. ż.* od Romasopisarz.

Romansopisarstwo, pisanie romansów, twórczość romansopisarza, dział romansów w piśmiennictwie pewnego narodu a. epoki, powieściopisarstwo, beletrystyka.

Romansopisarz, twórca romansów, powieściopisarz, beletrysta.

Romansować, rozmawiać miłośnie, prowadzić miłostkę, mieć z kimś miłosny stosunek.

Romansowy, skłonny do romansów, do miłostek, kochliwy.

Romantyczka *for. ż.* od Romantyk; marzycielka, idealistka.

Romantyczność — *p.* Romantyzm.

Romantyczny, nacechowany kierunkiem i duchem romantyzmu; przekraczający szranki codziennego życia, aby wejść w sferę uczucia, wyobraźni, fantastycznej nadprzyrodzoności, marzycielstwa; pełen poezji, uroczy, malowniczy; fantastyczny, wymarzony.

Romantyk *fr.*, zwolennik romantyzmu, autor, tworzący pod wpływem uczucia i wyobraźni, niekrępujący ś. formami klasycznemi, wprowadzający do swych utworów świat nadprzyrodzony, fantastyczny i pierwiastek ludowy; człowiek o usposobieniu marzycielskiem, kierujący ś. w życiu uczuciem, marzyciel.

Romantyzm *fr.*, kierunek literacki i duchowy z końca XVIII i początku XIX w., czerpiący tematy ze źródeł swojskich, narodowych, wyzwalający uczucie i wyobraźnię z ciasnych ram klasycyzmu, nad doskonałość i wykończenie formy stawiający wyżej świeżość myśli i treści; nastrój zbliżony do pojęć średniowiecznych rycersko-marzycielskich; fantastyczność, malowniczość.

Romantyzować, tworzyć w duchu romantyzmu.

Romański styl, w architekturze, zwłaszcza kościelnej: styl odznaczający ś. półkolistemi łukami, filarami złożonemi z kolumn wysokich i cienkich, kopułą ośmioboczną, ornamentacją przeważnie prostolinijną, przeplataną wyobrażeniami bajecznych zwierząt, potwornych twarzy ludzkich, niebywałych kwiatów i liści (2 fig.).

Romańskie języki — języki, powstałe ze zmieszania ludowej łaciny z językami tuziemnemi na dawnych terytorjach rzymskich, dziś romańskich, a więc: francuski, włoski, hiszpański, portugalski, rumuński i t. d.

Romańszczyzna, wszystko, co dotyczy ludów romańskich, ich życia fizycznego i duchowego (język, literatura, obyczaje, ubiory i t. p.).

Romb *gr.*, równoległobok, mający wszystkie boki równe, 2 wewnętrzne kąty ostre, 2 — rozwarte, kwadrat ukośny (fig.).

Romboedr *gr.*, bryła, ograniczona sześciu rombami, czyli kwadratami ukośnemi (fig.).

Romboid *gr.*, równoległobok, czworokąt, którego boki przyległe nie są sobie równe i kąty nie są proste (fig. 2-ga).

Romboidalny *gr.*, mający kształt romboidu.

Rombowy, mający kształt romba.

Romit *łć.*, materja wybuchowa, składająca ś. z azotanu, amonjaku, parafiny, naftaliny i chlorku wapna, delikatny żółty proszek, nie eksplodujący pod wpływem uderzenia i na powietrzu, ale wybuchający zapomocą eksplozji piorunianu rtęci.

Romnowe *lit.*, nazwa każdego ze świętych miast litewskich, służących za siedzibę krewe-kreweity.

Romot, Rumot, łoskot, hałas.

Romotać, Rumotać, robić łoskot, romot, hałasować, łomotać.

Rond *fr.*, koło, okrąg, zwłaszcza, jako figura taneczna; — *p.* Ront.

Rondel *fr.*, okrągła wieża, okrągły bastjon w fortyfikacjach; plac

obmurowany w kształcie koła; kolisty trawnik a. kwietnik; naczynie kuchenne okrągłe, z rączką lub uszkami do gotowania, smażenia (fig.).

Rondela *fr.*, rodzaj kunsztownej zwrotki, używanej przez poetów średniowiecza, oraz najnowszych.

Rondo *fr.*, pismo okrągłe, francuskie; koło w tańcu; miejsce koliste do zabawy; dolny brzeg kapelusza.

Rondo *fr.*, rodzaj utworu poetyckiego, zwykle z 13 wierszy jedenastozgłoskowych złożonego, o powtarzających ś. w ostatnim wierszu pierwszych kilku wyrazach pierwszego wiersza, mający tylko dwa rymy; śpiew i utwór muzyczny, w którym główny temat kilkakrotnie ś. powtarza, stanowi często zakończenie sonat i koncertów.

Ronić, upuszczać coś z siebie, utracać, tracić, gubić: **r.** rogi = zrzucać je, **r.** skórę = linieć, **r.** łzy = płakać, **r.** kwiaty, liście, zęby, włosy = tracić je; wydawać na świat, rodzić dziecko przed czasem.

Ront, Rond *fr.*, patrol nocny, obchodzący straże i posterunki wojskowe dla sprawdzenia, czy wszystko jest w porządku.

Ropa, wydzielina, pochodząca z wrzodu a. gnijącej rany, materja; smoła żydowska, ił gęsty, czarny; olej skalny, petroleum, nafta surowa, znajdowana w ziemi.

Ropał, pozostałość po wydzieleniu z ropy benzyny i nafty.

Ropianka, nafta surowa, ropa.

Ropiasty, podobny do ropy; pełen ropy; zawierający w sobie ropę.

Ropić, wywoływać, powodować ropienie; **r. się,** wydzielać z siebie ropę, ropieć.

Ropieć, w ropę ś. zmieniać, wydzielać z siebie ropę.

Ropienie, wydzielanie ś. ropy, jątrzenie ś.

Ropień, nagromadzenie ś. ropy w tkankach, wrzód.

Ropniak, zebranie ś. ropy w jamie ciała, otok.

Ropnica, zakażenie ropne krwi.

Ropny, Ropowy, odnoszący ś. do ropy.

Ropodajny, Roponośny, wydzielający z siebie ropę.

Ropotok, obfity wypływ ropy.

Ropownica, zapalenie ropne tkanki łącznej podskórnej.

Ropucha, zwierzę kręgowe z gromady ziemnowodnych (fig.), z rzędu bezogonowych czyli żab o skórze brodawkowatej; *żart. pgrdl.*, kobieta otyła, ciężka.

Ropuszka *zdr.* od Ropucha.

Roratka, świeca, dostawiana na ołtarzu podczas rorat.

Roratny, Roratowy, odnoszący ś. do rorat.

Roraty *łć.*, pierwsza Msza św. odprawiana przed wschodem słońca

codzień w adwencie i zaczynająca ś. od słów: „Rorate coeli“ (spuśćcie rosę, niebiosa).

Rosa, opar wodny, w postaci drobnych kropelek w porze letniej wieczorem na roślinach i innych chłodnych przedmiotach; punkt **r-y** = temperatura, przy której skrapla ś. para; nim słońce wzejdzie, **r.** oczy wyje = nieprędko ś. doczekasz pociechy, poprawy losu!; czekać czegoś, jak **r-y** niebieskiej = z upragnieniem.

Rosaty, podobny do rosy.

Roseola *łć.*, wysypka skórna czerwona, pojawiająca ś. w tyfusie, syfilisie i innych chorobach.

Rosiczka, roślina mięsożerna z rodziny rosiczkowatych (fig.).

Rosiczkowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Rosić, wilżyć, moczyć rosą, wystawiać na działanie rosy, blechować na rosie: **r.** len; pokrapiać nakształt rosy; padać (o rosie, o drobnym deszczu); **r. się,** moczyć ś. rosą.

Rosisty, obfitujący w rosę, rośny, kroplisty.

Rosły, wysoki, urodziwy, dorodny, tęgi.

Rosnąć, Rość, większym ś. stawać przez rozwój organiczny, wzrastać, wyrastać, rozrastać ś.; wschodzić, kiełkować, rozwijać ś., wychodzić z ziemi i wzrastać do góry, pokazywać ś. z gruntu (o roślinach); *przen.*, pochodzić, wypływać, wynikać, rodzić ś., tworzyć ś.; zaaklimatyzowawszy ś., przyjąwszy ś., żyć, przebywać gdzieś; odradzać ś. w coraz to nowych pokoleniach; podnosić ś., wydymać ś. skutkiem fermentacji: ciasto **r-ie**; *przen.*, pomnażać ś., powiększać ś. w liczbie, wzmagać ś., potęgować ś., nabierać mocy; dziecko **r-ie** jak na drożdżach = szybko, prawie w oczach; potrawa ta **r-ie** mi w ustach = nie mogę jej przełknąć; serce mi **r-ie** z radości = cieszę ś. bardzo.

Rosocha, Rozsocha, drzewo, rozdzielające ś. widlasto (fig.); odnoga rogu u zwierzęcia; **r-y** pługowe = rękojeść widłowata u pługa; **r-y,** w *myśl.*, rogi jelenia; **r.** u świecznika = ramię.

Rosochacieć, rosochato rosnąć, rozdzielać ś. na dwie odnogi.

Rosochacz, rosochate drzewo; rodzaj rohatyny myśliwskiej; myśliwiec a. żołnierz, zbrojny w taką rosochę, rohatyniec.

Rosochaty, rozdzielający ś. na dwie odnogi, widlasty, gałęzisty.

Rosodajny, Rosonośny, spuszczający rosę na ziemię.

Rosołek, cienki rosół.

Rosołowy, odnoszący ś. do rosołu; zdatny na rosół: mięso **r-e** = sztuka mięsa.

Rosomak, zwierzę ssące drapieżne, z rodziny kun (fig.); w *lm.*, futro z tych zwierząt.

Rososna, roślina z rodziny owełkowatych.

Rososzla, roślina z rodziny paprotników.

Rosół, wywar z mięsa i jarzyn, służący za pokarm płynny; **r.** z wołowiny, cielęciny, kury; **r.** włoski = z dużą przymieszką jarzyn; mięso z **r-u** = sztuka mięsa; rusza ś., jak mucha w **r-ie** = zwija ś., krząta ś. szybko; rozebrać ś., jak do **r-u,** a. do **r-u** = do naga; sos, podlewa, przyprawa; woda osolona, w której przechowują ś. marynaty; *przen.*, dolegliwości, kłopoty, przykrości.

Rospar, roślina z gromady paprotników.

Rospienica, roślina z rodziny traw.

Rospława, rodzina z rodziny rospławowatych, wodniak.

Rospławowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Rospłoch, roślina z gromady paprotników.

Rospoka, gatunek małża.

Rosprza, roślina z rodziny różowatych, śliworzech.

Rostbef, Rostbif *ang.*, krzyżowa pieczeń wołowa z rożna, przyrządzona tak, że zachowuje barwę czerwoną.

Rostbratel *nm.*, kotlet wołowy bity smażony z cebulą.

Rostek, odrostek, latorośl, kiełek.

Rostnik, słód, jeszcze nie kiełkujący w słodowni.

Rostoka, roślina z rodziny bukszpanowych.

Rostoklan, roślina z rodziny ostułkowatych.

Rostra *łć.*, w starożytnym Rzymie: mównica publiczna.

Rostruchan, Roztruchan *nm.*, puhar zwężony pośrodku (fig.).

Rostrucharstwo, zajęcie rostrucharza.

Rostrucharz, Rostucharz *nm, pgrdl.*, ten, co końmi handluje; ten, co kupczy ludźmi.

Rostrzyca, roślina z rodziny palm.

Rosynant *hiszp.*, duży koń chudy (od nazwy konia Don Kiszota).

Roszada *fr.*, w szachach: posunięcie, polegające na przysunięciu wieży do króla i przestawieniu króla za wieżę.

Roszować *fr.*, w szachach: przysunąć wieżę do króla a jego przestawić za nią.

Roszponka, Roszpunka, roślina z rodziny kozioł kowatych, używana na sałatę (fig.).

Rościan, roślina z rodziny ślazowatych.

Rościciel, ten, co coś rości.

Rościć, występować z czemś, zarozumiale; **r.** nadzieję = łudzić ś. nią, żywić ją; **r.** pretensje = występować z niemi, zanosić je.

Rościęża, roślina z rodziny witułkowatych.

Rość — *p.* Rosnąć.

Rośl, rośnięcie, płodność, plon.

Roślidławowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Roślina, istota żyjąca organiczna, mająca korzenie w ziemi, wyrastająca z niej, czerpiąca pokarm z ziemi i powietrza i wydająca owoc, ale pozbawiona dowolnego ruchu i możności wyraźnego okazywania czucia; **r.** pasorzytna = żyjąca na innych roślinach; **r.** jadalna = służąca za pożywienie; **r.** trująca = zawierająca soki a. wydająca owoce trujące.

Roślinarka, owad błonkoskrzydły, składający jajka w tkankach roślinnych.

Roślinarnia, cieplarnia, oranżerja; inspekt.

Roślinka, mała, młoda roślina.

Roślinność, wszystkie rośliny, rosnące w jakiejś miejscowości.

Roślinny, odnoszący ś. do rośliny, właściwy roślinie, wyrobiony z rośliny.

Roślinonośny, wydający, rodzący rośliny.

Roślinopłaz, istota pośrednia między rośliną a płazem.

Roślinoznawstwo, znajomość świata roślinnego, botanika.

Roślinożerca, istota, żywiąca ś. roślinami.

Roślinożerny, Roślinożerczy, żywiący ś. roślinami.

Rośniata, owad półpokrywy czerwcowaty.

Rośny, pełen rosy, rosisty.

Roświta, Rozświta, roślina z rodziny żabieńcowatych, łączeń (fig.).

Rota *nm.*, oddział żołnierzy, ustawionych w szeregi, liczący około 100 ludzi; orszak, zgraja; formuła: **r.** przysięgi.

Rotacja *łć.*, ruch obrotowy, wirowy jakiegoś ciała dokoła swej osi, krążenie koło osi; w gospodarstwie rolnem: cykl kolejnego następstwa siewu płodów na polach ornych, płodozmian.

Rotacyjny, obrotowy, będący zastosowaniem rotacji; **r-a** maszyna drukarska = prasa pośpieszna, która samodzielnie smaruje farbą cylinder z nawiniętym stereotypem, odbija druk na rozwijającym ś. z rulonu papierze, tnie papier na arkusze i składa je, dostarczając kilkadziesiąt tysięcy egzemplarzy na godzinę; przyrząd do wzbudzania elektryczności zapomocą magnetyzmu; **r-a** piła = piła obrotowa w kształcie koła lub tarczy.

Rotacyzm *gr.*, chrapliwe brzmienie głoski *r*; zjawianie ś. głoski *r* na miejsce innych.

Rotang *malajs.*, trzcinopalma, rodzaj palmy o łodydze cienkiej (do 1 stopy średnicy), wysokości (do 4000 stóp), używa ś. do wyrobu powrozów, plecionek, krzeseł, lasek (tak zwanych trzcin hiszpańskich) i t. d., rośnie w Indostanie (fig.).

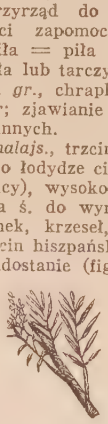

! Rotgus *nm.*, spław cynku i miedzi.

Rotka *nm.*, mała rota, niewielki oddziałek wojska.

Rotman *nm.* — *p.* Retman.

Rotmańczuk, Rotmańczyk, Retmańczyk *nm.*, pomocnik retmana, dobijacz (do lądu).

Rotmistrz *nm.*, dawniej dowódca roty; stopień oficera kawalerji lub służby taborowej, odpowiadający kapitanowi w piechocie, dowódca szwadronu.

Rotmistrzostwo, stopień, urząd rotmistrza; rotmistrz z żoną.

Rotmistrzować, być rotmistrzem, mieć stopień rotmistrza.

Rotor *łć.*, część ruchoma (obracająca ś.) w prądnicach, motorach i kondensatorach obrotowych, warjometrach i t. p.; wirnik.

Rotowy, odnoszący ś. do roty; **r. ogień** = strzały jednocześnie dawane przez całe szeregi wojska, ogień szeregowy, plutonowy.

Rotulacja *łć.*, uporządkowanie i zszywanie akt i dokumentów.

Rotuł *łć.*, zwój, plik akt sądowych, opis treści tych akt.

Rotuła *łć.*, mały poemat elegijny.

Rotunda *łć.*, budynek okrągły, rodzaj dużej altany z kopułą (fig.); rodzaj płaszcza damskiego bez rękawów (fig.).

Rowek, mały rów; bróżda, karb, wyrznięcie w kształcie rowka, żłobek.

Rower *ang.*, machina do jazdy, koło, kołowiec, dwukołowiec, bicykl, w którym oba koła są równej wielkości, welocyped (fig.).

Rowerzysta, jeżdżący na rowerze, uprawiający sport rowerowy.

Rowerzystka *for. ż.* od Rowerzysta.

Rowisty, obfitujący w rowy.

Rowkować, wyrzynać rowki.

Rowkowany, Rowkowaty, mający na sobie rowek a. rowki, pokryty rowkami, żłobkowaty, karbowany; mający kształt rowka.

Rowkowiarka, maszyna do rowkowania.

Rowkownik, młot do rowkowania blachy.

Roz-, Roze-, przedrostek, nadający czasownikom, z któremi ś. łączy, następujące znaczenia: 1) odłączanie cząstek od całości a. od zbiorowiska w różnych kierunkach: rozsypać, rozrzucać, rozchodzić ś., rozstawać ś.; 2) zastosowanie czynności do każdej cząsteczki przedmiotu osobno: rozpatrywać, rozważać, rozpytywać ś., rozsądzać; 3) wyczerpanie całości przez wybranie wszystkich cząstek kolejno: rozgrabić, roznieść, rozprzedać, rozdrapać; 4) uwolnienie przedmiotu a. osoby od czegoś, co ją krępowało, osłaniało: rozpakować, rozuzdać, rozpętać, rozzbroić; 5) kierunek czynności od środka na wszystkie strony: rozwijać, rozpościerać, rozkwitać, rozgłaszać; 6) czynność, posuniętą do nadmiernych granic, przesadę w czynności: rozbawić ś., rozhulać ś., rozbiegać ś., rozpić ś.

Rozalja *fr.*, powtórzenie jakiegoś ustępu muzycznego w tonie wyższym lub niższym.

Rozamorować *iron.*, rozkochać w sobie, pozyskać miłość, oczarować powabami; **r. się,** zakochać ś.

Rozanarchizować, stać ś. do zbytku anarchicznym.

Rozanielić, przejąć anielską błogością, rozpromienić jakby anioła, otoczyć światłością anielską, aureolą.

Rozanilina *łć.*, związek zasadowy, z którego soli otrzymuje ś. farby anilinowe; barwnik anilinowy koloru magenta.

Rozawanturować się, zaawanturować ś. do zbytku, rozigrać ś. nadmiernie, rozochocić ś.

Rozbabrać, Rozpaprać — *p.* Rozbabrywać.

Rozbabrywać *dok.* Rozbabrać; rozgrzebywać, babrząc, rozrzuciwszy wszystko, porzucać, rozmazywać, rozpaskudzać.

Rozbaczać *stpl.*, rozważać, roztrząsać, rozsądzać; **r. się** = zastanawiać ś., orjentować ś.

Rozbadywać *dok.* Rozbadać; badać, badając rozważać, roztrząsać, wypytywać, śledzić.

Rozbajać, Rozbajdurzyć, rozpaplać, rozgadać, rozpleść ś.; rozgadać ś. aż do przesady.

Rozbalować się, oddać ś. namiętnie balom, balowaniu.

Rozbałamucić, zepsuć kogoś pochlebstwami, obietnicami, pobłażaniem; **r. się,** zepsuć ś. przez dawanie ucha pochlebstwom, obietnicom czyimś, przez pobłażanie czyjeś rozpróżniaczyć ś.

Rozbałwaniać *dok.* Rozbałwanić; wzdymać bałwany na czemś; **r. się,** wzdymać ś. bałwanami, rozbujać ś.; wyjść na bałwana.

Rozbandażować, rozwinąć z czegoś bandaż, uwolnić od bandaża.

Rozbankietować, wyprawiać ciągle bankiety, chodzić po bankietach, rozhulać ś.

Rozbaraszkować się, rozbawić ś., rozigrać ś., rozfiglować ś.

Rozbawiać *dok.* Rozbawić; bawiąc rozweselać, rozochocać, rozmiętniać do zabaw; **r. się,** rozweselać ś., zabawiać ś., rozochocać ś., oddawać ś. zapamiętale zabawom.

Rozbazgrać, bazgrząc rozmazać, rozsmarować, rozlać; *przen.*, malując, opisując coś, rozszerzyć ś. nadto; **r. się,** *przen.*, rozpisać ś., zacząć pisać dużo i rozwlekle.

Rozbebeszać *gwar.*, rozrzucać.

Rozbechtać, rozjątrzyć, podburzyć.

Rozbeczyć się, rozpłakać ś.

Rozbełgotać, rozpaplać, rozgadać.

Rozbełtywać *dok.* Rozbełtać; mieszać dwa płyny z sobą, wstrząsając je, kłócić płyn jakiś, dołączywszy doń czegoś, mieszać coś w płynie przez bełtanie.

Rozbestwiać *dok.* Rozbestwić; wzbudzać w kimś gniew, wściekłość; rozjątrzać, rozjurzać, czynić podobnym do zwierzęcia przez opanowanie namiętnością, robić zuchwałym, wyuzdanym; **r. się,** wpadać w gniew, we wściekłość, stawać ś. podobnym do zwierzęcia przez poddanie ś. namiętnościom;

nabierać złych obyczajów; demoralizować ś.

Rozbębniać *dok.* Rozbębnić; rozgłaszać, rozgadywać; **r. się,** roznosić ś., być rozgłaszanym.

Rozbiał, roślina z rodziny okrętnicowatych, żelazne drzewo.

Rozbicie, czynność rozbijania; rozbicie ś., zniszczenie, uszkodzenie wskutek wypadku, katastrofy: **r.** okrętu, pociągu; *przen.*, klęska, katastrofa, strata majątku, bankructwo; **r. się,** uderzenie ś. bolesne, potłuczenie ś., roztrzaskanie.

Rozbić — *p.* Rozbijać.

Rozbiec — *p.* Rozbiegać ś. Rozbiegiwać ś.

Rozbieg, rozbieżenie ś., pierzchnięcie w różne strony, rozsypka, popłoch; wycieczka, ekskursja w różnych kierunkach; rozpęd, rozmach.

Rozbiegać się, Rozbiegiwać się *dok.* Rozbiec ś.; rozchodzić ś. szybko, rozpraszać ś., rozsypywać ś. w różne strony, uciekać, biec w różnych kierunkach; rozpędzać ś., brać rozpęd dla przekroczenia czegoś; *dok.*, o koniach: rozbrykać ś., ponieść; *przen.*, rozswawolić ś., rozuzdać ś., dać ś. unieść złym namiętnościom.

Rozbiegany, ten, który rozbiegał ś., rozbrykał ś., poniósł: konie rozbiegane.

Rozbiegnąć się — *p.* Rozbiec ś.

Rozbierać *dok.* Rozebrać; rozkładać coś na cząstki składowe, rozczłonkowywać, ćwiartować, czynić analizę, rozkładać na pierwiastki: **r.** maszynę na części składowe; **r.** dom, budynek = burzyć; *druk.*, **r.** złożone szpalty, kolumny = rozsypywać czcionki po przegródkach kaszty; **r.** pieczeń, indyka, zająca, sarnę, rybę = dzielić na części, pokrajać, ćwiartować; rozkładać związek chemiczny na pierwiastki, z których powstał; **r.** trupa = czynić sekcję; **r.** zdanie gramatyczne = wskazać jego części główne i podrzędne; biorąc po cząstce, wszystko zabierać, nic nie zostawiać, zabierać wszystko, co było, rozchwytywać, rozdzierać, rozkradać, rozkupywać; zdejmować z kogoś ubranie, rozdziewać; *przen.*, brać pod rozwagę, pod namysł, rozważać, badać krytycznie; wódka go **r-a** = rozmarza; katar mię **r-a** = chodzi po kościach, ubezwładnia; ból, słabość **r-a** = dokucza; **r.** pulę nierozegraną (w preferansie) = rozliczać przed ukończeniem gry; **r.** włosy = czesać je z przedziałem; **r. się,** zdejmować z siebie ubranie, rozdziewać ś.

Rozbieralnia, miejsce do rozbierania ś., szatnia, garderoba.

Rozbieralny — *p.* Rozbierany.

Rozbierany, dający ś. rozbierać na części: stół **r**, szafa **r-a,** łóżko **r-e.**

Rozbieżny, dążący we wręcz przeciwnym kierunku, zupełnie inny, biegunowo różny od czegoś drugiego.

Rozbijacz, przyrząd do rozkruszania gliny, rudy, kamieni, kości i t. p.

Rozbijać *dok.* Rozbić; rozdzielać na kawałki uderzeniem, roztrzaskiwać, tłuc na części; **rozwalać,** niszczyć; pobijać na głowę, rozgramiać, rozpraszać, rozpędzać; dzielić na części, rozdzielać; uderzając mieszać; *przen.*, udaremniać, niweczyć, paraliżować; tłuc, uszkadzać przez uderzenie; być rozbójnikiem, grabić, rabować, rozbojem ś. trudnić; rozciągnąwszy przywieszać, przybijać, rozkrzyżowywać, rozpościerać wieszając; rozstawiać, ustawiać: **r.** namioty, **r.** obóz; rozszerzać, rozpychać to, co było ciasne, cienkie, wąskie: **r.** buty na kopycie, **r.** suknię przy prasowaniu; **r.** bank, pulę = wszystko wygrać, co było; **r. się,** roztrzaskiwać ś., rozpadać ś. na części pod uderzeniem, rozlatywać ś. na kawałki; ucierpieć od katastrofy (o okręcie, o pociągu); rozpierzchać ś., rozbiegać ś. w różne strony: towarzystwo ś. **r-iło** = rodzieliło na grupy; głosy ś. **r-iły** = rozstrzeliły (przy głosowaniu); do skutku nie dochodzić, spełznąć na niczem; uderzać ś., urażać ś. boleśnie, tłuc ś.; **r. się o coś,** dobijać ś., domagać ś. czegoś gwałtownie; *przen.*, szyku zadawać, paradować, zwracać na siebie uwagę wyzywającem zachowaniem ś., rozrzutnością i t. p.; szastać ś., awanturować ś.

Rozbijaka, awanturnik, zabijaka.

Rozbiorca, ten, co rozbiera, analityk.

Rozbiorczy, odnoszący ś. do rozbioru, mający udział w rozbieraniu, analityczny.

Rozbiorowy, dotyczący rozbioru, analityczny; dotyczący rozbiorów (np. Polski), podziałowy.

Rozbiór, rozbieranie, dzielenie na części, podział; **r-y** Polski = zabory jej krajów; **r.** chemiczny = dochodzenie pierwiastków składowych, rozkładanie na czynniki, analiza; *gram.*, ćwiczenia gramatyczne, polegające na oznaczaniu w pewnym urywku części mowy i form ich (**r.** gramatyczny a. etymologiczny), oraz części zdań (**r.** składniowy a. logiczny); rozdział, przedział włosów na głowie.

Rozbiórka, rozbieranie, rozebranie: **r.** domu; **r.** czcionek = rozrzucenie czcionek ze szpalt, z kolumn po przedziałach kaszty.

Rozbirbantować się, rozhulać ś.

Rozbisurmanić, pozwolić komuś na zbytnią swawolę, rozpuścić go, rozuzdać; **r. się,** rozpuścić ś., rozswawolić ś., oddać ś. życiu rozwiązłemu.

Rozbitek, człowiek pozostały z rozbitego okrętu; człowiek, który przeszedł życiowe katastrofy, który doznał rozbicia wszystkiego w życiu, który przeszedł wiele nieszczęść i został sam.

Rozbitka *druk.*, przedziałka metalowa wstawiana między wiersze, interlinja.

Rozbity, połamany na cząstki, podruzgotany, uszkodzony; czujący ból we wszystkich członkach; który przeszedł nieszczęśliwe katastrofy, zawody i straty moralne.

Rozbluzgać, rozpryskać, rozchlapać.

Rozbłękitniać, Rozbłękicać *dok.* Rozbłękitnić, Rozbłękicić; nadawać kolor błękitny; **r. się,** nabierać koloru błękitnego, błękitnym ś. stawać; rozświetlać, rozlśniewać, rozanielać.

Rozbłękitnieć, stać ś. błękitnym, nabrać barwy błękitnej.

Rozbłysk, blask, rozchodzący ś. we wszystkich kierunkach.

Rozbłyskać, Rozbłyskiwać *dok.* Rozbłysnąć; wydać blask, począć błyszczeć; **r. się,** wydawać z siebie blask, rozpryskiwać ś. blaskiem.

Rozbłyskawicony, rozjaśniony błyskawicami.

Rozbłysły, Rozbłyśniony, ten, który rozbłysnął, rozświecony, rozpromieniony.

Rozbłysnąć — *p.* Rozbłyskać, Rozbłyskiwać.

Rozbojny, dotyczący rozboju, rozbójniczy.

Rozboleć *nied.* Rozbolewać; zacząć dotkliwie boleć; **r. się,** doznać wielkiego bólu, zmartwić ś. bardzo.

Rozbość, rozbić rogami; wogóle: rozrzucić, spustoszyć, zniszczyć; rozbałamucić, rozdąć; czynić zuchwałym, rozzuchwalać.

Rozbój, rozbicie, rozbijanie, grabież, rabunek, łupiestwo, napad zbójecki: **r.** morski = piraterja, korsarstwo; to **r.** na równej drodze = jawny, bezczelny wyzysk.

Rozbójka, owad dwuskrzydły, krótkorogi, łowikowaty.

Rozbójnicki — *p.* Rozbójniczy.

Rozbójnictwo, rzemiosło rozbójnika, zbójectwo, bandytyzm.

Rozbójniczka *for. ż.* od Rozbójnik.

Rozbójniczy, odnoszący ś. do rozbójnika, zbójecki, korsarski.

Rozbójnik, człowiek trudniący ś. rozbojem, zbójca, zbir, bandyta, opryszek; **r.** morski = korsarz, pirat.

Rozbrajacz, ten, co rozbraja; przyrząd do wyładowywania butelki lejdejskiej (fig.).

Rozbrajać *dok.* Rozbroić; odbierać broń, czynić bezbronnym; **r.** wojsko = rozpuszczać; łagodzić czyjś gniew, nienawiść dobrocią, pokorą, łagodnością i t. p.; **r. się,** zdejmować **z** siebie zbroję; składać

broń; łagodzić ś., uśmierzać ś. w gniewie, zawziętości i t. p.

Rozbraniać *dok.* Rozbronić; rozdzielać walczących, rozłączać bijących ś.

Rozbrat, rozbratanie ś., rozstanie ś. z kimś a. czemś, rozłąka, pożegnanie, zerwanie z kimś, z czemś: wziąć **r.,** uczynić **r.** z czemś = pożegnać ś. z czemś, porzucić coś.

Rozbratać, rozbrat czynić między kimś a kimś, poróżnić, rozłączyć kogoś; **r. się** z kimś, z czemś = rozbrat uczynić, zerwać, rozstać ś. z kimś, z czemś, porzucić kogoś, coś.

Rozbratel *nm.* — *p.* Rostbratel.

Rozbroić — *p.* Rozbrajać.

Rozbrojenie, odebranie, odłożenie broni, uczynienie bezbronnym; zaniechanie używania broni.

Rozbrojeniowy *przym.* od Rozbrojenie; tyczący się rozbrojenia.

Rozbronić — *p.* Rozbraniać.

Rozbrykać się, rozbiegać ś., ponieść (o koniach); rozswawolić ś., rozhulać ś., rozpuścić ś., rozdokazywać ś. (o ludziach).

Rozbrykany, który ś. rozbrykał, poniósł gwałtownie.

Rozbryzgnąć — *p.* Rozbryzgiwać.

Rozbryzgiwacz, pulweryzator, rozpylacz, refreszyser.

Rozbryzgiwać, Rozbryzgać *dok.* Rozbryznąć; bryzgając rozchlapywać, rozpylać płyn kropelkami, rozpryskiwać; **r. się,** rozlatywać ś. drobnemi kropelkami, rozpryskiwać ś., rozpylać ś. (o płynie); *przen.,* rozpraszać ś., rozchodzić ś.; rozpraszając ś. niknąć.

Rozbryzgliwy, dający ś. bez trudu rozbryznąć.

Rozbryznąć, Rozbryzgnąć — *p.* Rozbryzgiwać.

Rozbrzask, brzask rozchodzący ś., rozświt.

Rozbrząkać się, zacząć brząkać bez upamiętania.

Rozbrzęczeć się, brzęczeć bez ustanku.

Rozbrzęknąć, brzęknąwszy, rozgłosić, brzęczeniem rozejść ś., rozpowszechnić ś.

Rozbrzmiały, który rozbrzmiał, rozgłośny.

Rozbrzmiewać *dok.* Rozbrzmieć; brzmieć głośno na wszystkie strony, brzmiąc, rozlegać ś. daleko, być głośnym, nabrzmiawszy rozszerzać ś.; rozdymać ś.

Rozbuchać się, roztyć ś. nadmiernie, najeść ś. do przesytu; rozzuchwalić ś., rozpuścić ś.

Rozbuczeć się, rozpłakać ś.

Rozbudowa *rzecz.* od Rozbudować.

Rozbudowywać *dok.* Rozbudować; budując powiększać, rozszerzać; stawiać dużo budowli; **r. się,** rozszerzać ś. przez budowanie, nadmiernie, bez potrzeby budować, namiętnie budować.

Rozbudzać *dok.* Rozbudzić; budzić ze snu, z drętwoty, z apatji, *przen.,* podniecać, rozpalać, poruszać, jątrzyć; **r. się,** budzić ś. ze snu, z odrętwienia, z bezczynności.

Rozbujać (się), wprawić (ś.) w ruch wahadłowy, rozkołysać (ś.), rozhuśtać (ś.), rozpuścić (ś.), rozpasać (ś.), wyuzdać (ś.), rozzuchwalić (ś.); **r.** morze = wzburzyć, rozbałwanić, fale na niem podnieść.

Rozbujały, Rozbujany, wzburzony, wzdęty, rozbałwaniony; *przen.,* którego trudno pohamować, swawolny, rozhukany, rozszalały, rozpasany, zuchwały, wyuzdany.

Rozburzyć, rozwalić, zwalić, zrujnować, rozrzucić, zniszczyć, rozhukać, rozkiełznać, rozpuścić, rozpasać; wzburzyć, podniecić, rozjątrzyć; **r. się,** rozpasać ś., rozpuścić ś., rozhukać ś., rozbestwić ś.

Rozbydlęcać *dok.* Rozbydlęcić; czynić bydlęciem pod względem moralnym, rozbestwić, budzić w kimś zwierzęce instynkty.

Rozcharakteryzować (się), o aktorze: zdjąć z kogoś (z siebie) przybraną dla sztuki charakteryzację.

Rozchciwiać *dok.* Rozchciwić; czynić niezmiernie chciwym; **r. się,** stawać ś. niezmiernie chciwym, rozłakomiać ś.

Rozchełstać (się), rozpiąć (ś.), rozmamrać (ś.), roztargać (ś.).

Rozchełznać *dok.* Rozchełznąć; — *p.* Rozkiełznać.

Rozchichotać się, zacząć chichotać bez miary.

Rozchimerować się, rozgrymasić ś., rozkaprysić ś.

Rozchlapać — *p.* Rozchlapywać; **r. się,** = rozpadać ś. (o deszczu).

Rozchlapywać *dok.* Rozchlapać; rozpryskiwać, roztryskiwać; **r. się,** roztryskiwać ś., rozpryskiwać ś.

Rozchlastać, rozwalić, uderzając czemś ostrem, rozpłatać, rozciąć na części; **r. się,** rozmamrać ś., rozchełstać ś.

Rozchlebotać się, rozluźnić ś., rozklekotać ś., obruszyć ś.

Rozchlipać się, rozpłakać ś. na dobre.

Rozchlustać, chlustając porozlewać, porozpryskiwać; chlustając, chlapiąc, wyczerpać wszystko.

Rozchłapać, Rozchłeptać, chlapiąc, pijąc głośno, wszystko wyczerpać.

Rozchłeptać — *p.* Rozchłapać.

Rozchmielić, zniewolić kogoś do nadużycia trunku, spoić; **r. się,** nadużyć trunku, spić ś.

Rozchmurzać *dok.* Rozchmurzyć; chmury z czegoś rozpędzać, rozjaśniać, rozświetlać coś, rozpogadzać; *przen.,* rozsępiać, rozweselać zasmuconego, łagodzić zagniewanego; **r. się,** uwalniać ś. od chmur, rozjaśniać ś., rozpogadzać ś.; *przen.,* przestawać ś. smucić a. gniewać, rozweselać ś., dawać ś. udobruchać.

Rozchodnik, roślina z rodziny gruboszowatych (fig.).

Rozchodny, rozchodzący ś., krzyżujący ś.

Rozchodować, czynić wydatki.

Rozchodowy, odnoszący ś. do rozchodu: kasa, suma **r-a** = na codzienne wydatki przeznaczona; księga **r-a** = do zapisywania wydatków; ustawy **r-e** = zmierzające ku ograniczeniu zbytku.

Rozchodzić, rozszerzyć przez chodzenie, rozluźnić, rozdeptać; dzięki chodzeniu doprowadzić do normalnego stanu; rozproszyć przez chodzenie; **r. się,** *dok.* Rozejść ś.; iść, odchodzić w różne strony, rozpraszać ś., rozbiegać ś.; rozdzielać ś., krzyżować ś. (o drogach, o ulicach); być wydawanym, iść na ekspensy, być trwonionym (o pieniądzach); rozstawać ś., rozłączać ś., żegnać ś. z kimś; rozprzestrzeniać ś., rozszerzać ś. promieniami, kręgami (o świetle, o głosie i t. p.); niknąć (o urodzie, o chorobie); *przen.,* pełznąć na niczem, nie przynosić spodziewanych korzyści, rozchwiewać ś., rozpadać ś.; rozszerzać ś. przez chodzenie, rozdeptać ś. (o obuwiu); przychodzić do siebie dzięki chodzeniu; rozochocać ś. do chodzenia, wpadać w zapał chodzenia, zapominając o znużeniu; *przen.,* wogóle: nabierać chęci do czegoś, wpadać w zapał; rozbrykać ś., zbytnio ś. rozbawić.

Rozchodzisty, rozłożysty, rozpościerający ś.

Rozchorować się, wpaść w chorobę.

Rozchorzeć, rozchorować ś.

Rozchód, sprzedaż, odbyt, spożycie, spotrzebowanie; **r.** pieniędzy = wydatek; **r.** w księgach rachunkowych: rubryka wydatków.

Rozchrupać, rozgryźć.

Rozchrustać — *p.* Rozchrupać.

Rozchwalać *dok.* Rozchwalić; chwalić powszechnie, rozsławiać przed wszystkimi.

Rozchwiać — *p.* Rozchwiewać.

Rozchwiej, Rozchwieja, przestrzeń rozchwiana, wzburzona, sfalowana powierzchnia wodna.

Rozchwierutać, rozkołysać.

Rozchwiewać *dok.* Rozchwiać; wyprowadzać coś z równowagi, nadawać czemuś ruch wahadłowy; *przen.,* sprawiać, żeby nie przyszło do skutku, udaremniać, psuć, niszczyć, zrywać; **r. się,** nabierać ruchu wahadłowego, zaczynać ś. kołysać; *przen.,* pełznąć na niczem, nie dochodzić do skutku, rozpraszać ś., zrywać ś.

Rozchwycić — *p.* Rozchwytywać.

Rozchwyt, rozchwytanie, rozchwytywanie.

Rozchwytacz, rabuś, łupieżca, zbój.

Rozchwytać — *p.* Rozchwytywać.

Rozchwytny, dający ś. rozchwytać, rozkraść.

Rozchwytywać *dok.* Rozchwytać, Rozchwycić; chwytając, roznosić w różne strony, porywać, rozlapywać, rozkradać; kupować coś chętnie, rozkupywać.

Rozchybotać — *p.* Rozbujać.

Rozchylać *dok.* Rozchylić; odchylać na obie strony, otwierać coś; **r. się,** rozginać ś., rozmykać ś.; rozkwitać, wywijać ś. z pączka.

Rozciachać, rozrąbać, rozplatać, rozćwiartować.

Rozciapać, rozrąbać, rozciąć, rozedrzeć.

Rozciąć — *p.* Rozcinać.

Rozciągać *dok.* Rozciągnąć; wyciągając rozkładać, rozpościerać, rozprostowywać; rozszerzać przez ciągnięcie w różne strony, szerszym, większym czynić; wydłużać przez wyciąganie; rozstawiać, rozpuszczać; rozdziawiać, rozwierać, rozczapierzać; **r.** na kogoś, na coś swoją moc = brać kogoś, coś pod swoje panowanie; **r.** opiekę nad kimś = opiekować ś.; **r.** granice = powiększać; **r.** na kogoś, na coś prawo = stosować je do kogoś, do czegoś; **r. się,** być rozciąganym; rozkładać, rozwalać ś., przeciągać ś.; przez ciągnienie w różne strony rozszerzać ś., nabierać większych rozmiarów, rozluźniać ś., wydłużać ś. przez wyciąganie; dawać ś. rozciągać, być elastycznym; sięgać do jakiegoś miejsca, dochodzić dokądś; rozprzestrzeniać ś., rozchodzić ś., rozlegać ś.

Rozciągliwość, zdolność rozszerzania ś., elastyczność.

Rozciągliwy, dający ś. rozciągać, elastyczny.

Rozciągłość, rozległość, rozmiar, duży obszar, przestrzeń znaczna; rozwlekłość w mowie.

Rozciągły, ten, którego rozciągnięto; który ś. rozciągnął; rozwlekły; zajmujący znaczną przestrzeń, obszerny, rozległy.

Rozciągnąć — *p.* Rozciągać; **r. się,** przewrócić ś., jak długi.

Rozciec się — *p.* Rozciekać ś.

Rozciecz, Rozciek, to, co rozcieka; ciało płynne, powstałe ze stopienia ś. stałego; tajanie śniegu i lodu, rozlew, roztop, odwilż, słota.

Rozcieczny, powstały ze stopienia stałego, płynny, ciekły.

Rozciek — *p.* Rozciecz; płyn, ciecz.

Rozciekać się *dok.* Rozciec ś.; roztopić ś., roztajać, rozpuścić ś., rozpływać ś.

Rozciekawiać *dok.* Rozciekawić; wzbudzać w kimś wielką ciekawość, niezmiernie zaciekawiać.

Rozciekły — *p.* Rozcieczny.

Rozcieniać *dok.* Rozcienić; czynić bardzo cienkim; rozcieńczać, rozrzedzać, rozprowadzać; rozświetlać, rozjaśniać, rozwidniać.

Rozcieńczać *dok.* Rozcieńczyć; o płynie: czynić rzadszym przez dodanie czegoś rzadszego, rozprowadzać, rozrzedzać, rozbierać wodą.

Rozcieplać (się), *dok.* Rozcieplić (ś.); rozgrzewać (ś.), przejmować (ś.) ciepłem, ocieplać (ś.); **r. się,** rozgrzewać ś.

Rozcieracz, ten, który coś rozciera; narzędzie do rozcierania czegoś, np. farb, lekarstw; kurant.

Rozcierać *dok.* Rozetrzeć; rozgniatać, rozciskać, rozdrabniać tarciem, miażdżyć; trzeć dla wyprowadzenia z odrętwienia, dla zmniejszenia bólu, pocierać; **r.** stłuczone miejsce.

Rozcieranie, pocieranie, rozciskanie, rozgniatanie, nacieranie, masaż, frykcja.

Rozcięcie, czynność rozcinania, przecięcie, rozerznięcie, uszkodzenie ciała przez uderzenie czemś ostrem, rana cięta, cięcie; cięcie chirurgiczne, dysekcja.

Rozcięg, roślina z rodziny lipowatych.

Rozcięgno, błona ścięgnowa czyli ścięgaczowa; — *p.* Pęga.

Rozciętodziobe, rodzaj ptaków śpiewających, odznaczających ś. dziobem krótkim, szeroko rozciętym.

Rozcinać *dok.* Rozciąć; tnąc, rozdzielać, dzielić na części ostrem narzędziem, przecinać, ćwiartować, płatać; **r.** trudności, wątpliwości = rozwiązywać, decydować.

Rozcinek, kowadło do rozcinania; odcinek.

Rozciosać, rozłupać, rozrąbać, rozszczepać.

Rozciskać, Rozcisnąć, rozrzucić, porozrzucać, porozmiotać; zburzyć, zniszczyć; rozszastać, roztrwonić.

Rozcwałować się, puścić ś. w cwał, cwałując rozpędzić ś.

Rozczapierzać *dok.* Rozczapierzyć; ręce, nogi roztwierać, rozstawiać, rozstoperczać, rozszerzać, rozkrzyżowywać, rozkraczać.

Rozczarować — *p.* Rozczarowywać.

Rozczarowanie, a. **r. się,** stan człowieka, który ś. rozczarował do czegoś, zwątpienie, zniechęcenie, utrata złudzeń, ostygnięcie w zapale.

Rozczarowywać *dok.* Rozczarować; zdejmować z kogoś czar, urok, odczarowywać; *przen.*, pozbawiać zapału, ochładzać kogoś do kogoś, do czegoś, zniechęcać, zrażać, nie pozwalać ś. łudzić; **r. się,** uwalniać ś. od uroku; tracić zapał do kogoś, do czegoś, ostygać; tracić złudzenia co do czegoś, zrażać ś., zniechęcać ś do czegoś.

Rozczą̨stkować, porozdzielać na cząstki.

Rozczepek, roślina z gromady grzybów.

Rozczepiać *dok.* Rozczepić; wieszając rozpościerać, rozwieszać, rozpinać, rozpościerać, odczepiwszy rozdzielać; **r. się,** odczepiwszy ś., rozłączać ś., rozdzielać ś.

Rozczepka, kijek, drążek na końcu rozszczepany do zdejmowania owoców z drzew (fig.); rodzaj procy do rzucania kamykiem.

Rozczerwieniać *dok.* Rozczerwienić; nadawać barwę czerwoną; **r. się,** nabierać barwy czerwonej, czerwienić ś.; nabierać rumieńców, oblewać ś. rumieńcem.

Rozczesywać *dok.* Rozczesać; czesząc rozpuszczać włosy, rozprostowywać je, doprowadzać je do porządku, rozbierać, rozdzielać włosy.

Rozczęstowywać *dok.* Rozczęstować; częstując czemś, wyczerpywać wszystko, rozdawać, rozszafowywać.

Rozczłonkowywać *dok.* Rozczłonkować; dzielić, rozbierać na części, rozkładać na czynniki składowe, analizować; **r.** trupa = robić sekcję; **r. się,** rozpadać ś. na członki, rozkładać ś. na czynniki składowe.

Rozczmuchać się, oprzytomnieć po śnie.

Rozczochra, szkarłupień z gromady rozgwiazd.

Rozczochrać (się), roztargać (ś.), rozkudłać (ś.).

Rozczochraniec, mający włosy rozczochrane, roztargane.

Rozczulać (się), *dok.* Rozczulić (ś.); rozrzewniać (ś.), wzruszać (ś.) do łez, roztkliwiać (ś.); mnie to nie **r-a** = nic mnie to nie obchodzi, jest mi obojętne; nie **r-am się** tem = nie dbam o to, wszystko mi to jedno.

Rozczulenie, a. **r. się,** stan osoby rozczulonej, wzruszenie, przejęcie ś., rozrzewnienie; czułość, tkliwość.

Rozczyn, pewna ilość mąki, zarobiona z wodą i zakwaszona, służąca do obudzenia fermentacji w cieście, przeznaczonem na chleb; mąka zamieszana z drożdżami i z mlekiem.

Rozczyniać *dok.* Rozczynić; zaczyniać, robić rozczyn, rozrabiać, zarabiać; rozpuszczać, rozcieńczać, rozbierać, rozprowadzać, rozcieniać.

Rozczynnik, Rozpuszczalnik, płyn, w którym rozpuszczono ciało stałe.

Rozczytywać się *dok.* Rozczytać ś. w czemś = odczytywać coś pilnie i uważnie, czytając rozpatrywać ś. w czemś; czytając zgłębiać coś dla zupełnego przyswojenia sobie, dokładnego zrozumienia, wczytywać ś.; czytać coś z zapałem, zaczytywać ś.

Rozćwiartować — *p.* Rozćwiertować.

Rozćwiekła, roślina z rodziny palm, palma kolczata.

Rozćwiergotać się, Rozćwierkać się, zacząć ćwiergotać z zapałem.

Rozćwiertowywać, Rozćwiartowywać *dok.* Rozćwiertować, Rozćwiartować; dzielić na cztery części; rozrąbywać, rozcinać, rozrywać, płatać.

Rozdać — *p.* Rozdawać.

Rozdajbieda, człowiek, który niewiele co ma, a pomimo to rozdaje.

Rozdalać *dok.* Rozdalić; rozprzestrzeniać wdal, rozciągać; rozdzielać.

Rozdana (-ej), **Rozdanie,** rozdanie kart; gra po każdorazowem rozdaniu kart.

Rozdarcie, czynność rozdzierania, przedarcie, rozszczepanie.

Rozdarliwy, ulgający łatwo rozdarciu, kruchy, nietrwały, wiotki, słaby.

Rozdarowywać *dok.* Rozdarować; darowując, wyczerpywać wszystko, co ś. posiada.

Rozdawać *dok.* Rozdać; dawać wszystko, co ś. posiada, dawać na wszystkie strony, dawać jednemu po drugim, darowywać; wyczerpywać przez dawanie, rozdarowywać, rozszafowywać; **r.** karty = dawać je kolejno grającym.

Rozdawca, Rozdawacz, ten, co rozdaje, szafarz; płatnik.

Rozdawczyni *for. ż.* od Rozdawca.

Rozdawnictwo, rozdawanie, rozdział, obdarzanie, obdzielanie; instytucja dobroczynna, udzielająca pomocy biednym przez rozdawanie zasiłków w naturze: **r.** odzieży, chleba i t. p.

Rozdawniczy, odnoszący ś. do rozdawnictwa, rozdzielczy: komitet **r.** = rozdzielający ubogim żywność. odzież, węgiel i t. p.

Rozdąć — *p.* Rozdymać.

Rozdąsać (się), rozgniewać (ś.) na dobre.

Rozdelikacać (się) *nied.* Rozdelikacić (ś.); czynić zbyt delikatnym, wrażliwym, rozpieszczać.

Rozdenerwować, rozdrażnić.

Rozdepeszować, rozesłać, rozpowszechnić jakąś wiadomość zapomocą depesz.

Rozdepka, mięczak brzuchopełzy skrętowy, pływak, spławik.

Rozdeptywać *dok.* Rozdeptać; nogą a. nogami rozgniatać, tratować; depcąc roznosić; rozszerzać przez chodzenie, rozpychać, rozchlapywać.

Rozdestnica, roślina z rodziny rdestowatych, gronodrzew.

Rozdeszczyć się, o deszczu: rozpadać ś.

Rozdęcie, czynność rozdymania; wzdęcie, rozszerzenie: **r.** płuc, żołądka, naczyń krwionośnych.

Rozdętek, brzuchopełz płucodyszny.

Rozdłubywać *dok.* Rozdłubać; dłubiąc rozdzielać, rozdrapywać.

Rozdmuch, podmuch rozpraszający.

Rozdmuchiwać *dok.* Rozdmuchać, Rozdmuchnąć; dmuchając rozniecać, dmuchając rozpraszać; podniecać, podburzać, podjudzać; nadawać zbyt wielką wagę czemuś.

Rozdnieć — *p.* Rozednieć.

Rozdokazywać się, zacząć na dobre dokazywać, rozbrykać się, rozfiglować ś.

Rozdół, wąska i głęboka dolina, jar, parów, wąwóz.

Rozdrabiacz, ten, co rozdrabia; rodzaj młynka ręcznego: **r.** do makuchów, do kartofli i t. p. (fig.).

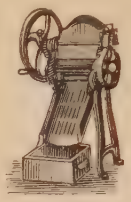

Rozdrabiać, Rozdrabniać *dok.* Rozdrobić, Rozdrobnić; tłocząc, uderzając, rozdzielać na drobne kawałki, kruszyć, drobić; *przen.*, rozpraszać, rozdzielać; **r. się,** rozpadać ś., dzielić ś. na drobne kawałki; *przen.*, rozpraszać ś., rozdzielać ś.

Rozdrapywać *dok.* Rozdrapać; drapiąc paznokciami, rozraniać; rozszarpywać, ćwiartować, rwać w kawały, rozrywać; rozchwytywać, rozkradać; rozkupywać chciwie.

Rozdrażniać *dok.* Rozdrażnić; rozjątrzać, podrażniać, poduszczać do gniewu, irytować, roznamiętniać, denerwować, podżegać, podjudzać, podniecać, pobudzać; **r. się,** irytować ś., gniewać ś., wpadać w gniew.

Rozdrażnienie, podrażnienie, zirytowanie, podniecenie, stan osoby rozdrażnionej; zniecierpliwienie, irytacja; niepokój nerwowy, denerwowanie ś.

Rozdrażniony, podniecony, zirytowany, rozgniewany, zaniepokojony.

Rozdręb, roślina australijska z rodziny mirtowatych, gałkodrzew, eukaliptus (fig.).

Rozdrgać — *p.* Rozedrgać.

Rozdrobić, Rozdrobnić — *p.* Rozdrabiać.

Rozdrobniały, rozdrobniony, podzielony na drobne cząstki.

Rozdroże, miejsce krzyżowania ś. dróg, ulic, rozstaj, droga rozstajna; błędna droga, manowce; *przen.*, wątpliwość, wahanie ś., niepewność: stać na **r-u** = nie wiedzieć, jak postąpić, w którą stronę iść.

Rozdrożny, rozstajny; błędny. mylny.

Rozdrób, rozsypka, rozproszenie, rozpierzchnięcie ś.

Rozdrukować, rozpowszechnić zapomocą druku.

Rozdruzgotać, potłuc, rozbić na drobne kawałki.

Rozdubek *zool.* — *p.* Siniak.

Rozduma, roślina z rodziny grzybieniowatych.

Rozdumać się, oddać ś. dumaniu, rozmyślić ś.

Rozdurzyć (się), rozmiłować (ś.), rozkochać (ś.) na zabój.

! Rozdusić *gwar.*, rozgnieść, rozcisnąć.

Rozdwajać *dok.* Rozdwoić; dzielić na dwoje, na połowy; rozszczepiać, rozwidlać, rozgałęziać; *przen.*, różnić, rozróżniać, oddzielać jedno od drugiego; **r. się,** dzielić ś. na połowy; rozwidlać ś., rozgałęziać ś.

Rozdwoić — *p.* Rozdwajać.

Rozdwojenie, czynność rozdwajania; podział na dwie części, rozdzielenie; zwada, kłótnia; **r. a. r. się,** rozdział, rozdzielenie ś.; **r.** drzewa = widły, rosocha; *przen.*, **r.** umysłów = niezgoda, rozterka.

Rozdygotać się, zacząć silnie drżeć, na dobre dygotać; rozgniewać ś.

Rozdymać *dok.* Rozdąć; dmąc rozszerzać, napełniać powietrzem, nadymać; dmąc rozniecać, rozpalać, rozdmuchiwać; dmąc rozpraszać, rozrzucać; **r.** instrument muzyczny = rozstrajać, psuć; rozpierać, rozsadzać, przepełniać: duma go **r-a;** nadawać czemuś zbyt wielką wagę.

Rozdyskutować się, dyskutować wiele, z zapałem.

Rozdysponować coś a. czemś = rozporządzić, rozrządzić.

Rozdysputować się, zacząć prowadzić z zapałem dysputę.

Rozdział, podział, podzielenie, rozdzielenie; rozdawanie, rozdawnictwo; różnica, rozróżnianie, rozgraniczanie; analiza, rozbiór; odłączenie ś., odszczepieństwo, odstrychnięcie ś. od czegoś, zaparcie ś. kogoś, czegoś; rozdwojenie, niezgoda, rozterka, rozbrat, niesnaska; przedział we włosach; dział, część czegoś, kawał czegoś: **r.** w książce.

Rozdziawiać *dok.* Rozdziawić; roztwierać szeroko: **r.** gębę, pysk, paszczę, **r.** oczy; nie śmieć gęby **r.** = nie śmieć odezwać ś., pary z ust puścić; **r.** na coś gębę, pysk = dziwić ś. czemuś, robić głupią minę na coś; **r. się,** roztwierać ś. szeroko; **r. się** na coś; *przen.*, pożądać cudzego z chciwością.

Rozdzielacz *aut.*, część elektromagneta samochodowego, która służy do skierowania prądu wtórnego we właściwym kierunku, to znaczy do świecy tego cylindra, w którym ma nastąpić wybuch czy zapał.

Rozdzielacz *chem.*, lejek z kra-

nem na szyjce do rozdzielania cieczy różnej gęstości.

Rozdzielać *dok.* Rozdzielić; dzielić, dzieląc rozkładać na części, dokonywać podziału; rozpoławiać, przedzielać, rozcinać; przegradzać, przedzielać, robić przepierzenie, oddzielać przegrodą; dzieląc rozdawać, dzieląc rozbierać, dzieląc wyczerpywać zupełnie; oddzielać, odłączać; segregować; **r.** włosy = czesać ś. z przedziałem; **r.** psy, które ś. gryzą = rozimać; **r.** walczących, bijących ś. = rozbraniać; **r.** małżeństwo = różnić je między sobą; **r. się,** rozpadać ś. na części, rozkładać na składniki; dzielić pomiędzy siebie, obdzielać ś. czemś; rozłączać ś., rozstawać ś., żegnać ś. z kimś.

Rozdzielca, ten, który dzieli, rozdziela, który rozdaje.

Rozdzielczy, tyczący ś. rozdzielania, rozdawniczy.

Rozdzielić — *p.* Rozdzielać.

Rozdzielnia *el.*, pomieszczenie w elektrowni, w którem ześrodkowane są wszystkie przyrządy pomiarowe, ochronne i rozdzielcze, potrzebne do rozrządu ruchu.

Rozdzielnie *przysł.*, nie razem, osobno, oddzielnie.

Rozdzielnik, rozjemca, medjator; znak, ostrzegający, że dwie obok siebie stojące samogłoski należy wymówić każdą zosobna, nie zaś jako dyftongi.

Rozdzielnopłatkowe rośliny=rośliny, których kwiaty mają koronę, utworzoną z oddzielnych, nie zrośniętych z sobą płatków, wolnopłatkowe (fig.).

Rozdzielnopłciowe, Rozdzielnokwiatowe rośliny = mające kwiaty tylko pręcikowe, a. tylko słupkowe; (fig.); zwierzęta **r-e** = mające cechy właściwe jednej tylko płci.

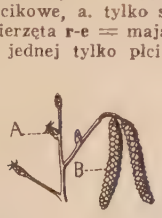

Rozdzielny, dający ś. łatwo rozdzielić, podzielny; odnoszący ś. do podziału, rozdziału, graniczny; podzielony na części, rozdrobniony, pokawałkowany, oddzielny, odłączny od innych, rozłączny, nie wspólny.

Rozdzienek, brzask, rozświt.

Rozdzieniec, roślina z rodziny rozdzieńcowatych, akant, cierniec, barszcz (fig.).

Rozdzieńcowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Rozdzieracz, Rozdzierca, człowiek, który rozdziera; *przen.*, **r.** kościoła = odstępca, apostata, heretyk, odszczepieniec, kacerz.

Rozdzierać *dok.* Rozedrzeć; drąc rozdzielać, drzeć na kawałki, rozszarpywać na sztuki, rozrywać na części, rozszczepiać; **r.** uszy=drażnić je mocnym krzykiem, nieprzyjemnemi dźwiękami; **r.** serce = sprawiać komuś ból moralny; **r.** gardło, gębę, pysk = krzyczeć z całej siły; **r.** powietrze = pruć, przeszywać; **r.** oczy = otwierać je szeroko, patrzeć uważnie; **r. się,** rozdzielać ś. darciem, drzeć ś. w kawałki, dostawać dziur na sobie, rozrywać ś., rozszczepiać ś.; *przen.*, rożnić ś., waśnić ś., wchodzić w nieporozumienie pomiędzy sobą, kłócić ś.; przecież ś. nie rozedrę=nie mogę dwu rzeczy naraz robić.

Rozdzierający, ten, co rozdziera; *przen.*, przeszywający, przenikliwy, przeraźliwy, wstrząsający, okropny; wzruszający do głębi serca.

Rozdzierca — *p.* Rozdzieracz.

Rozdziergać, Rozdzierzgać *dok.* Rozdziergnąć, Rozdzierzgnąć; rozplątywać, rozwikływać, rozplątać, rozwiązywać; *przen.*, **r.** węzeł dramatu, intrygę = rozwikłać, wyjaśniać, rozwiązywać.

Rozdziergły, Rozdzierzgły, dający ś. rozdziergnąć.

Rozdziewać (się), *dok.* Rozdziać (ś.); zdejmować z kogoś (z siebie) ubranie, obnażać (ś.).

Rozdziobywać *dok.* Rozdziobać; dziobiąc rozszarpywać, roznosić.

Rozdziorek, roślina z gromady mchów liściastych, rozporek.

Rozdziwaczeć, stać ś. dziwakiem.

Rozdziwić, Rozdziwować, zadziwić, zaciekawić; **r. się,** nie móc wyjść z podziwu.

Rozdzwaniać *dok.* Rozdzwonić; wprawiać w ruch, aby dzwoniło, rozdźwięczać, dzwoniąc rozbrzmiewać; **r. się,** dzwonić dużo, zanadto.

Rozdźwięczać *dok.* Rozdźwięczyć; znieważać do dźwięczenia, dźwięk z czegoś wydobywać, rozdzwaniać; **r. się** — *p.* Rozdźwięczeć.

Rozdźwięczeć, wydać dźwięki, odgłos, dźwięczeć silnie, długo, bezustanku.

Rozdźwięk, dźwięk rozlegający ś., rozbrzmiewający, przez odbijanie ś. o jakąś przeszkodę, rezonans, rozgłos; zespół dźwięków niezgodnych, dysharmonja; *przen.*, niezgoda, nieporozumienie, kłótnia.

Rozdźwiękać *dok.* Rozdźwięknąć; rozbrzmiewać, rozlegać ś.

Rozebrać — *p.* Rozbierać.

Rozecpać się, zacząć ćpać bez końca, jeść żarłocznie.

Rozedma, rozdęcie powietrzem a. innym gazem jakiegoś organu w ciele ludzkiem; odma: **r.** otrzewnej, brzuszna; **r.** płuc = duszność, dychawica, emfizema.

Rozedmowy *przym.* od Rozedma.

Rozedniać (się), Rozedniewać (się), Rozdniewać (się), *dok.* Rozednić (ś.); rozwidniać (ś.), rozjaśniać (ś.), rozświecać (ś.).

Rozedrgać, Rozdrgać, wprawić w drżenie, w ruch; **r. się,** zacząć silnie drgać.

Rozedrzeć — *p.* Rozdzierać.

Rozegnać — *p.* Rozganiać.

Rozegrać — *p.* Rozgrywać.

Rozegrana (-ej), gra rozstrzygnięta, ukończona.

Rozegranie, rozgranie, ukończenie gry, rozegrana, rozstrzygnięcie; odbycie ś. czegoś.

Rozegrzmieć — *p.* Rozgrzmieć.

Rozegzaltować (się), podniecić (ś.) do wysokiego stopnia egzaltacji; zapalić (ś.), zapatrywać ś. na coś przesadnie.

Rozegzić się, rozigrać ś., rozswywolić ś.

Rozejm, załatwienie, złagodzenie sporu, pojednanie, ugoda; zaprzestanie walki na krótki czas, zawieszenie broni.

Rozejmować — *p.* Rozimać.

Rozejmowy, odnoszący ś. do rozejmu.

Rozejrzeć się — *p.* Rozglądać ś.; **r. się** w czemś = rozpatrzyć, rozważyć, przejrzeć, zapoznać ś.

Rozejść się — *p.* Rozchodzić ś.

Rozelan, minerał z grupy feldspatów.

Rozelśnić — *p.* Rozlśnić.

Rozelkać się, rozpłakać ś.

Rozelzawić — *p.* Rozlzawić.

Rozemdleć *nied.* Rozemdlewać; stać ś. mdłym, słabym.

Rozemglić — *p.* Rozmglić.

Rozemknąć — *p.* Rozmykać

Rozemleć — *p.* Rozmleć.

Rozentuzjazmować, wzniecić zapał, wprawić w entuzjazm; **r. się**= przejąć ś. entuzjazmem.

Rozepchać, Rozepchnąć — *p.* Rozpychać.

Rozeprzeć — *p.* Rozpierać.

Rozeprzeć, zepsuć ś. przez zagrzanie ś. w cieple i wilgoci, zwiędnąć, podgnić.

Rozerwać — *p.* Rozrywać.

Rozerwalny, dający ś. rozerwać.

Rozerwanie, czynność rozrywania, miejsce rozerwane; zerwanie, rozchwianie; zamieszanie, zamęt.

Rozerwaniec, ten, który jest przyczyną rozerwania, zamieszania, który rozerwał a. rozrywa.

Rozerwany, ten, którego rozerwano; roztargniony, roztrzepany; mający wiele spraw na głowie.

Rozerwisko, otwór, dziura, szpara, przerwa, szczelina.

Rozerznąć — *p.* Rozrzynać.

Rozeschły, Rozesechnięty, ten, co ś. rozsechł.

Rozesechnąć się — *p.* Rozsychać się.

Rozesłać — *p.* Rozsyłać.

Rozesłać — *p.* Rozścielać, Rozścielać.

Rozesłanie, czynność rozsyłania, wysłanie do wielu osób a. w wiele miejsc; **r.** = uroczystość rozesłania apostołów, obchodzona dnia 15-go lipca.

Rozesłaniec, wysłaniec, poseł, posłaniec, zwiastun; apostoł; emisarjusz.

Rozespać się — *p.* Rozsypiać ś.

Rozespany, ten, który ś. rozespał, senny, trudny do obudzenia, ospały.

Roześmiać się — *p.* Rozśmiać ś.

Roześmiany, śmiejący ś. bez ustanku i bez powodu.

Rozeta *fr.*, ornament płaski lub wypukły w kształcie róży lub kwiatu rozwiniętego, złożony z listków w środku połączonych (f.); w architekturze: okno koliste z promienistym podziałem; kształt nadawany drogim kamieniom, a zwłaszcza diamentom (spód szlifowany płasko, a górna część w ścianki trójkątne), raut (fig.).

Rozetkać, Rozetknąć — *p.* Roztykać.

Rozetrzeć — *p.* Rozcierać.

Rozewrzeć — *p.* Rozwierać.

Rozeznać — *p.* Rozeznawać.

Rozeznanie, czynność rozeznawania; zdolność odróżniania prawdy od fałszu, rozpoznanie; rozgarnienie, rozsądek; roztropność, świadomość.

Rozeznawać *dok.* Rozeznać; rozróżniać jedno od drugiego, rozpoznawać, rozsądzać, rozstrzygać.

Rozeznawca, ten, który rozeznaje, rozsądza, sędzia, rozjemca.

Rozeznawczy, dopomagający do rozeznania, wyróżniający, ułatwiający rozróżnianie; dobrze znający ś. na czemś, kompetentny, biegły.

Rozeźreć się, stać ś. rozżartym, rozjuszyć ś., rozwścieczyć ś., rozbestwić ś.; jeść dużo i łapczywie.

Rozfalowywać (się), *dok.* Rozfalować (ś.); wzdymać (ś.) falami, rozbałwaniać (ś.).

Rozfałdowywać (się), *dok.* Rozfałdować (ś.); rozprostowywać na czemś (na sobie) fałdy, wygładzać (ś.); *przen.*, usuwać zmarszczki z czegoś (z siebie).

Rozfantazjować, rozwinąć coś fantastycznie; **r. się,** wpaść w zapał, fantazjować.

Rozfasować się, roztyć ś.

Rozfastrygować, rozpuścić, rozluźnić fastrygi.

Rozfiglować się, rozdokazywać ś., rozswywolić ś., rozbawić ś.

Rozfilozofować się, wpaść w manję filozofowania.

Rozflancować, flancując porozsadzać.

Rozflażyć się, o deszczu: rozpadać ś.; **r-ło ś.** = rozchlapało, zrobiła ś. flaga, słota, szaruga.

Rozflirtować się, flirtować ze wszystkimi, zanadto flirtować.

Rozfryzować się, o włosach, o piórach: roztargać ś. po ufryzowaniu.

Rozfukać się, zacząć fukać nieustannie.

Rozgadać — *p.* Rozgadywać; **r. się,** zacząć gadać bez umiarkowania, gadać dużo, rozpuścić gębę.

Rozgadywać *dok.* Rozgadać; rozpowiadać, rozgłaszać, wieść roznosić, paplać o czemś wszędzie.

Rozgalopować się, zacząć galopować z zapałem, rozpędzić ś.

Rozgałęziać *dok.* Rozgałęzić; powodować przyrost gałęzi; **r. się,** nabywać nowych gałęzi, rozrastać ś. w gałęzie, rozkrzewiać ś.; *przen.*, mieć liczne potomstwo, rozradzać ś., rozpleniać ś.

Rozgałęzienie, gałęzie poboczne, odnogi; rozrost, wzrost; rozrost rodziny; linja poboczna.

Rozgałęziony, którego rozgałęziono; mający rozgałęzienie; liczny, rozległy, obszerny: **r-e** stosunki.

Rozganiać *dok.* Rozgonić, Rozegnać; rozpędzać, rozpraszać.

Rozgardjasz, hałas, rejwach, nieporządek, bezład, rwetes, zamęt, chaos, nieład.

Rozgarnąć — *p.* Rozgarniać.

Rozgarniacz, przyrząd do rozgarniania, np. śniegu.

Rozgarniać *dok.* Rozgarnąć; rozejmować ręką, rozbierać; rozdzielać, rozsuwać, rozgrzebywać w obie strony.

Rozgarnięcie, Rozgarnienie, rozjęcie ręką, rozdzielenie, rozsunięcie w obie strony; rozeznanie, świadomość, roztropność, rozwaga, rozsądek, pojętność, spryt.

Rozgarnięty, Rozgarniony, rozgrzebany, rozsunięty; *przen.* pojętny, roztropny, rozumny, przytomny, sprytny, bystry.

Rozgartywać — *p.* Rozgarniać.

Rozgatunkowywać *dok.* Rozgatunkować; rozdzielać na gatunki, rozkładać według gatunków, klasyfikować.

Rozgawędzić się, zacząć gawędzić bez opamiętania.

Rozgaworzyć się, o dorosłych: gawędzić, rozpaplać ś., rozgadać ś.; o niemowlętach: rozszczebiotać ś.

Rozgdakać, rozgadać, rozpaplać, rozpleść; **r. się,** (o kurze): zacząć gdakać na dobre; *przen.*, rozgadać ś., rozkrzyczeć ś., rozpaplać ś.

Rozgderać się, zacząć gderać bez końca.

Rozgęścić się, gęsto rozmnożyć ś., rozrosnąć ś.

Rozgiąć — *p.* Rozginać.

Rozgibać, rozkołysać.

Rozginać *dok.* Rozgiąć; **giąć na** obie strony, rozsuwać, rozszerzać zapomocą gięcia; **r. się,** wyginać ś. na obie strony; gnąc ś., rozszerzać się.

Rozgląd, rozglądanie ś., zastanawianie ś., namysł, rozważanie.

Rozglądać się *dok.* Rozejrzeć ś.; patrzeć na wszystkie strony z uwagą; zapoznawać ś., oswajać ś.; obeznawać ś. z czemś, rozpatrywać ś. w czemś.

Rozględzić się, zacząć ględzić dużo.

Rozgładzać *dok.* Rozgładzić; gładząc rozprostowywać, wygładzać.

Rozgłaszać *dok.* Rozgłosić; rozgadywać, rozpowiadać, paplać o czemś, rozsiewać wieść o czemś, gadając, rozpowszechniać; **r. się,** stawać ś. głośnym, znanym powszechnie.

Rozgłębiać *dok.* Rozgłębić; pogłębiać.

Rozgłos, rozchodzenie ś., rozleganie ś. głosu, rozdźwięk, rezonans; rozgłaszanie wieści, wieść, wiadomość powszechna; słynność, sława; bez **r-u** = pocichu, w tajemnicy, potajemnie.

Rozgłosiciel, który rozgłasza, rozpowiada, rozgaduje.

Rozgłosić — *p.* Rozgłaszać.

Rozgłośny, dający ś. rozgłaszać; rozlegający ś., rozbrzmiewający daleko, donośny; *przen.*, słynny, sławny, osławiony, znakomity; znany powszechnie, popularny.

Rozgmatwać, rozwiązać coś popłątanego, rozwikłać, rozsypłać; *przen.*, zrozumieć myśl zawiłą; wyświetlić sobie, wyjaśnić trudność.

Rozgmerać, gmerząc rozgrzebać, rozrzucić.

Rozgnajać *dok.* Rozgnoić; dodać gnoju na rolę, ażeby nim przeszła; doprowadzać coś do zgnicia; **r. się,** gnić nawskroś, psuć ś.

Rozgniatać *dok.* Rozgnieść; gniotąc rozdzielać, miażdżyć; gniotąc mieść, zarabiać, zagniatać.

Rozgnić a. **r. się,** zgnić nawskroś, przegnić; **r. się** (o ranie, o wodzie), gnijąc, rozjątrzyć ś., zajść ropą jeszcze bardziej.

Rozgnieść — *p.* Rozgniatać.

Rozgniewać, wprowadzić kogoś w gniew, wyprowadzić z równowagi, rozzłościć, zirytować, rozjątrzyć, podrażnić; **r. się,** wpaść w gniew, wybuchnąć gniewem, rozzłościć ś., rozsierdzić ś., stracić równowagę, panowanie nad sobą.

Rozgnieździć, rozsiedlić szeroko; **r. się,** rozszerzyć ś. pod względem rozmnożenia ś. i osiedlenia w wielu miejscach.

Rozgnoić — *p.* Rozgnajać.

Rozgon, rozgonienie, rozpędzenie, rozproszenie, rozesłanie ludzi w różne strony.

Rozgonić — *p.* Rozegnać.

Rozgonka — *p.* Rozgon.

Rozgorączkowanie, stan człowieka rozgorączkowanego, podniecenie, zbytnie ożywienie.

Rozgorączkowywać *dok.* Rozgorączkować; wzbudzać gorączkę, podniecać gorączkowo; denerwować, czynić niecierpliwym, niespokojnym; rozpalać, roznamiętniać, podżegać; **r. się,** nabawiać ś. gorączki; denerwować ś., roznamiętniać ś., rozpalać ś.

Rozgoryczać *dok.* Rozgoryczyć; narażać na bolesny zawód, gorzko rozczarowywać, martwić; **r. się,** doznawać bolesnego zawodu, gorzko ś. rozczarowywać, tracić wiarę i nadzieję, martwić ś., trapić ś., frasować ś.

Rozgoryczenie, stan osoby rozgoryczonej, gorycz serca, rozczarowanie, żal z powodu doznanego zawodu.

Rozgorzałość, podniecenie, zapał.

Rozgorzały, pełen zapału, podniecony, rozogniony, rozpłomieniony, roznamiętniony, zdenerwowany.

Rozgorzeć, Rozgorzeć się, zacząć palić ś., rozpalić ś., rozpłomienić ś., zapłonąć, buchnąć płomieniem.

Rozgospodarować, Rozgospodarzyć — *p.* Rozgospodarowywać; **r. się,** wziąć ś. na dobre do gospodarstwa; rozgościć ś., roztasować ś., jak u siebie w domu; stracić majątek przez złe gospodarowanie.

Rozgospodarowywać *dok.* Rozgospodarować, Rozgospodarzyć; rozrządzać, rozporządzać czemś, jak swojem.

Rozgoszczać *dok.* Rozgościć; przyjmować kogoś u siebie, dogadzając mu; stracić majątek przez ciągłe przyjmowanie gości; **r. się,** rozgospodarowywać ś.; *przen.*, stanąć na mocnym gruncie, rozwielmożnić ś.

Rozgotowywać (się), *dok.* Rozgotować (ś.); gotować (ś.) tak długo, aż ś. rozleci a. rozkłei na papkę.

Rozgowor — *p.* Rozhowor.

Rozgórze, miejsce, gdzie góry przechodzą w równiny.

Rozgrabiać *dok.* Rozgrabić; grabiami rozdzielać, grabiąc rozsuwać w obie strony; rozchwytywać, rozkradać, rozdrapywać.

Rozgracować, gracując rozsunąć, wyrównać gracowaniem.

Rozgradzać *dok.* Rozgrodzić; rozbierać, rozrzucać płot, przegrodę, ogrodzenie; odgradzać, oddzielać przegrodą.

Rozgramiać *dok.* Rozgromić; rozpraszać, rozbijać, rozpędzać, gromić: **r.** nieprzyjaciół.

Rozgraniczać *dok.* Rozgraniczyć; przeprowadzić między czemś a czemś granicę, rozdzielać granicą, odgraniczać; rozróżniać, rozeznawać.

Rozgranicze, granica, linja rozgraniczająca, linja graniczna.

Rozgraniczenie, czynność rozgraniczenia; linja graniczna, granica, miedza.

Rozgremplować, rozprostować, rozczesać zapomocą grempli.

Rozgroda, ściana rozgradzająca.

Rozgrodzenie, dokonana czynność rozgradzania; przegroda, przepierzenie.

Rozgrodzić — *p.* Rozgradzać.

Rozgrom, rozbicie, rozpędzenie, rozproszenie, rozgromienie, pogrom.

Rozgromić — *p.* Rozgramiać.

Rozgromieniec, rozbitek z pogromu, niedobitek.

Rozgruchotać, rozbić w kawałki, roztrzaskać, zdruzgotać.

Rozgrymasić się, zacząć zanadto grymasić, rozkaprysić ś.

Rozgrywać *dok.* Rozegrać; rozstrzygać zapomocą gry, przeprowadzać grę (w kartach); **r. się,** zaczynać grać zapamiętale, namiętnie; **r. się** z kimś o coś = rozstrzygać swoją grę z kimś; *przen.*, zdarzać ś., wydarzać ś., odbywać ś., dokonywać ś.

Rozgrywka, rozegranie czegoś, sposób rozegrania czegoś (zwłaszcza w kartach).

Rozgryzać *dok.* Rozgryźć; gryząc dzielić, rozlupywać, miażdżyć, kruszyć zębami.

Rozgryźć — *p.* Rozgryzać.

Rozgrzać — *p.* Rozgrzewać.

Rozgrzebywać *dok.* Rozgrzebać; grzebiąc, kopiąc, rozrzucać, rozkopywać; przewracać, przewalać; rozpoczynać robotę i porzucać ją nie skończoną.

Rozgrzeszać *dok.* Rozgrzeszyć; odpuszczać grzechy z tytułu kapłaństwa; okazywać ś. względem kogoś pobłażliwym, wyrozumiałym; nie poczytywać komuś za winę czegoś; **r. się,** pozwalać sobie na coś, nie robić sobie skrupułów, nie zważać na grzech.

Rozgrzeszalny, odnoszący ś. do rozgrzeszenia, pozwalający na rozgrzeszenie.

Rozgrzeszenie, darowanie winy, odpuszczenie grzechów; formuła odpuszczenia win, udzielana spowiadającemu ś. przez kapłana, absolucja.

Rozgrzeszyć — *p.* Rozgrzeszać.

Rozgrzewać (się), *dok.* Rozgrzać (ś.); przejmować (ś.) ciepłem, ogrzewać (ś.), rozpalać (ś.), roznamiętniać (ś.).

Rozgrzewający, ten, który rozgrzewa; o trunku: mocny, tęgi, upajający; **r.** okład = okład ze zmoczonego płótna pod ceratką.

Rozgrzewka, rozgrzanie ś.

Rozgrzęzły, przesiąknięty wodą, rozmokły, rozbity, błotnisty, bagnisty.

Rozgrzęznąć, przesiąknąć wodą, rozkisnąć, zmienić ś. w błoto.

Rozgrzmieć, Rozgrzmieć się — *p.* Rozgrzmiewać; zacząć ustawicznie grzmieć; rozejść ś. (o głosie donośnym).

Rozgrzmiewać (się), Rozegrzmiewać (się), *dok.* Rozgrzmieć (ś.), Rozegrzmieć (ś.); rozlegać ś. głosem gromu.

Rozgrzmocić, Rozgrzmotnąć, uderzeniem gwałtownem rozbić, zdruzgotać.

Rozgwar, gwar, głośny, gwarna rozmowa, zgiełk, rozmowa, tartas, hałas.

Rozgwarny, gwarny, głośny, hałaśliwy.

Rozgwarzać się *dok.* Rozgwarzyć ś.; ustawicznie gwarzyć.

Rozgwazdać, rozbazgrać, rozklepać, rozmazać.

Rozgwiazda, zwierzę z typu szkarłupni, morska gwiazda (fig.).

Rozgwiaździć, Rozgwieździć, roziskrzyć, rozświetlić gwiazdami.

Rozgzić się — *p.* Rozegzić.

Rozhajdamaczyć się, rozhukać ś., rozbisurmanić ś., rozswywolić ś. na dobre.

Rozhałasować się, zacząć okropnie hałasować.

Rozharcować się, zacząć harcować z zapałem.

Rozhardzieć, stać ś. hardym, rozzuchwalić ś.

Rozhartować, pozbawić hartu: **r.** żelazo; *przen.*, czynić mniej hartownym, zniewieściałym, delikatnym, rozdelikacić.

Rozhasać się, rozbawić ś., tańczyć bez upamiętania.

Rozhodować, rozmnożyć przez hodowanie.

Rozhowor *ros.*, **Rozgowor,** rozmowa, gawęda; umowa, układ.

Rozhuczeć, rozbrzmieć, stać ś. głośnym; **r. się,** huczeć ustawicznie; rozbestwić ś., rozpasać ś.

Rozhuk, huk głośny, roznoszący ś. daleko.

Rozhukać, wprawić w szał, we wściekłość, rozbestwić, rozjurzyć; **r. się,** rozpuścić ś., rozpasać ś., rozbestwić ś., wpaść w szał, rozszaleć się.

Rozhukany, rozbrykany, rozkiełznany, nieukrócony, nieposkromiony; szalony, rozszalały, wściekły.

Rozhulać, wciągnąć kogoś w zabawę hucznąą, wprawić kogoś w wesołość, rozweselić; **r. się,** rozbawić ś., rozweselić ś., począć hulać na potęgę, oddać ś. hucznej zabawie, oddać ś. hulance.

Rozhuśtać (się), uczynić ś. hultajem, rozpuścić (ś.).

Rozhuśtać (się), wprawić (ś.) w ruch wahadłowy, rozbujać (ś.).

Rozigrać, sprawić, żeby ktoś igrał, rozswawolić; **r. się,** rozswawolić ś., rozochocić ś.; o morzu: wzburzyć ś., rozbałwanić ś.; o wietrze: począć dąć gwałtownie.

Rozimać, Rozejmować *dok.* Rozjąć; rozdzielać, rozbierać, rozkładać na części; rozbraniać walczących, rozbijać; *przen.*, łagodzić spór, jednać, godzić; **r. się,** rozdzielać ś., rozkładać ś.; rozchylać ś., roztwierać ś.; rozstrzygać ś.

Rozindyczyć, rozgniewać drażniąc; rozjuszyć jak indyka, zirytować; **r. się,** rozczerwienić ś. od gniewu, rozjurzyć ś. jak indyk, rozzłościć ś., rozwścieczyć ś.

Rozindywidualizować, nadać czemuś cechy osobnicze; **r. się,** nabrać cech osobniczych, sobie tylko właściwych.

Rozirytować — *p.* Rozjątrzyć.

Roziskrzać (się) *dok.* Roziskrzyć (ś.); rozpalać (ś.), rozżarzać (ś.) tak, że poczną sypać ś. iskry.

Rozjadać *dok.* Rozjeść; rozgryzać, roztaczać, trawić; rozrywając, rozdzierając na części, zjadać, pożerać wszystko; *przen.*, **r.** kogoś; wzbudzać w kimś gniew, rozwścieczać, rozjątrzać, rozjuszać; **r. się,** jeść dużo, rozłakomiać ś.; rozjuszać ś., rozzłoszczać ś.

Rozjadły, bardzo rozgniewany, zapalony w gniewie, zacietrzewiony w gniewie; rozjątrzony, rozjuszony, zaciekły.

Rozjarzyć (się), rozpalić, rozżarzyć.

Rozjaskrawić, jaskrawym czynić; **r. się,** jaskrawym ś. stawać.

Rozjaśniać *dok.* Rozjaśnić; jasnym, jaśniejszym czynić, rozwidniać; *przen.*, rozpogadzać, czynić pogodnym, rozchmurzać; objaśniać, czynić jasnym, rozświetlać; **r. się,** rozwidniać ś., rozpogadzać ś.; stawać ś. wesołym, pogodnym, rozweselać ś., nabierać humoru; stawać ś jasnym, zrozumiałym, oczywistym; wyświetlać ś.

Rozjaśnieć, rozjaśniać ś.

Rozjaśnienie, rozwidnienie, rozświetlenie, wyjaśnienie, uwaga, objaśnienie.

Rozjazd, rozjeżdżanie ś. w różne strony; podjazd, oddział wysłany na wywiady; sieć na kuropatwy, płachta; miejsce, gdzie przecinają ś. szyny kolejowe, pozwalając pociągom przechodzić z jednej linji na drugą, krzyżownica.

Rozjąć — *p.* Rozimać.

Rozjątrzać *dok.* Rozjątrzyć; rozgnajać, doprowadzać do tego, żeby ś. coś ropiło, jątrzyło; *przen.*, jątrzyć, denerwować, drażnić, rozjuszać, gniewać, irytować; **r. się,** (o wrzodzie, ranie i t. p.): rozgnajać ś., jątrzyć ś., nabierać ropą; *przen.*, stawać ś. gniewnym, drażliwym, rozdrażniać ś., irytować ś., wpadać w gniew, w pasję, rozwścieczać ś.

Rozjątrzenie, rozdrażnienie, irytacja, gniew, wściekłość, pasja; zaostrzenie ś. choroby; powstanie zapalenia ropnego.

Rozjechać — *p.* Rozjeżdżać; **r.** kogoś = przejechać go, jadąc na kogoś wpaść, jadąc nieostrożnie skaleczyć a. zabić kogoś.

Rozjedniać *dok.* Rozjednić; rozłączać coś złączonego; **r. się,** rozdzielać ś.

Rozjednoczyć — *p.* Rozjedniać.

Rozjednywać *dok.* Rozjednać; godzić, jednać zwaśnionych.

Rozjemca, który rozpędza, rozsuwa; który rozejmuje spór, jednacz, pojednawca, pośrednik, arbiter, medjator.

Rozjemczy, jednawczy, polubowny, pojednawczy.

Rozjemny, Rozjętny, dający ś. rozjąć, rozdzielić, pogodzić, pojednać.

Rozjemstwo, zadanie rozjemcy, jednanie, godzenie; sąd polubowny, medjatorstwo; arbitraż; rozeznawanie, rozróżnianie: **r.** prawdy od fałszu.

Rozjeść się — *p.* Rozjadać ś.

Rozjezdne (-ego), chwila rozstania ś., chwila odjazdu.

Rozjezdnia, szereg rozjazdów (kolejowych), ułożonych za sobą a leżących w jednym torze.

Rozjeździć — *p.* Rozjeżdżać.

Rozjeżdżać *dok.* Rozjechać; jadąc, tratować kogoś, coś, miażdżyć, gnieść kołami wozu a. kopytami końskiemi; *przen.*, przecinać, rozcinać, robiąc długą szramę: **r.** komu łeb pałaszem; **r. się,** jechać w różne strony, rozstawać ś., jadąc każdy gdzieindziej; **r.** *dok.* Rozjeździć; psuć przez częstą jazdę: **r.** drogę, bruk, bryczkę, powóz; **r. się** rozluźniać ś., dezelować ś.; **r. się,** o nogach = stawiać je szeroko, stąpać niepewnie, chwiać ś. na nogach.

Rozjęczeć się, jęczeć okropnie, skarżyć ś. żałośnie.

Rozjęk, jęk przeciągły.

Rozjuczać *dok.* Rozjuczyć; zdejmować z kogoś, z czegoś juki, paki.

Rozjudzać *dok.* Rozjudzić; judząc roznamiętniać, rozdrażniać, podniecać.

Rozjurzać *dok.* Rozjurzyć; podniecać w kimś popęd płciowy, roznamiętniać, rozbestwiać; **r. się,** rozroznamiętniać ś., rozbestwiać ś.

Rozjuszać *dok.* Rozjuszyć; rozjątrzać, wprawiać w gniew szalony, we wściekłość; **r. się,** wpadać w gniew szalony, wściekać ś.

Rozkal, wiosenne topnienie lodów i śniegów, roztopy.

Rozkalkulować, rozliczyć, rozważyć, rozrachować, obliczyć, roztrząsnąć w myśli.

Rozkapać się, zacząć ustawicznie kapać, padać.

Rozkaprysić się, stać ś. nieznośnie kapryśnym, rozgrymasić ś.

Rozkapturzać *dok.* Rozkapturzyć; zdejmować kaptur z kogoś; wydalać z zakonu, robić mnicha osobą świecką; **r. się.**, zrzucać kaptur; wychodzić z zakonu, zrzucać suknię mniszą.

Rozkarbować, wygładzić fałdy, zmarszczki, rozmarszczyć; porozcinać, porozbijać, poranić.

Rozkarmiać *dok.* Rozkarmić; dawać dużo jeść, napychać jedzeniem, tuczyć gorliwie.

Rozkarnawałować się, oddać ś. karnawałowaniu bez opamiętania.

Rozkategoryzować, porozkładać, rozdzielić, poukładać według kategorji.

Rozkawałkowywać *nied.* Rozkawałkować; dzielić, krajać, ciąć na kawałki; **r. się,** dzielić ś., rozpadać ś. na kawałki, na cząstki.

Rozkaz, wydanie polecenia podwładnemu, podkomendnemu, wogóle komuś, kto obowiązany jest słuchać; przykaz, nakaz, ordynans; pismo, wyrażające czyjąś wolę, orędzie; posłannictwo, misja; słuchać **r-u** = być posłusznym; wypełniać **r.** = robić to, co rozkazane; służyć pod czyimś **r-em** = pod czyjąś władzą, zwierzchnictwem, pod czyjąś komendą w wojsku; mieć pod swojemi **r-ami** = pod swoją komendą; wedle **r-u** = odpowiedź służbowa podkomendnego zwierzchnikowi, wydającemu rozkazy; **r.** dzienny = pismo dowódcy do podkomendnych, zawierające polecenie, które w ciągu dnia należy wykonać; aż do dalszych **r-ów** = póki nie będą wydane nowe rozporządzenia; mieć coś na swoje **r-y,** na każdy **r.** = na zawołanie, do rozporządzenia w każdej chwili.

Rozkazać — *p.* Rozkazywać.

Rozkazanie, rozkaz.

Rozkazodawca, wydający rozkazy.

Rozkazodawczy, wydający rozkazy, rozkazujący.

Rozkazodawczyni *for. ż.* od Rozkazodawca.

Rozkazujący, ten, co rozkazuje; tryb **r.** = wyrażający rozkaz, polecenie, prośbę; dumny, stanowczy, ostry, wyniosły, nakazujący, nie znoszący oporu: ton, gest **r.,** postawa **r-a.**

Rozkazywać *dok.* Rozkazać; wydawać rozkaz, polecenie, polecać, zalecać, nakazywać, przykazywać, rozporządzać, wydawać rozporządzenie; rozporządzać ś., rządzić ś., robić co ś. podoba, burmistrzować; dowodzić, być dowódcą, władcą, zwierzchnikiem, panować, rządzić, zawiadywać, władać; **r.** sobie = panować nad sobą.

Rozkaźnik, rozkaz, nakaz; w *gram.*, tryb rozkazujący słowa.

Rozkąsać, Rozkąsywać *dok.* Rozkąsić; rozgryzać, rozcinać, miażdżyć zębami.

Rozkiełznać, Rozkiełzać, Rozchełzać, Rozkiełznąć, Rozchełznąć, zdjąć z czegoś kiełzno, uzdę, munsztuk, rozuzdać; *przen.*, popuścić cugli, rozuzdać, rozpasać, rozpuścić, rozzuchwalić; **r. się,** zrzucić z siebie kiełzno, uzdę; *przen.*, rozuzdać ś., rozpuścić ś., rozpasać ś., rozzuchwalić ś.

Rozkiełznanie, zuchwałość, rozpasanie, rozpusta, swawola, zbytek, wyuzdanie.

Rozkipieć, zacząć bardzo kipieć.

Rozkisić, doprowadzić coś do tego, by rozkisło; **r. się,** kwaśnym ś. stawać, zakwaszać ś., ukwaszać ś., fermentować; *przen.*, stawać ś. leniwym, rozlazłym, ociężałym; (o drodze): przechodzić wodą, przemieniać ś. w błoto.

Rozkisieć, Rozkisnąć — *p.* Rozkisić ś.

Rozkisły, sfermentowany, zakwaszony, ukwaszony; zbyt powolny, ociężały, rozlazły; rozmiękły: **r-a** droga, aleja.

Rozkisnąć — *p.* Rozkisieć.

Rozkiwać, rozbujać, rozhuśtać, rozkołysać; **r. się,** rozchwiać ś., rozkołysać ś., rozruszać ś.

Rozklamrować, rozpiąć z klamry.

Rozklapać, uderzeniem rozpłaszczyć; **r. się,** rozchodzić ś., luźnym ś. stawać, rozdeptywać ś. (o obuwiu).

Rozklask, oklask rozlegający ś.

Rozklasyfikować, Rozklasować, rozdzielić, rozłożyć na klasy, na kategorje, rozsegregować, uporządkować.

Rozkląć, zdjąć klątwę, urok, zaklęcie.

Rozklecać *dok.* Rozklecić; coś skleconego rozbierać na części; rozdzielać niewłaściwie jakąś całość.

Rozklejać *dok.* Rozkleić; coś sklejonego rozejmować, rozdzielać, rozlepiać; nie dopuszczać, by ś. coś dokonało, ułożyło, skojarzyło, udaremniać, rozchwiewać: **r.** małżeństwo, układy; **r. się,** rozchodzić ś., rozpadać, rozlepiać ś. w miejscu, gdzie było sklejone; w klej ś. zmieniać = rozgotowywać ś.; *przen.*, nie dochodzić do skutku, rozchodzić ś., rozchwiewać ś.

Rozklekotać, Rozklektać, rozstroić, roztrajkotać, rozbębnić; **r.** instrument muzyczny, zepsuć go, **r.** wóz, powóz = zepsuć go przez ciągłą jazdę, zwłaszcza po złych drogach; zdenerwować kogoś przez ciągłe gadanie mu czegoś: **r.** komuś głowę; **r. się,** klekotać zapamiętale, rozgadać ś., rozpaplać ś., roztrajkotać ś., rozpuścić gębę, język.

Rozklepywać *dok.* Rozklepać; bijąc młotem, klepiąc, rozciągać, rozdeptywać przez chodzenie: **r.** obuwie; rozstrajać instrument muzyczny, rozklekotać; **r. się,** o obuwiu: rozszerzać ś., rozdeptywać ś. przez noszenie.

Rozkluć, Rozkluwać, klując, dziobem uderzając rozbić, porozbijać, rozdziobać; rozchwytać, pozjadać dziobiąc.

Rozkład, rozkładanie, rozłożenie, rozbiór na części, na pierwiastki składowe, analiza chemiczna; psucie ś., gnicie, rozpadanie ś. tkanek; porządek, według którego coś rozłożono, ułożono, urządzono, zbudowano: **r.** pokojów w domu, w mieszkaniu, **r.** jazdy pociągów, parowców; **r.** nauk, zajęć szkolnych, uniwersyteckich = plan; **r.** utworu literackiego, naukowego = plan, kompozycja; **r.** moralny = upadek moralności, demoralizacja; w *myśl.*, mieć na **r-dzie** = przypadać na kogoś pod względem ilości ubitej zwierzyny.

Rozkładacz, Rozłożyciel, człowiek, który rozkłada a. rozłożył.

Rozkładać *dok.* Rozłożyć; rozwijać, rozpościerać, rozciągać coś zwiniętego, złożonego; kłaść wiele rzeczy obok siebie, tak iż wiele miejsca zajmują, rozstawiać, rozmieszczać, układać porządnie, systematycznie; otwierać, rozsuwać: **r.** ręce, nogi, **r.** książkę, cyrkiel; **r.** mapę = rozpościerać ją; rozdzielać na części składowe, na pierwiastki, dokonywać analizy, rozbierać: **r.** związek chemiczny; **r.** wypłatę na raty; **r.** obóz = rozbijać; **r.** ogień, ognisko= rozpalać; **r. się,** być rozkładanym; rozkładać samego siebie, rozciągać ś., rozwalać ś., zwalać ś., rozpościerać ś., rozpierać ś.; dawać ś. rozbierać na części, być rozbieranym; rozmieszczać ś., rozkwaterowywać ś., roztasowywać ś., stawać obozem; dzielić ś. na pierwiastki, na części składowe; psuć ś. przez rozkład chemiczny, gnić, fermentować.

Rozkładny, Rozkładalny, dający ś. rozkładać, składany, rozbierany; dający ś. rozłożyć, złożony z różnych części, z różnych pierwiastków.

Rozkładowy, odnoszący ś. do rozkładu: proces **r.** = rozkład chemiczny jakiegoś ciała.

Rozkłębiać się *dok.* Rozkłębić ś.; wysnuwać ś., rozchodzić ś. kłębami.

Rozkłopotać, Rozkłopocić, nabawić kogoś kłopotów, sprawić mu kłopot.

Rozkłosić się, Rozkłosować się, rozwinąć ś., rozrosnąć ś. w kłosy, wykłosić ś.

Rozkłócić, o płynie: rozbełtać, rozmieszać.

Rozkłuć, kłuciem, rozbić, przebić nawskroś; rozłupać, rozszczepić.

Rozkneblować, uwolnić od knebla, wyjąć knebel z ust.

Rozkochać, rozbudzić w kimś miłość ku sobie, rozmiłować; **r. się,** zapłonąć, zapałać miłością ku komuś, pokochać kogoś; **r. się** w czemś, polubić coś, zasmakować w czemś, rozmiętnić ś. do czegoś, upodobać sobie w czemś a. coś.

Rozkochany, zakochany, rozmiłowany, pałający miłością, rozamorowany.

Rozkogucić się, rozzłościć ś., rozcietrzewić ś., rozindyczyć ś.

Rozkokosić się, stać ś. pysznym, zdumnieć, przybrać nadętą minę; rozgadać ś., dąsać ś., rozcietrzewić ś.

Rozkolebać — *p.* Rozkołysać.

Rozkolec, brzuchopełz z rzędu przodoskrzelnych o grubej skorupie z sęczkami (fig.).

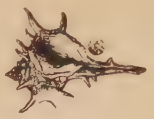

Rozkolonizować, kraj a. posiadłość jakąś rozdzielić na kolonje, rozparcelować.

Rozkolportować, kolportując rozpowszechnić.

Rozkołatać, kołacząc rozbić, roztrajkotać, rozklekotać, roztrząść: **r.** wóz; **r.** fortepian = grając na nim dużo, zepsuć go; **r. komu głowę** = zająć ją zbytecznemi interesami; **r. się,** rozbić ś., roztrząść ś., rozklekotać ś.

Rozkołysać (się), wprowadzić (ś.) w ruch kołyszący, rozchwiać (ś.), rozbujać (ś.), rozhuśtać (ś.); wyobraźnia **r-na** = wybujała, rozmarzona, rozegzaltowana.

Rozkompletować, rozdzielić **na** komplety.

Rozkonarzyć się, rozróść ś. w konary, rozgałęzić ś., rozkrzewić ś.

Rozkop, miejsce rozkopane, **rów,** przekop.

Rozkopa, dół graniczny zamiast kopca, kopiec rozkopany.

Rozkopać — *p.* Rozkopywać.

Rozkopalisko, miejsce rozkopane dla poszukiwań archeologicznych.

Rozkopczyć coś, usypać na czemś, wiele kopców, okryć kopcami.

Rozkopertować, wyjąć z koperty, odkopertować; *żart.*, **r. się** = zdjąć z siebie palto, rozebrać ś.

Rozkopywać *dok.* Rozkopać; rozrzucać, rozbierać kopiąc; oddzielać rowem, przekopem, przekopywać; rozszerzać kopiąc, oczyszczać z miału; sypiąc znosić coś: **r.** kopiec, **wał.**

Rozkorkować, otworzyć z **korka,** wyjąć korek z czegoś.

Rozkoronować, rozebrać kogoś z korony, strącić z kogoś koronę.

Rozkorzeniać się *dok.* Rozkorzenić ś.; rozpuszczać korzenie, rozkrzewiać ś., zakorzeniać ś., rozrastać ś. korzeniami; *przen.*, rozpleniać ś., rozpowszechniać ś., rozpościerać ś., rozkrzewiać ś.

Rozkosz, przyjemność, podniesiona do najwyższego poziomu, radość niewypowiedziana, lubość, uciecha, upojenie ś. czemś, najwyższe zadowolenie.

Rozkosznica, Rozkosznisia *for. ż.* od Rozkosznik.

Rozkosznie *przysł.*, niezmiernie przyjemnie, niewypowiedzianie lubo.

Rozkosznik, Rozkośniś, człowiek, żyjący w rozkoszach, oddany rozkoszom; delikacik, pieszczoszek, sybaryta; lubieżnik, rozpustnik, zmysłowiec.

Rozkoszny, sprawiający rozkosz, niezmiernie miły, niewypowiedzianie luby, uroczy; pocieszny, ucieszny, zabawny, przemiły, wesoły; oddany

rozkoszom, żyjący w rozkoszach, lubieżny, rozpustny, zniewieściały; smaczny, smakowity, apetyczny.

Rozkoszować kogoś=sprawić komuś rozkosz; rozkoszą przejmować, napawać, delektować; **r. się,** zażywać rozkoszy, doznawać wskutek czegoś rozkoszy, znajdować w czemś rozkosz, lubować ś. czemś.

Rozkosztować, o pewnej liczbie osób: kosztując, zjeść wszystko częściami; **r. się,** znaleźć smak, zasmakować w czemś.

Rozkuwać, Rozkuć *nied.* Rozkuwać; zdjąć z kogoś, z czegoś okucie: **r.** więźnia = uwolnić od kajdan, **r.** konia = zdjąć z niego podkowy, **r.** wóz = zdjąć z niego obręcze; **r.** czyjeś okowy = uwolnić z więzienia, z niewoli; kując rozszerzyć, rozklepać młotem, rozpłaszczać kuciem.

Rozkraczać (się) *dok.* Rozkraczyć (ś.), Rozkroczyć (ś.); rozstawiać nogi, trzymać je rozstawione; rozkładać (ś.), rozszerzać (ś.), rozwierać (się).

Rozkraczny słup *el.*, dwa słupy drewniane ustawione w formie litery A, ze stykającemi się wierzchołkami.

Rozkraczysty, Rozkraczny, szeroko rozstawiony, rozkraczony.

Rozkradać *dok.* Rozkraść; kradnąc rozchwytywać, rozszarpywać, rozgrabiać, rozdrapywać.

Rozkrajać — *p.* Rozkrawać.

Rozkrakać się, zacząć krakać bez opamiętania.

Rozkraplacz, przyrząd do rozpryskiwania nawozu płynnego; rozpylacz, refreszyser.

Rozkraplać (się) *dok.* Rozkroplić (się); rozpryskiwać (ś.) kroplami; rozpływać ś. na krople.

Rozkraść — *p.* Rozkradać.

Rozkrawać *dok.* Rozkroić, Rozkrajać; krając dzielić na części, na kawałki, przecinać, przerzynać, rozrzynać; **r. się,** dzielić ś. rozpadać ś. na części, na kawałki.

Rozkręcać *dok.* Rozkręcić; odkręcać, rozprostowywać to, co było skręcone, rozwijać, rozplatać; **r. się,** odkręcać ś., rozprostowywać ś., rozwijać ś.

Rozkrępować, rozwiązać, rozkuć, rozpętać.

Rozkręt, rysunek, złożony z linij rozkręcających ś., zakrętas; w *lm.*, esy floresy.

Rozkrochmalać się *dok.* Rozkrochmalić ś.; o bieliźnie: tracić sztywność, wiotkim, miękkim ś. stawać, mięknąć; o ludziach: pozbywać ś. sztywności, stawać ś. swobodniejszym, serdeczniejszym.

Rozkroczyć — *p.* Rozkraczyć.

Rozkroić — *p.* Rozkrajać.

Rozkrok *gimn.*, odstawienie wbok jednej nogi bez dosuwania do niej drugiej; rozstawienie nóg.

Rozkroplić — *p.* Rozkraplać.

Rozkruchowiec, skała z rodzaju lepieńców, powstała z okruchów skał pierwotnych.

Rozkruchy, drobne kawałki zwietrzałych skał; okruchy.

Rozkruszać (się) *dok.* Rozkruszyć (ś.); pokruszyć (ś.), rozbijać (ś.) na odrobiny, rozdrabniać (ś.) na okruszyny, zamieniać (ś.) na proch, rozsypywać (ś.).

Rozkruszalny, dający ś. rozkruszyć, sypki, kruchy.

Rozkrwawiać *dok.* Rozkrwawić; do krwi kaleczyć, rozdrapywać; *przen.*, dotykać boleśnie, rozdzierać, przeszywać, rozrywać; **r. się,** zaczynać krwawić obficie; **r.** serce = zakrwawiać, zasmucać.

Rozkrwian, roślina z rodziny marzanowatych.

Rozkryć — *p.* Rozkrywać.

Rozkrysztalać *dok.* Rozkrystalić; roziskrzać kryształami.

Rozkrywać (się) *dok.* Rozkryć (ś.); zdejmować z kogoś, z czegoś (z siebie) pokrycie, odsłaniać (ś.), obnażać (ś.).

Rozkrzaczyć się, rozrosnąć ś. krzaczasto, rozkrzewić ś.

Rozkrzepla, roślina z rodziny gruboszowatych.

Rozkrzesać, krzesząc rozbić, wzniecić.

Rozkrzewiać *dok.* Rozkrzewić; pobudzać do rozrastania ś., rozgałęziania ś.; rozradzać, rozpładzać, rozpleniać, rozmnażać; *przen.*, rozpowszechniać, rozszerzać wieści, nauki, głosić; **r. się,** rozrastać ś. krzewiasto; rozmnażać ś., rozpleniać ś., rozpładzać ś.; *przen.*, rozpowszechniać ś., szerzyć ś.

Rozkrzewisty, rozrosły, rozgałęziony.

Rozkrzyczeć *nied.* Rozkrzykiwać; pobudzić kogoś do krzyku; rozgłosić, roztrąbić, rozpaplać, rozmieść wiadomość o czemś, rozgłosić na wszystkie strony krzykiem; **r. się,** zacząć krzyczeć w niebogłosy, rozpłakać ś. w głos.

Rozkrzyżować, złożyć coś nakrzyż, rozłożyć w obie strony: **r.** ręce; **r. się,** rozciągnąć ś., jak długi, z rozłożonemi rękami i nogami.

Rozkształcać *dok.* Rozkształcić, Rozkształtować; nadawać komuś, czemuś (sobie) pewien kształt, uwydatniać ten kształt, wykształcać (ś.).

Rozkuć — *p.* Rozkować.

Rozkudłać (się), Rozkudlić (się), rozczochrać (ś.), roztargać (ś.).

Rozkudłaniec, Rozczochraniec, człowiek, mający rozczochrane włosy.

Rozkuglować się, pokazywać wciąż sztuki kuglarskie; rozdokazywać ś., rozbawić ś., rozfiglować ś.

Rozkulbaczać *dok.* Rozkulbaczyć; zdejmować kulbakę, rozsiodływać: **r.** konia.

Rozkup, rozkupienie, rozkupywanie.

Rozkupować, Rozkupywać *dok.* Rozkupić; o wielu kupujących: chciwie, szybko wykupywać, kupując rozchwytywać, rozbierać; jeden przed drugim ubiegać ś. o kupienie.

Rozkurcz, rozwarcie ś., zwolnienie kurczu, rozkurczenie ś.

Rozkurczać *dok.* Rozkurczyć; rozciągać, rozprostowywać to, co było skurczone; **r. się,** rozciągać ś., odprostowywać ś., rozpościerać ś.

Rozkurz, pył z mąki.

Rozkurzać (się) *dok.* Rozkurzyć (ś.); rozpraszać (ś.), obracać (ś.) w kurz, rozpylać (ś.); rozmiatać pył, rozwiewać.

Rozkurzyny — *p.* Rozkurz.

Rozkutać, rozwinąć z opatulenia, rozebrać ze zwierzchniego odzienia.

Rozkuwacz, narzędzie kowalskie do rozkuwania koni.

Rozkuwać — *p.* Rozkować.

Rozkwaszać *dok.* Rozkwasić; rozmakać, rozpuszczać, przepajać wodą, zamieniać w błoto: **r.** drogę; rozcinać, rozbijać, ranić: **r.** nos, głowę.

Rozkwaterowywać (się) *dok.* Rozkwaterować (ś.); rozmieszczać (ś.) na kwaterach, na mieszkaniu, rozstasowywać ś.

Rozkwefić, zdjąć z kogoś kwef.

Rozkwękać, ustawicznie kwękać.

Rozkwiczeć się, Rozkwikać się, przeraźliwie kwiczeć.

Rozkwiecać *dok.* Rozkwiecić; pobudzać do kwitnienia, kwiatami obsypywać; **r. się,** zakwitać, rozkwitać, kwiatami okrywać ś., ukwiecać ś.

Rozkwilić się, długo kwilić żałośnie; *przen.*, rozczulić ś., rozrzewnić ś., rozpłakać ś.

Rozkwit, rozkwitanie, kwitnięcie; pełnia rozwoju, najwyższy stopień powodzenia, dobrobytu; **r.** nauk, sztuk = wysoki ich stopień, rozwój.

Rozkwitać *dok.* Rozkwitnąć; w kwiat ś. rozwijać; kwiatami ś. okrywać, obsypywać, zakwitać; *przen.*, rozpowszechniać ś., rozrastać ś., rozwijać ś., rozkrzewiać ś., rozszerzać ś.

Rozkwitły, Rozkwitnięty, który rozkwitł, kwitnący; *przen.*, rozwinięty, dojrzały, będący w pełni sił żywotnych.

Rozkwitnąć — *p.* Rozkwitać.

Rozlać — *p.* Rozlewać.

Rozlakować, rozpieczętować coś zapieczętowanego lakiem, złamać na czemś pieczęć lakową.

Rozlamentować się, lamentować bez końca, ciągle narzekać.

Rozlampartować się, rozpuścić ś., rozhulać ś., rozlobuzować ś.

Rozlan, roślina z rodziny osoczynowatych.

Rozlany, ten, który rozlano, rozpierzchły, nieodgraniczony, nie umiejscowiony; twarz **r-a** = pełna, jak obrzmiała.

Rozlatać się, rozbiegać ś. bez opamiętania — *p.* Rozlatywać ś.

Rozlatywać się, Rozlatać się, *dok.* Rozlecieć ś.; o ptakach, o owadach: lecieć w różne strony, lecąc rozprzaszać ś., rozbiegać ś., pierzchać; rozpadać ś., rozbijać ś., iść w rozsypkę, rozpryskiwać ś., drzeć ś. na kawałki.

Rozlazły, miękki, nieścisły, niejędrny; bardzo powolny, ślamazarny, mazgajowaty, niezdarny, ciemięgowaty: człowiek **r.** = nieporadny, niedorajda, mazgaj, ciemięga, niezdara.

Rozlec się — *p.* Rozlegać ś.

Rozleciały, ten, który ś. rozleciał, rozpadł na części, rozsypał; podarty, poszarpany w kawałki.

Rozlecieć się — *p.* Rozlatywać ś.

Rozlegać się *dok.* Rozlec ś.; rozkładać ś., rozszerzać ś., rozprzestrzeniać ś., sięgać aż dokąd, rozciągać ś.; o głosie: rozbrzmiewać, rozchodzić ś.

Rozlegle *przysł.*, daleko, szeroko.

Rozległy, daleko rozlegający ś., donośny.

Rozległość, rozciągłość, objętość, przestrzeń, obszar; wielki obszar, wielka przestrzeń, przestronność.

Rozległy, sięgający daleko, rozciągły, obszerny, przestronny.

Rozlenić się, Rozleniwić się, Rozleniwieć się, stracić chęć do pracy, stać ś. leniwym, rozleżeć ś., zgnuśnieć, rozpróżniaczyć ś.

Rozleniwiały, ten, który ś. stał leniwym, rozpróżniaczony.

Rozleniwić się, Rozleniwieć się — *p.* Rozlenić ś.

Rozlepiacz, człowiek, który coś rozlepia.

Rozlepiać, przylepiać coś w wielu miejscach — *p.* Rozklejać.

Rozletniać się, ociepleć ś., ubierać ś. w letnie ubranie.

Rozlew, rozlewanie z większego naczynia do mniejszych; **r.** rzeki, morza = wylew, przybór, powódź; woda szeroko rozlana, przestrzeń wodna, obszar wód; **r.** krwi = rzeź, mord.

Rozlewacz, Rozlewca, człowiek, który rozlewa.

Rozlewać *dok.* Rozlać; wylewać, przelewać; lać z większego naczynia do mniejszych, lejąc, wybrać, wyszafować wszystko; występować z brzegów, zalewać okolice, przybierać; **r.** krew = popełniać mordy, zabójstwa; rozszerzać, rozpościerać, roztaczać; o ranie: zajmować większą przestrzeń, bardziej ropnieć; **r. się,** być rozlewanym, wylewać ś., przelewać ś.; *przen.*, rozszerzać ś., rozpościerać ś., rozchodzić ś.

Rozlewalnia, Rozlewnia, oddział w dystylarni, w browarze i t. p., gdzie rozlewają płyn do butelek.

Rozlewisko, miejsce, zalane wodą podczas rozlewu.

Rozlewność, własność rozlewania ś., płynność, potoczystość.

Rozlewny, dający ś. rozlać, płynny, ciekły; styl **r.** = nie dający obrazów plastycznych, lecz nastroje, impresyjny.

Rozleźć — *p.* Rozłazić ś.

Rozleżały, rozpróżniaczony, rozleniwiały, gnuśny, ospały.

Rozleżeć się, leżąc długo w łóżku, rozleniwieć, przez długie leżenie rozpróżniaczyć ś.; przywyknąć do życia leniwego, zgnuśnieć.

Rozliczać *dok.* Rozliczyć; liczyć, obliczać; licząc rozdzielać; **r. się** z kimś = rachować ś. z nim, kończyć z nim porachunek, płacić, co mu ś. należy.

Rozlicznie *przysł.*, w różny sposób, różnorodnie, rozmaicie.

Rozliczność, różnorodność, wielorakość, rozmaitość.

Rozliczny, wieloraki, różnorodny, rozmaity; mnogi, liczny.

Rozlist, roślina z rodziny mirtowatych.

Rozliściać się *dok.* Rozliścić ś.; przyodziewać ś. w liście, dostawać liści, rozrastać ś. w liście.

Rozlitować się, uczuć litość, wzruszyć ś., rozczulić ś.

Rozlizać, liżąc rozmazać, wszystko wylizać; nie bądź za słodki, bo cię **r-żą,** nie bądź za gorzki, bo cię rozgryzą = w stosunkach z ludźmi zarówno zbytnia uległość, jak i przesadna surowość jednakowo są szkodliwe.

Rozlokowywać *dok.* Rozlokować; umieszczać po różnych miejscach, rozmieszczać; **r. się** = usadawiać ś., rozmieścić ś., rozgościć ś.

Rozlosowywać *dok.* Rozlosować; dokonywać losowania, zapomocą losowania rozdzielać coś między siebie, dawać temu, komu coś przypadnie losem.

Rozlot, rozlatywanie ś. w różne strony, rozpierzchnięcie ś., rozsypka.

Rozlotny, taki, co może ś. rozlatać, rozlatujący ś.

Rozlśnić się, Rozelśnić się *nied.* Rozelśniać ś.; lśniącym ś. stać, rozświecić ś., rozbłysnąć.

Rozlubować się, polubić coś, rozmiłować ś. w czemś, upodobać sobie coś, poczuć pociąg do czegoś, zasmakować w czemś.

Rozludniać *dok.* Rozludnić; pomnażać ludność, wzrost ludności wywoływać.

Rozlutowywać *dok.* Rozlutować; rozpuszczać napowrót lutowanie; **r. się,** rozluźniać ś., rozpadać ś. w miejscu zlutowania.

Rozluzowywać, Rozluźniać *dok.* Rozluzować, Rozluźnić; czynić luźniejszym, mniej ścisłym, mniej spoistym, obluzowawszy rozpuszczać, rozwalniać to, co ściska, uciska; *przen.*, rozprzęgać, psuć, demoralizować; **r. się,** stawać ś. luźniejszym, mniej spoistym, rozchodzić ś. przez obluzowywanie ś.; *przen.*, rozprzęgać ś., demoralizować ś.

Rozluźniać, Rozluźnić — *p.* Rozluzowywać.

Rozłachmanić się, zdjąć z siebie łachmany.

Rozładowywać *dok.* Rozładować; wyładowywać, rozpakowywać; **r.** akumulator, *el.*, wyładowywać go ponad przepisaną normę ze szkodą dla akumulatora.

Rozłajdaczać *dok.* Rozłajdaczyć; robić z kogoś łajdaka, zejść z drogi uczciwej; **r. się,** wychodzić na łajdaka, rozpuścić ś.

Rozłakomić, uczynić łakomym, obudzać w kimś chciwość, łakomstwo, apetyt w kimś wzbudzać; **r. się,** stać ś. łakomym, chciwym, nabrać na coś apetytu, pragnąć czegoś chciwie, rozchciwić ś.

Rozłam, rozdwojenie, niezgoda, rozterka, nieporozumienie; podzielenie ś. na dwa stronnictwa wskutek nieporozumienia, różnicy poglądów i t. p., dysharmonja.

Rozłamać — *p.* Rozłamywać.

Rozłamek, ułamek, ułomek, odłamek, odruzg, okruch, szczątek.

Rozłamywać (się) *dok.* Rozłamać (ś.); łamiąc (ś.), dzielić (ś.) na dwie a. więcej części.

Rozłapać, rozchwytać, rozdrapać, rozszarpać.

Rozłaskotać, bardzo łaskotać, łaskocząc rozdrażnić.

Rozłazić się *dok.* Rozleźć ś.; łażąc rozchodzić ś. w różne strony; rozlatać ś., drzeć ś., rozpadać ś. na kawałki, dostawać dziur.

Rozłączać (się), *dok.* Rozłączyć (ś.); rozwodzić (ś.), rozdzielać (ś.), rozseparowywać, odosabniać (ś.), zrywać z kimś, odchodzić wzajemnie od siebie, rozchodzić ś.

Rozłącznie *przysł.*, oddzielnie, nie razem, nie łącznie.

Rozłącznik, kreska, dzieląca wyraz na części, na sylaby, znak przeniesienia części wyrazu do następnego wiersza.

Rozłączny, dający ś. rozłączyć, rozdzielony, rozerwalny, rozdzielny, podzielny.

Rozłączyć — *p.* Rozłączać.

Rozłąka, rozdział, rozstanie ś., rozejście ś., pożegnanie ś.

Rozłobuzować się, stać ś. łobuzem, rozpuścić ś., rozwisusować ś., rozdokazywać ś., rozbisurmanić ś.

Rozłoga — *p.* Rozłóg.

Rozłom, złamanie na dwie albo więcej części, rozłamanie, odłam, szczątek, ułamek, odruzg; *przen.*, rozbitek, niedobitek — *p.* Rozłam.

Rozłomek *zdr.* od Rozłom.

Rozłomność, skłonność do rozłamania ś., kruchość.

Rozłomny, dający ś. rozłamać, kruchy.

Rozłotrować się, stać ś. łotrem, łotrować ś. bez opamiętania.

Rozłożyciel, Rozkładacz, człowiek, który coś rozłożył a. rozkłada.

Rozłożyć — *p.* Rozkładać.

Rozłożysty, szeroko rozpostarty, obejmujący znaczną przestrzeń, obszerny, szeroki, rozległy; o drzewie: gałęzisty, rosochaty.

Rozłóg, Rozłoga, obszar, przestrzeń; otwarte pole, niwa, błonie; roślina z rodziny gruboszowatych, pępownica, pępownik; pęd nadziemny, ścielący ś. po ziemi i zakrzewia-

jący ś. wierzchołkiem, aby utworzyć nowy osobnik (fig.); wąs u truskawek, u poziomek.

Rozłup, roślina z rodziny baldaszkowatych, koper morski.

Rozłupać — *p.* Rozłupywać.

Rozłupka, jedna z cząstek, na które pęka rozłupnia (fig.).

Rozłupnia, owoc, którego sucha obowocnia pęka po dojrzeniu wzdłuż przegródek na części, zwane rozłupkami.

Rozłupywacz, człowiek, który coś rozłupuje; narzędzie do rozłupywania.

Rozłupywać *dok.* Rozłupać, Rozłupić; łupinę rozbijać, rozgryzać; łupiąc rozdzielać na części, rozcinać, rozrąbywać wzdłuż; **r. się,** pękać wzdłuż, rozszczepiać ś.

Rozłzawić (się), Rozełzawić (się), rozrzewnić (ś.) do łez.

Rozmach, rozpęd, zamach.

Rozmachiwać *dok.* Rozmachać, Rozmachnąć; wprowadzać w ruch, machać czemś dla nadania mu rozpędu; *przen.*, ożywiać kogoś, pobudzać do działalności, do wesołości, dodawać energji; **r. się,** nabierać energji, wesołości, rozpędzać ś., zaczynać szybciej pracować, działać, iść i t. p.

Rozmachliwy, wykonywany z rozmachem, zamaszysty, mający rozmach.

Rozmachnąć — *p.* Rozmachiwać; **r. się,** zamachnąć ś. ręką, zamierzyć ś.

Rozmaczać *dok.* Rozmoczyć; zanurzać w płynie, rozpuszczać zapomocą moczenia.

Rozmagać (się)—*p.* Rozmóc (ś.); wzmacniać (ś.), potęgować (ś.), zbogacać (ś.).

Rozmaicić, czynić rozmaitym, urozmaicać.

Rozmaicie *przysł.*, w różny sposób, różnym sposobem, różnie, wielorako, rozlicznie, i tak i owak.

Rozmaitość, różnorodność, rozliczność, różność; różnica; w *lm.*, **r-i,** rzeczy rozliczne, razem wzięte, zbiór rozmaitych przedmiotów; **r-i** literackie = dzieło lub dzieła lub oddział w książce, w piśmie, mieszczący artykuły różnej treści, przygodnej, bieżącej i t. p.; **r-i** u rzeźnika = kawałki różnych wędlin, razem zmieszane.

Rozmaity, rozliczny, różny; niejednostajny, różnorodny; złożony z przedmiotów albo cech różnych, niepodobnych do siebie, złożony z różnych odcieni.

Rozmajaczyć się, majaczyć na dobre; przybrać wyraźne kontury, kształty.

Rozmakać *dok.* Rozmoknąć; nasiąkać wilgocią, wodą, stawać ś. miękkim, przepoiwszy ś. jakimś płynem.

Rozmalować, malując rozprowadzić farbą, pędzlem; **r. się,** roznamiętnić ś. do malowania.

Rozmamać, Rozmamrać się, odsłonić ciało, porozpinawszy na sobie ubranie; mieć na sobie porozpinane, potargane ubranie, być ubranym niedbale.

Rozmamrotać się, ustawicznie mamrotać.

Rozmarniać *dok.* Rozmarnić; robić całkiem marnym.

Rozmarnować, strwonić, roztrwonić, przemarnować, przepuścić, przehulać.

Rozmarszczać *dok.* Rozmarszczyć; zmarszczki wygładzać, rozpuszczać fałdy, rozfałdowywać; **r. się,** rozchmurzać ś., rozweselać ś., łagodnieć.

Rozmarudzić się, marudzić ustawicznie, rozgrymasić ś.

Rozmaryn *łć.*, roślina z rodziny wargowatych (fig.).

Rozmarynka *łć.*, odmiana jabłoni.

Rozmarynowiec, roślina z rodziny oliwnikowatych (fig.).

Rozmarynowy, należący do rozmarynu; zrobiony z rozmarynu a. z rozmarynem.

Rozmarzać (rozmar-zać), *dok.* Rozmarznąć (rozmarznąć); odtajać, roztapiać ś., puszczać.

Rozmarzać *dok.* Rozmarzyć; wprawiać w marzenie, wprowadzać w stan rozmarzenia, pobudzać do marzeń; ubezwładniać, odurzać, upajać; **r. się,** oddawać **ś.** marzeniom, poczynać marzyć, roić; stawać ś. sennym, drzemiącym.

Rozmar-znąć — *p.* Rozmar-zać.

Rozmarznięty, ten, który rozmarzł.

Rozmarzyć — *p.* Rozmarzać.

Rozmawiać, prowadzić rozmowę, mówić, rozprawiać, gawędzić, gadać, konwersować z kimś; porozumiewać ś. z kimś: **r.** na migi; **r.** listownie = korespondować; **r.** z sobą samym = mówić do siebie samego; nie **r-am** z nim = gniewam ś. z nim; **r. się,** *dok.* Rozmówić ś., z kimś, porozumiewać ś. z nim w jakiejś sprawie, traktować; nie darowywać komuś swej krzywdy, rozprawiać ś. z kimś, obiecywać mu zemstę, grozić mu: poczekaj! rozmówimy ś.

Rozmazać — *p.* Rozmazywać.

Rozmazany, płaczący o byle co, płaczliwy; beksa, mazgaj.

Rozmazgaić się, rozpłakać ś., roztkliwić ś., rozrzewnić ś., nie móc ś. utulić w płaczu.

Rozmazywać *dok.* Rozmazać; coś gęstego rozprowadzać na powierzchni jakiejś, rozsmarowywać, rozcierać; *przen.*, rozgłaszać, rozpopowszechniać; rozwałkowywać, długim i nudnym czynić; pobudzać do płaczu; **r. się,** zaczynać w najlepsze płakać.

Rozmącać *dok.* Rozmącić; mącąc rozpuszczać, rozbijać w płynie; **r.** płyn = przez wstrząsanie czynić go mętnym, mącić, rozbełtywać.

Rozmdlewać się — *p.* Rozemdlewać ś.

Rozmęt, zamęt, rozgardjasz, zamieszanie; sposób robienia żelaza miękkiem, aby ś. nie łamało.

Rozmglić, Rozemglić, ukazać z poza mgieł, rozświecić, rozpogodzić, rozweselić; **r. się,** rozwiać ś. w mgłę, rozpłynąć ś., rozproszyć ś.

Rozmiar, rozmierzanie, pomiar; wielkość przedmiotu, wymiar w jednym z trzech kierunków, jego długość, szerokość i grubość a. głębokość.

Rozmiarkować, rozważyć, zgłębić należycie, ustalić, ustanowić, uregulować.

Rozmiatać *dok.* Rozmieść; rozsuwać miotłą, odmiatać w tę i w ową stronę, miotąc rozrzucać; **r.,** *dok.* Rozmiotać, Rozmieść; rozrzucać, rozpędzać, rozwiewać, rozpraszać; **r. się,** rozpraszać ś.

Rozmiażdżać *dok.* Rozmiażdżyć; rozgniatać, miażdżyć, rozdeptywać.

Rozmiąć, miąć rozgnieść, zmiętosić.

Rozmieniacz, ten, co rozmienia: **r.** pieniędzy = wekslarz.

Rozmieniać *dok.* Rozmienić; wymieniać, zamieniać; **r.** pieniądze = wymieniać większe monety na drobniejsze, na bilon, krajowe na obce lub odwrotnie.

Rozmierca, Rozmierzacz, człowiek, który rozmierza, mierniczy, geometra.

Rozmierzchać się, rozwidniać, rozjaśniać ś.

Rozmierzać *dok.* Rozmierzyć; mierzyć starannie we wszystkich kierunkach, odmierzać, wymierzać, dokonywać pomiarów; mierząc rozdzielać na małe kawałki.

Rozmiesić, mieszając rozrobić, rozgnieść.

Rozmieszać, mieszając rozmącić, rozbełtać; mieszając, połączyć z sobą różne substancje.

Rozmieszczać *dok.* Rozmieścić; wyznaczać każdemu swoje miejsce, rozstawiać, ustawiać, układać, lokować po różnych miejscach; **r. się,** umieszczać ś. każdy gdzieindziej, zabierać każdy inne miejsce, rozlokowywać ś.

Rozmieść — *p.* Rozmiatać.

Rozmięk, rozmiękniecie, zmiękniecie.

Rozmiękać *dok.* Rozmiękнąć; stać ś. miękkim, nasiąknąwszy wilgocią, rozmakać, przechodzić wilgocią, płynem, przepajać ś.

Rozmiękczać *dok.* Rozmiękczyć; czynić miękkim, rozmakać, przepajać wilgocią, płynem; *przen.*, wzruszać, rozczulać.

Rozmiękczenie, czynność rozmiękczania, rozmiękniecie, zmiękniecie: **r.** mózgu = choroba mózgowa; wzruszenie, rozczulenie.

Rozmiękczyć — *p.* Rozmiękczać.

Rozmiękły, ten, który rozmiękł, stał ś. miękkim.

Rozmiękнąć — *p.* Rozmiękać.

Rozmigotać się, migotać dużo i silnie, rozlśnić ś.

Rozmijać się *dok.* Rozminąć ś.; przejeżdżać, przechodzić jeden obok drugiego, dążąc w przeciwne strony; dążąc po różnych drogach, nie spotykać ś.; **r. się** z prawdą = kłamać.

Rozmilać *dok.* Rozmilić; czynić bardzo miłym; napawać, napełniać rozkoszą.

Rozmiłosna, roślina z rodziny trudziczkowatych.

Rozmiłowywać *dok.* Rozmiłować; **r.** kogoś w sobie, rozkochiwać kogoś w sobie, wzbudzać w kimś miłość ku sobie, głowę komuś zawracać; **r.** kogoś w czemś = budzić, wzbudzać, wzniecać w kimś miłość ku czemuś, uczyć kogoś kochać coś; **r. się** w kimś, w czemś, zakochiwać ś., rozkochiwać ś. w kimś, w czemś.

Rozminąć się — *p.* Rozmijać ś.

Rozmiotać — *p.* Rozmiatać; **r. się,** zacząć ś. złościć, rozsierdzić ś., rozgniewać ś.

Rozmleć, mieląc rozetrzeć, rozdrobnić.

Rozmładzać *dok.* Rozmłodzić; czynić młodszym, odmładzać, odradzać.

Rozmnażać *dok.* Rozmnożyć; powiększać liczbę, czynić liczniejszym; rozradzać, rozpleniać; *przen.*, rozkrzewiać, rozszerzać, rozpowszechniać; **r. się,** rosnąć w liczbę, liczniejszym ś. stawać; mnożyć ś., rozpleniać ś., rozradzać ś.

Rozmnażanie, powiększanie liczby, pomnażanie; **r. się,** powiększanie ś. w liczbie; wydawanie potomstwa, rozplenianie ś., rozradzanie ś.

Rozmnoż, Rozmnoża, pora mnożenia się, lęg; hodowla rozpłodowa.

Rozmnożca, Rozmnożyciel, ten, który rozmnaża coś, hodowca; propagator, krzewiciel.

Rozmnożny, Rozmnożysty, dający ś. rozmnożyć, rozmnażający ś. łatwo, mnożny, plenny, płodny.

Rozmoczyć — *p.* Rozmaczać.

Rozmodlić się *nied.* Rozmodlać ś.; pogrążyć, zatopić ś. całkiem w modlitwie, wpaść w zapał modlitewny.

Rozmokły, przesiąkły wilgocią, płynem, przemokły, rozkisły; *przen.*, zbyt powolny, ospały, mazgajowaty, rozleniwiony.

Rozmoknąć — *p.* Rozmakać.

Rozmotać, zmotane odmotać; rozwikłać, rozplątać, odwinąć, rozwinąć.

Rozmowa, ustna wymiana myśli, rozmawianie, rozprawa ustna, pogadanka, gawęda, konwersacja; utwór pisany w formie rozmowy dwu a. więcej osób, dialog; **r-y, r-ówki,** podręcznik do nauki języka obcego, ułożony w formie pytań i odpowiedzi, dotyczących życia codziennego, zdań używanych w podróży i t. p.

Rozmownie *przysł.*, zapomocą rozmowy; wymownie, gadatliwie.

Rozmowność, skłonność do rozmawiania, gadatliwość, gadulstwo; umiejętność podtrzymywania rozmowy towarzyskiej.

Rozmowny, Rozmówny, polegający na rozmowie, chętny do rozmowy, lubiący rozmawiać, gadatliwy.

Rozmóc — *p.* Rozmagać.

Rozmówca, Rozmównik, osoba rozmawiająca, biorąca udział w rozmowie, w dialogu; interlokutor.

Rozmówić — *p.* Rozmawiać.

Rozmówki — *p.* Rozmowa.

Rozmównica, w zakładach zamkniętych pokój do rozmawiania z osobami obcemi, parlatorjum; budka telefoniczna do rozmów telefonicznych publiczności.

Rozmówny — *p.* Rozmowny.

Rozmrażać *dok.* Rozmrozić; rozpuszczać coś zamarzłego przez ogrzewanie.

Rozmroczyć, rozproszyć mrok, rozpędzić ciemność; rozwidnić, rozświetlić; **r. się,** rozwidnieć; wyjaśnić ś., wypogodzić czoło; *przen.*, rozweselić ś., przestać być posępnym, ponurym.

Rozmrozić — *p.* Rozmrażać.

Rozmrużyć, nawpół roztworzyć.

Rozmyć — *p.* Rozmywać.

Rozmydlać *dok.* Rozmydlić; rozrabiać z mydłem.

Rozmykać *dok.* Rozemknąć; otwierać.

Rozmysł, namyślanie ś., namysł; rozwaga, rozważanie; postanowienie, powzięte po namyśle, zamiar; zrobić coś z **r-m** = po uprzedniem obmyśleniu, z premedytacją, rozmyślnie.

Rozmyślać *dok.* Rozmyślić; rozważać coś w myśli, rozbierać w myśli, roztrząsać; zastanawiać ś., przemyśliwać, medytować.

Rozmyślanie, rozważanie czegoś, zastanawianie ś. nad czemś, myśli, nasuwające **ś.** przy rozważaniu czegoś, deliberacja, medytacja; dzieło pobożne a. filozoficzne, poświęcone rozważaniu jakichś myśli podniosłych.

Rozmyślić — *p.* Rozmyślać; **r. się,** odmienić zdanie, namyśliwszy się.

Rozmyślnie *przysł.*, z rozmysłem, umyślnie, nie przypadkiem, z rozwagą, naprzód sobie ułożywszy.

Rozmyślność, umyślność, nieprzypadkowość; baczność, rozwaga, zastanowienie.

Rozmyślny, z rozmysłem zrobiony; umyślny, nie przypadkowy, naprzód obmyślony.

Roznajmować *dok.* Roznająć; odnajmować coś wielu osobom.

Roznamiętniać *dok.* Roznamiętnić; wzbudzić w kimś namiętność ku komuś, ku czemuś, budzić w kimś chucie, podniecać namiętnie, **r. się,** dawać ś. unosić namiętności, chuciom, rozdrażniać ś., podniecać ś., rozpalać ś. namiętnie.

Roznamiętnienie, żądza, namiętność, zapalczywość, podniecenie.

Roznarowić, uczynić narowistym, rozpuścić, rozzuchwalić.

Roznegliżować (się), rozebrać (s., do negliżu.

Rozniecać *dok.* Rozniecić; zapalać, wzniecać, rozpalać: **r.** ogień; *przen.*, wszczynać, wywoływać: **r.** wojnę, rewolucję; podniecać, podbechtywać, podjudzać.

Roznieść — *p.* Roznosić.

Roznos *górn.*, kanał otwarty zewnętrzny od ujścia sztolni, którym wody odpływają.

Roznosiciel, ten, który coś roznosi: **r.** gazet; **r.** listów=listonosz **r.** książek = kolporter; **r.** nowin, plotek = plotkarz; **r.** cywilizacji, oświaty = krzewiciel.

Roznosić *dok.* Roznieść; nosić coś a. wiele czegoś w różne miejsca, rozpraszać; **r.** wieść, pogłoskę, plotkę = rozpowszechniać, rozgłaszać, rozsiewać; rozbijać, rozpędzać, rozgramiać, rozrzucać, rozwalać; nosząc dawać wszystkim zkolei, rozdawać, częstować; **r-i** mnie = nie mogę dać sobie rady z gniewu, z wzruszenia i t. p.; **r. się,** rozpowszechniać ś., rozsiewać ś.

Roznośny, przeznaczony do roznoszenia, dający ś. roznosić; handel **r.** = sprzedaż towarów, roznoszonych po domach, po targach, jarmarkach i t. p.; donośny, huczny.

Roznóżka, rodzaj wymoczka (fig.); odnóżka.

Roznygusować się, rozprózniaczyć ś., rozleniwić ś.

Rozochocić, wprawić kogoś w dobry humor, podniecić, rozruszać, ożywić, rozweselić; **r. się,** nabrać

dobrego humoru, rozbawić ś., rozweselić ś.; nabrać ochoty do czegoś.

Rozogniać *dok.* Rozognić; wywoływać stan zapalny; zaogniać, rozgorączkowywać; *przen.*, budzić w kimś namiętność, zapał, podniecać, roznamiętniać; **r. się, zaogniać ś.**, przechodzić w stan zapalny; *przen.*, **roznamiętniać ś.**, wpadać w zapał, podniecać ś.

Rozognienie, stan zapalny, zaognienie, zajątrzenie.

Rozogólniać, uogólniać; rozpowszechniać.

Rozokolić (się), rozpostrzeć (ś.) naokół.

Rozolbrzymieć, dochodzić do olbrzymich rozmiarów; rozrosnąć ś. olbrzymio, wyolbrzymieć.

Rozolinka *łć.*, odmiana cytryny.

Rozora, bródza.

Rozorywać *dok.* Rozorać; orząc pługiem, rozbijać ziemię, rozsuwać ziemię, rozdzielać, bródzą przedzielać; *przen.*, rozcinać, płatać, chłostać; fałdować, pokrywać bródzami, zmarszczkami; niszczyć, rujnować, pustoszyć.

Rozosobniać *dok.* Rozosobnić; czynić coś osobnym, oddzielać, odłączać, odosobniać, wyodrębniać; **r. się,** stawać ś. osobnym, oddzielać ś., odosobniać ś.

Rozosobnienie, uczynienie osobnym, oddzielenie, wyodrębnienie, odłączenie; stan tego, co jest oddzielone; rozłąka, rozstanie, samotność, rozdźwięk, rozstrój, niesnaska.

Rozpacz, utrata wszelkiej nadziei, desperacja, zwątpienie; smutek głęboki, żal nieutulony.

Rozpaczać, oddawać ś. rozpaczy, wpadać w rozpacz, w zwątpienie, tracić nadzieję, desperować, wątpić; **r. się,** *dok.* Rozpaczyć ś., pacząc ś., krzywić ś. nazewnątrz, rozchodzić się.

Rozpaczliwie, Rozpacznie *przysł.*, rozpaczając, w przystępie rozpaczy, boleśnie, okropnie, nieszczęśliwie.

Rozpaczliwy, wiodący do rozpaczy, napełniający rozpaczą, beznadziejny, bez wyjścia, okropny: **r.** stan chorego = niebezpieczny, bardzo zły; desperacki: krok **r.** samobójcy, znamionujący rozpacz; przeraźliwy, rozdzierający: krzyk **r.**

Rozpacznie *przysł.* — *p.* Rozpaczliwie.

Rozpaczny — *p.* Rozpaczliwy.

Rozpad, rozpadnięcie się, rozkład.

Rozpadać się, zacząć bezustannie padać; **r. się,** *dok.* Rozpaść ś., pękać, rozlatywać ś. na kawałki, rozdzielać ś. na części; unosić ś. nad czemś, rozpływać ś.

Rozpadlina, szczelina w ziemi z rozpadnięcia ś. gruntu, rysa, pęknięcie, otchłań.

Rozpadlisty, Rozpadzisty, pełen rozpadlin, popękany, porysowany.

Rozpadły, który ś. rozpadł, pęknięty, popękany.

Rozpajać *dok.* Rozpoić; przyzwyczajać do pijaństwa, rozpijać.

Rozpakować — *p.* Rozpakowywać.

Rozpakowywać *dok.* Rozpakować; rozwijać z opakowania, wyjmować z paki, odpakowywać; wyładowywać; **r. się,** wyjmować swoje rzeczy z pak, z kufra, z kosza; rozwijać swoje paki z opakowania; rozkładać ś., rozgospodarowywać ś.

Rozpalać *dok.* Rozpalić; rozniecać ogień, zapalać (w piecu); rozgrzewać do wysokiej temperatury, rozżarzać; *przen.*, zagrzewać, podniecać, budzić zapał, chucie, roznamiętniać, rozjurzać, rozbestwiać; **r. się,** zapalać ś., zacząć ś. palić, rozniecać ś. (o ogniu); rozgrzewać ś. do wysokiej temperatury, rozżarzać ś.; *przen.*, podniecać ś., wpadać w zapał, dawać ś. unosić namiętnościom, roznamiętniać ś., rozjurzać ś., rozbestwiać ś.

Rozpał — *p.* Rozpałka.

Rozpalać, rozpalić ś., rozpłomienić ś., rozgorzeć; wpaść w zapał, roznamiętnić ś. do czegoś.

Rozpałka, Rozpał, rozniecenie, rozpalenie ognia; paliwo, służące do rozniecania ognia, podpałka, np.: hubka, chróst, suche drzewo, słoma i t. p.

Rozpamiętywać *dok.* Rozpamiętać; przywodzić coś na pamięć, rozmyślać o czemś, rozważać, roztrząsać coś w pamięci, zastanawiać ś. nad czemś głęboko; wspominać o czemś, przypominać sobie coś.

Rozpanoszyć się, chcieć udawać pana, chcieć być gdzieś panem, chcieć rządzić; rozzuchwalić ś., stać ś. pysznym; zagarnąć coś pod swoje rządy.

Rozpaplać, rozgadać, rozgłosić coś gadaniem, rozbajać; **r. się** zacząć paplać bez końca, rozgadać ś., roztrajkotać ś.

Rozpaprywać *dok.*, Rozpaprać, rozbabrać, rozgrzebać; zacząć jakąś robotę i, rozrzuciwszy ją, nie ukończyć; rozmoczyć.

Rozpar, skwar, spieka, spiekota, upał, war; wyziew, para, parowanie; gaz.

Rozparać — *p.* Rozpruwać.

Rozparcelowywać *dok.* Rozparcelować; dzielić na parcele, na działki, rozkolonizować.

Rozparcie, czynność rozpierania.

Rozparować, parując rozejść ś.

Rozparty, który się rozpiera, rozpierający ś. szeroko na siedzeniu.

Rozparzać (się), *dok.* Rozparzyć (ś.); rozgrzewać (ś.) mocno na wilgotno, rozgotowywać (ś.) w gorącej wodzie, rozprażać (ś.), obgotowywać (ś.); **r. się,** przyzwyczajać ś. do zbytniego gorąca, do zbyt ciepłej odzieży i t. p., rozpalać ś.

Rozpasać — *p.* Rozpasywać.

Rozpasać (się), *dok.* Rozpaść (ś.); karmić (ś.) obficie, roztuczać (ś.).

Rozpasanie, zdjęcie pasa; **r.** obyczajów = wyuzdanie, rozwiązłość, rozpusta.

Rozpasaniec, ten, co ś. rozpasał; szaleniec, hulaka, rozpustnik, wszetecznik.

Rozpasany, ten, który zdjął z siebie pas; rozpuszczony, rozzuchwalony, wyuzdany, rozpustny, rozwiązły.

Rozpasjonować się, nabrać do czegoś skłonności, chcieć coś koniecznie posiąść; rozzłościć ś., wpaść w złość, w pasję, we wściekłość, rozwścieczyć ś., unieść ś., roznamiętnić ś.

Rozpaskudzać, *dok.* Rozpaskudzić, czynić paskudnem; rozjątrzyć, rozognić: **r.** ranę; nie ukończywszy jakiejś roboty, porzucić ją rozrzuconą, popsuć ją, rozpaprać; *przen.*, rozpieścić, zdemoralizować, rozpuścić; **r. się,** paskudnym ś. stać; rozjątrzyć ś., rozognić ś.; *przen.*, puścić ś. na złą drogę, nabrać złych przymiotów; rozpuścić ś., rozpasać ś., zdemoralizować ś.

Rozpasywać (się), *dok.* Rozpasać (ś.); zdejmować pas z kogoś (z siebie), odpasywać (ś.); *przen.*, wprowadzać (wchodzić) na złą drogę, rozpuszczać (ś.); **r-I się** = rozjuszył się.

Rozpaść — *p.* Rozpadać — *p.* Rozpasać.

Rozpatrywać *dok.* Rozpatrzyć; przypatrywać ś. czemuś pilnie, oglądać coś bacznie, rozglądać ś. w czemś; **r. się** w czemś=przypatrywać ś. czemuś uważnie, rozglądać ś. dookoła, orjentować ś.; roztrząsać, uważać, badać coś starannie.

Rozpeckać *gwar.*, rozbabrać, rozpaprać, rozpaskudzić.

Rozpełzać się *dok.* Rozpełznąć ś.; rozlazić ś. w różne strony; drzeć ś., rozdzierać ś., pękać (o tkaninie).

Rozpełznięcie się, dokonana czynność rozpełzania ś.; rozprzężenie, osłabienie muskułów, wiążących członki.

Rozperlać (się), *dok.* Rozperlić (ś.); rozsypywać (ś.) kształtem perel, rozpryskiwać ś.

Rozpestlin, roślina z rodziny nanerczowatych, śliwiec.

Rozpęczniały, który rozpęczniał, napęczniały.

Rozpęcznieć, wzdąć ś. od wilgoci, nabrzmieć.

Rozpęczyć, uczynić rozpęczniałym; wzdąć.

Rozpęd, rozpędzenie ś., zapęd, impet, rozmach; w **r-dzie** = w zapale; wstrzymać ś. **w r-dzie** = zaprzestać coś robić z zapałem.

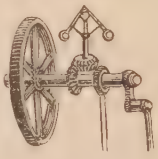

Rozpędnik, koło rozpędowe, koło zamachowe w maszynie, wielkie,

ciężkie koło, wprowadzające swym obrotem w ruch całą maszynę (fig.).

Rozpędowy, odnoszący ś. do rozpędu, nadający rozpęd: koło r-e; poskramiacz r. = regulator umieszczony przy kole rozpędowem maszyny parowej.

Rozpędzać *dok.* Rozpędzić; rozpraszać, rozganiać, zmuszać do rozbiegnięcia ś., do bezładnej ucieczki; zmuszać do szybkiego biegu, puszczać pędem, wcwał: r. konia, pociąg kolei żelaznej, łódź; r. chorobę wrzód = nie dopuszczać do uformowania ś., przerywać w zarodku; r. się, puszczać ś. pędem, brać rozpęd dla przeskoczenia czegoś; zaczynać coś robić z zapałem, z werwą.

Rozpękać (się), *dok.* Rozpęknąć (ś.); rozpadać ś. z trzaskiem, pękać, rozrywać ś. gwałtownie.

Rozpękły, Rozpęknięty, który rozpękł.

Rozpęknąć — *p.* Rozpękać.

Rozpęknięcie, rozpadnięcie, rozpadlina, szczelina, szpara.

Rozpętać — *p.* Rozpętywać.

Rozpętlać, rozwiązywać pętle, węzły, rozsupływać.

Rozpętywać *dok.* Rozpętać; uwalniać z pęt, z więzów, rozwikływać, rozwiązywać, rozmotywać; r. się, rozwiązywać ś., uwalniać ś. z pęt; *przen.*, rozpasywać (ś.), rozpuszczać (ś.).

Rozpian, roślina z rodziny krwawnicowatych.

Rozpiąć — *p.* Rozpinać.

Rozpić — *p.* Rozpijać.

Rozpiec — *p.* Rozpiekać.

Rozpieczętowywać *dok.* Rozpieczętować; zdejmować z czegoś pieczęć, łamać na czemś pieczęć, odpieczętowywać; r. się, otwierać ś. z pieczęci.

Rozpiekać (się), *dok.* Rozpiec (ś.); dobrze wypiekać (ś.); rozżarzać (ś.), rozpalać (ś.), rozprażać (ś.).

Rozpienić, rozbić na pianę, wzburzyć, okryć pianą.

Rozpienić się, rozpryskać się pianą.

Rozpierać *dok.* Rozeprzeć; otwierać, rozszerzać pchając, rozsuwać, rozpychać; podpierać np. ściany wykopu, aby ś. ziemia nie usunęła. przepełniać, rozdymać; radość, duma r-a; r. się, rozwalać ś., rozkładać ś., zabierać sobą wiele miejsca; rozkraczać ś., pysznić ś., być dumnym.

Rozpiernik, czworokątny żagiel skośny, rozpinający się między masztem, sochą a sochą górną.

Rozpierścieniać się *dok.* Rozpierścienić ś.; rozkręcać ś., rozwijać ś. pierścieniami = kręgami.

Rozpierzać *dok.* Rozpierzyć; rozpościerać coś w kształcie piór.

Rozpierzchać się *dok.* Rozpierzchnąć ś.; rozpraszać ś., rozbiegać ś., uciekać w różne strony; rozsypywać ś., rozchodzić ś. po różnych miejscach.

Rozpierzchły, Rozpierzchnięty, Rozpierzchniony, który ś. rozpierzchnął; rozsiany, rozproszony, rozsypany.

Rozpierzchnąć się — *p.* Rozpierzchać ś.

Rozpieszczać *dok.* Rozpieścić; zbytnio, zanadto pieścić, psuć pieszczotami, robić niewieściuchem, rozdelikacać; zbytnio pobłażać, rozbałamucać; r. się, stawać ś. niewieściuchem, rozdelikacać ś., rozmiękczać ś.; rozpuszczać ś., kaprysić skutkiem czyjegoś pobłażania.

Rozpieszczeniec, delikatniś, gagatek, pieszczoszek, niewieściuch, piecuch.

Rozpieścić — *p.* Rozpieszczać.

Rozpieśniać (się), *dok.* Rozpieśnić (ś.), przepełniać (ś.) pieśnią; rowijać (ś.) w pieśń.

Rozpięcie, czynność rozpinania; r. a. rozpiętość mostu = odległość między jedną podporą a drugą.

Rozpiętość, rozpięcie; kształt czegoś, co jest rozpięte.

Rozpijać *dok.* Rozpić; przyzwyczajać do pijaństwa nałogowego; r. się, stawać ś. pijakiem nałogowym, upijać ś.

Rozpiłowywać *dok.* Rozpiłować; piłą, pilnikiem przecinać na części; pilnikiem na proch rozcierać.

Rozpinać *dok.* Rozpiąć; rozpościerać, rozciągać, rozszerzać, rozstawiać, przybijać coś rozciągniętego; odpinać to, co było spięte, zapięte; r. się, rozpościerać ś., rozciągać ś.; odpinać na sobie ubranie, odpinać ś.

Rozpiorunować, Rozpiorunić, rozbić piorunem, rozgromić; r. się, rozlec ś. piorunem, rozgrzmieć.

Rozpis, rozpisanie, rozpisanie ś.

Rozpisywać *dok.* Rozpisać; przepisywać pewną ilość razy, kopjować wielokrotnie, robić pewną ilość odpisów; napisawszy, rozsyłać w różne miejsca, różnym osobom: r. listy; zarządzać, zalecać okólnikiem: r. pospolite ruszenie; rozkładać, rozdzielać, rozdysponowywać rozporządzeniem piśmiennem: r. podatki, kontrybucję; r. się, zapalać ś. do pisania, zaczynać długo i rozwlekle pisać; szeroko coś opisywać.

Rozpity, ten, który się rozpił, stał ś. nałogowym pijakiem, opojem.

Rozplantować, o roślinach: rozflancować, rozsadzić; wyrównać, zniwelować: r. grunt, wał, kopiec.

Rozplatać *dok.* Rozpleść; spleciono coś rozwijać, rozkręcać; *przen.*, rozgadywać, rozgłaszać paplaniem, rozpuszczać wieść o czemś.

Rozpląsać się, zacząć na dobre pląsać, roztańczyć ś.

Rozplątywać *dok.* Rozplątać; rozwikływać, rozsupływać, wyrównywać coś, co było splątane; *przen.*, rozjaśniać, wyjaśniać, rozświetlać, rozstrzygać.

Rozpleciny, obrzęd rozplatania warkoczy pannie młodej przed ślubem.

Rozplecisty, dający ś. rozpleść, rozwikłać.

Rozplem, rozpłód, rozmnożenie (ś.), rozplemienie (ś.).

Rozplemiać się *dok.* Rozplemić (ś.); rozpładzać (ś.), rozkrzewiać (ś.), rozpleniać (ś.), rozradzać (ś.), rozmnażać (ś.).

Rozplemieniać — *p.* Rozplemiać.

Rozpleniać — *p.* Rozplemiać; rozradzać ś., rozmnażać ś., rozszerzać się.

Rozpleść — *p.* Rozplatać.

Rozpluchotać się, ustawicznie pluchotać.

Rozpłacać *dok.* Rozpłacić; wypłacić każdemu, co mu ś. należy; r. się, płacić wszystkie należności.

Rozpładzać (się), Rozpładniać (się) *dok.* Rozpłodzić (ś.), Rozpłodnić (ś.) — *p.* Rozplemiać (ś.).

Rozpłakać, wywołać płacz; r. się, zacząć rzewnie płakać.

Rozpłaszać *dok.* Rozpłoszyć; rzuciwszy popłoch, rozpędzać; rozgramiać.

Rozpłaszczać *dok.* Rozpłaszczyć; czynić płaskiem i szerszem, rozklepywać, rozprasowywać; przygniatać; *przen.*, rozciągać, rozwalać, rozpościerać napłask; r. się, płaskim i szerszym ś. stawać; rozciągać ś. napłask.

Rozpłaszczak, młotek z główką na końcu do wykuwania wklęsłości w metalu.

Rozpłaszczka, roślina z klasy widłaków (fig.).

Rozpłata, wypłata dokonana wielu osobom; częściowa wypłata należności, wypłata ratami, spłata.

Rozpłatać, rozciąć na dwie lub więcej części, rozćwiertować, rozchlastać, rozsiekać, skaleczyć.

Rozpławiać *dok.* Rozpławić; rozpuszczać (ś.), roztapiać (ś.), rozmiększać (ś.) w płynach; rozcieńczać (ś.); *przen.*, rozpływać (ś.).

Rozpławny, dający ś. roztopić; rozpuszczalny; rozpuszczony, roztopiony; *przen.*, nalany, nabrzękły, napuchnięty.

Rozpłodek, rozpłodzenie, rozpłodzenie ś.; potomstwo.

Rozpłodnić — *p.* Rozpładniać.

Rozpłodnik, stadnik, reproduktor, np. ogier, buhaj, knur; *przen.*, rozsadnik, źródło.

Rozpłodowy, Rozpłodny, odnoszący ś. do rozpłodu, zdolny do rozpłodu: buhaj, ogier r.

Rozpłodziciel, ten, który rozpłodził a. rozpładza.

Rozpłodzić — *p.* Rozpładzać.

Rozpłomieniać *dok.* Rozpłomienić; rozpalać płomieniem; *przen.*,

przenikać zapałem, zagrzewać do czynu, roznamiętniać, podżegać; **r. się,** zapalać ś. płomieniem, rozżarzać ś., wybuchać płomieniem, rozjaśniać ś., rozbłyskiwać ś.; *przen.*, unosić ś. zapałem, zapalać ś., roznamiętniać ś.

Rozpłomienieć — *p.* Rozpłomienić ś.

Rozpłomienienie, rozpalenie ś. płomieniem, zapał, namiętność.

Rozpłonąć, zająć się płomieniem, zapalić ś.; wybuchnąć płomieniem, rozgorzeć, unieść ś. zapałem, namiętnością.

Rozpłonica, roślina z rodziny trędownikowatych.

Rozpłonić — *p.* Rozpłomienić.

Rozpłoszyć — *p.* Rozpłaszać.

Rozpłód, Rozpłodek, rozpładzanie, rozmnożenie; płód, przychówek owoc; potomstwo; ród, plemię; zawiązek, początek, źródło.

Rozplókać, płócząc rozpuścić, rozmyć.

Rozpłyn, ciało stałe, zamienione w płyn; płyn, ciecz.

Rozpłynąć się — *p.* Rozpływać ś.

Rozpłynny, zdolny do rozpływania ś., rozpływający ś.

Rozpływ, rozpłynięcie; rozdział koryta rzeki na dwa ramiona (fig.); **r.** prądu elektrycznego = czynne podzielenie ś. prądu w sieci elektrycznej odpowiednio do rozporządzalnych dróg.

Rozpływać się *dok.* Rozpłynąć ś.; popłynąć w różne strony, płynąc oddalać ś. jeden od drugiego, rozpraszać ś., rozstawać ś.; o płynach: rozlewać ś. na wszystkie strony, rozchodzić ś.; o ciele stałem, pogrążonem w cieczy: rozpuszczać ś.; roztwierać ś.; ze stanu stałego przechodzić w ciekły, topnieć, roztapiać ś.; rozmiękać, roztajać: masło **r-a ś.** na patelni, gruszka **r-a się** w ustach; *przen.*, być przejętym miłem rozkosznem uczuciem, rozkoszować ś., unosić ś. w zachwycie, rozrzewniać ś.: **r. się** w rozkoszy, w radości, **r. się** nad kimś w pochwałach = chwalić bez umiarkowania; **r. się** we łzach = gorzko płakać; rozgłaszać ś., rozpowszechniać ś.

Rozpoczynać *dok.* Rozpocząć; dawać początek czemuś, zaczynać coś, napoczynać; **r. się,** brać początek, poczynać ś., zaczynać ś., następować, dziać ś.

Rozpoetyzować, rozbudzić w kimś zapał poetycki, natchnienie poetyckie; **r. się,** pisać dużo poezji, odczuwać poetycznie, rozmarzać ś.

Rozpogadzać *dok.* Rozpogodzić; czynić pogodnym, wypogadzać, rozchmurzać; *przen.*, rozweselać, **r. się,** wypogadzać ś., stawać ś. pogodnym, rozchmurzać ś., rozjaśniać ś.; **r-a się** = nastaje pogoda; *przen.*, rozweselać ś., przestawać być posępnym.

Rozpoić — *p.* Rozpajać.

Rozpoka, rodzaj małża skamieniałego.

Rozpolitykować (się), roznamiętnić kogoś (ś.) do politykowania.

Rozpoławiać *dok.* Rozpołowić; dzielić na połowy, rozdwajać; dzielić na części, rozszczepiać; zmniejszać o połowę, czynić dwa razy mniejszym; **r. się,** rozpadać ś. na połowy, rozdwajać ś.; stawać ś. dwa razy mniejszym.

Rozpołowić — *p.* Rozpoławiać.

Rozpominać *stpl., dok.* Rozpomnieć; rozpamiętywać, rozważać; wspominać, przypominać.

Rozpona, obicie, baldachim, pawilon.

Rozponka a. **Roszponka,** roślina z rodziny dzwonkowatych, używana na sałatę.

Rozpoprężać *dok.* Rozpoprężyć; rozbierać z popręgu, zdejmować popręg, rozciągać, wyprężać.

Rozpora, górna belka, w wiązaniu wiszącem dwusłupowem, rozpierająca dwa słupy.

Rozporek, w sukni, w ubraniu: otwór umyślnie niezeszyty dla łatwiejszego wdziewania; rozprucie.

Rozpornica, belka rozporowa, wiązanie rozporowe.

Rozporny, dający ś. rozpruć, podzielić; dający ś. rozeprzeć.

Rozporządzać *dok.* Rozporządzić; wyznaczać porządek, w jakim ma ś. coś dokonywać; zarządzać, wydawać dyspozycję, zalecać, polecać, rozkazywać; rozdzielać coś między kogoś; mieć coś na swe usługi, na zawołanie, do swojej dyspozycji; **r. się,** wydawać samoistnie bez porozumienia ś. z nikim, polecenia, rozkazy; rządzić ś., rozrządzać, robić wszystko po swojemu, burmistrzować, postępować, jak u siebie.

Rozporządzalny, ten, którym można rozporządzać, będący do czyjejś dyspozycji.

Rozporządzenie, rozkład, porządek, układ, rozkaz, postanowienie, dyspozycja, przepis; papier, akt, zawierający jakiś rozkaz.

Rozporządziciel, Rozporządzacz, człowiek, który rozporządził a. rozporządza.

Rozporządzić — *p.* Rozporządzać.

Rozpostarcie, czynność rozpościerania, rozesłanie, rozciągnięcie czegoś na czemś; rozwój, rozrost, wzrost, rozprzestrzenienie, rozszerzanie, spotęgowanie ś.

Rozpostrzeć — *p.* Rozpościerać.

Rozpościerać *dok.* Rozpostrzeć; rozciągać, rozścielać, rozkładać, roztaczać, rozwijać, rozpinać, rozbijać, rozstawiać: **r.** ręce = rozkrzyżowywać; rozszerzać, szerzyć, rozprzestrzeniać: **r.** nad czemś swoje chorągwie, proporce = brać coś pod swoje panowanie; *przen.*, **r.** coś = wykładać coś długo i szeroko, rozwodzić, rozszerzać ś. nad czemś; **r. się,** rozciągać ś., rozkładać ś., rozwijać ś., słać ś.; sięgać aż czegoś, ciągnąć ś. aż dokądś; rozpowszechniać ś., rozchodzić ś., rozrastać ś.; rozgospodarowywać ś., roztasowywać ś., rozporządzać ś.; długo i szeroko o czemś mówić, rozwodzić ś. nad czemś.

Rozpotężniać (się) *dok.* Rozpotężnić (ś.); robić (ś.) niezmiernie potężnym, potęgować (ś.).

Rozpowiadać *dok.* Rozpowiedzieć; mówić o czemś wszystkim; rozgłaszać, rozgadywać coś; opowiadać ze wszystkiemi szczegółami, wyjaśniać dokładnie.

Rozpowiedzieć — *p.* Rozpowiadać.

Rozpowijać (się) *dok.* Rozpowić (ś.), Rozpowinąć (ś.); rozwijać (ś.) z powijaków, rozwijać (ś.) umysłowo.

Rozpowszechniacz, krzewiciel, głosiciel.

Rozpowszechniać *dok.* Rozpowszechnić; czynić powszechnym, rozkrzewiać, krzewić, głosić, apostołować, popularyzować.

Rozpoznanie, poznawanie, badanie, roztrząsanie; określenie choroby, diagnoza.

Rozpoznawać *dok.* Rozpoznać; rozeznawać, rozróżniać; poznawać wszechstronnie i gruntownie; rozważać, roztrząsać, badać pilnie; badając określać; przypominać sobie coś dawniej znanego; **r. się** obeznawać ś., obznajmiać ś. z czemś.

Rozpoznawalny, dający ś. rozpoznawać, służący do rozpoznania.

Rozpoznawczy, dotyczący rozpoznania; diagnostyczny.

Rozpożyczać *dok.* Rozpożyczyć; pożyczać wielu osobom, pożyczać wszystko, co ś. posiada.

Rozpór — *p.* Rozporek.

Rozprasowywać *dok.* Rozprasować; prasowaniem rozprostować, wygładzać.

Rozpraszać *dok.* Rozproszyć; rozrzucać, rozcinać, rozsypywać, rozwiewać; roznosić, rozszerzać: **r.** nowiny, plotki; rozrywać, rozweselać: **r.** złe myśli, smutek; rozdrabniać, rozbijać, rozdzielać na części: **r.** wojsko na poszczególne oddziały; trwonić, wydawać, wydatkować; rozpędzać, rozganiać, rozbijać: **r.** nieprzyjaciela; **r. się,** rozsypywać ś., iść w rozsypkę, rozbiegać ś., rozlatywać ś., rozpierzchać ś.; rozdrabniać ś., dzielić ś. na małe cząstki; **r. się** w rozmowie = nie trzymać ś. przedmiotu, odchodzić od niego, nie być ścisłym; o duszy, o umyśle: doznawać roztargnienia, rozrywać ś.; być unoszonym w różne strony; trwonić ś., marnować ś.

Rozprawa, rozmowa, rozstrzygająca coś, debaty, obrada, roztrząsanie, rozbieranie jakiejś sprawy wspólnie z kimś, załatwienie jakie-

gość sporu: **r. sądowa** = załatwienie sprawy jakiejś na drodze sądowej; **r. wojenna** = wojna, bitwa; **r. honorowa** = pojedynek; utwór piśmienniczy, którego treścią jest dowiedzenie słuszności a. niesłuszności jakiejś myśli zapomocą rozumowania, traktat naukowy.

Rozprawczy, odnoszący ś. do rozprawy.

Rozprawiać *dok.* Rozprawić; mówić o czemś długo, wymownie, rozmawiać o czemś z ożywieniem, rozpowiadać coś, rozwodzić ś. nad czemś, rezonować, opowiadać żywo, gawędzić o czemś; urządzać, rozporządzać, uporządkowywać; **r. się z kimś** = kończyć spór, załatwiać kłótnię; obliczać ś., rachować ś.; wścić ś. na kimś, odpłacać komuś za swoją krzywdę; **r. się** przed sądem = usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś., tłumaczyć ś.

Rozprawka, mała rozprawa, mały traktat o czemś; ćwiczenie piśmienne.

Rozprawny, lubiący rozprawiać, wymowny, gadatliwy; niedługo ś. namyślający, bystry, rezolutny; tyczący ś. rozprawiania; człowiek **r.** = gaduła, papla.

Rozprażać, prażąc ususzać; ugotować nawpół; rozgrzewać, rozżarzać.

Rozprąd *el.*, prąd zmienny.

Rozprężność, miara, wielkość ekspansji.

Rozprężać *dok.* Rozprężyć; prężąc powiększać objętość; rozszerzać, rozciągać, wyciągać; rozpychać; wydymać, wyprężać; **r. się,** przez prężenie ś. zwiększać swą objętość; rozszerzać ś., rozdymać ś., rozciągać się.

Rozprężanie — rozszerzanie, ekspansja.

Rozprężliwy, łatwo ś. rozprężający, prężny, elastyczny.

Rozpromieniać *dok.* Rozpromienić; sprawiać, aby coś rozbłyskiwało promieniami, ozdabiać promieniami, czynić promieniejącym; otaczać jasnością; *przen.*, przepełniać radością, szczęściem; **r. się** promieniami, rozbłyskiwać, otaczać ś. jasnością; *przen.*, okazywać radość, szczęście na twarzy, cieszyć ś., rozradowywać ś.

Rozprostowywać *dok.* Rozprostować; czynić coś nanowo prostem, odprostowywać, wyprostowywać, naprostowywać; **r. się,** stawać ś. prostym, wyprostowywać ś., odprostowywać ś.

Rozproszenie, stan tego, co zostało rozproszone; popłoch, porażka, rozgrom; roztargnienie, roztrzepanie, nieład w myślach; **r.** magnetyczne — *p.* Magnetyczne rozproszenie; *fiz.*, rozszczepienie promieni światła, dyspersja.

Rozproszeniec, żołnierz, który uszedł z porażki, niedobitek.

Rozproszka, rozproszenie, rozsypka.

Rozproszkować, rozetrzeć, roztłuc, utrzeć, utłuc na proszek.

Rozproszyciel, człowiek, który coś rozproszył a. rozprasza.

Rozproszyć — *p.* Rozpraszać.

Rozprościć — *p.* Rozprostować.

Rozprowadzać *dok.* Rozprowadzić; prowadzić w różne strony, odprowadzać w różne miejsca; rozwodzić, roznosić, rozmazywać, rozsmarowywać: **r.** maść na plastrze, farbę na płótnie; rozcieńczać, rozwadniać, rozczyniać; rozluzowywać, rozluźniać, rozwodzić.

Rozpróżniaczać (się), *dok.* Rozpróżniaczyć (ś.); robić kogoś (ś.) próżniakiem, rozleniwiać (ś.).

Rozpróżnować się, bardzo próżnować, długo próżnować, przyzwyczaić ś. do lenistwa, odwyknąć od pracy, zleniwieć.

Rozpruć — *p.* Rozpruwać.

Rozpruwacz, człowiek, który rozpruwa, rozcina, rozrzyna.

Rozpruwać *dok.* Rozpruć; rzecz zeszytą rozcinać, rozrywać po szwach, rozcinać nici, któremi coś było zeszyte; *przen.*, rozrzynać, rozcinać, płatać; **r. się,** rozdzierać ś. na szwie, pruć ś., rozchodzić ś. w miejscu, gdzie było zeszyte.

Rozprysk, rozpryśnięcie, rozpryskanie ś., płyn rozpryśnięty.

Rozpryskać — *p.* Rozpryskiwać; pryskając, wybrać, wyszafować wszystko, co było.

Rozpryskiwacz, przyrząd do rozpryskiwania płynów, rozpylacz, pulweryzator (*fig.*).

Rozpryskiwać *dok.* Rozpryskać, Rozprysnąć; pryskając rozchlapywać, rozbryzgiwać, rozrzucać kroplami; roztrzaskiwać, rozrywać, rozbijać na kawałki, druzgotać; **r. się,** rozlatywać ś. kroplami, rozbryzgiwać ś., rozchlapywać ś.; rozlatywać ś. w kawałki, roztrzaskiwać ś., rozbijać ś., druzgotać ś.; rozbiegać ś., rozlatywać ś. w różne strony, pierzchać bezładnie w różnych kierunkach.

Rozprysnąć — *p.* Rozpryskiwać.

Rozprza *bud.*, belki rozpierające (poprzecznie) inne belki (podłużne), *żegl.* drąg (żaglak) rozpierający; żagiel.

Rozprząc — *p.* Rozprzęgać.

Rozprząść — *p.* Rozprzędzać, Rozprzędać.

Rozprząż, rozprężenie (ś.).

Rozprzedawać *dok.* Rozprzedać; sprzedawać wszystko częściami wielu osobom, wyprzedawać.

Rozprzedaż, sprzedaż cząstkowa, cząstkami; wyprzedaż całkowita, zupełna wielu osobom rozmaitych sprzętów, np. z powodu wyjazdu a. resztek towarów z powodu zwinięcia interesu, końca sezonu i t. p.

Rozprzel, żagiel rozpięty na rozprzy.

Rozprzestrzeniać *dok.* Rozprzestrzenić; czynić coś przestronniejszem, szerszem, rozleglejszem; rozszerzać, rozciągać, rozpościerać, rozwijać; *przen.*, krzewić, apostołować, szerzyć, rozpowszechniać; **r. się,** stawać ś. szerszym, rozleglejszym, powiększać ś. w swych rozmiarach, rozszerzać ś., rozpościerać ś.

Rozprzędzać, Rozprzędać *dok.* Rozprząść; rozkręcać, rozsnuwać coś, co było sprzędzonego, skręconego.

Rozprzęgać *dok.* Rozprząc; odprzęgać, wyprzęgać, wykładać z zaprzęgu; odprzągłszy, odprowadzać w różne strony; rozdzielać, rozłączać, rozrywać; *przen.*, rozwodzić, rozluźniać, psuć, rozwalniać; niweczyć, niszczyć; demoralizować, **r. się,** być wyprzęganym, uwalniać ś. z zaprzęgu; rozdzielać ś., rozłączać ś., rozstawać ś.; rozwalniać ś., rozluźniać ś., rozstrajać ś., demoralizować ś.

Rozprzężenie, czynność rozprzęgania; rozwolnienie, rozluźnienie obyczajów, demoralizacja; rozstrój, bezład, dezorganizacja, chaos.

Rozprzężny, odnoszący ś. do rozprzężenia.

Rozpublikować, publikując rozpowszechnić, rozgłosić.

Rozpuchać *dok.* Rozpuchnąć; nabrzmiewać silnie, puchnąć.

Rozpuk, pęknięcie; śmiać ś. aż do **r-u** = śmiać ś. głośno i dużo, pękać ze śmiechu.

Rozpuklina, rozpadlina, otwór podłużny, szpara, szczelina; ruptura, przepuklina.

Rozpuknąć, Rozpuknąć się, pęknąć, popękać, rozpaść ś. na części, rozleźć ś., rozlecieć ś.

Rozpulchniacz, ten, który rozpulchnia; przyrząd do rozpulchniania gruntu.

Rozpulchniać *dok.* Rozpulchnić; czynić pulchnym, pulchniejszym, pulchnić; rozdelikacać, pieścić; rozruszać.

Rozpust, roztwór; ujście, upust.

Rozpusta, swawola, nadużycie wolności, psoty, zbytki, wybryki; rozluźnienie obyczajów, rozwiązłość, nierząd, demoralizacja, wyuzdanie, sprośność, wszeteczeństwo, rozpasanie.

Rozpustnica *for. ż.* od Rozpustnik.

Rozpustnik, człowiek swawolny, swawolnik, figlarz, psotnik, trzpiot; człowiek zepsuty, zdemoralizowany, wszetecznik, oddający ś. rozpuście, rozpasaniec, nierządnik.

Rozpustność, rozpusta.

Rozpustny, zbytny, swawolny, figlarny, psotny; rozwiązły, nierządny, wszeteczny, wyuzdany, zdemoralizowany, demoralizujący.

Rozpuszczać *dok.* Rozpuścić; puszczać w różne strony, pozwalać odejść, rozsyłać, odprawiać; popędzać do szybkiego biegu, rozpędzać, puszczać wcwał; uwalniać, zwalniać: **r.** wojsko; ze stanu stałego zmieniać w ciekły, roztapiać; topnieć, tajać, rozmaczać; rozprowadzać, rozcieńczać, rozczyniać, rozwadniać; rozszerzać, rozwijać, rozciągać; rozluzowywać, rozwiązywać, rozluźniać, rozsznurowywać, popuszczać związane, ściśnięte, czynić przestronniejszym, szerszym; rozprostowywać, rozpościerać, roztaczać na wszystkie strony, wypuszczać, wysyłać; puszczać wolno; **r.** komuś wodze = dawać mu zbyt wielką swobodę; **r.** wieść, wiadomość, pogłoskę, plotkę = rozpowszechniać, rozszerzać; **r.** kogoś = demoralizować go, dając mu zbyt wielką swobodę, rozpasywać, rozpustnym czynić; **r. się**, rozwijać ś., roztaczać ś., rozchylać ś., rozkręcać ś.; rozpustnym ś. stawać, rozpasywać ś., demoralizować ś. przez zbytnią swobodę; roztapiać ś., tajać, topnieć; o kwiatach, o pączkach liściowych: rozkwitać, rozwijać ś.; **r. się** na coś, w coś, oddawać ś. czemuś bez opamiętania, używać czegoś bez umiarkowania; rozpuścił ś., jak dziadowski bicz = rozbisurmanił ś., rozswawolił ś., stał ś. krnąbrnym.

Rozpuszczalnik, płyn, użyty do rozpuszczania w nim jakiegoś ciała stałego, rozczynnik.

Rozpuszczalność, zdolność ciał stałych rozpuszczania ś. w cieczy.

Rozpuszczalny, rozpuszczający ś. w czemś z łatwością.

Rozpuścić — *p.* Rozpuszczać.

Rozpychać *dok.* Rozepchać; pchając rozszerzać, rozprzestrzeniać przez wpychanie czegoś w coś; karmić usilnie, okarmiać nadmiernie; rozdymać, odymać; *przen.*, czynić próżnym, zarozumiałym, nadymać; roztrącać, popychać w tę i ową stronę, chcąc ś. dostać gdzieś; **r. się**, przez pchanie szerszym ś. stawać, rozszerzać ś.; jeść nadmiernie, opychać ś., przejadać ś.; roztrącając innych na prawo i na lewo, torować sobie drogę w tłumie; popychać ś., odpychać ś. wzajemnie.

Rozpylacz, przyrząd do rozdmuchiwania proszków; przyrząd do rozpylania płynów, pulweryzator, refreszyser; *aut.* rurka doprowadzająca benzynę ze zbiornika do karburatora, część składowa karburatora.

Rozpylać *dok.* Rozpylić; rozcierać na miałki proszek; rozdmuchiwać płyn.

Rozpyszniać się, stawać ś. pysznym, dumnym, nadętym.

Rozpytać — *p.* Rozpytywać.

Rozpytlować, przez pytel przepuścić, przepytlować wszystko; *przen.*, rozgadać, rozpaplać.

Rozpytywać się *dok.* Rozpytać ś.; zapytując wielu, dowiadywać ś. o coś dokładnie, wywiadywać ś., wypytywać ś.

Rozrabiać *dok.* Rozrobić; rozczyniać, rozpuszczać, rozcieńczać, rozwadniać, rozbełtywać; rozprzestrzeniać, rozszerzać; rozwijać, wzmagać, potęgować; robiąc, doprowadzać do pożądanego stanu, obrabiać; **r.** ziemię = uprawiać, karczować; różnie przerabiać, nadawać różne kształty.

Rozrabować, rabując rozchwytać, rozkraść, rozgrabić.

Rozrachowywać *dok.* Rozrachować; rozliczać dokładnie, wyrachowywać, obrachowywać szczegółowo; rozważać, roztrząsać pilnie, wszechstronnie; **r. się** z kimś = kończyć z nim rachunki, rozliczać ś., płacić ostatecznie, co ś. komuś należy.

Rozrachunek, obliczenie, obrachunek, rachowanie ś. z kimś, porachunek, ostateczne załatwienie rachunku.

Rozraczyć się, stać ś. hojnym, gościnnym.

Rozrada, klasa, kategorja, podział.

Rozradowanie, radość, uciecha, wesele.

Rozradowywać *dok.* Rozradować; napawać kogoś radością, przejmować szczęściem, radować, cieszyć, sprawiać radość komuś; **r. się**, napawać ś. nadzieją, przejmować ś. szczęściem, radość czuć w sercu, weselić ś.

Rozradzać (się), *dok.* Rozrodzić (ś.); rozmnażać (ś.), rozpleniać (ś.), rozpładzać (ś.), rozkrzewiać (ś.).

Rozramieniać się *dok.* Rozramienić ś.; rozrastać ś. w ramiona, w odnogi, rozgałęziać ś., rozkrzewiać się.

Rozraniać *dok.* Rozranić; kaleczyć, rozkrwawiać, ciężko ranić, roztwierać ranę.

Rozrapiać *dok.* Rozropić; wywoływać ropienie, rozjątrzać; **r. się**, zachodzić ropą, wydawać z siebie ropę.

Rozrastać się *dok.* Rozrosnąć ś., Rozrość ś.; rosnąc powiększać ś., rozszerzać ś.; urastać, nabierać ciała, tuszy; *przen.*, rozwijać ś., wzrastać, pomnażać ś., rozkrzewiać ś., dochodzić do znacznych rozmiarów, powiększać ś.

Rozrażać *dok.* Rozrazić; tłuc, rozbijać; jątrzyć, rozraniać; **r. się**, rozbijać ś., rozdzielać ś.; rozpadać ś., rozszczepiać ś., rozjątrzać ś.

Rozrąbywać *dok.* Rozrąbać; na części rąbać, przerąbywać, rozcinać; płatać, ćwiartować.

Rozreklamowywać *dok.* Rozreklamować; rozgłaszać, zapomocą reklam, czynić powszechnie wiadomem, wszędzie znanem.

Rozrobić — *p.* Rozrabiać.

Rozrodczy, odnoszący ś. do rozradzania ś.; pomagający rozradzaniu ś.: organy **r-e** = płciowe.

Rozrodek, potomstwo, ród, plemię; *bot.*, komórka zarodnikowa.

Rozrodność, płenność.

Rozrodny, mający wiele potomstwa, rozrodzony, rozgałęziony, rozkrzewiony.

Rozrodzenie, czynność rozradzania; ród rozrodzony, potomstwo; drzewo genealogiczne, rodowód.

Rozrodziciel, przodek rodu.

Rozrodzić — *p.* Rozradzać.

Rozroić się, rojąc ś. rozlecieć; rozmnożyć ś., rozplenić ś., rozpłodzić ś.

Rozromansować (się), *nied.* Rozromansowywać (ś.); roznamiętniać (ś.) do czytania romansów, pobudzać kogoś (ś.) do miłostek, bałamucić kogoś (ś.).

Rozropić — *p.* Rozrapiać.

Rozrosły, wysoki i pleczysty, dorodny, tęgi, rosły; bujny, rozwinięty; o drzewie: szeroko gałęźmi sięgający, rozkrzewiony.

Rozrosnąć się, Rozrość się — *p.* Rozrastać ś.

Rozrost, powiększanie ś., rozrastanie ś., rozgałęzienie ś., rozkrzewianie ś.; stan tego, co ś. rozrosło; rozrosłość, rozmnożenie ś., rozpłodzenie ś.

Rozrość się — *p.* Rozrosnąć ś.

Rozrośl, odrostek, odnoga, gałąź; to, co powstaje z rozwinięcia ś. czegoś.

Rozrośnięty — *p.* Rozrosły.

Rozrożek, gatunek chrząszcza.

Rozrożyć się, rozgałęzić ś., rozkrzewić ś., rozdzielić ś.

Rozrób, rozrobienie ś.

Rozrództwo, płodzenie, rozplenianie, rozpładzanie.

Rozrównywać *dok.* Rozrównać; wyrównywać, wygładzając a. odrzucając części wystające; **r. się**, wyrównywać ś., wygładzać ś.

Rozróża, roślina z rodziny trędownikowatych.

Rozróżniać *dok.* Rozróżnić; odkrywać różnicę, cechy, różniące coś od czegoś, rozpoznawać z pośród innych, odróżniać, wyróżniać; waśnić ś., kłócić ś., rozłączać; **r. ś.**, waśnić ś., kłócić ś., odstrychać jeden od drugiego z powodu różnicy zdań.

Rozróżnienie, rozpoznanie, odróżnianie, czynność rozróżniania; niezgoda, rozterka, nieporozumienie, waśń.

Rozruch, niepokój, hałas, tartas, zgiełk, zamęt, zamieszanie, rozgardjasz; awantura, burda; zaburzenie, powstanie, bunt, rewolucja; w *mech.* stan maszyny podczas jej uruchomiania przed osiągnięciem normalnej liczby obrotów.

Rozruchać *gwar.* rozruszać.

Rozrumieniać *dok.* Rozrumienić; czynić rumianym, rozczerwieniać; **r. się**, rumianym ś. stawać, rozczerwieniać ś.

Rozruszać, wprawiać w ruch; rozkołysać, rozmachać, rozchwiać; *przen.*, ożywić, rozochocić, rozweselić; **r. się**, rozochocić ś., ożywić

ś., wyjść ze stanu apatji, nabrać śmiałości.

Rozruszanie, np. silnika = puszczenie w ruch.

Rozruszek *zdr.* od Rozruch.

Rozrusznik *el.*, mechanizm, służący do uruchomiania silników elektrycznych (fig.), starter.

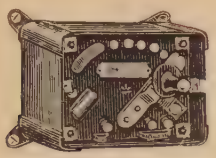

Rozryczeć się, bezustannie ryczeć; zacząć płakać rzewnie, głośno, rozbeczeć ś.

Rozryć, ryjąc rozkopać, pobróżdować; rozwalić, rozburzyć, zniszczyć.

Rozryglować, odjąć rygle, odsunąć rygle; odemknąć coś zaryglowanego, odryglować.

Rozryw, miejsce, gdzie było coś rozerwane, przerwa, rozpadlina.

Rozrywacz, ten, który coś rozrywa.

Rozrywać *dok.* Rozerwać; rwąc, dzielić coś gwałtownie na części, rozszarpywać, rozdzierać, targać, rozsadzać: **r.** szyki, hufce, szeregi nieprzyjacielskie = rozpędzać, rozbijać, zmuszać do ucieczki, rozpraszać; **r.** swoje siły, wojsko = dzielić na małe oddziałki, rozstrzeliwać; **r.** układy = udaremniać, zrywać je, rozchwiewać, w niwecz obracać; **r.** walczących, bijących ś. = rozdzielać, rozbraniać; **r.** sejm, sejmik = zrywać je przez zastosowanie prawa veto; **r.** węzeł przyjaźni = przestawać być czyimś przyjacielem; **r.** kogoś, rozweselać, zabawiać, rozrywki komuś dostarczać; jest rozrywany = wszędzie go proszą, jest wzięty, popularny; **r.** między siebie =rozdrapywać, rozchwytywać, rozkradać; **r. się,** rozrywać siebie samego; być rozrywanym, rozsadzanym, rozszarpywanym, rozlatywać ś., pękać; używać rozrywki, zajmować sobie myśl w sposób przyjemny, zabawiać ś., weselić ś.

Rozrywka, zabawa, uciecha, rozerwanie umysłu.

Rozrząd pary = rozdział pary.

Rozrządnica *el.*, — *p.* Tablica rozdzielcza.

Rozrządzać *dok.* Rozrządzić; urządzać, rozporządzać, zarządzać, wprowadzać w czemś pewien porządek, regulować; **r.** kimś, czemś, postanawiać o kimś, o czemś, postanawiać coś względem kogoś, czegoś.

Rozrzednąć, Rozrzednieć, stać ś. rzadszym.

Rozrzedzać *dok.* Rozrzedzić; czynić rzadszym, przerzedzać; rozcieńczać, rozwadniać; **r. się,** rzadszym ś. stawać, tracić na gęstości, rozcieńczać ś.

Rozrzewniać (się) *dok.* Rozrzewnić (ś.); do łez poruszać (ś.), wzruszać (ś.), rozczulać (ś.), roztkliwiać (się).

Rozrzewnienie, wzruszenie, czułość, rzewność, rozczulenie.

Rozrzeźwieć, nabrać rzeźwości, orzeźwieć.

Rozrzucać (się), *dok.* Rozrzucić; rzucając w różne strony, rozpraszać, rozmiatać, rzucać bezładnie po różnych miejscach: **r.** papiery, rzeczy, książki i t. p.; domki rozrzucone po dolinie = niesymetrycznie pobudowane; włosy rozrzucone = roztargane; rozpowszechniać, rozprzestrzeniać przez podrzucanie: **r.** odezwy, proklamacje; trwonić, marnować, szastać, rozdawać hojnie, wydawać bez rachunku: **r.** pieniądze; znosić, rozwalać coś wzniesionego, usypanego, burzyć, rozbijać: **r.** mur, kopiec, stóg, budynek; **r. się,** rozpraszać ś., rozlatywać ś., rozbiegać ś., rozchodzić ś. w różne strony; awanturować ś., hulać, szastać pieniędzmi, rozbijać się.

Rozrzucony, roztargniony; nieuważny, postrzelony.

Rozrzut, rozrzucanie.

Rozrzutnica *for. ż.* od Rozrzutnik.

Rozrzutnik, człowiek rozrzutny, marnotrawca, utracjusz, hulaka.

Rozrzutność, marnotrawstwo.

Rozrzutny, nieumiarkowany w wydatkach, marnotrawny, utratny.

Rozrzynać *dok.* Rozerznąć; rozcinać na części, krajać, przerzynać, rozpiłowywać, płatać, ćwiartować.

Rozsaczać *dok.* Rozsaczyć; rozsadzać, rozstawiać w pewnej odległości jednych od drugich.

Rozsada, rośliny młode, gęsto rosnące, przeznaczone do rozsadzenia, flance, zwłaszcza ogrodowizn, np. kapusty.

Rozsadczy, odnoszący ś. do rozsadzania.

Rozsadka, latorośl, gałązka odcięta z oczkami, którą zasadza ś. w ziemię dla rozkrzewienia rośliny.

Rozsadnik, młoda roślina, przeznaczona do rozsadzania; grunt na którym ś. sieje rozsadę; *przen.*, krzewiciel, głosiciel, apostoł, propagator; gniazdo, źródło, siedlisko, miejsce, skąd ś. coś rozchodzi, rozpowszechnia.

Rozsadowić, usadowić inaczej w różnych miejscach; **r. się,** usadowić ś. wygodnie, rozsiąść ś.; rozpostrzeć ś., rozłożyć ś., roztasować ś.

Rozsadzać *dok.* Rozsadzić; tu i owdzie sadzić w pewnej odległości jedno od drugiego, sadząc, oddalać jedno od drugiego, rozłączać, rozdzielać; o roślinach: sadzić, flancować, sadzić rzadziej; sadowić w różnych miejscach daleko jednego od drugiego; usadzać, rozmieszczać; rozlokowywać, rozstawiać; rozpinać, rozciągać, rozwieszać, rozpościerać; rozrywać zapomocą wybuchu, wysadzać w powietrze, wywoływać pęknięcie, rozdymać; rozsadzone konie = rozstawne; w drukarstwie: rozsadzone pismo = rozspacjowane; **r. się,** siadać w różnych miejscach, w pewnej odległości jeden od drugiego, sadowić ś. w różnych miejscach; pękać, rozrywać ś., dostawać szczelin.

Rozsadziciel, Rozsadzca, człowiek, który rozsadził a. rozsadza.

Rozsadzić — *p.* Rozsadzać.

Rozsapać się, ustawicznie i silnie sapać, zasapać ś.; *przen.*, rozzłościć ś., rozgniewać ś., rozindyczyć ś., zirytować ś.

Rozsączyć się, sącząc ś. rozlać ś.

Rozsąd, rozeznanie, rozsądzenie, rozstrzygnięnie jakiejś sprawy, wyrok, sąd, osądzenie.

Rozsądek, zdrowy rozum, zmysł praktyczny, rozwaga, zastanowienie.

Rozsądkowy, odnoszący ś. do rozsądku.

Rozsądnie *przysł.*, rozważnie, roztropnie, rozumnie.

Rozsądnieć, stawać ś. rozsądnym, rozsądniejszym.

Rozsądny, nacechowany rozsądkiem, pełen rozsądku, roztropny, rozważny, baczny, mający zmysł praktyczny.

Rozsądzać *dok.* Rozsądzić; rozstrzygać sądownie, wydawać wyrok w jakiejś sprawie, rozeznawać rozsądkiem; sądzić, rozstrzygać, rozważać; godzić zwaśnionych, różniących ś. w zdaniu i t. p.; ja was **r**-dzę = zrobię sąd między wami, kto z was ma rację.

Rozsegregować, rozłożyć według gatunków, rozgatunkować, rozsortować.

Rozsentymentalizować się, rozczulić ś., stać ś. zbyt sentymentalnym.

Rozseparować, rozdzielić, rozłączyć.

Rozserdecznić się, roztkliwić ś., rozrzewnić ś., wzruszyć ś. serdecznie.

Rozsępiać *dok.* Rozsępić; **r.** czoło = rozmarszczać, wypogadzać, rozchmurzać; **r.** kogoś = rozweselać, wprawiać w dobry humor; **r. się,** wypogadzać, rozchmurzać swe czoło, przestawać ś. smucić, gniewać; łagodnieć, nabierać humoru.

Rozsiać — *p.* Rozsiewać.

Rozsiad, roślina z rodziny krwawnicowatych, bebłek; roślina z rodziny liljowatych, zimowit (fig.).

Rozsiadać się *dok.* Rozsiąść ś.; siadać szeroko, wygodnie, rozpierać ś., rozwalać ś., rozkładać ś.; siadać w różnych miejscach, siadając oddalać ś. jeden od drugiego, zajmować miejsca dalsze, odleglejsze;

rozsadowiać ś., rozmieszczać ś., rozlokowywać ś., osiadać; pękać, rozrywać ś., rozlatywać ś., rozłazić ś.

Rozsiadły, który ś. rozsiadł; krzaczasty, rozgałęziony, rozkrzewiony; rozmieszczony, osiadły w różnych miejscach.

Rozsiany, posiany; rozmieszczony, rozpościerający ś., występujący w różnych miejscach.

Rozsiatkowany, rozgałęziony na kształt sieci.

Rozsiąść się — *p.* Rozsiadać ś.

Rozsieczny, dający ś. rozsiekać, przeznaczony do rozsiekania.

Rozsiedlać *dok.* Rozsiedlić; osiedlać, osadzać po różnych miejscach; **r.** osadę = rozmieszczać przez osiedlanie; **r. się,** osiadać, zamieszkiwać, obierać sobie siedlisko po różnych miejscach.

Rozsiedlić się — *p.* Rozsiedlać ś.

Rozsiedlina, rozpadlina, szpara, pęknięcie.

Rozsiedzieć się, zasiedzieć ś. długo, niechętnie ruszać ś. z miejsca.

Rozsiekiwać *dok.* Rozsiekać, Rozsiec; siekać w sztuki, ciąć na kawałki, rozrąbywać, płatać, rozcinać; zadawać ciężkie rany: **r.** szablą, szablami, siekierą.

Rozsiepać, rozciąć, rozsiec, porozcinać, sprawić rzeź.

Rozsierdzić (się), rozgniewać (ś.), rozjątrzyć (ś.), zirytować (ś.), rozjuszyć (ś.).

Rozsierdzony, Rozsierdziony, rozgniewany, rozzłoszczony, zirytowany.

Rozsieść się — *p.* Rozsiąść ś.

Rozsiewacz, Rozsiewca, człowiek, który rozsiewa, siewca; przyrząd do rozsiewania nawozu; *przen.*, propagator, krzewiciel, apostoł.

Rozsiewać *dok.* Rozsiać; siejąc, rozsypywać, rozrzucać, tu i owdzie siać, rozpraszać; rozrzucać bezładnie; marnotrawić, trwonić: **r.** pieniądze = wydawać je nadmiernie na niepotrzebne rzeczy; umieszczać w różnych miejscach: kwiaty rozsiane po łące, domki rozsiane po pagórkach = tu i owdzie rozmieszczone; los rozsiewa ludzi po świecie; rozpuszczać, rozgłaszać, rozpowszechniać: **r.** wiadomości, plotki; krzewić, rozszerzać, propagować, rozpowszechniać: **r.** nauki, cywilizację; **r. się,** rozbiegać ś., rozpraszać ś., rozsypywać ś.

Rozsiewca — *p.* Rozsiewacz.

Rozsiodływać *dok.* Rozsiodłać; zdejmować z czegoś siodło, uwalniać od siodła, rozkulbaczać.

Rozskakiwać, robić różne skoki, wyskakiwać; **r. się,** *dok.* Rozskoczyć ś.; odskakiwać od siebie, pierzchać w różne strony, rozbiegać ś.; rozstępować ś., rozdzielać ś., rozrywać ś.

Rozsklepiać *dok.* Rozsklepić; rozbierać ze sklepienia, rozbierać sklepienie; *przen.*, rozdrażniać, rozjątrzać coś zasklepionego, np. ranę.

Rozskoczyć się — *p.* Rozskakiwać ś.

Rozskok *gimn.*, skok z rozstawieniem nóg, wykonany z pozycji stojącej ze złożonemi nogami.

Rozskrobywać *dok.* Rozskrobać; skrobaniem rozdzielać; rozdrapywać, rozdłubywać; skrobiąc rozjątrzać, rozdrażniać: **r.** wrzód, strupek.

Rozskrzydlić się, rozpostrzeć skrzydła; unosić ś. myślą, duchem jakby na skrzydłach.

Rozsładzać *dok.* Rozsłodzić; dodawać do czegoś słodyczy, czynić słodkim, słodzić; *przen.*, uprzyjemniać, mówić słodkie słowa, rozmarzać, zachwycać.

Rozsławiać *dok.* Rozsławić; rozgłaszać, roznosić czyjąś sławę; **r. się,** stawać ś. sławnym, wsławiać ś. szeroko; rozgłaszać ś., rozpowszechniać ś., rozszerzać ś., roznosić ś.

Rozsłocić się, rozflażyć ś., rozdeszczyć ś.

Rozsłodzić — *p.* Rozsładzać.

Rozsłonecznić (się), *dok.* Rozsłonecznić (ś.); rozpromieniać (ś.) światłem słonecznem; przepełniać (ś.) słonecznością; rozpromieniać (ś.) szczęściem.

Rozsłuchiwać *dok.* Rozsłuchać; rozpoznawać, rozeznawać słuchem; roztrząsać, rozważać słuchając, przesłuchując; **r. się,** nasłuchiwać dla przewiedzenia ś. o czemś, słuchając, orjentować ś.

Rozsmakowywać *dok.* Rozsmakować; rozpoznawać coś smakiem, przekonywać ś. o smaku czegoś, dochodzić smaku czegoś; **r. się** w czemś=zasmakowywać w czemś, nabierać upodobania do czegoś, zacząć gustować w czemś.

Rozsmarowywać *dok.* Rozsmarować; cieniutką warstwą czegoś pokrywać coś, smarując rozprowadzać po czemś, rozmazywać.

Rozsmętnić, czynić smętnym; **r. się,** smętnym ś. stawać.

Rozsmyrgać, rozrzucić, rozciskać w różne strony.

Rozsnowa, osnowa rozciągnięta, rozsnowanie; rozwinięcie, wykład; rozwiązanie: **r.** dramatu, powieści; dalsze rozsnucie wątku w dziele naukowem, w utworze literackim.

Rozsnować — *p.* Rozsnuwać.

Rozsnuwać *dok.* Rozsnuć; rozprzestrzeniać osnowę, snuć, rozciągając nici w pewnym kierunku; *przen.*, rozwijać szczegółowo jakąś myśl, prowadzić dalej jakiś wątek; rozwiązywać, rozsupływać, rozwikływać; **r. się,** rozwijać ś.

Rozsortowywać *dok.* Rozsortować; rozgatunkowywać.

Rozspacjować *druk.* rozstawić czcionki, wkładając między nie spacje.

Rozspekulować się, wdać ś. w różne spekulacje, zacząć spekulować z zapałem.

Rozspołeczniać *dok.* Rozspołecznić; propagować, rozszerzać pewne ideje społeczne; wprowadzać różnice, niezgody pod względem społecznym.

Rozsrebrniać (się), Rozsrebrzać (się), *dok.* Rozsrebrnić (ś.), Rozsrebrzyć (ś.); oblewać (ś.), rozświecać (ś.) srebrnym blaskiem.

Rozsrożały, rozsrożony.

Rozsrożeć — *p.* Rozsrożyć ś.

Rozsrożyć, srogim uczynić, rozpalić gniewem, rozjątrzyć, rozzłościć, zirytować, rozsierdzić; **r. się,** roznamiętnić ś., rozgniewać ś., srogim ś. stać, wybuchnąć gniewem, rozsierdzić ś., zirytować ś., rozwścieczyć ś.

Rozstać się — *p.* Rozstawać ś.

Rozstaj, miejsce rozejścia ś. dróg, przecięcie, skrzyżowanie ś. dróg, rozdroże; w *lm.*, rozstajne drogi; *przen.*, chwila niepewności w życiu, kiedy ś. nie wie, jak dalej żyć, jak postępować.

Rozstajny, rozdzielający ś., rozchodzący ś. w różne strony, krzyżujący ś.: **r-e** drogi = drogi krzyżujące ś.; być na **r-ych** drogach, na rozstaju = nie wiedzieć, co wybrać, jak dalej postępować.

Rozstanie, a. **r. się,** rozejście ś., rozłąka, pożegnanie.

Rozstaw, rozstawienie, porządek w jakim coś rozstawiono; rozkład, rozłożenie, ugrupowanie, uplanowanie, plan.

Rozstawać się *dok.* Rozstać ś., z kimś, z czemś rozłączać ś., rozdzielać ś., żegnać ś., rozchodzić ś., zrywać z sobą.

Rozstawiać *dok.* Rozstawić; umieszczać w różnych miejscach w postawie stojącej, stawiać po różnych miejscach, umieszczać w pewnej odległości jedno od drugiego, ustawiać w pewnym porządku; rozpościerać, rozszerzać, rozciągać; **r. się,** być rozstawianym; umieszczać ś., ustawiać ś. w pewnej odległości jeden od drugiego w postawie stojącej; **r.** nogi = rozkraczać; **r.** ręce = rozciągać, rozsuwać, rozczapierzać.

Rozstawny, łatwy do rozstawienia, dający ś. rozstawić, rozstawiany, rozsuwany; rozstawiony w różnych miejscach; **r-e** konie = konie zapasowe, gotowe do przeprzężenia po różnych stacjach pocztowych dla pośpiechu w podróży; **r.** druk = rozpacjowany, dyssolut.

Rozstąpić się—*p.* Rozstępować ś.

Rozstękać się, ustawicznie i długo stękać.

Rozstęp, przestrzeń próżna między jednym a drugim, odstęp, luka, przerwa, przedział.

Rozstępować się *dok.* Rozstąpić ś.; usuwać ś. w jedną i drugą stronę, odstępować, rozchodzić ś. na strony, pozostawiając w środku miejsce wolne; rozdzielać ś., rozpękać ś.; *przen.*, otwierać ś., rozpękać ś., rozsiadać ś.; rozstąp ś., ziemio = nie można kogoś a. czegoś nigdzie znaleźć, przepadło bez śladu, jakby ś. zapadło pod ziemię.

Rozstoperczyć, rozczapierzyć, rozstawić, rozkraczyć.

Rozstrajać *dok.* Rozstroić; coś nastrojonego odstrajać, mieszać porządek tonów, robić niemożliwym do grania: **r.** instrument muzyczny; *przen.*, denerwować, rozdrażniać, wyprowadzać z równowagi; **r. się,** odstrajać ś., fałszywym ś. stawać (o instrumencie muzycznym); denerwować ś., rozdrażniać ś.

Rozstraszać *dok.* Rozstraszyć; strasząc, rozpędzać, rozganiać postrachem.

Rozstroić — *p.* Rozstrajać.

Rozstrojenie, dokonana czynność rozstrajania; rozstrój, rozdrażnienie, niepokój nerwowy; rozkład, chaos, niezgoda, zamęt.

Rozstrój — *p.* Rozstrojenie.

Rozstrychać (się) *dok.* Rozstrychnąć (ś.): rozdzielać (ś.), rozłączać (ś.), rozdwajać (ś.), rozpraszać (ś.); waśnić (ś.), różnić (ś.).

Rozstrychnięcie (się), Rozstrychnienie (się), rozerwanie, rozprężenie, niezgoda, waśń, rozlam, dysharmonja.

Rozstrzelać *nied.* Rozstrzeliwać, wykonać nad kimś karę śmierci przez zabicie go strzałami z broni palnej; rozstrzaskiwać coś z broni palnej, rozbijać, roznosić strzałami, rozsadzać, rozrywać.

Rozstrzelić *nied.* Rozstrzelać; rozpędzać, rozpraszać, rozganiać; rozrzucać na wszystkie strony, rozsiewać, rozsypywać; rozdwajać, rozdzielać; **r.** druk = rozdzielać litery szerszemi spacjami; **r. się,** rozlatywać ś., rozpraszać ś., rozbiegać ś., rozpierzchać ś., rozchodzić ś. w różne strony; nie zgadzać ś., różnić ś.

Rozstrzelony, ten, którego rozstrzelono; roztargniony, nieuważny, roztrzepany; druk **r.** = rozstawny, rozspacjowany.

Rozstrzeń *med.*, rozszerzenie; **r.** serca, mięśnia sercowego.

Rozstrzępić (się) *dok.* Rozstrzępić (ś.); rozdzielać (ś.), rozrywać (ś.) na strzępy, rozszczepiać (ś.).

Rozstrzygać *dok.* Rozstrzyc; strzygąc rozcinać; *dok.* Rozstrzygnąć; decydować, rozsądzać; wyjaśniać, rozwiązywać kwestję, załatwiać spór; **r. się,** być rozstrzyganym, rozsądzonym, rozwiązywać ś., wyjaśniać ś., ustalać ś.

Rozstrzygający, ten, który rozstrzyga; stanowczy, ostateczny, decydujący, niecofniony.

Rozstrzygnąć — *p.* Rozstrzygać.

Rozsuć, rozsypać, rozproszyć; rozłożyć, rozpostrzec; **r. się,** rozsypać ś., rozproszyć ś.; rozsuła ś. o kobiecie: została matką, zległa.

Rozsunąć — *p.* Rozsuwać.

Rozsupłać, rozplątać z supła, rozwikłać, rozwiązać.

Rozsuszyć, wysuszyć tak, iż zacznie pękać.

Rozsuwać *dok.* Rozsunąć; usuwać w obie strony, robiąc w środku otwór, przejście, rozdzielać przez suwanie; suwając oddalać; **rozkładać,** rozciągać; **r. się,** odsuwać ś. w różne strony, rozstępować ś.; *przen.*, rozdzielać ś., rozpraszać ś., rozlatywać ś.

Rozsuwalny, dający ś. rozsuwać, rozsuwany, rozkładany.

Rozswatać, przeszkodzić projektowanemu małżeństwu, rozchwiać je.

Rozswawolić, rozpuścić, rozpasać; **r. się,** rozdokazywać ś., rozzbytkować ś., rozpuścić ś., rozbrykać ś.

Rozsycać *dok.* Rozsycić; rozprowadzać, rozrabiać, robić pitnym: **r.** miód.

Rozsychać się *dok.* Rozeschnąć ś.; wyschnąwszy, pękać.

Rozsyczeć się, gwałtownie syczeć.

Rozsygnalizować, dać do wiadomości, rozpowszechnić zapomocą sygnałów.

Rozsyłać *dok.* Rozesłać; posyłać w różne strony, wysyłać, wyprawiać w różnych kierunkach.

Rozsyp — *p.* Rozsypka; **r-y,** miejsca płytkie na morzu, gdzie w czasie burzy fale do dna sięgają i rozsypują ś.

Rozsypać — *p.* Rozsypywać.

Rozsypaniec — *p.* Rozproszeniec.

Rozsypiać się *dok.* Rozespać się; usypiać na dobre, pogrążać ś. w głębokim śnie, długo spać.

Rozsypisko, ruiny, gruzy, zwaliska.

Rozsypka, Rozsyp, rozsypanie ś., rozproszenie ś.

Rozsypny, dający ś. rozsypać, sypki, miałki, kruchy.

Rozsypucha, odmiana sypkiego piaskowca.

Rozsypywać *dok.* Rozsypać; sypiąc rozpraszać, rozrzucać, rozsiewać; rozkruszać miałko, rozcierać na proch; burzyć, niszczyć, walić; rozpędzać, rozganiać, rozpraszać, marnotrawić, trwonić; targać, łamać; **r. się,** sypiąc ś., rozpraszać ś., rozlatywać ś.; rozpadać ś., rozkruszać ś.; *przen.*, rozpierzchać ś., rozbiegać ś., iść w rozsypkę; o kobiecie: zostać matką, urodzić dziecko, zlec.

Rozszafować, rozporządzić, rozrządzić; hojnie rozdać, roztrwonić, zmarnotrawić.

Rozszalały, który wpadł w szaleństwo, we wściekłość, niepohamowany, rozhukany, rozpasany, rozwścieczony.

Rozszaleć, wpaść w gniew, we wściekłość, w szaleństwo, rozwścieczyć ś., rozpasać ś., stracić panowanie nad sobą; **r. się,** rozkochać ś. do szaleństwa w kimś.

Rozszarpaniec, rozbitek; tułacz.

Rozszarpywać *dok.* Rozszarpać, Rozszarpnąć; szarpnąwszy, pociągnąwszy gwałtownie, rozdzierać na części, rozrywać.

Rozszastać, roztrwonić, zmarnotrawić; przepuścić, przehulać; **r. się,** zacząć szastać ś. bez umiarkowania; rozproszyć ś. przez szastanie, zmarnować ś.

Rozszczebiotać, rozgłosić szczebiocząc; **r. się,** szczebiotać wciąż, rozgadać ś., rozpaplać ś.

Rozszczegółniać *dok.* Rozszczegółnić; bardzo szczegółowo objaśniać, rozjaśniać, tłumaczyć, rozwijać, wyświetlać.

Rozszczegółowić, rozdzielić na szczegóły.

Rozszczekać, szczekając rozgłosić; rozgadać, rozpaplać; **r. się, zapamiętać** ś. w szczekaniu; *przen.*, zacząć gadać bez końca, zacietrzewić ś. w gadaniu.

Rozszczep, Rozszczepek, rozszczepienie, miejsce rozszczepione, rysa, rozpadlina.

Rozszczepać, Rozszczepić — *p.* Rozszczepiać.

Rozszczepca, człowiek, który rozszczepia; krzewiciel, propagator, apostoł.

Rozszczepek — *p.* Rozszczep.

Rozszczepiać, Rozszczepywać *dok.* Rozszczepić, Rozszczepać; rozcinać, szczepiąc rozłupywać, rozcinać, rozrzynać wzdłuż; roztwierać, rozszerzać, rozdymać; **r. się,** rozłupywać ś. wzdłuż, rozdwajać ś., rozdzielać ś. przez całą długość; *przen.*, rozchodzić ś., rozdzielać ś., roztrychać ś., rozprzestrzeniać ś., rozpowszechniać ś.

Rozszczepić — *p.* Rozszczepiać; szczepiąc rozpowszechnić; **r.** drzewa owocowe: rozkrzewić, rozpowszechnić, rozszerzyć.

Rozszczepienie, dokonana czynność rozszczepiania; miejsce rozszczepione, pęknięcie, rysa, rozpadlina, szpara; *przen.*, rozdwojenie ś., rozdział, rozbrat, roztrychnięcie ś., niezgoda; **r.** promienia słonecznego = rozłożenie ś. na barwy.

Rozszczepny, łupiący ś., łupliwy.

Rozszczepywać — *p.* Rozszczepiać.

Rozszczęśliwiać *dok.* Rozszczęśliwić; czynić szczęśliwym, uszczęśliwiać; rozradowywać; **r. się,** czynić ś. szczęśliwym, rozpromieniać ś. szczęściem.

Rozszczypać *dok.* Rozszczypnąć; szczypiąc rozdzielić — *p.* Rozszczepać.

Rozszeptać, rozgadać szeptem; **r. się,** dużo szeptać, nieustannie szeptać; rozlec ś. szeptem.

Rozszeregować, rozstawić w szeregi.

Rozszerzacz, człowiek, który rozszerza; krzewiciel, apostoł, propagator; przyrząd do wiercenia studzien artezyjskich.

Rozszerzać *dok.* Rozszerzyć; czynić szerszym, poszerzać; rozprzestrzeniać, powiększać, czynić obszerniejszym, luźniejszym, rozpuszczać; podwyższać, panoszyć, potęgować; powiększać, opowiadając przesadzać, rozdymać w opowieści: **r.** słowami; krzewić, rozpowszechniać, rozprzestrzeniać, apostołować, propagować; rozkładać, rozwijać, roz-

pościerać, rozpinać, roztasowywać; rozkraczać, rozstawiać; **r. się,** być rozszerzanym, poszerzać ś., szerszym ś. stawać; rozprzestrzeniać ś.; powiększać ś., rozmnażać ś., rozdymać ś.; rozwodzić ś. nad czemś szeroko.

Rozszerzak, przyrząd do rozszerzania np. rur i t. p.

Rozszerzalnik, naczynie rozszerzające ś. pod wpływem ciepła.

Rozszerzalność, własność ciał rozszerzania ś. pod wpływem ciepła.

Rozszerzalny, mogący ś. rozszerzać, rozprężliwy, elastyczny.

Rozszerzka, łącznik, mufa, rozszerznica, zworka do rur, cewa rozszerzna (fig.).

Rozszerzyciel — *p.* Rozszerzacz.

Rozszerzyć — *p.* Rozszerzać.

Rozszlochać się, rozpłakać ś. na dobre, rzewnie szlochać.

Rozsznurować, zdjąć sznur z czegoś, rozwolnić sznury, rozpuścić coś zesznurowanego; **r. się,** rozluźnić na sobie sznurówkę.

Rozszpilić, wyjąć szpilki, rozpiąć; **r. się,** rozpiąć ś.

Rozszukać się, zająć ś. gorliwie szukaniem.

Rozszumieć się, szumieć nieustannie.

Rozszyć — *p.* Rozszywać.

Rozszykować (się), uszykować (ś.), rozłożyć (ś.) porządnie, rozstawić (ś.) w szyku, rozrządzić (ś.).

Rozszywać się, pruć ś., rozwodzić ś. w miejscu szwu, rozrywać ś.

Rościelać, Rozścielać *dok.* Rozesłać; rozpościerać, ścieląc coś na czemś, rozkładać.

Rozścieże, rozdroże, miejsce, gdzie ś. drogi krzyżują.

Rozśliznąć — *p.* Rozślizać.

Rozśmiać się, Roześmiać się, zaśmiać ś., wybuchnąć, parsknąć śmiechem, zacząć ś. śmiać.

Rozśmieszać *dok.* Rozśmieszyć; sprawiać, żeby ś. kto roześmiał, śmiech wywoływać u kogoś, pobudzać do śmiechu, rozweselać aż do śmiechu.

Rozśnieżać się *dok.* Rozśnieżyć ś.; o śniegu: zaczynać na dobre padać; nabierać śnieżnej białości.

Rozśpiewać, zapalać kogoś do śpiewania; rozgadać, rozpaplać; **r. się,** rozochocić ś. do śpiewania, dużo naraz śpiewać.

Rozśrubować, rozkręcić ze śruby; wyjąć z czegoś śruby.

Rozświata, rozchodzące ś. światło, odblask, połysk, łuna; brzask, świt, jutrzenka.

Rozświdrować, świdrem przewiercić nawskroś; rozszerzyć, rozepchać świdrem.

Rozświecać *dok.* Rozświecić; zapalać światło, rozniecać ogień dla oświetlenia, rozwidniać, rozjaśniać; **r. komuś,** przyświecać, świecić, czynić jasnym, światłym, oświetlać, rozjaśniać; przywracać wzrok ślepemu; **r-ę** ja mu gwiazdy w południe = dam mu ś. we znaki!, poczuje on!, pozna mnie!; **r. się,** zaczynać ś. palić, rozjaśniać ś., rozbłyskać ś., rozpłomieniać ś., rozelśniewać ś.

Rozświergotać się, Rozświegotać się, ustawicznie świergotać.

Rozświetlać *dok.* Rozświetlić, czynić oświeceńszym, rozszerzać oświatę — *p.* Rozświecać; **r. się,** stawać ś. światlejszym, oświeceńszym — *p.* Rozświecać ś.

Rozświetnić, uczynić świetniejszym, uświetnić; **r. się,** świetniejszym ś. stać, dodawać blasku, poloru.

Rozświetnieć, stać ś. świetnym, jaśniejszym, słynniejszym, odznaczyć ś.

Rozświetnienie, czynność rozświetniania, świetność, chwała, blask.

Rozświeżać *dok.* Rozświeżyć; odświeżać, czynić świeższym, orzeźwiać.

Rozświętować się, ciągle świętować, nic nie robić.

Rozświt, jutrzenka, świt, brzask.

Rozświta — *p.* Roświta.

Rozświtać (się) *dok.* Rozświtnąć (ś.); zaczynać świtać, rozwidniać ś., dnieć; zaczynać jaśnieć, błyszczeć, rozelśniewać ś.

Rozświtowate, Roświtowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Roztaborować się, rozłożyć ś. taborem.

Roztaczać *dok.* Roztoczyć; rozkręcać, rozwijać tocząc; rozpościerać, rozkładać, rozszerzać, rozciągać, rozstawiać, rozpinać; **r.** opiekę = opiekować ś., troszczyć ś.; okazywać, wystawiać coś na pokaz, występować okazale: **r.** swe wdzięki, bogactwo, przepych i t. p.; gryźć, przegryzać, gryząc, tocząc, niszczyć, rozjadać na części (o robakach); tocząc, rozlewać; tocząc ś., rozlewać ś., rozpływać ś.; rozpościerać ś., rozwijać ś., rozkładać ś., rozciągać ś.; **r. ś.,** rozstawiać ś., rozczapierzać ś.; okazywać ś. w całej pełni, w całej okazałości.

Roztajać, Roztajeć, rozmarznąć, przejść ze stanu stałego w ciekły wskutek działania ciepła; rozpuścić ś., roztopnieć; roztajało = nastała odwilż.

Roztańcować się, Roztańczyć się, tańcować dużo i z zapałem.

Roztapiać (się) *dok.* Roztopić (ś.); rozpuszczać (ś.), topiąc (ś.); rozpławiać (ś.), rozpłynąć (ś.), roztajać, puścić.

Roztargać, Roztargnąć, pociągnąwszy gwałtownie, rozedrzeć, rozszarpać, rozerwać, zniweczyć; rozkudłać, rozczochrać: **r.** włosy; *przen.*, zniweczyć, naruszać, zerwać, unicestwić: **r.** związek przyjaźni; **r. się,** rozczochrać ś., rozkudłać ś.

Roztargnienie, Roztargnięcie, rozdwojenie, rozproszenie, niezgoda, waśń, niesnaski; nieuwaga, roztrzepanie, dystrakcja.

Roztargniony, nieuważny, roztrzepany; zajęty czemś innem, nie myślący o tem, co ma robić, rozstrzelony.

Roztasować, na tasach kramarskich rozłożyć; rozmieścić w pewnym porządku, rozlokować, rozłożyć; **r.** karty = zmieszać, przemieszać, skartować; **r. się,** rozłożyć ś. ze swoim kramikiem, rozmieścić na nim towary; *przen.*, rozkwaterować ś., rozgościć ś., stanąć obozem, rozlokować ś.

Roztelegrafować, rozpowszechnić zapomocą telegrafu, rozesłać na wszystkie strony jakąś wiadomość telegrafem.

Roztelepać *gwar.*, roztrząść, rozkołatać, rozluźnić, roztrajkotać.

Rozterać — *p.* Roztyrać.

Rozterka, niezgoda, niesnaski, waśń, porożnienie, zwada, nieporozumienie; **r.** wewnętrzna = niepewność, wahanie ś., wątpliwość.

Rozterkliwy, niezgodny, kłótliwy.

Roztęcz, rozblysk tęczowy.

Roztęczać (się) *dok.* Roztęczyć (ś.); rozpinać (ś.), roztaczać (ś.), rozpościerać (ś.), nakształt tęczy.

Roztęczować (się), rozłożyć (ś.) na kolory tęczy, rozpromienić (ś.).

Roztęsknić *dok.* Roztęsknić; przenikać tęsknotą; **r. się,** oddać ś. tęsknocie.

Roztętniać *dok.* Roztętnić; rozbudzać tętno czegoś, dać ś. słyszeć jako tętent.

Roztężyć, wytężyć, rozprężyć.

Roztkliwiać (się) *dok.* Roztkliwić (ś.); przejmować (ś.) tkliwością, rozczulać (ś.), rozrzewniać (ś.).

Roztlewać *dok.* Roztleć; rozżarzać ś., tlejąc rozpalać ś.; zaogniać ś., ożywiać ś., stawać ś. ostrzejszym, gorętszym: spór ś. roztlewa.

Roztlić, Rozetlić, rozżarzyć tak, iż zaczyna tleć, rozpalić.

Roztłaczać *dok.* Roztłoczyć; rozgniatać, tłocząc rozbijać, miażdżyć, tratować, deptać.

Roztłaczarka, przyrząd do rozpychania rur w maszynach parowych (fig.).

Roztłuc *nied.* Roztłukać, Roztłukiwać; rozbić, tłukąc rozdrobnić, rozkruszyć, utłuc na drobne kawałki.

Roztocz, roztoczenie, rozpływ, rozpłynięcie ś., rozlew, rzecz roztoczona, powierzchnia rozlana; powódź, wylew; gatunek pająka (fig.).

Roztoczyć — *p.* Roztaczać.

Roztoczysty, szeroko roztoczony, rozlany, rozłożysty.

Roztok, roztopy wiosenne, rozlew wód.

Roztoka, potok górski; dolina, wyżłobiona przez potok (fig.).

Roztop, roztopienie ś., roztajanie, wiosenny rozlew wód; powódź; materjał, ułatwiający topienie, np. rudy a. kruszcu.

Roztoperczać *gwar.* - *p.* Rozczapierzać.

Roztopić — *p.* Roztapiać.

Roztopnieć, topniejąc rozpuścić ś., roztajać, stopnieć.

Roztopny, możliwy do stopienia, topnisty, rozpuszczalny; rozkisły, grząski, rozlany, topki.

Roztracać *dok.* Roztracić; marnować, marnotrawić, trwonić, przepuszczać, zatracać, zagładzać, wyniszczać.

Roztrajkotać, rozluźnić: **r.** powoz; rozpaplać.

Roztratować, rozdeptać, rozjechać, rozmiażdżyć, zgnieść pod nogami, pod kołami pojazdu i t. p.

Roztrąbić *nied.* Roztrębywać, rozgłaszać, rozpowszechniać, roznieść, rozszerzyć: **r.** wiadomość, pogłoskę, plotkę; **r. się,** rozgłosić ś., rozszerzyć się.

Roztrącać *dok.* Roztrącić; trącając, uderzając rozbijać; walić, rozwalać, rozsadzać, druzgotać, gruchotać, w gruzy obracać; idąc, jadąc odtrącać, odsuwać na bok, przepychać ś. wśród tłumu; **r. się,** trąciwszy ś., uderzywszy ś., rozbijać ś., druzgotać ś., rozwalać ś., gruchotać ś., w gruzy ś. obracać.

Roztrefiać *dok.* Roztrefić; rozpuszczać włosy, warkocze.

Roztrębywać — *p.* Roztrąbić.

Roztroczyć, rozwiązać, rozsznurować z troków; **r. się,** rozebrać ś.

Roztroić (się), rozdzielić (ś.) na troje.

Roztropnie *przysł.,* rozumnie, rozważnie, rozsądnie, przezornie.

Roztropność, rozwaga, baczność, rozsądek, rozum praktyczny, przytomność umysłu, rozgarnięcie.

Roztropny, rozsądny, rozgarnięty, rozumny, przezorny, baczny, rozważny.

Roztruchan —*p.* Rostruchan.

Roztrucharz *nm.* — *p.* Rostrucharz.

Roztrwaniać *dok.* Roztrwonić; marnować, marnotrawić, przepuszczać lekkomyślnie.

Roztrwoniciel, marnotrawca, hulaka, rozrzutnik.

Roztrwonić — *p.* Roztrwaniać.

Roztrysk, roztryśnięcie ś., rozbryźnięcie ś.

Roztryskać się, Roztryskiwać się, *dok.* Roztrysnąć ś.; rozlatywać ś. kroplami, rozpryskiwać ś. drobnemi cząstkami; *przen.,* rozdzielać ś., rozszczepiać ś., rozdwajać ś.

Roztrysnąć się — *p.* Roztryskać się.

Roztrzask, zdruzgotanie; roztrzaśnięcie ś.; w **r-i** iść = w rozsypkę, rozproszyć ś., rozprysnąć ś.

Roztrzaskać — *p.* Roztrzaskiwać.

Roztrzaskiwać *dok.* Roztrzasnąć, Roztrzaskać; trzasnąwszy rozbijać, druzgotać, tłuc w kawałki z trzaskiem.

Roztrząsać, Roztrząsywać *dok.* Roztrząsnąć, Roztrząść; potrząsając rozrzucać, rozmiatać, rozsiewać; trząsnąwszy rozpuszczać, roztrzepywać; rozbijać, rozklekotywać, psuć, roznosić, roztrajkotać; *przen.,* **r.** pogłoskę, wiadomość, plotkę = roznosić, rozpowszechniać; rozważać, rozpatrywać, badać pilnie, wszechstronnie; krytykować; **r.** komuś sumienie=wytykać mu grzechy; chyba cię ze złości roztrzęsę = ubiję; **r. się,** być roztrząsanym, rozpraszać ś., rozsiewać ś.; trzęsąc ś., rozpadać ś. na kawałki, rozbijać ś., rozklekotywać ś., rozchodzić ś.

Roztrząśnięcie, Roztrząśnienie, dokonana czynność roztrząsania: zastanowienie, rozwaga, rozbiór, krytyka, ocena.

Roztrzebiać *dok.* Roztrzebić; grunt z pod lasu przysposabiać do użytku, karczować; trzebiąc, wycinając drzewa, rozszerzać jakąś przestrzeń.

Roztrzepać — *p.* Roztrzepywać.

Roztrzepanica, kobieta roztrzepana, roztargniona.

Roztrzepanie, czynność roztrzepywania; roztargnienie, nieuwaga, nierozwaga, płochość, trzpiotostwo.

Roztrzepaniec, człowiek roztrzepany, roztargniony, postrzeleniec, trzpiot, pustak, sowizdrzał; mleko zsiadłe, rozbite na rzadko.

Roztrzepany, roztargniony, postrzelony, nieuważny; trzpiotowaty, lekkomyślny, płochy.

Roztrzepiotać, trzepiotać bez umiarkowania.

Roztrzepotać się, trzepotać ś. nieustannie.

Roztrzepywać *dok.* Roztrzepać; trzasnąwszy, trzepnąwszy, rozwijać, rozprostowywać; rozbijać trzepiąc, ubijać, rozklepywać: **r.** białko na pianę; **r.** włosy = wichrzyć, czochrać, kudłać; **r. się,** rozwijać ś. przez trzaśnięcie, trzepnięcie, rozprostowywać ś.; wystrzępiać ś.; rozgadać ś., rozpaplać ś. na dobre.

Roztrzeźwiać *dok.* Roztrzeźwić; czynić nietrzeźwego trzeźwym, przywracać trzeźwość, wytrzeźwiać; ożywiać, czynić rzeźkim, orzeźwiać; **r się,** powracać do trzeźwości, odzyskiwać przytomność, wytrzeźwiać się.

Roztrzeźwieć, roztrzeźwić ś.

Roztrzęsywać — *p.* Roztrząsać.

Roztrzpiotać się, rozswawolić ś., zachowywać ś. niepoważnie.

Roztucznieć, Roztuczyć się, roztyć ś.

Roztuczyć, utuczyć, zanadto utuczyć.

Roztulać *dok.* Roztulić: roztwierać coś stulonego, rozchylać; odmykać, rozwijać delikatnie i ostrożnie.

Roztułać się, rozproszyć ś. na tułaczkę.

Rozturkotać się, turkotać nieustannie.

Roztwarcie, roztworzenie, otworzenie, odemknięcie.

Roztwarty, otwarty, otworzony.

Roztwarzacz — *p.* Roztworzyciel.

Roztwarzać *dok.* Roztworzyć; rozcieńczać, rozprowadzać, rozwadniać, rozrzedzać; rozpuszczać ciało stałe w jakimś płynie; **r. się,** rozcieńczać ś., rozpuszczać ś.

Roztwarzalny, rozpuszczalny.

Roztwierać *dok.* Roztworzyć; otwierać, odmykać, rozwierać, rozchylać, roztulać, rozdziawiać; **r. się,** otwierać ś., być roztwieranym.

Roztworzyciel, Roztwarzacz, ten, który roztwarza, rozpuszcza.

Roztworzyć — *p.* Roztwierać; — *p.* Roztwarzać.

Roztworzysty, dający ś. łatwo otworzyć; otwarty na wszystkie strony.

Roztwór, płyn, w którym rozpuszczono jakieś ciało stałe; roztworzenie, otwór.

Roztyć się, utyć, nabrać wielkiej tuszy.

Roztykać *dok.* Rożetkać; rozciągać, rozpinać zapomocą kołków; oznaczać kołkami, wytykać, rozstawiać; w różnych miejscach zatykać, rozpychać; rozdać wtykając w ręce temu i owemu.; **r. się,** najadać ś. nadmiernie, opychać ś.

Roztyłość, otyłość, wielka tusza.

Roztyły, tłusty, otyły, opasły.

Roztyrać (się), Rozterać (się), rozproszyć (ś.) w poniewierce.

Rozuczłować się, oddać ś. nadmiernemu ucztowaniu, traceniu czasu na ucztowanie, rozhulać ś.

Rozum, władza i zdolność wydawania sądu i wnioskowania, władza umysłowa, umysł, pojmowanie, myśl, inteligencja; zmysł praktyczny, rozsądek, rozwaga, roztropność, zastanowienie, spryt; zmyślność, dowcip, instynkt u zwierząt; zdanie, mniemanie, przekonanie, sposób patrzenia na rzeczy; fortel, wybieg; trze-

ba wziąć na r. a. wziąć to na r. = zastanowić ś. dobrze, rozważyć dokładnie; umieć rzeczy brać na r. = rozważać wszechstronnie i spokojnie; odchodzić od r-u = tracić zmysły, szaleć, warjować, rozpaczać; przemawiać komuś do r-u = tłumaczyć, wykładać jasno, zrozumiale; człowiek niespełna r-u = warjat, szaleniec, narwaniec; prosty, zdrowy, chłopski r. uczy, sam r. dyktuje = sama logika rzeczy, nie wymagająca bacznego zastanowienia ś., wielkiej inteligencji; u kobiety włos długi, a r. krótki = mówiło ś. niegdyś o niższości umysłowej kobiet; to przechodzi r. ludzki, r. człowieczy = to rzecz nie do wiary; stracić r. = zgłupieć, oszaleć; mądry, jakby całego świata r-y pojadł, połknął = przemądrzały, zarozumiały; co do swego rozumu; nauczę cię r-u! = popamiętasz mię!, dam ci ś. we znaki!; miejże r.! = bądź rozsądny!, zastanów ś.!; miałbyś r., gdybyś to zrobił = dobrzebyś, rozumniebyś uczynił; jak na mój r., żeby to na mój r., na mój głupi r., = według mego zdania; pójść, skoczyć po r. do głowy = zastanowiwszy ś., wymyślić coś; co głowa, to r. = każdy ma swoje zdanie.

Rozumek, Rozumeczek, niewielki rozum, praktyczny rozum; spryt, przebiegłość.

Rozumieć, pojmować, oceniać znaczenie czegoś, mieć pojęcie o czemś, zdawać sobie sprawę z czegoś; wnikać w coś, wchodzić w coś, w czyjeś położenie, współczuć z kimś; r. kogoś, odgadywać czyjeś myśli, uczucia, jego stan duchowy, stawiać ś. w jego położeniu, wchodzić w jego intencje; mniemać, uważać, być pewnego zdania, utrzymywać, twierdzić; r. wiele o sobie = być zarozumiałym; r. się = rozumieć jeden drugiego wzajemnie, być we wzajemnem porozumieniu; r. się na czemś = znać ś. na czemś, być biegłym w czemś, być z czemś obeznanym, umieć obchodzić ś. z czemś, umieć coś zrobić; ma się r., rozumie ś., *przysł.*, oczywiście, naturalnie, bezwątpienia.

Rozumienie, pojmowanie, pojęcie; mniemanie, opinja, sąd, zdanie; tłumaczenie, wykład, znaczenie; według mego r-a = według mego przekonania, jak mnie ś. zdaje.

Rozumnie *przysł.*, rozsądnie, rozważnie, mądrze.

Rozumnieć, rozumniejszym ś. stawać, przychodzić do rozumu, nabierać rozumu.

Rozumność, rozum, mądrość.

Rozumny, odnoszący ś. do rozumu, rozumowy; obdarzony rozumem, mądry, rozsądny, rozważny, roztropny; trafny, logiczny, rozsądny, zgodny z rozumem; kto tu z tego będzie r. = zorjentuje ś. w tem, dojdzie do ładu.

Rozumować, dowodzić rozumowo, wywodzić, rozważać logicznie, objaśniać, tłumaczyć.

Rozumowanie, czynienie wywodów logicznych, wnioskowanie; sposób dowodzenia, całokształt dowodzenia.

Rozumowany, opierający ś. na rozumowaniu.

Rozumowo *przysł.*, drogą rozumu, przez rozumowanie, logicznie.

Rozumowy, dotyczący rozumu, oparty na rozumie, racjonalny.

Rozurwisować się, zostać urwisem, rozpuścić ś., przestać być człowiekiem porządnym.

Rozuzdać, zdjąć uzdę, uwolnić z uzdy, rozkiełznać, rozchełznać; rozpuścić, rozpasać, rozzuchwalić; r. się, pozbyć ś. uzdy, wyuzdać ś., rozkiełznać ś.; rozpasać ś., rozzuchwalić ś., rozpuścić ś.

Rozwadniać *dok.* Rozwodnić; rozcieńczać, rozprowadzać, rozbierać wodą; *przen.*, czynić jałowym, czczym, marnym; r. się, przechodzić wodą, nabierać w siebie wody.

Rozwaga, władza duszy, zapomocą której człowiek rozważa; uwaga roztrząsająca, zastanowienie, refleksja, rozmysł, namysł.

Rozwahać, wprowadzać w ruch wahadłowy, rozkołysać, rozbujać.

Rozwalać *dok.* Rozwalić; burzyć, rujnować, walić, rozrzucać, rozbijać; niszczyć, niweczyć; rozłupywać, rozszczepiać, płatać, rozcinać, rozrąbywać; rozdziawiać, roztwierać szeroko, rozwierać; rozstawiać, rozkładać szeroko, rozciągać, rozsnuwać; rozchwiewać, udaremniać; r. ś., rozpadać ś. w gruzy, rozsypywać ś., walić ś., rujnować ś.; rozkładać się, siadać nieprzyzwoicie.

Rozwalina, Rozwaliny, gruzy, ruiny, zwaliska; otwór w murze, przestrzelony kulami armatniemi; wyłom.

Rozwalisko — *p.* Rozwalina.

Rozwalniać *dok.* Rozwolnić; luźniejszym, wolniejszym czynić, rozluźniać, rozpuszczać; r. żołądek = przeczyszczać; r. obyczaje = rozpasywać, rozluźniać, szerzyć nieobyczajność, rozwiązłość; r. hart duszy = rozmiękczać, osłabiać; r. się, stawać ś. wolniejszym, luźniejszym, rozluźniać ś., rozpuszczać ś.; słabnąć, miękнąć; ulegać rozkładowi moralnemu.

Rozwałęsać się, oddać ś. walęsaniu ś. ustawicznemu.

Rozwałkoniać się *dok.* Rozwałkonić ś.; stawać ś. wałkoniem, leniem, nic nie robić, rozpróżniaczać ś., rozleniwiać ś., odwykać od pracy.

Rozwałkowywać *dok.* Rozwałkować; wałkując rozpłaszczać, rozszerzać; *przen.*, mówić o czemś rozwlekle, rozgadywać ś. o czemś; ciągnąć coś długo; nadawać czemuś rozgłos.

Rozwarcholić się, rozpasać ś. w warcholstwie.

Rozwarcie, otworzenie.

Rozwarstwować, rozdzielić na warstwy, rozgatunkować.

Rozwarty, roztworzony; kąt r. = większy od prostego (fig.).

Rozwarzać *dok.* Rozwarzyć; mocno gotować, warzyć; rozgotowywać; *przen.*, rozmiękczać, rozczulać, rozrzewniać, wzruszać.

Rozważać *dok.* Rozważyć; ważąc dzielić na części, na mniejsze porcje; podważywszy, otwierać, rozwierać: brać pod uwagę, pod rozbiór, rozmyślać, roztrząsać, rozbierać, kalkulować.

Rozważnie *przysł.*, z rozwagą, roztropnie ,bacznie, rozumnie.

Rozważny, z rozwagą działający, ostrożny, baczny, oględny, rozumny, roztropny.

Rozważyć — *p.* Rozważać.

Rozwątlać *dok.* Rozwątlić; osłabiać, rozluźniać.

Rozweselać *dok.* Rozweselić; pobudzać do wesołości, rozradowywać, rozbawiać, wprawiać w dobry humor; rozrywać; gaz r-ający = bezwodnik podazotowy, używany do znieczulania przy lekkich operacjach; r. się, wpadać w wesołość, nabierać humoru.

Rozwiać, Rozwionąć — *p.* Rozwiewać.

Rozwiad, rozwiedzenie ś., rozpytanie ś., wywiad.

Rozwiadywać się *dok.* Rozwiedzieć ś.; rozpytywać ś. o coś, badać coś dokładnie, pytając ś. wielu.

Rozwiązać — *p.* Rozwiązywać.

Rozwiązalny, dający ś. rozwiązać.

Rozwiązanie, czynność rozwiązywania; *mat.*, niewiadoma wielkość a. działanie, odpowiadające na pytanie, zawarte w zadaniu, a pozostające w związku z podanemi w niem wiadomemi, odpowiedź; *przen.*, wogóle odpowiedź na jakieś zagadnienie, rozstrzygnięcie: r. zagadki, rebusa, łogogryfa, szarady i t. p.; r. trudności = znalezienie sposobu wyjścia z nich; r. wątpliwości = wyjaśnienie; r. umowy = zgodzenie ś. na to, aby przestała obowiązywać; *muz.*, akord lub interwal czysty, wzięty po dysonansie; poród, połóg.

Rozwiązka, rozwiązanie, rozstrzygnięcie; klucz do zrozumienia.

Rozwiązłość, Rozwięzłość, rozpusta, nierząd, rozpasanie, wyuzdanie.

Rozwiązły, Rozwięzły, rozpustny, wyuzdany, nierządny, niemoralny, rozkiełznany, rozpasany.

Rozwiązywać *dok.* Rozwiązać; coś związanego odwiązywać, rozpakowywać, rozsupływać węzeł; rozluźniać, uwalniać, rozpuszczać kogoś, coś, dawać folgę, popuszczać cugli komuś, czemuś, rozstrzygać zagadnienie, dawać trafną odpowiedź na zawarte w niem pytanie, odgadywać: r. zadanie matematyczne, zagadkę, rebus, szaradę i t. p.; r. komuś ręce = zwalniać go z zobowiązania, przywracać mu swobodę postępo-

wania; **r.** matkę z płodu — okazywać jej pomoc przy porodzie, odbierać dziecko; **r.** z grzechów = rozgrzeszać; **r.** zebranie, zgromadzenie = zamykać obrady, nie pozwalać obradować; **r.** związek, towarzystwo = zamykać; **r. się,** odwiązywać ś., rozplatać ś., rozwikływać ś.; rozstrzygać ś., odgadywać ś.; rozprzęgać ś.; o zebraniu, o związku, o towarzystwie, o posiedzeniu: przestawać radzić, przestawać ś. zbierać, przestawać istnieć; o kobiecie, o samicy: płód wydawać, rodzić; język mu ś. **r-ał** = przemówił, zaczął mówić, rozgadał ś.; **r. się** z ciałem = umierać.

Rozwichrzyć, jakby tchnieniem wiatru rozwiać, wiejąc rozpędzić, rozproszyć; zwichrzyć, wprowadzić zamieszkę, zamieszać; roztargać, roz_czochrać; **r. się,** rozlecieć ś., rozproszyć ś. od powiewu; roztargać ś., rozczochrać ś.

Rozwić — *p.* Rozwinąć.

Rozwidlać się *dok.* Rozwidlić ś.; rozdzielać ś. w kształcie wideł, rozgałęziać ś.

Rozwidlenie się, rozdzielenie ś. na odnogi, rozgałęzienie ś.; miejsce rozwidlenia ś., widły, bifurkacja.

Rozwidniać *dok.* Rozwidnić; widnem czynić, rozjaśniać, rozświetlać, **r. się,** widnem ś. stawać, rozjaśniać ś., rozświetlać ś., dnieć.

Rozwidnieć — *p.* Rozwidnić ś.

Rozwiedzieć się, wypytać ś., dowiedzieć ś., wywiedzieć ś.

Rozwiej, coś rozwianego w przestrzeń.

Rozwiejny, rozwiewający ś.

Rozwielitka, skorupiak słodkowodny, dafnia (fig.).

Rozwielmożniać *dok.* Rozwielmożyć. Rozwielmożnić; wielmożnym czynić, wzmagać, dochodzić do potęgi; **r. się,** wielmożnym ś. stawać, wzmagać ś., potężnieć, rozpanoszać ś.

Rozwielmożnieć — *p.* Rozwielmożnić ś.

Rozwielokrotniać *dok.* Rozwielokrotnić; rozmnażać, rozpowszechniać w większej ilości.

Rozwieńczać *dok.* Rozwieńczyć; rozciągać w wieńce; zdejmować wieniec; **r. się,** układać ś. w wieńce; rozbierać ś. z wieńca.

Rozwieracz, w ciele: muskuł rozwierający; przyrząd do rozchylania zębów u piły.

Rozwierać (się) *dok.* Rozewrzeć (ś.); roztwierać (ś.), otwierać (ś.), rozmykać (ś.), rozszerzać (ś.), rozdzierać (ś.), rozwodzić (ś.), rozpadać (ś.), rozsuwać (ś.); **r.** = rozchylać zęby u piły.

Rozwieradło, Rozwieracz, narzędzie do rozwierania.

Rozwiercić, wiercąc rozetrzeć; wiercąc rozszerzyć, rozerwać.

Rozwiertak, pręcik stalowy, opatrzony główką z nacięciami, który włożony w wiertarkę służy do robienia płytkich otworów, mających pomieścić łeb śruby (fig.).

Rozwiertnik, Rozwiertak, przyrząd do rozwiercania dziur.

Rozwieszać *dok.* Rozwiesić; wieszać w pewnym porządku, w pewnej odległości jedno od drugiego, wieszając, rozpościerać.

Rozwieść — *p.* Rozwodzić.

Rozwietrzać, na wiatr wystawiać, aby przewiał; o wietrze: zacząć wiać; **r. się,** rozwiewać ś. z powiewem wiatru.

Rozwiewać *dok.* Rozwiać; rozpraszać tchnieniem, roznosić powiewem, rozdmuchiwać; *przen.*, rozchwiewać, unicestwiać, udaremniać, nie pozwalać urzeczywistnić ś.; **r. się,** rozlatywać ś., rozpraszać ś. z wiatrem; *przen.*, rozchwiewać ś., kończyć ś. na niczem, nie dochodzić do skutku, pełznąć na niczem.

Rozwiewność, zdolność do rozwiewania ś., lekkość, przejrzystość, znikomość.

Rozwiewny, dający ś. rozwiać, lekki, eteryczny, delikatny.

Rozwieźć — *p.* Rozwozić.

Rozwięzłość — *p.* Rozwiązłość.

Rozwięzły — *p.* Rozwiązły.

Rozwięź, rozprzężenie, rostrój.

Rozwięźle — *p.* Rozwiąźle.

Rozwijać *dok.* Rozwinąć, Rozwić; odwijać coś zwiniętego, rozpuszczać, odwijać, odkręcać, rozkręcać, rozplatać; rozpościerać, rozszerzać, roztaczać, rozpinać: **r.** chorągiew, żagiel; rozpoczynać, wszczynać; krzewić, rozpowszechniać, rozprzestrzeniać, rozgłaszać; wprowadzać w działanie, używać, stosować, wykazywać, wprowadzać w grę, pokazywać w całej okazałości: **r.** całą energję, ożywioną działalność, całą swą umiejętność; rozradzać, rozkrzewiać, rozchylać, otwierać: **r.** pączki: ćwiczyć, doskonalić, potęgować, kształcić, doprowadzać do stanu pomyślnego; wykładać, przedstawiać w całej rozciągłości, przedstawiać obszernie i szczegółowo; **r. się,** rozwijać siebie; odwijać ś., rozkręcać ś., rozprostowywać ś.; wykształcać ś., wywijać ś. z pączka, z zarodka, rozkrzewiać ś., rozrastać ś., rozgałęziać ś., rozradzać ś.; wzmagać ś., potęgować ś., doskonalić ś., kształcić ś., dojrzewać, wyrabiać ś.; dochodzić do stanu pomyślności, zwiększać swój zakres, prosperować; o wojsku: rozstawiać ś., ustawiać ś. w szyku; przedstawiać ś., ukazywać ś. w całej okazałości.

Rozwijalnia, oddział przędzalni jedwabiu, gdzie rozwijają kokony.

Rozwijalny, dający ś. rozwinąć.

Rozwikływać *dok.* Rozwikłać; rozplatać coś zawikłanego, rozmotywać, rozwijać, rozkręcać; *przen.*, wyjaśniać, rozwiązywać, rozświetlać, wyświetlać, rozstrzygać jakąś trudność; **r. się,** rozplątywać ś.; *przen.*, rozstrzygać ś., wyjaśniać ś., rozświetlać ś.

Rozwilżać *dok.* Rozwilżyć; rozmiękczać wilgocią, rozmakać zwilżywszy, czynić miększym.

Rozwinąć — *p.* Rozwijać.

Rozwionąć — *p.* Rozwiać.

Rozwiośnić się, Rozwiośnieć, przybrać wygląd wiosny; *przen.*, przeniknąć błogością wiosenną.

Rozwisać *dok.* Rozwisnąć; wisząc rozpościerać ś.

Rozwisusować się, rozłobuzować ś., rozlampartować ś., rozhutać ś.

Rozwlekać *dok.* Rozwlec, Rozwlóczyć; wlokąc w różne strony, roznosić, rozciągać, rozrzucać, w różne kąty zawlekać; wlokąc rozdzielać, rozłączać, rozpraszać; coś nawleczonego rozsuwać, wyjmować, wysuwać; *przen.*, rozwlekle o czemś mówić a. pisać, rozwałkowywać, rozciągać, rozwodzić ś. nad czemś; **r. się,** rozciągać ś., rozszerzać ś., rozsiadać ś., rozchodzić ś., rozpościerać ś., rozsnuwać ś.

Rozwlekle *przysł.*, długo i nudnie, zbyt obszernie, zbyt szczegółowo: mówić **r.**

Rozwlekłość, zbytnia rozciągłość, przewlekłość; duży obszar, znaczna przestrzeń, rozległość.

Rozwlekły, Rozwleczony, którego rozwlekli, rozciągnięty; rozciągły, szeroki, obszerny, rozległy; rozrosły; **r-a** wymowa = jakby śpiewająca; zbyt obszerny, rozciągły; długi, długo ś. ciągnący, nudny: styl **r.,** opowieść **r-a**; druk **r.** = rozstawiony, rozstrzelony.

Rozwłodek, roślina z rodziny węgłoszowatych.

Rozwłoka, zwloka, mitręga.

Rozwłóczny, dający ś. rozwłóczyć; choroba **r-a** = zakaźna, zaraźliwa, epidemiczna.

Rozwłóczony, porozwlekany, porozciągany; rozwałęsany.

Rozwłóczyć — *p.* Rozwlekać; **r. się,** włóczyć ś. ciągle, rozwałęsać ś.

Rozwłóknić się, rozdzielić ś. na włókna.

Rozwodniać, Rozwodnić—*p.* Rozwadniać.

Rozwodnica, rozwódka.

Rozwodnienie, czynność rozwadniania; **r.** krwi = wodnistość krwi, wodnica.

Rozwodnik, mężczyzna rozwiedziony, nie żyjący z żoną.

Rozwodny, rozłączny, rozdzielny, rozwiedziony, żyjący w rozwodzie.

Rozwodziciel, człowiek, który rozwodzi.

Rozwodzić *dok.* Rozwieść; rozprowadzać, prowadzić, wieść każde w inną stronę; odwiódłszy, wprowadzać w ruch bujający, kołyszący, wahadłowy; rozszerzać, rozciągać,

rozluźniać, rozprzestrzeniać, rozwlekać, rozpościerać; rozczapierzać, rozkrzewiać, rozpuszczać, rozwijać; rozwierać, roztwierać, rozmykać; rozbraniać, rozbrajać walczących, bijących ś.: **r.** małżonków = rozdzielać małżeństwo, rozseparowywać męża z żoną; **r.** skargę, mowę = wywodzić, wypowiadać, wygłaszać; **r.** myśli, koncepty = rozwijać, wykładać; **r. się,** rozłączać ś., rozdzielać ś., rozstawiać ś., rozchodzić ś., podawać ś. do rozwodu, brać rozwód; rozłazić ś., rozluźniać ś., rozchodzić ś., mniej spójnym ś. stawać; szerzyć ś., rozszerzać ś., rozciągać ś., roztaczać ś., rozkładać ś., rozpościerać ś.; rozkrzewiać ś., rozrastać ś., rozgałęziać ś.; mówić o czemś długo, rozwlekle, szczegółowo zastanawiać ś. nad czemś, rozwałkowywać, rozwlekać jakąś rzecz.

Rozwojowy, odnoszący ś. do rozwoju.

Rozwojować się, zacząć zapalczywie wojować.

Rozwolniały, ten, który rozwolniał, stał ś. wolniejszym; język **r.,** rozpuszczony, nadto swobodny.

Rozwolnić — *p.* Rozwalniać.

Rozwolnieć, stać ś. wolniejszym; zwolnieć, złagodnieć.

Rozwolnienie, czynność rozwalniania; **r.** żołądka = przeczyszczenie, biegunka; lekarstwo na **r.** = czyszczące, przeczyszczające; dać, wziąć na **r.,** mieć **r.**; **r.** obyczajów = rozwiązłość, zepsucie, wyuzdanie; **r.** tkanek = zwiotczenie, zwątlenie.

Rozwolniony, ten, którego rozwolniono, uwolniony; chory na rozwolnienie żołądka; zwątlony, zwiotczały.

Rozwoływać *dok.* Rozwołać; wołając rozgłaszać.

Rozwoniać *dok.* Rozwonić; przejmować wonią, rozpraszać zapach.

Rozwonieć, przeniknąć ś. wonią, rozejść ś. wonią.

Rozwora, drąg, umieszczony u spodu woza, rozszczepiony zprzodu, łączący przodek z zadniem śródosiem i służący do skracania lub podłużania wozu (fig.); jeden z kawałków drzewa, wtłoczonych między inne dla ich rozparcia, na sposób szczebli w drabinie; *przen., gwar.,* kobieta wielka, niezgrabna, klępa.

Rozwoziciel, człowiek, który rozwozi.

Rozwozić *dok.* Rozwieźć; wozić coś częściowo w różne miejsca.

Rozwozowy, służący do rozwozu, rozwożony; handel **r.** = prowadzony sposobem rozwożenia towarów.

Rozwoźca — *p.* Rozwoziciel.

Rozwożny, który rozwożą, mogący być rozwożonym.

Rozwód, rozwiedzenie, rozłączenie, rozsunięcie, rozgałęzienie; rozłączenie małżeństwa, unieważnienie ślubu; rozprawa, wywód słowny, wyłuszczenie, rozbiór jakiejś sprawy.

Rozwódka, kobieta rozwiedziona.

Rozwój, wzrost, rozrost, rozwijanie ś., dojrzewanie, dochodzenie do najwyższego napięcia sił organicznych w istocie żywej, rozwinięcie; doskonalenie ś. pod jakimkolwiek względem, przybieranie coraz to wyższych, doskonalszych form, postęp, ewolucja, powolne, ale stałe wzmaganie ś., potęgowanie ś., urastanie, zwiększanie ś.

Rozwór, otwór, dziura, rozpadlina, szpara, szczelina; rozchylenie zębów piły.

Rozwórka, przyrząd chirurgiczny do rozwierania, rozwieradło, rozwieracz.

Rozwóz, Rozwózka, rozwożenie, rozwiezienie.

Rozwrzeszczeć, rozgłosić, rozkrzyczeć; **r. się,** ustawicznie wrzeszczeć.

Rozwścieczyć *nied.* Rozwścieczać — *p.* Rozwścieklać.

Rozwścieklać *dok.* Rozwścieklić; doprowadzać do wściekłości, rozwścieczać; **r. się,** wybuchać wściekłością, rozwścieczać ś.

Rozwydrzały, Rozwydrzony, rozzuchwalony, rozbestwiony, rozpasany; chciwy na coś.

Rozwydrzeć, Rozwydrzyć się, rozzuchwalić ś., rozbisurmanić ś., na wszystko sobie pozwalać; być na coś chciwym.

Rozzbytkować się, nadmiernie zbytkować, rozdokazywać ś., rozswywolić ś.

Rozzieleniać *dok.* Rozzielenić; nadawać barwę zieloną, zazieleniać; **r. się,** nabierać barwy zielonej, zazieleniać ś.; *przen.,* zakwitać, rozpogadzać ś., rozweselać ś.

Rozzielenieć, zazielenić ś.

Rozziew, rozwieranie, rozsuwanie, rozdziawianie, rozwarcie; *gram.,* zbieg dwu samogłosek.

Rozziewać się, ustawicznie ziewać.

Rozzłacać (się) *dok.* Rozzłocić (ś.); rozlśniewać (ś.) złocistemi blaskami, rozpromieniać (ś.).

Rozzłościć, doprowadzić do złości, rozgniewać, zirytować, rozjątrzyć; **r. się,** wpaść w złość, rozgniewać ś., rozsierdzić ś., zirytować ś.

Rozzuchwalać (się), *dok.* Rozzuchwalić (ś.); ośmielać (ś.) aż do zuchwalstwa; rozhukiwać (ś.), rozwydrzać (ś.), uzuchwalać (ś.) nadmiernie.

Rozzuchwalony, zbyt śmiały, hardy, rozwydrzony, natarczywy.

Rozzuwać (się) *dok.* Rozzuć (ś.); rozbierać (ś.) z obuwia, zdejmować z kogoś (z siebie) obuwie.

Rozzwierzęcać *dok.* Rozzwierzęcić; doprowadzać do stanu zwierzęcości, rozbestwiać; **r. się,** dochodzić do zwierzęcości, rozbestwiać ś.

Rozżagwić się, rozgorzeć nakształt żagwi.

Rozżalać *dok.* Rozżalić; rozrzewniać, rozczulać, wzruszać, martwić, rozgoryczać; **r. się,** przejmować ś. żalem, boleścią, roztkliwiać ś.

Rozżarcie, zajadle, zaciekle.

Rozżarty, dający ś. unosić namiętnościom, zażarty, zajadły, zaciekły, rozjuszony, zacietrzewiony, zapamiętały.

Rozżarzać *dok.* Rozżarzyć; rozniecać ogień, rozpalać; **r. się,** rozpalać ś., rozniecać ś.; *przen.,* rozpamiętniać ś., rozogniać ś., rozżegać ś., podniecać ś., rozjurzać ś.

Rozżarze, żar, blask, bijący od płomienia.

Rozżegać (się) *dok.* Rozżec (ś.), rozpalać (ś.), rozżarzać (ś.).

Rozżuwać *dok.* Rozżuć; żując rozmiażdżać.

Różaniec *bot.* — *p.* Różanecznik.

Rożek, mały róg; trąbka do grania, zwłaszcza z rogu; **r.** słuchowy = przyrząd, ułatwiający słyszenie osobom o przytępionym słuchu (fig.); przedmiot kształtu rożka; rogalik z ciasta; korniszon; brzeżek, skraj, krawędź.

Rożen, przyrząd kucharski w kształcie drążka żelaznego, zaostrzonego w jednym końcu, a w drugim opatrzonego rękojeścią, do obracania na nim nad ogniem nadzianego nań pieczystego, drobiu, zwierzyny, ciasta (fig.); *żart.,* szpada, rapir.

Rożenek *zdr.* od Rożen; szpadka; patyczki, gałązki, na których suszą owoce: śliwki na **r-ach.**

Rożeniec, roślina z rodziny gruboszowatych, różowy korzeń; ptak kaczkowaty z rodziny kaczek (fig.).

Rożkowaty, Różkowaty, mający kształt rożka.

Rożnielica, roślina z rodziny czerpatkowatych (fig.).

Rożnowaty, mający kształt rożna.

Ród, urodzenie, przyjście na świat, rodzenie, poród; pochodzenie: **r-em** Polak, **r-em** z Warszawy;

szereg pokoleń, pochodzących od jednego przodka; dom, linja, dynastja: **r.** Piastów; plemię, rodzaj, rasa, gatunek: **r.** ludzka = ludzkość, człowieczeństwo; dobrego **r-u**=dobrej rasy; pokolenie, generacja; rodzina, familja; być skąd **r-em** = z jakiegoś kraju; być wysokiego **r-u** = mieć przodków książąt, hrabiów i t. p. a. znacznych dygnitarzy państwowych.

Róg, wyrostek kostny na głowie u niektórych zwierząt, najczęściej w kształcie gałęzi, mniej lub więcej rozkrzewionych (2 fig.); trąbka do

grania z wydrążonego rogu (fig.); puhar, wyrobiony z rogu; naczynie z rogu do przechowywania prochu (fig.); przyrząd, wyrobiony z rogu,

do wkładania i zdejmowania obuwia; kant, kąt, węgieł domu, narożnik, zbieg dwóch linij, odgraniczających jakąś płaszczyznę, zbieg dwu ulic; kant między dwiema ścianami; odnoga, ramię; naskórek zgrubiały, np. na kopycie, na skorupie u żółwia i t. p., **r.** u ślimaka = wyrostek długi, z umieszczonym na końcu organem wzroku; **r.** Amonowy, albo Amona=twór w jamie bocznej mózgu; w *geol.*, **r.** Amona — *p.* Amonit; **r-i** księżyca = księżyc w jednej z kwadr; **r-i** komuś przypinać, przyprawiać=bałamucić mu żonę, zdradzać męża (o żonie); ciemny, jak tabaka w **r-u** = nic nie wie, nic nie umie; zapędzić kogoś w kozi **r.** = zawstydzić go; **r.** obfitości, **r.** Amaltei = w mitologji greckiej: róg, z którego sypały ś. nieprzebrane skarby, symbol żyzności, obfitości; chleb ma **r-i** = dostatek czyni ludzi zuchwałymi; pokazywać **r-i** = być nieposłusznym, zuchwałym, stawiać się, pysznić ś., przycierać, ucierać komuś **r-ów** = poskramiać jego zuchwałość; **r-i** trząść = pysznić ś.; zwiesić, spuścić **r-i** = spokornieć; zjadłbym djabła z **r-ami** = jestem wściekle głodny; ciemno, jak w **r-u** = zupełnie ciemno; **r-i** na mnie widzą = widzą we mnie wszystko złe; kupić coś na **r-u** = w sklepie w narożnej kamienicy.

Rój, społeczeństwo pszczelne; gromada pszczół zczepionych, które wyleciały z ula; *przen.*, tłum, chmara, ciżba, gromada; **r.** a. pierścień meteoryczny = gwiazdy (meteory) spadające, krążące obficie koło słońca.

Rójka, Rójba, rojenie ś., czas rojenia ś. pszczół.

Rów, przekop podłużny do odprowadzania a. sprowadzania wody, dla utrudnienia dostępu do fortecy i t. p.; kanał, fosa, miejsce podłużne, zapadnięte zagłębienie, wklęsłość.

Równ — *p.* Równy.

Równiennica, Równienniczka, Równieśnica, kobieta równa innej a. innemu wiekiem; towarzyszka, przyjaciółka w równym z kimś wieku.

Równiennictwo, równość wieku.

Równienniczy, Równieśniczy, Równieśny, równy latami.

Równiennik, Równieśnik, człowiek równy wiekiem drugiemu, jednolatek; człowiek współczesny drugiemu; przyjaciel, towarzysz, kolega w równym wieku.

Równienny, Równieśny, jednego wieku, równych lat z drugim.

Równieśnica — *p.* Równiennica.

Równieśnić się, stawać ś. komuś równieśnym, upodobniać ś. komuś a. czemuś.

Równieśnik — *p.* Równiennik.

Równieśny — *p.* Równienny.

Równacz, człowiek, który równa, zrównywa coś; rodzaj hebla.

Równać, czynić równym, zrównywać, wyrównywać, wygładzać, niwelować; czynić, żeby jedno nie było większe od drugiego, czynić jednakowemi, równemi, upodobniać jedno drugiemu; stawiać narówni; kłaść narówni, przyrównywać, zestawiać dwie osoby, przedmioty a. czynności podobne; **r. się,** stawać ś. równy, gładkim, wygładzać ś., wyrównywać ś.; równym być komuś a. czemuś, dorównywać komuś. czemuś, podobnym być do kogoś, czegoś; starać ś. dorównać, być równym komuś, czemuś, chcieć stanąć na równi z kimś, z czemś, mieć ś., uważać ś. za równego komuś, czemuś.

Równanie, czynienie równym; wyrównywanie, prostowanie, wygładzanie; porównywanie, przyrównywanie; *mat.*, połączenie dwóch równych sobie wielkości znakiem równania, np. a=b; ilość, wprowadzona do obliczeń astronomicznych, jako poprawka; wyrażenie zapomocą wzoru równania algebraicznego reakcji chemicznej, np. HgO=Hg+O oznacza rozkład tlenku rtęci na rtęć (Hg) i tlen (O).

Równia, równina, płaszczyzna; powierzchnia płaska; **r.** pochyła =

płaszczyzna pochylona do poziomu jako machina, służąca do spuszczania lub podciągania ciężarów (fig.); równoważność, równowaga, równa miara; równy poziom czegoś, jednostajne wciąż położenie, bez zmiany; równa, jednakowa moc, równy stopień, równość, stan równy; normalna wartość pieniędzy jednego kraju, obliczona według monety drugiego kraju; doprowadzenie wzniesienia murów do poziomu, na którym układa ś. belki pod podłogę; *przen.*, poziomość, mierność, marność, mierna, nędzota.

Równiacz, hebel do gładzenia, z żelazem ściętem płasko i równo.

Równiak, młot, używany w blacharstwie i kotlarstwie miedzianem, do wyrównywania blach.

Równianka, słoma prosta, równa; wiązanka, pęczek kłosów, bukiet kwiatów, girlanda.

Równica, stół monterski, stół a. płyta z lanego żelaza dokładnie wyrównana i do poziomu ułożona.

Równie, Również, także, zarówno, jednakowo, jednako, przecież, wszakże, pomimo to, wszelako; **r.** jak = oraz, przytem, a także.

Równik, koło wielkie na ziemi, prostopadłe do osi jej obrotu, a którego wszystkie punkty równo odległe są od obu biegunów, dzielące ziemię na dwie półkule: północną i południową, ekwator (fig.); **r.** nie-

bieski = koło, przeprowadzone na pozornej sferze niebieskiej na jednej powierzchni z równikiem ziemskim i koncentryczne z nim; **r.** magnetyczny = linja, łącząca wszystkie punkty kuli ziemskiej, gdzie nachylenie magnetyczne równe jest zeru.

Równikowy, odnoszący ś. do równika, położony na równiku a. w bliskości równika, ekwatorjalny.

Równina, równa, płaska przestrzeń ziemi; płaszczyzna, nizina.

Równiuchny, Równiusieńki, Równiuteńki, Równiutki, zupełnie równy.

Równo *przysł.*, prosto, nie pochyło; gładko, jednostajnie; jednakowo, podobnie, w jednej linji, pod sznur, pod strych; jednocześnie, w tej samej porze: **r.** ze świtem; **r.** się z kimś dzielić = na równe części; **r.** z kimś ś. kłaść = uważać ś. z nim na równi; **r.** godzinę=akurat godzinę; w tem właśnie miejscu, gdzie coś przypada: **r.** z ramieniem, **r.** z łokciem — *p.* Równie.

Równo-, w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. równobrzmiący, równodługi, równokierunkowy, równolatek, i t. p.

Równobarwny, mający jedną barwę, jednostajny w kolorze.

Równobieżny, równoległy.

Równoboczny, mający jednakowe boki: trójkąt **r.**

Równobok, figura geometryczna o bokach równych (fig.).

Równocieplny, mający ciepło równe, mający jednakową temperaturę; linje **r-e** — *p.* Izotermy.

Równoczesność, współczesność.

Równoczesny, jednoczesny, współczesny.

Równocześnie *przysł.*, odrazu, naraz, współcześnie.

Równodzienny — *p.* Równonocny.

Równokąt, figura geometryczna o kątach równych.

Równokątny *geom.*, mający równe kąty.

Równokształtny, posiadający takie same kształty.

Równoległe, w jednakowej odległości jedno od drugiego.

Równoległa, linja równoległa do drugiej linji, paralela (fig.).

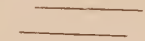

Równoległoboczny, mający równe boki; **r.** czworokąt = równoległobok.

Równoległobok, czworobok, którego przeciwległe boki są równoległe do siebie, paralelogram (fig.).

Równoległościan, sześcian, którego przeciwległe ściany są do siebie równoległe, paralelopiped (fig.).

Równoległość, równa odległość od pewnej linji a. płaszczyzny.

Równoległoznacznik, przyrząd stolarski do znaczenia linij równoległych na deskach.

Równoległy, Równobieżny, jednakowo odległy we wszystkich punktach od czegoś drugiego, paralelny: linje, płaszczyzny **r-e; r.** bieg a. ruch *el.*, jednoczesna praca paru lub kilku prądnic na wspólne szyny zbiorcze.

Równoletni, mający tyle lat życia, istnienia, co i ktoś drugi a. coś drugiego.

Równoleżnik, jedno z kół, przeprowadzonych na kuli ziemskiej, a równoległych do równika: **r.** ziemski (fig.); **r.** niebieski = jedno z kół, przeprowadzonych na sferze niebieskiej równoległe do równika niebieskiego.

Równoległość, pokładów, gór = jednakowe ich układy w różnych punktach.

Równomiar — *p.* Symetrja.

Równomierniczy—*p.* Symetryczny.

Równomierność — *p.* Symetryczność.

Równomierny, mający tę samą miarę, co i coś drugiego, równo rozłożony, proporcjonalny.

Równomocny, obdarzony takąż mocą, siłą.

Równomyślny, jednomyślny, powszechny, zgodny; obojętny, zrezygnowany, apatyczny.

Równonocny, Równodzienny, odnoszący ś. do chwili, kiedy dzień równy jest nocy; punkty **r-e** = punkty przecięcia ś. ekliptyki z równikiem; linja **r-a** = równik.

Równonogi, opatrzony równemi nogami; **r-e** = dział skorupiaków.

Równonóg, skorupiak, równonogi, (fig.).

Równoobwodowy, Równoobwodny, mający taki sam obwód, jak i drugi.

Równoobwód, figura równoobwodowa.

Równoodległość, równa odległość, równoległość.

Równoodległy, równoległy.

Równoogonowe ryby = mające równy ogon.

Równoosiowy układ = regularny układ kryształów.

Równopalczasty, mający jednakowe palce.

Równopłciowy, będący tejże płci,

Równopostaciowość — *p.* Izomorfizm.

Równopostaciowy — *p.* Izomorficzny.

Równopoziomy, mający równy a. taki sam poziom.

Równoprawny, mający takież same prawa i przywileje.

Równoramienny, mający dwa ramiona równe: trójkąt **r.** (fig.).

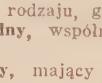

Równorodny, równy urodzeniem, tego samego rodzaju, gatunku.

Równorzędny, współrzędny, jednoznaczny.

Równosilny, mający takąż siłę, jak i inny.

Równoskrzydłe, podrząd owadów z rzędu pluskwiaków, odznaczających ś. dwiema parami jednakowych skrzydeł.

Równostronny, mający równe strony, czyli boki.

Równościenny, mający ściany równe a. gładkie.

Równość, powierzchnia równa, gładka; płaskość; prostość, jednakowość, tożsamość; **zupełne** podobieństwo; **r.** wobec prawa = równouprawnienie; **r.** umysłu, serca = stałość, jednostajność, równowaga.

Równotrwały, tak samo długo trwający jak i inny.

Równouprawniać *dok.* Równouprawnić; zrównywać pod względem praw, nadawać takie same prawa; **r. się,** otrzymywać takież prawa jak i inni.

Równouprawnienie, zrównanie w obliczu prawa i przywilejów; **r.** kobiet = nadanie im praw, które mają mężczyźni; emancypacja.

Równowaga, stan spoczynku ciała pomimo działania sił: **r.** stała = kiedy ciało po odchyleniu powraca do pierwotnego położenia; **r.** niestała = kiedy ciało po odchyleniu nie powraca do poprzedniego położenia; **r.** obojętna = kiedy ciało zachowuje każde położenie, jakie mu nadano; takie zastosowanie sił przeciwnych, że ś. wzajemnie znoszą; *przen.*, stan, położenie zgodne z czemś, jednakowe natężenie działających czynników: **r.** polityczna= taki układ państw, ażeby jedno nie miało przewagi nad innem; *przen.*, spokój ducha, opanowanie namiętności, usposobienie równe, jednostajne.

Równowartościowy, Równowarty, mający takąż wartość, co i inne.

Równoważnia, przyrząd gimnastyczny do ćwiczenia ś. w utrzymaniu ś. w równowadze.

Równoważnictwo, część mechaniki, nauka o równowadze sił, statyka.

Równoważniczy, odnoszący ś. do równoważnictwa, statyczny.

Równoważnik, ilość pewnego czynnika, równoważąca jednostkę innego czynnika, ekwiwalent; *chem.*, ilość pierwiastku, łącząca ś. z jednostką wodoru lub ją zastępująca; najmniejsza mogąca istnieć ilość związku; **r.** mechaniczny ciepła = związek liczebny między ciepłem a wykonywaną przezeń pracą.

Równoważność, równowaga.

Równoważny, pozostający w równowadze z czemś, tyleż ważący, co i coś drugiego, posiadający jednakowe, równe znaczenie.

Równoważyć, ważyć tyleż, co i coś drugiego; ustalać poziom czegoś zapomocą równowagi (poziomnicy); sprowadzać do równowagi, utrzymywać w równowadze; *przen.*, jednakowo ważyć, cenić, uważać za równego; być równym czemuś pod względem siły, znaczenia, wpływu i t. p.; **r. się,** tyleż ważyć, wynosić, co i coś drugiego.

Równowładca, człowiek, mający takąż władzę, jak i ktoś inny.

Równowładny, mający jednakową władzę, jak i ktoś inny.

Równoziarnisty, o równych, jednostajnych ziarnach.

Równoziomowy, oznaczający jednakową temperaturę zimową: linje **r-e** — *p.* Izochimeny.

Równoznaczny, mający jednakowe znaczenie, co i coś innego, jednoznaczny: wyrazy **r-e** = synonimy.

Równoznaczyć, mieć takież znaczenie, co i coś innego.

Równy, płaski, gładki, nie mający wzniesień ani zagłębień; poziomy, nie pochyły, horyzontalny; jednaki, jednostajny, jednej wielkości; takiż sam, zgodny z czemś, równoważny, jednakowego stanowiska, jednakowego znaczenia, jednakowych przymiotów, jednakowej miary; prosty, nie łamany, prowadzący wprost przed siebie: droga **r-a**, linja **r-a**; taki sam, jak i inny, podobny, równający ś. czemuś, zgodny z czemś; należyty, taki, jak być powinien, słuszny, sprawiedliwy; *przen.*, prosty, zwykły, zwyczajny, pospolity; *gram.*, stopień **r.** przymiotników, przysłówków = forma ich gramatyczna, nie wyrażająca stopnia natężenia przymiotu a. własności w stosunku do innych osób a. przedmiotów podobnych; gra **r-a** = nie hazardowna; umysł **r.** = umiarkowany, spokojny, obojętny, nie przejmujący ś. bardzo zmiennościami losu; charakter **r.** = nie porywczy, nie gwałtowny, spokojny, zrównoważony.

Różeczka *zdr.* od Rózga.

Rózga, gałązka, pręt, pręcik, witka; gałąź, odnoga, konar; pęczek gałązek, jako narzędzie kary: bić **r-ą**, dać **r-ą**, grozić **r-ą**; będzie **r.** w robocie; być skazanym na **r-i**; przez **r-i** przejść, biegać = być prowadzonym między dwoma szeregami chłoszczących; *przen.*, = być w opałach, doznać wielkich przykrości; **r.** komety = warkocz, ogon; przyrząd kuchenny i cukierniczy ze skręconego drutu i rękojeści do bicia białek.

Rózgowaty, zbliżony kształtem do rózgi.

Róża *łć.*, roślina hodowana w różnych gatunkach o pięknych kwiatach, przyjemnego aromatycznego zapachu (fig.); choroba skór-

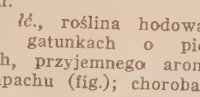

na, polegająca na bolesnem zapaleniu skóry; **r.** kompasowa, **r.** wiatrów = rysunek w kształcie promieni, wychodzących ze wspólnego

środka, umieszczony w kompasach morskich pod igłą magnesową, wskazuje okolice świata (fig.); **r.** złota = kwiat róży, zrobiony ze złota, poświęcany przez papieża w czwartą niedzielę Wielkiego Postu i stanowiący dar papieża dla którejś z monarchiń.

Różanecznik — *p.* Rododendron.

Różaniec, rodzaj nabożeństwa, złożony z różnych modlitw, rozmyślań, antyfon i pieśni oraz często powtarzanej modlitwy Pańskiej i Pozdrowienia Anielskiego; 50 paciorków, nanizanych na nitkę do liczenia modlitw w tem nabożeństwie (fig.); ogród różany; taśma lub łań-

cuch bez końca, z naczyniami poprzyczepianemi w pewnych odstępach, obracane na dwóch wałach,

bębnami zwanych, elewator (fig.); ani do tańca, ani do **r-a** = do niczego.

Różanka, odmiana jabłek; roślina z rodziny różankowatych; ryba brzuchopłetwa, karpiowata, olszanka, siekierka (fig.).

Różankowate, rododendrowe, rodzina roślin dwuliściennych.

Różanolicy, Różolicy, mający różowe lice.

Różaność, barwa różowa, czerwoność, blask różany.

Różanousty, mający różowe usta.

Różany, zerwany z róży; zrobiony z róży, z jej kwiatu, z jej drzewa; różą zaprawiony; mający barwę róży, różowy; krzyż **r.** = krzyż w okręgu koła, godło różokrzyżowców; kwiatek **r.**, wieniec **r.** = niewinność, dziewictwo.

Różań, kolor różowy.

Różańcowaty, kształtem zbliżony do różańca.

Różańcowy, odnoszący ś. do różańca; bractwo **r-e** = stowarzyszenie pobożne, mające na celu doskonalenie swych członków moralno-religijne przez codzienne odmawianie różańca, rozpamiętywanie tajemnic życia Chrystusowego i podnoszenie swych czynów do doskonałości Chrystusowej, udziela też zapomóg biedniejszym swym członkom; Matka Boska **R-a** = święto Matki Boskiej w pierwszą niedzielę października, ustanowione przez papieża Piusa V na pamiątkę zwycięstwa Don Juana Austrjackiego nad Turkami pod Lepanto w roku 1566; dzwon **r.** = zwołujący wiernych do kościoła dla odmówienia różańca.

Różdżany, rozrosły w rózgi, gałęzisty.

Różdżka *zdr.* od Rózga; **r.** czarodziejska = w bajkach pręcik, za którego poruszeniem wróżka czyni czary.

Różdżyca, roślina z rzędu paproci, powadlin.

Różek — *p.* Rożek.

Różnica, cecha, którą jedno różni ś. od drugiego, odmienność jednej osoby a. jednej rzeczy od drugiej; rozmaitość, odmiana, odcień; poróżnienie, spór, niezgoda, kłótnia, nieporozumienie, rozterka; rozróżnianie, wyróżnianie, wybór; robić **r-ę** = nie traktować jednakowo, wyróżniać kogoś, coś; bez **r-y**=jednakowo, bez wyboru, nie wyróżniając; niedogodność, niewygoda, trudność; kłopot: to mi robi **r-ę** = to mi sprawia kłopot, ambaras; *mat.*, rezultat odejmowania, wskazujący, o ile jednostek odjemna jest większa od odjemnika.

Różnicowa lampa łukowa *el.*, regulowana zapomocą dwóch cewek: głównikowej i bocznikowej na stały opór łuku.

Różnicować, szukać różnicy między dwiema wielkościami, odnajdywać ją, dyferencjować.

Różnicowanie, szukanie lub odnajdywanie różnic funkcyj w rachunku różnic skończonych; dyferencjacja.

Różnicowy, odnoszący ś. do różnicy.

Różniczka *mat.*, różnica nieskończenie mała lub nieskończonostkowa funkcji, przyrost nieskończonostkowy funkcji.

Różniczkować, wynajdywać różnicę, rozbierać umysłowo, analizować jakąś myśl; odróżniać; **r.** funkcję = tworzyć z niej równanie różniące ś. między sobą bardzo nieznacznie.

Różniczkowalność, własność funkcji posiadania różniczki.

Różniczkowanie, wynajdywanie różnicy, dzielenie podług różnic; czynnik rozwoju, dyferencjacja.

Różniczkowy, dyferencjalny: rachunek **r.** = rachunek, przy pomocy którego znajdujemy różniczki funkcji; równania **r-e** = równania, w których występują różniczki funkcji.

Różnić, tworzyć różnice, czynić różnem, innem, rozróżniać, odróżniać; **r.** kogoś z kimś = wywoływać kłótnię, nieporozumienie, siać niezgodę, gniewać, poróżniać; **r. się,** wykazywać różnicę, odróżniać ś., być różnem, innem; **r. się** z kimś, kłócić ś., waśnić ś., być w nieporozumieniu, gniewać ś. z kimś; **r.**

się z kimś w zdaniu = mieć inne zdanie, niż on.

Różnie *przysł.*, odmiennie, nie tak, inaczej, nie jednakowo, niezgodnie, niejednomyślnie; rozmaicie, tak i inaczej; na osobności, poszczególnie; z osobna.

Różno-, w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. różnorymowy, różnotypowy, różnomówca i t. p.

Różnobarwisty — *p.* Różnobarwny, Różnokolorowy.

Różnobarwność, pstrokatość, różnokolorowość, pstrokacizna.

Różnobarwny, Różnobarwisty, mający różne barwy, różnokolorowy, pstrokaty, pstry, mieniący ś.; *przen.*, różnorodny, różny, rozmaity, różnokształtny.

Różnoboczny, mający boki różnej długości.

Różnobok, figura geometryczna o bokach różnej długości (fig.).

Różnobrzmiący, niejednakowo brzmiący, różnogłośny; inaczej, odmiennie brzmiący; różnorodny, rozmaity, niejednolity.

Różnocenny, mający różną cenę, różny w cenie.

Różnoczesny, Różnoczasowy, odnoszący ś. do różnych czasów.

Różnodążność, rozmaita dążność do czegoś.

Różnodzielność, odrębność, odróżnianie ś., różnica.

Różnodźwięczny — *p.* Różnogłośny.

Różnogatunkowy, należący do różnych gatunków.

Różnogłośny, Różnogłosy, różnobrzmiący, wydający różne głosy.

Różnogniazdy, z różnych gniazd pochodzący.

Różnogwary — *p.* Różnogłośny; dotyczący różnych gwar ludowych, posługujący ś. różnemi gwarami.

Różnoherbowy, różnoklejnotny, należący do różnych herbów.

Różnoimienny, mający różne imiona, różne nazwy; różnorodny.

Różnoistny, Różnoistotny, różnej natury, odmiennej istoty.

Różnojęzyczny, Różnojęzykі, Różnojęzykowy, mówiący różnemi językami, należący do różnych narodów.

Różnokątny, mający różnej wielkości kąty.

Różnokierunkowy, idący w różnych kierunkach.

Różnokolorowy, różnobarwny.

Różnokrajowy, pochodzący z różnych krajów.

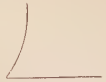

Różnokreślny kąt *mat.*, kąt, utworzony przez linję prostą i krzywą (fig.).

Różnokrotny, powtarzający ś. różną ilość razy.

Różnokształtny, mający różny odmienny kształt, inny pod względem kształtu; zmieniający kształt, zmienny, niejednostajny.

Różnolicie *przysł.*, różnorodnie, niejednostajnie.

Różnolicowy, Różnolicy, mający różne oblicze, odmienną powierzchowność; przedstawiający ś. inaczej z każdej strony.

Różnoliczny, różnorodny i liczny.

Różnolist *bot.* — *p.* Łykosz.

Różnolisty, mający różnorodne liście.

Różnolity, niejednolity, niejednostajny, składający ś. z różnorodnych części.

Różnolśniący, lśniący różnemi barwami.

Różnomastny, Różnomaścisty, będący różnej maści.

Różnomelodyjny, rozlegający ś. różnemi melodjami.

Różnomiarowość, posiadanie różnych miar; **r.** wzroku = widzenie nierówne obydwoma oczami.

Różnomiarowy—*p.* Różnomierny.

Różnomierność — *p.* Różnomiarowość.

Różnomierny, Różnomiarowy, mający różne miary, użyty w różnej mierze.

Różnomyślny, różnie, na różne sposoby myślący; inaczej myślący, innego zdania, niejednozgodny, niejednomyślny.

Różnonarodowy, Różnonarodowościowy, odnoszący ś. do różnych narodów; składający ś. z różnych narodowości.

Różnoodległy, różnie odległy; leżący nie w równej odległości od czegoś innego.

Różnooki, mający różne oczy, t. j. tęczówkę w każdem oku inaczej ubarwioną.

Różnoosiowy układ minerałów= postać kryształu rombowa, pryzmatyczna.

Różnopiórу, mający różnobarwne upierzenie, pstry.

Różnoplemiennik, członek innego plemienia.

Różnoplemienny, pochodzący z innego plemienia; różnorodny pod względem pochodzenia; składający ś. z różnych plemion.

Różnopłciowy, należący do różnej płci, będący innej płci.

Różnopolowy, dotyczący gospodarstwa rolnego, systemu różnych pól.

Różnopostaciowość, własność niektórych minerałów jednakowego składu chemicznego tworzenia kryształów, należących do różnych układów krystalograficznych, heteromorfizm.

Różnopostaciowy, posiadający własność różnopostaciowości, heteromorfny, posiadający różną odmienną postać.

Różnoprzemienny, ulegający różnym przemianom.

Różnoprzymiotny, posiadający inne przymioty; mający różne przymioty, mający inny przymiot.

Różnoraki, rozliczny, różnorodny, rozmaity, różnogatunkowy.

Różnorodny, nie jednakowego pochodzenia, różnoplemienny; nie jednakowy, niejednolity, mieszany; różny; rozliczny, rozmaity, wieloraki; w *chem.*, ciało **r-e** = mieszanina, dająca ś. rozdzielić na części składowe zapomocą środków mechanicznych.

Różnorymowy, Różnorymy, złożony z różnych rymów, z wierszy różnej długości.

Różnorzędny, składający ś. z różnych gatunków.

Różnoskładny, składający ś. z różnych części, jednostek.

Różnoskrzydły, posiadający rozmaite, różnokolorowe skrzydła.

Różnostanowy, należący do różnych stopni.

Różnostopniowy, należący do różnych stopni.

Różnostronny, odnoszący ś. do różnych stron, wielostronny, niejednostronny, wszechstronny.

Różność, różnica, niejednakowość, rozmaitość; odmienność, odmiana; w *lm.*, **r-i**, mnóstwo różnych rzeczy.

Różnoświatły, charakteryzujący ś. różnemi stopniami natężenia światła; odznaczający ś. różnemi stopniami odcieni jakiejś barwy.

Różnotęczny, mieniący ś. różnemi barwami tęczy, tęczowy.

Różnotkany, tkany w różne desenie.

Różnotonny, odzywający ś. różnemi tonami.

Różnowartościowy, będący różnej wartości.

Różnowiekowy, różny wiekiem, nie rówieśny; pochodzący z różnego wieku.

Różnowierca, człowiek innej wiary, innego wyznania, innowierca, dysydent.

Różnowierstwo, należenie do innego wyznania, do innej wiary, innowierstwo; ogół wyznawców innej wiary, różnowiercy, innowiercy, dysydenci; rozmaitość wyznań, wiar.

Różnowonny, wydzielający z siebie różne wonie.

Różnowydziałowy, odnoszący ś. do różnych wydziałów.

Różnowzorowy, Różnowzory, Różnowzorzysty, mający po sobie różne wzory, różne desenie, rozmaite barwy; różnokształtny.

Różnozęb, ryba skamieniała z rzędu chrząstkowych.

Różnozębny, mający różne zęby.

Różnoziarny, złożony z różnych ziarn.

Różnoziemski, odnoszący ś. do różnych ziem.

Różnoznaczny, mający inne, odmienne znaczenie; mający wiele zna-

czeń, wieloznaczny, dwuznaczny; wyraz **r.** = homonim.

Różnozwrotny, niejednorodny, mający własności różne w różnych kierunkach.

Różny, odmienny, niejednakowy, niepodobny do drugiego, odrębny, wyróżniający ś., inny, inakszy; rozmaity, wieloraki, rozliczny.

Różokrzew, krzak róży.

Różokrzyżowiec, członek sekty mistycznej w XVII wieku, która przypisywała sobie władzę nadprzyrodzoną.

Różowaty, podobny do róży; w *lm.*, **r-e,** rodzina roślin dwuliściennych.

Różowić *łć.*, różowym czynić, zabarwiać na różowo; **r. się,** nabierać koloru różowego, barwić ś. na różowo.

Różowieć *łć.*, nabierać koloru różowego, stawać ś. różowym.

Różowiuchny, Różowiutki, Różowiuteńki, zupełnie różowy.

Różowo *przysł.*, w barwie różowej, patrzeć **r.** na rzeczy = widzieć we wszystkiem dobre przymioty, spodziewać ś. zawsze czegoś pomyślnego, patrzeć optymistycznie.

Różowy, koloru róży, bladoczerwony, ponsowy; *przen.*, miły, przyjemny, sympatyczny, wesoły, optymistycznie nastrojony: **r-e** nadzieje, **r.** humor.

Różyca *archit.* — *p.* Rozeta.

Różyczka, mała róża; kilka liści, wyrastających z jednego punktu łodygi w kształcie kółka; pewien sposób szlifowania diamentu, rozeta, raut.

Rrrum! *wykrz.*, oznaczający hałas, głos donośny, nagłe ś. rozlegający, uderzenie o coś, stłuczenie czegoś.

Rtęcenie, łączenie z miedzią metalu, amalgamacja.

Rtęciak — *p.* Amalgamat.

Rtęcica, choroba wynikła z przewlekłego zatrucia rtęcią.

Rtęciny (-in), lekarstwa przyrządzone z rtęcią, przetwory rtęciowe.

Rtęciowy, zrobiony z rtęci a. z rtęcią; blenda **r-a** = cynober.

Rtęć, jeden z pierwiastków metalicznych, żywe srebro, merkurjusz.

Rubacha *ukr.* koszula; człowiek, zamieniający się z kimś koszulą, człowiek poufały; człowiek niewytwornego obejścia, rubaszny.

Rubanek *nm.*, hebel gładki, długi, z dwoma ujęciami.

Rubaszność, żartobliwa poufałość, bezceremonjalność.

Rubaszny, hucznie wesoły; poufale żartobliwy, bezceremonjalny.

Rubaszyć się, postępować rubasznie.

Rubel *ros.*, moneta rosyjska=100 kopiejkom.

Rubicel *łć.*, minerał, drogi kamień: czerwono-żółta odmiana spinelu.

Rubież *ukr.*, granica, kraniec, kres, skraj.

Rubieżny, graniczny, kresowy.

Rubikon przejść = zrobić krok stanowczy, zdecydować się (od nazwy rzeki dzielącej Włochy od Galji, którą przeszedł Juljusz Cezar, rozpoczynając wojnę).

Rubin *łć.*, minerał, drogi kamień, przejrzysta, pięknie czerwonawa odmiana korundu.

Rubinowy, odnoszący ś. do rubinu, zrobiony z rubinu; mający kolor rubinu; **r-e** szkło = szkło, zabarwione na ciemno-czerwono, służące do lamp i ciemni fotograficznych.

Rubrować, nadpisywać nagłówek, wskazujący treść rubryk.

Rubrum *łć.*, napis na aktach, zawierający ich treść, dawniej czerwono pisany.

Rubrycela *łć.*, kalendarz, zawierający porządek odprawiania nabożeństw i spis parafij, kościołów, klasztorów i duchowieństwa danej diecezji a. prowincji klasztornej.

Rubryka *łć.*, dawniej nadpis w rękopisie, tytuł rozdziału, zwłaszcza w księdze ustaw, zaznaczany czerwono; w księgach, zwłaszcza rachunkowych, przestrzeń między dwiema linjami, przeprowadzonemi z góry na dół, do wpisywania rzeczy, cyfr tego samego rodzaju (fig.); dział w

czasopiśmie, w notatniku, zawierający wiadomości jednego rodzaju; dział, pozycja; papier, gruby, polinjowany, który ś. podkłada pod papier, na którym ś. pisze; — *p.* Lubryka.

Rubrykować, linjować w rubryki, opatrywać rubrykami, uporządkować podług rubryk.

Ruch, stan, właściwy ciału, które nie pozostaje w spoczynku, lecz ś. rusza a. zmienia swe miejsce; **r.** prostolinijny = odbywający ś. po linji prostej; **r.** kołowy, eliptyczny, paraboliczny i t. d. = po linji koła, elipsy, paraboli i t. d.; **r.** jednostajny = miarowy; **r.** wahadłowy = odchylanie ś. to w jedną, to w drugą stronę od środka ciężkości; **r.** obrotowy a. rotacyjny = gdy ciało obraca ś. naokoło swojej osi, krążący; **r.** jednostajnie przyśpieszony, jednostajnie opóźniony = którego szybkość miarowo wzrasta lub zmniejsza ś.; ruszanie, ruszanie ś., ruszenie, ruszenie ś.: **r.** robaczkowy kiszek, **r-y** serca; bieg, obrót, zwrot; jazda, kursowanie, bieg: **r.** pociągów na kolei żelaznej, parowozów; **r.** uliczny=kursowanie pojazdów i pieszych; **r-y** wojska = obroty, manewry, przechodzenie wojska; rozruch, zamieszka, zamieszanie, niepokój, wrzenie; ożywienie, żywa działalność: **r.** literacki, **r.** umysłowy, **r.** w przemyśle, w handlu, **r.** na giełdzie; bez **r-u** na giełdzie = niema podaży; poruszenie, gest: robić **r-y** = gestykulować; być ciągle w **r-u** = ruszać ś., kręcić ś., biegać, chodzić; używać **r-u** = przechadzać ś.; nadać **r.,** puścić, wprawić w **r.** = uruchomić; służba **r-u** = obsługa pociągów i stacji; wydział **r-u** = zarządzający kursowaniem pociągów.

Ruchadło, motor, silnik; ciało w ruchu; narzędzie rolnicze do spulchniania i rozdrabiania gruntu, rodzaj pługa.

Ruchak, gatunek pługa.

Ruchawica — *p.* Ruchawka.

Ruchawka, rozruch, rokosz, powstanie, pospolite ruszenie; *zbior.*, uczestnicy pospolitego ruszenia.

Ruchawy — *p.* Ruchliwy.

Ruchliwość, skłonność do ruszania ś., żwawość, zwinność, rzeźkość; rzutkość, przedsiębiorczość.

Ruchliwy, łatwy do poruszenia; skłonny do przechodzenia w stan ruchu, żywy; żwawy, zwinny, zręczny, rzeźki, ożywiony; *przen.*, rzutki, przedsiębiorczy, obrotny, pomysłowy.

Ruchomie, Ruchomo *przysł.*, sposobem ruchomym, w ruchu, zmiennie.

Ruchomostka *zdr.* od Ruchomość.

Ruchomość, skłonność do poruszania ś.; w *lm.*, **r-ści** = rzeczy, stanowiące czyjąś własność, dające ś. przenosić, zwłaszcza sprzęty, inwentarz i t. p., w przeciwstawieniu do nieruchomości, jak np.: majątek ziemski, dom, fabryka i t. p.

Ruchomy, ruszający ś., skłonny do ruchu, ruchliwy: piasek **r.**=lotny; dający ś. poruszać, przenosić z miejsca na miejsce: majątek **r.** = ruchomości; lalka **o r-ych** rękach i nogach = dających ś. wyginać; stół **r.** = przenośny; wystawa **r-a** = okrężna; ruszający ś.: gwiazda **r-a** = dokonywająca dający ś. zaobserwować obrót; święta **r-e** = niektóre święta, przypadające co rok w innym dniu.

Ruchowy, dotyczący ruchu, wykonywający ruch, nadający ruch: mięsień **r.**

Ruciany, zrobiony z ruty.

Ruczaj, potok, strumień, rzeczka.

Ruda, minerał, kruszec, w którym znajduje ś. metal, zmieszany z innemi ciałami i dający ś. z niego mechanicznie a. chemicznie oddzielić: **r.** żelazna, **r.** cynkowa, **r.** cynowa, **r.** ołowiana, **r.** miedziana i t. p.; deszcz drobny, ciepły; łąka mokra, bagnisko; rdza, rosa miodowa, rosa mączna.

Rudarnia, miejsce, w którem leżą stosy rudy w bliskości wielkiego pieca.

Rudas, człowiek o rudych włosach; zwierzę o rudej sierści.

Rudawa, góra, obfitująca w rudę.

Rudawiec, odmiana żmii (fig.).

Rudawizna, kolor rudy; gleba,

zawierająca żużle rudy żelaznej, rudawina.

Rudawka, nietoperz owocożerny (fig.).

Rudawy, wpadający w odcień rudy; zawierający rudę, z rudą zmieszany.

! Rudel *nm.*, ster, przyrząd, złożony z ruchomej deseczki z rączką, przyczepiony ztyłu łodzi, służący do kierowania statkiem, łodzią; stado sarn a. jeleni.

! Rudelnik *nm.*, wioślarz.

Rudera *łć.*, budynek zniszczony, stary, walący ś. w gruzy, zwaliska.

Rudka, błoto, na którego powierzchni występuje ruda żelazna.

Rudlonogie, podrząd ptaków bocianowatych, o nogach rudlowatych (pelikan, kormoran i inne).

! Rudlować *nm.*, kierować rudlem, sterować.

Rudlowaty, mający kształt rudla; **noga r-a** = o wszystkich palcach, skierowanych ku przodowi i spiętych błoną.

Rudnia, kopalnia rudy żelaznej.

Rudnik, górnik, pracujący w kopalni rudy.

Rudny, odnoszący ś. do rudy, zawierający rudę; błoto **r-e** = najuboższa ruda miałka; jaskinia **r-a**= przestrzeń próżna w skale, osadzona kryształami, soplami lub naskorupieniami rud.

Rudo *przysł.*, w kolorze rudym.

Rudobrody, opatrzony rudą brodą.

Rudogłowy, mający rude włosy na głowie.

Rudokop — *p.* Rudnik.

Rudonogi, mający rudą sierść a. rude pierze na nogach.

Rudonośny, zawierający rudę, obfity w rudę.

Rudoszyjka, gatunek gęsi, gęś czerwonoszyja a. rudawoszyja.

Rudowęgiel, węgiel brunatny, lignit.

Rudowilczaty, wilczaty z odcieniem rudym: maść konia **r-a.**

Rudowina, ropa, zmieszana z krwią.

Rudowłosy, mający rude włosy.

Rudowróż, poszukiwacz złóż mineralnych lub wody przy pomocy różdżki.

Rudy, ryży, śniado-brudno-czerwony, koloru rdzy, żółto-czerwony; zginiesz jak **r-a** mysz w popiele = marnie zginiesz.

Rudymenta *łć.*, wiadomości początkowe, podstawowe, elementarne; szczątkowe, niewykształcone organy roślin i zwierząt.

Rudymentarny *łć.*, początkowy, zarysowujący ś.; niezupełnie wykształcony; **r.** organ = organ szczątkowy, niedokształcony, np. kość ogonowa u człowieka, zarodki zębów u wielorybów, szczątkowe oczy u niektórych zwierząt, żyjących w ciemności i t. p.

Rudziasty, obfitujący w rudę.

Rudzieć, stawać ś. rudym; tracić właściwą barwę, burzeć, blaknąć, pełznąć (o tkaninie).

Rudzik, ptak śpiewający z rodziny drozdów, raszka, włodarka.

Rudzioch, człowiek o rudych włosach.

Rudzizna, kolor rudy.

Ruf a *holend.*, tylna część okrętu, łodzi (fig.).

Rufjan *wł.*, stręczyciel nierządu, prokseneta; brutal, gbur, zuchwały prostak.

Rugi *nm.*, masowe wydalania obcych poddanych z państwa, praktykowane szczególnie w Prusach; masowe wydalenie urzędników; **r.** wyborcze = sprawdzenie prawidłowości wyborów, oraz unieważnienie dokonanych nieprawidłowo.

Rugować, usuwać z zajmowanego miejsca, wydalać, wyganiać, wyrzucać; eliminować.

Ruina *łć.*, zwaliska, gruzy; walenie ś., chylenie ś. do upadku; *przen.*, strata majątku, utrata zdrowia, urody; szczątki dawnej świetności (fig.).

Ruinówka, motyl z podrzędu nocnicówek, rodziny prządek (fig.).

Ruja, czas popędu płciowego u dzikich zwierząt, grzanie ś.

Rujnacja, zniszczenie, upadek, zburzenie, poruszenie z miejsc.

Rujnować, niszczyć, burzyć, walić, zamieniać w gruzy; przywodzić do upadku, do utraty majątku; **r. się,** tracić majątek; *żart.*, robić nadmierny wydatek.

! Rukier *nm.*, strzałka, regulująca sprężynę w zegarku kieszonkowym, gdy ś. śpieszy lub opóźnia, posuwacz.

Rukiew *wł.*, roślina z rodziny krzyżowych, warząchwa (fig.).

Rukiewnik, roślina z rodziny krzyżowych.

Ruktacja *łć.*, odbijanie ś., wracanie ś. z żołądka.

! Rukwand *nm.*, tylna ściana (szafy, powozu, obrazu); tylne oparcie, zaplecek.

Rukwiel, roślina z rodziny krzyżowych, gorczyca gorzka.

! Rukzak *nm.* — *p.* Plecak.

Rulada *fr.*, potrawa z ryb, mięsa lub drobiu, które, po oczyszczeniu z kości i odpowiedniem przyrządzeniu przyprawy, zwija ś. w rodzaj wałka, zaszywa i gotuje; *muz.*, mały pasaż, gama prędko wykonana w śpiewie.

Ruleta *fr.*, gra hazardowa, do której używa ś. stołu z numerami, znakami kolorowanemi i ruchomą tarczą o 37 czarnych i czerwonych przegrodach oraz kulki, która, wpadając w miejsce, oznaczone jakimś numerem lub kolorem, rozstrzyga grę.

Ruletka *zdr.* od Ruleta.

Rulon *fr.*, zwój; pieniądze, zawinięte w waleczek.

Rum *ang.*, trunek mocny, otrzymywany przez fermentację alkoholową melasy z trzciny cukrowej, arak; **r.** jamajka = rum, wyrabiany na wyspie Jamajce.

Rum, rozwaliny, ruiny, gruz, rumowisko.

Rum *nm., żegl.*, przedział towarowy w kadłubie statku.

! Rumacja *łć.*, przeprowadzka z mieszkania na inne mieszkanie.

Rumaczy, odnoszący ś. do rumaka.

Rumak *tat.*, koń, piękny, dzielny, dorodny; *przen.*, **r.** stalowy = parowóz, rower, samochód.

Rumb *fr., żegl.*, część horyzontu równa $11^1/_4$ stopnia czyli $^1/_{32}$ okręgu koła.

Rumbarbarowy, odnoszący ś. do rumbarbaru; zrobiony z rumbarbaru.

Rumbarbarum *łć.* — *p.* Rabarbar.

Rumel *nm.*, pikieta, rumel-pikieta, gra dwuosobowa w karty; **w r.** = wszystko, co było, co do nogi, bez wyjątku, ryczałtem; **r. w r.** = zupełnie, ze wszystkiem, co do joty.

Rumfordzka zupa = zupa z rozgotowanych kości, krwi, jarzyn i t. p., rozdawana najczęściej ubogim.

Rumian, Rumianiec, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Rumianek *czes.*, roślina lekarska z rodziny złożonych; kwiat tej rośliny, wywar z tego kwiatu (fig.).

Rumianica, roślina z rodziny ogórecznikowatych, lotowy korzeń.

Rumianiuchny, Rumianiutki, Rumianiuteńki, bardzo rumiany.

Rumiano *przysł.*, w rumianym kolorze.

Rumianość, kolor rumiany, różowy; cera czerstwa, zdrowa.

Rumiany, czerwonawy, różowy, zarumieniony, przypieczony, przyrumieniony, przysmażony; *przen.*, czerstwy, świeży, zdrowy.

Rumiel, roślina z rodziny złożonych.

Rumienić, czynić rumianym, różowić, czerwienić; rumieńcem oblewać, różować; przysmażać, przypiekać; **r. się,** nabierać rumianości, okrywać ś. kolorem różowym; oblewać ś. rumieńcem, czerwienić ś., piec raczka a. raka, dostawać kolorów; przysmażać ś., przypiekać ś.; *przen.*, wstydzić ś. za siebie a. za kogoś, żenować ś.; ukazywać ś. w barwie różowej.

Rumienidło, kosmetyk do malowania na twarzy sztucznych rumieńców, ruż.

Rumieniec, rumiana barwa na twarzy, rumianość twarzy, kolory, wypieki; różowa plama na owocu; dostać **r-ów** = zaczerwienić ś. sponsowieć, spiec raczka; nabrać **r-ów** = nabrać czerstwej, zdrowej cery; **r.** chorobliwy = wypieki gorączkowe na twarzy.

Rumienić — *p.* Rumienić ś.

Rumień, choroba skórna, rumian.

Rumieńczyk *zdr.* od Rumieniec.

Ruminacja *łć.*, przeżuwanie.

Rumny, pełen gruzów, rumowisk, pełen okruchów skalnych.

Rumor *łć.*, hałas, zgiełk, wrzawa; rozruch; zamieszanie, zamęt.

Rumot, łomot, stuk, trzask, hałas, zapadanie; rzeczy połamane.

Rumować, uprzątać, oczyszczać, usuwać coś; plondrować, grabić, rabować; stukać, hałasować; **r. się,** wyprowadzać ś., usuwać ś.

Rumowica, roślina z gromady paprotników.

Rumowisko, Rumowie, zwaliska, rozwaliny, ruiny; kupa gruzów, odłamków muru; kupa okruchów skalnych.

Rumówka, ziemia zruszona, usypana ręką ludzką; sól kopalniana w kawałkach.

Rumsztyk *nm.*, pieczeń wołowa z grzbietu.

Runa *nm.*, — *p.* Runy.

Runąć, upaść z hałasem, zwalić ś. całym ciężarem, gruchnąć, grzmotnąć, obalić ś., wywrócić ś., upaść, w niwecz ś. obrócić; huknąć, trzasnąć, rozlec ś., zagrzmieć; **r.** na kogoś, na coś = rzucić ś. z hukiem, napaść.

! Rundrajza *nm.*, bilet kolejowy okólny, dający prawo zatrzymywania ś. przez czas dłuższy w różnych miejscowościach i powrotu do miejsca wyjazdu kolejami a. parowcami.

Runicki, Runiczny, odnoszący ś. do runów; napisany runami.

Runieć, kiełkując, okrywać ziemię runią; o zbożu: puszczać kiełki, rosnąć.

Runko *zdr.* od Runo; przędziwo, przerobione na zgrzeblarce w postaci przezroczystej warstwy.

Runo, skóra owcza, pokryta wełną, sama wełna owcza; złote **r.** = wielka karjera, wielki zysk pieniężny bez pracy; order złotego **r-a** = order, ustanowiony przez Filipa Dobrego, księcia burgundzkiego, w roku 1429, przedstawiający złotego baranka, przywieszonego na wstędze (fig.).

Runolog *nmgr.*, uczony znawca run, badacz run.

Runolog *nm.*, uczony znawca run, badacz run.

Runy *nm.*, **Runiczne** pismo, prastare pismo, używane niegdyś przez Germanów, Skandynawów i Słowian (fig.).

Ruń, zboże młodziutkie zieleniejące.

Rupcie, miejsce kamieniste, żwirowisko.

Rupie, robaki w kiszkach, wnętrzaki, glisty.

Rupieciarnia, skład rupieci, gratów, graciarnia.

Rupieć, sprzęt nieużyteczny, grat, łachman, gałgan; stary **r.** = człowiek stary i niedołężny, stary grat, stare próchno.

Rupja *sanskr.*, moneta srebrna, różnej wartości; choroba skórna, brudziec.

Ruptura *łć.*, przepuklina, rozerwanie, chorobliwe wydobycie ś. trzewiów z jam ciała przez naturalne otwory i tworzenie guzów podskórnych.

Rupturowy, odnoszący ś. do rupturę; pomagający na rupturę: pasek **r.**

Rura *nm.*, długi walec, wewnątrz pusty, do przepuszczania, przeprowadzania przezeń cieczy, odpływu gazów; przewód, kanał; **r.** kominowa = przez którą uchodzi dym z pieca, tuba; *żart.*, usta; zmiękła mu **r.**=spokornial; **r.** płomienna=rura w kotle przez którą przechodzi płomień od ogniska; **r.** spustowa=pionowa rura blaszana, odprowadzająca wodę deszczową z rynien; **r.** żeberkowa = posiadająca żeberka celem powiększenia powierzchni ogrzewalnej (fig.); dalekowidz, perspektywa; lufa u strzelby; *żart.*, wysoki cylinder (kapelusz) męski; kość wewnątrz pusta, najczęściej ze szpikiem.

Rura, Rurat, Rurant *łć.*, człowiek nieokrzesany, gbur, gamoń, tępak.

Rurcęgi *nm.*, cęgi do przytrzymywania przedmiotów okrągłych (fig.).

Rureczka, mała, cienka rura, cienki przewód dla płynu.

Rurecznia, Rurecznica, rodzaj polipnia skamieniałego.

Rurka, mała, cienka rura; w *lm.*, szczypce do karbowania włosów, żelazko do fryzowania; szczypce do karbowania na gorąco bielizny (fig.).

Rurkokwiatowy, mający kwiaty w kształcie rurki (podrodzina złożonych): rząd roślin zrosłopłatkowych.

Rurkopławy, rodzaj zwierząt jamochłonnych, cewiopławy.

Rurkować, karbować rurkami włosy a. bieliznę; **r.** blachę = wyginać ją laskowato.

Rurkowaty, z kształtu zbliżony do rurki; obfitujący w rurki.

Rurkownia, fabryka rur kutych; narzędzie do rurkowania blachy, karbownica.

Rurkowy, dotyczący rurki, podobny do rurki; w roślinach złożonych: kwiat **r.** = mający kształt rurki.

! Rurmistrz *nm.*, człowiek, mający nadzór nad wodociągami, studniarz, pompiarz.

Rurniczy (-ego), majster od rur.

Rurnik, rzemieślnik, wyrabiający rury; kupiec, handlujący rurami; miejsce, którędy przechodzą rury wodociągowe.

Rurny, Rurowy, odnoszący się do rury.

Rurociąg, system rur odciągających a. prowadzących płyny.

Rurownia, odział fabryki, wyrabiający rury.

Rurówka, rodzaj pierścienicy (muszli) skamieniałej.

Rusaczka *for. ż.* od Rusak.

Rusak, Rusin; wyznawca kościoła wschodniego, unita; nauczyciel języka rosyjskiego w dawnych szkołach zakonnych; gatunek kartofli; gatunek zająca.

Rusałka *łć.*, nimfa wodna, bogunka; w *lm.*, pieśni kupalne, zabawa ludowa na Rusi w dzień św. Trójcy, połączona z tańcami, śpiewami i rzucaniem wianków na wodę; motyl z rodziny południc (fig.).

Rusawieć, Rusowacieć, stawać ś. rusym, rusawym.

Rusawy, trochę rusy.

Rusinizm, charakter ruski, cecha znamienna ludu ruskiego.

Ruski, odnoszący ś. do Rusi, właściwy Rusi, pochodzący z Rusi; *przen.*, popamiętasz **r.** miesiąc=długo będziesz pamiętał.

Rusofil, przyjaciel, stronnik Rosji a. Rosjan.

Rusofilski, sprzyjający Rosji a. Rosjanom.

Rusofilstwo, Rusofilizm, sprzyjanie Rosji a. Rosjanom.

Rusofob, człowiek nienawidzący Rosji a. Rosjan.

Rusofobja, nienawiść względem Rosji a. Rosjan.

Rusowacieć — *p.* Rusawieć.

! Rustyk *fr.*, ozdoba z drzewa a. wykładanie ścian drzewem nie obrobionem gładko, nie obranem z kory; *archit.*, w stylu wiejskim.

! Rustykalny *łć.*, włościański.

! Rustykan *łć.*, wieśniak, włościanin.

Rusy, jasno-kasztanowaty, rudawy, rdzawy (o włosach); opalony, śniady, ogorzały (o cerze).

Rusycyzm, barbaryzm rosyjski, wyraz lub zwrot w mowie pochodzenia rosyjskiego.

Rusyfikacja, przerabianie na Rosjan.

Rusyfikator, ten, kto usiłuje przerobić innoplemieńców na Rosjan.

Rusyfikować, dokonywać rusyfikacji; **r. się**, stawać ś. Rosjaninem, Rosjanami.

Rusza *fr.*, sztywna naszywka mocno fałdowana u sukien, kapeluszy i t. p. (fig.).

Ruszać *dok.* Ruszyć; wprowadzać coś w ruch, przesuwać w inne miejsce, przenosić, wyprowadzać ze stanu równowagi; kiwać, machać, chwiać, powiewać, wymachiwać; zmuszać do zmiany miejsca, podnosić na nogi; płoszyć, spędzać, wypędzać; wysadzać, usuwać, rugować kogoś z miejsca, z posady, ze stanowiska; dotykać, macać, brać w ręce coś; drażnić, zaczepiać kogoś; skutkować, działać, zwłaszcza o lekarstwie przeczyszczającem; *przen.*, wzruszać, rozczulać, rozrzewniać, wyprowadzać ze stanu obojętności, poruszać; wysyłać, posyłać, wyprowadzać, kierować w którąś stronę; **r. a. r. się**, puszczać ś. w drogę, zaczynać biec, jechać, iść, wyruszać, zabierać ś. w drogę, udawać ś., dążyć; używać czegoś, uciekać ś. do czegoś, przywoływać w pomoc coś, zmuszać do pracy, do funcjonowania coś: **r.** mózgiem, głową, dowcipem; **r.** konceptem = powiedzieć koncept, dowcip, wpaść na pomysł; **r.** konceptem, jak martwe cielę ogonem = powiedzieć kiepski dowcip, wpaść na niewczesny pomysł; napoczynać, zapoczynać, naruszać: **r.** kapitał; nie można dziś **r.** nogą z domu = nie można wychylić ś. z domu; **r.** ramionami = wzruszać, nie chcieć czegoś, powątpiewać, zżymać ś.; nie daj **r.!** = wołanie na psa, by bronił swego pana; nie ruszaj = wołanie na psa, by nie dotykał czegoś; ani ruszaj = żadną miarą, w żaden sposób; w mowie a. w piśmie coś poruszać = dotykać, napomknąć; ruszaj! = marsz!, w drogę!, jazda!, wio!; ruszaj precz! = wynoś ś.; **r.** koniem = puszczać ś. w cwał; rzeka, lód rusza = puszcza, taje; **r. się**, odbywać, wykonywać ruch, dawać znak życia, poruszać ś., chwiać ś., kiwać ś., drgać, być obluzowanym; kręcić ś., wiercić ś.; wykazywać ożywioną działalność, krzątać ś., zabiegać koło czegoś, dawać znak życia; *przen.*, wzruszać ś., poruszać ś., rozrzewniać ś., rozczulać ś., wychodzić ze stanu obojętności; dawać ś. porwać, unieść; **r. się** z miejsca = dźwigać ś., podnosić ś.; rusz ś.! = weź ś. do roboty!, pośpiesz ś.!

Ruszcik *zdr.* od Ruszt.

Ruszczeć, stawać ś. Rusinem, Rosjaninem; nabierać charakteru rusińskiego, rosyjskiego.

Ruszczyć, przemieniać w Rusina, Rosjanina; nadawać charakter rusiński, rosyjski; **r. się** stawać ś. Rusinem, Rosjaninem.

Ruszczyzna, wszystko, co jest ruskie lub rosyjskie; charakter ruski lub rosyjski.

Ruszek *zdr.* od Ruch, ruchawka, drobne rozruchy.

Ruszenie *rzecz.* od Ruszyć; pospolite **r.**=powołanie pod broń wszystkich dojrzałych obywateli: pospolite **r.** w daw. Polsce = powołanie pod broń całej szlachty.

Rusznica *czes.*, ręczna broń palna, muszkiet, strzelba (fig.).

Rusznicarz — *p.* Rusznikarz.

Rusznikarski, odnoszący ś. do rusznikarza.

Rusznikarz, fabrykant, wyrabiający broń palną, puszkarz.

Ruszony *imiesł.* od Ruszyć; **r.** powietrzem a. paraliżem = dotknięty.

Ruszt *nm.*, palenisko, krata żelazna pod ogniskiem, na którą kładzie ś. węgiel, koks lub drzewo (fig.); drążki, kraty, kratowanie.

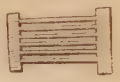

Rusztować, robić rusztowanie; przepalać rudę przekładając ją z drzewem; budować mozolnie, klecić, przygotowywać.

Rusztowanie, wiązanie z bali i belek, wznoszone dla ułatwienia wykonania robót mularskich, górniczych i t. p.

Rusztowisko, miejsce, gdzie rusztują rudę.

Rusztowny, odnoszący ś. do rusztowania.

Ruszyć — Ruszać.

Ruśniak, odmiana ziemniaka.

Ruśniatka, roślina z rodziny złożonych.

! Ruta *fr.*, droga, marszruta.

Ruta *łć.*, roślina z rodziny rutowatych (fig.).

Ruten, metal, pierwiastek chemiczny pokrewny platynie, trudno topliwy.

Rutenizacja *łć.*, przerabianie na Rusinów, nadawanie piętna ruskiego.

Rutenizm *łć.*, wyraz lub wyrażenie pochodzenia ruskiego.

Rutenizować *łć.*, przerabiać na Rusinów, nadawać charakter ruski.

Rutewka, roślina z rodziny jaskrowatych (fig.).

Rutewnik, roślina z rodziny parolistnikowatych, hojnatka.

Rutka *zdr.* od Ruta; *przen.*, siać **r-ę** = nie wychodzić za mąż (o pannie).

Rutowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Rutwica, Rutewka, roślina z rodziny motylkowatych.

Rutyna *fr.*, biegłość w czemś, zdobyta raczej przez praktykę, wprawę, przez przyzwyczajenie, nawyknienie, niż przez teoretyczne studja.

Rutynista, Rutyniarz, człowiek, trzymający ś. form nabytych przez

wprawę, przez rutynę, i niechętnie od nich odstępujący.

Rutynowany, biegły, wprawny, uzdolniony przez praktykę, wprawę.

Ruż *fr.*, kolor różowy, pons, farba do nadawania twarzy rumieńca, barwiczka.

Rużować, nadawać twarzy rumieniec, malując ją różem.

Rwa, ból nerwowy rwący, newralgja, nerwoból.

Rwać, targać, szarpać, czochrać, tarmosić, drzeć, kudłać; podmywać, wyrywać: woda rwie brzegi; wyszarpywać, wydzierać, wyrywać; zrywać, obrywać, szczykać, szczypać, skubać; rozrywać w kawałki, rozszarpywać w strzępy; roztrącać, rozdzielać, rozpraszać; porywać gwałtem, brać siłą; ruszać szparko z miejsca; mknąć, pędzić, śpieszyć ś.; **r.** zęby = wyrywać je; boleć silnie: ząb mię rwie, noga rwie, ból rwący, tęsknota rwąca; cicha woda brzegi rwie = mówi ś. o człowieku pozornie skromnym, spokojnym, który tajnie dokucza, zmusza, używa podstępów; trzeba było **r.** boki = śmiać ś. do rozpuku; potok rwący, rzeka rwąca = wartki, bystry; **r. się,** rozrywać ś., rozdzierać ś., rozlatać ś., pękać, rozpadać ś.; być udaremnianym, nie dochodzić do skutku, nie dawać żadnych wyników, pełznąć na niczem: sejm ś. rwie, układy ś. rwą; porywać ś., rzucać ś. na coś zuchwale, wyrywać ś., wydzierać ś., pragnąć czegoś gorąco; chcieć coś zrobić, rzucać ś. do czegoś zbyt śmiało, podejmować ś. coś zrobić; gdzie cienko, tam ś. rwie = biedny zawsze doznaje nieszczęścia, nie wiedzie mu ś.; wszystko rwie mi ś. w ręku =nic mi ś. nie udaje.

Rwetes, rozgardjasz, zgiełk, zamieszanie, hałas, bieganina, harmider, gwałt.

Rwiślin, roślina z rodziny złożonych.

Ryba, zwierzę kręgowe, jajorodne, o krwi zimnej, okryte najczęściej łuską, oddychające skrzelami, opatrzone pletwami, żyjące w wo-

dzie (fig.); jedna z konstelacyj zodjaka (fig.); ja do zgody, jak **r.** do

wody = jestem bardzo chętny; ja bez tego, jak **r.** bez wody = żyć bez tego nie mogę; w mętnej wodzie **r-y** łowić, łapać = korzystać w sposób nieuczciwy z zamętu, czyichś kłopotów; zdrów jak **r.** = zupełnie zdrów, ma tęgie zdrowie; milczy, jak **r.,** niemy, jak **r.** = nic nie mówi, milczy, jak zaklęty; o! to **r.!,** to mądra **r.!** = to człowiek chytry; gruba **r.** = wysoko postawiona osobistość, człowiek zamożny i wpływowy; na powietrzu **r-y** łowić = wszystko robić naopak; wiele wody, a ryb mało = wiele gadaniny, a mało treści; **r-y** i dzieci głosu nie mają = dzieci muszą słuchać starszych bez szemrania; żywe **r-y** zjadać = kłamać bezczelnie.

Rybacki, Rybaczy, dotyczący rybaka, stanowiący własność rybaka.

Rybactwo, Rybołówstwo, Rybiarstwo, rzemiosło rybaka; hodowla ryb.

Rybaczka, Rybiarka *for. ż.* od Rybak, Rybiarz.

Rybak, Rybiarz, człowiek, zajmujący ś. łowieniem ryb; handlarz ryb.

Rybałdja *wł.*, nauka śpiewania psalmów; *pgrdl.*, bakalarstwo.

Rybałt *wł.*, śpiewak kościelny; psalmista, żak, śpiewający pieśni pobożne; aktor wędrowny i śpiewak; nauczyciel, człowiek uczony.

Rybałtowski, odnoszący ś. do rybałta, stanowiący własność rybałta.

Rybekit, minerał z grupy sylikoidów.

Rybi, właściwy rybie; *przen.*, krew **r-a** = zimna krew, brak temperamentu, obojętność; **r-e** oko = minerał z gromady sylikoidów, krzemian wapna i potażu.

Rybiarnia, zakład, przeznaczony na hodowlę ryb.

Rybiarski — *p.* Rybacki.

Rybiarstwo — *p.* Rybactwo.

Rybiarz — *p.* Rybak; amator ryb.

Rybić, zarybiać, napełniać staw, rzekę rybami.

Rybik, owad skoczogonny, cukrzyk (fig.).

Rybitrutka, roślina z rodziny miesięcznikowatych, trutka.

Rybitwa, Rybołówka, ptak siewkowaty z podrzędu mew, z rodziny mew właściwych, kółka morska (fig.).

Rybka, Rybeczka *zdr.* od Ryba.

Rybne (-ego), danina za prawo łowienia ryb.

Rybnik, przestrzeń wodna zarybiona: staw, sadz, sadzawka.

Rybno *przysł.*, z obfitością ryb.

Rybny, właściwy rybie; odnoszący ś. do ryby a. ryb: potrawa **r-a; r.** dzień = postny; obfitujący w ryby; zajmujący ś. hodowlą a. sprzedażą ryb.

Rybodajny, obfitujący w ryby.

Rybojad, Rybożerca, karmiący ś. rybami.

Rybojaszczur — *p.* Ichtjosaurus.

Rybojeż, rodzaj ryby skamieniałej; ryba oścista, wrytoszczęka (fig.).

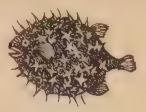

Rybołowca — *p.* Rybak.

Rybołowczy, rybacki.

Rybołowny, odnoszący ś. do rybołówstwa; zajmujący ś. niem.

Rybołów, rybak; *żart.*, ptak z rzędu sokołowatych, z rodziny sokołów (fig.).

Rybołówka — *p.* Rybitwa.

Rybołówstwo — *p.* Rybactwo; prawo łowienia ryb w danej wodzie.

Rybostan, stopień zarybienia pewnej wody; ilość i stan ryb w pewnym obszarze wody.

Rybosz, pasorzytny skorupiak równonogi.

Rybotruj — *p.* Rybitrutka.

Rybotrujowe rośliny — *p.* Miesięcznikowate.

Rybowesz, pasorzytny skorupiak wiosłonogi.

Ryboznawca, znawca ryb, ichtjolog.

Ryboznawczy, dotyczący znawstwa ryb.

Ryboznawstwo, nauka o rybach, ich życiu i gatunkach, ichtjologja, jako część zoologji.

Rybożerca — *p.* Rybojad.

Rybożerny, żywiący ś. rybami; lubiący jeść ryby.

Rycerka, kobieta waleczna, bohaterka, wojowniczka; rzemiosło rycerza, żołnierka, wojaczka.

Rycerski, dla rycerzy przeznaczony, rycerzom właściwy; mężny, bohaterski, wojenny, bitny, wojowniczy; szlachetny, honorowy; wytwornie uprzejmy dla niewiast; po **r-sku** = jak prawdziwy rycerz; **r. stan** = stan szlachecki i żołnierski zarazem; **r.** zakon = zakon, którego członkowie obowiązywali ś. walczyć z muzułmanami, z poganami; **r-e** dobra = majątki ziemskie, których właściciele byli niegdyś zobowiązani pełnić służbę rycerską i uwolnieni byli od różnych ciężarów państwowych (podatków, kwaterunków i t. p.); **r-e** ostrogi = w dawnych czasach godło stanu rycerskiego, gdyż dopiero pasowanemu na rycerza wolno było używać ostróg.

Rycerskość, usposobienie wojownicze, bohaterstwo; właściwa rycerzom wytworność i delikatność w postępowaniu z damami.

Rycerstwo, ogół rycerzy; szlachta; życie rycerskie, zawód rycerski czyli rzemiosło rycerskie, wojskowość.

Rycerz *nm.*, dawniej żołnierz konny stanu szlacheckiego (fig.); człowiek waleczny; bohater, wojownik; posiadacz orderu zakonu rycerskiego; **r.** błędny w wiekach średnich: rycerz wędrowny, szukający przygód po świecie; **r.** przemysłu= oszust, łotr; pasować na **r-a** = nadać komuś godność i prawa rycerza przez dopełnienie nad nim obrzędów, zwyczajami określonych.

Rycerzować, rycerzem być, służyć w wojsku; na rycerza pasować.

Rycerzyk *nm.*, młody rycerz.

Rychlatka, odmiana gruszek.

Rychle *przysł.* — *p.* Rychło.

Rychlej *przysł.*, wcześniej, prędzej; raczej, łatwiej, snadniej.

Rychlik, gatunek owsa; **r-ki**, gatunek kartofli.

Rychło, prędko, szybko, zaraz, natychmiast; wczas, wcześnie, zawczasu, w porę, w swoim czasie; wkrótce, niebawem, wnet: **r.** tam! = śpieszże ś.; **r.** li? = kiedy, czy zaraz?; już nierychło, **r.** w czas! = już zapóźno; **r.** świt = skoro świt, o świcie; nie **r.**, Marychno, po śmierci tańcować = mówi ś. o zabiegach i postępkach, niewłaściwych spóźnionemu wiekowi.

Rychłość, szybkość, pośpiech.

Rychłozrost, gojenie ś. doraźne.

Rychły, wczesny, prędki, nagły; chętny, skwapliwy, skłonny, skory; przedwczesny, zawczesny; szybki, żwawy, bystry, zwinny.

Rychotać, ryczeć; wyć, huczeć; płakać głośno, beczeć, lamentować; śmiać ś. do rozpuku, pękać ze śmiechu.

! Rychtować *nm.*, ustawiać, nastawiać w pewnym kierunku, kierować, przyrządzać; stawiać kogoś w przykrem położeniu; **r. się**, kierować ś., stosować ś. do czegoś; przygotowywać ś. do czegoś; rychtuj ś.! = gotuj ś., stawaj w porządku.

! Rychtownik, ten, co rychtuje, ustawiacz.

! Rychtunek *nm.*, kierunek.

! Rychtyk *nm.*, pewnie, niechybnie; właśnie, w samą porę, w sedno; zupełnie dobrze, dokładnie.

Rycie, kopanie; rzezanie; coś wyrzeźbionego, rzeźba.

Rycina, obraz, ryty na drzewie (drzeworyt), na metalu (miedzioryt, staloryt), na kamieniu (litografja).

Rycyk, ptak z rzędu siewkowatych, z podrzędu kuligów, z rodziny bekasów.

Rycyna *łć.*, **Rycina**, olej rycynowy, olej rącznikowy; alkaloid, wydobywany z nasion rącznika.

Rycynowy, odnoszący ś. do rycyny, wyciśnięty z rycyny.

Rycynus *łć.*, — *p.* Rącznik.

Ryczałt, Ryczałtem *nm.*, hurt, hurtem, ogół, ogółem, wszystko, nie przebierając.

Ryczałtowo — *p.* Ryczałtem.

Ryczałtowy *nm.*, hurtowy, ogólny.

Ryczeć *dok.* Ryknąć; o zwierzęciu: wydawać ryk; płakać głośno; wybuchać płaczem; o człowieku: wołać głośno, drzeć ś., wrzeszczeć.

Ryć, kopać, rozgrzebywać, rozgarniać ziemię; rzeźbić, wyrzynać, rytować; **r. się**, gmerać, grzebać ś., bobrować w czemś, przewracać coś, szukając; przedzierać ś., przedostawać ś., wydobywać ś.

Rydel, narzędzie ręczne do kopania, łopata wąska, szpadel (fig.); *przen.*, mogiła, grób; śmierć, zgon.

Rydelek *zdr.* od Rydel.

Rydlisko, trzonek, rękojeść rydla.

Rydlować, kopać rydlem.

Rydlówka, drewniana łopatka, na którą osadza ś. rydel.

Rydwan *nm.*, u starożytnych wóz dwukołowy, otwarty ztyłu, na którym po wojnie, na igrzyskach, wyścigach wjeżdżali triumfatorowie, wóz triumfalny (fig.); **r.** żałobny= karawan.

Rydz, grzyb jadalny z rzędu bedłek, z rodzaju mleczajów (fig.); lepszy **r.**, niż nic = dobry i mały zysk; czerwony, jak **r.** = ma czerstwą cerę; zdrów, jak **r.** = zupełnie zdrów.

Rydzawiec, tlenek ołowiu, glejta.

Rydzobrody, rudobrody.

Rydzowacieć, stawać ś. rydzowatym.

Rydzowaty, podobny do rydza.

Rydzy, mający kolor rydza, rudy.

Rydzyk *zdr.* od Rydz.

Ryga *wł.*, wiersz liczb, linja cyfr; pięciolinja na papierze muzycznym; suszarnia na zboże; *druk.*, odstęp szerszy między wierszami; podkładka pod ostatni wiersz kolumny; w *lm.*, podkładka linjowa pod papier do pisania.

Ryga *żart.*, w wyrażeniu jechać do Rygi = wymiotować, rzygać.

Rygał *nm.*, stół, na którym kaszta drukarska leży pochyło, opatrzony w przegrody na chowanie kaszt; szafa bez drzwi z półkami na książki i papiery.

Rygiel *nm.*, zasuwa, zawora, zapora (fig.); klin, którym jeden kawał drzewa w sprzęcie składanym przymocowany jest do drugiego, wiązanie.

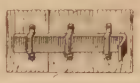

Rygielek mały rygiel; klapka, na którą zapina ś. pod brodą podniesiony kołnierz od palta.

Ryglować, zamykać na rygiel; łączyć, wiązać ryglem.

Rygor *łć.*, surowość, karność; przymus prawny.

Rygoroza *łć.*, egzaminy ścisłe dla otrzymania stopnia akademickiego doktora jakiejś umiejętności.

Rygorysta *łć.*, człowiek, surowo i bezwzględnie przestrzegający przepisów i praw i stosujący ś. do nich.

Rygorystka *for. ż.* od Rygorysta.

Rygorystyczny, trzymający ś. ściśle prawa, skrupulatny, pedancki.

Rygoryzm *łć.*, zbytnia surowość, ścisłość, ostrość postępowania.

Rygować papier = linjować do pisania nut; przyszywać coś rzadkim ściegiem do wierzchu ubrania.

Rygweda *stind.*, pierwsza i najstarożytniejsza z czterech ksiąg Wed, obejmujących podstawy braminizmu.

Ryj, pysk śpiczasty u niektórych zwierząt ssących, którym ryją (fig.); wyniosłość nad oczami, zamiast nosa, u potworów; *posp.* twarz podobna do ryja, morda, gęba.

Ryjek, mały ryj; pyszczek, smoczek u owadów (fig.); chrząszcz czteroczłonkowy słonikowaty, ryjkowiec, słonik.

Ryjkonosy — *p.* Ryjówki.

Ryjkowaty, mający kształt ryjka.

Ryjkowiec — *p.* Ryjek.

Ryjny, dotyczący rycia, ryjący; odnoszący ś. do ryja.

Ryjogłowiec, potwór z twarzą i czaszką zniekształconą.

Ryjówki, rodzina ssących owadożernych (do niej należą sorki, krety i t. d.).

Ryk, głos mocny, gruby, przeciągły, ryczenie, ryknięcie; *przen.*, płacz donośny, zawodzenie; kiepski śpiew, byle jaka deklamacja hałaśliwa.

Rykliwy, ryczący, skłonny do ryczenia.

Ryknąć — *p.* Ryczeć.

Rykoszet *fr.*, odskok, odbicie ś.

ciała rzuconego, np. kuli, od jakiegoś przedmiotu.

! Rykoszować, Rykoszetować, odbijać ś. rykoszetem.

Rykowisko, czas popędu płciowego u jeleni i łosi; bekowisko, ruja.

Ryksza *jap.*, dorożka dwukołowa, o dwu dyszlach, ciągniona przez człowieka (fig.).

Rylcowaty, kształtem zbliżony do rylca, śpiczasty.

Rylec, przyrząd do rycia, do rytowania na miedzi, stali, na kamieniu (fig.); u starożytnych: narzędzie do pisania, styl; pług podskibowy do spulchniania gruntu; *przen.*, technika rzeźbiarza, talent rzeźbiarza; sposób pisania, styl pisarza.

Rym *nm.*, jednobrzmienność końcówek w wierszach, składność; wiersz, mowa wiązana, poezja; zgodność, składność; mowa, gadanie, gawęda, opowiadanie; w **r.**= zgodnie, składnie, po myśli, do gustu.

Rym! *wykrz.*, oznaczający upadek ciężki; bęc!, klap!, brzdęk!

Rymarczyk, uczeń a. czeladnik u rymarza.

Rymarka *for. ż.* od Rymarz; zajęcie, rzemiosło rymarza.

Rymarstwo, rzemiosło rymarza, siodlarstwo; *żart.*, pisanie lichej poezji, lichych wierszy.

Rymarz *nm.*, rzemieślnik, robiący wyroby z grubej skóry, np. walizy, rzemienie i t. p., siodlarz; *żart.*, wierszopis, lichy poeta.

Rymnąć, uderzyć z trzaskiem, grzmotnąć, trzasnąć; przewrócić, zwalić z hukiem, runąć, gruchnąć; przewrócić z hałasem, powalić, uderzyć z rozmachem; **r.** się, uderzyć, upaść, zwalić ś.

Rymokleta, lichy, niezdarny poeta, grafoman.

Rysopis — *p.* Rymotwórca.

Rymopisarstwo, Rymopistwo — *p.* Rymotwórstwo.

Rymotwórca, poeta, wierszopis.

Rymotwórczy, poetycki.

Rymotwórstwo, Rymopisarstwo, sztuka pisania wierszy, wierszopisarstwo, poezja.

Rymować, układać wiersze z rymami; **r. się,** składać ś. do rymu, tworzyć rym; *przen.*, **r. się** do czegoś = pasować, stosować ś. do czegoś, zgadzać ś. z czemś.

Rymowanie, rym; zgodność, proporcja, harmonja.

Rymowany, wierszowany, pisany wierszami; przerobiony na wiersze.

Rymozłoty, złotorymy, pięknie rymujący; harmonijny.

Ryneczka *zdr.* od Rynka.

Rynek *nm.*, plac miejski; targ, targowisko; **r.** handlowy = miasto, w którem handel jakimś przedmiotem prowadzi ś. na wielką skalę; miejsce tranzakcyj, operacyj handlowych, miejsce zbytu towarów, wytworów; **r.** pieniężny = ogół osób i instytucyj, handlujących pieniędzmi (bankierzy, banki, giełdy), a. ogół pieniędzy, których właściciele starają ś. o ich umieszczenie; **r.** wszechświatowy = ogół towarów i pieniędzy świata całego, będących przedmiotem handlu dla kupców wszystkich krajów ucywilizowanych; jak na **r-ku** = gwarno, hałaśliwie.

Ryngraf *nm.*, poświęcana blacha mosiężna z wyrytym na niej wizerunkiem Najświętszej Marji Panny, Jezusa Chrystusa, noszona przez rycerzy na zbrojach (fig.); blacha okrągława biała lub żółta, zawieszana na szyi jako oznaka rycerza, strażnika na służbie.

Rynienka *zdr.* od Rynna.

Rynienkowaty, kształtu rynienki.

! Ryngurt *nm.*, rzemień do podpinania siodła.

Rynka *nm.*, naczynie kuchenne na trzech nóżkach do smażenia, duszenia potraw, tygielek; miara = 4 kopom klepek.

Rynkowy, odnoszący ś. do rynku targowego.

Rynna *nm.*, korytko blaszane poziome, zbierające wodę deszczową z dachu; rura wąska a długa do sprowadzania a. odprowadzania wody (fig.); trafić z deszczu pod **r-ę** = unikając małej przykrości, narazić ś. na większą.

Rynniasty, mający kształt rynny, rurowaty.

Rynofonja *gr.*, mówienie przez nos, głos nosowy.

Rynolaryngologja *gr.*, nauka o chorobach krtani i jamy noso-gardzielowej.

Rynologja *gr.*, część medycyny, traktująca o chorobach nosa.

Rynoplastyka *gr.*, operacja, mająca na celu odbudowanie nosa, zniszczonego chorobą a. wskutek operacji, zapomocą przyrośnięcia skóry, wziętej z ramienia, z czoła a. policzka (fig.).

Rynoskop *gr.*, wziernik nosowy.

Rynoskopja *gr.*, badanie nosa wziernikiem.

Rynsztok *nm.*, ściek, wzdłuż ulic idący, odprowadzający wodę z ulicy do kanału podziemnego; *przen.*, kałuża, błoto; najgorszy motłoch uliczny, wyrzutki społeczeństwa, zgrzyty społeczne.

Rynsztokowy, odnoszący ś. do rynsztoka; *przen.*, brudny, plugawy, uliczny, nikczemny, zdemoralizowany.

Rynsztunek *nm.*, przedmioty, służące do uzbrojenia; zbroja, uzbrojenie żołnierza; środki, zasoby, mogące odeprzeć jakiś spór.

Rypa *nm.*, kawał, pajda; **r-y** = rumowisko skalne.

Rypać *posp.*, *dok.* Rypnąć; biec, pędzić szybko, uciekać prędko, gnać; skrzypieć rzępolić, rznąć; krzyczeć, wrzeszczeć; uderzać, walić, grzmocić; chciwie jeść.

Rypienista *wł.*, aktor, uzupełniający swoją grą role główne; w orkiestrze: towarzyszący grającemu solo.

Rypienowy *wł.*, głos = wtórujący głosowi solowemu.

Rypina *bot.* — *p.* Poryblin.

Rypnąć *pos.* — *p.* Rypać; uciec, pobiec; uderzyć, palnąć; napić ś., raptem golnąć.

! Ryposta *wł.*, odpowiedź żywa i trafna; *fecht.*, odbicie broni przeciwnika i pchnięcie go natychmiastowe.

Ryps *fr.*, gęsta tkanina jedwabna, wełniana lub bawełniana, z cieniutkiej przędzy, okrywającej znacznie grubszą osnowę, wydatnie prążkowana.

Rys *nm.*, pociągnięcie piórem a. ołówkiem, kreska, sztych; znak, odznaka, cecha, objaw; kształt, zarys, kontur; krótki wykład, szkic.

Rysa *nm.*, szpara, rozpadlina; kresa, szrama, blizna; sposób okrześlania minerałów po kolorze proszku, ukazującego ś., gdy zrobimy na nich rysę ostrem narzędziem.

Rysak *ros.*, rasa koni rosyjskich, wysokich, niezupełnie harmonijnej budowy, doskonałych w chodzie kłusem; kłusak.

Rysawy, rudawy.

Rysi, dotyczący rysia, właściwy rysiowi, zrobiony z rysiej skóry; cętkowany; chód **r.** = cichy, podstępny; oczy **r-e** = chytre, daleko widzące.

Rysią *przysł.*, kłusem.

Rysica, samica rysia.

Rysię, młode rysia.

Rysik, drobny rys; sztyft łupkowy do pisania na tablicy szyfrowej.

Ryskontro *wł.* — *p.* Riscontro.

Rysopis, opisanie rysów twarzy i wogóle powierzchowności osoby, oraz znaków szczególnych.

Rysować, robić na czemś rysy, skazy; przedstawiać coś zapomocą rysunku: **r.** ludzi, przedmioty, budynki = przedstawiać ich kształt na papierze; kreślić piórem, ołówkiem i t. p., wyobrażać rysami; *przen.*, przedstawiać w mowie żywej a. w piśmie, opisywać obrazowo; **r. się,** dostawać rys, skaz, szczelin; rozpadać ś., pękać; ukazywać ś., występować jawnie, kreślić ś. w przestrzeni, widnieć.

Rysownia, sala rysunkowa, kreślarnia.

Rysownica, deska, na której ś. przytwierdza papier do rysowania, rajsbret (fig.).

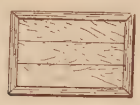

Rysownictwo, umiejętność rysowania.

Rysowniczka *for. ż.* od Rysownik.

Rysowniczy, odnoszący ś. do rysownika, stanowiący własność rysownika.

Rysownik, człowiek, umiejący rysować; artysta, celujący w rysunku, ilustrator.

Rysoznawstwo — *p.* Fizjognomika.

Rystorno *wł.*, zwrot premjum od ładunków zabezpieczonych, lecz nie wysłanych.

Rysuneczek, mały rysunek.

Rysunek, rysowanie, kreślenie: **r.** ręczny, **r.** techniczny przedmiotów mechaniki, przemysłu, planów i t. p.; rzecz narysowana, dzieło sztuki rysówniczej, ilustracja; sztuka oddawania kształtów i perspektywy w obrazie malowanym; w *lm.*, umiejętność rysowania: uczyć ś. rysunków; w *lm.*, lekcja rysowania w szkole.

Rysunkowość — *p.* Rysownictwo.

Rysunkowy, dotyczący rysunku a. przedmiotów, służących do rysowania.

Ryś, zwierzę ssące z rzędu drapieżnych, z rodziny kotów, ostrowidz (fig.); w *lm.*, **r-e,** skóra z rysia, futro rysie.

Ryśnik, pióro rysunkowe — *p.* Grafjon.

Rytm *gr.*, ruch miarowy; harmonja, wypływająca z następstwa po sobie ruchów lub dźwięków w jednakowych odstępach czasu, w stałym porządku; w *poezji*: harmonja wiersza, harmonijne, kolejne następstwo sylab długich i krótkich, akcentowanych i nieakcentowanych, nadające wierszowi śpiewność; w *muz.*, kombinacja dźwięków rozmaitych, zabarwiająca odrębnym charakterem utwór muzyczny.

Rytmicznie *przysł.*, miarowo, jednostajnie.

Rytmiczny, miarowy, jednostajny, powtarzający ś. w jednakowych odstępach czasu; mile brzmiący, dźwięczny; zachowujący rytm (w muzyce, w poezji).

Rytmika *gr.*, nauka o rytmie; harmonijny spadek tonów, dźwięków.

Rytmometr *gr.*, taktomierz.

Rytować, wyrzynać rylcem rysunki, obraz na kamieniu, miedzi, stali i t. p.; ryć, sztychować, rznąć, wyrzynać.

Rytownictwo, umiejętność rytowania, sztycharstwo.

Rytowniczy, sztycharski.

Rytownik, człowiek, który rytuje, sztycharz, grawer.

Rytualista *łć.*, zwolennik zachowywania w kościele obrządków przepisanych.

Rytualizm *łć.*, charakter czegoś rytualny.

Rytualny, Rytuałowy, odnoszący ś. do rytuału, wchodzący w skład jakiegoś obrządku: przepis, zwyczaj **r.**; mord **r.** = rzekomo nakazany przez rytuał, przez obrzędy religijne.

Rytuał *łć.*, zachowanie przepisanego porządku i obrządku przy ceremonjach i obchodach świątecznych; księga ceremonij kościelnych; obrządek kościelny.

Rywal *fr.*, współubiegający ś., współzawodnik, konkurent.

Rywalizacja *fr.*, współubieganie ś., współzawodnictwo.

Rywalizować, współzawodniczyć, współubiegać ś., iść w zawody, konkurować.

Rywalka, *for. ż.* od Rywal.

Rywjera *fr.*, naszyjnik brylantowy; nazwa malowniczych wybrzeży zatoki Genueńskiej.

Ryza *nm.*, miara papieru, zawierająca 20 liber (480 a. 500 arkuszy); *przen.*, karność, rygor, kluba, należyte granice; trzymać w **r-ie** = trzymać w karbach, w klubach, w karności; wziąć w **r-ę** = ująć swobody, zaprowadzać karność; droga wodna wytknięta i oznaczona; droga w górach, którą spuszczają drzewa; łachman, strzęp.

Ryza *ros.*, ornat kościelny duchownych prawosławnych (fig.).

Ryzalit, Rezalit, Rizalto *wł.*, wysunięcie części fasady ku frontowi jako ozdoba architektoniczna, urozmaicająca linje budynku.

Ryzoidy *gr.*, włośniki, mikroskopijne korzonki plechowców i mchów.

Ryzolity *gr.*, skamieniałości korzeni drzewnych.

Ryzoto — *p.* Risotto.

Ryzować, przerzucać szuflami zboże z lądu na statek a. ze statku na ląd.

Ryzun *ukr.*, sprawca rzezi, hajdamaka.

Ryzykant *wł.*, człowiek śmiały, ryzykujący, ryzykowny, grający na ryzyko.

Ryzyko *wł.*, niebezpieczna próba, odważenie ś. na coś; przedsiębiorstwo niebezpieczne; niepewność, traf, możliwość zarówno zysków, jak i strat, towarzysząca jakiejś czynności; wielkie, grube **r.**=prawdopodobieństwo znacznych strat a. zysków.

Ryzykować, odważyć ś., przedsięwziąć coś z narażeniem ś. na niebezpieczeństwo, na przykrość, na stratę; zdać ś. na los, stawić na los szczęścia, na kartę.

Ryzykowny, grożący niebezpieczeństwem, niepewny, zbyt śmiały.

Ryż *nm.*, roślina jadalna z rodziny traw (fig.); słoma ryżowa; i w Paryżu nie robią z owsa **r-u** = człowiek głupi i zagranicą niczego ś. nie nauczy.

Ryżany, Ryżowy, właściwy ryżowi; zrobiony ze słomy ryżu.

Ryżawy, rudawy.

Ryżeć, stawać ś. ryżym, rudzieć.

Ryżobrody, rudobrody.

Ryżowaty, kształtem zbliżony do ziarn ryżowych.

Ryżowisko, pole ryżowe, ściernisko po ryżu.

Ryżowłosy, rudowłosy.

Ryżowy — *p.* Ryżany.

Ryży, rudy, rudawy.

Rzadkawy, nie bardzo gęsty, trochę rzadki.

Rzadki, niegęsty, niestały, niezsiadły, płynny, ciekły, rozcieńczony; mający dość znaczne odstępy między swemi cząsteczkami, nieścisły, nietęgi, niezbity, nie nabity: ciasto **r-ie,** tkanina **r-a;** daleko jeden od drugiego stojący, rozproszony, rozsiany, rozstrzelony; nieczęsto ś. trafiający, nieczęsto spotykany, nieliczny, niezwykły, niezwyczajny, niepospolity, wyjątkowy; cenny, drogi, poszukiwany;

zacny, wyjątkowy, jakich mało, godny szacunku: **r.** człowiek; **r-a** mina = kiepska, kwaśna, niezadowolona.

Rzadko *przysł.*, niegęsto, kiedy niekiedy, nieczęsto, zrzadka.

Rzadkoliści, Rzadkolisty, mający mało liści.

Rzadkość, mała ilość cząstek przy wielkim rozmiarze; płynność, nieścisłość, niespójność; znaczna odległość jednego przedmiotu od drugiego; nieliczność, nieczęstość; rzecz rzadka, nadzwyczajna, kosztowna, cenna osobliwość.

Rzadzić — *p.* Rzedzić.

Rzadziuchny, Rzadziusieńki, Rzadziuteńki, Rzadziutki, bardzo rzadki.

Rzadzizna, płyn bardzo rzadki, cienkusz; rzadka tkanina.

Rzażka, pileczka do wycinania deseni, laubzega.

Rząb, roślina z rodziny surmiowatych.

Rząd, szereg, sznur, łańcuch, ciąg, pasmo, kolej, warstwa; następstwo; iść, stanąć rzędem = jeden przy drugim; **r.** drzew, żołnierzy = szereg; umieścić, być w pierwszym rzędzie = między pierwszemi; stawiać coś w jednym rzędzie = stawiać na równi; zakład, hotel, sklep pierwszego rzędu = jeden z najlepszych, pierwszorzędnych; w klasyfikacji przyrodniczej: jeden z podziałów gromady, dzielący ś. na rodziny; całość sprzężaju końskiego, pełna uprząż końska, siodło ze wszystkiemi potrzebami; w *gram.*, zależność formy gramatycznej wyrazu dopełniającego od znaczenia wyrazu dopełnianego: składnia rządu; w *matem.*, szereg po sobie następujących liczb; ład, porządek, systematyczność, dobra organizacja; rządzenie, zarząd, administracja; władza, panowanie, królowanie; instytucja rządowa, urząd, magistratura; gospodarka, gospodarowanie; zespół osób, rządzących w państwie, sposób rządzenia państwem: **r.** absolutny, **r.** monarchiczny, **r.** oligarchiczny, **r.** konstytucyjny, **r.** republikański i t. d.; wdawać ś. w **r-y** = zaczynać rządzić; skończyły ś. twoje **r-y** = przestałeś rządzić; mieć nad kimś **r-y** = rządzić kimś; poddać ś. **r-om** czyimś = pozwolić sobą rządzić, powodować; objąć, sprawować **r-y.**

Rządca, człowiek, który czemś rządzi, zarządca, władca; administrator, kierownik, zawiadowca, nadzorca; gubernator, wielkorządca; **r.** szkolny = rektor, przełożony; **r.** wesela = starosta weselny; **r.** majątku = administrator, ekonom; **r.** domu = prowadzący meldunki i odbierający komorne.

Rządcostwo, posada rządcy, zajęcie rządcy, zarząd, administracja.

Rządczyni *for. ż.* od Rządca.

Rządek, mały rząd, rząd drobnych przedmiotów; zagon na ziemniaki, na warzywo; sadzić w **r-ki** = prosto, wąsko, przy sobie.

Rządnie *przysł.*, systematycznie, porządnie.

Rządność, ład, porządek, gospodarność.

Rządny, dobrze rządzący ś., umiejący ś. rządzić, gospodarny, oszczędny, systematyczny; dobrze zarządzany, porządny; taki, jaki być powinien, wyborny, doskonały, przyzwoity.

Rządowy, odnoszący ś. do rządu.

Rządzący, ten, który rządzi; *rzecz.*, zwierzchnik, rządca, władca, panujący.

Rządzenie, zarząd, rząd, kierownictwo, administracja.

Rządzić, mieć w swoich rękach rządy, sprawować rządy, mieć władzę najwyższą, panować, królować, rozkazywać, władać, rozporządzać ś., administrować, zarządzać, zawiadywać, sterować, kierować, powodować, rej wodzić; **r.** kimś = rozporządzać, trzymać w posłuszeństwie, za nos wodzić; w *gram.*, **r.** czemś, wymagać od wyrazu dopełniającego, by stał w pewnej formie gramatycznej: **r.** drugim, czwartym przypadkiem; **r. się,** rządzić sobą, zawiadywać swojemi sprawami, gospodarować, sprawować ś.; rozporządzać ś., rozrządzać ś., burmistrzować, rej wodzić, przewodzić, rozkazywać; powodować ś. czemś: **r. się** rozsądkiem, sercem.

Rządzik, Rzędzik, mała uprząż.

Rządztwo — *p.* Rządcostwo.

Rząp *nm.*, zbiornik wody nie płynącej, deszczowej, basen; część zadu końskiego u osady ogona, rzap.

Rzec, Rzeknąć, powiedzieć coś, odezwać ś. z czemś, przemówić, odrzec, odpowiedzieć, odeprzeć; rzekłbyś, że... = zdawałoby ś., możnaby powiedzieć, pomyśleć, że...; że tak rzekę = że tak powiem, że ś. tak wyrażę, używa ś., gdy ktoś niezupełnie ściśle rzecz jakąś określa, ale przez omówienie a. przenośnię.

Rzechlin, roślina z rodziny szkarłatkowatych.

Rzechława, roślina z rodziny trędownikowatych.

Rzechot, Rzegot, Rzekot, głos chrapliwy, skrzek, skrzekanie; grzechotanie, syk.

Rzechotać, Rzegotać, Rzekotać, wydawać głos skrzeczący, chrapliwy, skrzeczeć, krzektać; *przen.*, wiele mówić, paplać, gadać, trajkotać, mleć jęzorem.

Rzechotliwy, Rzegotliwy, Rzekotliwy, chrapliwy, skrzeczący; *przen.*, wielomówny, gadatliwy.

Rzecz, wszystko, co podpada pod zmysły, a nie jest człowiekiem ani zwierzęciem, przedmiot: nauka o **rzach; r-y** ruchome = ruchomości, **r-y** nieruchome = nieruchomości; **r-y** = sprzęty, odzież, bagaż, manatki i t. p.; stare **r-y** = starzyzna; zdolność mówienia, to, o czem ś. mówi, przedmiot rozmowy, treść przemowy; mowa; przemowa, przemówienie, rozmowa; rozprawa, traktat, dzieło; tak dalej **r.** swą prowadził=przemawiał w dalszym ciągu; przystąpić do **r-y** = do właściwego przedmiotu rozmowy, narady i t. p.; stosownie do **r-y** = co ś. tyczy kwestji, omawianej sprawy; czynność, sprawa, kwestja, interes; uczynek, postępek; fakt, zdarzenie, wypadek; treść czegoś, istota, konsekwencja, osnowa; jądro, wątek; to, co ś. dzieje, akcja sztuki dramatycznej: **r.** dzieje ś. w Warszawie; mieszać ś. do cudzych **r-y** = do spraw; to moja **r.** = to nikogo nie obchodzi; jak **r-y** stoją? = w jakiem położeniu jest sprawa?; śliczne **r-y!** = piękne sprawy!; piękna **r.,** straszna **r.,** to nie mała **r.,** to nielada **r.,** to **r.** ważna; wielka mi **r.!** = cóż ważnego!, nic sobie z tego nie robię!; niesłychana, djabelna **r.** = sprawa; opowiem ci całą **r.** = całe zdarzenie, całą sprawę; nie wiedziałem, jak ś. **r.** ma = jak sprawy stoją; cała **r.** w tem = na tem wszystko polega, od tego wszystko zależy; w samej **r-y** = istotnie, wistocie, rzeczywiście, naprawdę; **r.** pospolita — *p.* Rzeczpospolita; znać ś. na **r-ach** = być znawcą w pewnym zakresie; na czyjąś **r.** = na czyjś rachunek, na czyjeś konto, na czyjąś korzyść, na czyjeś imię; policzyć coś na **r.,** nieuwagi, skromności = na karb; to do **r-y** nie należy = o tem ś. teraz nie mówi; mówić do **r-y** = logicznie, rozsądnie, dorzecznie; to nie od **r-y** = rozsądnie, logicznie, słusznie; to nie do **r-y** = to nie ma sensu, to ś. nie nadaje; mówić od **r-y** = bezsensownie, głupio, niedorzecznie; człowiek do **r-y** = rozsądny.

Rzeczenie, wyrażenie ś., wyrażenie, powiedzenie, zdanie, myśl wypowiedziana.

Rzeczka *zdr.* od Rzeka.

Rzeczne (-ego), opłata za spław rzeką a. przeprawę przez rzekę.

Rzecznica, Rzeczniczka *for. ż.* od Rzecznik.

Rzecznictwo, rola rzecznika, adwokactwo, adwokatura, orędownictwo, wstawiennictwo.

Rzeczniczka — *p.* Rzecznica.

Rzecznik, mówca, orator, krasomówca; obrońca sądowy, adwokat, patron, orędownik, obrońca, pośrednik.

Rzecznikować, być rzecznikiem, być obrońcą.

Rzeczny, odnoszący ś. do rzeki.

Rzeczownie *przysł.*, jako rzeczownik, w znaczeniu rzeczownika, w zastępstwie rzeczownika.

Rzeczownik, część mowy odmiennej, oznaczająca osobę albo rzecz zmysłową lub pojęcie oderwane.

Rzeczownikowo *przysł.*, rzeczownie, w znaczeniu rzeczownika.

Rzeczownikowy, odnoszący ś. do

rzeczownika, właściwy rzeczownikowi.

Rzeczowny — *p.* Rzeczowy.

Rzeczowo, *przysł.*, w rzeczy, w czynie, istotnie, faktycznie; dowodnie, przekonywająco, na podstawie faktów.

Rzeczowy *przym.* od Rzecz; dowód **r.** = przedmiot, świadczący o winie oskarżonego, corpus delicti; pismo **r-e** = hieroglificzne, t. j. wyrażające zapomocą znaków przedmioty, nie zaś dźwięki mowy.

Rzeczoznawca, człowiek, znający ś. fachowo na czemś, biegły, ekspert.

Rzeczoznawstwo, rola, specjalność rzeczoznawcy.

Rzeczpospolita, dobro wspólne, sprawa, dotycząca ogółu, interes powszechny; społeczeństwo, powszechność, ogół, naród; państwo, kraj; stan polityczny kraju, rządzonego przez przedstawicieli narodu, zgromadzonych na parlament, na sejm; respublika, republika.

Rzeczułka, Rzeczułeczka, mała rzeczka, strumień.

Rzeczysko, dawne koryto rzeki, rzeczyszcze, odlewisko.

Rzeczywistość, to, co jest rzeczywiste, istotne, realne; co jest w samej rzeczy takie, jakiem ś. przedstawia naszym zmysłom, prawda; smutna **r.** = smutna, straszna prawda; obrócić coś w **r.** = ziścić, urzeczywistnić.

Rzeczywisty, w samej rzeczy istniejący, istotny, prawdziwy, nieurojony, realny, rzetelny, prawdziwy; *mat.*, liczba **r-a** = nieurojona.

Rzeczywiście *przysł.*, w rzeczy samej, w gruncie rzeczy, wistocie, istotnie, naprawdę.

Rzednieć, Rzedzieć, stawać ś. rzadszem.

Rzedzić, Rzadzić, czynić coś rzadszem.

Rzegot — *p.* Rzechot.

Rzegotać — *p.* Rzechotać.

Rzegotka, grzechotka.

Rzeka, znaczne zbiorowisko wody, płynącej wyżłobionem przez się a. naturalnem korytem do innej rzeki, jeziora, morza a. oceanu: w dół **r-i** = pod wodę; *przen.*, strumień, potok, struga, obfite lanie ś., wylewanie ś., **r.** łez, krwi; **r.** ludzi = tłum idący.

Rzekomo *przysł.*, niby to, pozornie, napozór, wrzekomo, udając.

Rzekomy, nierzeczywisty, nieistotny, pozorny, nieprawdziwy, mniemany, udany, fałszywy.

Rzekot — *p.* Rzechot.

Rzekotać — *p.* Rzechotać.

Rzekotka, gatunek żaby, zielona żabka (fig.).

Rzekotliwy, skrzeczący, chrapliwy.

Rzemienica, roślina z rodziny tymiałkowatych, skórzane drzewo; roślina z gromady wodorostów, z rzędu morszczyn.

Rzemieniec, Rzemieniak, pasek rzemienny.

Rzemienny, skórzany; *przen.*, jechać **r-ym** dyszlem = przysiadać ś. na spotykane wozy; jadąc, wstępować w wiele miejsc po drodze.

Rzemień, tęga, gruba skóra wyprawna; batog, bizun, dyscyplina; mieszek, trzos; nie gryź **r-nia** = nie rób rzeczy niemożliwej do zrobienia; ma gębę z dobrego **r-ia** = jest wygadany, wyszczekany; nie idzie o **r.**, ale o całą skórę = nie o drobiazg, ale o rzecz ważną.

Rzemieślnictwo, trudnienie się rzemiosłem, przemysł rzemieślniczy, rękodzielnictwo; *zbior.*, ogół rzemieślników.

Rzemieślniczek, czeladnik, towarzysz rzemieślniczy.

Rzemieślniczka *for. ż.* od Rzemieślnik.

Rzemieślniczo *przysł.*, jak rzemieślnik, nie jak artysta, mechanicznie, bez poczucia sztuki.

Rzemieślniczość, charakter tego, co jest wykonane po rzemieślniczemu, nie artystycznie.

Rzemieślniczy, dotyczący rzemiosł, rękodzielniczy; robiony po rzemieślniczemu, mechaniczny, nieartystyczny.

Rzemieślnik, człowiek, trudniący ś. jakiemś rzemiosłem; człowiek, uprawiający sztukę a. naukę po rzemieślniczemu, mechanicznie, rutynista.

Rzemiosło, praca, zajęcie, wytwarzające przedmioty użytku codziennego ręcznie a. z pomocą najprostszych narzędzi i przyrządów, przemysł ręczny, przemysł domowy, rękodzielnictwo; zajęcie rzemieślnika, jego specjalność; profesja, fach, zawód, proceder, kunszt, powołanie, zatrudnienie; sprawa, sprawka.

Rzemiosłowo *przysł.*, jak rzemieślnik, rzemieślniczo, po rzemieślniczemu.

Rzemiosłowy, rzemieślniczy.

Rzemlik, gatunek chrząszcza długorogiego (fig.).

Rzempolić — *p.* Rzępolić.

Rzemyczek, mały rzemień.

Rzemyczkowy, zrobiony z rzemyczka; szaraczkowy, zaściankowy.

Rzemyk, mały, cienki rzemień; gra pospolita w „pasek"; od łyczka do **r-a**, od **r-a** do konika, a potem na szubienicę = od małej kradzieży przechodzić do dużej; nie wart **r-a** rozwiązać mu u obuwia= nie może iść z nim w porównanie co do zasług, godności i t. d.

Rzep, kolczasta, czepiająca się główka, szyszka nasienna (fig.); czepiać ś. jak **r.** psiego ogona = narzucać ś. komuś natarczywie ze swem towarzystwem, być natrętnym, nie odstępować kogoś.

Rzepa, roślina z rodziny krzyżowych, gatunek kapusty (fig.); jędrny, jak **r.** = czerstwy, zdrowy.

Rzepaczanka, słoma z rzepaka.

Rzepak, roślina z rodziny krzyżowych, gatunek kapusty (fig.).

Rzepakowy, Rzepaczany, odnoszący ś. do rzepaku, zrobiony z rzepaku.

Rzepiasty, z kształtu zbliżony do rzepy.

Rzepica, miejsce nasady ogona u konia.

Rzepicha, dzika rzodkiew, ognicha.

Rzepień, roślina z rodziny różowatych, parzydło (fig.).

Rzepka, mała rzepa; dziewka, jak **r.** = jędrna, zdrowa; każdy sobie **r-ę** skrobie = każdy myśli tylko o sobie, o swej korzyści.

Rzepka, *anat.*, kość okrągława płaska na przodzie kolana.

Rzepnica, podgatunek kapusty, rzepy.

Rzepniczek, roślina z rodziny bałdaszkowatych, kandyżan.

Rzepnik, motyl dzienny z rodziny bielinków.

Rzepnisko, Rzepisko, pole, zasiane rzepą; pole po rzepie.

Rzepołuch, ptak śpiewający z rodziny łuszczaków, gatunek makolągwy (fig.).

Rzesza *nm.*, gromada ludzi, tłum, tłuszcza, kupa; zrzeszenie, związek: **r.** niemiecka = związek krajów i wolnych miast niemieckich.

Rzeszanin, członek związku niemieckiego, książę rzeszy niemieckiej; mieszkaniec jednego z państw rzeszy niemieckiej.

Rzeszny — *p.* Rzeszowy.

Rzeszot, rzecz kraciasta, przejrzysta, w której pełne miejsca następują po próżnych — *p.* Rzeszoto.

Rzeszotarz, rzemieślnik, wyrabiający rzeszota, sitarz.

Rzeszoto, rodzaj sita z dużemi otworami (fig.); krata do przesiewania, arfa; coś podziurawionego, pełnego dziur.

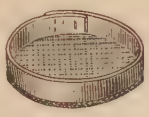

Rzeszotowaty, wyglądający, jak rzeszoto.

Rzeszowy, Rzeszny, Rzeski, odnoszący ś. do rzeszy (niemieckiej).

Rześciowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Rześć, roślina z rodziny rześciowatych.

Rześki, zdrowy, krzepki, dziarski, rzeźwy, żwawy, chwacki.

Rześkość, dziarskość, krzepkość, żwawość.

Rzetelnie *przysł.*, prawdziwie, istotnie; sumiennie; uczciwie, należycie, punktualnie.

Rzetelność, sumienność, uczciwość; prawdomówność, wiarogodność, punktualność, słuszność.

Rzetelny, jawny, oczywisty, istotny, prawdziwy; szczery, nieobłudny; nieudany, autentyczny; uczciwy, sumienny; akuratny; punktualny, słowny.

Rzewień — *p.* Rabarbar, Rumbarbarum.

Rzewliwy, wzruszający, czuły, żałosny; uczuciowy, tkliwy.

Rzewnia, roślina australijska z rodziny rzewniowatych, kazuaryna (fig.).

Rzewnić, rozrzewniać, rozczulać, roztkliwiać, wzruszać, pobudzać do łez.

Rzewnie, Rzewliwie *przysł.*, żałośnie, płaczliwie, gorzko; szczerze, serdecznie, całem sercem, całą duszą.

Rzewniowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Rzewno — *p.* Rzewnie.

Rzewność, uczucie rzewne, rozczulenie, rozrzewnienie, wzruszenie, żal serdeczny.

Rzewny, pochodzący z rozrzewnienia, z rozczulenia, wzruszający, czuły, tkliwy, serdeczny, gorzki, głęboki, żałosny, ciężki; o człowieku: skłonny do rozrzewnienia, łatwo ś. rozczulający, tkliwy, uczuciowy, sentymentalny.

Rzezać, rznąć, krajać; zabijać, mordować: **r.** bydło = rznąć, trzebić, kastrować; rzeźbić, wyrzynać, ryć, rytować; **r.** diament = szlifować; **r. się,** dobywać ś., wykluwać ś., wyrzynać ś.

Rzezak, nóż rzeźniczy, kuchenny (fig.), nóż ogrodniczy; rzeźnik żydowski, bijący bydło według przepisów rytualnych; ten, co dopełnia obrządku obrzezania u Żydów.

Rzezalnia —*p.* Rzeźnia.

Rzezanie, rznięcie, krajanie; zabijanie, mordowanie; bicie, rzeź; trzebienie, kastrowanie; rzeźba, rzeźbiarstwo, rytowanie; **r.** drogich kamieni = szlifowanie.

Rzezaniec, trzebieniec, kastrat, eunuch.

Rzezanina, rzeź.

Rzeziec, długi nóż do podrzynania plastrów miodu; mały nożyk, wygięty w półkole, do wyrzynania wklęsłości w drzewie, np. do wyrabiania łyżek drewnianych.

Rzezimieszek, złodziej kieszonkowy, złodziej łupieżca, rabuś.

Rzezuń — *p.* Ryzuń.

Rzeź, bicie bydła, rzeźnictwo, ubój; masowe zabijanie ludzi, morderstwo, rozlew krwi, rzezanina: **r.** niewiniątek = rzeź niemowląt przez Heroda w poszukiwaniu Chrystusa, *przen.*, krzywda, wyrządzana niewinnym i bezbronnym.

Rzeźba (od Posąg), jedna ze sztuk plastycznych, rzeźbiarstwo, snycerstwo; coś wyrzeźbionego, dzieło sztuki rzeźbiarskiej, posąg (fig.); ozdoba rzeźbiona.

Rzeźbiarka *for. ż.* od Rzeźbiarz; snycerka, maszyna do giloszowania.

Rzeźbiarnia, pracownia rzeźbiarska.

Rzeźbiarski, odnoszący ś. do rzeźbiarza, stanowiący własność rzeźbiarza, snycerski.

Rzeźbiarstwo, sztuka rzeźbiarska, snycerstwo.

Rzeźbiarz, artysta, poświęcający ś. rzeźbie, snycerz.

Rzeźbić, wyrabiać plastycznie jakieś kształty, lepić, wyrzynać, wykuwać, ryć figury, przedmioty, kształty, robić rzeźby; *przen.*, wykończać coś starannie, dokładnie, artystycznie.

Rzeźnia, budynek, gdzie biją bydło, szlachtuz, bydłobójnia; miejsce gdzie sprzedają mięso, jatki.

Rzeźnictwo, zajęcie, rzemiosło rzeźnicze; handel mięsem, sprzedawanie mięsa.

Rzeźniczy, Rzeźnicki, odnoszący ś. do rzeźnika, właściwy rzeźnikowi.

Rzeźnik, rzemieślnik, który rznie bydło i sprzedaje mięso; rzemieślnik, wyrabiający i sprzedający wędliny, wędliniarz, masarz; *przen.*, człowiek krwiożerczy, okrutnik, tyran, zbój; *pgrdl.*, lichy lekarz-chirurg.

Rzeźny, odnoszący ś. do rzezi; przeznaczony na rzeź; bydło **r-ne.**

Rzeźwić, czynić rzeźwiejszym; orzeźwiać, trzeźwić; przywracać do przytomności; krzepić, odżywiać, podtrzymywać siły; **r. się,** rzeźwiejszym ś. stawać, orzeźwiać ś., wytrzeźwiać ś.; powracać do przytomności, nabierać otuchy, rzeźwieć.

Rzeźwieć, stawać ś. rzeźwym.

Rzeźwo *przysł.*, żwawo, zwinnie, rześko; świeżo, zdrowo, dziarsko.

Rzeźwość, rześkość, raźność, zwinność; świeżość, czerstwość.

Rzeźwy, rzeźki, raźny, zwinny, żwawy; zdrowy, krzepki, świeży, czerstwy; ostry, jędrny, oświeżający.

Rzeż, ostrze noża.

Rzeżączka, choroba zaraźliwa cewki moczowej, charakteryzująca ś. utrudnionym i połączonym z bólem oddawaniem moczu; tryper.

Rzeżucha, roślina z rodziny krzyżowych (fig.).

Rzeżuchowiec, motyl dzienny z rodziny bielinków (fig.).

Rzędna (-ej) *mat.*, jedna z 2-u spółrzędnych punktu w układzie spółrzędnych; linja równoległa do południka.

Rzędno *przysł.*, z pięknym rzędem na konia, suto.

Rzędny — *p.* Rządny.

Rzędować, ustawiać w rzędy.

Rzędowy, ustawiony w rzędy, szeregowy, linjowy: **r.** siewnik = wysiewający ziarno rządkami i zasypujący zaraz bróżdki; rośliny **r-e** = przeznaczone do uprawy w rzędach.

Rzępolić, grać kiepsko na instrumencie strunowym.

Rzępoła, ten, co rzępoli, kiepski grajek.

Rzęsa, szereg włosków, rosnących na brzegu powieki, zabezpieczających oczy od zaprószenia, spływania potu i t. p. (fig.); włoskowaty, drgający wyrostek ciała komórki; roślina z rodziny rzęsowatych (fig.).

Rzęsaty; opatrzony rzęsami, włoskami.

Rzęsielnica, chrząszcz z rodziny stonkowatych (fig.).

Rzęsienica, roślina z gromady porostów, lakmus.

Rzęsina — *p.* Rzęśnia.

Rzęsistek, robak pasorzytny.

Rzęsisto — *p.* Rzęsiście.

Rzęsisty, gęsto następujący jeden po drugim, obfity, mnogi, liczny, częsty; pełny, pękaty, nabity; deszcz **r.** = ulewny, gęsty, spadający strumieniami.

Rzęsiście, Rzęsisto *przysł.*, gęsto, suto, hojnie: **r.** oświetlony = licznemi światłami.

Rzęska, włoskowaty wyrostek komórek organicznych, migawka (fig.).

Rzęskowaty, opatrzony wyrostkami w kształcie rzęsek.

Rzęsorek, zwierzę ssące owadożerne z rodziny skoczków, recek, ryjówka, kretomysz, sorek, pilch, piszczek wodny (fig.).

Rzęsowaty, mający kształt rzęsy; opatrzony rzęsami; w *lm.*, **r-e,** rodzina roślin jednoliściennych.

Rzęsowy, Rzęsny, odnoszący ś. do rzęsy.

Rzęsówki (-ek), włosy, rosnące na błonie śluzowej nosa.

Rzęśl, roślina z rodziny rzęślowatych, włośnik (fig.).

Rzęśnia, roślina z rodziny motylkowatych, rzęsina, esparceta.

Rzęst *bot.* — *p.* Szczytnica.

Rzezić, Rzężyć, Rzężeć, wydawać głos chrapliwy, chrapać, charkotać; chrzęścić, ciężko robić piersiami wskutek zaflegmienia.

Rzężenie, głos chrapliwy; szmer w płucach, dający ś. słyszeć przy oddychaniu, gdy przyłożymy ucho do piersi.

Rznąć, krajać, rzezać, ciąć, przerzynać, pruć, przecinać, rozrzynać; płatać, rąbać, ćwiartować: **r.** chorego = operować, **r.** trupa = robić sekcję; **r.** piłą = piłować, trzeć; **r.** na kamieniu = ryć, rytować; rzeźbić, wyrzynać, grawerować; **r.** rowy, kanały = bić, kopać, przeprowadzać; **r.** diament, kryształ = szlifować; **r.** na śmierć = mordować; **r.** prawdę = wypowiadać prawdę otwarcie i śmiało; **r.** na skrzypkach a. innym instrumencie=grać z zapałem, grać od ucha; **r.** w karty, w karcięta *posp.* =oddawać ś. grze namiętnie; **r.** swoją sztukę = pokazywać, robić, co ś. umie, prowadzić swoją robotę dalej; rznij dalej, *posp.* = mów, co wiesz, rób dalej swoje; **r.** komuś skórę = bić go, łoić mu skórę, tatarować, łomocić; rznie mnie w brzuchu = czuję boleści w brzuchu; uderzyć mocno, huknąć, wyrznąć, trzasnąć, lunąć; rzucić z rozmachem, cisnąć; **r. się,** być rzniętym, piłowanym; zarzynać ś., zabijać ś., szarpać ś.; kłócić ś., robić wzajemne zarzuty; uderzać ś., bić ś. wzajemnie; przerzynać ś. przez coś, przerywać coś, przenikać przez coś; uderzyć ś., huknąć ś., lunąć ś.; upaść, zwalić ś.

Rznięcie *rzecz.*, od Rznąć; **r.** w brzuchu = boleści, kolki; sprawić komuś **r.** = wybić go, dać mu baty, wały, cięgi, lanie, zbeształ go.

Rznięty, którego rznięto; ten, co jest rznięty; szkło **r-e** = szlifowane; instrument **r.** = strunowy; ból **r.** = rznięcie, kolka.

Rzodkiew, roślina warzywna z rodziny krzyżowych (fig.); *zdr.* **Rzodkiewka.**

Rzodkiewnik *bot.*, — *p.* Stulisz.

Rzodkwiany, odnoszący ś. do rzodkwi; zrobiony z rzodkwi.

Rzucać *dok.* Rzucić; wypuszczać coś z rąk gwałtownie; ciskać, smyrgać, miotać: **r.** kule, pociski, kamienie = wyrzucać; **r.** pieniądze a. pieniędzmi = wydawać je bez rachunku, trwonić; **r.** kotwicę = zarzucać; **r.** komuś coś pod nogi = poddawać; **r.** okiem, wzrokiem = spoglądać; *przen.*, zwracać na coś uwagę, zastanawiać ś. nad czemś; **r.** kwestję, pytanie = poruszać jakąś sprawę, zadawać pytanie, występować z jakąś sprawą, wszczynać ją; **r.** okiem wstecz = zwracać ś. myślą w przeszłość, przypominać coś sobie; **r.** cień=roztaczać, kłaść; **r.** światło = oświecać, oświetlać; **r.** na coś światło =wyjaśniać, wykrywać coś tajnego, nieznanego; **r.** na kogoś, na coś cień podejrzenia, hańby = podejrzewać nieco, ujmować dobrej sławy, znieslawiać; **r.** komuś coś w oczy=wyłuszczać mu, zwracać komuś uwagę na coś, wytykać; **r.** komuś rękawicę = wyzywać go na pojedynek, wyzywać do walki; **r.** komuś obelgę w twarz = powiedzieć mu słowa obelżywe; zelżyć go; **r.** kość niezgody = kłócić ś.; **r.** szańce, okopy = wznosić; **r.** most = budować, przerzucać; **r.** rów, kanał = przeprowadzać, kopać; **r.** myśl, projekt=przedkładać, przedstawiać do rozważenia i wykonania; **r.** uwagę = robić uwagę; **r.** coś na papier = kreślić, rysować szkicowo, spisywać tymczasowo, doraźnie; **r.** kogoś dokąd = wysyłać, pchać; **r.** losy, kości, kostki = oddawać na los szczęścia w chwili stanowczej, rozstrzygającej; **r.** broń = poddawać ś., prosić o pardon; **r.** pioruny, piorunami = wyrażać swój gniew na kogoś, kląć od piorunów, piorunować; **r.** kimś, czemś = szarpać, targać; strzelba, wagon **r-a** = szarpie przy wystrzale, przy poruszeniu ś.; w różne strony przerzucać, kołatać, miotać: burza **r-a** okrętem, życie **r-a** ludźmi; **r.** kimś, czemś a. kogoś coś = obalać, przewracać, uderzać gwałtownie; **r.** kogoś, coś=opuszczać, porzucać kogoś, coś, odstępować kogoś, czegoś, zaniechać czegoś, dawać komuś, czemuś spokój; usuwać ś. od czegoś; **r.** młode = o zwierzętach: rodzić; **r. się,** = rzucać sobą, skakać, porywać ś. do czegoś, udawać ś. dokąd z wielkim pośpiechem, w skok, ruszać dokąd, przypadać do czegoś, zrywać ś., zaczynać biec pę-

dem, w cwał; **r. się** do ucieczki, w pogoń, w przepaść, naprzód, na ratunek; **r. się** do oręża, do broni = chwytać; **r. się** do pracy, do rzemiosła, do przemysłu, do handlu= brać ś. skwapliwie, z zapałem; **r. się** komuś na szyję, w czyjeś objęcia, do nóg komuś; **r. się** w ogień, do wody = wskakiwać; występować w wielkiej ilości, zjawiać ś., pojawiać ś. obficie: **r-ły się** krosty na ciele, rdza na zbożu; krew **r-iła** mu ś. nosem = buchnęła; łzy **r-iły** jej ś. z oczu = pociekły; choroba **r-iła się** na płuca, na mózg; **r. się** na kogoś = napadać, napastować, przyskakiwać do niego, miotać ś. na kogoś; występować przeciw komuś; przedsiębrać coś zuchwale: **r. się** na wielkie przedsiębiorstwo; **r. się** do kogoś = chcieć go powitać, uczcić, tłoczyć ś., przypadać do niego; **r. się** do czegoś = chwytać, porywać; **r. się**=szarpać ś., targać ś., miotać ś.: ryby **r-ją się** w sieci; wściekać ś., złościć ś., ciskać ś. w gniewie; awanturować ś.: **r-a się**, jak wesz na grzebieniu = o bezsilnej złości.

Rzucawka, drgawki u kobiet ciężarnych a. rodzących; drgawki u dzieci; choroba nerwowa u psów.

Rzucić — *p.* Rzucać.

Rzucik, Rzucanka, drobny deseń na tle jednostajnem.

Rzut, rzucenie, ciśnięcie; rzucenie ś., rzut, skok: przestrzeń, jaką może przebiec ciśnięty pocisk: **r.** strzały, oszczepu, kamienia; to, co wyrzucono, ilość wyrzucona; pecyna; przekrój: **r.** pionowy, poziomy; sposób przedstawiania części kuli ziemskiej na płaskiej powierzchni, sposób kreślenia map; w *mech.*: czynnik, wprawiający w ruch jakieś ciało, siła rzutu; w *mat.*: punkt przecięcia linji rzucającej z płaszczyzną rzutową; **r.** oka = pobieżne spojrzenie; *przen.*, krótkie zastanowienie ś. nad czemś; zarys, szkic, rys czegoś, pogląd; wydawanie płodu przez zwierzęta.

Rzutki, Rzutny, zwinny, zręczny; obrotny, przedsiębiorczy, ruchliwy.

Rzutkość, Rzutność, zwinność, zręczność, rzeskość; przedsiębiorczość, obrotność, ruchliwość.

Rzutnia, linja, którą rzucone w górę ciało spadając przebiega.

Rzutnica, ogólna nazwa przyrządu, nadającego rozpęd np. wodzie, jak: koła łopatkowe i t. p.

Rzutnie *przysł.*, rzucając, miotając; zwinnie, żwawo, zręcznie.

Rzutność — *p.* Rzutkość.

Rzutowy, odnoszący ś. do rzutu; geometrja **r-a** = geometrja, badająca własności rzutowe figur.

Rzyć, otwór stolcowy, odchodowy, pośladek.

Rzygać *dok.* Rzygnąć; mieć głośne odbicie ś. z żołądka; zrzucać z żołądka, womitować; wyrzucać z siebie gwałtownie, buchać, bluzgać czemś, chlustać; *posp.*, rzygnąć słówko = przemówić; rzygnąć pieniędzmi = wydać, rzucić.

Rzygowiny, plwociny, wymiociny.

Rzymski, odnoszący ś. do Rzymu: **r-e** łaźnie, **r-a** kąpiel = kąpiel, polegająca na przebywaniu bez odzieży w zamkniętym pokoju, w którym powietrze jest suche i mocno nagrzane (od 40 do 69 stopni Celsjusza), a potem ochładzaniu zapomocą natrysku; mur **r.** = złożony z małych kwadratowych kamieni tufowych; pieczeń **r-a** = klops w kształcie podłużnego bochenka; poncz **r.** = napój mrożony, złożony z lodów białych z winem szampańskiem, maraskino, arakiem i cytrynami; świece **r-ie** = rodzaj ogni sztucznych; katolik **r.** = wyznawca Kościoła zachodniego.

Rzymszczyć, przerabiać na Rzymianina, nadawać charakter rzymski.

Rżanka, słoma żytnia a. pszeniczna.

Rżany, żytni.

Rżeć, o koniu, ośle, łosiu, wielbłądzie: wydawać głos właściwy tym zwierzętom.

Rżysko, pole po życie; ściernisko, części źdźbła, pozostałe na polu po żniwie, ścierń.

S.

S, 19-ta litera alfabetu; spółgłoska przednio-językowo-zębowa, szczelinowa, bezdźwięczna, twarda.

Sabaizm — *p.* Sabeizm.

Sabat, Sabbat *hebr.*, siódmy dzień wypoczynku u Izraelitów; mniemana schadzka czarownic pod przewodnictwem szatana, odbywająca ś. co sobotę, połączona z wyuzdanemi zabawami i czarami.

Sabatnik, Szabaśnik, wieloramienny świecznik.

Sabatowy, odnoszący ś. do sabatu; **s.** rok = według St. Test. każdy siódmy rok, rok świąteczny, w którym grunty ugorowały i niewolnicy otrzymywali wolność.

Sabaudka, gatunek kapusty.

Sabeizm, część boska, oddawana ciałom niebieskim: słońcu, gwiazdom, planetom.

Sabejczyk, wyznawca sabeizmu; u mahometan nazwa, dawana Nazarejczykom, uznającym św. Jana Chrzciciela za proroka.

Sabeljanin, wyznawca sabeljanizmu.

Sabeljanizm, sekta, utrzymująca, że Trójca św. jest potrójnem objawieniem jednej osoby boskiej.

Sabot *fr.*, drewniane obuwie, używane przez wieśniaków we Francji (fig.).

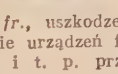

Sabotaż *fr.*, uszkodzenie, umyślne niszczenie urządzeń fabrycznych, kolejowych i t. p. przez robotników strajkujących; umyślne i świadome przeszkadzanie w pracy przez jej złe wykonywanie lub psucie materjału i narzędzi.

Sabotować, uniemożliwiać zajęcie ogółu pracujących przez uszkodzenie a. zniszczenie narzędzi pracy przez robotników strajkujących.

Saburra *łć.*, zamulanie żołądka pokarmem niestrawionym.

Sacharoza *łćgr.*, nazwa chemiczna cukru trzcinowego.

Sacharyfikacja *łć.*, zamienianie ś. na cukier, cukrowanie ś.; scukrzenie.

Sacharymetr, Sacharometr *łćgr.*, przyrząd do oznaczania gatunku i zawartości cukru w roztworach przy pomocy polaryzacji światła.

Sacharyna *łćgr.*, produkt, otrzymywany sztucznie ze smoły naftowej lub z węgla kamiennego, 280 razy słodszy od cukru, nie posiadający jednak własności pożywnych.

Sad, ogród owocowy.

Sadliczka, roślina z rodziny krzyżowych, pyleniec.

Sadlisty, obfitujący w sadło, tłusty, spasły.

Sadło, tłuszcz, tłustość w ciele ludzkiem a. zwierzęcem; tłuszcz zwierzęcy używany do przygotowywania pokarmów i do celów technicznych; tyle, co komarowego **s-a** = nic prawie; spierać ś. o komarowe **s.** = o głupstwo bez znaczenia; załać komuś gorącego **s-a** za skórę = dokuczyć komuś dotkliwie; obrastać w **s.** = bogacić ś.; głupi, jak **s.** = bardzo głupi; kto ma **s.**, temu snadno = bogatemu dobrze na świecie; chodzi, jak pies, kiedy zje **s.** = wstydzi ś. popełnionej winy; czuje pies **s.** = przeprzewiduje zysk, korzyść.

Sadłowaty, podobny do sadła.

Sadłowy, odnoszący ś. do sadła; zrobiony z sadła.

Sadłówka, odmiana gruszki.

Sadowić, wyznaczać komuś miejsce do siedzenia, usadzać, sadzać,

umieszczać na siedzeniu; osadzać kogoś na jakimś gruncie, wyznaczać mu ziemię pod osadę, kolonizować; **s. się**, siadać, wybierać sobie miejsce do siedzenia, umieszczać ś. na siedzeniu; wybierać sobie miejsce na stały pobyt, pod osadę, osiedlać ś., zamieszkiwać, osiadać.

Sadowiec, pająk dwupłucny.

Sadowisko — *p.* Tokowisko.

Sadownictwo, umiejętność zakładania i pielęgnowania sadów, ogrodnictwo.

Sadowniczka *for. ż.* od Sadownik.

Sadownik, Sadowniczy, ogrodnik, zajmujący ś. sadem; dzierżawca owoców w sadzie.

Sadowy, ogrodowy, hodowany, szczepiony, nie dziki; *rzecz.*, ogrodnik, sadownik.

Saduceusze, sekta żydowska z 2-go wieku przed Chr., składająca ś. z arystokracji kapłańskiej, która odrzucała nieśmiertelność duszy i zmartwychwstanie.

Sadyba *ukr.*, miejsce zamieszkania, siedlisko, siedziba.

Sadystyczny, dotyczący sadyzmu.

Sadyzm, zwyrodnienie erotyczne, polegające na lubowaniu ś. w zadawaniu cierpień osobnikom płci odmiennej (od nazwiska autora franc. markiza de Sade).

Sadz, Sadź, Sadzowisko, skrzynia drewniana, podziurawiona, zanurzona w wodzie, w której przechowują ś. żywe ryby; **s.** ptaszy = kojec, dzięciorek, kurnik.

Sadza, węgiel drobno sproszkowany, wydzielający ś. z dymu i osiadający w piecach, kominach, szkłach w lampach i t. p.

Sadzać, umieszczać w pozycji siedzącej, usadzać, sadowić, wyznaczać komuś miejsce do siedzenia; osadzać, wsadzać, umieszczać wewnątrz czegoś.

Sadzak, roślina z gromady grzybów, z rzędu workowców.

Sadzarka, przyrząd, poruszany siłą zwierząt pociągowych, do sadzenia automatycznego kartofli (fig.).

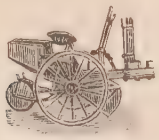

Sadzawka, niezbyt wielkie zagłębienie, wykopane w ziemi, wypełnione wodą, do przechowywania i rozmnażania ryb, a także do upiększania ogrodu, parku i t. p.

Sadzenie *rzecz.* od Sadzić; wkładanie roślin korzeniami w ziemię; wysadzanie, wykładanie, inkrustacja; **s. się**, siadanie, osiadanie; **s. się** na coś = chęć wystąpienia okazale, ponad możność, stan, pysznienie się.

Sadzić, wkładać roślinę korzeniami w ziemię, żeby ś. przyjęła i rosła; sadzać, usadzać, sadowić; wsadzać; wprawiać, wstawiać: **s.** cegłę w murze, drogie kamienie w złocie; **s.** coś czemś, wysadzać, usadzać, wykładać, kameryzować, inkrustować coś czemś; *przen.*, powtarzać coś bez ustanku: **s.** konceptami, przysłowiami, djabłami; **s.** kury na jajach = podkładać pod nie jaja, żeby je wysiedziały; iść bardzo szybko, wielkiemi krokami; przeskakiwać, przesadzać, przelatywać przez coś; **s. się**, nadymać ś., puszyć ś., pysznić ś.; **s. się** na coś, wysilać ś., kusić ś., starać ś. popisać, wyjeżdżać na harc z czemś.

Sadziec, roślina z rodziny złożonych, upatrek.

Sadznik, ogród, miejsce, gdzie odchowują szczepy; szkółka, płonnik.

Sadzonka, młode drzewko, przygotowane do przesadzenia; odcięty koniec gałązki drzewa, przygotowany do posadzenia w szkółce (fig.).

Sadzony, ten, którego usadzono, posadzono; jaja **s-e** = wylane w całości ze skorupek na roztopione masło i tak usmażone.

Sadzowaty, z wyglądu podobny do sadzy.

Sadź, szron.

Sadźcowe rośliny = jedno z plemion rodziny złożonych.

Safandulstwo, charakter safanduły, niedojdy, niedołęstwo, mazgajstwo, gamoniowatość.

Safanduła, Safandulski, gamoń, mazgaj, niedołęga, niedojda, jołop.

Safeici, sekta mahometańska, powstała w VIII w. po Chr.

Safes (sefs) *ang.*, skrzynki stalowe w skarbcu, opancerzonym stalą, na pieniądze i przedmioty wartościowe.

Saficzny *gr.*, wiersz = składający ś. ze strofek czterowierszowych, trzy pierwsze wiersze w strofce jedenastozgłoskowe, czwarty — pięciozgłoskowy (od nazwiska poetki greckiej Safony).

Safizm *gr.*, nienaturalny pociąg erotyczny kobiety do kobiety, miłość lesbijska.

Safjan *wł.*, skóra koźla a. barania wyprawna, lekko garbowana, glansowana, w różnych kolorach, kurdyban.

Safjannik, garbarz, wyrabiający safjan; szewc, szyjący obuwie safjanowe.

Safjanowy, zrobiony z safjanu.

Safior, Safra *nm.*, gatunek farby błękitnej.

Saga *gwar.*, w *wyraż.* na **s-ę** = naukos, naskos.

Saga (zaga) *skand.*, opowiadanie, bajeczne podanie skandynawskie.

Sagaj *malajs.*, rodzaj sztyletu.

Sagalasówka, Segalasówka, gatunek strzelby.

Sagan *tur.*, naczynie kuchenne żelazne a. miedziane w kształcie dużego garnka z uchami.

Sagitalny *łć.*, strzałkowy; **s. szew** = spojenie kości czaszki.

Sago *malajs.*, krupy i mączka jadalna z rdzenia palmy azjatyckiej.

Sagować *gwar.*, iść ukośnie.

Sagowaty, podobny do krupek sago.

Sagowcowate, rodzina roślin nagoziarnych.

Sagowiec, roślina z rodziny sagowcowatych, palma sagowa, drzewo sagowe, rdzenica, cykas (fig.).

Sagownica, roślina z rodziny palm (fig.).

Sagowy *przym.* od Sago; drzewo **s-e**, palma **s-a** — *p.* Sagowiec.

Sahajdactwo *tat.*, urząd sahajdacznego.

Sahajdaczny — *p.* Sajdaczny; dawny wódz Kozaków, drugi po atamanie.

Sahajdak *tur.* — *p.* Sajdak.

Sahib *ar.*, towarzysz, pan, w Persji i w Indjach tytuł, dawany Europejczykom.

Saimiri, małpa szerokonosa, obwisłoogonowa, małpka wiewiórkowata (fig.).

Sainit *min.*, odmiana pirytu magnetycznego.

Saint-Simonista, zwolennik saintsimonizmu.

Saint-Simonizm, teorja socjalistyczna, zbudowana przez zwolenników nauki hr. Saint Simon'a (1706—1825), dążąca do zjednoczenia ludzi w jedną moralną i polityczną całość, do oparcia hierarchji społecznej na uzdolnieniu jednostek, oraz do zniesienia prawa dziedziczenia i przywilejów.

Sajan *wł.*, w starożytności krótka suknia żołnierska, przewiązywana w pasie.

Sajdaczny, Sabajdaczny, zbrojny w sajdak.

Sajdak *tur.*, kołczan wraz z łukiem i strzałami (fig.).

Sajeta *fr.*, sukno cienkie kosztowne; *żart.*, jedwabie, atłasy, kosztowne, wspaniałe stroje.

Sak *fr.*, worek, torba, sieć na ptaki, na ryby; matnia, potrzask, sidło, łapka; skóra cielęca wyprawna; letni męski paltot, sakpalto.

Sakać — *p.* Mazurzyć.

Sakada *fr.*, krótkie i ostre pociągnięcie smyczkiem, biorące naraz kilka nut.

Saki *jap.*, przylądek; alkoholiczny, odurzający napój z ryżu.

Sakiewka *zdr.* od Sakwa, podłużny woreczek do pieniędzy, z dwoma pomieszczeniami, zasuwanemi na kółka (fig.).

Sakla *tat.*, chata u Tatarów, lepiona z ziemi a. pleciona z chróstu.

Sakłak — *p.* Szakłak.

Sakofora *gr.*, pokutnik, odziany w gruby worek.

Sakra *łć.*, rzeczy święte, odnoszące ś. do służby Bożej; wyświęcenie i namaszczenie na biskupa; zdjąć **s-ę** = pozbawić godności kapłańskiej.

Sakralny *łć.*, poświęcany, stanowiący własność kościoła; kościelny.

Sakramencki, przekleństwo: niegodziwy, przeklęty.

Sakrament *łć.*, obrządek religijny uroczysty, uświęcający i obdarzający pod widomym znakiem niewidzialną łaską Bożą; Przenajświętszy **S.** = to samo, co Hostja; opatrzyć św. **S-ami** = wysłuchać spowiedzi i udzielić Komunji św. przed śmiercią.

Sakramentalja *łć.*, błogosławieństwa kościelne, jako rzeczy, należące do służby Bożej, a przez kościół poświęcone, np. woda święcona, olej, wino, palmy i t. p.

Sakramentalny, mający moc sakramentu; uroczysty; stanowczy, tajemniczy; święcie zachowywany, uświęcony zwyczajem.

Sakramentka, zakonnica nieustającej adoracji Najświętszego Sakramentu, benedyktynka (fig.). — *p.* Petynetowa baba.

! Sakryfikacja *łć.*, ofiara, poświęcenie.

! Sakryfikować, poświęcać, ofiarować, wyrzec ś. czegoś dla kogoś; **s. się,** poświęcać ś., robić z siebie ofiarę.

! Sakrylegjum *łć.*, świętokradztwo, bluźnierstwo.

Saksofon *gr.*, instrument blaszany, dęty, o dźwięku fagotowym (fig.).

Saksończyk, stronnik Sasów; stronnik królewski za Augusta II i III w Polsce.

Sakum-pakum *przysł., żart.*, oznaczający szybkie, pośpieszne zbieranie czegoś, zwłaszcza swoich manatków.

Sakwa, wór długi, mający otwór w środku, a zaszyty z obu końców, do przewieszania przez ramię biesaga; sakiewka, trzos, woreczek do pieniędzy, kaleta, mieszek.

Sakwojaż *fr.*, torba podróżna (fig.); *zdr.* **Sakwojażyk.**

Sala *fr.*, wielka i piękna komnata, przeznaczona zwłaszcza na miejsce posiedzeń obradujących, zabaw, wogóle licznych zgromadzeń; duży pokój w szpitalu na wielu chorych a. do innych przeznaczeń: **s.** operacyjna, sekcyjna i t. p.; salon, pokój bawialny; towarzystwo, zebrane w sali, widzowie, słuchacze, goście i t. p.

Saladeros *hebr.*, wielkie place w Buenos-Ayres, przeznaczone do rzezi bydła; surowe skóry bydła tamże.

Salamandra *gr.*, zwierzę ziemnowodne ogoniaste, z plamami ognistemi na skórze, jaszczur (fig.).

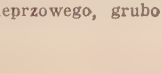

Salami *wł.*, rodzaj salcesonu z mięsa wieprzowego, grubo posiekanego, z dodatkiem czosnku i pieprzu.

Salamlik *tur.*, sala przyjęć w domu tureckim.

Salamonjak *łć.* — *p.* Salmjak.

Salangana, ptak wróblowaty z podrzędu ręczyńców, z rodziny jerzyków (fig.).

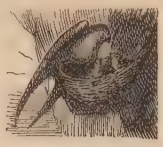

! Salarjum *łć.*, zapłata, pensja.

Salaterka *fr.*, ozdobne szklane lub porcelanowe dość głębokie naczynie do podawania na stół sałaty, kompotów i różnych potraw.

Salcefja *łć.* — *p.* Selsefja.

Salceson *fr.*, kiszka gruba, nadziewana tłuszczem i mięsem krajanem a. siekanem a. krwią zsiadłą; *żart.*, policjant.

Salcesonik *zdr.* od Salceson.

Saldo *wł.*, różnica, zachodząca w rachunku między przychodem a rozchodem; w księgach rachunkowych, po zamknięciu rachunków, reszta po stronie: winien lub ma; **per s-o** = jako reszta z rachunku do wyrównania.

Saldować, zamykać rachunki w księdze; płacić, wyrównywać rachunek.

Salem *ar.*, pozdrowienie u mahometan: pokój z tobą!

Salep *ar.*, rodzaj mączki, zawartej w bulwiastych korzeniach różnych gatunków storczyka, w pomieszaniu z substancją do gumy podobną, używany głównie na Wschodzie do przyrządzania miejscowych przysmaków.

Saletra *łć.*, związek solny kwasu azotowego i potażu, sól przezroczysta, smaku słonawo-chłodzącego, znajdowana w naturze lub otrzymywana sztucznie, służy do konserwowania mięsa, do wyrobu prochu strzelniczego, także jako lek moczopędny; **s.** chilijska = połączenie sodu z kwasem azotnym, używa ś. jako nawóz bogaty w azot i do fabrykacji saletry zwyczajnej.

Saletran, Saletrzan, połączenie kwasu azotnego z tlenkiem metalu.

Saletroród, to samo co azot.

Saletrować, zaprawiać saletrą.

Saletrowiec, minerał, będący związkiem solnym, wyprowadzonym z kwasów.

Saletrzany, Saletrowy *łć.*, zrobiony z saletry; zawierający w swym składzie saletrę.

Salezjanki, zakonnice św. Franciszka Salezego, pielęgnujące chorych i wychowujące dziewczynki.

Salgany, wielkie warzelnie łoju w stepach Rosji południowej.

Salickie prawo = prastare prawo Franków Salickich, wyłączające kobiety od dziedziczenia własności,

zastosowane później do wyłączenia potomków żeńskich od dziedziczenia tronu.

Salicyl a. **Salicylan** *łć.*, sodu = połączenie kwasu salicylowego z węglanem sodu, ciało białawe, słodkawo-słone, w postaci łusek krystalicznych, stosowane jako środek leczniczy w chorobach reumatycznych i nerwowych.

Salicylowy, odnoszący ś. do salicylu: s. kwas = bezbarwne i bezwonne kryształy, powstające przy działaniu kwasu węglanego na ogrzany związek fenolu z sodem, środek dezynfekujący i przeciwgnilny (trucizna).

Salicyna *łć.*, glikozyt, znajdujący ś. w korze i liściach wierzby.

Salifikacja *łć.*, tworzenie ś. soli.

Salina *łć.*, żupa solna, kopalnia soli, tężnia, warzelnia soli.

Salinarja *łć., lm.*, podatki solne.

Salinometr *łćgr.*, przyrząd do oznaczania zawartości soli w wodzie.

Salisburja, roślina z rzędu szyszkowatych, rosnąca w Japonji, u nas w ogrodach, często hodowana (fig.).

Saliwacja *łć.*, ślinotok, ślinienie.

Salizacja *łć.*, ruch drgający muskułów.

Salmi *fr.*, rodzaj bigosu z pieczonego ptactwa (bekasów, kulików, słonek), duszonego z winem, kawałkami chleba i t. p.

Salmjak a. **Salamonjak** *łć.*, związek chemiczny wodanu amonu z kwasem chlorowodorowym, sól krystaliczna, bezbarwna, smaku słonego, używana w medycynie, przemyśle technicznym.

Salol *łć.*, związek chemiczny fenolu z kwasem salicylowym, proszek krystaliczny, używany jako środek dezynfekcyjny i jako lek w reumatyzmach, w newralgjach.

Salomonek *bot.* — *p.* Tojad.

Salon *fr.*, pokój, przeznaczony do przyjęć gości, pokój bawialny, wykwintnie urządzony; przyjęcia, zebrania towarzyskie: otworzyć s. = zacząć podejmować gości; bywać na **s-ach** u pp. X = na zebraniach towarzyskich; *przen.*, towarzystwo arystokratyczne; wystawa obrazów, rzeźb i innych przedmiotów sztuki; **s.** fryzjerski = zakład fryzjerski.

Salonowiec, bywalec salonowy, człowiek elegancki, pięknie ułożony, umiejący zachować ś. w towarzystwie.

Salonowość, ułożenie wykwintne; wykwintny sposób obejścia.

Salonowy, elegancki, wytworny; wagon **s.** = wagon kolei żelaznych, urządzony jak pokój, z wszelkiemi wygodami; muzyka **s-a** = muzyka popisowa, złożona z utworów błyskotliwych; **człowiek s.** = salonowiec; **lew s.** = mężczyzna, mający powodzenie u kobiet z wyższego świata; **taniec s.** = towarzyski, niebaletniczy.

Salopa *fr.*, długa, obszerna, zwykle watowana odzież wierzchnia kobieca z rękawami.

Salopina, licha, nędzna, marna salopa.

Salsaparylla *łć.*, korzenie krzewu, rosnącego w Wirginji, używane jako środek leczniczy, wzbudzający poty i czyszczący krew (fig.).

Salsefja *łć.*, korzenie kozibrodu łąkowego, jadane jako jarzyna, tak zwane owsiane korzonki (fig.).

Salsy *wł.*, niewysokie wzgórza wulkaniczne, z których wybucha błoto.

Salta *łć.*, gra dwuosobowa, do której potrzeba specjalnej tablicy i kamieni, cz. figur.

Saltarella *wł.*, skoczny taniec włoski o szybkiem tempie, z towarzyszeniem gitary.

Salto mortale *wł.*, skok śmiały, niebezpieczny; *przen.*, przedsięwzięcie, połączone z wielkiem niebezpieczeństwem; nagła zmiana postępowania.

! Salutacja *łć.*, powitanie zapomocą strzałów.

Salutatorjum *łć.*, sala przyjęć w klasztorach, rozmównica.

Salutować *łć.*, witać po wojskowemu, oddawać honory wojskowe.

Salutysta *łć.*, członek armji zbawienia, sekty religijnej angielskiej, usiłującej podnieść religijność i moralność wśród tłumów, zorganizowanej na sposób wojskowy.

Salwa *fr.*, wystrzały jednoczesne z wielu strzelb lub armat, dane na czyjąś cześć, przy powitaniu, nad grobem, podczas uroczystości; wybawienie, ocalenie.

Salwa-gwardja *fr.*, list żelazny, glejt bezpieczeństwa.

! Salwator *łć.*, zbawiciel, zbawca.

Salwinja *łć.*, roślina z rzędu paproci wodnych czyli nierówno-zarodnikowych (fig.).

! Salwować *łć.*, ratować, ocalić, strzec; **s. się,** chronić ś., uciekać.

Salwowy *przym.* od Salwa; **s-e** wystrzały · wystrzały jednoczesne z kilku strzelb lub armat.

Sałaciarka *for. ż.* od Sałaciarz.

Sałaciarz, amator sałaty; *pgrdl.*, dorożkarz, dryndziarz.

Sałata *wł.*, roślina warzywna należąca do rodziny złożonych, podawana na surowo z sosem pikantnym a. parzona wrzącą wodą i octem do mięsiwa (fig.); drobno krajane jarzyny, mięsiwo, ryby, podawane z sosem pikantnym; *żart.*, dorożkarz, sałaciarz.

Sam, jeden tylko, bez drugiego, bez innych, bez nikogo, bez niczego, jedyny, pojedyńczy, samotny: **s.** w sobie = oddzielny, odosobniony, czysty, bez domieszki; **s.** jeden został = samiuteńki, zupełnie sam; **s.** na **s.** = w cztery oczy, we dwoje, bez udziału osób trzecich, schadzka, rozmowa dwóch a. dwojga osób na osobności; dobrowolnie, bez pomocy, o swojej mocy, bez przyłożenia ś., bez udziału czyjegokolwiek; swoją osobą, osobiście, we własnej osobie, nie wyręczając ś. nikim: **s.** pan, **s-a** pani; **s.** z siebie = z własnej woli, z własnego popędu, nie z porady, nie z rozkazu czyjegokolwiek; **s.** od siebie = we własnem, nie w czyjemś imieniu; ten **s.** = tenże, nie inny, ten właśnie; taki **s.** = zupełnie podobny, takusieńki, kubek w kubek; **s.** jesteś taki=właśnie i ty jesteś taki; przy rzeczownikach i przymiotnikach oznacza najwyższe natężenie przymiotu: **s.** wybór, **s.** kwiat młodzieży, **s-a** śmietanka towarzystwa; ściśle określenie miejsca, czasu, terminu, rozmiarów i t. p.: przyjechał w **s.** obiad = podczas obiadu, czuwał do **s-ego** rana = aż do rana, w **s.** czas = w porę; suknia do **s-ej** ziemi; **s-a** niecnota = wcielona niecnota; **s.** djabeł nic gorszego nie wymyśli = nawet djabeł; trafić w **s.** środek = akurat w środek; uderzyć w **s-o** oko, w **s-o** serce = prosto w oko, w serce; platnąć **s-ym** końcem szabli = tylko końcem; **s-i** bogowie to mogą = nikt inny, tylko bogowie; pieniądze, i to **s-e** złote = tylko złote; w **s-ej** rzeczy = istotnie, rzeczywiście; w **s. raz** = doskonale pasuje, jak raz, akurat, właśnie.

Sam *przysł.*, tutaj, bliżej, tędy, ku mnie, ku nam; **s.** tu!, **s.** do mnie! = chodź tutaj!; tam i **s.** = i tu, i tam, wszędzie, w różne strony, z jednej i z drugiej strony; ani tam, ani **s.** = nigdzie.

Samar, pierwiastek metaliczny z gatunku metali cerytowych.

Samarytanin, mieszkaniec Samarji w dawnej Judei; człowiek miłosierny, pielęgnujący troskliwie rannych, wogóle chorych.

Samarytanka *for. ż.* od Samarytanin.

Sambos *hiszp.*, dzieci Murzynów i Indjan lub Mulatów.

Sambuk *łć.*, rodzaj kosztownego drzewa wonnego; dawny instrument muzyczny o 4 strunach.

Samczy, Samcowy, odnoszący ś. do samca, właściwy samcowi.

Samczyk, mały samiec, młody samiec.

Samica, Samka, człowiek, zwierzę albo roślina płci żeńskiej; *pgrdl.*, kobieta, nałożnica.

Samiczka, mała samica, młoda samica.

Samiczy, odnoszący ś. do samicy, właściwy samicy.

Samiec, człowiek, zwierzę a. roślina płci męskiej.

Samiel *hebr.*, u Żydów: djabeł, zły duch, najwyższy z szatanów.

Samiuchny, Samiutki, Samiuteńki, zupełnie sam.

Samka — *p.* Samica.

Samo-, w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów pochodnych, np.: samokalectwo, samorachujący, samorozbiór.

Samoanaliza, analizowanie siebie samego, rozbiór własnych czynności, myśli.

Samoapoteoza, apoteozowanie, wychwalanie samego siebie.

Samobadanie, badanie siebie samego.

Samobij, to co samo bije: kij s.

Samobój, samobójstwo.

Samobójca, człowiek, który odebrał sobie życie, który zabił a. usiłował zabić samego siebie.

Samobójczy, właściwy samobójcy, odnoszący ś. do samobójcy.

Samobójczyni *for. ż.* od Samobójca.

Samobójstwo, pozbawienie ś. życia, zabicie samego siebie.

Samobyt, Samobytność, istnienie samo przez ś., niezależnie od czynników zewnętrznych, samoistność, samodzielność.

Samobytny, istniejący sam przez ś., samoistny, samodzielny.

Samochcąc, Samochcący *przysł.*, dobrowolnie, nieprzymuszenie, z własnej woli, z własnego popędu.

Samochcący, chcący czegoś sam z siebie, postępujący według własnej woli i chęci, dobrowolny, nieprzymuszony — *p.* Samochcąc.

Samochlubny — *p.* Samochwalczy.

Samochodowy, odnoszący ś. do samochodu, właściwy samomochodowi.

Samochód, pojazd, poruszany siłą motoru benzynowego a. elektrycznego, automobil (fig.); pług s. = pług parowy.

Samochwalba, chwalenie samego siebie.

Samochwalca — *p.* Samochwał.

Samochwalczy, odnoszący ś. do samochwalca, właściwy samochwalcy.

Samochwalec — *p.* Samochwał.

Samochwalstwo, chwalenie samego siebie, przechwałki, chełpliwość.

Samochwał, Samochwalca, Samochwalec, człowiek, chwalący siebie samego, chełpliwy, zarozumiały.

Samociąż, ciągnąc własnoręcznie.

Samociernia, roślina z rodziny szakłakowatych.

Samoczucie, odczuwanie siebie samego, świadomość o sobie samym, samopoczucie, przytomność.

Samoczwart *przysł.*, razem z trzema innemi.

Samoczynność, niezależność w postępkach od czynników zewnętrznych, możność postępowania według własnej woli, samodzielność.

Samoczynny, postępujący dowolnie, niezależny w swych postępkach od czynników zewnętrznych, samodzielny; automatyczny, mechaniczny.

Samodoświadczenie, doświadczenie, zdobyte przez siebie samego.

Samodrukujący, drukujący mechanicznie, automatycznie: przyrząd s.

Samodział, sukno a. płótno proste, domowej roboty, na ręcznym warsztacie tkane.

Samodziałający, działający bez pomocy, bez udziału rąk ludzkich, automatyczny.

Samodzielnie *przysł.*, niezależnie od innych, samoistnie.

Samodzielność, działanie samoistne, niezależne od czynników zewnętrznych; charakter niepodległy, niezależność, niezawisłość.

Samodzielny, powstający bez udziału czynników postronnych, niezależny, oryginalny; niezawisły, samoistny, niepodległy.

Samodzierżawczy — *p.* Samodzierżczy.

Samodzierżca, Samodzierżec, samowładca, jedynowładca, monarcha nieograniczony, autokrata.

Samodzierżczy, właściwy samodzierżcy, odnoszący ś. do samodzierżcy.

Samodzierżczyni, monarchini, nieograniczona, samowładczyni.

Samodzierżec — *p.* Samodzierżca.

Samodzierżenie, władza samodzierżawcy, panowanie samodzierżcze, samowładztwo, jedynowładztwo, monarchja nieograniczona.

Samodzierżny—*p.* Samodzierżczy.

Samogitia *łć.*, Żmudź.

Samogłoska, dźwięk mowy, powstający, gdy powietrze, z płuc wychodzące, wprawia w drganie wiązadła głosowe, a potem przechodzi przez otwartą jamę ustną a. ustną i nosową.

Samogłoskowy, odnoszący ś. do samogłoski, właściwy samogłosce.

Samogłośny, wydający głos sam przez ś.

Samograb, przyrząd do odkładania przy żniwiarce.

Samograj, przyrząd, grający automatycznie, gramofon, fonograf, patefon.

Samogrający, grający bez udziału rąk ludzkich, automatycznie.

Samogrzanie, ogrzewanie ś. ciała przez własną siłę żywotną.

Samogwałcić się, dopuszczać ś. samogwałtu.

Samogwałt — *p.* Onanizm.

Samohipnoza, hipnoza, skierowana ku samemu sobie, hipnotyzowanie ś.

Samoindukcja, oddziaływanie prądów elektrycznych na siebie.

Samoindukcyjność *el.*, siła elektrobodźcza wzniecona w obwodzie pod wpływem wzrostu natężenia prądu o 1 w jednostce czasu.

Samoistnienie — *p.* Samoistność.

Samoistność, istnienie samodzielne, niezależnie od czynników zewnętrznych; niepodległość, samodzielność, niezależność polityczna.

Samoistny, istniejący samodzielnie, niezależnie od czynników postronnych; niepodległy, niezależny, samodzielny pod względem ekonomicznym.

Samoiściec *stpl.*, samolub, sobek, egoista.

Samoit, minerał z gromady sylikoidów, z grupy gliny.

Samojad, Samożerca, ludożerca, ludojad, antropofag; pożerający istoty własnego gatunku.

Samojazd, samochód.

Samokat *stpl.* — *p.* Samobójca.

Samokrytycyzm, Samokrytyka, krytyka samego siebie, świadomość własnych błędów i usterek, autokrytycyzm.

Samokształcenie, kształcenie ś. o własnych siłach, uczenie ś. bez nauczyciela, samouctwo, autodydaktyka.

Samokształceniowy *przym.* od Samokształcenie.

Samokształtowanie, przybieranie kształtu, urabianie się własnemi siłami.

Samokupstwo — *p.* Jedynokupstwo.

Samolot, przyrząd do latania po powietrzu, machina, unosząca człowieka w powietrze, mająca ciężar gatunkowy większy, niż ciężar objętego powietrza, latawiec, aeroplan (fig.).

Samolub, człowiek, kochający tylko siebie samego, sobek, egoista.

Samolubność, samolubstwo.

Samolubny, kochający tylko samego siebie, dbający głównie o siebie, egoistyczny.

Samolubstwo, umiłowanie samego siebie, miłość własna, sobkostwo, egoizm.

Samołówka, przyrząd do łapania zwierząt i ptaków, zamykający ś.

automatycznie za poruszeniem przynęty; pułapka, potrzask (fig.); *przen.*, podejście, zasadzka, podstęp.

Samołuda, Samozłuda, odczuwanie wrażeń świata zewnętrznego bez właściwych podniet; halucynacja.

Samołudzenie, łudzenie samego siebie.

Samoniszczenie, niszczenie samego siebie.

Samoobrona, obrona siebie samego; obrona własna.

Samoobserwacja, obserwowanie samego siebie, zwracanie uwagi na własne czynności.

Samoocena, ocena siebie samego, stosunek krytyczny względem siebie samego.

Samooczyszczanie, oczyszczanie samego siebie; **s. się** rzek = właściwość rzek, polegająca na pozbywaniu ś. nieczystości do nich wrzucanych.

Samoofiara, oddanie siebie samego na ofiarę, samopoświęcenie.

Samoograniczanie się, ograniczanie samego siebie.

Samooskarżenie, oskarżenie siebie samego.

Samooszukiwanie (się), oszukiwanie samego siebie, wmawianie w siebie rzeczy nieprawdziwych.

Samopał, rodzaj dawnej ręcznej broni palnej (fig.).

Samopanowanie, władza nieograniczona, samowładztwo, autokracja.

Samopas *przysł.*, osobno ś. pasąc, pasąc ś. bez pasterza; *przen.*, pojedyńczo, osobno, samotnie, luzem, bez nadzoru, swobodnie; **s.** chodzić, włóczyć ś. = wałęsać ś. bez dozoru.

Samopis, przyrząd zapisujący automatycznie różne zjawiska.

Samopiszący, piszący automatycznie, mechanicznie, bez udziału rąk ludzkich; przyrząd **s.** = przyrząd obserwacyjny, zapisujący automatycznie swe wskazania, np. termograf, seismograf.

Samopłużny, wychodzący na pańszczyznę z własnym pługiem i własnym zaprzęgiem: chłop **s.**

Samopoczucie, odczuwanie siebie samego, własnego stanu zdrowia, świadomość o sobie samym.

Samopomoc, liczenie tylko na siebie samego, nieoglądanie ś. na cudzą pomoc, pomoc własna; instytucje **s-y** = zrzeszenia, udzielające pomocy swym członkom w razie potrzeby.

Samoporuszający się, ruszający ś. mechanicznie, automatycznie.

Samoposiew, coś, co samo ś. wysiewa, wysiało.

Samopoświęcenie, poświęcenie samego siebie; samoofiara.

Samopoznanie, poznanie samego siebie, świadomość swojej wartości i swoich błędów, samowiedza.

Samoprząśnica, machina automatyczna przędząca i nawijająca przędzę, selfaktor.

Samoprzezwyciężenie się, przezwyciężenie siebie samego.

Samopsza, odmiana pszenicy, mochnatka.

Samoregulujący, przyrząd regulujący mechanicznie, automatycznie.

Samoreklama, reklamowanie siebie samego.

Samorodek, metal, znajdowany w ziemi w stanie czystym, nie w rudzie, w postaci bryłek, blaszek, ziaren i t. p.

Samorodność, charakter tego, co jest samorodne.

Samorodny, ten, który sam ś. rodzi, nie zasiewany i nie hodowany przez człowieka, rodzimy, naturalny, dziki; oryginalny, nie naśladowany, nie wzorowany na niczem.

Samorosły — *p.* Samorodny.

Samorost, roślina, dziko rosnąca, winne ziele.

Samorozwinięcie się, rozwinięcie samego siebie, bez udziału czynników zewnętrznych, rozwój własny.

Samorództwo, Samotwórstwo, teorja, według której pierwsze jestestwa na ziemi powstały wprost z materji nieorganicznej.

Samoruch, automat; *przen.*, człowiek głupi, gamoń.

Samoruchowy, poruszający ś. sam przez ś.; automatyczny.

Samorząd, ustrój administracyjny, polegający na tem, iż obywatele miasta lub gminy sami ś. rządzą w sprawach miejscowych = autonomja.

Samorządca, samodzierżca, jedynowładca, autokrata; człowiek, który od nikogo nie zależy, pan swojej osoby i swoich postępków.

Samorządczyni *for. ż.* od Samorządca.

Samorządność — *p.* Samorząd.

Samorządny, rządzący ś. sam, niezależny, autonomiczny.

Samorządztwo, monarchja, nieograniczone samowładztwo, jedynowładztwo.

Samorzutnie *przysł.*, mimowolnie, bez udziału świadomości; z własnego popędu.

Samorzutność, charakter tego, co jest samorzutne, pochodzące z własnego popędu.

Samorzutny, dokonywający ś. samodzielnie, z własnego popędu, bez udziału kierującej woli i bez poczucia celu; mimowolny, żywiołowy, nieświadomy.

Samosadka, sól, sama ś. krystalizująca na jeziorach słonych.

Samosatenjanin, Samosateńczyk, członek sekty z 3-go w. po Chr., zaprzeczającej bóstwa Chrystusa, Saulјanin.

Samosąd, osądzenie przestępcy i dokonanie na nim wyroku przez samą ludność, bez udziału sądu koronnego; osądzenie samego siebie, samoocena, samokrytyka.

Samosiejka, zboże, które samo ś. wysiewa.

Samosiewka, roślina, która ś. sama wysiała.

Samoskrzele, skrzele bez błony przyskrzelowej.

Samosmar, przyrząd w maszynie do smarowania automatycznego.

Samospawanie, spawanie, zlepianie dwóch kawałków żelaza rozgrzanych do białości przy użyciu mieszaniny tlenu i wodoru.

Samostanowienie, stanowienie o sobie samym.

Samostrzał, rodzaj łuku z korbą, kusza; strzelba nabita, strzelająca za najlżejszem poruszeniem, zastawiana na zwierza, jako samołówka.

Samostrzelnik, rzemieślnik, wyrabiający samostrzały.

Samoszczepny zarazek = przeszczepiający ś. sam z osoby na osobę.

Samoszyjący, przyrząd, szyjący mechanicznie, automatycznie.

Samoświadomość, świadomość samego sobie, samopoczucie, samowiedza.

Samoświecący, wydający z siebie światło sam przez ś.

Samota — *p.* Samotność.

Samotaki, taki sam.

Samotka, zwierzę ssące z rzędu gryzoni, z rodziny myszy.

Samotnący, tnący mechanicznie, automatycznie.

Samotnia, życie samotne, samotność, osamotnienie; miejsce niezamieszkałe, samotne, odludne, pustelnia.

Samotnica, kobieta, żyjąca zdala od ludzi, prowadząca życie samotne.

Samotniczo *przysł.*, w samotności, w odosobnieniu.

Samotniczy, samotny, odosobniony.

Samotnie *przysł.* — *p.* Samotniczo.

Samotnik, człowiek, stroniący od świata i ludzi, żyjący w samotności, w oddaleniu od ludzi, mizantrop, pustelnik; zabawka, gra dla jednej osoby.

Samotność, stan człowieka, żyjącego samotnie; bezludność, pustka, odosobnienie; obawa **s-ci** = rodzaj zboczenia umysłowego.

Samotny, pędzący życie w oddaleniu od ludzi i świata, żyjący samotnie; ustronny, odludny, zaciszny; bezludny, opuszczony.

Samotrawienie, trawienie samego siebie, frasunek, kłopot.

Samotreść, wino, ciekące z winogron przed ich tłoczeniem; wino z suchych jagód.

Samotrwały, nie potrzebujący za-

pewniać sobie trwałości przez przyswajanie cząstek obcych.

Samotrzask, łapka na ptaki, potrzask, samołówka.

Samotrzeć *przysł.*, razem z dwoma innemi, we trzech.

Samotwór, to, co jest utworzone z samego siebie, nie wzorowane na niczem.

Samotwórczość, twórczość samodzielna, oryginalna, nie wzorująca ś. na niczem.

Samoubezpieczenie, odkładanie rat, któreby trzeba było płacić towarzystwu ubezpieczeń, w celu zebrania sumy na pokrycie strat w razie klęski.

Samoubóstwienie, ubóstwienie siebie samego.

Samoucki, Samouczny, odnoszący ś. do samouka, właściwy samoukowi.

Samouctwo, uczenie ś. samemu, bez nauczyciela, samokształcenie, autodydaktyka.

Samouczek — *p.* Samouk; podręcznik, według którego samemu można ś. nauczyć czegoś, np. języka obcego.

Samouczny — *p.* Samoucki.

Samoudoskonalenie, samodzielne udoskonalenie samego siebie.

Samoufność, ufność do siebie samego, wiara w siebie, w swe własne siły.

Samouk, człowiek, który sam ś. uczy a. nauczył czegoś, bez pomocy nauczyciela.

Samoumęczanie się, Samoumęczenie, umęczanie siebie samego.

Samouwielbienie, uwielbienie samego siebie.

Samowar *ros.*, przyrząd metalowy z kominkiem na węgle i zbiornikiem na wodę, do gotowania wody na herbatę (fig.).

Samowarek *zdr.* od Samowar.

Samowiązałka, maszyna rolnicza, wiążąca snopy automatycznie.

Samowiążący, przyrząd, wiążący mechanicznie, automatycznie.

Samowiedny, mający samowiedzę, mający samopoczucie.

Samowiedza, świadomość siebie samego, samopoznanie, samopoczucie, uświadomienie sobie własnej swojej istoty.

Samowładać, panować samowładnie.

Samowładca, Samowładnik, monarcha nieograniczony, jedynowładca, samodzierżca, autokrata.

Samowładczy, jedynowładczy, samodzierżawny, autokratyczny.

Samowładczyni *for. ż.* od Samowładca.

Samowładnie, własną władzą, niezawiśle, nieograniczenie, jedynowładnie; samowolnie.

Samowładnik — *p.* Samowładca.

Samowładny, odnoszący ś. do samowładzy, samodzierżczy, autokratyczny; wszechwładny, wszechmocny; władający samym sobą, samodzielny, niezależny, niezawisły, niepodległy; samowolny, arbitralny.

Samowładza — *p.* Samowładztwo.

Samowładztwo, Samowładza, Samowładność, władza nieograniczona, jedynowładztwo, absolutyzm, monarchja; samowola, arbitralność.

Samowola, Samowolność, postępowanie według własnej woli, nie licząc ś. z nikim i z niczem; postępowanie niezgodne z przyzwoitością, nieprzystojne, niewłaściwe.

Samowolnie, według własnej woli, nie słuchając nikogo, nie zważając na innych; rozmyślnie; samowładnie, absolutnie, despotycznie.

Samowolność — *p.* Samowola.

Samowolny, postępujący tylko według własnej woli, nie liczący ś. w swych czynach z nikim i z niczem, gwałcący w swych postępkach prawo i porządek społeczny, arbitralny, własnowolny; despotyczny, samowładny, samowładczy, absolutny, autokratyczny; dobrowolny, nie wymuszony; swobodny, niezależny, niepodległy; dowolny, pochodzący sam z siebie.

Samowtór *przysł.*, z jednym tylko towarzyszem, we dwóch, we dwoje; *żart.*, będąc pijanym, podochoconym.

Samowtóry, będący z jednym towarzyszem; podweselony, podochocony, podpity.

Samowychowanie, wychowanie samego siebie.

Samowystarczalność, wystarczanie na własne potrzeby.

Samowzbudzanie *el.*, wzniecanie, a raczej wzmacnianie magnetyzmu w magneśnicy dynamomaszyny pod wpływem jej magnetyzmu szczątkowego.

Samowzgarda, wzgarda dla samego siebie.

Samozachowanie, zachowanie samego siebie, dążenie do obrony własnej, instynkt samoobrony.

Samozachowawczość — *p.* Samozachowanie.

Samozachowawczy, dążący do obrony własnej, mający na celu zachowanie siebie samego: instynkt s.

Samozadowolenie, zadowolenie z samego siebie.

Samoogrzewanie (się), zagrzewanie ś. samo przez ś., bez udziału czynników zewnętrznych, s. się, np. paszy a. zboża.

Samozakażenie, zakażenie ustroju jadem znajdującym ś. w danym ustroju a. powstałym w nim.

Samozapalny, zapalający ś. sam przez ś.

Samozapładnianie, Samozapłodnienie, zapładnianie ś. osobnika przez siebie samego.

Samozaprzaniec, człowiek, który zaparł ś. samego siebie; został czyjemś bezwolnem narzędziem.

Samozaprzaństwo, zaparcie ś. samego siebie.

Samozasłużony, na który a. na co ktoś sam zasłużył; który ś. sam zasłużył.

Samozastawiacz, przyrząd do samodzielnego zatrzymywania maszyny.

Samozatrucie, zatrucie ś. organizmu jadem, w nim samym wytworzonym.

Samozjadanie, zjadanie ś. wzajemnie; żarcie ś. z sobą, wzajemna, zaciekła nienawiść.

Samozłudzenie — *p.* Samołuda.

Samozmaza — *p.* Samogwałt.

Samozwaniec, człowiek, który przywłaszcza sobie cudze imię, tytuł, godność, prawa i t. p.; fałszywie mianujący ś. kimś.

Samozwanka *for. ż.* od Samozwaniec.

Samozwańczo *przysł.*, w sposób samozwańczy.

Samozwańczy, dotyczący samozwańca, właściwy samozwańcowi.

Samozwaństwo, występowanie w cudzej roli, pod cudzem imieniem, na cudzem stanowisku i t. p.

Samozwańszczyzna, czasy samozwańców w Rosji w początkach XVII wieku.

Samożerca — *p.* Samojad.

Sampan *chiń.*, mała tratwa rzeczna a. łódź w Chinach, z domeczkiem mieszkalnym (fig.).

Samson *hebr.*, jeden z sędziów żydowskich, słynny z niezwykłej siły; *przen.*, człowiek niezmiernie silny, siłacz; samolub, sobek; gatunek tytoniu mocnego.

Samum, Samun *ar.*, wicher gorący, duszny, unoszący tumany drobniutkiego pyłu, właściwy pustyniom Arabji, Syrji i północnej Afryki, chamsin.

Samura, świnia domowa; samica dzika, locha.

Samuraj *jap.*, szlachcic japoński.

Samusieńki — *p.* Samiuchny.

Sanacja *łć.*, uzdrowotnienie; uporządkowanie, ulepszenie, poprawienie.

Sanatogen *łć.*, związek chemiczny kazeinu z glicerynofosforanem sody, dawany jako pokarm chorym i rekonwalescentom.

Sanatorjum *łć.*, zakład leczniczy w miejscowości zdrowotnej, uzdrowisko.

Sanbenito *hiszp.*, żółta koszula bez rękawów, z pomalowanemi na niej płomieniami i djabłami, w którą o-

dziewano ludzi, skazanych przez Inkwizycję na spalenie.

Sanctissimum *łć.*, Najświętszy Sakrament; *przen.*, to, co komuś jest najświętsze.

Sancyt *łć.*, w dawnem prawie polskiem: wyrok sejmowy lub uchwała.

Sandacz, ryba ciernioptomienna, piersiopłetwa, okuniowata (fig.).

Sandał *gr.*, drzewo, rosnące w Indjach, dostarczające cenionego drewna białożółtawego z pięknym zapachem, używanego do kadzenia i do wykładania zbytkownych wyrobów stolarskich, sandałowe drzewo, sandałowiec, sandałodrzew; rodzaj obuwia, złożonego tylko z podeszwy, przymocowanej do stóp rzemieniami, trepka (fig.).

Sandałek *zdr.* od Sandał.

Sandałodrzew, Sandałowiec — *p.* Sandał.

Sandałowcowate, Sandałowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Sandarak, Sandaraka *gr.*, żywica, wydzielana przez niektóre gatunki drzew iglastych północnej Afryki, używana do wyrobu werniksów i lakierów.

Sandomierka, Sandomierska pszenica = odmiana pszenicy.

Sandwiez *ang.*, dwie skibki, dwa kawałki chleba z masłem, między które jest włożone mięsiwo, ser, szynka i t. p.; człowiek obnoszący po mieście plakaty i ogłoszenia o widowiskach i t. p.

Sandżak *tur.*, chorągiew; część paszałyku, powiat, obwód w Turcji; **s.** szeryf = sułtańska chorągiew z jedwabnej tkaniny zielonej z napisami, niegdyś używana przez Mahometa.

Saneczki (-ek) *zdr.* od Sanie; sanki sportowe.

Saneczkować, używać sportu saneczkowego.

Saneczkowy, odnoszący ś. do saneczek, odbywany na saneczkach; sport **s.** = zjeżdżanie na małych saneczkach z pochyłości górskich po śniegu, często na umyślnie urządzonych torach.

Sangwiniczność, Sangwinizm, temperament sangwiniczny.

Sangwiniczny, krwisty, krewki, żywy, ognisty, gwałtowny, wrażliwy, gorący: temperament **s.**

Sangwinik *łć.*, człowiek krewki, prędki, zapalczywy.

Sangwinistyczny — *p.* Sangwiniczny.

Sanhedryn, Senedrium *gr.*, najwyższa zwierzchność, rodzaj senatu, a zarazem najwyższego sądu u starożytnych Izraelitów.

Sanie, wóz do jeżdżenia po śniegu, mający zamiast kół płozy (fig.);

wałki, podkładane pod ciężary, dla łatwiejszego przesuwania ich z miejsca na miejsce; **s.** naciągowe *el.*, przyrząd, służący do przesuwania maszyny elektrycznej w kierunku prostopadłym do jej osi w celu wyprężenia pasa napędowego.

Sanitarjat *łć.*, urząd zdrowia publicznego (np. sanitarjat pułkowy).

Sanitarjusz *łć.*, dozorca chorych i rannych w czasie wojny a. epidemji; posługacz szpitalny.

Sanitarjuszka *for. ż.* od Sanitarjusz.

Sanitarny, zdrowotny, tyczący ś. utrzymania zdrowia i zapobiegania chorobom; **s-a** policja = policja lekarska; **s-a** komisja = władza, ustanowiona w celu przeprowadzenia środków ochronnych przeciw rozszerzaniu ś. chorób zaraźliwych; **s-e** oddziały = w wojsku służą do transportowania rannych, przy ambulansach i lazaretach; **s-e** pociągi = odpowiednio urządzone pociągi kolejowe do przewożenia rannych; **s-e** stacje = lokale, w których w każdym czasie znajduje ś. lekarz i felczer, gotowi do niesienia pomocy w nagłych wypadkach; **s-y** korpus = w wojsku ogół lekarzy wojskowych, pomocników szpitalnych i dozorców chorych pod władzą głównego lekarza armji.

Sanitarzysta, urzędnik, mający nadzór nad wykonaniem przepisów sanitarnych.

Sankada, przejażdżka sankami dla zabawy, szlichtada, kulig.

Sankarz, robiący sanie a. sanki; powożący sankami, wynajmujący sanie, dorożkarz, jadący sankami.

Sankcja *łć.*, zatwierdzenie przez najwyższą władzę, uprawnienie, uprawomocnienie, uświęcenie czegoś; **s.** pragmatyczna—p. Pragmatyczny.

Sankcjonować, potwierdzać, nadawać moc prawną.

Sanki — *p.* Sanie; u koni: jama, leżąca pomiędzy dwoma ramionami szczęki.

Sankiulota *fr.*, nazwa szydercza, nadawana partji ludowej, oraz zagorzałym republikanom w pierwszej rewolucji francuskiej.

Sankować, jeździć sankami, używać szlichtady.

Sankowy, odnoszący ś. do sanek; hamulec **s.** = podkładany pod koła wozu, aby ś. nie obracały.

Sanktuarjum *łć.*, wnętrze kościoła; miejsce w głównym ołtarzu, gdzie ś. przechowuje Najświętszy Sakrament; miejsce, gdzie przechowują ś. świętości i relikwje; święty przybytek, świątynia.

Sanktus (*skr.* **St.**), *łć.*, święty; część Mszy św.

Sanktyfikacja *łć.*, poświęcenie, uświątobliwienie; zaliczenie w poczet świętych.

Sanna, droga, usłana śniegiem do jeżdżenia saniami; jazda sankami, szlichtada.

Sanoka, roślina z rodziny lipowatych.

Sanskryt *stind.*, język klasyczny induskich Arjów, język uczonych i świętych ksiąg indyjskich, oraz pomników literatury indyjskiej.

Sanskrytolog *sanskr.-gr.*, znawca sanskrytu, badacz literatury sanskryckiej.

Sanskrytologja *sanskr.-gr.*, znawstwo sanskrytu i literatury staro-indyjskiej.

Santal *gr.*, substancja, znajdująca ś. w drzewie sandałowem.

Santonina *łć.*, organiczny związek chemiczny, otrzymywany z nasienia cytwaru, bezbarwne błyszczące kryształki, rozpuszczalne w alkoholu, eterze, używane jako lek przeciw wnętrzakom, w większych dozach trujące.

Santoryn *łć.*, cement, zawarty w skałach wulkanicznych.

Sap, Sapisko, Sapowisko, w *lm.*, **s-y,** grunt błotnisty, mokradła, bagna, oparzeliska.

Sapa, ryba członkopromienna, karpiowata, klepiec.

Sapać *jednokr.*, Sapnąć; dyszeć, oddychać głośno i ciężko, wypuszczając powietrze przez nos, parskać; sykać, ksykać; *przen.*, dąsać ś., fukać, sarkać; okopywać, ogarniać; grzęznąć.

Sapała, człowiek mocno sapiący, zwykle zasapany.

Saper *fr.*, żołnierz z oddziału, będącego pod dowództwem inżynierów wojskowych i zajmującego ś. sypaniem szańców, zakładaniem min, kopaniem rowów i t. p.

Saperski, właściwy saperowi; wąsy **s-e** = miotlaste.

Sapiasty — *p.* Sapowaty.

Sapieżanka, gatunek gruszy.

Sapina — *p.* Capina.

Sapisko — *p.* Sap.

Sapka, katar nosa; **s.** sucha = zapalenie błony śluzowej nosa, bez wydzielania ś. śluzu.

Sapliwy, mający usposobienie do sapania; syczący, piskliwy, skwierczący.

Sapnąć — *p.* Sapać.

Saponifikacja *łć.*, wytwarzanie mydła, zmydlanie.

Saponina *łć.*, pierwiastek roślinny, którego roztwór wodny pieni ś. jak mydło przy rozcieraniu, otrzymuje ś. z mydlnika i innych roślin.

Sapory *łć.*, smaki, soki.

Sapowaty, Sapiasty, bagnisty, mokry, wilgotny: grunt **s.**; twarz **s-a** = gniewna, nadąsana.

Saprofity *gr.*, roztocze, grzyby i wogóle te rośliny, które czerpią po-

żywienie z rozkładających ś. ciał organicznych.

Saprofityzm, żywienie ś. produktami rozkładu innych ciał organicznych, właściwe saprofitom.

Sarabanda *hiszp.*, staroświecki taniec hiszpański w poważnem tempie z kastanjetami i towarzyszeniem śpiewu; miarowy krok konia przy ujeżdżaniu go.

Saraceni *ar.*, nazwa jednego ze szczepów arabskich, nadawana w wiekach średnich Arabom, później rozszerzona na wszystkich mahometan, przeciw którym przedsiębrano wyprawy krzyżowe.

Saradela, Seradela, roślina pastewna z rodziny motylkowatych (fig.).

Sarafan *ros.*, sukmana chłopów rosyjskich; szeroka suknia zwierzchnia wieśniaczek rosyjskich, otwarta zprzodu.

Saraj — *p.* Seraj.

Sarcina *łć.*, gatunek bakterji kulistej.

Sardanapal, człowiek, pędzący życie w rozkoszach i zbytkach.

Sardela, ryba członkopromienna, śledziowata (fig.).

Sardoniczny śmiech=pozór śmiechu z przyczyny kurczu niektórych mięśni twarzowych, właściwy pewnym cierpieniom mózgowym; śmiech gorzki, naigrawający ś., szyderczy uszczypliwy.

Sardoniks *gr.*, biało i czerwono prążkowana odmiana chalcedonu, oszlifowana zwykle okrągło, używa ś. w jubilerstwie.

Sardynka, ryba brzuchopłetwa, śledziowata (fig.).

Sarenka *zdr.* od Sarna; *przen.*, młoda, żywa, zręczna, zgrabna dziewczyna.

Sargasso *hiszp.*, gronorośl, rodzaj morszczyny (wodorostu), przytwierdzonej korzeniem do dna morskiego, a wierzchołkiem sięgającej powierzchni; rośnie w takiej obfitości, że tworzy ławice na oceanach (fig.).

Sarkacz, wsysacz w pompach kopalnianych; w tkactwie: przyrząd do nawijania cew.

Sarkać *jednokr.*, Sarknąć; wciągać głośno nosem a. ustami płyn jakiś a. śluz, pociągać nosem, siąkać; narzekać, szemrać, skarżyć ś., użalać ś. na kogoś, na coś.

Sarkanie, narzekanie, użalanie ś., utyskiwanie.

Sarkastyczność *gr.*—*p.* Sarkazm.

Sarkastyczny, szyderski, drwiący, ironiczny, dokuczliwie złośliwy, zjadliwy.

Sarkazm *gr.*, żart dotkliwy, drwiący, gryzące szyderstwo, zjadliwa ironja.

Sarknąć — *p.* Sarkać.

Sarkoda *gr.* — *p.* Protoplazma.

Sarkofag *gr.*, wspaniała wielka trumna kamienna, bogato rzeźbami okryta, w której starożytni chowali królów i kapłanów; rodzaj kamiennego grobowca w kształcie trumny (fig.).

Sarkologja *gr.*, część anatomji, zajmująca ś. badaniem mięśni i miękkich części ciała ludzkiego.

Sarkom, Sarkoma *gr.*, mięsak, guz często złośliwy, mogący rozwijać ś. na wszystkich organach, najczęściej pod skórą między mięśniami.

Sarkoza *gr.*, dzikie mięso, tworzące ś. na ranach.

Sarkwa, roślina z rodziny baldaszkowych.

Sarmaci *irańsk.*, plemię, które w starożytności zajmowało te części Europy, gdzie później osiedlili ś. Słowianie; nazwa, dawana Słowianom, a zwłaszcza Polakom.

Sarmacja, starożytna Polska.

Sarmacki, odnoszący ś. do Sarmacji a. Sarmaty, właściwy Sarmatom; polski.

Sarman *hind.*, kapłan a. filozof indyjski.

Sarmata, Polak starej daty, szlachcic polski dawnych poglądów i obyczajów, zacofany.

Sarmatyzm, cechy charakteru, wady i obyczaje starej, rubasznej, ale szczerej szlachty polskiej (nazwa, stworzona przez postępowców w XVIII w.).

Sarn, Sarniec, Sarek, samiec sarni, rogal, kozieł.

Sarna, zwierzę przeżuwające pełnorogie z rodziny jeleni (fig.).

Sarneczka — *p.* Sarenka.

Sarni, należący do sarny, właściwy sarnie: **s-e** mięso = sarnina; nóżka **s-a** = rękojeść dyscypliny, z

sarniej nogi wyrobiona; **s-a** stopka, u konia: wyniosłość występująca na zewnętrznej stronie stawu skokowego.

Sarniak, młoda sarna; śrut do polowania na sarny.

Sarnię, Sarniątko, młode sarny.

Sarnina, mięso sarnie, pieczeń z sarny.

Saros, okres astronomiczny, po którego upływie powtarzają ś. zaćmienia słońca i księżyca w dawnym porządku.

Sarpinka *ros.*, tkanina lniana a. bawełniana, wyrabiana przez włościan nadwołżańskich.

Sarsaparylla — *p.* Salsaparylla.

Sasafras, Sasafrzan *wł.*, roślina z rodziny wawrzynowatych.

Sasanka, Sasanek, roślina z rodziny jaskrowatych, wietrznica, anemona, zawilec (fig.).

Saszetka *fr.*, torebka a. poduszeczka, napełniona substancją wonną, używana do zapachniania bielizny i różnych innych przedmiotów.

Sataniczny, szatański, djabelski, złośliwy, dybiący na cudzą szkodę, rad z cudzej krzywdy; **s.** kult — *p.* Satanizm.

Satanizacja *hebr.*, nadawanie charakteru szatańskiego.

Satanizm, ogół właściwości szatana, djabła; nienawiść do ludzi; zadowolenie z każdej cudzej szkody; sianie zepsucia i demoralizacji dla miłości zła; kult szatana; część oddawana szatanowi przez niektóre sekty, oraz czarowników i czarownice; uwielbienie pierwiastka zła w literaturze.

Satelita *łć.*, ciało niebieskie, krążące dokoła swojej planety, księżyc, trabant; *przen.*, niedostępny towarzysz.

Satrapa *gr.*, wielkorządca prowincji w starożytnej Persji; *przen.*, tyran, ciemiężca.

Satrapja *gr.*, namiestnictwo; prowincja w Persji.

Saturacja *łć.*, nasycenie płynu substancją rozpuszczalną; w chemji: zobojętnienie; lekarstwo: roztwór węglanu sodu, nasycony kwasem cytrynowym; w cukrownictwie: strącenie nadmiaru wapna z soku buraczanego zapomocą kwasu węglanego.

Saturn *łć.*, w wierzeniach starorzymskich: bóg czasu (fig); planeta z dwoma okrążającemi ją pierścieniami; u alchemików: nazwa ołowiu; **S-a** drzewo = postać drzewa, w jaką układają ś. cząsteczki ołowiu, gdy zanurzyć paleczkę cynku w roztworze soli ołowianej.

Saturnalja *łć.*, uroczystości starorzymskie na cześć Saturna, podczas których znikała chwilowo wszelka nierówność stanów; zabawy rozpustne.

Saturniczy *łć.*, wiersz = miara wiersza dawnych poematów ludowych rzymskich.

Saturnizm *łć.*, chroniczne zatrucie ołowiem.

Saturować *fr.*, odwapniać.

Satyna, Satynka, Satyneta *fr.*, tkanina cienka bawełniana gładka a. prążkowana, naśladująca atłas.

Satynierka, Satynówka *fr.*, przyrząd do satynowania, złożony głównie z gładkiej płyty i dwóch gładkich walców metalowych, obracanych korbą; pomiędzy walcami przechodzi na płytę materjał, podlegający satynowaniu (papier, tektura).

Satynować, nadawać połysk, gładzić, przepuszczając przez satynierkę.

Satynowanie, nadawanie różnym wyrobom fabrycznym gładkości i połysku atłasu.

Satynowany, ten, którego satynowano; **s.** papier = piękny, gładki, połyskliwy.

Satynówka — *p.* Satynierka.

Satyr *gr.*, w mitologji greckiej: bożek leśny, wyobrażany z kozłemi nogami, różkami i ogonem (fig.); *przen.*, człowiek cyniczny, lubieżnik, rozpustnik.

Satyra *łć.*, utwór prozą lub wierszem, potępiający, wyszydzający lub zlekka ośmieszający przywary, wady i nałogi ludzkie; wyszydzanie wszelkiej śmieszności z humorem i dowcipem.

Satyrować, oprowadzać kolorem dla nadania cienia przedmiotowi w rysunku.

Satyryczny, uszczypliwy, sarkastyczny, szyderczy, dowcipny.

Satyryk *łć.*, autor satyr, szyderca, krytyk uszczypliwy.

Satyrysta — *p.* Satyryk.

Satyryzować, ośmieszać, krytykować.

Satysfakcja *łć.*, zadośćuczynienie za urazę; zaspokojenie, zadowolenie, przyjemność.

Saurus *gr.*, jaszczur, wielka jaszczurka przedpotopowa.

Sawantka *fr.*, kobieta, popisująca ś. uczonością.

Sawany, Sawanny *hiszp.*, stepy w Ameryce północnej (fig.).

Sawata *fr.*, sposób boksowania ś. nogami.

Sącza, roślina z rodziny pomarańczowatych.

Sączek — *p.* Dren; haczyk u wędki.

Sączka, wąski poziomy otwór zostawiony w murach dla odcieku wody deszczowej.

Sączkarnia, prasa do wyrobu sączków, drenów.

Sączkarz, robotnik, układający sączki, drenarz.

Sączkować, zakładać sączki, drenować.

Sącznica, woda zaskórna sącząca ś. w szybie kopalni.

Sącznik *aut.*, filtr.

Sączyć, wypuszczać z siebie płyn kroplami a. cieniutkim strumieniem; wyciskać płyn w małych ilościach; **s. się,** wypływać, wyciekać kroplami, kapać; przedostawać ś. w małych ilościach, ciec, przeciekać; przepuszczać przez siebie płyn; przechodzić przez pory roślinne w kształcie potu.

Sączykufel, opój, pijak, pijanica.

Sączyniec, roślina z rodziny sączyńcowatych (fig.).

Sączyńcowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Sąd, akt psychiczny, polegający na tem, że jakiemuś przedmiotowi przypisujemy posiadanie a. nieposiadanie pewnych cech; przekonanie, że coś jest takie a. nie jest takie; wypowiedzenie słowne tego przekonania a. zdanie, któremu przysługuje cecha prawdziwości a. fałszywości; wyrażona słowami opinja o czemś, zdanie, mniemanie, pogląd, zapatrywanie; władza sądzenia, rozstrzygania u człowieka, rozsądek; mieć zdrowy **s.** o rzeczy; sądzenie, rozpatrywanie spraw i wydawanie wyroku, wyrok, dekret; oddać kogoś pod **s.** = zaskarżyć go; **s.** Salomonowy = mądry, przemyślny; **s.** Boski, **s.** ostateczny = sądzenie wszystkich ludzi przez Chrystusa po końcu świata, co już na Boskim **s-zie** = umarł, **s-y** Boskie = wyroki; Opatrzności, łaję ś. na twój **s.** = chcę, byś nam osądził; sprawa sądowa, proces, instytucja rządowa a. społeczna, wydająca wyroki, urząd sądowy, ogół sędziów, sędziowie, kadencja sądowa; **s-y** Boże = *p.* Ogdadja.

Sądek, naczynie drewniane z otworem u góry węższym, dzieżka, ceberek.

Sądny, odnoszący ś. do sądu: **s.** dzień = dzień sądu ostatecznego, ostatni dzień świata; czekać do dnia **s-ego** = bardzo długo, do nieskończoności; *przen.*, **s.** dzień = gwałt, zamieszanie, zamęt, straszna chwila; święto uroczyste u Izraelitów na pamiątkę , zburzenia Jerozolimy, zwane Jomkipur.

Sądowe (-ego), opłata sądowa.

Sądownia, izba posiedzeń sądu.

Sądownictwo, sądy krajowe, władza sądowa w państwie, ogół urzędników i instytucyj sądowych w kraju.

Sądowniczy, odnoszący ś. do sądownictwa.

Sądownie *przysł.*, drogą sądowego rozstrzygnięcia sprawy, przez sąd, przez odwołanie ś. do sądu.

Sądownik, urzędnik sądowy.

Sądowość — *p.* Sądownictwo.

Sądowy, odnoszący ś. do sądu, należący do sądu: izba **s-a,** władza **s-a,** wyrok **s.,** koszty **s-e** okrąg **s.** = do którego należy pewna część kraju; wymowa **s-a** = umiejętność układania i wygłaszania mów oskarżycielskich i obrończych w sądzie; medycyna **s-a** = część medycyny ucząca określania rodzaju i powodów ran, skaleczeń i śmierci gwałtownej na podstawie nauk przyrodniczych; egzekucja **s-a** = wykonanie wyroku sądowego; *rzecz.*, **s.** (-ego), asesor.

Sądzić, wydawać sąd o czemś, wygłaszać wyrok, wyrokować; wnioskować o osobach a. przedmiotach; myśleć, mniemać, uważać, wygłaszać zdanie swoje, opinję swoją; **s-ę** = zdaje mi ś.; **s-łem** = byłem pewien; **s-ąc** po ludzku = uważając po ludzku; mieć, zważać, poczytywać kogoś, coś za kogoś, za coś; mieć przeznaczenie: tak mu było sądzono; ujemne strony w kimś a. w czemś upatrywać, krytykować; zasiadać w instytucji sądowej, być sędzią, rozpatrywać sprawę sądownie, odprawiać sądy, wydawać wyrok, dekret; **s. się,** czynić sąd na siebie, wyrokować o sobie; uważać, poczytywać, mieć siebie za kogoś; prawować ś., procesować ś.; być sądzonym, ulegać kompetencji jakiegoś sądu.

Sąg, stos drzewa opałowego, mający sążeń długości.

Sągwa, glista płaska z gatunku wirków.

Sąk, dren, sączek.

Sąkwiel, roślina z rodziny dwuskrzydlcowatych.

Sąpierz *stpl.* przeciwnik, strona pozwana; współzawodnik, rywal.

Sąsiad, człowiek, mieszkający blisko, tuż obok kogoś; siedzący, stojący tuż obok kogoś; naród ościenny, graniczący z drugim narodem; rodzaj gry towarzyskiej.

Sąsiadka, *for. ż.* od Sąsiad.

Sąsiadować z kimś=być jego sąsiadem, mieszkać tuż obok niego; siedzieć, stać przy kimś.

Sąsiedni, należący do sąsiada; ościenny, pograniczny, przyległy.

Sąsiedzki, odnoszący ś. do sąsiada, stanowiący własność sąsiada; po **s-u,** jak sąsiedzi, po przyjacielsku.

Sąsiedztwo, najbliższa okolica, najbliżsi sąsiedzi, towarzystwo okoliczne; osoby, siedzące a. stojące najbliżej; narody sąsiednie, ościennicy.

Sąsiek, przedział w stodole, przeznaczony na układanie różnych gatunków zboża w snopach; skrzynia, zrobiona z gontów, na obrok; skrzynia z przegrodami wewnątrz.

Sążeń, miara długości=2,13 metra = 3 arszyny; równoległościenny stos drzewa opałowego pewnych wymiarów.

Sążniowy, mający sążeń jakiegoś wymiaru.

Sążnisty, ogromny, olbrzymi, potężny, długi.

Sążniście *przysł.*, ogromnie, olbrzymio, wielce.

Sc-, Sch, Scz-, czasowniki dokonane, złożone z temi przyimkami, pochodzą od odpowiednich czasowników niedokonanych, nie podajemy ich przeto szczegółowo, odsyłając do tychże czasowników niedokonanych, np. scedować = z + cedować, schować = z+chować, schłonąć = z+chłonąć, sczarować = z + czarować, sczesać = z + czesać.

Scalać *dok.* Scalić, Scałkować; połączyć, skupić w jedną całość, zespolić w jedno; **s.** grunta = robić komasację; **s. się,** łączyć ś., jednoczyć ś., zrastać ś. w jedną całość.

Scalanie *rzecz.* od Scalać; **s.** gruntów = komasacja.

Scalić — *p.* Scalać.

Scałkować — *p.* Scałać.

Scałowywać *dok.* Scałować; całując zbierać ustami: **s.** łzy.

Scapieć, zgłupieć.

! Scedować *łć.*, ustąpić na rzecz czyjąś.

Scedzać *dok.* Scedzić; cedząc zlewać.

Scena *gr.*, w teatrze miejsce podniesione ponad widownię, gdzie występują aktorzy; w utworze dramatycznym część, obejmująca jeden moment akcji, zdarzenie wpływające na bieg akcji, wejście na widownię a. wyjście ważnej osoby; miejsce, gdzie ś. coś dzieje; czynność; żywa akcja między kilku osobami; zdarzenie; burzliwe zajście, awantura; miejsce, gdzie ś. coś dokonywa, dzieje; robić **s-y** = robić wymówki, wyrzuty w tonie mniej więcej gwałtownym, awanturować ś.

Scenarjum *grłć.*, urządzenie sceniczne.

Scenarjusz *grłć.*, książka, w którą wpisuje ś. porządek wejść każdego artysty na scenę, oraz wszelkie czynności i rekwizyty potrzebne do wystawienia sztuki teatralnej; kolejny spis scen filmowych, stanowiących obraz kinematograficzny.

Scenerja *grłć.*, przyozdobienie sceny; krajobraz, okolica; układ sceniczny, technika sceniczna, ułożenie sytuacyj w danej sztuce.

Sceniczny, mający warunki odpowiednie do wystąpienia na scenie (talent sceniczny), do okazania, zaprodukowania, przedstawienia na scenie (postawa, fizjonomja, głos człowieka, układ utworu piśmienniczego).

Scenizator *grłć.* — *p.* Reżyser.

Scenizować, przystosowywać do warunków scenicznych.

Scenografja *gr.*—*p.* Skenografja.

Scentralizować *łć.*, skupić, skoncentrować.

Sceptr, Sceptrum *gr.*, berło, oznaka władzy monarszej (fig.).

Sceptycyzm *gr.*, powątpiewanie, niedowierzanie; powątpiewanie o prawdzie przyjętych twierdzeń i pojęć ustalonych; podawanie wszystkiego w wątpliwość.

Sceptyczka *for. ż.* od Sceptyk.

Sceptyczny, wątpiący, niedowierzający.

Sceptyk *gr.*, człowiek wątpiący o wszystkiem i nie wierzący, aby wątpliwości jego mogły być kiedy usunięte.

Scerować, cerując zreperować.

Schab, mięso przy żebrach, zwłaszcza u wieprza.

Schabek, Schabik *zdr.* od Schab.

Schadzka, spotkanie ś., widzenie ś. tajemne; dom **s-ek** = dom rozpusty, zamtuz.

Scharakteryzować, dać czyjąś charakterystykę, określić charakter czyjś a. czegoś.

Scheda *gr.*, dział majątku ze spadku; część dziedziczna, spadek, dziedzictwo.

Schedula *grłć.*, karta, karteczka; list otwarty; kartka wyborcza; punktacja do kontraktu.

Schemat *gr.*, wzór, formuła, forma, zarys.

Schematyczny, przedstawiający na rysunku a. w opisie wzór ogólny, podług którego zjawisko jakieś ś. odbywa, czynność jakaś jest wykonywana, przyrząd jakiś się buduje; według schematu ułożony.

Schematyzm *gr.*, postępowanie podług pewnych wzorów oznaczonych, sztywne postępowanie; uzmysłowienie pojęć rozumowych zapomocą poglądów zmysłowych.

Schematyzować, porządkować podług stałych wzorów a. formatu, układać według schematu.

Schera *skand.*, skała, tworząca wzgórze nad morzem Norweskiem (skały takie wzdłuż zatok i dokoła wysp są niebezpieczne dla żeglugi).

Schizma — *p.* Schyzma.

Schlać się *posp.*, napić ś., ululać ś., strąbić ś.

Schlapać, obryzgać czemś, zwalać; zjeść, wypić coś prędko, łapczywie; **s. się,** zwalać ś.; stracić, przegrać w karty.

Schlastać, zmoczyć, tryskając płynem, schlapać, zachlapać, popryskać; zwalać, ubłocić, uszargać, zbłocić; zbić, oćwiczyć; ocenić surowo, skrytykować niemiłosiernie w pismach; **s. się,** popryskać ś. jakimś płynem, schlapać ś., zachlastać ś.; ubłocić ś., uszargać ś.; zniszczyć ś., wycieńczyć ś., stracić zdrowie przez zbytki.

Schlebiać *dok.* Schlebić; pochlebiać, przypochlebiać komuś; głaskać czyjąś próżność.

Schludnie *przysł.*, skromnie, ale czysto.

Schludność, czystość, ochędóstwo, cecha tego, co jest schludne.

Schludny, skromny, ale czysty, porządny, chędogi, starannie utrzymany.

Schłodzić, ochłodzić, wystudzić.

Schłonąć, pochłonąwszy strawić, pochłonąć.

Schłopiały, który schłopiał.

Schłopieć, Schłopić się, stać się podobnym do chłopa, nabrać grubych obyczajów, zdziczeć, schamieć, stać ś. prostakiem.

Schłostać, wybić, wytłuc, wysmagać; ostro skrytykować, zwymyślać.

Schmurnieć — *p.* Schmurzyć ś.

Schmurzyć, zachmurzyć, zasępić; **s. się,** chmurami ś. okryć; stać ś. chmurnym, spochmurnieć, zasępić ś., zasmucić ś.

Schnąć, pozbyć ś. wilgoci przez wyparowanie jej, stawać ś. suchym, osychać, suszyć ś., podsychać; tracić soki żywotne, obumierać, zamierać z braku wilgoci, więdnąć z choroby a. ze starości (o roślinach); chudnąć, niknąć w oczach, tracić zdrowie, mizernieć (o ludziach); *przen.*, trawić ś., niszczeć, marnieć, umierać, usychać: **s.** z miłości, z tęsknoty.

Schnięcie, Schnienie, *rzecz.* od Schnąć.

Schodek, mały schód, stopień; w *lm.*, **s-ki,** rodzaj małej drabinki przenośnej.

Schodkować, w schodki układać.

Schodnia, przestrzeń w budynku mieszcząca schody, klatka schodowa.

Schodnisty, podnoszący ś. schodami, tarasowaty.

Schodówka, mięczak jednoskorupowy, brzuchopełz.

Schody *lm.*, szereg stopni opatrzonych poręczą do wchodzenia w górę i schodzenia nadół z piętra na piętro (fig.); nierówności w gruncie, idące ku dołowi, spadek; s. w rzece = kamieniste przeszkody, idące ku dnu.

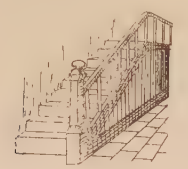

Schodzić *dok.* Zejść; z miejsca wyższego przenosić ś. na niższe, zstępować; *przen.*, zniżać ś., poniżać ś.; upływać, uchodzić, przechodzić, mijać (o czasie); s. ze świata = umierać; s. się, zbierać ś.; s. się z kimś = spotykać ś., stawiać ś. na umówionem miejscu schadzki.

Schodzisty, pochyły, spadzisty, nachylony.

Scholastyczny, dotyczący scholastycyzmu; s-a filozofja = oparta na systemacie zgodnym z objawieniem i na obowiązującej nauce kościoła.

Scholastyk *gr.*, w wiekach średnich uczony, uprawiający filozofję scholastyczną, kanonik, członek kapituły; przełożony szkoły katedralnej lub kolegjalnej w wiekach średnich.

Scholastyka *gr.*, kierunek filozofji średniowiecznej, ślepo polegający na logice Arystotelesa, cechujący ś. podporządkowaniem badań filozoficznych pod powagę religji, braz zamiłowaniem w dialektyce i rozbiorach subtelnych aż do drobiazgowości.

Scholia *grlć.*, krótkie naukowe objaśnienie wyrazów w starożytnych pisarzach greckich i rzymskich.

Scholjasta *gr.*, uczony autor scholjów, komentarzy.

Schorować się, długo przechorować, zniszczyć ś., strawić ś. chorobą.

Schorowany, Schorzały, wycieńczony, zniszczony chorobą, osłabły wskutek choroby.

Schorzałość, Schorzenie, zniszczenie, wyczerpanie na skutek choroby.

Schorzeć, przechorować długo, schorować ś., zniszczeć przez chorobę, zmizernieć, schudnąć po chorobie.

Schorzenie — *p.* Schorzałość.

Schować, położyć, umieścić coś w ukryciu, aby nie można znaleźć, utaić, ukryć, skryć; położyć na dawnem miejscu, zachować, przechować; odłożyć na przyszłość, oszczędzić: s. pieniądze na czarną godzinę; s-aj swoje pieniądze, s-aj swoją radę = wynoś ś. ze swemi pieniędzmi, ze swoją radą; s. się, umieścić ś. tak, żeby nie można znaleźć, skryć ś., ukryć ś., wsunąć ś., zasunąć ś.; zniknąć, zginąć, przepaść.

Schowadełko, przedmiot, w którym ś. coś chowa, ukrywa.

Schowalny, łatwy do ukrycia, dający ś. schować; służący do schowania w nim czegoś.

Schowanie, czynność chowania czegoś; miejsce, służące do schowania czegoś, schowanko, śpiżarka; miejsce, gdzie ś. można schować, ukryć, skrytka, schronienie.

Schowanko, miejsce, w którem ś. coś chowa, skrytka, kryjówka; śpiżarka, śpiżarnia.

Schód, pochyłość, stok, spadzistość; zbliżanie ś. ku końcowi, schyłek; stopień, szczebel, gradus; w *lm.* — *p.* Schody.

Schówek — *p.* Schowanie.

Schromiały, ochromiały, chromy, okulawiały; *przen.*, ten, który ś. nadpsuł, nadwerężony.

Schromieć, stać ś. chromym, kulawym, ochromieć; *przen.*, nadpsuć ś., nadwerężyć ś.

Schron, Schrona — *p.* Schronienie.

Schroniciel, człowiek, który schronił kogoś a. coś.

Schronić (się), schować (ś.), ukryć (ś.), skryć (ś.), utaić (ś.), dać (znaleźć) przytułek.

Schronienie, czynność schraniania; miejsce, gdzie ś. można schronić, ukryć, schowanie, skrytka, kryjówka, przytułek; zakład dobroczynny, dający przytułek osobom bezdomnym a. niedołężnym.

Schronisko, szałas dla turystów w górach; przytułek — *p.* Schronienie.

Schropawieć, Schropowacieć, stać ś. szorstkim, chropawym.

Schropowaciały, ten, który stał ś. chropowatym.

Schrupać, zjeść chrupiąc, rozgryzając z hałasem.

Schrustać — *p.* Schrupać.

Schrypnąć, Schrypieć, chrypki dostać, ochrypnąć.

Schrystjanizować — *p.* Schrześcijanić.

Schrześcijanić (się), zrobić (ś.) chrześcijaninem a. chrześcijańskim.

Schuchrać się, stracić zdrowie, zmarnować ś. na zdrowiu, zmizerować ś., zniedołężnieć.

Schudły, ten, który schudł, wychudzony.

Schudnąć, chudym ś. stać, wychudnąć, stracić na tuszy.

Schudzić, chudym uczynić, wychudzić; wyjałowić, wycieńczyć.

Schwacić się, dostać ochwatu, ochwacić ś. (o koniu).

Schwał, w *wyraż.* naschwał: dla chwały, na pokaz, dla oka, dla pozoru; nad podziw, nad wyraz, nadzwyczaj.

Schwycić, Schwytać, złapać, ująć, pochwycić, porwać, złowić; zawładnąć kimś, opanować; s. sposobność = skorzystać z czegoś; s. się, chwytać, łapać, porwać jeden drugiego; wziąć ś., ująć ś. za coś; s. się za głowę, pod bok, za szablę; złapać ś.; zerwać ś., porwać ś. z miejsca, uciec pośpiesznie.

Schylać *dok.* Schylić; zniżać ku poziomowi, nachylać, pochylać, skłaniać, zginać, przyginać, opuszczać, spuszczać, zwieszać; zniżać, poniżać, zastosowywać do czegoś niższego; s. się, zniżać ś. ku poziomowi, nachylać ś., pochylać ś., zginać ś., naginać ś., zwieszać ś.; zniżać ś., obniżać ś.; mieć ś. ku końcowi.

Schylony, nachylony, pochylony, przygięty, zgarbiony.

Schyłek, pochyłość, spadzistość, stok; zbliżanie ś. do końca, kres bliski: s. dnia = wieczór, zmierzch; s. życia = starość; na s-ku = pod koniec, ku końcowi.

Schyłkowiec — *p.* Dekadent.

Schyłkowy, chyląc ś .do upadku, zwyrodniały, dekadencki.

Schytrzeć, stać ś. chytrym, przebiegłym.

Schyzma *gr.*, rozdział między kościołem zachodnim a wschodnim w XI wieku; oderwanie ś. kościoła wschodniego, który odrzucił władzę papieża, odszczepieństwo.

Schyzmatyk *gr.*, odszczepieniec.

Sciagrafja *gr.*, sztuka światłocienia u malarzy starożytnych.

Sciatyk *gr.*, chory na sciatykę.

Sciatyka *gr.*, choroba, polegająca na zapaleniu nerwu kulszowego, bolesna, długa, uporczywa, inaczej: ischias.

Scieleśnić, uczynić cielesnym, zmaterjalizować.

! Scientyficzny *łć.*, tyczący ś. wiedzy, ściśle naukowy.

Scioptykon *gr.* — *p.* Skioptykon.

Scudaczeć, stać ś. cudacznym, stać ś. dziwakiem, zdziwaczeć.

Scudzołożyć, popełnić cudzołóstwo.

Scudzoziemczeć, Scudzoziemczyć się. przemienić ś. na coś cudzoziemskiego a. cudzoziemca.

Scukrzać (się) *dok.* Scukrzyć (ś.); zamienić (ś.) w cukier.

Scyganieć, stać ś. cyganem; upodobnić ś. do cygana.

Scyganić *gwar.*, oszukać.

Scylla *mitol.*, potwór sześciogłowy porywający żeglarzy; w *wyraż.*, między Scyllą a Charybdą = być w opałach, w niebezpieczeństwie, w niepewności, między młotem a kowadłem.

Scyniczeć, stać ś. cynikiem.

! Scyntylacja *łć.* — *p.* Iskrzenie.

Scysja *łć.*, rozdwojenie, rozdział; spór, niesnaski, niezgoda, nieporozumienie.

Scytala *gr.*, pasek skórzany a. pergaminowy, który Spartanie nawijali na pałeczkę i pisali na nim rozkazy do swego wodza i, odwinąwszy, posyłali, a wódz, żeby odczytać, nawijał znowu pasek zapisany na pałeczkę tej samej grubości.

Scyzoryk *łć.*, mały nożyk kieszonkowy składany (fig.).

Sczaić się, czając ś. ukryć ś., przyczaić ś.

Sczarować, zaczarować, oczarować; *przen.*, olśnić, zachwycić.

Szczepiać *dok.* Szczepić; czepiając jedno z drugiem łączyć; zszywać, związywać.

Szczepka, to, co służy do szczepienia.

Szczerniały, ten, który szczerniał; okopcony, opalony, ogorzały, ściemniały.

Szczernieć, czarnym ś. stać, poczernieć, ogorzeć, opalić ś.

Szczerstwieć, zeschnąć ś., stać ś. czerstwym.

Szczerwieniały, który ś. stał czerwonym.

Szczerwienieć, Szczerwienić się, stać ś. czerwonym, zaczerwienić ś., zarumienić ś., zapłonąć (ze wstydu, z oburzenia i t. p.).

Szczesać, czesząc, zgarnąć coś, ściągnąć grzebieniem.

Szczeznąć, zmarnieć, przepaść, zginąć; bodajeś szczezł!=żebyś przepadł! (przekleństwo).

Szczłeczeć, Szczłowieczeć, stać ś. człowiekiem, przybrać postać ludzką, zmienić ś. na człowieka; nabrać uczuć ludzkich, stać ś. takim, jak przystoi człowiekowi, poprawić ś. moralnie.

Szczłowieczać *dok.* Szczłowieczyć, Szczłeczyć; zmienić na człowieka; uczynić podobniejszym do człowieka, bardziej ludzkim.

Szczochrać, stargać, potargać.

Szczołgać się *dok.* Szczołgnąć ś.; ześlizgiwać ś.

Szczubić, wytargać za czuprynę, zbić; uderzać po głowie.

Szczynki, odpadki, zostające przy oczyszczeniu zboża, plewy.

Szczyszczać *dok.* Szczyścić; oczyszczając, zmiatać, zgarniając, ścierając czystym czynić; **s. się**, oczyszczać ś.

Se *gwar., skr.*, sobie.

Seans *fr.*, posiedzenie; **s.** spirytystyczny = zgromadzenie zebrane w celu wywoływania i obserwowania zjawisk spirytystycznych; **s.** kinematograficzny = całkowite wyświetlenie programu filmowego.

Secesja *łć.*, odłączenie ś., oddzielenie ś., usunięcie ś., zerwanie związku; secesjonizm.

Secesjonista *łć.*, odłączający ś., odstępca; malarz, stojący odrębnie poza urzędowemi Towarzystwami Sztuk Pięknych; zwolennik secesjonizmu.

Secesjonizm, Secesja *łć.*, w literaturze kierunek zbliżony do dekadentyzmu, mniej dbający o treść, a więcej o nastrój melancholijno-fantastyczny i o niezwykłość wrażeń; w rysunku, w budownictwie: falistość linij fantastycznych, często wydłużonych nadmiernie, przy unikaniu trzeźwej naturalności (fig.).

Secesyjny, dotyczący secesji.

Secina, sto sztuk, sto osób.

Secundo (sekundo) *łć.*, powtóre.

Sedecemwirat *łć.*, rząd, złożony z 16 członków.

Sedecyma *łć.*, format książki, której arkusz złożony jest z 16 kartek czyli 32 stronic.

! Sedentarjusz *łć.*, prowadzący życie siedzące.

! Sedentarny *łć.*, siedzący, pozbawiony ruchu: życie **s-e.**

Sedes *łć.*, siedzenie; stolec; *stpl.*, siedziba, mieszkanie.

Sednić, ścierać skórę, przecierać, odparzać; **s. się**, odparzać, obcierać, ścierać sobie skórę.

Sednik, świder odśrodkowy do wiercenia dziur w drzewie; przyrząd do wyznaczania punktu środkowego kół.

Sednisty, mający poobcieraną skórę, poraniony od przetarcia.

Sedno, rana z przetarcia skóry na ciele, miejsce obtarte, odparzenie; *przen.*, miejsce czułe, słaba strona; ruszyć, trafić kogoś w **s.** = trafić w miejsce czułe, bolące; *przen.*, jądro, istota rzeczy: trafić w **s.** = trafnie odgadnąć istotę czegoś.

Sednowiec, świder, wiertak.

! Seduktor *łć.*, zwodziciel, kusiciel.

Sedyment *łć.*, *stpl.*, osad, ustoiny.

Sedymentacja *łć.*, odłączenie ciał cięższych od lżejszych (np. zboża od zanieczyszczeń) zapomocą pławienia w cieczy, w której ciało lżejsze pływa, cięższe zaś opada na dno.

Sedymentowy *łć.*, osadowy: skały **s-e.**

Segalasówka — *p.* Sagalasówka.

Segedilla, Segidilla *hiszp.*, hiszpański taniec w bardzo szybkiem $^3/_4$ tempie; melodja do tego tańca; rodzaj wiersza w strofach, złożonych z 4 wierszy siedmio- i pięciozgłoskowych, z których pierwszy rymuje ś. z ostatnim.

Segment *łć.*, część linji, powierzchni, bryły, odcinek; część powierzchni koła, odcięta łukiem i cięciwą (fig.).

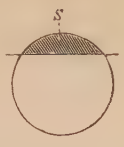

Segmentacja *łć.*, podział, rozczłonkowanie.

Segregacja *łć.*, porządkowanie, układanie, rozdzielanie, rozgatunkowywanie.

Segregator *łć.*, rodzaj teki z przyrządem ruchomym wewnątrz, dozwalającym układać przybywające listy, rachunki, papiery, podług dat, alfabetu lub gatunków.

Segregować, dzielić, rozgatunkowywać, porządkować, układać.

Seid *ar.*, tytuł potomków Proroka, którym wolno nosić zielony turban i zieloną suknię zwierzchnią, emir; niewolnik Mahometa, fanatycznie do niego przywiązany; *przen.*, człowiek, będący czyjemś ślepo posłusznem narzędziem.

Seismiczny *gr.*, tyczący ś. trzęsienia ziemi; **s-e** fale = powstające na morzu wskutek trzęsienia ziemi.

Seismograf, Seismometr, Sysmograf, Sysmometr *gr.*, przyrząd, służący do notowania ruchów powierzchni ziemi, wskazujący kierunek, siłę i czas trwania wstrząśnień (fig.).

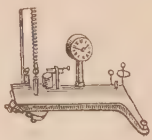

Seismologja *gr.*, nauka o trzęsieniu ziemi.

Seismoskop *gr.*, przyrząd, wskazujący trzęsienie ziemi.

Sejdak, dawny taniec polski.

Sejm, parlament, izba ustawodawcza, zgromadzenie przedstawicieli narodu, rozstrzygające sprawy państwowe, ustanawiające podatki, prawa, wydające wyroki w ważnych przestępstwach stanu i t. p.; w daw. Polsce: **s.** zwyczajny a. ordynaryjny; **s.** nadzwyczajny a. ekstraordynaryjny; **s.** konwokacyjny= podczas bezkrólewia w celu uchwalenia, kiedy ma ś. odbyć sejm elekcyjny; **s.** elekcyjny = dla obioru króla; **s.** koronacyjny; członkowie sejmu razem wzięci; zgromadzenie, zebranie, zjazd, wiec.

Sejmik, przedstawicielstwo samorządu powiatowego, druga instancja w ustroju samorządowym, pod względem terytorjalnym odpowiadająca powiatowi; zakres działania obejmuje szkolnictwo, opiekę społeczną, zdrowie, szpitalnictwo i t. p.; w dawnej Polsce: zjazd szlachty województwa a. ziemi dla obioru posła na sejm, deputata do

trybunału, przyjęcia od nich relacji; *przen.*, nieład, chaos, rwetes, rozgardjasz.

Sejmikować, uczestniczyć w sejmiku, odbywać sejmik; *przen.*, naradzać ś. nieporządnie; tracić czas na bezładnych naradach.

Sejmikowicz, człowiek, biorący udział w sejmiku; bywalec sejmikowy; krzykacz sejmikowy, warchoł.

Sejmować, uczestniczyć w sejmie, odbywać sejm, obradować na sejmie.

Sejmowe (-ego), dawna opłata od Żydów za wolny handel podczas trwania sejmu.

Sekans *łć.*, sieczna trygonometryczna, odcinek linji prostej, zawartej między środkiem koła a styczną; stosunek długości tej linji do długości promienia (fig.).

Sekator *łć.*, nożyce ogrodnicze ze sprężyną, używane do ucinania gałązek (fig.).

! Sekatura *wł.*, drażnienie ś., dokuczanie, dręczenie, ciemiężenie.

Sekciarstwo, charakter i zasady sekciarzy, odszczepieństwo, herezja.

Sekciarz, Sektarz *łć.*, zwolennik jakiejś sekty; odszczepieniec, heretyk; człowiek, ślepo przywiązany do swojej doktryny.

Sekcja *łć.*, rozcinanie, rozdzielanie; *med.*, otwieranie jamy czaszkowej, piersiowej i brzusznej trupa dla zbadania zmian, poczynionych przez chorobę, i stwierdzenia przyczyny śmierci; wydział w niektórych urzędach; wydział ministerjum, oddział; mały oddział wojska (5—6 rot); **s. koniczna,** *mat.*, przecięcie stożkowe, figura, która wynikła z przecięcia stożka, płaszczyzna.

Sekcjonować, robić sekcję, krajać, rozbierać anatomicznie.

Sekcyjny, dotyczący wydziału jakiejś dykasterji; dotyczący sekcji lekarskiej, służący do sekcji.

! Sekluzja *łć.*, wyłączenie, oddzielenie.

! Sekować *wł.*, dręczyć, nękać, dokuczać.

Sekrecik *zdr.* od Sekret.

Sekrecja *łć., med.*, odłączenie; wydzielina z ciała, z gruczołów ciała.

Sekret *łć.*, tajemnica; przepis wiadomy małej liczbie osób a. dotyczący sposobu wykonywania jakiejś czynności, zwłaszcza gospodarskiej a. jakiejś sztuki, zdumiewającej widzów; **s. poliszynela** = tajemnica wszystkim znana.

Sekretarjat *łć.*, urząd i miejsce urzędowania sekretarza, jego kancelarja, biuro.

Sekretarka *for. ż.* od Sekretarz.

Sekretarz *łć.*, urzędnik, zajmujący ś. przygotowywaniem aktów i czuwający nad biegiem spraw w kancelarji a. w biurze; członek zgromadzenia, redagujący sprawozdanie z posiedzenia, obrad i t. p.; **s. stanu** = minister przy osobie monarchy a. prezydenta, załatwiający najważniejsze sprawy państwowe; **s. prywatny** = załatwiający korespondencję i różne sprawy osoby, u której ma zajęcie; książka, zawierająca wzory listów, podań i t. p.; rodzaj gry towarzyskiej, polegającej na pisaniu pytań i odpowiedzi i głośnem ich odczytywaniu; ptak drapieżny afrykański, spokrewniony z jastrzębiem (fig.).

Sekretarzować, Sekretarzyć, pełnić obowiązki sekretarza.

Sekretarzyk, biureczko z szufladkami i pulpitem do pisania (fig.); szkatułka do przechowywania listów i dokumentów.

Sekretnik, papier listowy bez koperty, zaklejany u brzegów (fig.); list napisany na takim papierze.

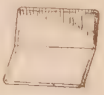

Sekretny, tajemny; **s-e choroby** = choroby weneryczne.

Seksagena *łć.*, moneta: dawne dwa złote polskie.

Seksagon *grłć.*, sześciokąt.

Seksta *łć.*, szósta klasa w szkołach (w Prusach najniższa); jedna z godzin kanonicznych, w których kapłani i zakonnicy odmawiają przepisane modlitwy; jedna z części modlitwy, zwanej godzinkami; *muz.*, szósty stopień gamy czyli szósty ton od tonu głównego.

Sekstans, Sekstant *łć.*, szósta część koła, czyli 60 stopni; przyrząd astronomiczny do mierzenia kątów, zwłaszcza wysokości słońca nad horyzontem, w celu oznaczenia czasu i szerokości geograficznej (fig.).

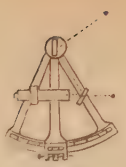

Sekstern *łć.*, zeszyt do pisania, kajet.

Sekstet, Sekstuor *łć.*, utwór muzyczny na 6 głosów ludzkich lub na 6 instrumentów.

Sekstola *wł., muz.*, grupa z 6 nut, powstała przez zdublowanie trójki, w wykonaniu trwająca tyleż, ile 4 nuty tegoż gatunku.

Sekstowy akord = akord, utworzony z akordu zasadniczego przez umieszczenie najwyższej jego tercji najniżej.

Sekstuor *łć.* — *p.* Sekstet.

Sekstyljon *łć.*, szósta potęga miljona, wyrażana przez jedność z 36-ciu zerami, a. tysiąc kwintyljonów czyli jedność z 21 zerami.

Sekstyna *wł.*, zwrotka 6-cio wierszowa, złożona z jedenastozgłoskowych wierszy rymujących ś.: pierwszy z trzecim, drugi z czwartym i piąty z szóstym (co innego: Sestyna *ob.*).

Seksualny *łć.*, płciowy; wynikający z popędu płciowego.

Sekt, mocne słodkie wino, tłoczone z najdojrzalszych, potem suszonych winogron, z dodaniem alkoholu i skoncentrowanego moszczu.

Sekta *łć.*, stronnictwo religijne, odstępujące od zasad wiary kościoła głównego.

Sektarstwo — *p.* Sekciarstwo.

Sektarz — *p.* Sekciarz.

Sektor *łć.*, wycinek, część koła, zawarta między dwoma promieniami i łukiem koła (fig.); narzędzie

astronomiczne do mierzenia odległości ciał niebieskich od zenitu; część kuli, mająca postać ostrokręgu (stożka), którego podstawą okrągłą jest część powierzchni kuli, a wysokość równa ś. promieniowi tejże kuli.

Sektura *łć.*, cięcie chirurgiczne.

! Sekularny *łć.*, stuletni, odnoszący ś. do stulecia.

Sekularysta *łć.*, wolnomyślny, mający za cel etyczny rozwój człowieka.

Sekularyzacja *łć.*, zamiana stanu zakonnego na świecki; zniesienie dóbr duchownych i przyjęcie ich na rzecz skarbu.

Sekularyzować, dokonywać sekularyzacji; majątek **s-any** = majątek poduchowny.

Sekund, Sekundo *wł.*, drugi głos, wtór; w nutach na 4 ręce: lewa strona nut, głos basowy.

Sekunda *łć.*, 60-ta część minuty godzinowej i minuty stopniowej (miara czasu i miara kąta); duplikat wekslu; w fechtunku cięcie pod ramię; w Prusach: druga klasa w szkołach (odpowiadająca naszej 6-ej); jedna z tak zwanych godzin kanonicznych, w których kapłani i zakonnicy odmawiają przepisane modlitwy; jedna z części, składających modlitwy, zwane godzinkami; w *muz.*, drugi stopień gamy, drugi ton od toniki; drugie skrzypce; drugi klarnet; struna skrzypców, sąsiadująca bezpośrednio z kwintą; lewa strona nut (zwykle basowa) w utworach na 4 ręce.

Sekundant *łć.*, towarzysz pojedynkującego ś., układający warunki spotkania, i świadek pojedynku.

Sekundarja *łć.*, drugie niebezpieczniejsze objawy tej samej choroby; następstwa pierwszej nie wyleczonej.

Sekundarjusz *łć.*, lekarz podwładny prymarjusza; drugi ksiądz, drugi kaznodzieja przy tym samym kościele; drugi skrzypek w orkiestrze.

Sekundnik umieszczony na cyferblacie zegarka kieszonkowego mały cyferblacik ze strzałką, wskazującą sekundy.

Sekundogenitura *łć.*, drugorodztwo, prawa drugiego syna do dziedziczenia.

Sekundować, udzielać pomocy, pomagać; w *muz.*, pomagać drugim głosem; wtórować; służyć za świadka w pojedynku.

Sekundowy, odnoszący ś. do sekundy, trwający sekundę; s-e wahadło = wahadło, które co sekundę wykonywa jedno całkowite wahnięcie w jedną i drugą stronę.

Sekundycje *łć.*, 50-ta rocznica pierwszej Mszy (prymicji) kapłana, 50-cioletni jubileusz kapłaństwa.

Sekutnica, kobieta swarliwa, dokuczliwa, utrapiona baba, złośnica, jędza.

Sekutnik człowiek swarliwy, kłótnik, złośnik, piekielnik.

Sekutny, *wł.* swarliwy, kłótliwy.

Sekwencja *łć.*, *muz.*, następstwo tonów a. akordów; porządek; prowadzenie melodji następującemi po sobie tonami w górę lub na dół; s-e, nazwa starych hymnów kościelnych ze starogregorjańskiemi melodjami.

Sekwens *łć.*, następny, sąsiad; następstwo, kolej; w kartach: następstwo kilku kart porządkiem starszeństwa w jednym kolorze.

Sekwestr, Sekwestracja *łć.*, oddanie czyjegoś majątku do tymczasowego zachowania i zarządu osobie trzeciej w celu zabezpieczenia żądań a. praw osoby drugiej; zajęcie majątku przez rząd na rzecz skarbu a. dla ściągnięcia należności rządowej.

Sekwestrator *łć.*, urzędnik, dopełniający sekwestru; urzędnik administracyjny, egzekwujący podatki.

Sekwestrować, wykonywać sekwestr, zajmować dobra na skarb.

Seladon *fr.* czuły i stały kochanek; (od imienia bohatera romansu).

Selamik *ar.*, w Turcji: pokój, w którym są przyjmowani interesanci.

Seledyn *łć.*, barwa blado-zielona.

Seledynowy, blado-zielony.

Selekcja *łć.*, wybór, dobór.

Selekta *łć.*, wybór z dzieł autorów, wypisy; w zakładach naukowych najwyższa klasa, do której tylko wybrani wstępują.

Selen *gr.*, pierwiastek chemiczny, metaloid, nader rzadki w przyrodzie, ma barwę czerwoną, oświetlony staje ś. wybornym przewodnikiem elektryczności.

Selene *gr.*, księżyc; w *mitol.*, Diana, jako bogini księżyca.

Selenit *gr.*, odmiana gipsu żółtawa, blaszkowata.

Selenita *gr.*, przypuszczalny mieszkaniec księżyca.

Selenizm *gr.*, lunatyzm, somnambulizm.

Selenografja *gr.*, opisanie księżyca.

Selenostat *gr.*, przyrząd do obserwacji księżyca.

Selenotropizm *gr.*, wpływ światła księżycowego na ruch niektórych roślin.

Seler *fr.*, roślina warzywna z rodziny baldaszkowych (fig.).

Selerówka, gatunek wódki słodkiej.

Selfaktor *ang.*, przyrząd samoprzędzący, samoprzążnica.

Selwasy *hiszp.* nazwa wielkich obszarów, porosłych lasami, w Ameryce Południowej na południu rzeki Amazonki (fig.).

Seledec, Seledeć *ukr.* — *p.* Oseledec.

Semafor *gr.*, pierwotnie nazwa optycznego telegrafu na wybrzeżach Francji, który oznajmiał o przybyciu i ruchach okrętów na pełnem morzu, później połączony z siecią telegraficzną stanowi komunikację z okrętami na pełnem morzu; służy także jako stacja meteorologiczna i daje ostrzegające sygnały burzowe; przyrząd sygnałowy optyczny na kolejach (fig.).

Semantyka *gr.* — *p.* Semazjologja.

Semazja *gr.*, znaki, zapowiadające jakieś zdarzenie, jakieś zjawisko.

Semazjologja *gr.*, w językoznawstwie: nauka o znaczeniu wyrazów.

Semejografja *gr.*, sztuka pisania znakami, umiejętność szybkiego notowania; sztuka przenoszenia tonów na papier; pisanie nut.

Semen *ukr.* (*tur.*,) kozak nadworny na Rusi.

Semestr *łć.*, 6-cio miesięczny okres czasu, półrocze, zwłaszcza półroczny kurs w wyższych zakładach naukowych.

Semestralny, półroczny.

Semicki, odnoszący ś. do Semitów, właściwy Semitom; s-e narody — *p.* Semici; s-e języki = arabski, hebrajski, fenicki, aramejski (syryjski i chaldejski), asyryjsko-babiloński.

Seminarjum *łć.*, zakład naukowy do kształcenia duchownych; s. nauczycielskie = zakład, przygotowujący nauczycieli i nauczycielki szkół początkowych; zajęcia praktyczne przy uniwersytecie.

Seminaryjny, Seminaryjski, odnoszący ś. do seminarjum.

Seminarzysta, uczeń, wychowaniec seminarjum.

Seminizm *łć.*, pogląd fizjologiczny, podług którego obie płcie mają nasienie, wywierające wpływ na płodzenie.

Semita członek jednego ze szczepów wschodnich plemienia kaukaskiego: Żydów, Arabów, Syryjczyków (nazwa od Sema, syna Noego); w języku potocznym nazwa, dawana wyłącznie Żydom.

Semityzm, ogół cech właściwych Semitom.

Semjografja *gr.*, stenografja.

Semjotyka, Semjologja *gr.*, część medycyny, zajmująca ś. obserwowaniem objawów organizmu człowieka żyjącego, w celu wyciągnięcia wniosków o stanie zdrowia lub choroby organizmu.

Sen, stan człowieka śpiącego, spanie: zabierać ś. do snu, zbudzić ś. ze snu; s. lekki, twardy, niespokojny, przerywany; śpiewać komuś do snu, kołysać kogoś do snu = usypiać, śpiewając, kołysząc; wybić ś. ze snu = nie móc więcej usnąć; sprowadzać s. = usypiać; brać na s. = lekarstwo usypiające; mówić, krzyczeć, płakać przez s. = śpiąc; pamiętać, przypominać coś sobie, jak przez s. = ledwo, ledwo; widzieć coś, jak przez s. = jakby przez mgłę; s. wieczny = śmierć; to, co ś. komuś śni, marzy, widzenie senne, wizja senna, marzenie śpiącego: sny mieć, w sny wierzyć;

sny wykładać, tłumaczyć; młodość moja przeminęła, jak s. = jakby nigdy realnie nie istniała, minęła niepowrotnie, bez śladu; s. mara, Bóg wiara = nie trzeba zbytnio wierzyć w sny, straszyć ś. niemi; zdawało mi ś., że to s. = nie mogłem uwierzyć, że to istnieje rzeczywiście; urojenie, przywidzenie, czcze marzenie, brednie, głupstwa.

Senacki, odnoszący ś. do senatu, właściwy senatowi.

Senat *łć.*, izba wyższa parlamentu; w starożytnym Rzymie rada rządząca, złożona z naczelników rodów patrycjuszowskich; w wiekach średnich rada miejska znaczniejszych miast; najwyższa władza sądowa w Rosji carskiej; w Ameryce Północnej zgromadzenie przedstawicieli wszystkich Stanów, należących do Związku; s. akademicki, najwyższa władza w wyższej uczelni złożona z rektora, dziekanów i delegatów wydziałów.

Senator *łć.*, członek senatu, dygnitarz państwa, zasiadający w senacie.

Senatorjum *łć.*, część bocznej nawy kościelnej, przeznaczona dla mężczyzn i zakonników.

Senatorować, pełnić urząd senatora, zasiadać w senacie.

Senatorski, właściwy senatorowi, odnoszący ś. do senatora; po s-u = jak senator, z powagą.

Senatorstwo, Senatorjum, godność senatora.

Senes *ar.*, wyciąg z liści i łupinek owocowych rośliny, zwanej kasja, służy jako lek rozwalniający (fig.).

Senesowy, właściwy senesowi, zawierający w sobie senes.

Senetyczny *łć.*, łączący teorję z praktyką.

Senjor *łć.*, najstarszy członek rodu; starszy; przełożony bractwa, konwiktu i t. p.; ojciec syna, noszącego to samo imię.

Senjorat *łć.*, starszeństwo; urząd senjora; prawo dziedziczenia następstwa tronu, wedle którego po śmierci monarchy tron przechodzi nie na syna, lecz na najstarszego w rodzie.

Senjoryta *hiszp.*, pani.

Senliwy, usypiający, sprowadzający sen, senność — *p.* Senny.

Senliwość, właściwość sprowadzania snu; ospałość, gnuśność.

Sennawy, trochę senny.

Sennie, Senno *przysł.*, nawpół śpiąc, jakby przez sen.

Sennik, książka, wykładająca znaczenie snów; bożek snów; ten, któremu ś. coś śni, snowidz.

Sennodajny, Sennorodny, sprowadzający sen, usypiający, senliwy.

Senność, skłonność do snu, chęć spania; śpiączka, senliwość.

Senny, śpiący, pogrążony we śnie; ten, któremu chce ś. spać, rozespany, senliwy, zaspany; zjawiający ś. we śnie; *przen.*, cichy, spokojny, nieruchomy.

Sens *łć.*, porządek, rozum, zdolność pojmowania; znaczenie, treść, myśl, zawierająca wniosek; s. moralny=wniosek nauka, płynąca z bajki, ze zdarzenia, z opowiadania.

Sensacja *łć.*, zdarzenie niezwykłe, wielkie wrażenie, podziw; *psych.* czucie, wrażenie.

Sensacyjny, sprawiający wielkie wrażenie, obrachowany na wzbudzenie podziwu.

Sensat *łć.*, człowiek przesadnie poważny; człowiek stałych zasad.

Sensualista *łć.*, zwolennik sensualizmu; człowiek zmysłowy.

Sensualizm, zmysłowość; pogląd filozoficzny, oparty na twierdzeniu, że wszelką wiedzę zawdzięczamy wyłącznie spostrzeżeniom zmysłowym; pogląd, stawiający zadowolenie zmysłów jako cel i największe dobro.

Sensualny, zmysłowy.

Sensybilizacja *łć.*, uczulenie; w *fot.*, uczulenie papieru fotograficznego na działanie światła przez napojenie go solami srebra.

Sensytywa *łć.*, *bot.*, to samo, co mimoza, czułek; w hipnotyzmie: osoba łatwo ulegająca sugestji hipnotycznej.

! Sensytywność, wrażliwość, podatność niektórych osób do wywoływania objawów medjumicznych.

! Sensytywny *łć.*, w wysokim stopniu wrażliwy, czułostkowy.

Sentencja *łć.*, krótkie, treściwe zdanie, zawierające piękną, moralną myśl, głęboką prawdę życiową; przekonanie, maksyma; zdanie przysłowiowe, treść, myśl, znaczenie; zdanie, orzeczenie; osnowa wyroku sądowego.

Sentencjonalny, bogaty w sentencje, wyrażający ś. zdaniami zwięzłemi, pełnemi głębszej myśli, ogólnego znaczenia.

Sentencjonarz *łć.*, księga sądowa, w którą zapisuje ś. podczas sesji sentencję czyli osnowę wyroku.

! Sentencjonować *łć.*, wypowiadać swoje zdanie o sprawie; głosować.

Sentyment *łć.*, uczucie, uczuciowość, wrażenie, usposobienie.

Sentymentalizm *łć.*, uczuciowość, tkliwość, czułość, czułostkowość, przesadne oddawanie ś. uczuciom rzewnym.

Sentymentalizować, Sentymentować, rozczulać ś., rozrzewniać ś.

Sentymentalność — *p.* Sentymentalizm.

Sentymentalny, przesadnie uczuciowy, czuły, tkliwy, łzawy.

Sep, danina w ziarnie, dawana panu, zsyp, zsypka, osep, małdr, małdrat.

Separacja *łć.*, rozłączenie, rozdzielenie; oddzielenie gruntów; rozłączenie małżeństwa na czas nieograniczony bez rozwodu (u katolików).

Separat *łć.*, małżonek nie rozwiedziony, lecz rozłączony sądownie z żoną.

Separatka *for. ż.* od Separat; *fr.*, oddzielny gabinet w restauracji.

Separator *łć.*, przyrząd, oddzielający śmietankę od mleka, centryfuga, rozdzielacz.

Separatysta ten, który ś. oddzielił od swego stronnictwa, wyznania a. dąży do oddzielenia ś.

Separatystyczny, dążący do oddzielenia ś.; odrębny.

Separatyzm *łć.*, odrębność, odłączenie ś. od większości, od swego stronnictwa politycznego lub religijnego.

Separować, rozdzielać, oddzielać ś.; **s. się,** rozłączać ś. (o małżeństwie, które zamierza żyć w separacji; o spólnikach, którzy występują ze spółki).

Sepecik *zdr.* od Sepet.

Sepet *tur.*, kufer, skrzynia; gatunek sukna; *przen.*, *żart.*, tyłek, zadek, dać komuś w s. = obić rózgą, ochłostać, wybatożyć.

Sepja *gr.*, mięczak głowopławy jednoskorupowy; płyn brunatny, używany do wyrobu brunatnej farby, z mięczaka morskiego, zwanego sepją, a. mątwą.

Seplenić — *p.* Szeplenić.

Sepoje *ang.* — *p.* Sipoje.

Septanta *łć.* — *p.* Septuaginta.

Septembrysta *łć.*, członek partji terorystycznej, której dziełem była rzeź wrześniowa w Paryżu w 1792 r.

Septemwir *łć.*, w dawnym Rzymie jeden z siedmiu kapłanów, dozorujących obrzędów i obchodów religijnych.

Septemwirat *łć.*, rząd, złożony z siedmiu ludzi.

Septenat, Septennium *łć.*, siedmiolecie; siedmioletni okres, na który jest obierany prezydent Rzeczypospolitej francuskiej od czasu upadku Napoleona III.

Septentrjon *łć.*, kraje północne, północ; mieszkaniec północy; mieszkaniec daw. W. Księstwa Moskiewskiego, Moskwicin.

! Septentrjonalny *łć.*, północny.

Septet *łć.*, utwór muzyczny na 7 głosów ludzkich lub na 7 instrumentów.

Septicemja, Septichemja *gr., med.* gnilica, rodzaj zakażenia krwi ptomainami, zjawiający ś. przy pewnych ciężkich cierpieniach, kończący ś. śmiercią.

Septimola, Septola *wł.*, grupa siedmiu nut jednakiej wartości.

Septony *gr.*, zgnilizna, materje gnijące.

Septuagesima *łć.*, dzień 70-ty, nazwa 9-tej niedzieli przed Wielkanocą, siedemdziesiątnica.

Septuaginta *łć.*, grecki przekład Starego Testamentu, dokonany przez 70 tłumaczy około 320 r. przed Chr.

Septuor *łć.* — *p.* Septet.

Septyczny *gr.*, gnilny, zakaźny, wywołujący rozkład, psucie ś. gnicie; **s-e** substancje = pierwiastki zakaźne, które, wprowadzone do żywego organizmu, powodują zatrucie wskutek rozpleniania ś. zawartych w nich bakteryj chorobotwórczych.

Septyljon *łć.*, siódma potęga miljona, wyrażana przez jedność z 42 zerami, a. tysiąc sekstyljonów, czyli jedność z 24 zerami.

Septyma *łć., muz.*, siódmy stopień gamy; siódmy ton od tonu głównego; siódma klasa w szkołach.

Septymowy, odnoszący ś. do septymy: **s.** akord = akord, składający ś. z tonu podstawowego, tercji, kwarty i septymy.

! Sepulkralna *łć.* maska = maska pośmiertna, zdjęta z twarzy nieboszczyka.

! Sepultura *łć.*, akt zejścia, metryka pogrzebowa.

Ser, substancja stała, wyciśnięta z mleka zsiadłego i wysuszona, składa ś. z sernika i tłuszczu: **s.** krowi, owczy, kozi; **s.** litewski, szwajcarski, holenderski, śmietankowy i t. d.; *żart., ucz.*, dawać komuś **s-a** = ściskać go z dwóch stron w ławce.

Seradela, Saradela, roślina uprawna z rodziny motylkowatych, używana jako pasza.

Seraf, Serafin *hebr.*, anioł, należący do pierwszej hierarchji duchów niebieskich, otaczających tron Boga.

Seraficzny, Seraficki, właściwy serafom, anielski, niebiański; doktór **ś.** = przydomek, dawany św. Bonawenturze z powodu jego pobożności; zakon **s.** = zakon św. Franciszka z Asyżu.

Seraj *prs.*, pałac sułtański; nazwa, dawana także części domu, zamieszkiwanej przez kobiety w Turcji.

Seraskier *prs.*, w Turcji najwyższa godność wojskowa, tytuł ministra wojny, także tytuł głównego wodza armji.

Seraskierat, ministerjum wojny w Turcji; obwód podległy władzy seraskiera.

Serbet *ar.* — *p.* Sorbet.

Serby (-ów), instrument muzyczny, gęśle serbskie.

Sercanka, zakonnica zgromadzenia Serca Jezusowego.

Serce, główny narząd w układzie naczyniowym u człowieka i wyższych zwierząt, w kształcie worka

mięsistego, rozprowadza krew po całym organizmie i podtrzymuje jej ciągłe krążenie (fig.): **s.** bije; **s.** bić przestało=umarł; słuchać czegoś z biciem **s-a** = z trwogą, ze wzruszeniem; jakby mu wraził nóż w **s.** = dotknął go boleśnie; z pod **s-a** bym sobie wyjął, a tobie dał = gotów jestem na wszelkie ofiary, byle ci dać; część piersi, gdzie mieści ś. serce: przycisnąć kogoś do **s-a,** nosić coś na **s-u;** dusza, głąb duszy; wyobrażalne siedlisko uczuć, władza odczuwania, uczuciowość, miłość, skłonność, pociąg uczuciowy, sympatja, życzliwość, przywiązanie, przychylność, serdeczność, czułość: **s.** ś. kraje, ściska, **s.** boli = rozpacz, żal ogarnia; kochać kogoś z całego **s-a** = gorąco, z oddaniem; przypadł mi do **s-a** = podobał mi ś. bardzo; **s.** nie sługa, nie wie, co to pany = nie można nikomu nakazać uczucia, miłości; nakłonić swoje **s.** do kogoś = polubić, pokochać go; czuć coś w głębi **s-a** = mieć coś, do czegoś głębokie przekonanie: człowiek bez **s-a** = nielitościwy, okrutny; dobre **s.,** dobroć **s-a** = łagodność charakteru, dobroć; mieć **s.** do kogoś = kochać go; mieć kogoś, coś w **s-u** = pamiętać serdecznie, zachowywać uczucie względem kogoś, czegoś; mieć **s.** czyjeś = być kochanym przez kogoś; wedle **s-a** = według życzenia; stracić **s.** do kogoś = przestać go kochać; dla ciebie moje **s.** bije = kocham cię; brać coś do **s-a** = przejmować ś. czemś; z **s-a,** od **s-a** = szczerze, serdecznie, z całej duszy, gorąco; przyjaciel od **s-a** = serdeczny; rządzić ś. **s-em** = uczuciem, jako przeciwstawieniem do rozumu; proszę całem **s-em** = gorąco, serdecznie; dodawać komuś **s-a** = dodawać mu otuchy, pobudzać go; mieć coś na **s-u** = mieć coś na duszy, mieć żal do kogoś; prawe, zacne **s.** = charakter; co na **s-u,** to na języku = co ś. czuje, to ś. mówi; przeczucie, przewidywanie, troska o to, co nastąpi: **s.** mi to mówiło = przewidywałem to; odwaga, męstwo, animusz: mężne, wielkie **s.,** lwie **s.**; mieć **s.** = czuć; zajęcze **s.** = tchórzostwo; małe **s.** = małoduszność; *pieszcz.*, moje **s!** = moje kochanie!, moje złoto! *przen.*, ognisko, centrum, ośrodek: w sercu Warszawy; **s.** w drzewie, w piórze = rdzeń; **s.** w dzwonie = drążek metalowy, najczęściej opatrzony u końca zgrubieniem a. kulą, uderzając nią o brzegi dzwonu, wydaje dźwięk; **s.** w moździerzu: tłuczek, tłuk; dziura w gardle matni, w sieci, w matnię wpuszczona i rozpięta; **s.** w okiennicy = otwór w kształcie serca; **s.** we flecie, w piszczałce: kawałek drzewa, zatykający główny otwór z jednego końca; **s.** w więcierzu a. skrzydlaku: sieć, ściągnięta w środku, przez którą ryba gdy przejdzie, nie może wrócić.

Sercokwiat, roślina z rodziny trędownikowatych, zwana też inaczej kozodziczyzną.

Sercowaty, mający kształt serca.

Sercowiec, człowiek sercowy, uczuciowy, rządzący ś. sercem.

Sercowładca, człowiek, władający sercami wszystkich, kochany przez wszystkich.

Sercowość, serdeczność, uczuciowość, czułość.

Sercowy, odnoszący ś. do serca, dotyczący serca; człowiek **s.** = uczuciowy, serdeczny, czuły.

Serćówka, Sercak, małż morski bezgłowy, dwumuskułowy (fig.).

Serdaba *prs.* cysterna do wody deszczowej i śniegowej w pustyniach Azji środkowej, punkt zborny karawan handlowych.

Serdak, rodzaj kaftana góralskiego, sukiennego, a. podszytego kożuchem baranim, z wyszywaniami na wierzchu (fig.).

Serdar, Sardar *prs.*, naczelny wódz armji czynnej, feldmarszałek turecki.

Serdecznie *przysł.*, szczerze, gorąco, czule, uczuciowo.

Serdecznik, kamień drogi, szlifowany w kształcie serca; roślina z rodziny wargowych (fig.).

Serdeczność, uczuciowość, przywiązanie, czułość, miłość.

Serdeczny, dotyczący serca, odnoszący ś. do serca, sercowy; przeniknięty tkliwością, idący z serca, tkliwy, czuły, szczery, gorący, uczuciowy; kochany bardzo, jedyny, najdroższy, najukochańszy; dzielny, mężny, odważny, ochoczy, bitny, sierdzisty, waleczny; płacz **s.** = rzewny; nienawiść **s-a** = zażarta, śmiertelna; śmiech **s.** = szczery; **s.** palec = czwarty palec u ręki, palec pierścionkowy; żyła **s-a** = środkowa żyła ręki.

Serdel, Serdelas, Serdelans *wł.*, duży serdelek.

Serdelek, krótka kiełbaska, napchana siekaną wieprzowiną, jedzona na gorąco a. na zimno.

Serdeńko *zdr.* od Serce.

Serduszka, roślina z rodziny dymnicowatych (fig.).

Serduszko *zdr.* od Serce.

Serduszkowaty, mający kształt małego serca.

Serdusznik, Serduszek, roślina z rodziny zapianowatych.

Serebszczyzna, *rusk.* **Sierbszczyzna,** danina pogłówna, opłacana dawniej przez Litwę i Ruś Tatarom.

Serecznik, roślina z rodziny ślazowatych, serownik, wełniak, chróścik.

Serecznikowate, Serecznikowe, rodzina roślin dwuliściennych.

Serek *zdr.* od Ser.

Serenada *fr.*, muzyka lub śpiew, wykonane wieczorem lub nocą pod oknami jakiejś osoby, dla okazania jej czci lub miłości.

! Serenga, Syrynga, *gr.* strzykawka, szpryca do wstrzykiwania płynu w ciało (fig.).

Serepszczyzna — *p.* Serebszczyzna.

Serfinki *fr.*, szczypczyki cienkie do chwytania brzegów rany, do chwytania arterji i tamowania krwi.

Serikultura *łć.*, hodowla drzew morwowych i jedwabników, produkowanie jedwabiu.

Serioso (-zo), *wł., muz.*, poważnie, uroczyście.

Serja *fr.*, kolej, następstwo, szereg, rząd liczb, następujących po sobie, a obejmujących jeden dział rzeczy: losów loteryjnych, przedstawień, występów, wydawnictw i t. p.

Serjarz *fr., praw.* lista, spis, regestr.

Serjo *łć.*, poważnie, bez żartu; naprawdę, rzeczywiście.

Serka, narzędzie żelazne bartne.

Sernica — *p.* Sernik,

Sernik, budynek do suszenia i przechowywania serów (fig.); denko, krążek pleciony, na którym suszą ś. sery; kram, gdzie sprzedają sery; pierożek, nadziewany twarogiem a. z ciasta, pomieszanego z twarogiem, pierog leniwy; worek do wyciskania serów; człowiek, wyrabiający sery a. handlujący niemi;

białkowata składowa część mleka, kazeina.

Serojeszka, Serojeżka, grzyb z rzędu bedłek, różnie ubarwiony (fig.).

Serologja *gr.*, nauka o działaniu różnych gatunków surowicy, jej przygotowywaniu i stosowaniu.

Seroterapja *gr.* leczenie zapomocą zastrzykiwania surowicy, używane w niektórych chorobach zakaźnych.

Serowar, wyrabiający sery.

Serowarnia, fabryka serów.

Serowarstwo, wyrób serów.

Serowaty, Serzasty, podobny do sera.

Serowiec, placek z serem; gatunek pająka, żyjącego w psującym ś. serze; roztocz lądowy (fig.).

Serownia, piwnica na sery; fabryka serów.

Serownictwo, umiejętność wyrabiania serów.

Serownik — *p.* Serecznik.

Serowoń, owad dwuskrzydły krótkorogi.

Serowy, Serny, zrobiony z sera.

Serpanka *ukr.*, woal kobiecy, chustka na głowę.

Serpent *fr.*, wężownica; dawny instrument dęty, rodzaj trąby w kształcie skrętów węża, o niskim tonie.

Serpentyn *łć.*, minerał barwy zielonawej, przechodzącej w żółtawą lub czarną i, jak skóra węża, pocentkowanej plamami czerwonemi, brunatnemi, żółtemi i szaremi, inaczej: wężowiec.

Serpentyna *fr.*, taniec wężowy, wykonywany w lekkich szerokich sukniach z gazy, obficie fałdowanych, podrzucanych i rozwijanych nakształt splotów wężowych; długie, kolorowe wstążki papierowe, rzucane dla zabawy i rozwijające ś., jak węże; rodzaj farmy; rodzaj śmigownicy, długie działo średniowieczne; krzywa szabla używana do

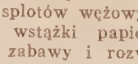

stroju i do pojedynku (fig.); droga, prowadzona wężowato, wężownica.

Serpieryt, minerał z gromady gipsowców, zasadowy siarczan miedzi i cynku.

Serso *fr.*, zabawa ogrodowa, polegająca na podrzucaniu i chwytaniu kółek zapomocą kijków (fig.).

Serum *łć.*, surowica krwi, osocze, płyn przezroczysty, żółtawy, otrzymywany z krwi, gdy w niej skrzepną i osiądą włóknik i ciałka krwi; płyn taki ze krwi osobników immunizowanych przeciw jakiejś chorobie, używa ś. do zastrzykiwań zabezpieczających od tej choroby.

Serwal, zwierzę ssące drapieżne z rodziny kotów (fig.).

Serwantka *łć.*, szafa, oszklona ze wszystkich stron, przeznaczona na srebro, na szkło wykwintniejsze i na różne cacka ozdobne (fig.).

Serwaser *nm.*, kwas azotowy, kwas saletrzany, rozpuszczający kruszec.

Serwatczeć, zmieniać ś. w serwatkę.

Serwatka, płyn białawy, przezroczysty, pozostający z mleka po oddzieleniu śmietany i twarogu.

Serweta *fr.*, chusta biała lub kolorowa, do położenia na stole, do osłonięcia ubrania podczas jedzenia i otarcia ust po jedzeniu.

Serwetka, mała serweta.

Serwetnik, tkacz, wyrabiający serwety.

Serwicjana *łć.*, służebnica w klasztorze.

Serwilista *łć.*, człowiek, płaszczący ś. przed kimś, uniżony; służalec.

Serwilistyczny, zupełnie oddany komuś, służalczy, płaszczący ś.

Serwilizm *łć.*, służebnictwo, służalczość, niewolnicza uniżoność, płaszczenie ś., podlizywanie ś.

Serwis *fr.*, zastawa stołu, komplet naczyń stołowych ze szkła, porcelany lub srebra; przybór stołowy złożony z naczynek do oliwy, octu, pieprzu, soli, cukru i chrzanu.

Serwita *łć.*, zakonnik reguły św. Augustyna.

Serwitor *łć.*, zakonnik, zawiadujący jadłodajnią w klasztorze.

Serwitorjat *łć.*, w dawnej Polsce przywilej królewski, dawany w miastach tym, którzy nie byli szlachtą, skutkiem tego zależeli tylko od króla.

Serwitorka, zakonnica, mająca dozór nad kuchnią klasztorną.

Serwitut *łć.*, służebność, powinność, przynależność, ciężary przywiązane do czyjejś własności lub majątku, z którego mają prawo inni pożytkować.

Serwować *łć.*, usługiwać, podawać, zwłaszcza piłkę w grze w tennis.

Serwus *łć.*, powitanie, wyrażające dosłownie: sługa!

Serynga — *p.* Serenga.

Serzasty — *p.* Serowaty.

Serzeć, Serzyć, o mleku: zsiadać ś., zmieniać ś. w ser.

Sesja *łć.*, posiedzenie, obrady, narada jakiegoś zgromadzenia a. kolegjum; okres czasu, na który parlament lub sąd bywa zwoływany.

Sesjonalny, dotyczący sesji, służący do sesji (sala s.).

Seslerja, roślina z rodziny traw (fig.).

Sesterca *łć.*, starorzymska moneta = $2^1/_2$ asa.

Sestercja *łć.*, kwota = 100 sesterc.

Sestyna *wł.* — *p.* Sekstyna.

Seteizna, danina z setnej części dochodów.

Seter *ang.*, gatunek wyżła o długim włosie (fig.).

Setka, sto sztuk, sto osób, secina.

Setkować, rozkładać na setki; karać co setnego.

Setnia — *p.* Setka.

Setnictwo, Sotnictwo, urząd, ranga setnika.

Setnie *przysł.*, sto razy, stokrotnie, stokroć; dużo, mnóstwo, wiele czego, bardzo, wielce, ogromnie, niezmiernie, doskonale, znakomicie, wybornie; bardzo dawno, od niepamiętnych czasów.

Setnik, Sotnik, przełożony nad stu ludźmi, stu żołnierzami, stu domami.

Setny, liczebnik porządkowy od sto; zawierający w sobie sto czegoś, złożony ze stu; jeden na sto, rzadki niezmiernie; każdy ze stu, każdy zkolei; *przen.*, znakomity, wyborny, doskonały, dzielny, porządny; mnogi, liczny.

Sewrska porcelana=słynna porcelana z fabryki w mieście Sèvres we Francji.

Sezam *ar.*, pierwsze słowo magicznego zaklęcia: „Sezamie, otwórz się"! (z Tysiąca i jednej nocy"); *przen.*, środek magiczny, pokonywający wszelkie trudności; klucz, odkrywający tajemnice; roślina z rodziny dwuliścieniowych (fig.).

Sezon *fr.*, pora roku; pora odpowiednia do czegoś, np., pora kąpieli, karnawału.

Sezonowy, właściwy pewnej porze, stosowany w pewnej porze.

Sęczek *zdr.* od Sęk.

Sęczkowaty, mający kształt sęczka; mający wiele sęczków.

Sędzia, osoba, wybrana a. wyznaczona przez rząd do sądzenia spraw cywilnych i kryminalnych, członek sądu; **s.** ziemski, miejski, trybunalski w dawnej Polsce; **s.** gminny; **s.** polubowny = wybrany przez strony dla zgodnego załatwienia sprawy, rozjemca, pośrednik; **s.** przysięgły = wybrany z pośród obywateli do stwierdzenia winy lub niewinności sądzonego w sprawie kryminalnej; **s.** handlowy: do spraw handlowych; **s.** najwyższy = Bóg; członek sądu konkursowego, juror; rozstrzygający na zawodach, kto został zwycięzcą; najwyższy urzędnik u Izraelitów przed ustanowieniem królestwa; księga **s-ów** = siódma księga Starego Testamentu.

Sędzianka, córka sędziego.

Sędzic, syn sędziego.

Sędzielizna, Sędzioły, szron.

Sędzina, żona sędziego.

Sędziostwo, urząd sędziego; sędzia z sędziną.

Sędziować, być sędzią, pełnić obowiązki sędziego.

Sędziwość, wiek sędziwy, podeszły, starość.

Sędziwy, posiwiały, siwy; podeszły w latach, stary; właściwy ludziom starym, stateczny, poważny.

Sęk, najtwardsza i najściślejsza część pnia, skąd wychodzą gałęzie; część gałęzi, pozostająca przy drzewie po jej ucięciu a. uschnięciu; *przen.*, trudność, przeszkoda, szkopuł, zawada; w sitowiu, w sieci **s-a** szukać = zrzędzić, nudzić, ganić bez przyczyny, wynajdywać nie istniejące trudności; w tem **s**, tu **s.**, to **s**, a w **s-u** dziura = w tem cała trudność, to trudne do załatwienia, do zrobienia; gdy przyjdzie do **s-u** = kiedy natrafi ś. na trudność; zadać komuś **s.**, w głowę **s.** zadać = dać trudną rzecz do zrobienia, wątpliwość do rozstrzygnięcia; jechał cię **s.!** = przekleństwo; w *lm.*, koniuszczki u rogu jeleniego.

Sękacz, kij sękaty, sękowiec; brona z drzewa jodłowego, w której sęki długie zastępują zęby, sękal; zydel z pniaka, w którym ucięte gałęzie zastępują nogi; gatunek ciasta w kształcie piramidy ze sterczącemi soplami, baumkuch (fig.).

Sękato *przysł.*, z sękami; z przeszkodami.

Sękaty, Sękowaty, Sęczasty, pełen sęków, obfitujący w sęki, **pełen** przeszkód, zawierający wiele trudności, trudny do zrobienia; niegładki, nierówny: **s.** styl.

Sękiel *nm.*, część osi, na której obraca ś. koło.

Sękowaty — *p.* Sękaty.

Sękowiec — *p.* Sękacz.

Sęp, ptak z rzędu sokołowatych z rodziny sępów starego świata (fig.); *przen.*, drapieżnik, okrutnik, barbarzyńca, ciemiężca, tyran; posępność, ponurość, zasępienie, troska; pokazać, postawić **s-a** = zmarszczyć czoło, namarszczyć ś.; chodzi, jak **s.** = nachmurzony, zmarszczony, nasępiony.

Sępi, Sępowy, właściwy sępowi, odnoszący ś. do sępa.

Sępić (się), otaczać (ś.) mrokiem, zaciemniać (ś.), mroczyć (ś.), zachmurzać (ś.), *przen.*, zasępiać (ś.), smucić (ś.), martwić (ś.).

Sępny, Sępowaty, pochmurny, posępny, ponury, smętny, smutny; okazujący na twarzy troskę, zasępiony, zachmurzony.

Sępota, roślina z rodziny poziołkowatych, kobea.

Sępowaty, z kształtu podobny do sępa — *p.* Sępny.

Sęsymonizm — *p.* Saint-Simonizm.

Sfabrykować, zrobić fabrykując, skonstruować; sfałszować, podrobić — *p.* Fabrykować.

Sfalcować *druk.*, złożyć arkusz do żądanego formatu, nie zeszywając go i nie sklejając.

Sfaleryt *gr.*, minerał: blenda cynkowa.

Sfałdować, zebrać w fałdy, pofałdować; **s.** czoło = zmarszczyć.

Sfałszować, podrobić, oszukać; w *muz.*, wziąć fałszywy ton.

Sfałszywieć, stać ś. fałszywym.

Sfasować *gmin.*, zbić, sprać; ukraść.

Sfatygowany *żart.*, podniszczony — *p.* Fatygować.

Sfen *gr.*, minerał z gromady sylikoidów.

Sfenoid *gr.*, czworościan krystalograficzny.

Sfera *gr.*, kula jako ciało niebieskie; przestrzeń nieba, okalająca ziemię, obręb; zakres działania, myśli, wiedzy; warstwa towarzyska, społeczna; strefa, pas ziemi, obszar; dziedzina, granice czegoś; **s.** armiralna = przyrząd astronomiczny, używany w starożytności do pomiarów położenia gwiazd na niebie, złożony z kilku kół, które mogą być ustawione odpowiednio do zasadniczych kół sfery niebieskiej i tworzą jakby przezroczystą sieć dokoła globusu niebieskiego.

Sferoida *gr.*, ciało kształtu kuli spłaszczonej, elipsoida.

Sferoidalny *gr.*, kształtu sferoidy, kształtu spłaszczonej kropli, kulisty.

Sferolit, Sferulit *gr.*, gałkowiec, szklisty spat polny.

Sferometr *gr.*, przyrząd do mierzenia grubości przedmiotów bardzo cienkich.

Sferyczny *gr.*, odnoszący ś. do sfery; kulisty; kąt s. = kąt kulisty, którego ramionami są dwa koła wielkie kuli, przecinające ś. z sobą; trójkąt s. = trójkąt kulisty, którego bokami są trzy koła wielkie kuli, przecinające ś. z sobą; trygonometrja s-a = część trygonometrji, zajmująca ś. nauką rozwiązywania zadań o trójkątach sferycznych.

Sferystyka *gr.*, sztuka grania w piłkę.

Sfiksować, zwarjować, zbzikować, stracić rozsądek, dostać fiksacji.

Sfiksowany, zwarjowany.

Sfilmować, zrobić zdjęcia dla filmu.

Sfinalizować, doprowadzić do końca, zakończyć ostatecznie.

Sfinansować, poprzeć kapitałem, dać pieniądze na jakieś przedsiębiorstwo; wprowadzić na giełdę papiery publiczne świeżo wypuszczone, a nie mające jeszcze obiegu wśród publiczności.

Sfinks *gr.*, u starożytnych Egipcjan bóstwo, wyobrażane w postaci leżącego lwa, z głową i piersiami kobiety (fig.); w *mit.* greckiej: bajeczny potwór; *przen.*, symbol tajemniczości; nazwa gatunku motyla zmierzchnicy.

Sfinksowaty, zagadkowy, tajemniczy.

Sfinksowy, zagadkowy.

Sflaczały, który stał ś. flakowatym, miękkim.

Sflaczeć, Sflakowacieć, stać ś. flakowatym, rozlazłym, miękkim.

Sflegmieć, stać ś. flegmatycznym, obojętnym.

Sfolgować, pofolgować, ulżyć, zwolnić, mieć wzgląd.

Sfora, sznurek lub rzemień do uwiązywania przy nim ogarów; s. psów=para ogarów uwiązanych razem; *przen.* całość zgodna, harmonijna, związek dobrany.

Sformułować, ująć w pewną formułę, wyrazić w pewnej formie, w sposób ściśle określony.

Sforsować, wysilić, nadwerężyć, zmęczyć wysiłkiem.

Sfragistyka *gr.*, część heraldyki: nauka o starych pieczęciach i medalach.

Sfrancuziały, który stał ś. Francuzem, przyjął obyczaj francuski.

Sfrunąć, opuścić się na skrzydłach wdół.

Sfukać kogoś = złajać, zgromić, zbeształ, skrzyczeć.

Sfumata *wł.*, dym biały ze spalonych kartek z nazwiskami kardynałów, proponowanych na papieża, ukazujący ś. nad kominem sali, gdzie ś. zbiera conclave, gdy wybór nie doszedł do skutku dla braku potrzebnej większości, wynoszącej $^2/_3$ głosów.

Sfuszerować, zrobić po partacku, zepsuć, spaskudzić robotę.

Sfygmograf, Sfygmometr, Sfygmoskop *gr.*, instrument, służący do mierzenia i notowania automatycznie szybkości i siły tętna krwi, pulsomierz.

Shintoizm *jap.*, ubóstwianie przyrody.

Siaber *blrs.*, krewniak, brat, druh, towarzysz, wspólnik: dawna forma rodowego posiadania ziemi.

Siać, rozrzucać ziarno po roli, by wzeszło; zasiewać, obsiewać; usiewać, pokrywać czemś gęsto; *przen.*, rozpowszechniać, szerzyć, krzewić, mnożyć, przysparzać; rozsypywać, upuszczać, rozrzucać; roztaczać, rozciągać, rozpościerać, rozlewać; s. pod bronę, pod sochę = po zasianiu bronować, przyorywać; s. rutkę = pozostawać w staropanieństwie, nie wychodzić zamąż; s. łacinę, francuszczyznę = sadzić łaciną, francuszczyzną; s. pieniędzmi = rozrzucać, szafować, rozsypywać je przez nieuwagę a. marnotrawstwo; rozgłaszać, roznosić: s. plotki, s. niezgodę, waśni, zazdrość — pobudzać do nich; s. **się,** być sianym, rozsiewać ś.; sypać ś., prószyć.

Siadać *dok.* Siąść, przyjąć pozycję siedzącą; umieszczać się; zająć miejsce, spocząć na jakiemś siedzeniu, usiadać; s. komuś na karku *przen.* = ujarzmiać go, opanowywać go, objadać go, być mu uciążliwym, niepożądanym.

Siadalnik, siodełko u uprzęży.

Siadalny, służący do siedzenia, na którym można siadać, do siedzenia przeznaczony.

Siadany, ujeżdżony do wierzchowej jazdy; noga s-a konia = lewa zadnia; s-e, taniec i śpiew weselny, poprzedzający chwilę, kiedy orszak siada na wozy, udając ś. do kościoła.

Siadło, siedlisko, siedziba, mieszkanie; grzęda.

Siadły, niski, przysadzisty, krępy.

Siak *przysł.*, nie tak, inaczej, owak; tak i s. = różnie, rozmaicie, w różny sposób; jeden tak, drugi s. = nie mogą ś. zgodzić na jedno; ni tak, ni s. = nic określonego.

Siaki, nie taki, inny, owaki; s. taki = jakiś tam, byle jaki; jaki taki, nienajgorszy, wcale niezły; ni taki, ni s. = ni to, ni owo, niewiadomo kto.

Siamang, małpa wąskonosa człekokształtna z rodziny szympansów, gibon zrosłopalcy (fig.).

Sianko *zdr.* od Siano; źdźbło siana; potraw.

Siano, trawa skoszona i wysuszona, służąca na karm dla koni i bydła oraz do innych użytków; sterta siana, stóg; leży pies na s-ie, sam go nie je, a krowie go nie da = sam nie używa, a drugiemu nie chce udzielić; zajechało mu to w głowę, jak fura s-a = wbił sobie w głowę, nie można mu wytłumaczyć, nie grab, dudku, s-a = nie porywaj ś. do nieswoich rzeczy; wykręcić ś. s-em = wykpić ś., wyłgać ś. z czegoś; mieć s. w głowie = być głupim.

Sianobranie, Sianozbiór, sprzęt siana.

Sianokos, Sianożęcie, koszenie siana; pora, kiedy ś. kosi siano; łąka na której można kosić trawę.

Siara, pierwszy pokarm w piersi niewiasty, która dopiero co urodziła; mleko w wymionach podczas cielenia ś. krów i bezpośrednio przed i po niem.

Siarczan, Siarkan, sól, pochodząca od kwasu siarkowego.

Siarczanka, świeca siarczana.

Siarczany, Siarkowy, z siarki zrobiony, zawierający siarkę, pomieszaną a. połączoną chemicznie z innemi ciałami; kwas s.=o składzie $H_2 So_4$.

Siarczenie *tkac.*, odbarwianie wełny bezwodnikiem siarkowym.

Siarczyk, Siarczek, Siarnik, zapałka.

Siarczyn, Siarkon, sól kwasu siarkawego.

Siarczysty, siarką nasycony, siarczany; *przen.*, dziarski, ognisty, zapalczywy, dzielny, krewki, gorący, pełny temperamentu, żywy; tęgi, serdeczny, gorący: s. mróz = bardzo silny, trzaskający; jaskrawy, krzyczący.

Siarczyście *przysł.*, żywo, ognisście, gorąco, z temperamentem.

Siarek, związek siarki z innym pierwiastkiem.

Siarka, pierwiastek niemetaliczny z gromady tlenu; *przen.*, ogień, duch wojenny; gwałtowny temperament, żywość charakteru.

Siarkawy, *chem.*, kwas=o składzie $H_2 SO_3$.

Siarkokwas, kwas, w którym atomy tlenu zostały zastąpione atomami siarki.

Siarkon — *p.* Siarczyn.

Siarkonośny, wydający siarkę, zawierający siarkę.

Siarkosaletra, mieszanina dwóch cząstek saletry i jednej cząstki siarki, służąca do wyrobu ogni sztucznych.

Siarkować, Siarczyć, zaprawiać siarką, nasycać siarką.

Siarkownia, fabryka, gdzie przyrządzają siarkę.

Siarkowodór, siarek wodoru, kwas siarkowodorny.

Siarkowodożółty, mający barwę żółtozieloną.

Siarkowy — *p.* Siarczany.

Siarniczka, Siarniczek, zapałka.

Siartka *gwar.* drobna, gładka sierść.

Siateczka *zdr.* od Siatka.

Siatecznia, rodzaj polipnia, czyli korala.

Siatfel, Szatfel, *nm.*, pilnik mało nasiekany, gładzik.

Siatka, niewielka sieć; rodzaj robótki kobiecej, wiązanej w kratkę, robota siatkowa, robota szydełkowa w oko; muślin a. inna rzadka tkanina, rozpięta na ramach, wstawianych w okna dla zabezpieczenia mieszkania od much; **s.** pajęcza = pajęczyna; *przen.*, sidło, zasadzka, pułapka; każda rzecz podobna do siatki, czyli gęstej kratki: **s.** geograficzna = utworzona z przecinających ś. południków i równoleżników na mapie; **s.** hydrograficzna= zbiór wszystkich wód w danym kraju, w danej okolicy, system wodny; część błony, okrywającej kiszki; siatkówka w oku; rozgałęzienie nerwu a. naczynia; drugi żołądek zwierząt przeżuwających, czepiec; roślina z klasy zielennic, z gromady wodorostów (fig.).

Siatkoskrzydły, mający skrzydła podobne do siatki: owady **s-e** = rząd owadów, np. osa, pszczoła, mucha i t. p.

Siatkować, wyrabiać siatki, nakształt siatki dzierzgać, krajać w kształcie siatki; łatać, zarabiać siatką.

Siatkowaty, Siatczysty, Siatczany, mający kształt siatki, ażurowy.

Siatkowiec, roślina z gromady grzybów; motyl dzienny z rodziny południc (fig.).

Siatkowy, odnoszący ś. do siatki, ułożony w siatkę; podobny do siatki, siatkowaty.

Siatkówka, błona wewnętrzna oka, w której rozpościerają ś. zakończenia nerwu ocznego.

Siatnica, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Siatnik, rzemieślnik, wyrabiający sieci, powróżnik; — *p.* Retiarus.

Siąbek, nisza bez okien, ciemna izba.

Siąg, odległość dwóch krańcowych punktów rozpostartych skrzydeł ptaka a. owada, samolotu i tp.

Siąkać *jednokr.* Siąknąć; wciągać powietrze nosem, pociągać nosem, wycierać nos, smarkać; wsiąkać.

Siąknąć — *p.* Siąkać.

Siąpić, mżyć (o deszczu).

Siąść — *p.* Siadać.

Sice *nm.*, *lm.*, w tkactwie: czółenko.

Siecz *ukr.*, siedziba Kozaków zaporoskich; *przen.*, Kozacy zaporoscy.

Siczowiec *ukr.*, Kozak, należący do Siczy, zaporożec.

Siczowy, należący do Siczy, zaporoski.

Sidełko *zdr.* od Sidło.

Sidlić (się), wikłać (ś.), łapać (ś.) w sidła.

Sidlnik, szermierz, uzbrojony w sidła.

Sidło, samołówka, potrzask, pułapka, matnia, samotrzask; w *lm.*, *przen.*, zasadzka, podstęp, podejście.

Siebie, 2 przyp. zaimka osobowozwrotnego; 3 przyp.. sobie, 4 przyp.: siebie, się, 6 przyp.: sobą, 7 przyp.: sobie (1-go przypadku niema), oznacza, że czynność osoby zwraca ś. ku niej samej i stosuje ś. do wszystkich trzech osób i obu liczb: chwalę **s.**, chwalisz **s.**, chwali **s.**, chwalimy **s.**, chwalicie **s.**, chwalą **s.**; mam w tobie drugiego **s.** = drugiego „ja"; myśleć o **sobie** = o swojej osobie; samemu myśleć o **sobie** = nie potrzebować niczyjej opieki; nie wiem, co z **sobą** robić — kędy ś. obrócić, co począć; robić pod **siebie** = oddawać urynę a. kał w ubranie a. w łóżko po **sobie** = po swojej stronie, na swoją korzyść; mam prawo po **sobie** = jest za mną, według prawa; znam to **po sobie** = wiem, że to moja wada; pokazać po **sobie** = zdradzać ś. wyrazem twarzy; poświęcać **siebie** na coś = nie szczędzić ś., wyrzekać ś. czegoś; przez **s.**, sam przez **s.** = samoistnie, niezależnie od innych, bezpośrednio; rozmawia sam z sobą = myśli głośno; brać kogoś z **sobą** = iść z kimś razem; pomyśl **sobie** = zastanów ś.; leżę, siedzę, czytam, idę, śpiewam **sobie** = bawię ś., spędzam czas; krzycz **sobie** = krzycz, ile chcesz; idź **sobie** = wynoś ś.; **sobie** pan, sobiepan = człowiek niezależny, swobodny; od **s.!** = na prawo!, k'**sobie!**, k'se! = na lewo! (wołanie na konie, na woły); sam z **s.**, z **s.** = z własnej inicjatywy, z własnego popędu, własnego pomysłu, oryginalnie; trzymać ręce przy **sobie** = w bliskości ciała, nie wymachiwać niemi; mieć coś przy **sobie** = w kieszeni, pod ręką; zachowaj to przy **sobie** = nie mów nikomu; brać coś na **s.** = na własną odpowiedzialność, na własne ryzyko; mówić, pisać coś od **s.** = we własnem imieniu; bądźmy **sobie** przyjaciółmi = nawzajem; zaimek ten oznacza też poczucie samego siebie, świadomość, samopoczucie, przytomność: odchodzić od **s.** =tracić przytomność; wracać, przychodzić do **s.** = odzyskiwać przytomność; oznacza mieszkanie własne, kraj ojczysty, okolice rodzinne: być u **s.** = w swojem mieszkaniu, w swoim pokoju; wrócić do **s.** = do domu; bądź, jak u **s.** = jak we własnem mieszkaniu; **się** tworzy w połączeniu z czasownikami czynnemi czasowniki: 1) zwrotne, np. myć ś., czesać ś., chwalić ś., ranić ś.; 2) wzajemne, np. bić ś., całować ś., strzelać ś. z kimś; 3) zaimkowe, np. bać ś., śmiać ś., lękać ś.; 4) stronę bierną czasowników, np. wychowywać ś. = być wychowywanym, wydawać ś. = być wydawanym; 5) czasowniki, mające odrębne znaczenia, np. kochać ś. w kimś, zabierać ś. do czegoś; 6) czasowniki nijakie, np. rozchodzić ś., rozlatywać ś., rozsypywać ś.; 7) w połączeniu z 3 osobą liczby pojedyńczej tworzą wyrażenia nieosobowe, np. mówi ś., robi ś., chodzi ś.

Siec, Siekać, uderzając czemś ostrem, rąbać, płatać; dzielić na części, rąbać na miazgę; łupać, ciosać, łamać coś twardego, np. kamienie; kosić, żąć; ćwiczyć, smagać, chłostać, bić; wiatr siecze = tnie, jest ostry; *przen.*, krajać, pruć, rozcinać: **s.** powietrze skrzydłami, fale wodne wiosłami; *przen.*, gryźć, kłuć, kąsać, dokuczać; **s. ś.**, być sieczonym; siec siebie nawzajem; o włosach: leźć, wyłazić, wypadać; dzielić ś. na końcach.

Sieciarka *for. ż.* od Sieciarz.

Sieciarz, rzemieślnik, wyrabiający sieci; w starożytnym Rzymie gladjator walczący przy pomocy sieci, retiarius (fig.).

Sieciowy, Sieciany, odnoszący ś. do sieci, właściwy sieci.

Sieczba, sieczenie, kośba, koszenie, żniwo.

Sieczczany, odnoszący się do sieczki; służący do rznięcia sieczki.

Sieczę, zboże dojrzałe.

Sieczka, słoma pocięta drobno na paszę dla bydła; siekanie, rąbanina, rzeź; rodzaj siekacza w kształcie halabardy z krótkim trzonkiem;

paciorki szklane w kształcie drobnych kawałeczków cienkiej sieczki; na s-ę roznieść, pobić, rozbić, rozgromić na głowę; to i torby s-i nie warte = nic nie warte; mieć s-ę w głowie = mieć nieporządek w głowie, być głupim.

Sieczkarnia, przyrząd ręczny a. obracany siłą zwierząt pociągowych do rznięcia sieczki (fig.); komora do przechowywania sieczki.

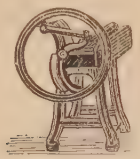

Sieczna, Sekans, *mat.*, prosta, przecinająca krzywą w dwu lub więcej punktach; płaszczyzna s. = przecinająca powierzchnię; w *trygon.*, jedna z funkcyj trygonometrycznych (fig.) — *p.* Sekans.

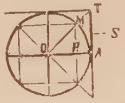

Sieczny, siekący, służący do sieczenia: broń s-a = broń ostra, biała; ząb s. = ząb przedni siekacz; linja s-a — *p.* Sieczna.

Sieć, przyrząd do łapania ryb, ptaków i t. p. w kształcie worka lub w innym kształcie, wiązany z nici w duże oka; *przen.*, pułapka, zasadzka, sidła, matnia; s. pajęcza = pajęczyna; rozgałęzienie, rozchodzące ś. w kształcie sieci: s. dróg kanałów i t. p.; s. elektryczna—zespół rozgałęzionych przewodów, doprowadzających energję elektryczną do odbiorników, rozrzuconych na pewnej przestrzeni; część błony otrzewnej; s. geograficzna — *p.* Siatka.

Siedem, Siedm, liczebnik główny = 7.

Siedemdziesiąt, Siedmdziesiąt, liczebnik główny = 70.

Siedemdziesiątka, cyfra 70; siedemdziesiąt lat wieku, siódmy krzyżyk.

Siedemdziesiątkrotny, siedemdziesiąt razy powtórzony a. powtarzający ś.

Siedemdziesiątnica, trzecia niedziela przed Wielkim postem.

Siedemdziesiątny, składający ś. z siedemdziesięciu części.

Siedemdziesiąty, liczebnik porządkowy od siedemdziesiąt.

Siedemdziesięciokilkoletni, mający siedemdziesiąt kilka lat wieku.

Siedemdziesięciolecie, siedemdziesiąt lat; siedemdziesiąta rocznica.

Siedemdziesięcioletni, Siedemdziesiątletni, mający siedemdziesiąt lat.

Siedemdziesięcioro, liczebnik zbiorowy od siedemdziesiąt.

Siedemdziesięciu, forma osobowo-męska od siedemdziesiąt.

Siedemkroć, Siedmiokroć, Siedmiokrotnie, siedem razy.

Siedemkroćstotysięcy, siedemsetysięcy.

Siedemnastka, cyfra 17; siedemnaście lat wieku, siedemnasty rok życia.

Siedemnastobok, figura geometryczna o siedemnastu bokach.

Siedemnastokąt — *p.* Siedemnastobok.

Siedemnastolatek, chłopiec, mający lat 17.

Siedemnastolatka *for. ż.* od Siedemnastolatek.

Siedemnastolecie, okres siedemnastu lat, siedemnasta rocznica.

Siedemnastoletni, mający 17 lat

Siedemnasty, liczebnik porządkowy od 17.

Siedemnaście, liczebnik główny = 17.

Siedemnaścioraki, złożony z siedemnastu różnych gatunków a. rodzajów czegoś.

Siedemnaścioro, liczebnik zbiorowy od 17.

Siedemset, Siedmiuset, Siedmset, liczebnik główny = 700.

Siedemsetkrotny, 700 razy powtarzający ś. a. powtórzony.

Siedemsetny, liczebnik porządkowy od siedemset.

Siedlić (się), osiedlać (ś.); wybierać komuś (sobie) jakieś miejsce na mieszkanie.

Siedlisko, siedziba, sadyba, gniazdo, dom, mieszkanie; s. czegoś = ognisko, punkt główny, zbiorowisko.

Siedm — *p.* Siedem.

Siedmio-, w wyrazach złożonych oznacza, że osoba a. przedmiot posiada coś w liczbie siedm, że składa ś. z siedmiu części, np. siedmiokolorowy, siedmiozłotowy.

Siedmiobarwny, posiadający siedem barw.

Siedmioboczny, posiadający siedem boków.

Siedmiobok, figura geometryczna o siedmiu bokach.

Siedmiocalowy, mający siedem cali wysokości, grubości, szerokości a. głębokości.

Siedmiodniowy, siedem dni trwający.

Siedmiogłoskowy, składający ś z siedmiu głosek.

Siedmiogłosowy, Siedmiogłośny, złożony z siedmiu głosów, wydający siedm głosów.

Siedmiogłowy, posiadający siedem głów.

Siedmiogodzinny, ciągnący się siedem godzin.

Siedmiokąt — *p.* Siedmiobok.

Siedmiokątny, o siedmiu kątach.

Siedmioklasowy, składający ś. z siedmiu klas, odnoszący ś. do siedmiu klas.

Siedmiokrotnie, siedem razy.

Siedmiokrotny, Siedmiorazowy, powtarzający ś. siedem razy.

Siedmiokształtny, mający siedem różnych kształtów.

Siedmiolatek, chłopiec, mający siedem lat życia; wogóle stworzenie siedmioletnie.

Siedmiolatka *for. ż.* od Siedmiolatek.

Siedmiolecie, okres siedmioletni, siódma rocznica.

Siedmioletni, mający siedem lat wieku; ciągnący ś. siedem lat.

Siedmiolistny, Siedmiolisciowy, posiadający siedem liści.

Siedmiomiesięczny, mający siedem miesięcy życia; ciągnący ś. siedem miesięcy.

Siedmiomiljonowy, wynoszący siedem miljonów.

Siedmiomilowy, mający siedem mil długości; s-e buty = bajeczne buty, w których człowiek za każdym krokiem mógł robić siedem mil drogi.

Siedmiomorgowy, mający przestrzeni siedem morgów; posiadający siedem morgów gruntu

Siedmionogi, Siedmionożny, posiadający siedem nóg.

Siedmioosobowy, składający ś. z siedmiu osób; przeznaczony dla siedmiu osób.

Siedmiopalczasty, posiadający 7 palców.

Siedmiopiętrowy, składający ś. z siedmiu pięter.

Siedmiopostaciowy — *p.* Siedmiokształtny.

Siedmiopręcikowy, posiadający siedem pręcików: s. kwiat.

Siedmioprocentowy, przynoszący siedem procent; zawierający siedem procent czegoś.

Siedmiopromienny, opatrzony siedmiu promieniami.

Siedmioraki, składający ś. z siedmiu niejednakowych rodzajów a. gatunków czegoś.

Siedmioramienny, opatrzony siedmiu ramionami, odnogami.

Siedmioro, liczebnik zbiorowy od siedem; w s. składać = siedem razy jeden kawał czegoś składać.

Siedmiorogi, opatrzony siedmiu rogami.

Siedmiorzędny, idący siedmioma rzędami, ułożony w siedem rzędów.

Siedmiosekundowy, trwający siedem sekund.

Siedmioskrzydły, mający siedem skrzydeł.

Siedmiosłupkowy, kwiat, posiadający siedem słupków.

Siedmiostruny, opatrzony siedmiu strunami.

Siedmiosylabowy — *p.* Siedmiozgłoskowy.

Siedmiościan, bryła ograniczona siedmiu ścianami płaskiemi.

Siedmiotygodniowy, mający siedem tygodni życia; trwający siedem tygodni.

Siedmiotysięczny, zawierający siedem tysięcy, składający ś. z siedmiu tysięcy.

Siedmiowiosłowy, Siedmiowiosły, zaopatrzony w siedem wioseł.

Siedmiozgłoskowy, złożony z siedmiu zgłosek.

Siedmiu, forma osobowo-męska od Siedem.

Siedmiuset, forma osobowo-męska od Siedemset.

Siedząco *przysł.*, w postawie siedzącej.

Siedzący, *imiesł. przymiotn.* ten, który siedzi; posąg s. = przedstawiający osobę siedzącą; życie s-e = ciągle siedząc, nie używając ruchu, wymagające siedzenia, siedzenterja; przeznaczony do siedzenia, taki, na którym można usiąść: miejsce s-e w teatrze, na koncercie, w kościele i t. p. = nie stojące; *imiesł. przysł.* siedząc, (np.: rozmawiam siedzący).

Siedzenie, miejsce do siedzenia, to na czem ś. siedzi; w ciele: pośladek; miejsce w ubraniu, przypadające na pośladki; pozostawanie w jednem miejscu w postawie nieruchliwej, siedzącej; odsiadywanie kary w więzieniu; wszystko to, na czem ś. siada, jak np. ławka, kanapa, krzesło, fotel, zwłaszcza ławka wymoszczona a. wyścielana w bryczce, powozie, karecie, samochodzie; tylne s. = twarzą do kierunku drogi, przednie s. = tyłem do kierunku drogi.

Siedzeniowy, dotyczący siedzenia.

Siedziba, miejsce, gdzie ktoś stale siedzi, czyli mieszka; miejsce stałego zamieszkania, sadyba, siedlisko.

Siedzieć, zajmować miejsce, opierając ś. pośladkiem na jakiejś podstawie, z górną częścią tułowia mniej lub więcej prostopadłą, z nogami zgiętemi lub wyciągniętemi: s. na krześle, na koniu, na ławie, na ziemi; s. po turecku = na dywanie, z podgiętemi nogami; s. z założonemi rękami, próżno s = nic nie robić, gnuśnieć; s. cicho=nie ruszać ś. z miejsca, nie odzywać ś., s. jak na rozżarzonych węglach, jak na szydłach, jak na szpilkach = niecierpliwić ś.: s., jak mysz pod miotłą=nie śmieć ś. odezwać, ruszyć z przerażenia; s. w więzieniu=przebywać; s. na jajach=wysiadywać je; s. nad książką, nad robotą i t. d. = ślęczeć nad niemi; s. na pieniądzach = mieć duże kapitały; s. na gruncie, na majątku = posiadać je prawem dziedzicznem; s. komuś na karku = przeszkadzać mu w robocie, być na jego utrzymaniu, być mu uciążliwym; s. u kogoś w kieszeni = być mu wiele dłużnym; wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi = znają warunki materjalne jego życia, nie dadzą ś. okłamać; mieścić ś., znajdować ś., być położonym, leżeć; mieszkać, zamieszkiwać, przebywać: s. w domu, s. na wsi; tkwić, trzymać ś. w obsadzie.

Siedź, grzyby, rosnące w gromadzie.

Sieja, Siga, ryba brzuchopłetwa, łososiowata (fig.).

Siejba, siew. sianie ziarna w rolę.

Siekacz, ten, który sieka; ząb przedni (fig.); nóż do siekania, ta-

S

sak; rodzaj siekiery; nóż ogrodniczy, sekator; narzędzie do cięcia roślin pastewnych na karm dla inwentarza (fig.).

Siekać — *p.* Siec; **s. się,** pękać od mrozu, od wilgoci (o skórze).

Siekalnica, deska, na której siekają, stolnica.

Siekaniec, rodzaj grubego śrutu.

Siekanina, czynność siekania, rąbanina, rzeź; coś siekanego — *p.* Siekanka.

Siekanka, coś posiekanego; potrawa siekana.

Siekawica, ostry wiatr siekący, deszcz siekący, deszcz, połączony z wiatrem.

Siekiera, narzędzie stalowe do rąbania, ostrze u nasady węższe, osadzone na krótkiem toporzysku, mały topór (fig.); spadła mu s. z topo-

rzyska w rzekę=doznał niepowodzenia; powietrze ciężkie, choć s-ę powiesić = złe powietrze, zaduch; zła s. nigdy nie zginie = złego nikt nie chce brać; najgorsza s. u kowala = wytwórca nie ma nigdy własnego wyrobu dla siebie, do swojego użytku; jak s-ą wyrąbał = jasno wyłożył; od s-y = niezręczny, niezgrabny, ciężki; bieda, choć s-ą rąbać = wielki niedostatek; s. utonęła=wieść przepadła o czemś, zginęło, jak kamień w wodę; wydrzeć komuś s-ę z ręki = rozbroić go.

Siekierka *zdr.* od Siekiera; pomieniał ś. stryjek, s-ę na kijek = mówi ś. o niekorzystnej zamianie; siódemka, cyfra siedem; dwie s-i = 77 lat życia.

Siekierne (-ego), opłata za wyrąb drzewa w lesie.

Siekiernica, roślina z rodziny motylkowatych.

Siekiernik, kowal, wyrabiający siekiery; żołnierz, uzbrojony w siekierę, halabardnik, topornik; rodzaj tasaka, używanego w aptekach.

Siekieromłot, narzędzie, służące za siekierę i młot zarazem.

Siekierowaty, podobny kształtem do siekiery.

Siekierzyński *żart.*, ostatni z **S-ich** = ostatni pieniądz, ostatnia karta świętna i t. p.

Siekierzysko, rękojeść siekiery, toporzysko.

Sieklin, roślina z rodziny kosaćcowatych.

Siekosz, krab.

Siekrza, roślina z rodziny chlebowcowatych.

Sielanka, rodzaj utworu poetyckiego, przedstawiającego na tle pogodnej natury życie ludzi prostych, szczerych i szczęśliwych i mającego za treść najczęściej uczucie miłosne, idylla, bukolika, skotopaska, pastorałka; *przen.*, scena z życia o charakterze sielskim, o nastroju sielankowym.

Sielankarstwo, Sielankopisarstwo, pisanie sielanek, twórczość sielankopisarza.

Sielankarz, poeta, piszący sielanki, sielankopisarz; miłośnik sielanek.

Sielankopisarka *for. ż.* od Sielankopisarz.

Sielankopisarz, Sielankarz, autor sielanek.

Sielankować, bawić ś. w sielankę, żyć na wsi, z naturą, zdala od cywilizacji gwaru miejskiego.

Sielankowość, nastrój sielankowy.

Sielankowy, odnoszący ś. do sielanki, idylliczny.

Sielawa, ryba brzuchopłetwa, łososiowata (fig.).

Sielawka, mała sielawa.

Sielski, wiejski, wioskowy, wieśniaczy, pasterski; sielankowy, idylliczny.

Siemieniasty, Siemienisty, Siemieniaty, podobny do siemienia, obfitujący w siemię; pstry.

Siemieniatki, rasa kur swojskich.

Siemieniec, polewka z tartych nasion konopi z mlekiem; zupa a. breja rzadka.

Siemienny, odnoszący ś. do siemienia, nasienny; główka s-a = nasiennik; plemienny, rodowy, rodzinny.

Siemię, nasienie, ziarno nasienne; owoc konopi, lnu.

Siemionka, drobne siemię, drobne ziarno.

Sienga, ryba jadalna, żyjąca w morzu Północnem i zachodniej części Bałtyckiego, skornik (fig.).

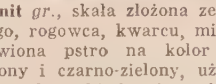

Sienit *gr.*, skała złożona ze spatu polnego, rogowca, kwarcu, miki itd. zabarwiona pstro na kolor szary, czerwony i czarno-zielony, używana w robotach architektonicznych.

Sienna *wł.*, żółta odmiana umbry.

Siesta *hiszp.*, wypoczynek południowy; drzemka.

Sieniowy, odnoszący ś. do sieni, sienny.

Siennica, skład, stodoła na siano; stóg siana.

Sienniczek *zdr.* od Siennik.

Siennik, wór płaski, podłużny, słomą lub sianem wypchany, do leżenia na nim, materac z siana a. słomy.

Sienny *przym.* od Sień; od Siano.

Sień, przejście wewnątrz domu prowadzące ze dworu a. ze schodów do mieszkań; przedsionek, westybul.

Siepacki, Siepaczy, dotyczący siepacza.

Siepacz, kat, oprawca, ceklarz, zbir.

Siepać *dok.* Siepnąć; szarpać, targać, szamotać, rwać kimś, czemś, krajać, siekać, rznąć; wyciągać nitki z tkaniny, skubać; *przen.*, obmawiać, szkalować; **s. się,** bić ś., rznąć ś., szarpać ś., pasować ś., mocować ś., tarmosić ś., rzucać ś.

Siepnąć — *p.* Siepać.

Siepota, roślina z rodziny siepowatych.

Siepowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Siera, *nm.* przedłużenie tylnej szczęki, przytrzymującej śrubstak przy warsztacie.

Sierbszczyzna — *p.* Serebszczyzna.

Siercik, gatunek mola.

Siercisty, ostry, szorstki.

Sierć — *p.* Sierść.

Sierdzić, gniewać, złościć, drażnić, jątrzyć; **s. się,** gniewać ś., srożyć ś., srożeć.

Sierdzistość, skłonność do gniewu, gniewliwość, opryskliwość, zapał, żarliwość.

Sierdzisty, skory do gniewu, gniewliwy, opryskliwy, zapalczywy; żarliwy, gorliwy, pełny zapału.

Sierdziście *przysł.*, gniewnie, gorliwie; z zapałem, żarliwie.

Siermięga, proste wiejskie, samodziałowe sukno, ubranie chłopskie, z tego sukna uszyte, sukmana, gunia.

Siermiężka *zdr.* od Siermięga.

Siermiężnik, człowiek, zwłaszcza chłop, ubrany w siermięgę; wieśniak, włościanin.

Siermiężny, odnoszący ś. do siermięgi, właściwy na siermięgę; ubrany w siermięgę.

Sierocić, czynić kogoś sierotą, pozbawiać rodziców a. dzieci, osamotniać; pozbawiać dziedzictwa, czynić ubogim.

Sierocieć, stawać ś. sierotą, tracić rodziców a. dzieci.

Sieroctwo, stan sieroty, osierocenie; *przen.*, stan człowieka opuszczonego, zapomnianego przez wszystkich, osamotnienie; *zbior.*, sieroty.

Sierocy, dotyczący sieroty, właściwy sierocie.

Sierospojka, małża bezgłowa dwumuszkułowa.

Sierota, dziecko, któremu umarli oboje rodzice lub jedno z nich; ojciec lub matka, osierociali po stracie dzieci; wdowiec a. wdowa; człowiek biedny, opuszczony.

Sieroteczka, Sieroteńka, Sierotka, *zdr.* od Sierota.

Sierp, narzędzie do żęcia w kształcie półksiężyca (fig.); przedmiot w kształcie sierpa.

Sierpień, ósmy miesiąc roku.

Sierpik, Sierpnik, roślina z rodziny złożonych (fig.); mały sierp.

Sierpnica, roślina z rodziny baldaszkowych.

Sierpniowy, właściwy sierpniowi, przypadający w sierpniu.

Sierposz, Sierpodziób, roztocz lądowy.

Sierpowaty, mający kształt sierpa.

Sierścień, owad półpokrywy wszołowaty.

Sierścisty, Szerścisty, gęsto obrosły sierścią, kudłaty; wyrobiony z sierści; szorstki, jak sierść.

Sierść, Szerść, włosy, okrywające skórę zwierzęcia, kudły, wełna; znać po **s-i** = znać po wyglądzie, znać doskonale.

Sierzpowaty — *p.* Sierpowaty.

Sierzytka, roślina z rodziny marzanowatych, śmierdziuszka.

Sierżancki, właściwy sierżantowi; *przen.*, chamski, ordynarny, grubiański.

Sierżant *fr.*, najstarszy podoficer, zastępujący oficera.

Siestrzan, roślina z rodziny złożonych — *p.* Siestrzon.

Siestrzon, belka, którą podciągają wpoprzek pod inne belki, aby je podpierała i wiązała, podciąg.

Siew, sianie nasienia w ziemię, pora zasiewów; to, co zasiano, posiew, ziarno.

Siewać — *p.* Siać.

Siewba — *p.* Siew.

Siewca, rolnik, który sieje; *przen.*, krzewiciel, szerzyciel, propagator.

Siewka, płachta, używana przy sianiu zboża; ptak z rzędu siewkowatych, z podrzędu kuligów (fig.).

Siewnia, Siewalnia, naczynie, którem nabiera ś. zboże do siewu.

Siewnica, ptak brodzący z rodziny siewek.

Siewnik, maszyna rolnicza do siania zboża (fig.).

Siewny, Siejny, odnoszący ś. do siania; Matka Boska **S-a** = uroczystość dnia 8 września.

Siewruga, *ros.*, ryba kostołuska, jesiotrowata.

Się, przyp. 4-ty zaimka osobowo-zwrotnego — *p.* Siebie.

Sięgać *dok.* Sięgnąć; rękę wyciągać po coś, wyprężać rękę, aby czegoś dostać, starać ś. dosięgnąć czegoś ręką a. jakimś przedmiotem, piąć ś. po coś; wkładać rękę w coś dla wydostania czegoś: **s.** do kieszeni; podnosić rękę dla odnalezienia, namacania czegoś; dochodzić do pewnego miejsca, do pewnej wysokości a. szerokości, dostawać dokąd: woda **s-a** pod pachy; rozciągać ś. daleko; *przen.*, wnikać, dociekać, badać wszechstronnie; pożądać czegoś namiętnie, pragnąć gorąco, zamyślać zuchwale: **s.** po koronę = pożądać władzy królewskiej; daleko, wysoko **s.** = być niezmiernie ambitnym; **s.** wzrokiem = widzieć, móc dojrzeć na pewnej przestrzeni, na pewną odległość; **s.** pamięcią, myślą = pamiętać, przypominać sobie; kule armatnie **s-ają** na pewną odległość = donoszą; **s. się,** rzucać ś., porywać ś.

Sięgnąć — *p.* Sięgać.

Sięgorz, glista płaska, pasorzytna.

Siękla, roślina z rodziny krwawnicowatych.

Sięknąć — *p.* Siąknąć.

Siępić — *p.* Siąpić.

Sięzypłon, gatunek palmy.

Sięzypuchla, roślina z rodziny ślazowatych.

Sięzyśnia *bot.*, — *p.* Flaszodrzew.

Siga — *p.* Sieja.

Sigillaria *łć.*, rośliny skamieniałe, właściwe pokładom węglowym (fig.).

Sigle, pojedyńcze głoski początkowe wyrazów.

Sigonota, Sygonota *lit.*, kapłan litewski, wajdelota.

Sikacz *żart.*, wino a. piwo lekkie, liche, cienkusz, lura.

Sikać *jednokr.* Siknąć; puszczać na kogoś jak z sikawki strumień wody a. innego płynu, tryskać, strzykać płynem; wypuszczać urynę.

Sikawka, przyrząd do wyrzuca-

nia i rozpryskiwania strumienia wody: s. ogrodowa, s. ogniowa (fig.).

Siklawa, wodospad górski.
Siklawica, mała siklawa.
Siknąć — *p.* Sikać.
Sikora, ptak śpiewający zębodzioby z rodziny tegoż miana (fig.); *przen.* dziewczyna.

Sikoreczka *zdr.* od Sikora.
Siksa, *żydow. gminn.* dziewczyna wystrojona, elegantka.
Sileniec, roślina z rodziny ponętkowatych.
Silić, wysilać, wytężać, forsować; przezwyciężać kogoś, mocować ś. z kimś; gwałt komuś zadawać; **s. się,** wysilać ś., wytężać ś., borykać ś., sadzić ś.; piąć ś.; rość, wzmagać ś., potęgować ś., pomnażać ś., rozrastać ś., zwiększać ś.
Silnia, Silnica, Silnik—*p.* Motor.
Silnictwo — *p.* Mechanika.
Silnie *przysł.*, z siłą, mocno, gorliwie, żarliwie, bardzo, niezmiernie, potężnie, nadzwyczaj.
Silnik a. motor, maszyna, zapomocą której jakakolwiek energja: wody, gazu, elektryczności i t. p. wytwarza pracę mechaniczną (fig.);

s. elektryczny asynchroniczny a. indukcyjny, rodzaj silników prądu zmiennego, w których wirujące pole magnetyczne wzbudzone w stojanie przez doprowadzony doń prąd wielofazowy; **s.** elektryczny bocznikowy, rodzaj silnika prądu stałego, w którym przez uzwojenie magnesowe, połączone równolegle z uzwojeniem twornikowem, przepływa tylko mała część prądu zasilającego; **s.** elektryczny jednofazowy, rodzaj silnika, zasilanego przez prąd zmienny jednofazowy; **s.** elektryczny komutatorowy, rodzaj silników prądu zmiennego o ustroju zbliżonym do silników szeregowych prądu stałego, odznaczają ś. łatwością regulacji liczby obrotów zapomocą przesuwania szczotek na komutatorze; **s.** elektryczny repulsyjny, rodzaj komutatorów silników prądu zmiennego, w których zmienne pole magnetyczne wzbudzone w magneśnicy prądem jednofazowym wznieca prądy w zwojach wirnikowych, wskutek czego indukuje w zwojach wirnika prądy elektryczne; **s.** elektryczny synchroniczny, rodzaj silników prądu zmiennego, o ustroju prądnicy, której uzwojenie wirnikowe zasilane jest prądem zmiennym, a magnesowe — prądem stałym; uruchomione być muszą zapomocą silnika pomocniczego, mają niezmienną liczbę obrotów; **s.** elektryczny szeregowy rodzaj silnika prądu stałego, w którym przez uzwojenie magnesowe połączone w szereg z uzwojeniem twornikowem przepływa całkowity prąd zasilający; **s.** elektryczny trójfazowy, rodzaj silnika zasilanego przez prąd zmienny trójfazowy; roślina z rodziny pokrzywowatych (fig.).

Silnikowiec, statek poruszany silnikiem.
Silność, siła, potęga, moc; silenie się.
Silny, posiadający siłę, moc, mocny, krzepki, tęgi, potężny, możny; duży, wielki, znaczny, liczny; usilny, natężony, gorący, żarliwy, gorliwy; **s.** wzrok = bystry; **s-a** wola, **s.** charakter = niezłomny, nieugięty; **s-a** wiara = gorąca; **s-e** postanowienie = niecofnione; **s-e** zdrowie = opierające ś. chorobom; **s-a** armja = liczna; **s.** prąd = bystry; **s-a** trucizna, **s-e** lekarstwo = silnie działające, gwałtowne; **s-a** gorączka = wysoka; **s-e** uczucie = serdeczne; **s-e** wrażenie = głębokie, wstrząsające; **s.** dowód, argument = przekonywający; mróz **s.** = tęgi; **s-e** wyrażenie = dosadne; **s.** zarzut = trudny do zbicia; **s-a** reakcja = gwałtowna.
Silograf *gr.*, satyryk.
Silometr *łć.*, w żeglarstwie: przyrząd, wskazujący szybkość jazdy.
Silva rerum *łć., dosł.*, las rzeczy: zbiór rozmaitych wiadomości; za czasów Rzeczypospolitej Polskiej nazwa notat, zdarzeń, spisywanych w domach szlacheckich, lub przez księży; księga, zawierająca listy znakomitych osób, mowy okolicznościowe, wypadki polityczne, spostrzeżenia własne, rozmaite przepisy, sentencje, dykteryjki i t. p.
Siła, zdolność podołania czemuś, wykonania jakiejś pracy a. dania jakiegoś oporu, moc, dzielność, energja, potęga; jednostka, mająca dużą moc, wpływ, mogąca wiele zdziałać, człowiek znacznych zdolności a. dzielności, cenny pracownik w społeczeństwie; oddziaływanie jednego ciała na drugie, jako przyczyna jakiegoś zjawiska: **s.** fizyczna, materjalna, organiczna, żywotna, duchowa = pobudzająca do życia, do energji, do działania; **s.** światła, ciepła, elektryczności, magnetyzmu; **s.** elektrobodźcza a. elektromotoryczna = siła czyli napięcie prądotwórcze źródła prądu; **s.** magnetobodźcza a. magnetomotoryczna = siła pod działaniem której w obwodzie magnetycznym powstaje strumień magnetyczny; **s.** odśrodkowa — *p.* Odśrodkowy; nabierać sił, opadać z sił, tracić siły, ustawać na siłach; mus, gwałt, przemoc; stopień natężenia, wysiłek: **s.** głosu, **s.** przekonania, **s.** dowodu; uderzyć z całej **s-y**, ze wszystkich sił: umrzeć w sile wieku = w pełni sił żywotnych; chodzić o swojej sile = bez cudzej pomocy; **s.** jak u komara = nędzna, słaba; nad **s-ę** = nad możność; **s-ą** = gwałtem; to przechodzi moje **s-y** = nie mogę tego wykonać, nie starcza mi na to sił; **s.** wyższa = niezależna od nas, zrządzenie losu, fatalność; **s.** lądowa, **s.** zbrojna = armja; **s.** morska = flota; **s-y** piekielne = duchy nieczyste; będę ś. starał wszystkiemi **s-ami** = wytężę wszystkie usiłowania; ze wszystkich sił = z całej mocy; *przysł.*, wiele, dużo, masa, mnóstwo; ile?, wiele?, w jakiej ilości?; tyle, ile, ile tylko: pijcie, **s.** chcecie = ile tylko chcecie; **s.** złego na jednego = mówi ś., gdy ktoś spotyka jednocześnie wiele przeciwieństw a. przeciwników.
Siłacz, człowiek bardzo silny, atleta; człowiek, popisujący ś. publicznie swą siłą, np. w cyrku, zapaśnik cyrkowy.
Siłaczka *for. ż.* od Siłacz.
Siłak — *p.* Siłacz.
Siłkiem *przysł.*, siłą, przemocą, gwałtem.
Siłodajny, Siłodawczy, dający siłę, wzmacniający pod względem fizycznym, posilny, pożywny.
Siłomierz — *p.* Dynamometr.
Siłotka, roślina z rodziny wiesiołkowatych.
Siłotwór, rzecz, wytwarzająca siłę.
Siłować, usiłować; zmuszać, zniewalać; **s.** się, przymuszać ś.; walczyć dla zmierzenia swych sił.
Simara *wł.*, długi wierzchni płaszcz prałatów i kardynałów.
Similor, Semilor *fr.*, aljaż, złożony z 5 części miedzi i 2 części cynku, podobny do złota, tombak.
Sin — *p.* Cyjan.
Sinawy, trochę siny, niezupełnie siny.
Sinek — *p.* Cyjanek.
Siniaczek, mały siniak.
Siniaczyć, uderzyć tak, że wyskoczy sinak na skórze.

Siniak, plama sina na skórze od uderzenia; ptak z rodziny gołębi. dziupnik, kozdubek (fig.); rodzaj

grzyba, modrzak, podlasek, zajączek, grzyb siny, podgrzybek, dębniak, borowik polny a. zajęczy.

Siniara, roślina z rodziny psiankowatych.

Sinica, chorobliwa siność skóry.

Sinić, czynić sinym.

Siniec — *p.* Siniak; narzędzie garncarskie do wyrabiania garnków i dzbanków; rodzaj ryby z rodziny karpiowatych; — *p.* Sienit.

Sinieć, nabierać koloru sinego, wydawać ś. sinym.

Siniło, nazwa rośliny: urzet farbiarski.

Siniuchny, Siniutki, Siniuteńki, całkiem siny.

Sinobrody *dosł.*, mający siną brodę; legendarna postać zbrodniarza, który zabił siedem żon; *przen.*, zbrodniarz.

Sinolog *gr.*, badacz i znawca języka chińskiego i literatury chińskiej, chinolog.

Sinologja *gr.*, znawstwo chińszczyzny.

Sinorosty, klasa roślin z gromady rozszczepkowców, z działu bezsprzężnych, z podkrólestwa plechowców (fig.).

Siność, barwa sina; siniak, siniec.

Sinus *łć.*, zatoka, odnoga; w *trygon.*, wstawa, połowa cięciwy łuku dwa razy większego, niżeli łuk dany; stosunek takiej połowy do promienia, którym łuk jest opisany (fig.).

Siny, mający kolor ciemniejszy od błękitnego; modry; **s.** kamień = kamień piekielny, lapis.

Siń — *p.* Siność.

Sio!, *wykrz.*, oznaczający odpędzanie ptaków, zwłaszcza kur.

Siodełko, małe siodło; popręg z poduszkami na konia w uprzęży pojedyńczej; przełęcz górska; pióra ciemnego koloru na skrzydłach ptasich.

Siodlarczyk, syn siodlarza; uczeń u siodlarza.

Siodlarka *for. ż.* od Siodlarz; rzemiosło siodlarza.

Siodlarnia, warsztat siodlarza; miejsce przy stajni, gdzie przechowują ś. siodła, uprzęże i t. p., siodłownia.

Siodlarz, rzemieślnik, wyrabiający siodła, uprząż i wogóle wyroby z rzemienia, rymarz.

Siodłać konia: wkładać na niego siodło, kulbaczyć; **s.** człowieka, *przen.* = opanowywać go, ujarzmiać, uciemiężać.

Siodłaty, mający grzbiet innej barwy, szary; mający skrzydła w połowie czarne (o gęsi).

Siodło, siedzenie dla ludzi, wkładane na konia, kulbaka (fig.); koń pod **s.** = zdatny do konnej jazdy; *przen.*, wysadzać kogoś z **s-a** = wykoleić go, los mu zwichnąć; gniazdo, siedlisko; jarzmo; przełęcz górska; **s.** u armaty = kawałek bala, mocno okuty, na którym spoczywa dno armaty.

Siodłogłowy, mający czaszkę wklęsłą na ciemieniu.

Siodłowatość, wklęśnienie płaskie w kształcie siodła.

Siodłowaty, z kształtu zbliżony do siodła.

Siodłowiec, wierzchowiec, koń siodłowy.

Siodłowy, odnoszący ś. do siodła.

Sioło, wieś, wioska.

Sionka *zdr.* od Sień.

Siostra, córka tych samych obojga rodziców wobec reszty dzieci (**s.** rodzona), a. jednego z rodziców (**s.** przyrodnia), a. stryja (**s.** stryjeczna), a. wuja (**s.** wujeczna), a. ciotki (**s.** cioteczna); **s.** mleczna = kobieta, wykarmiona przez tę samą mamkę; **s.** w Chrystusie = chrześcijanka wobec innej chrześcijanki a. chrześcijanina; zakonnica, mniszka; **s.** miłosierdzia = szarytka; kobieta, należąca do bractwa religijnego; *przen.*, wspólniczka, mająca coś z kimś a. z czemś wspólnego, podobnego.

Siostrobójca, zabójca siostry.

Siostrobójczyni *for. ż.* od Siostrobójca.

Siostrobójstwo, zabójstwo siostry.

Siostrunia *zdr.* od Siostra.

Siostrzan — *p.* Siostrzeniec.

Siostrzanowy, odnoszący ś. do siostrzana.

Siostrzany, Siostrzyny, dotyczący siostry.

Siostrzenica, córka siostry.

Siostrzeniec, syn siostry.

Siostrzeńczyk *zdr.* od Siostrzeniec.

Siostrzeństwo, pokrewieństwo, wzajemny stosunek sióstr między sobą.

Siostrzyczka *zdr.* od Siostra.

Siostrzyn, Siostrzyński — *p.* Siostrzany.

Siódemka, cyfra 7; karta do gry a. kostka z siedmiu okami; siódma część całości; haczyk zakrzywiony, którym gałganiarka grzebie w śmietniku; gra hazardowa w kości.

Siódmaczek, roślina z rodziny pierwiosnkowatych (fig.).

Siódmak, pieniądz, mający wartość siedmiu mniejszych jednostek; uczeń klasy siódmej; belka, mająca siedem sążni długości.

Siódmoklasista, uczeń klasy siódmej.

Siódmoklasistka *for. ż.* od Siódmoklasista.

Siódmy, liczebnik porządkowy od 7.

Sipoje *ang.*, spahi, wojsko angielskie w Indjach, utworzone z krajowców.

Sira *nm.*, otwór paleniskowy pod czeluścią pieca do wypalania kafli, który, przechodząc w kanał, ciągnie ś. wzdłuż pieca.

Siriasis (-zis) *łć.*, porażenie słoneczne, zapalenie mózgu i opon mózgowych skutkiem skwaru słonecznego.

Sirocco (siroko) *wł.*, suchy, gorący wiatr południowo-wschodni, wiejący we Włoszech na wiosnę i w jesieni.

Siroma, Siromacha *ukr.*, biedak, nieborak.

Sirować, palić w sirach.

Sirulec, wąski i długi kawałek drzewa do palenia w sirach.

Sit, Sitowie, Sitnik, roślina z rodziny sitowatych (fig.).

Sitarka *for. ż.* od Sitarz.

Sitarski, dotyczący sitarza.

Sitarstwo, zajęcie sitarza; wyrób sit; handel sitami.

Sitarz, rzemieślnik, wyrabiający sita; handlarz sit.

Siteczko *zdr.* od Sitko; *przen.*, człowiek żywego i lekkiego usposobienia, na którym przeżyte wrażenia nie pozostawiają żadnego śladu.

Sitek, roślina z rodziny ciborowatych (fig.); gatunek grzyba.

Sitko *zdr.* od Sito; nowe **s.** na kołek = nowa przyjaźń każe zapomnieć o dawnej, nowe wrażenie zaciera dawne.

Sitkowaty, mający kształt sitka.

Sitniak, chleb wypieczony z mąki sitnej, chleb sitny, chleb półpytlowy.

Sitny, odnoszący ś. do sita; przesiewany przez sito: mąka **s-a;** chleb **s.** = wypieczony z takiej mąki.

Sito, narzędzie w kształcie niskiego walca do przesiewania przez rzadką tkaninę o gęstszych dziur-

kach, niż przetak i rzeszoto; gwiazdozbiór, zwany Włosami Bereniki; rodzaj gry towarzyskiej.

Sitofobja *gr.*, wstręt do jedzenia.

Sitologja *gr.*, nauka o pokarmach.

Sitowatość, choroba drzewa, objawiająca ś. butwieniem rdzenia.

Sitowaty, mający kształt sita; **s-e,** rodzina roślin jednoliściennych.

Sitowiany, Sitowi, odnoszący ś. do sitowia; zrobiony z sitowia.

Sitowie, roślina z rodziny ciborowatych, sitowina (fig.) — *p.* Sit.

Sitowiec, gatunek pliszki.

Sitowisko, Sitnisko, Sitowie, miejsce zarosłe sitem.

Sitowy — *p.* Sitny.

Sitówka, jagnię tegoroczne.

Sitrza, roślina z rodziny marantowatych.

Siureczeć, płynąć z pewnym szmerem, płynąć ciurkiem.

Siurkiem, ciurkiem płynąć = o strumyku, o strudze: szemrząc.

! Siurpryza *fr.*, niespodzianka.

Siusiać, sikać ciurkiem, oddawać mocz.

Siuta, bezroga samica zwierząt, mających rogi: łania, sarna, daniela, owca górska i t. d.

Siwak, człowiek siwy; zwierzę maści siwej; wyroby garncarskie z gliny czarnej a. siwej.

Siwawy, trochę siwy.

Siwek, koń maści siwej.

Siwerniak, ptak śpiewający z rodziny pliszek, gatunek świergotka (fig.).

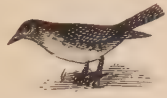

Siwić, robić siwym; **s. się,** ukazywać ś. w barwie siwej.

Siwiec — *p.* Siwosz.

Siwieć, stawać ś. siwym, szpakowacieć; siwym ś. zdawać, mieć barwę siwą.

Siwiotek, owad łuskoskrzydły zmierzchnicowaty.

Siwiuchny, Siwuchny, Siwiutki, Siwiuteńki, całkiem siwy.

Siwizna, siwość, siwe włosy.

Siwka — *p.* Siwoszka.

Siwobrody, mający brodę siwą.

Siwo-czarny, przez pół siwy, przez pół czarny.

Siwoglowy, mający głowę siwą.

Siwokrzyn, roślina z rodziny marzanowatych.

Siwooki, mający oczy siwe.

Siwopióry, mający pióra siwe.

Siwosz, człowiek, koń siwy, siwek.

Siwoszka, kłacz siwa.

Siwość, siwizna.

Siwowąsy, Siwowąsaty, mający wąsy siwe.

Siwowłosy, mający włosy siwe.

Siwucha, wódka prosta; nazwa siwej krowy, kozy, kury.

Siwy, mający kolor szary; modrawy; mający włosy siwe, stary; **s.** jak gołąb = zupełnie siwy, o włosach mleczno-białych; *przen.*, doświadczony, wytrwany; *rzecz.*, starzec siwy, siwosz.

Skabinat *łć.*, urząd ławniczy, ławnictwo.

Skabinus *łć.*, ławnik (rajca miejski).

Skabjoza *łć.*, roślina z rodziny szczeciowatych, drjakiew (fig.).

Skafander *gr.*, ubiór gumowy nieprzemakalny dla nurków, złączony szczelnie z miedzianą banią, zaopatrzoną w szkła na oczy i wdziewaną na głowę, komunikujący ś. zapomocą długiej, giętkiej rury, przez którą wtłaczają ciągle z zewnątrz świeże powietrze (fig.).

Skafit *gr.*, skamieniała muszla.

Skakać *dok.* Skoczyć; odbijając ś. nogami od ziemi, unosić ś. cokolwiek, podnosić ś. nagle od góry i opadać, wogóle czynić ruch gwałtowny; przeskakiwać przez coś, zeskakiwać z czegoś, wskakiwać na coś, w coś; podskakiwać, podrygiwać, tańczyć: **s.** z radości = żywemi ruchami okazywać radość; tak **s.,** jak kto zagra = być posłusznym cudzej woli, być uległym cudzym rozkazom; wzbijać ś., strzelać w górę, unosić ś., wzmagać ś., zwiększać ś. gwałtownie: ceny skoczyły = podniosły ś.; trząść ś., drżeć, drgać, tętnić: ręka, serce, dusza skacze; rzucać ś., porywać ś., zrywać ś., dopadać, doskakiwać, przyskakiwać do kogoś, do czegoś; udawać ś. dokąd pośpiesznie: skocz-no do sklepu, na pocztę; skoczyć po rozum do głowy = wpaść na pomysł; w ogień-by za nim skoczył = jest mu cały oddany.

Skakanina, skakanie ciągłe, podskoki, podrygi; przeskakiwanie z przedmiotu na przedmiot w rozmowie, w wykładzie i t. p.

Skakanka, obręcz, sznur a. drut z rękojeściami u końców, przez który dzieci, zwłaszcza dziewczynki, przeskakują dla zabawy; skakanie, tańce, zabawa taneczna.

Skala *łć.*, miara, podziałka z napisem, określającym stosunek jej do miary, używanej do przedmiotów, istniejących w rzeczywistości — *p.* Podziałka; w *muz.*, gama, rozległość głosu, szereg tonów, jakie głos śpiewaka lub instrumentu wydać może; *przen.*, stopa życia, zakrój; **s.** uczuć = wszystkie stopnie uczucia.

Skalać, splamić, zwalać, zbrudzić, zanieczyścić; *przen.*, zhańbić, sprofanować.

Skald *skand.*, poeta i śpiewak u dawnych ludów skandynawskich; pienia skaldów są zebrane w księdze pod tytułem Edda.

Skaleczeć, stać ś. kaleką — *p.* Kaleczeć.

Skaleczyć, zadrasnąć, zranić, okaleczyć, obrazić.

Skalenoedr *gr.*, w krystalografji: dwunastościan z trójkątów równobocznych.

Skaleń — *p.* Feldspat.

Skalica, góra urwista.

Skalikurek, ptak z rzędu wróblowatych, rodziny bławatników (fig.).

Skalina, szczelina, rozpadlina.

Skalipka, roślina z rzędu paproci.

Skalirzęs, roślina z gromady paprotników.

Skalisty, obfitujący w skały; kamienisty, opoczysty, z kształtu zbliżony do skały; *przen.*, twardy, jak skała, nieużyty, niewzruszony.

Skalnica, roślina z rodziny skalnicowatych, łomikamień.

Skalnicowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Skalnik, motyl dzienny z rodziny oczennic (fig.).

Skalny, właściwy skale; podobny do skały; mieszkający wśród skał: orzeł **s.,** wróbel **s.,** kozieł **s.**

Skalowanie, cechowanie, oznaczanie według danego kalibru.

Skalp *ang.*, skóra, zdarta z włosami z głowy zabitego wroga, jako trofeum u Indjan.

Skalpel *fr.*, nóż chirurgiczny i anatomiczny (fig.).

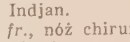

Skalpować *ang.*, zdzierać z głowy skórę razem z włosami.

Skała, jednorodna postać skamieniałej warstwy ziemi, często górzy-

stej; wielki głaz, opoka; *przen.*, człowiek nieczuły, niewzruszony, nieubłagany.

Skałka, niewielka skała; minerał z gromady tlenków, krzemień, krzesak; krzemień do strzelby, używany dawniej zamiast pistonu; **s.** na oku = biała plama, bielmo; krosta na podniebieniu u dziecka.

Skałkowy, odnoszący ś. do skałki; opatrzony skałką: broń **s-a.**

Skałkówka, strzelba, w której proch zapala ś. przez wydobycie iskier z krzesiwa, czyli skałki (fig.).

Skałmuczyć się, przerobić ś. na Kałmuka.

Skałopstrąg, gatunek pstrąga, żyjącego w jeziorach górskich (fig.).

Skałosz, zwierzątko z rodziny wielokopytnych.

Skałoszyn, wydzieliny skałosza przylądkowego, używane dawniej jako lek na nerwy.

Skałotocz, rodzaj małża bezgłowego, raszpelka (fig.).

Skałotwórczy, tworzący skały.

Skałowdzier, roślina z rodziny naigrawnikowatych, naigrawnik.

Skałoznawca — *p.* Petrograf.

Skamielina — *p.* Skamieniałość.

Skamieniać *dok.* Skamienić; w kamień obracać.

Skamieniałość, Skamielina, szczątek roślinny lub zwierzęcy, obrócony w kamień przez przeniknięcie cząstkami mineralnemi, z zachowaniem jednak pierwotnej postaci: **s.** językowa = forma językowa, stworzona przez działające niegdyś prawo językowe, a dziś używana jeszcze, chociaż prawa te przestały działać.

Skamieniały, obrócony w kamień; fauna, flora **s-a** = skamieniałości zwierząt i roślin; **s.** z przerażenia= zdrętwiały, struchlały.

Skamienieć, obrócić ś. w kamień; zdrętwieć, zakrzepnąć; osłupieć z przerażenia, z bólu.

Skamienielina — *p.* Skamieniałość.

Skamlać, Skamłać, o psie: skowyczeć; o człowieku: prosić o coś natrętnie, żebrać.

Skanalizować, zaprowadzić kanalizację: **s.** dom, miasto.

Skandal *gr.*, zdarzenie gorszące, wywołujące oburzenie; rzecz gorsząca, wstyd publiczny, awantura.

Skandaliczny, gorszący, oburzający, rażący, przynoszący wstyd.

Skandalik *zdr.* od Skandal.

Skandalista *gr.*, człowiek znany ze swoich skandalów.

! Skandalizować, gorszyć, wywoływać skandal; **s. się** = czuć się zgorszonym.

Skandować *łć.*, mówić a. czytać wiersze rytmicznie, uwydatniając głosem podział na długie i krótkie zgłoski, uwydatniać rytm głosem przy wygłaszaniu.

Skapcanieć, Skapconieć *gwar.*, zbiednieć, zmarnieć, podupaść na majątku a. na siłach, zniedołężnieć.

Skapieć, zmarnieć, upaść, zniszczeć, dojść do upadku.

Skapitalizować, obrócić na kapitał pewne wartości, jak mienie, dochody; spieniężyć.

Skaplerz *łć.* — *p.* Szkaplerz.

Skapnąć — *p.* Skapywać.

Skapować *żarg.*, spostrzec; zrozumieć, pojąć.

Skaptować, zjednać, ująć sobie kogoś, przeciągnąć go na swoją stronę, zyskać go dla siebie.

Skapywać *dok.* Skapać; kapiąc spadać, ściekać, spływać kroplami; stryskiwać, opryskiwać, okapywać, pokapywać.

Skarabeusz *łć.*, chrząszcz z rodziny tęgopokrywych, czczony przez starożytnych Egipcjan jako bóstwo słońca (fig.).

Skarać, dotknąć karą, spuścić karę, ukarać.

Skaranie, czynność ukarania, kara; to **s.** boskie! — to prawdziwe nieszczęście.

Skarb, zbiór pieniędzy a. kosztowności, wogóle nagromadzenie pieniędzy a. rzeczy drogocennych, bogactwa; miejsce, gdzie chowają drogie rzeczy, skarbiec, skarbnica; pieniądze a. kosztowności ongiś schowane, później odnalezione; **s.** państwa = fiskus, kasa państwowa, własność rządowa, finanse państwa; zarząd gospodarki państwowej; *przen.*, człowiek nieoszacowany, niezastąpiony, nieoceniona rzecz, klejnot.

Skarbczyk, mały skarbiec.

Skarbić, zbierać, ciułać, gromadzić: **s.** bogactwa, pieniądze; *przen.*, **s.** sobie coś = zaskarbiać, zjednywać, kaptować.

Skarbiec, dawniej miejsce, przeznaczone do chowania skarbów, kosztowności, kasa; obecnie pokój wyłożony żelazo-betonem lub stalobetonem, w którym się znajdują skrytki na pieniądze lub kosztowności.

Skarbne (-ego), opłata skarbowa.

Skarbnica, skrzynia, szafa do przechowywania pieniędzy a. kosztowności, kasa, skarbonka, puszka do składania drobnych oszczędności, skarbiec; *przen.*, źródło, zapas, zbiór kosztowności, klejnotów; kasjerka.

Skarbniczek *zdr.* od Skarbnik; gatunek staroświeckiego pojazdu, wozu, bryczki.

Skarbniczka *zdr.* od Skarbnica; puszka do zbierania pieniędzy.

Skarbnik, urzędnik, mający nadzór nad finansami, podskarbi; urząd tytularny w dawnej Polsce; urzędnik honorowy w instytucji dobroczynnej, w kooperacji i t. p., mający sobie powierzoną kasę i prowadzenie rachunkowości, kasjer; duch, wedle podań górników przemieszkujący w kopalniach; rodzaj dużego staroświeckiego wozu podróżnego, rodzaj bryczki, wóz skarbny, skarbniczek.

Skarbnikostwo, Skarbnikowstwo, urząd skarbnika; skarbnik z żoną.

Skarbokradztwo, kradzież skarbu publicznego.

Skarbona, puszka do składania drobnych oszczędności (fig.); *zdr.* **Skarbonka.**

Skarbot, Sarbat *szw.*, rodzaj statku wodnego.

Skarbowość, zawiadywanie skarbem, czyli dochodami pieniężnemi; zawiadywanie kasą państwową, państwowa gospodarka finansowa; ministerjum skarbu, wydział skarbu.

Skarbowy, odnoszący ś. do skarbu, fiskalny, rządowy; należący do dziedzica, dworski.

Skarbówka, miara do oznaczania wysokości wody w rzece.

Skarcenie *rzecz.* od Skarcić.

Skarcić, napomnieć, zgromić, zganić, sfukać, zlajać, skrzyczeć, zbeształ, ukarać.

Skarga, zażalenie, zaskarżenie; akcja sądowa, skierowana przeciw komuś, czemuś; skarżenie ś., uskarżanie ś., użalanie ś., utyskiwanie, żal.

Skarlały, Skarłowaciały, zmalały, zdrobniały; który odstąpił od wielkich idei i czynów swych poprzedników albo ich nie rozumie.

Skarleć, Skarlić się, Skarłowacieć, stać ś. karłem, karłowatym, zmaleć, zdrobnieć; nie pojmować dawnych wielkich dążeń i czynów.

Skarlenie, Skarłowacenie, zmniejszenie ś., stanie ś. karłem.

Skarliga, roślina z rodziny sandałowcowatych.

Skarogniady koń=maści ciemnogniadej.

Skarp, ryba koścista, skrzelowata bokopływa (fig.).

Skarpa *wł.*, pochyła ściana wykopu lub nasypu ziemnego, płaszczyzna spadzista przedpiersienia, zamykająca jedną stronę rowu fortecznego; murowana gruba podpora

w kształcie klina, opierającego ś. górnym wąskim końcem o ścianę, a dolnym, szerszym, o ziemię, przeznaczona do wzmocnienia wysokich murów, zwłaszcza w budynkach sklepionych, niekiedy ozdobiona wieżyczkami, posągami i t. p. (fig.).

Skarpetka, Skarpeta *wł.*, pończocha męska o krótkiej cholewce.

Skarpować, podeprzeć skarpami, usypywać ziemię pochyło.

Skarpownica, czwarta część koła, używana do nadania częściom fortyfikacji okrągłości.

Skartabel, Skartabellus *łć.*, ściercіałka; w dawnej Polsce: człowiek nowo-uszlachcony za zasługi wojenne, którego potomkowie dopiero stawali ś. szlachtą z pełnemi prawami rycerskiemi.

Skartabellat, stan skartabellusa.

Skartelować się, związać ś. kartelem zrzeszyć ś. w kartel.

Skartować, zmieszać, stasować karty; ukartować, uknuć, ułożyć, uplanować.

Skaryfikacja *łć., chirurg.*, nacięcia, robione lancetem na skórze ludzkiej; stawianie baniek.

Skaryfikator *łć.*, narzędzie chirurgiczne do robienia wielu nacięć naraz na skórze ludzkiej, banieczник; narzędzie rolnicze do spulchniania ziemi.

Skarykaturować, przedstawić w karykaturze, odtworzyć w sposób karykaturalny.

Skarżyciel, ten, co skarży, oskarżyciel; w sądzie: powód.

Skarżyć, zanosić skargę na kogoś, oskarżać, zaskarżać, obwiniać; **s. a. s. się,** na kogoś, nie ukrywać jego przestępku, ujawniać jego winę; **s. się,** użalać ś., utyskiwać, narzekać.

Skarżypyta *żart.*, lizus; ten, co skarży, donosi.

Skasować, unieważnić, unicestwić, znieść, zwinąć, odwołać, uchylić; wykreślić, wymazać; **s.** wyrok, testament; **s.** zakon, szkołę.

Skat *nm.*, gra w karty trzyosobowa, do której potrzebne są odrębne karty.

Skating (sketin) *ang.*, jazda na wrotkach; **s. ring** (-rin), **s.** park = toczysko, tor, przeznaczony do ślizgania ś. na łyżwach z kółkami (wrotkach) i sam ten sport.

Skatować, zbić bez miłosierdzia, po katowsku.

Skaut *ang.*, członek drużyny, złożonej z młodzieży w wieku szkolnym, a zorganizowanej celem ćwiczeń wojskowo-gimnastycznych pod gołem niebem, oraz wyrabiania siły i hartu ciała, orjentowania ś. i obserwacji, bystrości zmysłów, wreszcie siły charakteru, szlachetności uczuć, koleżeństwa i wzajemnej pomocy; wywiadowca, harcerz (fig.).

Skauting *ang.*, system wychowywania młodzieży, stworzony przez generała Baden-Powella, a polegający na jednoczesnem ćwiczeniu ciała i ducha; organizacja młodzieży w patrole skautowskie, ogół skautów w danym kraju.

Skautka *for. ż.* od Skaut, dziewczyna, należąca do drużyny skautowskiej, inaczej: harcerka, przewodniczka, samarytanka.

Skautostwo — *p.* Skauting.

Skautowski, odnoszący ś. do skautingu; właściwy skautowi.

Skawalać się *dok.* Skawalić ś.; zbijać ś., zlepiać ś. w bryły, w kawały, tracić sypkość.

Skaza, rysa, pęknięcie, szczelina, blizna, plama; *przen.*, wada, usterka, poszlaka, zarzut, brak, niedostatek; uszczerbek, szkoda; zepsucie, zgorszenie; roślina z rodziny ostrojowatych.

Skazać — *p.* Skazywać.

Skazaniec, człowiek, skazany przez sąd na jakąś karę, zwłaszcza na karę śmierci, delikwent.

Skazić, porobić na czemś skazy, rysy; zepsuć, zniszczyć, uszkodzić, nadwerężyć; zepsuć pod względem duchownym, moralnym; spaczyć, skalać, splamić, zbezcześcić, sprofanować, zdemoralizować, zepsuć, zarazić; **s. się,** ulec skażeniu, zepsuciu; zdemoralizować ś., zarazić ś.

Skazitelność, podleganie skazie, zepsuciu; krótkotrwałość, znikomość.

Skazitelny, podlegający skazie, zniszczeniu, zepsuciu; nietrwały, krótkotrwały, przemijający, znikomy.

Skazówka — *p.* Wskazówka.

Skazywać *dok.* Skazać; sądzić, wydawać wyrok, uznawać winnym, wyrokować na czyjąś niekorzyść, potępiać sądownie: **s.** na śmierć, na gardło; **s.** na banicję, na wygnanie; przeznaczać komuś jakiś los, orzekać coś co do czyjejś przyszłości.

Skaźnik — *p.* Wskaźnik.

Skażenie, zepsucie, nadwerężenie, splugawienie, zeszkaradzenie, zdemoralizowanie, sprofanowanie.

Skażony, ten, którego ktoś skaził; spirytus **s.** — *p.* Denaturowany.

Skąd *przysł.*, z którego miejsca; z jakiej przyczyny, w jaki sposób, co znowu!

Skądbądź *przysł.*, z któregokolwiek miejsca.

Skądciś *przysł.*, z któregoś miejsca, niewiadomo z którego miejsca.

Skądinąd, Skądindziej *przysł.*, z innego miejsca; z innego źródła; z innego względu, z innej przyczyny; poza tem, zresztą.

Skądkolwiek *przysł.* — *p.* Skądbądź.

Skąpać się, zmoczyć ś. mimowolnie; *przen.*, wleźć w biedę, w ambaras, doznawać niepowodzenia w jakimś interesie, stracić.

Skąpia — *p.* Sumak.

Skąpica, Skąpicha *for. ż.* od Skąpiec.

Skąpić, zanadto oszczędzać, mało wydawać, żałować sobie a. innym wszystkiego.

Skąpiec, człowiek do przesady oszczędny, sknera, kutwa, liczykrupa.

Skąpieć, stawać ś. skąpym.

Skąpigrosz — *p.* Skąpiec.

Skąpiradło, wstrętny skąpiec.

Skąpka, małż bezgłowy jednomuskułowy znajdowany w utworach eocenowych trzeciorzędowych.

Skąpo *przysł.*, mało, niedostatecznie, biednie, szczupło.

Skąpość, brak, niedostatek.

Skąpstwo, charakter skąpca, przesadna oszczędność, sknerstwo.

Skąpy, przesadnie oszczędny; w zbyt małej ilości będący, niedostateczny, niewystarczający, biedny, szczupły, nędzny; *rzecz.*, skąpiec: **s.** dwa razy traci = skąpstwo naraża na wielkie straty.

Skenografja, Scenografja *gr.*, malarstwo dekoracyj teatralnych.

Skeptyczny *gr.* — *p.* Sceptyczny.

Skeptyk, Skeptycyzm *gr.* — *p.* Sceptyk, Sceptycyzm.

Skerco (Scherzo) *wł.*, utwór muzyczny treści wesołej, lekkiej żartobliwej; część środkowa sonaty, symfonji.

Ski *norw.* — *p.* Narty.

Skiba, podłużny pas ziemi wzdłuż całego pola między dwiema bróżdami; cienki, podłużny kawałek czegoś, np. chleba; żelazo u pługa, lemiesz.

Skibka *zdr.* od Skiba.

Skibowaty, mający kształt skiby.

Skieletologja *gr.*, nauka o kościach, więzach oraz o ich stosunku wzajemnym do siebie.

Skieł *gr.*, zbir, łapacz, policjant, strażnik.

Skiełbasić *posp.*, skręcić, zagmatwać.

Skiepścieć, Skiepszczeć, stać ś. kiepskim, znędznieć, zmizernieć, zniedołężnieć.

Skiereszować, porąbać, pociąć, popsuć.

Skierka, iskierka.

Skierować *nied.* Skierowywać; nadawać czemuś pewien kierunek, zwracać dokąd, naprowadzać.

Skik! *wykrz.*, oznaczający skok a. zachętę do skoku.

Skiknąć *nied.* Skikać, skoczyć.

Skilnik oprawca, rakarz, hycel.

Skinąć, dać znak okiem, głową, ręką, kiwnąć; *gwar.*, zrzucić, spuścić (oczy, spuścić z ceny).

Skinienie, kiwnięcie, znak, dany gestem, wezwanie milczące.

Skioptykon *gr.*, przyrząd projekcyjny, przyrząd optyczny, używany przy odczytach, wykładach do rzucania na ekran powiększonych obrazów, wydoskonalona latarnia magiczna.

Skipieć, kipieć, wrzeć spłynąć; *przen.*, być przejętym silnym wrażeniem, wzburzyć ś., wstrząsnąć ś.

Skir *gr.* — p. Rak (*med.*).

Skisiały, ten, który skisł, skisły.

Skisić, skwasić, ukwasić.

Skisnąć, Skiśnieć, Skisieć, skwaśnieć, ukwasić ś.; *przen.*, zmarnieć, zginąć, zdechnąć: bodajeś skisł = przekleństwo.

Skiśliwy, podlegający skwaszeniu łatwo kisnący.

Sklamrować, klamrami ująć, związać, spoić, ściągnąć.

Sklamrzeć, użalać ś., utyskiwać, skarżyć ś.; prosić wciąż o coś jednostajnym, płaczącym głosem.

Sklarować, scedzić do czysta płyn; **s. się** = stać się klarownym przez opadnięcie mętów, ustać ś.

Sklecić, zbudować byle jak, złożyć w całości naprędce, jako tako.

Skleić, spoić klejem, zlepić.

Sklep, sklepienie; pomieszczenie, nakryte z góry sklepieniem, loch, piwnica, krypta kościelna; grób sklepiony, murowany; lokal z osobnem wejściem od ulicy, przeznaczony do sprzedaży różnych towarów, skład, magazyn.

Sklepiczarka, sklepikarka.

Sklepiczarz, sklepikarz.

Sklepiczyna, nędzny sklepik.

Sklepać, *dok.* Sklepić: robić sklepienie; *przen.*, zasklepiać, zalepiać, zamykać, sklejać, stulać; **s. się**, robić z siebie sklepienie, zasklepiać ś., zamykać ś., mieć kształt sklepienia.

Sklepienie, murowana a. kamienna pokrywa, lochu, izby, w kształcie wklęsłego stropu (fig.); wszystko, mające kształt sklepienia: **s. niebieskie** = firmament, strop nieba; — *p.* Zwornik.

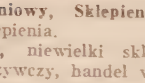

Sklepieniowy, Sklepienny, dotyczący sklepienia.

Sklepik, niewielki sklep: mały sklep spożywczy, handel wiktuałów.

Sklepikarka, Sklepiczarka, właścicielka sklepiku spożywczego.

Sklepikarstwo, zajęcie sklepikarza.

Sklepikarz, Sklepiczarz, właściciel sklepiku spożywczego.

Sklepina, lichy sklep.

Sklepiony, Sklepisty, powstały przez zasklepienie, mający kształt sklepienia.

Sklepisko, miejsce zasklepione, loch zasklepiony.

Sklepisty — *p.* Sklepiony.

Sklepowa (-ej), oficjalistka, obsługująca kupujących w sklepie, sprzedająca towary w sklepie.

Sklepowy, odnoszący ś. do sklepu, właściwy sklepowi.

Sklepówka, cegła klinowata, używana do sklepień.

Sklera *gr.*, bielmo, zewnętrzna twarda powłoka oka.

Skleremja *gr.*, stwardnienie tkanki łącznej.

Skleritis *gr.*, zapalenie rogówki oka.

Skleroftalmja *gr.*, stwardnienie rogówki i spojówki oka.

Skleroma *gr.*, zgęstnienie, stwardnienie, zatkanie.

Sklerometr *gr.*, przyrząd do oznaczania twardości minerałów.

Sklerotyczny *przym.* od Skleroza.

Sklerotyk, człowiek dotknięty sklerozą.

Skleroza *gr.*, stwardnienie chorobliwe żył a. jakich organów wewnętrznych skutkiem zwapnienia.

Sklęsnąć, będąc nadętym, wygórowanym, spaść, zapaść, opaść, stęchnąć.

Sklęśnięcie *rzecz.* od Sklęsnąć, ustąpienie opuchnięcia, otęchnienie.

Sklubiać *dok.* Sklubić; brać w kluby, krępować.

Sklut *lit. gwar.*, rodzaj szerokiego topora.

Skłaczyć (się), zlepić ś., poplątać ś.

Skład, czynność składania, układania; to, z czego coś ś. składa: **s.** osobisty jakiegoś gremjum = osoby, z których ś. ono składa; układ, stosunek wzajemny części do całości, budowa: **s.** twarzy rysy, **s.** ciała = budowa ciała; plan, kompozycja: **s.** budynkowy = plan; **s.** gramatyczny = składnia; zręczność, udatność; dobry układ, porządek, składność: ani ładu, ani **s-u** = niema żadnego porządku; do **s-u** = porządnie, składnie, *przen.*, do rymu; zbieg, stan: **s.** okoliczności, rzeczy; kwesta, składka, pieniądze ukwestowane; rzecz, składająca ś. z różnych części: **s.** apostolski = Wierzę w Boga, jako treść dogmatów wiary; fałda po złożeniu, składka; depozyt; sklep, jako miejsce sprzedaży pewnych towarów; pomieszczenie na pewne towary a. rzeczy, magazyn; zbiór, skarbiec.

Składacz, składający coś; w *druk.*, zecer, składający czcionki w wyrazy i zdania; monter; poeta, kompozytor muzyczny.

Składaczka *for. ż.* od Składacz.

Składać *dok.* Złożyć: zginając w różnych miejscach, układać, kładąc jedno na drugie, tworzyć stos, kupę, gromadzić, nagromadzać, zbierać; zaoszczędzać, odkładać, ciułać; przykładając jedno do drugiego, łączyć; **s.** ręce = modlić ś., prosić, zaklinać ś. ze złożonemi rękami; łącząc części ze sobą, tworzyć całość: **s.** maszynę = montować; **s.** czcionki = tworzyć z nich kolumny i szpalty; **s.** litery, zgłoski = sylabizować; **s.** zdanie = z wyrazów tworzyć zdanie; pisać, tworzyć, układać: **s.** wiersze, historje; zwoływać: **s.** radę, sejm; **s.** broń = zaprzestawać wojny, poddawać ś.; wyzbywać ś. czegoś, wyzuwać ś. z czegoś: **s.** pychę z serca = upokarzać ś., **s.** kogoś z urzędu = usuwać go; doręczać, do rąk oddawać, wręczać, ofiarowywać, darowywać, dawać; wyrażać, oświadczać: **s.** podziękowanie, hołd, ukłon; **s.** przysięgę = przysięgać; **s.** świadectwo, dowody = przedstawiać; **s.** zeznanie = zeznawać; **s.** powinszowanie = winszować; **s.** egzamin = zdawać; **s.** życie w ofierze = oddawać; **s.** coś na ofiarę = poświęcać; **s.** dowody odwagi = dawać je; **s.** meble, towary gdzieś = dawać na skład; **s. się**, być zginanym w różnych miejscach dla ułożenia: być pisanym, tworzonym, układanym; być złożonym z czegoś; mieć w sobie coś, jako części, jako czynniki składowe; zbierać ś., nagromadzać ś.: robić składkę, dawać składkę; **s.** bronią = zacz. walkę, zasłaniać ś. od ciosu; **s. się** dobrze, źle = brać dobry, zły obrót: darzyć ś. lub ś. nie darzyć.

Składalnia, oddział fabryki, przeznaczony do układania towaru w paczki, pakownia; zecernia; maszyna do składania towaru.

Składalny, dający ś. składać, składany.

Składany, ten, którego składano — *p.* Składalny; złożony z różnorodnych części: widowisko **s-e** złożone z różnych oddzielnych monologów, aryj, duetów, scen i t. p.; procent **s.** = polegający na tem, że procent nie podniesiony dolicza ś. do kapitału.

Składka, kolekta, kwesta, składanie ś. na coś: pieniądze ukwestowane; zwalanie, składanie winy.

Składkowy, ze składek kupiony, powstały; opłacany w równej mierze przez wszystkich uczestników: obiad s.

Składać — *p.* Składowe.

Składnia, nauka o stosunkach wyrazów w zdaniu prostem i zdań prostych w zdaniu złożonem, syntaksys.

Składnica, miejsce składu towarów.

Składnie *przysł.*, zręcznie, porządnie.

Składnik, część jakiejś całości: **s.** dodawania sumy = każda z dodawanych liczb lub wielkości; pierwiastek chemiczny, wchodzący w skład jakiegokolwiek ciała: utrzymujący skład towarów, właściciel składu towarów.

Składność, symetryczność, zgodność, harmonja, foremność, zręczność, podatność.

Składny, dobrze ułożony, symetryczny, harmonijny, kształtny, zgrabny, wdzięczny; zręczny, szykowny.

Składowe (-ego), opłata za przechowanie towarów a. mebli na składzie; prawo składu, depozytu.

Składowisko, miejsce składów, zbiorowisko.

Składowy, odnoszący ś. do składu; *rzecz.*, dozorca składu, magazynier.

Składzik *zdr.* od Skład; śpiżarka.

Skłamać, popełnić kłamstwo, zmyślić, zełgać, świadomie powiedzieć nieprawdę.

Skłaniać *dok.* Skłonić; schylać, zwieszać, spuszczać, opuszczać uginać, zginać, przychylać, nachylać; *przen.*, naginać, nakłaniać, namawiać, zjednywać, pobudzać, zniewalać, zmuszać; kierować, obracać, zwracać; **s.** gdzieś głowę = przytulać ś., chronić ś.; **s.** serce ku komuś, czemuś = nabierać przychylności; **s. się,** nachylać ś., zwieszać ś., zwisać, przechylać ś.; mieć ś., chylić ś. ku schyłkowi: słońce **s-a się** ku zachodowi; **s. się** ku komuś, czemuś = przechylać ś. na czyjąś stronę, brać czyjąś stronę, przystawać na coś, decydować ś. na coś; kłaniać ś., składać ukłon; zwracać ś., obracać ś., kierować ś.; **s. się** do upadku = być bliskim upadku.

Skiąbia, roślina, z rodziny pochrzynowatych, żółw.

Skłębić (się), zwinąć (ś.) w kłąb, zgmatwać (ś.).

Skłon, sklepienie niebieskie, firmament; *gimn.*, pochylenie ciała wtył, naprzód a. wbok; schylenie ś.

Skłonić — *p.* Skłaniać.

Skłonność, usposobienie, popęd, pociąg, chęć, żyłka do czegoś, zamiłowanie, słabość, nałóg do czegoś; miłość, przychylność ku komuś, sentyment, sympatja; łatwe uleganie czemuś, podatność, usposobienie do czegoś: **s.** do zaziębienia, do suchot.

Skłonny, łatwo ulegający czemuś, usposobiony do czegoś: **s.** do zaziębienia; przychylny, mający skłonność, sympatję do kogoś; gotowy, chętny, pochopny do czegoś.

Skłopotany, zgnębiony kłopotami, strapiony, sfrasowany.

Skłócać *dok.* Skłócić; waśnić, różnić, siać niezgodę; bełtać, mącić.

Skłótwa, rodzaj polipa stułbiowatego.

Skłuć, kłuciem podziurawić, pokłuć raz koło razu.

Sknera, skąpiec, kutwa, liczykrupa.

Sknerowaty, trochę skąpy.

Sknerstwo, skąpstwo.

Sknerzyć, skąpić.

Sknocić, spartolić, sfuszerować, spaskudzić.

Skobel, hak u drzwi, w który wkładają wrzeciądz, kłódkę, w który wsuwają zasuwę; klubka, wkręcana na śrubkę; jeden z haków, na które zawieszają zawiasami drzwi;

część zamka ślusarskiego, przymocowana do framugi, w którą wchodzi rygiel zamka i klamka (fig.).

Skobiecieć, stać s. podobnym do kobiety, zniewieścieć, stracić hart męski.

Skoblica, rodzaj dłóta żłobiastego do wydłubywania, do wystrugiwania wewnątrz naczyń drewnianych.

Skobliczek, kawałek mały żelaza w kształcie klamry z dwoma zaostrzonemi końcami, do zbijania cienkich desek.

Skobuzieć, zmienić ś. w kobuza; *przen.*, osowieć, sposępnieć, stracić na humorze.

Skoczek, człowiek a. stworzenie, które dobrze skacze; linoskok, akrobata; koń, dobrze skaczący; konik w szachach; zwierzę ssące z rzędu gryzoniów, z rodziny tejże nazwy (fig.); owad skaczący, konik polny; *bot.* — *p.* Rojnik.

Skoczka, kobieta, dobrze skacząca; akrobatka, baletnica; *przen.*, dziewczyna żywego temperamentu.

Skocznia, wał, usypany ze śniegu a. budowa drewniana do wykonywania skoku na nartach.

Skoczny, odnoszący ś. do skoku, podskakujący, skłonny do skakania, żywy; pobudzający do skakania, do tańca, rażny, drygliwy.

Skoczogon, Skoczogonek, owad bezskrzydły, z rzędu skoczogonnych (fig.).

Skoczozłotka — *p.* Pchła.

Skoczybródza *żart.* geometra, miernik.

Skoczyć — *p.* Skakać.

Skofja *wł.*, jabłko albo kłocek w kształcie kuli na samym wierzchołku masztu lub masztaku.

Skojarzać *dok.* Skojarzyć; złączyć, zespalać, jednoczyć.

Skojarzenie, połączenie, powiązanie; spowinowacenie, spokrewnienie; w *psych.*, wywoływanie jednych wyobrażeń przez drugie dzięki związkowi pomiędzy niemi, asocjacja.

Skojka, małż słodkowodny (fig.).

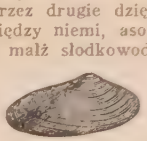

Skok, gwałtowny ruch dla przesadzenia dość wysokiej a. szerokiej przeszkody, podskok, sus; rozpęd, rzut; zdolność skakania; *przen.*, nagła odmiana, gwałtowny postęp; przeskok, przejście nagłe; przeniesienie ś., przerzucenie ś. niespodziewane od jednego przedmiotu do drugiego w rozmowie, w rozumowaniu; w *mat.*, postęp, progres; w *muz.*, nagłe przejście od tonów niższych do wyższych; **s.** tłoka *mech.*, droga tłoka w cylindrze parowym przy jednym obrocie korby; w *lm.*, **s-i,** nogi zająca; część nogi ptaka od goleni do palców; w **s.**, **s-iem** = pędem, w cwał, biegiem, w lot.

Skokietować, kokietując zjednać, zbałamucić.

Skokliwy — *p.* Skoczny.

Skoknąć — *p.* Skoczyć.

Skokowy, odnoszący ś. do skoku; kość **s-a** = umieszczona nad piętą, napiętkowa (fig.); staw **s.** = łączący goleń z kością skokową.

Skolić, skomlić.

Skolja *gr.*, rodzaj czapeczki na tonsurę, używanej przez księży.

Skolje *gr.*, u starożytnych Greków krótkie, najczęściej z jednej strofki złożone pieśni, rozmaitej treści, śpiewane po biesiadzie przy pucharze.

Skoljoza *gr.*, skrzywienie kręgosłupa, spowodowane wadliwem siedzeniem przy pisaniu.

Skolonizować, rozdzielić na kolonje, rozparcelować.

Skolopendra, zwierzę stawonogie, żyjące w Afryce i w Indjach Wschodnich (fig.).

Skołatać, zrujnować, zniszczyć, rozbić.

Skołczeć, stanąć kołkiem, zesztywnieć, zdrętwieć, osłupieć, skostnieć.

Skołojrza, Skołojrzak, gatunek owsa.

Skołowaciały, który stał ś. jakby nieruchomym; który stracił głowę, zbaraniał.

Skołowacieć, zdrętwieć, zesztywnieć; stracić głowę, zbaranieć, zgłupieć.

Skołtunieć, zbić, splątać, skłębić w kołtun; *przen.*, stać ś. kołtunem czyli człowiekiem pospolitym o pojęciach ciasnych zacofanych, filistrem, burżujem.

Skoma, drętwienie zębów po spożyciu kwasów, oskoma, oskomina; chętka, chrapka, ślinka, apetyt na coś; zazdrość.

Skoma *gr.*, dowcip szyderczy, docinek, dogryzek.

Skomatyczny *gr.*, szyderczy, uszczypliwy, dotkliwy, złośliwy.

Skombinować, obmyślić, zmiarkować, przyjść do pewnego przekonania.

Skombrja — *p.* Skumbrja.

Skomercjalizować, zmienić na system komercjalny, handlowy.

Skomięga — *p.* Uchatka.

Skomleć — *p.* Skamlać.

Skomoroch *ukr.*, **Skomroch,** czło-

wick, wodzący niedźwiedzie, niedźwiednik; kuglarz, pajac, błazen.

Skompletować, zrobić kompletnym, zebrać w komplet, dobrać brakujących części, aby otrzymać pełen komplet.

Skomplikować, zawiklać, zaciemnić, utrudnić, zagmatwać.

Skomplikowany, złożony z wielu elementów, z części składowych; zawiły, zawikłany, zagmatwany.

Skompromitować, narazić na kompromitację, narazić czyjąś godność, honor, zbłaźnić.

Skomprymowany, zgęszczony, ścieśniony.

Skomroch — *p.* Skomoroch.

Skomunikować się, porozumieć ś.

Skon, zgon, śmierć.

Skonać, skończyć życie, umrzeć; *przen.*, zakończyć ś., przestać, urwać ś.

Skonanie — *p.* Skon.

Skoncentrować, zgromadzić w jednym ośrodku, skupić, zebrać, zgromadzić; **s. się** = skupić na czemś myśl; zgromadzić się.

Skoncentrowany, ześrodkowany, skupiony; sprowadzony w jeden punkt, w jedno miejsce; stężony.

Skondensować, skoncentrować, zgęścić, stężyć, skupić.

Skondensowany, zgęszczony; *przen.*, streszczony.

Skonfiskować, zabrać na rzecz skarbu państwa własność prywatną za karę, bez odszkodowania.

! Skonfundować, zmieszać, zawstydzić, zażenować, zbić z tropu.

Skonić, zrobić piechura kawalerzystą, kazać mu służyć w konnicy.

Skonkretyzować, zrobić coś konkretnem.

Skonsolidować, zlać, zespolić, zjednoczyć, skupić; wzmocnić, utrwalić.

Skonsolidowanie, zespolenie, zjednoczenie; ścisłe wewnętrzne zorganizowanie ś. i zbliżenie członków jakiegoś stronnictwa.

Skonsolidowany, ubezpieczony na czemś (np. na dochodach); zjednoczony.

Skonstatować, sprawdzić, stwierdzić, dowieść jasno; przekonać ś. o czemś.

! Skonsternowany, zbity z tropu, zdziwiony, zmieszany, przerażony, osłupiały, zgnębiony.

Skonstruować, zrobić, zbudować coś wymagającego pewnej konstrukcji.

Skonto, Sconto *wł.*, potrącenie z należności przy płaceniu za towar gotówką, lub przed terminem.

Skontro, Scontro *wł.*, księga handlowa, w której prowadzą ś. oddzielnie rachunki przychodu i rozchodu pojedyńczych artykułów oraz zysków i strat; wzajemne wyrównanie rachunków.

Skontrolować, poddać kontroli, sprawdzić, zrewidować.

Skontrować, wyrównywać wzajemnie rachunki; w grze w karty: wygrać następną partję po przegranej; w grze w brydża: oświadczyć, że przeciwnik nie weźmie zadeklarowanej ilości lew.

! Skonwinkować, zjednać, ująć, zobowiązać; przekonać, dowieść.

Skończony, ten a. to, co skończono; wykwalifikowany w jakimś zawodzie, uzdolniony w pewnej specjalności; *przen.*, zupełny, zdeklarowany, kompletny: **s.** osieł = głupiec; *przen.*, doskonały, wytworny, wykwintny: **s.** artysta.

Skończyć, doprowadzić coś do końca, ukończyć, zakończyć; przestać mówić; skonać, umrzeć; **s. się,** dobiec, dojść do końca, ukończyć ś., zakończyć ś.; minąć, upłynąć.

Skoordynować, przystosować do wspólnego celu — *p.* Koordynować.

Skoordynowany, uporządkowany.

Skop, baran kastrowany; ilość ziemi przeznaczona do skopania.

Skopać, kopiąc znieść, zrównać, wzruszyć (ziemię) kopaniem; stłuc kogoś nogami, kopiąc zbić, pokopać.

Skopcy *ros.*, tajemna sekta religijna w Rosji, której wyznawcy pozbawiają ś. organów płciowych.

Skopek, Szkopek, wiaderko drewniane o jednem uchu (fig.).

Skopić, zebrać w kopę.

Skopić, trzebić barany.

Skopowina, baranina.

Skopywacz *piw.*, przyrząd do przerabiania słodzin w kadzi pomocniczej.

Skoralić się, Skoralowić się, zaczerwienić ś.

Skorbut *łć.* — *p.* Szkorbut.

Skorcić, pobudzać do czegoś, skusić; **s. się** = nabrać chęci do czegoś, skusić ś.

Skorek, owad prostoskrzydły biegający (fig.).

Skornia — *p.* Skórnia.

Skornik — *p.* Sienga.

Skoro *przysł.*, szybko, prędko, nagle, skwapliwie; zaraz, natychmiast; *spójn.*, równo z czemś, jednocześnie z czemś, jak tylko, gdy tylko coś nastąpi: **s.** świt; jeśli, jeżeli: **s.** tak, to...

Skorochód, szybkobieg, szybkobiegacz.

Skoropis, pismo a. wiersz, naprędce ułożony, pismo pośpieszne ze skróceniami, stenografja; rodzaj pisma cerkiewno-słowiańskiego z abrewjami czyli skróceniami; *rzecz.*, pisarz, piszący ze skróceniami, abrewjator, stenograf.

Skoropiśny, odnoszący ś. do skoropisu a. skoropisa.

Skoropłynny, szybko płynący.

Skoroschnący, schnący szybko.

Skorość, szybkość, pośpiech.

Skorowidz, spis alfabetyczny czegoś; spis według przedmiotów zawartych w książce.

Skorowóz, ten, który prędko wozi; wóz do przewożenia naprędce z miejsca na miejsce.

Skorpjon *gr.*, zwierzę stawonogie z gromady pająków, zamieszkujące południową Europę i kraje podzwrotnikowe, którego ukłucie jest bardzo bolesne (fig.); niedźwiadek; nazwa gwiazdozbioru, jeden z dwunastu znaków zodjaku: Rak.

Skorsonera, Skorzonera *wł.*, korzenie rośliny wężymord ogrodowy, używane na jarzynę (fig.).

! Skortacja *łć.*, nierząd, prostytucja.

! Skorumpowany, zepsuty, zdemoralizowany, przekupiony.

Skorupa, ułamek rozbitego naczynia glinianego, czerep; naczynie gliniane, zwłaszcza liche, słabe; zwierzchnia twarda powłoka czegoś: **s.** jajka; **s.** ślimaka = muszla, **s.** żółwia = pancerz; **s.** orzecha, migdała i t. p. = łupina; **s.** lodu na wodzie; **s.** ziemi=zewnętrzna twarda warstwa kuli ziemskiej; materja zaschnięta na ranie, strup.

Skorupiak, zwierzę stawonogie należące do gromady tejże nazwy.

Skorupiany, ze skorupy złożony.

Skorupiasty, Skorupowaty, Skorupiany, mający kształt skorupy.

Skorupić, powlekać skorupą, zaskleplać.

Skorupieć, zamieniać ś. w skorupę; twardnieć nakształt skorupy.

Skorupka *zdr.* od Skorupa; czem s. za młodu nasiąknie, tem na starość trąci = nałogów, nabytych w młodości nie można później wykorzenić.

Skorupowy, odnoszący ś. do skorupy.

Skoruszyna *gwar.*, jarzębina.

Skory, prędki, nagły, szybki, pośpieszny; pochopny, skwapliwy, chętny; żwawy, krewki, gwałtowny, skłonny, łatwo ulegający czemuś.

Skorygować, poprawić, zrobić korektę.

Skorzej *st. wyż.* od Skoro; prędzej, łatwiej.

Skorzystać, wyciągnąć korzyść, odnieść korzyść, zyskać.

Skorzonera — *p.* Skorsonera.

Skos, kawałek tkaniny, odcięty pod kątem ostrym do kierunku nitek; **naskos** *przysł.*, ukośnie, naukos.

Skosić, skrzywić; ściąć kosą, zsiec.

Skosmacić (się), zrobić (ś.) kosmatym.

Skosmopolityzować się, stać się kosmopolitą.

Skostniały, Skościały, który skostniał; zdrętwiały, zesztywniały, zgrabiały; przemieniony w kość.

Skostnieć, zmienić ś. w kość; zdrętwieć, zesztywnieć, zgrabieć, osłupieć.

Skostnienie *rzecz.* od Skostnieć; stan skostniały, przemiana w kość tkanki innej; zesztywnienie.

Skoszławić, Skoślawić, zrobić koszlawym, skrzywić.

Skosztować, popróbować, jak smakuje, pokosztować; doświadczyć czegoś, spróbować.

Skościały — *p.* Skostniały.

Skościeć — *p.* Skostnieć.

Skośnica, linja skośna.

Skośnogłowy, człowiek, mający głowę skośną.

Skośnooki, mający skośne oczy, zezowaty.

Skośnoszczęki, mający skośne, wystające szczęki.

Skośność, cecha tego, co jest skośne; skrzywienie boczne kręgosłupa.

Skośnozębny — *p.* Prognat.

Skośny, ukośny, pochyły, spadzisty; **s-e** linje=dwie proste w przestrzeni, nie przecinające ś. i nie równoległe; **s-y** żagiel = każdy żagiel okrętu nie przytwierdzony do rei.

Skot *gock.*, bydło, zwłaszcza rogate.

Skotak — *p.* Skotarz.

Skotarka — *p.* Skotopaska.

Skotarz, Skotak, pastuch, pasterz.

Skotłować, skłębić, wzburzyć, zmącić; zawrócić głowę, zaambarasować, skłopotać; **s. się,** skłębić ś., stłoczyć ś.

Skotnica, droga pod lasem między polami, wygon.

Skotnictwo, hodowla bydła domowego.

Skotnik — *p.* Skotarz.

Skotograf *gr.*, przyrząd do pisania w ciemności.

Skotołóstwo, nierząd ze zwierzęciem, sodomja.

Skotopaska, pasterka, pastuszka, skotarka; sielanka, idylla.

Skotysta, zwolennik skotyzmu.

Skotyzm, pogląd filozoficzny angielskiego filozofa Jana Dunsa Scotta († 1308 r.), który upatrywał podstawy teologji chrześcijańskiej raczej w uczynkach, niż w rozmyślaniach i dociekaniach.

Skowany, skuty, okuty.

Skowroda *gwar.*, patelnia.

Skowronek, ptak śpiewający stożkodzioby, z rodziny tejże nazwy (fig.).

Skowronkowy, — *p.* Skowrończy.

Skowrończę, pisklę skowronków.

Skowrończy, Skowrończany, Skowronkowy, odnoszący ś. do skowronka, właściwy skowronkowi.

Skowyczeć, Skowytać, skomleć, jak pies, wydawać głos żałosny przeciągły, właściwy psu.

Skowyknąć, zaskowyczeć.

Skowyra *gwar.*, gderacz, zrzęda, nudziarz; sknera, skąpiec.

Skowyrny *gwar.*, żywy, żwawy, ruchliwy, prędki, zgrabny.

Skowyt, Skowyk, skowyczenie.

Skowytać — *p.* Skowyczeć.

Skozaczały, ten, który stał ś. Kozakiem, skozaczony.

Skozaczyć się, Skozaczeć, stać ś. Kozakiem, nabrać cech, właściwych Kozakom.

Skoźleć, stać ś. podobnym do kozła, zmienić ś. w kozła; nabrać cech, właściwych kozłowi.

Skóra, zwierzchnia powłoka ciała ludzkiego i zwierzęcego (fig.);

skóra, zdarta ze zwierzęcia dla celów użytkowych, z sierścią a. bez niej, futro, rzemień; kora na drzewie; zwierzchnia spieczona powłoka chleba; łupina na owocach; *przen.*, postać zewnętrzna, charakter; obyczaj: zmienić **s-ę**=zmienić ś., zmienić charakter a. obyczaje swoje; wleźć w czyjąś **s-ę** = wrodzić ś. w niego, być do niego podobnym; *przen.*, bezpieczeństwo, życie, głowa: dbać o swoją **s-ę**; do **s-y** = do żywego, boleśnie, dotkliwie; oberwać po **s-rze** = być obitym, dostać nauczkę; odzierać, drzeć, łupić ze **s-y**, do trzeciej **s-y**, do żywej **s-y** = wyzyskiwać, krzywdzić; z jednego wołu dwóch **s-r** nie drą = z jednej rzeczy nie można mieć dwojakiego zysku; zdzierać z kogoś **s-ę** = bić nielitościwie; wyzyskiwać go, kazać sobie za coś płacić bardzo drogo; znać kogoś po **s-rze**=przeczuwać, domyślać ś.; wrzeszczy, drze ś., jakby go ze **s-y** obdzierali=drze ś. w niebogłosy; znać kogoś przez **s-ę**=przenikać go nawskroś; ledwo nie wyskoczy ze **s-y**=doznaje silnego wzruszenia; siedzi pod figurą, a ma dłabła za **s-ą**=obłudny świętoszek; nie chciałbym być w twojej **s-rze**=w twojem położeniu; wilk w baraniej **s-rze**=człowiek zły, udający niewinnego, łagodnego; chodzić, jak w nie swojej **s-rze** = czuć ś. nieswojo; zaleźć komuś za **s-ę**, zalać sadła za **s-ę** = dokuczyć mu; dać komuś w **s-ę** = wybić po pośladku; wart dostać po **s-rze** = zasłużył na to, by go wybito; **s.** jego będzie w robocie = wybiją go; tego na wołowej **s-rze** nie spisze = jest tego bardzo wiele; przepijać **s-ę** niedźwiedzia, który jest jeszcze w lesie, a. jeszcze **s-** na baranie, a już kuśnierz pije na nią = zawczasu liczyć na spodziewane a niepewne zyski; **s.** i kości = człowiek przeraźliwie chudy.

Skórczan, roślina z rodziny brezyljowatych.

Skórka, mała, cienka skóra; zewnętrzna powłoka owocu, łupina, skorupa; błona, błonka; **s.** na buty =nicpoń, huncwot, łajdak; gęsia **s.** = krosteczki, występujące na ciele ludzkiem od zimna; **s.** barania = list zastawny; **s.** za wyprawę nie stanie = rzecz nie warta zachodu; panieńska **s.** = rodzaj ciasta, wyrabianego w cienkich tabliczkach.

Skórkować, oklejać, obciągać skórą.

Skórkowaty, mający wygląd skórki.

Skórkowy, odnoszący ś. do skórki, zrobiony ze skórki.

Skórnia, Skórznia, Skórzeń, rodzaj obuwia z wysokiemi cholewkami, sztylpa, kamasz.

Skórnik, garbarz, handlujący skórami; lekarz chorób skórnych, dermatolog; naczynie skórzane do przenoszenia płynów, burdziuk; gatunek chrząszcza (fig.).

Skórny, odnoszący ś. do skóry, objawiający ś. na skórze: choroby **s-e.**

Skórodrzew *bot.* — *p.* Parczelina.

Skórojad, pasorzyt, żyjący na skórze u zwierząt.

Skórołup, wyzyskiwacz, zdzierca.

Skórowaty, mający wygląd skóry, skórkowaty; znajdujący ś. na skórze zwierząt.

Skórzak, grzyb z rodziny bedłkowatych; nowotwór torbielowaty; **s-ki,** spodnie skórzane, skórznie.

Skórzany, zrobiony ze skóry.

Skórznia — *p.* Skórnia; w *lm*, **s-e** — *p.* Skórzak.

Skórzyca, skóra, kora.

Skórzyn, roślina z rodziny mirtowatych, bertoletja, orzesznica.

Skówka, okucie w postaci rurki z grubem dnem a. obrączki nabijanej na koniec czegoś lub służące jako złączka; sztaba żelazna w kształcie klamry do przytrzymywania belek przy robocie ciesielskiej.

Skra, iskra.

Skracać *dok.* Skrócić; czynić krótszym, redukować, upraszczać, doprowadzać do prostej postaci, obcinać; kulić, kurczyć, cofać, umykać; **s.** sobie życie, dni swoje = po-

pełniać samobójstwo; w malarstwie: przedstawiać na rysunku a. na obrazie, jakąś osobę a. przedmiot lub część osoby albo przedmiotu mniejszemi, stosownie do perspektywnego oddalenia; w *mat.*, s. ułamek: upraszczać go przez podzielenie licznika i mianownika przez wspólny największy dzielnik; **s. się,** stawać ś. krótszym, prostszym.

Skracalny, dający ś. skracać.

Skradać się *dok.* Skraść ś.; udawać ś. dokąd chyłkiem, ukradkiem; pełzając, czołgając ś., chyłkiem zbliżać ś. dokąd, podchodzić, podkradać ś.

Skraj, brzeg, kraj, krawędź; kawałek chleba, kromka.

Skrajać, Skroić, ukrajać wedle miary; ściąć, zerznąć z czegoś warstwę zwierzchnią; pokrajać, nasiekać, naciąć, uderzyć, wybić, wyłomotać, skropić; **s.** komuś kurtę = dać mu ś. we znaki, wybić go a. zwymyślać, dokuczyć mu, zaszkodzić mu w czemś.

Skrajność, objaw skrajny, krańcowość.

Skrajny, położony na skraju, brzeżny, końcowy, ostatni; *przen.*, doprowadzony do ostatnich granic, krańcowy, ostateczny, radykalny co do przekonań.

Skrapiać *dok.* Skropić; spryskiwać, stryskiwać kogoś, coś, bryzgać kroplami na kogoś, na coś, zwilżać; kropiąc zmywać; uderzać, kropić.

Skraplacz, przyrząd do zgęszczania i skraplania pary, kondensator.

Skraplać (się) *dok.* Skroplić (ś.); zmieniać (ś.) w krople, przeprowadzać (przechodzić) ze stanu lotnego w płynny.

Skraść, wziąć podstępnie, chyłkiem czyjąś własność, przyswoić ją sobie, ukraść; **s. się** — *p.* Skradać się.

Skraśnieć, szczerwienić ś., zarumienić ś.

Skrawać — *p.* Skrajać.

Skrawek, ścinek, zrzynek, okrawek; niewielka cząstka z brzegu czegoś, pasek brzeżny, spłacheć, zagon gruntu.

Skrawy, iskrzący ś., jaskrawy.

Skrąglać *dok.* Skrąglić; okrągłym czynić, zaokrąglać.

Skrążać, okrążać, obchodzić, objeżdżać; poruszać, przesiewać! krajać w krążki; obrzynać, skrawać wkoło.

Skredowacieć, zamieniać ś. w kredę.

Skrekoczeć, o sroce: głos wydawać, krzektać, skrzeczeć.

Skreślać *dok.* Skreślić; kreślić, rysować, pisać; przekreślać, wykreślać, przemazywać; odpisywać, odejmować coś z rachunku, usuwać coś z napisanego; opisywać, przedstawiać, odmalowywać słowami a. na piśmie.

Skrewić, nie dopisać, zawieść oczekiwanie.

Skrewnić (się), spokrewnić (ś.), spowinowacić (ś.).

Skręcacz, mięsień skręcający.

Skręcać *dok.* Skręcić; kręcąc splatać, uwijać; kręceniem robić, kręcąc tworzyć, wić; łamać: **s.** nogę = zwichnąć; **s.** kark = rozbić ś. śmiertelnie; **s.** kark, **s.** łeb jakiejś sprawie = udaremnić ją, pogrzebać ostatecznie, umorzyć; kierować, zawracać, zbaczać, odchylać na stronę, odwracać, sprowadzać na inne tory, skłaniać w inną stronę, ku innemu przedmiotowi; **s. się,** zwijać ś., splatać ś.; zmieniać kierunek, zwracać ś. w inną stronę, odchylać ś., zbaczać, odwracać ś.; nie umieć sobie dać rady, być w wielkim kłopocie: myślałem, że ś. skręcę, mało ś. nie skręcę.

Skręcalny, dający ś. skręcać, skrętny.

Skręcarka, maszyna do skręcania (nitek, drutu i t. p.).

Skrępować, mocno, ściśle związać; ściągnąć wiązanie; *przen.* ograniczyć swobodę.

Skręt, coś skręconego; w *lm.*, **s-y** = zwoje, sploty, kędziory, pierścienie, pasma, zwitki; skręcenie w bok, zakręt; miejsce, gdzie ś. skręca, zawraca; część wozu, poruszająca ś. na sworniu, ramię sznic, trzymające dyszel; **s.** kiszek *med.* = choroba mizerere.

Skrętarka, maszyna do nitkowania przędzy.

Skrętek, roślina z gromady mchów liściastych; — *p.* Skrętka.

Skrętka, Skrętek, rulon, zwitek; pasmo skręconych nici; klamka u okna, zakładana na hak, umieszczony u drugiej połowy okna; rodzaj skorupiaka.

Skrętliczka, roślina z rodziny ostrojowatych.

Skrętny, mający skręty, skręcony, spiralny.

Skrętogrodek, rodzaj mięczaka.

Skrętomierz, licznik skrętów w przędzalni.

Skrętowy, dotyczący skrętów; mięczak **s.**=rodzaj mięczaka, zwanego pospolicie ślimakiem.

Skrob, Skrobia, krochmal.

Skrob! Skrob!, *wykrz.*, oznaczający skrobanie.

Skrobacz, człowiek, który skrobie — *p.* Skrobaczka.

Skrobaczka, kobieta, która skrobie; narzędzie do skrobania, skrobadło, skrobak.

Skrobać *dok.* Skrobnąć; pociągać po powierzchni czegoś czemś ostrem, drapać; oczyszczać len z paździerzy; ostrem narzędzien, zdzierać z czegoś zwierzchnią powłokę, oskrobywać: **s.** ryby, kartofle; *żart.*, pisać, smarować; **s.** komuś marchewkę = idąc za nim, deptać mu po piętach, przekomarzając ś. z kimś, udawać na palcach skrobanie; *przen.*, broić; **s. się,** drapać ś., skrobać samego siebie; gmerać ś., grzebać ś., gramolić ś.

Skrobak, Skrobacz, narzędzie do skrobania.

Skrobanina, coś oskrobanego; pismo skrobane, pismo niedbałe; miejsce wyskrobane na papierze.

Skrobanka, sztuka sosnowa zdatna na belki, tylko okorowana; płótno, na nitki podarte, szarpia; potrawa ze skrobanego mięsa.

Skrobarka, maszyna do skrobania.

Skrobia — *p.* Skrob.

Skrobiak, cialko skrobiowate.

Skrobipiórek, lichy pisarz, gryzipiórko; *żart., pgrdl.*, urzędnik niższego stanowiska.

Skrobnąć — *p.* Skrobać; uderzyć, grzmotnąć, lunąć; uciec szybko, pierzchnąć, drapnąć; przymówić komuś, przytyk mu zrobić, dociąć mu; **s.** kogoś po kieszeni = narazić go na wydatek, wyzyskać, skazać na karę pieniężną; **s. się,** palnąć ś., uderzyć ś., grzmotnąć ś.

Skrobnik, narzędzie do skrobania.

Skrochmalić, zanadto ukrochmalić; zmienić w krochmal; spić ś.

Skrocz, kłus koński, polegający na jednoczesnem poruszaniu naprzód i wtył nogami tej samej strony.

Skrofuliczny *lć.*, chory na skrofuły, zolzowaty.

Skrofuły *lć.*, choroba krwi, zazwyczaj dziedziczna, której zwykłemi objawami bywają: chroniczny katar, zapalenie powiek, obrzmienie gruczołów limfatycznych, wysypka skórna, owrzodzenia, zapalenie stawów i kości; zolzy.

Skroić — *p.* Skrajać.

Skrom, tłuszcz zwierzęcy, sadło.

Skromić, poskromić, powstrzymywać, łagodzić.

Skromnie, z nieśmiałością, niewinnie, powściągliwie, wstydliwie, przyzwoicie.

Skromnisia *iron.*, kobieta udająca skromność, udająca wstydliwość.

Skromnisiostwo, charakter skromnisia a. skromnisi.

Skromniś, człowiek bardzo skromny; człowiek, udający skromność.

Skromniuchny, Skromniusieńki, Skromniutki, Skromniuteńki, niezmiernie skromny.

Skromność, wstydliwość, nieśmiałość; niewinność, cnotliwość, niewygórowane mniemanie o sobie; umiarkowanie, powściągliwość.

Skromnotka, roślina z rodziny ogórecznikowatych.

Skromny, umiarkowany, powściągliwy, nie oddający ś. zbytkom, nadużyciom; cnotliwy, niewinny, moralny, przystojny; wstydliwy, nieśmiały; nie mający wygórowanego mniemania o sobie, nie zarozumiały, pokorny; prosty, niepokaźny, niezbytkowny, nieprzesadny; szczupły, niewielki, skąpy, lichy, marny.

Skroniowy, dotyczący skroni.

Skroń, boczna część czoła w okolicy ucha (fig.); siwa **s.**, siwe **s-nie** = wiek sędziwy, siwizna.

Skropić — *p.* Skrapiać.

Skroplić — *p.* Skraplać.

Skropliny, woda, powstała przez skroplenie się pary wodnej, osadzającej się na zimnych ścianach.

Skrostowacieć, Skrostawieć, stać ś. krostowatym, dostać krost.

Skrócenie, dokonana czynność skracania; rzecz skrócona, abrewjacja; krótki zbiór, skrót, kompendjum.

Skróciciel, człowiek, który coś skrócił.

Skrócić — *p.* Skracać.

Skródlić, broną grudę rozbijać, bronować.

Skrój, skiba, skład roli.

Skróś *przysł.*, wskroś, przez wnętrze czegoś, nawylot, dokładnie, zupełnie, całkiem, od końca do końca.

Skrót, rzecz skrócona, skrócenie; utwór literacki skrócony, wyjątek z niego, konspekt, kompendjum; osoba a. przedmioty zmniejszone na obrazie a. rysunku wskutek oddalenia perspektywicznego; w *el.* — *p.* Zwarcie.

Skrub (skrob), *ang.*, zarośla karłowate, gęste, kolczaste, trudne do przebycia, zwłaszcza w Australji (fig.).

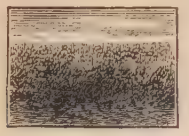

Skrucha, żal serdeczny za grzechy, kajanie ś., przyznanie ś. do winy i żałowanie jakiegoś czynu.

Skrupić (się), zemleć (ś.) grubo, zeszrotować (ś.), zbić (ś.) w gruzełki; **s. się** na kimś = złożyć się tak, aby ktoś musiał odpowiadać a. odpokutować za czyjeś winy; jednemu ś. zmiele, na innym ś. skrupi= niewinnie odpokutuje.

Skrupulat, Skrupulant *łć.*, człowiek pełen skrupułów, drobiazgowo pilnujący ś., żeby nie uchybić swoim obowiązkom: człowiek wrażliwy, delikatny; unikający wyrządzania komuś przykrości.

Skrupulatność, wielka ścisłość i dokładność w wypełnianiu obowiązków, sumienność; drobiazgowe roztrząsanie wątpliwości sumienia, jakie nasuwa każdy własny czyn lub postępek.

Skrupulatny, sumienny, akuratny, punktualny, drobiazgowy, dokładny; mający wiele skrupułów, dręczony skrupułami.

Skrupulizować, być zbyt ostrożnym; mieć wątpliwości, być niepewnym w rzeczach sumienia, drobiazgowo rozważać, czy wykonany lub zamierzony czyn jest bez zarzutu.

Skrupuł *łć.*, niepokojąca wątpliwość w rzeczach sumienia; delikatność, drażliwość, wstrzymująca od postępku, mogącego sprawić komuś przykrość; waga aptekarska = $^1/_3$ uncji = 20 granom.

Skruszać *dok.* Skruszyć, rozbić coś na drobne kawałki, zmiażdżyć, zdruzgotać, pokruszyć; przywieść do skruchy, wzruszyć, rozczulić; **s. się,** ulec skruszeniu, potłuc się w drobne kawałki; ulec skrusze, wzruszyć się.

Skruszały, ten, który skruszał.

Skruszeć, stać ś. kruchym; *przen.*, zmiękнąć, spokornieć.

Skrutator *łć.*, obliczający głosy, podane przez głosujących; badacz, indagator.

! Skrutować, badać, śledzić, dochodzić.

Skrutynjum *łć.*, w prawie kościelnem przedwstępne zbadanie, czy powołany do zajęcia urzędu kościelnego odpowiada uzdolnieniem zadaniu; obliczenie głosów, oddanych przy tajnem głosowaniu, stwierdzenie wyniku wyborów.

Skrwawić, zbroczyć krwią, zakrwawić, zranić, skaleczyć do krwi.

Skrwawy, zakrwawiony, krwawy; czerwony, jak krew.

Skryba, Skrybent *łć.*, piszący, pisarz, sekretarz; gryzmoła, pismak.

! Skrybenda *łć.*, bazgranina; utwór pisarski wartości nieznanej i wątpliwej.

Skrycie *rzecz.*, dokonana czynność skrywania, ukrycia; schowanie, schówek, tajnik; *przysł.*, tajnie, pokryjomu.

Skryć — *p.* Skrywać.

Skrypt *łć.*, pismo, dokument, rękopis; piśmienny dowód zaciągnięcia pożyczki, rewers, pokwitowanie, zobwiązanie; **s-a,** notatki z wykładów na uniwersytecie odbite w większej ilości egzemplarzy lecz nie drukowane.

Skryptomanja — *p.* Grafomanja.

Skrystalizować, zmienić w kryształ, dokonać krystalizacji; **s. się** ułożyć się w formę krystaliczną; *przen.* przyjąć pewne formy, pewną postać ustaloną, sformować ś. w kształty konkretne, sformułować.

Skryptor *łć.*, pisarz, autor, literat; tytuł wyższego urzędnika bibljotecznego.

Skryptury *łć.*, korespondencje, pisma, listy, papiery, dotyczące jakiegoś interesu.

Skrystalizowany, zastygły w formy krystaliczne przy wydzielaniu ś. z roztworu; *przen.*, ujęty w pewną stałą formę, obleczony w kształty konkretne, z dziedziny teorji wprowadzony w praktykę, powołany do istnienia, do życia, uformowany, wyraźny.

Skrytka, schówek, schowanie, schowanko, tajnik, ukrycie, kryjówka.

Skrytobójca, człowiek, zabijający kogoś z ukrycia.

Skrytobójczy, właściwy skrytobójcy.

Skrytobójczyni *for. ż.* od Skrytobójca.

Skrytobójstwo, morderstwo popełnione z ukrycia.

Skrytokwiatowe — *p.* Skrytopłciowe.

Skrytołówstwo, kłusownictwo.

Skrytopłciowe, Skrytokwiatowe, dział roślin, nie dających kwiatu ani nasienia, ale rozmnażających ś. zapomocą zarodników, rośliny zarodnikowe.

Skrytosz, skorupiak krótkoogonowy.

Skrytość, charakter skryty; tajemność, tajemnica, sekret; miejsce ukrycia, kryjówka; w **s-ci** = skrycie, pokryjomu, potajemnie.

Skryty, ten, którego ukryto, będący w ukryciu, tajny, utajony, sekretny, tajemniczy, kryjomy, pokątny, niezbadany, niedocieczony, niedościgły; niełatwy do znalezienia, zapadły, taki, w którym można ś. dobrze ukryć; zamknięty w sobie, nie otwarty, nie lubiący wypowiadać tego, co myśli i czuje.

Skrytykować, poddać krytyce, zganić.

Skrywać *dok.* Skryć; ukrywać, chować, taić, tak umieszczać, żeby trudno było znaleźć okrywać, zasłaniać, osłaniać; **s. się,** chować ś., ukrywać ś., taić ś.

Skrzat *nm.*, duch domowy w postaci karzełka, krasnoludek; ognik błędny; małe dziecko, malec, bęben.

Skrzący, iskrzący ś., rzucający iskry, roziskrzony, błyszczący.

Skrzeczeć, Skrzekotać, krzektać, skrzek wydawać, piszczeć; **s.** na kogoś = krzyczeć; gadać ciągle, wszystko ganiąc, narzekać, żalić ś.

Skrzeczek, zwierzę ssące z rzędu gryzoniów, z rodziny skoczków, chomik, piesek ziemny (fig.).

Skrzeczka, roślina z klasy krasnorostów (fig.); skwarka, grzęzy, resztki kruszcu po wytopieniu; w *myśl.*, przynęta w pułapce.

Skrzek, głos skrzeczący, skrzeczenie; ikra zwierząt ziemnowodnych, składana kłębami lub sznurami: **s.** żabi; potrawa przesolona: słony, jak **s.**

Skrzeka, człowiek byle czego skrzeczący, żałący ś., płaczący, piskla.

Skrzekliwy, skrzeczący, piskliwy.

Skrzekot, głos skrzeczący, skrzek.

Skrzekotać — *p.* Skrzeczeć.

Skrzele, narządy oddechowe ryb i niektórych płazów (fig.); w *anat.*, muszla, koncha: s. ucha, nosa.

Skrzelice, Skrzeliny, okiennice zrobione z ruchomych listewek poprzecznych, zachodzących na siebie brzegami, żaluzje.

Skrzelodyszne ryby = skrzelami oddychające.

Skrzelowaty, Skrzelonoszy, mający wyraźne skrzele.

Skrzelowy *przym.* od Skrzele.

Skrzelówka, ryba ciernioprómienna.

Skrzemieniały, ten, który skrzemieniał, zmieniony w kamień.

Skrzemienić, obrócić w krzemień.

Skrzep, rzecz skrzepła, zastygła; krew ścięta.

Skrzepiać (się), *dok.* Skrzepić (ś.); wzmacniać (ś.), posilać (ś.), hartować (ś.), wzmagać (ś.); obrócić się w skrzep (o krwi).

Skrzeplina, skrzep krwi, zatykający naczynie krwionośne.

Skrzepliwy, łatwo krzepnący.

Skrzepłość, stan tego, co jest skrzepłe; rzecz skrzepła.

Skrzepły, ten, który skrzepł, zastygły, ścięty; zdrętwiały, zgrabiały, zesztywniały; *przen.*, zamarły, zmartwiały, osłupiały.

Skrzepnąć, ze stanu ciekłego przejść w stały, zsiąść ś., stężeć, stwardnieć, zgęstnieć; zesztywnieć, zgrabieć, skostnieć, zdrętwieć.

Skrzesać, dobyć ognia zapomocą krzesiwa.

Skrzęt *stpl.* krzątanina, rwetes.

Skrzętnie, zabiegliwie, pracowicie, czynnie.

Skrzętność, gospodarność, zabiegliwość, pilność, pracowitość, staranność.

Skrzętny, krzątający ś., uwijający ś. koło czegoś, czynny, pilny, pracowity, troskliwy, zabiegliwy, staranny.

Skrzybać, skrobać głośno.

Skrzyczeć, złajać, sfukać, zgromić, zwymyślać; **s. się,** zmęczyć ś. krzykiem.

Skrzyć, Skrzyć się, iskrzyć ś., żarzyć ś., lśnić ś., błyszczeć.

Skrzydelnik, Skrzydlatek, mięczak brzuchopełzy trąbikowy w dawnych utworach kredowych.

Skrzydelny, Skrzydłowy, odnoszący ś. do skrzydła a. skrzydeł.

Skrzydełko *zdr.* od Skrzydło; dolne sprężyste części nosa; część składowa niektórych przyrządów do przędzenia; boczny płatek korony roślin motylkowatych.

Skrzydełkowaty, skrzydełkami opatrzony; kształtem przypominający skrzydełka.

Skrzydlacz, istota, obdarzona skrzydłami; koń prędki w biegu; roślina z rodziny zatwarowatych; brzuchopełz przodoskrzelny.

Skrzydlak *bot.*, niełupka, zaopatrzona w dwa skrzydełka, jak np. u klonu, u wiązu (fig.); ozdoba

architektoniczna w kształcie skrzydeł; naśrubek o dwu skrzydłach ułatwiających kręcenie nimi (fig.).

Skrzydlasty, Skrzydlaty, opatrzony w skrzydła, uskrzydlony; *przen.*, bystry, lekki, lotny, powiewny.

Skrzydlica, roślina z gromady wodorostów.

Skrzydlić, opatrywać w skrzydła; **s. się,** dostawać skrzydeł.

Skrzydlik, plasterek, płatek, zrazik.

Skrzydlina, marne, liche skrzydło.

Skrzydlisko *zgrub.* od skrzydło; zewnętrzna część sieci od matni do brzegów.

Skrzydłacz, gatunek małża (fig.).

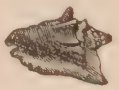

Skrzydłak, Skrzydlak, rodzaj więcierza.

Skrzydło, przednia kończyna ptaka, opatrzona w pióra i służąca za narząd do latania, unoszenia ś. w powietrzu (fig.); narząd do latania

u owadów, niektórych ssących i gadów; śmiga, śmigło u samolotu, wiatraka; wyrostki kostne kości klinowatej: s. nosa = bok, odgraniczający nazewnątrz dziurki nosa, s-a podniebienne = wyrostki skrzydłowate, skrzydlate; skrzele, płetwa u ryb; miotełka z piór do okurzania delikatnych przedmiotów; śmiga u wiatraka; strona, bok, połać: s. budynku = pawilon boczny, s. wojska = jeden z dwu bocznych oddziałów w szyku bojowym; s. namiotu = jedna z dwu bocznych zasłon, zasłaniających wejście; s. u okna, u drzwi = jedna z dwu połów; s. u wrót = wierzeja; s. u kapelusza = rondo; s. u husarza = ozdoba u ramion w kształcie skrzydła (fig.); s. wiosła = boczna część jego; s. u dachówki = boczny zagięty jej brzeg; boczna nawa kościoła z niższem sklepieniem; boczna część sieci, więcierza, niewodu; wygięta blacha nad kołami powozu

samochodu dla uchronienia jadących od pryskającego błota; pieczeń wołowa przy zrazowej; *przen.*, opieka, piecza, obrona, ochrona, osłona: być pod czyjemś **s-em** = pod opieką, **s-a** opiekuńcze; pęd, lot, polot, fantazja: mknąć na **s-ach** pieśni, wyobraźni; przyciąć komuś **s-ła**=pozbawić go polotu, poskromić jego butę, samowolę; strach dodawał mu **s-ł** = popędzał do biegu; opadły mu **s-a** = stracił fantazję.

Skrzydłoblonisty, opatrzony błoniastemi skrzydłami.

Skrzydłolotny, Skrzyloty, latający na skrzydłach.

Skrzydłonogi, mający skrzydła u nóg, szybko biegający, bystronogi.

Skrzydłopław, Skrzydłopławka, Skrzydłonóg, rodzaj mięczaka (fig.).

Skrzydłoryb, rodzaj ryby skamieniałej.

Skrzydłoszpon *zool.* — *p.* Zbun.

Skrzydłowaty, mający kształt skrzydła.

Skrzydłowy, odnoszący ś. do skrzydła; stojący na skrzydle, na końcu kolumny.

Skrzydłówka, rodzaj mięczaka.

Skrzyknąć, zwołać krzykiem.

Skrzyn, roślina z rodziny marzanowatych.

Skrzyneczka *zdr.* od Skrzynia.

Skrzynia, paka drewniana, okuta, często skórą obitą, zamykana, z wiekiem, unoszonem na zawiasach, do przechowywania różnych przedmiotów, lada, skarbona, skarbczyk (fig.); przyrząd w kształcie

skrzyni, w różnych rzemiosłach używany lub stanowiący część składową różnych maszyn; paka drewniana okuta do przewożenia węgli w kopalni lub trzymania węgli, drzewa i t. p. w domu; wóz w kształcie skrzyni zamykanej z kratami do przewożenia niektórych zwierząt, do wiezienia psów schwytanych; s. inspektowa = deski, ułożonę w formie skrzyni z oknami, do siania i ochrony niektórych

flanc, kwiatów, warzyw i t. p.; **s.** przymierza Pańskiego = skrzynia, w której starożytni Izraelici przechowywali tablice przykazań Boskich, arka przymierza; **s.** przekładniowa w samochodzie — *p.* Przekładnia.

Skrzyniarz, rzemieślnik, wyrabiający skrzynie.

Skrzyniasty, Skrzyńczasty, mający formę skrzyni, zaopatrzony w skrzynię.

Skrzyniowy, Skrzynny, odnoszący ś. do skrzyni.

Skrzynka *zdr.* od Skrzynia; **s.** przyłączowa, *el.*, zespół przyrządów rozdzielczych pomiarowych i ochronnych, umieszczonych we wspólnem pudle, najczęściej przy siniku elektrycznym.

Skrzynkowaty, mający kształt skrzynki.

Skrzynkowy, odnoszący ś. do skrzynki.

Skrzyp! *wykrz.*, oznaczający skrzypnięcie.

Skrzyp, skrzypienie, skrzypnięcie; roślina z gromady paprotników, z rzędu skrzypów (fig.).

Skrzypaczka *for. ż.* od Skrzypak.

Skrzypak — *p.* Skrzypek.

Skrzypce (-piec), *zdr.* **Skrzypki** (-ek), narzędzie muzyczne strunowe pewnego przyjętego kształtu (fig.); trzymać w czemś pierwsze **s.** =rej wodzić, być dowódcą, stać na czele czegoś, być główną sprężyną.

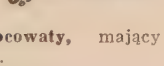

Skrzypcowaty, mający kształt skrzypiec.

Skrzypeczki (-czek), małe skrzypce.

Skrzypecznik, Skrzypkarz, robiący skrzypce.

Skrzypek, artysta, grający na skrzypcach; skrzypiciel, grajek karczemny, muzykus; *przen.*, poeta, śpiewak.

Skrzypica, skrzypce.

Skrzypiciel — *p.* Skrzypek.

Skrzypić, sprawiać, aby coś wydawało skrzyp; wydawać skrzyp.

Skrzypieć, wydawać głos trzeszczący, ostry, przykry, wydawać skrzyp, trzeszczeć, zgrzytać, od tarcia jednej niegładkiej powierzchni o drugą; rzęzić, grać w piersiach; grać licho na instrumencie smyczkowym, rzępolić; wydawać głos (o drozdzie); coś **s-i** = nie idzie gładko, wlecze ś. opornie; **s-ące** drzewo najdłużej stoi = człowiek chorowity nieraz dłużej żyje niż inni, zdrowi.

Skrzypnąć — *p.* Skrzypieć.

Skrzypotać, krzyczeć skrzypliwie, przeraźliwie.

Skrzypowate rośliny=rośliny z klasy paprotników.

Skrzysty, iskrzący ś.

Skrzywdzić, krzywdę wyrządzić komuś, pokrzywdzić.

Skrzywiać (się), *dok.* Skrzywić (ś.); robić (ś.) krzywym, wykrzywiać (ś.), nachylać (ś.), zginać (ś.); **s.** się robić kwaśną minę, okazywać twarzą niezadowolenie, wykrzywiać się.

Skrzywienie *rzecz.* od Skrzywić; zrobienie czegoś krzywem; **s.** twarzy = grymas twarzy; *chir.* **s.** kręgosłupa = zboczenie kręgosłupa od położenia sobie właściwego.

Skrzyżał, kamień piaskowiec, dający się łupać taflowato.

Skrzyżować, złożyć coś nakrzyż; **s.** broń = złożyć się pałaszami, popojedynkować ś., stanąć do walki; **s.** się = przejść sobie drogę nawzajem.

Skrzyżowanie, *rzecz.* od Skrzyżować; złożenie na krzyż, przecięcie się dwóch dróg, dwóch torów kolejowych; miejsce, gdzie ś. te drogi przecinają; łączenie zwierząt a. roślin różnych gatunków w celu polepszenia rasy.

Skubać *dok.* Skubnąć; szczypiąc wyrywać, skubiąc, rozdzielać: **s.** szarpie; oskubywać: **s.** drób = wyrywać mu pierze; **s.** pierze = odrywać puch od sypułek; *przen.*, **s.** kogoś=wyzyskiwać, ciągle go potrochu obdzierać, okradać; niepokoić ciągłemi napadami; dłubać, gmerać; **s.** się, skubać siebie samego, być skubanym; *przen.*, guzdrać ś., marudzić, mitrężyć; zwlekać z wydatkiem przez skąpstwo.

Skubacz *tkac.* robotnik zajmujący ś. oczyszczaniem tkanin.

Skubanka, wełna a. inna tkanina skubana, używana zamiast waty i pierza; szarpie; piłka z kawałków gumy.

Skubarka *tkac.*, maszyna do skubania tkanin.

Skubnąć — *p.* Skubać.

Skuć — *p.* Skuwać; **s.** się, *posp.* = upić się.

Skud *wł.*, dawna moneta złota lub srebrna różnej wartości w różnych krajach.

Skudlić, stargać (o włosach).

Skudło, deszczułka z jednej strony podłużnie karbowana, służąca do podbijania słomy w górę przy robieniu słomianych dachów, strzechatka, strycharka; deszczułka łupana do krycia dachów.

Skufja *wł.*, nakrycie głowy duchownych prawosławnych, rodzaj jarmułki.

Skuksać, Skułakować, zbić kułakami, dawać szturchańce.

Skulawić, uczynić kulawym, okulawić.

Skulić, zwinąć w kłąb, skurczyć, stulić; **s.** się = skurczyć ś., zwinąć ś. w kłąb, stulić się, zgarbić ś., ściągnąć ś.; płótno po praniu skuliło ś. = ściągnęło.

Skulling, Skul *ang.*, wąska łódź, kierowana przez jednego wioślarza, poruszającego dwoma wiosłami (fig.).

Skulnąć, stoczyć coś raptownie, zsunąć.

! Skulptor *łć.*, rzeźbiarz, snycerz.

! Skulptura *łć.*, snycerstwo, rzeźba, rzeźbiarstwo.

! Skulpturalny *łć.*, rzeźbiony.

Skumbra, Skumbrja *gr.*, rodzaj makreli, poławianych w morzu Czarnem (fig.).

Skundleć, o psach: wyrodzić ś.

Skuner *ang.*, mały statek dwumasztowy, szoner.

Skunks *ang.*, zwierzę drapieżne z rodziny kun, żyjące w Ameryce północnej, rodzaj śmierdziela (fig.); w *lmn.*, futro z tego zwierzęcia.

Skunksowy, odnoszący ś. do skunksa; zrobiony z futra skunksa.

Skup, zakup, zakupywanie, wykupywanie.

Skupczyna, Skupsztyna *serb.*, sejm w Serbji.

Skupiać *dok.* Skupić; układać na kupę, zgromadzać w jedno miejsce, zgarniać, koncentrować, łączyć; **s.** się, zbierać ś. do kupy, zgromadzać ś. w jedno miejsce, jednoczyć ś., koncentrować ś., ześrodkowywać ś.

Skupiciel, człowiek, który coś skupia a. skupił.

Skupić — *p.* Skupiać.

Skupić — *p.* Skupywać.

Skupienie, dokonana czynność skupywania; dokonana czynność skupiania; grupa przedmiotów w klasyfikacji; zbiór atomów w jakiejś materji.

Skupina, klomb z krzewów i drzew.

Skupisko, miejsce gdzie ś. coś skupia.

Skupować — *p.* Skupywać.

Skupywacz, człowiek, który coś skupuje.

Skupywać, kupować wiele rzeczy, wykupywać.

Skurcz, skurczenie ś. mięśnia, zwłaszcza mięśnia serca.

Skurczenie, przykrócenie; ściągnięcie, aby było krótsze; **s. się,** skurcz, przykurczenie.

Skurczybyk, Skurczybut, Skurczypałka, wyzwiska: nic nie wart, nicpoń, gałgan, łotr.

Skurczyć *nied.* Skurczać, ściągnąć do kupy, skulić; zmniejszyć objętość, rozmiary, zmniejszyć; **s. się,** skulić ś., skrócić ś., ścieśnić ś.; ulec skurczeniu, skurczowi.

Skurzyć, strzepać, zetrzeć kurz z jakiegoś przedmiotu; spalić, wypalić, splonąć, zgorzeć; **s. się,** spalić ś., wypalić ś.; zesmrodzić ś.

Skusić *nied.* Skuszać, kusząc skłonić do czegoś, pobudzić pokusą; **s. się,** ulec pokusie.

Skutecznie, ze smutkiem, z dobrym rezultatem, należycie, jak być powinno, jak oczekiwano, niezawodnie.

Skuteczność, wydawanie dobrego, należytego skutku, dzielność, moc w skutkowaniu.

Skuteczny, przynoszący skutek, dzielny w skutkowaniu, niezawodny, zbawienny.

Skutek, to, co wynika z jakiejś przyczyny, wynik, rezultat, następstwo, owoc; spełnienie ś., ziszczenie ś., wykonanie, urzeczywistnienie; wynik działania lekarstwa; **ws., w s-ku, s-em** *przysł.*, z powodu, z przyczyny, z racji, w następstwie czegoś.

Skutkować, wywoływać pożądany skutek, okazać ś. skutecznym; działać; pomagać.

Skuwać *dok.* Skuć; łączyć przez kucie, spajać kując, lutować; robić, wytwarzać kuciem, wykuwać; przerabiać kuciem, przekuwać; bić, grzmocić; **s. się,** upijać ś., urżnąć się.

Skuzynować się, spowinowacić ś., spokrewnić ś.

! Skwadrować, pomnożyć, zwiększyć czterokrotnie.

Skwapliwie *przysł.*, pośpiesznie, prędko.

Skwapliwość, pośpiech.

Skwapliwy, pośpieszny, prędki, pochopny, skory, chętny, gorliwy.

Skwar, wysoka temperatura powietrza, spiekota, upał, żar.

Skwarek — *p.* Skwarka.

Skwarka, Skwarek, usmażony kawałek słoniny a. tłustej skórki, szperka; szwed; w *lm.*, rodzaj wysypki na ustach.

Skwarny, mający wysoką temperaturę, upalny, gorący, parny (o powietrzu).

Skwarota, roślina z rodziny złożonych.

Skwarzenina, coś uskwarzonego.

Skwarzyć, prażyć, smażyć: **s.** tłuszcz; dokuczać skwarem, palić. piec, prażyć; **s.** sobie mózg = wysilać umysł nad czemś; **s. się,** być skwarzonym, topić ś. na ogniu (o tłuszczu); być wystawionym na działanie słońca, piec ś., prażyć ś.

Skwaszać *dok.* Skwasić; pozwalać zakwasić ś., czynić kwaśnym, kwasić, kisić; *przen.*, na niczem ś. kończyć, przechodzić, kończyć ś. marnie.

Skwaszony, ten, którego skwaszono; *przen.*, mający kiepski humor, kwaśny, zgryźliwy, zwarzony.

Skwaśniały, który skisł, skwaśniał; przykry, nieprzyjemny.

Skwaśnieć, stać ś. kwaśnym, kisnąć, skwasić.

Skwatter (skouter) *ang.*, osadnik na nieuprawnych gruntach północ. Ameryki; w Australji dzierżawca pastwisk, nie należących do obszarów wymierzonych.

Skwer *ang.*, plac publiczny w mieście, obsiany trawą i zadrzewiony.

Skweres *łć.*, wielki kłopot, zamęt, ambaras; bieda.

Skwęczyć, namówić, wymóc, nakłonić do złego.

Skwierczeć, wydawać głos skrzeczący, wydawać skwierk, skrzeczeć, trzeszczeć, syczeć; *przen.*, utyskiwać, uskarżać ś. płaczliwie; świerkać, świergotać, świegotać.

Skwierczek, człowiek, który wciąż utyskuje.

Skwierk, pisk, syk, trzask suchy i niezbyt głośny; świergot; utyskiwanie, lament.

Skwierknąć, wydać głos skwierczący.

Skwitować, pokwitować, zwolnić z należności; **s.** z czegoś = zaprzestać, zerwać z czemś; **s. się**=zwolnić ś. wzajemnie z należności, z zobowiązań; wyrównać wzajemne rachunki.

Slalom *duńs.*, nieprzerwana jazda na łyżwach wężem na terenie pełnym trudności i przeszkód.

Slawista, badacz i znawca języków lub literatur słowiańskich.

Slawistyka *łć.*, filologja słowiańska.

Slawizm *łć.*, słowiańszczyzna, cechy i charakter słowiańskie.

Slojd *szw.*, kształcenie zręczności rąk u dzieci i młodzieży zapomocą wprawy w używaniu różnych narzędzi rzemieślniczych.

Słabić, czynić słabym, osłabiać; przytłumiać, przyćmiewać.

Słabieć — *p.* Słabnąć.

Słabiuchny, Słabiutki, całkiem słaby.

Słabizna, miejsce słabe, słaba strona, słabość, rzecz słaba, kiepska, zły stan rzeczy; tandeta; ściany boczne brzucha między żebrami i biodrem; pachwiny.

Słabnąć, stawać ś. słabym, tracić siły, omdlewać.

Słabo *przysł.*, niedostatecznie; **s.** mi = niedobrze mi, ckliwo mi, nudzi mię.

Słaboduszny, właściwy słabej duszy, małoduszny.

Słaboglowy, mający słabą głowę, trudno pojmujący.

Słabomyślny, mający umysł słaby a. osłabiony.

Słabosilny, Słabosiły, mający słabe siły.

Słabostka, pewna słabość charakteru, niewielka wada, mała usterka, błahy błąd; nałóg, przyzwyczajenie niezbyt naganne, manja.

Słabość, charakter tego, co jest słabe; dobroduszność, brak energji, silnej woli, słaby charakter; skłonność, żyłka, pociąg, nałóg, upodobanie do kogoś a. do czegoś; brak zdrowia, choroba, niemoc, niedyspozycja; połóg, poród; drobna wada, mała usterka charakteru.

Słabować, być chorym, chorować, niedomagać.

Słabowitość, delikatność zdrowia, łatwość ulegania chorobom.

Słabowity, łatwo ulegający chorobom, skłonny do chorób, chorowity, mający słabe, wątłe zdrowie; nie mający dość energji, będący dość słabego umysłu.

Słaby, nie mający wiele siły, niemocny, bezsilny; nietrwały, niewytrzymały, bezbronny; kiepski, wątły, marny; nieudolny, niewykwalifikowany, niebiegły, mało zdolny; niewyraźny, chwiejny, niestały, niestanowczy, nieenergiczny; niedość ciężki, niedość liczny; nietęgi, lekki (o trunkach, o tytuniu); **głos s.** = cichy, nie doniosły; **strona s.** = czuła, na którą łatwo mieć wpływ; w grze: **s. karta** = nie zapewniająca wygranej; **miejsce s-e** = dotkliwe; **s. nadzieja** = niepewna; niedostateczny w działaniu, nie wywierający należytych skutków; nieco chory, cierpiący, niedysponowany; w *gram.*, spółgłoska **s-a** = przy której wytwarzaniu brzmią struny głosowe, dźwięczna, głośna.

Słać (ślę), posyłać, wysyłać, zasyłać, załączać, wyprawiać; ślę wyrazy szacunku, ślę serdeczne pozdrowienie i t. p. = formuła zakończenia listu.

Słać (ścielę), urządzać posłanie, zaścielać łóżko, kłaść na niem pościel; przygotowywać sobie legowisko: **s.** gniazdo = przygotowywać, uścielać, wić; kłaść jedną płaszczyznę na drugiej, rozściełać, rozkładać, rozpościerać; **s.** dywan, **s.** podściółkę pod konie; **s.** prośbę pod czyjeś nogi = przedkładać pokornie; **s.** most, drogę = układać, torować; kłaść mostem, pokotem, rozciągać; upokarzać; **s.** sobie drogę do czegoś = ułatwiać sobie dostęp, otwierać drogę; **s. się,** być słanym, rozpościerać ś., rozściełać ś.; być uścielanym, padać, upadać, kłaść ś. pokotem; rozciągać ś. na daleką przestrzeń; uniżać ś., upokarzać ś. przed kimś; sanna ś. ściele = szykuje ś., śnieg pada; **s. się** komuś do nóg = upadać do nóg; ściele ś. droga do czegoś = otwiera ś., toruje ś.

Słaniać, suwać, powłóczyć; **s. się,** iść krokiem niepewnym, chwiać ś. na nogach; błąkać ś., błądzić, wałęsać ś., włóczyć ś.

Słaniec, posłaniec, wysłaniec, poseł.

Sława, chwała, rozgłos, głośne, wielkie imię; opinja, reputacja, dobre imię, uznanie; zła s. = hańba, sromota, dyshonor, niesława; podanie, tradycja.

Sławetnieć, stawać ś. sławetnym; w dawnej Polsce: nabywać prawa mieszczanina.

Sławić, sławnym czynić, sławę czyjąś głosić, rozsławiać, chwalić, wysławiać; opiewać, opisywać; mówić, powiadać, rozgłaszać; zniesławiać, obmawiać, czernić, szkalować, osławiać; s. **się,** mieć sławę, rozgłos, być sławnym, znanym powszechnie, słynąć; rozchodzić ś., rozgłaszać ś., szerzyć ś. (o wiadomości, o plotce).

Sławin, roślina z rodziny motylkowatych, popielucha.

Sławnogłośny, głośny ze swej sławy.

Sławny, słynny, głośny, rozgłośny; okryty sławą, sławę mający, powszechnie znany; wiekopomny, pamiętny; zawołany, okryty niesławą, osławiony.

Sławodajny, okrywający sławą.

Sławofil — *p.* Słowianofil.

Sławofilstwo — *p.* Słowianofilstwo.

Sławokraśny, cieszący ś. sławą.

Słoboda *ukr.* osada, gdzie dobrowolnie zamieszkali wolni włościanie; mała osiadłość wiejska.

Słobodnik, Słobodzianin *gwar.,* mieszkaniec słobody; roślina z rodziny sączyńcowatych.

Słocin, roślina z rodziny miedlinowatych.

Słodkawość, lekki smak słodyczy, umiarkowana słodycz; ckliwość.

Słodkawy, trochę słodki.

Słodki, mający smak cukru albo miodu; przyjemny, miły, rozkoszny, luby, zachwycający, ujmujący; s-a = wódka słodka.

Słodko-, w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. słodkodźwięczny, słodkokwaśny.

Słodkobrzmiący, przyjemny, rozkoszny dla ucha.

Słodkocierpki, słodki a przytem cierpki; dotkliwy, napółzgryźliwy.

Słodkogorzki, słodki i zarazem gorzki, niby słodki.

Słodkogórz, roślina z rodziny psiankowatych (fig.).

Słodkokwaskowaty, słodki a przytem kwaskowaty.

Słodkomocz, choroba cukrowa, cukrzyca.

Słodkomówny, mówiący słodko, wymowny, uprzejmy, pochlebiający.

Słodkonudny, ckliwy.

Słodkopachnący — *p.* Słodkowonny.

Słodkopłynny, rozkosznie, miło płynący.

Słodkosłony, słodki a przytem słony.

Słodkość, Słodycz, smak słodki; w *lm.,* łakoć, smakołyk słodki; słodkie słowa, obejście słodkie, pieszczotliwe.

Słodkoustny, pięknie mówiący, wymowny.

Słodkowdzięczny, pełny rozkosznego wdzięku.

Słodkowodny, odnoszący ś. do słodkiej wody; zawierający słodką wodę, żyjący w słodkich wodach, powstający w słodkich wodach.

Słodownictwo, nauka o robieniu słodu.

Słodkowonny, mający słodką, rozkoszną woń.

Słodnieć, Słodnąć *stpl.,* stawać ś. słodkim; napełniać ś. słodkością, rozkoszą.

Słodniowy *przym.* od Słodzień, lukrecjowy.

Słodny, zaprawiony słodem.

Słodować, doprowadzać ziarna sztucznie do kiełkowania dla wydobycia z nich słodu.

Słodownia, izba w browarze, w której rozsypuje ś. ziarno dla kiełkowania.

Słodownik, robotnik, przygotowujący słód w słodowni.

Słodowy, odnoszący ś. do słodu, zrobiony ze słodu, przyrządzony ze słodem: ekstrakt s., cukier s.

Słodycz — *p.* Słodkość.

Słodyś, Słodziuszek, słodziutki człowieczek, lizus.

Słodzić, czynić słodkim, osładzać, zaprawiać słodyczą; s. piwo = zaprawiać słodem, odejmować substancjom leczniczym części kwaśne i słone; w *chem.,* zobojętniać kwas; *przen.,* uprzyjemniać, umilać, czynić rozkosznym.

Słodzień, korzeń słodki, lukrecja.

Słodziny (-in), pozostałość ze słodu, z którego wydobyto wszystkie substancje potrzebne do wyrobu piwa.

Słodziszek *bot.* — *p.* Bób.

Słodziuchny, Słodziutki, Słodziuteńki, Słodziuśki, Słodziusieńki, niezmiernie słodki, całkiem słodki.

Słodziuszek — *p.* Słodyś.

Słodź, Słódź, lek gęsty i słodki, zaprawiony cukrem i miodem.

Słoik, Słoiczek *zdr.* od Słój.

Słoikowaty, mający kształt słoika.

Słojecznica, roślina z gromady porostów.

Słojek — *p.* Słój.

Słojować, naśladować zapomocą malowania słoje na drzewie a. marmurze, fladrować, mazerować.

Słojowaty, ułożony w słoje, mający po sobie słoje, żyłkowany, prążkowany, fladrowaty.

Słoma, źdźbło zbożowe; mnóstwo źdźbeł razem, zwłaszcza po omłóceniu ziarna; przynosić s-ę na ogień = podżegać, podniecać, roznamiętniać; pustą s-ę młócić = mówić o rzeczach błahych.

Słomiak, bałwan ze słomy; al słomiany; roślina z rodziny złożonych.

Słomian, Słomianka, roślina z rodziny złożonych.

Słomianka, mata, plecionka ze słomy do wycierania obuwia przy wejściu do mieszkania (fig.); słomiana kadź albo kosz; słomiany kapelusz; strzecha słomiana.

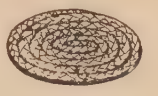

Słomiano-żółty, mający kolor słomy.

Słomiany, odnoszący ś. do słomy, zrobiony ze słomy; s. cukier=ugotowany do karmelu i wyciągany w laski; *przen.,* nietrwały, chwilowy, wątły, niestały: s. ogień = chwilowy zapał; byle jaki, lichy, marny, kiepski, mizerny; lepszy s. żywot, niż jedwabna śmierć = lepiej byle jak żyć, niż umrzeć; lepsza s-a zgoda, niż złoty proces = lepiej byle jak godzić ś., niż ś. kłócić; nierzeczywisty, nieistotny, pozorny: s. wdowiec, s-a wdowa = małżonek podczas dłuższej nieobecności drugiego małżonka; podstawiony figurant: licytant s.

Słomiasty, obfitujący w słomę; ze słomy wyrobiony, słomiany.

Słominka *zdr.* od Słoma.

Słomka, źdźbło słomy; *zool.* — *p.* Słonka.

Słomkowy, zrobiony ze słomki; kolor s. = jak słomy.

Słonawy, trochę słony.

Słoneczko *zdr.* od Słońce.

Słonecznica, zjawisko atmosferyczne, jakby słupy koło słońca a. księżyca, chmurki czerwonawe, ukazujące ś. przy zachodzie słońca.

Słonecznie, Słoneczno, jasno, pogodnie, świetlano.

Słonecznieć, jaśnieć jak słońce.

Słonecznik, roślina z rodziny złożonych (fig.).

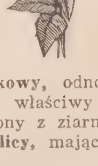

Słonecznikowy, odnoszący ś. do słonecznika, właściwy słonecznikowi, wytłoczony z ziarn słonecznika.

Słonecznolicy, mający lica jasne, jak słońce.

Słoneczność, blask słoneczny, jasność słoneczna, promienie słońca.

Słoneczny, odnoszący ś. do słońca, właściwy słońcu; **s.** system planetarny = słońce wraz z krążącemi dokoła niego planetami i ich księżycami; strona **s-a** = wystawiona na działanie słońca; dzień **s.** = pogodny; zegar **s.** = kompas; kąpiel **s-a** = wystawianie na operację słoneczną całego obnażonego ciała a. jego części w celach leczniczych; *przen.*, jasny, pogodny, wesoły.

Słoni — *p.* Słoniowy.

Słonić, osłaniać, zasłaniać, ochraniać.

Słonieć, stawać ś. słonym, nabierać smaku słonego.

Słonik, gatunek chrząszcza czteroczłonkowego (fig.).

Słonimia, roślina z rodziny pomarańczowatych.

Słonina, warstwa tłuszczu pod skórą na bokach nierogacizny; kawał a. kawałek tego tłuszczu, jako przyprawa do potraw.

Słoniniec, minerał: biały, tłusty łojek wodnisty.

Słoninka, mały kawałek słoniny.

Słoniowacina, Słoniowatość, rodzaj trądu, powodującego zgrubienie członków.

Słoniowaty, mający kształt słonia, podobny do słonia.

Słoniowy, odnoszący ś. do słonia, właściwy słoniowi: kość **s-a** = z kłów słonia; wyrobiony z kości słoniowej.

Słonirośla, Słoniorośl, roślina z rodziny palm, palma słoniowa (fig.).

Słonistęp, roślina z rodziny złożonych; roślina z rodzaju skłąbi.

Słonizna, coś bardzo słonego.

Słonka, ptak siewkowaty z podrzędu kuligów, z rodziny bekasów (fig.).

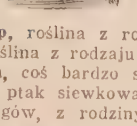

Słonko *zdr.* od Słońce.

Słono *przysł.*, ze smakiem soli; *przen.*, drogo.

Słonokwaśny, słony a przytem kwaśny.

Słonomiar, narzędzie do mierzenia ilości soli w roztworze.

Słonosiarczany, słony, zawierający siarkę.

Słoność, smak słony; ilość soli w roztworze.

Słony, mający smak soli, przyprawiony solą, solony, osolony; zawierający w sobie sól, wydzielający sól; *przen.*, nieskromny, niemoralny, drażliwy, tłusty, pieprzny, rozwiązły; drogi; **s-e** ceny = wygórowane, nieprzystępne.

Słoń, zwierzę ssące kopytowe, z rzędu trąbowców, czyli słoni (fig.);

s. morski = zwierzę ssące z rzędu płetwonogich, z rodziny morsów, trąbnik (fig.); *przen.*, człowiek wielki i ciężki, nieruchawy, niezgrabny.

Słońce, stała gwiazda, wydzielająca światło i ciepło, dokoła której krąży ziemia i planety, ośrodek systemu planetarnego; każda gwiazda stała; miejsce oświecone przez słońce, a nie przysłonięte cieniem: leżeć na **s-u,** wychodzić na **s-e**.; gatunek fajerwerku, *przen.*, radość, szczęście; coś pięknego, uroczego; ideał, wzór, coś świecącego, promiennego; nimb, aureola, światłość; pod **s-em** = na ziemi, na świecie; jednego **s.** dość na ziemi = mówi ś. o dwu ludziach, którzy znosić ś. nawzajem nie mogą; rzucać ś. z motyką na **s.** = chcieć osiągnąć rzeczy niemożliwe do urzeczywistnienia; to pewne, jak **s.** na niebie = nie ulega żadnej wątpliwości; plamy na **s-u** szukać = upatrywać usterek w człowieku bez zarzutu a. w rzeczy doskonałej; oko **s-a**=krąg, tarcza słońca; na **s-u** kogoś, coś mieć = naśladować; nim **s.** wejdzie, rosa oczy wyje = niepewna nadzieja poprawy losu.

Słońcokłon, roślina z rodziny złożonych.

Słońcokrąg, tarcza słońca; w *bot.*, roślina tomilek.

Słońcorodny, utworzony przez słońce.

Słońcowy, słoneczny.

Słończę, pisklę słonki.

Słończysty, mający kształt słońca, tarczowaty, promienisty.

Słop, samołówka na zwierza dzikiego.

Słopiec, pułapka, potrzask.

Słota, deszcz kilkodniowy, niepogoda, szaruga, flaga.

Słotny, dżdżysty.

Słotwian, roślina z rodziny parolistnikowatych.

Słotwinka, woda lecznicza jednego ze źródeł Krynicy.

Słowaczeć, zmieniać ś. w Słowaka; stawać ś. Słowakiem.

Słowaczyć, nadawać charakter słowiański, tłumaczyć na język słowiański; przemieniać na Słowaka, nadawać charakter słowacki; **s. się**— *p.* Słowaczeć.

Słowianizm, właściwość języków słowiańskich i charakteru słowiańskiego.

Słowianofil, przyjaciel Słowian i wszystkiego, co słowiańskie; człowiek, wierzący w wyższość rasy słowiańskiej nad innemi; zwolennik wspólności słowiańskiej.

Słowianofilstwo, Słowianofilizm, przekonania, upodobania słowianofila.

Słowianoruski, słowiański o zabarwieniu rosyjskiem.

Słowianożerca, prześladowca, gnębiciel, wróg zażarty Słowian.

Słowianożerstwo, nienawiść względem Słowian.

Słowiańskość, cechy słowiańskie, charakter słowiański.

Słowiaństwo, Słowiańszczyzna, Słowianie, ludy słowiańskie, charakter słowiański.

Słowiańszczeć, Słowiańszczyć się, przemieniać ś. na Słowianina, nabierać cech słowiańskich.

Słowiańszczyć, przemieniać na Słowianina, nadawać charakter słowiański; **s. się,** słowiańszczeć.

Słowiańszczyzna, ziemia zamieszkana przez Słowian, kraje słowiańskie, ludy słowiańskie; wszystko, co jest słowiańskie, np. język, literatura, charakter.

Słowiczek, mały, młody słowik.

Słowiczę, pisklę słowika.

Słowiczka, samica słowika.

Słowiczy, Słowikowy, właściwy słowikowi, odnoszący ś. do słowika; taki, jak u słowika.

Słowić, wyrażać słowami, wypowiadać, głosić, wysławiać.

Słowik, ptak wróblowaty śpiewający, z rodziny drozdów, podrodziny słowików (fig.); rodzaj dawnej armaty.

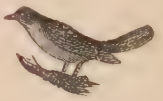

Słowikowy — *p.* Słowiczy.

Słownictwo, Słownikarstwo, umiejętność układania słowników, leksykologja; dział słowników w literaturze; zasób wyrazów w pewnym zakresie, terminologja; cały zasób wyrazów w pewnym języku.

Słownie *przysł.*, ustnie, nie na piśmie, słowami; dosłownie; literalnie; dotrzymując słowa.

Słownik, zbiór wyrazów, ułożonych w porządku alfabetycznym z wyjaśnieniem ich znaczenia, a. z przekładem na język obcy, leksykon, dykcjonarz: **s.** języka polskiego, **s.** polsko-francuski i t. d.; **s.** encyklopedyczny — *p.* Encyklopedja; **s.** biograficzny = zbiór życiorysów krótkich, ułożony w porządku alfabetycznym; **s.** geograficzny= objaśnienie nazw geograficznych porządkiem abecadłowym.

Słownikarski, odnoszący ś. do słownikarza.

Słownikarz, autor słownika, leksykograf.

Słownikowy, Słowniczy, odnoszący ś. do słownika.

Słowność, dotrzymanie słowa, akuratność, rzetelność.

Słowny, wyrażony słowami, nie na piśmie, ustny; dotrzymujący słowa, akuratny, rzetelny, wierny danemu słowu; oparty na czczych tylko słowach, nieistotny, nieprawdziwy; niepoważny; odnoszący ś. do słowa, do czasownika, jako części mowy, z czasownika utworzony, czasownikiem wyrażony.

Słowo, wyraz; mowa, zdolność mówienia, wymowa; część mowy odmienna, wyrażająca czynność a. stan osoby a. przedmiotu, czasownik; w *lm.*, **s-a** = czcza, pusta gadanina; **s-a** do piosenki, do arji = tekst słowny podłożony pod muzykę; mądrej głowie dość dwie **s-ie**= rozumnemu nie trzeba długo tłumaczyć; dobrego, poczciwego **s-a** mu nie dał = pochwały, zachęty serdecznej; marnego, złego **s-a** nie powiedziałem = nie zrobiłem najlżejszej wymówki; nie da sobie **s-a** powiedzieć = zrobić uwagi; od słów do uczynków = o szybkiem urzeczywistnieniu przyrzeczeń, zamierzeń; od słów do bójki, do kijów = zwada kończy ś. bijatyką; od **s-a** do **s-a** = rozgadawszy ś., porozumiawszy ś. słownie, posprzeczawszy ś.; ani **s-a** więcej! = nic nie mów; ani **s-a!** = to prawda, niema co mówić; jeśli mi **s.** piśniesz! = siedź cicho, nic nie mów, bo będzie z tobą źle!; na te **s-a** = po tem powiedzeniu; ozwał ś. w te **s-a,** temi **s-y** = tak powiedział; powiedzieć coś w dwu **s-ach** = krótko, węzłowato, bez niepotrzebnej gadaniny; **s-em** = krótko mówiąc, nie rozwodząc ś.; to moje ostatnie **s.** = najdalej idące ustępstwo (przy targach, przy układach); **s.** w **s.,** co do **s-a** = dosłownie, nic nie zmieniając; chwytać za **s-a** = korzystać z niezręcznie użytego wyrazu; **s.** po **s-ie** = dokładnie, nic nie opuszczając; zwymyślać ostatniemi **s-ami,** od ostatnich słów = złajać ordynarnie, brutalnie; wedle słów Pisma św., wedle słów mędrca, poety = jak mówi Pismo św., mędrzec, poeta; nie móc przemówić **s-a** = być silnie wzruszonym; przyjść do **s-a** = uzyskać możność wypowiedzenia ś., zabrać głos; opowiadać swojemi **s-ami** = nie dosłownie; powiedz za mną dobre **s.** = wstaw ś.; **s.** Boże = Pismo św., Ewangelja; chrześcijańskie pozdrowienie: niech będzie pochwalony Jezus Chrystus; **s.** stało ś. ciałem = Chrystus wcielił ś. w człowieka, *przen.*, mówi ś. żartobliwie, kiedy stanie się nagle to, o czem ś. przed chwilą mówiło; przyrzeczenie, zobowiązanie, zapewnienie ustne: **s.** honoru, **s.** szlacheckie, **s.** uczciwości, **s.** najświętsze, **s.** uczciwego człowieka; **s.** daję!, **s!** = przyrzekam uroczyście; na moje **s.** = na moją odpowiedzialność; uiścić ś. w **s-ie,** stawić ś. na **s-ie,** dotrzymać **s-a** = dotrzymać przyrzeczenia, zobowiązania; dawać towar na **s.** = na kredyt; pożyczać na **s.** = bez rewersu, bez kwitu; wierzyć, ufać na **s.** = bez piśmiennego zobowiązania; trzymam cię za **s.** = polegam na twem przyrzeczeniu; szkoda słów = nie warto mówić; panna dała **s.** = przyjęła konkurenta; już po **s-ie**=po przyrzeczeniu wzajemnem pobrania ś.; zwolnić kogoś ze **s-a** = z zobowiązania; cofnąć swoje **s.** = cofnąć przyrzeczenie.

Słowomocny, władający dobrze słowami, mową.

Słowopłynny, mówiący gładko.

Słoworób — *p.* Słowotwórca.

Słoworóbstwo, tworzenie nowych wyrazów, neologizmów.

Słoworód, nauka o tworzeniu i pochodzeniu wyrazów, etymologja.

Słowotwórca, Słoworób, tworzący nowe wyrazy, neologizmy.

Słowotwórczy, odnoszący ś. do słowotwórcy.

Słowozbiór, zbiór, zasób wyrazów.

Słód, ziarna zboża, doprowadzone w cieple i wilgoci do sztucznego kiełkowania.

Słój, warstwa czegoś, leżącego na drugiej warstwie; warstwa drzewa, przyrastająca w ciągu roku (fig.);

s. na marmurze, kamieniu = warstwy różnorodne lub różnokolorowe, żyłki, deseń; naczynie szklane cylindryczne do przechowywania cieczy (fig.).

Słówko — *p.* Słowo; nie piśnij i **s-a** = nic nie mów; **s.** wróblem wyleci, a powróci wołem = plotka rośnie, szerząc ś.; w *lm.*, **s-a,** osobne wyrazy z języka obcego, wyjęte ze słownika.

Słuch, zmysł, pozwalający odbierać wrażenia dźwiękowe, zmysł słuchowy, słyszenie; słuchanie, uwaga; zdolności muzyczne: mieć **s.,** nie mieć **s-u;** w *lm.*, **s-y,** to, co ś. słyszeć daje, to, co słyszymy, dźwięk, głos; pogłoska, wieść, fama, posłuch; uszy zajęcze; w **s.** = głośno, na głos; grać do **s-u** = nie do tańca; wiem, znam to ze **s-u** = ze słyszenia; cały w **s.** ś. zamienił = zaczął słuchać z natężoną uwagą; w *fort.*, **s.** ziemny = otwór w ziemi, przez który można słyszeć zdaleka.

Słuchacz, człowiek, który słucha: **s.** na odczycie, na koncercie; wolny **s.** w uniwersytecie = młodzieniec, uczęszczający na wykłady, ale nie będący studentem.

Słuchaczka *for. ż.* od Słuchacz.

Słuchać, pojmować słuchem, odbierać wrażenia słuchowe, nadstawiać ucho do słyszenie, udzielać posłuchania, audjencji; **s.** kogoś, czegoś=być mu posłusznym; dawać posłuch komuś, czemuś, uważać na czyjąś mowę: wszystkich ś. radź, a jednego **s-aj** = stosuj ś. do jego rad, wskazówek; nie **s.** = nie zważaj na to, co, kto mówi; Bóg grzesznych nie **s-a** = nie zważa na ich prośby; miałem za to co **s.** = dostałem burę; **s.** profesora = chodzić na jego wykłady; **s-ajno,** ty!= ostre, pogardliwe zwrócenie ś. do kogoś; **s-am** pana = jestem na pańskie rozkazy; **s-am,** jestem, uważam = uprzejme zwrócenie ś. do kogoś, jeśli ś. nie zrozumiało a. nie usłyszało jego wyrazów, zamiast: co?, co takiego?

Słuchalnia, pomieszczenie, gdzie ś. słucha, audytorjum, sala wykładowa, odczytowa.

Słuchawka, przyrząd u telefonu, który ś. przykłada do ucha, by słyszeć przesyłaną rozmowę (fig.); przyrząd do słuchania w aparatach radjowych; narzędzie do wysłuchiwania chorego, zwłaszcza płuc i serca.

Słuchomierz, przyrząd do mierzenia bystrości słuchu.

Słuchota, brzuchopełz przodoskrzelny (fig.).

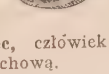

Słuchowiec, człowiek obdarzony pamięcią słuchową.

Słuchowy, odnoszący ś. do słuchu; rożek **s.** — *p.* Rożek; rura **s-a** — *p.* Tuba.

Sługa, mężczyzna służący, pozostający u kogoś na służbie: **s.** Boży, Chrystusowy, **s.** ołtarza = ksiądz; **s. sług** Bożych = papież, ojciec święty; **s.** kościelny = zakrystjan; **s.** słowa Bożego = minister protestancki, predykant; **s.** marszałkowski = ceklarz, oprawca; **s.** sądowy = woźny; **s.** Melpomeny = aktor; **s.!** najniższy **s.,** ś. uniżony, powolny **s.,** pokorny **s.** = ugrzeczniony sposób witania i żegnania kogoś, a. zakończenia listu; kobieta służąca, służebna, służebnica; **s-gi** go zjadły = miał ich za dużo; kto ma **s-gi,**

te mu robią długi = narażają na duże wydatki.

Sługiwać, służyć wielokrotnie i w różnych domach.

Sługus, lichy sługa, posługacz, fagas.

Słup, belka, wbita w ziemię, pal; znak postawiony na rozstajnych drogach; filar, kolumna; pas, bryt; *przen.*, wał, snop; s. dymu, kurzu, ognia; koń daje s-a = staje dębem; stanąć s-em, w s. ś. obrócić=osłupieć, znieruchomieć z powodu silnego wzruszenia; oczy w s. poszły = stanęły nieruchomie z przerażenia; oczy postawić w s. = przestać niemi poruszać z wrażenia; mówić, jak do s-a = nie słuchają mnie; milczę, jak s. = nic nie mówię; s. powietrzny, wodny = trąba powietrzna, wodna; s. a. stos pacierzowy, kręgowy = kręgosłup; s. w barometrze = rtęć w rurce barometru; s. kratowy *el.*, konstrukcja żelazna używana zamiast słupa drewnianego do zupełnie bezpiecznego zawieszania przewodów napowietrznych przy wielkich rozpiętościach.

Słupek, Słupeczek, mały słup; w szydełkowej robótce: cząsteczka długa i grubsza w deseniu; narząd płciowy żeński u roślin kwiatowych (fig.); zając daje s., staje s-a = staje na tylnych łapach i słucha.

Słupiasty, obfitujący w słupy, mający kształt słupa.

Słupić, obracać w słup, czynić osłupiałym, zdrętwiałym; s. się stawać dęba (o koniu).

Słupiec, słup; podpora w kształcie słupa, filar; s. u lichtarza =, podstawa, noga, rączka; s. w tyle statku = w który jest wprawiony rudel; część drewniana pługa, służąca do połączenia nasadu z grządzielem.

Słupieć, drętwieć, truchleć, stawać kołem, słupem.

Słupień — *p.* Bazalt.

Słupiętka, roślina z rodziny słupiętkowatych, przeciskok, łojownik.

Słupiętkowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Słupisko, duży, ciężki, niezgrabny słup.

Słupisty — *p.* Słupiasty.

Słupkookie, dział skorupiaków.

Słupkować — *p.* Kołkować.

Słupkowaty, mający kształt słupka.

Słupkowie *r. nij.*, ogół słupków w kwiecie.

Słupkowy, odnoszący ś. do słupka; mający tylko słupki: kwiat s.; sól s-a = w bałwanach, kopalna.

Słupnik, pustelnik, mieszkający na słupie.

Słupogłów, kapitel filaru, głowica.

Słupować, wkopywać na linji słupy; przecinać tarczę herbową słupem a. pasem.

Słupowy, odnoszący ś. do słupa.

Słusznie *przysł.*, sprawiedliwie, tak, jak ś. należy; to prawda, istotnie, tak jest.

Słuszność, charakter tego, co jest słuszne; prawo naturalne, racja, zasadność: mieć s. = mieć za sobą prawdę a. prawo; s. wzrostu = wysoki wzrost.

Słuszny, ze słuszności wypływający, zasadny, usprawiedliwiony, wedle sumienia, zgodny z prawem naturalnem; właściwy, należyty, przyzwoity, sprawiedliwy, dogodny; regularny, prawidłowy; s. do czegoś ku czemuś=stosowny, nadający ś., sposobny, podatny; postawny, okazały, rosły, pokaźny, duży; dojrzały, dorosły; uczciwy, godny, poważny, stateczny.

Służalczość, charakter służalczy, uniżoność, płaszczenie ś. przed kimś.

Służalczy, uniżony, płaszczący ś. zbytnio, niewolniczy, zapominający o godności własnej.

Służalec, służący, lokaj, pachołek, służebnik, fagas.

Służalstwo — *p.* Służalczość; *zbior.*, służalcy, słudzy, niewolnicy.

Służały, ten, który długo służył, który zestarzał ś. na służbie; na służbie zostający, służący.

Służąca, kobieta, służąca, sługa; panna s. = pokojówka, subretka.

Służba, pozostawanie u kogoś w charakterze służącego, wypełnianie obowiązków służącego, służenie u kogoś, uleganie komuś jako panu, podległość, poddaństwo; *zbior.*, służący, słudzy, obsługa; przyjąć s-ę u kogoś, wstąpić do s-y, przyjąć kogo na s-ę, zgodzić ś. do s-y, podziękować za s-ę, porzucić s-ę, być w s-ie a. na s-ie u kogoś, być bez s-y, wypowiedzieć komuś s-ę, zmieniać s-ę, oddać kogoś do s-y, na s-ę; iść na s-ę = do obowiązku, do zajęcia; psia s. = ciężkie, przykre obowiązki; s. wolność traci = służba wymaga uległości; s. publiczna = służenie krajowi w jakimś zawodzie, urzędowanie, posada, praca przy wypełnianiu obowiązków honorowego stanowiska społecznego; s. wojskowa a. żołnierska = stan żołnierski, wyprawa wojenna; s. Boża = stan duchowny, kapłaństwo, zawód duchowny, nabożeństwo, msza św.; usługa, posługa; dawny ugrzeczniony sposób witania ś. a. żegnania: powolne s-y, najniższe s-y; s-y czyje komuś powiadać = kłaniać ś. od kogoś, s-y swoje komuś zalecać = kazać ś. kłaniać komuś; s. zdrowia =lekarze publiczni, cywilni a. wojskowi; s. kolejowa = urzędnicy, służący na kolei: s. ruchu = obsługa parowozów i pociągów oraz urzędnicy stacyjni; s. drogowa = inżynierowie i robotnicy, pilnujący porządku na torze; s. kmieca = pewna miara gruntu, z której robiło ś. a. opłacało pańszczyznę.

Służbista, człowiek akuratny i gorliwy w pełnieniu obowiązków służby.

Służbistość, akuratność, pilność w pełnieniu obowiązku służby.

Służbisty, pozostający w służbie, pilny, gorliwy w pełnieniu obowiązków służbowych.

Służbobiorca, człowiek, najmujący służbę.

Służbodawca, dający służbę, chlebodawca.

Służbowiec, służący, oficjalista. urzędnik.

Służbowość, znajomość obowiązków służby, pilne ich wypełnianie; sprawy dotyczące służby.

Służbowy, urzędowy, oficjalny, dotyczący służby.

Służebna (-ej), służąca; panna s. = pokojówka, młodsza, panna służąca, subretka, garderobiana.

Służebnica — *p.* Sługa.

Służebnictwo — *p.* Służebność.

Służebniczka — *p.* Służebnica.

Służebniczy, dotyczący służebnika, służbowy; służalczy, niewolniczy, poddańczy, pokornie uległy.

Służebnik — *p.* Sługa.

Służebność — *p.* Serwitut.

Służebny, pozostający w służbie, służący: s. żołnierz=najemny; sługa; s-a panna — *p.* Służebna.

Służka *zdr.* od Sługa; najniższy s. = wyrażenie uniżoności w podpisie listu.

Służyć, pozostawać u kogoś na służbie, być czyimś sługą, usługiwać, posługiwać komuś; pełnić jakąś powinność: s. za kucharkę, za młodszą, za stangreta, za pastucha; s. do krów, do świń, do drobiu; s. w piechocie, w konnicy, w artylerji, w ułanach; s. do stołu = usługiwać, podawać potrawy; s. ojczyźnie = wypełniać obowiązki publiczne, starać ś. o dobro ojczyzny; s. damie = nadskakiwać jej, wyświadczając jej różne przysługi, zalecać ś. jej; czem mogę ci służyć? = w czem ci mogę być użytecznym?, czego sobie życzysz ode mnie?, co ci mogę podać (przy stole)?; s. komuś czemś = częstować go; s. do mszy = być ministrantem przy mszy św.; s. Bogu = żyć wedle Jego przykazań, pobożnie, oddawać Mu cześć; s. komuś = być do jego rozporządzenia; s-ę panu = proszę, niech pan będzie łaskaw, jestem na pańskie rozkazy; o psie: podnosić ś. na tylne łapy; być użytecznym, przydawać ś., przynosić pożytek; s. za coś, zastępować coś; s. do czegoś, być przeznaczonym, używanym do jakiegoś celu; dobrze komuś robić, wychodzić komuś na dobre, na zdrowie: jedzenie, lekarstwo mu służy; przysługiwać, być właściwym, uchodzić, wypadać; zdrowie, nogi, serce mi nie s-ą = są w kiepskim stanie, szwankują;

s-y mi czas, szczęście, lata=sprzyja, przysługuje, pozwala.

Słychać — *p.* Słyszeć; dawać ś. słyszeć, rozlegać ś.; rozszerzać ś., rozpowszechniać ś., jako wieść, pogłoska; **s.** = mówią, powiadają; co **s.?** = co się dzieje, co mówią?, co nowego?; śmierdzieć, zalatywać, cuchnąć, oddawać jakąś wonią.

Słynąć, być znanem, sławnem, znakomitem; dawać się słyszeć, rozlegać ś., brzmieć.

Słynny, znany powszechnie, słynący, sławny, rozgłośny, znakomity, wsławiony.

Słyszalny, którego można słyszeć.

Słyszeć, mieć słuch, nie być głuchym; odbierać wrażenia dźwiękowe, pojmować coś zapomocą słuchu: **s.,** jak przez sen = niewyraźnie; **s.,** jak trawa rośnie = być przenikliwym, domyślnym, wiedzieć o wszystkiem; **s-ał,** że dzwonią, ale nie wie w którym kościele = ma niedokładne informacje, płytkie wiadomości o czemś; **s-ę!** = rozumiem!, jestem posłuszny!, dobrze!; **s-ysz!, s-ałeś!** = rozumiesz?, rozkazuję ci!; dać ś. **s.** = powiedzieć coś, wypowiedzieć swe zdanie, wyjawić swe zapatrywanie, zabrzmieć, rozlec ś., rozgłosić ś., rozejść ś., jako wieść; dowiedzieć ś. o czemś z opowiadania od innych ludzi, z czyichś ust; wyjeżdżasz, **s-ę,** zagranicę = podobno; co ja **s-ę?** = czy to prawda?, czy to być może?

Słyszenie, rozpoznawanie czegoś słuchem; słuch.

Smaczek *zdr.* od Smak.

Smaczelina, roślina z rodziny okrętnicowatych, zółtopla, mangostan, garcynja.

Smaczliwka, roślina z rodziny wawrzynowatych.

Smacznie, Smaczno *przysł.*, tak, że dobrze smakuje.

Smaczniuchny, Smaczniutki, niezmiernie smaczny.

Smaczno — *p.* Smacznie.

Smaczny, taki, co dobrze smakuje, smakowity, mający przyjemny smak, dobry w smaku, apetyczny; *przen.*, przyjemny, miły, wdzięczny; pociągający, ponętny; *przen.*, **s.** kąsek = rzecz łakoma, wzbudzająca pożądanie.

Smagacz, ten, co smaga.

Smagać *jednokr.* Smagnąć; bić, siec, prażyć biczem, rózgą, chłostać, ćwiczyć, biczować; o deszczu, o wietrze: zacinać, trzepać, siepać; *przen.*, karać, prześladować, wystawiać na klęski, na męki.

Smaganiec, człowiek smagany; kara smagania, biczowanie.

Smaglica, owad dwuskrzydły, krótkorogi, muchowaty.

Smagliczka, roślina z rodziny krzyżowych, burak morski, kamienne ziele, opoczylec (fig.).

Smagławy, nieco smagły, śniadawy, czarniawy.

Smagły, smukły, wiotki, zręczny, gibki, wysmukły, cienki a długi, strzelisty; o kolorze: ciemny, śmiady, czarniawy.

Smagnąć — *p.* Smagać.

Smak, jeden ze zmysłów, umiejscowiony w języku i podniebieniu, służący do rozróżniania potraw a. wogóle wszystkiego, co ś. bierze do ust; *przen.*, apetyt, chętka, pragnienie, chrapka; uczucie estetyczne, zdolność rozróżniania rzeczy pięknych od brzydkich; gust, upodobanie, zamiłowanie: nabrać **s-u** do czegoś=zagustować w czemś; przypadać komuś do **s-u,** w **s.** iść, być do **s-u** komuś = podobać ś.; nie **ws.** = nie podoba ś., jest niemiłe, niechętnie widziane; obliż ś., obejdź ś. **s-m** = nic nie dostaniesz; nie mieć **s-u** w gębie=mówić rzeczy nieprzyzwoite; przymiot potrawy a. wogóle jakiejś rzeczy, którą ś. bierze do ust, wywołujący pewne wrażenie smaku; dobry smak czegoś, smakowitość; przyprawa, nadająca smak jakiejś potrawie; przysmak, smakołyk; zapach smacznej potrawy; przymiot rzeczy, wywołującej przyjemne wrażenie estetyczne, wrażenie piękna; rozkosz, słodycz, przyjemność, ukontentowanie.

Smakołyk, przysmaczek, łakoć, frykas.

Smakosz, człowiek, lubiący dużo i smacznie jadać, znawca rzeczy smacznych; *przen.*, znawca sztuk pięknych, esteta.

Smakoszostwo, usposobienie smakosza.

Smakować, być obdarzonym zmysłem smaku, mieć smak, móc rozróżniać smak; próbować, kosztować czegoś dla odróżnienia smaku; odznaczać ś. pewnym smakiem, w pewien sposób oddziaływać na zmysł smaku; mieć dobry, przyjemny smak, być smacznym; *przen.*, przypadać do gustu, podobać ś.; **s.** sobie kogoś, coś, w kimś, w czemś = mieć w kimś, w czemś upodobanie, lubić kogoś, coś, kochać ś. w kimś, czemś.

Smakowicie *przysł.*, smacznie.

Smakowity, mający dobry smak, pełen dobrego smaku, smaczny, wyśmienity, wyborny.

Smakowny, przyjemny, wdzięczny, gustowny, miły.

Smakowy, odnoszący ś. do smaku.

Smalcówka, Szmalcówka, gatunek śledzia tłustego.

Smalec — *p.* Szmalec.

Smalić, opalać, osmalać, kopcić, przyswędzać; palić, kurzyć fajkę, tytuń; **s.** cholewki do kobiety, do panny = umizgać ś., zalecać ś. do niej, stroić koperczaki; duby smalone = brednie, banialuki.

Smalta *ang.*, farba niebieska tak zw. błękit królewski, otrzymywana ze szkła potasowego, stopionego z tlenkiem kobaltu i zmielonego potem na proszek.

Smaltyn *ang.*, minerał: związek kobaltu z arsenem; krystaliczny, barwy białej, ciężki i dość twardy, używany do otrzymywania barwników kobaltowych.

Smar, materja gęsta, tłusta, używana do smarowania osi, maszyn lub ich części, smarowidło, maź.

Smardz, gatunek grzyba (fig.).

Smark, wydzielina z nosa; *przen.*, dzieciak, dzieciuch, fąfel, smarkacz, smarkaty, smarkata.

Smarkacz, dzieciak, niedorostek, młody chłopiec zarozumiały, chłopiec nieznośny, młokos.

Smarkaczostwo, wiek smarkacza, charakter smarkacza.

Smarkać *dok.* Smarknąć, oczyszczać nos od smarkocin przez ich wydmuchiwanie; **s. się,** walać ś. smarkami.

Smarkata, mała dziewczyna, fąfel, smarkacz, smark.

Smarkaterja, ogół smarkaczy; smarkaczostwo.

Smarkatka *zdr.* od Smarkata; świeca z kiepskiego łoju; chustka do nosa.

Smarkaty, pełen smarków, zasmarkany; *rzecz.* — *p.* Smark.

Smarknąć — *p.* Smarkać.

Smarkociny — *p.* Smark.

Smarkul — *p.* Smark.

Smarnia, fabryka smarów, maźnia.

Smarować, mazać, namazywać, pomazywać, nacierać zwłaszcza czemś tłustem, namaszczać; *przen.*, malować niestarannie, bez talentu, gwazdać, paćkać; pisać szybko, niewyraźnie; smolić, walać, świechtać; **s.** kogoś, komuś skórę = bić, ćwiczyć, chłostać; *przen.*, pomykać, gnać, pędzić; ujmować sobie kogoś darami, przekupywać; kto **s-je,** ten jedzie = kto płaci, daje łapówki, popiera swoją sprawę, ten dojdzie celu; **s. się,** smarować siebie.

Smarowanie, namazywanie; lek do wcierania, smarowidło, maść; *przen.*, baty, wały, chłosta.

Smarowidło, to, czem ś. smaruje, smar.

Smarownia, miejsce, gdzie smarują coś smarami.

Smarownica, przyrząd do samoczynnego dostarczania smaru cylin-

drom motoru maszynowego, lubrykator.

Smarownie *przysł.*, pomyślnie, prędko a dobrze, jak po mydle, jak po stole, jak po maśle; gładko.

Smarownik, człowiek, który smaruje; robotnik, którego obowiązkiem jest smarowanie osi kół pociągów kolejowych, smarowóz.

Smarowny, dający ś. smarować; posuwisty, szybko mknący, chybki.

Smarowóz — *p.* Smarownik.

Smażenina, potrawa smażona.

Smażyć, prażyć na ogniu jakąś tłustość a. potrawę jakąś na tłuszczu; topić tłustość na ogniu; z trudem coś wynajdywać, z wielką pracą komponować, kleić: **s.** koncepty; **s.** sobie mózg, głowę = męczyć ś., wysilać ś. nad czemś; **s. się,** być smażonym, prażonym; być wystawionym na gorąco, na upał, skwarzyć ś.; przygotowywać ś., knuć ś.; dojrzewać, płowieć (o zbożu); *przen.*, suszyć sobie głowę, silić ś., wysilać ś., dulczeć, ślęczeć nad czemś, troskać ś., trapić ś.

Smażywiecheć, liczykrupa, skąpiec, sknera.

Smerda *ukr.* dzieciak, żak, smarkacz, fąfel, młokos zuchwały; u starożytnych Słowian i Polan rodzaj żołnierza uzbrojonego w dzidę i łuk.

Smereczyna, Smreczyna, gałązki świerkowe, świerk.

Smęcić — *p.* Smucić.

Smędzić — *p.* Swędzić.

Smęt — *p.* Smutek.

Smętarz — *p.* Cmentarz.

Smętek — *p.* Smutek.

Smętnica, istota smętna, uosobienie smętku.

Smętnie, smutnie.

Smętny, smutny.

Smoczek, mały smok; wiaderko w pompie podobne do kociołka; przyrząd ssący wkręcany do rur dla łączenia odgałęzień przy instalacjach wodnych i gazowych; kawałek bułki umoczony w mleku, zawinięty w szmatkę, dawany niemowlęciu w usta by go ssało i przestało płakać; gumowa rurka nakładana na flaszeczkę z mlekiem, zapomocą której niemowlę pije mleko; gęba u niektórych owadów (fig.).

Smoczę, płód smoczy.

Smocznice, rodzaj robaków.

Smocznik, ryba ciernioprómienna (fig.).

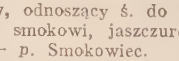

Smoczy, odnoszący ś. do smoka, właściwy smokowi, jaszczurczy; **s.** drzewo — *p.* Smokowiec.

Smoczydrzew — *p.* Smokowiec.

Smok, gatunek jaszczurki skrzydlatej (fig.); potwór bajeczny, mający skrzydła, szpony i ogon węży,

o jednej a. wielu głowach, hydra, żmij; lewar do przelewania cieczy z jednego naczynia do drugiego; wąż gumowy do przelewania płynów, syfon; koniec przewodu ssącego przy pompie, opatrzony wentylem ssącym, koniec rury wodociągowej, ssący wodę z rzek, stawów, studzien i t. p. (fig.); jeden z gwiazdozbiorów; trąba morska; **s.** powietrzny = tęcza, wedle wierzeń ludowych, ssąca wodę z rzek i potoków; **s.** turecki = Turcja.

Smoking *ang.*, rodzaj krótkiej męskiej marynarki z długiemi klapami, zprzodu nie zapinanej (fig.); zwierzchni długi żakiet damski z klapami, otwarty zprzodu.

Smoknąć — *p.* Smoktać.

Smokowiec, roślina z rodziny liljowatych, smoczydrzew, smokowe a. smocze drzewo.

Smoktać, Smukać *dok.* Smuknąć; mlaskać ustami a. językiem, cmokać; ssać, pić głośno; chleptać, żłopać, chlipać; całować; **s. się,** całować ś.

Smolak, drzewo smolne; pochodnia smolna; strażnik pograniczny w lesie, poberežnik — *p.* Smolarz.

Smolanka, odmiana gruszek; beczka po smole.

Smolany, odnoszący ś. do smoły, zrobiony ze smoły; posmarowany smołą, smolny, wylany smołą.

Smolarnia, Smołownia, miejsce, do wytapiania smoły, gdzie pędzą, wyrabiają smołę.

Smolarstwo, rzemiosło i zajęcie smolarzy.

Smolarz, człowiek, pędzący z drzewa smołę; handlarz smoły; robotnik, który smaruje coś smołą, smarownik, smarowóz.

Smolasty — *p.* Smolny.

Smolić, smarować, mazać, wylewać smołą, smołować; walać, brudzić; pić tęgo, golić, trąbić; kocioł garnkowi przygania, a sam **s-i** = widzimy u innych wady, a nie widzimy takich samych w sobie.

Smolisty, pełen smoły, obfitujący w smołę.

Smolnica, naczynie na smołę, maźnica.

Smolnik — *p.* Smolarz.

Smolny, Smolasty, zawierający w sobie smołę, żywicę, żywiczny; napełniony smołą.

Smoluch, człowiek zasmolony, brudas.

Smoła, żywica, ciecz gęsta, otrzymywana z suchej destylacji drzewa, zwłaszcza z drzew iglastych; **s.** szewcka = takaż ciecz zgęszczona; **s. ziemna** — *p.* Bitum, Asfalt; czarny jak **s.** = zupełnie czarny; przylepił ś. jak **s.** = nie można ś. od niego odczepić, jest nieznośnie natrętny; **s.** mu z oczu kapie = ma oczy czarne; **s-ę** ma w ręku = ma skłonność do kradzieży.

Smołka, smoła sącząca ś. w milerzu podczas zwęglania; odmiana gruszek; pierwsze wypróżnienie się dziecięcia po urodzeniu.

Smołować — *p.* Smolić.

Smołowiec, sztuczny beton, a. asfalt, smoła z piaskiem lub żwirem do wykładania chodników, podłóg it.p.

Smołowy, odnoszący ś. do smoły; zrobiony ze smoły a. ze smołą.

Smorgończyk, niedźwiedź, wytresowany w szkole smorgońskiej; *przen.*, cham, gbur, prostak.

Smorgoński, odnoszący ś. do miasteczka Smorgoń na Litwie, gdzie był zakład tresowania niedźwiedzi; akademik **s.**, gagatek **s.** = niezgrabjasz, cham, człowiek źle wychowany, bez obycia.

Smorzewka, roślina z rodziny motylkowatych.

Smotrawa, roślina z rodziny złożonych.

Smółka *gwar.*, suchy wosk czarny; młoda żywica na drzewach iglastych; gatunek gruszek z zapachem smółki; mleko krowy przed ocieleniem.

Smreczyna, Smrek, świerk.

Smrekowy, świerkowy.

Smrodek *zdr.* od Smród.

Smrodliwy, wydający smród, pełen smrodu, śmierdzący.

Smrodynia — *p.* Porzeczka.

Smrodzić, wydawać smród, napełniać smrodem, osmradzać; wypuszczać z siebie smrodliwe wiatry, kurzyć.

Smrodziuch, ten, co smrodzi, śmierdziel.

Smród, woń odrażająca, fetor; człowiek odrażający, wstrętny, śmierdziuch, plugawiec, smarkacz, śmierdziel, fąfel, dzieciuch; niech cię **s.** ogarnie = przekleństwo żartobliwe; łże, że aż **s.** = kłamie bezczelnie.

Smucić, zasmucać, trapić, martwić, frasować, napełniać smutkiem, pogrążać w smutku; **s. się,** martwić ś., być pełnym smutku, trapić ś., frasować ś.

Smug, Smuga, ślad pociągnięcia, muśnięcia, pas, strych, bróżda, prega; wąski a długi pas ziemi, łąki,

lasu, pola; bezdrzewne miejsce w mokrym lesie; zwój, pasmo; strumień, strumyk, wstęga wodna; przesmyk, cieśnina morska.

Smugla, roślina z rodziny bieguncznikowatych.

Smugowany, mający po sobie smugi, pasiasty, moręgowaty.

Smugowaty, wąski a długi, wydłużony, podługowaty.

Smugowie, rola zarosła trawą.

Smukać *dok.* Smuknąć; smokać, cmokać; ssać, chleptać; wciągać nosem, zażywać: **s.** tabakę; muskać, pociągać, gładzić ręką dla wyrównania; **s. się,** muskać ś., stroić ś., przystrajać ś. elegancko.

Smukla, roślina z rodziny palm.

Smukleć, stawać się smukłym.

Smukluch, małpa wąskonosa, nie człekokształtna (fig.).

Smukły, cienki a długi, wysmukły, smagły, wiotki; wymuskany, gładki.

Smuknąć — *p.* Smukać.

Smukwa, owad błonkoskrzydły.

Smulec, sól nieczysta w Wieliczce, zmieszana z błotem i piaskiem.

Smutek, Smętek, stan umysłu przygnębionego, przenikniętego cichym bólem a. troską; zmartwienie, strapienie, zgryzota, frasunek, troska, ból serca po stracie czegoś a. kogoś.

Smutnawy, trochę smutny.

Smutnieć, Smętnąć, stawać ś. smutnym.

Smutno, Smutnie *przysł.*, żałośnie; żałobnie, posępnie, tęsknie.

Smutnooki, mający oczy smutne.

Smutnowrogi, złowrogi.

Smutny, Smętny, przepełniony smutkiem, zasmucony, zmartwiony, posępny, strapiony, stroskany, cierpiący w cichości; świadczący o smutku, wywołujący smutek, przykry, godny pożałowania, okropny, żałobny.

Smuzić, wydawać głos właściwy zającowi.

Smuż, skórka zajęcza.

Smużka, mała smuga.

Smycz, rzemień, na którym charty na polowanie prowadzą, a potem je z niego spuszczają; para chartów; rzemień, pas u strzelby; charty biegną **s-ą** = wyciągniętą linją, jeden za drugim; prowadzić kogoś na **s-y** = powodować nim, być panem jego woli; jak ze **s-y** odpowiedział = odrazu, bez namysłu.

Smyczek, Smyk, narzędzie z włosia końskiego, którem pociąga ś. po

strunach instrumentu dla wywołania tonu (fig.); rzemyk, sznurek u bata, sidła z włosienia na ptaki.

Smyczkowy, odnoszący ś. do smyczka: **s-e** instrumenty = strunowe, rznięte, na których gra ś. smyczkiem; kwartet **s.** = 1-e i 2-gie skrzypce, wiolonczela, basetla a. flet.

Smyk — *p.* Smyczek; smarkacz, fąfel, berbeć, smark, chłystek; grajek jarmaczny; złodziej zręczny, rzezimieszek, porywacz; pies myśliwski, pożerający ukradkiem zwierzynę; ogon zająca.

Smyk! *wykrz.*, oznaczający ruch nagły, skok: myk! szust! chlust!.

Smykać *dok.* Smyknąć; zemknąć; umykać, uciekać, uchodzić pośpiesznie; chwytać, zabierać ukradkiem; **s. się,** suwać ś., pełzać, czołgać ś., ślizgać ś.

Smyknąć — *p.* Smykać.

Smyniec, znak tkacki zrobiony rubryką na przędzy, nawiniętej na warsztacie.

Smyrg, Smyrk *wykrz.*, oznaczający rzucenie, ciśnięcie, a. ruch nagły: hyc! szust! chlust! skik!

Smyrgać *dok.* Smyrgnąć; ciskać gwałtownie, rzucać z rozmachem; skakać, śmigać.

Snać — *p.* Snadź.

Snadnie, Snadno *przysł.*, łatwo.

Snadniuchny, bardzo łatwy.

Snadno *przysł.* — *p.* Snadnie.

Snadny, łatwy, sposobny, zdatny, nadający ś., dogodny, odpowiedni, właściwy.

Snadzizna, miejsce płytkie, mielizna.

Snadź, Snać *przysł.*, widać, widocznie, pewnie, prawdopodobnie, niezawodnie, wprawdzie, właściwie; broń Boże, nie daj Boże, czego Boże broń!

Snaść, wóz wiejski, wasąg.

Snaźny, czysty, schludny, cnotliwy, nieskazitelny.

Snob *ang.*, człowiek bez wychowania i majątku, udający pana; nadęty i pyszałkowaty parwenjusz; głupiec zadowolony z siebie, zarozumialec; człowiek lgnący do wyższych sfer.

Snobizm *ang.*, pyszałkowatość, udawanie dystynkcji, zamiłowanie do zbytku, elegancji, lgnięcie do wyższych sfer.

Snop, pęk zboża zżętego a. słomy związany powrósłem (fig.); wogóle pęk duży, wiązka: **s.** kwiecia, promieni; **s.** żelaza = 12 prętów żelaznych razem związanych; padają jak **s-y**=pokotem, jeden obok drugiego.

Snopcować (żelaza) , łączyć pręty żelaza w snopy (wiązki) celem zlipiania.

Snopek, Snopeczek *zdr.* od Snop.

Snopiec (żelaza), wiązka złożona z 12 prętów dla zlipiania.

Snopkowe (-ego), dziesięcina w snopkach, pobierana przez plebana od parafjan.

Snopowy, odnoszący ś. do snopa.

Snow, snowanie ś., pasmo.

Snowacz *tkac.*, robotnik zajmujący ś. snuciem osnów.

Snowaczka *for. ż.* od Snowacz.

Snowarka *tkac.*, maszyna do snucia i nawijania osnowy na wał snowacki.

Snować — *p.* Snuć.

Snowalnia *tkac.*, oddział fabryki tkackiej, w którym uskutecznia ś. snucie osnowy.

Snowidło, przyrząd do snucia nici.

Snowidz, ten, co miewa sny, ten, co sny tłumaczy.

Snoza, zatyczka, boczna jarzma; klamra drewniana do przymocowywania rąk winowajcy do ławki, na której wymierzają mu karę; deseczka w ulu, do której pszczoły przyczepiają plastry miodu.

Snozować, przymocowywać ręce winowajców snozami do ławek, na których wymierzają im karę.

Snuć, Snować, wyciągać z czegoś nić długą, wysnuwać rozwijać nici z kłębka; rozwijać, rozkładać, rozpościerać, rozciągać; układać w myśli, w marzeniu jedno pojęcie za drugiem, jakby nicią związane; **s. się,** rozwijać ś. z kłębka, wyciągać ś. w kształcie nici z czegoś, prząść ś., pasmem ś. snuć; układać ś. w myśli, w marzeniu jedno za drugiem, wić ś., troić ś., powstawać w głowie, przebiegać myślą, rozwijać ś. w umyśle; przechodzić, przepływać, tułać ś., wałęsać ś., przesuwać ś. w różnych kierunkach; kręcić ś., biegać tam i z powrotem, błądzić, plątać ś., uwijać ś., krzątać ś.; wić ś., iść, przebiegać kręto: **s-je się,** strumyk, droga; **s. się na języku** = kręcić ś. na języku, być komuś na języku, już — już mieć być wypowiedzianym.

Snuć, pszczoły napastnicze, rabujące miód innym.

Snycerka, zajęcie rzeźbiarza; *for. ż.* od Snycerz.

Snycernia, pracownia snycerza.

Snycerski, rzeźbiarski.

Snycerstwo, rzeźbiarstwo.

Snycerszczyzna, wyroby snycerskie.

Snycerz *nm.*, artysta rzeźbiarz, rzeźbiący na drzewie, kamieniu i kości słoniowej.

Sobaczka, mała sobaka, piesek.

Sobaczy, psi, suczy; *przen.*, niegodziwy, nędzny, podły.

Sobaczyć, łajać, besztać, wymyślać, lżyć.

Sobaka *rusk.*, pies; *przen.*, łotr, łajdak, niegodziwiec.

Sobą, przyp. 6-ty od Się.

Sobek, samolub, egoista; pieniądze, uciułane przez podbieranie kogoś bliskiego, np. męża przez żonę; *żart.*, **S.** = król Jan Sobieski.

Sobiepan, człowiek, nie ulegający nikomu, samodzielny, niezależny, niezawisły duchowo, wolny.

Sobiepaństwo, niepodległość, niezależność, samodzielność; zamiłowanie niepodległości; rola sobiepana.

Sobkiem *przysł.*, samemu, pojedyńczo.

Sobkowstwo, samolubstwo, egoizm.

Soboistka, roślina z rodzaju oplątwy.

Sobolowaty, koń, maści ryżawej.

Sobolowy, Soboli, właściwy sobolowi, pochodzący z sobola; zrobiony z futra sobola; brwi **s-e** = gęste, krzaczaste.

Soborny — *p.* Soborowy.

Soborować, odbywać sobór, uczestniczyć w soborze.

Soborowy, Soborny, odnoszący ś. do soboru.

Sobota *łć.*, szósty dzień tygodnia, wigilja niedzieli; wielka **s.**, wigilja niedzieli wielkanocnej; angielska **s.** = parogodzinne skrócenie dnia roboczego w sobotę jako wigilję święta, wprowadzane za przykładem Anglji w urzędach, biurach i fabrykach.

Sobotni, odnoszący ś. do soboty, przypadający w sobotę; **s-nim** sztychem na niedzielny targ = aby prędzej, byle jak.

Sobotować, obchodzić sobotę, święcić szabas.

Soboty, podcienia na filarach, mające dach płaski.

Sobowtór czyjś = jakby drugi on sam; osoba zupełnie podobna do drugiej.

Soból, zwierzę drapieżne z rodziny kun (fig.); w *lm.*, futro z tego zwierzęcia.

Sobór *ros.*, świątynia; cerkiew katedralna w kościele prawosławnym; zgromadzenie członków Kościoła w celu narad nad sprawami Kościoła i wyznania.

Sobótka, uroczystość ludowa w wigilję św. Jana, polegająca na paleniu ogni, przeskakiwaniu przez nie, tańców dokoła nich i śpiewów oraz przepędzaniu przez nie bydła.

Sobranje *błg.*, sejm w Bułgarji.

Sobrzan, roślina z rodziny owełkowatych.

Socha, drzewo rosochate do podparcia, dźwigania, rosocha; sprzęt kuchenny do wieszania naczyń; radło całe z wyjątkiem kroju i lemiesza wyrobione z drzewa (fig.);

s. ziemi — dwudziesta część morga; **s.** wołów = para wołów; w *żegl.* drąg pochyły, przyczepiony dolnym końcem do masztu, a górnym zawieszony na linie, gik.

Sochacz, Socharz, mieszkaniec przedmieścia a. wieśniak, mający prawo sprzedawać mięso na targu miejskim; **s-cze** = suche gałęzie na drzewie.

Socjal-demokrata, członek stronnictwa politycznego ludowego, dążącego do urzeczywistnienia zasad socjalizmu.

Socjalista *łć.*, wyznawca zasad socjalizmu.

Socjalistka *for. ż.* od Socjalista.

Socjalistyczny, odnoszący ś. do socjalizmu; właściwy socjaliście.

Socjalizacja, uspołecznienie (dóbr), ażeby wszyscy mieli w nich udział.

Socjalizm *łć.*, teorja społeczna, zalecająca zniesienie prywatnego władania ziemią, bogactwami przyrody i środkami produkcji, a wprowadzenie natomiast formy władania społecznego, zaprowadzenie równości praw i równego podziału mienia i pracy; kolektywizm.

Socjalizować, urządzać według zasad socjalizmu.

Socjalny *łć.*, dotyczący społeczeństwa ludzkiego, społeczny; **s-a** demokracja = stronnictwo polityczne, dążące do usunięcia wszelkich różnic społecznych i kapitalistycznego sposobu produkcji, a żądającego uregulowania pracy, bezpłatnego kształcenia i uważania religji za sprawę prywatną, progresywnego podatku dochodowego i wzbronienia pracy dzieci; **s-a** kwestja = badanie, jak usunąć złe stosunki społeczne i jak poprawić położenie klas pracujących.

Socjał — *p.* Socjalista.

Socjologiczny, odnoszący ś. do socjologji; społeczny, socjalny.

Socjologja *łć-gr.*, nauka o objawach życia społecznego, o prawach, którym ono jest podległe, o podstawach i urządzeniu bytu społecznego w zgodzie z dobrem powszechnem.

Socjotechnika *łć.*, nauka o technice życia społecznego, organizacji, podziale i ekonomizacji pracy.

! Socjusz *łć.*, towarzysz, wspólnik, kompan, sprzymierzeniec.

Socynista *łć.*, — *p.* Socynjanin.

Socynjanin, członek sekty religijnej, nie wierzącej w bóstwo Chrystusa, arjanin (on nazw. herezjarchów Laeljusza i Fausta Socynów, którzy żyli w XVI w.).

Socynjanizm, sekta religijna, założona przez Socyna w XVI w., odrzucająca naukę o Trójcy św., antytrynitarjanizm, arjanizm.

Soczelica, roślina z rodziny dziurawcowatych.

Soczewica, roślina warzywna z rodziny motylkowatych (fig.); sprzedać coś za garść **s-y,** za miskę **s-y** - za byle co, za marną zapłatę.

Soczewicowy, Soczewiczny, odnoszący ś. do soczewicy, właściwy soczewicy.

Soczewka, część wahadła, ciężar w kształcie mocno spłaszczonej kuli, podobny do wielkiego ziarna soczewicy; szkło przezroczyste, wypukłe a. wklęsłe (fig.); **s.** oka = ciałko

okrągłe, przezroczyste, wypukłe, podobne do soczewicy, służące do zbierania w oku promieni światła (fig.).

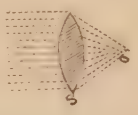

Soczewkowaty, nakształt soczewki.

Soczewkowy, odnoszący ś. do soczewki.

Soczewnik, gatunek grzyba.

Soczne, rodzina roślin dwuliściennych.

Socznica, pora, kiedy na wiosnę z naciętych drzew liściastych wypływa sok, czyli oskoła; woda, spływająca z lasu iglastego na łąkę a. pole orne, szkodliwa dla roślinności; — *p.* Powój.

Soczówka, ziarno soczewicy.

Soczyć, zastawiać sidła, podchodzić; **s. się** *stpl.*, wynosić ś. nad innych.

Soczystkowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Soczysty, zawierający znaczną ilość soku, przepełniony sokiem; *przen.* bogaty w treść i barwy.

Sod *łć.*, pierwiastek chemiczny, w stanie wolnym w przyrodzie nie spotykany, metal srebrzysto-biały, zielonego blasku; w połączeniu z chlorem stanowi sól kuchenną.

Soda *wł.*, związek tlenku sodu z kwasem węglanym, cz. węglan sodu, sól ługowa, znajdująca ś. w popiele roślin morskich, otrzymywana chemicznie w różny sposób.

Sodalicja, bractwo religijne, poświęcone czci N. M. P., którego celem jest rozszerzanie wiary, moralności i czystości obyczajów; Kongregacja Najświętszej Marji Panny.

Sodalis *łć.*, członek jakiegoś bractwa, towarzysz; **S.** Marianus, członek sodalicji Najświętszej Marji Panny.

Sodnik, roślina z rodziny komosowatych, solówka, solanka.

Sodoma, rozpusta, rozwiązłość, zbiór wszelkich grzechów; **S.** i Gomora = zgorszenie wielkie, zamęt, chaos, zamieszanie.

Sodomczyk — *p.* Sodomita.

Sodomita, Sodomczyk, człowiek winny grzechu sodomskiego.

Sodomja, Sodomski grzech, spółkowanie przeciwprzyrodzone z osobą tej samej płci, a. zwierzęciem, grzech niemy (od miasta Sodomy, o którego zniszczeniu ogniem niebieskim za grzechy opowiada Pismo Św.).

Sodowy, odnoszący ś. do sody; przyrządzony z sodą: **s-a** woda.

Sofa *arab.*, duża wyścielana kanapa z poręczami lub bez.

Sofista *gr.*, uczony, należący do szkoły filozofów greckich, hołdujących dialektyce, którzy twierdzą, że wszystko na świecie jest względne, i że przy pomocy sztuki dowodzenia można wykazać, iż każde zdanie jest zarówno prawdziwe jak fałszywe; *przen.*, usiłujący dowieść rzeczy fałszywej zapomocą zręcznej dialektyki i podstępnych argumentów.

Sofisterja, dowodzenie wykrętne, na sofizmatach oparte.

Sofistyczny, zwodniczy, wykrętny.

Sofistyka *gr.*, sztuka dowodzenia rzeczy fałszywych w założeniu, przy pomocy błędnych wiosków i pozornie słusznych argumentów; dowodzenie zapomocą sofizmatów.

Sofizmat *gr.*, ubranie fałszu w pozory prawdy; wniosek pozornie prawdziwy, oparty na błędnej zasadzie a. na błędnem rozumowaniu, wniosek wykrętny.

Sofizmatyczny, sofistyczny, oparty na sofizmatach.

Sofka *zdr.* od Sofa.

Sofronista *gr.*, stróż obyczajów w starożytnej Grecji.

Softa *pers.*, wychowaniec akademji mahometańskiej w Turcji; turecki mnich, odprawiający modły nad grobami sułtanów.

Softy (-ego), *hebr.*, sędzia u starożytnych Izraelitów.

Soja *wł.*, najlepszy gatunek wełny kiprowanej.

Soja *łć.*, ekstrakt czyli wyciąg wygotowany z grzybów i buljonu w połączeniu z ostremi korzeniami, dodany do potraw, nadaje im smak pikantny; gatunek fasoli.

Sojusz *ros.*, przymierze, związek, aljans.

Sojuszać (się), *dok.* Sojuszyć (ś.); wiązać (ś.) sojuszem, sprzymierzać (się).

Sojusznica, Sojuszniczka *for. ż.* od Sojusznik.

Sojuszniczy, sprzymierzeńczy.

Sojusznik, sprzymierzeniec, aljant.

Sojuszowy, sprzymierzeńczy, aljansowy, związkowy.

Sok, część płynna czegoś, ciecz zawarta w czemś; płyn wytłoczony z gron, z owoców; syrop; sos, podlewa; płyn w organizmie zwierzęcym a. roślinnym, służący do różnych celów: **s.** żołądkowy = służy do rozpuszczania pokarmów; **s-i** organiczne w roślinie.

Sokma, tatarski korpus wojska.

Sokolarnia, miejsce, gdzie chowają się sokoły myśliwskie; wszystkie sokoły, należące do jednego właściciela.

Sokolę, pisklę sokołów.

Sokoli, Sokołowy, właściwy sokołowi, odnoszący ś. do sokoła: lot **s.** = bystry, wzrok **s.** = przenikliwy; oko **s-e** = bystre, spostrzegawcze.

Sokolica, samica sokoła; skała wysoka, niedostępna; członkini towarzystwa gimnastycznego Sokół.

Sokolik, mały, młody sokół; *przen.*, chłopiec dorodny; kochanek.

Sokolnia, sala gimnastyczna stowarzyszenia sokołów.

Sokolnictwo, sztuka chowania i tresowania sokołów; polowanie z sokołem.

Sokolniczy, właściwy sokolnikowi; *rzecz.* — *p.* Sokolnik.

Sokolnik, człowiek, zajmujący ś. wychowywaniem i układaniem sokołów i wogóle ptaków myśliwskich; przełożony nad polowaniem z sokołem; dawny urzędnik dworski, zawiadujący sokolnictwem.

Sokolski, odnoszący ś. do stowarzyszenia gimnastycznego sokołów.

Sokolstwo, związek sokołów — gimnastyków; wszyscy sokoli w danym kraju a. prowincji.

Sokołowaty, z kształtu zbliżony do sokoła; **s-e** = rząd ptaków.

Sokora, gatunek topoli, suchorzyna.

Sokorzyna, lasek sokorowy; drewno sokory.

Sokotok, nadmierne wydzielanie ś. soku.

Sokowy, odnoszący ś. do soku.

Sokół, ptak sokołowaty z rodziny tejże nazwy (fig.); *przen.*, młodzieniec dzielny i dorodny; nazwa stowarzyszenia gimnastycznego; członek towarzystwa gimnastycznego Sokołów; rodzaj niewielkiego działa, falkonet.

Sokratyczny *gr.*, właściwy Sokratesowi, mędrcowi greckiemu († 399 r. przed Chr.); **s-a** ironja = udawanie, że się nie rozumie czegoś, aby lepiej poznać myśli drugiego; **s-a** metoda uczenia = metoda polegającego na nauczaniu nie zapomocą wykładu, lecz przez zadawanie pytań odpowiednio dobieranych, które pobudzają do samodzielnego zastanawiania ś. i zmuszają ucznia do czynnego współudziału w zdobywaniu wiedzy; **s-a** miłość = czysta, idealna, platoniczna.

Sokratyk *gr.*, zwolennik filozofji Sokratesa.

Sol *wł.*, piąta nuta gamy c dur: g.

Sola *łć.*, gatunek ryby z rodzaju płaszczek, o delikatnem mięsie, zamieszkującej dna mórz piaszczystych (fig.).

Solanina *łć.*, trucizna alkaloidowa w kiełkach starych kartofli i innych rodzajach roślin psiankowatych, działa paraliżująco na organy oddechowe i muskuły serca.

Solanka, podłużna, walcowata bułeczka osypana grudkami soli; duża solniczka; beczka po soli, solówka; woda ze źródła zawierającego sole, najczęściej sól kuchenną; roślina z rodziny komasowatych (fig.).

Solankowy, odnoszący ś. do solanki, przygotowany z solanki: kąpiele **s-e.**

Solano *hiszp.*, gorący i suchy wiatr, wiejący w południowej Hiszpanji od czerwca do września.

Solarjum *łć.*, zegar słoneczny; kompas; czynsz gruntowy; ganek nakryty, altana przy domu.

Solarnia, miejsce, gdzie solą mięsiwo.

! Solarny *łć.*, słoneczny.

Solarstwo, zajęcie, praca solarza, handel solą.

Solarz, handlarz solą.

Sola *wł.* **weksel** = weksel własny, którego tylko jeden egzemplarz wystawiono.

Sold *wł.*, moneta włoska, 20-ta część lira = 5 centesimi.

Soldateska *wł.*, stan żołnierski; buta żołnierska; żołnierstwo niekarne; panowanie żołnierzy w kraju, polegające na barbarzyńskiej przemocy, gwałtach i bezprawiach.

Solecyzm *gr.*, błąd przeciw składni; wyraz lub wyrażenie pospolite, gminne, trywjalne; zwrot przeciwny piękności i wytworności języka literackiego; wykroczenie przeciw dobremu tonowi.

Solenity *gr.*, skamieniałe skorupiaki kształtu pochwy do noża.

! Solenizacja *łć.*, uroczystość, np. imienin, urodzin i t. p.

Solenizant *łć.*, obchodzący uroczystość swoją, np. imieniny.

Solenizantka *for. ż.* od Solenizant.

! Solenizować *łć.*, obchodzić w sposób uroczysty, świętować.

Solennie, uroczyście.

Solenność, uroczystość, obchód jakiejś uroczystości, ceremonja solenna.

Solenny, uroczysty, świąteczny.

Solenoid *gr.*, drut miedziany owinięty około walca żelaznego, lub

zwinięty swobodnie w postaci linji śrubowatej i tworzący kształt rurki, połączony końcami z baterją elektryczną, przyrząd do doświadczeń z elektromagnetyzmem, posiadający własności igły magnesowej.

Solfatara *wł.*, jaskinia, jama, jezioro, jako krater wulkanu, ziejącego parą wodną, dymem i gazem, najczęściej siarczystym, ale nie wybuchającego gwałtownie.

Solfedżio *wł.*, w nauce śpiewu ćwiczenie głosowe, przy którem trzeba wymawiać nazwy nut: do, re, mi, fa, sol, la, si; śpiewanie gam.

Solferino kolor = kolor jaskrawo czerwony (od nazwy wsi w półn. Włoszech, pamiętnej krwawem zwycięstwem Napoleona III nad Austrjakami, 1859 r.).

Solica, wybuch błotnisty pochodzący z gazu zapalnego napojonego solą morską.

! Solicytant *łć.*, dopraszający ś., domagający ś.

Solić, posypywać, zaprawiać solą, przesypywać solą; czynić słonym, nadawać słoność.

Solidarność, odpowiedzialność każdego z członków związku za zobowiązania wszystkich i całego związku za każdego z członków (jeden za wszystkich i wszyscy za jednego), łączność, wspieranie ś. wzajemne; zgodność w postępowaniu członków stronnictwa, zgodność interesów.

Solidarny *łć.*, jednozgodny, obowiązany do łączności, łączny, wzajemny, spólny, odpowiedzialny jeden za drugiego, jeden za wszystkich i wszyscy za jednego.

Solidaryzować się, łączyć ś., zgadzać ś., być tego samego zdania w jakiejś sprawie, co i inni, być wspólnie odpowiedzialnym.

Solidny *łć.*, mocny, trwały; gruntowny, niezachwiany, pewny, dokładny, rzetelny, niezawodny, zasługujący na wiarę, na kredyt.

Solidometrja *łć-gr.*, część geometrji traktująca o linjach i kształtach w przestrzeni, zajmująca ś. pomiarem i własnościami brył, stereometrja.

Solidyfikacja *łć.*, przejście ze stanu płynnego w stan ciała stałego, stężenie.

Solinowy, wyrobiony ze szkła solinowego, t. j. średniego gatunku, przy którego wyrobie używają soli, zamiast saletry.

Solipedy *łć.*, jednokopytowe zwierzęta o jednem kopycie u każdej nogi (koń, osieł).

Solipsyzm *łć.*, pogląd filozoficzny uznający tylko świadomość swego ja za rzeczywistość, cały zaś świat zewnętrzny za złudzenie; krańcowy subjektywizm.

Soliród, Soliródka, Soliróg, roślina z rodziny komosowatych (fig.).

Solista *łć.*, wirtuoz a. śpiewak, grający koncertowo, mogący popisywać ś. pojedyńczo, nie w chórze, nie w orkiestrze, trzymający prym w muzyce, w śpiewie.

Solistka *for. ż.* od Solista.

Soliter *fr.*, tasiemiec, glista płaska, żyjąca pasorzytniczo w przewodzie pokarmowym człowieka lub zwierząt (fig.); wielki diament osobno oprawiony; rodzaj gry jednoosobowej łamigłówkowej: samotnik.

Solmizacja *łć.*, śpiewanie gam, wymawiając nazwy nut: do, re, mi, fa, sol, la, si, do.

Solnica — *p.* Solniczka.

Solnictwo, nauka o kopaniu i warzeniu soli.

Solniczka, Solnica, naczynie a. naczyńko na sól.

Solnik, pisarz na komorze solnej; dozorca solny; źródło wody słonej, z której ś. sól wywarza.

Solnisko, step, przesycony solą.

Solny, odnoszący ś. do soli; żupa **s-a,** góra **s-a** = kopalnia soli; huta **s-a** = warzelnia soli; kwas **s.** = kwas chlorowodorny, chlorowodór.

Solo *wł.*, sam jeden; samotnie, pojedyńczo; utwór muzyczny lub śpiew wykonany na jednym instrumencie, lub przez jednego śpiewaka, z akompanjamentem lub bez; taniec wykonany przez jednego tancerza lub tancerkę.

Solodajny, Solonośny, zawierający sól; wydający sól.

Solomierz, narzędzie do oznaczania ilości soli w roztworze, halimetr.

Solon, prawodawca Aten, jeden z siedmiu mędrców greckich (591 przed Chr.); *przen.*, mądry prawodawca.

Solonka, mięso solone.

Solonośny — *p.* Solodajny.

Solotworny, tworzący sól, wydający sól.

Solowar, człowiek, zajmujący ś. warzeniem soli.

Solowarnia, warzelnia soli, huta solna.

Solowarny, służący do warzenia soli.

Solowy, wykonywany przez jedną osobę: gra **s-a,** taniec **s.**

Solówka, sos słony, pozostający od solonych potraw, np. mięsa, śledzi i t. p.; beczka na sól, po soli.

Solpuga *łć.*, gatunek pająka z działu tejże nazwy (fig.).

Solsticjum *łć.*, punkt największego oddalenia słońca od równika, przesilenie dzienne (letnie) 21-go czerwca, albo nocne (zimowe) 21-go grudnia.

Solucja *łć.*, rozwiązanie zagadnienia; roztwór; przejście w stan ciekły; rozwolnienie żołądka, wypróżnienie.

Solut *łć.*, w drukarstwie: ustęp złożony pismem tekstowem, bez spacyj.

Solwencja *łć.*, możność płacenia zobowiązań.

! Solwować *łć.*, rozwiązać; zapłacić; odłożyć (sesję), odraczać.

Sola, woda słona; rafa podwodna, mielizna.

Soldacki, żołnierski, żołdacki.

Soldat *ros.*, szeregowiec w wojsku rosyjskiem.

Sołectwo, posiadłość ziemska, do której był przywiązany urząd sołtysa, godność, urząd sołtysa.

Sołek, piwniczka na mleczywo, sklepik.

Sołoducha, Słoducha *ukr.*, zupa słodka, przyrządzana z mąki żytniej i gryczanej.

Sołowy, (od Sół) śpiżarniany.

Sołpuga *łć.* — *p.* Solpuga.

Sołtana, dawna suknia kobieca futrem podbita.

Sołtys *nm.*, najniższy urzędnik administracyjny wiejski, przełożony nad jedną z kilku wsi, tworzących gminę.

Sołtyska, Sołtysowa, żona sołtysa.

Sołtysostwo, Sołtysowstwo, urząd sołtysa; dom sołtysa; sołtys z żoną; bardzo mała królewszczyzna, dawana za zasługę, jako chleb dobrze zasłużonym.

Sołtysowski, Sołtysi, Sołtysowy, odnoszący ś. do sołtysa, właściwy sołtysowi.

Soma *stind.*, u starożytnych Hindusów: napój boski, nektar.

! Somacja *łć.*, żądanie połączone z zagrożeniem, odezwa nalegająca, ultimatum.

Somatologja *gr.*, nauka o ciele ludzkiem, o kościach, o mięśniach.

Somatoza *gr.*, wyciąg z białka mięsnego, jako pożywny środek leczniczy.

! Somatyczny *gr.*, dotyczący tylko ciała.

Sombrero *hiszp.*, kapelusz z wielkim rondem zrobiony z liści palmowych (fig.).

Sombreryt *min.*, fosforan zbity wapnia, tworzący się przez wodę deszczową przenikającą do podłoża wapiennego.

Somnambulik, Somnambuł *łć.*, lunatyk.

Somnambulistka *for. ż.* od Somnambulik.

Somnambulizm *łć.*, lunatyzm.

! Somniferyczny *łć.*, usypiający.

! Somnolencja *łć.*, półsenność, śpiączka, ospałość.

! Sonancja *łć.*, dźwięczność; treść, brzmienie, osnowa.

Sonant *łć.*, spółgłoska zgłoskotwórcza.

Sonata *wł.*, utwór muzyczny klasyczny złożony z 4 części, o ściśle określonym charakterze: allegro, andante lub adagio, menuet lub scherzo i rondo albo finał.

Sonatina *wł.*, mała sonata najczęściej dla dzieci skomponowana, złożona z 2 lub 3 części.

Sonda *fr.*, przyrząd do mierzenia głębokości wód, zwykle sznurek z ciężarkiem na końcu, ołowianka (fig.); narzędzie chirurgiczne do ba-

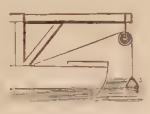

dania wnętrza ran i jam ciała, zgłębnik (fig.).

Sondować, mierzyć głębokość; zgłębiać, badać.

Sonecik *zdr.* od Sonet.

Sonecista, autor sonetów.

Sonet *wł.*, utwór poetyczny rozmaitej treści i kolorytu, złożony z czternastu 11-to lub 13-to zgłoskowych wierszy w czterech strofach, z których dwie pierwsze są czterowierszowe, a dwie ostatnie trzywierszowe.

Sonika *fr.*, w grze zwanej faraon: pierwsza karta odkryta przez bankiera.

Sonometr *łć.-gr.*, słuchomierz; przyrząd do mierzenia siły dźwięków.

Sopek, mogiła usypana, kopiec, kurhan, żalnik.

Sopel, śpiczasty kawał lodu, zwieszony na dół, okiść; stalaktyt, stałagmit, sopleniec, naciek; **s.** w zamku, w kłódce = trzpień, w który klucz wchodzi; **s.** u nosa=gil, glut.

Sopelek, *zdr.* od Sopel.

Sopka *ros.*, nazwa wielu gór stożkowatych na Syberji, po większej części wulkanów wygasłych; stożek wulkanu.

Soplasty, mający kształt sopla.

Sopleniec — *p.* Sopel; roślina z rodziny liljowatych.

Soplowaty — *p.* Soplasty.

Soporifera *łć.*, środki nasenne, lekarstwa, sprowadzające sen.

! Soporyficzny *łć.*, sprowadzający sen; usypiający; *przen.*, nudny.

Sopran *wł.*, najwyższy głos kobiecy; *przen.*, osoba, śpiewająca tym głosem.

Sopranista, śpiewający sopranem, rzezaniec.

Sopranistka, kobieta, śpiewająca sopranem.

Sopranowy, właściwy sopranowi; śpiewany sopranem.

Sopratara — *p.* Supertara.

Sora, gatunek piwa peruańskiego z kukurydzy.

Sorba, odmiana jabłek.

Sorbać, chleptać, żłopać; pić wolno wciągając płyn w usta trochę otworzone; cedzić przez zęby.

Sorbet *arab.*, chłodzący i orzeźwiający napój z wody, cukru, soków owocowych i zapachów, z kawałkami lodu; *zdr.* **Sorbecik.**

Sordino *wł.*, tłumik, przyrząd do tłumienia, do przyciszania tonów instrumentu muzyczn., surdynka.

Soredje *gr.*, komórki będące organami rozmnażania ś. w pleśni; uniesione wiatrem, gdy znajdą ś. w warunkach sprzyjających, rozwijają ś. w pleśnie.

Sorek, zwierzę ssące owadożerne z rodziny tejże nazwy (fig.).

Sorgo *ind.*, rodzaj traw zbożowych, których najważniejszemi gatunkami są: proso afrykańskie, dające mąkę dla ludzi i karmę dla żywego inwentarza (fig.), i niektóre rośliny cukrodajne.

Sortjer *fr.*, specjalista, umiejący gatunkować wełnę owczą i owce podług ich wełny.

Sortować *fr.*, gatunkować, dobierać, układać według gatunków.

Sortownia, izba, gdzie sortują towar.

Sortownica — *p.* Sortownik.

Sortownik, robotnik, zajęty sortowaniem przędziwa; przyrząd do sortowania zboża, kartofli i t. p., sortownica (fig.).

Sortyment *fr.*, wybór różnych gatunków jednego i tego samego towaru, przeznaczonych na sprzedaż; w księgarni: zapas i dobór książek różnych wydawców, asortyment.

Sortymentowy, odnoszący ś. do sortymentu, asortymentowy.

Soryt *gr.*, wniosek łańcuchowy, z którego wyprowadzone wnioski tak są z sobą połączone, że stanowią jakby jeden wspólny wniosek.

Sorzycha, roślina z rodziny motylkowatych.

Sos *fr.*, płynna przyprawa do potraw; proszek z kredki, używany przez rysowników do nakładania cieniów; humor: wstać, być w dobrym, a. złym **s-ie.**

S. O. S. *skr.* **Save our souls** *ang.* (sew aur souls) *dosł.* ratujcie nasze dusze; sygnał telegraficzny o pomoc dla okrętu, znajdującego się w niebezpieczeństwie.

Sosenka, mała sosna.

Sosik *zdr.* od Sos.

! Sosiska *fr.*, kiełbasa parowa, parówka.

Sosisty, soczysty, pełen soku, sosu.

Sosjerka *fr.*, naczynie do sosu.

Sosna, drzewo z rodziny szyszkowatych (fig.).

Sosnogron — *p.* Welingtonja.

Sosnorodny, wydający, rodzący ś. na sosnach.

Sosnowiec, owad tęgopokrywy (fig.).

Sosnowy, Sośniany, odnoszący ś. do sosny, właściwy sośnie.

Sosnówka, ptak wróblowaty śpiewający zębodzioby z rodziny sikor (fig.); motyl z rodziny prządek, z rodzaju barczatek; gatunek gruszek.

Sosrąb, belka, na której wspierają ś. poprzeczne belki, siestrzan, podciąg.

Soszak, maszt tylny.

Soszel, żagiel rozpięty między sochą a masztem (lub jego przystawką).

Soszka, mała socha.

Soszywka, owad dwuskrzydły, długorogi.

Sośniak, sosna karłowata; las sosnowy.

Sośnica, roślina z rodziny gruboszowatych.

Sośnina, drzewo sosnowe, wierz-

cholek a. gałąź sosny; młoda, niewielka sosna; las sosnowy.

Sośninka *zdr.* od Sośnina.

Sotnia *ukr.*, setka, secina.

Sotnictwo *ukr.*, urząd setnika; ogół osób zostających pod zwierzchnictwem setnika.

Sotniczka, żona sotnika.

Sotnik *ukr.* — *p.* Setnik.

Sowa, ptak z rzędu kraskowatych, z podrzędu i rodziny tegoż miana (fig.); z pustej stodoły rade lecą **s-y:** mówi ś. o pustce w głowie; nosić **s-y** do Aten = zanosić coś w takie miejsce, gdzie tego jest dużo, wykonywać pracę bezpożyteczną; symbol mądrości.

Sowi, właściwy sowie; oczy **s-e** = małe i ciemne; mina **s-a** = posępna.

Sowiątko — *p.* Sowię.

Sowicha, roślina z rodziny palm, widlica (fig.).

Sowicie, Sowito *przysł.*, hojnie, obficie, poddostatkiem.

Sowieć, posępnieć, smutnieć, ponurym ś. stawać, tracić humor.

Sowię, piskłę sowy.

Sowito *przysł.* — *p.* Sowicie.

Sowitość, hojność, obfitość.

Sowity, hojny, obfity, bogaty, dostatni; suty, szczodry.

Sowizdrzalska (-ej), *for. ż.* od Sowizdrzał.

Sowizdrzalstwo, charakter sowizdrzała, płochość, wietrzność, lekkomyślność.

Sowizdrzał, narwaniec, lekkomyślnik, lekkoduch, wietrznik, trzpiot, pustak, postrzeleniec.

Sód — *p.* Sod.

Sóglówka, ścieżka polna, miedza.

Sójka, ptak wróblowaty z rodziny kruków (fig.); kuks, kuksaniec, szturchaniec; wybierać się, jak s. za morze = guzdrać się długo.

Sól, kryształy solne wydobywane z głębi ziemi: **s.** kopalna; związek chemiczny, powstający, gdy w kwasie wodór bywa zastąpiony przez metal, a. kiedy w wodanie zasadowym wodór jest zastąpiony przez sodnik kwasowy, a. związek bezwodnika kwasowego z bezwodnikiem zasadowym, a. związek kwasu z zasadą: **s.** amonjaku = chlorek amonu, salamonjak, salmjak; **s.** cynowa = chlorek cyny; **s.** kuchenna = warzona z solanki i oczyszczona od przymieszek; chlorek sodu; **s.** angielska, gorzka = siarczan magnezowy; **s.** glauberska = siarczan sodu; przyjmować kogoś chlebem i **s-ą** = gościnnie; wychodzić naprzeciw kogoś z chlebem i **s-ą** = witać ostentacyjnie na progu domu, niosąc na tacy chleb i sól na znak gościnności; zjadłem z nim beczkę **s-i** = znam go bardzo dawno, od lat wielu; jeść z **s-ą** = bez okrasy, zachowując ścisły post; sprzedawać, kupować coś z pieprzem i **s-ą** = bardzo drogo; być komuś **s-ą** w oku = być przedmiotem nienawiści a. zazdrości gwałtownej; **s.** atycka = dowcip wytworny.

Sól, śpiżarnia chłopska; komora, śpichrz, śpichlerz.

Sóweczka *zdr.* od Sowa, Sówka; ptak drapieżny nocny z rzędu i rodziny sów.

Sówka, mała, młoda sowa; ptak z rzędu sów (fig); motyl z rodziny nocnicówek.

Sp-, czasowniki dokonane, zaczynające ś. od tych liter, pochodzą ze złożenia przyimka *z*, przez upodobnienie zmienionego w **s** i z czasowników, nie podajemy ich przeto poniżej, odsyłając do tychże czasowników niezłożonych we właściwych miejscach alfabetu, np. spakować = z + pakować, spalić = z + palić, sprać = z + prać, sploszyć = z + płoszyć.

Spacer *nm.*, przechadzka, przejażdżka; miejsce przechadzki, przejażdżki; iść na **s.** = na przechadzkę, przejść ś., jechać na **s.** = przejechać ś.

Spacerować, przechadzać ś., używać spaceru.

Spacerowicz, człowiek, często używający spaceru, chodzący dla użycia ruchu; wycieczkowicz.

Spacerowy, przeznaczony do spaceru, odnoszący ś. do spaceru.

Spachać *stpl.* popełnić coś, dopuścić ś. czegoś.

Spacja *łć., druk.* czcionka bez litery, do rozdzielania liter lub wyrazów; przedział między wierszami.

Spacjować, wstawiać spacje między literami, między wyrazami, rozstawiać litery.

Spacjowany druk, rozstrzelony, rozsuwany.

Spacjum *łć.*, przestrzeń, miejsce, odstęp.

Spaczny, paczący ś., spaczony, skrzywiony, wygięty.

Spaczyć *nicd.* Spaczać, wykrzywiać, wyginać; **s. się,** wykrzywić ś., odstawać, zgiąć ś.; *przen.*, psuć, demoralizować; sfałszować, przekręcić znaczenie.

Spać, używać snu, być pogrążonym w śnie; iść **s.** = udawać ś. na spoczynek; chce mi ś. **s.** = jestem senny; już **s-łem** na drugim boku = dawno już zasnąłem; *przen.*, być o coś spokojnym, pozostawać w stanie spokoju, o nic ś. nie troszczyć, nie kłopotać ś., nie lękać ś. niebezpieczeństwa, być bez obawy; być bezczynnym, próżnować, nic nie robić, pozostawać obojętnym, gnuśnym; pozostawać w stanie nierozwinięcia, nieświadomości; **s.** snem wiecznym, **s.** na wieki = być umarłym, nie żyć, leżeć w grobie; **s.** na oba uszy = być zupełnie spokojnym; dusza śpi, serce śpi = jeszcze ś. nie obudziły; **s.** z otwartemi oczami = spać czujnie; djabeł nie śpi, licho nie śpi = może ś. przydarzyć coś złego; nie budźcie licha, niech śpi=nie tykajcie sprawy drażliwej, nie wywołujcie niebezpieczeństwa.

Spad — *p.* Spadek.

Spadać *dok.* Spaść; wskutek działania ciążenia powszechnego zbliżać ś. ku centrowi przyciągania; padać, upadać zgóry na dół, zlatywać; wywracać ś., obalać ś.; **s.** na kogoś = zwalać ś. na kogoś, dotykać kogoś, przytrafiać ś. komuś; zwisać, zwieszać ś., opadać; iść na dół, opuszczać ś., obniżać ś., zniżać ś.: barometr **s-a;** zmniejszać ś. (o cenie, o kursie); schodzić na niższy poziom, upadać moralnie, opuszczać ś., przychodzić do upadku; **s.** z czegoś = tracić coś; **s.** z sił, z ciała=schudnąć; **s.** na kogoś = dostawać ś. drogą spadku, w dziedzictwie; **s-asz,** jak z nieba = w samą porę przychodzisz; **s-dł,** jak z księżyca = nie wie, co ś. naokoło dzieje; spaść z ambony = być ogłoszonym przez księdza z ambony w zapowiedziach ślubnych; spaść na kogoś z wojskiem = napaść gwałtownie i nagle; **s.** z etatu = być pozbawionym posady etatowej z rozporządzenia władzy wyższej; **s-dł** mi kamień z serca = pozbyłem ś. kłopotu, zmartwienia, troski; korona ci z głowy nie spadnie = ujmy ci to nie przyniesie; zasłona **s-ła** mu z oczu = przestał ś. łudzić; *myśl.*, ptaki spadły = zleciały, sfrunęły na jakieś miejsce.

Spadek, spadanie zgóry na dół ciał nie podpartych w kierunku pionowym; spadnięcie, spadzistość, stok, pochylenie; obniżenie ś., zniżenie ś., obniżka (o cenach, o kursach): zmniejszenie ś, upadek; **s.** wody = ściek; utrata, zguba, ruina, klęska, katastrofa; **s.** a. strata napięcia *el.*, część siły elektrowzbudzającej zużyta na pokonanie oporu w przewodach; **s.** tonów, głosów =

spuszczanie tonu, przechodzenie od tonów wyższych do niższych; kadencja rytmiczna, rytm; puścizna, dziedzictwo, sukcesja w znaczeniu materjalnem, a także fizycznem i duchowem.

Spadkobierca, człowiek, biorący spadek po kimś, sukcesor, dziedzic.

Spadkobierczyni *for. ż.* od Spadkobierca.

Spadkobierstwo, spadek, dziedzictwo, sukcesja, puścizna.

Spadkobrać, otrzymywać spadek, być sukcesorem.

Spadkodawca, człowiek, zostawiający komuś spadek, zapisujący komuś majętność, testator, zapisodawca.

Spadkodawczyni *for. ż.* od Spadkodawca.

Spadkomierz, narzędzie do wynajdywania różnicy wysokości.

Spadkowość, dziedziczność, dziedziczenie, spadek, obarczenie dziedziczne.

Spadkowy, odnoszący ś. do spadku, sukcesyjny, dziedziczny.

Spadlać *dok.* Spodlić; czynić podłym.

Spadnięcie, spadek, upadek.

Spadochron, przyrząd w kształcie otworzonego parasola, służący do powolnego opuszczania ś. na ziemię ze znacznej wysokości, zwłaszcza z balonu.

Spadzistość, pochyłość, stoczystość, stok, spadek.

Spadzisty, pochodzisty, pochyły, połogi, stoczysty, stromy; suknia s-ta = wolno puszczona.

Spadź, wypot roślin, sączący s. z liści i gałązek.

Spahi *tur.*, dawniej nieregularna kawalerja turecka; w Algerze lekka jazda francuska, złożona po większej części z krajowców, dowodzona przez oficerów europejskich.

Spajać *dok.* Spoić; łączyć dwie rzeczy tak, iż tworzą jedną całość; zczepiać, spinać, zlepiać, sklejać, zbijać; czynić spoistym, ściskać; *przen.*, łączyć, kojarzyć w jedno pod względem duchowym; **s. się,** łączyć ś. ściśle, wiązać ś., zrastać ś., jednoczyć ś., kojarzyć ś. w jedno.

Spajać *dok.* Spoić; czynić pijanym, upajać, odurzać trunkiem a. wogóle narkotykiem.

Spalać — *p.* Palić.

Spaleniec, człowiek, zasługujący na spalenie, łotr, łajdak, obwieś, wisielec.

Spalenisko, zgliszcze, miejsce spalenia ś. czegoś, pogorzelisko.

Spalenizna, przypalenie; przyswędzenie; coś przypalonego; swąd rozchodzący ś. od rzeczy przypalonej; zgorzelizna, gangrena.

Spalić — *p.* Palić; zniszczyć coś ogniem, puścić z dymem, obrócić w perzynę; strawić ogniem; wypalić, zużyć na palenie; wysuszyć, spiec; **s. się,** ulec spaleniu, stracić mienie skutkiem pogorzeli; opalić ś., nabrać cery ogorzałej; dostać zły stopień przy egzaminie; **s. na panewce**=nie wystrzelić, nie udać ś.; **s. za sobą mosty, okręty** = nie zostawić sobie możności wycofania ś. z czegoś.

Spalinowiec, statek o motorze spalinowym.

Spalinowy, silnik s. = poruszany naskutek spalania się jakiegoś materjału (np. benzyny) w jego cylindrach.

Spaliny, gazy powstające w motorach jako produkty spalenia.

Spalisko, przestrzeń, w której następuje spalenie mieszaniny gazów z powietrzem.

Spała, nacięcie podłużne zgóry na dół drzewa iglastego dla wydobycia żywicy.

Spałować, robić nacięcia na drzewach iglastych w celu zdobycia z nich żywicy.

Spamiętać, zatrzymać w pamięci, nie zapomnieć.

Spanie, sen.

Spanieć, stać ś. panem a. pankiem, spanoszyć ś., zhardzieć.

Spaniel *ang.*, gatunek psa myśliwskiego.

Spanoszały, ten, który spanoszał, wzbogacił ś., stał ś. panem.

Spanoszeć, Spanoszyć się, wzbogacić ś., dochrapać ś. majątku, dorobić ś.

Spapużeć, stać ś. papugą, a. jak papuga.

Sparadnieć, stać ś. paradnym, okazałym.

Sparadrap *fr.*, kawał płótna pociągnięty z jednej strony roztworem wosku, stanowiący plaster lepki.

Sparafjanieć, stać ś. parafjańskim, nabrać manjer zaściankowych, parafjańskich.

Sparceta *fr.* — *p.* Esparceta.

Sparciały, który sparciał.

Sparcieć, stracić jędrność i soczystość wskutek zestarzenia ś., przerośnięcia, złykowacieć: (o rzodkiewce, rzepie, brukwi i t. p.); *przen.*, zestarzeć ś., stać ś. strupieszałym.

Spardek, Szpardek *nm.*, pokład górny, wznoszący się na niektórych statkach nad poziomem ogólnym pokładu, pośrodku okrętu.

Sparek, wyziewy, gorąco duszne, powstające po ciepłym deszczu.

Sparodjować, zrobić parodję; coś poważnego przedstawić w sposób komiczny; zepsuć utwór (muzyczny, dramatyczny) lichem jego wykonaniem.

Sparszeć — *p.* Sparszywieć.

Sparszywiały, Sparszały, który sparszywiał.

Sparszywieć, dostać parchów, zachorować na parchy, stać ś. parszywym *przen.* stać ś. nędznym, marnym.

Spartanin, Spartańczyk, obywatel Sparty; *przen.*, człowiek surowej moralności, mężny, wytrzymały i unikający wygód.

Spartański, należący do Sparty, do Spartan; właściwy Spartanom, odznaczający ś. cnotami, któremi zasłynęli Spartanie; surowych obyczajów.

Sparzelina — *p.* Oparzelina.

Sparzyć — *p.* Parzyć; złączyć w parę, dobrać do pary, skojarzyć; **s. się** = złączyć ś. cieleśnie (o zwierzętach); zawieść ś., źle wyjść na czemś; kto ś. na gorącem sparzy i na zimne dmucha = kto doznał straty, ten nabiera przesadnej ostrożności.

Spas, miejsce na brzegu lasu, na którym się bydło pasie.

Spasać *dok.* Spaść; wypasać, zjadać, jako paszę; s. łąkę, zboże; paść, tuczyć, czynić tucznym.

Spasiony, Spasły, Spaśny, otyły, tłusty; o człowieku: gruby; o zwierzęciu: tuczny.

Spaskudnieć, stać ś. paskudnym, zeszpetnieć.

Spasły — *p.* Spasiony.

Spasować, podczas gry w karty; nie deklarować gry; zaprzestać, nie brać udziału, dać za wygraną; zbiednieć, zmarnieć.

Spasznictwo, system oddawania włościanom jednorazowo gruntów a. pastwisk do eksploatacji.

Spasznik, włościanin, któremu powierzono grunt a. pastwisko do eksploatacji.

Spaszować, zaniechać, zbiednieć, dojść do upadku, zmarnieć, stracić.

Spaść — *p.* Spadać.

Spaść — *p.* Spasać.

Spaśne (-go), zapłata za pasienie, za paszę; wynagrodzenie za szkody w polu a. na łące, wyrządzone przez bydło; prawo pastwiska wspólnego.

Spaśny — *p.* Spasły.

Spat, Szpat *nm.*, nazwa mineralogiczna ciał krystalicznych, dzielących ś. na blaszki rozmaitej grubości o powierzchni mieniącej ś.; **s. ciężki** = to samo co baryt; **s. diamentowy** = nieprzezroczysta, chropowata, brudno zabarwiona odmiana korundu; **s. islandzki czyli s. wapienny** = duży, przezroczysty, bezbarwny kryształ węglanu wapnia, załamujący światło podwójnie i dlatego używany do wyrobu narzędzi optycznych.

Spatula *łć.*, łopateczka do przyciskania języka przy oglądaniu gardła; łopateczka do mieszania lekarstw, do nakładania farby na paletę lub zbierania z niej (fig.). — *p.* Szpachla.

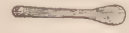

Spauzować, zrobić pauzę, wstrzymać ś., zaprzestać.

Spawać, łączyć kuciem dwa kawałki żelaza a. metalu, rozpaliwszy je w ogniu.

Spawak *hutn.*, piec żarowy do spajania, zlipiak.

Spawalny, dający ś. spawać, spajalny; służący do spawania.

Spazm *gr.*, automatyczny, mimowolny skurcz mięśni; **s-y,** w języku potocznym: krzyk nerwowy, silny

płacz ze lkaniem, omdleniem, kurczowym niepohamowanym śmiechem, nerwową czkawką i biciem serca.

Spazmatyczka *for. ż.* od Spazmatyk.

Spazmatyczny, mający cechy ataku nerwowego; kurczowy.

Spazmatyk *gr.*, człowiek cierpiący na spazmy.

Spazmodyczny. — *p.* Spazmatyczny.

Spazmować, dostawać spazmów.

Spąchać, zwąchać, zwietrzyć, zwęszyć; **s. się** z kimś = porozumieć ś., umówić ś., zwąchać ś., wejść w konszachty z kimś.

Spąg, spodnia warstwa ciał kopalnych.

Specjalik *zdr.* od Specjał.

Specjalista *łć.*, oddający ś. wyłącznie jednemu zawodowi, studjujący poszczególną tylko gałąź wiedzy, wszechstronnie i gruntownie znający jaki przedmiot, biegły, znawca.

Specjalistka *for. ż.* od Specjalista.

Specjalizacja *łć.*, wyodrębnianie, dzielenie nauk, zajęć na odrębne fachy; doskonalenie się w wybranem zajęciu, nauce, rzemiośle i t. p.

Specjalizować, rozłożyć na poszczególne części, kierunki, zakresy, wyszczególniać; **s. się,** zawód jakiś wszechstronnie poznawać, zawód ten wyłącznie uprawiać, badać, opracowywać.

Specjalnie, wyłącznie, głównie, szczegółowo; umyślnie.

Specjalność *łć.*, gałąź wiedzy, zawód, zajęcie, któremu wyłącznie ktoś ś. oddaje, a. które zna wszechstronnie i gruntownie; biegłość wyłączna w jakimś kierunku lub zakresie.

Specjalny, dotyczący głównie jednej rzeczy; wyłączny, wyjątkowy, szczególny, właściwy, umyślny, odrębny; niezwykły, przedni, wyborowy, przedziwny; charakterystyczny; **s-a** broń = nazwa artylerji, inżynierji wojskowej, oddziałów gazowych i t. p.

Specjał *łć.*, przysmak, łakoć; osobliwość.

Specyficzny *łć.*, właściwy czemuś; wyłączny; wynikający z odrębności natury jakiejś rzeczy; **s.** środek lekarski — *p.* Specyfik; **s-a** waga = oznaczenie, ile razy ciało jest cięższe niż woda lub niż powietrze tejże samej objętości, ciężar właściwy.

Specyfik *łć.*, lekarstwo służące wyłącznie do leczenia pewnej tylko choroby.

Specyfikacja *łć.*, wyliczenie pojedyńczych rzeczy, tworzących jedną całość; wyszczególnienie, spis szczegółowy.

Specyfikować, wyliczać szczegóły, stanowiące razem jedną całość a. jeden zbiór, wyszczególniać.

! Specymen *łć.*, wzór, próba, okaz próbny, robota próbna.

Spedycja *wł.*, załatwienie; przewóz lub wysyłka rzeczy i towarów do miejsc odległych.

Spedytor *wł.*, — *p.* Ekspedytor.

! Spektakl *łć.*, widowisko, przedstawienie teatralne.

! Spektator *łć.*, widz.

Spektralna *łć.* **analiza,** rozbiór widmowy, badanie składu chemicznego ciał na podstawie widma, które dają świecące ich pary i gazy.

Spektrometr *łć.-gr.*, spektroskop, połączony z narzędziem mierniczem do określenia linij widmowych.

Spektroskop *łć.-gr.* przyrząd optyczny, przeznaczony do otrzymywania widm ciał płonących, dokładnego badania ich i mierzenia (fig.).

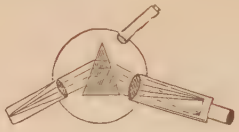

Spektrum *łć.*, widmo; w optyce obraz świetlny, otrzymany przez rozszczepienie na części składowe promieni światła, przechodzących przez pryzmat, widmo optyczne; straszydło, zjawisko.

Spekulacja *łć.*, *dosł.*, rozważanie, badanie; w filozofji: dochodzenie prawd, leżących poza obrębem doświadczenia; domysły nie dające ś. oprzeć na podstawie doświadczenia; rachuby i widoki w życiu potocznem, w handlu, w przemyśle; przedsiębiorstwo, interes, obliczony na zysk, zależny od warunków, okoliczności niezawisłych od przedsiębiorcy; kupno przedmiotu, kiedy jest tańszy, w przewidywaniu zysków z jego sprzedaży, kiedy podrożeje; **s.** giełdowa = obliczanie zysków z powodu przewidywanej różnicy cen i kursów.

Spekulacyjny *przym.* od Spekulacja; **s-a** filozofja = filozofja wywodząca poznanie zapomocą dociekania rozumowego (w przeciwieństwie do filozofji empirycznej).

Spekulant *łć.*, przedsiębiorca oddający ś. spekulacjom handlowym, goniący za zyskami niepewnemi, zależnemi od okoliczności.

Spekulatywny — *p.* Spekulacyjny.

Spekulować, obmyślać coś, rozważać, kombinować; liczyć na coś, obmyślać jakiś interes korzystny, prowadzić interesy handlowe ryzykowne, przetrzymywać przedmiot kupiony w nadziei sprzedania go za droższą cenę.

Spekulum *łć.*, zwierciadełko lekarskie, narzędzie chirurgiczne do badania wnętrza niektórych organów ciała, wziernik.

Speleologja *gr.*, nauka o jaskiniach, część geologji.

Spelunka *łć.*, jaskinia, nora; *przen.*, obskurna miejscowość, lokal brudny; kąt zakazany, zapadły.

Spełna, zupełnie, pełno, całkiem; **s.** w wyraż.: jest niespełna rozumu — bzik, warjat, narwaniec.

Spełniacz, Spełniciel, człowiek, który coś spełnia, wykonawca.

Spełniać *dok.* Spełnić; wprowadzać w czyn, wykonywać, dokonywać, dopełniać, uskuteczniać, doprowadzać do końca, urzeczywistniać; ziszczać, uiszczać; **s.** kielich= wypróżniać, pić do dna; **s.** czyjeś zdrowie = pić z życzeniem komuś zdrowia; **s.** puhar goryczy, rozkoszy, rozpaczy i t. d. = doznawać wielkiej goryczy, rozkoszy, rozpaczy i t. p.; **s.** puhar mądrości = wszystkiego ś. uczyć; **s. się,** wchodzić w czyn, w wykonanie, uskuteczniać ś., urzeczywistniać ś., sprawdzać ś., ziszczać ś., być doprowadzonym do skutku; skończyć ś.

Spełnić — *p.* Spełniać.

Spełzać *dok.* Spełznąć; czołgając ś., pełznąć, zsuwać ś., ześlizgiwać ś.; tracić żywość barw. płowieć, blaknąć, blednieć; **s.** na niczem = nie doprowadzać do żadnego rezultatu, nie przychodzić do skutku, na niczem ś. kończyć, rozchwiewać ś., nie dopisywać.

Spełzły, spłowiały, wyblakły; ten, który spełzł na niczem, nie doprowadził do żadnego rezultatu.

Spełznąć — *p.* Spełzać.

Spencer *ang.*, ubiór krótki męski i kobiecy, jakby frak bez pół (fig.).

! Spendować *nm.*, wydatkować, łożyć, ofiarowywać.

Spenetrować, przetrząsnąć, przeszukać, zbadać, wyśledzić, przeniknąć.

Speranda *łć.*, zysk spodziewany, nadzieje, widoki na coś.

Sperka, *nm.* kawałek słoniny skwarek, szperka.

Sperlać się, pokrywać ś. jakby perlami, przybierać kształt i wygląd pereł.

Sperma *gr.*, płyn nasienny.

Spermacet *gr.* — *p.* Olbrot.

Spermatoblasty *gr.*, komórki w kanalikach nasiennych, zawierające spermatozoa.

Spermatogeneza *gr.*, proces powstawania ciał nasiennych.

Spermatocyty *gr.* — *p.* Spermatoblasty.

Spermatozoa *gr.*, tak zwane żyjątka nasienne, złożone z główki i ogonka, wykonywające żywe ruchy.

Spermatyna, Spermatyn *gr.*, ciało chemiczne, otrzymywane z nasienia samczego; nasiennik.

Speszony, onieśmielony, który stracił pewność siebie, zbity z pantałyku.

Speszyć *posp.*, skonfundować, odebrać odwagę, pewność siebie; **s. się,** stracić pewność siebie, onieśmielić ś.

! Speza *wł.*, wydatek, koszt.

Spęd, spędzenie.

Spędzać — *p.* Spędzić; zganiać do kupy, pędząc zgromadzać; odpędzać precz, rozpędzać, pędząc usuwać z drogi; przepędzać, przeżywać, przebywać, trawić: **s.** czas, zimę, wakacje i t. d.; pędzeniem mordować: **s.** konie=męczyć nadto; poniżać, upokarzać, zrzucać, strącać; **s.** płód = wywoływać sztucznie poronienie; **s.** na kogoś winę = składać, zmawiać.

Spędzić — *p.* Spędzać.

Spiąć — *p.* Spinać.

Spichlerz *nm.* — *p.* Spichrz.

Spichrz, Spichlerz *nm.*, budynek na zboże w ziarnie; skład, zbiór.

Spicz *ang.*, (speech), krótka, dosadna mówka, przemówienie, toast.

Spiczak, młody jeleń, dostający pierwszych rogów; *przen.*, gołowąs, młodzieniaszek, młokos.

Spiczasty — *p.* Śpiczasty.

Spić — *p.* Spijać.

Spiec — *p.* Spiekać.

Spiek, Spieka, Spiekota, skwar, upał, gorąco.

Spiekać *dok.* Spiec; ściskać gorącem, wysuszać nadto, palić; spiec raka = zarumienić ś., oblać ś. rumieńcem; opiekać, opalać; **s. się,** zsychać ś. od gorąca, palić ś.; parzyć ś., opalać ś.

Spiekielniać *dok.* Spiekielnić; robić piekielnym, strasznym, nikczemnym, podłym; **s. się,** stawać ś. piekielnym, złym, podłym, nikczemnym, okropnym.

Spiekły, spieczony, zapiekły, spalony.

Spiekota — *p.* Spiek.

Spieniężać *dok.* Spieniężyć; zmieniać na pieniądze, sprzedawać dla zyskania gotówki.

Spierać *dok.* Zeprzeć; spychać, odpychać, odpierać, wypierać, wypędzać, przepędzać, prąc, zbijać, spychać do kupy; opierać, wspierać, gruntować, zasadzać; kolka mię **s-a** = mam kłucie w boku; sparło mię = mam kurcze żołądka; a bodaj cię kolka sparła! = przekleństwo; **s. się,** zbijać ś., spychać ś. do kupy: kry lodowe ś. sparły; sprzeczać ś., kłócić ś., prowadzić z kim dyskusję, polemikę.

Spierać *dok.* Sprać; wypierać, wymywać brud, plamy; *przen.*, bić, tłuc, łomotać kogoś; **s. się,** dawać ś. sprać, niknąć, plowieć po praniu.

Spierścieniać, skręcać, zwijać.

Spieszać (się) *dok.* Spieszyć (ś.); robić (ś.) z konnego pieszym.

Spiesznie — *p.* Śpiesznie.

Spieszno, Śpieszno komuś = śpieszy ś., pilno mu jest.

Spieszny — *p.* Śpieszny.

Spieszyć — *p.* Śpieszyć.

Spięcie, dokonana czynność spinania; coś służącego do spinania, spinka, zapinka, sprzążka, klamra.

Spiętrzać *dok.* Spiętrzyć; wznosić ś. do góry, wzbijać ś. do góry, gromadzić; **s. się,** gromadzić ś. do góry, wysoko wznosić ś., wzbijać ś. ku górze.

Spijaczony, zużyty, strawiony pijaństwem, posiadający charakterystyczny wygląd pijaka.

Spijać *dok.* Spić; pić, upijać z wierzchu, wypijać to, co było na powierzchni jakiegoś płynu; wypijać, wychylać kielichy, urządzać libacje; **s. się,** upijać ś., używać za wiele trunków; *przen.*, odurzać ś. rozkoszuie, upajać ś.

Spikać się *dok.* Spiknąć ś.; zmawiać ś. tajemnie, sprzymierzać ś., porozumiewać ś., sprzysięgać ś., zwłaszcza na czyjąś niekorzyść; zespalać ś., łączyć ś.

Spikanard *łć.*, u starożytnych: nazwa rozmaitych substancyj aromatycznych pochodzenia roślinnego, a zwłaszcza nazwa olejku wonnego, wydobywanego z gatunku rośliny kozłek indyjski, używanego do namaszczenia i bardzo cenionego, na Wschodzie stosowanego jako lek, nard.

Spiknienie, spisek, zmowa, sprzysiężenie.

Spilśniać (się) *dok.* Spilśnić (ś.); zbijać (ś.), sklejać (ś.), skłębiać (ś.).

Spiłować — *p.* Spiłowywać.

Spiłowywać *dok.* Spiłować; ścinać, zbierać pilnikiem a. piłą.

Spina *łć.*, długi i szeroki mur wysunięty, mający przeszło 8 stóp szerokości, przedzielający szranki w cyrku na 2 części, na jego grzbiecie wznosiła ś. maleńka świątynia a. obelisk, poświęcony słońcu.

Spina, sprzążka.

Spinacz, człowiek, który coś spina: **s.** wagonów = robotnik, spinający wagony, składające ś. na pociąg; pająk dwupłucny; w *el.*, — *p.* Wyłącznik; rodzaj szpilki do spinania papieru.

Spinaczka, pęto, powróz do pętania koni; powrozek, łączący dwie brony.

Spinać *dok.* Spiąć; zapinając łączyć, zapinać, wiązać; związywać, kojarzyć, sprzęgać; ściągać, ściskać: **s.** konia ostrogami; **s. się,** być spinanym, spinać siebie samego, ściągać ś., ściskać ś.; podnosić ś. na tylne nogi; o koniu: stawać dęba, wspinać ś.

Spinel *fr.*, minerał, związek glinu i magnezji z tlenem, krystaliczny, przezroczysty, o pięknym połysku, rozmaicie zabarwiony (czarno, czerwono, niebiesko, zielono), zaliczany do kamieni szlachetnych.

Spinet, Szpinet *wł.*, dawny instrument klawiszowy podobny do fortepianu (fig.).

Spinka, rodzaj guziczka ruchomego luźnego do spinania bielizny a. ubrania (fig.).

Spintaryskop *gr.*, przyrząd, obmyślony przez Crookes'a, złożony z cząstki chlorku radu, z ekranu powleczonego siarkiem cynku i z mikroskopu, przez który widać wężyki ogniste, ustawicznie błyskające na ekranie.

Spinterje *łć.*, monety, kamienie rznięte, gemmy z nieprzyzwoitemi wizerunkami.

Spiołunić, zaprawić piołunem, przesycić goryczą.

Spionować, sprawdzić zapomocą pionu, czy coś jest pionowe, sprostować według pionu; zbadać ranę sondą.

Spiorunować, Spiorunić, porazić jakby piorunem, razić jakby gromem; **s. się,** w piorun ś. zmienić.

Spir *nm.*, maszt boczny na okręcie.

Spiracja *łć.*, tchnienie; teol.: pochodzenie Ducha św. od Ojca i Syna.

Spirala *fr.*, sprężynka okrągła w zegarku pomszająca wahadło.

Spirala, Spiralna linja, *mat.*, krzywa niezamknięta, rozwijająca ś. w nieskończoną ilość zwojów, oddalających ś. coraz bardziej od punktu wyjścia (fig.).

Spiralny *łć.*, ślimakowaty, kształtu śruby, obwijający ś. dokoła siebie w sposób ciągły na podobieństwo skorupki ślimaka lub sprężyny w zegarze.

Spirant *łć.*, spółgłoska pozlewna, szczelinowa.

Spirea *łć.*, ozdobna i pachnąca roślina ogrodowa z rodziny różowatych, tawuła (fig.).

Spirometr *łć.-gr.*, przyrząd do mierzenia ilości powietrza, jaką płuca obejmują.

Spiryfery *łć.*, rodzaj mięczaków kopalnych.

Spirylle *łć.*, drobnoustroje, bakterje kształtu wężykowatego.

Spirylloza *łć.*, choroba spowodowana przez spirylle.

Spiryt *łć.* — *p.* Spirytysta.

Spirytualista *łć.*, zwolennik i wyznawca zasad spirytualizmu.

Spirytualistka *for. ż.* od Spirytualista.

Spirytualizacja *łć.*, wyciąganie wyskoku; uduchownienie.

Spirytualizm *łć.*, pogląd filozoficzny, polegający na przekonaniu, że istnieją tylko istoty duchowe, a cały świat materjalny egzystuje jedynie pozornie jako wytwór wrażeń i myśli; pogląd przyjmujący odrębne istnienie duszy i dający przewagę duchowi (przeciwieństwo materjalizmu).

Spirytualizować, wyciągać spirytus; uduchowniać.

Spirytualja, Spirytuosa *łć.*, napoje rozgrzewające, trunki.

! Spirytualny *łć.*, duchowy.

Spirytus *łć.*, wyskok, alkohol; mieszanina alkoholu z wodą w stosunku takim, że alkoholu jest więcej niż wody.

Spirytusować, dodawać spirytusu (do trunków); **s. się** zamieniać ś. na spirytus, wytwarzać w sobie spirytus, np. o sokach owocowych.

Spirytusowy, odnoszący ś. do spirytusu; działający zapomocą spirytusu: lampka **s-a**.

Spirytysta *łć.*, zwolennik spirytyzmu.

Spirytyzm *łć.*, wiara w możliwość stosunków z duchami zmarłych, oraz ogół czynności z tą wiarą złączonych, a zmierzających do wywoływania duchów i porozumienia ś. z niemi.

Spis, spisywanie, obliczenie: **s.** ludności; wykaz, rejestr, lista według przedmiotów, kolei a. alfabetu: **s.** rzeczy.

Spisa *nm.*, dzida, kopja, lanca, oszczep, pika, włócznia, drąg zakończony kolcem żelaznym, używane jako broń.

Spisać — *p.* Spisywać; **s.** komu skórę: zbić, wyćwiczyć, strzepać; **s. się** = znaleźć ś. stosownie a. niestosownie, zrobić coś właściwego a. niewłaściwego; pięknieś ś. **s-ał!** = źleś sobie postąpił; **s-ał** ś. jak Grabski w tańcu = skompromitował ś. niewłaściwem wystąpieniem, odezwaniem ś. i t. d.

Spisek, sprzysiężenie, sprzymierzenie, związek tajny, konspiracja, bunt, zmowa.

Spiskować, knuć spiski, sprzysięgać ś., sprzymierzać ś. tajnie, konspirować.

Spiskowiec, uczestnik spisku, spiskowy, sprzysiężeniec.

Spiskowy, odnoszący ś. do spisku; *rzecz.*, spiskowiec.

Spisnik, Spiśnik, żołnierz uzbrojony w spisę.

Spisowy, odnoszący ś. do spisu, rejestrowy; popisowy, konskrypcyjny.

Spisowy *nm.*, odnoszący ś. do spisy.

Spisywacz, człowiek, który spisuje, regestrator.

Spisywać *dok.* Spisać; zbierać na piśmie, wyszczególniać na piśmie pokolei jedno po drugiem, rejestrować, układać spis, robić spis; układać na piśmie, redagować; **s. się**, porozumiewać ś., zmawiać ś., sprzysięgać ś., sprzymierzać ś.; popisywać ś.

Spity, który ś. upił, pijany.

Spiż *nm.*, bronz, z którego leją działa i dzwony; *przen.*, dzwon a. działo.

Spiża, *nm.* żywność, prowiant.

Spiżak *nm.*, dzwonek spiżowy.

Spiżarenka, Spiżarka *zdr.* od Spiżarnia.

Spiżarnia, schowanko, schówek, skład na produkty spożywcze, na wiktuały; śpichlerz, śpichrz.

Spiżarniany, odnoszący ś. do spiżarni; przechowywany w spiżarni: zapasy **s-e**.

Splanchnografja *gr.*, dział anatomji, obejmujący naukę o trzewiach (wnętrznościach).

Splanować, czynność wykonywana przez pilota celem lekkiego opuszczenia samolotu na ziemię.

Splasnąć, spłaszczyć ś., osiąść; klasnąć: **s.** rękami.

Splatać *dok.* Spleść; plotąc łączyć jedno z drugiem; plotąc robić, wić, uwijać; plotąc, otaczać; jednoczyć, zespalać, kojarzyć, łączyć w jedno; plotkę robić; **s. się**, plątać ś., łączyć ś., wikłać ś., usidlać ś., zaplątywać ś.; jednoczyć ś., bratać ś., spajać ś.; splatać sobie włosy, czesać ś.; wypadać tak a. inaczej, brać pewien obrót, składać ś., wychodzić na dobre a. złe.

Splatanka, coś splecionego, plecionka.

Splażyć, zbić, wybić, wytłuc, wytuzować.

Splecić (się), Spleczyć (się), odwrócić (ś.) do siebie plecami.

Spleczenie, u konia: stany chorobowe w mięśniach i ścięgnach w okolicy łopatki a. stawu barkowego.

Splen — *p.* Splin.

Splenalgja *gr.*, choroba śledziony.

Splendor *łć.*, świetność, okazałość, przepych, blask.

Splenieczny, Splinowy, tyczący ś. śledziony.

Splennik, Splinnik, śledziennik, melancholik.

Splenografja *gr.*, opisanie śledziony.

Splenopatja *gr.*, choroba śledziony.

Spleść — *p.* Splatać.

Spleśniały, który spleśniał.

Spleśnić, okryć pleśnią.

Spleśnieć, dostać pleśni, pleśnią ś. pokryć, zapleśnieć; nie iść z postępem, zacofać ś., zgnuśnieć.

Splewka, skorupiak widłonogi.

Splin *ang.*, chorobliwy rozstrój nerwowy, objawiający ś. zobojętnieniem na wszystko, zmniejszeniem energji woli, chorobliwym smutkiem, przygnębieniem, obrzydzeniem życia, śledziennictwo.

Splot, splecienie; coś splecionego; *lm.*, **s-y** = zwoje, skręty, pierścienie włosów, warkocze, kosy.

Splotowaty, mający kształt splotu.

Splunąć — *p.* Spluwać.

Spluwaczka, naczyńko napełnione piaskiem a. trocinami do spluwania w nie.

Spluwać *dok.* Splunąć; wyrzucać z ust ślinę, flegmę; wypluwać; wypowiadać gorzkie, nieprzyjemne słowa.

Spluwka, silne splucie, plwocina.

Spłacać *dok.* Spłacić; płacąc, umarzać: **s.** dług=wypłacać, uiszczać ś. z długu, z należności; płacić należność częściowo, ratami; **s.** kogoś: płacić, wypłacać, co mu ś. należy dla umorzenia jego pretensji i praw do czegoś; **s.** dług wdzięczności = wywdzięczać ś.

Spłacalny, dający ś. spłacić, możliwy do spłacenia.

Spłacheć, szmata, płat, gałgan, oderwany od ubrania; ubogie wytarte ubranie; płaski kawał czegoś, szmat: s. gruntu (*zdr.* **Spłachetek**).

Spłacić — *p.* Spłacać.

Spłakać, płaczem zmyć, usunąć coś od siebie; **s. się**, rozpłakać ś. z żalu; napłakać ś. gorzko, zmęczyć ś. płaczem; *przen.*, pokryć ś. jakby łzami, np. rosą.

Spłaszczać *dok.* Spłaszczyć — *p.* Płaszczyć.

Spłaszczenie, miejsce spłaszczone, płaskie, zgniecenie.

Spłata, Spłat, spłacenie; spłacanie częściowe ratami.

Spław, spadek rzeki, bieg naturalny wody; spływ, spust, zbieg, np. dwu rzek; fala, bałwan; żegluga rzeczna, transport wodny, spust towarów po wodzie; lekki kawał drzewa u sieci dla utrzymania jej górnego brzegu na powierzchni wody; kępa na stawie, podnosząca ś. i opadająca z wodą; część wędki z kory a. korka, pływająca po wodzie, spławek, pływak, spławik; sadź, skrzynia z dziurami zapuszczana w wodę, dla utrzymania w niej żywych ryb.

Spławek, pływak u wędki do utrzymania haczyka w dowolnej głębokości (fig.).

Spławiacz, Spławiciel, człowiek, który spławia, pławiciel.

Spławiać *dok.* Spławić; spuszczać po wodzie, transportować wodą, puszczać wpław, pławić, kąpać, zmywać, zlewać; topić, rozpuszczać; szlamować, odpławiać.

Spławik, pływak, mięczak brzuchopełzy, skrętowy.

Spławisko, miejsce spławu czyli spadu wody; kępa na Sanie, ukazująca ś. po opadnięciu wody.

Spławka, spławik.

Spławne (-ego), opłata od żeglugi.

Spławnik, Spławniczy, pływak:

retman, przewodnik statku wodnego; flisak, oryl.

Spławność, żeglowność.

Spławny, żeglowny, nadający ś. do żeglugi, do przewozu, do transportów: s-a rzeka; kanał s. = odprowadzający wody, nieczystości płynne; spławiający, spłókujący.

Spłaz, pochyłość, spadzistość, spadek.

Spłazina, wzgórek wśród błot, porosły drzewami.

Spłazisty, lekko spadzisty, pochyły.

Spłodzić *nied.* Spładzać.

Spłomieniać, spalać, obejmować płomieniem, rozżarzać.

Spłonąć, spalić ś., pójść z dymem, zgorzeć; zarumienić ś., sponsowieć.

Spłonka, kapiszon do strzelby.

Spłoszyć *nied.* Spłaszać, — *p.* Płoszyć.

Spłowiałość, cecha przedmiotów spłowiałych.

Spłowiały, wyblakły, spełzły, wypłowiały.

Spłóczyny, woda brudna pozostała po opłókaniu, pomyje.

Spłókać — *p.* Spłókiwać; **s. się**, przegrać znaczną sumę pieniędzy, zgrać ś.

Spłókiwać *dok.* Spłókać; płócząc zmywać; spławiać.

Spływ, Spływ, ściek, odpływ.

Spływać *dok.* Spłynąć; płynąć zgóry na dół, ściekać; przypadać komuś, przechodzić, spadać na kogoś, zstępować, stawać ś. czyimś udziałem; zsuwać ś., opadać łagodnie, opadać; zwisać, zwieszać ś.; skłaniać ś., staczać ś.; płynąć z wodą, przepływać, płynąc uchodzić, znikać; odpływać odchodzić; *przen.*, co do czasu: mijać, ubiegać, schodzić; broczyć ś., posoczyć ś., opływać, ociekać, oblewać ś.; **s-nąć** = zjawić ś., przybyć; s. a. **s. się**, płynąc łączyć ś., zlewać ś. w jedno.

Spływowy przyrząd = naczynie do którego coś spływa; kanał s. = kanał przez który spływają nieczystości.

Spobożnieć, stać ś. pobożnym.

Spocząć — *p.* Spoczywać; odpocząć, wytchnąć.

Spoczciwieć, stać ś. poczciwym.

Spoczwarzać *dok.* Spoczwarzyć; czynić poczwarnym, nadawać potworne kształty.

Spoczynek, odpoczywanie, spoczęcie, spoczywanie, stan spokoju, chwile wolne, nic nieczynienie, bezczynność; iść na s. = kłaść ś. spać; dzień ma ś. ku **s-owi** = kończy ś.; stan **s-u** = stan emeryta, dymisja; przejść, być przeniesionym w stan **s-u** = wyjść do emerytury; ostatni, wieczny **s.** = śmierć; miejsce wiecznego **s-u** = cmentarz, mogiła, grób; pozostawienie gruntu przez kilka lat odłogiem, aby ś. stał plenniejszym.

Spoczynkowy, odnoszący ś. do spoczynku, dający spoczynek.

Spoczywać *dok.* Spocząć; być w stanie spoczynku, nic nie robić, odpoczywać, wypoczywać dla nabrania sił do nowej pracy; **s.** na kimś, być na czyjejś odpowiedzialności; **s.** na czemś, mieć coś za podstawę, za podporę, opierać ś. na czemś; zatrzymać się: oczy spoczęły na nim; ograniczyć się, poprzestać; być ukrytym, taić ś., skrywać ś., znajdować ś.; przestawać być czynnym, nie być w użyciu; niech pan spocznie = proszę usiąść, zająć miejscel; **s.** snem wiecznym = być umarłym, nie żyć; spocząć w Bogu, spocząć na wieki = umrzeć; niech **s-a** w pokoju! = niech będzie pokój jego duszył; **s.** na laurach, na wawrzynach = zdobywszy sławę, dokonawszy ważnego dzieła, przestawać być czynnym, zadowoliwszy ś. tem, co ś. zdobyło.

Spodek, podstawka szklana, fajansowa, porcelanowa, metalowa, pod szklankę, pod filiżankę w kształcie małego talerzyka (fig.); spód, strona spodnia.

Spodeńki (-ów), *zdr.* od Spodnie.

Spodjum *gr.*, węgiel, otrzymywany przez wyprażanie kości bez przystępu powietrza, używany w przemyśle, zwłaszcza przy fabrykacji cukru ze względu na własności silnie odbarwiające; popiół z metalu; sadze z palonej kości słoniowej.

Spodlały, który spodlał, znikczemniały.

Spodleć, spodlić ś.

Spodlić, podłym uczynić; **s. się**, stać ś. podłym.

Spodlony — *p.* Spodlały.

Spodni, będący na spodzie, odnoszący ś. do spodu, dolny, niższy.

Spodnie (-ni), męskie ubranie na nogi, majtki.

Spodniowy, dotyczący spodni, zdatny na spodnie.

Spodobać się, podobać ś., przypadać komuś do gustu.

Spodobnieć, stać ś. podobnym, upodobnić ś.

Spodomancja *gr.*, wróżenie z popiołów.

Spodziać się — *p.* Spodziewać ś.

Spodziewać się, mieć nadzieję, przeczuwać, oczekiwać, że ś. coś stanie; **s. się** kogoś, oczekiwać przybycia czyjegoś; sądzić, mniemać, myśleć, być pewnym; **s. się** po kimś=rokować sobie, obiecywać sobie; liczyć na to, że ktoś coś zrobi; **s-am się**, *przysł.*, ma ś. rozumieć, oczywiście, ja myślę, niezawodnie.

Spodziewanie, nadzieja; w *wyraż.* nadspodziewanie = gdy ś. na ten wynik zupełnie nie liczyło, wbrew wszelkiej rachubie.

Spoetycznieć, stać ś. poetycznym.

Spoetyzować, przedstawić w sposób poetyczny.

Spoganić, uczynić kogoś poganinem; **s. się** = stać ś. poganinem.

Spoganieć, zostać poganinem.

Spogańszczeć — *p.* Spoganieć.

Spoglądać *dok.* Spoglądnąć; zwracać spojrzenie, oczy, wzrok na coś, na kogoś, rzucać, okiem, patrzyć, wodzić oczami, poglądać, spozierać.

Spogodnieć, stać ś. pogodnym, weselszym; wypogodzić ś., wyjaśnić ś.

Spogrzewać, skuwać na gorąco żelazo z żelazem.

Spoić — *p.* Spajać.

Spoidło, rzecz spajająca, łącząca, wiążąca, łącznik, wiązadło; gruba masa włókien poprzecznych, łącząca dwie półkule mózgowe (fig.).

Spoina, miejsce spojenia, fuga; szczelina spojona.

Spoisko, miejsce zlutowania.

Spoistość, spójność, związek wewnętrzny cząstek ciała.

Spoisty, pozwalający ś. spoić, spajalny, mający własność spajania, łączenia ś. z czemś; spajający; ścisły, tęgi, twardy, zbity.

Spoiwo — *p.* Spoidło.

Spojenie, czynność spajania; miejsce, gdzie coś spojono, spoina; zrost a. połączenie dwu kości chrząstkozrostem, nie dozwalające na wykonywanie ruchów.

Spojnica, coś, co służy do spojenia, spójnia, spoidło, spoiwo, łącznik, wiązadło.

Spojownik, hebel do robienia fug, do żłobkowania.

Spojówka — *p.* Spojnica; błona, pokrywająca część przednią gałki ocznej i wewnętrzną powierzchnię powieki, miejsce przejścia z gałki ocznej na powiekę, łącznica.

Spojrzeć — *p.* Spozierać.

Spojrzenie, rzucenie wzrokiem na kogoś, na coś; wzrok, oczy, zwrócone na kogoś, na coś.

Spokojnie *przysł.*, ze spokojem, bez niepokoju; cierpliwie, z zimną krwią.

Spokojniś, człowiek lubiący spokój, spokojny.

Spokojniuchny, Spokojniutki, całkiem spokojny.

Spokojność, spokój, cisza; **s.** sumienia = brak zgryzot, wyrzutów sumienia, niepoczuwanie ś. do grzechu.

Spokojny, nacechowany spokojem; cichy, łagodny, nie unoszący ś., potulny, nie porywczy, nie gwałtowny; odznaczający ś. spokojem: sen **s.** = równy, nie przerywany; **s-e** posiadanie = nie kwestjonowane; życie **s-e** = nie burzliwe, nie awanturnicze; koń **s.** = nie narowisty; jestem o to **s.** = nie troszczę ś. o to, jestem pewien tego.

Spokorniały, który spokorniał.

Spokornieć, stać ś. pokornym.

Spokój, spokojność, cisza, pokój: daj mi s! nie mów do mnie, nie nudź mię, nie dokuczaj mi.

Spokrewniać (się), *dok.* Spokrewnić (ś.): łączyć (ś.) związkami pokrewieństwa, spowinowacić ś.

Spolaczały, ten, który stał ś. Polakiem a. polskim, spolszczony.

Spolaczeć, Spolaczyć się, Spolonizować się, Spolszczeć, Spolszczyć się, stać ś. Polakiem, nabrać cech polskich.

Spolaczyć, Spolonizować, Spolszczyć, przerobić na Polaka; nadać cechy polskości; **s. się,** spolaczeć.

Spolaryzować, ulec polaryzacji.

Spolaryzowane światło = światło, które uległo polaryzacji — *p.* Polaryzacja.

Spolić, zespolić, złączyć, związać.

Spolitycznieć, stać ś. politycznym, nabrać charakteru politycznego; stać ś. politykiem, stać ś. zręcznym, przebiegłym; stać ś. grzecznym, uprzejmym, dobrze wychowanym, obytym, towarzyskim.

Spolitykować, zbyć coś grzecznością, wyrzec ś. czegoś, odstąpić od czegoś przez delikatność.

Spolja *łć.*, łupy wojenne, zdobycz; odznaki rycerskie.

Spoljacja *łć.*, wyzucie z posiadania przez gwałt lub podstęp, wydzierstwo, złupienie.

Spoljarjum *łć.*, izba obok areny igrzyskowej, służąca ranionym gladjatorom za szpital; do tej izby również wleczono gladjatorów poległych w czasie widowiska; u dawnych Rzymian skarb gromadzony z łupów, kryjówka; szatnia.

Spoljator *łć.*, zdzierca, łupiezca, rabuś.

Spolonizować — *p.* Spolszczyć.

Spolować, upolować, ubić, złowić na polowaniu; polując spenetrować, przeszukać, przetrząść na polowaniu, poszukując zwierzyny.

Spolszczeć — *p.* Spolszczyć ś.

Spolszczyć, Spolonizować, zrobić Polakiem a. polskim, przełożyć coś na język polski, przyswoić coś językowi polskiemu; **s. się,** przejąć ś. narodowością i cechami polskiemi.

Społeczeństwo, wielka gromada ludzi a. ogół mieszkańców zjednoczonych pod względem politycznym, duchowym, obyczajowym w jedną całość; społeczność, grono ludzi, ludzkość, naród.

Społecznica, Społeczniczka *for. ż.* od Społecznik.

Społecznictwo, gorliwe zajmowanie ś. sprawami społecznemi, działalność dla dobra społecznego.

Społecznie *przysł.*, społem, razem, wspólnie; wzajemnie, zobopólnie.

Społecznik, człowiek, zajmujący ś. gorliwie sprawami społecznemi; działacz społeczny; towarzysz, kolega.

Społecznikować, zajmować ś. pracą społeczną, działać jako społecznik.

Społeczność, wspólność, wzajemność; towarzystwo; obcowanie, stosunek wzajemny; związek, łączność, współżycie — *p.* Społeczeństwo.

Społeczny, wzajemny, wspólny, ogólny, publiczny; odnoszący ś. do społeczeństwa, społeczeński, socjalny.

Społem, *przysł.*, razem, pospołu, wespół, wspólnie; jednocześnie, hurmem.

Społu *przysł.* — *p.* Społem.

Spomagać — *p.* Wspomagać.

Spominać *dok.* Spomnieć; wspominać, przypominać; wzmiankować, napomykać.

Spominka, wzmianka, napomknięcie.

Spomnieć — *p.* Spominać.

Spomóc — *p.* Wspomóc.

Spomścić się *gwar.* zemścić ś.; zmęczyć ś.; zdobyć ś. na coś.

Spona, klamra, kluba, rygiel; zwora, szpąga.

Spondaiczny *gr.*, **wiersz**=wiersz złożony ze spondejów.

Spondel *gr.*, w heksametrze greckim i łacińskim stopa wierszowa, złożona z dwóch długich zgłosek.

Sponiewierać — *p.* Poniewierać.

Sponka, spinka, haftka.

Sponsja *łć.*, przyrzeczenie, obietnica uroczysta.

Spontaniczność, samodzielność, pochodzenie działalności z wolnej woli, z własnego popędu, mimowolność (np. ruchu).

Spontaniczny *łć.*, dobrowolny, dowolny, samorzutny, powstający bez podniety z zewnątrz.

Sponurzeć, stać ś. ponurym, spochmurnieć.

Spopielaciec, nabrać barwy popielatej.

Spopielać (się), *dok.* Spopielić (ś.); obracać (ś.) w popiół, zgorzeć, stlić ś.

Spopielały, który spopielał.

Spopularyzować, uczynić popularnym.

Spor — *p.* Zarodnik.

Sporady *gr.*, wyspy, jakby rozrzucone na morzu bezładnie, zwłaszcza w archipelagu greckim.

Sporadyczny *gr.*, pojedyńczy, tu i owdzie ś. spotykający; **s-e** choroby = choroby nieepidemiczne, pojedyńcze wypadki jakiejś choroby.

Sporek, roślina z rodziny mokrzycowatych (fig.).

Spornia, miejsce naprzeciw słońca, ściana odbijająca promienie słoneczne.

Spornik, człowiek sprzeczny, sprzecznik, przeciwnik.

Sporność, skłonność do sprzeczania ś., do zwady; spór, sprzeczka, kłótnia, nieporozumienie; cecha tego, co jest przedmiotem sporu.

Sporny, lubiący ś. sprzeczać, sprzeczny, swarliwy, zwadliwy, kłótliwy, przekorny, zostający w sporze; będący przedmiotem sporu; sprzeciwiający ś., przeciwny; *przen.*, oporny, trudny do wykonania, zmudny w robocie.

Sporo *przysł.*, dosyć, dość dużo, w znacznej ilości; ochoczo, raźno, zręcznie, śpiesznie.

Sport *ang.*, rozrywki, które obok przyjemności, przyczyniają ś. do wyrobienia zręczności i siły, hartują i wzmacniają ciało (myśliwstwo, jazda konna, wiosłowanie, ślizgawka, polowanie, pływanie, różne gry ogrodowe etc.).

Sportować, zajmować ś. sportem, uprawiać sport, oddawać ś. sportowi.

Sportowiec, człowiek, zajmujący ś. sportami, zwolennik sportów.

Sportowy, odnoszący ś. do sportów, właściwy sportom.

Sportsmen *ang.*, ten, kto z zamiłowaniem oddaje ś. jakiemuś sportowi; ten, kto doprowadza uprawiany sport do pewnej doskonałości.

Sportsmenka *for. ż.* od Sportsmen.

Spory, dość wielki, dość znaczny, dostatni; raźny, ochoczy, składny, zręczny, skory, śpieszny, żwawy.

Spory *gr.*, zarodniki, mikroskopijne ciałka, wytwarzane przez rośliny skrytokwiatowe; gdy oddzielają ś. od rośliny macierzystej i padną na grunt odpowiedni, kiełkują i dają początek nowej roślinie.

Sporysz, roślina z gromady grzybów; rośnie na ziarnach zboża w kłosach, używana w lecznictwie (fig.).

Sporządzać *dok.* Sporządzić; przygotowywać, robić, szykować, wykonywać, urządzać, organizować; układać, pisać: **s.** akt notarjalny, testament; oporządzać, zaopatrywać; naprawiać, reparować.

Sporzej, *st. wyż.* od Sporo.

Sporzyć, mnożyć, przymnażać, pomnażać, przysparzać, powiększać; darzyć, szczęścić, błogosławić na mieniu; **s. się,** przysparzać ś., powiększać ś., przyrastać, przymnażać ś.; szczęścić ś., powodzić ś., darzyć ś.; **s. a. s. się,** kłócić ś., spierać ś., sprzeczać ś.

Sposępnieć, stać ś. posępnym, posmutnieć, stracić humor, zachmurzyć ś.

Sposobić (się), czynić ś. sposobnym, przygotowywać (ś.), uczyć (ś.), kształcić (ś.), starać (ś.) o coś, przysposabiać (ś.); urządzać (ś.), zaopatrywać (ś.), ekwipować (ś.).

Sposobik, fortel, wybieg, sprytny sposób.

Sposobność, zdatność, zdolność, uzdolnienie, talent; wprawa, biegłość; okoliczność sprzyjająca, pora, okazja, zręczność.

Sposobny, uzdolniony, zdolny, zdatny, utalentowany; skory, pochopny, zręczny, skłonny.

Sposób, tryb, rodzaj, gatunek, manjera, kształt, wzór, modła; droga, środek; kształt, pozór, powierzchowność; styl, porządek w sztukach plastycznych; w jaki s.? = jakim **s-em.?**, przy użyciu jakich środków? takim **s-em,** w taki **s.**= w takim razie, wobec tego; dziwnym zbiegiem okoliczności; **s-em** próby, pożyczki = jako próbę, jako pożyczkę; w żaden **s**, żadnym **s-em,** na żaden **s.** = żadną miarą, pod żadnym pozorem; podawać **s.,** znaleźć **s.** = radę, możność; **s.** na upór = środek skuteczny; **s.** na coś, przeciw czemuś = recepta, przepis; wziąć ś., brać ś. na **s.,** na **s-y** = używać fortelów, wybiegów; w dobry **s.** = łagodnie, z perswazją; **s.** do życia = majątek, fortuna, środki utrzymania, zajęcie dochodowe; nies! = niepodobna, niepodobieństwo, nie można; żadnym **s-em** = bynajmniej, wcale.

Spospolicieć, stać ś. pospolitym.

Sposponować, zlekceważyć, zbagatelizować, sponiewierać, nie uszanować należycie.

Spostrzec — *p.* Spostrzegać, Postrzegać; zoczyć, ujrzeć, zobaczyć; **s. się** = pomiarkować ś., poznać ś. na czemś; opamiętać ś., zmitygować się.

Spostrzegacz, człowiek, który spostrzega, obserwator.

Spostrzegać *dok.* Spostrzec; postrzegać, dostrzegać, zauważać, obserwować; **s. się,** zaczynać przekonywać ś. o swoim błędzie, o swojej winie, reflektować ś., dochodzić do opamiętania, mitygować ś., zastanawiać ś. nad swojem postępowaniem; poznawać ś. na czemś, orjentować ś.; ani ś. spostrzeże = nawet nie zauważy.

Spostrzegalnia, obserwatorjum astronomiczne.

Spostrzegalny, taki, którego można spostrzec, dostrzegalny.

Spostrzegawczość, zdolność czynienia spostrzeżeń, zmysł obserwacyjny.

Spostrzegawczy, zdolny do czynienia spostrzeżeń, obserwacyjny.

Spostrzeżenie, czynność spostrzegania; odkrycie, zrobione drogą obserwacyj, zjawisko spostrzeżone.

Sposzyć — *p.* Sposzywać.

Sposzyt, zeszyt, poszyt.

Sposzywać *dok.* Sposzyć; zszywać dwie a. więcej rzeczy w jedno; łączyć, zbierać w jedno.

Spotężnieć, stać ś. potężnym, wzrosnąć do potęgi, wzmocnić ś.

Spotkać — *p.* Spotykać.

Spotkanie, zejście ś. dwu a. więcej osób; schadzka, zjazd; potyczka, utarczka; wyjść na czyjeś **s.** = naprzeciw kogoś.

Spotniały, spocony.

Spotnieć, oblać się potem, spocić się.

Spotrzebować — *p.* Spotrzebowywać.

Spotrzebowanie, zużycie, skonsumowanie.

Spotrzebowywać *dok.* Spotrzebować; zużywać na swoją potrzebę, zużytkowywać.

Spotulnieć, stać ś. potulnym, spokornieć.

Spotwarzać *dok.* Spotwarzyć kogoś; rzucić nań potwarz, obmówić, oczernić, zniesławić, oszkalować, oskarżyć fałszywie, obgadać.

Spotwornieć, stać ś. potwornym, nabrać cech potwora.

Spotworzyć, potworem uczynić; spoczwarzyć, nadać kształty potworne.

Spotykać *dok.* Spotkać; **s.** kogoś, **a. s. się** z kimś, w drodze, natykać ś. na niego, schodzić ś. z nim w drodze, natrafiać na kogoś, na coś, znajdować kogoś, coś; doświadczać, zaznawać czegoś, kosztować czegoś; zdarzać ś., trafiać ś., przytrafiać ś. komuś: **s-tkał** go wielki zaszczyt= stał ś. jego udziałem, wyróżnił ś., **s-ło** go wielkie nieszczęście = dotknęło go; **s. się** z kimś=widzieć ś. z nim nie u niego, nie u siebie; rozpocząć z nim walkę, uderzać na niego, napadać, walczyć, ścierać ś.

Spotyrać, sponiewierać.

Spoufalać — *p.* Poufalić.

Spoważniać *dok.* Spoważnić; poważnym a. poważniejszym czynić, powagi dodawać.

Spoważnieć, stać ś. poważniejszym.

Spowiadać, słuchać spowiedzi; badać, wypytywać; **s. się,** wyznawać grzechy na spowiedzi; zwierzać ś., wywnętrzać ś., dzielić ś. z kimś jakąś tajemnicą, czynić wyznanie czegoś.

Spowić, Spowinąć — *p.* Spowijać.

Spowiednica, Spowiadalnica, konfensjonał.

Spowiednik, ksiądz spowiadający.

Spowiedny, odnoszący ś. do spowiedzi.

Spowiedź, wyznawanie swoich grzechów, spowiadanie ś.; **s.** powszechna = kiedy wyznaje ś. grzechy głośno, wobec całego zboru; **s.** generalna z całego życia = ze wszystkich grzechów życia; *przen.,* wyznanie czegoś tajemnego, zwłaszcza winy; wynurzenie ś., zwierzenie ś.; powiem prawdę, jak na **s-dzi,** jak na świętej **s-dzi** = zupełnie szczerze, nic nie ukrywając.

Spowijać *dok.* Spowić, Spowinąć; zawijać, okręcać w powijaki: **s.** niemowlę; *przen.,* otulać; osłaniać, owijać.

Spowinąć — *p.* Spowić.

Spowinowacać *dok.* Spowinowacić; czynić powinowatym, spokrewniać, koligacić; **s. się,** powinowatym ś. stawać, koligacić ś., spokrewniać ś.

Spowodować, *nied.* Spowodowywać — *p.* Powodować.

Spowszechniały, który spowszechniał.

Spowszechnić, Spowszechnieć — *p.* Powszechnić, Powszechnieć.

Spowszedniały, który spowszedniał.

Spowszednieć — *p.* Powszednieć.

Spozierać *dok.* Spojrzeć; patrzeć, spoglądać, kierować wzrok na kogoś, na coś, zwracać oczy na kogoś, na coś; zwracać uwagę na coś.

Spoziomować, sprowadzić do poziomu, zniwelować, uczynić poziomym.

Spożyć — *p.* Spożywać.

Spożytecznіać *dok.* Spożytecznić; czynić pożytecznym, zużytkowywać.

Spożytkować *nied.* Spożytkowywać, użyć pożytecznie, wyzyskać, mieć korzyść z czegoś.

Spożywać *dok.* Spożyć; używać czegoś na swoją potrzebę, spotrzebowywać; zużywać, zjadać, konsumować.

Spożywca, człowiek, który spożywa, konsument; ostatni **s.** = człowiek, który kupuje coś na swoje własne potrzeby, nie zaś na handel.

Spożywczy, odnoszący ś. do spożywców; dający ś. spożyć, jadalny; odnoszący ś. do produktów spożywczych: sklep **s.** = sklep z wiktuałami do codziennej potrzeby.

Spód, część dolna, spodnia, dół; strona lewa, czyli odwrotna; pod **s.** = pod coś znajdującego ś. na wierzchu; **s-m** = u dołu, dołem, od dołu; od **s-u** = od dołu.

Spódnica, suknia kobieca od pasa do dołu noszona na wierzch a. pod spód (fig.); trzymać ś. spódnicy = być zależnym od kobiety, matki a. żony; **s.** nim rządzi = daje ś. powodować kobiecie.

Spódnicowaty, mający kształt spódnicy.

Spódniczarka, szwaczka, umiejąca specjalnie szyć spódnice.

Spódniczka, mała spódnica; trzymać ś. **s-i** = starać ś. o przychylność kobiet, dawać ś. powodować kobiecie; biegać za **s-ami** = zalecać ś. do kobiet, być kochliwym.

Spódniczyna, licha, marna, spódnica.

Spój, wszystko, co służy do spajania, spoiwo; spoidło; miejsce spojenia, wiązanie, szew; spojenie, złączenie, związek; układ, budowa.

Spójnia, trzymanie ś. razem, łączność, związek, spójność.

Spójnik, część mowy nieodmienna, służąca do łączenia wyrazów i zdań pojedyńczych w zdaniu złożonem.

Spójność, łączność, związek, siła utrzymująca w związku cząstki ciała fizycznego.

Spójny, odznaczający ś. dość wielką spójnością, ścisły, twardy, spoisty, szczelny.

Spólnictwo, wspólnictwo, udział, uczestnictwo w czemś.

Spólnie *przysł.*, wspólnie, społem, razem.

Spólnik, uczestnik jakiegoś przedsiębiorstwa, uczestnik spółki.

Spólność, wspólność, społeczeństwo.

Spólnota, wspólność, spółka; jednota.

Spólny, dotyczący wielu, należący do wielu, wspólny, ogólny, powszechny; społeczny, krajowy, narodowy, społeczeński.

Spół — *p.* Współ i Wespół.

Spóładministrator, współadministrator, administrator razem z innym administratorem.

Spółakcjonarjusz, współakcjonarjusz, akcjonarjusz wraz z innymi akcjonarjuszami.

Spółarendarz, współarendarz arendujący, dzierżawiący coś wraz z innym arendarzem.

Spółautor, współautor, autor czegoś wraz z innym autorem.

Spółbiesiadnictwo, współżycie w świecie zwierzęcym i roślinnym, polegające na wzajemnych usługach, symbioza.

Spółbiesiadniczka *for. ż.* od Spółbiesiadnik.

Spółbiesiadnik, współbiesiadnik, spółgodownik, jeden z biesiadników, uczestnik biesiady, uczty; istota żyjąca z drugą istotą w symbiozie.

Spółbliźni, współbliźni, bliźni w stosunku do drugiego bliźniego.

Spółbojowniczka *for. ż.* od Spółbojownik.

Spółbojownik, współbojownik, jeden z bojowników, uczestnik boju, taki sam bojownik, jak i inni.

Spółbracia *zbior.*, ogół współbraci, zakonnicy jednego klasztoru.

Spółbrat, jeden z braci w stosunku do innych braci, współbrat.

Spółbraterski, spółbratni, odnoszący ś. do spółbrata.

Spółbraterstwo, stosunek wzajemny współbraci.

Spółbrzmienny, jednobrzmiący.

Spółbyt, spółbytność, współbyt, byt spółczesny drugiemu bytowi.

Spółchrześcijanin, chrześcijanin w stosunku do innych chrześcijan, brat w Chrystusie.

Spółcierpieć, cierpieć wraz z kimś cierpiącym, współczuć, współubolewać, dzielić z kimś jego cierpienie.

Spółcierpienie, podzielane z kimś cierpienie.

Spółczesność, współczesność, pokolenie współczesne.

Spółczesny, żyjący, odbywający ś. w tym czasie, co i ktoś inny, odbywający ś. w tym samym czasie co i coś innego, współczesny, równoczesny, jednoczesny: **s.** nam = tegoczesny; *rzecz.*, człowiek, żyjący w tym samym czasie, co i ktoś inny.

Spółcześnie *przysł.*, w tym samym czasie, współcześnie.

Spółczucie, współczucie, odczuwanie cudzych wrażeń a. cierpień, litość, współubolewanie.

Spółczuć, czuć razem z kimś innym; współczuć, dzielić jego uczucia.

Spółczulny, współczujący; *anat.*, nerw **s.** = nerw sympatyczny.

Spółczułość — *p.* Spółczucie.

Spółczynnik, współczynnik; *fiz.*, liczba, wyrażająca ilościowo pewne własności ciał; *mat.*, czynnik liczbowy jednomianu lub wyrażenia algebraicznego, koeficjent.

Spółczynny, współczynny, spółdziałający, działający wraz z kim innym.

Spółdymny, używający wspólnego ogniska, mieszkający pod jednym dachem; *rzecz.*, człowiek używający wspólnego z kimś ogniska, współlokator.

Spółdziałacz, współdziałacz, człowiek działający razem z innym działaczem.

Spółdziałać, należeć czynnie do czegoś, mieć w czemś udział czynny, działać razem z kimś innym, współdziałać.

Spółdziałający — *p.* Spółczynny.

Spółdziałanie, wspólne działanie, uczestnictwo, pomaganie sobie wzajem.

Spółdziedzic, taki sam dziedzic, jak i inny, współdziedzic, współwłaściciel.

Spółdziedzictwo, wspólne dziedzictwo, własność wspólna; współdziedzictwo.

Spółdziedziczenie, spółdziedzictwo.

Spółdziedziczka *for. ż.* od Spółdziedzic.

Spółdziedziczyć, współdziedziczyć, dziedziczyć wraz z kimś innym, należeć do dziedzictwa, do spadku po kimś razem z innym, współdzierżeć.

Spółdzielczość, ruch organizowania spółdzielni, kooperatyzm; zasada organizacji cechująca spółdzielnie.

Spółdzielczy, oparty na współudziale wielu osób, dążący do zrzeszenia wielu osób w celach ekonomicznych.

Spółdzielnia, stowarzyszenie spółdzielcze, obracające wspólnym kapitałem, ułatwiające swym członkom np. zakupy, budowę i t. p., kooperatywa, współdzielnia.

Spółdzierżawca, dzierżawiący z kimś innym na spółkę, współdzierżawca.

Spółdzierżawić, współdzierżawić, dzierżawić coś na spółkę z kimś innym.

Spółdźwięczność, Spółdźwięk, wprawianie w brzmienie ciał, przez ciało brzmiące, nastrojone na ten sam ton, co i one.

Spółelektor, taki sam elektor, jak i inni, współwybierający, współelektor.

Spółemigrant, emigrant, wychodziec z kraju w stosunku do innych emigrantów, współemigrant.

Spółfachowiec, człowiek tego samego fachu.

Spółfirmowiec, współwłaściciel firmy, wspólnik.

Spółgłos, głos, odzywający ś. jednocześnie z innym głosem.

Spółgłoska, szmer, powstający w jamie ustnej przy zbliżeniu ś. a. zetknięciu ruchomego narządu mowy z nieruchomym.

Spółgracz, uczestnik gry, partner.

Spółgrać, brać udział w grze; grą wtórować, akompanjować komuś do gry a. do śpiewu.

Spółgranicze, wspólna granica dwóch krajów, współgranicze.

Spółgraniczny, mający wspólną granicę, współgraniczny, ościenny, sąsiedni.

Spółhandlować, handlować na wspólkę z kim.

Spółherbownik, spółklejnotnik, człowiek należący do tego samego herbu, co i ktoś drugi.

Spółherbowny, mający taki sam herb, jak i ktoś inny.

Spółhetman, współhetman towarzysz hetmana; jeden z hetmanów.

Spółhulaka, uczestnik pohulanki; towarzysz, kompanjon hulaki, współhulaka.

Spółimiennik, mający takie same imię, jak i ktoś inny, imiennik, współimiennik.

Spółistność — *p.* Spółistnienie.

Spółistota, współistota, istota istniejąca jednocześnie z inną istotą.

Spółistotny, tej samej istoty, co i ktoś inny.

Spółjednoczyć, współjednoczyć, jednoczyć, łączyć w jedno, zespalać; wcielać nawzajem.

Spółjestestwo, istnienie jednoczesne, istnienie wespół z kim innym, spółistota.

Spółka, prowadzenie wspólne jakiegoś przedsiębiorstwa, interesu, należenie do spółki, wspólny rachunek, wspólne ryzyko, wspólne władanie czemś; pewna grupa ludzi, związanych wspólnością interesu, konsorcjum, stowarzyszenie, kompanja, współka; **s.** handlowa = układ dwu a. kilku osób dla wspólnego prowadzenia interesu handlowego i dzielenia ś. zyskiem; **s.** bezimienna = spółka, w której wspólnicy są nieznani i odpowiadają tylko do wysokości swych wkładów; **s.** firmowa = zawiązana dla prowadzenia przedsiębiorstwa pod firmą spół-

kową solidarnie; **s. komandytowa**= między odpowiedzialnemi wspólnikami firmowymi, z jednym a. większą ilością dostarczycieli funduszów, odpowiedzialnemi do wysokości swych wkładów; **s. z ograniczoną poręką** = do wysokości wkładów wspólników; **s. z nieograniczoną poręką** = w której wspólnicy odpowiadają całym majątkiem; *przen.*, stronnicy, zwolennicy czyiś, kompanja, przyjaciele; zmowa, sprzymierzenie; *mat.*, reguła **s-i** = reguła trzech, zastosowana do proporcjonalnego podziału zysku między kilku wspólników.

Spółkandydat, kandydat w stosunku do innych kandydatów, człowiek, współubiegający ś. o coś wraz z innemi, współkandydat.

Spółklejnotnik — *p.* Spółherbownik.

Spółkolega, kolega w stosunku do innych kolegów, spółtowarzysz, współkolega.

Spółkoleżanka *for. ż.* od Spółkolega.

Spółkompan, jeden z uczestników kompanji, współtowarzysz, współkompan.

Spółkoncertant, muzyk, koncertujący wraz z kimś innym, współkoncertant.

Spółkować, obcować z kimś, wdawać ś., mieć z kimś stosunki; być z kimś w spółce; spółdziałać, spółuczestniczyć; łączyć ś. cieleśnie z istotą płci odmiennej.

Spółkowanie *rzecz.* od Spółkować; stosunek, styczność, udział w jakiejś czynności.

Spółkowy, odnoszący ś. do spółki, właściwy spółce, stanowiący własność spółki, współkowy; należący do spółki, powstały ze spółki.

Spółkuracjusz, spółtowarzysz jednocześnie ś. leczący.

Spóllenno, lenno wspólne, współlenno.

Spóllgnięcie, spoistość, ścisłość, współlgnięcie.

Spóllicytant, współlicytant, współubiegający ś. jednocześnie przy licytacji.

Spóllokator, mieszkający razem z innym w jednym mieszkaniu; współlokator.

Spólmatka, matka chrzestna, kuma, kmotra; współmatka.

Spólmierność, proporcjonalność, symetrja, współmierność; w *mat.*, posiadanie spólnej miary.

Spólmierny, odznaczający ś. spółmiernością, dający ś. mierzyć tą samą miarą, co i coś innego; współmierny.

Spólmieszczanin, mieszkaniec tego samego miasta, co i ktoś drugi, współmieszczanin.

Spólmieszczaństwo, stosunek wzajemny między spólmieszczanami, współmieszczaństwo.

Spólmieszkać, mieszkać z kimś razem, do współki; współmieszkać.

Spólmieszkaniec, mieszkaniec tegoż domu a. mieszkania, współlokator, współmieszkaniec; człowiek, mieszkający w tem samem mieście, a. w tej samej wsi, w tej samej miejscowości.

Spólmieszkanka *for. ż.* od Spólmieszkaniec.

Spólmiłośnik, kochanek.

Spólmyślny, jednomyślny, współmyślny.

Spólnabywca, człowiek, który coś nabywa a. nabył co z kimś innym do spółki; współnabywca.

Spólniebianin, spółmieszkaniec nieba, współniebianin.

Spólniewola, spólność niewoli, współniewola.

Spólniewolnica *for. ż.* Spólniewolnik.

Spólniewolnictwo, stan spólniewolnika, współniewola.

Spólniewolnik, niewolnik w stosunku do innych niewolników, współtowarzysz niewoli.

Spólobecny, spółprzytomny, obecny, przytomny gdzieś razem z kimś, innym, współobecny.

Spólobjaw, objaw występujący współrzędnie z innym objawem, współobjaw.

Spólobrońca, obrońca w stosunku do innych obrońców, współobrońca.

Spólobwiniać, współobwiniać, obwiniać kogoś razem z innym obwinionym, wznosić skargę na kogoś wespół z kimś innym.

Spólobywatel, mieszkaniec pewnego miasta w stosunku do innych mieszkańców, współmieszczanin; obywatel kraju, współobywatel, rodak, ziomek.

Spólobywatelstwo, wspólne korzystanie z praw obywatelskich, współobywatelstwo; *zbior.*, współobywatele.

Spólojczyzna, wspólna ojczyzna; taka sama ojczyzna, jak i inne ojczyzny.

Spólopieka, wspólna opieka, współopieka.

Spólopiekun, człowiek, opiekujący ś. kimś a. czemś wraz z kimś innym, współopiekun.

Spólopiekunka *for. ż.* od Spółopiekun.

Spólopiekuństwo, współopieka, obowiązki współopiekunów, współopiekuństwo, wspólna opieka.

Spólorędownik, człowiek, występujący jako orędownik wraz z kimś drugim, współorędownik.

Spóloskarżać — *p.* Spółobwiniać.

Spóloskarżyciel, człowiek obwiniający wraz z kimś innym, współoskarżyciel.

Spólpanować, panować razem z kimś innym.

Spólparafjanin, człowiek, należący do tejże parafji, co i ktoś drugi, współparafjanin.

Spólpasażer, pasażer, odbywający podróż jednocześnie z innym, jadący razem z kimś drugim, spółtowarzysz podróży.

Spólpatron — *p.* Spólrzecznik.

Spólpielgrzym, pielgrzymujący razem z innym, towarzysz pielgrzyma.

Spólplemiennik, człowiek, należący do tegoż plemienia, co i ktoś inny, współplemiennik.

Spólplemienny, należący do tegoż plemienia, współplemienny.

Spólpoddany, poddany narówni z innymi poddanymi.

Spólpodpisywać, podpisywać wraz z innemi.

Spólpodróżnik, współpodróżnik, towarzysz podróży, jadący razem.

Spólpomoc, pomoc wzajemna, współpomoc.

Spólpotęga, wspólna potęga współpotęga.

Spólżycie, wspólne pożycie, współpożycie.

Spólpraca, wspólna praca, udział w pracy, współpraca.

Spólpracować, pracować wraz z innemi, współpracować.

Spólpracownica, Spólpracowniczka, *for. ż.* od Spółpracownik.

Spólpracownictwo, współpracownictwo, praca wspólna z kimś innym, udział w pracy wspólnej.

Spólpracownik, człowiek, pracujący wraz z innymi, współpracownik; **s.** jakiegoś pisma = umieszczający w niem swe artykuły.

Spólpretendent, pretendent w stosunku do innych pretendentów; współpretendent.

Spólrobotnik, spółtowarzysz robotników, robotnik, pracujący razem z innymi.

Spólrodaczka *for. ż.* od Spólrodak.

Spólrodak, rodak w stosunku do innych rodaków, współziomek, współrodak.

Spólrówiennica *for. ż.* od Spółrówiennik.

Spólrówiennik, Spólrówieśnik, mężczyzna równego z kimś wieku.

Spólrządca, rządzący wspólnie z innym rządcą.

Spólrzędna, wielkość wyznaczająca elementy utworu geometrycznego w stosunku do pewnego układu punktów, prostych lub innych utworów geometrycznych, zwanego układem spółrzędnych.

Spólsejmować, sejmować wraz z innemi, uczestniczyć wraz z kimś w sejmie, współsejmować.

Spólsędzia, sędzia sądzący razem z innemi sędziami, współsędzia.

Spólsielanin, mieszkaniec tegoż sioła, co i inni.

Spólsiostra, siostra w stosunku do innych sióstr; siostra w Chrystusie; każda kobieta, jako członek rodzaju ludzkiego, współsiostra.

Spólskazaniec, skazany razem z innym, towarzysz skazańca, współskazaniec.

Spólsłuchać, słuchać wraz z innymi, współsłuchać.

Spólsługa, towarzysz sługi, spólny sługa, współsługa.

Spólspadkobierca, spadkobierca

dziedziczący razem z innymi spadkobiercami, współspadkobierca.

Spółspadkobierczyni *for. ż.* od Spółspadkobierca.

Spółspiskowiec, Spółspiskowy, członek, uczestnik spisku; spółtowarzysz spiskowców.

Spółsprzymierzać się, sprzymierzać ś. nawzajem, współsprzymierzać ś.

Spółsprzymierzeniec, uczestnik przymierza, współsprzymierzeniec.

Spółsukcesor, jeden z sukcesorów w stosunku do innych, współsukcesor.

Spółszczepowy, należący do jednego szczepu, współszczepowy.

Spółśmiertelnik, śmiertelnik w stosunku do innych śmiertelników, współśmiertelnik.

Spółśrodek, środek wspólny, centrum wspólne, współśrodek.

Spółśrodkowy, mający wspólny środek z czemś innem, współśrodkowy, koncentryczny.

Spółtowarzysz, jeden z towarzyszów, współkolega, współtowarzysz.

Spółubiegać się, spółzawodniczyć, rywalizować, współubiegać ś. jednocześnie z innym.

Spółubolewać, ubolewać wraz z kimś innym, podzielać jego boleść, współubolewać.

Spółuczennica *for. ż.* od Spółuczeń.

Spółuczeń, kolega, uczeń w stosunku do innych uczni, towarzysz szkolny, kolega, współuczeń.

Spółuczestnictwo, uczestnictwo, udział w czemś wraz z innemi, należenie do spółki, współuczestnictwo.

Spółuczestnik, uczestniczący w czemś wraz z innemi, wspólnik.

Spółudział, uczestnictwo, udział w czemś wraz z innymi, współudział.

Spółudziałowiec, mający udział w jakiemś przedsiębiorstwie, współudziałowiec.

Spółurzędnik, kolega biurowy, towarzysz w urzędowaniu.

Spółurzędowy, dzielący z kimś innym swój urząd, współurzędowy.

Spółwalczyć, walczyć wraz z innymi, współwalczyć.

Spółwędrowiec, spółtowarzysz w wędrówce, współwędrowiec.

Spółwierca, spółwyznawca.

Spółwierzyć, być wspólnej z kimś wiary, wierzyć.

Spółwięzień, towarzysz więzienia, jeden z więźniów w stosunku do innych współwięźniów.

Spółwina, wina wspólna, spółuczestnictwo w winie, współwina.

Spółwinny, tak samo winny, jak i ktoś drugi, mający udział w winie.

Spółwładny, władający wespół z kimś innym.

Spółwładztwo, dzielenie władzy wespół z innymi, gminowładztwo.

Spółwłasność, własność wspólna.

Spółwłaściciel, władający czemś na spółkę z kimś innym, współposiadający, współwłaściciel.

Spółwojować, wojować wraz z kimś innym, współwojować.

Spółwojownik, wojujący wraz z kimś innym, towarzysz bojów, współbojownik, komiliton.

Spółwychowanica *for. ż.* do Spółwychowaniec.

Spółwychowaniec, Spółwychowanek, wychowany wraz z kimś innym.

Spółwyznawca, współwyznawca, człowiek, będący jednego wyznania, jednej wiary z kimś innym a. z innymi.

Spółwyzwoleniec, ten, którego wyzwolono jednocześnie z kimś innym.

Spółzaborca, jeden z zaborców, współzaborca.

Spółzakonnik, towarzysz zakonnika, współzakonnik.

Spółzależność, zależność wzajemna, współzależność.

Spółzalotnictwo, współubieganie ś. o przedmiot miłości wraz z kimś innym, rywalizacja.

Spółzalotnik, zalotnik w stosunku do innych zalotników, konkurent, rywal, współzalotnik.

Spółzałożyciel, jeden z założycieli, który coś założył razem i do spółki z innymi, współzałożyciel.

Spółzapaśnik, prowadzący zapasy jednocześnie z innym, współubiegający ś., współzawodnik.

Spółzawodnictwo, spółzawodniczenie, współubieganie ś., konkurencja, rywalizacja.

Spółzawodniczka *for. ż.* od Spółzawodnik.

Spółzawodniczyć, być spółzawodnikiem, iść z kimś w zawody, rywalizować z kimś, współzawodniczyć.

Spółzawodnik, współzawodniczący, współubiegający ś. z kimś, konkurent, rywal.

Spółzawodny, zapaśniczy, konkurencyjny, wynikający ze współzawodnictwa, współzawodny.

Spółziemianin, pochodzący z tej ziemi, prowincji, krainy, co i inny, współziemianin.

Spółziomek, członek jakiegoś społeczeństwa w stosunku do innych członków, spółrodak, spółobywatel kraju, współziomek.

Spółznaczny, mający wspólne znaczenie z czemś innem, jednoznaczny, równoznaczny, współznaczny.

Spółżałować, żałować razem z kimś innym, dzielić jego żal, spółubolewać, współżałować.

Spółżołnierz, towarzysz broni, komiliton, współżołnierz.

Spółżycie, życie z kimś wspólne, wspólne pożycie, współżycie.

Spółżyć, żyć z kimś spółcześnie a. wspólnie.

Spółżyjątko, istota żyjąca razem z innem żyjątkiem.

Spór, nieporozumienie, spieranie ś., sprzeczka, niesnaska, polemika, dysputa.

Spóźniać *dok.* Spóźnić; robić coś zapóźno, po niewczasie, opóźniać, zwlekać; **s. się,** przybywać zapóźno, po niewczasie, zjawiać ś. za późno, opóźniać ś., późnić ś.; (o zegarku), iść za wolno, pokazywać wcześniejszą godzinę, niż jest istotnie.

Spóźnienie, zrobienie czegoś za późno; **s. się,** zbyt późne przybycie.

Spracować się, zmordować ś. pracą; zmęczyć ś., znużyć ś., strudzić ś., napracować ś.

Sprać — *p.* Spierać; wyprać, praniem zmyć; zbić kogoś, wytłuc.

Spragniony, bardzo pragnący czegoś, mający duże pragnienie; *przen.*, żądny, chciwy.

Spraktycznieć, stać ś. praktycznym.

Spraktykować, zrobić coś przez praktyki, sfabrykować; przeciągnąć na swoją stronę, przekabacić, skaptować; **s. się** z kimś, *stpl.* zmówić ś. chytrze i sekretnie.

Sprasować *nied.* Sprasowywać; ścisnąć, zgnieść.

Spraszać *dok.* Sprosić; zapraszać do siebie wiele osób, prosząc zbierać wielu; prosząc, ściągać, sprowadzać.

Sprawa, rzecz do załatwienia, interes, uczynek, postępek, działanie, spór; **s.** rycerska = sztuka wojowania, strategja; rządzenie, rządy, dowództwo, komenda; rozprawa, dysputa, rozbiór jakiejś materji; proces w sądzie: **s.** sądowa, cywilna a. karna, wygrać, przegrać **s-ę**; wogóle wszelki sposób rozstrzygania sporu między dwiema osobami: **s.** honorowa = pojedynek a. sąd honorowy; wpływ, działanie, przyczynienie ś., rzecznictwo, orędownictwo, pośrednictwo: za **s-ą** czyjąś = dzięki czyjejś pomocy a. interwencji; mam **s-ę** z tobą = mam do ciebie interes; jechać dokąd w jakiejś **s-ie** = dla załatwienia czegoś; styczność, stosunek: nie chcę mieć z tobą **s-y** = nie chcę wdawać ś. z tobą; sprawozdanie, tłumaczenie ś., zdawanie rachunku, rachunek, liczba, raport: zdawać z czegoś **s-ę** = zdawać sprawozdanie; zdawać sobie **s-ę** z czegoś = orjentować ś. co do czegoś; uczynek, czynność, czyn, robota, dzieło; postępowanie, prowadzenie ś.; **s-y,** historja, dzieje; **s.** chemiczna = reakcja chemiczna; funkcja organiczna; **s.** cielesna z kimś = stosunek cielesny; na dobrą **s-ę** = właściwie, wedle sprawiedliwości, wedle naturalnego porządku rzeczy; głupia **s.!** = ciężkie położenie; popkić **s-ę** = poszkapić ś., źle ś. popisać; zapijać **s-ę** = pić z powodu ukończenia, załatwienia jakiejś sprawy; ministerjum **s.** wewnętrznych, zewnętrznych = zarząd polityki wewnętrznej i zewnętrznej państwa; wnętrzności zająca, dawane psom gończym w kniei.

Sprawca, człowiek, który coś sprawił a. sprawia coś, który coś działa, dokonywa, działacz, twórca; winowajca, inicjator czegoś; wykonawca.

Sprawczyni, *for. ż.* od Sprawca.

Sprawdzać *dok.* Sprawdzić; przekonywać ś. o dokładności, o prawdzie czegoś; urzeczywistniać, spełniać; **s. się,** urzeczywistniać ś., spełniać ś., stwierdzać ś.

Sprawdzalny, dający ś. sprawdzić, możliwy do sprawdzenia.

Sprawdzenie, ponowne rozpatrzenie, ponowne przekonywanie ś. o prawdzie czegoś, o dokładności jakichś działań, zwłaszcza zapomocą odmiennej metody działań: **s.** rachunku, obliczenia, argumentacji i t. p.

Sprawdzian, sposób, zapomocą którego coś ś. sprawdza, probierz, kryterjum.

Sprawdziciel, człowiek, który coś sprawdził, a. sprawdza.

Sprawiać *dok.* Sprawić; powodować, sprowadzać, być przyczyną czegoś, zrządzać coś; wywoływać skutek, skutkować; wykonywać, uskuteczniać, załatwiać coś; wyprawiać, odprawiać, odbywać, odrabiać, dokazywać; dopiąć czegoś, osiągać coś; wzbudzać, nabawiać, zadawać: **s.** komuś przyjemność, radość, rozkosz, zmartwienie, przykrość; zrządzać, zdarzać: **przypadek s-wił; s.** wrażenie=wywierać; zdawać sprawę, uwiadamiać, donosić, objaśniać; **s. a.** sprawować = pełnić, czynić coś: **s.** urząd = urzędować; **s.** rządy = rządzić; skłaniać, kierować, prostować, kierować na właściwą drogę; płatać, oprawiać, oporządzać coś do jedzenia, usuwając części niejadalne: **s.** rybę, zająca; **s.** człowieka = zabijać go, zgładzać, rąbać, siekać; **s.** wojsko = ustawiać w szyku bojowym; **s.** pułk = sztyftować; kupować coś sobie a. komuś swoim kosztem, z własnych funduszów, kazać sobie coś zrobić, uszyć i t. d., nabywać coś za własne pieniądze, fundować coś komuś a. sobie; dawać, wyprawiać: **s.** komuś baty, łaźnię, frykówkę, mydło, lanie i t. p.; **s. się,** załatwiać ś. z czemś, kończyć z czemś; zachowywać ś., prowadzić ś., postępować, sprawować ś., poczynać sobie; stawać w szyku, w porządku.

Sprawić — *p.* Sprawiać.

Sprawiedlina, roślina z rodziny rozdzieńcowatych, justynka.

Sprawiedliwie *przysł.,* zgodnie ze sprawiedliwością, prawdziwie.

Sprawiedliwość, poszanowanie cudzych praw, postępowanie zgodne z prawem; zadosyćuczynienie sprawiedliwości, słuszności, satysfakcja prawna, uwzględnienie nakazów prawnych; usprawiedliwienie przed Bogiem, niewinność, świątobliwość; prawość, uczciwość, urząd sprawiedliwości, sąd, prawo, urzędnicy sądowi; po **s-i** = słusznie; **s-i** stało ś. zadość = przestępca został ukarany.

Sprawiedliwy, postępujący zgodnie z prawem, przyznający każdemu, co mu ś. należy, według słuszności, podług prawa, na co zasłużył; słuszny; usprawiedliwiony, uzasadniony, prawdziwy, należyty, uczciwy, rzetelny, porządny, bogobojny, prawy, nieskazitelny, cnotliwy.

Sprawka, drobna sprawa; sztuczka, figiel, psota; psikus.

Sprawne (-ego), rodzaj daniny.

Sprawnictwo, Sprawnikowstwo, urząd, obowiązki sprawnika w carskiej Rosji.

Sprawnie *przysł.,* zręcznie, właściwie, dzielnie; należycie, gorliwie, pilnie.

Sprawnik — *p.* Sprawca; naczelnik powiatu w carskiej Rosji.

Sprawność, zręczność, biegłość w wypełnianiu czegoś; należyte działanie; **s.** narządów ciała: zdolność wykonywania właściwych czynności; *mech.,* stosunek mocy wytworzony np. przez maszynę (wyłonionej) do mocy otrzymanej przez nią (wchłoniętej).

Sprawny, zręczny, biegły w wykonywaniu czegoś; zdolny; zdatny do czegoś, dzielny, obrotny; uprawny, zdatny do uprawy; przyprowadzony do porządku, ustawiony w szyku; należyty, odpowiedni, właściwy, trafny, przydatny, stosowny do czegoś, dobrze wyćwiczony; **s-e** wojsko.

Sprawować, pełnić, czynić, wykonywać coś: **s.** urząd; **s. się,** zachowywać ś., prowadzić ś.

Sprawowanie, pełnienie czegoś, wykonywanie; prowadzenie ś., zachowywanie.

Sprawozdanie, zdanie sprawy, rachunku z czegoś, raport.

Sprawozdawca, zdający sprawę z czegoś, autor sprawozdania; recenzent, krytyk.

Sprawozdawczy, odnoszący ś. do sprawozdania; rok **s.** = objęty sprawozdaniem.

Sprawozdawczyni *for. ż.* od Sprawozdawca.

Sprawozdawstwo, dawanie sprawozdań, obowiązek, rola sprawozdawców.

Sprawunek, zakup; kupno, rzecz zakupiona; iść za **s-mi** = czynić zakupy; (*zdr.* **Sprawuneczek**).

Sprażać — *p.* Prażyć.

Sprąd *el.,* prąd stały, płynący przez przewód ciągle w jednym kierunku od bieguna dodatniego do ujemnego.

Sprądnik *el.,* silnik elektr. bocznikowy a. szeregowy.

! Sprecyzować, ustalić dokładnie, oznaczyć ściśle.

Spreparować, przyrządzić.

Sprezentować — *p.* Prezentować.

Sprężarka — *p.* Sprężacz. Kompresor.

Sprężyć — *p.* Sprężać.

Sprężyk, gatunek chrząszcza podskakującego przez wyprężanie ciała (fig.).

Sprężyna, skręcona spiralnie nić a. taśma z elastycznego materjału, np. stali (fig.), fiszbinu, gumy i t. p., wprowadzająca pewien mechanizm w ruch przez rozkręcenie ś.; resor; *przen.,* człowiek a. czynnik, dający początek czemuś, dusza czegoś, dźwignia; pobudka, powód, bodziec, działacz, inicjator czegoś.

Sprężynka *zdr.* od Sprężyna.

Sprężynować, zaopatrywać w sprężyny; meble **s.** = dawać w nich sprężyny.

Sprężynowaty, podobny do sprężyny.

Sprężynowy, dotyczący sprężyny, poruszany zapomocą sprężyny.

Sprężystość, giętkość, elastyczność, zdolność powracania do dawnego położenia.

Sprężysty, giętki, gibki, elastyczny, zdolny do powracania do dawnego położenia; *przen.,* energiczny, dzielny.

Sprężyście *przysł.,* energicznie, dzielnie.

Sprobować — *p.* Spróbować.

Sprofanować — *p.* Profanować.

Sprokurować, dostać, dostarczyć, wystarać ś., dostać skądś.

Spromieniać — *p.* Promienić.

Spropagować — *p.* Propagować.

Sprosić — *p.* Spraszać.

Sprosność — *p.* Sprośność.

Sprosta *przysł.,* prosto, poprostu.

Sprostaczały, ten, który nabył obyczajów prostackich.

Sprostaczeć, zordynarnieć, zgburowacieć.

Sprostać komuś, czemuś = dorównać; umieć coś zrobić, podołać, wydołać, dać radę czemuś.

Sprostować, uczynić prostym, wyprostować, naprostować; poprawić omyłkę; **s. się,** stać ś. prostym, wyprostować ś.

Sprostowanie, rzecz do sprostowania, poprawienie, poprawka; **s-a** = wykaz błędów na końcu dzieła, omyłki druku, errata.

Sproszkować, zetrzeć na proszek.

Sprościć — *p.* Sprostować.

Sprościeć, stać ś. prostym, wyjść na prostaka.

Sprośnica *for. ż.* od Sprośnik.

Sprośnie *przysł.*, nieobyczajnie, rozwięźle, wszetecznie.

Sprośnik, mężczyzna sprośny, złych obyczajów, rozpustnik, wszetecznik, nierządnik.

Sprośność, nierząd, rozpusta, wszeteczeństwo, rozwiązłość; nieprzyzwoitość, nieprzystojność.

Sprośny, złych obyczajów, bezwstydny, rozwiązły, wszeteczny, nierządny, lubieżny; niemoralny, nieprzyzwoity, pornograficzny; plugawy, wstrętny, bezecny, haniebny, obrzydliwy, szkaradny, obmierzły; straszny, okrutny, grubiański, ordynarny, prostaczy, nieokrzesany, chamski.

Sprowadzać *dok.* Sprowadzić; prowadząc zbierać, ściągać; przyprowadzać, przywodzić, przyzywać, wzywać, przyciągać, naprowadzać; przywozić, kazać sobie coś przysłać z innego miejsca, przytransportowywać, importować; powodować, wywoływać, sprawiać, pociągać za sobą, mieć coś jako wynik: prowadzić kogoś, coś z góry na dół, towarzyszyć schodzącemu z góry na dół; znieważać, skłaniać do obrania innej drogi: **s.** z drogi cnoty, uczciwości, **s.** na manowce, na złą drogę; **s.** rozmowę na inny przedmiot—zmieniać jej temat; **s.** wszystko do wspólnego prawa = podciągać pod jedno prawo, stosując je do wszystkich wypadków i osób; **s.** coś do jednego środka = ogniskować; **s.** coś do mniejszej liczby = redukować; **s.** wyrażenie algebraiczne do najprostszej postaci = nadawać postać najprostszą; **s.** ułamki do wspólnego mianownika = nadawać im jednakowy mianownik, nie zmieniając ich wielkości; *przen.*, **s.** coś do wspólnego mianownika = zbierać, ogniskować, wyciągać ogólny wniosek; co cię tu **s-a**? = po coś tu przyszedł?; **s. się**, przybywać do pewnego miejsca, do pewnego mieszkania wraz z ruchomościami, wprowadzać ś., zjeżdżać do nowego lokalu ze swemi meblami i rzeczami.

Sprowadzić — *p.* Sprowadzać.

Sprowadzka, sprowadzenie ś. na nowe mieszkanie.

Spróbować — *p.* Próbować.

Spróchniały, który uległ spróchnieniu.

Spróchnieć — *p.* Próchnieć.

Spruć — *p.* Pruć.

Sprusaczyć (się), zrobić (ś.) Prusakiem, nabrać charakteru pruskiego.

Spruszczyć, zrobić kogoś Prusakiem.

Spryciarz, człowiek sprytny, posiadający spryt do czegoś.

Spryskać, Sprysnąć — *p.* Pryskać.

Spryszczyć — *p.* Pryszczyć.

Spryt *fr.*, przebiegłość, przenikliwość, dowcip, bystrość; łatwość wrodzona wynajdywania stron korzystnych i omijania lub usuwania przeszkód.

Sprytny, pomysłowy, mający spryt, dowcipny, zręczny, przebiegły, bystry.

Sprząc — *p.* Sprzęgać.

Sprzączka, Sprzążka, przyrządzik z kolcami do spinania czegoś, zwłaszcza ubrania i obuwia (fig.).

Sprzączkarz, Sprzążkarz, rzemieślnik, wyrabiający sprzążki.

Sprząg, sprzęganie, sprzężenie; konie, bydło zdatne do zaprzęgu, bydło pociągowe; konie a. bydlęta razem zaprzężone, sprzężaj; związek, spójnia; sojusz, przymierze.

Sprząść — *p.* Prząść; złączyć; **s. się**, złączyć ś.

Sprzątać *dok.* Sprzątnąć, uprzątać, zabierać coś z miejsca, na którem być nie powinno i kłaść na miejscu właściwem; doprowadzać do porządku, porządkować, układać, ustawiać, jak ś. należy: **s.** pokój, mieszkanie = zamiatać, ścierać kurze, ustawiać meble i sprzęty; **s.** z talerza = zjadać łapczywie; zabierać, chwytać,, porywać: **s.** komuś pannę z przed nosa; śmierć **s-a** ludzi; **s.** kogoś = zgładzać ze świata, tracić, zabijać; zbierać, zwozić: **s.** zboże z pola; kraść zręcznie.

Sprzątanie *rzecz.* od Sprzątać; robienie porządków domowych; zwożenie z pola zboża, siana i t. p.; sprzęt, zwózka.

Sprzątanina, nudne, ciągłe sprzątanie, robienie porządków.

Sprzątnąć — *p.* Sprzątać.

Sprzączka — *p.* Sprzączka.

Sprzeciw, sprzeciwienie się, przeciwieństwo, przeszkoda, opór, opozycja, protest, występowanie przeciw czemuś.

Sprzeciwiać się, *dok.* Sprzeciwić ś.; występować przeciw komuś, stawiać opór, nie pozwalać, żeby coś doszło do skutku, stawać wpoprzek komuś, czemuś, wstręty komuś czynić; nie zgadzać ś. z czemś, być przeciwnym czemuś, przeczyć czemuś; dokuczać komuś, przekomarzać ś., drażnić ś. z kimś.

Sprzeciwić się — *p.* Sprzeciwiać się.

Sprzeciwieństwo — *p.* Przeciwieństwo; robienie na złość.

Sprzeciwny, lubiący ś. przekomarzać, przekorny, dokuczliwy, sprzeczny.

Sprzeczać się, prowadzić z kimś sprzeczkę, spór, spierać ś. z kimś, nie zgadzać ś.; nie pasować, nie harmonizować, zaprzeczać czemuś.

Sprzeczka, sprzeczanie ś., spór, zwada, swar, niezgoda, waśń.

Sprzeczliwy — *p.* Sprzeczny.

Sprzecznie *przysł.*, ze sprzeczką, niezgodnie, przeciwnie.

Sprzeczność, niezgodność jednej rzeczy z drugą, rzecz sprzeczna, niezgodna z czemś drugiem, przeciwieństwo, kontrast, kontradykcja.

Sprzeczny, sprzeciwiający ś., skłonny do sprzeczki, do kłótni, swarliwy, niezgodny, kłótliwy; przekorny; przeciwny, niezgodny z czemś, kontrastowy; o który można ś. sprzeczać, będący przedmiotem sporu, sporny; niepomyślny, nieprzyjazny.

Sprzedać — *p.* Sprzedawać.

Sprzedajny, wystawiony na sprzedaż; taki, który można kupić (o rzeczy); taki, którego można przekupić, przekupny (o człowieku).

Sprzedawać *dok.* Sprzedać; oddawać, ustępować coś komuś za pieniądze, przedawać, przedając pozbywać ś. czegoś; *przen.*, zdradzać, zaprzedawać; za com kupił, za to **s-ję** = jakem słyszał, tak powtarzam; psu oczy **s-dał** = jest bezczelny; drogo **s.** życie = polec po zaciętej, morderczej walce; nie **s-aj** niedźwiedzia póki w lesie, a. póki nie zabity = nie ciesz ś. przedwcześnie ze spodziewanych korzyści; sprzedałby ojca i matkę = nic dlań niema świętego; umie kupować i **s.** = umie wychodzić z ludźmi, jest obrotny; umie **s.** siebie, swój talent, swoją pracę; = umie wyzyskać swój talent, pracę i t. p.; **s. się**, być sprzedawanym; dawać ś. przekupić, zaprzedawać ś.; przechodzić na czyjąś stronę, stawać ś. czyimś stronnikiem; *przen.*, podawać ś. za kogoś, udawać kogoś.

Sprzedawca, człowiek, który coś sprzedaje.

Sprzedawczy, dotyczący sprzedaży, kupiecki, handlowy.

Sprzedawczyk, sprzedający obcym ojcowiznę, ziemię ojczystą, zdrajca, odstępca, renegat.

Sprzedaż, sprzedawanie, handel: **s.** publiczna = licytacja.

Sprzedażny, przeznaczony na sprzedaż; cena **s-a** = cena, po której się coś sprzedaje.

Sprzeka, lubiący ś. sprzeczać, człowiek sprzeczny, sprzecznik, zrzęda; sprzeczka, kłótnia, swar.

Sprzeniewierca — *p.* Przeniewierca.

Sprzeniewierzać (się) *dok.* Sprzeniewierzyć (ś.); nadużywając zaufania, kraść pieniądze, sobie powierzone, przywłaszczać sobie w sposób podstępny cudze dobro.

Sprzewrotnieć, stać ś. przewrotnym, fałszywym, skazić ś.

Sprzęcik *zdr.* od Sprzęt, drobny sprzęt, mała figurka i inna drobna ozdoba w mieszkaniu; naczyńko do użytku stołowego.

Sprzęg — *p.* Sprząg.

Sprzęgacz *radjot.*, urządzenie w radjoodbiorniku do zmiany sprzężenia cewek.

Sprzęgacz, człowiek, który sprzęga, poganiacz.

Sprzęgać *dok.* Sprząc; zaprzęgając łączyć, zaprzęgać razem, sforować; łączyć, wiązać, kojarzyć, zwią-

zywać, zespalać; **s. się**, być zaprzęganym z czemś innem; sprzęgać swego konia a. wołu z zaprzęgiem innego rolnika; łączyć ś., wiązać ś., kojarzyć ś., zespalać ś.

Sprzęgiełko dwuwtyczkowe *el.*, przyrząd, zapomocą którego zasilać można dwa odbiorniki przenośne z jednego gniazda wtyczkowego; **s. oprawkowe**, przyrząd, zapomocą którego zasilać można odbiornik przenośny z oprawki świecznikowej (fig.).

Sprzęgło *aut.*, przyrząd służący do przenoszenia siły wytwarzanej przez silnik na części wprawiające w ruch maszynę.

Sprzęgłość, związek, spójnia, skupienie.

Sprzęgnąć — *p.* Sprząc.

Sprzęt, przedmiot użytku domowego, mebel, naczynie gospodarskie, grat, statek; w *lm.*, **s-y**, ruchomości; sprzątanie zboża a. siana z pola, zbiór, zwózka.

Sprzętarstwo, wyroby z drzewa wszelkiego rodzaju.

Sprzęża — *p.* Sprzężaj; *przen.*, pasmo, łańcuch, szereg, poczet.

Sprzężaj, Sprzęż, Sprząg, konie a. bydło robocze zdatne do zaprzęgu, zaprząg; konie a. bydło zaprzężone wraz z wozem a. pługiem.

Sprzężajny, odnoszący ś. do sprzężaju, zdatny do zaprzęgu.

Sprzężenie, związek, łączność, węzeł; zapłodnienie, kopulacja.

Sprzężność, zdolność do sprzęgania ś., łączenia ś., kojarzenia.

Sprzężny, pozwalający ś. sprzęgać, łączyć, kojarzyć; służący do łączenia ś. płciowego, odnoszący ś. do rozmnażania, płciowy, kopulacyjny.

Sprzężenie *el.*, takie zestawienie dwóch lub więcej obwodów, o prądach zmiennych, przy którem prądy płynące w jednym obwodzie wywołują zmienną siłę elektromotoryczną w jednym albo kilku z pozostałych; **s.** zwrotne = przeniesienie energji z obwodu anodowego lampy radjowej do obwodu siatki, wpływające bardzo znacznie na osiągane wzmocnienie prądów zmiennych.

Sprzyjać komuś = być dla kogoś przyjaznym, przychylnym, dobrze usposobionym, życzliwym, życzyć komuś dobrze, sympatyzować z kimś; *przen.*, służyć, dopisywać, być komuś po myśli: zdrowie mi **s-a**.

Sprzyjanie *rzecz.* od Sprzyjać; przyjaźń, życzliwość, przychylność, sympatja.

Sprzykrzyć komuś coś = zrobić przykrym, obrzydliwym, wstrętnym, obrzydzić, zohydzić, obmierzić; **s. się**, stać ś. przykrym, wstrętnym, uprzykrzyć ś., znudzić ś.

Sprzymierze — *p.* Przymierze.

Sprzymierzeniec, człowiek, zostający z kimś w przymierzu, w porozumieniu, sojusznik, aljant; spiskowiec.

Sprzymierzeńczy, odnoszący ś. do sprzymierzeńców.

Sprzymierzeństwo, rola, zadanie sprzymierzeńców.

Sprzymierzony — *p.* Sprzymierzeniec.

Sprzymierzyć (się), złączyć (ś.), związać (ś.) w przymierze.

Sprzysiąc się — *p.* Sprzysięgać się.

Sprzysięgać się *dok.* Sprzysiąc ś.; związać ś., sprzymierzać ś. pod przysięgą, czynić spisek; występować razem z kimś, czemś, przeciw komuś, zmawiać ś. wspólnie na czyjąś szkodę; usadzać ś. na kogoś, uwziąć ś. na kogoś.

Sprzysięgły, który ś. sprzysiągł, należący do sprzysiężenia, spiskowy.

Sprzysiężenie, zmowa, spisek, konspiracja.

Sprzysiężeniec, uczestnik sprzysiężenia, spiskowiec, sprzysiężony.

Sprzysiężony — *p.* Sprzysiężeniec.

Spsioczyć, zbesztać, zwymyślać.

Spuchlina, miejsce spuchnięte, nabrzmiałość, opuchlina, puchlina, nabrzękłość.

Spuchły, Spuchnięty, ten, który spuchł, nabrzmiały; chory na puchlinę.

Spuchnąć — *p.* Puchnąć.

Spucować, zjeść łapczywie, spałaszować.

Spulchniacz, narzędzie rolnicze do spulchniania ziemi (fig.).

Spulchniać *dok.* Spulchnić; czynić pulchnym.

Spulchnieć, pulchnym ś. stać.

Spurpurowieć, stać ś. purpurowym, nabrać barwy purpurowej.

Spurpurzyć (się), Spurpurowić (się), zrobić (ś.) purpurowym.

Spurt *ang.*, najszybsze tempo jady na rowerze.

Spust, spuszczanie; spław, spławianie, transport wodny w dół rzeki; spływ, spadek, odpływ, upust wody; pochyłość gór ku jakiejś stronie świata, wystawa; coś, co ś. spuszcza: **s.** w bramach = krata zapadająca u drzwi; **s.** u drzwi = żaluzja; **s.** w zamku = rygielek, zamykający drzwi; **s.** u stawu = śluza; **s.** w pułapce = zapadka, za której trąceniem zapadają drzwiczki; otwór spustowy w piecu hutniczym; to, co ś. spuszcza a. wypuszcza, ilość spuszczona: **s.** piwa, gorzałki = ilość, wyrobiona od jednego razu w browarze, w gorzelni, zacier; rodzaj płaskiego hebla do robót ciesielskich; cyngiel u strzelby; wycinanie drzewa w górach i spuszczanie go wodą; zamknąć drzwi na dwa **s-y** = dwa razy przekręcić klucz w zamku, zamykając dobrze, starannie zamknąć; przełyk, gardziel: ma dobry **s.** = dużo je a. pije.

Spustnica, rura blaszana, którą spada woda deszczowa z rynny okapowej.

Spustny, dający ś. spuszczać; spuszczony, przeznaczony do spuszczania; pochyły, spadzisty.

Spustoszały, ten, który spustoszał a. którego spustoszyli, opuszczony, zaniedbany.

Spustoszeć, stać ś. pustym, wyludnić ś., zamienić ś. w pustkowie.

Spustoszenie, dokonana czynność spustoszenia; ruina, zniszczenie, pustkowie.

Spustoszyć, zmienić w pustkowie, zniszczyć, zrujnować, wyludnić.

Spuszcz, wielki hebel ciesielski płaski, z dwoma nosami, do kantowania desek.

Spuszczać *dok.* Spuścić; opuszczać coś z góry na dół, zsuwać, zrzucać: **s.** deszcz, grad z nieba, **s.** roletę u okna; **s.** żagle = opuszczać, strychować; **s.** kotwicę = zarzucać; **s.** sieci = zarzucać; **s.** karę z nieba = zsyłać; **s.** pion = sprawdzać pionem pionowość czegoś; zwieszać, schylać, skłaniać, opuszczać ku dołowi, zniżać: **s.** oczy ku ziemi = spojrzeć na dół; **s.** uszy = stulać, pokornieć; **s.** powieki = przymykać; nie **s.** kogoś z oczu a. oczu z kogoś = ciągle mieć na niego baczenie, nieustannie go pilnować; zniżać: **s.** ton, głos, cenę a. **s.** z ceny; **s.** z tonu = zmniejszać swoje wymagania, pokornieć; mróz, zima **s-a** = słabnie, ma ś. ku odwilży; wiatr **s-a** = ucicha; **s.** drzewa = ścinać; **s.** włosy = przycinać, przystrzygać; **s.** krowy = doić; **s.** psy z łańcucha, ze smyczy = odwiązywać, uwalniać; odprężać, puszczać wolno coś naprężonego: **s.** łuk, sprężynę, zamek, zatrzask u drzwi; **s.** oko w pończosze = pozwalać mu zeskoczyć z drutu, gubić; wypuszczać wodę z czegoś, osuszać coś: **s.** wodę ze stawu, z wanny, z rowu; wysyłać, pozwalać iść w pewnym kierunku i w pewnym celu: **s.** psy na kogoś = szczuć kogoś psami, uwolniwszy je z łańcucha; **s.** kurek = nacisnąć go aby uderzył o panewkę i strzał wypadł; strzelba **s-a** = sama wypala; sprzedawać za byle co, aby ś. tylko pozbyć; **s.** coś wodą, rzeką = spławiać, transportować wodą w dół rzeki; **s.** deskę = sheblować, sfugować; **s.** wosk, łój = roztapiać; **s.** samca z samicą = pozwalać im zaspokoić popęd płciowy; topić, roztapiać, rozpuszczać; w *druk.*, zsuwać kolumnę ułożoną a. formę z szufli na zecbret; **s.** nos na kwintę = tracić na humorze, na pewności

siebie; **s. się,** schodzić z góry na dół, opuszczać ś., zsuwać ś., zstępować, zlatać, zjeżdżać; zwieszać ś., opadać, spadać, zniżać ś.; folgować; **s. się** na kogoś, zdawać ś. na niego, ufać mu, że coś zrobi a. czegoś nie zrobi; ubezpieczać ś., liczyć na coś: spuść ś. na mnie — zaufaj mi; Bóg nie opuści, kto ś. nań spuści = pomoże tym, którzy ufają w Jego miłosierdzie; wypuszczać płyn nasienny w chwili łączenia ś. płciowego.

Spuścić — *p.* Spuszczać.

Spuścisty — *p.* Spustny.

Spuścizna, puścizna, spadek, dziedzictwo.

Spych, urwisty brzeg, osypujący się wskutek podmywania przez wodę.

Spychacz, lichy robotnik.

Spychać *dok.* Zepchnąć; pchając, strącać na dół, zrzucać; pchając, odtrącać na bok, zrzucać z drogi; **s.** na kogoś winę = zwalać; **s.** na kogoś robotę = znieważać go, by za nas robił; **s.** statek na wodę = spuszczać, zsuwać z brzegu na wodę, odbijać od lądu; **s.** do kupy = pchając zbierać, pchaniem zgromadzać; **s.** robotę = robić ją pośpiesznie, ale niestarannie; **s.** dług = spłacać go; **s. się** spychać jeden drugiego; być spychanym.

Spylić, zmieść, strzepać pył, zetrzeć z kurzu; zakurzyć, okryć kurzem, zapylić; sproszkować.

Spyszna *przysł.*, pysznie, dumnie, hardo: będziesz mieć ś. **s.!** = będziesz w opałach, będzie z tobą źle, kuso, kiepsko, popamiętasz!

Spyszniały, który stał ś. pysznym, który spyszniał.

Spyszniеć, stać ś. pysznym, zdumnieć.

Spytać, a. **Spytać się,** dać komuś zapytanie, zwrócić ś. do kogoś z zapytaniem, zapytać kogoś.

Spytek, dopytujący ś.

Spytka, dopytywanie ś., badanie, śledztwo, pytka: brać kogoś na **s-i** = badać natarczywie; poddawać torturom dla wymożenia jakichś wiadomości.

Spytlać, uwalać, unurzać.

Spytlować, przesiać przez pytel; zjeść z apetytem, pośpiesznie, spałaszować; prędko wypowiedzieć lekcję, pacierz.

Spyża *nm.*, żywność, zwłaszcza dla wojska.

Sreberko *zdr.* od Srebro; w *lm.*, **s-a,** drobne sprzęty srebrne, naczynia srebrne.

Srebrek złota, stop srebra i złota.

Srebrnawy, zbliżony barwą do srebra.

Srebrniaczek *zdr.* od Srebrniak.

Srebrniak, Srebrnik, gołąb z jasnoszarym grzbietem; ruda srebrna.

Srebrnica, roślina Owełka.

Srebrnie — *p.* Srebrno.

Srebrnieć, być podobnym do srebra, bieleć, błyszczeć ś., jak srebro.

Srebrnik, pieniądz srebrny; roślina z rodziny różowatych, złotnik (fig.); minerał łyszczyk, z barwy podobny do srebra.

Srebrno, Srebrnie *przysł.*, od Srebrny, jak srebro.

Srebrno- w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów pochodnych, np. srebrnopienny, srebrnogłosy.

Srebrnobarwny, mający srebrną barwę.

Srebrnobrody, opatrzony srebrną t. j. siwą brodą.

Srebrnodźwięczny, Srebrnodźwięki, mający dźwięk srebra.

Srebrnofalisty, mający srebrną, błyszczącą jak srebro falę.

Srebrnogłowie, Srebrnogłów, tama srebrna, tkanina przetykana srebrnemi nitkami.

Srebrnogłowy, opatrzony srebrną głową.

Srebrnogrzywy, opatrzony srebrną, białawą grzywą.

Srebrnolisty, opatrzony srebrnemi, wyglądającemi jak srebro liśćmi.

Srebrnolity, lany ze srebra.

Srebrnołuki, zbrojny w łuk srebrny.

Srebrnołuski, okryty łuską srebrną.

Srebrnopióry, opatrzony piórami srebrnemi.

Srebrnopłynny, płynący, jak srebro; dźwięczny, mówiący pięknie i gładko.

Srebrnorunny, pokryty srebrnem runem, srebrną wełną.

Srebrnoskrzydły, opatrzony srebrnemi, lśniącemi skrzydłami.

Srebrnoświecący, Srebrnoświetny, świecący jak srebro.

Srebrnotkany, przetykany srebrem.

Srebrnowłosy, opatrzony włosami srebrnemi, białemi jak srebro.

Srebrnożyły, mający srebrne żyły: skała **s-a,** marmur **s.**

Srebrny, zrobiony, ulany ze srebra; obfity w srebro, zawierający w sobie srebro; mający kolor srebra, srebrzysty; dźwięczny, jak srebro; wiek **s.,** według podań greckich okres, który nastąpił po wieku złotym, i w którym ludziom na ziemi było gorzej, niż w wieku złotym; **s-e** wesele = obrząd i uroczystość dwudziestopięcioletniego jubileuszu małżeństwa.

Srebro, minerał z gromady pierwiastków, z rzędu metali ciężkich: białe **s.** = białokrusz; kocie **s.** = muskowit, minerał z gromady sylikoidów; nowe **s.** = najzylber, stop miedzi i cynku; **s.** rogowe = minerał z gromady solowców; żywe **s.** = rtęć, merkurjusz, minerał z gromady pierwiastków, z rzędu metali ciężkich; **s.** malarskie, listkowe, książeczkowe, płatkowe = srebro rozklepane na cieniutkie warstewki; **s.** malarskie = farba, złożona z cyny, bizmutu i merkurjusza; pieniądze, monety srebrne, bilon srebrny; wyroby, naczynia ze srebra; połysk srebra.

Srebrobłyszcz, błyszcz srebra.

Srebrodajny, Srebronośny, obfitujący w srebro, zawierający w sobie srebro.

Srebrodźwięczny, Srebrodźwięki, wydający dźwięk srebra.

Srebrogłów, Srebrnogłowie, materja jedwabna, przetykana srebrem.

Srebrolubstwo, chciwość srebra, żądza zbogacenia ś.

Srebronośny — *p.* Srebrodajny.

Srebropłynny, płynący srebrem.

Srebrowaty, nieco zbliżony do srebra, podobny do srebra.

Srebrowy, odnoszący ś. do srebra.

Srebrzan, roślina z rodziny owełkowatych.

Srebrzany — *p.* Srebrny.

Srebrzeć, Srebrzyć się, błyszczeć jak srebro, być podobnym do srebra.

Srebrzelina, roślina z rodziny kosaćcowatych.

Srebrzyca, choroba powstająca przez zatrucie ustroju długiem zażywaniem azotanu srebra.

Srebrzyć, powlekać srebrem, posrebrzać, nadawać blask srebra, oblewać srebrzystym blaskiem; **s. się,** mieć blask srebra, być podobnym do srebra.

Srebrzysto — *p.* Srebrzyście.

Srebrzysty, obfity w srebro, zawierający w sobie srebro, błyszczący na podobieństwo srebra; dźwięczny, metaliczny: głos **s.**

Srebrzyście, Srebrzysto *przysł.*, jak srebro, podobnie do srebra; dźwięcznie.

Srebrzyścieć, stawać ś. srebrzystym, połyskiwać jak srebro.

Sredzina *stpl.*, miejsce wewnętrzne, środkowe, środek.

Srężoga, Srzeżoga, lód; blask, błyszczenie, mgła błyszcząca.

Sroczę, piskle sroki.

Sroczka, mała, młoda sroka; miła, żywa, wesoła dziewczyna, szczebiotka; klacz maści srokatej.

Sroczy, odnoszący ś. do sroki, właściwy sroce.

Srodze — *p.* Srogo.

Srogi, straszny, surowy, okrutny, przerażający, okropny, ostry, nieużyty, nieludzki, nielitościwy; ciężki, nieznośny, dotkliwy, bolesny, fatalny; ogromny, olbrzymi, okrutnie duży, niezmierny.

Srogo, Srodze *przysł.*, okrutnie, nielitościwie, strasznie, boleśnie; wielce, niezmiernie.

Srogość, surowość, okrucieństwo; dokuczliwość; niezmierność.

Sroka, ptak wróblowaty z rodziny kruków (fig.); nie wypadł **s-e z** pod ogona = nie jest byle jakiego rodu, nie byle kto.

Srokaciny, pstre cętki, plamy.

Srokacz, Srokosz, koń lub wół srokaty, pstry; *przen.*, człowiek szpakowaty.

Srokato *przysł.*, pstrokato, pstro, w cętki.

Srokaty, pstrokaty, pstry, cętkowany; gadatliwy, lubiący paplać; zima **s-a** = kiedy śnieg, to leży na polu, to znowu ginie; pole **s-e** a. mieszane = pokryte tu i owdzie śniegiem.

Srokosz, ptak wróblowaty śpiewający z rodziny dzierzb (fig.) — *p.* Srokacz.

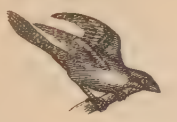

Srom, wstyd, wstydliwość, sromota, hańba; organ rozrodczy u mężczyzn (**s.** męski); u kobiet (**s.** niewieści).

Sromać się, wstydzić ś., krępować ś., żenować ś.; gniewać ś.

Sromny, wstydzący ś., wstydliwy, skromny; sromotny, haniebny; odnoszący ś. do sromu (organu rozrodczego).

Sromocić, nabawiać sromoty, hańby, zniesławiać, hańbić, znieważać; łżyć; zawstydzać, żenować, wyśmiewać, wyszydzać.

Sromota, wstyd, rzecz przynosząca wstyd, hańba, poniżenie, zniewaga, srom.

Sromotnie *przysł.* od Sromotny; haniebnie, bezecnie, bezwstydnie; gorsząco.

Sromotnik, rozpustnik, wszetecznik, bezwstydnik; rodzaj grzyba, fallus (fig.).

Sromotnikowate, rodzina grzybów.

Sromotność, charakter, cecha tego, co jest sromotne.

Sromotny, haniebny, hańbiący, bezecny; bezwstydny, gorszący, sprośny, wszeteczny, rozpustny.

Sromowy, odnoszący ś. do sromu, sromny.

Srożeć, stawać ś. srogim.

Srożyć się, postępować srogo, znęcać ś. okrutnie, gniewać ś. gwałtownie, rzucać ś. z gniewu, oburzać ś.; stawać ś. gwałtowniejszym.

Srożypląt, roślina z rodziny srożyplątowatych, korzeniodrzew.

Srożyplątowate, rodzina roślin dwuliściennych, dziwoklowate.

Srzeżoga — *p.* Srzeżoga.

Ssać, wyciągać z czegoś ciecz jakąś zapomocą smoktania; wyciągać ustami mleko z piersi matki; karmić ś. piersią; dać **s.** dziecku = karmić piersią; wciągać, wyciągać, wysysać; wywoływać podnoszenie ś. cieczy w rurach z powietrzem rozrzedzonem przez działanie ciśnienia atmosferycznego; *przen.*, wyciągać korzyść jakąś z czegoś, wyzyskiwać kogoś; toczyć, gnębić, nurtować, trapić, gryźć, męczyć; takim głodny, aż mię ssie = czuję ckliwość, pustkę w żołądku; pokorne cielę dwie matki ssie = człowiek pokorny otrzymuje największe korzyści; **s.** łapę = klepać biedę, być w potrzebie.

Ssak, zwierzę z gromady zwierząt kręgowych, charakteryzujące ś. tem, że rodzi ś. żywe i w pierwszych miesiącach życia karmi ś. mlekiem matki, ssawiec, zwierzę ssące.

Ssawa, rodzaj pompy, podnoszącej ciecz ciśnieniem powietrza lub pary, lewar.

Ssawiec — *p.* Ssak; niemowlę ssące pierś.

Ssawka, przyrząd pneumatyczny do wyciągania wilgoci; narząd roślin pasorzytnych, służący do przyczepiania ś. do t. zw. gospodarza; narząd brodawkowaty u niektórych zwierząt niższych do przytrzymywania ś., do wysysania.

Ssawnica, pompa ssąca.

Ssąco-tłoczący, polegający na podnoszeniu ś. cieczy w rurach z powietrzem rozrzedzonem, oraz wyciskaniu jej przez powietrze zgęszczone: pompa **s.**

Ssący, ten, który ssie; pompa **s-a** = polegająca na podnoszeniu ś. cieczy w rurach z powietrzem rozrzedzonem przez oddziaływanie ciśnienia atmosferycznego; zwierzę **s-e** — *p.* Ssak.

Ssep, nagromadzenie ś., zsypanie ś. naturalne w jedno miejsce okruchów ciał mineralnych, żwirowisko, gruzownia, naspa, nasypisko, piarg.

St-, czasowniki złożone, dokonane, zaczynające ś. od tych liter, pochodzą ze złożenia przyimka *z*, zmienionego przez upodobnienie w **s**, i czasowników niedokonanych, np. struć = z+truć, strzepać = z+trzepać, struchleć = z+truchleć, nie podajemy ich przeto poniżej, o ile nie mają szczególnych odcieni znaczeń; należy ich szukać pod temiż czasownikami niezłożonemi.

St! *wykrz.*, oznaczający nakaz milczenia, cyt! sza!

Stabilista *łć.*, zwolennik stanu obecnego.

Stabilizacja *łć.*, wprowadzenie urzędnika kontraktowego na etat, mianowanie urzędnikiem etatowym; nadanie urzędom prywatnym praw państwowych; **s.** pieniądza = ustalenie kursu pieniądza w stosunku do przepisowej jednostki.

Stabilizator *łć.*, przyrząd w aeroplanie, mający na celu uchronienie aeroplanu od nagłego upadku w razie uszkodzenia motoru a. którejś części przyrządu awiacyjnego; **s-y,** płaszczyzny poziome u balonu, przyczyniające ś. do utrzymania równowagi balonu.

Stabilizm, niechęć do zmian, obstawanie przy obecnym stanie.

Stabilizować, ustalać, utrwalać; wnieść na etat, dać posadę etatową.

Stabulacja *łć.*, karmienie trawą bydła na stajni podczas lata.

Staccato (Stakato) *wł., muz.*, grać jakby odrywając nuty, nie wiążąc ich z sobą.

Stacja *łć.*, miejsce zatrzymania ś., przystanek, np. poczty, pociągu, okrętów; postój, budynek stacyjny, dworzec kolejowy; posterunek, urząd zarządu komunikacyjnego: **s.** pocztowa, telegraficzna, telefoniczna; **s.** naukowa = zakład przeznaczony do wykonywania badań, robienia obserwacyj, probowania używanych gdzieindziej środków i wynalazków; **s.** klimatyczna = miejscowość, gdzie chorzy leczą ś. głównie zdrowym klimatem; **s-e** kościelne = droga krzyżowa Chrystusa Pana na Kalwarję, w czternastu obrazach a. rzeźbach przedstawiona, rozpamiętywanie męki Jezusa Chrystusa; w wiekach średnich w Polsce: obowiązek żywienia króla i jego dworu i wojska podczas podróży, opłata pieniężna, uiszczana wzamian za tę powinność; ordynarja, prowizja, obrok; osada z czasów przedhistorycznych.

Stacjonarna *łć.*, ludność = nie zwiększająca ś., ani ubywająca.

! Stacjonować *łć.*, mieć gdzieś stanowisko, czasowo przebywać (o wojsku).

Stacyjka, niewielka stacja, przystanek.

Stacyjny, odnoszący ś. do stacji, należący do stacji, znajdujący ś. na niej.

Staczać *dok.* Stoczyć; toczyć z góry na dół, zsuwać, zwalać, strącać; wytaczać, zlewać, ściągać np. wino z beczki w butelki; tocząc, obtaczając, formować w gałki; zrzucając, zlewając łączyć razem; **s.** bitwę, potyczkę, pojedynek = ścierać ś., potykać ś., walczyć; tocząc, rozgryzać, niszczyć, trawić; **s. się,** tocząc ś. spadać, zsuwać ś., zwalać ś.; tocząc ś., urabiać ś. w gałkę; zwijać ś. w kłębek; łączyć ś., skupiać ś., gromadzić ś., kojarzyć ś.; być staczanym, wytaczanym (o płynie); potykać ś., ścierać ś., walczyć; zmniejszać ś. w objętości.

Stać, trzymać ś. na nogach w pozycji stojącej, zachowywać postawę

pionową; ledwie stoi na nogach = z trudnością zachowuje równowagę, tak jest osłabiony a. pijany; stoi jedną nogą w grobie = jest bliski śmierci; wyszedł, pojechał, jak stał = w tem, co miał na sobie i przy sobie, nie przebierając ś. i nic nie biorąc z sobą; wogóle zachowywać równowagę, opierając ś. na jakiejś podstawie, nie przewracać ś., mieścić ś., znajdować ś., trzymać ś. prosto: drzewo stoi w lesie, dom w mieście; dom stoi otworem = jest otwarty; otworem s. = być dostępnym dla wszystkich; s. na czemś, wspierać ś. na czemś, opierać ś., zasadzać, polegać, gruntować ś. na czemś, mieć coś za podstawę; s. na przeszkodzie = przeszkadzać; łzy mu w oczach stoją = kręcą ś.; stężeć, być wyprężonym do góry; nie ruszać ś. z miejsca, nie zmieniać położenia, być nieruchomym: s. nad kimś = pilnować go; s. na kotwicy (o okręcie) trzymać się w miejscu zapomocą zarzuconej kotwicy; stoi mi ciągle w oczach = zdaje mi ś., że ciągle widzę; stoi mi wciąż w myśli, w pamięci = ciągle myślę, nieustannie pamiętam; stoi, jak kołek = nieruchomo; s. w mierze = pozostawać ciągle na tym samym poziomie, nie zmieniać ś.; stoi mi to kością w gardle = jest mi niezno-śne, dokucza mi; słońce stoi na niebie = świeci, jest południe; opowiadać ś. przy kimś, przy czemś, być wiernym komuś a. czemuś, stronę czyjąś trzymać, być czyimś stronnikiem: s. przy ojczyźnie, przy wierze; przy cnocie; sprawiedliwością państwa stoją=trwają, istnieją; stoję przy czemś = nie odstąpię od tego, upieram ś. przy tem; s. dobrze, źle = mieć ś. dobrze, źle, mieć powodzenie a. nie mieć go; strawa stoi mi w ustach = nie smakuje mi, rośnie mi w ustach; zatrzymywać ś., wstrzymywać ś., stawać, ustawać w biegu, w chodzie; stój! = stań!, poczekaj!, daj spokój!; fabryka stoi = jest nieczynna; zegar stoi = nie idzie; woda stojąca = nie mająca odpływu (w stawach, jeziorach); rzeka stoi = woda w niej zamarzła; trwać, być w pełnym biegu, być w rozkwicie, być czynnym; s. lub nie s. o kogoś, o coś = dbać: wcale o to nie stoję; mieszkać, przemieszkiwać, kwaterować, gościć, bawić, przebywać, rezydować, mieć gospodę, stancję: s. u kogoś, w hotelu, na stancji; wojska stoją obozem = są rozłożone; s. za kogoś, za coś, zastępować, móc zastąpić, starczyć; przedstawiać pewną wartość, wynosić, kosztować, ważnym być, ważyć; być cenionym, mieć pewną cenę, walor, uchodzić za coś; jak rzecz stoi = jak ś. przedstawia; jak sprawa stoi = w jakiem jest stadjum; daję, na co mnie stać = ile mogę; s. mię na to = starczy na to moich funduszów, mogę sobie na to pozwolić; przytrafiać ś., zdarzać ś. = co ś. tu stało?; s. się — *p.* Stawać ś.

Stadjon *gr.*, miara drożna, używana przy wyścigach w starożytnej Grecji, 125 kroków = 600 stopom greckim, $^1/_{40}$ mili geograficznej; w staroż. Grecji miejsce pieszych wyścigów i gier, otoczone siedzeniami dla widzów, wznoszącemi ś. amfiteatralnie; budowla lub plac przeznaczone na miejsce gier i zawodów sportowych, urządzone na wzór starożytnego stadjonu.

Stadjum *łć.*, przebieg, okres w rozwoju jakiegoś zdarzenia lub stanu, np. choroby.

Stadko *zdr.* od Stado.

Stadło, stan, stan małżeński, para małżeńska; para zwierząt, samiec z samicą; s. kół, *mech.* = zestaw kół.

Stadniarnia, stajnia.

Stadnicze (-ego), opłata od stanowienia klaczy.

Stadniczek, młody stadnik.

Stadniczy (-ego), zawiadowca a. dozorca stada; *przen.*, odnoszący ś. do stadnika, właściwy stadnikowi.

Stadnik, samiec rozpłodowy w stadninie, np. buhaj, ogier, kiernoz i t. p.; samiec, przywódca stada.

Stadnina, stado zwierząt hodowanych, zwłaszcza koni.

Stadnisko, pastwisko dla koni a. bydląt.

Stadny, odnoszący ś. do stada, właściwy stadu.

Stado, gromada czworonogów a. ptaków, razem trzymających ś., trzoda, tabun; *przen.*, wielka ilość, chmara, tłum, kupa; pogańska uroczystość wiosenna.

Stafaż *fr.*, ozdobienie obrazu postaciami ludzkiemi a. zwierzęcemi w celu ożywienia go.

Stafilografja *gr.*, zeszycie „zajęczej wargi" (operacja chirurgiczna).

Stafilokoki *gr.*, rodzaj bakteryj wywołujących ropienie.

Stafirować *fr.* — *p.* Sztafirować.

Stagjum *łć.*, czas, przez który adwokaci powinni uczęszczać na sądy, aby uzyskać zapis na listę adwokacką.

Stagnacja *łć.*, zastój; brak ruchu handlowego, zatrzymanie ś., zatamowanie.

Stagnacyjny, odnoszący ś. do stagnacji.

Stagnować, być nieczynnym, być w stagnacji.

Staja, pewna miara długości pola.

Stajać, stopnieć.

Stajały, stopniały.

Stajanie, pewna, nieokreślona miara długości, wynosząca 60 kroków, staje; kawałek uprawnego pola długości 220 kroków; przestrzeń pola, wynosząca $^2/_3$ morga, staje; stajnia dla koni.

Staje, nieokreślona miara długości, używana do pomiarów gruntu, bywa = 20 prętom a. 300 stopom, stajanie.

Stajenka *zdr.* od Stajnia.

Stajenne (-ego), opłata za przetrzymywanie koni na stajni.

Stajenny, odnoszący ś. do stajni, znajdujący ś. w stajni; *rzecz.*, parobek stajenny, koniuch, furman; masztalerz.

Stajnia, budynek a. pomieszczenie, przeznaczone dla koni; s. na bydło = obora; s. na osły = oślarnia; *przen.*, ogół koni, zwłaszcza rasowych, stanowiących czyjąś własność; być, mieszkać w jednej s-i = iść w parze, godzić ś.

Stajowy, mający staję długości.

Stal *nm.*, żelazo, zawierające 0,5 do 2% węgla, dające ś. hartować, otrzymywane sztucznie; *przen.*, oręż, miecz, szabla, szpada, wyrobione ze stali; hart, moc, potęga, nieugiętość, niezłomność; serce ze s-i = kamienne, nieczułe, obojętne na cudzą niedolę.

Stala — *p.* Stalla.

Stalagmity *gr.*, nacieki wapienne o kształcie stożkowym,tworzące ś. na spodzie pieczary (fig.).

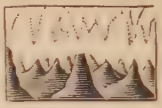

Stalak, nóż a. widelec, wyrobiony wraz z rączką z jednego kawałka stali.

Stalaktyty *gr.*, w nowszych czasach powstałe wapienne utwory geologiczne postaci różnokształtnych sopli, zwieszających ś. ze sklepień, z pochyłych ścian wielu grot, z pieczar (fig.).

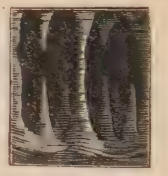

Stale *przysł.*, niezmiennie, zawsze jednakowo, wiernie; jednostajnie, perjodycznie; na stałe, raz na zawsze.

Stalica, część pługa; narzędzie do polerowania stali; s-e, pale w dniu sztolni kopalnej.

Stalić, zaprawiać, powlekać stalą, hartować; *przen.*, utwierdzać, umacniać, utrwalać.

Staliwo, stal lana.

Stalka, kawałek stali, niewielki przedmiot, wyrobiony ze stali; listewka stalowa, brykla w gorsecie; pióro stalowe, stalówka (fig.).

Stalla, Stala *wł.*, siedzenie ustawione w presbiterjum po obu stro-

nach wielkiego ołtarza, zazwyczaj bardzo ozdobne i bogato rzeźbione (fig.).

Stalmach — *p.* Stelmach.

Stalnica, pręt stalowy w żniwiarce, położony obok tnącego noża, dzięki któremu maszyna tnie jak nożycami.

Stalobeton *nm fr.*, masa składająca się z przetworów smołowych i cementu, używana do wylewania jezdni.

Staloryt, rycina, wycięta na płycie stalowej, rycina odbita z tej płyty.

Stalorytnia, pracownia do wyrabiania stalorytów.

Stalorytnictwo, umiejętność rytowania na stali.

Stalorytnik, pracownik, rytujący ryciny na stali.

! Stalować — *p.* Zamawiać.

Stalownia, fabryka stali.

Stalowny, zawierający w sobie stal stalowy.

Stalowy, odnoszący ś. do stali; wyrobiony ze stali; kolor **s.** = szaro-czarny z połyskiem metalicznym; twardy, jak stal, *przen.*, nieugięty, niezłomny: wola **s-a.**

Stalówka — *p.* Stalka.

Staltyczny *gr.*, ściągający, hamujący, powściągający.

Staluga *nm.*, drewniana podstawa a. nogi, kozły, do umieszczenia tablicy szkolnej, obrazu, wogóle roboty malarskiej i t. p. (fig.).

Stalugowy obraz = obraz przenośny, podczas malowania umieszczony na staludze (w przeciwieństwie do obrazów stałych, malowanych np. na murze).

! Stalunek, obstalunek, zamówienie towaru.

! Stalunkowy, obstalunkowy, zamówiony, zrobiony na zamówienie.

Stałość, stan skupienia ciał fizycznych niepłynnych i nielotnych; wytrwałość, tęgość, tężyzna; moc, stateczność, niezmienność, niezłomność: **s.** charakteru.

Stały, którego cząsteczki są mocno spojone, nie płynny i nie lotny; wytrzymały, tęgi; nie zmieniający swego miejsca, nie błąkający ś., nieruchomy, nie dający ś. poruszać, przenosić; ciągle powtarzający ś., trwały, pewny, nie przygodny; nieustanny, nieprzerwany: dochody **s-e;** niezmienny, nieugięty, niezachwiany: miłość **s-a;** niezłomny, wierny, stateczny: człowiek, charakter **s-y;** święto **s-e**=nieruchome, zawsze przypadające w jednym dniu; ludność **s-a** = stale gdzieś mieszkająca, nieprzyjezdna; gwiazda **s-a**=nie zmieniająca położenia względem innych; wiatr **s.** = zawsze wiejący w jednym kierunku.

Stambuł *tur.*, nazwa Konstantynopola; stambułka = fajka turecka, lulka; rodzaj małej flaszeczki pękatej.

Stamen *łć.*, pręcik, męska część rozrodcza kwiatu, zawierająca pylnik.

! Stammgast *nm.*, sztamgast, stały gość, uczęszczający codzień do tego samego zakładu jadłodajnego (restauracji, piwiarni, kawiarni i t. p.).

Stampila *łć.*, pieczęć z nazwiskiem lub firmą, pieczątka; stempel pocztowy.

Stamtąd *przysł.*, z tamtego miejsca, zowąd, zonąd.

Stan, położenie, sytuacja, pozycja, zależna od warunków, od okoliczności; rzemiosło, zawód, zajęcie, zatrudnienie, fach, sposób życia; klasa, kasta, warstwa ludności, narodu: **s.** mieszczański, rolniczy; **s.** trzeci= mieszczaństwo; **s.** małżeński = małżeństwo; **s.** poważny, **s.** odmienny, **s.** błogosławiony, taki **s.** kobiety = ciąża; życie nad **s.** = ponad możność, ponad środki; akt **s-u** cywilnego = akt urodzenia, ślubu a. zgonu; **s.** czynny = majątek kupca a. przemysłowca, wystarczający na pokrycie jego zobowiązań, aktywa; **s.** bierny = zobowiązania, długi, pasywa; **s.** stały, ciekły a. lotny = trojakie skupienie ciał fizycznych; figura, pas, wcięcie; część ubrania, przypadająca na pas, talja; państwo, kraj: rada **s-u** = zarząd sprawami państwa; racja **s-u** = interes państwa; więzień **s-u** = przestępca polityczny; zbrodnia **s-u** = przestępstwo polityczne; rozum polityczny, zdolności dyplomatyczne; **s-y** zjednoczone = rzeczpospolita: **S-y** Zjednoczone Ameryki Północnej; **s.** służby = dokument zawierający wykaz przebiegu służby i stosunków rodzinnych urzędnika.

Stanąć — *p.* Stawać.

Stanca *wł.*, zwrotka ośmiowierszowa z rymami w pewnym porządku po sobie następującemi — *p.* Oktawa; **s-e,** nazwa fresków Rafaela w Watykanie.

Stancja, pokój, izba; mieszkanie z utrzymaniem, pensjonat dla uczni chodzących do szkół.

Stancyjka, mała stancja, pokoik, izdebka.

Stangret *nm*, powożący, woźnica, furman.

Stangretować, być stangretem.

Stanica *ukr.*, osada kozacka.

Stanicowy, odnoszący ś., właściwy stanicy.

Staniczarka, szwaczka, szyjąca specjalnie staniki.

Staniczek *zdr.* od Stanik.

Stanieć, stać ś. tańszym, spaść w cenie, stracić na wartości.

Stanik, mały stan; rodzaj sznurówki pod suknią (fig.), gorsecik; ubranie kobiece górne obcisłe, sięgające pasa.

Stanjol *wł.*, cieniutka blaszka cynowa, cynfolja, papier cynowy, używany do wietrzejących produktów (sera, herbaty, tabaki), do fabrykacji zwierciadeł i do doświadczeń naukowych.

Stanowczo *przysł.*, bezwarunkowo, nieodwołalnie, kategorycznie, rozstrzygająco.

Stanowczość, cecha charakteru stanowczego, stałego, niechwiejnego, energja, siła woli, nieugiętość, zdecydowanie, nieustępliwość.

Stanowczy, nieodwołalny, niezmienny, bezwarunkowy, nieulegający wątpliwości; kategoryczny; rozstrzygający, decydujący.

Stanowić, ustanawiać, postanawiać, uchwalać, zaprowadzać, wyznaczać, naznaczać, decydować, rozstrzygać, wyrokować; składać, czynić, tworzyć, zawierać w sobie, mieścić w sobie; robić różnicę, znaczyć coś, odgrywać rolę, ważyć; **s.** klacz, krowę i t. d. = przyprowadzać je do samca dla zapłodnienia; **s. się,** zatrzymywać ś., wstrzymywać ś., stawać w miejscu; łączyć ś. dla zapłodnienia; być decydowanym, uchwalanym, ustanawianym.

Stanowidło, stawidło, tama; hamulec, wędzidło.

Stanowisko, miejsce, gdzie ś. stoi, miejsce wyznaczone do stania, do obserwacji; miejsce przebywania, obozowisko, miejsce do stania, posterunek; stanie, przebywanie gdzieś; stan, położenie społeczne, sytuacja, stopień, jaki kto zajmuje, pozycja w świecie, posterunek, na którym ktoś rozwija swoją działalność; sposób zapatrywania ś., punkt patrzenia na rzeczy: stać na tem lub innem stanowisku; popas w drodze, stacja, etap, kwatera, mieszkanie, gospoda, leże; warsztat okrętowy, dok; pozycja zajmowana przez wojsko, armję, korpus; posterunek żołnierza, pikieta, wideta; miejsce, skąd ś. robi pomiary topograficzne; **s-a** słońca = dwa przeciwległe punkty ekliptyki, w których słońce najbardziej jest oddalone od równika na północ a. południe, solstycje; **s.** opatrunkowe= miejsce, niewystawione na strzały nieprzyjacielskie, gdzie opatrują rannych żołnierzy podczas bitwy; w *mat.*, fundament, podstawa; miejsce, gdzie myśliwy podczas obławy czeka na zwierza; miejsce pobytu zwierza w lesie, legowisko.

Stanowniczy, kwatermistrzowski; *rzecz.*, kwatermistrz, strzelec, wyśledzający legowiska zwierza i rozstawiający myśliwych po stanowiskach.

Stanowny, ustanawiający; stanowczy; prawidłowy; obóz **s.**=czasowy; bydło **s-e** = dorosłe.

Stanowość, odrębność stanowa, kastowość, ustrój stanowy.

Stanowy, odnoszący ś. do stanu a. stanów, polegający na różnorodności stanów.

Stańcować się, Stańczyć się, zmęczyć ś. tańcem, zhasać ś.

Stańczyk, członek stronnictwa konserwatywnego w Galicji, utworzonego po upadku powstania styczniowego.

Stańczykostwo, konserwatyzm.

Stapel *nm.,* miejsce budowy okrętu, stocznia.

Stapelja, rodzaj kaktusa afrykańskiego, zamszyca.

Stapiać *dok.* Stopić; pławić, spławiać, topić, rozpuszczać; *żart.,* sprzedawać za byle co, spuszczać np. majątek.

Staplać *gmin.,* zmaczać, zbabrać, unurzać, zamorusać, zwalać, zbrudzić, zmaczać.

Starać się, usiłować osiągnąć coś, zabiegać o coś, mieć o czemś staranie, dążyć do otrzymania czegoś; troszczyć ś. o coś; **s. się** o pannę, o kobietę = konkurować.

Staranie, zabiegi, usiłowanie skierowane ku osiągnięciu, otrzymaniu czegoś; zaloty, konkury; robić **s-a** o coś = starać ś. coś zyskać; mieć, okazywać **s.** = opiekować ś., troszczyć ś. o kogoś, o coś.

Starannie *przysł.,* pilnie, pracowicie; porządnie, ze starannością.

Staranność, pieczołowitość, gorliwość, troskliwość, dbałość; dobre, porządne wykończenie, staranne odrobienie roboty.

Staranny, Starowny, pilny, dbały, gorliwy, troskliwy, pieczołowity; wykonany starannie, porządnie.

Starawy, trochę stary, podstarzały.

Starcie, dokonana czynność ścierania; spotkanie ś. dwóch wojsk, walka, bitwa, potyczka; sprzeczka, dysputa; przetarcie, uszkodzenie powierzchni skóry, odparzenie; **s.** zębów = zmniejszenie ś. ich przez długie użycie.

Starcowy — *p.* Starczy.

Starczać *dok.* Starczyć; być w ilości dostatecznej, wystarczać, nie braknąć, nie brakować; **s.** za coś = zastępować coś.

Starczy, Starcowy, należący do starca, właściwy starcowi.

Starczyć *nied.* Starczać; wystarczać; podołać, wydołać.

Starczyk, roślina z rodziny złożonych.

Starczyna, starowina, dziadowina, dziadyga.

Starek, staruszek, dziadek.

Stargać, zmiętosić; potargać; zerwać, porwać, poszarpać; **s.** pęta; **s.** prawa = złamać, zgwałcić, przekroczyć; **s.** siły, zdrowie = nadwątlić, osłabić, nadwerężyć; **s.** węzły przyjaźni = zerwać przyjaźń z kimś; **s.** się, zniszczyć ś., nadwerężyć ś., osłabić ś., sterać ś.

Stargować, targując ś. zgodzić ś. na cenę.

Starka, matka ojca a. matki, babka, stara kobieta, staruszka; stara kuropatwa, wodząca młode; stara owca; rodzaj wódki starej, pędzonej ze zboża.

Starmosić, tarmosząc, zmęczyć, stargać.

Starnieć, zdrętwieć, zesztywnieć.

Staro- w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. starogrecki, starorzymski.

Starobiblijny, odnoszący ś. do Starego Testamentu.

Starobizantyjski, odnoszący ś. do starożytnego Bizancjum.

Starochrześcijański, odnoszący ś. do pierwotnego chrześcijaństwa.

Staroczesny, staroświecki, starodawny.

Starodawny, niezmiernie stary, starożytny; sięgający czasów odległych.

Starodrzew, drzewo starsze nad kolej wyrębu, przyjętą w gospodarstwie leśnem.

Starodrzewny, złożony ze starych drzew; obfitujący w stare drzewa.

Starokatolicyzm, wyznanie starokatolików.

Starokatolik, odstępca od kościoła rzymsko-katolickiego wskutek ogłoszenia dogmatu o nieomylności papieża.

Starokawalerski, odnoszący ś. do starych kawalerów.

Starokawalerstwo, stan starego kawalera.

Staroklasyczny, pochodzący z czasów starożytności klasycznej.

Staroląd owy, odnoszący ś. do starego lądu.

Staroletni, stary, dawny, wiekowy, podeszły w latach.

Staromiejski, odnoszący ś. do starego miasta.

Staromodny, zrobiony według starej mody, niemodny, niedzisiejszy.

Staropanieński, właściwy starym pannom.

Staropanieństwo, stan, cechy starej panny.

Staropisca, piszący o rzeczach starożytnych pogan.

Staropolak, dawny Polak, Polak starożytny.

Staropolski, właściwy dawnym Polakom, używany przez nich; po **s-sku** = jak u dawnych Polaków.

Staropolszczyzna, dawne zwyczaje, obyczaje polskie, cechy dawnego życia polskiego.

Starorepublikański, odnoszący ś. do dawnej, starej republiki.

Starosłowiańszczyzna, Starosłowiaństwo, język starosłowiański, literatura starosłowiańska, obrządki starosłowiańskie.

Starosta, naczelnik powiatu bezpośrednio podległy województwu; przełożony, starszy, głowa czegoś; **s.** weselny = starszy drużba, zarządca wesela; wielkorządca, namiestnik; **s.** grodowy = urzędnik w dawnej Polsce, sprawiający władzę sądową i administracyjną; **s.** niegrodowy=szlachcic, mający nadaną sobie królewszczyznę z prawem dożywotniego władania; **s.** prowentowy = pilnujący dochodów ze starostwa; **s.** generalny = starosta, w dawnej Polsce: zarządzający całym powiatem, województwem a. prowincją; podstarości, ekonom; dawniej urzędnik wybrany z pomiędzy włościan dóbr rządowych w Rosji, z władzą niższą od starszyny w gminie; **s.** bartny = przewodniczący w sądzie bartnym w dawnej Polsce; urzędnik, czyniący sprawiedliwość i przestrzegający bezpieczeństwa w kopalni; **s.** piekielny = Lucyper.

Starostować, być starostą, pełnić obowiązki starosty.

Starostwo, urząd, władza starosty; obwód, podlegający władzy starosty; w dawnej Polsce królewszczyzna, nadawana w dożywotnie władanie szlachcie za zasługi narodowe; starosta ze starościną.

Staroszlachecki, odnoszący ś. do dawnej szlachty.

Staroszlachectczyzna, to wszystko, co dotyczy dawnej szlachty.

Starościanka, córka starosty.

Starościc, syn starosty.

Starościna, żona starosty.

Starościniec, Starościński, stronnik starosty.

Starościński, odnoszący ś. do starosty, stanowiący jego własność.

Starość, stan rzeczy, która dawno istnieje; stan człowieka, który długo żyje; stare lata, wiek stary, sędziwy, schyłek życia; **s.** nie radość, śmierć nie wesele = starość i śmierć to rzeczy przykre, ale nieuniknione; czem skorupka za młodu nasiąknie, tem na **s.** trąci = nałogi młodości pozostają na lata stare.

Staroświeczyzna, wszystko, co jest staroświeckie, zacofane, niedzisiejsze, co wyszło z mody, z użycia.

Staroświecki, przestarzały, wyszły z mody, z użycia, zacofany.

Starotestamentowy, odnoszący ś. do Starego Testamentu.

Starowieczny, odwieczny, starodawny, starożytny.

Starowiejski, odnoszący ś. do starej wsi.

Starowierca, wyznawca starej wiary; członek sekty w kościele wschodnim, trzymającej ś. ksiąg cerkiewnych nie w poprawnej, dziś obowiązującej redakcji, ale w starej, błędnej; starowierzec.

Starowierny, trzymający ś. starej wiary.

Starowierstwo, trzymanie ś. starej wiary, wierzenie po staremu; ogół starowierców.

Starowierzec — *p.* Starowierca.

Starowina, Starowinka, starzec a. staruszka godni politowania.

Starownie — *p.* Starannie.

Starowność — *p.* Staranność.

Starowny — *p.* Staranny.

Starozakonna (-ej), kobieta wyznania mojżeszowego, żydówka, izraelitka.

Starozakonny, odnoszący ś. do do starego zakonu, starego Testamentu: *rzecz.*, człowiek wyznania mojżeszowego, żyd, izraelita.

Starozapustna niedziela, siedmdziesiątnica, niedziela pierwsza z dwóch ostatnich przed Popielcem.

Starożytnictwo, znajomość starożytności, archeologja.

Starożytniczy, odnoszący ś. do starożytnictwa, archeologiczny.

Starożytnik, znawca a. badacz starożytności, archeolog; człowiek, handlujący starożytnościami, antykwarjusz.

Starożytność, istnienie w starych, dawnych czasach, starodawność; pierwsze czasy świata, epoka przed narodzeniem Chrystusa; ludzie, którzy żyli w czasach bardzo dawnych, przed narodzeniem Chrystusa; w *lm.* **s-i** rzecz starożytna, zabytek odległej przeszłości, antyk; nauka o życiu wewnętrznem narodów przed Chrystusem, starożytnictwo, archeologja.

Starożytny, dotyczący dawnych okresów historji t. j. od czasów powstania pierwszych państw aż do upadku państwa rzymskiego; odwieczny.

Starsza (-ej), przełożona klasztoru, ksieni; pani **s.** = babka.

Starszeński, wynikający z przywilejów starszeństwa, zwierzchniczy, przełożeński.

Starszeństwo, dłuższy wiek, wiek starszy, starszość; pierworodztwo; wyższy stopień, wyższa ranga, przymioty ważniejsze; rola, godność, stanowisko starszego zwierzchnika, przełożeństwo, zwierzchnictwo.

Starszość, wiek starszy.

Starszy, dłużej żyjący na świecie niż inni; dawniejszy; wyższy rangą, stanowiskiem, stopniem i t. p.; **s.** pan, **s-a** pani = ojciec, matka, babka, pani domu; **s-a** panna = przełożona w pracowni krawieckiej; ksieni; *rzecz.*, człowiek starszy wiekiem, poważniejszy latami; naczelnik, zwierzchnik, przełożony, przewodniczący w jakiemś zrzeszeniu, zgromadzeniu: **s.** cechu, **s.** bractwa pobożnego; **s.** w klasztorze = przeor, gwardjan, opat; *przysł.*, im kot **s.**, tem ma ogon twardszy = na starość coraz trudniej pozbywać ś. nałogów.

Starszyzna, najstarsi członkowie rodu, zgromadzenia, stowarzyszenia, zarządzający jego sprawami, mający pierwszeństwo przed innymi; zwierzchność, naczelnicy.

Start *ang.*, miejsce, od którego konie zaczynają bieg na wyścigach; chwila, w której ten bieg ś. zaczyna.

Starter *ang.*, dający znak do ruszenia z miejsca przy rozpoczęciu wyścigów konnych lub cyklistowskich; *aut.* — *p.* Rozrusznik.

Startować, stawać u startu, aby stamtąd ruszyć do wyścigu; dawać znak do ruszenia wyścigu.

Staruch, starzec.

Starucha, stara, zgrzybiała kobieta, babka.

Starusieńki, Starutki, Staruchny, bardzo stary, zgrzybiały.

Staruszek, starzec, człowiek podeszły w latach; dziadek.

Staruszka *for. ż.* od Staruszek.

Staruszkowaty, trochę stary, podstarzały.

Stary, niemłody, sędziwy, wiekowy, podeszły, zgrzybiały; doświadczony, bywały, wytrawny: **s.** ćwik, **s.** wiarus; **s.** przyjaciel = wypróbowany, wierny; dawno już istniejący, dawny, starodawny, starożytny, staroświecki, niedzisiejszy, odwieczny; przestarzały, zacofany, konserwatywny; **s.** szlachcic, człowiek **s.** daty = dawnych obyczajów, przestarzałych pojęć, nie idący za postępem; **s-a** choroba = zadawniona, chroniczna; nieświeży, nienowy, stający ś. nie do użytku przez starość; **s-e** pieczywo = czerstwe; **s.** ubranie, obuwie = znoszone, podarte; **s.** dom, **s.** budowle = walące ś.; **s.** żołnierz = wysłużony; **s.** pryk, **s.** grzyb, **s.** piernik = człowiek, zniedołężniały na starość; **s-a** pani = ochmistrzyni; **s.** styl kalendarza = juljański; **s-e** wino = wystałe; **s-e** dzieje = znane rzeczy; **s-a** miłość nie rdzewieje = nie zapomina ś. o przedmiocie dawnej miłości; w **s-ym** piecu djabeł pali = miłość w starym wieku jest sprawą szatana; **s.**, *rzecz.*, człowiek w starszym wieku; zwierzchnik; naczelnik, pryncypał, majster; w *myśl.*, niedźwiedź; **s-a,** *rzecz.*, kobieta w starym wieku; matka; przełożona, zwierzchniczka, majstrowa; żona; akuszerka; po **s-emu** *przysł.*, jak było dawniej, po dawnemu, jak było dotąd.

Starzać, tarzając, zwalać, pobrudzić, powycierać, zbrukać.

Starzec, człowiek w starym wieku, człowiek sędziwy, poważny; roślina z rodziny złożonych (fig.).

Starzeć się, stawać ś. starym, dochodzić do sędziwego wieku.

Starzęśla, roślina z rodziny wrzosowatych.

Starzyć, nadawać cechę starości, starszym czynić, postarzać.

Starzyna, grunt, leżący oddawna odłogiem.

Starzyzna, stare rzeczy, tandeta, graty, rupiecie, znoszone ubranie i t. p.; przestarzałe pojęcia i poglądy; grunt, oddawna nie uprawiany.

Stasować karty = zmieszać je, przerobić przed rozdaniem.

Statarycznе czytanie *łć.*, czytanie wolne z zatrzymywaniem ś. w celu robienia objaśnień.

Statarzeć, stać ś. Tatarem; nabrać cech tatarskich.

Stateczek *zdr.* od Statek.

Statecznieć, stawać ś. statecznym, nabierać powagi, poważnieć.

Stateczność, powaga, dojrzałość umysłu, zrównoważenie.

Stateczny, ustatkowany, poważny, dojrzały, zrównoważony; obstający wytrwale przy swojem; stały, niezłomny, niezachwiany.

Statek, stałość, wytrwałość, niezłomność; powaga, rozwaga, dojrzałość charakteru i umysłu, niepłochość, nielekkomyślność, stateczność, takt; czółno, łódź, okręt, prom i t. p.: **s.** parowy — *p.* Parostatek; naczynie a. naczynia domowe, sprzęty; w *lm.*, narzędzia, przyrządy, przybory, rekwizyty; dobytek, majątek, mienie, dostatek; zwierzęta domowe, bydło.

Statkować się, mieć charakter stateczny, trwać w stałości; prowadzić ś. przyzwoicie i umiarkowanie, nie hulać, nie zbytkować; dopisywać komuś, dobrze mu służyć, trzymać ś. kogoś: zdrowie, szczęście mi nie **s-kuje** = jestem niezdrów, nie powodzi mi ś.; pogoda **s-e** = jest stałą; nogi mi nie **s-ują** = odmawiają mi posłuszeństwa, nie mogę dużo chodzić.

Statmograf *gr.*, przyrząd, który sam zaznacza szybkość biegu i postoju pociągów kolei żelaznej.

Statoplasty *gr.*, okryte twardą powłoką pączki, służące do rozmnażania u niektórych zwierząt z typu mięczakowatych.

Stator *łć.*, część stała (nieruchoma) w prądnicach, motorach i kondensatorach obrotowych, stojan.

Statua *łć.*, posąg, popiersie, rzeźba wielkości naturalnej lub większej: wyobrażenie człowieka lub jakiejś istoty w postaci figury z kamienia, metalu, drzewa i t. p. (fig.); *przen.*, osoba apatyczna, nieruchoma.

Statuarjusz, rzeźbiarz, wykonywający statuy, figury.

Statuetka *wł.*, posążek, figurka, służąca do ozdoby.

Statuicja *łć.*, stawienie ś. w sądzie, stawiennictwo.

! Statuować *łć.*, przytaczać, przedstawiać.

Statura *łć.*, postać, postawa, ułożenie, budowa ciała, figura.

Statut *łć.*, ustawy, zbiór praw; ustawa jakiegoś stowarzyszenia, przez rząd zatwierdzona.

Statyczny *gr.*, będący w równowadze, w spoczynku; **s.** punkt = *mech.*, iloczyn siły (ciężaru) przez odległość punktu przyczepienia tej siły od punktu podparcia dźwigni; elektryczność s-a=powstająca przez tarcie, potencjalna.

Statyka *gr.*, część mechaniki, traktująca o równowadze ciał.

Statysta *łć.*, aktor odgrywający role nieme, figurant; mąż stanu, dyplomata, polityk.

Statystować, brać udział w sztukach teatralnych jako statysta.

Statystyczny, dotyczący statystyki, dający obraz cyfrowy pewnych zjawisk.

Statystyk *łć.*, uczony, zajmujący **s.** statystyką.

Statystyka *łć.*, umiejętność przedstawienia w cyfrach stanu moralnego, fizycznego i materjalnego jakiegoś narodu lub kraju i jego działalności; zestawienie cyfr, dotyczących jakiejś poszczególnej strony życia jakiegoś społeczeństwa.

Statyw, Statywa *łć.*, podstawa, służąca do podtrzymywania przyrządów naukowych lub tych ich części, które same nie stałyby dostatecznie spokojnie i pewnie (fig.).

Staurolit *gr.*, minerał, składający **s.** z krzemionki, glinki, tlenniku żelaza, magnezji i wody, którego kryształy barwy czerwonej a. czarniawo-brunatnej, mają pospolicie postać krzyża i używają **s.** jako ozdoby; krzyżeń (fig.).

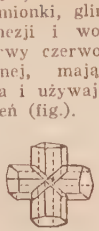

Stauropigja *gr.*, klasztor grecko-unicki podlegający bezpośrednio patryarsze wschodniemu a. synodowi.

Staw, zagłębienie gruntu, napełnione wodą stojącą, czasem sztucznie wykopane, służy do ozdoby parku a. ogrodu, lub do hodowli ryb,

duża sadzawka (fig.); połączenie kości mniej lub więcej ścisłe i ruchome, przegub (fig.).

Stawać *dok.* Stanąć; przestawać iść ,dalej, wstrzymywać **s.** w chodzie, w biegu, przestawać, zatrzymywać **s.** gdzieś w postawie stojącej; wstawać, powstawać, podnosić **s**; stąpnąć, wejść na coś; dochodzić do pewnego kresu, celu; ustawać, zamierać, przestawać być czynnym; zatrzymywać **s.** gdzieś na czas dłuższy, zamieszkiwać, rozkwaterowywać **s.**, rozbijać obóz: **s.** w hotelu, na stancji, w obozie; zatrzymywać **s.** w wykonywaniu jakiejś czynności, przestawać mówić, czytać, śpiewać i t. p.; stanęło na tem, że... = na tem **s.** skończyło, taki był wynik narad; **s.** na czemś = nogę na czemś stawiać, wchodzić na coś; dom stanął w płomieniach = ogarnęły go płomienie; stanął cały w ponsach = zaczerwienił **s.**; koń stanął dęba = wspiął **s.** na tylnych nogach; stanąć w obliczu śmierci= być w niebezpieczeństwie utraty życia; stanąć za kimś = bronić go, wstawiać **s.** za nim; stanąć na czele czegoś = przewodzić, zostać dowódcą; stanąć do boju = być gotowym do bitwy, do walki; stanąć do pojedynku = przybyć na metę dla pojedynkowania **s.**; stanąć w obronie kogoś = być gotowym do obrony; stanąć dobrze w interesach = dojść do pomyślności, zdobyć majątek; zjawić **s**, ukazać **s**, wystąpić; łzy jej stanęły w oczach = ukazały **s.**; stanął mu przed oczami obraz matki = przypomniał sobie o matce; być budowanym, wystawionym, wznoszonym: kościół stanął; **s.** przy kimś=opowiadać **s.** przy kimś, być czyimś stronnikiem, trzymać z kimś; **s.** komuś na drodze, wpoprzek, na przeszkodzie=przeszkadzać mu w osiągnięciu celu, sprzeciwić mu **s.**; **s.** do wojska, do superrewizji = być powoływanym; **s.** przed sądem = być oskarżonym; **s.** za kogoś, za coś; podnosić **s.** wyprężać **s.**, jeżyć **s**: włosy mi z przestrachu na głowie stanęły; krzepnąć, ścinać **s.**, ulżeć **s.**; rzeka stanęła = okryła **s.** lodem; krew mi stanęła w żyłach= skrzepła; ręce mu stanęły = zdrętwiały, zgrabiały; język mu kołkiem stanął = nie mógł przemówić; stanęło mi to kością w gardle = dokuczało srodze; być uchwalonym, dochodzić do skutku, urzeczywistniać **s**, być zawieranym: stanęła ugoda, pokój, umowa; stanął sejm, sejmik = nie zerwano go; stanął zakład = założono **s.**; obracać **s.**, przemieniać **s.** w coś: **s. się** kamieniem; **s.** na słowie = dotrzymywać słowa; **s.** do konkursu, do egzaminu, do licytacji = przystępować, brać udział; być w dostatecznej ilości, wystarczać; **s. się**, *dok.* Stać **s.**; powstawać, wynikać, zdarzać **s.**, wydarzać **s.**, przytrafiać **s.**, wypadać: co **s.** stało? = jaki wypadek zdarzył **s.**; to **s.** stało wczoraj = wydarzyło **s.**, dokonało **s.**; stało **s.**! = niema już rady, już tego odrobić nie można, nie odstanie **s**; co **s.** stało, to **s.** stało = klamka zapadła; niech **s.**, co chce, stanie = niech **s.** cobądź dzieje, jestem na wszystko obojętny a. przygotowany; co **s.** ze mną stanie = co będzie ze mną; robić **s.**, zostawać kimś, czemś, przemieniać **s.** w kogoś, w coś; spełniać **s.**, ziszczać **s.**, uskuteczniać **s.**; zgadzać **s.**: stań **s.** wola Boga.

Stawarka, muł, szlam na dnie stawów.

Stawek, mały staw.

Stawiacz, ten, który coś stawia.

Stawiać *dok.* Stawić; umieszczać w pozycji stojącej, pionowej, umieszczać na podstawie, ustawiać, układać, kłaść na czemś; budować wznosić, wystawiać; przedstawiać, przewodzić przed oblicze, przeprowadzać do kogoś; wyobrażać, przypuszczać, imaginować sobie, przedstawiać sobie w umyśle, w wyobraźni; **s.** kogoś a. coś wyżej nad kogoś a. coś = przekładać; **s.** pierwsze kroki = rozpoczynać niewprawnie jakąś czynność; **s.** trudności = robić trudności, sprzeciwiać **s.**; **s.** opór = opierać **s.**; **s.** przeszkody= przeszkadzać; **s.** kabałę = układać; **s.** kogoś na nogi = pomagać mu pod względem zdrowia a. finansowo; podnosić, wywyższać, gruntować, budować; **s.** kogoś na godność = mianować; **s.** czyjąś a. swoją kandydaturę na jakąś godność, stanowisko = proponować; **s.** pułapkę, sieci = zastawiać; **s.** obóz = rozbijać; **s** w zakład, na stawkę w grze, na kartę, na numer w rulecie, do puli = ryzykować; *przen.*, narażać, nadstawiać, wystawiać na niebezpieczeństwo, nie szczędzić czegoś; **s.** bańki, pijawki = przysadzać; **s.** komuś coś przed oczy = tłumaczyć jasno, unaoczniać; przypominać; **s. się**, ustawiać **s**, stawać; przybywać dokąd, zjawiać **s.**, ukazywać **s.**, zgłaszać **s.**, stawać przed kimś; postępować, zachowywać **s**, występować, znajdować **s.** w taki a. inny sposób; postępować zuchwale, udawać odważnego, robić zucha; **s. się** na słowie = dotrzymywać słowa.

Stawiączka *gwar.*, pozycja stojąca, pionowa.

Stawić — *p.* Stawiać; **s. się** = przybyć osobiście, zgłosić **s.**

Stawidło, zasuwa, służąca do puszczania wody ze stawu na koło młyńskie a. zastawiania jej, zastawa (fig.); część niektórych warszta-

tów; podstawka w pułapce, w sidłach; przegroda, tama.

Stawidłowy, odnoszący ś. do stawidła.

Stawiennictwo, stawanie w sądzie; zgłaszanie ś. osobiste.

Stawienniczy, odnoszący ś. do stawiennictwa.

Sławik *zdr.* od Staw.

Stawinoga *gwar.* nazwa ludowa chleba; służalec dla chleba.

Stawisko, wielki staw błotny, miejsce zajęte przez staw a. po stawie.

Stawka, pieniądze, stawione do puli w grze a. o zakład; *przen.* ostatnia s.=ostatni ratunek w trudnem położeniu; postawić wszystko na s-kę=zaryzykować wszystkiem; konie, biorące udział w jednym wyścigu; jednostka przy obliczaniu opłaty; w *myśl.*, s-i = nogi lisa.

Stawne (-ego), dawna opłata od piwa.

Stawnia, beczka, w której składa ś. na zimę warzywa: buraki, kapusta i t. p.

Stawnica, beczka do kwaszenia kapusty a. buraków.

Stawniczy (-ego), dozorca stawów.

Stawny, Stawowy, odnoszący ś. do stawu.

Stawonogi *rzecz. lm.*, gromada zwierząt stawowatych, członkonogi.

Stawowaty, składający ś. z członków, połączonych stawami: zwierzęta s-e.

Stawowy — *p.* Stawny.

Stawszczyzna, dawna opłata dzierżawna za prawo połowu ryb w stawie.

Stąd *przysł., zaim.*, z tego miejsca, od tego miejsca; s i s., ze wszystkich stron, zewsząd; z tego źródła; z tej przyczyny, z tej racji, z tego powodu; ni s., ni zowąd = bez przyczyny, bez racji, niewiadomo dlaczego, niespodziewanie, nagle.

Stągiew, Stągiewka *nm*, naczynie drewniane w kształcie beczki, u dołu rozszerzonej do przechowywania wody (fig.); dawna miara objętości ciał płynnych.

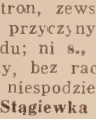

Stągwica, mięczak brzuchopłezy trąbikowaty.

Stąpać, stawiać kroki, kroczyć; s. z wysoka, s. na koturnach = mówić a. pisać stylem napuszonym.

Stąpić, Stąpnąć, zrobić krok, postawić nogę, posunąć ś, iść; o tkaninie: zstąpić, stępować, zstępować = zbiegać ś, skurczyć ś.

Stąpnąć — *p.* Stąpić.

Stąpnięcie, Stąpnienie, postawienie nogi, krok.

Stchórzyć, stracić odwagę, zaniechać czegoś z powodu braku odwagi, przestraszyć ś., przerazić ś., cofnąć ś. od czegoś.

Stearyna *gr.*, część składowa wielu tłuszczów, otrzymywana przez zmydlanie ich, rozłożenie mydła i oczyszczenie otrzymanej masy; trudniej topliwa niż łój, używa ś. prawie wyłącznie do wyrobu świec.

Stearynowy, zrobiony, wyrobiony ze stearyny.

Steatom *gr.*, tłuszczak, guz przerosły gęstą tkanką.

Steatopigja *gr.*, nadmierne nagromadzenie ś. tłuszczu w pośladkach, zwłaszcza u Hottentotek i Buszmanek (w południ. Afryce).

Steatoza *gr.*, chorobliwe tworzenie ś. tłuszczu w ciele.

Steatyt *gr.*, minerał słoniniec, odmiana talku, zbita, łatwo krająca ś. nożem, służy do pisania (zamiast kredy) oraz na palniki gazowe.

Stebnować *nm.*, szyć tak, aby każdy następny ścieg zachodził na poprzedni.

Stebnówka, szew, ścieg stebnowany.

Stechjometrja *gr.*, część chemji, nauka o proporcjach, w jakich ciała wchodzą w związki.

Stechjometryczna waga = waga atomu jakiegoś ciała, waga atomowa.

Stecka, Steczka, ścieżka.

Steganografja *gr.* — *p.* Kryptografja.

Stegnić, zdeptać, stratować.

Stegnoza *gr.*, skurczenie, zatkanie por (gruczołów potowych).

Stek, spływ, zlew, ściek, kałuża, zbiór ludzi a. rzeczy najgorszego gatunku; zbiorowisko; zbiegowisko, tłuszcza, zgraja; s. grzbietowy = kręgosłup; s. baranI = comber; u zwierząt, należących do rzędu stekowców: otwór wspólny do wydzielania kału, moczu oraz do funkcyj płciowych.

Stekowiec, zwierzę ssące, należące do rzędu jajorodnych a. jednootworowych, charakteryzujących ś. tem, że mają stek i znoszą jaja.

Stekowisko — *p.* Stek.

Stela *gr.*, słup kamienny, służący za nagrobek, za pomnik.

! Stelaż *fr. (nm.)*, stalуga, statyw; w spekulacji giełdowej: zobowiązanie ś. do dostarczenia a. przyjęcia walorów podług różnicy kursu między zwyżką i zniżką.

Stelechity *gr.*, skamieniałe pnie drzew przedpotopowych.

Stelegrafja *gr.*, sztuka rytowania napisów na kolumnach.

Stella *łć.*, gwiazda.

Stelmach *nm*, rzemieślnik, wyrabiający wszystkie drewniane części, potrzebne do złożenia wozu, bryczki, powozu i t. p., kolodziej.

Stelografja *gr.* pismo ryte na słupach, kolumnach i t. d.

Stelwaga *nm.*, drewno w poprzek na dyszlu, przy którym są przytwierdzone orczyki (fig.).

Stemmata *gr.*, wieńce, któremi

starożytni zdobili wizerunki swych przodków.

Stemmatografja *gr.* — *p.* Genealogja.

Stempel *nm.*, przyrząd z wyrytym na spodzie pismem a. rysunkiem do odciskania pieczęci, znaków, cyfr, do wybijania monet i medalów, wybijak (fig.); sam od-

cisk; pręt do przybijania naboju w strzelbie; tłok w pompie, w sikawce; podpora drewniana do podtrzymywania budowli, słupa, sufitu; znak z herbem państwa, a. marka rządowa, wyciskane, nalepiane na podaniach, aktach i t. p. jako opłata skarbowa; cecha, znamię, oznaka.

Stempelak, gruby, niski kieliszek do wódki.

Stempor *nm.*, — *p.* Stępor.

Stemplarz, robotnik, wyrzynający stempel, znaczący stemplem.

Stemplować, odciskać stempel na czemś; przybijać stemplem ładunek w strzelbie; umacniać budowę zapomocą stempli; naklejać znak opłaty skarbowej.

Stemplowanie, wyciskanie znaku urzędowego na papierach, wagach, miarach, jako urzędowe zatwierdzenie, że są zrobione podług przepisów.

Stemplowe, opłata stemplowa.

Stemplowy, odnoszący ś. do stempla; s. papier = papier z wyciśniętemi znakami wodnemi, wskazującemi opłatę skarbowi należną, dziś zastąpiony markami stemplowemi.

Stemplówka, podpora ze stempli.

Stempować, nagrzewać w ogniu jakąś sztukę metalu i, aby jej nadać większą grubość, uderzać na kowadle młotem w kierunku prostopadłym do tego, w jakim ją chcemy zgrubić.

Stenieczny *gr.*, pełen sił i zdrowia.

Stenograf *gr.*, biegły w pisaniu zapomocą stenografji.

Stenograficzny, odnoszący ś. do stenografji.

Stenografistka, Stenografka *for. ż.* od Stenografista.

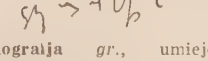

Stenografja *gr.*, umiejętność szybkiego pisania zapomocą pewnych znaków i skróceń (fig.).

Stenografować, zapisywać, notować coś zapomocą znaków stenograficznych.

Stenogram *gr.*, mowa, pismo stenografowane.

Stenotelegraf *gr.*, telegraf piszący, powiększający szybkość telegrafowania do 200 wyrazów na minutę.

Stentorowy głos = głos bardzo silny, donośny, tubalny.

Step *rusk.*, wielki obszar bezleśny i nieuprawny, pokryty trawą.

Stepak, koń stepowy.

Stepik *zdr.* od Step.

Stepka, pomocnik i sługa profosa.

Stepnąć *gwar.*, przystanąć, cofnąć ś.

Stepowniczy, właściwy stepowcom.

Stepowiec, Stepownik, mieszkaniec stepu; zwierzę, dziko żyjące w stepie.

Stepowy, właściwy stepowi, żyjący w stepie.

Stepówka, rodzina ptaków golębiowatych; ptak z tej rodziny (fig.); kura stepowa.

Ster *nm.*, przyrząd w statku wodnym, służący do kierowania nim (fig.); kierownictwo w sprawach społecznych; dłuższe pióro w ogonie u ptaka, którym steruje w locie, sterówka.

Ster *fr.*, jednostka francuskiej miary bryłowatości i objętości = jednemu metrowi sześciennemu.

Sterać, zniszczyć nieco, nadwerężyć, nadwątlić; **s. się,** zmarnować ś., zniszczyć ś., stracić zdrowie, upaść na siłach.

Sterciarz, robotnik, układający sterty.

Sterczeć, wystawać, tkwić ku górze.

Sterczokole, ryba koścista, skrzelowata, bezpłetwobrzucha, różnokształtna.

Sterczołusk, gad z rzędu jaszczurek zwykłonogich, odmiana legwana.

Sterczopysk, ryba koścista, skrzelowata, gardłopłetwa.

Sterczoząb, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, zbrojnoskrzelna, odmiana umbry.

Stereochemja *gr.*, chemja przestrzenna, zajmująca ś. wspólnemi własnościami atomów i stanami, przez jakie atom przechodzi: eterycznym, materjalnym i używotniającym (gdy atom staje ś. cząstką żywego organizmu).

Stereochromja *gr.*, sposób malowania al fresco na gruncie pokrytym szkłem wodnem.

Stereograficzny *gr.*, **rzut** = sposób kreślenia mapy, polegający na tem, że rysownik wyobraża sobie, że na kraj, którego mapę kreśli, patrzy z punktu kuli ziemskiej wprost przeciwległego.

Stereografja *gr.*, część geometrji, traktująca o przedstawienie brył na płaszczyźnie.

Stereologja *gr.*, nauka o bryłach organicznych.

Stereometr *gr.*, przyrząd do oznaczania objętości ciał porowatych a. proszkowanych.

Stereometrja *gr.*, część geometrji traktująca o linjach i kształtach w przestrzeni, zajmująca ś. własnościami brył, solidometrja.

Stereometryczny *gr.*, odnoszący ś. do stereometrji; posiadający trzy wymiary, bryłowaty.

Stereoskop *gr.*, przyrząd optyczny w kształcie niewielkiej skrzynki z wprawionemi w jedną ścianę dwoma szkłami powiększającemi, przez które patrząc obojgiem oczu na umieszczone w przeciwległej ścianie dwa obrazki tegoż samego przedmiotu, narysowane tak, jak on ś. każdemu oku z osobna przedstawia, doznajemy wrażenia, jakbyśmy widzieli przedmiot jeden taki w przestrzeni (bryłowaty, plastyczny, a nie płaski obrazek) (fig.).

Stereoskopowy, sprawiający wrażenie bryłowatości, plastyczności, wypukłości.

Stereostatyka *gr.*, statyka bryłowatości.

Srereotomja *gr.*, część geometrji, traktująca o przecięciach powierzchni brył, ma zastosowanie przy budowie sklepień.

Stereotyp *gr.*, płyta odlana z metalu czcionkowego według formy odciśniętej ze złożonej do druku kolumny drukarskiej, używa ś. do drukowania kilku wydań książki lub bardzo licznych egzemplarzy pisma perjodycznego; druk, wykonany z takiego odlewu.

Stereotypja *gr.*, sztuka stereotypowania i robienia odlewów stereotypowych; zakład, w którym odlewają stereotypy i drukują zapomocą stereotypów.

Stereotypować, drukować zapomocą stereotypów.

Stereotypowy, odnoszący ś. do stereotypji, zrobiony zapomocą stereotypu; *przen.*, ciągle jednakowy, banalny, czczy, szablonowy, ogólnikowy.

Sterkoryzacja *lć.*, uprawa gruntu przy pomocy nawozów sztucznych.

Sterkoryzować, umierzwiać nawozem sztucznym.

Sterlet *ros.*, ryba kostoluska, jesiotrowata, o bardzo cenionem mięsie (fig.).

Sterling *ang.* — *p.* Funt sterling, moneta srebrna = 20 szylingom; *skr.* £.

Stermać się, *gwar.* piąć się, wdzierać ś.

Sternictwo, Sterownictwo, rzemiosło, rola, zajęcie sternika, sterowanie; sztuka kierowania okrętem; ster, rząd, zarząd, dyrekcja, kierunek, kierownictwo, zwierzchnictwo; pod jego **s-em** = pod jego laską, t. j. przewodnictwem.

Sterniczy, odnoszący ś. do sternika, właściwy sternikowy.

Sternik, człowiek, który kieruje sterem okrętu, kierownik statku; *przen.*, kierownik, dyrektor, przewodnik, zwierzchnik, naczelnik, zarządca.

Sternit *lć.*, środek chemiczny wywołujący kichanie, stosowany w walce gazowej.

Sternisko, miejsce, gdzie ś. sterta układa.

Sternożyć — *p.* Strzynożyć.

Sternum *gr.*, mostek, płaska kość, łącząca żebra na przodzie klatki piersiowej.

Sterolity *gr.*, płyty azbestowe, napojone smołowcem, służące do krycia dachów.

Steroryzować, zgwałcić terorem, zmusić groźbą.

Sterować, kierować sterem; *przen.*, wogóle kierować, rządzić, przewodniczyć.

Sterowiec, balon ze sterem.

Sterowniczy, sterniczy.

Sterownik — *p.* Sternik.

Sterówka, długie pióro w ogonie u ptaka, służące do sterowania (fig.); linka przy łodzi u steru do kierowania nim.

Sterta, rodzaj stogu, ułożonego w kształcie równoległoboku (fig.); gumno, stodoła, śpichlerz, śpichrz.

Stertarz, układający zboże w sterty.

Sterta, mała sterta.

Sterylizacja *lć.*, wyjaławianie, niszczenie bakteryj chorobotwór-

czych i ich zarodników zapomocą poddania wyjawianych substancyj i przedmiotów działaniu bardzo wysokiej lub bardzo niskiej temperatury.

Sterylizator *łć.*, przyrząd do sterylizowania (fig.).

Sterylizować *łć.*, wyjaławiać, niszczyć bakterje chorobotwórcze zapomocą sterylizacji.

! Sterylność *łć.*, bezpłodność; chudość; uwiąd; oschłość.

Stetograf *gr.*, przyrząd do graficznego przedstawienia ruchów oddechowych.

Stetometr *gr.*, przyrząd do mierzenia objętości i pojemności klatki piersiowej.

Stetoskop *gr.*, rurka drewniana lub kauczukowa, otwarta i rozszerzona na obu końcach, a w jednym końcu zaopatrzona w wypukłą a. wklęsłą tarczę, używana w medycynie przy auskultacji (fig.).

Stetryczeć, Stetrycznieć, stać ś. tetrykiem, zgorzknieć, zdziwaczeć, znudnieć.

Steward (stiuerd), *ang.*, zarządzający, nadzorca, dozorujący prowiantu; na okręcie: służący, lokaj; nadzorca toru wyścigowego.

Stębenek, tamborek do haftowania; stebnówka.

Stębnówka — *p.* Stebnówka.

Stęchać *dok.* Stęchnąć; przechodzić zaduchem, smrodem; opadać, osiadać, płaszczyć ś.; stawać ś. mniej wypukłym, mniej nabrzmiałym.

Stęchlizna, Stęchlina, woń czegoś stęchłego.

Stęchły, ten, który stęchł.

Stęchnąć — *p.* Stęchać.

Stęga, wstęga, sztaba.

Stęgno — *p.* Ścięgno.

Stęk, stękanie, jęk.

Stękać *dok.* Stęknąć; wydawać stęk, jęczeć, wzdychać głośno i boleśnie; trzeszczeć, skrzypieć; wyrzekać na złe zdrowie, kwękać, chorować, żalić ś. ustawicznie.

Stękała, Stękalski, człowiek, który ciągle stęka, kwęka, ciągle na coś narzeka.

Stękanie, wydawanie stęków, jęków, wyrzekanie, narzekanie, użalanie ś.

Stękliwy, jęczący, stękający.

Stęknąć — *p.* Stękać.

Stęp, stąpanie, chód, dawanie kroków; powolny miarowy krok koński, krocz, szłap, stępa, stępia; jechać **s-a** = wolno.

Stępa *nm.*, koryto do rozkruszania czegoś, np. rudy, zapomocą stęporów; stępor, tłuczek; rodzaj samotrzasku na niedźwiedzie.

Stępak, koń, chodzący stępa, szłapak.

Stępia — *p.* Stęp.

Stępiały, ten, który stępiał, stępiony, przytępiony; umysł **s.** = nie pojmujący szybko, który stracił bystrość.

Stępica, samołówka drewniana na wilki i lisy (fig.).

Stępić (się), zrobić (ś.) tępym; znieczulić (ś.); pozbawić (ś.) bystrości.

Stępieć, stać ś. tępym, stępić ś.; stracić wrażliwość, stracić bystrość umysłu.

Stępka, mała stępa do tłuczenia, do miażdżenia (fig.); ubijaczka; dziura, otwór w belce; w *żegl.*, belka przechodząca poosiowo wzdłuż pod całym statkiem.

Stępor, Stąpor *nm.*, tłuk, ubijak do tłuczenia czegoś w stępie, w moździerzu i t. p.; ubijak do bruku; cylinder u pompy.

Stęporek *zdr.* od Stępor.

Stępornia, wielka sztuka drzewa okuta, w której są wydrążone rzędem stępy.

Stępować, napierać, nacierać; moczyć tkaninę, aby ś. zbiegła, skurczyła przed uszyciem.

Stęsknić się, uczuć tęsknotę, zatęsknić po kimś, po czemś.

Stęskniony, ten, który stęsknił ś. po kimś, po czemś.

Stężać *dok.* Stężyć; czynić tęgim, zgęszczać, nadawać większą zwartość, sprawiać, że coś skrzepnie, ścinać; skupiać, zbierać, natężać, wytężać, wysilać; **s. się,** tęgim ś. stawać, tężeć.

Stężały, Stężony, który stężał.

Stężeć, stać ś. tęgim, ściąć ś., skrzepnąć, stężyć ś.

Stężenie, zgęszczenie, skoncentrowanie; **s.** gazu = stosunek objętości danego gazu do objętości powietrza, zawierającego ten gaz.

Stężony, zgęszczony, skoncentrowany.

Stężyć — *p.* Stężać.

Stichomancja *gr.*, wróżenie z linij lub wierszy poezji, z losów, z miejsca otworzonej książki, z karteczek, wyciągniętych na los szczęścia.

Stichometrja *gr.*, układ, dotknięcie, miejsce po ranie, blizna, wylot dychawek u owadów — *p.* Stygmat.

Stiuk *wł.*, mieszanina gipsu, wapna i piasku z dodatkiem kleju, zrazu miękka i bardzo plastyczna, później silnie twardniejąca i dająca ś. łatwo szlifować, używana do pokrywania murów, drewnianych ścian i sufitów, oraz na ornamenty wewnątrz i zewnątrz budynku.

Stleć — *p.* Stlewać.

Stlenić, utlenić.

Stlewać *dok.* Stleć; spalać ś. powoli, bez płomienia; strawiać ś. gorączką, wewnętrznym ogniem.

Stlić, spalić bez płomieni.

Stłaczać *dok.* Stłoczyć; zbierać do kupy, zbijać w kupę, w masę, zganiać w jedno miejsce, tłok wytwarzając; tratować, gnieść, deptać; **s. się,** zbijać ś. w ciżbę, w kupę, tłok, wytwarzać tłum, ściskać ś.

Stłoczyć — *p.* Stłaczać.

Stłuc — *p.* Tłuc.

Stłuczenie, dokonana czynność tłuczenia, bicia, uderzania; miejsce stłuczone, obrażenie na ciele ludzkiem, kontuzja.

Stłumiać, Stłumić — *p.* Tłumić.

Stłuszczać *dok.* Stłuścić; czynić tłustym, walać tłuszczem, zatłuszczać; sycić tłustością; użyźniać, mierzwić, gnoić.

Stłuścić — *p.* Stłuszczać.

Stłuścieć, stać ś. tłustym, nabrać tuszy, utyć.

Sto, liczebnik główny = 100; często też ma znaczenie liczebnika nieokreślonego i oznacza: wielką ilość, wielką liczbę, mnóstwo, chmarę; rad, jakby go kto na **s.** koni wsadził = uszczęśliwiony niezmiernie; **s.** lat zdrowia!=długiego zdrowia! (mówi ś., gdy ktoś np. kicha); i w **s.** koni nie dogoni; mało **s.** razy ci mówiłem = powtarzałem często; do stu katów!, do stu djabłów!, do stu piorunów!, zjadłeś **s.** djabłów!, zjadłeś **s.** katów! = przekleństwa.

Sto-, Stu- w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych np. storamienny, sturamienny.

Stoa *gr.*, kryta kolumnada, zwykle z jednej strony osłonięta ścianą, opasująca świątynie, domy mieszkalne i rynki miast greckich, służąca do przechadzek, gimnastykowania ś., narad w kwestjach politycznych i przedmiotach naukowych, portyk (fig.).

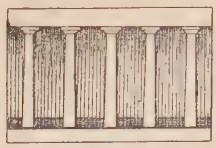

Stoarkuszowy, Stuarkuszowy, składający ś. ze stu arkuszy.

Stobarwny, sto barw mający.

Stobramy, Stobramny, Stubramny, opatrzony stu bramami.

Stochmal *nm.*, omieciny w młynie, w piekarni; kurzawa z mąki.

Stochologja *gr.*, nauka o materji pierwotnej.

Stocze, staczanie ś., spadek z powierzchni pochyłej.

Stoczek, świeczka woskowa długa, cienka, zwinięta spiralnie; kawałek waty, umocowany na końcu druta, do maczania w spirytusie i zapalania przy stawianiu baniek; **s.** u fryzjera = kloc drewniany w kształcie głowy, na którym stawia ś. peruka; łyko z lipy młodej, zdarte i skręcone na łapcie.

Stoczkarz, rzemieślnik, wyrabiający stoczki.

Stocznia, warsztat do budowy i naprawy okrętów; część portu przeznaczona do tych celów; dok.

Stoczyć — *p.* Staczać.

Stoczysko, miejsce, gdzie zbiera ś. woda; krynica, ściekanie wody, źródło, basen.

Stoczystość, pochyłość, pochodzistość.

Stoczysty, pochyły, spadzisty, stromy.

Stodajność, wydajność rudy obliczona w procentach.

Stodajny, wydający sto procent.

Stodniowy, Studniowy, trwający sto dni, co sto dni powtarzający ś.

Stodoła *nm*, budynek, gdzie ś. składa, a potem młóci zboże (fig.); izba wielka, jak **s.** = olbrzymia i niezgrabna; z pustej stodoły rade lecą sowy = mówi ś. o głupim człowieku.

Stodółka *zdr.* od Stodoła.

Stoduszowy, obejmujący sto dusz (ludzi).

Stogębny — *p.* Stugębny.

Stogłośny, Stugłośny, złożony ze stu głosów.

Stogłowy — *p.* Stugłowy.

Stogłów, ofiara ze stu wołów, hekatomba.

Stogować — *p* Stożyć.

Stogrodny, Stogrody, Stugrody, obejmujący sto grodów.

Stogroszowy, składający ś. ze stu groszy, mający sto groszy wartości.

Stoicki *gr.*, zgodny z zasadami stoicyzmu; znoszący mężnie swoje cierpienia, krzywdy i straty.

Stoicyzm *gr.*, pogląd szkoły filozofów greckich, za najwyższe dobro i najwyższy cel życia uznających cnotę, za jedyne zło — występek, upatrujących doskonałość w zupełnem zapanowaniu nad własnemi namiętnościami, pragnieniami i cierpieniami i w zgodności postępowania człowieka z prawami natury; *przen.*, obojętność na własne cierpienia i niepowodzenia, spokój duszy w nieszczęściu.

Stoik *gr.*, filozof grecki, wyznający zasady stoicyzmu; *przen.*, człowiek niezłomny, nieugięty, spokojnie przyjmujący życiowe troski, niepowodzenia i cierpienia.

Stoisko, miejsce przeznaczone do stania, stacja, stanowisko; przestrzeń na wystawie zajęta pod eksponaty.

Stojak, posąg, statua, bałwan; ul stojący; stołek na kółkach z otworem w środku, przy pomocy którego niemowlęta uczą ś. chodzić (fig.); wielka kufa, kadź; w *bud.*,

słup pionowy podpierający; *el.*, konstrukcja żelazna ustawiana zwykle na dachach budynków, zaopatrzona w izolatory i fajki porcelanowe, służąca do wprowadzenia przewodów z zewnątrz do budynku; darmozjad, próżniak, walkoń.

Stojako-leżak, rodzaj ula.

Stojan, suche drzewo sosnowe, stojące na pniu.

Stojan a. stator *el.*, część nieruchoma w maszynie elektrycznej.

Stojaszek, kołek, kijek, wbijany w ziemię dla przywiązywania rośliny, podpórka.

Stojący, który stoi; przeznaczony do stania: miejsce **s-e** w tramwaju, w teatrze, na koncercie i t. p. = na którym można tylko stać, nie siedzące; *przysł.*, stojąc, stojąco.

Stojączka, w *wyraż.*, na **s-ę** = stojąc, stojąco.

Stok, ściek, spływ, zlew, miejsce ściekania wody, stoczysko; krynica, zdrój, źródło, potok, strumień; pochyłość góry, spadek łagodny, zbocze, potoczystość; spadzistość dachu a. ściany, ubocz, ukos; przedpiersień fortecy .

Stokfisz, Sztokfisz *nm.*, ryba morska, zwana inaczej dorszem a. wątłuszem (fig.); mięso tej ryby, suszone na żerdzi.

Stoklos, Stoklosa, roślina z rodziny traw, chwast pospolity, rosnący na polach zbożowych, kostrzewa, dyrsa (fig.).

Stoklosiasty, obfitujący w stoklosę.

Stoklosowy, mający w sobie sto kłosów, złożony ze stu kłosów.

Stoknąć, chlusnąć wodą dla powierzchownego obmycia, potoknąć.

Stokolumnowy, Stukolumnowy, składający ś. ze stu kolumn.

Stokorodny, z którego wychodzą źródła rzek; rosnący nad stokiem.

Stokowiec, przyrząd przy robotach ziemnych zrobiony z łat, a oznaczający pochyłość stoków, według której ma być uskuteczniony nasyp lub wykop.

Stokowy, odnoszący ś. do stoku.

Stokroć, sto, setka, secina; w *lm.*, krocie; — *p.* Stokrotka.

Stokroć, Stokrotnie *przysł.*, sto razy.

Stokrotka, Stokroć, roślina z rodziny złożonych (fig.).

Stokrotnica, roślina z rodziny złożonych.

Stokrotnie — *p.* Stokroć.

Stokrotny, sto razy powtarzający ś. a. powtarzany; sto razy tyle wynoszący.

Stola *łć.*, długa suknia kobieca starożytnych Rzymianek, ułożona w szerokie fałdy, spięta paskiem poniżej piersi (fig.).

Stola, Stolka *nm*, rów cegłą wymurowany pod piecem hutniczym do ściągania wilgoci.

Stolarczyk, syn stolarza; uczeń u stolarza; czeladnik stolarski.

Stolarka, robota stolarska; warsztat stolarski; żona stolarza.

Stolarnia, warsztat stolarski.

Stolarski, odnoszący ś. do stolarza, właściwy stolarzowi; wykonany przez stolarza.

Stolarstwo, Stolarka, rzemiosło stolarza.

Stolarzowy, odnoszący ś. do stolarza.

Stolcować, chodzić z potrzebą, wypróżniać ś.

Stolcowy, odnoszący ś. do stolca, właściwy stolcowi; kiszka **s-a** = odbytnica.

Stolec, krzesło, fotel, tron; *przen.*, stolica, miasto stołeczne; *przen.*, władza najwyższa, zwierzchnictwo, panowanie, rządy: siąść na **s-u** = wstąpić na tron, zostać księciem, królem a. biskupem, arcybiskupem, papieżem; zrzucić ze **s-a** = strącić z tronu; stołek z otworem w siedzeniu do odbywania na nim naturalnej potrzeby, sedes; chodzić na **s.** = z potrzebą naturalną; wypróżnianie, kał; **s.** twardy, rozwolniony, mieć **s.**, jaki **s.** miał dziś chory?; pośladek, zadek; fundament, podstawa, zasada, podpora; podstawa, na której obraca ś. wiatrak; część więźby dachowej, na której wspierają ś. krokwie.

Stoletni — *p.* Stuletni.

Stolica, miejsce zamieszkania panującego a. jego zastępców, oraz dostojników, np. cesarza, króla, księcia, biskupa, arcybiskupa, papieża; miasto główne w jakimś kraju, miasto stołeczne: **s.** papieska, apostolska = Rzym; stanowisko wysokie, wysokie miejsce, dostojny urząd, wysoka godność; miejsce, gdzie zasiadają dostojnicy państwa a. Kościoła, tron, katedra; kazalnica, ambona, mównica; stalle w kościele.

Stoliczek, Stolik *zdr.* od Stół.

Stoliczny — *p.* Stołeczny.

Stolik, mały stół; **s.** mierniczy= rysownica osadzona na statywie czyli trójnogu; zielony **s.** = pokryty suknem, zwykle zielonem do gry w karty; **s.** spirytystyczny = lekki stół używany do wystukiwania na seansach spirytystycznych.

Stolistny, Stoliściowy — *p.* Stulistny.

Stolnica, deska kuchenna, z brzegiem, z trzech stron wzniesionym (fig.), na której przygotowują ś. różne potrawy, rąbie ś. mięso, ryby, zagniata ciasto i t. p.

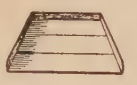

Stolnik, w dawnej Polsce urzędnik dworski, posługujący królowi do stołu, później wysoki urząd honorowy, strukczaszy.

Stolnikostwo, Stolnikowstwo, urząd, godność stolnika; *zbior.,* stolnik z żoną.

Stolowanie, powała, strop, sufit.

Stolb, Stolp *rusk.,* murowana wieża w dawnych grodach.

Stolbisty — *p.* Stułebny.

Stołeczek — *p.* Stołek; wypróżnienie u dzieci.

Stołeczny, odnoszący ś. do tronu; miasto **s-e** = stolica, rezydencja panującego, miasto główne w kraju; odnoszący ś. do stolicy, stoliczny.

Stołek, sprzęt drewniany bez poręczy do siedzenia, najczęściej na czterech nogach (fig.); zydel; **s.** z

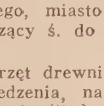

poręczami = krzesło; stolec; wypróżnienie, kał; przystawiać komuś **s-a** = zaszkodzić mu intrygami; siedzieć na dwóch **s-ach** = być dwulicowym, fałszywym, obu stronom chcieć dogodzić.

Stołkarz, stolarz, wyrabiający stołki.

Stołokciowy — *p.* Stułokciowy.

Stołować, żywić kogoś stale u siebie za pieniądze, dawać mu wikt; **s. się,** jadać stale u kogoś a. w zakładzie jadłodajnym za pieniądze, mieć u niego wikt.

Stołowanie, żywienie kogoś a. żywienie ś. u kogoś za pieniądze, wikt.

Stołowe (-ego), opłata za stół, za stołowanie; strawne; dochód stołowy: pieniądze, zboże.

Stołowizna, naczynia stołowe, serwis.

Stołowniczka, Stołownica *for. ż.* od Stołownik.

Stołownik, stołujący ś. u kogoś, domownik, będący u gospodarza na stole, na wikcie.

Stołowy, odnoszący ś. do stołu, właściwy stołowi; pokój **s.** = jadalnia, pokój jadalny; głupi, jak **s-e** nogi = zupełnie głupi; wino **s-e** = lekkie; woda mineralna **s-a** = do codziennego użytku przy stole; zegar **s.**=stojący na stole, na gablotce; panna **s-a**=dawniej panna szlacheckiego urodzenia, mieszkająca na dworze magnata polskiego dla świetności i wystawy; dobra **s-e** = z których dochód szedł na utrzymanie dworu królewskiego, ekonomja, apanaże; *rzecz.,* człowiek, mający sobie poruczony stół, dozorca i opatrzyciel stołu; góry **s-e** = mające szczyty płaskie i zbocza strome.

Stołp *rusk.,* słup, kolumna — *p.* Stołb.

Stołpiasty, mający kształt słupa.

Stomachiczny *gr.,* odnoszący się do żołądka; mający własność wzmacniania żołądka.

Stomatyczny *gr.,* odnoszący ś. do ust; środek lekarski w chorobach ust i jamy ustnej, środek ściągający.

Stometrowy — *p.* Stumetrowy.

Stomilowy, Stumilowy, mający sto mil długości.

Stonasób *przysł.,* stokrotnie.

Stonka, chrząszcz czteroczłonkowy z rodziny stonkowatych, złotka (fig.).

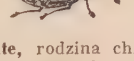

Stonkowate, rodzina chrząszczy.

Stonoga, skorupiak równonogi (fig.).

Stonogi, posiadający sto nóg.

Stonogowiec, roślina z rzędu paproci, języcznik.

Stonować, upodobnić, zharmonizować pod względem tonów, sprowadzić do jednego wspólnego tonu.

Stooczny, Stuoczny, Stooki, Stuoki, posiadający sto oczu; *przen.,* bystry, przenikliwy, domyślny, spostrzegawczy.

Stop, mieszanina, powstała przez stopienie dwu a. więcej metali, spław, aljaż; zlepek, połączenie, zespolenie.

Stop! *ang.,* stój!, wstrzymaj! w depeszach używane do rozdzielenia zdań.

Stopa, dolna, rozszerzona część nogi, poniżej kostek, służąca za podstawę ciału (fig.); część skarpet-

ki a. pończochy, przypadająca na stopę; **s.** w strzemieniu = dolna część strzemienia, na której opiera ś. podeszwa nogi; ślad, trop; *przen.,* podnóże, dolna część czegoś, podstawa, spód: u stóp góry, tronu i t. p.; jednostka miary długości, różnej długości w różnych krajach; grupa zgłosek długich i krótkich a. akcentowanych i nieakcentowanych, powtarzająca ś. w pewnym układzie jednostajnie i nadająca rytm wierszowi; skala, stopień: **s.** procentowa = wysokość oprocentowania; pięd, krok: **s.** ziemi; od stóp do głów = w całej postaci, całą postać: zmierzyć kogoś od stóp do głów = całego; uzbrojony od stóp do głów = w pełnym rynsztunku; upadam pod pańskie stopy, do stóp ś. ścielę = ugrzeczniony, uniżony sposób witania a. żegnania kogoś; upadam do stóp pańskich = dziękuję pokornie, proszę uniżenie, żegnam; u stóp moich = pod nogami; żyć na wielkiej, na pańskiej **s-ie** = w pańskim tonie, bogato, rozrzutnie; być na wolnej **s-ie** = przebywać na wolności; być z kimś na dobrej, na przyjacielskiej **s-ie** = utrzymywać z nim stosunki zażyłe; armja na **s-ie** pokojowej, na **s-ie** wojennej = podczas pokoju, podczas wojny; *bot.,* gęsia **s.** = serdecznik, mącznik; kurza **s.** = proso; ptasia **s** = ptaszyniec; *myśl.,* polowanie na czarnej **s-ie** = przed śniegami; polowanie na białej **s-ie** = po spadnięciu śniegu; pstra **s.**= pole gdzie niegdzie pokryte śniegiem.

Stopak, hak do odciągania żużli zakrzepłych z przed pieca wielkiego, podobny do pogrzebacza.

Stoperzeć, sterczeć, wystawać.

Stopić — *p.* Stapiać.

Stopień, schód, schodek: **s.** na schodach; **s.** u karety, u samochodu = podstawka, na której opiera ś. nogę, wchodząc do karety, do samochodu; *przen.,* różnica, przedział, wysokość, poziom, do którego coś dochodzi a. doszło, szczebel, ranga, dostojeństwo, stan, stanowisko, klasa, kasta; **s.** w szkole, w uniwersytecie = cyfra, określająca postępy w nauce ucznia a. studenta; **s.** naukowy = godność magistra, doktora, licencjata i t. p.; **s.** wojskowy = ranga; w najwyższym **s-niu,** do najwyższego **s-nia** = w najwyższej mierze; suchoty w ostatnim **s-niu** = niezmiernie rozwinięte; w ostatnim **s-niu** = w najwyższej mierze, ostatecznie; do tego

s-nia = aż tak dalece; **podziałka** na narzędziach fizycznych, np. na aerometrze, termometrze i t. p., wykazująca ilość ciepła, zimna, ciśnienia i t. d.; trzysta sześćdziesiąta część okręgu koła geometrycznego; trzysta sześćdziesiąta część kąta prostego; **s.** długości geometrycznej = odległość od pierwszego południka, wyrażona w trzysta sześćdziesiątych cząstkach równoleżnika; **s.** szerokości geograficznej = odległość od równika, wyrażona w trzysta sześćdziesiątych cząstkach południka; *gram.*, jedna z trzech form przymiotników i przysłówków, wyrażających różnicę natężenia przymiotu a. własności: **s.** równy, wyższy i najwyższy.

Stopka, mała stopa; rodzaj płaskiego młotka; szypułka u kwiatu; gęsia **s.** = rozgałęzienie nerwu twarzowego po przejściu przez ślinianką przyuszną; gęsia **s.** mniejsza = rozgałęzienie nerwu podoczodołowego.

Stopka *el.*, część wymienna bezpiecznika, w kształcie wkrętki lub paska, w której stapia się drucik lub pasemko metalowe wrazie nadmiernego prądu.

Stopłat, roślina z rodziny obrazkowatych, potos.

Stopnieć, stopić ś.

Stopnik, narybek trzyletni; pręt mierniczy, podzielony na stopnie, podziałka.

Stopniować, dzielić na stopnie; według stopni układać, ustawiać; wzmagać, potęgować; w *gram.*, odmieniać przez stopnie; **s.** kogoś, udzielać mu stopnia naukowego magistrować, doktoryzować.

Stopniowanie *rzecz.* od Stopniować; postać mowy, polegająca na uszeregowaniu pojęć coraz to silniejszych a. obszerniejszych.

Stopniowo *przysł.*, zwolna, nie odrazu, powoli.

Stopniowy, odnoszący ś. do stopnia; przechodzący stopnie, idący przez stopnie, powolny, nienagły, niegwałtowny.

Stopniówka, podziałka na stopnie, skala, masztab.

Stopny, odnoszący ś. do stopy, właściwy stopie.

Stopowy, na stopę długi, długości stopy — *p.* Stopny.

Stora, Sztora *fr.*, zasłona, zajmująca całą szerokość okna, dająca ś. spuszczać i podnosić lub rozsuwać na boki, przy pomocy specjalnego urządzenia, roleta (fig.).

Storaki — *p.* Stokrotny.
Storaks *gr.* — *p.* Styraks.

Storczyk, roślina z rodziny storczykowatych (fig.).

Storczykowate, rodzina roślin jednoliściennych.

Storczykowy, właściwy storczykowi.

Storczyna *górn.*, podpórka kołowrotu; słupek w oprawie chodników.

Storczypięta, człowiek, popisujący ś. chełpliwie, pyszałek.

Storęczny, Storęki—*p.* Sturęczny.

Stornia, gatunek ryby, flądra.

Stornieć *gwar.*, zdrętwieć, zgłupieć.

Storno *wł.*, w rachunkowości: sprostowanie, poprawienie pozycji źle lub fałszywie do ksiąg buchalteryjnych wciągniętej, przez wprowadzenie przeciwnej pozycji równej wartości, ristorno; umorzenie polisy ubezpieczeniowej z powodu niepłacenia składki.

Stornować, prostować błąd w księdze buchalteryjnej, wpisując storno.

Storting *szw.*, sejm w Norwegji.

Storturować, wymęczyć, zamęczyć na torturach.

Storzędny, Sturzędny, ułożony w sto rzędów.

Storzyć *gwar* — *p.* Sterczeć.

Storzypięta, Storzypiętka — *p* Storczypięta.

Storzyszek, roślina z rodziny wargowatych (fig.).

Stos *nm.*, sterta, kupa czegoś, ułożonego jedno na drugiem, szychta; kupa ułożonego chróstu, ognisko; u dawnych Słowian sposób grzebania ciał przez palenie; skazywać na **s.** = na spalenie żywcem **s.** kręgowy, pacierzowy = kręgosłup; **s.** elektryczny = przyrząd, wytwarzający energję elektryczną: **s.** Wolty; **s.** Bunsena; złożyć broń w **s.** = w kozły.

Stosił, roślina z rodziny araljowatych a. dzięgławowatych, wielosił, wszechlek (fig.).

Stosina, część składowa pióra u ptaka, pełne przedłużenie dętki, od którego rozchodzi ś. w obie strony chorągiewka.

Stosłupny — *p.* Stosłupowy.

Stosłupowy, Stosłupcowy, posiadający sto słupów.

Stosować *nm.*, używać coś do czegoś; przyrównywać coś z czemś, przymierzać coś do czegoś, zestawiać; przystosowywać, zastosowywać coś do czegoś, składać, układać, naginać coś do czegoś, czynić odpowiednim coś do czegoś; używać czegoś w życiu praktycznem, posiłkować ś. czemś w razie potrzeby, aplikować, zastosowywać, odnosić; czynić aluzje, adresować, kierować; **s. się,** być stosowanym do kogoś, do czegoś; zgadzać ś., pasować, przypadać do kogoś, do czegoś, być odpowiednim, być stosownym; odnosić ś., ściągać ś.; być adresowanym, kierowanym do kogoś, do czegoś; **s. się** do czyjejś woli = być posłusznym.

Stosowalny, pozwalający ś. stosować.

Stosowany, ten, którego stosowano; kapelusz **s.** = kapelusz trójkątny, noszony przez urzędników, pieróg; sztuka stosowana = sztuka dekoracyjna.

Stosownie *przysł.*, odpowiednio, właściwie, przystojnie; **s.** do czegoś = wedle czegoś, zgodnie z czemś.

Stosowność, właściwość, odpowiedniość, przyzwoitość.

Stosowny, odpowiedni, właściwy, dogodny, przystojny, przyzwoity, uczciwy.

Stosuga *nm.*, szpara, spojenie między cegłami w murze, spoina; krawędzie kamieni lub cegieł, przylegających do siebie.

Stosuneczek *zdr.* od Stosunek.

Stosunek, porównanie, zestawienie; związek, łączność, zetknięcie ś.; styczność, spójnia, łącznik, węzeł; ilości wagowe pierwiastków a. związków, biorące udział w zjawiskach chemicznych; *mat.*, zestawienie dwu liczb a. wielkości: **s.** arytmetyczny = wykazujący różnicę tych wielkości a. liczb; **s.** geometryczny = wykazujący iloraz z podzielenia jednej z nich przez drugą; w *filoz.*, związek, zachodzący między pojęciami a. sądami; w *lm.*, okoliczności, wśród których coś ś. odbywa, wśród których ś. żyje, warunki bytu; w *lm.*, znajomości, protekcja; **s.** cielesny, płciowy = zaspokajanie popędu płciowego.

Stosunkować się, zawierać liczne stosunki, wchodzić w znajomości; **s. się** do czegoś = stosować ś. w pewnej mierze.

Stosunkowo *przysł.*, w stosunku

do innych osób a. rzeczy odnośnie, odpowiednio.

Stosunkowość, względność, odnośność; cecha pozostawania, w stosunku do czegoś.

Stotonnowy, Stutonnowy, mający sto tonn wagi; mogący zmieścić w sobie sto tonn towaru.

Stotysięczny — *p.* Stutysięczny.

Stowarzyszać *dok.* Stowarzyszyć; łączyć, jednoczyć wielu ludzi w jedno towarzystwo we wspólnym interesie; **s. się,** łączyć ś., jednoczyć ś. we wspólnym interesie, wchodzić w spółkę, do spółki, zawiązywać korporację; wchodzić z kimś w stosunek zażyłości, zaprzyjaźniać ś. z kimś.

Stowarzyszenie, zgromadzenie, towarzystwo, zjednoczenie; związek, spółka, kompanja, korporacja.

Stowarzyszony, członek stowarzyszenia, uczestnik korporacji.

Stowarzyszyć — *p.* Stowarzyszać.

Stowdzięcznia, roślina z rodziny kosaćcowatych, iksja.

Stowrzód, Stowrzodowiec, roślina z rodziny ołownicowatych, tojeść.

Stoziarnisty — *p.* Stuziarnisty.

Stozłotówka — *p.* Stuzłotówka.

Stożec, stożek, stóg, kupa.

Stożek, powierzchnia wytworzona obrotem trójkąta prostokątnego dokoła jednej z przyprostokątnich, konus (fig.); mały stóg; szczyt wulkanu w kształcie ostrokręgu, sopka; mięczak morski muszli stożkowatej w białe plamki (fig.).

Stożka, roślina z gromady wątrobowców.

Stożkodzioby, skupienie ptaków wróblowatych, śpiewających.

Stożkogłowie, głowa stożkowata.

Stożkogłowy, Stożkogłów, mający czaszkę stożkowatą.

Stożkoskośnogłowie, czaszka stożkowata skośna.

Stożkowa *mat.*, płaszczyzna otrzymana przez przecięcie stożka.

Stożkowaty, mający kształt stożka, ostrokręgowy.

Stożkowy, ostrokręgowy.

Stożsamić (się), zrobić (ś.) tym samym, utożsamić (ś.).

Stożyć, Stogować, układać w stóg.

Stożysko, wielki stóg.

Stóg, większa ilość siana, w celu przechowania ułożona ściśle, przeważnie w kształcie stożkowatym, sterta (fig.).

Stójka, służący w kancelarji gminnej; włościanin, wyznaczony przez sołtysa do bezpłatnego wykonywania jakiejś roboty publicznej we wsi; sama taka robota.

Stójkowy (-ego), szeregowiec policji miejskiej.

Stójło, miejsce w zagrodach przenośnych, gdzie bydło latem na wypędzie stoi dla zagnojenia.

Stół, sprzęt domowy, składający ś. z deski poziomej, opartej na podstawkach, tak zw. nogach; **s.** operacyjny = specjalnie zbudowany stół do dokonywania operacyj chirurgicznych (fig.); przy jedzeniu; podawać na **s.** = do zjedzenia; usługiwać do **s-u** = jedzącym; w tym domu dobry **s.**=wikt, jedzenie; być u kogoś na **s-le**=na wikcie; proszę do **s-u**=na przekąskę, na obiad, na wieczerzę; pierwszy **s.** = obiad dla państwa oraz ich gości; drugi **s.** = dla czeladzi, dla służby; nakrywać do **s-u** = ustawiać na stole zastawę; **s.** królewski = utrzymanie króla i jego dworu; **s.** Pański, **s.** Boży, **s.** niebieski = komunja św.; droga, jak po **s-le** = równa, gładka; idzie, jak po **s-le** = idzie gładko, udaje ś. wszystko; rzucić coś pod **s.** = zaniedbać, zaniechać; pójść pod **s.** = pójść w zapomnienie, być zarzuconym, zaniedbanym; pocałować **s.** = odejść od gry, straciwszy wszystko; sprawa idzie na **s.** = niebawem będzie rozpatrywana, sądzona; rozłączenie małżonków co do **s-u** i łoża = od wspólnego pożycia.

Stówka, banknot wartości stu jednostek monetarnych.

Strabizm *gr.*, zezowanie, zez.

Strabotomja *gr.*, operacja chirurgiczna: usunięcie zeza.

Straby *nm.*, belki poprzeczne, podtrzymujące wiązanie.

Straca, Sztraca *wł.*, bruljon, notatnik; w kupiectwie księga podręczna, w której zapisuje ś. dla pamięci wszystkie przychody i rozchody w miarę jak wpływają.

Stracać — *p.* Tracić.

Stracenica, hufiec na wszystko gotowych wojowników, straceńców.

Straceniec, człowiek, skazany na śmierć; ochotnik, potykający ś. w pierwszym szeregu, idący na pierwszy ogień; wisielec, obwieś, urwisz, łotr.

Strach, niepokój, wywołany uczuciem samozachowawczem wobec czegoś niebezpiecznego, groźnego, obawa, bojaźń, trwoga, przerażenie, przestrach; to, co straszy: zjawisko nadnaturalne, wywołujące strach, mara, duch, widziadło, upiór; **s.** paniczny = ogarniający bez powodu całe tłumy ludzi; **s.** ma wielkie oczy = bojącemu ś. niebezpieczeństwo wydaje ś. groźniejszem, niż jest wistocie; **s.** go obleciał = przeraził ś., zdrętwiał; napędzić komuś **s-a** = przerazić go; umierać ze **s-u** = bać ś. niezmiernie; **s.** mu zajrzał w oczy=przeraził ś.; strzelić na **s.** = na postrach; mieć **s-a** = bać ś., obawiać ś.; narobić komuś **s-u**=nabawić bojaźni; żyć pod **s-em** = pod grozą, pod niebezpieczeństwem; **s.** o tem mówić, słuchać, wspominać i t. d. = strasznie, przykro; brzydki, aż **s.** = okropny, przeraźliwy; kocham go, że aż **s.** = namiętnie kocham; **s.** mi = boję ś., niepokoję ś.; **s.** na wróble = figura niby ludzka, w łachmany i kapelusz przybrana, dla odstraszania ptaków w polu i w ogrodzie (fig.); **s-y** na Lachy!, to **s.** na wróble! = próżne pogróżki!, nie obawiam ś.!; wierzyć w **s-y** = w upiory.

Strachacz, pogróżka, postrach.

Strachać (się), trwożyć (ś.), lękać (ś.).

Strachajło, człowiek obawiający ś. byle czego, tchórz.

Strachliwy, bojaźliwy, tchórzliwy, lękliwy, obawiający ś. wszystkiego.

Strachopłód, Strachopłoch, człowiek, obawiający ś. byle czego i wzniecający strach w innych, siejący bezpotrzebnie trwożne wieści, alarmista.

Strachowisko, widzenie straszliwe, strach, mara.

Stracić, ponieść szkodę, stratę, doznać straty, postradać, utracić coś; przestać władać czemś, być pozbawionym czegoś; przepuścić, strwonić, zmarnować, przehulać; zmitrężyć, strawić; zgubić, zniszczyć, wygładzić; **s.** kogoś = skazanego pozbawić życia, wykonać na nim wyrok śmierci; **s.** gust, smak do czegoś = przestać w czemś, gustować; **s.** mowę = zaniemówić; **s.** nadzieję = nie mieć już nadziei; **s.** zmysły = oszaleć; **s.** oczy, wzrok = zaniewidzieć, oślepnąć; chybaś oczy **s-ł** = czyś tego nie widział, jak mogłeś nie widzieć; **s.** przytomność = zemdleć; **s.** głos = nie móc już mówić a. śpiewać; **s.** ro-

zum = zwarjować; s. głowę = nie umieć sobie poradzić w kłopocie; s. do kogoś serce = przestać go lubić, kochać; s. do kogoś przekonanie = przestać z nim sympatyzować; s. panowanie nad sobą = unieść ś. namiętnością; s. na minie, na fantazji = posmutnieć skutkiem zawodu; s. kontenans = zbaranieć, zglupieć; mieć coś za stracone = za przepadłe; sprawa jeszcze nie stracona = jeszcze nie przegrana; już wszystko stracone = poszło w niwecz; s. płód = spędzić go, urządzić sztuczne poronienie.

Stracony, ten, którego stracono; zmarły; stratny; człowiek s. = zgubiony s.! = już z niego nic nie będzie.

Stradać, utracać, tracić, gubić; pozbawiać.

Stradować kogoś, sprzedawać jego ruchomości przez licytację.

Strafić się, spotkać ś., zejść ś.; przystosować ś.; zdarzyć ś.

Stragan *nm.*, stół, niekiedy nakryty daszkiem a. parasolem, z towarami na sprzedaż, ustawiony na ulicy a. na placu targowym (fig.).

Straganiarka *for. ż.*, od Straganiarz.

Straganiarz, drobny handlarz, przekupień, sprzedający towar na straganie.

Stragarz — *p.* Siestrzan.

Strajać — *p.* Stroić.

Strajkotać komuś głowę = skotłować, zmęczyć trajkotaniem.

Strajk *ang.*, wynikłe ze zmowy zaprzestanie pracy przez robotników jednej lub kilku fabryk, albo całej nawet gałęzi przemysłu, w celu uzyskania korzystniejszych warunków pracy a. dla manifestacji politycznej; bezrobocie.

Strajkować, należeć do strajku, zaniechać pracy z powodu bezrobocia, nic nie robić, próżnować.

Strajkowiec, strajkujący, należący do strajku.

Strajkowy, odnoszący ś. do strajku.

Strakcja *łć.*, uwydatnienie w druku wyrazów a. wierszy zapomocą druku kolorowego.

Stralcio *wł.*, (stralczo) dobrowolny układ w interesach handlowych bez bliższego obliczenia ś.; rozwiązanie interesu.

Stramina *fr.*, tkanina siatkowata w rodzaju tiulu.

Stramonina *łć.*, wyciąg z szaleju b. trujący, daturyna.

Strangulacja *łć.*, uduszenie bez powieszenia, zadławienie.

Strangurja *gr.*, utrudnione oddawanie moczu.

Strapczy *ros.*, dawniej prokurator powiatowy w cesarstwie rosyjskiem.

Strapić (się), zmartwić (ś.), stroskać (ś.), zgryźć (ś.), struć (ś.).

Strapienie, zgryzota, frasunek, troska, kłopot, zmartwienie.

Strapiony, zmartwiony, stroskany, skłopotany.

Stras *fr.*, szkło, służące do wyrobu imitacji brylantów i drogich kamieni; sztuczny, fałszywy drogi kamień.

Straszak, postrach, straszydło; tyka ze szmatką na końcu, służąca do straszenia gołębi; rodzaj gry hazardowej w karty; *przen.*, zagrać z kimś w s-a = chcieć go nastraszyć, pogrozić mu.

Straszek—*p.* Strach; s-i=groźby.

Straszliwie — *p.* Strasznie.

Straszliwy — *p.* Straszny; lękliwy, bojaźliwy.

Strasznie, Straszno *przysł.*, okropnie, przeraźliwie; bardzo, nadzwyczaj, wielce, niezmiernie.

Straszny, Straszliwy, wzbudzający strach, okropny, przeraźliwy, przerażający, przejmujący grozą, groźny; okrutny, bolesny; przykry; olbrzymi, ogromny, niezwykły, nadzwyczajny.

Straszyciel, człowiek, który straszy innych, który sieje trwogę, przerażenie.

Straszyć, przejmować strachem, strachu nabawiać, przerażać, przestraszać kogoś, grozić komuś; tam s-y = ukazują ś. tam duchy, upiory; **s. się,** bać ś., lękać ś.

Straszydło — *p.* Strach.

Strata, szkoda, ubytek, utrata; niedobór, deficyt; ponieść s-ę = stracić.

Strateg *gr.*, wódz w starożytnej Grecji.

Strategiczny, odnoszący ś. do strategji; zbudowany dla celów wojskowych: s-a kolej = droga żelazna, przy której budowie i kierunku przeważał wzgląd na obronę kraju i cele wojskowe.

Strategik *gr.*, wojskowy, posiadający gruntowną znajomość zasad strategji, wódz, układający plan działań wojennych.

Strategista *gr.*, badacz strategji.

Strategja, Strategika *gr.*, sztuka wojenna, nauka prowadzenia wojny, obejmująca obmyślanie planu kampanji i pokierowania działaniami wojennemi w sposób, wiodący do zamierzonego celu.

Stratny, ten, który poniósł stratę, szkodę, poszkodowany; marnotrawny, rozrzutny, hulaszczy.

Stratografja *gr.*, opisanie wojny i działań wojskowych.

Stratować, zgnieść nogami, kopytami, kołami, rozjechać, zdeptać.

Stratyfikacja *łć.*, układ warstwowy, ustrój utworów geologicznych osadowych, tworzących pokłady równoległe, jedne na drugich piętrami ułożone.

Stratyfikować, układać warstwami; w *ogrod.*, układać w płaskiem pudełku nasiona, powoli kiełkujące i łatwo tracące zdolność kiełkowania, przekładając je warstwami wilgotnego piasku lub ziemi inspektowej, w celu przechowania ich przez zimę tak, aby nie straciły własności kiełkowania.

Stratygrafja *gr.*, opis tworzenia ś. pokładów skorupy ziemskiej i ich następstwa, geologja.

Strawa, pokarm, pożywienie, jadło, jedzenie, posiłek, prowizja, wikt, prowjant; s. bydlęca=karm, pasza, obrok, furaż; psia s. = wisielec, łotr, łajdak; podnieta, zasiłek, materjał, który coś podtrzymuje, zasila (materjały palne).

Strawiać *dok.* Strawić; przemieniać pożywienie w organach przewodu pokarmowego na materje odżywcze, przyswajać; odbywać trawienie; przenosić na sobie, cierpieć, znosić cierpliwie; pochłaniać, pożerać, niszczyć, unicestwiać, marnować trwonić; w perzynę obracać; s. gorzką pigułkę = znieść spokojnie przykrość; s. w sobie żal = nie wyjawiać go.

Strawne (-ego), pieniądze na strawę, na wyżywienie ś. w drodze, dieta, nadrożne.

Strawność, przymiot tego, co jest łatwe do strawienia.

Strawny, odnoszący ś. do strawy, do żywności, żywnościowy, spożywczy, jadalny; łatwy do strawienia; łatwo trawiący; *przen.*, ma s. żołądek = wiele zniesie upokorzeń, nie ma ambicji.

Straż, pilnowanie, strzeżenie, baczenie, czuwanie, dozór, nadzór: trzymać s. nad kimś = wartować; stać na warcie, na posterunku; areszt: wziąć kogoś pod s =aresztować; trzymać kogoś pod s-ą = w więzieniu; ludzie, postawieni do pilnowania czegoś a. kogoś, warta, czaty, patrol, stróże, strażnicy, rond, eskorta, konwój: pierwsza s. = forpoczta; tylna s. = arjergarda, przednia s = awangarda; ludzie, zorganizowani w pewne zrzeszenie dla pilnowania czegoś: s. leśna, s. więzienna, s. ziemska = policja wiejska, strażnicy ziemscy; s. pożarna, ogniowa = zrzeszenie zajmujące ś. gaszeniem pożarów, strażacy; rada królewska, ustanowiona konstytucją trzeciego maja, odpowiadająca późniejszym gabinetom ministrów; część, odcinek lasu pod dozorem jednego podleśnego.

Strażacki, odnoszący ś. do strażaka, właściwy strażakowi.

Strażak, członek straży ogniowej (fig.).

Strażnica, budka dla strażnika a. stróża; miejsce dla straży, kordegarda; wieża dla straży (fig.), czatownia; spostrzegalnia, obserwatorjum astronomiczne; *przen.*, stanowisko czujnego obserwatora objawów życia narodowego; **s** morska = latarnia morska; buda, w której myśliwi czatują na zwierza; baszta, reduta; s. kolejowa = domek dróżnika; — *p.* Strażniczka.

Strażnictwo, straż, dozór, nadzór; pilnowanie, dawanie baczności.

Strażniczka, Strażnica, żona strażnika; kobieta, pilnująca kogoś a. czegoś, dająca baczenie.

Strażniczy, Strażnikowski, odnoszący ś. do strażnika, właściwy strażnikowi.

Strażnik, człowiek, stojący na straży; stróż, wartownik; **s.** ziemski = policjant wiejski; **s.** leśny = leśnik; **s.** przy rogatkach = celnik, rewizor rogatkowy; **s.** kolejowy = dróżnik; **s.** sygnałowy = strażnik przy sygnale kolejowym; dowódca straży przedniej czyli awangardy: dygnitarz wojskowy w. XIV, którego obowiązkiem było bronić Podola i Ukrainy od najazdów tatarskich, później wysoki urząd tytularny: **s.** koronny wielki i polny, litewski wielki i polny.

Strażnikostwo, urząd, zajęcie, stanowisko strażnika; *zbior.*, strażnik z żoną.

Strażować, stać na straży, na warcie; straż trzymać.

Strażowiec, statek przeznaczony do straży, wywiadów i t. d.

Strażowy, odnoszący ś. do straży.

Strąbić — *p.* Strąbywać; **s. się,** *posp.*, upić ś., urżnąć ś.

Strąbywać *dok.* Strąbić; trąbiąc zbierać ludzi, trąbieniem zwoływać ś.; zgromadzać; zwoływać psy gończe w lesie zapomocą odpowiedniego sygnału na trąbie; **s. się,** zwoływać ś. trąbieniem, zbierać ś. na odgłos trąby.

Strącać *dok.* Strącić; trąciwszy, popchnąwszy, zrzucać, spychać, zwalać; burzyć czyjąś wielkość, pozbawiać stanowiska, upokarzać, poniżać; **s.** z tronu, z urzędu = składać; **s.** z należności, z rachunku, z porachunku = odliczać, potrącać, wytrącać; **s.** kogoś w przepaść = przyprawiać o wielkie nieszczęście; *chem.*, zapomocą reakcji chemicznej wydzielać z cieczy w kształcie osadu, osadzać; spożywać z apetytem, pałaszować; **s. się,** stykać ś. z kimś; spijać ś., urzynać ś.

Strącanie *rzecz.* od Strącać; tworzenie osadu przy reakcji chemicznej.

Strącić — *p.* Strącać.

Strączasty, Strączysty, obfitujący w strąki, podobny do strąków.

Strączę, strąk, strączki.

Strączeć, Strąkowacieć, wydawać strąki, puszczać strąki.

Strączek, część należności potrącona z ugodzonej zapłaty.

Strączkowaty, Strączkowy, mający kształt strączka.

Strączkowy — *p.* Strąkowy.

Strącznik, główny pierwiastek roślin strączkowych.

Strączyca, roślina z gromady wodorostów.

Strączyn, roślina z rodziny motylkowatych.

Strączyna, łuska strąkowa.

Strączyniec, roślina zwrotnikowa z rodziny brezylkowatych, kassja (fig.).

Strączysty — *p.* Strączasty.

Strączywo, wszelkie ziarno strączyste, np. groch, bób, fasola i t. d.

Strąd *nm*, *gwar.*, brzeg morski, zwłaszcza płaski.

Strądować *gwar.*, osiadać na piasku; lądować.

Strądowe, opłata za zajęcie brzegu przez handlarzy wodnych.

Strąk, owoc wielonasienny, pękający wzdłuż szwu brzusznego i grzbietowego na dwie łupiny (fig.); **s.** czczy = łuska strąka, strączyna; **s-i** na głowie = kołtuny.

Strąkojad, owad z gromady tęgopokrywych, żyjący w strąkach.

Strąkowacieć, stawać ś. strąkowatym, dostawać strąków.

Strąkowaty, Strąkowy, mający kształt strąka.

Strąkowiec, owad z gromady tęgopokrywych (fig.).

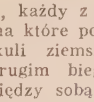

Strąkowy, podobny do strąka; wydający strąki; rośliny **s-e** = rząd roślin dwuliściennych.

Strefa *nm.*, każdy z pięciu wielkich pasów, na które podzielono powierzchnię kuli ziemskiej między jednym a drugim biegunem, różniących ś. między sobą niejednakowemi stosunkami oświetlenia i ogrzewania przez promienie słońca; część powierzchni wysokiej góry, różniąca ś. od części sąsiedniej swoją roślinnością: wogóle pas powierzchni ziemi a. morza, różniący ś. od sąsiednich zjawiskami atmosferycznemi i klimatem; *przen.*, to samo co region; wyższe **s-y** = arystokracja, rząd, dygnitarze; niższe **s-y** = lud.

Strefić, oznaczać strefami, smugami, paskować, pręgować, kreskować, strefować.

Strefić, robić trefnym, to jest nieczystym według przepisów religji żydowskiej, strefnić.

Strefisty, Strefiasty, mający po sobie strefy, smugi, pręgowany.

Strefować — *p.* Strefić.

Strefowy, odnoszący ś. do strefy; taryfa **s-a** na kolei = obliczanie ceny biletów kolejowych w ten sposób, że przy kupnie biletu na dalszą przestrzeń, dalsze części czyli strefy drogi kosztują coraz taniej.

Strejk — *p.* Strajk.

Strejkować — *p.* Strajkować.

! Streka *nm.*, tor kolejowy, linja kolejowa, plant.

Strekować *hut.*, wyciągać, rozciągać.

Strekownia *nm*, dział huty szklanej, w której rozkładają cholewy na tafle.

Strelicja, roślina afrykańska z rodziny bananowatych (fig.).

Stremma *gr.*, zwichnięcie członka.

Strengel *nm.*, choroba końska: zolzy.

Streptokoki *gr.*, bakterje, znajdujące ś. wszędzie a szczególnie w ciałach gnijących, fermentacyjnych.

Streszczać *dok.* Streścić; wyrazić krótkiemi słowy treść czegoś, ująć coś w wykład zwięzły; **s. się,** wyrażać ś. zwięźle, nie rozwodząc ś.

Streszczenie, skrót, wyciąg z rzeczy napisanej, treść czegoś wypowiedziana.

Streścić — *p.* Streszczać.

Stretto *wł.*, *muz.*, w szybkiem tempie utrzymane krótkie zakończenie dłuższego utworu muzycznego, jakiegoś ustępu dramatycznego; zakończenie w fudze, gdzie tematy w coraz bliższych odstępach ś. powtarzają; *handl.*, ściśle, skąpo, ciasno, kuso.

Stręczne (-ego), zapłata za stręczenie, porękawiczne.

Stręczyciel, ten, który stręczy, zajmuje ś. stręczeniem, faktor, rajfur, pośrednik, ajent, mekler.

Stręczycielka *for. ż.* od Stręczyciel.

Stręczycielski, właściwy stręczycielowi, faktorski.

Stręczycielstwo, stręczenie, faktorstwo, meklerstwo, pośrednictwo.

Stręczyć, nastręczać, polecać, raić.

Strędowacieć, stać ś. trędowatym, dostać trądu.

Stręp, barć na drzewie, którego wierzchołek odłamała burza.

Stręt, w *wyraż.*, na **s-cie** = napodorędziu; na zawadzie.

Strętny — *p.* Wstrętny.

Strętwa, ryba miękkopromienna, drętwik, węgorz elektryczny (fig.).

Strętwieć — *p.* Zdrętwieć.

Stricte *łć.*, (strykte), ściśle, dokładnie.

Stroboskop *gr.*, fenakistoskop, przyrząd optyczny, składający ś. z krążka, osadzonego na osi, z wyobrażonym na jego powierzchni szeregiem rysunków lub fotografij, przedstawiających np. kolejne pozy osoby, będącej w ruchu; wprowadziwszy ten przyrząd w ruch obrotowy i patrząc weń przez wąską szparę, otrzymamy jeden obraz ciągły osoby, wykonywającej ruchy bez przerwy, jak w naturze (fig.).

Stroczek, gatunek grzyba, zwany grzybem domowym, rosnący na belkach i innych częściach budynków drewnianych (fig.).

Stroczyć (się), związać (ś.) trokami, skrępować (ś.).

Strofa *gr.*, w poezji: większy ustęp rytmicznie i syntaktycznie w sobie zamknięty; harmonijny splot wierszy, wyrażających prawie zawsze myśl skończoną; zwrotka.

Stroficzny, odnoszący ś. do strofy, ułożony w formie strof.

Strofka, krótka strofa.

Strofoida *gr.*, rodzaj linji krzywej.

Strofować *nm.*, ganić, napominać, karcić słowami, łajać.

Stroiciel, zajmujący ś. strojeniem instrumentów muzycznych: **s.** fortepianów.

Stroicielstwo, zajęcie stroiciela.

Stroiczka, roślina z rodziny stroiczkowatych, lobelja (fig.).

Stroiczkowate, Strojczykowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Stroić, ubierać pięknie, przybierać, ozdabiać, przyozdabiać, upiększać; o instrumencie muzycznym: doprowadzać do właściwego tonu, nastrajać, korygować; *przen.*, kierować, zwracać, skłaniać, sprowadzać, obracać; przybierać pozór czegoś, okazywać, pokazywać coś: **s.** minę, **s** powagę; wyrabiać, wyprawiać, urządzać, stwarzać: **s.** dziwy; **s.** drwinki = drwić sobie; **s.** matczyny = chytrze postępować, używać podstępu; **s.** śmiechy, żarty = śmiać ś., żartować z kogoś, z czegoś; **s.** fochy = grymasić; **s.** koperczaki = umizgać ś. (do panny); **s.** firleje = mizdrzyć ś.; **s. się**, ubierać ś. strojnie; ozdabiać ś., przystrajać ś., przyozdabiać ś.

Stroić (się), potroić (ś.).

Stroigla, roślina z rodziny szyszkowatych, socha.

Stroik *zdr.* od Strój; **s.** kobiecy na głowę = ubranko; sprężysta płytka metalowa, stosowana w niektórych przyrządach muzycznych dętych, drganiem swojem powodująca ton; kołek, na który jest nawinięta struna narzędzia muzycznego — *p.* Kamerton.

Stroikarz, wyrabiający stroiki do instrumentów muzycznych dętych.

Stroikowy, odnoszący ś. do stroiku; narzędzie muzyczne **s-e** = wydające tony przy pomocy stroika, instrumenty języczkowe.

Stroipiętka *stpl.* — *p.* Storczypięta.

Stroipląt, Strójpląt, roślina z rodziny trędownikowatych.

Stroisz, tyka, palik do podpierania roślin.

Strojarka, kobieta, trudniąca ś. wyrabianiem strojów, modniarka, szwaczka.

Strojczykowate *bot.* — *p.* Stroiczkowate.

Strojnie *przysł.*, w pięknym stroju, ozdobnie, pięknie.

Strojnik, klucz od strojenia narzędzi muzycznych; widełki strojowe, używane głównie przy strojeniu fortepianów, kamerton (fig.).

Strojnisia *for. ż.* od Strojniś.

Strojniś, człowiek, lubiący ś. stroić, elegant, modniś, galant, fircyk.

Strojno *przysł.* — *p.* Strojnie.

Strojność, przymiot tego, co jest strojne, wyszukaność stroju; stroje ozdobne, wyszukane ozdoby ubioru.

Strojny, przybrany strojnie, wystrojony; elegancki: proporcjonalny, harmonijny, składny; dobrze nastrojony, harmonijny co do tonów.

Strojowy, dotyczący stroju.

Strom, strome miejsce, urwisko.

Stroma *gr.*, podkład, nakrycie, dywan tkany kolorowo; podłoże, osnowa; wiązania tkanek gruczołów.

Stromata *gr.*, dywany; obicia; pisma, rozprawy różnej treści.

Stromatyka *gr.*, sztuka tkania dywanów.

Stromboliczny *gr.*, **s-e** wybuchy wulkanów, wybuchy lawy wylewającej ś. poza krater powolnie.

Stromizna, miejsce strome, pochyłość, spadzistość.

Stromy, spadzisty, urwisty, przepaścisty.

Strona, powierzchnia jakiegoś przedmiotu, oglądana z pewnego punktu, zwrócona w pewnym kierunku: po prawej **s-ie**, po lewej **s-ie** = na prawo, na lewo od kogoś, od czegoś; z tej **s-y** czegoś = przed czemś; z tamtej **s-y** czegoś = za czemś, z za czegoś; ze wszystkich **s-n** = zewsząd; przejechać na drugą **s-ę** = na przeciwny brzeg (np. rzeki); przejść na drugą **s-ę** ulicy = na przeciwległy chodnik; cztery **s-y** świata: **s.** południowa, północna i t. d.; prawa **s.** materjału = lice, lewa **s.** = nice; **s.** w książce, w kajecie = stronica; iść na **s.** = na bok z potrzebą naturalną; ze **s-ny** mu to doniesiono = ubocznie, od obcych ludzi; po **s-ach** to opowiadano = pokątnie; brać kogoś na **s-ę** = na osobność; żart na **s-ę** = mówmy poważnie; na **s-ę!** = z drogi!, na bok!; na **s-ie** = w sztuce dramatycznej: objaśnienie dla aktora, że ma mówić niby to do siebie, jakby głośno myśląc; miejsce, leżące na boku, ubocze, ustronie, miejsce bardziej oddalone, dalsza okolica; kierunek, w którym ś. patrzy a. dąży: iść w **s-ę** lasu, łąki = ku lasowi, ku łące i t. d.; iść na cztery **s-y** świata = nie mieć określonego kierunku drogi, tułać ś., wałęsać ś.; rozpędzić na cztery **s-y** świata = w nieładzie, w rozsypce; kraj, kraina, okolica, miejscowość: **s-y** rodzinne, swoje **s-y** = miejsce urodzenia, obce **s-y** = obczyzna; punkt wyjścia, z którego coś uważamy, wzgląd, pod którym coś rozważamy: z jednej **s-y** to jest dobre, ale z drugiej złe = pod jednym względem; zła i dobra **s.** czegoś = ujemny i dodatni przymiot; badać coś ze wszystkich stron = pod każdym względem, wszechstronnie; pożytek, korzyść, interes; każdy na swoją **s-ę** ciągnie = myśli o swoich korzyściach; skłaniać ś. na czyjąś **s-ę** = trzymać czyjąś **s-ę** = trzymać z nim, przemawiać za nim, na jego korzyść, opowiadać ś. za nim; być czyimś stronnikiem; partja, stronnictwo, koterja; **s.** w sądzie = pozywający a. pozwany, jeden z procesujących ś.; jeden z uczestników sporu, zatargu, walki; jedna z armij walczących; *gram.*, **s-a** czynna, **s-a** bierna = formy konjugacji czasowników, wyrażające stosunek czynności do podmiotu i przedmiotu.

Stroncjana, tlenek strontu.

Stroncjanit, minerał przezroczysty, zielonkawy, którego częściami składowemi są stront, tlen i kwas węglany (od nazwy przyładku Strontian w Szkocji).

Stronica, każda z dwóch stron karty w książce, w kajecie, w rękopisie (*zdr.* **Stroniczka**).

Stronicować, oznaczać kolejność stron w kajecie, książce.

Stronić od kogoś, od czegoś = trzymać ś. zdaleka, unikać kogoś, czegoś, nie chcieć ś. wdawać z kimś, w coś.

Stronnictwo, w społeczeństwie, w parlamencie: partja, koterja, frakcja, odłam.

Stronniczka *for. ż.* od Stronnik.

Stronniczość, trzymanie ś. pewnej strony, brak bezstronności, objektywizmu w wypowiadaniu sądów.

Stronniczy — *p.* Stronny.

Stronnik, człowiek, stojący po czyjejś stronie, zwolennik czyjś.

Stronność — *p* Stronniczość.

Stronny, Stronniczy, nie bezstronny, nie objektywny, niesprawiedliwy, kierujący ś. pewnemi upodobaniami a. korzyścią własną.

Stront, Stroncjum, metal lekki, barwy żółtej (od nazwy przyładku w Szkocji, gdzie był najpierw odkryty).

Strop, sufit, powała, stolowanie, sklepienie; górne zamknięcie poszczególnych pięter budynku służące normalnie za podłogę dla piętra wyższego (fig.); **s.** niebieski = firmament nieba.

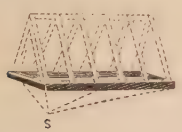

Stropić, zrobić tak, że ktoś straci trop, ślad: zbić z tropu; odnaleźć po tropie, wytropić; *przen.*, zmieszać, zdetonować, zaambarasować, zbić z pantałyku; **s. się,** zmieszać ś., zdetonować ś.; zaambarasować ś.

Stropić się, wisieć wysoko nakształt stropu; tworzyć strop z siebie, sklepić ś.

Stropowiak, płaskur rudy żelaznej najbliższy stropu.

Stropowy, dotyczący stropu.

Stroskać, przyprawiać o troskę, strapić, zgnębić, zmartwić, znękać, przygnębić .

Stroskany, zmartwiony, złamany na duchu, znękany kłopotami.

Stroszyć, zebrać na kupę, nagromadzić, ażeby sterczało; mierzyć ponad miarę; — *p.* Nastroszyć.

Strożyć — *p.* Sterczeć.

Strożyny (-yn), sztuki drzewa iglastego, służące na słupki do kominów z chróstu i gliny wylepionych, w wiejskich chałupach.

Strój, piękny, bogaty, zbytkowny ubiór, szata strojna; układ, porządek, sposób; **s.** na konia = rząd; modła, wzór, tryb, sposób; właściwe nastrojenie instrumentu muzycznego, tak iż wydaje ton należyty; **s.** bobrowy = wydzielina wysuszona pewnych gruczołów bobra.

Strójka *bot.* — *p.* Przewdzięka.

Strójkowate, rodzina roślin jednoliściennych, przewdziękowate.

Stróż, człowiek, strzegący czegoś, pilnujący kogoś, strażnik: **s.** ogrodowy, **s.** nocny, **s.** drogowy =dróżnik, **s.** ogniowy = strażak; **s.** więzienny; **s.** domowy a. kamieniczny= człowiek, pilnujący porządku w kamienicy, na podwórku, dozorca; obrońca, opiekun; **s-owie** grobu Chrystusowego = zakon Templarjuszów; **s.** praw = sędzia; **s.** szkolny = robiący porządki w gmachu szkolnym, palący w piecu, wymierzał też dawniej karę cielesną uczniom, kalefaktor; **s.** u wozu = sworzeń; mały kopiec graniczny, usypany w bliskości większego, narożnego kopca; słupek kamienny a. drewniany, których pewną ilość wkopuje ś. w ziemię wzdłuż budowli a. przy drzwiach, dla ochrony bramy i muru.

Stróża, obowiązki stróża, stróżowanie, pilnowanie; powinność strażnicza kmieci, odbywających kolejno straże w dworach pańskich; kolejne zostawanie we dworze kobiety a. mężczyzny dla pomagania w pracy służbie dworskiej, np. przy doglądaniu obory, drobiu, udoju mleka i t. p.

Stróżak, syn stróża.

Stróżka *for. ż.* od Stróż; żona stróża; pilnowanie, stróżowanie.

Stróżliwy, baczny, przezorny, oględny; dobrze strzegący, pilny w stróżowaniu, gorliwy w pilnowaniu.

Stróżostwo, obowiązki stróża; *zbior.*, stróż z żoną.

Stróżować, pełnić obowiązki stróża; stać na straży, wartować; czuwać, dozorować, dawać baczenie, pilnować.

Stróżowski, odnoszący ś. do stróża, należący do stróża.

Stróżowy, należący do stróża.

Stróżówka, budka stróża.

Stróżówna, córka stróża.

Strucelka *zdr.* od Strucla.

Struchlałość, wielki strach, oniemienie ze strachu, trwoga.

Struchlały, ten, który struchlał.

Struchleć, zwiotczeć, zbutwieć, spróchnieć; zamrzeć, zdrętwieć, oniemieć, stanąć słupem z przerażenia, z podziwu; zasłabnąć, wycieńczeć, zniszczyć ś.

Strucla *nm.*, pieczywo w rodzaju bułki, mające formę wydłużoną, bywa także napełnione makiem, masą migdałową, powidłami.

Struć, przyprawić o śmierć zapomocą trucizny, otruć; zaszkodzić zdrowiu niezdrowym pokarmem; *przen.*, zgryźć, zmartwić; **s. się,** pozbawić ś. życia zapomocą trucizny, otruć ś.; zaszkodzić sobie na zdrowiu niezdrowym pokarmem; zgryźć ś., zmartwić ś., strapić ś.

Strudel *nm.*, potrawa z ciasta, obficie smarowanego masłem, wielokrotnie rozwalkowywanego i znowu składanego, wreszcie obsypanego z wierzchu jabłkami krajanemi i cukrem, zawiniętego w zwój, ułożonego w rondlu spiralnie i wypieczonego.

Strudzenie, stan człowieka strudzonego, zmęczenie; trud, mozół.

Strudzić (się), utrudzić (ś.), zmęczyć (ś.), zmordować (ś.).

Strudzony, ten, który ś. strudził, zmordował.

Strug, hebel, ośniak; nóż do kopyt końskich; wielka barka, galara; struga.

Struga, niewielka ilość wody płynącej, mała rzeczka, potok, strumień; strumyk, strumyczek; **s.** światła = smuga; — *p.* Strug.

Strugacz, Strugarz, człowiek, który struże; skrobaczka podłużna.

Strugać, rznąć, wyrzynać nożem, ciosać, rzeźbić w drzewie, wyrabiać coś strugając; zrzynać, ścinać podłużne wióry z czegoś dla uczynienia gładszym, równiejszym, wyrównywać nożem, siekierką a. heblem; skrobiąc, zdejmować zwierzchnią powłokę z czegoś, obierać; **s.** pietruszkę = o kobiecie: nie tańczyć na balu; **s.** marchewkę=drażnić ś. z kimś, pocierając palec o palec i mówiąc: „zyg, zyg marchewka, pasternaczek, rzodkiewka"; **s.** kliny na czyjejś głowie = robić z nim, co ś. podoba, przewodzić nad nim.

Strugałka, figura wystrugana, bałwan, wyrzeźbiony z drzewa.

Struganina, licha robota strugana; niepotrzebne, bezużyteczne strugganie.

Strugarka, machina strużąca, heblująca, heblarka (fig.).

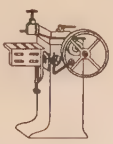

Strugiel, hebel do drzewa.

Struglarka, machina, heblująca automatycznie, heblarka.

Struglarnia, warsztat heblarski.

Struglić, heblem wygładzać.

Strukczaszy, dworzanin, którego obowiązkiem było usługiwać panującemu przy stole podczas uczty.

Strukczaszyc, syn strukczaszego.

Struks *ang.*, prążkowana tkanina używana na spodnie sportowe.

Struktura *łć.*, sposób łączenia pojedyńczych części w całość; stały, charakterystyczny dla danego ciała prawidłowy układ części składowych; budowa, układ.

Struma *łć.*, wole, chorobliwe powiększenie gruczołu tarczowego na szyi.

Strumienić się, płynąć strumieniem.

Strumieniówka, ptak wróblowaty, śpiewający, ząbdzioby z rodziny gajówek czyli pokrzewek (fig.).

Strumienisty, Strumienny, obfitujący w strumienie; podobny do strumienia.

Strumienny, Strumieniowy, odnoszący ś. do strumienia; żyjący w strumieniach.

Strumień, bieg wody wartki, potok wąski i niegłęboki, ruczaj, niewielka rzeczka, rzeczułka; **s-niem** = w obfitości, rzęsiście: deszcz lał **s-niem,** łzy płynęły **s-niem.**

Strumyk, Strumyczek, mały strumień.

Strumiłka, roślina z rodziny krzyżowych, małkolmja.

Strumowaty, chory na wole pod gardłem.

Struna, nić metaliczna a. skręcona z żył a. z kiszek zwierzęcych, która, naciągnięta na narzędziu muzycznem, potrącona, wydaje ton muzyczny (fig.); narzędzie muzyczne ze strunami; muzyka; gra na takiem strunami; muzyka; gra na takiem narzędziu; nić z kiszek bydlęcych naciągnięta w rakiecie tenisowej; cięciwa łuku; *przen.,* przeciągnąć **s-ę** = nadużyć czegoś na własną szkodę; pewna strona w usposobieniu człowieka: uderzyć, trafić w słabą, w czułą **s-ę** = pochlebiwszy komuś, powiedziawszy mu coś serdecznego, ująć go.

Struniarka, żona struniarza.

Struniarstwo, rzemiosło, zajęcie struniarza.

Struniarz, rzemieślnik, wyrabiający struny do instrumentów muzycznych.

Strunić, zaopatrywać w struny, naciągać struny na jakiemś narzędziu muzycznem a. w rakiecie.

Strunka *zdr.* od Struna; roślina z gromady wodorostów.

Strunowy, Strunny, zaopatrzony w struny, zrobiony ze strun: narzędzie muzyczne **s-e.**

Strup, skorupa, tworząca ś. na przysychającej ranie a. pęknięty wrzodzie; **s-y** końskie = parchy.

Strupek *zdr.* od Strup.

Strupiały, zamarły, zmartwiały, strupieszały.

Strupiasty, obfitujący w strupy, osypany strupami.

Strupić, okryć strupem; położyć trupem, zabić, zgładzić ze świata, zamordować.

Strupieć, pokrywać ś. strupem; w trupa ś. zmienić, umrzeć, paść trupem; struchleć z przerażenia, obumierać, kolem stanąć.

Strupień, wysypka, pokrywająca ciało strupami, wywołana zanieczyszczeniem.

Strupieszałość, zmartwiałość, zgrzybiałość; wewnętrzne spróchnienie kości.

Strupieszały, strupiały, trupi, obumarły, zmartwiały; przestarzały, niedzisiejszy; zmurszały, spróchniały, zgrzybiały.

Strupieszeć, strupieć, obumrzeć, zgrzybieć, zestarzeć ś.; spróchnieć, zmurszeć.

Strupieszyć, uczynić strupieszałym.

Strupliwy — *p.* Strupiasty.

Strupnica, roślina z gromady porostów.

Strupowaty, Strupiasty, mający kształt strupa, pełen strupów.

Strusi, odnoszący ś. do strusia, właściwy strusiowi: pióro **s-ie; s-ia** polityka = polityka, polegająca na tem, żeby mrużyć oczy na niebezpieczeństwo i nie chcieć o nich myśleć, podobnie jak, według mniemania, struś wobec groźnego niebezpieczeństwa zamyka oczy, żeby tego niebezpieczeństwa nie widzieć; **s-i** żołądek = żołądek zdolny przyjąć bez szkody pokarm choćby mało strawny.

Strusię, Strusiątko, pisklę strusia.

Strusiowaty, mający kształt strusia; **s-e,** rząd ptaków z podgromady bezgrzebieniowców.

Struś *gr.,* ptak z rzędu strusiowatych, największy rozniarami ze wszystkich, dziś istniejących (fig.).

Struty, otruty; mający zdrowie zepsute z powodu niezdrowego pokarmu; *przen.* zmartwiony, strapiony, zgryziony.

! Strutynować, rozważyć wszechstronnie, roztrząsnąć badawczo, zbadać gruntownie.

Strużak, tuleja w uchwycie dla osadzenia noża przy strugarkach.

Strużek, narzędzie służące do wyrobu łyżek; mała struga, potoczek, strumyczek.

Strużka, mała struga.

Strużki (-ek), wiórki.

Strużnik, krótki hebel wiórowy.

Strużyć, płynąć strugą, ciec.

Strużyna, nędzna, mała struga.

Strużyny (-yn), heblowiny, wióry; obierziny, łupiny.

Strwolotka, ryba ciernioprómienna z rodziny kostolicych (fig.).

Strwonić, zmarnować, przepuścić, stracić, przehulać.

Strwożyć (się), przerazić (ś.), przejąć (ś.) trwogą, przestraszyć (ś.).

Strybulacja *łć.,* szmery, jakie wydają niektóre owady.

Strych *nm.,* strychowanie, wyrównywanie miary; zamach, pociągnięcie, zacięcie; sposób, tryb, kształt, manjer; **s.** na skrzypcach = sposób smyczkowania; strychulec, miara; kresa, linja, rysa; poddasze, góra; pod **s,** w **s.** = po brzegi, po skraje, do wrębów.

Strycharka *for. ż.* od Strycharz.

Strycharski, odnoszący ś. do strycharza; grunt **s.** = gliniasty.

Strycharstwo, rzemiosło strycharza, jego zajęcie.

Strycharz *nm.,* robotnik wyrabiający cegły; człowiek, który strychulcem równa zboże w workach.

Strychnina *łć.,* silnie trujący alkaloid, otrzymywany z nasion kulczyby cz. wroniego oka, w stanie czystym przedstawiający ś. w postaci drobnych, przeźroczystych kryształów, bardzo gorzkich w smaku, trudno rozpuszczalnych w wodzie, a łatwo w rozcieńczonym alkoholu, benzolu, chloroformie.

Strychninowy, odnoszący ś. do strychniny, zawierający w sobie strychninę.

Strychować *nm.,* wyrównywać miarę, zgarniając a. obcinając nadmiar; robić sztrychy, kreski na czemś; kreskować; przelatywać, przebiegać wzdłuż jakiegoś przedmiotu; muskać, dotykać (wiatr **s-uje**); zanurzać wiosło lekko w wodę; ostrzeliwać jakiś przedmiot pod małym kątem do jego długości; **s. się** (o koniu) kaleczyć sobie jedną nogę drugą nogą; pies **s-uje** = macha ogonem, okazując chęć szukania zwierzyny.

Strychownica, śródwaga, gruntwaga.

Strychowny, poziomy, horyzontalny; polegający na strychowaniu.

Strychówka, w piekarstwie: szczotka ze słomy do strychowania pieczywa.

Strychulec *nm.,* narzędzie do urównywania miary (pręt, wałek, deseczka); łopatka drewniana nacinana, karbowana nakrzyż, smarowana kalafonją a. smołą szewcką i obsypana piaskiem, do ostrzenia kosy.

Stryczek, Stryk *nm,* postronek z pętlą na końcu do zaciskania; zginąć na **s-u** = być powieszonym na szubienicy; dostał mu ś. **s.** = wyrok, skazujący na powieszenie.

Stryczkowaty, mający kształt stryczka.

Stryflik *nm.,* wypustka; wstawki w ramiona koszuli staroświeckiej, wyszyte czarnym jedwabiem.

Stryflasty, z cholewami obramowanemi u góry; ze sztylpami.

Stryfle *nm,* przyprawki, część koszuli od kołnierza do rękawa; wypustka, wstawka.

Stryisko, poczciwy, zacny stryj; stryj godny pożałowania.

Stryj, Stryjaszek, brat ojca w stosunku do synowców; *gwar.*, las; **s.** brodę rozwinął = las okrył ś. liściem; *mular.*, piec; *flis.*, wiatr.

Stryjać komuś = nazywać kogoś stryjem; obchodzić ś. z kimś surowo, bez wyrozumiałości.

Stryjanka, Stryjenka, taniec staropolski, rodzaj raźnego mazurka, przeplatanego śpiewkami.

Stryjaszek *zdr.* od Stryj.

Stryjaszkowy, stanowiący własność stryjaszka; odnoszący ś. do stryjaszka.

Stryjcio *pieszcz.* od Stryj.

Stryjec *stpl.*, potomek tego samego naddziada, co i ktoś inny, i używający tegoż herbu; bratanek, synowiec.

Stryjeczno-rodzony, pochodzący od rodzonego brata ojca.

Stryjeczno-stryjeczny, pochodzący od brata dziada.

Stryjeczno-wujeczny, pochodzący od stryja, a zarazem męża ciotki, czyli wuja.

Stryjeczny, pochodzący od stryja; **s-ni** bracia a. siostry = od dwóch braci.

Stryjek *zdr.* od Stryj; zamienił ś. **s.** siekierkę na kijek = niekorzystna zamiana.

Stryjenka, żona stryja; siostra ojca, ciotka.

Stryjna — *p.* Stryjenka.

Stryjo — *p.* Stryj.

Stryjostwo, stosunek stryja do bratanków; *zbior.*, stryj z żoną.

Stryjowski, stanowiący własność stryja, właściwy stryjowi.

Stryk — *p.* Stryczek.

Strykte *łć.* — *p.* Stricte.

Stryktura *łć.*, chorobliwe zwężenie kanału w organizmie ludzkim lub zwierzęcym; ściśnięcie.

Strynożyć — *p.* Strzynożyć.

Stryskać, tryskając skropić, spryskać, oblać kroplami.

Strysz — *p.* Stryż.

Stryszek *zdr.* od Strych.

Stryż, Srzeź, Śreź, Śryż, kra, płynąca po wodzie.

Strzalijad *bot.* — *p.* Krewnik.

Strzalisty, Strzałowy, mający kształt strzały.

Strzał, strzelenie, wystrzelenie, wystrzał, wypalenie; odległość, jakiej sięga pocisk, doniosłość pocisku; sam pocisk.

Strzała, pocisk, wyrzucony z łuku, z kuszy, z procy, złożony z ostrza, czyli żeleźca (bełtu) i pałeczki drewnianej (brzechliwy) (fig.);

odnoga rzeki; roślina z rodziny różowatych; pień drzewa od korzeni do miejsca, z którego rozchodzą ś. gałęzie; gwiazdozbiór na niebie północnem; największa wewnętrzna wysokość sklepienia; wysoki, ostrogranny dach, nakrywający wieże w budynkach gotyckich; w *mat.*, część promienia, prostopadłego do cięciwy, zawarta między cięciwą a łukiem; pobiec, polecieć **s-ą**=bardzo szybko.

Strzałka, mała strzała; podłużna plamka na skórze a. na sierści, wyglądająca jak strzała; kość cieńsza, zewnętrzna goleni; gałązka, mająca owocować; odnoga, bocznica kolejowa; wyniosłość na spodzie kopyta końskiego, podobna do grotu strzały; **s.** piorunowa = skamieniałość z gromady belemnitów, piorunowiec; roślina z rodziny żabińcowatych, strzała wodna (fig.).

Strzałkowaty, mający kształt strzałki.

Strzałonośny, noszący strzały, sięgający strzałą: pocisk **s.**

Strzałowe (-ego), nagroda pieniężna, którą dostaje strzelec od ubitego zwierza; część z ubitego zwierza, przypadająca myśliwemu w nagrodę; opłata od strzałów chybionych przez myśliwych, obracana na cel dobroczynny.

Strzałowy, odnoszący ś. do strzały, pochodzący od strzały.

Strzaskać, stłuc, zbić z trzaskiem, roztrzaskać, zgruchotać, zdruzgotać; **s. się,** stłuc ś., zbić ś. z trzaskiem, roztrzaskać ś., zgruchotać ś.

Strząchać *dok.* Strząchnąć — *p.* Strząsać.

Strząsać *dok.* Strząsnąć, Strząść; trząsaniem zrzucać, otrząsać, obtrząsać; wstrząsać, potrząsać, wzruszać: **s.** ramionami; szukając przewracać wszystko, przeszukiwać starannie, szukając przerzucać, przetrząsać; **s. się,** wstrząsać ś., otrząsać ś., wzruszać ś.; obrywać ś., utrząsać ś.; odpadać; zrzucać ś., wstrząsnąwszy, uwalniać ś. od czegoś; wzdrygać ś.

Strząsnąć — *p.* Strząsać.

Strząść — *p.* Strząsać.

Strzebla, ryba członkopromienna, karpiowata, psterka, bystrzyk, olszanka.

Strzec, pilnować, mieć pod swoją strażą, dozorować, mieć baczenie, stać na straży; zachowywać, konserwować, ochraniać, bronić; dochowywać czegoś, przestrzegać, mieć coś na oku, pilnować czegoś, dotrzymywać czegoś; **s. się,** chronić ś., wystrzegać ś. czegoś, unikać kogoś, czegoś, mieć ś. na baczności.

Strzecha, dach, słomą kryty, chata (fig.); *przen.*, dom swój, gniazdo

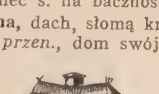

rodzinne; gminne pochodzenie, stan chłopski; *żart.*, bujne włosy na głowie.

Strzecharz, rzemieślnik, pokrywający dachy słomą.

Strzechotek, roślina z rodziny trędownikowatych.

Strzechówka — *p.* Dachówka.

Strzechwa, roślina z gromady mchów liściastych — *p.* Grymja.

Strzeczny *gwar.*, stryjeczny.

Strzegotać, Strzekotać, o konikach polnych: właściwy im głos wydawać, ćwierkać, skrzeczeć.

Strzel, gatunek chrząszcza; bombardjer.

Strzelać *dok.* Strzelić; wyrzucać pocisk z broni palnej a. z łuku, kuszy, procy i t. p.; **s.** kogoś w gębę, w łeb = uderzać, walić; ciemno, choć w łeb strzel = zupełnie ciemno, nic nie widać; **s.** bez prochu = kłamać bezczelnie; chłop **s-a,** a Pan Bóg kule nosi = mówiąc o nieprzewidzianych wynikach zamierzeń i usiłowań ludzkich; **s.** na wiatr, w powietrze=gadać daremnie; jak strzelił = prościuteńko, wprost przed siebie, bardzo szybko; **s** z bicza = trzaskać; minęło, odbyło ś. szybko, jak z bicza strzelił = niezmiernie szybko; korek **s-a** z butelki = wypada z trzaskiem; pękać z hukiem, rozpadać ś. z trzaskiem; buchać, tryskać czemś; iskrzyć ś., bić z czegoś, widnieć w czemś, pałać: gniew **s-a** mu z oczu; o drzewie, o roślinie: dostawać nowych pędów, rosnąć szybko w górę; **s.** daleko myślą, marzeniem = wybiegać myślą, sięgać, bujać; **s.** oczami = zerkać, strzyc, słodkie oczy robić; **s.** do nieba modlitwami = zanosić modlitwy gorące; strzeliło mu coś do głowy=przyszło do głowy, ubrdało ś.; bąki **s.**= nic nie robić, marnować czas na bezmyślnem włóczeniu ś, bezczynności; **s.** kogoś, coś = zabijać strzałami z broni palnej, polować na coś; **s. się,** pojedynkować ś. na broń palną.

Strzelaki, drwa opałowe świerkowe, trzaskające w czasie palenia ś. na kominie; węgielki drobne, które z płonących drew wpadają w garnki, zanieczyszczając potrawy.

Strzelanina, ciągłe strzelanie, częste wystrzały.

Strzelba, przyrząd do wyrzucania pocisków zapomocą materji wybuchowej, broń palna, fuzja (fig.); *zbior.*, żołnierze, uzbrojeni w strzelby, strzelcy; strzelanina, strzelanie.

Strzelbowy, odnoszący ś. do strzelby.

Strzelczy, Strzelecki, odnoszący ś. do strzelca, do strzelania: koń **s.**= koń strzelca w dawnej jeździe polskiej.

Strzelczyk, młody strzelec; chłopiec do posługi przy myśliwym; ryba

ciernioprominenna, łuskopłetwa, pospolita na wyspie Jawie (fig.).

Strzelczyni *for. ż.* od Strzelec.

Strzelec, człowiek, umiejący strzelać; myśliwy, myśliwiec; żołnierz pieszy a. konny, którego zadaniem jest strzelać do nieprzyjaciela, karabinjer, artylerzysta, puszkarz; strażnik części lasu, leśnik, lasowy, gajowy; służący, oficjalista, którego obowiązkiem jest dostarczanie zwierzyny na stół pański; człowiek do posługi, lokaj, zwłaszcza do stania za pojazdem; jedna z konstelacyj zodjakowych (fig.); gatunek węża.

Strzelecki — *p.* Strzelczy.

Strzelectwo, sztuka łowiecka, łowiectwo, myśliwstwo.

Strzelica — *p.* Strelicja, Strzałka.

Strzelić — *p.* Strzelać.

Strzeliga, roślina z rodziny borowicowatych.

Strzeliglóg, roślina z rodziny arnotowatych, strzeligłożyna, zatarń.

Strzelisty, obfitujący w strzały, ze strzał zrobiony; mający podobieństwo do strzały: szybki, jak strzała, ostry, przeszywający, jak strzała; wybujały, smukły, wysmukły, smagły, wyniosły; wzniosły, szczytny; wzbijający ś. w górę nakształt pocisku a. strzały; gorący, żarliwy.

Strzeliście, Strzelisto *przysł.* od Strzelisty.

Strzeliwo, amunicja.

Strzelne (-ego), opłata za strzelanie, za prawo polowania na czyimś gruncie.

Strzelnia, Strzelnica, miejsce, budynek, przeznaczone do ćwiczenia ś. w strzelaniu.

Strzelnica, otwór w przedpiersieniach, w murach zamkowych, fortecznych, w okrętach, przez które strzelają do nieprzyjaciół (fig.); wieża ruchoma, z której strzelają do oblężonych.

Strzelnicowy, Strzelniczy, odnoszący ś. do strzelnicy.

Strzelniczy, odnoszący ś. do strzelania, służący do strzelania; proch s., bawełna s-a — *p.* Bawełna; świder s. = świder do wiercenia dziur w skale na naboje do rozsadzenia skały.

Strzelnowe, gatunek roślin z rodziny amarylkowatych.

Strzelny, odnoszący ś. do strzelania, strzelający.

Strzemiączko, małe strzemię; tasiemka, przyszyta u dołu spodni a. kalesonów, przytrzymująca je, by nie sunęły ś. do góry.

Strzemienne, kielich, spełniany na odjezdnem, na pożegnanie odjeżdżających gości.

Strzemiennica, przyrząd z kolcami na piętach, ułatwiający włażenie na słupy telegraficzne i trzymanie ś. na nich.

Strzemienny, Strzemieniowy, odnoszący ś. do strzemienia.

Strzemieńczysko, pasek, na którym zawiesza ś. strzemię, puślisko, pusło.

Strzemię, pętlica żelazna, wisząca na puślisku z każdej strony siodła, w której jeździec, umieszcza swą stopę (fig.); wstępować w czyje s.= naśladować go; w cudze s. wstępować = wdzierać ś. w cudzą własność; wkraczać w cnotliwe s. = wchodzić na drogę cnoty; ukracać czemuś s-on = powściągać coś, hamować, kłaść kres czemuś; s. wozowe = stopień u wozu a. karety; ucho u cholewy do wciągania buta; jedna z trzech kosteczek w uchu.

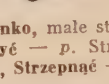

Strzemionko, małe strzemię.

Strzenożyć — *p.* Strzynożyć.

Strzepać, Strzepnąć — *p.* Strzepywać.

Strzepić się *gwar.*, przechwalać ś.

Strzepotać, zatrzepotać, machnąć skrzydłami.

Strzepywać *dok.* Strzepnąć, Strzepać; trzepiąc, zrzucać coś z czegoś, strząsać; machać, rzucać czemś; bić uderzać, ćwiczyć, chłostać, smagać, walić: deszcz nas strzepał = przemoczył.

Strzeszka *zdr.* od Strzecha.

Strzeszny, odnoszący ś. do strzechy.

Strzeżenie *rzecz.* od Strzec; pilnowanie, dozorowanie, dawanie baczenia.

Strzeżoga — *p.* Srzeżoga.

Strzeżony, ten, którego strzegą; s-ego Pan Bóg strzeże = zawsze trzeba ś. mieć na baczności.

Strzęp, Strzępel, kawałek wąski, oddarty od czegoś wzdłuż; coś oddartego i wiszącego u ubrania; pozostałe cząstki jakiejś całości, resztki.

Strzępek, mały strzęp; kosmatość na tkaninie, włos, kutner; włókno mikroskopijne, z którego składa ś. ciało grzybów.

Strzępel — *p.* Strzęp.

Strzępia, frendzla; murować s-ą = wysuwać warstwami części cegieł ze ściany co druga warstwa, dla spojenia ich z następnemi.

Strzępiastolistny, mający strzępiaste liście.

Strzępiasty, Strzępny, pełen strzępów, postrzępiony.

Strzępić, strzępiastym czynić, wystrzępiać, rozdzierać w strzępy, kędzierzawić; s. mowę = mówić z przesadną wytwornością; s. głos = śpiewać trelami, trelować; s. się, strzępiastym ś. stawać, wystrzępiać ś.; sterczeć strzępami.

Strzępkowaty, mający kształt strzępka a. strzępów, poszarpany.

Strzęplica, roślina z rodziny traw.

Strzępnąć, zmarszczyć ś.

Strzępnica, wij tęporożny.

Strzępola, roślina z rodziny lipowatych.

Strzęsać, Strzęsnąć — *p.* Strząsać, Strząsnąć.

Strzosować *żegl.*, uwiązać statek do pala.

Strzyc, ciąć, przecinać, rozcinać nożyczkami; s. kogoś, coś = obcinać na nim włosy; zgryzać, ścinać zębami, szczypać, skubać, zjadać, spasać; s. uchem a.uszami = ruszać niemi, nasłuchiwać; s. oczami = strzelać niemi, zerkać, rzucać bystre i przelotne spojrzenia; wyzyskiwać kogoś; s. barany = odcinać kupony od papierów procentowych; s. się, być strzyżonym; kazać sobie obciąć włosy.

Strzyga, Strzygonia *łć.*, upiorzyca, straszydło; mniemana dusza nieprawego dziecka płci żeńskiej w gwieździe spadającej i błędnym ogniku; błędnica, świecilka, kusząca parobków do złego; owad muchowaty.

Strzygoń *łć.*, według wierzeń ludowych dusza nieprawego i wcześnie zmarłego dziecka płci męskiej, przedzierzgająca ś. w różne postaci i kusząca kobiety do złego.

Strzykać *dok.* Strzyknąć; tryskać, bryzgać, pryskać; wdmuchiwać; pluć przez zęby; powodować ból przeszywający; czuć jakby ukłucie raz po raz: s-a mię w kolanie, w głowie; wydawać głos właściwy niektórym ptakom, np. trznadlom, chróścielom i t. p.

Strzykanie, ból strzykający, przerywany.

Strzykawka, przyrząd do wstrzykiwania, szprycka, serenga, klystera (fig.).

Strzyknąć — *p.* Strzykać.

Strzykwa, zwierzę z typu szkarłupni, o ciele robakowato wydłużonem (fig.).

Strzymać, objąć, zawrzeć, zmieścić w sobie; dotrzymać, dochować; ścierpieć, znieść, wytrzymać; zatrzymać — *p.* Wstrzymać.

Strzynożyć, Strynożyć, Sternożyć, spętać zwierzę, związawszy mu trzy nogi a. dwie na ukos.

Strzyża, Strzyż, Strzyżka, strzyżenie owiec; pora roku, kiedy ś. strzyże owce; wełna, otrzymana z ostrzyżenia.

Strzyżenie *rzecz.* — *p.* Strzyża.

Strzyżka — *p.* Strzyża; wycinanka; *zool.* — *p.* Ząbiołek.

Strzyżono - golono! = mówi ś. o dwóch osobach spierających ś., pozostających z uporem przy swojem zdaniu.

Strzyżyk, ptak wróblowaty śpiewający, z rodziny tejże nazwy; wołowe oko, mysikrólik, krzciuczek (fig.).

Strzyżyny *tkac.*, odpadki włókien przy strzyżeniu tkanin.

Stuarkuszowy, złożony ze stu arkuszy.

Stubarwny — *p.* Stobarwny.

Stubramny — *p.* Stobramy.

Stubylczeć, zżyć ś. z tubylcami, zaaklimatyzować ś.

Studencik *zdr.* od Student.

Studencina, student godny politowania.

Studencki, odnoszący ś. do studenta, właściwy studentowi.

Student *łć.*, słuchacz wyższego zakładu naukowego (akademji, uniwersytetu, politechniki i t. p.); uczeń gimnazjum, wogóle szkoły średniej.

Studenterja, ogół studentów; postępek nieodpowiedni dla człowieka zrównoważonego, ogładzonego towarzysko, wybryk mogący ledwie być wybaczonym studentowi.

Studentka *for. ż.* od Student.

Studja *łć.*, badania naukowe, poważne oddawanie ś. zdobywaniu wiedzy a. sztuki, zgłębianie jakiegoś odłamu nauki; ćwiczenia w zakresie sztuki; przedwstępne próby do jakiegoś większego dzieła.

Studjować, uczyć ś., przyswajać sobie szczegóły jakiejś wiedzy, oddawać ś. zgłębianiu, badaniu gałęzi jakiejś nauki; na podstawie licznych spostrzeżeń i badań dążyć do wyrabiania sobie sądu o jakimś przedmiocie; dociekać, starać ś. przeniknąć rzeczy na razie niezrozumiałe, niejasne; uczęszczać na uniwersytet.

Studjum *łć.*, w malarstwie: szkic przygotowawczy do zamierzonej większej pracy; robota, będąca owocem zdobytej w malarstwie wiedzy; wizerunek charakterystycznej głowy; obraz, przedstawiający osobę a. widok wprost z natury; w piśmiennictwie: praca literacka, będąca rezultatem przeprowadzonych badań; badanie, dociekanie.

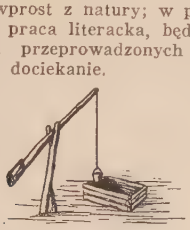

Studnia, otwór, wykopany w ziemi, do wydobywania wody ze źródła zapomocą kołowrotu, żórawia (fig.), pompy i t. p.; **s.** artezyjska, **s.** abisyńska = otwór wyświdrowany w ziemi aż do wód podziemnych; zdrój, krynica, źródło; *przen.*, nieprzebrane źródło czegoś: ten człowiek to **s.** mądrości; rodzaj pasjansu; wpadliśmy, jak kozieł w **s-ę** = w wielki ambaras; powierzyłeś mi tajemnicę, to jakbyś kamień w **s-ę** wrzucił = nikomu nie powiem.

Studniarz, rzemieślnik, umiejący kopać i budować studnie, pompiarz; *żart.*, student.

Studnica, zdrój, źródło, krynica.

Studniowy, sto dni trwający.

Studnisko, wielka studnia, miejsce po studni; dół, wykopany na studnię.

Studzić, pozwolić czemuś stygnąć, ostudzać, wystudzać, chłodzić; oziębiać, czynić obojętnym, poskramiać; **s. się,** stygnąć, ostygać, chłodzić ś.; ziębić ś., stawać ś. zimnym, przebywać na chłodzie; tracić zapał, obojętnieć.

Studzienka, mała studnia; źródełko.

Studzienny, Studniany, odnoszący ś. do studni; wydobywany ze studni.

Stugębny, Stugęby, mający jakby sto gąb; rozgłośny, głośny; gadatliwy, wielomówny, plotkarski.

Stugłośny, Stugłosowy, odnoszący ś. do stu głosów; *przen.*, rozgłośny.

Stugłowy, Stogłowy, mający jakby sto głów: **s.** potwór, smok.

Stugłów, w Grecji starożytnej: ofiara ze stu zwierząt, hekatomba.

Stugramowy, ważący sto gramów.

Stuimienny, Stoimienny, mający sto imion, sto nazw.

Stujęzyczny, Stojęzyczny, mający jakby sto języków; *przen.*, donośny, rozgłośny, szeroko ś. rozchodzący.

Stuk, stukanie; stuknięcie, kołatanie, odgłos stukania.

Stuk!, Stuk! *wykrz.*, naśladujący lekkie uderzanie, puk! puk!

Stukać *dok.* Stuknąć; uderzać w coś z łoskotem, kołatać, pukać głośno; bić, tętnić: serce mi **s-a; s się,** uderzać, kołatać; robić hałas, kołatać ś., chodzić z łoskotem; uderzać kieliszkiem o kieliszek przed wypiciem trunku na znak wzajemnej życzliwości.

Stukanina, ciągłe stukanie, kołatanie, pukanie, stukot.

Stukawka, płytka wraz z młoteczkiem, służąca do opukiwania lekarskiego, plesymetr, pukadło.

Stukilometrowy, mający sto kilometrów długości.

Stuknąć — *p.* Stukać.

Stukolorowy, stobarwny.

Stukolumnowy — *p.* Stokolumnowy.

Stukonny, odnoszący ś. do stu koni, zaprzężony w sto koni; mający siłę stu koni.

Stukot, stukanie, stukanina, pukanina, odgłos stukania.

Stukotać, stukać ustawicznie, raz po raz.

Stukułka, gra hazardowa w karty.

Stulać *dok.* Stulić; kulić, składać, zwierać, ściskać, ściągać, zaciskać, zasklepiać, zamykać; poddać, zwierać, ściskać, ściągać, zaciskać, zasklepiać, zamykać; podwijać pod siebie, kurczyć, podkulać; **s.** oczy= mrużyć; stul gębę!, stul pysk! = zamilcz!; **s. się,** ściskać ś., zwierać ś., kurczyć ś., zamykać ś., zwijać ś.; oczy mi ś. **s-ają** = kleją ś., męczą ś., chce mi ś. spać.

Stulecie, okres stu lat, wiek; setna rocznica; jubileusz stuletni.

Stuletni, Stoletni, mający sto lat wieku; trwający sto lat; przypadający co sto lat; przypadający po stu latach: jubileusz **s.**

Stuletnik, człowiek mający sto lat wieku.

Stulić — *p.* Stulać.

Stuliny *gwar.*, u Rusinów ciasto weselne.

Stulistny, Stoliściowy, składający ś. ze stu liści: róża **s.**

Stulisz, roślina z rodziny krzyżowych; rzodkiewnik (fig.).

Stuła *łć.*, część obrzędowego ubioru kapłańskiego, rodzaj długiej i niezbyt szerokiej wstęgi, wyrobionej z tej samej materji, co ornat, a wdziewanej na szyję (fig.).

Stułbia, zwierzę jamochłonne z rodziny stułbiowatych (fig.).

Stułbiopławy, rodzaj zwierząt jamochłonnych.

Stułbiowaty, mający kształt stułbi; **s-e** = rodzina zwierząt jamochłonnych.

Stułokciowy, Stołokciowy, długi na sto łokci.

Stumanić, wprowadzić w błąd przez tumanienie, oszukać.

Stumiljonowy, odnoszący ś. do stu miljonów; posiadający sto miljonów.

Stumilowy — *p.* Stomilowy.

Stuoczny, Stuoki — *p.* Stooczny.

Stuokienny, mający sto okien.

Stuosobowy, składający ś. ze stu osób, przeznaczony dla stu osób.

Stupa *sanskr.*, pomnik w kształcie cienkiej kolumny, u góry zakoń-

czony wysoką strzałą, zawierający relikwie jakiegoś świętego buddyjskiego w Indjach.

Stupaje (ów), stopnie, wyrąbane w śniegu a. w lodzie dla wdzierania ś. pod górę.

Stupajka *ros.*, piechur rosyjski; policjant; niższy urzędnik, biurokrata; człowiek niemrawy, którego trzeba popędzać.

! Stupefakcja *łć.*, osłupiałość, zdrętwienie umysłu; zdumienie, osłupienie.

Stupina, przędzona bawełna palna, używana do zapalania bomb i granatów.

! Stupor *łć.*, odrętwienie.

Stuporczyć się, nadymać ś. pysznić ś., kokoszyć ś.

Sturamienny, Storamienny, mający sto ramion; rozchodzący ś. w różnych kierunkach, wielostronny, niezmiernie obszerny.

Sturbować kogoś = zaniepokoić go, skłopotać, zmartwić; s. coś = zakłócić coś, przeszkodzić czemuś, sparaliżować coś; **s. się,** zmartwić ś., skłopotać ś., zgryźć ś.

Sturczeć, sturczyć ś.

Sturczyć (się), zmienić (ś.) na Turka, zbisurmanić (ś.).

Stureczny, Storęczny, Sturęki, Storęki, mający sto rąk.

Sturzec, roślina z rodziny lipowatych.

Stustopniowy, Stostopniowy, odnoszący ś. do stu stopni, podzielony na sto stopni: termometr s. Celsjusza; mający w sobie sto stopni: spirytus s.

Stustopowy, długi na sto stóp.

Stustrunny, mający sto strun, odnoszący ś. do stu strun.

Stuszować, zatrzeć, rozprowadzić w tle.

Stutysięczny, Stotysięczny, odnoszący ś. do stu tysięcy; mający sto tysięcy czegoś; mający wartość stu tysięcy; składający ś. ze stu tysięcy.

Stuwsiowy, Stowsiowy, odnoszący ś. do stu wsi, posiadający sto wsi.

Stuwzory, odnoszący ś. do stu wzorów; *przen.*, odznaczający ś. rozmaitością deseniów.

Stuzębny, mający sto zębów.

Stuziarnisty, Stoziarnisty, mający w sobie sto ziarn; *przen.*, obfitujący w ziarna.

Stuziny *żegl.*, sznurki na bokach żagla przywiązane do tego boku, z którego wiatr wieje.

Stuzłotówka, banknot wartości 100 złotych.

Stwardnąć — *p.* Stwardnieć.

Stwardniać, Stwardzać *dok.* Stwardnić, Stwardzić; czynić twardym, skrzepłym.

Stwardniałość, miejsce stwardniałe, twarde nabrzmienie.

Stwardniały, który stwardniał; zrogowaciały; *przen.*, zobojętniały, zakamieniały; nieprzystępny uczuciom tkliwym.

Stwardnić, Stwardzić—*p.* Stwardniać.

Stwardnieć, Stwardnąć, stać ś. twardym, skrzepnąć, stężeć.

Stwardnienie *rzecz.* od Stwardnieć; stwardniałość.

Stwardziały, który stwardział, stwardniały.

Stwardzić — *p.* Stwardnić.

Stwardzieć — *p.* Stwardnieć.

Stwarzacz, ten, co stwarza, stwórca.

Stwarzać *dok.* Stworzyć; czynić z niczego, wyprowadzać z niczego, nadawać byt temu, czego nie było; robić, czynić, wytwarzać, tworzyć: s. dzieło sztuki, utwór literacki i t. p. wyprawiać, płatać, wyrabiać; oni są dla siebie, jakby stworzeni = pasują do siebie.

Stwierdzać *dok.* Stwierdzić; dawać moc prawną, sankcjonować, potwierdzać; przekonawszy ś. o czemś, podawać to za prawdę niezbitą, uznawać za pewne, poświadczać; dawać świadectwo czemuś; konstatować; stosować w życiu jakąś teorję; s. śmiercią własną wierność swym hasłom; **s. się** stwierdzać ś., sprawdzać ś., ziszczać ś.

Stwierdzenie *rzecz.* od Stwierdzić; **s. faktu** = ustalenie, skonstatowanie, uznanie za pewnik, potwierdzenie, poświadczenie.

Stwora, potwór, poczwara, dziwotwór, straszydło, zmora.

Stworność *stpl*, zgodność, harmonja; udatność, kunszt, zręczność.

Stworzenie *rzecz.* od Stworzyć; to co stworzono, dzieło Stwórcy, twór; istota stworzona, zwierzę, człowiek; od **s-a** świata = od początku świata; wygląda, jak nieboskie s. = okropnie; nieme **s.**=zwierzę, bydlę.

Stworzenny, Stwórczy, posiadający moc stwarzania, twórczy; odnoszący ś. do stwarzania.

Stworzeńko, Stworzonko *zdr.* od Stworzenie.

Stworzyciel, Stwórca, ten co stworzył, twórca; Bóg Ojciec, pierwsza osoba Trójcy Św.

Stworzycielka, kobieta, która coś tworzy a. tworzyła.

Stworzycielski, odnoszący ś. do stworzyciela, właściwy stworzycielowi.

Stworzyć — *p.* Stwarzać.

Stwór, stworzenie; szkielet; wygląda jak s. = jak cień, b. mizerny.

Stwórca — *p.* Stworzyciel.

Stwórczy, Stworzycielski, stwarzający, twórczy, dotyczący stwarzania.

Stybin, Stybina *łć.*, minerał, błyszcz antymonu.

Stychiczny, wierszowy, odnoszący ś. do budowy wiersza.

Stychjologja *gr.*, nauka o początku wszechrzeczy.

Stychomancja *gr.*, wróżenie zapomocą kartek z wierszami.

Stychometrja *gr.*, liczenie wierszy w rękopisie, dla określenia wielkości rękopisu; oddzielanie wierszy.

Stychometryczny, odnoszący ś. do stychometrji.

Stychomytja *gr.*, w dramacie greckim żywy dialog dwu odpowiadających sobie nawzajem osób.

Stychonomancja *gr.*, wróżenie zapomocą imion, napisanych na kartkach.

Stychowna *ros.*, pieśń wieczorna religijna w kościele wschodnim.

Styczeń, pierwszy miesiąc roku.

Styczna, linja prosta, stykająca ś. z obwodem koła w jednym punkcie; jedna z funkcyj trygonometrycznych, tangens (fig.).

Styczniowy, odnoszący ś. do stycznia, przypadający, zdarzający ś. w styczniu.

Styczność, łączność, związek.

Styczny, stykający ś.

Styg, zimna woda, w której zanurzają rozpalone żelazo, by je zahartować.

Stygmat *gr.*, u starożytnych Rzymian znak, śpiczastem narzędziem zrobiony, zwłaszcza blizna wypalona lub wycięta dla piętnowania złoczyńcy; znamię, piętno; **s-y,** rany Chrystusa, występujące na ciele niektórych ludzi, zatopionych w rozpamiętywaniu Jego męki.

Stygmatyczka *for. ż.* od Stygmatyk.

Stygmatyk *gr.*, mężczyzna, na którym ujawnia ś. stygmatyzm.

Stygmatyzm *gr.*, właściwość niektórych ludzi, zatopionych w rozpamiętywaniu męki Zbawiciela, że występują na nich stygmaty czyli rany, przypominające rozmieszczeniem pięć ran Zbawiciela.

Stygmatyzować, dotykać stygmatyzmem; *przen.*, piętnować; **s. się,** ulegać stygmatyzmowi.

Stygmograf *gr.*, przyrząd, zapisujący automatycznie wskazania stygmoskopu.

Stygmografja *gr.*, nauka o tętnie.

Stygmoskop, Stygmometr *gr.*, przyrząd do mierzenia ciśnień, rodzaj manometru.

Stygnąć, tracić ciepło, oziębiać ś., ziębnąć, chłodnąć; **s.** w zapale = tracić zapał, obojętnieć.

Stygrysieć, nabierać drapieżności i krwiożerczości tygrysiej.

Styk, zetknięcie ś., zderzenie ś., styczność; rodzaj szpicruty z klapką na końcu, używany do jazdy konnej; *el.*— *p.* Kontakt elektryczny.

Stykać *dok.* Zetknąć; zbliżać dwa przedmioty jeden do drugiego, układać, ustawiać, umieszczać je tak, by przylegały do siebie; **s. się,** schodzić ś. z sobą aż do złączenia, do przylegania wzajemnego; leżeć tuż obok, sąsiadować, graniczyć; (o ludziach) spotykać ś., zbliżyć ś. do siebie wzajemnie, mieć z sobą stosunki.

Styks *gr.*, *mitol.*, rzeka piekieł w

świecie podziemnym opasująca go dziewięciokrotnie swemi wodami.

Styl *gr.*, sposób, a zarazem sztuka wyrażania myśli na piśmie; teorja **s-u** = nauka o stylu, stylistyka; w sztukach pięknych, a zwłaszcza w architekturze pewien całokształt form artystycznych i cech odrębnych, po których rozpoznać można, jaki okres czasu lub naród wytworzył dane dzieło sztuki (styl klasyczny, romański, gotycki, renesansowy, barokowy, rokoko i t. d.); sposób, rodzaj, pokrój; w rachubie czasu: oznaczanie daty według kalendarza Juljańskiego (stary s.) lub według kalendarza Gregorjańskiego (nowy s); — *p.* Stylus.

! Stylisko, Styl, Stel *nm.*, rękojeść, trzonek, dzierżak.

Stylista *gr.*, autor piszący stylem wytwornym i pięknym.

Stylistka *for. ż.* od Stylista.

Stylistyka *gr.*, nauka, wykazująca warunki, od których zależy doskonałość stylu wewnętrzna, to jest tycząca ś. układu myśli, i piękność zewnętrzna pod względem wysłowienia; teorja stylu.

Stylita *gr.*, święty słupowy, chrześcijański pustelnik, dla umartwienia ś. spędzający większą część życia na szczycie wysokiego słupa (w V do XII wieku).

Stylizacja, sposób układu i wyrażania myśli na piśmie.

Stylizator, ten, co stylizuje.

Stylizować, tworzyć (pisać, malować, rzeźbić), zgodnie z wymaganiami jakiegoś poszczególnego stylu; *iron*, pisać z mozołem, siląc ś. na dobór wyrazów; w ornamentyce: rozwijać jakiś motyw zgodnie z wymaganiami pewnego stylu: linja **s-ana,** kwiat **s-any.**

Stylobat *gr.*, podstawa murowana, na której wznoszą ś. kolumny, zdobiące budynek (fig.).

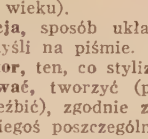

Stylograf *gr.*, rodzaj pióra do pisania z rezerwoarem atramentu wewnątrz

Stylografja *gr.*, przygotowanie zapomocą elektryczności płyt, z których można drukować rysunki, naśladujące rysunki ręczne lub akwaforty.

Stylolity *łć.*, cylindryczne, wzdłuż żłóbkowate utwory geologiczne, wydzielane wskutek siły ciśnienia z pokładów kamienia wapiennego, prostopadle przecinające jego warstwy.

Stylowość, zgodność z wymaganiami pewnego stylu.

Stylowy, tyczący ś. prawidłowego i pięknego wyrażania na piśmie; w sztuce: posiadający w całej czystości cechy właściwe wytworom pewnej epoki, pewnego narodu.

Stylus *gr.*, styl, u starożytnych rylec metalowy, z jednym końcem zaostrzonym, służącym do pisania na tabliczkach woskowych, a drugim płaskim do zacierania tego, co było napisane, służący także za sztylet w razie potrzeby (fig.).

! Stymulacja *łć.*, pobudzenie, podniecenie.

! Stymulować *łć.*, podniecać przynaglać.

Stynka *nm.*, ryba członkopromienna łososiowata (fig.).

Stypa *łć.*, uczta, biesiada; biesiada, wyprawiona przez rodzinę nieboszczyka, dla tych, którzy towarzyszyli jego pogrzebowi; gminnie: serek.

Stypacja *łć.*, zgęszczenie, zatkanie, stwardnienie.

Stypendjalny, Stypendyjny, odnoszący ś. do stypendjum.

Stypendjonowany, pobierający stypendjum.

Stypendjum *łć.*, stała, roczna zapomoga pieniężna, wyznaczona z odsetek pewnych funduszów publicznych lub prywatnych dla niezamożnej uczącej ś. młodzieży.

Stypendyjny — *p.* Stypendjalny.

Stypendysta *łć.*, korzystający ze stypendjum.

Stypendystka *for. ż.* od Stypendysta.

Stypiarz, Stypownik, uczestnik styp.

Stypny, Stypowy, odnoszący ś. do stypy.

Styptyczne *gr.* **środki** = środki do tamowania krwi.

Stypulacja *łć.*, umowa, zobowiązanie, ugoda, oparta na kontrakcie, postanowienie, zawarowanie.

Stypulator *łć.*, zawierający umowę

Stypulować, zastrzegać warunki w umowie, umawiać ś.

Stypułka, Stypula *łć.*, pałeczka do bębna.

Styracznik, roślina z rodziny oczarowatych, ambra.

Styrać — *p.* Sterać.

Styrak *łć.* — *p.* Styrakowiec.

Styrakowcowate *łć.*, rodzina roślin dwuliściennych.

Styrakowiec, drzewo z rodziny styrakowcowatych.

Styraks *gr.* — *p.* Styrakowiec; żywica tego drzewa o przyjemnym zapachu i gorzkawym, korzennym smaku, używana do kadzideł, perfum i jako lek.

Styranizować, zgnębić tyranizowaniem.

Styrkać *dok.* Styrknąć; potykać ś., zawadzać nogą; wścibiać.

Styskać, Styskować *stpl.*, użalać ś., utyskiwać, uskarżać ś.; **s. się,** nudzić ś., przykrzyć ś.

Styskliwy *stpl.*, narzekający, utyskujący.

Sub *łć.*, pod-, wice-.

! Subaltern *łć.*, podwładny, podrzędny.

Subalternacja *łć., log.*, stosunek zależności, stosunek sądu ogólnego do szczególnego, podwładność, podrzędność.

Subaraty *łć.*, spiżowe monety rzymskie posrebrzane lub obłożone srebrną blaszką.

Subarenda, przejmowanie części dzierżawy od dzierżawcy.

Subarendator, poddzierżawiący.

Subarendować, poddzierżawiać, wydzierżawiać od dzierżawcy.

Subarktyczny, podbiegunowy.

Subdiakon, najniższy z większych stopni kapłańskich; w kościele protestanckim drugi diakon.

Subdiakonat, Subdiakoństwo, stopień subdiakona.

! Subdywizja, poddział.

Suberyna — *p.* Syberyna.

Subhasta, Subhastacja *łć.*, publiczna sprzedaż przymusowa majątku nieruchomego i obdłużonego.

Subhastować, sprzedawać przez subhastację.

Subintabulat, dług zapisany hipotecznie na sumie dłużnika.

Subintabulować, wpisywać hipotecznie dług na sumie dłużnika.

Subja, ciężki młot dwuręczny, używany w kopalniach; dłóto cienkie do obrabiania kamienia zgrubsza.

Subjekcik *zdr.* od Subjekt.

! Subjekcja *łć.*, trud; kłopot, zachody; krępowanie ś., przykrość.

! Subjekcjonalny *łć.*, kłopotliwy, sprawiający subjekcję.

! Subjekcjonować (się), krępować (ś.), fatygować (ś.), utrudzać (ś.), męczyć (ś.).

Subjekt *łć.*, podmiot; w filozofji: istota zdolna do myślenia, która o czemś myśli, wydaje sąd; pomocnik sklepowy, ekspedjent.

Subjektywista *łć.*, człowiek, kierujący ś. subjektywizmem.

Subjektywizm *łć.*, podmiotowość, opieranie poglądów i postępków na osobistych uczuciach i wrażeniach, zabarwianie sądu o rzeczy osobistemi uczuciami i wrażeniami.

Subjektywność, podmiotowość.

Subjektywny, podmiotowy, wypływający raczej ze sposobu myślenia i uczucia jednostki myślącej, niż z dokładnego zbadania samej rzeczy.

Subkategorja, poddział, część kategorji.

Subkolekta, sprzedaż losów loteryjnych, przejęta od kolektora.

Subkolektor, podkolektor, otrzymujący losy loteryjne od kolektora, nie zaś z urzędu loteryjnego.

Subkolektorka *for. ż.* od Subkolektor.

Sublacja, Sublewacja *łć.*, zniesienie banicji, zwolnienie od kary kościelnej; odroczenie egzekucji wyroku banicyjnego.

Sublicytacja, oddanie z licytacji najmniej żądającemu.

Sublimacja *łć., chem.*, ogrzewanie mieszaniny, z której wtedy niektóre ciała ulatniają ś., a następnie, oziębione w odbieralniku, tworzą kryształy.

Sublimat *łć.*, w chemji każdy produkt, otrzymywany drogą sublimacji w postaci ciała stałego; związek dwu atomów chloru z jednym atomem rtęci, czyli chlornik rtęci: ciężki, biały, krystaliczny proszek, rozpuszczalny w wodzie (silna trucizna, używana jako środek dezynfekcyjny i do konserwowania płynów, nie przeznaczonych do jedzenia).

Sublimować, otrzymać kryształy jakiegoś ciała przez sublimację.

Sublokacja, poddzierżawa, podnajem.

Sublokator, wynajmujący mieszkanie nie od właściciela domu, ale od lokatora, podnajemca.

Sublokatorka *for. ż.* od Sublokator.

! Sublunarny, podksiężycowy cz. ziemski.

! Submersja *łć*, zatopienie, zanurzenie.

Submisja *łć*, poddanie ś., pokora, uległość, uniżoność; oddawanie w antrepryzę przedsiębiorstwa drogą piśmiennych zapieczętowanych ofert licytantowi, ofiarującemu najkorzystniejsze warunki; staranie ś. o dostanie do sfinansowania całej pożyczki państwowej dla oddania jej dającym najkorzystniejsze warunki.

! Submisyjny, pokorny, uległy, uniżony.

Submitel *łć-nm., druk*, rodzaj czcionek, mniejszych od mitlu.

Submitować się, Sumitować się *łć.*, przedstawiać się, tłumaczyć ś., usprawiedliwiać ś.

Subordynacja *łć.*, podporządkowanie, karność, uległość, posłuszeństwo; w logice taki stosunek między dwoma pojęciami, że jedno należy do zakresu drugiego, jest temuż podporządkowane.

Subordynować, podporządkować.

Subpetit *łć-fr., druk.*, rodzaj czcionek o jeden punkt mniejszych od petitu.

Subretka *fr.*, sprytna, przebiegła pokojówka, zwłaszcza w komedjach scenicznych.

Subrogacja *łć.*, podstawienie, wejście w prawa wierzyciela.

Subskrybent *łć.*, podpisujący ś. na coś, prenumerator, przedpłaciciel.

Subskrybować *łć.*, podpisać ś. na coś, zobowiązać ś. do nabycia czegoś, np. akcji, dzieła, mającego ś. ukazać, udziału w pożyczce państwowej.

Subskrypcja *łć.*, zobowiązanie podpisem swoim do nabycia jakiegoś wydawnictwa, papierów kredytowych, wypuszczanych przez państwo; podpisanie ś. na składkę, przedpłata.

Substancja *łć.*, ogólna nazwa stałych postaci materji, pierwiastków składowych tworzących ciało; *fil.*, istota rzeczy i zjawisk, która pozostaje niezmienna i objawia ś. w mniej lub więcej przemijających własnościach rzeczy lub zjawisk, których jest źródłem i podstawą.

! Substancjonalny *łć.*, treściwy; pożywny.

Substrat *łć.*, podścielisko, podkład, podłoże; warstwa gruntu znajdująca ś. pod warstwą wierzchnią; materja organiczna, na której zasiewają ś. grzybki a. bakterje.

Substytucja *łć.*, podstawienie, wyznaczenie na zastępstwo, na wyręczenie.

! Substytuować, zastępować, podstawić na miejscu czegoś innego.

! Substytut *łć.*, zastępca wyręczający.

Substytutorjum *łć.*, akt prawny, zawierający pełnomocnictwo przeniesione na kogoś innego.

Subsumować *łć.*, podporządkowywać szczegóły pod ogólne prawidło.

Subsydjum *łć.*, pomoc pieniężna, zasiłek, wsparcie.

Subtelnie, delikatnie, misternie, dokładnie, drobiazgowo.

Subtelnieć, stawać ś. subtelnym, delikatnieć.

Subtelność, uwzględnienie najdrobniejszych, z trudnością dostrzeganych różnic i odcieni; drobiazgowa delikatność i dokładność, bystrość umysłu, delikatność odczucia.

Subtelny *łć*, drobny, delikatny, zaznaczający lub odtwarzający najdrobniejsze odcienie, dokładny; bystry; wytworny.

! Subtrahować *łć.*, odjąć, odciągnąć.

! Subtrakcja *łć.*, odjęcie, odliczenie.

Subtylizacja, rozcieńczanie niektórych płynów zapomocą ognia.

Subtylizować, brać rzeczy drobnostkowo, rozumować drobiazgowo.

Subutrakwiści *łć.*, przyjmujący Komunję św. pod dwiema postaciami.

Subwencja *łć.*, zasiłek pieniężny, pomoc pieniężna, szczególnie udzielana przez państwo z publicznych funduszów instytucjom społecznym.

Subwencjonarjusz *łć.*, człowiek, udzielający subwencji.

Subwencjonować, udzielać subwencji, zasilać pieniężnie.

Subwersja *łć.*, przewrót, obalenie, upadek.

Suchaczek, jelonek, jeleniątko.

Suchar, kawał chleba ususzony w celu dłuższego przechowania go; uschłe drzewo, stojące na polu; człowiek bardzo chudy, wyschły; *lm.*, **s-y,** susz, leżąca w lesie.

Sucharek, ususzony kawał ciasta drożdżowego z mąki pszennej; człowiek suchy, zasuszony.

Suchawy, niezupełnie wysuszony, nieco suchy.

Suchedni, post trzydniowy na początku każdego kwartału; *przen.*, kwartał; kwartalny termin opłaty, zapłaty, zapłata zasługi, kwartalne, suchedniowe.

Suchedniowe (-ego)—*p.* Suchedni.

Suchedniowy, odnoszący ś. do suchych dni; sól **s-a** a. suchedniowska = którą szlachta miała prawo wybierać w żupach po cenie niżej kosztu w suchedni.

Sucherlawy, Suchorlawy, chorowity, wątły, zawiędły, suchy.

Sucho *przysł.*, niemokro, niewilgotno, bez wody, bez płynu: przejść rzekę **s.** = nie zamoczywszy nóg; pościć na **s.**, **s.** jeść = suszyć; prasować, maglować bieliznę, ubranie na **s.** = wysuszone; ugotować coś na **s.** = na gęsto; jeszczem dziś na **s.** = naczczo; przyjąć kogoś na **s.** = nie częstując go niczem; wyjść, ujść na **s.** = bezkarnie; nie ujdzie ci to na **s.** = będziesz za to ukarany; puścić kogoś na **s.** = wybaczyć mu winy; wyszedłem na **s.** = upiekło mi ś.; odpowiadać, odzywać ś. **s.** = oschle, zimno, oziębie; przyjął go **s.** = sztywno, bez serdeczności.

Suchobory *ros.*, sekta religijna w Rosji, unikająca napojów alkoholowych tytuniu i nie zabijająca zwierząt.

Suchodrzew *bot.*—*p.* Wiciokrzew.

Suchokwiat — *p.* Nieśmiertelnik.

Sucholuska, roślina z rodziny złożonych, rodzaj nieśmiertelnika (fig.).

Suchomelszczyzna, czynsze z wiatraków, młynów konnych i ręcznych.

Suchooki, mające suche oczy, nieczułe, niewrażliwy.

Suchoręż, suche drzewo, stojące na pniu; gałąź uschła na drzewie.

Suchorlawy — *p.* Sucherlawy.

Suchorzyna, nazwa topoli sokory.

Suchość, przymiot tego, co jest suche; susza, posucha: **s.** w gardle = zasychanie.

Suchotnica *for. ż.* od Suchotnik.

Suchotniczy, chory na suchoty; *przen.*, marny, nędzny, słaby: żywot **s.**

Suchotnik, mężczyzna chory na suchoty.

Suchotruja, roślina z rodziny marzanowatych.

Suchoty, choroba, wyniszczająca organizm, opadanie z ciała przez chorobę; choroba, spowodowana rozmnożeniem w organizmie ludzkim specjalnych bakteryj, zwanych tuberkułami, gruźlica, tuberkuloza: **s.** płucne, **s.** gardlane; **s.** nagłe a. galopujące = powodujące w krót-

kim czasie śmierć; **s.** krzekowe = gruźlica krzekz; **s.** rdzenia pacierzowego = uwiąd rdzenia, tabes; **s.** wątrobne = zapalenie ropne wątroby; dwie brodawki, wyrastające na spodniej szczęce końskiej pod językiem; suszenie, post ścisły, o chlebie i wodzie; **s.** drzewne = choroba drzew, polegająca na nagłem więdnięciu ich i usychaniu; *żart.*, **s.** kieszonkowe = brak pieniędzy.

Suchutki, Suchuteńki, całkiem suchy.

Suchwa, gatunek ryby wschodnio-indyjskiej, mogącej czołgać ś. po ziemi (fig.).

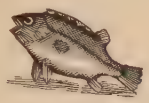

Suchy, niemokry, niewilgotny, nieprzejęty wilgocią, pozbawiony wody, wilgoci a. wogóle płynu: **s-e** lato = nie dżdżyste; nie płodny, jałowy, nieurodzajny; **s-e** drzewo, **s.** krzak = uschnięte; **s.** grunt = piaszczysty, przepuszczający przez siebie wilgoć; przejść przez coś **s-ą** nogą = nie zamoczywszy nóg; patrzeć na coś **s-em** okiem = bez płaczu, nie wzruszając ś.; ujść **s-ą** nogą = bezkarnie; przy **s-em** drzewku i mokre goreje = przy dobrem i złe ujdzie; **s.** ręka, noga = bezwładna, sparaliżowana; biegać przez **s.** las= przez rózgi; **s-a** mogiła = złożona z kamieni; **s-e** razy = bicie nie do krwi; **s.** kaszel = bez flegmy; **s-a** burza = wicher z piorunami bez deszczu; **s.** chleb = bez masła; **s-e** pieczywo = czerstwe; **s.** mur = w którym cegły są spajane nie zaprawą, lecz mchem; **s.** stukot, trzask= urywany, jakby łamanie suchych gałęzi; **s-e** farby = pastele; **s.** wanna, **s.** łaźnia = przebywanie bez ubrania w pomieszczeniu o temperaturze nader wysokiej aż do wywołania silnych potów; **s.** łaźnia = razy, cięgi, baty; **s.** post = poszczenie o chlebie i wodzie a. przynajmniej jedzenie potraw bez żadnej okrasy; **s-e** dni — *p.* Suchedni; owoc **s.**, mięso **s-e** = mało soczyste, łykowate; **s-a** wierzba = kobieta chuda, a wysoka; **s-a** szczapa = człowiek chudy, zawiędły; **s-e** konopie = płonne, nieurodzajne; styl **s.**, nauka **s-a** = nudne, mało zajmujące, oschłe; głos, ton **s.** = oschły, cierpki, sztywny; **s-a** gra, **s-a** partja = kiedy przeciwnik nie ma ani jednego punktu; z **s-ej** studni brać wodę = próbować rzeczy daremnej; **s-e** konfitury = suszone, bez soku; **s-a** msza = bez zażywania ciała i krwi Pańskiej; **s-a** żyła = nerw, ścięgno; *chem.*, **s.** rozbiór = rozkładanie ciał na czynniki zapomocą ognia; **s-a** destylacja drzewa = ogrzewanie go bez przystępu powietrza dla wydobycia niektórych związków, jak np. kreozot, kwas octowy, spirytus drzewny, terpentyna; **s-a** bańka = nie cięta, bez nacinania skóry; szew **s.** = spojenie brzegów rany bez użycia szwu krwawego; **s.** stos elektryczny, **s-e** ogniwa = urządzone bez użycia cieczy; weksel **s.** = nie ciągniony, nie zlecony innym osobom; **s-e** wino = wytrawne; **s.** ból = ból w stawach, łamanie artretyczne w kościach; **s-a** sapka = katar nosa bez wydzielania flegmy; nie zostawić na kimś **s-ej** nitki = obgadać go dotkliwie, oczernić.

Suchykwiat, roślina z rodziny złożonych.

Suczka *zdr.* od Suka.

Suczy, właściwy suce, odnoszący ś. do suki.

Suć, sypać; usypywać w stos, sypiąc, wznosić, obsypywać, wysadzać, przetykać, tkać.

Sudarium *łć.*, łaźnia parowa; ręcznik do ocierania potu po takiej łaźni; chusta z cudownym wizerunkiem Chrystusa, odbitym w chwili, gdy św. Weronika ocierała oblicze Zbawiciela, idącego na śmierć krzyżową.

Sudno *stpl.*, łódź, czółno.

! Sufic jencja *łć.*, obfitość, zapas, dostatek.

! Sufiks *łć., gram.*, przyrostek, w wyrazie: np. -stwo: *państwo*.

Sufit *wł.*, strop gładki, tynkowany, zakrywający pułap, częstokroć ozdobiony malowidłem a. stiukiem.

Sufitowy, odnoszący ś. do **sufitu,** do powały, do pułapu.

Sufitówka — *p.* Podsiebitka.

Sufler *fr.*, w teatrze: osoba ukryta w budce na przodzie sceny, podpowiadająca aktorom słowa ich ról.

Suflerka *for. ż.* od Sufler.

Suflernia, budka suflera.

Suflerować, Suflować, podpowiadać.

Suflerstwo, obowiązki suflera.

Suflet *fr.*, rodzaj leguminy z białek ubitych na pianę i z owoców roztartych.

Suflować *fr.* — *p.* Suflerować.

! Sufokacja *łć.*, duszenie ś.

Sufragan *łć.*, biskup bez diecezji, pomocnik biskupa diecezjalnego.

Sufraganja, Sufragańs two, stopień, urząd sufragana; okrąg kraju, podlegający władzy sufragana.

! Sufragator *łć.*, współgłosujący, współwyborca.

Sufragium *łć.*, głos wyborczy; przyzwolenie; prawo głosowania.

Sufrażetka *fr.*, w Anglji kobieta, walcząca o prawa dla kobiet zapomocą środków gwałtownych, napaści na przedstawicieli rządu, podpalań, bomb, niszczenia dzieł sztuki i t. p.

Sufrażystka, zwolenniczka rozszerzenia na kobiety prawa posłowania do parlamentu.

Sugerent *łć.* — *p.* Sugestjonista.

Sugestja *łć.*, poddawanie myśli osobie, pogrążonej w hipnozie, wpływ jednej osoby na drugą, będącą w stanie hipnotycznym.

Sugestjonista, Sugestjoner, Sugerent *łć.*, ten, który sugestjonuje, poddaje, nasuwa pewne myśli, wyobrażenia.

Sugestjonować, Sugestjować, Sugerować *łć.*, poddawać komuś myśli i wyobrażenia, wpływać nań, skłaniając do czegoś.

Sugestyjny, Sugestywny *łć.*, odnoszący ś. do sugestji.

Sugłówek, ścieżka polna, miedza.

Suhak, *tat.*, zwierzę racicowe pochworogie z rodziny antylop (fig.).

Suita *fr.*, utwór muzyczny, zbliżony do symfonji, ale utrzymany w charakterze lżejszym i swobodniejszym.

Suja, kułak, sójka; rodzaj strucli wielkanocnej.

Suka, samica psa, wogóle wszystkich zwierząt z rodziny psów; zła, swarliwa kobieta, czarownica, jędza; pies **s-i** nie kąsa = swój swojemu krzywdy nie czyni.

! Sukcedować *łć.*, następować, dziedziczyć.

! Sukces *fr.*, postęp, powodzenie, udanie ś., poklask.

Sukcesja *łć.*, następstwo, dziedzictwo, spadek.

Sukcesjonista *łć.* — *p.* Sukcesor.

Sukcesjonistka — *p* Sukcesorka.

Sukcesor *łć.*, następca, spadkobierca; **s.** uniwersalny=spadkobierca, dziedziczący cały majątek.

Sukcesorka, Sukcesjonistka, spadkobierczyni, dziedziczka.

Sukcesyjność, dziedziczność.

Sukcesyjny, dziedziczny, przechodzący z ojca na syna: tron **s.**

Sukieczyna, licha, nędzna sukienka.

Sukieneczka, mała sukienka a. sukienka dla dziecka.

Sukienka *zdr.* od Suknia; niewielka suknia; licha suknia; **s.** duchowna = strój księży, zakonniczy; przyodziać **s-ę** duchowną = zostać księdzem, zakonnikiem; szyć komuś **s-ę** = intrygować przeciw niemu, dołki pod nim kopać; **s.** cnoty = płaszczyk, pozór obłudny.

Sukienko, tkanina z wełny, mieszana ze lnem a. bawełną.

Sukiennica, gmach, przeznaczony na skład sukna; kram na sukno; fabryka sukna; kobieta trudniąca ś. sukiennictwem, sukienniczka; żona s kiennika; **S-e** w Krakowie=gmach pośrodku rynku, przeznaczony dawniej na kramy z suknem, potem na kramy i sklepy wszelkiego rodzaju.

Sukiennictwo, rzemiosło sukiennicze, handel suknem.

Sukienniczek, czeladnik sukiennika.

Sukienniczka — *p.* Sukiennica.

Sukienniczy, odnoszący ś. do sukiennika a. sukiennictwa; glina s-a— *p.* Suknowalska.

Sukiennik, rzemieślnik, wyrabiający sukno, fabrykant sukna; kupiec, sprzedający sukno; gatunek mola, suknowiec.

Sukienny, wyrobiony z sukna; dotyczący sukna; zawierający sukno; służący do wyrobu sukna.

Sukkub *łć.*, jeden ze złych duchów.

Sukmana, Sukman *tur.*, prosta kapota chłopska, z grubego sukna, siermięga (fig) (*zdr.* **Sukmanka**).

Sukmanowy, Sukmanny, odnoszący ś. do sukmany.

Suknia, ubranie, odzież, szata, ubiór, strój; ubranie kobiece; sierść na zwierzu; opierzenie na ptaku; powłoka zewnętrzna; s. duchowna = symbol stanu duchownego; przywdziać s-ę duchowną = zostać księdzem a. zakonnikiem.

Sukniarka, szwaczka, szyjąca specjalnie suknie damskie.

Sukniowy, Sukniany, odnoszący ś. do sukni a. sukien.

Sukno, tkanina wełniana; schować coś pod s. = odłożyć jakąś sprawę dla opóźnienia jej a. zupełnego udaremnienia.

Suknowalski, służący do walenia sukna; ziemia, glina s-a = folarska, foluszowa, zawierająca wapno przy fabrykacji sukna, służąca do walenia, t. j. odjęcia tkaninie wełnianej tłuszczu.

Suknowiec — *p.* Sukiennik.

! Sukulencja *łć.*, pełność (soków), pożywność.

! Sukurować, Sukursować *łć.*, przychodzić z pomocą.

! Sukurs *łć.*, pomoc, zasiłek, odsiecz.

Sulfaty *łć.*, siarczany, sole kwasu siarczanego.

Sulfuracja *łć.*, łączenie siarki z innem ciałem.

Sulica, broń używana w dawnej jeździe polskiej, rohatyna.

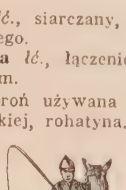

Sulki *ang.*, mały wózek wyścigowy na dwóch kołach, zaprzęgany w jednego konia (fig.).

Sulówka, rodzaj strzelby myśliwskiej.

Sulpiter *łć.*, noszący chorągiew żałobną bracką na pogrzebie.

Sułtan *ar.*, cesarz mahometański, turecki, tytuł monarchy na Wschodzie.

Sułtana, rodzaj sukni kobiecej — *p.* Sułtanka.

Sułtanat, panowanie i rządy sułtana, godność sułtana.

Sułtanka, Sułtanica, Sułtana, żona, nałożnica, siostra, córka a. krewna sułtana; *lm.*, **s-ki,** gatunek rodzynków.

Sułtański, Sułtanowski, odnoszący ś. do sułtana, właściwy sułtanowi.

Sum, ryba członkopromienna, sumowata (fig); s. elektryczny = takaż ryba, uzbrojona przyrządem elektrycznym; *przen.*, chodzi, jak s. = milczący, nasępiony, zadumany, zmarszczony.

Suma *łć.*, wielkość, która jest równa kilku innym, razem wziętym; rezultat dodawania; ogół, zebranie w całość; ilość pieniędzy wyrównywająca cenie jakiegoś przedmiotu a. cenie jakiejś pracy, usługi; gotowizna, znajdująca ś. przy kimś a. w czyjejś kasie; należność, dług; znaczna ilość pieniędzy; wielka Msza.

Sumak, roślna z rodziny terpentyńcowatych, jeleni róg (fig.).

Sumarjusz *łć.*, krótki zbiór, wyciąg, spis.

Sumarycznie, Sumaryjnie, ogólnie, treściwie, w sposób skrócony, bez formalności.

Sumaryczny, Sumaryjny, ogólny, ryczałtowy; s. proces = skrócony sposób postępowania prawnego.

Sumek — *p.* Sumak.

Sumiasty, taki, jak u suma; wąsy s-e = długie, gęste.

Sumienie, władza wewnętrzna w człowieku, wykazująca mu jego złe uczynki i sądząca go, samopoczucie winy; sumienność, uczciwość; głos s-a = głos wewnętrzny, ostrzegający nas o złem; człowiek bez s-a = łotr; czy ty masz s. tak postępować! = jak możesz coś podobnego robić!; ruszyło go s. = przyszedł do przekonania, że źle robi, przestał robić źle; spokojne s, spokój s-a = spokój wewnętrzny; skrupuły s-a, wyrzuty s-a = niepokój wewnętrzny, wynikający z poczucia własnej winy; targować ś. z s-em, wchodzić w kompromisy z s-em, z głosem s-a, które ostrzega o złem postępowaniu; s. go gryzie = ma wyrzuty s-a, że źle zrobił; wolność s-a = tolerancja religijna; rachunek s-a = roztrząsanie własnych grzechów i win; na s.!, przysięgam na s.!, na moje s.!= ręczę słowem uczciwości; postępuj, jak ci s. każe=zgodnie z wewnętrznym nakazem moralnym; czyste s. = niewinność; mieć coś na s-u = czuć odpowiedzialność co do czegoś; biorę to na swoje s. = na swoją odpowiedzialność.

Sumiennie *przysł.*, tak jak nakazuje sumienie, uczciwie, sprawiedliwie, dokładnie, starannie.

Sumienność, uczciwość, prawość, sprawiedliwość.

Sumienny, zgodny z nakazami sumienia; uczciwy, rzetelny, sprawiedliwy.

Sumiot *gwar.*, wał śniegu, zaspa.

Sumitować się *łć.*, — *p.* Submitować ś.

Sumka, *zdr.* od Suma; sakwy podróżne skórzane; worek na rzeczy.

Sumka *nm.*, linka do przywiązywania łódki.

Sumować, dodawać dwie a. więcej liczb a. ilości dla otrzymania sumy; skracać, streszczać.

Sumować *gwar.*, zadumywać ś., zamyślać ś., martwić ś.

Sumowaty, mający kształt suma; *lm.*, **s-e,** rodzina ryb członkopromiennych brzuchopłetwych.

Sumowina, mięso suma.

Sumowy, Sumowny *łć.*, odnoszący ś. do sumy — *p.* Sumaryczny.

Sumpt *łć.*, koszt, nakład.

Sumptowny, drogi, kosztowny.

Sunąć, Suwać, ciągnąć, pchając, zmieniać miejsce czegoś, posuwać, popychać, ciągnąć po powierzchni czegoś; pędzić, śpieszyć, mknąć, iść, biec pośpiesznie; przechodzić, wić ś.; droga sunęła; s. się, posuwać ś., wlokąc ś., czołgać ś., pomykać — *p.* Suwać ś.

Suniec, jeden z grubych bali, jakie poziomo wsuwają ś. w gary słupów pionowych i tworzą ścianę budynku lub parkanu.

Sunięcie *rzecz.* od Sunąć; w szachach, w warcabach: posunięcie, ruch, cug.

Sunna *ar.*, księga, zawierająca zbiór podań o Mahomecie i dogmatów, podanych przez niego do wiary, a spisanych po jego śmierci, czczona obok Koranu jako Księga święta przez Sunnitów.

Sunnita, mahometanin uznający Sunnę za księgę świętą.

Supeł, wypukłość w miejscu, gdzie coś, np. sznur, nić, wstążka, jest związane, węzeł.

Supełek, mały supeł; ciągnąć s-ki = powierzać wybór losowi przez ciągnienie rożków np. chustki, z których jeden jest związany w supełek.

Supełkować, zawiązywać w supełki.

Super- *łć.*, przedrostek oznaczający nad-.

Superarbiter *łć.*, rozjemca, sędzia polubowny, rozstrzygający niezgodne zdanie arbitrów.

! Superata *łć.*, przewyżka.

Superdywidenda *łć.*, udział w zysku, stanowiący przewyżkę ponad dywidendę stale określoną i gwarantowaną.

Superfosfaty *łć-gr.*, nadfosforany wapnia, używane jako nawóz sztuczny, zawierający kwas fosforowy w postaci łatwo rozpuszczalnej.

! Superindukty *łć.*, nadzwyczajne podatki dodatkowe.

Superintendent *łć.*, w Kościele ewangelickim: duchowny, przełożony nad kościołami okręgu kościelnego

Superintendentura *łć.*, urząd superintendenta; obwód kraju, podlegający władzy superintendenta.

Superjor *łć.*, przełożony w klasztorze.

Superjorat *łć.*, urząd superjora.

Superjorka *łć.*, przełożona w klasztorze.

Superlatyw *łć., gram.*, stopień najwyższy w stopniowaniu przymiotników i przysłówków.

Superlatywy *łć.*, przymiotniki w najwyższych stopniach, określające najwyższy zachwyt, najwyższe oburzenie i t. p.

Supernaturalizm *łć.*, wiara w interwencję istoty nadludzkiej w sprawach ziemskich, wiara w objawienie.

! Supernaturalny *łć.*, nadnaturalny, nadprzyrodzony.

Superpozycja *łć.*, pozycja wyższa, położenie wyższe, nad czemś; przełożeństwo, zwierzchnictwo.

Superracjonalizm *łć.*, uznawanie za przechodzące rozum ludzki takich zjawisk, które nie dadzą ś. objaśnić zapomocą praw przyrody, poznanych dotąd.

Superrewizja *łć.*, dodatkowa rewizja sprawdzająca; przy poborze do wojska sprawdzenie stanu zdrowia i budowy ciała popisowych.

! Superstycja *łć.*, przesąd, zabobon.

Supertara, to, co ś. potrąca z wagi towaru ponad tarę, skutkiem złego opakowania i wynikłych stąd ubytków (wyschnięcia, wysypania ś. i t. p.).

Supinacja *łć.*, leżenie nawznak; ruch poziomy, sprawiany przez muskuły.

Suplement *łć.*, dopełnienie, uzupełnienie, dodatek.

! Suplementarny *łć.*, dodatkowy, uzupełniający.

Suplent *łć.*, zastępca nauczyciela w szkołach średnich; wykładający jakiś przedmiot w uniwersytecie w zastępstwie nie mianowanego jeszcze profesora.

Suplika *łć.*, prośba na piśmie, zwłaszcza mająca charakter uniżony.

Suplikacje *łć.*, pieśń błagalna religijna, zaczynająca ś. od słów: „Święty Boże".

Suplikant *łć.*, proszący, podający prośbę, petent.

Suplikantka *for. ż.* od Suplikant.

! Suplikować *łć.*, pokornie prosić, błagać, zanosić suplikę uniżoną.

! Suponować *łć.*, przypuszczać, domyślać ś.

Suport *łć*, przyrząd, przytrzymujący przedmioty obrabiane na maszynach.

Supozycja *łć.*, przypuszczenie, domniemanie.

Supozytorja *łć.*, czopki z masła kakaowego a. z żelatyny i jakiegoś lekarstwa, wprowadzone do kiszki odchodowej a. części płciowych kobiety dla wywołania wypróżnienia lub uspokojenia boleści.

Supporto *wł.*, dzienny lub miesięczny procent od weksli, procent w rachunku bieżącym.

Supraporta *łć.*, malowidło a. rzeźba nad drzwiami, mające szerokość drzwi.

Supremacja *łć.*, przewództwo, wyższość, przewaga, opanowanie władzy; w Anglji władza monarchy nad kościołem od czasów Henryka VIII.

Supremat *łć.*, najwyższa władza, jaką posiada papież; wyższość władzy papieża ponad inne władze.

Supresja *łć.*, przemilczenie; zniweczenie, zniesienie, skasowanie.

! Suprymować *łć.*, przytłumić, pominąć, znieść, zniszczyć.

Sura, Surata *ar.*, rozdział, księga w alkoranie.

Surah, lekka materja jedwabna, tkana w delikatne prążki; napój odurzający z mleka kokosowego.

Surducik *zdr.* od Surdut.

Surdut *fr.*, ubiór męski wizytowy; zwykle czarny, sukienny a. kortowy, z 2 rzędami guzików (fig.).

Surdutowiec, człowiek, używający surduta, nie należący do gminu, nie używający odzieży gminu; mieszczanin, chodzący w surducie.

Surdutowy, odnoszący ś. do surduta; garnitur s. = surdut, kamizelka i spodnie; *rzecz.* — *p.* Surdutowiec.

Surdyna, Surdynka *fr.*, przyrządzik do ściszania brzmienia strun skrzypcowych i t. p., tłumik (fig.).

Surdynka *zdr.* od Surdyna.

Surma *tat.*, instrument muzyczny, rodzaj donośnej piszczałki a. puzonu, niegdyś używanych w wojsku (fig.); *przen.*, dąć w s-y wojenne = odgrażać ś. wojną, rozniecać wojnę, podburzać do wojny; rodzaj minerału: błyszcz antymonu.

Surmacki, Surmaczy *tat.*, odnoszący ś. do surmacza, właściwy surmaczowi.

Surmacz, Surmak *tat.*, muzykant grający na surmie; owad piewikowaty.

Surmia, roślina z rodz. surmiowatych a. bignoniowych; trąbka.

Surmikwiat, roślina z rodziny bielunia, surmia jagoda.

Surmiowaty, do surmy podobny; w *lm*, **s-e,** rodzina roślin dwuliściennych, bignoniowe.

Surogacja *łć.* — *p.* Surogatorja.

Surogat *łć.*, substancja a. materjał podobny co do głównych własności do produktu kosztowniejszego, lepszego (zwykle tańszy, gorszy), ale innego składu chemicznego, zastępujący tamten w handlu i w użyciu; sędzia duchowny, zasiadający w konsystorzu.

Surogatorja, Surogacja *łć.*, urząd surogatora.

Surojadka — *p.* Syrojeszka.

Suropicki, Suropiecki, podługowate zraziki z surowego mięsa.

Surowcowy, odnoszący ś. do surowca, zrobiony z surowca.

Surowiatka — *p.* Syrojeszka.

Surowica, materjał surowy; woda słona solanka; ciecz krwi, pozostająca po oddzieleniu włóknika i krwinek, serum; leczenie s-ą — *p.* Seroterapja.

Surowiczny, Surowiczy, odnoszący ś. do surowicy.

Surowiec, materjał surowy, z którego ma ś. coś wyprodukować, żelazo surowe; skóra wyprawiona ałunem i dziegciem; rzemień wycięty z surowej skóry; masa tłusta, twarda, brunatna, zostająca po wyługowaniu potażu.

Surowieć, surowić ś., stawać ś. surowym.

Surowiuteńki, Surowiutki, zupełnie surowy.

Surowizna, stan tego, co jest surowe; rzeczy surowe, zwłaszcza surowe jarzyny i owoce — *p.* Surowiec.

Surownik, pierwiastek, znajdujący ś. we krwi, w surowicy; żelazo walcowane w prętach o różnych przekrojach.

Surowo *przysł.*, w stanie surowym; srogo, okrutnie; zjeść coś na s. = nie gotowane, nie smażone, nie pieczone i t. d.

Surowość, stan tego, co jest surowe; srogość, okrucieństwo.

Surowy, taki, jakim go wydała natura, nie przerobiony, nie przetworzony; nie gotowany, nie pieczony, nie smażony i t. p.: żelazo s-e = surowiec; skóra s-a = surowiec; kruszec s. = wytopiony wprost z

rudy; siarka **s-a** = szara; antymon **s.** = siarek antymonu; wino **s-e** = świeże, bez aromatu; **s.** = srogi, okrutny, groźny, niepobłażliwy, wymagający, bezwzględny; ojciec **s.**, nauczyciel **s**, prawo **s-e**, krytyka **s-a**; o człowieku: materjał **s.** = dziecko a. człowiek nie wykształcony, nad którego ucywilizowaniem trzeba jeszcze popracować; człowiek **s.**=nieokrzesany, nieobyty; posępny, ponury; ciężki, dokuczliwy, ostry: **s.** klimat, **s-a** zima; nieugięty, niezłomny: człowiek **s-wych** zasad; dokładny, skrupulatny, ścisły, pilny; jeszcze nie uprawny: ziemia surowa; mur **s** = świeży; waga **s-a** = bez opakowania.

Surówka, stwardniała cegła wysuszona, nie wypalona; żelazo surowe otrzymywane w wielkich piecach; płótno niebielone szarawego koloru; skóra oczyszczona, gotowa do garbowania.

Suruk, drążek na którym ś. wiesza liście tytuniu dla wyschnięcia.

Sus *nm*, skok, podskok; dać **s-a** = skoczyć, przeskoczyć przez coś, przesadzić coś.

Susać *nied.* Susnąć, dawać susy, skakać, przeskakiwać przez coś.

Susecpcja *łć.*, przyjęcie stopnia święcenia.

Susceptanctwo, urząd susceptanta.

Susceptant *łć.*, pomocnik rejenta.

Suscy**tacja** *łć.*, pobudzenie, podnieta.

Suseł, zwierzę z rzędu gryzoni, z rodziny wiewiórek (fig.) zasypiające na zimę w swojej norze; śpi, jak **s.** = twardo, mocno; pije, jak **s.** = dużo.

Susfał, długi fartuch skórzany, zachodzący na piersi; strzęp wiszący, gałgan.

! Suspendować *łć.*, zawieszać w pełnieniu obowiązków; zawieszać moc obowiązującą jakiegoś rozporządzenia, ustawy.

! Suspensa, Suspensja *łć.*, zawieszenie w urzędowaniu.

Suspensorjum *łć.*, rodzaj bandaża do podtrzymywania zwieszających ś. części ciała, szczególnie worka jądrowego i piersi.

! Suspicja *łć.*, podejrzenie.

! Sustentacja *łć.*, utrzymanie, sposób do życia.

Suswał — *p.* Susfał.

Susz, gałęzie suche, chróst; plaster wosku w ulu, nie napełniony miodem; suszone owoce.

Susza, ląd stały; posucha, długotrwały okres czasu bez deszczu, upał długotrwały; suchość powietrza, posucha; na **s-y** pływa = kłamie bezczelnie.

Suszak, narzędzie, przeznaczone do suszenia przędziwa.

Suszalnia — *p.* Suszarnia.

Suszalny, służący do suszenia.

Suszarka, szafka do wysuszania preparatów anatomicznych a. mikroskopowych; przyrząd do suszenia przetworów zapomocą ogrzewania do pewnej stałej temperatury w pracowniach naukowych, fabrykach i t. p.; przyrząd do suszenia naczyń kuchennych; — *p.* Suszak.

Suszarnia, Suszalnia, miejsce, gdzie coś suszą, urządzenie i przyrządy do suszenia czegoś.

Suszarnik, człowiek, zajmujący ś. suszeniem czegoś; właściciel suszarni.

Suszka, przycisk z bibułą do suszenia pisma (fig.); drzewo suche, stojące na pniu; sucha gałąź, susz; drzewo, suszone na pniu przez podcięcie kory.

Susznia — *p.* Suszarnia.

Susznik, przyrząd z filcu do osuszania walców przy fabrykacji papieru.

Suszonka, kartofle suszone.

Suszyć, czynić suchym, wysuszać, usuwać z czegoś wilgoć przez działanie wysokiej temperatury, odparowywać: **s.** owoce, włoszczyznę, len, konopie; wychudzać, czynić nędznym; dręczyć, trapić, martwić, truć; **s.** zęby=śmiać ś., szczerzyć je zalotnie **s.** sobie głowę, myśl, mózg = wysilać je przez pracę nadmierną, męczyć ś. nad wykonaniem jakiejś czynności umysłowej, nad rozwiązaniem jakiejś kwestji a. chcąc sobie coś przypomnieć i t. d.; **s.** komuś głowę = męczyć go przez domaganie ś. czegoś, naprzykrzanie ś. o coś i t. p.; pościć o chlebie i wodzie; **s. się,** pozbywać ś. wilgoci, suchym ś. stawać, wysychać, schnąć; suszyć na sobie ubranie; martwić ś., trapić ś., dręczyć ś., kłopotać ś.

Suszykufel, Sączykufel, pijak, opój, pijanica.

Suśli, właściwy susłowi, odnoszący ś. do susła.

Sutanna *wł.*, długa wierzchnia suknia księży katolickich (fig.).

Sutasz *fr.*, wąska plecionka wełniana do naszywania sukien damskich.

Sutek, Sutka, pierś u kobiety, brodawka sutkowa.

Sutener *fr.*, poplecznik prostytutki, od której ma utrzymanie wzamian za bronienie jej.

Sutenerstwo *fr.*, rola sutenera.

Suterena, Suteryna *fr.*, część budynku pod poziomem gruntu, mieszkanie pod parterem, piwnica mieszkalna.

Suterenowy, Suterynowy odnoszący ś. do sutereny; znajdujący ś. a. przemieszkujący w suterenie.

Sutka, zupa mączna; **s-i,** ciasne przejście między zabudowaniami; ciasny zaułek, sz ja.

Sutkowaty, mający kształt sutka.

Sutkowy, odnoszący ś. do sutka.

Suto *przysł.*, obficie, bogato, hojnie, strojnie.

Sutuł *białor.*, wyniosłość karku, garb nabyty przez pochyle trzymanie ś.

Suty, nieskąpy, obfity, dostatni, bogaty; hojny, sowity, szczodry; wspaniały, okazały; szeroki, luźny.

Suw tłoka = okres pracy w silnikach spalinowych (takt).

Suwacz, Suwak, przyrząd w machinie parowej do przepuszczania pary, szyber; **s-e** w organach = zasuwy drewniane po obu stronach klawiatury.

Suwać *dok.* Sunąć; posuwać, popychać; **s. się,** posuwać ś., puszczać ś. pędem, wybiegać, podążać, pośpieszać; tańczyć.

Suwadło — *p.* Suwacz.

Suwak — *p.* Suwacz.

Suwany, rodzaj galopady, rodzaj krakowiaka.

Suwata, Szuwata, Szufata *gwar.*, sieć do łowienia ryb, na dwóch składanych kijach osadzona.

! Suwenir *fr.*, coś danego na pamiątkę, pamiątka.

Suweren *fr.*, panujący, monarcha, władca; angielski pieniądz złoty = 1 funtowi sterlingowi.

Suwerenat *fr.*, władza zwierzchnia, zwierzchnictwo, panowanie.

Suwerenność, zwierzchnictwo; władza zwierzchnia najwyższa, wyrażająca się w atrybucjach udzielności i zwierzchnictwa.

Suwnica, dźwignica biegnąca po szynach.

Suzeren *fr.*, w stosunkach lennych pan, zwierzchnik ,oddający wasalowi ziemię na prawach lennych.

Swa, swoja.

Swach — *p.* Swat.

Swacha, Swachna — *p.* Swatka.

Swacieja, swatka, przełożona na weselu.

Swada *łć.*, płynność w wysłowieniu ś., dar łatwej i pięknej, porywającej wymowy; waśń, kłótnia, zwada.

Swadebne (-ego), dawna danina od zaręczyn i ślubu.

Swadzić, kłócić, waśnić, swarzyć, wadzić.

Swadziebny, weselny, godowy, ślubny.

Swadźba, wesele.

Swaja *ros.*, pal, słup, wbity w ziemię.

Swar, Swarka, waśń, spór, niezgoda, kłótnia, rozterka, zwada.

Swarga — *p.* Swastyka.

Swarka — *p.* Swar.

Swarliwy, Swarny, lubiący ś. sprzeczać, kłótliwy, sprzeczny, przekorny.

Swarzyć kogoś z kimś=wywoływać spór, kłócić, waśnić, wadzić, siać niezgodę; **s. się,** żyć w niezgodzie, kłócić ś., wadzić ś., waśnić ś., spierać ś, sprzeczać ś.

Swastyka *sanskr.*, krzyż, którego ramiona są w postaci 4 gamm (Γ greckiego abecadła) (fig); tajemniczy znak bóstwa, symbol ognia, nieconego przez tarcie dwu kawałków drzewa, symbol słońca, czczonego jako bóstwo

Swaszka *zdr.* od Swacha.

Swat, kojarzący małżeństwa, dziewosząb; drużba weselny; starosta weselny; w *lm.*, **s-y,** swatanie, dziewosłęby, konkury: posłać w **s-y,** jechać w **s-y;** ani on mi brat, ani s. = jest mi obojętny.

Swatać, pośredniczyć w zawieraniu małżeństwa, kojarzyć małżeństwa, dziewosłębić; **s. się,** starać ś., konkurować o kogoś.

Swatka, kobieta, swatająca; mężatka na weselu; przyjaciółka zaręczonej dziewczyny.

Swatostwo, rola swata, swatanie; konkury, współubieganie ś. o rękę panny.

Swawola, nadużycie wolności czynienie, co ś. komu podoba, bez względu na prawo i porządek społeczny, anarchja, bezrząd; nierząd, rozpusta, rozpasanie; samowola, despotyzm, absolutyzm, tyranja; własna swoja wola, możność postępowania zgodnie z własną wolą i upodobaniem; zbytki, figle, psoty.

Swawoleństwo — *p* Swawola.

Swawolić, nadużywać swobody, oddawać ś. rozpuście; figlować, zbytkować, dokazywać.

Swawolnica *for. ż.* od Swawolnik.

Swawolnik, człowiek, nadużywający swobody; rozpustnik, warchoł, awanturnik; psotnik, figlarz, zbytnik; hultaj, włóczęga.

Swawolność — *p.* Swawola.

Swawolny, postępujący wedle swojej woli; despotyczny, arbitralny, absolutny; rozpustny, rozpasany, warcholski; anarchiczny, nierządny; figlarny, psotny, rozpuszczony.

Swąd, czad ze spalenizny: **s.** z pieca = gazy duszące, wydobywające ś. z palących ś. węgli; smród, odór, fetor, zapach nieprzyjemny; psim **s-em,** *przysł.*, wykpiwszy ś., byle jak, niezupełnie prawą drogą, wypadkowo.

Sweter *ang.*, rodzaj wełnianej koszulki, a. kaftana, zachodzących wysoko pod szyję (fig.).

Swędnieć, cuchnąć, śmierdzieć; swędzić.

Swędra, plama, zwłaszcza plama od rdzy, od kwasu owocowego na bieliźnie.

Swędzenie, przykre uczucie podrażnienia skóry, świerzb lekki, świerzbiączka.

Swędzić, swąd wytwarzać, wypełniać swędem; wydawać z siebie swąd.

Swędzieć, mieć skórę czemś podrażnioną, świerzbieć; *przen.*, skóra go **s-i** = chce dostać w skórę, zasługuje na karę cielesną.

Swędzik, świerzbiączka, świerzbiąca wysypka skórna.

Swiren — *p.* Świren.

Swoboda, możność postępowania wedle swojej woli, niepodległość, niezależność, wolność; niekrępowanie ś., prostota, naturalność, brak sztuczności, szczerość, śmiałość, obycie: **s.** w obejściu ś., w ruchach, w mowie; zwolnienie od ciężarów państwowych, od podatków, immunitet.

Swobodnie *przysł.*, używając swobody, wolno, nie zależąc od nikogo, nie krępując ś. nikim i niczem.

Swobodnieć, nabierać swobody, stawać ś. swobodnym.

Swobodnik, człowiek wolnomyślny, liberał, niedowiarek.

Swobodność, swoboda.

Swobodny, od nikogo i niczego nie zależny, niczem nie krępowany, nikomu nie ulegający, wolny, niepodległy, postępujący wedle swojej woli; nieżonaty; prosty, nie żenujący ś.; naturalny, niewymuszony, szczery, nie sztuczny; śmiały w towarzystwie, obyty; wolny od ciężarów państwowych; udzielny, dziedziczny.

Swobodzić, swobodnym czynić, wyswobadzać; **s. się,** swobodnym ś. stawać, uwalniać ś.

Swobódka, roślina z rodz. traw.

Swoić, oswajać kogoś z kimś, z czemś; za swoje uznawać; **s. się,** oswajać ś. z czemś, wdrażać ś. do czegoś.

Swoisto *przysł.*, po swojemu, inaczej niż inny.

Swoistość, właściwość znamienna pewnej osoby a. przedmiotu.

Swoisty, obdarzony swoistością.

Swoiście *przysł.*, od Swoisty; odrębnie, po swojemu.

Swojacki, odnoszący ś. do swojaka, właściwy swojakowi.

Swojactwo, charakter swojaka, pokrewieństwo.

Swojaczeć, swojakim ś. stawać, aklimatyzować ś., naturalizować ś.

Swojaczka *for. ż.* od Swojak.

Swojaczyć (się), swojakim (ś.) robić, aklimatyzować (ś.), naturalizować (ś.).

Swojak człowiek, należący do tejże narodowości, rodak, współrodak; ziomek, współziomek; dalszy krewny, powinowaty.

Swojski, pochodzący z tegoż kraju, krajowy, domowy, tutejszy, miejscowy, tuziemny, nie cudzoziemski, nie zagraniczny; oswojony, nie dziki, domowy, łaskawy; taki, z którym ś. oswojono, codzienny, zwykły, zwyczajny.

Swojskość, charakter tego, co jest swojskie.

Swojszczeć, obłaskawiać ś., swojskim stawać ś.; stawać ś. obywatelem obcego kraju, przybierać nową ojczyznę, naturalizować ś.

Swojszczyć, czynić swojskim, obłaskawiać, tresować; przyswajać, naturalizować, aklimatyzować; **s. się** — *p.* Swojszczeć.

Swojszczyzna, wszystko co jest swojskie, t. j. właściwe tylko pewnemu krajowi, narodowi, miejscowości i t. p.

Sworzeń, zatyczka z żelaza a. twardego drzewa z główką, przechodząca przez przód wozu i środek przedniej osi wydrążony: na nim obraca ś. oś przy skręcaniu wozu (fig.); czop.

Sworznić, łączyć sworzniami, skałkować.

Sworznik, oś sworzniowa czyli przednia.

Sworzniowy, odnoszący ś. do sworzenia.

Swój, odnoszący ś. do osoby działającej, stanowiący jej własność; odnosi ś. do wszystkich trzech osób i obu liczb, np. mam **s.** (zamiast mój), masz **s** (zam. twój), ma **s.**, mamy swoje (zam. nasze), macie swoje (zamiast wasze), mają swoje; własny, nie cudzy: na **s-e** uszy to słyszałem; o **s-jem** tylko myśli = o własnych korzyściach; troszcz ś. o swoje sprawy = o własne; robić coś na **s-ją** rękę = podług swego zamiaru, uznania; na **s.** rachunek = oddzielnie od innych; **s-a** wola = własna wola; każdy w swoją stronę ciągnie, swoje porze = ma na celu korzyść osobistą; przyzwoity, właściwy, odpowiedni, stosowny: w **s-im** czasie = we właściwym czasie, kiedy pora odpowiednia nadejdzie; co nie swego czasu bywa, jest nietrwałe= w niewłaściwej porze, nie w czas; nie w **s-im** humorze, nie w **s-im** sosie być = być usposobionym nie tak jak zwykle; naturalny, przyrodzony, nie przypadkowy, nie gwałtowny: umrzeć **s-ą,** śmiercią; miejscowy, krajowy, tuziemny, swojski; sobie właściwy: krzyczy nie **s-im**

głosem; był w **s-im** czasie, **s-go** czasu był to autor poczytny=za życia; zwyczajny, zwykły, pospolity, codzienny; znalazł **s. s-go** = spotkali ś. dwaj ludzie podobni do siebie z charakteru, zwłaszcza gdy obaj są chytrzy, podstępni; **s. do s-ego** ciągnie, lgnie = ludzie bliscy sobie urodzeniem, majątkiem, charakterem sympatyzują z sobą; jestem **nies.** = niezdrów; **nieswojo** mi = jestem niespokojny; po **s-mu**=według swojego widzimisię, zgodnie ze swoim nałogiem; **s-e** = swoja własność, swoje mienie; stać twardo przy **s-em** = upierać ś. przy swoich żądaniach, warunkach; pop, czart **s-e**, a chłop **s-e** = każdy po swojemu mówi a. czyni; już zaczyna **s-e**,= figle, psoty, psikusy, a. zaczyna czynić a, mówić wedle swego nałogu; zwróćmy do **s-ego** = do naszej sprawy; dokonać **s-ego**, postawić na **s-jem** = dopiąć celu; masz za swoje! = dobrze ci tak!, słuszna dostała ci ś. kara; dostało mu ś. za **s-e** = został ukarany; pilnuj swego nosa = nie wtrącaj ś. do innych; wychodzić na **s-em** = nie tracić, mieć zysk w interesie; chcę mu oddać za **s-e** = zemścić ś. na nim, odpłacić mu; przychodzić do **s-go** = zaskiwać, cieszyć ś. powodzeniem; *rzecz.*, człowiek swój, swojak, rodak; dobrze żyć między **s-emi** = w ojczyźnie; w stronach rodzinnych; stronnik, partyzant, członek tejże partji, frakcji, koterji; przyjaciel, zaufany, powiernik, poplecznik.

Swywola — *p.* Swawola.

Swywolny — *p.* Swawolny.

Sybarycki *gr.*, zniewieściały, gnuśny, miękki, pełen rozkoszy; rozpustny.

Sybaryta *gr.*, człowiek prowadzący życie miękkie i zniewieściałe, zamiłowany w zbytkach i rozkoszach, niewieściuch, pieszczoch.

Sybarytyzm *gr.*, życie właściwe sybarytom, upływające wśród zbytków i rozkoszy.

Syberyna, tęga, gruba tkanina wełniana, ale gatunku lepszego.

Syberyt, minerał: gatunek turmalinu.

Sybilińskie *łć.*, księgi = zbiór przepowiedni, których w ciężkich czasach radzili ś. dawni Rzymianie.

Sybilista, człowiek, studjujący księgi sybilińskie.

Sybilizm, wiara w księgi sybilińskie, studja nad księgami sybilińskiemi.

Sybilla *gr.*, u starożytnych: prorokini, wróżbitka.

Sybir, Syberja; być skazanym na wygnanie, na deportację na Syberję.

Sybirak, mieszkaniec Sybiru cz. Syberji = przestępca polityczny, osiedlony na Sybirze; człowiek, który był na wygnaniu w Sybirze.

Sycenie, czynienie sytym, nasycanie; napajanie czegoś czemś; wyrabianie miodu pitnego.

Sycera, rodzaj trunku upajającego na Wschodzie.

Sycić, czynić sytym, nasycać, zaspokajać czyjś głód, karmić do syta; zadowalać do sytości, dostatecznie napawać, pozwolić komuś doznawać w dostatecznej mierze; miód pitny wyrabiać z przaśnego; **s. się,** najadać ś. do syta, zaspokajać głód; zadowalać ś., nasycać ś., napawać ś. dostatecznie.

Sycony, ten którego sycono: miód pitny.

Sycylijskie nieszpory = powstanie Sycylijczyków r. 1282 przeciw Francuzom, których wyrznęli podczas nieszporów; *przen.*, powstanie, bunt w połączeniu z rzezią.

Sycyljanka, pieśń i taniec pasterzy sycylijskich w takcie $^6/_8$.

Syczący, który syczy; w *gram.*, spółgłoski **s-e:** c, ć, cz; dz, dź, dż; s, ś, sz; z, ż, ź; rz.

Syczeć, Sykać *dok.* Syknąć; wydawać syk, to jest jakby przeciągając spółgłoskę **s**; ksykać, świstać, świszczeć, gwizdać; wyjawiać swoje niezadowolenie przez sykanie, sarkać.

Syderalny a. **Syderyczny** *gr.*, rok = rok gwiazdowy, przeciąg czasu, jakiego potrzebuje ziemia na dokonanie całkowitego obrotu dokoła słońca, nieco dłuższy od roku słonecznego; **s.** miesiąc = przeciąg czasu, po którym księżyc wraca do tego samego położenia względem jakiejś gwiazdy stałej, miesiąc gwiazdowy (27 dni 7 godzin 43 minuty 11,5 sekund).

Syderografja *gr.*, naczynie wyrobione artystycznie z gliny, suszone, niew palone, pokryte pokostem i pobronzowane.

Syderomancja *gr.*, wróżenie ze stanu gwiazd na niebie.

Syderyt *gr.*, meteoryt, którego główną częścią składową jest żelazo.

Syderyzm *gr.*, zdolność wyczuwania w głębi ziemi metali i wody.

Sydlorajt *nm*, siatka, na której, jakby na sicie, oczyszcza ś. pakuły.

Sydlować, oczyszczać pakuły na sydlorajcie.

Syfilidolog *gr.*, uczony, zajmujący ś. chorobami wenerycznemi; lekarz-specjalista od chorób wenerycznych.

Syfilidologja *gr.*, nauka o chorobach wenerycznych.

Syfilis *gr.*, przymiot ((choroba zaraźliwa), wenerja, kiła, franca.

Syfilityczka *for. ż.* od Syfilityk.

Syfilityk *gr.*, człowiek chory na syfilis.

Syfon *gr.*, przyrząd do przelewania cieczy z miejsca wyższego w niższe, rurka ssąca, lewar; rura zgięta w kształcie ∪, jako zamknięcie wodne w urządzeniach hydraulicznych i kanalizacyjnych (fig.); butelka do napojów gazowych z rurką przez którą ciecz wytryska za pociśnięciem kurka lub pod naciskiem gazu (fig.).

Sygacz, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Sygilacja *łć.*, stemplowanie, pieczętowanie.

Sygilografja *łć.*, nauka o pieczęciach.

Sygle *łć.*, znaczniki, znaki skrócenia w stenografji.

Sygnalista, ten, co podaje sygnał, co nastawia znaki sygnałowe; trębacz w wojsku.

Sygnalizacja *łć.*, urządzenie sygnałów zawiadamiających i ostrzegających; dawanie takich sygnałów.

Sygnalizować, dawać znak, zawiadamiać sygnałem.

Sygnał *łć.*, wszelki znak umówiony, dany na znaczniejszą odległość: **s.** akustyczny = dawany zapomocą strzałów, dzwonów, świstawek i t. d.; **s.** optyczny=dawany zapomocą drągów ruchomych, świateł, rakiet, flag i t. p.

Sygnałówka, latarka sygnałowa na statku wodnym.

Sygnatura *łć.*, położenie znaku na towarze, paczce, napis, podpis; rowek w czcionce; w książce: skrócony tytuł dzieła u dołu pierwszej kolumny każdego arkusza.

Sygnaturka *zdr.* od Sygnatura; karteczka etykieta przy lekarstwie, oznaczająca jego skład i sposób użycia; najmniejszy dzwonek na wieży kościelnej, dający znak rozpoczęcia nabożeństwa.

Sygnet *łć.*, pierścień z kamieniem, na którym wyryto herb a. litery nazwiska, służący jako pieczęć (fig.).

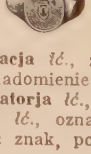

! Sygnifikacja *łć.*, znaczenie wyrazów; zawiadomienie; zaznaczenie.

! Sygnifikatorja *łć.*, wskazówki

Sygnować *łć.*, oznaczać, położyć znak, dawać znak, podpisać swoim znakiem, monogramem, inicjałami, pseudonimem.

Sygnum *łć.*, znak, cecha.

Syjon *hebr.*, Jerozolima; *przen.*, wogóle miejsce święte.

Syjonista, członek stronnictwa w społeczeństwie żydowskiem, propagującego ideję wyrobienia w Żydach odrębności narodowej i powrotu Żydów do Palestyny, narodowiec żydowski.

Syjonizm, idea odrębności narodowej Żydów i emigracji Żydów do Palestyny, propagowana przez syjonistów.

Syk, dźwięk, powstający przy wymawianiu przeciągłem spółgłoski **S.**, syczenie, syknięcie; głos, jaki wydają węże; gwizd, świst.

Sykać, wydawać syk, sykaniem przywoływać kogoś, dawać mu znak, sykaniem okazywać swoje niezadowolenie podczas jakiegoś przedstawienia, mowy publicznej, sztuki teatralnej, muzyki

Syki *hebr.*, waga i moneta u dawnych Żydów, wartości około franka.

Sykliwy, podobny do syku.

Syknąć — *p.* Syczeć.

Sykofant, Sykofanta *gr.*, obłudnik, oszczerca, zdrajca, szalbierz, denuncjant, szpieg.

Sykomora *gr.*, drzewo z rodziny chlebowatych, rosnące w środkowej Afryce, o owocach groniastych, morwa figowa, figa adamowa, figowiec sykomorowy (fig.).

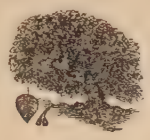

Sykoza, figówka, rodzaj wrzodzików, tworzących ś. na skórze ludzkiej w miejscach porosłych włosami.

Sylaba *gr.*, w mowie ludzkiej jeden lub więcej dźwięków, oddanych przy jednorazowem wydaniu głosu; samogłoska pojedyńcza lub w połączeniu z jedną lub kilku spółgłoskami, zgłoska.

Sylabizować, składać głoski w zgłoski czyli w sylaby.

Sylabus *gr.*, spis wszystkich nauk i teoryj, potępionych przez Kościół ogłoszony przez papieża Piusa IX w r. 1864.

Sylen *gr.*, w mitologji greckiej demon płynącej wody, sprawiającej urodzajność, towarzysz Dyonizosa (Bachusa), którego nauczył robić wino z winogron, upijał ś. i po pijanemu głęboko filozofował; wogóle: stary satyr, przedstawiany jako brzuchaty starzec z łysiną, uszami koźlemi i wężem do ściągania wina.

Sylepsis *gr.*, ściągnięcie kilku wyrazów w jeden krótszy, ściągnięcie kilku zgłosek w jedną.

Sylf *gr*, w wierzeniach średniowiecznych genjusz, duch nadprzyrodzony, napowietrzny; *przen., żart.*, reporter gazeciarski.

Sylfi, odnoszący ś. do sylfa, właściwy sylfowi; lekki jak sylf, powiewny, eteryczny.

Sylfida, forma żeńska od Sylf; *przen.*, tancerka w balecie, odznaczająca ś. wdziękiem i lekkością.

Sylikat *łć.* — *p.* Krzemian.

Sylikoidy *łć.*, związki krzemu.

Sylit *łć.*, materjał niepalny, uzyskany drogą zmieszania i prasowania pyłu węglowego, grafitu, piasku i soli, używany w radjotechnice w postaci sztabek do wielkich oporów.

Sylo, śpichlerz komorowy, zbożownia.

Sylogistyczny *gr.*, odnoszący ś. do sylogizmu; złożony z sylogizmów, posiłkujący ś. niemi.

Sylogistyka, dział logiki, traktujący o sylogizmach.

Sylogizm *gr.*, wnioskowanie, wyciągające z szeregu danych prawd nową prawdę, wniosek, zapomocą dwu sądów pośredniczących czyli przesłanek prowadzący do wyniku.

Sylurska formacja *geol.*, najstarsza warstwa pokładów trzeciorzędowych skorupy ziemskiej, składająca ś. z piaskowców, szarej waki i łupku gliniastego, zawiera szczątki istot morskich.

Sylwan *łć.*, w mitologji rzymskiej bożek leśny.

Sylwanit *łć.*, minerał z rzędu siarczanów, którego kryształy układają ś. w kształty pisma.

Sylwestrowski, Sylwestrowy, odnoszący ś. do dnia św. Sylwestra (31 grudnia), wigilji Nowego Roku: bal s; noc s-a = z 31 grudnia na 1 stycznia.

Sylweta, Sylwetka *fr.*, rysunek osoby lub przedmiotu w profilu, zrobiony czarno (fig.); czarny rysunek profilu, zdjęty z cienia, odbitego przy świetle lampy lub świecy; rysunek, wykrojony z czarnego papieru; szkicowa charakterystyka danej osoby.

Sylwetnik, motyl dzienny z rodziny bielinków (fig.).

Sylwin *łć.*, minerał, dość często w naturze spotykany, chlorek potasu.

Syłać *stpl.*, posyłać wielokrotnie.

Symachja *gr.*, związek zaczepno-odporny, związek ku wspólnej obronie.

Symara *prs.*, rodzaj długiej sukni męskiej.

Symbiotyczny, odnoszący ś. do symbiozy, polegający na symbiozie.

Symbiotyka *gr.*, nauka o wspólnem pożyciu istot różnych w świecie zwierzęcym, roślinnym.

Symbioza *gr.*, współbiesiadnictwo, współżycie dwu lub więcej gatunków zwierzęcych a. roślinnych ze zwierzęcemi, polegające na podstawie przysług wzajemnych, zazwyczaj na wymianie soków odżywczych.

Symbol *gr.*, znak, godło, zmysłowe wyobrażenie pojęcia; s. chemiczny = znak umówiony, złożony z początkowych liter łacińskich nazw pierwiastków chemicznych, służący do oznaczenia tychże pierwiastków; s. wiary = wyznanie wiary, godło wiary.

Symbolicznie, jako symbol, pod przenośnią, obrazowo, pod figurą, alegorycznie.

Symboliczny, uzmysławiający pojęcia oderwane zapomocą znaków widocznych, osłonięty, ukryty pod symbolem, alegoryczny; s-e księgi= pisma, uznane przez Kościół, zawierające treść nauki tego Kościoła.

Symbolika *gr.*, nauka, zajmująca ś. wykładem i objaśnieniem znaków i godeł religijnych pod względem historycznym, dogmatycznym i liturgicznym.

Symbolista *gr.*, poeta a. malarz, uprawiający w swych utworach symbolizm.

Symbolizm *gr.*, w poezji i w malarstwie sposób wywoływania wrażeń nie wprost, lecz pośrednio, zapomocą symbolów; kierunek mistyczny.

Symbolizować, przedstawiać zapomocą symbolu.

Symbologja *łć.*, nauka o oznakach choroby.

Symetrja *gr.*, równomierność, harmonijny układ pojedyńczych części pewnej całości pod względem wielkości, kształtu, liczby; stosunek wzajemny części do siebie i do całości taki, że szczegóły zawarte w tych częściach są w jednakowy sposób ułożone względem siebie i względem całości (fig.).

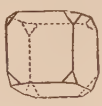

Symetryczność, układ symetryczny czegoś; własność zachowania symetrji, układ estetyczny czegoś, porządek w ustawieniu, ułożeniu czegoś.

Symetryczny *gr.*, równomierny, złożony z dwu połów odpowiednich, mający symetrję, dający ś. podzielić płaszczyzną symetrji na dwie części równe, tylko odwrotnie ułożone.

Symetryzować *gr.*, układać w całość symetryczną.

Symfonal *gr.*, dawne narzędzie muzyczne.

Symfoniczny, odnoszący ś. do symfonji; koncert s. = na którym orkiestra wykonywa symfonje i inne poważne utwory muzyczne.

Symfonista *gr.*, kompozytor symfonji.

Symfonistyczny *gr.*, jednoznaczny.

Symfonja *gr.*, poemat muzyczny, najwspanialsza forma muzyczna instrumentalna, sonata orkiestrowa.

Symfonjon *gr.*, rodzaj pozytywki pokojowej samogrającej, w którą można wstawiać tarcze z coraz innemi melodjami (fig.).

Symonja *łć.*, świętokupstwo, handlowanie urzędami duchownemi, łaskami duchownemi i t. d. (od nazw. chaldejskiego czarnoksiężnika Symona, który od św. Piotra chciał kupić dar czynienia cudów).

Symonjak, człowiek, dopuszczający ś. symonji, świętokupca.

Sympatja *gr.*, pociąg, skłonność do kogoś, przychylność, zgodność uczuć, sprzyjanie komuś, współczucie; wzajemne oddziaływanie na siebie narządów organizmu zapomocą nerwów.

Sympatycznie *przysł.*, z sympatją, z przyjaźnią, ze współczuciem, życzliwie; budząc sympatję, mile, przyjemnie.

Sympatyczny *gr.*, pociągający ku sobie, miły; **s.** atrament = płyn bezbarwny, który dopiero pod wpływem ciepła lub pewnych odczynników przybiera barwę; **s-a** barwa = barwa ochronna zwierzęcia, skutkiem której ono wygląda, jak barwa jego otoczenia; **s.** nerw = tkanka nerwowa, tworząca dwa sznurki, rozmieszczone wzdłuż mlecza pacierzowego po obu jego stronach i we wnętrznościach, regulująca trawienie, wydzieliny, krążenie krwi niezależnie od woli; **s-a** kuracja = leczenie chorób zapomocą sił, działających tajemniczo, bez użycia lekarstw, np. zapomocą zamawiania, przykładania pewnych przedmiotów i t. p.

Sympatyk *gr.*, ten, kto nie przyjmując programu jakiegoś stronnictwa w całości, sympatyzuje wszakże z tym programem bardziej, niż z innemi i nawet świadczy usługi temu stronnictwu, nie należąc do niego.

Sympatyzować, podzielać czyjeś uczucia, mieć wzajemną skłonność ku sobie; sprzyjać czemuś a. komuś.

Sympiezometr *gr.*, przyrząd, wskazujący siłę ciśnienia powietrza, rodzaj barometru.

Sympla *fr.*, zapłata, opłata; w grze: przegrana, za którą płaci ś. tylko pojedyńczą, a nie podwójną stawkę.

Symplak *łć.* — *p.* Symplicjusz.

Symplegmata *gr.*, sploty, grupy, złożone z kilku osób na monetach, medalach.

Symplicjusz, Symplak *łć.*, człowiek prosty, bez nauki, nieokrzesany.

Symplifikacja *łć.*, uproszczenie, ułatwienie.

Symplifikować, ułatwiać, upraszczać.

Sympodja *gr.*, potworność, polegająca na tem, że noworodek ma obie nogi zrośnięte.

Sympozjarcha *gr.*, przewodniczący uczcie.

Sympozjasta *gr.*, uczestnik uczty.

Sympozjon *gr.*, u starożytnych Greków pijatyka po ucztach.

Symptom, Symptomat *gr.*, objaw, z którego wnioskować można, jaki jest stan rzeczy, jaki rodzaj choroby.

Symptomatografja *gr.*, opisanie oznak choroby a. wypadków choroby.

Symptomatologja *gr.*, nauka o oznakach, objawach choroby, inaczej: semjotyka.

Symptomatyczny *gr.*, znamienny, mogący służyć za symptomat; **s-ne** leczenie = leczenie objawowe, przeciwdziałające symptomatom choroby, a nie samej chorobie.

Symulacja *łć.*, udawanie, upozorowanie, zmyślenie.

Symulacyjny, odnoszący ś. do symulacji, nie istotny, nie właściwy, udany; **s.** weksel = weksel, nie wynikający z tranzakcji handlowej, lecz dany dla dyskonta tylko w celu dostania pieniędzy.

Symulant *łć.*, udający coś, np. chorobę, obłudnik.

Symulator *łć.*, naśladowca.

Symulować *łć.*, udawać, pozorować.

Symultanizm *łć.*, wspólność, współrzędność.

Syn, dziecko płci męskiej w stosunku do rodziców; **s.** ojczyzny = obywatel w stosunku do swej ojczyzny; **S.** Boży, **S.** człowieczy=Jezus Chrystus; **s.** Boży, **s.** Kościoła = wierny wyznawca Kościoła chrześcijańskiego, gorliwy, pobożny chrześcijanin; **s.** chrzestny = chłopiec, mężczyzna w stosunku do ojca chrzestnego a. matki chrzestnej; **s.** przybrany, przysposobiony = chłopiec, mężczyzna w stosunku do tej osoby, która go usynowiła, uznała prawnie za syna; **s.** pogański, **s.** czarci, taki **s.**, smoczy **s.** = przeklęństwa; **s.** marnotrawny = człowiek, który dużo nagrzeszył, ale uznał swoje winy i wstępuje na drogę poprawy i pokuty; **s.** Apollina= poeta; **s.** Marsa = wojownik; **s.** Apellesa = malarz; mój **s-u!** = poufały, pieszczotliwy sposób zwrócenia ś. mężczyzny starszego do młodszego a. do chłopca.

Synaczek *zdr.* od Syn.

Synagoga *gr.*, żydowski dom modlitwy, bóżnica; zgromadzenie Żydów pod dawnem prawem, zbór żydowski.

Synaksarjum *gr.*, księga Świętych, traktująca o życiu i cudach Świętych.

Synal, Synalek *zdr.* od Syn.

Synalagmatyczny *gr.*, obopólny, obustronny, wzajemnie obowiązujący.

Synapizm *gr.*, rodzaj kataplazmu, zawierający proszek z utartych nasion gorczycy; papier a. płótno, które, zwilżone wodą i przyłożone do ciała, wywołuje silne zaczerwienienie skóry i działa odciągająco i orzeźwiająco.

Synarchja *gr.*, wspólne panowanie.

Synchroniczny *el.*, bieg prądnic pracujących równolegle z zupełnie jednakową szybkością i częstotliwością.

Synchronista *gr.*, człowiek, który żył w tym samym czasie, co i ktoś inny, człowiek współczesny.

Synchronistyczny, przedstawiający wypadki jednoczesne; **s-a** metoda = sposób przedstawiania dziejów powszechnych epokami, t. j. przy zestawieniu współczesnych faktów dziejowych różnych ludów w danym okresie czasu; **s-a** tablica = graficzne przedstawienie współczesności faktów dziejowych, które zdarzały ś. w tym samym czasie w różnych krajach.

Synchronizm *gr.*, jednoczesność, współczesność, zestawienie jednoczesnych wypadków, faktów.

Syndesmografja *gr.*, opisanie więzów kostnych ciała ludzkiego.

Syndesmologja *gr.*, nauka o więzach kostnych ciała ludzkiego.

Syndoktyczny *gr.*, sąd w logice taki, który zdolny jest powtórzyć ś. we wszystkich umysłach, jest powszechnie uznany.

Syndyk, *gr-łć*, pełnomocnik, wyznaczony lub wybrany przez wierzycieli masy upadłości i zatwierdzony przez sąd handlowy do pilnowania ich praw i reprezentowania ich oraz zarządzania majątkiem upadłego; adwokat, urzędnik, wybrany przez jakąś korporację do załatwiania jej spraw prawnych, doradca prawny gminy, banku, kolei.

Syndykalizm, *gr-łć*, system ekonomiczny, dążący do tworzenia wielkich syndykatów ekonomicznych; ustrój społeczno-ekonomiczny, polegający na tworzeniu ś. wielkich syndykatów przemysłowych.

Syndykat *gr-łć.*, orędownictwo, opieka, kuratela; stowarzyszenie producentów, mające na celu popieranie jakiejś gałęzi przemysłu; stowarzyszenie kapitalistów, mające na celu przeprowadzenie jakiegoś przedsięwzięcia finansowego (np. emisję pożyczki) lub popieranie jakiejś sprawy, w celu utrzymania cen lub ich podwyższenia.

Syndykowski, dotyczący syndyka.

Synechjologja *gr.*, nauka o łączności rzeczy, o stałości materji w przestrzeni, o łączności materji.

Syneczek, Synek *zdr.* od Syn.

Synedrium *gr.* — *p.* Sanhendryn.

Synegdocha, Synekdocha *gr.*, figura retoryczna, pozwalająca na wyrażenie całości przez część, gatunku przez rodzaj, wyrobu przez materjał zużyty, liczby nieokreślonej przez określoną, imienia pospolitego przez własne.

Synekura *łć.*, urząd płatny, nieobowiązujący do pracy; posada intratna bez trudów i obowiązków.

Synerezys *gr.*, ściągnięcie dwu sylab w jedną, kontrakcja, np. trza zamiast trzeba, mego zamiast mojego.

Synergetyczny, pomocny, współdziałający, wpływowy.

Synergizm *gr.*, pogląd filozoficzno-religijny, opierający ś. na przekonaniu, że współdziałanie woli ludzkiej obok działania łaski Boskiej potrzebne jest do odrodzenia duchowego i poprawy moralnej człowieka.

Synezys *gr.*, rozumienie, pojęcie, rozumny układ wyrazów pełny znaczenia.

Syngelton, *ang.*, w grze w karty; posiadanie tylko jednej karty w pewnym kolorze; *przen.*, samotnik.

Synglossa *gr.*, mowa ogólna, badanie związku wspólnego mów, języków.

Syngrafja *gr.*, dokładna znajomość autorów, literatów i ich działalności.

Synklonus *gr.*, ogólny kurcz chorobliwy całego ciała.

Synkopa *gr.*, omdlenie, nagłe osłabienie: skrócenie wyrazu przez wyrzutnię samogłoski z pomiędzy dwu spółgłosek; *muz.*, zmiana rytmu, gdy akcent, padając na słabą część taktu, zaciera tempo właściwe i nadaje muzyce charakter burzliwy.

Synkracja *gr.*, współrządztwo, panowanie wspólne.

Synkrazja *gr.*, zmieszanie, pomieszanie.

Synkretyk *gr.*, teolog, starający ś. pogodzić różne wyznania.

Synkretyzm *gr.*, połączenie dwóch stron walczących przeciw trzeciej; system filozoficzny a. religijny, polegający na wyszukiwaniu w różnych systematach wspólnych im wszystkim poglądów.

Synobójca, zabójca własnego syna.

Synobójczyni *for. ż.* od Synobójca.

Synod *gr.*, zjazd biskupów i duchownych, prawnie zwołany, na którym załatwiają ś. sprawy, dotyczące Kościoła; w Kościele ewangelickim takiż zjazd osób duchownych i świeckich; stała rada, złożona z dostojników, duchownych Kościoła prawosławnego, zawiadująca sprawami tego Kościoła; najwyższa rada państwowa lub prowincjonalna.

Synodalny *gr.*, odnoszący ś. do synodu; **s-e** dekrety = rozporządzenia zgromadzeń kościelnych.

Synodyczny *gr.*, miesiąc = czas pomiędzy jednym a drugim nowiem a. pełnią: 29 dni, 12 godzin, 44 minuty, 2,9 sekund; **s.** okres = w obiegu planety około słońca: przeciąg czasu pomiędzy dwu kolejno po sobie następującemi odpowiedniemi złączeniami a. opozycjami.

Synodykon *gr.*, zbiór praw tak kościelnych, jak i świeckich.

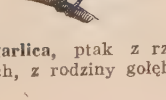

Synogarlica, ptak z rzędu gołębiowatych, z rodziny gołębi (fig.).

Synogarliczka, mała, młoda synogarlica.

Synojkozm *gr.*, pęd do gromadnego zamieszkiwania, np. w miastach.

Synonim *gr.*, wyraz bliskoznaczny innym, bliskoznacznik; synonimy, określając jedno pojęcie, cieniują wszakże różnice i odcienie w znaczeniu tegoż pojęcia (np. poważanie, szacunek, cześć).

Synonimiczność, współznaczność, bliskoznaczność.

Synonimiczny, jednoznaczny bliskoznaczny.

Synonimika *gr.*, nauka, obejmująca objaśnienia wyrazów bliskoznacznych.

Synonimista *gr.*, uczony, trudniący ś. zbieraniem i objaśnianiem synonimów.

Synonimja *gr.* — *p.* Synonimiczność.

Synopsys, Synoptyka *gr.*, krótki przegląd, krótkie zestawienie dzieł, traktujących o jednym przedmiocie (np. Ewangelji).

Synoptycy *gr.*, autorzy trzech pierwszych Ewangelij: św. Mateusz, św. Marek i św. Łukasz.

Synoptyczny *gr.*, przedstawiający coś poglądowo, w skróceniu; **s-a** meteorologja = meteorologja, która notuje swoje spostrzeżenia na synoptycznych kartach, t. j. na mapach izobar, wykazujących współczesność stanu powietrza w różnych miejscowościach i pozwalających na wyciąganie wniosków na przyszłość, t. j. przepowiadanie pogody.

Synostwo, Synowstwo, stosunek syna do ojca a. do matki; syn z żoną.

Synowa (-ej), żona syna.

Synowica, córka brata, bratanka, bratanica.

Synowiec, syn brata, bratanek.

Synowski, odnoszący ś. do syna, należący do syna, właściwy synowi, taki, jaki syn ma a. mieć powinien; pełen przywiązania, pełen tkliwości względem rodziców; po **s-u** *przysł.*, jak wypada na syna, jak przystoi synowi.

Synowstwo — *p.* Synostwo.

Syntagma *gr.*, dzieło zbiorowe, zbiór zdań, myśli, uwag, pism, treścią do siebie zbliżonych.

Syntagmatyczny, zebrany, zbiorowy, należący do syntagmy.

Syntaksa *gr.*, ta klasa w dawnych szkołach zakonnych, w której uczono składni łacińskiej.

Syntaktycznie, opierając na budowie zdań, składniowo (zestawiając, porządkując).

Syntaxis *gr.*, składnia, część gramatyki, omawiająca budowę zdania i wzajemną zależność wyrazów w zdaniu.

Syntema *gr.*, znak umówiony, pismo cyfrowane; wyraz umówiony, hasło, parol; układ; krótkie wyrażenie a niejasne.

Syntematografja *gr.*, porozumiewanie ś. zapomocą znaków umówionych.

Syntetyczność — p. Syntetyka.

Syntetyczny *gr.*, podług prawideł syntezy utworzony a. tworzący, postępujący drogą syntezy, od szczegółów dochodzący do ogólnego wniosku, zbierający części w całość; **s-a** chemja = część chemji, traktująca o sztucznem tworzeniu nowych związków chemicznych i prostszych składników i pierwiastków; **s.** język = język, posiadający fleksję, np. język polski.

Syntetyka, Syntetyczność *gr.*, sposób wnioskowania, polegający na syntezie.

Syntetyzować, zestawiać szczegóły, aby z nich zbudować całość; ze spostrzeżeń poszczególnych wyprowadzać wnioski ogólne.

Synteza *gr.*, w przeciwstawieniu do analizy (rozbioru) metoda, postępująca od szczegółów do ogółu, od rzeczy prostych do złożonych, łączenie wyobrażeń, pojęć o różnych przedmiotach w jedno pojęcie, poszczególnych części w jedną całość; **s.** u Hegla: trzecie stadjum dziejowe, polegające na pogodzeniu pierwszego stadjum, tezy, z drugiem stadjum, antytezą.

Synto, Syntoizm, oddawanie czci naturze i bohaterom, ujęte w systemat religijny, stanowiący wyznanie panujące w Japonji.

Syntomja *gr.*, wyrażenie ścisłe, krótko wypowiedziane.

Syntonina *gr.*, główna część składowa tkanki mięśniowej.

Synuś *pieszcz.* od Syn.

Sypać *dok.* Sypnąć; rzucać, siać, rozrzucać, rozsiewać coś sypkiego, miałkiego, ziarnistego, puszczać coś sypkiego na ziemię; pozwalać czemuś sypkiemu wpadać w coś, wsypywać, wrzucać; pozwalając czemuś sypkiemu spadać na jedno miejsce, tworzyć kupę, usypywać stos; **s.** zboże w worki = wsypywać; obficie rodzić: zboże dobrze sypie; pozwalać czemuś sypkiemu spadać na powierzchnię czegoś, nasypywać, posypywać, obsypywać, osypywać; upuszczać, podrzucać w górę rzecz sypką wielokrotnie; hojnie rozrzucać, trwonić, tracić lekkomyślnie: **s** pieniędzmi = wydawać je nadmiernie; **s.** coś a. czemś komuś = hojnie rozdawać, szafować; sypiąc, robić, tworzyć: **s.** szańce, wały; powtarzać często jakąś czynność: **s.** djabłami, piorunami = kląć nieustannie; **s** komuś baty = karać go biciem dotkliwem; **s.** cytatami, cudzoziemskiemi wyrazami, konceptami = krasić niemi mowę, sadzić niemi, przytaczać je obficie; rzucać rzecz, która ma ś. szybko rozlecieć, rozwiać; **s.** piaskiem komuś w oczy = łudzić, okłamywać; **s.** kartaczami = strzelać; **s.** iskrami = pozwalać im ukazywać ś., iskrzyć ś.; **s.** oko = zerkać zalotnie; biec szybko, lecieć, pędzić; **s. się,** rozsiewać

ś., rozrzucać ś., wypadać częściami; drzeć ś., rozdzierać ś., psuć ś.; rozpraszać ś., rozsypywać ś, rozdzielać ś. w różne strony, rozchodzić ś.; wychodzić skąd a. udawać ś. dokąd w wielkiej ilości, kupą, hurmem przybywać; o liściach, o kwiatach = opadać, oblatać; o brodzie, o wąsach = ukazywać ś., wyrastać; *żart.*, zdradzać ś. ze swoją nieznajomością, nieumiejętnością, mylić ś. w odpowiedziach, w objaśnieniach: **s. się** na egzaminie.

Sypanka, pewna miara ciał sypkich; naczynie do wsypywania.

Sypel, Sypełek — *p.* Supeł.

Sypiać, mieć zwyczaj spania w pewnych porach, spać wielokrotnie: **s.** dobrze, źle.

Sypialnia, pokój, przeznaczony do spania, pokój sypialny.

Sypialniany, odnoszący ś. do sypialni, znajdujący ś. w sypialni.

Sypialny, przeznaczony do spania; pokój **s.** = sypialnia.

Sypień, naczynie, służące do przesypywania a. przelewania, czerpaczka.

Sypka, kopiec, wzgórek.

Sypki, dający ś. sypać, złożony z wielu drobnych grudek, ziarenek, proszku; ziarnisty, miałki, sproszkowany.

Sypko *przysł.*, tak, że może ś. rozsypywać, miałko, ziarnisto.

Sypkość, własność tego, co ś. łatwo rozsypuje, co jest sypkie.

Sypłać, robić supły, zawiązywać na supły; rozwiązywać niesporo węzełek z pieniędzmi; zwlekać z wydatkiem przez skąpstwo; guzdrać ś., gmerać ś., grzebać ś.

Sypnąć — *p.* Sypać.

Sypoje *ang.* — *p.* Sipoje.

Syrena *gr.*, w wierzeniach starożytnych Greków nimfa morska, pół kobiety, pół ryby, wabiąca uroczym śpiewem, aby potem wciągnąć w otchłań morską; herb miasta Warszawy z wyobrażeniem tej nimfy, uzbrojonej w miecz i tarczę (fig.);

przen., kobieta zalotna, wabiąca wdziękami, czarodziejka bez serca, wiodąca na pokusę; instrument do mierzenia drgań głosu; przyrząd sygnałowy tubowy na wybrzeżach i okrętach, o głosie tak silnym, że słychać go na 8 mil morskich; zwierzę ssące zaginione z rzędu tejże nazwy, krowa morska Stellera (fig.).

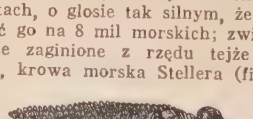

Syreni *gr.*, właściwy syrenie; **s.** śpiew = śpiew czarujący, wabiący, prowadzący do zguby.

Syrkość, własność ziemi, zawierającej mało próchnicy.

Syrma *gr.*, starożytna sceniczna suknia powłóczysta.

Syrojeszka — *p.* Serojeszka.

Syrojeszkówka, grzyb z rodzaju bedłki.

Syrokko — *p.* Sirokko.

Syrop, Syrup *ar.*, stężony roztwór cukru, produkt uboczny w cukrownictwie; cukier, rozgotowany w małej ilości wody; soki owocowe, gotowane z cukrem.

Syropowy, odnoszący ś. do syropu, właściwy syropowi; zrobiony z syropem.

Syrta *gr.*, ławica piaszczysta w morzu.

Syrynga *łć.* — *p.* Serenga.

Syryngotomja *gr.*, operacja fistuły.

Sysać, ssać, smoktać.

Sysak, Sysal, Sysuń, niemowlę przy piersiach, zwierzę jeszcze ssące.

Sysawa, roślina z rodziny marzanowatych.

Sysawka, pijawka.

Sysmograf, Sysmometr *gr.* — *p.* Sejsmograf.

Sysmologja *gr.* — *p.* Sejsmologja.

System, Systemat *gr.*, wszelka według zamierzonego planu ułożona całość, której części znajdują ś. we wzajemnej od siebie zawisłości; całość wiadomości, tak ułożonych, że późniejsze opierają ś. na poprzednich; zbiór zasad, tworzących jakąś doktrynę; zbiór praw jakiejś czynności, kierujących wykonaniem na podstawie obmyślonego i na racjonalnych zasadach opartego planu; taki układ zjawisk w przyrodzie, w którym ludzie spostrzegają plan, ład; **s.** planetarny a. słoneczny — *p.* Planetarny system; System Centymetr-Gram-Sekunda, *skr.*, S. C. G. S, system miar, w którym jednostką długości jest centymetr, jednostką wagi gram i jednostką czasu sekunda, używany w badaniach nad fizyką; **s.** nut = pięciolinja; **s.** rzeczny = rzeka główna z siecią rzek wpadających do niej; **s** górski = ogół gór, złożonych z jakiegoś łańcucha górskiego a. splotu łańcuchów górskich, oraz odnóg, idących od tego łańcucha czy splotu.

Systematologja *gr.*, nauka o umiejętnem uporządkowaniu przedmiotów.

Systematomanja *gr.*, przesadne dążenie do układania wszystkiego w system naukowy.

Systematycznie *przysł.*, w pewnym określonym porządku, wedle przyjętego porządku, porządnie, ściśle, jedno za drugiem, jedno przy drugiem.

Systematyczność, zamiłowanie porządku, postępowanie według pewnego porządku, przymiot tego, co jest systematyczne, dobrze ułożone, uporządkowane.

Systematyczny, uporządkowany wedle powziętego planu, ułożony na zasadzie przyjętych prawideł; ze ścisłością zachowujący plan; porządek, układ zasadniczy.

Systematyk *gr.*, człowiek, trzymający ś. ściśle obmyślonego systemu, pedant.

Systematyka *gr.*, naukowy układ podobnych i pokrewnych sobie przedmiotów i pojęć w grupy, podług pewnego systemu.

Systematyzm *gr.*, naukowe uporządkowanie, zestawienie, zasady i sposoby tego zestawienia.

Systematyzować, ujmować w system, układać według zasad nauki, porządkować.

Systole *gr.*, w prozodji krótkie wymawianie długiej sylaby ze względu na rytm w wierszach miarowych; perjodyczne skurcze serca.

! Systować *łć.*, wstrzymywać, zawieszać.

Systylje *gr.*, kolumnady, sale kolumnowe.

Syt *rzecz.*, sytość: jadłem **dos-a**= nasyciłem ś. w zupełności, nabawił ś. **dos-a** = do sytości; mam tego **dos-a** = dość, w dostatecznej mierze, aż zanadto; *przym.* — *p.* Syty.

Syta, Sytka, miód, rozcieńczony wodą, woda, nasycona miodem, woda miodowa.

Sytnieć, stawać ś. sytnym a. sytym.

Sytność, przymiot, własność tego, co jest sytne, co dobrze nasyca, pożywność; posilność.

Sytny, taki, który dobrze i prędko nasyca, posilny, pożywny.

Syto *przysł.*, tak, żeby ś. już nie chciało jeść, do sytości, dosyta; *przen.*, w dostatecznej ilości, obficie, suto, w obfitości.

Sytofobja *gr.*, wstręt do jedzenia.

Sytologja *gr.*, nauka o pokarmach.

Sytość, stan tego, kto jest syty, nasycenie; dostateczna ilość czegoś, nadmiar czegoś, obfitość; uczucie, jakiego ś. doznaje po nadużyciu czegoś, przesyt.

Sytuacja *łć.*, położenie jakiejś miejscowości a. przedmiotu w stosunku do otaczających przedmiotów; położenie, stan, stanowisko, ogół warunków życiowych, w jakich ś. ktoś znajduje; stan rzeczy, stanowisko, pozycja; na scenie: położenie, stan akcji w danej chwili, zbieg zdarzeń i wypadków, potęgujących interes akcji; komedja **s-i** = utwór sceniczny, w którym zdarzenia, wypadki i zbieg okoliczności bardziej wpływają na akcję, niż charaktery działających osób, traktowane pobieżnie, szkicowo.

Sytuacyjny, odnoszący ś. do sytuacji; **s.** plan = plan, wykazujący położenie miejscowości lub budynku względem otoczenia, lub wzajemne położenie względem siebie kilku budynków a. różnych części jakiejś miejscowości.

! Sytuować *łć.*, umieszczać, nadawać położenie, stanowisko.

! Sytuowany, położony (o budowie, o miejscowości); znajdujący ś. w jakiemś położeniu, w jakichś warunkach, okolicznościach (o człowieku).

Syty, Syt, ten, który tak ś. najadł, że mu ś. nie chce jeść więcej, nasycony, najedzony; karmny, tłusty, tuczny; sytny, posilny, pożywny, nasycający, mający czegoś dosyć, mający coś w dostatecznej ilości a. zanadto: **s.** życia, **s.** chwały; wiatrem syt = mało jada, ma niewielki apetyt; **s-mu** nic nie smakuje=człowiek, który ma wszystkiego dosyć, nie wie, czego ma jeszcze pożądać; **s.** głodnemu nie wierzy = człowiek, obfitujący w dostatki, nie wie, czem jest prawdziwa potrzeba.

Syzyf, chrząszcz z rodziny wachlarzorożnych (fig.).

Syzyfowa praca *przen.*, ciężka praca, ustawiczna a daremna; trudne zadanie, nigdy nie kończące ś.

Syzygja *gr.*, w metryce greckiej: połączenie dwu stóp wierszowych w jedną, dipodja; ściągnięcie wyrazu przez opuszczenie środkowej głoski; w *astron*, złączenia i opozycje księżyca, t. j. nów jego i pełnia.

Sza! *wykrz.*, nakazujący milczenie, nakaz, żeby być cicho; milczeć! uciszyć ś.!

! Szabajza *nm.*, żelazo z odpowiednim profilem do wyrzynania gzymsów.

Szabas-goj, Szabes-goj *żarg.*, chrześcijanin wyręczający Żyda w czynnościach codziennych za zapłatę w czasie szabasu.

Szabas *żarg.* — *p.* Sabbat.

Szabasować, obchodzić szabas, świętować, nic nie robić w sobotę.

Szabasowy, odnoszący ś. do szabasu.

Szabasówka, mała świeczka łojowa; rodzaj wódki.

Szabaśnik, żyrandol, pająk z obsadzonemi świecami w bóżnicy żydowskiej; piec do pieczenia chleba i ciasta.

Szabelka *zdr.* od Szabla.

Szabelnia, fabryka, gdzie wyrabiają szable, warsztat płatnerza.

Szabelnik, rzemieślnik, wyrabiający szable, płatnerz; wojownik, uzbrojony w szablę.

Szaber *nm.*, kamień, drobno tłuczony, sypany na drogę bitą, tłuczeń.

Szabla, kawaleryjska broń sieczna z wygiętą klingą, pałasz (fig.); wziąć na **s-e** = rozsiekać szablami.

Szablasty, z kształtu podobny do szabli; groch **s.** = gatunek fasoli.

Szablica, piękna, duża, szabla.

Szablisty, uzbrojony w szablę.

Szablodziób, ptak nurkowaty z podrzędu kuligów, z rodziny bekasów (fig.).

Szablogrzbiet, zwierzę ssące z rzędu wielorybów, z rodziny delfinów (fig.).

Szablon *fr.*, modła, wzór, według którego robota ma być wykonana; wykrój deski a. blachy według rysunku, używany przez mularzy do wyrabiania gzymsu na świeżej zaprawie wapiennej lub gipsowej; *przen.*, pomysł, któremu brak oryginalności, naśladowanie oklepanych, utartych, pospolitych wzorów.

Szablonowy, wykonany według wzoru; pozbawiony oryginalności, świeżości pomysłu; banalny, pospolity, oklepany.

Szablować, siec szablą.

Szablowaty, z kształtu podobny do szabli.

Szabować *nm.*, wyrzynać w drzewie ręcznie a. mechanicznie heblem fasonowym listwy, ramy, ozdobne kanty i t. p.

Szabrować *nm.*, pokrywać ściany wapnem a. gliną, wciskając w nie kawałki cegły i kamienia, skrobać.

Szach *pers.*, tytuł monarchy w Persji; w grze w szachy: posunięcie, grożące wzięciem króla nieprzyjacielskiego; gracz, który takie posunięcie zrobił, obowiązany jest ostrzec przeciwnika, mówiąc: szach!; przeszkoda, niepowodzenie, groźna sytuacja.

Szacherka, Szacherstwo, nieuczciwe postępowanie, handel nieuczciwy, oszukaństwo, krętactwo.

Szacher-macher, Szachraj, oszust, człowiek, nieuczciwie postępujący w stosunkach pieniężnych.

Szachista, człowiek, lubiący grę w szachy; człowiek, biegle, zawodowo grający w szachy.

Szach-mat *pers.-ar.*, w grze w szachy: niemożność uchronienia króla od wzięcia go przez przeciwnika w najbliższem posunięciu i dlatego przegrana.

Szachnąć, zaszeleścić, zachrobotać.

Szachować, w grze w szachy: dawać królowi nieprzyjacielskiemu szach, zmuszać przeciwnika do zabezpieczenia króla swego przed groźbą; *przen.*, utrudniać komuś działanie, stawić przeszkody, postawić w trudnem a groźnem położeniu.

Szachownica, tablica kwadratowa do gry w szachy, podzielona na 64 kwadraty (dawniej na sto), naprzemian czarne i białe (fig.); deseń w **s-cę** = podobny do **s-cy**; pola w **s-cę** = pola dworskie i włościańskie, naprzemian leżące; małe półka sąsiadujące, z których każde zasiane jest czemś innem; motyl dzienny z rodziny oczennic.

Szachowniczka *zdr.* od Szachownica; motyl nocny z rodziny drobnych nocówek.

Szachowniczy, podobny z kształtu do szachownicy.

Szachowy, odnoszący ś. do szachów.

Szachraić, postępować, jak szachraj, oszukiwać w handlu a. w grze.

Szachraj *hebr.*, — *p.* Szacher-macher; nie dotrzymujący słowa, oszukujący, handlarz nieuczciwy, oszust, krętacz.

Szachrajka *for. ż.* od Szachraj — *p.* Szacherka.

Szachrajski, właściwy szachrajowi, podstępny, oszukańczy.

Szachrajstwo — *p.* Szacherstwo.

Szachrować, nieuczciwie handel prowadzić; w grze: postępować przeciw regułom, nieuczciwie starać ś. o wygranę.

! Szacht *nm*, w górnictwie: szyb; wnętrze pieca do wytapiania surowca.

Szachtowy, odnoszący ś. do szachtu; **s.** piec = obszerny i wysoki piec do wytapiania surowca.

Szachtynować, ostatecznie gładzić grunt do pozłoty (w lakiernictwie).

Szachulec, rodzaj budynku drewnianego, w którym deski ułożone są w szachownicę.

Szachy (-ów), gra, polegająca na kombinacji ruchów rozmaitych figur, ustawionych na szachownicy, mających oddzielne znaczenia; figury do gry szachowej (fig.).

Szacisko, brudna, znoszona szata, gałgan.

Szacować *nm*, oceniać, wyznaczać cenę, taksować, określać wartość istotną a. sprzedażną; obliczać, kombinować; wielce ważyć sobie, cenić wysoko, szanować, poważać, czcić; **s** kogoś z czegoś a. po czemś = osądzać, sądzić; poczytywać, brać kogoś za coś; nicować, krytykować; **s. się,** być szacowanym; szanować samego siebie.

Szacowniczy (-ego), **Szacownik,** człowiek, ustanawiający cenę, wartość czegoś, taksator.

Szacowność, wysoka wartość, wielka cena; własność tego, co wzbudza szacunek.

Szacowny, kosztowny, wartościowy; godzien szacunku, szanowny, czcigodny.

Szacunek *nm.*, uczucie czci, uszanowania; ocenienie wartości przedmiotu, majątku.

Szacunkarz — *p.* Szacowniczy.

Szacunkowy, odnoszący ś. do szacunku, oceny wartości; **s.** podatek = podatek bezpośredni od wykazanego majątku.

Szadras, sznurek płaski, cienki, na obie strony jednakowy, robiony na klockach.

Szadzić, wymawiać *sz* zamiast *s* (np. *czasz*).

Szadź, Sadź, szron; sadze; ruń żyta.

Szafa *nm.*, sprzęt drewniany, stojący, w kształcie podłużnego pudła a. skrzyni, opatrzony drzwiami, z przedziałami, szufladami i półkami, do przechowania w nim różnych przedmiotów (fig.): **s.** do rzeczy = do sukien i ubrań, **s.** do bielizny = bieliźniarka, **s.** do książek = bibljoteka, **s.** do naczyń stołowych i zapasów żywności = kredens.

Szafarka, kobieta, mająca nadzór nad śpiżarnią, klucznica; rozdawczyni czegoś.

Szafarnia, śpichlerz, śpiżarnia, śpichrz; skrzynia z przedziałami do przechowywania zapasów żywności.

Szafarski, odnoszący ś. do szafarza, właściwy szafarzowi.

Szafarstwo, Szafarowanie *nm.*, obowiązek szafarza a. szafarki, rządzenie, rozporządzanie, zawiadywanie czemś, rozdzielanie, rozdawanie, rozdawnictwo.

Szafarz *nm.*, zarządca, rządca, plenipotent, włodarz; marszałek, klucznik, odźwierny; zawiadowca, rozdawca; **s.,** pieniężny, publiczny = podskarbi; **s.** miejski (u Rzymian) = edyl; **s.** klasztorny = kanafarz; **s.** weselny = marszałek, starosta, drużba.

Szafarzyć, pełnić obowiązki szafarza, być szafarzem, trudnić ś. szafarstwem.

Szafeczka *zdr.* od Szafa.

Szafel *nm.*, naczynie bednarskie okrągłe, płytkie, o jednem lub dwu uchach.

Szafir *gr.*, odmiana korundu szlachetnego, drogi kamień przezroczysty, barwy ciemno-niebieskiej.

Szafirek, gatunek rośliny cebulkowatej.

Szafirowy, zrobiony z szafiru; ozdobiony szafirem; mający kolor szafiru, błękitny.

Szafka *zdr.* od Szafa; **s.** nocna = rodzaj stolika z szafką i szufladką, stawiany przy łóżku (fig.).

Szafkowy, podobny do szafki: opatrzony szafką: zegar **s.**

Szaflik *nm.*, drewniane, okrągłe, górą otwarte naczynie kuchenne z jednem uchem (fig.).

Szafot *nm.*, rusztowanie, na którem spełniają karę śmierci a. piętnowania na skazanych.

Szafować *nm.*, rozdawać, trwonić, marnować, puszczać, rozrzucać; **s.** czemś = rozporządzać, zawiadywać.

Szafowy, Szafiasty, kształtu szafy.

Szafran *ar.*, roślina z rodziny kosaćcowatych (fig.); kwiat tej rośliny używany do potraw, ciast i t. p.

Szafraniasty, Szafranowaty, podobny do szafranu; mający kolor szafranu, żółty.

Szafranić, zaprawiać szafranem, farbować przez dodanie szafranu; farbować na żółto: **s. się,** żółcić ś., połyskiwać żółtą barwą.

Szafraniec, człowiek, mający rude włosy; rabuś, zbój; kupiec węgierski, sprzedający szafran i różne wonności, olejkarz; *bot.* — *p.* Żółcień.

Szafranowy, zrobiony z szafranu; zaprawiony szafranem; mający kolor szafranu.

Szaft *nm.*, *tkac.*, ramka drewniana z nićmi kręconemi, które ś. zakładają na osnowę.

! Szafunek *nm.*, rozdawanie, nadmierne wydawanie, trwonienie; gospodarka.

Szagryn *fr.*, skóra rekina szorstka (z powodu ziarnistych kostek, wewnątrz zawartych); starannie wyprawna skóra z grzbietu konia, osła a. kozła, drobno groszkowana, używana do pokrywania różnych wyrobów galanteryjnych i w introligatorstwie.

! Szajba *nm*, tarcza, krążek, kółko, koło, na które zakłada ś. pas od transmisji, koło pasowe.

Szajgec *żarg., pgrdl.*, Żyd, łobuz żydowski.

Szajka, zorganizowana grupa nikczemników, np. złodziei, oszustów, rozbójników, bandytów, kontrabandzistów, banda, kupa, wataha; grono ludzi, marnotrawiących wspólnie życie, hulaków, pijaków i t. p., zła kompanja.

Szajlok, *ang.*, główna postać w komedji Szekspira „Kupiec Wenecki", która stała ś. przysłowiową, jako twardy i chciwy lichwiarz, nieubłagany wierzyciel.

Szakal, zwierzę ssące, drapieżne z rodziny psów (fig.); *przen.*, człowiek czyhający na cudze dobro a. na cudzą zgubę.

Szakłaczek — *p.* Pospornica.

Szakłak, roślina z rodziny szakłakowatych (fig.).

Szakłakowaty, podobny do szakłaku; **s-te,** rodzina roślin dwuliściennych.

Szako *węg.* — *p.* Czako.

Szal *fr.*, (*pers*), rodzaj długiej chustki, podłużnego kroju, kawał tkaniny wełnianej lub jedwabnej, zarzucany na ramiona, na głowę, jako okrycie (fig.); rodzaj dawnego francuskiego tańca solowego.

Szala *nm.* (*łć.*), talerz wagi; równowaga, balans; położyć na **s-e** = poddać skrupulatnej rozwadze.

Szalajza *nm.*, *blach.*, podstawka żelazna pod blachę przy jej zwijaniu.

Szalanda *fr.*, *żegl.*, wielki statek płaskodenny w rodzaju galara do przewózki towarów okrętowych, w zatokach i kanałach używany.

Szalbierczy, okłamujący, oszukańczy, oszukujący; wyzyskujący.

Szalbierka, oszustka — *p.* Szalbierstwo.

Szalbierować być szalbierzem, oszukiwać, wyzyskiwać.

Szalbierski, odnoszący ś. do szalbierza, oszukujący, oszukańczy.

Szalbierstwo, oszukiwanie, oszukaństwo, wyzyskiwanie czyjejś naiwności lub nieuświadomienia.

Szalbierz, oszukaniec, oszust, wydrwigrosz.

Szalbierzyć, trudnić ś. szalbierstwem, być szalbierzem, oszukiwać, wyzyskiwać.

! Szaltbret *nm., el.,* — *p.* Tablica rozdzielcza.

Szaleć, oddawać ś. uniesieniom namiętnym, dawać upust namiętnościom; tracić zmysły, być szalonym, być warjatem, warjować; wściekać ś. (o psach, wilkach i t. d.); oddawać ś. zbytkom, prowadzić życie rozpustne, dawać folgę złym namiętnościom; burzyć ś.; swawolić, igrać, zbytkować (o dzieciach); **s.** za kimś = kochać ś. w nim namiętnie, bez pamięci; **s.** za czemś; gustować w czemś bardzo; mieć żyłkę, namiętność do czegoś.

Szalej, roślina trująca z rodziny baldaszkowatych (fig.).

Szalenie *przysł.,* z szaleństwem, do szaleństwa, bez pamięci; gwałtownie, namiętnie; niezwykle, niezmiernie, wielce; *rzecz.,* oddawanie ś. szalonemu życiu, szaleństwo.

Szaleniec, człowiek szalony, obłąkany, warjat, furjat; człowiek, niepanujący nad swemi namiętnościami; narwaniec.

Szaleń — *p.* Szalej, Blekot.

Szaleńczy, właściwy szaleńcowi, obłąkańczy, warjacki.

Szaleństwo, obłęd, warjacja, obłąkanie; wściekłość, gniew niepohamowany; przebranie miary w postępowaniu; zapamiętałość, zbytki, rozpusta, hulanka, swawola, wyuzdanie.

Szalet *fr.,* domek górski, szałas górali szwajcarskich; dom wiejski, budowany na sposób szwajcarski; altana: budynek w mieście na ulicach a. placach do wygody publicznej.

Szalik *zdr.* od Szal; wąska chustka jedwabna a wełniana na szyję.

Szalka, mała szala; w *lm.,* **s-i,** przyrząd do ważenia, waga.

Szalona (-ej), kobieta oszalała, warjatka.

Szaloność, szaleństwo, warjacja, obłąkanie, furja, szał.

Szalony, warjacki, obłędny, obłąkańczy, odeszły od rozumu, pozbawiony rozumu; ogarnięty szałem, wściekły, niepohamowany w gniewie, gwałtowny, burzliwy, rozhukany, niespokojny; wogóle ten, co stracił panowanie nad sobą wskutek nadmiernego wzruszenia: **s.** szczęściem, rozpaczą, miłością i t. d.; nadzwyczajny, niezwykły, wielki, okropny; niezmierny, olbrzymi: **s-e** szczęście, **s-e** powodzenie, **s-e** wydatki, **s-a** rozrzutność, **s-a** praca, **s.** ból; oddający ś. zabawom bez opamiętania, rozpustny, rozwiązły: **s-e** dni = karnawał; **s-a** pałka = narwaniec, bzik; **s-e** koło = koło gładkie, bez palców w młynie; *rzecz.,* człowiek szalony, szaleniec; nazwa tańca.

Szalotka *nm.,* rodzaj małej cebulki, w smaku łagodniejszej, niż cebula zwyczajna.

Szalować *nm.,* obijać deskami ściany budynku, deskować.

Szalowanie, obijanie ścian deskami, deskowanie.

Szalówka, deska heblowana, zdatna do szalowania.

! Szalter *nm., el.* — *p.* Łącznik.

! Szaltung *el.* — *p.* Układ elektryczny.

Szalunek *nm.* — *p.* Szalowanie.

Szalupa *nm.,* statek jednomasztowy; wielka łódź do obsługi okrętu (fig.).

Szał, stan człowieka, ogarniętego namiętnością, nie panującego nad sobą nadmierne podniecenie, zapał, uniesienie, upojenie: **s.** miłosny, **s.** gniewu, **s.** radości, rozpaczy; wpaść w **s.** = stracić panowanie nad sobą; pijany **s.** = pozbawiony przytomności; zabić kogoś w **s-le** = w uniesieniu; szalony figiel, pomysł narwańca, wybryk, szus, szaleństwo, warjacja, bzik; **s.** maciczny = chorobliwy erotyzm u kobiet.

Szałamaista, grający na szałamai.

Szałamaja *nm.,* dawne narzędzie muzyczne dęte, rodzaj fujarki a. oboju, piszczałka.

Szałamanić, oszukiwać, tumanić, łudzić, bałamucić; **s. się,** = durzyć się.

Szałaputwo, postępowanie wartogłowa, trzpiota; w *lm.,* warcholstwo, zamieszki, niepokój.

Szałaput, Szaławiła, roztrzepaniec, lekkomyślny narwaniec, pustak, trzpiot, fircyk, zawadjaka.

Szałas *węg.,* buda z chróstu, naprędce uklecona, służąca za mieszkanie tymczasowe pasterzom, myśliwcom, podróżnikom (fig.).

Szałasik *zdr.* od Szałas.

Szałaśnictwo, gospodarka w górach polegająca na zakładaniu osad luźnych i sezonowo zamieszkałych (szałasów) przez trudniących się pasterstwem i leśnictwem; życie w szałasach.

Szaławiła — *p.* Szałaput.

Szałwja *łć.,* roślina z rodziny wargowatych (fig.).

Szamada *port.,* znak lub oznajmienie, uczynione odgłosem bębna przez oblężonych, jako wezwanie do układów; oznajmienie gotowości poddania ś., kapitulowanie.

Szamaja, gatunek ryby karpiowatej.

Szaman *tat.,* duchowny mongolski klasy niższej, a zarazem lekarz, czarownik i zaklinacz duchów.

Szamanizm, religja, głoszona przez szamanów, oparta na gusłach, czarach, podług której Bóg stworzył świat, ale rządzą światem duchy złe i dobre, wyznawana przez niektóre półdzikie ludy północnoazjatyckie.

Szambelan *fr.,* wysoki urzędnik dworski, pełniący urząd na pokojach monarszych przy osobie panującego, podkomorzy.

Szambelanic, syn szambelana.

Szambelanja, godność, urząd szambelana.

Szambelanować, u kogoś = być jego powiernikiem, totumfackim.

Szambelański, należący do szambelana, właściwy szambelanowi.

Szambelaństwo — *p.* Szambelanja; *zbior.,* szambelan z żoną.

Szamerować *nm.,* wyszywać plecionką, galonem, bramować; *przen.,* obmawiać kogoś; brać go na język.

Szamerowanie, wyszycie taśmą, galonem; szmuklerska ozdoba przodu ubiorów męskich i damskich, złożona z taśm, naszytych równolegle wpoprzek, zakończonych pętlami i guzami; obmowa.

Szamerunek *nm.* — *p.* Szamerowanie.

Szamota, Szamotka, gatunek cegły ogniotrwałej, zrobionej z mufli hutniczych.

Szamotać, szarpać, targać, rwać kogoś, ciągnąć kogoś w różne strony; **s. się,** rzucać ś. w różne strony, miotać ś., ciskać ś.; **s. się** z kimś = spierać ś. z kimś, mocować ś. z kimś, szarpać ś. nawzajem; szastać ś., miotać ś., trzepotać ś.

Szamotłoch, roślina z gromady mchów.

Szamotowy *fr.,* kamień = ogniotrwała masa, wyrobiona z glinianych mufli, okrywających przy wypalaniu wyroby porcelanowe, następnie sproszkowanych, urobiona na ciasto i w silnym ogniu wypalona, bardzo wytrzymała na działanie wysokich temperatur, stąd używana na tygle do topienia szkła,

metali, na cegły do pieców hutniczych, rury i t. p.; s-e wyroby = rodzaj wyrobów ceramicznych, składających ś. z jednej części surowej, ogniotrwałej gliny i dwu części gliny wypalonej, następnie sproszkowanej.

Szampan, Szampańskie wino, wino francuskie białe, musujące, fabrykowane z najwyższych gatunków winogron.

Szampanka, mocna butelka do wina szampańskiego, gatunek biszkoptu podłużnego.

Szampański, pochodzący z Szampanji, rodem z Szampanji; wino **s-ie** — *p.* Szampan; *przen.*, ognisty, namiętny.

Szampierz, Sampierz, przeciwnik w walce, zapaśnik, współzawodnik; spólzalotnik; rywal; w szachach: konik, skoczek.

! Szampinjon *fr.*, pieczarka.

Szampjon *fr.*, zapaśnik, rycerz, walczący w szrankach; obrońca, poplecznik; zwycięzca w zawodach, w walce.

Szanek, miara zbożowa, zawierająca: stara — 48 garncy, nowa łasztowa — 24 garnce.

Szaniec *nm*, okop ziemny w celu obrony, wał obronny; jaw, widok, pole otwarte; *żegl.* część pokładu.

Szankier *fr.*, wrzód syfilityczny, bardzo zaraźliwy.

Szankrowaty, dotknięty szankrem, chory na szankra; **s.** = powodowany szankrem: wrzód **s.**

Szanować, *nm*, oszczędzać, szczędzić, ochraniać, nie niszczyć, nie niweczyć: **s.** ubranie, obuwie; zachowywać w tajemnicy, nie rozgłaszać; czcić, poważać, okazywać szacunek, cześć, poważanie: **s.** wiek podeszły; szacować, cenić; **s. się,** oszczędzać zdrowia, szczędzić życia swego; poważać ś. nawzajem; mieć w poszanowaniu swą godność.

Szanowity, szanowny, czcigodny, godny szacunku, poważny.

Szanowność, właściwość osoby a. rzeczy godnej szacunku, czcigodność.

Szanowny, godny szacunku, czcigodny; poważany, poważny, majestatyczny, dostojny, oszczędny; oszczędzający, ochraniający.

Szansa *fr.*, widoki powodzenia, prawdopodobieństwo udania ś. czegoś, wygranej; pomyślny traf, szczęście.

Szansonetka *fr.*, piosenka lekkiej, wesołej treści.

Szansonistka *fr.*, śpiewaczka kawiarniana a. kabaretowa, ogródkowa.

Szanta *czes.*, roślina z rodziny wargowatych, macierzanka, gajnik, krzecina (fig.).

Szantan *fr.*, lekki teatrzyk, kabaret połączony z restauracją.

Szantaż *fr.*, wyłudzanie pieniędzy od kogoś pod naciskiem groźby wyjawienia czegoś, co ten chce ukryć;

wyzyskiwanie na swoją korzyść czyjejś obawy ujawnienia czynu karygodnego, hańbiącego, kompromitującego; wprowadzenie kogoś w położenie bez wyjścia celem wymuszenia korzyści dla siebie.

Szantażować, uprawiać szantaż, oszukiwać, wyzyskiwać zapomocą szantażu.

Szantażysta, człowiek, dopuszczający ś. szantażu.

Szantażystka *for. ż.* od Szantażysta.

! Szanża *fr.*, zamiana, wymiana, zmiana; bank zamienny; w myśliwstwie: zmiana drogi.

Szańcować, otaczać szańcem, sypać szaniec; **s. się,** podsuwać ś., podkradać ś.

Szańcownik, żołnierz, sypiący szańce, żołnierz, broniący szańców.

Szańcowy, odnoszący ś. do szańca.

Szańczyk, mały szaniec.

Szapoklak *fr.*, jedwabny męski kapelusz cylindrowej formy, dający ś. złożyć zupełnie płasko, zapomocą specjalnej sprężyny.

! Szapronaż *fr*, matkowanie młodej osobie, towarzyszenie jej dla przyzwoitości, granie roli mentora.

! Szapronować, towarzyszyć młodej osobie w zastępstwie matki, w charakterze opiekuna lub opiekunki.

Szapszała *pers.*, morela suszona.

Szara, Siara, pierwsze mleko kobiety, samicy po wydaniu płodu.

Szaraban *fr.*, wóz z ławkami, tarantas.

Szaraczek, płótno a. sukno, o białej osnowie a czarnym wątku lub naodwrót; odzienie z takiego płótna; szlachcic zaściankowy, szlachcic zagonowy.

Szaraczkowaty, szarawy.

Szaraczkowy, zrobiony z szaraczka; koloru szarawego; szlachta **s-a** = uboga szlachta, tak zwana od szarej barwy ubioru.

Szarada *fr.*, zagadka, w której należy odgadnąć dany wyraz zapomocą oznaczenia poszczególnych jego sylab lub różnych kombinacyj tych sylab.

Szaradzista, człowiek, uzdolniony w układaniu szarad, układający szarady.

Szarafan — *p.* Sarafan.

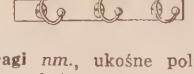

Szaragi *nm.*, ukośne police drewniane, w które są wprawione końce stopni schodowych; wieszadła do odzieży (fig.).

Szarak, gatunek szarej tkaniny, szaraczek; szlachcic szaraczkowy; szary zając; motyl z podrzędu miernikowców z rodziny drzewiniaków.

Szaranek, młody karpik.

Szaraniec, roślina z rodziny brezylkowatych.

Szarańcza, owad skrzydlaty z gromady prostoskrzydłych (fig.); *zbior*, gromada szkodników, banda rabusiów, darmozjadów i t. p.; wogóle wielka ilość, tłum, chmara, kupa, gromada, tłuszcza, hałastra; napastnicy, najezdnicy, hultaje.

Szarańczowy, odnoszący ś. do szarańczy, chciwy, łupieżczy: **s-e** drzewo = roślina amerykańska z rodziny brezylkowatych.

Szarapatka, Szerepetka, obdartus, golec, nicpoń, hołota.

Szarawaka — *p.* Szarowaka.

Szarawary *węg.*, spodnie, szczególniej spodnie szerokie, buchaste, hajdawery (fig.).

Szarawka, motyl nocny z rodziny brudnic.

Szarawy, nieco szary, wpadający w kolor szary.

Szarbonerja — *p.* Karbonerja.

Szarek, człowiek, mający na sobie szare ubranie; obdartus, hołota, oszarpaniec; pies szarej maści.

Szarfa *nm.*, szeroka i długa wstęga, noszona jako ozdoba ubrania kobiecego; wstęga, jako odznaka, noszona ukośnie na piersiach, ramieniu i plecach, aż do boku przeciwnego ramieniowi (fig); oznaka służbowa przy szabli oficerów na paradach (fig.).

! Szarfajza *nm.*, narzędzie garbarskie, usuwające cząstki mięsa i żył ze skóry.

Szarga, Szaruga, chlapanina, brzydka pogoda, deszcz nieustanny, deszcz z wiatrem; słota, zamieć, zadymka; burza morska; *przen.*, zawierucha, zamieszanie, zamieszki.

Szargać, brudzić, chlapać błotem, wlec po błocie; **s.** majątek = obdłużać; **s.** cudzą sławę, **s.** poczciwe imię ojców = kalać, bezcześcić; **s. się,** być szarganym, ochlapywanym błotem; wlec ś., być włóczo-

nym po błocie; walać błotem na sobie ubranie; zadłużać ś.; kalać siebie, plamić ś., hańbić ś., bezcześcić siebie.

Szarganiec, Szargawiec, Szarguiec, człowiek zaszargany, niechluj, brudas, flejtuch.

Szargant, Szargarz, oprawca, kat, pachołek miejski, rakarz.

Szargawiec — *p.* Szarganiec.

Szargnąć (się), szarpnąć (ś.), targnąć (ś.).

Szarka, samica cietrzewia.

Szarlatan *fr.*, wędrowny przekupień niezawodnych jakoby środków leczniczych; *przen.*, człowiek, wyzyskujący łatwowierność ludzką, oszust, szalbierz, kuglarz.

Szarlatanerja, działalność szarlatana; *przen.*, mydlenie ludziom oczów wysławianiem czegoś świadomie fałszywego; udawanie wiedzy, biegłości.

Szarlatanić, być szarlatanem, blagować, oszukiwać, tumanić, wyzyskiwać łatwowiernych, szalbierzyć.

Szarlatanka *for. ż.* od Szarlatan.

Szarlatański, właściwy szarlatanowi.

Szarlataństwo — *p.* Szarlatanerja.

Szarlotka *fr.*, legumina z jabłek obranych, pokrajanych i upieczonych w kruchem cieście.

Szarłat *wł.* — *p.* Szkarłat.

Szarłatek — *p.* Szkarłatek.

Szarłatnica — *p.* Szkarłatnica.

Szarłatnik — *p* Szkarłatnik.

Szarmancki, właściwy szarmantowi, grzeczny, elegancki, dobrze wychowany, pełen uprzejmości towarzyskiej, szykowny.

Szarmant *fr.*, młodzieniec, uprzedzająco i rycersko uprzejmy dla kobiet; młodzieniec nadskakujący, usłużny i ugrzeczniony.

Szarmanterja, uprzejmość towarzyska, dobre ułożenie, elegancja.

Szarmantka *for. ż.* od Szarmant.

! Szarmycel *nm*, utarczka, starcie przednich oddziałów wojsk, harc; *przen.*, utarczka językowa, sprzeczka, dysputa.

! Szarnir *fr.*, zawiasy francuskie, nit, na którym ś. wieko porusza; dęty wyrób jubilerski.

Szaro *przysł.*, w szarej barwie; **s.** na dworze = zaledwie świta; robi ś. **s.** = następuje zmrok; w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. szaroniebieski i t. p.

Szarogłaz — *p* Szarowaka.

Szarokuta, wszelkie nieczystości pływające po wodzie.

Szaromiedziak, ruda miedziana koloru szaro-stalowego.

Szarooki, mający szare oczy.

Szaropióry, mający szare pióra.

Szarosiwy, nieco szary, szarawy.

Szarosrebrzysty, mający barwę szarą, wpadającą w srebrzystą.

Szarość, szara barwa, szary kolor; zmierzch, mrok; życie szare, niewesołe, przykre — *p.* Szarzyzna.

Szarota, Szarotka, roślina z rodziny złożonych, kocanka, kocia łapka (fig.).

Szarować, ściany tynkować na szaro, przed pobieleniem ich wapnem.

Szarowaka, skała, będąca odmianą bazaltu, miękka, ma odłam ziemisty, barwę szarą, zielonawo-brudną, niekiedy składa ś. z mnóstwa pęcherzy, szarawaka, waka szara, szarogłaz.

Szarówka, szara godzina; tarcica do pokrycia dachu.

Szarpacki, właściwy szarpaczowi, siepacki, zbójecki, rozbójniczy, hajdamacki.

Szarpacz, człowiek, który szarpie kogoś a. coś, siepacz, rozbójnik; ceklarz, oprawca, kat; człowiek, szarpiący sławę innych, oszczerca, obmówca; narzędzie do szarpania, rozrywania, rozdrabniania.

Szarpać *dok.* Szarpnąć; rozdzierać na sztuki, na kawałki, rozrywać, rozszarpywać, ćwiartować; targać, rwać; wyrywać, zrywać, urywać, zdzierać; **s.** kogoś = targać, szamotać, ciągnąć w różne strony gwałtownie; ogołacać, rabować, kraść, okradać; nadużywać, wyzyskiwać; **sz.** (o broni palnej) uderzać kolbą podczas wystrzału; *przen.*, dręczyć, nękać, męczyć, trapić, gryźć; szkalować, zbeszczeszczać: **s.** cudzą sławę; **s-ie mię** = mam bóle rozdzierające, rwie mię; **s. się,** wydzierać ś., szamotać ś., robić ruchy gwałtowne dla wydarcia ś. z czyichś rąk; porywać ś., rzucać ś., miotać ś. na kogoś, chcieć go uderzyć; targać ś. na kogoś a. na coś; ośmielać ś. coś zrobić, być tak uczuwał m, by przedsięwziąć coś; zabierać ś. niecierpliwie do czegoś, chcieć coś zaraz zrobić, rwać ś, do czegoś; (o koniu) chcieć zaraz ruszyć z miejsca; szamotać ś. z kimś, walczyć z kimś, mocować ś. z kimś; **s. się** o coś, bić ś. o coś, chcieć sobie coś nawzajem wydrzeć.

Szarpak, nóż a. miecz do rozszarpywania; ramię, łączące dwie bronv; nędzna szkapa, wywłoka; człowiek czupurny, stawiający ś.

Szarpanina, szarpanie ś., mocowanie ś.; szarpanie, rozszarpywanie; rzucanie ś.; życie gorączkowe, nerwowe.

Szarpie *fr.*, skubanka ze starego płótna, zwykle napojonego substancjami dezynfekcyjnemi, używana dawniej do opatrywania ran.

Szarpki, gwałtowny, porywczy, rączy, chyży.

Szarpko *przysł.*, silnie, gwałtownie.

Szarpnąć — *p.* Szarpać.

Szarpny *stpl.* szarpiący, szybko porywający, drapieżny.

Szarszun *czesk*, gatunek szabli, pałasza, szpady, kord.

Szartreza *fr.*, likier, wyrabiany przez Kartuzów w Nancy.

Szarucha, szara maść rtęciowa.

Szaruga, słota, błoto, pluta, pluskota, flaga, zadymka, zawierucha, zamieć.

Szarwark *nm.*, obowiązek utrzymywania dróg w porządku, wkładany na gminy, rodzaj podatku.

Szarwarkowy, dotyczący szarwarku.

Szary, mający barwę powstałą z połączenia białego z czarnym, popielaty, ciemno-siwy; *przen.*, zwykły, banalny, nędzny, marny, pospolity: **s-e** życie, **s-a** dola = bez nadzwyczajności, wśród trosk o byt; szpetny, wstrętny, przebrzydły: **s-a** pycha; siostra **s-a** = szarytka, siostra miłosierdzia; **s-a** szlachta = zaściankowa, zagonowa; **s-y** sos = z miodem, migdałami i rodzynkami; koniec **s.** u stołu = ostatnie miejsca u stołu, gdzie siedzą biesiadnicy pośledniejsi; być na **s-ym** końcu = być na samym ostatku, dać ś. wyprzedzić innym; rządzić ś., jak **s-a** gęś = rozrządzać ś. samowolnie; pociemku wszystkie koty **s-e** = trudno co rozeznać; **s.** godzina = zmrok, zmierzch; **s-a** poświata = słabe światło w nocy, widna noc; **s-e** pole = bez śniegu, ale jeszcze nie zielone; **s-a** maść rtęciowa; **s-e** bielmo = **katarakta.**

Szarytka *fr.*, siostra miłosierdzia (fig.).

Szarza, szarzyzna, szare sukno.

Szarzać, niszczyć, poniewierać; drzeć, wycierać, nie szanować: **s.** ubranie, książki; szargać, błocić; **s. się,** niszczyć ś. przez długie używanie, zużywać ś., wycierać ś., drzeć ś. przez noszenie; tułać ś., włóczyć ś.; wchodzić w znajomość nieprzyzwoitą, kompromitować ś.

Szarzeć, Szarzyć się, nabierać barwy szarej, szarym ś. stawać; występować w barwie szarej; majaczeć, zarysowywać ś., migać ś.; **s-je** = jest półmrok (po zachodzie i przed wschodem słońca).

Szarzyzna, szare ubranie, szarza; szare, smutne życie.

Szarża *fr.*, natarcie, atak, uderzenie konnicy; danie ognia z dział

podczas bitwy; znak do rozpoczęcia bitwy, salwa; stopień, godność, urząd, dostojeństwo, ranga wojskowa; karykaturalne oddanie charakteru na scenie, przesada z uwydatnieniem komicznych stron dla wywołania jaskrawych, groteskowych efektów; ciężar; ładunek broni, nabój; obsługa.

! Szarżerunek *fr.*, obroty wojskowe, strzelanie.

Szarżować *fr.*, nacierać, atakować, uderzać na wroga, napadać; przesadnie, karykaturalnie oddawać role na scenie, w dziele sztuki; wogóle przesadzać w czemś; obciążać kogoś czemś.

Szaser *fr.*, strzelec, żołnierz lekko zbrojny, pieszy a. konny.

Szasnąć, Szastnąć — *p.* Szastać.

Szast *wykrz.*, naśladujący poruszanie nóg po podłodze, ukłon z takiem poruszeniem.

Szastać *dok.* Szastnąć, Szasnąć; robić szelest, szmer przy poruszaniu ś. a. przenoszeniu pewnych przedmiotów, szeleścić; robić ukłon posunąwszy szybko i mocno nogami po podłodze; rozrzucać, marnotrawić, marnować, trwonić, przepuszczać; płukać w wodzie, przepłukiwać; bić, uderzać, smagać, chłostać; rozdzierać, rozszarpywać, rozrywać; ciąć, rozcinać; **s. się,** ruszając ś. powodować szelest; rozrzucać ś., dokazywać, szumieć, pozwalać sobie, zachowywać ś. w sposób wyzywający; kręcić ś., rzucać ś., szwendać ś.

Szastra *sanskr.*, podręcznik do nauki prawa i religji u Indusów.

Szaszek *stpl.*, arlekin, figlarz, błazen, kuglarz; odmiana psa myśliwskiego.

Szaszłyk *tur.*, potrawa turecka: zraziki baranie, obsmażane na szpadce, przekładane warstwą tłuszczu, podane na ryżu, ugotowanym z pomidorami i papryką.

Szaszor *węg.*, orzeł, latawiec; lot szybki i hałaśliwy, łopot; to, co wywołuje szelest, co porusza ś. z szelestem; kupa, gromada.

Szata, odzienie, ubranie, suknia, odzież, ubiór, strój; **s-y** kościelne = to, co służy do ubrania kapłana przy odprawianiu nabożeństwa; to, co pokrywa coś, zwierzchnia powłoka czegoś, zewnętrzny wygląd; okrycie, kobierzec.

Szatan *hebr.*, zły duch, duch ciemności, djabeł, czart; *przen.*, zły człowiek, niegodziwiec, nikczem-

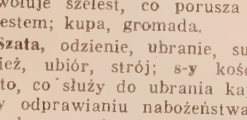

nik; zła kobieta, czarownica, jędzababa; małpa szerokonosa z rodziny małp obwisłoogonowych (fig.); grzyb silnie trujący z rzędu bdeł, grzyb szatański (fig.).

Szatanica *for. ż.* od Szatan.

Szatanizm — *p.* Satanizm.

Szatański, *przym.* od Szatan, czartowski, djabelski; **sz.,** uśmiech = zjadliwy, chytry; podstęp **sz.** = wyrafinowanie podły, piekielny.

Szatańsko *przysł.*, w sposób właściwy szatanowi.

Szataństwo, postępowanie właściwe szatanowi, czyny djabelskie, niegodziwe, nikczemne; *zbior.*, szatani.

Szater *węg.*, namiot, budka przenośna; gatunek sieci na cietrzewie— *p.* Szatra.

Szaterek, budka zielona, przykryta gałązkami i liściem, w której ptasznik czatuje na ptaki.

Szaternik, ptasznik, ubrany w płótno zielone i osłonięty gałęziami, podchodzący ptaki.

! Szaterunek *mal.*, w rysunku: nadawanie cienia, cieniowanie.

Szatka *zdr.* od Szata.

Szatkować, krajać drobno, w długie, cienkie paski: **s.** kapustę, makaron.

Szatkownica, przyrząd do krajania drobno, szatkowania kapusty (fig.).

Szatkownik, człowiek, zajmujący ś. szatkowaniem kapusty.

Szatława, więzienie, ciemnica.

Szatna (-ej), kobieta, mająca dozór nad szatami, garderobiana.

Szatnia, miejsce, przeznaczone do chowania szat, garderoba; pomieszczenie u wejścia do miejsc publicznych, np. teatrów, sal koncerowych, sal posiedzeń i zebrań publicznych, gdzie pozostawia ś. zwierzchnie odzienie, kontramarkarnia.

Szatniczy (-ego) — *p.* Szatny.

Szatny, odnoszący ś. do szat, mający do czynienia z szatami, zasobny w szaty, przystrojony w piękną szatę; *rzecz.*, **s.,** człowiek mający dozór nad szatami, nad garderobą, szatniczy.

Szatra *węg.*, namiot, szałas; obóz cygański.

Szatrować, w młynie a. żarnach ścierać łuskę z ziarna; bić, tłuc, łomotać, walić.

Szatrowiny (-in), łuska, plewy na ziarnach.

Szatyn *fr.*, mężczyzna, mający ciemno-blond włosy.

Szatynka *for. ż.* od Szatyn.

Szawłok, wór skórzany, składany.

Szczapa, część kloca wzdłuż rozszczepanego, odłupany długi kawałek drzewa, zwłaszcza smolnego, drzazga; chudy, jak **s.** = bardzo chudy.

Szczapowe drzewo = w szczapach, połupane na szczapy.

Szczaw, roślina warzywna z rodziny rdestowatych (fig.).

Szczawa, woda, przesycona kwasem węglowym: **s.** żelazista.

Szczawian, związek solnych związków, w którego skład wchodzą kwas szczawiowy i jakabądź zasada.

Szczawica, motyl nocny z rodziny sówek (fig.).

Szczawik, roślina z rodziny szczawikowatych (fig.).

Szczawikowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Szczawikowy, odnoszący ś. do szczawiku (rośliny); sól **s-a** = szczawian.

Szczawiowy, odnoszący ś. do szczawiu, ze szczawiu zrobiony.

Szczawiówka, motyl nocny z rodziny wieczernic.

Szczął, Szczęt, okruch, ułamek, resztka, odrobina, pozostała po czemś; do **s-u,** ze **s-em**=ze wszystkiem, całkiem, zupełnie, docna.

Szczątek *zdr.* od Szczął; **s-ki**= resztki pozostałe; zwłoki.

Szczątkowy, pozostały jako szczątek, będący w zaniku, nie rozwinięty; resztkowy.

Szczebel, każdy z drążków poprzecznych u drabiny (fig.); *przen.*, stopień w hierarchji urzędniczej, towarzyskiej, naukowej, społecznej i t. p.; (*zdr.* **Szczeblik, Szczebelek**).

Szczebiot, u ptaków: szczebiotanie, świegotanie, świegot, świergot; u dzieci, u młodych kobiet: mowa

pieszczotliwa: paplanie, gadanina, plotki; plotkarz, papla, pleciuch, pleciuga.

Szczebiotać, o ptakach: świegotać, świergotać; o dzieciach, o młodych kobietach: mówić pieszczotliwie; paplać, pleść, gadać.

Szczebiotka, dziecko a. młoda kobieta, mile szczebiocząca; plotkarka, papla.

Szczebiotliwie *przysł.*, szczebiocząc miłym głosem.

Szczebiotliwość, upodobanie do mówienia dużo, do plotkarstwa, gadatliwość; mowa pieszczotliwa.

Szczebiotliwy, o ptaku: mający głos miły, świegocący; gadatliwy, wielomówny, plotkarski.

Szczeblikowiak, motyl z podrzędu miernikowców, z rodziny roślinniaków.

Szczeblina, listewka poprzeczna między szybami okna.

Szczeblinownik, żelazo walcowane o specjalnym przekroju.

Szczeblisty, obfitujący w szczeble, opatrzony szczeblami.

Szczeblować, wdzierać ś.; wstępować na coraz to wyższe szczeble, podnosić ś., iść w górę.

Szczebrzuch *stpl.* sprzęt, naczynie; grot, ostrze strzały a. oszczepu.

Szczecina, twarda, sterczące sierść na niektórych zwierzętach, np. na dziku, na świni i t. p.; wogóle twarde, sterczące włosy: ma włosy na głowie jak s

Szczeciniarz, handlujący szczeciną.

Szczeciniasty, obrosły szczeciną, podobny do szczeciny.

Szczecinka, drobna szczecina, jeden włos szczeciny.

Szczecinowate, rośliny z rzędu skupieńców o kielichu utworzonym ze szczecinek.

Szczecinowaty, podobny do szczeciny.

Szczeciówka, robak z gromady pierścienic; motyl nocny z rodziny słonecznic.

Szczecisty — *p.* Szczeciniasty.

Szczeczek, szczekacz; oszczerca.

Szczeczuja — *p.* Szczeżuja.

Szczeć — *p.* Szczecina; u ptaków: pióra pojedyńcze włoskowate, na których promienie są prawie niewidzialne; szczotka do czesania lnu, nabita drobnemi gwoździ; roślina z rodziny szczeciowatych (fig.).

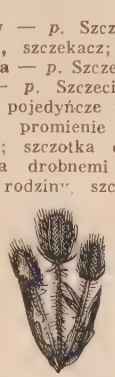

Szczegotać — *p.* Szczękotać,

Szczegółik *zdr.* od Szczegół; drobiazg, drobna okoliczność, drobny fakt.

Szczególnie *przysł.*, niezmiernie, nadzwyczaj, bardzo; inaczej, niż u innych, z wyróżnieniem; osobliwie, zwłaszcza, szczegółowo, wymieniając coś.

Szczególniej *przysł., st. wyż.* od Szczególnie; najbardziej, najwięcej.

Szczególność, charakter tego, co jest szczególne, wyjątkowość, osobliwość, nadzwyczajność; rzecz niezwykła; szczegół.

Szczególny, rzadko ś. zdarzający, wyjątkowy, nadzwyczajny, niezwykły, niepospolity; poszczególny, pojedyńczy; odnoszący ś. do jakiejś części, nie zaś do całości, nie ogólny, nie powszechny; większy ponad zwykłą normę, niezmierny, ogromny; dziwny, dziwaczny, ekscentryczny; szczegółowy, dokładny, wszechstronny; wprawiający w podziw, zdumiewający; prywatny, osobisty.

Szczegół, część czegoś w przeciwstawieniu do całości; jeden z faktów, detal; po **s-le** = z osobna wymieniając szczegółowo; osoba, rzecz, okoliczność szczególna.

Szczegółek, Szczegółik, drobny szczegół.

Szczegółowo *przysł.*, ze szczegółami, uwzględniając wszystkie szczegóły, drobiazgowo z wyłuszczeniem wszystkich okoliczności, dokładnie; pojedyńczo.

Szczegółowość, uwzględnianie wszystkich szczegółów, okoliczności, wyłuszczanie szczegółów, drobiazgowość, wszechstronność.

Szczegółowy, drobiazgowy, uwzględniający wszystkie szczegóły, skrupulatny.

Szczek, Szczekanie, głos psa a. zwierzęcia drapieżnego z rodziny psów (lisa, szakala i t. p.).

Szczekacz, ten, który szczeka; potwarca, obmówca, plotkarz, kłamca bezwstydny; *żart.*, jurysta, adwokat, patron.

Szczekaczka *for. ż.* od Szczekacz.

Szczekać *dok.* Szczeknąć; o psie, lisie, szakalu: wydawać głos sobie właściwy, ujadać, brzechać; spotwarzać, zbeszczeszczać, obmawiać; znieważać; kłamać bezczelnie, łgać, zmyślać; wolno psu na Pana Boga **s-é** = ludzie bez winy nie obawiają ś potwarzy; pies **s-a,** wiatr niesie = oszczerstwa ludzi podłych nie sięgają cnotliwych; kłamać, zmyślać, obmawiać, szkalować, czernić: **s-a** jak pies = kłamie bezczelnie.

Szczekanina, ustawiczne szczekanie.

Szczekliwy, szczekający, wydający szczek.

Szczeknąć — *p.* Szczekać.

Szczekot, osoba gadatliwa, pyskata.

Szczekotać — *p.* Szczekać.

Szczekuła, pies, szczekający nieustannie, szczekacz.

Szczelina, rysa, szpara, rozpadlina; s. skalna = miejsce pęknięte, wąwóz głęboki, przepaść.

Szczelinisty, obfitujący w szczeliny, w rysy.

Szczelinowy *przym.* od Szczelina.

Szczeliwo, to co służy do uszczelniania, do utykania szpar, konopacz.

Szczelnica, puszka szczelna do pakuł przy suwaczu, wszelkich tłokach u cylindrów przy machinie parowej.

Szczelnić, utykać szczelnie, uszczelniać, czynić szczelnym, dychtować.

Szczelnie *przysł.* ściśle, tak że jedno przystaje, przylega do drugiego: układać coś, spajać coś **s.**

Szczelność, własność rzeczy, które ściśle do siebie przystają, nie pozostawiając między sobą otworów.

Szczelnica, puszka szczelna do pakuł przy suwaczu, wszelkich tłokach u cylindrów przy machinie parowej.

Szczelnić, utykać szczelnie, uszczelniać, czynić szczelnym, dychtować.

Szczelnie, *przysł.*, ściśle, tak że jedno przystaje, przylega do drugiego: układać coś **s.**, spajać coś **s.**

Szczelność, własność rzeczy, które ściśle do siebie przystają, nie pozostawiając między sobą otworów.

Szczelny, ten, który ściśle przystaje do drugiego, który przylega dokładnie swą powierzchnią do powierzchni innego.

Szczeniak — *p.* Szczenię; *pgrdl.*, dziecko, zwłaszcza chłopiec, o którym wyrażamy ś. z pogardą, z nienawiścią.

Szczeniątko — *p.* Szczenię.

Szczenić się, o sukach i wogóle samicach z rodziny psów: mieć płód, rodzić szczenięta.

Szczenię, Szczeniak, Szczeniątko, młode szczenię psa a. innych zwierząt z rodziny psów — *p.* Szczeniak.

Szczenięcy, odnoszący ś. do szczenięcia, właściwy szczenięciu.

Szczeniuk — *p.* Szczenię.

Szczenna, o sukach i samicach z rodziny psów: nosząca w sobie płód.

Szczep, gałązka, ze szlachetnego drzewa owocowego, wsadzona w dziczkę, zraz; drzewko szczepione, sadzonka (fig.); szczepienie, zaszcze-

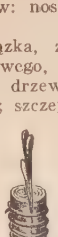

pienie; protoplasta, przodek, ojciec, założyciel, rodzic; plemię, pokolenie; potomstwo, ród.

Szczepa — *p.* Szczapa.

Szczepać, łupać wzdłuż, płatać, rozrąbywać, druzgotać; **s. ś.,** pękać wzdłuż, rozłupywać ś.

Szczepek, niewielki szczep.

Szczepie *stpl.*, drzewka szczepione.

Szczepić, wsadzać zraz drzewa szlachetnego w rozszczepioną płonkę dziczki; przenosić chorobę z jednego organizmu żywego na drugi przez injekcję w krew limfy z zarażonego osobnika, czyni ś. to dla celów doświadczalnych a. dla zabezpieczenia organizmu na przyszłość od zarażenia ś.: **s.** ospę, wściekliznę; **s.** łąkę = poprawiać łąkę przez przenoszenie darniny z jednego miejsca na drugie; *przen.*, krzewić, rozkrzewiać, rozszerzać, apostołować, propagować; budzić coś w duszy np. pierwszy zarodek czegoś; **s. się,** zaszczepiać ś.; być zaszczepianym.

Szczepieniec, ten, któremu zaszczepiono ospę lub inną chorobę; ten, który szczepi.

Szczepionka, gałązka, zraz szlachetnego drzewa, przeznaczona do szczepienia; limfa, mająca być zaszczepioną, krowianka, wakcyna.

Szczepiony, ten, którego szczepiono, zaszczepiono, uszlachetniony przez zaszczepienie.

Szczepka, mała szczepa, szczapka, drzazga.

Szczepki, Szczepny, ten, którego można łatwo szczepać, łupać, łupki.

Szczepniarz — *p.* Szczepnik.

Szczepnica, Szczepnik, część ogrodu, gdzie rosną szczepy owocowe, szkółka.

Szczepnik, ogrodnik, zajmujący ś. szczepieniem drzew, szczepniarz; **s-ki** = synowie Kościoła wierni wyznawcy.

Szczepność, własność tego, co łatwo szczepi, łupkość.

Szczepny, szczepiony: **s-e** drzewo.

Szczeporodztwo, płodzenie ś. przez szczepy.

Szczepowy, odnoszący ś. do szczepu, właściwy szczepowi.

Szczepucha, szpara powstała w zwęglonym już milerzu, powodująca spopielanie ś. węgla, a przeto szkodliwa.

Szczer — *p.* Szczyr.

Szczerba, miejsce puste, pozostałe po odpadnięciu cząstki czegoś, wyłamaniu, odtłuczeniu; miejsce wyszczerbione, wyłom, wyrwa, np. w murze, w palisadzie, w wale, luka; miejsce puste po wypadłym zębie; częściowa strata, utrata; szkoda ubytek; krzywda, cios, ślad pozostały po uderzeniu, szrama, blizna; robić na czemś **s-y** = niszczyć częściowo, rujnować, doprowadzać do ruiny.

Szczerbal, Szczerbacz, człowiek, któremu brak niektórych zębów, zwłaszcza przednich, człowiek o zającej wardze.

Szczerbaty *przysł.*, ze szczerbą, ze szczerbami.

Szczerbaty, mający szczerbę a. szczerby, wyszczerbiony, mający na sobie nacięcia; pozbawiony niektórych przednich zębów; mający zającą wargę; pełen szram, blizn, pokiereszowany; **s-te,** rząd zwierząt ssących, nie mających zębów przednich.

Szczerbić, czynić szczerbatym, wyszczerbiać; łżyć, łajać, wymyślać; **s. się,** stawać ś. szczerbatym, dostawać szczerb.

Szczerbiec, miecz, szabla wyszczerbiona; miecz Bolesława Chrobrego, wyszczerbiony przezeń przy uderzeniu w Złotą Bramę kijowską, potem miecz koronacyjny królów polskich.

Szczerbina, szpara, szczelina, rozpadlina.

Szczerbówka, motyl nocny z rodziny prościnków (fig.).

Szczerk, gruby piasek, zmieszany ze żwirem.

Szczerkać, Szczerkotać, wytryskiwać, tryskać, chlustać; wydawać cichy szmer, właściwy ciekącej miarowo wodzie, szemrzeć, mruczeć.

Szczerkowaty, zawierający w sobie szczerk, żwirkowaty.

Szczero *przysł.*, używa ś. tylko w złożonych przymiotnikach i oznacza istotne, pełne, prawdziwe posiadanie pewnej własności, bez połączenia z innemi własnościami.

Szczerobiały, zupełnie biały.

Szczeroczarny, całkiem czarny.

Szczerodobry, szczerze dobry, prawdziwie dobry.

Szczerolotek, owad skrzydlaty z rzędu tęgopokrywych.

Szczeromówny, mówiący szczerze, prawdomówny, otwarty.

Szczeromyślny, szczerze myślący to, co myśli, otwarty, nieobłudny.

Szczeropolski prawdziwie polski, iście polski.

Szczeroprosty, szczery i prosty, prostoduszny.

Szczerosrebrny, zrobiony z samego srebra, bez domieszki innego metalu.

Szczerość, własność człowieka, mówiącego zawsze to, co czuje i myśli, otwartość, nieobłudność, brak skrytości, prostoduszność, prostota, ducha.

Szczerota — *p.* Szczerość.

Szczerotka, owad z rzędu tęgopokrywych.

Szczerozłoty, zrobiony z czystego złota, bez przymieszki innych metalów.

Szczery, składający ś. z jednego tylko ciała, bez przymieszki innych, jednolity, czysty, prawdziwy, nie zafałszowany, rzetelny; **s-e** srebro, złoto, **s-y** piasek, **s-a** woda; **s-e** pole = jednostajne, równe; mający zwyczaj mówienia tego, co czuje i myśli, otwarty, nie skryty, nie obłudny, prostoduszny; istny, istotny, prawdziwy; metal **s.** = chemicznie czysty.

Szczerze *przysł.*, nieskrycie, nieobłudnie; otwarcie, prawdziwie, iście; czysto, bez przymieszki; dokładnie, prawidłowo.

Szczerzyć zęby, wyszczerzać, pokazywać, śmiać ś.; **s.** zęby do kogoś, umizgać ś., wdzięczyć ś: **s.** komuś nieprawdę = fałsz, zadawać.

Szczetnica, owad długorogi z rzędu dwuskrzydłowych.

Szczeznąć, zginąć, zniknąć, przepaść.

Szczeżuja, zwierzę z gromady małżów (fig.); twarda łuska, skorupa u zwierząt pancerzowych.

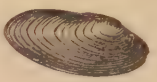

Szczędnie *stpl., przysł.*, nie rozrzutnie, oszczędnie, z oszczędnością.

Szczędność *stpl.*, oszczędność.

Szczędny *stpl.*, oszczędny.

Szczędzić, oszczędzać, nie rozrzucać, nie trwonić, skąpić, chronić, ochraniać, nie niszczyć, nie nadużywać; żałować.

Szczęk, odgłos, powstający przy uderzeniu jednego przedmiotu metalowego o drugi, szczęknięcie, szczękanie, dźwięk, chrzęst.

Szczęka, dwie kości twarzowe, w których osadzone są zęby, **s** górna, nieruchoma, zrośnięta z czaszką, **s.** dolna, kształtu podkowy, ruchoma, zwana też żuchwą (fig.); **s-i** imadła, części imadła chwytające bezpośrednio, materjał obrabiany.

Szczękać *jednokr.* Szczęknąć; wydawać szczęk, szczękotać; brząkać czemś, pobrzękiwać; **s** zębami = wskutek dreszczy uderzać górnemi zębami o dolne z zimna, ze strachu, ze wzruszenia i t. p.

Szczękaty, mający duże, wydatne szczęki.

Szczękliwy, często szczękający.

Szczęknąć — *p.* Szczękać.

Szczękosk̨ośność — *p.* Prognatyzm.

Szczękosz, rodzaj skorupiaka jawnodyschawkowego.

Szczękościsk, kurcz mięśni w szczękach, nie dozwalający otworzyć ust.

Szczękotać — *p.* Szczękać.

Szczękowy, odnoszący ś. do szczęki.

Szczęsny, powodzący ś., szczęśliwy, pomyślny.

Szczęściarz *posp.*, człowiek, mający szczęście, któremu się powodzi; dziecię szczęścia, wybraniec losu.

Szczęścić, spuszczać na kogoś szczęście, darzyć kogoś szczęściem, pomyślnością, uszczęśliwiać: Bóg mi **s-i;** szczęść Boże! = chrześcijańskie pozdrowienie, z którem zwracamy ś. do ludzi pracujących, zwłaszcza rolników, zajętych pracą w polu; **s. się,** powodzić ś., wieść ś., darzyć ś., dziać ś. pomyślnie, wychodzić na dobre: szczęści mi ś. =

udaje mi ś.; **s. się** w kartach = wygrywać.

Szczęście, los, fortuna, rządząca życiem ludzkiem, dola, powodzenie, traf, przypadek; na los **s-a** = jak wypadnie, jak ś. zdarzy; ślepe **s.** = los, darzący powodzeniem często ludzi, nie zasługujących na to; los przyjazny, pomyślność, dobre powodzenie, dobrobyt, szczęśliwość, upojenie radosne; przyświeca mu gwiazda **s-a** = powodzi mu ś.; liczyć na swoje **s.** = liczyć na to, że ś. uda, jak zwykle dotąd; probować **s-cia** = może ś. uda; masz **s.** = udało ci ś.; to jeszcze szczęście, że... = szczęśliwie; każdy jest kowalem swego **s-a** = los każdego człowieka od niego tylko zależy; *przysł.*, na **s.**, **s-em,** wielkiem **s-em** = szczęśliwym trafem, pomyślnem zrządzeniem, szczęśliwie.

Szczęśliwić, szczęśliwym czynić, uszczęśliwiać, szczęściem obdarzać.

Szczęśliwie *przysł.*, pomyślnie, z powodzeniem, ku zadowoleniu.

Szczęśliwiec, człowiek szczęśliwy.

Szczęśliwoń, roślina z rodziny witulkowatych.

Szczęśliwostka, szczęsnostka, błahostka, sprawiająca komuś zadowolenie a. prz jemność.

Szczęśliwość, stan człowieka szczęśliwego, powodzenie, pomyślność; okoliczność pomyślna, wypadek, traf szczęśliwy; ukontentowanie, zadowolenie.

Szczęśliwy, taki, któremu ś. szczęści, który doznaje powodzenia, mający szczęście, błogi w szczęściu; prz noszący szczęście, darzący szczęściem, uszczęśliwiający, pomyślny, sprz jający; zapowiadający szczęście.

Szczęśnie, szczęśliwie.

Szczęt — *p.* Szczęt; **dos-tu** = zupełnie, ze wszystkiem.

Szczmiel, roślina z rodziny pokrzywowatych.

Szczodrak, placuszek, ciasto weselne w formie rozmaitych zwierząt; roślina z rodziny złożonych.

Szczodro *przysł.*, — *p.* Szczodrze.

Szczodrobliwie *przysł.* — *p.* Szczodrze.

Szczodrobliwość — *p.* Szczodrość.

Szczodrobliwy — *p.* Szczodry.

Szczodrość, Szczodrobliwość, Szczodrota, zamiłowanie do obsypywania ludzi dobrodziejstwami, nie żałując kosztów; hojna dobroczynność, hojność; sutość, obfitość.

Szczodry, nie żałujący, wyświadczający chętnie ludziom dobrodziejstwa i nie żałujący przytem pieniędzy; hojny, szczodrobliwy; suty, obfity.

Szczodrze *przysł.*, nie żałując kosztów, szczodrobliwie, hojnie; obficie, suto, w znacznej ilości.

Szczodrzeniak, motyl z podrzędu miernikowców, z rodziny drzewiniaków.

Szczodrzeniec, roślina z rodziny motylkowatych, hordokwit, złoty deszcz (fig.).

Szczoteczka, mała szczotka: **s.** do zębów = do czyszczenia ich; **s-ki** = włoski u tylnych łapek pszczoły.

Szczoteczkowaty, podobny do szczoteczki.

Szczotecznica, motyl nocny z rodziny brudnic.

Szczotka, narzędzie, nabijane szczeciną, drutami, włosem roślinnym, do czesania, szczesywania, wyczesywania, czyszczenia, zamiatania, okurzania; **s.** do włosów, **s.** do butów, **s.** do ubrania, **s.** do kapelusza; **s.** do czyszczenia lnu = grzebień żelazny; każda rzecz podobna do szczotki, do szczeciny: włosy, jak **s.** = sterczące i twarde, szczeciniaste; **s.** u ostu i innych roślin = kwiat a. owoc, najeżony szczeciniastemi włosami; wyrostek mięsisty u konia, nad kopytem, z tylnej strony nogi, podobny do szczotki.

Szczotkarz, rzemieślnik, fabrykant, wyrabiający szczotki; kupiec, handlujący szczotkami.

Szczotkować, czyścić, okurzać szczotką, czesać szczotką.

Szczotkowaty, chropowaty, podobny do szczotki, twardy, jak szczotka.

Szczotkownica, przyrząd, machina do szczotkowania.

Szczotkowy, w kształcie szczotki, służący do czyszczenia; w *druk.*, odbicie **s-we** = wykonane nie zapomocą prasy, lecz przez uderzanie szczotką.

Szczotkoząb, ryba koścista, listkowata, skrzelopłetwa, piersiopłetwa.

Szczotolimba, drzewo z rzędu szyszkowych, z rodziny sosnowatych, odmiana sosny.

! Szczoty *ros.* — *p.* Liczydło.

Szczucie, podniecanie psa na kogoś, zachęcanie psa, żeby ś. na kogoś rzucił; budzenie przeciw komuś nienawiści, niechęci, podżeganie przeciw komuś.

Szczuć, zachęcać psy, by szczekały i rzuciły ś. na kogoś; *przen.*, wzbudzać przeciw komuś czyjąś nienawiść, gniew; judzić, podszczuwać, podmawiać, podżegać, jątrzyć; polować z chartami na zwierzynę, pobudzać psy, by goniły zwierzynę.

Szczudlasty, odnoszący ś. do kłykcia, kłykciowy; **s-a** noga = u ptaków: o trzech palcach skierowanych ku przodowi, a jednym ku tyłowi i o bardzo długim skoku.

Szczudlaty, mający kształt szczudeł, chodzący jak na szczudłach.

Szczudło, rodzaj podpory drewnianej dla kaleki (fig.); **s-a,** dwa drążki z podpórkami na nogi, służące do chodzenia po błocie, po piasku a. dla zabawy (fig.); chodzi, jak na **s-ach** = uroczyście, poważnie; styl, jak na **s-ach** = pompatyczny; **s-a** = nogi bociana, żórawia.

Szczudłonogi, mający nogi długie jak szczudła.

Szczudłować, chodzić na szczudłach.

Szczudłowaty, mający kształt szczudła; ptaki **s-e** = brodzące, podkasałe.

Szczuka, szczupak.

Szczupaczy, odnoszący ś. do szczupaka.

Szczupak, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, z rodziny szczupakowatych (f.); *przen.*, skok,

podskok: dać **s-ka** = wywinąć ś., wywinąć ś., wykręcić ś. z czegoś zręcznie, gładko; dawać **s-ki** = robić duże skoki wzdłuż.

Szczupakowaty, podobny do szczupaka; **s-e** = rodzina ryb kościstych skrzelowatych.

Szczupakowy, odnoszący ś. do szczupaka, właściwy szczupakowi.

Szczupieć, stawać ś. szczupłym, szczuplejszym, chudnąć; zmniejszać ś.

Szczuplić, szczuplejszem czynić, uszczuplać, zmniejszać, umniejszać, ograniczać; **s. ś,** umniejszać ś., uszczuplać ś, kurczyć ś.

Szczuplinka, Szczuplinek, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Szczupluchny, Szczuplutki, niezmiernie szczupły.

Szczuplawy, cokolwiek szczupły.

Szczupło *przysł.*, cienko, chudo, ciasno; niedość, mało, niedostatecznie, skąpo.

Szczupłodzioby, mający cienki dziób.

Szczupłonogi, mający cienkie nogi.

Szczupłonóg, skorupiak krytodychawkowy z rzędu krótkoogoniastych.

Szczupłopalczasty, mający cienkie palce.

Szczupłość, chudość, cienkość, mała tusza; ciasnota, wąskość, wogóle mały rozmiar; mała ilość, nieliczność, dostateczność.

Szczupły, chudy, cienki, wysmukły; mały, drobny, ciasny, wąski; w niewielkiej ilości będący, nieliczny.

Szczur, zwierzę ssące z rzędu gryzoni z rodziny myszy (fig.); wyglądasz jak **s.** z mąki = blady, mi-

zerny; **s.** wodny — *p.* Nornica; **s.** Faraona — *p.* Szczurnik; **s.** Eneasza — *p.* Dydelf.

Szczurczy, odnoszący ś. do szczura, właściwy szczurowi.

Szczurek *zdr.* od Szczur.

Szczurkować, szperać, myszkować.

Szczurnik, zwierzę ssące drapieżne z rodziny wiwer, szczur Faraona: ichneumon (fig).

Szczurołap, gatunek psa, chwytającego szczury; człowiek, umiejący wyprowadzać szczury z budynków.

Szczurowaty, podobny do szczura.

Szczurzy, dotyczący szczura; cienki, chudy.

Szczurzyć, naśladować, nastroszyć, nastoperczyć ś.; **s.** uszy, nastawiać je, nasłuchiwać.

Szczutek, uderzenie palcem, który ś. uprzednio zgina i opiera o drugi palec, a potem nagle rozpręża, psztyk, pszty czek.

Szczutkować, dawać szczutka; *przen.*, przymawiać komuś, przymówki czynić.

Szczwacz, dojeżdżacz, szczujący psy na polowaniu.

Szczwalnia, miejsce, gdzie szczuje ś. zwierzynę; miejsce, gdzie wprawia ś. psy w gonienie zwierzyny.

Szczwanić, być ostrożnym, chytrym, nie dać ś. oszukać.

Szczwany, ten, którego szczwano; **s.** lis = człowiek, doświadczony życiowo, chytry, przebiegły.

Szczwół, roślina z rodziny baldaszkowatych (fig.).

Szczycić, zaszczycać, czynić szczytnym, zaszczyt przynosić; uświetniać, zdobić, przybierać świetnie, okazale; **s ś,** chełpić ś., pysznić ś, chwalić ś.; być dumnym z czegoś, słynąć, być z czegoś głośnym; mieć coś, jako główną, chwalebną zaletę.

Szczygieł, ptak wróblowaty śpiewający, stożkodzióby, z rodziny łuszczaków (fig.).

Szczygiełek, *zdr.* od Szczygieł.

Szczygli, odnoszący ś. do szczygła, właściwy szczyglowi.

Szczyglica samiczka szczygła.

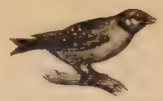

Szczyglik — *p.* Szczygiełek.

Szczykacz, pijak, opój.

Szczykać, *dok.* Szczknąć, Szczyknąć; urywać delikatnie, końcami palców skubać, zrywać; **s.** wódkę = łykać, golić, trąbić; zszywać tymczasowo kilkoma ściegami.

Szczyp, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa łososiowata (fig.).

Szczypa, kawałek sosnowego, smolnego drewna do podpalania ognia — *p.* Szczapa.

Szczypacz, ten, który szczypie; obmówca, oszczerca; człowiek, który przygania, przycina, dokucza komuś słowami, przymówki czyni, złośliwiec, zgryźliwiec.

Szczypać, *dok.* Szczypnąć; ująwszy końcami palców, ściskać, a potem puszczać; chwytać szczypcami, kleszczami i ściskać boleśnie, skubać boleśnie; zrywać, urywać, szczykać: koń **s-ie** trawę = zjada; przez dotknięcie ból wywoływać, gryźć: kwas **s-ie** w język, dym w oczy, mróz w policzki; sumienie go **s-ie**= wyrzuca mu winę; **s-ie** mię = mam kolki, bóle, jakby mię szczypano; *przen.*, obmawiać, szkalować, zbeszczeszczać kogoś, oszczerstwa rzucać na kogoś, dokuczać słowami, docinać, dogryzać, przycinać, przymawiać.

Szczypawka, owad skrzydlaty, z rzędu tęgopokrywych, szczypica (fig.).

Szczypce (-ów), proste narzędzie, składające ś. z dwu zwierających ś. i rozwierających połów, do ujmowania różnych przedmiotów, zwłaszcza takich, których nie można brać gołemi rękami, bądź dla ich drobnych rozmiarów, bądź dlatego, że uszkadzają skórę, kleszcze, cęgi: **s.** do poprawiania drew na ogniu (fig.) **s.** do objaśniania, ucinania

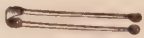

knotów u dawnych świec łojowych (fig.); **s.** do cukru, **s.** do celów chi-

rurgicznych; **s.** dentystyczne do wyrywania zębów i t. d.; **s.** do włosów — *p.* Rurki.

Szczypczyki (-ów), małe szczypce, pensetki (fig.).

Szczypiący, gryzący, cierpki, ostry; uszczypliwy, zjadliwy, kolący.

Szczypica — *p* Szczypawka; **s-e** = kleszcze u raka.

Szczypior, nać cebuli, czosnku, szczypiorku i t. p.

Szczypiorek, roślina warzywna z rodziny liljowatych, gatunek czosnku (fig.) .

Szczypka, *zdr.* od Szczypa; słowo uszczypliwe docinek; **s-ki** drobno porąbane drewna do podpalania.

Szczypliwy, Szczypny, szczypiący — *p.* uszczypliwy.

Szczypnąć — *p.* Szczypać.

Szczypnica, rodzaj skorupiaka.

Szczypny — *p.* Szczypliwy; łupki, łupliwy.

Szczypta, taka ilość rzeczy sypkiej, jaką można uchwycić końcami palców: **s.** soli; *przen.*, **s.** tabaki = niuch; wogóle drobna ilość czegoś: nie mieć ani **s-y** litości, godności własnej i t. p.

Szczypy (-ów), smolne drzazgi, łuczywo.

Szczyr, warstwa ziemi, leżąca pod pokładem ziemi uprawnym; roślina z rodziny wilczomleczowatych (fig.).

Szczyrkowaty, składający ś. ze szczyrku.

Szczyrzyca, roślina z rodziny różowatych, dębik ośmiopłatkowy (fig.).

Szczyt, najwyższa część domu, wierzchołek budynku, przedłużenie ściany aż do dachu, zakończenie da-

chu (fig.); najwyższy punkt czegoś, wierzchołek, wierzch: **s.** góry, **s.** pa-

górka, s. drzewa i t. p.; stożkowata wyniosłość górska; górna strefa w marzeniu duchowem, górne uniesienie ducha: dążyć ku s-om; najwyższe napięcie, najwyższy stopień czegoś: być u s-u sławy, potęgi, to s. naiwności; s. marzeń = życzenie, pragnienie czegoś trudnego do osiągnięcia; odrostek kostny łopatki, łączący ś. z obojczykiem; u ptaków: środek grzbietu, dziobu, wyższej części szczęki od nasady aż do końca; s. płuca = wierzchołek; s. choroby = największe natężenie choroby; mierzyć, sypać, nasypywać ze s-em = z czubem; s. *stpl.*, tarcza, puklerz, pawęża.

Szczytnica, roślina z rodziny szczytnicowatych, nastrosz.

Szczytnie, *przysł.*, wzniośle, górnie, wspaniale.

Szczytnik, *stpl.* wyrabiający a. sprzedający szczyty, tarcze; puklerznik; żołnierz, uzbrojony w szczyt.

Szczytność, wzniosłość, górność.

Szczytny, unoszący ś. ku szczytom, podniosły, wzniosły, górny, zaszczytny, chlubny, wspaniały.

Szczytowy, odnoszący ś. do szczytu; s-a ściana = wyprowadzona do samego szczytu budynku.

Szechmeser *żyd.*, nóż do rzezi koszernej.

Szedzić, Sędzić, Szadzić, *stpl.*, okrywać szadzią, szronem, oszraniać; czynić siwym, okrywać siwizną.

Szedzieć *stpl.*, stawać ś. siwym, siwieć.

Szedziwość, Szedzizna, *stpl.*, siwe włosy, siwizna, sadź, szron; *przen.*, wiek stary, sędziwość.

Szedziwy, Sędziwy — *p.* Sędziwy.

Szef, *fr.*, zwierzchnik, naczelnik, przełożony, pryncypał; dowódca; s. pułku, s. regimentu = tytuł honorowy, dawany osobom z rodzin panujących a. zasłużonym dygnitarzom wojskowym, przyczem pułk otrzymuje nazwisko swego szefa.

Szefostwo, zwierzchnictwo, naczelnictwo, dowództwo.

Szeftować *nm.*, ścieniać skórę.

Szeik, *arab.*, naczelnik plemienia arabskiego; **Sz. ul-Islam,** głowa wiernych w Turcji, najwyższy duchowny mahometański, mufti.

Szejdować, *nm.*, *stpl.*, oddzielać srebro a. złoto od innych metali.

Szejdwaser *nm.*, kwas saletrowy, serwaser.

Szejne-morejne *żarg.*, Żyd spanoszony, elegant, Żyd arystokrata.

Szejtan, *hebr.*, szatan.

Szelak, *nm*, roślina z rodziny motylkowatych, drzewo, rosnące w Indjach Wschodnich, szelakowe drzewo (fig.); żywica tego drzewa, a także innych drzew i krzewów azjatyckich, gumilaka.

Szeląg, *nm.*, pieniądz dawny polski, w różnych czasach był różnej wartości; r. 1368 był = 12 groszom

polskim; r. 1451 = 11 gr. polsk.; r. 1594 = 3 gr. polsk.; r. 1620 = $1^1/2$ gr.; 1650 = 1 gr.; potem = $^1/_2$ gr.; w końcu $^1/_3$ gr.; *przen.*, najmniejszy pieniądz, najmniejsza wartość; nie mam, nie dam ani **sz-a** = ani grosza; co do s-a = wszystko, do ostatniego grosza; nie wart złamanego s-a = nic nie wart; i po s-u wiele ś. uzbiera = z drobnych oszczędności składają ś. znaczne sumy; zgrałem ś. do s-a = przegrałem wszystko, co miałem przy sobie a. cały majątek; znają go, jak zły s. = znają go nawskroś, ma złą opinję; nie ma za s. rozumu = zupełnie głupi.

Szelągowy, odnoszący ś. do szeląga, kosztujący szeląg.

Szelątać, plątać, mieszać.

Szelążek *zdr.* od Szeląg.

Szelążkowy, odnoszący ś. do szelążka, kosztujący szeląg.

Szelepać, szeleścić, robić szmer.

Szelesnąć — *p.* Szeleścić.

Szelest, cichy odgłos, wydawany przez poruszające ś. lekkie przedmioty, szum, szmer: s. liści, papieru, sukni jedwabnej.

Szelestliwość, zdolność szeleszczenia.

Szelestnica, choroba bydła rogatego, wąglik alpejski.

Szelestny, Szelestliwy, szeleszczący, szemrzący.

Szeleszczenie, *rzecz.*, od Szeleścić; wydawanie szelestu.

Szeleścić, *dok* Szelesnąć; wydawać cichy odgłos, szelest, szmer; szemrzeć, szumieć, stukać lekko.

Szelężne (-ego) dawny podatek od trunków.

Szelężnik, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

Szelina, Selina, bór, las gaj; zarośla, gęstwina, gąszcz.

Szelinarz, myśliwiec, szukający zwierzyny po szelinie; włóczęga, pędziwiatr, próżniak, wałęsający ś. bez celu.

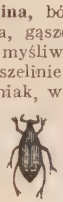

Szeliniak, owad skrzydlaty z rzędu tęgopokrywych z rodziny słoników (fig.).

Szelinga, *nm.*, fala zalewająca wybrzeże i wracająca do morza.

Szelka *nm*, pas, rzemień do przytrzymywania czegoś na sobie, noszenia, ciągnienia czegoś; w *lm.*, **s-i,** paski, przechodzące przez ramiona i krzyżujące ś. na plecach, do przytrzymywania spodni (fig.).

Szelma, *nm*, niegodziwiec, łotr, człowiek bez czci.

Szelmostwo — *p.* Szelmowstwo.

Szelmować, pozbawiać czci, bezcześcić; obcinać uszy komuś; szelmą kogoś nazywać, wymyślać mu, łajać go.

Szelmowski, właściwy szelmie, niegodziwy, niecny, łotrowski, łajdacki, podły; straszny, dokuczliwy, przykry: s. mróz.

Szelmowstwo, Szelmostwo, postępowanie właściwe szelmie, niegodziwość, podłość, łotrostwo.

Szelmutka, kobieta zręczna, przebiegła, ale mimo to miła; figlarka, filutka.

Szemracz, człowiek, który szemrze, malkontent, opozycjonista.

Szemrać, Szemrzeć, wydawać szmer, szeleścić; mówić niewyraźnie i półgłosem, mruczeć, mówić mrucząc; mamrotać, wyrzekać zcicha, wyrażać nieśmiało swoje niezadowolenie.

Szemranie, szmer, narzekanie, nieukontentowanie.

Szemranina, szmer, ciągnący ś. długo, powtarzający ś., mruczenie; ciche narzekanie, niezadowolenie.

Szemrliwy, szemrzący

Szemrzeć — *p.* Szemrać.

Szemrzyk, roślina z rodziny wargowych.

Szenkiel *nm.*, część nogi od podkolania do pięty, goleń.

Szenklować, pobudzać konie do biegu, bijąc je po goleniach.

Szepielak — *p.* Szepleniuch.

Szepietliwy, mówiący niewyraźnie, szepleniący.

Szeplenić, Szeplunić, mówić niewyraźnie, głosem syczącym, źle wymawiając niektóre spółgłoski, np. s zamiast sz: mówić niewyraźnie, jakby pieszczotliwie.

Szepleniuch, Szeplun, mężczyzna szepleniący.

Szeplunka, kobieta szepleniąca.

Szepnąć — *p.* Szeptać.

Szept, cicha, ledwo dosłyszalna mowa, szmer, szelest.

Szeptać, *jednokrot.*, Szepnąć; mówić cicho, ledwie dosłyszalnie, mówić półgłosem, mówić komuś do ucha; zwierzać ś. komuś z tajemnicy, mówić pokryjomu, mówić o czemś cicho, tajemniczo, na osobności; podpowiadać szeptem; szem-

rzeć, narzekać pocichu; poddawać komuś jakieś myśli, przeczucia, podszeptywać, napomykać; szemrać, szeleścić; s. między sobą = naradzać ś. tajemnie, umawiać ś., burzyć ś.

Szeptanina, długotrwałe szepty.

Szeptucha, główka kapusty mało zwarta, która za pociśnięciem wydaje szelest.

Szeptuszka, znachorka.

Szer, *fr.*, skóra barania a. kozłowa, wyprawiona na lewą stronę.

Szera, *nm*, gatunek liny szyperskiej.

Szerbel, *nm.*, miseczka gliniana używana w probierni.

Szerarpja, roślina z rodziny marzannowatych. (fig).

Szerchla, krótka twarda sierść na owcy a. innem zwierzęciu.

Szerchlowaty, okryty szerchlą.

Szereg, *węg.* pewna ilość osób a. przedmiotów, ułożonych, ustawionych równo jedne obok drugich, rząd, linja; niewielki oddział żołnierzy; zbiór ludzi, pracujących wspólnie dla wspólnego celu a. połączonych wspólnością zawodu, kadry; *mat.*, zestawienie pewnej ilości liczb a. wyrazów algebraicznych, zwiększających ś lub zmniejszających jednostajnie; służyć w **s-ch** = służyć w armji, być żołnierzem; być w pierwsz m **s-u** = wyróżniać ś. z pośród innych, przodować innym.

Szeregować, ustawiać, rozstawiać w szeregi, rozkładać, układać w szeregi; klasyfikować, systematyzować; służyć w wojsku za szeregowca.

Szeregowiec, prosty żołnierz, żołnierz szeregowy.

Szeregowy, odnoszący ś. do szeregu, należący do szeregu; *rzecz.*, prosty żołnierz, szeregowiec.

Szeremere, mieć bzika; mieć w głowie, być pijanym.

Szerepać, *ukr.* łajać, gderać.

Szerepetka, Szarapatka, człowiek niższego pochodzenia i nie posiadający majątku, hołysz, obdartus, oberwaniec, gołota.

Szerl, *nm*, gatunek czarnego turmalitu.

Szerm, *stpl. nm.*, machnięcie, cios.

Szermierka *nm.*, szermowanie, walka szermierska; sztuka szermowania, fechtunek, zapaśnictwo; s. literacka = polemika; *for. ż.* od Szermierz.

Szermierski, właściwy szermierzowi, odnoszący ś. do szermowania.

Szermierstwo, sztuka szermowania, szermierka, zajęcie szermierza.

Szermierz, człowiek biegły w fechtunku, fechmistrz; gladjator rzymski, zapaśnik; *przen.*, bojownik, człowiek, walczący za jakąś sprawę, za jakąś ideę; stronnik czyjś; zwolennik jakiejś partji; zręczny polemista.

Szermierzyć, być szermierzem, szermować.

Szermować, *nm.*, walczyć, jak szermierz, fechtować ś., walczyć białą bronią wogóle walczyć; walkę toczyć, zmagać ś. z kimś na wszelki sposób *przen.*, **s.** jęz kiem=walczyć mową, mówić gwałtownie a. uszczypliwie, spierać ś., dysputować gwałtownie, sprzeczać ś ; **s.** piórem= walczyć pismem, polemizować; dworować sobie, żartować; popisywać ś. czemś chełpliwie, wyjeżdżać z czemś na plac.

Szeroce — *p.* Szeroko.

Szeroczek, szerokie naczynie drewniane lub gliniane do mleka.

Szeroki, mający znaczną przestrzeń w kierunku równoległym do poziomu a. w kierunku prostopadłym do osi widzenia, obszerny, rozległy, zajmujący znaczną przestrzeń; gdzieś na **s-im** świecie = daleko; przestronny; luźny, nie obcisły; zajmujący znaczną przestrzeń od skraju do skraju, nie ciasny, nie wąski, obszerny, rozległy; zabierający wiele czasu, rozwlekły; opowiadać coś **s-mi** słowy; wielki, liczny.

Szeroko, Szeroce, *przysł.* od Szeroki; o tem pisał **s.** = dużo obszernie; rozwodzić ś. nad czemś **s** = dużo o tem mówić, pisać, dyskutować; **s.** o tem król Dawid pisał = niewiadomo jeszcze, co ś. może zdarzyć, to jeszcze bardzo niepewne.

Szeroko — w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. szerokolicy, szerokopłynny.

Szerokobrzmiący, rozgłośny.

Szerokodzioby, mający dziób szeroki, otwierający ś. szeroko.

Szerokogębny, mający gębę szeroką, dużo gadający.

Szerokogłowy, mający głowę szeroką.

Szerokolistny, mający liście szerokie.

Szerokonosy, mający nos szeroki; w *lm*, **s-e,** podrząd małp.

Szerokopleczny, Szerokopleczy, mający plecy szerokie.

Szerokopyski, mający pysk szeroki.

Szerokoramienny, mający ramiona szerokie, rozgałęziony, rosochaty.

Szerokosiężny, daleko sięgający, rozległy.

Szerokosłynny, szeroko, daleko, słynący, rozgłośny.

Szerokostopy, mający stopę szeroką.

Szerokość, jeden z trzech wymiarów bryły; rozciągłość w kierunku równoległym do poziomu a. prostopadłym do osi widzenia; **s.** geograficzna = odległość danego miejsca od równika, odmierzana na południku: **s.** północna i południowa; **s.** ciał niebieskich = odległość ich od ekliptyki: **s.** północna i południowa.

Szerokotorowy, mający szeroki tor: kolej **s-a**

Szerokoustny, Szerokowargi, mający usta a. wargi szerokie.

Szerokowładny, władający szeroko, ten, którego władza rozciąga ś. daleko.

Szerpentyna, *łć.* — *p.* Serpentyna.

Szerszeń, owad błonkoskrzydły z rodziny żądlówek (fig.); człowiek

opryskliwego charakteru, człowiek złośliwy, zjadliwy; pogardliwa nazwa, dawana szlachcie zaściankowej, która służbowała u Radziwiłłów, z powodu czarno-żółtej barwy mundurów.

Szerszy, stopień wyższy od Szeroki.

Szerściasty, mający obfitą, gęstą szerść.

Szerść — *p.* Sierść.

Szeryf, *arab.*, wyższy urzędnik municypalny w Anglji, spełniający obowiązki sądownicze i policyjne w obwodzie swego hrabstwa; książę arabski, pochodzący od Mahometa; rządca Mekki.

Szerz, szerokość; otwór rozwarty **ws.** = na szerokość, w kierunku szerokości.

Szerza, *stpl.*, szerokość.

Szerzyciel, krzewiciel, apostoł, propagator.

Szerzycielka *for. ż.* od Szerzyciel.

Szerzyć, czynić szerokim, szerszym, rozszerzać, rozciągać, powiększać w kierunku szerokości; rozsiewać, propagować, apostołować, głosić; czynić słynnym, głośnym, rozgłaszać, rozpowszechniać; bogacić, mnożyć, przysparzać; **s. ś,** stawać ś. szerokim, szerszym, rozszerzać ś., rozciągać ś., powiększać ś. w kierunku szerokości, rozprzestrzeniać ś ; stawać ś. słynnym, rozgłaszać ś.; mnożyć ś., przysparzać ś., wzmagać ś.

Szerzyk, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Szerzyna, Szerzyzna, szerokość, obszar, rozległość, rozciągłość, rozległa równina, płaszczyzna szeroka.

Szesnastka, liczba, cyfra 16; jedna szesnasta część czegoś; miara ciał sypkich, szesnasta część beczki; format książki, w której arkusz złożony jest w szesnaście części; w *muz.*, 16-a część całej nuty, nuta dwa razy wiązana; w *druk.*, szesnaście kolumn druku, razem związanych, złożonych do druku.

Szesnasto — w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. szesnastotomowy, szesnastometrowy, i t. p.

Szesnastocalowy, mający 16 cali długości a. wysokości a. szerokości.

Szesnastodniowy, Szesnastodzienny, trwający szesnaście dni, mający szesnaście dni życia; przypadający, zdarzający ś. co szesnaście dni.

Szesnastofuntowy, ważący szesnaście funtów; wyrzucający kule, ważące, szesnaście funtów: s-e działo.

Szesnastogodzinny, trwający szesnaście godzin, mający 16 godzin życia; prz padający, zdarzający ś. co szesnaście godzin.

Szesnastolatek, Szesnastolatka, chłopak a. dziewczyna mający szesnaście lat życia.

Szesnastoletni, mający szesnaście lat życia, trwający szesnaście lat, przypadający, zdarzający ś. co szesnaście lat.

Szesnastomiesięczny, trwający szesnaście miesięcy, mający szesnaście miesięcy życia; przypadający, zdarzający ś. co szesnaście miesięcy.

Szesnastoramienny, mający szesnaście ramion: świecznik s

Szesnastostopniowy, mający szesnaście stopni czegoś: mróz s.

Szesnastosylabowy—*p.* Szesnastozgłoskowy.

Szesnastotygodniowy, trwający szesnaście tygodni, mający szesnaście tygodni życia; przypadający, zdarzający ś. co szesnaście tygodni.

Szesnastotysięczny, liczebnik porządkowy od Szesnaście tysięcy; składający ś. z szesnastu tysięcy, dotyczący jednej z szesnastu tysięcy równych części przedmiotu.

Szesnastozgłoskowy, składający ś. z szesnastu zgłosek, szesnastosylabowy.

Szesnastu, forma osobowo-męska od Szesnaście.

Szesnasty, liczba porządkowa od Szesnaście; odnoszący ś. do jednej z szesnastu równych części przedmiotu; po s-e, na szesnastem miejscu, z szesnastego względu.

Szesnaście, liczebnik główny=16.

Szesnaścioro, liczebnik zbiorowy od Szesnaście.

Sześcian, iloczyn, powstały z pomnożenia przez siebie trzech równych sobie składników, trzecia potęga: podnieść do s-u = pomnożyć ilość dwa razy przez nią samą; w *geom.*, bryła, ograniczona sześciu kwadratami (fig.)

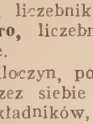

Sześcienny, mający kształt sześcianu; miary s-e = miary brył, obejmujące w sobie wszystkie trzy wymiary długość, szerokość, wysokość: łokieć, sążeń, cal s; pierwiastek s. = ilość, która pomnożona przez siebie dwa razy da daną ilość.

Sześcio- w połączeniu z innemi wyrazami daje szereg wyrazów złożonych, np. sześciolitrowy, sześciopiętrowy, sześcioprocentowy i t. p.

Sześcioboczny, mający 6 boków.

Sześciobok, figura geometryczna, o sześciu bokach, sześciokąt (fig.).

Sześciodniowy, Sześciodzienny, trwający sześć dni; mający sześć dni życia; prz padający, zdarzający ś. przypadający co sześć dni.

Sześciogłosowy, złożony z sześciu głosów.

Sześciogodzinny, trwający sześć godzin, przypadający, zdarzający ś. co sześć godzin; mający sześć godzin życia.

Sześciogran, bryła geometryczna o sześciu ścianach.

Sześciograniasty, mający sześć ścian, sześcienny.

Sześciojęzyczny, mający sześć języków; władający sześcioma językami; składający ś. z sześciu języków, t. j narodów, plemion; słownik s.= zawierający wyrazy w 6 jęz kach.

Sześciokąt — *p.* Sześciobok.

Sześciokątny — *p.* Sześcioboczny.

Sześcioklasowy, składający ś. z sześciu klas; szkoła s-a.

Sześcioklasówka, szkoła sześcioklasowa.

Sześciokonny, w sześć koni zaprzężony, poszóstny; o sile sześciu koni (parowych).

Sześciokrotnie, Sześćkrotnie *przysł.* sześć razy.

Sześciokrotny, Sześćkrotny, powtórzony a. powtarzający ś. sześć razy, sześć razy większy, mający sześć razy większą wartość.

Sześciolecie, przeciąg sześciu lat.

Sześcioletni, trwający sześć lat; mający sześć lat życia; prz padający, zdarzający ś. co sześć lat.

Sześcioliście, sześć liści razem wyrastających.

Sześciołokciowy, mający sześć łokci długości, szerokości, wysokości a. głębokości.

Sześciometrowy, mający sześć metrów długości, szerokości, wysokości a. głębokości.

Sześciomiarowy, mający sześć miar, sześć stóp; wiersz s.=hegzametr.

Sześciomiesięczny, trwający sześć miesięcy; mający sześć miesięcy życia; przypadający, zdarzający ś. co sześć miesięcy.

Sześcionogi, Sześcionożny, mający sześć nóg.

Sześcionóg, zwierzę o sześciu nogach.

Sześciooki, mający sześć oczu.

Sześciopalcowy, Sześciopalczasty, mający sześć palców.

Sześciopał, rewolwer sześciostrzałowy.

Sześcioplamek, motyl zmierzchnikowiec z rodziny kraśników.

Sześciopręcikowy, mający sześć pręcików: kwiat s.

Sześciopunkt, *druk.* nonparel, objętość i nazwa czcionek.

Sześciorak, odmiana jęczmienia.

Sześcioraki, złożony z sześciu różnych gatunków.

Sześciorako, *przysł.*, sześciu różnemi sposobami.

Sześcioramienny, mający sześć ramion, sześć rozgałęzień: świecznik s.

Sześcioro, liczebnik zbiorowy od Sześć.

Sześciorzędny, mający sześć rzędów; stojący w szóstym rzędzie.

Sześciorzędowy mający kłoski w 6 rzędach: jęczmień s.

Sześcioskrzydlak, motyl miernikowiec z rodziny roślinioków.

Sześcioskrzydlasty, Sześcioskrzydlny, Sześcioskrzydły, mający sześć skrzydeł.

Sześciosłupkowy, mający sześć słupków.

Sześciosłupny, mający sześć słupów

Sześciostopniowy, mający sześć stopni czegoś.

Sześciostopowy, mający sześć stóp długości, szerokości, wysokości, głębokości — *p.* Sześciomiarowy.

Sześciotysięczny, składający ś. z sześciu tysięcy; odnoszący ś. do jednej z sześciu tysięcy równych części całości.

Sześciowiekowy, trwający sześć wieków, cz sześćset lat.

Sześciowiersz, strofa, składająca ś. z sześciu wierszy.

Sześciowiosłówka, łódź, poruszana przez sześciu wioślarzy.

Sześciu, forma osobowo-męska od Sześć.

Sześciuset, forma osobowo-męska od Sześćset.

Sześć, liczebnik główny = 6.

Sześćdziesiąt, liczebnik główny= 60.

Sześćdziesiątka, liczba, cyfra sześćdziesiąt sześćdziesiąt lat wieku.

Sześćdziesiątkrotnie *przysł.*, sześćdziesiąt razy.

Sześćdziesiątkrotny, sześćdziesiąt razy większy, sześćdziesiąt razy powtórzony a. powtarzający ś.; sześćdziesiąty raz zdarzający ś.

Sześćdziesiątletni, Sześćdziesięcioletni, trwający sześćdziesiąt lat; mający sześćdziesiąt lat wieku; przypadający, zdarzający ś. co sześćdziesiąt lat.

Sześćdziesiątnica, niedziela w szóstym dziesiątku dni przed Wielkanocą, niedziela mięsopustna.

Sześćdziesiątny, Sześćdziesiętny — *p.* Sześćdziesiątkrotny.

Sześćdziesiąty, liczebnik porządkowy od Sześćdziesiąt; odnoszący ś. do jednej z sześćdziesięciu równych części całości.

Sześćdziesięcio- w połączeniu z innemi wyrazami daje szereg wyrazów złożonych, np. sześćdziesięciozłotowy, sześćdziesięciogodzinny, sześćdziesięciodniowy i t. p.

Sześćdziesięciolecie, sześćdziesiąt lat trwania życia; jubileusz sześćdziesięcioletni.

Sześćdziesięcioletni — *p.* Sześćdziesiątletni.

Sześćdziesięciu, forma osobowo-męska od Sześćdziesiąt.

Sześćkroć, Sześćkrotnie *przysł.*, sześć razy.

Sześćnasób, w wyraż.: **w s.** = sześć razy więcej, sześć razy tyle.

Sześćset, liczebnik główny = 600.

Sześćsetny, liczebnik porządkowy od Sześćset; odnoszący ś. do jednej z sześciuset równych części całości.

Szew, miejsce zeszyte, ścieg; linja ściegów w miejscu zeszytem; nitowanie; nieruchome spojenie kości w szkielecie ludzkim i zwierzęcym; spojenie brzegów rany.

! Szewalerja *fr.*, rycerstwo, uprzejmość kawalerska dla dam.

Szewc, rzemieślnik, wyrabiający obuwie; człowiek, nie umiejący znaleźć ś. w towarzystwie; pracownik w zawodzie wyzwolonym, źle, niedbale, po rzemieślniczemu wykonywający swą pracę, partacz, fuszer; kiedyś s., patrz kopyta, pilnuj, szewcze, swoich butów = niech każdy patrzy swego, wyraża sąd tylko o tem, na czem ś. zna; lecisz, jak s. z butami na targ, na jarmark = śpieszysz ś. bardzo, pędzisz; rybka koluszka; ryba lin.

Szewcki — *p.* Szewski.

Szewcowa (-ej), żona szewca.

Szewctwo — *p.* Szewstwo.

Szewczycha, żona szewca, szewcowa; kobieta, trudniąca ś. wyrobem butów.

Szewczyk, czeladnik szewski, praktykant szewski, syn szewca.

Szewczysko, Szewczyna, nędzny, lichy, nieumiejętny szewc; biedny, poczciwy szewc, szewc, godny politowania.

Szewjot, *szkoc.*, wełna z górskich owiec szkockich i wyrabiana z tej wełny tkanina kiprowana.

Szewluch, Szewlucha, *rus.*, licha szkapa, koń nędzny; stary niedołęga.

Szewnica, motyl z podrzędu prządkówek, z rodziny niedźwiedziówek (fig.); kleszcze rymarskie.

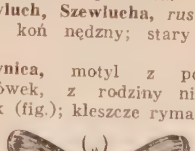

Szewron, *fr.*, naszywka w kształcie kąta na rękawie munduru wojskowego, oznaczająca liczbę lat służby a. rangę (fig.); odznaka zaszczytna.

Szewski — *p.* Szewcki; odnoszący ś. do szewca, właściwy szewcowi; partacki, lichy, fuszerski; nie umiejący znaleźć ś. w towarzystwie.

Szewstwo, Szewctwo, rzemiosło szewca.

Szezlong, *fr.*, rodzaj sofy wyścielanej z jednem bocznem i tylnem oparciem, które w plecach zniża ś. coraz bardziej (fig.).

Sziwa, Siva, *stind.*, trzecia osoba trójcy indyjskiej obok Bramy i Wisznu, bóg-niszczyciel.

Szkalować, obrażać, znieważać słowami, lżyć kogoś; spotwarzać, zbezczeszczać, obmawiać kogoś, rzucać na kogoś oszczerstwa.

Szkalownik, człowiek, który lży kogoś, obmawia kogoś; potwarca, oszczerca.

Szkandela, *wł.*, flaszka płaska a. nacz nie płaskie mosiężne, napełniane wrzątkiem i wkładane do łóżka dla ogrzania nóg, brzucha, ogrzewadło (fig.).

Szkapa, nędzny, lichy koń, chabeta, wywłoka; *przen.*, stary, niedołężny człowiek.

Szkapi, właściwy szkapie, kobyli.

Szkapieć, w szkapę się zamieniać, schodzić na szkapę; *przen.* marnieć, podupadać.

Szkapina, szkapa, koń, godny politowania; mięso końskie, konina.

Szkapka, *zdr.* od Szkapa.

Szkaplerny — *p.* Szkaplerzny.

Szkaplerz, *łć.*, początkowo wierzchnia zarzutka zakonników przy pracy, potem dwa płatki sukna z wyszytem imieniem Najświętszej Marji Panny, poświęcane i noszone na szyi, jako znak należenia do bractwa.

Szkaplerzny, Szkaplerzowy, odnoszący ś. do szkaplerza; bractwo **s-e** = stowarzyszenie pobożne, poświęcone czci Matki Boskiej, którego członkowie noszą na szyi szkaplerze; Matka Boska **s-a** = święto Matki Boskiej dnia 16-go lipca.

Szkapsko, nędzna, licha szkapa.

Szkarada, rzecz obrzydliwa, wstrętna, obmierzła, postępek niegodziwy; upiór, strach, potwór; owad skrzydlaty z rzędu prostoskrzydłych.

Szkaradnica *for. ż.* od Szkaradnik; ryba koścista skrzelowata, piersiopłetwa.

Szkaradnie, *przysł.*, obrzydliwie, wstrętnie, paskudnie, obmierźle, ohydnie.

Szkaradnieć, szkaradnym, przebrzydłym ś. stawać.

Szkaradnik, mężczyzna brzydki, obmierzły, wstrętny, szpetny, obrzydły fizycznie a. moralnie.

Szkaradność, brzydota, szpetność; sprośność, bezeceństwo, obrzydliwość.

Szkaradny, szpetny, brzydki obrzydliwy, straszny, wstrętny; bezecny, sprośny.

Szkaradzić, źle coś robić, partolić, fuszerować; robić coś po partacku; brzydkim, szkaradnym czynić, szpecić; szkalować, obmawiać, obrzucać oszczerstwami; hańbić, bezcześcić, zniesławiać; lżyć, wymyślać, łajać.

Szkaradzieństwo, osoba a. rzecz bardzo brzydka, szkaradna.

Szkarlatyna, *łć.*, płonica, epidemiczna i zaraźliwa choroba gorączkowa, objawiająca ś. zapaleniem gardła i obfitą czerwoną wysypką, nadającą skórze szkarłatne zabarwienie.

Szkarłacić, barwić na kolor szkarłatny, czerwony, czerwienić; **s. ś.,** ubierać ś. w szkarłat; rumienić ś.

Szkarłacz, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Szkarłat, *łć.*, tkanina jedwabna lub wełniana, ufarbowana na barwę ponsową, purpura; barwa krwistoczerwona, purpurowa.

Szkarłatek, gatunek pająka — *p.* Szkarłat.

Szkarłatka, roślina z rodziny szkarłatkowatych, której jagody dostarczają barwnika, zwanego alkiermesem.

Szkarłatkowate, rodzina rodzin dwuliściennych.

Szkarłatnawy, nieco szkarłatny, wpadający w kolor czerwony.

Szkarłatnica, rodzaj wodorostu.

Szkarłatnieć, szkarłatnym ś. stawać; rumienić ś. silnie.

Szkarłatnik, morski mięczak brzuchonogi (fig.).

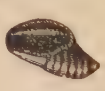

Szkarłatny, mający kolor czerwony, purpurowy; ubrany w szatę koloru szkarłatnego, okryty purpurą.

Szkarłupa, Szkarłupka, skorupa.

Szkarłupnie, jeden z typów zwierząt niższych, o promienistej budowie ciała.

Szkarpa, *wł.* — *p.* Skarpa.

Szkarpować, podpierać, umacniać szkarpą a. szkarpami: **s.** budynek.

Szkatuła, *łć.*, niewielka skrzynia drewniana lub metalowa z zameczkiem i kluczykiem do przechowywania kosztowności; *przen.*, własny kapitał w gotówce.

Szkatułka, Szkatuleczka, mała szkatuła, skrzyneczka, puzderko.

Szkic, *wł.*, nakreślone kilku charakterystycznemi rysami rysunek lub malowidło; odręczny zarys przedmiotu, rzucony na papier lub płótno; pomysł, projekt; utwór literacki, nie wyczerpujący przedmiotu wszechstronnie, lecz kilku artystycznemi rysami wywołujący wrażenie estetycznej całości.

! Szkichuch *wł., nm.*, — *p.* Szkicownik.

Szkicować, rysować, kreślić szkice, kreślić lekko.

Szkicownik, zeszyt do rysowania szkiców.

Szkicowo, zlekka, od niechcenia.

Szkicowy, zlekka, kilku rysami nakreślony, ale artystyczny.

Szkielet *fr. (gr.)* kostne rusztowanie, na którem wspierają ś. miękkie części ciała i które ochrania wewnętrzne delikatne narządy, kościec, kościotrup (fig.); zrąb, wiązanie stat-

ku wodnego, mające być pokryte deskami; w *mech.*, część żelazna maszyny lub transformatora bez uzwojenia; zarys dzieła, utworu, mający być rozwinięty; *przen.*, człowiek bardzo chudy.

Szkielnia, huta szklana.

Szkiełko, kawałek szkła; szkło wypukłe a. wklęsłe do jakiegokolwiek użytku: **s.** od okularów, binokli, **s.** od zegarka i t. p.; paciorek.

Szkiery *duńs.*, rodzaj skał podwodnych.

Szklak, gruby papier, pokryty szkłem drobno tłuczonem.

Szklaneczka, mała szklanka.

Szklanica, Szklenica, puhar, duża szklanka.

Szklanka, naczynie ze szkła do picia; miara płynu = $^1/_4$ litra; odmiana wiśni.

Szklany, zrobiony ze szkła; przeznaczony do robienia szkła: huta **s.**; odnoszący ś. do szkła: wyroby **s-e**; przezroczysty, przejrzysty; wydający cichy, melodyjny dźwięk; martwy, nieruchomy, bez wyrazu: oko **s-e**, wzrok **s.**; delikatny, kruchy: nie jesteś **s**, nic ci ś. nie stanie!; opatrzony szkłem, szybami: drzwi **s-e**.

Szklarczyk, czeladnik szklarza, syn szklarza.

Szklarek *zool.* — *p.* Szklarz.

Szklarka, kobieta trudniąca ś. szklarstwem; żona szklarza, szklarzowa; **s-i,** rodzina motyli zmierzchnikowców; motyl z tej rodziny.

Szklarnia, fabryka szkła, huta szklana, fabryka wyrobów szklanych; oranżerja, cieplarnia.

Szklarski, odnoszący ś. do szklarza, właściwy szklarzowi.

Szklarstwo, rzemiosło szklarza.

Szklarz, robotnik w hucie szklanej, właściciel składu szkła; rzemieślnik, wstawiający szyby do okien; owad żyłkoskrzydły, zęboszczęki, szklarek (fig.).

Szklarzowa (-ej), żona szklarza.

Szklenica — *p.* Szklanica.

Szklić, zamieniać na szkło; opatrywać coś szkłem, szybami: **s.** okno, drzwi; **s. się,** zamieniać ś. na szkło, błyszczeć jak szkło, mieć połysk szkła; *gwar.*, błagować.

Szklistość, własność rzeczy podobnej do szkła; połysk taki, jaki wydaje szkło.

Szklisty, mający blask, połysk szkła; ciało **s-e** = ciekłostała masa, podobna do galarety, wypełniająca tylną część oka; błonka **s-a** = cienka błonka, otaczająca ciało szkliste; ciecz **s-a** = płyn, wypełniający komórki w oku wewnętrznem.

Szkliwo, polewa błyszcząca, emalja, glazura, którą pokrywają wyroby z metalu, szkła i porcelany dla zabezpieczenia od zmian chemicznych a. dla ozdoby; *anat.* **sz.** zęba = powłoka ścisła i twarda osłaniająca ząb; skorupa ze zlodowaciałego śniegu; *zbior.* szkło, naczynia szklane.

Szkło *gock.*, mieszanina różnych roztopionych krzemianów, najczęściej krzemionki z różnemi tlenkami metalów, przezroczysta, twarda, nierozpuszczalna w wodzie, daje ś. krajać tylko diamentem; różne gatunki **s-a** = **s.** zielone, zwyczajne, **s.** lagrowe, matowe i t. p.; **s.** butelkowe = wyrobione z krzemionki, tlenku sodu i tlenku wapnia; **s.** czeskie = z krzemionki i tlenku potasu i wapnia; kawał szkła, szyba szklana: zbić wstawić **s.**; rzecz, zrobiona ze **s-a: s.** do lampy = cylinder szklany; wypukły a. wklęsły kawałek szkła w jakimś przyrządzie optycznym, soczewka: **s.** w lunecie, w teleskopie, w mikroskopie i t. p.; **s.** powiększające, **s.** palące = soczewka; *zbior.*, wyroby ze szkła, naczynia szklane, serwis szklany, szklanki, kieliszki, karafki i t. p.; idzie, jak po **s-le** = gładko; równy, jak **s.** = zupełnie gładki; patrzeć przez różowe **s-a** = optymistycznie; nosić **s-a,** używać **s-eł** = okularów, binokli.

Szkocki, pochodzący ze Szkocji; materja **s-a** = materja wełniana a. bawełniana w wielkie, jaskrawej barwy kraty.

Szkoda *nm.*, uszkodzenie czegoś, rozbicie, potłuczenie, rozdarcie i t. p. uszczerbek, strata, ubytek, krzywda; utrata; uszczerbek na zdrowiu a. majątku: ponieść **s-e** = stratę; wyrządzić **s-ę** komuś = narazić na stratę; **s.** w polu = którą wyrządzają przez stratowanie, spasanie i t. p.; czyja **s.,** tego i grzech = mówi ś. o kimś, kto sam jest winowajcą własnego nieszczęścia; mała **s.,** krótki żal! = obejdzie ś.!, niewielka strata!; mądry Polak po **s-dzie** = dopiero nieszczęście uczy rozumu; na moją **s-ę** = na mój koszt, na moje ryzyko; *przysł.*, żal, napróżno, daremnie, daremny zachód, próżna praca; niebezpiecznie; niedobrze, źle, trzeba żałować; **s.** czasu i atłasu = rzecz niewarta zachodu; **s.** o tem mówić = nie warto.

Szkodca — *p.* Szkodnik.

Szkodliwie, na czyjąś niekorzyść; *przysł.*, przynosząc komuś szkodę, wywierając złe skutki.

Szkodliwość, właściwość tego, co szkodliwe; przynoszenie komuś szkody; wywieranie złych skutków.

Szkodliwy, szkodzący, przynoszący szkodę; zgubny, niebezpieczny, przyprawiający o stratę, pociągający za sobą złe skutki.

Szkodnica *for. ż.* od Szkodnik.

Szkodnictwo, nałogowe robienie szkód, nieposzanowanie cudzej własności.

Szkodniczy, szkodzący, zgubny, wrogi, nieprzyjacielski.

Szkodnik, mężczyzna szkodzący, przyprawiający o stratę, niszczyciel; wszelka istota szkodliwa, zwierzę robiące szkody.

Szkodny, robiący szkodę, psotny — *p.* Szkodliwy; ponoszący szkodę, stratny, poszkodowany.

Szkodować, ponosić szkodę, tracić, krzywdzić, czynić komuś szkodę; **s.** sobie = narzekać na poniesioną szkodę, występować z pretensjami o szkodę doznaną.

Szkodziciel, szkodnik.

Szkodzicielka, szkodnica.

Szkodzić, czynić komuś szkodę; przyprawiać o stratę, o szkodę, krzywdzić kogoś; obmawiać kogoś; nie podobać ś., razić: wszystko mu **s-i**; co ci to **s-i?** = co ci przeszkadza? nie służyć na zdrowiu, przyprawiać o chorobę.

Szkolarski, należący do szkolarza, właściwy szkolarzowi; pedancki.

Szkolarstwo, charakter szkolarza; pedanterja.

Szkolarz *łć.*, uczeń dawnej szkoły zakonnej, student, żak; nauczyciel w dawnej szkole, bakałarz; człowiek, który przeszedł przez szkołę i ściśle trzyma ś. jej zasad, pedant.

Szkolić, przyzwyczajać do karności, do porządków szkolnych, kształcić.

Szkolnictwo, ogół szkół w danym kraju; sprawa nauczania publicznego; nauka szkolna; erudycja szkolna.

Szkolniczy, odnoszący ś. do szkoły, właściwy szkole, szkolny; właściwy szkolnikowi.

Szkolnik, nauczyciel szkoły żydowskiej, melamed; przełożony nad chederami żydowskiemi.

Szkolność, pedanterja.

Szkolny, należący do szkoły, właściwy szkołom, odnoszący ś. do szkół; nauki **s-e** = wykładane w szkole; przedmioty **s-ne** = nauka, wykładana w szkole, przedmioty pomocnicze do wykładu nauk szkolnych; książki **s-ne** = służące do wykładu i zawierające nauki, wykładane w szkole, roboty **s-ne** = naznaczone do odrobienia, do wyuczenia ś.; rok **s.** = okres czasu od początku września do końca czerwca; program **s.** = program **s.** = wymienienie tego, czego uczą w szkole.

Szkoła *łć.*, instytucja, mająca na

celu kształcenie młodzieży; uczelnia, budynek, w którym nauki są udzielane; edukacja szkolna, nauki szkolne; wszyscy uczniowie danego zakładu naukowego; s. powszechna, elementarna = początkowa; s. średnia = dająca średnie wykształcenie, przygotowująca do uniwersytetu; s. wyższa = uniwersytet; s. realna = z wykładem nauk przeważnie matematycznych i przyrodniczych; s. filologiczna = z wykładem przeważnie łaciny, greckiego i historji; s. sztuk pięknych = malarstwa i rzeźb.; s. muzyczna, s. śpiewu i t. p.; s. kroju = wykład nauki robót krawieckich; wydrukowany wykład jakiejś nauki; iść do s-ły, chodzić do s-ły = uczęszczać do s-ły, wrócić ze s-ły, opuścić s-łę = przestać chodzić do niej, nie chodzić do niej przez jakiś czas; skończyć s-łę = przejść w niej naznaczony cały kurs nauk; już po s-le = po naznaczonych godzinach nauki; otworzyć s-ę = założyć, ufundować; *przen.*, sposób wykonywania dzieł sztuki, właściwy jakiemuś krajowi lub kierunkowi; doktryna jakiegoś filozofa i ogół jej zwolenników; grupa poetów, pisarzy, uczonych, artystów, związanych wspólnością metody, przedmiotu a. pochodzenia; s. włoska, s. flamandzka w malarstwie; s. ukraińska, s. jeziorowców w poezji; s. fizjokratów, s manchesterska w ekonomji politycznej i t. d.

Szkopek *nm.*, — *p.* Skopek.

Szkopuł *łć.*, skała podwodna, rafa; trudność, przeszkoda, zawada.

Szkorbut *łć.*, gnilec, choroba, objawiająca ś. uporczywem krwawieniem i owrzodzeniem w jamie ustnej, a zwłaszcza na dziąsłach, podskórnemi wylewami krwi, ogólnem wyniszczeniem i osłabieniem, występująca wśród ludzi, pozbawionych świeżej i zdrowej żywności.

Szkorbutowy, tyczący ś. szkorbutu, właściwy szkorbutowi.

Szkorbutyczny, mający własność szkorbutu; skłonny do szkorbutu.

Szkot, człowiek, rodem ze Szkocji; handlarz wędrowny; tylny dolny róg żagla.

Szkotycyzm, Szkotyzm, narzecze szkockie, właściwy Szkotom sposób używania języka angielskiego.

Szkódka *zdr.* od Szkoda.

Szkółka, mała szkoła; szkoła początkowa, elementarna; s. nasienna = część ogrodu, gdzie wyprowadzają z nasion drzewka przygotowane do przesadzenia; s. drzewna=część ogrodu a. lasu, w której pielęgnują i szczepią drzewka.

Szkudelny, Szkudlany, Szkudlny, gontowy.

Szkudlak, gwóźdź do gontów gontal.

Szkudlarz, rzemieślnik, wyrabiający gonty, kryjący dachy gontem.

Szkudła, Szkudło, gont.

Szkuła, choroba racic u bydła i świń.

Szkuna, lekki statek morski.

Szkuner *nm.*, okręt dwu, trój- lub czteromasztowy ze skośnemi plimuckiemi żaglami.

Szkuta *nm.*, statek rzeczny, zwłaszcza służący do przewożenia zboża (fig.).

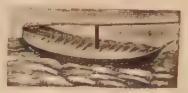

Szkutnik, *skand.*, łłis, oryl; rzemieślnik, wyrabiający szkuty; gatunek gwoździ.

Szla, Szleja *nm.*, chomąto z postronkami, przyczepianemi do orczyków; pas do zaprzężenia czegoś lub ciągnienia czegoś.

Szlaban *nm*, rogatka (fig.); rodzaj dużej skrzyni rozsuwanej; służącej za łóżko i razem za schowanie, za ławkę.

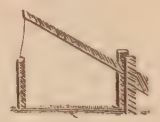

Szlachar, Szlacharek, ptak kaczkowaty z rodziny traczy (fig.).

Szlachcianka *for. ż.* od Szlachcic.

Szlachcic, człowiek, należący do stanu rycerskiego, klasy uprzywilejowanej w dawnej Polsce, a także i w innych krajach; s. zagonowy, s. szaraczkowy, s. zaściankowy = człowiek z klasy drobnych właścicieli ziemskich w dawnej Polsce, posiadających herb i przywileje szlachectwa; s. na zagrodzie równy wojewodzie = mówiło ś. o równości wobec prawa całej szlachty w dawnej Polsce.

Szlachcić, czynić szlachcicem, nadawać szlachectwo; czynić szlachetnym, ozdabiać, zaszczycać, uczaniać, uświetniać; cywilizować, polerować, kształcić, uobyczajniać; s. się, otrzymywać szlachectwo, szlachcicem ś. stawać, stawać ś. szlachetniejszym, szlachetnie uczaniać ś.; polerować ś., kształcić ś., uobyczajniać ś.

Szlacheina, biedny, godny politowania szlachcic.

Szlacheiura, nieokrzesany szlachcić, szlachcic grubych obyczajów.

Szlachecki, odnoszący ś., należący do szlachcica, a. szlachty, właściwy szlachcicowi a. szlachcie; piwo s-ie = cienkie piwo, cienkusz; po s-ku = jak szlachcic.

Szlachectwo, stan szlachecki, prawa, przywileje szlachcica.

Szlachetczyzna, cechy właściwe szlachcie; panowanie szlachty; dobra szlacheckie; szlachectwo.

Szlachetka, ubogi szlachcic, szlachcic bezrolny.

Szlachetnić (się), robić (ś.) szlachetnym; uszlachetniać (ś.); polerować (ś.), uobyczajniać (ś.).

Szlachetnie *przysł.*, zacnie, uczciwie, godnie, wspaniałomyślnie, dostojnie, wspaniale, szczytnie; z prawami szlachcica, w stanie szlacheckim.

Szlachetnieć stawać ś. szlachetnem.

Szlachetność, stan szlachcica, przywileje szlacheckie, pochodzenie szlachcica; zacność, wspaniałość, wspaniałomyślność, dostojność.

Szlachetny, zacny, godny, dostojny, cnotliwy, wzniosły, szczytny, wspaniały, wspaniałomyślny, odznaczający ś. bezinteresownością, gotów do poświęceń; wyborny, wyborowy, przedni: s. gatunek owoców, trunków, cygar i t. p.; s. organ ciała = delikatny, np. oko; odnoszący ś. do szlachty, szlachecki; s. gest= pełny godności; s-e metale = nie utleniające ś. w zwykłych warunkach, drogie metale, np. srebro, złoto, platyna i t. p.; tytuł burmistrzów i przedniejszych mieszczan w dawnej Polsce.

Szlachta *nm.*, stan szlachecki, rycerstwo; obywatelstwo, ziemiaństwo.

Szlachtarz *nm.*, rzeźnik, szlachtujący bydło.

Szlachtować *nm.*, rznąć bydło na mięso; *przen.*, kaleczyć a. zabijać ludzi masowo.

Szlachtuz *nm.*, rzeźnia.

Szlaczek *zdr.* od Szlak.

Szlaczkoń, motyl dzienny z rodziny bielinków (fig.).

! Szlafkamrat *nm*, człowiek współmieszkający z kimś w jednym pokoju.

Szlafmyca *nm.*, czapka nocna męska; czapka poranna domowa bez daszka (fig.); *przen.*, człowiek bez energji, potulny.

Szlafroczek *zdr.* od Szlafrok.

Szlafrok *nm*, długa, luźna odzież domowa męska a. kobieca (fig.).

Szlafrokowy, odnoszący ś. do szlafroka; po s-emu = nieurzędowo.

Szlag *nm.*, atak apoplektyczny; niech cię s. trafi = przekleństwo.

! Szlaga *nm.*, kafar, taran, pniak dołem okuty, z trzonkiem do ubi-

jania bruku, ubijak, pobijak; wielki, gruby kij, laska (fig.).

Szlagier *nm.*, część składowa warsztatu tkackiego do przybijania wątku taśmy; najlepszy numer w programie teatralnym, koncertowym, przebój.

Szlagon, szlachcic rubaszny, hreczkosiej.

Szlak *nm.*, droga, gościniec; brzeg odmiennego koloru lub w deseń, obrzeżający ubranie, meble, obicie i t. p. (fig.); bramowanie; **s.**

tatarski = droga, którą Tatarzy z Ordy szli na zachód dla rabunku; jedną z dróg takich nazywano: Czarny Szlak a. Hetmański Szlak; klatka, kojec.

Szlaka *nm.*, szklista, brunatna a. zielonawa masa na powierzchni żelaza, tworząca ś. przy wytapianiu go z rudy; żużle.

Szlakować, śledzić, badać.

Szlakowny, łatwy do wyszlakowania, wyśledzenia, nie tajny, nie ukryty; poszlakowany, posądzony o coś.

Szlakówka, pułapka na wróble z czterech cegieł ustawiona.

Szlam *nm.*, rzadki muł, złożony z bardzo drobnej glinki, marglu, oraz rozdrobnionych szczątków pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego, pokrywający dna zbiorników wód stojących lub wolno bieżących, a osadzający ś. z wody.

Szlamić się, walać ś. szlamem.

Szlamistość, obfitość szlamu, flegmy, brudu.

Szlamisty, pełen szlamu, flegmy, brudu.

Szlamować, oczyszczać ze szlamu, np. ziemię, kredę, rudę i t. p., zwykle tłukąc na miałki proszek i przemywając wodą; oczyszczać; czyścić.

Szlamowanie, pławienie, czynność, mająca na celu wydzielenie najdrobniejszych, najmielszych cząstek z jakiejś nierównomiernie rozdrobnionej substancji bez pomocy sita.

Szlamowato, z obfitością szlamu, flegmy, brudu; podobnie do szlamu.

Szlamowatość, Szlamowitość, obfitość szlamu, flegmy, brudu; podobieństwo do szlamu.

Szlamowaty, pełny szlamu, flegmy, brudu.

Szlamowy, odnoszący ś. do szlamu: **s-e** futro = z podbrzusza rysiów, lampartów, bobrów, lisów i t. p.; **s-e** = rząd roślin jednoliściennych.

Szlara, Szlarka, Szlarek *nm.*, bramowanie, obszycie, falbanka u czepka, u szyi, u sukni kobiecej; zewnętrzny brzeg policzków u ptaków.

! Szlauch *nm.*, rura, rękaw skórzany, płócienny a. gumowy do wyrzucania wody z sikawki, z hydrantu, wąż; kanał, wykuty w murze dla wentylacji.

Szlegelja, ptak śpiewający zębodzioby z rodziny ptaków rajskich (fig.).

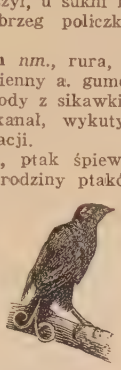

Szleja, Szlejka — *p.* Szla.

Szlejfa *nm.*, okręcenie zwieszonych przewodników telegraficznych na izolatorach.

Szlem, Szlem wielki *ang.*, w grze w wista, w winta, w brydża: wzięcie wszystkich trzynastu lew; mały **s.** = wzięcie dwunastu lew, szlemik.

Szlemię, belka położona wpoprzek, belka poprzeczna; słup, szubienica.

Szlemik *ang.* — *p.* Szlem.

! Szleper *nm.*, robotnik, używany w kopalni do ciągnienia wózków z minerałem; — *p.* Holownik.

Szlęga *stpl.*, mała armata śmigownica.

Szlich, Szlicht *nm.*, tłuczone kawałki kruszcu.

Szlichta *nm.*, klej tkacki, klajster z mąki żytniej i wody do pocierania osnowy nici dla ich zrównania i nadania im sztywności.

Szlichtada *nm.*, przejażdżka saniami, sanna.

Szlichtować *nm.*, w tkactwie: pocierać nici osnowy klejem tkackim; układać w figurę, np. kamienie; strugać równiaczem na czysto; wyrównywać, gładzić.

Szlif, Szlifa *nm.*, szeroki galon, ozdobiony plecionką lub frendzlą srebrną a. złotą, z oznaką stopnia, noszony przez oficerów na każdem ramieniu (fig.); *przen.*, stopień oficerski; zdobyć **s-y** = odznaczyć ś. na jakiemkolwiek polu.

Szlifiarz *nm.* — *p.* Szlifierz.

Szlifibruk, hulaka, próżniak, mieszkający w mieście, pozłacany młodzieniec.

Szlifierka, kobieta, zajmująca ś. szlifierstwem; zajęcie, rzemiosło szlifierza; maszyna do szlifowania.

Szlifiernia, zakład ostrzenia narzędzi stalowych a. wygładzania drogich kamieni.

Szlifierski, odnoszący ś. do szlifierza; służący do szlifowania: kamień **s.**, maszyna **s-a.**

Szlifierstwo, zajęcie, rzemiosło szlifierza; umiejętność szlifowania.

Szlifierz *nm.*, rzemieślnik, trudniący ś. ostrzeniem noży, a wygładzaniem metali lub drogich kamieni.

Szlifować *nm.*, ścierać, gładzić dany materjał innym szorstkim materjałem; gładzić przedmiot metalowy, kamienny lub szklany, w celu nadania mu połysku; blasku lub foremnych ścianek; ostrzyć, brusować; **s.** bruki = chodzić po mieście bez zajęcia, próżnować.

Szlifowany, ten, którego oszlifowano; kamień **s.** szkło **s-e** = rznięte ręczną robotą.

Szlifunek, szlifowanie, szlifierstwo.

Szloch, płacz rzewny, połączony z jękiem i krzykiem spazmatycznym, łkanie.

Szlochać *nm.*, płakać rzewnemi łzami, płakać głośno, z jękiem spazmatycznym.

Szlufa *nm.* — *p.* Szlifa.

Szlup, statek jednomasztowy o skośnych żaglach.

! Szlus *nm.*, koniec, basta; zakończenie pracy dziennej.

! Szluscetel *nm.*, wyciąg z umowy, zrobiony w skróceniu przez przysięgłego maklera giełdowego.

Szlusować *nm.*, w języku wojskowym: skupiać, ścieśniać szeregi, przerzedzone przez ubywających żołnierzy (zabitych i rannych).

Szluza *nm.*, upust, urządzenie w rodzaju kanału z zastawami, utrzymującemi wodę na żądanym poziomie, w celu spożytkowania jej dla fabryki, młyna, przepływu statków przez kanał i t. p. (fig.).

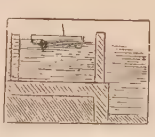

Szłap, wielki krok przy chodzeniu, ale niezbyt pośpieszny, krok koński, powolny kłus, stęp; **s-ią,** wolnym kłusem.

Szłapać — *p.* Człapać.

Szłapak — *p.* Człapak.

Szłapisty, chodzący wielkiemi krokami, szłapią.

Szłyk *ros.*, czapka futrzana, zwężająca ś. ku górze, kołpak (fig.).

Szmaciak, gatunek grzyba.

Szmaciany, zrobiony ze szmat: **s.** papier.

Szmaciarz, gałganiarz, zbieracz szmat.

Szmacik, mały szmat.

Szmacina, nędzny, lichy, szmat.

Szmacisko, wstrętny, brzydki szmat; duży szmat.

Szmaga, rodzaj statku wodnego.

Szmalec *nm.*, wytopiony tłuszcz zwierzęcy, zwłaszcza wieprzowy łój.

Szmaragd *gr.*, wysoko ceniona odmiana berylu koloru ciemno-zielonego.

Szmaragdek, motyl zmierzchnikowiec z rodziny kraśników.

Szmaragdowy, zrobiony ze szmaragdu; zrobiony ze szmaragdem, przybrany szmaragdem; zielony, jak szmaragd.

Szmat, kawał, kawałek, spłacheć, część, cząstka: **s.** czasu = długo; **s.** drogi = daleko.

Szmata, oderwany kawał jakiejś tkaniny, płat, gałgan; ścierka; sukna a. sztuka bielizny stara, znoszona, podarta.

Szmatek, mały szmat.

Szmatka, mała szmata.

Szmelc *nm.*, emalja, powłoka szklista, zwłaszcza tworząca ś. na metalach; przetopienie kruszców, stop metalowych przedmiotów na masę metalową; pozostałe resztki z pieców hutniczych; *przen.*, rzecz nie do użytku, na nic nie przydatna; to pójdzie na **s.** = do wyrzucenia, jako rzecz niepotrzebna.

Szmelcarski, odnoszący ś. do szmelcarza.

Szmelcarstwo, umiejętność szmelcowania, topienia kruszców.

Szmelcarz, Szmelcerz, Szmelcmistrz *nm.*, rzemieślnik, trudniący ś. emaljowaniem przedmiotów; człowiek, zajmujący ś. topieniem kruszcu; smolarz.

Szmelcować, pokrywać metale szkliwem, polewą; przetapiać metale, kruszce.

Szmelcowany, Szmelcowny, pokryty szmelcem, emaljowany.

Szmelcowy, odnoszący ś. do szmelcu, do topienia; piec **s-y** = do topienia metali.

Szmelcuga *nm.*, rodzaj potażu z drzew iglastych; półpłynna, smolista masa, osiadająca wewnątrz cybucha podczas palenia fajki.

Szmer, cichy odgłos przy poruszaniu ś. lekkich przedmiotów; szelest, szum lekki; odgłos cichej rozmowy, szept; wyrażanie cichego niezadowolenia, szemranie, pomruk; szum, dający ś. słyszeć w płucach, w sercu przy badaniu; *fiz.*, dźwięk, spowodowany przez nieprawidłowe falowanie powietrza.

Szmerać, Szmerzyć, szmer czynić, szeleścić, szumieć zlekka, wywoływać szum w głowie, odurzać (o trunkach); niepokoić, wywoływać niepokój; mówić, przepowiadać; **s. się,** sypać ś. ze szmerem; ruszać ś. ze szmerem.

Szmergać *jednokr.* Szmergnąć; rzucać, ciskać.

Szmergiel *nm.*, minerał: drobnoziarnista, błękitno-szara odmiana korundu, który, potłuczony miałko, używa ś. jako proszek do szlifowania, polerowania, a także do wyrobu papieru a. płótna szmerglowego.

Szmerglować, czyścić przedmiot szmerglem.

Szmerglownica, maszyna do obrabiania i szlifowania odlewów.

Szmerglówka, kamień z masy szmerglowej do ostrzenia noży.

Szmergnąć — *p.* Szmergać.

Szmermel *nm.*, fajerwerk o wężykowatych zakrętach; *przen.*, szumny, brzmiący frazes.

Szmerny, szemrzący, wydający szmer, szeleszczący.

Szminka *nm.*, tłusta farba, używana przez aktorów do malowania twarzy przy charakteryzowaniu ś.

Szmirgiel *nm.* — *p.* Szmergiel.

! Szmizetka *fr.*, półkoszulek; rodzaj kamizelki damskiej przy staniku otwartym z przodu lub wyciętym u góry.

Szmuctytuł *nm.*, kartka w książce przed kartą z tytułem, zwykle mieszcząca tytuł skrócony.

Szmuglować *nm.*, przemycać towar przez granicę.

Szmuklerka, żona szmuklerza; kobieta, trudniąca ś. szmuklerstwem; rzemiosło szmuklerskie.

Szmuklerski, odnoszący ś. do szmuklerza; robota **s-a** = ozdób plecionych, sznurków, tasiem, kwastów i t. d.

Szmuklerstwo, rzemiosło pasmanteryjne.

Szmuklerz *nm.*, rzemieślnik, zajmujący ś. wyrobami pasmanteryjnemi.

Szmulać (się), walać (ś.), brudzić (ś.).

Szmyra *nm.*, zbrudzona oliwa i smar ściekający z osi kół fabrycznych.

Sznajdbor *nm.*, przyrząd stalowy koniczny do nacinania gwintu wewnątrz dziurek.

! Sznaps *nm.*, wódka.

Sznaty — *p.* Śniat; wióry grube odchodzące przy obrabianiu budulca.

! Sznelcug *nm.*, pociąg pośpieszny kolei żelaznej.

Sznelka *fr.*, jedwabny, miękki sznurek strzyżony.

Sznelwaga *nm.*, przyrząd hydrauliczny do mierzenia szybkości płynącej wody, przezmian.

Sznice (-ów) — *p.* Śnica; ramiona dyszlowe, rozwora.

! Sznit *nm.*, cięcie, kawałek, odcinek; wycinek; pewna miara; skrajanie; *przen.*, krój szykowny, modny, gustowny; szykowność.

Sznur *nm.*, gruby postronek, stryczek; **s.** ciesielski, ogrodniczy = postronek do oznaczania linji prostej; **s.** elektryczny, — *p.* Plecionka elektryczna; prosto jak pod **s.**=w linji prostej, w szeregu; szereg, rząd, potok, strumień, promień; więzy; okowy; *przen.*, ciąg, pasmo; miara nowopolska = 150 stopom polskim = 21,16 metra; **s.** pereł, **s.** korali= pewna ilość dobranych pereł, korali, nanizanych na nitkę, bicz.

Sznurak, robak płazińce z rodziny sągwowatych.

Sznurek *zdr.* od Sznur.

Sznurkowy, zrobiony ze sznurka, siatkowy.

Sznurkowaty, w kształcie sznurka, podobny do sznurka.

Sznurlina *nm.*, jedna z dwóch lin, któremi na większych statkach podnoszą żagiel do góry.

Sznurować, ściągać, obwiązywać sznurem jakiś przedmiot, rzeczy; ściągać sznurkiem przewleczonym przez jakąś część odzieży (gorset, sznurówkę, trzewik); **s. się,** ściskać się gorsetem; **s.** księgę = przeciągać sznurek przez wszystkie karty księgi, a następnie końce sznurka związane przypieczętować do okładki pieczęcią urzędową, żeby żadnej karty nie można było wyrwać, doszyć a. dokleić; *przen.*, **s.** usta = mówić mało i skromnie, milczeć, robić minę, ściągającą usta, udawać skromnego

Sznurowadło, wiązadło ze sznurka do wiązania czegoś; **s.** u obuwia (fig.), gorsetu.

Sznurowany, opatrzony sznurem, sznurowadłem: buciki **s-e.**

Sznurowy zrobiony ze sznura, opatrzony sznurem; **s.** kwit = kwit, wycięty z kwitarjusza sznurowego.

Sznurówka, kaftanik kobiecy do sznurowania; gorset.

Sznycel *nm.*, bity kotlet cielęcy.

Sznycer *nm.*, nóż rzemieślniczy do strugania materjałów nie metalowych.

Sznyper *nm.*, *stpl.*, narzędzie do puszczania krwi.

Sznypka, Sznupka *stpl.* szczypta, niuch; przytyk, przycinek, przygryzek, przymówka.

Sznyrkiel *nm.*, linja osowato-kręcona, zakręt, ozdoba rysunkowa, lub architektoniczna.

Sznyt *nm.* — *p.* Sznit.

Szodon *fr.*, wino grzane z jajami, z cukrem.

Szofer *fr.*, palacz, kierujący samochodem i regulujący paliwo (ilość nafty, benzyny) w motorze, kierowca.

Szoferować, pełnić czynności szofera, być szoferem.

Szogun *jap.*, naczelny wódz w Japonji za czasów feudalnych, sprawujący najwyższą władzę w państwie, podczas gdy mikado był tylko władcą tytularnym.

Szogunat, godność i władza szoguna.

Szoferstwo, zawód szofera.

Szok *fr.*, wstrząśnienie skutkiem uderzenia, wstrząs.

! Szoking *ang.*, nie w dobrym guście, niewłaściwie, rażąco, nieprzyzwoicie.

! Szokować, razić, obrażać swojem obejściem.

Szołdra *nm.*, szynka wieprzowa; o człowieku: nicpoń, łotr, gałgan, łajdak, szubrawiec; zwierzę z gromady małżów, podgromady cewiaków, szynka morska (fig.).

Szołecki, należący do sołtysa, właściwy sołtysowi.

Szołectwo, urząd sołtysa.

Szoner *nm.*, długi, wąski statek dwu lub trójmasztowy (fig.).

Szop *nm.*, zwierzę drapieżne z rodziny niedźwiedzi (fig.).

Szopa *nm.*, budynek drewniany, często bez ścian, pod dachem na słupach, przeznaczony do umieszczenia różnych przedmiotów, rzeczy, narzędzi, wozów, sań i t. p., ażeby nie stały na dworze; **s. elekcyjna** = budynek drewniany, gdzie zasiadali senatorowie podczas sejmu elekcyjnego; **s. wojenna** = rodzaj dawnej machiny oblężniczej pod dachem; budka z gałęzi na kołach, służąca do podchodzenia zwierzyny, zwłaszcza dropia; wielkie, gęste włosy na głowie; *żart.*, awantura, niezwykłe zdarzenie.

Szopenfeldziarz *nm*, *gwar.*, złodziej, trudniący się kradzieżą po sklepach przy oglądaniu towarów.

Szopisko, miejsce, gdzie stała szopa; nędzna, licha szopa.

Szopka — jasełka, przedstawienie odtwarzające Narodzenie Pańskie; teatrzyk marjonetek przedstawiający różne typy i scenki rodzajowe, zazwyczaj aktualne; heca, komedja; nieudolny utwór sceniczny.

Szopny, odnoszący ś. do szopy; *rzecz.*, dozorca szopy.

Szopsko, wielka, licha szopa.

Szor *nm.*, głębia na morzu zdala od brzegu; rwący prąd wody; rzadki piasek na dnie rzeki, przenoszony prądem.

Szorba, polewka.

Szorc, żerdź okrągła około 5 cm. grubości.

Szorować *nm.*, wycierać, trzeć coś dla oczyszczenia; *przen.*, iść prędko, biec; wlec wolno nogami po ziemi; przeczyszczać, rozwalniać.

Szorstki, niegładki, chropowaty, chropawy, nierówny; *przen.*, cierpki, przykry w obejściu, opryskliwy, gburowaty.

Szorstko, *przysł.*, chropowato, niegładko; surowo, opryskliwie, gburowato.

Szorstkolistne, rodzina roślin dwuliściennych.

Szorstkość, niegładkość, chropawość; brak łagodności, surowość, opryskliwość, przykre, ostre obejście, gburowatość.

Szorstnik, Szorstkołusk, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, zbrojnoskrzelna.

Szorulec *nm.*, pogrzebacz do pieca, ożóg; gładka deszczułka z rączką do gładzenia muru.

Szory, *nm.*, część przyboru zaprzęgowego na konia, idąca od chomąta wzdłuż grzbietu i po bokach.

Szosa, *fr.*, droga bita, żwirówka; poła u surduta a. fraka.

Szosować, żwirować drogę, bić szosę.

Szosowy, odnoszący ś. do szosy.

Szot, *hol.*, lichy gatunek śledzia; *p.* Gródź.

Szowinista, *fr.*, człowiek, odznaczający ś. szowinizmem.

Szowinistyczny, właściwy szowiniście.

Szowinizm, *fr.*, fałszywie zrozumiany patrjotyzm, połączony z przecenianiem wszystkiego, co swojskie, a ganieniem i niedocenianiem wszystkiego, co obce.

Szóstak, moneta, zawierająca sześć drobniejszych monet, np. sześciogroszówka.

Szóstka, szósta część czegoś; sześć osób a. przedmiotów, razem wziętych; zaprzęg z sześciu koni; sześć oczek na kostce do gry; karta do gry z sześciu oczkami; motyl nocny z rodziny niedźwiedziówek.

Szóstny, zawierający w sobie sześć przedmiotów jednego rodzaju, pozszóstny.

Szósty, liczebnik porządkowy od sześć; odnoszący ś. do jednej z sześciu równych części całości.

Szpachla, Szpatla, *nm.*, łopatka rogowa lub metalowa do farb, kopystka (fig.).

Szpachlować, wygładzać szpachlą rzecz, mającą ś. malować.

Szpaczek, mały, młody szpak; człowiek chytry, przebiegły; **s-i** umieć= znać żarty, figle.

Szpaczkować, szczebiotać, bredzić, pleść, jako szpak; s. z kogoś, żartować z niego; uciekać ś. do wybiegów, forteli, postępować przebiegle.

Szpaczy, odnoszący ś. do szpaka, właściwy szpakowi.

Szpada *wł.*, broń biała o wąskiem, prostem ostrzu, używana do pojedynku, noszona u boku dla ozdoby a. jako część umundurowania, przepisanego dla urzędników i wychowańców niektórych zakładów naukowych (fig.).

Szpadel, *nm.*, łopata, rydel.

Szpadnik, rzemieślnik,, wyrabiający szpady.

Szpagat, *wł.*, sznur cienki.

Szpagatowy, zrobiony ze szpagatu.

Szpagatówka, wódka prosta bez domieszek.

Szpak, ptak wróblowaty, śpiewający, zębodzioby z rodziny tejże nazwy; koń siwy; człowiek siwy; *przen.*, **s. a. s-ami** karmiony=człowiek chytry, przebiegły, doświadczony, wyga.

Szpakowato, *przysł.*, w pstrym, siwym kolorze.

Szpakowaty, pstro ubarwiony; o koniu: dereszowaty; o człowieku: podsiwiały, siwawy, siwiejący.

Szpaler *wł.*, dwa szeregi, rzędy drzew lub krzewów odpowiednio ciętych, tworzące ulicę ogrodową (fig.); podwójny szereg ludzi, usta-

wionych wzdłuż ulicy, drogi, tak, aby pomiędzy jednym a drugim szeregiem zostało wolne przejście; **sz-y** = wiszące na ścianach ozdobne makaty, zasłony, arrasy, gobeliny.

Szpalerować, robić szpalery, osadzać szpalerami.

Szpalta, *nm.*, wąska kolumna drukowanych wierszy, tworząca stronicę druku sama przez ś., lub ułożona równolegle z jedną, dwiema i t. d. takiemiż kolumnami, oddzielonemi od siebie linjami pionowemi; łam pisma, gazety; **s.** — *p.* Szczelina.

Szpaltówka, najtańsza skóra barania, używana do oprawy książek.

! Szpanować *nm.*, naciągać płótno na blejtram, na ramę; wyciągać, wyprężać; zapełniać szpary w podłodze odpowiednio dobranemi listewkami drewnianemi.

! Szpanung *el.*, — *p.* Napięcie.

Szpara, szczelina, rozpadlina, rysa, przedział wąski; patrzeć na coś przez **s-y** = pobłażliwie; przez palce; przedział między palcami a. kopytami zwierząt parzystokopytowych.

Szparag, *łć.*, roślina z rodziny liljowatych, u nas ogrodowa; jadalny pęd tej rośliny, wyrastający z jej kłącza.

Szparagarnia, ogród a. część ogrodu, przeznaczona wyłącznie na hodowlę szparagów.

Szparagowate, Szparagowe, — *p.* Kolcowojowe.

Szparagowiec, minerał zielony apatyt.

Szparagowy, odnoszący ś. do szparagów; zrobiony ze szparagów; podobny do szparaga: groch **s.** =

roślina warzywna z rodziny motylkowatych.

Szpargał, niepotrzebny papier zapisany a. zadrukowany; stary rękopis, stary dokument.

Szparka, mała, wąska szpara; otwór mikroskopijny w naskórku liścia u roślin, służący do przeprowadzenia dwutlenku węgla z powietrza wewnątrz ciała roślinnego (fig.).

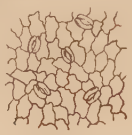

Szparki, bystry, szybki, prędki, żwawy, raźny.

Szparkość, żwawość, prędkość, szybkość, bystrość, lotność.

Szparować, cienkie sztrychy kolorowe ciągnąć przy brzegach w lakiernictwie; zatykać w stosie węglarskim szczeliny cienkiem i krótkiem drzewem; wybierać tło dokoła rysunku przy robieniu trawionki (w robotach trawiarskich).

Szparzysty, mający jedną a. więcej szpar.

! Szpas *nm.*, żart.

Szpat, *nm.*, chorobliwe drgawki tylnych nóg konia podczas chodu — *p.* Spat.

Szpatla, *nm.*, — *p.* Szpachla.

Szpądrowa kość = kość promieniowa ramienia.

Szpąga — *p.* Szponga.

Szpecić, czynić szpetnym, potwornym, brzydkim, zniekształcać, oszpecać; mazać, plugawić, paskudzić; hańbić, bezcześcić.

! Szpek *nm.*, słonina; *przen.*, otyłość; robota łatwa, a zyskowna; w *druk.*, puste miejsca w arkuszu, stronice a. ich części, które liczą ś. zecerowi, jak całe kolumny.

Szperacz, człowiek, lubiący robić poszukiwania naukowe w bibljotekach, szperać w archiwach, dokumentach i t. p.

Szperać, *nm.*, poszukiwać starannie czegoś, przetrząsać, badać coś.

Szperanina, szperanie, poszukiwanie, szukanie staranne.

Szperk, *nm.*, ostry, wydłużony cypel morski, zagradzający wejście do zatoki.

Szperka, Szpyrka, Spyrka, kawałek przysmażonej słoniny, skwarek; *przen.*, skąpiec, sknera, dusigrosz liczykrupa.

Szperować, Szperunkować, szperać, szukać starannie, przetrząsać; kłaść areszt na czyimś majątku; szperunek czynić.

Szperownik, szperacz, badacz, poszukiwacz, taksator, komornik.

Szperunek *nm.*, szperanie, poszukiwanie, badanie; areszt, położony na czyimś majątku, szacowanie majątku dla sprzedaży publicznej.

Szpetnica, Szpetnicka, paskudnica, kobieta szpetna.

Szpetnie, *przysł.*, brzydko, szkaradnie, potwornie, paskudnie.

Szpetnieć, stawać ś., szpetnym, brzydnąć.

Szpetnik, mężczyzna szpetny, paskudnik, brzydal.

Szpetność, brzydota, potworność, szkaradzieństwo.

Szpetny, *nm.*, brzydki, wstrętny, paskudny, ohydny, szkaradny, odrażający, nieczysty, zaszargany; *przen.*, wstrętny pod względem etycznym, niemoralny.

Szpic, *nm.*, odmiana psa pokojowego (fig.); koniec ostry czegoś.

Szpica, Śpica, *nm.*, część przednia, wystająca; awangarda.

! Szpicak, Szpicamer, *nm.*, — *p.* Dzióbak.

Szpicbor, *nm.* — *p.* Wiertło.

Szpicel, *nm.*, gwarowa nazwa ajenta policji śledczej.

Szpichlerz, *nm.* — *p.* Śpichlerz.

Szpickolumna, *nm.*, *druk.*, kolumna z zakończeniem rozdziału a. dzieła nie dodrukowana do samego dołu stronicy.

Szpiclować, *posp.*, szpiegować.

Szpiepal, *nm*, walcowata sztuka drzewa na końcu zaostrzona, do wbijania w dno podwodne.

Szpicruta, *nm.*, **Szpicrózga,** pręt, pokryty skórą, coraz cieńszy ku końcowi, używany do uderzenia psa, konia wierzchowego (fig.); podobny pręt, używany dawniej do chłostania przestępców.

Szpiczasty, *nm.*, — *p.* Śpiczasty.

Szpieg, *nm.*, człowiek, tajemnie podpatrujący i podsłuchujący, żeby władzy lub nieprzyjacielowi donieść, co spostrzegł a. usłyszał.

Szpiegostwo, podpatrywanie, szpiegowanie.

Szpiegować, podpatrywać i podsłuchiwać potajemnie, śledzić.

Szpiegowski, odnoszący ś. do szpiega.

Szpiglica, igła do szpikowania np. zający.

Szpik, *nm.*, tłustość w kościach; zziębnąć do **s-u** kości, być wstrząśniętym do **s-u** kości = nawskroś.

Szpikować, przetykać, długiemi paskami krajanej słoniny: **s.** zająca; kłuć, rznąć; **s.** cytatami, przysłowiami, cudzoziemskiemi zwrotami = ozdabiać niemi przesadnie mowę; **s.** kogoś = dokuczać mu.

Szpikowaty, pełen szpiku.

Szpikowy, odnoszący ś. do szpiku.

Szpikulec, *nm.*, igła do szpikowania; szpiglica.

Szpila, *nm.*, śpiczasta, sieczna broń; grot piki, lancy i t. p.; *rzeźn.* przyrząd do rozpinania ubitego, bydlęcia.

Szpilecznica, Szpilecznik, roślina amerykańska z rodziny liljowatych, jukka (fig.).

Szpilić, przekalać, przekłuwać, zakładać szpilki, kłuć, łączyć zapomocą szpilek.

Szpilka, narzędzie do spinania w kształcie cienkiego pręcika stalowego z główką u jednego końca i śpiczastem ostrzem u drugiego; kawałek drutu, zgiętego w dwoje, do upinania włosów (fig.); przyrząd w

kształcie szpilki do wpinania, upinania, przypinania itp.: **s.** do kapelusza, **s.** do krawata (fig.); liść cienki i sztywny z drzewa iglastego, igła, kolka; narzędzie chirurgiczne do nakalania; siedzieć, jak na **s-ach** = niecierpliwić ś.; tyle, co łebek, główka od **s-i** = ilość bardzo mała; dawać żonie, córce na **s-i** = na drobne wydatki, na konfekcję.

Szpilkarka *for. ż.* od Szpilkarz.

Szpilkarz, rzemieślnik, wyrabiający szpilki, kupiec, sprzedający szpilki.

Szpilkobok, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa.

Szpilkować, spinać szpilkami; **s.** jęczmień = obijać go cepami z wąsów; **s.** kogoś = dogryzać mu.

Szpilkowaty, mający kształt szpilki; podobny do szpilki.

Szpilkowy, dotyczący szpilki; mający liście podobne do szpilek, iglasty: drzewa **s-e** = szyszkowe.

Szpinak, *łć.*, roślina warzywna z rodziny komosowatych (fig.).

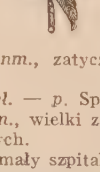

Szpindel, *nm.*, zatyczka żelazna, trzpień.

Szpinet, *wł.* — *p.* Spinet.

Szpital, *nm.*, wielki zakład leczniczy dla chorych.

Szpitalik, mały szpital; szpital dla dzieci.

Szpitalnik, zakonnik szpitala, rycerz maltański; człowiek ubogi, nędzarz.

Szpitalny, odnoszący ś. do szpitala; należący do szpitala; mieszkający,

leczący ś. w szpitalu; przełożony nad szpitalem.

Szponder, wieprzek lub świnka mniej więcej roczne, podkarmione, na szynki; *rzeźn.* grzbiet wołowy za łopatką, odpowiadający combrowi baraniemu.

Szpon, Szpona, ostry, chwytny pazur drapieżnego ptaka a. czworonoga (fig.); zwora, klamra, szpon-

ga; jeden z czterech rygli w łożu armatniem; poprzeczna sztuka drzewa, jednocząca dwie ściany łożowe jedną z drugą; **s. kotwicy** = gałąź, róg kotwicy; mieć kogoś w swoich **s-ach,** chwycić w swoje **s-y** = zawładnąć, owładnąć, opanować z chęcią wyzysku; trzymać mocno, nie puszczać.

Szponga, Szpaga, *nm.*, spojenie drewniane poprzeczne; klamra drewniana.

Szponiasty, opatrzony szponami.

Szponogon, gad z rzędu wężów nierównołuskich.

Szpont, *nm.* (*wł.*) — *p.* Szpunt.

Szponton, *nm.*, dzida i siekiera zarazem, używana przez żołnierzy we flocie.

Szpony, *el.*, część świecznika elektrycznego, służąca do umocowania daszka, abażura lub klosza do oprawki.

Szporek — *p.* Sporek.

Szportle *łć.*, u starож. Rzymian plecione koszyki, w których podawano podarunki, szczególnie przysmaki; uboczne opłaty sądowe a. kancelaryjne, uboczne dochody.

Szpotawy, krzywonogi, koszlawy; zezowaty.

Szprosa, *nm.*, — *p.* Szczebel; listewka poprzeczna między szybami okna, szczeblina.

Szprotka, ryba morska z rodziny śledziowatych (fig.).

Szprudel, *nm.*, gorące źródło wody mineralnej, tryskającej w górę.

Szpryca, *nm.*, sikawka, strzykawka, rura o cienkiem zakończeniu, z której zapomocą tłoka wyciska ś. silnie zawartość jej płynna a. półpłynna.

Szprycha, *nm.*, u koła wozowego a. powozowego: jeden z drążków idących od piasty do obwodu, promień (fig.); *anat.*, cieńsza kość złożona z dwu równie długich kości, łączących łokieć ręki z przegubem pięściowym, leży po stronie wielkiego palca, inaczej: kość szprychowa, kość promieniowa.

Szprychowy, odnoszący ś. do szprychy.

Szprycka, mała szpryca; **s.** Prawaza = mała szpryca do leczniczych wstrzykiwań podskórnych (fig.).

Szprycować, wlewać, wstrzykiwać zapomocą szprycy.

Szprynce, *nm.*, skoki, swawole chłopięce.

Szprynkarz, *żarg.*, złodziej okradający kuchnię lub przedpokój.

Szpula, *nm.*, duża szpulka, zwój; *el.*—*p.* Cewka.

Szpulka, waleczek, z tarczkami po bokach, na który nawija ś. nici (fig.).

Szpunelk, *zdr.* od Szpunt.

Szpunt, *nm.* (*wł.*), czop, kołek, którym ś. zatyka otwór w beczce.

Szpuntować, zatykać szpuntem.

Szpuntowe (-ego), opłata, podatek od spożytego trunku, czopowe.

Szpuntowy, odnoszący ś. do szpuntu.

Szpuntpal, *nm.*, pal drewniany, mający u jednego węższego boku fugę (rowek), a u przeciwległego kant wystający, tak że kant jednego pala wchodzi w fugę drugiego.

Szpyrka, *nm.*—*p.* Szperka.

Szr- *p.* także **Schr-** i **Śr-.**

Szrafirować, *wł.*, cieniować kreskami, zwłaszcza w sztycharstwie; na mapach geograficznych odznaczać góry i morza kreskami; w heraldyce: oznaczać kolory kropkami lub kreskami.

Szrama, *nm.*, blizna, kresa z cięcia lub z rany, głównie na twarzy.

Szramować, robić na kimś, na czemś szramy, kaleczyć.

Szramowaty, pełen szram, kresowaty.

Szranki, *nm.*, miejsce ogrodzone, przeznaczone na igrzyska, gonitwy, potyczkę; arena; bitwa, pojedynek w szrankach; *przen.*, granice, pole działania; wchodzić z kimś w **s.** = wchodzić w zapasy, współzawodniczyć; wstępować w **s.** = stawać do boju; *przen.*, zaczynać pracę w jakimś zawodzie, zacząć działać.

Szrankować, ogradzać szrankami.

Szrankowy, odnoszący się do szranków.

Szrapnel, *ang.*, pocisk działowy, napełniony kulkami, żelastwem ostrem, pękający lub zapalający (fig.).

Szrejbingeles, *pgrdl.*, żyd dziennikarz.

Szrenc, *nm.*, cienka tektura do pakowania, zrobiona z grubych nieblichowanych gałganów.

! Szrenkajza *nm.*, — *p.* Rozwieracz.

Szrężoga—*p.* Srzeżoga.

Szreń, Sreń, stwardniała, zmarznięta po odwilży skorupa na śniegu; śnieg stwardniały na wierzchu.

Szron, ścięta w lód rosa albo mgła, osadzająca się na różnych przedmiotach; *przen.*, siwe włosy, siwizna.

Szroniak, motyl miernikowiec z rodziny roślinniaków.

Szrotować —*p.* Śrótować.

Szryft, *nm.*, pismo, wielkość pisma, charakter pisma, wymiar i jakość czcionek używanych do jakiegoś druku.

Szryk, *nm.*, *flis.*, pal, wbity w wodę.

Szrykować, zabijać pal w wodę.

Szrykówka, gruba lina, służąca do spajania tratew.

Sztab, *nm*, zarząd wojskowy i administracyjny armji, korpusu, dywizji, pułku, złożony z oficerów wyższego stopnia; *przen.*, *żart.*, pomocnicy, towarzysze; **s.** generalny= władza wojskowa zajmująca ś. układaniem planów wojny i wykonywaniem rozporządzeń głównodowodzącego.

Sztaba, *nm.*, pręt, szyna; płaski drąg metalowy, zwykle czworograniasty; *żegl.* **s.** przednia = dziobnica; **s.** tylna = tylnica.

Sztabik, mała sztaba, sztabka; listewka, z której wyrabiają ramy, pręcik.

Sztabikowy, w sztabach, w laskach.

Sztabka, *zdr.*, od Sztaba.

Sztabnik, marynarz, pełniący straż na przodzie okrętu.

Sztabowy, odnoszący ś. do sztaby; **s-e** żelazo = kute; należący do sztabu: **s-i** oficerowie = ogólna nazwa oficerów od majora do pułkownika włącznie.

Sztabrować, Sztobrować, wsadzać w ziemię pocięte gałązki drzew i krzewów, które, przyjąwszy ś., wyrastają w duże rośliny.

! Sztachel *nm.*, długi, kończasty drąg żelazny, kolec.

Sztacheta, *nm.*—*p.* Sztachety.

Sztachetować, ogradzać sztachetami.

Sztachetowy, odnoszący ś. do sztachet.

Sztachety, *nm.*, paliki drewniane a. pręty żelazne, u góry zaostrzone,

służące do ogrodzenia ogrodu, dziedzińca, domu itp.; mały ostrokół, nieduży częstokół (fig.).

Sztafaż *fr.* — *p.* Stafaż.

Sztafeta, *wł.*, goniec, pocztyljon, umyślnie wyprawiony z pilną wiadomością, wymagającą wielkiego pośpiechu; papiery lub wiadomości, przezeń przywiezione.

Sztafirować (się), *fr.*, (*nm.*), zaopatrywać (ś.) we wszystko, co po-

trzebne; stroić (ś.) z przesadą,przyozdabiać (ś.).

Sztagi, w chatach wiejskich słupki w kominie, oblepione gliną, służące jako rusztowanie tegoż komina; stróżyny.

Sztagżagiel, *nm*, trójkątny żagiel skośny chodzący po przewięzi przedniej.

Sztajer, *nm.*, rodzaj powolnego walca, walc styryjski.

Sztajngut, *nm.*, wyroby ceramiczne t. zw. kamienne z gorszego gatunku glinki porcelanowej, dającej po wypaleniu masę szarą, ciemną, nie tak pięknie glazurowaną.

Sztam, *nm.*, pień; pokolenie; klej rybi, używany na galaretę.

! Sztamajza *nm.*, dłóto, doszczelniak, dobijak.

! Sztambuch *nm.*, książka do wpisywania lub rysowania na pamiątkę, pamiętnik, imionnik, album.

! Sztamować, zaklepać krawędzie blach, znitowanych ze sobą, uszczelniać; wyrabiać dziury w drzewie przy pomocy dłóta w celu wstawienia w nie innego drzewa, dłubać.

Sztamowy, pienny, prowadzony w pień jako drzewko.

Sztanca, *wł.*, stalowe narzędzie w rodzaju stempla z brzegami gładkiemi lub ostremi, tnącemi, o formie przedmiotu lub deseniu, który ma być wytłoczony lub wycięty, wygniatarka; płytka z wyżłobieniem rysunku lub napisu, który ma być wytłoczony na innej płytce wypukło, przebijarka.

! Sztancmaszyna *nm.* — *p.* Wygniatarka.

Sztancować, wybijać rysunek zapomocą sztancy, wygniatać.

Sztancowanie, wytłaczanie lub wybijanie w metalach, skórze, papierze, sztucznych masach, drobnych przedmiotów, płaskich deseni, płaskorzeźb, napisów, liści, brzegów i t. p.

Sztancownia, dział fabryki, gdzie działają sztance.

Sztandar, *wł.*, chorągiew wojskowa, proporzec; godło, znak; zasada, myśl przewodnia postępowania jednostek, stronnictw, narodów; w *lm.*, **s-y,** wysokie belki prostopadłe, które podtrzymują rusztowanie, otaczające nowowznoszony budynek.

Sztandarowy, odnoszący ś. do sztandaru; posiadający wagę, znaczenie sztandaru: idea **s-a.**

Sztanga, *nm.*, długi drążek metalowy, pręt żelazny, sztaba.

Sztankielerka—*p.* Sztejnkielerka.

Szteg, *nm., druk.*: drewniana sztabka, wkładana pomiędzy kolumny druku, sztabik.

Sztejnkielerka, duża kareta pocztowa, rodzaj omnibusu, przewożącego dawniej podróżnych z większych miast do Warszawy i odwrotnie (od nazwiska projektodawcy Sztejnkelera).

Szteka, *nm.*, drążek wbijany na lądzie w ziemię do zawieszenia na nim sieci rybackich.

Sztelaż, *nm.*, przyrząd do okazywania towarów na wystawach sklepowych.

Sztelwaga, *nm.*—*p.* Orczyk.

! Sztender, *nm.*, słupek podpierający, podpórka, podstawa.

! Sztepsel *nm.* — *p.* Zatyczka.

Szterling, *ang.*,—*p.* Sterling

Sztetyna, *nm.*, gatunek jabłoni; owoc jej duży, czerwony.

Sztof, *nm.*, rosyjska miara płynów: dziesiąta część wiadra, 1,2 litry.

Sztok, *nm.*, kij, laska; upił się w **s.** = zupełnie pijany.

Sztokada, *fr.*, sztych szermierski.

Sztokfisz, *nm.*,—*p.* Stokfisz.

Sztolnia, *nm.*, w kopalniach lekko pochyły chodnik; podkop ukośny, galerja.

Szton, *ang.*, w grze: bierka, liczman, liczbon, każda z kompletu kostek płaskich, cienkich, szerszych i węższych, białych i kolorowych, używanych do rachunku punktów w niektórych grach.

Sztoper, Sztopfer, *nm.*, krawiec, zajmujący ś. specjalnie naprawianiem uszkodzonych części ubrania, łatacz; robotnik w fabryce trykotaży.

Sztorc, część przedmiotu, sterczącą do góry; położenie przedmiotu, opartego na ostrej krawędzi, na kancie, na **s.** = ostrym końcem do góry; postawić ś. **s-em** = opierać ś. stanowczo i zuchwale, sprzeciwić ś.

Sztorcować, ociosywać do równości; *przen.*, wymyślać, łajać.

! Sztorm *nm.*, burza (morska).

! Sztorm-trap *hol.*, schodki burzowe.

Sztort, *wł.*, rodzaj wielkiej piszczałki, używanej dawniej w muzyce kościelnej.

Sztos, *nm.*, pchnięcie, uderzenie, napór; styk; uderzenie kijem kuli bilardowej; gra hazardowa w karty; powodzenie, szczęście; być przy **s-ie** = mieć szczęście, udawać dobry humor.

Sztrabancel, *nm. gmin.*, ulicznik, facet.

Sztraby, *nm.*, cegły wystające, umyślnie zostawione w murze dla powiązania ich z następnemi cegłami, strzępia (fig.).

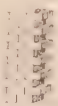

Sztraca, *wł.*—*p.* Straca.

! Sztraf *nm.*, kara pieniężna.

! Sztrafować *nm.*, nakładać karę pieniężną.

Sztrapaca, *wł.*, forsowne męczące chodzenie.

Sztras, *fr.*—*p.* Stras.

Sztrejchówka, przyrząd introligatorski do wyciskania cieniutkiego paska na oprawie.

! Sztreka *nm.*, tor kolejowy, długość przebytej drogi.

! Sztroman *nm.*, osoba podstawiona za kogoś, figurant, słomiany reprezentant.

Sztrych, *nm.*, cienka kreska, zrobiona pociągnięciem pędzla, pióra; linja, rysa i t. p.; głaskać pod **s.** = pod włos.

! Sztuba *nm., żart.*, szkoła, szczególniej niższa, początkowa.

Sztubak, *nm., żart.*, uczeń.

Sztrychować, *nm.*, — *p.* Znaczyć.

Sztucer, *nm.*, krótka strzelba, silnie bijąca (fig.).

Sztuciec *nm.*, futerał z narzędziami: **s.** chirurgiczny = z narzędziami chirurgicznemi; **s.** balwierski = z brzytwami i t. p.; *lm.*, **Sztućce** = nóż, widelec i łyżka.

Sztuczka *nm., zdr.* od Sztuka; nieduża ilość jakiejś tkaniny; mały zwój, kłębek: **s.** wstążki, tasiemki; krótka sztuka teatralna lekkiej treści, komedyjka, bluetka; krótki, łatwy utwór muzyczny; drobny przedmiot, sam w sobie wzięty i stanowiący odrębną całość; popis zręczności: **s.** kuglarska a. akrobatyczna; podstęp, fortel, psikus, figiel.

Sztucznie *przysł.*, w sposób sztuczny, ze sztucznością, misternie, umiejętnie, zręcznie.

Sztuczność, kunsztowność, misterność; zręczność, sztuka; charakter tego, co jest sztuczne, wymuszone, nienaturalne.

Sztuczny *nm.*, będący utworem ludzkim, umyślnie zrobiony; ozdobny, kunsztowny, misterny; wyszukany, wymuszony, nienaturalny; chytry, podstępny; **s-e** karmienie niemowląt = podawanie im pokarmu innego, niż mleko kobiece; **s-e** ognie = fajerwerki, mieszaniny, płonące kolorowo, wyrzucające iskry, niekiedy wzlatujące w górę skutkiem wybuchu i spalające się w górze, używane albo dla wywołania estetycznych efektów świetlnych albo jako sygnały; **s.** układ naukowy; **s-a** klasyfikacja = polegająca na przypadkowych, nie zasadniczych cechach rodzajów i gatunków.

Sztufada *fr.*, pieczeń duszona, naszpikowana słoniną.

Sztuka *nm.*, umiejętność wytwarzania dzieł wysokiej wartości estetycznej, budzących wrażenia podniosłe i działających na uczucie i wyobraźnię; **s-i piękne:** poezja, muzyka, malarstwo, rzeźba, architektura i sztuka dramatyczna; **s-i** plastyczne = rzeźba, architektura, malarstwo; **s-i** wyzwolone, **s.** stosowana = zastosowanie sztuki do rzemiosł, aby wyrobom nadać wygląd artystyczny; dzieła **s.** (obrazy, rzeźby i t. p.); zbiory **s.** (wystawy, galerje i t. p.); **s.** dramatyczna = przedstawienie na scenie komedyj, dramatów, tragedyj, charakterów do nich wchodzących przy odpowiedniej deklamacji

i mimice oraz charakteryzacji; utwór sceniczny, utwór muzyczny; umiejętność, kunszt, tajemnica, specjalność, rzemiosło: s. kucharska, s. kulinarna = sztuka przyrządzania potraw, kucharstwo; s. wojenna = znajomość strategji i taktyki; krzyżowa s. = umiejętność władania białą bronią, zwłaszcza szablą; s. lekarska = medycyna; jedna rzecz cała pojedyńczo wzięta; każdy osobnik, oddzielnie wzięty: s. bydła, zwierzyny; kawałek ,część; pewna ilość łokci, metrów płótna lub tkaniny, sprzedawana w całości, postaw; s. czeladnicza = przedmiot doskonale wyrobiony, przedstawiany przez rzemieślnika przy wyzwolinach jako dowód uzdolnienia; rzecz, do której wykonania trzeba szczególnej zręczności i specjalnych sobie wiadomych sposobów; sztuczność, misterność, kunsztowność; s. kuglarska = figiel, polegający na zręczności palców, a mający pozór cudowności; s. akrobatyczna = popis sprawności gimnastycznej członków ciała; pokazywać s-i = pokazywać swoją zręczność, popisywać ś.; s. złota: pieniądz złoty; s. mięsa, sztukamięs: wołowina ugotowana, jako potrawa; to chytra, przebiegła s. = człowiek podstępny; być płatnym od s-i = nie hurtowo, nie od czasu; s. w s-ę = jak jedno tak i drugie, jednakowo, ogółem, razem; urządzić, wyciąć komuś s-ę = zrobić przykrość, oszukać go; podstęp, podejście, manewr, fortel, figiel, psikus; s-i dokazać = zrobić rzecz trudną; to nie s. = nietrudno to zrobić.

Sztukaterja *wł.*, ozdoby architektoniczne, odlewane z gipsu i przylepiane następnie przy pomocy gipsu lub gwoździ na mularskiej wyprawie (fig.).

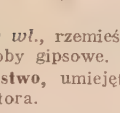

Sztukator *wł.*, rzemieślnik, wyrabiający ozdoby gipsowe.

Sztukatorstwo, umiejętność i zajęcie sztukatora.

Sztukmistrz *nm.*, człowiek, popisujący ś. jakąś sztuką; kuglarz, akrobata; artysta; posiadający w czemś dużą zręczność.

Sztukować, zszywać, łączyć części dla złożenia całości, dodawać części brakujące; łatać, cerować.

Sztukowany, niecały, dorabiany, łatany, cerowany, przyszywany.

Sztukowy, odnoszący się do sztuki (przedmiotu); s. robotnik = robotnik, pobierający płacę od sztuki, t. j. od każdego wyrobionego przedmiotu, a nie dzienną.

Sztundyści *nm.*, sekta religijna, przyznająca Sakramentom tylko symboliczne znaczenie, odrzucająca władzę kapłańską i zewnętrzne obrzędy religijne, nauczająca równości wszystkich ludzi, potępiająca handel, a dozwalająca tylko na zamianę dóbr, nie uważająca za własność osobistą ziemi, wody i bydła; bracia chrześcijańscy.

Szturchać, Szturgać *jednokr.* Szturchnąć, Szturgnąć; uderzać łokciem, kułakiem, potrącać; s. się, wzajemnie ś. szturchać.

Szturchaniec, Szturganiec, uderzenie, trącenie łokciem a. pięścią.

Szturchnąć — *p.* Szturchać.

Szturchnięcie, Szturchnienie, potrącenie, uderzenie; szturchaniec.

Szturm *nm.*, zdobywanie, gwałtowne natarcie, atak, zwłaszcza piechoty; uderzenie wojska na twierdzę w celu zdobycia jej, wdarcia się do wnętrza.

Szturmak *nm.*, gatunek strzelby o szerokim wylocie (fig.); *przen.*, kobieta niezgrabna, ciężka, ordynaryjna; popychadło.

Szturman *hol.*, oficer marynarki, kontrolujący bieg okrętu i położenie jego na morzu, mający nadzór nad sternikiem.

Szturmować, uderzać, napadać, chcieć ś. dostać gwałtownie; dobijać ś.; starać ś. zdobyć, zająć: s. do miasta, do twierdzy; nalegać gwałtownie, upominać ś.

Sztyber *nm.*, sztuka drzewa w kwadrat oprawna; słupek; przegródka w sztucznym ulu.

! Sztyca, Sztycak, kawałek drzewa służący jako podparcie np. kozłów, podpora.

Sztych *nm.*, pchnięcie czemś ostrem a. śpiczastem, ukłucie; ostry koniec; jedno pchnięcie szpadą a. końcem szabli; przeciągnięcie igły z nitką przez tkaninę w szyciu, ścieg; rycina ryta na miedzi lub stali, miedzioryt, staloryt; *przen.*, wystawić na s. = narazić; od s-u = odrazu; w myśliwstwie: wyjść na s.=wyjść na strzał myśliwca (o zwierzynie); iść z kimś na s. = występować w zapasy, walczyć, spierać ś. z kimś.

Sztycharka *for. ż.* od Sztycharz.

Sztycharnia, pracownia sztycharza.

Sztycharski, odnoszący ś. do sztycharza; s-a sztuka = sztycharstwo.

Sztycharstwo, zajęcie sztycharza, sztuka rytowania na blasze metalowej.

Sztycharz *nm.*, rytownik na cynku, miedzi a. stali.

Sztychować *nm.*, rytować zapomocą stalowego rylca na gładkiej płycie miedzianej lub stalowej; *przen.* pisać starannie, kaligrafować.

Sztychowy, odnoszący ś. do sztychu; rana s-a = zadana sztychem, kłuta.

Sztychówka, nóż na rękojeści, używany do krajania torfu, darni itp.

Sztychulec *nm.*, listewka, którą szewc na kolanie podkłada do przeszywania butów; narzędzie śpiczaste do robienia dziur.

Sztyft, Sztyfcik *nm.*, gwóźdź bez główki; ćwieczek drewniany.

! Sztyftować *nm.*, urządzać, zakładać, fundować, wystawiać, zaopatrywać: s. pułk = zaopatrywać go we wszystko swoim kosztem.

Sztyga *nm.*, 20 sztuk (20 klepek, 20 łokci sukna).

Sztygar *nm.*, dozorca górniczy w kopalni.

Sztygarski, odnoszący się do sztygara, przeznaczony dla sztygarów: szkoła s-a.

! Sztyk *ros.*, bagnet.

Sztykut *gmin.*, człowiek utykający na jedną nogę, kuternoga.

Sztylecik *zdr.* od Sztylet.

Sztylet *wł.*, broń ręczna, złożona z rękojeści i krótkiego obosiecznego ostrza, zwężającego się na końcu (fig.); *druk.*, szydło zaostrzone,

którem zecer wydobywa ze złożonych wierszy czcionki, błędnie umieszczone.

Sztyletnik, ten, co zabija sztyletem; skorupiak krytodychawkowy.

Sztyletować, zabijać, kłuć sztyletem.

Sztylpy *nm.*, wyłogi na cholewach wysokich butów męskich; kamasze skórzane zapinane, do konnej jazdy (fig.).

Sztywnie, Sztywno *przysł.*, w sposób sztywny, ze sztywnością, niegiętko, nieelastycznie; *przen.*, ozięble, bez serdeczności.

Sztywnieć, stawać ś. sztywnym, drętwieć.

Sztywność, trzymanie się proste, brak giętkości; odrętwiałość, zmartwiałość, nieelastyczność, stężałość, nieruchawość; wymuszoność, oziębłość.

Sztywny *nm.*, wyprostowany, niegiętki, nieruchawy, nieelastyczny, zdrętwiały, drętwy, zmartwiały; oziębły, sztuczny, wymuszony, nienaturalny, pozbawiony serdeczności i prostoty.

Szuan *fr.*, zwolennik Burbonów podczas wielkiej rewolucji francuskiej, walczący przeciw tej rewolucji.

Szuba, futro; odzież obszerna zwierzchnia, futrem podszyta.

Szubak, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

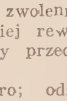

Szubienica, przyrząd z drzewa zbudowany do wieszania skazańców,

złożony z dwu pali, wbitych w ziemię i połączonych u góry poprzeczną belką (fig.); śmierć przez powieszenie, kara śmierci przez powieszenie; gra dziecinna, w której ten wygrywa, kto pierwszy narysuje trzy znaki w jednym rzędzie w narysowanych uprzednio kratkach.

Szubienicznik, łotr godny szubienicy, obwieś; skazaniec, wiszący na szubienicy, wisielec.

Szubka, Szubeczka *zdr.* od Szuba.

Szubrawiec, łotr, łajdak; człowiek niskiego charakteru, na którym w niczem polegać nie można, gałgan, oszust; uczestnik stowarzyszenia, istniejącego w Wilnie od r. 1816—22, starającego się umoralniać społeczeństwo przez satyrę i wydającego w tym celu czasopismo „Wiadomości brukowe".

Szubrawstwo *czes.*, postępowanie łotrowskie; obdartusy, obszarpańcy; hultajstwo, hultaje, łotry, obwiesie.

Szufelka, mała szufla (fig.).

Szufla *nm.*, wielka łopata drewniana do przerzucania, do wiania, arfowania zboża; rodzaj łyżki miedzianej z długą rękojeścią do wsypywania prochu do armaty; narzędzie rolniczo-ogrodnicze do plantowania gruntu (fig.); rodzaj tablicy, na którą zecer z winkielaka wykłada złożone pismo.

Szuflada *nm.*, rodzaj skrzynki wysuwanej, mającej dno i cztery boczne ściany, stanowiącej część oddzielną szafy, komody, stołu i t. p.; **s.** kufra = przegródka dająca się wyjmować i wkładać.

Szufladka, Szufladeczka *zdr.* od Szuflada; figura w kontredansie, w mazurze.

Szuflica, maszyna do czyszczenia i pogłębiania dna rzecznego.

Szuflować, przerzucać zboże szuflą np. dla wysuszenia; przesiewać ziemię zapomocą szufli.

Szuhaleja, łódź rzeczna płaskodenna, używana na Polesiu.

Szuita *hol.*, mały statek na rzekach i kanałach Holandji do ciągnienia innych statków zapomocą koni; mały szeroki trzymasztowiec na Bałtyku.

Szuja, szubrawiec, człowiek brudnego charakteru, brudas, oszust, nikczemnik.

Szujak, jeden z kloców, na które sztuki drzewa ś. piłują i z których potem robią się gonty.

Szujka, klepka z drzewa sosnowego, nierdzennego.

Szujowaty, niewiele wart pod względem charakteru.

Szukacz, człowiek który czegoś szuka, poszukiwacz; *przen.*, prześladowca.

Szukać *nm.*, starać się coś znaleźć, poszukiwać czegoś; badać, szperać, dochodzić, śledzić; starać ś. o coś, zabiegać o coś; **s.** u kogoś opieki, pomocy, rady = udać ś. do niego, prosząc o opiekę, o pomoc, o radę; czego tu **s-sz?** = czego tu chcesz?; **s-a,** czego nie zgubił = chce coś ukraść; **s-a,** dnia wczorajszego = mówiąc o bezcelowych zabiegach; **s.** guza = narażać ś. na niebezpieczeństwo; takiego obywatela ze świecą **s.** = człowiek rzadkiej cnoty; **s.** wiatru w polu = nie znajdować, daremnie gonić; **s-ając** igły, za grosz świecy spalić = mówi ś. o kosztownych zabiegach dla błahego celu; **s.** sprawiedliwości = dochodzić swojej krzywdy drogą sądową; **s.** okazji = wyczekiwać sposobności do wywołania burdy, do zemsty.

Szukanina, ciągłe, długo trwające szukanie.

Szuler, karciarz zapamiętały; karciarz, szachrujący w grze.

Szulerka, namiętna gra w karty; ogrywanie się w karty; kobieta, zapamiętale grająca w karty a. szachrująca przy grze w karty.

Szulernia, lokal, gdzie się zbierają szulerzy dla gry.

Szulerować, grać, ogrywać się w karty.

Szulerski, odnoszący się do szulera, właściwy szulerowi.

Szulerstwo, oszukiwanie w grze; namiętność do gry hazardowej.

Szum, głośny szmer, hałas jednostajny; odgłos spowodowany wianiem wiatru; zawrót głowy wskutek nadmiaru trunków; **s.** w uszach = szmer, powstający przy niektórych chorobach, po użyciu pewnych lekarstw, np. chininy i t. p.; kruchy bursztyn w małym, płaskim kawałku.

Szum *nm.*, szumowiny.

Szumek, piana na trunkach, mus; rodzaj grzybka z rodziny purchatkowatych.

Szumieć, szum wydawać, wiać z odgłosem, huczeć, szemrać, szeleścić, hałasować jednostajnie; żyć szumnie, hulać, birbantować, prowadzić życie rozrzutne; musować, wydzielać z siebie bąbelki gazu, zwłaszcza dwutlenku węgla; **s-i mi** w głowie, w uszach = odczuwam szum.

Szumiłeb, Szumimózg, warchoł, wartogłów.

Szumka *ukr.*, wesoła, skoczna piosenka.

Szumnie, Szumno *przysł.*, ze szmerem, z szumem, z hałasem; *przen.*, dumnie, pysznie, z przepychem, z komfortem; rozrzutnie, hulaszczo.

Szumnolotny, przelatujący z szumem.

Szumność, szumienie; życie szumne, wytworne, hulaszcze, rozrzutność; nadętość, pycha; **s.** stylu = górnolotność, bombastyczność.

Szumny, wydający szum, szumiący, szemrzący, głośny, wspaniały, wystawny, okazały; nadęty, pyszny; rozrzutny, hulaszczy; **s.** styl = nadęty, bombastyczny, górnolotny.

Szumować, oczyszczać z szumowin; zbierać ziarna, pianę, zgręzy pływające po powierzchni wody; musować, wydzielać z siebie gaz w postaci bąbelków.

Szumowaty, mający na sobie nieco szumu, pienisty, pieniący ś.

Szumowiny (-in), piana, pływająca po powierzchni płynu; **s.** na rosole = ścięte białko w postaci kłaczków; to, co jest najgorszego: **s.** społeczne, **s.** społeczeństwa = wyrzutki, hultaje, łotry, rabusie.

Szumowisko, piana brzydka, nieczysta.

Szumówka, wódka, otrzymana przez drugą destylację.

Szupas *nm.*, administracyjne wysłanie kogoś do miejsca urodzenia pod nadzorem, wysłanie etapem, ciupas.

Szupin *bot.* — *p.* Różanecznik, Rododendron.

Szupina, łupinka, skórka.

Szupka, łopatka do wylewania wody zbierającej ś. na dnie łodzi.

Szupnik, rzemieślnik naprawiający lub budujący statki wodne.

Szupo *nm.*, skrócona nazwa niemieckiej organizacji Schutzpolizei, policji obrony, która działa na terenach politycznie niepewnych (np. na Górnym Śląsku podczas plebiscytu).

Szur, na Polesiu: czwarta część sążnia sześciennego.

Szurać, posuwać, przesuwać coś ciężkiego z głuchym hałasem, szelestem; **s. się,** poruszać ś. ciężko z głuchym hałasem, iść, wlec ś. powłócząc nogami.

Szurek, niepoń, szubrawiec, szelma; gatunek ziemi piaszczystej, gruboziarnistej, nieurodzajnej.

Szurf *górn.*, studnia prostokątna wykopana aż do spodu warstwy złotodajnej.

Szurfować *górn.*, robić szurf.

Szurgać, Szurgotać — *p.* Szurać.

Szurgot, chrobot, szmer, hałas głuchy, pochodzący od poruszania ciężkich przedmiotów; osoba bez wychowania, niechlujna pod względem fizycznym a. moralnym, flądra; osoba a. rzecz godna pogardy, to, czem pomiatają.

Szurgotać — *p.* Szurać.

Szurpa *posp.*, gęś, kura i t. p., mająca z natury pierze nastrzępione.

Szurpaty, nastrzępiony, popękany; mający nastrzępione pierze: kura **s-a.**

Szurpek, rodzaj mchu gałęzistego.

Szurzyć się, złościć ś., rzucać ś., unosić ś. gniewem.

Szus *nm.*, sus, wybryk, wyskok,

postępek dziwaczny; mieć s-a = być narwanym.

Szusnąć — *p.* Szustać.

Szusowaty *nm.*, pełen szusów, narwany, bzikowaty.

Szust! *wykrz.*, oznaczający skok a. ruch gwałtowny, połączony z szumem, z szelestem; *rzecz.*, szum, szelest, szmer; nieład w głowie, lekkie obłąkanie umysłu.

Szustać *jednokr.* Szusnąć; robić szust, szurgotać, chrobotać czemś; skakać, przeskakiwać.

Szustmana, rodzaj dawnego ubrania kobiecego.

Szustnąć — *p.* Szusnąć.

Szuter *nm.*, żwir, gruz.

Szutrować, wysypywać żwirem.

Szutrowisko *geol.*, ława żwirowa.

Szuttery *hol.*, holenderska gwardja obywatelska i landwera.

Szuwaks *nm.*, czernidło do butów.

Szuwar, rodzaj wodorostu; sitowie, oczeret; w *lm.*, **s-y,** zarośla.

Szwab *nm.*, człowiek, rodem ze Szwabji; *pgrdl.*, Niemiec; koń szwabskiej rasy.

Szwabach, Szwabacha *nm.*, pismo gotyckie łamane, fraktura.

Szwabka, kobieta rodem ze Szwabji; *pgrdl.*, Niemka; ubiór kobiecy na głowę.

Szwaczka, kobieta, zajmująca ś. szyciem bielizny i sukien damskich; odmiana śliw.

Szwadron *wł.*, oddział konnicy, odpowiednik kompanji.

Szwagier *nm.*, mąż siostry; brat męża.

Szwagrostwo, szwagier z żoną; powinowactwo przez szwagra a. szwagrów.

Szwagrowa (-ej), żona szwagra.

Szwagrowski, odnoszący ś. do szwagra, należący do szwagra.

Szwagrzyć (się), powinowacić (ś.) przez szwagra a. szwagrów.

Szwaja, Szwajka *pgrdl.*, szwaczka.

! Szwajca *nm.*, gatunek szydła z obu stron ostrego.

Szwajcar *nm.*, żołnierz gwardji przybocznej królów francuskich; odźwierny, portjer (fig.).

Szwajcarnia, izdebka odźwiernego.

Szwajka — *p.* Szwaja.

Szwajnfurcka zieleń = związek arszeniku z miedzią i kwasem octowym, piękna, zielona farba trująca.

Szwalnia, pracownia szwaczki, modniarki, krawcowej; zakład, gdzie szyją bieliznę, suknie i t. p. a. gdzie ś. uczą szyć.

! Szwank *nm.*, uszkodzenie, szkoda: ponieść s., być narażonym na s., przyprawić kogoś o s., przynieść komuś s.

Szwankować *nm.*, cierpieć, ponosić szkodę; utykać, być niedokładnym, mieć wady; s. na zdrowiu = być niezupełnie zdrowym; s. na sławie, honorze = nie mieć dobrej opinji.

Szwabra, rodzaj miotły do zamiatania na wilgotno; pokrętki starych lin, umocowane na kiju do mycia pokładu okrętowego.

! Szwajsować *nm.* — *p.* Zlipiać.

Szwara, tytuń bardzo aromatyczny dodawany do tytuniu dla poprawienia jego zapachu.

! Szwarc *nm.*, czernidło do butów, błyszcz; — *p.* Szwarcunek.

Szwarccharakter *nm.*, *żart.*, czarny charakter, intrygant, człowiek zły; aktor grywający takie role.

! Szwarcować *nm.*, czernić; przemycać towar przez granicę.

! Szwarcownik, człowiek, przemycający towary przez granicę, przemytnik.

! Szwarcunek *nm.*, przemycanie towarów przez granicę, przemytnictwo.

Szwargot, mowa gardłowa, nieprzyjemna i niezrozumiała, szczególnie żargon żydowski.

Szwargotać, mówić gardłowo, niemile i niezrozumiale, mówić językiem niezrozumiałym, szczególnie, mówić żargonem żydowskim.

Szwargotka, Szwargotnica, kobieta szwargocąca.

Szwargotliwy, lubiący szwargotać.

Szwargotnik, mężczyzna szwargocący.

Szwarka, maszyna do szycia.

Szwedzki, pochodzący ze Szwecji; s-ie zapałki = bez fosforu, ale pocierane o masę zawierającą fosfor; s-a gimnastyka = gimnastyka lecznicza bez przyrządów lub z przyrządami, zastosowana do leczenia różnych skrzywień ciała oraz innych cierpień.

Szwejs *nm.*, temperatura spawalna, gorąco, w którem żelazo daje ś. spajać.

! Szwejsować *nm.*, spajać kawałki żelaza przez rozgrzanie ich w ogniu i zbijanie razem.

! Szwela *nm.*, podkład drewniany pod szyny kolei żelaznej.

Szwendać się *posp.*, chodzić tu i ówdzie bez celu, wałęsać ś., włóczyć ś.

Szwendalska (-iej), kobieta szwendająca ś., kręcicka.

Szwendalski (-iego), mężczyzna ustawicznie szwendający ś., włóczęga, łazęga.

Szwindel *nm.*, *posp.*, nieczysty interes, szachrajstwo, oszustwo.

Szwindlarz, Szwindler *nm.*, *posp.*, matacz, krętacz, szachraj, oszust.

Szwindlerstwo *posp.*, szachrajstwo, oszustwo, podstęp, fortel.

Szwindlować *posp.*, uciekać ś. do szwindlów, szachraić.

Szwoleżer *fr.*, żołnierz lekkokonnej gwardji francuskiej (fig.).

Szwycc *nm.*, szwajcarska rasa bydła.

Szyb *nm.*, rodzaj studni, przez którą górnicy spuszczają ś. do kopalni, zapomocą windy lub drabin.

Szyba *nm.*, tafla szklana, przezroczysta, osadzona w oknie a. w drzwiach; gładka powierzchnia czystej wody, podobna do tafli szklanej.

Szybciej, *przysł.*, *st. wyż.* od Szybko.

! Szyber *nm.*, zasuwa rury pieca, suwak.

Szybiasty, podobny do szyby.

Szybik *zdr.* od Szyb.

Szybikowa *nm.*, sól = sól czysta, sól kuchenna, kopalna.

Szybka *zdr.*, od Szyba.

Szybki, chybki, prędki, pośpieszny, żwawy, bystry.

Szybko *przysł.*, prędko, chybko, żwawo, żywo, lotnie.

Szybkobieg, Szybkobiegacz, człowiek, umiejący biegać szybko; dawniej: przenoszący wiadomości.

Szybkobieżny, biegający szybko.

Szybkolotny, latający szybko.

Szybkomierz — *p.* Tachymetr.

Szybkonogi, lekki w biegu, szybki, chyży.

Szybkościomierz, przyrząd do mierzenia szybkości wiatru, anemometr.

Szybkość, prędkość, chyżość, żwawość.

Szybnica, motyl zmierzchnikowiec z rodziny przeglądek.

Szybować, latać wysoko w powietrzu, pływać szybko; robić wiosłem, wiosłować.

Szybowny, posuwający, popychający szybko.

Szych *nm.*, fałszywe złoto lub srebro, używane do wyrobu galonów, haftów i rozmaitych ozdób; *przen.*, fałszywy blask, pozorna świetność, wielkość, blichtr.

Szycheiarz, Szychter *nm.*, robotnik, sypiący materjał w piec hutniczy.

Szychowy, zrobiony z szychu: s-e blaszki = małe okrągłe blaszki naszywane na ubrania w celu ozdoby.

Szychta *nm.*, warstwa np. ziemi, drzewa; żyła minerałów, ciągnąca ś. w ziemi; pokład; wyznaczony czas pracy górników, zmiana: pracować na dwie s-y = na dwie zmiany.

Szychtować *nm.*, układać warstwami, gromadzić, nakładać, porządkować.

Szycie *rzecz.* od Szyć; rzecz uszyta, robota, wykonana szyciem.

Szyć, łączyć z sobą dwie sztuki czegoś nicią zapomocą igły, drutu a. dratwy; pracować igłą i nicią, robić,

wykonywać zapomocą szycia; buty **s.** komuś = intrygować przeciw niemu, oczerniać go.

Szyd, szyderstwo.

Szydełko, *zdr.* od Szydło; rodzaj haczyka do robótek z nici, jedwabiu, wełny i t. p.

Szyderca, człowiek, który szydzi, przedrwiwacz.

Szyderczo *przysł.*, z szyderstwem, z urąganiem.

Szyderczy, Szyderski, pełen szyderstwa, urągliwy, szydzący, właściwy szydercom.

Szyderskość, ton szyderczy, urągliwy, wydrwiwający.

Szyderstwo, szydzenie, naśmiewisko, urągowisko, żart bolesny i dotkliwy.

Szydleń, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Szydlica, roślina z rodziny szaklakowatych.

Szydliwy — *p.* Szyderczy.

Szydło, narzędzie żelazne, ostro zakończone, używane przez szewców do robienia dziur w skórze, przez które przeciąga ś. dratwa (fig.);

s-mi mu w głowie układano = nie ma systematycznego wykształcenia; nie utai ś. **s.** w worku = prędzej czy później ukaże ś. prawda; wyszło **s.** z worka = wyszła prawda najaw; jednemu **s-a** golą, drugiemu brzytwy nie chcą = jednemu ciągle ś. powodzi, drugiemu nic ś. nie udaje; jechać **s-em** = trzema końmi, parą w dyszlu, a trzecim na przodzie a. odwrotnie; jak po **s-ach** stąpa = ostrożnie; siedzi jak na **s-le,** jak na **s-ach** = niespokojnie, niecierpliwie; złotem **s-em** wnet przekolesz = pieniędzmi wszystkiego można dokazać; **s-y** widły = mieszanina, groch z kapustą; **s-em** patrzeć = zezem.

Szydłowaty, podobny z kształtu do szydła, śpiczasty.

Szydny, szydzący, drwiący; urągliwy.

Szydzić, drwić, żartować z kogoś boleśnie; urągać komuś, naigrawać ś., natrząsać ś. z kogoś, wyśmiewać kogoś.

Szyfer *nm.*, łupek (mineralogiczna nazwa skał różnego gatunku, łatwo łupiących ś. na cienkie blaszki), używany do krycia dachów, na chodniki, tabliczki do pisania, także jako budulec; rodzaj ołówka do pisania na tabliczkach szyfrowych, rysik.

! Szyfkarta *nm.*, bilet na przejazd okrętem.

! Szyfon *fr.*, gałganek, szmatka; kobieta nieporządna.

Szyfonierka *fr.*, pudełko otwarte półowalne, tekturowe a. drewniane, wiszące na ścianie, na gałganki, na drobiazgi; niewielka szafka z szufladami.

Szyfrować, pisać umówionemi, tajemnemi znakami, zrozumiałemi tylko dla wtajemniczonych.

Szyfrowy, zrobiony z szyfru; **s-a** tabliczka = płyta łupkowa, na której ś. pisze rysikiem; tekturka pociągana pumeksem i czarnym werniksem, zastępująca tabliczkę łupkową.

Szyfry *fr.*, pismo z umówionych znaków, zrozumiałych tylko dla wtajemniczonych.

Szyici *ar.*, sekta mahometańska w Persji, uznająca Koran, a odrzucająca Sunnę.

Szyja, wąska część ciała, łącząca głowę z tułowiem, mająca za oś pierwsze kręgi tak zw. szyjowe (fig.)

kark; gardło; życie; **s-ę** złamać = skręcić kark; śpieszyć ś. na łeb, na **s-ę** = niezmiernie szybko, choćby z narażeniem życia; **s-ę** dam za to = ręczę własnem życiem; stać komuś nad **s-ą** = grozić mu zgubą; następować komuś na **s-ę** = nacierać na kogoś; wisieć komuś nad **s-ą** = gotować ś. do napadu na niego; pokarać kogoś na **s-i** = na gardle, na życiu; poderznąć sobie **s-ę** = gardło; uchylić **s-ę** w okowy = oddać ś. w niewolę; na złamaną **s-ę,** na złamanie **s-i** = z narażeniem na śmierć; **s-ę** pod jarzmo położyć = dać ś. ujarzmić; być twardej **s-i** = być krnąbrnym, być wytrzymałym; wąwóz, zwalina w górach; wąski korytarz; wąskie części różnych przedmiotów: **s.** butelki, **s.** lutni, cytry, gitary, skrzypiec; **s.** armaty = przednia część działa od przodka, gdzie jest ono najcieńsze; **s.** w bastjonie = odległość między końcami dwu barków, odległość między dwoma czołami; **s.** komina = otwór, zaczynający ś. nad kapturem; **s.** piwniczna = przedpiwniczne; **s.** sikawki = rura skórzana; *bud.*, część kapitelu, przyozdobiona liściem a. gładka, jakby przedłużenie trzonu słupowego; *fizjol.*, **s.** pęcherza = prostata; **s.** stawu = miejsce, którędy wpływa do niego woda.

Szyjka, mała, wąska szyja; **s.** u raka = odwłok; *bot.*, cienka część słupka, zakończona znamieniem.

Szyjkonitka *bot.*, organ, powstający przez zrośnięcie nitki pręcikowej z szyjką słupka.

Szyjkonitkowe, rząd roślin jednoliścieniowych.

Szyjny — *p.* Szyjowy.

Szyjowaty, podobny do szyi; rurowaty, mający grubą szyję, będący otyłej szyi.

Szyjowy, Szyjny, odnoszący ś. do szyi, należący do szyi: kręgi **s-e.**

Szyk *nm.*, sposób ułożenia, porządek, układ; *gram.*, porządek wyrazów w zdaniu i zdań wobec siebie; *wojsk.*, sposób ustawienia wojska; **wojsko, ustawione podług pewnego określonego sposobu; sz.** bojowy = porządek, w jakim ustawione jest wojsko, gdy ma ruszać do boju; krwawe **s-i** = krwawe walki; *przen.*, pomieszać komuś **s-i** = przeszkodzić mu w jego zamysłach.

Szyk *fr.*, dobre i korzystne przedstawianie ś., zręczność w ruchach i ułożeniu, dobry smak w ubiorze, w ozdobach, w urządzeniu mieszkania, elegancja.

Szykana *fr.*, umyślne utrudnianie komuś czegoś w celu dokuczenia; robienie dotkliwych przykrości w celu wykazania swej przewagi; urąganie.

Szykanować, robić szykany.

Szykować, przyrządzać, narządzać, przygotowywać, przysposabiać; **s.** wojsko = ustawiać je w szyku bojowym; **s. się** do czegoś, przyrządzać ś., przysposabiać ś., przygotowywać ś., gotować ś.; wieść ś., powodzić ś., zdarzać ś., szczęścić ś.

Szykowiec, człowiek szykowny, elegant.

Szykownie, elegancko, z szykiem.

Szykowność, szyk, zręczność, elegancja, zgrabność w ruchach, dobre ułożenie; przystojność, przyzwoitość, godziwość.

Szykowny, zręczny, zgrabny, elegancki; przyzwoity, przystojny.

Szyld, *nm.*, godło, napis na ścianie, na tablicy, zawieszonej nad sklepem, podający firmę kupiecką i rodzaj towarów znajdujących ś. w sklepie, znak.

Szyldkret, *nm.*, rodzaj żółwia morskiego (fig.); rogowe płyty, o-

krywające skorupę tego żółwia, używane do wyrobu grzebieni, szpilek, spinek, okładek i różnych drobnych galanteryjnych przedmiotów.

Szyldkretowy, zrobiony ze skorupy szyldkreta.

! Szyldwach *nm.* — *p.* Wartownik; warta, straż.

Szyling, *ang.*, moneta angielska, 20-ta część funta sterlinga.

Szymoza, *jap.*, masa wybuchowa używana do bomb i szrapneli (od nazw. wynalazcy Japończyka).

Szympans, małpa wąskonosa, człekokształtna z rodziny tejże nazwy (fig.).

Szyna, *nm.*, rels, sztaba żelazna a. stalowa, przymocowana do pod-

kładów, po której toczą ś. koła wozów, lokomotyw kolejowych, tramwajów (fig.).

Szynal, gwóźdź do obijania obręczy na kołach.

Szynel, *ros.*, płaszcz, palto żołnierza rosyjskiego a. ucznia.

Szyniak, gwóźdź do przytwierdzenia szyn kolejowych do podkładów.

Szynjon, *fr.*, warkocz przyprawiony.

Szynk, *nm.*, karczma, oberża, sklep, w którym sprzedają wódkę, piwo do wypicia na miejscu, szynkownia.

Szynka, *nm.*, łopatka lub poślądek wieprza, zamarynowane i uwędzone; **s.** w pęcherzu = schab uwędzony i w kiszkę zwinięty.

Szynkarka, kobieta, szynkująca trunkami, właścicielka szynku; *zdr.* **Szynkareczka.**

Szynkarski, do szynkarza należący, odnoszący ś. do niego.

Szynkarstwo, zajęcie szynkarza, handel wódką, szynkowanie wódką; szynkarz z żoną.

Szynkarz, człowiek sprzedający trunki, właściciel szynku, karczmarz.

Szynkiel, *nm.*, zewnętrzny koniec osi u wozu, u bryczki, przyczopek (fig.).

Szynkować, sprzedawać cząstkowo trunki, trzymać karczmę; sprzedawać cokolwiek cząstkowo; częstować czemś; dawać, wydawać.

Szynkownia, szynk.

Szynkowniany, odnoszący ś. do szynkowni, właściwy szynkowni; *przen.*, nieprzystojny, nieprzyzwoity, chamski, gburowaty.

Szynkownictwo, zajęcie szynkarza.

Szynkowny, tyczący ś. szynkowania.

Szynkowy, *przym.* od Szynk; *przym.* od Szynka.

! Szynkwas *nm.*, lada w szynku, stół, za którym siedzi sprzedający trunki.

Szynowy, odnoszący ś. do szyny, zrobiony z szyny.

Szynszylla, *hind.*, zwierzę ssące z rzędu gryzionów, z rodziny kopytkowych (fig.); futro koloru jasno-popielatego z tego zwierzęcia.

Szynto, Szyntoizm — *p.* Synto, Syntoizm.

Szyper, *nm.*, pierwszy dozorca okrętowy, nadzorca statku rzecznego, mający dozór nad flisakami.

Szyperski, Szyprowski, właściwy szyprowi.

Szyperstwo, zajęcie szypra.

Szyplać, Szyplеć, Szypolić, rozwiązywać palcami coś zwikłanego, rozwikływać, rozsupływać; macać palcami, skubać; szczykać; **s.** koło czegoś = guzdrać ś., marudzić, nudzić, mitrężyć; **s.** koło worka = podbierać, podskubywać kogoś; **s. się,** wydawać wszystko, co ś. miało pieniędzy.

Szyplanina, praca powolna, marudzenie, mitręga.

Szyprować, być szyprem, zajmować ś. szyperstwem.

Szyprowe (-ego), nagroda pieniężna, uiszczana szyprowi za szczęśliwe doprowadzenie statku do miejsca przeznaczenia.

Szyprówka, opłata szyprowi od każdego majtka za rozdzielanie im żywności.

Szypułka, pęd rośliny, na którym osadzone są kwiaty a. owoce; **s.** pióra = część sucha pióra, rdzeniowata, czworograniasta, zaczynająca ś. od dudki i przechodząca przez jego środek; mieć z kimś na **s-ce** = na pieńku.

Szypułkowy, mający szypułkę.

Szyszak, *węg.*, rodzaj hełmu (fig.).

Szyszakowaty, podobny do szyszaka.

Szyszeczasty, podobny do szyszki.

Szyszka, kłos drzew iglastych, utworzony z samych kwiatów słupkowych; umieszczonych pod łuskowatemi a. tarczowatemi przysadkami, po okwitnięciu drewniejący (fig.).

Szyszkorodny, rodzący szyszki, wydający szyszki.

Szyszkowaty, podobny do szyszki.

Szyszkowiak, motyl miernikowiec z rodziny roślinników.

Szyszkowy, odnoszący ś. do szyszki, rodzący szyszki; rząd roślin nagonasiennych; *med.*, gruczoły **s-e** = tak zw. od podobieństwa do szyszki; kartacze **s-e** = podobne z kształtu do szyszek.

Szyszynka, *anat.*, gruczoł, wyrostek w mózgu.

Szyto, w wyraż.: **sz.** i kryto = z obfitością odzieży, strojów; *przen.* w tajemnicy, ukradkiem.

Szyty, uszyty, wykonany zapomocą szycia.

Ś

Ś, spółgłoska bezdźwięczna, średniojęzykowa, szczelinowa.

Ściana, pewna ilość desek, kamieni, cegieł i t. p. materjału budowlanego, ułożonych przy sobie w kierunku poziomym a. pionowym, spojonych z sobą wapnem, gliną i t. p., tak iż tworzą powierzchnię, ograniczającą a. oddzielającą jakiś budynek a. jego część; przepierzenie, przegroda, mur; *geom.*, płaszczyzna, ograniczająca wielościan; **ś.** a w *lm.* **ś-y,** dom, mieszkanie, dwór; twierdza, zamek, ogrodzony murem; granice, kresy; przedmurze, obrona, ochrona, część kraju a. fortyfikacji, wystawiona najbardziej na ataki nieprzyjacielskie; mieszkać z kimś o **ś-ę** = w najbliższem sąsiedztwie; przyprzeć kogoś do **ś-y** = zmusić go do wyznania prawdy, do powzięcia decyzji stanowczej i t. d.; i **ś-y** mają uszy = trzeba ś. strzec, by ktoś niepożądany nie podsłuchał; mówić **ś-ie,** gadać jak do **ś-y** = mówić do kogoś, kto a. nie słucha wcale, a. nie bierze do serca tego, co do niego mówią; jak groch na **ś-ę** rzucać = daremna fatyga; pasuje, jak garbaty do **ś-y** = wcale nie pasuje; podpierać **ś-y** = stać pod ścianą, nie biorąc udziału w powszechnej zabawie, zwłaszcza tanecznej; milczy, jak ś. = jak mur, nic nie chce mówić ; cztery gołe **ś-y** zostały = wszystkie sprzęty zabrano; w czterech **ś-ach** = w pokoju, wewnątrz mieszkania, nie na dworze; za **ś-ą** = w sąsiednim pokoju; malować djabła na **ś-ie** = wywoływać zło, narażać ś. na złe następstwa; **ś-a** szczytowa — *p.* Szczytowy.

Ścianka *zdr.* od Ściana, przegroda, przegródka.

Ściąć — *p.* Ścinać.

Ściąg, ściąganie, dążenie dokąd; *mech.*, łuk drewniany hamulca, który, ściągnięty, tamuje obrót wału maszyny.

Ściągacz, ten, co ściąga; — *p.* Ścięgno.

Ściągaczka — *p.* Ścięgaczka; *uczn.*, kartka, zeszyt, książka, z któ-

rych ś. ściąga, t. j. przepisuje zadanie.

Ściągać, *jednokr.*, Ściągnąć; zawiązując ściskać, mocno związywać, zesznurowywać; zwężać, ścieśniać, kurczyć, zmniejszać objętość czegoś; mieć własność kurczenia czegoś, zmniejszania objętości; a. ze stanu ciekłego a. półciekłego przeprowadzać w stan stały, ścinać, stężać; z dwu a. więcej rzeczy robić jedną, łączyć w jedną całość: ś. zdania = dwa albo więcej zdań współrzędnych, mających wspólne części, łączyć w jedno; ś. dwie samogłoski = łączyć je w jedną dwugłoskę a. samogłoskę; zgromadzać, zbierać, jednoczyć, sprowadzać w jedno miejsce; ześrodkowywać; ściągnąć, zdejmować z siebie, zwłóczyć, zsuwać: ś. rękawiczki, buty, ubranie; ś. skórę z zająca i t. p.; zwijać, składać coś rozłożonego, rozciągniętego; umieszczać w mniejszej przestrzeni coś, co zajmowało dużo miejsca: ś. posterunki wojskowe, widety; ś. skrzydła armji = odwoływać, zwoływać, sprowadzać w jedno miejsce; ś. wodę z łąki = odprowadzać; przelewać płyn jakiś, zwłaszcza trunki, z beczki do butelek; uzyskiwać coś drogą przymusu prawnego, egzekwować: ś. podatki; zmuszać, zniewalać, skłaniać kogoś do przyjścia w pewne miejsce, kazać przyjść, wejść; kraść, porywać, chwytać; brać coś od kogoś, z jego rękopisu, z książki, wydając to za swoje; u uczniów: przepisywać zadanie piśmiennie od kolegi a. z książki; ś. coś na kogoś, sprowadzać na kogoś coś dobrego a. złego, wyjednywać, zjednywać coś komuś, narażać kogoś na coś, być dla kogoś powodem czegoś; ś. na siebie coś = sprowadzać, powodować coś: ś. na siebie wszystkich oczy, spojrzenia, pogardę, nienawiść i t. d.; ś. uwagę = budzić; ś. coś do czegoś a. kogoś = stosować, zastosowywać, odnosić; ś. rękę do czegoś = zbliżać rękę do czegoś dla chwycenia czegoś, dla zrobienia czegoś, by zawładnąć czemś; schodzić ś., zbierać ś. w jedno miejsce; ś. czemś = uderzać, bić; idąc, jadąc, przybywać do pewnego miejsca, zatrzymywać ś. gdzieś w drodze, przybywać gromadnie; ś. się, ściskać ś., związywać ś. mocno; ścieśniać ś., zwężać ś., kurczyć ś., zmniejszać swoją objętość; zgromadzać ś., zbierać ś. w jedno miejsce, do kupy ś. schodzić; być zdejmowanym, zwłóczonym, zdejmować ś.; odnosić ś., zmierzać, stosować ś. do kogoś, czegoś; tyczyć ś., dotyczyć kogoś, czegoś; być egzekwowanym; być rozlewanym z beczki do butelek.

Ściągający, mający własności ściągania: lekarstwo ś-e = cierpkie w smaku, wstrzymujące.

Ściągliwy, dający ś. ściągać.

Ściągnąć — *p.* Ściągać.

Ściągnienie, miejsce, dokąd wielu ściąga, miejsce zebrania ś.; przeczyszczenie, rozwolnienie;—*p.* Ściągnięcie.

Ściągnięcie, czynność ściągania.

Ściągnięty — *p.* Ściągać.

Ścibolić, Ścibać, szyć nieumiejętnie.

Ścichnąć, stać ś. cichym, cichszym, ucichnąć, umilknąć.

Ściebać, niżać, nawlekać: ś. na nitkę, na sznurek i t. p.

Ściec — *p.* Ściekać.

Ścieg, miejsce między jedną a drugą dziurką, zrobioną igłą podczas szycia nitką: ś. na płótnie, na suknie i t. p.; dziurawienie tkaniny igłą podczas szycia.

Ściegno, Stegno, Stegnisko, *stpl.*, ślad, trop, ścieżka, steczka.

Ściek, ściekanie płynu z góry na dół po równi pochyłej; kanał, rów, rynsztok, którędy ścieka woda, zabierając z sobą nieczystości; ś. okrętowy = nozdrzyna; ściekanie rowów, strumieni, rzek i t. p.; toczenie ś. dwu prądów wody; spływ, zlew; zebranie ś., zbiór, zbieg, stek.

Ściekać, *jednokr.*, Ścieknąć, Ściec; spływać z góry na dół po równi pochyłej; ś. się, spływać do jednego miejsca, toczyć ś., płynąć; zbiegać ś. do kupy, gromadzić ś.

Ściekalnik, dół ściekowy.

Ściekły, mokry od czegoś, kapiący, ociekły czemś; płynący: ś-a rzeka.

Ściekowisko, zbiór ściekłej wody, miejsce, gdzie ściekają nieczystości.

Ściekowy, *przym.* od Ściek.

Ściekwa, cysterna, studnia z wodą deszczową a. wlaną.

Ściel to, co służy do słania, rozścielania, jak np. słoma, liście, igliwie, ściółka; pułap, sufit, powała; warstwa liści opadłych z drzew i gnijących w lesie.

Ścielić, *gwar.*, — *p.* Słać.

Ścielisko, łoże, łożysko, koryto.

Ścieliwo, Ścielka, ściółka, ściel.

Ściemniać (się), *dok.* Ściemnić (ś.); robić (ś.) ciemnym, ciemniejszym; zaciemniać (ś.), robić (ś.) mroczniejszym; ś-iło ś. = zrobiło ś. ciemno, nastąpił zmrok.

Ściemniały, który ś. stał ciemniejszym, mroczniejszym.

Ściemnić — *p.* Ściemniać.

Ściemnieć, stać ś. ciemnym, ciemniejszym.

Ścieniać, *dok.* Ścienić; czynić cieńszym, ścieńczać, ostrugiwać, zheblowywać, spiłowywać.

Ściennik, sąsiad najbliższy, ościennik; miara pasm przędziwa domowego.

Ścienny, odnoszący ś. do ściany, należący do ściany, zawieszany na ścianie: zegar ś., mapa ś-a, kalendarz ś., lampa ś-a = kinkiet; graniczący, sąsiedni, pograniczny, ościenny.

Ścieńczać, *dok.* Ścieńczyć; robić rzadszym, mniej gęstym, rozcieńczać; — *p.* Ścieniać.

Ścieńczały, który ś. stał cienkim, cieńszym, wychudły.

Ścieńczeć, stać się cienkim, cieńszym.

Ścieńczyć — *p.* Ścieńczać.

Ścier, owad tęgopokrywy czteroczłonkowy, drzewożerny.

Ściera — *p.* Ścierka.

Ścieracz, ten, który coś ściera; ten, który ściera ś., walczy z kimś, przeciwnik, współzawodnik, wróg.

Ścierać, *dok.* Zetrzeć; trąc, oczyszczać, obcierać, opylać, kurz z czegoś zbierać; przez tarcie zużywać, niszczyć zdzierać powierzchnię, ścieniać; uszkadzać, ranić przez tarcie: ś. sobie nogę; przez tarcie unicestwiać, zmazywać: ś. pismo z tablicy; przez tarcie zmieniać w proch, ucierać, proszkować; gruchotać, rozkruszać, gnieść; rozgramiać, rozpraszać: ś. w proch nieprzyjaciela; poniżać, ukrócać: ś. czyjąś dumę; pozbawiać, pogarszać: ś. charakter, obyczaje; ś. się, być oczyszczanym, opylanym przez tarcie, obcierać ś., zużywać ś., niszczyć ś. przez tarcie; uszkadzać ś. przez tarcie, obcierać ś.; być zamienianym w proch, proszkować ś.; ś. się z kimś=walczyć z nim, ucierać ś. z nim: ś. się z nieprzyjacielem; spierać ś. z kimś, prowadzić z kimś utarczkę słowną.

Ścierciałka — *p.* Skartabellus.

Ściereczka *zdr.* od Ścierka.

Ścierka, chustka, kawał płótna; ręcznik, prześcieradło; szmat, galgan do ścierania kurzów, do wycierania naczyń kuchennych, podłogi i t. p.; chusta, płachta; w zabawach chłopięcych: dotknięcie, piłką w przelocie.

Ściernie — *p.* Ściernisko.

Ściernik, papier szklany, szmerglowy, używany do wygładzania drzewa, skóry i t. p.

Ściernisko, pole po zżętem zbożu, reszty słomy z korzeniem pozostałe w roli po zżęciu zboża, rżysko.

Ściernisty, pełen ścierni.

Ścierń, końce źdźbeł pozostałe w ziemi po zżęciu a. skoszeniu zboża; pole po zżętem a. skoszonem zbożu jeszcze nie zaorane; ściernisko.

Ścierpieć, znieść coś cierpliwie, bez szemrania, bez gniewu; ś. komuś = darować, przebaczyć, wybaczyć.

Ścierpliwy, Ścierpny, dający ś. ścierpieć, znośny.

Ścierpły, zdrętwiały, zgrabiały, zmartwiały, obumarły, napół martwy.

Ścierpnąć, zdrętwieć, zgrabieć, obumrzeć.

Ścierw — *p.* Ścierwo.

Ścierwisko, miejsce, gdzie wyrzucają ścierwo, padlinę.

Ścierwnica, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Ścierwnik, ptak sokołowaty z rodziny sępów Starego Świata (fig.).

Ścierwo, Ścierw, mięso, ciało martwego zwierzęcia; padło, padlina; przekleństwo: człowiek godny

pogardy, łajdak, łotr, gałgan, wisielec.

Ścierwowiec, owad z rzędu dwuskrzydłych muchowatych, składający jajeczka w ciałach martwych zwierząt (fig.).

Ścierwożerny, żywiący ś. ścierwem.

Ściesywać, Ściosywać, *dok.* Ściesać, Ściosać; siekierą a. innem ostrem narzędziem wyrównywać, wygładzać, obrąbywać, zrzynać, ścieniać.

Ścieśniać, *dok.* Ścieśnić; czynić ciaśniejszym, węższym; ograniczać, zmniejszać, hamować, strzymywać; **ś. się,** stawać blisko jeden drugiego, przysuwać ś. do siebie, tłoczyć ś.

Ścież, Ścieżaj, w wyraż. naścież, naścieżaj = zupełnie, całkiem, narozcież, na całą szerokość: otwierać drzwi, okno **naś.** = obie połowy.

Ścieżek, mały, delikatny, piękny ścieg.

Ścieżka, Ścieżczka, Ścieżynka, wąska droga dla pieszych lub konnych w polu, w lesie, w górach; steczka, alejka.

Ścieżnik, ten, co naprawia ścieżki.

Ścieżyna, wąska ścieżka.

Ścięcie, dokonana czynność ścinania; iść jak na ś. = z przykrością, z boleścią, niechętnie.

Ścięga, owad z gromady pluskowatych, czołodziobnych.

Ścięgaczka, Ściągaczka, to, co służy do ściągania, przewiązka.

Ścięgaczowy, Ściągaczowy, odnoszący ś. do ściągacza a. ścięgna, ścięgnowy.

Ścięgno, końcowa część mięśni, przyczepionych do kości (2 f.); ś.

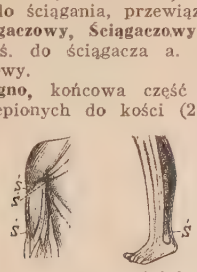

Achillesa: ścięgno mięśni zginających nogę, a przyczepionych do pięty.

Ścięgnowy, odnoszący ś., należący do ścięgna.

Ścięgorz, Ścięgorza, robak z gromady wewnętrznych.

Ściętobród, ryba koścista skrzelowata, piersiopłetwa, listkowata.

Ścięty, ten, którego ścięto, odcięty, odsieczony; ten, któremu obcięli głowę; ten, który ś. ściął, skrzepły, zamarzły; piramida **ś-a,** stożek **ś.** = mające jakby obcięty wierzchołek; **ś.** jak bela = pijaniusieńki; jak z nóg **ś.** = nie może ś. utrzymać na nogach, chwieje ś. z powodu choroby, silnego wrażenia, przepicia i t. p.

Ściężeć, ociężeć, stać ś. bezwładnym, obwisnąć ciężko.

Ściężnica, ślimak bezskorupny z gromady wręgonogich (fig.).

Ścieżyć, obarczyć, obciążyć.

Ściga, owad z gromady tęgopokrywych, czteroczłonkowych, koziorożnych.

Ścigacz, ten, co ściga; owad z rzędu dwuskrzydłych szybkich.

Ścigać, biec za kimś a. za czemś, by dogonić; schwytać, gonić kogoś, coś, pędzić, prześladować; upędzać ś. za kimś, za czemś; uganiać ś., iść, biec w pogoń za kimś, za czemś; polować; starać ś. przewyższyć kogoś w czemś, prześcignąć go, pokonać go, współzawodniczyć z kimś; **ś.** kogoś a. coś wzrokiem, oczami = wodzić za nim wzrokiem, oczami; prześladować, karać, nękać kogoś, dokuczać komuś czemś; **ś.** kogoś sądownie, przed sądem = poszukiwać na nim sądownie swej krzywdy, procesować go; **ś.** kogoś na sławie = szkalować, zbezczeszczać, osławiać; **ś. się,** gonić ś. z kimś, iść z nim na wyścigi, na wyprzodki, brać udział w wyścigach; rywalizować, współzawodniczyć.

Ścigłość, szybkość, chyżość, bystrość.

Ścigły, którego trudno dogonić; szybki, chyży, bystry.

Ścignąć, doścignąć.

Ścinacz, ten, który coś ścina.

Ścinać, *dok.* Ściąć; tnąc, odłączać, odrąbywać; tnąc, zdejmować; odcinać komuś głowę w bitwie, w pojedynku, a zwłaszcza na mocy wyroku sądowego; tnąc zwalać, obalać, przewracać: **ś.** drzewo; ta choroba z nóg mnie ścięła = osłabiła; gryząc, kąsając, uderzając, odłączać; niszczyć zewnętrzne, górne części czegoś: szarańcza ścięła zboże, grad ściął zboże = zupełnie potłukł, zepsuł; wychylać, łykać hausty jakiegoś trunku; **ś.** zęby = ściskać mocno, nie chcieć rozewrzeć, zamykać szczelnie; ze stanu ciekłego zmieniać w stały, zmrażać, stężać, czynić skrzepłym; **ś.** krew w żyłach = przerażać, przejmować nawskroś zgrozą, strachem i t. p.; zwarzać: mróz ściął kwiaty, pączki; nie dawać dostatecznego stopnia na egzaminie uczniowi a. studentowi; **ś. się,** być ścinanym, odrąbywanym, ucinanym; upijać ś., urzynać ś.; ze stanu ciekłego przechodzić w stały, marznąć, krzepnąć, tężeć, zamarzać, lodowacieć: woda **ś-a** ś. w lód, krew mi ś. w żyłach **ś-a** = przejmuje mię przerażenie i zgroza; **ś. się** z kimś = bić ś. z nim, pojedynkować ś. białą bronią; kłócić ś., spierać ś., sprzeczać ś. z kimś; o uczniu, o studencie: nie otrzymywać dostatecznego stopnia na egzaminie.

Ścinak, dłóto płaskie do ścinania.

Ścinek, coś ściętego, odciętego, kawałek czegoś odcięty.

Ścinka, zwierzokrzew z gromady wymoczków.

Ścios *stol.*, łączenie dwu części drewnianych, oberżniętych na ściosnicy.

Ściosnica *stol.*, węgielnica uciosowa.

Ścisk, gromada ściśnięta, stłoczona, tłok, tłum, natłok, ciżba, ciasnota, ściskanie, nacisk; uciemiężenie, ucisk, niewola, nieszczęście, zły los, bieda, niedostatek; uciśnięcie, uścisk, objęcie; coś ściskającego, kurczącego; **ś.** śrubowy = przyrząd ze śrubą do ściskania drzewa przy sklejaniu.

Ściskacz, narzędzie do ściskania czegoś, do ściskania rozdętej a. rozprężonej żyły; klamra a. sprężynka do zamknięcia rurki gumowej przez zaciśnięcie.

Ściskać, *dok.* Ścisnąć; cisnąć, ścieśniać, stłaczać, zgniatać, cisnąć, czynić, aby coś zajmowało mniejszą przestrzeń; zbierać do kupy, zbijać, zgromadzać, stawiać blisko jedno obok drugiego, zajmując jak najmniej miejsca, tłoczyć; zgęszczać, cisnąć, uciskając, tłocząc: **ś.** powietrze; związywać mocno, opasywać ściśle: ściskać pasem, sznurem i t. p.; cisnąć z obu stron, bość, kłuć: **ś.** ostrogami konia; ścinać, zamykać mocno: **ś.** zęby, wargi; ścinać, skrzepłym czynić, zamrażać, stężać; w kluby ujmować, nie dawać zbytniej swobody, hamować; ciemiężyć; obejmować rękami, całując, dla wyrażenia miłości, przyjaźni, serdeczności; **ś-am cię, ś-am** twoją dłoń = sposób zakończenia listu; żal serce **ś-a** = przejmuje, przenika, ogarnia; dokuczać komuś, trapić, przyciskać kogoś: mróz **ś-a,** bieda go **ś-a; ś.** ramiona a. ramionami = wzruszać niemi, podnosić je, zżymać ś.; opasywać ściśle: **ś.** twierdzę = oblegać ze wszystkich stron; **ś.** szeregi = zbliżać je, ciaśniej je ustawiać; **ś. się,** być ściskanym, ściąganym, opasywanym ściśle; opasywać ś., sznurować ś. mocno; skupiać ś., tłoczyć ś., gromadzić ś. tłumnie, zsuwać ś.; boleć, wywoływać ból: serce ś. ś-a z bólu, z żalu; obejmować ś. wzajemnie.

Ściskliwy, Ściskły *stpl.*—*p.* Ścisły.

Ścisłość, cecha i własność tego, co ma cząsteczki mocno skupione, przystające ściśle do siebie, spójność; nierozszerzalność, ciasność, wąskość; sumienność w wykonywaniu czegoś, trzymaniu ś. przepisów, punktualność, dokładność; jasność, zwięzłość w wyrażeniach.

Ścisły, ten, który jest ściśnięty, szczelny, ciasny, wąski, skupiony; prawdziwy, serdeczny, szczery; bliski: **ś-a** przyjaźń; akuratny, sumienny, punktualny; dokładny, dobrze oznaczony, określony; nie odstępujący od zasady, surowy, twardy: **ś-a** reguła klasztorna; **ś.** post, **ś-a** dieta; dosłowny, istotny, właściwy: w **ś-em** znaczeniu tego wyrazu.

Ścisnąć — *p.* Ściskać.

Ściszyć, uczynić cichszym, uciszyć, uspokoić.

Ściśle *przysł.*, szczelnie, ciasno, wąsko; akuratnie, sumiennie, punktualnie; surowo, ostro, twardo; w najwłaściwszem znaczeniu; dokładnie: **ś.** trzymać ś. czegoś, np. reguły, przepisów = wykonywać je sumiennie, nie odstępować od nich.

Ściśliwość, własność ściskania ś. ciał; elastyczność, prężność.

Ściśliwy, mający własność ściskania ś., elastyczny, prężny.

Ściśnik, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Ścwiczyć, ocwiczyć, schlastać; zjeść coś szybko, zupełnie.

Sklenica, szklanica, szklanka.

Ślad, znaki, zostające na drodze po przejeździe jakiegoś pojazdu, przejściu człowieka a. zwierza, trop; znak, pozostały po czemś, już dziś nie istniejącem; powinność śledzenia winowajcy w Polsce Piastowskiej; łan, miara roli; **wś.** = tuż po kimś, po czemś, zaraz, natychmiast, blisko; iść, wstępować w **ś-y** czyjeś = naśladować go, postępować tak samo.

Ślamazara, osoba ślamazarna, powolna, rozlazła, maruda.

Ślamazarnica *for. ż.* od Ślamazarnik.

Ślamazarnie *przysł.*, powoli, niemrawo, ociężale, marudnie.

Ślamazarnik, człowiek ślamazarny, marudnik.

Ślamazarność, rozlazłość, powolność, niemrawość.

Ślamazarny, powolny, marudny, niemrawy, rozlazły.

Ślep, Ślepak — *p.* Ślepiec.

Ślepiać, Ślipiać, wysilać, wytężać wzrok, przytępiać sobie wzrok przez zbytnie wysilanie go; czytając pisząc, ledwo dowidzieć.

Ślepić, robić ślepym, oślepiać, pozbawiać wzroku.

Ślepie, Ślipie (-pi) *blp.*, oczy.

Ślepiec, człowiek ślepy, człowiek mający wzrok osłabiony, krótkowidz; człowiek nie spostrzegający czegoś z powodu słabego wzroku a. roztargnienia; owad z rzędu dwuskrzydłych, bąkowatych; zwierzę ssące z rzędu gryzoni z rodziny tejże nazwy (fig.).

Ślepień, samorodny ul z pszczołami; dziupla, barć.

Ślepietnia, dziupło w drzewie, stojącem na pniu.

Ślepin — *p.* Ślepodrzew.

Ślepki, Ślipki, Ślepięta, Ślipięta, Ślepiątka, Ślipiątka *zdr.* od Ślepie.

Ślepnąć, tracić wzrok, stawać ś. ślepym; zajmować ś. czemś zapamiętale; oddając ś. czemuś namiętnie, nie uważać na coś a. zapominać o wszystkiem innem.

Ślepo *przysł.*, będąc pozbawionym wzroku, nie widząc; tak jak czyni ślepy; z zamkniętemi oczami; bez rozwagi, zastanowienia, zapamiętale, na nic nie zważając, zapominając o wszystkim; **ś.** słuchać = być posłusznym bez oporu; **na ś.** = nie widząc, nie patrząc; w grze w karty = nie rozkładając kart.

Ślepodrzew, Ślepin, roślina z rodziny wilczomleczowatych.

Śleponarodzony, ślepy od urodzenia.

Śleporodny, Śleporody, śleponarodzony.

Śleporód, człowiek śleponarodzony.

Ślepota, kalectwo wzroku, sprawiające, że ś. nic nie widzi; ociemniałość; jasna **ś.** = kiedy oczy są jasne, a jednak nie widzą; kurza **ś.** = choroba oczu, sprawiająca, że o zmierzchu nic ś. nie widzi; **ś-a** barwna — *p.* Daltonizm; oślepienie, zaślepienie, zapamiętałość.

Ślepowaty, nieco ślepy; mający wzrok osłabiony, przyćmiony.

Ślepowid, Ślepowidz, człowiek, mający krótki a. osłabiony wzrok, krótkowidz.

Ślepowładny, na oślep władający: **ś-a** fortuna = niespodziany dar losowy.

Ślepowron, ptak bocianowaty z rodziny czapli (fig.); łapać **ś-y** = patrzeć bezmyślnie, gapić ś., nie uważać.

Ślepuch, gatunek maku, który po dojrzeniu niema dziurek w makówce.

Ślepucha, kobieta, słabo widząca.

Ślepy, pozbawiony wzroku; ten, który nic nie widzi; działający naoślep, nie baczący, kogo i czem obdziela: **ś.** los; nie rozświecony światłem wiedzy, wynikający z braku oświecenia, z ciemnoty: **ś-e** zabobony; zapamiętały, na nic nie bacząc, nie pamiętający o niczem: **ś-a** namiętność; ciemny, mroczny; pozbawiony światła; nie wchodzący w ocenę krytyczną tego, co mu podają, bezkrytyczny, bezwzględny: **ś-a** wiara, **ś-e** posłuszeństwo; być na coś **ś-ym** = nie chcieć czegoś widzieć, nie spostrzegać; **ś-a** babka = zabawa towarzyska, polegająca na tem, że jedna osoba z zawiązanemi oczami chwyta uciekające inne; **ś.** nabój, **ś.** ładunek = z samym tylko prochem, bez kuli i bez śrutu; **ś-e** pole = pole, nie okryte śniegiem, na którem nie znać tropów zwierzęcych, kopnia; **ś-e** szkło = nieprzezroczyste, mleczne; **ś-a** kiszka = jedno z jelit po prawej stronie brzucha, mające jeden tylko otwór, zakończone wyrostkiem robaczkowym (fig.); **ś-y** zamek = skryty, sztucz-

ny; **ś-a** podłoga = warstwa desek pod właściwą podłogą; **ś-e** rowy = przykryte reduty; **ś-e** reduty = ukryte; **ś-e** okno = malowane, nie prawdziwe; **ś.** kij = pal, ukryty w wodzie; **ś-a** latarka = mająca z jednej tylko strony szybkę, z innych zaś materjał nieprzezroczysty, np. blachę; **ś-a** ulica = mająca jeden tylko wylot; zna ś., jak **ś.** na kolorach = wcale ś. nie zna; między **ś-emi** jednooki królem = łatwo wyróżnić ś. między ludźmi, nie posiadającymi żadnych zalet; trafiło ś. **ś-ej** kurze ziarno = udało ś. raz, wypadkowo, nieumiejętnemu; fortuna jest **ś-a** = obdarza często ludzi niezasłużonych; *rzecz.*, człowiek, pozbawiony wzroku, ślepiec.

Ślęczeć nad czemś = siedząc bez wytchnienia pracować, pracować nad czemś usilnie; **ś.** przy kimś=siedzieć przy nim nieustannie, dozorować go np. podczas choroby; **ś.** nad kimś = starać ś. wszelkiemi siłami, z wielką stratą czasu nauczyć go czegoś.

Ślichta, Szlichta *nm.*, klej a. krochmal, zawarty w nowem płótnie.

Ślicznie *przysł.*, pięknie, czarująco, cudnie, powabnie.

Ślicziuchno, Ślicziutko *przysł.*, bardzo ładnie.

Ślicziuchny, Ślicziutki, bardzo śliczny.

Śliczność, piękność nadzwyczajna, wdzięk, powab, urok.

Ślicznota, osoba a. rzecz bardzo piękna.

Śliczny, bardzo piękny, cudny, czarujący, zachwycający, powabny, wdzięczny, uroczy.

Śligowate *zool.*, rodzina jaszczurek.

Ślimactwo, ślamazarność, rozlazłość, niedołęstwo.

Ślimaczek, mały ślimak.

Ślimacznica, ozdoba architektoniczna na głowicy słupa w porządku jońskim i korynckim w kształcie li-

nji spiralnej, zawój, wężownica (fig.); koło ślimakowe, napędzane ślimakiem.

Ślimaczy, odnoszący ś. do ślimaka, właściwy ślimakowi.

Ślimaczyć się, wypuszczać z siebie ciecz lepką, jak ślimak; rana ś. **ś-y** = nie zagaja ś., ropieje; *przen.* ciągnąć ś. długo, wlec ś.

Ślimak, jedna z gromad mięczaków brzuchonogich (fig.); część we-

wnętrznego ucha, mająca kształt konchy ślimaka (fig.); wiadukt spiralny, śruba bez końca do napędu ślimacznicy.

Ślimakowaty, mający kształt konchy ślimaka.

Ślimakowy, odnoszący ś. do ślimaka, właściwy ślimakowi.

Ślimotka, zwierzokrzew z gromady promienistych, ukwiałowatych.

Ślina, ciecz, wydzielana przez gruczoły ślinowe, czyli ślinianki, wlewająca ś. do jamy ustnej, dopomaga do trawienia pokarmów; plecie, co mu ś. do ust przyniesie = co mu do głowy przyjdzie, gada głupstwa.

Śliniaczek, mały śliniak.

Śliniak, rodzaj serwetki z mocnego materjału a. z ceratki, przywieszanej u szyi niemowlętom; człowiek, który wciąż ś. ślini.

Ślinianka, gruczoł, wydzielający ślinę, umieszczony pod skórą, między mięśniami twarzy i szczęk, gruczoł ślinowy (fig.).

Śliniany — *p.* Ślinowy.

Śliniasty, wlekący ś., jak ślina, podobny do śliny.

Ślinić, maczać, powlekać coś śliną, ośliniać; **ś. się,** ślinę z jamy ustnej wypuszczać, śliną ś. walać.

Ślinik, rodzaj ślimaka nagiego (fig.).

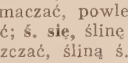

Ślinka *zdr.* od Ślina; **ś-ę** mieć na coś = mieć na coś apetyt wielki, oskomę; **ś-ę** łykać, połykać = napróżno czegoś pragnąć, mieć wielką ochotę na coś; taki smaczny, że aż **ś.** idzie do ust = wzbudzający apetyt.

Ślinnik, ferment, znajdujący ś. w ślinie, ptialina.

Ślinny — *p.* Śliniany.

Ślinogorz, zapalenie błony śluzowej w gardle.

Ślinogorzowaty, chory na ślinogorz.

Ślinogorzowy, odnoszący ś. do ślinogorza.

Ślinotok, Ślinopłyn, chorobliwe wydzielanie ś. śliny śluzowej.

Ślinowy, odnoszący ś. do śliny; gruczoł ś. — *p.* Ślinianka.

Ślin, owad z gromady pluskwowatych, piersiodziobnych, piewikowatych.

Ślipie — *p.* Ślepie.

Śliski, mający gładką powierzchnię, przez co trudno na nim utrzymać równowagę; pokryty wilgocią śluzowatą i skutkiem tego wyślizgujący ś.; *przen.,* niepewny, ryzykowny, niebezpieczny, niestały.

Ślisko, gładko, z niebezpieczeństwem upadnięcia, niepewnie.

Śliszcze, miejsce, gdzie ś. moczy len rozesłany.

Śliwa, drzewo owocowe z rodziny różowatych i jego owoc (fig.).

Śliwczanka, polewka śliwczana.

Śliwczany, zrobiony ze śliwek a. ze śliwkami, śliwkowy.

Śliweczka *zdr.* od Śliwka.

Śliwica, motyl z rodziny żmijówek (fig.).

Śliwina, drewno z drzewa śliwowego.

Śliwiniak, motyl miernikowiec z z rodziny drzewiniaków.

Śliwka, owoc śliwy; gruczoł, narość w kształcie śliwki.

Śliwkowy — *p.* Śliwczany; koloru dojrzałej śliwki.

Śliwkówka, motyl nocny z rodziny prządek.

Śliwnik, ogród śliwowy.

Śliwny, odnoszący ś. do śliw a. śliwek.

Śliworzech — *p.* Rosprza.

Śliwowate, podrodzina roślin różowatych.

Śliwowica, wódka, pędzona na śliwkach.

Śliwowiec, motyl dzienny z rodziny oboczaków.

Śliwowy, dotyczący śliwy, śliwki.

Śliz, Śliź, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, ślizowata (fig.).

Ślizga, ryba koścista, skrzelowata, gardłopłetwa, śliska.

Ślizgacz, człowiek, który ś. ślizga, który łyżwuje.

Ślizgać się, posuwać ś. po gładkiej powierzchni, np. po lodzie, po śniegu, dla zabawy, dla szybszego przesuwania ś. z miejsca na miejsce; iść, biegać posuwiście; pośliznąwszy ś., przewracać ś., upadać; *przen.,* doznawać niepowodzenia.

Ślizgawica, droga po deszczu zmarznięta, śliska, gołoledź.

Ślizgawka, miejsce, gdzie ś. można ślizgać: **ś.** naturalna = zmarznięta sadzawka, staw, rzeczka; **ś.** sztuczna = gładko ubity plac, teren, wylany wodą, która zamarzła.

Ślizgota, cienki, śliski lód na ziemi.

Śliznąć, śliskim stawać ś.; **ś. się,** ślizgać ś.; doznawać niepowodzenia.

Ślizoryb, Śliżoryb, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, ślizowata.

Ślizówka, Śliżówka, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, ślizowata (fig.).

Śliż — *p.* Śliz.

Śliżoryb — *p.* Ślizoryb.

Śliżowate — *p.* Ślizowate.

Śliżówka — *p.* Ślizówka.

Śliżyk, Ślizyk, mały śliz; *lm.,* potrawa, zrobiona z kluseczek gotowanych i przyprawianych z makiem roztartym i miodem.

Ślub, uroczyście złożona obietnica, ofiara, przyrzeczenie, przysięga: **ś.** czynić = dawać uroczyste przyrzeczenie; obrządek, towarzyszący zawieraniu związku małżeńskiego: **ś.** kościelny = pobłogosławiony przez kapłana; **ś.** cywilny = podpisanie kontraktu ślubnego wobec urzędnika stanu cywilnego; **ś.** dawać = wiązać przysięgą przed ołtarzem osoby, wstępujące w małżeństwo; **ś.** brać = składać przed ołtarzem przysięgę życia z sobą w małżeństwie, żenić ś. wychodzić zamąż; **ś-y** zakonne = złożenie pewnych przyrzeczeń (ubóstwa, pokory, posłuszeństwa) przy wstępowaniu do zakonu.

Ślubić — *p.* Ślubować.

Ślubnie *przysł.,* przez ślub, drogą ślubu.

Ślubnik, człowiek, który złożył jakiś ślub.

Ślubny, odnoszący ś. do ślubu małżeńskiego: obrządek **ś.,** pierścionek **ś.;** związany ślubem małżeńskim: mąż **ś-y,** żona **ś-a;** urodzony z rodziców, połączonych związkiem małżeńskim; odnoszący ś. do ślubowania Bogu, ślubowany, ofiarowany.

Ślubodawca, udzielający ślubu małżeńskiego.

Ślubołomca, łamiący ślub, nie dotrzymujący przyrzeczenia.

Ślubołomny, łamiący ślub.

Ślubować, Bogu ślub czynić, poświęcać, ofiarowywać coś Bogu; o-

biecywać coś uroczyście, przyrzekać; brać ślub, łączyć ś. ślubem małżeńskim.

Ślubowaniec, śpiew, muzyka weselna.

Ślubowany, przyrzeczony ślubem, ślubny.

Ślubowiny (-in), **Ślubiny** (-in), zaręczyny, zrękowiny; wiano, posag.

Ślusarczyk, uczeń ślusarski, czeladnik ślusarski.

Ślusarka, kobieta, trudniąca ś. ślusarstwem, żona ślusarza; rzemiosło, zajęcie ślusarza, ślusarstwo.

Ślusarnia, warsztat ślusarza; fabryka wyrobów ślusarskich; oddział fabryki, gdzie wykonywają wyroby ślusarskie.

Ślusarski, odnoszący ś. do ślusarza, właściwy ślusarzowi.

Ślusarstwo, zajęcie, rzemiosło ślusarza.

Ślusarz *nm.*, rzemieślnik, wyrabiający zamki, klucze, okucia do drzwi i okien, drobne części maszyn i t. p.; robotnik w ślusarni.

Śluz, wydzielina gruczołów, zawierających ś. w ogromnych ilościach w błonach śluzowych; płyn ciągnący ś., ukazujący ś. np. na rozkładającem ś. mięsie.

Śluza *nm.* — *p.* Szluza.

Śluzak *med.*, nowotwór śluzowy.

Śluzotok, Śluzopłyn, nadmierne, chorobliwe wydzielanie ś. śluzu z błon śluzowych, katar.

Śluzowce, klasa roślin bardzo prostej organizacji, składających ś. z nagiej plazmy, t. zw. plasmodium (fig.), która w okresie rozmnażania

ś., przetwarza ś. w kulki brodawkowate, wydzielające zarodniki (fig.).

Śluzowy, odnoszący ś. do śluzu, złożony ze śluzu, do niego należący; błony **ś-e** = błony, wyściełające jamę nosową, drogi oddechowe, przewód pokarmowy.

Śluźnik, istota śluzowa.

Śmiać się, wydawać śmiech; **ś. się** z kogoś, a . z czegoś = wyśmiewać ś., żartować, szydzić, urągać mu śmiechem; **ś. się** do kogoś, a. do czegoś: uśmiechać ś., śmiechem wyrażać sympatję, życzliwość, miłość i t. p.; oczy mu ś. **ś-ą** do tego = patrzy na to pożądliwie; śmiej ś. z tego = nic sobie z tego nie rób.

Śmiałek, człowiek śmiały, odważny, nie baczący na niebezpieczeństwo, junak, zuch; **ś-ów** psy gryzą = zbytnia śmiałość na złe wychodzi; roślina z rodziny traw (fig.).

Śmiałkostwo, charakter śmiałka, brawura.

Śmiałkować, udawać śmiałka, junaczyć.

Śmiało, Śmiele *przysł.*, ze śmiałością, z odwagą, odważnie; z wszelką pewnością, bez ryzyka.

Śmiałomówny, nie krępujący się w mowie.

Śmiałość, pewność siebie, odwaga, junactwo, nie baczenie na niebezpieczeństwo, zuchwalstwo; niepospolitość, wielka nadzwyczajność, niezwykłość ucieszająca; mam ś. zapytać ś., prosić o coś = uprzejmy sposób zwrócenia ś. do kogoś w mowie a. w piśmie.

Śmiały, odważny, junacki, zuchowaty, nieustraszony, zuchwały; **ś.** za płotem = gdy niema niebezpieczeństwa; **ś-ym** szczęście sprzyja, **ś-ym** Bóg pomaga = śmiałością wiele można dokazać.

Śmiat, pniak z pszczołami.

Śmiech, szereg skurczeń odruchowych mięśni twarzowych, połączony z urywanemi i szybko po sobie następującemi wydechami, oraz z właściwą intonacją głosu, wywołany bodźcami fizjologicznemi (np. łaskotki), a. częściej duchowemi (np. radość, wesołość, poczucie komizmu, szyderstwo i t. p.); szyderstwo, drwina, żart bolesny, kpinki, pośmiewisko, drobiazg, rzecz śmiechu warta, fraszka, bagatela; wybuchać **ś-em** = zaczynać śmiać ś.; **ś.** mię bierze = chce mi ś. śmiać; mnie nie do **ś-u** = wcale nie jestem wesoły, raczej smutny, mam kłopoty, zmartwienie; tobie do **ś-u,** a mnie do zdechu = tobie chce ś. śmiać, a mnie płakać; z **ś-u** wielkiego poznać głupiego = tylko głupi człowiek śmieje ś. bez przyczyny i umiarkowania; to **ś-u** warte = to śmieszne, błahe, marne, nędzne; **ś.** sobie z kogoś stroić = wyśmiewać ś. z niego; w ś. coś obracać = pozbawiać charakteru poważnego; na **ś.** = na pośmiewisko; na **ś.** wystawiać = ośmieszać; parskać, pękać, rwać, zrywać boki ze **ś-u** = zanosić ś. od **ś-u,** śmiać ś. głośno, serdecznie, bez opamiętania; pobudzać do **ś-u** rozśmieszać; wszyscy w **ś.** = roześmieli ś.; powstał **ś.** = zaczęto ś. śmiać.

Śmiechliwy, uśmiechający ś. łagodnie.

Śmiechotwórca, człowiek, rozśmieszający innych, śmieszek.

Śmiechotwórstwo, pośmiewisko.

Śmiechowisko, przedmiot śmiechu; pośmiewisko.

Śmieciarka *for. ż.* od Śmieciarz; łopatka do śmieci.

Śmieciarz, mężczyzna, przebierający śmiecie w poszukiwaniu rzeczy cenniejszych, galganiarz; człowiek, wywożący śmiecie z podwórek; człowiek, robiący nieporządek, zaśmiecający; *przen.*, nędzarz; autor pism nie mających żadnej wartości.

Śmiecić, rozsypywać, rozrzucać coś nieporządnie, w niewłaściwe miejsca, rozsypywać śmiecie, zanieczyszczać.

Śmiecie (-ci), rzeczy, które ś. wymiata, wyrzuca, jako niepotrzebne, odpadki; *przen.*, wyrzutki społeczeństwa, zgrzęzy społeczne, szumowiny; wracać ś. na stare **ś.** = na dawne miejsce zamieszkania, w strony rodzinne; każdy pan na swoich **ś-ach** = u siebie w domu każdy ś. może rozporządzać; każdy kur na swoich **ś-ach** śmielszy = każdy jest śmielszy u siebie w domu.

Śmieciówka, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Śmiecisko, kupa śmieci, gnoju, śmietnik.

Śmiecisty, pełen śmieci, zaśmiecony.

Śmieciuch, człowiek nieporządny, gnojek, niechluj.

Śmieciucha, Śmieciuszka, ptak śpiewający stożkodzioby z rodziny skowronków (fig.), dzierlatka, pośmieciuszka.

Śmieć, ośmielać ś., odważać ś., mieć śmiałość, mieć odwagę, być zuchwałym.

Śmieć, przedmiot bezwartościowy, zaśmiecający jakieś miejsce, łach, gałgan, odpadek.

Śmiele *przysł.*, — *p.* Śmiało.

Śmielec — *p.* Śmiałek.

Śmierciodajny, dający śmierć, zabójczy.

Śmierciogroźny, Śmierciogrozy, grożący śmiercią.

Śmierciolotny, Śmiercionośny, Śmiercionoszy, niosący śmierć.

Śmierciorodny, Śmierciorody, przynoszący śmierć.

Śmierć, ustanie życia, zupełne ustanie przemiany materji w żyjącym organizmie ludzkim, zwierzęcym a. roślinnym; zanik życia, zgon: ś. naturalna = wskutek wyczerpania ś. sił żywotnych w starości; ś. nienaturalna = od choroby, wypadku nieszczęśliwego a. samobójstwa; umrzeć swoją **ś-ą** = naturalną śmiercią; na ś. niema lekarstwa = nikt nie uniknie śmierci; ś. gwałtowna = od wypadku a. samobójstwa; ś. nagła = niespodziana; ś. chwalebna = na polu bitwy, za ojczyznę; zadać komuś **ś.** = zabić go; skazać na **ś.** = na stracenie przez powieszenie, rozstrzelanie, ścięcie i t. p.; wyrok **ś-i** = skazujący na śmierć; ś. i żona od Boga przeznaczona = człowiek ma przeznaczone, by ożenić ś. i umrzeć; ś. i najprędz-

szego dogoni = nikt jej nie uniknie; nienawidzieć na ś. = śmiertelnie, serdecznie; kochać ś. w kim na ś. = bez opamiętania; na ś. o tem zapomniałem = zupełnie zapomniałem; nie opuszczę cię aż do **ś-i** = będę z tobą całe życie; to ś. równa **ś-i** = jest nie do zniesienia; uosobienie zgonu wedle wierzeń ludowych, przedstawiane najczęściej w postaci kościotrupa z kosą w ręce; *przen.*, zmartwienie, zgryzota; zniszczenie czegoś, koniec, kres; ś. cywilna = pozbawienie wszelkich praw obywatelskich wskutek wyroku sądowego; ś. wieczna = potępienie wieczne, piekło.

Śmierdnąć, przechodzić smrodem, zaczynać śmierdzieć.

Śmierdzący, cuchnący, który śmierdzi; ś. kamień = minerał z gromady węglanów wapnia.

Śmierdziadło, coś śmierdzącego.

Śmierdzieć, wydawać niemiły, odrażający zapach, cuchnąć; trącić czemś śmierdzącem, zalatywać czemś; *przen.*, być podejrzanym o coś karygodnego; nie podobać ś. komuś, nie przypadać mu do usposobienia: robota ci **ś-i** = masz do niej wstręt, nie chcesz pracować.

Śmierdziel, zwierzę ssące, drapieżne z rodziny kun (fig.); człowiek niechluj, śmierdzący, plugawiec; *przen.*, smarkacz, fąfel, smyk.

Śmierdziuch, Śmierdziuszek, człowiek smrodliwy, plugawiec, niechluj, flejtuch; *pgrdl.*, mówiąc o chłopcu niegrzecznym, hardym.

Śmierdziucha, Śmierdziuszka, kobieta nieporządna, flądra; błaźnica, smarkata; prosta gorzałka.

Śmiertelnie *przysł.*, aż do śmierci, wywołując śmierć: raniony ś.; namiętnie, gwałtownie, bez pamięci: nienawidzieć ś.; okropnie, okrutnie, nie do zniesienia; nudzę ś. ś.; zgrzeszyć ś. = popełnić grzech śmiertelny.

Śmiertelnik, istota śmiertelna, człowiek.

Śmiertelność, podległość śmierci; własność przyprawiania o śmierć; duża ś. = liczne umieranie mieszkańców; stosunek liczebny osobników umierających w pewnej miejscowości i w pewnym okresie czasu do ogółu ludności: procent **ś-i.**

Śmiertelny, podległy śmierci; odnoszący ś. do śmierci: **ś-e** łoże, **ś-a** pościel; sprowadzający śmierć, przynoszący śmierć, zabójczy: **ś-a** rana, choroba; zabijający duszę, prowadzący ją do zatracenia, do piekła: grzech **ś-y**; koszula ś. = rodzaj prześcieradła, w które u Żydów zawijają umarłych; nadzwyczajny, niezwykły, niezmierny; męczący; nie do zniesienia, okrutny: **ś-e** nudy; biją na mnie **ś-e** poty = obfite poty, połączone z ogólnem osłabieniem ciała, nadzwyczajna obawa; *rzecz.*, śmiertelnik.

Śmierzyciel, człowiek, który coś uśmierza.

Śmierzyć, uśmierzać, łagodzić, koić, tłumić, miarkować.

Śmieszek, śmiech, uśmiech; **ś-i** i chichoty = ciągły śmiech; szyderstwo, żart bolesny, urąganie; rozśmieszający innych, żartowniś, trefniś, błazen; człowiek, który lubi śmiać ś., człowiek skłonny do śmiechu; stroić sobie z kogoś **ś-ki** = wyśmiewać kogoś, żartować z kogoś, szydzić; **ś-ki** = przednie zęby u człowieka.

Śmieszka, kobieta, rozśmieszająca innych; kobieta, lubiąca śmiać ś., skłonna do śmiechu; chichotka; ptak siewkowaty z rodziny mew właściwych (fig.); motyl nocny z rodziny falic.

Śmieszkować, żartować, dworować, błaznować, trefnować, żartować.

Śmiesznie *przysł.*, sposobem śmiesznym, wywołując śmiech, dziwacznie.

Śmieszność, właściwość tego, co jest śmieszne, co wywołuje śmiech, komizm, rzecz dziwaczna, śmieszna.

Śmieszny, wywołujący śmiech, zdolny rozśmieszyć, zabawny, ucieszny, komiczny; godny śmiechu; dziwaczny, cudaczny.

Śmieszyć, wywoływać śmiech, rozśmieszać, pobudzać do śmiechu, rozweselać.

Śmietana, tłuszcz, zbierający ś. na powierzchni kwaśnego mleka, kwaśna śmietana; ś. wapienna = wapno gaszone, czyli wodan wapnia, rozprowadzone wielką ilością wody, mleko wapienne.

Śmietanka, tłuszcz, zbierający ś. na powierzchni niegotowanego słodkiego mleka; ś. towarzystwa = osoby wybitniejsze, stojące na czele towarzystwa, wyróżniające ś. z pośród innych.

Śmietankowy, zrobiony ze śmietanki: masło **ś-e,** lody **ś-e.**

Śmietanomierz, narzędzie, używane do oznaczania ilości śmietany, zawartej w mleku.

Śmietanowy, zrobiony ze śmietany, zaprawiony śmietaną.

Śmietniczka, szufelka do zmiatania śmieci.

Śmietnik, miejsce, gdzie wyrzucają śmiecie, skrzynka a. dół na śmiecie; kupa śmieci.

Śmiga, skrzydło u wiatraka, śmigło (fig.); rodzaj węgielnicy; przyrząd w kształcie rozszczepionego kija do wyrzucania pocisków kamiennych, proca; sztuka drzewa sosnowego na grzbiet do skrzydeł wiatraka.

Śmigać *jednokr.* Śmignąć; bić, uderzać, smagać, chłostać końcem czegoś smagłego; rzucać, ciskać; ś. z łuku = strzelać; przebiegać, przelatywać, biec, pędzić.

Śmigawka, kij rozszczepiony na końcu do wyrzucania pocisków kamiennych.

Śmigło — *p.* Śmiga.

Śmigły, wysmukły, smagły, wysoki; szybki, prędki.

Śmigna — *p.* Trzcinopalma.

Śmignąć — *p.* Śmigać.

Śmigownica, długie, wąskie działo, wąż.

Śmigus *nm.*, dyngus, zabawa, polegająca na oblewaniu wodą dziewcząt przez chłopców w drugi dzień Wielkanocy.

Śniadać, jeść śniadanie.

Śniadanie, posiłek ranny, lub południowy.

Śniadaniowe (-ego), strawne, przeznaczone na śniadanie, pieniądze, dawane robotnikowi zamiast śniadania.

Śniadaniowy, Śniadanny, odnoszący ś. do śniadania.

Śniadanko, nieobfite śniadanie; *żart.*, śniadanie w handelku, w restauracji, połączone z piciem trunków.

Śniadawy, brunatny, nieco opalony, trochę śniady, ciemnawy.

Śniado *przysł.*, w kolorze śniadym, ciemnawo.

Śniadolicy, mający śniady kolor twarzy.

Śniadość, kolor śniady, brunatnawy, cera ciemnawa, smagławość.

Śniady, mający cerę ciemną, brunatnawą, opalony, smagławy.

Śniarz, któremu ś. często coś śni; wykładacz snów.

Śniat, pniak, pień drzewa; wióry.

Śnica, osada dyszla złożona z dwóch drewien, które przechodzą przez oś i łączą się z końcami rozwory.

Śnić, marzyć o czemś we śnie, mieć widzenie senne, widzieć coś we śnie; marzyć o czemś na jawie, roić; ś. na jawie = przeżywać w rzeczywistości rzeczy, które wydają się snem; ś. się, ukazywać ś., zjawiać ś. we śnie; przedstawiać ś. w marzeniu, roić ś.; śniło mi ś.=widziałem we śnie; ani mi ś. **ś-i** = ani myślę; ani mi ś. śniło=anim pomyślał o tem; niech ci ś. nie **ś-i**=ani marz o tem; co ci ś. **ś-i!** = co ci ś. uroiło!

Śniecianka, motyl nocny z rodziny deltówek.

Śniecić, zarażać ś .śniecią, dostawać śnieci.

Śniecіorodny, rodzący śnieć.

Śnieciowy, odnoszący ś. do śnieci, ze śnieci.

Śniecisty, zarażony śniecią.

Śnieć, rząd grzybków pasorzytnych z podklasy podstawczaków, niszczących zboże, zwłaszcza pszenicę (fig.).

Śniedek, roślina z rodziny liljowatych (fig.).

Śniednik, rodzaj drobnego małża (fig.); *stpl.*, przełożony nad potrawami, stolnik.

Śniedzieć, pokrywać ś. śniedzią, nabierać barwy brunatno-szarej.

Śniedź, osad zielony tworzący ś. na powierzchni przedmiotów miedzianych a. utworzonych z aljażów miedzi, rdza miedziana, grynszpan, patyna.

Śnieg, opad atmosferyczny, złożony z płatków różnorodnej formy, ale zawsze sześciopromiennych gwiazdek skrystalizowanej w górze wody; ś. wieczny = masy śniegu na wysokich górach i w okolicach biegunowych, nigdy nie topniejące; tyle mię to obchodzi, co zeszłoroczny ś. = nic mię to nie obchodzi; biały jak ś. = bardzo biały.

Śniegochron *bud.*, urządzenie na dachach do wstrzymywania spadającego śniegu.

Śniegołom, drzewo złamane od ciężaru śniegu.

Śniegowce *lm.*, wysokie kalosze do chodzenia po śniegu, berlacze.

Śniegowczyk, płużek u parowozu do zgarniania śniegu.

Śniegowisko, większa zaspa śnieżna.

Śniegowy, odnoszący ś. do śniegu, okryty śniegiem, śnieżny.

Śniegozwał, wał śnieżny, lawina.

Śniegówka, sól biała, sypka.

Śnieguła, Śnieguła, roślina z rodziny amarylkowatych (fig.).

Śnieguła, ptak śpiewający, stożkodzioby z rodziny łuszczaków, z podrodziny poświerek (fig.).

Śnienie, widzenie senne, sen, marzenie, rojenie.

Śnieżek *zdr.* od Śnieg.

Śnieżka, kulka ze śniegu; rodzaj ciasteczka z jajek, mąki i cukru.

Śnieżnica — *p.* Śnieżyca.

Śnieżno *przysł.* od Śnieżny = obfity w śnieg.

Śnieżno-biały, biały, jak śnieg.

Śnieżny, obfitujący w śnieg; **ś-a** zima; czas **ś.** = gdy śnieg pada w obfitości; pokryty śniegiem, śnieżysty.

Śnieżyca, śnieg, padający w wielkiej ilości przy silnym wietrze, huragan śnieżny, zadymka, zawierucha śnieżna, zawieja; rodzaj wysypki białego koloru; *bot.*, roślina z rodziny amarylkowatych, o kwiatach dzwonkowatych.

Śnieżyć, o śniegu: padać, spadać, sypać ś.; lśnić ś. śnieżną białością.

Śnieżyna, płatek śnieżny pojedyńczo wzięty.

Śnieżysty, obfitujący w śnieg, śnieżny; pokryty śniegiem; biały, jak śnieg.

Śnięty, zdechły, nieżywy (o rybie).

Śpiący, ten, któremu chce się spać, który śpi; senny, ospały; cichy, spokojny, nieruchomy; siedmiu braci **ś-ych** = ludowa nazwa święta siedmiu braci męczenników dnia 10 lipca.

Śpiączka, pragnienie snu, senność, senliwość; chorobliwe pragnienie snu; długi chorobliwy sen: ś. śmiertelna = sen wieczny, śmierć.

Śpichlerski, dotyczący śpichlerza.

Śpichlerz *nm.*, budynek gospodarski, w którym przechowują zboże w ziarnie (fig.); kraj, mający dobre urodzaje, będący dostarczycielem zboża innym krajom.

Śpichlerznik, człowiek, zawiadujący śpichlerzem, szafarz.

Śpichlerzny, odnoszący ś. do śpichlerza.

Śpichlerzyk *zdr.* od Śpichlerz.

Śpiezak, młody jeleń, jeszcze bezrogi; chłopiec, któremu zaczynają ś. puszczać wąsy i broda; chłystek, smarkacz; motyka do rudy i kamieni.

Śpiezasty, ostro zakończony, mający ostry szpic.

Śpić, usypiać.

Śpiesznie, Śpieszno *przysł.*, z pośpiechem, pośpiesznie, szybko.

Śpiesznik, pająk płucowaty, przędący.

Śpieszność, pośpiech, prędkość, skwapliwość.

Śpieszny, pośpieszny, skwapliwy, śpieszący ś.; nagły, gwałtowny, pilny, nie cierpiący zwłoki.

Śpieszyć, udać ś. dokąd szybko, podążać z pośpiechem, pędzić; **ś. za** kimś = ścigać, gonić kogoś; **ś. się,** prędko coś robić, kwapić ś., uwijać ś. z robotą; udawać ś. dokąd z pośpiechem; mieć przed sobą bliski termin, w którym trzeba stawić ś. gdzieś; o zegarku: pokazywać późniejszą godzinę, niż jest istotnie.

Śpiew, przeciągły harmonijny głos ludzki, zmieniający ś. stosownie do melodji i rytmu; sztuka śpiewania, nauka śpiewania: lekcja **ś-u,** uczyć ś. **ś-u;** utwór muzyczny, przeznaczony do śpiewania, pieśń; wykonanie takiego utworu przez jednego śpiewaka, zespół a. chór; śpiewność, melodyjność, harmonijność; głos harmonijny, wydawany przez niektóre ptaki, a czasem i inne zwierzęta, np. koniki polne, żaby; utwór poetycki, liryczny, ułożony zwrotkami, zawierający bezpośredni wyraz jakiegoś uczucia, pieśń; **ś.** historyczny = utwór poetyczny epicki, ułożony zwrotkami, opowiadający o jakiemś doniosłem zdarzeniu historycznem; łabędzi **ś.** = ostatnia, przedzgonna praca artysty, poety.

Śpiewacki, Śpiewaczy, odnoszący ś. do śpiewaka a. śpiewaków.

Śpiewaczek, mały śpiewak, sympatyczny śpiewak.

Śpiewaczka, kobieta śpiewająca, umiejąca pięknie śpiewać; kobieta, uprawiająca śpiew zawodowo, artystka opery, operetki, biorąca udział w koncertach (**ś.** estradowa), w przedstawieniach kabaretowych itp.

Śpiewać, o ludziach: wydawać tony muzyczne zapomocą głosu; wykonywać głosem utwór muzyczny, harmonijny; o ptakach, o konikach polnych, świerszczach, żabach i t. p.: wydawać głos im właściwy; **ś.** kogoś = głosić czyjąś sławę, wysławiać kogoś; uwieczniać kogoś, coś w utworze poetyckim, np. w poemacie, w epopei, opiewać; deklamować, recytować śpiewnie; cienko **ś.,** ś. Tadeuszka = być w ciężkiem położeniu, mieć kłopoty; inaczej teraz **ś-a** = spokorniał, spuścił z tonu; na czyim wózku jedziesz, tego piosnkę **ś-aj** = trzeba starać ś. przypodobać temu, od kogo ś. zależy; niebawem będziemy musieli jego piosnkę **ś.** = robić to, co on zechce; wysoko cenić, podawać cenę wygórowaną.

Śpiewające, podrząd ptaków wróblowatych.

Śpiewająco *przysł.*, śpiewając; *przen.*, z wszelką łatwością, bez trudu.

Śpiewak, człowiek śpiewający; artysta, uprawiający śpiew zawodo-

wo: **ś. operowy**, operetkowy, estradowy, kabaretowy; mężczyzna, umiejący pięknie śpiewać; poeta; ptak a. inne stworzenie śpiewające; rodzaj wielkiej armaty.

Śpiewalnia, miejsce, gdzie się uczą śpiewać, szkoła śpiewu.

Śpiewalny, dający ś. łatwo wyśpiewać.

Śpiewanie *rzecz.* od Śpiewać; sztuka śpiewania, śpiew.

Śpiewanina, liche śpiewanie, śpiew ladajaki.

Śpiewanka, piosnka, śpiewka.

Śpiewka, piosenka.

Śpiewliwy, śpiewny.

Śpiewnie *przysł.*, harmonijnie, melodyjnie.

Śpiewnik, książka, zeszyt, zawierający różne śpiewy bez nut lub z nutami, melodjami.

Śpiewność, charakter śpiewny czegoś, melodyjność, harmonijność, muzyczność, dźwięczność, podatność do wyśpiewania.

Śpiewny, łatwy do śpiewania, melodyjny, harmonijny, muzyczny, dźwięczny.

Śpiewywać, często śpiewać.

Śpik, sen, śpiączka, senność; **ś. mię zmorzył** = zachciało mi ś. spać; człowiek ospały, niedbały.

Śpikulec — *p.* Szpikulec.

Śpioch, człowiek, któremu ciągle chce ś. spać, który lubi długo spać; ospalec, leniuch, próżniak, leń.

Śpiocha *for. ż.* od Śpioch.

Śpioszek *zdr.* od Śpioch.

Śpiż *nm.*, ogólna nazwa aljażów o rozmaitym składzie, z przewagą miedzi, bronz; *zbior.*, działa, armaty, dzwony.

Śpiża *nm.*, strawa, żywność, zapasy spożywcze, prowjant.

Śpiżarnia, Śpiżarenka *zdr.* od Śpiżarnia.

Śpiżarni (-ego), **Śpiżarny** *stpl.*, człowiek zawiadujący śpiżarnią, szafarz.

Śpiżarnia, budynek a. komora chłodna, przeznaczona na skład zapasów żywności i zboża; świreń, świronek, schowanko, schówka.

Śpiżarniany, odnoszący ś. do śpiżarni; przechowywany w śpiżarni: zapasy **ś-e.**

Śpiżarnik, dozorca śpiżarni, szafarz.

Śpiżolity, ulany ze śpiżu.

Śpiżować, zaopatrywać w śpiżę, t. j. w zapasy żywności; zbierać, gromadzić.

Śpiżowiec, minerał, składający ś. z krzemianów magnezu, żelaza i wapnia.

Śpiżownik, dostarczający żywności; komisarz żywności; rzemieślnik wylewający ze śpiżu różne przedmioty, ludwisarz.

Śpiżowy, ulany ze śpiżu, śpiżany; *przen.*, twardy, jak śpiż, trwały; stałego charakteru, niezłomny.

Środni, będący pośrodku między innemi; środkowy: **ś.** palec; **ś.** brat = ten z pośród trzech, który nie jest ani najstarszy, ani najmłodszy: od obu krańcowości równo daleki, nie skrajny, nie ostateczny: człowiek **ś-ich** lat, w **ś-im** wieku = nie młody i nie stary; **ś.** wzrost = nie wysoki i nie niski; stan **ś.** = nie arystokracja, nie gmin, nie szlachta = mieszczanie; **ś-a** tusza, **ś-a** miara i t. d. = przeciętna; **ś-a** arytmetyczna = liczba, jaką otrzymamy, podzieliwszy sumę danych liczb przez liczbę, wyrażającą ich ilość; **ś-a** geometryczna = liczba, jaką otrzymamy, pomnożywszy przez siebie dane liczby i wyciągnąwszy z iloczynu pierwiastek stopnia, odpowiadającego ilości danych liczb; wieki **ś-ie** = okres historyczny od V do końca XV wieku po Chrystusie; nie zwyczajny i nie nadzwyczajny, taki sobie; to **ś-a** przyjemność = niewielka przyjemność.

Średniak, pilnik o grubych rzadkich nacięciach do piłowania grubych kawałów metali.

Średnica, linja, przechodząca przez środek koła i dzieląca jego powierzchnię na dwie połowy (fig.);

diametr; **ś.** kuli albo oś kuli = linja przechodząca przez środek kuli i wpierająca ś. obu końcami w jej powierzchnię, diametr; największa szerokość rzeczy okrągłej a. kulistej.

Średnicomiar, narzędzie do mierzenia średnicy pni drzewnych.

Średnik, znak pisarski ; oznaczający pauzę w czytaniu krótszą, niż kropka, ale dłuższą, niż przecinek; średnica.

Średnio, Średnie *przysł.*, miernie, niebardzo, nie nazbyt, umiarkowanie; przeciętnie, przecięciowo; *mat.*, wyraz **ś.** proporcjonalny = będący następnikiem pierwszego stosunku i poprzednikiem drugiego; *żart.*, **ś.** proporcjonalnie = niebardzo, nie za dużo i nie za mało; nie osobliwie.

Średniogłowy, Średniogłowiec, człowiek, należący do jednego ze szczepów ludzkich, mezocefal.

Średniomierny, mający średnią miarę, umiarkowany.

Średniostanowy, należący do średniego stanu, pochodzący ze stanu średniego.

Średniość, przymiot tego, co jest średnie, ani zbyt wielkie, ani zbyt małe, mierne, umiarkowane.

Średniowiecze, wieki średnie.

Średniowieczny, odnoszący ś. do średnich wieków; ten, który żył a. zdarzył ś. w wiekach średnich; godny średnich wieków, zacofany, przestarzały, nie dzisiejszy.

Średniówka, pauza w środku dłuższego wiersza, cezura.

Śrežoga, Śrężoga, Śrzeżoga, Strzeżoga, zwarzenie kwiatów a. liści od mrozu; lekka mgła podczas świecenia słońca; szron.

Środa, czwarty dzień tygodnia; **ś.** wstępna = Popielec; wielka **ś.** = środa w tygodniu, poprzedzającym Wielkanoc.

Środek, miejsce zarówno odległe od obu końców a. od wszystkich punktów obwodu lub powierzchni; **ś.** koła = punkt jednakowo oddalony od wszystkich punktów okręgu; **ś.** kuli = punkt jednakowo oddalony od wszystkich punktów powierzchni kuli; **ś.** elipsy = punkt przecięcia wielkiej osi z małą; **ś.** ciężkości, *fiz.*, punkt przecięcia wszystkich sił grawitacyjnych działających na poszczególne punkty danego ciała: ciało, podparte w tym punkcie, zachowuje każde położenie, jakie mu nadano; *przen.*, ognisko, centrum, punkt główny czegoś; **ś.** krzywizny zwierciadła wklęsłego = środek kuli, której odcinek stanowi zwierciadło; **ś.** optyczny soczewki = punkt na osi, przez który promienie światła przechodzą bez zmiany kierunku; punkt, leżący wewnątrz jakiegoś ciała a. obwodu, w przybliżeniu jednakowo oddalony od brzegów, wnętrze; chwila, jednakowo oddalona od początku i końca pewnego okresu czasu: **ś.** lata, dnia, roku; umiarkowanie, miara, mierność, pomierność, średni stopień między dwiema ostatecznościami, dwoma końcami; iść **ś-kiem** drogi = nie bokami; sposób do osiągnięcia celu; droga, wiodąca do celu; zabieg lekarski, dążący do usunięcia jakiegoś stanu chorobowego, lekarstwo; niema na to **ś-a** = niema sposobu; w *lm.*, pieniądze, dochody pieniężne: jest bez **ś-ów** do życia.

Środkować, być we środku, środek trzymać, być średnim między jakiemiś krańcowościami; pośredniczyć, być pośrednikiem.

Środkowo *przysł.*, w środku, odnośnie do środka, pośrodkowo.

Środkowy, położony w środku, średni, centralny.

Środopostny, przypadający w środku postu, w połowie postu.

Środowisko, coś, co leży w środku, między jednym przedmiotem a drugim; punkt środkowy; otoczenie; warunki, w których ktoś żyje a. coś ś. odbywa, sfera życia, stan: **ś.** życia.

Środowy, odnoszący ś. do środy, przypadający w środę.

Śród *przysł.*, w środku, pośród, wśród, pomiędzy.

Śród-, w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, np. śródgórski, śródgwiezdny, śródkomórkowy.

Śróddzienny, przypadający wśród dnia, w środku dnia.

Śródjelicie, błona, łącząca z sobą wnętrzności, krużki, kryzki.

Śródjelitny, leżący wśród jelit.

Śródjesienny, zdarzający się w środku jesieni.

Śródkarcze, środkowa część karku.

Śródlądowy, w środku lądu ś. znajdujący, śródziemny.

Śródlecie, środek, połowa lata.

Śródleśny, wznoszący ś., położony wśród lasów.

Śródletni, przypadający w środku lata.

Śródłożne, rząd roślin dwuliściennych, których zawiązek, zawsze górny, zawiera jeden tylko zalążek, osadzony na dnie słupka jednokomórkowego a. też kilka, wiszących na środkowem łożysku.

Śródmieście, środek miasta, place, ulice, położone w środku miasta.

Śródmorski, położony wśród morza.

Śródmoście *żegl.*, pomost środkowy na okręcie.

Śródmóżdże, środkowa część mózgu.

Śródniebny, umieszczony wśród nieba.

Śródnocny, zjawiający ś. zdarzający ś. wśród nocy.

Śródnoże, środkowa część nogi.

Śródosie, sztuka drzewa podłużna, graniasta, której końce są osiami wozu.

Śródpał, ognisko soczewki, punkt, do którego zbiegają ś. wszystkie promienie światła.

Śródpiersiowy, odnoszący ś. do środka piersi, umieszczony w środku piersi.

Śródpolny, położony wśród pól.

Śródpołudnie, środek poranka.

Śródpoście — *p.* Środopoście; połowa, środek wielkiego postu.

Śródpowietrzny, umieszczony pośród powietrza, unoszący ś. w powietrzu.

Śródręcze, środkowa część ręki.

Śródrost *fizjol.*, rośnięcie z wewnątrz.

Śródsierdzie, błona, wyścielająca wewnętrzną ścianę serca.

Śródskalny, w środku skał położony.

Śródskórny, znajdujący się wewnątrz skóry.

Śródstopie, środkowa część stopy (fig.).

Śródwaga, instrument, służący do stwierdzania, czy dana płaszczyzna jest ściśle pozioma, libella, waserwaga.

Śródwieczerz *gwar.*, początek wieczoru, zmierzch; na **ś.**=o zmierzchu.

Śródwiosenny, ukazujący ś. podczas wiosny.

Śródzębny, Śródzębowy, znajdujący się wewnątrz zęba.

Śródziemny, położony w środku ziemi; otoczony z wielu stron lądem: morze **Ś-e.**

Śródzimowy, zdarzający ś. podczas zimy.

Śródżagiel, nazwa ogólna dla żagli trójkątnych.

Śródżylny, znajdujący się wewnątrz żyły.

Śruba *nm.*, wałek, dokoła którego od jednego do drugiego końca jest wyrznięty rowek, wijący ś. spiralnie (fig.); **ś.** Archimedesa=śruba

o rowku dostatecznie głębokim, zwykle złożonym z oddzielnych skrzydeł, spiralnie zwiniętych dokoła trzpienia czyli okrągłego wałka, służy do przesuwania wody, do podnoszenia jej; **ś.** okrętowa = śruba, zastosowana do poruszania okrętów (fig.); *przen.*, **ś.** podatkowa = dążność do powiększania podatków.

Śrubinek, rodzaj ślimaka przodoskrzelnego (fig.).

Śrubka *zdr.* od Śruba.

Śrubociąg, pręt stalowy obsadzony w rękojeści, spłaszczony u końca, do wkręcania i wykręcania śrub.

Śrubować, przykręcać, przymocowywać śrubą; *przen.*, podnosić, zwiększać nadmiernie: **ś.** cenę, podatki; wkręcać, przemycać, wprowadzać gdzieś gwałtem, ukradkiem, wtykać, wciskać; **ś. się,** być śrubowanym; *przen.*, wkręcać ś., przedostawać ś., przenikać dokąd, jak śruba.

Śrubowaty, podobny do śruby, kręty.

Śrubowiec, wodny statek, okręt posuwany skutkiem obrotu śruby umieszczonej pod jego spodem, zanurzonej w wodzie, poruszanej siłą machiny parowej.

! Śrubokręt — *p.* Wkrętak.

Śrubownia, warsztat, gdzie wyrabiają śruby.

Śrubownica, przyrząd do wyrabiania śrub, gwintomierz; rodzaj ślimaka strzałkojęzycznego.

Śrubowy, odnoszący ś. do śruby: **ś.** klucz = narzędzie żelazne z otworem kanciastym do chwytania za kanciastą głowę śruby celem jej zakręcenia a. odkręcenia (fig.).

! Śrubsztak *nm.*, imadło, narzędzie przyśrubowywane do stołu, złożone z dwu płyt żelaznych, śrubą ściskanych; służy do przytrzymywania np. kawałka żelaza, który ma być opilowany, deski na kant i t. p. (fig.).

Śrucik, drobny śrut.

Śrucina, Śrucinka, ziarno śrutu.

Śrut *nm.*, drobne kulki ołowiane, jako nabój do broni palnej a. do obciążania różnych przyrządów, np. przeciwwag u lamp i t. p.

Śruta, Szrota *nm.*, zboże grubo mielone.

Śruto słodowe, rozdrobniony słód, przygotowany do wyrobu piwa.

Śrutować, krupić zboże, grubo mleć; rozrzynać na kawałki; robić śrut (myśliwski).

Śrutownik, przyrząd do śrutowania zboża (fig.).

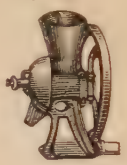

Śrutówka, rodzaj strzelby myśliwskiej.

Świadczyć, dawać świadectwo, zaświadczać, przyświadczać, stwierdzać swojem słowem prawdę czegoś, być świadkiem czegoś; **ś.** przeciw komuś = wyjawiać jego winę, oskarżać, wykazywać jego postąpienie; dobrze **ś.** komuś = wyświadczać komuś usługi, dobrodziejstwa, grzeczności i t. p.; raczyć ś., częstować ś. nawzajem trunkiem, podpijać sobie w kompanji; **ś. się** kimś, powoływać ś. na czyjeś świadectwo, brać kogoś jako świadka, przytaczać coś, jako dowód; oświadczać **ś. z** czemś, obiecywać; **ś-y się** cygan złodziejem a. swojemi dziećmi = łotr powołuje ś. na świadectwo takiego samego, jak on, łotra.

Świadectwo, zaświadczenie, przyświadczenie, zeznanie, zwłaszcza przed sądem; dokument piśmienny, wydawany pracownikowi, wyrażający czas jego pobytu w jakimś zakładzie, fabryce, handlu, służbie, jego prowadzenie się i przymioty; zaświadczenie, poświadczenie czegoś, dane na piśmie: **ś.** lekarskie, **ś.** lojalności; **ś.** dojrzałości = patent z ukończenia szkół.

Świadek, człowiek, który świadectwo składa, zeznaje w sądzie; człowiek obecny przy pewnych aktach urzędowych zgodnie z wymaganiem prawa; sekundant, który jest a. był obecny przy pojedynku; człowiek obecny przy czemś, który coś widzi a. słyszy; **ś.** naoczny = który na własne oczy coś widział; fałszywy **ś.** = przekupiony i świadczący fałszywie; wezwać kogoś na **ś-a** = aby świadczył, aby powiedział to, co wie o obwinionym; Bóg mi **ś-iem** = powoływanie ś. na Bo-

ga dla wykazania swojej słuszności a. niewinności.

Świadom — p. Świadomy.

Świadomca *stpl.*, człowiek świadomy czegoś, biegły, ekspert, rzeczoznawca.

Świadomie *przysł.*, z zupełną świadomością, z doświadczeniem, biegle; umyślnie, z wiedzą o czemś.

Świadomość, wiadomość faktów a. rzeczy; wiadomość z doświadczenia; poczucie własnego bytu, własnych czynów, przytomność, panowanie nad sobą: ś. stracić, odzyskać = stracić, odzyskać przytomność.

Świadomy, Świadom czegoś=wiedzący o czemś dokładnie, z przekonania ś., z doświadczenia, doświadczony; zdający sobie sprawę z czegoś, przytomny; popełniony ze świadomością; wiadomy, znany; *przen.*, człowiek doświadczony, dobrze wiedzący, znający: ś. sposobów, dróg.

Świat, wszystko, co istnieje, wzięte jako całość, wszechświat, byt; ś. słoneczny = system słoneczny; każde ciało niebieskie, uważane, jako całość odrębna; ś. fizyczny, ś. przyrodzony, ś. zmysłowy = podpadający pod zmysły człowieka; ś. nadprzyrodzony, duchowy, nadzmysłowy = to, co nie podpada pod zmysły, leży poza sferą zmysłów, duchowość; ziemia, jako mieszkanie ludzi: Stary Ś. = Europa, Azja i Afryka; Nowy Ś. = Ameryka, Australja; pięć części ś-a; podróż naokoło ś-a = naokoło ziemi; objechać ś. = ziemię; pójść w ś. = opuścić dom, wyjść na obczyznę; życie ludzkie na ziemi, żywot doczesny: przyjść na ś. = urodzić ś.; zejść ze ś-a, rozstać ś. z tym ś-em = umrzeć; wydać na ś. = urodzić; ja już ze ś-a = życie moje na schyłku; stary jak ś. = bardzo stary, starodawny; tamten ś. = życie przyszłe, życie pozagrobowe; wyprawić kogoś na tamten ś. = zabić; ludzie, towarzystwo ludzkie, sprawy ludzkie, obyczaje ludzkie: znajomość ś-a = doświadczenie; bywać w ś-e = w towarzystwach; wielki ś. = najwyższe sfery towarzyskie; wchodzić w ś. = zaczynać bywać w towarzystwach; grupa istot, środowisko, część życia: ś. żywych, ś. umarłych, ś. mieszczański, ś. arystokratyczny, ś. zwierząt, roślin, minerałów; ś. chrześcijański = chrześcijanie; ś. muzułmański = mahometanie; ś. uczony = ludzie uczeni; obywatel ś-a = człowiek; jak ś. ś-em = nigdy dotąd; póki ś. ś-em = nigdy odtąd; nigdy w ś-ie = przenigdy; najmądrzejszy, najpiękniejszy, najgorszy i t. d. w ś-ie = ze wszystkich; cały ś. o tem mówi = wszyscy; poszedł w ś. = gdzie go oczy poniosą; choćby za ś. gotów jestem iść = choćby jak najdalej; na końcu ś-a, na koniec ś-a = bardzo daleko; ś. drogi = bardzo daleko; znikli, jakby ich na ś-ie nie było= znikli bez śladu; mieszkać za ś-em = na ustroniu, w zupełnej samotności; unikać ś-a = usuwać ś. od ludzi; jakby ś. dopiero co na ś. narodził = jest naiwny, nie zna życia; jak na inny ś. przyszedł = zdziwiony jest otoczeniem; jakby nie z tego ś-a = uduchowiony, zamyślony, rozmarzony; o ś-ie a. o Bożym ś-ie nie wie = nieprzytomny, roztargniony; obłoki, mgła ś. zakryły = widok przesłoniły; wyjść na ś., wydać dzieło na ś. = na widok publiczny; wyjść trochę na ś. = z domu, na ulicę; życie świeckie, nie zakonne: opuścić ś. = wstąpić do klasztoru; koniec ś-a! *wykrz.* = coś okropnego, zadziwiającego.

Światek, świat jakby w zmniejszeniu, niewielkie społeczeństwo; drobna część wszechświata; życie światowe; mały ś. = dzieci.

Światełko, niewielkie źródło światła, drobne światło, słabe światło.

Światło, faliste drganie eteru, działające na nasz nerw wzrokowy i wywołujące wrażenia świetlne; każde ciało świecące, źródło światła: ś. słoneczne, naturalne, dzienne; ś. polarne = promienie świetlne, rozchodzące ś. pod biegunem północnym; ś. księżyca, gwiazd; każda lampa, świeca, kaganek, łuczywo, palące ś. ognisko i t. p.; ś. elektryczne = powstające w trudno topliwych przewodnikach pod działaniem silnego prądu elektrycznego; ś. gazowe = płomień palącego ś. gazu oświetlającego; oświetlenie; materjał a. energja, użyte na oświetlenie, ich koszt; miejsce oświetlone: wynosić coś na ś. = ujawniać; czas, kiedy słońce świeci, dzień: przyjechać dokąd za ś-a = przy dniu; wydawać ś. = błyszczeć, lśnić; życie, żywot, świat: bodajeś ś-a Bożego nie oglądał = bodajeś ś. nie rodził; *przen.*, blask, świetność, jasność: ś. sławy, bogactwa i t. p.; wszystko, co oświeca i udoskonala umysł: ś. nauki, wiedzy, inteligencji, rozumu; ś. prawdziwej wiary = wiara chrześcijańska; ś. prawdy; objaśnienie, wyjaśnienie, wytłumaczenie: wystawić coś we właściwem ś-le, w dobrem, korzystnem, złem, fałszywem ś-le = właściwie, dobrze, źle przedstawić, wyjaśnić; średnica otworu: ś. piszczałki organowej; futryna okna, drzwi ma dwa, trzy i t. d. łokcie w ś-ie.

Światłocień, rozmieszczenie światła i cienia na rysunku.

Światłodawca, człowiek, dający światło; podający, rozszerzający naukę, nauczyciel.

Światłodruk, sposób otrzymywania reprodukcji z obrazów, rysunków, zdjęć fotograficznych i t. p. sposobem drukarskim, heljograwjura.

Światłokrąg, koło świetlne, roztaczające ś. nad jakimś przedmiotem, aureola, nimbus (fig.).

Światłolity, promieniejący światłem.

Światłomierz, przyrząd do mierzenia siły światła, fotometr.

Światłonośny, wydający światło; świecący ś., rozszerzający naukę.

Światłorodny, rodzący światło.

Światłość, blask światła, jasność, światło; *fiz.*, natężenie światła, oznaczane w świecach normalnych; cecha człowieka wykształconego, rozum, nauka; ś. wiekuista = zbawienie wieczne, raj; a ś. wiekuista niechaj mu świeci na wieki wieków!= niechaj dozna szczęśliwości wiecznej.

Światłowidmo, widmo światła, światło urojone, pokazujące ś. w oczach.

Światłowstręt, obawa światła u ludzi chorych na oczy.

Światłówka, motyl nocny z rodziny prościnek.

Światły, wydający światło, blask, jasny, błyszczący, świecący; dobrze i jasno oświetlony, widny wspaniały, świetny; oświecony, rozumny, inteligentny, wykształcony.

Światoburca, człowiek burzący, niszczący świat.

Światoburczy, burzący, niszczący świat.

Światoburstwo, burzenie, niszczenie świata, niszczenie cywilizacji.

Światogromczy, gromiący świat.

Światopis, Światopisarz, opisujący budowę świata fizycznego, kosmograf.

Światopisarstwo, opisanie świata fizycznego, kosmografja.

Światopismo, traktat kosmograficzny.

Światorodny, Światorodczy, rodzący światy.

Światorządca, rządzący światem, pan świata, światowładca.

Światować, żyć na świecie, bywać między ludźmi, żyć w świecie.

Światowid, Światowit, najwyższe bóstwo w Słowiańszczyźnie zachodniej, posągi jego miały cztery głowy, zwrócone w cztery strony świata (fig.).

Światowiec, człowiek, żyjący w wielkim świecie, człowiek światowy, bywalec wyższych sfer towarzyskich, salonowiec.

Światowładca, Światowładny, władający światem.

Światownik, światowiec.

Światowość, właściwość tego, co jest światowe; znajomość świata, ży-

cie światowe, próżność światowa, stosunki towarzyskie, bywanie w wielkim świecie.

Światowy, odnoszący ś. do świata, żyjący, na świecie będący; żyjący w wielkim świecie, bywający w pierwszorzędnych towarzystwach: bywalec **ś.**, dama **ś-a;** marności **ś-e** = dotyczące świata ziemskiego, nie duchowe.

Świąteczny, odnoszący ś. do święta, używany tylko w święta, odświętny; właściwy świętu, uroczysty; poświęcony świętu; dzień **ś.** = będący świętem.

Świątek, człowiek, przez Kościół uznany za świętego; obraz a. figura świętego; obłudny nabożniś, świętoszek, bigot; święto; **ś.** i piątek, **ś-i** i piątki = wszystkie dni bez wyjątku; Zielone **Ś-i** = pięćdziesiąty dzień po Wielkiej Nocy: święto Zesłania Ducha Świętego.

Świątka, karta świętna, atut, kozera.

Świątkować, obchodzić Zielone Świątki a. inne święto — *p.* Świętować; nic nie robić, próżnować.

Świątkowy, odnoszący ś. do Zielonych Świątek, przypadający w Zielone Świątki.

Świątnica, świątynia, kościół.

Świątnik, stróż miejsca świętego, zakrystjan; kapłan, rozdający święconości; kalendarz z wyszczególnieniem świętych patronów.

Świątobliwie, jak święty; *przysł.*, bogobojnie, pobożnie.

Świątobliwość, pobożność, świętość, bogobojność; Jego **Ś.** = tytuł papieża.

Świątobliwy, jak święty, pobożny, bogobojny.

Świątynia, gmach a. miejsce, poświęcone bóstwu; dom modlitwy; kościół jednego z wyznań chrześcijańskich, dom Boży; gmach, poświęcony czemuś, nauce, sztuce i t. p., przybytek.

Świcent, gatunek tytuniu do palenia.

Świder, przyrząd do wiercenia dziur w drzewie, w metalu i t. p.; **ś.** ziemny = przyrząd do rozpoznawania zawartości skorupy ziemskiej na znacznej głębokości (fig.); *przen.*,

człowiek niespokojny, nie mogący usiedzieć na miejscu, kręcicki, wszędzie **ś.** kręcący, wtrącający; **ś-em** patrzeć=zezem; *przysł.*, świdrem= kręcąc **ś.**

Świderek, mały świder; narzędzie do świdrowania czaszki, trepan.

Świderkować, świdrować.

Świdlak, laska, wyrobiona z gałęzi świdwy.

Świdowaty, podobny do grzybka (na zbożu).

Świdrak, małż z podgromady cewiaków, wielki niszczyciel części drewnianych portów, okrętów i t. p. (fig.).

Świdrodrzew, owad z rzędu tęgopokrywych, drzewnik okrętowy.

Świdrować, robić dziurę świdrem, wiercić świdrem, przewiercać, borować; krzyk, aż w uszach **ś-uje** = przeraźliwy; **ś.** oczami = patrzeć przenikliwie, ciekawie; **ś.** w głowie, w żołądku, w kiszkach = mieć boleści.

Świdrowatość, kształt podobny do świdra, spiralność; **ś.** oczu=wzrok przenikliwy, zezowatość.

Świdrowy, podobny z kształtu do świdra, spiralny, wężykowaty; wzrok **ś.,** oczy **ś-e** = przenikliwe, jakby chcące przewiercić człowieka na wylot.

Świdrowce —, *p.* Trociniarki.

Świdrownia, miejsce, gdzie świdrują armaty; wiertacz do drzewa.

Świdrownik, człowiek, pracujący świdrem, wiertarz.

Świdryk — *p.* Kołatek.

Świdrzyć oczami = patrzeć badawczo, starać **ś.** coś zbadać wzrokiem; uciekać **ś.** do wybiegów, kręcić.

Świdwa, krzew ogrodowy z rodziny dereniowatych (fig.).

Świdwina, drzewo świdwy.

Świdwowy, odnoszący ś. do świdwy; zrobiony ze świdwy.

Świeca, cylindryczna pałeczka z łoju, wosku, stearyny, parafiny i t. p. z knotem pośrodku do oświecania; *el.*, **ś.** normalna = jednostka miary natężenia światła; *artyl.*, gatunek racy do oświecania terenu; **ś.** rzymska = gatunek fajerwerku, ogni sztucznych; w dawnych czasach rodzaj tortury, pochodnia do przypiekania skazanych, indagowanych i t. p.; *bot.*, **ś.** nocna — *p.* Wiesiołek; nie znajdziesz nic lepszego, choćbyś ze **ś-ą** szukał = mimo najstaranniejszych poszukiwań; igły szukając, za grosz **ś-y** spalił, gra nie warta **ś-y** = wiele zachodu, a mało rezultatu; prosty jak **ś.** = zupełnie prosty; przy **ś-y** pracować = przy świetle **ś-y;** w *lm.*, **ś-e** = oczy jelenia.

Świecarnia, zakład, gdzie wyrabiają świece, fabryka świec.

Świecarz, rzemieślnik, wyrabiający świece, pracownik w fabryce świec; kupiec, sprzedający świece, mydlarz.

Świechtać, brudzić, tłuścić, walać, morusać, paskudzić.

Świecić, wydawać z siebie blask, światło, błyszczeć, promienić **ś.,** lśnić **ś.,** połyskiwać, bić światłem; przeprowadzać kogoś ze światłem, przyświecać, nieść przed kimś światło, poprzedzać go ze światłem; **ś.** oczami = strzelać, zerkać; **ś.** za kogoś oczami = wstydzić ś. za nieobecnego; **ś.** łokciami, bokami = mieć w ubraniu dziury na łokciach; **ś.** zębami = uśmiechać ś., szczerzyć je, śmiać ś. często; **ś.** komuś bakę = schlebiać mu; odznaczać ś, słynąć; **ś.** sobie = dogadzać sobie we wszystkiem; **ś.** przykładem = dawać innym dobry przykład; Panie, **ś-é** nad jego duszą = daj mu żywot wieczny; **ś-i** mu gwiazda szczęścia = powodzi mu ś;. mniej dba o gwiazdy, komu słońce **ś-i** = mało dba o drobne zyski ten, kto obfituje we wszystko; **ś. się,** wydawać światło, rozlewać światło, błyszczeć, lśnić ś., połyskiwać; *przen.*, odznaczać ś., zalecać ś., szczycić ś.; obracać na siebie oczy wszystkich, zwracać powszechną uwagę; być oświetlonym: **ś-i** ś. w pokoju = jest zapalone światło; nie wszystko złoto, co ś. **ś-i** = nie należy sądzić z pozorów; co ś. prędko wznieci, niedługo **ś-i** = rzecz, pośpiesznie zrobiona, mało co warta; **ś-i** jak ogarek w latarni = stracił na minie, spuścił nos na kwintę; świecący = błyszczący.

Świecideiko *zdr.* od Świecidło.

Świecidło, ozdoba świecąca, cacko świecące; błyskotka; rzecz, mająca pozór świetny.

Świecisty, obfitujący w światło, świecący, świetny, lśniący.

Świeciuch, służący, który nosi przed kimś światło, który przyświeca komuś w drodze.

Świecki, światowy, odnoszący ś. do świata; nie duchowny, nie zakonny, nie klasztorny: **ś.** żywot; człowiek **ś.** = nie ksiądz i nie zakonnik.

Świeckość, stan osoby, żyjącej w świecie, światowość; stan kapłana świeckiego, nie zakonnika.

Świecogodzina, jednostka służąca do określenia ilości światła, dawanego przez jedną świecę w ciągu godziny.

Świeconośca, ten, który nosi świecę; człowiek, który ma nadzór nad świecami, nad latarniami, latarnik.

Świeconośny, noszący świece, światło, wydający światło.

Świecoradło, szczypce do ucierania knota u dawnych świec łojowych.

Świeczka, mała świeca; oczy jak **ś-ki** = błyszczą ś.; **ś-i** mu w oczach stanęły od uderzenia = doznał wrażenia świetlnego skutkiem podrażnienia nerwu wzrokowego; **ś-i** w nosie = śluz spływający, nie obtarty; i Panu Bogu **ś-ę,** i djabłu ogarek = chciałby wszystkim dogodzić; ni Panu Bogu **ś-i,** ni djabłu ożoga = nikomu nie pożyteczny.

Świeczkowy, odnoszący ś. do świeczki, właściwy świeczce; odbywający ś., dziejący ś. przy świecach; *rzecz.*, dawny taniec polski.

Świecznica, zwierzę jamochłonne z gromady pławnic (fig.).

Świecznik, lichtarz o kilku a. więcej świecach, kandelabr, pająk; *przen.*, wysokie, odpowiedzialne stanowisko: być, stać na **ś-u** = być luminarzem, człowiekiem wielkiej zasługi; latarnik.

Świeczny, odnoszący ś. do świecy, do świec.

Świegot, głos świegocący ptaków, człowiek wielomówny, gadatliwy, gaduła, pleciuga, świegotarz, świegotnik, świegotka; ptak świegocący.

Świegotać, o ptakach: wydawać głos im właściwy, świergotać; szczebiotać; mówić wiele, gadać, pleść; wróble o tem na dachu **ś-ą** = wszyscy o tem już dobrze wiedzą.

Świegotanie, świegot.

Świegotka — *p.* Świegot; kobieta dużo mówiąca, papląca, gadatliwa.

Świegotliwość, własność wydawania świegotu, szczebiotliwość; gadatliwość, wielomówność, plotkarstwo.

Świegotliwy, o ptakach: wciąż świegocący; *przen.*, ciągle coś gadający, wielomówny, gadatliwy.

Świekier, ojciec męża a. ojciec żony, teść.

Świekra, matka męża, matka żony.

Świektać, świegotać.

Świercz, armata małego kalibru; — *p.* Świerszcz.

Świerczałka — *p.* Skartabellus.

Świerczek, Świerczyk, mały, młody świerszcz.

Świerczyć, świerszczeć.

Świerczyna, drzewo świerkowe; las, złożony z drzew świerkowych.

Świerczyniak, motyl miernikowiec z rodziny drzewiniaków.

Świergolić — *p.* Świergotać.

Świergot — *p.* Świegot; głos wielu ptaków, ćwierk, ćwierkanie.

Świergotać—*p.* Świegotać; ćwierkać.

Świergotek, ptak śpiewający zębodzioby z rodziny skowronków (fig.).

Świergotliwy, Świergotny, wydający świergot.

Świerk, drzewo iglaste z rzędu szyszkowych, z rodziny sosnowatych (fig.).

Świerk — *p.* Świerkot, Świergot.

Świerkać, świergotać, świegotać, ćwierkać.

Świerkot — *p.* Świergot.

Świerkotać — *p.* Świerkać, Świergotać.

Świerkowy, odnoszący ś. do świerka, właściwy świerkowi, wyrobiony z drzewa świerkowego.

Świeronek, Świronek, Świreń, Świernia, śpichlerz, skład, śpiżarnia, lamus (fig.).

Świerszcz, owad prostoskrzydły, skaczący (fig.); *przen.*, człowiek szczupły, delikatny, drobny.

Świerszczeć, wydawać głos właściwy świerszczowi, piszczeć, świergotać.

Świerszczyk, *zdr.* od Świerszcz.

Świerząbek, roślina z rodziny baldaszkowych; trybula.

Świerzba, zaraźliwa choroba skóry, wywołana przez mikroskopijnego pasorzyta, zwanego świerzbowcem.

Świerzbiączka, przewlekłe zapalenie skóry; niecierpliwość, pożądanie zrobienia czegoś, wzięcia ś. do czegoś.

Świerzbieć, doznawać świerzbienia, swędzenia; wywoływać, sprawiać świerzbienie: **ś-i** mię; *przen.*, **ś-i** mię język = mam ochotę coś powiedzieć, wygadać ś.; **ś-i** go grzbiet = tak postępuje, że zasłużył na plagi; **ś-i** mię dłoń = będę odbierał pieniądze; **ś-i** mię ręka = mam ochotę wybić kogoś; ma **ś-ące** ręce = wszystko zagarnia, przywłaszcza sobie; zęby mię **ś-ią** = mam apetyt, chrapkę na coś.

Świerzbień, palec średni u ręki.

Świerzbnica, roślina z rodziny szczecinowatych.

Świerzbniczak, motyl miernikowiec z rodziny roślinioków.

Świerzbowaty, krostawy, parchowaty.

Świerzbowiec, pająk mikroskopijny z grupy roztoczy, wywołujący świerzbę (fig.).

Świerzepa, Świerzopa, Świrzopa, *stpl.*, klacz, kobyła.

Świerzepi *stpl.*, odnoszący ś. do klaczy.

Świerzop, roślina łopucha, ognicha.

Świerzopa — *p.* Świerzepa.

Świetlak, motyl miernikowiec z rodziny drzewiniaków.

Świetlaność, przesycenie światłem, światłość, promienistość, światło nieba jako Boskość.

Świetlany, przesycony światłem, świecący, świetlisty; szczęśliwy, błogi; uduchowiony, nieziemski.

Świetleć, być źródłem światła, wydawać światło.

Świetlica, Świetnica, izba gościnna w chacie chłopskiej, główny, paradny pokój; pokój, komnata.

Świetliczka, gatunek ryby morskiej, wydającej z siebie światło.

Świetlik — *p.* Świętojański robaczek (fig.); materja świetlna według dawnej, dziś obalonej hipotezy.

Świetlistość — *p.* Świetlaność.

Świetlisty, przesycony, przepełniony światłem, świetlany.

Świetlnia, komora świetlna, widnia optyczna do odrysowywania przedmiotów z natury.

Świetlnik, płaszczyzna, oddzielająca stronę oświeconą ziemi od ciemnej, przechodząca przez środek ziemi i słońca; otwór w kopalni, którędy przenika światło; zabudowane małe podwórze, służące tylko do oświetlenia i wentylacji przyległych ubikacyj.

Świetlny, odnoszący ś. do światła, właściwy światłu, jasny.

Świetnica, owad z rzędu dwuskrzydłych, płaskawych; — *p.* Świetlica.

Świetnić — *p.* Uświetniać.

Świetnie *przysł.*, znakomicie, wybornie, pysznie, przepysznie, okazale, wspaniale, wyróżniająco; mieć ś. ś.=być zdrowym, bogatym, mieć znaczne dochody.

Świetnieć, jaśnieć, błyszczeć, świecić ś., być świetnym, pysznym, wyróżniać ś.; stawać ś. coraz świetniejszym.

Świetnik, roślina z rodziny trędownikowatych (fig.).

Świetność, blask, jasność; przepych, okazałość, wspaniałość.

Świetny, błyszczący, świecący, promieniejący, jasny; pyszny, okazały, wspaniały, przepyszny; wyborny, znakomity, doskonały, wyśmienity; bardzo ważny, godny uwagi; **ś-e** stanowisko = wysokie, znakomite, przynoszące zaszczyty i dochody.

Świeżeć, stawać ś. świeżym, odświeżać ś., odnawiać ś.

Świeżo *przysł.*, niedawno, dopiero co, w ostatniej chwili; zdrowo, rumiano; chłodnawo.

Świeżobarwy, Świeżobarwny, mający świeże barwy.

Świeżopamiętny, będący jeszcze w świeżej pamięci ludzkiej, niedawny.

Świeżość, charakter tego, co jest świeże; temperatura bardziej chłodna, niż ciepła, powietrze przyjemne, orzeźwiające; blask, świetność tego, co jest nowe, młode: ś. barw, ś. kwiatów; nowość, niezwykłość, oryginalność, świetność: ś. stylu, ś. wyobraźni w jakimś utworze; przymiot tego, co jest nowe, niebywałe dotąd.

Świeżusieńki, Świeżutki, Świeżuchny, Świeżuteńki, zupełnie świeży.

Świeży, niedawny, niedawno zrobiony; ś. chleb = niedawno upieczony, nie czerstwy; ś. woda = prosto ze studni, ze źródła, nie ciepła, zimna; **ś-e** jajka, **ś-e** mięso = nie zepsute; mający w sobie blask, urok młodości, nowości, niezwiędły, niezblakły, nie nadpsuty wiekiem; chłodnawy, przyjemny, orzeźwiający: ś. poranek; nowy, niedawny, dopiero co zrobiony: **ś-a** suknia; ś. wygląd = zdrowy, młody; świetny, oryginalny, nienaśladowany, niezwykły, niepospolity: ś. styl; rzeźki, rzeźwy, nieutrudzony: **ś-e** posiłki, **ś-e** siły = nowe, jeszcze niezmęczone.

Świeżyć, robić świeżym, odświeżać.

Świeżyć, przerabiać żelazo surowe na kowalne (fryzować); oczyszczać kruszec przez topienie w ogniskach, piecach.

Świeżyzna, świeży prowjant, zwłaszcza, mięso, jarzyny.

Święcenie, stopień kapłański otrzymywany przez wyświęcenie przez biskupa; konsekracja.

Święciciel, człowiek, który święci, poświęca.

Święcić, świętym czynić, poświęcać, nadawać cechę świętości przez wyrzeczenie ustanowionych przez Kościół błogosławieństw i wykonanie pewnych czynności rytualnych: ś. wodę, olej, wino, chleb, kościół, zastawę wielkanocną, tak zw. święcone i t. p.; wyświęcać: ś. na kapłana, biskupa; wspominać z błogosławieństwem, z dziękczynieniem, błogosławić; obchodzić uroczyście przez nabożeństwo i powstrzymanie ś. od pracy, świętować: ś. święto; być w cenie, być poszukiwanym, popłacać; poświęcać coś, ofiarowywać, ofiarę z czegoś czynić, wyrzekać ś. czegoś; w grze w karty: być atutem, kozerą; **ś. się,** świętym ś. stawać, być błogosławionym, wspominanym z błogosławieństwem; święć ś. imię Twoje = niech będzie święte, błogosławione; ś. czyjąś pamięć = czcić; być szanowanym, otoczonym czcią; być ofiarowywanym, iść na ofiarę; być obchodzonym uroczyście; dziać ś., dokonywać ś., odbywać ś., zanosić ś. na coś, przygotowywać ś.: coś ś. tu święci = coś ma być, stać ś.

Święcie *przysł.*, zgodnie z przykazaniami Boskiemi, świątobliwie; uroczyście; z wszelką pewnością, niezawodnie, nienaruszenie.

Święcone (-ego), jedzenie wielkanocne, zastawa wielkanocna, poświęcona z odpowiedniemi ceremonjami przez kapłana.

Święcony, który był poświęcony, pobłogosławiony z odpowiedniemi ceremonjami kościelnemi: **ś-a** woda, **ś-e** jajko; boi ś., jak djabeł **ś-ej** wody = okropnie ś. boi.

Świędzik, pająk dymaczkowaty z rzędu pasorzytnych.

Święta (-ej), kobieta uznana przez kościół, jako godna czczenia, używająca wiecznej szczęśliwości na tamtym świecie.

Świętnica — *p.* Świątnica.

Świętnik — *p.* Świątnik.

Świętny, święcony, świąteczny; atutowy, kozerny; **ś-a** *rzecz.*, kozera, atu, atut.

Święto, dzień, wyznaczony przez Kościół, obchodzony uroczyście przez nabożeństwo i powstrzymanie ś. od pracy; **ś-a** ruchome = przypadające co rok w innym dniu, np. Wielkanoc, Zielone Świątki; **ś-a** nieruchome = przypadające zawsze w tej samej dacie, np. Boże Narodzenie, Trzech Króli; **ś-a,** w *lm.*, znaczniejsza uroczystość, trwająca dwa a. więcej dni, np. Boże Narodzenie, Wielkanoc i Zielone Świątki.

Świętobliwie — *p.* Świątobliwie.

Świętobliwy — *p.* Świątobliwy.

Świętobójca, zabójca osoby świętej.

Świętoburzec, Świętoburca, człowiek, który powstaje przeciw świętym, zwalczający cześć dla świętych.

Świętognica, zwierzę jamochłonne z gromady żebropławów (fig.).

Świętogórski, odnoszący ś. do świętej góry.

Świętojanek, drzewo z rodziny brezylkowatych, chleb świętojański (fig.).

Świętojanka, uroczystości ludowe, obchodzone na św. Jana, wianki, sobótki i przybór Wisły na św. Jan.

Świętojański, odnoszący ś. do św. Jana; odnoszący ś. do ewangelji św. Jana a. Apokalipsy św. Jana; odnoszący ś. do uroczystości św. Jana; robaczek ś. = owad z gromady tęgopokrywych, fosforyzujący podczas ciepłych nocy letnich, świetlik (fig.); **ś-ie** ziele, roślina z rodziny

dziurawcowatych, dziurawiec; **ś.** chleb — *p.* Świętojanek; owoc świętojanka w kształcie słodkich i mięsistych strączków jadalnych.

Świętojańskie (-ego) *stpl.*, zadatek, dawany przy umowie rocznej, zawieranej na św. Jana.

Świętojerski, odnoszący ś. do św. Jerzego.

Świętokaźca, profanator świętości, świętokradca.

Świętokaźny, profanujący rzeczy święte.

Świętokłamca, człowiek, nie dotrzymujący ślubu, złożonego Bogu.

Świętokradca, człowiek, który kradnie rzeczy święte, należące do kościoła, profanator świętości.

Świętokradzki, odnoszący ś. do świętokradztwa, dokonany przez świętokradzcę.

Świętokradztwo, przywłaszczenie sobie rzeczy świętej, własności kościelnej; znieważenie, profanacja świętości.

Świętokrzyski, od Św. Krzyża, dotyczący Św. Krzyża; **Ś-skie góry** = nazwa gór w ziemi Radomskiej.

Świętokupca, Świętokupiec, człowiek handlujący, kupczący świętemi rzeczami, urzędami kościelnemi itd.; świętosprzedawca.

Świętokupstwo, handlowanie, kupczenie rzeczami świętemi, urzędami kościelnemi i t. d.

Świętołupstwo, rabunek kościoła, świętokradztwo.

Świętomyślność, świętość myśli.

Świętomyślny, mający święte myśli, święcie myślący.

Świętopietrze, dobrowolna ofiara, składana papieżowi na rzecz kościoła; opłata, posyłana w wiekach

średnich z Polski do Rzymu każdego roku na lampy w kościele św. Piotra (grosz św. Piotra w Polsce płacono do końca panowania Zygmunta Austa).

Świętoprzedawca — *p.* Świętokupca.

Świętoszek, fałszywy nabożniś, bigot, liziobrazek, obłudnik nabożny; owad z rzędu tęgopokrywych.

Świętoszka *for. ż.* od Świętoszek.

Świętoszkostwo, rola, charakter świętoszka, bigoterja, niewiara, obłudna pobożność.

Świętość, charakter, przymiot tego, co jest święte, poświęcone, uświęcone; charakter tego, co otoczone powszechną czcią, szacunkiem; w *lm.* **ś-i,** rzeczy święte, rzeczy poświęcane, relikwje.

Świętośpiewny, odnoszący ś. do świątobliwego śpiewu.

Świętować, obchodzić święta; nic nie robić, próżnować.

Święty, z istoty swojej nie ulegający grzechowi, zupełnie doskonały; zaliczony przez kościół do rzędu błogosławionych, którym ś. cześć oddaje: **ś.** patron, **ś.** anioł; poświęcony Bogu, uświęcony przez religję, mający związek z religją: **ś.** dzień, **ś-e** rzeczy, **ś-e** miejsce, **ś.** przybytek; Pismo **Ś-e** = Stary i Nowy Testament; Msza **Ś-ta;** historja **ś-a** = historja narodu izraelskiego według Starego Testamentu oraz dzieje Chrystusa i apostołów; Ziemia **Ś-a** = Palestyna; Ojciec **Ś.** = papież; rok **ś.** = miłościwe lato, jubileusz; żyjący zgodnie z przykazaniami Boskiemi; świątobliwy, pobożny, cnotliwy, zgodny z prawami Boskiemi; powszechnie szanowany, otoczony czcią, zasługujący na szacunek, zachowywany z czcią: **ś-a** miłość ojczyzny, **ś.** obowiązek; wola ojca jest **ś-a;** niezawodny, niezaprzeczony; słuszny: **ś-a** prawda; **ś-e** słowa; błogi, słodki, niezamącony, szczęśliwy: **ś.** spokój = zupełny, niczem niezakłócony; daj mi **ś.** spokój = nie dokuczaj mi; mieć **ś-e** życie = spokojne, bez trosk; **ś-ej** pamięci (*skr.* **ś. p.**) = o nieboszczyku chrześcijanie; *rzecz.,* człowiek zaliczony przez kościół do rzędu błogosławionych, którym ś. oddaje cześć, patron święty; goły, jak turecki **ś.** = zupełnie goły, bez pieniędzy.

Świni, odnoszący ś. do świni, właściwy świni, świński; dla świń przeznaczony; **ś-a** ława = przyrząd do podnoszenia jakiejkolwiek części działa dla umieszczenia jej na swojem miejscu; taki, jak u świni; **ś-a** wesz — *p.* Szczwół.

Świnia, zwierzę ssące parzystokopytne z rodziny tejże nazwy: **ś.** domowa; dzika **ś.** = dzik; mięso świni, świnina, wieprzowina; *przen.* człowiek brzydkiego charakteru, brzydkich obyczajów, niechluj, świńtuch, brudas, flejtuch; łotr, gałgan; **ś-i z tobą nie pasałem** = odprawa pogardliwa człowiekowi niskiej kondycji, narzucającemu ś. ze swą poufałością; za pan brat **ś.** z pastuchem = nadmierna poufałość.

Świniak, mała świnia, prosiak, prosię; rodzaj grzyba z rzędu bedłek (fig.); dziecko niechlujne.

Świniarek, pastuszek, pasący świnie, pastuszek świń.

Świniarka, kobieta, pasąca świnie; pastuszka świń; kobieta niechlujna, flejtuch, flądra.

Świniarnik, chlew dla świń świnnik.

Świniarski, właściwy świniarzowi.

Świniarz, pastuch świń, świnopas; wieprzarz, handlarz nierogacizny; świńtuch, niechluj, brudas; człowiek niskiego, brudnego charakteru, łotr, gałgan.

Świnić, paskudzić, walać, brzydzić; robić coś po partacku.

Świnina, mięso świni a. wieprza, wieprzowina.

Świniobój, rzeźnik od świń.

Świniopas — *p.* Świnopas.

Świniuch — *p.* Najeż.

Świnka, mała, młoda świnia; morska **ś.** = zwierzę ssące z rzędu gryzoni z rodziny kopytkowych, morświnka (fig.); *med.,* zapalenie gruczołu przyusznego; *przen.,* flejtuszek, brudasek.

Świnnik, Świniniec, chlew dla świń, świniarnik.

Świnopas, Świniopas, pastuch świń; człowiek bez wychowania, nieokrzesany, gbur, prostak, grubjanin.

Świnopastwo, zajęcie świnopasa, pasanie nierogacizny.

Świński, odnoszący ś. do świni, właściwy świni; mający do czynienia ze świniami, chodzący koło świń; brudny, plugawy, niechlujny, ohydny; niegodziwy, łajdacki, łotrowski; **ś-ie** ucho, **ś-a** morda, **ś.** ryj, **ś-ie** ryło = rodzaje wymysłów; po **ś-ku** — *p.* Świńsko.

Świńsko, *przysł.,* jak świnia, po świńsku, podle, niegodziwie, po łotrowsku.

Świństwo, cecha właściwa świni; niechlujstwo, plugastwo, brak zamiłowania czystości; rzecz paskudna, budząca wstręt, obrzydliwa, rzecz nieczysta, postępek człowieka niskiego charakteru, brudny, plugawy, łajdactwo, łotrostwo, niegodziwość; postępowanie nieuczciwe, godne pogardy; mowa a. postępek, obrażające moralność publiczną, sprosność, nieprzyzwoitość, mowa plugawa, rozpustna; robota partacka; niedotrzymanie danego słowa.

Świńtuch, brudas, popełniający czyny nieuczciwe, niechluj, flejtuch; człowiek brudnego charakteru, niegodziwiec, łajdak.

Świńtuszek, *zdr.* od Świńtuch.

Świrczałka — *p.* Skartabellus.

Świrena, ryba morska koścista, szczupakowata.

Świreń — *p.* Świeronek

Świrkać, o konikach polnych: ćwirkać.

Świronek, śpichrz.

Świruz — *p.* Świstak.

Świrzepa, gorczyca polna; łopucha, ognicha, świerzop.

Świsnąć — *p.* Świstać; *przen.,* zabrać pokryjomu, porwać, ukraść, uciec.

Świst, jednostajny głos świszczący, przeciągły gwizd: **ś.** wiatru, **ś.** ptaków; **ś.** kuli = odgłos, wydawany przez wystrzeloną biegnącą kulę; gatunek lichej tkaniny.

Świstach — *p.* Świszczypała.

Świstactwo, lekkomyślność, fircykowatość, wietrzność, trzpiotowatość.

Świstaczka, kobieta lekkomyślna, trzpiotka; przyrząd do świstania, gwizdawka, świstawka.

Świstać, *jednokr.* Świsnąć; wydawać głos przeciągły, wypuszczając strumień powietrza przez wąską szczelinę, utworzoną między stulonemi wargami, gwizdać; o niektórych ptakach: wydawać głos im właściwy; wydawać świst na jakiemś narzędziu, np. na gwizdawce; wydawać, mówiąc, głos świszczący, np. wskutek braku zębów.

Świstak, wietrznik, pustak, lekkoduch, trzpiot; zwierzę ssące z rzędu gryzoni z rodziny wiewiórek, świruz (fig.); orzech pusty robaczywy z dziurką.

Świstałka, przyrząd do świstania, gwizdawka.

Świstawka, — *p.* Świstałka.

Świstek, głos, wydany na świstawce, sygnał na świstawce; gwizd, świstawka; kawałek papieru; licha broszurka, pisemko ulotne, nędzna gazetka.

Świstny, tyczący ś. świstania, świszczący.

Świstuła, zabawka dziecięca: rurka, z której tchem wyrzuca ś. drobne pociski, np. ziarnka grochu; największy gatunek kaczek dzikich.

Świstun — *p.* Świstak.

Świstunka, ptak śpiewający, zębodzioby z rodziny gajówek (fig.).

Świszcz, zwierzę ssące — *p.* Świstak.

Świszczeć, gwizdać, świstać; wydawać głos przeciągły, świszczący, szczególnie w przelocie, jaki sprawia wiatr, strzała, kula wystrzelona.

Świszczek, mały, młody świszcz; przyrządzik do świstania.

Świszczypała, Świszczypałka, lekkoduch, trzpiot, pustak, wietrznik, świstak.

Świszczypałkostwo, świstactwo, płochość, wietrzność, trzpiotostwo.

Świśnięcie, wydanie świstu, gwizd; uderzenie kogoś z rozmachem, szybko, mocno, ze świstem; przywłaszczenie sobie czegoś cudzego, kradzież.

Świt, słabe światło przed wschodem słońca; chwila przed wschodem słońca.

Świta, *fr.*, orszak monarchy a. dostojnika — *p.* Świtka.

Świtać, dnieć, rozdniewać; rozjaśniać ś. słabem światłem przed wschodem słońca: **ś-a** = dnieje; mieć nadzieję; roić ś., snuć ś., marzyć ś.: co ci **ś-a** w głowie?; ukazywać ś., stawać ś. widzialnym: dno w gąsiorku **ś-a** = już bardzo mało w nim trunku.

Świtanie, świt.

Świtek, drzewo mahoń.

Świtezianka, owad z rzędu prostoskrzydłych, rodzaj ważki (fig.): rusałka, nimfa wodna w jeziorze Świtezi.

Świtka, Świta, sukmana, chłopska, siermięga.

Świtny, odnoszący ś. do świtu: odnoszący ś. do świtki.

T

T, dwudziesta litera abecadła; spółgłoska przednio - językowo - zębowa, zwarta, bezdźwięczna, twarda.

Ta!, ta!, ta!, *wykrz.*, naśladujący uderzanie, bicie; naśladujący nudną, monotonną mowę; oznaczający wątpliwość: jeszczeby też! akurat! skąd!

Tabaczarka, Tabaeznica, kobieta, zajmująca ś. sprzedażą tabaki; kobieta, zażywająca tabakę; żona tabaczarza.

Tabaczarnia, sklep, gdzie sprzedają tabakę; miejsce, gdzie palą tytuń, palarnia, knajpa.

Tabaczarz, mężczyzna, zażywający tabakę — *p.* Tabacznik.

Tabaczek, kolor tabaki, tabaczkowy.

Tabaczka, *zdr.*, od Tabaka.

Tabaczkowy, Tabakowy, Tabaczny, odnoszący ś. do tabaki; mający kolor tabaki, t. j. ciemny z odcieniem czerwonawego.

Tabaczne (-ego), podatek od tabaki, od tytuniu.

Tabacznica — *p.* Tabaczarka.

Tabacznik — *p.* Tabaczarz; kupiec, sprzedający tabakę i tytuń.

Tabaczny, *przym.* od Tabaka; tytuniowy; sklep **t.**, gdzie sprzedają tabakę, tytuń i t. p.

Tabaka, *hind.* odpowiednio przyrządzony i zaprawiony substancją aromatyczną i amonjakalną tytuń w proszku, używany do wciągania w nos; ciemny, jak **t.** w rogu nic nie wie, nie umie, nie wart i niucha **t-i** = nic nie wart.

Tabakiera — *p.* Tabakierka; *przen.*, **t.** bez tabaki = pusta stodoła, pusta głowa; czy nos dla **t-y**, czy **t.** dla nosa = czy funkcjonarjusze dla publiczności czy publiczność dla funkcjonarjusza?

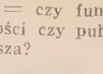

Tabakierka, małe pudełeczko, ozdobna szkatułka, służąca do noszenia z sobą tabaki (fig.); *przen.*, **t.** bez tabaki = głowa bez rozumu.

Tabakiernik, rzemieślnik wyrabiający tabakiery.

Taban, najprzedniejszy rodzaj perskich głowni czyli kling.

Tabela, *łć.*, tablica, spis czegoś w przegródkach między linjami pionowemi, dokładny wykaz poszczególnych przedmiotów, zestawienie rachunkowe, sporządzone w liczbach lub graficznie z napisami w nagłówkach rubryk tego, co rubryki zawierają.

Tabelarny, *łć.*, **Tabelowy,** dotyczący tabeli, odnoszący ś. do tabeli.

Tabelaryczny, *łć.*, ułożony w kształcie tabeli.

Tabernakulum, *łć.*, namiot, przybytek; w kościele katolickim ozdobna szafka na ołtarzu, przeznaczona do przechowywania Najświętszego Sakramentu (fig.); u Izraelitów: przybytek, gdzie spoczywała arka przymierza.

Tabes, *łć.*, uwiąd rdzenia pacierzowego, choroba przewlekła, bezgorączkowa, cechująca ś. bólami przeszywającemi w nogach i zboczeniami w chodzie.

Tabetyk, *łć.*, cierpiący na uwiąd rdzenia pacierzowego.

Tabinki, Tebinki, Tybinki, *tur.*, część ciała jeźdźca, przylegająca do siodła; tył, zad.

Tabldot, (table d'hôte), *fr.*, śniadanie, obiad, kolacja w restauracji o jednej porze dla wszystkich gości, nie wybierany z jadłospisu.

Tabletka, *fr.*, tabliczka, pastylka.

Tablica, *łć.*, tafla, blat, płyta, deska; **t.** szkolna = **t.** drewniana a. łupkowa, zwykle czarna do pisania na niej; rysunek objaśniający, umieszczony na całej stronicy a. na całym arkuszu; rubryki z wymienieniem a. systematycznym układem różnych szczegółów; **t.** statystyczna *p.* Statystyczny; **t.** erekcyjna — *p.* Erekcyjny; **t.** paschalna — *p.* Paschał; **t.** Pitagoresa — *p.* Tabliczka mnożenia; *el.* **t.** rozdzielcza=zespół przyrządów pomiarowych, ochronnych, rozdzielczych, regulujących i rozruchowych, rozmieszczonych na płytach marmurowych, żelaznych lub t. p., połączonych w sposób, umożliwiający rozrządzanie z jednego miejsca dopływem i odpływem prądu; **t.** ślubna = wotum pobożne do zawieszenia; **t.** pamiątkowa = wmurowana na pamiątkę jakiegoś wydarzenia.

Tablicowy, Tabliczny, odnoszący ś. do tablicy; zrobiony w kształcie tablicy.

Tabliczka, *zdr.*, od Tablica; **t.** szyfrowa = do pisania na niej kredką a. szyferkiem; **t.** mnożenia — wykaz iloczynów z mnożenia liczb jednocyfrowych; wykaz takich iloczynów, ułożony w formie tablicy z kolumnami liczb; kształt płaski, czworokątny. czekolada w **t-ch.**

Tabliczkowy, odnoszący ś. do tabliczki; wyrobiony w kształcie tabliczek.

Tabor, *węg.*, obóz, otoczony wozami; zbiór wozów i pakunków wojska w czasie marszu; ogół namiotów wojskowych, znaczna ilość ludzi, bydląt, naładowanych wozów i t. p., przenoszących ś. z jednego miejsca w drugie: ruszać **t-em; t.** kolejowy = ogół parowozów i wagonów, któremi rozporządza dana droga żelazna; **t.** pastuszy = przenośna owczarnia, otoczona płotami.

Taboret — *p.* Taburet.

Taborować, spajać z sobą wozy nakształt taboru, otaczać taborem, wozami; **t. się,** rozkładać ś. taborem, zbierać ś. gdzieś z wziętemi zapasami w celu zabawy i ucztowania; obozować.

Taborowy, należący do obozu, obozowy.

Taboryci, nazwa sekty najżarliwszych husytów w Czechach.

Taborzanin, należący do taboru, stojący taborem, obozujący.

Tabu, *malajs.*, osoba, drzewo, przedmiot jako świętość nietykalna, której dotknięcie jest karane śmiercią.

Tabula rasa, *łć*, dosłownie: tablica gładka; czysta kartka; pusta przestrzeń ziemi; umysł jeszcze nie uprawiony przez naukę, nieświadomy; zniszczenie, po którem nic nie pozostało.

Tabularjum, *łć*, archiwum.

Tabularjusz, *łć.*, utrzymujący protokół, protokólista; pisarz, prowadzący rachunki.

Tabularny wyciąg = wyciąg hipoteczny; **t-a** posiadłość = większa własność rolna; **t.** świadek = którego zeznania zapisuje się do protokółu.

Tabulatura, *łć.*, dawne pismo muzyczne, w którem oznaczano tony nie nutami, lecz literami; zbiór przepisów, dotyczących tworzenia pieśni, obowiązujący u meistersingerów średniowiecznych; płótno, na którem się maluje; z **t-y** = przesadnie, z partesu.

Tabulet, *łć.*, kram przenośny, składający ś. ze stołu z szufladami do chowania towarów.

Tabulat, *łć.*, blaszane nakrycie fontanny; podłoga z tafli.

Tabun, *tat.*, stado dzikich a. zdziczałych koni na stepach.

Tabunowy, Tabunny, dotyczący tabunu, stepowy.

Tabuńczyk, pasterz, pilnujący bydła w stepach; koń stepowy.

Taburet, Taboret, *fr.*, krzesełko bez poręczy i oparcia, stołek (fig.).

Taca, naczynie drewniane a. metalowe, płaskie, o mało wystających brzegach, na którem przynosi ś. butelki, szklanki, kieliszki, filiżanki, talerze.

Tacet, *wł*, gatunek narcyza o kwiatach dzwonkowatych.

! Tacher, *mn.*, tuzin.

! Tachlować, *nm.*, mieniać, zamieniać, szachrować.

Tachograf, *gr.*, przyrząd do szybkiego robienia odbitek pisma lub rysunku.

Tachometr — *p.* Tachymetr.

Tachrać, Tarchać, *stpl.*, gadać, bajać.

Tachta, *tur.*, duża kanapa, sofa bez wałków i oparcia, pokryta dywanem a. makatą.

Tachidrom, *gr.*, szybkobieg.

Tachigrafja, *gr.*, sztuka szybkiego pisania, rodzaj stenografji.

Tachimetr, *gr.*, szybkomierz, cz. przyrząd do szybkiego mierzenia i oznaczania odległości; przyrząd do mierzenia i oznaczania szybkości płynącej wody, ruchu statków, pociągów, obrotu maszyn dynamoelektrycznych (fig.).

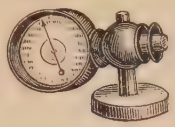

Tachistoskop, *gr.*, przyrząd do badania siły uwagi, w kształcie deski pionowej z tablicą, na której są umieszczone litery lub krótkie wyrazy, odsłaniane i zasłaniane naprzemian przez ekran.

Tacka, *zdr.*, od Taca.

Taczać, posuwać zwolna coś okrągłego po powierzchni płaskiej a. pochyłej, lub jakiś przedmiot na czemś okrągłem toczyć; **t. się,** przewracać z jednego boku na drugi, przewalać ś.; słaniać ś.; idąc; zataczać ś.

Taczałka, krab ze skupienia kolistków, kalapa, okrywacz, wstydek (fig.).

Taczka, wózek w kształcie skrzynki o jednem kółku do wożenia ziemi, cegieł i t. p.; tyle ciężaru, ile naraz do taczki można nałożyć; być skazanym na **t-i** = na ciężkie roboty (fig.).

Taczkarz, człowiek, pracujący z taczką; człowiek wyrabiający a. sprzedający taczki.

Taczkować, wozić coś taczką.

Taczkowy, odnoszący ś. do taczki.

Tadeusz, w *wyraż.*, śpiewać T- = być w opłakanym stanie majątkowym.

Tadrach, gałgan, łachman, śmieć.

Tadynek, *stpl.*, kłopot, zmartwienie.

Tael, *ang.*, jednostka monetarna, a właściwie waga srebra w Chinach, różna w różnych miastach.

Tafelka, *zdr.*, od Tafla.

Tafelnik, robotnik, wyrabiający tafle szkła w hucie szklanej.

Tafja, *malajs.*, rodzaj lichego rumu z trzciny cukrowej.

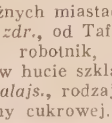

Tafla, *nm.*, płyta czworokątna płaska ze szkła, marmuru, drzewa itp. (fig.).

Taflany — *p.* Taflowy.

Taflować, wykładać taflami, płycić.

Taflowanie, wykładanie taflami ścian, sufitów, podłóg, stołów i t. p., płycenie; posadzka ułożona z taflidrzewnych; futrowanie ścian.

Taflowy wyrobiony w kształcie tafli; ułożony z tafli: podłoga **t-a.**

Tafta, *pers.*, gładka tkanina jedwabna, bardzo cienka, tkana tak jak płótno, werniksowana z obu stron; kitajka; *przen.*, wstęga, chorągiew.

Taftowy, *pers.*, zrobiony z tafty, kitajkowy.

Taiciel, ten który coś tai.

Taić, trzymać w tajemnicy, ukrywać; **t. się,** z czemś=kryć ś., ukrywać ś., chować ś. z czemś, nie objawiać czegoś; o rzeczach. być ukrytym, utajonym.

Tais, motyl dzienny z rodziny motylowców (fig.).

Tajać, o lodzie, o śniegu: przechodzić ze stanu stałego w ciekły, topić ś., topnieć, rozpuszczać ś.; taje na dworze = jest odwilż; *przen.*, tracić gniew, stawać ś. mniej zaciętym w gniewie, przychodzić do równowagi.

Tajemnica, rzecz tajna, skryta, której nie można poznać, dociec rozumem, rzecz, której nie można rozgłaszać, coś tajonego, sekret; w **t-y,** pod **t-ą** = w celu niepowiedzenia komuś innemu; w **t-y** = tajemnie, sekretnie; utrzymać, wydać **t-ę**

Tajemniczo, *przysł.*, tak, że nikt nie wie, tajnym sposobem, sekretnie, cicho.

Tajemniczość, charakter tajemniczy rzeczy a. osoby; mina tajemnicza; cichość.

Tajemniczy, taki, o którym nikt nie wie, okryty tajemnicą, sekretny; taki, którego nie można dociec.

Tajemnie, *przysł.*, w sposób tajny, potajemnie, skrycie, sekretnie.

Tajemnik, człowiek, przypuszczony do tajemnic, powiernik, poufalec, zausznik.

Tajemność, charakter tego, co jest tajemnicze, tajność, skrytość.

Tajemny, taki, o którym mało kto wie, pozostający w tajemnicy, utrzymywany w tajemnicy, tajny, skryty; dochowujący tajemnicy, milczący.

Tajenie, ukrywanie, chowanie.

Tajęża, roślina z rodziny storczykowatych.

Tajfun, Tyfon, *chiń.*, gwałtowna burza wirowa, szalejąca niekiedy na morzach Chińskiem i Japońskiem w porze od czerwca do listopada.

Tajga, *ros.*, gęsty, nieprzebyty las iglasty, rosnący na bagnistych gruntach Syberji (fig.).

Tajkun, *jap.*, tytuł dawany niegdyś przez cudzoziemców monarsze

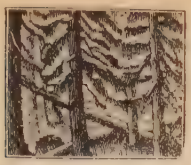

japońskiemu (w Japonji nazywa ś. Mikado).

Tajnia, tajemnica, sekret.

Tajnie, Tajno, *przysł.*, skrycie, skryto, w tajemnicy.

Tajnik, miejsce tajemne, skryte, kryjówka, skrytka, schówek; to, co jest w głębi: **t-ki** serca, sumienia = uczucia.

Tajno, *przysł.*, — *p.* Tajnie.

Tajność—*p.* Tajemność.

Tajny, o którym nie można mówić; o którym mało kto albo nikt nie wie; tajemny, sekretny, skryty, poufny.

Tajsterka, *zdr.*, od Tajstra.

Tajstra, *łć.*, torba, juki; torba skórzana żołnierska (fig.).

Tak, *przysł.*, oznaczający potwierdzenie, zgodę na coś: **t.** jest, **t.** właśnie, **t.** to; w ten sposób, tym sposobem, nie inaczej, w taki sposób; **t.** a. owak = w taki a. inny sposób; **t.** samo = w taki sam sposób; to **t.**, to siak, raz **t.**, raz owak; w takiej mierze, do tego stopnia, w takim stopniu: **t.** daleko, **t.** blisko, **t.** dobry, **t.** wielki, **t.** późno; **t.** sobie = jako tako, jakkolwiek, nie bardzo; **t.** sobie = bez powodu, bez celu, nie wiedzieć po co; jak... **t.** = równie, podobnie: jak sobie pościelesz, **t.** ś. wyśpisz, jak Kuba Bogu, **t.** Bóg Kubie; jak... **t.** = służy do wyrażenia, że czynność jakaś a. stan trwają czas dłuższy bez przerwy: jak stoi, **t.** stoi; i **t.** = i bez tego; dajmy na to, naprzykład: a gdyby **t.**

Takelaż, Takelunek *hol.*, ogół lin, znajdujących ś. na okręcie, użytych do jego umontowania.

Takelować, zaopatrywać okręt w takelunek.

Takla, rodzaj wędy na łososia, obciążonej kamieniem i unoszonej zapomocą spławów.

Taki, zaimek wskazujący, służący do wskazywania osób albo przedmiotów, posiadających pewne cechy określone; podobny, jaki być powinien, znany, o którym już była mowa: **t.** człowiek, **t.** sposób, **t.** przypadek, **t-ś** to!; **t.** sam = równy, jednakowy, podobny: jaki pan, **t.** kram, **t.** syn, jaki ojciec; **t.** a **t.** = pewien, niejaki (zamiast wyliczania, wyszczególniania): z **t-ch** to a **t-ch** powodów; pan **t.** a **t.**; w pytaniu: kto to **t.**?; **t.** i owaki = różny, rozmaity; **t.** owaki = połajanka, ladajaki, podejrzany: a ty **t.** owaki!; jaki **t.** = byle jaki, nieosobliwy, jakikolwiek; jaki **t.** = ten i ów; **t.** sobie = nieszczególny, niezły, nic wielkiego; zamiast tak: **t.** silny, że go nikt zwyciężyć nie może; nie **t.** = nietylko taki ale lepszy, ważniejszy: nie tacy tu przychodzili i nic nie wskórali; **t-ż** = taki sam.

Tako, w wyraż.: jako tako, jakkolwiek, nieźle, nienajgorzej.

Takowy — *p.* Taki, Ten.

Takoż — *p.* Także; również.

Takroczny, przeszłoroczny.

Taks *nm.*, pies jamnik na krótkich nogach i przednich nogach krzywych (fig.).

Taksa *łć. (gr.)*, cena, urzędownie ustanowiona, cena stała.

Taksacja *łć.*, oszacowanie.

Taksator *łć.*, biegły, oceniający wartość jakiejś rzeczy.

Taksatorski, dotyczący taksatora, sporządzony przez taksatora; właściwy mu.

Taksologja, Taksonomja *gr.*, prawidła naukowego podziału przedmiotów wiedzy; nauka tworzenia klasyfikacji; klasyfikacja.

Taksometr, Taksomierz *gr.*, u wehikułów przyrząd wykazujący ilość w metrach przebytej drogi i należność za tę drogę (fig.).

Taksować, oceniać, oszacowywać.

Taksówka, dorożka konna lub samochód opatrzony teksometrem do obliczania przebytych kursów i opłaty za jazdę.

Taksydermja *gr.*, sztuka wypychania zwierząt bez widocznego uszkodzenia ich skóry i z zachowaniem postawy naturalnej.

Taksymetr — *p.* Taksometr.

Takt *łć., muz.*, podział melodji na krótkie, równe co do czasu części, składające się z dźwięków, miarowo, regularnie i we właściwych odstępach czasu następujących po sobie; trzymać ś. w takcie a. taktu = stosować ś. ściśle do niego; wybijać **t.**, *muz.*, = wskazywać pałeczką szybkość i rodzaj taktu; rozsądne i stosowne w danej chwili postępowanie, postępowanie z godnością.

Taktomierz — *p.* Metronom.

Taktowność, postępowanie taktowne, rozważne, takt.

Taktowny, oględnie i roztropnie postępujący z uwzględnieniem okoliczności; rozważny.

Taktowy, dotyczący taktu; kryminalny; **t.** rejestr = wokanda spraw, sądzonych w trybunale z roku nadwornego, czyli z pozwu ustnego.

Taktycznie *przysł.*, zgodnie z regułami taktyki, z pewnym planem.

Taktyczny, dotyczący taktyki, uformowany według wskazówek taktyki, zgodny z taktyką, z pewnym ułożonym planem.

Taktyk *łć.*, nakreślający plan wojny, kierownik wojny.

Taktyka, sztuka ustawiania wojsk i kierowania obrotami żołnierzy, sztuka porządku bojowego; *przen.*, sposoby i drogi, użyte dla osiągnięcia celu.

Taktyzm, ruch organizmu, zwrócony w jednym kierunku pod wpływem bodźca działającego jednostronnie; **t.** dodatni = ruch w kierunku bodźca; **t.** ujemny = ruch w kierunku oddalającym od bodźca; **t.** poprzeczny = ruch w kierunku prostopadłym do działania bodźca.

Takuchno, Takusieńko, Takuteńko, Takutenieczko *przysł.*, zupełnie tak, nie inaczej.

Takuchny, Takutki, całkiem podobny, zupełnie taki sam.

Także, Takoż *przysł.*, również, podobnież, takoż, tudzież, tym więc sposobem, tak więc.

Tal, Taljum *łć.*, pierwiastek chemiczny, metal podobny do ołowiu, używa się przy fabrykacji szkieł optycznych i pirotechnice.

Talar *nm.*, dawna moneta pruska wartości 3 marek niemieckich.

Talar a. **Talara** *łć.*, u starożyt. Rzymian tunika w rodzaju togi; urzędowa, długa suknia duchownych protestanckich, toga (fig.).

Talarek *zdr.*, od Talar; talerzyk, cienki krążek płaski: krajać owoce, jarzynę w **t-ki**.

Talassometr *gr.*, przyrząd do mierzenia wysokości poziomu morza, przypływu i odpływu.

Talassoterapja *gr.*, leczenie podróżami, kąpielami morskiemi, powietrzem morskiem.

Talent *gr.*, wybitna zdolność umysłowa, przechodząca zwykłą miarę; człowiek obdarzony talentem, człowiek utalentowany, posiadający **t.** w pewnym kierunku; w starożytności waga srebra, później jed-

nostka monetarna, przedstawiająca wartość srebra lub złota ważącego talent = 60 minom.

Talentowy, dotyczący talentu.

Talerz *nm.*, naczynie stołowe, porcelanowe, fajansowe, metalowe, okrągłe, płaskie lub wgłębione z brzegiem wygiętym i podniesionym; **t.** płaski = przeznaczony na pokarmy stałe; **t.** głęboki = na potrawy płynne; **t.** wagi = szala, miska; wyłożyć coś jak na **t-u** = wyraźnie; żyć z cudzego **t-a,** patrzeć na cudzy **t.** = żyć kosztem drugiego, być uciążliwym; nie widzieć **t-a** przed nosem = nie rozumieć, nie domyślić się, być roztargnionym; **t.** buforowy = tarcza tłoka zderzakowego u wagonu kolejowego; w *lm.*, **t-e,** instrument muzyczny perkusyjny, składający ś. z dwu okrągłych płyt metalowych, żele (fig.).

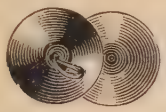

Talerzyk *zdr.* od Talerz; mały plasterek, płaski krążek, talarek; rodzaj ślimaka płucodysznego (fig.).

Talerzykowaty, podobny do talerzyka, okrągławy.

Talina, niewielka pusta przestrzeń na zagonach gdzie wyginęło zboże.

Talizman *ar.*, przedmiot posiadający jakoby tajemniczą moc przynoszenia szczęścia, chronienia od złego, zachowywania zdrowia i t. p.; to samo co amulet; środek czarodziejski.

Talizmanowy, dotyczący talizmanu.

Talja *gr.*, jedna z dziewięciu muz, opiekunka sztuki dramatycznej, przedstawiana ze zwierciadłem w jednej, a maską w drugiej ręce (fig.).

Talja *fr.*, kibić, figura, postawa; pewna ilość kart potrzebnych do danej gry, kłoda.

Taljon *łć.*, w grze w karty: dwie lub więcej kart odłożonych i zakrytych, dostających się najwyżej licytującemu; w dominie: kamienie przykupne; odwet.

Taljowy, odnoszący ś. do talji: karty **t-e,** wcięcie **t-e.**

Talk *nm. (ar.),* łojek, steatyt, minerał miękki, barwy białej, żółtawej lub zielonawej, blasku perłowego, w dotknięciu tłusty, używany do glansowania papieru, skóry, także używany przez krawców do robienia znaków na suknie (drobno sproszkowany i chemicznie oczyszczony służy jako puder).

Talka, zwinięte pasmo nici, jedwabiu i t. p.

Talman *fin.*, prezydujący w sejmie finlandzkim.

Talmigold *nm.*, aljaż, będący stopem miedzi, cynku, cyny i żelaza, platerowany złotem, używany na wyroby tanich biżuteryj.

Talmud *hebr.*, zbiór ksiąg religijnych i prawodawczych żydowskich, ułożony przez rabinów w III w. po Chr., a składający się z dwóch części: Miszny i Gemary.

Talmudyczny, dotyczący talmudu.

Talmudysta, Talmudzista *hebr.*, znający dobrze talmud, uczony żydowski; Żyd, uznający naukę talmudu za świętą (dla odróżnienia od Żydów karaimów, którzy tę naukę odrzucają).

Talon *fr.*, odcinek do asygnacji rządowej lub prywatnej, za którym kasa wypłaca okazicielowi należność, w talonie wymienioną; — *p.* Taljon.

Tałatajstwo, Tałałajstwo, motłoch, hałastra, gawiedź, hołota.

Tałba, kawał, odłam skały, gliny.

Tałes *hebr.*, śmiertelna koszula, rodzaj płachty w pasy białe i czarne, którą Żydzi narzucają na siebie podczas modłów pokutnych i w której są grzebani po śmierci.

Tam *przysł.*, w owem miejscu, ówdzie; do tego miejsca; **t.** i tam, tu i **t.** = w różnych miejscach; gdzie **t.!** = bynajmniej, wcale nie, jako żywo; kto **t.?** = kto jest tutaj?; kto przyszedł?; co mi **t.** = mniejsza o to, mało dbam o to, wszystko mi jedno; czy tak, czy jak **t.?** = czy inaczej?; co mi **t.** będzie! = nic mi ś. nie stanie.

Tama *nm.*, budowa rzeczna, zastawa zbudowana z cegieł, kamieni, ziemi, faszyny i t. p., nie przepuszczająca wody, mająca na celu podniesienie poziomu rzeki, wstrzymanie pędu wód w rzekach, morzach i zwracanie ich prądów w żądanym kierunku (fig.); wstrzymanie, przeszkoda; kłaść czemuś **t-ę** = nie dozwalać, aby tak dalej trwało, wstrzymać, przeszkadzać.

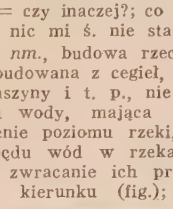

Tamarynda, Tamaryndowiec, Tamaryndowe drzewo *ar.*, okazałe drzewo zwrotnikowe z rodziny brezylkowatych, dające strąki, napełnione miąższem jadalnym (fig.).

Tamaryszek *łć.*, roślina z rodziny tamaryszkowatych, której pewne gatunki sączą sok słodki, krzepnący na liściach, zwany manną; września niemiecka (fig.).

Tamaryszkowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Tambor — *p.* Tambur.

Tambur *fr.*, bęben (fig.); rodzaj oszańcowania; przybudowa przy drzwiach dla ochrony od wiatru; latarnia z oknami.

Tamburek, Tamborek *fr.*, bębenek, rodzaj szerokiej obręczy drewnianej, na którą sztywno naciąga się materjał, przeznaczony do roboty hafciarskiej (fig.).

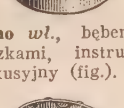

Tamburino *wł.*, bębenek ręczny z dzwoneczkami, instrument muzyczny perkusyjny (fig.).

Tameczny, z tamtej strony pochodzący, tam przebywający, stamtąd przybyły.

Tamiarz, ten, co sypie, buduje tamy.

Tamka *zdr.* od Tama.

Tamować, kłaść tamę, bić tamę, groblę; hamować, wstrzymywać; **t.** krew = wstrzymywać jej upływ; przeszkadzać czemuś, kłaść czemuś zawady.

Tamowy, dotyczący tamy, grobelny.

Tampon *fr.*, pęczek z szarpi lub waty przewiązany pośrodku w celu wyciągnięcia go z rany, służy do tamowania upływu krwi.

Tamponować, zatykać ranę lub otwór w ciele w celu stłumienia krwotoku.

Tam-tam *chiń.*, u ludów południowo-azjatyckich instrument muzyczny: tarcza metalowa z lekko zagiętemi brzegami, która przy uderzeniu pałeczką, wydaje przeraźliwie grzmiące i huczące dźwięki; gong, dzwon chiński (fig.).

Tamtejszy, tam stale znajdujący ś., z tamtego miejsca pochodzący.

Tamten (tamta, tamto), nie ten, ów, drugi, inny.

Tamtędy *przysł.*, tamtą drogą, przez tamto miejsce, nie tędy.

Tamtoczesny, który żył cz. istniał w tamtym czasie, nie tegoczesny, nie współczesny.

Tamtoroczny, tyczący się tamtego roku, zeszłoroczny.

Tamtoświatowy, pochodzący z tamtego świata, od tamtego świata.

Tamtowieczny, Tamtowiekowy, istniejący cz. żyjący w tamtym wieku, pochodzący z tamtego wieku.

Tamulec, klin drewniany, służący do chwilowego rozsuwania klepek w celu zakładania między nie materjału uszczelniającego.

Tamże *przysł.*, na tem samem miejscu, nie gdzie indziej; **t.?** = czy tam?; w tym samym dokumencie, w tem samem piśmie, w tej samej książce.

Tan, częściej *w lm.* **t-y** = tanice; pójść w **t-y** = zacząć tańczyć; pójść na **t-y** = na tańce.

Tan *fr.*, dąb garbarski, garbnik.

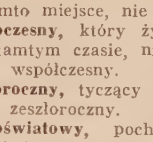

Tana, zwierzę ssące z rzędu owadożerczych, z rodziny wiewiórczuniów (fig.).

Tanagra, ptak wróblowaty śpiewający, zamieszkujący Amerykę południową (fig.).

Tanalbina *łć.*, preparat chemiczny, powstający z połączenia białka z taniną.

Tanatofobja *gr.*, nadmierna obawa śmierci.

Tanatoidy *gr.*, stany chorobliwe podobne do śmierci, np. śmierć pozorna (letarg), śpiączka, omdlenie, tężec i t. p.

Tanatologja *gr.*, nauka o śmierci, jej przyczynach, następstwach fizjologicznych i oznakach.

Tanatometr *gr.*, przyrząd do sprawdzania i ustalania śmierci.

! Tanchuda *nm*, lokal na użytek mniej wybrednej publiczności, w którym gra muzyka i odbywają ś. tańce, sala do tańca.

Tancerka, kobieta tańcząca; kobieta, należąca do baletu teatralnego.

Tancerz, Tanecznik *nm.*, mężczyzna umiejący tańczyć, uczący tańczyć, należący do baletu.

Tancmistrz *nm.*, nauczyciel tańców, baletnik; mężczyzna, tańczący doskonale, po mistrzowsku.

Tancmistrzostwo, stan i zajęcie tancmistrza.

Tancmistrzowski, dotyczący tancmistrza.

Tandeciarka *for. ż.* od Tandeciarz.

Tandeciarski, odnoszący ś. do tandeciarza, do handlu tandetą.

Tandeciarstwo, przemysł tandeciarski, handel tandetą.

Tandeciarz, Tandetnik, mężczyzna handlujący starzyzną, t. j. starem odzieniem, staremi sprzętami i t. p.

Tandem *ang.*, dwukołowy powozik, zaprzężony w dwa, jeden za drugim biegnące konie; dwu lub trzykołowy welocyped z siedzeniami dla dwóch, jedna za drugą siedzących osób (fig.).

Tandem *łć., przysł.*, nakoniec, przecie, nareszcie; **t.** tedy = a więc, a zatem.

Tandeta *wł.*, wyrób rzemieślniczy, niestarannie, niedokładnie i z lichego materjału wykonany; starzyzna i handel starzyzną; miejsce, gdzie sprzedają i kupują rzeczy stare, używane. wynosić coś na **t-ę,** kupić coś na tandecie; wywieszać coś na **t-ę** = wystawiać na pośmiewisko publiczne, na wzgardę.

Tandetnik — *p.* Tandeciarz.

Tandetny, wykonany ladajako i lichy w gatunku.

Tanecznica, kobieta tańcząca, tancerka, baletnica; kobieta a. stworzenie o zwinnych ruchach; owad skrzydlaty z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Tanecznik — *p.* Tancerz.

Taneczny, dotyczący tańca, odpowiedni do tańca, właściwy tańcowi, podług którego można tańczyć: muzyka **t-a;** grajek **t.** = przygrywający do tańca; szkoła **t-a** = gdzie ś. uczą tańczyć.

Tanga *port.*, zbiornik wody, basen cysterna.

Tangens *łć., mat.* — *p.* Styczna

Tangent *łć.*, sztyfcik, młoteczek, koleczek, wychwyt przy instrumentach strunowych, zegarach samogrających i t. p.; **t.** busola = przyrząd, w którym zbaczanie igły magnesowej wskazuje siłę słabych prądów galwanicznych.

Tanginina *łć.*, substancja trująca z wyciśniętych migdałów.

Tango *hiszp.-amer.*, rodzaj tańca; kolor pomarańczowo-ceglasty.

Tani *st. wyż.* Tańszy; taki, którego można nabyć za małe pieniądze, niedrogi, niedrogocenny, niecenny; lekceważący, za nic miany, bagatelny; **t.** dowcip = niewybredny, niewymyślny; **t-e** życie = na które niewiele wydaje ś. pieniędzy; **t-go** sumienia = nie zważający na zasady uczciwości; za **t-e** pieniądze psy mięso jedzą = tani towar zawsze jest lichy; będzie on tańszy = spuści z tonu, będzie mniej hardy.

Taniec *nm.*, rytmiczne poruszanie ś., posuwanie ś., obracanie ś. w takt muzyki, pląsy; muzyka służąca do jakiegoś tańca; **t.** solowy = gdy jedna osoba sama tańczy; **t.** zbiorowy, towarzyski = gdy wiele osób razem tańczy; **t.** sceniczny — *p.* Balet; iść w **t.** = tańczyć, rozpocząć bitwę; prosić do **t-ca** = ażeby tańczono; **t.** marsowy = bitwa, walka; **t.** tatarski = pewien sposób potykania ś. Tatarów szykiem półkolistym nakształt tańca; ni do **t-ca,** ni do różańca = do niczego; **t.** św. Wita = rodzaj choroby nerwowej — *p.* Pląsawica.

Tanieć, stawać ś. tańszym, spadać z ceny; spuszczać z tonu, stawać ś. mniej hardym, pokornieć; tracić na powadze, na szacunku, na znaczeniu.

Tanina *fr.*, garbnik, wyciągnięty z galasu czyli dębianki, lekki, drobnokrystaliczny proszek brudnosłomkowej barwy, mający zastosowanie w medycynie.

Taningen *fr.-gr.*, połączenie taniny z kwasem octowym i bezwodnikiem octowym.

Tanio *przysł.*, za małe pieniądze, małym kosztem, niedrogo: **t.** kupić, **t.** sprzedać; **t.** szacować = nisko.

Taniość, cena niska.

Tanizna, taniość; *pgrdl.*, coś bardzo taniego.

Tanizować *fr.*, garbnikować.

Tank — *p.* Czołg.

Tanoform *fr-łć.*, produkt kondensacji taniny z aldehidem mrówkowym.

Tanrek, zwierzę ssące z rzędu owadożernych, z rodziny kretojeży, kretojeż bezogonowy (fig.).

Tantal *gr., chem.*, metal, pierwiastek rzadko spotykany, znajdujący ś. w naturze tylko w związkach, czysty jest proszkiem szarym, barwy żelaza.

Tantala, męki=męczarnie z powodu niemożności osiągnięcia celu pomimo jego bliskości (od imienia postaci mitologicznej).

Tantalan *gr.*, nazwa związków solnych, w których skład wchodzi kwas tantalowy i jakakolwiek zasada.

Tantalit *gr.*, minerał, powstający z połączenia kwasu tantalowego z tlenkiem żelaza i manganu.

Tantalowy, powstały z tantalu, zrobiony z tantalu.

Tantalówka, koszulka do gazu, wyrobiona z tantalu.

Tantjema *fr.*, udział w zyskach, wypłacany pracownikom a. uczestnikom handlowego lub przemysłowego przedsiębiorstwa, jako stały dochód lub dodatkowo, zależnie od zwiększenia ś. zysków; udział autorów dramatycznych i kompozytorów w dochodzie z przedstawiania ich utworów.

Tańcować — *p.* Tańczyć; **t.** koło czegoś, koło kogoś = starać ś. osiągnąć coś; zasługiwać ś. komuś, nadskakiwać komuś dla korzyści osobistych.

Tańcujący, tańczący; wieczór **t.**, herbata **t-a** = zabawa towarzyska, połączona z tańcami.

Tapczan *tur.*, rodzaj kobierca tureckiego; *ukr.*, prycza, ława szeroka do spania.

Taper *fr.*, grajek, muzykus na balach, lekcjach tańca.

Tapeta *wł.*, obicie ścian pokoju, zrobione z papieru kolorowego, ozdobionego deseniami lub z tkaniny, skóry i t. p.

Tapetować, wyklejać tapetami, dawać obicie na ścianę.

Tapicer *fr.*, rzemieślnik, wyklejający pokoje, wyścielający meble, zakładający firanki, portjery.

Tapicerski, dotyczący tapicera, należący do tapicera.

Tapir, zwierzę ssące z rzędu nieparzystokopytnych, żyjące w Azji i Ameryce, z rodziny tejże nazwy, o nosie zakończonym małą ruchomą trąbą (fig.).

Tapirować *nm.*, wichrzyć włosy grzebieniem, aby nie opadały i tworzyły podkładkę pod większe pukle.

Tapirowiec, zaginiony rodzaj zwierząt ssących.

Tapiserja *fr.*, robota dywanowa, wyszywanie igłą na kanwie lub innym materjale bawełną, wełną lub jedwabiem; dywan, kobierzec; obicie, tapety.

Tapjoka *brazyl.*, mączka z korzenia rośliny manjok gorzki, zwilżona wodą, zarobiona w gałeczki i wysuszona na ogniu.

Taplać *gwar.*, maczać, nurzać, pluskać w wodzie.

Tara *wł.*, waga opakowania towaru; extra **t.** = procent zwyczajowy od wagi czystego towaru, potrącany przy niektórych towarach oprócz wagi opakowania; super **t.** = nadwaga, dodawany przez hurtowników detalistom towar w ilości $^1/_2$ do $1^0/_0$ czystej wagi na straty przy detalicznej sprzedaży; uso **t.** = tara zwyczajowa, którą potrąca ś. od wagi towaru z opakowaniem, zamiast ważyć osobno opakowanie; bywa nieraz mniejsza niż istotna waga opakowania.

Taraban, bęben, tołumbas, używany w kapeli janczarskiej.

Tarabanić, bębnić, uderzać w bęben; **t. ś.** *gwar.*, iść powoli, ociężale.

Tarabańczyk, człowiek bębniący na bębnie wojskowym, dobosz.

Tarach *gwar.*, osoba niestała, wietrznik; **t-y** = sieczka, drobne źdźbła słomy; grube plewy, w których znajdują ś. jeszcze ziarna.

Tarać (ś.), Tarbać (ś.), tarzać (ś.).

Taradajka, Taratajka *gwar.*, powóz trzęsący bez resorów, prosta kolaska; *żart.*, osoba gadatliwa.

Tarakan *ros.*, — *p.* Karaluch.

Taran, u starożytnych machina wojenna, zaopatrzona w ciężką głowicę żelazną do rozbijania murów twierdz obleganych (fig.); bałwan morski; **t.** wodny = urządzenie do podnoszenia wody.

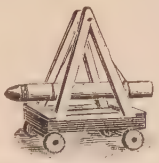

Taranek, baba ręczna, ubijak, do wbijania pali (przy robotach wodnych, brukarskich i t. p.).

Tarant *nm.*, koń maści niejednolitej, lecz składającej ś. z łat białych, pomieszanych z czarnemi, siwemi, kasztanowatemi i t. p.

Tarantas *ros.*, powóz podróżny, z pudłem, osadzonem na długich drągach zamiast resorów (fig.).

Tarantela *wł.*, taniec włoski w bardzo szybkiem tempie.

Tarantowaty, Tarantowy, maści nakrapianej czarno z białem, czarno cętkowany.

Tarantula, gatunek pająka płucodysznego, żyjącego w połud. Europie (fig.).

Tarań, ryba koścista otwartopęcherzowa, karpiowata.

Tarapacić *stpl.*, kłopotać, trapić, niepokoić.

Tarapata, t-y, w *wyraż.*, być w **t-ach,** mieć **t-y** = kłopoty.

Taras *fr.*, forma wyżyny, przechodzącej w nizinę nagłym stromym spadkiem nakształt stopnia schodów; szerokie podmurowanie na pochyłości, stromą ścianą schodzące ku zboczu; przy wykwintniejszych budynkach rodzaj szerokiej niekrytej werandy, wzniesionej na słupkach lub na podmurowaniu: płaski dach otoczony balustradą (fig.); więzienie, wieża; nasypka do zawalenia czegoś (chróst, gruz i t p.); lepiej z lasu, niż z **t-u** = lepiej uciec, niż dać ś. uwięzić.

Tarasek *zdr.* od Taras.

Tarasować, podpierać mocno drzwi, bramę w celu niedopuszczenia obcych; **t.** kogoś = wsadzać go do więzienia.

Tarasowaty, w kształcie tarasu.

Tarasowe (-ego), opłata od tarasu, więzienia.

Tarasowy, dotyczący tarasu, zrobiony, utworzony nakształt tarasu; wznoszący ś. tarasami: powierzchnia gruntu **t-a;** *rzecz.*, dozorca więźniów.

Taraśnica, rodzaj dawnej niewielkiej armatki do obrony murów zamkowych.

Taratatka, krótka kapota polska z szamerunkiem; — *p.* Taradajka.

Tarchan, niewolnik u Turków.

Tarcica, Tarciczka, deska, zrobiona przez rozerznięcie piłą pnia drzewnego.

Tarcicowy, Tarciczny, dotyczący tarcicy, zrobiony z tarcic.

Tarcie *fiz.*, opór, jaki napotyka ciało stałe, poruszające ś. po powierzchni drugiego ciała; potarcie, pocieranie, nacieranie; **t.** lnu, konopi = wycieranie paździerzy na tarcicy; **t. się,** pocieranie ś., nacieranie ś. wzajemne; popęd płciowy u ryb.

Tarcza, Tarcz *nm*, deska okrągła, owalna lub w kształcie wydłużonego trójkąta, pokryta skórą lub blachą, czasem metalowa; część uzbrojenia dawnego rycerza, służąca jako obrona przed pociskami; puklerz, paiża (fig.); pole herbu; na kolei: przyrząd do sygnałów; **t.** zegarowa = cyferblat, krążek, na którym są wypisane cyfry, oznacza-

jące godziny; **t.** strzelnicza = krąg, deska, służąca za cel do strzelania; **t.** obrotowa na kolejach żelaznych= koło poziome ruchome z szynami, służy do przesuwania wagonów z linji na linję, obrotnica; **t.** sygnałowa = do dawania sygnałów na kolejach; spodnia część skorupy żółwia; **t.** Sobieskiego=nazwa gwiazdozbioru; *przen.*, obrona, osłona, ochrona, puklerz (w znaczeniu fizycznem a. moralnem).

Tarczak, skorupiak krytodychawkowy z rzędu krótkoogoniastych, wędrownych.

Tarczan — *p.* Tapczan.

Tarcznik, Tarczownik, żołnierz uzbrojony tarczą.

Tarczogłów — *p.* Trzymonaw.

Tarczołusk, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa.

Tarczowaty, mający kształt tarczy.

Tarczownica, pospolity porost blaszkowaty, o plesze rozpostartej a. poszarpanej, rosnący na korze drzew, płotach, kamieniach i t. p. (fig.).

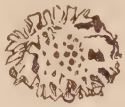

Tarczownik — *p.* Tarczownica, Tarcznik; rzemieślnik, wyrabiający tarcze.

Tarczowy, dotyczący tarczy; **t.** gruczoł = gruczoł szyjowy po obu stronach krtani, przed początkiem tchawicy.

Tarczówka, piła okrągła; krąg stalowy z zębami na brzegach.

Tarczyca, roślina z rodziny wargowych (fig.); gruczoł tarczowy na szyi pod krtanią.

Tarczyk, owad chrząszczowaty, czterostawowy, złotkowaty (fig.).

Tarecznik, roślina z rodziny rutowatych.

Targ, miejsce, gdzie w stałe a. pewne dni sprzedają się i kupują przedmioty użytku codziennego, zwłaszcza produkty spożywcze, targowisko, rynek, miejsce targowe: iść na **t.**, kupować, sprzedawać coś na **t-u**; dzień, w którym włościanie i kramarze dostarczają do miasta większą ilość towaru i sprzedają go na rynku: dziś **t.** w miasteczku; sama czynność sprzedawania i kupowania, oraz ugadzania ś. o cenę, innemi słowy, o kupno; dobić **t-u** = zgodzić ś. na proponowaną cenę; **t.** w **t.** = ugodziwszy ś. na cenę; pójść, wejść z kimś w **t.** = wejść w układy o kupno i sprzedaż; krakowskim **t-iem** = zgodziwszy ś. na cenę pośrednią między ceną żądaną a ofiarowywaną; psuć komuś **t.** = podbijać mu a. obniżać złośliwie cenę; ilość towaru, sprzedana w sklepie w ciągu pewnego czasu, odbyt: kupiec miał dziś dobry, zły **t.**

Targacz, ten, który coś a. kogoś targa.

Targać *jednokr.* Targnąć, szarpać, rwać; doprowadzać do nieładu: **t.** włosy, ubranie, słomę; rozrywać, rozdzierać, łamać; wstrząsać, wzruszać; poniewierać, lekceważyć, łamać, znieważać: **t.** prawa, obowiązki, przymierze, przysięgę; niszczyć, znieważać, nadwerężać, psuć: **t.** zdrowie, nerwy; **t. się** = szarpać ś., rzucać ś.; szamotać ś.; szarpać jeden drugiego; porywać ś., rzucać ś. na kogoś, na coś, odważać ś. na coś zuchwale; targnąć ś. na swoje życie = popełnić samobójstwo.

Targan *żegl.*, konopie szarpane z lin, służące do otykania szpar w okręcie.

Targaniec — *p.* Targan; rzemień łączący pudło powozu z drążkami; narzędzie do rwania zębów; **t-e,** *lm.*, walka, szarpanina, szamotanie ś.

Targanina, targanie, szarpanie, szarpanina, wodzenie ś. za czuby; kłótnia.

Targanka, słoma potargana, zmięta.

Targany, ten którego targano; **t-a** słoma = nie prosta.

Targnąć — *p.* Targać.

Targować, kupując a. sprzedając, określać cenę, umawiać ś. o cenę; prowadzić handel, handlować, prowadzić proceder kupiecki; sprzedawać towar, mieć odbyt; **t.** kota w worku = kupować coś nierozważnie, nie zaznajomiwszy ś. dokładnie z przedmiotem kupna; **t. się** = umawiać ś., ugadzać o cenę towaru, pomału, stopniowo podnosząc a. obniżając cenę; nie odrazu godzić ś. na wszystko, ociągać ś., nie być odrazu posłusznym.

Targowe (ego), opłata od sprzedaży towarów na targu, myto.

Targowica, kupczenie własnem sumieniem, sprzedajność; rola sprzedawczyka, zdrajcy, odstępcy od wspólnej sprawy, zdrada ojczyzny (od Konfederacji zawartej w Targowicy w r. 1792).

Targowiczanin, jeden z konfederatów targowickich; *przen.*, zdrajca, odstępca.

Targowisko, miejsce, na którem bywają targi, targ, rynek.

Targownik, handlarz, kramarz, przekupień.

Targowy, dotyczący targu, jako miejsca do sprzedaży, dotyczący targu, jako samej sprzedaży; dzień **t.** = w którym odbywa ś. targ; *rzecz.*, dozorca targu.

Targówka, deska cienka, służąca do opierzenia ścian.

Tarka, narzędzie z ostremi dziurkami do tarcia do rozcierania; deszczułka z rękojeścią do wygładzania tynku; — *p.* Tarnina.

Tarkać, Tarkotać — *p.* Turkotać; mówić o czemś tajemniczo, szeptać. szemrać, przebąkiwać; mówić bez zastanowienia, paplać: **t.** językiem.

Tarkot, wrzawa, hałas, turkot; człowiek gadatliwy, wielomówny, paplacz, papla, gaduła.

Tarkotać — *p.* Tarkać.

Tarkować, trzeć, rozcierać na tarce żelaznej; rozcierać zaprawę z wapna i piasku, rzuconą na mur, dla zrobienia tynku, wygładzać ją deską, zwaną tarką.

Tarlać — *p.* Tarzać.

Tarlak, ryba w porze tarła.

Tarlatan *fr.*, cienka, lekka, przejrzysta bawełniana tkanina w rodzaju muślinu.

Tarlica, przyrząd do międlenia lnu, międlica.

Tarlisko, Tarło, miejsce, gdzie ś. trą ryby; czas tarcia ś. ryb; kałuża, błoto, w którem tarza ś. trzoda chlewna; miejsce, gdzie międlą konopie na tarlicy.

Tarło, rękojeść topora; — *p.* Tarlisko.

Tarman, Tarmanina, potargane zboże, mierzwa na polu po skoszeniu i zebraniu snopów.

Tarmosić (się), targać (ś.), szargać (ś.) w różne strony, szamotać (ś.).

Tarnczany, dotyczący tarnek, tarniowy.

Tarnek, Tarń, kolec na tarni; owoc tarni.

Tarniak, krzaki tarniny, zarośla tarninowe.

Tarnić, trzeć tarnikiem, raszplować.

Tarnieć *dok.* Tarnąć: drewnieć, drętwieć, sztywnieć.

Tarnik, pilnik grubo nasiekany z zadziorami, raszpla.

Tarnina — *p.* Tarnośliwa; kępa zarośli tarniowych wśród pól; gałęzie tarni (fig.).

Tarninowy, Tarniowy, dotyczący tarni, cierniowy.

Tarniny — *p.* Opiłki.

Tarniówka, nalewka na tarnkach; gatunek śliwek.

Tarnisko, pole zarosłe tarniną; pole wykarczowane z tarniny.

Tarnka — *p.* Tarka.

Tarnkopłodny, rodzący tarnki.

Tarnośliwa, Tarnośliwka, Tarń, krzew kolczasty z rodziny różowatych; owoc tej rośliny, tarnek.

Tarń — *p.* Tarnina, Ciernie.

Taro, mączka, otrzymywana z rośliny zw. kolokarją, hodowanej w tym celu w krajach gorących (fig.).

Tarok *wł.*, rodzaj gry w karty w 78 kart.

Tarować, obciążać o tyle ramię wagi, przeznaczone dla odważników, aby zrównoważyć opakowanie, w którem towar ma być ważony.

Tarpan, gatunek dzikiego konia, żyjącego w stepach Azji środkowej.

Tarpejska skała = z której w starož. Rzymie zrzucano zdrajców.

Tarszniak, rogoża.

Tartak, fabryka, gdzie przecinają pnie drzewa na tarcice, belki, bale (fig.); gaduła, papla.

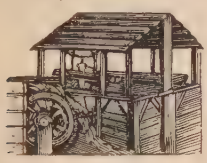

Tartakowy, odnoszący ś. do tartaku, do tartaku należący, na tartaku wykonany; młyn **t.**; piła **t-a.**

Tartan *szkoc.*, szkocka tkanina w różnokolorowe kraty; płaszcz z tej tkaniny.

Tartana *wł.*, mały wąski statek o jednym żaglu trójkątnym, pospolity u Neapolitańczyków i Hiszpanów; (fig.); długi nakryty wózek dwukołowy w Katalonji.

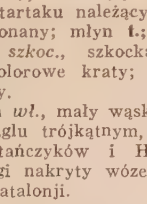

Tartar *gr., mitol.*, u starož.: piekło, państwo Hadesa, położone między rzekami Kocytem a Letą, miejsce kar pośmiertnych.

Tartarogowy, szyldkretowy.

Tartaróg, Tartar — *p.* Szyldkret.

Tartas, hałas, zgiełk, wrzawa, zamieszanie.

Tartka — *p.* Tarka.

Tartufla *wł.*, trufla.

Tarty *im.*, od Trzeć; rozcierany na drobno.

Tartynka *fr.*, cienki kawałek chleba lub bułki z masłem i mięsem a. serem, rybą, kawiorem i t. p.

Taryba *lit.*, rada; nazwa Rady Krajowej Litwy, wybranej w r. 1917, parlament litewski.

Taryfa *wł.*, urzędowy spis cen, wykaz opłat celnych lub przewozowych; spis domów.

Taryfować, określać wysokość taryfy.

Tarzać, taczać, przewracać w czemś: w mące, w piasku, w błocie; **t.** kogoś w błocie = oczerniać, szkalować; **t. się,** przewracać ś., przewalać ś. w piasku, po murawie, walać ś.; **t. się** w błocie = żyć niemoralnie, rozpustnie, rozwięźle.

Tarzowisko, miejsce po bekowisku jeleni.

Tarzyca, roślina lekarska z rodziny wargowych.

Tas, Tasa — *p.* Tasza.

Tasak *czes.*, miecz krótki i szeroki; wielki, szeroki i ciężki nóż kuchenny do rąbania, siekania (fig.); pas myśliwski.

Tasiemiec, robak glistowaty z gromady wnętrzniaków płaskowatych, żyjący w kiszkach człowieka i niektórych zwierząt kręgowych, soliter (fig.).

Tasiemka, Tasiemeczka, wąska taśma z nici, lnu, bawełny i t. p.

Tasiemkarski — *p.* Taśmiarski.

Tasiemkarstwo — *p.* Taśmiarstwo.

Tasiemkarz, rzemieślnik, wyrabiający taśmy i tasiemki.

Tasiemkowy, dotyczący tasiemki, zrobiony z tasiemki.

Tasiemnica, roślina z rodziny wrzecznikowatych, trawa morska, używana do nabijania materaców i do opakowywania; maszyna do robienia tasiem.

Tasować *fr.* karty do gry przed rozdaniem = mieszać, kartować; **t.** namiot = rozbijać.

Tasta *wł.*, klawisz instrumentu muzycznego.

! Taster *nm.*, narzędzie do mierzenia średnicy drzew; macki.

Tasza, Tasz, Tasa, Tas *nm.*, buda płócienna kramarska, kram pod namiotem; kieszeń, kiesa; ryba chrząstkowata zupełnoskrzelna, piersiopława.

Taszczyć, ciągnąć coś ciężkiego, dugować, wlec.

Taszka *nm.*, kieszeń, kieszonka, kieska; wałek do wiercenia maku; **t.** u miecza = pokrywka rękojeści miecza.

Tasznik, roślina z rodziny krzyżowych (fig.).

Taśbir, Taźbir, Tyźbir *nm.*, piwo lekkie, cienkusz, podpiwek.

Taśma *tur.*, długie, różnej szerokości pasmo, tkane z prostego włókna, rodzaj grubej szerokiej wstążki, przepaska, bandaż.

Taśmia, zwierzę jamochłonne (fig.) z gromady żebropławów, mające kształt galaretowatej wstążeczki, grzebienica.

Taśmiany, Taśmowy, dotyczący taśmy, zrobiony z taśmy.

Taśmiarski, Tasiemkarski, dotyczący taśmiarza.

Taśmiarstwo, Tasiemkarstwo, rzemiosło, zajęcie taśmiarza, wyrób taśm.

Taśmiarz, rzemieślnik, wyrabiający taśmy i tasiemki.

Taśmowiec, robak z rzędu płazińców.

Taśmownik, żelazo płaskie do 5—6 mm grubości.

Taśmowy, Tasiemkowy, dotyczący taśmy a. tasiem.

Taśmówka, miara z taśmy o podziałkach, skręcana zapomocą korbki w odpowiednią okrągłą i płaską puszkę (fig.).

Tata, Tatko, Tatunio, Tatulo, Tatuś, ojciec w mowie dziecięcej lub pieszczotliwej.

Tatar, człowiek z narodu tatarskiego; człowiek charakteru gwałtownego, burzliwego; jak po przejściu **T-ów** = wszystko zniszczone.

Tatarak, roślina z rodziny obrazkowatych, rosnąca po stawach i mo-

czarach, tatarskie ziele, ajer, kalmus (fig.).

Tatarakowy, odnoszący ś. do tataraku, pochodzący z tataraku; zrobiony z tataraku a. z tatarakiem.

Tatarczanka, słoma tatarki.

Tatarczany, hreczany, gryczany.

Tatarczuch, Tatarczak, chleb z tatarki, chleb hreczany, łazanek z mąki tatarczanej.

Tatarczysko, pole, zasiane tatarką; rżysko po tatarce.

Tatarczyzna—*p.* Tatarszczyzna.

Tatarja, kraj, zamieszkały przez Tatarów.

Tatarka, kobieta, należąca do narodu tatarskiego; roślina uprawna z rodziny rdestowatych, gryka, ziarno jej używa ś. jako kasza; upstrzenie maści białej, cętkowatość.

Tatarować, bić, okładać nahajem, łoić komuś skórę.

Tatarski, dotyczący Tatara albo Tatarów; **t.** szlak = droga, którą szli Tatarzy z Azji, wpadając do Polski; **t.** befsztyk = mięso surowe skrobane, zaprawione kawiorem, sardynkami, marynowanemi grzybami, sokiem cytryny, oliwą nicejską, solą i pieprzem, należycie zmieszane i ugniecione, smarowane na chleb a. bułkę; **t.** sos = ostry sos z żółtek, oliwy, octu i musztardy; **t-ie** ziele — *p.* Tatarak; po **t-sku** = jak Tatarzyn, dziko, po grubjańsku.

Tatarszczyzna, wszystko, co dotyczy Tatarów, cechy ich charakteru, język, obyczaje i t. d.; najazd tatarski — *p.* Tatarja.

Taternictwo, sport, polegający na zwiedzaniu szczytów tatrzańskich.

Taterniczka *for. ż.* od Taternik.

Taternik, przewodnik w Tatrach; turysta, bywalec obeznany z Tatrami, wprawny w chodzenie po szczytach.

Tatra, wysoka skała, góra skalista.

Tatersal *ang.*, zakład, przeznaczony na publiczną sprzedaż koni, powozów i t. d.; ujeżdżalnia.

Tatrać, grzebać ś. (o kurach).

Tatrawisko, miejsce, na którem siedzą kuropatwy.

Tatrzański, odnoszący się do Tatr, dotyczący Tatr, pochodzący stamtąd, mieszkający w Tatrach.

Tatko — *p.* Tata.

Tatulo, Tatunio, Tatuś—*p.* Tata.

Tatuacja, Tatuaż — *p.* Tatuowanie.

Tatuować *polinez.*, ozdabiać ciało kolorowemi, wiecznie trwałemi deseniami, które wykłuwane są na skórze igłą i w miejsce nakłute wcierane odpowiednio przygotowane farby, wedle zwyczaju niektórych dzikich ludów (fig.).

Tatuowanie, rysunki wykłute na ciele.

Tatusieć, Tatuśkować, postępować jak ojciec, naśladować ojca; stawać ś. podeszłym, otyłym, nabierać ciała z wiekiem.

Tatuś, Tatuśko — *p.* Tata.

Taumatologja *gr.*, nauka o cudach.

Taumatomachja *gr.*, zaprzeczanie cudom.

Taumatrop *gr.*, przyrząd optyczny; tarcza obrotowa tekturowa, wzdłuż jej średnicy przechodzi oś obrotu; podczas szybkiego obrotu rysunki i barwy na obu stronach tarczy wywołują jeden obraz w oku patrzącego.

Taumaturg *gr.*, cudotwórca.

Taumaturgja *gr.*, cudotwórstwo, sztuki czarodziejskie Hindusów.

Tauroboljum *gr.-łć.*, u pogan: zabicie byka jako ofiara bogom; malowidło a. rzeźba z wyobrażeniem tej ofiary.

Tauromachja *gr.*, walka byków.

Tauryeki, krymski.

Tauryk, Tauryczanin, Tatar krymski.

Tauryna *gr.*, jeden z produktów trawienia w wątrobie, jako jeden ze składników żółci.

Tautacyzm *gr.*, nieprzyjemny zbieg głosek, wyrazów lub wyrażeń jednakowo brzmiących.

Tautochroniczny *gr.*, jednakowo trwający, izochroniczny.

Tautochronizm *gr.*, równoczesność, właściwość jakiegoś zjawiska (np. zaćmienia księżyca), że w rozmaitych miejscach daje się spostrzegać równocześnie; jednostajność ruchu czyli wciąż jednakowa ilość przebytej drogi w równych jednostkach czasu (np. ruch wahadła).

Tautofonja *gr.*, ciągle powtarzanie tego samego tonu.

Tautogram *gr.*, utwór wierszowany, w którym każdy wiersz lub każdy wyraz zaczyna ś. od tej samej litery.

Tautologja *gr.*, powtarzanie tych samych myśli innemi wyrazami.

Tawerna *wł.*, szynk, gospoda, karczma.

Tawulec, motyl z podrzędu zmierzchnikowców z rodziny kordziuków (fig.).

Tawuła, roślina z rodziny różowatych, parzydło, zwiesinosek, spireja (fig.).

Tawułowate, podrodzina roślin dwuliścieniowych, różowatych.

Tazymetr *gr.*, przyrząd, wykazujący rozciągliwość ciała wskutek ciepłoty, wynaleziony przez Edissona.

Tąpanie, zjawisko geologiczne, polegające na odrywaniu ś. wielkich odłamów skalnych w kopalniach, tunelach i łomach.

T-bandaż, bandaż, złożony z dwu taśm zeszytych w kształcie litery T, używany do podpasywania krocza.

Tchawa (wielkiego pieca), oprawa miedziana lub bronzowa, w którą wstawiana jest dysza.

Tchawica, rurkowaty kanał oddechowy u ludzi, zwierząt ssących i u ptaków (fig.), złożony z pierścieni chrząstkowych, łączący usta z płucami.

Tchawicowy, dotyczący tchawicy.

Tchawka, organ oddechowy u owadów, dychawka.

Tchem, w wyraż.: jednym **t.** = szybko — *p.* Dech, Tchnąć.

Tchnąć, oddychać, dyszeć, dyszeć mocno, gwałtownie; udzielić, wlać tchnieniem, wchuchnąć; **t.** czemś = odznaczać ś., cechować ś., charakteryzować ś., zionąć czemś.

Tchnienie, wypuszczenie powietrza z płuc przez usta i nos przy oddychaniu; dech, oddech; ostatnie **t.** = ostatni oddech przed skonaniem.

Tchórz, zwierzę ssące drapieżne z rodziny łasic (fig.); człowiek lękliwy, bojaźliwy; strach, bojaźń, obawa: **t.** go obleciał = zląkł ś.; ma **t-a** = lęka ś., boi ś.; **t-em** podszyty = bojący ś., lękliwy; **t-em** trąci = wydaje woń nieprzyjemną; w *lm.*, **t-e** = futro ze skór tchórza.

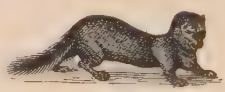

Tchórzątko, Tchórzę, młody płód tchórza; *zdr.* od Tchórz.

Tchórzostwo, obawa, bojaźliwość, lęk, bojaźń; postępek właściwy tchórzowi.

Tchórzować — *p.* Tchórzyć.

Tchórzowaty, bojaźliwy.

Tchórzowski, dotyczący tchórza, bojaźliwy, lękliwy, małoduszny.

Tchórzowy, dotyczący tchórza zwierzęcia.

Tchórzyć, Tchórzować, bać ś., lękać ś., tracić serce, obawiać ś.

Teagogja *gr.*, zaklinanie bóstw.

Teantropizm *gr.*, wiara w Bogaczłowieka, w Bóstwo, które stało ś. człowiekiem dla dobra ludzkości.

Teantropologja, *gr.*, nauka o połączeniu boskości i ludzkości w Chrystusie.

Teatr, *gr.*, gmach, gdzie odbywają ś. przedstawienia sceniczne, widowisko, spektakl; sztuki teatralne; miejscowość, gdzie zachodzą pewne wypadki, widownia, pole działania; **t.** anatomiczny = sala, w której odbywają ś. wykłady anatomji i doświadczeń na trupach; **t.** wojny = miejscowości, zajęte przez wojsko bijące ś., objęte wojną; bitwy w tych miejscowościach.

Teatralja, *grłć.*, rzeczy, należące do teatru; wszystko, co dotyczy teatru.

Teatralnie, *przysł.*, sposobem teatralnym, jak na teatrze, sztucznie, z przesadą, nienaturalnie.

Teatralność, cecha tego, co jest teatralne, sztuczność, przesadność.

Teatralny, dotyczący teatru, należący do teatru; sztuka **t-a** = mogąca być przedstawiana na scenie; sztuczny, wymuszony, nienaturalny, przesadny, bijący na efekt.

Teatroman *gr.*, miłośnik teatru, zapalony bywalec teatralny.

Teatromanja *gr.*, przesadne umiłowanie teatru.

Teatrzyk, mały teatr.

Teatyni *wł.*, zakon, założony przez św. Kajetana i Jana Piotra Caraffę (później papieża Pawła IV), w mieście Chieri czyli Theate (fig.).

Tebaida *gr.*, pustelnia, samotnia.

Tebaina *łć.*, alkaloid otrzymywany z makowca.

Tebel, Tybel *nm.*, kół, czop, klin; w *stol.*: rodzaj świdra, w którym jeden jego brzeg jednocześnie podrzyna deskę.

Tebenki, Tebienki, Tebinki, Tybinki — *p.* Tabinki.

Technematoteka *gr.*, zbiór wytworów sztuki, muzeum.

Technicznie *przysł.*, wyrażeniem technicznem, właściwem jakiejś nauce, sztuce, sposobem technicznym.

Techniczny, tyczący ś. zewnętrznej, rzeczowej strony jakiejś sztuki lub rzemiosła; **t-e** wyrażenia = nazwy naukowe, wyrażenia właściwe wyłącznie jakiejś sztuce, nauce, zawodowi, rzemiosłu.

Techniczość, cecha tego, co jest techniczne.

Technik *gr.*, człowiek, posiadający teoretyczne i praktyczne wiadomości w zakresie jakiegoś przemysłu lub fachu; człowiek, prowadzący dział i roboty, dotyczące jakiegoś przemysłu.

Technika *gr.*, zbiór sposobów, tyczących ś. wykonania jakiejś czynności, pracy w dziedzinie sztuk, przemysłu i rzemiosł; biegłość w wykonaniu, wprawa; wyższy techniczny zakład naukowy; **t.** kultury = meljoracje rolne, dotyczące ulepszania gruntu, nawodnienia, regulowania wód gospodarstwa leśnego i t. p.

Technikum *grłć.*, zakład naukowy niższego lub średniego typu, kształcący np. rzemieślników; wyższa szkoła politechniczna.

Technografja *gr.*, opis przemysłu.

Technolit *gr.*, kamień sztuczny.

Technolog *gr.*, człowiek biegły w naukach stosowanych w przemyśle, rękodziełach i rzemiosłach.

Technologiczny, odnoszący ś. do technologji, dotyczący technologa; instytut **t.** = wyższa szkoła, gdzie uczą nauk stosowanych, mechaniki, budownictwa, chemji i t. p.

Technologja *gr.*, nauka zajmująca ś. sposobami przetwarzania surowych materjałów w przemyśle i rękodzielnictwie; nauka o przyrządach, maszynach i urządzeniach zastosowanych do przemysłu; instytut technologiczny, wydział technologiczny.

Teczka *zdr.*, od Teka.

Tedy *spójn.*, więc, przeto; wtedy, w takim razie, a zatem.

Tegoczesny, żyjący a. istniejący w obecnym czasie, pochodzący z naszych czasów, z naszej epoki, teraźniejszy, nowszy, współczesny, dziejowy.

Tegocześnie *przysł.*, współcześnie nam, w naszych czasach, obecnie, dzisiaj.

Tegodniowy, Tegodzienny, dotyczący tego dnia, dokonany w tym dniu, o którym mowa.

Tegomiesięczny, dotyczący tegoż miesiąca, pochodzący z niniejszego, obecnego miesiąca.

Tegoroczny dotyczący tego roku, pochodzący z niniejszego, bieżącego roku; jary, latosi.

Tegowieczny, dotyczący tego wieku, pochodzący z niniejszego wieku.

Tegwiksyn, rodzaj dużej jaszczurki pokrytej łuskami, zamieszkującej Amerykę południową (fig.).

Teina *łć.*, gorzki, krystaliczny alkaloid, zawarty w liściach herbaty chińskiej, własnościami zbliżony do kofeiny.

Teista *gr.*, człowiek, wyznający zasady teizmu.

Teizm *gr.*, wiara w Boga, jako najwyższą i jedyną przyczynę wszechrzeczy, Stwórcę i Rządcę świata, odrzucająca jednakże objawienie.

Tejsak *nm.*, torba skórzana na pistolety (fig.).

Tejst, olejek pachnący.

Tek *malabar.*, rodzaj drzewa mocnego i twardego, rosnącego w Indjach Wschod., używanego na ściany okrętowe.

Teka *grłć.*, podłużna, zamykana torebka skórzana lub tekturowa na rysunki, papiery i t. p.; materjały zebrane w jakiejś sprawie: **t.** historyczna Naruszewicza; portfel; *przen.*, urząd ministra; mądrość jego w **t-e** = sam ze swojej głowy nic nie umie; nakrycie, deka: **t.** na studni.

Tekin, safjan turecki a. wołoski.

Tekst *łć.*, treść, osnowa pisma lub mowy; wyjątek z Pisma Ś-go, będący przedmiotem kazania; słowa autora dzieła, naczelna część dzieła, dla odróżnienia od przypisków a. dodatków; objaśnienie do rycin; słowa, podkładane pod muzykę; gatunek czcionek.

Tekstualny, dosłowny.

Tekstura *łć.*, słojowatość, uwarstwienie.

Tekstylny *łć.*, tkacki, włóknisty: przemysł **t.**

Tektoniczny, odnoszący ś. do tworzenia się skorupy ziemskiej i jej pokładów; czapka **t-a** = wrzecionowato zakończony płat pewnej formacji geologicznej, otoczony ze wszystkich stron utworami młodszej formacji; okno **t-e** = obszar pewnej formacji, wciśnięty pomiędzy pokłady innej formacji; linje **t-e** = linje pochyleń pokładów geologicznych, połamane i powyginane zygzakowato; w *geol.*, **t-y** proces = górotwórczy, zjawiska, powodujące tworzenie ś. gór i kierujące ich układem.

Tektonik, naukowy badacz i znawca tektoniki.

Tektonika *gr.*, wytwarzanie kunsztownych wyrobów z drzewa lub kamienia; system układu geologicznego, układ skał; budowa, architektonika.

Tektura *łć.*, gruby wyrób papierowy ze szmat, odpadków papieru, ze słomy lub masy drzewnej, karton; **t.** smołowcowa = tektura do krycia dachów, napojona wrzącą smołą — *p.* Papa.

Telamony *gr.*, w budownictwie figury mężczyzn, rzeźbione z kamienia, podpierające gzyms lub belkowanie (fig.).

Teleautograf *gr.*, telegraf odtwarzający wiernie przesyłane pismo lub rysunek, pantelegraf.

Teleergja *gr.*, działanie z odległości.

Teleestezja *gr.*, odczucie na odległość.

Telefon *gr.*, przyrząd do przenoszenia na znaczną odległość dźwięków mowy i tonów muzyki zapomocą prądu elektrycznego (fig.).

Telefoniczny, dotyczący telefonu; aparat **t.**=zawierający telefon; podawany przez telefon: rozmowa **t-na.**

Telefonistka, kobieta, zajęta w biurze telefonicznem łączeniem i rozłączaniem rozmawiających przez telefon.

Telefonja *gr., el.*, technika telefoniczna, umiejętność przesyłania dźwięków na odległość.

Telefonogram *gr.*, tekst telegraficzny, przekazany przez telefon.

Telefonować, rozmawiać przez telefon, komunikować ś. telefonem.

Telefot *gr.*, przyrząd przenoszący rysunki na znaczną odległość.

Telefotografja *gr.*, umiejętność przenoszenia rysunków na znaczną odległość.

Telega *ukr. (węg.)*, wóz ruski do przewozu towarów, wyższy z przodu (fig.).

Telegraf *gr.*, przyrząd elektromagnetyczny do szybkiego przesyłania wiadomości na znaczną odległość (fig.); **t.** optyczny a. powietrzny=przyrząd do dawania sygnałów zapomocą znaków umówionych, liter, lub zdaleka widzialnych słupów ramion ruchomych (fig.); **t.**

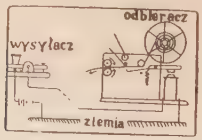

bez drutu a. **t.** Marconiego cz. **t.** iskrowy = przyrząd elektryczny, który może być wprawiony w ruch skutkiem drgania fal elektrycznych, rozchodzących ś. w powietrzu bez udziału przewodnika elektrycznego.

Telegraficzny, dotyczący telegrafu, przesyłany zapomocą telegrafu.

Telegrafika *gr.*, nauka telegrafowania.

Telegrafista *gr.*, urzędnik w biurze telegraficznem, zajmujący ś. przesyłaniem depesz.

Telegrafistka *for. ż.* od Telegrafista.

Telegrafja *gr.*, umiejętność przesyłania telegrafem wiadomości na znaczną odległość.

Telegrafować, przesyłać wiadomości zapomocą telegrafu, depeszować.

Telegram *gr.*, wiadomość przesłana telegrafem, depesza.

Telegrametrja *gr.*, wymierzanie siły prądu elektrycznego w drucie telegraficznym.

Teleikonografja *gr.*, sztuka zdejmowania obrazów zapomocą telegrafu.

Telej — *p.* Telet.

Telekotać *gwar.*, bełkotać, chlupać.

Telektroskop *gr.*, przyrząd dający przy pomocy elektryczności obrazy przedmiotów, znajdujących ś. w znacznej odległości.

Telelog *gr.*, telegraf, przeznaczony do porozumiewania ś. między baterją działową, operującą w wielkiej odległości, a posterunkiem, obserwującym strzały.

Telemark *norw.*, typ nart zwężonych pod uprzężą, rozszerzonych ku przodowi i tyłowi; typ skrętu przy krzywolinijnej jeździe na nartach.

Telematologja *gr.*, nauka o woli ludzkiej, praktyczna część psychologji.

Telemechanika *gr.*, przesyłanie energji na odległość przy pomocy fal elektromagnetycznych.

Telemetr *gr.*, elektryczny aparat, wykazujący na znaczną odległość dane termometryczne, barometryczne i t. p., dalekowidz.

Telemikroskop *gr.*, narzędzie do powiększenia obrazu dalekich przedmiotów.

Teleologja *gr.*, nauka o celowości w świecie.

Teleosaurus *gr.*, przedpotopowy kopalny krokodyl.

Telepać się *ukr.*, iść powoli, ciężko, wlec ś., leźć, kiwać ś. na prawo i na lewo.

Telepatja *gr.*, ogół zjawisk, obejmujących rzekome widzenie rzeczy i osób oddalonych, wymianę myśli bez pomocy słów, wogóle możność odbierania wrażeń odległych w przestrzeni lub w czasie.

Telepsychja *gr.*, obcowanie dusz.

Teleskop *gr.*, dalekowidz; przyrząd optyczny, służący do obserwowania ciał niebieskich, luneta (fig.);

ryba członkopromienna, brzuchopłetwa z rodziny karpiowatych (fig.).

Teleskopja *gr.*, część optyki, traktująca o budowie, składzie i stosowaniu teleskopu.

Teleskopowy *gr.*, odnoszący ś. do teleskopu; służący do wyrobu teleskopów; widzialny tylko przez teleskop.

Telet, Tylet, Telej, gatunek kosztownej materji.

Teletechnika *gr., el.*, część elektrotechniki, traktująca o urządzeniach telegraficznych i telefonicznych.

Telewizja *grłć.*, wywoływanie wrażeń wzrokowych, widzenie na odległość przy pomocy fal elektromagnetycznych.

Tellur *łć.*, pierwiastek chemiczny, metaloid o mocnym blasku metalicznym, białosrebrzystym, w niebieskawy wpadającym, spotykany niekiedy w przyrodzie w stanie czystym, częściej jako domieszka złota, srebra, ołowiu, bizmutu (nie ma zastosowań technicznych).

Tellurek, związek chemiczny telluru z innym metalem.

Tellurjum *łć.*, przyrząd, wprawiany w ruch zapomocą mechanizmu zegarowego, służący do unaoczniania obrotu ziemi około słońca i ruchu księżyca około ziemi, oraz zjawisk, stąd wypływających (fig.).

Tellurowodór, związek chemiczny telluru z wodorem.

Telluryzm *łć.*, siła naturalna ziemi; magnetyzm zwierzęcy.

Telodynamiczny *gr.*, działający na znaczną odległość.

Tem — *p.* Tym.

Temat *gr.*, zdanie, myśl przewodnia, treść, przedmiot omawiany; myśl główna rozwijana i opracowywana w danym utworze; założenie; przedmiot, zadany uczniowi do rozwinięcia w ćwiczeniu szkolnem; w *gram.*, osnowa wyrazu, t. j. część wyrazu pozostała po odrzuceniu fleksyj cz. końcówek deklinacyjnych i konjugacyjnych; w *muz.*, szereg tonów, myśl muzyczna powtarzana i opracowywana jako materjał do większej kompozycji; główny motyw sztuki.

Temblak *tat.*, pas rzemienny u rękojeści szabli, na którym dobytą szablę można zawiesić (fig.); taśma

szeroka lub chusta, zawieszona u szyi dla podtrzymywania chorej ręki (fig.).

Tembr (Timbre) *fr.*, barwa głosu, brzmienie właściwe każdemu instrumentowi lub głosowi danej osoby, różniące go od innych, dźwięczność głosu.

Temida *gr.*, w mitologji greckiej: bogini sprawiedliwości, przedstawiana z zawiązanemi oczami, z wagą i mieczem w ręce (fig.).

Temnik *ukr. gwar.*, piwnica do przechowywania pasieki w zimie.

Tempera *wł.*, płyn jakikolwiek, np. miód, roztwór kleju, białko i t. d., użyty do rozrobienia farby mineralnej: malowanie **a tempera; Tempera al secco** (sekko) = malowanie na tynku wyschniętym — *p.* Alfresco.

Temperament *łc.*, wrodzone usposobienie człowieka, objawiające ś. w uczuciach, które dane bodźce w nim budzą, oraz w sposobie, w jaki pod wpływem tych bodźców postępuje; bywa choleryczny (żółciowy), sangwiniczny (krewki), flegmatyczny (ospale-niedołężny), nerwowy (drażliwy nadmiernie); w życiu potocznem usposobienie bardzo żywe i namiętne, żywość; mieć **t.**, być z **t-em** = mieć żywość, być łatwo pobudliwym, krewkim, mieć usposobienie ogniste.

Temperatura *łc.*, ciepłota, stan ciepła danego ciała; stan powietrza pod względem ciepła; w *muz.*, strojenie instrumentów takie, w którem oktawa dzieli ś. nie wedle ścisłych prawideł matematycznych, ale na 12 półtonów, konieczna w takich instrumentach, jak dęte z klapami i wentylami, jak fortepian, organy i t. p., w których tony enharmoniczne nie są odróżniane i brzmią niezupełnie czysto.

Temperować, łagodzić, miarkować; zaostrzać ołówek lub pióro do pisania.

Temperówka, przyrządzik do temperowania ołówków.

Tempestologja *łcgr.*, dział meteorologji, nauka, badająca zjawiska burzowe ze względu na warunki, w jakich powstają, na przebieg burz, oraz ich siłę.

Templarjusz *łc.*, członek zakonu rycerskiego, założonego w XII w. przez rycerzy francuskich w Jerozolimie dla obrony chrześcijan od napadów niewiernych (fig.).

Tempo *wł.*, wymiar czasu; stopień szybkości, z jaką utwór muzyczny ma być wykonany, szybkość ruchu; ruch; w szachach: czas; zyskać **t.**, wykonać w mniejszej liczbie posunięć plan zamierzony, posunięciem zwłóczącem zmusić przeciwnika do posunięcia niekorzystnego; stracić **t.**, ma znaczenie odwrotne poprzedniemu.

Temporalik, nożyk pisarski, scyzoryk.

Temporalja *łc.*, prawa i dochody, przywiązane do urzędów kościelnych.

Temporalny *łc.*, doczesny.

Temporyzacja *łc.*, odwlekanie.

Temporyzować, zwlekać, wyczekiwać sprzyjających okoliczności.

Tempowy, dotyczący tempa.

Ten (ta, to, ci, te), *zaim. wskazuj,* używany, gdy wyraźnie wskazujemy jakąś osobę a. przedmiot a. zwracamy uwagę na to, o czem mówimy lub mówiliśmy przed chwilą; **t.—t., t.** —tamten = jeden — drugi, ten — ów; **t.** — sam = ten właśnie, nie inny; **t.** a. **t.** = gdy go ściśle określamy, ten mianowicie, to a to = to właśnie, to mianowicie; **t.** świat, to życie = doczesność, życie ziemskie; ni z tego, ni z owego = niewiadomo skąd, niewiadomo dlaczego; człowiek po temu a. do tego = zdatny, zdolny; do tego, a. do tego = przytem; temu, że..., dlatego, że... = ponieważ, bo; nic z tego = do tego nie dojdzie, to ś. nie stanie; rok, dwa lata temu = już upłynął od tej chwili rok, dwa; już ja w tem jestem = postaram ś. o to; co mi to za człowiek! = z uznaniem a. z ironją; im — tem = spójnik służący do porównania: im prędzej tem lepiej; toż, toż to = dopiero wtedy; to to = z lekceważeniem a. politowaniem; nic mi z tego = to mi ś. na nic nie przyda; poza tem = zresztą, z innych względów; z tem wszystkiem = pomijając to wszystko; pomimo to = nie bacząc na te względy; co ci do tego! = ta sprawa nie powinna cię obchodzić; mam w tem coś = zależy mi na tem; tego dnia, tego miesiąca, tego roku, tego wieku = bieżącego, obecnego; te strony, te okolice = najbliższe; w tych czasach = współcześnie; temi dniami, w tych dniach = w ciągu dni najbliższych; jak na to = jak na złość, na domiar złego.

Tenakulum, Tenakiel *łc.*, instrument chirurgiczny do chwytania i przytrzymywania przerwanych naczyń krwionośnych celem ich związania; w *druk.*: dywizorek do przytrzymywania rękopisu podczas składania czcionek.

Tenalgja *gr.*, ból ścięgien.

Tenardyt, naturalna sól glauberska, wydobywana w okolicach Madrytu.

Tenci (taci, toci), czy ten? czy ten sam?; ten właśnie; ten sam.

Tenda, zasłona rozpięta, kurtyna.

Tendencja *łc.*, dążność, cel; zabarwianie odpowiednim kolorytem utworów literackich, dzieł sztuki, przemówień, w celu oddziaływania w pewnym duchu na masy, wzbudzenia pewnych uczuć, wpojenia pewnych przekonań; **t.** zwyżkowa = podnoszenie ś. kursów na giełdzie; **t.** zniżkowa = spadanie kursów na giełdzie.

Tendencyjny, z pewną dążnością, mający jawny lub ukryty cel; **t-a** powieść = rozwijająca pewne poglądy polityczne, religijne, społeczne lub etyczne.

Tender *ang.*, mniejszy statek, służący większemu na posyłki; wóz przy lokomotywie, zawierający paliwo i wodę.

Tendrzak, Tendrówka, parowóz tendrowy, parowóz z tendrem.

Tenis *ang.*, gra angielska dwu lub czteroosobowa w piłkę przerzucaną rakietami przez siatkę, lawntennis (fig.).

Tenli (tali, toli), czy ten?, czy ten sam?

Tenontologja *gr.*, nauka o ścięgnach.

Tenor *wł.*, najwyższy głos męski, obejmujący dwie oktawy.

Tenorowy, dotyczący głosu tenora; mający głos tenora.

Tenorzysta, człowiek śpiewający tenorem, tenor.

Tenotomja *gr.*, operacja chirurgiczna rozcięcia ścięgna.

Tensja *łć.*, wyprężenie, natężenie, prężność.

Tentacja *łć.*, chętka, życzenie trudne lub niemożliwe do spełnienia; kuszenie, pokusa.

Tentakula *łć.*, macki, różki, czułki, długie i cienkie wyrostki w kształcie wąsów, piórek, rogów, zginające ś., wyrastające z okolic gęby u owadów, służą jako narzędzia dotyku, a może i węchu i słuchu, u niektórych ślimaków na końcu tych czułków są oczy, mrówkom służą macki te do porozumiewania ś.

Tentamen *łć.*, próba, egzamin próbny przed egzaminem właściwym.

Tentator *łć.*, kusiciel.

Tentować, być kuszonym, kusić, budzić pożądanie; kusić ś. o coś, próbować, usiłować.

Tenuta *wł.*, dzierżawa, rata dzierżawna.

Tenutarjusz *łć.*, trzymający tenutę, dzierżawca; dawniej dzierżawa starostwa za pożyczoną królowi sumę lub z łaski dożywocia nadanego.

Tenuto *łć.*, w muzyce: wytrzymać, nie przyśpieszać; nie urywać tonu, zanim przebrzmi stosownie do wskazanej w nutach długości.

Tenże (taże, toże), czy ten, czy ta, czy to; ten sam, ta sama, to samo.

Teobromina *łć.*, alkaloid, zawarty w nasionach kakao i w niektórych gatunkach herbaty.

Teodolit *gr.*, przyrząd używany w geodezji do mierzenia kątów w przestrzeni, głównie poziomych, przystosowany też do mierzenia kątów wzniesienia (fig.).

Teodulja *gr.*, służba Boża.

Teodycea *gr.*, obrona wiary w sprawiedliwość Bożą przeciw zarzutom, wynikającym z pozornej sprzeczności między istniejącem na świecie i moralnem złem a dobrocią i sprawiedliwością Boga.

Teofanja *gr.*, — *p.* Epifanja.

Teofobja *gr.*, bojaźń Boża.

Teogamja *gr.*, śpiew weselny na cześć bogów.

Teognozja *gr.*, znajomość Boga.

Teogonja *gr.*, pochodzenie i rodowód bogów starożytności.

Teokracja *gr.*, rządy, sprawowane w imieniu Boga, rządy kapłańskie.

Teokratyczny, odnoszący ś. do teokracji; właściwy teokracji; rząd **t.** = rząd duchowieństwa; państwo **t-e** = w którem interesy Kościoła stoją ponad interesami państwa.

Teolog *gr.*, uczony w rzeczach wiary; poświęcający ś. nauce teologji; student wydziału teologicznego w uniwersytecie.

Teologiczny, dotyczący teologji, właściwy teologji, oparty na teologji.

Teologja *gr.*, nauka o Bogu i religji; ogół umiejętności religijnych, udzielanych kształcącym ś. na duchownych.

Teologumena *gr.*, rozprawy z zakresu umiejętności o Bogu.

Teomachja *gr.*, w mitologji: walka bogów.

Teomanja *gr.*, obłęd religijny.

Teomorfizm *gr.*, przedstawianie ludzi w postaci bogów i nadawanie im boskich przymiotów; ubóstwianie.

Teoplastyka *gr.*, plastyczne przedstawianie człowieka w postaci bogów i bogiń; przedstawianie bogów w rzeźbach, figurach.

Teorban *wł.*, instrument muzyczny strunowy w rodzaju lutni (fig.).

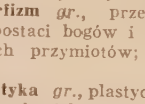

Teoremat *gr.*, twierdzenie naukowe, którego należy dowieść.

Teoretycznie, wedle teorji, nie praktycznie; w zasadzie.

Teoretyczny, rozważający według zasad a. wskazówek nauki lub teorji.

Teoretyk *gr.*, znający gruntownie jakąś naukę, choć niekoniecznie umiejący praktycznie ją stosować.

Teorja *gr.*, wszelki naukowo uzasadniony pogląd na całość zjawisk pewnego rodzaju, objaśniający ich przyczyny i wzajemny związek; wszelka wiedza lub znajomość rzeczy w przeciwstawieniu do czynnego wykonania i zastosowania w życiu zdobytej umiejętności; wykład zasad jakiejś nauki; **t.** prawdopodobieństwa = nauka obliczania częstości, z jaką zdarzają ś. zjawiska, uważane za przypadkowe.

Teoryzować *gr.*, rozprawiać teoretycznie.

Teownik, Teówka, żelazo walcowane kształtu litery T.

Teozof *gr.*, człowiek, zajmujący ś. teozofją.

Teozofja *gr.*, znajomość Boga i rzeczy Boskich na podstawie mniemań filozoficznych: mistycyzm, okultyzm.

Tepać *stpl. czes.*, bić, męczyć, dręczyć trapić.

Teperele *stpl. wł.*, ozdoby u sukien.

Terać, Tyrać, nadwerężać, nadwątlać, przez długie a. nadmierne używanie; niszczyć, szarzać; tracić, marnować, trwonić; **t. ś.**, niszczyć ś., nadwątlać ś., nadwerężać ś., szarzać ś.; włóczyć ś., tułać ś., wycierać cudze kąty.

Terak, Tyrak *gwar.*, marnotrawca, człowiek niegospodarny.

Terakota — *p.* Terrakota.

Terapeuta *gr.*, biegły w leczeniu chorób; lekarz praktykujący.

Terapeutyczny, dotyczący sposobu leczenia.

Terapja, Terapeutyka *gr.*, wiedza lekarska i sztuka lecznicza, nauka o leczeniu chorób.

Terarjum — *p.* Wiwarjum.

Teratogenja *gr.*, rodzenie potworów.

Teratografja *gr.*, opis potworów a. widm.

Teratologja *gr.*, nauka o zniekształceniach, formach wyjątkowych, potwornych wśród ludzi, zwierząt i roślin; nauka o cudach.

Teraz *przysł.*, obecnie, współcześnie; w tym samym czasie, w tejże chwili, kiedy mówimy; w tym czasie, kiedy żyjemy, w tych czasach; a **t.** = na ten raz; jak **t.** = w obecnej chwili: **t.** = zaraz; **t.** zaraz= natychmiast; jak na **t.** = względnie do dzisiejszej chwili.

Teraźniejszość, czas obecny, teraźniejszy, współczesność, obecność.

Teraźniejszy, teraz będący, obecny, współczesny, dzisiejszy, nie dawniejszy, nie przyszły; czas **t.**, *gram.*, forma konjugacji czasowników, oznaczająca, że dana czynność odbywa ś. współcześnie z inną a. w tejże chwili, kiedy o niej mówimy.

Terb, pierwiastek chemiczny, metal bardzo rzadki.

Terceról, Tercerola *wł.*, pistolet kieszonkowy, krócica.

Terceron *hiszp.*, mieszaniec białych z mulatami.

Tercet *wł.*, śpiew na 3 głosy lub utwór muzyczny na 3 instrumenty.

Tercja *łć.*, sześćdziesiąta część sekundy; gatunek czcionek i druku większego od cycera; w *muz.*, trzeci ton od tonu głównego; trzecia godzina kanoniczna (godz. 9 rano); trzecia klasa w szkołach; w fechtunku: cios w prawe ramię, uderzenie poziome od strony lewej ku prawej, przyczem ręka, trzymająca broń, skierowana jest dłonią do góry; w grze w karty: trzy karty starsze następujące po sobie: trzeci egzemplarz wekslu, mającego już kilka egzemplarzy.

Tercjał *łć.*, trzecia część czegoś; trzecia część roku.

Tercjan *łć.*, woźny szkolny, pedel.

Tercjana *łć.*, febra, powracająca co trzeci dzień.

Tercjanela *wł.*, — *p.* Tercynela.

Tercjarka, *for. ż.* od Tercjarz.

Tercjarstwo, przynależenie do bractwa tercjarzy.

Tercjarze *łć.*, bracia świeccy, przez św. Franciszka z Assyżu utworzony t. zw. zakon trzeci, którego członkowie nie składają ślubów zakonnych, nie noszą habitu, nie mieszkają w klasztorze, ale wstrzymują ś. od niektórych rzeczy, np. od ubiorów zbytkownych, bywania w teatrze i t. d.

Terc major *łć.*, w kartach: as, król i dama jednej maści, w ręku jednego gracza.

Tercyna *wł.*, zwrotka ułożona z trzech wierszy jedenastozgłoskowych, o układzie rymów takim, że środkowy wiersz każdej zwrotki rymuje ś. z pierwszym i trzecim następnej.

Tercynela, Tercjanela *wł.*, rodzaj materji jedwabnej.

Terebra *łć.*, rodzaj małża epoki jurajskiej, śrubownica.

! Terem *ros.*, pałac, zamek, gmach; wielki, niezgrabny przedmiot.

Teren *fr.*, przestrzeń ziemi; obszar gruntu, miejscowość, okolica; przestrzeń stosowana a. obrana do jakiegoś celu, miejsce będące widownią zdarzenia, o którem mowa; *przen.*, pole działania, rynek zbytu.

Tereska, zakonnica z zakonu św. Teresy.

Tergum *łć.*, *dosł.* tył; odwrotna strona wekslu.

Teriolity *gr.*, skamieniałości zwierzęce.

Teriomorficzny *gr.*, zwierzęcy.

Terjer *fr.*, pies z rasy jamników, foksterjer.

Terkot — *p.* Turkot; gadanina.

Terkotać — *p.* Turkotać; paplać.

Terkotka, dziewczyna żywa i gadatliwa.

Terlarz, cieśla górniczy.

Terlica, drewniana część kulbaki, kulbaka, nie obita jeszcze skórą.

Terlikać, Tyrlikać, wywodzić trele, umieć śpiewać, grać.

Termalny, Termiczny *gr.*, wywierający wpływ zapomocą podniesionej temperatury, ciepły.

Termidor *gr.*, miesiąc gorąca, 11-ty miesiąc w kalendarzu pierwszej Rewolucji francuskiej (od 19-go lipca do 18-go sierpnia).

Termin *łć.*, granica, kres; czas, wyznaczony na coś: rata; czas zwłoki ostatecznego załatwienia; **t.** prekluzyjny — *p.* Prekluzyjny; stawić ś. na **t.** — na czas umówiony; uiścić ś. w **t-ie** = w czasie umówionym, naznaczonym; stan, położenie: być w niebezpiecznych, ciężkich **t-ach;** czas nauki w rzemiośle: oddać do **t-u,** być w **t-ie;** wyraz właściwy jakiejś nauce, nazwa naukowa; w logice: **t.** mniejszy = podmiot wniosku; **t.** większy = orzeczenie wniosku; **t.** średni = służy do porównania terminów mniejszego i większego i nie ukazuje ś. we wniosku; zbijać z **t-u** = mieszać, konfundować, zbijać z pantałyku.

! Terminalnie, według formuły prawnej; ostatecznie.

Terminalność, zachowanie terminów naukowych, terminologja; formalność prawna; formuła prawna.

! Terminalny, zrobiony według formuł prawnych, zrobiony formalnie; zgodny z terminologją.

Terminata, Terminatka, spis spraw do załatwienia, notatka, lista czegoś, rota przysięgi.

Terminator, w rzemiośle: uczeń sposobiący ś. na czeladnika.

Terminista *łć.*, zwolennik teorji o terminizmie.

Terminizm *łć.*, pogląd, według którego Bóg daje człowiekowi pewien oznaczony czas do poprawy, po którego upływie nie może spodziewać ś. przebaczenia.

Terminolog *łćgr.*, uczony, określający wyrazy i wyrażenia specjalne, dotyczące jakiejś nauki lub fachu; nadający nazwy specjalnym gałęziom umiejętności.

Terminologiczny, dotyczący terminologji.

Terminologja *łćgr.*, nauka o nazwach naukowych (terminach); w ściślejszem znaczeniu: ogół wyrażeń technicznych i nazw naukowych, używanych w jakiejś nauce, sztuce lub umiejętności, jej tylko właściwych.

Terminować, być na nauce rzemiosła u majstra, być w terminie, na praktyce.

Terminowy, mający nastąpić w terminie czyli w czasie zgóry oznaczonym.

Termity *łć.*, owad prostoskrzydły o 2 parach skrzydeł błoniastych, żyje towarzysko, budując gniazda stożkowate, twarde, wysokości do 5 m. i 10 m. obwodu, żyje w Afryce i Ameryce, wgryzając ś. w ściany i sprzęty robi ogromne szkody; bielec, biała mrówka (fig.).

Termitjera, kopiec termitów, mrowisko termitów.

Termoakumulator *grłć.*, przyrząd, podnoszący temperaturę w miejscu, gdzie odbywa się kuracja.

Termobarometr *gr.*, połączenie termometru z barometrem, przyrząd do mierzenia ciśnienia powietrza zapomocą ciepła pary gotującej się wody.

Termochemja *gr.*, część fizyki, obejmująca zjawiska cieplne, zachodzące przy reakcjach chemicznych.

Termochroza *gr.*, własność ciał przepuszczania tylko niektórych promieni cieplnych.

Termoelektryczność *gr.*—*p.* Termomagnetyzm.

Termofon *gr.*, instrument, z którego wydobywać można dźwięki pod wpływem promieni ciepła.

Termofor *gr.*, worek gumowy, napełniony solami, rozpuszczającemi ś. przy wysokiej ciepłocie, służący do ogrzewania części ciała; przyrząd do wytwarzania pary.

Termograf *gr.*, przyrząd samozapisujący zmiany temperatury.

Termografja *gr.*, graficzne przedstawienie temperatury, zwłaszcza stanu ciepłoty krwi w chorobach gorączkowych.

Termoliza *gr.*, rozkład związków chemicznych na ciała prostsze, dokonywany zapomocą ciepła.

Termologja *gr.*, nauka o gorących źródłach mineralnych i kąpielach gorących.

Termomagnetyzm, Termoelektryczność *gr.*, magnetyzm i elektryczność powstałe pod wpływem ciepła.

Termomanometr *gr.*, połączenie termometru z manometrem.

Termometr *gr.*, ciepłomierz, przyrząd, zapomocą którego można oznaczyć temperaturę czyli stopień ciepła (fig.); **t.** dyferencjalny a. różniczkowy = przyrząd, złożony z dwu rurek szklanych, w których znajduje ś. kropla alkoholu, pokazujący bardzo małe różnice temperatury; **t.** maksymalny = okazujący najwyższą temperaturę, np. dnia; **t.** minimalny = okazujący najniższą temperaturę dnia.

Termometrograf *gr.*, przyrząd samozapisujący najwyższą i najniższą temperaturę w danym okresie czasu.

Termomikrofon *gr.*, telefon magnetyczny o wielkiej sile i wrażliwości.

Termomultyplikator *grłć.*, przyrząd do mierzenia najmniejszych zmian temperatury, oparty na zasadzie wzbudzania elektryczności działaniem ciepła.

Termopatogenja *gr.*, nauka o powstaniu i przyczynach gorączki.

Termoskop *gr.*, przyrząd, pokazujący zmiany w stanie ciepłoty danego ciała.

Termostat *gr.*, przyrząd zamknięty, ogrzewany z zewnątrz i służący do otrzymywania stałej temperatury w ciałach, weń wstawionych, regulujący dopływ gorącego powietrza przy ogrzewaniu centralnem.

Termostatyka *gr.*, część fizyki, zajmująca ś. badaniem stanu ciepła.

Termosyfon *gr.*, urządzenie do ogrzewania roślin w cieplarniach i

inspektach zapomocą rur, przez które przepływa gorąca woda; *aut.*, system samoczynnego chłodzenia silnika, polegający na naturalnym ruchu ogrzewanej i studzonej wody.

Termotaktyzm *gr.*, ruch organizmu, spowodowany przez ciepło; **t.** dodatni = ruch, zwrócony ku źródłu ciepła; **t.** ujemny = ruch, oddalający od źródła ciepła.

Termoterapja *gr.*, sposób leczenia chorób zapomocą gorących kąpieli, gorącego powietrza, pary itp.

Termy *gr.*, gorące źródła w starożytnym Rzymie, wytworne urządzenia kąpielowe publiczne, połączone z pomieszczeniem dla świczeń gimnastycznych i przechadzek.

Ternew (Terre neuve) *fr.*, pjes z wyspy New-Foundland, ogromny, silny, posiadający palce błoną spięte, wybornie pływa i ratuje tonących (fig.).

Terno *fr.*, tkanina z wełny koziej, delikatna, bez połysku.

Terno *wł.*, trzy numery razem, stanowiące wygraną na loterji liczbowej.

Teromorfja *gr.*, każda potworność u ludzi, przypominająca postać zwierzęcia.

Teror *łć.*, przestrach, przerażenie, zwłaszcza spowodowane okrucieństwem a. zabójstwami; — *p.* Teroryzm.

Terorysta, wykonywający przymus terorystyczny; uczestnik i zwolennik teroryzmu w czasie Rewolucji francuskiej.

Teroryzm, *łć.*, system panowania, wpływu groźby, oparty na postrachu i krwawym przymusie.

Teroryzować, przymuszać, rządzić postrachem, gwałtownemi środkami, grozić gwałtem, śmiercią.

Terowanie, robota bronzownicza, która ś. wykonywa wybijaniem stempelkami na powierzchni metalowej, podlanej zaprawą ze smoły, popiołu bukowego i łoju.

Terpen, *gr.*, olejek eteryczny lotny nie zawierający tlenu.

Terpentyna, *gr.*, płyn żywiczny, wypływający z pni wielu gatunków drzew iglastych, ciecz gęsta, ciągliwa, o zapachu ostrym, smaku korzennym, mająca obszerne zastosowanie w przemyśle i w medycynie.

Terpentyńcowate, rodzina roślin dwuliścieniowych, rosnących przeważnie w krajach ciepłych, zawierających w liściach i korzeniach olejki aromatyczne i żywice.

Terpsychora, *gr.*, muza tańca, przedstawiana z lirą w ręku i wieńcem na głowie (fig.).

Terrakota, *wł.*, artystyczne wyroby z gliny tak zw. kaflowej, wypalane i nieemaljowane, barwy czerwonej wszelkich odcieni.

Terrawerda, *wł.*, farba zielona.

Tertiogenitura, *łć.* (-cjo), prawa dostające się w spadku trzeciemu zkolei pokoleniu.

Tertolić *gwar.*, partolić, fuszerować, źle robić coś.

Teryna, *wł.*, miseczka, puszka gliniana na pasztety, na smakołyki konserwowane.

Terytorjaliści, *łć.*, w guberniach zachodnich byłej carskiej Rosji stronnictwo, którego hasłem był dobrobyt ludności na terytorjum tych gubernij bez względu na wyznanie i narodowość; u Żydów: stronnictwo, pragnące uzyskać jakiekolwiek terytorjum dogodne na siedzibę autonomiczną Żydów.

Terytorjalizm, *łć.*, dążenia i hasła terytorjalistów.

Terytorjalny, należący do pewnego obszaru ziemi, do kraju; gruntowy, ziemski; **t-a** polityka = polityka równowagi: dążenie do powiększenia własnego obszaru i niedopuszczenia do powiększenia się innych państw.

Terytorjum, *łć.*, obszar ziemi, obwód, posiadłość; obszar zamknięty w sobie, miejsce, plac w pewnych granicach; w Stanach Zjednoczonych Ameryki Półn. nazwa każdego takiego obszaru, który, nie mając jeszcze 60.000 obywateli osiadłych, nie nazywa się Stanem i nie ma prawa wysłać swoich przedstawicieli do kongresu i do senatu.

Tesak, *czes.*, szeroki i krótki miecz, tasak.

Tespjada, *gr.*, żart sceniczny; zabawne opowiadanie z życia teatralnego.

Tessarakonta, *gr.*, komplet z 40 sędziów do rozstrzygania drobniejszych spraw w starożytnych Atenach.

Test, *ang.*, próba, badanie.

! Testacja, *łć.*, poświadczenie.

Testament, *łć.*, akt, zawierający rozporządzenie własnością na wypadek śmierci, ostatnia wola; Stary **T.**, Nowy **T.** = dwie główne części na które Pismo Św. ś. dzieli; **t.** polityczny = słowa, wypowiedziane publicznie a. napisane, zawierające program, nakreślony dla zwolenników męża stanu, schodzącego z widowni a. umierającego.

Testamentarjusz *łć.*, wykonawca testamentu.

Testamentowy, dotyczący testamentu, zawierający ś. w testamencie.

Testator, *łć.*, człowiek, robiący testament, robiący zapis.

Testatorka, *for. ż.* od Testator.

! Testować, świadczyć; czynić zapis testamentowy.

Testyfikacja, *łć.*, dowiedzenie przez świadków.

Testymonjum, *łć.*, świadectwo, dowód.

Teściowa, matka żony a. męża w stosunku do synowej a. zięcia.

Teść, ojciec żony w stosunku do jej męża, do zięcia.

Tetanizacja, *łć.*, spowodowanie tężca (tetanos).

Tetanos — *p.* Tężec.

Teteruk, *ukr. gwar.*, cietrzew.

Tetrachord, *gr.*, u staroż. Greków system muzyczny, oparty na skali czterech tonów; starożytny instrument muzyczny czterostrunowy.

Tetraedr, *gr.*, bryła geometryczna ograniczona czterema równobocznemi trójkątami, posiadająca sześć równych krawędzi; piramida trójścienna (fig.).

Tetraedryczny a. **Tetragonalny,** *gr.*, **system** = układ kryształu taki, w którym trzy osie przecinają się we wspólnym środku pod kątem prostym, z nich dwie są równe, a trzecia różna, układ dwu a. jednoosiowy.

Tetraedryt, *gr.*, minerał, złożony z miedzi, cynku, antymonu i siarki, służy do wytapiania miedzi.

Tetragon, *gr.*, czworobok, czworokąt.

Tetralogja, *gr.*, antyczne widowisko, złożone z czterech utworów scenicznych jednego autora, mianowicie trzech dramatycznych i czwartego satyryczno-komicznego, dawane w Atenach na uroczystość Dionizosa.

Tetrametr, *gr.*, wiersz miarowy, składający się z czterech stóp wierszowych w rytmie anapestowym lub daktylicznym, a. z czterech dipodji cz. stóp podwójnych, jeżeli wiersz jest pisany jambem lub trochejem.

Tetrarcha, *gr.*, w starożytności: wielkorządca czwartej części podbitego kraju.

Tetrarchat, *gr.*, panowanie, godność i okrąg tetrarchy.

Tetrarchja, *gr.*, władza tetrarchy; obszar, rządzony przez tetrarchę.

Tetrastych, *gr.*, czterowiersz, epigramat zawarty w czterech wierszach.

Tetrastyl, *gr.*, budynek, którego front jest ozdobiony czterema kolumnami.

Tetronal, *gr., chem.*, jeden z metanów, używany, jako środek nasenny.

Tetryczeć, stawać ś. tetrycznym, dziwaczeć.

Tetryczka, *for. ż.* od Tetryk.

Tetryczny, posępny, nudny, zgorzkniały, kwaśny, dziwaczny, narzekający, niezadowolony ze wszystkiego.

Tetryk, *wł.*, dziwak, zrzęda, nuda, nudziarz, człowiek posępny, zgorzkniały, zgryźliwy.

Tetyka, *gr.*, ogół zasad wiary.

Teurgja, *gr.*, sztuka wywoływania duchów.

Teutonowie, dawne plemię germańskie; *przen.* Niemcy.

Teutoński, odnoszący ś. do Teutonów, właściwy Teutonom; **t.** zakon= zakon krzyżacki.

Teutopsychiści, *gr.*, wyznawcy teorji, że dusza jest śmiertelna.

Teza, *gr.*, twierdzenie, mające być dowiedzionem; obronionem; temat publicznej dysputy; twierdzenie zasadnicze.

Tezauryzacja, *gr.*, gromadzenie skarbu, powiększanie skarbu państwa.

Też, *spójn.*, także, a także, również, takoż, tudzież, oraz, więc, a więc: mniej pracuje, mniej **t.** zarabia; to **t.** = dlatego właśnie; nawet: choćby **t.**; niby **t.** = pozornie, niby to; używa ś. dla większej dobitności, bez właściwego znaczenia: co **t.** ty mówisz!; co **t.** to za człowiek!

Tęchlina — *p.* Stęchlizna.

Tęchły — *p.* Stęchły.

Tęchnąć, Tęchnieć, stęchłym ś. stawać, rozkładać ś., psuć ś., zaczynać wonieć stęchlizną, pleśnieć; osiąkać, opadać; stawać ś. mniej nabrzmiałym.

Tęcza, naturalne zjawisko powietrzne postaci łukowej, o 7 barwach widma, powstałe wskutek załamania, rozszczepienia i odbicia światła słonecznego w kropelkach wody, z jakich składają się chmury (fig.); **t.** w kościele = belka w górze od ściany do ściany, z umieszczonym na niej krzyżem.

Tęczak, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa.

Tęcznik, rodzaj drapieżnego chrząszcza z rodziny szczypawek (fig.).

Tęczobarwny, odznaczający ś. barwą tęczową.

Tęczowanie, mienienie ś. różnemi barwami, właściwe niektórym minerałom a. płynom.

Tęczowiec, gatunek krajowego motyla dziennego z rodziny południc, żyjącego na wierzbach i osikach (fig.).

Tęczowy, dotyczący tęczy; ubarwiony jak tęcza, mieniący ś., jak tęcza.

Tęczówka, błona oczna kolorowa, otaczająca źrenicę oka, iris (2 fig.).

Tęczyna, wyniosłe drzewo z rodziny werbenowatych, rośnie w Indjach Wschodnich.

Tędy, *przysł.*, tą drogą, przez to miejsce; **t.** owędy = tu i owdzie.

Tęgi, mocno zbity, zwarty w swych cząstkach, dychtowny, ścisły, gęsty: **t.** materjał, **t-ie** sukno, **t.** papier; ostry, mocno dokuczliwy, srogi, surowy: **t-a** zima, **t.** mróz; mocny, gwałtowny: **t-ie** uderzenie, **t-ie** cięcie, **t.** raz; o trunkach: mocny, uderzający do głowy, zawierający wysoki procent alkoholu: **t-ie** wino; odurzający, przenikający: **t.** tytuń, **t.** zapach; twardy, mocny, głęboki: **t.** sen; mocny, silny, krzepki, otyły i wysoki: **t.** człowiek, **t.** rumak, **t.** jeździec; dzielny niepospolity, niezłomny: **t.** charakter; **t.** głowa = o człowieku dobrze znoszącym alkohol, mogącym dużo pić.

Tęgo, *przysł.*, z natężeniem, sprężyście; mocno, silnie, krzepko, dobrze, dużo, obficie; dzielnie, wybornie, wyśmienicie, znakomicie.

Tęgokrusz, minerał, zawierający w sobie antymon, antymonit.

Tęgopokrywe, rząd owadów o wierzchniej parze skrzydeł rogowatej a. skórkowatej, zawierający rozmaite gatunki chrząszczów.

Tęgopój, człowiek który wiele trunku pić może, nie tracąc przytomności.

Tęgoskór, gatunek grzyba z rzędu purchawkowatych.

Tęgosz, roślina australijska z rodziny liljowatych, len nowozelandzki (fig.).

Tęgość, gęstość, zsiadłość, grubość, moc, siła, dzielność.

Tęgówka, opona twarda mózgu i rdzenia; alkohol 90-procentowy.

Tępak, człowiek tępy, niezdolny, zakuta głowa.

Tępawy, nieco tępy, przytępiony; słaby na umyśle.

Tępica, siekiera stępiona.

Tępiciel, człowiek, który coś tępi, wytępia, niszczyciel.

Tępić, czynić tępym; wytępiać, niszczyć, wygubiać, zabijać, prześladować aż do wygubienia; **t.** ś. = stawać ś. tępym, nie ostrym, tracić ostrość, zdolność krajania; **t.** ś. = wzajemnie ś. wytępiać, niszczyć ś., zabijać ś. wzajemnie.

Tępieć, stawać ś. tępym, słabnąć, niszczeć; stawać ś. niepojętnym, tracić bystrość umysłu.

Tępo, *przysł.*, nieostro; ciężko, z trudnością, źle, z trudem: nauka idzie mu **t.**

Tępogłowy, mający tępą głowę; *przen.*, ograniczony, niezdolny; ryby **t-e** = gromada ryb kościstych.

Tępogłów, ryba koścista ciernio-promienna, tępogłowa.

Tępokątny, mający kąty tępe, nieostre.

Tępokończasty, mający końce tępe a. stępione.

Tęporogi, mający różki na głowie przy końcu zgrubiałe: owady **t-e.**

Tępość, nieostrość, przymiot tego, co jest tępe, stan stępienia; niepojętność, niebystrość, niezdolność.

Tępota, słabe pojęcie, słabe zastanowienie, brak rozsądku; **t.** słuchu, wzroku = niedosłyszenie, niedowidzenie — *p.* Tępość.

Tępozęby, mający tępe zęby.

Tępy, nieostry, stępiony, przytępiony, nie pojmujący szybko, niepojętny, niezdolny, ciężko pojmujący, ograniczony, leniwy: **t-a** głowa; osłabiony, słaby; wzrok tępy = słaby, krótki; słuch **t.** = niedosłyszący, głuchawy; **t.** kąt = większy od prostego, rozwarty.

Tęskliwie, Tęsknie, *przysł.*, z tęsknotą, z udręczeniem: **t.** wyglądać kogoś = pragnąć go zobaczyć.

Tęskliwość — *p.* Tęsknota.

Tęskliwy, Tęskny, smutny, rzewny, melancholijny; wyglądający, oczekujący czegoś.

Tęsknica — *p.* Tęsknota.

Tęsknić, pragnąć widzieć kogoś, coś, uczuwać tęsknotę, doznawać tęsknoty, być tęsknym; **t.** sobie w czemś = nudzić, przykrzyć sobie.

Tęsknie — *p.* Tęskliwie.

Tęskno, *przysł.*, smutno, markotnie, przykro; **t.** mi do kogoś, do czegoś, za kimś, za czemś = tęsknię.

Tęskność — *p.* Tęsknota.

Tęsknota, Tęskność, Tęsknica, Tęskliwość, stan człowieka tęskniącego, smutek, melancholja, nuda; wyglądanie kogoś a. czegoś, oczekiwanie kogoś, chęć zobaczenia kogoś a. czegoś; tęsknienie, smutek z powodu rozłąki z kimś a. z czemś.

Tęsknv — *p.* Tęskliwy.

Tętent, odgłos kopyt konia a. innego zwierzęcia po twardej drodze.

Tętniak, rozszerzenie tętnicy, żylak.

Tętnica, naczynie krwionośne, przeznaczone do odprowadzania krwi od serca do wszystkich części ciała, arterja (fig.); wielka tętnica — *p.* Aorta.

Tętnicowy, Tętniczy, dotyczący tętnicy a. tętnic.

Tętnicożylny, wspólny tętnicom i żyłom.

Tętniczka, małe naczyńko w ciele, roznoszące krew.

Tętniczny — *p.* Tętnicowy.

Tętnić, wydawać tętent, tupaniem sprawiać odgłos tętentu; o krwi w tętnicach: bić, pulsować, uderzać.

Tętnienie, wydawanie tętentu; tętent; bicie tętnic, pulsowanie.

Tętnik, *mech.* pompa parowa, przyrząd do podnoszenia płynów do dowolnej wysokości zapomocą bezpośredniego działania ciśnienia pary.

Tętno, ruch krwi w tętnicach, w arterjach, bicie pulsu, uderzenie pulsu, pulsowanie, puls.

Tęża, roślina amerykańska z rodziny amarylkowatych, agawa (fig.).

Tężcowy, podobny do tężca; wyprężony, skołowaciały, zdrętwiały, zgrabiały.

Tężec, choroba zakaźna, przyranna, gorączkowa, cechująca ś. bolesnemi i trwałemi kurczami wszystkich niemal mięśni podległych woli, tetanos.

Tężeć, stawać ś. tęgim; twardnieć, grubieć, nabierać ciała, stawać ś. mocniejszym, napinać ś., wyprężać ś., drętwieć.

Tężnia, rusztowanie, zrobione z chróstu, posiadające na górze koryta z otworami, do których pompy wlewają ze źródeł solankę, spływającą po chróście na dół; skutkiem parowania wody przy spływaniu solanka stęża się, a z niej następnie w warzelniach wyparowują sól.

Tężnik, robotnik pracujący na tężniach.

Tężyczka, skurcz nóg.

Tężyć, czynić tęgim; napinać. wyprężać, wytężać.

Tężyzna, przymiot tego, co jest tęgie; uczucie tęgości, siły, mocy; przechwałki, junactwo; młodzież tęga, dzielna.

Tfu! Tfy!, *wykrz.*, naśladujący odgłos spluwania; oznaczający pogardę, wstręt, obrzydzenie.

Tiara, *gr.*, potrójna złota korona papieska, symbol troistej władzy Papieża: na ziemi, w czyśćcu i w niebie (fig.).

Tigmotaktyzm, *gr.*, zdolność oddziaływania organizmu na bodźce dotykowe; zdolność przylegania do twardych przedmiotów, jaką objawiają różne organizmy.

Tik, *fr.*, mimowolne kurczenie pewnych muskułów, zwłaszcza twarzowych; *przen.*, niewłaściwe, często śmieszne przyzwyczajenie wykonywania pewnych ruchów prawie bezwiednie.

Tikal, *jap.*, jednostka monetarna japońska, moneta srebrna = około 3 zł.

Tilbury, (tilbōri) *ang.*, lekki otwarty jednokonny powozik o dwóch kołach (fig.).

Tingeltangel, *nm.*, podrzędna kawiarnia lub piwiarnia z szansonistkami.

Tinta — *p.* Tynta.

Tirolienne, *fr.*, taniec wirowy w $^3/_4$ takcie, o spokojnych poruszeniach.

Tiul, *fr.*, lekka, cienka, przezroczysta tkanina, wyrabiana nakształt siatki.

Tkacki, Tkaczy, dotyczący tkacza i jego zajęcia.

Tkactwo, gałąź przemysłu, zajmująca ś. wyrobem różnego rodzaju tkanin z nitek, przez regularne ich krzyżowanie na przyrządzie, zw. warsztatem tkackim ręcznym a. maszynowym.

Tkacz, rzemieślnik, zajmujący ś. wyrobem tkanin; robotnik w tkalni; ptak śpiewający, tkący misterne gniazda (2 fig.).

Tkaczka, *for. ż.* od Tkacz.

Tkaczy — *p.* Tkacki.

Tkać, wpychać, wtykać, pakować, wciskać, wtłaczać; przemocą komuś coś dawać; **t.** w siebie = najadać

ś., opychać ś., **t.** w kogoś = dawać mu dużo jeść; dawać wciąż jednemu a. na jeden cel; robić tkaninę: płótno, sukno, materję jedwabną i t. p.; **t. ś.,** pakować ś., tłoczyć ś., pchać ś.

Tkalnia, fabryka, gdzie wyrabiają tkaniny, warsztat tkacki.

Tkalny, Tkanny, dający ś. tkać, zdatny do tkania; przeznaczony do tkania.

Tkanina, materjał utkany jako plecionka z nitek grubszych lub cieńszych, w odpowiedni sposób z sobą skrzyżowanych na warsztatach tkackich; nitki te mogą być z różnego matejału: lnu, konopi, bawełny, wełny, jedwabiu, juty i t. p.

Tkanka, zbiór komórek o budowie mikroskopijnej, tworzących masę pojedyńczych organów ciał zwierząt i roślin, każda tkanka posiada odrębną funkcję fizjologiczną: **t-i** łączne, tłuszczowe, nerwowe i t. p.

Tkankowaty, zbliżony kształtem do tkanki.

Tkankowce, *zool.*, nazwa obejmująca wszystkie zwierzęta wielokomórkowe.

Tkankowy, dotyczący tkanki.

Tkanny — *p.* Tkalny.

Tkany, robiony robotą tkacką; przetykany, wyszywany.

Tkliwić, doprowadzać do wzruszenia, do żalu, czynić tkliwym, rozczulać, rozrzewniać, poruszać serdecznie, roztkliwiać; śpiewać głosem tkliwym, kwilić.

Tkliwie, *przysł.*, głosem tkliwym, żałośliwie, łzawo, rzewnie, czule, wzruszająco, rozrzewniająco.

Tkliwość, skłonność do rozczulania ś., czułość, rzewność.

Tkliwy, skłonny do rozczulenia ś., czuły, sentymentalny; rozczulający, rozrzewniający, żałosny, żałośliwy, rzewny.

Tknąć, *p.* Tykać; dotknąć; **t.** kogoś do żywego = dotknąć go boleśnie, urazić, obrazić; coś mię **t-ęło**= uderzyło mię, miałem przeczucie; *p.* — Dotknąć.

Tknięty, *im.* od Tknąć; dotknięty, wzruszony, poruszony, rozczulony: **t.** litością, współczuciem, żalem = rażony, uderzony; zadraśnięty, obrażony: **t.** do żywego.

Tkwić, być w coś włożonym, w czemś umocowanym, zostawać wepchniętym, wetkniętym, zagłębionym; siedzieć w czemś mocno, niewzruszenie; **t.** w pamięci, w głowie = wryć się w pamięć, być niezapomnianym.

Tleć, Tlić się, palić ś. słabym, przytłumionym ogniem, prawie bez

płomienia, gorzeć bez płomienia, żarzyć ś.; *przen.*, być jeszcze nie ugaszonym, nie przytłumionym, istnieć jeszcze, działać, ale słabo, być bliskim końca: wojna, bunt jeszcze tleje; **t.** zemstą, nienawiścią = płonąć.

Tlen, pierwiastek chemiczny, gaz bez zapachu, barwy i smaku, stanowiący piątą część powietrza atmosferycznego i rozprzestrzeniony w postaci różnych związków np. woda, różne skały i t. p., w przestrzeniach międzygwiazdowych, wchodzi w skład naszego ciała i roślin, podtrzymuje oddychanie i palenie; kwasoród.

Tlenek, związek chemiczny tlenu z innym pierwiastkiem: **t.** siarki, węgla, fosforu.

Tlić się — *p.* Tleć.

Tlenić — *p.* Utleniać.

Tlisko, zgliszcza, miejsce gdzie ogień się palił.

Tłamsać, Tłamsić, *gwar.*, dusić, miętosić, gnieść.

Tło, pole, grunt, dno, podkład, głębia malowidła, obrazu, w przeciwstawieniu do odrębnych szczegółów, deseni, figur, przedmiotów i t. p.; pole materji, płótna i t. p.; grunt, podstawa, zasada: **t.** charakteru, umysłowości człowieka a. narodu; otoczenie bliższe lub dalsze, współcześni komuś a. czemuś ludzie i warunki: Mickiewicz na tle poezji romantycznej; **t.** zasadnicze = główne warunki, wśród których coś ś. rozgrywa a. ktoś działa.

Tłoczarka, maszyna do tłoczenia, prasa.

Tłoczek, *zdr.* od Tłok.

Tłoczliwy, dający ś. stłaczać, ściskać, zbijać, szczelniej układać.

Tłocznia, wogóle maszyna do tłoczenia; prasa drukarska (fig.); książka opuściła **t-ie** drukarskie, wyszła z pod **t-i** drukarskich = została wydrukowana i wyszła w świat; maszyna do tłoczenia sukna, folusz, folusznik; maszyna do tłoczenia winogron, oliwek, stępa; **t.** brzuszna = kurczenie mięśni brzucha, wypierające część zawartości jamy brzusznej ku dołowi do małej miednicy, a przez nią nazewnątrz.

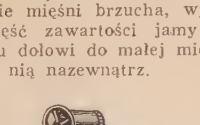

Tłoczniak, rodzaj windy.

Tłocznica, maszyna do wyciskania barw i wzorów na tkaninach.

Tłocznictwo, sztuka wytłaczania wzorów, deseni na tkaninach.

Tłocznie, Tłoczno *przysł.*, tłumnie, hurmem, gromadnie, gromadą.

Tłoczny, odnoszący ś. do tłoku, masowy, tłumny; dotyczący tłoczni, tłoczony zapomocą tłoczni; **t.** ziemia = ziemia ubita deptaniem bydła, odłóg.

Tłoczobrzuch, człowiek, używający jedzenia nad potrzebę, żarłok, pasibrzuch.

Tłoczyciel, człowiek, który coś tłoczy.

Tłoczyć coś = cisnąć, ściskać, gnieść, ugniatać, uciskać, wyciskać, prasować, wytłaczać, wybijać: **t.** olej, oliwę, wino; drukować: **t.** książkę, czasopismo; prześladować, dokuczać; **t.** w coś w coś = wpychać, upychać, pakować; **t. się,** ściskać ś. w kupę, gromadzić ś., cisnąć ś., pchać ś.

Tłoczyny — *p.* Wytłoczyny.

Tłoczysko, drąg, na którym osadzony jest tłok, chodzący wewnątrz cylindra silnika.

Tłog, gatunek gliny żółtej.

Tłok, wałek drewniany a. metalowy, zakończony okrągło a. ścięty, używany w pompach, sikawkach, maszynach parowych dla wywarcia ciśnienia (fig.); **t.** zaworowy = tłok posiadający zawór, wentyl, wzgl. klapę; folusznik, folusz, stempel; pole, dawno nie uprawiane i leżące odłogiem.

Tłok, ciżba, ścisk, natłok, tłum.

Tłoka, dawniej: pańszczyzna nadzwyczajna w czasie zasiewu i żniwa; robota, przez całą gromadę wiejską bezinteresownie odbywana dla jednego z gospodarzy, w razie nagłej potrzeby, tylko za poczęstunek; robotnicy, uczestniczący w tłoce; zgromadzenie tłumne i burzliwe.

Tłokarnia, folusz sukienniczy; miejsce, gdzie tłoczą wino z winogron, oliwę z oliwek, olej z różnych nasion i t. p.

Tłokarski, odnoszący ś. do tłokarza.

Tłokarz, robotnik, który tłoczy winogrona, oliwki i t. p.

Tłokno, potrawa ludu wiejskiego z mąki owsianej.

Tłomacz, Tłomaczka — *p.* Tłumacz, Tłumaczka.

Tłomaczenie — *p.* Tłumaczenie.

Tłomaczyć — *p.* Tłumaczyć.

Tłomoczek — *p.* Tłumoczek.

Tłomok — *p.* Tłumok.

Tłuc, niszczyć przez uderzenie, rzucenie a. nacisk, bić, rozbijać na kawałki, rozgniatać: **t.** szybę, talerz, kieliszek; uderzać w coś w celu rozbicia, zniszczenia: **t.** mury taranem, **t.** piersi rękami; rozbijać, rozdrabniać zapomocą ponawianych uderzeń: **t.** orzechy, migdały, pieprz w moździerzu; otłukiwać: **t.** len, konopie; wstrząsać gwałtownie, miotać: zły duch, wielka choroba go **t-ce,** niech cię choroba **t-ce!** = przekleństwo; ki djabeł **t-ce** cię po nocy? = prowadzi; stukać, pukać, kołatać: **t.** we drzwi, w okno; **t. się,** rozbijać ś. na kawałki; bić ś. z kimś, walczyć jeden przeciwko drugiemu, walić ś. nawzajem; włóczyć ś., wałęsać ś., chodzić z miejsca na miejsce bez wyraźnego celu: **t-cze** ś., jak Marek po piekle = chodzi z miejsca na miejsce niewiadomo po co; **t-cze** ś. po nocach, po świecie, po niedostępnych drogach; o suce: uczuwać popęd płciowy; o kobiecie: pędzić życie niemoralne.

Tłucz, Tłucza, pokarm dla psów z tłuczonego ziarna, osypka.

Tłuczarka, maszyna do tłuczenia np. rud, kamieni i t. p.

Tłuczek, mały tłuk do tłuczenia różnych przypraw w moździerzu (2 fig.).

Tłuczeniec, rodzaj placka z migdałów i orzechów, smażonych w cukrze; potrawa z suszonego i tłuczonego chleba, z przyprawami korzennemi.

Tłuczeń, kamień drobno tłuczony do usypywania drogi bitej; szaber.

Tłuczka, stępa do tłuczenia rudy mineralnej przed jej topieniem; wielki młot do tłuczenia rudy, kamieni; naczynie do robienia masła, kierzanka; kobieta niemoralna, nierządnica.

Tłuczny, dający ś. stłuc.

Tłuczony, bity, ubity, rąbany, miałko rozbity, ugnieciony, utłuczony w moździerzu.

Tłuk, narzędzie do tłuczenia, stępor; strzała z tępym grotem; kij u rybaków, którym popychają łódki i mierzą głębokość wody; kobieta włóczęga, kobieta niemoralna, nierządnica, wszetecznica.

Tłuka — *p.* Tłoka; kobieta nieporządna, nierządnica, włóczęga.

Tłukanica, kartofle tłuczone, rozcierane wałkiem i kraszone, jako dodatek do zup.

Tłum, wielka gromada, ciżba, tłuszcza, rzesza; gmin, pospólstwo, motłoch.

Tłumactwo, Tłumaczostwo, tłumaczenie, wyjaśnianie, objaśnianie, wykład; praca, urząd tłumacza, dragomana.

Tłumacz, człowiek, który coś wyjaśnia, wykłada, komentator; człowiek, który służy za pośrednika w porozumiewaniu ś. dwu ludzi różnych narodowości, nie rozumiejących się nawzajem, dragoman; człowiek, który przekłada a. przełożył jakieś dzieło z jednego języka na drugi; cecha zewnętrzna, po której można poznać czyjś stan wewnętrzny: oczy są **t-ami** duszy = stanu duszy; niech te łzy moje będą **t-ami** moich uczuć.

Tłumaczenie, wyjaśnianie, objaśnianie, wykład, komentarz; wyrażenie, objawienie: **t.** swych myśli, swych uczuć; przekład z jednego ję-

zyka na drugi: wierne, ścisłe, wolne **t.**; **t. się**, wyrażanie swych myśli i uczuć, wysławianie; uniewinnianie ś., usprawiedliwianie ś., wymówka.

Tłumaczka *for. ż.* od Tłumacz.

Tłumaczostwo — *p.* Tłumactwo.

Tłumaczyć, wykładać, objaśniać, komentować: **t.** jakiegoś autora, **t.** sny; przekładać z jednego języka na drugi; wyrażać, objawiać swoje myśli, uczucia; usprawiedliwiać, uniewinniać, wymawiać; **t. się**, wysławiać ś., wyjaśniać swoje myśli, uczucia, wyrażać ś.; usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś., wymawiać ś.

Tłumek *zdr.* od Tłum.

Tłumiciel, człowiek, który coś tłumi, ugasza, przytłumia, ukraca, siłą uspokaja.

Tłumić, przyciskać, nie dopuszczać, żeby coś wychodziło na wierzch, żeby coś wybuchło, przyduszać, ugaszać, przygaszać; nie dopuszczać do wybuchu, do rozgłosu, starać ś. uspokajać; **t.** dźwięki = robić, aby były cichsze; **t.** łzy, uczucie, gniew = opanowywać, nie okazywać.

Tłumik, przyrząd w narzędziach muzycznych strunowych, tłumiący drganie strun i przyciszający dźwięki, surdynka; *aut.*, urządzenie zmniejszające trzask uchodzących gazów z motoru samochodowego.

Tłumiony, przyciskany, przygaszany, przyduszany; wstrzymywany, opanowywany, nieokazywany zbyt jawnie: **t.** głos, **t-e** uczucie.

Tłumliwy — *p.* Tłumny.

Tłumnie, Tłumno *przysł.*, w wielkiej ilości, gromadnie, masowo, licznie.

Tłumnik — *p.* Przytłumiak.

Tłumny, w wielkiej ilości występujący, gromadny, liczny, masowy, tłoczny.

Tłumoczek *zdr.* od Tłumok.

Tłumok, worek skórzany do chowania różnych przedmiotów w podróży; opakowanie rzeczy przewożonych; pewna ilość przedmiotów przewożonych, związanych razem, paka, tobół, bagaż.

Tłustawy, nieco tłusty.

Tłusto *przysł.*, z tłustością, z okrasą; **t.** mówić = nieobyczajnie; **t.** wyglądać = być otyłym.

Tłustoch, człowiek, lubiący tłusto jadać; gatunek grzyba (fig.) — *p.* Tłuścioch.

Tłustocha — *p.* Tłuściocha.

Tłustodrzew, drzewo amerykańskie, z którego nacięć wypływa balsam peruwiański, kropliwoń, drzewo balsamowe.

Tłustogardłowy, mający gardło zbyt obrosłe tłuszczem.

Tłustosz, roślina z rodziny pływaczowatych (fig.).

Tłustoszklisty, szklisty z pozorem tłustości; minerały **t-e** = hiacynt, ametyst, granat i in.

Tłustoszyi, mający tłustą szyję.

Tłustość, substancja tłusta, tłuszcz.

Tłusty, zawierający w sobie tłustość; mający dużo tłuszczu, dużo ciała, gruby, otyły; ziemia **t.**, grunt **t-y** = żyzny, czarnoziem; posada **t-a** = wiele dochodu przynosząca; **t-y** połeć smarować = bogatego bez potrzeby, jeszcze bardziej wzbogacać; nieobyczajny, lubieżny; w *min.*, gładki, śliski i jakby posmarowany tłuszczem.

Tłuszcz, substancja tłusta, pozostawiająca na tkaninie plamy ciemniejsze a. na papierze plamy przezroczyste, spotykana obficie w ciałach zwierzęcych i roślinnych; pod względem chemicznym tłuszcze stanowią połączenie kwasów tłuszczowych, jak np. stearynowego, palmitowego, olejowego z gliceryną, bywają stałe (t. zw. tłuszcze zwierzęce, jak np. łój, masło, szmalec, wosk) i płynne (t. zw. oleje zwierzęce i roślinne); warstwa tłuszczu w ciele ludzkiem a. zwierzęcem, sadło, słonina, tłustość.

Tłuszcza, tłum, zgraja, gromada ludzka niezorganizowana.

Tłuszczak, narośl, guz, uformowane w ciele z komórek tłuszczowych.

Tłuszczan, połączenie potasu lub sodu z kwasem tłuszczowym.

Tłuszczonośny, Tłuszczorodny, Tłuszczotwórczy, wyrabiający, wytwarzający tłuszcz.

Tłuszczowosk, tłuszcz, wytwarzający ś. w martwem ciele.

Tłuszczowy, odnoszący ś. do tłuszczu, złożony z tłuszczu.

Tłuszczyca *med.*, zwyrodnienie tłuszczowe; tłuszcz we krwi.

Tłuścić, czynić tłustym, tuczyć; smarować, walać tłustością, zatłuszczać; przekupywać kogoś.

Tłuścieć, stawać ś. tłustym, tyć, nabierać ciała, tuszy.

Tłuścioch, człowiek tłusty, otyły, grubas.

Tłuściocha *for. ż.* od Tłuścioch.

Tłuścioszek *zdr.* i *pieszcz.* od Tłuścioch: chłopczyk tłusty.

Tłuścioszka *zdr.* i *pieszcz.* od Tłuściocha, dziewczynka tłusta.

Tnący, ten, który tnie; — *p.* Ciąć.

Tniak, dłóto do przecinania żelaza; **t.** na trzonku = rodzaj młota a. dłóta do przecinania żelaza pod uderzeniem (drugiego) młota.

To *zaim.* 1 przyp. l. poj. rodz. nij. od Ten: ta rzecz, ten przedmiot, to pojęcie; *spójn.*, **to-to**, oznacza zmieniające ś. nawzajem, powtarzające ś. czynności: to płacze, to śmieje ś., to tu, to tam, to ten, to ów; służy do połączenia dwu zdań, z których pierwsze, poboczne, zaczyna ś. od spójników: gdy, kiedy, jeśli, jeżeli, jeśliby, gdyby, skoro; używa ś. dla potwierdzenia czynności, w pierwszem zdaniu zawartej, a zarazem oznacza jej kierunek nieokreślony: com powiedział, tom powiedział, a ty ś. nie wtrącaj; skąd wziąć, to wziąć, byle było; używa ś. dla większej dobitności: kogóż to ja widzę!, jest to człowiek znakomity, co mi to za specjał!, jak to?, to on!, kto to?, który to.

Toaleta — *p.* Tualeta.

Toast *ang.*, wzniesienie zdrowia podczas uczt uroczystych; przemówienie, zakończone propozycją wychylenia kielichów za czyjeś zdrowie, na powodzenie jakiegoś przedsięwzięcia lub na cześć czyjąś.

Toastować, wznosić toasty, przemawiać z powodu uroczystości i pić na jakąś cześć.

Tobijak, Dobijak, mała rybka, służąca zarówno do jedzenia jak i na przynętę przy połowie większych ryb.

Tobolec, torba, tajstra, toboła.

Toboła, Tobołka, torba pastusza podróżna (fig.); **t-y, t-ki**, pakunki, paczki, rzeczy podróżne opakowane; zbierać **t-ki** = wybierać ś. w drogę, w podróż; wynosić ś. skąd; roślina: tasznik polny.

Toccata *wł.* — *p.* Tokata.

Tocko *gwar.*, wałek do nawijania bielizny przy maglowaniu; wałek do ciasta.

Toczak, krąg osełkowy, obracany korbą do toczenia, ostrzenia, szlifowania (fig.); przyrząd do zwijania przędzy na cewki.

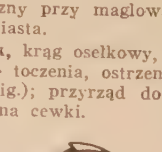

Toczek, rodzaj kapelusza kobiecego bez ronda, ściśle przystającego do głowy (fig.); rodzaj czepeczka,

czapki; krąg, krążek; zwierzokrzew z gromady wymoczków; rodzaj wodorostu; *myśl.*, miejsce w lesie nie porośnięte mchem i trawą, na które sypie się przynętę dla ptaków; **toczki** *lm.*, rodzaj łyżew na kółkach, wrotki.

Toczenica, rodzaj stroju kobiecego na głowę, czepiec, czepek; gałka okrągła toczona; część toczona słupa a. kolumny, leżąca bezpośrednio pod wiekiem; tok, spodek wieka.

Toczkiem *gwar., przysł.,* taczając ś., tocząc ś.

Tocznik, ręczny nóż tokarski.

Toczność, obrotność: **t.** kół w maszynie.

Toczny, łatwy do toczenia, obrotny.

Toczony, robiony robotą tokarską; gładki; wyostrzony.

Toczyć, obracając coś, popychać, posuwać, taczać po równem miejscu: **t.** wóz, powóz, beczkę, armatę, koło; staczać, spychać nadół: **t.** kamień z góry; nieść, unosić, lać: rzeka **t-y** swe fale; ostrzyć, wecować: **t.** nóż, brzytwę; ronić, wylewać, wytaczać, wypuszczać coś płynnego: **t.** łzy, krew, **t.** wino z beczki, koń **t-y** pianę z pyska; raz rozpocząwszy, czynić coś w dalszym ciągu: **t.** spór, wojnę, dysputę, bitwę, zwadę; o robactwie: gryźć, wiercić, przegryzając niszczyć: robak **t-y** drzewo, rak **t-y** ciało chorego, zgryzota **t-y** mu sumienie; obracać, prowadzić dokoła: **t.** oczami, **t.** koniem = kierować nim w różne strony; **t. się,** obracając ś., posuwać ś. naprzód: wóz, powóz ś. **t-y;** spadać zgóry nadół: kamień **t-y** ś. z góry; krążyć, posuwać ś. w przestrzeni: gwiazdy, planety ś. **t-ą;** nieść ś., lać ś.: fale rzeki ś. **t-ą;** płynąć, wylewać ś.: krew ś. **t-y;** rozpocząwszy ś., być prowadzonym w dalszym ciągu, odbywać ś.: bitwa, rozmowa, spór ś. **t-y;** powoli, ociężale sunąć ś.; być ostrzonym; upływać, schodzić: czas ś. **t-y;** fortuna kołem ś. **t-y** = jest zmienna.

Toczydło, narzędzie do ostrzenia, okrągła osełka z rękojeścią.

Toczysty, jak wytoczony, jak utoczony, gładki, okrągły.

Toć, to mi to!, to przecież, to wszak.

Todreśnik *gwar.,* przemytnik wódki.

Toga *łć.,* długa wierzchnia szata, używana przez starożytnych Rzymian, złożona z podłużnej sztuki tkaniny wełnianej, zręcznie narzuconej na lewe ramię, a pozostawiającej prawe odsłoniętem (fig.); uroczysty strój profesorów akademji, sędziów i adwokatów.

Togat *łć.,* człowiek obleczony w togę, mający prawo używać togi.

Toina, Toja, roślina z rodziny toinowatych.

Toinowate, rodzina roślin dwuliściennych, przeważnie międzyzwrotnikowych, wiele z nich posiada sok jadowity.

Tojad, roślina z rodziny jaskrowatych, o korzeniu trującym (fig.).

Tojeść, roślina z rodziny pierwiosnkowatych, pospolita po zaroślach i łąkach (fig.).

Tok, toczenie ś., bieg, obrót; porządek: **t.** rzeczy; kształt jakby utoczony, rzecz jakby toczona: **t.** ciała; klepisko w stodole; część rzędu końskiego, w którą wkładano koniec włóczni, lancy, kopji; **t.** żelazny, wbity w ziemię dla stawiania proporca; broń do **t-u!** = osadzić ją w toku! (komenda); cieczenie, płynięcie; okrągła czapka hiszpańska z piórem; żłób, wyrobiony z kloca drewnianego, koryto; — *p.* Tokowanie, Tokowisko.

Tokaj, gatunek wina węgierskiego (od nazwy okolicy, w której rośnie).

Tokarczyk, czeladnik tokarski, uczeń tokarski.

Tokarka, kobieta, pracująca w tokarni, zajmująca ś. tokarstwem; maszyna do obtaczania przedmiotów (fig.).

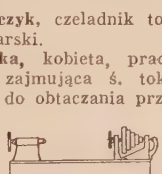

Tokarnia, warsztat tokarski.

Tokarski, dotyczący tokarza lub jego zajęcia, jego wyrobów.

Tokarstwo, rzemiosło, zajęcie tokarza.

Tokarz, rzemieślnik wytaczający przedmioty, na odpowiednim warsztacie.

Tokata, Toccata *wł.,* utwór muzyczny na fortepian lub organy, w którym temat przechodzi ciągle w rozmaitych odmianach z jednej ręki do drugiej.

Tokla, rodzaj wędy na łososia, obciążanej kamieniem i unoszonej zapomocą pławów.

Tokologja *gr.,* położnictwo.

Tokować, o niektórych ptakach: wydawać głos, którym samce wabią ku sobie samiczki; parzyć ś.; o osobach: gawędzić, paplać.

Tokowisko, miejsce, gdzie niektóre ptaki, jak np. cietrzewie, jarząbki i inne, wabią ś. i parzą; klepisko, tok.

Toksodonty *gr.,* skamieniałości olbrzymich ssaków.

Toksykacja *grłć.,* zatrucie.

Toksykoemja *gr.,* zakażenie krwi.

Toksykografja *gr.,* opisanie trucizn.

Toksykolog *gr.,* uczony, zajmujący ś. nauką o truciznach.

Toksykologja *gr.,* część medycyny, zajmująca ś. badaniem działania trucizn na organizm ludzki oraz zwierzęcy.

Toksyna, trujący produkt, wytwarzany przez bakterje w organizmie żywym.

Tolerancja *łć.,* względność, pobłażliwość, zwłaszcza pod względem różnicy zapatrywań, a szczególniej w dziedzinie przekonań religijnych; cierpliwe znoszenie, poszanowanie innych przekonań i zapatrywań; pobłażanie.

Tolerancyjny, dotyczący tolerancji; pozwalający każdemu wyznawać swoją religję, swoje poglądy bez przeszkody; pobłażliwy, wyrozumiały.

Tolerant *łć.,* człowiek wyrozumiały, pobłażający, uwzględniający.

Tolerować, znosić, cierpieć, pobłażać, zezwalać.

Tolerowany, ten, którego tolerują; **t-a** kobieta = nierządnica, zostająca pod kontrolą policyjno-lekarską.

Tolipiryna *grłć.,* jeden ze środków przeciwgorączkowych.

Tolisol *łć.,* sól, powstała z połączenia antipiryny i tolipiryny.

Toluidyna *łćgr.,* związek chemiczny podobny do aniliny, lecz mający więcej węgla i wodoru, stanowiący zwykłą domieszkę aniliny, znajdującej się w handlu.

Toluol *łć.,* węglowodór płynny.

Tołba, część pługa; — *p.* Słupiec.

Tołp, zwierzokrzew z gromady korali, z rzędu wielowieńców, z rodziny tejże nazwy (fig.).

Tołpa, kawał czegoś, duża ilość czegoś; tłum, gromada, tłuszcza.

Tołub, Tułub, Tołubek, ubranie wierzchnie, podszyte futrem albo watą, kożuch; kaftan watowany.

Tołumbas *tur.,* wielki bęben, z dzwoneczkami, używany w orkiestrach (fig.).

Tolumbasista, muzykant, grający na tolumbasie.

Tom *gr.*, część dzieła całego, stanowiąca osobną książkę.

Tomahawk *ind.*, topór wojenny, używany do walki przez Indjan Ameryki Północnej (fig.); **t.** zakopać = zawrzeć pokój.

Tomasownia, huta, w której wytwarza się stal według procesu Tomasa.

Tomasyna, produkt uboczny, otrzymywany przy wyrobie stali, używany w stanie zmielonym, jako sztuczny nawóz, żużel Tomasa.

! Tomat *fr.*, pomidor.

Tombak *malajs.*, aljaż, zawierający 90% miedzi, a 10% cynku, także czasem małą ilość cyny, mieszanina barwy czerwonawej, przypominająca trochę złoto, używana do wyrobu tanich biżuteryj i niektórych naczyń, similor.

Tombakowy, dotyczący tombaku, zrobiony z tombaku.

Tombola *wł.*, zabawa publiczna, połączona z loterją.

Tomik *zdr.* od Tom.

Tomilek, roślina z rodziny ogórecznikowatych, słońcokwiat, heljotrop.

Tomista, zwolennik zasad św. Tomasza z Akwinu.

Tomka *bot.*, — *p.* Tonka.

Tomotokja *gr.*, operacja położnicza zapomocą cięcia cesarskiego.

Ton *gr.*, dźwięk, głos, brzmienie, akcent, gatunek głosu; sposób wyrażania ś.; sposób życia, obejścia ś., zwyczaj towarzyski; koloryt obrazu a. ryciny; w *muz.*, dźwięk, ściśle oznaczonej wysokości: cały **t.**, pół **t-u;** podnieść, obniżyć o $^1/_2$ **t-u;** tonacja: z jakiego tonu zacząć śpiewać?; odległość między dwoma klawiszami lub dźwiękami, przedzielonemi trzecim; nadawać **t.** = być wzorem w odzieży, w zabawach, w postępowaniu; sposób mówienia, postępowania; przybierać **t.** a. **t-y** = stawać ś. pysznym, powziąć chęć imponowania; spuścić z **t-u** = spokornieć; z innego **t-u** śpiewać = stawiać wymagania wyższe a. niższe, stosownie do okoliczności; w dobrym **t-ie** = jak być powinno, wytwornie, elegancko, gustownie.

Ton *nm.*, rodzaj glinki białej, używanej do bielenia ścian, sufitów, mającej tę własność, że nałożona później zwykła farba malarska nie psuje ś. od zetknięcia z nią.

Tonacja *grlć., muz.*, gama, panująca w jakimś utworze lub ustępie muzycznym; **t.** majorowa, **t.** dur = gama o wielkiej tercji, trzeci ton w niej jest całym tonem; **t.** minorowa, **t.** moll = gama o małej tercji, trzeci ton jest półtonem.

Tonaż *fr.*, ogólna ilość ton jaką zawiera okręt.

Tonąć, pogrążać ś. w wodzie, w płynie, idąc na dno; ginąć w nurtach; *przen.*, **t.** w błocie = prowadzić życie niemoralne; **t.** w zbytkach, w rozkoszach; **t.** w łzach = cierpieć, płakać, żałować; **t-nący** brzytwy ś. chwyta = w biedzie, w kłopotach, szczególnie pieniężnych, chwytać ś. środków ostatecznych.

Toniczność, sprężystość, moc tkanek ciała.

Toniczny *gr.*, mający ton; **t.** środek = środek leczniczy orzeźwiający, wzmacniający, dający ciału jędrność; *muz.* **t.** trójdźwięk=akord doskonały, np. *c, e, g* na pierwszym stopniu gamy.

Tonięcie, pogrążanie ś. w wodzie a. w innym płynie; oddawanie ś. czemuś nadmierne.

Tonifikacja *grlć.*, wzmocnienie jędrności organów w ciele.

Tonika *wł., muz.*, pierwszy zasadniczy ton gamy; podstawa akordu.

Tonizować, wzmacniająco działać na ciało ludzkie albo na niektóre jego organy.

Tonka, roślina z rodziny traw, rosnąca na łąkach (fig.).

Tonna *fr.*, beczka, jednostka wagi = 1000 kilogramów, używana do oznaczania ciężaru ładunków okrętowych; jednostka objętości = 1,44 metra sześciennego.

Tonno-mila, mila przebyta przez tonnę ładunku, jako jednostka obliczeń.

Tonotwórca, twórca tonów, muzyk, kompozytor.

Tonować, nadawać farbami obrazowi, rysunkowi, przejścia w światłach i cieniach, uwydatniać je.

Tonowskaz, przyrząd składający ś. z detektora, cewki i telefonu, służący do ujawniania słabych drgań.

Tonsura *łć.*, wygolone kółko na głowie księży, jako znak przyjęcia święceń (fig.).

Tontynowy system, ubezpieczenie grupy osób na życie w ten sposób, że ubezpieczeni, pozostający przy życiu, dzielą pomiędzy sobą udziały zmarłych ubezpieczonych.

Toń, miejsce głębokie w rzece, jeziorze albo w morzu; głębia wodna, topiel, odmęt, przepaść; miejsce, gdzie rybacy zarzucają sieci; otwór, zrobiony w tym celu w lodzie; taka ilość ryb, jaką wyciągniono za jednem zarzuceniem sieci; ostatnia **t.** = groźne niebezpieczeństwo, zguba.

Topa, wymurowany półkolisty pagórek, jako pomnik do przechowania relikwij buddyjskich, stupa.

Toparchja *gr.*, w dawnej Grecji: namiestnictwo, zarząd prowincją.

Topaz *gr.*, kamień szlachetny przezroczysty, najczęściej żółtawego lub czerwonawego koloru.

Topiarnia, zakład topienia wosku ziemnego.

Topiciel, człowiek, który coś topi, roztapia, roztapiacz, roztopiciel.

! Topiczny *gr.*, miejscowy, zastosowany do miejsca: **t-e** środki.

Topić, pogrążać, zanurzać w wodzie a. innym płynie; pozbawiać w ten sposób życia; roztapiać, rozpuszczać: **t.** wosk; **t.** w kimś wzrok= wpatrywać ś. w niego usilnie i przenikliwie; **t.** majątek = trwonić, marnować, tracić; **t. się,** pogrążać ś., zanurzać ś. w wodzie; rzucać ś. do wody dla odebrania sobie życia; topnieć, rozpuszczać się.

Topiel, Topielisko, toń, głębia, przepaść wodna, głębokie bagnisko, odmęt, otchłań; zatonięcie, rozbicie się.

Topielec, człowiek, który utonął; ciało tego, co utonął; mniemany strach wodny, wciągający ludzi w głębie i topiący ich.

Topielica *for. ż.* od Topielec; nimfa wodna, wabiąca na głębie młodzieńców; owad skrzydlaty z gromady pluskwowatych.

Topielisko, miejsce głębokie, wirowate w rzece, jeziorze, gdzie ś. można utopić; miejsce głęboko bagniste, oparzelisko; toń, przepaść.

Topielisty, obfitujący w topieliska, bagnisty.

Topielnia, zakład, pracownia, gdzie roztapiają żelazo, stal i t. p., lejarnia.

Topielnica, owad półpokrywy, należący do pluskiew wodnych.

Topielnica — *p.* Topielica.

Topień, minerał, składający się głównie z bezwodnego związku trójkrzemianu glinki z krzemianami wapna, sodu i potasu.

Topik — *p.* Topnik.

Topika *gr.*, dowody i źródła, jakiemi się posługują mówcy dla poparcia swych twierdzeń; nauka o dowodach potwierdzających; składnia.

Topinambur, roślina z rodziny złożonych, zawierająca wiele mate-

rjałów pożywnych, słonecznik bulwiasty (fig.).

Topka, warzonka soli kształtu doniczki.

Topliwość, własność, jaką posiada ciało stałe przemieniania się na płynne, wskutek ogrzewania; własność topienia ś., roztapiania ś.

Topliwy, mający własność roztapiania się.

Topnauty *żegl.*, liny, podtrzymujące końce rei.

Topnieć, ze stanu stałego przechodzić w ciekły; roztapiać się, rozpuszczać ś., rozpływać ś.; **t.** jak wosk = pozwalać na wszystko, ulegać, ustępować; tracić gniew, łagodnieć.

Topnik, minerał, służący jako przymieszka do topienia rudy; fluoran wapna; gatunek pająka wodnego (fig.).

Topność, Topnistość, zdolność, łatwość roztapiania ś.

Topny, Topliwy, Topnisty, topiący ś. przy niezbyt wysokiej temperaturze.

Topograf *gr.*, uczony, opisujący miejscowość szczegółowo, zdejmujący mapy topograficzne.

Topograficzny, odnoszący się do topografji: **t-a** mapa=mapa, przedstawiająca daną miejscowość z drobiazgowemi szczegółami, nie uciekając ś. do schematycznych znaków (kropek, gwiazdek i t. p.), lecz oddając wszystko według kształtów rzeczywistych.

Topografja *gr.*, dokładny opis położenia pewnej niewielkiej miejscowości z uwzględnieniem właściwości gruntu, wód, zadrzewienia, dróg, mostów linij kolejowych, telegrafów, zabudowań, ludności i t. p.

Topografować, opisywać i zdejmować szczegółowy plan jakiejś miejscowości.

Topola, duże drzewo dwuliścienne z rodziny wierzbowatych o liściach okrągławych na długich ogonkach (fig.).

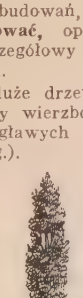

Topolak, motyl z podrzędu miernikowców z rodziny roślinniaków.

Topolina, drzewo topoli, gaj topolowy.

Topolisty, otoczony topolami, pełen topoli.

Topologja *gr.*, ułatwianie spamiętania zapomocą kojarzenia pojęć z wyobrażeniami miejscowości, rodzaj mnemoniki.

Topolowiec, motyl z podrzędu zmierzchnikowców z rodziny kordziuków czyli sfinksów (fig.).

Topolówka, motyl nocny z podrzędu prządkówek z rodziny barczatek; motyl nocny z podrzędu nocnicówek z rodziny wieczernic (fig.); wódka nalana na pączki topoli balsamicznej; roślina prawoślaz.

Toponomastyka, Toponimja *gr.*, nauka, badająca historję nazw miejscowości, ich pisownię, sposób wymawiania i prawa, jakiemi ś. kierowano, nadając te nazwy; imiennictwo miejscowości.

Toporek, mały topór, siekierka.

Topornia, huta żelazna, gdzie wyrabiają topory, fabryka toporów.

Toporny, wyrobiony jakby toporem, grupy, niezręczny.

Toporzysko, rękojeść topora a. siekiery; drzewo grube dębowe, na którem osadzony jest wielki młot do kucia żelaza w hutach; wielki, niezgrabny topór.

Topór *tur. (pers.)*, broń podobna do siekiery; siekiera o dwóch ostrzach; siekiera z równem, szerokiem ostrzem (fig.); siekierka, noszona przez saperów; siekiera katowska; oddać głowę pod **t.** = być ściętym.

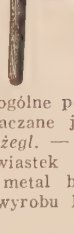

Topy *gr.*, ogólne pojęcia, zdania, miejsca przytaczane jako dowody.

Top-żagiel *żegl.* — *p.* Wyżnik.

Tor, pierwiastek metaliczny z grupy cyny, metal bardzo rzadki, używany do wyrobu koszulek gazowych.

Tor, droga wydeptana, wytarta, pełna śladów, szlak; **t.** kolejowy = droga, szyny, po której biegną pociągi kolei; **t.** elektryczny = zespół przewodów należących do jednego obwodu; **t.** elektr. otwarty = doprowadzający prąd do odbiorników z jednej tylko strony; **t.** elektr. zamknięty = doprowadzający prąd do odbiorników z dwóch stron; **t.** el. zasilający = prowadzący prąd od źródła do punktów zasilających; **t.** el. rozsyłowy = doprowadzający prąd od punktu zasilającego do odbiornika; **t.** el. symetryczny = złożony z przewodów jednakowych pod względem materjału, przekroju i długości; **t.** życia = droga; iść **t-em** cnoty = postępować cnotliwie; iść **t-em** przodków = żyć tak, jak przodkowie, przykładnie.

Tora *hebr.*, księgi praw Mojżeszowych, pięcioksiąg.

Toraczek, gatunek skorupiaka osiadłego.

Torba, worek skórzany a. płócienny, najczęściej noszony przez plecy; pójść z **t-ą,** z **t-ami** = stracić wszystko, żebrać; puścić kogoś z **t-ą** = zubożyć go, że aż musi żebrać, zniszczyć go, doprowadzić go do nędzy.

Torbacze, zwierzęta ssące opatrzone torbą na brzuchu, w której znajdują ś. sutki i służącą do noszenia małych; workowate.

Torban — *p.* Teorban.

Torbeczka, mała torba, torebka.

Torbiak, torbiele zrośnięte z sobą.

Torbiarz, człowiek, robiący torby; chodzący z torbą, żebrak.

Torbiasty, mający kształt torby; zwierzęta **t.** — *p.* Torbacze.

Torbiel, torebka chorobowa z błony, napełnionej cieczą, tworząca ś. niekiedy w żywym organiźmie, cysta.

Torbokościak, torbiel, zawierający kości.

Torbomięsak, torbiel, zawierający masę mięsną.

Torborak, torbiel, powlekający masę rakową.

Torboróg, torbiel, z którego wyrasta róg.

Torboszczur, zwierzę ssące z rodziny myszy.

Torbotłuszczak, torbiel, napełniony tłuszczem.

Torbotwór, nowotwór, mający budowę pęcherza.

Torbowłosiak, torbiel, zawierający włosy.

Torcik *zdr.* od Tort.

Toreador *hiszp.*, zapaśnik, uczestniczący konno w hiszpańskich walkach byków (fig.).

Torebczak, nasiennik rośliny nie pękający, kilkokomórkowy.

Torebka, mała torba z papieru, tkaniny, skóry i t. p.; część owocu, otaczająca nasiono, utworzona z kilku owocolistków, pękająca po dojrzeniu i w ten sposób uwalniająca

t. [illegible] torebka, naczynie [illegible] oddzielająca ścięcia od powierzchni twardych; **t. stawowa** = torebka kulista, złożona z włókien, otaczająca ze wszystkich stron staw; **t. włosowa** = rodzaj woreczka, w którym tkwi nasada włosa; **t. soczewkowa** = ciemna [illegible] otoczka, w której spoczywa soczewka oka; **t. zębowa** [illegible] wyścielające dziąsła, w których [illegible].

Torebkowy, dotyczący torebki, służący do robienia torebek; owoc **t.** = posiadający torebki, otaczające nasiona.

Torebnica, owad półpokrywy z rodziny mszyc.

Torero *hiszp.*, zapaśnik w walkach byków, walczący pieszo.

Torf *nm.*, szczątki roślin zgniłych pod wodą, przeważnie traw, mchów, wodorostów, sitowia, skrzypów i in. roślin błotnych, oraz zbutwiałych włókien roślinnych, nawpół zwęglonych razem z piaskiem i mułem, używa się jako materjał opałowy a. na nawóz.

Torfiarka, maszyna do wydobywania torfu i krajania go na cegiełki (fig.).

Torfiarnia, miejsce, gdzie kopią torf, kopalnia torfu.

Torfiarstwo, przemysł zajmujący się wydobywaniem torfu.

Torfnik, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Torfowce, gałęziste mchy, rosnące na bagnach i trzęsawiskach, gnijąc, wytwarzają pokłady torfu (fig.).

Torfowisko, pokłady torfu, miejsce po wykopanym torfie.

Torfowy, odnoszący ś., podobny do torfu.

Torłop *ukr.*, kożuch, tułub kobiecy.

Tornado *hiszp.*, nazwa cyklonu, dawana zwłaszcza gwałtownym burzom wirowym, szalejącym w okolicach międzyzwrotnikowych w porze deszczów.

Torniak, gwóźdź do przybijania szyn.

Tornica, szyna, relsa.

Tornister *łć.*, czworokątna torba skórzana przytwierdzana na plecach zapomocą rzemieni (fig.).

Torosy *wł.*, odłamy lodowe, wspinające się jedne na drugie.

Torować, przeprowadzać drogę, czynić tor, otwierać sobie drogę przez las, zarośla, górę i t. p.

Torowisko, wierzchnia część nasypu lub przekopu kolejowego, służąca za podstawę dla podłoża i toru, plant kolejowy.

Torownik, człowiek torujący drogę, pionier.

Torowny, taki, który jest torem, którym można przejść a. przejechać: **t-a** droga = ujeżdżona, bita.

Torp, Torpa, na Litwie: przęsło w gumnie; ilość zboża, w snopach, pomieszczona w tem przęśle.

Torpeda *łć.*, wybuchający pocisk podwodny, wyrzucany przez specjalne otwory w boku statku torpedowca, poruszający się pod wodą, własną albo nałaną siłą, w kierunku okrętu, który ma zniszczyć (fig.).

Torpedować, puszczać torpedy.

Torpedowiec, niewielki, żelazny, bardzo lekki i szybki statek wojenny, służący do wyrzucania torped, torpedowa łódź (fig.).

Torpedowy, odnoszący się torpedy; **t.** awizo = statek ochronny, przeznaczony do wyławiania torped; **t-a** łódź — *p.* Torpedowiec.

Torpetyka *łć.*, nauka o przyrządach torpedowych, ich urządzeniu i działaniu.

Torpila *fr.* — *p.* Torpeda.

Torricellego próżnia = przestrzeń bez powietrza, tworząca ś. ponad słupem rtęci w barometrze a. w termometrze (od nazwiska odkrywcy).

Tors *wł.*, tułów posągu bez głowy i kończyn, biust.

Torsada *fr.*, wyrób pasmanteryjny w rodzaju taśmy a. sznura do naszywania sukien damskich, obić meblowych, draperyj i t. p.

Torsja *łć.*, skręcenie; wymioty.

Tort *wł.*, ciasto cukiernicze w postaci kręgu, zwierzchu zwykle ubrane lukrem i konfiturami, wewnątrz bywa niekiedy przekładane masą owocową, powidłami.

Torturować, zadawać męczarnie dla wymuszenia zeznania.

Tortury *łć.*, męki, katusze, męczarnie, zadawane w celu zmuszenia oskarżonych do zeznań, okrutny środek, używany dawniej przez władze sądowe, świeckie i duchowne; straszne narzędzia do męczenia obwinionych: poddawać **t-om** zadawać męczarnie: *przen.*, udręczenia fizyczne a. moralne; być jak na **t-ach** męczyć ś., dręczyć ś.; brać na **t.** = obchodzić ś. okrutnie, męczyć.

Torysi *ang.*, stronnictwo arystokratyczno - konserwatywne w Anglji — *p.* Wigowie.

Torysowski, odnoszący ś. do stronnictwa Torysów.

Torzyśniad — *p.* Drzewojad.

Tosamość — *p.* Tożsamość.

Tosamy — *p.* Tożsamy.

Totalizator *fr.*, publiczna gra hazardowa podczas wyścigów konnych: uczestnicy wnoszą stawki na obrane konie, a wygrywają ci, którzy stawili na konia zwyciężającego.

Totumfacki *łć.*, zaufany sługa, jakby rodzaj powiernika, który ma prawo rozporządzać ś w czyimś domu, prawa ręka gospodarza; natrętny pieczeniarz, podejmujący ś. wszelkich usług.

Totus *łć.*, cały, wszystek; w preferansie: zadeklarowanie wzięcia wszystkich lew (wziątek).

Towar *tur.*, wyrób, przeznaczony do sprzedaży; przedmiot, którym ktoś handluje; żywy **t.** = kobiety jako przedmiot handlu niemoralnego.

Towarowiec, statek do przewożenia towarów.

Towarowy, dotyczący towaru a. towarów; przeznaczony do przewożenia towarów: wóz, wagon, pociąg **t.** = bagażowy; mogący być sprzedany jako towar; handlowy.

Towaroznawstwo, nauka o sposobach wytwarzania towarów, sposobach rozróżniania gatunków towarów i poznawania zafałszowań.

Towarówka, pociąg a. wagon towarowy.

Towarzyski, chętnie przebywający w towarzystwie, zastosowujący ś. do towarzystwa; łatwy w obejściu, przyjemny w towarzystwie, lubiany w towarzystwie, poufały z kimś; familijny, ludzki; cnoty **t-e** = wymagane przez towarzystwo, zwyczaje **t-e** = przepisy zachowania ś. w towarzystwie, życie **t-e** = w społeczeństwie, wśród znajomych.

Towarzysko *przysł.*, w towarzystwie, w gromadzie; uprzejmie, grzecznie, gościnnie; poufale, familjarnie.

Towarzyskość, zamiłowanie w życiu towarzyskiem, gromadnem; uprzejmość towarzyska, wyrobienie towarzyskie, takt.

Towarzystwo, pewna ilość osób, zebranych w jednem miejscu, kompanja, sosjeta: **t.** męskie, kobiece, miłe, nudne; bywać po **t-ach**; obcowanie ludzi pomiędzy sobą, współżycie ludzi, bytność jednego człowieka przy drugim: bawi mię twoje **t.**, udał ś. w podróż w **t-ie** przy-

jaciela; być obytym w **t-ie** = wiedzieć, jak ś. zachować; zrzeszenie ludzi we wspólnych celach: **t.** literackie, naukowe, rolnicze, **t.** wzajemnej pomocy; **t.** asekuracyjne = ubezpieczeń; **t.** Jezusowe = zakon Jezuitów; **t.** dobroczynności; kompanja handlowa, wspólna: **t.** akcyjne, kolejowe; społeczeństwo, społeczność; towarzysze, asysta, drużyna; towarzysze broni w dawnych polskich chorągwiach husarskich i pancernych; *żart.*, **t.** wzajemnej adoracji = ludzie, którzy nawzajem sobie pochlebiają.

Towarzysz, człowiek pracujący wraz z innym na jakiemkolwiek polu pracy, kolega; człowiek, który żyje, mieszka z kimś drugim; **t.** podróży = jadący z kimś razem; **t.** broni = żołnierz, służący pod tym samym znakiem, co i inny; **t.** nieszczęścia, niedoli = człowiek, którego spotkało to samo nieszczęście, co i kogoś innego; **t.** życia = mąż; w dawnem wojsku polskiem: żołnierz szlachcic w chorągwi husarskiej a. pancernej; **t.** w drukarstwie: składacz, zecer, maszynista; w organizacji socjalistycznej: współczłonek tej organizacji; satelita, księżyc.

Towarzyszenie, obcowanie z kimś; asystowanie, trzymanie ś. przy czyimś boku; **t. ś.** = p. Stowarzyszenie ś.

Towarzyszka, kobieta, towarzysząca komuś, wspólniczka; **t.** podróży = współpodróżna; **t.** życia = żona.

Towarzyszyć, jechać, iść z kimś razem, przyłączywszy ś. do niego; mieć z kimś towarzystwo, być komuś towarzyszem, asystować komuś, obcować z kimś; **t.** komuś = być ciągle z nim; **t. ś.** = łączyć ś. w towarzystwo, wchodzić w związek.

Towianizm, nauka Towiańskiego o posłannictwie narodów.

Towiańczyk, wyznawca towianizmu.

Toż, to samo, nie coś innego.

Tożsamość, identyczność, tosamość, jednakowość; wielkie podobieństwo.

Tożsamy, ten sam, identyczny, jednakowy; wielce podobny.

Trabant *wł.*, w średnich wiekach żołnierz straży pobocznej osób do-

stojnych, uzbrojony w hełm i halabardę, odziany w odznaczający ś., najczęściej hiszpański strój (fig.);

ciało niebieskie drugorzędne, wirujące dokoła głównej planety, księżyc, satelita.

Trachea *gr.*, kanał oddechowy, tchawica.

Tracheoskopja *gr.*, badanie tchawicy zapomocą wziernika krtaniowego.

Tracheotomja *gr.*, operacja chirurgiczna (rozcięcie tchawicy i wprawienie w ranę rurki, aby otwór ś. nie zamykał), robiona w celu wprowadzenia powietrza do płuc, gdy krtań lub gardziel, zajęta chorobą, nie dozwala na oddychanie naturalne.

Trachit *gr.*, skała ogniowego pochodzenia, barwy szarej, żółtawej, w odłamie ziarnista, dziurkowata, szorstka w dotknięciu, używana jako materjał brukowy.

Trachoma *gr.*, zapalenie egipskie oczu, wysypka liszajowata na zewnętrznej powierzchni powiek

Traciciel, człowiek, który coś traci, gubi; człowiek, który kogoś traci, odbiera mu życie.

Tracić, zostawać pozbawionym czegoś, pozbywać ś. własności czegoś, przestawać posiadać coś, gubić, utracać: **t.** wzrok, słuch, życie, rękę, nogę, zdrowie, sen, łaskę czyjąś, nadzieję, odwagę; trwonić, rozpraszać, marnować, marnotrawić: **t.** majątek, **t.** zarobek na hulatykę, **t.** czas; **t.** płód = pozbywać ś. go, sprowadzać poronienie; zadawać komuś śmierć z wyroku sądowego a. z rozporządzenia władzy, ścinać, wieszać, rozstrzeliwać i t. p.; ponosić stratę, być poszkodowanym: skąpy dwa razy traci, kupiec traci na towarze, sprzedając go po cenie niżej kosztu; **t.** na odwadze, na humorze i t. p. = zaprzestawać mieć odwagę, humor i t. d.; **t.** kogoś z oczu = przestać go widzieć a. widywać; **t.** głowę = być zmieszanym, nie wiedzieć, co robić; **t.** cierpliwość = wpadać w gniew; **t.** równowagę = przestawać utrzymywać ś. w kierunku pionowym, *przen.*, przestawać panować nad sobą.

Traciknot, Traciłój, wilk u świecy, palący ś. bokiem i topiący świecę daremnie.

Tracz, człowiek, który trze pilnikiem a. przecina piłą; młyn do piłowania, tartak; ptak z rzędu kaczkowatych, z rodziny tejże nazwy (fig.).

Traczka, rodzaj piły: **t.** kołowa = piła w kształcie koła; **t.** taśmowa = w kształcie taśmy.

Traczny, majster, obsługujący trak.

Traczyk, ptak, z rzędu siewkowatych, z rodziny alk, zamieszkuje morza północne (fig.).

Tradować *łć.*, na mocy wyroku sądowego zabierać czyjąś własność za dług.

Tradukcjonizm *łć.*, teorja, według której rodzice, dając życie dziecku, jednocześnie wszczepiają w nie duszę swoją.

Tradunki, Tradynki, opaska lub obrączka na piastach koła u wozu.

Tradycja *łć.*, podanie, sposób, droga, którą wiadomości i przekonania przechowują ś., przechodząc ustnie z pokolenia na pokolenie; przekazanie z przeszłości; zajęcie urzędowe czyjejś własności i oddanie jej wierzycielowi.

Tradycjonalizm *łć.*, nauka Kościoła, opierająca ś. na podaniach.

Tradycjonalny *łć.*, przekazany w podaniach, w niezmienionych dawnych zwyczajach.

Tradycyjny, zachowany przez tradycję, przechowywany z pokolenia w pokolenie, jako zwyczaj; podaniowy.

Traf *nm.*, zdarzenie, przypadek; **t-em**=przypadkiem; dziwnym **t-em**= osobliwym zbiegiem okoliczności; na **t.** = na los szczęścia.

Trafaki (-ów), cienkie i krótkie kawałki rudy.

Trafaret *wł.*, mocny papier z wyciętemi w nim rysunkami, to samo co patron do malowania ścian.

Trafiać *nm. dok.*, Trafić; strzelając do celu, nie chybiać; przybywać, zjawiać ś. gdzieś w samą porę we właściwym czasie: **t.** na naradę, kłótnię; przybywać przypadkiem, niespodziewanie: **t-ił** mi ś. gość, lokator; znajdować drogę dokąd a. do kogoś: **t.** do domu, do samego ministra; przenikać; zgadywać; **t.** na kogoś=spotkać, zdybać; w malarstwie, w rzeźbie: chwytać podobieństwo portretowanej osoby; **t.**, jak kulą w płot = nie trafiać, nie zgadywać, poszkapiać ś.; **t.** komuś w sedno = dokuczać mu; **t.** w sedno = dobrze coś określać, odgadywać; **t-iła** kosa na kamień = nieudanie ś. czegoś, opór; **t-ił** frant na franta, wyciął mu kuranta = mówi ś. o osobie, która ś. spotkała z podobnym sobie, równie przebiegłym a. równie zaciętym przeciwnikiem; **t.** do czyjegoś serca = pozyskać kogoś, doznać czyjejś dobroci, współczucia, pomocy; **t.** do czyjegoś przekonania = przekonywać go; **t.** z kimś do ładu, do końca = przekonywać go, umieć sobie z nim poradzić; **t.** z deszczu pod rynnę = unikając mniejszej biedy, wpaść w gorszą; **t.** komuś do gustu = podo-

bać mu ś.; **t. ś.**, zdarzać ś., wypadać, przypadać: **t-il** mu ś. przypadek; **t-ia** mi ś. tanio coś kupić = mam sposobność kupienia; pannie **t-iło ś.** kilku konkurentów = miała kilku konkurentów; **t-iło** mu ś. jak ślepej kurze ziarno = udało mu ś. przypadkiem; **t-i** ś. i najmądrzejszemu potknąć = każdy może omylić ś.

Trafiak, w górnictwie: nazwa dawana ciałom kopalnym, spotykanym w pokładzie, jeżeli giną i znów ś. pokazują; narzędzie dęte muzyczne.

Trafiarz, w dawnej Polsce: sędzia, sprawdzający trafność strzałów na uroczystościach kurkowych.

Trafić — *p.* Trafiać.

Trafika *wł.*, sklep, gdzie się sprzedaje tytuń, dystrybucja.

Trafnie *przysł.*, stosownie, dokładnie, w sam raz; dowcipnie, słusznie.

Trafność, dokładność, akuratność, odpowiedność, właściwość.

Trafny, trafiający w cel: **t.** strzał; stosowny, właściwy, ścisły, odpowiedni, udany, dowcipny.

Trafowy, przypadkowy.

Trafta *nm.* — *p.* Tratwa.

Traftarz, oryl, flisak.

! Trafunek, traf, przypadek, przygoda, zdarzenie.

! Trafunkowo *przysł.*, przypadkiem, wypadkowo, niechcący.

! Trafunkowość, przypadkowość.

! Trafunkowy, przypadkowy, wypadkowy.

Traganek, roślina z rodziny motylkowatych; wyciek z tej rośliny, rosnącej w Grecji i Azji, zwany tragantem, dragantem, adragantem, rodzaj gumy nierozpuszczalnej w wodzie, używa ś. do wyrobu niektórych kosmetyków i plasterków na ranki, oraz do robót cukierniczych.

Tragant, wyciek z rośliny traganek.

Tragar — *p.* Legar.

Tragarz *nm.*, posłaniec a. wyrobnik, przenoszący ciężary; członek bractwa górniczego w Wieliczce.

Tragedja *gr.*, utwór dramatyczny treści wzniosłej i głębokiej, przedstawia ludzi wielkiego charakteru, którzy, dążąc do wyższych celów, walczą z przeciwnościami i w walce tej giną; **t.** fatalistyczna = dramat, w którym występuje tajemnicze działanie fatalności i różne okropne okoliczności; *przen.*, smutne, straszne zdarzenie, fatalność.

Tragedjopis, Tragedjopisarz, Tragik, poeta, piszący tragedje, autor tragedji.

Tragelaf *gr.*, bajeczne zwierzę w rodzaju jelenia, wyobrażane na dywanach, puharach; całość, złożona z różnorodnych sprzecznych części.

! Tragi *nm.*, nosze (fig.).

Tragicznie, w sposób właściwy tragedji, ze smutnym wynikiem, smutnie, okropnie.

Tragiczno-komiczny — *p.* Tragikomiczny.

Tragiczność, właściwość tego, co jest tragiczne, cecha tragedji.

Tragiczny *gr.*, dotyczący tragedji; opłakany, smutny, okropny; **t.** koniec = śmierć.

Tragik *gr.*, autor tragedji; aktor, oddający główne role w tragedji.

Tragi-komedja, tragedja, w którą wplątany jest żywioł komiczny i która nie kończy ś. śmiercią bohatera.

Tragi-komiczny, dotyczący tragikomedji, półwesoły, półsmutny.

Tragizm, Tragiczność, zbieg okoliczności wysoce nieszczęśliwych, przejmujących grozą postronnego nawet widza; zgubna walka między potężnemi, a wprost przeciwnemi obowiązkami, prowadząca bądź co bądź do ciężkiej ofiary.

Tragofonja *gr., dosł.* głos kozła: głos drżący.

Trajekcja *łć.*, przewóz, szczególnie przez wodę.

Trajektorja, linja, opisana przez pocisk lub wogóle przez ciało, któremu nadano ruch; linja krzywa, przecinająca inne krzywe pod danym kątem; przerzucenie, przestawianie.

Trajkotać, mówić wiele, mleć językiem, paplać ciągle.

Trajkotka, kobieta a. dziewczyna, dużo lubiąca mówić, terkotka, papla.

Trak, piła do rznięcia kloców drzewa (gater); **t.** ramowy = piła ramowa do tarcia kloców drzewnych na deski różnej grubości.

Trakarz, górnik, wożący rudę na taczkach.

Trakcja *łć.*, siła pociągowa lokomotywy; eksploatacja przewozu towarów i ludzi na kolejach żelaznych i parostatkach.

Trakt *łć.*, droga bita, gościniec; w trakcie czegoś = w ciągu czegoś.

! Traktament *łć.*, poczęstunek, ugoszczenie, uczta; płaca, żołd.

Traktat *łć.*, rozprawa naukowa; układ, umowa między państwami.

Traktjerka *for. ż.* od Traktjernik.

Traktjernia *fr.*, jadłodajnia, restauracja niższego rzędu.

Traktjernik, utrzymujący traktjernię, właściciel traktjerni.

Traktor *łć.*, ciągnik, maszyna do ciągnięcia wozów na drogach bitych (bez szyn), do poruszania maszyn rolniczych i t. p.; lokomobila.

Traktować *łć.*, roztrząsać jakiś przedmiot naukowo; układać ś. o coś; postępować z kimś: dobrze, źle kogoś **t.**; jak to **t.** = jak uważać; jak ś. na to zapatrywać?; raczyć kogoś, częstować.

! Traktywa *łć.*, poczęstunek, traktament.

Tralles — *p.* Alkoholometr.

Tralówka, powróz, przymocowany do masztu, za który ciągną wicinnicy statek.

Tram *nm.*, belka główna, podpierająca inne; zrąb; belka idąca wzdłuż spodu całego okrętu.

Trama, jedwab kręcony, używany na osnowę tkanin; architraw.

Tramblantka polka, *fr.*, taniec wirowy w takcie $^3/_4$, zbliżonym do mazurowego, polka mazurka; muzyka do tego tańca.

Trambować, ubijać ziemię.

Tramik, Tramiec, beleczka, brusek.

Tramontana *wł.*, wiatr północny w północnych Włoszech; w mowie żeglarskiej: biegun północny; stracić **t-ę** = nie dać sobie rady.

Tramowy, odnoszący ś. do tramu; z tramów zrobiony.

Trampolina *nm.*, deska w jednym końcu ruchoma, pochyło leżąca i elastyczna, od której skaczący odbija ś. nogą, robiąc skok gimnastyczny, odskocznia.

Tramwaj *ang.*, rodzaj wozu, omnibusu, z ławkami do siedzenia, poruszany po szynach przy pomocy siły konnej, parowej, gazowej lub elektryczności, służy do przewożenia większej ilości osób (fig.).

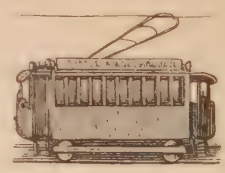

Tramwajowy, odnoszący ś. do tramwaju.

Tran *nm.*, płynny, oleisty tłuszcz, otrzymywany z podskórnych warstw ciała wielorybów, delfinów i różnych ryb czteropletwych, używany przez ludy północne do oświetlania, do wyrobu mydeł, smarów i t. p., także jako środek leczniczy.

Trank *nm.*, roślina pomórnik lekarski, arnika; napój lekarski.

Trans- *łć.*, przed wyrazami dodane znaczy: za-, poza-, prze-, z tamtej strony.

Trans *fr.*, głęboki sen magnetyczny (termin spirytystyczny).

Transalpiński, Transalpejski, z tamtej strony Alp leżący.

Transanimacja *łć.*, wędrówka dusz.

Transatlantycki, leżący za oceanem Atlantyckim; przewożący przez ocean Atlantycki.

Transcedencja *łć.*, widoczna wyższość, przewaga.

Transcendentalność, nadzmysłowość, pojęcie nadzmysłowe, oderwane.

Transcendentalny *łć. fil.* tyczący ś. pojęć oderwanych, według Kanta tyczący ś. form poznania à priori; **t-a** filozofja = oparta tylko na rozumowaniu, nie poddająca ś. do-

świadczeniom; u Kanta: badająca formy poznania à priori, niezależnie od doświadczenia; dotycząca krytycznych podstaw poznania; w *mat.*, nie dający ś. wyrazić zrównaniem algebraicznem, dotyczący ilości nieskończenie małych.

Transcendentny *łć.*, przechodzący granicę doświadczenia, będący poza granicami doświadczenia umysłowego; nadzmysłowy.

Transferować *łć.*, zaznaczyć cesję w księgach, przepisać na inne nazwisko; przenosić sumę.

Transfert *łć.*, przeniesienie, przelanie na inną osobę (np. renty), cesja; przekazanie; w księgach handlowych: przeniesienie sumy rachunku jednej osoby na rachunek drugiej osoby lub firmy; przeniesienie rzeczy wydrukowanej na kamień litograficzny, w celu robienia odbitek sposobem litograficznym.

Transfiguracja *łć.*, przekształcenie, przeobrażenie; Przemienienie Pańskie.

Transfigurować, przemieniać, przeistaczać.

Transforacja *łć.*, przedziurawienie, dziurkowanie.

Transformacja *łć.*, przekształcenie, przemiana, przeobrażenie.

Transformator, przetwornik, *el.*, przyrząd nieruchomy do przetwarzania prądu zmiennego niższego napięcia na prąd zmienny wyższego napięcia lub odwrotnie.

Transformatornia *el.*, przetwórnia, pomieszczenie, w którem pracują transformatory.

Transformista *łć.*, zwolennik transformizmu; aktor, umiejący w mgnieniu oka zmieniać charakteryzację i występować coraz w innej roli, zazwyczaj dający przedstawienia oddzielnie, bez towarzystwa innych i mówiący monologi, zastosowane do charakteryzacji.

Transformizm *łć.*, darwinizm, ewolucjonizm.

Transfuzja *łć.*, przelewanie; operacja przelewania krwi z osoby zdrowej w żyły osoby chorej.

Transfuzor *łć.*, narzędzie do przelewania krwi bez przypływu powietrza.

Transgresja *łć.*, przekroczenie granicy; *geol.*, zalew morski na wielką skalę, zatapiający część lądu.

Transkontynentalny *łć.*, przechodzący przez ląd stały, śródlądowy; łączący z sobą morza.

Transkrybować *łć.*, dokonywać transkrypcji.

Transkrypcja *łć.*, przepisanie, przerobienie; przekazanie jakiejś własności lub prawa na osobę drugą; przełożenie np. śpiewu na fortepian, przełożenie z jednej tonacji na inną; przyozdobienie melodji w rozmaite figury; napisanie wyrazu właściwego jakiemuś językowi literami, wziętemi z innego języka.

! Translacja *łć.*, przekład, tłumaczenie; przeniesienie jakiegoś prawa na drugą osobę.

Translaps *łć.*, przepadły termin sądowy.

! Translator *łć.*, tłumacz, zwłaszcza tłumacz prawny.

Translitawja, kraje, leżące na wschód rzeki Litawy, należące do Korony Węgierskiej.

Translokacja *łć.*, przeniesienie na inne miejsce.

Translucydacja *łć.*, własność ciał przepuszczania światła.

Transmigracja *łć.*, wędrówka w celu przesiedlenia ś.; przesiedlenie ś.; mniemane przechodzenie duszy po śmierci osobnika w innego osobnika, mieszkającego na ziemi a. też w jakiejś innej sferze.

Transmigrować, wywędrowywać, przesiedlać się.

Transmisja *łć.*, przesłanie; prawne przekazanie prawa do spadku na osobę trzecią; przyrząd; łańcuch, pas, wał, koło trybowe do przenoszenia ruchu na inny punkt lub na inny przyrząd, pędnia (2 fig.); nadawanie przez stację radjofoniczną programu innej stacji.

! Transmitować *łć.*, przenosić, przeprowadzać.

Transmontański *łć.*, z tamtej strony góry (we Włoszech); rzymski.

Transmutacja *łć.*, przemiana, przeobrażenie.

Transmutacyjny, dotyczący transmutacji; **t-a** teorja = teorja ewolucyjna.

Transoceaniczny *łćgr.*, zaoceanowy, będący, leżący po tamtej stronie oceanu; dążący przez ocean.

Transparent *łć.*, przezrocze, rysunek lub napis na przezroczystym papierze lub na tkaninie, napojonej tłuszczem, ztyłu oświetlony.

Transpiracja *łć.*, wydzielanie przez skórę pary wodnej, pocenie się, wypociny.

! Transpirować *łć.*, wypacać, pocić ś.; stawać ś. wiadomym, dochodzić do wiadomości czyjejś mimo usiłowań utrzymania tajemnicy, przenikać.

Transplantacja *łć.*, przesadzenie z jednego miejsca na drugie; przeszczepienie tkanek ciała (skóry, nerwów, kości) na inne części ciała.

Transponować *łć.*, przełożyć np. utwór muzyczny na inną tonację niż utwór napisany.

Transport, *fr.*, przewóz, dowóz towarów; wysyłka, przesyłka towarów; towar, przesyłany koleją lub pocztą; w rachunkach: przeniesienie sumy z jednej stronicy na drugą; **t-em** wysłać kogoś = wysłać etapem, szupasem.

Transportator, *łć.*, przenośnik, kątomiar, kątomierz, narzędzie miernicze do przenoszenia kątów, półkole z metalu, kości słoniowej a. miki, podzielone na stopnie i mające znak, gdzie wypada środek.

Transporter, *fr.*, przyrząd przenoszący ciała sypkie (zboże, gips i inne) z jednego miejsca na drugie, złożony z pasa bez końca, owiniętego na dwu rolkach, obracanych przez maszynę (fig.).

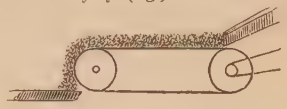

Transportować, *łć.*, przenosić, przewozić; przenosić sumę z jednej strony na drugą.

Transportowiec, parowiec przewożący wielkie liczby ludzi: wojska, emigrantów i t. p.

Transportowy, dotyczący transportu, przewozowy.

Transpozycja *łć.*, przestawienie wyrazów w równaniu matematycznem; przełożenie utworu muzycznego z jednego tonu na inny.

Transradjo, *łć.*, radjo do komunikacji zamorskiej.

Transsept, *łć.*, poprzeczne skrzydło w budowlach; skrzydło, przecinające główną nawę kościoła.

Transsubstancjacja, *łć.*, przeistoczenie chleba i wina w ciało i krew Chrystusa Pana podczas konsekracji.

Transsubstancjalny, Transsubstancjonalny, *łć.*, dotyczący Transsubstancjacji.

Transteweranin — *p.* Trasteweranin.

! Transumpt, *łć.*, wypis z oryginału, wyciąg, odpis.

! Transwersalny, *łć.*, poprzeczny, przecinający coś wpoprzek, ukośny.

Transylwanja, — *dosł.*, kraj za lasami; Siedmiogród.

! Transze, *fr.*, doły, wykopane w ziemi w różnych celach, rowy oblężnicze.

Tranzakcja, *łć.*, układ, umowa, ugoda piśmienna; umowa handlowa.

Tranzakcyjny, dotyczący tranzakcji, umowny.

Tranzyto, *wł.*, przewóz towarów przez kraj do innego kraju bez zatrzymywania się.

Tranzytowy, dotyczący tranzytu; **t.** handel = handel przewozowy, w którym towary są prowadzone z jednego państwa do drugiego przez trzecie; **t-e cła** = opłata celna za towary przewożone.

Tranżer, *fr.*, nóż a. widelec do rozbierania pieczystego.

Trap, *ang.*, pozioma powłoka geologiczna pochodzenia wulkanicznego; kładka do przejścia z lądu na statek; ruchoma część podłogi scenicznej, zapadająca się lub wznosząca.

Traper, *ang.* (trepper), w górnictwie: pilnujący wejścia w kopal-

niach węgla; łowiec, w puszczach Ameryki Północnej, zastawiający sidła na zwierzęta, dające dobre futro.

Trapez, *gr.*, czworokąt o dwóch bokach równoległych, a dwóch nierównoległych (fig.); orczyk, drążek

zawieszony równolegle do poziomu, służący do ćwiczeń gimnastycznych (fig.).

Trapeza, *gr.*, stół, jedzenie; refektarz klasztorny.

Trapezoedr, *gr.*, w krystalografji: bryła o 24 ścianach trapezoidalnych.

Trapezoid, *gr.*, czworokąt nie mający boków równoległych (fig.).

Trapiciel, ten, który kogoś trapi, dręczy.

Trapić, martwić, dręczyć, męczyć, niepokoić kogoś, dokuczać komuś; **t.** swoje ciało = udręczać; **t. ś.,** martwić ś., niepokoić ś., gryźć ś.

Trapik, owad skrzydlaty z rzędu skórowatych.

Trapista, *łć.*, członek zakonu o bardzo surowej regule, nakazującej milczenie, oddawanie ś. rozmyślaniom, ciężkiej pracy, czuwaniom i postom (fig.); *przen.*, człowiek milczący, surowych obyczajów.

Traref, Trarep, lina gruba, na środku rei umocowana, którą żagiel do góry podnoszą.

Tras, *wł.*, tuf, martwica wapienna, skała dziurkowata wulkanicznego pochodzenia, używana jako cement.

Trasa, *fr.*, wytknięcie i techniczne opracowanie kierunku, w jakim droga, szczególniej żelazna ma być zbudowana; — *p.* Trata.

Trasant, *wł.*, ten, na którego weksel został wystawiony, który ma go płacić .

Trasat, *wł.*, wystawiający weksel; ciągnący weksel.

Traskawica, Trzaskawica, *stpl.*, piorun, grzmot.

Trasować, wystawić weksel na drugą osobę, ciągnąć weksel; wytykać kierunek drogi.

Traszka, zwierzę ziemnowodne ogoniaste, oddychające w wieku dojrzałym samemi tylko płucami, tryton (fig.).

Trat, dół w cegielni do deptania czyli tratowania gliny.

Trata, *stpl.*, strata.

Trata, *wł.*, weksel, wystawiony na osobę drugą, do pokrycia przez osobę trzecią, weksel ciągniony, weksel trasowany.

Tratować, *nm.*, deptać nogami, kopytami, racicami; *żegl.*, do lądu sterować, płynąć przy brzegu; rozcierać, rozrabiać: **t.** owoce, **t.** glinę,

Tratwa, *nm.*, drzewo zbite razem, w celu spławienia go rzeką, tworzące rodzaj pomostu, trafta, płyt (fig.).

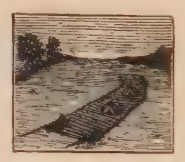

Tratwak *górn.*, jedna z podkładek z tarcic, pokrywających rów w dnie sztolni lub chodnika, którędy wody spływają i którędy odbywa ś. przewózka podziemia.

Tratwiany, dotyczący tratwy, należący do tratwy, służący do zrobienia tratwy.

Tratwiarz, człowiek, kierujący tratwą, płytownik.

Traumatyczny, *gr.*, dotyczący rany, stłuczenia.

Trawa, roślina z rodziny jednoliściennych, plewowych, o źdźble wewnątrz próżnem, kolankowatem, liściach długich, pochwiastych, kwiatach w kłosach albo wiechach; *przen.*, ziele, ruń, roślinność zielona; wszelka roślina drobna i dzika.

Trawca, Trawiciel, ten co trawi, pożera, niszczyciel.

Trawers, *fr.*, belka poprzeczna, rów poprzeczny; linja wyprowadzona od pewnego przedmiotu na morzu lub na brzegu, prostopadle do kursu okrętu.

Trawestacja, *łć.*, przebranie; przekręcenie, przerobienie żartobliwe rzeczy poważnej; parodja.

Trawestować, przekształcać, przerabiać, przekręcać, przerabiać utwór poważny na żartobliwy.

Trawiany, zrobiony z trawy, dotyczący trawy.

Trawiarnia, oddział w zakładzie cynkograficznym, gdzie poddają rysunki na blasze trawieniu przez odpowiednie kwasy.

Trawiasty, mający naturę trawy, podobny do trawy; kolor **t.** = zielony.

Trawiączka, gorączka niszcząca, trawiąca chorego.

Trawić, przerabiać pokarmy w przewodzie pokarmowym, przetrawiać; o rdzy: przejadać, przegryzać; trwonić, marnować; **t.** czas na niczem = nic nie robić, próżnować; **t.** życie na zabawach = spędzać; w *myśl.*, szczuć; w *fotogr.*, w *galwanoplastyce*, zapomocą reakcji chemicznej, działania kwasów, uwydatniać rysunek na blasze, pogłębiając miejsca, nie należące do rysunku; wytrawiać, wyżerać.

Trawienie, przerabianie pokarmów w żołądku i kiszkach wskutek działania soku żołądkowego i kiszkowego; wytrawienie czegoś zapomocą reakcji chemicznej, kwasów; trwonienie, marnotrawienie, marnowanie; **t. ś.,** niszczenie ś. z tęsknoty, zgryzoty, gryzienie się.

Trawieniec, czwarty żołądek u zwierząt przeżuwających, w którym odbywa ś. właściwe trawienie.

Trawiennik, najważniejsza część składowa soku żołądkowego, pepsyna.

Trawienny, mający moc trawienia.

Trawik, ciało zmieniające własności fizyczne a. chemiczne innego ciała, wskutek czego to ostatnie może połączyć ś. z barwnikiem; *p.* Bejca.

Trawionka, rysunek, wytrawiony zapomocą kwasów w płycie cynkowej lub miedzianej; cynkografja.

Trawisko, Trawsko, zła, brzydka trawa.

Trawisty, obfitujący w trawę, pełen trawy.

Trawiszka, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Trawka, źdźbło trawy; mała, niska trawa, trawa ozdobna do bukietów.

Trawniczek, niewielki trawnik.

Trawnik, część ogrodu, umyślnie obsiana trawą; murawa, gazon.

Trawność, dobre trawienie pokarmów — *p.* Strawność.

Trawny, odnoszący ś. do trawy; obfitujący w trawę, pełen trawy.

Trawojedny — *p.* Trawożerny.

Traworodny, Trawonośny, wydający, rodzący trawę.

Trawosieczny, ścinający trawę.

Trawowaty, podobny do trawy, trawiasty; rośliny **t-e** = rodzina roślin jednoliściennych, plewowych, trawy.

Trawożerny, Trawojedny, żywiący ś. pokarmami roślinnemi.

Trąba, *nm.*, instrument muzyczny, metalowy, dęty (fig.); wielka,

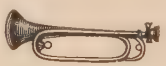

gwałtowna wirowa burza na lądzie lub morzu, podnosząca wgórę piasek lub wodę: **t.** wodna, **t.** powietrzna; przedłużenie nosa zwykle ru-

chome u niektórych zwierząt (słonia, słonia morskiego, mamuta, mastodonta) (fig.); tuba, rura; koryto;

gmin., twarz, policzek; *przen.*, niedołęga, głupi, dureń; w *myśl.*, pysk psa charta; **t-y** anielskie = trąby sądu ostatecznego; **t.** jerychońska = głos przeraźliwy, zwiastujący zgubę; **t.** stentorejska = rura, przez którą można rozmawiać, tuba; puścić kogoś w **t-ę**, *gmin.*, porzucić go, odsunąć, przestać ś. z nim zadawać.

Trąbczasty, podobny z kształtu do trąbki.

Trąbeczka, mała trąbka.

Trąbiciel, człowiek, grający na trąbie, trębacz; człowiek, używający nadmiernie trunków, pijak.

Trąbić, dąć w trąbę, grać na trąbie; krzyczeć głośno, płakać głośno; nos głośno wycierać; rozgłaszać, roznosić jakieś wiadomości; pić, zapijać ś.; w *myśl.*, wyć.

Trąbik, ślimak grzebykoskrzelny, wąskojęzyczny, z rodziny rozkolców (fig.).

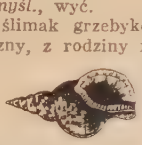

Trąbikowe *zool.*, dział. mięczaków głowiastych, ślimaki.

Trąbka — *p.* Trąba; **t.** myśliwska, pocztarska; zwitek papieru w kształcie lejka; **t.** akustyczna cz. słuchowa = przyrząd w jednym końcu cieńszy, wkładany w ucho, w drugim szerszy (do mówienia weń), ułatwiający głuchym słyszenie; rurka cienka przy pyszczku u owadów, służąca do wysysania soku z kwiatów (fig.); kanał, łączący jamę bę-

benkową ucha z jamą ustną (fig.); **t-i** = święto nowego roku u Żydów.

Trąbnik, fabrykant, rzemieślnik sporządzający trąby, trąbki; w *techn.*, gatunek rury do destylacji,

do ochładzania; zwierzę ssące, z rzędu płetwonogich, z rodziny fok właściwych, słoń morski (fig.).

Trąboróg, ślimak grzebykoskrzelny, wstęgojęzyczny o skorupie wrzecionowatej (fig.).

Trąbosz, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Trąbowaty, kształtem podobny do trąby.

Trąbowce, słonie, duże zwierzęta ssące, o nosie wydłużonym w chwytną trąbę, mające siekacze szczęki górnej długie i wystające nazewnątrz i palce zrośnięte.

Trącać *dok.* Trącić; zlekka uderzyć, szturchać, potrącać; **t. się** o coś = uderzyć ś.; **t. się** z kimś = pijąc jakiś trunek, uderzać lekko swoją szklanką, kieliszkiem, w szklankę, kieliszek drugiego, na znak spełnienia wymawianych przytem życzeń; **t.** kogoś = dotykać go lekko łokciem, kolanem i t. p.

Trącić *dok.* od Trącać; wydawać jakąś woń, czuć, śmierdzieć, pachnąć mocno; *przen.*, mieć cechę czegoś, przypominać coś: to **t-i** średniowiecznyzną, herezją; czem skorupka zamłodu nasiąknie, tem na starość **t-i** = nabyte w młodości nałogi długo trwają, trudne są do wykorzenienia.

Trąd, choroba długotrwająca, zaraźliwa, znamionująca ś. wysypką, strupami i ranami na ciele; wysypka czerwona na twarzy; występek, grzech; **t.** rzepakowy = mały owad błonkoskrzydły z rodu pilaczów, szkodliwy (fig.).

Trądzik, lekka choroba skórna, występująca na twarzy jako drobne pryszczyki ropiejące.

! Trebhauz *nm.* — *p.* Cieplarnia.

Trecentyści *łć.*, poeci włoscy z XIV wieku.

Trefić *nm.*, włosy strojnie czesać, kędzierzawić; u Żydów, o pokarmach: robić je nieczystemi z powodu niezachowania przepisów religijnych o czystości ich.

Trefl *fr.*, maść w kartach do gry, w kształcie liści koniczyny, żołądź (fig.).

Trefnisiować, grać rolę śmieszka, błazna, błaznować.

Trefnisiowski, Trefnisiowy, dotyczący trefnisia, jemu właściwy.

Trefniś, śmieszek, błazen, dowcipniś (fig.).

Trefność *stpl.*, żartobliwość, dowcip; błaznowanie, dowcipkowanie, szydzenie; — *p.* Trafność.

Trefnować *stpl.*, żartować, szydzić, kpić, drwić; dowcipkować, błaznować.

Trefny, błazeński, żartobliwy, dowcipny, pocieszny, drwiący, szyderski; uczciwy, przyzwoity, przystojny; kształtny, wytworny, gustowny; szczególny, doskonały, wyśmienity, znakomity, wyborny; u Żydów: nieczysty, niekoszerny: **t.** pokarm, **t-e** naczynie kuchenne; — *p.* Trafny.

Trefony, substancje zbędne, czasem szkodliwe, zawarte w pożywieniu, których wyłączenie oddziaływa dodatnio na zdrowie.

! Treger *nm.* — *p.* Dźwigar; Sierstrzon.

Trejczak *gwar.*, widły do składania siana w stogi, o trzech zębach, tworzących piramidę trójkątną.

Trel — *p.* Tryl.

Trelisty, obfitujący w trele.

Trelować, Trylować, trelami śpiewać, używać trelów w śpiewie, wywodzić trele; śpiewać, nucić; ciągnąć statek na linach wgórę rzeki zapomocą ludzi a. koni, ciągnąć okręt morski przez baty.

Trelownik, człowiek, ciągnący statek po wodzie.

Trema *gr.*, rozłącznik, dwa punkty nad samogłoską, stojącą obok innej samogłoski, wskazujące, że te samogłoski nie tworzą dyftongu, ale każdą należy wymówić oddzielnie, np. *aër* czytać: *a-er*, a nie *er*.

Trema *wł.*, drżenie głosu, rąk, całego ciała, z obawy; obawa, która ogarnia występujących publicznie na widok wielu widzów, słuchaczy.

Trematody *gr.*, robaki wnętrzaki, opatrzone ssawkami.

Tremo *fr.*, duże, długie zwierciadło, sięgające do podłogi.

! Tremor *łć.*, przerażenie.

Tremors *ang.*, niezmiernie subtelne falowanie skorupy ziemskiej w Japonji, powodowane prawdopodobnie działaniem wiatru.

Tremować się, doznawać tremy.

Trempel *nm.*, rząd słupków wpuszczonych w mur i przykrytych belką.

Tremulacja *łć.*, drżenie.

Tren *fr.*, przedłużenie u sukni damskiej, ciągnące się ztyłu po ziemi; tabor wozowy w wojsku.

Tren *gr.*, elegja, pieśń żałosna, żałobna po śmierci istot ukochanych, żal.

Trendzla — *p.* Trężla.

Trener *ang.*, człowiek, zajmujący się układaniem ludzi i koni do wyścigów i do produkcyj gimnastycznych i sportowych; berajter.

Trening *ang.*, systematyczne rozwijanie siły fizycznej zaprawianie się do sportu; wprawianie ś.

Trenodja *gr.*, pieśń żałobna.

Trenować, wprawiać konia do wyścigów; **t. się,** systematycznie rozwijać siły fizyczne i stopniowo nabierać wytrzymałości w jakimś sporcie (wioślarskim, łyżwiarskim, kołowym).

Trepak *ukr.*, rodzaj tańca kozackiego solowego.

Trepan *gr.*, świder chirurgiczny do wiercenia czaszki (fig.).

Trepanacja *grlć.*, operacja chirurgiczna wypiłowania lub prześwidrowania kości zwłaszcza czaszki celem wypuszczenia substancyj chorobowych zebranych wewnątrz.

Trepang, zwierzę morskie z typu szkarłupni, z gromady strzykw, jadalne w Indjach Wschodnich.

Trepanować, przecinać a. świdrować czaszkę.

Trepcie — *p.* Trepki.

Trepele, Treperele, kołnierz marszczony, kreza.

Trepidacja *łć.*, drżenie ze strachu.

Trepki *nm.*, rodzaj obuwia złożonego tylko z podeszew, przytwierdzonych do nóg rzemieniami (fig.).

Treptuch *nm.*, żłób płócienny, rozpinany na kołkach.

Treskać, Treskłać, Treszczyć *stpl.*, frasować, martwić, kłopotać, dręczyć.

Tresować, układać różne zwierzęta do rozmaitego użytku i do wykonywania różnych sztuk.

Tresura, Tresowanie *nm.*, układanie różnych zwierząt do rozmaitego użytku, np. koni do jazdy i do sztuk, psów do myśliwstwa i również do sztuk.

Treściowy, odnoszący ś. do treści czegoś.

Treściwie *przysł.*, krótko, ściśle, zwięźle.

Treściwość, krótkość, ścisłość, zwięzłość.

Treściwy, podający główną treść czegoś, ścisły, zwięzły, krótki.

Treść, sok, wyciśnięty z czegoś, ekstrakt, esencja; rdzeń drzewa; sok z ziół, moczonych w alkoholu, jako lekarstwo; istotna, najważniejsza część czegoś; przedmiot, materja czegoś; krótkie zebranie tego, o czem ś. mówiło w książce a. jej części, w przemowie i t. p.

Trębacki, odnoszący ś. do trębacza.

Trębacz, człowiek, grający na trąbie; człowiek, rozgłaszający coś, roznoszący plotki; pijak, opój, pijus; gatunek foki.

Trębaczowy, Trębacki, dotyczący trębacza, należący do trębacza.

Trędowacieć, zarażać ś. trądem.

Trędowacizna, Trędowatość, trąd, krosty trędowate; wyrzuty czerwone na twarzy.

Trędowaty, zarażony trądem, chory na trąd; mający wyrzuty czerwone na twarzy.

Trędownik, roślina trwała, zielna, z rodziny trędownikowatych, rosnąca u rowów, na brzegach rzek i w miejscach wilgotnych (fig.).

Trędownikowate, rodzina roślin dwuliściennych zrosłopłatkowych.

Trędownikowe, rząd roślin zrosłopłatkowych.

Tręp, długi kij, służący do napędzania ryb z sitowia do sieci.

Trętwa — *p.* Drętwik.

Trętwica, nieczułość nerwów na bodźce zewnętrzne.

Trętwić — *p.* Drętwić.

Trętwieć — *p.* Drętwieć.

Trętwy, zdrętwiały.

Trężelka *zdr.* od Trężla.

Trężla, Trędzla *nm.*, uzda, uzdeczka na konia.

Trężlowe, Trędzlowe *nm.*, datek płacony przez nabywcę konia służbie stajennej, pod której opieką koń był dotąd.

Triada *gr.*, zebranie 3 jedności, 3 osobistości, 3 bóstw; w *muz.*, 3 najważniejsze akordy.

Triangulacja *łć.*, mierzenie płaszczyzny zapomocą podziału jej na trójkąty, trójkątowanie.

Triangul *gr.*, trójkąt, instrument muzyczny w kształcie stalowego trójkąta (fig.); trzy świece poświęcone, jednej wielkości i kształtu, oznaczające Trójcę świętą.

Triarchja *gr.*, panowanie 3-ch naraz.

Trias *gr.*, **Triasowa formacja,** pokłady geologiczne drugorzędowe, złożone z piaskowców, wapieni muszlowych ze skamieniałościami i rudami.

Triaż *fr.*, sortowanie, oddzielanie lepszych jednostek, lepszych towarów od gorszych.

Tribus *łć.*, plemię, szczep; każde z trzech pokoleń, na które w starożytności dzielił się lud rzymski; gmina.

Tricennium *łć.*, przeciąg 30-letni czasu, trzydziestolecie.

Trichona *gr.*, owłosienie, kołtun (choroba).

Trichroizm *gr.*, trójbarwność.

Trick *ang.*, figiel, sztuczka, psikus, psota; kawał, oszukaństwo.

Triennium *łć.*, trzylecie, przeciąg czasu trzyletni.

Trier, *fr.*, przebieracz, sortownik (narzędzie gospodarskie do sortowania ziarna) (fig.).

Triera *gr.*, **Trirema** *łć.*, u starož.: okręt żaglowy z trzema rzędami ław dla wioślarzy na każdym boku, wąski, a szybki (fig.).

Trifilin *łć.*, metal bardzo rzadki, złożony z kwasu fosforowego, tlenku żelaza, tlenku manganu, potasu i sodu.

Triga *łć.*, trójzaprząg.

Trikolon *gr.*, wiersz o 3-ch różnych rodzajach wierszowania.

Trio, Tercet *wł.*, utwór muzyczny na trzy głosy lub trzy instrumenty; część trzecia utworu muzycznego do tańca.

Triola *wł.*, *muz.*, figura z 3 nut, zastępujących dwie.

Triolet *fr.*, forma rymotwórcza, złożona z 8 wierszy, z których pierwszy powtarza ś. po trzecim, a po szóstym pierwszy i drugi.

Trional *gr.*, *chem.*, jeden z metanów, używany w medycynie, jako środek nasenny.

Triumf *łć.*, zwycięstwo, oznaka zwycięstwa, radość z powodu zwycięstwa; najwyższy zaszczyt, okazywany wodzom w Rzymie starożytnym za odniesione zwycięstwo.

Triumfalnie, *przysł.*, z triumfem, zwycięsko, uroczyście.

Triumfalny, zwycięski, uroczysty; **t.** łuk, **t.** brama = ozdobna budowla w kształcie bramy lub łu-

ku, wzniesiona dla uczczenia znakomitych osób, przez nią wjeżdżających (fig.).

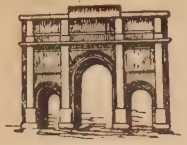

Triumfator *łć.*, wódz zwycięski, zwycięzca.

Triumfatorka *for. ż.* od Triumfator.

Triumfatorski, dotyczący triumfatora, właściwy triumfatorowi, należny mu.

Triumfować, zwyciężać, cieszyć ś. ze zwycięstwa, nad kimś odniesionego, pysznić ś. zwycięstwem; kościół **t-fujący** = zwycięski, dający wieczne zbawienie, obcowanie i triumf Świętych.

Triumwir *łć.*, każdy z trzech panujących w czasie triumwiratu w starożytnym Rzymie.

Triumwiralny, Triumwirski, dotyczący triumwira.

Triumwirat *łć.*, panowanie trzech mężów.

Troakar — *p.* Trokar.

Trocha, Trochę, Troszka, Troszkę *przysł.*, mała ilość rzeczy, niewiele, cokolwiek, nieco, mało; po **t-u,** potrosze = w niewielkiej ilości, w niewielkiej mierze, nie całkiem, nie wszystko, kawałkami, odrobinami; o **t-ę** = o mały włos, bez mała, o kęs, prawie że; ani **t.** = nic, wcale nie.

Trochej *gr.*, stopa wierszowa, składająca ś. z pierwszej sylaby długiej i drugiej krótkiej; chorej.

Trochometr *gr.*, biegomierz, przyrząd do oznaczania szybkości biegu okrętu.

Trociczka, ostrosłupek z masy wonnej do kadzenia.

Trociniarka, motyl nocny z podrzędu prządkówek, z rodziny tejże nazwy (fig.).

Trocinnik, pilnik do obrabiania drewna, tarnik.

Trocinowiec — *p.* Ksylolit.

Trociny (-in), drobne cząstki drzewa, opadające przy jego piłowaniu a. tarciu.

Troczek, sznur, rzemyk, łyko.

Troczyć, związywać trokami, powrozami, paskami; przywieszać zapomocą pasków; **t. się,** robić przygotowania do drogi.

Troć, ryba łososiowata, zajmująca miejsce pośrednie między łososiem a pstrągiem, łososiopstrąg.

Trofea, Trofeje *gr.*, znaki zwycięstwa; broń, sztandary, zdobycze, łupy.

! Troficzny *gr.*, odżywiający.

Trofologja *gr.*, nauka o pokarmach, o odżywianiu, o diecie.

Troglodyci *gr.*, mieszkańcy jaskiń w starożytności.

Troić, dzielić na trzy części; w trójnasób czynić, w troje tyle przymnażać, potrajać; trzeci raz orać pod zasiew; **t. się,** dzielić ś. na trzy części; coś ci ś. **t-i** = marzy, coś ci ś. zdaje.

Troisto *przysł.*, potrójnie.

Troistość, własność tego, co ś. składa z trzech liczb, przedmiotów, osób i t. p.

Troisty, składany na troje, podzielony na troje, potrójny.

Trojaczki (-ów), troje bliźniąt, razem urodzonych; — *p.* Trojak.

Trojak, moneta trzygroszowa, trzygroszówka, trzygroszniak; w *lm.* **t-i,** trzy garnki gliniane, razem złączone, trojaczki; strzelba myśliwska trójstrzałowa; rura o trzech odnogach.

Trojaki, potrójny, trzech rodzajów, gatunków, sposobów.

Trojako *przysł.*, trzema sposobami, potrójnie.

Trojakość, trojaka różność, trojaki charakter czegoś, troistość.

Trojan, roślina z rodziny goryczkowatych.

Trojanek, roślina z rodziny jaskrowatych, gatunek zawilca (fig.).

Trojanka, wódka z pieprzem i miodem; mieszanina różnych ziarn zbożowych, dawana krowom po ocieleniu.

Troje (-ga), liczebnik zbiorowy od Trzy.

Trojeściowate, rodzina roślin dwuliściennych z rzędu skręconych, właściwych strefie umiarkowanej.

Trojeść, roślina z rodziny trojeściowatych, o liściach grubych, o kwiatach jakby woskowych, kwiaty baldaszkowe wydają w nocy zwłaszcza przyjemną woń; asklepja (fig.).

Trojęta (-jąt), troje dzieci, razem urodzonych, trojaczki.

Trojka *ros.*, zaprząg w 3 konie, z których środkowy w hołoblach, a dwa boczne w szlejach z głowami ściągniętemi wbok (fig.).

Trojniak — *p.* Trójniak.

Trokar *fr.*, narzędzie chirurgiczne w formie rurki ostro zakończonej do wypuszczania płynów i gazów z wnętrza ciała (fig.).

Troki (-ów), rzemienie, pasy, sznury do wiązania a. przywiązywania, przyczepiania różnych rzeczy, więzy; **t-i** do krępowania więźniów, **t-i** do związywania upolowanej zwierzyny; ruchomości; sprzęty, rzeczy.

Trokować, związywać, upakowywać, robić troki; wyciągać pulkę, kiedy holują, aby ś. o drzewo lub kamienie nie założyła.

Trokówki (-wek), lekkie sieci, używane na zające.

Troler *ang.* (Trawler), mały statek, używany do wyławiania min; parowiec holujący niewody rybackie.

Trolit *łć.*, materjał izolacyjny, używany w zastępstwie ebonitu przy wyrobie artykułów radjotechnicznych i izolacyjnych.

Trolej *ang.*, rolka drążka tramwajowego, posuwająca ś. na drucie rozpiętym na słupach, prowadząca prąd elektryczny do tramwaju, przewód jezdny (fig.).

Trombon *wł.* — *p.* Puzon.

Tromtadrata *żart.*, zepsucie wyrazu: demokrata, wprowadzone przez powieściopisarza i feljetonistę Jana Lama, oznaczające krzykliwego demokratę.

Tron *gr.*, krzesło monarsze, zajmowane w uroczystych okolicznościach (fig.); symbol władzy monarchicznej; godność monarsza; wstąpić na **t.** = objąć rządy; zrzec ś. **t-u,** ustąpić z **t-u** = zrzec ś. panowania.

Tronować, zajmować miejsce naczelne, miejsce tronu; panować na tronie.

Tronowładny, władający tronem.

Tronowy, dotyczący tronu: mowa **t-a** = miana przez monarchę a. w imieniu monarchy, np. przy otwarciu sejmu, parlamentu; sala **t-a** = gdzie stoi tron monarszy.

Trop, znak stopy, nogi, biegu, odznaczony na ziemi, ślad; iść za **t-m** = za śladem; wpaść na **t.** = na ślad; **t.** zgubić, znaleźć; być na **t-e** = być na drodze do odszukania czegoś, do schwytania złoczyńcy; w te **t-y**, **t.** w **t.** = tuż za kimś, za śladem.

Tropak — *p.* Trepak.

Tropiciel, człowiek, który tropi, śledzi; wywiadowca.

Tropiczny *gr.*, obrazowy, przenośny.

Tropić, iść czyimś tropem, śledzić kogoś; **t. się,** lękać ś., mieszać się.

Tropikalny *gr.*, podzwrotnikowy; gorący, skwarny.

Tropizm *gr.*, w biolog.: wrodzona tendencja jakiegoś organizmu do reagowania w pewien określony sposób na działanie zewnętrznej pobudki, szczególnie u roślin i zwierząt niższego gatunku.

Tropologja *gr.*, nauka o wyrażeniach obrazowych.

Tropowy, dotyczący tropu, śladu.

Tropy *gr.*, wyrażenia obrazowe, figury retoryczne: metonimja, synekdocha, metafora, alegorja, personifikacja, hiperbola.

Troska, uczucie kłopotania ś. o kogoś, o coś, obawy o kogoś, aby miał to, co mu potrzebne; frasunek, zmartwienie, utrapienie, kłopot.

Troskać się — *p.* Troszczyć ś.

Troskliwie, starannie, frasobliwie, serdecznie, przychylnie, pieczołowicie.

Troskliwość, frasobliwość, pieczołowitość, staranność, serdeczna opieka nad kimś.

Troskliwy, okazujący troskę o coś, frasobliwy, pieczołowity, staranny.

Troszczyć, Troskać, frasować, trapić, martwić, kłopotać; **t. się,** frasować ś., martwić ś., trapić ś., kłopotać ś.; starać ś. pamiętać o czemś z serdecznością.

Troszka — *p.* Trochę.

Troteska *fr.*, to samo, co tramblantka.

Trotuar *fr.*, chodnik po bokach ulicy.

Trójbarwnie, Trójbarwisto *przysł.*, w trzech barwach.

Trójbarwność, Trójbarwistość, cecha tego, co ma trzy kolory.

Trójbarwny, Trójbarwisty, Trójbarwy, mający trzy kolory, trójkolorowy.

Trójboczny, mający trzy boki.

Trójbok — *p.* Trójkąt.

Trójbuńczuczny — *p.* Trzytulny.

Trójbytny — *p.* Trójistny.

Trójca, Bóg w trzech osobach: Bóg Ojciec, Bóg Syn i Bóg Duch Święty, **T.** Święta a. **T.** Przenajświętsza; w ogólności związek trzech osób; liczba trzy, trójka.

Trójcielny, Trójciały, Trójcielesny, mający trzy ciała.

Trójdroże — *p.* Trzydroże.

Trójdrożny, odnoszący ś. do miejsca, gdzie schodzą ś. trzy drogi, trzydrożny.

Trójdrutowy, składający ś. z 3-ch drutów, mający trzy druty, na trzech drutach robiony.

Trójdzielny, mogący ś. dzielić na troje.

Trójfazowy a. **Trójprądowy,** w *el.*, odnoszący się do maszyny, przyrządu a. układu, mającego do czynienia z prądem skojarzonym z trzech prądów zmiennych.

Trójgłos, akord, składający ś. z trzech tonów.

Trójgłoska, zgłoska, złożona z trzech samogłosek.

Trójgłowy, Trójgłówny, Trójgłowisty, mający trzy głowy, dzielący ś. na trzy części; składający ś. z trzech osób: rząd **t.**

Trójgran, narzędzie chirurgiczne do przekłuwania członków opuchniętych.

Trójgraniastość, Trzygraniastość, kształt trójgraniasty.

Trójgraniasty, Trójgranowity, trójkątny, trójwęgłasty: **t.** kapelusz (fig.).

Trójgroszniak — *p.* Trojak.

Trójgrotny, mający trzy groty, trójśpiczasty.

Trójimienny, mający trzy imiona.

Trójistny, mający trzy różne istotności cz. natury, trójbytny.

Trójjedyny, składający ś. z trzech osób a. części, stanowiących jedną, nierozerwalną całość: Bóg **T.** = Trójca Święta.

Trójka, cyfra = 3; trzy osoby a. przedmioty razem wzięte; jedna trzecia część całości; w grze w karty: karta, mająca trzy oka; w grze w kości: kostka z trzema punktami; trzy konie, razem zaprzęgnięte; trzy osoby rzędem idące a. jadące.

Trójkąt, figura geometryczna o trzech bokach i trzech kątach (fig.).

Trójkątny, mający kształt trójkąta.

Trójkątowanie, mierzenie płaszczyzny zapomocą podziału jej na trójkąty, triangulacja.

Trójkielny — *p.* Trójkończasty.

Trójkole, ryba koścista zrosłoszczęka.

Trójkolec, używana dawniej obrączka żelazna o trzech kolcach, osadzona na krótkiej rurce, nabitej prochem, którą wyrzucano na nacierającą konnicę.

Trójkolorowy, mający trzy kolory, trójbarwny.

Trójkończaty, Trójkielny, mający trzy końce ostre.

Trójkowy, trzy razy wzięty; ustawiony w trójki: szyk **t.**

Trójkształtny, posiadający trzy kształty.

Trójkwiat, roślina, zwana kościelne ziele.

Trójlecie — *p.* Trzylecie.

Trójlist — *p.* Trzylistnik.

Trójlistek, liść, podzielony na trzy listki, jak np. liść koniczyny (fig.); *przen.*, związek trzech ludzi.

Trójlistny, mający trzy liście.

Trójliść, roślina z rodziny goryczkowatych, borek trójlistny.

Trójłatowiec — *p.* Trylobity.

Trójłbisty, posiadający trzy łby a. trzy głowy.

Trójmasztowiec, statek, mający trzy maszty.

Trójmnożny, trzy razy mnożący: stosunek **t.**

Trójnasób, zwłaszcza w wyraż.: w **t.**, trzy razy tyle, trojako.

Trójnia, trzy przedmioty, razem uważane, trójka, trójca; rozwora u wozu.

Trójniak, trzyletni miód pitny.

Trójniaki (-ów), płód potrójny, potrójne bliźnięta.

Trójnik, rzecz, z trzech części złożona; trójka; rura kołnierzowa kształtu T. — *p.* Trójniak.

Trójnitny, w troje skręcony, w troje nitowany, trójdrutowy.

Trójnogi, Trzynogi, mający trzy nogi.

Trójnóg, Trzynóg, Trójnoże, Trójnożek, Trzynożek, podstawka o trzech nogach; stołek, fotel o trzech nogach (fig.); **t.** delficki = z któregoś Pytja w Delfach ogłaszała wyrocznie; mówić, jak Pytja z **t-u** = z namaszczeniem i zagadkowo; **t.** życia = trzy najważniejsze narządy: mózg, płuca i serce, razem wzięte.

Trójoczny, Trójoki, mający troje oczu.

Trójosobowy, Trójosobisty, okazujący ś. w trzech osobach.

Trójość — *p.* Trójząb.

Trójpaszczęki, mający trzy paszczęki.

Trójpieniążek, troisty denar pols.

Trójpierzasty, potrójnie dzielący ś. na obie strony: liść **t.**

Trójpolówka, trzypolowe gospodarstwo.

Trójposąg, posąg potrójny, przedstawiający trzy osoby; posąg trójgłowy.

Trójpot, potrójny pot, obfity, krwawy pot.

Trójprąd *el.*, kombinacja trzech prądów zmiennych skojarzonych, przesuniętych względem siebie w fazie o $^1/_3$ okresu.

Trójprądnica *el.*, prądnica trójfazowa.

Trójprądnik *el.*, silnik trójfazowy.

Trójpręcikowy, mający trzy pręciki, trzypręcikowy.

Trójraźny, Trzyraźny, trzykrotnie powtórzony, potrójny.

Trójrocze, przeciąg trzech lat, trzechlecie.

Trójrocznica, święto, przypadające co trzy lata.

Trójrodny, z trzech kształtów złożony: **t-a** chimera, złożona częścią z konia, częścią z niedźwiedzia, a częścią z człowieka.

Trójrogi, Trójrożny, mający trzy rogi: kapelusz **t.**

Trójrosochaty, o trzech rosochach.

Trójróg, kapelusz o trzech rogach.

Trójrząd, rodzaj węża jadowitego, zamieszkującego Indje Wschodnie, pełzacz nadrzewny (fig.).

Trójrzędny, trzema rzędami osadzony.

Trójsetny, złożony z trzechset.

Trójsieczny, mający trzy ostrza.

Trójsienne rośliny = mające owoc, złożony jakby z trzech guziczków, na które rozpada ś. przy dojrzewaniu nasion.

Trójskładny, trzykrotnie złożony.

Trójsprzężny, wóz na trzy konie.

Trójsylabowy, Trzysylabowy, składający ś. z trzech sylab, trzyzgłoskowy.

Trójścienność, zbieg trzech granic.

Trójścienny, mający trzy ściany, boki.

Trójśpiczasty, mający trzy końce a. trzy ostrza.

Trójświęty, trzy razy święty.

Trójustny, Trójgęby, posiadający troje ust.

Trójuszny, mający trzy ucha.

Trójwęgielny, o trzech węgłach; trójkanciasty, trójkątny, trójgraniasty.

Trójwęgieł — *p.* Trójkąt.

Trójwęzły, mający trzy węzły.

Trójwieczny, Trójwieki, żyjący trzy wieki, trwający trzysta lat.

Trójwładca, jeden z trzech władców, wspólnie rządzących, triumwir.

Trójwładztwo, panowanie wspólne trzech władców, triumwirat.

Trójwrąb, Trójwrąbek — *p.* Tryglif.

Trójząb, narzędzie trójkończaste, jako godło bożka Neptuna (fig.).

Trójzbrojny, mocno uzbrojony.

Trójzębny, Trójzęby, mający trzy zęby, uzbrojony trójzębem.

Trójżeń, Trójżeniec, Trójżonaty, człowiek, mający trzy żony lub trzecią żonę.

Trójżeństwo, posiadanie trzech żon naraz.

Trubadur *prow., fr.*, średniowieczny prowansalski śpiewak i poeta; śpiewak miłości (fig.).

Truchcik *zdr.* od Trucht; owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Truchleć, drętwieć; drzeć ze strachu, bać ś. niezmiernie; opadać z sił z przestrachu; z bojaźni, ze zdumienia, słabnąć; tracić soki odżywcze.

Truchliwy, trwożliwy, małoduszny, bojaźliwy, lękliwy.

Truchło, ciało umarłego, zwłoki.

Truchły, struchlały, przerażony, strwożony.

Trucht *nm.*, kłus konia, mały kłus.

Truciciel, człowiek, który innym zadaje truciznę; człowiek, przygotowujący, sprzedający truciznę w celu otrucia; człowiek, który psuje obyczaje, rozszerza zepsucie, demoralizator.

Trucicielka *for. ż.* od Truciciel.

Trucie, zadawanie trucizny; **t.** czasu = marnowanie go.

Trucizna, trująca substancja mineralna a. roślinna; czynnik, który coś psuje, niszczy, niweczy; zepsucie moralne udzielające ś., demoralizacja.

Truciznowy, dotyczący trucizny, zaprawiony truciznę, trujący.

Truciźnik — *p.* Truciciel.

Truć, zadawać truciznę, truciznę zadaną pozbawiać życia; **t.** płód = sprawiać poronienie; kazić, niszczyć, niweczyć; psuć, demoralizować; trwonić, psuć, marnować: **t.** czas; **t. się,** zażywać truciznę, odbierać sobie życie zapomocą trucizny; gryźć ś., trapić ś., martwić ś., niepokoić ś.

Trud, praca ciężka, utrudzenie, mozół, fatyga; ustanie, wyczerpanie sił skutkiem pracy, spracowanie.

Trudliwy, lubiący trud, lubiący ś. czemś zajmować; przytrudny, przyciężki, niebardzo mozolny.

Trudnić, zajmować kogoś czemś, zatrudniać; czynić trudnym, czynić trudność, utrudniać; **t. się,** zajmować ś. jakimś trudem, jakąś, pracą, zatrudniać ś., mieć jakiś fach, prowadzić interesy.

Trudno *przysł.*, z trudnością, z trudem, ciężko, niełatwo; **t.** = napróżno, nie może być inaczej, trzeba to znieść, załatwić; **t.** o coś = nie można znaleźć, dostać.

Trudnomówność, trudność w mówieniu, wyrażaniu ś.

Trudnomówny, który mówi, wyraża ś. z trudnością.

Trudnonoszy, trudny do noszenia, ciężki.

Trudnopojętny, pojmujący z trudnością.

Trudnoruchy, z trudnością poruszający ś.

Trudność, niemożność wykonania czegoś, brak łatwości, przeciwność, przeszkoda, zapora, zawada; bieda, ucisk; czynić **t-ci** = nie chcieć czegoś załatwić, przeszkadzać, nie przystawać na coś; pokonać, przezwyciężyć **t-ci** = usunąć przeszkody.

Trudny, niełatwy, ciężki do uskutecznienia, przedstawiający pewne przeszkody: chcącemu nic **t-go; t.** do czegoś, ku czemuś = nieskory, nieprędki, ciężki, ociężały; **t-a** z nim sprawa; **t.** do pożycia = nieprzystępny, niezgodny; **t-a** rada = nie może być inaczej, trzeba ś. z tem zgodzić.

Trudowiki *ros.*, grupa pracy, stronnictwo w dawnej Rosji carskiej, dążące do demokratyzacji społecznej, ludowładztwa socjalistycznego i samorządu poszczególnych krajów, ze szczególnem uwzględnieniem interesów włościaństwa i nadaniem temuż ziemi.

Trudzić, sprawiać trud; zajmować kogoś swojemi sprawami, interesami; męczyć, fatygować, nużyć, mordować; sprawiać komuś przykrość, niepokoić, trapić; **t. się,** nużyć ś., męczyć ś., fatygować ś., zadawać sobie trud, pracę.

Trufla *nm. (wł.)*, jadalny grzyb ziemny, w czasie dojrzewania mocno pachnący, piestrak (fig.).

Truflowy, dotyczący trufli, zrobiony z trufli, przyrządzony z truflami; wyżeł **t.** = wyuczony szukać w ziemi trufli.

Truizm *ang.*, prawda niezaprzeczona, oczywista, pewnik; prawda oklepana, ogólnie znana, komunał.

Trująco *przysł.*, oddziaływając jak trucizna.

Truk *ang.*, zręczny sposobik; zamiana; system zamienny, według którego pracodawcy usiłują wynagrodzić pracowników towarem, nie pieniędzmi, i zmusić ich do kupowania w razie potrzeby tylko we wskazanych zakładach.

Trukać, wydawać głos turkawki.

Trukczaszy, dawny urząd w Polsce: urzędnik, roznoszący półmiski u stołu dworskiego, potem urząd i tytuł honorowy.

Trulica, skrzynka.

Trumf *nm.*, atut, karta świętna; rodzaj gry w karty.

Trumienka, mała trumna.

Trumienny, dotyczący trumny; stolarz **t.** = robiący trumny.

Trumna, Trumna, Truna, skrzynia podłużna, drewniana a. metalowa, w którą chowają ciało umarłego (fig.).

Truna — *p.* Trumna.

Trunąć, bąknąć, pisnąć.

Truneczka, Trunienka — *p.* Trumienka.

Trunek *nm.*, płyn, napój, zawierający alkohol do picia; gorące **t.**= okowita, arak, różne wódki; dobry **t.** na frasunek = oszołomienie ś. trunkiem, dla zapomnienia o zmartwieniach i kłopotach.

Trunkowy, dotyczący trunku; napój **t.** = zawierający trunek, alkoholiczny; człowiek **t.** = używający dużo trunku, upijający ś., pijak.

Trup, ciało zmarłego; paść **t-em**= umrzeć nagle; położyć kogoś **t-em** = zabić; blady jak **t.** = bardzo blady; czuć to **t-em** = zagraża śmiercią; *zbior.*, zam. trupy.

Trupa *fr.*, towarzystwo aktorów dramatycznych.

Trupek, mały trup.

Trupi, odnoszący ś. do trupa, trupowi właściwy: **t-a** bladość; **t-ia** główka = gatunek dużego motyla z rodziny kordziuków z plamą na grzbiecie w kształcie trupiej główki (fig.); **t-ie** główki = gatunek skamieniałej muszli.

Trupiarnia, miejsce do składania trupów; dom przedpogrzebowy.

Trupiasty, podobny do trupa.

Trupieć, trupieszeć, stawać ś. trupem; stawać ś. podobnym do trupa; drętwieć, słupieć, kamienieć.

Trupień, rodzaj trądu o strupach zgniłych.

Trupieszeć — *p.* Trupieć; stawać ś. strupieszałym, spróchniałym, psuć ś., starzeć ś., niedołężnieć.

Trupisko, brzydki, wstrętny, obmierzły trup.

Trupojad, zwierz żywiący ś. trupami.

Trupokupiec, Trupokupca, człowiek, wykupujący trupa od nieprzyjaciela, człowiek kupczący trupami.

Truposz *żart.*, trup.

Trupowy, odnoszący ś. do trupa, trupi.

Trusia — *p.* Truś.

Trusk, Trzusk, szmer, chruśnięcie.

Truskać, trzeszczeć.

Truskawczarnia, miejsce hodowli truskawek.

Truskawka, roślina z rodziny różowatych, sztuczna odmiana poziomki wyniosłej o dużych owocach (fig.).

Truskawkowy, zrobiony z truskawek: sok **t.**

Trust *ang.*, zrzeszenie ś. wielu fabryk pod kierownictwem t. zw. opiekunów, w celu rozdzielania dochodów z tych fabryk w umówionym stosunku i w celu ograniczenia produkcji oraz podniesienia ceny wyrobów.

Truszczelina, krzew z rodzaju roślin strąkowych o kwiatach, pękających z trzaskiem za naciśnięciem.

Truś! Truś!, *wykrz.*, oznaczający przywoływanie indyków a. królików.

Truś, Trusia, Truśka, tchórz, udający niewinnego, bojaźliwe niewiniątko, baranek; milczy jak **t.** = udaje, że nic nie wie, nie chce powiedzieć.

Truteń, samiec pszczół (fig.); *przen.*, człowiek do niczego, darmozjad, niepoń, próżniak, głupiec, gapa.

Trutka, zatruta przynęta, zwłaszcza na lisy i wilki.

Trutniowiec, motyl z rodziny kordziuków, podrzędu zmierzchnikowców.

! Trutynować, rozważać, roztrząsać coś szczegółowo.

Trut-ziele, Trój-ziele, każde ziółko jadowite, trujące.

Truwer *fr.*, poeta, a zarazem śpiewak i muzyk wędrowny w północnej Francji w wiekach średnich.

Trwać, nie przestawać istnieć, ciągnąć ś., nie przerywać ś., nie ustawać, czekać wytrwale; zostawać, przebywać.

Trwale *przysł.*, wciąż, nieustannie, stale, wytrwale.

Trwalić — *p.* Utrwalać.

Trwałość, moc, własność czegoś, co trwa długo a. może długo trwać; własność czegoś, co niełatwo ś. psuje, wytrzymałość, moc; nieustawanie, ciągłość; wytrwanie, stałość, wytrwałość.

Trwały, nie ustający, ciągnący ś. długo; taki, który może długo trwać; nie psujący ś. prędko, nie ginący, mocny, wytrzymały, stały, wytrwały.

Trwanie, istnienie czegoś przez pewien czas, pozostawanie w jakimś stanie bez zmiany, ciągłość, nieustawanie; **t.** w czemś = wytrwałość, wytrwanie.

Trwoga, strach przed niebezpieczeństwem, bojaźń, obawa, przerażenie, strach: **t-gę** szerzyć, rozsiewać, być, żyć w **t-dze;** gdy **t.** to do Boga = wtedy dopiero uciekamy ś. pod opiekę boską; alarm, gwałt; na **t-ę** dzwonić, trąbić, uderzyć na **t-ę**= na znak niebezpieczeństwa.

Trwoniciel, człowiek, który trwoni, marnotrawca.

Trwonicielka, *for. ż.* od Trwoniciel.

Trwonić, tracić lekkomyślnie, marnotrawić, rozrzucać.

Trwonność, cecha tego, co się łatwo daje trwonić; rozrzutność.

Trwożliwie *przysł.*, bojaźliwie.

Trwożliwość, lękliwość, bojaźliwość.

Trwożliwy, łatwo ulegający przestrachowi; bojaźliwy, lękliwy, nabawiający trwogi; alarmujący, przerażliwy, przerażający.

Trwożny, szerzący trwogę, nabawiający trwogi, alarmujący.

Trwożyć, nabawiać trwogi, przerażać, przestraszać; **t.** ś., doznawać trwogi, lękać ś., obawiać ś., przerażać ś.

Tryb *nm.*, sposób; kształt, bieg rzeczy; **t.** życia = sposób, w jaki ś. żyje, postępuje; innym **t-em** = w inny sposób; swoim **t-em** = według własnego uznania; rzeczy idą swoim **t-em** = jak ś. układają a. ułożą; odłączanie szumowin od roztopionego ołowiu; w *gram.*, forma odmiany słowa (czasownika): **t.** bezokoliczny, oznajmujący, rozkazujący, warunkowy; w *log.* postać figury sylogizmu; koło zębate w maszynie (fig.).

Tryba *łć.*, przecięcie w prostym kierunku w lesie robione; przesiecz, przecinka, dukt.

Trybel, rodzaj żelaznego klina tępego, podstawianego pod młotek przy podbijaniu obręczy.

Trybik, małe kółko zębate; piecyk do odłączania szumowin metali przy topieniu.

Trybometr *łćgr.*, rodzaj noża, przyrząd do określenia oporu, jaki sprawia tarcie metalów.

Trybować, ciepłem pędzić roślinę, aby prędzej rosła; pędzić gnać; o statku: płynąć, kierować z biegiem wody; **t.** metale = oczyszczać, przepławiać; trzeć, ocierać ś.; **t. ś.,** fermentować.

Trybowanie, wybijanie na blasze rozmaitych wzorów tak, aby były wypukłe; przepławianie, oczyszczanie metalu; fermentowanie, destylowanie; w *gram.*, odmiana przez tryby.

Trybowy, dotyczący trybu, sposobu, regularny; koło **t-we** = koło zębate, pędzące, nadające ruch.

Trybula, Trybulka, roślina z rodziny baldaszkowatych, pospolita po brzegach lasów i łąk; uprawiana w ogrodach jest niższa, o mocnym zapachu, używana do przypraw; szczypiorek.

Trybulacja *łć.*, ucisk, niepokój, zmartwienie, frasunek.

Trybularz — *p.* Turybularz.

Trybulka — *p.* Trybula.

Trybun *łć.*, obrońca praw i interesów ludu u dawnych Rzymian; *przen.*, przywódca ludu.

Trybuna *fr.*, mównica, wzniesione miejsce dla mówcy, dla sędziów lub dla widzów (fig.).

Trybunalczyk *łć.*, deputat do trybunału; jurysta, sądownik w dawnej Polsce.

Trybunalista, członek trybunału, deputat do trybunału.

Trybunalski, dotyczący trybunału, do trybunału należący, wydany przez trybunał; wyrok **t.**

Trybunał *łć.*, sąd: **t.** administracyjny, **t.** stanu; grono sędziów; miejsce posiedzeń sądu; dawniej: instancja sądowa, sądząca sprawy cywilne; **t.** rewolucyjny — *p.* Rewolucyjny.

Trybunarz *łć.*, trybun.

Trybunat *łć.*, urząd, godność trybuna; urzędowanie trybuna; ciało polityczne we Francji podczas konsulatu (1799—1804), rozważające projekty prawodawcze.

Trybuński, dotyczący trybuna.

Trybur *łć.*, dynarek, trójnóg.

! Trybuszon *fr.*, korkociąg, grajcarek.

Trybut *łć.*, danina, haracz, hołd, podatek.

Tryca, rowek w bloku na który nawija ś. sznur.

Trycezyna *łć.*, nabożeństwo za dusze zmarłych.

Trychina *gr.*, robak włoskowaty, żyjący szczególnie w mięsie trzody chlewnej, sprowadzający po zjedzeniu go chorobę, często śmiertelną (fig.).

Trychinoza *gr.*, choroba, sprawiona przez nagromadzenie ś. trychin w jakiejś części ciała, zatrucie trychinami.

Trychoblasty *gr.*, włoskowate komórki roślinne.

Trychonot, ryba koścista, skrzelowata, gardłopłetwa, płaskogłowa.

Trycykl, trójkołowiec, welocyped o trzech kołach (fig.).

Tryczek, młody tryk; motyl z rodziny oblaczków, z podrzędu zmierzchnikowców.

Tryfan *gr.*, minerał z gromady krzemianowców, z rzędu krzemianów, z grupy skaleniowców; labrador.

Tryfilin *gr.*, minerał z gromady saletrowców, z rzędu fosforanów.

Tryfit, prąd zmienny w morzach.

Tryftong *gr.*, samogłoska złożona z trzech samogłosek.

Tryfus *nm.*, szaflik o 3 nogach.

Tryganiec, trójnóg, trzynóg.

Tryglif *gr.*, trójwrąb, ozdoba architektoniczna fryzu, złożona z trzech pasków pionowych, niekiedy z rzeźbą pomiędzy niemi (fig.).

Trygonometrja *gr.*, część geometrji o mierzeniu trójkątów, użyteczna w rozmaitych pomiarach (wysokości, odległości i t. p.); **t.** płaska= bada trójkąty płaskie, **t.** sferyczna= trójkąty sferyczne.

Tryhubica *białorus.*, sieć rybacka z mocnych nici do łowienia ryb, składa ś. z trzech pól czyli ścian.

Tryk, Trykacz, Tryksacz, baran nie trzebiony.

Trykacz, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Trykać, Tryksać *dok.*, Tryknąć, Tryksnąć; o baranach, kozłach: bość rogami, uderzać głową; **t. ś.,** bość ś. rogami, uderzać ś. nawzajem głowami, czubić ś.

Tryklinja *gr.*, u starož. Greków i Rzymian trójkątny stół jadalny; także sala jadalna, gościnna.

Trykliwy, bodliwy, bodzący.

Trykot *fr.*, tkanina z jedwabia, bawełny lub wełny, wyrabiana sposobem pończoszniczym z jednej nici; ubranie obcisłe z takiej tkaniny, używane w balecie, przy sportach i t. p.; *lm.*, dolne ubranie damskie, z tkaniny trykotowej, majteczki.

Tryks, cios od ubodzenia rogami a. głową.

Tryksać — *p.* Trykać.

Tryktrak *fr.*, rodzaj gry w kostki; rodzaj gry w karty.

Tryl *wł.*, ozdoba muzyczna, polegająca na szybkiem powtarzaniu po sobie dwóch sąsiednich tonów.

Tryljon *łć.*, miljon biljonów (jedynka z 18 zerami).

Trylobity *gr.*, rodzaj skamieniałości pewnych skorupiaków zaginionych; trójłatowce (fig.).

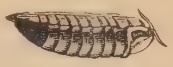

Trylogja *gr.*, troistość; utwór literacki, złożony z trzech oddzielnych części, stanowiących jedną całość.

Trymestr *łć.*, ćwierćrocze, kwartał.

Trymorfizm *gr.*, trójpostaciowość.

Tryna, trociny, opiłki.

Trynica, opończa z grubego płótna.

Trynitarski, dotyczący Trynitarza a. Trynitarzy, należący do nich.

Trynitarze *łć.*, zakon religijny świętej Trójcy, założony w 1198 r., mający na celu wykupywanie jeńców z niewoli tureckiej.

Trynka, w grze w karty: trzy asy, trzy króle, trzy damy; trzy rzeczy, trójka; potrójne szczęście, wyjątkowe szczęście.

Trynomjum *gr.*, trójdzielna liczba.

Tryp — *p.* Turmalin.

Trypartycja *łć.*, trójpodział, podział na trzy części.

Trypela, Trypla, piasek, pomieszany z gliną, spiekły i stwardniały, używany do polerowania szkła i kruszców.

Tryper *nm.*, rzeżączka, zaraźliwe zapalenie kanału moczowego (choroba weneryczna).

Trypka, gatunek dzikiej śliwy.

Trypla, gatunek glinki, złożonej z drobniutkich skorupek okrzemek, służącej do polerowania metali, rogu, bursztynu i t. p.

Trypla *fr.*, w grze bilardowej: uderzenie jednej kuli drugą tak, aby ta ś. dwa razy od bandy odbiła.

Tryplet *łć.*, trzy wiersze rymowane, stanowiące jakieś przysłowie lub zagadkę.

Tryplika *łć.*, w prawie: odpowiedź oskarżającego na replikę, t. j. na odpowiedź oskarżonego, odpowiedź trzecia.

Tryplikat *łć.*, trzecia kopja.

! Tryplować *łć.*, potrajać.

Trypsyna *gr.*, jeden ze składników soku trzustkowego, pomocny w trawieniu, rozpuszczający białko.

Tryptyk *gr.*, obraz trzyskrzydłowy, złożony z 3-ch obrazów (fig.).

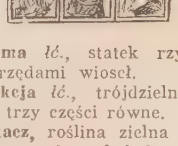

Tryrema *łć.*, statek rzymski z trzema rzędami wioseł.

Trysekcja *łć.*, trójdzielność, podział na trzy części równe.

Tryskacz, roślina zielna z rodziny dyniowatych, o łodydze ścielącej

ś., owocach w kształcie ogórka, po dojrzeniu wytryskujących ciecz ostrą, ogórek oślí (fig.).

Tryskać *jednokr.*, Trysnąć; wytryskiwać, wypływać z siłą, z natężeniem; wylewać ś. strugą cienką wysoko a. daleko; wypadać gwałtownie, rozsypując ś. dokoła: iskry **t-ają** z głowni; ogień mu z oczu **t-a** = zapał, energja widnieje w oczach jego.

Trysła, kora z garbarni wyrzucona, zdatna na opał a. pod inspekta.

Trysnąć — *p.* Tryskać.

Tryszak *wł.*, rodzaj gry w karty, straszak.

Trytomja *gr.*, podział na trzy części.

Tryton *gr.*, bóstwo morskie starożyt. Greków: pół człowieka, pół ryby; rodzaj jaszczurki; traszka (fig.).

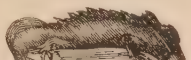

Tryton *wł. muz.*, akord, złożony z trzech dźwięków, będących trzema tonami całemi.

Tryturacja *łć.*, starcie na miałki proszek.

Trywjalność *łć.*, pospolitość, płaskość.

Trywjalny, gminny, pospolity, płaski, nieprzyzwoity, niesmaczny.

Trywjum *łć. dosł.*: droga rozstajna w trzy strony; kurs niższy nauk. wykładany w szkołach w wiekach średnich, obejmujący gramatykę, retorykę i dialektykę; szkoła, w której taki kurs wykładano: szkoła trywjalna.

Tryzna, uczta pogrzebowa u starożytnych Słowian, stypa.

Tryzub *myśl.*, szopka, żłób urządzony w lesie dla zwierząt leśnych.

Trza *skr.*, Trzeba.

Trzask *wykrz.*, naśladujący łoskot trzaskania, klaskania i t. p.; *rzecz.*, łoskot, trzaskanie, klaskanie, huk, odgłos łamania ś., pękania; z **t-iem** = z hukiem, z hałasem, szybko, nagle, znienacka.

Trzaska, kawałek łupanego drzewa, ostrużyna, wiór, drzazga; kawałek smolnego drzewa do palenia, łuczywo, szczepa; sztuka drzewa w tratwie; gdzie drwa rąbią, tam **t-i** lecą = wśród ogólnego niebezpieczeństwa można osobiście ucierpieć; **t.** a. błędnica **t.**, motyl z podrzędu zmierzchnikowców, rodz. drewnicówek.

Trzaskać *jednokr.*, Trzasnąć; wydawać trzask, głośno trzeszczeć; pękać, łamać ś. z trzaskiem; o piorunie: bić, rozbijać, uderzać z trzaskiem; wydawać trzaśnięcia, klaskać; **t.** z bicza, **t.** drzwiami; bić, uderzać z trzaskiem; walić: **t.** kogoś po twarzy; **t. ś.**, odmykać wciąż, zamykać drzwi, wchodzić i wychodzić, przetwierać ś. z hałasem; gromić, łajać kogoś; o drzewie, materji i t. d.: pękać, drzeć ś.

Trzaskający, wydający odgłos trzasku, pękający z odgłosem; mróz **t.** = bardzo silny.

Trzaskawica, huk grzmotu; pioruny, grzmoty; strzelba trzaskająca, armata wielka.

Trzaskawka, krótki sznurek, uwiązany u końca bicza, aby trzaskał.

Trzaskliwy, pełen trzasku, trzaskający, głośny.

Trzaskowisko, wióry, ostrużyny— *p.* Trzaśnisko.

Trzasnąć — *p.* Trzaskać.

Trzaśnisko, miejsce, gdzie rąbią drzewo i gdzie gromadzą się trzaski.

Trzaśny, któremu towarzyszy trzask.

Trząska, słoma, pomieszana z sianem, trzęsionka; rozrzucenie nawozu na roli.

Trząsnąć — *p.* Trząść.

Trząść, poruszać, ruszać silnie, wstrząsać, potrząsać mocno; o koniu, o pojeździe: nielekko nosić, podrzucać; rządzić, rozrządzać czemś samodzielnie i samowolnie; strącać coś z czegoś, mocno poruszając: **t.** jabłka, gruszki; wywoływać dreszcze, wstrząsać: febra go trzęsie; mówić, rozpowiadać: **t.** nowiny, wieści, plotki, żarty = roztrząsać, szerzyć, układać, rozważać, badać; przetrząsać, rewidować; **t. ś.**, chwiać ś., drżeć, wstrząsać ś.; **t.** czemś, jak z rękawa = dużo czegoś mówić, np. wieści, plotek, żartów; być wzruszonym z oburzenia, gniewu, wstrętu; być pełnym czegoś: całe miasto aż ś. trzęsie od wiadomości, od plotek.

Trzcianka, rurka trzciny.

Trzcina, roślina z rodziny traw, o wysokiej, pustej łodydze, z dużą wiechą kłosków na szczycie (fig.); **t.**

cukrowa = rosnąca w krajach gorących, z której wyciskają sok zawierający cukier (fig.); **t.** bambusowa = roślina z rodziny traw, rosnąca w Indjach Wschodnich (fig.);

laska z **t-y**; *przen.*, człowiek chwiejny, bez stałych zasad.

Trzcinał, gwóźdź sufitowy do przymocowywania trzciny.

Trzciniak, ptak wróblowaty przelotny, z rodziny pokrzewek, gniażdzi ś. w trzcinach i łozach (fig.).

Trzciniany, odnoszący ś. do trzciny, zrobiony z trzciny.

Trzciniasty, podobny do trzciny, mający kształt trzciny.

Trzcinisko, miejsce zarosłe trzciną, gruba brzydka trzcina.

Trzcinisty, obfitujący w trzcinę, zarosły trzciną.

Trzcinka, *zdr.* od Trzcina, cienka, giętka laseczka z trzciny, pręcik trzcinowy.

Trzcinnik, ptak wróblowaty stożkodzióby z rodziny łuszczaków, poświerka, potrzos.

Trzcinokwiat — *p.* Kwiatotrzcina.

Trzcinopalma, roślina jednoliścieniowa z rodziny palm (fig.).

Trzcinować *mul.*, nabijać trzcinę na deski ściany a. sufitu i drutem nawiązywać, w celu narzucenia na to wapna.

Trzcinowy, dotyczący trzciny, zrobiony z trzciny.

Trzcionka — *p.* Gajówka.

Trzeba, Trza, jest konieczne, winno ś., należy ś., jest potrzeba, jest potrzebne; **t.** mi = potrzebuję; **t.** ci wiedzieć = powinieneś wiedzieć; **t.** mi było! = niepotrzebnie mi ś. to zdarzyło; niewiele mu **t.** = przestaje na byle czem, skromny jest w swych wymaganiach; niewiele mu już **t.** = jest umierający.

Trzebiciel, człowiek, który trzebi, oczyszcza, czyściciel; człowiek, pokładający, trzebiący samce.

Trzebić, czyścić, oczyszczać, wyrywać zielsko, pleć chwasty; wycinać drzewa i krzaki; wypleniać, niszczyć, wytępiać, np. szkodliwe zwierzęta; kapłonić, mnisić, wałaszyć, pokładać, kastrować; przewiewać, wiać, opałać: **t.** len = czochrać; **t. ś.** = czyścić ś.; wytępiać ś., zabijać ś. wzajemnie.

Trzebieniec, rzezaniec, kastrat, eunuch.

Trzebież, czyszczenie gruntu przez usuwanie niepotrzebnej roślinności, np. drzew, krzewów, chwastów; wycinanie lasu, karczowanie; rola po

wytrzebionym lesie, oczyszczony grunt, karczowisko, nowizna.

Trzebula, roślina z rodziny baldaszkowatych, uprawiana po ogrodach, używana zamiast pietruszki (fig.).

Trzebulak, motyl z podrzędu miernikowców, rodziny roślinia ków.

Trzech, liczebnik osobowo-męski od Trzy.

Trzechdzienny, trwający od trzech dni, trzy dni.

Trzechgłówny, posiadający trzy głowy, o trzech głowach.

Trzechkrólski, odnoszący ś. do święta Trzech Królów, przypadający na Trzy Króle.

Trzechletni, trwający od trzech lat, istniejący, ciągnący ś. trzy lata.

Trzechmiesięczny, trwający od trzech miesięcy; istniejący, żyjący trzy miesiące.

Trzechsetny, liczebnik porządkowy od 300; będący jedną częścią wielkości, podzielonej na 300 równych części.

Trzechtysięczny, Trzechtysięczny, zawierający w sobie trzy tysiące, będący jedną częścią wielkości, podzielonej na 3000 równych części.

Trzeci, liczebnik porządkowy od trzy; będący jedną częścią wielkości, podzielonej na trzy równe części; **t-ia** = trzecia godzina; po **t-ie** = na trzeciem miejscu, z trzeciego względu; w *mat.*, **t-ia** potęga = iloczyn wielkości, pomnożonej dwa razy przez siebie samą; stan **t.** = mieszczanie, burżuazja.

Trzeciaczka, pasorzyt, bytujący we krwi u ludzi i zwierząt, powoduje występującą co trzy dni gorączkę; gorączka, wywołana tym pasorzytem.

Trzeciak, dawna moneta polska, potrójny denar; żołnierz trzeciego pułku a. trzeciej legji; trzeci koń zaprzężony; trzecia osoba w grze; gatunek miodu pitnego; przyprzążka na trzeciego konia; trzecia część zboża zebranego; w *lm.*, **t-ki** w *górn.*, podwoje, węgary u drzwi; *uczn.*: uczeń klasy trzeciej.

Trzecina, trzecia część włóki, dziesięć morgów.

Trzeciodniowy, Trzeciodzienny, trwający od trzech dni; przypadający, zdarzający ś. co trzeci dzień.

Trzecioletni, będący w trzecim roku, istniejący, żyjący trzy lata; przypadający, zdarzający ś. co trzeci rok.

Trzeciomiesięczny, będący w trzecim miesiącu; przypadający, zdarzający ś. co trzy miesiące.

Trzeciorzędny — trzeciego rzędu, podrzędny, pośledni.

Trzeciotygodniowy, będący w trzecim tygodniu, trwający trzy tygodnie; przypadający, zdarzający ś. co trzy tygodnie.

Trzecizna, jedna trzecia część całości, trójka; posiadanie majątku ziemskiego z warunkiem oddania trzeciej części dochodów.

Trzeć, wykonywać tarcie, pocierać, wycierać, rozcierać, nacierać; uwierać, cisnąć; **t.** drzewo = piłować; **t.** len, konopie = międlić; miąć, miętosić; **t. ś.** o coś, pocierać ś. o coś; **t.** ubranie = czyścić; **t. ś.** o rybach: ikrzyć ś.; **t. ś.** z kimś, walczyć, ścierać ś.

Trzej, liczebnik osobowo-męski od Trzy.

Trzem *stpl.*, pałac, dworzec; przedsionek, westybul.

Trzemcha — *p.* Czeremcha.

Trzemdała *bot.*, — *p.* Dyptam.

Trzemucha, roślina z rodz. liljowatych, niedźwiedź czosnek.

Trzep, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Trzepacz, człowiek, który coś trzepie w celu usunięcia pyłu; *żart.*, człowiek, co bije; drewniane narzędzie do trzepania lnu, trzepaczka: przyrząd do oczyszczania szmat, przeznaczonych do wyrobu papieru (fig.), *przen.*, człowiek, mówiący coś szybko i bez uwagi.

Trzepaczka, narzędzie do trzepania odzienia, lnu; wiązka ostrokrzewu, wiecha; kobieta, lubiąca trzepać, t. j. mówić szybko i bez uwagi.

Trzepać, *dok.* Trzepnąć; uderzać czemś coś, aby usunąć z tego kurz, pył; **t.** len = uderzać go trzepaczką dla usunięcia paździerzy; mówić szybko i bez uwagi: **t.** pacierz, lekcję; uderzać, bić, klaskać; śnieg, deszcz w oczy **t-e** = spada obficie przy silnym wietrze.

Trzepanina, Trzepanka, wybicie, bicie rózgami, kijami; wytrzepywanie z kurzu; gadanie szybko i bez uwagi, chlapanina.

Trzepietarz, człowiek gadatliwy, plotkarz; pleciuga, pleciuch.

Trzepotać, uderzać, trzepać, bić skrzydłami; **t. ś.,** postępować lekkomyślnie, bez zastanowienia, mówić dużo i prędko, poruszać ś. z żywością.

Trzepiotka — *p.* Szczebiotka.

Trzepnąć — *p.* Trzepać.

Trzeszcz, owad z rzędu półpokrywych (fig.).

Trzeszczeć, wydawać trzask przy łamaniu ś., przy rwaniu ś., przy rozdzieraniu ś.; pękać, wydawać terkot; aż mi w głowie **t-y** = boli mnie, jest zbytnio czemś zajęta, mocno skłopotana, pełna huku, trzasku.

Trzeszczka, jedna z dwu małych, przesuwalnych kostek wśród stawów palcowych.

Trześnia, drzewo owocowe z rodziny różowatych, czereśnia (fig.).

Trześniowy, odnoszący ś. do trześni, zrobiony z drzewa a. z owocu trześni.

Trzewia — *p.* Trzewo.

Trzewiczek, *zdr.* od Trzewik; **t.** roślina z rodziny storczykowatych, obuwik.

Trzewiecznik — *p.* Trzewiczek.

Trzewiczny — *p.* Trzewikowy.

Trzewik, rodzaj lżejszego obuwia, zwłaszcza kobiecego, bez cholewy.

Trzewikodziób, okazały ptak afrykański z rzędu bocianowatych z rodziny czapli, z dużym dziobem w kształcie trzewika drewnianego (fig.).

Trzewny, odnoszący ś. do trzewa, do trzew.

Trzewo, Trzewa, Trzewia, kiszki, żołądek, błony i wszelkie narządzia wewnątrz jamy brzusznej, wnętrzności.

Trzeźwić, wracać przytomność zemdlonemu a. pijanemu; orzeźwiać; wyprowadzać kogoś ze złudzeń; **t. się,** przychodzić do przytomności po przepiciu, po zemdleniu; orzeźwiać ś., ożywiać ś.

Trzeźwieć, przychodzić do przytomności po przepiciu, po omdleniu, wychodzić z oszołomienia; odzyskiwać przytomność umysłu, pozbywać ś. złudzeń.

Trzeźwo *przysł.*, nie będąc pijanym; przytomnie, wstrzemięźliwie; na **t.** = zimno, na rozum biorąc nie unosząc ś. uczuciem ani złudzeniem.

Trzeźwość, stan osoby nie pijanej, całkowicie przytomnej, przytomność; wstrzemięźliwość co do trunków; **t.** umysłu = pogląd na rzeczy rozsądny, jasny, pozbawiony złudzeń.

Trzeźwy, nie pozbawiony przytomności, przytomny, który ś. nie upija, wstrzemięźliwy; rozsądnie na rzeczy patrzący, jasno rzeczy widzący; kierujący ś. rozumem, a nie ser-

cem i wyobraźnią; pogląd **t-y** = rozsądny.

Trzęsak, rodzaj raka galaretowatego (choroby).

Trzęsawa, Trzęsawica, Trzęsawisko, ziemia bagnista, gdzie nogi zapadają ś.; trzęsienie, drżenie członków.

Trzęsawiec — *p.* Dręt wik.

Trzęsawisko — *p.* Trzęsawa.

Trzęsawisty, obfitujący w trzęsawiska, błotnisty, bagnisty.

Trzęsawka, ozdoba przy ubiorach kobiecych, trzęsąca ś. przy każdem poruszeniu, kitka, trzęsidło.

Trzęsawy, skłonny do trzęsienia s.

Trzęsianka — *p.* Trzęsionka.

Trzęsiączka, choroba nerwowa, objawiająca ś. drżeniem członków.

Trzęsidło, roślina mikroskopijna z gromady wodorostów, tworzy nitki paciorkowate (fig.). — *p.* Trzęsawka.

Trzęsienie, wstrząsanie, chwianie; drżenie, dygotanie; **t.** ziemi = gwałtowny, niszczący, podnoszący ś. i opadający ruch skorupy ziemskiej.

Trzęsiogonek — *p.* Pliszka.

Trzęsionka, słoma roztrzęsiona, pognieciona; słoma, pomieszana z sianem, służąca za pokarm dla bydła; kilka gatunków wódki, wlanych do jednego kieliszka.

Trzęsiskrzynka *stpl.*, złodziej, rzezimieszek.

Trzęski, trzęsący ś., chwiejący ś.: **t-a** bryczka.

Trzęsło *bot.*, roślina z gromady wodorostów, z rodziny trzęsłowatych; żabirośl.

Trzęśba, trzęsienie.

Trzmić *stpl.*, tkwić, sterczeć.

Trzmiel, owad błonkoskrzydły, pszczołowaty (fig.).

Trzmielina, krzew z rodziny dławiszowatych z rzędu klonowych, o nasionach i liściach jadowitych (fig.).

Trzmieliniak, motyl z podrzędu miernikowców, z rodziny drzewiniaków, plamiec.

Trzmielinowy, odnoszący ś. do trzmieliny, zrobiony z trzmieliny.

Trzmielka, owad błonkoskrzydły, pszczółkowaty.

Trzmielojad — *p.* Pszczołojad.

Trzmielowiec, motyl z podrzędu zmierzchnikowców, z rodziny kordziuków.

Trzmielowy, odnoszący ś. do trzmiela, właściwy trzmielowi.

Trzmielówka, owad błonkoskrzydły, pszczółkowaty.

Trznadel, ptak wróblowaty, śpiewający, stożkodzioby z rodziny łuszczaków (fig.).

Trzoda, gromada, stado zwierząt, zwłaszcza domowych; zwierzęta domowe, bydło: **t.** chlewna = świnie; wielka ilość, chmara.

Trzodny, dotyczący trzody a. trzód.

Trzon, płyta z żelaza, z cegieł, na której ś. ogień pali; rękojeść narzędzia, trzonek; **t.** pióra = pręcik pióra przy osadzie rurkowaty, dęty, dalej aż do końca twardy, lecz giętki; w *bot.*, kwiatostan typu kłosu, o grubej, mięsistej osi, okryty kwiatami siedzącemi, najczęściej niedoskonałemi, zwykle bez osłon; środkowa część kolumny bez podstawy i głowicy; pień grzybów, bedłek, kłodzina; **t.** w maszynach = cienki, okrągły walec, poruszający ś. w kierunku swej długości; kadłub; **t.** kręgowy = zbita większa część każdego kręgu.

Trzonek *zdr.* od Trzon; t. żarówki, w *el.*, szyjka żarówki, zaopatrzona w gwint metalowy lub dwa sztyfciki.

Trzonkować, opatrywać (np. narzędzie) w trzonek.

Trzonowy, dotyczący trzonu, ząb **t.** = znajdujący ś. w szczęce z boku, poza kłami (fig.); **t.** ząb komuś

wyrwać = dać ś. komuś we znaki, pokrzywdzić kogoś, pozbawić kogoś rzeczy potrzebnej, mającej dla niego dużą wartość; rośliny **t-e** = rośliny jednopienne a. dwupienne o kwiatach oddzielnych, słupkowych i pręcikowych bez okwiatu, umieszczone na trzonie mięsistym a. zdrzewniałym.

Trzonóg, trójnóg.

Trzop *stpl.*, czerep, skorupa, garnek nadbity, skorupa używalna.

Trzopek, gatunek mszycy.

Trzopiny, skorupy stłuczonego naczynia glinianego drobno zmielone, używane jako przymieszka do kitów i do wyrabiania form bronzowniczych.

Trzos, worek podłużny, ze skóry lub zamszu, nakształt pasa, służący do noszenia pieniędzy; mieć gruby, pełny **t.** = mieć dużo pieniędzy, być bogatym; *zdr.* **Trzosik.**

Trzoska *stpl.*, lędźwie, uda.

Trzosło, rękojeść pługa, krój.

Trzpiennik, duży owad błonkoskrzydły z grupy roślinarek, bardzo szkodliwy dla drzew iglastych (fig.).

Trzpień, kolec u sprzążki; oścień, kłykieć; twardy ośrodek, rdzeń: **t.** wrzodu, rany; pręt do łączenia kamieni, belek i t. p.; w *żegl.*, główne, najgrubsze drewno masztu złożonego.

Trzpionek *el.*, część świecznika elektrycznego wkręcana do oprawki, służąca najczęściej jako wieszarek (fig.).

Trzpiot, człowiek lekkomyślny, roztargniony, roztrzepaniec, wietrznik, lekkoduch, figlarz; trzepotanie, szelest, szmer.

Trzpiotać, trzepotać; **t. się**, postępować lekkomyślnie, wietrznie, być roztargnionym, stroić figle, paplać bez sensu.

Trzpiotalski, Trzpiotowski, dotyczący trzpiota, lekkomyślny; *rzecz.*, trzpiot, lekkoduch, lekkomyślnik.

Trzpiotka, kobieta trzpiot, roztrzepanica, wietrznica, figlarka.

Trzpiotliwy — *p.* Trzpiotowaty.

Trzpiotostwo, postępowanie lekkomyślne, postępek płochy, lekkomyślność, wietrznictwo.

Trzpiotować, postępować, żyć jak trzpiot, być nieuważnym, roztargnionym, roztrzepanym.

Trzpiotowatość, lekkomyślność, wietrznictwo, brak zastanowienia, rozrzucanie ś., nieuwaga, figlarność.

Trzpiotowaty, nieco lekkomyślny, nierozważny, roztargniony, rozrzucony.

Trzustka, gruczoł podżołądkowy, wydzielający sok, zawierający fermenty trawienne (fig.).

Trzy (trzech, trzem), liczebnik główny = 3, trzy jedności; paplać trzy po trzy = bez sensu; wygląda, jakby trzech zliczyć nie umiał = głupiec; reguła trzech: prosta = sposób, zapomocą którego, mając trzy wielkości, odnajdujemy czwartą im proporcjonalną; reguła trzech złożona = sposób, zapomocą którego, mając nieparzystą ilość wielkości, odnajdujemy jeszcze jedną, im proporcjonalną.

Trzy- w połączeniu z innemi wyrazami daje szereg wyrazów pochodnych, np. trzymetrowy, trzytomowy, trzystołowy i t. p.

Trzybarwisty — *p.* Trójbarwisty.

Trzyca, koło, na którego powierzchni przechodzi pas rzemienny, przenoszący siłę poruszającą, szajba.

Trzycalówka, deska grubości trzech cali.

Trzyczęściowy, podzielony na 3 części; składający ś. z 3 części.

Trzyćwierciowy, długi lub szeroki na trzy ćwierci jakiejś miary, np. metra; zawierający w sobie trzy ćwierci czegoś, np. beczki, litra i t. p.; w *muz.*, takt, którego trwanie wynosi trzy ćwierci całej nuty.

Trzydniowy, Trzydzienny, trwawający trzy dni, żyjący trzy dni.

Trzydniówka, pobyt trzydniowy w jakiemś miejscu, odpoczynek trzydniowy; deszcz, padający nieustannie w ciągu trzech dni.

Trzydzielny, dający ś. podzielić na trzy części; w *bot.*, łodyga, roślina, której każda gałązka rozdziela ś. na trzy mniejsze.

Trzydziestka, trzydzieści jednostek; trzydzieści lat wieku; jedna trzydziesta część czegoś.

Trzydziestnica, nabożeństwo zwykłe, odbywające ś. trzydziestego dnia.

Trzydziestny, odnoszący ś. do trzydziestu; zawierający w sobie liczbę trzydzieści.

Trzydziestodzienny, Trzydziestodniowy, trwający trzydzieści dni, mający trzydzieści dni życia.

Trzydziestokrotny, trzydzieści razy powtarzający ś., trzydzieści razy zwiększony.

Trzydziestoletni, trwający trzydzieści lat, mający trzydzieści lat życia.

Trzydziestomiesięczny, trwający trzydzieści miesięcy, mający trzydzieści miesięcy życia.

Trzydziestoroczny, trwający trzydzieści lat, mający trzydzieści lat życia.

Trzydziestu, forma osobowo-męska od 30.

Trzydziesty, licz. porząd. od 30.

Trzydzieści, liczeb. główny = 30.

Trzydzieścioro (-rga), liczebnik zbiorowy od 30.

Trzyfuntowy, ważący trzy funty; odnoszący ś. do trzech funtów: działo **t-e** = które ś. nabija kulą, ważącą trzy funty.

Trzygarb, motyl z podrzędu zmierzchnikowców, z rodziny literówek, błyszczka trzysterka.

Trzygarnczówka, miara, mieszcząca w sobie trzy garnce.

Trzygłosowy, podzielony na trzy głosy; złożony z trzech głosów.

Trzygodzinny, trwający trzy godziny, mający trzy godziny życia.

Trzygroszowy, dotyczący 3 groszy = 3 groszom; kosztujący 3 grosze.

Trzygroszówka, pieniądz, wart trzy grosze.

Trzyjęzyczny, posiadający trzy języki, mówiący trzema językami.

Trzykonny, zaprzężony w trzy konie, mający siłę trzech koni.

Trzykroć, Trzykrotnie *przysł.*, trzy razy, potrójnie; po **t.** = trzy razy raz po razie.

Trzykroćrodny, wydający, rodzący owoc trzy razy do roku.

Trzykrotka, roślina zwrotnikowa z klasy jednoliściennych, z rodziny storczykowatych.

Trzykrotny, stający ś. po raz trzeci, uczyniony, powtórzony po raz trzeci.

Trzykształtny — *p.* Trójkształtny.

Trzylecie, przeciąg trzech lat, okres trzechletni.

Trzyletni, trwający trzy lata, mający trzy lata wieku.

Trzylistny, Trójlistny, mający trzy liście.

Trzymacz, człowiek, który coś trzyma.

Trzymaczka, śruba u warsztatu stolarskiego, służąca do przytrzymywania przedmiotów obrabianych.

Trzymać, chwyciwszy w rękę, nie puszczać, mieć w ręku, dzierżeć; mieć coś w posiadaniu, zwłaszcza chwilowem, mieć coś w rozporządzeniu do pewnego czasu, dzierżawić, arendować, mieć w dożywociu: **t.** wieś, karczmę; utrzymywać, prowadzić: **t.** hotel, sklep; utrzymywać, mieć, chować: **t.** konie, **t.** nauczyciela do dzieci, **t.** towar na składzie, **t.** służących, **t.** pismo = prenumerować; chować, kryć, zamykać: **t.** coś pod kluczem = w zamkniętem pomieszczeniu; zatrzymywać, nie poruszać, nie zwalniać: **t.** kogoś pod strażą, w więzieniu; **t.** miasto w oblężeniu = oblegać je; choroba **t-a** go w łóżku = zatrzymuje; wiatry **t-ają** okręt na pełnem morzu; hamować, ukrócać, nie dawać zbytniej swobody: **t.** kogoś w ryzach, w posłuszeństwie, w karbach, w rygorze; utrzymywać w pewnym stanie, zachowywać: **t.** nogi ciepło; mniemać, myśleć, sądzić, rozumieć: dobrze, źle o kimś **t.**; wiele o sobie **t.** = być zarozumiałym; zajmować jakieś stanowisko: **t.** prym, pierwszeństwo = wyróżniać ś., być pierwszym, przewodzić, **t.** środek, być w pośrodku, być umiarkowanym, nie przesadzać; **t.** czoło = być pierwszym, stać na czele; **t.** z kimś = być czyimś stronnikiem, być po czyjejś stronie, utrzymywać czyjąś stronę; o barwach: nie pełznąć, nie płowieć, nie blaknąć; nie puszczać, nie słabnąć: mróz, lód **t-a**; **t.** język za zębami = nie rozgłaszać czegoś, nie plotkować, milczeć o czemś; **t.** kogoś za słowo = wymagać dochowania obietnicy; **t.** strój = nie rozstrajać ś. (o instrumetnach); **t.** dziecko do chrztu = być jego chrzestnym ojcem; **t.** kogoś u siebie = dawać mu utrzymanie, karmić; **t.** głowę prosto = nie schylać jej; **t.** na loterji = grać; **t.** zakład = zakładać ś.; **t.** dziesięć przeciw jednemu = stawiać na zakład; **t.** kogoś ostro, krótko = nie pozwalać mu na wybryki, na swawolę; **t.** bank = ciągnąć bank, być bankierem (w grze w karty); złapał Kozak Tatarzyna, a Tatarzyn za łeb **t-a** = trafił swój na swego, nie dał ś. zwyciężyć; **t.** takt = zachowywać miarę przy wykonywaniu jakiegoś utworu muzycznego; utrzymywać ś. w takcie, zachowywać ś. odpowiednio; **t.** krok = poruszać ś. w takt w tańcu a. w marszu; **t.** miarę = być pewnej określonej miary; **t. się** = uchwyciwszy ś. rękami za coś, nie puszczać ś., dzierżeć ś.: **t. się** rękami za coś, **t. się** nawzajem za ręce; zachowywać pewną postawę, stać, siedzieć w pewnem położeniu: **t. się** dobrze na koniu, **t. się,** prosto, pochyło; zachowywać coś, pilnować czegoś, przestrzegać czegoś, nie naruszać, nie przestępować czegoś: **t. się** litery prawa, **t. się** pewnych przepisów, prawideł; nie rozchodzić ś., nie rozpraszać ś.: **t. się** razem, wiązać ś., kleić ś., stanowić pewną całość myślową: to dowodzenie nie **t-a ś.** kupy; bronić ś., opierać ś.: **t. się** do upadłego; **t. się** czegoś rękami i nogami = obstawać przy czemś uporczywie, bronić czegoś zawzięcie; być ciągle przy kimś, przyczepić ś. do kogoś i nie opuszczać go, nie rozstawać ś. z kimś: bieda go ś. **t-a,** żarty go ś. **t-ają;** zachowywać zdrowie, czerstwość, nie starzeć ś.: ten starzec doskonale ś. **t-a;** pozostawać przez pewien czas w stanie świeżości: masło ś. **t-a,** owoce ś. nie **t-ają; t. się** czegoś = kierować ś. czemś: nie wiedzieć, czego **się t.** = jaki powziąć zamiar; ledwo ś. **t-a** na nogach = chwieje ś. z powodu przepicia, osłabienia; twierdza jeszcze ś. **t-a** = nie poddaje ś.; ciepło ś. **t.** = ubierać; **t. się** za boki od śmiechu = zanosić ś. od śmiechu; **t. się** zdaleka od czegoś = nie wtrącać ś.; **t. się** na uboczu = nie należeć do czegoś; obserwować; **t. się** kogoś, być czyimś stronnikiem; **t. się** gdzieś = mieszkać, gnieździć ś., mieć legowisko.

Trzymadło, narzędzie do trzymania.

Trzymak, część cepa przeznaczona do trzymania w ręku podczas młócenia, dzierżak.

Trzymiarowy, mający trzy miary: wiersz **t.**

Trzymiesięczny, trwający trzy miesiące; żyjący trzy miesiące.

Trzymilowy, mający trzy mile, wynoszący trzy mile.

Trzymonaw, ryba kostnoszkiele-

towa miękkopłetwa, kielbiówkowata z tarczą owalną na głowie (fig.).

Trzymy, przyrząd pomocniczy, który się wkłada między szczęki i-madła, celem ochrony przedmiotu obrabianego na imadle.

Trzynastka, cyfra, liczba trzynaście; trzynaście osób, przedmiotów; feralna **t.** = nieszczęśliwa.

Trzynastoletni, trwający trzynaście lat, mający 13 lat wieku.

Trzynastomiesięczny, trwający trzynaście miesięcy; mający trzynaście miesięcy wieku.

Trzynastu, forma osobowo-męska od 13.

Trzynasty, liczebnik porządkowy od 13; odnoszący ś. do jednej z trzynastu równych części całości: pięć **t-ych** = $^5/_{13}$.

Trzynaście, liczebnik główny = 13.

Trzynaścioraki, składający ś. z trzynastu różnych gatunków.

Trzynaścioro, liczebnik zbiorowy od 13.

Trzynocny, dotyczący trzech nocy, trwający trzy noce.

Trzynogi, Trójnogi, Trzynożny, mający trzy nogi, opatrzony trzema nogami.

Trzynożek — *p.* Trójnóg.

Trzynożyć, wiązać czworonogowi dwie nogi sznurem, tak że chodzi jakby na trzech: **t.** konia, wołu muła.

Trzyny (-yn), ziarna niecałe, zgarniny.

Trzyoczny, mający troje oczu.

Trzypaleowy, Trzypalczasty, Trójpalczasty, mający trzy palce u każdej kończyny.

Trzypaszczęki=*p.* Trójpaszczęki.

Trzypiędzisty, mający trzy piędzie długości, szerokości, głębokości a. wysokości.

Trzypiętrowy, mający trzy piętra.

Trzypolowy, o trzech polach; **t-e** gospodarstwo, **t-a** gospodarka = system gospodarstwa rolnego, polegający na tem, że wszystkie grunty dzielą ś. na trzy części, z których jedna, co rok inna, ugoruje, a dwie inne obsiewają ś. coraz to innym gatunkiem zboża.

Trzypręcikowy, mający trzy pręciki: kwiat **t.**

Trzyrazowy, powtórzony trzy razy, trzykrotny.

Trzyrogi, Trzyrożny, opatrzony trzema rogami; mający trzy kąty, trójkątny.

Trzyrożniki (-ów), gatunek skamieniałej muszli.

Trzyrurka, fuzja o trzech lufach.

Trzysączny, mający trzy sęki a. rogi.

Trzysążniowy, mający trzy sążnie długości, szerokości, głębokości a. wysokości.

Trzysłupkowy, mający trzy słupki.

Trzysta, liczebnik główny = 300.

Trzystawny, mający trzy stawy w każdej kończynie: owady **t-e.**

Trzysterka — *p.* Trzygarb.

Trzystoletni, trwający, mający trzysta lat, trójwieczny.

Trzystopny, mający trzy stopy długości, szerokości, wysokości, głębokości.

Trzystronny, mający trzy strony, boki.

Trzystrunny, mający trzy struny.

Trzystu, forma osobowo-męska od 300.

Trzyszcz, gatunek chrząszcza z rodziny biegaczy (fig.); *bot.* — *p.* Patrzak.

Trzyszczepny, na trzy części dzielący ś.

Trzytulny, pasza turecki z chorągwiami o trzech ogonach końskich, zwanych buńczuki, trójbuńczuczny.

Trzyzębaty — *p.* Trójzęby.

Trzyziarnczak, owoc, powstający ze słupka, dzielącego ś. na trzy komory, rodzaj ziarnczaka.

Trzyziarnisty, mieszczący w sobie trzy ziarna.

Tseki, chińska porcelana.

Tse-tse, gatunek muchy,, żyjącej w południowej części Afryki zwrotnikowej, uniemożliwiający tam hodowlę bydła, dla którego ukłucia jej są zabójcze, choć dla człowieka nieszkodliwe (fig.).

Tu, tutaj *przysł.*, na to miejsce, dotąd; na tem miejscu; w tej mierze, w tym wypadku, w tym razie: co tu począć?; teraz, wówczas, wtenczas, wtedy, tedy.

Tualeta, Toaleta *fr.*, gotowalnia, sprzęt w rodzaju stołu, zaopatrzony w ruchomo oprawione pionowo lustro, oraz we wszelkie przedmioty

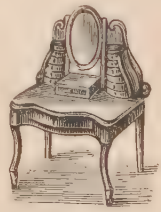

potrzebne przy czesaniu ś. i ubieraniu (fig.); wytworny, całkowity strój kobiecy; robić **t-ę,** ubierać ś.

Tualetowy, Toaletowy, dotyczący tualety; odnoszący ś. do kosmetyków: **t.** ocet.

Tuatara, gad z rzędu prajaszczurów, zamieszkujący Nową Zelandję (fig.).

Tuba *łć.*, rura z blachy lub tektury, służąca do przesyłania głosu na większą odległość (fig.); instrument metalowy dęty o najniższym potężnym tonie basowym; **t.** akustyczna = cienka rurka, wygięta muszlowato, wkłada się cienkim końcem w ucho, w szerszy koniec mówi się, używana przez osoby o słuchu przytępionym.

Tubalny *łć.*, donośny, grzmiący (o głosie).

Tuberkuliczny, gruźliczy.

Tuberkulina *łć.*, rodzaj surowicy, wyrabianej ku końcowi XIX st. przez bakterjologa, dra Kocha, mającej niby leczyć gruźlicę płucną, lecz zarzuconej, gdyż była szkodliwa.

Tuberkuloza *łć.*, gruźlica, suchoty płucne.

Tuberkuły *łć.*, gruzełki, wrzodziki na płucach i członkach zarażonych tuberkulozą (fig.); suchoty.

Tuberoza *łć.*, roślina liljowata o pięknych białych kwiatach, silnie pachnących (fig.).

Tubka, rurka, w jednym końcu zamknięta, w drugim zaśrubowywana, kapsla cynowa do farb olejnych.

Tubylczy *przym.* od Tubylec.

Tubylec, mieszkaniec danego kraju, krajowiec, tuziemiec.

Tucja, żużle miedzi.

Tucz, tłustość, otyłość; pokarm tuczący.

Tucza, czarna chmura, grożąca burzą.

Tuczanka, kura tuczona, pularda.

Tuczarnia, miejsce gdzie tuczą, chlewik.

Tuczec, łopatka u zwierząt.

Tuczesny, żyjący w danym czasie, w danym czasie istniejący, odbywający ś., współczesny, owoczesny, dzisiejszy.

Tucznia, zakład, gdzie tuczą zwierzęta na rzeź przeznaczone.

Tucznieć, nabierać ciała, stawać ś. tucznym, tłuścieć, tyć, grubieć.

Tuczność, tłustość, otyłość.

Tuczny, tłusty, otyły, karmiony, karmny, spasły; tuczący, pożywny, posilny, nie postny.

Tuczony, którego umyślnie utuczono, upasiono, aby był tłusty, aby posiadał dużo ciała, spasiony, utuczony.

Tuczybrzuch, żarłok, obżartuch, pasibrzuch.

Tuczyciel, człowiek, który tuczy.

Tuczyć, karmić obficie i posilnie dla zwiększenia ilości tłuszczu i objętości ciała; **t. się,** karmić ś. obficie dla nabrania ciała, tyć skutkiem obfitego pożywienia.

Tudy *gwar., rus., przysł.,* tamtędy, w tamtą stronę; ni siudy, ni **t.** = ani tu, ani tam, niema sposobu, położenie bez wyjścia.

Tudzież *przysł.,* tuż blisko, bliziuteńko; zaraz w tej chwili, natychmiast; *sp.,* i, a także, nadto, a zarazem, prócz tego, oraz, jako też.

Tuf *nm.,* skała, która powstała przy udziale wody z luźnego materjału wulkanicznego, kruchy kamień wapienny dziurkowaty, używany w budownictwie, popiół wulkaniczny skamieniały, martwica.

Tug *tur.,* długa laska, mająca na końcu ogon koński i złotą kulę, służącą jako chorągiew.

Tuizm *łć.,* altruizm.

Tuj! *wykrz.,* komenda wojskowa: baczność!, przygotuj broń!

Tuja *gr.,* drzewo z rzędu szyszkowych, żywotnik (fig.).

Tuk, tłustość; szpik.

Tukan, ptak brazylijski z rzędu dzięciołowatych, z rodziny tukanów, pieprzojad (fig.).

Tukowy, odnoszący ś. do tuku: kość **t-a** = zawierająca w sobie szpik.

Tul, pierwiastek chemiczny, rzadko spotykany.

Tula — *p.* Tuleja; sajdak.

Tuleja, rurka często lejkowata; okucie dolne halabardy, lancy, kopji; rurka u strzemienia, w którą żołnierz jezdny wtykał i o nią opierał dolny koniec kopji, chorągiewki, kiedy jechał konno; rurka z lontem w bombie a. w granacie (fig.); rurka żelazna wewnątrz piasty na koło.

Tulich *nm.,* puginał.

Tulejka *el.,* krótka rurka z materjału izolacyjnego, służąca do przeprowadzania przewodu elektr. przez ściany lub t. p. (fig.).

Tulić, obejmować rękami z pieszczotą, garnąć do siebie, ściskać, przyciskać; **t.** do piersi, do łona = obejmować płaczącego, rozpaczającego pocieszać, uspokajać; chronić, chować, kulić, podginać; **t. się** do czegoś, do kogoś=garnąć ś., przyciskać ś., dawać ś. ściskać, chronić ś., chować ś.

Tulipan *tur.,* roślina ozdobna w rozlicznych odmianach, z rodziny liljowatych (fig.); klosz szklany w kształcie korony kwiatowej, używany w świecznikach.

Tulipanowiec, okazałe drzewo amerykańskie z rodziny bobrownikowatych (fig.).

Tulipanowy, odnoszący ś. do tulipana.

Tułacki, Tułaczy, odnoszący ś. do tułacza, stanowiący własność tułacza; nie mający przytułku, dachu nad głową, tułający ś., bezdomny.

Tułacko, Tułaczo *przysł.,* bez przytułku, bezdomnie, tak jak tułacz.

Tułactwo, tułanie ś., życie tułacze, bezdomne, poza ojczyzną, *zbior.,* tułacze, wygnańcy, emigranci.

Tułacz, człowiek, który ś. tuła, człowiek, nie posiadający przytułku, domu własnego, dachu nad głową, nie mający ojczyzny, tułający ś. bez własnej woli po obcych krajach; skorupiak krytodychawkowy z rzędu krótkoogoniastych, długookich.

Tułaczka, tułanie ś., tułanina; kobieta, nie posiadająca przytułku, tułająca ś., bezdomna; życie tułacze, tułactwo.

Tułaczy — *p.* Tułacki.

Tułaczyna, biedny tułacz, tułacz godny litości.

Tułać się, nie mieć przytułku, dachu nad głową, błąkać ś., zmieniać wciąż miejsce pobytu, być na wygnaniu.

Tułanina — *p.* Tułaczyna, Tułaczka.

Tułowity *stpl.,* otyły, tłusty.

Tułów, ciało człowieka a. zwierzęcia bez głowy i kończyn, kadłub, korpus.

Tułub *ros.,* kożuch pokryty.

Tum *nm.,* kościół katedralny.

Tumak *ros.,* zwierzę ssące z rzędu drapieżnych, z rodziny kun, kuna leśna (fig.).

Tuman *tur.,* gęsta kurzawa, mgła.

Tumanić, puszczać tuman w oczy, wprowadzać w błąd, oszukiwać, obełgiwać.

Tumba *łć.,* grób, nagrobek w kształcie trumny, używany w średnich wiekach, a także dla Świętych, szczególniej w rzymskich kościołach.

Tumor *łć., med.,* nabrzmiałość, guz, puchlina.

Tumult *łć.,* zgiełk, zbiegowisko, wrzawa.

Tumultant *łć.,* podburzający, sprawiający niepokój, krzyki, hałasy i zbiegowisko.

Tuna *nm.,* beczka, faska.

Tundra *fiń.,* trzęsawisko bez drzew i bez bujnej roślinności, pokryte tylko liściastym mchem, przez większą część roku zamarznięte (fig.).

Tumefakcja, Tumescencja *łć.,* nabrzmiałość, opuchlizna.

Tunel *ang.,* przejście podziemne, poprowadzone pod rzeką a. pod górą, a. wykute w skale, dla przeprowadzenia kolei żelaznej.

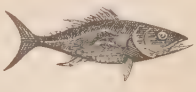

Tunetek, ryba morska, kostnoszkieletowa, ciernioprom ienna, wrzecionkowata (fig.).

Tunga, pchła amerykańska, która włazi pod paznogcie u nóg i sprawia rany, czyk, pik (2 fig.).

Tunicella *łć.*, ubiór tego samego koloru, co ornat, który biskup wkłada podczas odprawiania nabożeństwa pontyfikalnego.

Tunika *łć.*, u starożytnych sukna spodnia o krótkich rękawach z białej wełny (fig.); suknia pod ornatem; część sukni kobiecej, pokrywająca spódnicę sukni.

Tunka *zdr.* od Tuna.

Tuńczyk — *p.* Tunetek.

Tupać *jednokr.* Tupnąć; uderzać głośno nogami o ziemię.

Tupet *fr.*, czupryna, peruczka, pokrywająca część głowy; *przen.*, czupurność, pewność siebie, czelność.

Tupnąć — *p.* Tupać.

Tupnięcie, Tupnienie, głośne uderzenie nogą o ziemię.

Tupot, Tupotanie, Tuptanie, uderzanie nogami o ziemię, chód głośny wielu osób, tupanie, tętent.

Tupotać, Tuptać, uderzać nogami o ziemię, stąpać głośno, tupać, tętnić.

Tuptać — *p.* Tupać.

Tur, zwierzę ssące, z rzędu parzystokopytowych, podrzędu przeżuwających, rodziny pochworogich, zaginiony przodek bydła rogatego (fig.); bębenek z dzwonkami.

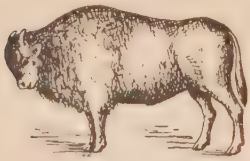

Tur *fr.*, obrót, obejście naokoło, obieg; **t.** walca; fortel, figiel.

Turant, rodzaj pięknej dużej goryczki fioletowej, rosnący po łąkach.

Turba *stpt.*, tłum, masa, ciżba, chmara, mrowie.

Turbacja *łć.*, niepokój, zamieszanie, kłopot.

Turban *tur.*, zawój turecki z tkaniny, jako przykrycie głowy (fig.).

Turbanek, ślimak morski z typu szkarłupni, gromady jeżowców (fig.).

! Turbator *łć.*, czyniący zamieszanie, wichrzyciel.

Turbina *łć.*, koło poziome kształtu ślimakowego, poruszane strumieniem wody, służące do poruszania machin i przenoszenia siły (fig.).

Turbinit *łć.*, muszla w kształcie śruby.

Turbot *fr.*, ryba z gatunku bokopływów, płaszcz morski, skarp (fig.).

Turbować *łć.*, niepokoić, przeszkadzać; **t. się,** niepokoić ś., troszczyć ś.

Turbozespół *el.* — *p.* Zespół turbinowy.

! Turbulencja *łć.*, niepokój, troska.

Turczyć, przemieniać w Turka, Turkiem czynić, nawracać na wiarę mahometańską, bisurmanić; **t. się,** Turkiem ś. stawać, przechodzić na wiarę mahometańską, bisurmanić ś.

Turczyn, człowiek z Turcji rodem Turek; służący, przebrany za Turka; koń tureckiej rasy.

Turczynek *zdr.* od Turczyn.

Turczynka, kobieta z Turcji rodem; klacz tureckiej rasy.

Tureczyzna, kraj, zamieszkany przez Turków; wszystko, co odnosi ś. do Turków, ich mowa, obyczaje i t. d.

Turecki, rodem z Turcji, do Turcji, należący, pochodzący z Turcji; goły, jak **t.** święty = zupełnie goły, nie mający grosza przy duszy; pieprz **t.** — *p.* Pieprzowiec.

Turf *ang* (törf), murawa, tor wyścigowy, plac gonitw.

Turfici, amatorzy wyścigów konnych.

Turgenja, roślina z rodziny baldaszkowatych.

Turgor, Turgescencja *łć.*, nabrzmienie, napływ; w *bot.*, napięcie tkanek roślinnych wskutek ciśnienia wody, pochłanianej przez korzenie; zwiększony dopływ krwi do arterji jakiejś części ciała.

Turkaweczka *zdr.* od Turkawka; pieszczotliwa nazwa, dawana dziewczynie, kobiecie milutkiej, szczebiotce.

Turkawka, ptak z rzędu gołębiowatych z rodziny gołębi (fig.).

Turkofil, przyjaciel, zwolennik Turków.

Turkosi, część wojska francuskiego, tyraljerzy, żołnierze, złożeni głównie z rodowitych mieszkańców Algeru, pod dowództwem oficerów Francuzów.

Turkot, odgłos toczącego ś. po twardej drodze pojazdu; gatunek gołębi; rodzaj kanarka, pięknie śpiewającego, głos tegoż kanarka.

Turkotać, robić turkot, tocząc ś. po twardej drodze.

Turkuć, duży owad z rzędu prostoskrzydłych o przednich łapkach łopatkowatych, bardzo szkodliwy, podjadek.

Turkus, mineral, kamień szlachetny koloru zielonawo-niebieskiego, kalait; *zdr.* **Turkusik.**

Turkusowy, zrobiony z turkusu; przybrany turkusem a. turkusami: pierścionek turkusowy; koloru turkusu.

Turlej, rozgardjasz, zgiełk; igrzysko; zachód, ambaras, kłopot.

Turlik, grzechotka metalowa dla koni, bydła, do sanek.

Turlikać, dźwięczeć, pobrząkiwać, dzwonić turlikami.

Turma *nm.*, wieża, więzienie.

Turmalin, mineral, kamień półszlachetny, różnej barwy, mający własność polaryzowania światła, używany w optyce: ogrzany nabiera własności elektrycznych.

Turn *łć.* — *p.* Turnus.

Turnia, piwnica, loch; skała naga, stroma, szczyt skalny w Tatrach.

Turniczka, mała turnia, skałka.

Turniej *nm.*, średniowieczne igrzyska, zapasy, walki rycerskie bezkrwawe, potykanie ś. konno.

Turnikiet *fr.*, oziębiacz, oziębiacz wina; krępulec, przyrząd chirurgiczny do ściskania arterji przy upływie krwi; kołowrót (fig.).

Turnips, roślina lesista, rzepak.

Turnjura *fr.*, poduszeczka pod spódnicę, kładziona ztyłu, aby spódnica lepiej leżała.

Turnować *łć.*, głosować.

Turnus *łć.*, głosowanie, kreskowanie, podawanie koleją głosów.

Turoń, kolędnik przebrany za zwierzę rogate, biorący udział w szopce na Boże Narodzenie.

Turówka, roślina z rodziny traw (fig.).

Turybularz *łć.*, kadzielnica kościelna (fig.).

Turyfikaci *łć.*, chrześcijanie, którzy czynili ofiary przed ołtarzami pogańskiemi, aby ochronić się przed prześladowaniem.

Turysta *ang.*, człowiek, odbywający większe wycieczki, podróżnik.

Turzy, pochodzący od tura, właściwy turowi.

Turzyca, roślina z rodziny ciborowatych (fig.).

Tuskulanum, Tuskulum *łć.*, dworek wiejski blisko miasteczka tej nazwy, należący do Cycerona, który tam odpoczywał po pracy; *przen.*, zacisze wiejskie, w którem człowiek, pracujący umysłowo, odpoczywa lub nowe prace obmyśla zdala od zgiełku miejskiego.

Tussol *łć.*, sól, powstała z połączonia antipiryny z tolipiryną.

Tusz *fr.*, czarna farba chińska do rysunku i pisania; kąpiel natryskowa, prysznic; w *muz.*, dotknięcie, wydobycie właściwego tonu.

Tusz *nm.*, krótka przygrywka na trąbach dla powitania, pożegnania, podczas toastu.

Tusza, objętość ciała, obfitość ciała, mięsistość, cielistość, otyłość.

Tuszować, przypalać kamieniem piekielnym; malować tuszem; natryskiwać ciało wodą; zamazywać; zacierać złe wrażenie; w grze bilardowej: stykać się, dotykać (o bilach).

Tuszyć, mieć nadzieję, ufać, wierzyć, spodziewać ś., przeczuwać, przepowiadać, wnioskować, wnosić że ś. coś stanie.

Tutaj *przysł.*, na tem miejscu, w tem miejscu, tu, nie gdzieindziej.

Tuteczny *stpl.*, żyjący na tym świecie, z tego świata pochodzący, tutejszy.

Tutejszy, tutaj będący, tu zamieszkały, z tego miejsca pochodzący.

! Tutela *łć.*, opieka.

Tutka *nm.*, torebka z papieru, zawiniętego lejkowato, na towary suche i sypkie; rurka; rurka z bibułki do papierosów; w *el.* — *p.* Tulejka.

Tutkarz, owad z rzędu tęgopokrywych.

! Tutor *łć.*, opiekun; kurator; wychowawca.

Tutti frutti *wł.*, mieszanina różnych owoców; mieszanina.

Tutti-quanti (kwanti), *wł., iron.*, wszyscy razem i tym podobni, wszyscy jednakowi.

Tuwalnia *wł.*, ręcznik, chusta, obrus; ręcznik, który ministranci trzymają dla przystępujących do Komunji św.

Tuz *nm.*, as w kartach; *przen.*, człowiek, zajmujący wysokie stanowisko w społeczeństwie, dygnitarz; **t-y**, *żart.*, uderzenie pięścią, kijem, guzy; *przen.*, niebezpieczeństwo; pójść z kimś w **t-y** = wziąć ś. za łby; **t-em** jeździć = w pojedynkę, jednym koniem.

Tuzać, ciągnąć, ciągać, targać, szarpać; **t. się**, ciągnąć ś. nawzajem, targać ś., szarpać ś.

Tuziemiec, stały mieszkaniec danej ziemi, danego kraju, tubylec, krajowiec, autochton.

Tuziemny, należący do danej ziemi, danego kraju, tubylczy, krajowy.

Tuzin *czes.*, dwanaście sztuk.

Tuzinkowy, jeden z tuzina; ladajaki, bylejaki, pospolity, marny, lichy, nędzny.

Tuzinowy, należący do tuzina, wzięty z tuzina.

Tuzować, szturchać, bić pięściami; wymawiać coś komuś surowo, łajać, besztać kogoś, wymyślać komuś.

Tuzy, uderzanie pięścią, szturchanie, szturchaniec; guzy od uderzeń pięścią.

Tuż *przysł.*, w niewielkiej odległości, bliziutko; natychmiast, bez zwłoki, niezwłocznie.

Tużurek *fr.*, rodzaj czarnego surduta męskiego, na dwa rzędy guzików, przywdziewanego szczególniej na uroczystości. (fig.).

Tużyć *stpl.*, tęsknić.

Twardawy, nieco twardy, niczupełnie miękki.

Twardnąć, Twardnieć, Twardzieć, stawać ś. twardym; zatwardziałym, stawać ś. nieużytym, nielitościwym.

Twardo *przysł.*, nie miękko, w stanie stałym, nie płynnym i nie półpłynnym: ugotować jaja na **t.**; mocno, tęgo: **t.** spać; ściśle, surowo: **t.** pościć; niełatwo, ciężko, z trudem, z oporem: **t.** to idzie; stale, uparcie: stać **t.** przy kimś a. przy czemś; **t. się** z kimś obchodzić = ostro, nie ustępując, nielitościwie.

Twardogęby — *p.* Twardousty.

Twardogłowy, mający twardą głowę, niepojętny, tępy, uparty.

Twardokarki, posiadający twardy kark, nieugięty, wytrzymujący to, co go spotyka, uparty, nie chcący ustąpić.

Twardokuty, mocno skuty a. wykuty, stały, oporny, nieustępujący; rozumny, przebiegły.

Twardosercy, zatwardziały, nieużyty, nielitościwy, nie podlegający wzruszeniom.

Twardoskorupy, mający twardą skorupę.

Twardoskóry, pokryty twardą skórą, mający twarde pokrycie, *przen.*, nieczuły, niedelikatny, niesubtelny.

Twardoszyi, posiadający twardą szyję; hardy, zuchwały, niepokorny, krnąbrny, uparty, zacięty.

Twardość, własność ciał przeciwstawiania oporu przy rysowaniu, nacinaniu narzędziami ostremi a. przyciskaniu, gnieceniu i t. p.; **t.** umysłu = niezdolność, tępość; **t.** serca = nieczułość.

Twardouchy, mający słuch przytępiony; głuchy na prośby, nieczuły, nieużyty, nieubłagany.

Twardousty, mający twardy pysk, nie dający ś. łatwo powodować: **t.** koń; nieukrócony, niepohamowany, samowolny.

Twardówka, nieprzezroczysta błonka, tworząca część gałki ocznej, białkówka (fig.).

Twardy, niemiękki, złożony z części, ściśle przylegających do siebie, stawiający silny opór przy dotykaniu, uderzaniu, rznięciu, krajaniu, rysowaniu i t. p., zwarty, ścisły; nieczuły, niewzruszony, nieużyty, nieludzki, przykry; stały, nieugięty, niezłomny, nieskazitelny; uparty, nie dający ś. łatwo namówić do czegoś, przekonać i t. d.; surowy, ścisły: **t-a** reguła, **t-e** życie w trudnych warunkach; ciężki, trudny do przyjęcia, do zrobienia: **t-e** warunki; **t.** orzech do zgryzienia = trudna sprawa, trudne zadanie, trudne rozwiązanie czegoś; głęboki, mocny: **t.** sen; wytrzymały, zahartowany; obronny, mocny, ufortyfikowany; tępy, niepojętny, niezdolny: **t-a** głowa; niegładki dla ucha, niedźwięczny, szorstki: **t.** wiersz, **t.** styl.

Twardzić, czynić twardym, hartować; **t. się**, twardym ś. stawać, twardnąć.

Twardziec — *p.* Kwarc.

Twardzieć — *p.* Twardnąć.

Twardziel, w drzewie rosnącem starsza, głębsza, wewnętrzna część drzewa, o ciemniejszem zabarwieniu, odznaczająca ś. większą twardością.

Twardzioszek, gatunek grzyba jadalnego.

Twardzizna, Twardzina, coś twardego, twardy grunt; nagniotek, odcisk.

Twarogowy, z twarogu zrobiony.
Twarożek, *zdr.* od Twaróg.
Twaróg, ser chudy, wyrabiany z kwaśnego mleka bez śmietany.
Twarz, przednia część głowy, lice, oblicze; wyraz twarzy, mina, fizjognomja; dostać, uderzyć w **t.**= po policzku; do **t-y** = ładnie, przystojnie wyglądać; przystoi; paść przed kimś na **t.** = uczcić go, paść do nóg upokorzyć ś.; **t-ą** w **t.** = osobiście, sam na sam, oko w oko.
Twarzowy, odnoszący ś. do twarzy: mięsień **t.** głowy (fig.).

Twarzyczka, mała twarz, twarz u dziecka a. kobiety; miła, sympatyczna twarz.
Twierdza, miejsce obronne, warownia, zamek, forteca; obrona, puklerz; zasłona, osłona, ochrona.
Twierdzący, utrzymujący coś, np. że tak jest, potwierdzający, potakujący; zdanie, określenie **t-e**=nie zawierające przeczenia ani zapytania; w *mat.*, stojący ze znakiem dodawania, dodatni.
Twierdzenie, utrzymywanie, stwierdzanie, potwierdzanie; to, co twierdzimy, utrzymujemy, czego mamy dowieść, założenie.
Twierdzić, podawać za rzecz pewną; utrzymywać z pewnością, bez wątpliwości; umacniać, ukrzepiać, gruntować.
Twierdzowy, forteczny.
Twierzyca, twierdza, forteca.
Twornik *el.*, wirująca część maszyny elektrycznej prądu stałego, w której wznieca się napięcie.
Tworz, robota, zajęcie w borach około barci.
Tworząca *mat.* linja, która ruchem swym np. obrotem koło osi, stwarza powierzchnię.
Tworzenie *rzecz.* od Tworzyć.
Tworzyciel — *p.* Twórca.
Tworzyć, robić coś z niczego, nadawać byt czemuś, co dotąd nie istniało; z materjałów istniejących wyrabiać rzecz nową, wytwarzać, kształtować, formować; powoływać do bytu dzieło sztuki a. literatury; składać, stanowić, formować; **t. ś.,** nabierać bytu, rodzić ś., poczynać ś., przychodzić na świat.
Tworzydło, worek albo forma drewniana w kształcie serca, w której wyrabiają ś. sery; forma, kształt.
Tworzydłowy, wyrobiony w tworzydle.
Tworzywny, stanowiący tworzywo, materjał, z którego coś ś. wyrabia.
Tworzywo, to, z czego coś ś. wyrabia, tworzy; materjał.
Twój, do ciebie należący, stanowiący twoją własność, właściwy tobie; twoi = twoja rodzina, twoi stronnicy, twoi przyjaciele, twoi towarzysze; po twojemu = tak jak ty postępujesz.
Twór, to, co stworzone, istota stworzona, stworzenie; świat stworzony; płód, dzieło umysłu ludzkiego, wyobraźni ludzkiej; dzieło sztuki a. literatury.
Twórca — *p.* Stworzyciel; człowiek, wyrabiający coś nowego z materjałów istniejących; wynalazca; artysta, poeta, pisarz w stosunku do swego dzieła, autor; sprawca, winowajca jakiegoś wypadku, zdarzenia.
Twórczo *przysł.*, duchem twórczym, wyobraźnią twórczą, potęgą twórczą.
Twórczość, wytwarzanie czegoś, zdolność tworzenia z wyobraźnią dzieł sztuki i literatury, płodność wyobraźni: to, co ktoś stworzył, dorobek artysty, poety, uczonego itp.
Twórczyni, kobieta, która tworzy, rzeźbiarka, literatka, poetka.
Ty (ciebie, tobie, ci, ciebie, cię), *lm.***Wy,** zaimek osobowy osoby drugiej, osoba, do której ś. zwracamy z mową.
Tybel, Tebel *nm.*, czop, klin, kołek.
Tybinki, Tybenki *tur.*, te części nóg, które się opierają na siodle; siedzenie; kawałki skóry, wiszące u siodła dla ozdoby; dostać po **t-ach** = dostać chłostę.
Tyci — *p.* Tyćki.
Tycio *przysł.*, — *p.* Tyćko.
Tycz, gatunek chrząszcza; cieśla (fig.); tyka, żerdź.

Tyczak, narośl chorobliwa u niektórych zwierząt pod ogonem.
Tyczeć ś., Tyczyć ś., ściągać ś. do kogoś, do czegoś, odnosić ś., należeć do czegoś, dotyczyć czegoś.
Tyczka, palik cienki a. długi, żerdź; wysoki, jak **t.** = szczupły a. bardzo wysoki.
Tyczkowy, podparty tyczkami; wijący ś., po tyczkach: groch **t.**
Tyczyć, podpierać tyczkami; **t. ś.** — Tyczeć ś.
Tyczyna, palik, żerdź, tyka, tyczka.
Tyć, nabierać ciała, stawać ś. otyłym, tłuścieć; przez posły wilk nie tyje = wyręczając ś. kimś, niewiele korzystamy.
Tyćki, tej miary, tak mały, jak maluśki, maluteńki, ociupinka, tyci.
Tyćko *przysł.*, tak niewiele, maluśko, ociupinka, tycio.
Tydzień w *lm.* tygodnie; okres siedmiu dni, od poniedziałku do niedzieli; Wielki **t.** = ostatni tydzień przed Wielkanocą.
Tyfiarnia, kotlarnia.
Tyfiarski, kotlarski.
Tyflitis *gr.*, zapalenie ślepej kiszki.
Tyflotypografja *gr.*, drukowanie wypukłemi literami dla niewidomych.
Tyfoftalmja *gr.*, epidemiczne egipskie zapalenie oczu.
Tyfoidalny *gr.*, tyfusowy.
Tyfomanja *gr.*, śpiączka połączona z gorączką i obłędem.
Tyfon *gr.*, gwałtowny orkan, wiejący na oceanie Indyjskim, tajfun.
Tyftyk *tur.*, gatunek tkaniny bawełnianej.
Tyfus *gr.*, dur, durzyca, silna choroba gorączkowa; **t.** głodowy = powstający skutkiem złego powietrza, głodu i nędzy.
Tygiel *nm.*, naczynie, używane do topienia metali; rynka (fig.).

Tyglowy, odnoszący ś. do tygla.
Tyglówka — *p.* Pedałówka.
Tygodnik, pismo perjodyczne, wychodzące co tydzień.
Tygodniowo *przysł.*, raz na tydzień, co tydzień.
Tygodniowy, odnoszący ś. do tygodnia, trwający tydzień, przypadający, zdarzający ś. co tydzień, ukazujący ś. raz na tydzień: pismo **t-e.**
Tygodniówka, zapłata tygodniowa.
Tygrys, *gr.*, wielki zwierz drapieżny z rodziny kotów, żyjący w Azji (fig.).

Tygrysi, *gr.*, odnoszący ś. do tygrysa, właściwy tygrysowi; *przen.*, drapieżny, okrutny, wściekły, rozjuszony; koloru sierści tygrysa, cętkowany; **t.** oko = kamień ozdobny: minerał brunatno-żółtej barwy, mieniący się w złociste prążki.
Tygrysica, samica tygrysa; *przen.*, kobieta zła, okrutna.
Tygrysię, młody płód tygrysa.
Tygrysówka, rodzaj mięczaka morskiego, porcelanka (fig.).

Tyjady *gr.*, — *p.* Menady, Bachantki.
Tyka, żerdź, pal niegruby.
Tykać *dok.*, tknąć, przykładać palec a. rękę do czegoś, dotykać ś. czegoś, ruszać coś; **t.** kogoś, **t. ś.**= mówić do kogoś: ty; **t.** a. tykotać, w zegarze = wydawać odgłos. tiktak, cykać.

Tykał — *p.* Tikał.

Tykalny, taki, którego można ś. dotykać, dotykalny.

Tykanie, wydawanie odgłosu przypominającego miarowy chód zegara; mówienie komuś „Ty".

Tykanina, dotkliwe drażnienie.

Tykiel, mały kij, do którego przywiązują sidło, siatkę.

! Tykiet *ang.*, bilet wejścia, karta wstępu.

Tykotać — *p.* Tykać.

Tykować, opatrywać w tyki, otyczać, palować.

Tykwa, roślina, z rodziny dyniowatych, gatunek dyni (fig.).

Tykwia, gruszka jesienna podłużna.

Tykwowaty, kształtu dyni, podobny do dyni.

Tylczak, odmiana nosacizny, której zaraza rozwija ś. w skórze.

Tylczyk *stpl.*, miecz.

Tyle *liczebn.*, tak wiele, tak dużo; tak bardzo, tak mocno, w takim stopniu, w takiej mierze.

Tylec, tępy tył ostrego narzędzia, przeciwległy ostrzu.

Tyleczki — *p.* Tyli.

Tyleczko, *zdr.* od Tyle.

Tylekroć, tyle razy.

Tyli, Tyluczki, Tylusi, Tylusieńki, ot taki, takiej wielkości, tyle wynoszący.

Tylko *przysł.*, nie więcej, w takiej ilości, jedynie, co najwyżej, zaledwie jednak; jeżeli to **t.** prawda= jeżeli to istotnie prawda; jak **t.** = skoro; **t.** ś. nie gniewaj = nie gniewaj ś. aby; skoro **t.** = zaledwie; **t.** że to niełatwo = ale to niełatwo;**t.** co nie = o mały włos, o mało co; **t.** co tu był = dopiero co tu był; **t.** co go nie widać = zaraz przyjdzie; nie **t.** ty = ty i inni.

Tylnica, przedłużenie stępki na tyle statku.

Tylnik, gwóźdź żelazny, przechodzący przez rozworę ztyłu wozu.

Tylny, odnoszący ś. do tyłu, umieszczony ztyłu, leżący na przeciwnej stronie przedniego, zadni; **t-e** nogi, koła = nie przednie; **t-a** straż = arjergarda; **t-e** wejście = nie frontowe, od podwórza, kuchenne.

Tylokrotnie *przysł.*, tyle razy.

Tylokrotny, tyle razy powtarzany.

Tylokształtny, posiadający tyle kształtów.

Tyloletni, tyle lat trwający, tak długi, tak długotrwały, od tylu lat istniejący.

Tyloma *gr.*, zgrubienie i stwardnienie naskórka, odcisk, nagniotek.

Tyloraki, tylu rodzajów, tylu sposobów; tak różny, rozmaity.

Tylorako *przysł.*, tylu sposobami, rodzajami.

Tylowieczny, tyle wieków trwający, od tylu wieków istniejący.

Tylu, forma osobowo-męska od Tyle.

Tył, strona przeciwna przodowi, zad, część tylna; prawo w **t.!** lewo w **t.!** = komendy wojskowe; uderzać, napaść w tyle = z tylnej strony; z **t-u** = z tylnej strony; zająć komuś **t.**, **t-y** = zająć stanowisko z jego tylnej strony; zajść od **t-u** = od tylnej strony; podać **t.** = zwrócić ś. ku ucieczce, cofnąć ś.; obrócić ś. do kogoś **t-em** = plecami, tylną stroną; zasłaniać **t.** armji = iść w arjergardzie; mieszkać na tyle = nie od frontu; wejść od **t-u** = tylnem, kuchennem wejściem.

Tyłek, tylna część ciała, zadek; tylna część suknі; u wozu deska, wsuwana ztyłu; — *p.* Tylec.

Tyłochron, *wojsk.* poprzecznica, której przeznaczeniem jest zasłonienie tyłu jakiegokolwiek dzieła fortyfikacji lub wojska przed ogniem nieprzyjacielskim.

Tyłogłowie, tylna część głowy, tył głowy.

Tyłomóżdże, tylna część mózgu.

Tyłonoże, tylna część nogi, korzeń nogi.

Tyłonóg, gad z rzędu jaszczurek dwunożnych.

Tyłopochyłość, tylne skrzywienie grzbietu, garb.

Tyłotężec, Tyłokręcz, kurczenie ś. ciała wskutek choroby zwanej tężcem.

Tymbal *ang.*, potrawa z ptactwa a. ryb w kremie z bitej śmietanki a. w pianie z białek.

Tymczasem *przysł.*, w tym samym przeciągu czasu, jednocześnie; pomimo to, wszakże, jednak, jednakże, jednakowoż.

Tymczasowo *przysł.*, do pewnego czasu, póki się coś nie zmieni, do czasu.

Tymczasowość, stan czegoś, co ma trwać pewien czas tylko, póki ś. coś nie zmieni.

Tymczasowy, mający trwać tylko pewien czas, póki nie będzie zastąpiony czemś innem.

Tymian, Tymianek *nm. (gr.)*, roślina z rodziny wargowatych, macierzanka (fig.).

Tymokracja *gr.*, forma rządu, oddająca władzę i godności państwowe właścicielom ziemskim i ludziom bogatym, stosownie do oszacowanego ich majątku; oligarchja.

Tymokrata *gr.*, bogacz obdarzony władzą i godnością państwową, oligarcha, dygnitarz.

Tymol *gr.*, olejek aromatyczny, wyrabiany z tymianu przez dystylację, ma własności antyseptyczne.

Tymopatja *gr.*, choroba umysłowa, obłąkanie.

Tymotka, roślina pastewna z rodziny traw (fig.).

Tympan, Tympanum *gr.*, kotły u Greków i Rzymian, duży instrument dęty podobny do bębna i tamburyna, ze spodem zaokrąglonym, z wierzchu obciągnięty skórą, używany w orkiestrze i przy uroczystościach religijnych (fig.), łuk nade drzwiami, ozdobiony mozajką lub płaskorzeźbą (fig.); w *anat.*, część ucha wewnętrznego, bębenek uszny.

Tympanista, grający w orkiestrze na tympanach.

Tyn, Tyna, Tynica, Tyniec *nm.*, ogrodzenie z gałęzi naokoło domu.

Tyndyrynda, roślina trująca z rodziny psiankowatych.

Tyni, Tymf, dawny pieniądz polski wartości około 45 groszy.

Tynk *nm.*, powłoka ścian budynku, zaprawa wapienna, narzucona na nie i zatarta; *żart.*, kosmetyki do malowania twarzy.

Tynka, beczka z wiekiem do przechowywania mąki, kaszy, grochu i t. p.

Tynkal, nazwa boraksu zanieczyszczonego.

Tynkarz, malarz, tynkujący mur.

Tynkować, pokrywać tynkiem ścianę; *żart.*, **t.** twarz = malować ją.

Tynkowany, pokryty tynkiem; umalowany (o twarzy).

Tynktura *łć.*, wyciąg spirytusowy z roślin lekarskich; roztwór substancyj rozpuszczalnych w spirytusie.

! Tynta *wł.*, ton, barwa obrazu, dobór barw światła i cieni; odcień; *druk.*, podkład jednotonowy pod rysunkiem, **tło.**

Typ *gr.*, kształt zasadniczy; wzór, pierwowzór, cecha; przedstawiciel rodzaju, gatunku; postać łącząca w sobie cechy wybitne, dostrzegane mniej wyraziście u mnóstwa innych osobników; w *lmn.*, **t-y**, czcionki drukarskie.

Typiczny — *p.* Typowy.

Typograf *gr.*, drukarz.

Typografja *gr.*, drukarstwo.

Typolitografja *gr.*, drukowanie z odbitek, otrzymanych z pisma lub drzeworytu a. przeniesionych na kamień.

Typolog *gr.*, znawca, badacz typów, uczący poznawać typy.

Typologja *gr.*, nauka o typach i ich teorja; nauka o pierwowzorach w Starym Testamencie i ich stosunku do chrześcijaństwa.

Typometr *gr.*, przyrząd miernicy, służący do mierzenia liter drukarskich lub oczek czcionek.

Typotelegraf *gr.*, telegraf elektryczny, drukujący literami.

Typowy, zgodny z jakimś typem, pierwowzorem, przedstawiający wszystkie a. najwybitniejsze znamiona typu; charakterystyczny, znamienny.

Typtologja *gr., spiryt.*, rozmowa z duchami zapomocą pukań.

Tyrać — *p.* Terać.

Tyrada *fr.* w *muz.* i *śpiewie*, ozdoba pomiędzy dwoma tonami, którą się wykonywa, szybko przebiegając tony między temi leżące; długa mowa, potok słów w tonie deklamacyjnym, przesadne górnolotne wyrażanie ś.

Tyraljer *fr.*, w wojsku: celny strzelec, walczący przed główną linją w szyku rozrzuconym.

Tyraljerka, prowadzenie bitwy szeregami rozproszonemi, szykiem rozrzuconym.

Tyraljerski, odnoszący ś. do tyraljera a. tyraljerki.

Tyran *gr.*, w starożytności: jedynowładca, panujący absolutnie; *przen.*, człowiek bezwzględny, okrutnik, ciemięzca.

Tyranizować, dręczyć, znęcać się, opanowywać; zmuszać kogoś do czegoś egoistycznie.

Tyranja *pr.*, okrutne samowolne rządy, ciemięstwo, okrucieństwo.

Tyranka *for. ż.* od Tyran.

Tyrański, odnoszący ś. do tyrana, właściwy tyranowi, należący do tyrana; okrutny, bezwzględny, absolutystyczny.

Tyrańsko *przysł.*, okrutnie, bezwzględnie.

Tyraństwo *gr.* — *p.* Tyranja.

Tyras, sieć do chwytania przepiórek, kuropatw, bekasów i t. d.

Tyrjaka — *p.* Driakiew.

Tyrka, skórka na winnej jagodzie.

Tyrkotać — *p.* Turkotać.

Tyrlicz *bot.* — *p.* Potulja.

Tyrlikać, terlikać, trelować.

Tyrolski, pochodzący z Tyrolu; **t.** kapelusz = z dużym rondem.

Tyron, członek drugiego stopnia w bractwie polskiem sodalisów.

Tyrozyna *gr.*, jeden z produktów trawienia, powstający w jelitach.

Tyrs, Tyrsus *gr.*, laska Bachusa, otoczona bluszczem i liściem winogronowym, zakończona szyszką (fig.).

Tysiąc, liczebnik główny = 1000.

Tysiącletnie, Tysiącoletnie, przeciąg czasu, obejmujący tysiąc lat; tysiączna rocznica jakiegoś zdarzenia.

Tysiącletni, Tysiącoletni, trwający tysiąc lat.

Tysiącogłośny, składający się z tysiąca głosów, z licznych głosów.

Tysiącolecie — *p.* Tysiąclecie.

Tysiącoletni — *p.* Tysiącletni.

Tysiącomilowy, ciągnący ś. na tysiąc mil, mający tysiąc mil długości.

Tysiąconóg — *p.* Skolopendra.

Tysiączek *zdr.*, od Tysiąc.

Tysiącznik, dowódca oddziału złożonego z tysiąca żołnierzy; roślina lecznicza z rodziny goryczkowatych, centurja (fig.); — *p.* Milenarjusz.

Tysiącznobarwy, posiadający wiele barw, pstry.

Tysiączny, liczeb. porządkowy od 1000; zawierający w sobie tysiąc, będący jedną częścią całości podzielonej na tysiąc równych części.

Tyszarnia, kopalnia kamieni, łomy kamienia.

Tytan *gr.*, pierwiastek chemiczny, metal ciemno-szary, trudno-topliwy; przydomek Heljosa bożka słońca; *przen.*, olbrzym, siłacz; *mitol.*, **t-i**, synowie bogów Uranosa i Gai pokonani przez Zeusa, który ich wtrącił do Tartaru (piekła).

Tytaniczny, właściwy tytanowi: **t-a** praca = praca wielka, wymagająca wielkich wysiłków.

Tytanka, *for. ż.* od Tytan.

Tytański, olbrzymi.

Tytel *nm.*, znak skrócenia wyrazów a. liter.

Tytoń — *p.* Tytuń.

Tytularny, posiadający tylko tytuł, rangę, bez odpowiedniej władzy, honorowy.

Tytulatura *łć.*, forma tytułowania.

Tytuł *łć.*, nazwa; napis na dziale, na rozdziale; nazwa godności, urzędu; prawo do czegoś, miano: z **t-u** swego stanowiska.

Tytułat *łć.*, ten, który nosi jakiś tytuł, człowiek utytułowany.

Tytułować, nazywać kogoś, wymieniać jego tytuły, godności, urzędy; nadawać tytuł utworowi literackiemu, artystycznemu.

Tytułowy, odnoszący ś. do tytułu, zawierający tytuł: karta **t-a**; **t.** bohater = osoba w powieści a. w utworze scenicznym, której nazwisko służy jednocześnie za tytuł utworu.

Tytuniarz, mężczyzna, lubiący namiętnie palić tytuń, palacz tytuniu.

Tytuń *tur.*, roślina z rodziny psiankowatych; liście powyższej rośliny, używane do palenia i jako tabaka do zażywania (fig.).

Tywdyk — *p.* Tyftyk.

Tywun, Tywon — *p.* Ciwun.

! Tyzanna *fr.*, odwar z ziół lekarskich.

Tyźbir, Tyźbier — *p.* Taśbir.

U

U, 21-a głoska abecadła; samogłoska tylna, wysoka, ustna.

U, *przyim.*, rządzi przyp. 2-im i oznacza bliskość jednego przedmiotu względem drugiego: siedzieć u stołu, stać u stóp góry, zawiesić szablę u boku, u góry, u dołu; oznacza stosunek części do całości: zamek u strzelby, uszy u butów, ogon u wilka; oznacza stosunek własności do właściciela, pana względem sługi: służyć u kogoś, mieszkać u kogoś = w czyimś domu, być u siebie = we własnym domu, być jak u siebie = jak we własnym domu; być na mszy u Karmelitów = w kościele Karmelitów; u Turków = w Turcji, u Niemców = w Niem-

czech; u nas = w naszej ojczyźnie; wobec kogoś, w czyjemś przekonaniu, w czyjemś mniemaniu: u ludzi = w opinji ludzkiej, u Boga = przed sądem Boga; u niego wszyscy ludzie równi = w jego przekonaniu; co to u niego znaczy! = w jego oczach, dla niego; co u djabła!= przekleństwo; to u Polaków nie przyjęte = między Polakami; jako przedrostek, w połączeniu z czasownikami, oznacza: 1) czynność dokonaną: topić — utopić, rodzić — urodzić, czynić — uczynić; 2) szybki ruch z miejsca na miejsce: uchodzić, ulatywać, uciekać; 3) czynność, przechodzącą na pewną cząstkę całości: ulewać, ugryźć, ująć, urywać; 4) pozbawianie kogoś czegoś: ująć; 5) zdolność wykonania jakiejś czynności: uciągnąć, uradzić; 6) nasycenie ś. czynnością: ubawić ś., umordować ś.

U!..., *wykrz.*, oznaczający ból: aj!, oj!, boli!; oznaczający zdziwienie a. niedowierzanie: o!, co znowu!, doprawdy!; naśladujący wycie, ryk: u! a. uuu!

Ubabrać *gmin.*, zawalać, zabrudzić.

Ubaczać *dok.*, Uboczyć; upatrywać, przewidywać; pojmować, rozumieć, spostrzegać; **u. ś.,** opamiętywać ś., rozmyślać ś.

Ubać się, przestraszyć ś., ulęknąć ś.

Ubadać — *p. dok.* Ubość.

Ubarwiać *dok.*, Ubarwić; nadawać barwę, barwić, farbować, malować; zdobić, piększyć, nadawać piękny pozór; **u.** słowami = dobierać pięknych wyrażeń; zmyślać, przesadzać.

Ubarwienie, nadanie barwy, ufarbowanie; barwa, kolor; *przen.*, ozdobienie, upiększenie, przesada, zmyślenie.

Ubarwik, owad z rzędu tęgopokrywych.

Ubawiać *dok.* Ubawić; ujmować, odejmować, umniejszać.

Ubawić — *p.* Ubawiać; zabawić, rozweselić, rozśmieszyć, sprawić uciechę, wywołać wesołość zabawnem opowiadaniem; **u. ś.,** doznać uciechy, zabawić ś., rozweselić ś.

Ubezczynniać *dok.*, Ubezczynnić; robić bezczynnym, sprawiać, że ktoś nic nie robi, pozostaje w bezczynności.

Ubezpieczać (się) *dok.*, Ubezpieczyć (ś.); zapewniać (ś.) co do bezpieczeństwa, dawać pewność bezpieczeństwa; czynić bezpiecznym, zabezpieczać; uspokajać (ś.) że nie grozi niebezpieczeństwo; **u.** na życie, na wypadek pożaru, od gradobicia = za opłatą pewnej składki być pewnym wynagrodzenia strat a. wypłaty pewnej umówionej sumy za życia a. po śmierci spadkobiercom; **u. ś.** na kogoś, na coś=spuszczać ś. na niego, polegać na kimś.

Ubezpieczenie, zapewnienie bezpieczeństwa, zabezpieczenie; bezpieczność, pewność, **ufność; u.** na życie, od ognia i t. d. = opłata wnoszona do odnośnej instytucji, celem zabezpieczenia sobie jakiegoś posiadania majątkowego za życia, celem uchronienia ś. od strat majątkowych a. celem zostawienia po śmierci jakiegoś funduszu dla spadkobierców; asekuracja.

Ubezpieczeniowy *przym.*, od Ubezpieczenie.

Ubezpieczony, ten, który ś. ubezpieczył w jakiemś towarzystwie ubezpieczeń: na życie, na dożycie, na przeżycie, od strat jakich i od innych nieszczęśliwych wypadków; pewny, spokojny o siebie.

Ubezpieczyć — *p.* Ubezpieczać.

Ubezpłodnić, uczynić bezpłodnym, pozbawić płodności.

Ubezwładniać *dok.* Ubezwładnić; czynić bezwładnym, pozbawiać siły, mocy, władzy.

Ubezwłasnowolnić, pozbawić własnej woli, rządzenia ś. własną osobą.

Ubiczować, obić biczem, biczując zabić.

Ubić — *p.* Ubijać.

Ubiec — *p.* Ubiegać.

Ubiedzać *dok.* Ubiedzić; wypraszać, wymuszać; prośbami i płaczem, wybłagiwać; namawiać, przekonywać, skłaniać, zniewalać argumentami.

Ubieg, przestrzeń przebyta, przebycie pewnej przestrzeni; odległość; ubiegnięcie kogoś w czemś, wyprzedzenie go; **u.** czasu = czas ubiegły.

Ubiegać *dok.* Ubiec; przebywać biegiem, przebiegać; uciekać, uchodzić; o czasie: upływać; **u.** kogoś = = uprzedzać go, biegnąc, zwyciężać go, współzawodnicząc z nim, wyścigać go; **u.** miasto = zajmować je w szybkim marszu, wyprzedzając nieprzyjaciela; **u.** nieprzyjaciela = przecinać mu drogę odwrotu; **u. się,** zmęczyć ś. bieganiem, nabiegać ś. dostatecznie; **u. się** z kimś o coś = współzawodniczyć, rywalizować z nim, wyścigać ś., współubiegać ś.; **u. się** za czemś = starać ś. o coś, upędzać ś. za czemś.

Ubiegły, ten który ubiegł, przeszedł, miniony, dawny: czas **u.**; ostatni przed tym, który jest obecnie: **u.** rok, **u.** miesiąc = zeszły.

Ubielać *dok.* Ubielić; czynić białym, bielić; **u. się,** białym ś. stawać, zawalać ś. czemś białem: kredą, wapnem, mąką i t. p.; pokrywać twarz bielidłem.

Ubieliczkować, ubielić, ublanszować: **u.** twarz.

Ubierać *dok.* Ubrać; ujmować, odejmować, zmniejszać, odbierać; kłaść na kogoś ubranie, przyodziewać, przyoblekać w suknie; piękniejszym czynić, przyozdabiać; upiększać, przystrajać; *żart.*, narażać kogoś a. siebie na nieprzyjemność, na stratę; **u.** konie = kłaść na nie szory; **u. się,** ubranie kłaść na siebie, przyodziewać ś., **stroić ś.,** nosić ś. tak lub owak.

Ubieralnia, pokój do ubierania ś., gotowalnia, szatnia.

Ubieżeć — *p.* Ubiegać.

Ubieżny, Ubieżysty, szybko biegący, potoczysty, mknący, pędzący.

Ubijacz, człowiek, który coś ubija.

Ubijaczka, przyrząd do ubijania czegoś; stępa, stępor, tłuczek.

Ubijać *dok.* Ubić; bijąc, uderzając raz koło razu, wyrównywać, wygładzać, umocowywać, przybijać, przytłukiwać: **u.** ziemię, drogę, aleję; zadawać śmierć, zabijać, zamordowywać; mieszać mocno, kłócić bijąc, uderzając: **u.** śmietanę, białko, żółtko z cukrem; kończyć, załatwiać, dochodzić do porozumienia: **u.** interes; **u. się** o coś=ubiegać ś. o coś gwałtownie, starać ś. o coś usilnie, współzawodniczyć z kimś o coś usilnie; być ubijanym.

Ubijak, narzędzie do ubijania, tłuk, kafar, dobnia, baba (fig.).

Ubijatyka, bój, walka; zabijanie ś. wzajemne, współzawodnictwo gwałtowne.

Ubijca, zabójca, morderca.

! Ubikacja *łć.*, pomieszczenie, mieszkanie, lokal, pokój.

Ubikwista *łć.*, człowiek wszędzie obecny, ten, kogo wszędzie można znaleźć, ten, któremu dobrze wszędzie; wyznawca wszechobecności Ciała Chrystusa w chlebie komunijnym.

Ubiorczy, dotyczący ubiorów, ubierania ś.; komisja **u-a** = zajmująca ś. umundurowaniem wojska.

Ubiorek, mały, np. dziecięcy ubiór; rzecz, służąca do przystrojenia ubioru; stroik: **u.** na głowę; *bot.* — *p.* Iberys.

Ubiór, ubranie, odzienie, odzież, szata; strój, ozdoba, upiększenie; **u.** konia = rząd; **u.** pokoju = przyozdobienie, obicie, obrazy, meble piękne.

Ubitość, właściwość tego, co jest ubite, zbite, zwarte, mocne.

Ubity, zabity, zastrzelony; przybity, utłuczony; wygładzony zapomocą ubijania, zwarty, zbity; zawarty, załatwiony: interes **u.**

Ubliga, ubliżenie, ujma, obraza, uszczerbek.

Ubliżać *dok.* Ubliżyć; dotykać kogoś słowami niewłaściwemi a. zachowaniem ś., uwłaczać komuś, jego godności osobistej, jego honorowi; obrażać, uchybiać, robić uszczerbek; **u.** sobie, czynić coś z ujmą godności swojej.

Ubliżenie, obraza, obrażenie, ujma, uchybienie; postępek a. słowa,

uwłaczające komuś, ubliżające mu: mówię to bez **u-a** panu = nie ubliżając panu, bez obrazy.

Ubliżyć — *p.* Ubliżać.

Ubłagać, przebłagać kogoś, przeprosić kogoś, uśmierzyć czyjś gniew, udobruchać go; błagając gorąco, otrzymać, uprosić, wyprosić, wymodlić.

Ubłagalnia, Ubłagalnica, świątynia, w której Izraelici Boga błagali; modlitewnia.

Ubłagalny, dający ś. ubłagać, uprosić; służący do ubłagania.

Ubłąd, błąd, omyłka.

Ubłądzać *dok.* Ubłądzić; błądzić.

Ubłocić (się), zawalać (ś.) błotem.

Ubłogosławiać *dok.* Ubłogosławić; zlewać błogosławieństwo, błogosławić, obdarzać przez błogosławieństwo, uświęcać.

Ubłogosławienie, zlanie na kogoś błogosławieństwa, pobłogosławienie; stan błogi, błogosławiony.

Ubocz, Ubocze, miejsce na boku, ustronie; droga boczna, błędna, manowiec; potoczystość góry, dachu, ściany; zejść na **u.** = zabłądzić, zejść na bok, na stronę; na **u-czu** = na boku, na stronie, w pewnej odległości od innych: wziąć kogoś na **u.** = na stronę; uwieść kogoś na **u.** = wprowadzić na złą drogę.

Ubocznie *przysł.*, na uboczu, z boku, na stronie, pobocznie; nie wprost, pośrednio, mimochodem, czyniąc pewną aluzję; nie bezpośrednio, nie od osoby zainteresowanej, przypadkowo, z trzecich ust: dowiedzieć ś. o czemś **u.**

Uboczność, właściwość tego co jest uboczne, pośrednie, przydatkowe, przypadkowe.

Uboczny, umieszczony, położony z boku, poboczny, ustronny; nie należący do całości, przydatkowy, przypadkowy; nie pozostający w bezpośrednim z czemś związku, przypadkowo nasuwający ś.: **u-e** pytanie.

Ubogacać *dok.* Ubogacić; czynić bogatym, zbogacać.

Ubogi, nie posiadający środków dostatecznych do zaspokojenia potrzeb życiowych, nie mający żadnego mienia własnego, biedny, nędzny: **u.** człowiek; nie posiadający czegoś lub posiadający coś w niższej, niż zwykła, mierze, nie opatrzony w coś: **u.** na duchu, **u.** umysłem, wyobraźnią; **u.** duchem = skromny, prosty; nie obfitujący w coś, niepłodny, nieobfity, niezamożny: **u.** kraj, **u.** język = posiadający niewielką ilość wyrazów; stulecie **u-ie** w poetów; **u-a** wyobraźnia; niekosztowny, skromny: **u.** obiad, **u-ie** mieszkanie; **u.**, jak mysz kościelna = bardzo biedny, nędzarz; *rzecz.*, nędzarz, żebrak.

Ubogo *przysł.*, w sposób, oznaczający ubóstwo, niebogato, biednie, nędznie: **u.** ubrany, żyć **u.**; **u.**, ale chędogo = skromnie, ale czysto.

Ubogość, właściwość tego, co jest ubogie, biedne; ubóstwo.

Uboleć, dużo wycierpieć; **u. się,** umartwić ś., zgryźć ś., zafrasować ś.

Ubolewać nad kimś, nad czemś = boleć nad czemś, trapić ś. z powodu czegoś, współczuć z kimś, żałować, litować ś.; wyrażać żal, smutek z powodu kogoś a. czegoś; skarżyć ś. na coś.

Ubolewanie, żal, współczucie, skarga, użalanie ś., narzekanie.

Ubość, uderzyć rogiem, tryknąć; *przen.*, tknąć kogoś do żywego, obrazić, urazić, dotknąć, podniecić, wzburzyć.

Ubożę (-ęta), niebożę; krasnoludek.

Ubożeć, stawać ś. ubogim a. uboższym, podupadać na majątku, tracić majątek, dochody i t. p.

Ubożnica, mieszkanie, przeznaczone dla ubogich chorych a. starców i kalek; szpital, przytułek, przytulisko.

Ubożuchność, wielkie ubóstwo.

Ubożuchny, bardzo ubogi, całkiem biedny.

Ubożyć, pozbawiać majątku, mienia, dochodów; przyprowadzać do ubóstwa, czynić ubogim, rujnować pod względem majątkowym.

Ubój, rzeź, szlachtunek, zabicie; **u.** bydła.

Ubóstwiać *dok.* Ubóstwić; uznawać za boga, za bóstwo, oddawać cześć boską, mieścić w rzędzie bogów; czcić, wielbić, kochać narówni z bóstwem.

Ubóstwiany, Ubóstwiony, godzien czci boskiej, uwielbiany, ukochany.

Ubóstwienie, oddawanie czci boskiej, uwielbienie, cześć.

Ubóstwo, stan człowieka, któremu brak środków na zaspokojenie potrzeb życiowych; nędza, niedostatek; nędzne mienie, majątek bardzo skromny; brak obfitości, skąpość, niedostatek: **u.** kraju; **u.** języka = niedostateczna ilość wyrazów i form językowych; **u.** ducha = prostota duchowa, naiwność; biedak, nędzarz, żebrak; *zbior.*, biedacy, nędzarze, żebractwo.

Ubrać — *p.* Ubierać; **u. się,** narobić sobie nieprzyjemności, wejść mimowoli w kłopoty, wziąć na siebie jakiś nieprzyjemny obowiązek.

Ubramować, ozdobić bramowaniem, obramować; **u. się,** ozdobić ś., przystroić ś., ubrać ś.

Ubranie *rzecz.* od Ubierać albo Ubierać ś.; to, w co ś. ktoś ubiera, odzienie, suknia, ubiór, strój; to, co ubiera, stroi: **u.** u sukni, **u.** na głowę; całość zwierzchniego odzienia: **u.** frakowe, wizytowe, codzienne, robocze; **u. się** = narażenie ś. na nieprzyjemność, na stratę.

Ubraniec *stpl.*, giermek.

Ubranko, małe ubranie dziecinne: stroik kobiecy, przystrojenie sukni a. głowy.

Ubrany, mający na sobie ubranie, odziany, wystrojony; uzbrojony, opatrzony dobrze.

Ubranysz, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Ubrdać sobie coś = uroić sobie coś bezpodstawnego, dziwacznego, wymarzyć sobie coś nierealnego; **u. się,** uroić ś. komuś, zamarzyć ś., umyślić ś. komuś dziwacznie, bezpodstawnie.

Ubroczyć (się), uwalać (ś.) czemś płynnem, zwłaszcza krwią, zbroczyć (ś.), sposoczyć (ś.).

Ubronić, uchronić, obronić, zachować.

Ubrudzić, Ubrukać, uczynić brudnym, pobrudzić, zwalać, uświechtać; **u. się,** stać ś. brudnym, uwalać ś., ubrudzić ś.; *przen.*, stać ś. uczestnikiem niemoralnego czynu, zwalać ś. moralnie.

Ubrukować, wybrukować.

Ubrylantować, przyozdobić brylantami, osypać brylantami lub jak brylantami.

Ubryzgać (się), całkiem zbryzgać (ś.), bryzgając zmoczyć (ś.).

Ubyć — *p.* Ubywać.

Ubyszowy, dotyczący ubytku.

Ubyt, Ubytek, ubywanie czegoś, zmniejszanie, umniejszanie ś.; ujma, brak, strata, szkoda; **u.** sił, zdrowia = tracenie zdrowia, zwątlenie, chorowanie.

Ubytkowy, Ubyszowy, dotyczący ubytku: księga **u-a** = rozchodowa; mogący ś. zmniejszyć.

Ubywać *dok.* Ubyć; umniejszać ś., stawać ś. mniejszym przez odłączanie ś. cząstek, usypywanie, uchodzenie, kurczenie ś., tracenie i t. p.; stawać ś. mniej liczebnym przez odłączanie ś. jednostek składowych; zmniejszać ś., pomniejszać ś.: **u-a** go = spada na ciele, mizernieje; **u-a** sił = zmniejszają ś., okazuje ś. brak; **u-a** księżyca = ukazuje ś. coraz to mniejsza jego tarcza oświetlona od pełni aż do nowiu; **u-a** dnia = dni stają ś. coraz krótsze; **u-a** wody w rzece = staje ś. płytsza; oddalać ś., odłączać ś.: ubyło towarzystwa = część jego odeszła.

Ubywający, taki, którego ubywa; *mat.* **u.** szereg = szereg wielkości, zmniejszających ś. równomiernie.

Ucałować, dać pocałunek, pocałować kilkakrotnie.

Ucedzić, cedząc, ulać, usączyć, utoczyć nieco.

Ucha, *ros.*, zupa rosyjska ugotowana na drobnych rybkach.

Uchacz, dzban, garnek uchaty.

Uchapić, uchwycić, ułapić, złapać, schwycić.

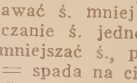

Uchatka, zwierzę ssące z rzędu płetwonogich, rodziny fok uszatych,

lew morski, kotek morski, niedźwiedź morski (fig.).

Uchaty, mający ucha a. ucho, uszaty.

Uchlastać (się), uszargać (ś.), uwalać (ś.), ubłocić (ś.); **u.** biczem = obić.

Uchlipnąć, chlipając, spić trochę z wierzchu.

Uchlustać (się), uwalać (ś.), uszargać (ś.), ubłocić (ś.); **u. ś.** = upić ś. urznąć ś.

Ucho (*lm.* uszy, uszu, uszami), narząd zmysłu słuchu (fig.): słyszałem to na własne uszy = sam słyszałem; mówić komuś do **u-a** = cicho, szeptem; nadstawiać **u-a** = zacząć słuchać uważnie; tak wrzeszczy, aż uszy bolą = przykro słuchać; uszom swoim nie wierzę = nie daję wiary, żem to słyszał; opowiada takie okropności, aż uszy puchną = przeraża a. gorszy tem, co mówi; dawać czemuś **u.,** skłaniać **u.** = słuchać czegoś, wierzyć czemuś; obijać ś. o czyjeś uszy = dać ś. słyszeć, wiedzieć, dochodzić do czyjejś świadomości; obrażać czyjeś uszy = razić nieskromną mową; głaskać uszy = pochlebiać; puszczać coś mimo uszu = nie zważać na coś, nie zwracać uwagi; spać na oba uszy = bardzo mocno, twardo, spokojnie; ucho zewnętrzne, koncha uszna: targać, ciągnąć za uszy; nastawić uszy, strzyc uszami; mieć czegoś po uszy = obficie, bogato; być w długach po uszy, wyżej uszu = mieć ich bardzo dużo; zaczerwienić ś. po uszy = na całej twarzy; być zakochanym po uszy = bez pamięci; mieć gębę od **u-a** do **u-a** = szeroką, być hardym, gadać dużo; otworzyć gębę od **u-a** do **u-a** = rozdziawić szeroko; grać na skrzypkach od **u-a** = dziarsko, zamaszyście; jednem **u-em** słucha, a drugiem wypuszcza = nie pamięta, nie bierze do serca tego, co mu mówią; jednem **u-em** wchodzi, a drugiem wychodzi = ni zostaje w pamięci; dać komuś po uchu=uderzyć go w głowę; natrzeć komuś uszu=wyłajać; zwiesić, spuścić uszy=stracić na minie; wewnętrzna część narządu słuchowego: mieć szum, w uszach, dzwoni mi w uszach; zapalenie **u-a;** zmysł słuchu: muzyk ma dobre **u.,** nie mieć muzykalnego **u-a;** słuchanie, baczność, uwaga: mieć **u.** na coś; ciepło, jak w **u-u**=bardzo ciepło; **u.** u naczynia, u narzędzia, *lm.* ucha, uchami = część odstająca w kształcie łuku a. półkola, za którą bierze ś. ręką: **u.** u garnka, u wiadra, u buta, u klucza, u bomby, u dzwona, u wagi; **u.** u igły = koniec przeciwległy ostrza, z dziurką do nawlekania nitki: łatwiej wielbłądowi przejść przez **u.** igielne, niż bogaczowi do królestwa niebieskiego; dopóty dzban wodę nosi, póki ś. **u.** nie urwie = do czasu wina pozostaje bezkarną; **u.** armatnie = dwie klamry na czopowej sztuce, za które chwyta ś. armatę; **u-a** pierścienia Saturna = dawna nazwa wysuniętych części pierścienia Saturna; świnie **u.** = miejsce plugawe, dziura; **u-o** św. Piotra, gatunek ślimaka przodoskrzelnego o skorupie tarczowatej podobnej do ucha, żyje na wybrzeżach morza Śródziemnego, słuchota pospolita (fig.).

Uchodni, uchodzący, uciekający.

Uchodnia, kobieta-zbieg, dezerterka.

Uchodnik, Uchodzień, zbieg, dezerter.

Uchodzić, *dok.* Ujść; idąc, przebywać przechodzić: uszedł dwie mile; idąc oddalać ś., uciekać, umykać, znikać: **u.** z życiem, z duszą = ocalić życie w ucieczce; ani ich noga nie uszła = wszyscy zginęli; ujść cało, zdrowo, żywo = ocalić ś. szczęśliwie z niebezpieczeństwa; **u.** z więzienia = uciekać; (o płynach) wypływać, wyciekać, wylewać ś.: krew **u-i** z rany, wino z beczki, rzeka **u-i** do morza = wlewa ś., wpada; **u.** czegoś nie narażać się na coś, nie podpadać pod coś, unikać, chronić ś.: **u.** pogoni, niebezpieczeństwa, kary, śmierci, niewoli; **u.** czyjejś uwagi, pamięci; (o czasie) przemijać, upływać; **u.** za coś= być uważanym, być poczytywanym; **u.** kogoś=poskromić, ukrócić; **u-i** mu to = pozostaje bezkarnym; to ci nie ujdzie na sucho a. płazem = zapłacisz za to!, popamiętasz!, to nie **u-i** = nie godzi ś., nie przystoi, nie wypada; ujdzie to = jako tako, nie najgorzej; **u.** ś., zmęczyć ś., zmordować nadmiernem chodzeniem.

Uchodzień, zbieg.

Uchodzisty, łatwy do ujścia, do ucieczki; pełen uchodów, przejść, kryjówek, dróg do ucieczki; pochyły, spadzisty.

Uchopić *gwar.,* uchwycić.

Uchotok, cieczenie ropy z przewodu słuchowego.

Uchować, zostawić przy życiu; zostawić w całości, nietkniętym, nie naruszać; zachować, ustrzec kogoś od czegoś, obronić go od czegoś; Boże **u-aj** = obroń, nie dopuść!; odchować, wychować; **u. ś.** = zostać przy życiu, żyć, wyhodować ś.; **u. ś.** od czegoś=być nienaruszonym, nietkniętym; ustrzec ś.

Uchód, uchodzenie, ustąpienie, ujście, umykanie; miejsce do umknięcia, przesmyk.

Uchraniać *dok.,* Uchronić; kogoś a. coś od czegoś, zachowywać, obraniać, strzec kogoś od czegoś; **u. ś.,** bronić ś. od czegoś, uchodzić, unikać czegoś, ustrzegać ś., strzec ś.; zapobiegać czemuś.

Uchron, Uchrona *stpl.,* miejsce, gdzie można ś. ukryć, miejsce schronienia, schronienie, schronisko, ucieczka, kryjówka; legowisko; uciekanie; **u.** prawna = środek sądowy, odrzucający zaraz na wstępie wszelkie poszukiwanie.

Uchronić — *p.* Uchraniać.

Uchronność, możność uchronienia ś., ustrzeżenia ś., obrona.

Uchronny, którego można ś. uchronić, uniknąć, ustrzec; w którym można się uchronić, skryć, obfitujący w uchronki, uchody.

Uchudnąć. schudnąć.

Uchwalać *dok.,* Uchwalić; stanowić postanawiać, naznaczać, zatwierdzać przez uchwałę, powziętą na jakiemś zgromadzeniu.

Uchwalony, postanowiony przez uchwałę, zadecydowany.

Uchwała, postanowienie, zadecydowanie, powzięte na jakiemś zgromadzeniu; ustawa.

Uchwatliwie *stpl. przysł.,* szybko, nagle, raptownie.

Uchwycić, szybko wziąć, złapać, ująć, porwać, schwytać; schwycić, pochwycić; **u. ś.** kogoś, czegoś, *przen.,* uczepić się, uparcie obstawać przy czemś; objąć kogoś, coś rękami; chwycić ś. czegoś, wziąć ś. za coś; **u. ś.** z kimś=zderzyć ś., pójść w zapasy, za łeb z kimś; **u.** kogoś za słowo = skorzystać z tego, co powiedział niebacznie dla wyszydzenia go a. korzyści własnej; **u.** guza = oberwać, złapać.

Uchwyt, uchwycenie, ujęcie, porwanie, złapanie; rączka, rękojeść, antaba.

Uchwytka, rękojeść, rączka itp. przedmiot, który można chwycić w rękę.

Uchwytność, właściwość tego, co może być uchwycone.

Uchwytny, taki, którego można uchwycić, ujętny.

Uchyba, uchybienie, omyłka; bez **u-y** = z pewnością, niezawodnie.

Uchybiać, *dok.,* Uchybić; błądzić, chybiać, dopuszczać ś. wykroczenia, winy względem kogoś, czegoś; **u.** celu = nie trafiać, nie móc osiągnąć celu, nie wykonać czegoś; **u.** komuś = ubliżać; **u.** sobie samemu = przynosić sobie ujmę; **u.** czemuś = postępować wbrew czemuś; **u.** przeciw etykiecie = nie zachowywać przepisów etykiety.

Uchybienie, niewykonanie czegoś; nieokazanie komuś należytego uszanowania, ubliżenie, obraza.

Uchybny, mogący być chybionym, uchronny.

Uchylać *dok.,* Uchylić; odchylać na bok, odsuwać: **u.** gałąź, fi-

rankę, zasłonę; niezupełnie zamykać, odmykać: u. drzwi, okno; skłaniać w dół, schylać, zniżać: **u.** głowę; niezupełnie podnosić: **u.** kapelusza, czapki, **u.** sukni; odejmować czemuś moc prawną, znosić, kasować, usuwać, hamować: **u.** prawo, ustawę, testament, uchwałę; odbierać: **u.** od kogoś swoje łaski; oddalać, usuwać: **u.** kogoś od urzędu, od uczestnictwa w czemś, od tronu; **u. ś.**, schylać ś., nachylać ś., zniżać ś., uginać ś., zginać ś.; **u. ś.** od czegoś=odsuwać ś., nie chcieć czegoś zrobić, do czegoś należeć, brać w czemś udziału; unikać, chronić ś. od czegoś; chyłkiem oddalać ś., usuwać ś., opuszczać coś; **u. ś.** komuś, czemuś = ustępować przed kimś, przed czemś.

Uchyłek, miejsce uchronne, ustroń.

Uchynąć się, usunąć ś., odsunąć ś.; przewrócić ś.

Uciąć — *p.* Ucinać; żywo, skocznie zagrać: **u.** walczyka; **u.** kogoś a. komu, przyciąć, dokuczyć złośliwie komuś.

Uciągać *dok.*, Uciągnąć, z trudem pociągać, posuwać, móc coś ciągnąć, wydołać pociągnieniu czegoś, ciągnąc uwozić, ciągnąć w górę; ciągnąc, pewną część drogi przebywać w pewnym okresie czasu; **u.** skąd = uchodzić, ustępować, wyprowadzać ś., wynosić ś. precz gromadnie; nalewać zapomocą legaru: **u.** wina do butelki.

Uciągnąć — *p.* Uciągać.

Uciążać *dok.*, Uciążyć, uciskać, cisnąć, uciemiężać; utyskiwać.

Uciążliwie *przysł.*, ciężko, trudno, z trudem, z mozołem, z uciążliwością, z uciskiem, zaledwie.

Uciążliwość, właściwość tego, co jest uciążliwe, gnębiące; ciężar wielki, warunki życia trudne do zniesienia; ucisk, uciemiężanie, ciemięstwo.

Uciążliwy, ciężki, trudny do wykonania, do wytrzymania, do zniesienia, przygnębiający, żałosny, narzekający.

Ucich, zatoka w rzece, miejsce spokojne nad brzegiem rzeki.

Ucichać *dok.*, Ucichnąć; stawać ś. cichym, uciszać ś., uspokajać ś., umilkać, przestawać być głośnym, przestawać hałasować, huczeć, szumieć; o tem już ucichło = przestali ludzie o tem mówić.

Ucichnąć — *p.* Ucichać.

Uciec — *p.* Uciekać.

Uciecha, uczucie miłe, radosne, cieszące, przyjemność, radość; to, co wywołuje miłe, radosne uczucie, rzecz przyjemna, radosna, zdarzenie wesołe; zabawa, gra przyjemna.

Ucieczka, nagłe tajne opuszczenie miejsca pobytu, uciekanie, umknięcie: ratować ś. **u-ą** = uciekać; miejsce, dokąd ktoś ucieka; schronisko, schronienie, kryjówka, ochrona, opieka, obrona, udanie ś. pod czyjąś opiekę. **u.** grzesznych, Bóg jest moją **u-ą**; mam jeszcze jedną **u-ę** = sposób ratunku.

Ucieczkowy, dotyczący ucieczki.

Uciekać *dok.*, Uciec, Ucieknąć; szybko oddalać ś. z jakiegoś miejsca; śpiesząc, unikać spotkania z kimś niepożądanym; ratować ś. ucieczką, zmykać, umykać; upływać, uchodzić; cieknąć, ubyć, usączyć ś.: pół butelki **u-ło**; o czasie: upływać, **u.** od kogoś, jak od złego powietrza = unikać go starannie, stronić od niego; **u. ś.** do kogoś, do czegoś, biec, jakby po ratunek, udawać ś. pod czyjąś obronę, pod opiekę; **u. ś.** do kłamstwa, do wykrętów = szukać w nich obrony, kłamać, wykręcać ś. czemś.

Uciekinier *żart.*, uciekający z obawy, z szeregów wojska, od przyjętych obowiązków, z szeregów stronnictwa, zbieg, dezerter.

Uciekły, ubiegły.

Ucieleśniać *dok.*, Ucieleśnić; nadawać czemuś ciało, kształty cielesne, postać widomą, robić coś cielesnem, realnem, wcielać.

Uciemiężać *dok.*, Uciemiężyć; gnębić, uciskać, obciążać, ciemiężyć.

Uciemiężliwość — *p.* Uciążliwość.

Uciemiężyciel, ciemiężca, gnębiciel.

Ucieniować, pododawać cienie, ocieniować, wycieniować.

Ucieraczka — *p.* Ucieradło.

Ucierać *dok.*, Utrzeć; trąc, zmieniać w proszek, rozcierać, w proszek obracać; trzeć tyle, ile trzeba, np. pieprzu, cukru i t. p.; trąc oczyszczać; **u.** sobie a. komuś nos= oczyszczać go ze śluzu; **u.** sobie a. komuś usta = oczyszczać z resztek jedzenia; **u.** knot u świecy (łojowej) = ucinać specjalnym przyrządem, t. zw. ucieradłem; *przen.*, **u.** komuś nosa = ukorzyć go, zlajać go; **u.** drogę = torować; wprowadzać w użycie: **u.** wyraz; **u. ś.** = być ucieranym; torować ś.: droga ś. utarła; wchodzić w użycie: utarło ś. = weszło w zwyczaj; **u. ś.** z kimś = bić ś. z nim, walczyć, stawać utarczki; spierać ś., toczyć spór, dyskutować, kłócić ś.; załatwiać ś., być załagadzanym: sprawa ś. utarła.

Ucieradło, Ucieraczka, szczypce do objaśniania świec łojowych (fig.); ścierka do ucierania.

Ucieralny, dający ś. utrzeć.

Ucierpieć, ponieść stratę, szkodę; przecierpieć.

Uciesać — *p.* Uciosać.

Ucieszać *dok.*, Ucieszyć kogoś, sprawiać komuś uciechę, przyjemność, rozrywkę, radość, pociechę, radować; **u. ś.**, odczuwać uciechę, doznawać uciechy, pociechy, radości, przyjemnego uczucia.

Ucieszenie, Ucieszno *przysł.*, zabawnie, wesoło, śmiesznie, komicznie, żartobliwie.

Uciesznik, żartowniś, błazen, trefniś.

Ucieszność, charakter tego, co jest ucieszne, zabawność, wesołość, wesołe usposobienie.

Ucieszny, sprawiający uciechę, przyjemny, radosny; zabawny, żartobliwy, wesoły, śmieszny, pocieszny, komiczny.

Ucieszyciel, człowiek, który kogoś cieszy, sprawia mu uciechę, przyjemność, przynosi mu uspokojenie, daje pociechę.

Ucieszyć — *p.* Ucieszać.

Ucięcie *rzecz.* od *czas.* Uciąć; *chirurg.* odjęcie zapomocą noża, amputacja; **u.** pokładu, warstwy = zakończenie raptowne, urwanie się.

Ucieszyć — *p.* Ucieszać.

Ucięto *przysł.*, krótko, jakby z urwaniem, nie dokończywszy myśli, urywanie; skąpo, nieobficie.

Ucięty, odjęty cięciem, obcięty, ujęty; urwany, przerwany, skrócony, nie dokończony, nie dopowiedziany.

Ucinacz, cęgi do ucinania gwoździ wbijanych w podkowę.

Ucinać *dok.* Uciąć; tnąc odejmować, urzynać, obcinać, ujmować część cięciem, odcinać, skracać; przerywać, przestawać raptem: **u.** mowę; jak uciął = przerwało ś., ustało odrazu.

Ucinek, kawałek odcięty, część odcięta, oderwana, ścinek, okrawek, odcinek; część, wyjęta z całości, skrót; ułamek, gruz, szczątek; uszczerbek, ubytek; małż z podgromady cewiaków, pospolity w morzach: Niemieckim, Bałtyckim i na wybrzeżach Grenlandji, małgiew ucięta (fig.).

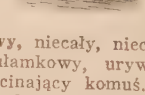

Ucinkowy, niecały, nieciągły; odłączony, ułamkowy, urywany; ironiczny, docinający komuś.

Ucios, ukośne ściosanie brzegu wdół, a. pod górę.

Uciosać, Uciesać, odciąć, odrąbać, wyciosać, wykonać coś ciosaniem.

Ucisk, uciskanie, przyciskanie, tłoczenie, nakładanie ciężarów, uciśnienie, uciemiężenie, ciemięstwo, gnębienie: żyć w **u-ku**; uczucie ciśnienia, ściskania, tłoczenia, uwierania.

Uciskać, *dok.* **Ucisnąć**; o obuwiu: cisnąć, uwierać, dolegać; gnębić, ciemiężyć, uciemiężać, przygnębiać, tyranizować.

Uciskadło, kawałek płótna, złożony w kilkoro do przyciskania ran, kompres.

Ucisły, ciasny, uciskający, gniotący.

Ucisnąć — *p.* Uciskać.

Uciszać, *dok.* Uciszyć, robić coś cichszem, uśmierzać, uspokajać, skłaniać do uciszenia ś.; **u. ś.,** cichszym ś. stawać, zamilkać, uspokajać ś.; uśmierzać ś.: uciszyła ś. burza, wiatr.

Uciszyciel, ten, który ucisza.

Uciszyć — *p.* Uciszać.

Uciśnienie, Uciśnięcie *rzecz.*, od Ucisnąć, boleść, ból, cierpienie, dolegliwość, udręczenie.

Uciśniony, ten, którego uciskają, uciemiężają, uciemiężony.

Uciułać, zebrać, zaoszczędzić z trudnością, zebrać cząstkami.

Ucuglować, nałożyć cugle, okiełznać, *przen.*, pohamować, opanować.

Ucukrować, Ucukrzyć, zaprawić cukrem, ustroić cukrem, posypać cukrem, ulukrować; **u. ś.,** być zaprawianym, ustrojonym cukrem; przejść nawskroś cukrem.

Ucumować, uwiązać statek u brzegu cumą, t. j. powrozem.

Ucywilizować, uobyczaić, oświecić, okrzesać, zrobić oświeconym;**u. ś.,** przyjąć obyczaje społeczeństwa cywilizowanego, oświecać ś.

Uczaić się, przyczaić ś., zaczaić ś.

Uczar — *p.* Czar.

Uczarować — *p.* Oczarować.

Uczatować, czatując uchwycić, napaść znienacka, podkradłszy ś.

Uczący, człowiek, który uczy kogoś, czegoś, nauczyciel; **u. ś.,** człowiek, który ś. czegoś uczy, uczeń.

Uczciciel, człowiek, który komuś a. czemuś oddaje cześć; człowiek, podejmujący drugiego gościnnie, częstujący go.

Uczcić, oddać komuś cześć, wyrządzić cześć, wynieść kogoś ponad innych, zaszczycić, przyjąć kogoś z szacunkiem, czemś najlepszem; wydać na czyjąś cześć ucztę; **u-szy** uszy = z przeproszeniem: kiedy chcemy powiedzieć coś, obrażającego czyjąś skromność.

Uczcigodnić, czcigodnym uczynić, uzacnić.

Uczciwie *przysł.*, według sumienia, sumienie, starannie, poczciwie, zacnie; przyzwoicie, uprzejmie; wiele, drogo; przyjąć kogoś **u.** = gościnnie, hojnie.

Uczciwość, postępowanie zacne, sumienność, staranność, prawość, honor; cześć, poszanowanie; czystość, nieskazitelność, skromność, dziewictwo, cnota; na **u.!** = na honor!, na sumienie!.

Uczciwy, nie oszukujący, nie oszukańczy, zacny, nieskazitelny, prawy, szlachetny, poczciwy, ; sumienny, staranny; uprzejmy, przyzwoity; jako tytuł *stpl.* = zacny,, szanowny, szlachetny, sławetny.

Uczelnia, krzesło nauczycielskie, katedra akademicka; zakład naukowy: **wyższa u.** = uniwersytet, politechnika i t. p.

Uczelny, do uczenia służący, naukowy: warsztat **u.**

Uczenie *przysł.*, podług zasad naukowych, według nauki, naukowo, umiejętnie; *rzecz.*, udzielanie nauki, nauczanie, wykład jakiejś umiejętności; **u. ś.** przykładanie ś. do nauki, nabywanie wiedzy, studjowanie.

Uczennica, kobieta, która ś. uczy; dziewczyna, uczęszczająca do jakiegoś zakładu naukowego; zwolennica czyjejś nauki, wyznawczyni jakiejś teorji naukowej.

Uczeń, ten, kto ś. uczy czegoś, chłopiec młodzieniec uczęszczający do jakiegoś zakładu naukowego, do rzemiosła: terminator, student, wychowaniec; zwolennik jakiegoś mistrza, uczonego; wyznawca jakiejś teorji naukowej.

Uczep, roślina o kwiatach żółtych z rodziny złożonych.

Uczepiać, *dok.* Uczepić; czepiając zawieszać, uwieszać; przyczepiać, przywiązywać; **u. się,** chwyciwszy ś. czegoś zawisać, przyczepiać ś., uwieszać ś.; uczepić ś. kogoś = stać ś. jego nieodłącznym towarzyszem, towarzyszyć mu wszędzie, natrętnie, pilnować ś. kogoś; **u. ś.** czegoś = trzymać ś. uparcie, nie chcieć od tego odstąpić.

Uczepierzyć (się), wystroić (ś.), wymuskać (ś.); ubrać (ś.) dziwacznie.

Uczepka, uczepienie ś., uchwycenie ś., przyczepka, pozór; szczepka.

Uczernić, uczynić czarnym, pomalować na czarno: **u.** włosy, wąsy; *przen.*, oszkalować kogoś, obmówić.

Uczerpać, *dok.* Uczerpnąć; czerpiąc ująć, umniejszyć; czerpiąc nabrać, zaczerpnąć.

Uczerstwić, uczynić czerstwym, silnym, zdrowym, przywrócić komuś zdrowie, siły.

Uczerwienić, zrobić czerwonym, ufarbować, pomalować na czerwono.

Uczesać (się), szczotką a. grzebieniem włosy komuś (sobie) ułożyć, ugładzić, uporządkować.

Uczestnica, Uczestniczka, kobieta, która bierze w czemś udział, na którą przypada część czegoś.

Uczestnictwo, współudział, udział, należenie w części do czegoś; przyczynianie ś. do czegoś.

Uczestniczka — *p.* Uczestnica.

Uczestniczy, uczestniczący w czemś.

Uczestniczyć, być uczestnikiem czegoś, brać w czemś udział, należeć do czegoś, przyczyniać ś. do spełnienia czegoś.

Uczestnik, człowiek, biorący w czemś udział, należący do czegoś, współdziałający, przyczyniający ś. do czegoś, na którego przypada część czegoś.

Uczęstować, uraczyć, przyjąć, ugościć, podjąć hojnie, gościnnie: **u. ś.,** uraczyć ś., ucztę sobie wyprawić, zjeść a. wypić za dużo, pohulać.

Uczęszczać, bywać gdzieś często, często dokąd chodzić, odwiedzać coś: **u.** do szkoły, do uniwersytetu.

Uczęszczany, często odwiedzany, do którego często uczęszczają.

Uczkur *stpl. tur.*, pasek jedwabny siatkowy, na który spodnie nawlekano w pasie i zawiązywano, żeby nie opadły.

Uczłonkować, opatrzyć w członki, podzielić na członki, rozczłonkować.

Uczłowieczać, *dok.* Uczłowieczyć; czynić człowiekiem, czynić podobnym do człowieka, czynić godnym imienia człowieka, wpajać przymioty i obyczaje ludzkie, kształcić, cywilizować, uszlachetniać; **u. ś.,** stawać ś. człowiekiem, stawać ś. podobnym do człowieka, stawać ś. godnym imienia człowieka; doskonalić ś. pod względem moralnym i umysłowym, cywilizować ś.

Uczniak *żart.*, uczeń niższych klas szkoły.

Uczniowski, odnoszący ś. do ucznia, należący do ucznia; pokój **u.**= w którym uczniowie przebywają.

Uczny, o zwierzętach: przyuczony, wyuczony, przyzwyczajony, wytresowany.

Uczołgać się, czołgając ś. ujść, dostać ś. dokąd, poczołgać ś., powlec ś.

Uczonek *żart.*, uczony, mędrek, mądrala.

Uczoność, posiadanie wielkiej nauki, nauka, rozum, wykształcenie.

Uczony, posiadający wysoką naukę w jakimś jej dziale, pełen nauki, biegły w naukach; dotyczący uczonego; odnoszący ś. do nauk; *rzecz.*, człowiek uczony, poświęcający ś. nauce, badacz naukowy, mędrzec.

Uczta, wykwintne i obfite jedzenie i picie w towarzystwie lub na cześć czyjąś, biesiada, bankiet; pohulanka.

Ucztować, wyprawiać ucztę, brać udział w ucztach, biesiadować, bankietować, przepędzać czas na hulankach, hulać.

Uczucie, stan psychiczny prosty odczuwany jako przyjemność lub przykrość, któremu towarzyszą inne zjawiska psychiczne, z powodu których danej przykrości lub przyjemności doznajemy; procesy uczuciowe bardziej złożone, np. radość, żal, zwątpienie, tęsknota; dyspozycje uczuciowe, np. dobroć, miłość, duma; religijne, etyczne, estetyczne; **u.** wzniosłości a. śmieszności; błędnie używane w potocznej mowie zamiast czucie, wrażenie, np. uczucie bólu, głodu, miłe, przykre, rozkoszne, straszne **u.**; wyzbyć ś.

wszelkich **u-é ludzkich** = szlachetniejszych popędów.

Uczuciowość, właściwość człowieka, kierującego ś. tylko uczuciami, wrażliwość uczuciowa; zdolność wzruszania ś. uczuciowego.

Uczuciowy, dotyczący uczucia, przepojony uczuciem; pełen uczuć, rządzący ś. uczuciem, sercem, odczuwający.

Uczuwać, *dok.* Uczuć; doznawać wrażenia zmysłowego: **u.** ból; poznawać uczucia; **u.** radość, rozkosz, boleść, urazę = odczuwać.

Uczyć, udzielać nauki; nauczać, dawać lekcje, dawać przestrogę, przestrzegać, pouczać; **u. ś.,** nabywać naukę, wiedzę, ćwiczyć ś. w naukach; odrabiać zadane lekcje, studjować; przyjmować przestrogi.

Uczynek, to, co uczyniono, zrobiono, rzecz dokonana, czyn, działanie, sprawa, dzieło, robota, praca; schwytać kogoś na gorącym **u-ku** = w czasie, gdy czyni coś niedozwolonego, niewłaściwego; dobry, miłosierny **u.** = działanie dobroczynne, pomoc udzielona komuś.

Uczynić, zdziałać, zrobić coś, dokonać, dopełnić czegoś, wykonać coś, przygotować coś, popełnić coś; **u.** komuś łaskę, krzywdę = wyrządzić; **u.** komuś radość = sprawić; **u.** kogoś czemś=mianować go, nadać mu tytuł; co mam z tem **u ?** = co poczne?; co zrobię?; **u.** przysięgę = złożyć; **u.** komuś sprawiedliwość = wymierzyć; zadosyć, zadość komuś **u ,** = dać mu zadośćuczynienie, oddać mu to, co mu ś. należy, postąpić z nim, jak powinność każe; **u.** liczbę = zdać rachunek, porachować ś.; dwa razy dwa **u-i** cztery = wyniesie; **u.** coś komuś a. czemuś = rzucić czar, urok; **u. ś ,** stać ś., zrobić ś.

Uczynkowy, dotyczący uczynku, wynikający z działania, z postępowania.

Uczynnie *przysł.,* chętnie, usłużnie, z pomocą, z gotowością pomocy, po ludzku.

Uczynność gotowość do czynienia drugim dobrze, wyświadczanie usług, dawania pomocy innym, chęć usłużenia, usłużność, usługa.

Uczynny, chętny, gotowy do oddawania usługi, przychodzenia z pomocą innym, czynienia innym dobrze, usłużny.

Uczyńca, ten, który coś uczynił, sprawca czegoś.

Udać — *p.* Udawać.

Udanie, udawanie, zmyślenie, fałsz, mowa a. postępek nieszczery; **u. się,** zwrócenie ś. w którąś stronę w podróży, pójście dokąd, do kogoś z jakimś interesem; to, co ś. udało, powiodło, to, co poszło pomyślnie.

Udany, ten, który ś. udał, powiódł;portret **u.** = podobny; pozorny, zmyślony, fałszywy, nieszczery.

Udar, wylanie ś. krwi do tkanki mózgowej a. płucnej, apopleksja; **u.** słoneczny uderzenie krwi do głowy z powodu upału, zapalenie mózgu.

Udarcie, pozbawienie czegoś, oderwanie, darcie.

Udaremniać, *dok.* Udaremnić, czynić daremnym, nie urzeczywistnionym, nie dopuszczać do czegoś, przeszkadzać dokonaniu ś. czegoś, unicestwiać czyjeś zabiegi, starania.

Udarować, Udarzyć, udzielić komuś podarunku, obdarować, obdarzyć kogoś.

Udarty, odłączony od czegoś przez oddarcie, oddarty, oberwany.

Udarzyć — *p.* Udarować.

Udatnica, motyl z rodziny sówek, podrzędu nocnicówek, ponocnica.

Udatnie *przysł.,* układnie, pięknie, zręcznie, wdzięcznie, pomyślnie, z powodzeniem, szczęśliwie.

Udatny, który ś. udał, powiódł, pomyślny; układny, zręczny, piękny, wdzięczny, nadobny.

Udawacz, człowiek, który udaje kogoś a. coś; który chce uchodzić za tego, kim nie jest, oszust, samozwaniec, szarlatan; człowiek, który fałszywie oskarża kogoś, szkaluje, obmawia.

Udawać, naśladować: **u.** czyjś głos, czyjś chód, czyjeś ruchy, **u.** kogoś; chcieć, usiłować uchodzić za to, czem ś. nie jest: **u.** pana, **u.** zucha, **u.** warjata; okazywać zewnętrznie to, czego ś. nie czuje w duszy, zmyślać: **u.** radość, smutek, odwagę; **u.** coś przed kimś, wmawiać coś w kogoś; **u.** coś za coś, podawać jedno za drugie; **u.** fałsz za prawdę; **u.** coś gdzieś, kierować, obracać: **u.** oczy za kimś; **u.** głupiego = czynić pozory, jakby ś. o niczem nie wiedziało; nie **u-aj!** = nie bądź obłudny!, nie graj komedji!; bądź naturalny!; **u. ś.,** odnosić pożądany skutek, powodzić ś., doznawać powodzenia: udało mu ś.= powiodło ś., poszczęściło mu ś.; **u. ś.** = dążyć, zmierzać, obracać ś., iść, ruszać w podróż; podobać ś.;**u. ś.** w kogoś, w coś *stpl.,* stawać ś. do niego podobnym, wdawać ś. w niego, kształtować ś. podług kogoś, czegoś; **u. ś.** do kogoś, zwracać ś.: **u. ś.** do kogoś o radę, o pomoc, **u. ś.** pod czyjąś obronę, opiekę; **u. ś.** w podróż, w drogę = wyjeżdżać, wyruszać; **u. ś.** na spoczynek = iść spać; **u. ś.** na coś, w jakimś celu: **u. się** na bal; robić coś z zapałem; oddawać ś. czemuś bez pamięci: **u. ś.** do czegoś=uciekać ś.: **u. ś.** do próśb, do gróźb, do ostatecznego środka; **u. ś.** na coś do czegoś=być pożytecznym, przydawać ś., nadawać ś.

Udawić — *p.* Udławić.

Udelikacić, uczynić kogoś delikatnym, rozpieścić, doprowadzić do delikatności, do grzeczności, uprzejmości.

Udeptywać, *dok.* Udeptać; przydeptywać, przygniatać coś nogami, nadeptywać; depcąc wygładzać, wyrównywać; wydeptywać, depcąc, torować; przechodzić, przebywać pieszo pewną przestrzeń; następować komuś na nogę.

Uderz (wodny), uderzenie wody, szczególnie niebezpieczne w cylindrach maszyn parowych i t. p.

Uderzać, *dok.* Uderzyć; zadawać raz, cios, godzić w kogoś, dotykać silnie, z rozmachem, trącać, potrącać, bić: **u.** kogoś w twarz, **u.** kijem, szablą, kamieniem; **u.** oczyma = rzucać na kogoś bystre spojrzenie; rzucać, ciskać: **u.** kogoś o ziemię; czynić na kimś silne wrażenie, poruszać, wzruszać, wstrząsać, razić: **u-yło** to mnie = zwróciło moją uwagę, **u.** czyjeś zmysły, czyjąś uwagę; o zegarze: bić, wybijać godziny; północ **u-yła** = wybiła na zegarze; zacząć bić, poruszać gwałtownie, wprawiać w gwałtowny ruch z towarzyszeniem dźwięku: **u.** w dzwony = zacząć dzwonić, **u.** w bębny, w trąby = zacząć bębnić, trąbić, **u.** z dział = strzelać; **u.** na trwogę = wywołać alarm dzwonieniem; gwałtownie spadać, ugadzać, porażać uderzeniem: piorun **u-ył** w drzewo; napadać, nacierać, narzucać ś. gwałtownie: nieprzyjaciel **u-ył;** krew **u-ła** mu do głowy, mdłości na nią **u-ły;** występować w znacznej ilości: poty na mnie **u-ły; u.** w płacz, w łament = zacząć płakać gwałtownie, lamentować; tętnić, bić miarowo: puls, serce **u-a; u.** czołem = upokarzać ś. przed kimś, padać przed kimś na twarz, na znak czci, poddaństwa; **u.** gdzieś, do kogoś = udawać ś., uciekać ś.; **u.** w czyjąś najsłabszą, czułą strunę = umieć go wzruszyć, roztkliwić; **u.** w nogi = uciekać: **u.** pokój = zawierać; uderz w stół, a nożyce ś. odezwą = winowajca sam mimowoli ś. zdradzi; **u. ś.,** zadawać sobie raz, cios, trącać ś. silnie o coś; **u. ś.** w piersi = żałować za winę, uczuwać skruchę, żal; **u. ś.** w czoło = zastanowić się nad czemś.

Uderzenie, nagły i gwałtowny cios ręką, biczem, kijem i t. p : **u.** pioruna, zegara, serca, **u.** w bębny, w dzwony i t. p.; **u.** krwi = zbytni napływ krwi do naczyń jakiegoś organu, kongestja.

Uderzyć — *p.* Uderzać.

Udko, małe udo; **u.** ptasie, żabie i t. d. (fig.).

Udławić, udusić kogoś! **u. się,** udusić ś., połykając coś, z powodu zatrzymania ś. czegoś twardego w gardle.

Udławienie, śmierć z powodu pozbawienia oddechu.

Udnica, owad z rzędu dwuskrzydłych.

Udo, część nogi od biodra do kolana u ludzi (fig.), zwierząt ssących i ptaków.

Udobruchać (się), uspokoić (ś.), ułagodzić (ś.); uśmierzyć (ś.).

Udobrzać, czynić lepszym, ulepszać, barwić, koloryzować, upiększać.

Udogodniać, *dok.* Udogodnić, czynić dogodniejszym, ułatwiać, uprzystępniać.

Udogodnienie, środek, zmierzający ku temu, by uczynić coś dogodniejszem, wygodniejszem, łatwiejszem, przyjemniejszem.

Udoić, odciągnąć pewną ilość mleka, trochę wydoić; **u. się,** upić ś., urznąć ś.

Udokładniać *dok.* Udokładnić; czynić dokładnym a. dokładniejszym.

Udolność, możność zrobienia czegoś, wydołania czemuś, zdatność, zdolność, odpowiedniość.

Udolny, umiejący zrobić coś, wydołać czemuś, zdatny, odpowiedni, zdolny.

Udołać, Udolić, *gwar.*, podołać, zdołać, sprostać.

Udometr, *łć.* — *p.* Deszczomierz.

Udoskonalać *dok.* Udoskonalić; czynić doskonalszym a. doskonałym; doprowadzać do doskonałości, doskonalić, ulepszać, udokładniać; **u.** kogoś, ćwiczyć go w czemś, doprowadzać go w czemś do biegłości; **u. się,** czynić ś., stawać ś. doskonałym a. doskonalszym, ulepszać ś.

Udostępniać, *dok.* Udostępnić, czynić dostępnym, uprzystępnić, ułatwić.

Udostajniać, *dok.* Udostojnić; dostojnym, godnym czegoś czynić; uzacniać, uszlachetniać.

Udowodniać, *dok* . Udowodnić; wspierać dowodami, dokazywać, przekonywać, potwierdzać, stwierdzać zapomocą dowodzenia.

Udowy, dotyczący uda: kość **u-a.**

Udozab, owad z rzędu dwuskrzydłych, pszczółkowatych.

Udój, tyle mleka, ile na raz udojono; mleko naraz udojone: **u.** południowy, wieczorny.

Udramatyzować, uczynić dramatycznym, nadać cechy dramatyczne, ułożyć coś, opowiedzieć w sposób dramatyczny, uscenizować.

Udrapać, *dok.* Udrapnąć, skaleczyć pazurami, zadrapać, drapiąc, szarpiąc urywać, odrywać kawałkami.

Udrapować, ustroić w draperje, ubrać, ułożyć malowniczo w fałdy, ułożyć na sposób draperji, fałdzisto, ubrać ś. nakształt czyjś; **u. się** w coś, przybrać jakąś cechę, charakter, przybrać malowniczą postawę: **u. się** w płaszcz melancholji, odwagi.

Udrepcić, udeptać, drepcąc utłoczyć, wyrównać dreptaniem.

Udręczać (się), *dok.* Udręczyć (ś.), martwić (ś.), trapić (ś.), męczyć (ś.), sprawiać komuś (sobie) udręczenie.

Udręczenie, umartwienie, zmartwienie, utrapienie, strapienie, troska, męka, ból, boleść.

Udrobić, ułamać cząstkę a. drobny kawałek czegoś.

Udry, w wyraż. **nau. z** kimś iść= prowadzić z kimś sprzeczkę, walczyć z kimś; iść na wyścigi, chcieć go zwyciężyć, brać ś. z kimś za łby; **u.** na **u.** = zacząć z kimś, walczyć uporczywie, upór na upór.

Udrzeć — *p.* Udzierać.

Uduchowić, uczynić duchowym, nadać cechy duchowości, podniosłości duchowej.

Udusić, ścisnąć kogoś tak, że nie może oddychać, przez co pozbawić go życia, udławić, udawić, zadusić; o potrawie: ugotować pod przykrywką; **u. się,** stracić życie przez pozbawienie ś. możności oddychania, udławić ś., zadusić ś.; o potrawie: ugotować ś. pod przykrywką.

Uduszenie, śmierć skutkiem niemożności oddychania, udławienie, udawienie; ugotowanie pod pokrywą.

Uduszliwość, cecha tego, co jest duszące; dychawica, astma.

Uduszliwy, duszny, duszący.

Udybać, dybiąc uchwycić; poszukując kogoś, czegoś, znaleźć, spotkać.

! Udychtować, uczynić szczelnym, uszczelnić, zatkać, zalepić szpary.

Udyszeć, tracić oddech, zadyszeć ś. uziajać ś.

Udział, uczestnictwo, wspólnictwo, współudział: mieć **u.** w czemś=być wspólnikiem, uczestnikiem czegoś; przyczynienie ś. swą czynnością, majątkiem do jakiegoś działania, przedsiębiorstwa; to, co komuś przypada z podziału; mienie każdego zosobna wspólnika, należącego do czegoś.

Udziałać, zrobić, uczynić coś, dokonać czegoś.

Udziałowiec, właściciel udziału, akcjonarjusz, wspólnik.

Udziałowy, należący do udziału, cząstkowy; należący do wielu właścicieli, z których każdy ma udział w zyskach, wspólny.

Udziec, udo zwierzęcia: **u.** sarni.

Udzielacz, Udzieliciel, człowiek, który udziela a. udzielił komuś czegoś.

Udzielać, *dok.* Udzielić; dawać komuś coś a. część czegoś, dzielić ś. z kimś; **u.** komuś prawa = nadawać, upoważniać go do jakiegoś działania prawnego; **u.** nauk = uczyć go; **u.** wiadomości = powiadamiać o czemś; **u. się,** przykładać ś. do czegoś swą pomocą, być komuś pożytecznym; **u. się** ludziom = bywać w towarzystwach; przechodzić od jednego do drugiego drogą naśladownictwa, zarazy i t. p.

Udzielnie, *przysł.*, osobno, niezależnie, niezawiśle, niepodległe.

Udzielność, niezależność, niezawisłość, niepodległość.

Udzielny, oddzielny, osobny; niezależny, niezawisły, niepodległy, samowładny; panujący nad jednym udziałem nad cząstką państwa: książę **u.**

Udzierać, *dok.* Udrzeć; drąc odejmować, odrywać część, oddzierać, urywać.

Udzierżeć, utrzymać.

Udzik *zdr.* od Udziec.

Udźwig, ilość kilogramów, jaką może unieść wagon kolejowy, noność.

Udźwignąć, mieć dość siły, aby coś podnieść, poruszyć; podnieść, unieść jaki ciężar, podźwignąć coś.

Uf!, Uff! *wykrz.*, oznaczający odsapnięcie po zmęczeniu.

Ufać, wierzyć, dowierzać komuś, mieć ufność, zaufanie w kimś, nie tracić nadziei, spodziewać ś. spełnienia czegoś.

Ufałdować, ułożyć w fałdy, udrapować.

Ufałość, ufność, zaufanie.

Ufanie, wierzenie komuś, ufność.

Ufarbować, całkiem pofarbować, napoić a. pokryć farbą, umalować, ubarwić; zawalać farbą.

Ufetować, *f.*, uraczyć, ugościć, uczęstować.

Ufiec — *p.* Hufiec.

Ufigurować, urobić coś w figurę, nadać czemuś postać.

Ufnal *nm.*, gwóźdź do przybijania podkowy, podkowiak (fig.).

Ufnie, *przysł.*, wierząc komuś, z zaufaniem, z ufnością, z wiarą.

Ufność, wiara w coś; wierzenie komuś; zaufanie, pokładane w kimś; nadzieja pomocy, opieki.

Ufny, pełny zaufania, wiary, ufający, wierzący.

Ufolgować, ująć ciężaru, ulżyć.

Uformować, nadać formę, kształt, ukształtować; ukształcić, przygotować do życia towarzyskiego; okrzesać, ogładzić; **u.** komuś rękę=wprawić w fechtunek; wprawić w piękne pismo; **u. się,** przybrać jakąś formę, ukształcić ś., okrzesać ś., ucywilizować ś.

Ufortyfikować, *łć.*, umocnić, fortyfikując, obwarować.

Ufrasować (się), zmartwić (ś.), sfrasować (ś.), zdręczyć (ś.) frasunkiem, kłopotem.

Ufryzować, ułożyć włosy w kędziory, ukędzierzawić je zapomocą rozgrzanych szczypców albo żelazka.

Ufundować, *łć.*, założyć, dać środki na założenie, zbudować.

Ugadać *nied.* Ugadywać, ująć, ugłaskać, uprosić; **u. się,** nagadać ś. dosyta, umówić ś., zmówić ś.

Ugadnąć, zgadnąć, odgadnąć.

Ugadzać, *dok.* Ugodzić; uderzać, trafiać: **u.** w cel; **u.** kijem w głowę, mieczem, w piersi; usiłować dopiąć czegoś, osiągnąć coś; umawiać, najmować, godzić; doprowadzać do zgody, jednać, jednoczyć, godzić; dogadzać; **u. się** z kimś=zawierać z nim układ, godzić ś. co do jakiejś roboty, umawiać ś., układać ś.

Ugaj, zbiórka suchych gałęzi w lesie w pewne dnie w tygodniu, dozwolona przez właściciela, za opłatą roczną.

Ugajne (-ego), opłata roczna za ugaj.

Ugajnik, człowiek, mający prawo zbierania ugaju.

Ugajny, dzień wyznaczony w tygodniu na zbieranie w lesie ugaju.

Ugalonować, obszyć galonami, przybrać galonami.

Uganiać, pędzić, gnać, śpieszyć, ścigać, gonić; dopędzać, doganiać, chwytać, łapać; **u.** przed kimś, zmykać, umykać, uciekać; **u. się** z kimś, ścigać ś., iść na wyprzódki; ucierać ś., walczyć, ścierać ś.; **u. się** za kimś=upędzać ś., biegać, gonić: **u. się** za zwierzyną, za dziewczętami; *przen.*, starać ś. o coś usilnie: **u. się** za zarobkiem, za sławą; **u. się** z kimś o coś=współubiegać ś., rywalizować.

Ugarać, palić, piec (o ogniu); **u.** komuś = dopiekać mu, dokuczać, przymawiać.

Ugarnirować, ubrać garnirowaniem, ozdobić.

Ugasiciel, człowiek, który coś ugasza.

Ugasić — *p.* Ugaszać.

Ugasnąć, zgasnąć; *przen.*, ustać, skończyć ś.

Ugaszać, *dok.* Ugasić; gasić: **u.** pożar; tłumić, zaspokajać, nasycać: **u.** pragnienie, chęć.

Ugaszczać, *dok.* Ugościć; przyjmować kogoś u siebie gościnnie; podejmować, raczyć, częstować.

Ugęszczać, *dok.* Ugęścić; zgęszczać, czynić gęściejszym.

Ugiąć — *p.* Uginać.

Ugier, *nm.* — *p.* Ochra.

Uginać, *dok.* Ugiąć; zginać, schylać, pochylać, skłaniać, zniżać, skrzywiać; **u.** przed kimś kolana = klękać z oznaką hołdu, uniżoności; **u.** przed kimś czoła = wyrażać mu cześć; **u.** karku = upokarzać ś., poddawać ś.; **u.** sukni, spódnicy = podginać, unosić, podkasywać; **u. się,** pochylać ś., schylać ś., zniżać ś., skłaniać ś.; **u. się** przed kimś = poddawać mu ś.; **u. się** pod brzemieniem trosk, zmartwień, pracy i t. p. = nie móc podołać.

Uginanie (się), uchylanie (ś.), pochylanie (ś.), zginanie (ś.); odchylanie, podnoszenie ubrania, żeby ś. nie zmoczyło; **u.** się światła = zboczenie promieni świetlnych przy przejściu ich koło brzegu ciał nieprzezroczystych; dyfrakcja.

Ugipsować, powlec, napuścić, pokryć, pociągnąć gipsem.

Ugładzić, uczynić gładkim, wygładzić, wyrównać; czynić spokojniejszym, mniej gniewnym, pokorniejszym; hamować, ułagadzać.

Ugłaskiwać, *dok.* Ugłaskać; wygładzać, czynić gładszym, muskać; czynić mniej dzikim, udobruchać; przyswajać, obłaskawiać; **u. się,** oswajać ś., obłaskawiać ś.

Ugłodnieć, wygłodnieć.

Ugłodzony, zgłodniały.

Ugminniać, *dok.* Ugminnić; czynić gminnym; czynić ordynarnym.

Ugnać, Ugonić, *nied.* Uganiać; goniąc przebyć, przepędzić, dopędzić; upolować, uchwycić, odpędzić; pośpieszyć ś., wydołać; szybko przeczytać a. przepisać.

Ugniatać, *dok.* Ugnieść; gniotąc nadawać kształt, formę, formować; gniotąc, ubijać, płaszczyć; uciskać, ciemiężyć.

Ugnić, *nied.* Ugniwać; gnijąc, uleżeć ś., zupełnie przegnić; gnijąc rozmiękнąć.

Ugnieść — *p.* Ugniatać.

Ugniewać się, nagniewać ś.; rozgniewać ś. mocno.

Ugnieździć się, uwić sobie gdzieś gniazdo; wybrać sobie miejsce pobytu, osiąść.

Ugniłki (-łek), resztki pogniłe.

Ugnisko, przegnile odpadki zwierzęce i roślinne, kompost.

Ugnoić, zasilić gnojem, nagnoić, zgnoić, wygnoić, uprawić nawozem, wynawozić; zrobić, żeby coś zgniło, przegnoić.

Ugoda, zezwolenie dwu a. więcej osób na jakąś rzecz, ugodzenie ś., traktat, umowa, umówienie ś.; zawrzeć **u-ę** = zgodzić ś. na wzajemne warunki; stanęła **u.** = umówiono ś., zgodzono ś. na coś; opłata wymuszona; stronnictwo ugodowe w Polsce w b. zaborze rosyjskim, ugodowcy, realiści = stronnictwo stojące na gruncie istniejących warunków politycznych i dążące do zdobywania drogą legalną drobnych korzyści politycznych.

Ugodnić, *nied.* Ugodniać, ugadniać, uczynić godnym, godniejszym, uznać, uszlachetnić, wywyższyć.

Ugodnie, *przysł.*, przez ugodę, za pośrednictwem ugody, umowy.

Ugodny, Ugodliwy, dotyczący ugody.

Ugodowiec, członek stronnictwa ugodowego, przystającego na stan polityczny obecny, żądający tylko pewnych ustępstw, realista.

Ugodowy, odnoszący ś. do ugody, do wzajemnych warunków; stronnictwo **u-e** w Królestwie Polskiem— *p.* Ugoda.

Ugodziciel, człowiek, który w coś ugodził; który pogodził, pojednał.

Ugodzić, *nied.* Ugadzać; uderzyć, trafić strzałem, pociskiem, zranić; dojąć; umówić, zrobić umowę najmu, sprzedaży i t. p.; zgodzić, pogodzić, dogodzić.

Ugoić, zagoić, wyleczyć.

Ugolić, zdjąć brzytwą, zgolić, wygolić, uciąć, obciąć.

Ugor — *p.* Ugór.

Ugorny, Ugorowy, leżący ugorem, odłogiem, nieuprawny; na ugorze rosnący.

Ugorować, przygotowywać pole na ugór; leżeć ugorem, odłogiem.

Ugorowy — *p.* Ugorny.

Ugorszać, *dok.* Ugorszyć; robić gorszym, pogorszać, psuć.

Ugorzałość, upał, przypalenie.

Ugorze, obszar, przestrzeń.

Ugorzeć, opalić ś. na słońcu.

Ugorzyć, zostawiać ugorem, w ugór puszczać; *dok.* spalić, spiec.

Ugościć — *p.* Ugaszczać.

Ugotować, zgotować, uwarzyć jakąś potrawę; **u. się,** uwarzyć ś., zgotować ś. na ogniu.

Ugór, jedna z trzech części gruntu w gospodarstwie trzypolowem, na której przez cały rok nic ś. nie sieje odłóg; leżeć **u-em** = nie dawać plonu, nie przynosić korzyści; o roli: być nieobsianą.

Ugrabiać, zgrabić wszystko, co było do zgrabienia; nieco zgrabić.

Ugracować, zrównać gracą, oczyścić, wygracować wszystko, co było do zgracowania.

Ugranicze, pogranicze.

Ugraniczny, pograniczny.

Ugrążać (się), *stpl. dok.* Ugrążyć (ś.), grążyć (ś.), pogrążać (ś.), zanurzać (ś.), zagłębiać (ś.).

Ugrozić, pogrozić, przestraszyć, ustraszyć groźbami.

Ugruntować, oprzeć coś na czemś, jak na fundamencie, osadzić coś na trwałej podstawie, uzasadnić, umocnić, utwardzić doskonale; **u.** kogoś w czemś = nauczyć go czegoś gruntownie; **u. się,** oprzeć ś. na czemś, jak na fundamencie, umocnić ś., utwierdzić ś. w czemś, uzasadnić ś., być niezachwianym w czemś.

Ugrupować, ustawić, ułożyć w grupę a. w grupy, nadać pewien porządek; ułożyć gatunki, przedmioty naukowe w pewne grupy; **u. się** = utworzyć grupę, ułożyć ś. w grupę.

Ugrupowanie, grupa, zbiór, układ kształtu grupy, rozkład.

Ugryzek, kąsek, kawałek ugryziony; przygryzek, przycinek, przytyk.

Ugryźć, odgryźć, odkąsić zębami kawałek; zrobić ranę zębami, ukąsić; dokuczyć, dogryźć, dojeść; co cię **u-zło**? = czemuś taki zły?

Ugryźliwie, zgryźliwie, złośliwie, z przekąsem, uszczypliwie.

Ugryźliwy, złośliwy, zgryźliwy, uszczypliwy.

Ugrzać (się), zagrzać (ś.), rozgrzać (ś.) mocno.

Ugrzązły, Ugrzęzły, który ugrzązł.

Ugrzązнąć, Ugrząść, Ugrzęznąć, zapaść, zagrzęznąć tak, że trudno ś. wydobyć: **u.** w błocie, w trzęsawi-

sku; *przen.*, oddać ś. czemuś bez pamięci: **u.** w błędach, w grzechach.

Ugrzech *gwar.*, pas ziemi przy oraniu pominięty.

Ugrzeczniony, uprzedzająco grzeczny, uprzejmy uniżony.

Ugrzecznić, zrobić grzecznym.

Ugrzęznąć — *p.* Ugrzązнąć.

Ugwiazd, gwiazdozbiór, konstelacja.

Ugwieździć, okryć gwiazdami, ozdobić, wygwieździć.

Uhaftować, wykonać haft, haftując czemś, ozdobić.

Uhamować, pohamować, ukrócić, powściągnąć, wstrzymać w pędzie, zatrzymać; **u. się,** powściągnąć ś., pohamować ś., powstrzymać ś., umiarkować ś.

Uheblować, heblując wygładzić; heblem ująć.

Uherski *gwar.*, węgierski.

Uhla, ptak morski kaczkowaty z rodziny kaczek, kaczka białobrwistat (fig.).

Uhonorować, uczcić, zaszczycić, wyróżnić dla honoru, oddać honory komuś.

Uimak, postronek do prowadzenia i chwytania wołów.

Uiskrzyć, osypać iskrami.

Uistiti, drobna amerykańska małpeczka pazurowa o sierści szarej w pręgi i długim ogonie z białawemi pierścieniami (fig.).

Uiszczać *dok.* Uiścić; ziszczać, spełniać: **u.** obietnicę; **u.** dług = spłacać; usprawiedliwiać ś., zdawać rachunek: **u. się** z urzędu; **u. się** z czegoś=zadośćczynić, dopełniać czegoś, wywiązywać ś. z czegoś: **u. się z** obietnicy = spełniać, co się obiecało; **u. się** z długu = spłacać go.

Ujadać, szczekać, poszczekiwać, gwałtownie; dogadywać, pyskować, szczekać, wymyślać, docinać; **u.** *dok.* Ujeść; odkąsywać cząstkę czegoś; ugryzać, urywać zębami; **u. się,** gryźć ś. wzajem, sprzeczać ś., zacięcie, łajać ś., szkalować ś., wyzywać ś. nawzajem.

Ujarzmiać, *dok.* Ujarzmić, przygniatać jarzmem, jarzmo nakładać, brać w niewolę, pozbawiać swobody; zwyciężać, podbijać, przymuszać, opanowywać, nakładać jarzmo niewoli.

Ujarzmiciel, człowiek, który ujarzmia, podbija, zdobywca, uciemiężyciel.

Ujaśniać *dok.* Ujaśnić, czynić jasnem, oświecać, oświetlać; uświetniać.

Ujawić (się), urzeczywistnić (ś.), ukazać w rzeczywistości (ś.); wyjawić (ś.), wykazać (ś.).

Ujawniać *dok.* Ujawnić, pozbawiać coś tajemnicy, czynić coś jawnem, powszechnie znanem, ukazywać, obwieszczać.

Ujazd, ujechanie, odjazd, ucieczka jazdą; objazd granicy; znak graniczny; znak w polu.

Ująć — *p.* Ujmować.

Ujątek, to. co komuś ujęto, szczerba, ujma, krzywda.

Ujechać — *p.* Ujeżdżać.

Ujednać — *p.* Ujednywać.

Ujednolicić, zrobić jednolitym.

Ujednostajniać *dok.*, Ujednostajnić; czynić jednostajnym, nadawać jednakową wartość czemuś; **u. się,** stawać ś. jednostajnym.

Ujednywać *dok.* Ujednać, ujmować pozyskiwać sobie, skłaniać na swoją stronę, jednać, zjednywać;**u.** coś, wyjednywać, wyrabiać, uzyskiwać coś; najmować:**u.** sługę; **u. się** komuś = najmować ś. komuś.

Ujedwabiać *dok.* Ujedwabić; stroić w suknie jedwabne: przyozdabiać, upiększać, przystrajać; rzecz przykrą pokrywać słodkiem wyrażaniem się.

Ujemnie *przysł.*, przeciwnie względem dodatniego, niedobrze, źle; oddziaływać **u.** = szkodzić komuś a. czemuś, źle wpływać, psuć, niszczyć.

Ujemność, stan, cecha tego, co jest ujemne, przeciwne dodatniemu; zły przymiot, zła cecha, wada, usterka.

Ujemny, przeciwny dodatniemu, niedobry, zły, niepożądany, nieprzychylny: **u-a** cecha charakteru = wada, usterka; **u.** stan zdrowia = choroba; **u.** stopień w szkole = niedostateczny; odpowiedź **u-a** = przeczący, nieprzychylna; *mat.*, liczba **u.**= mniejsza od zera; *fiz.*, jeden z dwu rodzajów energji magnetycznej a. elektrycznej, przeciwny dodatniemu: **u.** biegun magnetyczny a. elektryczny, elektryczność **u-a,** magnetyzm u.

Ujeść — *p.* Ujadać.

Ujeżdżacz, człowiek, który ujeżdża konie, berajter, kawalkator.

Ujeżdżać *dok.*, Ujechać; jadąc przebywać pewną przestrzeń, przejeżdżać; *dok.* Ujeździć; przyzwyczajać do jazdy, zwłaszcza wierzchowej, objeżdżać: **u.** konia, wielbłąda; *przen.*, **u.** kogoś, poskramiać, ukrócać, obłaskawiać, przyzwyczajać do posłuszeństwa.

Ujeżdżalnia, szkoła jazdy konnej, budynek z torem do ujeżdżania koni a. do nauki jazdy konnej, maneż.

Ujeździć — *p.* Ujeżdżać.

Ujęcie, dokonane ujmowanie, uchwycenie, schwytanie, złapanie: rękojeść, rączka; część łożyska strzelby, którą ś. ujmuje ręką przy celowaniu; pojęcie, zrozumienie, właściwe przedstawienie.

Ujętny, dający ś. ująć, uchwytny.

Ujęty, ten, którego ujęto, uchwycony; skłoniony do czegoś, przychylny, przekonany.

Ujma, to, co ś. komuś ujmuje, umniejszenie, ubytek, uszczerbek; obraza, krzywda: **u.** honoru, zdrowia i t. p.

Ujmować *dok.*, Ująć; chwytać, łapać, imać, brać w ręce: **u.** rękami, zębami, **u.** wpół, za włosy, za głowę; ściskać, biorąc wpół, obejmować; **u.** w ryzy, w kleszcze, w karby; chwytać, brać w niewolę, pozbawiać wolności: **u.** rozbójników, nieprzyjaciół; *przen.*, zjednywać, pozyskiwać sobie, zniewalać kogoś, zyskiwać sobie czyjąś przyjaźń, miłość, sympatję; brać część czegoś, odejmować, umniejszać: **u.** komuś dochodu, jedzenia; *przen.*, odmawiać komuś czegoś, zaprzeczać, nie przyznawać, uwłaczać: nie **u-ję** mu talentu, zacności; **u. się,** brać ś., chwytać ś., imać ś., łapać: **u się** za głowę, pod boki; **u. się** za kimś, za czemś = stawać w czyjejś obronie, bronić kogoś, czegoś, obstawać przy kimś, przy czemś: **u. się** za czyjąś krzywdę; brać ś. do czegoś; upamiętywać ś., zastanawiać ś., wchodzić w siebie, hamować ś.; ograniczać ś., kurczyć ś., umniejszać ś.; unosić ś.: **u. się** gniewem; pojmować, rozumieć.

Ujmujący, ten, który ujmuje; zniewalający ku sobie, miły, powabny, sympatyczny, umiejący ś., podobać.

Ujrzeć, zobaczyć, spostrzec, zoczyć; **u. się,** zobaczyć samego siebie; **u. się z** kimś, zobaczyć ś., spotkać ś. z nim; *przen.*, znaleźć ś. gdzieś, w jakiemś położeniu, w jakichś warunkach, w jakiejś sytuacji.

Ujście, odejście, odpłynienie, ucieczka, uchodzenie; miejsce, którędy ktoś a. coś uchodzi, otwór, szpara; **u.** rzeki = miejsce, gdzie rzeka wlewa się do innej rzeki a. wpada do morza.

Ujść — *p.* Uchodzić.

Ujuczyć, obładować jukami zwierzę pociągowe, objuczyć.

Ujuszyć, oblać, zwalać juchą, zbroczyć krwią.

Ukajać — *p.* Ukoić.

Ukalać, powalać kałem, błotem, upaskudzić.

Ukamionować, Ukamienować, zabić kogoś, rzucając na niego kamieniami; obarczyć kogoś śmiertelnemi zarzutami, potępić.

Ukapać, Ukapnąć, splynąć kroplami, kapnąć.

Ukapki (ów), to, co skapnęło jakiegoś płynu w podstawione naczynie.

Ukapturować (się), ubierać (ś.) w kaptur; oddawać a. wstępować do zakonu.

Ukarać, wymierzyć komuś karę za popełnioną winę, skarać, pokarać; **u.** słowami = skarcić, wyłajać; **u.**

się, wymierzyć sobie samemu karę; być ukaranym.

Ukarcić — *p.* Ukartować — *p.* Skarcić.

Ukarmiać (się), *dok.* Ukarmić; karmiąc (ś.), tuczyć (ś.).

Ukartować, Ukarcić, uknuć, usnuć coś przeciwko komuś; ułożyć sobie coś, zamierzyć, podmówić.

Ukasać, podkasać: **u. się,** podkasać ś., podnieść suknię.

Ukaz, ukazywanie, pokazywanie, okaz, znak, gest; rozkaz władzy najwyższej: **u.** Cesarski, **u.** Najwyższy.

Ukazać — *p.* Ukazywać.

Ukazanie, pojawianie, okazanie.

Ukaziciel, człowiek, który coś ukazuje, okaziciel.

Ukazowy, dotyczący ukazu, zalecony ukazem; grunt **u.** = nadany włościanom w b. Królestwie Polskiem przy uwłaszczeniu w r. 1864.

Ukazywać *dok.* Ukazać; widzialnym czynić, pokazywać, wskazywać, czynić jawnym; **u.** palcem kogoś = szydzić z niego; **u. się,** pokazywać ś.,jawić ś., pojawiać ś., ujawniać ś., stawać ś., widzialnym, wychodzić w świat.

Ukąsić, odgryźć, odkąsić, ujeść; schwycić, skaleczyć zębami, ugryźć; przyciąć, przymówić komuś; **u. się,** ugryźć ś.; ukąś ś. w język = nie mów o tem, lepiej zamilcz.

Ukąszenie, ugryzienie, skaleczenie zębami.

Ukędzierzawić, Ukędzierzyć, uczynić kędzierzawym.

Ukęsywać, odgryzać po kawałku.

Ukiełzać, okiełzać; *przen.*, pohamować, powściągnąć, powstrzymać.

Ukirzyć, ubrać w kir, okryć kirem; *przen.*, zaciemnić, ściemnić.

Ukisić, uczynić kwaśnym przez poddanie fermentacji, ukwasić; **u. się,** stać ś. kwaśnym przez odbycie fermentacji.

Ukisły, ten, który ukisł, zakwaszony.

Ukisnąć, Ukiśnieć, ukisić ś.

Ukiszony, zrobiony kwaśnym przez fermentację; ukwaszony, kwaszony.

Ukla *gwar.*, dzika kaczka czarna na Polesiu.

Uklajstrować, klajstrem namazać, powalać.

Uklarować, uczynić klarownym; **u. się,** klarownym ś. stać, wyklarować ś., wyjaśnić ś.

Uklecić, sklecić, zbudować ladajako.

Ukleić, klejąc, wyrobić coś, wykleić; ułożyć, usnuć; **u. się,** usnuć ś., ułożyć ś.

Uklej, Ukleja, gatunek ryby, spokrewnionej z karpiem, zamieszkującej niektóre jeziora niemieckie, wobła (fig.).

Uklejka, gatunek małej rybki, rozpowszechnionej w całej Europie w wodach słodkich (fig.).

Uklepać, klepiąc wyrównać, wygładzić; klepaniem wykonać; klepiąc rozpłaszczyć.

Uklękać *dok.* Uklęknąć; opierać, dotykać kolanem a. kolanami ziemi, klękać.

Uklęknąć — *p.* Uklękać.

Uklęsnąć, zagłębić, ś., zapaść ś., utknąć, nie móc ś. skąd wydobyć.

Układ, ułożenie, uporządkowanie, rozłożenie w pewnym określonym porządku, usystematyzowanie; **u.** naukowy = ułożenie tworów przyrody (zwierząt, roślin, minerałów) w pewnym porządku określonym i podział ich na grupy, stosownie do ich cech i pokrewieństwa: **u.** naukowy sztuczny = oparty na cechach przypadkowych; **u.** naukowy naturalny a. przyrodzony = według cech zasadniczych; **u.** krystaliczny = podział kryształów na grupy zależnie od ich budowy; **u.** nerwowy = mózg, rdzeń pacierzowy razem wzięte; **u.** nerwowy roślinny, sympatyczny, trzewny, **u.** współczulny w zwierzęciu a. w człowieku = zespół nerwów, przebiegających wewnątrz klatki piersiowej i jamy brzusznej, a kierujących czynnościami organów, niepodległych woli; **u.** mózgo-rdzeniowy a. **u.** nerwowy zwierzęcy = mózg, rdzeń i nerwy, z nich wybiegające, razem wzięte, kierujące czynnościami ruchu i czucia; **u.** krwionośny = serce i wszystkie naczynia krwionośne, razem wzięte; **u.** limfatyczny a. chłonny = wszystkie gruczołowe naczynia limfatyczne, razem wzięte; **u.** Heversa = szereg kanalików, przebiegających wzdłuż masy kostnej ustroju ludzkiego i zwierzęcego; **u.** naczyniowy = wszystkie naczynia w ustroju żywym, razem wzięte; **u.** planetarny = słońce i wszystkie planety, krążące dokoła niego; **u.** w gospodarstwie rolnem = system, porządek obsiewania pól co rok to innym ziarnem; **u.** naturalny, perjodyczny a. okresowy pierwiastków chemicznych = uszeregowanie ich według cech wspólnych i ciężaru gatunkowego; budowa; **u.** molekularny ciała fizycznego; **u.** elektryczny szeregowy = rodzaj połączenia przy prądzie stałym, gdy biegun dodatni jednego źródła prądu lub odbiornika wiąże się z biegunem ujemnym drugiego; **u.** el. trójkątowy a. w trójkąt = rodzaj połączenia przy prądzie trójfazowym, gdy wszystkie trzy przewody uzwojenia i t. p. łączą się w jeden szereg zamknięty; **u.** el. gwiazdowy = rodzaj połączenia przy prądzie trójfazowym, gdy początki wszystkich trzech przewodów łączy wspólny punkt zerowy; **u.** el. równoległy = rodzaj połączenia przy prądzie stałym, gdy bieguny dodatnie poszczególnych źródeł lub odbiorników prądu połączon są jednym przewodem, a ujemne drugim; plan, rozkład, kompozycja: **u.** dzieła, dramatu, poematu, obrazu; w *mat.*. **u.** logarytmów = system; zamiar, zamierzenie, plan, projekt; sposób znalezienia ś., manjery: dobry, zły **u.**; tocząca ś. ugoda, umowa, traktowanie z kimś w jakiejś sprawie, rokowanie: wchodzić w **u-y** = umawiać ś., układać ś., rokować.

Układacz, człowiek, który układa coś: pisarz, autor, kompilator.

Układać *dok.* Ułożyć; składać porządnie jedno po drugiem, porządkować, szykować; pisać, redagować, tworzyć: **u.** dzieło, wiersze, umowę piśmienną, testament, protokół; zamyślać, zamierzać, projektować: **u.** coś w myśli, **u.** plan zajęć, wojny, zabawy; **u.** coś z kimś=umawiać ś. z nim co do czegoś, ugadzać ś.; **u.** twarz, minę = przybierać postać, pozór; wychowywać pod względem obyczajności towarzyskiej: człowiek dobrze ułożony; **u.** psa, konia=tresować; przykładać rękę, starania do czegoś, wprawiać; **u.** chorego w łóżku = kłaść; **u.** czcionki = składać w wyrazy; **u. się,** dochodzić do porządku, składać ś. porządnie, systematyzować ś.; być układanym; przybierać pewną postać, najczęściej obłudną, fałszywie skromną a. niewinną; **u. się** z kimś, = wchodzić w układy, umawiać ś., ugadzać ś.; być doprowadzonym do zgody, do pożądanego skutku, kończyć ś. zgodnym sposobem: wszystko ś. dobrze **u-a.**

Układek, motyl z podrzędu miernikowców, rodziny roślinia ków.

Układnictwo, klasyfikacja naukowa.

Układnie *przysł.*, z wdziękiem, uroczo, powabnie, zręcznie, składnie, zgrabnie; z ułożoną miną, postawą; obłudnie, grzecznie, obyczajnie.

Układność, piękny układ, wdzięk w obejściu ś.; zręczność, giętkość; przypochlebianie ś., udawanie, obłuda.

Układny, mający piękny układ, wdzięk w obejściu ś.; grzeczny, obyczajny, dobrze ułożony; zręczny, zgrabny; przybierający na siebie jakąś minę, postawę, obłudny, udający, nieszczery; romansowy, zalotny.

Ukłon, pochylenie głowy a. górnej części tułowia, odpowiedni ruch nogami, obnażenie głowy dla powitania kogoś, dla okazania mu czci, szacunku, dla wyrażenia hołdu, pokory i t. p.; przesyłać **u-y** w liście = wyrazy uszanowania, pozdrowienia.

Ukłonić się, zrobić ukłon, skłonić ś., pokłonić ś., pozdrowić ukłonem, zrobić znak powitania, pożegnania, uszanowania, czci przez skłonienie głowy a. zdjęcie kapelusza, czapki (przez mężczyzn).

Ukłosić, pokryć kłosami.

Ukłucie, zranienie czemś kolącem, ostrem a. śpiczastem; dotknięcie do żywego, przymówka, przygryzek, żart bolesny.

Ukłuć, zranić czemś ostrem, sprawić ból, wraziwszy śpiczasty koniec w ciało; dotknąć przymówką, uszczypliwym żartem i t. p.

Uknować, Uknuć, ułożyć coś złego przeciw komuś, przedsięwziąć zły zamiar, przygotować przeciw komuś podstęp, zdradę, spisek, zamyślić krzywdę; zrobić coś z mozołem, z wielkiem natężeniem umysłu; ubrdać, uroić.

Ukochać, mieć względem kogoś szczere, głębokie uczucie; umiłować pokochać, gorąco przywiązać ś. do kogoś, czegoś.

Ukochanie, miłość, zamiłowanie, upodobanie; przedmiot miłości, osoba ukochana.

Ukochany, gorąco kochany, bardzo miły, drogi; *rzecz.*, mężczyzna ukochany, kochanek; **u-a,** kobieta ukochana, droga, kochanka.

Ukoić, *niedok.* Ukajać; uśmierzyć dotkliwość czegoś: **u.** ból, żal; uspokoić, udobruchać, pocieszyć; **u. się;** uspokoić ś., utulić ś., uciszyć się.

Ukojenie, czynność, *czas.* Ukoić; uśmierzenie bólu, cierpienia.

Ukojny, dający ś. ukoić.

Ukolonizować, założyć nową kolonję, osadę.

Ukolorować, ufarbować, ubarwić; *przen.*, upiększyć opowiadanie własnemi zmyśleniami.

Ukoł *stpl.*, rodzaj pańszczyzny a. szarwarków.

Ukołatać (się), kołacąc, bijąc, trzęsąc (ś.), zmordować (ś.).

Ukołysać, kołysząc uśpić, ululać; uspokoić, ugłaskać; **u.** sprawę = ułożyć, załagodzić: u. czyjąś czujność = uśpić.

Ukontentować, wywołać zadowolenie, zadowolić, ucieszyć, uradować.

Ukontentowanie, zadowolenie, uciecha, radość.

Ukontentowany, kontent, rad, zadowolony; ucieszony, uradowany.

Ukończyć, położyć czemuś koniec, zrobić coś do końca, skończyć, doprowadzić do kresu, do ostatecznego rezultatu; załatwić, przestać; **u. się,** skończyć ś., zakończyć ś., zostać skończonym.

Ukopać, kopaniem urobić, wykopać; tyle czegoś nakopać, ile potrzeba.

Ukoralić, przybrać koralami, obwiesić, wysadzić koralami.

Ukoronować, odbyć obrząd koronowania, włożyć koronę na głowę na znak władzy królewskiej, uwieńczyć koroną; ozdobić jakąś pracę, dzieło świetnym wynikiem ostatecznym, najcelniejszym uczynkiem; **u. się,** włożyć sobie koronę na głowę na znak władzy królewskiej.

Ukorzenić (się), wkorzenić ś.

Ukorzyć (się), upokorzyć (ś.), poniżyć (ś.), zhańbić (się).

Ukos, kierunek ukośny, pochyły i poprzeczny: **nau-, zu-a, u-em,** w kierunku ukośnym; ukośnie skrajany płat jakiejś tkaniny; siano, skoszone na łące.

Ukosistość, ukośność.

Ukośnica, roślina ozdobna z rodziny ukośnicowatych, begonja (fig.) w *stol.* rodzaj węgielnicy z jednym bokiem ruchomym na osi i dającym ś. nastawić pod żądanym kątem.

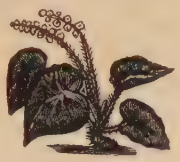

Ukośnie, Ukośno *przysł.*, w kierunku ukośnym, nie prostym, naukos, ukosem.

Ukośnik, gatunek hebla; — *p.* Romb.

Ukośnokątny, nie mający kąta prostego: trójkąt.

Ukośność, kierunek ukośny, po przekątni, poprzeczność.

Ukośny, idący w kierunku ukośnym, po przekątni, poprzeczny.

Ukować — *p.* Ukuć.

Ukój, ukojenie, uśmierzenie, spokój, równowaga.

Ukracać *dok.* Ukrócić; krótszym czynić, skracać; zmniejszać, pomniejszać, ujmować; *przen.*, poskramiać, hamować, uśmierzać, powściągać.

Ukradkiem, Ukradkowo, *przysł.*, niejawnie, pokryjomu, tajemnie; potajemnie, sekretnie.

Ukrajać — *p.* Ukrawać.

Ukrasić (się), uczynić (ś.) pięknym, upiększyć (ś.), ozdobić (ś.).

Ukraść, przywłaszczyć sobie cudzą rzecz bez wiedzy właściciela, złodziejskim sposobem; **u.** sobie czas = znaleźć chwilę wolną od zajęć; **u.** komuś czas = zająć go swemi lub cudzemi interesami, gdy jest bardzo zajęty.

Ukrawać *dok.* Ukroić, Ukrajać; krając, odłączać część czegoś, odkrawać, odcinać; **u. się,** odrzynać ś., odcinać ś.

Ukres (rozjazdowy) znak (w postaci słupka, progu i t. p., pomalowanych zazwyczaj na barwy dobrze widoczne), który stanowi kres dozwolonego zajmowania taborem toru kolejowego, bez tamowania przejazdu na torze drugim.

Ukręcać *dok.* - Ukręcić; kręceniem coś wykończyć, wykonać, wyrobić; kręcąc, odłączać, odrywać; **u.** klucz = złamać go; **u.** łeb komuś = uśmiercić kogoś; **u.** łeb jakiejś sprawie = udaremnić ją, intrygą nie dopuścić do jej ujawnienia, wytoczenia; **u.** bicz z piasku= z niczego coś robić.

Ukrochmalić, natrzeć krochmalem, nakrochmalić, usztywnić.

Ukroczyć, idąc wolno, krocząc, przebyć pewną przestrzeń.

Ukroić — *p.* Ukrawać.

Ukrop, płyn wrzący, war; uciekł, jakby sparzony **u-em,** zerwał ś., jakby go ktoś **u-em** zlał = bardzo szybko.

Ukróciciel, człowiek, który coś a. kogoś ukraca, uskramia, do czegoś nie dopuszcza, kładzie czemuś kres, zdobywca.

Ukrócić — *p.* Ukracać.

Ukrój, podebranie miodu, wosku z ula.

Ukruch, ułamek, okruch.

Ukruszać (się), *dok.* Ukruszyć (ś.), krusząc (ś.), odłamać (ś.), odkruszyć (ś.), krusząc nadrobić, pokruszyć (ś.), nakruszyć (ś.).

Ukrwawić (się), oblać (ś.) krwią, pokrwawić (ś.).

Ukrwienie, zaopatrzenie krwią.

Ukrycie, dokonana czynność ukrywania, chowania, ukrywania ś.; miejsce, gdzie ś. ktoś a. coś ukrywa, kryjówka, tajnik.

Ukryć — *p.* Ukrywać.

Ukrytny, Ukrywalny, dający ś. ukryć.

Ukryty, niejawny, schowany, utajony; skryty, tajny, podstępny.

Ukrywacz, człowiek, który coś ukrywa a. ukrył, utaiciel.

Ukrywać *dok.* Ukryć; taić, chować, skrywać kogoś, coś, zakrywać tak, że widzieć, znaleźć nie można; nie ujawniać; **u. się,** kryć ś., taić ś., skrywać ś., chować ś. przed kimś tak, że widzieć, znaleźć nie może; nie być ujawnianym.

Ukrywka, ukrywanie, ukrycie; miejsce ukrycia, skrytka, kryjówka, tajnik.

Ukrzepiać *dok.* Ukrzepić; umacniać, wzmacniać, dodawać sił, krzepkim czynić; podtrzymywać w czemś, doprowadzać do skrzepnięcia, stwardnienia; **u. się,** krzepić ś., wzmacniać ś., umacniać ś., gruntować ś.; krzepnąc, twardnieć, zamarzać.

Ukrzepić — *p.* Ukrzepiać.

Ukrzesać *dok.* Ukrzesić; wykrzesać, wydobyć skry z czegoś uderzając; obciąć, odciąć, okrzesać, ostrugać, oberznąć.

Ukrzyczeć się, zmordować ś. długim krzykiem.

Ukształtowanie, *rzecz.* od *czas.* Ukształtować; nadanie a. przybranie kształtu; kształt, forma.

Ukrzywdzać *dok.* Ukrzywdzić; robić a. wyrządzać komuś krzywdę, przyprawiać go o stratę materjalną a. moralną, mówić o kimś źle.

Ukrzywdziciel, człowiek, który kogoś ukrzywdził, krzywdziciel.

Ukrzyżować, przybić do krzyża, rozpiąć, rozbić na krzyżu.

Ukrzyżowany, przybity na krzyżu; Jezus Chrystus na krzyżu.

Ukształcać *dok.* Ukształcić; nadawać piękny, wytworny kształt, wykształcać, doskonalić umysł przez ćwiczenia; kształcić serce, charak-

ter, obyczaje; **u. się,** nabierać pięknych kształtów, doskonalić ś.; kształcić ś. pod względem umysłu, serca i charakteru; nabywać naukę, umiejętności.

Ukształtować, nadać czemuś jakiś kształt, uformować, ukształcić; wykształcić: **u.** umysł; **u. się,** przybrać pewien kształt, uformować ś.; być wykształconym.

Ukształtowanie, *rzecz.* od *czas.* Ukształtować; nadanie a. przybranie kształtu; kształt, forma.

Ukucnąć, usiąść w kucki, przysiąść, przycupnąć.

Ukuć, Ukować, kuciem jakąś rzecz wykonać, wyrobić kując: **u.** wiersze = sklecić je z mozołem, niezgrabnie; **u.** jakiś zamiar = uknuć, zamierzyć coś podstępnie.

Ukulturalnić, uczynić kulturalnym.

Ukwalifikować (się), usposobić (ś.), uzdatnić (ś.), ukształcić (ś.); uczynić (ś.) zdolnym do wykonywania pewnej czynności, pewnej pracy.

Ukwap, kwapienie ś., wielki pośpiech; roślina trwała, o kwiatach czerwonych, z rodziny złożonych, kocanka, szarotka.

Ukwapić, Ukwapić (się) *stpl.* nadto (ś.) pośpieszyć.

Ukwapliwość *stpl.,* zbytni pośpiech.

Ukwapliwy *stpl.,* nadto pośpieszny, zbytnio śpieszący ś.

Ukwasić — *p.* Ukisić.

Ukwasorodniać — *p.* Utleniać.

Ukwaszony, ukiszony, kiszony, kwaszony.

Ukwestować, kwestując zebrać.

Ukwiał, zwierzę morskie świetnie ubarwione w postaci woreczka z otworem gębowym, otoczonym licznemi czułkami, należące do korali wielowieńców, pojedyńczo rosnących, laktynja (fig.).

Ukwiałek, gatunek korala wielowieńca, żyjącego w morzu Śródziemnem, woskowiec (fig.).

Ukwiecać *dok.* Ukwiecić; okrywać, ozdabiać kwieciem.

Ul, budyneczek a. rodzaj kosza, urządzony na mieszkanie dla pszczół: **u.** drewniany ramowy (fig.), dziuple w drzewie, jako mieszkanie pszczół.

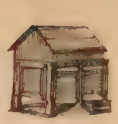

Ulać — *p.* Ulewać.

Ulak *tur.,* turecki urzędowy goniec konny, który ma prawo każdemu spotkanemu jeźdźcowi zamienić jego konia na swego zmęczonego.

Ulamować, obszyć galonem; pokryć materją, bramowaną galonem.

Ulatniać *dok.* Ulotnić; ze stanu ciekłego przeprowadzać w gaz, ze stanu ciekłego przechodzić w parę, w gaz; **u. się,** znikać nagle; **u. się** jak kamfora = znikać bez śladu, uchodzić niepostrzeżenie.

Ulatniak — *p.* Karburator.

Ulatnianie, proces fizyczny przejścia ciał bez rozkładu chemicznego, ze stanu stałego cz. płynnego w stan gazowy, parowanie.

Ulatywać, Ulatać *dok.* Ulecieć; lecąc uciekać, umykać; **u.** nad kimś, nad czemś = unosić ś. nad czemś w powietrzu, bujać; lecąc w powietrzu, przebywać pewną przestrzeń.

Uląc się — *p.* Ulęknąć się.

Uląc się, Ulegnąć się, wylęgnąć ś., urodzić ś., zwłaszcza z jaja; o owocach: zbytnio dojrzeć, nadgnić.

Uląg, poczęcie ś. życia, urodzenie.

! Ulceracja *łć.,* jątrzenie ś. rany ropienie.

Ulec — *p.* Ulegać.

Ulecieć — *p.* Ulatywać.

Uleczalność, taki stan choroby, że można ś. z niej wyleczyć.

Uleczalny, możliwy do uleczenia.

Uleczony, uzdrowiony, wyleczony.

Uleczyć, zapomocą środków lekarskich uzdrowić, wyleczyć, przywrócić zdrowie; poprawić z jakiejś wady, błędu; **u. się,** być uleczonym, powrócić do zdrowia; poprawić się.

Ulegać *dok.* Ulec; nie móc oprzeć ś. czemuś, upadać pod ciężarem czegoś, poddawać ś. czemuś, nie stawiać oporu czemuś, nie sprzeciwiać ś. czemuś: **u.** przemocy, konieczności, gwałtowi, nieprzyjacielowi; podpadać pod coś, być oddanym czemuś, oddawać ś. czemuś, stawać ś. udziałem czegoś: **u.** zniszczeniu, odmianie, zepsuciu, śmierci; to nie **u-a** wątpliwości = jest pewnem, niewątpliwem; być posłusznym komuś, czemuś: **u.** prawu, rozkazowi; być uległym komuś, powolnym dla kogoś, ustępować mu we wszystkiem, dogadzać jego woli; przypadać do ziemi, kłaść coś, aby gdzieś czas jakiś przeleżało; chronić ś., kryć ś., przyswajać ś. gdzieś; natężać ś., aby coś poruszyć; uchodzić niebezpieczeństwa; **u. się,** o owocach: leżąc dojrzewać; psuć ś., gnić; o ziemi: zapadać ś., usuwać ś., obniżać ś.; o zbożu: zagrzewać ś.; twardnieć wskutek ciągłego leżenia.

Ulegle *przysł.,* z uległością, posłusznie, karnie, pokornie.

Uległość, uleganie, ustępowanie komuś, karność, posłuszeństwo, powolność.

Uległy, ulegający z łatwością, powolny, posłuszny, karny.

Ulegnąć, ułożyć ś., położyć ś., paść na ziemię, przypaść do ziemi; **u się** — *p.* Ulegać się.

Ulema, Ulem *tur.,* uczony prawnik, teolog i duchowny u Turków (fig.).

Ulep, Ulepek, napój słodki, łagodzący, lekarstwo, przyrządzone z syropem.

Ulepiać *dok.* Ulepić; lepić coś z gliny, gipsu i t. p., zapomocą lepienia, nadawać kształt; tworzyć, kształcić, formować.

Ulepszać *dok.* Ulepszyć; czynić lepszym, poprawiać, doskonalić, udoskonalać.

Ulepszenie, to, co zrobiono dla uczynienia czegoś lepszem, udoskonalenie, polepszenie, poprawienie, meljoracja.

Ulew, ulewanie się wód, wypływ, źródło.

Ulewa, deszcz gwałtowny, nawalny, burza.

Ulewać *dok.* Ulać; wylewać trochę jakiegoś płynu; odlewać; lejąc tworzyć; formować coś z jakiegoś materjału płynnego, który później zastyga; ubranie leży na nim, jak ulane=dobrze leży, przylega wszędzie do ciała.

Ulewny, rzęsisty, nawalny.

Uleżałka, gruszka ulęgałka.

Uleżały, ten, który ś. uleżał, to, co leżąc dojrzało, stwardniało, skrzepło.

Uleżeć, pozostawać w postawie leżącej pomimo przeszkód, przykrości, niebezpieczeństwa i t. p., pozostawać na miejscu; nic przed nim nie u-y = wszystko dotknie; **u. ś.**— *p.* Ulec się.

Uleźć — *p.* Ułazić.

Ulęgałka, owoc dzikiej gruszy.

Ulęgły, Ulęgniony, ten, który ś. ułągł, wylęgły, urodzony, narodzony.

Ulęgnąć się — *p.* Uląc się.

Ulękły, Ulękniony, ulękły, przelękły, przestraszony, przerażony.

Ulęknąć się, Uląc się, przestraszyć ś., przerazić ś., zlęknąć ś.

Ulękniony, przerażony.

Ulga, zmniejszenie ciężaru, złagodzenie bólu, smutku; dwa drążki związane przy końcach powrozem,

ułatwiające podnoszenie na rękach ciężarów.

Ulgnąć, ugrząznąć, ugrzążć, zapaść ś. w czemś grząskiem; pozostać w jednem miejscu; *przen.*, przylgnąć, przywiązać ś. do kogoś, do czegoś.

Ulgowy, zniżkowy, dający prawo do ulgi, zniżki.

Ulica, droga między dwoma rzędami domów w mieście a. w wiosce do przejścia i przejazdu; aleja w ogrodzie; w kopalniach: chodnik; *przen.* pospólstwo, tłum.

Uliczka, mała wąska ulica.

Ulicznica, kobieta złego prowadzenia ś., kobieta włócząca ś. po ulicach, nierządnica.

Ulicznik, chłopiec, biegający samopas bez opieki po ulicach, łobuz, andrus, włóczęga, mały urwis.

Uliczny, dotyczący, należący do ulicy; odbywający ś. na ulicy a. ulicach: ruch **u.**

Ulik, *zdr.* od Ul.

Ulik, gatunek tłustego śledzia holenderskiego.

Ulipek — *p.* Ulep.

Ulipnąć, ulgnąć, ugrząznąć, zapaść ś. w czemś lepkiem, przylepić ś., przylgnąć.

Ulistnienie, okrycie rośliny liśćmi, wszystkie liście, rosnące na jakiejś roślinie, razem wzięte; układ liści na łodydze.

Uliścić, ulistwić, pokryć liściem.

Ulitować się, uczuć litość, zlitować ś., zmiłować ś.

Ulizać, liżąc ugładzić, wylizać; gładko przyczesać, wymuskać: **u.** włosy; wykończyć starannie, nadać staranne, ale powierzchowne wychowanie; nauczyć dobrych manjer; ująć część czegoś lizaniem; **u. się,** przyczesać ś. gładko, ułożyć sobie włosy starannie, gładko i t. p.

Ulokować, umieścić: **u.** kapitał w czemś a. na czemś = oddać go na jakieś przedsiębiorstwo, na hipotekę, aby procentował, nakupić za niego papierów procentowych; **u. się,** umieścić ś., zająć miejsce, mieszkanie.

Ulot, ulecenie, odlecenie, odlot, uciekanie, upłynięcie.

Ulotka, pisemko ulotne.

Ulotnić — *p.* Ulatniać.

Ulotnie *przysł.*, przelotnie, mimochodem, zlekka.

Ulotność, właściwość tego, co jest ulotne, krótkotrwałe, przemijające.

Ulotny, ulatujący, szybko ubiegający, krótkotrwały, nietrwały, przemijający; niewielki, lekki, krótki: pisemko **u-e** = chwilowo interesujące; broszura; łatwo przechodzący w stan gazowy, lotny.

Ulowaty, podobny do ula.

Ulownica, miejsce, gdzie stoją ule pasieka, pszczelnik.

Ulowy, dotyczący ula, należący do ula.

Ulster *ang.*, palto męskie angielskiego kroju.

Ultra *łć.*, z tamtej strony; ponad, nadto, nadmiernie; przechodzący granicę czegoś.

Ultraczyzm *łć.*, skrajność, przesada pojęć posunięta aż do ostateczności.

Ultrademokrata, krańcowy demokrata.

Ultrafioletowe (chemiczne) i **ultra-purpurowe** (cieplikowe) promienie światła niewidzialne dla oka ludzkiego, lecz powodujące zmiany fizyczne i chemiczne.

Ultraliberalny, krańcowo liberalny, przesadnie wolnomyślny.

Ultramaryn *łć.*, minerał pięknej barwy ciemno-niebieskiej, używany na wyroby ozdobne, kamień lazurowy, lazurowiec.

Ultramaryna *łć.*, farba niebieska; farbka.

Ultramonarchista, gorliwy zwolennik i obrońca monarchizmu.

Ultramontanin *łć.*, gorliwy stronnik interesów Kościoła, wszechwładztwa papieża i duchowieństwa.

Ultramontanizm *łć.*, wyznawanie przekonania, polegające na gorliwem popieraniu interesów kościoła i duchowieństwa, oraz wszechwładztwa papieża; konserwatyzm religijny, klerykalizm.

Ultramontański, z tamtej strony gór położony; właściwy zasadom ultramontanów, klerykalny.

Ultrapurpurowe promienie — *p.* Ultrafioletowe.

Ultrarojalista, gorliwy stronnik władzy królewskiej .

Ultraserwilista, przesadny służalec.

Ultyma *łć.*, ostatnia msza — *p.* Ultimo.

Ultymatum *łć.*, ostateczne postawienie warunków pod groźbą zerwania układów a. rozpoczęcia wojny; ostateczna decyzja.

Ultymo *łć.*, w ostatnim dniu miesiąca (jako w dniu regulacji i zapłaty rachunków a. dostawy sprzedanego towaru).

Ulubić, polubić, pokochać.

Ulubienica, kobieta ulubiona, ukochana, ciesząca ś. szczególnemi czyjemiś względami, kochanka, faworyta, faworytka.

Ulubienie, polubienie, ukochanie.

Ulubieniec, mężczyzna ulubiony, ukochany, cieszący ś. szczególnemi czyjemiś względami, faworyt.

Ulubiony, ten, którego ulubiono; ukochany, umiłowany.

Ulubować, w kimś, w czemś sobie = ukochać, polubić, umiłować.

Ululać, kołysząc uśpić; ukołysać, uspokoić, uśmierzyć; spoić; **u. się,** być ukołysanym; upić ś.

Ulżyciel, człowiek który przynosi drugiemu jakąś ulgę.

Ulżyć, zmniejszyć niesiony przez kogoś ciężar; przynieść komuś ulgę, zmniejszyć ból, boleść, przynieść pociechę w zmartwieniu; **u.** sobie, przynieść sobie ulgę przez wykrzyczenie ś., wyłajanie kogoś, wygadanie ś. i t. p.

Ułabudać, uzbierać z trudnością; dać sobie z czemś radę, załatwić coś z trudem.

Ułacniać *dok.* Ułacnić; ułatwiać, łatwiejszem czynić; załatwiać; **u. się,** uwalniać ś. od jakiej pracy; przygotowywać ś., przysposabiać ś.

Uładować, ładując umieścić, ułożyć; doprowadzić do ładu, do porządku, uporządkować, przygotować.

Ułądzić, zaprowadzić ład, przyprowadzić do ładu, do porządku, dać czemuś radę.

Ułagodzić, uczynić łagodnym, złagodzić; uśmierzyć, uspokoić, pohamować; **u. się,** stać ś. łagodnym, uśmierzyć ś., pohamować ś., uspokoić ś., przestać być dzikim, zagniewanym.

Ułakomić się, chcieć coś jakimkolwiek sposobem otrzymać, coś osiągnąć, pokusić ś. o coś, pokwapić ś. na coś.

Ułam, odłam, odłamek, fragment szczątek.

Ułamać — *p.* Ułamywać.

Ułamek, kawałek ułamany z całości; w *mat.*, jedna lub więcej części całości, podzielonej na równe części: **u.** zwyczajny, dziesiętny, okresowy.

Ułamkowy, odnoszący ś. do ułamka, zawierający w sobie ułamek.

Ułamywać *dok.* Ułamać; łamiąc odłączać część od całości, odłamywać, odłupywać kawałek; **u. się,** oddzielać ś. jako część od całości, odłamywać ś., odłupywać ś.

Ułan *tat.*, żołnierz konny, uzbrojony piką z chorągiewką i szablą (fig.); książę, chan tatarski.

Ułanka, roślina z rodziny wiesiołkowatych, hułanka, fuksja (fig.); czapka ułańska, czako.

Ułannik, rodzaj psa myśliwskiego.

Ułański, dotyczący ułana, należący do ułana.

Ułapić, złapać, złowić, schwycić, uchwycić; ująć, skaptować; objąć, uścisnąć; **u. się,** uchwycić ś., złapać ś. czegoś.

Ułasić, obłaskawić, ugłaskać; **u. się,** upokorzyć ś. z przymileniem, przypochlebić ś.

Ułaskawiać *dok.* Ułaskawić; uwalniać podsądnego z łaski swojej od kary a. zmniejszać wyznaczoną mu przez sąd karę, darowywać mu karę, przebaczać winę; obłaskawiać.

Ułatwiać *dok.* Ułatwić; czynić łatwem a. łatwiejszem, usuwać trudności; załatwiać; **u.** sobie: usuwać z drogi swojej przeszkody i zawady, żeby spełnić zamiar i dojść do celu; **u. się,** stawać ś. łatwem a. łatwiejszem przez usunięcie zawad; **u. się** z kimś, z czemś, odbyć, załatwić jakąś sprawę, jakąś pracę, powinność i t. p.

Uławicenie, układ warstw geologicznych.

Ułazić *dok.* Uleźć; wlokąc ś., leżąc, przebyć pewną przestrzeń, leżąc, wlokąc, idąc wolno, oddalić ś.; być zdatnym do czegoś, przydać ś. w braku czegoś lepszego; od biedy ulezie = jest jako tako, dostatecznie, można dać sobie radę.

Ułoić, nasmarować łojem, powalać, pomazać łojem, wyświechtać.

Ułomek, część czegoś odłamana, kawałek ułamany; narzędzie śpiczaste bez końca; coś niedoskonałego; uszczerbek, szkoda; ułomność, wada; chłop nie **u.** = silny, tęgi, duży, barczysty.

Ułomić — *p.* Ułamać.

Ułomnie *przysł.,* z pewną wadą, niedokładnie, niedostatecznie, omylnie, niepotrzebnie.

Ułomność, pewna wada fizyczna, kalectwo, np. garb, kulawość i t. p.; słabość, nieudolność; pewien brak, niedostatek, wada; niedołężność, słabość, bezsilność: **u.** natury ludzkiej.

Ułomny, mający wadę ciała, kaleka, np. garbaty, kulawy i t. p.; słaby, niedołężny.

Ułowić, schwytać, złapać, podejść, oszukać; **u. się,** dać ś. schwytać, wpaść w sieć, w matnię; być oszukanym.

Ułowny, przepowiadający, zapewniający obfity połów: staw **u.**

Ułożenie, dokonana czynność układanie czegoś; sposób obejścia ś., układ maniery, postawa, ukształcenie, charakter; **u. się,** dokonana czynność układania ś.; umowa.

Ułożony, którego ułożono, położony, uporządkowany; co do którego nastąpiła ugoda, umowa, omówiony; mający piękny układ, piękne maniery, dobrze wychowany, ukształcony; przyuczony, przyzwyczajony; oswojony, wyuczony: koń, pies **u.**

Ułożyć — *p.* Układać.

Ułów, połów, zdobycz ułowiona.

Ułuda, to, co nas łudzi; czar, wdzięk, ponęta; coś nieistniejącego, będącego tylko wytworem naszej imaginacji, złudzenie.

Ułudka, roślina z rodziny szorstkolistnych, ostrzeń.

Ułudnie *przysł.,* nierealnie, nieprawdziwie, złudnie, omamiająco, pozornie.

Ułudny, istniejący tylko w czyjejś wyobraźni, nieprawdziwy, nierealny, mamiący pozorem, złudny.

Ułudzić, przynęcić podstępnie, zwieść, oszukać.

Ułupać, odszczepać część od czegoś, odłupać, odrąbać, pociąć na kawałki; **u. się,** odszczepić ś., odłupać ś.

Ułus *tat.,* wieś tatarska, kirgiska i t. p.., złożona z namiotów; osada stała Kirgizów, Tatarów i innych narodów wschodnich; państwo tatarskie, orda, horda.

Umacniać *dok.* Umocnić; czynić mocnem albo mocniejszem, wzmacniać, krzepić, pokrzepiać; utwierdzać, obwarowywać, fortyfikować; **u. się,** mocniejszym się stawać, wzmacniać ś., pokrzepiać ś., fortyfikować ś., obwarowywać ś.; **u. się** w wierze, w przekonaniu = utwierdzać ś.; **u. się** w naukach = nabywać coraz gruntowniejszych wiadomości.

Umaczać, Umoczyć, zanurzywszy w jakimś płynie, zwilżyć, zmoczyć nim a. przesycić; zlać, oblać jakimś płynem; **u. ś.,** przez zanurzenie ś. w płynie, zwilżyć ś., zmoczyć ś.

Umaglować, zmaglować wszystko, co było do zmaglowania.

Umaić — *p.* Umajać.

Umajać, *dok.* Umaić; ozdabiać majem czyli zielonemi gałęziami a. kwieciem.

Umajętnić, uczynić majętnym, wzbogacić.

Umakać — *p.* Umaczać.

Umaleć, stać się mniejszym, zmniejszyć ś., umniejszyć ś., zmaleć, skurczyć ś.

Umalić, zmniejszyć, pomniejszyć.

Umalować, powlec farbą, pomalować, wymalować; *przen.,* oczernić, obmówić, oszkalować; **u. ś.,** wymalować sobie twarz barwiczkami, wyróżować ś.; zawalać ś.

Umarlak *żart.,* trup, umarły.

Umarlec, nieboszczyk, trup.

Umarlina, ciało umarłe; padlina, ścierwo.

Umarły, który umarł, skończył życie, nieżywy; języki **u-e** = martwe, dziś nieużywane i przez to nie ulegające zmianom; *rzecz.,* nieboszczyk, trup.

Umarszczyć, ułożyć w zmarszczki, namarszczyć, ufałdować.

Umartwiać, *dok.* Umartwić; martwym czynić, zabijać, pozbawiać życia; martwić, zasmucać; dręczyć, trapić przez pozbawianie środków potrzebnych do życia: **u.** ciało; **u. się,** dręczyć ś., trapić ś., wyniszczać ś. przez pozbawianie ś. środków potrzebnych do życia, wygód, przyjemności i t. p.; zadać sobie umyślnie umartwienie jako karę, jako pokutę.

Umartwienie, smutek, utrapienie, zgryzota; pozbawianie (ś.) środków, potrzebnych do życia, rozkoszy, przyjemności, wygód i t. p. i rozwijanie przez to wytrzymałości i mocy duchowej.

Umarzać, *dok.* Umorzyć; przyprawiać o śmierć, pozbawiać życia; **u.** głodem = oglądzać, morzyć; rozpowszechniać fałszywą wieść o czyjejś śmierci; tłumić, hamować; zaspokajać, niszczyć, niweczyć; **u.** dług = spłacać go, znosić go jako załatwiony; **u. ś.,** być umarzanym.

Umarzły (umar-zły), zmarzły, zamarzły.

Umarznąć (umar-znąć), być przejętym mrozem, zmarznąć, zamarznąć.

Umaszłować, zaopatrzyć statek w maszty.

Umawiać, *dok.* Umówić; najmować, zamawiać, godzić; układać; knuć, kartować; projektować coś; **u. ś.** z kimś o coś, względem czegoś = porozumiewać ś. z kimś, postanawiać z nim coś wspólnie; znosić ś., układać ś., godzić ś.

Umazać — *p.* Umazywać.

Umazywać (się), *dok.* Umazać (ś.); mazać (ś.), walać (ś.), brudzić (ś.), peckać (ś.), paskudzić (ś.).

Umączyć, posypać mąką, uwalać, ubielić mąką; **u. ś.,** uwalać ś., ubielić ś. w mące.

Umber, gatunek psa gończego.

Umbra *łć.,* odmiana ziemista rudy żelaznej, kreda i farba ciemnobrunatnego koloru.

Umbrakulum *łć.,* zasłona, zakrywająca Najświętszy Sakrament, wystawiony w monstrancji.

Umbrelka, zasłona, daszek na oczy, zasłona lampy (fig.).

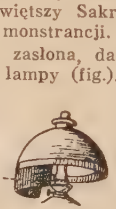

Umbryna, rodzaj ryby jasno-żółtej barwy, z szerokiemi pręgami na

grzbiecie, zamieszkującej morze Śródziemne (fig.).

! Umdruk *nm.*, przedruk, odbitka drukowana do przeniesienia na kamień litograficzny.

Umeblować, zaopatrzyć w meble, sprzęty.

Umeblowanie, ogół mebli, sprzętów znajdujących się w pomieszczeniu.

Umerlak, *żart.*, człowiek wymizerowany, podobny do trupa; nieboszczyk, trup.

Umęczenie, sprawienie męki, męka, męczeństwo, cierpienie, udręka, znękanie, zmęczenie, sfatygowanie, wyczerpanie sił.

Umęczyć, zadać komuś śmierć w męczarniach, zamęczyć; zmęczyć, zmordować, sfatygować; **u. ś.**, zmęczyć ś., zmordować ś.

Umiały *stpl.*, umiejętny, biegły w czemś.

Umiar, pomiar, właściwy stosunek, symetrja; proporcja, umiarkowanie, miara, mierność; poprzestawanie na małem.

Umiarkować, wnieść z czegoś, osądzić podług czegoś, zmiarkować; znaleźć właściwą, średnią miarę między krańcowościami; wymierzyć, obmyśleć tak, żeby nie było ani za wiele, ani za mało; **u. ś.**, powściągnąć ś., ustatkować ś., stać ś. umiarkowanym, powściągnąć ś., ustatkować ś., stać ś. umiarkowanym, powściągliwym.

Umiarkowanie *przysł.*, w miarę, nie za dużo i nie za mało, *rzecz.*, zachowanie miary między krańcowościami, znalezienie właściwej miary, wymierzenie należyte; skromność, mierność, poprzestawanie na małem; **u. ś.**, powściągnięcie ś., powściągliwość, ustatkowanie się.

Umiarkowany, posiadający należytą miarę, pomierny; mierny; niezbyt wielki ani zbyt mały; powściągliwy, skromny, stateczny, nie przebierający w niczem miary; nie krańcowy, nie skrajny, nie dochodzący do ostateczności: **u.** demokrata.

Umiarowy, *przym.* od Umiar; umierny, symetryczny, równomierny, foremny, rytmiczny.

Umiatacz, ten, który zamiata.

Umiatać, *dok.* Umieść; zmiatając czyścić miotłą, szczotką; uprzątać, zmiatając, wyrzucać: **u.** śmiecie, odpadki.

Umiecony, zamiecony, oczyszczony ze śmieci.

Umieć, posiadać znajomość czegoś, znać ś. na czemś, wiedzieć coś na pamięć; **u.** lekcję = nauczyć się jej; **u.** coś na palcach=znać doskonale, znać się na czemś, wiedzieć jak z tem postąpić; być w czemś biegłym, wyćwiczonym; móc dokazać czegoś, potrafić; mieć wagę w czemś, wpływ na coś, ważyć, znaczyć.

Umiejętnie *przysł.*, ze znajomością, ze zrozumieniem, według nauki, biegle, z umiejętnością, naukowo uczenie.

Umiejętność, umienie czegoś, znajomość jakiejś rzeczy; posiadanie nauki, nauka, wiedza: akademja **u-ci** = zgromadzenie uczonych, pracujących w różnych dziedzinach wiedzy.

Umiejętny, umiejący coś zrobić, znający się na czemś, biegły w czemś; uczony, naukowy, posiadający wiedzę w pewnym kierunku.

Umiejscowiać, *dok.* Umiejscowić; pozostawić w miejscu, nie dozwalać rozszerzać ś.; przerabiać jakiś utwór literacki zagraniczny w ten sposób, jakby był wzięty z miejscowych stosunków; **u. ś.**, pozostawać w miejscu, obrać sobie miejsce, mieć swoje miejsce, nie rozszerzać ś. dalej: gangrena **u-a ś.**

Umiejscowienie, zebranie, skupienie w jednem miejscu, lokalizacja.

Umierać, *dok.* Umrzeć; przestawać żyć, konać, kończyć życie; ginąć, niknąć, unicestwiać ś.; przejmować ś. czemś nawskroś, do głębi: **u.** ze strachu, z żalu, ze wstydu.

Umieralność, podleganie śmierci; cecha istot, podlegających śmierci; stosunek liczebny wypadków śmierci do liczby mieszkańców danej miejscowości w danym czasie.

Umiernik *stpl.*, poskramiacz, powściągacz.

Umierność *stpl.*, umiarkowanie, mierność, skromność.

Umierny, umiarkowany, skromny, powściągliwy.

Umierzać, *dok.* Umierzyć; odmierzać stosunkowo do czegoś, miarkować, ustosunkowywać; trafiać do celu, ugadzać w cel; wymierzać część czegoś.

Umierzić, (umier-zić) *nied.*, Umier-zać, obrzydzić, obmierzić.

Umierzwić, uprawić, użyznić mierzwą, ugnoić, nawozem zasilić.

Umieszać, zmieszać dokładnie.

Umieszczać, *dok.* Umieścić, kłaść stawiać coś w jakiemś miejscu, sadowić; dawać komuś, czemuś miejsce, lokować; **u. ś.**, znajdować sobie miejsce, osiadać, sadowić ś., lokować się.

Umieścić — *p.* Umieszczać.

Umieść — *p.* Umiatać.

Umiękczać, *dok.* Umiękczyć; czynić miękkiem albo miększem, zmiękczać.

Umiękczyć — *p.* Umiękczać.

Umilać, *dok.* Umilić; czynić miłym, wdzięcznym, sympatycznym; uprzyjemniać.

Umilić — *p.* Umilać.

Umilkać, *dok.* Umilknąć, przestawać dźwięczeć, huczeć, szumieć i t. p.; uciszać ś., uspakajać ś.

Umilknąć — *p.* Umilkać.

Umiłować, ukochać, pokochać, ulubić kogoś, coś, rozmiłować ś. w kimś, w czemś.

Umitygować, ułagodzić, uspokoić, uśmierzyć, pohamować.

Umizg, spojrzenie zalotne, uśmiech, gest zalotny, wdzięk w obejściu dla przypodobania ś. komuś; przypochlebianie ś. pieszczotą, kares, pieszczoty; nuż w **u-i** do niej = zaczął ś. umizgać.

Umizgacz, Umizgant, Umizgalski, Umizgus, Umizguś, człowiek umizgający ś., zalotnik, kochanek, amant, konkurent.

Umizgać się, *dok.* Umizgnąć ś., przymilać ś., uśmiechać ś. z przymileniem; zalecać ś., starać ś. przypodobać.

Umizgalska (-iej), kobieta umizgająca ś., kokietka, zalotnica.

Umizgalski (-ego) — *p.* Umizgacz.

Umizgalstwo, chęć przypodobania ś., kokieterja.

Umizgus, Umizguś — *p.* Umizgacz.

Umkliwy, łatwy do szybkiego umknięcia; ręce **u-e** = chwytliwe, złodziejskie.

Umknąć — *p.* Umykać.

Umleć, zmleć.

Umłot, umłócenie, wymłócenie; zboże wymłócone; mniejsza lub większa wydajność ziarn, zboża w stosunku do ilości snopów; *przen.*, **u.** pustej słomy = gadanina, pisanina bez treści.

Umłotny, sypiący obficie zboże, omłotny.

Umłócić, wymłócić wszystko, co było do wymłócenia; wymłócić tyle, ile trzeba.

Umnictwo, filozofja; wiedza, umiejętność.

Umniczy, filozoficzny, umiejętny.

Umniejszać, *dok.* Umniejszyć, czynić mniejszym, zmniejszać, ujmować czegoś, kurczyć.

Umnożyć (się), pomnożyć (ś.), zwiększyć (ś.), pod względem liczebności.

Umocnić — *p.* Umacniać.

Umocować, mocno przybić, przywiązać, przytwierdzić, przymocować; **u.** kogoś, udzielić mu pełnomocnictwa, dać mu moc działania w czyjemś imieniu, dać plenipotencję do czegoś; upewnić, umocnić, utwierdzić w czemś.

Umocowany, ten, którego umocowano; mający udzielone sobie pełnomocnictwo, plenipotencję; *rzecz.*, pełnomocnik, plenipotent.

Umoczyć — *p.* Umaczać.

Umodlić, modląc uprosić, ubłagać, wymodlić.

Umokły, namokły, namiękły, przemokły.

Umoknąć — *p.* Umakać.

Umor, umorzenie, zguba, śmierć, zagłada; do **u-u,** na **u.** = ze wszystkich sił, do upadłego, do śmierci: pić, kochać na **u.**

Umoralniać, *dok.* Umoralnić; moralnym a. moralniejszym czynić; **u. ś.,** stawać ś. moralnym a. moralniejszym.

Umord, zmordowanie, zmęczenie, utrudzenie.

Umordować, zmordować, zmęczyć, sfatygować, znękać.

Umorusać (się), powalać (ś.), pobrudzić (ś.), ubrudzić (ś.).

Umorycz *stpl.*, morderstwo w zapalczywości.

Umorzenie, częściowa regulacja należności, lub sumy spłacanej częściowo w pewnych terminach, amortyzacja.

Umorzyć — *p.* Umarzać.

Umościć się, ułożyć ś. pokotem, rozpostrzeć ś. na ziemi; pokryć ś. czemś jak mostem.

Umotać (się), uwikłać (ś.), uplątać (ś.), usidlić (ś.), wplątać (ś.), zamotać (ś.).

Umowa, umówienie ś. co do warunków, co do wykonania ich, układ, ugoda, kontrakt; *stpl.*, przymierze, zakon, testament.

Umozaikować, wyłożyć mozaiką ozdobić mozaiką; ułożyć sposobem mozaiki.

Umożebniać, Umożliwiać, *dok.* Umożebnić Umożliwić, czynić możebnym, możliwym do urzeczywistnienia, prawdopodobnym.

Umówca, ten, który się umawia, który robi umowę, kontrahent.

Umówić — *p.* Umawiać.

Umówiny, umówienie ś., zawarcie umowy, kontraktu.

Umówka, *zdr.* od Umowa.

Umówny, dotyczący umowy, wynikający z umowy, umówiony, przyrzeczony, przyznany; zamówiony, zgodzony, najęty; przyjazny, ludzki, łaskawy, wyrozumiały, użyty.

Umrażać — p. Umrozić.

Umroczyć, mrocznym, ciemnym uczynić, zamroczyć, ściemnić; zaćmić.

Umrozić, mrozem przejąć, zmrozić; **u. ś.,** być przenikniętym mrozem, przemarznąć, zmarznąć.

Umrzeć — *p.* Umierać.

Umszyć, utkać, obetkać mchem.

Umundurować (się), sprawić komuś (sobie) mundur a. mundury; kogoś (siebie) odziać w mundur.

Umurzać, *dok.* Umurzyć, brudzić, walać, ubrudzać, paskudzić.

Umuskać, muskając ułożyć gładko.

Umykać, *dok.* Umknąć, uciekać; usuwać prędko, uchylać: **u.** komuś ręki; porywać, kraść; u. ś., usuwać ś. na bok, uchylać ś.; uciekać, wymykać ś.; uchylać ś. od czegoś, unikać czegoś.

Umykanie, ścienianie ś. i zanikanie warstw geologicznych ziemi, klinowanie ś.

Umylić, zmylić, oszukać, zwieść.

Umysł, zbiór wszystkich władz duchowych człowieka, szczególniej zaś władza poznania, w przeciwstawieniu do uczucia i woli; poznanie, rozum, intelekt, myśl, świadomość; zdolności umysłowe, duchowe człowieka; człowiek o pewnych zdolnościach umysłowych: dzielny, bystry **u.**; zamysł, zamiar, rozmysł, celowość: zrobił to z **u-u** = umyślnie.

Umysłowo *przysł.*, umysłem, zapomocą umysłu, myślą; pracować **u.** = umysłem, myślą, nie rękami; chory **u.** = obłąkany, warjat.

Umysłowość, wszystko, co dotyczy umysłu, duchowość, intelektualizm; umysł; człowiek, jako istota, obdarzona umysłem.

Umysłowy, tyczący ś. umysłu, wypływający z czynności umysłu, duchowy, intelektualny: praca **u-a**= nie fizyczna; choroby **u-we,** choroby mózgu: obłąkanie, manja, hipochondrja, idjotyzm, melancholja.

Umyślić, postanowić coś w myśli, powziąć jakiś zamiar, postanowienie, obmyślić, zamyślić, przedsięwziąć.

Umyślnie *przysł.*, z umysłu, z rozmysłem, rozmyślnie, z zamiarem, naprzekór.

Umyślnik —*p.* Sylogizm.

Umyślny, zrobiony z umysłu, rozmyślny; *rzecz.*, posłaniec, umyślnie wysłany do załatwienia jakiegoś polecenia, jakiejś sprawy.

Umyty, ten, którego umyto, który się umył, czysty.

Umywacz, człowiek, który coś umywa.

Umywaczka, *for. ż.* od Umywacz, pomywaczka.

Umywać, *dok.* Umyć, myć coś; omywać, obmywać, oczyszczać zapomocą wody a. innego płynu; **u-m** od wszystkiego ręce = uchylam ś. od tego, usuwam ś., nie chcę mieć z tem do czynienia, nie przyjmuję na siebie odpowiedzialności; ani ś. **u-ał** do tego = nie ma żadnego porównania, jest o wiele niższy pod względem przymiotów; **u. ś.,** obmywać ś., myjąc ś., oczyszczać ś.

Umywadliny (-in), woda po umyciu czegoś, mydliny.

Umywadło — *p.* Umywalnia.

Umywalka — *p.* Umywalnia.

Umywalnia, miednica, w której ś. myją; sprzęt, zawierający miednicę, dzbanek z wodą i t. d., umywalka; rodzaj basenu porcelanowego, połączonego z kranami do wody (fig.); pokój, zawierający wszystko

do umywania ś., pokój z kilku a. kilkunastu umywalniami, do których woda spływa z kilku a. kilkunastu kranów.

Umywalnik, sprzęt do mycia ś., do mycia form drukarskich, talerzy i t. p., liszof.

Umywalny, dający ś. umyć.

Unaoczniać, *dok.* Unaocznić; przedstawiać przed oczy, naocznym, widocznym czynić, pokazywać, wyrażać, demonstrować, udowadniać; **u. ś.,** naocznym, widocznym ś. stawać, być udowodnionym, stwierdzać ś., wykazywać ś.

Unarodowić, zrobić narodowym, nadać cechy narodu; **u. się,** stać ś. narodowym, stać ś. narodem.

Unarzać, zanurzać.

Unaszać — *p.* Unosić.

Uncja *łć.*, waga aptekarska = dwunastej części funta.

Uncjalne litery, początkowe litery calowe, największy gatunek liter.

Uncjowy, ważący uncję.

Undacja *łć.*, ruch fal, ruch falowy serca.

Undekagon *łć—gr.*, jedenastokąt, wielobok o jedenastu bokach i tyluż kątach.

Undulacja *łć.*, falowanie, ruch falowy (światła, głosu); wibracja w instrumentach smyczkowych.

Undulacyjny, dotyczący undulacji; **u-a** teorja = przypisująca światło i ciepło drganiom eteru.

Unerwienie, zaopatrzenie nerwami, inerwacja.

Unędzniać, *dok.* Unędznić; robić nędznym, doprowadzać do nędzy.

Unicestwiać, *dok.* Unicestwić, znosić jakby zupełnie nie było, niszczyć doszczętnie; obracać w niwecz, niweczyć, kasować, doprowadzać do nicości.

Unicki, dotyczący unji a. unitów, stanowiący własność unitów.

Uniebieszczać, robić niebieskim, farbować na niebiesko, farbkować.

Uniebieśniać, *dok.* Uniebieśnić; czynić niebiańskim, pięknym, jak niebo; **u. się,** stawać ś. pięknym, jak niebo.

Uniedołężnić *nied.* Uniedołężniać, uczynić niedołężnym.

Uniejednostajniać, *dok.* Uniejednostajnić; czynić niejednostajnym.

Uniemożebniać, *dok.* Uniemożebnić; czynić niemożebnym, nie dopuszczać do czegoś, uniemożliwiać.

Uniepodabniać, *dok.* Uniepodobnić; czynić niepodobnym.

Uniemożliwiać, *dok.* Uniemożliwić — *p.* Uniemożebniać.

Unieruchomiać, *dok.* Unieruchomić, czynić nieruchomym, osadzić w miejscu, powstrzymać w biegu, ubezwładnić.

Uniesienie, dokonana czynność unoszenia, podniesienie; wzruszenie gwałtowne, pochodzące z namiętności, gniewu, radości, zachwytu itp.

Unieszczęśliwiać, *dok.* Unieszczęśliwić, nieszczęśliwym czynić.

Unieszkodliwiać, *dok.* Unieszkodliwić; uczynić nieszkodliwym.

Unieść — *p.* Unosić.

Unieśmiertelniać, *dok.* Unieśmiertelnić; czynić nieśmiertelnym, sławnym po śmierci i po wszystkie cza-

sy; **u. ś.**, stawać ś. nieśmiertelnym, nabywać nieśmiertelnej sławy.

Uniewalać, *dok.* Uniewolić; zmuszać kogoś do czegoś wbrew jego woli, zniewalać.

Uniewalniać, *dok.* Uniewolnić; czynić niewolnikiem, obracać w niewolę.

Unieważniać, *dok.* Unieważnić; nie uznawać za ważne, nieważnym coś czynić, jakby go wcale nie było, unicestwiać, znosić, kasować.

Uniewinniać, *dok.* Uniewinnić: uwalniać od kary, od odpowiedzialności, dowodzić czyjejś niewinności; uznawać kogoś za niewinnego i uwalniać go od kary: **u.** podsądnego; **u. ś.**, wykazywać swoją niewinność; dowodzić swej niewinności, tłumaczyć ś. usprawiedliwiać ś.

Uniewolnić — *p.* Uniewalać.

Uniewolnić — *p.* Uniewalniać.

Uniezależniać, *dok.* Uniezależnić; czynić niezależnym, uwolnić od zależności, oswobodzić, zrobić samodzielnym; **u. się,** stać ś. niezależnym, nabrać samodzielności, oswobodzić ś., wyzwolić ś.

Uniezdolniać, *dok.* Uniezdolnić; uczynić niezdolnym do czegoś.

Unifikacja *łć.*, zjednoczenie, połączenie części w całość.

Uniform, ubranie według przepisanej formy; mundur (fig.).

Uniformista *łć.*, człowiek, pragnący jednakowego ukształtowania wszystkich państw i religij.

Uniformitaryzm *łć.*, teorja geologiczna, według której najwspanialsze zjawiska geologiczne powstały drogą sumowania ś. drobnych skutków działania sił zwykłych i dziś jeszcze wciąż działających.

Unikać, *dok.* Uniknąć; chronić ś., strzec ś.; **u.** kogoś = nie chcieć z nim ś. spotykać, nie chcieć mieć z nim do czynienia.

Unikat *łć.*, jedyny w swoim rodzaju, nadzwyczajna rzadkość.

Unikczemnić, uczynić nikczemnym, skazić, spodlić.

Uniknąć — *p.* Unikać; ujść czegoś, ustrzec ś., uchronić ś. przed czemś.

Uniknięcie, Uniknienie, *rzecz.* od Uniknąć, uchronienie ś. przed czemś.

Unilateralny *łć.*, jednostronny: **u.** kontrakt, umowa = która obowiązuje tylko jedną stronę.

Uninominalne *łć.*, głosowanie, w którem każdy wyborca pisze na kartce jedno tylko nazwisko, a potrzebną ilość wybranych oznacza ś. z tych, którzy otrzymali największą ilość głosów, losowanie zaś rozstrzyga w razie równości głosów.

Uniosły *stpl.*, przesadny, dziwaczny, ekscentryczny.

Unisono (*skr.* unis), *wł. muz.*, jednobrzmiąco, jednogłośnie; jednoczesne brzmienie tych samych tonów na wszystkich instrumentach muzycznych, we wszystkich głosach; *przen.*, zawołać, krzyknąć, powiedzieć **u.** = jednogłośnie, jednocześnie.

Unita *łć.*, należący do kościoła wschodnio-katolickiego.

Unitarjanie, Unitarjusze *łć.*, sekta, przyjmująca jedną tylko osobę Boską, odrzucając naukę o Trójcy św.

Unitaryzm *łć.*, w polityce: dążenie do jedności państwowej (przeciwieństwo: federalizm).

Unitka, *for. ż.* od Unita.

Uniweczać, unicestwiać, niweczyć, znosić zupełnie.

Uniwersalizm *łć.*, dążność umysłu do objęcia wszystkiego; rozwijanie umysłu wszechstronne, bez przewagi jakiego bądź kierunku; wszystkowiedztwo, encyklopedyczne ukształcenie; nauka o ogólnej łasce Bożej, rozciągającej ś. na wszystkich ludzi.

Uniwersalizować, czynić uniwersalnym, wszędzie znanym, wszędzie stosowanym, upowszechniać.

Uniwersalność, wszechstronność.

Uniwersalny *łć.*, ogólny, powszechny, wszechstronny; **u.** spadkobierca = główny spadkobierca; **u.** środek = środek, pomagający w każdym przypadku; **u.** genjusz = człowiek, odznaczający ś. we wszystkich kierunkach wiedzy, i we wszystkich dziedzinach sztuk pięknych; *iron.*, człowiek z pretensjami nieuzasadnionemi do wszystkowiedztwa; **u-a** monarchja = monarchja, ogarniająca całą kulę ziemską, wszystkie kraje i ludy; **u-e** lekarstwo = lekarstwo skuteczne we wszystkich chorobach, panaceum.

Uniwersał *łć.*, list królewski przedsejmowy; list okólny.

Uniwersum *łć.*, świat, wszechświat.

Uniwersytecki, odnoszący ś. do uniwersytetu, stanowiący własność uniwersytetu; pochodzący od uniwersytetu; wykład **u.** = prowadzony w uniwersytecie a. jak w uniwersytecie.

Uniwersytet *łć.*, najwyższy publiczny zakład naukowy, wszechnica akademja; **u.** ludowy = wykłady systematyczne popularne, ustne a. listowne, obejmujące jakiś odłam wiedzy, przeznaczone dla publiczności, nie posiadającej wyższego wykształcenia.

! Uniwokalny *łć.*, jednogłośny.

Unižać *dok.* Uniżyć; czynić niższym, znižać; umieszczać niżej, stawiać niżej; *przen.*, poniżać, upokarzać, hańbić; **u. się,** stawać ś. niższym; *przen.*, upokarzać ś., poniżać ś., stawać ś. pokornym, służalczym; hańbić ś., uwłaczać, ubliżać sobie, czyniąc a. mówiąc coś niegodnego siebie.

Uniženie *przysł.*, kornie, pokornie, z uniżonością; *rzecz.*, umieszczenie niżej, niż było poprzednio, obniżenie, opuszczenie; *przen.*, poniżenie, upokorzenie; **u. się,** upokorzenie ś., pokora, służalczość, ubliżenie sobie.

Unižoność, pokorność, korność, czołobitność, pokora; cześć, uszanowanie: składać komuś swą **u.** = wyrazy szacunku, czci.

Unižony, korny, czołobitny, pokorny; **u.** sługa, **u-a** sługa = przesadnie ugrzeczniona formuła zakończenia listu.

Unja *łć.*, związek, zjednoczenie, połączenie; **u.** dynastyczna a. personalna a. osobista = związek 2-ch państw, mających rząd odrębny, lecz jednego monarchę; **u.** realna= związek państw, mających wspólnego monarchę i wspólny parlament (np. Anglja i Szkocja); **u.** kościelna = połączenie Kościołów Zachodniego i Wschodniego, przeprowadzone na soborze we Florencji w r. 1439, wprowadzone do Polski w r. 1595; wyznanie unickie, Kościół Wschodnio-katolicki; wierni tego Kościoła.

Unjacki — *p.* Unicki.

Unjał *łć.* — *p.* Dioptra.

Unjata — *p.* Unita.

Unjatka — *p.* Unitka.

Unjonista *łć.*, zwolennik zjednoczenia, utrzymania związku; w St. Zjednoczonych Ameryki Półn., podczas wojny domowej 1861 — 1864 stronnik utrzymania jedności państwowej i wyzwolenia niewolników.

Unjowany, połączony, złączony przez unję.

! Unkcja *łć.*, namaszczenie, poświęcenie, pomazanie .

Unobilitować, nadać szlachectwo.

Unosiciel, człowiek, który unosi kogoś a. coś, uwodziciel, porywacz.

Unosić, *dok.* Unieść, *wielokr.* Unaszać; porwawszy coś, przenosić szybko na inne miejsce, nieść coś a. kogoś porwanego, porywać, nieść szybko, zanosić zbyt daleko, podnosić nieco w górę; móc coś podnieść, udźwignąć coś; *przen.*, zaprowadzać zbyt daleko w znaczeniu duchowem, uwodzić: gniew go uniósł, namiętność go uniosła; konie unoszą=ponoszą; **u.** pannę=wykradać, porywać; **u.** ptaka myśliwskiego = obłaskawić, przyuczyć do polowania: **u. się,** wzniósłszy ś. ponad coś, krążyć, bujać w pewnej wysokości; wzbijać ś., wzlatywać nad czemś; dawać ś. uwodzić czemuś, zapędzać ś., zapominać ś.: **u. się** gniewem, namiętnością; **u. się** nad kimś, nad czemś = zachwycać ś., podziwiać, uwielbiać kogoś, coś, rozpływać ś., wpadać w uniesienie nad kimś, nad czemś; **u. się** za czemś=szukać czegoś z zapalczywością; *przen.*, wznosić ś. pod względem duchowym: myśli moje unoszą ś. ku Stwórcy.

Unosidło *chir.*, przyrząd do utrzymywania członków ranionych a. okaleczonych w zawieszeniu.

Unskop, rodzaj hełmu średniowiecznego.

Unurzać (się), *dok.* Unurzyć (ś.), całkiem (ś.) zanurzać; walać (s.), zabrudzać (ś.), mocno, całkiem.

Unużać (się), *dok.* Unużyć; męczyć, nużyć, fatygować.

Uobecniać, *nied.* Uobecnić, czynić obecnym, uprzytomniać, unaoczniać.

Uobojętniać, czynić obojętnym, zobojętniać; *chem.*, zneutralizować, osłabiać moc czegoś.

Uobrazować, przedstawić obrazowo, jakgdyby w obrazie, upłastycznić.

Uobyczajać, *dok.* Uobyczaić; kształcić pod względem obyczajów, czynić obyczajnym, towarzyskim, uczyć pięknych manier; ukulturalniać, cywilizować; **u. się**, nabywać dobrych obyczajów, życia towarzyskiego; ukulturalniać ś., cywilizować ś.

Uobyczajenie, wpojenie obyczajów, pięknych manier, wpojenie przymiotów społecznych, okrzesanie, ucywilizowanie, ukulturalnienie; **u. się**, nabycie cech przyzwoitości, obyczajów, towarzyskich, pięknych manier.

Uodporniać, *dok.* Uodpornić; zrobić odpornym na coś; zabezpieczyć od wpływów zewnętrznych, od wrażliwości na zakażenie; zahartować.

Uogólniać, *dok.* Uogólnić; stosować do ogółu, wyprowadzać ogólny wniosek z poszczególnych przesłanek, indukować; cechy, przymioty, dotyczące tylko niektórych gatunków, rozciągać na cały rodzaj.

Uogólnienie *rzecz.*, od Uogólniać; rezultat uogólniania, wniosek ogólny na podstawie poszczególnych przesłanek, często fałszywy, zbyt pośpiesznie wyciągnięty; stosownie do ogółu.

Uorganizować, doprowadzić do ładu, uporządkować, urządzić, zorganizować.

Uosabiać, *dok.* Uosobić; wyobrażać coś w postaci osoby, przedstawiać pod postacią osoby, nadawać czemuś cechy osoby, przedstawiać coś w swojej osobie; personifikować.

Uosobienie, pojęcie oderwane, przedstawione pod postacią osoby; w *retor.*, postać mowy, polegająca na tem, że zwierzęciu, roślinie, rzeczy nieżyjącej a. pojęciu oderwanemu przypisujemy cechy i czynności osoby, personifikacja, prozopopeja.

Uosobiony, wcielony, istny.

Uownik, Uówka — *p.*, Korytownik.

Upad, upadek, upadnięcie; kąt, pod jakim warstwy geologiczne nachylone są do poziomu.

Upadać *dok.* Upaść; z położenia prostopadłego przechodzić w poziomie, przewracać ś., wywracać ś., obalać ś., padać; z wyższego poziomu przechodzić na niższy, spadać: śnieg, deszcz upadł; **u.** na nogi = kuleć, utykać; **u.** na kolana = klękać; nie utrzymać ś., przepaść, spełznąć na niczem: sprawa **u-a**, wniosek **u-dł**; *przen.*, dochodzić do ruiny, do upadku, niszczeć, niweczyć ś., rujnować ś.; popełniać grzech, wykraczać przeciw przepisom moralności; o kobiecie = stracić cnotę; tracić coś, pozbawiać ś. czegoś, wyzbywać ś. czegoś, podupadać na odwadze; nie móc przetrzymać czegoś, tracić siły pod wpływem czegoś: **u.** pod brzemieniem smutku, niedoli, hańby i t. p.

Upadek, upadnięcie, spadnięcie; nieszczęście, niedola, katastrofa, klęska, ruina; bankructwo: **u.** domu handlowego; **u.** moralny = postępowanie pełne brudów, występków, nieuczciwe; **u.** kobiety = zejście z drogi cnoty, oddawanie ś. nierządowi.

Upadlać, *dok.* Upodlić; podłym czynić; poniżać, hańbić, zbezczeszczać; **u. się**, stawać ś. podłym; poniżać ś., hańbić ś., upokarzać ś. haniebnie.

Upadliny (-in), ruiny, zwaliska, rozwaliny.

Upadłość, niemożność płacenia swoich zobowiązań przez handlującego a. przemysłowca, o czem wyrokuje sąd handlowy; ogłosić **u.** = zawiadomić wierzycieli o niewypłacalności.

Upadły, ten, który upadł; dom handlowy **u.** = zbankrutowany; anioł **u.** = djabeł, szatan; kobieta **u.** = cudzołożnica, nierządnica, prostytutka; do **u-ego** = do ostatka, aż do utraty sił: tańczyć, bić ś. do **u-ego**.

Upadnięcie, upadek.

Upajać, *dok.* Upoić; poić kogoś jakimś trunkiem aż do upicia, spajać; przepełniać uczuciem rozkosznem, szałem namiętnym aż do utraty przytomności; **u. się**, nadużywać trunków, tracić przytomność wskutek nadmiaru trunku, upijać ś.; unosić ś., przejmować ś.; wzruszać ś. rozkosznie, wpadać w szał namiętny.

Upakować, ułożyć coś w paczki a. paki, w skrzynie, kufry i t. p.; **u. się**, ułożyć swoje rzeczy w skrzynie, spakować ś.

Upalać, *dok.* Upalić; cokolwiek nadpalać, trochę czegoś spalić, paląc, niszczyć część czegoś, palić tyle czegoś, ile trzeba; mocno rozpalać, napalać; opalać po wierzchu, czynić ogorzałym; paleniem przygotowywać do użytku; przebiegać, przejeżdżać szybko: upaliłem milę; **u. się**, palić ś. aż do zupełnego zniszczenia; spalać ś. częściowo; mocno rozpalać ś.

Upalisadować, ustawić palisady, otoczyć palisadami.

Upalny, *przym.* od Upał, bardzo gorący (dzień).

Upał, gorąco wielkie, skwar, spieka.

Upamiętać — *p.* Upamiętywać.

Upamiętanie, naprowadzenie ze złej drogi na dobrą, zreflektowanie; **u. się**, zastanowienie ś. nad sobą samym, refleksja, powrót na dobrą drogę; bez **u-a** = na nic nie zważając, bez rozwagi.

Upamiętniać, *dok.* Upamiętnić; czynić pamiętnym, trwałym w pamięci ludzkiej, unieśmiertelniać; **u. się**, stawać ś. pamiętnym, unieśmiertelniać ś.

Upamiętywać, *dok.* Upamiętać; doprowadzać kogoś do tego, że wchodzi w siebie, zaczyna patrzeć krytycznie na swoje postępki i rozważać je, reflektować; **u. się**, wchodzić w siebie, zaczynać krytycznie patrzeć na siebie i rozważać swoje postępki, reflektować ś.

Upancerzyć, uzbroić w pancerz.

Upaństwowiać, *dok.* Upaństwowić, ująć w formę państwa, uczynić państwowem.

Uparcie *przysł.*, z uporem, uporczywie.

Uparciuch, człowiek uparty.

Uparować, ugotować na parze.

Upartość — *p.* Upór.

Uparty, upierający ś. przy swojem, nie chcący ustąpić nikomu; nie dający ś. przekonać, nieposłuszny, uporny, uporczywy, zacięty; **u-a** choroba = dająca ś. leczyć z trudnością, długotrwała, przewlekła, chroniczna.

Upas, Upasowe drzewo, drzewo wyniosłe, spokrewnione z chlebowcem, rosnące na wyspach Wschodnio-Indyjskich, zawierające sok mleczny, bardzo trujący.

Upasać, *dok.* Upaść; pasąc, karmiąc, tuczyć, robić spasłym, napasać.

Upaść — *p.* Upadać — *p.* Upasać.

Upatrek, roślina z rodziny złożonych o kwiatach różowych, sadziec konopiasty.

Upatrywać, *dok.* Upatrzeć; patrząc, wodząc dokoła oczami szukać, wybierać z pomiędzy przedmiotów, nastręczających ś. wzrokowi, dochodzić, śledzić wzrokiem; szukać myślą, wynajdywać, wybierać z pomiędzy wielu; uważać, oglądać, obserwować; dostrzegać; **u.** zająca, dzika = odnajdywać jego legowisko; **u.** sobie coś do kogoś = mieć do niego niesłuszną pretensję, widzieć w nim wady nie istniejące, dokuczać komuś niezasłużenie, przyczepiać ś. do kogoś; mieć na względzie, przewidywać, zapobiegać; brać sobie coś za cel, zawierzać.

Upatrzony, na którego zwrócono uwagę, którego szukano i znaleziono, osiągnięty, wybrany: grać na **u-ą** = na pewno; polowanie na **u-go** = na zwierza, którego legowisko a. kryjówkę odkryto.

Upatrzyć — *p.* Upatrywać.
Upawać, upajać.
Upawęzić, uzbroić w pawęż.
Upchać — *p.* Upychać.
Upełnoletniać się, *dok.* Upełnoletnić ś., stawać ś. pełnoletnim, dochodzić do pełnoletności.
Upełnomocniać, *dok.* Upełnomocnić; upoważniać kogoś do czynienia czegoś, do zastępowania, dawać komuś pełnomocnictwo, zwłaszcza w zakresie prawnym.
Upełnomocnienie, nadanie komuś pełnomocnictwa: pełnomocnictwo, plenipotencja.
Upełzać, *dok.* Upełznąć; pełzając, czołgając ś. przebywać, uchodzić, ułazić.
Uperfumować, skropić, napuścić, natrzeć perfumami, wonnościami; **u. się,** skropić ś. perfumami a. namaścić ś. wonnościami.
Uperlać, *dok.* Uperlić; obsadzać, wysadzać, ozdabiać perłami.
Upewniać, *dok.* Upewnić; dowodzić komuś niezbicie, że tak jest, a nie inaczej, stwierdzać słowami, zapewniać; **u. się,** nabierać pewności co do czegoś, przekonywać ś. dowodnie o prawdzie czegoś, zabezpieczać ś.
Upęd, bieg szybki.
Upędzać, gnać, pędzić, ganiać kogoś; **u. się** za kimś, za czemś=gonić zapamiętale, uganiać ś. za czemś, dążyć do czegoś zawzięcie, chcieć coś osiągnąć.
Upętać (się, uwikłać (ś.) w pęta, usidlić (ś.).
Upiąć — *p.* Upinać.
Upić — *p.* Upijać.
Upiec, dokonać pieczenia, spiec; **u-kła** raczka = zarumieniła ś.; **u-kło** mu ś. = udało mu ś. uniknąć odpowiedzialności, kary, uszło mu na sucho; **u. się,** zostać upieczonym.
Upieczony, ten, którego upieczono, pieczony; świeżo **u.** = dopiero co zrobiony, dopiero co mianowany, niedoświadczony.
Upieniać, *dok.* Upienić; okrywać pianą.
Upierać się, *dok.* Uprzeć się; obstawać przy czemś, chcieć koniecznie zostać przy swojej woli, uporczywie nie dawać ś. przekonać.
Upierzać (się), okrywać (ś.) pierzem, piórami; opatrywać (ś.) w pióra; stroić (ś.) w pióra.
Upierzenie, o ptaku: wszystkie jego pióra, razem wzięte.
Upierzony, okryty pierzem: kołczan **u.** = pełen strzał, opatrzonych piórami.
Upierzyca — *p.* Upiorzyca.
Upierzyć — *p.* Upierzać.
Upięcie dokonana czynność upinania; przystrajanie, układ fałdów, sukni, firanek i t. p.; strój głowy u kobiet.
Upiękniać, *dok.* Upięknić; czynić pięknem a. piękniejszem, zdobić, ozdabiać, stroić, przystrajać.
Upiększać, *dok.* Upiększyć; czynić pięknym a. piękniejszym; ozdabiać, przystrajać.
Upiększenie, uczynienie piękniejszym, ozdobienie; to, co czyni piękniejszym, ozdoba.
Upiększyć — *p.* Upiększać.
Upijać, *dok.* Upić; wypijać część ogólnej ilości płynu, nadpijać trochę czegoś; **u. się,** pić czegoś zanadto, nadużywać trunku, odurzać ś. trunkiem, urzynać się.
Upilnować, pilnując ustrzec, żeby ś. co złego nie stało, żeby ktoś komuś jakiej krzywdy nie zrobił, nie uciekł i t. p., dopilnować; złapać kogoś na gorącym uczynku; **u. się,** strzec ś., dopilnować ś., zwracać uwagę.
Upiłować, piłą coś odjąć, odpiłować.
Upinać, *dok.* Upiąć; przypinać szpilkami, opinać.
Upinaczka, pomocnica krawcowej, upinająca suknie.
Upiorzyca, Upierzyca, upiór w postaci kobiecej.
Upiór, mniemany nieboszczyk, wstający z grobu i wypijający krew żywych ludzi podczas ich snu; duch z tamtego świata, widmo, potępieniec; czerwony, jak **u.** = bardzo czerwony; zwierzę ssące z rzędu małpiatek, rodziny wyraków (fig.).

Upiżmować (się), uperfumować (s.) piżmem.
Uplanować, powziąć zamiar, ułożyć plan, ukartować, przedsięwziąć, zamierzyć.
! Uplasować, dać komuś miejsce, ulokować, umieścić; postawić, położyć; **u. się,** znaleźć sobie miejsce, umieścić ś., ulokować ś.
Uplastycznić, przedstawić wyraziście, uwypuklić, wyrazić w widomych kształtach.
Uplantować, zrównać, zniwelować, splantować.
Uplatać, *dok.* Upleść; plotąc robić, pleceniem tworzyć; robić coś plecionego, pleść, splatać; *przen.,* ułożyć, wymyślić, skłamać. upleść plotkę.
Uplątać (się), uwikłać (ś.), upętać (ś.), wplątać (ś.).
Upleć, opleć wszystko, co było do opielenia wyrwać zielsko na całej pewnej przestrzeni.
Upleć *rzecz.,* uplecenie, uplot.
Uplenіać, *dok.* Uplenić; wypleniać częściowo, umniejszać liczbę czegoś, przerzedzać, przetrzebiać.
Upleść — *p.* Uplatać.
Uplot Uplotka, wieniec, wianek, girlanda w *lm.,* **u-y,** więzy, pęta, kajdany.
Upluskać (się), uszargać (ś.), uwalać (ś.), ubłocić (ś.).
Uplwać, opluć.
Upłacać, *dok.* Upłacić; płacić częściowo ratami w pewnych terminach, spłacać powoli.
Upładniać ,Upładzać, *dok.* Upłodnić, Upłodzić; czynić płodnym, użyźniać; zapładniać; **u. się,** być użyźnianym, stawać ś. płodnym.
Upłakać, płaczem zmęczyć, zmordować; **u. się,** napłakać ś., spłakać ś., wypłakać ś.; zmęczyć ś. płaczem.
Upłaszczyć zupełnie spłaszczyć.
Upław, *lm*, u-y, upływ nasienia męskiego; u kobiet: odchody miesięczne; białe **u-y** = choroba macicy u kobiet.
Upławić, wypuścić płyn z czegoś, dać mu upłynąć, utoczyć z czegoś ciecz.
Upłaz, równinka między skałami.
Upłazek, *zdr.* od Upłaz.
Upłazisto, *przysł.,* w kształcie upłazów.
Upłodnić — *p.* Upładniać.
Upłodniki (-ów) w *bot.,* włókno boczne, wyrastające z rodni zarodnikowej ciała owocowego.
Upłodzić — *p.* Upładzać.
Upłosz, człowiek, którego skąd spłoszono.
Upłoszyć, spłoszyć, spędzić, strachem zmusić do ucieczki.
Upłynąć — *p.* Upływać.
Upłynność, cecha tego co jest upłynne.
Upłynny prędko płynący, lecący, bieżący; przemijający szybko, krótkotrwały.
Upływ, upływanie, upłynięcie; **u.** czasu = przeciąg czasu mijający a. miniony; **u.** prądu elektrycznego = zjawisko polegające na niepożądanem przechodzeniu prądu z jednego przewodu toru elektr. do drugiego poprzez warstwę izolacyjną oddzielającą je od siebie.
Upływać *dok.* Upłynąć; płynąc przebywać pewną przestrzeń, przepływać; płynąc uchodzić, wyciekać; *przen.,* przechodzić, mijać, przemijać.
Upływność *el.,* przewodność oporów urojonych, po których płyną prądy upływu, ulotu i histerezy.
Upochlebić, ująć pochlebstwami, przypochlebić.
Upocić (się), zrosić (ś.) potem, spotnieć.
Upoczywać, pokrzepiać ś. wypoczynkiem, odpoczywać.
Upodlenie, uczynienie podłym, poniżenie, znikczemnienie, pohańbienie; stan tego, kto jest upodlony; podłość, hańba; **u. się,** poniżenie ś. podłe.
Upodlić — *p.* Upadlać.
Upodniebiennić *gram.* zrobić podniebiennym (głoskę) spalatalizować, zmiękczyć.
Upodobać kogoś, coś, sobie w kimś, w czemś = znaleźć w kimś, w czemś przyjemność, roz-

kosz, ulubić, polubić, spodobać, pokochać, zasmakować w czemś; **u. się,** przypaść do smaku, stać ś. miłym, pożądanym.

Upodobanie, spodobanie, ulubienie, pokochanie; zadowolenie, przyjemność; sposób ulubiony, czynność upodobana, chęć, życzenie, fantazja; postępować wedle swego **u-a** = wedle swego widzimisię.

Upodobniać *dok.* Upodobnić; czynić podobnym; **u. się,** stawać ś. podobnym, być podobnym.

Upodobnienie, *rzecz.* od Upodobnić.

Upodwładnić, uczynić podwładnym, poddać pod swoją władzę.

Upogadzać *dok.* Upogodzić; czynić pogodnym, uspokajać, wypogadzać; **u. się,** uspokajać ś., wypogadzać.

Upoić — *p.* Upajać.

Upoj, upojenie.

Upojenie, odurzenie nadmiarem trunku, spicie, spojenie; odurzenie ś. przez nadużycie trunku, spicie ś.; zupełna a. częściowa utrata przytomności pod wpływem jakiegoś afektu, np. uniesienia, przejęcia ś. czemś, miłości, zachwytu, rozkoszy i t. p.; szał.

Upojny, upajający, odurzający.

Upokarzać *dok.* Upokorzyć; pokornym czynić; poniżać; hańbić przez zmuszenie do pokory; **u. się,** pokornym ś. stawać, poniżać ś.; hańbić ś. przez akt pokory.

Upokoić, uspokoić, uśmierzyć; obdarzyć pokojem; **u. się,** uspokoić ś.

Upokorzenie, uczynienie pokornym; poniżenie, zhańbienie kogoś; hańbiący akt pokory; **u. się,** poniżenie ś., stanie ś. pokornym, uległym.

Upokorzyć — *p.* Upokarzać.

Upolerować, uczynić polerowanym, wypolerować, wygładzić.

Upolować, zabić, złowić na polowaniu, schwycić kogoś, dogonić.

Upominacz, ten, co upomina.

Upominać *dok.* Upomnieć; przypominać komuś, przywodzić na pamięć, co mu robić należy a czego nie powinien czynić; napominać, strofować; **u. się,** przypominając żądać czegoś od kogoś, dopominać ś. czegoś.

Upominalny, zawierający upomnienie, napomnienie.

Upominanie, przypominanie komuś, co powinien robić a. czego czynić mu nie należy, napominanie, strofowanie; **u. się,** dopominanie ś. czegoś od kogoś, domaganie ś.

Upominek, rzecz, przypominająca jakąś osobę a. zdarzenie; dar, ofiarowany na pamiątkę; podarunek, prezent, wiązanie; ostatnie **u-ki** — udział w czyimś pogrzebie, ostatnia posługa.

Upominkowy, dotyczący upominku = odpowiedni na upominek, dany na upominek.

Upomnieć — *p.* Upominać.

Upomnienie, przypomnienie komuś jego obowiązku, napomnienie, nagana; **u. się,** dopomnienie się.

Upopularyzować, uczynić popularnym, spopularyzować.

Uporać się, skończyć z kimś, przyjść z nim do porozumienia, dać sobie radę z czemś, zładzić, wykończyć jakąś robotę.

Uporczywie *przysł.,* nie ustępując, z uporem, krnąbrnie, zawzięcie.

Uporczywość, właściwość tego, co jest uporczywe, upór, zawziętość, nie ustępowanie.

Uporczywy, upierający ś. przy swojem, uparty, zacięty, zawzięty, krnąbrny; nieustający, wytrwały.

Uporka, zastawka podchodząca pod tryb koła zębatego, celem wstrzymania jego obrotu.

Upornik, *stpl.,* człowiek uparty.

Uporność *rzecz.* od Uporny; *el.* **u.** magnetyczna — *p.* histereza.

Uporny — *p.* Uparty.

Uporządkować, zrobić porządek, doprowadzić do porządku, ułożyć, ustawić, oczyścić, urządzić, usystematyzować.

Uporzyć, upierać się, trwać w uporze.

Uposażać *dok.* Uposażyć; opatrywać posagiem, wyposażać; obdarzać majątkiem, funduszem; dawać komuś sposób życia, kształcąc go, wyrabiając mu posadę i t. p.; *przen.,* nadawać, obdarzać.

Uposażenie, opatrzenie posagiem, wyposażenie; opatrzenie funduszem; fundusz nadany, dotacja.

Uposażony, któremu nadano fundusze na utrzymanie; **u.** zdolnościami, talentem = mający wrodzone zdolności, talent i t. p.

Uposażyciel, człowiek, który uposaża, nadaje fundusz, czyni dotację.

Uposoczyć, oblać posoką, pokrwawić, ubroczyć.

Upospolicić, uprzystępnić pod względem zrozumienia; upopularyzować, upowszechnić.

Upospolitować, zrobić coś pospolitem, przystępnem, dostępnem.

Upostaciować, nadawać postać, kształt, formę; **u. się,** przybierać postać, kształt, zjawiać ś. w jakiejś postaci.

Upośledzać *dok.* Upośledzić; krzywdzić, obrażać, lekceważyć kogoś; ubliżać komuś, nie okazywać mu należnego szacunku; gardzić kimś, jako poślednim, uważać go za gorszego od innych; odmawiać czegoś komuś, ujmować; krzywdzić kogoś przy podziale dóbr, nie dawać mu tego, co innym.

Upośledzenie *rzecz.* od Upośledzać; stan człowieka upośledzonego, uważanego za niższego od innych, za nieposiadającego tych zdolności, co inny.

Upośledzić — *p.* Upośledzać.

Upośledzony, obdarzony mniej niż inni; pokrzywdzony, poniżony.

Upoważniać *dok.* Upoważnić kogoś do czegoś: dawać mu prawo do czegoś; pozwalać, uprawniać go do czegoś, upełnomocniać.

Upoważniciel, człowiek, który upoważnia kogoś do czegoś.

Upoważnić — *p.* Upoważniać.

Upoważnienie, nadanie prawa, władzy, upełnomocnienie; dokument, na mocy którego ktoś występuje w imieniu kogoś drugiego; pełnomocnictwo, plenipotencja.

Upoważniony, ten, który otrzymał upoważnienie, upełnomocniony.

Upowijać *dok.* Upowić, Upowinąć; obwijać w pieluchy, spowijać np. bandażem.

Upowszechniać *dok.* Upowszechnić; uogólniać, rozciągać coś na ogół; czynić powszechnym, pospolitym, rozpowszechniać, popularyzować; **u. się,** stawać ś. powszechnym, wszędzie znanym, nabierać rozgłosu.

Upowszedniać *dok.* Upowszednić; czynić powszednim, zwykłym, codziennym; **u. się,** stawać ś. powszednim, pospolity, powszednieć.

Upozorować, nadać pozór czemuś, uczynić pozór czegoś, zrobić coś pod pozorem, pod płaszczykiem czegoś innego.

Upozować, ustawić, ułożyć, usadowić w pewnej pozie.

Upór, upieranie ś. przy swojem zdaniu, przy swoim zamiarze itp.; cecha charakteru człowieka, który upiera ś. przy swojem, nie chce nikomu ustąpić, krnąbrność.

Upracować (się), zmęczyć (ś.), zmordować (ś.) pracą.

Uprać, praniem wymyć, wyczyścić, wyprać, sprać.

Upragnąć, zapragnąć, poczuć chęć do czegoś.

Upragnienie, chciwe pożądanie czegoś, chęć, żądza.

Upragniony, mocno pożądany, oczekiwany.

Upraktycznić, uczynić praktycznym.

Upranie, wypranie, wymycie.

Upraszać *dok.* Uprosić; zanosić prośbę do kogoś, prosić o coś usilnie.

Upraszczać *dok.* Uprościć; czynić prostym albo prostszym, ułatwiać; **u.** ułamek = skracać, przywodzić do prostszego wyrażenia go w liczbach mniejszych; **u. się,** stawać ś. prostym a. prostszym.

Uprawa, uprawianie, przyrządzanie, przygotowanie gruntu pod zasiew, nawożenie, gnojenie; kształcenie umysłu, doskonalenie, wychowywanie.

Uprawca, Uprawiacz, człowiek, uprawiający ziemię, rolnik; człowiek, poświęcający ś. uprawie jakiejś nauki, sztuki i t. p.

Uprawdopodobnić, uczynić podobnym do prawdy, prawdopodobnym.

Uprawiać *dok.* Uprawić; przyrządzać, usposabiać, przygotowywać: **u.** rolę = gnoić, nawozić; *przen.,* kształcić, doskonalić: **u.** umysł, ser-

ce; zajmować ś. czemś, poświęcać ś. czemuś; **u.** nauki, sztuki piękne, literaturę; **u.** rzemiosło.

Uprawianie, przyrządzanie, przygotowywanie: **u.** gruntu = nawożenie, gnojenie; zajmowanie ś. czemś.

Uprawniać *dok.* Uprawnić, czynić prawnym, nadawać moc prawną, uznawać, legitymować, nadawać komuś prawo do czegoś, upoważniać; **u. się,** nabierać prawa do czegoś, nabierać mocy pod względem prawnym; stawać ś. prawnym; być upoważnionym do czegoś.

Uprawomocnić, nadać czemuś moc prawa; **u. się,** stać ś. prawomocnym.

Uprażyć, skończyć prażenie czegoś; prażąc podpiec; wysuszyć; naprażyć tyle czegoś, ile trzeba.

Uprojektować, ułożyć jakiś projekt, powziąć zamiar, plan dokonania czegoś.

Upromienić, otoczyć promieniami, rozjaśnić, rozświecić.

Uproporcjonować, rozłożyć proporcjonalnie, ustosunkować.

Uprosić — *p.* Upraszać, otrzymać coś prośbą, uzyskać, prośbami, wybłagać.

Uprostować, naprostować, wyprostować.

Uprościć — *p.* Upraszczać.

Uprowadzać *dok.* Uprowadzić; porwawszy kogoś, prowadzić go z sobą, porywać; wyprowadziwszy kogoś z niebezpieczeństwa, uchodzić z nim.

Uprowidować — *p.* Uprowjantować; zaopatrzyć w coś, dostarczyć czegoś w ilości dostatecznej, dać wszystko, czego potrzeba.

Uprószyć prósząc ująć czegoś, bardzo poprószyć, powalać jakimś prochem.

Upruć, prując usunąć coś, spruć część czegoś.

Uprząść, *nied.* Uprzędzać; skończyć przędzenie czegoś, przędąc zrobić; naprząść pewną ilość czegoś, a. wszystko, co było do przędzenia; wysnuć, utworzyć, stworzyć; **u.** sobie coś w głowie = ułożyć, uroić, ubrdać sobie.

Uprzątacz, ten, co uprząta.

Uprzątać *dok.* Uprzątnąć; sprzątając układać, porządkować; sprzątając zabierać, odstawiać, odkładać, unosić, usuwać.

Uprząż, ubiór na konia: chomonto, szory, uzda, lejce; (fig.) konie w zaprzęgu; konie i bydło robocze, sprzężaj.

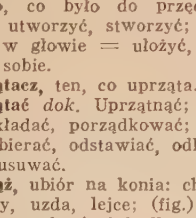

Uprzeć się — *p.* Upierać ś.

Uprzeć się, ugotować ś. w zamkniętem naczyniu z niewielką ilością płynu.

Uprzedawać *dok.* Uprzedać; przedawać częściowo, część czegoś.

Uprzedmiotować *dok.* Uprzedmiotowić; nadawać cechę przedmiotowości, objektyzować; **u. się,** nabierać cechy przedmiotowości, objektyzować ś.

Uprzedni, poprzedzający, poprzedni, wcześniejszy.

Uprzednio *przysł.* wprzód, przedtem, zawczasu.

Uprzedzać *dok.* Uprzedzić; iść przed kimś, poprzedzać go; **u.** kogoś, przybywać dokądś przed kimś drugim, wyścigać, prześcigać go; **u.** czyjeś chęci, życzenia = spełniać je, nim jeszcze zostały wyjawione; **u.** coś, = zapobiegać czemuś; **u.** kogoś o czemś = uwiadamiać dość wcześnie, iżby ś. miał na baczności, przestrzegać; **u.** kogoś przeciw komuś= wpajać w niego mylną nieprzyjazną opinję o nim; **u. się** do kogoś, do czegoś = zniechęcić się niesłusznie, zgóry nabyć zdania mylnego, niekorzystnego.

Uprzedzający, ten, co uprzedza; uprzejmy, chętny, ugrzeczniony, odgadujący czyjeś życzenie.

Uprzedzenie, zrobienie czegoś wprzód, niż kto inny, przybycie wprzód; mylne niekorzystne zdanie o kimś a. o czemś, powzięte przed należytem zapoznaniem ś. z nim, przesąd, nieuzasadniona niechęć do kogoś a. czegoś; **u.** o sobie = zrozumiałość; bez **u-dzeń** = nie uprzedzając ś. zgóry.

Uprzedziciel, ten, co uprzedza.

Uprzedzić — *p.* Uprzedzać.

Uprzedzony, prześcignięty, poprzedzony; zawiadomiony, ostrzeżony; mający nieuzasadnioną niechęć do kogoś a. czegoś.

Uprzejmie *przysł.*, z grzecznością, życzliwie, przyjaźnie, serdecznie, łaskawie.

Uprzejmość, chęć szczera, serdeczna, życzliwość, przychylność, grzeczność, miłe obejście z kimś, łaskawość.

Uprzejmy, chętny do przysług, życzliwy, serdeczny, przychylny, przyjazny; grzeczny, miły w obejściu.

Uprzemysłowiać, *dok.* Uprzemysłowić, uczynić przemysłowym.

Uprzestrzeniać *dok.* Uprzestrzenić; robić coś szerszem, przestronniejszem, rozszerzać, powiększać.

Uprzędzać — *p.* Uprząść.

Uprzężnia, komora skład do przechowywania uprzęży.

Uprzężny, służący do uprzęży.

Uprzyjemniać *dok.* Uprzyjemnić, przyjemnym czynić, osładzać, starać ś., by coś sprawiało komuś uciechę, radość, zadowolenie, rozkosz i t. p.

Uprzykrzać się, *dok.* Uprzykrzyć ś., stawać ś. komuś przykrym, uciążliwym, nudnym; naprzykrzać ś., stawać ś. natrętnym, sprzykrzać ś. **u.** sobie coś = znudzić ś. czemś, mieć czegoś dosyć.

Uprzykrzenie *przysł.*, sprawiając przykrość, natrętnie, dokuczliwie; *rzecz.*, znudzenie, obrzydzenie, niechęć, wstręt.

Uprzykrzony, przykry, uciążliwy, natrętny, nieznośny.

Uprzykrzyć — *p.* Uprzykrzać.

Uprzystępnić, uczynić coś przystępnem, ułatwić, udogodnić, otworzyć przystęp do czegoś; spopularyzować (wykład); zniżyć (cenę).

Uprzytomniać *dok.* Uprzytomnić, czynić sobie coś w myśli przytomnem, przedstawiać sobie coś w myśli, przypominać coś sobie należycie, rozważać coś wszechstronnie.

Uprzywilejować, obdarzyć przywilejem, nadać przywilej.

Uprzywilejowany, ten, komu nadano wyjątkowe przywileje; **u.** spowiednik = kapłan, mający prawo rozgrzeszać przewinienia bardzo ciężkie; **u.** od natury = człowiek, posiadający z urodzenia zalety, stawiające go wyżej nad innych, np. genjalne zdolności, talent, pogodę ducha, urodę.

Upsnąć się, potknąć ś., utknąć.

Upstrzyć, pomalować różnemi barwami, nakropić pstro; przybrać pstro, ubrać bogato, a niegustownie; **u. się,** pomalować pstro; ubrać ś. kosztownie, a bez gustu.

Upuczyć, uczynić nabrzmiałym, wzdąć, rozsadzić, rozdąć.

Upudrować, posypać pudrem.

Upulchniać *dok.* Upulchnić, czynić pulchnym, spulchniać.

Upust, otwór, miejsce, którym coś upływa, wycieka, uchodzi; gwałtowne wylewanie ś., upływ, spływ; dwie rynny drewniane, jedna pozioma, druga pionowa, przez które wypuszcza ś. wodę ze stawu, spust, śluza (fig.); mały wrzodzik;

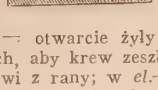

u. krwi = otwarcie żyły w celach leczniczych, aby krew zeszła: upuszczenie krwi z rany; w *el.*—*p.* Bocznik; zbytnie gadanie; drogi, sposoby, jakiemi usuwa się nadmiar czegoś; otworzyły ś. **u-y** niebieskie: mówi ś. o deszczu gwałtownym, obfitym.

Upustnik, sączek, dren.

Upuszczać *dok.* Upuścić; pozwolić czemuś wypaść z rąk, wypuszczać z rąk; **u.** czegoś = część płynu wypuszczać, dawać wypłynąć, wyciec, wytaczać, dawać czemuś upust; **u.** z ceny = obniżać ją.

Upuszyć, upierzyć, pokryć puchem.

Upuścić — *p.* Upuszczać.

Upychać *dok.* Upchać, pchnąć; pchaniem układać, napychać, tłoczyć.

Upyszniać, czynić wspanialszym, pysznym, nadymać pychą.

Urabiać *dok.* Urobić; dokonywać, czynić, tworzyć, kształtować, wykończać; **u.** kogoś=czynić go sobie powolnym, kierować nim wedle swojej woli; kształcić: **u.** charakter; **u. się,** tworzyć ś., wytwarzać ś., kształtować ś.

Uraczać *dok.* Uraczyć; podejmować gościnnie, częstować obficie; **u.** kogoś czemś=obdarzać, zaszczycać; **u.** w znaczeniu ujemnem, zrobić komuś coś złego, nieprzyjemnego, narazić go; **u. się,** uczęstować ś., dogodzić sobie jedzeniem i piciem.

Urada, uchwała.

Uradować, sprawić radość, ucieche, rozweselić, ucieszyć, ukontentować; **u. się,** ucieszyć ś., rozweselić ś., ukontentować ś. z jakiegoś powodu.

Uradzić, radząc postanowić coś wspólnie, uchwalić, dać radę czemuś.

Uragan — *p.* Huragan.

Uralo-altajskie języki i ludy, szczepy i ich języki, uralskie z gałęzią fińsko-węgierską, altajskie, z gałęziami turską, mongolską, tunguską.

Uran *gr.*, bożek nieba; w mitologji greckiej: niebo, sklepienie niebieskie; nazwa planety najbardziej oddalonej od słońca; nazwa pierwiastku chemicznego, wchodzącego w skład niektórych rzadkich metali (np. radium).

Uraniać, *dok.* Uranić, ranić; *dok.* Uronić, gubić, tracić.

Uranian, ogólna nazwa związków solnych, w których skład wchodzi kwas uranowy i jakaś zasada.

Uranit, minerał z grupy szpinelu zawierający w sobie uran, blenda smolista.

Uranja *gr.*, muza astronomji, przedstawiana z globem w ręce (fig.); nazwa jednej z asteroid.

Uranografja *gr.*, opisanie nieba.

Uranolatrja *gr.*, czczenie nieba i gwiazd jako bóstw.

Uranolit *gr.*, kamień meteoryczny.

Uranologja *gr.*, nauka o niebie.

Uranometrja *gr.*, pomiary nieba i sporządzanie map nieba.

Uranoskop *gr.*, — *p.* Teleskop.

Uranoskopja *gr.*, obserwacja nieba, czynienie spostrzeżeń astronomicznych.

Uranowy, dotyczący uranu, z niego pochodzący, mający w swym składzie chemicznym uran; **u-e promienie** = promienie, wysyłane przez metal uran i jego związki, promienie Becquerela.

Urastać *dok.* Urość, Urosnąć; dosięgać pewnych rozmiarów, dochodzić do pewnego wzrostu, dorastać do pewnej wysokości; wynikać, rodzić ś.; powstawać.

Uratować, dać komuś pomoc, ratunek, wydźwignąć z niedoli, wyrwać z niebezpieczeństwa; **u. się,** uniknąć niebezpieczeństwa, wyratować ś.

Uraz, raz, cios, uszkodzenie, uderzenie, zranienie, obraza; przedźwignięcie ś. nadmiernym ciężarem, zerwanie ś.; potknięcie ś.; to, o co ś. można potknąć, uderzyć, zawada; uraza, pretensja.

Uraza, obraza, obrażenie, żal, pretensja, ansa.

Urbanista *łć.*, architekt zajmujący się specjalnie budową miast.

Urbanistyka, Urbanizm *łć.*, sztuka budowania, planowania miast; dział architektury; kierunek poezji czerpiący tematy z życia miasta.

Uregestrować, wciągnąć w regestr, ułożyć porządnie, ułożyć podług regestru.

Uregulować, doprowadzić do należytego stanu, do porządku, uporządkować, urządzić; **u.** rachunek= zapłacić należność.

Uremiczny, dotyczący uremji.

Uremja *gr.*, choroba, pochodząca z zatrucia krwi moczem.

Ureometr *gr.*, przyrząd do określania ilości mocznika w moczu (fig.).

Urerytryna *gr.*, osad czerwonawy w urynie artretyków.

Uretrotomja *gr.*, operacja chirurgiczna otworzenia cewki moczowej.

Uręczać *dok.* Uręczyć; zapewniać, upewniać, zaręczać.

! Urgens *łć.*, przynaglenie, odezwa piśmienna, skłaniająca do pośpiechu.

Urgon, formacja w pokładach trzeciorzędnych, tworząca pokłady gliny i marglu grubości nieraz do 3,000 stóp.

! Urgować, przyśpieszać, kłaść nacisk na coś, przynaglać.

Urjanówka, gatunek gruszki.

Urjańskie perły, perły prawdziwe.

Urlop *nm.*, uwolnienie na jakiś czas od pełnienia obowiązków.

Urlopnik, żołnierz, pozostający na urlopie.

Urlopować, dawać urlop.

Urlopowany, uwolniony za urlopem, korzystający z urlopu; *rzecz.*, urlopnik.

Urna *łć.*, naczynie gliniane lub metalowe w kształcie wazonu, służące w starożytności do przechowywania popiołów zmarłych, popielnica (fig.).

Urobek, zarobek, dorobek.

Urobić—*p.* Urabiać; **u. się,** zmęczyć ś. pracą, robotą; zrobić część roboty; uformować.

Urobny, łatwy do urobienia

Uroczek, motyl z podrzędu witezi, z rodziny oboczaków.

Uroczny, uroczy; czarujący, urzekający.

Uroczy, uroczny, czarowny, czarujący, przepiękny, cudowny.

Uroczyć, rzucać urok na kogoś, urzekać, czarować.

Uroczysko, miejsce święte u pogańskich Słowian. przed świątynią a. w głębi puszczy, przed poświęcanem drzewem, gdzie zbierali ś. kapłani dla sprawowania sądów (fig.);

pewna część gruntu, należąca do wielu posiadaczy; część lasu, wyraźnie oddzielona; wogóle miejsce odludne, ponure i tajemnicze.

Uroczystość, solenny obchód, święto uroczyste, obrzęd uroczysty jakiegoś święta, zdarzenia, pamiątki, urodzin, imienin i t. p.; rocznica, jubileusz.

Uroczysty, uroczyście obchodzony, świąteczny, solenny, okazały, poważny, dostojny: mina **u-a,** nastrój **u-y;** niezłomny, święty: przysięga **u-a.**

Uroczyszcze, kopiec graniczny — *p.* Uroczysko.

Uroczyście *przysł.*, sposobem uroczystym, solennie, świątecznie, okazale; poważnie, dostojnie.

Urod, urodzenie ś.; urodzaj, plon, zbiór.

Uroda, wzrost okazały, postawność; urodziwość, krasa, piękność; na **u-ę** brać, dawać = na kredyt, bez pieniędzy.

Urodka, motyl z podrzędu prządkówek, z rodziny fałdówek (fig.).

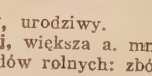

Urodny, urodziwy.

Urodzaj, większa a. mniejsza obfitość płodów rolnych: zbóż, jarzyn, owoców i t. p.; zbiór z pola, zbiory

plon, krescencja; wogóle obfitość czegoś.

Urodzajność, żyzność; płodność.

Urodzajny, żyzny, płodny.

Urodzenie, wydanie płodu na świat, porodzenie, spłodzenie; ród, z którego ś. ktoś wywodzi, pochodzenie **u. się,** przyjście na świat, narodzenie ś., urodziny.

Urodzeniec, człowiek, urodzony gdzieś, tuziemiec, tubylec, autochton.

Urodzić, zrodzić, spłodzić, wydać na świat, porodzić; wydać owoc, płód, plon; dokonać, zrobić, uczynić; **u. się,** przyjść na świat; zrodzić ś., narodzić ś.; wyrosnąć jako owoc, plon; powstać, zjawić ś., pojawić ś.; **u. się** do czegoś = mieć do czegoś zdolności wrodzone, jakby ś. **u-ił** do tego.

Urodziny (-in), dzień urodzenia ś., przyjścia na świat, rocznica urodzenia ś., uroczystość połączona z tą rocznicą.

Urodziwość, kształtność, piękność, uroda, przystojność.

Urodziwy, wysokiego wzrostu, postawny; kształtny, przystojny, piękny, ładny.

Urodzoność, tytuł szlachcica w dawnej Polsce: Wasza U.

Urodzony, który ś. urodził, narodzony, spłodzony, zrodzony; tytuł, nadawany dawniej szlachcie: **u-a,** nazwisko mężatki z rodziców.

Uroić, usnuć sobie coś w głowie, wymyślić coś niedorzecznego, niepodobnego do ziszczenia; **u. się,** ubrdać ś.; **u-ło się,** licho wie skąd przyszło do głowy.

Urojenie, myśl, pragnienie trudne do urzeczywistnienia, wymysł, fantazja, ubrdanie sobie.

Urojeniec, podlegający urojeniom, dotknięty obłędem, manjak.

Urojony, nieprawdziwy, wymyślony, niedorzeczny; **u-a** wielkość= pierwiastek parzystego stopnia z wielkości ujemnej.

Urok, urzeczenie, czar oczarowanie; wdzięk, powab czarujący; rzucić **u.** = rzucić czary na kogoś; oczarować; być pod **u-iem** czegoś= pod silnem, ubezwładniającem wolę wrażeniem.

Urokliwy, ulegający urokowi, urzekający, czarujący.

Urolit *gr.*, kamień moczowy, pęcherzowy (choroba).

Urologja *gr.*, nauka o moczu, o urynie.

Uron, strata, szkoda, uronienie, krzywda.

Uronić — *p.* Uraniać.

Urosić, rosą zmoczyć, skropić: **u.** len = rozesłać go na powietrzu, aby nań rosa działała; wybielić; **u. się,** zmoczyć ś. chodząc po rosie, dotykając rosy.

Uroskopja *gr.*, badanie moczu.

Urost, wielki wzrost, wielkość, wysokość; dojście do zupełnego wzrostu, urośnięcie, wyrośnięcie.

Uroszczenie, niesłuszna pretensja.

Urościć, uroić, wymyślić, utworzyć, ubrdać coś sobie w głowie; mieć pretensję niesłuszną do kogoś, do czegoś; spowodować wyrośnięcie, sprawić, żeby coś urosło, wyhodować, wyrościć.

Urość — *p.* Urastać.

Uroślina, to, co urosło.

Urozmaicać *dok.* Urozmaicić; niejednostajnym, rozmaitym czynić; wprowadzać pewne zmiany, pewną rozmaitość; **u. się,** stawać ś. rozmaitym, niejednostajnym, pełnym rozmaitości.

Uród, urodzenie ś., narodzenie ś., narodziny, to, co ś. urodziło, płód, plon.

Urównać, wyrównać, wygładzić, sprostować.

Urson, zwierzę ssące z rzędu gryzoni, z rodziny jeżozwierzów, żyjące w Ameryce Północnej (fig.).

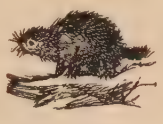

Urta, zagroda w polu na owce.

Urtykacja *łć.*, chłosta pokrzywami (używana jako lek na znieczulenie albo na niedowładność członków ciała).

Urszulanka, zakonnica reguły św. Augustyna (fig.); w *lmn.*, **u-i,** zakład naukowy przy klasztorze urszulanek.

Uruchomiać *dok.* Uruchomić; nadawać czemuś pewien ruch, wprawiać w ruch, puszczać w ruch.

Urumieniać *dok.* Urumienić; rumianym czynić, zarumieniać, zrumieniać.

Urunić, pokryć runią, uzielenić.

Ururkować, ułożyć, ufryzować rurkami t. j. gorącem żelazkiem.

Urwa — *p.* Urwisko; *stpl.*, **u.** a. w *lmn.* **u-y,** bitwa, walka, szamotanie ś., targanie ś.; na **u-ę** — byle jak, byle urwać.

Urwać — *p.* Urywać.

Urwanie, oderwanie, odjęcie; niezapłacenie całej należności; **u.** głowy = zamęt, zamieszanie, nawał roboty.

Urwaniec, człowiek, który urwał ś. z szubienicy, szubienicznik, obwieś, łotr.

Urwański, zbójecki, rozbójniczy; urwańska ulica = pełna nieporządku, miejsce niebezpieczne, gdzie napadają i obdzierają; rozgardjasz, gwałt, zamieszanie.

Urwipołeć — *p.* Urwisz.

Urwis — *p.* Urwisz.

Urwisko, miejsce skąd ś. ziemia urwała, przerwa, przepaść; bryła ziemi a. skały urwanej.

Urwisowaty, przypominający urwisa.

Urwisto, *przysł.*, spadzisto, przepaścisto, stromo.

Urwisty, pełen úrwisk, spadzisty, stromy, przepaścisty.

Urwisz, Urwis, Urwipołeć, ulicznik, nicpoń, próżniak; rzezimieszek, oszust, szubrawiec, łotr, obwieś; na **u-a** tylko patrzeć, dybać, czyhać= szukać sposobności oszukania, skrzywdzenia kogoś.

Urwiszubienica, urwaniec, ladaco, oszust, urwisz, obwieś.

Urwiżywot, *żart.* szubienica.

Urychlić, przyśpieszyć.

Uryna *łć.* — *p.* Mocz.

Urynał *łć.*, naczynie do uryny, nocnik.

Urynować, puszczać urynę.

Urywać *dok.* Urwać; rwać, zdejmować, zbierać; zrywać: **u.** kwiaty, owoce; odejmować, odbierać, nie dodawać, nie dostawać: **u.** z zapłaty; przerywać, przecinać, nie kończyć: **u.** mowę; rwać, odejmować część: **u.** palec; **u.** sobie głowę z jakiegoś powodu = kłopotać ,ś. martwić ś.; **u.** nieprzyjaciela = szarpać go, gromić go częściowo, dopadając go z boku a. z tyłu; **u. się,** przerywać ś., odrywać ś., ustawać; **u-o się** = zabrakło sposobu, słów, funduszów, środków i t. p.

Urywczo, Urywkowo *przysł.*, dorywczo, chwilami, doraźnie, nietrwale, niestale.

Urywczy, Urywkowy, przypadkowy, dorywczy, doraźny, tymczasowy, nietrwały, niestały.

Urywek, to, co urwano od całości, co rwąc odjęto; ułamek, kawałek, fragment; zysk przypadkowy, dorywczy; część, wyjątek z większej całości literackiej, ustęp; **u-iem**=urywczo.

Urywiec, biały tlenek cynku.

Urywka, Urywcza, urwanie, uchwycenie; dochód urywczy; **u.** wojenna = utarczka.

Urywkowo — *p.* Urywczo.

Urywkowy — *p.* Urywczy.

Urząd, obowiązek publiczny, wykonywany przez osobę, specjalnie do tego przeznaczoną, funkcja; zajęcie urzędnika, posada; *zbior.*, urzędnicy jakiejś dykasterji; biuro, kancelarja jakiejś instytucji rządowej, naczelna władza; z **u-u** = na mocy sprawowanego urzędu; na **u.** = z rozkazu, umyślnie; porządnie: buty na **u.** = mocne; kłamie na **u.** = czelnie, bezwstydnie.

Urządzać, *dok.* Urządzić; zaprowadzać porządek w czemś, porządkować, ustawiać, regulować, organizować, wykonywać; **u.** sobie mieszkanie = zaopatrywać ś. w meble i t. p.; **u.** sobie życie = organizować; **u.** ś., zaprowadzać u siebie porządek, regulować swe wydatki, interesy; meblować ś.; organizować

ś.; *iron.*, źle sprawy swoje prowadzić, narażać ś. na wstyd, na stratę i t. p.

Urządzenie, *rzecz.* od Urządzać; to, co urządzono, porządek, w czemś zaprowadzony; to, co zaprowadzono, instalacja; wszystko, co znajduje się wewnątrz jakiegoś gmachu, mieszkania, zwłaszcza sprzęty i t. p.

Urządziciel, człowiek, który coś urządza.

Urządziciełka, *for. ż.* od Urządziciel.

Urządzić — *p.* Urządzać.

Urzec — *p.* Urzekać.

Urzecze, wybrzeże rzeki, obszar zalewany przez wylew rzeki.

Urzeczony, ten, na którego „rzucono urok; chodzi, jak **u.** = nieprzytomny, błędny.

Urzeczywistniać, *dok.* Urzeczywistnić; doprowadzać do skutku, przywodzić do rzeczywistości, sprawiać, że coś ś. stanie, że będzie rzeczywiste; wykonywać, spełniać; **u. ś.**, przychodzić do skutku, stawać ś. rzeczywistem, spełniać ś., ziszczać ś.

Urzekać, *dok.* Urzec; czarować złem spojrzeniem, okiem, rzucać urok wzrokiem; czarować, zachwycać.

Urzekliwy, zdolny urzekać, urokliwy, uroczy.

Urzet, roślina z rodziny krzyżowych, dająca barwnik niebieski (fig.).

Urzetelniać, *dok.* Urzetelnić; poświadczać rzetelność, ziszczać, sprawdzać, potwierdzać.

Urzezać — *p.* Urznąć, Ukrajać.

Urzeźbiać, rzeźbić, wyrzeźbiać.

Urzędniczka, *for. ż.* od Urzędnik, żona urzędnika.

Urzędniczy, dotyczący urzędnika, należący do urzędnika.

Urzędniczyć, być urzędnikiem, zostawać na jakimś urzędzie.

Urzędnik, mężczyzna, sprawiający jakiś urząd publiczny w instytucji państwowej, społecznej a. prywatnej; oficjalista; włodarz, rządca, pisarz.

Urzędować, być na urzędzie, sprawować urząd, być urzędnikiem.

Urzędowanie, sprawowanie urzędu; urząd, funkcja.

Urzędownie, Urzędowo, *przysł.*, na mocy urzędu, z rozkazu władzy, w sposób urzędowy, z zachowaniem wszelkich form urzędowych, formalnie.

Urzędowny, Urzędowy, odnoszący ś. do urzędu, należący do urzędu, pochodzący od urzędu.

Urzędówka, gazeta urzędowa; sprawa, obrona, prowadzona z urzędu.

Urznąć — *p.* Urzynać.

Urzynać, *dok.* Urznąć, Urzezać; odłączać nożem, szablą a. innem ostrem narzędziem, odkrawać, odcinać; **u.** komuś poły = narażać na stratę; **u. ś.**, ranić ś., robić sobie nacięcia czemś ostrem, kaleczyć ś., zakrawać ś.; przecinać to, co nas łączy z czemś, odcinać ś.; *gmin.*, upijać ś.

Usadka, Usadzka *stpl.*, zasadzka.

Usadowić, usadzić, posadzić wygodnie, umieścić, ulokować; **u. ś.**, siąść, usiąść wygodnie, osiąść, ulokować ś., osiedlić ś.; zająć jakąś posadę; **u. ś.** na coś = postanowić koniecznie czegoś dokonać, zawziąć ś.

Usadzać, *dok.* Usadzić; sadzać, zasadzać, rozmieszczać, rozlokowywać; usadzić byka = zrobić głupstwo, błąd, strzelić bąka; **u. ś.**, usiłować czegoś dokazać, starać ś. dopiąć, osiągnąć, starać ś. przeszkodzić komuś w czemś; dokuczać, prześladować.

Usaletrzanie, naturalne przemienianie nieużytecznych dla roślin związków azotowych (amoniak, mocznik i t. p.), na niezbędny dla roślin kwas azotny, służący do wytwarzania białka; nitryfikacja.

Usamowolnić, usunąć z pod opieki prawnej, dać możność komuś samodzielnego postępowania prawnego we własnem imieniu; dać wolność, oswobodzić od zależności: **u.** chłopów.

Usarz — *p.* Husarz.

Usączyć, *nied.* Usączać; sącząc ulać, ucedzić, nasączyć.

Uschły, ten, który usechł, wyschły, zeschły, suchy.

Uschnąć — *p.* Usychać.

Usech, uschnięcie.

Usiać, *nied.* Usiewać, obsiać, gęsto zasiać; pokryć czemś rozrzuconem, upstrzyć.

Usiadać, *dok.* Usiąść, siadać, sadowić ś., osiadać, osiedlać ś., lokować ś.; **u.** komuś na głowie = opanowywać go; usiąść komuś na gardle = zagrozić mu śmiercią.

Usiadka *gwar.*, posiedzenie wspólne, kompanja, zgromadzenie.

Usiarczyć, Usiarkować, zaprawić siarką.

Usiąść — *p.* Usiadać.

Usidlać, *dok.* Usidlić; łapać, chwytać w sidła, wikłać w sidła; **u. ś.**, wpadać w sidła, w matnię zawikłać się.

Usiec, *nied.* Usiekiwać; odciąć, oderznąć, odkrajać, ściąć; cięciem odłączyć kawałek czegoś od całości; trochę naścinać, naobcinać; **u.** kogoś = zabić go a. zranić ciężko szablą.

Usiedzieć, siedząc wytrwać, pozostać na miejscu, wysiedzieć, dosiedzieć; **u. ś.**, nasiedzieć ś. długo, zmęczyć ś., znudzić ś. długim siedzeniem; opaść, zgęstnieć.

Usiekać — *p.* Usiec; **u.** *(dok.)* = drobno pokrajać, posiekać; nasiekać tyle czegoś ile potrzeba — *p.* Odcinać, urzynać.

Usieść — *p.* Usiadać.

Usiew, usianie, obsiew, obsiewek, obsianie.

Usilnie *przysł.*, ze wszystkich sił, z całej mocy, z wielką energją, starannością.

Usilność, przymiot usilnego działania, energiczne usiłowanie, energja, staranie ś., staranność.

Usilny, wymagający wiele usiłowań, dużego natężenia sił, energji do wykonania czegoś, trudny; stosujący wiele energji do czegoś, zacięty; naglący, mocno nalegający; **u-e** prośby = gorące.

Usił, wysiłek.

Usiłować, chcieć coś wykonać, starać ś. usilnie, dokładać wszelkich starań, energicznie brać ś. do czegoś.

Usiłowanie, dokładanie sił, energji, usilne staranie ś.; próby, zabiegi usilne podjęte dla wykonania czegoś.

Uskakiwać, *dok.* Uskoczyć; odskakiwać na bok, odskakując w stronę od czegoś; unikać ciosu, uderzenia; **u.** dokąd = umykać, uciekać, uchylać się.

Uskarbić, zaoszczędzić, zebrać; uzbierać skarby; zaskarbić, zjednać sobie kogoś, coś.

Uskarżać się, *dok.* Uskarżyć ś.; zanosić skargę, skarżyć ś., żalić ś., utyskiwać, użalać ś.

Uskarżyć się — *p.* Uskarżać ś.

Uskąpiać, *dok.* Uskąpić; nie chcieć dać, dawać mało, skąpo udzielać, umniejszać; odejmować, urywać, odbierać część.

Usklepić, sklepiąc zbudować, zasklepić.

Uskładać, składając powoli, złożyć dużo, zebrać, zaoszczędzić.

Uskoczyć — *p.* Uskakiwać.

Uskok, odskok, odskoczenie na bok; szczelina, fałda, powstała wskutek osunięcia ś. warstwy geologicznej (fig.), w *lm.* wychodźcy serbscy,

zbiegli przed prześladowaniem tureckiem w XV w., zamieszkujący północne wybrzeża morza Adrjatyckiego.

Uskramiacz — *p.* Uskromiciel.

Uskramiać, *dok.* Uskromić; powściągać, hamować, łagodzić, uśmierzać, ukracać; **u.** zwierzę = poskramiać, oswajać; **u. ś.**, powściągać swe namiętności.

Uskrobać, skrobiąc utrzeć, naskrobać, zeskrobać pewną ilość czegoś.

Uskromiciel, Uskramiacz, człowiek, który uskramia, pogromca.

Uskromniać, *dok.* Uskromnić; czynić skromnym a. skromniejszym; przyuczać do skromności; poskramiać, uśmierzać, uskramiać, hamować, łagodzić.

Uskrzydlić, opatrzyć w skrzydła.

Uskrzypnąć, przyskrzypnąć, przygnieść, przyciąć.

Uskubać, Uskubnąć, naskubać tyle, ile trzeba; ująć, odebrać, odjąć część czegoś komuś, pozbawić go części jego własności, oberwać, podskubać go; **u. ś.,** wystroić ś.

Uskubnąć — *p.* Uskubać.

Uskuteczniać, *dok.* Uskutecznić; doprowadzać do skutku; wykonywać, dopełniać czegoś; **u. ś.,** przychodzić do skutku, urzeczywistniać się.

Uskutecznienie, wykonanie czegoś; przyprowadzenie do skutku, załatwienie.

Uskwarzyć (się), usmażyć (ś.), upiec (ś.).

Uskwierać, dolegać, dokuczać.

Usłać — *p.* Uścielać.

Usłoić, ułożyć w słoje, w warstwy, uwarstwować.

Usłonny, dotyczący południowej strony góry.

Usłuchać, zastosować ś. do czyjejś rady, rozkazu, zakazu, napomnienia, okazać mu ś. posłuszny.

Usługa, pomoc okazana komuś, uczynność, przysługa, uprzejmość; zasługa; usługiwanie: pokój z **u-ą** = z usługiwaniem; do **u-g!** = chętny do usługi, powolny, gotów przysłużyć ś., być posłusznym rozkazom, poleceniom i t. d.

Usługiwać, trudnić ś. posługą, służyć, być posługaczem (posługaczką); być uprzejmym, uczynnym.

Usłużnie *przysł.*, z chęcią usłużenia, z gotowością do usług.

Usłużność, gotowość do usług, chęć usłużenia każdemu, uprzejmość, uczynność.

Usłużny, skory do usług, chętny do usłużenia każdemu, uczynny, uprzejmy.

Usłużyć, wyświadczyć komuś przysługę, przysłużyć mu ś.; podać mu coś, dać mu jakąś pomoc.

Usłyszeć, słuchem zachwycić, dosłyszeć, posłyszeć, dowiedzieć ś.

Usmarkać się, uwalać ś. smarkiem, smarki mieć pod nosem.

Usmarować, umazać smarując.

Usmektać, ubrudzić.

Usmęcić, zasmucić.

Usmolić, smołą po wierzchu oblać, smołą powalać, pobrudzić; **u. się,** pobrudzić się.

Usmuknąć, wymuskać, ugładzić.

Usnadniać, *dok.* Usnadnić; czynić łatwiejszym, ułatwiać.

Usnąć *nied.* Usypiać, zapaść w sen, zasnąć; **u.** na wieki = umrzeć; o rybach, **u.** = przestać żyć.

Usnuć, snując wyrobić coś, wytworzyć snuciem, uprząść; wymyślić, wymarzyć, zamierzyć, uroić sobie coś w głowie.

Uso (-zo), *wł.*, zwyczaj handlowy; termin wypłaty wekslu, zwyczajem ustalony; **u.** tara = tara zwyczajowa.

Uspławniać, czynić spławnym.

Uspokajać, *dok.* Uspokoić; spokój przywracać, uśmierzać, usuwać niepokój, łagodzić; **u. się,** odzyskiwać spokój, przestawać się gniewać, niepokoić ś., obawiać ś.; **u.a się,** wiatr, burza = ucicha, wypogadza się.

Uspokoiciel, człowiek, który uspokaja.

Uspokoić — *p.* Uspokajać.

Uspokojenie, *rzecz.* od Uspokoić; stan tego, co ś. uspokoiło, stan człowieka uspokojonego; nabycie spokojności; spokojność, spokój, uśmierzenie, złagodzenie.

Uspolić (się), zespolić (ś.), zjednoczyć (ś.).

Uspołeczniać, *dok.* Uspołecznić; zgromadzać w społeczeństwo, łączyć, wiązać węzłami społecznemi, zrzeszać, jednoczyć; czynić zdolnym do życia społecznego, towarzyskiego, kształcić, cywilizować pod względem społecznym; **u. się.** nabywać usposobienia do życia towarzyskiego; nabywać przymiotów społecznych; wnikać w potrzeby społeczne; jednoczyć ś. w społeczeństwie, zrzeszać ś.

Usposabiać, *dok.* Usposobić; czynić kogoś sposobnym, zdolnym do czegoś; przygotowywać, przysposabiać; budzić w kimś taki a. inny nastrój duchowy: **u.** wesoło, smutno; **u. się,** przygotowywać ś., przysposabiać ś., stawać ś. zdolnym, sposobnym.

Usposobienie, skłonności, temperament, zwyczaj; zdolności, talenty; zmniejszenie odporności organizmu na wpływy szkodliwe, dyspozycja, warunki, czyniące organizm podatnym do przyjęcia choroby; stan duchowy, nastrój.

Usprawiedliwiać, *dok.* Usprawiedliwić; uniewinniać kogoś, oczyszczać z zarzutów; **u.** czyjeś zaufanie, nadzieję, wiarę = nie zawodzić, stwierdzać czynami, że się nie omylono; popierać słuszność dowodami, tłumaczyć; **u. się,** starać ś. uniewinnić, oczyszczać ś. z zarzutów, tłumaczyć ś., wymawiać ś.

Usprawiedliwienie, *rzecz.* od Usprawiedliwić; to, co ś. mówi na swoje a. czyjeś oczyszczenie, dowód niewinności, dowód usprawiedliwiający.

Usprawniać *dok.* Usprawnić, uczynić sprawnym.

Usprawnienie, wzmożenie sprawności.

Usrebrzyć, pokryć srebrem, posrebrzyć; zrobić białym i połyskującym, jak srebro.

Ussać, ssaniem ująć, wyssać trochę jakiegoś płynu.

Usta, otwór w twarzy, zamknięty wargami, prowadzący do przewodu pokarmowego i oddechowego, obie wargi razem, gęba (fig.); z ust

do ust=od jednego opowiadacza do drugiego; nie śmieć ust otworzyć = obawiać ś. odezwać, zamilczeć; od ust sobie odejmować = oszczędzać na swoich najpierwszych potrzebach; wiedzieć coś z czyichś ust = z czyjegoś opowiadania; mieć coś zawsze na ustach=powtarzać; chwalić Boga ustami = nieszczerze; nie ma co do ust włożyć = nie ma co jeść; to nie przejdzie przez moje **u.** = nigdy tego nie powiem; przez cały czas ust nie otworzył = nie odezwał ś.; ślina mi przychodzi do ust = mam apetyt na coś; z ust mi to wyjąłeś = powiedziałeś to właśnie, co ja rzec chciałem; nie wziąłbym tego do ust = nie chcę tego jeść; co w sercu, to i w **u-ch**= mówi ś. o człowieku szczerym, nie umiejącym ukrywać swych uczuć.

Ustabilizować, ustalić, utrwalić przeprowadzić stabilizację.

Ustać, *nied.* Ustawać; zostać w miejscu w postawie stojącej, postać; przestać, skończyć ś., wyczerpać ś., zaprzestać; zmęczyć ś., wyczerpać ś., osłabnąć, umordować ś, opaść z sił, nie móc dalej iść z powodu zmęczenia: **u.** na siłach; puls **u-je** = bije coraz słabiej; deszcz **u-je** = przestaje padać; **u. się,** o płynach: oczyszczać ś., sklarować ś. przez opadnięcie mętów na dno.

Ustalać, *dok.* Ustalić; stałym, niewzruszonym czynić, utrwalać, zapewniać, utwierdzać, umacniać; **u. się,** stałym ś. stawać, utrwalać ś.

Ustalić — *p.* Ustalać.

Ustały, o płynach: który ś. ustał, sklarował ś., w którym męty osiadły na dnie.

Ustanawiać, *dok.* Ustanowić; zaprowadzać, instalować; stanowić, postanawiać, organizować; uchwalać, wprowadzać, jako prawo; ustawiać, porządkować, urządzać, układać porządnie.

Ustanek, w *wyr.* **bezu-ku** = ciągle, ustawicznie, bez przerwy.

Ustanie, zaprzestanie, skończenie ś., zatrzymanie, przerwanie ś., zmęczenie, brak sił; zakończenie.

Ustanowiciel, człowiek, który coś ustanawia, ustawodawca, organizator.

Ustanowić — *p.* Ustanawiać.

Ustatecznić, czynić statecznym, wprawić w pewien porządek, uregulować, ustalić.

Ustatkować, uczynić stałym, trwałym; urządzić należycie, uregulować, oznaczyć na pewno; przyzwyczaić kogoś, nakłonić do stateczności, do stałości w czemś, do porządnego życia; **u. się,** nabrać stałości, uregulować ś., utrwalić ś., ustalić ś.; o wietrze, burzy: uspokoić ś.; o osobach: zacząć prowadzić życie porządniejsze, uspokoić ś. po życiu burzliwem, hulaszczem.

Ustawa, prawo ustanowione, uchwała, postanowienie prawodawcze, konstytucja; zbiór praw, kodeks; zbiór ustanowionych w drodze prawodawczej prawideł, regulujących życie i działalność jakiejś instytucji społecznej, dobroczynnej

i t. p.; układ, umowa, ugoda; urządzenie, tryb; granice pewne, kres, zakres; część prawa, zamykająca w sobie kary na jego gwałcicieli.

Ustawać — *p.* Ustać.

Ustawca, Ustawiciel, człowiek, który coś ustanawia, urządza, organizator; **u.** prawa = prawodawca.

Ustawiać, *dok.* Ustawić; porządnie, prosto coś stawiać, porządkować; **u.** wojsko = szykować; **u. się,** stawać w porządku, w szeregu.

Ustawicznie, *przysł.*, ciągle, wciąż, bez przerwy, stale, nieustannie.

Ustawiczność, ciąg trwały, trwałość, ciągłość czegoś, nieprzerywanie, jednostajność.

Ustawiczny, trwający nieprzerwanie, nie ustający, ciągły, trwały.

Ustawny — *p.* Ustawiczny; nadający ś. do ustawienia, łatwy do ustawienia, umeblowania, urządzenia: pokój **u.**

Ustawodawca, nadający prawa; ustanowiciel praw, prawodawca.

Ustawodawczy, odnoszący ś. do ustawodawcy, prawodawczy, mający prawo nadawać ustawy, wydany przez prawodawcę; wydany na zasadzie praw.

Ustawodawczyni, *for. ż.* od Ustawodawca.

Ustawodawstwo, ustanawianie praw, prawodawstwo, nadawanie ustaw, praw.

Ustawowo, drogą ustawy, ustawodawczo.

Ustawowy, tyczący ś. ustawy, na zasadzie ustawy.

Ustąpiciel, człowiek, który ustępuje z jakiegoś miejsca, który coś komuś ustępuje.

Ustąpić — *p.* Ustępować.

Usteczka (-czek), *zdr.* od Usta.

Usterk, Usterka, to, o co można potknąć ś., zapora, zawada; potknięcie ś.; niewielki błąd, małe wykroczenie; niewielka wada, przywara.

Usterkać się, *dok.* Usterknąć ś.; potykać ś., utykać; *przen.*, błądzić, błąd popełniać, wykraczać przeciw czemuś.

Usterkliwy, usterkujący ś. często; mający usterki, ułomny.

Usterknąć się — *p.* Usterkać się.

Ustęp, ustąpienie na stronę, cofnięcie ś., odejście; ustąpienie, wyjście: proszę na **u.!** = proszę wyjść!; czas, w którym sąd namyśla ś., jaki wydać wyrok; odchylenie ś. na bok, na stronę; cząstka jakiegoś dzieła literackiego a. naukowego, fragment, urywek; miejsce w książce drukowanej a. w rękopisie, gdzie zaczyna ś. od nowego wiersza: czytać od **u-u**; **u.** morza = odpływ; w *budown.*, miejsce, gdzie ś. zaczyna nowy mur; wybrzeże morskie, zatoka; w *fort.*, odległość ziemi nienaruszonej, którą zostawia ś. między przedpiersieniem a rowem, by nie robić spadku przedpiersienia i skarpy nadto pochyłym a wstrzymać jednak osypywanie ś. ziemi od kul nieprzyjacielskich; wychodek, wygódka, prewet, klozet.

Ustępliwie, *przysł.*, łatwo ustępując, zgodnie, ulegle.

Ustępliwy, łatwo ustępujący, skłonny do ustępstw, uległy.

Ustępnie — *p.* Ustępliwie.

Ustępny — *p.* Ustępliwy.

Ustępować, *dok.* Ustąpić; cofać ś., uchodzić, odchodzić; **u.** komuś = stosować ś. do jego woli, rozkazu, zakazu, polecenia, być posłusznym, ulegać; mądry głupiemu ustąpi = nie będzie ś. z nim spierał, sprzeczał, bo nie warto; **u.** komuś w czemś, dawać mu się przewyższyć, prześcignąć, uznawać ś. gorszym, niższym od niego, pierwszeństwo mu w czemś dawać; odstępować, oddawać komuś coś; rezygnować z czegoś; spuszczać z ceny; o belce: uginać ś.; o ścianie: usuwać się.

Ustępstwo, ustąpienie z jakiegoś warunku, wymagania, pretensji i t. p.; zmniejszenie żądań, odstąpienie od nich, zmniejszenie ceny, rabat.

Ustka (stek), *zdr.* od Usta.

Ustnie, *przysł.*, zapomocą mowy, przez usta, słownie.

Ustnik, tutka papierowa przy papierosie, munsztuk (fig.).

Ustny, wyrażony przez usta, ustami, przez mowę, słowny: odpowiedź **u-a**, opowiadanie **u-e** = nie piśmienne; powstający w ustach: samogłoska **u-a**; odnoszący ś. do ust: jama **u-a** (fig.).

Ustolny (-in), to, co ś. ustaje, co osiada na dnie; osad; fusy, męty.

Ustokrotnić, powiększyć sto razy.

Ustonogi (-ów) grupa skorupiaków morskich, opatrzonych koło gęby pięciu parami zbitych szczękonożów i mocnemi odwłokowemi nogami pływnemi (fig.).

Ustopniować, oznaczyć stopnie, oznaczyć stosunek, podwyższyć lub obniżyć, ułożyć według stopni.

Ustosować, zgodzić coś z czemś, ułożyć, urządzić, stosując do czegoś, zharmonizować jedno z drugiem.

Ustosunkować, zastosować, ustalić stosunek między czemś jednem a drugiem, urządzić, ułożyć w stosunku do czegoś; **u. się,** zastosować ś., zawrzeć stosunki, znajomości; **u-ny** = mający wysokie stosunki, wpływowy.

Ustrajać, *dok.* Ustroić; ubierać, stroić, zdobić, przyozdabiać, przystrajać; urządzać, układać, ustanawiać na wzór czegoś; **u.** coś sobie = przybierać jakąś postawę; **u. się,** stroić ś., ubierać ś., zdobić ś., przyozdabiać ś.; formować ś., układać ś., urządzać ś., kształtować ś. na wzór czegoś.

Ustraszyć (się), strachu nabawić (ś.), przestraszyć (ś.), przerazić (ś.).

Ustrojowy, dotyczący ustroju, t. j. organizmu, organiczny.

Ustronie, Ustroń, ubocze, miejsce ustronne, odludne, odległe od gwaru życia ludzkiego, pustelnia, samotnia.

Ustronnie, *przysł.*, na ustroniu, na stronie, na uboczu, odludnie.

Ustronny, uboczny, poboczny; postronny, potajemny; umieszczony na osobności, samotny, odludny, oddalony od ludzi, pustelniczy.

Ustroń — *p.* Ustronie.

Ustrój, każdy organizm ludzki, zwierzęcy albo roślinny, osobno wzięty; wewnętrzna budowa ciała roślinnego a. zwierzęcego; wogóle budowa, organizacja, układ czegoś: **u.** społeczny; strój, ozdoba.

Ustrugać, Ustrużyć, struganiem coś wykonać; nieco zestrugać, odstrugać, nastrugać czegoś.

Ustrzał, ustrzelenie, ubicie z broni palnej — *p.* Zastrzał.

Ustrzec (się), uchronić (ś.) od niebezpieczeństwa, od szkody, od straty, upilnować (ś.), zachować (ś.).

Ustrzelić, z broni palnej postrzelić, zastrzelić; **u.** bąka = popełnić wielki błąd, zrobić głupstwo; **u. się,** wzajem zabić ś. z broni palnej, postrzelić się.

Ustrzyc — *p.* Ustrzygać.

Ustrzygać, *dok.* Ustrzyc, Ustrzygnąć; urzynać, ucinać nożycami, szczypcami; odstrzygać drobną część, skrawek czegoś.

Ustrzyżki (-żek), **Ustrzyżyny** (-żyn), to, co zostało ustrzyżone, obrzynki, odkrawki, skrawki; knotki upalone, zdjęte szczypcami ze świecy.

Usuć, usypać.

Usunąć *p.* Usuwać.

Usunięcie, *rzecz.* od *czas.* Usunąć, wydalenie, oddalenie, uprzątnięcie; przesunięcie na bok, na stronę.

Usus (uzus), *łć.*, zwyczaj, zwyczajem przyjęty sposób postępowania.

Ususzka, ususzenie, wysuszenie.

Ususzyć, pozbyć wilgoci, zrobić suchym, trwałym; wysuszyć, przesuszyć.

Usuwać, *dok.* Usunąć; odsuwać, odstawiać, odnosić na stronę; oddalać; **u.** przeszkody = przezwyciężać; **u.** kogoś z urzędu = oddalać, dymisjonować; **u. się,** odsuwać ś., umykać, ustępować; **u. się** na bok, na stronę — odsuwać ś. od czegoś, nie chcieć brać udziału, oddalać ś., uchylać ś., nie chcieć mieć z czemś nic wspólnego.

Usuwisko, miejsce gdzie wierzchni pokład ziemi lub skała zsuwa ś. po spodniej pochyłej warstwie.

Usychać, *dok.* Uschnąć; stawać ś. suchym, wysychać, zsychać ś.; chudnąć, słabnąć, tracić na siłach, omdlewać, umierać: **u.** z miłości, z żalu, z tęsknoty.

Usycić, zrobić syconym, jak miód pitny.

Usymbolizować, wyrazić, przedstawić coś w symbolu, upostaciować; być symbolem czegoś.

! Usymplifikować, uprościć.

Usynowić, przyjąć, przybrać za syna, adoptować.

Usyp, kopiec usypany, mogiła, taras; wzgórek, zawierający w sobie różne kruszce.

Usypać — *p.* Usypywać.

Usypiać — *p.* Usnąć; — *p.* Uśpić.

Usypisko, gromadne okruchy skalne, tworzące ś. ze skał zwietrzałych lub naniesione i składane przez wylewy rzek, przez strumienie i potoki.

Usypnia, złoża ciał kopalnych, prawie na powierzchni znajdowanych.

Usypywać, *dok.* Usypać; odsypywać jakąś część z czegoś; sypiąc umniejszać; sypaniem coś wykonywać, tworzyć sypiąc, nasypywać **u. się,** wysypywać ś. częściowo; o ziemi, murze: zawalać ś., obsuwać ś.

Usystematyzować, ująć w system, ułożyć, uporządkować, zorganizować systematycznie.

Uszacić, ubrać w szaty.

Uszak, zwierzę ssące z rzędu nietoperzy gładkonosych, gacek wielkouch (fig.); larwa strzykwy z gromady szkarłupni.

Uszak, rodzaj haków, zwykle rozszczepionych, różnych kształtów do przymocowania przedmiotów do muru (zakotwienie w murze); hak rynnowy; rama drzwi, okien, futryna (bankajz).

Uszamotać, szamocząc obalić.

Uszanować, oddać komuś cześć, uczcić; poszanować, przez szacunek nie naruszyć; nie usuwać, nie psuć, nie niszczyć, nie znieważać.

Uszanowanie, okazanie czci, szacunku; poszanowanie, wysokie ważenie, poważanie, mienie w szacunku, we czci.

Uszańcować (się), umocnić (ś.) szańcem.

Uszargać (ś.), uwalać (ś.) błotem.

Uszarpać, Uszarpnąć, szarpiąc, oderwać, urwać kawałek czegoś.

Uszarpy (-ów), części oderwane, kawałki.

Uszarzyć, uczynić szarym, pomalować na szaro.

Uszatek, naczynie uszate, statek uszaty.

Uszatka, *zool.*, gatunek sowy.

Uszaty Uchaty, mający wielkie uszy; mający ucho do trzymania, rękojeść; czapka **u-a** = mająca klapki, służące do przykrycia uszu.

Uszczególniać, *dok.* Uszczególnić, czynić szczególnym, nie nadawać czemuś ogólnego znaczenia.

Uszczelka, pierścień płaski z gumy, skóry, ołowiu, tektury z miną, tektury azbestowej, miedzi i t. d. wkładany między połączenie rur kołnierzowych, wentyli i t. d. celem uszczelnienia tego połączenia.

Uszczelniak, narzędzie (rodzaj dłóta) do uszczelniania (sztamajza).

Uszczelniać, *dok.* Uszczelnić, czynić szczelnym, zatykać, zalepiać szczeliny; ściśle dopasować.

Uszczelniarka, maszyna uszczelniająca.

Uszczepać, trochę naszczepać, odrąbać, narąbać.

Uszczerbek, miejsce wyszczerbione, uszczerbienie, szczerba; ujma, uszczuplenie czegoś; uszkodzenie, szkoda wyrządzona, strata.

Uszczerbiać, *dok.* Uszczerbić, robić w czemś szczerby, wyszczerbiać; narażać na szkodę, umniejszać, naruszać, uszkadzać, uszczuplać.

Uszczerbić — *p.* Uszczerbiać.

Uszczetnica, robak morski z gromady sikwiaków (fig.).

Uszczęśliwiać, *dok.* Uszczęśliwić, czynić szczęśliwym, radować, cieszyć.

Uszczęśliwienie, uczynienie szczęśliwym; stan uszczęśliwionego; stan błogi, błogość w duszy, szczęście.

Uszczęśliwiony, którego uszczęśliwiono; szczęśliwy, uradowany, radosny.

Uszczknąć, Uszczyknąć — *p.* Uszczykać.

Uszczuć, Uszczwać, szczując dogonić i schwycić.

Uszczuplać, *dok.* Uszczuplić, czynić szczuplejszym, umniejszać, zmniejszać, nadwerężać; **u. się,** stawać ś. szczuplejszym, zmniejszać ś., umniejszać ś.

Uszczwać — *p.* Uszczuć.

Uszczykać, *dok.* Uszczknąć, Uszczyknąć; zrywać, obrywać, ująwszy lekko palcami; kłuć, kąsać; dogryzać, docinać do żywego, dokuczać żartami; **u. się** w palec=przycinać, przyskrzybiać go sobie.

Uszczypek, ułamek, szczypta, odrobina; ujma, uszczerbek zrobiony komuś: szkoda, strata; przycinek, przymówka, przygryzek.

Uszczypliwie, *przysł.*, z przekąsem, z przycinkiem, z szyderstwem, zjadliwie, złośliwie.

Uszczypliwość, charakter uszczypliwy, satyryczny, szyderczość, złośliwość, kostyczność.

Uszczypliwy, zjadliwy, kostyczny, dokuczliwy, złośliwy, szyderczy.

Uszczypnąć, Uszczypać, szczypiąc urwać coś, uszczknąć; **u.** kogoś = szczypiąc nabawić bólu; przyciąć, dogryźć, ugryźć, drasnąć ostrem słowem, dociąć do żywego.

Uszeregować, ustawić w szeregi.

Uszkadzać, *dok.* Uszkodzić, wyrządzać szkodę, przyprawiać o stratę, sprawiać uszczerbek; **u. się,** ponosić szkodę, wyrządzać ją sobie, być poszkodowanym, pokrzywdzonym.

Uszkaradzać, robić szkaradnym, brzydkim, psuć.

Uszko, małe drobne ucho; ucho dziecka a. młodej kobiety; dziurka w igle przewiercona do nawleczenia nitki; rękojeść u naczynia, za którą się je trzyma; w *fort.*, część bastjonu, zakrywająca inną część wklęsłą; w *bot.*, gatunek grzyba trującego, *kuch.*, rodzaj pierożka z mięsem a. grzybami jako dodatek do zupy.

Uszkodzenie, szkoda zrobiona, uszczerbek, strata.

Uszkodziciel, człowiek, wyrządzający szkodę, szkodnik.

Uszkodzić — *p.* Uszkadzać.

Uszkowaty, podobny z kształtu do uszka.

Uszlachcać, *dok.* Uszlachcić, nadawać szlachectwo, czynić szlachcicem, dawać indygenat, nobilitować; uszlachetniać, uzacniać; **u. się,** otrzymywać szlachectwo, nobilitację; uszlachetniać ś., uzacniać ś.; *żart.*, walać ś., morusać ś., kompromitować ś.

Uszlachetniać, *dok.* Uszlachetnić, czynić szlachetnym a. szlachetniejszym, dodawać godności, podnosić w przymiotach; doskonalić pod względem moralnym, doskonalić ś. moralnie; **u. się,** stawać ś. szlachetniejszym, nabierać godności, pięknych przymiotów; **u.** drzewo = w dziczkę, w drzewo, nie dające owoców dobrych, wstawić oczko a. zraz z drzewa szlachetnego, drzewo to wydaje potem owoce takie, jak drzewo, z którego pochodzi oczko a. zraz.

Uszłapać, udeptać, ugnieść szłapiąc; szłapiąc przebywać pewną przestrzeń.

Uszły, ten, który uszedł, uciekł, zbiegły.

Uszmelcować, pokryć szmelcem, emalją.

Uszminkować, nasmarować szminką.

Usznurować, powiązać sznurami; zesznurować; *przen.*, przybrać minę sztywną.

Uszny, dotyczący ucha: choroby **u-e,** lekarz **u.**; powiedziany do ucha, na ucho: **u-a** spowiedź.

Usztywniak, Usztywniacz, blacha lub kształtownik służący do usztywnienia konstrukcji żelaznej; — *p.* Równiak.

Usztywnić, zrobić sztywnym.

Uszy, *lm.* od Ucho.

Uszyca, roślina jednopłenna o kwiatach różowawo-białych z rodziny żabieńcowatych, strzałka wodna (fig.).

Uszychtować, ułożyć w warstwy, w szychty, fałdy; urządzić.

Uszycie, dokonanie szycia, wykonanie, zrobienie czegoś szyciem.

Uszyć, szyciem coś wykonać; **u.** komuś buty = uknuć coś złego przeciw niemu, przypiąć mu łatkę, źle ś. przysłużyć, obmówić go.

Uszykować, ustawić w szyk, ułożyć, rozłożyć, rozmieścić porządnie; przyszykować, przygotować, przyrządzić; **u. się,** ustawić ś. w szyk, porządnie rozmieścić ś., ułożyć ś., przygotować ś.

Uszyty, sporządzony, zrobiony zapomocą szycia.

Ućie — *p.* Ujście.

Uścielać, Uścielać, *dok.* Usłać; układać; słać, ścieląc, zaścielać, pokrywać czemś, torować drogę.

Uściągać, *dok.* Uściągnąć; ściągać, spinać, ściskać.

Uścig, owad z rzędu dwuskrzydłych, pszczółkowatych.

Uścignąć, dogonić, doścignąć.

Uścisk, objęcie ręką, uściśnienie, uściśnięcie.

Uściskać, Uścisnąć, objąć przyjaźnie ręką a. rękami, ująć w objęcia, przycisnąć, przytulić do piersi; **u. się,** ująć ś. nawzajem w objęciach, wzajem przytulić ś. do piersi.

Uścisnąć — *p.* Uściskać.

Uściślić, uczynić ścisłym, udokładnić.

Uślinić (się), zmoczyć (ś.) śliną.

Uślizg (śruby), ustępowanie wody pod naciskiem śruby okrętowej lub koła łopatkowego.

Uślizgnąć się, uślizgnąć, usunąć ś. szybko w bok, ześlizgnąć ś.

Uśmiać się, naśmiać ś. dowoli, roześmiać ś., rozweselić ś., nacieszyć ś.

Uśmiech, lekkie skrzywienie ust, połączone z mimiką twarzy, wyrażające najczęściej wesołość, radość, ukontentowanie, czasem boleść, smutek: **u.** wesoły, wabny, radosny, gorzki, bolesny.

Uśmiechać się, *dok.* Uśmiechnąć się, krzywić usta w uśmiechu.

Uśmiechliwy, uśmiechnięty.

Uśmiechnąć się — *p.* Uśmiechać się.

Uśmiechnięcie się — *p.* Uśmiech.

Uśmiercać, *dok.* Uśmiercić, przyprawiać o śmierć, zadawać śmierć, zabijać, mordować, niszczyć, gubić.

Uśmiertelniać, *dok.* Uśmiertelnić; czynić śmiertelnym.

Uśmierzać, *dok.* Uśmierzyć, uskramiać, ukrócać; łagodzić, czynić mniej dotkliwym, uciszać, uspokajać, przytłumiać wzburzenie.

Uśmierzyciel, ten, który uśmierza.

Uśmieszek, *zdr.* od Uśmiech.

Uśniedzić, pokryć śniedzią.

Uśnieżyć, pokryć śniegiem, ubielić.

Uśnięcie, Uśnienie, zaśnięcie.

Uśpić, *nied.* Usypiać, wprawić w sen, doprowadzić do zaśnięcia; *przen.*, uczynić mniej czujnym, uważnym: **u.** czyjąś uwagę, czujność.

Uśpieć, zdołać, wskórać; śpiesząc ś. uprzedzić kogoś.

Uświadamiać, *dok.* Uświadomić; czynić kogoś świadomym czegoś, oznajmiać, pouczać, uwiadamiać.

Uświechtać, ubrudzić, powalać czemś tłustem.

Uświetniać, *dok.* Uświetnić, świetnym czynić, nadawać cechę uroczystą, przyczyniać ś. do większej uroczystości.

Uświęcać, *dok.* Uświęcić, świętym czynić, poświęcać; utwierdzać, trwałym, niezachwianym czynić; nadawać cechę świętości, nietykalności, otaczać czcią, usprawiedliwiać: cel **u-a** środki.

Uświt, świt.

Utaczać *dok.* Utoczyć; o płynie: wytaczać z beczki trochę a. tyle, ile trzeba, upuszczać, wypuszczać, wylewać, przelewać; robić coś tokarską robotą, wykonywać coś na tokarni.

Utaczka, zapasy, mocowanie ś., borykanie ś. z kimś.

Utacznik, szermierz, zapaśnik.

Utaiciel, ten, który coś utaił.

Utaić, schować, ukryć; utrzymać coś w tajemnicy, zataić, skryć coś, nie pokazać, nie ujawnić, nie wydać najaw; **u. się,** ukryć ś., schować ś.; nie wychodzić najaw.

Utajenie *rzecz.* od Utaić; ukrywanie, zatajenie.

Utajony, ukryty, niewidoczny, niejawny; *fiz.* ciepło **u-e** — *p.* Ciepło.

Utalentować, obdarzyć talentem, wzbudzać talent.

Utalentowanie, obdarzenie talentem, zdolnościami; talent.

Utalentowany, posiadający talent, pełen talentów, zdolny.

Utamować, zatrzymać, wstrzymać, nie dopuścić do czegoś, zatamować, zagrodzić.

Utapiać — *p.* Utopić.

Utarcie *rzecz.* od Utrzeć, dokonanie ucierania, obtarcie, wytarcie.

Utarczka, niewielka bitwa, potyczka, zmaganie ś. z nieprzyjacielem; spór, kłótnia, sprzeczka, dysputa.

Utarczny, odnoszący ś. do utarczki.

Utargać (się), Utargnąć (ś.), targając urwać (ś.), odszarpnąć (ś.), oderwać (ś.).

Utargować, targując ś. uzyskać obniżkę ceny; uzyskać ze sprzedaży, zarobić handlem; otrzymać coś dzięki usilnym prośbom, namowom itp., dopiąć czegoś mimo przeszkód.

Utarty, taki, którego utarto; taki, po którym wszyscy chodzą a. jeżdżą, wydeptany: **u-a** droga; zwykły, zwyczajny, pospolity, przeciętny: iść **u-ym** szlakiem = postępować tak, jak i inni; uświęcony zwyczajem, powszechnie przyjęty.

Utarzać (się), tarzając (ś.) uwalać (ś.), pobrudzić (ś.), pobrukać (ś.), uświechtać (ś.).

Utensylja *lć.*, ruchomości, sprzęty, narzędzia i przybory potrzebne do jakiegoś zajęcia.

Uterać, Utyrać, terając nadwerężyć, nadwątlić; podniszczyć, stracić, postradać niebacznie; strwonić, roztrwonić, zmarnować, zniszczyć; **u. się,** być uteranym.

Utęchnąć, opaść, stęchnąć, ucichnąć, ugasnąć, uśmierzyć ś., uspokoić ś.

Utęskliwy, tęskny.

Utęskniać się, *dok.* Utęsknić (ś.), przejmować (ś.) tęsknotą, nudzić (ś.).

Utkać, tkając wykonać coś, przepleść, pleceniem coś wykończyć, poprzetykać.

Utknąć — *p.* Utykać, nie móc z czegoś wyjść, nie móc wyleźć a. pójść dalej, nie móc ś. oswobodzić od czegoś, zatrzymać ś., zaklęsnąć ś. w czemś, pogrążyć ś.

Utkwić, wsadzić, wetknąć coś w coś mocno, aby ś. trzymało; wbić ś. w coś mocno; pozostać w jednem miejscu, nie ruszając ś.; uwięznąć, utknąć; **u.** w pamięci = pozostać, wrazić ś. w pamięć.

Utleniać *dok.* Utlenić; przyłączać tlen do jakiegoś pierwiastka a. związku chemicznego, oksydować; **u. się,** łączyć ś. chemicznie z tlenem, oksydować ś.

Utlenienie, połączenie się jakiegokolwiek pierwiastka z tlenem, oksydacja: na tym procesie chemicznym polega palenie ś., oddychanie, gnicie, próchnienie, butwienie, patynowanie, oksydowanie powierzchni metalowych i t. p.

Utłaczać *dok.* Utłoczyć, tłocząc ściskać, wciskać, upychać, ugniatać; **u.** kogoś: tłocząc dusić, ugniatać, uciskać go.

Utłok *hutn.*, miara stłoczenia np. w tłoczarce.

Utłuc, utrącić, odłupać, odtłuc; stłuc miałko na proszek; potłuc część czegoś, potłuc trochę czegoś, a. tyle, ile trzeba.

Utłumiać *dok.* Utłumić; przyduszać, przyciskać; przytłumiać, nie dopuszczać, aby wybuchnęło; **u.** rozruchy = nie dopuszczać, aby wybuchnęły, uśmierzać.

Utłuścić, zaprawić tłustością, powalać tłuszczem, potłuścić; **u. się,** powalać ś. tłustością, potłuścić ś.

Utoczyć — *p.* Utaczać.

Utok, wał krosienny, na który zwijają płótno.

Utoka *stpl.* ucieczka.

Utonąć, zanurzyć ś., pogrążyć ś. zupełnie w płynie; stracić życie, zginąć przez pogrążenie ś. w płynie, utopić ś.; *przen.*, oddać ś. czemuś bezwzględnie, zakopać ś., zagłębić ś., pogrążyć ś. w czemś; **u.** w myślach, w marzeniach i t. p.; co ma wisieć, nie utonie = złego kara nie minie.

Utopić *nied.* Utapiać; pogrążyć w wodę tak, by utonęło; utkwić, wrazić, wbić; **u.** wzrok w kimś = patrzeć przenikliwie; **u.** broń w kimś = przebić go, zranić; utopiłbym go w łyżce wody = nienawidzę go; stopić część czegoś, rozpuścić; **u. się,** utonąć; roztopić ś. częściowo.

Utopista, marzyciel, dążący do czegoś niedoścignionego.

Utopja, kraj wymarzony, w którym wszystko jest doskonałe; *przen.*, urojenie, niepodobne do urzeczywistnienia, rzecz niedościgła, mrzonka.

Utorować, udeptać, wyjeździć tor, zrobić drogę, wytknąć ją, utrzeć; ułatwić bieg, którym mają pójść sprawy, interesy.

Utożsamiać *dok.* Utożsamić; robić tym samym, takim samym; brać jedno za drugie.

Utracać *dok.* Utracić, ponosić szkodę, tracić, być pozbawionym czegoś.

Utracjusz, utratnik, marnotrawca, rozrzutnik.

Utracjuszostwo, marnotrawstwo, rozrzutność.

Utrafiać *dok.* Utrafić, starać ś. ugodzić w coś, dopiąć czegoś; dobierać trafne środki dla dopięcia czegoś; trafiać, ugadzać w coś.

Utraktować, uczęstować, ugościć, uraczyć; uderzyć; zwymyślać.

Utrakwista *lć.*, człowiek, przyjmujący Komunję św. pod dwiema postaciami: chleba i wina.

Utrakwistyczny *lć.*, dwujęzykowy.

Utrakwizacja *lć.*, zamiana instytucji, w której używano jednego języka, na instytucję, w której porówno używane są dwa języki.

Utrakwizm *lć.*, system szkolny dwujęzykowy w niektórych krajach, gdzie są dwa języki krajowe.

Utrapić, udręczyć, umartwić, skłopotać, umęczyć, umordować.

Utrapienie, kłopot, umartwienie, udręczenie, udręka, umęczenie.

Utrapieniec, człowiek, który drugich trapi; człowiek utrapiony, nieznośny, dokuczliwy.

Utrata, stracenie, strata, szkoda; pod **u-tą** prawa = pod karą stracenia praw do czegoś.

Utratnie *przysł.*, rozrzutnie, marnotrawnie.

Utratnik, marnotrawca, rozrzutnik, hulaka; ten, co naraża na straty, darmozjad.

Utratny, rozrzutny. marnotrawny; podległy utracie, przemijający, nietrwały.

Utratować, tratując, gromadnie chodząc, udeptać, ubić nogami; stratować.

Utrącać *dok.* Utrącić, trącając, uderzając, odłamywać, ułamywać, odbijać, odłupywać, ukruszać część czegoś; **u.** kogoś = kaleczyć, zabijać; **u. się,** być utrąconym.

Utrącić — *p.* Utrącać.

Utrecht, tkanina mająca osnowę ze lnu lub konopi, a wątek z wełny, gatunek aksamitu.

Utrefić włosy = ułożyć je w kędziory, ufryzować, uczesać starannie a. sztucznie; **u.** tkaninę jakąś= ułożyć ją w zmarszczki, w fałdy sztuczne; **u. się,** uczesać ś. starannie, ułożyć włosy sztucznie w loki, ufryzować ś.

Utroskać (się), sfrasować (ś.), strapić (ś.), skłopotać (ś.).

Utrud, utrudzenie, trud, fatyga.

Utrudniać *dok.* Utrudnić; trudnym a. trudniejszym czynić, stawiać czemuś przeszkody, nie dopuszczać do spełnienia ś.

Utrudnienie, *rzecz.* od *czas.* Utrudnić; trudność, przeszkoda, szykana.

Utrudzać *dok.* Utrudzić (się), trudzić (ś.), mordować (ś.).

Utrudzenie *rzecz.* od Utrudzić; znużenie, zmęczenie, zmordowanie, fatyga.

Utrudzić — *p.* Utrudzać.

Utrwać, wytrwać przez pewien czas.

Utrwalacz, ten, co utrwala; przyrząd do utrwalania; *fot.* płyn do utrwalania zdjęć fotograficznych, aby nie blakły pod wpływem światła.

Utrwalać *dok.* Utrwalić, trwałym czynić, umacniać; **u. się,** stawać ś. trwałym, pewnym, niezmiennym, nie przestawać być, umacniać się.

Utrząsnąć, Utrząść — *p.* Utrzęsać.

Utrzebić, trzebiąc poucinać, wytrzebić, przetrzebić; wykastrować; wykapłonić.

Utrzeć — *p.* Ucierać.

Utrzeźwić, otrzeźwić, doprowadzać do stanu trzeźwości.

Utrzęsać *dok.* Utrząść, wstrząsając, poruszając, zrzucać, strząsać, wstrząsać; wstrząsaniem uszkadzać.

Utrzymać — *p.* Utrzymywać.

Utrzymałość, wstrzemięźliwość.

Utrzymanek, mężczyzna pozostający na utrzymaniu kobiety jako jej kochanek.

Utrzymanie *rzecz.* od Utrzymać; zaspokojenie potrzeb życiowych; koszty łożone, aby utrzymać siebie lub kogoś; być na **u.** = zostać czyjąś utrzymanką.

Utrzymanka, kobieta, zostająca na utrzymaniu wzamian za niemoralny stosunek, kochanka, nałożnica, metresa.

Utrzymywać *dok.* Utrzymać; trzymając nie puszczać, nie upuszczać, dzierżeć; dźwigać na sobie, podpierać, trzymać na sobie; zachowywać, trzymać, nie dozwalać, aby coś znikło, zmieniło ś., osłabło: **u.** ogień święty; **u.** coś w dobrym stanie; **u.** pokój, zgodę, stosunki przyjazne i t. p.; trzymać na swoim koszcie, pokrywać z własnych funduszów koszty utrzymania czyjegoś: **u.** kobietę = być z nią w nieprawym stosunku; bronić, popierać: **u.** czyją stronę = być czyimś stronnikiem; twierdzić; być jakiegoś zdania; prowadzić: **u.** czyjeś interesy; **u. się,** pozostawać w pewnej pozycji, nie zmieniając jej, stać na tem samem miejscu o swojej mocy, nie przewracać ś., nie upadać; zachowywać coś dla siebie, zostawać przy czemś, nie oddawać: **u. się,** przy ojcowiźnie; mieć dostateczne środki na utrzymanie, na zaspokojenie swoich potrzeb, żywić ś., żyć z czegoś; pozostawać gdzieś, nie dawać ś. skąd wypędzić; trwać w tymże stanie, nie zmieniać ś., nie psuć ś.

Utuczniеć, stać się tucznym, tłustym.

Utuczyć, uczynić tucznym, tłustym, karmić; **u. się,** ukarmić ś. dobrze, tłustym, tucznym ś. stać, potłuścieć.

Utulić *nied.* Utulać, uspokoić, ukoić, uśmierzyć; wziąć kogoś w objęcia dla uspokojenia, przytulić, upieścić.

Utułek *stpl.* schronienie, przytułek.

Utwar, roślina z rodz. złożonych.

Utwardzać *dok.* Utwardzić; czynić twardym a. twardszym.

Utwarzać — *p.* Utworzyć.

Utwierdzać *dok.* Utwierdzić; czynić mocnym, umacniać, wzmacniać; trwałym, stałym czynić, ustalać, gruntować, utrwalać: **u.** kogoś w wierze, w przekonaniu, w postanowieniu; **u. się,** umacniać ś., wzmacniać ś., ustalać ś., utrwalać ś., gruntować ś.

Utworzyciel, ten, co stwarza, Stwórca, Stworzyciel.

Utworzyć, wykonać coś własnym pomysłem, zrobić coś, czego dotąd nie było, wytworzyć, stworzyć; uformować, powołać do życia, zorganizować.

Utwór, utworzenie, stworzenie, powołanie do życia; to, co stworzono, dzieło, praca, twór, płód: **u.** literacki, naukowy, **u.** czyjegoś pędzla a. dłuta; masa ciał, stanowiących skorupę ziemską, pokład, warstwa, formacja.

Utyć, nabrać ciała, stać ś. tłustym, otyłym.

Utykać *dok.* Utkać; zatykać szpary, dziury, zakładać otwór, by przez niego nie przechodziło powietrze a. woda; potykać ś., przetykać, wtykać tu i owdzie; *dok.*, Utknąć; potrącać, zawadzać o coś nogą; upadać na nogę, być kulawym; *dok.* Utkwić, Utknąć; wbijać coś ostrym końcem w coś, żeby tkwiło; utkwi-

wszy w czemś pozostawać, wbijać ś. w coś.

Utylitarność, pożytek materjalny, dążenie do takiego pożytku.

Utylitarny, pożyteczny materjalnie.

Utylitaryzm *łć.*, pogląd w etyce, według którego normą i celem postępowania człowieka jest pożytek ogółu i szczęście największej liczby ludzi.

! Utylizacja *łć.*, zużytkowanie, spożytkowanie, wyciąganie korzyści z tego, co dotąd było nieużyteczne.

Utyrać — *p.* Uterać.

Utysk, utyskiwanie, uskarżanie ś., narzekanie, skarżenie ś., żalenie ś.

Utyskiwać, uskarżać ś., narzekać, żalić ś., skarżyć ś. tęskno.

Utyskliwy, narzekający, utyskujący, lubiący ś. użalać; żałosny, bolesny.

Utytłać, Utytłać, uwalać, unurzać, ubrudzić.

Utytułować, nadać tytuł, obdarzać tytułami, godnościami, wymienić czyjś tytuł pisząc, przemawiając do niego.

Uwaga, zdolność przyjmowania wrażeń zewnętrznych, skierowana świadomie na pewien przedmiot, uważanie, rozważanie, baczność; wzgląd na coś a. na kogoś: z **u-i** na coś, mając to na **u-dze**; upomnienie, wymówka: zrobić komuś **u-ę**; tó, co postrzeżono, postrzeżenie, obserwacja; zwrócić czyjąś **u-ę** na coś = skłonić go, by to obserwował; wziąć coś pod **u-ę** = rozważyć bacznie.

Uwalać (się), zwalać (ś.), zbrudzić (ś.), zbrukać (ś.).

Uwalić, poddać folowaniu: **u.** sukno; utratować; **u. się,** rozwalić ś., rozłożyć ś., jak długi, rozciągnąć ś.

Uwalisty, Uwalny, mocno walący; nawalny: deszcz **u.**

Uwalniać *dok.* Uwolnić, czynić wolnym, wyzwalać, oswobadzać; **u.** podsądnego = orzekać o jego niewinności, wypuszczać z więzienia, uznawać wolnym od czegoś; **u.** z wojska, ze służby = dawać dymisję, odprawiać; **u. się,** oswabadzać ś., wyzwalać ś.

Uwałaszyć, zrobić wałachem, wykastrować konia, muła.

Uwałkować, wygładzić, wyrównać, rozpłaszczyć wałkiem.

Uwarować (się), ustrzec (ś.), uchronić (ś.) od czegoś; obwarować (ś.); otoczyć ś. warunkami.

Uwarstwić — *p.* Uwarstwować.

Uwarstwienie, taki układ wapieni, piaskowców, łupków i t. p. skał osadowych, że są one poprzedzielane poziomo, równoległemi szczelinami na ławice lub warstwy.

Uwarstwować (się), Uwarstwić, ułożyć (ś.) warstwami; podzielić (ś.) na warstwy, t. j. na stany, klasy, kasty.

Uwarunkować, uczynić zależnym od pewnych warunków, utrzymać pod pewnemi warunkami.

Uwarzyć, ugotować, warząc przyrządzić; **u. się,** ugotować ś.

Uważać, zwracać na coś uwagę, patrzeć na coś; słuchać czegoś pilnie, z uwagą; postrzegać, obserwować; rozważać, roztrząsać w myśli; brać kogoś za coś, poczytywać, mieć o kimś jakieś mniemanie, mieć kogoś za coś; **u. się,** mieć ś., poczytywać ś. za coś, mieć o sobie pewne mniemanie.

Uważający, ten, który uważa; zważający na byle co, postrzegający, zwracający uwagę na coś skrupulatnie.

Uważnie *przysł.*, z uwagą, bacznie; ostrożnie, rozważnie.

Uważny, zwracający uwagę, słuchający a. patrzący uważnie, baczny; ostrożny, rozważny.

Uwdzięczać *dok.* Uwdzięczyć; nadawać wdzięk, upiększać, umilać, upiększać, ozdabiać.

Uwertura *fr., dosł.*, rozpoczęcie; utwór muzyczny, będący wstępem do opery i często na jej motywach oparty.

Uweselać *dok.* Uweselić; czynić wesołym, wprowadzać w dobry humor, rozweselać, bawić; **u. się,** rozweselać ś., wpadać w dobry humor, ucieszać ś.

Uwędzić (się), ususzyć (ś.) w dymie.

Uwiadamiać *dok.* Uwiadomić; **u.** kogoś o czemś = udzielać mu wiadomości, donosić, oznajmiać, zawiadamiać, informować o czemś.

Uwiadomić — *p.* Uwiadamiać.

Uwiadomienie *rzecz.* od Uwiadomić; wiadomość, udzielona ustnie a. piśmiennie, nowina, zawiadomienie, ogłoszenie.

Uwiąd, uwiędnięcie, zwiędnięcie; **u.** starczy = szereg objawów, towarzyszący ostatecznemu starzeniu ś. człowieka, poprzedzającemu śmierć naturalną, marazm.

Uwiązać — *p.* Uwiązywać.

Uwiązywać (się), *dok.* Uwiązać: przywiązywać (ś.) do czegoś, łączyć (ś.) z czemś sznurem.

Uwić — *p.* Uwijać.

Uwidocznić *dok.* Uwidocznić; czynić widocznym, wyraźnym; **u. się,** stawać ś. widocznym, wyraźnym, ujawniać ś.

Uwiecznić *dok.* Uwiecznić; czynić wiecznym, długotrwałym, na wieki pamiętnym, unieśmiertelniać; czynić długo pamiętnym, wrażać w pamięć ludzką; **u. się,** stawać ś. wiecznym, nieśmiertelnym, długotrwałym, długo pamiętnym.

Uwiedzenie *rzecz.* od Uwieść; uprowadzenie, porwanie, wywiezienie; usidlenie, oszukanie; sprowadzenie z drogi cnoty, zbałamucenie.

Uwiedziony, ten, którego uwiedziono; **u-na** = kobieta, zwłaszcza dziewczyna=którą mężczyzna uwiódł i porzucił.

Uwiekopomnić, uczynić pamiętnym na wieczne czasy, uwiecznić.

Uwielbiać *dok.* Uwielbić; przypuszczać do chwały wiecznej, czynić uczestnikiem wiecznej szczęśliwości; wielbić, czcić, jak świętość, jak bóstwo, kochać niezmiernie i czcić zarazem; sławić, chwalić, wychwalać, wysławiać, wynosić.

Uwielbiciel, człowiek, który kogoś lub coś uwielbia, wielbiciel, adorator.

Uwielbienie *rzecz.* od Uwielbić; cześć głęboka, jakby bóstwu oddawana, adoracja.

Uwielmożyć, Uwielmożnić, uczynić możnym, wzbogacić, wynieść; nadać tytuł wielmożnego; uwielbić, wysławić; **u. się,** stać ś. wielce możnym, wzbogacić ś., wynieść ś.

Uwieńczać *dok.* Uwieńczyć; ozdabiać wieńcem, kłaść na czoło wieniec; doprowadzać coś do skutku pomyślnego, kończyć chwalebnie, uzupełniać, dopełniać; przyznawać pierwszeństwo, nagrodę; **u.** koroną = koronować; **u. się,** ozdabiać ś. wieńcem, dokonywać ś. pomyślnie, dochodzić do skutku, wypełniać ś.; **u. się,** koroną = koronować ś.

Uwierać, cisnąć, dolegać, uciskać, ocierając ś., raniąc dokuczać; *dok.* Uwrzeć; gotować ś., warzyć ś., ubywać wskutek parowania przy gotowaniu; otwierać nieco, uchylać; **u. się,** *dok.* Uwrzeć ś.; otwierać ś., uchylać ś.

Uwiercić, część czegoś, pewną ilość czegoś utrzeć zapomocą wałka, wierząc; **u.** świder = wierząc złamać; osadzić, umocnić.

Uwierzyć, przyjąć z dobrą wiarą za prawdę, dać wiarę komuś, czemuś, przyjąć do przekonania to, w co każą wierzyć, zaufać; **u.** w kogoś, uznać jego posłannictwo.

Uwierzytelniać, nadawać prawo komuś, występować w czyjemś imieniu; upełnomocniać.

Uwiesić, zawiesić, uczepić, przyczepić, przywiesić, powiesić u czegoś; **u. się,** zawisnąć, chwyciwszy ś. za coś, a. uczepiwszy ś. czegoś; *przen.*, narzucić ś. komuś w celach znalezienia przy nim środków utrzymania: **u. się** u dworu, u magnata i t. p.

Uwieść — *p.* Uwodzić.

Uwieźć — *p.* Uwozić; podołać uwożeniu.

Uwiędnąć, zwiędnąć, zeschnąć, stracić młodość, siły, cerę.

Uwięziel, pachołek (na statku), do przywiązywania statku do przywięźli w przystani (poter).

Uwięzić, wsadzić do więzienia, osadzić w więzieniu.

Uwięznąć, w ciasnem, grząskiem lub lepkiem miejscu zatrzymywać ś. i nie móc wyjść, utkwić, utknąć; zawisnąć, uwisnąć.

Uwięź, to, czem przywiązują, łańcuch, sznur, na którym ś. uwiązuje; lina napinająca maszt, komin i t. p. na statku; więzy, pęta, kajdany; jestem tu, jak na **u-i** = chciałbym jak najprędzej uciec, a nie mogę.

Uwijać *dok.* Uwinąć; obwijać; **u. się,** obwijać ś.; kręcić ś., biegać tu i owdzie, przechodzić z miejsca na miejsce, śpiesząc ś., szybko wykonywać jakąś robotę; *dok.* Uwić; wijąc tworzyć, wiciem robić, wić, zwijać, splatać, uplatać; **u. się,** wijąc ś., tworzyć ś., splatać ś., uplatać ś.

Uwikłać (się), zaplątać (ś.), wplątać (ś.), zagmatwać (ś.), zawikłać (ś.).

Uwikło, roślina z gromady wodorostów, z klasy zrostnicowatych (fig.).

Uwilgotnić, wilgotnym czynić, zwilżyć, zmoczyć.

Uwinąć — *p.* Uwijać; **u. się,** prędko skończyć z jakąś robotą, załatwić ś. z czemś.

Uwinić, *stpl.* oskarżyć, obwinić.

Uwinny, skrzętny, zwinny.

Uwiośniać *dok.* Uwiośnić; czynić pięknem, wesołem, jak wiosna.

Uwisły, obwisły.

Uwisnąć, zawiesić ś., zawisnąć.

Uwlec *nied.* Uwłóczyć; zdołać powlec, pociągnąć; wlokąc usunąć na stronę, zaciągnąć, zawlec gdzieindziej.

Uwłaczać, mówić o kimś źle, przyganiać, ubliżać komuś, rzucać na kogoś oszczerstwa, obmawiać kogoś; czynić ujmę, uszczerbek, krzywdę.

Uwłaszczać *dok.* Uwłaszczyć, nadawać własność, uwalniać od pańszczyzny, obdarować ziemią.

Uwłaszczenie *rzecz.* od Uwłaszczyć; **u.** chłopów = danie im przez rząd gruntów, które zajmowali, na własność, wzamian za pewną spłatę ich wartości.

Uwłaszczyć, Uwłaścić — *p.* Uwłaszczać.

Uwłosić, pokryć włosem, porosnąć włosami.

Uwłosienie, wszystkie włosy na ciele ludzkiem, zwierzęcem a. roślinnem, razem wzięte.

Uwodny, zwodny, uwodzący, zwodniczy, ułudny, bałamutny.

Uwodziciel, mężczyzna, który kogoś a. coś uprowadza, uwodzi, podmawiacz, zwodziciel, oszukaniec, oszust, szalbierz; mężczyzna, który uwodzi niewiasty.

Uwodzić *dok.* Uwieść; uprowadzać, odprowadzać, odwodzić na stronę, prowadząc, zabierać z sobą, uprowadzać; oszukiwać, zwodzić; **u.** niewiastę, pannę = zbałamucić, posiąść ją cieleśnie, a potem porzucać; **u się,** oszukiwać ś., mylnie sądząc z powierzchowności, zwodzić ś., łudzić ś. czemś, kłamstwo brać za prawdę.

Uwolnić — *p.* Uwalniać.

Uwolnieniec, wyzwoleniec, usamowolniony.

Uwonnić, uczynić wonnym, wyperfumować, przepełnić wonią.

Uwoskować, Uwoszczyć, powlec, pociągnąć woskiem.

Uwozić *dok.* Uwieźć; zabierać na wóz i uciekać z czemś; uprowadzać coś wozem a. konno; porywać.

Uwój, jakaś rzecz uwita; splot, zwój; rzecz, którą uwijają.

Uwróć, Uwrocie, Uwrót, Uwrot, *gwar.*, obrót, zwrot pługiem na końcu pola, miejsce, gdzie pług zawraca, skręt, zakręt; brzeg łąki przyległy polu; rola, pole.

Uwrzeć — *p.* Uwierać.

Uwspanialić, uczynić wspaniałym a. wspanialszym, uświetnić.

Uwstecznić, cofnąć wstecz, powrócić do tego, co było.

Uwydatniać *dok.* Uwydatnić; czynić coś wydatnem, widzialnem, wyraźnem; **u. się,** stawać ś. wydatniejszym, wyraźniejszym.

Uwygodnić, uczynić coś wygodnym, ułatwić, udogodnić.

Uwypuklać *dok.* Uwypuklić, zrobić coś wypukłem, wydatnem, uwydatnić, wydąć.

Uwyraźniać *dok.* Uwyraźnić; czynić wyraźnem; **u. się,** stawać ś. wyraźnym.

Uwzględniać *dok.* Uwzględnić; czynić wzgląd na coś, brać coś pod uwagę, mieć wyrozumiałość względem czegoś.

Uwzględnienie, wzięcie czegoś pod uwagę, wzgląd na coś, wyrozumiałość względem czegoś.

Uwziąć się, *nied.* Uwzinać ś., chcieć koniecznie coś zrobić, osiągnąć, dopiąć; usadzić ś., zawziąć ś., uprzeć ś.

Uzacniać *dok.* Uzacnić; czynić zacnym, czcigodnym, uszlachetniać; **u. się,** stawać ś. zacnym.

Uzależniać *dok.* Uzależnić; czynić zależnym od czegoś, czynić podległym.

Uzamożniać *dok.* Uzamożnić; czynić zamożnym, wzbogacać.

! Uzans *łć.*, zwyczaj przyjęty.

Uzasadniać (się), *dok.* Uzasadnić (ś.); opierać (ś.) na pewnej zasadzie, na pewnych dowodach, dowodzić, przekonywać.

Uzbierać, zgromadzić, zebrać, zrywając zebrać, nazrywać, nazbierać; **u. się,** zgromadzić ś.: **u-ło ś.** tego = jest wiele.

Uzbrajać *dok.* Uzbroić; opatrywać zbroją, przyodziewać w zbroję; zaopatrywać : **u.** oko szkłem; **u. się,** opatrywać ś. w broń, brać ś. za oręż; **u** okręt = zaopatrywać go we wszelkie części omasztowania, takelunku i ożaglowania; przygotowywać wojsko; czynić przygotowania do wojny; zaopatrywać ś. w coś; **u. się** w cierpliwość=być cierpliwym.

Uzbroić — *p.* Uzbrajać.

Uzbrojenie, zbroja, oręż, zaopatrzenie w broń, rynsztunek; wszelkie przybory należące do danego urządzenia lub machiny, kotła parowego, okrętu i t. p., armatura, osprzęt.

Uzda, przyrząd rzemienny, nakładany na głowę konia, służący do przywiązania go i do umocowania lejc (fig.).

Uzdać, wkładać uzdę, nakładać jarzmo; podbijać, uciemiężać.

Uzdatniać *dok.* Uzdatnić; czynić coś zdatnem do czegoś; **u. się,** stawać ś. zdatnym do czegoś.

Uzdatniony, zdatny, zdolny, przygotowany dostatecznie do wykonania jakiejś roboty.

Uzdeczka *zdr.* od Uzda.

Uzdolniać *dok.* Uzdolnić; czynić zdolnym do czegoś; **u. się,** stawać ś. zdolnym do czegoś.

Uzdolnienie *rzecz.* od Uzdolnić; przygotowanie dostateczne do czegoś, zdatność, zdolność.

Uzdrawiać *dok.* Uzdrowić; przywracać komuś zdrowie, powracać kogoś do zdrowia, leczyć, kurować.

Uzdrowiciel, człowiek, który uzdrawia.

Uzdrowić — *p.* Uzdrawiać.

Uzdrowisko, miejscowość lecznicza.

Uzdrowotnić, uczynić jakąś okolicę zdrowotną przez oczyszczenie, przez osuszenie bagnisk i t. p.

Uzdrowotnienie, poprawienie warunków zdrowia ludzi, przebywających w jakiejś okolicy, mieście, domu i t. p., przez zaprowadzenie lepszego powietrza, ścieków, kanałów, odprowadzających nieczystości, wilgoć i t. p.; asenizacja.

Uzdzienica, uzdeczka, munsztuk.

Uzewnętrzniać *dok.* Uzewnętrznić; okazywać nazewnątrz, objawiać, wywnętrzać, nadawać czemuś postać, formę, kształt widzialny; **u. się,** przybierać postać, formę widzialną, stawać ś. zewnętrznem, ukazywać się, występować nazewnątrz.

Uzębić, zaopatrzyć w zęby; powycinać w zęby.

Uzębienie, wszystkie zęby u człowieka a. zwierzęcia, razem wzięte. (fig.); zazębienie.

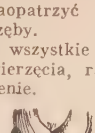

Uzgodnić *nied.* Uzgadniać, uczynić zgodnem z czemś, przystosować do czegoś, zharmonizować.

Uziajać się, zmordować ś., zmęczyć ś.; np. szybkim biegiem, zadyszeć się.

Uzieleniać *dok.* Uzielenić; czynić zielonem, okrywać, ozdabiać zielonością; **u. się,** okrywać ś., ozdabiać ś. zielenią.

Uziemić, celowo połączyć elektrycznie z ziemią (np. korpus żelazny maszyny elektr,, płaszcz transformatora lub t. p.).

Uziemienie *el.*, połączenie zapomocą przewodnika danego aparatu lub maszyny elektrycznej z ziemią.

Uziębły, który uziąbł.

Uziębnąć, przeziębnąć, zziębnąć nawskroś.

Uzłacać *dok.* Uzłocić; powlekać złotem, złocić, pozłacać; ozdabiać złotem; **u. się,** w złoto ś. stroić, pokrywać ś., powlekać ś. złotem.

Uzmysłowić, przedstawić w sposób podpadający pod zmysły; uczynić zmysłowem; unaocznić, uprzytomnić.

Uznać — *p.* Uznawać.

Uznanie *rzecz.* od Uznać; przyznanie czegoś za słuszne i sprawiedliwe; szacunek, poważanie.

Uznawacz, Uznawca, człowiek, który rozpoznaje coś, roztrząsa; sędzia polubowny, pośrednik, rozjemca, arbiter.

Uznawać *dok.* Uznać; **u.** coś = przychodzić do poznania czegoś, przyznawać coś za prawdę, za słuszne; uznaniem stwierdzać, przyznawać, mieć kogoś, coś za kogoś, za coś; **u.** spór = roztrząsać, rozsądzać, sądzić polubownie; **u. się,** wchodzić w siebie, upamiętywać ś.; przyznawać ś. do czegoś, zgadzać ś. na coś względem siebie.

Uznawca — *p.* Uznawacz.

Uznoić, nabawiać znoju, zmęczyć, umordować, znużyć.

Uzualiści *stpl. łć.*, w dawnej Polsce ci, co grywali do tańca i przy zabawach ludowych.

Uzuchwalać *dok.* Uzuchwalić; czynić kogoś zuchwałym, pozwalać komuś na zuchwałe postępki; **u. się,** dochodzić do zuchwałości, rozzuchwalać ś., ośmielić ś.

Uzupełniać *dok.* Uzupełnić; przyprowadzać do zupełności, dopełniać, kompletować.

Uzupełnienie *rzecz.* od Uzupełniać; to, czem uzupełniają, dodatek uzupełniający, suplement.

Uzurpacja *łć.*, bezprawne przywłaszczenie władzy.

Uzurpator *łć.*, przywłaszczyciel bezprawny władzy.

Uzurpować, przywłaszczać sobie niesłusznie władzę, rościć sobie niesłuszną pretensję.

Uzwajać *el.*, zaopatrywać maszynę elektryczną a. transformator w uzwojenie.

Uzwojenie *el.*, przewodnik w maszynie elektrycznej, służący do wzniecania lub przewodzenia prądów; **u.** pierwotne = **u.** transformatora, czerpiące prąd z sieci; **u.** wtórne transformatora = oddające prąd nazewnątrz.

Uzyskiwać, *dok.* Uzyskać; otrzymywać to, co ś. chciało dostać; osiągać jako zysk, otrzymywać w zysku, pozyskiwać.

Użaglenie, ogół żagli na statku.

Użalać się, *dok.* Użalić się, skarżyć ś., utyskiwać, uskarżać się; **u. się** nad kimś, nad czemś=ulitować ś., zlitować ś.

Użalić się, *nied.* Użalać się nad kimś, nad czemś, ulitować ś., zlitować ś.

Użąć, zżąć część, ściąć zboże na polu, zebrać plon, użątek.

Użądlić, żądło w coś zapuścić, ukłóć, ukąsić, zranić żądłem.

Użątek, Użęłek, zżęte zboże; obfitość zboża, okazująca się przy żęciu; urodzaj, plon zboża.

Użebrać, żebrząc uzyskać; zebrać, zgromadzić; uprosić, wyprosić, wybłagać.

Użegać, *dok.* Użegnąć, Użgnąć; palić, piec.

Użerać, pożerać część czegoś; **u. się,** opychać ś. pokarmem, najadać ś. piciem; o psach: gryźć ś., kąsać ś.; swarzyć ś., kłócić z kimś ząb za ząb, dopominać ś. czegoś.

Użęcie, zebranie zapomocą żęcia; zżęcie części a. pewnej ilości czegoś.

Użłopać się, napić ś. dosyta.

Użycie, wyzyskanie czegoś, wyciągnięcie użytku z czegoś, skorzystanie z czegoś osiągniętego, z czegoś posiadanego; spożycie; zabawienie ś., ucztowanie, zajęcie ś. czemś aż do przesytu; być w **u-u** = być używanym; rzecz do **u-a** = do użytku.

Użyczać, *dok.* Użyczyć; dawać, udzielać komuś część czegoś, pożyczać komuś czegoś na czas pewien z obowiązkiem zwrotu; **u. ś.,** oddawać ś. na chwilowe usługi.

Użyć — *p.* Używać; wyżyć, pożyć, zostać przy życiu.

Użyłować, upstrzyć żyłami.

Użyszcze *gwar.*, to czem ś. spaja na spław przygotowane drzewo.

Użytecznie *przysł.*, korzystnie, pożytecznie, z pożytkiem dla kogoś.

Użyteczność, właściwość, cecha tego, co jest użyteczne, pożyteczność, korzystność, przydatność.

Użyteczny, przynoszący pożytek, pożyteczny, korzystny, przydatny.

Użytek, pożytek, korzyść; używanie, użytkowanie w jakimś celu; płód, plon, owoc.

Użytkować, mieć coś w użyciu, obracać na swoją korzyść, wyzyskiwać dla siebie, ciągnąć pożytek z czegoś, korzystać.

Użytkowanie, *rzecz.* od Użytkować; prawo pobierania dochodów bez prawa do własności.

Użytkownik, człowiek, używający jakiejś rzeczy, pobierający dochody z jakiejś nieruchomości.

Użytość, użyteczność, cecha tego, co da ś. użyć; uczynność, życzliwość.

Użyty, ten, którego użyto; dający ś. użyć; uczynny, chętny, ludzki, łaskawy, wspaniałomyślny, szczodry.

Używać, *dok.* Użyć; obracać na swój użytek, korzystać z czegoś; robić użytek z czegoś; obracać na użytek ciała: **u.** jadła, napoju = spożywać; **u.** lekarstwa = zażywać; żyć dobrze, wygodnie, dogadzając sobie, nic sobie nie żałując; brać, zasięgać, uciekać ś. do czegoś; **u.** czyjejś rady, pomocy; robić z czegoś użytek dla osiągnięcia jakiegoś celu: **u.** pewnych środków, sposobów; **u.** kogoś do czegoś = wyręczać ś., posługiwać ś. kimś, posyłać dokąd, by spełnił jakąś czynność w zastępstwie czyjemś; skłaniać kogoś zniewalać do czegoś, zmiękczać prośbą, datkiem i t. p.; okazywać coś względem czegoś, dopuszczać ś. czegoś:**u.** litości, okrucieństwa; doznawać, doświadczać: **u.** wesela, smutku, rozkoszy; użył, jak pies w studni = doznał przykrości; **u.** ś., być używanym, być w użyciu.

Używalność, cecha tego, co jest używalne; prawo używania.

Używalny, będący w użyciu, służący do jakiegoś użytku.

Używanie, praktyczne a. nadmierne korzystanie z czegoś; zabawianie ś., ucztowanie, hulanka.

Używić, utrzymać przy życiu, wyżywić; zachować ś. przy życiu.

Używka, pokarm, który wprowadzamy do naszego ciała, który, nie będąc źródłem ani siły, ani ciepła, służy do pobudzenia trawienia, np. kawa, herbata, sosy.

Użyźniać, *dok.* Użyźnić; czynić żyznem, upładniać; **u. ś.,** stawać ś. żyznem, płodnem.

Użyźnienie, uczynienie żyznem.

W

W, 22-ga litera alfabetu: spółgłoska wargowo-zębowa, szczelinowa, dźwięczna, twarda.

W, We, *przyim.* z przyp. 4-ym oznacza: ruch do wnętrza, do środka czegoś: iść w las, skoczyć w dół, wjechać w miasto; ruch wogóle w pewnym kierunku, w pewną stronę: iść w prawo, w lewo, spoglądać w górę, skoczyć w bok; cel czynności: jechać w odwiedziny, iść w rekruty, brać w niewolę, gotować ś. w drogę, ruszyć w konkury, wstępować w stan małżeński; zwrócenie się ku jakiejś czynności, rozpoczęcie jej: ona w krzyk, w płacz = zaczęła krzyczeć, płakać; a on w nogi = zaczął u-

ciekać; jejmość w rządy = zaczęła rządzić; rodzaj, charakter czynności: grać w karty, w kręgle, bawić ś. w chowanego, w ślepą babkę; rezultat czynności: obracać miasto w perzynę, obrócić coś w żart, w szyderstwo, wycinać falbanę w ząbki: sposób czynności dokonywanej lub już dokonanej: zwijać, składać w dwoje, w czworo, zwijać w trąbkę, w kłębek; materja, płótno, obicie w paski, w kratki, w kwiatki i t. p.; w cyrkiel coś zrobić = wedle miary cyrkla; miara w strych = równo z brzegami; iść, tańczyć w takt = według taktu; przechodzić rzekę w bród, przepływać wpław; wycinać w pień = wszystkich co do jednego; mieć czegoś w bród = wielką ilość, dosyta; dać ś. komuś we znaki = dokuczyć mu; mówić ni w pięć, ni w dziewięć = bez sensu; kłamać w żywe oczy = bezczelnie, zuchwale; mówić, czynić w ten sposób = tym sposobem; miarę czasu: zajść w lata = być w podeszłym wieku; żyj w najdłuższe lata; dłuższy lub krótszy okres czasu, kiedy ś. coś dokonywa: w poniedziałek, we wtorek i t. d.; w lato, w zimę i t. d.; w dzień, w noc, w burzę, w niepogodę, w czas, w porę, w ten moment, w post, w karnawał, w żniwa, w te ciężkie czasy; powtarzającą się czynność w czasie: raz w raz, noc w noc, dzień w dzień; ilość towarzyszących czynności osób a. przedmiotów: przyjechać w pięćset koni, przybyć w pomoc w tysiąc ludzi; wzgląd, określający bliżej pewien przymiot osoby lub rzeczy: bogaty w rozum, w doświadczenie, obfity w coś, ranny w głowę, obfitować w coś; zupełne podobieństwo: wdać ś. w ojca, w matkę, kubek w kubek, koń w konia, chłop w chłopa; różne znaczenie: oprawiać książkę w skórę, drogi kamień w srebro; wierzyć, ufać w coś; ująć coś w kleszcze, w ryzy, w kluby; z przyp. 7-ym oznacza: przebywanie bez ruchu wewnątrz czegoś, w głębi czegoś, w środku czegoś: mieszkać w Polsce, w Warszawie, w Europie; przebywać w lesie, być w domu, chodzić w sukni, w palcie; porzeczki w cukrze, w miodzie; mieć rozum w głowie; okoliczności, w których zachodzi stan jakiejś osoby lub rzeczy: być w kłopotach, żyć w nędzy, być w pogardzie, w takim stanie rzeczy, stało ś. to w naszych oczach, być w podróży; jest w tem jakaś tajemnica; dzielny w słowach, a nie w czynach; cóż w tem złego; ja w tem, że to dojdzie do skutku = biorę to na siebie; moment czasu, kiedy ś. coś dokonywa: w lecie, w jesieni, w roku 1930, w dniu dzisiejszym, w marcu, w październiku w tym tygodniu, w wiośnie życia; postać, kształt, w jakim pozostaje jakaś osoba a. przedmiot: leżeć w gruzach, być w niewoli, przebywać w zamknięciu, ciało w ranach, w krostach; złoto w blaszkach, w sztabkach, w proszku; żelazo w sztabach, w bryłach; lekarstwo w płynie; materjał w sztukach; jedwab w zwitkach, w kłębkach; gatunek przedmiotów, użytych do wykonania pewnej czynności: płacić w złocie, w papierach, podarek w szatach, w klejnotach; cel, przeznaczenie czynności: dawać coś w posagu, w upominku, wziąć coś w zapłacie; mieć coś w zysku; w połączeniu z czasownikami pisze ś. łącznie z niemi i nadaje im następujące znaczenia: 1) ruchu wewnątrz, w środek, w głąb przedmiotu: wchodzić, wskakiwać, wbijać, wnosić, wciągać; 2) ruchu w górę: wdrapywać ś., wstawać, wbiegać na szczyt góry i t. p.

Wab, Wabik, piszczałka, używana do wabienia ptaków przez udawanie ich głosu; ptak żywy a. wypchany, służący do wabienia innych ptaków; przynęta, ponęta, rzecz; powab, wdzięk, czar; ona ma w sobie **w-ia** = jest powabna, pociągająca; iść na **w-ia** = dać ś. znęcić, skusić; ptasznik wabiący; człowiek powabny, ujmujący, miłej powierzchowności.

Wabiciel, Wabnik, ten, który wabi; ptasznik wabiący.

Wabić, przywabiać, przynęcać, mamić zapomocą wabika; powabem nęcić, znęcać, przyciągać ponętą, czarem, ułudą; nazywać (o zwierzętach); **w. ś.,** iść na wab, dawać ś. znęcać; przyzywać ś. wzajem; nazywać ś. (o zwierzętach).

Wabidło, to, czem wabią, rzecz wabiąca, przynęta, ponęta.

Wabik — *p.* Wab.

Wabikowy, dotyczący wabika, zastosowujący wabik.

Wabnik — *p.* Wabiciel.

Wabny, wabiący, powabny, ponętny; dający ś. zwabić, łakomy na coś, pochopny na wab.

Wacan, acan, *skr.*: Waszmość Pan (mówiąc do kogoś poufale).

Wacani *skr.*, Waszmość Pani, pani, jejmość, acani.

Wacanna *skr.*, Waszmość Panna, acanna.

Wacek *nm.*, **Waceczek,** woreczek skórzany na pieniądze, sznurkiem ściągany.

Wacha *nm.*, straż wojskowa, posterunek, pikieta.

Wachla *nm.*, pochodnia, świeca smolna, głownia.

Wachlarz *nm.*, przyrząd lekki, płaski, zwykle składany, z tkaniny, piór, płaskich drewienek a. kostek, w jednym końcu razem umocowanych, w przeciwnym rozsuwających się, często w ozdobnej oprawie, który za poruszeniem chłodzi twarz powiewem (fig.).

Wachlarzorożne, rodzina chrząszczów z rożkami, mającemi na końcach blaszki, ułożone wachlarzowato, blaszkorogie.

Wachlarzoskrzydłe owady = których samce mają skrzydła tylne składane wachlarzowato, samice zaś są pozbawione skrzydeł, nóg, oczu i rożków.

Wachlarzowaty *nm.*, mający kształt wachlarza rozłożonego.

Wachlarzowiec *nm.*, gatunek palmy o pniu wysokim i koronie z liści wachlarzowatych (fig.).

Wachlarzowy, dotyczący wachlarza.

Wachlarzyk, *zdr.* od Wachlarz; w *bot.*, kwiatostan wierzchotkowaty (fig.).

Wachlarzyn, owad z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.

Wachlować, chłodzić, poruszając wachlarzem.

Wachmistrz, *nm.*, najstarszy rangą podoficer; komendant posterunku żandarmerji.

Wachmistrzowski, Wachmistrzowy, dotyczący wachmistrza, do niego należący.

! Wachparada *nm.*, parada wojskowa, odbywająca ś. przy zmianie całej warty.

Wachta, *nm.*, straż, warta.

Wachtować, trzymać straż.

Waciarka, kobieta, robiąca a. sprzedająca watę.

Waciarz, mężczyzna, robiący a. sprzedający watę.

Wacik, kłębek waty służący do wybierania krwi i ropy.

Wackarz, mężczyzna, wyrabiający wacki (sakiewki).

Wać, *skr.*, Waćpan.

Waćpan, *skr.*, Waszmość pan.

Waćpanna, *skr.*, Waszmość panna.

Wada, strona ujemna człowieka a. przedmiotu, przymiot szkodliwy, usterka, skaza, plama w charakterze, ułomność, niedokładność, brak czegoś.

Wadera, *gwar.*, wilczyca, suka.

Wadjum, *łć.*, suma, składana na pewność dotrzymania warunków umowy; zastaw, kaucja; zakład, rękojmia, poręka.

Wadliwy, mający pewną wadę; ułomny, niedoskonały, uszkodzony.

Wadyra, *gwar.*, kłótnik.

Wadzić, przywodzić do kłótni, do zwady, kłócić, waśnić; **w.** komuś, czemuś = zawadzać, być na przeszkodzie, przeszkadzać; cóż ci to **w-i**? = co ci szkodzi?; nie **w-i,** nie **w-iłoby** = dobrzeby to było, takby należało; **w. się,** kłócić się, waśnić ś., sprzeczać ś.

Wafla *nm.*, cienkie, tafelkowate, suche ciastko, upieczone w płaskiej maszynce, przypominające plaster wosku z miodem.

Waga, *nm.*, przyrząd do ważenia czyli dochodzenia ciężaru przedmiotów, składający ś. z drążka pionowego ze wskazówką i poprzecznego z zawieszonemi u niego szalkami (fig.) a. dwu talerzy, na drąż-

ku poprzecznym ułożonych (fig.) a. z talerza, umieszczonego na sprężynie i wskazówki oznaczającej, wa-

gę, ciśnienie ciężaru; **w-i,** gwichty; miejsce gdzie stoi przyrząd do ważenia urzędowego; ciężar czegoś; nazwa jednej z konstelacyj zodjakalnych (fig.); **w-i** w zegarze: ciężary

zawieszone i regulujące ruch kółek; **w.** wodna — *p.* Libella; **w.** pomostowa = waga z pomostem do ważenia dużych ciężarów, np. wozów, wagonów i t. p.; mieć **w-ę,** mieć dużą **w-ę** = dużo ważyć; wartość, znaczenie: interes wielkiej **w-i.**

Wagabunda, *łć.*, włóczęga.

Wagant, *łć.*, ten, który ś. na coś waży, odważa; podróżny, wędrowiec; głos w muzyce, nie należący do żadnego z czterech głosów zasadniczych.

Wagary Wagusy, *łć.*, **w** gwarze żakowskiej włóczenie ś., wycieczki samowolne uczniów w godzinach lekcyj szkolnych.

! Wagmajster, *nm.*, dozorca wagi, ważący towar na kolei a. na wadze rządowej, wagowy.

Wagnerjanizm, Wagneryzm, uwielbianie utworów dramatycznych i muzycznych Ryszarda Wagnera, twórcy tak zw. muzyki przyszłości; naśladownictwo tegoż.

Wagociąg, linja prostopadła do poziomu, pion.

Wagomiar, średnica kuli a. otworu działa, z której wnosi ś. ile waży kula a. jakiej wagi rzuca działo pociski; kaliber kuli a. działa.

! Wagomierzyć, dochodzić wagi kuli przez wymierzenie jej średnicy.

Wagon, *ang.*, wóz kolejowy, tramwajowy i t. p. (fig.).

Wagonet, Wagonetka *ang.*, mały wagon; wagonik, używany do przewożenia różnych materjałów kolejowych (fig.).

Wagoniarnia, warsztat wagonowy reparacyjny.

Wagonownia, budynek na pomieszczenie wagonów kolejowych, remiza.

Wagorówny, Wagostrychowny, poziomy a. pionowy, ułożony wedle wagi.

Wagoruch, waga, ciężar, poruszający koła w zegarze ściennym; kółko, zastępujące wahadło w zegarku kieszonkowym.

Wagostrychownica, śródwaga.

Wagować, *łć.*, tułać ś., wałęsać ś.; odbywać przechadzki w czasie godzin szkolnych; odważać ś. na coś; być chwiejnym, namyślać ś.; robić bróżdy na roli.

Wagowe, Ważne (-go), opłata za wagę, za przeważenie, oznaczenie ciężaru.

Wagowy, dotyczący wagi, należący do wagi jako przyrządu; urzędnik mający nadzór nad wagami.

Wagus, włóczęga, tułacz; w *lm.*, **w-y** — *p.* Wagary.

Wagusować, chodzić na wagary.

Wahacz, część maszyny wahająca się i nadająca innej części ruch w obie strony; belka w środku podparta; kibić u wagi.

Wahać, *czes.*, *dok.*, Wahnąć; wprawiać w ruch wahadłowy, t. j. ruch miarowy to w tę, to w ową stronę około jednego punktu; chwiać, kołysać; **w. się,** chwiać ś., kołysać ś.; *przen.*, być w niepewności, co wybrać, nie wiedzieć, na co ś. zdecydować, co przedsięwziąć, czego ś. trzymać, na którą przechylić ś. stronę; dygotać, drgać.

Wahadlik, roślina z rzędu strąkowych, rodziny motylkowatych (fig.).

Wahadło, *fiz.*; **w.,** proste a. matematyczne: kulka metalowa zawieszona na nitce, przyczepionej do stałego punktu; pozostając w spoczynku wahadło także ma kierunek pionowy, wychylone z tego położenia porusza się ruchem wahadłowym około byłego położenia równowagi pod działaniem siły ciężkości i własnej bezwładności; **w.** złożone a. fizyczne, *np.* wahadło zegarowe a. perpendykuł (fig.), reguluje ruch zegara.

Wahadłowy, dotyczący wahadła; **w.** ruch = odbywający ś. na sposób wahadła to w tę, to w ową stronę równomiernie.

Wahanie, *rzecz.* od Wahać, wątpliwość, niepewność, chwiejność, brak zdecydowania; drganie, dygotanie, oscyllacja.

Wahaty — *p.* Wahotliwy.

Wahnąć — *p.* Wahać.

Wahnięcie, Wahnienie, jedno poruszenie wahadła od jednego krańcowego punktu do drugiego.

Wahotliwy, chwiejący ś., wahający ś., kołyszący ś.; niepewny, niezdecydowany.

Wajdelota, *nm.*, niższy kapłan i pieśniarz za czasów pogańskich Litwy, ofiarnik.

Wajdelotka, rodzaj niższych kapłanek u dawnych Litwinów.

Wak, *nm.*, wapno zarobione z piaskiem.

Waka — *p.* Szarowaka — *p.* Szarogłaz.

Wakacje, *łć.*, czas wolny od zajęć szkolnych między końcem jednego roku szkolnego a początkiem drugiego, ferje.

Wakacyjny, odnoszący ś. do wakacyj.

Wakans, Wakancja, *łć.*, miejsce, posada w biurze, w urzędzie nie zajęta, nie obsadzona, będąca do zajęcia.

Wakat, *właśc.* Vacat, *łć.*, miejsce wolne, próżne, nie zajęte, wakujące; w książce. stronica pusta, nie zadrukowana.

Wakcyna, *łć.*, ospa krowia, krowianka.

! Wakcynacja, *łć.*, szczepienie ospy ochronnej.

! Wakcynować, zaszczepiać ospę sztuczną.

Wakować, *łć.*, być nie zajętym; o urzędzie, miejscu, posadzie: być wolnym.

Wakumetr, *łć.*, przyrząd do mierzenia prężności powietrza w maszynie pneumatycznej (fig.).

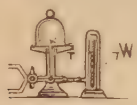

Wakuola, *łć.*, maleńka przestrzeń pusta między komórkami, składającemi organizm.

Wal, Waleń, *nm.*, wieloryb.

Walać, brudzić, plamić; **w. sukno** = folować; **w. się,** brudzić ś., plamić ś., kalać ś., tarzać ś. w błocie, w kurzu; leżeć w nieładzie, nieporządku, poniewierać ś., przewracać ś.

Walansjena, *fr.*, gatunek cienkiej koronki, wyrabiany w mieście Valenciennes we Francji.

Walc, *nm.*, taniec wirowy pochodzenia niemieckiego w tempie $^3/_4$; muzyka do niego.

Walcarka, maszyna do walcowania szyn, blachy, drutu i t. p.

Walcować, tańczyć walca.

Walcować, ugniatać (drogę, rolę) zapomocą ciężkiego wału, ciągnionego przez konie lub lokomobilę; przepuszczać między walcami bryłę żelaza, stali, żeby jej nadać kształt żądany (sztaby, relsu, drutu, blachy).

Walcowanie — *p.* Łańcowanie.

Walcowaty, mający kształt walca, podobny do walca.

Walcowiny *hutn.*, zendra walcownicza.

Walcownia, zakład, w którym wyrabiają szyny, blachy, druty; maszyna, służąca do walcowania żelaza, do wyrobu blach metalowych (fig.).

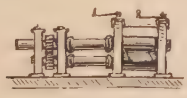

Walcownictwo, dział hutnictwa traktujący o ruchu i sposobach walcowania żelaza.

Walcowy, dotyczący walca, walcowaty; odnoszący ś. do walca tańca.

Walcówka, narzędzie, przyrząd do walcowania, do gładzenia (papieru, tektury, skóry), do wyrównywania i przyciskania ziarna na roli; żelazo walcowane.

Walczak, walec z blachy żelaznej stanowiący część kotła.

Walczyć, prowadzić, toczyć z kimś walkę, bić ś., mocować ś., pasować ś., ścierać ś. z kimś, wojować, bojować, zmagać ś.; opierać ś. spotykanym na drodze życia przeciwnościom, przemagać trudności.

Walczyk, *zdr.*, od Walc.

Waldhar, *nm.*, trawa morska, rosnąca na dnie mórz strefy umiarkowanej, używana zamiast włosienia do wypychania materaców, mebli, do opakowywania towarów, a w krajach nadmorskich jako nawóz.

Waldharowy, zrobiony z waldharu a. z waldharem.

Walec, bryła geometryczna, utworzona obrotem prostokąta około jednego z jego boków, cylinder (fig.): sztuka drzewa, bryła kamienia a. minerału w kształcie mniej więcej walca geometrycznego; **w.** rolniczy = cylinder drewniany a. żelazny, umocowany w ramie i obracający ś., połączony z przyrządem zaprzęgowym do utłaczania i rozgniatania gruntu, gnoju i t. p. (fig.).

Walecznie *przysł.*, w boju, dzielnie, bitnie, mężnie, odważnie.

Walecznik *stpl.*, mężczyzna walczący, bojownik, rycerz; człowiek waleczny, bojownik.

Waleczność, męstwo, dzielność, odwaga w walce, bohaterstwo.

Waleczny, dzielny w boju, mężny, odważny, śmiały, wojowniczy.

! Waledykcja, *łć.*, pożegnanie.

Walenrodyzm, zemsta nad wrogiem przez uprzednie udawanie przyjaźni, a potem wystąpienie przeciw niemu (od imienia bohatera poematu Mickiewicza „Konrad Wallenrod").

Walentego św. choroba — *p.* Epilepsja.

Walentynit, tlenek antymonu, gatunek minerału barwy szarej, żółtawej, o kryształach w postaci słupków, tafelek a. igiełek.

Waleń — *p.* Wal.

Walerjana *bot.* — *p.* Kozłek.

Walerjanowy, odnoszący ś. do walerjany, zrobiony z walerjany.

Walet, *fr.*, niżnik, czwarta (od asa) figura w kartach (fig.).

Waleta, *nm.*, pożegnanie, uczta pożegnalna.

Walgina, motyl z podrzędu miernikowców z rodziny drzewniaków.

Walhalla, *nm.*, raj, niebo, miejsce pobytu bohaterów po śmierci w mitologji germańskiej; nazwa budowli, przeznaczonych na przedstawienia teatralne, muzykalne i t. p.; gmach, służący za panteon, poświęcony pamięci znakomitych Niemców, nieopodal Regensburga.

Wali, *arab.*, zarządzający prowincją turecką, gubernator.

Walić, *dok.* Walnąć; uderzać, stukać, bić, łomotać, okładać kijem, ranić szablą, grzmocić; uderzając przewracać, rozwalać, obalać, burzyć; porywać, unosić z sobą gwałtownie; rzucać na stos, na kupę, zwalać bez ładu, nieporządnie, sypać na kupę; rzucać, ciskać na kogoś, aby go przygnieść, poranić, zabić; *przen.*, zwalać na kogoś winę, obarczać go odpowiedzialnością, ciężarem nieszczęścia niezasłużonego; **w. sukno** = folować; **w. się,** przewracać ś., obalać ś., rujnować ś., dochodzić do upadku; bić ś. wzajemnie kijami, grzmocić siebie nawzajem; spadać, zwalać ś. na kogoś; przygniatać go moralnie swym ciężarem; iść gromadą, masą, hurmem, z hałasem, sunąć szumnie, w wielkiej ilości, w mnóstwie; deszcz **w-i** = pada gwałtownie.

Walida, *tur.*, sułtanka - matka, matka żyjąca panującego sułtana w Turcji.

Walidacja, *łć.*, uprawomocnienie, przyznanie, potwierdzenie, nadawanie czemuś wartości.

Waligóra, imię bohatera-olbrzyma w baśniach słowiańskich, zdolnego rozwalać góry, brata Wyrwidęba.

Walik, *zdr.* od Wal; **w.** rdzeniowy = jedna z dwu cząstek warstwy rdzeniowej listka nerwowego u zarodka zwierzęcego a. ludzkiego, z których rozwijają ś. później różne części mózgu.

Walina, ruina, upadek; w *lm.*, **w-y,** ruiny, gruzy, zwaliska.

Walisnerja, *łć.*, nurzaniec śrubowy, południowo - europejska roślina wodna z rodziny żabiściegowatych (fig.).

Walisty, walący ś. łatwo; wywrotny, chwiejny; o drzewach: pokręcony od wiatru.

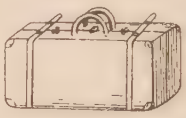

Waliza, *fr.*, kuferek ręczny, pokryty skórą lub płótnem (fig.); *zdr.* walizka.

Waljalahdi, *arab.*, następca tronu.

Walka, bitwa, bój, starcie, utarczka, zmaganie ś., zapasy: **w.** o byt= współubieganie ś. istot żywych o zdobycie środków potrzebnych do życia, przyczem zwyciężają organizmy mocniejsze.

Walkirje, *nm.*, w mitologji germańskiej boginie, kierujące losem bitew i odprowadzające poległych bohaterów do Walhalli.

Walmowy dach, *nm.*, dach czterospadowy, ze spadkami i okapami na wszystkie cztery strony (fig.);

w-e sklepienie = sklepienie, opierające ś. o wszystkie cztery ściany, pośrodku wznoszące ś. jako sklepienie krzyżowe.

Walnąć — *p.* Walić.

Walnica, belka na której obraca ś. wał wiatraczany; sztuka surowca, służąca do osadzania panwi, na której obraca się wał machiny parowej i t. p.

Walnie *przysł.*, wybornie, dzielnie, znakomicie, porządnie, przednio; stanowczo, ostatecznie.

Walny, powszechny, ogólny, główny, generalny: sejm **w.**, post **w.**, droga **w.** = trakt bity; bitwa walna = stanowcza, rozstrzygająca; wyborny, znakomity, wyśmienity, przedni, dzielny.

! Walor *łć.*, wartość, znaczenie; **w-y**, papiery wartościowe.

Walorowy, odnoszący ś. do waloru.

Waloryzacja, przewartościowanie, obliczenie według kursu waluty obiegowej.

Waloryzować, przewartościować, przeliczyć według kursu waluty obiegowej.

Waltornia, *nm.*, metalowy dęty instrument muzyczny z rozwartem szeroko zakończeniem, o niskim tonie (fig.).

Waltornista, muzyk, grający na waltorni.

Waluciarz, pokątny handlarz walutą.

Waluta, *wł.*, wartość, stopa mennicza; stosunek pieniędzy papierowych do złota i srebra; wartość obiegowa wekslu; rodzaj pieniędzy, w jakich weksel bywa wystawiony; **w.** rachunku = suma rachunku.

Walwacja, *łć.*, ocenienie, oznaczenie wartości.

Walwas, *stpl.*, miara objętości: blisko korzec.

Wał, fala, bałwan morski.

Wał, *nm.*, długi nasyp ziemi, wznoszony w celach fortyfikacyjnych lub odgraniczających, grobla, tama; długa sztuka drzewa lub metalu, graniasta a. kształtu walca, na której osadzają ś. koła, zęby i t. p., poruszające maszynerję; część warsztatu tkackiego, na którą nawija ś. przędza a. płótno; nawój; tyle płótna, ile ś. wytka z jednej osnowy; coś usypanego a. ułożonego w kształcie wału; **w.** siana = pokos; **w-em**, *przysł.*, długim, ściśniętym szeregiem, falą; pokotem, mostem.

Wałach, *nm*, koń wytrzebiony.

Wałaszy, odnoszący ś do wałacha.

Wałaszyć, ogiera robić wałachem, trzebić, kastrować, pokładać.

Wałeczek, *zdr.* od Wałek.

Wałeczkowaty, podobny z kształtu do wałeczka, cienki i podłużny.

Wałecznik burakowy, robak z rzędu nicieni, uszkadzający buraki.

Wałek, cienki, niewielki wał ręczny: **w.** do wałkowania ciast (fig.), do wiercenia maku, do maglowania bielizny; coś skręconego w kształcie walca, np. zwitek papieru, zwój płótna i t. p.

Wałęs, skorupiak krytodychawkowy z rzędu krótkoogoniastych, nadbrzeżnych.

Wałęsa, włóczęga, próżniak.

Wałęsać się, błąkać ś., włóczyć ś., chodzić z kąta w kąt bezczynnie.

Wałka, karawana wozów, czyli maź, naładowanych towarami.

Wałkarczyk, czeladnik wałkarski; syn wałkarza.

Wałkarski, należący do wałkarza, odnoszący ś. do wałkarza.

Wałkarz, rzemieślnik, który bieli płótno, wali sukno, oczyszcza sukno, blecharz, folusznik, pilśniarz; cwad tęgopokrywy pięcioczłonkowy, pokrewny chrabąszczowi majowemu, lipczyk (fig.).

Wałkonić, wałkować; miąć, ugniatać, gnieść; **w. się**, łazić z miejsca na miejsce, wałęsać ś., próżnować.

Wałkoń, człowiek, wałęsający ś. z kąta w kąt; wagus, próżniak, gapa, głupiec; nicpoń.

Wałkować, wałkiem przeciągać, rozpłaszczać, równać, wygładzać, czynić rozwlekłem; **w.** przedmiot = mówić długo, rozwlekle, powtarzając ś. wciąż o tem samem; bić, okładać; **w. się**, być wałkowanym; ciągnąć ś. długo.

Wałkowaty, mający kształt wałka.

Wałkownica, prasa wałkarska, stolnica wałkarska; deszczułka dość długa w karby z małym wałkiem, służąca do wałkowania bielizny (fig.).

Wałkownictwo, rzemiosło wałkarza.

Wałkowniczy — *p.* Wałkarski.

Wałkowy, dotyczący wałka; podobny do wałka.

Wałostaw, Wałokop, sztuka sypania wałów.

Wałowity, tłusty, jak wał; tęgi, potężny.

Wałowy, odnoszący ś. do wału, ściągający ś. do wału: wieniec **w.** = udzielany wodzom rzymskim za zdobycie obozu.

Wamborek — *p.* Węborek.

Wampir, gatunek nietoperza, żywiący ś. głównie owadami i owocami, a w braku właściwego pożywienia wysysający krew ssących, ptaków, a czasem ludzi śpiących (fig.); w podaniach ludu upiór, wy-

sysający krew ludziom i zwierzętom; *przen.*, lichwiarz, człowiek, wyzuwający innych z mienia, jakoby wysysający ich krew.

Wanad, Wanadyn, *łć.*, pierwiastek chemiczny, metal srebrno-biały, bardzo trudno topliwy; niektóre jego związki są używane do pięknego atramentu czarnego, czarnej farby anilinowej, złotego bronzu, do bronzowania.

Wanadynit, rodzaj minerału, barwy żółtej, brunatnej a. czerwonej.

Wandal, Germanin z plemienia tegoż nazwiska, *przen.*, barbarzyńca, niszczyciel wszystkiego, co napotka, niszczyciel cywilizacji.

Wandalizm, żądza niszczenia wszelkich zabytków oświaty, barbarzyństwo, dzikość.

Wandalski, odnoszący ś. do Wandalów, właściwy Wandalom; dziki, barbarzyński, niszczący oświatę i jej owoce.

Wandloch, *nm.*, dziura w piecu hutniczym przez którą ogień przechodzi.

Wandruty, belki w kopalni, zabezpieczające od zapadnięcia ziemi, podpory, kątownice.

Wanga, *nm.*, każdy z dwu bali bocznych, w których są schody osadzone, bok schodów, policzek schodowy; jedna ze szczęk imadła.

Waniek, wino zepsute, zwietrzałe, spleśniałe; człowiek głupi, próżny.

Wanienka, Wanieneczka, *zdr.* od Wanna.

Wanilina, substancja aromatyczna, znajdująca ś. w owocach wanilji, używana w lecznictwie i jako przyprawa do potraw.

Wanilja, *fr.*, wysuszone strąki pewnego gatunku storczyków środkowej Ameryki, o silnej, przyjemnej woni, używane jako przyprawa (fig.).

Waniljowy, dotyczący wanilji, zrobiony z wanilji.

Wankować w domu = tłuc ś., markować, przeszkadzać, pokutować.

Wanna, *nm.*, wielkie naczynie blaszane, kaflowe, metalowe, marmurowe i t. p. do kąpieli (fig.); brać **w-ę** = kąpać ś.; **w.** sucha = kąpiel nie z wody, lecz z pary; umyślne puszczenie sobie krwi przez otwarcie żył w celu samobójczym.

Wanton, rodzaj sieci rybackiej.

Wańczos, *nm.*, szujka, klepka dębowa (z jakich robią ś. beczki).

Wańtuch, *nm.*, duży worek na wełnę, na chmiel i t. p.; *żart.*, brzuch.

Wapiarnia, piec do wypalania wapna.

Wapiennia, Wapiennica, budowla i piec do wypalania wapna.

Wapienniczy, odnoszący ś. do wapiennika.

Wapiennik, rzemieślnik, robotnik, trudniący ś. wypalaniem wapna.

Wapienny, dotyczący wapna, zawierający w sobie wapno, z wapna zrobiony, służący do wypalania wapna: piec **w.**; góra **w-na** = kopalnia wapna; grunt **w.** = zawierający w sobie wapno; woda **w-a,** mleko **w-e** = roztwór wodny wapna gaszonego; nawóz **w.** = zawierający w swym składzie chemicznym wapno; **w-a** skała osadowa = zawierająca związki wapna; kamień **w.** = węglan wapienny, związek, często spotykany w naturze, który wypalany w umyślnych piecach, daje tlenek wapnia, czyli wapno niegaszone.

Wapień, metal z grupy metali ziem alkalicznych, występujący w licznych związkach w skorupie ziemskiej (gips, wapniak, kreda, marmur i t. p.).

Waplinek — *p.* Gipsowiec.

Wapniak, rodzaj skały osadowej, składającej ś. z węglanu wapnia.

Wapniarka, kopalnia wapna, wagon do wożenia wapna.

Wapnica, ciecz wapienna.

Wapnić, pokrywać wapnem, posypywać wapnem, bielić.

Wapnieć, zamieniać ś. w wapno.

Wapnienie, zmienianie ś. w wapno; **w.** żył = choroba, polegająca na tem, że naczynia krwionośne stają ś. kruchsze.

Wapniowiec — *p.* Wapniak.

Wapniowy, taki, w którego skład wchodzi wapień: wodzian **w.**, węglan **w.**, chlorek **w.**, siarczan **w.** i t. p.

Wapnisko, złe, liche wapno; miejsce pozostałe po wydobyciu wapna, miejsce, gdzie składają wydobyte wapno.

Wapnisty, obfitujący w wapno, nasycony wapnem, zawierający rozpuszczone w sobie wapno.

Wapno, związek chemiczny wapnia z tlenem; **w.** niegaszone a. palone = tlenek wapnia; **w.** gaszone = wodzian wapienny, powstający z połączenia tlenku wapnia z wodą; **w.** hydrauliczne = tlenek wapnia, pomieszany z innemi ciałami, np. z gliną, ma własność twardnienia pod wodą.

Wapnować, przemywać w wodzie wapiennej.

Wapń —*p.* Wapień.

Wapory *łć.*, wyziewy, gazy sprawiające wzdęcie; atak nerwowy, spazmy.

Waporyzacja *łć.*, parowanie, ulatnianie.

War, gotowanie, warzenie; ilość płynu, naraz uwarzonego; płyn wrzący, wrzątek, ukrop; wielkie gorąco, upał.

Wara!, *nm. wykrz.*, oznaczający rozkaz niezbliżania ś., niedotykania ś. do czegoś, usunięcia ś., odejścia.

Waran, wielka zwrotnikowa jaszczurka, barwy żółtawo-zielonej w plamy czarne i żółte, przebywająca w rzekach Afryki, ostrzegacz (fig.).

Warcab, Warcaba *czes. (nm.).* bierka, pionek, krążek drewniany a. kościany, służący do gry w warcaby; **w-y,** gra uprawiana na warcabnicy krążkami, wyglądającemi jakby toczone guziki zw. warcabami a. bierkami.

Warcabek, gatunek ślimaka płucodysznego, o skorupce żółtawej, zw. także nieruchem stawowym, błotniarka (fig.).

Warcabnica, tablica taka jak szachownica, służąca do gry w warcaby ((fig.), o 64, a we Francji o stu polach, i wtedy zamiast kwadratów naprzemian białych i kolorowych miewa często na sobie linje ukośne z grubszemi punktami, tak ś. krzyżujące, że tworzą kwadrat złożony z 25 punktów.

Warcabnik, motyl dzienny z rodziny powszelatków.

Warcabny, Warcabowy, dotyczący warcabów, odnoszący ś. do warcabów; urzędnik przy żupach solnych.

Warchlak, młody dzik, od sześciu tygodni do dwu lat.

Warcholec, bal z drzewa dębowego, używany do budowy okrętów.

Warcholić, siać niezgodę, wywoływać zwady, robić zamieszanie, wichrzyć; **w. się,** kłócić ś., wadzić ś., sprzeczać ś., swarzyć ś.

Warchoł, kłótnik, awanturnik, wichrzyciel, człowiek niespokojny, burzliwy; swar, sprzeczka, kłótnia.

Warcowny, kontroler sztygara, kierującego robotą na piętrze kopalni.

Warczeć, Warczyć *jednokr.* Warknąć; o zwierzęciu drapieżnem: wydawać głos podobny do przeciągłego brzmienia głoski *r.*, wyrażając tem niezadowolenie, złość i t. p.; mruczeć ze złości, szemrać, wydawać odgłos drżący.

Warda, Wardawy, człowiek, używający lewej ręki zamiast prawej, mańkut.

Wardęga *nm.*, dobytek; bydlę; czeladź; włóczęga, łazęga; zagrodnik.

Wardzanka, żądlica, owad błonkoskrzydły, spokrewniony z osą, barwy czarnej w żółte prążki (fig.).

Warek, gatunek porostu morskiego.

Warga, górna a. dolna, ruchoma połowa ust, zakrywająca zęby (fig.); **w.** sromna = jedna z dwu

zewnętrznych osłon części rodnych kobiety a. samicy; gryźć **w-i** = ze złości; **w.** zajęcze u człowieka = **w.** rozdwojona pośrodku; brzeg naczy-

nia, płyty, schodzący ś. z drugim; **w.** roślinna = górny i dolny płatek korony roślin wargowych (fig.).

Wargacz, morska ryba koścista, z grubemi obrzękłemi wargami i ostremi zębami, prześlicznie zabarwiona (fig.); gatunek niedźwiedzia azjatyckiego z pyskiem ryjowato wydłużonym.

Wargal, kleszcze z wargą ruchomą, służące do silniejszego ujęcia jakiegoś wyrobu.

Wargaty, mający wielkie wargi.

Wargielt, Wergielt *stpl. nm.*, kara pieniężna, grzywna, wynagrodzenie za skaleczenie a. zabicie przypadkowe; pieniądze, użytè na przekupienie kogoś, łapówka.

Wargokwiatowe, podrodzina roślin złożonych, z rzędu skupieńców.

Wargowaty, mający kształt wargi a. warg.

Wargowy, odnoszący ś. do wargi; spółgłoska **w-a**=tworząca ś. przez zupełne a. częściowe zwarcie warg; rośliny **w-e** = rodzina roślin dwuliścieniowych zrosłopłatkowych, o koronie kwiatowej, tworzącej jakby dwie wargi.

Warjacja *łć.*, zmiana, przemiana, odmiana; w *muz.*, przeprowadzenie w rozmaity i coraz nowy sposób tej samej melodji lub tematu; obłąkanie, szał; nierówności w biegu planety.

Warjacki, właściwy warjatowi, szaleńczy, szalony, narwany; po **w-u** *przysł.*, tak, jak czyni warjat, w sposób właściwy warjatowi, bez zastanowienia.

Warjant *łć.*, ten sam ustęp lub wiersz jakiegoś utworu poetyckiego napisany w innej formie; odmianka.

Warjat *łć.*, człowiek obłąkany, szalony, który stracił rozum, mający zmysły pomieszane, obłąkaniec, szaleniec, bzik; człowiek a. zwierzę gorącego temperamentu; dom **w-ów** = szpital, w którym trzymają pod zamknięciem i leczą obłąkanych; rejwach, zamęt.

Warjatka *for. ż.*, od Warjat.

Warjator *łć.*, łgarz, fałszerz.

! Warjola *łć.*, ospa.

Warjować, tracić rozum, wpadać w obłąkanie, szaleć, postępować jak warjat, popełniać szaleństwo; okazywać nadmiar temperamentu, rzucać ś., ciskać ś., swawolić.

Wark, głos warczący psa a. drapieżnego zwierza; każdy głos warczący: **w.** maszyny; gniew, jawnie okazywane niezadowolenie.

Warkać — *p.* Warczeć.

Warkliwy, warczący, wydający wark; opryskliwy, mrukliwy, odburkliwy, przykry.

Warknąć — *p.* Warczeć.

Warkocz, długie włosy na głowie splecione (fig.), kosa; garść podłużnych włókien; *przen.*, ród kobiecy, biała płeć: po **w-u** = po matce, po linji żeńskiej, po kądzieli; **w.** komety = smuga świetlana, ciągnąca ś. za kometą, ogon, miotła (fig.); ga-

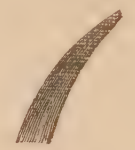

łąź brzozy płaczącej; **w.** Bereniki, włosy Bereniki = jeden z gwiazdozbiorów półkuli północnej; ta część sochy, cienko zacięta, która wchodzi w grądziel; koniec tylnej śruby u strzelby; część górna żagla, związana a. ściągnięta; skrętka z kilku wici u orylów.

Warkoczowy, odnoszący ś. do warkocza.

Warkoczyk *zdr.* od Warkocz.

Warkot, turkot, warczenie.

Warkotać przeciw komuś, odpowiadać mu głosem gniewnym, warkliwym; furczeć.

Warnia, miejsce, gdzie kryją ś. górnicy podczas wybuchu miny, rozsadzającej skałę; łaźnia.

Warnik, kocioł do gotowania.

Warować *nm.*, umacniać, fortyfikować; zastrzegać sobie: w umowie, w uchwale; o psie: leżeć na brzuchu, opierając łeb na przednich łapach, pilnować, strzec.

Warowisko, miejsce warowne.

Warownia, to, co waruje, ochrania od napadu nieprzyjaciela, np. mury, szańce, rowy dookoła fortecy; miejsce warowne, twierdza, forteca.

Warownie *przysł.*, z obwarowaniem, z warowniami; obronnie, ochronnie, bacznie, uważnie, czujnie; z zastrzeżeniem warunków, zabezpieczająco, z zabezpieczeniem prawnem.

Warownik, człowiek, który coś zabezpiecza, zapewnia, gwarant: **w.** okrętów = człowiek, zapewniający właścicielowi statku wynagrodzenie w razie zatonięcia statku.

Warowny, uzbrojony, obwarowany, otoczony murami, rowami, wałami i t. p.; zabezpieczający, ochraniający; zawierający w sobie zabezpieczenie, prawne zapewnienie = kontrakt warowny; ostrożny, baczny.

Warpie *górn.*, nasypy miałowe.

Warrant (uorent), *ang.*, świadectwo, wydane na złożony towar w składzie, na mocy którego właściciel może zaciągnąć pożyczkę; rozporządzenie władzy, pełnomocnictwo, rozkaz aresztowania.

Warstewka *zdr.*, od Warstwa.

Warstewkowy, Warstewkowaty, złożony z warstewek.

Warstowiec, minerał, składający ś. głównie z krzemianu wapnia.

Warstwa, cienki pokład czegoś równo usypany, ułożony, rozpostarty na innym; pokład geologiczny skorupy ziemskiej (fig.); *przen.*, pewna ilość ludzi jednakowego stanu, klasa społeczna, kasta.

Warstwica *miern.*, krzywa jednakich wzniesień.

Warstwiec, cement drzewny, materjał do pokrywania np. dachów, podłóg, składający się z kilku warstw papieru maziowego posypanych piaskiem, a najwyższa warstwa żwirem.

Warstwować (się), układać (ś.) w warstwy.

Warsztat *nm.*, pracownia.

Warsztatnik, rzemieślnik, pracujący na warsztacie a. w warsztacie, prowadzący warsztat, rękodzielnik, fabrykant.

Warsztatny, odnoszący ś. do warsztatu, pochodzący z warsztatu.

Warsztatownia, budynek, zawierający warsztaty.

Wart *rzecz.*, główny nurt rzeczny, prąd, płynący po linji krzywej, szybkość tego prądu.

Wart *przym. nm*, mający pewną wartość, kosztujący pewną ilość pieniędzy; godzien czegoś, zasługujący na coś; **w.** Pac pałaca, a pałac Paca, *żart.*, jeden taki sam dobry, jak i drugi.

Warta *nm.*, straż, strzeżenie, stać na **w-cie** = stróżować, pilnować, uważać; żołnierz stojący na **w-cie** = wartownik, szyldwach; straż postawiona dla pilnowania kogoś a. czegoś, żołnierze, rozstawieni do pilnowania, strzeżenia, czuwania; **w.** honorowa = postawiona dla uczczenia jakiegoś dygnitarza, świta, eskorta.

Wartałka, Wartołka, Wartaczka, przyrządzik, wkładany na wrzeciono, aby ś. dobrze i równo kręciło (fig.); zabawka dziecinna, kręcąca

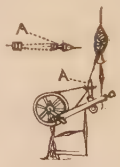

ś. za pociągnięciem jej sznurkiem, cyga, fryga, bąk; kobieta swarliwa, gniewliwa, zła.

Warterz *nm. stpl.* — *p.* Wartownik.

Wartki, szybko kręcący ś., chyży, rzeźki, zwinny, szybki, bystry, rączy, prędki.

Wartko *przysł.*, kręcąc ś. szybko, zwinnie, chyżo, raźnie.

Wartkonogi, szybko biegający.

Wartkość, szybkość ruchu wirowego, zwinność, chybkość, chyżość.

Wartman *nm.*, retman, przewodnik statków wodnych.

Wartnik — *p.* Wartownik.

Wartny, płynący wartem, zakrętem; szybki, chyży, zwinny.

Warto, godzi ś., nie szkodzi, dobrzeby było, należy, przystoi, uchodzi.

Wartogłowiec — *p.* Wartogłów.

Wartogłowieć, dostawać zawrotu głowy, szaleć.

Wartogłowy, mający przewróconą głowę; szalony; niespokojny, burzliwy, warcholski.

Wartogłów, Wartogłowiec, Wartołeb, pustak, półwarjat, narwaniec, postrzeleniec, bzik, szaleniec.

Wartogłówstwo, Wartogłowość, choroba: zawrót głowy; dziwactwo, bezrozumne postępowanie, szaleństwo, bzik.

Wartołka — *p.* Wartałka.

Wartościować, dochodzić wartości czegoś, oceniać coś, ustalać wartość czegoś.

Wartościowość *chem.*, najmniejsza ilość atomów pierwiastka, łącząca ś. w związku z jednym atomem wodoru.

Wartościowy, mający dużą wartość, cenny, pożądany.

Wartość, to, co przedstawia przymiot rzeczy, mniej a. więcej cennej a. kosztującej, cenność, kosztowność, cena, posiadanie mniejszego a. większego szacunku ze względu na swą użyteczność, piękność, dobroć i t. p.; w ekonomji politycznej; **w.** dodatkowa, cz. nadwartość = cena pracy ludzkiej, potrzebnej do wytworzenia jakiegoś produktu; **w** *lm.*, **w-i,** wszystko, mogące być sprzedane a. nabyte, zwłaszcza papiery procentowe, akcje, weksle itp.; *przen.*, wyższy lub niższy poziom przymiotu duchowego, godność, szlachetność.

Wartować, stać przy kimś a. przy czemś na straży, pilnować, stróżować, strzec.

Wartownia, budka dla wartownika, dla straży (fig.), czatownia.

Wartownik, żołnierz, stojący na warcie, straż, stróż pilnujący.

Waruga *żegl.*, straż na statku, warta okrętowa.

Warunek *nm.*, to, co zawarowano, zastrzeżono, to, od czego spełnienia zależy dotrzymanie umowy; okoliczność, na którą ktoś ś. godzi, zawierając z drugim umowę, kondycja; ochrona, obrona, strzeżenie, straż, warowanie; załoga warowni, straż osobista; w *mat.*, jedna z danych wielkości wiadomych, z których wyprowadza ś. niewiadoma.

Warunkować, stawiać warunki, zastrzegać, uzależniać; **w. się,** zabezpieczać ś. warunkami, stawiać wzajemne warunki.

Warunkowo *przysł.*, pod warunkiem, z zastrzeżeniem, zależnie od czegoś.

Warunkowość, przymiot tego, co jest warunkowe, czego spełnienie zależy od pewnych warunków, zawarowanie.

Warunkowy, zawierający pewien warunek, pewne zastrzeżenie: sąd **w.,** wniosek **w.** w logice; zależny od pewnych warunków; w *gram.*, tryb **w.** = oznaczający czynność nie istniejącą w rzeczywistości, lecz pomyślaną, jako możliwą lub niemożliwą przy pewnych warunkach.

Warza, potrawa uwarzona, ugotowana, strawa, jadło; war, warzenie.

Warząchew, Warzęcha, duża łyżka częstokroć dziurkowana, z długą rękojeścią, używana przy gotowaniu potraw (fig.).

Warzelnia, miejsce, gdzie ś. coś warzy, gotuje: **w.** soli = budynek z przyrządami do wygotowywania soli z wody.

Warzęcha, rukiew lekarska, roślina trwała z rodziny krzyżowych, jadalna jako sałata (fig.); **w.** chrzan

= roślina z rodziny krzyżowych, o smaku ostrym, używana jako przyprawa do mięsa; ptak z rzędu bocianowatych, rodziny ibisów, o długim, płaskim dziobie (fig.).

Warzęchwa — *p.* Warząchew.

Warzonka, sól wywarzona z solanki.

Warzyć, wystawiać płyn na działanie wysokiej temperatury, doprowadzać go do temperatury wrzenia, gotować; zanurzywszy w płynie, wystawiać na działanie wysokiej temperatury, gotować; *przen.*, knuć, układać w głowie, przemyśliwać: **w.** coś w umyśle; przez wywarzanie, wygotowywanie oddzielać cząstki stałe od płynnych, wygotowywać, wyparowywać; wodę **w.,** woda będzie = o pracy bezprzedmiotowej i bezużytecznej; jakie kto **w-y,** takie pija piwo = każdy jest sprawcą swego losu; **w.** gniew, zawiść, nienawiść w sercu = chować, żywić, ukrywać; **w. się,** być warzonym, gotować ś.

Warzyste (-ego), potrawa warzona, warza.

Warzysty, mogący być warzonym, gotowanym; gotowany, warzony.

Warzysz, robotnik w warzelni soli.

Warzywna, motyl z podrzędu nocnicówek, z rodziny sówek; piętnówka brukwiówka.

Warzywnia, budynek, w którym przechowują przez zimę warzywo.

Warzywnica, owad szkodliwy z rodziny pluskiew drzewnych (fig.).

Warzywnictwo, nauka o hodowaniu warzywa.

Warzywniczy, odnoszący ś. do warzywnictwa.

Warzywny, dotyczący warzywa, odnoszący ś. do warzywa: ogród **w.,** w którym posadzone jest warzywo; sklep **w.** = w którym sprzedają warzywa.

Warzywo, rośliny uprawne, przydatne do warzenia na potrawę dla ludzi, jarzyny, ogrodowizna; potrawa z jarzyn.

Wasal *celt.*, w czasach feudalnych, w wiekach średnich: lennik, hołdownik, podległy suwerenowi.

Wasalstwo *nm.*, stosunek wasala do suwerena.

Wasan — *p.* Waszmość.

Wasani, Waćpani, Waśćka, Acani, Aśćka, dawne tytularne słowo używane przez szlachtę.

Wasanna, Wacanna, Waćpanna, Acanna, tytularne słowo używane dawniej przez szlachtę do kobiety niezamężnej do panny.

Wasąg *nm.*, jeden z koszów plecionych, stanowiących boki wozu chłopskiego, bryczki (fig.); wóz z takiemi koszami.

Wasążek *zdr.* od Wasąg.

Waselina *łć.*, tłuszcz, otrzymywany przy dystylacji ropy naftowej, używany do maści, do smarowania skóry lub metalowych części maszyny.

Wasengować się, krzywić się, okazywać niezadowolenie.

Wasędziej — *p.* Waszmość.

Wasężny, Wasągowy, odnoszący ś. do wasąga.

Wasilek, Wasilka *rus.* — *p.* Chaber.

Wasiłek, Wasiłka, deska dębowa zdatna na klepkę, wańczos.

Wasindziej, Asindziej — *p.* Waszmość.

Waska *gwar.*, naczynie drewniane z dwoma uszami do mycia naczyń kuchennych; szaflik.

Waskulka *łć.*, ampułka, naczyńko do przechowywania olejów świętych, używanych przy obrzędach kościelnych.

Wassermana reakcja (próba) specjalne badania krwi metodą wskazaną przez uczonego W., celem skonstatowania, czy dany osobnik ma chorobę syfilityczną.

Wasserpolak, ironiczna nazwa, nadawana Ślązakom przez Niemców.

Wasserwaga *nm.* — *p.* Poziomnica.

Wasserzupa *nm.*, wodzianka, zupa z wody gorącej, masła i bułek a. chleba.

Wasz, do was należący, do was odnoszący ś., od was pochodzący, wam właściwy; wam oddany, przyjazny: **w.** człowiek; ulubiony, zachwalany przez was: **w-a** potrawa; żołnierz, stronnik, adherant: **wasi** przegrali; **w.** zamiast twój; **w-a** miłość = tytuł, dawany dawniej osobom dostojnym — *p.* Waszmość.

Wasze (poufale) — *p.* Waszmość.

Waszeciać komuś, mówić mu waszeć, tytułować go waszmością.

Waszeć — *p.* Waszmość.

Waszmościć, Waszmościać komu — *p.* Waszeciać.

Waszmościny, Waszecin, Waścin, Waćpaniny, dotyczący waszmości, należący do waszmości.

Waszmość *skr. zam.* Wasza Miłość, Waszeć, Waść, Wasindziej: Waćpan, Jegomość, dawne przemówienie do mężczyzn, niższych stanowiskiem, asindziej.

Waszować, drzewo spławione z wody na ląd wyciągać.

Waszyngtonja, Welingtonja, sosnogron, olbrzymie drzewo szyszkowate, rosnące w Ameryce północnej, dochodzące do 500 stóp wysokości.

Waść, Waścin — *p.* Waszmość, Waszmościn.

Waśliwy, Waśniwy, niezgodny, sprzeczający ś.

Waśniciel, ten, co waśni kogoś z kimś a. z kimś ś. waśni.

Waśnić, doprowadzać do niezgody, do sporu, wywoływać kłótnię; **w. się** na kogoś, mieć do niego niechęć, gniew, urazę; **w. się** z kimś, być z nim w niezgodzie, spierać ś., sprzeczać ś., kłócić ś.

Waśnik *gwar.*, ten, co ś. lubi waśnić, skory do waśni, przekora, kłótnik, sprzeka, awanturnik.

Waśniwy, kłótliwy, gniewliwy, swarliwy, niezgodny; pełen waśni, pochodzący z waśni.

Waśń, niezgoda, nieprzyjaźń, niechęć, gniew; spór, zwada, kłótnia, sprzeczka, nieporozumienie.

Wat — *p.* Watt.

Wata *nm.*, wyrób z owoców rośliny bawełna, używany do podszywania nią ubrań, aby były cieplejsze, do opakowywania, do opatrunków, okładów i t. p.; miękki jak **w.**: bez woli, łatwo ulegający.

Wataha *tat.*, kupa zbrojna Tatarów, plondrująca w celu łupieżczym; *przen.*, banda rabusiów.

Watażka, dawny kozak ukraiński, przywódca drużyny wojskowej lub bandy rozbójniczej.

Waterklozet *ang.*, rodzaj wychodka z przyrządem do spłókiwania nieczystości zapomocą wody (fig.).

Waterlinja, linja, do której statek przy pełnym ładunku pogrąża ś. w wodzie, wodnica.

Waterpas *nm.*, przyrząd miernicy — *p.* Libella.

Waterpolo *ang.*, gra w polo na wodzie, prowadzona przez zręcznych pływaków.

Waterproof (uoterpruf) ang., nieprzemakalna tkanina i ubranie z niej zrobione.

Watnik *el.* — *p.* Watomierz.

Watogodzina (oznacz. skróc. Wh) *el.*, nazwa jednostki pracy elektrycznej równa pracy prądu o mocy 1 wata w ciągu 1 godziny.

Watt *el.*, nazwa jednostki mocy elektrycznej równa mocy prądu o natężeniu 1 ampera przy napięciu 1 wolta $= \frac{1}{736}$ konia mechanicznego.

Watomierz *el.*, przyrząd pomiarowy, służący do mierzenia mocy elektrycznej.

Watować, podkładać watę pod odzież, pod przykrycie, dla ciepła; podszywać watę.

Watra *rumuń.*, popiół po spalonych drzewach na karczowisku; popiół z węglem po spaleniu słomy; ognisko w polu.

Watykan *łć.*, pałac w Rzymie, będący rezydencją papieża, stolica papieska; dwór, rząd papieski.

Wawelit, rodzaj minerału, o kryształach drobnych, o postaci igieł, zebranych w sferyczne a. promieniste skupienie.

Wawrzyn *łć.*, drzewo zawsze zielone z rodziny wawrzynowatych, rośnie w Europie połud. i zachodniej, gałązkami jego wieńczą poetów; liście jego, zw. bobkowe, służą za przyprawę kuchenną, laur, bobek (fig.).

Wawrzynek, krzew z rodziny wawrzynkowatych, o jagodach, zawierających sok słodki, wilczełyko (fig.).

Wawrzynowate, rodzina roślin dwuliściennych, drzew stref gorących, pięknie ulistnionych, aromatycznych, po większej części zawsze zielonych.

Wawrzynowiśnia — *p.* Laurowiśnia.

Wawrzynowy, dotyczący wawrzynu, należący do wawrzynu, z wawrzynu zrobiony; wieniec **w.** = godło sławy, dawane bohaterom, zwycięzcom, ludziom odznaczającym ś. osobliwą zasługą.

Waza *nm.* (*łć.*), naczynie głębokie o ozdobnych kształtach w rodzaju misy z wygiętemi bokami i

brzegami (fig.); naczynie do podawania zupy (fig.).

Wazeczka, Wazka *zdr.*, od Waza.

Wazelina — *p.* Waselina.

Wazomotoryjne nerwy, nerwy, powodujące rozszerzenie a. kurczenie naczyń krwionośnych; nerwy naczynioruchowe.

Wazon *fr.*, doniczka na kwiaty.

Wazonkowiec, robak żyjący w wazonach z kwiatami, spokrewniony z dżdżownicą.

Ważebnik, niższy pracownik górniczy pilnujący wagi.

Ważenie *rzecz.* od Ważyć.

Ważka, dość duży owad prostoskrzydły, o ciele wydłużonem, dużej głowie i wielkich oczach (fig.).

Ważki, mający sporą wagę; nielekki, dość ciężki; ważny.

Ważkość, przymiot tego, co jest ważkie, ciężkie.

Ważnica, w dawnych miastach polskich budynek, w którym urzędnicy sprawdzali wagę i miarę produktów.

Ważniczy, należący do ważnika; odnoszący ś. do ważenia.

Ważnie, *przysł.*, z wagą, z wartością, z ważnością.

Ważnomyślny, rozważny, rozsądny.

Ważność, ciężkość, ciężar, waga; wartość, cena; wielkie znaczenie, doniosłość; poważanie, szacunek, cześć.

Ważny, mający należytą wagę, ważący tyle, ile powinien ważyć; odnoszący się do wagi, stanowiący część składową wagi; mający wielkie znaczenie, taki, od którego wiele zależy, płodny w następstwa, doniosły; poważany, szanowny.

Ważyć, zapomocą wagi dochodzić ciężaru czegoś, przekonywać ś. jaka jest ciężkość czegoś na wadze; *przen.*, roztrząsać w myśli, rozważać, rozbierać, oceniać w umyśle; określać zapomocą grundwagi położenie czegoś; **w.** grunt = określać jego wyniesienie ponad powierzchnię oceanu; chwiać, wstrząsać, potrząsać, przechylać, przewracać; **w.** czemś = kierować, władać, rządzić; szanować, czcić, poważać, szacować kogoś; przywiązywać do czegoś wagę, cenić; narażać na niebezpieczeństwo, na szwank, ryzykować, hazardować, nie oszczędzać, wystawiać na szkodę; **w.** na kogoś, na coś=gotować coś, godzić, starać ś. coś osiągnąć, pochwycić; mieć pewną wagę, pewien ciężar; mieć pewną wartość, pewne znaczenie, znaczyć; **w. ś.,** być ważonym, dochodzić swego ciężaru na wadze; wahać ś., chwiać ś., być niezdecydowanym, przechylać ś. to na tę, to na ową stronę, rozważając coś w duchu, pozostawać w niepewności, nie wiedzieć, jak sobie postąpić; śmieć, odważać ś. na coś, mieć odwagę.

Wąchać, dochodzić zapachu jakiejś rzeczy powonieniem, wciągać w nos zapach; *przen.*, dociekać czegoś, dowiadywać ś. ukradkiem; probować, przypuszczać; **w. ś.,** wzajemnie poznawać swój zapach, poznawać ś. nawzajem zapomocą powonienia; *przen.*, porozumiewać ś. tajnie, wchodzić w konszachty.

Wąchawiec, człowiek, mający dobry węch.

Wąchawy, który chętnie wącha, powąchujący, węszący.

Wądolnica, gatunek korala morskiego z pokręconemi bróżdami, meandryna (fig.).

Wądół, dół długi a wąski i głęboki, parów, jar.

Wągielnica — *p.* Węgielnica.

Wągier skórny, wrzodzianka, powstająca z zatkania wylotów gruczołów łojowych — *p.* Wągr.

Wąglik, niebezpieczna zaraźliwa choroba zwierząt przeżuwających, przenosząca ś. i na ludzi w postaci wrzodu na karku, powstająca z bakteryj wąglikowych, karbunkuł.

Wągr, mikroskopijnie drobny zarodek tasiemca, składający ś. z główki, szyjki i pęcherza, żyjący w kiszkach, szczególnie świni, i rozwijający ś. następnie w tasiemca; bąblowiec.

Wągroda, środkowa część wsi, miejsce ogrodzone.

Wągrowacieć, Węgrowacieć, dostawać wągrów.

Wągrowaty, Węgrowaty, mający na sobie wągry, osypany wągrami; mający kształt wągrów.

Wągrzak, rodzaj włókniaka z niewyraźnemi włóknami.

Wąkronić się *stpl.*, iść powoli, wlec ś., gramolić ś.

Wąs, zarost u mężczyzn na górnej wardze, poniżej nosa; włosy, wyrastające po bokach pyska u różnych zwierząt, przysadki, sterczące po bokach pyska nakształt wąsów: **w-y** u kota, u lwa,, u suma; u roślin: cienki wyrostek zielny, najczęściej w kształcie skręconych spiralnie nici, zapomocą którego rośliny czepne przymocowują ś. do murów, parkanów, tyczek i t. p. (fig.);

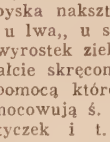

część wystająca różnych przedmiotów i przyrządów, mająca pewne podobieństwo do wąsów ludzkich: **w.** u strzały, kotwicy, ankry murowej, obręczy i t. p.; nie każdy kąsa, co **wa-mi** trząsa = mówi ś. o ludziach, udających groźnych junaków; na **w.** coś namotać = zakonotować sobie w pamięci, żywić jakieś złe zamiary względem kogoś; nastroszyć **w-a** = przybrać minę groźną; to, co spadło z **w-a** = rzecz odrzucona, pogardzona.

Wąsacz, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, śledziowata— *p.* Wąsal.

Wąsal, mężczyzna mający ogromne wąsy.

Wąsatek, odmiana owsa.

Wąsatka, odmiana pszenicy.

Wąsaty, mający duże, gęste wąsy.

Wąsienica, Wąsionka, gąsienica owłosiona.

Wąsieniczny, odnoszący się do wąsienicy.

Wąsik, mały wąs, wąs dopiero rosnący.

Wąsisko, wielki wąs.

Wąski, nieszeroki, nierozległy wszerz, zajmujący niewiele miejsca wszerz.

Wąsko *przysł.*, nieszeroko, mało miejsca wszerz a. w poprzek; ciasno wszerz, nieprzestronno, nierozlegle w poprzek.

Wąskogłowy *antr.*, mający wąską głowę.

Wąskoliści, mający liście wąskie a długie.

Wąskonose, małpy Starego świata, mające ogon i wszystkie cztery kończyny jednakowej długości.

Wąskopłetw, ryba kościstą skrzelowata, piersiopłetwa, listkowata.

Wąskość, właściwość tego, co jest wąskie, nieszerokość.

Wąskotorowy, mający wąski tor: kolej żelazna **w-a.**

Wąsonogi, rząd skorupiaków morskich dwuklapowych.

Wąsopławy, gromada zwierząt, mających wzdłuż odwłoku liczne nitki czyli wąsy stawowate.

Wąsowica, Wąsionka, w *budow.*, ozdobą architektoniczna w kształcie dwóch wywróconych i stykających ś. z sobą liter S.

Wąsówka, owad skrzydlaty z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Wąśnik, owad skrzydlaty z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.

Wątek, w tkaninie nitki biegnące wpoprzek nitek osnowy, krzyżujące ś. z nią pod kątem prostym; nić, pasmo; bieg, ciąg: **w.** życia; przedmiot, materja, treść: **w.** rozmowy, rozumowania, opowieści.

Wątkowy, odnoszący ś. do wątku.

Wątlak, mały motyl z podrzędu miernikowców z rodziny drzewinia ków.

Wątleć, stawać ś. wątłym, słabieć, słabnąć, mizernieć, tracić na ciele, na siłach, na energji.

Wątlica, stara wątła baba.

Wątlić, czynić wątłym, słabym, słabszym, osłabiać, sprawiać, że coś wątleje.

Wątluchny, bardzo wątły; delikatny, chorowity.

Wątło, Wątle *przysł.*, słabo, szczupło, bezsilnie, mizernie, słabowicie.

Wątłość, słabowitość, szczupłość, mizerność, chorowitość, brak mocy, siły.

Wątłusz, duża ryba, żyjąca w morzach północnych, dająca wielką ilość tranu i mięsa pod nazwą: kabeljana, stokfisza, klepfisza i labердanu, dorsz (fig.).

Wątły, szczupły, mizerny, słabowity, chorowity, bezsilny, słaby.

Wątnik, narzędzie szmuglerskie do nawijania wątku.

Wątok, kanał sztuczny, murowany.

Wątor, fuga z brzegu klepek beczki, a. innego naczynia podobnego, w którą wprawia ś. dno; worek skórzany, nadęty powietrzem, do przepływania rzeki.

Wątornik, narzędzie bednarskie do wyrzynania wątorów, żelazko zębate, osadzone na drewnianej rękojeści.

Wątpiciel, człowiek, który wątpi, sceptyk.

Wątpić, chwiać ś. między pewnością a niepewnością; nie być pewnym czegoś, nie mieć stałej wiary w coś, nie ufać; nie wiedzieć, czy wierzyć w coś a. komuś, czemuś; nie dawać czemuś wiary, mieć wątpliwość co do czegoś; powątpiewać.

Wątpienie, powątpiewanie, wahanie ś., wątpliwość, niepewność.

Wątpliwie *przysł.*, niepewnie, z wątpliwością, ze znakiem zapytania, z zagadką; niewątpliwie = z pewnością, niezawodnie.

Wątpliwość, niepewność, powstająca w umyśle człowieka, wahającego ś. między wiarą a niewiarą, nie wiedzącego, na co ś. zdecydować, co wybrać, nie mogącego zdać sobie sprawy, czy było tak, czy inaczej.

Wątpliwy, ulegający wątpliwości, co do którego zachodzi wątpliwość, niestanowczy, niepewny; zwycięstwo **w-e** = niewiadomo, na którą stronę ś. przeważy.

Wątroba, duży narząd barwy brunatnej, położony w jamie brzusznej po prawej stronie obok żołądka, pod przeponą; **w.** siarczana = mieszanina związków chemicznych, mianowicie rozmaitych siarków potasu, barwy wątroby.

Wątrobiany — *p.* Wątrobowy.

Wątrobne (-ego), w dawnej Polsce: powinność dostarczania wątrób bydlęcych dla sokołów książęcych.

Wątrobnica, odmiana cynobru — *p.* Przylaszczka.

Wątrobnik, ryba morska zbliżona z kształtu i koloru do wątroby ludzkiej; — *p.* Przylaszczka.

Wątrobny, Wątrobowy, Wątrobiany, dotyczący wątroby, odnoszący ś. do wątroby; **w-ne ziele** = roślina alpejska.

Wątrobowce, klasa roślin, należąca do gromady mchowych, działu rodniowców zarodnikowych (fig.).

Wątrobowy — *p.* Wątrobny.

Wątróbka, mała wątroba; mieć kogoś na **w-ce** = mieć do niego pretensję, ansę, nie zapomnieć mu jakiejś urazy; mieć coś na **w-ce** = nie zapominać urazy z powodu doznanej krzywdy.

Wątrznik, robak z gromady wewnętrznych, nitkowatych.

Wąwozisty, obfitujący w wąwozy, wądoły.

Wąwóz, wąski albo głęboki wielki parów, wądół, jar (fig.); dolina, przesmyk między górami, rów.

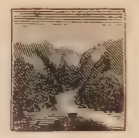

Wąza, komórka w plastrze wosku.

Wąziuchny, Wąziutki, *zdr.* od Wąski, bardzo wąski.

Wązwa, owad chrząszczowaty, czterostawny, wryjkowaty.

Wąż, zwierzę kręgowe z gromady gadów, beznogie, o ciele wydłużonem, pokryte łuskami i tarczami, o języku długim, wysuwalnym, na końcu rozdwojonym, znajduje ś. w licznych gatunkach i odmianach, np.. **w.** wodny (fig.), **w.** morski

w. koralowy (fig.); *przen.*, zły duch, szatan, kusiciel; człowiek chytry,

przebiegły, zły, zdradliwy, niewdzięczny, szkodliwy; działo bardzo długie z małym otworem; rura długa, spiralnie skręcona, w różnych maszynach, przyrządach naukowych i t. p., wężownica; długa kiszka u sikawek; jeden z gwiazdozbiorów na północnej półkuli; chować węża w zanadrzu = za dobrodziejstwa otrzymywać niewdzięczność, być niewdzięcznym, przygotowywać zdradę; ma **w-a** w kalecie, w kieszeni = jest skąpy, nieużyty.

Wbić — *p.* Wbijać.

Wbiec — *p.* Wbiegać.

Wbiegać, *dok.* Wbiec, Wbiegnąć; biegnąc wchodzić, dostawać ś. do środka czegoś; wchodzić szybko; biec z miejsca niższego na wyższe.

Wbieżeć — *p.* Wbiegać.

Wbijać, *dok.* Wbić; bijąc, uderzając zagłębiać coś w coś, wtykać, wpychać biciem; uderzając, bijąc nasadzać na coś, nabijać, przybijać: **w** na pal, na krzyż; **w.** coś komuś w uszy = ciągle mu mówić, aby zapamiętał; **w.** komuś coś w ręce = zmuszać do wzięcia; **w.** komuś ćwiek, klin w głowę = nabawiać kłopotu, zadawać pewną trudność; **w.** coś komuś w głowę, w pamięć, do mózgu = powtarzając zmuszać do zapamiętania, wrażać, wpajać; **w.** coś sobie w głowę = starać ś. zapamiętać, narzucać sobie jakąś myśl natrętną.

Wbrew *przyim.*, wprost przeciwnie czemuś, naprzekór czemuś, pomimo coś.

Wbrodzić — *p.* Webrnąć.

Wbrzeże, przylądek, zatoka.

Wbudowywać, *dok.* Wbudować; w gotową budowę wstawiać jeszcze inną, a. część jakąś.

Wcale *przysł.*, zupełnie, całkowicie, ze wszystkiem, zgoła; nieźle, dobrze, jak należy, niczego sobie; **w.** nie = zupełnie nie.

Wcedzać, *dok.* Wcedzić, cedząc wpuszczać coś do czegoś.

Wcharkać, *dok.* Wcharknąć; charkaniem wciągać w usta, w gardło.

Wchłaniać, *dok.* Wchłonąć; wbierać, wysysać, wciągać w siebie; jeść a. pić łapczywie; przyjmować w siebie, wrażać sobie w umysł.

Wchłanianie, wsysanie pokarmów w przewodzie kiszkowym.

Wchłonąć — *p.* Wchłaniać.

Wchodowy, służący do wchodu, odnoszący ś. do wejścia.

Wchodzić, *dok.* Wejść; idąc udać ś. wewnątrz czegoś, iść aż do środka czegoś; **w.** w coś=stawać się czemś, przechodzić w coś, stawać ś. udziałem czegoś: **w.** w zwyczaj, w modę, w mniemanie, w nałóg, w przysłowie; **w.** w coś=wdawać ś. w coś, zajmować ś. czemś gorliwie; dochodzić czegoś, badać początek, przyczynę czegoś, zgłębiać coś, roztrząsać, rozpamiętywać, rozważać, dociekać; zwracać uwagę, zważać: **w.** w czyjeś położenie,**w.** w szczegóły jakiejś sprawy, w pobudki czyjegoś postępowania; **w.** w siebie = zastanawiać ś. nad własnem postępowaniem, nad sobą samym; wrzynać ś., wgłębiać ś., zapuszczać ś.: morze wchodzi głęboko w ląd; **w.** z kimś w coś=zawierać z nim umowę, układać ś., umawiać ś., porozumiewać ś., wdawać ś. w interesy z kimś: **w.** z kimś w spółkę, w układy; **w.** w coś, do czegoś=być używanym do czegoś, jako jedna z części składowych, stanowić część jakiejś mieszaniny a. związku chemicznego, mieścić ś. w czemś, stanowić część czegoś, należeć do czegoś: tlen wchodzi w skład powietrza, to nie wchodzi w moje kom-

petencje, w moje zamiary; **w.** w poczet świętych; obejmować coś w roli właściciela: **w. w** posiadanie czegoś; nawinąć ś., nastręczać ś.: **w.** komuś na oczy; **w.** komuś w drogę = przeszkadzać; z niższego miejsca przedostawać ś. na wyższe, wschodzić, wznosić ś., iść pod górę: **w.** na schody, na górę; słońce **w-dzi.**

Wchodzień *stpl.*, człowiek, który wszedł dokąd, przychodzień.

Wchód, ruch człowieka a. innej istoty, przedostającej ś. wgłąb, wewnątrz czegoś, wchodzenie; miejsce, otwór, wtórym ś. wchodzi dokądś, wejście brama wrota, drzwi, furtka, przedpokój, przedsionek.

Wciąć — *p.* Wcinać.

Wciąg, dźwig, winda.

Wciągać, *dok.* Wciągnąć; ciągnąć wewnątrz czegoś, do środka czegoś, przepuszczać w środek czegoś, *przen.*, namawiać, skłaniać do współuczestnictwa w jakiejś sprawie, zwłaszcza złej, wplątywać, wikłać w coś; *przen.*, wkładać, wprawiać, przyzwyczajać, wdrażać; ciągnąc przenosić z niższego miejsca na wyższe; nakładać na siebie, naciągać, odziewać; wjeżdżać gromadnie, hurmem, w wielkiej liczbie; **w.** ś., być wciąganym; *przen.*, wdrażać ś., wprawiać ś., przywykać, przyuczać ś.

Wciągniki, części maszyn do wciągania ciężarów, jak: pasy, liny, łańcuchy z przynależnemi bębnami i kołami, haki, ucha i t. p.

Wciąż *przysł.*, ciągle, nieustannie, bez przerwy, bez ustanku.

Wcibiać — *p.* Wścibiać.

Wciekać *dok.* Wciec, ciekąc przedostawać ś. w środek czegoś, płynąc, kapiąc, przenikać dokąd, wpływać.

Wcielać, *dok.* Wcielić, przyłączać, włączać, spajać w jedno ciało, łączyć w całość organiczną, jednoczyć, zespalać; nadawać ciało, postać widomą, kształt, ruchy, urzeczywistniać; **w. się,** brać na siebie ciało, przyoblekać ś. w ciało; przybierać na siebie postać realną, kształt widomy, stawać ś. rzeczywistym.

Wcielenie *rzecz.* od Wcielać; postać, w którą ś. jakaś myśl, jakaś idea wcieliła.

Wcielić — *p.* Wcielać.

Wcielony *imiesł.* od Wcielać; istny, prawdziwy, istotny, rzeczywisty.

Wcierać *dok.* Wetrzeć, trąc, nacierając sprawiać, żeby coś weszło, wewnątrz wsiąkło; **w. się,** być wcieranym.

Wcieranie *rzecz.* od Wcierać; dostać **w.** = dostać bicie, baty.

Wciernastki — *p.* Wciornastki.

Wcięcie *rzecz.* od Wciąć; zagłębienie, zrobione cięciem, część węższa czegoś, wycięcie w bokach, część wcięta, miejsce w pasie, w stanie, stan, talja.

Wcięty, wsadzony zapomocą cięcia; mający zagłębienie, szczerbę, głębokie nacięcie; o liściach: mający bok jakby wystrzyżony; o stroju: cienki w pasie.

Wcinać *dok.* Wciąć, cięciem robić szczerbę, zagłębienie; wycinać fugę i wkładać, wciskać jedną rzecz w drugą.

Wcinak, pilnik w kształcie noża (fig.).

Wcinany, którego wcięto, wycięty, wcięty.

Wcinarka *stol.*, maszyna wykonywająca wcięcia.

Wciornastek mały, owad prostoskrzydły z gromady pluskwowatych mszyc. wysysa źdźbła różnych roślin

Wciornastki — *p.* Wściornastki.

Wciskać *dok.* Wcisnąć; cisnąc wpychać, wgniatać, wtłaczać; cisnąc nasadzać na coś, napychać; cisnąc rzucać do środka, wewnątrz czegoś; wyciskając sok z czegoś, wpuszczać, wlewać go do czegoś; **w. się,** przedostawać ś. dokąd przez ciasny otwór, przenikać z trudem, po zwalczeniu wszelkich przeszkód; narzucać ś., wchodzić dokądś nieproszonym i niewołanym.

Wczas, wygoda, dogodność, rozkosz; spoczynek, odpoczynek, wytchnienie, odpoczywanie; spokojność, spokój; wszystko, co przynosi wygodę, daje odpoczynek, miejsce dogodne do spoczywania; *przysł.*, **w.** a. **zaw-u** = w samą porę, we właściwym czasie, dość wcześnie, nim przeminie czas sposobny.

Wczasować kogoś, sprawiać mu rozkosz, otaczając go wygodami: dając miły odpoczynek; **w. się,** używać wczasu, wygód, odpoczywać.

Wczasownik *stpl.* człowiek, lubiący wygody i próżnowanie, wygodniś, sybaryta.

Wczasowny, obfitujący w wygody, odnoszący ś. do wczasu; o człowieku: mogący używać wczasu; zamożny, bogaty.

Wczelak, motyl dzienny z rodziny powszelatków, malwowiec.

Wczepić się, *nied.* Wczepiać ś. uczepić ś., wpić ś. w coś.

Wczesność, wygoda, dogodność, udogodnienie; rozkosz, rozkoszność; czas właściwy, pora dogodna, sposobność nadarzająca ś., zręczność nastręczająca ś.; czas wczesny, nie późny.

Wczesny, dokonywany, odbywający ś. we właściwym czasie, o dogodnej porze; przypadający nie zapóźno, dość wcześnie; zawczasu, wcześnie dojrzewający, rychlej, niż inne gatunki: **w.** owoc, zboże; **w.** ptaszek = człowiek, wcześnie wstający; **w.** dowcip=właściwy, zręczny.

Wcześnie *przysł.*, w sposobnej porze, we właściwym czasie = zawczasu, nie za późno; pierwej niż coś innego = rano.

Wcześniuchny, Wcześniutki, bardzo wczesny.

Wczłowieczać *dok.* Wczłowieczyć, wcielać w postać ludzką; podnosić do godności człowieka.

Wczołgiwać się *dok.* Wczołgnąć ś.; czołgając ś., przedostawać ś., wkradać ś., wciskać ś., włazić.

Wczora, Wczoraj *przysł.*, w dniu, który był przed dzisiejszym, dnia poprzedniego.

Wczorajszy, pochodzący z dnia, poprzedzającego dzisiejszy, zdarzony w dniu minionym; jesteśmy **w-i** = należymy do przeszłości, ja nie **w.** =żyję nie od dnia wczorajszego, żyłem już dość długo na świecie; **w-ego** dnia szuka = szuka rzeczy niepodobnej do znalezienia.

Wczuwać się *dok.* Wczuć się; uczuciem wnikać w coś; poznawać coś zapomocą czucia, wgłębiać ś., przejmować ś.

Wczyniać się za kimś = wstawiać ś.

Wczytywać się, *dok.* Wczytać ś.; czytając coraz dalej jakąś książkę, artykuł, rozprawę, poznawać coraz bardziej myśl pisma, wnikać w treść czegoś.

Wćwiczyć (się), przyuczyć (ś.), wdrożyć (ś.) do czegoś, wprawić (ś.), włożyć (ś.) w coś.

Wdać — *p.* Wdawać.

Wdal, *przysł.*, w daleką przestrzeń, w punkt daleki, do miejsca odległego.

Wdały, wyraz sztuczny zam. Udały, ładny, piękny, mężny.

Wdarcie się, wejście gwałtowne, dostanie ś. przebojem do jakiegoś miejsca.

Wdawać *dok.* Wdać; namawiać, skłaniać kogoś do udziału w czemś, wciągać, wplątywać w coś; **w. się,** mieszać ś. do czegoś; brać w czemś udział, wtrącać ś. do czegoś; przyplątywać ś., przystępować: wdała mu ś. gangrena = dostał jej; **w. się** z kimś, wchodzić z nim w stosunki, przyjaźnić ś., zadawać ś., wstępować w związki, porozumiewać ś.; **w. się** w coś = oddawać ś. czemuś z zapałem, całą duszą, **w. się** w kogoś = być do niego zupełnie podobnym pod względem cielesnym a. duchowym, być nieodrodnym względem kogoś; **w. się** z kimś w rozmowę = zaczynać rozmawiać, prowadzić ją, dyskutować.

Wdąć — *p.* Wdymać.

Wdech, wdychanie, wciąganie powietrza w płuca.

Wdepnąć — *p.* Wdeptać; **w.** w coś = wdać ś. w jakąś niedobrą sprawę i być przez to narażonym na przykrość, na stratę.

Wdeptać — *p.* Wdeptywać.

Wdeptywać *dok.* Wdeptać, wdepnąć; depcąc, stąpając, wchodzić w coś; stawać nogą na czemś nieczystem i uwalać ś.; depcąc wtłaczać, wgniatać, wciskać; udeptywać, wyrównywać depcąc.

Wdęty, zapomocą dęcia, dmu-

chania, wtłoczony, wepchnięty, zgięty.

Wdłuż *przysł.*, w kierunku długości, wzdłuż.

Wdmuchiwać *dok.* Wdmuchać, Wdmuchnąć; dmuchaniem wpychać, wtłaczać np. powietrze, gaz jakiś, proszek, płyn rozpylony.

Wdowa, kobieta, której mąż umarł; u **w-y** chleb gotowy, ale nie każdemu zdrowy = wygodnie jest ożenić ś. z wdową majętną, ale niezawsze dobrze ś .na tem wychodzi; motyl z podrzędu prządkówek, rodziny niedźwiedziówek (fig.).

Wdowi, Wdowieński, dotyczący wdowy, należący do wdowy.

Wdowiec, mężczyzna, któremu żona umarła.

Wdowieć, zostawać wdowcem a. wdową, tracić męża a. żonę.

Wdowieński, Wdowin —*p.* Wdowi.

Wdowieństwo, stan wdowca a. wdowy.

Wdowożeń, mężczyzna, żeniący ś. z wdową.

Wdówka *zdr.* a. *pieszcz.* od Wdowa; ptak z rzędu wróblowatych, śpiewający, o pięknem upierzeniu z pięknemi długiemi piórami w ogonie; **w-ki,** roślina z rodziny czystkowatych o kwiatach żółtych, posłonek (fig.).

Wdrabiać *dok.* Wdrobić; drobiąc, krusząc, łamiąc na drobne kawałki, wrzucać, wkruszać.

Wdrapać się, drapiąc się wejść, wspiąć ś.

Wdrażać *dok.* Wdrożyć; skierowywać na pewną drogę, naprowadzać, nawodzić na coś; **w.** śledztwo = rozpoczynać; wpajać, wrażać, wmawiać drogą namowy, nauki, wychowania; **w. się,** przywykać do pewnej drogi, przyzwyczajać ś. do chodzenia nią; przywykać, przyzwyczajać ś., nabierać wprawy.

Wdrążać *dok.* Wdrążyć, robiąc wydrążenie, zagłębienie, wpuszczać, wciskać w nie coś drugiego.

Wdrobić — *p.* Wdrabiać.

Wdychać, wciągać powietrze w płuca; wdmuchiwać, tchnieniem wpędzać: powietrze, gaz i t. p.

Wdymać *dok.* Wdąć, dmuchając wpędzać, wpychać, wtłaczać, wciskać w coś, wdmuchiwać.

Wdyszeć, wetchnąć.

Wdziać — *p.* Wdziewać.

Wdziedziczyć się, zagarnąć gwałtem dziedzictwo.

Wdzierać się *dok.* Wedrzeć ś.; wciskać ś. gwałtem, przedostawać ś. dokąd, pokonywając wszelkie przeszkody pomimo napotykanego oporu; wchodzić do środka czegoś, wstępować z niższego miejsca na wyższe; *przen.*, siłą, przemocą, gwałtem opanowywać coś, przywłaszczać coś sobie.

Wdzierca, człowiek, który wciska ś. gdzieś nieproszony; człowiek, który opanowywa coś przemocą; samozwaniec, przywłaszczyciel; napastnik, rabuś.

Wdzierczy, korzystający z przemocy, nacechowany wdzierstwem, właściwy wdziercom, nieprawny, napastniczy, rabusiowy.

Wdzierka, wdzieranie ś.; duma, ambicja, pycha.

Wdzierstwo, wdzieranie ś., wdarcie ś. dokądś przemocą, napaść, rabusiostwo; przywłaszczanie sobie czegoś.

Wdzierżać (się), powstrzymać (ś.), powściągać (ś.).

Wdziewać *dok.* Wdziać, wkładać przywdziewać odzież na kogoś a. na siebie; ubierać (ś.), odziewać (ś.); wsadzać na coś, wkładać, zatykać na czemś, wtykać.

Wdzięczeć, stawać ś. wdzięcznym, miłym, pociągającym, nabierać wdzięku.

Wdzięczelina, *bot.*, — *p.* Dorodnia.

Wdzięczen — *p.* Wdzięczny.

Wdzięcznie *przysł.*, z uczuciem wdzięczności za doznane dobrodziejstwa, wyświadczone usługi; z wdziękiem, mile, ujmująco, przyjemnie, sympatycznie; łaskawie, z zadowoleniem.

Wdzięczniuchny, Wdzięczniutki, Wdzięczniusi, nader miły, ujmujący, bardzo przyjemny, pełen wdzięku.

Wdzięczność, szlachetne uczucie, jakie ma odbierający dobrodziejstwa a. usługi dla tego, kto mu je wyświadcza, oraz gotowość do wzajemności, wywdzięczenia ś.; przyjemność, słodycz, wdzięk, czar, urok zniewalający.

Wdzięczny, pamiętający doznane dobrodziejstwo a. przysługę, przejęty uczuciem wdzięczności, gotowy do usług wzajemnych; miły, sympatyczny, ujmujący, pociągający.

Wdzięczyć, czynić wdzięcznym, przyjemnym, miłym; ozdabiać, umilać; **w. się,** przymilać ś., łasić ś., wdzięcznie ś. uśmiechać, robić słodkie miny do kogoś; **w-y się,** jak pies do bata = przymila ś. z poniżeniem godności własnej.

Wdzięk, przymiot pociągający, czar, urok, ujmująca powierzchowność; dołek, pieprzyk na twarzy u kobiety.

Wdzięka, zaszczyt, chluba, ozdoba; osoba, przynosząca chlubę swej rodzinie, krajowi i t. p.; w *lm.* **w-i,** boginie gracji, Charyty.

Wdziękla, roślina ozdobna z rodziny ostrojowatych, gloksinja (fig.).

Wdziękosława, roślina z rodziny liljowatych, pysznokwiat, malabarska lilja.

We, *przyim.*, zam. w, przed wyrazami zaczynającemi ś. od zbiegu spółgłosek, np. we mnie, we dnie, we dworze i t. p.

Weba *nm.*, najcieńsze płótno lniane.

Webowy, zrobiony, szyty z weby.

Webrnąć, brodząc, idąc w bród, wejść w wodę, zagłębić ś.; wejść mimowoli w jakąś biedę, w jakiś nieprzyjemny interes.

Wechwyt, rodzaj części maszyn wstrzymujących np. koło zapadkowe wraz z zapadką.

! Wecować *nm.*, ostrzyć.

Weda *sanskr.*, święte księgi Indusów, najdawniejsze zabytki piśmiennicze staroindyjskie (język — t. zw. sanskryt wedaiczny) obejmujące pieśni, hymny i modlitwy.

Wedeta — *p.* Wideta.

Wedle *przyim.*, przy, obok, tuż niedaleko od czegoś; odpowiednio do czegoś, stosownie do czegoś, w miarę, względnie do czegoś, według; żyć **w.** Boga = stosownie do rozkazów Boga; pobożnie; nie **w.** myśli = nie po myśli, niepomyślnie; **w.** stawu grobla = należy żyć wedle swego stanu, według możności; co myślisz **w.** tego? = o tem; cienko, krucho **w.** niego = źle z nim, jest bliski ruiny majątkowej, jest bardzo chory.

Wedmuch *hutn.*, strumień powietrza wdmuchiwanego (wtłaczanego) np. do wielkich pieców i t. p.

Wedrzeć się — *p.* Wdzierać ś.

Wedżwud *ang.*, słynne i cenne, pięknie wyrabiane wyroby garncarskie, czarne i błękitne, z wypukłemi białemi ozdobami (od nazwiska wytwórcy).

Wegetabilja *łć.*, rośliny, pokarmy roślinne.

Wegetacja *łć.*, wzrost roślin, życie roślin, roślinność.

Wegetarjanin, jarosz, zwolennik żywienia ś. pokarmami roślinnemi.

Wegetarjanizm *łć.*, żywienie ś. pokarmami roślinnemi, jarstwo.

Wdwójnasób *przysł.*, podwójnie, dwa razy tyle.

Wegetarjański, dotyczący wegetarjanizmu, jaroszowski.

Wegetować *łć.*, rosnąć, wzrastać; żyć z dnia na dzień, wlec żywot.

Wegnać — *p.* Wganiać.

Wehabici, Wahabici, sekta mahometańska.

! Wehemencja *łć.*, gwałtowność, natarczywość, zapalczywość, gniew.

Wehikuł *łć.*, pojazd, wóz.

Wej! *wykrz.*, oznaczający ukazywanie, zwracanie czyjejś uwagi na coś; patrz!, oto!, ot!

Wejrzeć, *nied.* Wzierać, na kogoś, na coś=spojrzeć, rzucić okiem na coś, zwrócić wzrok na coś, zwrócić uwagę; **w.** w coś=zajrzeć, skontrolować, sprawdzić; spojrzeć łaskawie, przyjąć coś łaskawie.; spojrzeć z politowaniem, zmiłować ś., zlitować ś.

Wejrzenie, spojrzenie, zajrzenie w coś, np. w interesy, w zarząd; kontrola, sprawdzenie czegoś; wyraz wzroku, wyraz twarzy; wygląd, powierzchowność.

Wejście, otwór, przez który ś. wchodzi, furtka, wierzeje, drzwi, brama, wchód.

Wejściowy, tyczący ś. wejścia, dający prawo do wejścia: bilet **w.**

Wejść — *p.* Wchodzić.

Wekiera *stpl., rus.* maczuga z wielką gałką, nabitą żelaznemi kolcami.

! Weksa, Weksacja *łć.*, dręczenie, dokuczanie, drażnienie.

Weksel *nm.*, wymian, piśmienne zobowiązanie, napisane w formie przez prawo handlowe ściśle przepisanej wypłacenia osobie drugiej lub na zlecenie tejże osobie trzeciej oznaczonej kwoty, w oznaczonym czasie i miejscu; **w.** ciągniony a. trasowany — *p.* Trata; **w.** dęty = weksel grzecznościowy; **w.** domicylowany = weksel, w którym wskazane jest mieszkanie, gdzie wypłata ma być dokonana; **w.** prosty albo suchy, jest zobowiązaniem pomiędzy dwiema tylko osobami, przyczem ta, na której zlecenie jest wystawiony, może upoważnić osobę trzecią do odbioru należności; **w.** prima, **w.** secunda, **w.** tercja, jest to jeden i ten sam weksel, wystawiony w kilku egzemplarzach; **w.** sola — *p.* Sola weksel; **w-u** kurs— *p.* Kurs wekslu; **w.** na kolei żelaznej: zwrotnica, służąca do obrotu i skierowania parowozu, wagonów z jednych szyn na drugie (fig.).

Wekslarnia, miejsce, gdzie zamieniają papiery wartościowe na gotówkę a. przeciwnie, a. pieniądze krajowe na zagraniczne i odwrotnie; kantor wekslowy, bankowy, bank.

Wekslarski, odnoszący ś. do wekslarza.

Wekslarz, człowiek, zajmujący ś. zamianą papierów wartościowych na gotówkę a. pieniędzy zagranicznych na krajowe i odwrotnie za pewną opłatą.

Wekslować, zmieniać, wymieniać; na kolei żelaznej, w tramwajach: nastawiać zwrotnicę, by wagony weszły na pewną linję.

Wekslowy, dotyczący wekslu: prawo **w-e**; kantor **w.** = wekslarnia; zdolność **w-a** = prawo wystawiania wekslów.

Wektor *mat.*, prosta o danej długości, danym kierunku i danym zwrocie.

Wektura *łć.*, powóz, wehikuł.

Welarium *łć.*, wielka zasłona rozpinana ponad teatrem w starożytnym Rzymie, osłaniająca widzów od słonecznego blasku i skwaru.

Welba cwelba — *p.* Halbe cwelwe.

Welenc, Welens *węg.* płaszczyk, lekka suknia, noszona na wierzchu zbroi.

Welgnąć, ugrzęznąć, ulgnąć w czemś gęstem i lipkiem, utknąć, ulgnąwszy upaść; **w.** w oczy = stanąć przed czyjemiś oczami, nasunąć ś., nawinąć ś. na oczy, wpaść w oczy, wpoić ś.

Welin, *fr.*, **w-nowy** papier=cienki pergamin; piękny, gładki, sztywny papier, podobny do pergaminu.

Weling, motyl z podrzędu miernikowców, z rodziny drzewiniaków, niszczący liście agrestu i porzeczek (fig.).

Welingtonja — *p.* Waszyngtonja, — *p.* Sosnogron.

Welocyped *łć.*, kołowiec; przyrząd do jazdy na kołach wprawiany w ruch nogami; rower.

Welocypedysta, jeżdżący na welocypedzie, kolarz, rowerzysta.

Welocypedystka, *for. ż.* od Welocypedysta.

Welodrom *łć.-gr.*, cyklodrom, tor do jazdy i wyścigów na welocypedach.

Welon *łć.*, długa przezroczysta zasłona, upięta u głowy lub u kapelusza; zasłona z krepy lub innej czarnej lekkiej materji, noszona przy kapeluszu na znak żałoby; *zdr.* Welonik.

Welum *łć.*, zasłona z przezroczystej tkaniny używana przez księdza do trzymania Monstrancji.

Welutyna *fr.*, puder z bizmutu albo mąki ryżowej.

Welwet *ang.*, aksamit bawełniany.

Welwiczja, roślina afrykańska z rodziny gniotowatych, o trwałych

liścieniach skórzastych, rozkładających ś. na ziemi i dochodzących do 2 metrów długości (fig.).

Weln, Welna *stpl.* fala wodna, bałwan.

Welenka *zdr.* od Welna.

Welna, włosy różnego gatunku owiec i kóz; przędziwo z niej, używane do wyrobu różnych tkanin; sukno, utkane z wełny; ubranie z tego sukna.

Wełniak, gruba tkanina z nici lnianych i wełnianych; kaftanik wełniany; **w.,** roślina — *p.* Serecznik.

Wełnianka, suknia, spódnica z tkaniny wełnianej; delikatne włosy, obrastające różne części niektórych roślin — *p.* Wełnica.

Wełniany, odnoszący ś. do wełny, zrobiony z wełny a. z sukna.

Wełniarstwo, zajęcie wełniarza.

Wełniarz, człowiek, segregujący wełnę z owiec, trudniący ś. jej sprzedażą do fabryki.

Wełniasty, mający kształt wełny, gęsty, jak wełna, kędzierzawy.

Wełnica wielokłosowa, roślina z rodziny cyborowatych o owocach podobnych do kłaczków bawełny, wełnianka (fig.).

Wełniówki, rodzina motyli nocnych z podrzędu prządkówek, brudnice, znamionówki.

Wełnisto *przysł.*, z obfitością wełny; w kształcie wełny; falisto, kędzierzawo.

Wełnistowłosy, posiadający włosy podobne do wełny, krętowłosy.

Wełnisty, okryty, obrośnięty wełną, kręcący ś. jak wełna, mający na sobie dużo wełny: łodyga **w-a**= obrośnięta włoskami, kosmata; wzburzony, pełen fal.

Wełnodrzew — *p.* Serecznik.

Wełnorodny, rodzący wełnę, przynoszący wełnę.

Wełnowładny, władający wełnami czyli falami, pan morza.

Wełpa brodawkowata, gatunek ślimaka bezskorupnego, barwy czerwonawej.

Wena *łć.*, żyła w ciele; ochota, humor do czegoś, zdolność i zapał wypowiedzenia; zdolność do poezji, duch poetycki.

Wendeta *wł.*, sprzedaż, targ, kram; tandeta.

Wendetta *wł.*, zemsta krwawa dziedziczna u Korsykan.

Wenecki, urodzony w Wenecji, pochodzący z Wenecji; djabeł **w.** = osoba, dziwacznie przybrana, *przen.*, warchoł, awanturnik; **w-ie** okno = szerokie kwadratowe okno, o trzech

podziałach wszerz, z niewielkiemi przedziałami na szyby (fig.).

Wenera — *p.* Wenus.

! Weneracja, cześć, poważanie, szacunek.

Wenerja *łć.*, rodzaj zaraźliwej choroby, nabywanej przez cielesne obcowanie a. przez nieostrożne zetknięcie się z chorym, ową chorobę posiadającym, przymiot, syfilis.

Wenerować, czcić, poważać, szanować.

Weneryczny, dotyczący choroby a. wrzodu syfilitycznego, obarczony chorobą syfilityczną.

Wenerzytka, małż bezgłowy dwumuskułowy, skamieniały, znajdowany w utworach kredowych.

Wenta *fr.*, sprzedaż, targowisko, urządzone specjalnie z ustępstwem rabatu na cel dobroczynny.

Wentyl *łć.*, klapa, przykrywająca otwór przewiewny w kotle parowym (fig.); w instrumentach dętych klapa, zapomocą której można wydobyć tony chromatyczne.

Wentylacja *łć.*, przewietrzanie, przewiewanie, odświeżanie powietrza.

Wentylator *łć.*, przewiewnik, przyrząd do wpuszczania świeżego powietrza, do przewietrzania (fig.)

Wentyn *fr.*, rodzaj gry w karty, vingtun.

Wenus *łć.*, bogini miłości u Rzymian, Wenera (fig.); nazwa planety, zw. także gwiazdą poranną i wieczorną, jutrzenka.

Wenuska — *p.* Wenerzytka.

Weń, zamiast w niego.

Wepchnąć — *p.* Wpychać.

Weprzeć — *p.* Wpierać.

Weranda *hiszp.*, przybudowanie przy domu w rodzaju altany, otwartej na zewnątrz lub oszklonej.

Werandować, leżeć na werandzie codziennie (na świeżem powietrzu) pewną liczbę godzin stosownie do polecenia lekarskiego.

Weraskop, aparat do fotografowania dla stereoskopu.

Weratryna *łć.*, alkaloid, zawarty w nasionach ciemierzycy, o własnościach trujących.

Werbalista *łć.* człowiek, poprzestający na tem, że dużo rozprawia.

Werbalizm *łć.*, objaśnienie słowne, ustne; czcze rozprawianie.

Werbalny, słowny, dosłowny, ustny.

Werbarz *nm.* — *p.* Werbownik.

Werbel *nm.*, bęben wojskowy, tryl na bębnie, powstający z szybkich uderzeń kolejno obu pałeczkami.

Werbena *łć.*, roślina koszyczek, witułka (fig.).

Werberacja *łć.*, poruszenie, wstrząśnienie powietrza, skutkiem którego jest dźwięk, głos; chłosta.

Werbować *nm.*, namawiać, zaciągać do wojska.

Werbowniczy, odnoszący ś. do werbowania, stanowiący własność werbownika, właściwy werbownikowi.

Werbownik, człowiek, zajmujący ś. werbowaniem rekrutów do wojska, ajent, zaciągający żołnierzy do wojska.

Werbunek *nm.*, zaciąg do wojska.

Weredyk *łć.*, człowiek mówiący wszystkim bez ogródki prawdę w oczy.

Werek, proste łóżko na wysokich nogach, podwyższenie z desek, na którem ś. sypia.

Weresza — *p.* Wereszka.

Wereszczaka *rus.* bardzo tłusta potrawa ze słoniny, kiełbas, podróbków, razem usmażonych z sosem i cebulą.

Wereszka *rus.*, strzała z przyłamanym grotem, brzechwa.

Wereta *rus.*, prześcieradło z grubego płótna, płachta; pokrycie głowy u wdów; płócienna odzież wieśniaka.

Wergield *nm.* — *p.* Wargielt.

Werk *nm.*, wewnętrzny mechanizm, np. zegarka.

Werkmajster *nm.*, gospodarz warsztatowy, dozorca.

Wermicel, Wermiszel *wł.*, makaron cienko pokrajany.

Wermillon *fr.*, piękna czerwona farba malarska.

Wermut *nm.*, białe, gorzkie wino, destylowane przez liście i kwiaty piołunu; takaż wódka lub likier gorzki.

Wernier — *p.* Nonjusz.

Werniks *fr.*, pokost, płyn przezroczysty, oleisty lub żywiczny, szybko schnący, służący do pokrywania przedmiotów powłoką chroniącą.

Werniksować, powlekać werniksem, pokostować.

Wernisaż *fr.*, uroczyste otwarcie wystawy dzieł sztuki.

Weronika *łć.*, roślina z rodziny trędownikowatych, przetacznik (fig).

Werpa, gatunek grzyba bedłkowego.

Werrotypja *łć.*, sztuka przenoszenia obrazów świetlnych, światłodruków na szkło.

Wersaliki, w drukarstwie: duże litery początkowe.

Wersał *łć.*, czcionka tytułowa dużych rozmiarów, używana w dawnych i dzisiejszych ozdobniejszych drukach na początku każdego rozdziału, inicjał.

! Wersal *łć.*, bywalec, światowiec.

Werset *fr.*, wiersz lub kilka wierszy w ustępie tekstu, stanowiących pewną całość i zawierających pewną myśl, np. w Biblji, w Koranie, w Wedach i t. p.

Wersety *wł.*, zwrotki, strofy, ustępy; w *muz.*, przygrywka, przygrywka na organach wśród śpiewu.

Wersja *łć.*, zwrot mowy; przekład; sposób przedstawiania rzeczy, wypadku; opowiadanie; wieść, pogłoska.

Wersyfikacja *łć.*, wierszowanie, budowa wierszy; nauka o budowie wiersza, prodozja, metryka.

Wersyfikator *łć.*, piszący wierszem, rymopis, wierszorób.

Werszek *ros.*, miara długości rosyjska, szesnasta część arszyna = $4^4/_9$ centymetra.

Wertebnik — *p.* Manowczyk.

Wertebralny *łć.*, pochodzący z mlecza pacierzowego, odnoszący ś. do mlecza pacierzowego; **w-y** system = system nerwowy, wychodzący z mlecza pacierzowego.

Wertep *gr.*, manowiec, trudna do przebycia droga, droga kręta a. spadzista, pełna wybojów, przeszkód, wykrętów i t. p.

Wertować *łć.*, skrzętnie przeglądać, szukać czegoś pilnie w pismach, w książkach.

Wertykalnie, pionowo.

Wertykalny *łć.*, pionowy; ogień **w.** = strzały armatnie (bomby, granaty), rzucane wysokim łukiem.

Werwa *fr.*, zapał, uniesienie, polot, natchnienie.

Werwać się — *p.* Wrywać się.
Werwena — *p.* Werbena.
! Weryfikacja *łć.*, sprawdzenie.
! Weryfikator *łć.*, człowiek, który coś sprawdza, rewident, rewizor, kontroler.
Weryfikować, sprawdzać, poświadczać, zgodność.
Weryzm *łć.*, naturalizm, realizm w sztuce i literaturze, kierunek, ujawniony w ostatnich latach w beletrystyce, a zwłaszcza w dramaturgji włoskiej.
Werznąć — *p.* Wrzynać.
Werznięty, którego werznięto, werznięciem wpuszczony, wtłoczony w coś; który ś. wrzyna a. werznął.
Wesele, wielkie ukotentowanie, radość, wesołość; gody weselne, uroczystość i uczta z tańcami a. bez nich z powodu ożenienia ś.; **w.** po ślubie=uczta, biesiada, hulanka.
Weselić (się), radować (ś.), cieszyć ś.
Weselisko, huczne gody weselne.
Weselnik, osoba, należąca do grona weselnego, uczestnik orszaku weselnego, drużba.
Weselny, odnoszący ś. do godów weselnych, godowy, ślubny.
Weslejanin — *p.* Metodysta.
Wesłać — *p.* Wściełać.
Wesoluchno, Wesolutko *przysł.*, bardzo wesoło.
Wesoluchny, Wesolutki, bardzo wesoły.
Wesołek, człowiek wesołego usposobienia, śmieszek; trefniś, błazen w wiekach średnich.
Wesoło *przysł.*, sposobem wyrażającym radość; z wesołością, radośnie, ochoczo.
Wesołość, radość, ukontentowanie, śmiech; przymiot, osoby a. rzeczy, pobudzającej do radości, do radowania ś., do zabawy.
Wesołuch — *p.* Wesółko.
Wesoły, Wesół, uradowany, ukontentowany, radosny; okazujący wesołość, pełen wesela, radości; wywołujący wesołość, rozweselający, sprawiający radość; okazujący radość.
Wesół — *p.* Wesoły.
Wesółko, Wesołuch, nazwa ludowa grajka weselnego; muzykant wędrowny w dawnej Polsce.
Wespół *przysł.*, razem, wraz, społem, wspólnie, pospołu, nie osobno.
Wesprzeć — *p.* Wspierać.
Wessać — Wsysać.
Wessanie, dokonana czynność wsysania, wchłonięcie.
! Westa, Westka *fr.*, kamizelka.

Westalka *łć.*, kapłanka strzegąca ognia gorejącego wiecznie w świątyni Westy (fig.); dziewica niepokalanej czystości; suknia kobieca, zbliżona krojem do tuniki.
Westalski, odnoszący ś. do westalki, właściwy westalce; niepokalany, dziewiczy.
Westchnąć — *p.* Wzdychać.
Westchnienie, mocne i głębokie z pewnym jękiem, odgłosem, wciągnięcie i wypuszczenie z płuc powietrza, będące także u człowieka cichym wyrazem smutku, udręczenia, pragnienia i t. p.
! Westjarnia *łć.*, szatnia, garderoba; część mieszkania, przeznaczona na przechowywanie odzieży.
Westybul *łć.*, duża sień ozdobna, przedsionek, kurytarz.
Wesz, owad z rzędu pluskwiaków, pokrewny mszycy, pasorzytujący na ciele ludzkiem; świnia =**w.**, nazwa dawana roślinie z rodzaju szczwołu (fig.).

Weszka *zdr.* od Wesz; choroba psów i innych zwierząt, parch; **w.** karpiowa = niższy skorupiak z rzędu widłonogich, pasorzytujący na karpiach; **w.** roślina — *p.* Szalej — *p.* Pietrasznik.
Weszły, który wszedł w środek czegoś a. na górę.
Wet *nm., przysł.* — *p.* Wet za wet.
Wetchnąć — *p.* Wdychać.
Weteran *łć.*, wysłużony, stary żołnierz; doświadczony, zasłużony w jakimś zawodzie.
Weteranka, *for. ż.* od Weteran.
Weterański, właściwy weteranowi, odnoszący ś. do weterana; *żart.*, otl ci los **w!** = wielki kłopot.
Weterynarja *łć.*, nauka o chorobach zwierząt i ich leczeniu.
Weterynarski, odnoszący ś. do weterynarza.
Weterynaryjny, odnoszący ś. do weterynarji: instytut **w.**
Weterynarz *łć.*, lekarz zwierząt.
Wetkać, Wetknąć — *p.* Wtykać.
Weto *właść.* Veto, *łć.*, nie pozwalam!; prawo **w-a**=prawo uchylania uchwał sejmu, parlamentu itp.; w dawnej Polsce: prawo zrywania sejmu głosem jednego posła.
Wetować, wynagradzać sobie stratę późniejszemi zyskami; mścić się.
Wetowny, mogący być powetowanym.
Wetówka, Wetunek *nm.*, odwetowanie, wynagrodzenie za szkody.
Wetrzeć — *p.* Wcierać.
Wetula, koza jałówka.
Wet za wet *nm.*, odpłacanie pięknem za nadobne, odpłata (dobrem za dobre, złem za złe).
Wety, deser.
Wewlec — *p.* Wewlekać.
Wewlekać, Wwlekać, Wwłóczyć *dok.* Wewlec, Wwlec; wciągać coś wewnątrz czegoś; przynosić, przyciągać, wprowadzać, sprowadzać, ściągać, powodować; **w. się,** z trudnością wchodzić w coś, dokądś.
Wewnątrz *przyim.*, do środka czegoś; w przestrzeń, czemś ograniczoną; w środku czegoś, we wnętrzu czegoś, w granicach pewnej przestrzeni.
Wewnętrznie, Wnętrznie, w sumieniu własnem, wewnątrz siebie, w duchu, w głębi duszy, serca; serdecznie, z całej duszy, z całego serca.
Wewnętrzność — *p.* Wnętrzność.
Wewnętrzny, Wnętrzny, umieszczony, dokonywający ś. w środku czegoś, wewnątrz; minister spraw **w-ych** = tyczących ś. zarządu państwa; wartość **w-a** czegoś = istotna, rzeczywista, nie pozorna.
Wezbrać — *p.* Wzbierać.
Wezbranie — *p.* Wzbierać; **w.** wód = powódź, wylew; w Biblji= potop.
Wezdma, miejsce niskie, bagniste, zarosłe trawą; odęcie brzucha gazami.
Wezdrga, wzdrygnienie się.
Wezdrgnąć — *p.* Wzdrygać się.
Wezgłowie, coś wyższego, leżącego pod głową a. ją podpierającego, poduszka, na której opiera ś. głowa a. łokieć; górna część czegoś.
Wezgłownik, część muru, na której wspiera się sklepienie.
Wezgłówek *zdr.* od Wezgłowie.
Wezgłówny, odnoszący ś. do wezgłowia.
Wezuwjan, minerał ozdobny z grupy sylikoidów, barwy zielonej, znajdujący ś. w okolicach Wezuwjusza, w Uralu, Szwajcarji i t. p.
Wezwa, wezwanie, głos wzywający, powołujący.
Wezwanie, przywołanie, przyzwanie, zawołanie, rozkaz stawienia ś.: **w.** do sądu, do wojska; odezwa piśmienna do wszystkich; list okólny, okólnik, proklamacja, powołanie; stan, zawód, do którego ktoś z natury czuje ś, usposobionym.
Wezwawczy, odnoszący ś. do wezwania, zawierający wezwanie, wzywający.
Wezwyczajać (się), *dok.* Wezwyczaić (ś.); przyzwyczajać (ś.), wdrażać (ś.), wkładać (ś.) do czegoś.
Wezykatorja *łć.*, plaster przygotowany z owadów t. zw. much hiszpańskich, naciągający bąble na ciele, używany jako środek leczniczy.
Wezykatoryjny, dotyczący wezykatorji, zawierający ją.
Wezykularny *łć.*, odnoszący ś. do pęcherzyków płucnych.
Wezyr *arab.*, minister w Turcji; wielki **w.** = pierwszy minister, kanclerz w Turcji.
Weźreć się — *p.* Wżerać ś.
Węborek *nm., gwar.*, naczynie kilkugarncowe bednarskiej roboty, z pałąkiem a. powrózkiem do ujmowania z góry, sąd, sądek, wiadro.
Węch u ludzi i zwierząt: zmysł, zapomocą którego dochodzą do świa-

domości zapachy i skojarzone z niemi wyobrażenia, powonienie; wciąganie zapachu zapomocą nozdrzy, wąchanie; psi **w.** = spryt w odnajdywaniu dla siebie korzyści; **w-em** szukać, dochodzić = wąchać, przewąchiwać, *przen.*, śledzić, tropić, wyczuwać.

Węchacz, człowiek, obdarzony czułym węchem.

Węchosz, pies mający dobry węch.

Węchowy, odnoszący ś. do węchu, zmysłu powonienia.

Węda, Wędka, przyrząd do łowienia ryb, składający ś. z wędzika, czyli drewnianej rękojeści a. kija, sznurka i haczyka, ukrytego w przynęcie (fig.); wziąć, złapać kogoś na **w-ę**=usidlić obietnicami, znęcić chytrze.

Wędak, gatunek robaka pierścienniey, barwy żółto-brunatnej, rosówka (fig.).

Wędkarz, rzemieślnik, wyrabiający wędki; rybak, łowiący ryby na wędkę.

Wędlarnia, Wędzarnia, miejsce przeznaczone na wędzenie mięsa.

Wędlina, mięso wędzone, najczęściej wieprzowe, czasem wołowe: szynki, ozory, schaby, kiełbasy, salcesony, kiszki, serdelki i t. p.

Wędliniarnia, sklep z wędliną, masarnia.

Wędliniarski, właściwy wędliniarzowi, stanowiący własność wędliniarza.

Wędliniarz, człowiek, wyrabiający wędliny, masarz, rzeźnik.

Wędny, odnoszący ś. do wędki.

Wędół, wądół.

Wędrować *nm.*, odbywać podróż a. jakąś drogę daleką, przebiegać kraj dla zwiedzenia, poznania go, dla nauczenia ś. czegoś; jeździć w różne strony, podróżować, wojażować.

Wędrowczy, odnoszący ś. do wędrowca, należący do wędrowca, właściwy mu.

Wędrowiec, Wędrownik *nm.*, człowiek, podróżujący przeważnie pieszo po kraju a. po obcych krajach w celu poznania ich, nauczenia ś. czegoś i t. p.; podróżnik, wojażer, pielgrzym, tułacz.

Wędrowna, motyl nocny z podrzędu prządkówek z rodziny garbatek, towarzyszka, dębówka (fig.).

Wędrownica, kobieta wędrująca, podróżująca, odbywająca wojaże; tułaczka, pątnica.

Wędrowniczek *zdr.* od Wędrownik.

Wędrowniczy, dotyczący wędrownika, należący do niego, właściwy wędrownikowi.

Wędrownik, wędrowiec.

Wędrowny, dotyczący wędrowania a. wędrówki; odbywający wędrówkę, przebiegający kraj jakiś: ptaki **w-e** = przylatujące na wiosnę w strony bliższe bieguna, a w jesieni odlatujące w kraje cieplejsze; szarańcza **w-a** = zmieniająca gromadnie miejsce pobytu; szczur **w.**=gatunek szczura; w *lm.*, **w-e,** gromada skorupiaków.

Wędrówka, przenoszenie ś. z miejsca na miejsce, przeważnie piechotą, podróż po jakimś kraju w celu nauczenia ś. czegoś, zwiedzanie osobliwości i t. p.; **w.** narodów = gromadne przesiedlanie ś. plemion germańskich, słowiańskich i turańskich ze wschodu i północy Europy na zachód i południe w. IV i V w. po Chr.; **w.** zwierząt = gromadne przenoszenie ś. zwierząt z jednego miejsca w drugie, dość odległe; **w.** ptaków = przelot ich, odlot.

Wędzarnia, budowla, przeznaczona do wędzenia mięsa a. ryb; *żart.*, miejsce, gdzie palą dużo tytuniu.

Wędzenie, sposób konserwowania mięsa, polegający na tem, że mięso, wymoczone przez dłuższy czas w soli i saletrze, napaja ś. dymem z trocin, roślin iglastych z dodatkiem jałowcu.

Wędzić, wystawiać na działanie dymu, okurzać dymem, trzymać mięso (ryb, zwierzyny) w dymie w kominie a. specjalnem pomieszczeniu; **w. się,** przebywać wśród dymu, przechodzić dymem.

Wędzić od Węda, łapać, porywać, kraść.

Wędzidełko *zdr.* od Wędzidło; podwójna fałda błony śluzowej, znajdująca ś. pod językiem.

Wędzidło, wygięty pręt stalowy u munsztuku, który ś. kładzie w pysk koniowi dla łatwiejszego kierowania nim, dla powstrzymywania go (fig.); to, co powstrzymuje, powściąga od wybryków, od samowoli, hamulec.

Wędzigrosz, kutwa sknera, skąpiec, dusigrosz.

Wędzisko, kij cienki i długi z drzewa a. trzciny, na którego końcu przywiązuje ś. sznurek z haczykiem na ryby; rękojeść wędki.

Wędzonka, kawał wędzonego mięsa wieprzowego z tłuszczem.

Wędzony, okurzany dymem, przejęty dymem, suszony w dymie, na słońcu a. na wietrze.

Węgar, pionowo umieszczona część futryny drzwiowej, łącząca próg z nadprożem (fig.); w *lm.*, podwoje, utrzymujące na sobie arkady.

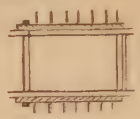

Węgiel, pierwiastek chemiczny, należący do grupy węgla, minerał, powstały drogą spalania materyj organicznych, a zawierający mniejszą lub większą ilość czystego węgla: **w.** kamienny = węgiel kopalny, powstały z lasów epoki węglowej, barwy czarnej; **w.** brunatny = również kopalny, lecz mniej zwęglony, niż kamienny, barwy ciemno-brunatnej, lignit; **w.** drzewny = otrzymany ze spalenia drzewa; **w.** kostny = powstający przy spalaniu kości; czarny, jak **w.** = zupełnie czarny; spalić ś. na **w.** = zupełnie ś. spalić; długi, zaostrzony na końcu kawałek węgla do rysowania: rysunek, zrobiony **w-em.**

Węgielek, mały kawałek węgla.

Węgielnica — *p.* Kątownica; narzędzie rysownicze i rzemieślnicze do wyprowadzania kątów prostych, w kształcie trójkąta prostokątnego a. dwóch listewek, połączonych z sobą pod kątem prostym (fig.).

Węgielnik, kamień węgielny; kopiec narożny, graniczny.

Węgielny, dotyczący węgla, narożny: kamień **w.** = na którym oparto węgieł budowy; cegła, wmurowana w fundament gmachu w narożniku, w której umieszczono puszkę z aktem pamiątkowym, monetami, gazetami z tego dnia i t. p.; główna zasada, główna podstawa, główny warunek, fundament.

Węgiel, róg budowy, miejsce zetknięcia ś. dwu ścian budynku pod kątem prostym, narożnik.

Węgier, mężczyzna z Węgier rodem; kramarz wędrowny, roznoszący różne drobiazgi do sprzedania, najczęściej Słowak z pochodzenia; wino węgierskie.

Węgierka, kobieta z Węgier rodem; szuba węgierska; lekka, krótka odzież męska a. kobieca, wyszywana taśmami na piersiach; rodzaj szabli węgierskiej; czapka krojem węgierskim; odmiana śliwy; polka **w.** = rodzaj tańca wirowego.

Węgierszczyzna, wszystko, co z Węgier pochodzi. język węgierski, obyczaje, wyroby i t. p.

Węglak, minerał o wielkiej zawartości węgla.

Węglan *chem.*, związek, powstały z połączenia dwutlenku węgla z jakąś zasadą metaliczną.

Węglany, w którego skład wchodzi węgiel; kwas **w.** = dawna, nienaukowa nazwa dwutlenku węgla.

Węglarka, żona węglarza, kobieta, trudniąca ś. wypalaniem a. sprzedażą węgli; wóz kolejowy na węgle.

Węglarnia, skład węgli, budynek, w którym przechowują ś. węgle.

Węglarski, dotyczący węglarza, do niego ś. odnoszący a. należący.

Węglarstwo, zajęcie węglarza, wypalanie a. sprzedaż węgla.

Węglarz, człowiek, zajmujący ś. wypalaniem z drzewa węgla drzewnego; właściciel składu węgla; człowiek, rozwożący węgiel; wolny **w.** = członek towarzystwa politycznego, założonego w r. 1820 z celem oswobodzenia Włoch, karbonarjusz; odmiana lisa, z czarnym końcem ogona; motyl z podrzędu nocnicówek, z rodziny deltówek, hubna, sadzówka.

Węglasty, mający dużo węgłów.

Węglić, paląc zamieniać coś w węgiel.

Węglik, związek chemiczny węgla z innym jakimś pierwiastkiem: **w.** krzemu, **w.** wapnia.

Węglowiec — *p.* Antracyt.

Węglowisko, miejsce w lesie, gdzie wypalają węgiel, a. gdzie go dawniej wypalano.

Węglownia, miejsce (ogrodzone) przeznaczone na skład węgla, także zbiornik (na statku) na węgiel.

Węglowodan, jeden z licznych związków węgla z wodorem: etan, metan, benzyna, parafina nafta itd.

Węglowy, odnoszący ś. do węgla, z węgla zrobiony, do węgla przeznaczony, w którego skład wchodzi węgiel: kwas **w.,** *p.* Węglany; **w-a** formacja = pokłady ziemi, zawierające węgiel.

Węglówka *el.*, lampa żarowa z włóknem węglowem.

Węgłosz, roślina z rodziny węgłoszowatych.

Węgłoszowate, rodzina roślin wodnych z rzędu mirtowych.

Węgorek, drobna glista obła, żyjąca w wodzie, w cieście, klajstrze i pasorzytująca na roślinach, martwik.

Węgornia, skrzynia w wodzie do przechowywania węgorzy, sadź na węgorze.

Węgornica, larwa młodych minogów.

Węgorz, ryba rzeczna koścista miękkopłetwa z postaci podobna

do węża (fig.); **w.** elektryczny — *p.* Strętwa (fig.).

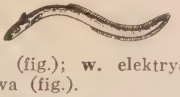

Węgorzosum, ryba koścista brzuchopłetwa, sumowata.

Węgorzowaty, podobny do węgorza.

Węgorzownica, ryba koścista, z wężowatych.

Węgorzowy, odnoszący ś. do węgorza, przyrządzony z węgorza.

Węgorzyca, rodzaj małej rybki, podobnej do węgorza.

Węgorzyna, mięso z węgorza.

Węgrowacieć — *p.* Wągrowacieć.

Węgrowaty — *p.* Wągrowaty.

Węgry — *p.* Wągr.

Węgrzyn, człowiek rodem z Węgier; przednie wino węgierskie.

Węgrzynek, chłopiec rodem z Węgier; hajduczek, ubrany po węgiersku; koń rasy węgierskiej.

Węza, plaster woskowy w ulu bez miodu.

Węzeł, miejsce pogrubione, powstałe z przewiązania a. ze splecenia nici, sznurków, powrozów itd.; supeł, krąg, splot, zwój; trudność, rzecz trudna do zrobienia, pytanie, trudne do rozwiązania: **w.** gordyjski = zadanie, którego niepodobna spełnić, trudność nie do przezwyciężenia; związek duchowy między ludźmi: **w.** przyjaźni, **w.** miłości, **w.** małżeński; pewna ilość przedmiotów, związana razem w chustę, prześcieradło i t. p., toboł, tłumok, supeł; **w.** dramatu, powieści = wypadek, od którego rozpoczyna ś. właściwa akcja, założenie; w *med.*, twarda, chorobliwa nabrzmiałość gruczołowa; w *geol.*, miejsce, z którego rozchodzą ś. pasma gór w różne strony; **w.** kolejowy = stacja, z której rozchodzą się linje kolejowe w różne strony; w *bot.*, miejsce na łodydze, z którego wyrasta liść; w *astr.*, punkt przecięcia drogi jakiejś planety a. księżyca z płaszczyzną ekliptyki; w *żegl.*, miara drogi, przebytej przez okręt = $15^1/_2$ metrom; w *fiz.*, punkt nieruchomy między falami wodnemi; podobny punkt między falami drgającego gazu; podobny punkt między falami głosowemi; w *fizjol.*, skupienie komórek nerwowych w kształcie węzła, w ciele ludzkiem a. zwierzęcem.

Węzełek, mały węzeł; zrobić **w.** = zrobić znak np. na chustce, żeby czegoś nie zapomnieć, zakonotować w pamięci; w *lm.*, robota wiązana, dziergana.

Węzełkowaty, mający po sobie węzełki.

Węzina, miejsce wąskie, ciasne, cieśnina, przesmyk.

Węzłować, Węzlić, związać w węzły.

Węzłowato *przysł.*, w kształcie węzłów; zwięźle, krótko, nie rozszerzając ś, nierozwlekle: krótko a. **w.**

Węzłowaty, mający po sobie węzły: łodyga **w-a** = kolankowata; krótki, zwięzły, nierozwlekły.

Węzłowisko, węzeł górski

Węzłowy, dotyczący węzłów, odnoszący ś. do węzła; punkt **w.** = z którego rozchodzą się linje; stacja kolei **w-a** = z której rozchodzą ś. w różne strony linje kolejowe; *astr.*, linja **w-a** = łącząca dwa punkty, w których droga księżyca przecina ekliptykę ziemską.

Wężlica, roślina, rodzaj porostu blaszkowatego rosnącego na ziemi w lasach i gajach suchych (fig.); linewki poprzeczne wiążące ze sobą uwięzie, które tworzą drabinki.

Wężlisty, Wężlasty, pełen węzłów, węzłowaty.

Wężę, młode węża.

Wężnica, roślina z gromady wodorostów.

Wężogłów, ryba koścista, piersiopłetwa, o głowie szerokiej, płaskiej, o oczoch w tyle głowy.

Wężogon, zwierzę morskie z typu szkarłupni z gromady wężowideł (fig.).

Wężojad, ptak sokołowaty z rodziny sępołanów (fig.).

Wężojaszczur — *p.* Plezjozaurus.

Wężojedz, Wężojedzcy, ludzie, jedzący węże.

Wężokij, Wężokręt, laska Hermesa (Merkurjusza), okręcona wężami, kaduceusz (fig.).

Wężonogi, mający nogi w kształcie wężów.

Wężor, gatunek małej rybki morskiej, żyjącej w strzykwie.

Wężorodny, wydający, rodzący węże.

Wężowaty, mający kształt węża, podobny do węża, kręcący ś., wijący ś.; gady **w-e** = jeden z rzędów gadów zwyczajnych; ryby **w-e** = jeden z rzędów ryb kościstych.

Wężowidła, gromada rozgwiazd, żyjących w morzu, o promieniach cienkich i długich.

Wężowiec — *p.* Serjentyn.

Wężowisko, splot węży, miejsce, gdzie węże przebywają w większej ilości.

Wężownica, rodzaj dawnej armaty wielkiego kalibru, śmigownica; linja spiralna; przedmiot w kształcie skorupy ślimaka lub węża skręconego w kółko; rura skręcona w kształcie węża, część maszyny dystylacyjnej (fig.).

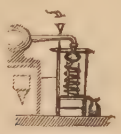

Wężownik, ryba koścista skrzelowata, bezpłetwobrzucha, węgorzowata; roślina z rodziny ogórecznikowatych, żmijowiec; jeden z gwiazdozbiorów półkuli północnej — *p.* Wężowiec.

Wężowy, odnoszący ś. do węża, należący do węża, jemu właściwy; *przen.*, zły, jadowity, przewrotny, pełny nienawiści.

Wężówka, ptak południowo-afrykański płetwonogi o długiej cienkiej szyi (fig.).

Węży — *p.* Wężowy.

Wężyca, mały motyl z podrzędu nocnicówek, z rodziny przędaczek, ruinówka.

Wężyk, mały, młody wąż; gatunek dawnego działa; kształt, bieg podobny do kształtów i ruchów węża czołgającego ś.; w *lm.* **w-i** = ruchy, linje zygzakowate.

Wężykować, biec wężykiem, wężykowato.

Wężykowato *przysł.*, w kształcie wężyka, zygzakowato.

Wężykowaty, podobny z kształtu i ruchów do węża czołgającego ś., spiralny.

Wężymord, roślina z rodziny złożonych, o korzeniu jadalnym, zwanym skorsonerą (fig.).

Wężysko, ogromny, szkaradny wąż; jaja gadów wężowatych, rodzaj ikry.

Wganiać, *dok.* Wgonić, Wegnać; gnać, pędzić, wpędzać do środka czegoś.

Wgarnąć — *p.* Wgarniać.

Wgarniać, Wgarnywać, Wgartywać, *dok.* Wgarnąć, zsuwać w środek czegoś, wewnątrz czegoś; garnąć, nagarnąć.

Wgaszczać się, *dok.* Wgościć ś.; wdzierać się dokądś przemocą, przebywać, przemieszkiwać gdzieś nieproszonym.

Wgiąć — *p.* Wginać.

Wgięcie, *rzecz.* od Wgiąć; zrobiona w czemś pewna wklęsłość, zagłębienie, pewne zwężenie; zagięcie do środka.

Wginać, *dok.* Wgiąć, uderzając, gniotąc, robić pewną wklęsłość w czemś, zaginać brzegi do środka.

Wglądacz, Wzieracz, człowiek w coś wzierający, wglądający, dozorujący, dozorca, inspektor.

Wglądać, *dok.* Wejrzeć, Wglądnąć; zaglądać, zwracać uwagę na coś, mieć baczenie na coś a. na kogoś, dozorować, sprawdzać; wchodzić w coś, przekonywać ś. o czemś.

Wglądnąć — *p.* Wglądać.

Wgłabiać, Wgłobiać, *dok.* Wgłobić; wciskać, wgniatać, wpychać, wdrążać.

Wgłębiać, *dok.* Wgłębić; wpychać, wciskać, wgniatać; **w. się,** zagłębiać ś., zanurzać ś.; zastanawiać ś., myśleć nad czemś głęboko, wnikać w coś.

Wgłębić — *p.* Wgłębiać.

Wgłębienie *rzecz.*, od Wgłębić, wklęsłość, wgięcie, dół, zagłębienie, wpadlina; **w. się,** *przen.*, zamyślenie ś., rozważenie, badanie głębsze.

Wgłębka, gatunek mchu z klasy wątrobowców, rosnący na wilgotnych piaskach (fig.).

Wgłobić — *p.* Wgłabiać.

Wgnajać, *dok.* Wgnoić, wypełniać gnojem, wprowadzać w coś gnój; sprawiać gnojenie.

Wgniatać, *dok.* Wgnieść, gniotąc wciskać, wpychać coś do środka, do czegoś = wginać; **w.** na coś = nagniatać, nasadzać, naciskać coś na coś, wtłaczać.

Wgnieść — *p.* Wgniatać.

Wgnieździć się, *dok.* Wgnieździć się; zakładać, budować sobie gdzieś gniazdo; umieszczać ś. gdzieś na stałe; rozlokować ś., jak we własnem mieszkaniu, roztasowywać ś.; rozgospodarowywać ś. gdzieś.

Wgnoić — *p.* Wgnajać.

Wgonić — *p.* Wganiać.

Wgościć się — *p.* Wgaszczać się.

Wgotowywać, *dok.* Wgotować; gotować razem; gotując, warząc, umniejszać, wygotowywać.

Wgradzać, *dok.* Wgrodzić; grodzić coś wewnątrz czegoś; grodząc wkraczać w coś, grodząc płot, wplatać coś w niego; **w. się,** stawiając sobie płot, parkan, zajmować część sąsiedzkiego pola; *przen.*, wdzierać ś. w cudzą własność, przywłaszczać ją sobie.

Wgramolić się, gramoląc ś., przedostać ś. dokąd, wleźć z trudnością dokąd, zwłaszcza na miejsce wyższe.

Wgrążać, *dok.* Wgrążyć; zapuszczać w głąb, pogrążać, zanurzać; **w. się,** wpadać w głąb, pogrążać ś., zanurzać ś.

Wgrodzić — *p.* Wgradzać.

Wgryzać się, *dok.* Wgryźć ś.; gryząc coś, dostawać ś. do środka czegoś; wjadać ś., wżerać ś.; wejść głęboko w coś: **w. się** w umysł, w sumienie = zapaść głęboko.

Wgryzek, owad z rzędu tęgopokrywych.

Wgryźć się — *p.* Wgryzać ś.

Wgrzebywać (się), *dok.* Wgrzebać (ś.), Wgrześć (ś.); grzebiąc, kopiąc usuwać (ś.) w głąb czegoś i przysypywać (ś.); zagrzebywać (ś.), wkopywać (ś.), zakopywać (ś.).

Wgrzęznąć, Wgrząznąć, grzęznąc wpaść, ugrzęznąć, zanurzyć ś., zapaść ś. w czemś grząskiem.

Wgważdżać, *dok.* Wgwoździć; wbijać, wtłaczać gwóźdź.

Wgwożdżenie *rzecz.*, od Wgwoździć; w *anat.*, spojenie dwu kości przez wejście wypukłości jednej we wklęsłości drugiej.

Whisky *ang.*, wódka ze zboża, żytniówka; jednokonny otwarty powozik z wysokiem siedzeniem dla powożącego.

Wiaczka, szufla do wiania zboża.

Wiać, Wiewać, *dok.* Wionąć, Wiewnąć; o powietrzu, o gazach w ogólności: odbywać ruch, dąć, dmuchać, powiewać; poruszać ś., chwiać ś. z wiatrem w różne strony, lecieć, pędzić z wiatrem, unosić ś., umykać skąd tak szybko, jak wiatr wieje; **w.** czemś = poruszać miarowo, chwiać wahać, potrząsać; **w.** zboże = podrzucać je szuflą pod wiatr dla odłączenia ziarna od plew; patrzeć, skąd wiatr wieje — iść za prądem chwili w celach karjery osobistej, schlebiać osobom wpływowym.

Wiada, wiadomość; wiadomo; nie **w.** = niewiadomo.

Wiaderko, *zdr.* od Wiadro.

Wiadomca, Wiadomiec *stpl.*, osoba świadoma czegoś, kompetentna.

Wiadomie *przysł.*, wiedząc o czemś, zdając sobie sprawę z czegoś, świadomie.

Wiadomo *przysł.*, jest wiadomość o czemś, coś jest rzeczą znaną, nie tajną; **w.** czynić = podawać do wiadomości powszechnej, ogłaszać.

Wiadomość, znanie czegoś, znajomość pewnej rzeczy, powzięta nauką, studjami; doniesienie, wieść, nowina; podawać do **w-i** = donosić, ogłaszać, zawiadamiać, publikować.

Wiadomy, o którym wszyscy wiedzą, o którym wiadomo wszystkim, znany powszechnie; przycho-

dzę do ciebie **w w-ym** interesie = o którym wiesz.

Wiadro, naczynie do wody a. innego płynu, drewniane a. blaszane z kabłąkiem; kubeł (fig.) naczynie

obejmujące do trzech a. czterech garncy do wyciągania wody ze studni; miara płynu, różna w różnych państwach.

Wiadrowy, dotyczący wiadra, zawierający w sobie wiadro objętości.

Wiadukt *łć.*, droga, kierunek drogi, droga, budowana sztucznie na murowanych arkadach, prowadząca ponad ulicami, dolinami, bagnami i t. p. (fig.).

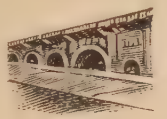

Wialnia, maszyna rolnicza do wiania ziarna w celu oczyszczenia go, młynek (fig.), wiejalnia.

Wianeczek, *zdr.* od Wianek.

Wianecznik, człowiek, wyrabiający a. sprzedający wianki; *bot.*, roślina z rodziny imbirowatych.

Wianeczny, dotyczący wianka.

Wianek, splot, zwój kwiatów a. liści w kształcie kręgu, girlanda (fig.)

korona z kwiatów; wogóle krąg; pewna ilość przedmiotów, nanizanych na nić, na sznurek: **w.** grzybów, cebuli, kiełbasy; znak ze słomy na tyce, wskazujący, że np. w danem miejscu można swobodnie pływać a. że tam jest mielizna; **w.** różany = różaniec; *przen.*, symbol dziewictwa, stracić **w.** (o pannie)= być uwiedzioną; *lm.*, **w-ki,** zwyczaj puszczania wianków na wodę w wigilję św. Jana.

Wianie, dęcie wiatru; oddzielanie ziarna od plew w wialni a. przez podrzucanie szuflą pod wiatr.

Wiankowe, poczęstunek dawany przez właściciela nowobudującego ś. domu cieślom, gdy na krokwiach wianek zawieszą.

Wiano, zapis, przez męża żonie uczyniony, zabezpieczony zwykle na jego dobrach; posag, wniesiony przez żonę mężowi.

Wianować, dawać, zapisywać wiano; wyposażać, dawać posag.

Wianowy, Wianowny, dotyczący wiana; posiadający wiano, któremu zapisano wiano.

Wianuszek, *zdr.* od Wianek.

Wiara, jedna z trzech cnót teologicznych, przez którą mocno wierzymy w Boga i we wszystko, co On nam podał do wierzenia; religja, wyznanie, cześć, w jakibądź sposób oddawana Bogu: **w.** chrześcijańska, żydowska, mahometańska i t. p.; wyznanie **w-y,** artykuły **w-y** = zwięźle sformułowane zasady pewnej religji a. pewnego wyznania; akt **w-y,** wyznanie **w-y** = ułożone przez Apostołów artykuły **w-y** chrześcijańskiej t. zw. Wierzę w Boga i t. d.; *przen.*, wyznanie **w-y** polityczne, społeczne, filozoficzne i t. p. = jasne sformułowanie zasad, dążeń, przekonań czyichś pod względem politycznym i t. d.; zaufanie, ufność, pewność, że coś jest prawdziwe a. że ktoś mówi prawdę: mieć **w-ę** w kogoś = ufać mu, wierzyć; stracić **w-ę** u kogoś = stracić zaufanie u niego; dać czemuś **w-ę** = uwierzyć; czynić coś w dobrej wierze = w tem przekonaniu, że czyni ś. dobrze, uczciwie; robić coś w złej wierze = z chęcią szkodzenia komuś; wiarogodność, wierzytelność, powaga prawna; zaręczenie, zapewnienie słowne, umowa słowna, nie potwierdzona na piśmie ani też żadnym aktem prawnym lub kościelnym; wypuścić więźnia na **w-ę** = na zaręczenie, że powróci w żądanym terminie; żyć z kimś na **w-ę** = w małżeństwie nieślubnem; wierność, stałość, nieobłudność w dochowywaniu przyrzeczeń: **w.** małżeńska; złamać **w-ę** = stać ś. wiarołomcą; *zbior.*, braciażołnierze.

Wiarać się *stpl.*, zaklinać ś.

Wiarduneк *stpl., nm.*, dawna moneta = $^1/_4$ grzywny = 12 groszom polskim.

Wiarka, licha fałszywa wiara.

Wiarliwy, łatwowierny.

Wiarodajny, wierzytelny: list **w.** = polecalny, polecający, poręczający.

Wiarogodnie *przysł.*, w sposób zasługujący na wiarę.

Wiarogodność, właściwość, charakter tego, co zasługuje na wiarę, co jest prawdopodobne, prawdziwe, nie ulegające wątpliwości, autentyczność.

Wiarogodny, zasługujący na wiarę, prawdziwy, prawdopodobny, nie ulegający wątpliwości, autentyczny.

Wiarołomca, człowiek, który złamał zaprzysiężoną wiarę, odstępca, zdrajca, renegat.

Wiarołomnie *przysł.*, po zdradziecku, nie dotrzymując przyrzeczeń, łamiąc wiarę, słowo swoje.

Wiarołomność, Wiarołomstwo, złamanie wiary, niedotrzymanie przyrzeczeń, zdrada, odstępstwo.

Wiarołomca, człowiek, który złamał wiarę, zdradny, zdradziecki, odstępczy.

Wiarołomstwo — *p.* Wiarołomność.

Wiaropodobny, prawdopodobny.

Wiarować się *gwar.*, strzec ś., wystrzegać ś. czegoś, unikać czegoś.

Wiaroznawstwo, znawstwo wierzeń, wyznań, zabobonów.

Wiarus, dzielny, stary a dziarski żołnierz.

Wiata, szopa, na czterech słupach oparta, bez ścian.

Wiaterek, *zdr.* od Wiatr.

Wiatr, słabszy a. gwałtowniejszy ruch powietrza w kierunku poziomym; **w.** stateczny = wiejący przez cały rok z jednej strony; **w.** perjodyczny=zmieniający kierunek, stosownie do pór roku; **w.** elektryczny = wiejący od strony ostrego końca przewodnika, naładowanego elektrycznością; patrzeć, skąd **w.** wieje = iść za prądem chwili w celach karjery osobistej, schlebiać osobom wpływowym; iść, płynąć przeciw **w-owi** = sprzeciwiać ś. silniejszym od siebie przeciwnościom; kręcić ś. z **w-em** = być niestałym, zmiennym; z **w-em** coś poszło, uleciało = w niwecz ś. obróciło, zginęło, przepadło; wszystko poszło na cztery **w-y** = znikło bez śladu; paltocik **w-em** podszyty = lekki; człowiek, **w-em** podszyty = lekkoduch, wietrznik; gadać na **w.** = bez celu, nie wywołując żadnego skutku; strzelać na **w.** = nie celując do niczego; puszczać coś z **w-em** = marnować; szukać **w-u** w polu = rzeczy niepodobnej do znalezienia; gonić **w-y** w polu = uganiać się za czemś marnem; słowo **w.**, pismo grunt = to, co napisane, jest jedynie ważne; kto **w.** sieje, zbiera burzę = awanturnik pada ofiarą swoich własnych czynów; *przen.*, trzpiotowatość, niestatek, płochość, lekkomyślność; *przen.*, rzecz marna, płocha, beztreściwa; węch u psa myśliwskiego; szczególna woń zwierzęcia, odór, przezeń wydawany, po którym pies może odszukiwać miejsce swego przebywania; w *lm* ,**w-y**= gazy kiszkowe, wypuszczane przez otwór stolcowy.

Wiatraczek, mały wiatrak; zabawka dziecinna w kształcie wiatraka; obracająca ś. chorągiewka na dachu, wskazująca kierunek wiatru;

w. elektryczny = przyrządzik w kształcie wiatraka, obracający ś. wskutek wyładowywania elektryczności (fig.); wentylator.

Wiatrak, młyn, którego wał obracają skrzydła (śmigi), poruszane wiatrem (fig.); wojować z **w-mi** = z urojeniami własnej wyobraźni, jak Don Kiszot.

Wiatrakowy, dotyczący wiatraka, należący do wiatraka.

Wiatrociąg, przeciąg, przewiew, prąd powietrza.

Wiatrolot, szybki jak wiatr, biegający z wiatrem w zawody.

Wiatrolotny, pędzący z szybkością wiatru.

Wiatrołom, drzewo złamane a. wywrócone wiatrem, wykrot.

Wiatromierz — *p.* Anemometr.

Wiatronogi, szybki, jak wiatr.

Wiatronośny, przynoszący wiatr, tak lekki, że go wiatr może unieść.

Wiatropęd, lekkoduch, lekkomyślnik, trzpiot, wietrznik, pędziwiatr; wentylator w galerjach podkopowych i w podziemiach.

Wiatropędny, szybki jak wiatr.

Wiatropylne rośliny, których pyłek przenoszony jest przez wiatr na słupek.

Wiatroskaz, przyrząd do wskazywania kierunku wiatru.

Wiatrowisko, miejsce, wystawione ze wszystkich stron na wiatry.

Wiatrownik, część konstrukcyjna przy mostach żelaznych, halach itp., wystawiona na ciśnienie wiatru.

Wiatrowy, odnoszący ś. do wiatru; lekki jak wiatr.

Wiatrówka, strzelba, z której pociski wyrzucane są zapomocą zgęszczonego powietrza; pukawka dziecięca; bluza płócienna, chroniąca od wiatru.

Wiatyk *łć.*, ostatnia komunja, dawana umierającym.

Wiąd, więdnienie, usychanie ciała a. jakiejś jego części, uwiąd.

Wiąz, częściej w *lm.*, więzy, to, co wiąże, związuje, pęta, łyka, okowy, łańcuchy; *przen.*, związki duchowe, między ludźmi: **w-y** miłości, przyjaźni i t. d.; w *bud.*, **w-y** ścienne, poziome a. pionowe = warstwy kamienia twardego, składające osnowę ścian murowanych a. tylko grubsze i wydatniejsze ich części; **w.** woskowy = pierwsze wiązanie plastrów miodowych w ulu; **w.** w ciele — *p.* Wiązadło.

Wiąz, wielkie drzewo z rodziny wiązowatych, rosnące w Europie zachodniej i południowej (fig.).

Wiązacz, człowiek, wiążący coś.

Wiązać, łączyć coś z sobą zapomocą węzła, zapomocą związania, związywać, przywiązywać, uwiązywać, krępować; splatając węzełki, tworzyć różne wzory: **w.** sieć; łączyć jedną rzecz z drugą: **w.** litery = pisząc, łączyć je zapomocą kresek, sztychów, **w.** wyrazy = łączyć je w zdania; **w.** nuty = przekreślać je poprzecznemi kreskami dla wyrażenia pewnej krótkości ich trwania; łączyć pod względem duchowym; obowiązywać, zmuszać do przyjęcia pewnych warunków; zjednywać sobie kogoś, składać, zespalać ś., spajać ś.; wchodzić z kimś w związek; **w. się** przy kimś=trzymać go ś. dla karjery, nie odstępować od niego; związywać ś., zawiązywać ś., wyrastać: owoc wiąże ś., kapusta wiąże ś. = zwija ś. w głowy.

Wiązadełko, nitka, łącząca dwie połówki pylnika u roślin.

Wiązadło, to, co służy do związywania; w *anat.*, pasmo łącznotkankowe, ciągnące ś. od jednego końca kości do brzegu kości przeciwległej, a. pomagające ruchom, a. ograniczające ich zbytnią rozległość: **w.** Bertiniego w stawach biodrowych, powstrzymujące obrót dolnej części ciała ku tyłowi, gdy kręgosłup obraca ś. ku tyłowi; **w.** rzęskowe = wychodzące z brzegu siatkówki, wyciągające ją wszerz i tak spłaszczoną utrzymujące w stanie spoczynku.

Wiązak, sztuka drzewa do której uwiązuje ś.krokwie.

Wiązałka, maszyna rolnicza do mechanicznego wiązania zżętego zboża w snopy.

Wiązałkowy drut *el.*, miękki drut miedziany lub żelazny, służący do przymocowania przewodnika na izolatorach lub gałkach.

Wiązanie *rzecz.* od Wiązać; to, co służy do wiązania, wiązadło; podarek imieninowy a. urodzinowy, prezent.

Wiązanina, rzecz, ladajako związana.

Wiązanka, coś zawiązanego, kwiaty związane w bukiet.

Wiązany, którego związano; mowa **w-a** = wiersz, poezja; mowa nie **w.** = proza; w *muz.*, nuta **w-a**= przekreślona dla oznaczenia krótkości; nuta prosta raz **w-a** = połowę krósza od niewiązanej; dwa razy **w-a** = o połowę krótsza od raz wiązanej i t. d.

Wiązar *bud.*, wiązanie złożone z dwu krokwi, oprawionych po końcach jednej belki, wraz z wszystkiemi posiłkującemi ją częściami.

Wiązarek, dar na imieniny a. urodziny, wiązanie; wiązka.

Wiązek, sztuka drzewa, służąca do wiązania krokwi, a. na podporę do nich.

Wiązik, młody, mały wiąz.

Wiązka, pewna ilość przedmiotów kształtu podłużnego, razem związanych, pęk, pęczek, snop, wiązanka: **w.** słomy, chróstu, kwiatów, drzewa, flaków; miara ilościowa, zawierająca różną ilość sztuk, od 10 i wyżej; **w-ki** naczyniowe = organy roślin wyższych, po których przenoszą ś. soki roślinne, szkielet rośliny, łyko drzewne (fig.).

Wiązkowiec, rodzaj włóknistego grzyba.

Wiązkowy, podobny do wiązki; korzeń **w.** u roślin = mający kształt wiązki, złożony z wielu pojedyńczych korzeni, wyrastających z łodygi.

Wiązło parowozu = drąg sprzęgający osie parowozu.

Wiązowate, drzewa i krzewy z szeregu roślin rozdzielnopłatkowych, z rzędu pokrzywowych.

Wiązowiec ogończyk, motyl z rodziny oboczaków, z podrzędu motylowców (fig).

Wiązowy, ściągający ś. do wiązu; zrobiony z drzewa wiązu.

Wiązówka drewnica, motyl z rodziny nocnicówek (fig.).

Wibracja, *łć.*, drganie dźwięków przy wydawaniu głosu, szybkie wahanie ś.

Wibrator, *łć.*, iskrowy, zasadnicza część składowa wysyłaczy iskrowych, wytwarzająca drgania elektryczne szybkozmienne.

Wibrjon, *łć.*, rodzaj wymoczków i bakteryj o kształcie wydłużonym.

Wibrować, dygotać, trząść ś., drgać, wahać ś. szybko; kręcić ś. wkoło.

Wibryzm, *łć.*, sposób malowania, polegający na nakładaniu grudek i prążków, aby światło, czepiając ś. wypukłości, drgało za każdym ruchem oczu widza.

! Wic, *nm.*, żart, dowcip.

Wice- *łć.*, *dosł.* na miejsce, zamiast, zastępczo; przy tytułach; zastępca.

Wiceadmirał, dowodzący flotą, stopniem niższy od admirała.

Wicedyrektor, zastępca dyrektora.

Wicehrabia, tytuł niższy od hrabiego.

Wicekanclerz, zastępca kanclerza.

Wicekról, zastępca króla, namiestnik kraju.

Wiceminister, pomocnik ministra, zastępca ministra.

Wiceprezes, zastępca prezesa.

Wiceprezydent, zastępca prezydenta.

Wicregens, zastępca regensa.

Wicesgerent, dawniej namiestnik królewski w księstwie Mazowieckiem, wojewoda mazowiecki.

Wicher, silny, gwałtowny wiatr, wiejący równocześnie w różnych kierunkach; kręcący ś. wkółko; miejsce, gdzie sierść na koniu odwraca ś. w przeciwnym kierunku od ogólnego układu na całej skórze; podobne miejsce na głowie u człowieka; choroba drzew leśnych, narośl na gałęziach; człowiek niespokojnego charakteru i gwałtownego temperamentu; koń, mający na sobie wicher.

Wichlarz, tylna część buta,

Wichlinowate rośliny, *bot.*, rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych kwiatowych.

Wichłacz, krętacz, matacz, kłamca.

Wichrować — *p.* Wichrzyć.

Wichrowatość, skręcanie ś., wykręcanie ś. drzewa; przybieranie postaci nierównej, powyginanej, skręconej; niespokojność, awanturniczość, burzliwość.

Wichrowaty, owiewany wichrami; burzliwy, awanturniczy, niespokojny; poskręcany, wyginający ś., powyginany; koń **w.**=mający sierść w niektórych miejscach odwróconą od właściwego kierunku; drzewo **w-e** = skręcone, powyginane od wiatru.

Wichrzenie, *rzecz.* od Wichrzyć; gwałtowne wianie; *przen.* buntowanie, wprowadzanie zamętu.

Wichrzyciel, Wichrzyłeb, człowiek niespokojny, burzliwy, wichrzący, wprowadzający zamęt, podburzający, warchoł.

Wichrzyć, wiać gwałtownie; wywoływać zaburzenia, nieporządki, buntować ś., burzyć ś., wprowadzać zamęt, podburzać; jeżyć ś., sterczeć niesfornie: **w.** czub.

Wichrzyłeb — *p.* Wichrzyciel.

Wichura, silny wicher, burza połączona z wichrem.

Wici — *p.* Wić.

Wicina, duży statek wodny do przewozu zboża, z dachem ruchomym i masztem, pływający po Niemnie.

Wicinnik, oryl, flis ciągnący statek przeciwko prądowi.

Wiciokrzew, krzew południowoeuropejski z rodziny przewiertniowatych, lonicera (fig.).

Wiciokrzewka przegibka, motyl z rodziny sówek (fig.).

Wiciokrzewowate, rodzina roślin dwuliściennych z rzędu marzanowatych, przewiertniowate.

Wiciokrzewowy, odnoszący ś. do wiciokrzewu, zrobiony z wiciokrzewu.

Wicionogi, grupa skorupiaków morskich, osiedlających ś. na skałach, palach, okrętach, małżach, rakach, wałach i t. p.

Wiciowanie, obręczki spajające oś wozu z nasadą.

Wiciowaty, podobny do wici.

Wiciowce, mikroskopijnie drobne pierwotniaki, zbliżone do wymoczków, lecz zamiast rzęs mające biczyki (fig.).

Wiciowy, odnoszący ś. do wici, podobny do wici.

! Wicynalny *łć.*, gminny, wiejski, sąsiedni; **w-a** kolej = droga żelazna poboczna, podrzędna, służąca do użytku pewnej okolicy, łącząca wsie, zakłady fabryczne, kopalnie i t. p. z główną linją kolejową; **w-ne** drogi = drogi poboczne, łączące z sobą wsie, nie będące drogami pocztowemi ani krajowemi.

Wić, splatać dwa pasma a. więcej, skręcać, pleść, plotąc łączyć; zwijać, nawijać na coś; **w.** na swoje motowidło = odwracać coś na swoją korzyść; idzie jakby wianki wił = łatwo, bez trudu; **w. się,** kręcić ś., owijać ś., obwijać ś., osnuwać ś. dokoła czegoś, przybierać różne kształty łamane; snuć ś., biegać, latać w różne strony, kręcić ś.; **w. się** w głowie, w pamięci = stawać w myśli, w pamięci, ale niewyraźnie, stawać ciągle w oczach, narzucać ś. natarczywie wyobraźni; być knowanym, układać ś. w myśli, w głowie, być zamierzanym.

Wić, gałąź długa, cienka i giętka wicina; kółko w kształcie powroza, skręcone z giętkiej gałązki; w *lm*, **Wici,** listy królewskie, wzywające szlachtę na pospolite ruszenie, tak nazwane z tego powodu, że w dawniejszych czasach były obnoszone na wiciach; część pługa, łącząca przód z tyłem; **w.** winna — *p.* Winorośl; kręcić wici = wykręcać ś., uciekać ś. do wybiegów.

Wid, *skr.* — *p.* Widymata.

Wid, w *wyraż.*: ni **w-u,** ni słychu = ani widać, ani słychać; widmo, upiór, strach.

Widać (dziś używane tylko w bezokolicznik bezosobowo), jest widoczne, widnieje, można widzieć; okazuje ś., widocznie.

Widak, mak samosiejek.

Widelcowy, dotyczący widelca, w kształcie widelca, grabiasty.

Widelec, narzędzie stołowe w kształcie widełek, do przytrzymywania jadła na talerzu przy krajaniu i do przenoszenia go z talerza do ust, grabki (fig.).

Widelnica, owad prostoskrzydły, barwy brunatnej spokrewniony z jętką (fig.).

Widełki, małe widły; widelec; **w.** strojowe = narzędzie metalowe w kształcie widełek, podające za uderzeniem zawsze jeden ton, kamerton (fig.); *anat.*, górna część kanału

pokarmowego; kość obojczykowa u ptaków; każdy przedmiot a. część jakiegoś przyrządu w kształcie małych wideł; **w-i** u telefonu = podstawa dla słuchawki, za przyciśnięciem ich lub puszczeniem wolno, prąd sygnałowy łączy ś. lub przerywa.

Widełkowaty, mający kształt widełek.

Widenda, Widymus, *skr.* Wid.

Wideta, *wł.*, czaty, placówka, żołnierz konny, postawiony dla pilnowania ruchów nieprzyjaciela; pikieta.

Widlastość, Widłowatość, właściwość tego, co jest widlaste, kształt widłowaty, rosochatość.

Widlasty, Widłowaty, Widlaty, dzielący ś. na dwa a. więcej rozgałęzień, mający kształt wideł, rosochaty.

Widlica, szpilka podwójna do włosów; gatunek palmy, której pień kilkakrotnie rozwidla ś., ma owoce jadalne, sowicha.

Widlik, owad bezskrzydły z rzędu skoczogonnych, widłogonnych; roślina z gromady wodorostów.

Widlisz, owad z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.

Widłaki, klasa roślin bezkwiatowych, naczyniowych o pędach długich rozwidlonych i pełzających; **w.** goździsty = roślina przypominająca mech, o łodydze długiej, z rodziny przedroślowych, której zarodniki, pod nazwą lycopodium używa-

ne są w lecznictwie, aptekarstwie, fizyce oraz pirotechnice, wilkołak (fig.).

Widłakowaty, mający kształt widłaku.

Widłakowy, odnoszący ś. do rośliny widłaku, pochodzący z widłaku.

Widłogonka, motyl z rodziny garbatek z podrzędu prządkówek (fig.).

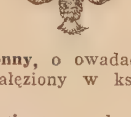

Widłogonny, o owadach: mający ogon rozgałęziony w kształcie wideł.

Widłonogi, grupa skorupiaków.

Widłosz, skorupiak morski z grupy jeżokrabów (fig.).

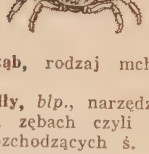

Widłozął, rodzaj mchu gałęzistego.

Widły, *blp.*, narzędzie o dwu a. trzech zębach czyli rozgałęzieniach, rozchodzących ś. z jednego miejsca: **w.** do zboża, siana, gnoju i t. p. (fig.); **w.** myśliwskie = so-

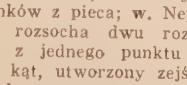

szki do podpierania sieci; **w.** do garnków żelazne, do wyjmowania garnków z pieca; **w.** Neptuna= trójząb; rozsocha dwu rozchodzących ś. z jednego punktu gałęzi drzewa; kąt, utworzony zejściem ś. dwu rzek; **w.** u wozu = hołoble; **w-ami** mu w głowie układano = ma pewne wiadomości, ale niesystematyczne.

Widmo, postać, w jakiej coś ś. ma ukazywać oku ludzkiemu; zapowiedź, groza a. nadzieja: **w.** szczęścia, klęski, głodu, śmierci; nieboszczyk, powracający na ziemię, duch nieziemski, mara, widziadło, upiór; złudzenie wzrokowe, miraż, fatamorgana; **w.** słoneczne = obraz świetlny, powstały z rozszczepienia przez pryzmat promieni światła, a złożony z ułożenia ś. siedmiu barw, czerwonej, pomarańczowej, żółtej, zielonej, błękitnej, fioletowej i lila, spektrum.

Widmowaty, przypominający widmo, podobny do widma.

Widmowy, odnoszący ś. do widma; analiza **w-a** = spektralna.

Widnia, widownia, scena; **w.** optyczna = mały przyrząd, ułatwiający rysowanie z natury, a składający ś. z pryzmatu szklanego, osadzonego na postumencie.

Widnieć, dać ś. widzieć, ukazywać ś., być widocznym; rozjaśniać ś., wyjaśniać ś., jaśnieć.

Widno, *przysł.*, tak jasno, że widzieć można; widać, widocznie, snać.

Widnokrąg, linja ograniczająca koło, na której niebo pozornie styka ś. z ziemią, zjawisko to jest wynikiem kulistości ziemi, horyzont (fig.); *przen.*, zakres pojęć człowieka, rozległość jego umysłowości.

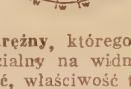

Widnokrężny, którego można ujrzeć, widzialny na widnokręgu.

Widność, właściwość tego, co jest widne, jasne, zrozumiałe.

Widny, jasny, w którym a. którego można zobaczyć, dający ś. widzieć, rozeznać; **w-e** pole = na którem znać ślady zwierza.

Widocz, *stpl.*, miejsce widoczne, widok, jaw, światło dzienne.

Widocznie, *przysł.*, tak, że można widzieć, możliwe, że... oczywiście, prawdopodobnie, niezawodnie, bezwątpienia.

Widoczność, właściwość tego, co można widzieć, dostrzegalność; właściwość tego, co jest niezaprzeczone, oczywistość.

Widoczny, jasny, dobrze oświetlony; którego można ujrzeć, widomy, widzialny, dostrzegalny; oczywisty, niezaprzeczony, nie ulegający wątpliwości.

Widok, miejsce, skąd można dobrze widzieć, przestrzeń otwarta; miejsce, gdzie można być przez wielu ludzi widzianym: stać na **w-u,** postawić na **w-u;** tajemnica nie wyszła na **w.** = nie została ujawniona; dzieło wyszło na **w.** publiczny = zostało wydrukowane; przestrzeń dostępna oku z jakiegoś punktu; malowidło, rysunek, fotografja, przedstawiająca jakiś krajobraz a. scenę rodzajową; postać, kształt, stan rzeczy widzianej i wrażenie, jakie rzecz ta wywołuje; zobaczenie, ujrzenie, zoczenie, dostrzeżenie, spostrzeżenie czegoś; cel, zamiar, zamysł, dążenie: mieć coś na **w-u,** w czemś swoje **w-i.**

Widokówka, karta pocztowa z widokiem, pocztówka ilustrowana.

Widokrąg, Widokres — *p.* Widnokrąg.

Widomie, *przysł.*, widzialnie, dostrzegalnie, jawnie.

Widomy, który widzi, nie ślepy; który widać, którego można zobaczyć, łatwy do rozpoznania, widzialny, dostrzegalny.

Widowisko, to, co ś. odbywa przed oczami widzów, przedstawienie, spektakl; wogóle to, co ś. odbywa wobec tłumnie zgromadzonych osób, wobec całego narodu a. całego świata cywilizowanego; miejsce, gdzie ś. coś odbywa, widownia, teatr, scena, teren, widziadło, zjawisko.

Widownia, miejsce, gdzie ś. coś odbywa przed oczami widzów, scena, teatr, teren; *przen.*, **w.** świata, **w.** dziejów, **w.** życia publicznego= teren, miejsce, gdzie ś. coś dzieje.

Widymata, Vidimus, *łć.*, urzędowe poświadczenie jakiegoś pisma, księgi handlowej, kopji i t. p., wypis z ksiąg urzędowych, poświadczenie godności.

! Widymować, *łć.*, kłaść widymatę; zaświadczać skróconym podpisem imienia i nazwiska na dowód przepatrzenia jakiegoś pisma lub księgi handlowej.

Widywać, *częstotl.*, od Widzieć.

Widz, człowiek, patrzący na coś, na jakąś czynność: **w.** w teatrze, w cyrku i t. p.; przyglądający ś. czemuś; być **w-em** czegoś = być świadkiem czegoś, patrzeć na coś.

Widzenie, *rzecz.* od Widzieć; jeden z pięciu zmysłów, zapomocą którego przyjmujemy wrażenia świetlne; *przen.*, zapatrywanie, pogląd, pojęcie, zdanie, mniemanie, opinja, rozumienie; postać osoby, widzianej we śnie a. jakby we śnie, widziadło, zjawisko, wizja; relacja tego, co widziało ś. we śnie a. w natchnieniu proroczem; rzecz godna **w-a** = tego, żeby ją zobaczyć; pole **w-a** = przestrzeń, którą możemy ogarnąć wzrokiem; znać kogoś z **w-a** = z powierzchowności, ale nie znać go bliżej, nie być mu przedstawionym; **w. się,** spotkanie ś., zobaczenie ś. z kimś; **dow-a** = formuła, używana przy pożegnaniu a. formuła zakończenia listu.

Widziadło, widok, przedstawiający ś. oczom; przedmiot widziany skutkiem złudzenia zmysłów; widmo, mara, upiór, rzecz potworna, potwór, dziwotwór.

Widzialnie, *przysł.*, widomie, przed oczami, rzeczywiście, istotnie, prawdziwie.

Widzialny, którego można widzieć, zobaczyć, dostrzegalny, widomy.

Widziany, dający ś. widzieć, ten, którego widzą a. widzieli, widzialny, dostrzegalny; **w-a** to rzecz!? = czy to możliwe, czy mogło to ś. zdarzyć?!, dziwne!, niesłychane!

Widzieć, przyjmować wrażenia zapomocą wzroku, poznawać wzrokiem, rozeznawać zapomocą wzroku, postrzegać oczami; mieć o czemś dokładne pojęcie, mieć coś przytomnie w umyśle, jakby ś. miało przed oczami; wnioskować, wnosić, domyślać ś., dorozumiewać ś.; przypuszczać na podstawie pewnych danych; jak cię **w-ą,** tak cię piszą=

ludzie najczęściej wnoszą o wartości wewnętrznej człowieka po jego powierzchowności; idź, niech cię moje oczy nie **w-ą** = zejdź mi z oczu, żebym cię nie widział; nie **w-ą** go = zapominają o nim, pomijają go; **w-i** Bóg, że... = zaklęcie; któż to **w-ał** = co znowu!, do czego to podobne!, to rzecz niesłychana!; **w-isz** go! = wskazując na człowieka, który ś. porywa na rzeczy, przewyższające jego siły; jeszczeby też!; da ś. to **w.**! = zobaczymy, co z tego wyniknie; dobrze **w.** = mieć dobry wzrok; dobrze, źle **w.** kogoś = okazywać komuś łaskę a. niełaskę; dobrze, źle **w-any** = uważany, oceniony, cieszący ś. łaską a. będący w niełasce; **w.** coś do czegoś, do siebie = upatrywać, dostrzegać, spostrzegać; widać, widoczne jest; **w. się,** widzieć samego siebie, np. w zwierciadle, spostrzegać ś.; dobrze a. źle czuć ś. gdzie: rad ś. tu **w-ę**; ukazywać ś., przedstawiać ś., dawać ś. widzieć; **w. się** z kimś = spotkać ś., zobaczyć ś. z kimś; mnie ś. **w-i** = zdaje mi ś., mam takie przekonanie, mniemam.

Widzimisię, sądzę, mniemam, zdaje mi ś., przypuszczam; *rzecz.*, upodobanie, fantazja, kaprys.

Widzisko, w *wyraz.*; do **w-a!** = do zobaczenia ś.! dowidzenia!

Widzowe (-ego), opłata za oględziny sądowe.

Widzownia, miejsce w teatrze przeznaczone dla widzów, dla publiczności.

Widzowy, dotyczący widza.

Wiec, Wiece, w dawnej Słowiańszczyźnie: wspólna narada dorosłych członków opola a. plemienia, rodzaj sejmu; najwyższy sąd w Polsce piastowskiej; sądy apelacyjne od sądów grodzkich i ziemskich w dawnej Polsce; sądy wiecowe, wielkie roki; zgromadzenia ludowe, robotnicze dla postawienia jakich żądań, omówienia spraw wspólnych, propagandy jakichś idei społecznych a. politycznych i t. p.

Wiecha, pęczek związanych gałęzi, wywieszony, jako znak, np. nad szynkownią: iść pod **w-ę** = do szynku; kij, żerdź z pęczkiem słomy, ustawiony na jakiemś miejscu na znak, że tędy iść albo jechać nie można; znak używany przy pomiarach, żerdź; wywiesili **w-ę** na rozum = udają mądrych; dobremu piwu nie potrzeba **w-y**=dobry towar nie potrzebuje zachwalania; broda, jak **w.** = szeroka, rozstrzepiona; wąsy, jak **w-y** = nastrzępione; zosłona z gałęzi, za którą ptasznik

łowił ptaki, gaik; w *bot.*: kwiatostan graniasty o kwiatkach na długich szypułkach (fig.).

Wiechcica, motyl z rodziny garbatek z podrzędu prządkówek.

Wiecheć, pęczek słomy, siana, łyka a. grochowin do wycierania czegoś; do zatkania jakiegoś otworu, słoma owinięta koło stóp dla ciepła.

Wiechetek, Wiechtek, *zdr.* od Wiecheć.

Wiechotka, rodzaj rośliny.

Wiechotława, roślina z rodziny zapianowatych.

Wiechowaty, podobny do wiechy.

Wiechowe *blm.*, pieniądze dawane robotnikom przy ukończeniu roboty koło budowli, gdy na znak tego wystawią na szczycie wiechę.

Wiechowy, odnoszący ś. do wiechy.

Wiecnica, ratusz.

Wiecować, odprawiać wiec, przebywać na wiecu; naradzać ś. gromadnie.

Wiecownik, uczestnik wiecu; człowiek, namiętnie chodzący na wiece.

Wiecowy, odnoszący ś. do wiecu, do wieców: sędzia **w-y**, sąd **w-y** = *p.* — Wiec; ustrój **w-y** = taki ustrój społeczny, w którym rząd należy do ogółu dorosłych członków plemienia, ustrój gminowładny.

Wieczernia, wieczerza.

Wieczernica, motyl z rodziny sówek, którego gąsienica żyje na drzewach liściastych (fig.).

Wieczernik, Wieczornik, izba jadalna u dawnych Izraelitów; ostatni **w.** = ostatnia Wieczerza Chrystusa z Apostołami.

Wieczerza, posiłek wieczorny, kolacja; jedzenie przed nocą; **W.** Pańska = sakrament Ciała i Krwi Jezusa Chrystusa, ustanowiony na ostatniej wieczerzy Chrystusa z Apostołami.

Wieczerzać, jeść wieczerzę, przyjmować posiłek wieczorny.

Wieczko, małe wieko, przykrywka, pokrywka.

Wiecznie, *przysł.*, bez końca w czasie, przez całą wieczność; bez przerwy, wciąż, nieustannie, ustawicznie.

Wiecznić, uwieczniać, czynić kogoś a. coś wiecznym, unieśmiertelniać.

Wiecznieć, stawać ś. wiecznym, unieśmiertelniać ś.

Wiecznik, roślina z rodziny amarantowatych, pochodząca z gorących stref Azji i Afryki (fig.); ruch nieustający, wieczny; zapisać ś. w **w.** miłości = pokochać stale.

Wiecznobylny — *p.* Wiekuisty.

Wiecznociągły, Wiecznociekły, Wiecznopłynny, nieprzerwany w czasie, wiecznie idący, wiecznie płynący.

Wiecznokwitły, zawsze kwitnący.

Wiecznopłodny, zawsze płodzący.

Wiecznopomny — *p.* Wiekopomny, na wieki pamiętny.

Wieczność, ciąg czasu bez początku i końca; żywot wieczny po śmierci, nieśmiertelność, wiekuistość. przenieść ś. do **w-i** = umrzeć; prawo czyjeś na posiadanie czegoś na czas nieograniczony dla siebie i dla swego potomstwa.

Wieczнotrwałość, właściwość tego, co trwa wiecznie.

Wieczнotrwały, który trwa a. będzie trwać wiecznie.

Wiecznozielony, zawsze zielony, drzewo **w-e** = nie tracące liści na zimę.

Wieczny, trwający nieskończenie w czasie, przez całą wieczność: wciąż trwający, nieustanny, nieprzerwany; żywot **w.** = nieśmiertelność, po śmierci w niebie, w raju; **w-e** odpocznienie racz mu dać Panie = krótka modlitewka za zbawienie duszy osoby zmarłej; *przen.*, którego końca doczekać ś. nie można, długotrwały, nieustanny, ciągły, ustawiczny; na **w-e** czasy = na zawsze, na wieki, na czas nieograniczony; pożyczyć na **w-e** nieoddanie = bez zamiaru zwrotu.

Wieczorek *zdr.* od wieczór; zabawa na małą skalę, zabawa dla młodzieży, herbatka tańcująca.

Wieczornica, kobieta wiejska, która przyszła do sąsiadów pomagać w szyciu a. przędzeniu; zebranie wieczorne chłopców i dziewczyn wiejskich w jednej z chat, gdzie przy przędzeniu gawędzą, śpiewają, opowiadają rozliczne baśnie i t. p.; wieczorynka, wieczór, zabawa wieczorna.

Wieczornik, roślina zielna z rodziny krzyżowych, pochodząca z Europy południowej; wieczernik, fiołek nocny.

Wieczorny, Wieczorowy, dotyczący wieczoru, odbywający ś. w wieczór.

Wieczorować, przepędzać wieczór, bawić wieczorem.

Wieczorynka, zabawa wieczorna.

Wieczór, schyłek dnia, pora od zachodu słońca do nocy, do udania ś. na spoczynek; dobry **w.**! = formuła powitania, używana w porze wieczornej; w **w.**, **w-em,** *przysł.*, w porze wieczornej; pod **w.** = na krótki czas przed zachodem słońca; **w.** życia = starość; zabawa wieczorna, przyjęcie wieczorne: **w.** tańcujący.

Wieczystość — *p.* Wiekuistość.

Wieczysty, wiecznie trwający, wieczny; o prawie: taki, mocą którego nabywa ś. posiadanie czegoś na wieczne czasy, dla siebie i dla swego potomstwa; dobra **w-e**=wieczyście posiadane.

Wieczyście, *przysł.*, na zawsze, na wieki, na zupełną własność.

Wiedenka, kobieta rodem z Wiednia; polka **w.**=rodzaj polki (tańca).

Wiedeński, rodem z Wiednia, wyrobiony w Wiedniu; sznycel **w.** = taki, jaki robią w Wiedniu; po **w-u,** *przysł.*, tak jak w Wiedniu: kurczęta po **w-u** = obsmażane.

Wiedma, wiedźma, czarownica.

Wiedmi, dotyczący wiedźmy, należący do wiedźmy.

Wiedny, wiedzący, świadomy.

Wiedza, wiadomość o czemś, znajomość czegoś, posiadanie wiadomości o czemś; nauka, umiejętność, wykształcenie; ogół wiadomości naszej o Bogu, świecie i człowieku, drogą rozumowania a. doświadczenia powziętych; zasób wiadomości naukowych, właściwych pewnemu człowiekowi, narodowi, pokoleniu i t. d.; uczynić coś bez czyjejś **w-y** =bez wiadomości; mimo **w-y** = nie wiedząc o tem, nie zdając sobie sprawy z tego.

Wiedzieć, mieć o czemś wiadomość, znać coś, umieć coś; potrafić coś, być świadomym czegoś, posiąść coś drogą nauki, doświadczenia i t. d.: nie **w.** o Bożym świecie = nic zgoła nie wiedzieć, być zupełnym nieukiem; Bóg tó jeden wie a. raczy **w.** = nikt z ludzi nie wie; dać **w.** = powiadomić; **w.** coś na kogoś = znać jego złe postępki, jego wady, ułomności; nie **w.** poco = niewiadomo poco; trzeba wam **w.**, że... = powinniście pamiętać; nie chcę o niczem **w.** = nie chcę ś. mieszać do niczego, brać w niczem udziału; **w-ą** sąsiedzi, jak kto siedzi = ludzie najbliżsi znają nasze warunki życia **w-ą** o tem i baby w szpitalu = nikomu nie jest tajne; **w.** coś do kogoś=mieć wiadomość o jego usposobieniu, charakterze i t. d.

Wiedźma, kobieta, posiadająca władzę nadprzyrodzoną, udzieloną sobie od duchów nieczystych; czarownica, wróżka; kobieta, stara i brzydka; kobieta swarliwa, popędliwa, dokuczliwa, kłótnica, herodbaba.

Wieja, burza w zimie, zawieja, zawiejka, śnieżyca.

Wiejacz, człowiek, który wieje, który wianiem oczyszcza zboże z plew.

Wiejaczka, Wiejadło, łopata a. szufla do wiania zboża.

Wiejadło — *p.* Wiejaczka.

Wiejalnia, maszyna rolnicza do oczyszczania zboża z plew, wialnia, młynek.

Wiejski, dotyczący wsi, mieszkający na wsi, należący do wsi, pochodzący ze wsi: gospodarstwo **w.**= rolne, gospodarz **w.**=wioskowy, wieśniaczy; chłopski: ubiór **w.**, zagroda **w-a;** sielski, właściwy wsi, prosty, nieobłudny, niewytworny: życie **w-e;** po wiejsku = w sposób właściwy wsi, zprosta, bez zbytniej wytworności, niewymuszenie.

Wiek, pewien przeciąg czasu; okres naturalny życia ludzkiego: **w.** niemowlęcy, dziecięcy, młodzieńczy, dojrzały, przejściowy i starczy: człowiek w **w-u** podeszłym = stary; okres życia człowieka od urodzenia aż do chwili obecnej; czas, w którym ktoś żył a. żyje: **w.** cesarza Augusta, **w.** Ludwika XIV; wiek Zygmuntowski w Polsce = czasy Zygmunta I, Zygmunta II Augusta i Zygmunta III Wazy; stulecie, okres stu lat, przeciąg 100 lat: **w.** piąty przed Chrystusem, dwudziesty po Chrystusie; okres w historji: **w-i** starożytne, **w-i** średnie; **w.** złotej literatury = epoka jej największego rozkwitu; jedna z epok, na które poeci starożytni dzielili czas istnienia ziemi i jej mieszkańców: **w.** złoty, srebrny, miedziany, żelazny; w *lm.* **w-i,** czas bardzo długi, nieograniczony, wieczność: do końca **w-ów,** po wszystkie **w-i,** na **w-i w-ów** = na zawsze; od **w-ów** = od bardzo dawna; przed **w-ami**=bardzo dawno; **w-i** nie widzieliśmy ś. = od niepamiętnych czasów; **w.** mię gniecie = starość dolega; uczczą cię **w-i** przyszłe = przyszłe pokolenia.

Wiekiera, gatunek małża bezgłowego, żyjącego na wybrzeżach morskich, z podgromady cewiaków (fig.).

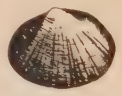

Wieko, wierzchnia połowa skrzyni, kufra, pudła, trumny i t. p.; wierzch, otwierana przykrywa, przykrywka, pokrywa.

Wiekopomnie, *przysł.*, w celu pamiętania o tem przez całe wieki, pamiętnie, na wieki.

Wiekopomny, godny wiecznej pamięci, na zawsze, na wieki pamiętny, kóry przeszedł a. przejdzie w pamięci wieków potomnych, znakomity, sławny.

Wiekować, trwać przez wieki, przez wieczność całą, żyć, trwać, przebywać, pozostawać gdzieś przez czas bardzo długi.

Wiekowy, odnoszący ś. do wieku, do przeciągu czasu; odbywający ś. raz na wiek, na stulecie; trwający stulecie a. całe stulecia, długotrwały, odwieczny; o człowieku: podeszły w lata, stary; *przym.* od Wieko.

Wiekuistość, wieczne trwanie, wieczność istnienia, wieczystość.

Wiekuisty, trwający, istniejący przez wieki, wieczyty, wieczny.

Wiekuiście, *przysł.*, bez końca w czasie, wiecznie, wciąż, nieustannie.

Wielbiciel, człowiek, który wielbi, uwielbia, który oddaje cześć; **w.** kobiety = zwolennik jej cnót, zalotnik, miłośnik.

Wielbicielka, kobieta uwielbiająca kogoś a. coś.

Wielbić, uznawać za godnego uwielbienia, chwalić, podnosić kogoś aż do czczenia go, do oddawania mu czci; ze czcią wychwalać, wysławiać; uwielbiać; **w.** Boga = oddawać Mu cześć boską, modlić ś. do Niego.

Wielbląd, Wielbłąd, *gock.*, zwierzę ssące z rzędu parzystokopytnych przeżuwających, o szyi długiej, nogach wysokich i grzbiecie, zaopatrzonym w jeden a. dwa duże garby tłuszczowe, o sierści miękkiej, wełnistej (2 fig.).

Wielbłądnik, Wielbłądnik, człowiek, doglądający wielbłądów, pastuch wielbłądów.

Wielbłądowy, Wielbłądzi, dotyczący wielbłąda, pochodzący z wielbłąda; zrobiony z sierści wielbłądziej.

Wielbłądzica, samica wielbłąda.

Wielbłądzie, Wielbłądko, małe wielbłąda.

Wielbłądka wiechcica, motyl z rodziny garbatek, z podrzędu prządków.

Wielce, *przysł.*, bardzo, w znacznej mierze, w wysokim stopniu.

Wiele, *przysł.*, w wielkiej liczbie, w znacznej ilości, dużo, niemało, mnogo, siła, moc; za **w.** = nadto, zanadto; jaką ilość;, ile?, w jakiej wielkości?, w jakiej mierze?

Wielebność, tytuł honorowy, dawany osobom duchownym.

Wielebny, chwalebny, godzien czci; tytuł, dawany osobie duchownej: księdzu, zakonnikowi, pastorowi.

Wielekroć — *p.* Wielokroć.

Wielena łucyna, motyl z rodziny wielen, z rzędu motylowców.

Wielguszka, *myśl.* kaczka dzika największa.

Wielicz, kamień duży wystający nad wodą.

Wielipierz, drobny motyl z podrzędu piórolotkowców, o skrzydłach rozciętych na wąskie paski, delikatnie upierzonych, piórolotek (fig.).

Wielistan, ptak kurowaty z rodziny bażantów, o ogonie wachlarzowatym o 2-ch wydłużonych sterówkach, argus (fig.).

Wielkanoc u chrześcijan: uroczystość pamiątki Zmartwychwstania Chrystusa; u Izraelitów. uroczystość, ustanowiona na pamiątkę wyjścia z niewoli egipskiej.

Wielkanocny, odnoszący ś. do uroczystości Wielkiej Nocy.

Wielki, mający znaczne rozmiary, znacznie wysoki, szeroki, długi, a. głęboki; liczny, mnogi, liczący w sobie wiele jednostek; niepospolity, niecodzienny, nieprzeciętny, niezwykły, niepowszedni; przenoszący innych pod jakimkolwiek względem, znamienity, znakomity, wyborny, wielce uzdolniony, wzniosły, podniosły; wyróżniający ś. w czemś złem, potworny, okropny, bardzo zły, przeciwny naturze ludzkiej, ohydny, wstrętny, wyćwiczony, wyrafinowany w złem; ważny, doniosły, nie byle jaki, nie lada jaki; nic nie znaczący, nie posiadający żadnej wartości: **w-ie** nic, **w-ie** zero, **w-ie** głupstwo; silny, mocny, gwałtowny, głośny, wogóle natężony pod jakimkolwiek względem; gwałtowny, namiętny, niepohamowany; trudny do zniesienia, dokuczliwy, doskwierający, okrutny, srogi, nieznośny; tytuł, dodawany do imienia panujących, a czasem wodzów, mężów stanu, który szczególnie odznaczyli ś. w historji: Karol **W.,** Kazimierz **W.,** Grzegorz **W.** papież, **W.** Kondeusz; wyraz, dodawany do tytułu dla oznaczenia wyższego stopnia w hierarchji urzędniczej: hetman **w.,** **w.** książę litewski, **W-e** Księstwo Poznańskie; **w.** mistrz krzyżacki; długi, zbyt długi, dłuższy, niż należy; **w.** czas = naglący; **w.** pan = możnowładca, magnat; **w.** urzędnik, **w.** dostojnik=wysoki; **w.** świat = arystokracja rodowa i pieniężna; **w.** ołtarz = główny środkowy, nie boczny; suknia od **w-go** dzwonu = świąteczna; **w.** kościół = nawa środkowa; **w.** post = 40-dniowy, przed Wielkanocą; **w-a** środa, **w.** czwartek, **w.** piątek, **w-a** sobota = dni wielkiego tygodnia; **W-a** noc = Wielkanoc; **w-ie** roki — *p.* Wiec; **w.** palec = najkrótszy i najgrubszy ze wszystkich, pierwszy palec, paluch, krzciuk, kciuk; **w-a** choroba= padaczka, kaduk, epilepsja, choroba św. Walentego.

Wielkierz *stpl. mn.* — *p.* Wilkierz.

Wielkobrody, mający wielką i długą brodę.

Wielkobrzuch, mający wielki brzuch, brzuchacz, brzuchal.

Wielkoczwartkowy, dotyczący Wielkiego czwartku, w dniu tym odbywający ś.

Wielkoduszność, wspaniałomyślność, wzniosłość serca, myśli.

Wielkoduszny, wspaniałomyślny, wielkomyślny, szlachetny.

Wielkodziób, jeden z gatunków jastrzębia.

Wielkogłowość, wada przyrodzona organizmu, charakteryzująca ś. niezwykle wielkiemi wymiarami czaszki.

Wielkogłowy, mający wielką głowę.

Wielkogłów, zwierzę ssące z rzędu wielorybów z rodziny olbrotowców.

Wielkogroch, odmiana grochu zwyczajnego.

Wielkogrzywy, mający wielką grzywę.

Wielkoimienny, noszący wielkie imię, sławny.

Wielkokłosy, mający wielkie, pełne kłosy.

Wielkokrężny, mający wielki krąg, wielki obwód; składający ś. z wielkich kół, otoczony wielkiemi kręgami cz. kołami.

Wielkoksiążęcy, odnoszący ś. do wielkiego księcia, stanowiący własność wielkiego księcia.

Wielkokwiatowy *bot.* mający wielki kwiat.

Wielkolen, odmiana lnu.

Wielkoletni, Wieloletny, pełnoletni.

Wielkolistny, Wielkolisty, mający wielkie liście.

Wielkolud, człowiek bardzo wysokiego wzrostu, olbrzym.

Wielkoluski *zool.,* odznaczający ś. wielką łuską: ryba **w-a.**

Wielkomiejski, Wielkomiastowy, pochodzący z wielkiego miasta, właściwy mu.

Wielkomocarstwowy, odnoszący ś. do wielkiego mocarstwa.

Wielkomocny, bardzo mocny.

Wielkomorszcz, rodzaj wodorostu.

Wielkomówny *stpl.,* wymowny, wielomówny.

Wielkomyślność, wielkoduszność, wspaniałomyślność, wzniosłość.

Wielkomyślny, wspaniałomyślny, wielkoduszny; zawierający w sobie myśl wielką, wzniosłą i szlachetną; wiele myślący o sobie, dumny, hardy, zarozumiały.

Wielkonogi, mający wielkie nogi.

Wielkonosy, mający wielki nos.

Wielkooki, mający wielkie oczy: strach **w.** = paniczny.

Wielkopański, właściwy wielkiemu panu, należący do wielkiego pana; możnowładny, magnacki, arystokratyczny.

Wielkopańskość, Wielkopaństwo, *rzecz.* od Wielkopański; wytworność, wykwintność; cechy wielkiego pana; arystokratyzm; wspaniałość, przepych.

Wielkopiątkowy, dotyczący wielkiego piątku, odbywający ś. w wielki piątek.

Wielkopław, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, wrzecionkowata.

Wielkopolanin, mieszkaniec Wielkopolski.

Wielkopolanka *for. ż.* od Wielkopolanin.

Wielkopolszczyzna, wszystko, co odnosi ś. do Wielkopolski, co ją charakteryzuje.

Wielkopostny, dotyczący wielkiego postu, przypadający podczas wielkiego postu.

Wielkoprzemysłowy, tyczący ś. wielkiego przemysłu.

Wielkorada, rada najwyższa państwa, senat.

Wielkoręki, mający wielkie ręce.

Wielkorolny, mający wielkie obszary roli.

Wielkorządca, w dawnej Polsce: urzędnik, zarządzający dochodami z miast i dóbr królewskich; zarządca prowincji, gubernator, namiestnik.

Wielkorządczyna, żona wielkorządcy.

Wielkorządczyni, zarządzająca krajem, wielkowładczyni.

Wielkorządztwo, urząd, władza wielkorządcy, część kraju, będąca pod zarządem wielkorządcy.

Wielkosercy, mający wzniosłą duszę, szlachetny, wspaniałomyślny.

Wielkoskrzydły, mający wielkie skrzydła.

Wielkoszpon, zaginiony rodzaj zwierząt ssących z rodziny pochworogich.

Wielkość, takie lub inne rozmiary jakiegoś ciała fizycznego, szerokość, wysokość, długość; przymiot tego, co jest wielkie; wielka ilość, mnogość, liczność; *przen.,* wzniosłość, szlachetność, wspaniałomyślność, wielkoduszność; ogrom, szkaradność, okropność: **w.** zbrodni, występku; w *mat.,* pewna ilość jednostek, uważana, jako całość, którą można powiększać a. zmniejszać, wogóle poddawać wszystkich działaniom matematycznym; w *astron.,* stopień natężenia światła u gwiazd: gwiazda pierwszej, drugiej, trzeciej i t. d. **w-i;** wasza **w.** = tytuł, dawany dawniej biskupom.

Wielkoświatowy, tyczący ś. wielkiego świata, wielkopański, arystokratyczny.

Wielkotygodniowy, dotyczący wielkiego tygodnia, ostatniego przed Wielkanocą.

Wielkouch — *p.* Uszak.

Wielkouchy, mający wielkie uszy.

Wielkoustny, mający wielkie usta.

Wielkowidztwo, wada wzroku, skutkiem której widzi ś. przedmioty w rozmiarach powiększonych.

Wielkowładny, potężny, wielowładny.

Wielkozęby, mający wielkie zęby.

Wielkuchny *gwar.,* bardzo wielki.

Wielkusz, wielkolud, olbrzym.

Wielmi *stpl. przysł.,* wielce, bardzo.

Wielmoża, magnat, możnowładca.

Wielmożeństwo, potęga, wielmożność.

Wielmożnić, Wielmożyć, czynić możnym; wysławiać, wynosić, wychwalać; dawać tytuł wielmożnego; tytułować wielmożnym; podnosić wartość, oceniać wyżej; **w. się,** nabierać władzy, potęgi, mocy, wiel-

kości; być mocnym, wielowładnym, potężnym, wielmożnieć; panoszyć ś., puszyć ś., zadzierać nosa.

Wielmożnie *przysł.*, mogąc wiele, mając władzę, z wielką mocą, możnie, potężnie; wspaniale, okazale.

Wielmożnieć, stawać ś. wielmożnym, potężnym, rość w cnoty, w zacność, w moc, we władzę.

Wielmożnik, możnowładca.

Wielmożność, wielka możność, wielka moc, wielka władza, potęga; hojność, wspaniałość; okazałość, wystawność; tytuł, dawniej nadawany osobom możnym, dziś pospolicie wszystkim osobom z inteligencji.

Wielmożny, bardzo możny, potężny, wiele mogący; wspaniały, hojny; okazały, wystawny, kosztowny; tytuł, dawany dawniej tylko wysokim dostojnikom, dziś powszechnie używany w stosunkach towarzyskich i społecznych, zwłaszcza w intytulacji listów (na kopercie), i przysługujący wszystkim osobom z inteligencji.

Wielmożyć — *p.* Wielmożnieć.

Wielobarwny, mający wiele barw, pstry.

Wieloboczny, mający więcej niż cztery boki, wielokątny.

Wielobok — *p.* Wielokąt.

Wielobożca, Wielobożnik, wierzący w wielu bogów, politeista.

Wielobożność — *p.* Wielobóstwo.

Wielobożny, wierzący w wielu bogów, politeistyczny.

Wielobóstwo, Wielobożność, wiara w wielu bogów, politeizm.

Wielobrzmienny, brzmiący wielu dźwiękami.

Wieloczłonowy, Wieloczłonkowy, złożony z wielu członów, członków.

Wielodawca, człowiek, dający wiele, hojny, szczodry.

Wielodniowy, składający ś. z wielu dni, tyczący ś. wielu dni.

Wielodziałkowy, w *bot.*, dzielący ś. na działki: kielich **w.**

Wielodzielny, dzielący ś. na wiele części — *p.* Wielodziałkowy.

Wielodzietny, mający wiele dzieci.

Wielofarbny, Wielofarby — *p.* Wielobarwny.

Wielogębny, Wielogęby, wiele gąb mający; rozgłośny, stugębny, szeroko ś. rozchodzący.

Wielogłosy, Wielogłosowy, mający wiele głosów, napisany na wiele głosów: utwór muzyczny **w.**

Wielogłowy, Wielogłówny, mający wiele głów, stugłowy, składający ś. z wielu osób: rząd **w.** = złożony z przedstawicieli narodu.

Wielogran — *p.* Wielokąt.

Wielogwiazd, gwiazdozbiór, konstelacja.

Wielohak, przyrząd, używany w dawnych arsenałach polskich do sprawdzania luf.

Wieloisty, wieloraki, wielokrotny.

Wieloizbowy, z wielu izb złożony.

Wielojęzyczny, mający wiele języków; składający ś. z ludzi, mówiących różnemi językami.

Wielokąt, Wielobok, figura geometryczna, mająca więcej niż cztery boki i kąty.

Wielokątny, mający wiele kątów, wieloboczny.

Wielokłosisty, wydający kilka kłosów na jednem źdźble.

Wielokolorowy, mający wiele kolorów, wielobarwny, pstry, różnobarwny, rożnokolorowy.

Wielokopytowe, Wielokopytne zwierzęta = zwierzęta ssące o skórze grubej i nogach, zakończonych 3, 4 lub 5 palcami w kopytach: słonie, nosorożce, tapiry, hipopotamy i inne.

Wielokrążek, maszyna prosta, składająca się conajmniej z dwóch bloków (krążków).

Wielokrewność, nadmiar krwi w ciele, krwistość, sangwiniczność.

Wielokrewny, mający nadmiar krwi w ciele, krwisty, sangwiniczny.

Wielokroć, Wielekroć, Wielokrotnie, Wielekrotnie *przysł.*, wiele razy, nie jeden raz, nieraz.

Wielokrotna *mat.*, wielkość lub liczba powstająca przez dodanie kilku wielkości równych danej; wspólna **w.** kilku liczb=najmniejsza liczba dająca ś. podzielić bez reszty przez te liczby dane.

Wielokrotność, w *mat.*, własność pewnej wielkości dzielenia ś. przez inną wielkość bez reszty.

Wielokrotny, wiele razy powtórzony; w *mat.*, dzielący ś. przez inną wielkość bez reszty.

Wielokształtność, Wielopostaciowość, możność istnienia tego samego utworu: związku chemicznego, organizmu zwierzęcego, roślinnego i t. p. w kilku różnych, ale zawsze stałych i jemu tylko właściwych formach, polimorfizm.

Wielokształtny, mający wiele kształtów, występujący w różnych kształtach bez zmiany treści wewnętrznej.

Wieloletni, trwający wiele lat, długoletni, pełnoletni.

Wielolicowy, mający wiele lic, rozmaity, różnorodny.

Wielolicznie *przysł.*, w wielkiej ilości; bardzo licznie.

Wieloliczny, złożony z wielkiej liczby, b. liczny, mnogi, tłumny.

Wielolistny, mający wiele liści— *p.* Wielodziałkowy.

Wielomęki, pełen mąk.

Wielomęście, w pierwotnych czasach takie stosunki małżeńskie, że jedna kobieta mogła mieć dwu a. więcej mężów, poliandrja.

Wielomian, Wielowyraz, wyrażenie algebraiczne, w którem jest więcej niż jeden znak dodawania a. odejmowania.

Wielomiljonowy, składający się z wielu miljonów, posiadający wiele miljonów.

Wielomówca, człowiek, nad miarę mówiący, gadatliwy, wymowny.

Wielomównie *przysł.*, z nadmiarem słów, gadatliwie.

Wielomówny, gadatliwy.

Wielomówstwo, gadatliwość, gadanie ustawiczne.

Wielonasienny *bot.*, tyczący ś. wielu nasion, zawierający wiele nasion.

Wielonogi, mający wiele nóg.

Wielonóg, Wielonoga—*p.* Stonoga.

Wielonóżek, gatunek strzykwy posiadający 20 macków.

Wielooczny, Wielooki, mający wiele oczu.

Wielook, gatunek drobnego ślimaka z rodziny wirków o licznych oczkach na brzegu ciała.

Wieloosobowy, tyczący ś. wielu osób; mogący pomieścić wiele osób.

Wieloowockowe, rząd roślin dwuliściennych, których każdy kwiat wydaje wiele owocków.

Wielopestkowiec, Wielopestczak, nasiennik niektórych roślin, zawierający wewnątrz kilka nasion.

Wielopłatkowe, rośliny, których korona złożona jest z kilku lub kilkunastu płatków (fig.).

Wielopłatowiec, samolot wielopłaszczyznowiec.

Wielopłodny, wiele rodzący, plenny, urodzajny, wielorodny.

Wielopomny, wiele i długo pamiętający.

Wielopostaciowość — *p.* Wielokształtność.

Wieloprąd *el.*, kombinacja kilku prądów zmiennych skojarzonych, przesuniętych względem siebie w fazie o pewną część okresu.

Wielopręcikowy, mający wiele niezrosłych z sobą pręcików: rośliny **w-e** (fig.).

Wieloraki, niejednaki, rozmaity, rozliczny; mający rozmaite cechy, uważany w sposób rozmaity; kilkakrotny.

Wielorako *przysł.*, w wielu kształtach, rozlicznie, rozmaicie, różnorodnie.

Wielorakość, właściwość tego, co jest wielorakie, rozliczne, rozmaitość.

Wieloramienny, mający wiele ramion.

Wieloraz w *mat.* — *p.* Iloraz.

Wieloręczny; mający wiele rąk.

Wieloroczny, mający a. trwający wiele lat, wieloletni; trwały, stały.

Wielorodny — *p.* Wielopłodny.

Wielorogi, mający wiele rogów.

Wieloryb, zwierzę morskie ssące z rzędu dwupłetwowców, przeważnie olbrzymiej wielkości, postaci wrzecionowatej, o wielkiej głowie, uzbrojonej zębami a. wielkiemi pasami rogowemi, o przednich kończynach zamienionych w płetwy, bez tylnych, z ogonem zakończonym płetwą poziomą (fig.).

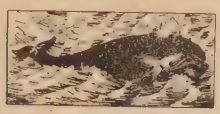

Wielorybi, odnoszący ś. do wieloryba, jemu właściwy, do niego należący.

Wielorybię, młodziutki wieloryb.

Wielorybnictwo, połów wielorybów, zajęcie wielorybnika.

Wielorybniczy, dotyczący wielorybnika, należący do niego: statek **w.** = urządzony do połowu wielorybów.

Wielorybnik, człowiek a. statek zajmujący ś. połowem wielorybów; drobny skorupiak jawnodychawkowy z rzędu podbrzusznych, mieszkający na skórze wielorybów i wgryzający ś. w ich ciało.

Wielorządny, mający rząd z wielu osób; panowanie wielu, poliarchja.

Wielosetny, zawierający w sobie wiele setek, z wielu set złożony, liczny.

Wielosilny, bardzo silny.

Wielosił *bot.*, — *p* Koziełek.

Wieloskładny, wielokrotnie złożony, skomplikowany.

Wieloskrzydłowy, Wieloskrzydły, mający wiele skrzydeł.

Wielosławny, bardzo sławny, słynący szeroko.

Wielosłowny, wielomówny.

Wielosłupkowy, mający wiele słupków: roślina **w-a.**

Wielostronnie *przysł.*, z wielu stron, pod wielu względami.

Wielostronny, mający wiele stron; z wielu stron uważany; mający wiele wiadomości, uczony.

Wielostrunny, o instrumencie muzycznym: mający na sobie wiele strun.

Wielostrzałowy, wielokrotnie strzelający, repetjerowy: broń **w-a.**

Wielosylabowy — *p.* Wielozgłoskowy.

Wieloszpon, ptak z rodziny kur.

Wielościan, bryła geometryczna, ograniczona więcej niż czterema płaszczyznami (fig.); opisany **w.** =

którego ściany są styczne do danej powierzchni krzywej; wpisany **w.** = którego wierzchołek lub krawędź leży na danej powierzchni krzywej.

Wielościenny, mający wiele ścian; składający ś. z wielu ścian.

Wielościowy, dotyczący wielości czyli ilości, ilościowy.

Wielość, znaczna liczba, wielka ilość, mnogość, mnóstwo.

Wieloważny, wiele ważący, ciężki; bardzo ważny, mający duże znaczenie.

Wielowiązkowy, mający pręciki zrosłe w kilka a. więcej wiązek: rośliny **w-e.**

Wielowiekowy, istniejący wiele wieków, odwieczny.

Wielowiosłowy, mający wiele wioseł: łódź **w-a.**

Wielowład, możnowładca, magnat, oligarcha.

Wielowładność, wielka władza, potężna moc.

Wielowładny, mający wielką władzę, wielmożny, potężny, władający w wielu państwach.

Wielowładztwo, wielka władza, potęga; wielorządztwo, władza wielu osób, poliarchja.

Wielowłosy, mający gęste włosy.

Wielowymiarowy, mający wiele wymiarów.

Wielowyraz — *p.* Wielomian.

Wielowysep, gromada wysp, leżących w pobliżu siebie, archipelag.

Wielozgłoskowy, Wielosylabowy, składający się z wielu zgłosek czyli sylab.

Wieloznaczny, mający wiele znaczeń; wyraz **w.** = homonim.

Wielożądnie *przysł.*, z wielką pożądliwością, łakomie, chciwie.

Wielożądny, wiele żądający, chciwy, łakomy.

Wielożeniec, Wielożon, mający kilka żon, mąż wielu żon.

Wielożenny, o mężczyźnie: mający wiele żon; o kobiecie, zaślubiona wielu mężczyznom.

Wielożeństwo, taki ustrój społeczny, w którym mężczyźnie wolno mieć dwie a. więcej żon, poligamja.

Wielożon — *p.* Wielożeniec.

Wielożywny *stpl.*, żywiący wielu, dający pożywienie wielu.

Wielożyzny, bardzo żyzny, urodzajny; zsyłający wielką żyzność.

Wielu, forma osobowo-męska od Wiele.

Wieniawka, motyl z rodziny garbatek, z podrzędu prządkówek.

Wieniec, wiązanka z kwiatów, liści a. kłosów w kształcie koła, girlanda, opasująca coś, korona z kwiatów a. innych części roślin uwita, wianek; podobne koło, uwite z innych, nanizanych na nić a. uwiązanych jeden u drugiego przedmiotów: **w.** grzybów, cebuli i t. p.; koło, kupa ludzi, zebrana i ustawiona a. usadowiona w krąg; wiecha w kształcie kręgu, jako znak; każda rzecz, mająca kształt wieńca, t. j. kręgu, koła; **w.** szturmowy = kiszka, oblana smołą i napełniona materją palną; **w.** panieński=dziewictwo; **w.** grochowy = odprawa, dana niemiłemu konkurentowi; **w.** kłosiany = symbol obfitości; **w.** laurowy, dębowy, wawrzynowy=symbol chwały, zwycięstwa; **w.** obywatelski, obozowy, murowy, okrętowy =korona różnych kształtów, dawana w starożytnym Rzymie żołnierzom, którzy odznaczyli ś. w boju; **w.** cierniowy = symbol męczeństwa; **w.** monarszy = korona.

Wieńcowy, dotyczący wieńca, podobny do wieńca; w *anat.*, szew **w.** = łączący pewne kości czaszki.

Wieńczarz, człowiek, robiący a. sprzedający wieńce.

Wieńczyć (się), wkładać wieniec na kogoś (na siebie), ozdabiać (ś.) wieńcem; koronować (ś.).

Wieńczyny (-yn) *gwar.*, zaręczyny, zrękowiny, zmówiny; uczta z powodu ukończenia żniwa, dożynki.

Wieńczysty, dotyczący wieńców; służący do ich wyrobu; mający kształt wieńca.

Wieprz, samiec świni, szczególnie trzebiony; *przen.*, człowiek opasły, tłusty, ociężały; człowiek niechlujny, brudas.

Wieprzak, Wieprzaczek, mały, młody wieprz.

Wieprzarz, człowiek, doglądający wieprzów.

Wieprzowaty, podobny z jakichkolwiek cech do wieprza.

Wieprzowina, mięso z wieprza, świnina.

Wieprzowy, odnoszący ś. do wieprza, zrobiony z wieprza.

Wieprzyniec, chlew na świnie, roślina z rodziny złożonych, podrodziny języczkokwiatowych.

Wiercenie *rzecz.* od Wiercić; *geol.*, **w.** ziemi w celach wykrycia użytecznych ciał kopalnych; *chirurg.* **w.** czaszki = trepanacja.

Wiercicki (-ego), człowiek żywego usposobienia, nie umiejący długo usiedzieć na miejscu, kręcicki, wiercipięta.

Wiercić, robić dziurę świdrem, świdrując przedziurawiać, robić otwór, wydrążać: **w.** dziurę, **w.** studnię, **w.** szyb; borować: **w.** żelazo; kręcąc, obracając coś, rozcierać, rozgniatać; kręcić, poruszać, machać, obracać czemś; **w.** piętą = być lekkoduchem, trzpiotem, nadskakiwać komuś; **w. się,** kręcić ś., poruszać ś., obracać ś., chwiać ś.; zmieniać wciąż miejsce, przebiegać szybko z jednego miejsca na drugie, poruszać wciąż ciałem, siedząc na miejscu; **w. się** przed oczami = zjawiać ś. i znikać, snuć ś.; **w. się** w głowie = nie umieć myśleć systematycznie, mieć nieład w głowie.

Wiercidło, przyrząd ręczny, ułatwiający wiercenie świdrem.

Wiercielnica, motyl z rodziny wycinek, z podrzędu prządkówek (fig.).

Wiercimak, Wiercioch, walek okrągły do wiercenia, do rozcierania czegoś w jakiemś naczyniu.

Wierciny, wióry odchodzące przy wierceniu.

Wiercipięta, Wiercipiętka, szałaputa, wietrznik, trzpiot, fircyk, którego wszędzie pełno, kręcący ś. wszędzie bez potrzeby; lekkoduch; człowiek nadskakujący, pochlebca.

Wiernica, powiernica; **w. syryjska,** *bot.* — *p.* Jerychońska róża.

Wiernie *przysł.*, nieobłudnie, sumiennie, szczerze; z zaufaniem, z uległością, z oddaniem ś.; ściśle, dokładnie, prawdziwie, zgodnie z rzeczywistością.

Wiernik, powiernik, poufalec; wyznawca jakiejś religji.

Wiernopoddańczość, wierne poddanie ś. władzy, rządowi, uległość, wierność.

Wiernopoddańczy, uległy, wierny władzy, rządowi, nacechowany wierną poddańczością.

Wierność, szczerość w oddaniu ś. komuś; sumienność w postępowaniu względem kogoś, w wykonywaniu obowiązków; przywiązanie, zaufanie; ścisłość, dokładność, zgodność z rzeczywistością.

Wierny, nie zdradzający, nie zdradliwy, dochowujący wiary; wykonywający sumiennie swe obowiązki względem kogoś; nie odstępujący go w żadnym razie, nie łamiący przyrzeczenia; szczerze przywiązany do kogoś; pilnujący powierzonego mu dobra; szczerze oddany swej wierze; ścisły, dokładny, zgodny z rzeczywistością; *rzecz.*, wyznawca Kościoła chrześcijańskiego.

Wierozub — *p.* Wirozub.

Wiersz *łć.*, szereg wyrazów, liczb, zwykle zapełniający całą linję od końca do końca; ustęp z Pisma Ś-go, werset; rzecz, pisana rymami; drobny utwór poetycki; **w. biały a. metryczny,** miarowy = sposób wysłowienia myśli swoich taki, że wyrazy układają ś. rytmicznie w stopy cz. miary określone; **w. rymowany** = sposób wysłowienia swoich myśli taki, że co pewną liczbę sylab następują sylaby, rymujące ś. z sobą.

Wiersza, samołówka na ryby i raki, pleciona z długich i cienkich rózeg wiklinowych, w kształcie walca, zamkniętego z jednego końca (fig.).

Wierszokleta, Wierszorób, lichy poeta, rymarz.

Wierszopis, Wierszotwórca, człowiek, piszący wiersze, rymotwórca, poeta.

Wierszopisarski, odnoszący ś. do wierszopisarza.

Wierszopisarstwo, Wierszopistwo, pisanie wierszem, rymotwórstwo.

Wierszopiska, Wierszotwórka, kobieta, pisząca wiersze, poetka.

Wierszować, układać wiersze.

Wierszowany, ułożony jako wiersz, rymowany: toast **w.**

Wierszownik. Wierszownica, przyrząd metalowy, w którym zecer umieszcza czcionki przy składaniu wyrazów w wiersze (fig.).

Wierszowy, dotyczący wiersza a. wierszy.

Wierszyć *gwar.*, układać na czemś wierzch, zakończać wierzchem.

Wierszydło, marny, nędzny wiersz, licha poezja.

Wierszyk, *zdr.* od Wiersz; **w-ki,** wiersze, bajeczki, pisane dla dzieci.

Wiertak, Wiertło, świder korbowy, wszelki świder osadzony na korbie łamanej.

Wiertarka, maszyna do wiercenia dziur.

Wiertarnia, przyrząd do wiercenia dziur, maszyna do mechanicznego poruszania świdra, wiertarka; miejsce gdzie ś. odbywa wiercenie.

Wiertel, Wirtel *nm.*, miara objętości rzeczy sypkich i płynnych, ćwierć; miara powierzchni pola — *p.* Wiardunek.

Wiertelnik, urzędnik miejski, schodzący na grunt w charakterze biegłego.

Wiertka, zwierzę jamochłonne z gromady gąbczaków, wiercące skały i koraloviny.

Wiertki *gwar.*, zwinny, obrotny, fertyczny.

Wiertlisko, uchwyt, obsada wiertła.

Wiertło, świder przy wiertarkach do metali — *p.* Wiertak.

Wiertnictwo, nauka o wierceniu, świdrowaniu pokładów ziemi.

Wiertniczy *górn.*, tyczący się wiercenia; — *p.* Wiertnik.

Wiertnik *górn.*, ten co dokonywa robót wiertniczych.

Wierusza, roślina z rodziny wrzosowatych.

Wierutny, prawdziwy, istny w znaczeniu ujemnem; do najwyższego stopnia posunięty: **w-e** kłamstwo, **w-y** łotr, oszust i t. p.

Wierzba, drzewo dwuliścieniowe z rodziny wierzbowatych, istniejące w wielu gatunkach: **w. krucha, w. długolistna** (fig.), **w. płacząca, w.**

iwa (fig.), **w. koszykarska** i in.; **gruszki na w-ie** = obietnice, nadzieje, które nie mogą się ziścić.

Wierzbina, drzewo wierzby, zwłaszcza młodej; zbiór wierzb; drzewo z wierzby.

Wierzbiniak, motyl z rodziny drzewiniaków, z podrzędu miernikowców.

Wierzbiniec, gaik wierzbowy.

Wierzbowate, rodzina roślin drzewiastych z rzędu wierzbowych.

Wierzbowiec rusałka, motyl z rodziny południc, z podrzędu motylowców (fig.).

Wierzbowy, odnoszący ś. do wierzby, zrobiony z wierzby; **w** *lm.*, **w-e,** rząd roślin z szeregu rozdzielnopłatkowych.

Wierzbówka, roślina zielna, trwała z rodziny wiesiołkowatych (fig.); **w. białka** = motyl z rodziny brudnic z podrzędu prządkówek.

Wierzch, strona przedmiotu, zwrócona ku górze, przeciwna spodowi: wierzchołek, szczyt; strona zewnętrzna, powierzchnia, powierzchowność, zewnętrzność; o miarach: to, co wystaje ponad brzegi, czub, naddatek; najwyższa władza, władca najwyższy; być na **w-u** = zwyciężać, pokonywać kogoś; moje na **w-u** = zwyciężyłem, okazało ś., że mam słuszność; **w.** brać nad kimś = brać nad nim górę, zwyciężać go; wychodzi, jak oliwa, na **w.** = staje się jawnem; sądzić z **w-u** = z powierzchowności; znać coś po **w-u** = powierzchownie, niedokładnie; jechać **w-em** = konno; koń pod **w-** a. do **w.** = przyuczony do konnej jazdy.

Wierzchni, umieszczony na wierzchu, górny, wierzchołkowy; dotyczący strony zewnętrznej, zewnętrzny, powierzchowny; główny, naczelny, najwyższy.

Wierzchnica, wyższa część czegoś; wierzchnia belka; ruda, na którą, przy kopaniu, najpierw natrafiają.

Wierzchołek, górna, najwyżej umieszczona część przedmiotu, wierzch, szczyt: **w.** góry, drzewa; **w.** kąta = punkt, w którym przecinają ś. albo stykają boki kąta; **w.** trójkąta = wierzchołek kąta, przeciwległego podstawie; **w-i** płuc = górne ich płaty.

Wierzchołkowy, odnoszący ś. do wierzchołka, umieszczony nad wierzchem czegoś, górny, szczytowy; **w-a linja** = linja prostopadła do poziomu; w *astr.*, linja pionowa, przeprowadzona przez zenit i nadir danego miejsca.

Wierzchołódka, ryba trzymająca ś. powierzchni wody.

Wierzchotka, taki kwiatostan, w którym każda oś kończy ś. kwiatem, a następna oś wychodzi z liści, umieszczonych na szypułce tego kwiatu: **w.** jednostronna, **w.** dwustronna cz. złożona (fig.).

Wierzchotkowaty, mający kształt wierzchotki: kwiatostan **w.**

Wierzchować coś = robić na czemś wierzch, zakończać coś wierzchem, ustawiać pod sam wierzch.

Wierzchowato *przysł.*, z wierzchem, z czubem, czubato.

Wierzchowaty, z wierzchem namierzony, czubaty.

Wierzchowie, zbiór wierzchowisk; łodygi roślin, nać.

Wierzchowiec, koń, przyuczony do konnej jazdy, koń wierzchowy, koń pod wierzch.

Wierzchowina, płaszczyzna górna, powierzchnia; wierzchołek łodygi, nać.

Wierzchowisko, górna część drzewa, wierzchołek drzewa; **w.** rzeki = początek, źródło, źródlisko.

Wierzchowładny, wszechwładny, wszechpotężny.

Wierzchowy, górny, wierzchni; **w.** koń = wierzchowiec.

Wierzchówka, klacz pod wierzch.

Wierzeja, jedna z dwu połów bramy podwójnej, podwoi, wrót.

Wierzejny, dotyczący wierzei.

Wierzenie, dawanie wiary; uznawanie czegoś za prawdę, przejęcie ś. jakąś zasadą; wiara, wyznanie, religja; ufanie komuś, pokładane w kimś zaufanie; wiara przesądna, zabobon.

Wierzę, skład wiary apostolskiej, zaczynający ś. od wyrazów: wierzę w Boga Ojca i t. d.

Wierzgać, *jednokr.* Wierzgnąć; uderzać nogą, kopać, wyrzucać nogą w tył dla uderzenia kogoś; *przen.*, być nieposłusznym, okazywać krnąbrność, buntować ś.; **w.** się, uderzać ś. nawzajem nogami.

Wierzgliwość, usposobienie do wierzgania: skłonność do nieposłuszeństwa, krnąbrność.

Wierzgliwy, skłonny do wierzgania, do kopania; nieposłuszny, buntowniczy, krnąbrny, narowisty.

Wierzyciel, człowiek, który pożyczył pewną sumę pieniędzy komuś drugiemu z warunkiem zwrócenia jej na oznaczony termin.

Wierzycielka, *for. ż.* od Wierzyciel.

Wierzycielski, odnoszący ś. do wierzyciela, właściwy mu.

Wierzyć, uznawać bez roztrząsania i wątpliwości zasady wiary, prawdy religijne; być zwolennikiem, wyznawcą jakiejś religji, wyznania; przyjmować coś za prawdę, nie wątpić, bez względu na to, czy coś jest prawdą, czy też nie; dawać wiarę komuś, ufać, pokładać zaufanie, zawierzać; spuszczać ś. na kogoś a. na coś, mieć ufność względem kogoś.

Wierzytelność, wiarogodność, prawdziwość; autentyczność; pretensja pieniężna, należność pieniężna, suma przynależna.

Wierzytelny, wiarogodny, prawdziwy; autentyczny; list **w.** = wyrażający, że posiadacz jego ma zaufanie u wystawiającego ten list, że ma upoważnienie do spełnienia, do otrzymania czegoś.

Wiesiałki, rodzina ptaków śpiewających, zębodziobych.

Wiesiołek, roślina zielna z rzędu wiesiołkowatych o kwiatach otwierających ś. wieczorem, a zamykających ś. nad ranem (fig.).

Wiesiołkowate, rodziny roślin kwiatowych dwuliściennych.

Wiesiorkowiec, motyl z rodziny sfinksów, z podrzędu zmierzchnikowców; fruczak **w.** (fig.).

Wieszacz, człowiek, który wiesza.

Wieszać, zaczepiać, przywiązywać, przypinać, przybijać, przyczepiać tak, aby wisiało; karać śmiercią przez zawieszenie na powrozie ściśniętym koło szyi; **w. się,** uczepiać ś., przywiązywać ś., tak aby wisieć, uwieszać ś., przywieszać ś.; zadawać sobie śmierć przez zawieszenie z zaciśniętym powrozem na szyi; **w. się** nad kimś = stać mu nad karkiem, nie odstępować go; **w. się** przy kimś = pozostawać przy nim w celach pozyskania jego łaski i karjery osobistej; **w. się** na powietrzu = wznosić ś.; **w. się** po skałach, górach = piąć ś.; **w. się** na kimś = polegać na nim, ufać mu, nudzić kogoś swoją obecnością, uczepić ś. go.

Wieszadło, przyrząd do zawieszania czegoś, zwłaszcza ubrania (fig.).

Wieszak, tasiemka, sznurek, łańcuszek u ubrania, służący do zawieszania go.

Wieszar, szczególny wiązar, w którym belka zawieszona jest na krokwiach zapomocą stojców albo kleszczy.

Wieszarek *el.*, część górna świecznika, służąca do izolacyjnego zawieszenia go na haku sufitowym.

Wieszcz, człowiek, przepowiadający przyszłość; wieszczek, prorok, wróżbita; genjalny pisarz, poeta.

Wieszczarz, wieszcz, wieszczek; człowiek, roznoszący wieści, plotkarz, papla, nowiniarz, bajczarz.

Wieszczba, przepowiednia, wróżba, proroctwo; przepowiadanie przyszłości, wróżenie, wieszczbiarstwo, wróżbiarstwo.

Wieszczbiarka — *p.* Wieszczka.

Wieszczbiarnia, miejsce, gdzie ogłaszano przepowiednie, wyrocznia, orakuł.

Wieszczbiarski, odnoszący się do wieszczbiarza.

Wieszczbiarstwo, przepowiadanie przyszłości, wróżbiarstwo.

Wieszczbiarz, człowiek, przepowiadający przyszłość, prorok, wróżek, wróżbita.

Wieszczek — *p.* Wieszczbiarz; motyl z rodziny oboczaków, z podrzędu dniowców; modraszek (fig.).

Wieszczenie, wróżenie, przepowiadanie przyszłości; przepowiednia, wieszczba.

Wieszczka, *for. ż.* od Wieszcz.

Wieszczkowy, dotyczący wieszczka, należący do wieszczka.

Wieszczowy, właściwy wieszczowi, należący do wieszcza.

Wieszczy, przepowiadający przyszłość, właściwy wieszczom, proroczy, odnoszący ś. do wieszcza; stanowiący wieszczbę, zawierający w sobie proroctwo.

Wieszczyca, wróżka, wieszczka; zmora, dusząca śpiących.

Wieszczyć, czynić wieszczbę, przepowiadać, prorokować; być zapowiedzią, wróżbą.

Wieszka, *zdr.* od Wiecha.

Wieszyca wodna, gatunek skorupiaka, ośliczka wodna (fig.).

Wieś, osada, gdzie mieszkają przeważnie włościanie i rolnicy; przestrzeń zajęta przez gospodarstwo rolne, zawierająca grunty orne, pola, budynki, chaty, należące do niej lasy i t. p.: mieszkać na wsi; wyjechać na **w.**; mieszkańcy wsi, wieśniacy.

Wieśba *stpl.*, wieszanie.

Wieściarz — *p.* Wieszczarz.

Wieścić, zapowiadać, donosić, przynosić coś jako wieść, obwieszczać.

Wieść, pogłoska, wiadomość, nowina, słuch, podanie, tradycja; zginąć bez **w-ci** = bez śladu, jak kamień w wodę.

Wieść (wiodę, wiedziesz...), *wielokr.* Wodzić; prowadzić, wskazywać drogę, być przewodnikiem, przewodniczyć; oprowadzać, prowadzić po różnych miejscach; pomagać komuś iść, podpierając go, trzymając go za rękę, podtrzymując go; ciągnąć, wlec; o drodze, o ulicy: dochodzić do pewnego miejsca, w pewnym kierunku; prowadzić, przyprowadzać, przywodzić; wprowadzać, wwodzić; wyprowadzać, wywodzić; być wodzem, przywodzić, hetmanić, być naczelnikiem, dowodzić; sterować, kierować; **w.** kogoś do czegoś=skłaniać, przywodzić, namawiać, podżegać, podbechtywać do czegoś; **w.** coś za sobą = powodować coś, być przyczyną czegoś, ciągnąć coś za sobą; **w.** wał, mur, rów = wznosić, sypać, kopać, prowadzić; **w.** ród = wyprowadzać, pochodzić od kogoś; **w.** żywot, **w.** czas = pędzić, spędzać; **w.** rozmowę = rozmawiać; w. spór, kłótnię, proces = toczyć; **w.** wojnę = wojować; **w.** oczami = rozglądać ś. dokoła, przypatrywać ś. bacznie; **w. się**, prowadzić ś. nawzajem; walczyć, pasować ś., brać ś. za łby; powodzić ś., zdarzać ś.

Wieśniacki, Wieśniaczy, należący do wieśniaka, właściwy wieśniakom; wiejski, wioskowy.

Wieśniactwo, tryb życia i obyczaje wieśniaków; *zbior.*, ogół wieśniaków, wieśniacy.

Wieśniaczka, mieszkanka wioski, kobieta, mieszkająca na wsi, włościanka, chłopka; szlachcianka wiejska, ziemianka.

Wieśniaczo *przysł.*, w sposób właściwy wieśniakom, po wiejsku po chłopsku.

Wieśniaczy — p. Wieśniacki.

Wieśniak, człowiek mający na wsi swoją posiadłość, trudniący się rolą, włościanin, mieszkający stale na wsi, kmieć; właściciel majątku ziemskiego, obywatel, szlachcic, ziemianin, rolnik.

Wieśny, odnoszący ś. do wsi a. do życia wiejskiego, wsi właściwy, wioskowy.

Wietek, motyl z rodziny bielinków, z podrzędu dniowców.

Wietnica, izba, gdzie odbywają się wiece, ratusz.

Wietnik, skorupiak krytodychawkowy, długoogoniasty, przegięty.

Wietrzeć, ulegać częściowemu rozkładowi chemicznemu wskutek działania powietrza; tracić na wadze wskutek ulatniania ś. niektórych cząstek.

Wietrzenie, *rzecz.* od Wietrzyć; **w.** skał, minerałów = rozkładanie ś. ich i rozpadanie pod wpływem powietrza, wody i gazów.

Wietrznia, miejsce, wystawione na prądy powietrzne, miejsce przewiewne pod dachem.

Wietrznica, trąba powietrzna; kobieta płocha, lekkomyślna, pusta, trzpiotka; *bot.* — *p.* Zawilec.

Wietrznie, Wietrzno, *przysł.*, gdy wiatr wieje, chłodnawo, przewiewnie; jak wietrznik, jak lekkoduch; lekkomyślnie.

Wietrznik, pędziwiatr, lekkomyślnik, trzpiot; lekkoduch; w kopalni, w piecu, w dachu otwór dla przepuszczania powietrza; chorągiewka na dachu, wskazująca kierunek wiatru.

Wietrzno — *p.* Wietrznie.

Wietrzność, nadmiar wiatrów; lekkomyślność, płochość, trzpiotowatość.

Wietrzny, w którym wieją silne wiatry: dzień **w.**; mający styczność z wiatrem, poruszany siłą wiatru: młyn **w.**; ospa **w-a** = choroba wysypkowa o lekkim przebiegu; ruchomy, jak powietrze, mający charakter wiatru; lekki a. szybki, jak wiatr; *przen.*, płochy, lekkomyślny, pusty; znikomy, nietrwały, przelotny; **w.** pies = mający dobry węch.

Wietrzyć, wystawiać na działanie wiatru, świeżego powietrza; usuwać zaduch, przewietrzać; węchem śledzić, dochodzić; **w. się**, być wystawionym na wiatr, na przewiew; przewietrzać się.

Wietrzyk, *zdr.* od Wiatr.

Wietrzysto, *przysł.*, wietrzno.

Wietrzysty, wietrzny.

Wietszeć — *p.* Wiotszeć.

Wiew, wianie, ruch, ciąg powietrza, powiew wiatru.

Wiewać — *p.* Wiać.

Wiewiór, wrzód weneryczny, szankier.

Wiewiórczy, odnoszący się do wiewiórki, zrobiony z futra wiewiórki.

Wiewiórecznik, zwierzę ssące z rzędu ryjkonosów z rodziny tejże nazwy, nieco mniejsze od wiewiórki (fig.).

Wiewiórka, zwierzę ssące z rzędu gryzionów, z pęczkami włosów na końcach uszek i długim puszystym ogonem (fig.).

Wieźć, *wielokr.* Wozić; przenosić, przeprowadzać z miejsca na miejsce na wozie, na koniu, na okręcie, koleją i t. p.; przewozić, wywozić, odwozić, przywozić; kierować końmi, powozić; ciągnąć wóz; **w. się**, jechać, przeprawiać ś.; samemu sobie powozić, być dla siebie samego woźnicą; włóczyć ś., ciągać się z wozem po różnych miejscach.

Wieźdźbiarz *stpl.*,—*p.* Wieszczarz.

Wieża, budowa w kształcie stożka, cylindra a. graniastosłupa, wysoka, a wąska, będąca a. częścią innego, większego budynku, nad którym góruje, a. całością sama w sobie, z dachem, najczęściej ostro zakończonym: **w.** ratuszowa, **w.** kościelna=dzwonnica (fig.); **w.** morska=latarnia morska, **w.** zegarowa =z zegarem, **w.** strażnicza=strażnica, **w.** strażacka=z której strażak obserwuje ukazujący ś. ogień; **w.** solowarna = budynek, gdzie warzą sól; niewielka twierdza, zameczek obronny; więzienie, turma; kara więzienia; wysoka budowa z drzewa, podsuwana ku twierdzy na balach a. kołach, zapomocą której oblegający zbliżali ś. do murów fortecznych; w szachach: figura, mająca kształt wieży; **w.** Babel = *przen.* rozgardjasz, nieład, zamieszanie; **w.** ciśnień = budynek z rezerwoarem wody oczyszczonej, wepchanej przez pompy, ustawiony na takiej wysokości, aby poziom wody w nim znajdował ś. wyżej, aniżeli najwyższe miejsca do których woda ma być dostarczana; z wieży tej idzie rura, rozwidlająca się na odnogi podziemne, któremi płynie woda na użytek i podnosi ś. w nich (fig.).

Wieżaty, Wieżysty, podobny z kształtu do wieży; opatrzony wieżą a. wieżami.

Wieżny (-ego), *stpl., rzecz.*, strażnik wieży więziennej.

Wieżoskręt, mięczak, brzuchopełzy, skrętowy, napotykany już w utworach kredowych .

Wieżowy, dotyczący wieży, należący do wieży, na wieży się znajdujący, na wieży zawieszony: zegar **w.**

Wieżyca, niewielka wieża.

Wieżycowy, mający kształt wieżycy, opatrzony w wieżyce.

Wieżyczka *zdr.* od Wieża; niewielka ozdoba architektoniczna w kształcie wieży; roślina z rodziny

krzyżowatych (fig.); gatunek mięczaka morskiego z podrzędu ślimaków grzebykoskrzelnych, strzałkojęzycznych, o skorupce fałdzistej.

Wieżycznik, świdrowaty gatunek ślimaka grzebykoskrzelnego, wstęgojęzycznego, strefy gorącej, o skorupie stożkowato-śrubowatej (fig.).

Wieżysty — *p.* Wieżaty.

Więc, *spójnik,* zapomocą którego wiąże ś. wniosek z założeniem, tedy, przeto, zatem, a zatem; cóż **w.**?, a **w.**? = kiedy pytamy o wniosek; w wyliczeniu: dalej, następnie, prócz tego, poza tem, oraz też, takoż, tudzież; wreszcie, zresztą, niechby.

Więcej, *st. wyż.* od Wiele, *przysł.,* oznacza, że liczba, miara, stopień jednego przedmiotu, pojęcia, przewyższa liczbę miarę, stopień drugiego; oznacza też działanie arytmetyczne dodawania: dwa **w.** dwa jest cztery; nadto, w dodatku, poza tem, prócz tego.

Więcierz, rodzaj dużej sieci na ryby (fig.).

Więcierzowy, dotyczący więcierza.

Więcierzyk, mały więcierz.

Więdnąć, Więdnieć, o całych roślinach a. ich częściach: tracić sok przez jego wysychanie, usychać, schnąć; o człowieku: tracić czerstwość i zdrowie, mizernieć, chudnąć, starzeć ś.; tracić na sile, na żywości, na energji, gnuśnieć, słabnąć; **w.** nad czytaniem, nad robotą = ślęczeć, dukwieć, siedzieć nieustannie; gada, wrzeszczy, aż uszy **w-ą** = aż nieprzyjemnie słuchać.

Więdnięcie, Więdnienie, *rzecz.* od Więdnąć; obumieranie, usychanie, tracenie świeżości.

Większeć, stawać ś. większym, powiększać się.

Większościowy, *przym.* od Większość; tyczący się większości, należący do większości.

Większość, większa część, większa ilość, liczba znaczniejsza, wielkość znaczniejsza niż inna; siła, ilość przeważająca.

Większy, *st. wyż.* od Wielki; wyższy, grubszy, zawierający więcej, znaczniejszy, mający większe znaczenie.

Więz, to, co wiąże, wiązadło; w *lm.,* **w-zy,** w *fizjol.,* mocne pasma z tkanki łącznej i błony, otulające stawy i wiążące z sobą kości — *p.* Więzy.

Więzia, Więź, skład ciała.

Więziciel, ten, kto więzi.

Więzić, wiązać, związywać, krępować; odejmować komuś swobodę, nie puszczać; wsadzać do więzienia, trzymać w zamknięciu, w więzieniu, w niewoli; wkładać więzy, kajdany.

Więzienie, wiązanie, związywanie, krępowanie; wkładanie oków, kajdan, branie do niewoli; trzymanie w więzach, w niewoli; miejsce, gdzie trzymają kogoś w zamknięciu, pod strażą; wieża, ciemnica, turma, loch.

Więziennictwo, sprawy więzienne, tyczące się więzień.

Więzienny, dotyczący więzienia, będący przy więzieniu: stróż **w.**

Więzień, człowiek, trzymany w więzach, skazany na więzienie, zamknięty w więzieniu, więziony.

Więzina, gromada drzew; drzewo wiązu.

Więzisty, zwięzły, treściwy, ułożony podług porządku logicznego, konsekwentny.

Więzławka, roślina z rodziny zatwarowatych.

Więznąć, wciskać ś. w ciasne miejsce, z którego trudno ś. wydostać, włazić w coś lepkiego i nie móc wyjść, lgnąć w czemś lepkiem, np. w błocie; o ptakach, owadach i t. p.: łapać ś. na lep.

Więzy, coś, co służy do związania, coś krępującego, wiążącego, przymus; pęta, okowy, kajdany; w *anat.* — *p.* Więz.

Więź, wiązka przedmiotów, razem związanych, pęk, pęczek; rozmiar wiązania, ilość przedmiotów, razem związanych: snopy dużej, małej **w-i; w.** ciała = budowa, kompleksja; **w.** nogi = górna jej część, grzbiet; **w.** drzewna = gałązki brzozy, leszczyny, łozy i t. p., używane w niektórych okolicach do wiązania snopów w polu.

Więźba, to, co wiąże, łączy jeden przedmiot z drugim, wiązanie; rusztowanie, na którem leży pokrycie dachu, wiązanie.

Więźnia, ryba koścista, piersiopłetwa, zbrojnoskrzelna.

Więźniowy, dotyczący więźnia, należący do niego.

Wig, *ang.,* członek stronnictwa postępowego i ludowego w Anglji, zwolennik systemu liberalnego w Anglji.

Wigano, suknia damska, na dworze Stanisława Augusta, fałdzista, ze stanem bardzo krótkim, pod samemi piersiami.

! Wigilancja, *łć.,* czuwanie, ostrożność, staranność.

Wigilijny, *przym.* od Wigilja: wieczerza **w-a,** opłatek **w.**

Wigilja, Wilja, *łć.,* nocne czuwanie; nabożeństwo wieczorne za umarłych; nabożeństwo wieczorne kościelne w przeddzień święta; dzień, poprzedzający większą uroczystość, dzień przed świętem połączony często z postem: **w.** Bożego Narodzenia; wieczerza w wigilję Bożego Narodzenia; dzień poprzedzający inny dzień; **w w-ę** = w przededniu; u dawnych Rzymian: straż nocna; czwarta część nocy = trzem godzinom.

Wigoniowy, zrobiony z wełny, lamy wigoń.

Wigoń, Wigonja, *fr.,* zwierzę ssące przeżuwające, z rodziny wielbłądów, z rodzaju lamy, żyje w Ameryce południowej (fig.); gatunek kosmatej tkaniny wełnianej z wełny lamy, zwanej także wigoń.

Wigor *łć.,* siła, dzielność, rzeźkość.

Wigwam, *ind.,* szałas Indjan Ameryki Północnej, okryty skórą bawolą (fig.).

Wija, Wieja, zamieć, wichura, nawałnica, śnieżyca, zadymka śnieżna.

Wijadło, Wijak, narzędzie do zwijania motków nici.

Wije, gromada zwierząt członkonogich, oddychających tchawkami, z parą rożków na głowie, z licznemi odnóżami na tułowiu (drewniak, krocionóg i inne) (fig.).

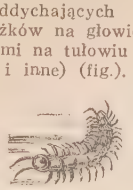

Wijnik — *p.* Powojnik.

Wik, *gwar. ryb.* zatoka (zatoka Pucka, zwana również Małem morzem).

Wikarjat, *łć.,* urząd i siedziba wikarjusza; władza kościelna, złożona z biskupów.

Wikarjusz, Wikary, *łć.,* pomocnik, zastępca proboszcza; **w.** apostolski = dostojnik duchowny z pełnomocnictwem od Papieża; **w.** generalny = zastępca biskupa.

Wikarjuszowski, dotyczący wikarjusza, należący do niego.

Wiking, *skand.*, dowódca rozbójników morskich skandynawskich, łupieżących na początku wieków średnich, zdobywających obszerne kraje i zakładających tam królestwa udzielne.

Wikła, zarośle zawiłe, trudne do przebycia, gąszcz.

Wikler, *blm.*, wierzchnia gładka powłoka trzeciny, służąca do wyplatania krzeseł i t. p.

Wiklić — *p.* Wikłać.

Wiklina, roślina giętka, wijąca ś., czepna, poplątana; gęstwa, powstała z poplątanych gałęzi różnych drzew, krzewów i roślin; gatunek wierzby.

Wikłacz, ptak z rzędu wróblowatych, z podrzędu śpiewających, odznaczający ś. kunsztowną budową gniazd, zamieszkuje strefy gorące, tkacz (fig.).

Wikłać, plątać, gmatwać; wplątywać, sprawiać, że ś. ktoś a. coś zaplącze, ugrzęźnie; *przen.*, robić nieporządek, nieład, być powodem zamieszania, warcholić, wichrzyć; **w.** kogoś = wplątywać go w jakąś sprawę; **w. się,** gmatwać ś., plątać ś., wplątywać ś. w coś; *przen.*, dawać ś. wplątać w coś; przypominać ś. niejasno.

Wikłak, roślina z rodziny dyniowatych.

Wikłanina, zamieszanie, zamęt, zagmatwanie, gmatwanina, mataninа, krętanina.

Wikławiec, niewielkie zwierzę ssące drapieżne z rodziny niedźwiedzi (fig.).

Wikt, *łć.*, żywność, stół, życie.

Wiktorja *łć.*, zwycięstwo; bogini zwycięstwa; rodzaj powozu lekkiego, dwuosobowego.

Wiktorja regia, koroniarka gujańska, roślina z rodziny grzybieniowatych, której liście okrągłe pływają po wodzie na wyrastających z dna łodygach, dochodzą do 8 stóp w obwodzie, a kwiaty do 14 cali średnicy (fig.).

Wiktować, żywić kogoś swoim kosztem, utrzymywać kogoś na swym stole; **w. się,** stołować ś. u kogoś, karmić ś., jadać.

Wiktuały, *łć.*, artykuły spożywcze; żywność.

Wilajet, *tur.*, prowincja, namiestnictwo w Turcji.

Wilcza jagoda, roślina jadowita z rodziny psiankowatych, pokrzyk (fig.).

Wilczar, koń szybki w biegu, doganiający wilka.

Wilczarz, pies zaprawny do polowania na wilki, biorący wilki.

Wilczaszek, *zdr.* od Wilczek.

Wilczaty, mający maść taką, jak u wilka, szary, bury.

Wilczątko — *p.* Wilczę.

Wilczek, młody, mały wilk; człowiek, udający potulnego, niewinnego, rabuś, złodziej, zbój; człowiek zły, ponury, a skryty; boczna gałązka, odnoga, wyrastająca z pnia drzewa; wierzchnia pozioma krawędź dachu, gdzie schodzą ś. obie jego strony.

Wilczełyko, roślina jadowita z rodziny wawrzynkowatych (fig.).

Wilczeniec, choroba drzew.

Wilczę, Wilczątko, szczenię wilka.

Wilczomlecz, roślina trwała, trująca z rodziny wilczomleczowatych, ostromlecz (fig.).

Wilczomleczek, motyl z rodziny sfinksów, z podrzędu zmierzchnikowców.

Wilczomleczowate, rodzina roślin dwuliściennych bezpłatkowych, z rzędu trójsiennych.

Wilczooki, mający oczy podobne do wilczych.

Wilczura, szuba, palto, bekiesza, podszyte futrem wilków.

Wilczy, należący do wilka, odnoszący ś. do niego, pochodzący z wilka; właściwy wilkom, taki, jak u wilka; **w.** dół = samołówka na wilki, jama na wilki, wilkownia; rodzaj obrony, fortyfikacji ziemnej w kształcie jamy lejkowatej z utkwionym w środku kołkiem ostrym (fig.); **w.** słup = samołówka na wilki w kształcie słupa dębowego, zakopanego pionowo, ze szparą wpo-

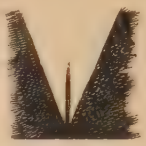

dłuż, w której więźnie łapa wilka; pokazać komuś **w.** ząb = ostro mu odpowiedzieć, zagrozić mu; **w.** syn = człowiek śmiały, zuchwały; **w-a** mina = zbójecka, dzika; **w-e** oczy = wzrok pożądliwy, chciwy; **w.** zamysł = zdradziecki, podstępny; **w-e** gniazdo = miejsce zamieszkania zbójców; **w-e** prawo = przemoc, gwałt; **w.** głód, apetyt = nienasycony; **w-a** pokora = udana, obłudna; **w.** chód = cichy, podkradający ś.; po **w-mu,** *przysł.*, jak wilk, zgodnie z naturą wilka; **w-a** jagoda — *p.* Wilcza jagoda; **w-e** łyko — *p.* Wilczełyko.

Wilczybój, roślina trwała, trująca, z rodziny jaskrowatych, tojad.

Wilczyca, samica wilka.

Wilczyn — *p.* Łubin.

Wilczyna, mięso wilcze.

Wilczyniec, legowisko wilków.

Wilczypieprz — *p.* Czworolist.

Wilczysko, wilk duży, stary.

Wilec, roślina meksykańska o żywicy, używanej jako środek silnie przeczyszczający, jalapa (fig.).

Wilegjatura, *wł.*, letni pobyt na wsi dla wypoczynku; miejsce takiego pobytu, mieszkanie letnie, letnisko.

Wilga, Wywilga, ptak wróblowaty, ząbodzioby, z rodziny tejże nazwy, przelotny, barwy żółtej z czarnemi skrzydłami i ogonem czarnym (fig.).

Wilgnąć, stawać ś. wilgotnym, wilgotnieć.

Wilgociąg, otwór w dachu zrobiony, przez który wchodzi powietrze osuszające, wietrznik.

Wilgocina, grunt wilgotny.

Wilgociomierz, Wilgociomiar, przyrząd do mierzenia stopnia wilgoci powietrza, higrometr (fig.).

Wilgoć, woda, unosząca ś. w powietrzu w kształcie subtelnej pary i przenikająca wszystko; płyn w organizmie ludzkim, zwierzęcym a. roślinnym; miejsce wilgotne, woda; **w.** powietrza = ilość pary wodnej, zawartej w powietrzu.

Wilgotnie, *przysł.*, trochę mokro, z wilgocią, mokrawo.

Wilgotnieć, Wilgnieć, Wilgnąć, nabierać, chłonąć w siebie wilgoć, stawać ś. wilgotnym, mokrawym, przesiąkać wilgocią.

Wilgotnik, skorupiak jawnodychawkowy, wrosłooki, stonogi.

Wilgotno, *przysł.*, nie sucho, nie bardzo mokro.

Wilgotność — *p.* Wilgoć.

Wilgotny, przesiąknięty wilgocią, przejęty małą częścią płynu, mokrawy, zmoczony, zroszony.

Wilgowron, ptak śpiewający, zębodzioby z rodziny wiesiadków czyli żółtaczek, kwiskal (fig.).

Wilijny — *p.* Wigilijny.

Wilja, *łć.* — *p.* Wigilja.

Wilk, zwierzę ssące, drapieżne, z rodziny psów, bardzo szkodliwe (fig.); rasa psa, pochodząca ze

skrzyżowania suki z wilkiem; niebezpieczna długotrwała choroba skóry, sprawiająca rozszerzające ś. owrzodzenia; *ogrodn.*, dziki pęd drzewa, uszlachetnionego przez szczepienie, wyrastający z płonki poniżej szczepienia; pień na dnie np. rzeki, karcz; człowiek, mający naturę wilczą, chciwiec, zdzierca, grabieżca, gwałciciel, zbój; w *lm.*, **w-i,** skóra z **w-a,** używana na

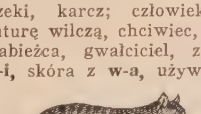

futro, futro wilcze; **w.** workowaty = zwierzę ssące z rzędu torbaczy, z rodziny niełazów (fig.); **w.** wodny = szczupak; **w.** morski = stokfisz; przyrząd żelazny a. kamienny, w kuchni a. kominku, na którym układa ś. drzewo do palenia; bryła żelaza, wyciekłego z tygla i stężałego; **w.** u świecy = część knota, paląca ś. z boku i topiąca świecę; nazwa nasion, czepiających ś. ubrań ludzkich i sierści zwierząt i w ten sposób roznoszonych po świecie; kłoda, w którą wpuszczają ręce a. nogi skazańca lub więźnia, dyby; patrzeć, jak **w.** = ponuro, groźnie; **w. z w-mi** = żyje = swój ze swoim przestaje; nosił **w.** razy kilka, ponieśli i **w-a** = krzywdziciel został wreszcie ukarany; miłują **ś.,** jak **w.** i baran = jeden krzywdzi drugiego; uchodząc przed **w-iem,** trafił na niedźwiedzia = uchodząc niewielkiego niebezpieczeństwa, naraził ś. na groźniejsze; i liczone **w.** bierze = krzywdziciel nie pyta niczego, złodziej wszystko porywa; natura **w-a** ciągnie do lasu = usposobienie wrodzone zawsze odzywa ś. u człowieka; trudno **w-iem** orać = niepodobna człowieka, przyzwyczajonego do dzikiej swobody, skłonić do spokojnej, systematycznej pracy; przez posły **w.** nie tyje = najlepiej samemu wszystko załatwiać, bez pośredników; **o w-u** mowa, a **w.** tu = mówi ś. o osobie, przychodzącej niespodziewanie w chwili, gdy o niej mówią; nie wywołuj **w-a** z lasu = nie wywołuj zła, mówiąc o niem; i **w.** syty, i owca cała = mówi ś. o pogodzeniu sprzecznych życzeń i dążeń; gadać, jak o **w-u** żelaznym = bredzić, bajać o rzeczy nieprawdopodobnej; człowiek człowiekowi **w-iem** = mówi ś. o wzajemnej nienawiści między ludźmi; **w.** w owczej skórze = obłudny zdzierca, krzywdziciel; trudno z **w-a** uczynić barana = trudno człowieka o złych instynktach uczynić dobrym; głód wyciąga **w-a** z lasu = potrzeba jest bodźcem czynów zuchwałych; stary **w.** morski = doświadczony marynarz.

Wilkierz, Wielkierz, *nm. stpl.*, uchwała magistratu w miastach będących na prawie magdeburskim.

Wilkołak, Wilkołek, w wierzeniach przesądnych ludu człowiek, przemieniony w konia, w wilka; człowiek okrutny, grabieżca, łotr; roślina — *p.* Widłak.

Wilkołakowy, Wilkołkowy, dotyczący wilkołaka.

Wilkom, *nm.*, puhar, będący własnością członków cechu, służący do picia zdrowia członka nowoprzyjętego na biesiadzie, przez niego wyprawionej.

Wilkowaty, podobny do wilka, mający sierść podobną, jak u wilka, wilczaty; okrutny, żarłoczny, krzywdzicielski.

Wilkownia — *p.* Wilczydół.

Willa, *łć.*, domek letni, wiejski pałacyk w okolicach miasta, letnie mieszkanie.

Wiłżeć, wilgotnieć.

Wiłżyć, czynić wilgotnem, zwiłżać.

Wiłżyna, podkrzew z rzędu strąkowych, rodziny motylkowatych (fig.).

Wiłżyniak, motyl z rodziny roślinniaków z podrzędu miernikowców, grotnik.

Wiłżynówka, motyl z rodziny słonocnicówek, słonecznica (fig.).

Wiła, błazen, głupiec, szaleniec; **w-y** robić = wiłować.

Wiłować, czynić szaleństwa, szaleć; przekręcać coś, fałszować.

Wina, przekroczenie praw boskich a. ludzkich, porządku społecznego, moralności publicznej i t. d.; naruszenie prawa, występek, przewinienie; wykroczenie dowiedzione komuś a. do którego się ktoś poczuwa, sprawka czyjaś; czyn, wywołujący następstwa niepożądane; nie moja to **w.,** nie moja w tem **w.** = nie jestem temu winien; a czyjaż to **w.?** = kto był przyczyną złego?; z twojej **w-y** to ś. stało = tyś to spowodował; *stpl.*, kara pieniężna sądowa.

Winarz — *p.* Winiarz.

Winąć, wić.

Wincent, mieszanina do pocisków dymiąca i trująca, stosowana w walce gazowej (od nazwiska wynalazcy).

Winciarz, grający w winta; namiętnie lubiący grać w winta.

Winda, *nm.*, dźwignia, przyrząd do podnoszenia ciężarów najczęściej w kierunku pionowym (fig.); ma-

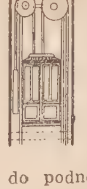

lutki pokoik do podnoszenia osób i rzeczy na górne piętra i spuszczania ich nadół: **w.** ręczna, parowa, hydrauliczna.

! **Windfang,** *nm.* — *p.* Odwiewnik.

Windlada, *nm.*, skrzynia w organach, w której zbiera ś. powietrze, nadymane z miechów.

Windować, podnosić do góry, dźwigać na górę; dawać wyższą ce-

nę niż ktoś inny, licytować; **w. się,** wznosić ś. zapomocą windy; *przen.*, piąć ś., wchodzić w górę z trudem, gramolić ś.

Windowy, dotyczący windy, będący przy windzie.

Windówka, lina windowa, powróz przechodzący przez windę w czasie jej ruchu.

Winduga — *p.* Binduga.

Windykacja, *łć.*, zemsta, ratunek, obrona, obrona czci i t. p.; żądanie zwrotu prawnej własności albo poniesionych kosztów i zwrotu strat.

Windykata, *łć.*, rzecz odzyskana przez windykację.

Windykator, ten, co windykuje.

Windykować, domagać się zwrotu, dochodzić prawnie własności a. zwrotu kosztów i strat, rościć pretensje.

Windziarz, człowiek, pracujący przy windzie, pilnujący windy.

Winegret, *fr.*, sos z octu, oliwy soli etc.; sałata z takim sosem.

Winian, *chem.*, sól, powstająca z połączenia kwasu winnego z jakąś zasadą solną.

Winianka, zupa z winem, polewka z wina.

Winiarka, *for. ż.* od Winiarz.

Winiarnia, piwnica na wino, miejsce, gdzie sprzedają wino; lokal, gdzie ś. gromadzą dla picia wina, szynk winny, sklep z winem.

Winiarniany, dotyczący winiarni, właściwy winiarni.

Winiarski, odnoszący ś. do winiarza.

Winiarz, właściciel winiarni, kupiec winny; posiadacz winnicy; robotnik z winnicy.

Winić, Winować, stawiać kogoś pod zarzutem winy, oskarżać, obwiniać; **w. się,** oskarżać ś., obwiniać siebie samego.

Winiec, owad z gatunku mszyc, niszczący winorośle, filoksera (fig.).

Winien, napis na lewej stronie książek handlowych, buchalteryjnych, debet, dłużny — *p.* Winny.

Winiówka, beczka na wino albo po winie; polewka z wina; pewna odmiana gruszki: saska **w.**

Winjeta, *fr.*, rysunek, ozdabiający kartki w książce, papier do pisania, okładkę książki, kajetu i t. p.

! Winkiel, *nm.*, kąt prosty (90 stopni); narzędzie, przedstawiające kąt prosty (fig.); węgielnica, narożnik, kątownik, ckierka.

! Winkieladwokat, Winkielkonsultant, *nm*, pokątny doradca.

! Winkielajza, *nm.* — *p.* Kątownik.

! Winkielak *nm.*,—*p.* Wierszownik.

Winko, *zdr.* od Wino.

Winkowaty, mający smak wina, kwaskowaty, słodko-kwaskowy.

Winnica, pole a. część ogrodu, zasadzone winoroślami, ogród winny, rozrosły krzew winorośli; **w.** Pańska, Chrystusowa = Kościół, jako zgromadzenie wiernych.

Winniczek, gatunek ślimaka.

Winniczka, mała winnica.

Winnik, winian potasu, kamień winny, osad, powstający na dnie beczek z winem; pęk gałęzi brzozowych, używany do smagania kąpiących ś. w łaźni; — *p.* Winnica.

Winność *stpl.* wina, występek, przewinienie; obowiązek oddania komuś, co mu ś. należy.

Winny, Winien, będący sprawcą jakiegoś wykroczenia, powodem niepożądanego skutku, winowajcą jakiejś zbrodni; obowiązany do czegoś, mający obowiązek czynienia czegoś; powinien; obciążony jakimś zarzutem, oskarżony; zawdzięczający komuś coś, mający coś od kogoś, dłużny; *rzecz.*, winowajca, przestępca, zbrodniarz.

Winny, odnoszący się do wina, wydający wino, mający smak wina, zrobiony z wina a. z winem: krzew **w.**, jagoda **w-a,** latorośl **w-a;** macica **w-a** = korzeń i pień winorośli, z której obcięto gałęzie na zimę, a który na wiosnę puszcza nowe pędy; **w-a** polewka = zrobiona z wina; **w-a** sól, **w.** ocet, kwas **w.**= powstające z fermentacji wina; **w.** kamień — *p.* Winnik; szynkarz, kupiec **w.** — *p.* Winiarz; sklep, szynk **w.** — *p.* Winiarnia; smak **w.** = kwaskowaty; zapach **w.** = taki, jakim odznacza ś. wino; w kartach polskich: maść **w-a** = pikowa.

Wino, winograd, winorośl; jagody winogradu, winogrona; przefermentowany, oczyszczony i odstały sok jagód winnych; **w.** słodkie = zawierające dużo cukru; **w.** wytrawne = mało słodkie; przefermentowany sok innych owoców: **w.** jabłeczne = jabłecznik, **w.** jagodowe = jagodziak, **w.** malinowe = maliniak, **w.** porzeczkowe = porzeczniak; w kartach do gry: pik; **w.** dzikie — *p.* Winobluszcz altanowy.

Winobluszcz, roślina z rodziny winorośloważych, pnąca ś., o liściach dużych, dzikie wino bluszczowe (fig.).

Winobranie, zbieranie gron winnych; czas, w którym dokonywa ś. zbieranie winogron.

Winobraniec, człowiek, zbierający winne jagody.

Winobranka, *for. ż.* od Winobraniec.

Winodajny, wydający obficie wino.

Winogóra, winnica, położona na wyżynie, wystawiona na południe.

Winograd, latorośl winna, winorośl; winnica.

Winogrodnictwo, hodowanie winogradu, winiarstwo.

Winogrodniczka, *for. ż.* od Winogrodnik.

Winogrodniczy, dotyczący winogrodnika a. winogrodniczki.

Winogrodnik, Winniczník, człowiek, pielęgnujący winorośle; właściciel winnicy.

Winogrono, grono winne.

Winogronowy, dotyczący winogron, z nich tłoczony; błona **w-a** = jedna z błon ocznych.

Winolistny, pełen liści winnych, z kształtu podobny do liści winnych.

Winomierz, przyrząd do określania ilości alkoholu w winie.

Winomiód, napój powstały ze zmieszania wina z miodem, hipokras.

Winonośny, na którym rośnie winograd cz. winne grona.

Winopilca, Winopijca, Winopój, pijący dużo wina, pijak.

Winorodny, wydający wino, winonośny.

Winorośl, krzew pnący z rodziny winoroślowych, dający jagody winne, winograd (fig.).

Winoroślik, motyl z rodziny sfinksów, z podrzędu zmierzchnikowców.

Winoroślowy, dotyczący winorośli; pochodzący z winorośli; w *lm.*, **w-e,** rodzina roślin dwuliściennych z rzędu kruszynowych, krzewy czepne, zaopatrzone w wąsy.

Winosiarczan, ogólna nazwa solnych związków, w których skład wchodzi kwas winosiarczany.

Winować, skazywać na karę pieniężną — *p.* Winić.

Winowajca, człowiek, który został uznany za winnego, który popełnił jakąś winę, przestępca, zbrodniarz.

Winowajczyni, *for. ż.* od Winowajca.

Winowiciowate — *p.* Winorośle.

Winszować, *nm.*, życzyć, składać życzenia; wyrażać komuś radość z powodu jego powodzenia.

Wint, *ros.*, (*nm*) rodzaj gry w karty: wist z licytacją.

Wińsko, kiepskie, liche, niesmaczne wino.

Wio!, *wykrz.*, używany przez woźniców dla zachęcenia koni do ruszenia a. do pośpiechu.

Wiochna, dziewczyna zwłaszcza wiejska, ładna, mająca urok i powab młodości; pełna wdzięku; typ dorodnej wieśniaczki.

Wiokać, wołać wio! popędzając konie.

Wiola (Viola), *wł.*, rodzaj skrzypiec, altówka (fig.).

! Wiolacja *łć.*, zhańbienie, znieważenie, zgwałcenie, pogwałcenie.

! Wiolencja, *łć.*, gwałtowność, porywczość, przemoc, gwałt, krzywda wyrządzona komuś przez nadużycie siły.

Wiolin, *wł.*, strona prawa klawjatury, obejmująca 4 oktawy.

Wiolinista, *wł.*, skrzypek.

Wiolinowy, dotyczący wiolinu; **w. klucz** = klucz skrzypcowy, klucz *g*, znak na pięciolinji, pokazujący, gdzie się znajduje *g* dwukreślne.

Wiolonczela, *wł.*, instrument muzyczny smyczkowy większy od skrzypiec o 4 strunach, o tonie miękkim, głębokim (fig.).

Wiolonczelista, muzyk, grający na wiolonczeli.

Wionąć — *p.* Wiać.

Wiorsta *ros.*, miara długości = 1064,5 metrom.

Wiorstowy, mający wiorstę długości; oznaczający wiorstę: słup **w.**

Wiorzysko, Wiórzysko, ogromny wiór; *zbior.*, kupa wiórów.

Wioseczka *zdr.* od Wioska.

Wioselko *zdr.* od Wiosło.

Wiosenka *zdr.* od Wiosna.

Wiosenny, Wiośniany, odnoszący się do wiosny, zdarzający ś., obchodzony na wiosnę, właściwy wiośnie; **w-e** porównanie dnia z nocą=dzień 21 marca, kiedy dzień równa ś. nocy i mają po 12 godzin.

Wioska *zdr.* od Wieś.

Wioskowy, dotyczący wioski, właściwy wiosce, wiejski.

Wiosło, długi przyrząd drewniany do popychania i kierowania małych statków wodnych, czółen, tratew na wodzie, w kształcie wąskiej długiej łopatki na długiej rękojeści (fig.); noga gęsi, kaczki i innych ptaków pokrewnych im.

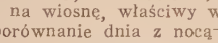

Wiosłonogi, mający nogi podobne do wiosła, t. j. opatrzone płetwami, płetwonogi.

Wiosłostopny, mający nogi środkowe w kształcie wiosła, np. skorupiaki.

Wiosłować, robić wiosłem lub wiosłami dla popychania statku i kierowania nim; o ptakach wodnych: pływać; **w.** skrzydłami=machać.

Wiosłowaty, mający kształt wiosła.

Wiosłowąż, gad jadowity z podrzędu wężów równołuskich.

Wiosłowiec, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty, wiosłonogi.

Wiosłowy, odnoszący ś. do wiosła, należący do wiosła; popychany zapomocą wioseł.

Wiosna, pora roku, zaczynająca ś. od wiosennego porównania dnia z nocą aż do letniego przesilenia dnia 21 czerwca; *przen.*, **w.** życia = młodość.

Wiosnować, przepędzać gdzieś wiosnę; być w wiośnie życia, rozwijać ś. bujnie, kwitnąć; przechowywać przez wiosnę; **w. się,** odradzać ś. na wiosnę, odnawiać ś., odmładzać ś.

Wiosnówka, roślina z rodziny krzyżowatych (fig.).

Wioszczyna, mała wioska, uboga wioska.

Wioślarka *for. ż.* od Wioślarz.

Wioślarski, właściwy wioślarzowi, należący do wioślarza; towarzystwo **w-ie** = oddające ś. sportowi wioślarstwa.

Wioślarstwo, zajęcie wioślarza, sport wioślarski; *zbior.*, wioślarze.

Wioślarz, człowiek, robiący wiosłem; mężczyzna, uprawiający sport wioślarski.

Wiośnianka, pieśń, śpiewana na uroczystości wiosennego porównania dnia z nocą u dawnych pogańskich Słowian; niewielki utwór poetycki, liryczny, o nastroju sielskim; wiązanka z pierwszych kwiatów wiosennych.

Wiośniano *przysł.*, jak na wiosnę, wiosennie; *przen.*, radośnie.

Wiośniany, wiosenny.

Wiotchość, stan przedmiotu, nadniszczonego wskutek długiego leżenia, użycia, nadgnicia, zszarzania i t. p.; kruchość.

Wiotchy, nadniszczony wskutek długiego używania, wytarty, zużyty; słaby, wątły, kruchy.

Wiotesz, Wioteszka *stpl.*, łachman, gałgan; zbliżanie ś. ku końcowi, schyłek, ubytek.

Wiotki, dający ś. łatwo zginać, giętki, elastyczny; nie mający mocy, nietęgi, słaby; **w-a** kibić = cienka.

Wiotkość, właściwość tego, co jest wiotkie, giętkie, co nie ma mocy; bezsilność, cienkość.

Wiotszeć, stawać ś. wiotchym, zdzierać ś., niszczyć ś.; stawać ś. słabym, kruchym, wątleć.

Wiotszyć, robić wiotchym.

Wiór, cienka warstewka drewna, wychodząca np. z pod hebla, z pod siekiery; heblowina, strużyna, drzazga, trzaska; gdzie drwa rąbią, tam **w-y** lecą = gdzie jest walka, tam muszą być ofiary; w cudzym domu drwa rąbią, a do nas **w-y** lecą = cierpimy za cudze winy.

Wiórarka, specjalna maszyna do robienia wiórów, maszyna heblująca wióry.

Wiórek *zdr.* od Wiór.

Wiórki złote, roślina z klasy paproci, stonogowiec.

Wiórnica, Wiórnik, gatunek hebla.

Wiórowaty, Wiórkowaty, podobny do wiorów.

Wiórowiny, odpadki przy heblowaniu.

Wipa, maszyna wojenna do wyrzucania kamieni.

Wir, kręcenie ś. w kółko, odmęt; zamieszanie; szybkie, gwałtowne falowanie wody wokoło jakiegoś punktu, sięgające aż do dna, obrót; **w.** powietrza = spotkanie ś. prądów powietrza, dążących od biegunów ku równikowi i od równika ku biegunom.

Wira! *wykrz.* okrzyk przy ładowaniu okrętu, oznaczający dźwiganie ciężaru do góry.

Wirak, owad z rzędu tęgopokrywych, krętaczek (fig.).

Wiraszka *gwar.*, rodzaj sieci do łowienia ryb.

Wiraż *fr.*, płyn nadający ton, kolor odbitkom fotograficznym; gwałtowny zakręt, skręt; szosa pełna **w-ów.**

Wirch *gwar.*, wierzchołek, szczyt góry, skały.

Wirczyk, zwierzę typu pierwotniaków z gromady wymoczków, worticella, lanuszka (fig.).

Wirek, mały wir; w *lm.* **w-i,** rząd robaków z gromady płazińców (fig.).

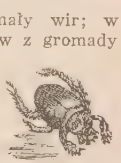

Wirgacja *geol.*, rózgowate rozchodzenie się fałdowych pasm geologicznych.

Wirginik, gatunek tytuniu.

Wirginja, gatunek cygar.

Wirnik *techn.*, część ruchoma maszyny elektrycznej, rotor.

Wirofiksaż *fr.*, płyn do utrwalania i tonowania odbitek fotograficznych.

Wirować, kręcić ś. w kółko na miejscu; krążyć, obracać ś. około czegoś a. wokoło siebie.

Wirowato, kręcąc ś. w koło jednego punktu, jakby wir, koncentrycznie, dośrodkowo.

Wirowaty, podobny do wiru, kręcący ś., krążący w kółko w jednem miejscu.

Wirowy, podobny do wiru, kręcący ś. koło swej osi: ruch **w.** = obrotowy; taniec **w.** = polegający na obrotach kołowych: polka, walc, oberek, tańczone wkoło; wyrwa **w-a** = zagłębienie kotlinowate w skorupie ziemskiej, wytworzone ruchem obrotowym wody, wywołanym spotkaniem ś. dwu przeciwnych prądów wodnych; dziura **w-a** = zagłębienie cylindryczne w skale, powstałe wskutek tego, że kamienie lub głazy u stóp wodospadów kręcą ś. ustawicznie w kółko, t. zw. kotły a. garnki olbrzymów; prądy **w.** w *el.*, niepożądane, bo wywołujące stratę pracy elektrycznej, prądy indukcyjne, wzniecane w metalowych częściach maszyn i przyrządów.

Wirozub, Wierozub, gatunek ryby, spokrewnionej najbliżej z karpiem.

Wirówka, przyrząd, dający zapomocą działania siły odśrodkowej szybki ruch obrotowy, centryfuga (fig.).

Wirszak *żegl.*, masztak nad szczyciakiem (bombramstanga).

Wirszel *żegl.*, żagielek na samym szczycie masztu.

Wirszyk, Wirszynek, *zdr.* od Wirch.

Wirtualny *łć.*, potencjonalny; **w-na** prędkość = prędkość teoretyczna, obliczona bez uwzględnienia oporów: tarcia, środowiska i t. d., w odróżnieniu od prędkości rzeczywistej.

Wirtuoz *wł.*, mistrz w jakiejś sztuce; artysta, wykonywający po mistrzowsku utwory muzyczne.

Wirtuozka *for. ż.* od Wirtuoz.

Wirtuozowski, odnoszący ś. do wirtuoza, właściwy wirtuozowi.

Wirtuozowstwo, mistrzowstwo, artyzm wirtuozom właściwy, biegłość.

Wirydarz *łć.*, murawa lub gaik ze ścieżkami krętemi do przechadzki, skwer, ogród ozdobny przy domu; ogród wśród murów klasztornych otoczony korytarzami.

Wirydarznik, ogrodnik, chodzący około wirydarzy.

Wirylista *łć.*, członek sejmu, zasiadający nie z wyboru, lecz wskutek zajmowanego stanowiska z mocy statutu krajowego.

Wirylny *łć.*, osobny, oddzielny, dawany w imieniu instytucji, mającej prawo posyłać od siebie deputowanego do parlamentu: głos **w.**

Wirzyć się, kręcić ś., jak wir, krążyć dokoła, obracać ś.

Wisać — *p.* Wisieć.

Wisieć, być zawieszonem, przyczepionem w jednym punkcie powyżej środka, ciężkości, zwisać; być powieszonym, straconym na szubienicy, dyndać na niej; być bliskim upadku, ledwo trzymać ś. na czemś; *przen.*, z trudnością utrzymywać ś. na jakiemś stanowisku, na jakimś urzędzie, pozostawać gdzieś bez istotnej dla siebie korzyści; trzymać ś. w powietrzu na jednem miejscu zapomocą ledwo dostrzegalnego ruchu skrzydeł; zagrażać komuś, być dla kogoś niebezpiecznem, grozić zwaleniem ś. na kogoś; opierać ś., polegać na kimś; wahać ś., być w niepewności, być niezdecydowanym; ściana, skała **w-i** = jest pochyłona pod kątem ostrym do podstawy; **w.** u czyjejś szyi = obejmować go rękami za szyję; życie **w-si** na włosku, na jednym włosku = jest w wielkiem niebezpieczeństwie utraty życia, śmierci, ledwo żyje; co ma **w.**, nie utonie = winowajcę, prędzej czy później, spotka zasłużona kara.

Wisielec, człowiek, którego powieszono a. który sam ś. powiesił, trup na szubienicy; człowiek, zasługujący na powieszenie, obwieś, łotr, nikczemnik, szubienicznik.

Wisielny, wiślany...

Wisienka, *zdr.* od Wiśnia, drzewko a. owoc wiśni.

Wisior, to, co wisi, zwiesza ś., ozdoba, wisząca przy ubraniu, feston, brelok.

Wisk — *p.* Wizg.

Wiskacha, zwierzę ssące południowej Ameryki z rzędu gryzoniów, spokrewnione z zającem.

Wiskać — *p.* Iskać.

Wiski *ang.*, rodzaj powoziku na wysokich kołach (fig.); angielska wódka.

Wisność, ciągliwość, własność ciał dających się wyciągać na cieniutkie nici, nie rwąc się przytem.

Wisny, giętki, ciągnący ś.

Wist *ang.*, rodzaj 4-osobowej gry w karty; napój z herbaty, cytryny i wina czerwonego.

Wistoczyć (się), wcielić (ś.) w istotę.

Wistować, w grze w preferansa: grać przeciw graczowi, który wziął taljon; zobowiązać ś. do wzięcia oznaczonej liczby lew.

Wisus, urwisz, lampart, ladaco, łotr, niegodziwiec.

Wisusować (się), łobuzować ś., broić, hultaić, wałęsać ś.

Wisz, Wiszar, miejsce, gęsto krzewami i zielskiem zarosłe; urwisko skała, wisząca nad przepaścią, pochylona pod kątem ostrym do podstawy.

Wiszarowy, odnoszący ś. do wiszaru, podobny do wiszaru.

Wisznu *sanskr.*, druga osoba bóstwa Trimurti u Indusów; bożek, utrzymujący życie na świecie.

Wiszor *nm.*, szczotka do wycierania armaty po wystrzale.

Wiszorek, waleczek ostro zakończony z irchy a. bibuły do rozprowadzania cieni na rysunku ołówkowym lub kredkowym.

Wiszowaty, podobny do zielska; pomieszany z zielskiem .

Wiś, pająk dymaczkowaty z rzędu toczących.

Wiściarz, grający w wista; lubiący namiętnie grać w wista.

Wiślanin, góral, mieszkający u źródeł Wisły.

Wiślanka, *for. ż.* od Wiślanin; odmiana ogrodowa wiśni i jej owocu.

Wiślisko, dawny nurt Wisły.

Wiśnia, drzewo owocowe o różnych odmianach, z rodziny różowatych, z podrodziny śliwowatych, o owocu, zawierającym mięso soczyste i w środku pestkę (fig.).

Wiśniak, napój wyskokowy, pędzony na owocach wiśni.

Wiśnina, drzewo wiśni..

Wiśniobranie, zbieranie wisien.

Wiśnio-śliwka, gatunek małych śliwek.

Wiśniowy, zrobiony z drzewa wiśni, zrobiony z owoców wiśni a. z wiśniami: kompot **w.,** nalewka **w-a;** mający kolor dojrzałych owoców wiśni, ciemno-czerwony.

Wiśniówka, wódka słodka, nalana na wiśnie; cegła czerwona; motyl z rodziny barczatek, z podrzędu prządkówek.

Wiśta! wykrzyknik, zapomocą którego woźnice popędzają konie: wio!, hej! popędzanie koni do skręcenia na lewo.

Wita, duża, niezgrabna witka.

Wita św. choroba = choroba nerwowa, odznaczająca ś. atakami drgawek, wyprężaniem, wykrzywianiem twarzy i nieprzytomnością.

Witać, spotykać a. przyjmować okazując swoje uczucia, pozdrawiać; **w.** kosmato = składać powinszowania osobie, która a. zaręczyła ś., a. wstąpiła w stan małżeński; **w. się,** wyrażać sobie nawzajem pozdrowienia z powodu spotkania ś.

Witajnik, w tajnych stowarzyszeniach, np. u wolnomularzy, filomatów i t. d., urzędnik, którego obowiązkiem było witać przemową nowoprzyjętych członków.

Witalista, zwolennik teorji witalizmu.

Witalizm *łć.*, dawniejsza teorja, objaśniająca procesy życiowe zapomocą istnienia odrębnej siły życiowej; żywotność, odporność na wpływy szkodliwe.

Witalnik, motyl z rodziny drzewniaków, z podrzędu miernikowców.

! Witalny, życiowy.

Witane (-ego), danina, składana przez chłopów na powitanie dziedzica a. dziedziczki.

Witannik, puhar powitalny.

Witany, dotyczący powitania, powitalny.

Witaminy *łć.*, substancje roślinne, niezbędne do czynności życiowych każdej żywej komórki, wchłaniane przez organizm wraz z pożywieniem.

Witasteryny *łć.*, gatunek witamin o odrębnym składzie chemicznym.

Witecznik, roślina z rodziny amarantowatych.

Witerunek *nm.*, węch; przynęta, zakładana na zwierzęta drapieżne.

Witeryt *min.*, węglan barowy.

Witeziowy, odnoszący ś. do witezia, należący do witezia, właściwy witeziowi.

Witeź (sztuczne zamiast *wiciadz*) dzielny rycerz, junak, bohater, szermierz, zapaśnik; w *lm.*, rodzina motyli z podrzędu dniowców, motylowce.

Witka, długa, cienka, giętka, pojedyńcza gałązka; kółko z jednej a. kilku takich gałązek; wąs u rośliny.

Witlinek, ryba koścista skrzelowata, gardłopłetwa, miętuzowata.

Witpacher *stpl.*, dawna nazwa gatunku drogiego wina zagranicz.

Witraż *fr.*, wizerunek, scena, ozdobnie malowana na szybach (fig.).

Witrjol *łć.*, kwas siarczany.

Witrjolowy, odnoszący ś. do witrjolu; zrobiony z witrjolu.

Witrotypja *łć-gr.*, sztuka wywoływania na szkle obrazów świetlnych.

Witryfikacja *łć.*, zeszklenie; przeistoczenie się w szkło pod wpływem gorąca.

Witrymetr *łć-gr.*, przyrząd do mierzenia załamania się promieni światła w szkłach u narzędzi optycznych.

Witryna *łć.*, szafa oszklona (fig.); okno sklepowe, wystawowe.

Witrynowy, odnoszący ś. do witryny.

Wituch, płachta używana przy rozsiewaniu zboża, rodzaj rańtucha; mały prosty przyrząd do zwijania nici.

Witułka, roślina zielna z rodziny witułkowatych, używana na przyozdabianie kobierców kwiatowych, werbena, koszyczek (fig.).

Witułkowate, rodzina roślin zielnych dwuliściennych międzyzwrotnikowych.

Witwa, Witwina, gatunek wierzby długolistnej (fig.).

Witykultura *łć.*, uprawa winnic.

Wiu...!, *wykrzyk.* — *p.* Wio!; *wykrz.*, naśladujący odgłos wycia, np. wiatru.

Wiwandjerka *fr.*, kobieta idąca razem z wojskiem i sprzedająca wiktuały w obozie; markietanka.

Wiwarjum *łć.*, skrzynka urządzona do hodowli zwierząt ziemnowodnych, zwłaszcza płazów, gadów, ślimaków i t. p. (fig.); wielki budynek do hodowli rozmaitych zwierząt, ptaków, małp i t. p.; terarjum.

Wiwat!, *łć.*, niech żyje!

Wiwatować, wznosić okrzyk: wiwat!

Wiwatówka, rodzaj małej armaty do strzelania na wiwat.

Wiwenda *łć.*, dożywotni fundusz na przeżycie, na utrzymanie; żywność dla wojska, furaż.

Wiwera, zwierzę ssąco-drapieżne, stanowiące pośrednią grupę między kotami a kunami, posiada gruczoł, wydzielający tłuszcz z zapachem piżma (fig.).

Wiwifikacja *łć.*, ożywienie, wlanie życia napowrót.

Wiwisekcja *łć.*, krajanie, rozczłonkowanie żywych zwierząt dla doświadczeń fizjologicznych.

Wiwisekować, dokonywać wiwisekcji.

Wiwisektor *łć.*, człowiek, robiący wiwisekcję.

Wiwisepultura *łć.*, pogrzebanie żywcem.

Wiwjanit, minerał o drobnych kryształach w kształcie igiełek a. włosów, używany do wyrobu niebieskiej farby.

Wiza *łć.*, poświadczenie urzędowe, np. na paszportach.

Wizerek, celownik u strzelby na lufie blisko zamku; mała płytka z wcięciem na końcu lufy, przez które się patrzy na cel (fig.).

Wizerunek *nm.*, portret, rysunek, albo malowidło wyobrażające jakąś osobę, jakiś przedmiot; wzór, model, np. rysunku.

Wizg, wisk, kwik, piszczenie, skomlenie, okrzyk przeraźliwy.

Wizja *łć.*, widzenie, przywidzenie, urojenie, złudzenie zmysłów.

Wizjer, Wizjera *fr.*, spuszczona zasłona u hełmu (fig.).

Wizjoner *fr.*, mający przywidzenia, złudzenia, wizje.

Wizjonerka, *for. ż.* od Wizjoner.

Wizjonerstwo, urojenie, że się miewa wizje; wiara we własne obcowanie z duchami zmarłych, z siłami nadprzyrodzonemi; kierowanie się pojęciami urojonemi; usiłowanie urzeczywistnienia zamiarów niemożliwych.

Wizmut — *p.* Bizmut.

Wizorjum *łć.*, cel, punkt obserwacyjny.

Wizować, kłaść wizę, potwierdzać, poświadczać.

Wizurki w *myśl.*, wąskie linje wycięte w gąszczu leśnym w trzech kierunkach od stanowiska, na którem myśliwy dostrzega przemykającą się zwierzynę.

Wizykatorja — *p.* Wezykatorja.

Wizyta *łć.*, odwiedziny; złożyć **w-ę** = pójść do kogoś w celach uprzejmości lub stosunków towarzyskich; oddać **w-tę** = pójść wzajemnie w powyższym celu; **w.** lekar-

ska = przybycie lekarza do domu chorego; odwiedziny urzędowe dla przekonania się o stanie czegoś, lustracja, wizytacja.

Wizytacja *łć.*, zwiedzanie, odwiedzanie, oglądanie; robienie wizyty urzędowej dla przekonania się o stanie czegoś.

Wizytator *łć.*, zwiedzający z urzędu zakłady naukowe, instytucje, klasztory, dobra ziemskie i t. p., dla przekonania się o ich stanie.

Wizytka, *zdr.* od Wizyta; zakonnica reguły Nawiedzenia Najśw. Marji Panny; w *lm.*, kościół a. klasztor tych zakonnic.

Wizytkowski, należący do Wizytek.

Wizytować, odbywać wizytacje, zwiedzać instytucję dla przekonania się o jej stanie; składać wizytę, odwiedzać.

Wizytowy, odnoszący ś. do wizyty, używany podczas wizyt: **w.** ubiór = ubiór strojniejszy, przywdziewany, gdy ś. idzie z wizytą; **w.** bilet = karteczka z kartonu, z wypisanem na niej imieniem, nazwiskiem, tytułem, godnością, niekiedy także z adresem.

Wizytówka, bilet wizytowy; ubranie wizytowe.

Wjadać się *dok.* Wjeść ś., gryząc coś, wgryzając ś. w coś, dostawać ś. wewnątrz czegoś, wpajać ś., wgryzać ś., zachodzić głęboko, przenikać.

Wjarzmiać *dok.* Wjarzmić; wprzęgać do jarzma, wkładać do zaprzęgu, przymuszać, przyniewalać, przyzwyczajać do jarzma, do niewoli.

Wjazd, wjeżdżanie wozem, koniio wgłąb czegoś, do środka czegoś, jadąc; dostawanie ś. wewnątrz czegoś; miejsce, którędy ś. wjeżdża dokąd: brama, wrota, wierzeje, aleja, droga wjazdowa; najazd, wtargnięcie, napad.

Wjechać — *p.* Wjeżdżać.

Wjeść się — *p.* Wjadać się.

Wjezdny, dotyczący wjazdu, służący do wjeżdżania, wjazdowy; zajezdny.

Wjeżać, *dok.* Wjeżyć; najeżać do góry, nastroszać.

Wjeżdżać, *dok.* Wjechać; jadąc, dostawać ś. wewnątrz czegoś, przenikać do środka czegoś, odprawiać wjazd dokąd, do czegoś; robić najazd, najeżdżać, napadać; jadąc dostawać ś. na wierzch czegoś.

Wjuczać, *dok.* Wjuczyć; kłaść juki na kogoś, objuczać kogoś pakunkami.

Wjun *gwar.*, nazwa prowincjonalna piskorza.

Wkamować *ciesiels.* wpuścić, wprawić, wpasować jedną sztukę drzewa zaciętą w drugą, wyżłobioną odpowiednio.

Wkapywać, *dok.* Wkapać, Wkapnąć; wpadać w coś kroplami, umyślnie spuszczać w coś krople jakiegoś płynu; **w. się,** być zamieszanym w jakąś nieprzyjemną sprawę.

Wkąs, wdarcie ś. przez ukąszenie, wżarcie ś.

Wkidać, wrzucać, kłaść.

Wklejać, *dok.* Wkleić; przyklejać coś między coś, przyklejać coś wewnątrz czegoś, wlepiać.

Wklepywać, *dok.* Wklepać; klepiąc coś, wbijać w środek czegoś; **w. się,** narażać ś. na biedę, na stratę, na nieprzyjemność.

Wkleszczać, *dok.* Wkleszczyć; zapuszczać, wpijać w coś jakby kleszcze.

Wkles, wklęsłość wklęśnięcie.

Wklęsać, *dok.* Wklęsnąć; wklęsłym ś. stawać, dostawać wklęsłości, dołków, zagłębień; wciskać ś., zaklęsać ś. w coś, zapadać ś., zagłębiać ś., dostawać ś. wewnątrz czegoś.

Wklęsło *przysł.*, z wklęsłością, z zagłębieniem ś., dołowato, zapadzisto.

Wklęsłość, kształt czegoś, co ma brzegi wyższe, a środek niższy; zagłębienie dołowate w środku czegoś, zaklęsłość.

Wklęsłowklęsły, z obu stron wklęsły.

Wklęsłowypukły, mający wklęsłość z jednej a wypukłość z drugiej strony, mający wklęsłości i wypukłości.

Wklęsły, mający powierzchnię stałą a. umyślnie zrobioną w ten sposób, że środek jest niższy niż brzegi: zwierciadło **w-e,** szkło **w-e,** (fig.).

Wklęsnąć — *p.* Wklęsać.

Wklęśnica, płyta metalowa o powierzchni wklęsłej.

Wklęśnięcie, Wklęśnienie, zagłębienie w środku, dołkowatość, wklęsłość.

Wklinić, Wklinować, wprawić, robić coś klinem; **w. się,** wbić się, wedrzeć w coś jak klin.

Wkład, to, co ś. wkłada; to, co jest włożone w coś; suma, wnoszona na udział w jakimś interesie, przedsiębiorstwie i t. p.

Wkładacz, człowiek, wkładający coś w coś.

Wkładać, *dok.* Włożyć; kłaść, umieszczać coś wewnątrz czegoś, wsadzać, wtykać, wsuwać; kłaść, umieszczać coś na wierzchu czegoś; kłaść coś na wierzch czegoś; nakładać, nadziewać, wdziewać, natykać, nasadzać; **w.** coś na kogoś=polecać mu spełnienie czegoś, zobowiązywać go do czegoś; zniewalać, skłaniać go do czegoś; zdawać na niego coś, obarczać go czemś; **w.** kogoś, coś do czegoś=wdrażać, zaprawiać, wprawiać do czegoś; **w.** coś na kogoś=zwalać na niego jaką winę, oskarżać go o to, czego nie popełnił; **w. się,** być kładzionym w środek albo na wierzch czegoś; wdrażać ś., wciągać ś., przyuczać ś., przyzwyczajać ś., wprawiać ś.; wstawiać ś., orędować za kimś.

Wkluczać, *dok.* Wkluczyć; włączyć, wliczyć, zaliczyć, wcielić.

Wkładnik, Wkładca, ten, co wkłada, wnosi pieniądze, co je wpłaca; właściciel wkładu pieniężnego, udziałowiec.

Wkoło, Wokoło *przysł.*, w kierunku a. w położeniu linji, stanowiącej obwód koła, którego dany punkt, dany przedmiot jest środkiem; otaczając, obchodząc, objeżdżając coś dookoła, naokół, naokoło.

Wkołowrót, obieg wokoło, obrót, ruch wirowy.

Wkońcu *przysł.*, ostatecznie, nakoniec, wreszcie.

Wkopać — *p.* Wkopywać.

Wkopywać, *dok.* Wkopać; wykopawszy dół, wsadzać coś do niego, zagłębiać; **w. się,** wykopawszy dół, rozkopawszy coś, przedostawać się wewnątrz czegoś; być zamieszanym w nieprzyjemną sprawę; zagłębiać ś., badać dokładnie, dociekać czegoś gorliwie.

Wkorzeniać, *dok.* Wkorzenić; wsadzać tak, żeby się korzenie rozrosły, żeby poszły wgłąb; wrażać, wpajać, zakorzeniać; **w.** się, o korzeniach: zapuszczać ś. w głąb, puszczać korzenie w głąb czegoś; wchodzić w zwyczaj, wrażać się, wpajać się.

Wkować — *p.* Wkuć.

Wkraczać, *dok.* Wkroczyć; wchodzić, wstępować; wdawać ś., wchodzić, wpadać gwałtownie; zapuszczać ś., zagłębiać ś. w coś; wchodzić w coś głębiej, przedsiębrać jakieś kroki względem czegoś w celu zapobieżenia czemuś.

Wkradać, *dok.* Wkraść; wprowadzać, wnosić coś sposobem ukradkowym, złodziejskim; **w. się,** wchodzić, wjeżdżać ukradkiem, cichaczem; **w. się** w łaskę, w przyjaźń= podstępnie je sobie zjednywać.

Wkradacz, człowiek, który wkrada coś a. sam ś. wkrada.

Wkrajać — *p.* Wkrawać.

Wkrapiać *dok.* Wkroplić; kroplami wpuszczać, wkapywać.

Wkraplacz, rurka szklana, na jednym końcu cienko wyciągnięta, na drugim opatrzona balonikiem gumowym, do wkrapiania cieczy służąca.

Wkraść (się) — *p.* Wkradać (się).

Wkrawać, *dok.* Wkroić, Wkrajać, krajać w głąb, wcinać; wrzucać w coś kawałki pokrajane czegoś.

Wkręcać, *dok.* Wkręcić; kręcąc, obracając wkoło, wpychać, wsadzać, wśrubowywać, kręcąc wsuwać, wtłaczać, wtykać, wciskać; zręcznie komuś coś narzucać, np. kupno czegoś, na co niema ochoty; **w. się,** dostawać ś. dokąd ukradkiem, nieprawą drogą, będąc niepożądanym wejść, wciskać ś., wkradać ś., wśrubowywać ś.

Wkręcić — *p.* Wkręcać.

Wkręt (szynowy), śruba progowa do przytwierdzania szyn kolejowych do podkładów.

Wkrętak, narzędzie do wkręcania a. wykręcania śrub (fig,).

Wkrętka, śruba do wkręcania w drzewo, śruba drzewna, drewnica.

Wkroczenie *rzecz.*, od Wkroczyć, wejście, wstąpienie, napadnięcie.

Wkroczyć — *p.* Wkraczać.

Wkroić — *p.* Wkrawać.

Wkropić — *p.* Wkrapiać.

Wkrótce *przysł.*, w niedługim czasie po czemś, niezadługo, niebawem, wnet.

Wkruszać, *dok.* Wkruszyć; kruszając, drobiąc wpuszczać; wkładać, wrzucać w coś okruchy.

Wkrzewiać, *dok.* Wkrzewić; sprawiać, aby ś. zakorzeniło, wkorzeniać; **w. się,** zapuszczać korzenie głęboko, zakorzeniać się.

Wkrzywiać (się), *dok.* Wkrzywić (się); zakrzywiać (ś.), zaginać (ś.) do środka.

Wkuć — *p.* Wkuwać.

Wkulić *dok.* wkulać, wtulić, wciągnąć, wcisnąć, schować, zgiąć do środka.

Wkup, wkupienie ś.

Wkupić — *p.* Wkupywać.

Wkupne (-ego), opłata za pozwolenie przyłączenia ś. do jakiegoś towarzystwa w celu otrzymania jakichś praw do czegoś; opłata za wstąpienie do jakiegoś bractwa, cechu i t. p.

Wkupność, wkupywanie ś., wkupne.

Wkupny, który ś. wkupił, który ś. otrzymuje za wkupne, za opłatę, polegający na wkupieniu ś.

Wkupywać, *dok.* Wkupić; składać pewną opłatę za wprowadzenie kogoś do jakiegoś towarzystwa, bractwa, cechu, na jakiś urząd; **w. się,** opłacać prawo wstępu do jakiegoś towarzystwa, bractwa, cechu, do udziału w grze i t. p.; płacić za otrzymany urząd.

Wkuwać, dok. Wkuć; kując wbijać biciem młota, wtłaczać, wciskać, wgniatać, wpędzać.

Wkwaterować (się), umieścić (ś.) na kwaterze, umieszczać (ś.) samowolnie, przymusowo w czyjemś mieszkaniu.

Wlać — *p.* Wlewać.

Wlany, wylany w coś, zapomocą lania wprowadzony w coś; przelany na kogoś, zdany na kogoś.

Wlań, zwierzokrzew, należący do krążkopławów o dzwonie półkolistym, pelagja świecąca (fig.).

Wlatać, Wlatywać, *dok.* Wlecieć; lecąc, dostawać się wewnątrz czegoś, przenikać na skrzydłach w środek czegoś; szybko wbiegać, wpadać pędem, lecieć pod coś; podlatać; lecieć ku górze, unosić ś. na skrzydłach, wzlatać.

Wlazło, intruz, uzurpator.

Wlec, Włóczyć, ciągnąć coś ciężko po powierzchni czegoś albo po ziemi; nieść z trudnością, dźwigać, wozić coś ciężkiego, niezgrabnego; nosić albo wozić coś z sobą niepotrzebnie; prowadzić kogoś ze sobą gwałtem, wbrew jego woli, a bez istotnej potrzeby; **w.** nogi za sobą= z trudnością chodzić z powodu zmęczenia, osłabienia i t. p.; **w.** nędzne życie = prowadzić, wieść; **w. się,** ciągnąć ś., sunąć ś. po powierzchni czegoś a. po ziemi; iść, jechać powoli: ledwie ś. **w.** = iść z trudnością; płynąć, jechać długiem pasmem, długim korowodem; *przen.*, odbywać ś., ciągnąć ś. powoli, iść w odwłokę, niesporo iść.

Wlecieć *p.* Wlatać.

Wlepiać, *dok.* Wlepić; przylepiać coś w środku czegoś, wklejać; zapuszczać, zatapiać, wciskać, wtłaczać; wpajać, wdrażać, wbijać w pamięć; **w.** plagi, razy = bić, uderzać; dawać, wrzepiać, przylepiać; **w.** oczy, wzrok w kogoś, w coś = patrzeć pilnie, nie odwracając oczu, natarczywie, topić wzrok; **w. się,** przylepiać ś. w środku czegoś; być wlepianym; *przen.*, wpajać ś., wdrażać ś., wbijać ś. w pamięć.

Wlepić — *p.* Wlepiać .

Wlepka, karteczka wlepiana w jakiś tekst ze zmianą wypisaną, służąca do zalepienia treści pierwotnej, np. w rozkładzie jazdy, ze zmianą godziny, w katalogu i t. p.

Wlew, wlewanie, wlewanie się czegoś w coś, miejsce, gdzie ś. coś wlewa w coś; ujście: **w.** rzeki do morza; **w.** morza = odpływ.

Wlewać, *dok.* Wlać; lać coś w coś; lać do czegoś; lejąc, mieszać coś z czem; lać do środka; lejąc napełniać wnętrze czegoś; wpajać, wrażać; **w.** coś na kogoś=przekazywać, przelewać, polecać, zdawać ś. na kogoś, wkładać na kogoś obowiązek zrobienia czegoś; **w. się,** lejąc ś. przenikać wewnątrz czegoś, przechodzić z kogoś, na kogoś, przelewać ś.; mieścić ś. w czemś; móc być czemś objętym; *przen.*, mieścić ś., zawierać ś. w kimś, w czemś.

Wlewek, wpływanie, wlanie ś., wlew, ujście; forma do odlewania z metalu; przechodzenie praw z jednej osoby na drugą drogą spadku, darowizny i t. p.; dokument, mocą którego jedna osoba przekazuje swe prawa drugiej.

Wleźć — *p.* Włazić.

Wliczać, *dok.* Wliczyć; włączać coś w liczbę czegoś, zaliczać.

Wliczyć — *p.* Wliczać.

Wlizać się, Wliznąć się — *p.* Wlizywać.

Wlizywać się, *dok.* Wlizać się; zjednywać sobie czyjąś przychylność pochlebstwem, uniżonością, starać ś. wkraść w czyjąś łaskę pochlebstwem, podstępem.

Włociesz, owad z rzędu dwuskrzydłych, kosmatych.

Wlot, wejście pary lub cieczy do cylindra parowego, zbiornika i t. p.

Wlot *przysł.*, pędem, szybko, natychmiast, wnet.

Wlotnica, przyrząd przy kołach wodnych dla wlotu wody, nadający kierunek strumieniowi.

Wlubiać się, *dok.* Wlubić ś.; zaczynać kogoś a. coś bardzo lubić, zakochać ś. w kimś a. w czemś.

Wlulić się, wkraść ś., zakraść ś.

Włacha, ujście rzeki.

Władacz, władca.

Władać, móc używać czegoś bez przeszkody, mieć władzę w czemś, móc poruszać czemś dowolnie: **w.** ręką, nogą; posiadać coś na własność nieograniczoną; rządzić czemś w sposób nieograniczony, panować nad kimś a. nad czemś, rządzić wszechwładnie, być panem; **w.** okrętem = kierować, sterować; **w.** sobą=mieć swobodę ruchów, mieć władzę we wszystkich członkach; *przen.*, **w.** sobą a. swoją wolą = panować nad sobą, nie pozwalać namiętnościom owładnąć sobą; **w** orężem = umieć go użyć; **w.** piórem, pędzlem = umieć dobrze pisać, malować; **w.** mową = być wymownym, mieć piękny styl; **w.** wojskiem = komenderować; **w.** kimś, powodować nim, przewodzić nad nim.

Władca, człowiek, który włada czemś, ma władzę nad czemś, panuje nad czemś, pan, zwierzchnik, wielkorządca, monarcha.

Władczy, odnoszący ś. do władcy, właściwy władcy; oznaczający, znamionujący władzę.

Władczyni, *for. ż.* od Władca.

Władnąć — *p.* Władać.

Władnictwo, władza, panowanie.

Władniczy — *p.* Władczy.

Władnie *przysł.*, z władzą, na mocy władzy, potężnie, wszechmocnie.

Władnik, władca.

Władność, władanie, władza.

Władny, mający władzę, moc, prawo, władający; silny, potężny, mocny.

Władować, ładując włożyć w coś a. na coś; umieścić, upakować na czemś.

Władycki, Władyczy, dotyczący władyki a. jego urzędu, należący do władyctwa.

Władyka, Włodyka, władca, pan, zwierzchnik; ten, co włada czemś, panujący; tytuł dostojnika w kościele wschodnim.

Władza, zdolność używania czegoś w sposób dowolny, poruszania czemś, moc, siła w czemś: **w.** w rę-

ku, w nogach; siła duszy, potęga umysłowa: rozum, uczucie, wyobraźnia, pamięć i t. p.; rząd, panowanie, władanie, moc rozrządzania, rozkazywania, stanowienia kierowania czemś i t. p.: **w.** monarsza, królewska, **w.** najwyższa; **w.** prawodawcza = moc ustanawiania nowych praw; **w.** wykonawcza=moc wykonywania, wprowadzania w życie praw; **w.** sądowa = moc sądzenia, jurysdykcja; **w.** duchowna, **w.** świecka; **w.** ograniczona, **w.** nieograniczona; instytucja rządząca, ludzie, sprawujący władzę, rządy; w *lm.*, **w-e**, urzędy, urzędnicy.

Władzca — *p.* Władca.

Władztwo, władza, prawo władania, rozporządzania; rządy, zwierzchnictwo.

Włamać — *p.* Włamywać.

Włamanie, otworzenie czegoś gwałtem a. dostanie ś., wdarcie ś. wewnątrz, przez łamanie, rozbijanie wepchnięcie czegoś; wyłamywanie: kradzież z **w-iem**; **w. się** w coś = wprawienie ś., przyzwyczajenie ś. do czegoś.

Włamywać *dok.* Włamać; złamawszy część czegoś, wepchnąć ją do środka, wewnątrz; wprawiać, wdrażać, przyzwyczajać do czegoś mimo oporu, trudności; **w. się**, złamawszy jakąś zawadę, dostawać ś. wewnątrz czegoś, wdzierać ś. łamiąc; wciągać ś. w coś, wdrażać ś., przyzwyczajać ś. do czegoś.

Własnoocznie, własnemi oczami, zapomocą własnych oczu.

Własnoręcznie *przysł.*, własną ręką.

Własnoręczność, przymiot tego, co jest własnoręczne.

Własnoręczny, zrobiony, napisany własną ręką jakiejś osoby: podpis **w.**

Własnoręki, własnoręczny.

Własnorodny, oryginalny, nienaśladowniczy.

Własnościowy, odnoszący się do własności, wyrażający własność; *gram.*: dopełniacz **w.**

Własność, przymiot właściwy jakiejś osoby a. rzeczy, odróżniający je od innych podobnych, cecha stała, natura czegoś, przyrodzenie, swoistość, właściwość; wyłączne i bezwzględne prawo posiadania czegoś, otrzymanego drogą wytworzenia, kupna, darowizny a. spadku: prawo **w-i**, posiadać coś na **w.**; rzecz, bezspornie i bezwzględnie posiadana, wyłącznie do kogoś należąca: **w.** publiczna, **w.** prywatna; **w.** miejska = dom, fabryka w mieście; **w.** ziemska = majątek ziemski, dobra, folwark; **w.** nieruchoma = dom, fabryka, majątek ziemski; **w.** ruchoma = ruchomości, sprzęty, ubranie, inwentarz żywy i martwy i t. p.; *zbior.*, zgromadzenie, klasa właścicieli, posiadaczy: większa **w.** rolna = obywatele ziemscy, szlachta; drobna **w.** rolna = chłopi-zagrodnicy.

Własnoustny, wypowiedziany czyjemiś własnemi ustami.

Własnowolny, z własnej woli pochodzący, nie przymuszony.

Własny, bezspornie, bezwzględnie należący do kogoś, stanowiący czyjąś własność nieograniczoną, nie cudzy; dotyczący samego siebie, nie zaś kogoś innego: obrona **w-a** = obrona samego siebie; miłość **w-a**= miłość samego siebie, samolubstwo, egoizm; nieobcy, niezagraniczny, niecudzoziemski, swój, ojczysty, narodowy, rodowity: **w.** język, **w-a** mowa = ojczysta; **w-a**; ziemia, **w.** kraj = ojczyzna; bliski związkami krwi, spokrewniony, rodzony: **w.** ojciec, **w-a** matka, **w.** syn, **w-a** córka;**w-a** krew = dzieci; używa ś. często bez znaczenia, dla podkreślenia tylko i spotęgowania pierwiastku osobistego, np.: widziałem to na **w-e** oczy, słyszałem na **w-e** uszy, to on we **w-ej** osobie; w *gram.*, imię **w-e** = oznaczające jeden tylko przedmiot, jedną nazwę, np.: Europa, Polska, Warszawa, Kościuszko.

Właściciel, człowiek, posiadający coś prawem własności, na własność, jako własność.

Właścicielka, *for. ż.* od Właściciel.

Właścicielski, należący do właściciela a. do właścicielki, dotyczący ich.

Właścicielstwo, posiadanie na własność; prawo właściciela.

Właściwie *przysł.*, stosownie, tak jak potrzeba, tak jak należy; we właściwem znaczeniu, prawidłowo, poprawnie; ściśle biorąc, ściśle mówiąc, prawdę rzekłszy: **w.**, nie to chciałem powiedzieć; istotnie, prawdziwie: czem ś. to **w.** zajmujesz?

Właściwość, cecha szczególna, przymiot czegoś, własność charakterystyczna; stosowność, odpowiedniość, poprawność, prawidłowość.

Właściwy, stanowiący wyłączny przymiot jakiejś osoby a. rzeczy, wyłącznie służący komuś a. czemuś, będący czyjąś stałą cechą; należyty, przyzwoity, stosowny, odpowiedni, nadający ś. do czegoś; najlepiej służący do czegoś; taki, jaki być powinien; sam w sobie, wzięty bez przynależności.

Właścizna, własność.

Właść, własność.

Właśnictwo, prawo własności, prawo posiadania.

Właśnie, *przysł.*, używany dla zaznaczenia większej dobitności, ścisłości, tożsamości; zupełnie, ściśle, tak, nie inaczej, to też, akurat: on to **w.**, wtedy **w.**, tu **w.**, tego mi **w.** potrzeba; **w.** kiedy = w tej samej chwili.

Właśnik, właściciel.

Wławiać, *dok.* Włowić; wciągać coś ponętą, w jakieś miejsce; **w. się**, wkradać ś., wkręcać ś., dostawać ś. podstępem, nieprawą drogą.

Właz, otwór roboczy (np. wejście do kopalni dla górników); stosownie urządzone wejście do kanału ulicznego; ten, co ś. wdarł na jakiś urząd, jakieś miejsce drogą bezprawną, intruz.

Włazić *dok.* Wleźć; leżąc, pełznąć, czołgając ś. przedostawać ś. dokąd, wewnątrz czegoś; zaglębiać ś. w coś; wchodzić, zapuszczać ś., wtykać ś.; leżąc, czołgając ś., dostawać ś. na powierzchnię czegoś, na wierzch czegoś, wylazić na coś; z trudem dostawać ś. wewnątrz czegoś a. wydostawać ś. na wierzch, czegoś; *przen.*, mieścić ś. w czemś; w jakiemś naczyniu, wchodzić w coś, jako w miarę; *przen.*, wchodzić nieproszony, przedostawać ś. dokąd, jako natręt; wkręcać ś., wściubiać ś.; wplątywać ś. w trudne położenie: **w.** w długi, w kłopoty; **w.** komuś w drogę = przeszkadzać mu w osiągnięciu celów; bij, ile wlezie = bez liczby, bez pamięci, bez miłosierdzia; **w.** komuś w głowę a. do głowy = wrażać ś. w pamięć, wbijać ś. w głowę, przychodzić do głowy; roić, dopuszczać do myśli, nie móc pozbyć ś. jakiejś myśli; **w.** na jakąś posadę = otrzymać ją z trudem.

Włączać, *dok.* Włączyć; **w.** kogoś, coś=przyłączając wcielać, kłaść w środek, mieścić w czemś innem, wkluczać, dodając do czegoś, tworzyć z nim jedną całość.

Włącznie, *przysł.*, razem, z włączeniem czegoś: od Nr. 1 do 7 **w.** = pierwsze siedem numerów.

Włoce (-ów), *blp.*, rodzaj wielkich sań do przewożenia towarów.

Włochaciny (-in), **Włochacinki** (-nek), zbiór długich włosów, kosmyków, kosmaciny, meszek.

Włochacz, motyl z rodziny drzewiniaków, z podrzędu miernikowców.

Włochatka, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Włochato, *przysł.*, z włosami niezupełnie przyciętemi, kosmato.

Włochaty, mający na sobie dużo włosów, kosmaty.

Włochynia — *p.* Łochynia.

Włoczek — *p.* Włóczek.

Włoczydło — *p.* Włóczydło.

Włoć, pojedyńcze kłosy niedokoszone, pozostawione wśród rżyska.

Włodarka, *for. ż.* od Włodarz; motyl z rodziny niedźwiedziówek, z podrzędu prządkówek (fig.).

Włodarstwo, zajęcie włodarza, urząd włodarza, obowiązki włodarza.

Włodarz, zarządzający majątkiem ziemskim, rządca, ekonom; podstarości, starosta, wójt wiejski.

Włodarzowa, żona włodarza.

Włodarzyć, **Włodarzować**, być włodarzem, zarządzać majątkiem ziemskim.

Włogacizna, **Włogawizna** — *p.* Łogawizna.

Włogawy — *p.* Łogawy.
Włok — *p.* Włók.
Włoka — *p.* Włóka.
Włom, miejsce, przez które się włamano, przedostano ś. do wnętrza; wyłom.
Włomić (się), włamać (się).
Włos, cienka, rurkowata przysadka w kształcie nitki, wyrastająca na różnych częściach ciała ludzkiego i zwierzęcego, sierść, szczecina, wełna, puch i t. p. (fig.); cie-

niutki wyrostek na łodydze i innych częściach roślin, podobny do włosa; kosmyki wełny, ścielące ś. na suknie i nadające mu barwę czyli połysk; cieniutka, jak włos, sprężyna w zegarku kieszonkowym; **w-y** Bereniki = jeden z gwiazdozbiorów; **w-y** mu wstają na głowie a. jeżą ś. = jest przerażony; prędzej mi na dłoni **w-y** wyrosną, nim ś. to stanie = nie dopuszczę do tego; ma długów, jak **w-ów** na głowie = bardzo wiele; i **w.** ci z głowy nie spadnie = nic ci ś. nie stanie; na **w.,** ani na **w.** = nic a nic, nic zgoła; o **w.** = o mało co; o mały **w.** = prawie że; u niewiasty **w.** długi, a rozum krótki = staropolskie przysłowie o niższości umysłowej kobiety; rwać sobie **w-y** z rozpaczy = rozpaczać bez opamiętania; aż do siwego, sędziwego **w-a** = do starości; życie wisi na **w-ie** a. na włosku = ledwo tleje a. narażone jest na wielkie niebezpieczeństwo; pod **w.** głaskać = w stronę przeciwną pochyleniu ś. sierści, *przen.,* drażnić ś. z kimś; z **w-em** głaskać = w kierunku pochylenia włosów, *przen.,* schlebiać komuś.
Włosak, człowiek włochaty.
Włosatka, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.
Włosaty — *p.* Włosisty.
Włosek, *zdr.* od Włos, mały, cienki włos; **w-ki** Panny Marji = roślina z klasy paproci, złotowłos, włoski murowe, kapilarka; **w-ki** rośliny = utwór naskórkowy, powstający z powierzchownej warstwy komórek rośliny.
Włosiany, zrobiony z włosów a. z włosienia.
Włosiasty, mający kształt włosa a. włosów.
Włosie, włosy zwierzęce, sierść; sznurek, skręcony z włosów — *p.* Włosień.
Włosieć, dostawać włosów, obrastać włosami.
Włosienica, Włosiennica, tkanina, zrobiona z grubych, długich włosów zwierzęcych; koszula z takiej tkaniny zrobiona, noszona jako umartwienie ciała, w celu pokuty, żałoby i t. p.
Włosieniczny, Włosienniczny, odnoszący ś. do włosienicy.
Włosieniec, włosienica.
Włosienioróg, owad z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.
Włosieniosz, owad z rzędu dwuskrzydłych, skrzywionych.
Włosieniowiec, zwierzę jamochłonne z gromady gąbek, mieszkające u brzegów Portugalji, w wodach Oceanu Atlantyckiego (fig.).

Włosienkowaty, złożony jakby z włosów a. włosków, szczecinowaty; podobny do włoska a. włosków.
Włosiennica — *p.* Włosienica.
Włosiennicznik, roślina trwała, trująca z rodziny jaskrowatych, krzyżownik.
Włosienny, zrobiony z włosia, włosieniczny.
Włosień, długi włos z grzywy a. z ogona końskiego; sznurek z takich włosów skręcony; w *zool.,* **w.** a. włośnica = trychina spiralna, niebezpieczny robaczek pasożytny.
Włosisty, Włosaty, mający na sobie wiele włosów; obrosły gęstemi, długiemi włosami, kosmaty.
Włoskowatość, zjawisko fizyczne, polegające na tem, że w cienkich, tak zw. włoskowatych rurkach płyn stoi wyżej a. niżej, aniżeli w naczyniach połączonych, kapilarność; na tej podstawie polega wiele zjawisk w świecie fizycznym, np. podnoszenie ś. wilgoci w murach, nafty w knotach i t. p., i w organicznym, np. podnoszenie ś. soków w roślinach.
Włoskowaty, cienki, jak włosek; rurki **w-e** w *fiz.* = bardzo cienkie, w których objawia ś. włoskowatość, rurki kapilarne; **w-te** naczynia = cieniutkie rozgałęzienia tętnic, wnikające do wszystkich tkanek organizmu i doprowadzające do nich świeżą krew.
Włoskownica, gatunek wijącej ś. rośliny.
Włosogłów, glista obła, mieszkająca w kiszce grubej człowieka (fig.).

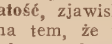

Włosonóg, pająk płucowaty z rzędu nieprzędących, szczupłonogich.
Włosopad, wypadanie włosów.
Włosopław, ryba koścista skrzelowata, piersiopłetwa, wstęgowata.
Włosówka (-wek), szczypczyki do wyrywania włosów.
Włoszczyzna, wszystko, co odnosi ś. do Włoch a. Włochów, język, charakter, obyczaje włoskie; ogrodowizny, z Włoch do nas sprowadzone, warzywa, np. kalafiory, kalarepa, selery, karczochy i t. p.
Włoszeć, stawać ś. Włochem, nabierać cech włoskich.
Włoszek, *zdr.* od Włoch.
Włoszka, kobieta rodem z Włoch.
Włoszyć, przemieniać na Włocha, przerabiać na włoskie.
Włościanin, mieszkaniec włości a. wsi, trudniący ś. rolnictwem, wieśniak, rolnik, chłop.
Włościanka, *for. ż.* od Włościanin, kobieta wiejska, wieśniaczka, chłopka, kmiotka.
Włościański, ściągający ś. do włościanina a. do włości, chłopski.
Włościaństwo, stan włościanina; stan włościański, chłopstwo, lud wiejski.
Włość, wieś a. kilka wsi sąsiednich, należących do jednego właściciela; prowincja, kraj, państwo; *zbior.,* mieszkańcy włości, włościanie, chłopi.
Włośnica, roślina z rodziny traw, podobna z ziarn do prosa (fig); —

p. Trychina; cienka pileczka do wyrzynania delikatnych deseni na deseczkach, łaubzega (fig.).

Włośnik, roślina cebulkowa z rodziny liljowatych; **w-ki** = delikatne włoski, pokrywające korzeń rośliny i ciągnące z ziemi soki pożywne.
Włowić — *p.* Wławiać.
Włożyć — *p.* Wkładać.
Włóczak, gwóźdź fabryczny z drutu.
Włóczba, wózek bez kół do ciągnięcia w nim rudy.
Włóczebne (-ego), danina z jaj, składana dawniej przez włościan panom; danina od włościan, od bronowania.
Włóczek, Włoczek, poganiacz wołów, zaprzężonych w bronę; rybak, włóczący sieci; flisak na Wiśle.
Włóczenica, włóczęga.
Włóczenie, *rzecz.* od Włóczyć, bronowanie pola zoranego; **w. się** włóczęga, łażenie bez celu, chodzenie z miejsca na miejsce.
Włóczenka, mała włócznia.
Włóczęga, chodzenie, jeżdżenie w różne strony, bez właściwego celu, zwykle połączone z próżniactwem, włóczęgostwo, włóczenie ś., wałęsanie ś., tułactwo, tułaczka; człowiek włóczący ś., nie mający stałego miejsca pobytu, tułacz, obieżyświat, łazęga; gatunek paproci.
Włóczęgostwo, chodzenie, jeżdżenie w różne strony bez celu, wałęsanie ś., włóczenie ś., włóczęga.
Włóczka, włóczenie broną, bronowanie; słabo skręcona nić wełniana różnie farbowana, używana do wyszywania na płótnie a. kan-

wie; wada wina, polegająca na tem, że wlecze ś., ciągnie ś., jak nić; pismo drobne, ciągnące ś. łańcuszkiem.

Włóczkowy, dotyczący włóczki, zrobiony z włóczki.

Włócznia, rodzaj dzidy a. lancy z ostrzem trzykątnem na długiem drzewcu i rękojeścią do trzymania (fig.).

Włócznica, motyl z rodziny sówek, z podrzędu nocnicówek.

Włócznik, bronownik; żołnierz, uzbrojony włócznią; ryba morska miecznik.

Włócznisko, drzewce włóczni; ogromna włócznia.

Włóczny, odnoszący ś. i służący do wleczenia; włóczący ś., włóczęgowski, tułaczy; uzbrojony we włócznię; włókowy.

Włóczyć, ciągnąć po ziemi w różnych kierunkach, wlec, taszczyć; wodzić, oprowadzać po różnych miejscach; **w.** ziemię = bronować; **w.** sieć, włók = ciągnąć przez wodę dla złowienia ryb; **w. się,** ciągnąć ś., wlec ś. w różnych kierunkach; chodzić z trudnością, wlokąc nogi; chodzić, jeździć po rozmaitych stronach i miejscach bez wyraźnego celu; uczęszczać po miejscach podejrzanych.

Włóczydło, narzędzie do włóczenia; roślina wodna z rodziny baldaszkowatych (fig.).

Włóczykij *gwar.*, włóczęga, wagabunda, powsinoga.

Włok, Włok, sieć rybacka, którą dwóch ludzi wlecze po wodzie, brnąc, a. siedząc w łódkach, mały niewód; sieć na zwierza.

Włóka, miara powierzchni gruntu, w dawnej Polsce w różnych miejscowościach różnych rozmiarów, dziś = 30 morgom, łan; pole uprawne, zabronowane; **w.** a. **w** *lm.* **w-i,** rodzaj dawnych saneczek; włóczęga, powsinoga, wagabunda; kobieta włócząca, ś. nierządnica.

Włókienko, *zdr.* od Włókno.

Włókiennictwo, przemysł włókienniczy.

Włókienniczy, tyczący się przemysłu tkackiego; tekstylny.

Włókienny, *przym.* od Włókno.

Włókita, Włokita, człowiek włóczący ś., włóczęga; włóczenie ś., włóczęgostwo, tułaczka.

Włókniak, nowotwór w organizmie ludzkim a. zwierzęcym, posiadający substancję międzykomórkową włóknistą.

Włókniakomięsak *med.*, nowotwór złożony z tkanki łącznej i z nowotworu złośliwego, zwanego mięsakiem.

Włóknikowy *przym.* od Włóknik; *med.*: **w-e** zapalenie płuc.

Włóknica, mały grzybek włóknisty.

Włóknik, substancja, powstająca w krzepnącej krwi, w kształcie delikatnych włókienek, fibryna; **w.** roślinny = substancja, z której składają ś. włókna roślinne; *bot.* — *p.* Przypołudnik.

Włóknistość, przymiot tego, co jest włókniste.

Włóknisty, mający w sobie wiele włókien, obfitujący we włókna.

Włókno, każda rzecz, ciągnąca ś., jak nić, pasmo, kosmyk; **w.** *fizjol.*, cienkie, długie komórki a. ich grupy, z których utworzone są organy w ciele zwierzęcem: mięśnie, więzy, ścięgna, i w roślinnem: wiązki naczyniowe; cienki pojedyńczy szew; pajęczyna; **w.** latające = babie lato.

Włóknorost, gatunek porostu, mech grzywiasty.

Włóknowaty, mający kształt włókna, włóknisty.

Włókowy, zawierający włókę, zajmujący przestrzeń włóki.

Władzać, *dok.* Władzić; łudząc, nęcąc, namawiając, skłaniać kogoś do czegoś; **w.** coś: namową, zachętą, pochlebstwem, wmawiać w kogoś coś, narzucać mu jakieś uczucie, wmuszać coś w kogoś, łudząc; zwabiać kogoś w zasadzkę; **w. się,** wkradać ś. w czyjeś serce, pochlebstwem zyskiwać czyjąś przyjaźń, przychylność, zręcznie zjednywać go sobie; **w.** miłość w kogoś = wzbudzać w nim miłość, przymilając się.

Wmaczać, Wmoczyć, całkiem zanurzyć w płynie.

Wmagać się, wdzierać ś. gwałtem.

Wmarzać, *dok.* Wmarznąć; być otaczanym ze wszystkich stron przez zamarzający płyn, marznąć; **w.** *dok.* Wmarzyć, pogrążać ś. w marzeniach.

Wmatywać (się), *dok.* Wmotać (ś.), okręcając (ś.) wokoło czegoś, wplątywać (ś.), oplątywać (ś.).

Wmawiać, *dok.* Wmówić coś w kogoś; namową, dowodami zniewalać, skłaniać go do zgodzenia ś., przyjęcia jakiejś myśli, projektu, spełnienia jakiegoś czynu; **w.** jak w chorego jedzenie = namawiać gwałtem, usilnie, pomimo jego oporu; **w. się,** objawiać chęć wejścia, przedostania ś. dokądś, wpraszać ś. dokądś gwałtem.

Wmawianie, *rzecz.* od Wmawiać; poddawanie myśli, sugestja.

Wmazywać, *dok.* Wmazać; mażąc, wprowadzać coś wewnątrz jakiegoś ciała, wcierać.

Wmiatać, *dok.* Wmieść; zgarniając miotłą, szczotką i t. p., wrzucać, wsuwać w coś, zamiatać w środek; wrzucać, ciskać, miotać jedno za drugiem; **w. się,** wrywać ś., wciskać ś.; mieszać ś. w coś, wpraszać ś. natrętnie.

Wmieść, mieszając, ugniatając wepchnąć, wetknąć coś w coś.

Wmieszać, mieszając złączyć jedno z drugiem; przymieszać czegoś do czegoś; wciągnąć kogoś w coś, zrobić uczestnikiem jakiejś nieprzyjemnej sprawy, jakiegoś zdarzenia; **w. się,** wdać ś. w coś, wziąć udział w czemś, wtrącać ś. do czegoś; przyłączać ś. do czegoś.

Wmieszczać, *dok.* Wmieścić; umieszczać coś w czemś, wkładać, wpychać coś do czegoś; **w. się,** umieszczać ś. gdzieś w czemś, mieścić ś. w czemś, włazić w coś.

Wmieszkać się, przywyknąć do jakiegoś mieszkania, mieszkając długo, wżyć ś., zasiedzieć ś.

Wmieścić — *p.* Wmieszczać.

Wmieść — *p.* Wmiatać.

Wmiotać — *p.* Wmiatać.

Wmoczyć — *p.* Wmaczać.

Wmodlić się, błagając wprosić ś. dokąd, błagalnemi prośbami uzyskać pozwolenie wejścia dokąd; zagłębić ś. w modlitwie.

Wmotać, wplątać, wpleść, uwikłać.

Wmówić — *p.* Wmawiać.

Wmulić, w muł wetknąć, ukryć w mule; **w. się,** zagłębić ś. w muł.

Wmurowywać, *dok.* Wmurować; wsadzać w mur i obmurować, otaczać murem z wielu stron, tak aby ś. w nim trzymało, aby w nim tkwiło; **w. się,** być wmurowywanym.

Wmusić — *p.* Wmuszać.

Wmuskać, muskając wetrzeć.

Wmuszać, *dok.* Wmusić; gwałtem, przemocą skłaniać, zniewalać kogoś do czegoś, gwałtownie namawiać kogoś do czegoś; nalegać, aby coś przyjął, przymuszać.

Wmykać, *jednokr.* Wemknąć; szybko, zręcznie wsuwać, wtykać niepostrzeżenie w coś; **w. się,** wsuwać ś., wślizgiwać ś., wkradać ś. ciasnym otworem w coś.

Wmyślać się, *dok.* Wmyślić się, zgłębiać coś myślą, zastanawiać się, zagłębiać się w jakiejś myśli.

Wnaszać — *p.* Wnosić.

Wnącać, *stpl. dok.* Wnącić; nęcąc wciągać; **w. się,** wnęcać ś.; narowić ś., bałamucić ś.

Wnątrz *stpl., przyim.*, wewnątrz; do wnętrza.

Wnątrze *stpl.*, wnętrze.

Wneciuchno, Wneciuczko, *przysł.* — *p.* Wnet.

Wnet, *przysł.*, wkrótce, niezadługo, prędko po czemś; natychmiast, zaraz; **w.** — **w.,** raz — raz, już to— już to.

Wnetże — *p.* Wnet.

Wnęcać, *dok.* Wnęcić; nęcąc wciągać, przywabiać, przynętą wprowadzać, złudzać, przyłudzać; **w. się,** idąc za ponętą, wchodzić w coś, wciskać ś., wkradać ś.

Wnęka, wklęsłość, miejsce wgłębione, wgłębienie w ścianie półowalne, nisza; **w.** nerki = wklęsła, wy-

cięta powierzchnia nerki, zwrócona na wewnątrz, do kręgosłupa.

Wnęt, Wnęta, ponęta, przynęta, powab, czar.

Wnętne (-ego), ponęta, wabik.

Wnętny, ponętny, nęcący.

Wnętrz — *p.* Wnętrze.

Wnętrze, przestrzeń, objęta ze wszystkich stron powierzchniami jakiegoś przedmiotu; to, co znajduje ś. w tej przestrzeni, wewnętrzna część czegoś.

Wnętrzniak, pasożyt, zamieszkujący ciało innych zwierząt i żywiący ś. ich krwią, przyjmowanym przez nich pokarmem i t. d.

Wnętrznica, błona, wyścielająca wnętrze serca.

Wnętrznik, roślina z gromady porostów.

Wnętrzność, część wewnętrzna czegoś; *przen.*, treść, istota, zasada czegoś; w *lm.*, **w-i,** ogólna nazwa narządów trawiennych, zawartych w jamie brzusznej ludzi i zwierząt, trzewa, jelita.

Wnętrzny — *p.* Wewnętrzny.

Wniebogłosy, *przysł.*, pełnym głosem, na całe gardło, b. głośno: krzyczeć **w.**

Wniebowstąpienie, wstąpienie Chrystusa do nieba po Zmartwychwstaniu; święto, ustanowione przez Kościół na pamiątkę tego zdarzenia w 40-y dzień po Wielkiejnocy.

Wniebowstępny, tyczący ś. Wniebowstąpienia.

Wniebowzięcie, wstąpienie N. Marji Panny do nieba; święto, przez Kościół katolicki na cześć tego zdarzenia ustanowione, w d. 15 sierpnia.

Wniebowzięty, wzięty do nieba; *przen.*, uszczęśliwiony, uradowany.

Wniesienie, *rzecz.* od Wnieść.

Wnieść — *p.* Wnosić.

Wniewolać, *dok.* Wniewolić; wmuszać.

Wnijść, wejść.

Wnik, wąski otwór, ciasne przejście, kanalik; siatka, sidło na ptaki; *przen.*, pęta, więzy, okowy, matnia.

Wnikać, *dok.* Wniknąć; przenikać, przedostawać ś. w głąb, wewnątrz czegoś, przez ciasny otwór, przesiąkać; *przen.*, zagłębiać ś. w coś, zgłębiać coś, zapoznawać ś. z czemś, gruntownie, roztrząsać coś bliżej, przekonywać ś. o istocie czegoś.

Wnikliwy, wnikający, przenikliwy, przejmujący.

Wniknięcie, Wnikanie, *rzecz.* od Wniknąć.

Wnikły, wgłębiony.

Wniknąć — *p.* Wnikać.

Wnikomy, szybko, nieznacznie chwytający, chwytny, usidlający.

Wniosek, myśl, projekt, przedstawiony do rozważenia i zadecydowania, propozycja, przedłożenie: **w.** do prawa, do uchwały; **w** *logice*: myśl nowa, którą wyciągamy z dwu znanych i stwierdzonych myśli, zwanych przesłankami, konkluzja; w *mat.*, prawda, którą wyprowadzamy z twierdzenia; w dawnem prawodawstwie polskiem: akt, zapisany przez jednę ze stron w księdze hipotecznej; posag, wnoszony przez żonę mężowi, wiano.

Wnioskodawca, podający wniosek, projektodawca.

Wnioskodawczyni, *for. ż.* od Wnioskodawca.

Wnioskować, wyprowadzać z czegoś wniosek, wnosić.

Wnioskowanie, wyprowadzanie z czegoś wniosku zapomocą rozumowania, wnoszenie z czegoś.

Wniście — *p.* Wejście.

Wniść — *p.* Wejść.

Wniweez, *przysł.*, w nic, w nicość, doszczętnie, doszczętu, całkiem, zupełnie; **w.** obrócić = zniszczyć, zburzyć całkiem, zniweczyć; pójść **w.** = zmarnieć, zniszczeć.

Wnosić, *dok.* Wnieść; nieść, zanosić coś w środek czegoś, przynosić, wprowadzać, ściągać; *przen.*, przynosić jako posag, wiano; przynosić, dawać jako dochód; wpłacać, jako należność, składać w kasie, oddawać; zapisywać, wpisywać, wciągać do rachunku, do księgi; podawać do rozważenia i zadecydowania myśl jakąś, projekt, przedstawiać do uchwały; **w.** czyjeś zdrowie = proponować wypicie czyjegoś zdrowia, wznosząc w górę kielich; **w.** za kimś prośbę, instancję = wstawiać ś. za kimś, być czyimś orędownikiem, przyczyniać ś. za kimś; wyciągać z czegoś wnioski, konkludować; **w. się,** przeprowadzać ś. z jednego mieszkania do innego.

Wnosiny (-in), uczta z powodu wprowadzenia ś. do nowego mieszkania, inkrutowiny.

Wnotować, wpisać, zapisać, donotować, dodać notatkę.

Wnuczek, *zdr.* od Wnuk.

Wnuczę, dziecię syna a. córki, wnuk, wnuczka.

Wnuczka *zdr.* od Wnuka.

Wnuczy, Wnukowski, dotyczący wnuka a. wnuczki, należący do wnuka a. wnuczki.

Wnuk, Wnuczek, syn syna a. córki.

Wnuka, Wnuczka, córka syna a. córki.

Wnukowski — *p.* Wnuczy.

Wnurzać, *dok.* Wnurzyć; zanurzać w płyn, wkładać, zagłębiać, zapuszczać coś w jakiś płyn; **w.** wzrok w czemś = patrzeć bez przerwy na coś; zatapiać wzrok w czemś, nie spuszczać z czegoś oczu.

Woal, *fr.*, długa zasłona przezroczysta, przyczepiona z boku lub z tyłu kapelusza, welon.

Woalka, *fr.*, przezroczysta zasłona z tiulu i t. p. na twarz (fig.).

Wobec *przyim.*, rządzi 2-im przyp, oznacza w obecności, w obliczu: **w.** Boga, **w.** świadków; z powodu czegoś, ze względu na coś: **w.** braku środków musiał zaniechać kupna; wszem **w.** = powszechnie ogólnie.

Wobla *zool.* — *p.* Uklej.

Wobo, zwierzę ssące drapieżne z rodziny kotów, mieszkające w Afryce środkowej.

Woda, płyn bez barwy, smaku i zapachu, jako ciało chemiczne, składający ś. z dwu cząstek wodoru i jednej tlenu (tlenek wodoru), najwięcej w naturze rozpowszechniony we wszystkich trzech stanach skupienia: stałym (lód, śnieg, szron), ciekłym i lotnym (mgła, para, obłoki, chmury), do najprzeróżniejszych i licznych celów używany: **w.** słodka = rzeczna, źródlana, deszczowa; **w.** gorzka = morska, mineralna, z solami; **w.** miękka = deszczowa a. rzeczna, bez przymieszki cząstek metalicznych; **w.** twarda = źródlana a. rzeczna, z przymieszką cząstek metalicznych; **w.** stojąca = w stawach, sadzawkach, jeziorach, nie mających odpływu; **w.** bieżąca = w rzekach, strumieniach, potokach i t. p.; **w.** mineralna=zawierająca roztwory różnych soli, naturalna lub sztuczna, posiadająca własności lecznicze; **w.** dystylowana = chemicznie oczyszczona; **w.** amoniakalna = związek chemiczny amoniaku z wodą; **w.** wapienna = roztwór wodny wodzianu wapniowego; **w.** a. wódka królewska = mieszanina dwu części stężonego kwasu solnego z jedną częścią stężonego kwasu azotowego, posiadająca własność rozpuszczania prawie wszystkich metali, nawet srebra i złota; **w.** utleniona = związek chemiczny jednej części wodoru z jedną częścią tlenu, posiada silne własności utleniające; **w.** kolońska = rodzaj perfum, wyrabianych dawniej tylko w Kolonji przez słynną firmę Farina, obecnie wszędzie fabrykowana; **w.** gazowa = nasycona gazem dwutlenku węgla; **w.** sodowa, selcerska, emska i t. d. = różne rodzaje sztucznych lub naturalnych wód mineralnych, leczniczych; **w.** Burowa = roztwór wodny octanu glinu, używany w lecznictwie, jako środek leczniczo-chirurgiczny; **w.** święcona = zwyczajna woda, poświęcona z zachowaniem pewnych obrządków, używa ś. przy różnych ceremonjałach i obrzędach kościelnych; **w.** życia = w podaniach ludowych czarodziejski płyn, powracający życie i zdrowie; **w.** ognista = w języku dzikich tubylców Afryki, Ameryki: wódka, alkohol; w *lm.*, **w-y,** płyn maciczny, otaczający płód w żywocie matki; znikł, jak kamień w **w-ę** = bez śladu; trudno przeciw **w-dzie** płynąć = zmagać ś. ze zbyt silnemi przeciwnościami; iść, płynąć **z w-ą** = zdać ś. na los; na swoje koło,

na swój młyn **w-ę** ciągnąć, obracać = starać ś. wyzyskać okoliczności na swoją korzyść; w mętnej **w-dzie** ryby łowić = korzystać z zamieszania dla własnego zysku; **w-ę** do morza wozić = robić rzecz niepotrzebną, bezcelowo ś. trudzić; **w-ę** warzyć, **w-a** będzie = o pracy bezprzedmiotowej i bezcelowej; nie godzien i **w-y** mu podać = nie wart nawet być mu sługą; radby go w łyżce **w-y** utopić = nienawidzi go bardzo; nie mało już upłynęło **w-y** od tej pory = dawno to już było; krew nie **w.** = mówi ś. o człowieku z temperamentem; pić **w-y** = przyjmować wodę mineralną w celach leczniczych; pojechać do wód = dla leczenia ś. wodą mineralną; to już poszło z **w-ą** = minęło; pościć o chlebie i **w-dzie** = suszyć; wsadzać kogoś do więzienia na chleb i **w-ę** = skazać na więzienie z surowym postem; odmówić komuś chleba i **w-y** = wyłączyć ze społeczności ludzkiej; jechać **w-ą**=rzeką, po morzu, po jeziorze; prowadzić towary **w-ą** = przewozić statkiem wodnym; brylant, perła najpierwszej **w-y** = największego blasku, najcelniejszego gatunku.

Wodacz, owad z rzędu dwuskrzydłych, płaskawych.

Wodan, *chem.*, termin chemiczny dla oznaczenia gatunku związków, będących połączeniem wody z jakimś tlenkiem zasadowym.

Wodewil, *fr.*, sztuka dramatyczna lekkiej treści, przeplatana śpiewami; nazwa teatrzyka, w którym dają lżejsze utwory.

Wodewilista, artysta, występujący w wodewilach.

Wodewilistka, *for. ż.* od Wodewilista.

Wodewilowy, odnoszący się do wodewilu.

Wodmuch, przyrząd, w którym woda, spadając rurą i zamykając klapy, wypędza spadem swym powietrze, które działa jako miech.

Wodniak — *p.* Rospława.

Wodniarka, naczynie w którem się zbiera woda powstała z pary.

Wodnica, żeński duch wodny wedle wierzeń słowiańskich, świtezianka, rusałka; puchlina wodna; bąbel na skórze, napełniony cieczą; pęcherzyk, napełniony płynem w jakimś organie, np. wątrobie, jako oznaka choroby; choroba drzew; roślina zielna z rodziny wodnicowatych, o kwiatach, zebranych w kłosy; wrzecznik, rdestnica (fig.) — *p.*

Wągr.; **w.** statku = poziomy przekrój nieprzechylonego statku na poziomie wody; **w.** ciężarowa = linja oznaczająca największe dopuszczalne naładowanie okrętu.

Wodnicha, gatunek grzyba (fig.).

Wodnicowate, rodzina roślin jednoliściowych wodnych, wrzecznikowate.

Wodnictwo, urząd, obowiązki, zajęcie wodniczego.

Wodniczek, kropla cieczy wodnistej w komórce roślinnej, sok komórkowy.

Wodniczny, odnoszący ś. do wodnicy (puchliny wodnej).

Wodniczy (-ego), w dawnej Polsce urzędnik, czuwający nad dostarczaniem wody miastu; woziwoda, nosiwoda.

Wodnić, napełniać wodą, rozbierać wodą, rozwadniać.

Wodnieć, nabierając w siebie wodę, stawać się wilgotniejszym a. rzadszym.

Wodnik, bóstwo wodne, duch wodny; ptak żórawiowaty z rodzi-

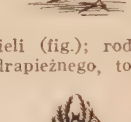

ny chróścieli (fig.); rodzaj pająka wodnego drapieżnego, topnik (fig.);

jeden z dwunastu gwiazdozbiorów zodjaka (fig.); — *p.* Wodniczy.

Wodnistość, właściwość tego, co jest wodniste, co pełne wody, w czem jest dużo wody.

Wodnisty, mający w sobie wiele wody, rozprowadzony znaczną ilością wody, w którym woda góruje nad innemi składnikami.

Wodnocienie — *p.* Akwatynta.

Wodnokrewność, temperament flegmatyczny.

Wodnokrewny, flegmatyczny.

Wodnolity, z wód usłany, ścielący ś. po wodzie.

Wodnopłatowiec, samolot zbudowany w ten sposób, że może pływać po wodzie jako łódź motorowa, hydroplan (fig.).

Wodnopławny — *p.* Wodopławny.

Wodnowzorzysty, mający po sobie wzory jakby fali morskiej, morowy.

Wodnoziemny, Wodoziemny, żyjący w wodzie i na ziemi, ziemnowodny.

Wodny, odnoszący ś. do wody, mający styczność z wodą, mieszkający w wodzie albo nad wodą, rosnący w wodzie a. nad wodą, poruszany zapomocą wody, służący do jazdy po wodzie, zrobiony z wodą: młyn **w.**, statek **w.**, wojsko **w-e** marynarka, flota; farby **w-e** = rozcierane; papier **w.** = nie klejowy, drukarski; znaki **w-e** na papierze = przezroczyste, pod światło tylko widzialne; cło **w-e** = opłata za przejazd po moście, mostowe; wilk **w.** = szczupak; barwa **w-a** = błękitnawa, modra; szkło **w-e** = faliste; puchlina **w-a** = choroba, powstająca z zebrania ś. płynu surowiczego w nadmiernej ilości w jakiejś części ciała; pióro **w-e** = roślina trwała z rodziny pierwiosnkowatych, okrężnica bagienna; nici **w-e** = rośliny wodne, wyglądające jak zielone nitki; orzech **w-** = roślina wodna z rodziny wiesiołkowatych.

Wodochłonnik, środek wyciągający wilgoć z powietrza.

Wodociąg, urządzenie, mające na celu dostarczenie miastom dobrej wody, zapomocą odpowiedniego urządzenia: rurami, kanałami i t. p.; akwedukt (fig.).

Wodociągowy, odnoszący ś. do wodociągu.

Wodociek, kanał, rura, ściek, którym spływa woda; ściek, spływanie wody.

Wodogłowie, choroba, powstająca ze zbytniego nagromadzenia się płynu surowiczego w jamie czaszkowej w worku opon mózgowych.

Wodogrzmot, duży wodospad.

Wodoklon, jawor wodny.

Wodoląg, owad z rzędu dwuskrzydłych, płaskawych.

Wodolecznictwo, leczenie chorób zapomocą zimnej wody, zapomocą różnych zabiegów: obmywań, okładów, kąpieli i t. p., hydroterapja.

Wodoleczniczy, odnoszący ś. do wodolecznictwa, zastosowany do wodolecznictwa.

Wodolej, człowiek, który coś leje a. nalewa — *p.* Wodnik.

Wodołaz, wyżeł ponter do polowania na błotach—i nad jeziorami— *p.* Newfunlandzki pies.

Wodomiar, Wodomierz, mierzenie spadku wody; przyrząd automatyczny do mierzenia wody, zużytej w wodociągu, zegar wodny, hydrometr (fig.).

Wodomnogi, obfitujący w wodę.
Wodonosiciel, Wodonosz, człowiek, który wodę nosi, który roznosi ją do domów, nosiwoda.
Wodonur, żaba.
Wodopad, wodospad.
Wodopęd, pęd wody, prąd.
Wodopij, Wodopój, człowiek, pijący tylko wodę.
Wodopławny, Wodnopławny, który pływa po wodzie.
Wodopój, pojenie bydła; miejsce, gdzie poją bydło, poidło; miejsce, gdzie dzikie zwierzęta zwykły pić wodę.
Wodopójka, drobny pajączek z grupy roztoczy, mieszkający w wodach słodkich.
Wodorokrzemian, związek chemiczny jednej cząstki krzemu i czterech wodoru, gaz bezbarwny, krzemowodór.
Wodorosty, gromada roślin plechowych, różnych kształtów i barw, żyjących w wodach słodkich i morskich a. na ziemi wilgotnej, glony (fig.).

Wodoród, dawna nazwa wodoru.
Wodosiarczan, siarczan wodoru.
Wodoskaz, Wodowskaz, przyrząd wskazujący ilość zapasu wody znajdującej ś. w kotłach parowych (fig.).

Wodoskok, wodospad.
Wodospad, nagły spad z wyższego miejsca na niższe po stromem korycie; katarakta, kaskada (fig.).

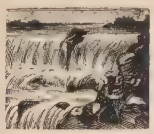

Wodospław, wodociąg.
Wodospust, rowek, fosa do spuszczania wody deszczowej z pola, łąki i t. p.
Wodostan, wysokość poziomu wody w rzece, jeziorze, stawie itp.
Wodoświnka, zwierzę ssące południowo amerykańskie z rzędu gryzoniów, z rodziny kopytkowych, kapybara (fig.).

Wodotok, budowla, służąca do sprowadzania wody z wyższego miejsca na niższe.
Wodopylny, zapylający ś. zapośrednictwem wody: rośliny **w-e.**
Wodoszczelny, nie przepuszczający wody.
Wodościek, rynna, rynsztok, kanał którym woda ścieka.
Wodotrysk, wytrysk wody w górę, urządzony sztucznie (fig.) — *p.* Fontanna.

Wodowaga — *p.* Wodomiar.
Wodownia, baszty wodne wraz ze stacją pomp, stacja wodna.
Wodowód, wodociąg.
Wodowskaz — *p.* Wodoskaz.
Wodowstręt, wstręt od wody, niemożność picia wody przy napadzie wścieklizny.
Wodozbiór, nagromadzenie wielkiej ilości wody w jednem miejscu; wielki zbiór wody, basen z wodą.
Wodożółw, gad, należący do rzędu żółwiów Europy południowej i środkowej, żółw błotny.
Wodór, pierwiastek chemiczny, najlżejszy w naturze; gaz bez barwy, bez woni i smaku, wchodzi w skład wody, powietrza i wielu materyj organicznych.
Wodunka, pasorzyt pęcherzykowaty, żyjący najczęściej w mózgu u zwierząt ssących i ludzi.
Wodza, rzemień a. powróz, lejc, cugiel, służący do kierowania koniem, munsztuk; przyrząd do powściągania konia, hamulec; hamowanie, wstrzymywanie: trzymać coś na **w-y** = hamować; puścić czemuś **w-e** = puścić wolno, bez dozoru; przestać hamować; dowództwo, naczelnictwo: **w-e** państwa = rząd, ster rządu; pod **w-ą** czyjąś = pod czyimś kierunkiem, dowództwem.
Wodzian *chem.* — *p.* Wodan.
Wodzianka, pokarm rozcieńczony wodą; zupa z wody i bułki, w niej rozmoczonej; w *lm.*, **w-i,** choroba drzew, pędy, wyrostki na pniach.
Wodziciel, prowadzący kogoś, oprowadzający; wódz.
Wodzić, *dok.* Wieść, prowadzić w różnych kierunkach, być przewodnikiem, pokazywać drogę; wieść wiele razy w jednym kierunku, prowadzać, oprowadzać; **w.** od Annasza do Kajfasza = odsyłać od jednego do drugiego bez oczekiwanego rezultatu; **w** za nos, **w.** na pasku = kierować kimś według swej woli, według swego upodobania; dać ś. **w.** za nos = być potulnym, nie opierać ś.; **w.** okiem= spoglądać, rozglądać ś.; **w. się,** wzajem=prowadzić ś. tam i owdzie; **w. się** za łby z sobą, **w. się** z sobą = walczyć z sobą, targać ś. nawzajem.
Wodzidło, przyrząd wodzący, prowadzący.
Wodzień, owad z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.
Wodzirej, mężczyzna, wodzący rej w tańcu, prowadzący tańce.
Wodzka, sznur, na którym kogoś prowadzą.
Wodzować, być wodzem, naczelnikiem, przywodzić dowodzić, kierować.
Wodzowski, dotyczący wodza, stanowiący własność wodza.
Wodzostwo, Wodzowstwo, stanowisko wodza, przewodnictwo.
Wogóle, w ogólności, naogół, ogółem, ryczałtem; — *p.*. Ogół.
Woj, wojownik, rycerz.
Wojacki, odnoszący ś. do wojaka, właściwy mu.
Wojaczka, służba wojskowa, żołnierska; prowadzenie wojny, uczestnictwo w wojnie; kobieta wojująca.
Wojak, mężczyzna, służący w wojsku, żołnierz, zwłaszcza stary i doświadczony.
! Wojaż *fr.*, podróż.
! Wojażer *fr.*, mężczyzna, podróżujący, podróżny, turysta; pomocnik handlowy, jeżdżący z próbami towarów w celu otrzymania na nie zamówień.
! Wojażerka, kobieta podróżująca, podróżna, turystka.
! Wojażować, podróżować.
Wojek, pasmko, sznurek, z którego ś. skręca powróz.
Wojenne (-ego), pobór łanowy na rzecz pana.
Wojennie, *przysł.*, drogą wojny, z bronią w ręku, zapomocą wojska, zbrojno; wedle obyczaju wojennego; walecznie, dzielnie, po rycersku.
Wojennik — *p.* Wojownik.
Wojenność, wszystko, co ś. odnosi do wojny, wojskowość.
Wojenny, dotyczące wojny, odnoszący się do wojny, wojskowy; czas **w.** = podczas wojny; prawo **w-e** = wyjątkowe prawo, obowiązujące w czasie wojny; sąd **w.** = złożony z wojskowych, sądzący podług prawa **w-go;** gubernator **w** = któremu powierzono władzę wojenną i cywilną; stan **w.** = czas, kiedy obowiązuje w kraju prawo wojenne, szczególnie obostrzone.
Wojeńszczyzna — *p.* Wojenne.
Wojewoda, w dawnej Polsce dowódca wojska, wódz szlachty z wo-

jewództwa udającej się na pospolite ruszenie; w pogańskiej Polsce: jeden z wielkorządców, sprawujących wspólnie władzę książęcą; najwyższy urzędnik cywilny w okręgu, zwanym województwem; obecnie: szef administracji ogólnej w drugiej instancji na terenie województwa, reprezentant rządu; dawna nazwa księcia w Siedmiogrodzie i na Wołoszczyźnie; w dzisiejszych państwach słowiańskich: wódz naczelny armji, głównodowodzący; szlachcic na zagrodzie równy **w-dzie**=formuła, wyrażająca równość szlachty wobec prawa w dawnej Polsce.

Wojewodować, być wojewodą, mieć godność wojewody; rządzić, przewodzić.

Wojewodzianka, córka wojewody.

Wojewodzic, syn wojewody.

Wojewodzina, żona wojewody.

Wojewodziński, stanowiący własność wojewody, właściwy wojewodzie.

Wojewódzki, odnoszący ś., należący do województwa; dziejący ś., istniejący w województwie.

Województwo, urząd, władza, tytuł wojewody; okrąg, pozostający pod zwierzchnictwem wojewody w dawnej Rzplitej; obecnie jeden z 16 obszarów administracji politycznej Rzplitej Polskiej; *zbior.*, wojewoda z żoną.

Wojłok, *tat.*, ordynarny, gruby i szorstki filc, używany na dery, chodniki, do owijania kotłów parowych i in., napojony roztworem smołowym, służy do krycia dachów.

Wojłokowy, zrobiony z wojłoku.

Wojna, okres walk pomiędzy dwoma państwami od zerwania stosunków dyplomatycznych do zawarcia pokoju, na który składa ś. szereg przemarszów, bitw, potyczek i t. p., walka orężna między dwoma państwami; **w.** zaczepna = polegająca na napadzie; **w.** odporna = polegająca na odpieraniu nieprzyjaciela; **w.** zewnętrzna = z innem państwem a. narodem; **w.** domowa a. wewnętrzna = krwawa walka stronnictw i ich przywódców, rewolucja; **w.** podjazdowa = polegająca na trapieniu nieprzyjaciela ciągłemi niespodziewanemi napadami; wieczna **w.** w domu = swary, kłótnie, nieporozumienia; **w.** gazeciarska=polemika gazet.

Wojować, prowadzić wojnę, walczyć; **w.** coś = zdobywać drogą wojny, zbrojną ręką; pustoszyć ogniem i żelazem, niszczyć w czasie wojny; *przen.*, kłócić ś., spierać ś., toczyć spór, polemizować.

Wojownica, Wojowniczka, kobieta waleczna, kobieta, walcząca o pewne ideały, pewne zasady, starająca ś. wprowadzić je w życie, bojowniczka.

Wojowniczy, waleczny, skłonny, pochopny do wojny pełen animuszu wojennego; skłonny do walki, do zwady, awanturniczy, zawadjacki.

Wojownik, żołnierz, rycerz, bohater woj; bojownik.

Wojowny, wojowniczy.

Wojsiłka, owad z gromady żyłkoskrzydłych, o ciele wysmukłem i długich wąskich skrzydłach, głowa zakończona pyszczkiem prostopadłym.

Wojski, w dawnej Polsce urzędnik, którego obowiązkiem było zachowywać spokój i bezpieczeństwo w województwie, ziemi a. powiecie, w zastępstwie kasztelana, po wyruszeniu szlachty na pospolite ruszenie.

Wojsko, stała organizacja obejmująca szeregowych, podoficerów i oficerów, oparta na powszechnym obowiązku służby wojskowej, której celem jest obrona państwa; armja.

Wojskowo, *przysł.*, jak w wojsku, w sposób wojskowy, po wojskowemu; w służbie wojskowej: służyć **w.** = w wojsku.

Wojskowość, wszystko, co charakteryzuje wojsko, co dotyczy organizacji wojska i służby wojskowej; stan wojskowy, powinność wojskowa, obowiązek służenia w wojsku.

Wojskowy, odnoszący ś. do wojska, należący do wojska: służba **w-a** = żołnierska; *rzecz.*, mężczyzna, służący w wojsku, żołnierz, oficer.

Wojszczanka, córka wojskiego.

Wojszczyc, syn wojskiego.

Wojszczyna, żona wojskiego.

Wojtuś, *żart.*, nazwa, dawana bocianowi, kanarkowi i t. p.

Wokabularz, *łć.*, słownik, podręcznik do nauczenia się słówek obcego języka.

Wokabulista, *łć.*, autor wokabularza, słownikarz.

Wokabuły, *łć.*, słówka, wyrazy w języku cudzoziemskim z przekładem na krajowy, zwłaszcza do nauczenia się na pamięć.

! Wokacja *łć.*, powołanie, skłonność do jakiegoś stanu, fachu.

Wokalista, *łć.*, człowiek, znający muzykę wokalną, śpiewak.

Wokalizy *łć.*, ćwiczenia do śpiewu bez słów, polegające na śpiewaniu jednej samogłoski (zwykle. *a*).

Wokalny, dotyczący śpiewu; **w-a** muzyka=śpiew.

Wokanda, *łć.*, lista spraw, przeznaczonych do sądzenia; porządek przywoływania spraw.

Wokoło, Wokół — *p.* Wkoło.

Wokrąg, *przysł.*, wokoło.

Wola, jedna z władz duchowych człowieka, w obszerniejszem znaczeniu: czynne parcie energji psychicznej w pewnym określonym kierunku, w ciaśniejszem — świadomy wybór z pośród możliwości, inaczej mówiąc, władza ducha, która chce a. nie chce, obiera a. odrzuca; wolna **w.** = niczem nie krępowana swoboda wyboru, jako dogmat różnych systemów religijnych i filozoficznych; Boża **w.** = władza Boga, objawiająca się na ziemi w zdarzeniach i czynach ludzkich: niech ś. dzieje **w.** Boża! = niech będzie, jak Bóg chce!; bez **w-i** Boskiej włos ci z głowy nie spadnie = jeśli Bóg nie zechce, nic ci ś. nie stanie; ostatnia **w.** = testament, spisany przed śmiercią; życzenie, pragnienie, powołanie, pociąg, skłonność; zamiar, chęć, intencja, pobudka, postanowienie, decyzja: z dobrej **w-i**, po **w-i** = zgodnie z życzeniem, dobrowolnie, bez przymusu; ze złej **w-i** = z musu, pod przymusem, bez chęci, po niewoli; mimo **w-i** = bez zamiaru, wbrew chęci, nieumyślnie, niechcący, mimowolnie; wbrew **w-i**=sprzeciwiając się czyjemuś rozkazowi a. zakazowi, nieumyślnie, pomimo woli; swa **w.** = rozpusta, swawola, wyuzdana swoboda, chuć, zła skłonność; życzenie, upodobanie; przyjdź, jeśli **w.** = jeśli zechcesz; zostawiam to do twojej **w-i** = zrobisz, jak zechcesz; **dow.** = tyle, ile kto zechce, dosyta, obficie; po **w-i** mieć kogoś = mieć go na swoje rozkazy, gotowego na każde skinienie; dobra **w** = wesołość, uciecha, myśl swobodna dobra **w** = pragnienie czynienia dobrze ludziom; zła **w.** = pragnienie szkodzenia innym; przyjąć kogoś z dobrą **w-a**=uprzejmie, gościnnie; swoboda: puszczać kogoś na **w-ę**=oswobadzać; dać **w-ę** językowi=pleść, co ślina do ust przyniesie; zdawać ś. na **w-ę** wiatrów, fal= nie opierać ś. im, zdawać ś. na ich łaskę; puszczać coś na **w-ę** wiatru = pozwalać wiatrowi unosić; zdać ś. na czyjąś **w-ę** = zastosować się do jego rozkazu; dzierżawa kmieca, wolna przez pewien czas od opłaty; osada wolna przez pewien czas od czynszu i robocizny; czynić komuś **w-ę** = spełniać jego życzenia.

Wolak — *p.* Wole.

Wolant, *fr.*, piłka z piórkami do zabawy, podbijana małą rakietą (fig.); szeroka falbana u sukni; lekki

powozik odkryty (fig.); suknia lekka, przejrzysta, powiewna.

Wolapik, Volapück, sztuczny język międzynarodowy z główną podstawą języka angielskiego.

Wolarka, kobieta, pilnująca wołów; samica gołębia wolarza.

Wolarnia, obora na woły, hodowla wołów.

Wolarz, mężczyzna, doglądający wołów, handlujący wołami; pewna odmiana gołębia z wielkiem wolem.

Wolastonit, minerał jednoskośny o kryształach w postaci cienkich tabliczek lub podłużnych słupków, bezbarwny, biały lub szary.

Wolaty, mający wole pod gardłem.

Wole, choroba, odznaczająca ś. znacznem powiększeniem gruczołu tarczowego, umieszczonego na szyi (fig.); workowate rozszerzenie górnej części przełyku niektórych ptaków służące za zbiornik przyjętego pokarmu.

Woleć, mieć większą chęć na coś, niż na coś innego, przekładać coś nad coś oddawać pierwszeństwo czemuś.

Wolej *przysł.*, raczej, prędzej, bardziej, lepiej to, niż inne.

Wolentarz, *łć.*, ochotnik.

Wole oczko, ptak wróblowaty, zębodzioby z rodziny gajówek, mysikrólik, strzyżyk (fig.).

Wolfram, *nm.*, pierwiastek chemiczny, metal twardy, kruchy, barwy żelaza, niektóre jego związki służą do wyrobu farb.

Wolframian, związek chemiczny, powstający z połączenia kwasu wolframowego z jakąś zasadą.

Wolframit, minerał o kryształach jednoskośnych, barwy brunatnawej aż do żelazno-czarnej, o znacznj zawartości wolframu.

Wolframowy, dotyczący wolframu, zrobiony z wolframu; stal **w-a** =aljaż wolframu ze stalą.

Woli — *p.* Wołowy.

Wolina, biedny, nędzny wół.

Wolisko, wielki, niezgrabny wół.

Woljera, *fr.*, ptaszarnia, wielka klatka na ptaki.

Wolnica, wolne targowisko, wolna sprzedaż w mieście; osada wolna na pewien czas od poborów, wola.

Wolnić, czynić mniej szybkim, zwalniać, folgować; czynić płyn jakiś mniej rozgrzanym, ostudzać.

Wolnie, *przysł.*, swobodnie, wedle swej woli, bez przymusu; otwarcie, śmiało; puszczając wodze namiętności, uczuciom, językowi itp.; płocho, lekkomyślnie.

Wolnieć, stawać ś. mniej szybkim, powolniejszym ś. czynić, tracić na szybkości, na natężeniu, na sprężystości, na tęgości, na żywotności, na sile; o płynie: stawać ś. mniej gorącym, letnim, stygnąć.

Wolnienie, czynienie mniej szybkim, mniej natężonym, mniej gorącym.

Wolniuchno, Wolniusieńko, Wolniuteńko, bardzo wolno, bez pośpiechu, powolutku, zwolna.

Wolniuchny, Wolniusieńki, Wolniuteńki, bardzo powolny, powolutki; bardzo mało ogrzany, letni.

Wolno, *przysł.*, można, nie broniąc, niewzbronno, pozwolono, wedle woli, bez przymusu; luźnie, nieściśle, nie ściskając; nietęgo niemocno; bez natężenia nie gwałtownie; pomału, powoli, nie śpiesząc ś., bez pośpiechu; śmiało, swobodnie; **w.** puścić = oswobodzić, uwolnić; **w.** chodzić = swobodnie, bez dozoru, bez straży.

Wolnochcący, dobrowolny.

Wolnoczynny, arbitralny, dowolny.

Wolnomównie, *przysł.*, dając folgę językowi.

Wolnomówny, dający folgę językowi; gadający wiele o wolności, ale poprzestający na słowach.

Wolnomularski, dotyczący wolnomularzy i wolnomularstwa.

Wolnomularstwo, masonerja, stowarzyszenie tajne o charakterze socjalno-politycznym i antyreligijnym.

Wolnomularz, członek stowarzyszenia wolnomularstwa, mason.

Wolnomyślnie, *przysł.*, z wolną myślą, swobodnie myśląc, podług własnych przekonań, niezależnie, liberalnie.

Wolnomyślność, swoboda myślenia, wolność myśli, niezależność przekonań, niepoddawanie swych myśli żadnym nakazom ani dogmatom religijnym, filozoficznym ni politycznym, postępowość, liberalizm.

Wolnomyślny, mający myśl wolną, swobodną, mający przekonania swobodne, niezależne pod względem religijnym i politycznym; *rzecz.*, człowiek, wyznający zasady wolności, libralny, liberał, postępowiec.

Wolnopłatkowy, mający płatki nie zrośnięte z sobą: rośliny **w-e** (fig.)

Wolnopręcikowy, mający pręciki nie zrośnięte z sobą: rośliny **w-e.**

Wolnopromienisty, mający promienie w płetwach nie zrośnięte z sobą: ryby **w-e**

Wolność, prawo postępowania według swojej własnej woli, z tem tylko zastrzeżeniem, by nie naruszać wolności innych ludzi, oraz praw ustanowionych; stan państwa, w którym obywatelom przysługuje takie prawo: **w.** polityczna = wolne używanie praw obywatelskich; **w.** druku = możność drukowania wszystkiego bez wyjednywania uprzedniego pozwolenia; **w.** sumienia = swobodna możność wyznawania swojej wiary; uwolnienie, zwolnienie: **w.** od podatków, od wojska; pozwolenie: **w.** a. w *lm.* **w-i,** przywileje szczególne, nadane pewnym stanom a. osobom; wolny wybór; wolnomyślność, liberalizm; miejsce (miasto, osada, wieś), wolne od ciężarów i podatków, wola, wolnica; cecha tego, co nie jest natężone, nie forsowne, nie tęgie, nie natężone, nie szybkie; puścić kogoś na **w.** = oswobodzić; pozbawić kogoś **w-i** = uwięzić; wybić ś. na **w.** = odzyskać wolność drogą walki; stracić **w.** = wpaść w niewolę; **w.** żołądka = rozwolnienie.

Wolnowierca, człowiek wolnomyślny, libertyn.

Wolnowierstwo, wolnomyślność, libertynizm.

Wolnowładca, samowładca.

Wolnowładztwo, samowładztwo, absolutyzm.

Wolny, posiadający prawo postępowania wedle własnej woli z warunkiem nienaruszania wolności innych ludzi ani też praw obowiązujących; niezależny od nikogo, nikomu nie poddany, używający wszelkich swobód politycznych i praw obywatelskich: **w.** obywatel, **w.** naród; człowiek **w.** = nie niewolnik, **w.** najmita; pozostający na wolności, nie uwięziony, oswobodzony z zamknięcia; niczem nie skrępowany, niezależny od cudzej woli, któremu nic nie stoi na przeszkodzie; uwolniony od czegoś; nie podlegający czemuś; nie ponoszący pewnych ciężarów, nie obowiązany do czegoś: **w.** od podatków, od opłat, od wojska; odnoszący ś. do wolności, stanowiący, nadający wolność; nie obarczony czemś, nie ulegający czemuś: **w.** od kłopotów, od podejrzeń, od kary, od niebezpieczeństwa; nie zatrudniony, nie zajęty: **w-a** głowa, **w.** czas; wolniejszy czas = kiedy będzie mniej zajęcia; nieżonaty: **w.** stan = kawalerski; dający ś. z łatwością używać, powolny; nieskrzepły, miękki; nadużywający wolności, niepohamowany, wyuzdany, swawolny; niezakazany, dozwolony, nie zabroniony: **w.** wjazd, **w-e** wejście, **w.** wstęp, bilet **w-ej** jazdy = bez opłaty; **w-e** żarty! = żartuj sobie, jeśli ci ś. podoba; nieprzymuszony, dobrowolny, dowolny: **w.** wybór; otwarty, niezacieśniony: **w-e** powietrze, **w-e** miejsce; niezajęty: **w-a** droga, **w-e** miejsce; nienatężony, nieforsowny, niegwałtowny, niesilny; powolny, niepośpieszny; niegorący, letni; umiarkowany: **w.** ogień; rozwolniony: **w** żołądek; dobrowolny: żołnierz **w.** = ochotnik; **w.** mularz — *p.* Wolnomularz; **w-e** ucho = dające posłuch komuś; list **w.** = zabezpieczający wolność, list żelazny, glejt bezpieczeństwa, paszport.

Wolontarjusz, Wolonter—*p.* Woluntarjusz.

Wolt *fiz.*, jednostka miary siły elektrobodźczej a. napięcia = sile elektrobodźczej, pod wpływem której w przewodniku o oporności 1 oma płynie prąd elektryczny o natężeniu 1 ampera (od nazwiska fizyka).

Wolta, *wł.*, zręczny, szybki obrót; w szermierstwie: zręczny obrót z uniknięciem ciosu przeciwnika; bieg kręty koni wokoło; zręczna zamiana kart w grze w karty; szybki obrót kart.

Woltametr — *p.* Woltomierz.

Woltamper *el.*, jednostka pozornej mocy prądu zmiennego równa iloczynowi 1 wolta przez 1 amper.

Woltaż *el.*, napięcie robocze, a. użytkowe, np. w żarówce.

Wolterjanin, zwolennik zasad Woltera (Voltaire), pisarza francuskiego XVIII w.; niedowiarek w rzeczach religji.

Wolterjanizm, trzymanie ś. zasad Woltera; niedowiarstwo, libertynizm.

Wolterjański, odnoszący się do wolterjanina a. wolterjaństwa.

Woltmetr — *p.* Woltomierz.

Woltnik, *el.* — *p.* Woltomierz.

Woltomierz, *el.*, przyrząd pomiarowy, służący do mierzenia napięcia lektrycznego i do mierzenia objętości wydzielonych przy elektrolizie gazów (fig.).

Wolty stos, najpierwszy znany stos elektryczny, złożony z leżących na sobie blaszek miedzi, cynku i kawałków sukna, i znowu miedzi, cynku i sukna; tem silniejszy, im takich potrójnych warstw jest więcej, zwilżony słabym roztworem kwasu siarczanego i opatrzony w jednym i drugim końcem drutem, jest źródłem prądu elektrycznego (fig.).

Woltyżer, *fr.*, za Napoleona I-go żołnierz uzdolniony do konnicy i do piechoty, przeznaczony do bitwy szy-

kiem rozproszonym (fig.); linoskok, robiący zręczne skoki w powietrzu.

Woltyżerować, dokazywać sztuk na koniu nieosiodłanym lub na linie; zręcznie wskakiwać i zeskakiwać z konia, toczyć koniem.

Wolumen, *łć.*, tom; w *muz.*, siła i objętość głosu.

Wolumenometr *łć.-gr.* przyrząd do oceniania objętości ciał dziurkowatych i sypkich zapomocą zanurzenia ich w płynie i zmierzenia objętości płynu, przez nie wypchniętego.

Wolumetr *łć.-gr.*, przyrząd do mierzenia objętości gazu.

Woluntarjusz, *łć.*, ochotnik, człowiek, pracujący bez wynagrodzenia, dla obznajmienia ś. z zawodem; człowiek wstępujący do wojska nie z powołania, lecz z własnej ochoty.

Woluta, *łć.*, ślimakowata ozdoba kapitelu kolumny w stylu jońskim, podobna do zwoju pergaminu, spłaszczonego pośrodku, a zwiniętego w obu końcach (fig.).

Wolwas, opałka z chróstu do wrzucania węgli do pieca w kuźni albo w hucie.

Wołacz, człowiek, który woła; 5-ty przypadek deklinacji.

Wołać, odzywać ś. głośno, natężając głos; podnosząc głos, krzycząc, błagać, zaklinać kogoś, prosić usilnie; głośno żądać czegoś, domagać ś. natarczywie, nawoływać do spełnienia czegoś; wzywać, przyzywać, krzycząc na kogoś, skłaniać go do przybycia w jakieś miejsce, wzywać dokąd, kazać komuś przyjść; głos **w.-ającego** na puszczy = upominanie, którego nikt nie słucha; grzech, **w.-ający** o pomstę do nieba = straszna zbrodnia; **w.** o pomoc = krzykiem wzywać pomocy.

Wołak, gatunek grzyba (fig.).

Wołek, mały, młody wół; **w.** zbożowy, mały żuczek, z rodziny słoników, bardzo szkodliwy dla ziarn zbożowych w śpichrzu, zbożowiec (fig.).

Wołoczebne (-ego) *rus.* — *p.* Włóczebne.

Wołoka *ukr.*, ziemia położona między dwiema rzekami, przez którą trzeba przewłóczyć statki.

Wołokita *ukr.*, włóczęga.

Wołopas, Wołowiec, Wołownik, pastuch wołów, wolarz.

Wołos, motyl z rodziny miernikowców, którego gąsienica żyje na malwach (fig.).

Wołosza, ubiór męski krojem wołoskim.

Wołoszka, kobieta z Wołoszczyzny rodem; kobiecy ubiór na głowę, na Wołoszczyźnie używany.

Wołowacieć, - stawać się powolnym, ociężałym jak wół.

Wołowaty, ciężki, ociężały, gnuśny, niezgrabny, niezdarny, głupowaty.

Wołowiec — *p.* Wołopas.

Wołowik, roślina z rzędu strąkowych, z rodziny motylkowatych (fig.).

Wołowina, mięso z wołu a. krowy.

Wołowity — *p.* Wołowaty.

Wołownia, obora na woły, wolarnia.

Wołownik — *p.* Wołowiec.

Wołowy, odnoszący ś. do wołu, właściwy wołom, pochodzący z wołów; przeznaczony dla wołów; **w-e** litery = wielkie; **w-e** siano = przeznaczone dla wołów; ciężki, niezgrabny, ciężko pojętny; **w-e** serce = gatunek małża o skorupach kulisto-sercowatych, żyjącego w morzach w bardzo wielkiej ilości (fig.);

w. chód = ciężki, powolny; na **w-ej** skórze tegoby nie spisał = jest tego bardzo wiele; **w.** targ = gdzie sprzedają woły; **w-e** a. koźle oko= puchlina wodna oczu, sprawiająca ślepotę; **w-e** oczko — *p.* Strzyżyk; **w.** język — *p.* Miodunka; **w-e** oczy — *p.* Gajownik.

Wombat, australijskie zwierzę ssące z rzędu workowatych, rodziny tejże nazwy, żyjące w norach podziemnych (fig.).

Womitorjum *łć.*, w amfiteatrach rzymskich otwór w środku między ławami, prowadzący pod ławami nazewnątrz; środek na wymioty.

Womitować, zwracać przez usta zawartość żołądka, mieć wymioty, torsje.

Womity *łć.*, zwrócenie przez usta zawartości żołądka, wymioty.

Womitywa *łć.*, lekarstwo na wymioty.

Won! *ros. wykrz.*, oznaczający ostry rozkaz oddalenia ś., precz!, idź sobie!, wynoś ś.!; *przysł.*, oznaczający kierunek oddalenia ś., odejścia, odjechania i t. p.: poszedł sobie **w.**

Wonczas *przysł.*, onego czasu, w danym czasie, wtedy.

Wonia — *p.* Woń.

Woniać — *p.* Wonieć.

Wonianka, przedmiot o przyjemnej woni; naczyńko na wonności, flakonik z perfumami, poduszeczka napojona perfumami.

Wonić, czynić wonnym, napuszczać, przepajać wonnościami, perfumować; wąchać, odczuwać węchem; wydawać odór, śmierdzieć.

Wonieć, wydawać piękną woń, zapach, przyjemnie a. nieprzyjemnie pachnieć; woń jakąś przez nos wciągać, wąchać.

Wonnica, owad z podrzędu tęgopokrywych (fig.).

Wonno *przysł.*, z obfitością woni, pachnąco a. śmierdząco.

Wonnorośle, rząd roślin jednoliściennych, krzewy trwałe, duże, właściwe krajom zwrotnikowym, o liściach wielkich i kwiatach ozdobnych, bananowe.

Wonność, właściwość tego, co jest wonne, co wydaje zapach; powonienie; w *lm.*, **w-ci,** perfumy, pachnidła.

Wonny, wydający przyjemną woń, miły zapach; pachnący, woniejący.

Woń, Wonia, zapach przyjemny; w *lm.*, maść a. płyn, wydający z siebie zapach przyjemny, perfumy, pachnidła; niemiły zapach, smród, odór, fetor; zmysł powonienia, węch.

Wończa, drzewo z rodziny oliwkowatych, rosnące w Chinach i Japonji

Wońka, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Wooda metal, spław bizmutu i kadmu, w wysokim stopniu topliwy.

Worać — *p.* Worywać.

Woreczek, mały worek; **w.** do pieniędzy = sakiewka, portmonetka.

Woreczkowaty, mający kształt woreczka.

Worecznik, zwierzokrzew należący do pławów jamochłonnych o dzwonie wypukłym, woreczkowatym (fig.).

Worek, niewielki wór do przechowywania i przenoszenia materjałów sypkich a. stałych; to, co wsypano do worka, zawartość worka, ilość ciała sypkiego, mieszcząca ś. w worku; sakiewka, kaleta, kieska, trzos, mieszek do przechowywania monety metalicznej; organy ciała, mające większe lub mniejsze podobieństwo do worka: **w.** sercowy, **w.** nasienny u samców, **w.** u samic zwierząt workowatych, **w.** moczowy = pęcherz; **w.** powietrzny = powietrze zbierające ś. w pewnym punkcie instalacji wodnej, parowej i t. p.; dawna moneta u Turków, kiesa; sypać, jak w dziurawy **w.** = nie można nastarczyć; dziurawy **w.** = rozrzutnik, ciągle potrzebujący pieniędzy, nie umiejący ich utrzymać; kto nie dopatrzył wzrokiem, ten dołoży **w-iem** = za niedopatrzenie trzeba płacić; trzeba **w-iem** potrząsnąć = zrobić wydatek, opłacić ś.; kupować kota w **w-ku** = kupować rzecz nieznaną, nie zbadaną należycie; wyszło, wylazło szydło z **w-ka** = ujawniła się rzecz skrywana; panowie szlachta, **w.** i płachta = mówi ś. o chudopachołkach, pysznących się swem pochodzeniem.

Workolot — *p.* Pałanka.

Workoszczur — *p.* Wombat.

Workowate, rząd zwierząt ssących, których samice opatrzone są na brzuchu torbą, gdzie są ich sutki i gdzie swoje małe noszą, torbacze.

Workowce, gatunek porostu, rodzaj grzybów.

Workowiśnia, roślina ozdobna z rodziny psiankowatych, z rzędu trędownikowych (fig.).

Workowy, odnoszący ś. do worka.

Worowaty, mający kształt woru.

Worywać *dok.* Worać; orać głębiej w rolę, przykrywając skibę po wierzchu; **w się,** orząc wdzierać ś. w cudzy grunt, zagarniać część jego, przyczyniać sobie gruntu oraniem, zabierając cudze.

Wosk, substancja tłuszczowa wyrabiana przez pszczoły ze spożytego pokarmu, wydzielająca ś. przez drobne otworki na ich odwłoku, używana przez pszczoły do wyrobu komórek, w które one składają jajeczka i zapasy miodu; **w.** roślinny = wydzielany przez liście i łodygi niektórych palm amerykańskich; **w.** ziemny = substancja podobna do wosku, spotykana w postaci pokładów w ziemi, ozokeryt; człowiek miękki, jak **w.** = łagodnego charakteru, powolny, dający sobą powodować.

Woskarz — *p.* Woskownik.

Woskobójnia *p.* Woskownia.

Woskować, powlekać, pocierać woskiem.

Woskowaty, podobny do wosku.

Woskowiec — *p.* Ukwiałek.

Woskowina, materja, wydzielająca się z ucha.

Woskownia, Woskobójnia, fabryka, gdzie wyciskają i wytapiają wosk.

Woskownica *for. ż.* od Woskownik; — *p.* Września.

Woskownictwo, zajęcie, praca woskownika.

Woskownik, mężczyzna, trudniący ś. wyciskaniem i wytapianiem a. sprzedażą wosku.

Woskowo-perłowy, żółtawo-biały.

Woskowo-szklisty, szklisty z pozorem wosku.

Woskowy, dotyczący wosku; zrobiony z wosku; żółty jak wosk: twarz, cera **w-a.**

Woskówka, błona, pokrywająca nasadę dzioba u ptaków.

Woszczarka, płótno, napuszczone woskiem, cerata; naczyńko, ulepione z wosku.

Woszczek, żółta, tłusta masa, gromadząca ś. w przewodzie słuchowym zewnętrznym.

Woszczyć, napuszczać, powlekać woskiem, woskować.

Woszczyny (-yn), plastry z wosku z komórkami na miód (fig.); części stałe, nietopliwe, pozostające po stopieniu i oczyszczeniu wosku.

Woszczysty, mający w sobie wosk, obfitujący w wosk; podobny do wosku.

Woszerja, rodzaj wodorostu, tworzącego darń na wilgotnej ziemi, zrostnica (fig.).

Wota (Vota), *łć.*, dary, uczynione kościołowi, jako wykonanie jakiegoś ślubu; przedmioty cenne, umieszczone na ołtarzu, na obrazie, posągu, ofiarowane przez pobożną osobę.

! Wotacja *łć.*, głosowanie, zbieranie głosów.

! Wotant *łć.*, człowiek, który głosuje czyli składa swoje votum.

! Wotować *łć.*, dawać swój głos, głosować.

Wotum *łć.*, ślub, przyrzeczenie uroczyste wykonania czegoś, zwłaszcza uczynione Bogu; dar, uczyniony kościołowi w wykonaniu ślubu; przedmiot cenny, umieszczony na ołtarzu, na obrazie, posągu (np. srebrne a. złote serce, ręka, noga) ofiarowany przez pobożną osobę; głos dany za kimś a. przeciw komuś podczas głosowania; **w.** nagany = wyrażenie nagany ministrowi przez uchwałę parlamentu; **w.** nieufności = uchwała parlamentu, wyrażająca, że przestał ufać ministrowi a. ministrom (po takiej uchwale minister-

jum podaje się do dymisji); **w.** zaufania = wyrażenie uznania i zgody rządowi a. poszczególnym ministrom przez parlament.

! Woty *łć.*, głosy dane za kimś.

Wotywa *łć.*, msza śpiewana, odprawiana na czyjąś intencję, na uproszenie Boga, na podziękowanie; msza śpiewana przed sumą.

Wozak, chłopak w kopalni, który wozi rudę lub węgiel pod windę.

Wozgrza, flegma.

Wozgrzywość, nadmierne wydzielanie ś. flegmy; nosacizna u koni.

Wozgrzywy, któremu ciecze flegma z nosa.

Wozić *dok.* Wieźć, przeprowadzać kogoś a. coś z jednego miejsca w inne zapomocą wozu, na wozie, powozie, samochodzie i t. p.; wieźć w różne strony, wieźć tu i tam; wieźć często choćby w jedno miejsce; *żart.*, Żydy **w.** = drzemiąc kiwać ś; **w** sowy do Aten = robić rzecz niepotrzebną, bezużyteczną.

Woziebny, służący do wożenia.

Wozina, lichy, nędzny wóz.

Wozisko, wielki, niezgrabny, brzydki wóz.

Woziwoda, człowiek, rozwożący wodę po domach.

Wozownia, budynek, w którym stawiają wozy, powozy, bryczki.

Wozownik, rzemieślnik, wyrabiający wozy, stelmach: człowiek, któremu powierzono dozór nad wozownią.

Wozowy, stanowiący część wozu, dotyczący wozu: konie **w-e** = pociągowe; *rzecz.*, dozorca wozów, wozownik; dozorca taboru w obozie wojskowym.

Woźba, Wózka, wożenie, jazda na wozie, na okręcie; **w.** zboża = zwożenie zboża z pola, zwózka; woźnica

Woźbowe, opłata za przewóz.

Woźni — *p.* Woźnieński.

Woźnica, człowiek, kierujący końmi przy wozie, furman, stangret.

Woźnictwo, zajęcie woźnicy, furmaństwo

Woźniczy, dotyczący woźnicy, właściwy woźnicy.

Woźnieński, Woźni, dotyczący woźnego, należący do woźnego, właściwy woźnemu.

Woźnik, koń pociągowy, fornalski

Woźny (-ego), w dawnej Polsce niższy urzędnik trybunalski, obowiązany do rozwożenia pozwów i wręczania ich osobom, pozwanym do sądu, obwoływania wyroków i t. p.; dziś: niższy urzędnik rządowy lub prywatny, posługujący przy czynnościach urzędowych w biurach; **w.** wojenny = herold.

Wożenie *rzecz.* od Wozić.

Wódeczka *zdr.* od Wódka.

Wódka, mieszanina czystej wody i alkoholu bez dodatków lub z dodatkiem cukru, substancyj smakowych a. zapachowych; **w.** pachnąca = perfumy; **w.** kolońska — *p.* Woda kolońska; **w.** francuska = koniak.

Wódkomierz — *p.* Alkoholometr.

Wódz, dowodzący, prowadzący wojsko na wojnę, kierujący bitwami; dowodzący wojskiem, komenderujący, stojący na czele wojska; przewodzący jakiejś gromadzie, bandzie; przywódca, naczelnik, głowa: **w.** partji, rewolucji, stronnictwa.

Wój, wojownik, żołnierz, woj.

Wójcik, ptak z rzędu śpiewających z rodziny gajówek (fig.).

Wójt *nm.*, zwierzchnik gminy, naczelnik zarządu gminnego, wybierany przez mieszkańców gminy; nie pójdziemy do **w-a** = nie będziemy ś. o to kłócić, prawować.

Wójtowa, żona wójta.

Wójtownia, mieszkanie wójta.

Wójtowski, dotyczący wójta, należący do wójta, od wójta wychodzący.

Wójtostwo, urząd wójta, zarząd gminą, godność wójta.

Wójtówna, córka wójta.

Wół, zwierzę przeżuwające z rodziny pochworogich, o wielkiem, ciężkiem ciele, krótkiej sierści i rogach pustych, nogi zakończone racicami (fig.); **w.** piżmowy = zwierzę ssące z tejże rodziny, stanowiące przejście od bydła do owiec, porosłe długim, cienkim włosem, z rogami wygiętemi nadół, mięso jego posiada zapach piżma (fig.); pracować, jak **w.** = ciężko pracować; **w.** roboczy = człowiek, którego praca jest wyzyskiwana; płakać, ryczeć, jak **w.** = głośno; zdatny, jak **w.** do karety = niezdatny, niezdolny do czegoś; dzień, jak **w.** = już dawno po wschodzie słońca; stoi napisane, jak **w** = wyraźnie napisane, wielkiemi literami; ciężki, jak **w.** = ociężały; słówko wróblem wyleci, a powróci **w-em** = plotka rośnie, przebiegając z ust do ust; zapomniał **w**, jak cielęciem był = zapomniał stary o wybrykach młodości; litery, jak **w-y** = wielkie, wyraźne; biada temu domowi, gdzie krowa dobodzie **w-owi** = źle ś. dzieje w domu, gdzie kobieta przewodzi nad mężczyzną; cielęciem wyjechawszy, **w-em** do domu powrócił = jak był, tak i pozostał głupcem, niczego się nie nauczył; **w.** z pozlacanemi rogami = nadęty, zuchwały, nieokrzesany dorobkiewicz; *lm.* **w-oły** *posp.*, duże, głupie oczy; gały.

Wór, duża torba a. sakwa płócienna a. skórzana z jednym otworem u góry, do przechowywania i przenoszenia ciał sypkich, a czasem i płynnych; ilość towaru, mieszcząca się w worze, zawartość woru; gruba odzież ze zgrzebnego płótna, wdziewana dawniej na znak pokuty a. żałoby; czekać z **w-em**=przyjść dla zabrania czegoś.

Wówczas *przysł.*, w owym czasie, wtedy, gdy się to stało albo stanie, wonczas, natenczas, owego czasu, pod ten czas.

Wóz, sprzęt do jazdy na kołach o ścianach bocznych z desek, drabin (fig.), półkoszków, ciągniony

przez konie a. inną siłę, do jeżdżenia a. przewożenia osób, towarów, ciężarów i wszelkich przedmiotów; wehikuł; **w.** triumfalny = na którym wodzowie rzymscy wjeżdżali po zwycięstwie do miasta; **w.** drabiniasty = z drabinami zamiast bocznych desek; **w.** kolejowy = wagon; tyle przedmiotów, towarów, ile wejdzie na wóz: **w.** siana, słomy, piasku; wielki **w.** Dawida i mały **w.** = przybiegunowe północne konstelacje gwiazd, wielka i mała niedźwiedzice; być pod **w-em** i na **w-ie** = doznawać kolejno przygód, niepowodzeń; baba z **w-u,** koniom lżej = bez kobiety mniej kłopotu; przyjdzie koza do **w-a** = przeprosi ś. ten, kto ś. obraził bez powodu, kiedy go znagli potrzeba.

Wózek, Wózeczek, mały wóz, przyrząd w kształcie wózka do wożenia małych dzieci; na czyim **w-ku** jedziesz, tego piosnkę śpiewaj = trzeba schlebiać temu, od kogo ś. jest zależnym.

Wózka — *p.* Woźba.

W. P., *skr.*, Wielmożny Pan, *skr.*, Waszmość Pan.

Wpad, wpadnienie, wpadnięcie, wtargnięcie, napad, napaść.

Wpadać *dok.* Wpaść; padać w głąb, wewnątrz, w środek czegoś, wpadając, zagłębiać ś. w coś; zapadać w głąb, wklęsać, stawać ś. wgiętym, wklęsłym; wchodzić szybko, gwałtem wbiegać, wjeżdżać: wpadł, jak bomba = z hałasem; zachodzić dokądś pośpiesznie, na krótką chwilę; robić napad, napadać, nachodzić zbrojno; ściśle przypadać, dobrze leżeć; wikłać ś. w nieprzyjemną sprawę, narażać się na kłopoty i straty; w preferansie,

w wincie, brydżu: nie zrobić zamówionej ilości lew; o rzece: uchodzić do większego zbiorowiska wody, do morza, do jeziora, do większej rzeki; o kolorze: być prawie podobnym do innego koloru; **w.** w czyjeś ręce = dostawać ś. w czyjąś moc, stawać ś. zależnym od kogoś, dostawać ś. do niewoli u kogoś; wpadła mi w ręce książka = dostała mi ś. przypadkiem; **w.** w zasadzkę = dawać ś. schwytać w zasadzkę; **w.** w sidła, w matnię = zaplątywać ś., wikłać ś.; jakby wpadł w wodę = zginął bez śladu; kto pod kim dołki kopie, sam w nie **w-a** = intrygant pada ofiarą własnych intryg; ogary **w-ły na** trop= odnalazły ślad zwierza; **w.** na trop, na ślad czegoś = być bliskim odszukania, odgadnięcia czegoś; **w.** w niełaskę = tracić łaskę, względy; **w.** w łaskę = zyskiwać ją; **w.** w oczy = nawijać ś. przed oczy, być spostrzeżonym, zjawiać się przed oczami; **w.** w oko = podobać ś. od pierwszego wejrzenia; **w.** na myśl, na pomysł = przychodzić do pewnej myśli; mnie to wpaść w głowę nie może = nie mieści mi ś. to w głowie; **w-dło** mi to do głowy, na myśl = przyszło do głowy; **w.** w gniew, wściekłość, złość = zaczynać ś. gniewać, złościć, wściekać; **w.** w dobry humor = zaczynać mieć dobry humor; **w.** w chorobę= zachorowywać; **w.** w gorączkę = dostawać gorączki; **w.** w suchoty= dostawać suchot; **w.** komuś w mowę = przerywać mówiącemu; **w.** na domysł = zaczynać domyślać ś.; **w.** na ludzkie języki = stawać ś. przedmiotem obmowy; **w.** w grzech = zaczynać grzeszyć; **w.** w rozpacz = zaczynać rozpaczać; **w.** w melancholię = dostawać melancholji, smutnieć.

Wpadka, w kartach: niezrobienie zamówionej ilości wziątek, bet, kura

Wpadnięcie — *p.* Wpad, Wpaść.

Wpajać *dok.* Wpoić; namową, przekładaniem, przykładem skłaniać kogoś do przejęcia ś. jakąś myślą, wrażać komuś coś w umysł, w serce, przekonywać kogoś o słuszności czegoś; **w. się,** być wpajanym; wciskać w ciasny otwór, wpijać ś. w coś.

Wpakowywać *dok.* Wpakować; pakując wkładać coś, umieszczać z pewnym trudem w czemś a. na czemś, wtłaczać; **w.** kogoś do kozy = wsadzać do więzienia.

Wpalać *dok.* Wpalić; paląc wciskać, zagłębiać w czemś coś rozpalonego; wrażać, wpajać; zapomocą narzędzia rozpalonego robić zagłębione rysunki w drzewie, w skórze.

Wparcie *rzecz.*, od Weprzeć.

Wparować, wpędzić, weprzeć, wegnać; wbić, wetknąć, wepchnąć w coś.

Wpasać *dok.* Wpaść; żywić często cudzą paszą, przyzwyczajać do cudzej paszy; **w. się,** rozłakomić ś. do czegoś; przyzwyczajać ś. do czegoś złego; nabierać złych narowów; wgryzać ś., wżerać ś., wjadać ś.

Wpasować, wstawić, wszyć kawał jednej tkaniny w drugą, aby pasowała, dopasować.

Wpaść — *p.* Wpadać — *p.* Wpasać.

Wpatrywać się *dok.* Wpatrzyć ś., Wpatrzeć ś.; patrzeć pilnie, uważnie, przez dłuższą chwilę, przypatrywać ś., przyglądać ś. bacznie.

Wpatrzeć się, Wpatrzyć się—*p.* Wpatrywać ś.

Wpełzać *dok.* Wpełznąć; pełznąc dostawać ś. wewnątrz, w środek czegoś; dostawać ś. dokądś podstępnie; **w.** na coś = pełznąc włazić na wierzch czegoś.

Wpełznąć — *p.* Wpełzać.

Wpędzać *dok.* Wpędzić; pędzić, zapędzać w środek czegoś; wganiać, pędzić, gnać na wyższe miejsce; wbijać, wtykać, wpychać z wielkiem rozmachem; nasadzać, nabijać, wtłaczać na coś; **w.** kogoś w chorobę, w długi = przyprawiać; **w.** kogoś w grób = przyprawiać o śmierć.

Wpętać, wplątać, uwikłać w pęta.

Wpiąć — *p.* Wpinać.

Wpić — *p.* Wpijać.

Wpierać *dok.* Weprzeć; przypierając, wgniatając wciskać, wpędzać, wgniatać, wpychać; gwałtem wmawiać coś w kogoś zmuszać kogoś do czegoś; **w. się,** wciskać ś., wpychać ś.

Wpierw, *przysł.* wprzód, dawniej, najpierw, przedtem, pierw.

Wpijać się, *dok.* Wpić ś.; przenikać w głąb, wchodzić wewnątrz czegoś, wciskać ś., wrażać ś., wwierać.

Wpiłować (się), *nied.* Wpiłowywać (się), piłując zagłębiać (ś.) w coś, wrzynać (ś.).

Wpinać *dok.* Wpiąć; zapinając wtykać coś śpiczastego.

Wpis, wpisanie, wciągnięcie w księgę aktów; akt, wpisany do ksiąg urzędowych = poświadczający wniesienie sprawy; opłata za wpisanie aktu do księgi; opłata szkolna a. uniwersytecka za naukę; zapisanie ś.

Wpisać — *p.* Wpisywać.

Wpisowe (-ego), opłata za wpisanie do księgi, za chęć należenia do czegoś; opłata w szkole a. uniwersytecie za naukę; pieniądze, uzyskane z tej opłaty.

Wpisowy, dotyczący wpisu a. zapisu w księdze.

Wpisywać *dok.* Wpisać; zapisywać wewnątrz czegoś, wciągać do księgi; wpisywać do księgi akt, poświadczający wniesienie sprawy; w *geom.*, kreślić figurę geometryczną wewnątrz drugiej, tak by wszystkie wierzchołki pierwszej leżały na bokach drugiej; **w** się komuś w album, w sztambuch = zapisywać jakiś wiersz a. sentencję na pamiątkę; być wpisanym, kreślonym w środku czegoś.

Wplatać *dok.* Wpleść; plotąc, łączyć jedno z drugiem, plątać, wiązać razem z innem; wplątywać, wciągać; **w. się,** wplątywać ś., wdawać ś. w coś.

Wplątywać *dok.* Wplątać; plącząc łączyć jedno z drugiem, plątać coś wokoło czegoś, uplątywać; *przen.*, sprawiać, by ktoś wmieszał ś. w coś przykrego lub niebezpiecznego dla siebie, wikłać, wciągać kogoś w coś; **w. się,** być wplątywanym, uplątywać ś., wikłać ś. w jakąś plątaninę, z której wydostać ś. trudno; wdawać się w coś niepotrzebnego, nieprzyjemnego lub szkodliwego dla siebie.

Wpleszcz, owad dwuskrzydły, żyjący na owcach i wysysający ich krew, narzępik owczy.

Wpleszczeć, wbić napłask, wklepać, wgnieść.

Wpleść — *p.* Wplatać.

Wpluwać *dok.* Wplunąć; wrzucać z ust ślinę w coś, a. coś razem ze śliną.

Wpłaszać *dok.* Wpłoszyć; płosząc, strasząc wpędzać, wganiać w coś.

Wpłacać *dok.* Wpłacić, wnieść pewną sumę pieniędzy do kasy, do banku i t. p.

Wpłata, pieniądze wpłacone, wpłacenie.

Wpław *przysł.*, płynąc własną osobą lub konno bez użycia statku wodnego.

Wpłynąć — *p.* Wpływać.

Wpływ, wpływanie, wpłynięcie czegoś do czegoś; wejście, wstąpienie, wniesienie czegoś: **w.** pieniędzy do kasy; to, co wpłynęło a. wpływa; suma pieniędzy wpłacona, dochód, przychód; moc, przeważne działanie, wywierane przez jedne osoby na drugie a. przez jakiś wypadek na dalsze,przyczyna, wywołująca pewne skutki; znaczenie, powaga, autorytet, wziętość, posłuch: mieć **w-y** u dworu = stosunki, osiągające pewien skutek starań.

Wpływać, *dok.* Wpłynąć; płynąc dostawać ś wewnątrz czegoś; napływać do środka czegoś; płynąc przybywać, przyjeżdżać na okręcie: **w.** do portu; o rzece, o strumieniu: wpadać do większego zbiorowiska wodnego; być wnoszonym, wpłacanym: pieniądze **w-ają** do kasy; wywierać wpływ na osoby i wypadki, nadawać kierunek cudzym czynnościom, wywoływać pewne skutki, powodować następstwa: dobrze, dodatnio **w.** = ulepszać, uszlachetniać; źle, ujemnie **w.** = psuć, znieprawiać; **w.** na kogoś, by coś uczynił lub czegoś zaniechał = namawiać, zachęcać, skłaniać.

Wpływowy, mający wpływ; podlegający wpływom.

Wpodłuż, *przyim.*, w kierunku długości, wzdłuż.

Wpoić — *p.* Wpajać.

Wpoprzek, *przyim.*, w kierunku prostopadłym do kierunku długości, w kierunku szerokości w ukos.

Wpośród, *przyim.*, w środku, w liczbie czegoś, wśród innych, między innemi.

Wpół, *przysł.*, przez połowę, w połowie, napół, na połowę; objąć kogoś **w.** = w pasie, w talji; jako przedrostek w połączeniu z innemi wyrazami tworzy szereg wyrazów złożonych, oznaczając połowiczność, niedokładność, niezupełność przymiotu lub stanu, np. wpółbezwładny, wpółfigiarny, wpółsurowy itp.

Wpółchłopski, nawpół chłopski.

Wpółciemny, nawpół ciemny, prawie ciemny, częściowo ciemny.

Wpółcichy, prawie cichy, nawpół cichy.

Wpółdarmo, prawie darmo, bardzo tanio, za połowę ceny.

Wpółgłośny, półgłosem mówiony, nawpół głośny.

Wpółmartwy, prawie martwy, ledwo żywy.

Wpółnagi, prawie nagi, częściowo nagi.

Wpółobłąkany, nawpół obłąkany, prawie warjat.

Wpółomdlały, napół omdlały, prawie omdlały.

Wpółotwarty, do połowy otwarty, nie całkiem zamknięty.

Wpółpijany, prawie pijany, nie ze wszystkiem pijany.

Wpółprzejrzysty, prawie przejrzysty, ale nie całkiem.

Wpółprzezroczysty, niezupełnie przezroczysty.

Wpółprzymknięty, niezupełnie przymknięty.

Wpółprzytomny, prawie nieprzytomny, niezupełnie przytomny.

Wpółsenny, nawpół śpiący, senny.

Wpółzatarty, częściowo zatarty, prawie zatarty.

Wpółzmarzły, prawie zmarzły, nawpół zmarznięty.

Wpółzwiędły, prawie zwiędły, w połowie zwiędły.

Wpółżywy, ledwie żywy, prawie martwy.

Wpracowywać, *dok.* Wpracować; przyzwyczajać, wdrażać do pracy; **w. się** = zagłębiać ś. w pracy, wziąć ś. gorliwie do czegoś, przyzwyczaić ś., wprawiać ś.

Wpraszać, *dok.* Wprosić; prośbą wciągać dokąd, prosić, żeby ktoś wszedł, wziął udział w czemś; prosić, aby móc należeć do czegoś, do jakiegoś towarzystwa; **w. się,** błagać prawie usilnie, żeby wpuszczono dokąd, aby przyjęto.

Wpraszać, *dok.* Wprószyć; wrzucać, wkruszać, wsypywać coś miałkiego w coś; **w się,** o ciele sypkiem: sypać ś. w coś, prószyć ś w coś.

Wprawa, wprawienie, wdrożenie, włożenie, wćwiczenie kogoś a. siebie do jakiejś pracy a. czynności; łatwość a. biegłość, osiągnięta w jakiejś czynności przez częste jej powtarzanie, przez ćwiczenie.

Wprawdzie, *przysł.*, istotnie, w samej rzeczy, w rzeczywistości; co prawda, prawdę mówiąc.

Wprawiacz, Wprawiciel, człowiek, który wprawia coś w coś a. kogoś w coś.

Wprawiać, *dok.* Wprawić; umieszczać, osadzać coś w środku, wewnątrz czegoś; wpychać, wciskać, wtykać, wsadzać, umocowywać; **w.** szybę = wstawiać w ramę okienną; **w.** obraz w ramy = oprawiać; **w.** sztuczne oko = wstawiać na miejsce prawdziwego; **w.** zwichniętą, złamaną rękę a. nogę = nastawiać, aby weszła w staw właściwy; **w.** łatę, cerę = wszywać; **w.** zęby = wstawiać nowe, sztuczne na miejsce brakujących prawdziwych; wkładać, wsadzać, wprowadzać: **w.** rękę w coś; wpędzać, wparowywać, wganiać, wplątywać, wikłać; przyprawiać kogoś o coś, doprowadzać kogoś do czegoś, sprowadzać na kogoś stan jakiś: **w.** kogoś w podziw, w zdumienie, w marzenie, w kłopot, w złe, w dobry humor; przyuczać, wkładać, wdrażać kogoś w coś; **w. się,** nabierać wprawy, biegłości w czemś, przyuczać ś. ćwiczeniem, wciągać ś., wćwiczać ś., wkładać ś.; być wprawianym.

Wprawiony, którego wprawiono; który ś. wprawił, wprawny, biegły, wyuczony.

Wprawnie, *przysł.*, z wprawą, biegle, zręcznie.

Wprawność, biegłość, nabyta ćwiczeniem, wprawa, wzwyczajenie.

Wprawny, który nabył wprawy, biegły, ćwiczony.

Wprędce, *przysł.*, po krótkim czasie, niebawem, wkrótce, niezadługo, wnet; naprędce, napoczekaniu.

Wprężać, *dok.* Wprężyć; prężąc wciskać, wpychać.

Wprosić — *p.* Wpraszać.

Wprost, *przyim.*, prosto przed siebie, w kierunku linji prostej; wręcz, bez ogródki.

Wprowadzać, *dok.* Wprowadzić; wieść, prowadzić do środka czegoś, wwodzić; prowadzić, wieść z niższego miejsca na wyższe; przywozić, prz nosić, sprowadzać z zewnątrz; *przen.*, być przyczyną, sprawcą jakiejś nowości, zaprowadzać coś, czego jeszcze nie było, urzeczywistniać coś, dawać czemuś życie, bieg; *przen.*, nabawiać kogoś czegoś, być przyczyną czyjejś zmiany humoru, usposobienia, wprawiać kogoś w coś: **w.** kogoś w dobry, w zły humor; **w. się,** być wprowadzonym; przenosić ś. na nowe mieszkanie, zajmować je swojemi sprzętami.

Wprószyć — *p.* Wpraszać.

Wprzęgać, *dok.* Wprząc; zaprzęgać; **w. się,** zaprzęgać ś.; być zaprzęganym; *przen.*, brać na siebie jakąś pracę uciążliwą, nad siły, podejmować się wykonania czegoś trudnego, brać na siebie, obowiązek, brać w czemś udział.

Wprzęgły, wprzęgnięty, wprzężony.

Wprzód, Wprzódy, *przysł.*, co do czasu: pierwiej, niż coś innego, najpierw, przedewszystkiem, uprzednio; co do miejsca: przed siebie, naprzód, przed innemi.

Wprzytomniać się, *dok.* Wprzytomnić ś.; jakby wcielać ś. w coś swą przytomnością; wnikać myślowo w głąb czegoś; zastanawiać się; badać coś.

Wpuklić, wgłębić, uczynić wklęsłym, wsunąć.

Wpust, wpuszczenie, wpuszczanie; część wystająca przedmiotu, wchodząca w zagłębienie drugiego; kant, w który ś. fugę wpuszcza; rowek, fuga, szpara, wycięcie, w które coś wpuszczają; rura służąca do przepływu wody itp.; **w.** u zwierząt = otwór, służący do przyjmowania pokarmów; *żart.*, *zam.* przełyk, usta, gęba, gardło.

Wpustak, nóż do żłobienia, dłóto do robienia żłobków.

Wpustne (-ego), opłata za wpuszczenie dokąd, za pozwolenie wejścia.

Wpustnica *stol.*, maszyna do wybierania wpustów i wypustów (w deszczułkach); piła do wyrzynania wpustu.

Wpustny, dotyczący wpustu, dania wstępu.

Wpuszczać, *dok.* Wpuścić; pozwalać wejść dokąd, dawać dostęp, wstęp dokąd, dopuszczać do środka czegoś, puszczać wewnątrz czegoś; wkładać, wstawiać, wciskać, wbijać; wycinać heblem rowki w drzewie; spuszczając z góry, wrzucać, pozwalać wpadać w coś, upuszczać; lać, wlewać; sypać, wsypywać; **w. się,** być wpuszczanym.

Wpuścić — *p.* Wpuszczać.

Wpychacz, człowiek, który coś wpycha.

Wpychać, *dok.* Wepchać, Wepchnąć; pchając, umieszczać coś siłą w środku czegoś; trąciwszy kogoś a. coś, wrzucać w coś, wtrącać; zmuszać kogoś do wejścia dokąd, do przyjęcia czegoś mimo niechęci; wtykać, wbijać, wrażać; popychając, pchając, przenosić, przesuwać kogoś, coś z niższego miejsca na wyższe; pchając nasadzać coś na coś, wtykać na coś

Wrabiać, *dok.* Wrobić, wprawić przez robienie.

Wracać, *dok.* Wrócić; przybyć z powrotem, powrócić, stawić ś. nazad; przybyć w miejsce skąd ś. wyszło nie doszedłszy do celu; zawracać kogoś z drogi, przywoływać z powrotem; oddawać komuś to, co ś. od niego wzięło, płacić dług, należność; oddawać, odsyłać z powrotem rzecz już wysłaną; czynić coś zrobionego, jakby niebyłem, odwoływać, uważać za niebyłe: **w.** komuś słowo, przyrzeczenie; **w.** kogoś do życia = przywracać mu życie, u-

zdrawiać go; **w. z żołądka** = wymiotować; **w. a. w. się,** powracać na miejsce, z którego ś. wyszło, iść z powrotem; zaczynać istnieć na nowo, odnawiać ś., powtórnie przychodzić do istnienia, ponawiać ś.; o spożytych pokarmach: przez usta powracać, jako womit, oddawać gazy przez usta, odbijać ś.

Wrachowywać, *dok.* Wrachować; umieszczać w liczbie czegoś, wliczać pomiędzy coś, zaliczać do czegoś.

Wradzać, *dok.* Wrodzić; nadawać komuś a. czemuś wraz z urodzeniem pewne przymioty nieodłączne; wpajać, wrażać, zaszczepiać; **w. się,** rodzić ś., powstawać wraz z jakąś istotą, jako jego przymiot nieodłączny; stawać ś. podobnym do kogoś z urodzenia, odziedziczać po kimś jakieś przymioty.

Wradzać, *dok.* Wradzić; radząc, wmawiać coś w kogoś, radą usilną skłaniać kogoś do czegoś.

Wrajać, *dok.* Wraić; rając, radząc, wmawiać coś w kogoś, nastręczać, nasuwać komuś jaką myśl.

Wrak, *nm.*, kadłub okrętu, szczątki rozbitego okrętu.

Wrastać, *dok.* Wrosnąć, Wrość; rosnąc zagłębiać ś., wpajać ś. w coś; być obrastanym ze wszystkich stron przez rosnące części organizmu; jakby wrósł w ziemię = jak wryty, nieruchomy.

Wraz, *przysł.*, zaraz, natychmiast, w tej chwili, wnet; **w.** z kimś, z czemś = w połączeniu, razem; wespół, wspólnie, jednocześnie.

Wraz *rzecz.*, cios, rana od pchnięcia czemś ostrem.

Wraziciel, człowiek, który wraża coś, wdraża do czegoś.

Wrażać *dok.* Wrazić; wpychać, wtykać, wbijać, wsadzać coś w coś; *przen.*, zaszczepiać, wpajać; **w.** komuś coś, w pamięć = sprawiać, by zapamiętał; **w.** coś sobie w pamięć:= zapamiętywać; wpychać, wbijać, nasadzać coś na coś; wtrącać, mieszać w coś, osadzać na czemś, jako wdziercę, uzurpatora; wywierać wrażenie, oddziaływać żywo na zmysły i wyobraźnię; **w. się,** wciskać ś., wtykać ś.; przemocą wdzierać ś. na coś; wtrącać ś., wgłębiać ś., wnikać, przenikać; mieszać ś. do czegoś; wdawać ś. w coś; żywo oddziaływając na wyobraźnię, na umysł, pozostawać w pamięci.

Wrażenie, *rzecz.* od Wrażać; czucie, wywołane w umyśle ludzkim drogą zmysłów od przedmiotów świata zewnętrznego; stan uczuciowy, wywołany przedmiotami świata zewnętrznego a. wypadkami: **w.** wielkie, silne; sprawiać **w.**=wzruszać, przerażać, zadziwiać; szukać **w-a** a. silnych **w-eń**=niezwykłych, wstrząsających przygód; nie czyni to na nim **w-a** = nie wzrusza bynajmniej; przeszło to bez **w-a** = nikogo nie wzruszyło, nie zajęło, nie zaciekawiło.

Wrażeniowiec, człowiek żyjący wrażeniami, o subtelnej wrażliwości, poddający ś. wrażeniom, impresjonista, uczuciowiec.

Wrażeniowy, dotyczący wrażenia.

Wrażliwiec, człowiek wrażliwy.

Wrażliwość, łatwość przyjmowania wrażeń, odczuwanie wrażeń, skłonność do silnych wzruszeń.

Wrażliwy, czuły na otrzymywane wrażenia, łatwo przejmujący ś., ulegający wrażeniom, skłonny do wzruszeń.

Wrąb, karb, nacięcie, kresa, pręga; wrąbywanie ś. w coś, wciosywanie; pewne wiązanie w budowie, w którem jedne części wchodzą w nacięcia drugich; część lasu, wyznaczona na wyrąbanie, poręba; pozwolenie na rąbanie drzewa w cudzym lesie; **w** wosku = krąg wosku stopionego.

Wrąbywać, Wrębywać, *dok.* Wrąbać; rąbiąc wycinać zagłębienie w czemś; robić toporem wcięcie w czemś; **w. się,** rąbiąc przedostawać ś. do środka czegoś.

Wrący — *p.* Wrzący.

Wrąg, Wręga, jeden z balów zgiętych, stanowiących żebra statku wodnego.

Wrążek, sztuka drzewa świerkowego, używana do budowy galarów.

Wreć — *p.* Wrzeć.

Wreszcie, *przysł.*, wkońcu, nakoniec, nareszcie; zresztą, niechaj już, niechby.

Wręb, łączenie dwu belek zapomocą odpowiedniego zacięcia, wrąb; *zdr.* Wrębek.

Wrębne (-ego), opłata za pozwolenie rąbania w cudzym lesie.

Wrębny, dotyczący wrębu; koła **w-e** = dwa koła wielkie, przechodzące przez bieguny świata i punkty przesilenia, porównania dnia z nocą, dzielące równik i zodjak na cztery części, służące do wskazywania czterech pór roku.

Wręcz, *przysł.*, zbliska, oko w oko, twarz w twarz, osobiście; wprost, otwarcie, bez ogródki, nie owijając w bawełnę, nie uciekając ś. do omówień.

Wręczać, *dok.* Wręczyć; oddawać komuś do rąk własnych, składać coś w czyjeś ręce.

Wręczenie *rzecz.* od *czas.* Wręczyć, oddanie czegoś do rąk własnych.

Wręczyciel, człowiek, który coś wręcza.

Wręczycielka, *for. ż.* od Wręczyciel.

Wręczyć — *p.* Wręczać.

Wręga, belka wygięta łącząca stępki z pokładem a stanowiąca żebra statku; w *stol. p.* Wrąb.

Wręgonogi, rząd ślimaków morskich, przezroczystych, galaretowatych, o nodze ścieśnionej w pionową wręgę płetwową.

Wręgownik, hebel do robienia wręgów.

Wrobić — *p.* Wrabiać.

Wrodzoność, *rzecz.* od Wrodzony; ogół przymiotów wrodzonych, natura czegoś, przyrodzenie.

Wrodzić — *p.* Wradzać.

Wrodzony, dany razem z życiem, przyrodzony, nienabyty.

Wrogi, właściwy wrogowi, stanowiący własność wroga, nieprzyjazny, nieprzyjacielski.

Wrogo, nieprzychylnie, nieprzyjaźnie, nieżyczliwie.

Wrogość, cecha tego co jest wrogie, nieprzychylność, nieżyczliwość.

Wroki (-ów), dań, kara pieniężna.

Wrona, ptak, wróblowaty, śpiewający, zębodzioby z rodziny kruków o plecach i brzuchu popielatym, reszta ciała czarna (fig); *żart.*, dziewczyna ruchliwa, gadatliwa.

Wroni, tyczący ś. wrony; czarny, jak pióra u wrony; **w-ie** oko— *p.* Kulcz ba.

Wroniawy, czarniawy.

Wroniec, ptak wróblowaty śpiewający, zębodzioby, z rodziny kruków, cały czarny (fig.).

Wronik, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Wronka, mała wrona; ptak z rzędu śpiewających, zębodziobych, z rodziny kruków (fig.).

Wronopopielaty, popielato - siwy, jak wrona.

Wroność, kolor czarny, lśniący.

Wrony, barwy czarnej; u konia: kary.

Wrosłooki, mający oczy osadzone nieruchomo w skorupie: skorupiaki **w-ie** = siodłookie.

Wrosły, który w coś wrósł.

Wrosnąć, Wrość — *p.* Wrastać.

Wrostek *min.*, kryształ a minerał wewnątrz kryształu, należący do innego gatunku mineralnego; minerał wrosły w skałę.

Wrostek *gram.*, wstawka wewnątrz wyrazu, wprowadzony dźwięk a. sylaba, infiks.

Wrośle (-li), rodzaj grzybów, pasorzytujących na żywych roślinach.

Wrota, brama podwórzowa, wielkie drzwi (fig.); wąwóz, przesmyk

górski; będzie i przed naszemi **w-ami** słońce = i do nas szczęście zawita: **w.** do raju = wstęp do szczęścia, do wieczności szczęśliwej; otworzyć komuś **w.** do czegoś = ułatwić dostęp do czegoś, osiągnienie czegoś; patrzeć, jak cielę na malowane a. na nowe **w.**=gapić ś. bezmyślnie.

Wrotek, zwierzę, należące do typu robaków, przeważnie wielkości mikroskopijnej, kołowrotek (fig.).

Wrotka (-ek), przyrząd na czterech kółkach, przywiązywany rzemieniami do nogi, służący do ślizgania ś. po gładkiej powierzchni, jako rodzaj sportu (fig.).

Wrotkarstwo, sport ślizgania ś. na wrotkach, skating (sketin).

Wrotkarz, mężcz. zna, ślizgający ś. na wrotkach, używający sportu wrotkowego.

Wrotna (-ej), odźwierna.

Wrotnica, jedno skrzydło wrot, otwierające ś.

Wrotniczy, należący do wrotnika, do odźwiernego; *rzecz.*, służący, pilnujący bramy, wrót, otwierający je, odźwierny.

Wrotnisko, tor, umyślnie zbudowany do ślizgania ś. na wrotkach, skating-ring (sketinryng).

Wrotny, dotyczący wrót, należący do wrót; mający być zwróconym, powrotny, zwrotny; *rzecz.*, służący, pilnujący wrót, odźwierny.

Wrotycz, roślina zielna z rodziny złożonych, używana w lecznictwie (fig.).

Wróbel, ptak wróblowaty, stożkodzioby z rodziny łuszczaków, o

głosie ostrym, świergocącym (fig.), jeść, pić, jak **w.** = bardzo mało; lepszy **w.** w ręku, niż cietrzew na sęku = lepszy mały zysk pewny, niż wielki niepewny; skacze, jak **w.** na nici = podryguje zabawnie; cudzą pszenicę ogania, a jego **w-e** piją = troszczy ś. o cudze dobro, nie zaś o swoje.

Wróbelek, Wróbeleczek, *zdr.* od Wróbel.

Wróblę, Wróblątko, pisklę wróbla.

Wróbli, odnoszący ś. do wróbla, należący do wróbla, właściwy wróblowi; **w-e** języczki = drobna roślinka, ścieląca ś. po ziemi, z rodziny rdestowatych, rdest ptasi; **w-e** proso — *p.* Nawrot.

Wróblica, Wróbliczka, samica wróbla.

Wróblik, mały wróbel.

Wróblowaty, podobny do wróbla; w *lm.*, **w-te,** rząd ptaków małych a. średniej wielkości, żywiących ś. ziarnem, jagodami a. owadami i posiadających narząd śpiewny.

Wróblowiec, pająk dymaczkowaty z rzędu toczących.

Wróblowy —, *p.* Wróbli.

Wróblówka, motyl z rodziny sówek.

Wrócić — *p.* Wracać.

Wróg, nieprzyjaciel, człowiek, źle życzący i źle czyniący innym, człowiek a. naród, walczący z innym, adwersarz, przeciwnik; **w.** rodzaju ludzkiego = szatan.

Wróż, motyl z rodziny południc, z podrzędu dniowców; leśnik wróż (fig.).

Wróżba, przepowiadanie przyszłości, wieszczenie, prorokowanie; to, co ś. prorokuje o przyszłości, wieszczba, przepowiednia, proroctwo; znak, mający przepowiadać przyszłość, wróżka, omen; rozpocząć coś pod złą **w-ą** = nieszczęśliwie, wśród okoliczności nieprzyjaznych; zacząć coś pod dobrą **w-ą** = szczęśliwie.

Wróżbiarka — *p.* Wróżka.

Wróżbiarski, dotyczący wróżbiarza, właściwy wróżbiarzowi, wieszczy, przepowiedni, proroczy.

Wróżbiarstwo, sztuka wróżenia, przepowiadania przyszłości.

Wróżbiarz, Wróżbita, Wróżek, człowiek, trudniący ś. przepowiadaniem przyszłości z pewnych oznak, prorok, wieszczek.

Wróżbit, Wróżbita — *p.* Wróżek.

Wróżbitka, *for. ż.* od Wróżbita.

Wróżebny, dotyczący wróżby, wróżbiarski.

Wróżek — *p.* Wróżbiarz.

Wróżka, kobieta, trudniąca ś. przepowiadaniem przyszłości, prorokini, wieszczka, wróżbiarka; znak, zapowiadający coś na przyszłość, wróżba, omen; wróżenie, wieszczenie, odgadywanie przyszłości.

Wróżnik — *p.* Wróżek.

Wróżyć, odgadywać przyszłość, wieszczyć, prorokować; rokować coś komuś na przyszłość, przepowiadać; tuszyć, mieć nadzieję, że się coś stanie.

Wrychle, *przysł.*, rychło, prędko, niebawem, wkrótce, zaniedługo, wnet.

Wryć — *p.* Wrywać.

Wryjek owad z podrzędu tęgopokrywych.

Wryjkowaty, podobny do wryjka.

Wrytnica trąbkowa, gatunek robaka, należącego do pierścienic (fig.).

Wrytoszczękie, rząd ryb kościstych.

Wryty, wgłębiony w coś zapomocą rylca; wpojony, wrażony głęboko: **w.** w pamięć; wkopany: stoi, jak **w.** = stoi nieruchomo, osłupiały z podziwu.

Wrywać, *dok.* Wryć; ryjąc zagłębiać coś w coś wkopywać, wciskać, wpychać, wtykać; **w. się,** ryjąc zagłębiać ś., wbijać ś. w głąb, wciskać ś, wpychać ś; *przen.*, **w. się** w pamięć = utrwalić ś. w pamięci.

Wrywać się, *dok.* Werwać się; wdzierać ś. dokąd gwałtem, przemocą wpadać w głąb czegoś.

Wrzask, mocny, przenikliwy głos człowieka a. zwierzęcia; krzyk przenikliwy, gwar wielki głośnej rozmowy wielu osób, hałas.

Wrzaskliwie, *przysł.*, z wrzaskiem, głosem przenikliwym, bardzo głośno, hałaśliwie, krzykliwie.

Wrzaskliwy, krzyczący przeraźliwie, bardzo krzykliwy; pełen wrzasku, hałasu; skłonny do wrzasku, lubiący kłócić ś., podnoszący głos z byle powodu; mający zwyczaj mówić, rozprawiać mocnym, podniesionym głosem.

Wrzasnąć — *p.* Wrzeszczeć; krzyknąć przeraźliwie.

Wrzawa, szum, wielki szmer, hałas, gwar, zgiełk, powstający, gdy wiele osób zacznie naraz głośno mówić.

Wrzawić, robić wrzawę, podnosić zgiełk.

Wrzawisko, okropna wrzawa, hałas przeraźliwy.

Wrzawliwy, pełen wrzawy, szumu, hałasu, wrzasku; zgiełkliwy, gwarny.

Wrząco, *przysł.*, gorąco, ogniście; zapalczywie, gniewliwie, namiętnie, gwałtownie.

Wrzącość, przymiot tego, co jest wrzące.

Wrzący, który wre, kipiący; gorący, skwarny; zapalczywy, namiętny, gwałtowny; awanturniczy, zawadjacki.

Wrzątek, płyn, doprowadzony do punktu wrzenia, gotowania ś.: u-krop, kipiątek, war.

Wrzeciądz, łańcuch a. sztaba żelazna do zamykania drzwi, zawora, zasuwa (fig.).

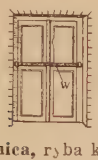

Wrzeciennica, ryba koścista skrzelowata, piersiopłetwa, wrzecionkowata; padalec, płaz podobny do wrzeciona.

Wrzecionak, rodzaj grzybka.

Wrzecioneczka, owad z rzędu dwuskrzydłych, pszczółkowatych.

Wrzecionek, mieczak przodoskrzelny o skorupie wrzecionowatej (fig.).

Wrzecioniarz, Wrzecionarz, rzemieślnik, trudniący ś. wyrobem wrzecion.

Wrzecionko, małe wrzeciono.

Wrzecionkoryb, ryba koścista skrzelowata, brzuchopłetwa, piszczałkowata.

Wrzecionkowaty, mający kształt wrzeciona, owalno-podłużny: ryby **w-e** = gromada ryb piersiopłetwych, skrzelowatych.

Wrzecionnik, owad z rzędu dwuskrzydłych, kosmatych.

Wrzeciono, narzędzie tokarskiej roboty, z jednego końca grubsze, służące do przędzenia włókien i nawijania nici (fig.); **w.** osi = ramię,

na którem kręci ś. piasta; **w.** prasy, śruby = drążek, pręt, na którym ś. robią gwinty; **w.** w młynie = gruby drąg żelazny, którego jeden koniec dolny, opiera ś. na nieruchomej podstawie, a drugi górny, podtrzymuje wierzchni kamień młyński, który obraca, sam będąc obracanym przez koło; **w.** ludwisarni = sztuka drzewa, na której lepi ś. z gliny model armaty; krewny po **w-ie** = po kądzieli, z linji macierzystej.

Wrzecionowaty, mający kształt wrzeciona.

Wrzecznik, roślina wodna z rodziny wrzecznikowatych, z rzędu szlamowych (fig.).

Wrzecznikowate, rodzina roślin wodnych a. błotnych, należących do rzędu szlamowych.

Wrzeć, o płynie: warzyć ś., kipieć, wreć; burzyć ś.; przemieniać ś. w parę w całej swej zawartości, burzliwie, z przewalaniem ś. i bełkotem, gotować ś., przewracać ś. ze szmerem i szelestem, wytryskać gwałtownie; *przen.*, poruszać ś. w różnych kierunkach, mieszać ś., jak gotująca ś. woda w garnku: tłum wre, mrowisko wre; odbywać ś. z wielkim hałasem, wrzawą, z wielką zawziętością: wre bitwa, wre robota, wre wojna; *przen.*, burzyć ś., wzruszać ś., roznamiętniać ś., być w stanie rozgorączkowania, rozjątrzenia, kipieć namiętnością; w domu wre, jak w garnku = pełno kręcących ś. gorączkowo ludzi; cały dzień wrzało, jak w garnku = była burza z piorunami, grzmotami.

Wrzedzianka — *p.* Wrzodzianka.

Wrzekomo — *p.* Wrzkomo.

Wrzekorak, rodzaj skorupiaka.

Wrzenie, gwałtowne wywiązywanie się pary przy gotowaniu wody lub innego płynu; burzenie się, głuchy gniew, niepokój, niezadowolenie ogólne, bunt; punkt **w-a**=temperatura, przy której płyn, przy pewnem ciśnieniu atmosferycznem, przechodzi w stan wrzenia.

Wrzepiać, *dok.* Wrzepić; wrażać, wtykać wścibiać, wmuszać coś w kogoś; wpychać, wbijać; **w.** wzrok = patrzeć przenikliwie, patrzeć w jedno miejsce; dokuczać komuś czemś, narażać kogoś na przykrość; **w.** komuś coś = bić, ćwiczyć; **w. się,** wciskać ś., wrywać ś., przedostawać ś. dokąd gwałtem.

Wrzesień, dziewiąty miesiąc roku.

Wrzeszcz, człowiek wrzaskliwy, hałaśnik, krzykacz.

Wrzeszczeć, *dok.* Wrzasnąć; krzyczeć przenikliwie, podnosić wrzask robić hałas, wrzawę; skarżyć się na coś głośno.

Września, krzew dwuliścieniowy z rodziny tamaryszkowatych, sączący sok słodki krzepnący, zw. manną, tamaryszek (fig.).

Wrześniak, źrebiec a. koń, urodzony we wrześniu, zatrzymujący po siedmiu latach już na zawsze te same cechy na zębach; zając, urodzony we wrześniu.

Wrześniaczka, źrebica a. kobyła, urodzona we wrześniu.

Wrześniowy, dotyczący miesiąca września, odbywający ś. we wrześniu; dotyczący rośliny wrześni.

Wrześniówka, wycieczka zamiejska we wrześniu.

Wrzezywać, *dok.* Wrzezać; wrzynać, wkrawać, wcinać.

Wrzęch, zwierzę stawowate z gromady pajęczaków, o ciele podługowatem, pasorzytujące w zwierzętach i w człowieku (fig.).

Wrzkomo, Wrzekomo, W rzeczy, *przysł.*, niby, niby to, jakoby, tylko napozór, udanie, pozornie.

Wrzodek — *p.* Wrzodzik.

Wrzodliwy, Wrzodowaty, pełen wrzodów, okryty wrzodami.

Wrzodnica, owad bezskrzydły z poskocznych.

Wrzodowacieć, Wrzodowieć, dostawać wrzodów, okrywać ś. wrzodami; zamieniać ś. na wrzód.

Wrzodowy, dotyczący wrzodu.

Wrzodzianka, Wrzedzianka, Wrzodzienica, czerwona bolesna ropiejąca nabrzmiałość guzowata na ciele, czyrak.

Wrzodzieć — *p.* Wrzodowieć.

Wrzodzienica — *p.* Wrzodzianka.

Wrzodzik, mały wrzód.

Wrzos, roślina z rodziny wrzosowatych, rosnąca w lasach na gruncie piaszczystym (fig.).

Wrzosak, motyl z rodziny miernikowców, przylepek wrzosak (fig.).

Wrzosiec, roślina trwała z rodziny wrzosowatych.

Wrzosik, rodzaj wrzosu.

Wrzosisty, zarosły wrzosem.

Wrzosowate, krzewy mniejsze a. większe z rzędu wrzosowych.

Wrzosowina, wrzos, zebrany do przykrywania roślin.

Wrzosowisko, grunt uprawny, zarosły poprzednio wrzosem; kępa wrzosu.

Wrzosowy, dotyczący wrzosu, zrobiony z wrzosu; ziemia **w-a** = na której rośnie wrzos *lm.*, **w-e,** rząd roślin z szeregu zrosłopłatkowych, krzewy a. drzewa.

Wrzosówka, ziemia wrzosowa.

Wrzośnica, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Wrzód, guzowate zapalenie na ciele a. w ciele, w którem zebrała ś. ropa, ropień, abces, czyrak, fistuła.

Wrzucać, *dok.* Wrzucić; rzucać, miotać, ciskać, sypać coś w środek czegoś; **w.** coś na coś = rzucać, ciskać ś., wpadać w coś a. na coś;

goś, narzucać; **w. się**, rzucać ś., ciskać ś. wpadać w. coś a. na coś; wrywać ś., wdzierać ś., napadać; *żart.*, wchodzić gwałtownie w coś a. do czegoś: **w. się** w dorożkę, w tramwaj = wsiadać z rozmachem.

Wrzut, wrzucanie, wrzucenie.

Wrzutny, dotyczący wrzucania.

Wrzynać, *dok.* Werznąć; rznąc robić w czemś zagłębienie, rowek, karb, fugę; wcinać, wkarbowywać; **w. się**, rozcinając, rozrzynając coś, przenikać wewnątrz czegoś; wciskać ś., gnieść, uwierać.

Wsadzać, *dok.* Wsadzić; umieszczać coś wewnątrz czegoś; sadowić, sadzić w czemś; wsuwać, wtykać, wpychać, wciskać; umieszczać kogoś w takiem miejscu, że wyjść z niego trudno, zamykać gdzieś: **w.** do kozy, do więzienia; umieszczać, sadzać, sadowić na wierzchu czegoś: **w.** na konia, **w.** czapkę na głowę; wynosić na urząd, na dostojeństwo; **w.** kogoś na kogoś, dawać mu wyższe miejsce, stanowisko, urząd, niż innemu podszczuwać kogoś, nasadzać kogoś przeciw komuś, podszczuwać, podbechtywać; **w. się**, być wsadzanym; dostawać ś. dokąd.

Wsarkać, *dok.* Wsarknąć; sarkając, siąkając, wciągać.

Wschodek, mały wschód, stopień; w *lm.*, **w-ki**, schodki.

Wschodni dotyczący wschodu słońca, będący z tej strony, gdzie słońce zdaje ś. wschodzić; idący od wschodu; mieszkający na wschodzie, pochodzący ze wschodu; dotyczący Wschodu, t. j. wschodnio-południowej części Europy i Azji; kościół **w.** = grecko-katolicki; kwestja **w-a** = zagadnienia polityczne, związane ze Wschodem; języki, narody **w-ie** = semickie a. mongolskie.

Wschodnio, *przysł.*, w kierunku na wschód a. ze wschodu: **w.**-południowy = leżący między wschodem a południem; **w** -północny=leżący między wschodem a północą.

Wschodowaty, z kształtu podobny do wschodów, tarasowaty.

Wschodowy, dotyczący wschodu; odnoszący się do wschodów.

Wschodzić, *dok.* Wzejść, Wznijść; z niższego poziomu dostawać ś. na wyższy; o nasionach roślin: ukazywać ś. nad powierzchnią gleby, kiełkować, puszczać kiełki z ziemi; o ciałach niebieskich: ukazywać ś. nad linją horyzontu; zaczynać ś., brać początek, ukazywać się.

Wschodzisty, wznoszący się w górę amfiteatralnie; dotyczący wschodów.

Wschopić się, pokwapić się.

Wschód, przedostawanie się z niższego miejsca na wyższe, podnoszenie ś., wschodzenie; miejsce, przez które wschodzi się w górę czegoś; jeden ze stopni schodów, drewniany, żelazny, kamienny, betonowy i t. p.; **w.** rośliny = kiełkowanie; o ciałach niebieskich: ukazywanie ś. nad linją horyzontu; strona świata, w której słońce wschodzi; kraje, leżące na wschodzie względem nas: bliski **w.** = Bałkany, Azja zachodnia, Egipt; daleki **w.** = Azja wschodnia, Chiny, Japonja, Indje, Syberja wschodnia; narody, zamieszkujące te kraje.

Wsep, Wsypka, wsypywanie; to, co wsypują; poszewka, w którą wsypują pierze.

Wsiać — *p.* Wsiewać.

Wsiadać, *dok.* Wsiąść, Wsieść; umieszczać ś., sadowić ś. w środku czegoś a. na wierzchu czegoś: **w.** na konia; dostawać ś. do środka czegoś a. na coś; **w.** na kogoś = brać nad kimś górę, siodłać go, opanowywać; łajać kogoś, besztać; napadać na kogoś zbrojno, następować mu na kark; **w.** na kogoś z góry = zacząć mu ostro wymyślać; zapadać ś., osiadać, wklęsać.

Wsiadane (-ego), chwila przed wyruszeniem w drogę, wyjezdne; znak do wyruszenia w drogę, hasło do drogi; przepicie pożegnalne przy odjezdnem, strzemienne.

Wsiadanie, czynność od Wsiadać.

Wsiarz, wieśniak, rolnik, ziemianin.

Wsiąk, wsiąkanie, wsiąknięcie; *min*, minerały a. całe roje kryształów, wypełniające pory i najdrobniejsze próżnie skały.

Wsiąkać *jednokr.* Wsiąknąć; o płynie: przedostawać ś. wewnątrz jakiegoś ciała przez maleńkie otwory; wciągać, wchłaniać w siebie małemi otworami; *przen.*, przenikać, wrażać ś, ginąć bez śladu, przepadać, znikać.

Wsiąść — *p.* Wsiadać.

Wsiekać, *dok.* Wsiec; zapomocą sieczenia, robienia otworu, wpuszczać, wsadzać coś w coś, wrzynać; wcinać.

Wsieść — *p.* Wsiadać.

Wsiew, wsiewanie, wsianie: to, co ś. wsiewa: ziarno, nasienie; zasiew, posiew.

Wsiewać, *dok.* Wsiać; sypać, rzucać nasiona w ziemię, aby wzeszły; **w. się**, być wsiewanym.

Wsikać, *dok.* Wsiknąć; sikając wtryskiwać płyn wewnątrz czegoś, wstrzykiwać, wszprzcowywać.

Wsina, licha, uboga wieś.

Wsisko, wielka, brzydka wieś; miejsce, gdzie niegdyś była wieś.

Wskakiwać, *dok.* Wskoczyć; skacząc dostawać ś. wewnątrz czegoś a. na wierzch czegoś; *przen.*, mieszać ś. do czegoś niepotrzebnie, wścibiać ś., wtrącać ś. do czegoś; porywać ś., zrywać ś. z miejsca gwałtownie.

Wskarmić, karmiąc podchować, podkarmić.

Wskasywać (się), dok. Wskasać (ś.); podkasywać (ś.), podginać (ś.), uginać (ś.).

Wskaz, gest rozkazujący, skinienie; rozkaz ustny; przekaz pieniężny, polecenie na piśmie, asygnacja; **w.** sądowy = wyrok, dekret.

Wskazać — *p.* Wskazywać.

Wskazanie, *rzecz.* od Wskazać; rada, polecenie, rozkaz, wskazówka; cecha znamienna, wydarzenie typowe, pozwalające orjentować ś. w czemś, określić coś, przewidzieć coś.

Wskazany, którego wskazano, pożądany, konieczny, wymagany samą logiką rzeczy.

Wskaziciel, ten, co wskazuje; palec wskazujący.

Wskazówka, to, co wskazuje nam drogę postępowania, pozwala określić coś, zorjentować ś. w czemś; rada, polecenie; **w.** u zegara = strzałka, pokazująca cyfry godzin, minut i sekund, indeks (fig.); podobna strzałka u różnych przyrządów technicznych i fizycznych.

Wskazująca *mat.*, linja krzywa na powierzchni, określająca krzywiznę powierzchni w tym punkcie.

Wskazujący, który wskazuje; palec **w.** = drugi (za wielkim).

Wskazywać, *dok.* Wskazać; ukazywać, pokazywać jakby palcem, wyciągniętym w pewnym kierunku i zwróconym ku pewnemu przedmiotowi, zwracać uwagę czyjąś na coś gestem a. słowem; znaczyć, oznaczać, znamionować, pozwalać przewidywać coś; pouczać, jak co ma być zrobione, wykonane; **w.** kogoś, = skazywać na karę wyrokiem sądowym a. administracyjnym; rozkazywać, polecać, zalecać; oznajmiać komuś swą wolę; **w.** coś na kogoś = przekazywać, cedować, asygnować.

Wskaznik, to, co ukazuje; wskazówka; w *el.*, przyrząd wskazujący kierunek prądu elektrycznego, zwarcie z ziemią itd.

Wskoczyć — *p.* Wskakiwać.

Wskok, *przysł.*, skokiem, biegiem, śpiesznie , szybko, co żywo, wlot, cwałem, wcwał.

Wskopywać, *dok.* Wskopać; kopiąc poruszać, wzruszać spulchniać.

Wskos *przysł.*, napoprzek, wpoprzek, naukos, naprzełaj, ukośnie, ukosem, pochyło, nawskos.

Wskośnie, *przysł.*, ukośnie, ukosem pochyło.

Wskośny, idący po linji przekątniej, ukośny, pochyły.

Wskórać, dopiąć celu, osiągnąć cel, dokazać swego, otrzymać coś.

Wskroś, Wskróś, *przysł.*, przez środek czegoś aż na drugą stronę, nawylot; dokładnie, doskonale, zupełnie, całkowicie; wszechstronnie, od końca do końca nawskroś, skróś; pod włos.

Wskrzesać, *dok.* Wskrzesnąć; odzyskiwać na nowo życie, powracać do życia, ożywać, zmartwychwstawać; *przen.*, powracać do dawnego kwitnącego stanu.

Wskrzesać — *p.* Wskrzesywać.
Wskrzesiciel, człowiek, który wskrzesza; Zbawiciel, Zbawca.
Wskrzesicielka, *for. ż.* od Wskrzesiciel.
Wskrzesić, Wskrzesnąć — *p.* Wskrzeszać.
Wskrzesywać *dok.* Wskrzesać; wydobywać iskry, uderzając stalą o twardy kamień krzesać.
Wskrzeszać, *dok.* Wskrzesić; przywracać życie zmarłemu; przywracać do dawnego kwitnącego stanu, do dawnego bytu; odnawiać, podźwigać na nowo; **w.** w pamięci = przypominać rzeczy dawne, zapomniane obrazy i wspomnienia, odnawiać je.
Wskrześca — *p.* Wskrzesiciel.
Wskrześnięcie, powrót do życia, zmartwychwstanie.
Wskrzykać, *dok.* Wskrzyknąć; odzywać się raz po raz głośno, wykrzykiwać.
Wskurzyć, wzbić kurzem, podkurzyć, podnieść w górę kurzawą.
Wskutek, skutkiem czegoś, w wyniku czegoś, z powodu czegoś.
Wsławiać, *dok.* Wsławić; czynić sławnym, rozsławiać, rozgłaszać czyjąś sławę; wychwalać, wysławiać; **w. się,** nabierać rozgłosu, stawać ś. sławnym; rozgłaszać ś., przechodzić z ust do ust, roznosić się.
Wsłowić, zakląć w słowo, wcielić w słowo.
Wsłuchiwać się, *dok.* Wsłuchać się; starać się dobrze słyszeć i zrozumieć, pilnie i uważnie słuchać; wgłębić ś. w rzecz słuchaną; zasłuchać ś.; przysłuchiwać ś. odgłosom, starać ś. rozeznać słuchem.
Wsmakować się, wgłębić ś. zapomocą smaku, poznawać smakiem.
Wsłupić się, wzbić ś. jak słup, utkwić, uwięznąć nieruchomo.
Wsmarowywać, *dok.* Wsmarować; smarując starać ś., żeby smarowidło przeniknęło wewnątrz czegoś, wcierać; **w. się,** nacierać ś.; być wsmarowywanym.
Wsmętniony, zasmucony, smętny, melancholijny.
Wsobiać się, *dok.* Wsobić ś.; wciskać ś., wkradać ś., wdzierać ś., dostawać ś. dokąd podstępem; wkorzeniać się, zakorzeniać się, gruntować gdzieś swoje panowanie, swoje władanie i t. p.
Wsolić, włożyć w sól, sól wsypać wewnątrz czegoś; **w.** komuś baty = dać mu w skórę, obić go.
Wspaczać, *dok.* Wspaczyć; czynić wspacznym, nadawać kierunek wsteczny, czynić, że ś. coś cofa; sprawiać, że ś. coś komuś nie udaje; **w. się,** iść w kierunku wstecznym, cofać się.
Wspaczność, kierunek wsteczny.
Wspaczny, skierowany wstecz, wsteczny idący wspak; przeciwny, niepomyślny; zrozumiany a. wykonany w sposób przeciwny, niż należy, opaczny.
Wspak, *przysł.,* od końca do początku, w stronę wręcz przeciwną właściwemu kierunkowi, wstecz; przeciwnie, niż należy, naopak, opacznie; wbrew powszechnie przyjętym obyczajom, przeciwnie, niż inni czynią; wniwecz; pisać **w.** = od prawej ręki do lewej; **w.** komuś a. czyjejś woli ś. stawić=sprzeciwiać ś., opierać ś.; **w.** obrócić się=pójść wniwecz.
Wspakiem, *przysł.,* wspak, naopak, opacznie.
Wspamiętywać, *dok.* Wspamiętać; przypominać, wspominać, przywodzić na pamięć.
Wspaniale, *przysł.,* świetnie, okazale, ostentacyjnie, pysznie, przepysznie; hojnie szczodrze, bogato, szczodrobliwie, szlachetnie, zacnie, wielkodusznie; wspaniałomyślnie.
Wspaniałomówny, wspaniały w mowie.
Wspaniałomyślnie, *przysł.,* szlachetnie, z darowaniem winy, zacnie, wielkodusznie, szczytnie, wzniośle, górnie.
Wspaniałomyślność, wspaniałość myśli, szlachetność, wzniosłość, zacność uczuć, szczytność, górność ducha, wielkoduszność,
Wspaniałomyślny, wspaniale, szlachetnie myślący, wielkoduszny, szczytny, wzniosły, zacny; szczodry, przebaczający, darowujący winy.
Wspaniałość, zacność, szlachetność, górność uczuć i myśli; wzniosłość ducha, wielkoduszność; okazałość, majestatyczność, przepych; hojność, szczodrobliwość, szczodrota.
Wspaniały, szlachetny, wspaniałomyślny, wielkoduszny przebaczający winy, łaskawy, hojny, szczodry, szczodrobliwy; odznaczający ś. przepychem, majestatyczny, okazały, pyszny, bogaty, świetny, pięknej postaci, pięknej budowy, imponujący ogromem i pięknością: **w.** budynek.
Wspanoszeć, wzbogacić ś., przyjść do zamożności, porość w pierze, nabrać pychy dorobkiewicza.
Wspanoszyć, panem uczynić, wzbogacić; **w. się** — *p.* Wspanoszeć.
Wspar, rodzaj samołówki na ptaki; ptasznik; na **w-rze** = na widoku, na oku wszystkich.
Wsparcie, podparcie, danie podpory, oparcie na czemś; pomoc dana komuś, zapomoga pieniężna, wspomożenie, jałmużna; **w. się,** oparcie ś. o coś; sprzeciwianie się.
Wsparty, który się oparł na czemś, oparty; który otrzymał wsparcie.
Wspiąć się — *p.* Wspinać ś.
Wspieniać, *dok.* Wspienić, wzburzyć płyn, aby pokrył ś. pianą.
Wspierać, *dok.* Wesprzeć; dawać podporę, oparcie, opierać, dźwigać na sobie; *przen.,* pomagać, wspomagać, dawać pomoc, dawać wsparcie, udzielać zapomogi, zasiłku pieniężnego, wspomagać jałmużną; wstrzymywać natarcie, opierać ś., odpierać, spychać z jakiegoś miejsca, zmuszać do cofania ś.; zwalczać; **w.** pieniędzmi = udzielać jałmużny, zapomogi; **w.** radą = dobrze radzić, udzielać rady; **w. się,** mieć coś za punkt oparcia, za podporę, opierać ś. na czemś, na kimś; *przen.,* znajdować w czemś pomoc, wspomożenie, polegać na czemś; radzić sobie, dawać sobie radę, ratować ś. czemś, nawzajem ś. wspierać, nawzajem ś. podtrzymywać, by nie upaść; nawzajem sobie pomagać, nieść sobie pomoc wzajemną, dawać sobie nawzajem wsparcie; wstrzymywać ś. w natarciu, zatrzymywać ś. w pędzie, napotkawszy silną przeszkodę, cofać ś. z obranej drogi; sprzeciwiać się czemuś, gardłować przeciw czemuś, opór stawiać, opierać się czemuś.
Wspięcie *rzecz.* od Wspinać, pochyłość dna statku od stępki do obła.
Wspiętrzyć (się), wznieść (się) piętrami, nastroszyć się.
Wspinać się *dok.* Wspiąć się; o roślinach: piąć ś. w górę, czepiając się różnych przedmiotów, wić ś. w górę; o czworonogach: stawać na tylnych nogach, przednie wraz z całem ciałem podnosząc do góry i przybierając postawę pionową, stawać dęba; o ludziach: podnosić ś. na palce dla dosięgnięcia czegoś a. zobaczenia czegoś przez wierzch zasłaniających przedmiotów; *przen.,* piąć ś. do góry = starać ś. zająć wyższe stanowisko pod jakimś względem.
Wspławiać *dok.* Wspławić; sprawiać, żeby coś pływało po wierzchu czegoś; moczyć.
Wspłodzić, spłodzić, stworzyć, wytworzyć, zrodzić.
Wspłonąć, zapalić ś. nagle płomieniem; wybuchnąć, spalić.
Wspływać *dok.* Wspłynąć; wypływać na wierzch, pod wierzch.
Wspodobać się komuś, wzbudzić ku sobie upodobanie.
Wspomagać *dok.* Wspomóc; pomagać komuś, wspierać kogoś pomocą, udzielać komuś pomocy, dawać ratunek; udzielać komuś zasiłku pieniężnego, zapomogi, jałmużny; **w. się,** pomagać sobie wzajemnie, dawać sobie wzajemnie pomoc, wspierać ś. nawzajem.
Wspominać *dok.* Wspomnieć; przywodzić sobie coś na myśl, przypominać sobie coś; zwracać uwagę na coś, zastanawiać ś. nad czemś; **w.** komuś coś = przywodzić na pamięć, przypominać; wzmiankować coś; napomykać o czemś.
Wspominek, wzmianka, wspomnienie; w *lm.,* **w-i,** uroczystość dla uczczenia pamięci zmarłych, zaduszki, dziady.
Wspomnieć — *p.* Wspominać.
Wspomnienie, przywiedzenie sobie albo komuś czegoś na pamięć, przypomnienie, odnowienie ś. w pamięci, obudzenie w pamięci, zrobienie wzmianki, napomknięcie; to, co sobie przypominamy, obraz zda-

rzeń minionych, odnowionych w pamięci.

Wspomocnik, ten, co wspomaga.

Wspomoga — *p.* Wspomożenie.

Wspomożenie, udzielene pomocy; pomoc dana komuś; wsparcie, zasiłek pieniężny, jałmużna.

Wspomożyciel, Wspomagacz, człowiek, który wspomaga.

Wspomóc — *p.* Wspomagać.

Wspora, Wspór, to, co ś. podpiera; podpora, podstawa; w *budow.*, kamień, stanowiący podstawę kosza a. łuku sklepieniowego: **w.** podokienna = ściana od spodu okna, do tła izby sięgająca albo zamiast niej kratka, ze słupków zrobiona; w *fortyf.*, bryła z muru, w kształcie różnoboku, stanowiąca część obwarowania fortecznego; *przen.*, zasada, podstawa, fundament, ostoja.

Wspornica, narzędzie do przystrugiwania drzewa pod kątem; *bud. stol.* — *p.* Krokształyn.

Wspornik *bud.*, kamień, z pod spodu krzywo podciosany, ze ściany sterczący i służący do podparcia wydatnego ściennego pasa wyskoku wieńca w krajniku a. też tła kamiennego w balkonie a. krokształyna; *el.*, konstrukcja żelazna, służąca do zawieszania przewodów napowietrznych wzdłuż budynków; *aut.* drążek, wiszący ztyłu samochodu, zaczepiony ruchomo na osi tylnej, który spuszczony służy za rodzaj hamulca, zapobiegając cofaniu się samochodu.

Wsporny, odnoszący ś. do wspory; podpierający, podtrzymujący.

Wspólniczka, Spólniczka, kobieta, należąca do jakiegoś czynu, spółki, przestępstwa, pracy.

Wspólnictwo, Spólnictwo, należenie do czegoś, współdziałanie, uczestnictwo, udział, spółka.

Wspólniczyć, Spólniczyć, należeć do czegoś wespół z kimś, wspólnie działać, pracować z kimś, brać udział w czemś, być uczestnikem czegoś.

Wspólnie, Spólnie, *przysł.*, łącznie, razem, wespół z innymi, wraz z kimś drugim.

Wspólnik, Spólnik, towarzysz, kolega, człowiek, należący do spółki z kimś, do jakiegoś przedsiębiorstwa, do handlu z kimś innym, biorący w czemś udział, uczestnik.

Wspólność, Spólność, odbywanie razem, przez wiele osób jakiejś czynności a. pracy; posiadanie czegoś przez wiele osób jednocześnie, wspólne władanie czemś, własność komunistyczna.

Wspólnota, Spólnota, wspólna własność czegoś, co należy do pewnej grupy ludzi, np. gminy; jednota.

Wspólny, Spólny, jeden dla wszystkich, powszechny, ogólny; zobopólny, wzajemny; wspólnie do innych należący; zarówno i innych obchodzący, jednako wszystkich tyczący się.

Współ, Wespół *przysł.*, razem, wspólnie z innym, łącznie, wraz, społem; wzajemnie, zobopólnie.

Współarendarz, Spólarendarz, człowiek arendujący, dzierżawiący coś, wspólnie z drugim arendarzem, współdzierżawca.

Współbiesiadnictwo, wspólne pożycie dwóch a. więcej gatunków roślinnych a. zwierzęcych w celu wzajemnego żywienia ś. albo wspólnej obrony, współżycie, symbjoza, komensalizm.

Współbiesiadniczka, Spółbiesiadniczka, kobieta, należąca do biesiady, biesiadująca razem z innymi, uczestniczka biesiady.

Współbiesiadnik, Spółbiesiadnik, mężczyzna, biesiadujący wspólnie, razem z innymi, uczestnik biesiady; zwierzę a. roślina, żyjące we współbiesiadnictwie z innem zwierzęciem a. rośliną.

Współbiesiadować, Spółbiesiadować, biesiadować wspólnie, razem z innymi, brać z innymi udział w biesiadzie.

Współbliźni, Spółbliźni, bliźni w stosunku do innego bliźniego.

Współbojować, Spółbojować, bojować razem z innymi, współwojować, uczestniczyć w boju.

Współbojownik, Spółbojownik, człowiek, wojujący razem z innymi, uczestnik bojów.

Współbrat, Spółbrat, człowiek w stosunku do innego człowieka, bliźni; brat w stosunku do brata; w *lm.*, **w-cia,** wszyscy ludzie, wszyscy chrześcijanie; synowie jednej ojczyzny, rodacy.

Współbraterski, Spółbraterski, należący wspólnie do brata, do braci; koleżeński.

Współbraterstwo, Spółbraterstwo, braterstwo, przyjaźń braterska, koleżeństwo.

Współbrzmieć, Spółbrzmieć, stanowić z czemś jedno brzmienie, stanowić brzmienie wspólne, brzmieć wraz z czemś harmonijnym akordem.

Współcechowy, Spólcechowy, należący do tegoż cechu; *rzecz.*, członek tegoż cechu.

Współchrześcijanin, Spółchrześcijanin, chrześcijanin w stosunku do drugiego chrześcijanina, brat w Chrystusie.

Współcierpieć, Spółcierpieć, cierpieć wspólnie z kimś, dzielić czyjąś boleść, okazywać komuś swoje współczucie, ubolewać nad czyimś cierpieniem.

Współczesność, Spółczesność, jednoczesność, istnienie w jednym czasie; to, co istnieje w jednym czasie z czemś innym, pokolenie współczesne, życie współczesne.

Współczesny, Spółczesny, dziejący ś. a. żyjący w tym samym czasie, co i inni a. coś innego; *rzecz.*, człowiek, żyjący w tym samym czasie, co i ktoś inny.

Współcześniczka, Spółcześniczka, *for. ż.* od Współcześnik.

Współcześnie, Spółcześnie *przysł.*, jednocześnie z kimś, z czemś, w tym samym czasie, co i coś innego.

Współcześnik, Spółcześnik, człowiek, żyjący w tym samym czasie, co i ktoś inny, współczesny.

Współczłowiek, Spółczłowiek, człowiek w stosunku do innego człowieka, bliźni.

Współczucie, Spółczucie, podzielanie czyjegoś smutku, odczuwanie czyjejś niedoli, troski, litość, politowanie, współubolewanie.

Współczuć, Spółczuć, czuć razem z kimś, czuć to samo, co i ktoś inny, dzielić, podzielać czyjeś uczucie.

Współczulny, Spółczulny, *anat.* nerw **w.** = nerw zwojowy, sympatyczny.

Współczynnik, Spółczynnik, w *mat.*, czynnik liczbowy wyrazu algebraicznego, koeficjent.

Współczynny, Spółczynny, działający wspólnie z kimś innym.

Współdłużnik, Spółdłużnik, dłużnik w stosunku do innych dłużników tego samego wierzyciela.

Współdymny, Spółdymny, używający tegoż ogniska, co i ktoś inny; *rzecz.*, człowiek, używający wspólnego z kimś ogniska, współmieszkaniec, współlokator.

Współdyrektor, Spółdyrektor, człowiek, zarządzający czemś wspólnie z kimś innym, stojący na czele jakiejś instytucji, szkoły, fabryki i t. p. wspólnie z kimś innym.

Współdziałacz, Spółdziałacz, człowiek, wspólnie z czemś działający, z kimś innym wspólnie przyczyniający ś. do czegoś, biorący udział w czemś, współczynny.

Współdziałać, Spółdziałać, działać wspólnie z kimś, brać udział, uczestniczyć w czemś, przykładać ś., przyczyniać ś. do czegoś.

Współdziałanie, Spółdziałanie, wspólne działanie z kimś innym, uczestnictwo, udział w działaniu wraz z innymi.

Współdziedzic, Spółdziedzic, człowiek, będący dziedzicem razem z kimś innym; człowiek, posiadający jakąś własność wspólnie z kimś innym.

Współdziedzictwo, Spółdziedzictwo, wspólne dziedzictwo, własność wspólna, wspólne władanie.

Współdziedziczyć, Spółdziedziczyć, dziedziczyć wspólnie z kimś innym, być współwłaścicielem majątku.

Współdzielczy, Spółdzielczy, powstały ze wspólnych udziałów, kooperatystyczny.

Współdzielnia, Spółdzielnia, kooperatywa, stowarzyszenie współdzielcze.

Współdzierżawca, Spółdzierżawca, człowiek, dzierżawiący coś wraz z kimś innym, współarendarz.

Współdzierżawić, Spółdzierżawić, dzierżawić, trzymać w dzierżawie coś wspólnie z kimś innym.

Współdzierżeć, Spółdzierżeć, posiadać coś wspólnie z kimś innym, być współwłaścicielem czegoś.

Współgłośny, Spółgłośny, wydający dźwięk wspólnie z innym dźwiękiem.

Współgrający, Spółgrający, grający razem z kimś; *rzecz.*, grający razem z innymi grającemi.

Współgranicze, Spółgranicze, wspólna granica dwu krajów, dwu majątków, pogranicze, miedza graniczna.

Współgraniczny, Spółgraniczny, graniczący z czemś, graniczny, ościenny.

Współgrzeszny, grzeszący wraz z kimś innym.

Współgrzeszyć, Spółgrzeszyć, grzeszyć wspólnie z kimś innym.

Współhandlować, Spółhandlować, handlować razem z kimś innym.

Współherbownik, Spółherbownik, człowiek, należący do jednego z kimś herbu, współklejnotnik.

Współimienniczka *for. ż.* od Współimiennik.

Współimiennik, człowiek, mający to samo imię, co i ktoś inny, imiennik.

Współimienny, Spółimienny, mający toż samo imię, co i ktoś inny, spółznaczny.

Współistnieć, Spółistnieć, istnieć razem, jednocześnie z kimś albo z czemś.

Współistnienie, Spółistnienie, jednoczesne istnienie z kimś albo z czemś.

Współistność, Spółistność, współistota; współistnienie.

Współistny, Spółistny, posiadający jedną istotę wraz z kimś a. czemś innem.

Współistota, Spółistota, istota, istniejąca razem, jednocześnie z inną.

Współistotny — *p.* Współistny.

Współjadać, Spółjadać, jadać u jednego stołu razem z kimś innym, stołować ś. razem z kimś.

Współjednoczyć, Spółjednoczyć, z wielu tworzyć jedno, jednoczyć, łączyć, zespalać.

Współjestestwo, Spóljestestwo, tosamość istoty, jestestwa; spólne jestestwo, spólna istota trzech osób Trójcy Świętej, jako jeden z dogmatów wiary chrześcijańskiej.

Współka — *p.* Spółka.

Współklejnotnik, Spółklejnotnik, człowiek, należący do tegoż herbu, co i ktoś inny, współherbownik.

Współkochać, Spółkochać, kochać wspólnie z innymi.

Współkolega, Spółkolega, wspólnik w jakimś zawodzie: kolega, towarzysz szkolny.

Współkompan, Spółkompan, towarzysz, spólnik.

Współkować — *p.* Spółkować.

Współkrólować, Spółkrólować, królować, panować wspólnie z kimś innym.

Współkupczyć, Spółkupczyć, prowadzić handel wspólnie z kimś innym, mieć z kimś spółkę handlową.

Współmęczennica, Spółmęczennica, *for. ż.* od Współmęczennik.

Współmęczennik, Spółmęczennik, mężczyzna męczony, znoszący męki razem z kimś innym.

Współmęczeństwo, Spółmęczeństwo, męczeństwo wspólnie z innymi.

Współmierność, Spółmierność, w *mat.*, taki stosunek wzajemny dwu wielkości, że posiadają one wspólną miarę.

Współmierny, Spółmierny, w *mat.*, posiadający wspólną miarę z czemś innem; wielkości **w-e**; *przen.*, nie dający ś. porównać z kimś a. czemś innem; nie pozostający w należytym stosunku z kimś a. czemś innem.

Współmieszczanin, Spółmieszczanin, mieszkaniec tego samego miasta, co i inny, współobywatel.

Współmieszkać, Spółmieszkać, mieszkać razem z kimś innym.

Współmieszkaniec, Spółmieszkaniec, człowiek, mieszkający w tym samym domu, mieście a. wsi, co ktoś inny.

Współmieszkanka, Spółmieszkanka, *for. ż.* od Współmieszkaniec.

Współmiłośnica, Spółmiłośnica, współzalotnica, współkochanka.

Współmiłośnictwo, Spółmiłośnictwo, współzawodnictwo w miłości, współzalotnictwo.

Współmiłośnik, Spółmiłośnik, współzawodnik w miłości, współzalotnik, współamator.

Współnabywca, Spólnabywca, człowiek, który nabywa a. nabył coś wspólnie, na spółkę z kimś innym.

Współniebianin, Spółniebianin, człowiek, dzielący wieczne szczęście z innymi w niebie.

Współniewola, Spółniewola, wspólność niewoli, wspólna niewola.

Współniewolnik, Spółniewolnik, niewolnik w stosunku do innych niewolników, towarzysz niewoli.

Współobecność, Spółobecność, obecność jednoczesna dwóch a. kilku osób w jednem miejscu.

Współobecny, Spółobecny, obecny czemuś jednocześnie z kimś innym, będący w jednem miejscu, jednocześnie z kimś innym.

Współobiadować, Spółobiadować, jeść obiad razem z kimś innym, współjadać, należeć do uczty, do biesiady wspólnie z kimś innym.

Współobwiniać, Spółobwiniać, *dok.* Współobwinić, Spółobwinić; obwiniać kogoś razem z innymi o współnictwo w czemś.

Współobywatel, Spółobywatel, mieszkaniec tego samego miasta, kraju, państwa, co i ktoś inny, rodak.

Współobywatelstwo, Spółobywatelstwo, wspólnictwo w prawie obywatelskiem; *zbior.*, współobywatele.

Współodkupiciel, Spółodkupiciel, ten, który coś odkupił razem z kimś innym.

Współopieka, Spółopieka, opieka, wykonywana wspólnie z kimś innym.

Współopiekun, Spółopiekun, człowiek, któremu poruczono opiekę nad kimś a. nad czemś wspólnie z kimś innym; człowiek, który proteguje kogoś wspólnie z kimś innym, współorędownik.

Współopiekuństwo, Spółopiekuństwo, stanowisko, obowiązki współopiekunów.

Współorędownik, Spółorędownik, mężczyzna, orędujący za kimś razem z kimś innym.

Współoskarżać, Spółoskarżać, *dok.* Współoskarżyć, Spółoskarżyć; oskarżać, obwiniać kogoś jednocześnie a. razem z innymi o współnictwo w czemś.

Współoskarżyciel, Spółoskarżyciel, człowiek, który oskarża razem z innymi.

Współpanować, Spółpanować, panować wspólnie z kimś innym, dzielić z kimś panowanie.

Współparafjanin, Spółparafjanin, mężczyzna, mieszkający w tejże parafji, co i inny parafjanin.

Współplemiennik, Spółplemiennik, mężczyzna należący do tegoż plemienia.

Współplemię, Spółplemię, jedność plemienia, wspólność plemienna.

Współpłacić, Spółpłacić, płacić razem z kimś innym.

Współpłakać, Spółpłakać, płakać razem z kimś innym.

Współpoddanka, Spółpoddanka, poddanka w stosunku do innych poddanek.

Współpoddany, Spółpoddany, pozostający w tymże, co i ktoś inny, poddaństwie.

Współpodróżnik, Spółpodróżnik, Współpodróżny, Spółpodróżny, towarzysz podróży.

Współpodróżować, Spółpodróżować, podróżować razem z kimś innym.

Współpomagać, Spółpomagać, pomagać komuś razem z kimś innym.

Współpomocnik, Spółpomocnik, pomocnik w stosunku do innego, pomocnik, pracujący razem, pomagający razem z innym w jakiejś pracy.

Współposiadacz, Spółposiadacz, człowiek, posiadający coś na własność razem z kimś innym.

Współposiadać, Spółposiadać, posiadać coś wspólnie z kimś innym.

Współpozwany, Spółpozwany, człowiek obwiniony i pozwany do sądu wraz z innemi osobami.

Współpraca, Spółpraca, praca wykonywana wspólnie z kimś.

Współpracować, Spółpracować, być zajętym jakąś pracą wraz z kimś innym a. z innymi.

Współpracownica, Współpracowniczka, Spółpracownica, *for. ż.* od Współpracownik.

Współpracownictwo, Spółpracownictwo, praca wspólna z jedną lub wielu osobami, udział w jakiejś pracy, przyczynianie ś. do wykonania czegoś; **w.** w jakiemś piśmie = zasilanie go pracami swego pióra; **w.** w jakimś interesie, sklepie, fabryce = stanowisko, zajęcie pracownika, urzędnika i t. p.

Współpracownik, Spółpracownik, mężczyzna, wykonywający jakąś pracę wraz z kimś innym, biorący udział w jakiejś pracy; **w.** w jakiemś piśmie, gazecie = literat, dziennikarz, zamieszczający w nich prace swego pióra; **w.** w jakiemś biurze, sklepie, fabryce = pracownik, pomocnik, urzędnik.

Współprzyjaciel, Spółprzyjaciel, przyjaciel wspólny.

Współprzysięga, Spółprzysięga, przysięga złożona wspólnie i jednocześnie z innemi osobami.

Współprzytomny, Spółprzytomny, obecny, przytomny razem z kimś innym.

Współradca, Spółradca, należący do rady jednocześnie z innymi, radca w stosunku do innych radców, w stosunku do sprawy, będącej przedmiotem narady.

Współradzić, Spółradzić, radzić wraz z innymi, naradzać ś. z kimś wspólnie.

Współredaktor, Spółredaktor, człowiek, redagujący coś wspólnie z kimś innym, będący na czele jakiejś redakcji wspólnie z innym redaktorem.

Współregencja, Spółregencja, regencja, wykonywana wspólnie z innemi osobami, współrządztwo.

Współregent, Spółregent, regent w stosunku do innych regentów, rządzących z nim wspólnie.

Współrękojmia, Spółrękojmia, rękojmia wspólna kilku osób, rękojmia solidarna, poręczyciel solidarny.

Współrobotnik, Spółrobotnik, robotnik w stosunku do innych robotników; towarzysz roboty.

Współrodactwo, Spółrodactwo, stosunek między współrodakami, należenie do tego samego kraju, narodu, państwa.

Współrodaczka, Spółrodaczka, *for. ż.* od Współrodak.

Współrodak, Spółrodak, człowiek należący do tego samego narodu, co i ktoś inny, rodak, współziomek, ziomek, kompatrjota.

Współrodny, Spółrodny, urodzony razem z innym a. innemi.

Współrówiennik, Spółrówiennik, człowiek, będący w jednym wieku z kimś, rówiennik, rówieśnik.

Współrówieśnik — *p.* Współrówiennik.

Współruch, Spółruch, ruch, objawiający ś. w innych nerwach przy działaniu jednego z nerwów ruchowych, ruch jednoczesny.

Współrząd, Spółrząd, rząd wspólny, rządzenie wspólne z kimś innym.

Współrządca, Spółrządca, człowiek, rządzący wspólnie z kimś innym, monarcha, panujący wspólnie z innymi monarchami, współregent; człowiek, administrujący czemś razem z kimś innym.

Współrządztwo, Spółrządztwo, wspólne rządy, sprawowane wspólnie z kimś innym.

Współrzecznik, Spółrzecznik, rzecznik, orędownik w stosunku do innych rzeczników, współpatron.

Współrzędny, Spółrzędny, postawiony w jednym rzędzie wraz z innemi: zdania **w-e** = zdania główne względem siebie a. zdania poboczne, odnoszące ś. do jednego głównego względem siebie.

Współsędzia, Spółsędzia, sędzia, sądzący jakąś sprawę z innemi sędziami, towarzysz sędziego.

Współsiedzieć, Spółsiedzieć, siedzieć razem z kimś.

Współsiostra, Spółsiostra, siostra w stosunku do innej siostry; siostra w Chrystusie.

Współsługa, Spółsługa, służący a. służąca w stosunku do innych służących tegoż pana.

Współsłużba, Spółsłużba, służba wspólna.

Współsłużebnik, Spółsłużebnik, towarzysz służby.

Współsłużyć, Spółsłużyć, służyć razem z kimś innym.

Współspadkobierca, Spółspadkobierca, mężczyzna, na którego spada sukcesja wraz z innymi spadkobiercami.

Współspadkobierczyni, *for. ż.* od Współspadkobierca.

Współsprawca, Spółsprawca,

Współsprawca, Spółsprawca, człowiek, który wraz z innymi coś zrobił, zwłaszcza dopuścił ś. jakiegoś czynu, współwinowajca.

Współsprawczyni, *for. ż.* od Współsprawca.

Współstołownik, Spółstołownik, mężczyzna, stołujący ś. gdzieś razem z kimś innym.

Współstworzenie, Spółstworzenie, stworzenie w stosunku do innych stworzeń, stworzenie takie, jak i my.

Współsypiać, Spółsypiać, sypiać z kimś razem.

Współśpiewak, Spółśpiewak, śpiewak, występujący wraz z innymi śpiewakami w chórze, w operze i t. p.

Współśrodkowość, Spółśrodkowość, w figurach geometrycznych posiadanie wspólnego środka, koncentryczność.

Współśrodkowy, Spółśrodkowy, w *mat.*, o kołach, kulach i innych figurach: mający wspólny środek, koncentryczny.

Współświadczyć, Spółświadczyć. świadczyć wspólnie z kimś innym.

Współświadek, Spółświadek, świadek, świadczący razem z innym świadkiem w tejże sprawie.

Współświęcić, Spółświęcić, święcić razem z kimś.

Współświętować, Spółświętować, świętować razem z kimś innym.

Współtancerz, Spółtancerz, człowiek, tańczący razem z kimś innym, uczestnik tańca.

Współtowarzystwo, Spółtowarzystwo, stosunek wzajemny towarzyszów.

Współtowarzysz, Spółtowarzysz, towarzysz, kolega w jakiejś pracy, w zawodzie, w szkole.

Współtowarzyszyć, Spółtowarzyszyć, być towarzyszem czyimś.

Współtworzyć, Spółtworzyć, tworzyć wspólnie z kimś innym.

Współtwór, Spółtwór, twór, istniejący jednocześnie z innym tworem.

Współtwórca, Spółtwórca, człowiek, tworzący coś z kimś innym.

Współubiegacz, Spółubiegacz, spółubiegający ś., współzalotnik, rywal, współzawodnik, konkurent.

Współubiegać się, Spółubiegać się, starać ś. ubiec, uprzedzić innego, jednocześnie starającego ś. o coś; konkurować, rywalizować, emulować, współzawodniczyć o coś.

Współubolewać, Spółubolewać, podzielać czyjąś boleść, żałować czegoś wspólnie z kimś innym, mieć współczucie względem kogoś.

Współuczeń, Spółuczeń, uczeń w stosunku do innych, towarzysz nauki, kolega.

Współuczestnictwo, Spółuczestnictwo, udział w czemś, uczestnictwo w czemś wraz z innymi.

Współuczestnik, Spółuczestnik, człowiek, biorący udział w czemś, uczestnik.

Współudział, Spółudział, udział w jakiejś pracy, w jakiejś sprawie, w jakiemś przedsiębiorstwie, wspólnie z kimś innym, należenie do czegoś, uczestnictwo w czemś.

Współurzędnik, Spółurzędnik, towarzysz, kolega w urzędowaniu.

Współuwielbiać, Spółuwielbiać, *dok.* Współuwielbić, Spółuwielbić; uwielbiać wraz z innym.

Współużywać, Spółużywać, używać czegoś wspólnie z kimś innym.

Współwalczący, Spółwalczący, człowiek, walczący z kimś innym przeciw wspólnemu wrogowi.

Współwalczyć, Spółwalczyć, walczyć wspólnie z kimś przeciw wspólnemu wrogowi, współbojować.

Współwalka, Spółwalka, walka, prowadzona wspólnie z kimś, walka przeciw wspólnemu wrogowi, dla wspólnych celów.

Współwędrować, Spółwędrować, wędrować, podróżować razem z kimś innym.

Współwędrowiec, Spółwędrowiec, towarzysz wędrówki, podróży.

Współwędrówka, Spółwędrówka, wspólna wędrówka, podróż, odbywana razem z kimś.

Współwieczność, Spółwieczność, wieczność wspólna dwu a. kilku istotom; współczesność, jednoczesność.

Współwieczny, Spółwieczny, mający wspólny wiek z kimś innym.

Współwiedzieć, Spółwiedzieć, wiedzieć o czemś wraz z innym.

Współwięzień, Spółwięzień, więzień w stosunku do innych więźniów, towarzysz więzienia, niewoli.

Współwina, Spółwina, wina, popełniona wspólnie z kimś innym.

Współwinny, Spółwinny, mający udział w jakiejś winie.

Współwinowajca, Spółwinowajca, winowajca, który popełnił jakąś winę wspólnie z kimś innym.

Współwinowajczyni, *for. ż.* od Współwinowajca.

Współwładać, Spółwładać, panować wraz z kimś innym.

Współwładca, Spółwładca, człowiek, mający udział we władzy najwyższej, władający razem z innymi.

Współwładczyni, Spółwładczyni, *for. ż.* od Współwładca.

Współwładność, Spółwładność, wspólność władzy z kimś.

Współwładztwo, Spółwładztwo, władza, rządy wspólne z kimś innym.

Współwłasność, Spółwłasność, własność wspólna z kimś innym.

Współwłaściciel, Spółwłaściciel, człowiek, posiadający jakąś rzecz wspólnie z kimś innym.

Współwłaścicielka, *for. ż.* od Współwłaściciel.

Współwojować, Spółwojować, współbojować, współwalczyć, wojować razem z kimś innym.

Współwojownik, Spółwojownik, mężczyzna, wojujący razem z drugim przeciw wspólnemu wrogowi.

Współwybierać, Spółwybierać, *dok.* Współwybrać, Spółwybrać; wybierać razem z kimś innym.

Współwyborca, Spółwyborca. wyborca w stosunku do innych wyborców, należący do wspólnych wyborów.

Współwybrać, Spółwybrać — *p.* Współwybierać.

Współwychodźca, Spółwychodźca, towarzysz w wychodźtwie, współemigrant.

Współwychować — *p.* Współwychowywać.

Współwychowanica, Spółwychowanica, Współwychowanka, Spółwychowanka, kobieta, wychowana a. wychowywana razem z kimś innym.

Współwychowaniec, Spółwychowaniec, chłopiec, młodzieniec, wychowany a. wychowywany z kimś innym.

Współwychowywać, *dok.* Współwychować; wychowywać razem z kimś innym.

Współwydawca, Spółwydawca, wydawca, wydający coś wspólnie z kimś innym.

Współwygnanie, Spółwygnanie, wygnanie wspólne z wieloma innymi.

Współwygnaniec, Spółwygnaniec, człowiek, wygnany wraz z innemi, towarzysz wygnania.

Współwyznawca, Spółwyznawca, człowiek, jednego z kimś wyznania, jednych z kimś zasad filozoficznych, religijnych, naukowych, estetycznych,, politycznych i t. p.

Współwyzwoleniec, Spółwyzwoleniec, człowiek, wyzwolony wraz z kimś innym.

Współwzrastać, Spółwzrastać, *dok.* Współwzrosnąć, Spółwzrosnąć; wzrastać wspólnie z kimś a. z czemś.

Współzabójca, Spółzabójca, człowiek, który wspólnie z kimś zabił kogoś a. coś.

Współzalotnica, Spółzalotnica, *for. ż.* od Współzalotnik.

Współzalotnictwo, Spółzalotnictwo, prowadzenie zalotów jednocześnie z kimś innym, współubieganie ś., konkurencją, rywalizacja miłosna.

Współzalotniczka, Spółzalotniczka — *p.* Współzalotnica.

Współzalotnik, Spółzalotnik, współzawodnik, konkurent, rywal.

Współzawodnica, Spółzawodnica, Współzawodniczka, Spółzawodniczka, *for. ż.* od Współzawodnik.

Współzawodnictwo, Spółzawodnictwo, ubieganie ś. o coś razem z kimś, rywalizacja, konkurencja.

Współzawodniczka — *p.* Współzawodnica.

Współzawodniczyć, Spółzawodniczyć, iść z kimś w zawody, ubiegać ś. o coś wspólnie z kimś; rywalizować, konkurować o coś.

Współzawodnik, Spółzawodnik, mężczyzna, ubiegający ś. o coś razem z kimś, współzawodnik, konkurent, rywal.

Współziemianin, Spółziemianin, mieszkaniec tej samej ziemi, powiatu, krainy, prowincji, co i ktoś inny.

Współziemianka, *for. ż.* od Współziemianin.

Współziomek, Spółziomek, człowiek, pochodząc z jednej ziemi, z jednego kraju, z jednego państwa z kimś innym.

Współznaczny, Spółznaczny, jednoznaczny.

Współżołnierz, Spółżołnierz, towarzysz broni.

Współżycie, Spółżycie, pożycie wspólne z kimś — *p.* Symbjoza.

Współżywić się, Spółżywić się, żywić ś. wspólnie z kimś innym.

Wspór — *p.* Wspora.

Wspuchnąć, nabrzmieć, spuchnąć, napuchnąć, wzdąć ś. od puchliny.

Wspuszyć, napuszyć w górę, wzdąć, zrobić napuszonym; **w. się,** napuszyć ś., nadąć ś.; *przen.,* stać ś. zarozumiałym.

Wstać — *p.* Wstawać.

Wstawa — *p.* Sinus.

Wstawać, *dok.* Wstać; z położenia siedzącego a. leżącego przechodzić w stojące pionowe; **w.** przed kimś = dla uczczenia go podnosić ś. z siedzenia; **w. z łóżka** = podnosić ś. po śnie a. chorobie; **w.** z martwych = powracać do życia; o słońcu, księżycu, gwiazdach=wschodzić; włosy mi wstają na głowie z przerażenia = jeżą ś.; *przen.,* rozpoczynać ś., urzeczywistniać ś., nabierać kształtów realnych, wszczynać ś., przychodzić do życia; ruszać ś., ocykać ś. z apatji; wznosić ś., podnosić ś., sterczeć.

Wstawiać, *dok.* Wstawić; stawiać coś w środku czegoś; wkładać coś do czegoś; umieszczać coś wewnątrz czegoś, wsadzać coś do czegoś; wprawiać, osadzać coś na pewnem miejscu: **w.** szybę w oknie, **w.** sztuczne oko, sztuczne zęby; **w.** kogoś na tron, na dostojeństwo, na państwo = wprowadzać, osadzać, pomagać uzyskać; *żart.,* **w.** wódkę, wino = pić; **w. się,** być wstawianym; **w. się,** w coś = wtrącać ś., mieszać ś.; **w. się,** za kimś = zanosić za kimś prośbę, wnosić instancję, bronić kogoś przed kimś; *żart.,* upijać ś., urzynać ś.

Wstawiciel, Wstawiacz, człowiek, który wstawia, wkłada, wprawia coś; człowiek, który wstawia ś. za kimś, orędownik.

Wstawić — *p.* Wstawiać.

Wstawiennictwo, wstawienie ś., protekcja, orędownictwo, instancja.

Wstawiony, którego wstawiono; sztuczny, nienaturalny: ząb **w.**; nietrzeźwy, pijany, urznięty.

Wstawka, coś wstawionego, dodanego: **w** w operze, w operetce= śpiew, śpiewka, dodane we właściwych miejscach; rodzaj ozdoby z tiulu albo koronki wstawionej, wszytej w materjał (fig.); **w-ki,** w *bot.,* strzępki, wyrastające na powierzchni grzybów miseczkowatych.

Wstąpić — *p.* Wstępować.

Wstążeczka, krótka wąska, ozdobna wstążka.

Wstążka, niezbyt szeroka taśma z jedwabiu a. innego materjału, najczęściej kolorowa; na **w-ce** prowadzić = rządzić podług upodobania, powodować kimś bez jego oporu.

Wsteez, *przysł.,* w stronę wręcz przeciwną poprzedniemu a. właściwemu kierunkowi, wtył, wspak, nazad, zpowrotem.

Wstecznictwo, ogół pojęć przestarzałych, zacofanych, konserwatyzm.

Wstecznicza, *for. ż.* od Wsteczник.

Wstecznie, *przysł.*, cofając ś., w kierunku wstecznym; niepostępowo, reakcyjnie, konserwatywnie.

Wsteczny, człowiek, przeciwny postępowi, człowiek zacofanych pojęć, konserwatysta, reakcjonista.

Wsteczność, właściwość sposobu myślenia i postępowania wstecznika, ludzi przeciwnych postępowi, konserwatyzm, reakcjonizm, zacofanie.

Wsteczny, o ruchu: odbywający ś. w odwrotnym niż dotychczas kierunku, cofający ś.; przeciwny postępowi, konserwatywny, zacofany, reakcyjny.

Wstęchlina, Wstęchlizna, Wstęchłość, stęchlizna.

Wstęchły, stęchły.

Wstęchnąć (się), spleśnieć; stęchnąć, zaśmiardnąć się.

Wstęga, taśma dość szeroka, jedwabna a. z innego materjału, używana do ozdoby ubrania a. włosów lub jako odznaczenie urzędnika, wojskowego; *przen.*, każda rzecz, mająca kształt wstęgi, długa a. wąska, np. rzeka, droga; ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, wstęgowata.

Wstęgowaty, podobny do wstęgi, mający kształt podobny do wstęgi; **w-e** = gromada ryb kościstych, skrzelowatych.

Wstęgowiec — *p.* Tasiemiec.

Wstęgowy, zrobiony ze wstęgi.

Wstęgówka, motyl z rodziny żmijówek, z podrzędu nocnicówek (fig.).

Wstęp, wstąpienie, wstępowanie, wchodzenie, wejście wewnątrz czegoś albo z miejsca niższego na wyższe; prawo wejścia, wstąpienia dokąd, wolne, wejście dokąd, przystęp do czegoś; miejsce, którędy wchodzi się do czegoś; wejście, brama, wrota, brzeg czegoś; *przen.*, udział, uczestnictwo w jakiejś czynności, prawo przyłączenia ś. do czegoś; *przen.*, początek, zawiązanie ś., rozpoczęcie czegoś; na samym **w-ie** = na samym początku; **w.** do złego = pierwszy krok na złej drodze; to dopiero **w.!** = dopiero początek!; *przen.*, początkowa część dzieła naukowego albo literackiego, przedmowa, słowo wstępne; pierwsza część jakiegoś opisu, opowiadania, rozprawy, mowy, wdrożenie, zawiązek; w *lm.*, **w-y**, stopnie, wschody.

Wstępka, rodzaj porostu ziemnego.

Wstępne (-ego), opłata za pozwolenie wstępu dokąd, za prawo należenia do czegoś, wkupne, wpisowe.

Wstępniak, uczeń klasy wstępnej.

Wstępnie, *przysł.*, przygotowawczo, początkowo, przed rozpoczęciem czegoś.

Wstępny, odnoszący ś. do wstępu, wstępowania albo wstąpienia; przygotowawczy, początkowy, przygotowujący do właściwej czynności, będący na wstępie, na początku czegoś; słowo **w-e** = przedmowa do jakiegoś dzieła naukowego a. literackiego, wstęp; **w-a** część opisu, rozprawy i t. p. = wstęp; mowa **w-a** = rozpoczynająca obrady, zagajenie; **w-a** środa = środa popielcowa, popielec, jako początek postu; **w-a** niedziela = pierwsza wielkiego postu; zaczepny: wojna **w-a**; **w.** dzień w kalendarzu = włożony między inne dla wyrównania rachunku, przybyszowy, np. 29 lutego w latach przestępnych; **w.** miesiąc = trzynasty miesiąc u Żydów, uzupełniający różnice kalendarzowe; idący w górę: **w-a** linja pokrewieństwa, t. j. ojciec, dziad, pradziad i t. p.; **w-a** klasa = najniższa klasa w szkołach średnich, klasa przygotowawcza; kurs **w.** = który trzeba przejść przed wstąpieniem do wyższego zakładu naukowego.

Wstępować, *dok.* Wstąpić; stawiać nogę w coś; stępować na coś; stopą, wejść nią w coś; wchodzić wewnątrz czegoś, iść do środka czegoś; przenikać w coś; wnikać, wsiąkać, przedostawać ś. w środek; z niższego miejsca przenosić się na wyższe, dążyć, iść ku górze, wznosić ś.; **w.** na coś = otrzymywać jakiś urząd, godność: **w.** na tron = zostawać panującym; **w.** po kimś na coś; dziedziczyć po kimś, jakąś godność, władzę, tytuł dostojny i t. p.; **w.** w czyjeś ślady = czynić tak, jak on, naśladować go; **w.** w czyjeś strzemię = iść jego śladami; **w.** do kogoś = zachodzić do niego, odwiedzać go po drodze; **w.** dokąd = wchodzić na chwilę po drodze: **w.** do sklepu, do banku, na pocztę; **w.** w prawa jakieś = obejmować je; **w.** w majętność, w dobra = otrzymywać je na własność prawną; **w.** do klasztoru = zostawać zakonnikiem; **w.** do wojska = zostawać żołnierzem; **w.** do szkół, do uniwersytetu = zostawać uczniem, studentem; dusza we mnie wstąpiła = odzyskałem otuchę, przytomność; djabeł w niego wstąpił = opętał go; jakiż duch w ciebie wstąpił?=skąd ci to przyszło mówić, robić?; **w.** z kimś w związek małżeński = kojarzyć ś. węzłem małżeńskim, żenić ś.; **w.** w bój = zaczynać walczyć; wstąpił do piekła, po drodze mu było = mówi ś., kiedy dla załatwienia czegoś trzeba zbaczać z drogi; **w.** między kogoś = rozbrajać walczących, godzić kłócących ś.; **w.** z kimś w szranki = zaczynać z nim walczyć.

Wstęsknić się, stęsknić ś., znudzić ś., sprzykrzyć ś., uprzykrzyć ś.

Wstężak, motyl z rodziny miernikowców, zasmutek, wstężniak.

Wstężeniec, roślina jeżoglówka.

Wstężniak, robak morski z gromady płazińców, o ciele wąskiem, długiem, barwy czerwonawej (fig.).

Wstężyca, rodzaj wodorostu koralowatego.

Wstrachnąć się, przestraszyć ś.

Wstręt, to, o co przedmiot, dążący w pewnym kierunku, odbija ś., zawada, przeszkoda; być komuś na **w-cie** = przeszkadzać, zawadzać; stanąć komuś na **w-cie** = stanąć na przeszkodzie; czynić komuś **w-ty** = przeszkadzać mu w wykonaniu jego zamiarów; odpór, opór: dać, czynić komuś **w.** = dawać odpór, opierać ś.; doznać **w-u** = napotkać opór i odejść z niczem; uczucie przykre, wywołane widokiem czegoś rażącego nasz zmysł estetyczny, odraza, niechęć: mieć, powziąć **w.** do kogoś, do czegoś; mieć **w.** do jakiejś potrawy.

Wstrętnie, *przysł.*, wzbudzając wstręt, odrazę; odrażająco, niechlujnie, bardzo brzydko.

Wstrętny, wzbudzający wstręt, odrazę, przykry, bardzo brzydki, nienawistny.

Wstrząs, wstrząśnięcie, wstrząśnienie: **w.** nerwowy.

Wstrząsacz, Wstrząsca, Wstrzęsiciel, człowiek, który coś wstrząsa.

Wstrząsać, *dok.* Wstrząsnąć; trząść raz po raz, potrząsać, chybotać, wprawiać w ruch lekki; *przen.*, poruszać, wzruszać; wywoływać zaburzenia, niesnaski; wywoływać wstręt, odrazę; **w. się**, być wstrząsanym, chwiać ś., kołysać ś., chybotać ś., trząść ś.; wzruszać ś., poruszać ś.; doznawać wstrętu, odrazy, wzdrygać się.

Wstrząśnięcie, Wstrząśnienie, *rzecz.* od Wstrząsać.

Wstrzelać, *dok.* Wstrzelić; wrażać pocisk, strzeliwszy wpuszczać, wpędzać; wstrzykiwać, np. lekarstwo.

Wstrzemięźliwie *przysł.*, ze wstrzemięźliwością, umiarkowanie, powściągliwie, skromnie.

Wstrzemięźliwość, wstrzymywanie ś. od trunków, od szkodliwych przyzwyczajeń, od rzeczy, niszczących zdrowie, wogóle od wszelkich nadużyć; powściągliwość, umiarkowanie.

Wstrzemięźliwy, wstrzymujący ś. od rzeczy szkodliwych, nie pijący trunków; powściągliwy, zachowujący miarę, nie czyniący nadużyć; umiarkowany, skromny.

Wstrzęsły, który się wstrząsł, zatrząsł, wstrzęsiony.

Wstrzykiwać *dok.* Wstrzyknąć; strzykнąwszy, wpuszczać jakiś płyn w coś, wszprycowywać, wtryskiwać.

Wstrzykiwanie — *p.* Injekcja.

Wstrzyknąć *p.* Wstrzykiwać.

Wstrzymywać *dok.* Wstrzymać; sprawiać, że ktoś a. coś zatrzyma ś., stanie, przestanie coś robić, powstrzymywać, zatrzymywać, hamować, powściągać; odkładać, odwlekać; nie pozwalać upaść; **w. ś.**, przestawać iść, dążyć w pewnym kierunku, przestawać coś robić, zatrzymywać ś., powstrzymywać ś.; hamować ś., powściągać ś., miarkować ś., nie chcieć czegoś czynić, krępować ś. w robieniu czegoś.

Wstyd, uczucie, wstrzymujące od złego, nieprzystojnego, niewłaściwego czynu przez obawę niesławy, hańby, złej opinji, wstydliwość; przykre uczucie, jakiego doznajemy przy ujawnieniu naszego złego, niewłaściwego, nieprzystojnego postępku; **w.** mi = wstydzę ś.; jak ci nie **w.**; = czyż ś. nie wstydzisz?; płonąć ze **w-u** = rumienić ś.; miejże **w!** = wstydź ś.!; niewinność panieńska, dziewictwo; członki wstydliwe, srom.

Wstrzymnik, część maszyny wstrzymująca czyli zabezpieczająca, jak: zapobiežnik, ocalnik, ochronnik, koło zapadkowe i hamulce.

Wstydać — *p.* Wstydzić.

Wstydek — *p.* Taczałka.

Wstydliwie *przysł.*, ze wstydliwością, z pewną bojaźnią, skromnie.

Wstydliwość, uczucie wstydu, przymiot osoby wstydliwej.

Wstydliwy, skłonny do wstydu, mający poczucie wstydu, skromny, żenujący ś., niewinny, dziewiczy.

Wstydniś, ten, co udaje wstydliwego.

Wstydzić, wywoływać w kimś uczucie wstydu, nabawiać kogoś wstydu, ujawniając jego złe, niewłaściwe czyny, wyrzucając mu je w oczy; budzić w kimś uczucie upokorzenia wobec własnej wyższości; budzić w kimś uczucie wstydliwości, wstydliwego zakłopotania, wprawiać w zażenowanie, obrażać czyjąś niewinność a. uczucia szlachetne widokiem rzeczy bezwstydnych albo postępków niegodziwych; **w. się,** doznawać uczucia wstydu, zakłopotania z powodu własnego złego postępku, sromać ś., żenować ś., doznawać pewnego zakłopotania, bojaźni, pochodzących z niewinności, wobec widoków bezwstydnych i czynów niegodziwych, czuć wstyd niewinny, sromać ś.; **w. się** za kogoś = doznawać przykrego uczucia z powodu jego złego postępowania.

Wsuć, wsypać.

Wsunąć — *p.* Wsuwać.

Wsuwa, *posp.* jedzenie.

Wsuwacz, ten, co wsuwa.

Wsuwać *dok.* Wsunąć; posuwając naprzód, wpuszczać, wpychać, wtłaczać, wstawiać, wkładać coś na coś, nasuwać, natykać; jeść łakomie, z apetytem; **w. się,** posuwając ś. naprzód, dostawać ś., wchodzić cicho; przenikać, wpychać ś., wewnątrz czegoś; lekko i zręcznie dostawać ś. na wierzch czegoś.

Wsyp, lej lub szyb, którym następuje wsypywanie materjału.

Wsypać — *p.* Wsypywać; **w. się,** zrobić coś niezręcznego; nieostrożnego, nie rozważywszy bliżej, wejść w jakiś zły interes, narazić ś. na stratę, na przykrość, załapać ś., omylić ś., zdradzić swą nieumiejętność.

Wsypa, poszewka na pierze; *żart.* postępek niezręczny, kompromitujący; wsypanie ś.; omyłka.

Wsypka, wsypanie; to, co wsypano; *zdr.* od Wsypa.

Wsypywać *dok.* Wsypać; sypiąc wpuszczać coś wewnątrz czegoś; sypać coś do wnętrza czegoś.

Wsys, skorupiak jawnodychawkowy z rzędu nanożnych, różnonogich.

Wsysać *dok.* Wessać; ssąc wciągać w siebie; wchłaniać, wsiąkać coś w siebie przez maleńkie otwory; **w. się,** wpijać ś., wysysając, ssąc coś z czegoś; wsiąkać w coś.

Wsysanie *rzecz.* od Wsysać.

Wszak, Wszakże, Wszakci, *przysł.*, używa ś. dla potwierdzenia i podkreślenia tego, co ś. mówiło, przecież, a. przecież; jednak, jednakże, atoli, wszelako.

Wszako *przysł.* — *p.* Wszak.

Wszarka *for. ż.* od Wszarz.

Wszarz, człowiek, który ma na sobie wszy; *przen.*, człowiek nędzny, mizerny, ubogi; człowiek godny lekceważenia i pogardy.

Wszawica, choroba wszawa, zagnieżdżenie się wszy u człowieka a. zwierzęcia.

Wszawiec, człowiek nieczysty, brudny, plugawy, pełen wszy.

Wszawieć, stawać ś. wszawym, dostawać wszy.

Wszawość, stan istoty, mającej na sobie wszy.

Wszawy, mający na sobie wszy, pełen wszy.

Wszczać — *p.* Wszczynać.

Wszczątek, początek, zaczątek, zawiązek, źródło czegoś; zwierzokrzew z gromady wymoczków nieżołądnych.

Wszczepiać *dok.* Wszczepić; rozszczepiając, wsadzać, wtykać coś w utworzoną w ten sposób szparę; szczepić, zaszczepiać płonkę szlachetną w dziczkę; *przen.*, czynić, że ś. kto przejmie jakiemiś zasadami, uczuciami, udzielać komuś własnych nastrojów, myśli i t. p.; **w.** wzrok w kogoś w coś = wlepiać; **w. się,** wrażać ś., wpajać ś.

Wszczęcie, rozpoczęcie (ś.), początek czegoś.

Wszczynać *dok.* Wszcząć; zaczynać, rozpoczynać coś, dawać, początek czemuś, inicjować coś, być sprawcą czegoś, rozniecać, wzniecać coś; **w. się,** rozpoczynać ś., zaczynać ś., brać początek z czegoś, powstawać, rozniecać ś., wybuchać; **w. się za kimś** = wstawiać ś. za nim, bronić go.

Wszczyniać, wtykać, wrażać, wkładać w coś; wpakowywać, zagłębiać.

Wszech- jako przedrostek, oznacza najwyższą miarę przymiotu a. powszechność czegoś, np. wszechpotężny, wszechwładny, wszechmiłość, wszechmądrość.

Wszechbyt, powszechny byt, byt, wszystko obejmujący.

Wszechbytność, bytność czyjaś we wszystkich miejscach jednocześnie, wszechobecność.

Wszechcierpienie, cierpienie, mieszczące w sobie wszystkie cierpienia.

Wszechdobroć, najwyższa dobroć.

Wszechdobrodziejstwo, wszelkiego rodzaju dobrodziejstwo, dotykające całego społeczeństwa.

Wszechdoskonałość, najwyższa doskonałość.

Wszechdziałanie, działanie ogólne, działanie wszystkiego, powszechne.

Wszechharmonja, harmonja powszechna, harmonja wszechświata.

Wszechidea, idea, rozciągająca ś. na cały świat.

Wszechistnienie, wszystko, co istnieje, wszechbyt.

Wszechjęzykowy, wspólny wszystkim językom.

Wszechlek — *p.* Stosił.

Wszechmądrość, najwyższa mądrość.

Wszechmiłość, miłość, obejmująca wszystkich ludzi, cały wszechświat.

Wszechmoc, Wszechmocność, moc, niczem nie ograniczona, moc najwyższa.

Wszechmocnie *przysł.*, wszechmocą, władzą wszechmocną.

Wszechmocność — *p.* Wszechmoc.

Wszechmocny, Wszechmogący, mający moc nieograniczoną, mogący wszystko, wszechwładny.

Wszechmogący — *p.* Wszechmocmocny; *rzecz.*, Bóg.

Wszechmożność, możność nieograniczona, możność zrobienia wszystkiego, wszechpotęga.

Wszechmożny, wszystko mogący, najmożniejszy, najpotężniejszy ze wszystkich.

Wszechnajświętszy, najświętszy ze wszystkich.

Wszechnica, szkoła wyższa, gdzie wykładane są wszystkie nauki, uniwersytet, szkoła główna.

Wszechobecnie *przysł.*, będąc wszędzie jednocześnie.

Wszechobecność, jednoczesna obecność we wszystkich miejscach.

Wszechobecny, będący jednocześnie wszędzie, we wszystkich miejscach.

Wszechodpuszczenie, powszechne odpuszczenie czegoś, np. grzechów.

Wszechpolski, odnoszący ś. do całej Polski a. wszystkich Polaków.

Wszechpotęga, potęga najwyższa ze wszystkich, potęga, obejmująca wszystko.

Wszechpotężny, najpotężniejszy ze wszystkich.

Wszechprawda, najwyższa prawda.

Wszechprawdziwy, mający za podstawę najwyższą prawdę, najprawdziwszy ze wszystkich.

Wszechprzekleństwo, przekleństwo powszechne, najwyższy wyraz złorzeczenia.

Wszechprzestrzeń, przestrzeń całego świata.

Wszechprzymierze, przymierze zawarte z całym światem.

Wszechprzytomnie — *p.* Wszechobecnie.

Wszechprzytomny — *p.* Wszechobecny.

Wszechstronnie *przysł.*, ze wszystkich stron, na wszystkie strony, z różnych punktów uważania; **w.** wykształcony = znający gruntownie wszelkie działy wiedzy, jak najdokładniej, nawylot, nawskroś.

Wszechstronność, właściwość tego, co jest wszechstronne, uważanie czegoś ze wszystkich stron, dokładne zapoznanie ś. z jakimś przedmiotem; obejmowanie umysłem wszystkiego.

Wszechstronny, powszechny, ogólny; uważający coś ze wszystkich stron; dokładny, ze wszystkiem obeznany; ugruntowany na wybornej znajomości przedmiotu; ze wszystkich stron uważany.

Wszechstworzenie, wszystko, co jest stworzone przez Boga, cała natura, wszechświat.

Wszechstwórca, Stwórca wszystkiego, Stwórca wszechświata.

Wszechstwórczy, dotyczący Wszechstwórcy.

Wszechświadomość, świadomość wszystkiego, co istnieje, świadomość wszechświata, wszechwiedza.

Wszechświadomy, mający świadomość wszystkiego, co istnieje, całego wszechświata.

Wszechświat, cały świat w najobszerniejszem znaczeniu tego wyrazu, wszystko, co istnieje.

Wszechświatło, światło powszechne, powszechna oświata wszystkich.

Wszechświatowość, obejmowanie wszystkiego co istnieje — *p.* Kosmopolityzm.

Wszechświatowy, dotyczący całego świata, wszystkich krain ziemi; odnoszący ś. do wszechświata.

Wszechugoda, powszechna ugoda, ugoda wszystkich.

Wszechwidzący, Wszechwidny, który wszystko widzi.

Wszechwiecznie *przysł.*, przez wszystkie wieki.

Wszechwieczny, trwający przez wszystkie wieki, odnoszący ś. do wszystkich wieków.

Wszechwiedza, wiedza, obejmująca wszystkie nauki.

Wszechwiedzący, który wie o wszystkiem, który zna wszystko.

Wszechwładca, ten, który sam jeden ma władzę nad wszystkiem, władca nieograniczony.

Wszechwładnie *przysł.*, z władzą nieograniczoną, sposobem wszechwładnym.

Wszechwładny, Wszystkowładny, Wszystkowłady, mający nieograniczoną władzę nad wszystkiem, wszechpotężny, wszechmocny.

Wszechwładztwo, władza najwyższa, władza nieograniczona.

Wszechzgoda, zgoda powszechna, zgoda wszystkich.

Wszechzgodność, zgodność wszystkiego, wszechharmonja.

Wszechżycie, ogół zjawisk życia w naturze.

Wszelaki, każdy, wszelkiego rodzaju, gatunku, jakibądź, rozmaity, rozliczny, różnorodny.

Wszelako *przysł.*, rozmaicie, rozliczne, różnorodnie, różnemi sposobami; jednak a jednak, jednakowoż, a przecie, atoli, z tem wszystkiem.

Wszelki, każdy bez wyjątku, każdy w swoim rodzaju, każdy bez względu na różnice, wszystek; rozmaity, różnorodny, rozliczny; **w.** duch Pana Boga chwali = każde stworzenie, wszystko, co istnieje, wyrażenie to oznacza zdziwienie, zdumienie, przerażenie na widok czegoś nieoczekiwanego, niezwykłego, jakby widma z tamtego świata.

Wszerz *przysł.*, w kierunku szerokości.

Wszeteczeństwo, nierząd, rozpusta, sprośność, bezwstyd, rozwiązłość.

Wszetecznica, bezwstydnica, nierządnica, rozpustnica.

Wszetecznie *przysł.*, nierządnie, rozpustnie, rozwięźle, sprośnie.

Wszetecznik, człowiek, uprawiający nierząd, oddany rozpuście, rozpustnik, człowiek rozwiązły, cynik.

Wszeteczność — *p.* Wszeteczeństwo.

Wszeteczny, rozpustny, rozwiązły, sprośny, bezwstydny, nierządny.

Wszędobylski, Wszędobył, człowiek niespokojnego ducha, wciąż przenoszący ś. z miejsca na miejsce, nie lubiący nigdzie miejsca zagrzać, latawiec, powsinoga, biegus, kręcicki.

Wszędobywalski, wszędzie bywający.

Wszędy, Wszędzie *przysł.*, na każdem miejscu, we wszystkich miejscach, na każdym punkcie jakiejś przestrzeni; na wszystkie strony, na każdy punkt danego miejsca.

Wszędybytność, Wszędziebytność, Wszędyobecność, jednoczesna obecność na wszystkich miejscach, wszechobecność.

Wszędzie — *p.* Wszędy.

Wszłapać *dok.* Wszłapić; szłapiąc, depcąc wbić, wgnieść.

Wszmelcować, szmelcując, topiąc, lutując, wpuścić coś w coś.

Wsznurowywać *dok.* Wsznurować; obwiązując sznurami umieścić coś wewnątrz czegoś, wszyć sznur wewnątrz.

Wszoł, owad bezskrzydły z rzędu półpokrywych, spokrewniony z wszą, o szczękach kąsających (fig.).

Wszpuntowywać *dok.* Wszpuntować; szpuntując wpychać, wtykać coś w coś, wtykać szpunt w coś.

Wszrubować — *p.* Wśrubować.

Wsztukowywać *dok.* Wsztukować; sztukując, umieszczać coś w środku czegoś.

Wszy, Wsza, Wsze *stpl.*, wszystek, cały: Bóg-Stwórca wszech rzeczy; oznajmiany wszem wobec i każdemu zosobna = wszystkim; ze wszech miar = pod każdym względem, we wszystkiem, bardzo, arcy. wielce, nader.

Wszyca, owad bezskrzydły z rzędu wysysających, uprzykrzonych.

Wszyć — *p.* Wszywać.

Wszystek, Wszystka, Wszystko, cały, całkowity we wszystkich swych częściach, od początku do końca; **w** *lm.*, wszyscy, wszystkie = ilu a. ile ich jest, bez wyjątku; **w-o** = zbiór wszystkich rzeczy, co jest, bez wyjątku; z tem **w-iem** = wszelako, atoli, jednakże; pomimo **w-o** = nie zważając na wszystkie przeszkody, na wszystkie braki; człowiek do **w-ego** = wszechstronnie uzdolniony; on jest zdolny do **w-ego** = gotów się dopuścić najgorszych rzeczy; służąca do **w-ego** = kucharka i pokojówka w jednej osobie; nadewszystko=nad wszystkie inne rzeczy, głównie, szczególnie; przedewszystkiem = przed wszystkiemi innemi rzeczami, na pierwszem miejscu, najpierwej w czasie; po **w-iem** = kiedy ś. już wszystko skończyło, poniewczasie; skończyło ś., już koniec wszystkiego, i kwita; do **w-ich** djabłów! = rodzaj przekleństwa; niech cię wszyscy (*dom.* djabli porwą) = rodzaj przekleństwa; ze **w-ich** sił = jak można najsilniej; kocham cię nad **w-o** = więcej, niż kogokolwiek; **w-o** mi jedno = to mi nie czyni różnicy, jest mi zupełnie obojętne; ot i **w-o**, i to już **w-o** = tylko tyle, nie więcej; ze **w-iem** = zupełnie, najzupełniej, całkowicie, zgoła; obejść ś. bez **w-go** = bez rzeczy najpotrzebniejszych.

Wszystkokupny, za który można wszystko kupić.

Wszystkołomny, Wszystkołomy, łamiący, niszczący wszystko.

Wszystkomocny, mogący wszystko zrobić, wszechmocny.

Wszystkopłodny, Wszystkorodny, płodzący, rodzący wszystko.

Wszystkoruchy, poruszający wszystko.

Wszystkość, wszystko, co ś. na świecie znajduje, cały świat; zbiór wszystkich przymiotów pewnego przedmiotu.

Wszystkotrawny, trawiący, niszczący wszystko.

Wszystkowładny, Wszystkowładły, wszechwładny.

Wszystkowiedny, wszystko wiedzący.

Wszystkowiedz, człowiek wiedzący wszystko.

Wszystkożerny, który żre wszystko, zarówno pokarmy zwierzęce, jak i roślinne.

Wszystkożywny, Wszystkożywy, nadający wszystkiemu życie.

Wszyściutki, Wszyściuteńki, Wszyściuchny, najzupełniej wszystek.

Wszywać *dok.* Wszyć; zapomocą szycia wstawiać coś, przyszywać wewnątrz czegoś, szyć głębiej, szyjąc nakładać coś w coś; wkładać, wtykać pewną ilość słomy w strzechę i przywiązywać ją; **w. się** wkradać ś., wciskać ś. gdzieś cichaczem zręcznie, wkręcać ś., wnęcać ś.

Wszywanka, szew około podeszwy trzewika damskiego.

Wszywica — *p.* Wszawica.

Wszywka, to, co ś. w coś wszywa, ozdoba z jakiegoś materjału wszywana w inny.

Wściąg, powściągnięcie, pohamowanie.

Wściągać *dok.* Wściągnąć; powstrzymywać, powściągać, hamować, ukracać, skłaniać, przymuszać prośbą; **w. się,** powstrzymywać ś., powściągać ś., hamować ś.; ściągać ś., kurczyć ś, zmniejszać się.

Wściągliwie *przysł.,* powściągliwie.

Wściągliwy, dający ś. powściągnąć, powściągliwy.

Wściągnąć — *p.* Wściągać.

Wściąż w *wyraż.* **nawściąż;** *przysł.,* naoścież, narozcież, obie połowy drzwi, na całą szerokość.

Wścibiać *dok.* Wścibić; wsadzać, wtykać, wsuwać; **w.** na coś: nasadzać, natykać; **w.** palec między drzwi = narażać ś. na przykrości z powodu wtrącania ś. w cudze sprawy; nie **w-aj** nosa wszędzie, nie **w-aj** nosa do cudzego trzosa = nie wtrącaj ś. do cudzych spraw; **w. się** w coś = wdzierać ś., wtykać ś, wpychać ś. dokąd natrętnie; wdawać ś., wtrącać ś. w cudze sprawy.

Wścibska (-ej), kobieta wtrącająca, mieszająca ś. do wszystkiego, do cudzych spraw, ciekawska, wtrącalska.

Wścibski (-ego), mężczyzna mieszający ś. do cudzych spraw, natręt, ciekawski, wtrącalski.

Wściekać się *dok.* Wściec się; dostawać wścieklizny; szaleć z gniewu, stawać ś. jakby wściekłym ze złości, gniewać ś. zapamiętale, złościć ś.; **w. się** z nudów, z miłości i t. p. = nudzić ś., kochać ś. niezmiernie; wiatr się **w-a** = dmie gwałtownie.

Wściekle *przysł.,* ze wściekłością, zajadle, zapalczywie, gwałtownie, namiętnie.

Wściekłec, Wściekliwiec, człowiek wściekły, człowiek gwałtownego usposobienia.

Wściekłica, kobieta wściekła, szalona, piekielnica, jędza.

Wściekliznа, Wściekliна, choroba zakaźna, śmiertelna, właściwa zwierzętom gatunku psiego i kociego, przenosząca ś. przez ukąszenie, wodowstręt; jad wścieklizny; postępowanie gwałtowne, rzucanie ś. na innych gwałtowne, niehamowanie ś. w gniewie.

Wściekłość, wścieklizna; szaleństwo, zapamiętałość, gniew szalony; **w.** mię ogarnia = gniewam ś. niezmiernie.

Wściekły, chory na wściekliznę; o człowieku: zajadły, rozgniewany, roznamiętniony, rozjuszony, okrutny, mściwy; o uczuciu, głosie: gwałtowny, niepohamowany, zapamiętały, nieukrócony.

Wścielać *dok.* Wesłać; ścieląc, układać coś wewnątrz czegoś.

Wściornastek, Wciornastek, wszystek, cały, we wszystkich częściach; bodaj cię **w-kie** wciornatki! = niech cię wszyscy djabli wezmą!

Wślad *przysł.,* tuż, zaraz, w trop: **w.** za kimś = tuż za nim.

Wślizgiwać się *dok.* Wślizgnąć się; ślizgając ś., przedostawać ś. wewnątrz czegoś; *przysł.,* zręcznie, podstępem wchodzić, wkradać ś.; **w. się** w czyjeś łaski = zjednywać je sobie podstępnie; dostawać ś. dokąd wypadkiem, przez niedopatrzenie czyjeś.

Wśród, *przysł.* — *p.* Śród.

Wśrubowywać *dok.* Wśrubować; kręcąc śrubę, zagłębiać ją w coś; *przen.,* wciskać, wtłaczać; **w.** kogoś dokąd = umieszczać go gdzieś mimo wszelkich przeszkód; **w.** kogoś, a. siebie w przyjaźń czyjąś = zyskiwać przyjaźń czyjąś dla kogoś a. dla siebie; **w. się** o śrubie: kręcąc ś., zagłębiać ś. w coś; *przen.,* przedostawać ś. dokąd mimo wszelkich trudności, wkradać ś., wnęcać ś.; **w. się** w czyjeś łaski, przyjaźń = zjednywać je sobie podstępnie.

Wtaczać *dok.* Wtoczyć; tocząc, obracając, przesuwając na kołach, wpychać, wwalać coś wewnątrz czegoś; przelewać płyn jakiś z jednego naczynia w drugie przez otwór; wcinać, wrzynać tokarską robotą; wsadzać jedną rzecz w drugą, wszywać, wsztukowywać; *przen.,* wtrącać, mieszać do rozmowy a. pisma myśl uboczną, napomykać coś; *przen.,* cytować, przytaczać coś, powoływać ś. na coś; *przen.,* wliczać, zaliczać, wrachowywać do czegoś, mieścić w rzędzie czegoś; **w. się,** tocząc ś., obracając ś., posuwając ś. na kołach, przedostawać ś. wewnątrz czegoś; *przen.,* wchodzić dokądś niezgrabnie, ciężkim chodem.

Wtajemniczać *dok.* Wtajemniczyć; dopuszczać kogoś do jakiejś tajemnicy, udzielać mu sekretnej wiadomości; udzielać komuś wiadomości w zakresie jakiejś nauki; kunsztu, uczyć go czegoś; **w. się,** być wtajemniczanym, dowiadywać ś. jakiejś tajemnicy; otrzymywać wiadomości w zakresie jakiejś nauki, kunsztu i t. p., uczyć ś. czegoś.

Wtajemniczenie, przypuszczenie do tajemnicy, zaznajomienie z wiedzą tajemną.

Wtajemniczony, dopuszczony do tajemnicy, obznajmiony z wiedzą tajemną.

Wtapiać *dok.* Wtopić; topiąc, wpuszczać, pogrążać.

Wtarcie, czynność wcierania — *p.* Wetrzeć.

Wtargnąć *nied.* Wtargać, targnąwszy, wciągnąć; wpaść, wedrzeć ś., wkroczyć; gwałtem ś. gdzieś przedostać.

Wtargnięcie, Wtargnienie, wejście gwałtowne, napad, napaść.

Wtarty, dokonany zapomocą wcierania.

Wtedy *przysł.,* w tym, w owym czasie, wtenczas, wówczas, tedy.

Wtem, nagle, odrazu, niespodzianie, znienacka, naraz.

Wtenczas *przysł.,* w tym właśnie czasie, o którym mowa, w pewnym oznaczonym czasie, wtedy, tedy, wówczas.

Wterebić *ukr.,* wepchnąć, pogrążyć, zanurzyć.

Wtłaczać *dok.* Wtłoczyć; tłocząc, wtykać, uciskać, wbijać, wgniatać, wpychać, wsadzać na coś; **w.** na coś = tłocząc nasadzać, natykać na coś; **w.** w coś = wdeptywać; **w. się,** tłocząc ś., dostawać się gdzieś.

Wtłaczarka, przyrząd parowy do wtłaczania smarów do cylindra maszyny parowej.

Wtłoczyć — *p.* Wtłaczać.

Wtoczyć — *p.* Wtaczać.

Wtoka *stpl. rzecz.* kawałek czegoś w rzecz jakąś wtoczony, łata wszyta.

Wtoka *stpl. przysł.,* natomiast, zamiast tego, wzamian tego, tymczasem.

Wtopić — *p.* Wtapiać.

Wtorek, drugi dzień po niedzieli w tygodniu.

Wtorkowy, odnoszący ś. do wtorku, dokonywający ś. we wtorek, który zdarzył ś., odbył ś. we wtorek.

Wtór *muz.,* śpiew lub muzyka, napisane i wykonywane do pomocy głównemu głosowi a. instrumentowi, akompanjament; wykonywanie tego śpiewu a. muzyki, wtórowanie, akompanjowanie.

Wtórak, drugi rój pszczół.

Wtórorodny, po pierwszym urodzony.

Wtórować komuś, czemuś=przygrywać a. przyśpiewywać grającemu a. śpiewającemu, grać albo śpiewać wtór, akompanjować śpiewem a. muzyką; *przen.*, potakiwać, przytwierdzać komuś, powtarzać jego myśli, mówić a. robić, jak on.

Wtórowy, dotyczący wtóru, odnoszący ś. do wtóru.

Wtóry, następujący po pierwszym, drugi; po **w-e**, *przysł.*, po raz drugi, dalej, z kolei, na drugiem miejscu, z drugiego względu.

Wtórzyć, powtarzać coś za kimś, czynić to samo, co i on; powtórnie to samo wyrażać, mówić, pisać; **w.** komuś = wtórować mu, grać, śpiewać do wtóru, przyśpiewywać, przygrywać, akompanjować.

Wtraczać *dok.* Wtroczyć; wkładać w troki, upakowywać, przywiązywać trokami, troczyć.

Wtrącać *dok.* Wtrącić; potrącając wpychać, wrzucać; *przen.*, gwałtem, przemocą osadzać, umieszczać kogoś gdzieś, wpychać siłą: **w.** do więzienia, do klasztoru; *przen.*, przytaczać, wprowadzać jakąś myśl uboczną do rozmowy, do tekstu pisanego, dodawać wśród rozmowy swoje uwagi, słowa, napomykać; **w.** kogoś na coś=narzucać przemocą, wprowadzać gwałtem, np. na jakiś urząd, na jakieś stanowisko; **w.** kogoś do grobu = przyprawiać o śmierć, skracać mu życie; **w. się** w coś, do czegoś = być wtrącanym; *przen.*, mieszać ś., wdawać ś. w coś, narzucać ś. ze swoją osobą, ze swojem zdaniem, ze swojemi uwagami, wścibiać ś.; **w. się**, na coś = gwałtem wdzierać ś., narzucać ś., np. na jakieś stanowisko.

Wtrącalska — *p.* Wścibska.

Wtrącalski — *p.* Wścibski.

Wtręszeń — *p.* Wtręt.

Wtręt, człowiek, gwałtem wdzierający ś. na jakieś stanowisko, na jakiś urząd, wdzierca, uzurpator; człowiek, wtrącający się w nieswoje rzeczy, intruz, importun; późniejszy dodatek w rękopisie, wtrącenie, interpolacja.

Wtrętnica, kobieta, wtrącająca ś. do czegoś, w coś, mieszająca ś. w cudze sprawy.

Wtrętny, wtrącający ś., narzucający ś.; zaczepny, wstępny; **w.** bój.

Wtroczyć — *p.* Wtraczać.

Wtrynić *nied.* Wtryniać, wetknąć, wpakować, wścibić, umieścić.

Wtryskiwać *dok.* Wtrysnąć; wpuszczać zapomocą tryskania, strzykania, wstrzykiwać.

Wtrząsać *dok.* Wtrząsnąć, Wtrząść; trzęsąc wpuszczać; **w. się**, trzęsąc ś., wpadać wewnątrz.

Wtulać *dok.* Wtulić; tuląc coś do czegoś, wciskać, wtłaczać, wpychać, wkładać: **w.** głowę w poduszkę.

Wtyczka *el.*, przyrząd umieszczony na końcu sznura przewodnikowego, służący do przyłączania ruchomych odbiorników prądu do stałej sieci przewodów (fig.).

Wtykać *dok.* Wetkać, Wetknąć w coś; pchając, tkając, zagłębiać coś w czemś, wpychać, wsadzać, wbijać; **w.** na coś = pchając, osadzać coś na wierzchu czegoś, nasadzać, natykać; robiąc osnowę, wplatać coś w osnowę; **w.** coś komuś w rękę = wkładać, dawać datek, łapówkę; nie **w-aj** nosa do cudzego trzosa = nie mieszaj ś. w nieswoje rzeczy, nie bądź ciekawy; **w.** kogoś do więzienia = wtrącać, wsadzać.

Wtykalny, dający się wetknąć; służący do wtykania.

Wual, Wualka — *p.* Woal, Woalka.

Wuczać *dok.* Wuczyć; przyuczać kogoś do czegoś, wprawiać, wkładać w coś, wdrażać do czegoś; **w. się**, wciągać ś., wprawiać ś., wkładać ś. w coś, przyuczać ś. do czegoś.

Wuj, brat matki; **w. stary** = brat babki.

Wujaszek, Wujek, Wujcio, Wujciunio *zdr.* i *pieszcz.* od Wuj.

Wujeczny, dotyczący wuja, stanowiący własność wuja, wujowski; krewny po matce: brat **w.** = syn wuja; siostra **w-a** = córka wuja.

Wujek, owad z rzędu dwuskrzydłych, łownych; — *p.* Wujaszek.

Wujenka, żona wuja.

Wujna — *p.* Wujenka.

Wujostwo, stanowisko wuja względem siostrzeńców, pokrewieństwo wuja z siostrzeńcami; *zbior.*, wuj z żoną.

Wujowski, dotyczący wuja, należący do wuja a. do wujostwa.

Wulfenit, minerał: żółcień ołowiu.

Wulfenja, roślina górska.

Wulgarność, własność tego, co jest wulgarne, cecha człowieka wulgarnego.

Wulgarny *łć.*, gminny, pospolity, powszedni, prostacki, niski, poziomy.

Wulgaryzator, ten, co wulgaryzuje, popularyzator.

Wulgaryzować, popularyzować; czynić zrozumiałym a. dostępnym dla wszystkich; wprowadzać w życie powszechne.

Wulgata *łć.*, przekład łaciński Biblji, dokonany przez św. Hieronima w IV w., zatwierdzony przez sobór Trydencki i przyjęty przez Kościół katolicki.

Wulkan *łć.*, bożek ognia i kowali u starożytnych Rzymian (fig.); góra ogniem i lawą ognistą buchająca

(fig.); *przen.*, człowiek gorącego, zapalczywego usposobienia, prędko wybuchający; tańczyć na **w-ie** = nie zdawać sobie sprawy z niebezpieczeństwa.

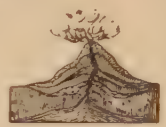

Wulkaniczny, powstały wskutek działania ognia wewnątrz ziemi: wyspa **w-a**, skała **w-a**.

Wulkanista, wyznawca teorji wulkanizmu.

Wulkanizm *łć.*, teorja geologiczna, podług której ziemia otrzymała swą postać wskutek działania ognia.

Wulkanizować, rozpalać, hartować kauczuk zapomocą silnego ognia i siarki.

Wulkanizowany, którego wulkanizowano; **w.** kauczuk = kauczuk, zmieszany z siarką.

Wuzdać, ubrać w uzdę, okiełznać.

Wwabiać *dok.* Wwabić; wabiąc wciągać w coś, przywabiać, przynęcać.

Wwalać *dok.* Wwalić w coś; waląc coś ciężkiego, wrzucać, wtrącać, wpychać; **w.** na coś = coś ciężkiego umieszczać na czemś z wysiłkiem, wtaczać coś na coś; **w. się** w coś = wpadać w coś całym ciężarem; *przen.*, wchodzić dokąd ciężkim krokiem, wtaczać się.

Wwiać — *p.* Wwiewać.

Wwiązać — *p.* Wwiązywać.

Wwiązanie *rzecz.* od Wwiązać; wprowadzenie w posiadanie prawne.

Wwiązywać *dok.* Wwiązać; wiążąc wplatać w coś, wiązać, wplątywać w coś; **w.** książkę = oprawiać ją, wszywać w okładki; **w.** kogoś w majętność = wprowadzać go urzędownie w prawne posiadanie dóbr, intromitować; **w. się**, być wwiązanym; *przen.*, dostawać ś. dokądś podstępnie, ukradkiem, wkradać ś., wnęcać ś.; wchodzić w posiadanie prawne nowo nabytego majątku.

Wwiąź *stpl.*, akt wprowadzenia kogoś do boru nabytego, dokonany w sądzie bartnym.

Wwić — *p.* Wwijać.

Wwiercać *dok.* Wwiercić; wkręcać, wśrubowywać; **w. się**, być wwiercanym; *przen.*, wkradać ś., wciskać ś., wkręcać ś. dokąd.

Wwieść — *p.* Wwodzić.

Wwiewać *dok.* Wwiać, Wionąć; o wietrze: wiejąc, dmąc wrzucać

coś w coś, powiewem przynosić zdala, wdmuchiwać.

Wwieźć — *p.* Wwozić.

Wwijać *dok.* Wwić, Wwinąć; wijąc sznur, wkręcać między pasma; obwijać, okręcać; **w. się** być wwijanym; *przen.*, wijąc ś., wścibiać ś., kręcąc ś. wbiegać.

Wwikłać (się), wplątać (ś.) w jakąś niemiłą sprawę.

Wwinąć — *p.* Wwijać.

Wwindować, wciągnąć ciężar w górę zapomocą windy; wciągnąć z trudem; **w. się,** wleźć z trudem w górę, wgramolić ś.

Wwionąć — *p.* Wwiewać.

Wwiekać — *p.* Wewlekać.

Wwłaszczać *dok.* Wwłaszczyć; wprowadzać w prawne posiadanie majątku; **w. się,** wchodzić w prawne posiadanie czegoś.

Wwodzić *dok.* Wwieść; wieść w środek czegoś; wprowadzać do wnętrza; **w.** na coś = wprowadzać kogoś na wierzch czegoś, wieść na górę; *przen.*, przynęcać, przywabiać jakąś pokusą, namawiać kusząc do czegoś złego: nie wwódź nas na pokuszenie = nie pozwól nam ulegać pokusom; **w.** kogoś w błąd = być przyczyną jego błędu, omyłki; **w.** kogoś w kłopot = sprawiać komuś kłopot; *przen.*, wprowadzać, upowszechniać, czynić zwyczajnym; wpisywać, wciągać akt jakiś do ksiąg prawnych; wprowadzać kogoś w prawne posiadanie majętności; **w. się,** wprowadzać ś. nawzajem; obejmować prawne posiadanie majątku.

Wwozić *dok.* Wwieźć; wioząc wprowadzać, wieść wewnątrz, w głąb czegoś, np. do jakiegoś kraju i t. p.

Wwóz, przywóz z zagranicy, import.

Wy, *lm.* od zaimka osobowego drugiej osoby: Ty; **w.** mówi ś. poufałej zamiast pan.

Wy-, jako przedrostek, oznacza: 1) ruch w kierunku od wewnątrz, nazewnątrz, np. wychodzić, wyjeżdżać, wyrzucać; 2) od dołu ku górze, np. wypływać, wyrastać, wywyższać; 3) czynność, skierowaną ku całej powierzchni zewnętrznej przedmiotu, np. wybrukować, wylepić, wyłożyć; 4) skutek, otrzymany tylko dzięki staraniom usilnym, np. wybłagać, wymodlić, wystarać ś.; 5) czynność, stosowaną do wszystkich osób a. przedmiotów kolejno, np. wymordować, wygubić, wytracić; 6) zupełne nasycenie ś. czynnością, np. wytańczyć ś., wyspać ś.; wywczasować ś.; 7) czynność dokonaną, np. wykonać, wybudować, wyrysować.

Wyanielić, zrobić anielskim, podobnym do anioła.

Wyargumentować, wyczerpać wszystkie argumenty, dowieść, oświetlić zapomocą argumentów.

Wyasfaltować, wylać, pokryć asfaltem.

Wyasygnować, wyznaczyć, wypłacić asygnatę; wyznaczyć pieniądze na coś.

Wyatutować, wygrać wszystkie atuty.

Wybaczać *dok.* Wybaczyć; *przen.*, odpuszczać komuś winę, przebaczać, puszczać w niepamięć przewinienie, uwalniać od kary, przestawać gniewać ś.; proszę mi wybaczyć=przepraszam; zjeżdżać, schodzić z drogi, zbaczać; *przen.*, odstępować od głównej myśli do ubocznej.

Wybaczalny, który można wybaczyć.

Wybaczenie *rzecz.* od Wybaczyć, przebaczenie.

Wybad, wybadywanie, indagacja, śledztwo.

Wybadywać *dok.* Wybadać; dowiadywać ś. pilnie, dociekać, dochodzić czegoś, zagłębiać ś. w coś; **w.** kogoś = wypytywać go, ściągać z niego zeznanie; badając kogoś, wywiadywać ś. o czemś; **w. się,** wypytywać ś., wywiadywać ś. drogą badań.

Wybajać (się), wygadać (ś.), wypaplać (ś.).

Wybałuszać *dok.* Wybałuszyć, oczy = wytrzeszczyć, wyłupić, nastawić.

Wybatogować, Wybatożyć, osmagać, oćwiczyć batem, batogiem.

Wybawca — *p.* Wybawiciel.

Wybawiać *dok.* Wybawić; wyzwalać, wyswobadzać, ocalać, ratować; **w. się,** wyzwalać ś., ratować ś., ocalać ś.

Wybawiciel, Wybawca, ten, kto kogoś wybawia od czegoś a. z czegoś, oswobodziciel, zbawca, zbawiciel.

Wybawicielka *for. ż.* od Wybawiciel.

Wybawić — *p.* Wybawiać.

Wybawienie *rzecz.* od Wybawić, ocalenie, uratowanie, wyzwolenie, zbawienie.

Wybąkać, Wybąknąć, bąkając, mówiąc niewyraźnie słówko po słówku, wypowiedzieć, wyrazić coś; przeczytać coś bąkając.

Wybebeszyć, pozbawić bebechów, wyjąć wnętrzności, wypatroszyć.

Wybeczeć, Wybeknąć, wyrazić bekiem a. głosem beczącym; **w. się,** wypłakać ś. dowoli.

Wybełkotać, bełkocąc, mówiąc niewyraźnie, wypowiedzieć.

Wybesztać, wyłajać, sfukać, zwymyślać.

Wybębniać *dok.* Wybębnić; wygrywać coś na bębnie; ogłaszać coś zapomocą bębnienia; *przen.*, wygrywać coś na innym instrumencie, np. na fortepianie, wprawnie, ale bez poczucia; wypowiedzieć coś szybko, wprawnie, ale bez zrozumienia; wygadać, wypaplać.

Wybiczować, wychłostać, oćwiczyć, obić mocno.

Wybić — *p.* Wybijać.

Wybiec — *p.* Wybiegać.

Wybiedować się, użyć biedy, wycierpieć biedę.

Wybieg, miejsce, którędy ktoś a. coś wybiega; **w.** ulicy = wylot; bieg w tę i ową stronę; sposób wykrętny, używany dla uwolnienia ś. od czegoś, dla uniknięcia kary, wykręt, wymówka.

Wybiegać *dok.* Wybiec, Wybiegnąć, Wybieżeć; biec, pędzić, iść szybko w kierunku z wewnątrz nazewnątrz, mknąć, wypadać, wyskakiwać, wylatać; o przedmiotach nieruchomych: występować nazewnątrz, wysterkać, wysuwać ś., wystawać; **w.** kogoś = wyścigać, prześcigać, biegnąc uprzedzać; **w.** coś = zwiedzać pośpiesznie, szybko przenosząc ś. z miejsca na miejsce; śmietanka **w-gła** = wykipiała; uzyskać, otrzymać coś bieganiem, usilnemi staraniami, chodząc od jednego do drugiego; **w. się,** nabiegać ś., iść na wyścigi, starać ś. wyprzedzić kogoś, usiłować dokazać czegoś przed kimś; biegiem uchodzić, ratować ś., ocalać życie; *przen.*, wykręcać ś. od czegoś, unikać czegoś podstępnie, wywijać ś. od czegoś; zmęczyć ś. bieganiem, nasycić ś. bieganiem.

Wybiegłec, zbiec, odstępca, odszczepieniec, apostata.

Wybiegłość, przebiegłość, chytrość, podstępność.

Wybiegły, wykrętny, chytry, przebiegły, podstępny, szczwany; wybujały, wyrosły, wyniosły.

Wybiegnąć — *p.* Wybiegać.

Wybielać *dok.* Wybielić; bielić porządnie, na całej powierzchni, pociągać farbą białą, tynkować wapnem; pozbawiać właściwej barwy przez reakcje chemiczne a. działanie słońca, blechować; **w. się,** być bielonym; ubierać ś. na biało.

Wybieleć, straciwszy właściwą barwę, stać ś. białym.

Wybielić — *p.* Wybielać.

Wybieracz, ten, co wybiera; urzędnik do wybierania podatków, poborca.

Wybieraczka, kobieta, która coś wybiera, przebiera.

Wybierać *dok.* Wybrać; brać coś ze środka, z wnętrza czegoś, wydłubywać, wykrawać ze środka, wynosić, wywozić nazewnątrz; wyjmować, wyciągać, wydobywać; brać wszystko, co jest, nic nie zostawiając: **w.** kamienie z roli, pisklęta z gniazda; brać od jednej osoby po kilka razy a. od wielu kolejno; brać co od kogo należy, co obowiązany jest dać: wycofywać kapitały, włożone w jakieś przedsięwzięcie; *przen.*, niszczyć coś, wchłaniając w siebie, wywabiać: **w.** plamy na ubraniu i t. p.; **w.** coś=mając sobie przedstawionych kilka rzeczy, brać jedną z nich, najbardziej przypadającą do upodobania; **w.** kogoś=mając sobie przedstawionych kilku kandydatów, naznaczać jednego z nich, najodpowiedniejszego, pomija-

jąc innych: **w.** na króla, na posła, na sędziego i t. p.; **w. się** być wybieranym; szykować ś., gotować ś. w drogę, przygotowywać ś. do wyruszenia dokąd; **w-a się,** jak czajka za morza = wcale mu ś. nie śpieszy; wyrywać ś. w niewłaściwą porę, występować z czemś nie w czas.

Wybierak, dłóto krzywe do wybierania, wygrzebywania.

Wybieralność, prawo obioru, wybieranie, prawo elekcyjne.

Wybieralny, mogący być wybranym.

Wybierki, Wybiorki (-ów), rzeczy najgorsze, pozostałe po wybraniu rzeczy lepszych, odpadki, braki.

Wybierzmować, pobierzmować wszystkich.

Wybieżeć — *p.* Wybiegać.

Wybijacz, człowiek, który coś wybija.

Wybijać *dok.* Wybić; bijąc, uderzając, wypychać, wytrącać, wyrzucać coś z czegoś, bijąc, uderzając, wypędzać, wyparowywać kogoś skąd; bijąc, rozbijając, rozkopując, robić dół, zagłębienie w czemś twardem; **w.** drogę = jeżdżąc po niej, robić ją wyboistą; o wodzie: ciągłem uderzaniem robić rów, wyrwę; bijąc, robić, fabrykować: **w.** medal, **w.** książkę = drukować, **w.** obraz = robić jego odbitkę, reprodukować; **w.** coś z czegoś=wyciskać, wytłaczać; uderzaniem, przyciskaniem oddzielać części płynne od stałych: **w.** olej, masło; *przen.*, bić, smagać dla wydobycia jakby na wierzch dobrych pierwiastków: dzieci biją, by z nich coś wybito; uderzając, wykonywać, wyrażać uderzeniami: **w.** takt; o zegarze. wyrażać liczbę uderzeń, oznaczać godzinę: wybiła twoja godzina = nadeszła chwila niezmiernie ważna dla ciebie a. nadeszła chwila twego zgonu; **w.** drzwi = wyłamywać, wyrąbywać; klin klinem **w.** = leczyć chorobę lekarstwem podobnem do choroby, na usunięcie zła używać złych środków; **w.** kogoś z dóbr, z majętności = wysuwać, wywłaszczać; **w.** komuś z głowy = sprawiać, że ktoś o czemś zapomni, zaniecha jakiejś myśli; **w.** sobie coś z głowy = zapominać o czemś, przestawać myśleć o czemś, odstępować od jakiegoś zamiaru; **w.** ze snu = budzić; **w.** nogę, rękę ze stawu = sprawiać uderzeniem, że kość wyskoczy ze swego miejsca, w którem styka ś. z drugą kością; **w** coś z kluby = niszczyć przyjęty porządek; **w.** na czemś swoje piętno = pozostawiać ślady; **w.** piankę, ciasto = uderzaniem mieszać dokładnie, wyrabiać; **w.** wełnę = czyścić zapomocą uderzenia i podrzucania; **w.** ubranie = trzepać z kurzu; **w.** komuś zęby = uderzywszy sprawiać, że wylecą; **w.** szybę = tłuc; **w.** pokłony = kłaniać ś; **w. się,** być wybijanym; bijąc, wydobywać ś. na wierzch, wyswobadzać ś.; wznosić ś. w górę, wytryskać, wzbijać ś., wylatywać; **w. się** ze snu = tracić ochotę do snu, ocknąwszy ś., nie móc zasnąć; *przen.*, energją, pracowitością zajmować znaczne stanowisko w społeczeństwie, dochodzić do znaczenia, majątku, sławy i t. p.

Wybijak, narzędzie do wybijania w drzewie liter, liczb, znaków; młot kowalski; stalowy sworzeń, którego półokrągły koniec posiada ostrze; kawałek stali do wybijania otworów w blasze.

Wybijalnia, Wybijarka, narzędzie do wybijania dziur w metalu, dziurkownica.

Wybijana (-ej), ostatnia godzina, którą zegar w dzień wybija; *przen.*, ostatnia godzina życia.

Wybijanka, proste płótno, farbowane zapomocą wyrzynanej w desenie tablicy drewnianej.

Wybiór — *p.* Wybór.

Wybiórki — *p.* Wybierki.

Wybitka, wybijanie, walka, bitwa, bójka; grać w warcaby na **w.** = z taką umową, że wygrywa ten, któremu przeciwnik wybije wszystkie kamienie.

Wybitnia, przyrząd do wybijania stempli na monetach.

Wybitnie, *przysł.*, mówiąc wyraziście, dobitnie, z wyraźnem odznaczeniem; wyjątkowo, szczególnie, niezwykle, uderzająco.

Wybitność, cecha tego, co jest wybitne, dosadność, dobitność; wyjątkowość, niezwykłość.

Wybitny, wyraźnie, najpierwej wpadający w oczy, odznaczający ś., dobitny, wyrazisty, dosadny, niezwykły, szczególny, osobliwy, wyjątkowy, uderzający.

Wybladły, który stał ś. bladym, zbladły; wyblakły.

Wybladnąć, Wyblednąć, stać ś. całkiem bladym, zblednąć; stracić właściwą barwę, cerę, stać ś. wyblakłym.

Wyblaknąć, stracić żywość barw, stracić barwy właściwe, zblaknąć, wypłowieć, spełznąć.

Wyblechować się, wybielić na słońcu a. przez reakcję chemiczną; **w. się,** wybielić ś.; stracić barwę, cerę, stać ś. bladym.

Wyblednieć, wybladnąć.

Wyblegotać, Wyblekotać, Wybluzgotać, wygadać, wypaplać.

Wybleszczać oczy, wykrzywiać je.

Wybluwać *dok.* Wybluć; wymiotując, wyrzucać z siebie rzecz zjedzoną.

Wybluzgotać, Wyblekotać, wychlapać, co ś. ma na języku, wypaplać, wygadać; nagadać głupstw.

Wybluźnić, wyrzec bluźnierstwo; rozgadać coś bez potrzeby, rozpaplać.

Wybłagać, błaganiem uzyskać, błagając wyprosić, wymodlić.

Wybłaznować, uzyskać coś błaznowaniem, żartami, figlami; **w. się,** wykręcić ś. błaznowaniem; błaznując nasycić ś., nafiglować ś., nadokazywać ś.

Wybłądzić, wyprowadzić kogoś błąkającego ś. na właściwą drogę; *przen.*, wyprowadzić z błędu; **w. się,** odnaleźć właściwą drogę; *przen.*, wyprowadzić z błędu; **w. się,** odnaleźć właściwą drogę; *przen.*, wyjść z błędu.

Wybłąkać się, przestać ś. błąkać, wejść na właściwą drogę; *przen.*, wyprowadzić z błędu; **w. się,** odnaleźć właściwą drogę; *przen.*, wyjść z obłędu, przestać mylić ś., postępować niewłaściwie; *przen.*, wyjść cało z zawiłej sprawy.

Wybłękitnieć, stać ś. stopniowo błękitnym.

Wybłocić, unurzać w błocie, uwalać błotem.

Wybłyskać, Wybłyskiwać *dok.* Wybłysnąć; błyskać ś. z przerwami, ukazać ś. błyszcząc.

Wybłysnąć — *p.* Wybłyskać; zjawić ś. jako coś osobliwego.

Wybłyszczeć, ukazać ś. błyszcząc, ukazać ś. wśród światła; **w.** oczy = wytrzeszczyć; przestać błyszczeć.

Wybocz, Wyboeze, droga uboczna, ubocze, manowiec.

Wyboczny, boczny, uboczny.

Wyboczyć — *p.* Wybaczać.

Wyboisty, pełen wybojów.

Wybojować, osiągnąć coś zapomocą walki, boju; wysłużyć lata wśród bojów, przebyć dłuższy czas w boju; **w.** kogoś=wypędzić go, wojując z nim.

Wyboksować, boksując zbić.

Wyborca, człowiek, który wybiera a. ma prawo wybierać kogoś, np. przedstawiciela do rad miejskich, wiejskich, do parlamentu, urzędu i t. p., elektor.

Wyborczy, dotyczący wyborcy a. wyborów.

Wyborczyni *for. ż.* od Wyborca.

! Wyborgować, u kogoś=wziąć na borg, na rachunek, na kredyt; **w.** komuś=dać na borg, zakredytować.

Wybornie *przysł.*, wyśmienicie, przednio, znamienicie, znakomicie, doskonale, pysznie.

Wyborność, cecha tego, co jest wyborne.

Wyborny, doskonały, wyśmienity, znakomity, znamienity, wyróżniający ś., pyszny; smaczny, smakowity; **w.** jesteś! = śmieszny w swej naiwności.

Wyborować, wywiercić, wyśrubować dziurę borem.

Wyborowy, wybrany z pomiędzy wielu innych; przedni, najlepszy; dotyczący wyborów, elekcyjny.

Wybój, dół, jama na drodze, wybita kołami, płozami a. kopytami.

Wybór, wybieranie rzeczy należnych od wielu ludzi kolejno: **w.** podatków, żołnierzy; wybieranie z pomiędzy wielu rzeczy najlepszej, najodpowiedniejszej; to, co najlepszego wybrano, najlepsza cząstka jakiejś gromady, złożonej z najwybitniej-

szych jej osobników, dobór, czoło, kwiat, śmietanka; wybieranie ś., szykowanie ś. dokądś w drogę; **w.** a. w *lm.* **w-y**, wybieranie, przez składanie głosów, przedstawiciela do parlamentu, urzędnika i t. p., obiór, elekcja; na **w.**, do **w-u** = można wybierać, z prawem wybierania podług upodobania.

Wybrać — *p.* Wybierać.

Wybrakować, przebierając różne przedmioty, z pomiędzy lepszych wyłączyć, oddzielić gorsze; **w. się,** zostać wyłączonym.

Wybrakowany, odrzucony z pośród lepszych, jako gorszy; mający jakiś brak, jakąś wadę.

Wybraniec, ten, którego wybrano, elekt; żołnierz, wybrany z łanów w dobrach królewskich; **w.** losu = człowiek, któremu ś. poszczęściło, któremu ś. wszystko wiedzie.

Wybraniecki, odnoszący ś. do wybrańca (żołnierza); złożony z takich wybrańców: piechota wybraniecka.

Wybraniectwo, dobra lenne, obowiązane do dawania rekruta.

Wybranka *for. ż.* od Wybraniec.

Wybrany, którego wybrano; wyborowy, wyborny; *rzecz.*, ten, którego wybrano, wybraniec.

Wybrańczy, *przym.* od Wybraniec.

Wybrednica *for. ż.* od Wybrednik.

Wybrednie *przysł.* z wybredzaniem, z grymasami, robiąc zarzuty czemuś, przebierając w czemś, kapryśnie.

Wybrednik, mężczyzna wybredzający, trudny w wyborze czegoś, lepszego, niezadowolony; gust **w.** = wytworny, wykwintny; smak **w.** = wyszukany, subtelny.

Wybredzać, przebierać w czemś, kaprysić, grymasić, robić zarzuty wszystkiemu a. wszystkim, nie móc ś. zdecydować na wybór; mieć gust wytworny.

Wybrejtować, rozpłaszczyć, rozklepać.

Wybrnąć, brnąc, wydostać ś. z wody, z błota; *przen.*, wydostać ś. z trudnego położenia, wywikłać ś.

Wybrodzić, wyprowadzić z brodu, z wody; wydostać ś. z wody, wybrnąć, wyratować ś.; przeciągnąć po wodzie dla wymycia.

Wybroczenie *lek.*, wystąpienie cieczy ciała ze swych zbiorników.

Wybroczyna, wystąpienie cieczy ciała nazewnątrz; miejsce w którem krew wystąpiła.

Wybroić się, nabroić dowoli.

Wybronować, bronując, wyrzucić, wydostać, wyciągnąć coś na wierzch; dobrze zabronować, ukończyć bronowanie należycie.

Wybróździć, porobić bróżdy w roli: robiąc brózdę, wcięcie, karb, usunąć odpowiedni kawałek ciała, wykarbować.

Wybrudzić, zbrudzić wszystko, wytarzać w brudzie; **w. się,** pobrudzić ś., powalać ś. całkowicie; **w. się,** oczyścić ś. z brudu.

Wybrukować, pokryć brukiem, wyłożyć kamieniami.

Wybrydny — *p.* Wybredny.

Wybryk, podskok; odezwanie ś., czyn, postępek dziwaczny niespodziewany: **w.** młodości, **w.** fantazji, **w.** dobrego humoru; koncept bez namysłu.

Wybrykać się, nabrykać ś., nafiglować ś. dowoli; naskakać ś., nabiegać ś.

Wybrykiwać *dok.* Wybryknąć; podskakiwać, wyskakiwać.

Wybryzgiwać, Wybryzgać *dok.* Wybryzgnąć; bryzgać w górę a. na wszystkie strony, rozchlapywać.

Wybrząkać, Wybrzdąkać, wygrać brzdąkając, wykonać brzdąkaniem.

Wybrzeże, brzeg, nadbrzeże; zatoka morska, odnoga.

Wybrzeżny, odnoszący ś. do wybrzeża.

Wybuch, nagłe wywiązanie ś. wielkiej ilości gazów, połączone z hukiem, z rozsadzaniem, rozrywaniem, wyrzucaniem i t. p.; **w.** wulkanu = nagłe wydostanie ś. z jego krateru dymu, ognia, lawy, kamieni; *przen.*, gwałtowny objaw namiętności: **w.** gniewu, miłości, oburzenia; **w.** rewolucji.

Wybuchać *dok.* Wybuchnąć; buchać, gwałtownie uderzać, bić mocno, gwałtownie w górę a. w różne strony; *przen.*, objawiać ś. gwałtownie i nagle: gniew **w-a,** bunt, rewolucja **w-a;** w z czemś = objawiać coś gwałtownie, wyrażać w sposób namiętny; z małej iskierki wielki pożar wybuchnął = drobna przyczyna spowodowała znaczne skutki.

Wybuchać, wybić, wygrzmocić, wyłomotać; wyrzucić z wnętrza wielką masę, nagle i z hałasem; wypić, zjeść żarłocznie, z chciwością.

Wybuchliwość, skłonność do wybuchu.

Wybuchowy, mający własność łatwego wybuchania; gniewliwy, zapalczywy, gwałtowny.

Wybudować, zbudować, wznieść, wystawić jakąś budowlę; *przen.*, ułożyć, uplanować coś w myśli; **w. się,** zostać zbudowanym.

Wybuj, wybujanie, wzrost bujny.

Wybujać, wyrość bujnie, gęsto, wysoko, szeroko; bujając wzbić ś., wznieść ś. wysoko, wylecić w górę na skrzydłach.

Wybujałość, cecha tego, co jest wybujałe.

Wybujały, który wybujał, wyrośnięty a. rozrośnięty, który wyrósł nad miarę; który wzniósł ś. a. unosi ś. wysoko; który wzniósł ś nad zwykły poziom, nad przeciętną miarę; umysł **w.** = niepospolity, przesadny; fantazja **w-a** = nadmiernie rozkołysana.

Wybuksować, wyłożyć otwór, w którym ś. ma coś obracać czemś twardem.

Wyburczeć, wyłajać, sfukać, zwymyślać.

Wyburdać się, wygramolić ś., wyguzdrać ś.

Wyburzeć, stać ś. burym, stracić kolor, splowieć.

Wyburzyć, wszystko zburzyć, nic nie zostawiając; **w. się,** przestać ś. burzyć; nagniewać ś. do syta.

Wybuzować, wyłajać, sfukać, zbesztać; **w.** w piecu = wypalić dużo drzewa a. węgla.

Wybyć, zostać gdzieś przez czas jakiś, wytrwać przy jakiejś pracy, jakiemś zajęciu, przebyć gdzieś aż do końca.

Wybywać, ubywać, zmniejszać ś. — *p. dok.* Wybyć.

Wybzdurzać *dok.* Wybzdurzyć; bzdurząc, wyłudzać, wyzyskiwać coś od kogoś.

Wybzdurzyć — *p.* Wybzdurzać; **w. się,** nagadać ś. bzdurstw dowoli.

Wycackać, Wyceckać, zrobić coś z niezmierną starannością, pieszcząc ś., jak z cackiem, wypieścić, wychuchać; **w.** kogoś = wychować na niewieściucha.

Wycałować, ucałować wszystkich kolejno; ucałować kogoś wielokrotnie; **w. się,** ucałować ś. nawzajem, wielokrotnie, serdecznie.

Wycedzić, cedząc odłączyć części płynne od stałych; cedząc wylać wszystko; cedząc słówka, mówiąc powoli, wypowiedzieć wszystko; otrzymać przez cedzenie; słówka z niej nie **w-dzisz** = nie zmusisz jej, by cokolwiek powiedziała.

Wycelować, celując wymierzyć, wyrychtować coś przeciw czemuś; dobrać kawałki tkaniny, futra, ażeby do siebie pasowały, żeby tworzyły całość.

Wycembrować, wyłożyć cembrowaniem, ocembrować.

Wychadzać, wychodzić często, ponawiać wychodzenie.

Wycharkiwać, Wycharchiwać, *dok.* Wycharchać, Wycharchnąć; charcząc wyrzucać z siebie flegmę razem ze śliną, wypluwać.

Wycharsnąć, wynędznieć, zmizernieć, wyschnąć jak szczapa.

Wychełtywać *dok.* Wychełtać; nadwerężać przez ciągłe użycie; obruszać przez używanie; **w. się,** psuć ś, nadwerężać ś. przez używanie wskutek tarcia i t. p.

Wychędożyć, oczyścić porządnie.

Wychlać *posp.*, dużo wypić, wypić wszystko, wyżłopać.

Wychlapać, chlapiąc rozlać, rozbryzgać wszystko; *przen.*, wypić wszystko.

Wychlastać, wysmagać, wybić; wydać wszystko, rozdać lekkomyślnie, roztrwonić.

Wychlustać, chlustając, pluskając, wylać wszystko, wychlapać.

Wychładzać *dok.* Wychłodzić; zupełnie ochładzać, całkiem wystudzać.

Wychłeptać, wypić coś, mlaska-

jąc głośno językiem, wypić żarłocznie.

Wychłodnąć, Wychłodnieć, stać się chłodnym, ochłodnąć, ostygnąć, wystygnąć.

Wychłodzić — *p.* Wychładzać.

Wychłonąć, z pewnem natężeniem, z energją wydać, wyrzucić coś z siebie.

Wychłostać, wybić mocno, obić, wyłoić, wysmagać, wygrzmocić.

Wychłościć, wychłostać; chłoszcząc, wypędzić.

Wychłysnąć, szybko wypić, wypić jednym haustem, wychłeptać, wyżłopać.

Wychodek, miejsce, otwór wąski, którędy ś. wychodzi; miejsce, przeznaczone do odbywania potrzeby naturalnej, ustęp, kloaka, prewet, kłozet.

Wychodne (-ego), chwila wyjścia; być na **w-em** = zabierać ś. do wyjścia; na **w-em** = w chwili wychodzenia; *p.* Wychodnia.

Wychodnia, pewien dzień w tygodniu a. pora dnia, kiedy współpracownik a. służący ma prawo wyjść na pół dnia.

Wychodnica, otwór w lodzie, którym wyciągają sieć w czasie zimowego połowu ryb.

Wychodny, odnoszący ś. do wychodu, do wychodzenia.

Wychodowy — *p.* Wychodny.

Wychodzić, *dok.* Wyjść; iść ze środka na zewnątrz czegoś, poza obręb czegoś: **w.** z domu na ulicę; występować na plac, stawiać się w pewnem miejscu: **w.** do pojedynku, **w.** do roboty; iść na spotkanie czyjeś, dla przywitania kogoś, zachodzić drogę komuś; wyjeżdżać na okręcie; o okręcie: wypływać z portu: wyjść pod żagle= odpłynąć; uwalniać ś. od czegoś, wydobywać ś., wydostawać ś. z z czegoś; przestawać ulegać czemuś: **w.** ze szkół = opuszczać je; **w.** na wolność = odzyskiwać swobodę; **w.** z pod opieki = uwalniać ś. od niej; **w.** z wojska = przestawać być wojskowym; **w.** z choroby, z niebezpieczeństwa = przestawać ulegać im, ratować ś. od nich; **w.** cało, **w.** na sucho = ocalać ś.; **w.** obronną ręką z czegoś = nic nie tracić na czemś; o pszczołach: wylatywać, ulatywać, wyfruwać; rozstawać ś., rozdzielać ś.: dusza ze śmiercią **w-dzi** z ciała; wyrywać ś., gwałtem otwierać sobie przejście, wyłamywać ś.; o wodzie: wylewać ś., wykraczając z brzegów; *przen.*, brać początek, mieć swoje źródło w czemś, pochodzić, wynikać, wypływać, być rezultatem czegoś: nic z tego nie wyszło = nic nie wynikło; w *mat.*, być wynikiem szeregu działań; wystawać ponad poziom czegoś, wysterczać; wydobywać ś., wypływać: oliwa **w-dzi** na jaw = prawda ujawnia ś.; być skierowanym, zwróconym w pewną stronę. okna **w-dzą** na ulicę, na północ, na południe; obracać ś. na coś, przybierać taki czy inny obrót, mieć pewien wynik: na dobre, na złe komuś **w-i**; korzystać a. tracić na czemś, na jakiemś przedsięwzięciu, na jakiejś sprawie; **w.** na kogoś, na coś = kierować ś. na kogoś, na coś, zostawać czemś, mieć taką czy inną karjerę: **w.** na porządnego człowieka, na adwokata, na wielkiego pana; *przen.*, upływać, kończyć ś., mieć ś. ku końcowi, kończyć swą drogę, swą czynność; rok wyszedł = upłynął; *przen.*, być wydawanym, rozpraszać ś. na wydatki, być łożonym na coś: wyszły mi pieniądze; **w-ą** zapasy = kończą ś.; do tej potrawy **w-dzi** dużo masła; przetrwać czas określony, dotrwać do pewnego terminu: żałoba mu wyszła; **w.** suknię, obuwie= rozszerzyć, rozchodzić je przez używanie a. wynaszać, podniszczyć je przez używanie; **w.** zamąż za kogoś = zostawać jego żoną; **w.** z ust = być wymawianym, wypowiadanym; z ust mu to nie **w-dzi** = ciągle o tem mówi; **w.** z dzieciństwa, z lat młodzieńczych = wyrastać; **w.** z głowy, z rozumu, z pamięci = wypadać, wylatywać, być zapominanym; nie może mi to wyjść z głowy = nie mogę o tem zapomnieć; **w.** z mody, ze zwyczaju = być zaniedbywanym, zarzucanym, jako zwyczaj, jako moda, przestawać być w użyciu; **w.** na jaw = ujawniać ś.; **w.** na świat = rodzić ś., ukazywać ś.; wyszła książka, numer czasopisma = został wydany; wyszło nowe prawo, rozporządzenie = zostało ogłoszone w drodze ustawodawczej; **w** z granic, z kluby, z ryzy = przestępować granice dozwolone, wypadać z porządku, wpadać w nieład; ospa **w-dzi** na wierzch = objawia ś. wysypką naskórną; na mój numer wyszedł wielki los loterji = został wyciągnięty; wyszło zadanie arytmetyczne = zostało rozwiązane; pasjans wyszedł = dał ś. ułożyć; **w.** na swoje, na swojem = nie tracić na jakiemś przedsięwzięciu, wycofywać kapitał włożony; **w-dzi** na mojem= dzieje ś. tak, jak przepowiedziałem, okazuje ś., że miałem słuszność; wyszło na tem, że = skończyło ś. na tem, taki był rezultat; **w.** na czemś, jak Zabłocki na mydle = tracić wszystko; **w. się,** nachodzić ś. dosyta, nasycić ś. chodzeniem; *nieosob.*, **w-dzi się** = ludzie wychodzą.

Wychodzień, emigrant, wychodźca.

Wychodzony, którego wychodzono, wytarty, wyszarzany przez chodzenie; *rzecz.*, marsz, grany albo śpiewany podczas jakiegoś obrządku, przy wychodzeniu skąd.

Wychodztwo, opuszczanie ojczyzny w celu osiedlenia ś. w innych krajach, emigracja, osadnictwo; *zbior.*, emigranci, wychodźcy.

Wychodźca, człowiek, opuszczający ojczyznę dla osiedlenia ś. w innym kraju, osadnik, migrant.

Wychodźczy, tyczący się wychodztwa, emigracyjny.

Wychopić się, wybiedz szybko, wyrwać się.

Wychopień *gwar.*, chleb w małych bochenkach, na ogniu upieczony, podpłomyk.

Wychorować się, wyjść z długiej choroby, wyzdrowieć po długiej chorobie.

Wychorzały, wynędzniały wskutek choroby, schorowany.

Wychorzeć, zmizernieć, schudnąć, wynędznieć w chorobie.

Wychować — *p.* Wychowywać.

Wychowalnia, zakład wychowawczy.

Wychowały *stpl.*, dobrego chowu: koń **w.**

Wychowanek — *p.* Wychowaniec.

Wychowanica, Wychowanka, kobieta, wychowana a. wychowywana przez kogoś.

Wychowanie, doprowadzenie do wieku dojrzałego przez udzielanie odpowiedniej opieki, pokarmu, odzieży i zaspakajania wogóle wszelkich potrzeb cielesnych, umysłowych i t. p.; ogół wiadomości w zakresie nauki i obyczajowości towarzyskich, udzielanych dzieciom przez rodziców lub zastępujących ich miejsce nauczycieli i t. p.; wykształcenie, edukacja, doprowadzanie do pewnego stopnia rozwoju władz cielesnych i duchowych człowieka: **w.** religijne, umysłowe, moralne, estetyczne, towarzyskie; człowiek bez **w-a** = nie umiejący znaleźć się w towarzystwie, gbur; dać, otrzymać, odebrać **w.** przyzwoite, staranne.

Wychowaniec, Wychowanek, człowiek, który odebrał od kogoś wychowanie, pupil; człowiek, który uczył ś. gdzieś, który otrzymywał nauki w jakiejś szkole, uniwersytecie i t. p.

Wychowanka — *p.* Wychowanica.

Wychowany, wyhodowany, wykarmiony; wyuczony, wyćwiczony, edukowany: dobrze **w.** = mający ogładę towarzyską; źle **w.** = bez ogłady.

Wychowawca, człowiek, który wychował a. wychowuje kogoś; człowiek, poświęcający ś. zawodowo wychowywaniu dzieci i młodzieży, pedagog.

Wychowawczy, dotyczący wychowania; zakład **w.** = zajmujący ś. wychowaniem, zajmujący ś. podawaniem nauki a. nauk.

Wychowawczyni, *for. ż.* od Wychowawca.

Wychowek — *p.* Wychów.

Wychowywać, *dok.* Wychować; żywić, hodować, pielęgnować aż do doprowadzenia do wieku dojrzałego; udzielać koniecznych do życia wiadomości, prowadzić edukację, edukować, kształcić, roz-

wijać w dzieciach i młodzieży siły fizyczne i duchowe.

Wychód, czynność wychodzenia, wyjście; miejsce, otwór, którędy ś. wychodzi, wyjście, brama, dzwi; otwór stolcowy; odbywanie potrzeby naturalnej — *p.* Wychodek.

Wychów, Wychowek, wychowanie, edukacja, wykształcenie, nauka.

Wychrapywać, *dok.* Wychrapać; chrapać silnie; **w. się** od czegoś = uwalniać ś. szczęśliwie od jakiejś nieprzyjemności, od straty; wydobywać ś. z jakiegoś niebezpieczeństwa.

Wychrząkać, *jednokr.* Wychrząknąć, chrząkając wyrzucić, wypluć.

Wychrzciak, Wychrzciuk, przechrzta, wychrzta.

Wychrzcić, ochrzcić, przeprowadzić na wiarę chrześcijańską; **w. się,** przyjąć wiarę chrześcijańską; ochrzcić ś., przyjąć chrzest.

Wychrzciuk — *p.* Wychrzciak.

Wychrzczeniec, człowiek, który ś. ochrzcił, który przyjął wiarę chrześcijańską, przechrzta, wychrzta, neofita.

Wychrzta, człowiek, który niedawno przyjął chrześcijaństwo, wychrzczeniec, przechrzta, neofita.

Wychuchać, wypielęgnować z troskliwością, wypieścić; starannie wykończyć, odrobić z pieczołowitością, wycackać.

Wychudły, całkiem schudły, bardzo chudy.

Wychudnąć, Wychudnieć, zupełnie, całkiem schudnąć.

Wychudzić, przyczynić się do schudnięcia, uczynić zupełnie chudym.

Wychwalać, *dok.* Wychwalić; chwaląc wynosić, chwalić niezmiernie, wysławiać, gloryfikować; **w. się,** chwalić ś., chełpić ś. swemi zaletami, wynosić siebie samego nad innych.

Wychwalanie, *rzecz.* od Wychwalać, pochwała, panegiryk; **w. się,** chełpienie ś., przechwałki.

Wychwiewać, *dok.* Wychwiać; chwiejąc, obracając w różne strony obluzowywać, wyrywać z miejsca, obruszać; **w. się,** chwiejąc ś., ruszając ś. w różne strony, wydobywać ś., obluzowywać ś., stawać ś. chwiejącym, mogącym ś. przewrócić.

Wychwycić, porwać, unieść, złapać, porwawszy wyciągnąć; **w. się,** wyrwać ś., wyskoczyć, pobiec, uciec, porwać ś.; wyrwać ś. z czemś nierozważnie.

Wychwyt, kotwica w mechanizmie zegarowym, ankier (fig.).

Wychwytać — *p.* Wychwycić.

Wychylać, *dok.* Wychylić; nachylając, pochylając, wylewać, wypuszczać, wytykać, wysuwać, wyłaniać, wyginać; **w.** kielich = wypijać go do dna, spełniać go; **w. się** z utajenia = odkrywać, odsłaniać;

w. się, wysuwać ś., wytykać ś., ukazywać ś. nad powierzchnią czegoś; wyginać ś.; wychodzić, wydalać ś. skąd na krótką chwilę.

Wychynąć, wychylić ś., wynurzyć ś., ukazać ś., zjawić ś.; **w. się,** wymknąć ś., wywinąć ś., ujść.

Wyciąć — *p.* Wycinać; **w.** prawdę, **w.** verba veritatis = prawdę w oczy bez ogródki powiedzieć; **w.** komplement = powiedzieć; **w.** susa = skoczyć; **w.** z broni = strzelić doskonale; **w.** oberka = zatańczyć raźno, ochoczo; **w.** komuś policzek = uderzyć go w twarz.

Wyciąg, wyciąganie, wyciągnięcie, roztwór jakiejś substancji, otrzymany przez wyciągnięcie jej przy pomocy płynu z materjałów, w których ta substancja była zawarta, ekstrakt; wypis z jakiegoś dzieła, aktu i t. p., kopja; **w.** kopalniany — *p.* Wyciągarka.

Wyciągacz, człowiek, który coś od kogoś wyciąga, wymaga, wyzyskuje go; narzędzie do wyciągania skóry i t. p.; rzemień albo linka do uwiązywania koni; rydel do wykopywania młodych drzewek.

Wyciągać, *dok.* Wyciągnąć; ciągnąc, wyjmować, wydobywać, wydostawać skąd, wywlekać, wyprowadzać; wypijać, pijąc wypróżniać, wysączać, wychylać; wydobywać soki z roślin przez reakcję chemiczną, naparzanie gorącą wodą, wyciskać, wygotowywać, czynić ekstrakt; *przen.*, podstępem otrzymywać coś od kogoś, wydrwiwać, wyłudzać, wykpiwać; *przen.*, znieważać, znaglać, skłaniać, namawiać do udania ś. dokąd, do opuszczenia jakiegoś miejsca; wyłudzać przyrzeczenie; odbierać, ściągać od kogoś należność przypadającą, wypłatę; ciągnąc wyprężać, rozciągać wzdłuż; wytykać naprzód, wystawiać, wystoperczać: **w.** szyję, rękę, nogę; wychodzić, wyjeżdżać, wyruszać, wymaszerowywać, zwłaszcza gromadnie, ciągnąc się długiem pasmem; **w.** kogoś na słówka = zmuszać go, doprowadzać do tego, że powie, czego nie chciał powiedzieć; **w.** coś z dzieł przeczytanych, z akt = wypisywać; w *mat.*, **w.** pierwiastek = znajdować wielkość, która, przemnożona dwa lub więcej razy przez siebie samą, da w iloczynie daną wielkość; **w.** wniosek = wyprowadzać go; **w.** kogoś na koszty = narażać na wydatki; **w.** ręce do kogoś = prosić go o pomoc; **w.** rękę = żebrać; **w.** rękę na kogoś = ośmielać ś. go uderzyć; wyciągnąć nogi = umrzeć; **w.** łuk = napinać, naciągać go; **w.** mur, rów, wał = budować, sypać, kopać wzdłuż; **w. się,** być wyciąganym; przeciągać ś., rozciągać ś., wyprostowywać ś., wyprężać ś., położyć ś.

Wyciągadło, narzędzie chirurgiczne do podważania kości, kleszcze do rwania zębów.

Wyciągalnia, przerębel do wyciągania sieci.

Wyciągarka, maszyna do wyciągania, wydobywania kopalin w kopalniach.

Wyciągnięty, którego wyciągnięto, wydłużony, wydobyty; **w.** kłus = pośpieszny.

Wyciągowy, *przym.* od Wyciąg ekstraktowy; *chir.*, przyrząd **w.** = wyciągający, do składania złamanej kości.

Wycie, głos przeciągły, żałosny psa, wilka, niektórych małp i t. p.; wrzask podobny do wycia; śpiew nieumiejętny.

Wyciec — *p.* Wyciekać.

Wycieczka, krótka wyprawa, podróż niedaleka, przejażdżka, przechadzka; wypad niespodziewany na nieprzyjaciela z twierdzy, z obozu; furtka w murach zamkowych; *przen.*, napaść na kogoś a. na coś w jakimś artykule publicystycznym, utworze literackim i t. p.

Wycieczkować, odbywać wycieczki.

Wycieczkowiec, człowiek robiący wycieczki, turysta.

Wycieczkowy, *przym.* od Wycieczka; odnoszący ś. do wycieczki: dom **w.,** pociąg **w.**

Wyciek, to, co wycieka, wypływa; wyciekanie, wypływanie; miejsce niskie na spadzistości wzgórza, którem woda spływa, zwłaszcza po roztajaniu śniegów albo po ulewie.

Wyciekacz, ten, co zrobił wycieczkę na nieprzyjaciela.

Wyciekać, *dok.* Wyciec; ciekąc, wydostawać ś. z wnętrza czegoś; wytryskać, wypływać skąd, brać źródło gdzieś; wylatać, wypadać; wybiegać, wydostawać ś. poza obręb czegoś; robić wycieczkę na nieprzyjaciela z twierdzy a. z obozu; o roślinach: nędznieć, zanikać, więdnąć wskutek braku światła i powietrza; **w.** kogoś = wyścigać, prześcigać go.

Wycielić się, ocielić się.

Wycienić, wycieniować.

Wycieniować, uwydatnić cienie na rysunku albo obrazie, wykończyć starannie rysunek, pismo, jakąś pracę literacką.

Wycieńczać, *dok.* Wycieńczyć; rozciągając, rozpłaszczając, rozgniatając czynić cieńszym, chudszym; *przen.*, wyzuwać z sił, wyczerpywać siły, wyniszczać fizycznie, mordować nadmierną pracą, czynić słabszym, osłabiać, wysilać; niszczyć, psuć, zmniejszać; umniejszać, ujmować; **w.** czas = zuży-

wać, tracić go bezużytecznie; **w. się,** słabszym się stawać przez zużycie sił, upadać na siłach, chudnąć.

Wycieńczeć, stać ś. cieńszym; schudnąć, wychudnąć; osłabieć, stracić siły, upaść na siłach.

Wycieńczenie, *rzecz.* od Wycieńczyć; osłabienie, wyczerpanie, brak sił.

Wycieruch *posp.*, brudas, szurgot, kocmołuch; kobieta złego prowadzenia.

Wycier — *p.* Wyciór.

Wycieraczka, kobieta wycierająca; przyrząd, szczotka do wycierania ścian, podłogi, do wycierania piór z atramentu.

Wycierać, *dok.* Wytrzeć; trąc wydobywać, wydostawać coś skąd; wykurzać coś, czyścić, okurzać, otrzymywać przez nacieranie a. ocieranie, przez szorowanie; ocierać: **w.** nos = uwalniać go od śluzu; **w.** kominy; trąc wygładzać, polerować; psuć, niszczyć przez używanie: **w.** ubranie; **w.** komuś kapitułę = dobrze go zestrofować, złajać porządnie; **w. się,** być wycieranym; niszczyć ś., wątlejszym ś. stawać przez używanie, przez noszenie o ubraniu); o rybach: wypuszczać z siebie ikrę, wyikrzać ś.; o niebie: wyjaśniać ś., uwalniać ś. od chmur, wypogadzać ś.; nabywać poloru, oglady towarzyskiej przez obcowanie z ludźmi; tułać ś. między ludźmi, być w pogardzie, być popychadłem; wyrównywać ś., wygładzać się.

Wycierlica, narzędzie do wycierania lnu, tarlica; wóz na drwa.

Wycierpieć, cierpliwie wytrwać, dotrwać w cierpieniu; cierpiąc, znieść coś, wytrzymać coś przykrego a. bolesnego do końca; cierpliwie znieść, nie oburzając się, nie wybuchając gniewem, ścierpieć.

Wyciesać — *p.* Wyciosywać.

Wycięcie, dokonane wycinanie; wyrznięcie, dołek, rowek, fuga w czemś zrobiona przez wycinanie, wykrawanie; część wycięta z czegoś, wycinek.

Wycięty, wyrąbany, ścięty; cięciem wyjęty, wyrobiony wycinaniem; suknia **w-a** = mająca wycięcie u szyi i pleców.

Wycinacz, człowiek, który coś wycina.

Wycinać, *dok.* Wyciąć; wyrąbywać, ścinać; pozbawiać życia wszystkich po kolei, wymordowywać, wybijać, wyrzynać; tnąc, rąbiąc, robić zagłębienie, dołek, rowek, otwór; obcinając wyrabiać, wyciosywać; wykrawając, wyrzynając, wyjmować części ze środka; uderzać, bić: **w.** policzek = uderzać w twarz; **w.** kogoś w gębę = dawać mu w twarz; **w. się,** być wycinanym; **w. się,** z kimś=pojedynkować ś. z nim na broń ostrą, rąbać ś.; **w. się,** skąd=wydobywać ś., torując sobie drogę mieczem a. toporem; *przen.*, **w. się** z czegoś, od czegoś = wyłamywać ś., wyzwalać ś. siłą.

Wycinak, narzędzie do wycinania, dłóto.

Wycinanka, rysunek, deseń ażurowy wycięty z papieru.

Wycinek, przestrzeń pusta, pozostała po wycięciu czegoś, wycięta część czegoś, kawałek wycięty; w *geom.*, część powierzchni koła między dwoma promieniami i łukiem, między niemi zawartym (fig.); **w.** kuli = bryła, powstająca

z takiego wycinka, obracającego ś. dokoła jednego z promieni; motyl z rodziny drzewiniaków, z podrzędu miernikowców; świeżo wyrosły kieł młodego dzika; młody dzik w piątym roku.

Wycinka, część lasu, świeżo wycięta, trzebież leśna; motyl z rodziny prządkówek (fig.).

Wycios, to, co jest wyciosane.

Wyciosywać, Wyciesywać, *dok.* Wyciosać, Wyciesać; ciosaniem wyrabiać, wycinać, wyrzynać; obrabiać ciosaniem; okrzesywać, pozbawiać dzikości, gburowatości, robić okrzesańszym, gładszym, uprzejmiejszym, wykształceńszym, bardziej obytym w towarzystwie.

Wyciór, szczotka do wycierania armaty po wystrzale (fig.); szczotka do oczyszczania komina z sadzy; otwór, którym wyjmuje ś. sadze spadłe z komina, wycier.

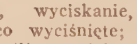

Wycisk, wyciskanie, wyciśnięcie; to, co wyciśnięte; sok, wyciśnięty z roślin, z ziół; to, co pozostaje po wyciśnięciu soku, miazga, znak wklęsły, wyciśnięty na czemś miękkiem, przedmiotem, mającym na sobie rysunek wypukły, np. stemplem, pieczęcią; odcisk, oddruk, kopja rysunku, zrobiona zapomocą ściskania w prasie.

Wyciskać *dok.* Wycisnąć; ściskając, przyciskając, ugniatając wydobywać płyn z części stałych, np. sok z roślin, z owoców, wygniatać, wytłaczać, tłoczyć; *przen.*, wymuszać gwałtem, uciskając wymagać; zmuszać do oddania czegoś, do zrobienia czegoś; zniewalać do czegoś przemocą; wypędzać, wyganiać, wyparowywać; przyciskając robić, coś, tworzyć na czemś miękkiem: **w.** stempel na laku, na wosku; wyrzucać, poza obręb czegoś, miotać, w górę ciskać, podrzucać; **w.** łzy czyjeś = pobudzać go do płaczu z powodu krzywdy, mu zrobionej; wycisnąć na kimś pocałunek = pocałować go gorąco, z rozmachem; **w. się,** przeciskając się, wydostawać się z ciasnego miejsca.

Wyciskać, wyrzucić, powyrzucać wszystko; wypotrzebować ciskając, wyrzucić wszystkie pociski.

Wyciskadło — *p.* Tłocznica.

Wycofywać *dok.* Wycofać; idąc nazad, wydostawać coś ze środka czegoś; wyprowadzać napowrót, wydobywać nazad, odbierać zpowrotem, doprowadzać do stanu poprzedniego; **w. się,** idąc nazad, wychodzić ze środka czegoś nazewnątrz, idąc zpowrotem, wychodzić, powracać na dawne miejsce; **w. się** z jakiegoś interesu = nie chcieć dalej do niego należeć, usuwać się.

Wycudzić, wyczesać zgrzebłem; wybić, schłostać; wygnać, wypędzić; wybić, zbić w dostateczny sposób, np. mięso, by je zrobić kruchem; **w. się,** wyczesać ś., wymuskać się.

Wyciganić, wyłudzić, wydrwić, wymanić.

Wycyrklować, nakreślić, wyrysować zapomocą cyrkla.

Wycywilizować, zrobić cywilizowanym, okrzesać, ogładzić, wyrobić towarzysko, wykształcić.

Wyczak, motyl z podrzędu miernikowców, wątlak **w.**

Wyczany, Wykowy, Wyczy, odnoszący ś. do wyki.

Wyczarować, czarami wyprowadzić na świat, zapomocą nich uskutecznić.

Wyczasty, podobny do wyki.

Wyczekać — *p.* Wyczekiwać; **w. się,** czekać czegoś nazbyt długo, wynudzić ś., zniecierpliwić ś. w oczekiwaniu czegoś; doczekać ś., czekając osiągnąć coś.

Wyczekiwać *dok.* Wyczekać; czekać cierpliwie do pewnego czasu, aż ś. coś spełni, aż pewien termin nadejdzie, oczekiwać spełnienia ś. czegoś.

Wyczernić, zupełnie poczernić, pomalować na czarno na całej powierzchni; posmarować czemś czarnem.

Wyczerpać, Wyczerpnąć—*p.* Wyczerpywać.

Wyczerpanie *rzecz.* od Wczerpać, upadek sił, osłabienie, wycieńczenie, zmęczenie.

Wyczerpany, którego wyczerpano; zmęczony, znużony, opadający z sił; o książce, o czasopiśmie: rozprzedane do ostatniego egzemplarza.

Wyczerpywać *dok.* Wyczerpać, Wyczerpnąć; czepiąc wyjmować, wydobywać, czerpiąc wylewać, wybierać płyn w czemś zawarty, wypróżniać jakieś naczynie, napełnione jakimś płynem; *przen.*, brać coś od kogoś pod względem duchowym, zasięgać, pobierać; **w.** jakiś przedmiot = powiedzieć, napisać o nim wszystko, co było do powiedzenia a. napisania; **w.** coś z kogoś = wypytywać, wybadywać, wywiadywać ś.; tego przedmiotu nigdy nie można **w-pać** = bez końca można

o nim mówić, pisać; **w. się,** być wyczerpanym; o książce, o czasopiśmie: być rozprzedanym, rozchodzić ś. między publicznością.

Wyczesać *nied.* Wyczesywać; zapomocą grzebienia i szczotki włosy uporządkować, ułożyć; obić kogoś mocno, wytargać za włosy.

Wyczesek, Wyczosek, najlepsze włókna lnu a. konopi, pozostałe po wyczesaniu gorszych; w *lm.*, kłaki, pozostałe po wyczesaniu lnu albo konopi; włosy pozostałe na grzebieniu po wyczesaniu.

Wyczesywać *dok.* Wyczesać; oczyszczać, przygładzać, układać grzebieniem, szczotką a. zgrzebłem; *przen.*, robić okrzesańszym, pozbawiać gburowatości, cywilizować; **w. się,** oczyszczać włosy z brudu, układać włosy na swej głowie grzebieniem a. szczotką.

Wyczęstować, wypotrzebować wszystko na częstowanie, wszystko rozdać na poczęstunek.

Wyczha! *wykrz.*, oznaczający zachęcanie psów do rzucenia ś. na kogoś a. na coś; huź!, huźha!, weź go!

Wyczka, drobna wyka.

Wyczochrać, wytargać, potargać, wydrzeć kogoś za włosy.

Wyczołgiwać się *dok.* Wyczołgać ś., Wyczołgnąć ś.; czołgając, skradając ś., pełzając, wysuwać ś., wydobywać się skąd.

Wyczosek — *p.* Wyczesek.

Wyczubić, wytargać za czuprynę; **w. się,** pobić ś. wzajemnie, wytargać ś. za czuby.

Wyczuć *nied.*, Wyczuwać czuciem wykryć, wymiarkować wyrozumieć.

Wyczupurzyć się, *nied.* Wyczupurzać ś., wystroić ś. przesadnie, zrobić z siebie czupiradło.

Wyczy — *p.* Wyczany.

Wyczyn, to, co wyczyniono, wyrobienie, wytwór, czyn: **w.** sportowy.

Wyczyniać *dok.* Wyczynić; wyrabiać, wytwarzać; o zbożu: czyścić zboże, wymiatając kłosy z ziarn, strączki z grochu i t. p.; wyłączać, wydzielać, usuwać, wyrzucać.

Wyczyniec, roślina z rodziny traw (fig.).

Wyczysko, pole po ściętej wyce.

Wyczyszczać *dok.* Wyczyścić; oczyszczać, wyłączając, wymiatając nieczystości, rzeczy niepotrzebne, brudy, usuwać je, doprowadzać do czystości, zupełnie coś oczyszczać.

Wyczytać — *p.* Wyczytywać.

Wyczytywać *dok.* Wyczytać; czytając coś; dowiadywać ś. stąd, o czemś; **w.** coś z czegoś a. w czemś= z oznak zewnętrznych, np. z wyrazu twarzy, ruchów, czynności, oddgadywać wewnętrzny nastrój ducha; odczytywać, odcyfrowywać coś niewyraźnie napisanego, z trudem dochodzić, co napisano, usiłować wyrozumieć coś, niezrozumiałe wyłożonego na piśmie, dociekać myśli; wszystko do końca odczytywać.

Wyć, wydawać głos żałosny, jednostajny, przeciągły: o człowieku: krzyczeć, wrzeszczeć bardzo głośno i przeciągle, płakać głośno; śpiewać źle.

Wyćwiczyć, wybić, wychłostać, wysmagać; ćwicząc wydoskonalić, wdrożyć do czegoś, wprawić, nauczyć; **w. się,** ćwicząc ś., nabyć wprawy, wydoskonalić ś.; **w.** kogoś = wprawić go w coś; obić go.

Wyćwierkać, wydać głos ćwierkający, ćwierkaniem wyśpiewać; **w. się** = dużo i długo naćwierkać ś.

Wyćwiklin, roślina z rodziny wyćwiklinowatych, hodowana w ogrodach dla liści jadalnych, podobnych do szpinaku.

Wyćwiklinowate, rodzina roślin dwuliściennych.

Wydać — *p.* Wydawać.

Wydajać *dok.* Wydoić; dojąc wydobywać całą ilość mleka z wymion; *przen.*, wypijać wszystko; wydobywać coś z kogoś; ile tylko można, wyzyskiwać.

Wydajność, to, co zasiew wydaje, obfitość plonu, urodzajność; to, co zboże przy omłocie wydaje, urodzaj, plon; korzyść z jakiegoś przedsiębiorstwa, z jakiejś pracy, czynności i t. p.; w *mech.* — *p.* Sprawność.

Wydajny, dający obfity plon, urodzajny, plenny; o zbożu: omłotny; dający znaczne, poważne korzyści, zyski, rezultaty.

Wydalać *dok.* Wydalić, oddalić, usunąć, odprawić, wygnać.

Wydalina, to co ś. wydala, jako produkt niepożyteczny.

Wydanie *rzecz.* od Wydać; cała ilość egzemplarzy książki, pisma, wydrukowanych jednocześnie; nakład: drugie, trzecie **w.**; panna na **w-u** = dziewczyna dorosła, mogąca już iść zamąż.

Wydarcie *rzecz.* od Wydrzeć.

Wydartek, to, co komuś wydarto przemocą, gwałtownie zabrano, łup, zdobycz łupież.

Wydarty, zabrany przemocą — *p.* Wydrzeć.

Wydarzać się *dok.* Wydarzyć ś.; trafiać ś., przytrafiać ś., zdarzać ś.

Wydarzenie, zdarzenie, przygoda, wypadek.

Wydatek, to, co wydano na coś, pieniądze wydane, wydawanie, ekspens, rozchód.

Wydatkować, wydawać pieniądze, robić wydatek, ekspensować.

Wydatkowy, odnoszący ś. do wydatku, rozchodowy.

Wydatnie *przysł.*, wyraźnie, wybitnie, oczywiście, jawnie, rażąco.

Wydatność, cecha tego, co jest wydatne, wybitność.

Wydatny, wznoszący ś. ponad powierzchnię przedmiotów otaczających, wyniosły, wystający, wysterkający; *przen.*, uderzający w oczy, jawny, wyraźny, oczywisty, jasny, widoczny; odznaczający ś. czemś osobliwem, słynący czemś, słynny.

Wydawać *dok.* Wydać; wypuszczać, wyrzucać, wydobywać z wnętrza czegoś; wyjmować ze środka; wydzielać część czegoś, dawać tyle, ile trzeba: **w.** masło, cukier, na potrzeby kuchenne; przynosić i ustawiać na stole, podawać na stół: **w.** obiad, wieczerzę; dawać zapewnienie piśmienne, w formie urzędowej: **w.** kwit, rewers, weksel; robić wydatki, wydatkować, ekspensować, przyczyniać sobie rozchodów, uszczuplając przez to swoje zapasy pieniężne, łożyć na coś; oddawać kogoś, coś komuś z prawem zrobienia z nim, co mu ś. podoba, oddać kogoś, coś z mocą postąpienia wedle swego upodobania: **w.** miasto na łup, człowieka na mękę, na śmierć, na stracenie, **w.** kogoś w ręce czyjeś i t. p.=przez zdradę oddawać, porzucać zdradziecko będącego w niebezpieczeństwie, zdradzić podstępnie czyjeś zaufanie; podawać do wiadomości publicznej, ogłaszać jakieś postanowienie, uchwalone przez jedną a. kilka osób: **w.** ukaz, dekret, rozporządzenie, wyrok sądowy; dawać świadectwo czemuś; świadczyć o czemś, okazywać, ujawniać coś; przedstawiać w rzeźbie, w obrazie, w mowie, wystawiać, wyrażać coś; mieć treść jakąś; **w.** kogoś, coś=wykrywać, ujawniać kogoś a. coś nieznanego światu, wyjawiać coś ukrytego: **w.** winowajcę, **w.** spisek, **w.** sekret; sprawiać, że ś. coś lepiej przedstawia, wyróżnia z pośród przedmiotów otaczających, bije w oczy; **w.** huk, jęk, zgrzyt, brzęk i t. p. = huczeć, jęczeć, zgrzytać, brzęczeć i t. p.; **w.** głos = odzywać ś.; **w.** wonność, zapach = pachnieć, wonieć; **w.** ogień = wyrzucać iskry, płomień; **w.** dziecko na świat = rodzić; **w.** owoce = rodzić; **w.** resztę = dawać płacącemu drobniejszą monetą to, co nadpłacił ponad należność grubszą monetą; **w.** córkę, siostrę zamąż = pozwalać jej zostać czyjąś żoną; **w.** bal, ucztę i t. p. = urządzać je własnym kosztem; **w.** na sztych = narażać na niebezpieczeństwo; **w.** książkę: o autorze = napisawszy ją, ogłaszać drukiem, podawać do wiadomości publicznej, o księgarzu = łożyć koszty na jej druk z prawem zysku po sprzedaniu wydrukowanych egzemplarzy; **w.** czasopismo = drukować je, pobierając z niego dochody; **w.** świadectwo = świadczyć ustnie a. piśmiennie; **w.** hasło = dawać znak; **w.** znak życia = dawać znak, że ś. żyje jakimś ruchem, głosem a. czynnością; **w.** wojnę = wypowiadać ją, rozpoczynać kroki wojenne; **w.** bitwę = zaczynać ją, nacierać orężnie na nieprzyjaciela; **w.** bie-

liznę do prania = dawać pod rachunkiem; w. robotę = wyznaczać do zrobienia; w. kogoś na pośmiewisko = ośmieszać go; w. zbiega, zbrodniarza = oddawać go do rąk władzy właściwej; w. się, być wydawanym; wychodzić na świat, ukazywać ś., rodzić ś.; w. się na kogoś, na coś = czynić wydatki, wydatkować, ekspensować; w. się za kogoś = wychodzić za kogoś, zamąż, zostawać czyjąś żoną; oddawać ś. na czyjąś wolę z prawem postąpienia wedle swego upodobania, ofiarowywać ś., poświęcać ś.; w. się na coś=oddawać ś. czemuś niepodzielnie, zajmować ś. czemś wyłącznie; okazywać ś., ujawniać ś., przejawiać ś., zdradzać ś., manifestować ś.; wykrywać ś., wyjawiać ś.; wysuwać ś., wynurzać ś., wytykać ś., wystawać; popisywać ś. z czemś; przedstawiać ś. oczom, uderzać, wpadać w oczy swą osobliwością, mieć jakiś wygląd; mieć pozór, powierzchowność jakąś, zdawać ś. być kimś a. czemś, być podobnym do kogoś a. czegoś; w. się na szyderstwo, na pośmiewisko=narażać ś., wystawiać; w. się na sztych = wystawiać ś. na niebezpieczeństwo.

Wydawalny, mogący być wydawanym, przeznaczony na wydanie.

Wydawca, człowiek, który swym kosztem wydaje pisma perjodyczne, książki, dzieła, ryciny mapy i t. p. który ogłasza je drukiem z prawem ciągnięcia zysków w razie rozprzedania egzemplarzy, nakładca, edytor; ten, który swego wydaje, denuncjant, szpieg, zdrajca.

Wydawczy, dotyczący wydania wydawnictwa a. wydawcy.

Wydawczyni *for. ż.* od Wydawca.

Wydawnictwo, wydawanie, ogłaszanie drukiem książek, czasopism, map i t. p.; rzecz wydana, ogłoszona drukiem. książka, pismo i t. p.; towarzystwo, zawiązane dla wydawania dzieł naukowych a. literackich; *przen.*, osoba moralna, reprezentująca ciało zbiorowe, t. j. wydawców, np. jakiegoś czasopisma.

Wydąć — *p.* Wydymać.

Wydążyć, zdążyć z jakąś robotą na termin, podołać czemuś; przyjść gdzieś na czas naznaczony.

Wydech, wydychanie powietrza z płuc; powietrze wydychane; odpoczynek po znużeniu, wytchnięcie, wywczas.

Wydechnąć — *p.* Wydychać.

Wydefinjować, oznaczyć, określić ściśle, zdefinjować.

Wydeklamować, wypowiedzieć, deklamując.

Wydekoltować się, obnażyć szyję i ramiona, włożyć suknię dekoltowaną.

Wydelegować, wysłać kogoś umyślnie do załatwienia jakiejś sprawy, jakiegoś interesu.

Wydelikacać *dok.* Wydelikacić; czynić bardzo delikatnym, wrażliwym na wszystko; w. się, stawać ś. bardzo delikatnym, wrażliwym, czującym, uczuwającym.

Wydelikatnić — *p.* Wydelikacić.

Wydemonstrować, wyjaśnić, wytłumaczyć coś komuś, okazać coś jawnie, naocznie.

Wydeptywać *dok.* Wydeptać; depcąc coś, wygniatać coś, wytłaczać; depcąć, niszczyć, niweczyć, psuć; zostawiać ślad; chodząc, depcąc po czemś, ułatwiać drogę; w. coś sobie = uzyskiwać coś dzięki usilnym staraniom, osiągać, udawać ś. z prośbą o protekcję do osób wpływowych i t. p.

Wyderka, zdzierstwo.

! Wyderkaf, Wyderek *nm.*, sprzedaż z prawem odkupu; wyłudzenie datku.

Wyderkarz, Wyderkownik *nm.*, człowiek, trzymający jakąś posiadłość na prawach wyderkafu.

Wyderkować *nm.*, kupować coś drogą wyderku.

Wyderkownik — *p.* Wyderkarz.

Wyderum *nm.*, czas powrotu górników do pracy po wypoczynku.

Wydestylować, oczyścić przez destylację, przedestylować, przepuścić przez alembik.

Wydębić, wybić kijem, wyłomotać, wyłoić kogoś, wygarbować komuś skórę; wymóc coś na kimś z trudem, z trudnością, odebrać coś od kogoś.

Wydęcie *rzecz.* od Wydąć; nadęcie czegoś powietrzem, gazami; odęcie, wypukłość, powstała z wydymania; nabrzmiałość, nabrzmienie, gruczoł, guz.

Wydętość, miejsce nabrzmiałe, nabrzmiałość, guz, gruczoł.

Wydęty, którego wydęto; napuszczony jakimś gazem, nadęty, wzdęty, nabrzmiały, spuchnięty.

Wydławiać *dok.* Wydławić; wygniatać, wyciskać; wyrabiać przez wyciskanie, gniecenie, wygniatanie; wymuszać, mękami znaglać do czegoś; dławić, dusić wszystkich, co do jednego, wyduszać; wyrzucać coś dławiącego.

Wydłubywać *dok.* Wydłubać; dłubiąc wyjmować, wydostawać; dłubiąc, czynić próżnym w środku, robić dziurę w czemś, wydrążać, wyjmować ośrodek z czegoś; *przen.*, wykonywać coś z niezmierną starannością, zwłaszcza jakiś przedmiot drobny, a artystyczny.

Wydłużać (się) *dok.* Wydłużyć (ś.); wyciągać (ś.) wzdłuż, czynić (ś.) dłuższym.

Wydłużalność, własność ciał wydłużania ś. pod wpływem ciepła.

Wydma, miejsce, pokryte pagórkami piasków ruchomych; piasek ruchomy; wydęcie, wydętość.

Wydmidzban, Wydmikufel, opój, pijak, pijus.

Wydmisko, wydma.

Wydmuch, dmuchanie, silne wianie, wyziew, wydech; wydma piaszczysta; zaspa śnieżna.

Wydmuchiwać *dok.* Wydmuchać, Wydmuchnąć; dmuchaniem usuwać, wyrzucać coś, wyziewać; dmuchaniem tworzyć, formować.

Wydmuchnąć — *p.* Wydmuchać.

Wydmuchrzyca, rodzaj trawy, spokrewniony z jęczmieniem, kłost (fig.).

Wydobrzeć, powrócić do dobrego stanu, do zdrowia, polepszyć ś., wyzdrowieć, wyglądać zdrowiej.

Wydobyć — *p.* Wydobywać.

Wydobywacz, człowiek, który coś wydobywa.

Wydobywać *dok.* Wydobyć; dobywać, wydostawać coś z wnętrza, z głębi czegoś; wyjmować, wyciągać; wydostawać z czyjejś mocy; w. się, wydostawać ś. z trudności, pokonywając liczne przeszkody, wychodzić na świat, najaw.

Wydoić — *p.* Wydajać.

Wydojrzeć, stać ś. dojrzałym.

Wydolić, zrobić dół w czemś; wydrążyć coś; podołać czemuś, dać czemuś radę, zrobić coś na czas.

Wydolność, zdolność do wykonania czegoś, możność podołania jakiejś pracy.

Wydołać, dać czemuś radę, móc potrafić coś zrobić, podołać, sprostać czemuś; wyrównać, wygładzić.

Wydoskonalać *dok.* Wydoskonalić; czynić doskonałym a. doskonalszym; przyprowadzać do doskonałości; w. się, stawać ś. doskonałym a. doskonalszym, nabierać wprawy w czemś; wyuczyć ś. czegoś doskonale.

Wydoskonaleć, stać ś. doskonałym.

Wydostawać *dok.* Wydostać; dostawać, wydobywać, wyjmować, wykładać, wyciągać skąd; w. się, wydobywać ś. z trudnością skąd a. z czegoś; odbierać z trudem coś od kogoś, otrzymywać.

Wydowcipnieć, stać ś. dowcipnym a. dowcipniejszym.

Wydój, wydajanie, wydojenie, ilość mleka naraz wydojonego.

Wydra, zwierzę ssące, drapieżne, z rodziny kun, o ciele wydłużonem, o palcach połączonych błoną płetwową, o włosie krótkim, gęstym, połyskującym (fig.), żywiące ś. głównie rybami; w. morska, — *p.* Wydrozwierz.

Wydrabiać *dok.* Wydrobić; drobiąc, krusząc na drobne cząsteczki wyjmować; w. się, drobiąc ś., krusząc ś. wysypywać ś.

Wydranina, to, co wydarte komuś.

Wydrapać — *p.* Wydrapywać.

Wydrapywać *dok.* Wydrapać; drapiąc coś pazurami a. paznogciami, wyjmować, wydzierać; drapiąc, wymazywać, wyskrobywać, np. coś napisanego; **w. się,** z trudem wydostawać ś. na górę; wydostawać ś. z biedy.

Wydrążać, wydłubywać czemś ostrem, wyjmując z czegoś ośrodek, robić wewnątrz pustem, wklęsłem; robić w czemś jamę, dziurę; ryć coś na czemś, wycinać, wyrzynać, rzeźbić; **w. się,** być wydrążanym; być rytym; wycinanym, wyrzynanym, wyrzeźbionym, wyrzynać ś. na czemś.

Wydrążenie *rzecz.* od Wydrążyć; miejsce wydrążone, wgłębienie, jama.

Wydreptać, dreptaniem wyrobić, osiągnąć.

Wydręczyć, dręcząc wymusić, wymóc, zniewolić, znaglić kogoś, do czegoś.

Wydrobić — *p.* Wydrabiać.

Wydrobki (-ów), okruszyny z wydrabiania.

Wydroząb — *p.* Wyroząb.

Wydrozwierz, zwierzę ssące, drapieżne z rodziny kun, kasłań, wydra morska (fig.).

Wydrożać, czynić droższym, podnosić cenę, podrożać.

Wydroże, droga, wyrobiona w czemś, wykuta w skałach.

Wydrożeć, stać ś. droższym, podrożeć, pójść wyżej w cenie.

Wydrożyć — *p.* Wydrążyć; zejść, zboczyć z drogi; *przen.,* zgrzeszyć; **w.** coś, naznaczyć na coś zbyt wygórowaną cenę.

Wydrukować, ukończyć drukowanie czegoś; wytłoczyć, odbić na maszynie drukarskiej.

Wydrwić — *p.* Wydrwiwać.

Wydrwigrosz, człowiek, lubiący wydrwiwać pieniądze od innych.

Wydrwiwać *dok.* Wydrwić; wyłudzać drwinkami, otrzymywać coś podstępnie, chytrością, zdradą; wyśmiewać, wyszydzać; **w. się,** drwinkami wykręcać ś. z czegoś, podstępnie, chytrością wywikływać ś. z niebezpieczeństwa, z jakiejś niepryjemnej sprawy, wyłgiwać ś., wykpiwać ś.

Wydrzeć — *p.* Wydzierać.

Wydrzemać się, drzemiąc przespać ś., podrzemać czas jakiś .

Wydrzeźniać się, udawaniem czyich ruchów a. mowy wyszydzać go, przedrzeźniać; szydzić z kogoś; drażnić ś. kimś, przekomarzać ś.

Wydrzyk, ptak siewkowaty z rodziny mew właściwych (fig.).

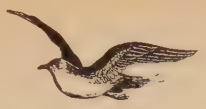

Wydrzymać się — *p.* Wydrzemać się.

Wydumać, wymyślić, wynaleźć coś, obmyślić, uplanować.

Wydupniałość, Wydubniałość, próżnia w środku, wydrążenie wskutek próchnienia, gnicia.

Wydupnieć, Wydubnieć, wypróchnieć w środku.

Wydurzać *dok.* Wydurzyć, durząc kogoś, wyłudzać, wydostawać, wydrwiwać, wymaniać, wyciągać, wypraszać.

Wydusić *nied.* Wyduszać, dusząc, wyciskać, wygnieść; **w.** pieczeń = ugotować pod przykryciem; **w.** coś na kimś a. od kogoś = wymóc; z trudnością coś odebrać; **w.** butelkę = wypić całą jej zawartość; wszystkich pokolei zadusić, podusić.

Wydwarzanie *stpl.,* przesada w mowie i w obejściu, przesadna wytworność.

Wydworny *stpl.,* wytworny.

Wydychać *dok.* Wytchnąć; wypuszczać z siebie dech, t. j. powietrze, zawarte w płucach; wydzielać z siebie drobniutkie cząstki gazowe, wyziewać, oddychać czemś; **w.** ducha, duszę = umierać; wypoczywać po pracy, pokrzepiać ś. spoczynkiem.

Wydymać *dok.* Wydąć; dmuchaniem wypychać, wydmuchiwać; dmuchając, wypełniać powietrzem, nadymać; dąć co sił; **w. się,** napełniając powietrzem, podnosić ś., wzdymać ś.; nadymać ś., dla wyrzucenia z siebie odchodów; puszyć ś., pysznić ś., dąć ś.

Wydymisko — *p.* Wydma.

Wydystylować — *p.* Wydestylować.

Wydyszak, klapa wpustowa, dmuchawka, pompa wdychająca, ekshaustor.

Wydyszeć się, wytchnąć, odpocząć po zmęczeniu, po silnem podnieceniu, wysapać ś.

Wydyszyny — *p.* Spaliny.

Wydziabywać *dok.* Wydziabać; dziabiąc, wykopywać, wydostawać małemi ilościami, wyciosywać.

Wydział, wydzielona część czegoś; okrąg, obwód kraju; odrębna gałąź administracji; pewna oddzielna grupa nauk, wykładanych w uniwersytecie a. w politechnice: **w.** filozoficzny, mechaniczny; profesorowie a. studenci jakiegoś wydziału.

Wydziałowy, odnoszący ś. do wydziału, należący do wydziału; szkoły **w-e** = szkoły średnie 6-klasowe, ustanowione przez Komisję Edukacyjną.

Wydziedziczać *dok.* Wydziedziczyć; wyłączać, wyzuwać z dziedzictwa, usuwać od dziedziczenia majątku, pomijać w testamencie; **w.** coś od siebie = odpędzać, rugować, usuwać; **w. się,** zrzekać ś. dziedzictwa; być wydziedziczonym.

Wydzielacz, Wydzieliciel, człowiek, który coś komuś wydziela.

Wydzielać *dok.* Wydzielić; oddzielając wyłączać, wyodrębniać; dzieląc, przenaczać coś dla kogoś; dawać komuś część czegoś; obdarzać częścią dziedzictwa; wydawać z siebie: **w.** woń; usuwać z organizmu zapomocą specjalnych narządów niestrawione cząstki pożywienia; **w. się,** wyłączać ś., wyodrębniać ś., usuwać ś. od obcowania z innemi, odosobniać ś.

Wydzielanie, czynność fizjologiczna, polegająca na wytwarzaniu i dostarczaniu organizmowi niezbędnych mu materjałów; usuwanie z tegoż organizmu niepotrzebnych mu i zużytych przez niego resztek: wydzieliny; wyznaczanie czegoś: pewnej ilości osób a. zwierząt, rozdzielanie, przeznaczanie.

Wydzielina, płyn, wytwarzany w specjalnych organach wydzielniczych, jak: gruczoły śluzowe, trawienne i t. p. niezbędny dla organizmu, dla prawidłowych jego czynności; wydzielanie, usuwanie z organizmu resztek materjałów przez niego zużytych.

Wydzielnie *przysł.,* odrębnie, osobno, oddzielnie.

Wydzielny, dający ś. wydzielić; odosobniony, odrębny, osobny, oddzielny.

Wydzieracz — *p.* Wydzierca.

Wydzierać *dok.* Wydrzeć; drąc, szarpiąc, wyjmować, wyrywać, zabierać coś komuś gwałtem, przemocą, siłą, z trudem zabierać; **w.** kogoś z czegoś = ogołacać z czegoś, pozbawiać czegoś; **w.** kogoś skąd = gwałtem, mocą wyzwalać, wyswobadzać; wyrywać ze środka: **w.** kartkę z książki, z kajetu; **w.** komuś oczy = wyjmować, wyłupywać; *przen.,* zawstydzać, kompromitować; **w. się,** być wydzieranym; wyzwalać ś. gwałtem, wyswobadzać ś. mocą; wydobywać ś. z trudnością ze środka nazewnątrz; dążyć dokąd mimo przeszkód, rwać ś., śpieszyć ś. dokąd; wyłamywać ś. z czegoś, okazywać ś. nieposłusznym czemuś: **w. się,** z prawa; krzyczeć głośno, śpiewać, deklamować podniesionym głosem, a nieumiejętnie.

Wydzierca, Wydzieracz, człowiek, który gwałtem coś komuś wydziera, ograbiciel, zdzierca, łupieżca, grabieżnik.

Wydzierczy, odnoszący ś. do wydziercy, do wydzierstwa.

Wydzierek, wydzierstwo.

Wydziergać, Wydzierzgać, dziergając zrobić coś, dzierganiem wyhaftować; **w. się,** być wydzierganym.

Wydziergnąć się, Wydzierzgnąć się, wywikłać ś., wywinąć ś., wyplątać ś., zręcznie pozbyć ś. jakiejś niemiłej sprawy a. uwolnić ś. od niebezpieczeństwa.

Wydzierka, łąka a. pastwisko, ogołocone z darni i wyrobione pod zasiew — *p.* Wydzierstwo.

Wydzierstwo, wydzieranie czegoś komuś, wyłudzanie podstępem a. gwałtem, ograbianie, grabież, łupiestwo; to, co wydarto komuś gwałtem, zdzierstwo.

Wydzierżawiać *dok.* Wydzierżawić; puszczać, oddawać w dzierżawę.

Wydzierżeć, wytrzymać, wytrwać; oprzeć ś. komuś a. czemuś; wytrzymać napad; **w.** słowo = dotrzymać słowa; **w.** komuś=dotrzymać mu placu; **w.** dzierżawę = dotrzymać dzierżawiony majątek do umówionego w kontrakcie terminu.

Wydziobać — *p.* Wydziobywać.

Wydziękować, podziękować należycie, nie móc ś. nadziękować; **w. się,** wywdzięczyć ś.

Wydziobywać *dok.* Wydziobać; dziobiąc wyjmować, wydobywać; dziobem wyjadać wszystko; dziobem robić otwór, wydłubywać dziurę; **w. się,** wykluwać ś. z jaja.

Wydziwiać, wyrabiać dziwy, dziwy stroić, dziwaczyć; wybredzać, kaprysić, grymasić; wydrzeźniać, przedrzeźniać; **w.** z kimś, postępować z nim dziwacznie, dokuczać mu, krytykować w nim wszystko; **w.** nad kimś, nad czemś=pastwić ś., znęcać ś.; robić coś osobliwego przez dziwactwo; sztuką robić coś dziwnego.

Wydziwić — *p.* Widziwiać; **w. się,** nadziwić ś. w dostatecznej mierze, przestać ś. już dziwić; **w. się** nie mogę = nie mogę wyjść z podziwienia.

Wydziwować się — *p.* Wydziwić się.

Wydzwaniać *dok.* Wydzwonić; zapomocą dzwonu ogłaszać początek a. koniec czegoś; wyrażać coś zapomocą dzwonu; dzwonić, bić w dzwony; *przen.,* śpiewać, grać melodyjnie, jak dzwonek; o zegarze: wybijać godzinę; dzwonieniem wyłączać ze społeczności, klątwę, rzuconą na kogoś, dzwonem ogłaszać; dzwonieniem wyzwalać, zwalniać.

Wydźwigać *dok.* Wydźwignąć; wyciągać coś ciężkiego, dźwigając wydobywać, wywlekać; wznosić, podnosić z upadku; **w. się** = wydobywać ś., podnosić ś. z trudnością; **w. się** z biedy, z upadku = wydobywać ś., podnosić ś.

Wydżgać, wychłostać, wyćwiczyć boleśnie, jakby czemś parzącem.

Wyegzaminować kogoś = egzaminując wybadać, ukończyć egzaminowanie kogoś; **w.** coś=roztrząsnąć rozważyć, zbadać gruntownie.

Wyegzekwować, odzyskać sądownie należność, zaległość; odebrać z trudnością, wykonać rozkaz, polecenie.

Wyekskuzować (się), wytłumaczyć, usprawiedliwić (ś.) z zarzutu; uniewinniać (ś.); wymówić (ś.) od czegoś.

Wyekspedjować, wyprawić, wysłać.

Wyekspensować, zrobić wydatek pieniężny, wydać, stracić na coś; **w. się,** wydać dużo pieniędzy.

Wyeksplikować, wyluszczyć, wytłumaczyć, wyjaśnić, wyłożyć; **w. się,** wytłumaczyć ś., zdać sprawę ze swego postępowania.

Wyeliminować, wyłączyć, wydzielić, oddzielić.

Wyemancypować (się), usamowolnić (ś.), uczynić (ś.) wolnym, wyzwolić (ś.) z zależności, z niewoli.

Wyfałszować, fałszując wyszachrować.

Wyfermentować, odbyć fermentację: o płynach: wyklarować ś.

Wyfilozofować, wyrozumować, obmyślić, wytłumaczyć zapomocą rozumowania.

Wyfolgować komuś *stpl.,* wybaczyć mu w zupełności.

Wyformować, formując wyrobić coś, ukształtować; *przen.,* ukształcić moralnie, urobić; **w. się** uwydatnić ś. w jakiejś formie, urobić ś., przyjąć kształt doskonalszy.

Wyforować, za drzwi wypędzić, wyrzucić, wytrącić, wyrugować, wypchnąć.

Wyforsować, uzyskać, otrzymać coś siłą, forsą; **w. się,** zrobić coś z wysiłkiem, zdobyć ś. na coś.

Wyforytować, wykierować kogoś na coś, wstawiając ś. za kimś, wyprotegować.

Wyfotografować, zrobić fotografję kogoś a. czegoś, odfotografować, sfotografować; **w. się,** być odfotografowanym.

Wyfraczyć się, ubrać się we frak.

Wyfroterować, wytrzeć, wygładzić froterowaniem, zafroterować.

Wyfrunąć, wylecieć na skrzydłach skąd, frunąć, odlecieć: **w.** z klatki, z gniazda; *przen.,* uciec,-wymknąć ś., pierzchnąć.

Wyfryzować, zrobić fryzkę, pokędzierzawić włosy żelazkiem; **w. się,** ufryzować ś.

Wyfugować, wyżłobić w czemś fugę, żłobek.

Wyfukać, wyłajać, zwymyślać; fukaniem wymusić, wymóc, fukając uzyskać.

Wyfutrować, futrowaniem wyłożyć, wybić deskami; wycembrować; wyłajać kogoś, wybesztać.

Wyga, stare psisko, kot stary, a chytry; człowiek stary, chytry, przebiegły szczwany lis.

Wygachować, wystroić, jak gacha, wyelegantować.

Wygacić, wysłać faszyną, wyłożyć gacią.

Wygadać — *p.* Wygadywać; **w. się,** nagadać ś. do syta; gadając, paplając, wyjawić to, czegoby ś. nie chciało powiedzieć; usprawiedliwić ś. pozornie gadatliwością, wyrzucając z siebie grad słów.

Wygadany, gadaniem wydany; mogący i umiejący dużo gadać; gadatliwy, wymowny.

Wygadywać, *dok.* Wygadać; gadając wyjawiać coś, gadając odkrywać coś tajnego; wyrażać gadaniem, mową; źle mówić o kimś a. o czemś, wymyślać, krytykować głośno; mówić głupstwa, pleść trzy po trzy, gadać bez sensu; co ty wygadujesz? = jakie wypowiadasz niedorzeczności, rzeczy nieprawdziwe!

Wygadzać, *dok.* Wygodzić; urządzać wygodnie, wznosić, przystosowywać, przypasowywać jedno do drugiego; **w.** komuś coś = robić komuś z czemś dogodność, wyświadczać przysługę; starać ś., by ktoś miał wygodę, dogadzać, ułatwiać, pomagać komuś, wspierać kogoś, ratować; pożyczać komuś pieniędzy z warunkiem zwrotu, udzielać pożyczki w potrzebie; dawać zgóry, zaliczać.

Wygajać, *dok.* Wygoić; goić leczyć; **w.** ranę; **w.** coś = niszczyć przez leczenie; **w. się,** leczyć ś. z ran, z choroby jakiejś.

Wygajać, *dok.* Wygaić; wycinać w lesie drzewa; ubierać zielonemi gałęźmi, gajem.

Wygalać, *dok.* Wygolić; goląc pozbawiać włosów; **w.** włosy = usuwać zapomocą brzytwy: **w.** tonzurę; *przen.,* czynić golym, ogołacać, pozbawiać czegoś, np. pieniędzy; *przen.,* **w.** kogoś skąd = wypędzać, wyganiać co do jednego.

Wyganiacz, człowiek, który wygania.

Wyganiać, *dok.* Wygnać, Wygonić, Wyżenąć; pędzić poza granice czegoś, wypędzać skąd, wyrzucać, rugować, przepędzać kogoś skąd; skazywać na wygnanie, na opuszczenie ojczyzny, posyłać na tułactwo; zmuszać do opuszczenia domu rodzinnego, ojczyzny i t. p.; wypędzać chorobę z ciała środkami leczniczemi, by ujawniła ś. nazewnątrz, np. w postaci wysypki; prześcigać, wyprzedzać w biegu.

Wyganić się, naganić ś. dosyta.

Wygapić się, wyłupić gapiowato oczy; nagapić ś. aż do wyczerpania ciekawości.

Wygarbiać (się), *dok.* Wygarbić (ś.), wyginać ((ś.), wykrzywiać (ś.) garbato.

Wygarbować, garbując wyprawiać skórę; **w.** komuś skórę = obić, wychłostać, wyłoić.

Wygardłować, pozyskać coś gardłując, narażając życie; krzykactwem, warcholstwem uzyskać coś.

Wygarnąć — *p.* Wygarniać.

Wygarniać, Wygarnywać, Wygartywać, *dok.* Wygarnąć; garnąc, posuwając a. rozsuwając coś, wydobywać, wydostawać; **w.** z dubeltówki = strzelać; **w. się,** być z czegoś wydobywanym; wydobywać ś., wychodzić z ukrycia; wychodzić kupą, wysypywać ś.; **w. coś** = wypowiedzieć ostro, bez ogródek.

Wygarnywać, Wygartywać — *p.* Wygarniać.

Wygarować, wyciosać, wydłubać dziurę w drzewie; o cieście: wyrosnąć.

Wygasać, *dok.* Wygasnąć; o ogniu: zupełnie gasnąć; o uczuciach: przestawać być w natężeniu, tracić na sile namiętnej; o rodzie: kończyć ś. na ostatnim potomku.

Wygasły, który wygasł, który przestał istnieć.

Wygasnąć — *p.* Wygasać.

Wygaszać, *dok.* Wygasić; gasić zupełnie, do ostatniej iskierki; **w.** uczucie = tłumić je, niszczyć, wypędzać z duszy.

Wygatunkować, gatunkując wyłączyć, przebrać, wybrakować.

Wygawędzić, gawędząc, wypaplać.

Wygazowanie — *p.* Dystylacja.

Wygaźnia — *p.* Retortownia.

Wygaźnica — *p.* Retorta.

Wygdakać, wypaplać, wydać jakąś tajemnicę; **w. się,** nagadać się.

Wygderać, gderając sfukać, zrzędząc, wyłajać; **w.** coś = gderaniem wymóc, osiągnąć coś; nasycić ś. gderaniem.

Wygęgać, przez gęganie, gadanie, powtarzanie tego samego otrzymać coś; powiedzieć coś ledwo, z trudem.

Wygiąć — *p.* Wyginać.

Wygięcie, *rzecz.* od Wygiąć; miejsce wygięte, wypukłość a. wklęsłość, powstała wskutek wygięcia.

Wyginać, *dok.* Wygiąć; gnąc jakąś rzecz, czynić ją z jednej strony wypukłą, a z drugiej wklęsłą, gnąc wykrzywiać; fałdować, marszczyć; **w. się,** być wyginanym; giąć ś. na wszystkie strony, zginać ciało we wszystkich kierunkach.

Wyginadło, obcęgi do wyginania blachy.

Wyginak, przyrząd do wyginania.

Wyginarka, maszyna do wyginania.

Wyginąć, zginąć aż do ostatka, potracić życie, być pozabijanym od pierwszego aż do ostatniego, przestać istnieć.

Wygląd, zewnętrzna postać, powierzchowność, zewnętrzny pozór, wyraz, cera.

Wyglądać, *dok.* Wyglądnąć, Wyjrzeć; patrzeć ze środka nazewnątrz czegoś, wyzierać, patrzeć z za czegoś; **w.** z czegoś, z pod czegoś, przez coś=ukazywać ś., dawać ś. widzieć, sterczeć, wychylać ś., przeświecać; mieć taką lub inną powierzchowność przedstawiać ś. oczom; mieć dobrą a. złą cerę, dobry a. zły wygląd; *przen.*, przedstawiać ś. umysłowi; **w.** kogoś, czegoś = czekać, oczekiwać z tęsknotą, z upragnieniem; patrzeć wciąż na drogę dla przekonania ś., czy nie zbliża ś. ktoś pożądany a. coś pożądanego; mieć pozór kogoś, czegoś, być podobnym do kogoś, czegoś: **w.** na szlachcica, na łotra, **w.** młodo, staro.

Wyglądek, okienko w stodole nieoszklone, lecz zasłaniane zasuwą z deski.

! Wyglijować — *p.* Wyżarzyć.

Wygluzować, zgładzić, wytępić, wyniszczyć, wymazać.

Wygłabiać, *dok.* Wygłobić; dłubiąc wydrążać, pogłębiać.

Wygładek, owad z gromady tęgopokrywych, trzystawnych.

Wygładnieć — *p.* Wygładzieć.

Wygładnik, gatunek hebla; gatunek płaskiego lub wklęsłego młota.

Wygładzać, *dok.* Wygładzić; czynić gładkim, równać, wyrównywać; *przen.*, wytępiać, wyniszczać, wykorzeniać; **w.** coś z pamięci = zapominać zupełnie; **w. się,** gładkim ś. stawać; wytępiać ś., wyniszczać ś. wzajemnie; być wygładzanym.

Wygładzać, *dok.* Wygłodzić; morzyć głodem, nie dawać pokarmu, pozbawiać pożywienia, ogładzać; **w. się,** morzyć siebie samego głodem, pozbawiać siebie pokarmu.

Wygładzieć, Wygładnieć, gładkim ś. stać, wypięknieć, wyprzystojnieć.

Wygłaskać, głaszcząc wymuskać, wygładzić.

Wygłaszać, *dok.* Wygłosić; wyrażać coś mową, mówić, wypowiadać; ogłaszać, rozgłaszać.

Wygłębiać, *dok.* Wygłębić; robić wgłębienia, wydrążać; zgłębiać, gruntować.

Wygłębienie, miejsce wygłębione, dół, rowek, wpadlina.

Wygłoba, motyl z rodziny sówek (fig.).

Wygłodać, wygryźć, wyjeść; wypłókać, wytrzeć, zrobić w środku dziurę; zużyć, wypotrzebować na jedzenie; **w. się,** być wygłodanym; zetrzeć ś., zepsuć ś. przez używanie.

Wygłodek, owad z gromady tęgopokrywych (fig.).

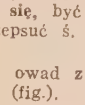

Wygłodniały, który długo nie jadł, który wygłodniał, zgłodniały, łaknący.

Wygłodnieć, z powodu braku pożywienia zostać głodnym.

Wygłodzić — *p.* Wygładzać.

Wygłos, wygłoszenie, wypowiedzenie; *gram.*, koniec wyrazu.

Wygłosić — *p.* Wygłaszać.

Wygłupić, *nied.* Wygłupiać, *gwar.*, wykierować na głupca, wystrychnąć na dudka; **w. się,** zachować ś. niemądrze, zrobić głupstwo.

Wygmatwać (się), wydobyć (ś.) z jakiejś zawikłanej sprawy, z plątaniny, wywikłać (ś.).

Wygmerać, gmerząc wydobyć, wyszperać, wydłubać.

Wygnać — *p.* Wyganiać.

Wygnajać — *p.* Wygnoić.

Wygnanie, *rzecz.* od Wygnać; wydalenie z kraju wyrokiem sądowym a. rozporządzeniem administracyjnem, jako kara za przestępstwa, najczęściej polityczne; banicja, zesłanie: skazywać na **w.**, iść na **w.**, żyć na **w-iu; w.** dobrowolne = udanie ś. dobrowolne poza granice kraju rodzinnego; cały świat poza obrębem ojczyzny, obczyzna; miejsce ustronne, oddalone od ludzi, w którem ktoś dobrowolnie zamieszkał; życie wygnańca, tułacza, tułactwo.

Wygnaniec, człowiek, skazany na wygnanie, banita; **w.** dobrowolny = emigrant.

Wygnanka, *for. ż.* od Wygnaniec.

Wygnańczuch, nędzny, pogardy godny wygnaniec.

Wygnańczy, dotyczący wygnańca, właściwy wygnańcowi.

Wygnaństwo, Wygnanie, tułaczka.

Wygnębić, gnębieniem wytracić, wyniszczyć.

Wygniatać, *dok.* Wygnieść; gniotąc wyrabiać coś, wydobywać, wyciskać, wydzielać; gnieceniem, przygniataniem, zabijać, dusić.

Wygnić — *p.* Wygniwać.

Wygnieść — *p.* Wygniatać.

Wygnieździć się, wyląc się w gnieździe.

Wygniły, który wygnił.

Wygniotki, to, co pozostaje po wygnieceniu soku, np. z owoców.

Wygniwać, *dok.* Wygnić; wskutek gnicia tracić jakieś części ciała, dostawać dziur, psuć ś., niszczyć ś.; rozkładać ś. częściowo, wklęsłym ś. stawać przez odpadnięcie części przegniłych.

Wygnoić, *nied.* Wygnajać; o roli: dobrze uprawić ją nawozem, ugnoić, nawieźć: **w.** rolę, ogród.

Wygoda, wszystko to, co jest nam dogodne, potrzebne, co skierowane jest ku zaspokojeniu naszych potrzeb i zachcianek; urządzenia nowoczesne w lokalach, mające na celu dogodność lokatorów, np. wodociąg, zlew, wanna, prysznic, waterklozet, gaz, elektryczność: mieszkanie z wszelkiemi **w-ami;** zrobić komuś **w-ę** = przysłużyć mu ś. czemś, ułatwić mu coś.

Wygodnie *przysł.*, bez niedostatku czegoś, w połączeniu z wygodą; żyć **w.** = nie czuć jakiegoś braku.

Wygodniutki, bardzo wygodny.

Wygodny, dający wygodę, dogadzający potrzebie; pełny wygód, miły, dający przyjemności nieuciążliwe; sprawiający komuś dogodność, usłużny; nie lubiący ś. trudzić, wyręczający ś. chętnie kimś

innym w spełnianiu obowiązków; o ubraniu, o obuwiu: luźny, nie uwierający, nie uciskający.

Wygodzić — *p.* Wygadzać.

Wygoić — *p.* Wygajać.

Wygolić — *p.* Wygalać; **w.** komuś kilka plazów = uderzyć go, obić.

Wygon, droga, którą wyganiają bydło na pastwisko, miedza; miejsce, gdzie bydło ś. pasie, pastwisko; prawo pasienia trzody na pastwisku; na **w-y** = na wyprzódki, na wyścigi.

Wygonić — *p.* Wyganiać.

Wygonka, ostatnia brózda zagonu.

Wygorsować, obnażyć część piersi od szyi czyli gors; **w. się,** strojąc ś., pozostawić część piersi nie okrytą.

Wygorywać, *dok.* Wygorzeć; wypalać ś. w głąb aż do środka; wysychać od upału słonecznego, jakby wypalać ś., przepalać ś. od skwaru.

Wygorzałość — *p.* Wygorzelina.

Wygorzały, który wygorzał, który ś. spalił, spłonął do tła.

Wygorzeć — *p.* Wygorywać.

Wygorzelina, ziemia wyschła od upału słonecznego.

Wygospodarować, osiągnąć coś pracą usilną około gospodarstwa; stracić na gospodarstwie, położyć kres gospodarstwu; **w. się,** nasycić ś. gospodarowaniem, nagospodarować się.

Wygotowywać, *dok.* Wygotować; gotując, warząc sprawiać, że się płyn ulotni, a pozostaną części stałe w kształcie osadu; warząc, gotując wydobywać soki z czegoś; przygotowywać, przysposabiać, przyrządzać; **w. się,** gotując ś., ulatniać ś., uchodzić w kształcie pary; być wygotowywanym.

Wygódka, *zdr.* od Wygoda; wychodek, ustęp, klozet.

Wygórować, wzbić ś., wznieść ś. w górę; nabrzmieć, napuchnąć.

Wygórowany, który podniósł ś., wygórował; nabrzmiały, napuchły; cena **w-a** = za wysoka, podniesiona ponad wartość; żądania **w-e** = nadto śmiałe.

Wygrabiać, *dok.* Wygrabić; grabiami wygarniać, wydobywać; oczyszczać grabiami, usuwać grabieniem śmiecie.

Wygrabki (-ów), to, co wygrabiono jako niepotrzebne, odpadki, śmiecie wygrabione.

Wygracować, gracą wyczyścić, wyrównać, gracą oskrobać.

Wygrać — *p.* Wygrywać.

Wygradzać, *dok.* Wygrodzić; robiąc zagrodę wyłączać, pozostawiać poza jej obrębem.

Wygramolić się, gramoląc się wydobyć ś., wydostać ś. skąd z trudnością, wyleźć z trudem na wierzch czegoś: **w. się** z piwnicy; *przen.,* wywikłać ś. z biedy; wykończyć wolno jakąś robotę.

Wygrana (-ej), to, co ktoś w grze jakiejś wygrał, zyskał; pieniądze wygrane; zwycięstwo otrzymane w bitwie, na wojnie; zysk, korzyść, otrzymana z czegoś; dać za **w-ą** = zrezygnować ze zwycięstwa, z wygranej, z możności osiągnięcia celu i t. p.

Wygraniczać, *dok.* Wygraniczyć; usuwać, wypędzać, wyprowadzać poza granicę czegoś, wyłączać poza pewien obwód; wyznaczać granicę czegoś; **w. się,** odgraniczać ś., występować z granic.

Wygrany, zyskany w grze, w bitwie, na wojnie; ten, który wygrał, zwycięzca w grze.

Wygrażać, grozić, robić pogróżki; zyskiwać, otrzymywać coś od kogoś, wyciskać, wymuszać pogróżkami; grozić komuś, robiąc jakieś gesty: **w.** palcem, pięścią.

Wygrążać (się), *dok.* Wygrążyć (ś.); wydobywać (ś.), wydostawać (ś.) z pogrążenia.

Wygrodzić — *p.* Wygradzać.

Wygrozić, wymóc groźbą; **w. się,** wyzwolić ś. groźbami; wyrazić ś. na różne sposoby, odgrażać się.

Wygrywać, *dok.* Wygrać; odnosić zwycięstwo w grze, w bitwie, w walce, w wojnie, w procesie, w sporze, w każdym wogóle współzawodnictwie; pokonywać przeciwnika, brać nad nim górę: **w.** wojnę, bitwę, proces, sprawę w sądzie; **w.** w karty, w szachy, w bilard; otrzymywać w zysku jakąś korzyść przez pokonanie przeciwnika, zyskiwać zwycięstwem, zdobywać; *przen.,* otrzymywać korzyść na jakiemś przedsięwzięciu, dobrze wychodzić na czemś; wyrażać dźwiękami instrumentu muzycznego; grać na jakimś instrumencie; oddawać na jakimś instrumencie zasłyszaną melodję.

Wygryz, dołek wygryziony, jamka, wygryziona przez jakieś zwierzę.

Wygryzać, *dok.* Wygryźć; gryząc nadwerężać, dziurawić; **w.** kogoś skąd = tak mu dokuczać, że musi ś. wynieść, intrygami wysadzać go ze stanowiska; **w. się,** przegryzając coś, wydobywać się; wydobywać ś. z biedy, z kłopotu; dochodzić usilną pracą do jakiego takiego stanowiska.

Wygryzmolić, napisać, namalować coś niezdarnie, nabazgrać.

Wygryźć — *p.* Wygryzać.

Wygrzać — *p.* Wygrzewać.

Wygrzebywać, *dok.* Wygrzebać, Wygrześć; grzebiąc usuwać to, co przykrywa jakąś rzecz i stamtąd ją wydobyć; wykopywać, grzebiąc robić dół; **w. się,** z trudnością ś. wydostawać; wywikływać ś. z trudnego położenia, wychodzić z ciężkiej choroby.

Wygrzecznić, uczynić grzecznym a grzeczniejszym, wyćwiczyć w grzeczności.

Wygrzecznieć, stać ś. grzecznym a. grzeczniejszym.

Wygrześć — *p.* Wygrzebywać.

Wygrzewaczka, przyrząd do ogrzewania, płaska puszka blaszana, napełniona wodą gorącą do ogrzewania pościeli, ogrzewadło, szkandela; rodzaj obuwia, ciepłej skarpetki na nogi dla utrzymania ich w cieple.

Wygrzewać, *dok.* Wygrzać; ogrzewać coś, aby było ciepłe, doprowadzać do wysokiej temperatury; **w. się,** grzać ś., ogrzewać, nagrzewać ś. na słońcu, przy piecu, przy ogniu; o zbożu w stodole: powoli tracić ciepło zbyteczne wskutek ściśnięcia się w prząśle.

Wygrzewalny, służący do wygrzewania: piec **w.** *hutn.,* spawalny.

Wygrzęznąć, wybrnąć, wydobyć ś. z pogrążenia.

Wygrzmieć, nagrzmiawszy się przestać grzmieć, odegrzmieć, przegrzmieć; wypowiedzieć głośno, wyłajać.

Wygrzmocić, wybić potężnie, obić kijem, wytuzować.

Wygubiać, *dok.* Wygubić; sprawiać, że coś wyginie, wytępiać, zgładzać; **w. się,** wzajemnie ś. wytępiać, gubić całkowicie, do szczętu.

Wygubiciel, człowiek, który coś wygubia a. niszczy.

Wygubny, tyczący ś. wygubienia, możliwy do wygubienia.

Wygumować, natrzeć dobrze, napuścić gumą płynną, nagumować, wysztywnić.

Wyguzdrać się, po długiem guzdraniu ś., nareszcie wybrać ś., wygramolić się.

Wygwarzyć, gwarząc wygadać, wypowiedzieć, opowiedzieć.

Wygwieździć, wysadzić, wyiskrzyć gwiazdami.

Wygwieżdżony, pokryty, ozdobiony gwiazdami: niebo **w-e.**

Wygwizdywać, *dok.* Wygwizdać; gwizdaniem wyszydzić: **w.** aktora, muzyka, śpiewaka; **w.** coś = oddawać melodję gwizdaniem.

Wygwoździć, uwolnić, zwolnić, wyjąwszy gwóźdź.

Wygzić, docinkami, drwinkami wypędzić, wyprzeć kogoś skąd.

Wyhaftować, haftując wykonać coś; wyrazić coś wyszyciem jakby malowaniem, wyobrazić w hafcie; **w. się,** ukształtować ś., uformować ś., wykończyć ś. starannie.

Wyhałasować, hałasując wymóc coś, otrzymać, wymusić krzykami; **w. się,** nahałasować ś., wykrzyczeć ś. dosyta.

Wyhandlowywać, *dok.* Wyhandlować; handlując zamieniać; zarabiać handlowaniem, wydostawać coś od kogoś drogą zamiany, tanio kupować.

Wyharcować, harcując, otrzymać, uzyskać coś; **w. się,** dosyć ś. naharcować.

Wyharować wycieńczyć osłabić, wyczerpać; zmęczyć, zmożyć pracą; uzyskać, zarobić ciężką pracą, napracować ś.

Wyhartować, uczynić doskonale hartownym.

Wyhasać się, nahasać ś., nabierać ś., naskakać ś., natańczyć ś. dosyta, do zbytku.

Wyheblować, heblem coś wygładzić, wystrugać gładko.

Wyhodować, wypielęgnować; o dziecku: wychować.

Wyhukać — *p.* Wyhukiwać; wymóc coś hukiem, hałasem; **w.** kogoś = wykrzyczeć, wyłajać, wybeształ.

Wyhukiwać, *dok.* Wyhukać; huczeć z przerwami, wykrzykiwać, hałasować, wystraszać, wypłaszać.

Wyhulać się, nahulać ś. dosyta, wytańczyć się.

Wyidealizować, przedstawić w sposób zbyt idealny, przesadnie dodatni, niezgodnie z rzeczywistością.

Wyikrzać *dok.* Wyikrzyć; pozbawiać ikry; wycieńczać co do sił, co do majątku; **w. się,** o rybach. odbywać ikrzenie ś.

Wyimek, wyjątek, wyciąg, ułamek, wyjęty z większej całości, np. z dzieła jakiegoś.

Wyiskać (się), oczyścić (ś.) z robactwa pasorzytnego; *przen.*, wyzwolić (ś.), wydobyć (ś.), wydostać (ś.) z tarapatów.

Wyiskrzać *dok.* Wyiskrzyć; osypywać iskrami a. czemś podobnem do iskier, rozświecać iskrami, błyskami; *przen.*, wyzuwać ze świetności, pozbawiać siły, mienia i t. p., wyzuwać ś. z czegoś; okrywać się wydobywającemi się z głębi iskrami; wyrzucać z siebie części w iskrach; wyniszczać ś. przez wyrzucanie iskier.

Wyistoczyć, wyrazić wewnętrzną istotę czegoś; wypełnić, uskutecznić, urzeczywistnić; **w. się,** wyrazić w czemś wewnętrzną swą istotę; urzeczywistnić ś., spełnić ś.

Wyiścić — *p.* Wyistoczyć.

Wyjadacz, człowiek, który dużo je, który coś wyjada; darmozjad, pasibrzuch, pieczeniarz; człowiek, doświadczony w różnych wypadkach, wyga, ćwik.

Wyjadać *dok.* Wyjeść; wszystko zjadać, jedząc wypróżniać, opróżniać; robić w czemś dziurę, przedziurawiać, przegryzać; **w.** kogoś skąd = dogryzaniem, docinkami zmuszać do usunięcia ś., do wyjścia skąd; intrygami rugować kogoś skąd; **w. się,** wygryzać ś., wzajemnie wyniszczać się do ostatka.

Wyjadki (-ów), pasza, nie wyjedzona przez bydło a. owce.

Wyjaławiać *dok.* Wyjałowić; czynić jałowym, bezpłodnym, nieurodzajnym; wyniszczać, pustoszyć; oczyszczać z bakteryj chorobotwórczych zapomocą wysokiej temperatury, sterylizować; **w. się,** być wyjaławianym.

Wyjaławianie *rzecz.* od Wyjaławiać; niszczenie bakteryj chorobotwórczych i ich zarodników, grożących zakażeniem w pokarmach, napojach, przyrządach, naczyniach i t. p., zapomocą poddania ich działaniu wysokiej temperatury, sterylizacja.

Wyjałowić — *p.* Wyjaławiać.

Wyjarzmiać *dok.* Wyjarzmić; wyzwalać, uwalniać z jarzma, zdejmować jarzmo; **w. się,** uwalniać ś. z jarzma, oswobadzać się.

Wyjaskrawić, uczynić jaskrawym, jaskrawszym; **w.** czyjeś wady = podkreślać je, przesadzać.

Wyjaśniacz, Wyjaśniciel, człowiek, który coś wyjaśnia, wykłada.

Wyjaśniać *dok.* Wyjaśnić; czynić jasnym, wyprowadzać na jaśnię, wyświecać; coś niezrozumiałego objaśniać, tłumaczyć, wykładać jasno; **w.** czoło = przestawać ś. smucić, marszczyć czoło w smutku, rozweselać ś.; **w. się,** być wyjaśnianym, wyświecać ś.; wydobywać ś. z ciemności; *przen.*, stawać ś. zrozumiałym, tłumaczyć ś., wykrywać ś.; **w. się,** o niebie: robi ś. piękniejsza pogoda, rozchodzą ś. chmury, wypogadza ś.

Wyjaśniciel — *p.* Wyjaśniacz.

Wyjaśnieć, stać ś. jasnym a. jaśniejszym, wyjaśnić się.

Wyjaśnienie *rzecz.* od Wyjaśnić; objaśnienie, wyjaśniające jakąś rzecz niezrozumiałą, trudną albo zawiłą; szczegóły, dowody wyjaśniające; objaśnienie, wytłumaczenie, komentarz.

Wyjawiać *dok.* Wyjawić; wyprowadzać najaw coś tajnego, wykrywać coś skrytego, wydawać tajemnicę; **w.** myśl swoją = wyrażać ją zapomocą mowy, objawiać w słowach, wypowiadać, wygłaszać; **w. się,** być wyjawianym, wykrywanym, wychodzić najaw, wydobywać ś. z ukrycia, wykrywać ś.; o śnie: sprawdzać ś. na jawie.

Wyjawny, mogący się wyjawić a. objawić.

Wyjazd, opuszczenie jakiegoś miejsca wozem, powozem, koleją, na okręcie i t. p.; odjazd, wyruszenie w drogę; być na **w-dzie** = wyjeżdżać zaraz, zbierać ś. w drogę; miejsce, którędy wyjeżdżają, droga, wrota, któremi można wyjechać; wycieczka, ekskursja, wyjażdżka.

Wyjazdowy, odnoszący się do wyjazdu, służący do wyjazdu.

Wyjażdżka, wycieczka, ekskursja, krótka podróż, niewielka wyprawa.

Wyjąć — *p.* Wyjmować.

Wyjądrzać *dok.* Wyjądrzyć; wyjmować z środka jądro, pestkę, ziarno i t. p.; wycinać jądra, mniszyć; *przen.*, wyłuszczać, wyjaśniać, wykładać, tłumaczyć; **w. się,** objawiać ś. w całej swej treści.

Wyjąkać, Wyjąknąć, wymówić, wypowiedzieć coś z jąkaniem, z trudnością, niepewnym głosem, wydukać: **w.** lekcję.

Wyjątek, wyimek; fragment, ustęp z dzieła jakiegoś pisarza osobno podany; coś wyjętego z większej całości; objaw, fakt, zdarzenie, nie podpadające pod ogólną regułę, ogólną zasadę, przeczące jej, ekscepcja; niema reguły bez **w-u** = wyjątek stwierdza regułę, wszędzie zdarzyć ś. może jakaś wątpliwość.

Wyjątkowo *przysł.*, nie tak, jak wszystko, nie należąc do ogółu, szczególnie, oddzielnie, w sposób wyjątkowy, w charakterze wyjątku.

Wyjątkowy, nie podpadający pod ogólną zasadę, przeczący jej, szczególny, wyłączny; osobliwy, niezwykły, nadzwyczajny, niepospolity.

Wyjątrzyć ranę: wyropić, jątrząc wyczyścić; **w. się,** o ranie: będąc jątrzoną, wyczyścić ś.; wyjść z ropą z rany.

Wyjąwszy *przyim.*, prócz, oprócz, z wyjątkiem.

Wyjec, małpa amerykańska szerokonosa, z rodziny ogonatek, z gęstą brodą, długim ogonem chwytnym, wydająca przykry głos ogłuszający (fig.).

Wyjechać — *p.* Wyjeżdżać.

Wyjednać — *p.* Wyjednywać.

Wyjednywacz, Wyjednacz, człowiek, który coś dla kogoś wyjednywa, otrzymuje, wyprasza, orędownik.

Wyjednywać *dok.* Wyjednać; prośbą, namową skłaniać kogoś do uczynienia czegoś dla kogoś drugiego; wyrabiać, wypraszać, uzyskiwać coś u kogoś dla kogoś.

Wyjeść — *p.* Wyjadać.

Wyjezdne (-ego), chwila wyjazdu, odjazdu; poczęstunek przy odjeździe, strzemienne; na **w-em** = w chwili odjazdu, na wsiadanem.

Wyjezdny — *p.* Wyjazdowy.

Wyjeżdżać *dok.* Wyjechać; opuszczając pewne miejsce, ruszać konno, pojazdem, koleją, okrętem; *przen.*, **w.** z czemś = występować, odzywać ś. chełpliwie, popisywać ś. z czemś; **w.** na stół, na plac z czemś = zaczynać o czemś mówić, przedstawiać coś niespodzianie: **w.** z projektem, z wniosakmi.

Wyjeżdżać *dok.* Wyjeździć; przysposabiać do jazdy; wprawiać do jazdy: **w.** konia, pojazd, sanki; jeżdżąc przecierać, torować, odznaczać kołami a. płozami, ujeżdżać; *przen.*, łajać, besztać kogoś, wymyślać komuś; **w.** kogoś kijem = okładać, bić, tuzować, grzmocić, walić.

Wyjęcie *rzecz.* od Wyjąć; wyjątek, usunięcie, ekscepcja; **w.** z pod prawa = pozbawienie praw obywatelskich.

Wyjęczeć, Wyjękać, Wyjęknąć, ledwo coś wypowiedzieć, jęcząc, wy-

razić coś z jękiem; jęcząc wymodlić, wybłagać; **w. się,** dość ś. najęczeć, przestać jęczeć.

Wyjęzyczyć się *gwar.*, Wygadać ś. z czemś, wypowiedzieć coś; umieć ś. w. = umieć wypowiedzieć o co chodzi, mieć swadę.

Wyjmować *dok.* Wyjąć; wydostawać, wydobywać coś ze środka czegoś; wyrywać, wydzierać, wyłupiać; robić wypis, wyciąg, wybierać wyjątek, np. z akt urzędowych, z dzieła jakiegoś autora; nie podciągać pod ogólną zasadę, wyjątek co do czegoś czynić, wyłączać, ekscypować, wydzielać; w. z pod prawa = pozbawiać praw obywatelskich; w. komuś coś z ust, z gęby = mówić to, co on chciał właśnie powiedzieć; podobny do niego, jakby z oka wyjął = zupełnie podobny; **w. się,** być wyjmowanym; oddalać ś. skąd, opuszczać coś; wyzwalać ś., wyswobadzać ś. z pod czegoś.

Wyjrzeć — *p.* Wyglądać.

Wyjście *rzecz.* od Wyjść; miejsce, którędy wychodzą, wychód, brama, drzwi.

Wyjściowy, ten którym ś. wychodzi: drzwi w-e.

Wyjść — *p.* Wychodzić.

Wyjuczyć, zdjąć juki z kogoś, uwolnić z juk, rozjuczyć.

! Wyjustyfikować, usprawiedliwić.

Wyka, roślina uprawna z rodziny motylkowatych, służąca na paszę (fig.).

Wykadzać *dok.* Wykadzić; okadzać wewnątrz, ze wszystkich stron; kadząc, usuwać odór; kadząc, wypędzać, wypłaszać, wystraszać.

Wykalać — *p.* Wykalać.

Wykaligrafować, napisać coś kaligraficznie; napisać z mozołem.

Wykalkulować, wykombinować, obliczyć, obrachować, rozważyć.

Wykałaczka, cienki patyczek zaostrzony, piórko zaostrzone do wykałania zębów.

Wykałaczyk, narzędzie szewckie do wykałania w podeszwie szeregu kropek naśladujących szew.

Wykałać, Wykalać, Wykluwać *dok.* Wykluć, Wykolnąć; dziurawić czemś ostrem, robiąc dziurki, tworzyć jakiś deseń; wydzierać, wyjmować, wyłupiać coś zapomocą jakiegoś ostro zakończonego narzędzia; w. kogoś skąd = wypędzać, rugować, dopiekając, dokuczając; ostro zakończonym przyrządem oczyszczać: w. zęby; zabijać wszystkich ostro zakończonym orężem, np. bagnetem, lancą, piką, szpadą; **w. komuś oczy czemś** = zawstydzać go, mówiąc mu prawdę w oczy; kruk krukowi oczu nie wykole = swój swojemu nie zrobi krzywdy; ciemno, choć oko wykol = nic nie widać; **w. się,** wysuwać ś. ostrym końcem nazewnątrz; koląc, dopiekając, nawzajem siebie wypędzać, wypłaszać, wystraszać; wykluwać ś.; *przen.*, wykrywać ś., objawiać ś. w postępowaniu.

Wykamieniować, Wykamionować, oczyścić z kamieni.

Wykańczać — *p.* Wykończać.

Wykap *gwar.*, źródło w górach.

Wykapać, kapiąc wyciec, kroplami wydobyć ś. nazewnątrz; kapiąc, wyjąć, zniszczyć, zniweczyć: w. komuś oczy świecami.

Wykapany, którego wykapano, który wykapał; zupełnie podobny, podobniuteńki, kubek w kubek, jak dwie krople wody.

Wykapki (-ów), to, co wykapało, wyciekło.

Wykapłonić, Wykapłunić, wytrzebić, wykastrować koguta.

Wykapturzać *dok.* Wykapturzyć, wysuwać z kaptura, odsłaniać kaptur; zdejmować z kogoś kaptur, uwalniać od ślubów zakonnych; **w. się,** uwalniać ś. z pod kaptura, zdejmować kaptur; występować z zakonu.

Wykarać, karząc wytępić, wyplenić.

Wykaraskać się, wygrzebać ś., wygramolić ś., wybrnąć z czegoś niemiłego, z kłopotów i t. p.

Wykarbować, zrobić na czemś karby, powyrzynać w karby; wyrobić w ząbki; uprasować w karby.

Wykarczować, oczyścić pole z karczów, z korzeni wyjętych drzew, wykopując je; wykorzenić coś złego, usunąć je.

Wykarmiać *dok.* Wykarmić; dawać dostateczną ilość pokarmu; karmiąc hodować, karmieniem, dawaniem pożywienia, sprawiać, aby coś dobrze rosło, dobrze wyglądało; karmiąc obficie, spasłym czynić; wypasać; **w. się,** karmiąc ś. obficie, nabierać ciała, wypasać ś.

Wykarmić — *p.* Wykarmiać; **w. dziecko** = karmiąc niemowlę piersiami, doprowadzić aż do odstawienia go od piersi; starać ś., aby dobrze wyglądało.

Wykastrować, usunąć jądra z części płciowych, męskich, wytrzebić, wymniszyć.

Wykaszlać, Wykaszlnąć, odkaszlnąwszy, wyrzucić flegmę z gardła; **w. się,** zmęczyć ś. kaszlem, nakaszlać ś. przestać kaszlać; wyjść z choroby, wyzdrowieć, przyjść do siebie, otrząsnąć ś. z czegoś złego.

Wykaz, wymienienie na piśmie stanu rzeczy, sprawy, tego, co ś. gdzieś a. w czemś zawiera, co obejmuje, co było a. ma być zrobione, spis, lista: **w. wpływu a. wydatków; w. hipoteczny** = opisanie stanu hipoteki nieruchomości, wartości, długów i t. p.

Wykazywać *dok.* Wykazać; pokazywać, wskazywać, udowodniać, stwierdzać, dowodzić, ujawniać, okazywać dowodnie; **w. się,** wysuwając ś. z czegoś pokazywać ś.; stwierdzać ś., ujawniać ś., okazywać ś. jasno, dowodnie.

Wykąpać (się), kąpiąc wymyć (ś.), zrobić kąpiel komuś (sobie), ukończyć kąpiel czyjąś (swoją).

Wykąsać, Wykąsić — *p.* Wykąsywać; **w. się,** wzajemnie ś. pozagryzać; *przen.*, wyłajać ś. nawzajem; *przen.*, kąsając, gryząc, oswobadzać ś. od czegoś, kłócąc ś., wyzwalać ś. skąd.

Wykąsywać, Wykęsywać *dok.* Wykąsać, Wykąsić; ująwszy, uchwyciwszy zębami, wyrywać część czegoś ze środka, wygryzać, wyjadać ze środka część czegoś.

Wykichać, kichając wyrzucić coś z kanałów nosowych; **w. się,** dużo nakichać ś., przestać kichać; **w. się** z czegoś = wyzwolić ś. od czegoś jakby kichaniem; **w. się** z pieniędzy = wydać je wszystkie.

Wykidać *dok.* Wykinąć, wyrzucić; **w. się,** wymknąć ś., ujść.

Wykidnąć się *stpl.*, wyskoczyć, wytrysnąć.

Wykiel, pasmo lasu lub zarośli od lasu pomiędzy pola a. w obce dobra wchodzące.

Wykiełzać, Wykiełznać, Wychełzać, Wychełznąć, uwolnić z wędzidła, wyjąć wędzidło; **w. się,** uwolnić ś. z wędzidła, od powściągania, oswobodzić ś.

Wykierować, kierując, wskazując kierunek, wyprowadzić, poprowadzić; *przen.*, nadawszy czemuś taki lub inny obrót, sprowadzić taki lub inny wynik; **w.** kogoś=wychować, wykształcić, przysposobić do życia; wynieść na wyższe stanowisko społeczne, dopomóc do zrobienia karjery; **w. się,** osiągnąć wyższe stanowisko społeczne, zrobić karjerę: **w. się** na człowieka, na ludzi; pięknicm ś. **w-ał!** = źle wyszedłem na tem.

Wykinąć — *p.* Wykidać.

Wykipieć, wskutek mocnego wrzenia częściowo wylać ś. poza brzegi naczynia, a częściowo ulotnić ś. w kształcie pary.

Wykisać *dok.* Wykisieć, Wykisnąć; fermentując, burząc ś. wylewać ś. poza brzegi, wychodzić z brzegów; wzburzywszy ś. uciekać; odbywać kiśnięcie, fermentację.

Wykisiały, Wykisły, który wykisł.

Wykiwać, kiwaniem poruszać a. wydobyć coś z miejsca, kiwając na kogoś wywołać go, przywołać go do siebie; *posp.* oszukać, okpić kogoś; **w. się,** nakiwać ś. dosyta, zmęczyć ś. kiwaniem.

Wyklajstrować, wysmarować wewnątrz klajstrem.

Wyklarować, zrobić klarownem, jasnem; oczyścić z mętów; *przen.*,

wyjaśnić, wytłumaczyć, wyłożyć jasno; **w. się,** stać ś. klarownem, czyściejszem; *przen.*, wytłumaczyć, wyjaśnić ś., wyjść najaw, ujawnić się.

Wyklaskiwać *dok.* Wyklaskać; klaskać silnie, ochoczo; klaskaniem wywoływać, przyzywać klaszcząc.

Wykląć — *p.* Wyklinać.

Wykląskiwać *dok.* Wykląskać; kląskać nieustannie; kląskając, wywoływać kogoś.

Wyklecić, klecąc wykonać coś, sklecić, byle jak zbudować; *przen.*, wypaplać, wygadać.

Wyklejać *dok.* Wykleić; naklejać coś wewnątrz czegoś, oklejać; klejąc, wykończać coś, klejąc, tworzyć, robić, formować; naklejając coś, pokrywać tem całą powierzchnię czegoś, oklejać; **w.** pokój=pokrywać ściany obiciem, tapetą; **w. się,** być wyklejanym.

Wyklektać, Wyklekotać, wypaplać, wygadać; **w.** coś na kimś = klekcąc, gadając, susząc mu głowę, nudząc go, zmusić go do uczynienia czegoś.

Wyklepać, klepaniem coś wybić, wyrobić, wygładzić; wypaplać, wygadać bez potrzeby; wybić, wygrzmocić, wywalić; wypowiedzieć szybko i bezmyślnie: **w.** lekcję.

Wykleszczyć, Wykleśnić, wywałaszyć, wytrzebić, wykastrować.

Wyklęcie *rzecz.* od Wykląć; klątwa, uroczyste rzucenie klątwy, przekleństwo.

Wyklęczeć się, spędzić czas pewien na klęczkach, naklęczeć się.

Wyklęsło *przysł.*, z wyklęsłością, wypukło.

Wyklęsłość, wypukłość.

Wyklęsły, wypukły.

Wyklęsnąć, stać ś. wypukłem.

Wyklęty, którego wyklęto; wyłączony klątwą kościelną ze społeczeństwa chrześcijańskiego.

Wyklina, roślina z rodziny traw o kłoskach, zebranych w wiechę, służąca na paszę i na trawniki, trawa wiechowata (fig.).

Wyklinać *dok.* Wykląć; obrzędem kościelnym, zwanym klątwą, wyłączać kogoś ze społeczeństwa wiernych, ekskomunikować; odrzucać jakieś twierdzenie, jako sprzeczne z nauką Kościoła; osypywać kogoś przekleństwami; rzucać przekleństwa na kogoś, kląć; odrzucać coś z nienawiścią, jako rzecz sprzeczną z naszemi przekonaniami.

Wykluczać *dok.* Wykluczyć; wyłączać, usuwać z czegoś, wydalać, wyrzucać, wypędzać; to jest **w-one** = niemożliwe do uskutecznienia.

Wykluwać *dok.* Wykluć; przebijać coś dziobem nawylot, przedziurawiać dziobiąc; wyjmować, wydzierać dziobiąc, wydziobywać; wypędzać, wyganiać grożąc dziobami; **w. się,** wydobywać ś., wyzwalać ś., uderzając dziobem; o pisklętach: wychodzić z jajka, przekłuwając jego skorupkę dziobem, wylęgać się.

Wykład, wykładanie, wyłażenie; wytłumaczenie, wyjaśnienie, wyłuszczenie, komentarz; sposób udzielenia komuś (dzieciom, młodzieży, publiczności, czytelnikom) jakiejś umiejętności lub sama ta umiejętność; książka, dzieło, zawierające całokształt jakiejś umiejętności; przekład, tłumaczenie z jednego języka na drugi; wyłożona nawierzch krawędź ubrania, wyłoga.

Wykładacz, człowiek, który coś wykłada, objaśnia, wyjaśnia, komentator; człowiek, przekładający coś z jednego języka na drugi; tłumacz.

Wykładać *dok.* Wyłożyć; wydobywając coś z głębi czegoś, z ukrycia, kłaść na wierzchu, na widoku, wynosić nawierzch; **w.** konia, wołu = wyprzęgać; **w.** pieniądze = wydawać na coś, np. na jakieś przedsięwzięcie, ponosić koszty czegoś, łożyć na coś; tłumaczyć, wyjaśniać, komentować, wyłuszczać treść, istotę czegoś; o nauczycielu: udzielać dzieciom a. młodzieży jakiejś umiejętności, uczyć ich czegoś, opowiadać ją słuchaczom; o pisarzu: zawierać w swem dziele treść jakiejś umiejętności, rozwijać przed słuchaczami jakąś naukę w celu nauczenia ich; przekładać, tłumaczyć z jednego języka na drugi; wyścielać, pokrywać powierzchnię czegoś cienką warstwą czegoś; fornirować, taflować; **w.** ubranie = robić wyłogi; **w.** towar = pokazywać go w większej ilości w celu wybrania; **w. się,** być wykładanym.

Wykładany, którego wykładano; kołnierz **w.** = z szerokiemi wyłogami, otwarty zprzodu.

Wykładnia, wyłożenie takie lub inne, objaśnienie, interpretacja.

Wykładnik *mat.*, **w.** potęgi = liczba, umieszczona z prawej strony u góry wielkości, oznaczająca, ile razy dana wielkość ma być pomnożona przez samą siebie; **w.** pierwiastka = liczba, umieszczona w otworzystości znaku pierwiastka, oznaczająca, ile razy szukana wielkość musi być przemnożona przez samą siebie, by utworzyć daną wielkość.

Wykładność, przymiot tego, co jest wykładne.

Wykładny, dokładny, dobrze wyłożony, należycie wyjaśniony; drobiazgowy, szczegółowy; łatwy do wytłumaczenia; obszerny, przestronny; z wyłogami.

Wykładowca, ten kto naucza, wykłada, wygłasza odczyty.

Wykładzina, materjał np. cegła, którym wykłada się miejsce, które się chce ochronić np. paleniska, czopuchy i t. d.

Wykłamać *nied.* Wykłamywać, zyskać przez kłamstwa; kłamaniem uwolnić kogoś od kary, od odpowiedzialności; **w. się,** kłamiąc uwolnić ś., wylgać ś., wykręcić ś.

Wykłosić się, o zbożu: wypuścić kłosy.

Wyklócić się, bardzo ś. z kimś nakłócić, zmęczyć ś. długiem kłóceniem ś. z kimś.

Wykłuć — *p.* Wykałać.

Wykłusać konia=jadąc kłusem, zmęczyć go; **w.** kogoś = wyhasać, wyjeździć; zgromić, złajać.

Wykłuwacz, Wykłuwaczka — *p.* Wykałaczka.

Wykłuwać — *p.* Wykłuć, Wykałać.

Wyknąć *stpl.*, przywykać, przyzwyczajać ś.

Wykochać, ukochać, bardzo pokochać, umiłować; wypielęgnować, wychuchać; **w.** kogoś=nakochać ś. w nim dowoli; **w. się,** nakochać ś. aż do przesytu, nasycić ś. miłością.

Wykocić się *gwar.*, o owcy, zajęczycy, kotce: wydać płód.

Wykoczować, obcych poddanych wysiedlić, gdzie indziej ich umieścić; **w. się,** przesiedlić ś., przenieść ś. na inne miejsce; nasycić ś. życiem koczowniczem.

Wykoleić *nied.* Wykolejać, wyrzucić, sprowadzić z kolei, zepchnąć z toru; *przen.*, sprowadzić z normalnego trybu życia, zwichnąć karjerę; **w. się,** wypaść z toru, zjechać z szyn, zejść z właściwej kolei; *przen.*, zmarnować ś., minąć ś. z powołaniem, wyjść z normalnego trybu życia.

Wykolejenie, zepchnięcie z szyn, z toru, sprowadzenie z kolei; **w. się,** wyskoczenie z szyn; *przen.*, zmarnowanie ś., zejście z właściwej drogi życia.

Wykolejeniec, człowiek wykolejony, zmarnowany, rozbitek życiowy.

Wykołaczyk — *p.* Wykałaczyk.

Wykołatać, kołataniem, stukaniem, uderzaniem wybić, wyrzucić, wypchnąć coś z czegoś; kołataniem wystraszyć, przepłoszyć; **w.** coś na kimś=usilnie domagając ś. uzyskać; **w. się,** wybrnąć, wygramolić ś. z czegoś z biedą.

Wykołysać, kołysząc, chwiejąc poruszyć z miejsca; wychować od niemowlęcia; *przen.*, w snach wymarzyć, uroić sobie, wypieścić, wypielęgnować, wychuchać.

Wykombinować, wywnioskować, kombinując wymyślić, ułożyć sobie w głowie, wyrozumować.

Wykonacz — *p.* Wykonawca.

Wykonać — *p.* Wykonywać.

Wykonalny, możliwy do wykonania, dający ś. wykonać.

Wykonawca, Wykonacz, Wykonywacz, człowiek, który coś wykonywa, który coś spełnia.

Wykonawczy, dotyczący wykonawcy; tytuł **w.** = dokument, akt, udzielający powodowi prawa wykonania wyroku, egzekwowania należności, przyznanej sądownie; władza **w-a** = której obowiązkiem jest wykonywanie rozporządzeń i postanowień władzy prawodawczej i sądowej.

Wykonawczyni *for. ż.* od Wykonawca.

Wykonawstwo, moc wykonywania praw i wyroków sądowych, przywilej władzy wykonawczej.

Wykoncypować, wymyślić coś, ułożyć coś w głowie.

Wykonterfektować, Wykonterfetować, zrobić z czegoś konterfekt, wyobrazić na portrecie, na obrazie, w rzeźbie, odmalować; wyrazić, opisać słowami, scharakteryzować, opisać.

Wykonywacz — *p.* Wykonawca.

Wykonywać *dok.* Wykonać; dopełniać jakiejś czynności, spełniać coś, czynić coś; doprowadzać coś do końca, kończyć coś zupełnie: **w.** swój obowiązek = spełniać go; **w.** wyrok na podsądnym = wymierzać mu karę; **w.** przysięgę = składać ją; **w. się,** spełniać ś., dopełniać ś., być spełnianym, dokonywanym.

Wykończać *dok.* Wykończyć; wyrabiać, wypracowywać coś z całą drobiazgową starannością, kończyć jakąś pracę, robotę, doprowadzać do końca pracę nad czemś.

Wykończalnia, oddział fabryki w którym się wykończa przedmioty wytworzone.

Wykończenie *rzecz.* od Wykończyć.

Wykop, dół, rów.

Wykopać — *p.* Wykopywać.

Wykopalisko, zabytek archeologiczny, geologiczny wykopany z ziemi; *żart.*, coś staromodnego, przestarzałego.

Wykopyć się (o koniu), potknąć ś. wskutek urażenia, zranienia kopyta, wybić kopyto.

Wykopyrtnąć się *posp.*, umrzeć.

Wykopywać *dok.* Wykopać; kopiąc robić zagłębienie w ziemi, np. dół, rów; kopiąc wydobywać, wydostawać z głębi ziemi; **w. się,** kopiąc, wydobywać ś., wydostawać ś.; **w. się** z biedy, z kłopotów = przestawać je mieć, mieć ś. lepiej; być wykopywanym.

Wykorygować, robiąc korektę, zupełnie poprawić błędy, np. w druku, w obrazie malowanym; wypędzić, wypłoszyć, wygnać.

Wykorzeniać *dok.* Wykorzenić; wykopywać, wyrywać z korzeniami; wyniszczać, wytępiać, unicestwiać, wygładzać, wygubiać do szczętu; **w. się,** być wyniszczanym, wytępiać ś. wzajem doszczętu, wygubiać ś. wzajemnie.

Wykorzystać, wyzyskać, spożytkować, wyciągnąć korzyść z czegoś.

Wykosić, wszystko skosić, skosić całkiem; kosą wyciąć jakąś część środkową łąki a. pola.

Wykosztować, kosztując wypróbować; **w. się,** wysilić ś. na wielkie koszta.

Wykoślawić, Wykoszlawić, zrobić koszlawem, wykrzywić.

Wykot, wydawanie płodu przez owce, zajęczyce, kotki i czas kiedy ś. to odbywa.

Wykować — *p.* Wykuwać.

Wykowiny (-in), słoma wykowa po oddzieleniu ziarna.

Wykowisko, miejsce, gdzie rosła wyka.

Wykowy, odnoszący ś. do wyki, wyczany.

Wykówka, motyl z rodziny sówek, obtocznica **w.** (fig.).

Wykpać, wyłajać, zwymyślać, zbeształ kogoś, naurągać komuś.

Wykpić — *p.* Wykpiwać.

Wykpigrosz, człowiek, kpinami, przypochlebianiem wyłudzający pieniądze od kogoś, wykpisz.

Wykpisz — *p.* Wykpigrosz.

Wykpiwać *dok.* Wykpić; kpinami, drwinami wyłudzać, wydrwiwać; wyszydzać kogoś, wyśmiewać ś. z kogoś; **w. się,** drwinami, zręcznemi wykrętami wychodzić z trudnego położenia, wylgiwać ś., wywikływać ś.

Wykraczać *dok.* Wykroczyć; dając krok stąpając, wychodzić poza granice czegoś; wychodzić z rzędu, z linji; przekraczać jakąś zasadę moralną, prawidło, naruszać jakieś prawo a. przepis prawny; zbaczać z drogi cnoty, dopuszczać ś. winy, grzeszyć, popełniać czyn niemoralny.

Wykradacz, człowiek, który kogoś a. coś wykrada, złodziej, rabuś.

Wykradać *dok.* Wykraść; porywać podstępnie, ukradkiem wynosić, uwozić; **w.** kogoś = ukradkiem, cichaczem uwozić, uprowadzać; **w. się,** cichaczem wymykać ś., uchodzić, uciekać pokryjomu.

Wykrajać — *p.* Wykrawać.

Wykrakać, kraczącym głosem wyrazić coś, zapowiedzieć jakiś fatalny wypadek, nieszczęście; kracząc, wykrzyczeć sobie coś.

Wykrakiwać, krakać z przerwami, powtarzać krakanie.

Wykrapiać *dok.* Wykropić; kropiąc wylewać, wypotrzebowywać; kropiąc kogoś święconą wodą, oczyszczać go z grzechu; **w.** kogoś kijem = wybić, obić, wyłomotać, wygrzmocić.

Wykrasić, dodać okrasy do czegoś, zaprawić okrasą, zebrać tłustość z czegoś; wypięknić, upiększyć.

Wykraść — *p.* Wykradać.

Wykraśnieć, wypięknieć.

Wykrawacz, przyrząd do wykrawania ciastek; *techn.* świder do wykrawania większych dziur.

Wykrawać *dok.* Wykrajać, Wykroić; wyrzynać, wycinać, krojąc, wyrabiać coś, wytwarzać.

Wykrawanka, coś wykrajanego; rodzaj czapki chłopskiej.

Wykrawek, Wykrawka, kawałek, wykrojony z czegoś, wycinek, odcinek.

Wykrążać *dok.* Wykrążyć; krążąc, zbaczać z drogi; wyrabiać w kształcie kręgu; robić krąg, krążek; wymyślać, knować, wykoncypowywać.

Wykreskować, kreskami coś wykreślić; przekreślaniem wymazać, wycieniować kreskami.

Wykres, wykreślona figura, zarys, plan, szkic — *p.* Diagram.

Wykreślać *dok.* Wykreślić; kreśląc, wykonywać coś, rysować, wyrysowywać; wyznaczać, oznaczać, naznaczać: **w.** granicę czegoś, sposób postępowania.

Wykręcać *dok.* Wykręcić; kręcąc, wyciągać, wydobywać ze środka: **w.** nabój ze strzelby; kręcąc, wyciskać, wyżymać części płynne z czegoś, kręcąc pozbawiać wilgoci; *przen.*, podstępem otrzymywać, wyzyskiwać coś od kogoś, krętactwem wyłudzać; kręcąc, obracając w różne strony, nadawać czemuś różne położenie: **w.** sobie palce; nadawać czemuś inne znaczenie, fałszować coś; przekręcać, przerabiać, nadawać inny kształt czemuś, przefasonowywać; **w. czemś,** wywijać; jadąc, idąc, skręcać pod kątem; kręcić ś. w różne strony; kręcąc jakąś rzecz, przedstawiać ją z najlepszej strony dla oszukania patrzącego; **w-ić** rękę, nogę=wywichnąć, zwichnąć; **w. się,** kręcić ś. na wszystkie strony, w różnych kierunkach; wywijać ś. zręcznie z trudnego położenia, wylgiwać ś., wykpiwać ś.; uchodzić kłopotu, niebezpieczeństwa; **w. się** sianem = wymawiać ś., uniewinniać ś. dowodami niedostatecznemi, nie mającemi znaczenia, nie umieć ś. wytłumaczyć z czegoś, używać wybiegów.

Wykręt, wykręcanie ś. z czegoś podstępem, wybieg, fortel.

Wykrętarka, kobieta wykrętna.

Wykrętarski, Wykrętacki, odnoszący ś. do wykrętów, do wykrętarza, właściwy mu.

Wykrętarz, Wykrętacz, Wykrętnik, człowiek, używający wybiegów, wykrętów, fortelów.

Wykrętas, zakręt w piśmie a. rysunku.

Wykrętnie *przysł.*, zapomocą wykrętów, wybiegów, kłamliwie, obłudnie, nieszczerze.

Wykrętność — *p.* Wykrętarstwo.

Wykrętny, używający wykrętów, pełen wybiegów, wykrętów, kłamliwy, nieszczery, obłudny.

Wykrochmalić, zrobić coś sztywnem zapomocą krochmalenia, zupełnie nakrochmalić, napuścić krochmalem.

Wykroczenie, przestąpienie nakazu, prawa; występek, grzech, wina.

Wykroczyć — *p.* Wykraczać.

Wykrojnica, kowadło do wykonywania dziur o różnych przekrojach (fig.).

Wykrok *gimn.*, część kroku naprzód, polegająca na wysunięciu jednej nogi naprzód bez dosuwania drugiej.

Wykropić — *p.* Wykrapiać.

Wykrot, wystąpienie z miary, wyboczenie, przekroczenie, występek, grzech; drzewo, wiatrem wyrwane z korzeniami.

Wykrotnie *przysł.*, występnie.

Wykrotnik, Wykroczyciel, człowiek, który wykroczył, przestępca, winowajca, grzesznik.

Wykrotny, występny, grzeszny, winny, wiarołomny.

Wykrój, coś wykrojonego, wyciętego, wycięcie; kształt, forma wycięta.

Wykrudować, wykarczować, wyczyścić grunt karczowaniem.

Wykruszać, *dok.* Wykruszyć; krusząc, rozcierając powłokę czegoś, wydobywać coś z zewnątrz: **w.** ziarno z kłosa; krusząc, rozdrabniać rzecz kruchą; **w. się**, wydobywać ś., wysypywać ś. wskutek rozkruszania ś. zewnętrznej powłoki; krusząc ś., odpadać, rozpadać ś. na drobne kawałki.

Wykrudowisko, miejsce po wykarczowanym lesie.

Wykrywać *dok.* Wykryć; wydobywać najaw, wyśledzić, dowiadywać się czegoś utajonego.

Wykrzesywać *dok.* Wykrzesać; uderzając o siebie twarde przedmioty, np. krzemień o stal, wydobywać iskry, ogień, krzesać ogień; kształcić, polerować, uobyczajniać kogoś; **w. się**, kształcić ś., nabierać poloru, manier towarzyskich, ogładzać się.

Wykrztusić, krztusząc ś., wyrzucić coś z gardła; wymówić coś z przymusem, wypowiedzieć, wyjąkać, wybąkać.

Wykrztuśny *lek.*, pobudzający do wykrztuszenia: lek **w.**

Wykrzyczeć, krzykiem ogłosić coś a. kogoś czemś, okrzyknąć; krzycząc wyłajać, wyfukać, hałaśliwie złajać; wymóc, wymusić coś na kimś krzykiem; krzykiem wypędzić wygnać; wypłoszyć hałasem; **w. się**, zmęczywszy ś. krzykiem, przestać krzyczeć.

Wykrzyk, wykrzyknienie, okrzyk.

Wykrzykać, Wykrzykiwać, krzyczeć z przerwami, od czasu do czasu; odzywać ś. z krzykiem, przemawiać podniesionym głosem, mówić krzykliwie; **w.** nad kimś=odzywać ś. do niego tonem wyższości, z triumfem.

Wykrzyknąć — *p.* Wykrzyczeć; wypowiedzieć coś krótko a głośno, wydać okrzyk.

Wykrzyknienie, Wykrzyknięcie, wykrzyk, okrzyk; odezwanie się krzykliwe, okrzyknienie; znak **w-a**: znak pisarski, wykrzyknik (!).

Wykrzyknik *gram.*, część mowy nieodmienna, wyrażająca jakieś uczucie (np. ach!, och!, oj-oj!), a naśladująca jakiś dźwięk natury (np. bęc!, brzdęk!, dyń-dyń-dyń), a. wreszcie oznaczająca zachętę, rozkaz, zakaz i t. p. (np. nuże!, hola!, sza!, no-no!); znak pisarski, oznaczający, że umieszczony przed nim wyraz a. zdanie należy wymówić głosem podniesionym, jako objaw wzruszenia, podniecenia, uczucia i t. p., znak wykrzyknienia (!).

Wykrzyknikowy, odnoszący się do wykrzyknika.

Wykrzywdzić, skrzywdzić kogoś wydarłszy mu coś przemocą.

Wykrzywiać, *dok.* Wykrzywić; krzywiąc wyginać, wyginać na bok; przekręcać, fałszować, wykrętnie tłumaczyć coś; **w. się**, wyginać ś., krzywić ś., kurczyć ś.; robić miny, zwłaszcza oznaczające niechęć, obrzydzenie; wykrzywiać gębę, przedrzeźniając kogoś.

Wyksatyna *nm.*, płótno, pokryte kauczukową powłoką.

Wyksiężyć, wyświęcić na księdza, księdzem uczynić; wyzuć z kapłaństwa; **w. się**, otrzymać święcenia kapłańskie; porzucić stan duchowny.

Wyksykać, ksykaniem wyszydzić, wygwizdać, wysykać; ksykaniem wypłoszyć, przepędzić ksykając.

Wykształcać *dok.* Wykształcić; dawać nauki kształcące, kształcić, ukształcać, oświecać, uczyć, wychowywać; kształtować, formować; **w. się**, kształcić ś., nabywać oświaty, uczyć ś.; wyrabiać ś., kształtować ś., formować ś.

Wykształcenie, rozwinięcie umysłu przez naukę; sama nauka udzielana a. udzielona; kres posiadanej wiedzy, biegłość, nabyta w czemś: **w.** zawodowe, techniczne, filologiczne, literackie, przyrodnicze, ekonomiczne i t. p.; przymiot osoby wykształconej, światłość umysłu; ukształcenie.

Wykształcić — *p.* Wykształcać.

Wykształcony, posiadający wykształcenie, nauki; światły, umiejętny, wyuczony.

Wykształt, forma, kształt, postać.

Wykształtować, tworzyć coś, nadając pewien kształt, formę, uformować, wykształcić; **w. się**, otrzymać pewien kształt, uformować ś., wykształcić ś.

Wykuć — *p.* Wykuwać.

Wykudłać, wytargać za kudły, za włosy, za czuprynę; wyłajać, sfukać.

Wykuglować, kuglując, figlując wyłudzić coś, wymanić, wyszachrować; **w. się**, zapomocą kuglowania, figlów, wyswobodzić się, wykpić ś., wykręcić ś. od czegoś sianem.

Wykułakować, wybić kułakami, wyszturchać, wykuksać.

Wykup, Wykupno, wykupywanie, wykupienie; to, co wykupują; pieniądze na wykupienie, wykupne, okup; wyzwolenie przez kupno, za pieniądze.

Wykurzać *dok.* Wykurzyć; wytrząsać, wytrzepać z kurzu; **w.** lisa z nory = wypłoszyć z dymem; **w.** łajkę = wypalić; *przen.*, **w.** kogoś z domu = wypłoszyć, wyrugować.

Wykupiciel, Wykupnik, człowiek, który kogoś a. coś wykupuje.

Wykupić — *p.* Wykupywać.

Wykupne (-ego), pieniądze, przeznaczone na wykupienie, okup.

Wykupny, przeznaczony na wykup; mogący być wykupionym, dający ś. wykupić.

Wykupywać *dok.* Wykupić; uwalniać za pieniądze niewolnika, jeńca, przez okup wyzwalać; odbierać zastaw płacąc należność; kupować wszystko, co było do sprzedania; **w. się**, uwalniać ś., wyswobadzać ś., płacąc za siebie okup, okupywać ś.

Wykurczać *dok.* Wykurczyć; wyprostować rzecz skurczoną; **w. się**, wyprostowywać ś. po skurczeniu ś.

Wykurować (się), wyleczyć (ś.).

Wykusz, ganek, wystający nazewnątrz domu, zwykle obmurowany i przykryty, przedsienie (fig.).

Wykusza, przedmurze, miejsce, z którego się bronią.

Wykuwać *dok.* Wykuć; kując dziurawić, kuciem wyrabiać coś, uderzeniami młota formować coś.

Wykwakać, kwacząc wyrazić coś a. wyprosić; **w.** się, dość ś. nakwakać.

Wykwalifikować, wykształcić, wydoskonalić, uzdatnić, uzdolnić do czegoś, na kogoś; **w. się**, wykształcić ś., wydoskonalić w jakimś kierunku.

Wykwalifikowany, obdarzony kwalifikacjami, wykształcony, wy-

doskonalony, zdatny do czegoś, odpowiednio przygotowany, uzdolniony.

Wykwestować, kwestując wyprosić datki, ukwestować.

Wykwiczeć, Wykwikać, kwikiem wyrazić coś a. wyprosić.

Wykwilić, kwiląc wyrazić coś a. wyprosić.

Wykwint, elegancja, wytworność, smak wyrobiony, wysoki połor umysłowy a. obyczajowy, przepych zewnętrzny w mieszkaniu, w urządzeniu ś., w życiu, stosunkach; wspaniałość, komfort, zbytek; wogóle rzecz wyszukana, wytwornie zrobiona, np. potrawa, strój; wytworność w obejściu, w strojach i t. p.

Wykwintnie *przysł.*, wytwornie, elegancko, wymyślnie, z komfortem, zbytkownie.

Wykwintnisia, kobieta wykwintna, pięknie ubierająca ś., elegancko mieszkająca, zamiłowana w estetyzmie.

Wykwintniś, człowiek wykwintny, wytworny, zamiłowany w estetyce życia.

Wykwintność, właściwość tego, co jest wykwintne; wykwint, wytworność, komfort, zbytek, przepych.

Wykwintny, elegancki, wytworny, estetyczny, zbytkowny, wyszukany, wymyślny; zrobiony, urządzony z wykwintem: **w-e** życie, **w.** strój, **w.** obiad, **w-e** urządzenie mieszkania; przesadny, zbytnio wytworny.

Wykwit, to, co wykwita, ukazuje ś. w kształcie kwiatu; *przen.*, najwyższy, najdoskonalszy wyraz zmysłowy jakiegoś pojęcia abstrakcyjnego; warstwa kryształków jakiejś soli, np. saletry, ukazująca ś. na powierzchni ziemi i różnych przedmiotów, wyglądająca jak szron.

Wykwitać *dok.* Wykwitnąć;, wyrastać z rośliny jako kwiat; ukazywać ś., jako rezultat czegoś.

Wykwitować kogoś = wydaniem kwitu uwolnić od dotychczasowych rachunków, pokwitować rachunki; **w.** kogoś z czegoś = rachując ś. z kimś, dać mu kwitek zamiast należności, nie dać mu nic, puścić z kwitkiem; *przen.*, skrzywdzić kogoś, oszukać, odrwić, ogołocić, wyzuć z czegoś; **w. się,** wypłacić ś., wywzajemnić się.

Wylać — *p.* Wylewać.

Wylanie *rzecz.* od Wylać; *przen.*, szczerość, otwartość, oddanie.

Wylalać, wypieścić, wycackać; wymówić pieszczotliwie.

Wylany, którego wylano; który ś. niepodzielnie poświęcił dla kogoś a. dla czegoś; który wszystko czyni z miłości dla innych; gorąco miłujący, szczery, serdeczny, otwarty; **w.** na coś złego = całkiem oddający ś. złemu.

Wylatać, Wylatywać *dok.* Wylecieć; lecąc na skrzydłach, wydostawać ś. nazewnątrz czegoś, lecieć poza obręb czegoś; wybiegać, wyskakiwać prędko skąd; wypadać, wysuwać ś. szybko skąd; wylatując z jakiegoś miejsca, unosić ś. w powietrzu: para, dym **w-a;** wznosić ś. w górę, lecieć w kierunku odwrotnym ciążeniu powszechnemu, wzlatywać; *przen.*, wynosić ś. prędko, postępować szybko po stopniach karjery; wywyższać ś.; chełpić ś., pysznić ś., chwalić ś., popisywać ś.; słówko wyleciało = wymknęło ś., zostało powiedziane niebacznie; wyleciało mi z pamięci = zapomniałem ; z rąk mu wszystko **w-a**= tak się śpieszy a. jest zdenerwowany; słówko ptaszkiem wyleci, a powróci wołem = plotka rośnie, przechodząc z ust do ust; wąs na wargę **w-a** = sypie ś., rośnie.

Wyląc — *p.* Wylęgać.

Wyląc się, wylęknąć się, przelękнąć ś. bardzo.

Wyląd, miejsce do wylądowania, przystań, port.

Wylądowywać *dok.* Wylądować; wysadzać na ląd, wynosić ,wyładowywać zawartość statku na brzeg; wysiadać ze statku na brzeg, przybijać do brzegu.

Wylęg, płód wylęgły; cała ilość wylęgłych naraz piskląt.

Wylecieć — *p.* Wylatać.

Wyleczać *dok.* Wyleczyć; leczyć, uzdrawiać kogoś, przywracać komuś zdrowie; **w. się,** wyleczać siebie, powracać do zdrowia.

Wyleczalny, dający ś. wyleczyć.

Wyleczyciel, uzdrowiciel.

Wyleczyć — *p.* Wyleczać.

Wylegać *dok.* Wylec, Wylegnąć; wyjść tłumnie: wszyscy **w-ją** na przystań; o trawie, o zbożu: kłaść się na ziemi wskutek bujnego rozrostu, pokładać ś.

Wylegać *dok.* Wyleżeć; leżąc, robić dziurę, dołek w czemś, leżąc, wygniatać; leżeniem otrzymać, wyjednać sobie coś; leżeć tyle, ile potrzeba dla odpoczynku, dla odzyskania sił; leżąc, odzyskiwać zdrowie, siły, powracać do zdrowia; **w. się,** leżeć długo, leżąc próżnować.

Wylegitymować, usprawiedliwić, dowieść słuszności używania czegoś przez kogoś, lub słuszności prawa do czegoś; stwierdzić urzędowo; **w. się,** usprawiedliwić ś. sądownie, przedstawić prawne dowody; dowieść kim ś. jest, okazać swoje dowody osobiste.

Wylegiwać się, leżeć zbyt długo.

Wylenić — *p.* Wylinić.

Wylenieć — *p.* Wylinieć.

Wylepiać *dok.* Wylepić; lepiąc, pokrywać czemś wewnętrzną powierzchnię czegoś, oblepiać, wyklejać; lepiąc wytwarzać, formować, wyrabiać, modelować coś; **w.** oczy = wytrzeszczać, wybałuszać.

Wylepianka, rzecz wylepiona z czegoś.

Wyletniać *dok.* Wyletnić; czynić letnim, ogrzewać do temperatury umiarkowanej; **w. się,** ubierać ś. po letniemu, lekko; wyjeżdżać na czas letni.

Wylew, wylewanie, wylanie; wylanie ś. rzeki, morza, wystąpienie wód z brzegów, zalanie lądu okolicznego, zalew, powódź.

Wylewać *dok.* Wylać; lejąc, wypuszczać płyn jakiś z naczynia; sprawiać, że wypływa skąd nazewnątrz; o rzece, o morzu: występować z brzegów, sprawiać powódź; lejąc wytwarzać, formować, odlewać; *przen.*, **w.** coś na kogoś = spuszczać, zsyłać hojnie; zlewać, sypać: **w. łaski, dobrodziejstwa; w.** łzy = płakać rzewnie; **w.** krew = dawać jej upływać przez rany; poświęcać zdrowie, życie dla jakiejś sprawy; **w.** duszę = konać, umierać; **w.** serce, uczucie = wynurzać, wypowiadać, wygłaszać, wyrażać na piśmie swe myśli, uczucia, wrażenia; **w.** gniew swój na kogoś = wywierać; nie **w-a** za kolnierz = jest tęgim pijakiem; **w. z brzegów:** o człowieku: wykraczać z pewnej miary, nie zachowywać miary w swych czynach albo w słowach; *żart.*, wypędzać, wyrzucać, wyganiać; **w. się,** lać ś., wypływać ze środka czegoś nazewnątrz; wynurzać ś., wyrażać swoje myśli, uczucia, marzenia; *przen.*, tłumnie wychodzić, występować, wypadać skąd, jakby fale wody; **w. się,** na coś = oddać ś. czemuś niepodzielnie; **w. się,** dla kogoś, dla czegoś= oddać ś., poświęcić ś. całkiem.

Wylewczy, łatwo wylewający; z którego łatwo ś. coś wylewa.

Wylewny, dotyczący wylewu, łatwo a. zbytnio wylewający ś.

Wyleźć — *p.* Wyłazić.

Wyleżały, który ś. wyleżał; wino **w-e** = wystałe, wytrawne; cygaro **w-e** = odleżałe, wyschnięte.

Wyleżeć — *p.* Wylegać; przetrwać czas jakiś leżąc; **w.** sobie boki = odleżeć, nadwerężyć przez zbyt długie leżenie; **w. się,** o owocach: dojrzeć przez leżenie.

Wylęgacz — *p.* Wylęgarnia.

Wylęgać *dok.* Wyląc, Wylęgnąć; o ptakach: wysiadywać pisklęta; *przen.*, wydawać na świat, rodzić, tworzyć, wywoływać, powodować; **w. się,** o pisklętach: wykluwać ś. z jaj; przychodzić na świat, rodzić ś., powstawać.

Wylęganie, wysiadywanie jaj przez ptaki; **w.** sztuczne = odbywane w przyrządach, zw. wylęgaczami; **w. się,** wychodzenie piskląt z jaj.

Wylęgarnia, przyrząd do sztucznego wykluwania się piskląt z jaj bez wysiadywania przez kwokę, inkubator.

Wylęgły, który ś. wylągł.

Wylęgnąć — *p.* Wylęgać.

Wylękły, Wylęknięty, Wylęknіony, który ś. wylękł, bardzo przelękły, przerażony, przestraszony.

Wylęknąć się — *p.* Wyląc ś.

Wyliczać *dok.* Wyliczyć; kolejno wymieniać cyfry, ilość czegoś, nazwiska osób, ich tytuły; licząc dawać coś komuś, odliczać coś dla kogoś, wypłacić gotówką; **w.** tyle a tyle plag = wymierzać je licząc; **w. się,** być wyliczanym; zdawać rachunek z dochodów, wydatków.

Wylina, Wyleń, skóra a. włosy, które zrzuca liniejące zwierzę, zwłaszcza skóra, zrzucona przez węża.

Wylinić, Wylenić, pozbawić pierza, włosów, sprawić, że wypełzną.

Wylinieć, Wylenieć, stracić włosy, pierze, skórę, które wypadają, odpadają, ustępując miejsca nowo rosnącym; *przen.*, przeobrazić ś., przybrać nową formę.

Wylity, wylany.

Wylizywać *dok.* Wylizać; liżąc wyjadać coś z czegoś; o wodzie: podmywać, podlizywać; wygładzać nader starannie aż do przesady, oczyszczać; **w. się,** lizać ś., gładzić sobie włosy z przesadną starannością; wychodzić z choroby, z ran, powracać do zdrowia.

Wylosować, odbyć losowanie, wybrać zapomocą losowania, losem wyciągnąć.

Wylot, wylatanie, wylecenie; miejsce, którędy coś wylata, otwór, wyjście: **w.** działa; to co wylata, pocisk, kula, strzała; w dawnych polskich kontuszach: rękaw, rozcięty wzdłuż i zwisający wdół ramienia (fig.); w *budow.*, otwór łukowy

przy nasadzie sklepienia, na okno, drzwi a. dla odwrócenia w pewne miejsce parcia i ciężaru sklepienia; **w.** pary = wyjście ze zbiornika, z cylindra i t. p.; **w.** ptactwa = odlot; pisklęta na **w-cie** = gotujące ś. wylecieć z gniazda; jestem na **w-cie** = zbieram ś. w drogę, już wyjeżdżam, wychodzę; **naw.** = nawskroś, przez środek, na przestrzał; znać kogoś **naw.** = doskonale, wszechstronnie.

Wylotki, szpary w ulu.

Wylotni, wylatujący, wybuchający; przechodzący nawylot, przenikający nawskroś.

Wylotnia, przestrzeń do wylotu pary przy cylindrach parowych, dmuchawach i kompresorach.

Wyludniać *dok.* Wyludnić; ogołacać z ludności, usuwać ludność; **w. się,** stawać ś. bezludnym.

Wyludnieć, zostać pozbawionym ludności, opustoszeć.

Wyludnienie, uczynienie bezludnym; ubytek ludności, opustoszenie; stan kraju wyludnionego.

Wylutować, wykonać coś zapomocą lutowania, wyporządzić, wyreparować lutowaniem.

Wyłabudać *gwar.*, otrzymać, wyszkać, wyrobić coś dla siebie z łatwością; **w. się,** nie móc zaraz czegoś zrobić, nie móc ś. z czemś uporać, nie wydążyć, bałamucić; wreszcie z trudem ukończyć.

Wyłacniać *dok.* Wyłacnić; ułatwiać zakończenie czegoś, usuwać przeszkody, nie dozwalające dokonać czegoś; ulgę przynosić komuś a. czemuś.

Wyłacnieć, stać ś. łatwiejszym, ułatwić ś.; — *p.* Wyłacznieć.

Wyłacznieć, wygładzić ś.

Wyładnieć, stać ś. ładnem, ładniejszem, wypięknieć.

Wyładować — *p.* Wyładowywać.

Wyładowanie, wyjęcie i przeniesienie towarów, ładunków, zawartości jakiegoś wozu, statku wodnego, wagonów kolejowych na miejsce do tego przeznaczone; **w.** elektryczne, magnetyczne = zużycie nagromadzonej w pewnym przewodniku energji elektrycznej, magnetycznej i t. p.; wystrzał, huk, ujawnienie ś. jakiejkolwiek energji.

Wyładowywać *dok.* Wyładować; zdejmować ładunek z wozu, wyjmować ze statku wodnego, z wagonu i t. p.; **w.** czemś=naładowywać tyle, ile ś. zmieści; w *fiz.*, zużywać nagromadzoną w jakimś przewodniku energję elektryczną, magnetyczną i t. p.; dawać ujście nagromadzonej energji duchowej: **w.** gniew, nienawiść i t. p.; **w. się,** być wyładowanym.

Wyłagodnieć, stać ś. łagodniejszem.

Wyłagodzić, czynić łagodniejszem.

Wyłajać, złajać mocno, sfukać, skarcić, zwymyślać.

Wyłam — *p.* Wyłom.

Wyłamywać *dok.* Wyłamać; łamiąc, usuwać coś, wyjmować, wyrywać, wybijać: **w.** drzwi, **w.** ząb komuś; *przen.*, odbierać przemocą, siłą, wydzierać, wyzwalać mocą; łamiąc, wykrzywiać, wyginać pod kątem; **w. się,** odłamując ś., odpadać, wykruszać ś.; łamiąc zawady, przezwyciężając przeszkody, wyzwalać ś., wydobywać ś.; *przen.*, oswobadzać ś. z trudnością, z wielkiem natężeniem sił, przestawać być uległym jakiejś władzy, czyimś rozkazom, czyjemuś autorytetowi, odmawiać posłuszeństwa, karności, wyswobadzać ś. z jarzma; zginać ś., wyginać ś. w różny sposób, pod różnemi kątami.

Wyłaniać *dok.* Wyłonić; z łona własnego wydawać, rodzić; **w. się,** z łona czegoś; wychodzić nazewnątrz, ukazywać ś.; *przen.*, wytwarzać ś., powstawać, wychodzić najaw, brać początek; rodzić ś.: **w-nia ś.** myśl, projekt.

Wyłapać, połapać wszystkich jednego za drugim.

Wyłasić, łasząc ś., wyłudzić, przymilaniem ś. uzyskać.

Wyłatacz, człowiek, który coś łata a. wyłatał.

Wyłatać, powstawiać, powszywać łaty, połatać starannie; **w.** komuś boki, skórę, grzbiet = obić porządnie, wytrzepać, wyłoić.

Wyławiać *dok.* Wyłowić; łowić wszystko, co było do złowienia, do schwytania, wyłapywać; wyłudzać, wymamiać.

Wyłazić *dok.* Wyleźć; leząc wychodzić, wydobywać ś. skąd, przedzierać ś. z wnętrza, zwłaszcza przez wąski otwór, przezierać, pełgłądać, wypadać, wychodzić, pełznąć (np. o włosach); oczy na wierzch **w-żą** = otwierają ś. szeroko z ciekawości, z chciwości; bokiem mi to wylezie = dokuczy mi, zaszkodzi mocno, nie będzie z tego korzyści; **w.** z długów = pozbywać ś. ich z trudnością; **w.** na drzewo, na dach, na drabinę = wchodzić na ich wierzch.

Wyłączać *dok.* Wyłączyć; odłączać, oddzielać coś od czegoś; wyzwalać wyjątkowo; **w. się,** nie chcieć należeć do czegoś, być wyłączanym: wyłączać ś. z pewnej liczby.

Wyłącznie *przysł.*, jedynie, specjalnie, szczególnie, z wyłączeniem wszystkich innych, wszystkiego innego.

Wyłącznik *el.*, przyrząd służący do otwierania i zamykania obwodu elektrycznego (fig); **w.** oddalony =

wyłącznik uruchomiany elektrycznie z oddali zapomocą osobnego obwodu; **w.** olejowy = z kontaktami zanurzonemi w oleju, używany do prądu o wysokiem napięciu; **w.** pokrętny = z kontaktami przestawianemi zapomocą ruchu obrotowego, używany najczęściej w instalacjach domowych; **w.** drążkowy a. nożowy = w kształcie noży wciskanych w szczęki kontaktowe zapomocą dźwigni; **w.** migowy = zaopatrzony w sprężynę, dzięki której kontakty rozchodzą się szybko i łuk świetlny pomiędzy niemi przerywa się momentalnie; **w.** puszkowy = z kontaktami umieszczonemi w pudełku z masy izolacyjnej lub porcelany; **w.** samoczynny = przerywający automatycznie obwód w razie pewnych zaburzeń w ruchu urządzenia elektrycznego; **w.** samoczynny nadmiarowy = przerywa obwód przy prądzie przekraczającym wielkość przepisaną; **w.** s. zanikowy a. żerowy= przerywa obwód w razie zaniku napięcia; **w.** s. wsteczny = przerywa obwód w razie zmiany kierunku prądu.

Wyłączność, specjalność, szczególna cecha odróżniająca; wyłączny czyjś przywilej.

Wyłączny, szczególny, osobny, jedyny; wyłączający wszystkich innych, osobliwy; należący ś., przy-

sługujący jednej tylko osobie i nikomu więcej.

Wylgiwać się *dok.* Wylgać ś.; lgarstwem, kłamstwem osiągnąć coś od kogoś; wymyślić, zmyślić; upozorować, udać; **w. się,** lgarstwem wykręcać ś., uwalniać ś. od czegoś, wykpiwać ś.

Wyloga, Wyłóg, część ubrania, spodnią stroną nawierzch wyłożona; klapy na piersiach u sukni, u munduru, często innego koloru niż mundur.

Wyłoić, wysmarować łojem; **w.** komuś skórę, grzbiet = obić porządnie, wygrzmocić.

Wyłom, coś wyłamanego, otwór, dziura, przejście w murze, w skale, w górze i t. p.

Wyłomotać, osiągnąć coś łomotaniem, stukaniem; **w.** kogoś = wybić mocno kijem, wygrzmocić, wyłoić.

Wyłonić — *p.* Wyłaniać.
Wyłowić — *p.* Wyławiać.
Wyłożyć — *p.* Wykładać.
Wyłóg — *p.* Wyłoga.

Wyłuda, wyłudzanie; sposób wyłudzania czegoś od kogoś; człowiek, który coś wyłudza, wyłudacz.

Wyłudca, Wyłuda, Wyłudacz, Wyłudziciel, człowiek, który coś od kogoś wyłudza.

Wyłudzać *dok.* Wyłudzić; podstępem a. pochlebstwem, przymilaniem ś. otrzymywać coś od kogoś; wyjednywać; łudząc, mamiąc, wyciągać, wywabiać kogoś skąd; **w. się,** pochlebstwem a. podstępem wyzwalać ś., oswobadzać ś.

Wyłudziciel — *p.* Wyłudca.

Wyługi, odpadki nierozpuszczalne, które pozostają po wyługowaniu jakiejś soli a. innego ciała.

Wyługować — *p.* Wyłużać.

Wyłup, wyłupianie, wyłupienie, to, co wyłupiono, wydarto, łup, łupież zdobycz.

Wyłupać — *p.* Wyłupywać.

Wyłupek, coś wyłupionego, wyjętego z łupiny, np. orzech, który sam wypadł z łupiny po dojrzeniu, łuszczak.

Wyłupiać *dok.* Wyłupić; wyjmować z łupiny, wyłuszczać; wyrywać, wyjmować, wydzierać: **w.** komuś oczy; **w.** coś na kimś, od kogoś, z kogoś = odbierać, wydzierać przemocą, wymuszać coś na kimś; **w.** coś, łamiąc, wyłamując coś, np. dom, szafę, skrzynię, zabierać co ś. wewnątrz znajduje; **w.** oczy = wytrzeszczać, wybaluszać, szeroko otwierać.

Wyłupiasty, wytrzeszczony, wypukło na wierzchu osadzony.

Wyłupiciel, człowiek, który coś komuś gwałtem wydziera, który kogoś ograbia, grabieżca, zdzierca.

Wyłupić — *p.* Wyłupiać; **w.** kogoś = wybić, wygrzmocić.

Wyłupywać *dok.* Wyłupać; przez łupanie, rozszczepywanie na części wyjmować, wyłamywać.

Wyłuszczać *dok.* Wyłuskać; wyjmować z łupiny; **w. się,** wypadać z łupiny.

Wyłuszczać *dok.* Wyłuszczyć; wykładać, wyjaśniać, tłumaczyć, wyrażać, wyjawiać; **w.** oczy = wytrzeszczać; **w. się,** być wyłuszczanym, wychodzić z czegoś.

Wyłuszczak, orzech, który po dojrzeniu sam wypadł z łupiny.

Wyłuszczany, Wyłuskny, dający ś. łatwo wyłuszczyć, wydobyć z łupiny.

Wyłuszczarnia, fabryka, gdzie wyłuszczają nasiona z szyszek.

Wyłuszczyciel, człowiek, który coś wyłuszcza, grabiciel, zdzierca, łupieżca.

Wyłuszczyć — *p.* Wyłuszczać.

Wyłużać *dok.* Wyłużyć, Wyługować; ług z czegoś wydobywać zapomocą gotowania z wodą.

Wyłużyny (-yn), części stałe, pozostałe po wyciągnięciu ługu.

Wyłykać, Wyłyknąć, wypijać coś prędko, duszkiem, wypijać wszystko, dużo.

Wyłysić, łysym uczynić, pozbawić włosów na głowie.

Wyłysieć, stracić włosy na głowie, na skórze, stać ś. łysym.

Wyłyskać *dok.* Wyłysknąć; o blasku: wypadać, wydobywać ś. skąd nazewnątrz; **w. się** = przestać ś. łyskać.

Wyłż, kamień pokryty warstewką kruszcu.

Wyłżeć się — *p.* Wylgać ś.
Wyłżygrosz — *p.* Wydrwigrosz.
Wymacać — *p.* Wymacywać.

Wymacerować, wymoczyć, odmiękczyć coś w płynie; wymieszać dobrze; **w.** kogoś = wybić, wyłoić, wygrzmocić.

Wymachać się, zmęczyć ś. machaniem.

Wymachiwać, machać czemś długo, wielokrotnie, wygrażać.

Wymachlować, wyłudzić, wydrwić, wyszachrować.

Wymachnąć, wyrzucić z zamachem.

Wymacywać *dok.* Wymacać; macając tu i owdzie, badać, śledzić, dochodzić, rozpoznawać dotykiem; macając wynajdywać, wyszukiwać dotykiem; przetrząsać coś w celu znalezienia czegoś; tropić, wynajdywać; *przen.*, dochodzić, dociekać, wyśledzać; **w.** kogoś = badać zręcznie, egzaminować dla dowiedzenia ś., co ktoś myśli a. czuje.

Wymaczać, maczając, wypotrzebować, wybrać.

Wymagać *dok.* Wymóc; żądać czegoś usilnie, domagać ś., dopominać ś. natarczywie, siłą, przemocą; **w.** coś = otrzymywać, uzyskiwać wskutek natarczywego żądania, wymuszać coś od kogoś, przymuszać, wyciskać; nie mogę wymóc tego na sobie = nie umiem zmusić siebie do tego.

Wymagalny, mogący być wymaganym; który musi być wymaganym, konieczny, niezbędny, nieodzowny.

Wymaganie, natarczywe, usilne żądanie czegoś; rzecz żądana, wymagana.

Wymaglować, zmaglować wszystko, co było do zmaglowania.

Wymagnetyzować, nasycić magnetyzmem; wyleczyć zapomocą magnetyzmu.

Wymakać *dok.* Wymoknąć; moknąc w jakimś płynie, tracić pewne części składowe rozpuszczalne; stawać ś. miękkiem, odmiękać; miękнąć; gnić, niszczeć wskutek wilgoci.

Wymalowywać *dok.* Wymalować; przedstawiać coś w malowidle, wyrysowywać farbami, odmalowywać, spotrzebować wszystkie farby na malowanie.

Wymamiać *dok.* Wymamić; mamiąc, wyciągać, wyłudzać coś od kogoś.

Wymamiciel, człowiek, który wymamia coś od kogoś.

Wymamicielka *for. ż.* od Wymamiciel.

Wymamić — *p.* Wymamiać.
Wymaniać — *p.* Wymamiać.

Wymarcie, wygaśnięcie przez śmierć, śmierć wszystkich pokolei, wyginięcie.

Wymarły, który wymarł; rodzina **w-a**=której wszyscy członkowie powymierali; naród **w.** = wygasły, który przestał istnieć; miasto **w-e** = w którem poumierali wszyscy mieszkańcy, *przen.*, ciche, spokojne, bez życia, bez ruchu.

Wymarmurować, Wymarmurzyć, wyłożyć płytami marmuru, nadać deseń marmuru.

Wymarsz, wyjście wojska z jakiegoś miejsca, udanie ś. w pochód.

Wymarszczać *dok.* Wymarszczyć; coś zmarszczonego wygładzać; układać, wyginać w zmarszczki.

Wymarzać *dok.* Wymarzyć; wysnuwać w głowie, roić w wyobraźni, układać w marzeniach.

Wymarzać *dok.* Wymorzyć; marzać, zanurzać w płynie na czas dłuższy dla wyciągnięcia pewnych części rozpuszczalnych, np. soli.

Wymarzać *dok.* Wymorzyć; głodem o śmierć przyprawiać wszystkich pokolei; *przen.*, wytępiać, mordować, niweczyć wszystkich; morząc kogoś głodem, wymuszać na nim coś; zniewalać do jakiegoś ustępstwa; osłabiać, wycieńczać głodem; **w. się,** osłabiać ś., wycieńczać ś. głodem.

Wymarzać (-zać) *dok.* Wymarznąć (-znąć); ginąć od mrozu jeden po drugim, aż do ostatniego, zmarznąć; o płynie: zamarzać, w lód ś. zamieniać w zupełności.

Wymarzły (wymar-zły), który wymarzł.

Wymarznąć (wymar-znąć) — *p. nied.* Wymarzać (wymar-zać).

Wymarzony, którego wymarzo-

no; wymyślony; doskonały, wyborny, najlepszy w swoim rodzaju.

Wymarzyć — *p.* Wymarzać.

Wymaszczać — *p.* Wymaścić, — *p.* Wymościć.

Wymaszerować, o wojsku: wyjść z jakiegoś miejsca w porządku, wyruszyć w pochód.

Wymaścić *nied.* Wymaszczać, wysmarować, natrzeć maścią a. jakąś tłustością, dodać tłuszczu; wypotrzebować wszystką maść na smarowanie.

Wymatać, matactwem wyłudzić.

Wymateracować, wysłać materacami a. czemś miękkiem, jakby materacami.

Wymawiacz, człowiek, który komuś coś wymawia a. który kogoś wymawia, usprawiedliwia.

Wymawiać *dok.* Wymówić; wyrażać głosem, zapomocą organów mowy wygłaszać, wypowiadać dźwięki, wyrazy i zdania; wyrażać myśl jakąś słowami mówić, wykrywać słowami wszystko do końca, mówić to, czegoby nie należało powiedzieć; wyrażać coś należycie słowami: **w.** sobie coś=zapewniać, warować, sobie coś przy zawieraniu jakiejś umowy, ugody, zastrzegać sobie coś na swoją korzyść; zastrzegać ś. zgóry, że nie będzie ś. ulegało rygorom pewnej gry, zabawy, zgóry nie zgadzać ś. na coś, protestować zawczasu przeciw czemuś; **w.** kogoś, coś = usprawiedliwiać, uniewinniać, ekskuzować, tłumaczyć, bronić słowami; **w.** komuś coś = wyrzucać w oczy, wyrzuty czynić z powodu złych postępków; **w.** komuś służbę = oddalać go; **w.** komuś mieszkanie = wyrzucać go z mieszkania; **w.** komuś sumę= żądać jej zwrotu; **w. się,** być wymawianym; mową wykręcać ś. od czegoś, znajdować wymówki, usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś., ekskuzować ś.; wzbraniać ś. od przyjęcia czegoś, uczynienia czegoś; zdradzać ś. z czemś mową, wydawać tajemnicę.

Wymawialny, dający ś. wymówić.

Wymawianie, wyrażanie zapomocą mowy; **w.** sobie czegoś=warowanie, zastrzeganie; **w.** komuś=wyrzucanie mu w oczy; **w. się,** usprawiedliwianie ś.

Wymazywać *dok.* Wymazać; smarować na całej powierzchni, wysmarowywać; wykreślać, przekreślać coś napisanego, jako niepotrzebne znosić, usuwać, kasować; **w.** kogoś z pamięci = wygładzać; **w.** coś = całkiem coś zużywać na smarowanie.

Wymącić, usunąć męty, wydobyć z zamętu; zmącić tyle czegoś, ile potrzeba.

Wymądrzałość, wygórowane mniemanie o swoim rozumie, przemądrzałość.

Wymądrzały, zbyt wiele mniemający o swoim rozumie, przemądrzały.

Wymądrzeć, nabyć mądrości, stać ś. mądrym, zmądrzeć; zacząć zbyt wiele mniemać o swoim rozumie, stać ś. przemądrzałym.

Wymeldować, wykreślić, wyłączyć z ksiąg meldunkowych.

Wymęczać *dok.* Wymęczyć; męcząc wyciskać coś na kimś; z trudem odbierać; wyrabiać, wytwarzać coś z męką, z wielkim trudem.

Wymęczyć — *p.* Wymęczać; **w.** kogoś=zmęczyć go, zmordować, pozbawić sił zdrowia przez zbytnie utrudzenie; **w. się,** zmęczyć ś., zmordować ś., stracić siły, zdrowie przez trud nadmierny, sfatygować ś., sforsować ś.

Wymędrkować, wymyślić coś w sztucznem, oderwanem od rzeczywistości, rozumowaniu; wyłudzić mędrkowaniem, wykpić, wyłgać.

Wymężnieć, stać ś. mężnym; stać ś. mężczyzną, nabrać wyglądu mężczyzny, zmężnieć.

Wymian — *p.* Weksel.

Wymiana, wymienienie, wyszczególnienie czegoś; czynność, polegająca na tem, że za jeden przedmiot daje ś. inny, równej wartości, zamiana; czynność kupna i sprzedaży, polegająca na takiej wymianie; **w.** usług = wyświadczanie sobie wzajemne usług równoważnych.

Wymianka, Wymienka, zastrzeżenie, wyjątek.

Wymiar, wymierzanie, rozmierzanie; to, czem ś. coś wymierza, określa, miara przestrzeni a. czasu; rozmiar, rozciągłość w trzech zasadniczych kierunkach: długości, szerokości i wysokości a. głębokości; **w.** sprawiedliwości = wymierzanie jej, zadośćuczynienie jej, wyrok, kara; pewna umówiona ilość owoców, jaką dzierżawca obowiązuje się dostarczyć właścicielowi sadu.

Wymiara, wymiar.

Wymiarek młyński, pewna ilość ziarna, oddawana młynarzowi za jego zmielenie, wymiełek.

Wymiarkować, wymierzyć stosownie do czegoś, pomiarkować jak potrzeba; miarkując, rachując, coś obmyślić; badając, rozważając, śledząc, wywnioskować, zorjentować się.

Wymiarowy, Wymiarny, dotyczący wymiaru.

Wymiatać *dok.* Wymieść; miotąc, ciskając, wyrzucać poza obręb czegoś, precz odrzucać; miotłą, szczotką usuwać, jakąś rzecz niepotrzebną; zamiataniem oczyszczać: **w.** pokój; wypędzać, wyganiać kogoś; **w.** komuś coś = wyrzucać, wymawiać w oczy, wytykać mu wady, złe postępki.

Wymiąć, wygnieść, pognieść, zmiąć; mięciem, gnieceniem wydobyć, wycisnąć.

Wymiądlić, wymiędlić.

Wymieciny (-in), to, co wymieciono, odpadki, śmiecie.

Wymielać *dok.* Wymleć; mleć wszystko, co było do zmielenia; mieleniem otrzymywać coś.

Wymieniacz, człowiek, który coś wymienia, który coś zamienia.

Wymieniać *dok.* Wymienić; nazywać kogoś, coś po imieniu, wyszczególniać, wzmiankować; wypowiadać kolejno pewną ilość przedmiotów, szczegółów, wyliczać; dawać jedną rzecz wzamian za drugą: **w.** pieniądze = zmieniać je na drobniejsze, a. pieniądze krajowe na zagraniczne i odwrotnie.

Wymieniony, wyżej nazwany; pochodzący z zamiany.

Wymienista, mająca wielkie wymiona.

Wymienka — *p.* Wymianka.

Wymienne (-ego), opłata za wymianę pieniędzy.

Wymienny, mogący być wymienianym, dający ś. wymieniać, polegający na wymianie: handel **w.** = polegający na tem, że za jeden produkt otrzymuje ś. inny, bez użycia pieniędzy.

Wymierać *dok.* Wymrzeć; umierać, kończyć życie jeden po drugim aż do ostatniego, wygasać.

Wymiernik, człowiek, trudniący ś. wymierzaniem czegoś, geometra.

Wymierność, właściwość tego, co może być wymierzone.

Wymierny, dający ś. wymierzyć, obliczyć; mający pewną, ściśle wymierzoną miarę a. wymiary; mający kształt prawidłowej figury a. bryły geometrycznej.

Wymierzać *dok.* Wymierzyć; dochodzić miarą długości, szerokości, wysokości a. głębokości czegoś; **w.** sprawiedliwość, karę = czynić zadość sprawiedliwości, wykonywać, wyznaczać karę; **w.** coś = przebywać pewną przestrzeń, jakby mierząc ją krokami; **w.** coś = określać miarą; **w.** coś z kogoś, na kimś = otrzymywać coś od niego gwałtem, przemocą, wymuszać; **w.** do kogoś, do czegoś, przeciw komuś, przeciw czemuś = na cel brać, celować, godzić, kierować cios, uderzać, strzelać; **w. się,** być wymierzanym; zdawać rachunek z czegoś, tłumaczyć ś. ze swego postępowania, usprawiedliwiać ś.; odpłacać ś., wypłacać ś.

Wymierzić (wymier-zić); wymóc coś na kimś naprzykrzaniem ś. obmierzłem.

Wymierzły, obmierzły.

Wymierzwić, wygnoić mierzwą, zasilić rolę mierzwą, nawieźć, użyźnić nawozem.

Wymierzyć — *p.* Wymierzać.

Wymieszać, wykonać mieszanie, zmieszać starannie.

Wymieszkać, przemieszkać gdzieś pewien czas, do pewnego terminu.

Wymieść — *p.* Wymiatać.

Wymię, gruczoł umieszczony pod piersiami a. pod brzuchem a. między tylnemi nogami, w którym zbiera ś. mleko u samic, zwierząt ssących, u kobiet, sutka.

Wymiędlić, międleniem wyczyścić.

Wymiękczać *dok.* Wymiękczyć; czynić miękkiem, miększem, zmiękczać; *przen.*, czynić łagodnem.

Wymiękczeć — *p.* Wymiękнąć.

Wymiękczyć — *p.* Wymiękczać.

Wymięknąć, Wymiękczeć, stawać ś. miękkiem, zwłaszcza przez wygniecenie, przez zwilżenie w jakimś płynie.

Wymigać się, Wymignąć się, szybko biegnąc, wymknąć ś.; zręcznie ujść niebezpieczeństwa, wyjść z kłopotu.

Wymijać *dok.* Wyminąć; omijać, przechodzić, przejeżdżać, przepływać mimo, mijając a. omijając kogoś a. coś, zostawiając kogoś a. coś na boku; *przen.*, unikać kogoś, stronić od kogoś.

Wymijająco *przysł.*, uchylając się od stanowczości, dwuznacznie: odpowiadać **w.**

Wymijanka *kol.*, stacja, na której wymijają się pociągi traktów jednotorowych.

Wymilczeć, przemilczeć czas jakiś; **w.** coś = milczeniem uzyskać.

Wymiłować, miłością uzyskać, ukochać.

Wyminąć — *p.* Wymijać.

Wymionowaty, podobny do wymienia.

Wymionowy, odnoszący ś. do wymienia.

Wymiot, wymiotanie, wyrzucanie czegoś; wyrzut, wybuch: **w.** wulkanu; to, co ś. wymiata, wyrzuca; płód poroniony, urodzony przedwcześnie, wymiotek, poniotek; odrzutki, odpadki, śmiecie, wymiotło, pomiotło; w *lm.*, pokarm, wyrzucony napowrót ustami, womity, plwociny; sama czynność wyrzucania pokarmu przez usta; ekskrementy, odchody.

Wymiotek, Wymiotło — *p.* Wymiot.

Wymiotnica lekarska, mały krzew z rodziny marzanowatych, używany w medycynie pod nazwą ipekakuany (fig.).

Wymiotować, wyrzucać pokarm z żołądka ustami, womitować.

Wymiotowy, odnoszący ś. do wymiotu, do wymiotowania.

Wymioty — *p.* Wymiot.

Wymistrzować, Wymistrować, misternie wyrobić, wymyślić misternie, po mistrzowsku, wzorowo, bez zarzutu, ułożyć zręcznie.

Wymknąć się — *p.* Wymykać się.

Wymłocek, wymłacanie, wymłócenie; robota wymłacania, zajęcie człowieka młócącego.

Wymłodnieć, nabrać wyglądu młodego, odmłodnieć.

Wymłot — *p.* Wymłót.

Wymłócić, młócąc wybić ziarno z kłosów; zmłócić wszystko, co było do zmłócenia; **w.** kogoś, coś, = wybić, wyłoić, wygrzmocić.

Wymłót, Wymłot, ziarna wymłócone ze zboża; stosunek otrzymanej przez wymłócenie ilości ziarna do ilości snopów, wydajność snopów.

Wymłótny, Wymłotny, wydający dużo ziarn przy młóceniu, omłotny.

Wymniszyć, uwolnić od ślubów zakonnych, wydostać z klasztoru; wytrzebić, wykastrować.

Wymocować, mocą wysadzić, wyłamać; nadać pełnomocnictwa, upoważnić; **w. się,** zmęczyć ś. mocowaniem ś.

Wymoczek, rzeczy wymoczone, to co pozostało po wymoczeniu; mikroskopijne żyjątko z typu pierwotniaków, przebywające w wodzie; *przen.*, człowiek blady, wycieńczony, bez cery, zdechlak.

Wymocznica, roślina z gromady wodorostów.

Wymoczyny (-yn), woda, w której coś wymoczono.

Wymodlić, modlitwą, prośbą usilną wyjednać coś, uprosić, wybłagać, modląc wyprosić; **w. się,** uwolnić ś. przez prośbę od czegoś, namodlić ś. dosyta.

Wymodliny *gwar.* uczta po wywodzie, odbytym przez matkę w kościele.

Wymoga — *p.* Wymóg.

Wymokły, który wymokł a. wygnił; grunt **w.** = pełny bagnisk.

Wymoknąć — *p.* Wymakać.

Wymordować, pomordować, pozabijać, zamęczyć wszystkich.

Wymorusać, wysmolić, wybrudzić, umorusać zupełnie.

Wymorzyć — *p.* Wymarzać.

Wymościć *nied.* Wymoszczać, zrobić jakby pomost, pokryć albo wysłać, wyłożyć coś czemś, aby było miękko.

Wymotać, wyplątać coś zamotanego; rozplątać rzecz zagmatwaną; **w. się,** wyplątać ś., wydobyć ś. z zamotania, z kłopotu.

Wymotywować, podać przyczynę cz. motywy czegoś, uzasadnić coś.

Wymowa, sztuka, nauka wyrażania ustami i organami mowy wyrazów, zdań, myśli, wymawiania, pięknego mówienia; umiejętność lotnego i pięknego wysławiania ś., zwłaszcza ustnie, wymowność, dar krasomówczy, krasomówność; mowa piękna, trafiająca do przekonania i serca słuchaczy; dosadne, ozdobne przemówienie; dział utworów prozaicznych, obejmujący wszelakiego rodzaju mowy, przemówienia, toasty, kazania i t. p.; sposób wymawiania, pronuncjacja, akcent.

Wymownie *przysł.*, mówiąc wyraźnie, z wymową, krasomównie, krasomówczo, mówiąc łatwo i przekonywająco, elokwentnie.

Wymowność, dar łatwej, gładkiej, pięknej wymowy, krasomówność, krasomówstwo, elokwencja.

Wymowny, łatwo i pięknie mówiący; wyraźny, pełen znaczenia, pełen wymowy; krasomówny, krasomówczy, elokwentny.

Wymóc — *p.* Wymagać.

Wymóg, częściej *lm.* Wymogi; wymaganie; to, czego ś. wymaga; warunek konieczny.

Wymówca, człowiek wymowny, krasomówca; człowiek, wymawiający, usprawiedliwiający kogoś; wymawiający coś komuś.

Wymówić — *p.* Wymawiać.

Wymówka, obrona od zarzutu, uniewinnienie, usprawiedliwienie; wymówienie ś. z czegoś niemożnością, pozór do niezrobienia czegoś, ekskuza wyrzut, zarzut, obwinienie o coś.

Wympel *nm., żegl.* długa chorągiewka na maszcie.

Wymrażać *dok.* Wymrozić; przejmować mrozem; czynić, aby coś zmarzło; zapomocą zmrażania wyciskać z czegoś części płynne, mrozem wygubiać, wytracać, wytępiać; **w. się,** być wymrażanym, ginąć od mrozu.

Wymrozić — *p.* Wymrażać.

Wymrozki, Wymrózki (-ów), to, co pozostało po wymrożeniu, po wymarznięciu.

Wymruczeć, mrucząc wymówić, powiedzieć, wyśpiewać coś, mruczeniem uzyskać, otrzymać coś; **w. się,** dosyć ś. namruczeć.

Wymrzeć — *p.* Wymierać.

Wymulać *dok.* Wymulić; muł, szlam z czegoś usuwać, wypłókiwać; usuwając muł oczyszczać; wykopywać dół, robić jamę w ziemi; **w. się,** wydobywać ś. z mułu, z ziemi.

Wymuł, Wymulisko, zagłębienie wymulone przez wodę deszczową a. potok, wyrwa.

Wymundurować, ubrać, ustroić w mundur a. w mundury.

Wymurować, murując wznieść, wystawić ścianę jako budynek, wybudować z cegły i wapna; wyłożyć, wycembrować cegłą.

Wymus, wymuszanie, wyciskanie czegoś na kimś.

Wymusić — *p.* Wymuszać.

Wymuskać, Wymusnąć, wygładzić muskając; uczesać kogoś starannie; **w. się,** uczesać ś. gładko, ubrać ś. starannie, wystroić ś.

Wymustrować, Wymusztrować, nauczyć obrotów wojskowych, wprawić w nie; wyuczyć zachowania ś.; **w. się,** wyćwiczyć ś. w mustrze.

Wymuszać *dok.* Wymusić; przymuszać, zniewalać kogoś do czynienia czegoś, żądać; **w. się,** czynić coś wbrew swojej woli, zmuszać siebie do czegoś.

Wymuszenie *przysł.*, z przymusem, z przesadą, nienaturalnie; *rzecz.*, wymożenie czegoś na kimś gwałtem, zniewolenie kogoś do czegoś.

Wymuszony, pochodzący z przymusu, musem wymożony; nienaturalny, przesadny.

Wymyć — *p.* Wymywać.

Wymydlić, wysmarować mydłem, namydlić; zużyć na mydlenie, wypotrzebować mydła.

Wymyk, jedno z ćwiczeń gimnastycznych.

Wymykać *dok.* Wymknąć; wyciągać, wysuwać zręcznie, wysmykać, wybierać coś skąd gładko i szybko; wyprzedzać; **w. się,** wysuwać ś., wyślizgać ś. zręcznie i niepostrzeżenie, wypadać szybko, uciekać, umykać zręcznie; **w. się z rąk** = wykręcać ś., wywijać ś., wyzwalać ś. zręcznie; **w. się** naprzód, w górę = wybiegać, wylatać, wyjeżdżać, wybijać ś., wyrywać ś.; wysuwać ś.; wychylać ś. na wierzch, wystawiać ś., wystawać.

Wymysł, wymyślanie, wymyślenie; wybredzanie, kaprys, wymyślność, wykwint; rzecz wymyślona, wynaleziona, urojona; koncept, sztuczka; opowieść wymyślona, zmyślenie; łajanie, połajanka, wyraz obelżywy.

Wymyszkować, wynaleźć, wytropić coś skrytego; **w. się,** wyślizgnąć ś., wykręcić ś.

Wymyślacz, człowiek, który coś wymyśla, wynalazca.

Wymyślać *dok.* Wymyślić; wynaleźć przez myślenie, myśląc odkryć coś, dojść sposobu wykonania czegoś, wytworzyć; **w.** coś = układać coś w głowie, zmyślać, kłamać, łgać, roić; **w.** coś na kogoś = zmyślać z chęcią zaszkodzenia mu, opowiadać o nim rzeczy niestworzone; **w.** komuś = łajać go, złorzeczyć mu, urągać mu; wybredzać, przebierając odrzucać, przebierać z niesmakiem.

Wymyślnica *for. ż.* od Wymyślnik.

Wymyślnie *przysł.*, zręcznie, kunsztownie, sztucznie, w sposób wyszukany, wykwintnie, wytwornie, wybrednie.

Wymyślnik, człowiek wymyślny, wybredny.

Wymyślność, dar wynalazczy, obfitość wymysłów; zręczność w wynajdywaniu wybiegów, kłamstw; wykwintność, przesada w drobiazgach; wybredność, kapryśność, grymaśność.

Wymyślny, obfity w pomysły, płodny w pomysły, pomysłowy; dający ś. wymyślić, wynaleźć myślą; kłamliwy, zmyślony, łgarski; któremu nie można dogodzić, przesadny w wynajdywaniu zarzutów, wybredny; wytworny, wykwintny.

Wymywać *dok.* Wymyć; oczyszczać myciem; wypłókiwać, wywabiać myciem; **w.** sobie kimś gębę = obgadywać go, szkalować, obmawiać; **w. się,** oczyszczać ś. z brudu zapomocą mycia.

Wymywalnia, zakład i miejsce, gdzie ś. odbywa oddzielanie ziarnek złota z piasku.

Wynaczyniać się *dok.* Wynaczynić ś.; o krwi: występować z naczyń nazewnątrz w niewielkiej ilości.

Wynaczynienie, większe wystąpienie krwi z naczyń, wybroczenie.

Wynagradzać *dok.* Wynagrodzić; dawać nagrodę, nagradzać, wetować poniesioną szkodę a. krzywdę.

Wynagrodzenie, udzielenie nagrody; pieniądze albo rzecz jakaś dawana komuś za pracę jego, dla powetowania poniesionej szkody a. doznanej krzywdy.

Wynagrodzić — *p.* Wynagradzać.

Wynająć — *p.* Wynajmować.

Wynajdywać *dok.* Wynaleźć; wyszukiwać z chęcią znalezienia, znajdować, wykrywać, upatrywać, wybierać z pośród wielu; korzystając z sił natury, tworzyć rzecz nową, dotąd nie istniejącą: **w.** proch, druk, machinę elektryczną.

Wynajem, wynajmowanie (ś.), najem.

Wynajmować *dok.* Wynająć; oddawać na użytkowanie rzecz jakąś na pewien termin za umówioną opłatą; umawiać ś. z kimś co do jego pracy za określone wynagrodzenie; **w. się,** być wynajmowanym; umawiać ś. z kimś co do wynagrodzenia za swą pracę.

Wynalazca, człowiek, który zrobił jaki wynalazek, który coś wyszukał, wymyślił.

Wynalazczyni *for. ż.* od Wynalazca.

Wynalazek, wynalezienie czegoś, stworzenie rzeczy nowej, dotąd nie istniejącej, opierając ś. na siłach natury: **w.** druku, prochu, kompasu; rzecz wymyślona, zmyślenie, wymysł.

Wynaleziony, którego wynaleziono, wymyślono, odszukano.

Wynaleźć — *p.* Wynajdywać.

Wynarodawiać *dok.* Wynarodowić; pozbawiać odrębnych cech narodowych, ducha narodowego, zacierać cechy narodowe i nadawać inne, obce: **w.** język, tradycje, obyczaje; **w. się,** tracić odrębne cechy narodowe. język, tradycje, zwyczaje, obyczaje i t. p.

Wynaszać — *p.* Wynosić.

Wynaturzać *dok.* Wynaturzyć, wyzuć kogoś a coś z właściwej mu natury, przekształcić w sposób nienaturalny, zwyrodniały.

! Wynegocjować, uzyskać zapomocą układów.

Wynęcać *dok.* Wynęcić; nęcąc, wyprowadzać, wywabiać, wyciągać skąd; wyłudzać, wykpiwać coś od kogoś.

Wynędzać, Wynędzniać *dok.* Wynędzić, Wynędznić; przez brak pokarmu, przez nędzę czynić chudym, mizernym; **w. się,** chudym, nędznym, mizernym ś. stawać.

Wynędzniały, zbiedzony nędzą, mizerny, nędzny, chudy.

Wynędznieć, wskutek nędzy a. cierpień wychudnieć, wymizerować się.

Wynicować, wywrócić ubranie na nice, t. j. spodem do góry, przenicować; *przen.*, wytłumaczyć, przedstawić coś opacznie, sfałszować, przekręcić; *przen.*, przerobić, przeinaczyć kogoś, coś, by lepiej, korzystniej przedstawiało ś. ludziom; oszkalować, skrytykować, wyszydzić w sposób zjadliwy; **w.** szklankę, kieliszek = wypić duszkiem; **w. się,** przeistoczyć ś., przeinaczyć ś.

Wyniesienie, czynność czas. Wynieść; kąt **w-a** = kąt zawarty między linją wystrzelenia i poziomą; miejsce wyniosłe, wydatność, wyżyna; *przen.* duma, pycha, wyniosłość.

Wynieść — *p.* Wynosić.

Wynieśmiertelnić, uczynić nieśmiertelnem.

Wynijść — *p.* Wyjść.

Wynik, źródło, początek, wszczątek; to, co skąd pochodzi, jako skutek, następstwo, rezultat czegoś; w *log.* nowa myśl, którą wyciągamy z dwu przesłanek sylogizmu, wniosek.

Wynikać *dok.* Wyniknąć; brać początek gdzieś, mieć swe źródło w czemś, pochodzić skąd; pochodzić, wypadać, wypływać skąd, jako wniosek, iść za czemś, być rezultatem czegoś.

Wynikłość, skutek, następstwo, wypadek, rezultat.

Wynikły, który wynikł z czegoś.

Wyniknąć — *p.* Wynikać.

Wynios (burty) *żegl.*, miara jej wyniosłości ponad wodą.

Wyniosłość, własność tego, co jest wysokie, rzecz, wynosząca ś. nad przedmioty otaczające, góra, pagórek; *przen.*, górność, szczytność, wyższość duchowa i moralna, szlachetność umysłu, wielkoduszność; zbyt wielkie mniemanie o sobie, duma, pycha, wysokie o sobie rozumienie.

Wyniosły, wysoki, górujący nad otaczającemi przedmiotami, wydatny; *przen.*, szczytny, górny, podniosły, wzniosły, szlachetny, wielkoduszny, wspaniałomyślny, dumny, pyszny.

Wyniośle *przysł.*, wysoko, górnie, szczytnie, wzniośle; dumnie, pysznie, z góry, hardo, lekceważąco dla innych.

Wyniszczać *dok.* Wyniszczyć; gubić, wygubiać do ostatka, wytępiać, wygładzać; wniwecz obracać, niweczyć, doprowadzać do ruiny, niszczyć zupełnie, tak iż śladu nie zostanie; czynić nędznym, mizernym, wynędzać, wynędzniać, wycieńczać; **w. się,** być wyniszczanym, niszczeć zupełnie, wniwecz ś. obracać; tracić zdrowie, majątek; wytępiać ś. nawzajem; nędznym ś. stawać, nędznieć.

Wyniszczeć — *p.* Wyniszczać ś.

Wyniszczenie, ruina, pustka, zniszczenie, zbiedzenie, poniżenie, upokorzenie, upośledzenie.

Wyniszczony, którego wyniszczono; spustoszony, wynędzniały, który stracił zdrowie, siły, skutkiem choroby, rozpusty.

Wyniszczyciel, człowiek, który coś wyniszcza a. wyniszczył.

Wyniszczyć — *p.* Wyniszczać.

Wynitować, połączyć, zbić nitami; wydobyć, zepsuwszy nitowanie.

Wynocować się, wyspać ś., wypocząć na noclegu.

Wynosiciel, człowiek, który kogoś a. coś wynosi a. wyniósł.

Wynosić *dok.* Wynieść; nieść ze środka, z wewnątrz, na zewnątrz; **w.** kogoś = podnosić, wyprowadzać, wznosić w górę; *przen.*, podnosić na wyższy stopień, dawać wyższe stanowisko społeczne, podnosić do wyższego znaczenia; *przen.*, wychwalać, wysławiać, uwielbiać; dawać pewną sumę w rezultacie, jako wynik pewnych działań arytmetycznych: dwa razy dwa **w-i** cztery; kosztować pewną sumę pieniędzy, pewną sumę dochodu i t. p.; **w.** umarłego = eksportować z domu a. z kościoła na cmentarz; **w.** wszystko z domu, ze szkoły = rozgłaszać, co ś. dzieje w domu, w szkole; przez trzy dni nie wyniosłem nogi z domu = nie ruszyłem ś. krokiem; kijem wynoszą, gdzie kogo nie proszą = wypędzają; **w.** kogoś pod niebiosa = wychwalać z zapałem, nadmiernie; **w. się,** wychodzić poza obręb czegoś, zabierać ś. skądś ze swemi rzeczami, tobołkami i t. p., wymykać ś., uchodzić, odchodzić; wynoś ś.!, wynoś mi ś.! = idź precz!, ruszaj stąd!; wyniósł ś., jak niepyszny=odszedł ze wstydem; wyprowadzać ś., przenosić ś. na inne miejsce zamieszkania; wznosić ś., podnosić ś. w górę; otrzymywać wyższe stanowisko społeczne, podnosić ś. na wyższą godność; *przen.*, stawać ś. dumnym, wyniosłym, dumnieć, pysznieć, zbyt wiele o sobie mniemać, z pogardą i lekceważeniem traktując innych; uważać ś. za coś lepszego, doskonalszego, wywyższać ś.

Wynosić *nied.* Wynaszać, ponosiwszy czas jakiś, zedrzeć, wyszarzać przez noszenie; **w. się,** wytrzeć ś., podniszczyć ś. przez noszenie.

Wynosiny (-in), wynoszenie ś., wyprowadzanie ś., wyprowadzka; **w.** umarłego = wyprowadzanie zwłok z mieszkania a. z kościoła na cmentarz, eksportacja.

Wynucić, nucąc wyrazić coś, wyśpiewać.

Wynudzać *dok.* Wynudzić; wymuszać coś na kimś, nudząc go, zanudzając go, dokuczając mu ustawicznie prośbami.

Wynudzić — *p.* Wynudzać; **w.** kogoś = wymęczyć, zmęczyć go nudzeniem; **w. się,** przecierpieć nudę przez czas pewien.

Wynukać, nukając, popędzając kogoś do roboty, wymóc coś na kimś, wydostać coś od kogoś, doprowadzić go, aby coś zrobił.

Wynurzać *dok.* Wynurzyć; wydobywać z głębi, z osłony wysuwać, wytykać; wypowiadać myśli, uczucia, wywnętrzać; **w. się,** wysnuwać ś. z głębi, wychodzić najaw; wywnętrzać ś. przed kimś, wypowiadać swoje myśli, uczucia, otwierać przed kimś serce.

Wynurzyć — *p.* Wynurzać.

Wynużyć, wymordować, wymęczyć, wycieńczyć.

Wyobcować, wyłączyć kogoś ze społeczeństwa, rzucić klątwę na kogoś.

Wyobraziciel, człowiek, który wyobraża, przedstawia kogoś a. coś, który jest przedstawicielem kogoś a. czegoś.

Wyobrazicielka *for. ż.* od Wyobraziciel.

Wobrazić — *p.* Wyobrażać.

Wyobrazowywać *dok.* Wyobrazować; przedstawiać, wyobrażać w obrazie, w słowach, w opisie.

Wyobraźliwy, dający wyobrażenie, wywołujący wyobrażenie przedmiotu — *p.* Wyobraźny.

Wyobraźnia, władza duchowa mocą której, umysł człowieka odtwarza obrazy przedmiotów nigdy przedtem niepostrzeganych.

Wyobraźny, Wyobraźliwy, dotyczący wyobraźni; dający ś. wyobrazić.

Wyobrażać *dok.* Wyobrazić; przedstawiać w obrazie, w wizerunku, w opisie, w utworze literackim i t. p.; przedstawiać, reprezentować, oznaczać coś; tworzyć nowe kształty mocą wolnej wyobraźni, nadawać postać, kształt przez działalność wyobraźni; odtwarzać coś, przedstawiać sobie w duchu, imaginować, wystawiać sobie w myśli; **w-aź** sobie! = uprzytomnij sobie w myśli; cóż ty sobie **w-asz?** = co sobie myślisz?

Wyobrażenie *psych.*, przedstawienie; obraz, wizerunek, podobieństwo, portret; ślad, który w naszym umyśle pozostawia jakiś poznany przedmiot a. zjawisko świata zewnętrznego, utrzymujący ś. w umyśle dzięki pamięci; obraz zmysłowy pojęcia oderwanego, symbol, znak, figura; pojęcie, idea; przedmiot, obraz, na który tylko wyobraźnia zdobyć ś. może; wzór, podług którego formuje ś. coś; świadomość, znajomość czegoś ogólna, niedokładna: nie mam o tem **w-a** = nie wiem; nie masz o niczem wyobrażenia=nic nie wiesz, nic nie umiesz.

Wyodrębniać *dok.* Wyodrębnić, wyłączać z pomiędzy innych przez nadanie a. skonstatowanie cech odrębnych, wydzielać; **w. się,** zająć odrębne stanowisko, odosobniać ś., oddzielać ś., nie chcieć należeć do czegoś, nie brać w czemś udziału.

Wyojczyźniać *dok.* Wyojczyźnić; pozbawiać kogoś ojczyzny, wyzuwać z ojczyzny, przywłaszczając ją sobie.

Wyokrąglać *dok.* Wyokrąglić, wyrabiać na okrągło, wykończać okrągło.

Wyolbrzymiać *dok.* Wyolbrzymić, uczynić wielkiem, wynosić do ogromnych rozmiarów.

Wyonaczyć, wykręcić, przeinaczyć, inaczej przedstawić.

Wyopaczyć, przeinaczyć, wynicować, naopak wywrócić, wykręcić; **w. się,** naopak wywrócić ś., popsuć ś., przez zmianę kierunku.

Wyor, bróżda.

Wyorać — *p.* Wyorywać; **w.** rolę = orząc, dobrze ją uprawić.

Wyorywać *dok.* Wyorać; orząc wydobywać coś na wierzch; orząc, zajmując ś. pracą rolną zarabiać; orząc robić, np. skiby, zagony, bróżdy; **w.** granicę, miedzę=orząc, przekraczać je, worywać ś. w cudzy grunt.

Wyoselkować, wyostrzyć na oselce.

Wyosobniać *dok.* Wyosobnić; osobnym czynić, oddzielać, wyłączać, wyodrębniać, wyobcowywać; **w. się,** stawać ś. osobnym, oddzielnym, nie chcieć należeć do czegoś; wyodrębniać się od czegoś, wyobcowywać ś..

Wyostrzać *dok.* Wyostrzyć, ostrzyć, naostrzać, czynić ostrym, wecować, toczyć.

Wyostrzeć, ostrem ś. stać, nabrać ostrości.

Wyowocować się, stać ś. mniej zdolnym do dawania owoców, wyjałowić ś., stać ś. bezpłodnym.

Wyozdobić, czynić ozdobnym, przyozdobić, wystroić.

Wypaczać *dok.* Wypaczyć; wykrzywiać, wyginać w niewłaściwym kierunku; prowadzić niewłaściwie, psuć czyjś charakter, psuć, niszczyć w znaczeniu moralnem, demoralizować przez nadanie fałszywego kierunku duchowego; **w. się,** wykrzywiać ś.; wyginać ś. w niewłaściwym kierunku; pójść niewłaściwą drogą w życiu, demoralizować ś.

Wypad, wypadanie, wypadnięcie, wycieczka; w fechtunku: wysunięcie naprzód prawej nogi z przesunięciem na nią całej figury celem ugodzenia przeciwnika.

Wypadać *dok.* Wypaść; padać ze środka czegoś nazewnątrz, z wnętrza czegoś w kierunku ciążenia powszechnego, spadać na ziemię; wydostawać ś., wydobywać ś., wybiegać, wyskakiwać, wylatać szybko ze środka czegoś; wymykać ś., wyślizgać ś.; odłączać ś., wyzwalać ś. od zależności, od kogoś, czegoś, wyswobadzać ś.; **w.** na kogoś, na coś= napadać, czynić napad, najście; być wydawanym, ogłaszanym, jako wynik narad, wynikać, zapadać: **w-dł** wyrok, uchwała, postanowienie; przytrafiać ś., zdarzać ś., przygadzać ś.; przypadać na kogoś, na coś, jako prawo, przywilej a. powinność, obowiązek: na mnie kolej **w-a,** przy podziale na każdego **w-a** po tysiąc złotych, los **w-adł** na nie-

go; wynosić, kosztować, być wartym pewną sumę pieniędzy; wychodzić na coś: to na jedno **w-a;** zdychać jedno po drugiem kolejno: bydło **w-dło; w-a** = przystoi, uchodzi, godzi ś., jest właściwe, przyzwoite, przystoi; piorun **w-dł** z chmury = wytrzasnął; włosy **w-ają** = pełzną, wychodzą; **w-dł** członek ze stawu= wyłamał ś., wywichnął ś., wyskoczył, wyszedł; **w.** z łaski czyjejś = stracić ją; **w.** z taktu = tracić takt, mylić takt; **w.** ze szczęścia = stawać ś. nieszczęśliwym; **w.** z głowy, z pamięci = ulegać zapomnieniu; słówko **w-dło** z ust = wymknęło ś., wypsnęło ś.; jednem uchem wpada, a drugiem **w-a** = ulega zapomnieniu, nie pozostaje w pamięci; co z tego **w-dnie?** = co wyniknie?

Wypadek, wynik, rezultat, konkluzja, wynikłość; zdarzenie, fakt, wydarzenie wypływające z pewnych przyczyn; smutne zdarzenie, nieszczęście; przygoda, osobliwsze zdarzenie; traf; przypadek, zrządzenie losu, szczególny zbieg okoliczności: **w.** chciał, że... = zdarzyło ś., złożyło ś. tak, że..

Wypadkowa *fiz.*, siła, której działanie równa ś. działaniu innych sił danych.

Wypadkowo *przysł.*, wypadkiem, przypadkowo, trafem, niechcący.

Wypadkowy, spowodowany jakimś wypadkiem, przypadkowy, nieumyślny, nie obmyślony z góry.

Wypadowy, *przym.*, od wypad: brama **w-a.**

Wypakowywać *dok.* Wypakować; o rzeczach: wybierać, wyjmować z paki a. pak, wyładowywać, rozwijać z opakowania, rozpakowywać.

Wypalacz, ten co wypala, podpalacz; przyrząd lekarski do wypalania.

Wypalać *dok.* Wypalić; palić coś do ostatka, ogniem wyniszczać doszczętu, w perzynę ogniem wszystko przemieniać, spalać docna; wypotrzebowywać na palenie (o paliwie, o przedmiotach, służących do oświetlania); o słońcu: skwarem wyniszczać, wypiekać, wysuszać; wystawiając na działanie ognia, nadawać moc i trwałość: **w.** naczynia gliniane, **w.** cegłę, kafle, **w.** wapno; oczyszczać coś zapomocą ognia, niszczyć ogniem brud na czemś; robić, wytwarzać zapomocą palenia, przepalać czemś rozżarzonem, wyżegać: **w.** dziurę w ubraniu; **w.** piętno na ciele skazańca; **w.** spirytus, wódkę= fabrykować je zapomocą działania wysokiej temperatury, pędzić, destylować w gorzelni; **w.** w piecu = ułożywszy w nim drzewo, spalać je do ostatka; **w.** fajkę, cygaro, papierosa = spalać tytuń, w nich zawarty; **w.**, *dok.* Wypalnąć; strzelać, palić, dawać ognia; *przen.*, wypowiadać, wygłaszać z zapałem, szybko wypowiadać; wytrzepywać; *przen.*, wybijać szybko, żwawo, gładko; wychylać; w łeb sobie wypalić= odebrać sobie życie zapomocą wystrzału z broni palnej; **w.** komuś komplement = wypowiadać; **w. się**, być wypalanym; palić ś., płonąć; gasnąć.

Wypalanie, czynność lekarsko-chirurgiczna, mająca na celu usunięcie chorej części w ciele: narośli, guzów i t. p., oraz zniszczenie zarazka w ranie, zapomocą przypalania rozpalonem żelazem tej części chorej; kauteryzacja, przyżeganie.

Wypalenisko, wypalona przez pożar przestrzeń leśna.

Wypalanka, drzewo w lesie, uszkodzone przez pożar, opalonka, ogorzałka.

Wypalić — *p.* Wypalać.

Wypalować, powbijać pale naokoło czegoś.

Wypał, wystrzał, wybuch naboju; **w.** słoneczny = spieka, susza, upał, spiekota; miejsce, wypalone upałem słonecznym.

Wypałaszować, wybić pałaszem, wypłazować.

Wypaplać, wygadać, wydać jakąś tajemnicę przez gadatliwość, przez brak rozwagi.

Wypałka, nieforemny kawałek kruszcu odnaleziony w zgliszczach.

Wypaproszyć — *p.* Wypatroszyć.

Wyparać, Wypruwać *dok.* Wypruć; prując, rozrzynając, rozcinając, wyjmować ze środka; usuwać, rugować, przepędzać; **w. się**, prując coś, zwalczając zawady, wydobywać ś. skąd, wydostawać ś. ze środka czegoś, uwalniać ś.

Wyparcie, wyrzucenie parciem, wypchnięcie; **w. się**, uwolnienie ś., wyłamanie ś., wyzwolenie ś.; nieprzyznanie ś. do czegoś.

Wyparować, ogrzewając sprawić, aby płyn zamienił ś. w parę, aby para wyszła, ulotnić; wybić z szyku, z porządku, z szeregu; wypędzić, siłą zmusić do ustąpienia skąd; wysuszyć ś. z pary, z potu; usunąć kogoś skąd siłą, gwałtem; zmienić ś. w parę, ulotnić ś., przejść ze stanu ciekłego w lotny.

Wyparskać, Wyparsknąć, parskając, wyrzucić coś z nozdrzy; wyprysnąć; **w. się**, dość ś. naparskać.

Wyparszywieć, wychorować ś. na parchy, wynędznieć wskutek parchów, sparszywieć.

Wyparty, którego wyparto, wyrzucony, wypchnięty, usunięty.

Wyparzać *dok.* Wyparzyć; poddawać działaniu pary, oczyszczać zapomocą pary a. zanurzania w gorącym płynie; **w.** kogoś skąd=dokuczając, wypędzać, wyrugowywać; **w. się** = używać parowej łaźni.

Wyparzony, którego wyparzono; nie **w-a** gęba = człowiek, mówiący sprośne słowa, nieposkromiony w języku.

Wyparzyć — *p.* Wyparzać; **w.** kogoś kijem = obić boleśnie, wygrzmocić, wyłoić.

Wypas, wypasanie, wypasienie; czas wypasania, miejsce pasania, pastwisko; prawo wypasania.

Wypasać *dok.* Wypaść; spasać trawę i t. p. bydłem, końmi, paszą tuczyć, pasąc wykarmiać.

Wypasły, który ś. wypasł, spasły, opasły, tuczny.

Wypasywać — *p.* Wypasać.

Wypaszczać się — *p.* Wypościć się.

Wypaść — *p.* Wypasać — *p.* Wypadać.

Wypatroszyć, Wypaproszyć, wydobyć, wydostać, wyciągnąć ze zwierzęcia wnętrzności.

Wypatrywać, szukać oczami, upatrywać wzrokiem, patrzeć wciąż, czy ś. coś nie stanie, czy ktoś nie nadejdzie i t. p.

Wypatrzyć, Wypatrzeć, wyśledzić, odnaleźć, wyszukać wzrokiem, upatrzyć; śledząc, dostrzec; badając wzrokiem, wybrać sobie kogoś a. coś z pośród wielu; zbadać, rozpoznać patrzeniem: **w.** sobie coś; **w.** oczy = ciągłem patrzeniem, wyglądaniem, natężaniem osłabić je, stępić, zmęczyć; czekać na kogoś a. na coś bezskutecznie, szukać kogoś a. czegoś bez rezultatu.

Wypchać — *p.* Wypychać; *żart.*, **w-aj się.!,** każ ś. **w.!** = wynoś ś.!, daj mi spokój.

Wypchlić (się), oczyścić (ś.) z pcheł.

Wypchlisko, woda, sącząca ś. po pochyłości góry i unosząca z sobą cząstki rudy żelaznej, co jest dowodem bliskiego pokładu rudy.

Wypchnąć — *p.* Wypychać.

Wypejsować, oczyścić cepem ziarna jęczmienia od ości; wytargać kogoś za pejsy, powyrywać mu pejsy.

Wypełcie, wypielanie.

Wypełgnąć, wybuchnąć płomieniem, zapalić ś. nagle.

Wypełki (-łek), chwasty powyrywane, zielsko wypielone, opełki.

Wypełniacz — *p.* Wypełniciel.

Wypełniać *dok.* Wypełnić; czynić pełnem czegoś, nasypywać, nalewać do pełna, całkiem napełniać; wykonywać jakąś pracę, jakieś zadanie, wykonywać robotę, uskuteczniać, doprowadzać coś do końca; czynić to, co powinno być zrobionem, do czego ś. zobowiązano i t. p.; **w.** kielich = wychylać, wypijać jego zawartość; **w.** sobie boki = najadać ś., wypasać ś.; **w.** liczbę czegoś = uzupełniać, kompletować; **w. się,** uskuteczniać ś., dopełniać ś., ziszczać ś., dokonywać ś.; o czasie: upływać do pewnego terminu, stawać ś.

Wypełniciel, Wypełniacz, człowiek, który coś wypełnia.

Wypełnić — *p.* Wypełniać.

Wypełty — *p.* Wypielony.

Wypełzać *dok.* Wypełznąć; pełznąc, czołgając ś., wydostawać ś., wydobywać ś. z pod czegoś a. ze środka czegoś, wyłazić; o kolorach: płowieć, blaknąć.

Wypełzek, motyl z rodziny miernikowców, paśnik **w.**

Wypełznąć — *p.* Wypełzać.

Wyperfumować (się), perfumami natrzeć (ś.), oblać (ś.), skropić (ś.).

Wyperlić się, wysypać ś., wystąpić na czemś jak perły.

Wyperswadować, perswazją, radą wybić coś komuś z głowy; wytłumaczyć komuś, by czegoś zaniechał; **w.** sobie = rozważywszy sobie coś, zaniechać, pogodzić ś. z czemś, przestać myśleć o czemś.

Wypęczać *dok.* Wypęczyć; sprawiać, że coś napęcznieje.

Wypęcznieć, nabrzmiałym się stać, napęcznieć, napuchnąć.

Wypędek *pgrdl.*, człowiek wydalony, usunięty ze stanowiska, wypędzony ze szkoły.

Wypędzać *dok.* Wypędzić; usuwać, wydalać przemocą, wyganiać, zmuszać do wyjścia, do wyjechania skąd; **w.** bydło, owce i t. p. na paszę = wyprowadzać je; o okowicie. wypalać, pędzić.

Wypędziciel, człowiek, który kogoś, coś wypędza, wygania.

Wypędzić — *p.* Wypędzać.

Wypędzlować, pędzlem wygładzić, wysmarować: **w.** gardło.

Wypękać *dok.* Wypęknąć; wyskakiwać z jakiejś powłoki wskutek jej pęknięcia, przepękać, rozłupywać ś., pękać.

Wypętać (się), wyzwolić (ś.) z pęt.

Wypiać, piejąc, wyrazić, wykrzyczeć, wyśpiewać.

Wypiastować, starannie piastując, wychować, wyhodować; chodząc troskliwie koło czegoś, cieszyć ś. dobrym wynikiem.

Wypiąć — *p.* Wypinać.

Wypić — *p.* Wypijać.

Wypiec — *p.* Wypiekać.

Wypiek, wypiekanie, wypieczenie; cała ilość wypieczonego naraz pieczywa.

Wypiekać *dok.* Wypiec; piec dokładnie; zużywać, wypotrzebowywać na pieczenie; piekąc, wyrabiać; niszczyć, niweczyć czemś rozpalonem a ogniem; wyrabiać zapomocą ognia, wypalać: **w.** cegłę, kafle; o słońcu: wypalać, wysuszać; *przen.*, wydzierać gwałtem coś komuś.

Wypielać *dok.* Wypleć; pieląc, oczyszczać od chwastów, wyrywać zielsko.

Wypielacz, narzędzie rolnicze do wypielania roli.

Wypielęgnować, pielęgnując, wyhodować, wychować, wypiastować, wypieścić, wychuchać.

Wypielony, Wypełty, którego wypielono.

Wypiełki (-łek), zielsko wyrwane, wypielone chwasty.

Wypieniać *dok.* Wypienić; oczyszczać z piany, szumować; **w. się,** oczyszczać ś. przez wyrzucanie z siebie piany; wypływać na wierzch płynu w postaci piany.

Wypieniać, pieniając ś., uzyskać, wyprocesować.

Wypienić — *p.* Wypieniać; **w. się,** przestać ś. złościć, uspokoić ś., udobruchać ś.

Wypieracz, człowiek, który coś wypiera, usuwa.

Wypierać *dok.* Wyprzeć; parciem wypędzać, wypychać, wyrzucać, wyganiać, wyparowywać; **w. się,** kogoś, czegoś=nie przyznawać ś. do znajomości czyjejś, do związków jakichkolwiek z kimś, do jakiegoś uczynku; zaprzeczać, że ś. coś zrobiło, zaklinać ś., że ś. czegoś nie mówiło, nie czyniło, zapierać ś. czegoś; zrywać stosunki z kimś, z czemś.

Wypierać *dok.* Wyprać; pioąc, wywabiać brud, plamę; **w. się,** dawać ś. wyprać, wywabić ś.

Wypieralny, dający ś. wyprać: plama **w-a.**

Wypierzać *dok.* Wypierzyć; pozbawiać pierza, wyskubywać, wyrywać z czegoś pierze; pokrywać pierzem, opierzać; **w. się,** tracić, zrzucać pierze; porastać w pierze.

Wypierzchać *dok.* Wypierzchnąć; pierzchając, uciekając wybiegać, wylatać; szybko wylatywać, wypadać; chropowaciéć od powietrza; o ubraniu, tkaninie: przecierać ś., pękać, strzępić ś.; **w. się,** wyzuwać ś. z pieniędzy, ubożeć.

Wypierzyć — *p.* Wypierzać.

Wypieszczać *dok.* Wypieścić; wychowywać, hodować z miłością, pielęgnować, wychowywać na papinka, niewieściucha, rozpieszczać, wydelikatniać; pieszcząc muskać, rozwijać starannie, wykonywać z pielęgnowitą troskliwością; oswajać, poskramiać: **w.** dzikie ptaki.

Wypieszczony, którego wypieszczono; wychowany starannie, wychowany w pieszczotach; wypielęgnowany, starannie opracowany.

Wypieścić — *p.* Wypieszczać.

Wypięknіać *dok.* Wypięknić; czynić pięknym a. piękniejszym; upiększać, upiększać; **w. się,** pięknym a. piękniejszym ś. stawać, upiększać ś.

Wypięknieć, stać ś. pięknem a. piękniejszem, wyładnieć.

Wypiększać *dok.* Wypiększyć — *p.* Wypiękniać.

Wypiętnować, napiętnować, wycisnąć, wypalić piętno, naznaczyć piętnem, znak na czemś uczynić, wycisnąć cechę.

Wypiętrować, Wypiętrzyć, wybudować, wznieść piętro; wznieść coś do góry, jakby piętro.

Wypięty, wydatny, wysuwający ś., wystający, wyciągnięty, wyprężony.

Wypijać *dok.* Wypić; pijąc po trochu, wypróżniać naczynie, z którego ś. pije, wypić wszystko; wypróżniać naczynie z jakimś napojem, wypijając go; wsysać.

Wypiłowywać *dok.* Wypiłować; wyrzynać piłą a. pilnikiem; przepiłowywać; *przen.*, piłowaniem, t. j. zanudzaniem kogoś, natręctwem uzyskiwać coś.

Wypinać *dok.* Wypiąć; wyprężając, napinając, wyginać, wykrzywiać z natężeniem, ściskając uwydatniać; **w. się,** napinając ś., wyprężając ś., wyginać ś. nazewnątrz, wykrzywiać ś., wystawiać jakąś część swego ciała nazewnątrz.

Wypionować, wyprostować według pionu.

Wypior, Wypiór, ptak wypierzony, pokryty tylko puchem.

Wypis, wypisywanie, wypisanie; wyjątek, wyciąg z jakiegoś dzieła, osobno wypisany; **w-y** = książka, zawierająca wybór ustępów, wyjątków z dzieł rozmaitych autorów, prozą i wierszem, dla użytku dzieci i młodzieży szkolnej, chrestomatja; dokument wyjęty, wypisany z ksiąg urzędowych, z archiwum, kopja urzędowa, wyciąg, ekstrakt.

Wypisać — *p.* Wypisywać.

Wypisek, mały wyjątek z jakiegoś dzieła.

Wypisne, opłata za wypis z ksiąg urzędowych.

Wypisy — *p.* Wypis.

Wypisywać *dok.* Wypisać; wyrażać coś na piśmie, zapomocą liter; przedstawiać obraz kogoś a. czegoś na piśmie, opisywać, charakteryzować piśmiennie; wypotrzebowywać na pisanie: **w.** atrament, papier; przepisywać coś skąd, robić wyciąg piśmienny z czegoś, przepisywać urywek, wyjątek z czegoś; **w.** kogoś z czegoś = wydalać, wyłączać skąd na piśmie, wykreślać z listy; pisać jedno po drugiem; pisać różne a dziwne rzeczy: czego nie **w-ują** po gazetach; **w. się,** wyrażać swoje myśli, uczucia na piśmie; umieć wyrażać ś. piśmiennie, mieć uzdolnienia literackie; być wypisywanym; rozpisywać s. o czemś obszernie; wyłączać ś. skąd na piśmie, wykreślać ś. z listy czegoś.

Wypiszczeć, wyrazić coś piskiem a. głosem piskliwym; piszcząc, napierając ś. piskliwym, płaczliwym głosem, uzyskać, wyprosić coś; **w. się,** napiszczeć ś. do syta; przestać piszczeć.

Wypitka, picie trunków; dobry do **w-i** = dobrze umiejący wychylać kielichy, tęga głowa; i do **w-i,** i do wybitki = tęgi przy kielichu i dzielny w boju.

Wyplamić, porobić na czemś wiele plam, pobrudzić.

Wyplantować, plantując wyrównać; urządzić planty cz. plantacje.

Wyplatacz, ten co wyplata: **w.** mebli.

Wyplatać *dok.* Wypleść; rozplątywać, wywikływać coś splątanego, zwikłanego; plotąc wyrabiać coś: **w.** koszyki; okrywać, wyścielać plecionką: **w.** krzesła; plotąc, wypełniać miejsce próżne; pleść, gadać dziwne rzeczy, bajać głupstwa, mówić brednie; **w. się,** być wyplatanym; wydostawać ś., wywikływać ś. z płatniny, z zawikłania.

Wypłażyć, wybić wybatożyć, oćwiczyć.

Wypląsać, ukończyć pląsanie; uzyskać, zarobić coś a. stracić zapomocą pląsania; **w. się,** napląsać ś. dosyta.

Wyplątywać *dok.* Wyplątać; wydobywać z zaplątania, z zawikłania, rozwikływać plątaninę; **w. się,** wydobywać ś. z gmatwaniny, z interesów zaplątanych, z trudności, z kłopotów.

Wypleczać się, *dok.* Wypleczyć; wybijać sobie łopatkę ze stawu (o koniu).

Wypleć — *p.* Wypielać.

Wyplemieniać, Wyplemiać, dok. Wyplemienić, Wyplemić; plemię wytępiać, wygładzać do szczętu.

Wypleniać *dok.* Wyplenić; o roślinach: wycinając, wyrywając, wytępiać, wyniszczać; o zwierzętach, o ludziach: wytępiać, wymordowywać, zabijać wszystkich do ostatka; o roli: wysilać, wyjaławiać, czynić bezpłodną przez zbyt częste zasiewy a. niezasilanie nawozem.

Wypleszczać się, pluskając ś., wynurzyć ś. z płynu.

Wypleść — *p.* Wyplatać; wygadać, wypaplać coś.

Wyplewiać *dok.* Wyplewić — *p.* Wypielać.

Wypluć, Wyplunąć — *p.* Wypluwać.

Wypluskać, Wyplusnąć — *p.* Wypluskiwać; **w. się,** pluskając, wykąpać ś., umyć ś. z pluskiem, rozrzucając dokoła wodę kroplami.

Wypluskiwać *dok.* Wypluskać, Wyplusnąć; pluskając, wyrzucać jakiś płyn kroplami, wylewać z pluskiem.

Wypluwać *dok.* Wypluć, Wyplunąć; wyrzucać z ust: **w.** ślinę, flegmę a. coś, czego ś. nie chce połknąć.

Wypłacać *dok.* Wypłacić; płacić to, co ś. komuś należy; spłacać dług, należność, uiszczać; **w.** dług śmiertelności = umierać; **w. się,** płacić należność, być wypłacalnym; *przen.*, wywdzięczać ś. komuś za doznane dobrodziejstwa, za usługę, uprzejmość i t. p.; **w. się z obowiązku** = spełnić obowiązek, powinność, wywiązywać ś. z nich.

Wypłacalność, zdolność spłaty długów, należności; stan majątkowy kupca, przedsiębiorcy i t. p.

Wypłacalny, dający ś. wypłacić; będący w takim stanie interesów, że może podołać wszystkim swoim zobowiązaniom pieniężnym, odpowiedzialny pod względem majątkowym.

Wypłaciciel, człowiek, który coś wypłaca innym.

Wypłacić — *p.* Wypłacać.

Wypłakać, płacząc wyjednać coś, uzyskać płaczem; uwolnić kogoś od czegoś płaczem; **w.** oczy = płacząc ciągle, żałując, osłabić sobie wzrok; **w. się,** napłakać ś. długo i rzewnie.

Wypłakiwać, płaczem domagać ś., prosić, żebrząc płaczliwym głosem; **w. się,** płakać często.

Wypłaszać *dok.* Wypłoszyć; płosząc, strasząc, wyganiać, wypędzać kogoś skąd, wystraszać.

Wypłaszczać *dok.* Wypłaszczyć, przygniatając, wybijając, robić coś płaskim, wyrównywać, wygładzać.

Wypłata, to, co ś. wypłaca, wypłacanie, wypłacenie; należność wypłacona: dzień **w-y** = w którym wypłaca ś. robotnikom za robociznę na **w-ę** kupować = z możnością wypłacania częściami, na raty.

Wypłatać, płatając wyciąć, wyrznąć ze środka; **w.** komuś grzbiet = wybić, wygrzmocić, wypłazować; **w.** komuś figla, sztuczkę = urządzić, wyrządzić, spłatać; oszukać, skrzywdzić go.

Wypłatność, akuratność w wypłacaniu należności, spłacaniu zobowiązań pieniężnych.

Wypłatny, dotyczący wypłaty; mogący być wypłaconym; akuratny w wypłacie; odpowiedzialny pod względem finansowym.

Wypław, wypławianie, wytapianie; to, co ś. otrzymuje przez wypławianie.

Wypławiać *dok.* Wypławić; oddzielać cząstki cięższe od lżejszych zapomocą zanurzania w płynie, jedne bowiem toną, a drugie wypływają na powierzchnię; o metalach: wydobywać czysty metal z kruszcu zapomocą doprowadzania go do stanu płynnego, wytapiać; wypuszczać, wylewać płyn, sprawiać, że on tryska; wymywać z brudu przez przeciąganie w płynie; **w. się,** o metalach: wytapiać ś.; *przen.*, wydobywać ś., wyzwalać ś. z kłopotów, wychodzić z trudnego położenia.

Wypławka, gatunek drobny wirka słodkowodnego, podobnego do pijawki (fig.).

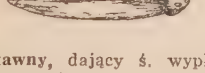

Wypławny, dający ś. wypławić.

Wyplazować, wybić kogoś płazem, t. j. płaską stroną ostrego narzędzia, np. szabli.

Wyplodzić, zrodzić, wydać jako płód; **w. się,** wycieńczyć ś., wydając płody, owoce, wyjałowić ś.

Wyplomieniać *dok.* Wyplomienić; wypalać ogniem, oczyszczać zapomocą płomienia.

Wyplomienieć, Wyplonąć, wybuchnąć płomieniem.

Wyplonąć — *p.* Wyplomienieć.

Wyplonić, uczynić płonnym, nieurodzajnym przez wysilenie płodności, wyjałowić; spustoszyć, zniszczyć zupełnie; **w. się,** stać ś. bezpłodnym przez wysilenie płodności, wyjałowieć.

Wyplonieć — *p.* Wyplonić ś.

Wypłosz, nazwa psa gończego, *przen.*, człowiek pełen wybiegów, przebiegły, wykrętny, przemyślny, wtrącający ś. wszędzie.

Wypłoszyć — *p.* Wypłaszać.

Wypłowiały, który wypłowiał, zblaknął.

Wypłowić, uczynić płowym, pozbawiać żywości barw, czynić, że coś wyblaknie.

Wypłowieć, stracić żywość barw, wyblaknąć, spełznąć, zlaknąć.

Wypłóczki (-ów), **Wypłóczyny** (-yn), kawałki kruszcu, wydobyte płókaniem.

Wypłóczysko, otwór lub dół wypłókany, miejsce, wypłókane przez wody, bagnisko, trzęsawisko.

Wypłók, to, co jest wypłókane wodą.

Wypłókiwać *dok.* Wypłókać; oczyszczać z brudu, płócząc, zanurzając i poruszając w wodzie, wymywać; o wodzie: naporem fal unosić, wyrywać części gruntu, tworząc jamę, wyrwę, dół, zatokę i t. p.; podmywać zapomocą płókania, oddzielać części potrzebne od niepotrzebnych; **w. się,** być wypłókiwanym, obmywać ś.; uwalniać ś. od czegoś; przegrywać, wydawać dużo pieniędzy, tracić.

Wypłynąć — *p.* Wypływać.

Wypływ, uchodzenie: cieczy, gazu; to, co z czegoś wypływa; wyciek, upływ, wypływanie, wypłynięcie; wynik, wniosek.

Wypływać *dok.* Wypłynąć; płynąc, ciekąc, wydobywać ś. skąd, wyciekać, wypadać strugą; o czasie: uchodzić, upływać, mijać, przechodzić; *przen.*, wynikać z czegoś, być następstwem czegoś, wnioskiem z czegoś, wypadać, jako następstwo, z przyczyny, z założenia; o ludziach, zwierzętach i ptakach wodnych, rybach, statkach wodnych i t. p.: płynąc, wydostawać ś. z obrębu czegoś, udawać ś. w pewnym kierunku po powierzchni wody; wydostawać ś. na brzeg; *przen.*, w. z toni, z niebezpieczeństwa, z kłopotów = wyzwalać ś., ratować ś., ocalać ś.; oczy mi **w-ynęły** od płaczu a. z płaczem = płacz osłabił mi wzrok; wypłynąłem z pamięci = zapomniano o mnie; wypłynąć na wierzch = wziąć górę w jakiejś walce, zdobyć pieniądze, stanowisko, pokonywając przeszkody, wybić ś., zrobić karjerę; prawda zawsze musi jak oliwa na wierzch wypłynąć = objawić ś., wyjawić ś.

Wypochlebiać *dok.* Wypochlebić; wyłudzać pochlebstwem.

Wypocić, wypędzić z siebie w postaci potu; przepędzić jakiś czas na trudnej, uciążliwej robocie, pracując w pocie czoła; z trudem, w pocie czoła coś zrobić, wykonać; **w. się,** pozbyć ś. czegoś przez poty; wydać z siebie pot, okryć ś. potem; *przen.*, nameczyć ś., namozolić ś. nad czemś; zażyć strachu; wydobyć ś. w postaci kropelek potu, wypotnieć.

Wypocina, to, co wydzielono z potem.

Wypocząć — *p.* Wypoczywać.

Wypoczynek, chwilowe lub dłuższe zaprzestanie zwykłej pracy, wypoczywanie, spoczynek, odpoczynek, odetchnienie.

Wypoczynkowy *przym.* od Wypoczynek; przeznaczony na wypoczynek, odnoszący się do wypoczynku.

Wypoczywać *dok.* Wypocząć; nic nie robić po zmęczeniu, używać wczasu; siedzieć a. leżeć dla nabrania sił po wielkiej pracy, po długim marszu i t. p.

Wypogadzać *dok.* Wypogodzić; czynić pogodnym, jasnym, wyjaśniać; **w.** czoło = rozmarszczyć je; **w.** umysł = przestawać ś., martwić, gniewać i t. p.; **w. się,** stawać ś. pogodnym, jasnym: **w-a się**=niebo ś. wyjaśnia, chmury ś. rozchodzą; *przen.*, powracać do równowagi umysłu, uspokajać ś.

Wypokładać, wytrzebić, wywalaszyć.

Wypokostować, powlec, natrzeć pokostem.

Wypokutować, wypełnić do końca naznaczoną pokutę, odbyć pokutę, odpokutować za winy, za grzechy; pokutą nagrodzić jakąś krzywdę.

Wypolerować, przez tarcie, gładzenie uczynić polerownym, błyszczącym, gładkim; *przen.*, ogładzić pod względem duchowym, ucywilizować, ukształcić: **w.** umysł, obyczaje; **w. się,** być wypolerowanym, wygładzonym.

Wypoliczkować, wybić, wytrzepać kogoś po policzkach, spoliczkować; nabesztać słownie a. piśmiennie tak, jakby dostał policzek; **w. się,** siebie samego wybić po policzkach.

Wypolityczeć, Wypolitycznieć, stać ś. politycznym, grzecznym; ucywilizować ś.

Wypominać *dok.* Wypomnieć; przypominać komuś coś, zwłaszcza z chęcią dokuczenia mu, wymawiać komuś coś, czynić zarzuty, robić wymówki; przypominając, wyliczać, wymieniać; żądać czegoś natarczywie, przypominając, domagać ś. czegoś.

Wypominki (-nek), wymienianie przez księdza na ambonie imion i nazwisk zmarłych, wraz z poleceniem, aby ś. za nich wierni pomodlili; napomnienie.

Wypomnieć — *p.* Wypominać.

Wypompowywać *dok.* Wypompować; pompując wyciągać, wydobywać, płyn, ciecz jakąś wylewać, wydostawać skąd; **w. się,** być wypompowywanym; wyłudzać coś od kogoś.

Wyporek, wyparanie, wyprucie; to, co wydobyto zapomocą prucia; płód, z łona matki wypruty po jej śmierci; w *lm.*, **w-i** = nici, wypruty z pończochy, z trykotu.

Wyporność, objętość wody w m^3, wypartej przez statek.

Wyporządkować, zrobić porządek, doprowadzić coś do porządku.

Wyporządzać *dok.* Wyporządzić; czynić porządnym, robić porządek, przyprowadzać do porządku, oczyszczać z brudu, ze śmieci; wyreperowywać, naprawiać; **w. się,** być wyporządzanym; wypróżniać ś.

Wyposażać *dok.* Wyposażyć; dawać posag kobiecie, wychodzącej zamąż, opatrywać posagiem; dawać mężczyźnie, np. synowi część majątku, aby ś. rządził samodzielnie; *przen.*, obdarzać kogoś czemś, dawać komuś coś w swej hojnej łaskawości; **w. się,** być wyposażanym, otrzymywać posag.

Wyposażenie, danie posagu; to, czem ś. kogoś wyposaża, posag; danie funduszu na utrzymanie jakiejś instytucji, zakładu naukowego i t. p.

Wyposażyć — *p.* Wyposażać.

! Wypośrodkować, wyprowadzić, ustalić coś jako wynik z czegoś, wymiarkować; wyśledzić, wykryć na zasadzie jakichś danych.

Wypostaciować, wystawić, wyrobić w pewnej postaci, ukształtować.

Wypościć, pewien czas przepędzić poszcząc; wyprosić, wymodlić sobie coś postem; **w. się,** nie jeść przez długi czas, wygłodnieć, schudnąć.

Wypotężniać, Wypotęgować *dok.* Wypotężnić, Wypotęgować; potężnym czynić, wynosić do potęgi; **w. się,** stawać ś. potężnym, dochodzić do siły, mocy, stawać ś. potężniejszym, wznosić ś. ponad innych.

Wypotężnieć, stać ś. potężnym, mocnym, silnym, dojść do potęgi, dojść do wielkiej władzy.

Wypotnieć — *p.* Wypocić ś.

Wypotrzebować, zużyć wszystko na jakąś potrzebę, wyekspensować.

Wypowiadać *dok.* Wypowiedzieć; wyrażać coś zapomocą mowy, wyłuszczać słowami, wysławiać; rozpowiadać, rozgadywać; **w.** pokój, przymierze, przyjaźń, posłuszeństwo = zrywać, ogłaszać, jako nie istniejące, zniweczone, uważać za niebyłe; **w.** wojnę, walkę komuś = zrywać z nim stosunki, zaczynać z nim wojować ,walczyć, wyzywać do walki; **w.** służbę służącemu = oznajmiać mu, że nie będzie już służył; **w.** służbę panu = oznajmiać mu, że nie będzie ś. u niego służyło; **w.** mieszkanie, lokal komuś = oznajmiać mu, że ś. musi wyprowadzić, a. że ś. u niego nie będzie mieszkało; **w. się,** być wypowiadanym; wyrażać swoje myśli, uczucia zapomocą mowy.

Wypowiedny, Wypowiedni, oznajmujący, zawierający oznajmienie: listy **w-e.**

Wypowiedzenie, czynność *czas.* Wypowiedzieć: **w.** mieszkania.

Wypowiedzieć — *p.* Wypowiadać.

Wypowiedź, wypowiadanie, wypowiedzenie komuś czegoś; słowa a. pismo, zapomocą których ś. coś wypowiada.

Wypozywać *dok.* Wypozwać; przywoływać przed sądy, wymuszać pozwami, pieniactwem, wyprocesowywać: **w.** kogoś z czegoś, skąd pozwami, procesami=rugować, wypędzać skąd.

Wypożyczać *dok.* Wypożyczyć; pożyczać na jakiś czas z warunkiem zwrotu; **w. się,** być wypożyczanym.

Wypożyczalnia, zakład wypożyczający za opłatą do użytku pewne przedmioty.

Wypór, waga wody wypartej, a zarazem i siła wypierająca statek z wody.

Wypracować — *p.* Wypracowywać.

Wypracowanie, zrobienie, odrobienie, wykończenie czegoś; ćwiczenie stylistyczne w szkole.

Wypracowywać *dok.* Wypracować; pracą wykonywać, starannie wyrabiać; pracą nabywać, zdobywać coś, przez pracę otrzymywać; pracą udoskonalać; **w. się,** tracić siły wskutek pracy nadmiernej.

Wyprać — *p.* Wypierać.

Wypraktykować, praktykami, to jest chytrością, podstępem wyrobić, wyłudzić; przebyć czas praktyki, skończyć czas naznaczony na naukę w jakimś zawodzie, stać ś. w czemś doświadczeńszym; **w. się,** przez praktyki, figle, wybiegi, wykręcić się.

Wyprasowywać *dok.* Wyprasować; wyciskać, wygniatać coś z czegoś zapomocą prasy, wytłaczać; wygładzać coś zapomocą prasy a. żelazka.

Wypraszać *dok.* Wyprosić; otrzymywać, wyjednywać sobie coś prośbą; **w.** kogoś od czegoś = uwalniać kogoś od czegoś prośbą, wstawiając ś. za nim; **w.** kogoś skąd = prosić go, aby poszedł sobie, wyniósł ś., wypędzać, przepędzać, wyganiać; **w. się,** starać ś. prośbami uwolnić od czegoś, wymawiać ś., wyzwalać ś. od czegoś.

Wyprawa, wyprawianie, wysyłanie kogoś a. czegoś, odprawa; **w.** ściany, muru = tynkowanie, powlekanie wapnem, pomieszanem z piaskiem; **w.** skóry = garbowanie; nie stanie skórki za **w-ę** = więcej fatygi i kosztów, niż zysku i pożytku; **w.** roli = uprawa; **w.** nowiny, nowego pola = karczunek; udanie ś. dokąd, podróż, wycieczka, ekspedycja; **w.** wojenna = wysłanie wojska za granice kraju dla walki z nieprzyjacielem; **w.** karna = wysłanie wojska do jakiegoś kraju w celu steroryzowanie ludności łupiestwem i mordami, jako kara np. za bunt i t. p.; to, co ś. wyprawia, ludzie wyprawieni, wysłani dokąd; **w.** córki = to, co rodzice dają córce, wychodzącej zamąż w sprzętach, sukniach, bieliźnie i t. p.; **w.** syna= wyposażenie go w różne potrzeby, w pieniądze, kiedy zaczyna gospodarstwo samodzielne.

Wyprawca, człowiek, który coś udoskonala pracą, wypracowuje.

Wyprawiać *dok.* Wyprawić; wysyłać, ekspedjować; urządzać coś swoim kosztem, sprawiać, organizować: **w.** bal, ucztę; wysyłając kogoś dokąd, zaopatrywać go we wszystko potrzebne na drogę; dawać wyprawę, wyposażać: **w.** córkę, syna; pracą nadawać pewne przymioty czemuś, czynić przydatniejszym do użytku: **w.** skóry = garbować je; **w.** sukno, płótno = czynić dychtownym; **w.** ścianę = tynkować; **w.** konia = ćwiczyć, ujeżdżać go; **w.** kogoś na tamten świat = uśmiercać; dziwne rzeczy wyrabiać, dokazywać: co ty **w-asz!; w. się,** być wyprawianym; wybierać ś. w drogę, przygotowywać ś. do podróży, wyruszać, wyjeżdżać.

Wyprawiciel, człowiek, który coś wyprawia.

Wyprawić — *p.* Wyprawiać.

Wyprawnie *przysł.*, wprawnie, biegle, starannie, umiejętnie.

Wyprawny, ulepszony, udoskonalony pracą: skóra **w-a** = garbowana; rola **w-a** = uprawna; mur **w.** = tynkowany; biegły, zręczny, zwinny, wprawny, sprawny, umiejętny: **w-a** gęba, **w.** język, **w-e** usta = człowiek wymowny, którego nie można przegadać; służący do drogi, podróżny; wyprawiony, wysłany dokąd, należący do jakiejś wyprawy; należący do wyprawy, danej córce a. synowi.

Wyprawować, uzyskać coś prawowaniem ś.; wyprocesować; **w. się,** wiele czasu poświęcić prawowaniu ś., naprocesować ś.

Wyprawowy, dany w wyprawie córce a. synowi.

Wyprażać *dok.* Wyprażyć; prażąc wydobywać, otrzymywać coś z czegoś, wysmażać; **w.** kogoś skąd = biciem, strzelaniem, wypędzać, wykurzać.

Wyprądnianie *el.* — *p.* Wyładowanie.

Wyprężać *dok.* Wyprężyć; czynić natężonym, sztywnym, wytężać, naprężać, wyprostowywać sztywno; **w. się,** wyprostowywać ś. z natężeniem, naprężać ś., wytężać ś., wyciągać się.

Wyprocesować, uzyskać drogą procesu, uzyskać sądownie.

Wyprodukować, produkując wydać, wyrobić.

Wypromieniać *dok.* Wypromienić; wydawać z siebie promienie, światło; **w. się,** wydawać z siebie światło nakształt promieni; wychodzić z czegoś promieniami a. w kształcie promieni; błyszczeć cnotami, zaletami.

Wypromować, protegując, popierając, wypromowując, wynieść na wyższe stanowisko, wyforytować; **w. się,** staraniem, pracą, zabiegami, wznieść ś. wyżej.

Wyprorokować, wywróżyć, przepowiedzieć; **w. się,** wypowiedzieć sposobem proroczym.

Wyprosiciel, człowiek, który u kogoś coś wyprasza; który kogoś wyprasza.

Wyprosić — *p.* Wypraszać.

Wyprosiny, wyproszenie, wskazanie komuś drzwi.

Wyprostny, wyprostowujący: mięsień **w.**

Wyprostowywać *dok.* Wyprostować; rzecz krzywą czynić prostą, prostować coś; **w. się,** wyciągać ś., ustawiać ś., stawać prosto; będąc przedtem krzywym, prostym ś. stawać; **w.** obyczaje, zdrożności = poprawiać.

Wyproszkować, wysypać proszkiem.

Wyprościeć, stać ś. prostym.

Wyprościć — *p.* Wyprostować.

Wyprowadzać *dok.* Wyprowadzić; prowadzić kogoś, coś, poza obręb czegoś, wywodzić; **w.** coś z czegoś = tworzyć, kształtować, formować; prowadząc od pewnego punktu, kreślić, wznosić, budować, kopać i t. p.; przenosić czyjeś ruchomości, przeprowadzać kogoś z jego miejsca zamieszkania na inne; *przen.*, wywodzić, wnioskować, wyciągać, jako wniosek; **w.** umarłego = asystować przy eksportacji; **w.** skąd jakieś zjawisko, np. jakiś wyraz, obyczaj, urządzenie i t. p. = szukać w czemś początku czegoś; **w.** swój ród od kogoś = uważać go za swego protoplastę, być jego potomkiem; **w.** kogoś z błędu, niepewności, z bojaźni = czynić, że przestanie błądzić, wahać ś., obawiać ś.; **w.** kogoś z cierpliwości = zniecierpliwiać go; **w.** kogoś w pole = oszukiwać go; **w.** kogoś z rozumu, z głowy = sprawiać, że straci głowę, odurzać, zawracać głowę, obierać z rozumu; **w.** na widok, najaw, na świat = czynić jawnym, znanym, wydobywać z ukrycia; **w.** kogoś na ludzi = przyczyniać ś. do jego karjery, dawać mu fach w rękę; **w.** coś z niczego = stwarzać; o ptakach: **w.** młode = wysiadywać, wylęgać; **w.** plamę = wywabiać; o wyżle: **w.** zwierzynę = wystawiać, dawać znak myśliwemu, żeby ś. zbliżył; **w. się,** być wyprowadzanym; zmieniać miejsce zamieszkania, przeprowadzać ś., wynosić ś. skąd.

Wyprowadziciel, człowiek, który kogoś, coś wyprowadza.

Wyprowadzka, wyprowadzanie się z jakiegoś miejsca, zmiana mieszkania.

Wypróbować, dojść zapomocą prób, próbując doświadczyć, przekonać ś., jak jest; przekonać ś. o uczciwości, danej osoby, o użyteczności jakiejś rzeczy, jakiegoś środka.

Wypróchlizna, miejsce wypróchniałe.

Wypróchnieć, wygnić, zepsuć ś. wskutek próchnienia.

Wyprószać *dok.* Wyprószyć; prószając, wysypywać; wykurzać, okurzać; **w. się,** prószając ś., wysypywać się.

Wypróżniacz, Wypróżniciel, ten, co wypróżnia coś.

Wypróżniać *dok.* Wypróżnić; próżnym coś czynić przez wybranie, wylanie zawartości, oczyszczać; **w.** kieliszek, szklankę = wychylać, wypijać; **w.** mieszek, worek, kieszeń = wydawać pieniądze; w *med.*, wygnać z organizmu odchody zapomocą środków lekarskich; **w. się,** próżnym ś. stawać przez wybranie, wylanie zawartości; odbywać naturalną potrzebę, oddawać odchody, wydzielać kał.

Wypróżniały, który ś. wypróżnił, wypróżniony, pusty.

Wypróżnić — *p.* Wypróżniać.

Wypróżnieć, stać ś. próżnym, pustym.

Wypróżnienie *rzecz.* od Wypróżnić; odchody, kał, ekskrementy.

Wypróżnimieszek, Wypróżniworek, Wypróżniskrzynka, złodziej, rabuś, rzezimieszek; wydrwigrosz.

Wypruć — *p.* Wypruwać.

Wyprutek, płód, wydobyty z łona matki po jej śmierci, wyporek.

Wypruwać *dok.* Wypruć, prując jakąś powłokę, wydobywać coś ze środka czegoś, wyjmować z wnętrza; **w.** komuś wnętrzności = uderzeniem, cięciem w brzuch, sprawiać wypadnięcie wnętrzności; **w.** żyły = wyjmować je; **w. się,** przedzierając powłokę, pokonywając zawady, wydobywać ś., wyłaniać ś. ze środka.

Wypryск, wypryśnięcie; w *med.*, rodzaj wysypki.

Wypryskać *dok.* Wyprysnąć; wydobywać ś., wylewać ś. ze środka czegoś w postaci kropel, rozlatujących ś. na wszystkie strony, wytryskać; wymywać, oczyszczać tryskającym płynem, spryskać dokładnie po całej powierzchni; parskając, wyrzucać z nozdrzy.

Wypryszczeć, dostać wyprysków.

Wypryszczyć, wycisnąć części płynne, tak, że wytryskują; sprawić wyprysk.

Wypryśnięcie, to, co wyprysnęło, wytryśnięcie, wypadnięcie; usunięcie ś.

Wyprzać, wyprzeć, zaognić ś. od ciepła i wilgoci.

Wyprzalina, miejsce wyprzałe, odparzenie.

Wyprzały, który wyprzał.

Wyprząc — *p.* Wyprzęgać.

Wyprząść — *p.* Wyprzędać.

Wyprzątać *dok.* Wyprzątnąć; usuwając, sprzątając to, co zawadza, doprowadzać coś do porządku, oczyszczać; robić niezajętym, wolnym; wynosić, usuwać dla opróżnienia miejsca.

Wyprzeć — *p.* Wyprzewać.

Wyprzeć — *p.* Wypierać.

Wyprzedawać *dok.* Wyprzedać; wszystko sprzedawać; **w. się,** sprzedawać wszystko aż do ostatka.

Wyprzedaż, wyprzedawanie, pozbywanie ś. części a. wszystkiego zapomocą sprzedaży.

Wyprzedzać *dok.* Wyprzedzić; szybciej idąc, biegąc, płynąc, omijać kogoś; zostawiając kogoś za sobą w tyle wysworowywać ś. naprzód, poprzedzać kogoś; wyścigać, wymijać kogoś; **w. się,** wyścigać ś. nawzajem, iść na wyścigi, starać ś. wyprzedzić jeden drugiego w czemś.

Wyprzedzić — *p.* Wyprzedzać.

Wyprzeń, objętość wody wypartej przez statek.

Wyprzewać *dok.* Wyprzeć; rozkładać ś. wskutek działania ciepła i wilgoci, gnić, zaogniać ś., psuć ś.; o roli: ulegać pewnym zmianom chemicznym wskutek rozkładu przyoranych cząstek roślinnych i zwierzęcych.

Wyprzędać *dok.* Wyprząść; wyrabiać przędąc, np. nici.

Wyprzęgać *dok.* Wyprząc; uwalniać z zaprzęgu, wykładać z wozu, z jarzma; **w. się,** uwalniać ś. z zaprzęgu.

Wyprzężony, uwolniony z zaprzęgu.

Wyprzodkowywać *dok.* Wyprzodkować; wyprzedzać, wymijać, wyścigać, wysworowywać ś. naprzód; **w. się,** wyścigać ś. nawzajem, iść w zawody, na wyścigi.

Wyprzódki (-ów) *gwar.* wyścigi; iść z kimś na **w.** = ubiegać ś., ścigać ś., iść w zawody.

Wyprzysięgać się *dok.* Wyprzysiąc ś., przysięgą uwalniać ś. od czegoś; przysięgać dla wyparcia ś. czegoś; wyrzekać ś. czegoś pod przysięgą, przyrzekać sobie, że ś. czegoś nie będzie czyniło.

Wyprzystojnieć, stać ś. przystojniejszym, ładniejszym.

Wypsnąć się, wymknąć ś., wysunąć ś., wyśliznąć ś.; umknąć zręcznie, wywinąć ś., wykręcić ś.

Wypstrzyć kogoś, coś = wystroić pstro, dziwacznie, przesadnie.

Wypsuć (się), psując, wyniszczyć (ś.), zepsuć (ś.) zupełnie, wygubić (się).

! Wypucować, wytrzeć, natrzeć obficie, wymyć, wyszorować, oczyścić porządnie; *przen.,* wyłajać; napchać, naładować np. brzuch; **w. się,** oczyścić ś., wystroić ś.

Wypuczać *dok.* Wypuczyć; przez wyginanie czynić wypukłym, wyprężonym, jakby nabrzmiałym; wypinać, wystawiać coś, np. zad, brzuch; **w. się,** wystawiać pewną część ciała; wynosić ś. nad innych.

Wypuczniеć, stać ś. nabrzmiałym, wypukłym.

Wypudrować, natrzeć, osypać pudrem, napudrować.

Wypuk *lek.,* opukiwanie ciała w celu zbadania organów wewnętrznych na zasadzie odgłosu opukowego.

Wypukać — *p.* Wypukiwać.

Wypukać się *dok.* Wypuknąć ś.; wskutek pęknięcia czegoś wydostawać się; wydobywać się nawierzch, tworząc wypukłość; o roślinach: wydawać liście z pączków; o liściach, o kwiatach: rozwijać ś. z pączków; o pączkach: ukazywać ś. na roślinach.

Wypukiwać *dok.* Wypukać; pukaniem wyrażać coś, wystukiwać; pukając, wywoływać kogoś; pukaniem uzyskiwać, otrzymywać coś; w *med.,* uderzając w chore części ciała, szukać źródła choroby.

Wypuklasty, nieco wypukły.

Wypukle — *p.* Wypukło.

Wypuklica, płyta metalowa o powierzchni wypukłej (fig.).

Wypuklina, nabrzmiałość, przepuklina, ruptura, kiła.

Wypukło, Wypukle *przysł.,* z wypukłością, wystająco, wydatnie, wystając nazewnątrz.

Wypukłorzeźba, rzeźba, w której figury a. przedmioty wyobrażone są, jakby wystawały z powierzchni.

Wypukłość, wydatność, wydętość, nabrzmiałość.

Wypukło-wklęsły, z jednej strony wypukły, a z drugiej wklęsły (fig.).

Wypukło-wypukły, mający z obu stron powierzchnie wypukłe (fig.).

Wypukły, wystający, wydatny; wydęty, nabrzmiały: oczy **w-e** = wysunięte z jam na wierzch; wargi **w-e** = szerokie, wywinięte; rzeźba **w-a** = wypukłorzeźba; zwierciadło **w-e** = którego powierzchnia ma kształt odcinka kuli.

! Wypurgować, wyczyścić, oczyścić; w *med.,* przeczyścić, wypędzić odchody zapomocą środków leczniczych.

Wypust, wypuszczanie, wypuszczenie; miejsce, którędy coś ś. wypuszcza, spust, upust; miejsce, na które wypuszczają bydło na paszę, wygon, pastwisko; to, co ś. komuś oddaje, wypuszcza; w *bud.,* część budowy, naprzód wypuszczona; w *el.* wylot rurki a. zakończenie przewodu na suficie a. ścianie, przeznaczone do przełączenia odbiornika; wycieczka, ekskursja; rękaw ubrania.

Wypustek, Wypustka, listewka, najczęściej innego koloru, wszyta między dwie części jakiegoś ubrania; krótki rękawek; niewielka część budowli, naprzód wysunięta; gałązka, wyrosła z pnia drzewa a. z łodygi; opuszczenie w czemś, zapomnienie, to, co opuszczono a. ominięto.

Wypustnik, strug, hebel do robienia rowków a. listewek.

Wypustny, odnoszący ś. do wypustu; dający ś. wypuścić; wypuszczający coś z siebie.

Wypustoszyć, zupełnie spustoszyć, wyniszczyć docna.

Wypustowy, odnoszący ś. do wypustu.

Wypuszczać *dok.* Wypuścić; pozwalać wyjść ze środka czegoś, uwalniać z zamknięcia, oswobadzać, wyzwalać; pozwalać wysuwać ś., wypędzać, przestając trzymać, podtrzymywać coś; puszczać w obieg, podawać do użytku publicznego; szyjąc, budując, krając coś, tak czynić, aby coś wystawało; o ziemi: pozwalać, że wyrasta coś; o roślinie: wyrastać, dostawać nowych pędów, liści, kwiatów; **w.** coś komuś, = dawać w dzierżawę, w arendę, na pewien czas na pewnych warunkach; opuszczać coś przy czytaniu, przepisywaniu, wymawianiu, przerysowywaniu i t. p.; **w.** zwierzynę = nie strzelać do niej, gdy ś. blisko zerwie, lecz czekać, aż ś. oddali na odległość strzału; **w.** kogoś = popuszczać mu cugle, pozwalać mu biec w cwał; **w.** powietrze, dech = oddychać; **w.** ducha = umierać, konać; **w.** z rąk np. władzę = wyrzekać ś. jej; **w.** z rąk jakiś interes = nie brać ś. do niego, nie korzystać ze sposobności; **w.** słowa, głos = odzywać ś.; **w.** urynę, kał = oddawać, wydzielać; **w.** pocisk ze strzelby, kulę = wysyłać, wyrzucać; **w.** żądło = wysuwać; **w.** suknię = podłużać ją przez wszycie nowych cząstek, poszerzać ją; **w. się,** być wypuszczanym; wyrastać; rzucać ś., puszczać ś. pędem w pewnym kierunku, udawać ś. w skok.

Wypuszczka, gałąź boczna, z pnia wyrosła, wyrostek.

Wypuścić — *p.* Wypuszczać.

Wypychacz, człowiek, zajmujący ś. wypychaniem zwierząt i ptaków.

Wypychać *dok.* Wypchać, Wypchnąć; pchając, wyciskać, usuwać, wyrzucać, wytrącać nazewnątrz; gwałtem usuwać; napełniać wnętrze czegoś czemś: **w.** zwierzęta, ptaki.

Wypylać *dok.* Wypylić; oczyszczać z pyłu, okurzać.

Wypyt, wypytywanie, wybadywanie.

Wypytacz — *p.* Wypytywacz.

Wypytać — *p.* Wypytywać.

Wypytlować, pytlując oczyścić; *przen.,* pośpiesznie wygadać, wypowiedzieć coś, wytrzepać.

Wypytywacz, Wypytacz, człowiek, który wypytuje, bada kogoś; człowiek, który wywiaduje ś. o czemś.

Wypytywać *dok.* Wypytać; zadawać pytanie w celu dowiedzenia ś. czegoś, wybadywać coś.

Wyrabiacz, człowiek, który coś wyrabia.

Wyrabiać *dok.* Wyrobić; pracą wytwarzać jakiś przedmiot z surowego materjału, fabrykować, robić z czegoś coś; wykończać, wypraco-

wywać jakiś przedmiot starannie; **w.** z kimś, z czemś = robić co ś. komu podoba, dopuszczać ś. względem kogoś, czegoś, wszelkich nadużyć, dokazywać; psocić, broić, dziwne rzeczy wytwarzać, płatać figle, figlować; zyskiwać coś robotą, zarabiać na coś pracą: **w.** na życie; spłacać pracą zaciągnięte zobowiązanie pieniężne, np. dług, zaliczkę i t. p.; pracą, usilnością, zabiegami, kosztami uzyskiwać coś sobie a. komuś; wypotrzebowywać na robotę, zużywać przy pracy; psuć częściowo, osłabiać, nadwątlać, nadwerężać przy pracy: **w.** narzędzia, bydło; **w.** rolę = uprawiać; **w.** koniem, okrętem= kierować; **w.** pałaszem = wymachiwać; kształtować czyjś charakter, zdolności w pewnym kierunku pożytecznym; **w. się,** być wyrabianym; przetwarzać ś., przekształcać ś.; kształtować ś., formować ś. tak pod względem fizycznym, jak i duchowym, doskonalić ś.; pracą uiszczać ś. z długu, pracować dla zaspokojenia należności; o napojach wyskokowych: fermentować.

Wyrabować, rabując, wszystko zabrać, spustoszyć, złupić.

Wyrachować — *p.* Wyrachowywać.

Wyrachowanie *przysł.*, z wyrachowaniem, ze spodziewaną korzyścią, licząc na coś; *rzecz.*, rezultat rachuby, liczenie na coś, korzyść spodziewana; oględność, widok, interes wskazany przez rachunek.

Wyrachowany, umiejący dobrze ś. obliczyć; chciwy korzyści, nie bezinteresowny.

Wyrachowywać *dok.* Wyrachować; rachując otrzymywać, wynajdywać wynik obliczenia, wyciągać liczbę, obliczać; **w. się,** zdawać liczbę, wyliczać ś., usprawiedliwiać ś. z każdego szczegółu, rachunku.

Wyradlić, wyorać radłem.

Wyradzać *dok.* Wyrodzić; rodzić coś gorszego od siebie; **w. się,** rodzić ś. gorszym od swych rodziców.

Wyrafinować, przebiegle, sztucznie wymyślić, wyspekulować.

Wyrafinowany, wymyślny, wyszukany, przebiegły, chytry.

Wyraić — *p.* Wyrajać.

Wyraj, ciepłe kraje, do których odlatuje ptactwo przelotne na zimę; odlot jesienny ptaków; *przen.*, bajeczna kraina szczęśliwości, leżąca gdzieś niezmiernie daleko.

Wyrajać *dok.* Wyraić; wyswatać kobietę; **w. się,** o kobiecie: wyswatać ś.

Wyrajać — *p.* Wyroić; rojąc układać coś w myśli, wymarzać; roić coś, wyobrażać sobie coś nie istniejącego zapomocą wyobraźni; **w. się,** o pszczołach: wylatywać rojem z ula dla szukania nowego siedliska; wychodzić, wybiegać, wywędrowywać tłumnie; o płynach: odbywać fermentację.

Wyrak, małe zwierzę ssące z rzędu małpiatek, z rodziny tejże nazwy, o bardzo dużych oczach i długich nogach tylnych, skaczące (fig.); w *lm.*, rodzina zwierząt ssących z rzędu małpiatek.

Wyraniać *dok.* Wyronić; upuszczać, pozwalać wypadać; tracić przez wypadnięcie; wytrącać z miejsca, wybijać; **w. się,** wypadać, wyskakiwać z miejsca.

! Wyranżerować, odrzucić coś, jako niezdatne a. mniej zdatne do użytku, wybrakować.

! Wyranżerowany, wybrakowany, nie posiadający już zalet, jakie miał dawniej i dlatego mniej ceniony.

Wyrastać *dok.* Wyrosnąć, Wyrość; rosnąc, wydostawać ś. z ziarna w postaci rośliny; ukazywać ś. na roślinie, jako jej część, np. o liściach, kwiatach, pędach i t. p.; ukazywać ś. podnosząc ś. ponad poziom czegoś; o ludziach: nabierać wzrostu, wychodzić z lat dziecięcych, młodzieńczych; **w.** z sukni = rosnąć tak, że dawna suknia staje ś. już za krótka, za ciasna.

Wyratować, wyrwać z niebezpieczeństwa, ocalić.

Wyraz, obraz, wyobrażenie, wizerunek; znak, wyciśnięty na czemś, piętno, wycisk, odcisk; obraz jakiegoś przedmiotu a. zjawiska, odbity w duchu człowieczym; odbicie wewnętrznego nastroju duchowego człowieka w układzie jego rysów, w gestach, w brzmieniu głosu, w oczach i t. p.; grupa dźwięków, wydanych przez organy mowy człowieka, a oznaczających pewne pojęcie, słowo; wyobrażenie tych dźwięków na piśmie; *mat.*, wielkość algebraiczna, wyrażona literami, w której niema znaku + ani —.

Wyraziciel, ten, który coś wyraża, przedstawiciel.

Wyrazić — *p.* Wyrażać.

Wyrazistość, własność tego, co jest wyraziste, jasność, dobitność.

Wyrazisty, posiadający silny wyraz, wyrażający postacią swoją moc ducha: **w-e** rysy.

Wyraźnie, Wyraziście *przysł.*, jasno, dokładnie, dobitnie, otwarcie; dosadnie, bez żadnych ogródek; mówić **w.** = wymawiać wyrazy należycie.

Wyraźność, dokładność, jasność, dobitność, dosadność.

Wyraźny, łatwy do rozeznania, do rozróżnienia, jasny, widoczny, oczywisty, z łatwością podpadający pod zmysły; mający moc wyrażenia, dobitny; dosadny, przemawiający do duszy; rozkaz **w.** = nie pozostawiający wątpliwości; pismo **w-e,** rękopis **w.** = napisany wyraźnie, czytelny.

Wyrażać *dok.* Wyrazić; wyobrażać, przedstawiać coś w formie materjalnej, w kształtach zmysłowych, czynić obraz czegoś malowany a. rzeźbiony i t. p.; wyciskać, wytłaczać na czemś jakiś znak, kształt, piętno i t. d.; przedstawiać kogoś, przybierając na siebie jego postać, postawę, charakter, rysy, gesty; wypowiadać, wygłaszać jakieś słowa; być czyimś przedstawicielem upraw omocnionym, pełnomocnikiem; kreślić, malować, przedstawiać zapomocą mowy, słowami jakieś myśli, uczucia, pojęcia; zawierać w sobie jakieś pojęcie, jakąś myśl; zawarowywać, zastrzegać coś sobie w pewnej formie; **w. się,** być wyrażanym, wyobrażać ś. w kształtach zmysłowych; używać pewnych wyrazów dla zobrazowania czyichś myśli, uczuć, mówić tak a. inaczej, mieć pewien styl, wysławiać ś.

Wyrażenie *rzecz.* od Wyrazić; wyraz a. kilka wyrazów, zawierających pewne pojęcia a. myśl; wysłowienie ś., wypowiedzenie.

Wyrąb, Wyręb, wyrąbywanie; kawał czegoś wyrąbany, bryła; puste miejsce po wyrąbanym, lesie, trzebież; droga, wycięta przez las.

Wyrąbywać *dok.* Wyrąbać; rąbiąc, uderzając ostrem narzędziem, wyłamywać, wybijać, wysadzać coś, rąbać jedno po drugiem, ścinać kolejno wszystko; rąbiąc, robić w czemś otwór, zagłębienie; rąbiąc, wytwarzać pewne kształty, kształtować toporem, siekierą, wyciosywać, wyrabiać w drzewie; nadniszczać jakieś narzędzie ostre przez ciągłe używanie, wyszczerbiać; **w. się,** ostrem narzędziem, np. toporem, szablą, torować sobie drogę, wydostawać ś., wyzwalać ś. zapomocą rąbania; *przen.*, wywijać ś., wykręcać ś. z czegoś; **w. się,** z kimś=bić ś. z kimś na szable.

Wyrecytować, powiedzieć z pamięci, gładko.

Wyregulować, regulując wyprowadzić do normy, do pożądanego stanu.

Wyreperować *nied.* Wyreperowywać, reperując wyporządzić, ponaprawiać należycie.

Wyrestaurować, odrestaurować, odnowić, wyporządzić.

Wyreżyserować, przygotować do wystawienia na scenie.

Wyręb — *p.* Wyrąb.

Wyrębisko, miejsce gdzie wyrąbano las.

Wyrębla, otwór, wyrąbany w czemś; otwór, zrobiony w łodzie, w rzece, jeziorze, sadzawce; przerębel.

Wyręblak, wyrąbany kawał czegoś; orzech dojrzały, łatwo wydostający ś. z łuski, łuszczak, wyłupek.

Wyrębne (-ego), opłata za wyrąb drzewa w lesie.

Wyrębnie *przysł.*, dobitnie, dosadnie, wyraźnie, jasno, zrozumiale,

Wyrębny, mogący być wyrąbanym, przeznaczony do wyrębu.

Wyręczać *dok.* Wyręczyć; zastępować kogoś w jakiejś czynności, być zastępcą czyimś w jakiejś zabawie, na jakiemś stanowisku, pomagać; **w. się,** zastępować ś. kimś, oddawać komuś innemu robotę, którą powinno ś. samemu wykonać.

Wyręczyciel, człowiek, który kogoś wyręcza.

Wyręka, wyręczenie kogoś w jakiejś robocie; osoba, która kogoś wyręcza, zastępuje.

Wyrfel *nm.*, część składowa tokarni przez którą przechodzi pas od koła trybowego.

Wyrko *gwar.*, łóżko proste kmiece.

Wyrobek, wyrabianie, wyrobienie czegoś; rzecz wyrobiona, zrobiona pracą; zysk, osiągnięty z pracy, pieniądze zarobione pracą, zapracowane; iść na **w.** = szukać pracy, zarobku.

Wyrobić — *p.* Wyrabiać.

Wyrobisko, miejsce z którego las zupełnie uprzątnięto; miejsce skąd wybrano ciało kopalne.

Wyrobka, karczunek na łąkę; spuszczanie drzewa wycechowanego na cięcie, we właściwej porze i przysposobienie go do wywiezienia z lasu; **w.** czysta = obrabianie drzewa masztowego, opucówka.

Wyrobkowy, odnoszący ś. do wyrobku a. do wyrobki.

Wyrobnica *for. ż.* od Wyrobnik.

Wyrobnictwo, stanowisko, zajęcie, stan wyrobnika a. wyrobników.

Wyrobniczy, dotyczący wyrobnika a. wyrobnictwa.

Wyrobnik, człowiek, najmujący ś. do pracy ręcznej, a nie posiadający żadnego rzemiosła; *przen.*, pracownik umysłowy niższego stopnia.

Wyrocznia. przepowiednia przyszłości, proroctwo, wieszczba; sąd, uważany za nieomylny, nie ulegający żadnym powątpiewaniom; *przen.*, człowiek, w którego zdanie wszyscy wierzą, z którym wszyscy ś. liczą; autorytet, gdzie wytaczają wyroki, orakuł.

Wyrocznica, miejsce, gdzie wydają wyroki, orakuł; motyl z rodziny garbatek, z podrzędu prządkówek.

Wyrocznie *przysł.*, stanowczo, niewątpliwie.

Wyroczny, dotyczący wyroku, naznaczony przez los, fatalny, nieunikniony; wyrokujący, wydający sąd niecofniony.

Wyrodek, ten, co ś. wyrodził od przodków co do przymiotów i charakteru; łotr, nikczemnik.

Wyrodnie *przysł.*, postępując inaczej, niż przodkowie; podle, po łotrowsku.

Wyrodnieć, stawać ś. wyrodnym, wyradzać ś.

Wyrodny, odstępujący od cnót przodków; nikczemny, podły.

Wyrodzić — *p.* Wyradzać.

Wyroić — *p.* Wyrajać.

Wyrok, postanowienie, dekret, wydany przez jakiś urząd, władzę, zwłaszcza przez sąd; przeznaczenie, los nieuchronny, fatalność; wyrocznia, orakuł.

Wyrokodawca, ten, kto wydaje wyrok, sędzia.

Wyrokować o czemś: wydawać wyrok, sąd stanowczy, nieodwołalny; zabierać głos decydujący.

Wyrokowy, dotyczący wyroku, wyroczny.

! Wyrondować, wyrobić na okrągło.

Wyronić — *p.* Wyraniać.

Wyroń, stary koń, który stracił zęby.

Wyropić, wyciągając ropę z rany, oczyścić ją; **w. się,** wypuściwszy ropę, pozbyć ś. zakażenia.

Wyrosły, który wyrósł, podrosły.

Wyrosnąć — *p.* Wyrastać.

Wyrost, wyrastanie, wzrost; to, co z czegoś a. na czemś wyrasta; suknia na **w.** = dla dziecka, młodzieńca a. dziewczyny dłużej skrojona, by nie tak prędko z niej wyrośli.

Wyrostek, gałąź młoda, wyrosła z korzenia drzewa, odrośl, odrostek. pęd; wystająca część kości u człowieka a. zwierzęcia, narość chorobliwa na ciele; **w.** robaczkowy — *p.* Robaczkowy; **w.** łzowy = gruczoł okrągły w kącie oka, wytwarzający łzy; chłopak podrosły, młodzieniaszek, pacholik; zwierz młody, wyrosły.

Wyroszczony, wyrosły, podrosły.

Wyrość — *p.* Wyrastać.

Wyrośl — *p.* Wyrostek.

Wyrośl̨ina, narost na ciele.

Wyrowek, rów mniejszy wyryty, wymyty przez wodę.

Wyrozub, krajowa ryba karpiowata, spokrewniona z płotką.

Wyrozumiale, z wyrozumiałością, pobłażliwie, względnie, łagodnie, bez surowości.

Wyrozumiałość, wchodzenie w czyjeś położenie, względność, pobłażliwość, łagodność.

Wyrozumiały, umiejący wchodzić w cudze położenie, pobłażliwy, względny, łagodny.

Wyrozumieć — *p.* Wyrozumiewać.

Wyrozumienie *rzecz.* od Wyrozumieć; wyrozumiałość, pobłażliwość; pojętność; treść, sens, znaczenie.

Wyrozumiewać *dok.* Wyrozumieć; dochodzić czegoś rozumem wykrywać znaczenie czegoś przez badanie, wybadywać coś, wywiadywać ś. o czemś; rozumem dociekać, co kto myśli a. zamierza, wymiarkowywać cudze myśli; wydobywać, wyciągać z czegoś jakąś myśl, wnioskować, wnosić; **w.** kogoś = wchodzić w czyjeś położenie, być wyrozumiałym, pobłażliwym dla kogoś, wybaczać mu winy.

Wyrozumować, rozumowaniem dociec, wyjaśnić, wykryć coś, wywnioskować, zbadać, wnieść z czegoś.

Wyrób, wyrabianie, wyrobienie, czegoś; każda rzecz, pracą ludzką zrobiona, wytwór, produkt; wydrążenie w kopalni, pozostałe po wykopanym minerale.

Wyrównać — *p.* Wyrównywać.

Wyrównywacz, Wyrównacz, człowiek, który coś wyrównywa.

Wyrównywacz *anat.*—*p.* Dyferencjał.

Wyrównywać *dok.* Wyrównać; czynić równym, gładkim, płaskim, zapełniając zagłębienia i usuwając wypukłości; **w.** komuś, czemuś=okazywać ś. równym mu w zakresie jakiejś umiejętności, talentu, wogóle jakichś przymiotów, rozmiarów, liczebności i t. p.; **w. się,** być wyrównanym.

Wyróżniać *dok.* Wyróżnić; odróżniać, odznaczać z pomiędzy innych; **w. się,** odróżniać ś., odznaczać ś., wyszczególniać ś.

Wyróżnik *mat.*, wyrażenie utworzone w pewien sposób ze współczynników równania algebraicznego, pozwalającego wyznaczyć warunek, przy którym równanie posiada pierwiastki równe, dyskryminant.

Wyrugować, usunąć z miejsca zamieszkania; wyrzucić, wypędzić, wygnać.

! Wyrumować, uczynić miejsce czemuś rumując, wyprzątnąć, usunąć.

Wyrunąć, runąwszy wypaść; **w. się,** wyjść, wybiec kupą, hurmem, tłumnie.

Wyruszać *dok.* Wyruszyć; ruszając obluzowywać wyrywać, wydobywać ze środka; wypędzać, wyganiać; wybierać ś., zbierać ś. w drogę, wychodzić, wyjeżdżać, wypływać, udawać ś. w podróż, ruszać w drogę; o cieście: zaczynać fermentować.

Wyrwa, dziura, zrobiona przez wyrwanie czegoś, jama, wyżłobienie, miejsce wyrwane; człowiek, szarpiący innych na majątku, na dobrej sławie i t. p.; urwis, przybłęda.

Wyrwać — *p.* Wyrywać.

Wyrwany (-ego), taniec staropolski, polegający na tem, że coraz to inna para wyrywała ś. naprzód i śpiewała piosenki.

Wyrwas, koncept, słówko dowcipne; piosenka taneczna ludu polskiego na wzór krakowiaka.

Wyrwiczopek, korkociąg, grajcarek.

Wyrwidąb, imię siłacza, bohatera w baśniach słowiańskich, zdolnego wyrywać dęby.

Wyrwisko, miejsce wyrwane, zagłębienie, jama, rów.

Wyrwiząb *żart.*, dentysta.

Wyrybiać *dok.* Wyrybić; pozbawiać ryb, wyławiać wszystkie ryby: **w.** staw.

Wyrybnik, kijanka zwierzęcia ziemnowodnego lądowego, rozmnażająca ś. jajkami zapłodnionemi.

Wyrychtować, wymierzyć w pewnym kierunku, nakierować; wyprostować, wyrównać; zrobić, przygotować, przyrządzić do użytku.

Wyryczeć, wyrazić rykiem; wymóc, wyprosić rykiem, płaczem; **w.** kogoś = złajać, zwymyślać, wykrzyczeć; **w. się,** naryczeć ś. dowoli.

Wyryć *nied.* Wyrywać; ryjąc wydobyć, wykopać ryjem; rylcem coś wyrznąć, wyrytować, wyrzeźbić, wykuć.

Wyrysować, wyrazić rysunkiem, narysować, nakreślić.

Wyrytować, wyrznąć, wyryć coś na kamieniu, na metalu.

Wyrywać *dok.* Wyrwać; rwąc wydobywać, wyciągać siłą i z rozmachem, wydzierać coś mocno osadzonego; wypędzać, wyganiać, wyrugowywać kogoś skąd; uderzając, wyłamywać, robić otwór, wybijać; porywać kogoś, coś gwałtem, odbierać przemocą; **w.** kogoś z czegoś= siłą uwalniać, wyzwalać gwałtem; **w.** chwasty = pleć; **w.** sobie włosy z głowy = rozpaczać; **w.** ucznia= pytać go z zadanej lekcji; **w. się,** mocą wydzierać ś., wyzwalać ś., uwalniać ś. z czegoś, co krępuje wolę, swobodę ruchów i t. p.; wymykać ś., wybiegać, wychodzić tajnie skąd; **w. się** na kogoś=rzucać ś., porywać ś., napadać; **w. się** z czemś = występować nie w porę, powiedzieć coś niedorzecznego; wyrwał ś., jak Filip z Konopi = powiedział coś bez sensu, ni stąd, ni zowąd; — *p.* Wyryć.

Wyrywczo *przysł.*, dorywczo, nie ciągle, od czasu do czasu.

Wyrywczy, prowadzony sposobem urywanym, nie jednym ciągiem, dorywczy, urywczy.

Wyrywek, Wyrywka, wyrywanie, wyrwanie; kawałek wyrwany; na **w-i** = to stąd, to zowąd, nie po porządku; pytanie lekcji na **w-i** = rzucając pytania z różnych działów kursu nie po porządku.

Wyrząd, wyrządzenie, wyrządzanie.

Wyrządzać *dok.* Wyrządzić; oddawać, odmierzać każdemu, co mu ś. należy: **w.** komuś cześć, sprawiedliwość; dopuszczać się względem kogoś czegoś złego, krzywdzić kogoś, popełniać zły czyn, płatać: **w.** komuś krzywdę, psotę, przykrość; opatrywać kogoś we wszystko potrzebne na drogę; **w. się,** być wyrządzanym, zaopatrywać ś. we wszystko potrzebne do drogi.

Wyrzec — *p.* Wyrzekać.

Wyrzechotać, Wyrzegotać, Wyrzekotać, rzechocząc wyrazić, rzechocząc wymóc, wyprosić.

Wyrzeczenie, wyrażenie czegoś zapomocą mowy, myśl, wypowiedziana słowami; wypowiedzenie; wyrok, dekret; **w. się,** zrzeczenie ś., rezygnacja.

Wyrzeczny, dający ś. wyrazić w mowie.

Wyrzednieć — *p.* Wyrzedzieć.

Wyrzedzić, zupełnie przerzedzić, całkiem rzadkim uczynić.

Wyrzedzieć, Wyrzednieć, stać ś. zupełnie rzadkim, przerzedzić ś.

Wyrzekać *dok.* Wyrzec; wyrażać coś zapomocą mowy, wypowiadać, wygłaszać; wyrokować, wydawać wyrok, dekretować; jasno, ściśle określać, głosić, orzekać; głośno narzekać ze złorzeczeniem; skarżyć ś. głośno, lamentować, biadać, utyskiwać; **w. się,** zrzekać ś., rozmyślnie pozbawiać ś. pewnych praw, wygód, uciech i t. p., rezygnować z czegoś; **w. się** świata = usuwać ś. od uciech życiowych; **w. się** kogoś=nie chcieć mieć z kimś nic wspólnego, nie chcieć znać kogoś, zrywać stosunki z kimś.

Wyrzempolić, Wyrzępolić, odegrać nędznie; rzempoląc zarobić sobie.

Wyrzewnik, gatunek szkarłupni, jeżowiec jadalny (fig.).

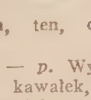

Wyrzezach, ten, co wyrzyna, wyrzynacz.

Wyrzezać — *p.* Wyrznąć.

Wyrzezek, kawałek, wyrznięty z czegoś; noworodek, wyrznięty z łona matki; trzebieniec, kastrat, eunuch.

Wyrzezywać — *p.* Wyrzynać.

Wyrzeźbić, rzeźbiąc coś zrobić, wyrznąć, wykonać rzeźbę.

Wyrzępolić — *p.* Wyrzempolić.

Wyrznąć — *p.* Wyrzynać; **w.** kogoś w twarz, w policzek = uderzyć z rozmachem; **w.** mowę, toast, komplement = wypowiedzieć gładko, ze swadą; **w.** komuś reprymandę, paternoster = zrobić gorącą wymówkę, wyłajać; **w.** komuś skórę= oćwiczyć go.

Wyrzucać *dok.* Wyrzucić; rzucając usuwać coś poza obręb czegoś, rzucać ze środka nazewnątrz czegoś, ciskać coś w pewnym kierunku siłą mięśni a. jakiejś machiny: **w.** dzidę, strzałę, kulę, pocisk; **w.** kogoś = wypędzać, wyganiać, wypychać, rugować; **w.** coś z czegoś=usuwać, odrzucać, wyłączać, jako rzecz niepotrzebną, wymazywać, wykreślać; **w.** coś z siebie = wydawać nazewnątrz; **w.** coś z siebie = wypowiadać co ś. ma na myśli a. w sercu, dawać folgę myślom a. uczuciom w słowach; **w.** coś komuś=wymawiać mu w oczy, jako zły uczynek, oskarżać kogoś wręcz o jakieś winy, strofować, upominać kogoś; **w.** coś w górę = podrzucać; **w.** coś z żołądka = zwracać, womitować; **w.** rogami, głową = wstrząsać; o krostach, wysypce: zjawiać ś. na powierzchni skóry; **w. się,** być wyrzucanym.

Wyrzucalny, dający ś. wyrzucić.

Wyrzut, wyrzucanie, wyrzucenie, to, co ś. wyrzuca, odrzuca, rzecz niepotrzebna, śmieć, odpadek; lawa, kamienie, popiół, wyrzucane z wulkanu; *przen.*, człowiek nędzny, upośledzony od natury, wyrzutek; w *lm.*, odchody, wydzieliny, ekskrementy; krosty na ciele, wysypka; wyrostki chropawe na korze drzew; zarzuty, wymówka, zwrócona do kogoś wręcz, w oczy.

Wyrzutek, to, co ś. wyrzuca skąd, śmieć, odpadek; człowiek, jakby wyrzucony ze społeczeństwa, wzgardzony, upośledzony; dziecko poronione, znajdek, podrzutek; łotr, nikczemnik, łajdak; ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, sumowata.

Wyrzutnia, figura retoryczna, gdy mówca w zapale opuszcza jeden lub kilka wyrazów; opuszczenie głoski w wyrazie a. wyrazu w zdaniu, którego łatwo ś. domyśleć.

Wyrzutnie *przysł.*, z wymówkami, z wyrzutami

Wyrzutnik, Wyrzucacz, człowiek, który coś skąd wyrzuca.

Wyrzutniowy *przym.*, od Wyrzutnia.

Wyrzutny, dający ś. wyrzucić, wyrzucalny; zawierający w sobie wymówki, zarzuty, wymawiający.

Wyrzygać *dok.* Wyrzygnąć; wyrzucać zawartość żołądka przez usta, zrzucać, womitować; wyrzucać; wymiotować; wypowiadać gwałtowne, nienawistne zarzuty.

Wyrznać *dok.* Wyrznąć, Wyrzezać; rozrzynając, rozcinając zwierzchnią powłokę, wydobywać, wydostawać coś z wnętrza; wyzwalać, wyswobadzać przez rozrzynanie zawad; rznąć, zabijać bronią białą jednego po drugim, wszystkich po kolei; rznąc wyrabiać coś, tworzyć jakieś kształty zapomocą ostrych narzędzi, wyciosywać, wyrzeźbiać, wykrawać, rytować; trzebić, kastrować; *przen.*, wyrażać coś dobitnie, dokładnie, zapomocą mowy lub pisma; nadwerężać jakieś narzędzie ostre przez użycie, tępić; **w. się,** być wyrzynanym; trzebić, kastrować samego siebie; rozrzynając sobie przejście, drogę ostrą krawędzią, wydobywać ś.: zęby ś. **w-ają;** *przen.*, wydobywać ś. skąd, łamiąc przeszkody, pokonywając siłą zawady; o narzędziach: nadwerężać ś., psuć przez użycie, tępić ś., tępieć.

Wyrzynalny, dotyczący wyrzynania; dający ś. wyrznąć, wykrajać.

Wyrzynarka, piła lub maszyna do wyrzynania.

Wyrzynek, kawałek wyrżnięty z czegoś, wycinek, wykrawek.

Wyrżeć, rżeniem wyrazić; rżeniem wymóc.

Wysada, wysadzanie, wysadzenie; fronton gmachu; śmieszne sadzenie ś. na coś, przesada.

Wysadka, fronton niewielkiego budynku; korzeń rośliny dwuletniej, przechowywany przez zimę dla zasadzenia go w roku następnym; w *lm.*, **w-i,** rośliny, wyhodowane z nasienia w inspektach, przeznaczone do wysadzenia.

Wysadny, wystający, wysunięty nazewnątrz; przesadny, przesadnie wytworny a. wystawny, afektowany.

Wysadzać *dok* Wysadzić; pomagać komuś wysiąść, ułatwiać wyjście z miejsca, gdzie ś. siedziało: **w.** z powozu, z bryczki, z okrętu na ląd; wydobywać, wyjmować ze środka, wyprowadzać, wypuszczać, pozwalać wyjść, wypłynąć, wyciec; wypierać, wyganiać, wyrzucać, wypędzać, wytrącać; usuwać gwałtem z zajmowanego miejsca, stanowiska: **w.** z siodła = zrzucać z konia; *przen.*, pozbawiać stanowiska kogoś, psuć komuś karjerę, wykolejać go; **w.** drzwi = wyłamywać; **w.** komuś oko = wybijać; **w.** prochem, miną w powietrze = wyrzucać w górę; wydawać z siebie coś, rodzić, tworzyć; **w.** coś naprzód= wysuwać; **w.** kogoś na coś, narażać, wystawiać; **w.** kogoś na urząd = wynosić; **w.** kogoś na głupca = wyprowadzać w pole, ośmieszać; **w.** czemś = pokrywać czemś powierzchnię czegoś, umieszczać, wprawiać, wsadzać coś na powierzchni czegoś dla ozdoby a. użytku; obsadzać z obu stron rzędem: **w.** drogę drzewami; wypotrzebowywać, zużywać wszystko na sadzenie; sadzić wszystko, co było do zasadzenia; oko mu **w-iło** = oko wyszło na wierzch przez wypchnięcie, wrzód i t. p.; **w.** dziecko = usadzać je, aby oddało mocz a. kał; **w. się,** być wysadzanym; wydobywać ś. naprzód, w górę, pokonywając, łamiąc, rozsadzając zapory; wysuwać ś. naprzód, uprzedzając, wymijając innych, pośpiesznie udawać ś. dokąd; *przen.*, wynosić ś. usiłować górować nad innemi; zdobywać ś. na coś wystawnego, chcieć olśnić innych wspaniałością, bogactwem, zbytkiem, hojnością it. p.

Wysapać się, sapiąc wytchnąć, odpocząć po zmęczeniu, odsapnąć, przestać sapać; udobruchać ś., ochłonąć z gniewu.

Wysącz, sok z popękanych owoców lub ściętych drzew.

Wysączać *dok.* Wysączyć; sącząc po trochu, wypróżniać, wypijać powoli, łyk po łyku, osuszać; **w. się,** wyciekać, wypływać kroplami, wąską strugą.

Wysączka, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Wysączyć — *p.* Wysączać.

Wysąd, wymiar żywności i utrzymanie ojca gdy odda gospodarkę dzieciom.

Wyschłk, owad z rzędu tęgopokrywych, grzebiennik (fig.).

Wyschły, który wysechł.

Wyschnąć — *p.* Wysychać.

Wysepka, mała wyspa.

Wysepnik *stpl.*, mieszkaniec wyspy, wyspiarz.

Wysforować *nied.* Wysforowywać; uwalniać psy ze sfory, spuszczać ze sfory; popuszczać cugli koniowi, wypuszczać go; *przen.*, przestawać hamować; dawać wolę postępowania według upodobania; **w.** język = zacząć mówić niestworzone rzeczy; protegować, promować kogoś na wyższe stanowisko; **w.** kogoś skąd = wypędzać, wyganiać; **w. się,** wymykać ś.. wysuwać ś. naprzód, zajmować wyższe stanowisko.

Wysiać — *p.* Wysiewać.

Wysiadać *dok.* Wysiąść, Wysieść; wychodzić z miejsca, gdzie ś. przedtem a. wewnątrz czegoś siedziało: **w.** z powozu, z okrętu.

Wysiadka, ławka przed domem; kura, wysiadująca jaja.

Wysiadkowe ptaki, które rodzą ś. niedołężnemi i przez dłuższy czas karmione są przez rodziców.

Wysiadły, który wysiadł z czegoś; wystający, wydatny, wyniosły.

Wysiadywać *dok.* Wysiedzieć; pozostawać czas pewien, siedząc na jednem miejscu, czas pewien spędzać na siedzeniu; o samicach ptaków: wyprowadzać pisklęta z jaj, siedząc na nich i ogrzewając je własnem ciałem, wylęgać.

Wysiadywanie *rzecz.* od Wysiadywać; **w.** jaj — *p.* Wylęganie.

Wysiąk — *p.* Wysięk.

Wysiąkać *dok.* Wysiąknąć; wyciskać z czegoś części płynne; siąkając oczyszczać: **w.** smarki z nosa; wypływać, wydobywać ś. kroplami a. wąską strugą, wysączać ś.

Wysiąść — *p.* Wysiadać.

Wysiec — *p.* Wysiekać; wybić, wychłostać, osmagać; **w. się** piętami = wymknąć ś., drapnąć, dać drapaka.

Wysieczysko, miejsce nie zachylone przed wiatrem; miejsce w górach, z którego woda zmyła całą warstwę ziemi rodzajną, pozostawiając gołą skałę.

Wysiedlać *dok.* Wysiedlić, wydalać z siedliska, usuwać ze stałej siedziby.

Wysiedzieć — *p.* Wysiadać; wymóc, wybłagać, wyprosić, wskórać coś, przez siedzenie; wymieszkać gdzieś jakiś czas; przez długie siedzenie na czemś zrobić dziurę, jamę, wklęsłość; **w.** a. **w. się,** pozostać, wytrwać na miejscu mimo przeszkód; **w. się,** nasiedzieć ś. dowoli na jednem miejscu; o cieście w piecu: pozostać dostateczną ilość czasu dla wypieczenia ś.; osłabić ś., wycieńczyć ś. przez zbyt długie siedzenie.

Wysiek, wysiekanie, wysieczenie; krwawe **w-i** = walka na broń białą, mordy, białą bronią dokonywane.

Wysiekacki, szermierski, zapaśniczy, gladjatorski.

Wysiekactwo, szermierka, zapaśnictwo.

Wysiekacz, szermierz, zapaśnik, gladjator.

Wysiekać *dok.* Wysiec; siekąc, wydobywać ze środka, wyrąbywać; robić dziurę, szparę, otwór ostrem narzędziem; ścinać, wycinać wszystko pokolei; pozabijać wszystkich bronią sieczną; wyrzynać; **w. się,** siekąc, rąbiąc przeszkody, wyzwalać ś., wyswobadzać ś. skąd; bić ś. na broń białą, pojedynkować ś. na miecze, szable, szpady i t. p.

Wysiepać *dok.* Wysiepnąć; wydzierać szarpiąc, wyrywać; wyrzynać, zabijać jednego po drugim.

Wysieść — *p.* Wysiąść.

Wysiew, to, co ś. wysiewa; wysiewanie, wysianie; ilość zboża, wysianego a. przeznaczonego do wysiania, wysiewek.

Wysiewacz, ten, co wysiewa.

Wysiewać *dok.* Wysiać; rzucać ziarno na rolę, aby wydało plon; wypotrzebowywać, zużywać na sianie; przesiewać przez sito, przetak, wialnię i t. p.

Wysiewek, ilość wysianego zboża, zboże wysiane, wysiew.

Wysiewki (-ów), obsiewiny, obsiewki, plewy pozostałe po wysianiu mąki, zboża.

Wysięg (np. żórawia), pozioma odległość od środka żórawia obrotowego do pionu, podnoszenia ciężarów.

Wysięgnik, zastrzał (belka), przymocowany do dolnej części żórawia obrotowego do podnoszenia ciężarów za pośrednictwem łańcucha lub liny; *el.*, konstrukcja żelazna umocowywana na ścianach lub słupach, służąca do zawieszania przewodów napowietrznych, np. jezdnych tramwajowych.

Wysięk, Wysiękanie, nienormalne wydzielanie ś. krwi, ropy i t. p. z takich miejsc organizmu, z których w stanie zdrowia one ś. nie wydzielają, jak np. przy zapaleniach, wodnej puchlinie, przy owrzodzeniach i t. p.

Wysikać, Wysiknąć, sikając wytryskać płyn, oddawać mocz.

Wysilać *dok.* Wysilić; wycieńczać siłę, osłabiać, wyczerpywać siły; natężać siłę do ostatecznych granic, do najwyższego stopnia, najsilniejszego napięcia, wyładowywać wszystkie siły dla dopięcia jakiegoś celu; o roli: wyczerpywać płodność przez częste zasiewanie gruntu,

wyjaławiać; wypychać, wywalać, wyłamywać z wielkim trudem; *przen.*, robić, tworzyć, wynajdywać coś z wielkim natężeniem; **w. się**, tracić siły, wycieńczać ś. przez zbytnie natężanie siły; używać wszystkich sił dla dokazania czegoś, wykonania czegoś, dopięcia jakiegoś celu.

Wysił, siła pociągowa (np. konia).

Wysiłek, wysilenie, natężenie sił dla wykonania czegoś, usiłowanie.

Wysinić, pomalować na sino.

Wysinieć, stać ś. całkiem sinym.

Wysiodłać, uwolnić z siodła, rozsiodłać.

Wysiorbać, Wysierpać, Wysiorbnąć, Wysierpnąć, zjeść, wypić, połknąć z apetytem, mlaszcząc językiem; pochłonąć.

Wysiudać *posp.*, wyprosić, wydalić, wyforować.

Wyskakać, jakąś chwilę przeskakać; skakaniem uzyskać, zarobić; **w. się**, naskakać ś. dowoli.

Wyskakiwać *dok.* Wyskoczyć; skacząc, wskok wychodzić, wybiegać, wylatywać skąd, skokiem wydostawać ś. poza obręb czegoś; podskakiwać, np. z radości, skakać wesoło; biec z całych sił, pędzić w skok: jedź, co koń wyskoczy; szybkim ruchem podnosić ś. w górę: w górę wyskoczył słup błyszczący = wzniósł ś.; z oczu wyskakiwały mu iskry = jakby ś. sypały; ledwie z człowieka dusza nie wyskoczy = o mało nie opuści ciała; o mało nie wyskoczy ze skóry = nie posiada ś. radości, ze strachu, z niecierpliwości, z ciekawości; woda **w-uje** z fontanny = wytryska; roślina wyskoczyła z ziemi = szybko wyrosła; guz mu wyskoczył na czole = ukazał ś. nagle, wystąpił.

Wyskarżyć się, naskarżyć ś., pożalić ś., wyżalić ś.

Wysklepiać *dok.* Wysklepić; robić sklepienie.

Wyskoczek, mały wyskok, rzut myśli; najbujniejsze, najcięższe ziarno, które w czasie wiania najdalej pada.

Wyskoczny, wyskakujący, poruszający ś. w podskokach; zwinny, zręczny, pochodzący z wyskoku, który wyskoczył: **w-a** latorośl drzewa.

Wyskoczyć — *p.* Wyskakiwać.

Wyskok, skok w górę, podskok; **w.** wody = źródło, bijące w górę. zdrój; **w.** myśli, dowcipu, imaginacji = śmiałe, zręczne powiedzenie, błysk myśli, koncept, paradoks; **w.** żądzy, namiętności, popędliwości, gniewu i t. p. = wybuch wybryk, postępek szalony, dziwaczny, niespodziewany; część muru, budynku, wystająca nazewnątrz, wysunięta naprzód, wysada, występ; płyn, wyciśnięty pod prasą; alkohol, spirytus.

Wyskokowy, dotyczący wyskoku; zawierający w sobie wyskok: napoje **w-e** = trunki.

Wyskomleć, skomląc wyrazić; skomląc wyprosić; **w. się**, naskomleć ś. dowoli.

Wyskorupić *nied.* Wyskorupiać, wyłuszczyć, wydobyć ze skorupy.

Wyskrobać — *p.* Wyskrobywać.

Wyskrobek, to, co z czegoś wyskrobano, np. resztki potrawy z garnka i t. p.; bułka, bochenek z wyskrobanych resztek ciastek; *posp.* ostatnie dziecko u rodziców.

Wyskrobywać *dok.* Wyskrobać; skrobaniem wydobywać coś; skrobiąc, wykonywać coś; skrobiąc, zbierać resztki czegoś; wydostawać ś. z trudnością, uwalniać ś.

Wyskrzybać, skrzybiąc wyczyścić; skrzybiąc przedziurawić.

Wyskrzydlić się, dostać skrzydeł.

Wyskubywać *dok.* Wyskubać; skubiąc wyrywać coś jedno po drugiem; skubiąc to, co rośnie na powierzchni czegoś, ogołacać, obnażać; *przen.*, podbierać, oskubywać, wyzyskiwać, pozbawiać mienia, narażać na straty; **w. się**, skubać coś na sobie; *przen.*, namyślać ś., ociągać ś. przy wykonaniu czegoś.

Wyskwarzać *dok.* Wyskwarzyć; skwarząc wydobywać z czegoś pewne części, wyprażać; **w. się**, skwarzyć ś. na słońcu, przy ogniu, smażyć ś., być wyskwarzonym.

Wyskwierczać, skwiercząc wyrazić coś; skwierkiem wyjednać.

Wysłać — *p.* Wysyłać — *p.* Wyścielać.

Wysłanie *rzecz.* od Wysłać; to, czem coś jest wyścielone, wyściołka, pokrycie, np. mebli; wyprawienie w drogę: **w.** posłów.

Wysłaniec, Wysłannik, człowiek wysłany, wyprawiony po coś dokąd; poseł, emisarjusz; szpieg, wywiadowca.

Wysławiacz, Wysławca, człowiek, który kogoś a. coś wysławia, wychwala, chwalca, panegirysta.

Wysławiać *dok.* Wysławić; wychwalać, wynosić w pochwałach, chwałę czyjąś głosić; wsławiać, sławnym czynić; **w. się**, sławić, chwalić samego siebie, chwalić ś., chełpić ś., pysznić ś.; wsławiać ś., nabierać sławy, otaczać ś. sławą; nie mogę go **się w.** = dość nachwalić.

Wysławiać *dok.* Wysłowić; wyrażać coś w słowach, oddawać zapomocą mowy, wypowiadać, wygłaszać; dostatecznie wyrażać słowami; **w. się**, myśl swą wyrażać słowami. zamykać swą myśl w słowach; mieć taki lub inny styl w mowie lub w piśmie, być mniej lub bardziej wymownym.

Wysłodnąć, Wysłodnieć, stać ś. słodkim, nabrać słodyczy.

Wysłonecznić *nied.* Wysłoneczniać, oświetlić słońcem.

Wysłowiciel, ten, co ś. wysławia a. wysłowił.

Wysłowić — *p.* Wysławiać.

Wysłowiony, wyrażony w słowach; dający ś. wyrazić w słowach.

Wysłowny, dający ś. odmalować w słowach.

Wysłuchacz, ten, co wysłuchuje.

Wysłuchiwać *dok.* Wysłuchać; słuchać wszystkiego do końca, np. co kto mówi, dla dokładnego zrozumienia; podsłuchiwać; czynić zadość prośbie, rozkazowi, zakazowi, być posłusznym komuś a. czemuś, wysłuchawszy czegoś, skłaniać swą myśl ku temu; **w.** chorego = badać, auskultować.

Wysługa, to, co kto wysłużył, otrzymał za wierną służbę, zarobił na służbie; usługa.

Wysługiwać *dok.* Wysłużyć; zarabiać służbą, służąc otrzymywać, jako nagrodę, wynagrodzenie za poniesione trudy; spędzać pewien czas na służbie u kogoś, służyć gdzieś do pewnego terminu; usługiwać komuś, wyświadczać mu usługi, grzeczność; służbą zarabiać na życie, zapracowywać służąc na utrzymanie; odwdzięczać ś. usługą za usługę; służyć komuś z poniżeniem godności własnej, być czyimś uniżonym sługą.

Wysłupić się, stanąć słupem, stanąć dęba; **w.** oczy = wylupić, wybałuszyć.

Wysłużeniec, ten, co wysłużył, odbył służbę, emeryt, weteran.

Wysłużny, uwolniony od służby po odsłużeniu do pewnego terminu; otrzymany, uzyskany za usługę, za służbę.

Wysłużony, który wysłużył swoje lata; zasłużony; wycieńczony, nadwerężony przez długą służbę, przez częste używanie — *p.* Wysłużny.

Wysłużyć — *p.* Wysługiwać; **w. się**, osłabiać ś., nadpruć ś., nadwerężyć ś. przez długą służbę, przez częste używanie; — *p.* Wysłużny.

Wysmagać, obić, ochłostać, osmagać.

Wysmalać *dok.* Wysmalić; smalając wypalić, osmalić pewną część.

Wysmały, miejsca w lesie, przez które przeszedł pożar.

Wysmarkać, Wysmarknąć, wyrzucić smark z nosa; **w. się**, oczyścić sobie nos od śluzu.

Wysmarknąć — *p.* Wysmarkać.

Wysmarowywać *dok.* Wysmarować; smarując rozcierać na całej powierzchni; smarując wypotrzebowywać; smarując pokrywać całą powierzchnię; **w. się**, wysmarowywać samego siebie na ciele.

Wysmażać *dok.* Wysmażyć; pozbawiać czegoś, pewnych części przez smażenie; wydobywać coś z czegoś przez smażenie; smażyć coś należycie, w dostatecznej mierze; *przen.*, wymęczać coś z kogoś zapomocą ognia; *przen.*, układać, tworzyć coś z wielkim trudem i niebardzo zręcznie: **w.** koncept, komplement; **w. się**, tracić pewne części przez smażenie; wydobywać ś., wydzielać ś. z czegoś przez smażenie: dosmażać ś. należycie, w dostatecznej mierze; *przen.*, wysadzać

ś na coś, z wielkim wysiłkiem a. niezręcznie.

Wysmażka, kierowanie ogniem w piecu smołowym w czasie wysmażania smoły.

Wysmoktać, smoktaniem pozbawić części płynnych; smokcząc wyciągnąć, wyssać coś; **w.** kogoś = wycałować.

Wysmolić (się), wysmarować (ś.) smołą; ubrudzić (ś.), uwalać (ś.), uświechtać (ś.).

Wysmuga, owad z gromady pszczołowatych, kopiących.

Wysmukać *dok.* Wysmuknąć; smukając wydobywać, wyrywać, wyszczypywać; wysuwać, wytykać, wystawiać nazewnątrz coś wysmuklego; muskając wyrównywać. wygładzać; **w. się,** wyciągać ś.. wysuwać ś.; muskać ś., wygładzać coś na sobie; czesać ś. gładko.

Wysmukły, dość cienki w stosunku do długości, smukły.

Wysmuknąć — *p.* Wysmukać.

Wysmykać *dok.* Wysmyknąć; chwytając palcami jedno po drugiem, wyrywać, wyciągać; chwytając coś, pociągając po czemś palcami, wydobywać: **w.** wymiona; wyciskać coś z czegoś.

Wysnąć (o rybach), pousypiawszy wyginąć, wyzdychać.

Wysnuwać *dok.* Wysnuć; rozsnuwając, rozplątując to, co oplątuje, wydobywać, wyplątywać coś ze środka; rozsnuwać, rozplątywać wszystko, co było do rozsnucia; wypotrzebowywać na snucie; *przen.*, wyciągać coś z czegoś, jako wytwór myśli, jako płód wyobraźni, jako wniosek logiczny; **w. się,** być wysnuwanym; **w. się,** wydobywać ś. z jakiegoś osnucia, wyplątywać ś., wywikływać ś.; wycieńczać ś., wysilać ś., osłabiać ś. przez snucie; *przen.*, być logicznym wynikiem czegoś; wynikać, wypływać z czegoś, jako wniosek.

Wysnycerować, wyrobić robotą snycerską, wyrzeźbić.

Wysoce *przysł.*, bardzo, wielce, znakomicie, niepospolicie, niezmiernie.

Wysoki, mający pewną wysokość; mający znaczną wysokość, wyniosły; umieszczony wysoko, ponad innemi przedmiotami; *przen.*, górujący znaczeniem, znaczny, górny, dostojny, znakomity: **w.** urząd, **w-a** godność, **w-ie** odznaczenie; znakomity, sławny, wyniosły; wyśmienity, wyborny: **w.** gatunek tytuniu, herbaty; w *muz.*, cienki: **w.** ton, głos; **w.** kolor = jasny; za **w-ie** progi na moje nogi = zbyt arystokratyczny dom, bym mógł tam bywać; w **w-im** stopniu w znacznej mierze.

Wysoko *przysł.*, na miejsce a. na miejscu, wyniesionem znacznie ponad poziom, w znacznej odległości pionowej od poziomu; w połączeniu z przymiotnikami, przysłówkami i rzeczownikami, oznacza, że dany przymiot jest w znacznym stopniu natężenia, w większem znaczeniu.

Wysokoczoły, mający wysokie czoło.

Wysokodachy, mający dach wysoki.

Wysokodostojny, wielce dostojny.

Wysokodzierżawny, wielce potężny.

Wysokolotny, latający wysoko; wznoszący ś. duchem wysoko, bujający myślą wysoko; dumny, hardy.

Wysokomiar, Wysokomierz, przyrząd do mierzenia wysokości drzew, dendrometr.

Wysokomierca, zarozumialec, pyszałek.

Wysokomierstwo, zarozumiałość, pyszałkowatość, duma; sztuka mierzenia wysokości.

Wysokomyślny, wzniośle myślący, górnomyślny, dumny, wspaniałomyślny.

Wysokopienny, mający wysoki pień: drzewo owocowe **w-e** = wyrastające w pień zwykłej wysokości, nie karzeł.

Wysokopnisty, mający pień wysoki.

Wysokoprężny *mech.*, działający pod silnem ciśnieniem.

Wysokość, jeden z trzech wymiarów bryły, rozciągłość ciała od podstawy do wierzchołka; **w.** gwiazdy kąt między promieniem idącym od gwiazdy do oka a poziomem; w *geom.*, **w.** figury = odległość wierzchołka od podstawy, mierzona linją prostopadłą, spuszczoną od wierzchołka do podstawy; **w.** morza = głębokość wzniesienia morza, uważana i mierzona od pewnego punktu; **w.** wody w rzece, w stawie, w naczyniu = większe lub mniejsze podniesienie ś. jej powierzchni; okręt znajduje ś. na **w-i** przylądka Dobrej Nadziei = na tym samym stopniu szerokości geograficznej; **w.** rzutu = granica, do której wznosi ś. pocisk, wyrzucony pod pewnym kątem; **w.** równika = kąt, który tworzy płaszczyzna równika z poziomem; **w.** bieguna = odległość jego od danego punktu, szerokość geograficzna: *przen.*, górność. szczytność, wyniosłość, wspaniałość; najwyższa część pewnego przedmiotu a. pewnej ilości przedmiotów, umieszczonych jeden obok drugiego; największa wyniosłość pewnej okolicy; tytuł, dawany książętom z domu panującego; na **w-i** a. na **w-ach** w niebie.

Wysokowładny, mający wielką władzę, potężny.

Wysolić, solą wysypać, posolić dobrze; wypotrzebować, zużyć wszystką sól na solenie.

Wysondować, zbadać zapomocą sondy; *przen.*, wybadać, wywiedzieć ś.

Wysortować, sortując wybrakować, odrzucić co gorsze.

Wysortowany, niedoskonały, mający braki: towar **w.**

Wyspa, część lądu, zewsząd oblana wodą (fig.); **w.** koralowa

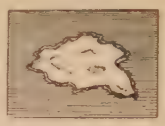

powstała z gromadnej budowy polipników przez korale (fig.).

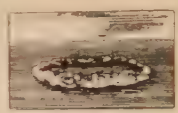

Wyspacerować się, nachodzić ś. dosyta, naprzechadzać ś.

Wyspać się — *p.* Wysypiać.

Wyspecjalizować się, stać ś. specjalistą w jakimś zakresie.

Wyspekulować, wymyślić, wynaleźć przez rozmaite sposoby, wykalkulować, wykombinować.

Wyspiarka, mieszkanka wyspy.

Wyspiarski, dotyczący mieszkańców wyspy.

Wyspiarz, mieszkaniec wyspy, człowiek rodem z wyspy.

Wyspiasty, obfitujący w wyspy.

Wyspina, mała, nędzna wyspa.

Wyspisko, ogromna, brzydka wyspa.

Wyspowaty, podobny do wyspy.

Wyspowiadać, wysłuchać spowiedzi; *przen.*, wysłuchać czyich zwierzeń, skłonić kogoś do zwierzeń; **w. się,** na spowiedzi wyznać wszystkie grzechy; *przen.*, **w. się** przed kimś = zwierzyć mu swe tajemnice.

Wyspowy, dotyczący wyspy.

Wysrebrnieć, wyjaśnieć jak srebro, nabrać koloru srebra.

Wysrebrzać *dok.* Wysrebrzyć; posrebrzać w środku a. na całej powierzchni; zużywać na posrebrzanie; oświecać, oblewać jasnym blaskiem, jakby srebrem; **w. się,** być wysrebrzanym; *przen.*, nabierać blasku, t. j. być oblanym blaskiem jakby srebrnym.

Wyssać — *p.* Wysysać.

Wystać — *p.* Wystawać; **w. się,** nastać ś. dowoli, zmęczyć ś. długiem staniem; o płynach: stojąc, sklarować ś., odbyć fermentację; o wrzodach: uformować ś.

Wystały, który ś. wystał; o owocach: dojrzały; o płynach: sklarowany przez spokojne pozostawienie w jednem miejscu, nie świeżo zrobiony, sfermentowany należycie; o władzach umysłowych i wieku ludzkim: dojrzały, ukształcony, ustatkowany; o wrzodzie: uformowany należycie.

Wystarać się o coś = staraniem uzyskać, otrzymać coś.

Wystarczać *dok.* Wystarczyć; być w takiej ilości, że więcej nie trzeba, że można zaspokoić wszelkie potrzeby i nie czuje ś. braku; **w.**

komuś, czemuś = mieć dość siły, by coś wykonać, wydolywać czemuś; **w-czy** tego = będzie dosyć, starczy; nie **w.** = będzie za mało; **w.** na coś = tak wydawać, by nie zabrakło, tak łożyć by na wszystko stawało.

Wystarczalność, cecha tego, co jest wystarczalne.

Wystarczalny, ten, który wystarcza, nie potrzebujący pomocy.

Wystarzały, który przestarzał ś.; nie używany już dziś, przestarzały, wyszły z użycia: wyraz **w.** = archaizm; który przez czas nabrał pewnych przymiotów dodatnich: wino **w-e** = wytrawne, wystałe.

Wystarzeć (się), zestarzeć ś., osłabnąć przez starość; nabrać zczasem pewnych dodatnich przymiotów.

Wystawa, wystawienie; plac, otwarte miejsce, gdzie coś wystawiają, teren wystawowy; **w.** w lesie= miejsce w lesie a. pod lasem, przeznaczone na skład drzewa; zgromadzenie dzieł sztuki, okazów naukowych, prób przemysłu w jednem miejscu dla oglądania ich przez publiczność: **w.** krajowa, powszechna, **w.** dzieł sztuki, obrazów, **w.** przemysłowa, higjeniczna, rolnicza; **w.** starożytności, etnograficzna, sportowa i t. p.; część budynku, wysunięta ku przodowi: ganek, przedsień, daszek wysunięty i t. p.; pochyłość stoku górskiego; **w.** u sukni = wyłoga, wyłożenie, zwłaszcza futrzane; przepych, pompa, parada, zbytek, okazałość, wysadzanie ś.; **w.** towarów = wystawianie, wywieszanie ich na widok publiczny; **w.** sklepowa = różne towary, rozłożone w oknie dla oglądania przez publiczność i zachęcenia jej do kupna; stać komuś na **w-ie** = stać przed kimś na widoku, być przedmiotem drwin, szyderstwa; **w.** sztuki teatralnej=wystawianie jej w teatrze i wszystko, co do tego należy: kostjumy, dekoracje, rekwizyty, maszynerja teatralna, wyreżyserowanie i t. p.

Wystawać *dok.* Wystać; stać gdzieś do pewnego terminu, do pewnego czasu, pędzić czas na staniu; pozostawać w pewnem miejscu mimo przeszkód, mimo oporu, trwać na staniu; długo, cierpliwie stać, pozostawać w jakiemś miejscu; otrzymywać, wynajdywać coś dzięki staniu; wysuwać ś., wytykać ś., wychodzić nazewnątrz, wyłaniać ś.; **w. się,** stojąc na miejscu, nie poruszając ś., wypoczywać należycie; męczyć ś., niecierpliwić ś. zbyt długiem staniem; o owocach: dojrzewać na drzewie; o wrzodzie: formować ś. należycie, pozostając nieporuszonym; o płynach: klarować ś. przez długie stanie, odbywać fermentację; w *wyraż.*: wystaw sobie = przedstaw sobie, pomyśl; *przen.*, o władzach duchownych, o charakterze, o wieku człowieka: formować ś., dojrzewać, kształcić ś.. dochodzić do równowagi wewnętrznej, do ustatkowania z biegiem czasu.

Wystawca, kupiec, fabrykant, który prezentuje swoje wyroby. towary na wystawie publicznej, eksponent; **w.** wekslu = umieszczający na pierwszej stronie wekslu swój podpis, obowiązujący do zapłaty a. gdy ciągnie na kogoś innego, który ma zapłacić.

Wystawczyni *for. ż.* od Wystawca.

Wystawiać *dok.* Wystawić; wynosząc, wydobywać coś ze środka, stawiać coś, wykładać. wywieszać na widoku; **w.** kogoś coś na coś = narażać: **w.** na śmiech, na niebezpieczeństwo, na sztych; **w.** coś = wysuwać, wytykać coś nazewnątrz, tak aby sterczało, wychodziło poza obręb czegoś; **w.** budynek = budować, wznosić; **w.** wojsko, pułk = zbierać i uzbrajać własnym kosztem; przedstawiać coś w obrazie zmysłowym, wyobrażać, reprezentować, malować, określać, opisywać coś w dziele sztuki a. zapomocą mowy lub pisma; **w.** sobie coś = przedstawiać sobie w duchu, imaginować, wyobrażać sobie, tworzyć sobie w wyobraźni obraz czegoś, pojęcie o czemś; przedstawiać coś w sposób świetny, olśniewający wspaniałością; **w.** zwierza (o wyżle) = natrafiwszy na zwierzynę, stawać i dawać znak myśliwemu; wypędzać, ruszać zwierza z kniei; **w.** kwit, weksel, rachunek = pisać go, wypisywać według pewnych form ustalonych; **w.** komuś coś przed oczy = unaoczniać, uzmysławiać; unieśmiertelniać, chełpliwie wynosić, wsławiać; **w.** obraz, towar = posyłać go na wystawę; **w.** sztukę teatralną = przygotowywać ją do grania w teatrze, uczyć aktorów, przysposabiać kostjumy, dekoracje, rekwizyty i t. p.; **w. się,** wysuwać ś.. sterczeć, wysadzać ś. na coś; popisywać ś. chełpliwie, wysadzać ś. z czemś chcieć olśnić, zadziwić czemś.

Wystawiciel, ten, który coś wystawia a. wystawił, wystawca.

Wystawka, mała wystawa; niewielki ganek przed domem.

Wystawna *karc.*, umówiona liczba punktów zapisana do kury.

Wystawnie *przysł.*, wspaniale, okazale, bogato, rozrzutnie.

Wystawność, pompa, okazałość, przepych, parada, zbytek.

Wystawny, dający ś. wystawić, wyobrażalny; wysoko zbudowany, wyniosły, wysoki, wydatny; zbytkowny, okazały, wspaniały, pompatyczny, paradny, pyszny; dumny, zarozumiały, chełpliwy.

Wystąpić — *p.* Występować.

Wystąpienie *rzecz.* od Wystąpić; występ sceniczny, debjut.

Wystemplować, wycechować stemplem, stempel wycisnąć.

Wysterczać, wystawiać, wysuwać, wytykać; usuwać, rugować, wypychać, wyrzucać skąd, wyłączać od czegoś.

Wysterkać *dok.* Wysterczeć, Wysterknąć; wysuwać ś. z czegoś, stercząc uwydatniać ś., stercząc wychodzić nazewnątrz.

Wystękiwać *dok.* Wystękać, Wystęknąć; wyrażać zapomocą stękania, wydawać coś stękając; stękaniem wyjednywać; wygłaszać, wyśpiewywać coś stękając, to jest niewprawnie, niezdarnie, nieumiejętnie, ledwo coś wypowiadać.

Występ, występowanie, wystąpienie; miejsce, którędy ś. występuje, wychodzi, wyjście; część wystająca czegoś, to, co występuje, sterczy; wystąpienie z czemś przed publicznością, popis; przedstawienie ś.; przestępstwo, występek, wina, grzech, zbrodnia.

Występca, Występnik, ten, który popełnił jakiś występek, winowajca, przestępca, grzesznik, zbrodniarz.

Występek przestępstwo wina, grzech, zbrodnia.

Występnica *for. ż.* od Występnik.

Występnie *przysł.*, wbrew prawu, przestępnie, grzesznie.

Występnik — *p.* Występca.

Występność, właściwość, cecha tego, co jest występne; wszystkie występki, dokonane przez kogoś w pewnym czasie.

Występny, winny przestępstwa, dopuszczający ś. występków, grzeszny, zbrodniczy; wbrew prawu a. moralności popełniony, nieetyczny.

Występować *dok.* Wystąpić; stąpając, kroczyć, wychodzić, wysuwać ś. ze środka czegoś nazewnątrz; *przen.*, **w.** w czemś, dopuszczać ś. występku, grzeszyć, zbaczać z drogi obowiązku i moralności, wykraczać, naruszać prawo, zasadę etyczną i t. p.; ukazywać ś. na powierzchni czegoś, wydobywać ś., wyciekać, wypływać na wierzch; wystawać, sterczeć, wychodzić nazewnątrz; wysadzać ś., wystawiać ś., czynić coś z przepychem, ze zbytkiem, z okazałością, popisywać ś. z czemś; **w.** przeciwko komuś = wyruszać na bitwę z nim, postanawiać stoczyć z nim walkę, zetrzeć ś. z nim; **w.** z klasztoru, z wojska, ze służby = usuwać ś, wychodzić ze stanu, do którego ś. przedtem należało; **w.** ze stowarzyszenia, z komitetu i t. p.= przestawać być członkiem, wypisywać ś., wykreślać ś.; o wodzie: **w.** z brzegów, z koryta = wylewać, wzbierać, zalewać; *przen.*, przechodzić granice umiarkowania; **w.** z kluby, z kresu, z ryzy = wypadać z porządku, wpadać w nieład, dezorganizować ś.; **w.** na widok = ukazywać ś., dawać ś. widzieć; **w.** na scenie, na estradzie, na arenie, w teatrze, w cyrku = popisywać ś. ze swoją umiejętnością a sztuką przed widzami; **w.** w roli pośrednika, swata i t .p. = brać na siebie obowiązki pośrednika i t. p.; wysadzać ś. na coś: **w.** z obiadem = dawać obiad wystawniejszy dla

gości; **w. z** mową, z toastem = wypowiadać, wygłaszać; **w. z** projektem = przedkładać go; **w. z** wnioskiem = formułować go; **w.** do boju = stawać do boju.

Wystoperczeć *dok.* Wystoperczyć; wysuwać, wyciągać.

Wystopniować, wykształcić stopniując, wydoskonalić stopniowo; oznaczyć, określić stopniami.

Wystorczyć, Wystroszyć, Wystrożyć, uczynić sterczącym, najeżyć, nastroszyć w górę; **w. się,** nastroszyć ś., najeżyć ś., stanąć do góry.

Wystosować, wykonać stosownie, ułożyć: **w.** pismo = napisać odezwę, upomnienie ś., napomnienie, polecenie.

Wystrajać *dok.* Wystroić; ubierać, stroić bardzo ozdobnie, aż do przesady; stroić instrument muzyczny a. kilka instrumentów należycie; **w. się,** stroić ś., ubierać ś. przesadnie.

Wystraszać *dok.* Wystraszyć; straszyć oddalać, wypędzać, wyganiać, wypłaszać; **w.** coś = groźbą, strachem znieważać kogoś do czegoś, przymuszać.

Wystrofować, napomnieć słowami karącemi, zrobić uwagę co do postępowania.

Wystroić — *p.* Wystrajać.

Wystrugiwać *dok.* Wystrugać; strugać wewnątrz i wyrzucać części zestrugane; strugając po całej powierzchni, wygładzać, wykańczać coś zapomocą strugania.

Wystrychać *dok.* Wystrychnąć; strychując, trąc po powierzchni, wygładzać, wyrównywać, polerować; ubierać przesadnie, zbytkownie, wystrajać; wystawiać kogoś na śmieszność, oszukawszy go, wywiódłszy w pole: wystrychnąć kogoś na dudka, na kpa = drwić z niego, oszukawszy go, ośmieszać; przedstawiać w obrazie, odmalowywać; **w.** kogoś skąd = wypędzać, rugować; wynosić ś., strzelać, bujać w górę, wyrastać; **w. się,** wystrajać ś., ubierać ś. w sposób przesadny i śmieszny, wysadzać ś. w stroju; narażać ś., wystawiać ś. na śmieszność przez niedorzeczne, niezręczne postępowanie: wystrychnąć ś. na dudka, na kpa.

Wystrzał, wystrzelenie, wyładowanie ś. nabitej broni palnej. strzał; każde wogóle wyładowanie ś. nagle nagromadzonej energji fizycznej, połączone z hukiem: **w.** elektryczny, **w.** chemiczny.

Wystrzegać się *dok.* Wystrzec ś. kogoś, czegoś=unikać, strzec ś., być ostrożnym, chronić ś.; nie chcieć ś. narażać na coś, nie chcieć mieć nic wspólnego z kimś a. czemś.

Wystrzelać, wypotrzebować, zużyć wszystko na strzelanie: **w.** proch, kule, strzały; nadwerężyć, zniszczyć przez długie strzelanie; pozabijać wszystkich, strzelając do nich pokolei; **w. się,** pozabijać ś. nawzajem kulami, strzałami i t. p.; **w. się** z kimś, odbyć z nim pojedynek na broń palną.

Wystrzelać *dok.* Wystrzelić; wypróżniać broń palną albo łuk, wyrzucając z niej pocisk, ładunek; wyrzucać pocisk z broni palnej a. z łuku; o broni: wyrzucać z siebie pocisk; wybijać pociskiem z broni palnej a. z łuku; strzelać z broni palnej a. z łuku; o płynach: wytryskać, wyciekać w górę przez otwór; wyrastać szybko i wysoko, górować wzrostem nad innemi; wybiegać, wyskakiwać nagle.

Wystrzępiać *dok.* Wystrzępić; robić strzępy po brzegach tkaniny; wysnuwać, wyciągać nici z brzegu tkaniny; **w. się,** stawać ś. strzępiastym po brzegach; o nici: wysuwać ś. z brzegu tkaniny.

Wystrzygać *dok.* Wystrzyc; nożyczkami wycinać, wykrawać; zapomocą nożyczek nadawać jakiś kształt; **w. się,** być wystrzyganym.

Wystrzykać *dok.* Wystrzyknąć; gwałtownie wyciskać, wypychać płyn jakiś przez wąski otwór; wylewać ś. wąskim otworem, wytryskać.

Wystrzykiwać — *p.* Wystrzykać.

Wystudjować, studjowaniem wysondować; wyrobić sobie dokładne pojęcie o czemś.

Wystudzać *dok.* Wystudzić; czynić, że coś wystygnie, ochłodnie; ostudzać, ochładzać.

Wystukiwać *dok.* Wystuknąć; stukać od czasu do czasu; stukając, wybijać, wywalać; stukaniem wyrażać, dawać znać, porozumiewać ś.; stukając, wywoływać kogoś, wypukiwać; zapomocą stukania dochodzić źródła i rodzaju choroby, wypukiwać, opukiwać.

Wysturkać — *p.* Wyszturchać.

Wystygać *dok.* Wystygnąć; chłodnąć, ostygać, stawać ś. chłodnym.

Wystygły, całkiem ostygły, wystudzony, zimny.

Wystygnąć — *p.* Wystygać.

Wystylizować, napisać pięknym stylem, wogóle pięknie napisać; wyrysować stylowo, jako ornament, jakiś motyw rośliny a. zwierzęcy i t. p.

Wysubtelnieć, stać ś. subtelniejszym.

Wysubtelnić, uczynić subtelniejszym, delikatniejszym.

Wysuć, wysypać; nasypać wysoko.

Wysunąć — *p.* Wysuwać.

Wysupłać, wywikłać, wyplątać z zagmatwania.

Wysuszać *dok.* Wysuszyć; czynić, aby coś stawało ś. suchem, wystawiając na działanie wysokiej temperatury, wiatru, pozbawiać części wilgotnych, suszyć, osuszać; czynić chudym, wychudłym, pozbawiać ciała, wychudzać; zanadto piec, przepiekać i przez to czynić zbyt suchym i twardym; *żart.,* wychylać kieliszki trunku do ostatniej kropli, pić dużo trunku i ze smakiem.

Wysuszyciel, człowiek, który wysusza.

Wysuszyć — *p.* Wysuszać.

Wysuwać *dok.* Wysunąć; posuwając, wyciągać coś ze środka czegoś; wydobywać, sunąć z miejsca, wytykać, sunąć poza obręb czegoś, nazewnątrz; suwając, wysypywać, wygarniać jakieś ciało sypkie; **w. się,** posuwać ś., wydobywać ś., wydostawać ś. ze środka czegoś, wytykać ś., sunąć ś. nazewnątrz czegoś; sunąć ś., wysypywać ś. z wewnątrz czegoś; *przen.,* zjawiać ś., posuwiście wychodzić, wyjeżdżać, wychodzić tłumnie; *przen.,* zajmować jakieś wybitniejsze stanowisko społeczne, odznaczać ś.; wychodzić skąd cicho, niepostrzeżenie.

Wysuwalny, dający ś. wysuwać i wsuwać.

Wysuwka, część przyrządu, dająca ś. wysuwać.

Wysuwnica, otwór w bocznicy statku dla różnych celów.

Wyswabadzać — *p.* Wyswobadzać.

Wyswarzyć, swarem wymóc; **w. się,** naswarzyć ś., wyklócić ś. dowoli.

Wyswatać, doprowadzić do skutku małżeństwo, zaproponować ożenienie ś. z upatrzoną kobietą a. wyjście zamąż za upatrzonego; **w. się,** pozwolić ś. ożenić a. wydać kobietę zamąż.

Wyswobadzać *dok.* Wyswobodzić; przywracać swobodę, czynić swobodnym, wyzwalać, uwalniać, wybawiać: **w.** z niewoli, z poddaństwa, z zależności; **w. się,** odzyskiwać swobodę, wyzwalać ś., uwalniać ś.

Wyswobodziciel, człowiek, który wyswobadza, wybawca, zbawiciel. zbawca.

Wyswobodzicielka *for. ż.* od Wyswobodziciel.

Wyswobodzić — *p.* Wyswobadzać.

Wysychać *dok.* Wyschnąć; tracić cząstki wilgotne przez oddziaływanie wysokiej temperatury i suchego powietrza; o płynie: znikać przez ulatnianie ś. cząsteczek, ulatniać ś.; o zbiorowisku wody: zmniejszać ś. w swej objętości przez ulatnianie ś. cząsteczek; o roślinie: zamierać, więdnąć przez brak wilgoci dostatecznej; tracić ciało, opadać z ciała, chudnąć.

Wysycić, nakarmić, nasycić.

Wysylabizować, sylabizując przeczytać z trudem.

Wysyłacz, aparat przystosowany do zamiany sygnałów a. drgań akustycznych na energję elektryczną, wypromieniowaną w przestrzeń.

Wysyłać *dok.* Wysłać; posyłać, polecać wyjść, wyjechać, kazać udać ś. dokąd, wyprawiać; **w.** coś= polecać komuś zawieźć a. zanieść coś skąd, posyłać, ekspedjować.

Wysyłalnia, miejsce z którego dokonywa ś. wysyłka, ekspedycja.

Wysyłka, to. co dokąd wysyłają, posyłka, przesyłka.

Wysyp, Wysypisko, nasyp, powstały od sypania, wyrzucanie ziemi na jedno miejsce, np. piaszczy-

ste wzgórze nad rzeką, nad morzem, piasek, żwir, przez wodę naniesiony.

Wysypać — *p.* Wysypywać.

Wysypczak, motyl z rodziny miernikowców.

Wysypiać się *dok.* Wyspać ś.; używać snu w dostatecznej mierze dla wywczasowania ś., odpoczywać śpiąc; dogadzać sobie spaniem.

Wysypisko — *p.* Wysyp.

Wysypka, to, co ś. wysypuje z wnętrza na wierzch; chorobliwe utwory, zjawiające ś. na skórze całego ciała w postaci plam, strupków, pęcherzyków, ropni i t. p.; w *bot.*, gatunek trawy (fig.).

Wysypywać *dok.* Wysypać; sypać coś ze środka czegoś; wyrzucać, wypuszczać jakieś ciało sypkie; rozsypywać przez niezręczność, nieostrożność; sypiąc, pokrywać całą powierzchnię czegoś czemś sypkiem; posypywać wszędzie po wierzchu czegoś jakieś ciało sypkie; napełniając ziemią, unicestwiać: **w.** dół, rów; sypiąc, tworzyć, wznosić, nasypywać: **w.** wał, groblę; *przen.*, marnować, trwonić, marnotrawić; **w. się,** o ciele sypkiem, o znacznej ilości drobnych przedmiotów: sypać ś., wypadać gromadnie, wylatywać, sypiąc ś.; *przen.*, wychodzić, wybiegać tłumnie, jakgdyby sypiąc ś.; o krostach, o wysypce: ukazywać ś. na powierzchni ciała; ukazywać ś. nad powierzchnią czegoś, wyrastać: zboże **w-uje się** = ziarno wypada z kłosów; wąs **się w-uje** = zaczyna rosnąć.

Wysys, wysysanie, wyssanie; owad z rzędu dwuskrzydłych, kosmatych.

Wysysacz, ten, co wysysa; wyzyskiwacz, pijawka, eksploatator.

Wysysać *dok.* Wyssać; wydobywać, wyciągać części płynne z czegoś a. jakiś płyn wargami a. innym przyrządem ssącym, np. trąbką, jak owady, ryjkiem i t. p.; wydobywać z czegoś części płynne innym sposobem, np. zapomocą działania wysokiej temperatury; **w.** kogoś, coś= pozbawiać mleka a. wogóle zawartego płynu przez ssanie; wysilać, wycieńczać, osłabiać przez ssanie; *przen.*, wyzyskiwać; wyciskać, wydobywać coś od kogoś przemocą a. chytrością, wyłudzać; **w.** coś z mlekiem matki = mieć coś, jako cechę wrodzoną; z palca to wyssał = zmyślił, wymyślił coś nie istniejącego.

Wyszachrować, szachrajstwem coś uzyskać, w sposób nieuczciwy otrzymać.

Wyszafować, szafując wydać, rozdając wyczerpać, ekspensować; wypotrzebować, zużyć bez umiarkowania.

Wyszalbierzyć, Wyszalbierować, szalbierstwem uzyskać, wyłudzić, wyszachrować, wydrwić.

Wyszaleć się, naszaleć ś. dowoli, przestać szaleć.

Wyszamerować, otoczyć szamerunkiem, ozdobić; obmówić kogoś, oczernić, nagadać coś o kimś.

Wyszamotać, szamotaniem zmordować; szamocąc ś., wyrwać, wydrzeć z rąk czyichś.

Wyszargać, uszargać, ubłocić, uwalać całkowicie; **w. się,** zawalać ś.; *przen.*, prowadzić życie niemoralne, rozpustne.

Wyszarpać — *p.* Wyszarpywać; **w.** kogoś = zmęczyć go, zmordować, szarpiąc ś. z nim.

Wyszarpywać *dok.* Wyszarpać, Wyszarpnąć; szarpiąc, targając wyrywać; **w. się,** wyrywać ś., targać ś., mocować ś., bić ś. z kimś.

Wyszarzać, szarzaniem wytrzeć, zużyć; **w. się,** wytrzeć ś., zrobić ś. szarym, zużytym; ocierając ś. o ludzi niemoralnych, łotrów i t. p., zbrudzić ś. moralnie.

Wyszastywać *dok.* Wyszastać; wyrzucać; wydawać nadmiernie pieniądze, mienie, zużywać nieoględnie, rozrzucać; wypędzać hałaśliwie; **w. się z** czegoś=tracić, wydawać coś w nadmiernej ilości; tracić zdrowie, wycieńczać ś.; włóczyć ś. po świecie.

Wyszczebiotać, szczebiotaniem wyrazić, wyświergotać, wypaplać.

Wyszczególniać, *dok.* Wyszczególnić; wykładać, wyjaśniać, wyłuszczać, wymieniając, wyliczając wszystkie szczegóły po porządku; wydzielać ś., wyróżniać ś., odznaczać ś. czemś, stawać ś. szczególnym.

Wyszczekać — *p.* Wyszczekiwać; **w. się,** naszczekać ś. do woli.

Wyszczekaniec, człowiek, umiejący ś. dobrze wysłowić, wymowny, zwłaszcza przy kłótni a. dyspucie z kimś.

Wyszczekany *imiesł.* od Wyszczekać; wyrażony szczekaniem; umiejący dużo gadać, zwłaszcza złośliwie, wygadany, wymowny.

Wyszczekiwać *dok.* Wyszczekać; wyrażać szczekaniem; szczekaniem wyganiać, wypędzać; *przen.* szczekając, jak pies, wygadywać, wypowiadać, wykrzykiwać; obgadywać kogoś, obmawiać; szczekaniem wymuszać.

Wyszczepywać *dok.* Wyszczepać; zapomocą odszczepywania wyjmować coś z czegoś.

Wyszczerba, szczerba, zrobiona w czemś; *przen.*, szkoda, strata.

Wyszczerbiać *dok.* Wyszczerbić; robić szczerbę w czemś przez wyłamanie, odłamanie cząstki a. cząstek u brzegu; **w. się,** dostawać szczerb.

Wyszczerzać *dok.* Wyszczerzyć; wysuwać, wytykać nazewnątrz, ukazywać z ukrycia: **w.** zęby = ukazywać je, otwierając usta; *przen.*, śmiać ś., uśmiechać ś. zalotnie; **w.** oczy = wytrzeszczać je; **w. się,** wysuwać ś., wytykając ś., ukazywać ś. nazewnątrz czegoś.

Wyszczotkować, wytrzeć, wyczyścić szczotką; nadać połysk czesaniem: **w.** włosy.

Wyszczuć — *p.* Wyszczuwać.

Wyszczupka, roślina z rodziny krzyżowych.

Wyszczuplać, czynić zupełnie szczupłym, ujmować, zmniejszać.

Wyszczupleć, stać ś. cieńszym, szczuplejszym.

Wyszczuwać *dok.* Wyszczuć; szczując psami, wystraszać, wypędzać, wyganiać.

Wyszczykać, Wyszczyknąć, szczykając, chwytając palcami, dziobem i t. p. jedno po drugiem, powyrywać, pozrywać; szczykając, wydostać, wydobyć.

Wyszczyniać *dok.* Wyszczynić; wychylać, wysadzać, wysuwać, wytykać z pod czegoś.

Wyszczypać, szczypiąc wyrwać, urwać; **w.** kogoś=mocno i dużo go szczypać.

Wyszeptać — *p.* Wyszeptywać; **w. się,** naszeptać ś. dowoli.

Wyszeptywać *dok.* Wyszeptać; wypowiadać coś szeptem; wydawać tajemnicę; szepcząc tajemnicze zaklęcia, wypędzać z kogoś chorobę; **w. się,** stracić siły, chudnąć; **w. się,** z pieniędzy = wydawać je nadmiernie, tracić je do ostatka.

Wyszkalować, zupełnie oszkalować, oczernić.

Wyszkolić, wydoskonalić przez naukę, wyćwiczyć, wyrobić.

Wyszlachetnieć, stać ś. szlachetniejszym.

Wyszlakować, wynaleźć po śladach, wytropić, wyśledzić.

Wyszlamować, szlam wybrać z czegoś, oczyścić coś ze szlamu.

Wyszlichtować, wysmarować tkaninę szlichtą, klejem tkackim.

Wyszlifować, szlifując wyostrzyć, wygładzić; szlifując nadać pewien kształt.

Wyszlochać, szlochając wypowiedzieć; szlochaniem wyjednać, wypłakać; **w. się,** wypłakać ś., naszlochać ś. aż do zmęczenia.

Wyszłapać, szłapiąc wydeptać, wygnieść; **w.** konia = przełożyć nogę, którą zaszłapił.

Wyszmalcować — *p.* Wysmalcować.

Wyszmelcować, dać na metalu szmelc, t. j. powłokę, zabezpieczającą od rdzewienia, pokryć szmelcem.

Wysznurować, uwolnić ze sznurów, odwiązać, rozwiązać, wywikłać zdejmując sznury; sznurami obwiązać; **w. usta** = zacisnąć; **w. się,** sznurkami, sznurówką ścisnąć ś., wyprostować ś.

Wyszorować, szorując, myjąc, trąc wyczyścić; szorując, trąc, zrobić dziurę, przetrzeć.

Wyszpaczkować, szpaczkując wygadać, wypaplać.

Wyszpecić, uczynić szpetnym, oszpecić.

Wyszperać, szperając wynaleźć, przetrząsając odszukać; czyniąc poszukiwania, odkryć coś, dojść czegoś.

Wyszpetnieć, stać ś. szpetniejszym.

Wyszpiegować, szpiegując odkryć, wykryć coś, wyśledzić coś, wywiedzieć ś. o czemś, dojść czegoś szpiegowaniem.

Wyszpilkować, szpilkami naznaczyć, zaznaczyć; w wielu miejscach nakłuć, ukłuć.

Wyszprycować, zapomocą szprycki wypuścić jakiś płyn; szprycując pokryć a. oczyścić coś.

Wyszrubować — *p.* Wyśrubować.

Wysztafirować (się), wystroić (ś.), wymuskać (ś.) starannie, ozdobnie, śmiesznie, do przesady.

Wysztukować, z odpowiedniego materjału, z kawałków rozmaitych, coś zestawić, uszyć; sztukami, kawałkami nadstawić, uzupełnić, wyłatać.

Wyszturchać, Wysturkać, Wyszturchnąć, Wysturknąć, szturchając wypchnąć, szturchańcami wyprzeć; naszturchać ś. kogoś; **w. się,** zmęczyć ś. szturchając nawzajem jeden drugiego.

Wyszturmować, szturmem wyprzeć, wyrugować przemocą, gwałtem; natrętnością, wymóc, wymusić.

Wysztychować, sztychując wyrysować, rylcem zrobić rysunek na metalu; napisać pięknie i starannie.

Wysztywnić, uczynić sztywnym a. sztywniejszym.

Wyszukać — *p.* Wyszukiwać.

Wyszukanie *przysł.*, starannie aż do przesady, z przesadną ozdobnością.

Wyszukaność, cecha tego, co jest zbyt wyszukane.

Wyszukany *imiesł.* od Wyszukać; z przesadną starannością zrobiony, przesadnie ozdobny, wymyślny, wytworny, wyrafinowany, wykwintny, nienaturalny.

Wyszukiwać *dok.* Wyszukać; długo szukać, usilnie poszukiwać; po długiem szukaniu znajdywać, wynajdywać.

Wyszumieć, przestać szumieć, naszumieć ś. dostatecznie; ukończyć, odbyć fermentację, wyburzyć ś.; o trunku: wywietrzeć z głowy; *przen.*, przestać szumieć, pozbyć ś. szumu z głowy; młode wino a. piwo musi **w.** = młodzież musi ś. wyhulać, nim ś. ustatkuje; **w. się,** wytrzeźwić ś.; *przen.*, przyjść do równowagi po hulankach, szumnem życiu, ustatkować ś., uspokoić ś.

Wyszumowywać *dok.* Wyszumować; usuwać szumowiny; **w. się,** być wyszumowywanym.

Wyszutrować, wybrukować szutrem.

! Wyszwarcować, czernidłem dobrze natrzeć, pofarbować na czarno: **w.** wąsy, buty.

Wyszybować, szybując wysunąć, wyprowadzić; **w. się,** wzbić ś. w górę, wylecieć.

Wyszycie, to, co na czemś szyciem zrobiono, igłą i nitką wyrobiono, jakieś ozdoby, hafty (fig.).

Wyszyć — *p.* Wyszywać.

Wyszydzać *dok.* Wyszydzić; szydzić z kogoś zjadliwie, z natrząsaniem ś., naśmiewać ś. z kogoś, z czegoś.

! Wyszykować, wygotować, przyrządzić, wyporządzić.

Wyszynk, sprzedaż napojów, trunków przez szynkarza.

Wyszynkowywać *dok.* Wyszynkować; wyprzedawać trunki; o naczyniu: szynkując wypróżniać.

Wyszyplać *dok.* Wyszyplеć; skubiąc wyrywać, wyskubywać.

Wyszywać *dok.* Wyszyć; szyjąc wyrabiać na czemś jakieś ozdoby, figury; **w.** czemś, pokrywać, wykładać i przyszywać to, czem ś. coś pokrywa; zużywać wszystkie nici. lub to, czem ś. szyje.

Wyszywanie *rzecz.* od Wyszywać; ozdoba wyszywana na tkaninie, na ubraniu, wyszycie, haft.

Wyszywanka — *p.* Wyszywanie.

Wyszywka — *p.* Wyszywanie.

Wyścibiać (się), Wyściubiać (się), *dok.* Wyścibić (ś.), Wyściubić (ś.); wysuwać (ś.), wychylać (ś.), wytykać (ś.) nieco nazewnątrz.

Wyścielać, Wyścielać *dok.* Wysłać; kłaść warstwę czegoś, np. włosa, pierza, waty i t. p., aby coś zrobić miękkiem; rozścielać coś na jakiejś powierzchni.

Wyścielka, to, czem wysłano jakąś rzecz; to, co ś. czemś wyściela, przykrycie.

Wyścig, bieg dwu a. więcej osób, zwierząt po jednej drodze, z których każde pragnie prześcignąć, uprzedzić inne; prześciganie ś., ubieganie ś. o pierwszeństwo, o zwycięstwo: **w-i** konne, **w-i** cyklistów, **w-i** samochodowe i t. p.; iść na **w-i** = ścigać ś.; **w-iem,** na **w.,** na **w-i** = w zawody, chcąc wyścignąć, wyprzedzić jeden drugiego.

Wyścigać *dok.* Wyścignąć; biec za biegnącym, by go wyprzedzić; dościgać, dopędzać; **w. się,** usiłować wyprzedzić ś. wzajemnie, iść w zawody, na wyścigi.

Wyścigowiec, koń wyścigowy; ten kto bierze udział w wyścigach.

Wyścinać, pościnać, powycinać całą ilość czegoś.

Wyślabizować — *p.* Wysylabizować.

Wyśledzić *dok.* Wyśledzić; śledząc znajdywać, wynajdywać, odkrywać, dochodzić.

Wyśledziciel, człowiek, który wyśledza, wywiadowca, szpieg.

Wyślepiać *dok.* Wyślepić; **w.** oczy = męczyć, nużyć zbyt natężonem przypatrywaniem ś.; **w.** coś = odczytywać, rozpoznawać natężeniem wzroku, dopatrywać z trudnością.

Wyślęczać *dok.* Wyślęczeć, Wyślęczyć; ślęcząc, pilnie pracując, wynajdywać coś z trudem, odrabiać z trudem, wykończać coś.

Wyślizgać, trąc, pocierając wygładzać, uczynić śliskim; **w. się** naślizgać ś. dowoli.

Wyślizgać się *dok.* Wyślizgnąć ś., Wyśliznąć ś.; wymykać ś., wysuwać ś. przez to, że ś. jest śliskim; *przen.*, wyzwalać ś., wymykać ś. zręcznie, wykręcać ś. z niebezpieczeństwa; wyśliznąć ś. z sideł = wyplątać ś. zręcznie; wyśliznęło mi ś. słówko= powiedziałem nieostrożnie; majątek wyśliznął mu ś. z rąk = stracił go.

Wyślizgiwać — *p.* Wyślizgać.

Wyśliż, owad z rzędu dwuskrzydłych, komorowatych.

Wyśmiać — *p.* Wyśmiewać.

Wyśmiardnąć, stracić smród, przestać śmierdzieć.

Wyśmiech, pośmiewisko.

Wyśmienicie *przysł.*, doskonale, przewybornie, pysznie, znakomicie.

Wyśmienitość, właściwość rzeczy wyśmienitej.

Wyśmienity, przewyborny, znakomity, doskonały, pyszny.

Wyśmiewacz, ten, co zwykle wyśmiewa kogoś a. coś, szyderca.

Wyśmiewać *dok.* Wyśmiać; śmiechem, słowami, minami, gestami wytykać wady, ułomności, śmieszne strony osoby a. rzeczy; wystawiać na pośmiech, podawać na pośmiewisko, wyszydzać w opisie, w obrazie, w opowiadaniu; **w. się,** drwić z kogoś, z czegoś przedrwiwać, naigrawać ś., naśmiewać ś.

Wyśmiewca — *p.* Wyśmiewacz.

Wyśnić — *p.* Wyśniwać.

Wyśniecić, wyronić, zgubić.

Wyśnienie *rzecz.* od Wyśnić; marzenie senne, senne widziadło; sprawdzenie ś. snu.

Wyśnieżać *dok.* Wyśnieżyć; czynić białym jak śnieg.

Wyśniwać *dok.* Wyśnić; czerpać, brać coś z marzeń sennych; wysnuwać coś w marzeniu, urajać; przepowiadać coś komuś we śnie; ziszczać to, co ś. śniło; **w. się** = ukazywać ś. we śnie, wyjawiać ś. we śnie; wymarzać ś., urajać ś. we śnie; o marzeniu sennem: ziszczać ś. w rzeczywistości.

! Wyśpiech, pośpiech w przygotowaniach.

Wyśpieszać *dok.* Wyśpieszyć; przygotowywać. przysposabiać z pośpiechem.

Wyśpiew, wesoły śpiew.

Wyśpiewywać *dok.* Wyśpiewać; odzywać ś. śpiewem, śpiewać czas jakiś; wysławiać, uwielbiać, wychwalać śpiewem, chwałę czyjąś śpiewać, wyrażać śpiewem; **w.** kogoś, coś=przedstawiać, określać w śpiewie, śpiewać; śpiewać coś do końca, przedstawiać w śpiewie całkowicie; śpiewem uzyskiwać, śpiewaniem wyjednywać; wyjawiać, wydawać, wygadywać tajemnicę.

Wyśrubowywać *dok.* Wyśrubować; odkręcając gwinty, wyjmować coś; w cenę czegoś=podnosić cenę czegoś; podnosić wartość nad miarę; **w. się,** być wyśrubowywanym, podnoszonym.

Wyświadczać *dok.* Wyświadczyć; wykazywać świadectwem, dowodami; udowadniać, stwierdzać dowodami, że tak jest, a nie inaczej; **w.** kogoś=świadczyć na jego korzyść, usprawiedliwiać, oczyszczać z zarzutu swojem świadectwem; poświadczać, zaświadczać, okazywać; **w.** kogoś = powoływać go na świadka, świadczyć ś. nim dla stwierdzenia słuszności swojej sprawy, na swoje usprawiedliwienie; **w.** coś komuś= wyrządzać, czynić coś, dokonywać czegoś na czyjąś korzyść: **w.** komuś honor, usługę, łaskę, dobrodziejstwo; **w. się,** być wyświadczanym, świadczyć o samym sobie, stwierdzać prawdę czegoś.

Wyświdrować, świdrując zrobić, wywiercić dziurę; wydobyć część czegoś zapomocą świdra; **w.** cenę czegoś = podnosić w cenie, w wartości, wyśrubować.

Wyświecać *dok.* Wyświecić; wypuszczać, wydzielać z siebie, jako światło, jako promienie świetlne, wypromieniać; wydobywać na światło, jako promienie świetlne, wypromieniać; wydobywać na światło, wyjawiać, czynić oczywistym, nie ulegającym żadnej wątpliwości; **w.** kogoś, coś=ukazywać w jaśniejszem świetle, jasno wytykać; **w.** kogoś skąd = wypędzać, wyganiać sromotnie w jasny dzień, wobec zgromadzonego ludu, wywoływać; **w.** przed ludźmi czemś = popisywać ś. czemś nagannem; **w. się,** stawać ś. jawnym, oczywistym, nie ulegającym żadnej wątpliwości.

Wyświeceniec, wygnaniec, wywołaniec, banita.

Wyświechtać *posp.* wysmarować tłuszczem, wybrudzić, potłuścić.

Wyświegotać, świegotaniem wyrazić; świegocąc wydać, wypaplać, wygadać; świegotaniem wymóc, wymusić.

Wyświeżyć, wystroić w nowe szaty, nadać świeży wygląd, odnowić.

Wyświetlać *dok.* Wyświetlić, wypełnić światłem, wyprowadzić na jaw; wyjaśnić; **w.** kliszę fotograficzną = wystawić na działanie światła słonecznego, eksponować; **w.** obraz= ukazać na ekranie.

Wyświęcać *dok.* Wyświęcić; udzielać komuś sakramentu kapłaństwa, poświęcać z odpowiedniemi ceremonjami kościelnemi na urząd kapłański; wyzuwać z kapłaństwa, pozbawiać święceń; **w.** kartę = naznaczać ją, jako świętną. t. j. atut; **w. się,** otrzymywać święcenia kapłańskie; ukazywać ś. w postaci świątecznej; o kartach: być wyznaczanym jako atut.

Wyświęciny, obrządek wyświęcenia.

Wyświst, wyświstanie, wygwizdanie; szyderstwo wyrażone świstem.

Wyświstać, wyrazić coś świstem, wygwizdać; świszcząc okazać pogardę komuś, świstaniem wyszydzić; **w. się** nasycić ś., zmęczyć ś. świstaniem.

Wytaborować, wyruszać taborem; utaborować wysoko.

Wytaczać *dok.* Wytoczyć; tocząc, wyciągać, wydostawać nazewnątrz; wytykać, wysuwać; wyprowadzać tłumnie, wywodzić gromadnie; sprawiać, że płyn jakiś wycieka, wypływa, wylewać, wypuszczać jakieś ciało płynne: **w.** łzy komuś = wyciskać; **w.** krew komuś = ranić, zabijać; **w.** z krwią żywot = zabijać wykładać; wyjaśniać, wyprowadzać coś w mowie a. na piśmie: **w.** rzecz, rozmowę, czyn = rozpoczynać; **w.** proces komuś = zanosić na kogoś skargę do sądu, zapozywać do sądu; wyrabiać na warsztacie tokarskim; ostrzyć na osełce a. innem toczydle, toczyć, odtaczać, wecować; **w.** dziurę, o robactwie: wygryzać, wyjadać; **w. się,** być wytaczanym; rozpoczynać ś., być wszczętym: proces, rozmowa, dyskurs ś. wytacza; wyruszać tłumnie w drogę.

Wytaczarka, maszyna do wytaczania, wyrabiania, rozrabiania dziur, do wydrążania.

Wytajać, oczyszczać ś. od lodu, śniegu, wskutek jego tajania; o śniegu, lodzie: topnieć, rozpuszczać ś.

Wytańcować, Wytańczyć, tańcem wyrazić; tańcując uzyskać; **w. się,** natańcować ś., natańczyć ś. dosyta.

Wytapiać *dok.* Wytopić; pozbawiać życia przez utopienie pewnej liczby istot; topiąc w ogniu, oddzielać części, dające ś. roztopić, od nietopliwych, wypławiać: **w.** tłuszcz, **w.** kruszce z rudy; **w. się,** topniejąc oddzielać ś. od części nietopliwych, wypławiać ś.

Wytarać, wytarzać.

Wytarabanić *żart.* wybić jakąś melodję na bębnie, odegrać coś bez czucia; wyprawić precz, zniewolić do wyjścia; **w. się,** wyjść, wynieść się.

Wytargać, Wytargnąć, targnąwszy, pociągnąwszy gwałtownie, wyrwać, wydrzeć; **w.** kogoś, np. za uszy, za włosy=mocno i wielokrotnie pociągnąć; zrobić wycieczkę na nieprzyjaciela, wypaść zbrojno ze swego kraju w granice nieprzyjacielskie, zrobić wycieczkę z oblęganej twierdzy.

Wytargować, targując ś., otrzymać coś za niższą cenę, wymóc obniżkę ceny; *przen.,* z trudnością coś otrzymać, uzyskać, wyrobić z trudem; **w. się,** ukończyć targi dla uzyskania zniżki ceny.

Wytarmosić *posp.,* wytrząść, wytargać kogoś, zwłaszcza za włosy, wyczubić.

Wytarty, tarciem oczyszczony, wygładzony; tarciem nadpsuty; **w-e** czoło = człowiek bezczelny, bezwstydnik, cynik.

Wytarzać, tarzając wywalać, wytrzeć; ukończyć długie tarzanie kogoś a. czegoś w czemś; **w. się,** tarzając ś., wywalać ś., zawalać ś., wytrzeć ś., natarzać ś.

Wytatarować komuś skórę *posp.* = obić kogoś, wytuzować, oćwiczyć, wychłostać.

Wytchnąć, odpocząć.

Wytchnięcie, Wytchnienie, krótki odpoczynek po znużeniu; bez **w-a** = nieustannie, niezmordowanie, niezmęczenie.

Wytemperować, wszystko zatemperować; ułagodzić, przyprowadzić do zastanowienia, do rozumu.

Wyterlikać, wyrazić trelującym głosem a. śpiewem; wytrelować.

Wyterminować, wysłużyć czas naznaczony na naukę u rzemieślnika a. kupca, np. o uczniu, chłopcu; **w.** kogoś=wyzwolić na czeladnika po odsłużeniu pewnego czasu; **w.** kogoś skąd=wyrugować wypędzić, wywłaszczyć, wykwitować.

Wytępiać *dok.* Wytępić; czynić tępym, stępiać; **w.** kogoś, coś=wyniszczać, wymordowywać, wygładzać doszczętu, wygubiać, wypleniać do ostatka; **w. się,** stawać ś. tępym, tępieć; wymordowywać ś. wzajemnie, zabijać do ostatniego.

Wytępiciel, ten, który wytępia.

Wytężać, natężając wyprężać, silnie natężać, robić coś z wysiłkiem: **w. się,** silnie ś. natężać, wysilać ś.

Wytkać, Wytknąć — *p.* Wytykać.

Wytleć, wypalić ś. do ostatka, wypaliwszy ś. wygasnąć.

Wytłaczać *dok.* Wytłoczyć; tłocząc, gniotąc, prasując, odłączać jedne cząstki od drugich, zwłaszcza płynne od stałych: **w.** wino, sok, olej; tłocząc, uderzając, gniotąc, odciskać jakiś znak na czemś miękkiem; odbijać na tłoczni drukarskiej, drukować; **w.** coś czemś = tłocząc, pchając, wypełniać, wypychać, napychać szczelnie; tłocząc, depcąc niszczyć, tratować, wydeptywać.

Wytłaczarka, prasa: **w.** do winogron.

Wytłoczarnia, miejsce na wytłoczyny.

Wytłoczny — *p.* Wytłoczysty.

Wytłoczyć — *p.* Wytłaczać.

Wytłoczynowy, Wytłoczynny, odnoszący ś. do wytłoczyn.

Wytłoczyny, coś z czegoś wytłoczonego; słód, z którego wyciągnięto materje potrzebne do wyrobu piwa, używane jako pasza dla bydła i świń, wysłodziny.

Wytłoczysty, Wytłoczny, dający ś. łatwo wytłaczać, wygniatać.

Wytłoki (-ów), ślady na murawie lub ziemi, które jeleń a. łoś racicami wyciskają; wytłoczyny.

Wytłuc — *p.* Wytłukać; **w.** kogoś = wybić, wygrzmocić.

Wytłuk, kobieta a. mężczyzna, prowadzący życie rozwiązłe.

Wytłukać *dok.* Wytłuc; tłukąc rozbijać, wybijać, np. szybę; wylamywać, np. dziurę w murze; tłukąc, wydobywać coś, np. ziarna, siemię; tłukąc rozbijać pewną ilość czegoś, np. przedmiotów szklanych; tłukąc niszczyć, wybijać: grad wytłukł zboże.

Wytłumaczyć, wyłożyć, wyjaśnić to, co było niezrozumiałe, niewyraźne; usprawiedliwić, tłumacząc, wyjaśniając szczegóły, dotyczące sprawy a. okoliczności łagodzące.

Wytłumić, wygasić, wyniszczyć, stłumić.

Wytłuścić, zrobić tłustym, powalać tłustością, zatłuścić.

Wytłuścieć, stać ś. tłustym, tucznym.

Wytoczki, wióry żelazne z pod dłuta tokarni lub świdra.

Wytoczyć — *p.* Wytaczać.

Wytok, wytoczenie, wytaczanie; przyrząd do zatykania i zawieszania szabli, tok.

Wytopić — *p.* Wytapiać.

Wytopnieć, topniejąc, wydobyć ś. z czegoś; stopniawszy, wyciec skąd.

Wytorować, zrobić drogę wygodną, zrobić tor, utorować.

Wytracać *dok.* Wytracić; wygubiać doszczętu, wyniszczać, wytępiać wszystkich jednego po drugim.

Wytraciciel, człowiek, który kogoś a. coś wytraca, wygubia.

Wytracić — *p.* Wytracać.

Wytraczać — *p.* Wytroczać.

Wytraktować, uzyskać coś na kimś zapomocą traktowania z nim.

Wytrapiać *dok.* Wytrapić; trapiąc, męcząc, dręcząc, niepokojąc, wycieńczać, wyniszczać; **w.** coś na kimś = trapiąc uzyskiwać, wymuszać; — *p.* Wytropiać.

Wytratować, całkiem podeptać, wyniszczyć, stratować.

Wytrawa, roztwór chemiczny, służący do przygotowania pod farbę skóry, tkanin, drzewa i metalów (łbacja).

Wytrawiacz — *p.* Wytrawiciel.

Wytrawiać *dok.* Wytrawić; wyniszczać rośliny na polu, na łące, pozwalając wyjadać je bydłu a. koniom, wypasać; **w.** coś = wyniszczać, wyjadać, wygryzać działaniem ognia a. kwasu—*p.* Trawić; **w.** =działać wytrawą, bajcować; **w.** kogoś, coś=wyzuwać z mienia, pożerając je a. dając na pożarcie; *przen.*, przetrawiać, znosić; wycieńczać, wyniszczać, wychudzać, umniejszać czyjąś siłę żywotną; wytępiać, wybijać, wymordowywać do ostatniego; **w. się,** wycieńczać ś., wysilać ś., tracić siłę a. majątek: o płynach, o trunkach: klarować ś. przez długie stanie, nabierać mocy; stawać ś. doświadczeńszym; działać wytrawą.

Wytrawiciel, człowiek, który wytrawia, wyniszcza; robotnik, wytrawiający klisze w trawiarni.

Wytrawić *p.* Wytrawiać.

Wytrawiony, którego wytrawiano; klarowny, wystały, wytrawny; przygotowany przez poddanie działaniu kwasu, bajcowany.

Wytrawny, o trunkach, o napojach: klarowny, wystały, sklarowany przez stanie, wystały; wino **w-e** = nie słodkie; o człowieku: światły, doświadczony, mający zdrowy sąd o rzeczach, praktyczny.

Wytrąbić—*p.* Wytrąbywać; *przen. posp.* wypić.

Wytrąbywać *dok.* Wytrąbić; wyrażać trąbiąc; wygrywać na trąbie; oznajmiać, ogłaszać, publikować coś na trąbie; przywoływać, przyzywać graniem na trąbie; wyprowadzać, wypędzać przy odgłosie trąb; rozgadywać, roznosić wiadomość jakąś; rozpowiadać jakąś tajemnicę.

Wytrącać *dok.* Wytrącić; trącając, wybijać, wypychać, wyrzucać, sprawiać, że coś wyskoczy, wypadnie; **w.** coś=odejmować przy rachunku od ogólnej sumy, potrącać na czyjąś korzyść a. niekorzyść; nie wypłacać całej należności, urywać z niej część; trąciwszy o coś, łamać, sprawiać, że ś. wywichnie: **w.** staw u ręki, u nogi; wydzierać, wyrywać, sprawiać, że wypadnie z ręki; sprawiać, że coś wyjdzie z równowagi, przechyli ś., obali ś.; *przen.*, **w.** z równowagi ducha a. umysłu pozbawiać spokoju wewnętrznego, wyprowadzać z cierpliwości, powodować wybuch gniewu i t. p.; **w. się,** być wytrącanym.

Wytrelować, trelując, wyśpiewać, odśpiewać.

Wytrepanować, wyciąć trepanem kawałek kości z czaszki.

Wytreskotać, wypałaszować, wykrzyczeć, wywrzeszczeć.

Wytresować, ułożyć do czegoś; przyuczyć, wyuczyć, wykształcić, przyzwyczaić.

Wytresowany, wyuczony czegoś; przyuczony do czegoś.

Wytretować, wytratować.

Wytrębywać — *p.* Wytrąbywać.

Wytroczać, Wytraczać *dok.* Wytroczyć; uwalniać z troków, wyzwalać z więzów, z niewoli.

Wytrokować, wyciągać, rozciągać, rozstawiać: **w.** sieci; dobrze upakować.

Wytropiać *dok.* Wytropić; znaleźć ślad, odszukać, dojść czegoś ukrytego, utajonego, wpaść na trop.

Wytropny, mogący być wytropionym.

Wytruć, trucizną wygubić, wytracić pewną liczbę zwierząt a. ludzi.

Wytrupieszeć, wygnić, wypróchnieć wewnątrz.

Wytrwać, przeżyć cierpliwie pewien okres czasu, przetrwać; nie dać ś. unieść jakiejś szczególnej namiętności, oprzeć ś. jej; pozostać na swojem stanowisku, przy pracy, pomimo wszelkich przeszkód i przeciwności, nie ustawać w przedsięwzięciu; **w.** coś=mężnie znieść trudy, cierpienia, wycierpieć do końca cierpliwie; znieść przez cierpliwość, ścierpieć.

Wytrwale *przysł.*, z wytrwałością, stale, nie zrażając ś. niczem.

Wytrwałość, zdolność cierpliwego znoszenia wszelkich cierpień i wszelkich przeciwieństw, przezwyciężania ich cierpliwością i stałością charakteru.

Wytrwały, cierpliwie znoszący cierpienia, stały w swoich przekonaniach, czynnościach, pomimo przeszkód, wytrzymały, nie dający ś. odwieść od swych zamiarów i przedsięwzięć mimo przeciwieństw.

Wytrwanie, przetrwanie do końca, wytrzymanie, zniesienie cierpliwe; wytrwałość.

Wytrwonić, zmarnować rozrzutnością, roztrwonić, strwonić.

Wytrybować, wyczyścić, zrobić czystym przez wyłączenie nieczystości; **w.** roślinę = sztucznemi środkami przyśpieszyć jej wzrost; **w. się,** pozbyć ś. części zanieczyszczających.

Wytrych *nm.*, narzędzie do odmykania bez klucza zamków (fig.).

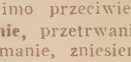

Wytrykus, Wytrykusz, dozorca rzeczy kościelnych; zakrystjan.

Wytrysk, uderzenie płynu w górę lub w bok; płyn, bijący w górę z ziemi, a. sztucznie wyciskany, wylewający ś.

Wytryskać, tryskając, wybić; **w. się,** odbyć walkę, bijąc ś. rogami; wszturchać ś. wzajem.

Wytryskiwać, Wytryskać *dok.* Wytrysnąć; o płynie: wylewać ś. cieńszą lub szerszą strugą, tryskać, bić w górę, wybuchać; *przen.*, wydobywać ś., wydostawać ś., pojawiać ś. ze środka czegoś szybko, wynikać, jako następstwo, wypływać; **w.** coś, wypuszczać płyn jakiś, zwłaszcza przez wąski otwór.

Wytrzaskiwać *dok.* Wytrzaskać, Wytrzasnąć; wyrzucać, wypędzać z trzaskiem, z hałasem, wypuszczać z trzaskiem; wymuszać uzyskiwać trzaskaniem, fukaniem, krzykiem; wypadać, wybiegać, wylatywać z trzaskiem; wytrzaskać kogoś = wybić; skąd ci to wytrzasnę? = skąd wezmę?

Wytrzęchy, trzcina pokruszona niezdatna do użytku.

Wytrząsać *dok.* Wytrząść, Wytrząsnąć; trzęsąc, roztrząsając, wyrzucać, wysypywać coś skąd, sprawiać, że coś skąd wypadnie: wychylać napój z puhara, wypróżniać do ostatniej kropli; wyrzucać, wypędzać, wyganiać, rugować kogoś skąd; targać, tarmosić kogoś; roztrząsać, rozważać szczegółowo; **w.** jak z rękawa = mówić szybko, dużo i gładko; nie z rękawa to wytrząsnął = zdobył pracą; **w.** ręką = wymachiwać, grożąc, wstrząsać; **w. się,** być wytrząsanym; wypadać, wylatać, wysypywać ś. wskutek wstrząsania.

Wytrząski (ów), to, co z czegoś ś. wytrzęsło, odpadki, odłączone wstrząsaniem.

Wytrząsnąć, Wytrząść — *p.* Wytrząsać.

Wytrzebiać *dok.* Wytrzebić; wycinać drzewa i krzewy dla oczyszczenia pola pod uprawę; **w.** kogoś = kastrować, trzebić; wymordowywać, wybijać jedno po drugiem; opustoszać, sprawiać rzeź, niszczyć; **w. się,** pozbawiać ś. części płciowych.

Wytrzeć — *p.* Wycierać.

Wytrzepki, to co ś. z czegoś wytrzepało.

Wytrzepywać *dok.* Wytrzepać; trzepiąc wytrząsać, wybijać, usuwać kurz z czegoś; trzepiąc oczyszczać; papłać, gadać coś prędko; **w.** kogoś—bić, uderzać, walić; wytrzepać komuś skórę = obić go porządnie.

Wytrzeszcz, osoba, mająca oczy wypukłe; gatunek kraba obłęczatka (fig.).

Wytrzeszczać *dok.* Wytrzeszczyć oczy = otwierać je szeroko.

Wytrzeszczak, człowiek z wytrzeszczonemi oczami, gapa.

Wytrzeszczeć — *p.* Wytrzeszczać; przestać trzeszczeć.

Wytrzeszczyć — *p.* Wytrzeszczać.

Wytrzeźwiać *dok.* Wytrzeźwić; uczynić znowu trzeźwym, przywracać do stanu trzeźwości, po przepiciu, omdleniu i t. p.; uspokajać, doprowadzać do stanu panowania nad sobą; **w. się,** odzyskiwać trzeźwość, przychodzić do stanu trzeźwości, do przytomności, do zastanowienia; opamiętywać ś., reflektować ś.

Wytrzeźwieć, wytrzeźwić ś., przyjść do przytomności, do stanu trzeźwości, do zastanowienia; uspokoić ś., opamiętać ś., patrzeć na coś rozsądnie, zreflektować ś.

Wytrzęsikufel, pijak, opój.

Wytrzymać — *p.* Wytrzymywać.

Wytrzymałe *przysł.*, wytrwale.

Wytrzymałość, własność mechaniczna ciał, okazująca stopień ich oporności na różne działania mechaniczne, jak: uderzenie, ucisk, rozerwanie i t. p.; wytrwałość, stałość w przezwyciężaniu przeszkód i w dążeniach do osiągnięcia celu, nie poddawanie ś.

Wytrzymały, wytrwały na ucisk, ciosy, nie dający ś. pokonać przeciwnościami, silny.

Wytrzymywać *dok.* Wytrzymać; trzymać tak długo, jak trzeba; trzymać coś do oznaczonego terminu; nie kończyć rozpoczętego zdania; znosić, cierpieć; zachowywać równowagę duchową i panowanie nad sobą mimo wszelkich przeszkód, nie dawać ś. unosić namiętnościom; pozostawać w pewnem położeniu, w pewnym stanie, na pewnem miejscu, mimo zewnętrznych sił działających; brać coś na cel: **w.** = wycelowawszy, dobrze czas jakiś mierzyć; **w.** nutę = grać a. śpiewać ją przez czas dłuższy; **w.** natarcie = opierać mu ś.; to narzędzie jeszcze jakiś czas wytrzyma = nie złamie ś., nie zepsuje ś.; nie mogli wytrzymać impetowi jazdy = oprzeć ś.; forteca wytrzymała wiele szturmów = odparła; nie mógł wytrzymać = zbrakło mu cierpliwości.

Wytrzyszcz — *p.* Wytrzeszcz.

Wytuczyć, utuczyć, upaść; **w. się,** wykarmić ś. aż do nabrania tuszy.

Wytupywać *dok.* Wytupać, Wytupnąć; tupiąc, stukać, wydeptywać, wygniatać; tupaniem wyrażać; tupiąc wyganiać, wypędzać, zmuszać do wyjścia, do usunięcia ś.; uzyskiwać, wyjednywać tupaniem, chodzeniem długiem, usilnemi zabiegami.

Wytuzać, wytargać, wytarmosić, wybić, obić.

Wytwarzać *dok.* Wytworzyć; tworzyć, robić, wyrabiać, kształtować, formować, powoływać do życia do istnienia; robić jakiś wynalazek; rysować, malować, przedstawiać, odtwarzać na rysunku a. obrazie; robić coś wytwornie, przesadzać ś. w kunsztownem odrobieniu czegoś; **w. się,** sadzić ś., wysadzać ś., starać ś.odznaczyć, wyróżnić z pośród innych; przeradzać naturę swoją, wyzuwać ś. z przyrodzenia własnego.

Wytwornie *przen.*, z wytwornością, z wykwintem, wyszukanie, doborowo, bogato, elegancko, gustownie.

Wytwornisia *for. ż.* od Wytworniś.

Wytworniś, mężczyzna lubiący wszystko co wytworne, wykwintne, ubierający ś. wykwintnie; przesadnie wymuszony.

Wytworność, wykwintność, cecha tego, co jest wytworne.

Wytworny, pełen wytworności, wykwintny, wyszukany, gustowny, kunsztowny, piękny; pyszny, elegancki, bogaty; dokładnie odrobiony, wygładzony, wymuskany, wycackany, wypracowany w najdrobniejszych szczegółach.

Wytworzyć — *p.* Wytwarzać.

Wytwór, istota, coś istotnego, żyjącego; wytworzenie czegoś, coś sztucznie zrobionego; towar, produkt, wyrobiony w fabryce z surowego materjału, wyrób, fabrykat; wytworność, gładkość w obejściu.

Wytwórczość, wytwarzanie; produkowanie, produkcja; to, co wytworzono; zdolność do wytwarzania.

Wytwórczy, wydajny, płodny, produkcyjny.

Wytwórnia, miejsce wytwarzania pewnych produktów; warsztat, fabryka, pracownia.

Wytycz, wytykanie, wymierzanie; dziesięcina, pobierana przez duchowieństwo zboru, wytyczna, wytyczne.

Wytyczać, wytknąć, wyznaczyć punktami a. tykami: **w.** punkty przy oznaczaniu dróg, granic, przy zdejmowaniu planów.

Wytyczna (-ej) — *p.* Wytycz; wskazówka postępowania, rozumowania, sądzenia, zapatrywania, droga wytknięta, zasadnicza.

Wytyczne (-ego) — *p.* Wytycz.

Wytycznia, wskazówka, drogowskaz.

Wytycznik, wytykający dziesięcinę w naturze dla księdza.

Wytyczny, dotyczący wytyczy, czyli dziesięciny; dotyczący wytykania a. wytknięcia, wytknięty, wysunięty; punkt **w.** = zasadniczy, najważniejszy, najwybitniejszy, będący wskazówką postępowania.

Wytyczny (-ego), w dawnem wojsku polskiem żołnierz, postawiony przed kolumną, aby ta mogła kierować ś. w marszu, miał zwykle u karabina znaczek kolorowy.

Wytyk — *p.* Wytycz.

Wytykać *dok.* Wytknąć; wysuwać, wystawiać, wysadzać skąd, nazewnątrz czegoś, czynić, aby coś sterczało; wysyłać kogoś naprzód, narażając go na niebezpieczeństwo; wytrącać, wybijać, sprawiać, że wyskoczy z miejsca; pokazywać palcem, jawnie okazywać: **w.** palcem = wskazywać z szyderstwem, z urąganiem, z wyrzutem, z naganą; ukazując, wydzielać, wyznaczać, wybierać, wyłączać: **w.** dziesięcinę; tykami oznaczać granice czegoś, oznaczać zapomocą kołków, wbitych w ziemię; wyjmować coś wetkniętego, odtykać; **w.** komuś, wady, błędy = wskazywać z naganą; **w.** komuś drogę = wskazywać, jak ma postępować; **w. się,** być wytykanym; wysuwać ś., wystawać, wysterkać skąd; **w. się,** pokazywać siebie nawzajem palcami; wykazywać wzajemnie sobie swoje błędy, usterki, wady i t. p.

Wytykać *dok.* Wytkać; wyrabiać, wytwarzać na warsztacie tkackim, wyobrażać jakieś wzory na tkaninie zapomocą roboty tkackiej; wypotrzebowywać, zużywać na tkanie; **w.** czemś = wypychać, napychać.

Wytynkować, ściany pokryć tynkiem; **w.** twarz = pokryć ją bielidłem, różem.

Wyuczać *dok.* Wyuczyć; nauczać czegoś, rozwijać zdolność do czegoś, ćwiczyć w czemś; **w. się,** być wyuczanym, uczyć ś. czegoś, przywykać do czegoś, wdrażać ś. w coś.

Wyuzdać, wyzwolić z uzdy; *przen.,* rozpuścić, rozpasać; **w. się,** *przen.,* puścić ś. na coś, pozwolić sobie na coś; rozpasać ś., rozpuścić ś. bez umiarkowania.

Wyuzdanie, wyzwolenie z uzdy; rozpasanie, rozpusta; *przysł.,* rozpustnie, swawolnie, niepohamowanie.

Wyuzdany, z uzdy wyzwolony; rozpuszczony, rozpasany, rozpustny; dochodzący do ostateczności w złem, zuchwały, niepohamowany.

Wywabiać *dok.* Wywabić; wabiąc, wywoływać, wyciągać, skłaniać do wyjścia skąd; wyprowadzać, wabiąc; **w.** plamę = usuwać ją, wyciągając, rozkładając chemicznie to, co plamiło.

Wywabny, możliwy do wywabienia.

Wywadzać—*p.* Wywodzić i Wywieść.

Wywadniarka, pompa maszynowa, stosowana w kopalniach, do wytłaczania wody.

Wywadzić coś na kimś, uzyskać, wymóc wadzeniem ś., kłótnią; **w. się,** wykłócić ś. z kimś aż do zmęczenia.

Wywaga, wyważanie; coś wyważonego.

Wywalać *dok.* Wywalić; wyrzucać, wytaczać nazewnątrz czegoś; waląc, obalając, przewracając, wydostawać, wydobywać, wyruszać z miejsca; wytykać, wystawiać, wypinać: **w.** język, brzuch; **w.** oczy= wytrzeszczać; **w. się,** waląc ś., wypadać skąd; hurmem, gromadą wybiegać, wychodzić skąd.

Wywalcować, walcując wyrobić; zwalcować należycie.

Wywalczać *dok.* Wywalczyć; otrzymywać, osiągać coś przez walkę, zdobywać.

Wywalić — *p.* Wywalać.

Wywaliny (-in), złomy wywalone.

Wywałaszyć, uczynić wałachem, wytrzebić, wykastrować.

Wywałęsać się, nawałęsać ś. dosyta.

Wywałkować, wyrównać zapomocą wałka, wygładzić; wybić, obić porządnie.

! Wywaporować, wypuścić wyziewy, parę; wyparować, ulotnić ś.

Wywar, wywarzanie, wygotowywanie czegoś; to, co ś. wywarza, to, co otrzymano po wywarzeniu czegoś, dekokt; **w.** w gorzelnictwie: resztki kartofli, pozostałe po oddystylowaniu, stanowiące paszę dla bydła, braha.

Wywarki, resztki stałe pozostałe w wywarze.

Wywartować, odbyć wartę; wyszukać, wyszperać, upilnować wartując.

Wywarzać *dok.* Wywarzyć; zapomocą warzenia wydobywać pewne części z czegoś; **w. się,** być wyważanym.

Wywarzyny (-yn), części pozostałe po wywarzeniu.

Wywatować, wyłożyć, obłożyć, podszyć watą.

Wyważać *dok.* Wyważyć; wyciągać, wyrywać, wysuwać, wyruszać z miejsca coś ciężkiego, poważywszy drągiem; wyzwalać, oswobadzać, wyrywać z rąk czyichś; rozważać coś pilnie, roztrząsać w myśli, wnioskować na podstawie danych okoliczności; oznaczać ściśle wagę, ciężar czegoś; odważać skrupulatnie na wadze pewną ilość czegoś; **w. się,** być wyważanym.

Wywąchać, węchem dojść czegoś, wyśledzić, wywęszyć; *przen.,* dojść czegoś sprytem, przenikliwością, przewąchać, przewidzieć.

Wywczas, wypoczynek; **w-y** letnie = wakacje, urlop letni.

Wywczasować się *nieol.* Wywczasowywać ś., wypocząć, odpocząć.

Wywdzięczać się *dok.* Wywdzięczyć ś., wypłacać ś. wdzięcznością za usługę, za dobrodziejstwo.

Wywdzięka, wywdzięczanie się, przysługa, oddana za przysługę.

! Wywecować, wecując wyostrzyć.

Wywerbować, werbując wybrać.

Wywetować, oddać wet za wet, odpłacić, wynagrodzić.

Wywędrować, wyjść, wyjechać z kraju, z miejsca zamieszkania; pójść na wędrówkę, zmienić miejsce zamieszkania, wyemigrować.

Wywędzić, wędząc coś wysuszyć; *przen.,* wycieńczyć nędzą, głodem; **w. się,** wędząc ś., wyschnąć; wynędznieć, wychudnieć.

Wywęszyć, węchem wyśledzić, przewąchać; *przen.,* sprytem, przenikliwością dojść czegoś, wywąchać.

Wywiać — *p.* Wywiewać.

Wywiad, Wywiady, zwiady, przeszpiegi; badanie, dochodzenie, śledztwo; zręczne wypytywanie kogoś dla dowiedzenia ś. czegoś; wiadomość, zręcznym sposobem otrzymana; wypytywanie ś. przez dziennikarza różnych osób wysoko postawionych albo wpływowych dla ustalenia istoty jakiegoś faktu politycznego, społecznego, dla dokładnego zbadania jakiejś strony życia współczesnego i podania rezultatów tych badań do wiadomości publicznej w piśmie a. w broszurze, interwiew.

Wywiadowca, żołnierz, posłany na wywiady, używany specjalnie do wywiadów; szpieg; dziennikarz, przeprowadzający wywiad z osobistością wpływową; skaut, harcerz.

Wywiadowczy, odnoszący ś. do wywiadów a. wywiadowcy: oddział **w.,** służba **w-a.**

Wywiadywać się *dok.* Wywiedzieć ś.; starać ś. dowiedzieć o czemś; śledzić, badać kogoś urzędownie; podsłuchiwać, szpiegować.

Wywiązywać *dok.* Wywiązać; wyjmować wydobywać z zawiązania, z węzła, rozwiązywać, rozwijać; wyplątywać, wyzwalać; oswobadzać z trudnego położenia, z kłopotów; wyjaśniać, wykładać, tłumaczyć coś; wyprowadzać coś skądś, jako wniosek, wyciągać, wnioskować; usuwać prawnie z majętności, nieprawnie nabytej; wiążąc, wyrabiać; **w. się,** rozwiązując to, co krępuje, uwalniać ś., wydobywać ś. z węzła; w *chem.,* wydzielać ś., jako osobne ciało, przy jakiejś reakcji chemicznej; rosnąc, rozwijając ś.; wyrastając, wydobywać ś.; wynikać, wypływać z czegoś, jako wniosek, jako następstwo czegoś; **w. się** z czegoś = spełniać swą powinność, obowiązek, zadanie, czynić zadość im i t. p..; odpłacać ś. wzajemnością, spełnieniem przysługi, wypełniać przyrzeczenie.

Wywichnąć, wykręcić, wybić jakiś członek ze stawu, zwichnąć.

Wywichnięcie, wyskoczenie stawowej główki kości z jej normalnego położenia, t. j. ze stawu, połączone często z zapaleniem.

Wywić — *p.* Wywijać.

Wywiedzieć się — *p.* Wywiadywać ś.

Wywiedziny (-in), wywiady.

Wywieisko *gwar.,* miejsce wystawione na wiatr, wydma.

Wywieńczyć, ozdobić wieńcem, uwieńczyć; ukoronować.

Wywierać *dok.* Wywrzeć; warząc ś., gotując ś., wypuszczać z siebie pewne części przy warzeniu ś. ulatywać wraz z parą, ulatniać ś.; wypuszczać z zamknięcia, oswobadzać z więzów, spuszczać z uwięzi, pozwalać wybiegać, wylatywać; wyrzucać, wymiatać, wypychać z siebie, wylewać; wytykać, wystawiać, wyszczerzać, ukazując nazewnątrz; *przen.,* jakby wyrzucać z siebie, jakby wylewać ze swego wnętrza: **w.** na kimś złość, gniew, zły humor, zemstę; **w.** na kogoś moc władzy= rządzić kimś; **w.** na kogoś wpływ= wpływać na niego; **w.** na coś całą swą siłę, całą moc=używać wszystkich sił dla dokonania czegoś; **w.** skutek=wywoływać coś jako skutek; **w. się,** wydobywać ś. z zamknięcia, uwalniać ś. z uwięzi; wybuchać; wywalać ś., wytarzać ś., wypadać; **w. się** na coś=rozwodzić ś. nad czemś.

Wywiercać *dok.* Wywiercić; wiercąc wykonać coś, wydrążać, wyjmować coś zapomocą świdra, robić dziurę, otwór, borować; wiercąc wydobywać coś; **w. się,** wykręcać ś., zręcznie zwijając ś., uwalniać ś.

Wywierzgać, wierzgając wybijać, wyrzucać; wierzgając wyskakiwać.

Wywieszać *dok.* Wywiesić; wieszać, zawieszać coś nazewnątrz czegoś, wytykać coś wiszącego: **w.** tablicę, chorągiew, sztandar; **w.** język = wysuwać go z ust jak najdalej, tak że aż zwisa; **w. się,** wy-

suwać ś., wisząc, zwisając wysterkać; *przen.*, **w.** znak, sztandar, godło = wypowiadać swoje zapatrywanie, pogląd, zasady, zamiary; powiesić, uśmiercić przez powieszenie wszystkich po kolei, powywieszać.

Wywieszać *dok.* Wywieszczyć; wróżbą przepowiadać, prorokować; wyjawiać, wyłuszczać, wyjaśniać.

Wywieść — *p.* Wywodzić,

Wywietrzać *dok.* Wywietrzyć; wietrząc wyczyszczać, wystawiać na wiatr, na działanie powietrza dla oczyszczenia; **w.** pokój = oczyszczać w nim powietrze przez otworzenie okna, drzwi, przewietrzać; węchem wykrywać.

Wywietrzały, który wywietrzał, o którym zupełnie zapomniano, przestarzały.

Wywietrzeć, będąc wystawionym na działanie powietrza, stracić pewne części lotne, zwietrzeć; ulotnić ś., ulecieć z wiatrem; **w.** z głowy = wyjść zupełnie z pamięci.

Wywietrznik, wentylator ssący.

Wywiew, wywiewanie, wywianie; znaczna ilość śniegu lub piasku, nawiana wiatrem, wał.

Wywiewać *dok.* Wywiać, Wywionąć; wianiem usuwać, wydmuchiwać; poruszaniem powietrza sprawiać, że coś razem z niem uleci, unosić z wiatrem; o zbożu: podrzucając pod wiatr, odłączać ziarno od plew, oczyszczać z plew.

Wywiewki (-ek), to, co wianiem z czegoś usunięto.

Wywieźć — *p.* Wywozić.

Wywiędły, Wywiędniały, który wywiądł, więdniejąc wysechł, chudy, wychudzony.

Wywiędnąć, Wywiędnieć, więdniejąc wyschnąć, zwiędnąć, schudnąć, wychudnąć.

Wywiezić, uwolnić z więzienia; wyprowadzić z ciężkiego położenia.

Wywięznąć, wyjść z więzienia, uwolnić ś. od kłopotów.

Wywijacz, ten, który coś wywija; człowiek, który umie ś. ze wszystkiego wywijać.

Wywijać *dok.* Wywinąć, rozwijając, rozkręcając coś, wydobywać coś ze środka, wydostawać z zawinięcia; rozpuszczać coś zwiniętego, rozwijać; wijąc, wyrabiać, zwijać, uwijać; machać, wymachiwać; wykręcać członek ze stawu, sprawiać, że wyskoczy, łamać; jak z płatka wywinął = przyszło mu to z łatwością; wszystko, jak z płatka, wywinę = wyłuszczę dokładnie; **w.** walca, mazura = tańczyć; **w.** skoki, susy = skakać; **w.** kominka = wykręcać ś. z czegoś; **w.** koziołka = machać; **w.** na koniu = hasać; **w. się,** być wywijanym; wydobywać ś. z rozwinięcia; *przen.*, wydostawać ś. z ciężkiego położenia, z kłopotu; wykrętami, wybiegami starać ś. uniknąć jakiejś pracy dopełnienia jakiegoś obowiązku i t. p.; wykręcać ś., wymykać ś., uciekać, rozwinąwszy coś; usuwać ś. szybko w bok, przekręcać ś.: wijąc ś., formować ś., wyrastając, zwijać ś, skręcać ś.; szybko ś. poruszać, obracać ś. zręcznie w różnych kierunkach.

Wywijadło, przyrząd gimnastyczny podobny do maczugi, którym gimnastykujący się wywija przy pewnych ćwiczeniach; krótka linka a. trzcina przez którą ś. skacze.

Wywijanka *stpl.*, wybieg, wykręt.

Wywikływać *dok.* Wywikłać; rozplątywać z zawikłania, uwalniać z wikłaniny; rozwikływać, rozwijać, rozplątywać; **w. się,** uwalniać ś, wyplątywać ś. z wikłaniny; chcąc ś. wywikłać, bardziej ś. uwikłał = chcąc ś. wyzwolić z trudnego położenia, wpadł w jeszcze trudniejsze.

Wywikna, owad z rzędu dwuskrzydłych, muchowatych.

Wywilga — *p.* Wilga.

Wywilż, owad bezskrzydły, tęporogi.

Wywinąć — *p.* Wywijać .

Wywindować, wyciągnąć do góry, zapomocą windy wydobyć skąd; windując, wydźwignąć; **w. się,** wejść z trudnością na górę.

Wywindykować, drogą prawną odzyskać napowrót swoją własność.

Wywiniać *dok.* Wywinić; uniewinniać, usprawiedliwiać.

Wywionąć — *p.* Wywiewać.

Wywiortki (-ów), drobne cząstki jakiegoś materjału, wypadające z pod świdra.

Wywiośnić się, Wywieśnić się, wyrość, zjawić ś. jak roślina na wiosnę; włożyć na siebie ubranie wiosenne.

Wywiotszeć, zupełnie zwiotszeć.

Wywiotszyć, zrobić zupełnie wiotkim, wątłym.

Wywisać *dok.* Wywisnąć, wysuwając ś. z czegoś, ukazując ś. z czegoś, zwisać; wisieć.

Wywlekać, Wywłóczyć *dok.* Wywlec, wyciągać, wysuwać coś ze środka czegoś nazewnątrz; wynosić dokąd bez potrzeby; wyprowadzać, wywozić kogoś skąd przemocą; *przen.*, ujawniać niepotrzebnie jakąś rzecz ukrytą a. dawną, zapomnianą, przestarzałą; **w. się,** z biedą, z wielką trudnością, powoli, wychodzić skąd; o nici, o tasiemce = wysuwać ś

Wywłaszczać *dok.* Wywłaszczyć (wywłaścić), wyzuwać z własności, własność komuś odbierać; **w. się,** wyzuwać ś. z własności.

Wywłaszczenie, wyzucie z własności, przymusowe odebranie komuś jego własności, zwłaszcza nieruchomej na skarb a. na użytek publiczny; **w. się,** wyzucie ś. z własności.

Wywłok, wywleczenie, wywłóczenie; to, co wywłóczono.

Wywłoka, nędzna, licha istota; włóczęga, nierządnica; licha szkapa; plugawiec, nędznik; ksiądz ekskomunikowany, kleryk, który porzucił zawód duchowny.

Wywłócznik *bot. p.* Włóczydło.

Wywłóczyć — *p.* Wywlekać; wyciągać, wynosić; **w.** sprawę=wyprowadzać ją najaw; **w.** rolę = spulchnić ją zapomocą brony, wybronować; **w. się,** odbyć długą włóczęgę, nawłóczyć ś., przestać ś. włóczyć.

Wywnętrzać *dok.* Wywnętrzyć; wyjmować nazewnątrz części wewnętrzne, wydobywać wnętrzności; **w.** kielich, kubek = spełniać, wychylać; **w.** coś, wyrzucać ze swego wnętrza; *przen.*, wymuszać, wyjawiać własne myśli, uczucia, wrażenia; **w. się,** wydobywać ś. z wnętrzności; *przen.*, wyjawiać ś, wykazywać ś., okazywać ś.; *przen.*, wynurzać ś. przed kimś ze swemi myślami, uczuciami, marzeniami, zwierzać mu ś. ze swych uczuć, przekonań, spowiadać ś.

Wywnioskować, wyciągnąć wniosek z czegoś.

Wywodnie *przysł.*, dowodnie, dokładnie, szczegółowo, przekonywająco, jasno.

Wywodny, dający ś. wywieść, dowieść, okazać dowodnie; dokładny, obszerny, drobiazgowy, szczegółowy.

Wywodziciel, człowiek, który kogoś wywodzi, który coś wywodzi najaw.

Wywodzić *dok.* Wywieść; prowadzić kogoś, coś, ze środka nazewnątrz, wyprowadzać, wyciągać, wywlekać; robić z niczego, tworzyć, stwarzać, powoływać do życia; wydawać na świat, szukać początku czegoś, dochodzić pasma następstw: **w.** ród swój od jakiegoś przodka, **w.** wyraz od jakiegoś pnia; wyłuszczać, wyjaśniać, tłumaczyć, wykładać; przedstawiać jakąś rzecz logicznie i wyprowadzać wnioski: przed sądem stwierdzać niewinność czyjąś, składając dowody; **w.** kogoś z błędu = przekonywać go, że ś. mylił; **w.** kogoś z bojaźni, z kłopotu, z niepokoju = sprawiać, że przestanie ś. bać, kłopotać, niepokoić; **w.** kogoś z rozumu = pozbawiać go rozumu, bałamucić, durzyć, otumaniać; **w.** pisklęta = wysiadywać je z jaj; **w.** pisklęta z gniazda = uczyć je lotu; **w.** świadki = stawiać ich w sądzie; **w.** położnicę a. młodą mężatkę = wprowadzać ją do kościoła po raz pierwszy po połogu a po ślubie z pewnemi ceremonjami: **w.** linję = kreślić ją; **w.** mur, wieżę = budować ją w górę, wznosić; **w.** rów = kopać; **w.** śpiew, pieśń, trele = wyśpiewywać; **w. się,** wyprowadzać ś, wynosić ś. skąd, wychodzić; o młodej mężatce a. położnicy: po raz pierwszy, z pewnemi ceremonjami, odwiedzać kościół po ślubie a. po połogu; o pisklętach: wylęgać ś. z ja-

jek a. wylatywać z gniazda, ucząc s. lotu; *przen.*, mijać, przemijać, przechodzić bez śladu; okazywać, stwierdzać, czem ś. jest, dowodami, czynem, mową i t. p.; **w. się,** z czegoś = usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś. przez złożenie dowodów; **w. się** o czemś=obszernie o czemś tłumaczyć, wyjaśniać szczegółowo; **w. się** od kogoś, od czegoś = wyprowadzać swój początek, swoje pochodzenie od kogoś, od czegoś.

Wywodziny (-in), obrząd kościelny wprowadzania po raz pierwszy do kościoła kobiety po połogu lub po ślubie; przenosiny, wynosiny.

Wywojować, wojowaniem wymusić, otrzymać, przez wojnę osiągnąć, zdobyć wojną, zawojować; uzyskać dzięki uporczywemu domaganiu ś.; **w. się,** nawojować ś. dosyta, do zmęczenia.

Wywoływać — *p.* Wywoływać.

Wywołaniec, człowiek wygnany z kraju, wygnaniec, banita, egzul.

Wywołanka, *for. ż.* od Wywołaniec.

Wywołańczy, dotyczący wywołania a.wywołańca.

Wywoływacz, ten, który coś wywołuje, ogłasza, woźny, herold.

Wywoływać *dok.* Wywołać; sprawiać, powodować, zrządzać, pociągać za sobą jako skutek; wołaniem skłaniać kogoś, by wyszedł z wnętrza czegoś; skazywać na wygnanie, na banicję, wypędzać, wyganiać; ogłaszać publicznie, że coś uznane jest za nieważne i powinno być wycofane z obiegu: **w.** pieniądz; apelować do wyższej instancji sądowej; mówić coś podniesionym głosem, ogłaszać, rozgłaszać coś; **w.** dekret sądowy = ogłaszać go publicznie przez woźnych na rynku; uzyskiwać, wyjednywać sobie coś wołaniem, krzykiem; **w.** kliszę fotograficzną = przez szereg czynności i działań chemicznych utrwalać na niej obraz; **w.** kogoś na rękę = wyzywać na pojedynek; **w.** duchy = gusłami, zaklinaniami, czarami skłaniać je, by stanęły w widocznej postaci; nie wywołuj wilka z lasu = nie mów o złem, żeby ś. nie sprawdziło.

Wywomitować, przez usta wyrzucić zawartość żołądka.

Wywonieć, stracić woń, przestać wonieć.

Wywoskować, Wywoszczyć, powlec, natrzeć woskiem.

Wywozić *dok.* Wywieźć; wieźć, wozić coś poza obręb czegoś, wyprowadzać, wywodzić: **w.** towar za granicę.

Wywozowiec, ten, co wywozi towary zagranicę, eksporter.

Wywozowy, dotyczący wywozu: handel **w.**, cło **w-e.**

Wywożenie *rzecz.* od Wywozić.

Wywód, wywodzenie, wywiedzenie; wywodzenie początku, wniosek, rozumowanie, śledzenie źródła czegoś: **w.** rodu = rodowód; wywodzenie dowodów w sądzie dla stwierdzenia słuszności swej sprawy; **w.** słowny = badanie, indagacja, inkwizycja; księga **w-u** = druga księga Mojżeszowa, w której opowiedziano o wyjściu Izraelitów z Egiptu: — *p.* Wywodziny.

Wywóz, wywożenie, wywiezienie czegoś, np. towaru za granicę kraju, eksport.

Wywózka, wywożenie czegoś: **w.** śmieci, nieczystości, śniegu.

Wywracać *dok.* Wywrócić; rzecz stojącą doprowadzać do pozycji leżącej, przewracać, obalać, przewalać spodnią stroną do góry; *przen.*, doprowadzać do zagłady, niszczyć, rujnować, wyniszczać, burzyć; **w.** państwa = niszczyć, burzyć; **w.** dawny porządek rzeczy = zmieniać go; obracać stroną zewnętrzną nazewnątrz, nicować; *przen.*, przeinaczać fałszywie, a ze złą wolą, przekręcać znaczenie czegoś, fałszować, wykręcać coś; **w.** oczy = wytrzeszczać je i spoglądać coraz to w inną stronę; **w.** gębę = wykrzywiać ją na różne sposoby; **w.** koziołki fikać; **w. się,** z pozycji stojącej przechodzić w leżącą, obalać ś., przewracać ś., upadać, padać; obracać ś. stroną wewnętrzną nazewnątrz.

Wywrotnie *przysł.*, odmiennie, inaczej, odwrotnie; wywracając na opak, fałszywie, przewrotnie.

Wywrotność, właściwość tego, co ś. łatwo wywraca.

Wywrotny, łatwo ś. wywracający; taki, na którym łatwo można ś. wywrócić: **w-a** droga; przewrotny, wykrętny; przekręcony, zepsuty w wymawianiu: **w.** wyraz.

Wywrotowiec, zwolennik a. sprawca wywrotu, rewolucjonista.

Wywrotowy, dążący do przewrotu społecznego, rewolucyjny.

Wywróciciel, ten, co wywraca a. wywrócił.

Wywrócić — *p.* Wywracać.

Wywróżyć, wróżeniem przepowiedzieć.

Wywrót, wywracanie, wywrócenie; to, co jest wywrócone, rzecz obalona, zwłaszcza drzewo wywrócone z korzeniami przez wiatr; prawda przeinaczona, fałsz, kłamstwo; wykręt, wybieg, przewrotne postępowanie; **naw.**, naodwrót, na drugą stronę; *przen.*, wręcz przeciwnie, naopak, przewrotnie, opacznie.

Wywróżyć, wróżąc, przepowiedzieć, wyprorokować, wywieszczyć.

Wywrzeć — *p.* Wywierać.

Wywrzeszczeć, wrzaskiem wyrazić, wrzaskiem uzyskać; **w. się,** nawrzeszczeć ś. dowoli i przestać wrzeszczeć.

Wywyższać *dok.* Wywyższyć; z niższego poziomu przenosić na wyższy, podnosić, wynosić w górę; *przen.*, dawać komuś wyższe stanowisko społeczne, wyższą godność, wyższy urząd; *przen.*, wychwalać, wynosić; **w.** mur = murować go wyżej, **w.** togi = podnosić bardo głowę, **w. się,** wynosić ś. wysoko, przechodzić z niższego poziomu na wyższy; piąć ś. do wyższych godności, wyższego stanowiska społecznego, do bogactw i t. p.; zbyt wiele mniemać o sobie, chełpić ś.

Wywyższyciel, ten, który kogoś a. coś wywyższa.

Wywzajemniać się *dok.* Wywzajemnić ś.; czynić komuś coś odpowiedniego temu, co on nam uczynił, oddawać wet za wet, oddawać dobrem za dobre, złem za złe, miłość za miłość, usługę za usługę i t. p.

Wyz, Wyż, gatunek jesiotra [illegible] wielkości.

Wyząbkować, powycinać w ząbki.

Wyzbierać, zbierając, wybierając, zebrać, pozbierać, zgromadzić aż do ostatniego.

Wyzbroić (się), rozbroić (ś.).

Wyzbyć się — *p.* Wyzbywać ś.

Wyzbytkować się, nazbytkować ś., zmęczyć ś. zbytkując.

Wyzbywać się *dok.* Wyzbyć ś.; pozbyć ś. czegoś, pozbawić siebie samego posiadania czegoś.

Wyzdrowieć, odzyskać zdrowie, wyjść z choroby; przestać chorować.

Wyzdrowieniec, człowiek, przychodzący do zdrowia, ozdrowieniec, rekonwalescent.

Wyzdychać, pozdychać co do jednego.

Wyzew, wyzywanie, wyzwanie.

Wyzębiać, urabiać, wycinać w zęby, w ząbki.

Wyzierać *dok.* Wyjrzeć; patrzeć, spozierać nazewnątrz, np. z domu przez okno, wyglądać, wychylać ś. patrząc; wyglądać na kogoś; oczekując kogoś patrzeć, czy ś. nie zbliża.

Wyzierka, małe skrzydło okienne w większem, osobno otwierane; otwór oszklony w drzwiach lub ścianie.

Wyziew, wyziewanie, wypuszczanie z siebie ciała lotnego; w *lm.*, **w-y** = lotne wytwory funkcyj organicznych, wyziewane z organizmu przez pory skóry; **w-y** szkodliwe= gryzące, złowonne gazy, wydzielające ś. z różnych miejsc, w których odbywają ś. reakcje chemiczne, wytwarzające owe gazy.

Wyziewać *dok.* Wyziać, Wyzionąć; przez bardzo drobne otwory wydawać z siebie części lotne, parę, zapach i t. p.

Wyziewanie *zool.*, wypuszczanie przez organizm lotnych wytworów funkcyj organicznych przez pory skóry, transpiracja; w *bot.*, parowanie wody z powierzchni rośliny, pocenie ś. jej.

Wyziewny, dotyczący wyziewu; mogący być wyzionionym.

Wyziębiać *dok.* Wyziębić; wystudzać, pozbawiać ciepła; *przen.*, czynić obojętnym, nieczułym.

Wyziębnąć, zupełnie wystygnąć, stać ś. chłodnym, zimnym.

Wyzimować, przebyć przez zimę, przezimować; przetrzymać, przeżyć przez zimę.

Wyzina, mięso jesiotra wyza.

Wyzionąć — *p.* Wyziewać; **w.** ducha, duszę = umrzeć.

Wyzłacać *dok.* Wyzłocić, powlekać cienką warstwą złota, całą powierzchnię czegoś, pozłacać, wykładać złotem; barwić na kolor złota; zużywać na złocenie.

Wyzłota, cienka warstwa złota pokrywająca całą powierzchnię czegoś, pozłota.

Wyznaczać *dok.* Wyznaczyć, wytykać znakami, oznaczać; wybierać na jakiś cel, wskazywać na jakieś przeznaczenie; **w.** bieliznę = wyhaftowywać na niej znaki; **w. się,** być wyznaczanym.

Wyznacznik, wyrażenie algebraiczne, utworzone w pewien określony sposób z danych n^2 elementów, stosowane w teorji równań i w wielu badaniach matematycznych, determinant.

Wyznać — *p.* Wyznawać.

Wyznamionować, przedstawić coś pod postacią czegoś, usymbolizować coś w czemś.

Wyznanie *rzecz.* od Wyznać, przyznanie ś. do czegoś, do winy, wyjawienie prawdy o sobie wprzód tajonej a. zapieranej; wygłoszenie swego przekonania w sprawach wiary podług pewnych formuł, ułożonych przez ludzi jednej wiary: **w.** wiary, katolickie, luterańskie, kalwińskie i t. p.; nauka służenia Bogu według pewnego obrządku, konfesja, obrządek, kościół: **w.** rzymsko-katolickie, grecko-katolickie, augsbursko-reformowane i t. p.; **w.** mojżeszowe = religja żydowska; **w.** wiary polityczne = ogłoszenie publiczne swoich zasad, przekonań politycznych.

Wyznawacz — *p.* Wyznawca.

Wyznawać *dok.* Wyznać, wykrywać, wyjawiać, wynurzać, wypowiadać coś, co było dotąd ukryte nieznane; uznawać kogoś, coś za kogoś, za coś; przyznawać ś. do czegoś a. że ktoś, coś, jest tem, a nie czemś innem; **w.** kogoś = oddawać mu cześć religijną, mieć go za swego mistrza, przewodnika, podzielać bezwzględnie jego naukę; uwielbiać, wysławiać, wynosić, głosić chwałę czyjąś z uwielbieniem wielbić głośno; **w.** jaką wiarę, religję, teorję filozoficzną, naukową, społeczną a. polityczną = trzymać ś. jej, uznawać ją za słuszną, być jej zwolennikiem, czcicielem, nie odstępować od niej; przyznawać ś. do winy; **w. się,** przyznawać swą winę; zapisać ś., podawać ś. na listę; dawać ś. poznać, pokazywać po sobie, czem ś. jest; wynurzać, wyjawiać myśl swoją, zwierzać ś.

Wyznawca, ten, który coś wyznaje za prawdę, zwolennik jakiejś teorji, jakichś zasad poglądów; człowiek, należący do pewnego kościoła członek jakiegoś wyznania, religji; człowiek gorących zasad religijnych, gotowy dla nich ponieść śmierć męczeńską.

Wyzolić, wygotować w soli, w ługu.

Wyzuć — *p.* Wyzuwać.

Wyzuty, którego wyzuto, ogołocono, obrano z czegoś, pozbawiono czegoś; który sam ś. wyzuł z czegoś: **w.** z rozumu = szaleniec; **w.** z sumienia = niegodziwiec; **w.** ze wstydu = bezwstydnik; **w.** z uczuć ludzkości = nieludzki okrutnik.

Wyzuwać *dok.* Wyzuć; zdejmować z kogoś a. z siebie obuwie a. ubranie, zzuwać; *przen.*, **w.** coś = zrzucać z siebie coś, odrzucać coś, jako rzecz niepotrzebną; *przen.*, **w.** kogoś z czegoś = pozbawiać kogoś czegoś, zabierać komuś coś gwałtem, bezprawnie; **w. się,** zdejmować z siebie obuwie a. ubranie; *przen.*, wyzwalać ś. z czegoś; odrzucać coś, jako rzecz niepotrzebną, jako hamulec krępujący; **w. się** ze wstydu, z sumienia; *przen.*, pozbawiać ś. czegoś, ogołacać ś. z czegoś: **w. się** z majątku.

Wyzwać — *p.* Wyzywać.

Wyzwalać *dok.* Wyzwolić, wybawiać z niewoli, uwalniać, oswobadzać; dawać wolność niewolnikowi, poddanemu i t. p., obdarzać wolnością; **w.** syna=wypuszczać go z opieki ojcowskiej; **w.** ucznia z terminu=wypuszczać go jako czeladnika po odbyciu terminu; **w.** z niebezpieczeństwa=ratować; **w.** z kłopotu=wybawiać; **w. się,** wydobywać ś. z niewoli, wychodzić z więzienia, oswobadzać ś., uwalniać ś.; o uczniu o terminatorze: po odbyciu terminu zostawać czeladnikiem.

Wyzwanie *rzecz.* od Wyzwać, wywołanie do boju, na pojedynek.

Wyzwany, którego wyzwano; *rzecz.*, człowiek, wyzwany na pojedynek.

Wyzwierzyć się, przybrać postać i cechy drapieżnego zwierzęcia, przybrać groźną minę, nasrożyć ś.

Wyzwisko, przezwisko obelżywe, wymysł uwłaczający.

Wyzwoleniec, niewolnik, obdarzony wolnością przez swego pana; terminator, po odbyciu terminu promowany na czeladnika.

Wyzwolenka, Wyzwolenica *for. ż.* od Wyzwoleniec.

Wyzwoleńczy, dotyczący wyzwoleńca a. wyzwolenia.

Wyzwoliciel, Wyzwalacz, ten, który kogoś wyzwala, oswobodziciel, wybawiciel, wybawca, zbawca.

Wyzwolić — *p.* Wyzwalać.

Wyzwoliny (-in), obrządek wyzwalania terminatora na czeladnika.

Wyzwolony, którego wyzwolono; nauki, sztuki **w-e** w wiekach średnich = gramatyka, retoryka, dialektyka, muzyka, arytmetyka, geometrja, astronomja, t. j. cały kurs nauk w szkołach nowoczesnych; dzisiaj: zawody **w-e** = wymagające pracy umysłowej w odróżnieniu od rzemiosł i zajęć technicznych.

Wyzysk, nadmierne wykorzystanie, wyciągnięcie zysków z kogoś a. czegoś, eksploatacja.

Wyzyskiwacz, ten co wyzyskuje kogoś, eksploatator, pijawka, żyła.

Wyzyskiwać *dok.* Wyzyskać, starać ś. otrzymywać jak najwięcej od kogoś, uzyskiwać; korzystać nadmiernie z kogoś a. z czegoś, ogołacać kogoś, pozbawiać go czegoś, nadużywać czyjejś dobroci a. niewiadomości dla własnej korzyści.

Wyzywacz, Wyzywający, ten, który wyzywa, szczególniej na pojedynek.

Wyzywać *dok.* Wyzwać; głosem a. pismem skłaniać kogoś, by wyszedł skądś, poza obręb czegoś, by stawił ś. na pewnem miejscu, wywoływać; wywoływać do boju, domagać ś, by stanął na placu: **w.** na pojedynek, do boju; wypędzać z kraju, skazywać na banicję; przezywać kogoś słowami pogardliwemi; **w. się,** wzywać ś. nawzajem do boju, na pojedynek, wymyślać sobie wzajemnie.

Wyzywający, zuchwały, hardy, arogancki, zwracający na siebie uwagę.

Wyż *przysł.*, skrócenie zamiast wyżej, np. w wyrażeniu: wyż wymieniony — *p.* Wyz — *p.* Wyżyna.

Wyż — *p.* Wyżyna.

Wyżak *żegl.*, pierwszy masztak nad pniakiem (stenga).

Wyżalić (się), Wyżalować (się), wynurzyć swój żal, a potem uspokoić ś., pocieszyć ś.

Wyżalować — *p.* Wyżalić; dać komuś coś niechętnie, z żalem.

Wyżar, miejsce, wypalone pożarem na gruncie bagnistym a. torfowym.

Wyżarty, wyjedzony, wygryziony przez coś żrącego.

Wyżarzyć, wypalić żarem.

Wyżąć — *p.* Wyżymać — *p.* Wyżynać.

Wyżądlić, wyrwać żądło, uczynić bezbronnym; **w. się,** pozbawić ś. żądła, stracić moc, możność szkodzenia.

Wyżebrać, Wyżebrzeć, chodząc po żebraniu, wyprosić; żebrząc, otrzymać; pokornie prosząc, wyjednać, uprosić, wymolestować.

Wyżec — *p.* Wyżegać.

Wyżegacz, ten, który coś wyżega.

Wyżegać *dok.* Wyżec; wypalać, ogniem wyniszczać; zapomocą palenia wydobywać, oczyszczać; rozpalonym czemś robić znak, rysunek, dziurę.

Wyżeglować, udać ś. w drogę na statku wodnym, wypłynąć pod żaglem; odbyć żeglugę.

Wyżegnać, znakiem krzyża wypędzić, np. chorobę.

Wyżej *st. w.* od Wysoko; siedzieć **w.** od kogoś przy stole = na poczetniejszem miejscu; **w.** wspo-

mniany = poprzednio (w książce, w artykule), powyżej, wprzód, poprzednio.

Wyżeł, żegiel rozpięty na wyżaku.

Wyżeł, rasa psa myśliwskiego, wprawionego do tropienia zwierzyny (fig.); tropić, śledzić, węszyć, jak **w.** = szpiegować, podpatrywać.

Wyżenąć — *p.* Wyganiać.

Wyżenny, dający ś. wygnać; z którego można wygnać.

Wyżeracz, człowiek, który wyżera; smakosz, żarłok.

Wyżerać *dok.* Wyżreć; wyjadać chciwie, wszystko zjadać; *przen.*, wygryzać, psuć przez wyżeranie, np. rdzą a. jakimś ostrym kwasem: **w.** rysunek na blasze.

Wyżerka *żart.*, jedzenie, strawa.

Wyżętek, sok, wyciśnięty z niektórych części ziół lekarskich.

Wyżgać, wypędzić, wygnać.

Wyżka, pomost z desek pod sufitem w chatach chłopskich, służący do spania, przechowywania różnych przedmiotów i t. p. — *p.* Wyżyna.

Wyżlę, Wyżlątko, szczenię wyżła.

Wyżli, dotyczący wyżła, należący do wyżła, właściwy wyżłom; węch **w.** = dobry, delikatny.

Wyżlica, samica wyżła.

Wyżliczka *zdr.* od Wyżlica.

Wyżlin; roślina zielna z rodziny trędownikowatych, hodowana dla ozdoby, Lwia paszcza (fig.).

Wyżłabiać *dok.* Wyżłobić; żłobiąc wydrążać; robić w czemś wklęsłość żłobkowatą; wyrzynać w żłobki, drążyć; wyrażać coś zapomocą żłobków, np. **w.** napis jakiś.

Wyżłabiak *tech.*, narzędzie kształtu piramidy prostokątnej do rozszerzania dziur wywierconych.

Wyżłabianie *rzecz.* od Wyżłabiać; **w.** w *geol.*, żłobienie, podmywanie, podrywanie i t. p., jakie bieżąca woda, lodowce, deszcze, wiatry wywierają na powierzchnię ziemi.

Wyżłobić — *p.* Wyżłabiać.

Wyżłobienie *rzecz.* od Wyżłobić; rzecz wyżłobiona, wydrążenie żłobkowate, żłobek; wąwóz wyżłobiony przez wodę.

Wyżłobnik, maszyna do pogłębiania dna rzeki, draga.

Wyżłopać *posp.*, wypić łapczywi wszystko, co było.

Wyżni, wyższy, wyżej położony.

Wyżnia, równina, wysoko położona w górach, wyżyna.

Wyżnik, karta wartości damy w dawnych kartach do gry.

Wyżnik, czworokątny lub trójkątny żagiel skośny, rozpinający się między masztakiem a sochą górną, (topżagiel).

Wyżółcić, uczynić zupełnie żółtym; **w. się,** stać ś. żółtym.

Wyżółcieć, Wyżółknąć, stać ś. całkiem żółtym, nabrać barwy, żółtej.

Wyżreć — *p.* Wyżerać.

Wyższość, cecha tego, co jest wyższe, większy stopień wysokości, wartości, godności, wzniosłości; przewyższanie, pierwszeństwo, przewaga.

Wyższy *st. w.* od Wysoki; w *gram.*, stopień **w.** przymiotników i przysłówków = forma, oznaczająca większe natężenie przymiotu jednego przedmiotu lub czynności, niż innych.

Wyżuwać *dok.* Wyżuć; żując zębami, wydobywać pewne części ze środka czegoś; wygryzać, wyjadać.

Wyżycie *rzecz.* od Wyżyć; przetrwanie przy życiu pewien czas; utrzymanie; wypotrzebowanie przez zużywanie; **w.** czegoś złego = wycierpienie, zniesienie.

Wyżyć — *p.* Wyżywać; **w.** z czegoś = znajdować w czemś dostateczne środki do życia; nie mogę dalej **w.** = brak mi środków do życia.

Wyżyłować, powyciągać, powykrawać z czegoś żyły, np. z mięsa; *przen.*, wydobyć, wyzyskać aż do ostatka.

Wyżymaczka, maszyna do wyciskania wilgoci z czegoś, do wyżymania wody z bielizny pranej (fig.).

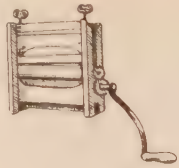

Wyżymać *dok.* Wyżąć; mnąc i ściskając wygniatać, wyciskać z czegoś; pozbawiać czegoś przez wygniatanie, przez ściskanie, przez wytłaczanie.

Wyżyna, miejsce wysoko podniesione, wyniosłość ziemi, góra; pagórek ofiarny u dawnych pogan, ołtarz, usypany z ziemi.

Wyżynać *dok.* Wyżąć; o zbożu: żnąc wycinać, ścinać sierpem wszystko bez wyjątku; o polu: opróżniać je, zżynając zboże; robić próżne miejsce, ścieżkę, między zbożem, zżynając część jego.

Wyżynki (-ek), dożynki, okrężne.

Wyżywać *dok.* Wyżyć; przetrwać czas jakiś przy życiu; zażywać, używać czegoś dobrego przez czas pewien, znosić cierpliwie, wytrzymywać coś złego, przenosić, cierpieć; wyczerpywać przez zażywanie.

Wyżywiać *dok.* Wyżywić; dawać pożywienie, żywić kogoś; przeżywiać, przekarmiać przez czas jakiś; **w. się,** być przekarmianym.

Wyżywiciel, ten który wyżywia kogoś a. coś.

Wyżywić — *p.* Wyżywiać.

Wyżywiny, nieczystości wygotowane z wosku.

Wzad *przysł.*, *stpl.* wtył, wtyle, ztyłu; nazad, napowrót, z powrotem.

Wzajem, Wzajemnie, *przysł.*, oznacza, że czynność jednej osoby przechodzi na drugą i jednocześnie odwrotnie, to samo odnosi ś. do wielu osób, nawzajem.

Wzajemnić się — *p.* Wywzajemniać ś.

Wzajemnie — *p.* Wzajem.

Wzajemność, cecha czynności, która jest wzajemna, t. j. wywołuje analogiczną czynność u osoby, na którą oddziaływa; w szczególności: miłość wzajemna = odpłacanie uczuciem za uczucie.

Wzajemny, odpłacający ś. wzajemnością, postępujący tak, jak względem niego ktoś inny postępuje; czyniony wzajemnie, świadczony przez wzajemność, oddawany nawzajem.

Wzamian *przysł.*, jedno za drugie zamiast czegoś, na zamianę, zamieniając jedno za drugie.

Wzbaczać *stpl. dok.* Wzbaczyć; rozważać, roztrząsać bacznie, poddawać bacznej uwadze.

Wzbałwanić, wzburzyć bałwanami, spiętrzyć bałwanami.

Wzbestwić (się), zrobić (ś.) podobnym do dzikiej bestji, wzbiesić (się).

Wzbić — *p.* Wzbijać.

Wzbiec — *p.* Wzbiegać.

Wzbiegać *dok.* Wzbieżeć, Wzbiec, Wzbiegnąć; biegiem dostawać ś. na wyższe miejsce; *przen.*, urosnąć, wzrosnąć ku górze; **w. się,** o koniach: rozbiegać ś.

Wzbierać *dok.* Wezbrać; o wodzie w rzece, w stawie, w morzu i t. p.: zbierać ś. w wielkiej ilości i występować z brzegów; morze **w-a** = jest przypływ morski; swawola **w-a** = potęguje ś.

Wzbiesić, doprowadzić do wściekłości; **w. się,** dochodzić do wściekłości, wściec ś. od złości.

Wzbieżeć — *p.* Wzbiegać.

Wzbijać *dok.* Wzbić; bijąc podnosić w górę; **w.** myśli, ducha = unosić ś. myślami, duchem ku niebu; **w.** swą władzę = stawać ś. potężnym, wywyższać ś.; **w.** kogoś w dumę = drażniąc jego próżność, czynić go dumnym; **w.** w bogactwa = czynić bogatym, ubogacać; **w.** lud = buntować go; **w. się,** wznosić ś. w górę, bijąc czemś o coś;

np. bijąc skrzydłami; **w. się,** w dumę = dumnym ś. stawać; **w. się,** na pana = panoszyć ś.

Wzbiór, wezbranie wód, powódź; przypływ morza.

Wzbogacać *dok.* Wzbogacić; czynić bogatym, zbogacać; **w. się,** zostawać bogatym, gromadzić wiele rzeczy, mających dużą wartość.

Wzbogacieć, bogacić ś., wzbogacać ś., zostawać bogatym.

Wzboleć, zostać nagle przejętym bólem.

Wzbraniacz, ten, co wzbrania, a. wzbrania ś.

Wzbraniać *dok.* Wzbronić; nie pozwalać, zabraniać, zakazywać, nie dozwalać, nie dopuszczać; **w. się,** stanowczo odmawiać uczynienia czegoś; nie chcieć za nic zrobić czegoś.

Wzbronno *przysł.*, niewolno, zakazano.

Wzbronny, wzbraniający, wzbraniający ś.; zakazany, zabroniony, niedozwolony.

Wzbudnica, Wzbudzacz *(el.)*, mała prądnica, wytwarzająca prąd stały, niezbędny do wzbudzania magnesów prądnicy prądu zmiennego.

Wzbudowywać *dok.* Wzbudować; budując wznosić.

Wzbudzać *dok.* Wzbudzić; budzić ze snu: **w.** umarłego = wskrzeszać; *przen.*, zachęcać kogoś do czegoś namową, pobudzać, podburzać kogoś do czegoś; *przen.*, dawać początek jakiemuś uczuciu, nastrojowi duchowemu, pobudzać, budzić, powodować, wywoływać: **w.** gniew, nienawiść, miłość, podejrzenie, niechęć, szacunek, podziw, litość, nadzieję i t. p.; powoływać do życia, rodzić, płodzić; **w. się,** budzić ś., powstawać.

Wzbudzanie własne *el.*, magnesowanie elektromagnesów w maszynach elektr. prądem wytwarzanym w tychże maszynach, z początku dzięki magnetyzmowi szczątkowemu.

Wzbudziciel, ten, który wzbudza.

Wzburzać *dok.* Wzburzyć; pobudzać do burzenia ś., do ruchów gwałtownych, wzniecać burzę; **w.** jakiś płyn = budzić w nim fermentację; **w.** morze = podnosić bałwany; **w.** lud = pobudzać go do buntu; **w.** umysły = podniecać je; **w.** krew komuś = budzić w nim namiętności; **w. się,** dochodzić do stanu burzenia ś., burzliwym ś. stawać; *przen.*, buntować ś., wybuchać rewolucją.

Wzburzenie, ogólne poruszenie, niespokojność, podniecenie, insurekcja, rewolucja, bunt; stan człowieka wzburzonego, gniew, silne poruszenie, podniecenie duchowe.

Wzburzyciel, ten, co wzburza, powoduje wzburzenie.

Wzburzyć — *p.* Wzburzać.

Wzdąć — *p.* Wzdymać.

Wzdęcie *rzecz.* od Wzdąć; **w.** brzucha=nabrzmienie wskutek nagromadzonych gazów w jamie brzusznej.

Wzdętek, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty.

Wzdętka, owad z rzędu dwuskrzydłych, rozdętych.

Wzdęty, nadęty w górę, napuchły, nabrzmiały, napełniony gazem a. gazami.

Wzdłuż *przysł.* i *przyim.*, w kierunku długości.

Wzdłużać *dok.* Wzdłużyć; podłużać, dłuższym czynić.

Wzdragać się, nie chcieć czegoś zrobić, wzbraniać ś., opierać ś. ze wstrętem.

Wzdrapywać *dok.* Wzdrapać; drapiąc zadzierać, podnosić: **w.** ciało = zadzierać skórę; **w.** sukno= robić na niem kutner; **w. się,** drapiąc ś., chwytając ś. pazurami, końcami palców, włazić na coś.

Wzdrażać *dok.* Wzdrożyć; podnosić cenę czegoś, droższym coś czynić; **w. się,** podnosić cenę własnych towarów.

Wzdręga, ryba rzeczna, podobna do płotki, krasnopiórka (fig.).

Wzdrygać *dok.* Wzdrygnąć ś., Wezdrgnąć ś.; drgać, wstrząsać ś. z drgnieniem z obrzydzenia, ze wstrętu, z przerażenia.

Wzdwajać *dok.* Wzdwoić; podwajać.

Wzdychacz, ten, co często wzdycha; *przen.*, wielbiciel, który wzdycha do kobiety, konkurent.

Wzdychać *dok.* Westchnąć; mocno i głęboko wciągać powietrze ustami do płuc, co u człowieka jest oznaką smutku, żalu, troski, wzruszenia, rozrzewnienia i t. p.; **w.** do czegoś=pragnąć czegoś gorąco, wyczekiwać czegoś niecierpliwie.

Wzdychanie *rzecz.* od Wzdychać; wydawanie westchnień, westchnienia.

Wzdymać *dok.* Wzdąć; napełniając powietrzem, sprawiać, że coś napęcznieje, stanie ś. nabrzmiałem, nadymać, odymać, wydymać; o wietrze: uderzając pędem powietrza, podnosić; o wodzie: podnosić ś. w górę, wzbierać; *przen.*, dumnym czynić, puszyć; **w. się,** stawać ś. nabrzmiałym, puchnąć, wydymać ś; o wodzie: wznosić ś., podnosić ś. falami; *przen.*, pysznić ś., puszyć ś.

Wzdzierać *dok.* Wezdrzeć; darciem podnosić w górę, czynić aby coś sterczało; nastawiając, podnosić do góry, najeżać; z trudnością kłaść na siebie coś ciasnego.

Wzdzierżeć (się), wstrzymać (ś.), powściągnąć (ś.).

Wzdźwigać (się) *dok.* Wzdźwignąć (ś.); dźwigając podnosić (ś.).

Wzejść — *p.* Wschodzić.

Wzemknąć się, porwać ś. ku górze.

Wzganiać *dok.* Wzgonić, Wzegnać; gonić, płoszyć tak, iż zerwie ś. do góry; gnać, zaganiać; zapędzać na wyższe miejsce.

Wzgarda, Wzgardliwość, pogarda.

Wzgardliwie *przysł.*, ze wzgardą.

Wzgardliwy, okazujący wzgardę,

Wzgardzać *dok.* Wzgardzić; gardzić, czuć wzgardę do kogoś lub czegoś, pogardzać, pomiatać, nie chcieć czegoś przyjąć.

Wzgardziciel *stpl.*, ten, co wzgardza.

Wzgardzicielka *for. ż.* od Wzgardziciel.

Wzgardzony, którym wzgardzono; okryty wzgardą, żyjący w pogardzie powszechnej, poniżony, pohańbiony, upodlony.

Wzgląd, oglądanie ś. na coś, uwaga na coś zwrócona, pamięć na jakieś okoliczności, stan czegoś, położenie i t. p.; mieć **w.** na coś: pamiętać o czemś, uważać na coś; przez **w.** na coś = mając coś w pamięci, biorąc coś pod uwagę; zwracać ś. do kogoś ze **w-ędem** = grzecznie, ale bez uniżoności; okazywać komuś należne mu **w-ędy** = winne uszanowanie; łaska, przychylność, życzliwość, skłonność: **w.** na osobę=stronniczość, stronność; punkt widzenia, stosunek między osobami a. przedmiotami, proporcja; pod tym **w-ędem** = z tego punktu widzenia, z tej strony; pod każdym **w-ędem** = z każdej strony, z każdego punktu widzenia; przez **w.** na coś = mając coś na uwadze, z powodu czegoś; uważać coś pod różnemi **w-ędami** = z tej i z owej strony.

Wzglądać *dok.* Wzglądnąć; spoglądać wgórę od czasu do czasu; spoglądać od czasu do czasu w którakolwiek stronę, oglądać ś. na różne strony; *przen.*, **w.** na kogoś, na coś = mieć wzgląd na coś a. na czyjeś położenie, okazywać ś. względnym, łaskawym; **w.** na coś= mieć baczność na coś: czuwać nad czemś; pilnować czegoś; **w. w** coś= wchodzić, wzierać, wglądać w coś, rozważać coś.

Względem *przyim.*, w stosunku do kogoś: do czegoś; ku komuś; czemuś; dla kogoś, czegoś: miłość: dzieci **w.** rodziców; w porównaniu z kimś, czemś, stosunkowo do kogoś, czegoś.

Względnie *przysł.*, oglądając ś. na położenie czyjeś, stan czegoś, biorąc pod uwagę pewne okoliczności; życzliwie, przychylnie, łaskawie, łagodnie; z uwagi na zachodzący stosunek do kogoś, czegoś, w stosunku do kogoś, czegoś, mniej więcej trochę, nieco.

Względność, cecha tego, co jest względne; pobłażliwość, życzliwość.

Względny, zwracający uwagę na położenie czyjeś a. stan czegoś, biorący pod uwagę pewne okoliczności; życzliwy, przychylny, łagodny, pobłażliwy, łaskawy; uważany w stosunku do kogoś, czegoś, stosunko-

wy; umiarkowany, nie krańcowy, pośredni, nie nazbyt obfity; zaledwie dostateczny; zaimek **w.** = odnoszący ś. do poprzedzającego rzeczownika, przymiotnika a. zaimka, np. który, jak, kto, co, ile.

Wzgorzeć, wybuchnąć ogniem, zapałem, rozgorzeć, zapalać.

Wzgórek, niewielka wyniosłość ziemi, pagórek, niewielka góra; każda wydatność, wypukłość.

Wzgórkowaty, podobny do wzgórka; mający wzgórki, pagórkowaty.

Wzgórze, niewielka góra, pagórek, niewielka wydatność; część czegoś wzniesiona.

Wzgrzać — *p.* Wzgrzewać.

Wzgrzebywać *dok.* Wzgrzebać; grzebiąc wzruszać, nastroszać; grzebiąc zsuwać na wierzch czegoś.

Wzgrzewać (się), *dok.* Wzgrzać (ś.); nagrzewać (ś.) szybko.

Wziąć (mylnie: Wziąść) *ried.*, Brać; ująć w rękę, przyjąć, odebrać; zaprosić: **w.** kogoś do teatru, na obiad; **w.** kogoś na kawał = naciągnąć go, oszukać; **w.** coś na siebie = ubrać ś. w coś, nałożyć coś na siebie; podjąć ś. czegoś; przywłaszczyć sobie, ukraść; zabrać, odjąć, pozbawić czegoś: Bóg dał, Bóg wziął; zdobyć, zawojować: **w.** szturmem miasto; kupić, nabyć: **w.** towar u kupca, **w.** coś na kredyt; **w.** coś do siebie = zastosować; **w. się,** przystąpić do czegoś, rozpocząć coś: **w.** się do pracy, do nauki; ująć ś., podeprzeć ś.: **w. się** pod boki; zjawić ś.: skąd ś. tu wzięłeś; — *p.* Brać.

Wziątek, branie, wzięcie czegoś, łapówka, kuban.

Wziątka, lewa w kartach; łapówka kuban.

Wzierać — *p.* Wglądać.

Wziernik, narzędzie optyczne, używane w medycynie do oglądania głębiej położonych części przewodów jam ciała: **w.** krtaniowy — *p.* Laryngoskop; **w.** oczny — *p.* Oftalmoskop; **w.** uszny — *p.* Otoskop.

Wziewać *dok.* Wzionąć; wdychać w siebie, wciągać odechem.

Wziewalnia, sala, w której umieszczone są inhalatory, a. sala wypełniona rozpylonym płynem leczniczym, który się wchłania zapomocą wziewania, oddychania do płuc, inhalatorjum.

Wziewnik, przyrząd do wziewania pary, gazów, inhalator; przyrząd, wkładany na usta, chroniący od wziewania szkodliwych gazów.

Wzięcie *rzecz.* od Wziąć; zdanie, opinja, mniemanie powszechne, zaufanie, autorytet — *p.* Wziętość.

Wzięłość, znaczenie, kredyt moralny, popularność, cieszenie ś. dobrą opinją, miłość powszechna, szacunek w społeczeństwie.

Wzięty, którego wzięto; cieszący ś. wziętością.

Wzionąć — *p.* Wziewać.

Wzjawiać *dok.* Wzjawić; wyjawiać, objawiać, zwiastować; **w. się,** objawiać ś., pojawiać ś., wychodzić najaw.

Wzjazd, jazda w górę; miejsce, którędy wjeżdża ś. na coś.

Wzjechać — *p.* Wjeżdżać.

Wzjeżać (się), *dok.* Wzjeżyć (ś.); najeżać (ś.) w górę, nastroszać ś.).

Wzjeżdżać *dok.* Wzjechać; jechać pod górę, jadąc, dostawać ś. na wyższe miejsce.

Wzjeżdżka, motyl z rodziny przestwornic, z podrzędu prządków.

Wzlatać, Wzlatywać *dok.* Wzlecieć; lecąc wzbijać ś. w górę, wylatać w górę, wznosić ś.

Wzlecieć — *p.* Wzlatać.

Wzlegać *dok.* Wzlec, Wzlegnąć; kłaść ś. na czemś całym ciężarem ciała.

Wzlegnąć — *p.* Wzlegać.

Wzlepszać *dok.* Wzlepszyć; polepszać, poprawiać.

Wzleźć — *p.* Wzlazić.

Wzlot, lot do góry, wzlatanie; udanie ś. w podróż napowietrzną w balonie, na samolocie.

Wzlotność, cecha tego, co jest wzlotne; o lotnictwie: szybkość wznoszenia ś. samolotu.

Wzlotny, mający kierunek ku górze, wzlatujący w górę; dążący do sfer duchowych, do życia zaświatowego.

Wzłamnik, w dawnej Polsce odmiana psów myśliwskich największej siły i odwagi, używanych do szczwania niedźwiedzi, dzików i wilków.

Wzławiać *dok.* Wzłowić; o psie gończym: znajdywać trop zwierza, zaczynać go gonić i odzywać ś. głosem, ruszać zwierza.

Wzlazić *dok.* Wzleźć; leząc, przedostać ś. na wyższe miejsce, włazić pod górę.

Wzłożyć, położyć coś na wierzch czegoś, nałożyć do góry.

Wzmacniacz, środek wzmacniający; ten, co wzmacnia; *fot.*, płyn wzmacniający negatywy słabo wywołane; *el.*, układ do wzmacniania prądów elektrycznych, amplifikator.

Wzmacniać *dok.* Wzmocnić; dodawać mocy, przysparzać siły, pokrzepiać; **w. się,** nabierać mocy, siły, pokrzepiać ś.

Wzmagać *dok.* Wzmóc; dodawać mocy, wzmacniać, pokrzepiać; powiększać, pomnażać, rozszerzać, natężać, podnosić, rozwijać; **w. się,** nabierać siły, zdrowia, wzmacniać ś., pokrzepiać ś., zyskiwać moc, potężnieć; stawać ś. większym, rozrastać ś., rozwijać ś., podnosić ś., rozszerzać ś., szerzyć ś., wzmagać się.

Wzmartwychwstawać *dok.* Wzmartwychwstać; wstawać z martwych, wskrzesać.

Wzmącić, zmącić, mącąc wzruszyć.

Wzmianka, krótkie wspomnienie, napomknięcie o czemś; krótki artykulik informacyjny w gazecie.

Wzmiankarstwo, zajęcie wzmiankarza.

Wzmiankarz, dziennikarz, pisujący wzmianki do gazet.

Wzmiankować, czynić wzmiankę o kimś, o czemś, wspominać pobieżnie.

Wzmiatać *dok.* Wzmieść; podrzucać do góry, wznosić miotłą.

Wzmiąższeć, zgrubieć, roztyć ś.

Wzmieniać *dok.* Wzmienić — *p.* Wzmiankować.

Wzmierzić, uczynić obmierzłym, obmierzić, wstydzić.

Wzmierznąć, obmierznąć.

Wzmieszczać (się) *dok.* Wzmieścić (ś.); umieszczać (ś.) na wyższem miejscu.

Wzmieścić — *p.* Wzmieszczać.

Wzmieść — *p.* Wzmiatać

Wzmnożyć, pomnożyć, wzmnożyć, rozmnożyć, zwiększyć w liczbie.

Wzmocnić — *p.* Wzmacniać.

Wzmocnieć, nabrać mocy, pokrzepić ś., wzmocnić ś.

Wzmogły, który ś. wzmógł, który nabrał mocy, sił.

Wzmożony, którego wzmożono, któremu dano posiłki, umocniony; zwiększony, spotęgowany: **w.** ruch na ulicach.

Wzmożyć, wzmocnić, dopomóc, czynić mocniejszym; powiększyć; **w. się,** wzmocnić ś., powiększyć ś.

Wzmóc — *p.* Wzmagać.

Wzmykać (się) *dok.* Wzemknąć (ś.); podnosić (ś.) ku górze.

Wznaczać (się) *dok.* Wznaczyć (ś.); wrażać coś w coś, jako znak, zaznaczać; **w. się,** być wznaczanym; wrażać ś. w coś jako znak.

Wznaczyć — *p.* Wznaczać.

Wznak, Nawznak *przysł.*, grzbietem ku spodowi, a piersiami do góry.

Wznaszać — *p.* Wznosić.

Wznawiać *dok.* Wznowić; na nowo powoływać do życia, pobudzać do życia to, co już przestało istnieć, odnawiać, ponawiać; **w. się,** być wznawianym; zjawiać ś. na nowo, ponawiać ś., odnawiać ś.

Wznęcać *dok.* Wznęcić; pobudką skłaniać do powstania; **w. się,** powstawać, będąc nęconym; rozochocać ś. do czegoś.

Wzniecać *dok.* Wzniecić; o ogniu: rozpalać, rozniecać; **w.** miłość, nienawiść = obudzać; **w.** wojnę = wszczynać, rozpoczynać; **w. się,** zapalać ś., zajmować ś. ogniem; o uczuciu: zapalać ś., wybuchać; o buncie, o powstaniu: wybuchać.

Wzniesienie *rzecz.* od Wznieść; miejsce podniesione, wzgórze, pagórek, płaskowzgórze, wyżyna; siedzenie dla widzów, podnoszące ś. coraz wyżej, podjum; pobudowanie, wystawienie czegoś; **w. się,** podniesienie ś. do góry, na wyższe stanowisko.

Wznieść — *p.* Wznosić.

Wznijść — *p.* Wschodzić.

Wznikać *dok.* Wzniknąć; wydobywać ś. w górę, podnosić ś., wy-

rastać, wschodzić; *przen.*, wynikać, pojawiać ś., powstawać.

Wznios (burty), *żegl.*, wzniesienie najniższego punktu przyburcia pokładowego, w statkach zaś bez pokładu wzniesienie najniższego punktu samej burty ponad wodą.

Wzniosłość, cecha tego, co jest wzniosłe; szlachetność, zacność, świetność, wspaniałość; podniosłość uczuć, myśli, szczytność, górność.

Wzniosły, który ś. podniósł, który ś. wzniósł; wysoki, wyniosły; szlachetny, zacny, wspaniały, pełen uczuć podniosłych, górny, szczytny, wielkoduszny.

Wzniośle *przysł.*, wyniośle, zacnie, szlachetnie, wspaniale, górnie, szczytnie, wielkodusznie.

Wznieść — *p.* Wznijść.

Wzniż *przysł.*, niżej, poniżej.

Wzniżać (się) *dok.* Wzniżyć (ś.); zniżać (ś.), spuszczać (ś.) niżej.

Wznosić *dok.* Wznieść *wielokr.*, Wznaszać; przenosić się z niższego miejsca na wyższe, podnosić, przestawiać wyżej; wyciągać do góry, podejmować, wytykać w górę: **w.** ręce, szablę, kij; zwracać ku górze: **w.** oczy, wzrok; dźwigać kogoś a. coś leżącego, ustawiać w kierunku pionowym, stawiać na nogi po obaleniu; dawać wyższe stanowisko, wywyższać, wynosić; budować, stawiać jakiś budynek; **w.** kielichy, wiwaty, zdrowia = podnosić kielich do góry, a potem go wypijać za czyjeś zdrowie; **w.** pieśń = zaczynać śpiewać; w. myśli swe do Boga = podnosić, zwracać ku Bogu; **w. się**, być wznoszonym, podnosić ś., unosić ś.; lecieć, wzlatywać w górę, wzbijać ś.; o wodzie: wzbierać, wzdymać ś.; *przen.*, wywyższać ś., wynosić ś., pysznić ś.; wystawać, sterczeć do góry ponad innemi przedmiotami sąsiedniemi.

Wznoszenie *rzecz.* od Wznosić.

Wznowiciel, ten, co wznowił coś.

Wznowić — *p.* Wznawiać.

Wzorcowanie *cl.*, sprawdzenie wskazań przyrządów pomiarowych.

Wzorcowy *przym.* od Wzorzec.

Wzorek, mały wzór; łatwy wzór rysunkowy do przerysowywania; **w-ki** zbierać = krytykować, wyszydzać poznawane osoby.

Wzornik, rysunek wzoru tkaniny, wykonany podług pewnych prawideł na papierze kratkowanym.

Wzorować, formować, kształtować coś na wzór czegoś, przyozdabiać wzorami; **w. się**, na czemś= brać coś na wzór.

Wzorowy, odnoszący ś. do wzoru, służący za wzór; mogący służyć za wzór, doskonały, przedni, bez zarzutu.

Wzorówka, szkoła, stosująca wzorowe metody nauczania.

Wzorzec — *p.* Wzór; **w-ce** = wzory urzędowe miar: długości, objętości, wag, używanych w danym kraju; przepisy; przykłady.

Wzorzysto *przysł.*, w rozmaite wzory.

Wzorzysty, wyszywany, tkany, malowany w rozmaite kolory i desenie.

Wzór, to, na co ś. patrzy, ażeby wytworzyć coś podobnego, model, forma, postać, na podobieństwo której coś ś. urabia: **w.** do pisania, **w.** kaligraficzny, **w.** rysunkowy, **w.** haftu a. jakiej innej roboty kobiecej, **w.** rzemieślniczy, podług których ma ś. coś wykonać; formuła, według której układa ś. jakiś akt a. wogóle wyraża swe myśli w sposób urzędowy; w *gram.*, w. odmiany imion a. czasowników=tablica ich odmiany; wyobrażenie zapomocą liter i ich kombinacyj a. rysunku stosunków, zachodzących między przedmiotami, wielkościami a. pojęciami, wzorzec, formuła: **w.** chemiczny = oznaczenie literami i cyframi składu czyli budowy chemicznej jakiegoś związku; **w.** matematyczny = rezultat szeregu działań matematycznych, wykonanych na ilczbach, a głównie na ich symbolach literowych i oznaczonych przy pomocy właściwych znaków dla każdego działania, formuła matematyczna; **w.** w logice — oznaczenie zapomocą liter i równań określania a. rozumowania i ich rezultatów; przykład do naśladowania, doskonałość pod względem moralnym: **w.** cnoty = człowiek cnotliwy; **w.** wszelkich cnót = człowiek pod każdym względem doskonały; brać **w.** z kogoś = starać ś. go naśladować; na **w.** kogoś a. czegoś = naśladując go; **w-em** kogoś a. czegoś = na podobieństwo; deseń w kwiaty, w figury, różnemi kolorami wyrobiony.

Wzrastać *dok.* Wzrosnąć, Wzrość; rosnąc powiększać ś., nabierać wzrostu.

Wzrażać *dok.* Wzrazić; odbijać nazad, odrzucać; **w. się**, odbijać ś. od czegoś.

Wzroczek *zdr.* i *pieszcz.* od Wzrok.

Wzrok, władza widzenia, zmysł, przez który za pośrednictwem światła możemy poznawać kolor, wielkość, kształt i położenie przedmiotów bez ich dotykania; organ, narząd **w-ku** = oko; wejrzenie, spojrzenie, spoglądanie.

Wzrokowy, odnoszący ś. do wzroku: organ **w.**

Wzrosły, który wzrosł, wyrosły.

Wzrosnąć — *p.* Wzrastać.

Wzrost, wzrastanie, rośnięcie; *przen.*, postęp, rozwój, wzmaganie ś.; wielkość, miara, do której ktoś dorósł a. coś dorosło; uroda, postawa.

Wzrość — *p.* Wzrosnąć.

Wzruszać *dok.* Wzruszyć; poruszając z miejsca, podnosić, podrzucać, unosić; naruszać, wywracać, przewracać, obalać, burzyć łamać, niszczyć; **w.** kogoś=wywoływać żywe poruszenie uczuciowe, wywoływać litość, żal, politowanie, współczucie; wywoływać zaburzenie, poruszać namiętności; ruszając, dotykając wzburzać: **w.** ziemię=skopywać, zachwiewać; **w.** zwierza, ptaka =spędzać go z legowiska, ruszać; **w.** żołądek = pobudzać go do wyrzucenia nazewnątrz niestrawionego pokarmu; **w. się**, ruszając ś., podnosić ś, drgać: płyn **w-a się** = gotując ś, fermentując, burzy ś.; zachwiawszy ś. przewracać ś., rozprzęgać ś.; ruszać, powstawać z miejsca; odczuwać żywe poruszenie żalu, litości, współczucia i t. p.

Wzruszenie *rzecz.* od Wzruszyć; stan człowieka wzruszonego, rzewne uczucie względem kogoś albo czegoś, litość, żal, współczucie.

Wzruszeniowy, odnoszący ś. do wzruszeń, emocjonalny.

Wzruszony, *im.* od Wzruszać; poruszony, rozczulony, rozrzewniony; o głosie i t .p.: tkliwy, wyrażający rozrzewnienie, czułość, pełen litości, współczucia, żalu.

Wzruszyciel, ten, co wzruszył, sprowadził wzruszenie.

Wzruszyć — *p.* Wzruszać.

Wzruszyć — *p.* Wzruszać.

Wzryć — *p.* Wzrywać.

Wzrywać *dok.* Wzryć; skopywać, wzruszać, spulchniać ziemię.

Wzrywać (się), *dok.* Wzerwać (ś.); porywać (ś.) w górę.

Wzrucać *dok.* Wzrucić; podrzucać w górę; rzucać coś na coś zdołu.

Wzsiec — *p.* Wzsiekać.

Wzuwać *dok.* Wzuć; wkładać coś na siebie: **w.** obuwie, pończochy.

Wzwalać *dok.* Wzwalić; obalać w górę; waląc zdołu rzucać coś na coś; **w. się**, obalać ś. do góry, obalać ś. na coś.

Wzwarcie, wzbicie do góry, wzburzenie.

Wzwarzać *dok.* Wzwarzyć; sprawiać, że coś, warząc ś, będzie ś. podnosić do góry.

Wzwaśniać się *dok.* Wzwaśnić ś.; unosić ś. w waśni, kłócić ś.

Wzwiać — *p.* Wzwiewać.

Wzwiady (-ów), zwiady, wywiady, rekonesans.

Wzwić — *p.* Wzwijać.

Wzwiedzać *dok.* Wzwiedzieć; dowiadywać ś. o czemś, starać ś. dociec czegoś, podpatrywać coś.

Wzwieść — *p.* Wzwodzić.

Wzwiewać *dok.* Wzwiać; wiejąc, podnosić ku górze.

Wzwijać *dok.* Wzwinąć, Wzwić; nawijać coś na powierzchnię czegoś.

Wzwinąć — *p.* Wzwijać.

Wzwlekać *dok.* Wzwlec; wlec, wciągać do góry.

Wzwodni, Wzwodowy, odnoszący ś. do wzwodu: most **w.**=most zwodzony.

Wzwodzić *dok.* Wzwieść; wieść, prowadzić ku górze; wprowadzać zdołu; podnosić, dźwigać do góry; wznosić jakiś budynek; **w. się**, prowadzić ś. nawzajem ku górze, dźwigać ś. w górę, powstawać.

Wzwód, wzwodzenie, wzwiedzenie; most zwodzony.

Wzwyczajać (się), *dok.* Wzwyczaić (ś.); przyzwyczajać (ś.), wprawiać (ś.) w zwyczaj; wprowadzać (ś.).

Wzwyż *przysł.*, na wysokość, od dołu do góry, od podstawy do wierzchu; w kierunku ku górze.

Wzwyższać *dok.* Wzwyższyć; wywyższać.

Wzywacz, ten, kto wzywa.

Wzywać *dok.* Wezwać; przywoływać, przyzywać; zachęcać, namawiać, nakłaniać, skłaniać; błagać, zaklinać kogoś, aby coś uczynił; wołać, krzyczeć; **w.** kogoś na pomoc = prosić o pomoc; **w.** kogoś na świadectwo = prosić go, aby zaświadczył prawdę czegoś.

Wżarzyć (się), wzniecić (ś.), rozpalić (ś.).

Wżąć się — *p.* Wżynać ś. — *p.* Wżymać.

Wżdy *przysł.*, przecie, przecież, jednak, jednakże, atoli; przynajmniej, choćby; **w.** a. **w.** kiedy = nakoniec, nareszcie, przecie; tylko, jedynie, pod tym tylko warunkiem; **w.** więc tedy; a zatem, jużci; zgoła, wogóle, ze wszystkiem.

Wżegać *dok.* Wżec, Wżegnąć; wpalać.

Wżerać się *dok.* Wezrzeć ś., Weźrzeć ś.; wgryzać ś., wjadać ś., wgłębiać ś.

Wżymać *dok.* Wżąć; żmąc, wgniatać, wciskać; wygniatając, wpuszczać.

Wżynać się *dok.* Wżąć ś.; żnąc, zapuszczać ś. w coś, szczególnie zaś, żnąc swoje, zajmować część cudzego.

X

X, głoska alfabetu greckiego, przyjęta przez alfabet łaciński, za jego pośrednictwem dostała się do polskiego, dawniej często u nas używana, w imionach własnych zwłaszcza, np. Xawery, Xantypa, Xerxes, Xenofont, Alexander, i w pospolitych przyswojonych z łaciny i z greckiego, np. exemplarz, examen, a także w skróceniach, np. **x.** = ksiądz a. książę, a. księstwo (W. X. L. = Wielkie Księstwo Litewskie), a. książęcy (W. X. Mość = Wasza Książęca Mość) i **x.x.** = księża, książęta, księstwo. Dziś głoska ta wyszła zupełnie z użycia i zastępujemy ją głoskami **ks.** lub **gz.**; piszemy więc: Ksantypa, Kserkses, Ksenofont, Aleksander, egzemplarz, egzamin, **ks** =książę, ksiądz, księstwo i t. p., jest też używana w matematyce jako znak, lub na oznaczenie niewiadomej.

X, cyfra rzymska = 10.

X, ilość niewiadoma a. nieoznaczona; ktoś.

Xantogen *gr.*, substancja, zawierająca ś. w liściach i kwiatach w połączeniu z alkaljami zabarwiająca na żółto.

Xenia *gr.*, gościnność; podarek dla gościa; tytuł 13-ej księgi poezji Martialisa, zawierającej wyłącznie epigramaty dwuwierszowe, dotyczące takich podarków; tytuł dowcipnych i złośliwych epigramatów dwuwierszowych Goethego i Schillera.

Xeres (Cheres), *hiszp.*, gatunek wina białego (nazwa od miasta).

Y

Y, dwudziesta trzecia litera alfabetu łacińskiego; samogłoska ustna, twarda. W języku polskim niema wyrazów, zaczynających ś. od Y.

Yquem (ikem), *fr.*, rodzaj wonnego i smacznego wina francuskiego.

Yoga *sanskr.*, wyznawca, zwolennik yogizmu, asceta-mistyk hinduski.

Yogizm, system filozoficzno-religijny uprawiany w Indostanie, podług którego można wyzwolić swą duszę od dalszych transmigracyj zapomocą życia ascetycznego, rozmyślania, unikania roztargnień, utrzymywania ciała w położeniach trudnych i męczących i t. d.

Yogurt, mleko zsiadłe z fermentem maya, zalecane przez współczesnego fizjologa d-ra Miecznikowa w Paryżu, jako środek niszczący bakterje gnilne w kiszce grubej człowieka, powodujące przedwczesną starość.

Yucca *hiszp.*, szpilecznica, roślina amerykańska z rodziny liljowatych, wyrastająca w długą wiechę kwiatową o kwiatach dzwonkowatych (fig.).

Z

Z, dwudziesta czwarta i ostatnia litera alfabetu łacińskiego; spółgłoska przednio - językowo - zębowa, dźwięczna, szczelinowa, twarda; od **A** do **Z** = wszystko, od początku do końca, nic nie opuszczając: w *skr.*, **r. z** =rok zeszły.

Z, Ze, *przyim.*, rządzi przyp. 2 i 6 z przyp. 2 oznacza: 1) miejsce, punkt, od którego rozpoczyna ś. jakiś ruch nazewnątrz, np.: wychodzić z domu, wyjeżdżać z miasta, z kraju, wracać z wycieczki; 2) poziom, powierzchnię z której osoba lub przedmiot przenosi ś. ruchem powolnym a. gwałtownym na inne, np.: spadać z dachu, schodzić z piętra na parter, z góry nadół i t. p.; 3) wogóle okoliczność miejsca, stronę, bok, np.: z góry, z dołu, z prawej, z lewej strony, z boku, z obu stron i t. p.; 4) ruch usunięcia ś., odejścia, np.: zejdź mi z oczu!, co z oczu, to i z myśli=czego nie widzimy, o tem zapominamy; z drogi! = usuń ś. z drogi; 5) ruch z góry nadół po powierzchni czegoś, np.: spływać ze skały, schodzić z góry, zdjąć pierścień z palca, okulary z nosa; 6) sposób wykonywania czynności, np.: powozić z kozła, z konia, spoglądać z oka = zezem; 7) narzędzie czynności, np.: strzelać z łuku, mierzyć z karabina, śmierć z ręki kata = egzekucja sądowa; 8) materjał, z którego coś jest zrobione a. powstaje, np.: chleb robi ś. ze zboża, sukno z wełny, kapelusz ze słomy i t. p., ni z pierza, ni z mięsa = do niczego; 9) sposób utrzymania ś., środek do życia, np.: żyć z pracy rąk, z jałmużny, z rozboju; 10) powód, przyczynę, pobudkę, źródło czegoś, np.: z tego względu, ze wszech miar,

umierać z głodu, z zarazy, płakać z bólu, z żalu, urżeć ze strachu, z łaski, z figlów, z ochoty, uczyć ś. z książki być utomnym z natury, podobać ś. komuś z nowcipu i t. p.; 11) pozbawienie czegoś, wyzuwanie, ogałacanie, np.: odzierać ze skóry, z liści, obrany z rozumu, wyzuwać z majątku, opadać z sił; 12) moc, prawo, autorytet, z mocy którego coś ś. czyni, np.: z urzędu, z ramienia czyjegoś; 13) termin czasu od którego coś ś. rozpoczyna, np.: z rana, z młodości, z południa, z początku, z wieczora; wracać z roboty = po jej ukończeniu, w nocy z wtorku na środę, witać kogoś z podróży; 14) wyłączanie szczegółów z ogółu, wybieranie z pomiędzy wielu, np.: jeden z moich braci, ktokolwiek z was; 15) pochodzenie rodowe, np.: rodzić ś. z Radziwiłłówny, Jan z Tarnowa, pan z panów, z Czartoryskich Potocka; 16) wogóle pochodzenie czegoś skąd, np.: wyciągać sok z rośliny, puszczać krew z ręki, wyciągać coś komuś z kieszeni, słyszałem to z jego ust, jeden z drugiego przykład bierze, mieć z kogoś pomoc, wielki z niego nudziarz, co z ciebie będzie?; 17) przejście, przenoszenie ś. z jednego stanu do drugiego, np.: z kupca żołnierz, motyl z gąsienicy; 18) rozliczne wyrażenia przysłówkowe, np.: z całego serca = serdecznie; z gruntu = gruntownie, całkiem, ze wszystkich sił=usilnie, zprosta, zgruba, zpańska, z chłopska, z waszecia, zgłupia frant i t. p.; z przypadkiem 6 oznacza: 1) osoby, przedmioty a. okoliczności, towarzyszące jakiejś czynności lub stanowi: iść z żoną, z dziećmi, pracować z wiarą, przychodzić do kogoś z prośbą, z rozkazem, dzielić ś. z kimś, chleb z masłem, kawa ze śmietanką; 2) wzajemną czynność, np., rozmawiać, bić ś., pojedynkować ś., przekomarzać ś., toczyć wojnę, spierać ś., kłócić ś. z kimś; 3) wspólność z kimś pod jakimkolwiek względem, np., być z kimś jednakowego wzrostu, równego wieku; 4) sposób, w jaki dokonywa ś. jakaś czynność, np.: z gołą głową, ze łzami w oczach, z krzykiem, z hałasem, z sykiem, z otwartemi rękami, wyrywać z korzeniem, chodzić z procesją; 5) posiadanie, mienie czegoś ze sobą, np.: mieć z sobą broń, pieniądze, z pałaszem przy boku, z fuzją na ramieniu; 6) jednoczesność dwu czynności a. zjawisk, np.: wstawać równo ze świtem, kłaść ś. z kurami, z zachodem słońca i t. p.; 7) w różnych znaczeniach, np.: jedźcie z Bogiem = uprzejme pożegnanie; z Bogiem a. z Panem Bogiem = odprawienie ubogiego, gdy mu ś. nic nie daje; z przeproszeniem = przepraszając; nie z obrazą = nie obrażając; z chęcią, z ochotą = chętnie; zczasem = kiedyś; z żalem = żałując; z gniewem = gniewając ś.; z przyp. 4-oznacza: około, blisko, np., żył ze dwa lata, daj z pięć złotych; łączy ś. też z innemi przyimkami, tworząc przyimki złożone, jako to: z pod, z nad, z popod, z ponad, z za, z poza; łączy ś. z czasownikami zmieniając ś. przed spółgłoskami bezdźwięcznemi twardemi w s, a przed miękkiemi w ś, dla oznaczenia: 1) ruchu na zewnątrz a. z góry nadół, np., zjeżdżać, schodzić (=z+chodzić), ściekać (= z + ciekać); 2) ruchu, kierunku ku środkowi, np., zgromadzać, spraszać (= z + praszać), ściągać (=z+ciągać); czasowników tych należy szukać we właściwych miejscach słownika pod z, s, ś.

Za, *przyim.*, rządzi przyp. 2, 4 i 6; z przyp. 2 oznacza: czas, kiedy ś. coś działo, np.: za dnia, za ojców naszych, za nas, za króla Sasa, za mojej pamięci, za świeżej pamięci; z przyp. 4 oznacza: 1) przeciąg czasu, kiedy ś. coś dokonywa a. dokona: za godzinę to zrobię = przez godzinę; za godzinę, wrócę = po godzinie; płacić komuś za rok, za miesiąc = roczną, miesięczną płacę; zapłacę ci za rok, za miesiąc = po roku, po miesiącu; 2) miejsce, dokąd kieruje ś. jakiś ruch, ku przeciwnej, tylnej stronie osoby a. przedmiotu: iść za rzekę, za dom, za krzak, wychodzić za drzwi, spoglądać za siebie, zakładać rękę za pas; 3) sięganie czegoś poza obręb czegoś, np.: śniegu za kolana, broda za pas; 4) miejsce ujęcia osoby a. przedmiotu, np.: prowadzić za rękę, brać za ucho, wieszać za nogi, ciągnąć psa za ogon, wodzić za nos, brać ś. za czapkę, wodzić ś. za łby; 5) osobę a. przedmiot, na czyją korzyść dokonywa ś. jakaś czynność, np.: bić ś., modlić ś., cierpieć, poświęcać ś., walczyć za kogoś, za coś, pić za czyjeś zdrowie, wstydzić ś. za kogoś; 6) branie, obieranie, poczytywanie kogoś za coś, np.: brać kogoś za żonę, obrać za króla, mieć kogoś za głupca, przyjmować za syna, żyć z kimś za pan brat, mieć ś. za piękną; 7) kupno, sprzedaż, zamiana, zapłata, np. kupić coś za sto złotych, za bezcen, za wpół darmo, za gotówkę, dać za coś talara, odpłacę ci za to, oko za oko, ząb za ząb; 8) powód, przyczyna, np.: karać za zbrodnie, pokutować za grzechy, cierpieć za cudze winy; 9) zamążpójście, np.: wychodzić za kogoś (o kobiecie), wydawać córkę za kogoś; 10) zamiast, miasto, wzamian, np.: brać jedno za drugie, odpowiadać za kogoś, robić za kogoś; 11) funkcję, obowiązek, który ktoś spełnia, np.: służyć za kucharza, za forysia, za furmana; 12) jak, jako, np.: przebrać ś. za kobietę, spełniać coś za pokutę, za karę; 13) w imieniu czyjemś, np.: oświadczać za siebie, za kogoś; z przyp. 6 oznacza: 1) położenie osoby a. przedmiotu z tylnej strony drugiej osoby a. przedmiotu, np.: za domem, za lasem, za piecem, za rzeką, za lasami, za górami, za ogrodem i t. p.; 2) ruch jakiejś osoby a. przedmiotu w kierunku innej osoby a. przedmiotu, również poruszających ś. w tymże kierunku, np.: iść, biec, gonić, postępować, uganiać ś. za kimś, za czemś; wysyłać kogoś, coś za kimś, za czemś, noga za nogą = powoli, ledwo wlecze nogi za sobą=z trudnością chodzi, mówić coś za kimś = powtarzać, za panią matką pacierz; 3) następstwo pod względem czasu, np.: dzień za dniem, rok za rokiem, umierali jeden za drugim; 4) przedmiot a. osobę, na której korzyść dokonywa ś. jakaś czynność, np.: mówić, przemawiać, gardłować za kimś, za czemś, być za czemś — trzymać ś. czegoś, nie mieć nic za sobą = nie mieć nic na swoją obronę, na swoją korzyść; 5) następstwo, wynik, skutek czegoś, np.: nagroda idzie za zasługą, za winą zaś kara, nie idzie za tem = nie wynika z tego, za pozwoleniem, za rozkazem, za namową = wskutek pozwolenia, rozkazu, namowy, zapomocą Bożą = dzięki pomocy; 6) w różnych znaczeniach, np.: postępować za czyjąś radą, zdaniem i t. p. = wedle rady, zdania; być za kimś (o kobiecie zamężnej) = mieć kogoś za męża; dawać za córką 100.000=t. j. posagu; płakać, tęsknić za kimś, za czemś = oznacza przedmiot uczucia; chodzić za interesami = załatwiać je; za jednym razem, za jednym zachodem, za jednym zamachem = odrazu; 7) z zaimkiem co kładzie ś. po przyp. 1 i oznacza pytanie: kto to?, jaki to?, np.: co to za jeden?, co mi to za mądrala?, co zacz?; 8) przy przymiotnikach i zaimkach oznacza, że natężenie danego przymiotu przeszło pożądaną miarę, np.: za blady, za dobry, za mało, za stronnie; jako przedrostek, łącząc ś. z imionami, nadaje im właściwe sobie, wyżej wymienione znaczenia, np. zapiecek, zaokienny, zarzecze, zagraniczny, zamężny, zamorski i t. p.; łącząc ś. z czasownikami, nadaje im następujące znaczenia: 1) zaczynającą ś. czynność, np.: zaśpiewać, zagadać, zadzwonić, zamilknąć; 2) czynność, uzpełnie dokonaną, zwłaszcza jeśli ś. mówi o zamknięciu, zakryciu czegoś, np.: zamurować, zabić, zasłonić, zamknąć; 3) czynność, powstrzymaną przez przeciwną czynność, np: zaskoczyć, zapobiec; 4) zapędzenie ś. nadmierne w pewnej czynności, np.: zabrnąć, zadłużyć ś., zapędzić ś., zamyślić ś., zapracowywać ś., zagalopować ś.; 5) skutek czynności, np.: zasłużyć, zarobić, zapracować; 6) czynność, wykonywaną na korzyść czyjąś, np.: zamawiać coś komuś, zapisać coś komuś; 7) zużycie, spotrzebowanie, np.: zapisać arkusz papieru, zajeździć konia i t. p.

Zaabonować, zobowiązać się do

brania czegoś na prawach abonamentu, przedpłaty.

Zaabsorbować, zająć wyłącznie czemś; **z. się** czemś = oddać ś. wyłącznie, zaprzątnąć ś. czemś.

Zaadministrować, zacząć zarządzać, administrować czemś.

Zaadresować, zaopatrzyć w adres.

Zaaferować, zająć troskami, interesami, zakłopotać, a przez to pozbawić swobody umysłu; zainteresować; **z. się,** zakłopotać ś., zainteresować ś.

Zaakaparować, zająć, przeciągnąć na swoją stronę, skaptować.

Zaaklimatyzować, przystosowywać jakieś zwierzę a. zwierzęta i rośliny do innego klimatu; **z. się,** przywyknąć do obcego sobie kraju, klimatu.

Zaakompanjować, zawtórować komuś na jakimś instrumencie muzycznym.

Zaakordować komuś, przyzwolić komuś na coś; zawtórować komuś akordami na instrumencie muzycznym, zaakompanjować; umówić, ugodzić, zrobić układ o coś.

Zaalarmować, zaniepokoić, zatrwożyć, zrobić alarm.

Zaambarasować, sprawić komuś ambaras, zaniepokoić, zkłopotać, zaaferować; **z. się,** stać ś. niespokojnym, zakłopotanym.

Zaaneksować, przyłączyć jakiś kraj do swych posiadłości; *przen.*, przywłaszczyć coś sobie bezprawnie, zabrać komuś coś.

Zaangażować, zamówić, zaprosić, umówić, zgodzić; wplątać, wmieszać wciągnąć; **z. się,** wziąć udział w czemś, przyłączyć ś., wmieszać ś, wciągnąć ś., wdać ś. w coś.

Zaanonsować, wymienić wygłosić nazwisko wchodzącego, zameldować.

Zaapelować, założyć, wnieść apelację, odwołać ś.

Zaaplikować *żart.* zastosować, zaordynować, przepisać.

Zaaranżować, zarządzić urządzić.

Zaaresztować, nałożyć areszt na kogoś, na coś, uwięzić kogoś; położyć areszt na czemś, pozbawić właściciela prawa użytkowania z czegoś z mocy wyroku sądowego, z rozporządzenia administracyjnego i t. p.

Zaasekurować, zabezpieczyć kogoś, coś, na wypadek czegoś: **z.** nieruchomości na wypadek pożaru, zboże od gradobicia i t. p., **z.** kogoś, co do wypłaty po śmierci pewnej sumy spadkobiercom; **z. się,** zaasekurować swoje rzeczy a. siebie samego; zabezpieczyć ś. co do czegoś.

Zaawansować, dać zgóry część umówionej sumy za zgodzoną robotę, towar i t. p.; posunąć kogoś (ś.) wyżej w jakimś zawodzie, dostać awans, podwyższenie w służbie, t. j. wyższą godność lub większą pensję

Zababrać, zabrudzić, zanieczyścić, zapaskudzić; sprawić zamieszanie.

Zabaczać *dok.* Zabaczyć; zapominać, puszczać w zapomnienie; **z się,** iść w niepamięć, w zapomnienie; **z-yło mu ś.** = przyszło mu do głowy, uroiło ś.

Zabaczenie, urojenie, mniemanie, widzimisię.

Zabać się, zacząć ś. bać, powziąć bojaźń.

Zabadać się, zapędzić ś., zagłębić ś, zaciec ś. w badaniu czegoś.

Zabagniać *dok.* Zabagnić; czynić bagnistym, zapełniać bagnami; *przen.*, zabrudzić, zababrać zarówno pod względem fizycznym, jak i moralnym: **z.** jakąś sprawę = splątawszy ją, uczynić nieetyczną, odrażającą.

Zabajać, poświęcić czas jakiś bajaniu; **z. się,** zapędzić ś. w bajaniu.

Zabalotować, odrzucić przy balotowaniu, głosowaniu.

Zabałamucać *dok.* Zabałmucić; bałamucąc zajmować komuś czas; zaplątywać komuś myśli; zamydlać oczy; **z. się,** przy jakiejś zabawie a. rozmowie=zapominać o stracie czasu, o obowiązku, przyrzeczeniu i t. p.

Zabałamucić — *p.* Zabałamucać; **z. się,** pozostać gdzieś dłużej, niż ś. miało zamiar, wdać ś. niepotrzebnie w jakiś interes.

Zabarwiać *dok.* Zabarwić; barwić na jakiś kolor, zafarbowywać; *przen.*, upiększać jakieś opowiadanie wymysłami, dowcipami i t. p.; *przen.*, nadawać czemuś jakiś dodatkowy chrakter.

Zabarwica, owad z rzędu sieciarek z podrzędu gładkoskrzydłych (fig.).

Zabarwienie, barwa, ton, odcień przymieszka pewnego koloru; *przen.*, barwa, charakter, ton: przemówienie o **z-u** politycznem.

Zabarykadować, barykadą zawalić, zagrodzić, np. ulicę; **z. się,** zamknąć ś. mocno, aby ktoś nie wszedł, otoczyć ś. barykadą, schować ś. za barykadę.

Zabarylkować, Zabaryłować, zapakować w baryły a. w baryłki.

Zabastować, powiedzieć: basta, przestać, skończyć; dać spokój czemuś, przerwać jakąś czynność.

Zabatogować, Zabatożyć, zaćwiczyć, zabić batogami.

Zabawa, przyjemne spędzanie czasu, rozrywka: **z.** towarzyska, **z.** taneczna i t. p.; igraszka dziecięca; zatrudnienie, zajęcie, praca, robota; zawada, przeszkoda, zwłoka w zajęciu.

Zabawca, człowiek, który zajmuje ś. czemś niepotrzebnie albo dłużej niż należy; człowiek, przyczyniający ś. do straty czyjegoś czasu; umiejący bawić, rozrywać innych; opóźniający coś a. opóźniający ś. w czemś; oddany zabawom, hulaka.

Zabaweczka *zdr.* od Zabawka.

Zabawiać *dok.* Zabawić, zatrudniać, zajmować kogoś czemś, zatrzymywać, przetrzymywać przy jakiemś zajęciu; rozrywać, zajmować kogoś czemś przyjemnem, bawić go; **z. się,** zatrzymywać ś., pozostawać przy jakiejś robocie czas pewien; zajmować ś., zatrudniać ś. czemś, pracować nad czemś; pędzić czas przy kimś, przy czemś; oddawać ś. jakiejś zabawie, rozrywce; przy jakiejś zabawie zapominać o stracie czasu, terminie, obowiązku, przyrzeczeniu i t. p.

Zabawka, mała zabawa, niewielka rozrywka, przyjemnostka; przedmiot umyślnie wyrobiony dla zabawy dzieci; dla mnie to **z.!** = niewielka praca.

Zabawkarstwo, wyrób zabawek dla dzieci.

Zabawkarz, fabrykant zabawek dla dzieci.

Zabawkowy, odnoszący ś. do zabawy, służący do zabawienia.

Zabawnicki, Zabawniś, Zabawniczek, człowiek, bawiący kogoś, umiejący innych zabawić, człowiek krotochwilny, żartowniś, dowcipniś.

Zabawnie *przysł.*, wywołując wesołość, uciesznie, śmiesznie, niezgrabnie, niezręcznie, sposobem zabawnym.

Zabawnisia *for. ż.* od Zabawniś.

Zabawniś — *p.* Zabawnicki.

Zabawność, przymiot tego, kto jest zabawny a. co jest zabawne.

Zabawny, umiejący zabawić, bawiący innych, dowcipny, żartowny, wesoły; budzący wesołość, śmieszny, komiczny; bardzo zajęty,zatrudniony, zabawiony, zakłopotany czemś; sprawiający wiele kłopotu, kłopotliwy, fatygujący.

Zabawowy, odnoszący ś. do zabawy.

Zabazgrać, bazgraniną zapisać, napisać, narysować niestarannie, zabrudzić, nabazgrać coś na czemś innem, zrobić coś nieczytelnem.

Zabąkać, Zabąknąć, zacząć bąkać, wydać głos na podobieństwo bąka.

Zabecić, spowodować czyjąś przegraną w karty.

Zabeczeć, Zabeknąć, zacząć beczeć, wydać głos nakształt beczenia; zapłakać, rozpłakać ś.; zaśpiewać fałszywie.

Zabełkotać, zacząć bełkotać, wydać odgłos bełkotania; zacząć mówić bełkotem, bełkocząc.

Zabezpieczać *dok.* Zabezpieczyć; czynić kogoś, coś bezpiecznem od czegoś, zapewniać komuś, czemuś bezpieczeństwo; zapewniać komuś byt, schronienie i t. p.; **z.** sobie coś= zapewniać coś sobie, gwarantować, zastrzegać, zawarowywać; **z. się,** używać wszelkich środków dla zapewnienia sobie bezpieczeństwa od kogoś a. od czegoś; czynić siebie bezpiecznym od kogoś a. czegoś, zapewniać sobie coś na wypadek czegoś.

Zabezpieczenie *rzecz.* od *czas.* Zabezpieczyć; zapewnienie bezpieczeń-

stwa; ubezpieczenie, zagwarantowanie, zaręczenie, upewnienie.

Zabębnić, zacząć bębnić, uderzyć w bęben, zagrać na bębnie; *przen.*, uderzyć w coś, wydając głos nakształt bębnienia.

Zabiadać, zacząć biadać, narzekać, użalać ś.

Zabiał, syrop czysty, używany do bielenia cukru.

Zabicie *rzecz.* od Zabić; zabójstwo; przybicie gwoździami.

Zabić — *p.* Zabijać.

Zabiec — *p.* Zabiegać.

Zabiedzić, zamorzyć, znękać, wycieńczyć.

Zabieg, najście, napad; ucieczka gwałtowna, połączona z popłochem, zapędzenie ś. dokądś; ucieczka, schronienie; **z.** koło czegoś, o coś= pilne staranie ś. o coś; **z.** leczniczy = użycie jakiegoś środka leczniczego, np. natrysku, inhalacji, masażu i t. p.; w *lm.* **z-i,** starania, zachody dla uzyskania czegoś a. zapobieżenia czemuś.

Zabiegacz, ten, co usilnie zabiega o coś, stara ś. o coś.

Zabiegać *dok.* Zabiec; biec do pewnego kresu, zapędzać ś. dokądś; robić napad, najeżdżać; **z.** komuś a. czemuś drogę = wychodzić, wybiegać na jego spotkanie, zachodzić mu drogę, witać go, powstrzymywać go na drodze, odpierać go; **z.** komuś od czegoś = przecinać komuś coś, oddzielać kogoś od czegoś; **z.** czemuś = zapobiegać, przeszkadzać czemuś, nie dawać ś. spełnić, dokonać, uprzedzać coś; **z.** złemu, **z.** niebezpieczeństwu; **z.** o coś = starać ś. o coś, dokładać wszelkiej usilności, by osiągnąć coś, krzątać ś. koło czegoś; **z.** kogoś = zaskakiwać, zastawać nieprzygotowanego; **z.** komuś a. u kogoś = nadskakiwać komuś, starać ś. usilnie o czyjeś łaski, przychylność, zalecać mu ś.; **z. się,** zapędzać ś., biegnąc; umrzeć ze zbytniego biegania, ze zmęczenia w biegu.

Zabiegle *przysł.*, daleko, odległe — *p.* Zabiegliwie.

Zabiegłec, człowiek, który zabiegł dokądś, uciekł, schronił ś.; zbieg, dezerter, przychodzień, przybysz.

Zabiegliwie, Zapobiegliwie *przysł.*, ze staraniem, z pilnością, pilnie, usilnie, starannie; zapobiegając czemuś, przezornie, przewidująco.

Zabiegliwość — *p.* Zabiegłość.

Zabiegliwy, Zapobiegliwy, staranny, pilny, pracowity; usilny; przezorny, przewidujący, zapobiegający czemuś, uprzedzający coś.

Zabiegłość, pilność, staranność, przemyślność, przezorność, obrotność; rozpasanie, wyuzdanie.

Zabiegły, daleki, odległy — *p.* Zabiegliwy.

Zabiegnąć — *p.* Zabiec.

Zabielać *dok.* Zabielić; powlekać białym kolorem, farbować na biało; rozjaśniać, wyjaśniać, przesycać światłem.

Zabieleć, nabrać białości, koloru białego.

Zabieracz, człowiek, który coś komuś zabiera.

Zabierać *dok.* Zabrać; brać coś z sobą dla przeniesienia w inne miejsce, porywać, przywłaszczać sobie, chwytać z sobą, grabić, zagrabiać, odejmować, odbierać komuś gwałtem, pozbawiać kogoś czegoś przemocą; brać kogoś, coś na jakiś cel, do jakiegoś zajęcia, do jakiejś roboty; brać z sobą swoje i uciekać, unosić; **z.** sobie a. komuś czas = zajmować, zabijać, marnotrawić; **z.** miejsce = zajmować je, zasiadać na niem, rozsiadać ś.; **z.** głos = zaczynać mówić, przemawiać, rozpoczynać mowę; **z.** z kimś przyjaźń, znajomość=wchodzić w przyjaźń, znajomość, zaprzyjaźniać ś., zaznajamiać ś.; **z.** nogi za pas = uciekać, zmykać; o rzekach: **z.** w siebie=pochłaniać, wchłaniać, brać do swego koryta; o wodach: pokrywać sobą, zalewać, np. podczas przyboru; **z. się,** brać ś., do czegoś przygotowywać ś., szykować ś., gotować ś.; wybierać ś., wyprawiać ś., wynosić ś. ze swemi manatkami; **z. się** w drogę z kimś, z czemś = iść z kimś, jechać z kimś razem; **z. się** do stanu małżeńskiego = żenić ś., wychodzić zamąż; **z-a się** na coś = zanosi ś. na coś, ma ś. ku czemuś, przygotowuje ś. coś, zdaje ś., że będzie coś.

Zabieżeć — *p.* Zabiegać.

Zabijacz, człowiek, który zabija, morderca, zabójca.

Zabijać *dok.* Zabić; bijąc, tłukąc, uderzając, wpędzać, zapędzać, wtłaczać, wrażać coś w coś; zatykać, zapychać jakiś otwór, zamykać, wbijając jakąś zatyczkę, zaszpuntowywać, zaszalowywać, zagważdżać; kłócąc, mieszając, zaprawiać; pozbawiać kogoś życia, zwłaszcza uderzeniem, postrzałem, ostrą bronią, zamordowywać; o bydle: rznąć, szlachtować, rzezać; gubić, wytracać, wygubiać, wyniszczać; ranić boleśnie, zadawać cierpienie; **z.** komuś klin w głowę a. do głowy = sprawiać kłopot, dawać do myślenia; **z.** koniowi za żywe = wpędzać mu gwóźdź przy podkuwaniu w żywe ciało; **z.** komuś za żywe = ranić boleśnie serce; wszyscy bij! **z-bij!** na niego= wszyscy są na niego zagniewani, rozjątrzeni; **z-a** siebie postem = męczy, morzy; **z-iłeś** mię! = wyrządziłeś mi wielką krzywdę; bodaj cię **z-iło!** = niech cię licho porwie!, niech cię djabli wezmą!; **z.** komuś czas = zabierać go bezpożytecznie; **z.** czas = marnować go, nic nie robiąc; **z.** kartę = na niższą kartę kłaść wyższą dla wzięcia lewy; **z. się,** odbierać sobie życie, popełniać samobójstwo; **z. się** nawzajem = wzajemnie odbierać sobie życie; tracić życie z przypadku; gubić ś., szkodzić sobie wielce: **z. się** nadmierną pracą, pijaństwem, rozpustą; ukrywać ś., skrywać ś. w jakimś zakątku.

Zabijak — *p.* Zabijacz; gatunek młota kowalskiego.

Zabijaka, awanturnik, warchoł, burda, zawadjaka.

Zabijarnia, miejsce, gdzie zabijają ludzi.

Zabijatyka, bójka wielu osób, bicie ś. lub zabijanie wzajemne.

Zabijca — *p.* Zabijacz.

Zabity, którego zabito; śpi, jak **z.** = twardo, mocno; **z-a** śmierć = gwałtowna, kara śmierci; na **z-ą** śmierć = do licha!, do djabła!, do kata!; **z.** Polak, **z.** szlachcic, **z.** katolik = prawdziwy, ostry, zacięty, oddany duszą i ciałem; **z-a** głowa= człowiek niezdolny, niepojętny; **z.** kąt = odległy.

Zabliźniać *dok.* Zabliźnić ranę, wrzód = sprawiać, że ś. zagoi, zamknie, pozostawiając bliznę; **z. się,** pokrywać ś. blizną w czasie gojenia ś., goić ś.

Zabluć, Zablwać, zapaskudzić blując, zabrudzić womitując.

Zabłaznować, zacząć błaznować, czynić dziwactwa, zafiglować; zażartować, zadrwić, zakpić.

Zabłąd, Zabłądź, zabłądzenie, zabłąkanie; nieporządek, zamieszanie.

Zabłądka, owad skrzydlaty z gromady pszczołowatych (fig.).

Zabłądzić, dążąc do celu, złą drogę wybrać, pobłądzić, zajść tam, dokąd nie należy; błąd popełnić, omylić ś.; nie wiedzieć, gdzie ś. znajdujemy w drodze, w lesie, stracić drogę.

Zabłąkać się, zboczyć, nie wiedzieć, jak trafić na właściwe miejsce, stracić drogę, zabłądzić, zbłądzić.

Zabłąkaniec, człowiek, który ś. gdzieś zabłąkał, tułacz, wędrownik; włóczęga.

Zabłocić (się), zawalać (ś.), powalać (ś.), zabryzgać (ś.), zabrukać (ś.) błotem, zaszargać (ś.).

Zabłocki *przysł*, wyszedł jak **Z.** na mydle = zamiast spodziewanych korzyści miał stratę, chybiona spekulacja.

Zabłyskać *dok.* Zabłyszczeć, Zabłysnąć; zaczynać błyszczeć, błyskać; pojawiać ś. jako coś lśniącego; pojawiać ś. jako coś osobliwego, odznaczającego ś., wybitnego.

Zabłysły, który zabłysł.

Zabłysnąć, Zabłyszczeć — *p.* Zabłyskać.

Zabobon, wiara bezrozumna w gusła, w czary, w strachy, przesąd; fałszywy bożek, bożyszcze, fetysz; talizman, amulet.

Zabobonnica *for. ż.* od Zabobonnik.

Zabobonnik, ten, co wierzy w zabobony, człowiek przesądny; guślarz, znachor.

Zabobonność, wiara w zabobony,

w czary, w gusła i t. p.; skłonność do takiej wiary.

Zabobonny, zabobonnik, wierzący w zabobony, przesądny, obawiający ś. czegoś niewytłumaczonego.

Zabogacić, wzbogacić, uposażyć; **z. się**, stać ś. bogatym, wzbogacieć, wzbogacić ś.

Zabolały, zbolały.

Zaboleć, zacząć boleć; **z.** nad kimś, nad czemś = zacząć współczuwać, przejąć ś. czyjemś nieszczęściem, zacząć ubolewać nad kimś, nad czemś; głowa go o to nie **z-li** = on nie zatroszczy ś. o to, nie go to nie obchodzi.

Zabor — *p.* Zabór.

Zaborca, człowiek, zabierający coś w sposób gwałtowny, nieprawny, wydzierca, przywłaszczyciel, zdobywca.

Zaborczy, odnoszący ś. do zaboru, mający na celu zabór, przywłaszczający coś sobie, wydzierczy, chciwy zaboru; zdobywczy, zwycięski, łupieżczy.

Zaborowy, dotyczący zaboru; dotyczący zaborów, t. j. podziałów, dzielnic, ziem Polski.

Zabość, Zabodnąć, uderzyć rogami, ubość; **z.** coś czemś = wbić coś ostrego w coś; **z.** konia = spiąć go ostrogami; **z.** kogoś czemś = zabić, uderzając czemś ostro zakończonem, np. rogami, lancą, kopją; **z. się**, ubość samego siebie; zabić jeden drugiego rogami a. ostrokończastem narzędziem, zakłóć ś.

Zabój, zabójstwo, morderstwo; **naz.** = gwałtownie, namiętnie, szalenie, bez pamięci: kochać ś. **naz.**

Zabójca, ten, co zabija lub zabił kogoś, morderca.

Zabójczy, morderczy, śmiercionośny.

Zabójczyni, *for. ż.* od Zabójca.

Zabójnik — *p.* Zabójca.

Zabójstwo, zabicie kogoś, pozbawienie go życia, morderstwo, mord.

Zabór, zabieranie, zabranie; łupież, rzecz zabrana, grabież, rabowanie; przywłaszczenie sobie czegoś przemocą; zabranie kraju siłą oręża a. drogą układów dyplomatycznych: **z-y** Polski = podziały, zabrane przez Rosję, Prusy i Austrję; kraj zabrany, prowincja zdobyta: **z.** rosyjski, pruski, austrjacki.

Zabrać — *p.* Zabierać.

Zabraknąć, zacząć nie wystarczać, zacząć brakować.

Zabrakować, odrzucić, nie przyjąć.

Zabraniacz, Zabroniciel, człowiek, zabraniający czegoś, zakazujący czegoś.

Zabraniać *dok.* Zabronić; nie pozwalać na coś, zakazywać, nie dopuszczać, żeby ś. coś stało, bronić komuś czegoś.

Zabratać się, zawrzeć z kimś braterstwo, zacząć ś. bratać, zbratać ś.

Zabrnąć, brnąc zajść; *przen.*, nie mieć wyjścia, zajść, zapuścić ś. za daleko w czemś złem; **z.** w długi po uszy = wpaść w wielkie długi; nie **z-ie** on daleko = nie mądrego nie powie, nie zajdzie daleko; za dalekoś **z-ął** = zaszedłeś, posunąłeś ś. zbyt daleko, nabroiłeś wiele.

Zabrodzić, oddalić ś. od kogoś brodem; **z. się**, w bród ś. zapuścić; brodząc zaszargać, zamoczyć ś.

Zabrodzień, Zabrodnik, Zabrodnia, sieć na ryby, której końce, przywiązane do dwóch żerdzi, ciągną rybacy, brodząc w wodzie.

Zabrona *stpl.*, zabronienie.

Zabronić — *p.* Zabraniać.

Zabronny *stpl.* mający moc oparcia ś., obronienia; zabroniony, zakazany.

Zabronować, całkowicie zbronować pole, ukończyć bronowanie.

Zabrońca, ten, co zabronił.

Zabróżdżać *dok.* Zabróżdzić; robić bróżdy na czemś, bróżdzić.

Zabrudzać (się) *dok.* Zabrudzić (ś.); zanieczyszczać (ś.) brudem, smolić (ś.), walać (ś.), brudzić (ś.); zaćmiewać (ś.), zachmurzać (ś.); zarażać (ś.), zaplugawiać (ś.).

Zabrudzić — *p.* Zabrudzać.

Zabrukać, zabrudzić, powalać, zbrukać.

Zabrukować, pokryć brukiem, wybrukować: **z.** ulicę, podwórze.

Zabrunatnić, zafarbować brunatno, powlec brunatną barwą; **z. się**, nabywać barwy brunatnej.

Zabryzgać (się), *dok.* Zabryzgnąć (ś.); bryzgając zabrudzić (ś.), opryskać (ś.) błotem, zabłocić (ś.); zaszargać (ś.), uświechtać (ś.).

Zabrząkać, Zabrząknąć, zacząć brząkać, uderzyć w coś, aby wywołać brzęk.

Zabrzdękać — *p.* Zabrząkać.

Zabrzechtać, Zabrzechać, zaszczekać.

Zabrzeże, Zabrzeg, miejsce za brzegiem.

Zabrzeżny, leżący na drugim brzegu.

Zabrzęczeć, wydać brzęk, zacząć brzęczeć.

Zabrzmieć, zacząć brzmieć, wydać brzmienie, głos, zadźwięczeć, odezwać ś. począć coś wyrażać głosem, oddawać brzmieniem, dźwiękiem.

Zabrzmiewać, nabrzmiewać, puchnąć.

Zabrzydzić *nied.* Zabrzydzać, zanieczyścić, zabrudzić.

Zabuchać, Zabuchnąć, uderzając zagasić ogień; zabijać kogoś uderzeniami, np. kija; począć buchać, wybuchać; wybuchnąć.

Zabudowa, zabudowania, budynki, budowle.

Zabudować — *p.* Zabudowywać.

Zabudowanie *rzecz.* od Zabudować; budynek, zwłaszcza gospodarski, np. stajnia, chlew, wozownia.

Zabudowywać *dok.* Zabudować; pokrywać, zajmować jakieś miejsce zabudowaniami, zastawiać budynkami, zasłaniać coś zabudowaniem; **z.** kogoś, coś=zaopatrywać w potrzebne budynki; **z. się**, wzmagać ś. w budynki, zapełniać ś. budynkami: dużo budować.

Zabujać, zacząć bujać, wzrastać bujnie; zakołysać, zachwiać; **z. się**, bujając posunąć ś. do pewnego kresu, zapędzić ś., zapuścić ś., zakołysać ś., zachwiać ś.

Zabulgotać, wydać głos bulgotania, zabełkotać.

Zaburczeć, zacząć burczeć, warczeć, odezwać ś. burcząc, mruczące.

Zaburzać *dok.* Zaburzyć; wzniecać burzę; *przen.*, budzić niepokój, wichrzyć, mącić, warcholić; **z.** kraj = wzniecać zamieszki, zaburzenia; **z. się**, mieć ś. na burzę, stawać ś. wzburzonym.

Zaburzenie, zamieszanie, nieporządek, hałas, zgiełk; zamieszka. bunt, rewolucja, wojna domowa. w *chem.*, rozkład, powstający w jakimś płynie z wydzielaniem ś. gazów.

Zaburzliwy, łatwy do zaburzenia, burzliwy, niespokojny, niezrównoważony; skłonny do rozterek.

Zaburzyć — *p.* Zaburzać.

Zabużański, położony a. mieszkający za rzeką Bugiem, pochodzący z za Buga.

Zabystrzyć, uczynić bystrym, zaostrzyć.

Zabytek, przedmiot, pozostały z dawnych czasów, z epoki minionej, dawne budowle pamiątkowe, pamiątka.

Zabytkowy *przym.* od Zabytek; dawny, z epoki minionej, staroświecki, pamiątkowy.

Zabzdurzyć, zacząć bzdurzyć, gadać głupstwa, zagadać kogoś a. coś głupstwami; **z. się**, zapędzić ś. w bzdurzeniu; zakochać ś. bez pamięci.

! Zac *nm.*, w drukarstwie: to, co zecer złożył z czcionek, przygotowując do druku, skład; dobór narzędzi.

Zacapić, uchwycić, zaczepiwszy czemś zatrzymać.

Zacembrować, założyć cembrowaniem, pokryć cembrowiną.

Zacenić, naznaczyć na coś cenę zgóry; położyć za coś zbyt wysoką cenę.

Zacerować, cerując załatać: **z.** dziurę; cerując doprowadzić do porządku, wyłatać: **z.** ubranie.

Zachacie, miejsce za chatą a. za chatami.

Zachapać *dok.* Zachapić, Zachapnąć; uchwycić, zacapić.

Zachcianki, Zachcenie, nieuzasadniona chęć osiągnięcia a. uczynienia czegoś, chętka, kaprys, fantazja; uczucie, chęć do czegoś.

Zachciewać się *dok.* Zachcieć ś.; uczuwać chęć do czegoś, żądać, mieć chętkę na coś; **z-ało się** ptasiego mleka = niemożliwych rzeczy; **z-ało się** wilkowi śpiewać = mówi ś. o zachciankach niestosownych, niewłaściwych; **z-ało się** szybki z okna, gwiazdki z nieba, kafelka z pieca:= mówi ś. o niestosownych zachciankach.

Zachełścić, zaszeleścić.

Zachełznać, Zakiełznać, Zachełzać, Zakiełzać, Zachełznąć, Zakiełznąć, włożyć kiełzno, munsztuk, wędzidło: **z.** konia, muła.

Zachęcać *dok.* Zachęcić; wzbudzać w kimś chęć do czegoś, pobudzać, poduszczać, podniecać, ośmielać do czegoś; podżegać.

Zachęciciel, człowiek, który zachęca kogoś a. coś do czegoś.

Zachęcić — *p.* Zachęcać.

Zachędożyć, zaopatrzyć w ochędóstwo, wypięknyć, wystroić.

Zachęta, zachęcanie, zachęcenie, pobudzanie, poduszczanie, podżeganie, ośmielanie; to, co zachęca, ponęta, podnieta.

Zachichotać, Zachychotać, zacząć chichotać, zaśmiać ś. cicho; zagłuszyć chichotem.

Zachlapać, powalać ś płynem jakimś, błotem, pochlapać ś., zawalać ś., zachlastać ś.

Zachlastać (się), Zachlapać (się), zabryzgać (ś.) błotem, zaszargać (ś.), zabłocić (ś.), zawalać (s.).

Zachlustać, Zachlusnąć, Zachlustnąć, zabryzgać, chlusnąwszy oblać.

Zachładzać *dok.* Zachłodzić; ochłodzić, przejąć chłodem, zamrozić.

Zachłanność, chciwość, zaborczość, drapieżność.

Zachłanny, chciwy, zaborczy, drapieżny.

Zachłapić, chłapnąwszy zachwycić, wziąć w siebie.

Zachłodzić — *p.* Zachładzać.

Zachłostać, chłoszcząc kogoś, przyprawić go o śmierć.

Zachłysnąć się, Zachłystnąć się, zakrztusić ś., gdy jakaś cząstka jadła, a. zwłaszcza napoju przedostanie ś. do kanału oddechowego.

Zachmielać *dok.* Zachmielić; zaprawiać chmielem: **z.** piwo; zalewać trunkiem, zwłaszcza piwem chmielnem; **z-ił** swój rozum = podpił sobie, podochocił sobie.

Zachmurzać *dok.* Zachmurzyć; zakrywać, zasłaniać, zaciągać chmurą a. obłokiem; zaciemniać; *przen.,* nadawać wyraz smutny, groźny, ponury: **z.** czoło; **z. się,** okrywać ś. chmurami; okazywać na twarzy smutek, niezadowolenie, zasępiać się.

Zachmurze, miejsce, przestrzeń za chmurą.

Zachmurzony, którego zachmurzono; okryty chmurami; zasępiony, smutny, posępny.

Zachmurzyć — *p.* Zachmurzać.

Zachodem *przysł.,* zachodząc gdzieś, przychodząc; za jednym **z.** = jednocześnie, razem z czemś innem.

Zachodni, leżący na zachodzie; pochodzący z zachodu: wiatr **z.**; odnoszący ś. do państw i narodów zachodnio-europejskich.

Zachodnik, zastępca; wiatr zachodni.

Zachodny, krzątający ś., skrzętny, pracowity, staranny, czynny około czegoś.

Zachodowy, odnoszący ś. do zachodu słońca, zachodni.

Zachodzić *dok.* Zajść; idąc poza coś zakrywać ś., iść dla ukrycia ś. za czemś, dla zajęcia miejsca ztyłu czegoś; **z.** dokąd = idąc, dochodzić do pewnego kresu, do pewnego miejsca, iść, aż ś. dojdzie do pewnego miejsca; **z.** do kogoś, dokąd = wstępować po drodze, przechodząc mimo, wchodzić; przychodzić od czasu do czasu do kogoś, odwiedzać go; zaglębiać ś., zapędzać ś., iść zbyt daleko w pewnym kierunku; **z.** z kimś w coś = zaczynać coś, zawiązywać coś w stosunku do kogoś: **z.** z kimś w rozmowę, w przyjaźń, w zażyłość; **z.** komuś= na spotkanie z nim: **z.** komuś drogę, **z.** komuś zboku, zprzodu, ztyłu = o manewrach strategicznych; przybywać, czekać, być gotowym (o pojeździe); zdarzać ś., być, zjawiać ś., dokonywać ś., dopełniać ś., istnieć: **z-dzi** pytanie, omyłka, wątpliwość, różnica i t. p., co zaszło między wami? = o co poróżniliście ś.?, zaszła bitwa; okrywać ś., pokrywać ś., wypełniać ś.: oczy **z-dzą** łzami, mgłą, niebo chmurami, rana ropą; zastawać, chwytać kogoś niespodziewanie, zaskakiwać kogoś nieprzygotowanego; słońce **z-dzi** = ukrywa ś. za horyzontem; on daleko zajdzie = zajmie wysokie stanowisko; za dalekoś zaszedł = za dalekoś ś. posunął, za bardzoś ś. rozpędził w swoich postępkach; choroba zaszła za dalеko = stała ś. groźną, rozwinęła ś.; jak daleko zaszedłeś ze swą robotą; = czy dużo zrobiłeś?; **z.** do panny, do mężatki = zalecać ś. do niej; **z.** w długi = zadłużać ś. nadmiernie; **z.** w lata = starzeć ś.; **z.** w głowę = naprożno starać się rozwikłać jakąś trudność myślową, odgadnąć coś, zakłopotać ś. mocno, nie mogąc czegoś zrozumieć; o kobiecie: **z.** w ciążę = poczuwać ś. brzemienną, poczynać; **z-chodź!** = zmienić front (komenda wojskowa); **z. się,** zanosić ś., np. od śmiechu, od płaczu.

Zachodzisty, daleko zachodzący: suknia **z-a** = gdy jeden bok zachodzi na drugi.

Zachodźca, Zachodca, zastępca.

Zachopić — *p.* Zachapać.

Zachorować, Zachorzeć, zacząć chorować, wpaść w chorobę, zasłabnąć, zaniemóc, zapaść na zdrowiu.

Zachorzały, chory; dotknięty chorobą; strapiony, zbolały, stroskany.

Zachorzeć — *p.* Zachorować.

Zachować — *p.* Zachowywać.

Zachowały, zasłużony u kogoś, posiadający czyjeś zaufanie, wzięty; cieszący ś. czyjąś łaską; wykształcony, wychowany; wytrwały w czemś.

Zachowanie *rzecz.* od Zachować; wpływ, uznanie, wziętość, zaufanie, poważanie, autorytet, znaczenie; wychowanie; zwyczaj, opinja, stosunki poufałe; zażyłość, przyjaźń; gościnność; izba, przeznaczona na skład, na przechowanie.

Zachowanko, śpiżarka, schowanko, świreń, składzik na prowianty.

Zachowawca, człowiek, który coś zachowuje; człowiek, pragnący utrzymać istniejący stan stosunków politycznych, społecznych i t. p., człowiek zasad przestarzałych, wstecznik, konserwatysta, reakcjonista.

Zachowawczy, zachowujący coś, dążący do utrzymania istniejących stosunków społecznych, politycznych, konserwatywny.

Zachowawczyni *for. ż.* od Zachowawca.

Zachowywać *dok.* Zachować; utrzymywać coś w dobrym stanie, nie pozwalać psuć, niszczyć, rujnować ś., zabezpieczać od szkody, ochraniać od upadku, na dalszy użytek; przechowywać, dochowywać: **z.** jakiś zwyczaj, **z.** coś w pamięci, w sercu = pamiętać, nie zapominać; **z.** coś w sekrecie = nie wyjawiać; **z.** coś tylko dla siebie = zatrzymać do osobistego wyłącznie użytku; **z.** coś na inny raz, na potem = odkładać; **z.** sny, zabobony = wierzyć w nie; **z.** wiarę, słowo, przyrzeczenie, obietnicę = dochowywać, dotrzymywać; **z.** posty, dni święte, przykazania Boskie = przestrzegać je, nie naruszać ich, nie łamać ich; **z.** kogoś od złego, od śmierci, od niebezpieczeństwa = strzec, chronić, ratować, ocalać; **z-aj** Boże! = bynajmniej!, wcale nie!, broń, Boże!, **z.** kogoś sobie a. dla siebie = wytrzymywać przy sobie; zjednywać, zobowiązywać; **z. się,** utrzymywać ś., trwać, nie znikać, nie ginąć, nie psuć ś., nie rujnować ś., dochowywać ś. w całości, konserwować ś.; sprawować ś., sprawiać ś., postępować tak a. inaczej; **z. się,** z czemś na potem = odkładać coś do sposobniejszej pory; **z. się** w czemś = trzymać ś. czegoś, obserwować coś; **z. się,** komuś czemś= zasługiwać ś., starać ś. zjednać czemś; stać przy czemś wytrwale, nie odstępować czegoś; wywdzięczać ś., okazywać ś szczodrym; **z. się** czemś = opiekować ś.

Zachód, zachodzenie; kłopot, staranie ś., troska, krzątanie ś.: mieć wiele koło czegoś **z-u** = kłopotu; bez **z-u** = bez kłopotu; za jednym **z-em** = odrazu; daremne **z-y** = próżne usiłowania; pozorne zachodzenie za widnokrąg słońca, księżyca, gwiazd; jedna z czterech głównych stron świata, strona, gdzie słońce zachodzi; kraje, leżące na zachód od nas, zachodnia część Europy, Ameryka; chylić ś. ku **z-owi**= mieć ś. ku końcowi życia — *p.* Zachodem.

Zachów, utrzymywanie, ochranianie czegoś; środek zmierzający ku utrzymaniu czegoś; ochrona, ratunek, wziętość, poważanie, popularność, autorytet.

Zachówka, połączenie świeżych

części roślin lekarskich z cukrem w postaci miazgi.

Zachrapać, Zachrapnąć, chrapliwie oddychać, śpiąc zacząć chrapać.

Zachrobotać, zacząć chrobotać; zagłuszyć, zatłumić; *przen.*, zamęczyć jakimś łoskotem.

Zachromać, Zachromieć, zacząć chromać, stać ś. chromym, okuleć, okulawieć.

Zachrona — *p.* Zachronienie.

Zachronić, chroniąc zakryć, zachować, schronić dokąd, ukryć.

Zachronienie *rzecz.* od Zachronić; schronienie, miejsce uchronne, schronisko; ucieczka; opieka, uchrona, ochrona, obrona.

Zachrupnąć, Zachrupieć, zacząć chrupieć, chrzęścić.

Zachrypnąć, Zachrzypnąć, dostać chrypki.

Zachrząkać, zacząć chrząkać, charknąć, zakrząkać.

Zachrzęścieć, wydać chrzęst, zacząć wydawać chrzęst.

Zachuchać, zacząć chuchać.

Zachuchnąć, pokryć parą, pokryć oddechem, chuchnąć na coś.

Zachuchrać, zagmatwać, zaplątać.

Zachudzać *dok.* Zachudzić; czynić chudym, pozbawiać tłustości.

Zachudzieć, Zachudnąć, zacząć chudnieć, stać ś. chudym.

Zachudzony, który zachudł, wychudły, zbiedzony głodem i nędzą.

Zachwa — *p.* Żachwa.

Zachwalacz, Zachwalca, człowiek, zachwalający coś, zalecający coś zapomocą pochwał, reklamy.

Zachwalać *dok.* Zachwalić; chwaląc zalecać, wychwalać; chwalić w sposób przesadny, nadmiernie chwalić, czynić czemuś reklamę, reklamować.

Zachwała, zalecenie, pochwała.

Zachwastać, Zachwastnąć, zachlastać, zachlapać, zaszargać; szastając, zarzucić, zaśmiecić; zgałganić, nędznym uczynić, spodlić

Zachwaszczać *dok.* Zachwaścić; dozwolić rozrosnąć ś. chwastom, głuszącym rośliny pożyteczne; **z. się,** zarastać całkiem chwastami, zapuścić chwasty; zanieczyścić, zaniedbać; zrobić coś nieporządnie.

Zachwiać — *p.* Zachwiewać.

Zachwiany, którego zachwiano; niepewny, niezdecydowany; którego stanowisko jest niepewne; **z.** w opinji = który nie oczyścił ś. z zarzutów, podejrzany.

Zachwiewać *dok.* Zachwiać; wprawiać w ruch wahadłowy, w drżenie; strząsać, czynić bliskim upadku; *przen.*, osłabiać, wątlić, czynić słabym a. słabszym; **z. się,** zaczynać drżeć, wstrząsać ś., chyląc ś. w różne strony, być bliskim upadku, tracić równowagę; *przen.*, wątleć, słabieć; **z. się,** w swem postanowieniu = zaczynać być niezdecydowanym.

Zachwycać *dok.* Zachwycić wprawiać w zachwyt, czarować, ująć, zdumiewać; chwytać nagle, porywać, uchwycać; **z.** czegoś=chwytać część czegoś; **z. się,** wyrażać swój zachwyt, unosić ś. nad czemś, zdumiewać ś., czuć cześć i podziw względem kogoś a. czegoś, admirować kogoś a. coś.

Zachwycenie *rzecz.* od Zachwycić; stan człowieka zachwyconego, podziw, zdumienie, ekstaza; letarg, śmierć pozorna.

Zachwyt, zdumienie, podziw, ekstaza, zachwycenie, porwanie.

Zachychotać — *p.* Zachichotać.

Zachylać (się) *dok.* Zachylić (ś.); nachylać (ś.) nieco, skrzywiać (ś.), zginać (ś.), zaginać (ś.).

Zachynąć, zachylić; **z. się,** zawięznąć.

Zaciąć — *p.* Zacinać.

Zaciąg, zaciąganie, zaciągnięcie; pociągnięcie: **z.** pługa; pańszczyzna z bydlęciem; łuszczka na oku, bielmo u bydląt; wyprawa, ekspedycja; ciąg, pasmo, rząd; zabieg, staranie, zacnód, usiłowanie; **z.** z kimś=zajście, zatarg; zamysł, przedsięwzięcie; zaciąganie ludzi do wojska, werbunek, rekrutowanie, branka; **z.** warty = zajmowanie warty przez nową straż, oraz chwila, kiedy ś. to dokonywa; **z.** statku = holowanie; iść na **z.** = płynąć pod wodę.

Zaciągacz, człowiek, zaciągający kogoś a. coś; werbownik.

Zaciągać *dok.* Zaciągnąć; ciągnąc wlec do jakiegoś miejsca, zawlekać, zaprowadzać, wieść kogoś a. coś dokąd przymusem, gwałtem, wbrew woli, pomimo oporu; **z.** coś czemś; ciągnąc zakrywać, zasłaniać, zasnuwać, zawlekać; **z.** ludzi do wojska, rekrutów = werbować; **z.** węzeł = zawiązawszy go, mocno ściągać, żeby ś. nie rozwiązał; **z.** komuś a. sobie szyję, gardło = ścisnąwszy szyję, gardło, dusić; **z.** struny = nawiązywać je, naciągać na pewnym instrumencie; **z.** osnowę = prowadzić oddział żołnierzy dla zajęcia warty; warta **z-a** = oddział wojska idzie na wartę; **z.** długi = zadłużać ś.; **z.** pożyczkę = pożyczać od kogoś pieniądze; **z.** dług wdzięczności = czuć ś. zobowiązanym do wywdzięczenia ś. komuś za usługę, uprzejmość, dobrodziejstwo; **z.** obowiązki na siebie = brać je na siebie; **z.** przyjaźń z kimś = wchodzić z kimś w przyjaźń; **z.** komuś drogę = zabiegać drogę, przecinać ją; **z.** nałogi=nabierać ich; **z. się,** być zaciąganym, wstępować do wojska; wlokąc ś., ciągnąc ś., dochodzić do pewnego miejsca; **z. się** w biegu, w pracy = zapędzać ś., rozpędzać ś.; przedłużać ś., zwlekać, iść w odwłokę; zawiązywać ś., kojarzyć ś., powstawać, tworzyć ś.; **z. się,** papierosem = wdychać dym z niego w płuca; **z-a się,** zanosi ś. na coś długotrwałego.

Zaciągowy, odnoszący ś. do zaciągu.

Zaciążać — *p.* Zaciężać.

Zaciążnik, Zaciężnik, żołnierz zaciężny.

Zaciążny — *p.* Zaciężny.

Zacichać *dok.* Zacichnąć; zacząć ucichać, cichnąć.

Zaciec — *p.* Zaciekać.

Zaciek, to, co zaciekło, wilgoć, plama z wilgoci, która ś. przedostała dokąd; zapęd, rozpęd, rozmach: zaciekanie ś., głębokie badanie.

Zaciekać *dok.* Zaciec; o płynie: ciekąc przenikać dokąd, przedostawać ś., dochodzić dokąd; **z.** krwią= nabiegać; zapędzać ś. w biegu do pewnego miejsca; oczy mu **z-ają** = napełniają ś. łzami; **z.** komuś=zabiegać, zaskakiwać mu drogę; **z. się,** zapędzać ś., zabiegać, zapuszczać ś., zagłębiać ś. myślą w czemś: **z. się,** w naukach, w badaniach, w rozmyślaniach; **z. się** w gniewie, w namiętności = unosić ś.; **z. się** na kogoś, na czyjąś zgubę = zawzinać ś., uwzinać ś. na kogoś z uporem, poprzysięgać mu zgubę.

Zaciekawiać *dok.* Zaciekawić, wzbudzić ciekawość, zająć, zainteresować; **z. się,** nabrać ciekawości, zainteresować ś.

Zaciekawienie *rzecz.* od Zaciekawić, zainteresowanie, zajęcie ś., ciekawość.

Zaciekle *przysł.*, z zaciekłością, z zaciętością, z namiętnym uporem.

Zaciekłość, zapędzanie ś., zapuszczanie ś. dokąd lub za czemś bez pamięci, bez miary; zawziętość, zapamiętałość, zapalczywość, upór namiętny w czemś, uniesienie namiętne.

Zaciekły, zawzięty, zapamiętały, zapalczywy, uparty; uniesiony namiętnością: **z.** w gniewie, w nienawiści.

Zaciem, Zaciemie, Zaciemek, Zaciemka, miejsce ciemne, zacienione.

Zaciemiać, Zaćmiewać *dok.* Zaciemić, Zaćmić; czynić ciemnym, zaciemniać, zacieniać, zasłaniać od światła, pozbawiać światła; **z.** oczy = pozbawiać wzroku, nabawiać ślepoty; *przen.*, oczarowywać, czarować; **z. się,** stawać ś. ciemnym, okrywać ś. ciemnością, zacieniać ś.; tracić możność widzenia wskutek nadmiaru światła; tracić wzrok, ślepnąć.

Zaciemka, ślepota z powodu wysięku na soczewce — *p.* Zaciem.

Zaciemniać *dok.* Zaciemnić; osłaniać od światła, napełniać ciemnością, zaćmiewać, zakrywać światło.

Zaciemniały, który stał ś. ciemnym; pozbawiony wzroku, oślepły, o.iemniały.

Zaciemnieć, stać ś. ciemnym; utracić wzrok.

Zaciemnić — *p.* Zaciemniać.

Zacieniać *dok.* Zacienić; zakrywać, zasłaniać coś cieniem, osłaniać od światła, od promieni słonecznych, od gorąca.

Zacieńczać *dok.* Zacieńczyć; ostrugiwać cienko, ścieńczać coś.

Zacier, zatarta czyli dokładnie rozmieszana miazga z kartofli, żyta, ryżu a. kukurydzy, zmieszana ze słodem, w której krochmal przechodzi w cukier fermentujący, a cukier ten pod wpływem komórek drożdżowych zamienia ś. w alkohol i dwutlenek węgla.

Zacierać *dok.* Zatrzeć; wyniszczyć, wygładzać, wygluzowywać zapomocą tarcia, zamazywać: **z.** plamę, czas zatarł ten napis, **z.** swoje błędy cnotami; **z.** urazę = zapominać ją; rozcierając, mieszać z płynem: **z.** słód = mieszać zacier ze słodem, **z.** kaszkę = mieszać ją z rozbitemi żółtkami; **z.** ręce = trzeć jedną o drugą dla ogrzania ś., z radości; w *mular.*, rozcierać równo wapno na murze, tynkować; **z.** coś w pamięci ludzkiej = sprawiać, że ludzie o czemś zapomną; **z. się,** niknąć, wyniszczać ś. wskutek tarcia, stawać ś. niewyraźnym.

Zacierka *mular.*, deszczułka z rączką, do zacierania a. wygładzania wapna, narzucanego na ścianę (fig.); w *lm.*, **z-i,** potrawa z drobnych klusek, gotowanych na wodzie a. mleku.

Zaciernica, Ciernia w *gorz.*, naczynie, w którem zacier fermentuje, kadź zacierowa (fig.).

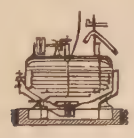

Zacierowy, odnoszący ś. do zacieru: proces **z.** = przemiana krochmalu w cukier fermentujący; kadź **z-a** — *p.* Ciernia.

Zacierpieć, cierpiąc znieść przykrość; pocierpieć, przecierpieć.

Zaciesać — *p.* Ciosać.

Zaciesywać — *p.* Ciosywać.

Zacieśniać *dok.* Zacieśnić; ciasnym czynić, ścieśniać; *przen.*, krępować, żenować; *przen.*, ciaśniejszym czynić, pozbawiać szerokiego poglądu na świat: **z.** umysł scholastycznemi naukami.

Zacietrzewiać się *dok.* Zacietrzewić ś.; stawać ś. podobnym do tokującego cietrzewia, zająwszy ś. czemś zbyt gorliwie zapomnieć o wszystkiem; rozgniewać ś., rozzłościć ś.; nie widzieć i nie słyszeć, co ś. dokoła dzieje.

Zacięcie *rzecz.* od Zaciąć; *przen.*, zapał, werwa, śmiała zręczność: robić coś z **z-ciem.**

Zacięcie *przysł.*, z zaciętością, zaciekle, zapalczywie, uparcie, uporczywie.

Zaciętość, zawziętość, upór, zapalczywość, uporczywość, wytrwałość w czemś bez względu na przeszkody; trwanie w ciągłym gniewie, w nienawiści, przechowywanie urazy w sercu.

Zacięty, którego zacięto; zawzięty, uparty, zapalczywy, uporczywy; trwający w gniewie, w nienawiści; wojna **z-a** = krwawa, mordercza; złość **z-a** = niczem niepokonana.

Zaciężać, Zaciążać *dok.* Zaciężyć, Zaciążyć; zaczynać obciążać, stawać ś. ciężkim, przykrym, uciążliwym.

Zaciężeć, Zaciążeć, zaczynać ciążyć, stawać ś. ciężarem, przykrem brzemieniem komuś, czemuś; **z.** na sumieniu = wywoływać wyrzuty sumienia.

Zaciężnik — *p.* Zaciążnik.

Zaciężny, Zaciążny, zwerbowany do wojska; służący w wojsku za żołd.

Zacinać *dok.* Zaciąć; robić cięcie, ranić czemś ostrem: **z.** żyłę = puszczać krew; kąsać, kłuć dotkliwie; **z.** konie = uderzać biczem, szpicrutą; **z.** coś w coś=robić coś z zapałem i zręcznie, czynić coś z namiętnością: **z.** w karty = grać w nie namiętnie; **z.** na coś=zakrawać na coś; **z.** z litewska = mieć w mowie akcent litewski; **z. się,** kaleczyć ś. czemś ostrem, zawadzać ś. o coś, zahaczać ś.; stawiać opór przy poruszaniu: drzwi, okno **z-ają się** = nie dadzą ś. otworzyć; **z. się** w mowie = jąkać ś., nie umieć dalej nic powiedzieć; upierać ś., uwzinać ś., nie ustępować; o koniu: nie chcieć ś. ruszyć z miejsca; **z. się** w gniewie, w złości, w nienawiści, w zapalczywości = trwać w nich uparcie.

Zacior — *p.* Zacier.

Zaciorowy — *p.* Zacierowy.

Zacios, chrząszczyk, gatunek sprężyka zbożowego (fig.); miejsce

na pniu drzewa, u dołu pnia drzewa, ogołocone z kory siekierą dla wyciśnięcia cechy lub oznaczenia granicy.

Zaciosywać, Zaciesywać *dok.* Zaciosać, Zaciesać; ciosając zastrugiwać, zakończać na ostro, zaostrzać; robić zacios na drzewie.

Zacisk, przyrząd do zaciskania; przyrząd do zakręcania i odkręcania świdra.

Zacisk *el.*, śruba z naśrubkiem i podkładką lub sprężyna, służąca do umocowania przewodnika.

Zaciskacz *anat.*, mięsień zwierający, zwieracz.

Zaciskać *dok.* Zacisnąć; ściskając a. wciskając coś, zatykać; ciskać, rzucać coś aż do pewnego miejsca, dorzucać dokąd.

Zaciskadło, przyrząd do zaciskania, ściskania — *p.* Żyłocisk.

Zacisnąć — *p.* Zaciskać.

Zacisz, Zacisza, Zacisze, Zaciszek, miejsce, osłonione od wiatru; ciche ustronie, dokąd nie dochodzi gwar świata, miejsce samotne: **z.** domowe, klasztorne.

Zaciszać *dok.* Zaciszyć; czynić cichym, uciszać.

Zaciszny, zasłoniony od wiatru; spokojny, cichy, samotny, odludny.

Zaciszyć — *p.* Zaciszać.

Zacklić się, tylko *nieosob.*: **z-iło** mi ś.=zaczęło mi być ckliwo, słabo, poczułem jakiś niesmak.

Zacknąć się, tylko *nieosob.*: **z-ęło** mi ś. = zaczęło mi być tęskno, zatęskniłem.

Zacnie *przysł.*, uczciwie, poczciwie, czcigodnie, szlachetnie, honorowo.

Zacnieć, stawać ś. zacnym a. zacniejszym, uszlachetniać ś.

Zacnorodny, pochodzący ze znakomitego rodu.

Zacność, przymiot tego, co jest zacne; mieć w **z-ści** = w poważaniu.

Zacny, szanowny, czcigodny, cny, szlachetny, honorowy, uczciwy; znakomity, świetny, wyborny, doskonały, wyśmienity.

Zacofać, cofnąć ś. nieco; **z.** kogoś od czegoś=powstrzymać; **z. się,** dać ś. wyprzedzić, pozostać wtyle wobec ogólnego postępu.

Zacofanie, wstecznictwo, konserwatyzm.

Zacofaniec, człowiek nie idący z postępem, wstecznik, konserwatysta.

Zacofany, wsteczny, konserwatywny, pozostający wtyle za ogólnym postępem.

Zacuchnąć (się), zacząć cuchnąć, zaśmiardnąć ś.

Zacucić *stpl.*, wzniecić, wywołać.

Zacugować, zawiązać, zadzierzgnąć, ściągnąć sznurem a. rzemieniem.

Zacukrować, zaprawić cukrem, osłodzić.

Zacumować, skrętkę witką w końcu zawiązać, by ś. nie rozkręcała; o łodzi: przywiązać ją liną do hartfula, czyli kołu wbitego w ląd.

Zacyfrować, dać cyfrę, podpis, pierwsze litery nazwiska na jakimś dokumencie.

Zacyrklować, zakreślić cyrklem.

Zacytować, przytoczyć słowa jakiegoś autora lub osoby; wymienić.

Zacz *w wyr.*: co **z.?**=kto to taki?, co to za jeden?

Zaczadzenie, niebezpieczne zatrucie organizmu wskutek odychania powietrzem, zanadto wypełnionem dwutlenkiem węgla.

Zaczadzieć, zatruć ś. dwutlenkiem węgla, wydobywającym ś. z płonącego drzewa a. węgli.

Zaczaj, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty, zwrotnonogi.

Zaczajać się *dok.* Zaczaić ś.; zakradać ś. dla podsłuchania, podejrzenia, wyszpiegowania czegoś; **z. się** na kogoś = czekać na kogoś w ukrytem miejscu, by napaść na niego znienacka.

Zaczarować, oczarować, czarami opanować, czarami urzec, zakląć.

Zaczarowany, którego zaczarowa-

no, który uległ zaczarowaniu: królewna **z-a**, pałac **z-y**.

Zacząć — *p.* Zaczynać.

Zaczątek, Zaczętek, zaczęcie, początek; zaród, zarodek.

Zaczekać, przetrwać jakiś czas, cierpliwie, nim ś. coś stanie, nim ktoś przybędzie, nadejdzie, poczekać.

Zaczem *spójn.*, oznacza, że coś jest następstwem czegoś poprzedniego a. poprzednio powiedzianego, a więc, przeto, dlatego, poczem, i tak.

Zaczep, Zaczepek — *p.* Zaczepka.

Zaczepca — *p.* Zaczepnik.

Zaczepiać *dok.* Zaczepić; czepiając, zawieszać na czemś, zahaczać: **z.** na haku, na gwoździu; **z.** kogoś= drażnić go mową, wywołując spór, sprzeczkę, bójkę, pierwszym napadać na kogoś; zagabywać, zatrzymywać kogoś w przejściu, przystępować do kogoś w miejscu publicznem, np. na ulicy, dla zapytania o coś, dla nawiązania rozmowy; **z.** o czemś = napomykać, natrącać o czemś w rozmowie; **z. się,** uczepiwszy ś., zawieszać ś. na czemś, zahaczać ś. czemś o coś, zatrzymywać ś.

Zaczepka, wyzwanie do sporu, do walki powód do zwady, do bójki: szukać **z-i.**

Zaczepnie *przysł.*, napastniczo.

Zaczepnik, napastnik.

Zaczepny, odnoszący ś. do zaczepki, do napadu; napastniczy: wojna **z-a;** przymierze **z-e**=umowa między mocarstwami, zobowiązująca je do jednoczesnego wystąpienia zaczepnego przeciw wspólnemu wrogowi.

Zaczerniać *dok.* Zaczernić; farbować na czarno, powlekać czarną barwą; brukać, brudzić; *przen.*, oczerniać, szkalować.

Zaczernieć, stać ś. czarnym; ukazać ś. w czarnej barwie.

Zaczerpać, Zaczerpnąć, dostać, zagarnąć płynu a. rzeczy sypkiej; *przen.*, powziąć, zaciągnąć; wziąć coś a. część czegoś od kogoś np. z jego pracy literackiej; **z.** wiadomości = dowiedzieć ś.

Zaczerstwieć, stać ś. czerstwym, stwardnieć, zeschnąć ś.

Zaczerw, zalęganie ś. w postaci robaków na młode pszczoły.

Zaczerwiać *dok.* Zaczerwić; pozwalać zalęgnąć ś. czerwiom czyli robakom; **z. się,** napełniać ś. robactwem; o pszczołach: zaczynać wylęgać z jaj młode w postaci czerwi.

Zaczerwieniać *dok.* Zaczerwienić; farbować na czerwono, powlekać czerwoną barwą; **z. się,** stawać ś. czerwonym, rumienić ś. ze wstydu, z gniewu, z zapalenia; ukazywać ś. w czerwonej barwie.

Zaczerwieniałość, zaczerwienienie, miejsce zaczerwienione.

Zaczerwieniały, Zaczerwieniony, pokryty czerwoną barwą, zarumieniony; miejsce na ciele **z-e** = ulegle zapaleniu.

Zaczerwienić — *p.* Zaczerwieniać.

Zaczerwienieć, zajść czerwonością, poczerwienieć.

Zaczesywać (się), *dok.* Zaczesać (ś.); grzebieniem przygładzać komuś (sobie) włosy; czesząc zakrywać włosami, nadając im ten lub inny układ.

Zaczęcie, zaczątek, początek; wstęp.

Zaczętek — *p.* Zaczątek.

Zaczmerać, Zaczmyrać, zacząć gmerać, kręcić, łechtać; zacząć kręcić ś., uwijać ś.; doznawać uczucia zamieszania w głowie skutkiem wypicia trunku.

Zaczochrać, Zaczechrać, Zaczuchrać, skubiąc, targając, powikłać, poplątać.

Zaczołgać się, Zaczołgnąć się, czołgając ś., pełzając, dostać ś. do jakiegoś miejsca, zaciągnąć ś., zawlec ś., zapełznąć.

Zaczopować, zabić, zatkać, czopem.

Zaczyn, substancja, posiadająca własność wywoływania zmian chemicznych w innych substancjach, nie wchodząc przytem z niemi w żadne połączenia, ferment; **z-y** odgrywają ważną rolę w technice życia codziennego, np. przy wyrobie ciast, napojów wyskokowych, w gorzelnictwie i t. p., oraz w funkcjach organicznych, np. przy trawieniu.

Zaczynać *dok.* Zacząć; dawać czemuś początek, brać ś. do czegoś, rozpoczynać jakąś czynność: **z.** jakąś robotę, wojnę, spór, rozmowę i t. p.; **z.** od czegoś=kłaść coś na początek swej pracy, swej przemowy i t. p.; z trybem bezokolicznym czasowników: **z.** robić, tańczyć, grać, rozmawiać, śmiać ś.; **z.** butelkę, bochenek chleba sze, beczkę i t. p. = po raz pierwszy odejmować część od całości przy spożyciu jej, napoczynać; **z.** z kimś=wchodzić z nim w zwadę, zaczepiać kogoś, drażnić go dla rozpoczęcia z nim sprzeczki, bójki; **z. się,** brać początek, wszczynać ś., przychodzić na świat.

Zaczynek — *p.* Zaczątek.

Zaczyniać *dok.* Zaczynić; mieszać z zaczynem, z drożdżami dla spowodowania fermentacji: **z.** mąkę drożdżami; przed innemi coś robić; zagradzać, pokrywać, latać czemś; **z.** komuś coś = działaniem dawać okazję, wyświadczać, wyrządzać uprzednio.

Zaczynszować, puścić kogoś na czynsz, dać mu grunt we władanie czasowe za opłatą czynszu, osadzić go na czynszu.

Zaczytać się, zagłębić ś. w czytanie, utonąć w czytaniu.

Zaćma, zaćmienie wzroku, powstające wskutek częściowej albo całkowitej utraty przezroczystości soczewki oka, katarakta; zaćmienie. ciemność.

Zaćmić — *p.* Zaćmiewać.

Zaćmienie, zaciemnienie, zasłonięcie światła: **z.** księżyca = gdy ziemia znajduje ś. między księżycem a słońcem i księżyc wejdzie w cień ziemi; **z.** słońca = gdy księżyc zasłoni słońce i cień swój rzuci na ziemię (fig.); **z.** umysłu = stracenie przytomności, stracenie rozumu, obłęd.

Zaćmiewać *dok.* Zaćmić; ciemnym czynić, pozbawiać światła, zasłaniać od światła, zaciemniać, zacieniać; zaczynać ćmić: ząb mię **z-a** = zaczyna pobolewać; **z.** fajkę = palić z niej; *przen.* **z.** kogoś=przewyższać go sławą, wziętością i t. p.; **z. się,** ciemnym ś. stawać, tracić światło, zaciemniać ś.; tracić wzrok, ślepnąć.

Zaćmiony, ciemny, nieprzezroczysty, mętny, przyciemniony; *przen.*, usunięty w cień przez kogoś.

Zaćpać, zatkać, zapchać; **z. się,** najeść ś.

Zaćwiczyć, ćwicząc kogoś, przyprawić go o śmierć, zachłostać.

Zaćwiekować, zabić ćwiekami a. gwoździami.

Zaćwierkać, zacząć ćwierkać, zaświerczyć.

Zaćwierkować, zawalić gruzem.

Zad, tylna, zadnia część czegoś, tył; tylna część ciała, pośladek; **z.** wozu = tylne koła z osią; **naz.** *przysł.*, w stronę przeciwną dokonywającemu ś. ruchowi, z powrotem, wtył, wstecz, napowrót.

Zadać — *p.* Zadawać.

Zadający, ten, który coś zadaje: **z.** lekcję; gracz, który pierwszy zaczyna grę, wychodzi z kartą.

Zadana, karta, którą gracz położył a. ma położyć na stole.

Zadanie *rzecz.* od Zadać; zagadnienie, temat, pytanie, kwestja do rozwiązania: **z.** arytmetyczne,, algebraiczne, fizyczne; rzecz do wykonania, trudność do rozstrzygnięcia, praca do wypełnienia.

Zadarcie, coś zadartego, naddartego, uszkodzonego, lekko skaleczonego; coś podniesionego do góry; sprzeczka, zwada, kłótnia.

Zadarlik, motyl ze skupienia ćmówek (fig.).

Zadarniać *dok.* Zadarnić; pokrywać, wykładać darnią; **z. się,** pokrywać ś., zarastać darnią.

Zadarty, podniesiony wgórę: nos **z.**

Zadatek, część opłaty za wykonanie jakiejś roboty, za dostarczony towar, za najem mieszkania, za służbę, dawana naprzód przy zawieraniu umowy; *przen.*, zakład: **z.** miłości, przyjaźni i t. p.; początek, zaczątek, zaród, pierwiastek; usposobienie dziedziczne: wrodzone **z-ki** talentu, choroby i t. p.

Zadatkować, dawać zadatek.

Zadatkowy, odnoszący ś. do zadatku.

Zadawacz, Zadawca, człowiek, który zadaje, który przyczynia coś komuś.

Zadawać *dok.* Zadać; dawać komuś coś na rękę, dawać zadatek; przyprawić kogoś o kłopot, o frasunek, dawać komuś trudne zadanie do rozwiązania a. wykonania, dawać zagadkę do odgadnienia, wyznaczać komuś jakąś pracę, trudność: z. uczniowi lekcję, z. sobie pracę, z. sobie wiele pracy, kłopotu; z. komuś pieprzu = sprawiać kłopot, przykrość, dokuczać; z. pytanie, zagadkę i t. p.; z. komuś ciężar = zarzucać mu go na plecy; dawać komuś coś do wypicia, do zażycia: z. lekarstwo, truciznę; z. cios, raz, ranę, śmierć = uderzać, ranić, zabijać; z. komuś klęskę = przyprawiać go o klęskę; z. plamę komuś = rzucać na niego plamę, okrywać go hańbą; z. komuś ból = przyczyniać; z. komuś kłam, kłamstwo, fałsz = zarzucać mu, że skłamał; z. komuś podłość, tchórzostwo, kradzież = zarzucać; z. piwu = zaprawiać je drożdżami dla wywołania fermentacji; z. ciastu = zakwaszać, dodawać drożdży, mieszać z zaczynem; w grze: z. kartę = kłaść ją na stole, rozpoczynając grę, będąc na ręku; z. się, być zadawanym; wdawać ś., przyjaźnić ś., utrzymywać stosunki z kimś; mieszać ś., wdawać ś. z kimś.

Zadawić — *p.* Zadławiać.

Zadawniać *dok.* Zadawnić; pozwalać czemuś ulec przedawnieniu; usuwać coś na mocy przedawnienia; czynić długotrwałym: z. chorobę = zaniedbywać.

Zadawniały, Zadawniony, taki, co uległ przedawnieniu, przedawniony, przestarzały, oddawna trwający, długotrwały: z-a choroba, z. spór.

Zadawnieć, ulec przedawnieniu.

Zadawnienie *rzecz.* od Zadawnić; stan rzeczy, która trwa oddawna, uległej przedawnieniu, przedawnienie.

Zadawniony — *p.* Zadawniały.

Zadąć — *p.* Zadymać.

Zadebetować, obciążyć czyjś rachunek, konto, jakąś należnością.

Zadech, niemożność głębszego odetchnienia, wskutek jakiejkolwiek choroby płuc.

Zadek, zadnia część ciała, pośladek, tyłek; z. wozu = dwa tylne koła z osią.

Zadeklamować, wypowiedzieć coś pięknie, sposobem deklamacji, oddeklamować.

Zadeklarować, złożyć deklarację, zameldować, zaofiarować.

Zadekretować, wydać dekret, zawyrokować, rozkazać, skazać.

Zadem, Zadma, Zadęcie, zawiew, powiew.

Zademonstrować, okazać, ujawnić, przedstawić, zamanifestować.

Zadenuncjować, donieść, zawiadomić, zrobić denuncjację.

Zadeptywać *dok.* Zadeptać, zadepnąć; depcąc nogą, gasić: z. ogień; depcąc nogą, rozgniatać, pozbawiać życia: z. pająka; depcąc nogą, niszczyć, nadwerężać, brudzić: z. podłogę, dywan, trawnik i t. p.

Zaderewisty *stpl. ukr.* zadzierżysty, szybki, wartki: z. koń.

Zadeszczyć się, o deszczu: padać przez czas długi i obficie; zadżdżyć się.

Zadęcie *rzecz.* od Zadąć.

Zadławiać, Zadawiać *dok.* Zadławić, Zadawić; dławiąc, dusząc, ściskając, pozbawiać życia, przyprawiać o śmierć; z. się, dławiąc siebie, odbierać sobie życie; nie móc przełknąć czegoś.

Zadławiciel, Zadawiciel, człowiek, który kogoś a. coś zadławił.

Zadławić — *p.* Zadławiać.

Zadławka, Zadawka, zadławienie, uduszenie.

Zadłubać, dłubiąc zaprawić coś, zaczynić, zarobić.

Zadłużać *dok.* Zadłużyć; obciążać długami, obdłużać; z. się, obciążać ś. długiem a. długami, zachodzić w długi; z-ył się po uszy = ma bardzo dużo długów.

Zadma, Zadem, zawiew, zadęcie, powiew; trudność oddechu; obrzmiałość.

Zadmuchać, Zadmuchnąć — *p.* Zadmuchiwać.

Zadmuchiwać *dok.* Zadmuchać, Zadmuchnąć; dmuchając, zawiewać, zapędzać dokądś; gasić dmuchaniem; zaczynać dąć, dmuchać.

Zadni, tylny.

Zadnica, część tylna — *p.* Zadek.

Zadnieć, zacząć dnieć, robić ś. jasno.

Zadoić, zacząć doić; zawiele dojąc, zaszkodzić, przedoić.

Zadokoz, owad z rzędu tęgopokrywych.

Zadokumentować, zaznaczyć, zapisać coś, stwierdzić podpisem; ujawnić z naciskiem.

Zadołować *nied.* Zadołowywać, zakopać w dołki, np. drzewa, krzewy, rośliny zielne, nim ś. je posadzi na właściwych miejscach; zakopać, ukrywać w dołach ziemnych: z. kartofle, buraki.

Zadomowić się, przyzwyczaić ś. do domu, niechętnie opuszczać dom.

Zadomowy, istniejący poza domem, dokonywający ś. poza jego obrębem.

Zadopływ, rodzaj owadu, umiejącego pływać wstecz po wodzie.

Zadosyć, Zadość *przysł.,* dosyć, dostatecznie, tyle, ile trzeba lub ile wymagają; z. uczynić czemuś = zadowolić; mieć z. = być zadowolonym z tego, co jest, nie chcieć więcej; z. uczynić komuś za coś=wynagrodzić krzywdę, dać satysfakcję; z. uczynienie = wynagrodzenie, satysfakcja.

Zadowalać *dok.* Zadowolić; czynić coś według czyjejś woli a. żądania, zaspokajać, dawać komuś tyle czegoś, że będzie miał dosyć, nie będzie żądał więcej; z. się = mieć dosyć czegoś, osiągnąć coś.

Zadowalniać — *p.* Zadowalać.

Zadowolenie, uczucie człowieka, któremu stało ś. wedle jego chęci, woli, żądania; ukontentowanie, satysfakcja.

Zadowolić — *p.* Zadowalać.

! Zadowolnić — *p.* Zadowolić.

! Zadowolnienie — *p.* Zadowolenie.

Zadowolony, wesoły z powodu, iż stało ś. zadość jego woli, ukontowany, kontent, usatysfakcjonowany.

Zadra, Zadzior, drobna część czegoś, drzazga niezupełnie oddarta od całości: z. z żelaza, z drzewa, z. na paznogciu, na palcu.

Zadrapać, Zadrapnąć, zadrasnąć, udrapać; *przen.,* obrazić kogoś, zaczepić; z. się, zacząć drapać ś., zwłaszcza w głowę; zadrasnąć ś.

Zadrapnięcie, Zadrapnienie, *rzecz.* od Zadrapnąć; udrapanie, lekkie obrażenie, skaleczenie, zadraśnięcie.

Zadrasnąć, nieco drasnąć; z. kogoś = zranić lekko, zaczepić kogoś w sposób drażliwy, obraźliwy; z. się, nieco drasnąć siebie, zranić ś. lekko.

Zadraśnięcie, Zadraśnienie, mała ranka od draśnięcia.

Zadrażnić, nieco podrażnić, rozgniewać, zirytować, obrazić; zadać, sprawić komuś śmierć drażnieniem, zadręczyć.

Zadrażnienie *rzecz.* od Zadrażnić, poirytowanie, obrażenie, podniecenie gniewu, obrazy.

Zadreptać, zacząć dreptać, drepcąc zadeptać, uszkodzić.

Zadręczyć *nied.* Zadręczać, dręcząc zabić, zamęczyć, zakatować; z. się, umrzeć ze zmartwień, udręczeń, ze zgryzot, zagryźć ś., zamartwić ś.

Zadrętwić, Zatrętwić, uczynić kogoś zdrętwiałym.

Zadrętwieć, Zatrętwieć, zacząć drętwieć; zdrętwieć zupełnie.

Zadrgać, Zadrgnąć, zacząć drgać, drgnąć, wzdrygnąć ś.

Zadrobniały, który zadrobniał.

Zadrobnieć, stawać ś. drobnym, zmniejszać ś., maleć.

Zadrolówka, przyrząd gatunkujący masę drzewną.

Zadrożeć, pójść w cenę, stać ś. zbyt drogim w cenie.

Zadrożyć, naznaczyć na coś zbyt wysoką cenę.

Zadruga *serb.,* stowarzyszenie rolne oparte na pokrewieństwie naturalnem i przybranem.

Zadrukowywać *dok.* Zadrukować, zapełniać drukiem.

Zadruzgotać, druzgocąc zabić, rozbić.

Zadrwiwać *dok.* Zadrwić; zaczynać drwić z kogoś, żartować, kpić z kogoś, stroić sobie z niego żarty; drwiąc z kogoś, oszukiwać go, zwodzić, okpiwać.

Zadrzechnia, owad błonkoskrzydły z rodziny pszczół (fig.).

Zadrzeć — *p.* Zadzierać.

Zadrzemać, zacząć drzemać, zasnąć na chwilę, zasnąć lekko.

Zadrzewiać *dok.* Zadrzewić, obsadzić drzewami, zasadzić dużo drzew; **z. się,** zarosnąć drzewami.

Zadrzewić, Zadrzewnieć, zamienić ś. w drewno; zarosnąć drzewami.

Zadrzymać — *p.* Zadrzemać.

Zadrzynosek, człowiek, zadzierający nosa, pnący ś. do góry, zarozumialec, pyszałek.

Zadrżeć, zacząć drżeć, wstrząsnąć ś. np. ze wzruszenia, z przerażenia, z obrzydzenia.

Zaduch, miejsce duszne, pozbawione świeżego powietrza, powietrze zepsute, smród.

Zadudać, dudając odezwać ś.

Zadudnić, wydać odgłos dudnienia, zacząć dudnić.

Zadufać, zaufać.

Zaduma, zamyślenie, zadumanie; stan człowieka, pogrążonego w myślach, zadumanego, rozmarzonego, melancholja.

Zadumać, zacząć dumać; zaśpiewać, zagrać dumę a. dumkę; **z. się,** oddać ś. zamyśleniu, zatopić ś. w dumaniu, w myśleniu, w marzeniu.

Zadumany, Zadumiały, który ś. zadumał, zamyślony, rozmarzony.

Zadumieć — *p.* Zadumiewać.

Zadurzeć, odurzyć ś., zaczadzieć, stracić przytomność.

Zadurzenie *rzecz.* od Zadurzyć; stan człowieka odurzonego.

Zadurzyć, odurzyć; **z. się** w kimś = zakochać ś. bez pamięci, nazabój, zaufać komuś zupełnie.

Zadusiciel, ten, który zadusił.

Zaduszać *dok.* Zadusić; dusząc, dławiąc, ściskając za gardło, pozbawiać życia; *przen.*, przytłumiać, osłabiać, zagłuszać; **z.** ogień = gasić; **z. się,** wskutek braku powietrza dusić ś., pozbawiać ś. życia.

Zaduszki (-szek), dzień zaduszny; uczta pogrzebowa, stypa.

Zaduszliwy, Zadusisty, pełen zaduchu, zepsutego powietrza; cierpiący na duszność, dychawiczny, astmatyczny.

Zaduszność, duszność, dychawica, dychawiczność, astma; zaduch, zatkanie, zgęstnienie.

Zaduszny, uczyniony za duszę umarłego; dzień **z.** = święto dnia 2 listopada, kiedy Kościół modli ś. za umarłych, a. wierni chodzą na groby ukochanych zmarłych, przystrajają je w kwiaty i płonące lampki a. świece; **z.** obrządek = pogrzeb.

Zadworny, Zadworski, leżący za dworem; od dworu zewnątrz będący, zewnętrzny; sąd **z.** = sąd kanclerski czyli asesorski w dawnej Polsce, odprawiany przy dworze królewskim.

Zadworować, zadrwić z kogoś zręcznie.

Zadworze, miejsce za dworem.

Zadybać, Zadybnąć, dybiąc napaść.

Zadychać *dok.* Zadechnąć; zamierać; **z. się,** tracić możność swobodnego oddychania, tracić oddech, zmęczyć ś.

Zadychra, maleńki skorupiak liścionogi, o ciele wydłużonem, przezroczystem bez pancerza, o oczach na słupkach (fig.).

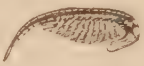

Zadychtować, zatkać dychtowaniem, zapchać mocno.

Zadygotać, zadrżeć, wstrząsnąć ś., zacząć dygotać.

Zadyktować, dyktując, kazać napisać, zapowiedzieć, zadać, podyktować, wydać rozkaz, rozporządzić.

Zadylować, zagrodzić, zabić, zasłonić dylami, deskami.

Zadymać *dok.* Zadąć; zaczynać dmuchać; zaczynać dąć na jakimś instrumencie; dąć, zawiewać, zadmuchiwać.

Zadymiać *dok.* Zadymić; zapełniać dymem; okurzać dymem.

Zadymka, gęsty, drobny śnieg a. deszcz z wiatrem, zamieć, miecielica.

Zadyndać, zawisnąć, zacząć dyndać, zacząć wisieć.

Zadysponować, wydać dyspozycje, rozporządzić, rozrządzić.

Zadysputować, dysputując zagadać; **z. się,** zapalić ś., zapędzić ś. w dyspucie.

Zadyszały, Zadyszany, który ś. zadyszał, który stracił oddech, zmęczony.

Zadyszeć się, Zadyszyć się, stracić wolny oddech od zmęczenia, prędkiego biegu, wchodzenia na górę, na wschody i t. p.

Zadyszka, duszność, brak tchu.

Zadziać — *p.* Zadziewać.

Zadziad, pradziad.

Zadział, zadziałanie; udział, dany komuś.

Zadziaływać *dok.* Zadziałać; zaczynać czynić przygotowania do czegoś; zasługiwać na coś swojemi postępkami; broić coś, złego coś czynić; **z.** komuś = wyrządzać, wyświadczać, czynić, odsługiwać, odwdzięczać, wetować, wynagradzać; **z.** ciasto = zaczyniać.

Zadziczeć, stawać ś. dzikim, zarosnąć chwastami, stać ś. dzikim.

Zadziedziczać *dok.* Zadziedziczyć; dostawać w dziedzictwie, odziedziczać.

Zadziedziczeć, dostać ś. dziedzictwem; zostać dziedzicem.

Zadziedziczyć, dostać dziedzictwem, odziedziczyć.

Zadzier, Zadzierek, Zadzierka, zadzieranie, zadarcie — *p.* Zadra.

Zadzieracz, człowiek, który coś zadziera; człowiek, który z kimś zadziera.

Zadzierać *dok.* Zadrzeć; zaczynać drzeć, naddzierać; drąc, podnosić, zaginać w górę; podnosić, zwracać do góry; **z.** nogi = przewracać koziołka, *przen.*, umierać; **z.** kitę = zdychać, umierać; **z.** głowę, nosa = być hardym, dumnym; **z. z** kimś = zaczynać z kimś, wdawać ś. z nim w spór, kłótnię, bójkę, wszczynać zwadę; **z.** w śpiewie, w graniu = fałszować; **z.** na coś = zarywać; **z. się,** naddzierać ś.; oddzierając, zaginać ś. do góry; zahaczać ś., zawadzać ś.; nie zgadzać ś. na coś; iść z kimś w zapasy, w swary.

Zadzierek — *p.* Zadzier.

Zadzierg, węzeł zadziergniony; pętla na powrozie do uduszenia.

Zadziergać, Zadzierzgać *dok.* Zadziergnąć, Zadzierzgnąć; związywać zawiązywać zadziergiem, tak że trudno rozwiązać; nawlekać, zawlekać, zaczepiać, zapinać; **z.** komuś szyję, gardło = ścisnąwszy za szyję, dusić go; zawiązywać stosunek, przyjaźń; **z. się,** być zadzierganym; wieszać ś., ścisnąwszy szyję sobie zadziergiem, odbierać sobie życie.

Zadzierka, mała ranka, zadraśnięcie.

Zadzierżystość, cecha tego, co jest zadzierżyste; skłonność do kłótni, do zaczepek, awantur, zawadjackość, popędliwość.

Zadzierżysty, mający zadziory; łatwy do zwady, do kłótni, zaczepiający, gniewliwy.

Zadzierżać *dok.* Zadzierżeć; zatrzymywać, nie chcieć oddać; nie pozwalać ginąć, ocalać od zguby; nie puszczać dalej, hamować, wstrzymywać, trzymać w szrankach; **z.** komuś grzechy = nie odpuszczać; **z. się,** chronić ś. od upadku, ocalać ś. od zguby; wstrzymywać ś., hamować ś.

Zadzierżawiać *dok.* Zadzierżawić; wypuszczać w dzierżawę, wydzierżawiać; brać w dzierżawę.

Zadzierżeć — *p.* Zadzierżać.

Zadzierżyciel, Zadzierżywacz, człowiek, który zadzierża, zatrzymuje kogoś a. coś.

Zadzierżywać — *p.* Zadzierżać.

Zadziewać *dok.* Zadziać; wkładać coś na wierzch czegoś; przeprowadzać coś na tył czegoś; *przen.*, umieszczać, chować, ukrywać, zarzucać coś, tak, że trudno znaleźć, zapodziewać; zatykać zagradzać, zarabiać; **z.** otwór, dziurę; **z. się,** być zadziewanym; *przen.*, kryć ś. niewiadomo gdzie, tak że znaleźć nie można, podziewać ś., zarzucać ś., zawieruszać ś

Zadziobywać *dok.* Zadziobać; zakłuwać dziobem na śmierć.

Zadzior, drobna część oddarta od całości lub pozostająca po całości.

Zadziora, ten, kto szuka sprzeczek z kimś, kto ś. gniewa o lada rzecz — *p.* Zadra.

Zadziorka, roślina zielna z rodziny ogórecznikowatych.

Zadziorek — *p.* Zadziora.

Zadziorzysty — *p.* Zadzierzysty.

Zadziór — *p.* Zadziora — *p.* Zadra.

Zadziurawić, podziurawić, porobić dziury; zapełnić dziurami.

Zadziw, zadziwienie, zadumienie, podziw.

Zadziwiać *dok.* Zadziwić; przejmować podziwem, sprawiać niespodziankę, zastanawiać, zdumiewać kogoś; **z. się,** być przejętym podziwem, dziwić ś. czemuś.

Zadziwienie *rzecz.* od Zadziwić; stan osoby, przejętej podziwieniem, zdziwienie, podziw, zdumienie.

Zadzwonić, zacząć dzwonić, uderzyć w dzwon, w dzwonek pociągnąć dzwonek, poruszyć dzwonkiem, zabrząkać czemś; zabrząknąć, zadźwięczeć; zacząć wyrażać dźwiękiem, podobnym do głosu dzwonu; **z.** na kogoś = przywołać go dzwonkiem.

Zadźgać, Zadźgnąć, dźgając zaciąć, zabić, zakłuć.

Zadźwięczeć, Zadźwięczyć, wydać dźwięk, brzęk, zacząć dźwięczeć.

Zadźwigać, Zadźwignąć, dźwigając, zanieść do jakiegoś miejsca.

Zadźwignąć, dźwigając zatrzymać, utrzymać — *p.* Zadźwigać.

Zadżdżyć, zebrać ś. na deszcz, zwłaszcza dłuższy, padać (o deszczu.

Zadżumiony, zarażony dżumą.

Zaelektryzować, przepełnić energją elektryczną; wzruszyć, pobudzić kogoś do czegoś.

Zafaktorować, wystąpić jako faktor, jako pośrednik przy jakiejś tranzakcji, nastręczyć.

Zafalować, o wodzie: wzburzyć, zacząć falować.

Zafałdować, zakryć, zrobić fałdy, założyć fałdami.

Zafałszować, domieszać do czegoś substancję inną, w celu nadania smaku lub wyglądu naturalnego, sfałszować coś, podrobić.

Zafantować, dać w zastaw, zastawić, jako fant, wziąć na coś pożyczkę, jako na fant; zająć za dług sądownie czyjąś własność.

Zafarbowywać *dok.* Zafarbować; pokrywać farbą, farbować zwierzchu; **z. się,** pokrywać ś. farbą, pofarbowywać zwierzchu.

Zafasować, fasując zająć, zachwycić; **z.** konia = przykrócić mu cugli, aby głowę dobrze trzymał; zagrodzić, ogrodzić, umocnić, utwierdzić; **z.** bramę = zatarasować, zabarykadować; ubić, utłoczyć coś w fasce, w beczce, zakwasić.

Zafastrygować, rzadkim ściegiem łączyć jeden kawałek tkaniny z drugim, połączyć fastrygą.

Zafiglować, zająć ś. figlowaniem, figlami.

Zaflancować, rozsadzić flance roślin, zasadzić flancami.

Zaflegmić, zająć, zapełnić flegmą.

Zaflegmienie *rzecz.* od *czas.* Zaflegmić; stan organu, zajętego flegmą.

Zafolować, folując zakryć; zapaskudzić, zabrukać, zawalać; **z. się,** zabrukać ś, zaplamić ś., zawalać ś, zapaskudzić ś.

! Zaforsztować, zrobić przepierzenie, przegrodę.

! Zaforszusować, dać komuś forszus, dać zaliczkę, dać coś naprzód

Zafrachtować, wysłać frachtem, zamówić na fracht.

Zafrasowywać *dok.* Zafrasować; nabawiać frasunku, kłopotać, martwić; **z. się,** gryźć ś. truć ś.

Zafryzowywać *dok.* Zafryzować; porobić fryzki, fryzując czesać, gładzić, muskać fryzowaniem; **z. się,** fryzując ś., zaczesywać ś., układać ś. w pukle.

Zafugować, spoić fugami.

Zafukać *dok.* Zafuknąć; fukaniem zagłuszyć, zahukać, zakrzyczeć; zacząć fukać.

Zafutrować, zagrodzić a. pokryć futrowaniem; podszyć.

Zafukany, którego zafukano, zahukany, nieśmiały wskutek tego, że często na niego fukano.

Zafundować komuś coś = kupić mu coś za swoje pieniądze.

Zagabać *dok.* Zagabnąć; zaczepiać, napadać, napastować; zwracać ś. do kogoś z zapytaniem, z mową, zagadywać do kogoś.

Zagacać *dok.* Zagacić; zagradzć gacią, okrywać gacią.

Zagadać — *p.* Zagadywać.

Zagadka, to, co ś. daje do odgadnięcia, zadanie, zagadnienie, pytanie do rozwiązania, polegające na alegoryzowaniu przedmiotów i zjawisk, a. na doświadczaniu domyślności i bystrości umysłu zapytywanego; każda rzecz trudna do zrozumienia, rzecz tajemnicza, pytanie do rozwiązania.

Zagadkowo *przysł.,* w sposób taki, że trudno zrozumieć, tajemniczo, enigmatycznie.

Zagadkowość właściwość tego, co jest zagadkowe, tajemniczość.

Zagadkowy, dotyczący zagadki, zawierający w sobie zagadkę, tajemniczy, niezrozumiały, enigmatyczny.

Zagadnąć, zapytać; zacząć mówić.

Zagadnienie Zagadnięcie, zapytanie, kwestja, zadanie, problemat.

Zagadywać *dok.* Zagadać, Zagadnąć; zwracać ś. do kogoś z mową, z zapytaniem, zagabać, zagabywać; zacierać wrażenie czegoś gadaniem, zwracając uwagę słuchającego na inny przedmiot; przeszkadzać mówić; zadawać komuś zagadkę do rozwiązania; **z. się,** rozpędzać ś. w gadaniu, rozgadywać ś., zapominać ś., gadając z kimś.

Zagadzać *dok.* Zagodzić; godzić, jednać, godząc załatwiać, występować w charakterze pośrednika.

Zagaić *nied.* Zagajać, zadrzewiać; **z.** obrady, posiedzenie, sejm i t. p.= rozpoczynać przemową; **z. się,** zadrzewiać ś.; być zagajanym, rozpoczynanym przemową.

Zagaisko, miejsce zarośnięte drzewami i krzakami.

Zagaj, miejsce zadrzewione.

Zagajać *dok.* Zagoić; goić, leczyć: **z.** ranę, wrzód; **z. się,** goić ś., o ranie: zamykać ś. pod wpływem leczenia — *p.* Zagaić.

Zagajenie, przemowa, rozpoczynająca obrady, posiedzenie i t. p.

Zagajnik, młody las, umyślnie sadzony.

Zagajny, dający ś. zagaić, otworzyć, rozpocząć.

Zaganiacz, ten, co zagania; pastuch, pasterz; w *zool.,* ptaszek śpiewający, zębodzioby z rodziny gajówek (fig.).

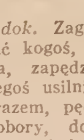

Zaganiać *dok.* Zagonić, Zagnać; goniąc, pędzić kogoś, coś, do pewnego miejsca, zapędzać; zachęcać kogoś do czegoś usilnie; **z.** bydło= spędzać je razem, pędzić je z pastwiska do obory, do chlewu; **z.** kaczki = zataczać ś.; **z. się,** zapędzać ś., zapamiętywać ś. w biegu.

Zagapić się, zapatrzyć ś. na coś, bezmyślnie, jak gap.

Zagar, zagorzenie od czadu, czad, swąd.

Zagarbować, garbując zaprawić zadziałać.

Zagardlować, Zagardlić, zadławić, zadusić, chwyciwszy za gardło; zwęzić nakształt szyi; korzystać z czegoś, narażając gardło, to jest z niebezpieczeństwem życia; odezwać ś. z czemś głośno, zakrzyczeć; **z. się,** zadusić ś., zadławić ś.

Zagarniać *dok.* Zagarnąć; garnąc ku sobie, zajmować, chwytać garściami a. jakiemś narzędziem; *przen.,* chwytać, zabierać przemocą; ogarniać, obejmować; zagrzebywać, zakrywać; **z.** pod siebie = zawojowywać, podbijać.

Zagasać *dok.* Zagasnąć; gasnąć powoli, wygasać, dogasać; przestawać ś. palić, przestawać świecić.

Zagasiciel, ten, który zagasił; ugasiciel, uspokoiciel, poskromiciel.

Zagasić — *p.* Zagaszać.

Zagasisty, dający ś. zagasić.

Zagasły, który zagasł.

Zagaszać *dok.* Zagasić; robić, by przestało ś. palić, gasić, tłumić: **z.** ogień, światło = przytłumiać, przyćmiewać przygaszać.

Zagaszczać *dok.* Zagościć; instalować kogoś jako gościa; **z. się,** zamieszkać gdzieś w charakterze gościa.

Zagata, łata drewniana, zasłaniająca dziurę w ścianie chałupy.

Zagawędzić, gawędząc, zagadać kogoś; **z. się,** zapomnieć o czemś, gawędząc z kimś, stracić czas na gawędzeniu.

Zagawronić się, zagapić ś.

Zagazować, zatruć gazami.

Zagąszczać — *p.* Zagęszczać.

Zagąść — *p.* Zagędzać.

Zagdakać, zacząć gdakać, odezwać ś. głosem gdaczącym; **z.** kogoś = gdacząc zakrzyczeć kogoś.

Zagderać, Zagdyrać, zacząć gderać; **z.** kogoś=zakrzyczeć, onieśmielić, zbić z tropu kogoś gderząc.

Zagędzać *dok.* Zagędzić, Zagędnąć; zaczynać gędzić, grać.

Zagęgać, Zagęgnąć, zacząć gęgać, odezwać ś. głosem gęgającym; **z.** kogoś = zagłuszyć gęganiem.

Zagęszczać *dok.* Zagęścić; gęstym a. gęściejszym czynić; zapełniać, napełniać, zatykać, napychać, zatłaczać; zaludniać gęsto, zapełniać ludźmi; pomnażać, rozmnażać, rozpowszechniać w znacznej ilości, obficie puszczać w kurs; **z. się,** stawać ś. gęstym a. gęściejszym; stawać ś. częstszym, pomnażać ś. w liczbie, rozmnażać ś., rozpowszechniać ś.; zapełniać ś., napełniać ś.; wchodzić w zwyczaj, w nałóg.

Zagęścieć, Zagestnieć *dok.* Zagęstnąć; stać ś. gęstym a. gęściejszym.

Zagiąć — *p.* Zaginać; **z.** kruczka = zaszkodzić komuś podstępnie; **z.** parol na coś = postanowić sobie niezłomnie zrobić coś a. otrzymać osiągnąć coś; **z.** parol na kogoś = postanowić sobie pozyskać go, skłonić, namówić dla swoich celów a. oszukać go.

Zagięcie, krzywizna od zgięcia, załamanie, zakręt.

Zagiętek, coś zagiętego; część ucha zewnętrznego.

Zagięty, którego zagięto lub który ś. zagiął.

Zaginacz, dłóto szerokie, na którem blacharz zagina blachę.

Zaginać *dok.* Zagiąć; gnąc, zakrzywiać, załamywać, zachylać; **z. się,** od gięcia zakrzywiać ś., zachylać ś., załamywać ś.

Zaginarka maszyna do zaginania np. blachy, rur; maszyna do składania arkuszy papieru w formę książki.

Zaginąć, przepaść, zginąć bez śladu, popaść w zaginienie.

Zaginiony, który zaginął.

Zagipsować pokryć gipsem, zalepić gipsem, zatynkować.

Zaglancować, glancując zatrzeć, zagładzić, nadać połysk.

Zagląd, zaglądanie, zajrzenie.

Zaglądać, Zazierać *dok.* Zajrzeć, Zaglądnąć; zwracać wzrok na kogoś, na co, by zobaczyć; patrzeć na kogoś, na coś, ukradkiem, spoglądać; wglądać, wzierać w coś; z w coś= zwracać na coś uwagę dla zbadania, dojścia prawdy; mieszać ś. do czegoś, wtrącać ś. w cudze sprawy; **z.** dokąd = zachodzić dokąd dla przekonania ś., co ś. tam dzieje; wdzierać ś., wciskać ś. dokąd; **z.** do kogoś=odwiedzać go, zachodzić do niego; **z.** dziewczynie w zęby = zbliżać ś. do niej z umizgiem; **z.** komuś w oczy = patrzeć w oczy z przerwami, przenikliwie, badająco; **z.** w oczy kobiecie = lubieżnie, lekceważąco; *przen.,* stawiać ś. śmiało komuś; śmiało **z.** śmierci w oczy = bez obawy narażać ś. na niebezpieczeństwo; śmierć mu **z-a** w oczy = jest blisko, jest tuż; **z.** komuś w duszę, w serce = przenikać.

Zaglijować, rozpalić, rozpaliwszy zakrzywić, połączyć.

Zagluzować, gluzując, zamazać, wymazać; zagładzić, wytępić.

Zagłabiać *dok.* Zagłobić; wciskać, zaklinowywać, zanitowywać; nitować, spajać, lutować; zabijać, zatykać, zagważdżać; doprowadzać do samobójstwa, do zagłady; **z. się,** wciskać ś. w kształcie klina.

Zagłada, zagładzenie, zgładzenie, wytępienie, wyniszczenie, zniweczenie unicestwienie; zaguba, zaginienie, zatracenie.

Zagładca, ten, który coś zagładza, niszczyciel, tępiciel.

Zagładzać *dok.* Zagłodzić; morzyć głodem, sprawiać, że ktoś, coś, umrze z głodu; **z. się,** morzyć siebie samego głodem.

Zagładzić *dok.* Zagładzać; wygładzać, wyrównywać gładko; znosić coś, kasować, gładząc, wygluzowywać; tępić, niszczyć, wyniszczać.

Zaglaskać, głaszcząc wygładzić, wyrównać; załagodzić; **z. się,** uspokoić ś., załagodzić ś.

Zagłęb, głębokość zanurzenia się statku na wodzie.

Zagłębiać *dok.* Zagłębić; zapuszczać, pogrążać głęboko; **z. się,** zapuszczać ś. głęboko, wgłąb; **z. się** w czemś a. nad czemś=oddawać ś. czemuś w zupełności, zatapiać ś. w myślach nad czemś, w dociekaniach nad czemś.

Zagłębie, miejsce zagłębione, nizina; szeroka dolina między górami.

Zagłębienie *rzecz.* od Zagłębić; wklęsłość, rowek, dołek, jamka.

Zagłębka, ślimak morski grzebykoskrzelny, wąskojęzyczny o skorupie oliwko-żółtej, gładkiej, połyskującej (fig.).

Zagłoba, gatunek małża; w *med.,* zakręcenie ś. kiszek około siebie.

Zagłobić — *p.* Zagłabiać.

Zagłodać, zacząć gryźć, obgryzać; zagryźć na śmierć.

Zagłodnieć, poczuć głód, zacząć mrzeć głodem; zamrzeć głodem.

Zagłodzić, — *p.* Zagładzać.

Zagłówek, poduszka pod głowę, wezgłowie.

Zagłówna, Zagłówne, kara pieniężna za zabójstwo.

Zagłuchły, który zagłuchł, ogłuchły.

Zagłuchnąć, ogłuchnąć, utracić słuch.

Zaglupić, uczynić głupim, ogłupić, wystrychnąć na głupca.

Zagłuszać *dok.* Zagłuszyć; głuchym czynić, ogłuszać; sprawiać krzykiem, hałasem, hukiem, że coś nie będzie słyszane; silniejszym głosem tłumić słabszy, przytłumiać; **z.** rośliny = dopuszczać, że jedne rośliny swoim bujniejszym wzrostem sprawią, że coś innego wśród nich nie będzie rosło a. zmarnieje; oduczać, upajać; zacierać, zamazywać, wygluzowywać.

Zagłuszyciel, ten, który kogoś, coś zagłusza.

Zagmatwać, poplątać, powikłać, pomieszać, pogmatwać; **z.** jakąś sprawę = tak ją niejasną uczynić, że trudno dojść istoty rzeczy; **z. się,** poplątać ś., powikłać ś.

Zagmatwanie, nielad, plątanina, gmatwanina, trudne do rozwiązania.

Zagmerać, gmerząc poruszyć, zawieruszyć.

Zagnać — *p.* Zaganiać.

Zagnajać *dok.* Zagnoić; zapełniać, zaplugawiać, zapaskudzać gnojem, zamierzwiać; uprawiać, nawozić, umierzwiać; **z.** grunt; wywoływać ropienie: **z.** ranę; doprowadzać coś do stanu gnicia; obracać w gnój; **z. się,** zapełniać ś., zapaskudzać ś., zaplugawiać ś. gnojem; o gruncie: uprawiać ś. przez gnojenie; o ranie: ropą ś. okrywać.

Zagnębiać *dok.* Zagnębić; gnębić, dokuczać, prześladować, zamęczać na śmierć.

Zagniatać *dok.* Zagnieść; gniotąc zabijać, ugniatać; tłoczyć, zaciskać; gniotąc zaczyniać, mesić: **z.** ciasto, glinę.

Zagnić — *p.* Zagniwać.

Zagnieść — *p.* Zagniatać.

Zagniewać, gniew w kimś wzbudzić, rozgniewać, zirytować, oburzyć; **z. się,** obrazić ś. rozgniewać ś., oburzyć ś., zirytować ś.

Zagniewany, którego zagniewano, rozgniewany, zirytowany, obrażony.

Zagnieżdżać się *dok.* Zagnieździć ś.; gniazdo sobie gdzieś zakładać; **z. się** gdzieś, w czemś=zakładać sobie gdzieś stałe siedlisko, obierać miejsce, mieszkanie, osiadać; *przen.,* wkorzeniać ś. w sercu, w duszy.

Zagnijać — *p.* Zagniwać.

Zagnilek, Zagnilka, coś zagniłego, rzecz zaginiła.

Zagniłość, zajście zgnilizną, zaczynające ś. gnicie, psucie.

Zagniotek, coś zagniecionego; **z.** na palcu = zadzior, zanokieć.

Zagniwać, Zagnijać *dok.* Zagnić; zachodzić zgnilizną, zaczynać gnić.

Zagnoić — *p.* Zagnajać.

Zagnuśniać *dok.* Zagnuśnić; czynić gnuśnym; **z. się,** stawać ś. gnuśnym.

Zagnuśnieć, stać ś. gnuśnym, zgnuśnieć.

Zagodzić — *p.* Zagadzać.

Zagoić — *p.* Zagajać.

Zagolić, goląc zaciągnąć—*p.* Zagolnąć.

Zagojenie, zrośnięcie ś. rany, zabliźnienie.

Zagolnąć, zamachnąć.

Zagon, szeroka grzęda na polu ornem, oddzielona od drugiej podobnej grzędy bróżdą; rola, pole uprawne: **z.** ojczysty = grunt, odziedziczony po ojcach; zabieg, zapęd, napad, wycieczka wojska nieprzyjacielskiego: **z-y** tatarskie, rozpuszczać **z-y;** oddział żołnierzy, wysłanych na wycieczkę; wyprawa wojenna, ekspedycja; **z.** za kimś = pogoń; *lm.*, **z-y,** turnieje wojenne, bitwy.

Zagonić — *p.* Zaganiać.

Zagonisto, jak w zagony, z zagonami.

Zagonisty, pełen zagonów, poorany w zagony.

Zagonny, zapędzający ś. w gonitwie za zwierzem: pies **z.**

Zagonowiec, biedny szlachcic, posiadający ledwie kilka własnych zagonów, szlachcic zagonowy, chodaczkowy.

Zagonowy, dotyczący zagonu; **z-e** owoce = chowane w zagonie, w gruncie; **z-a** szlachta = drobna szlachta, posiadająca bardzo małe własności ziemskie, szlachta chodaczkowa, szaraczkowa.

Zagończy, dotyczący zagonu wojskowego, należący do zagonu.

Zagończyk, żołnierz doświadczony w zagonach.

Zagorszyć, uczynić gorszym, pogorszyć.

Zagorywać *dok.* Zagorzeć; zapalać ś., zażegnać ś. ogniem; **z.** od słońca = opalać ś.; wpadać w gniew; **z. się,** zapalać ś. ogniem.

Zagorzale *przysł.*, niezmiernie gorliwie, z zapałem, zapalczywie.

Zagorzalec, człowiek a. zwierzę gorącego temperamentu; głowa zapalona, zagorzała, zapaleniec, paliwoda, fanatyk.

Zagorzalstwo — *p.* Zagorzałość.

Zagorzałość, Zagorzalstwo, zagorzenie, śmierć od gazu trującego; zapał, zapalczywość, egzaltacja; gorliwość fanatyczna, fanatyzm.

Zagorzały, zajęty od ognia; uduszony gazem trującym, zaczadzony; chory na udar słoneczny; uwiędły, zeschły; pełen zapału, zapalony, zapalny, zapalczywy; fanatyczny, namiętnie gorliwy.

Zagorzeć — *p.* Zagorywać; zachorować od czadu, wydobywającego ś. z pieca.

Zagorzel, Zagorzelina, Zagorzelizna, uduszenie gazem trującym, zaczadzenie, asfikcja.

Zagorzknąć, stać ś. gorzkim, nabyć gorzkości.

Zagospodarowywać *dok.* Zagospodarować; gospodarując zarządzać, urządzać, organizować, rozporządzać; **z. się,** zaopatrywać ś. w porządki gospodarskie, urządzać ś. na gospodarstwie

Zagospodarzyć — *p.* Zagospodarować.

Zagoszczać *dok.* Zagościć; umieścić kogoś gdzieś w charakterze gościa; przybywać, mieszkać gdzieś jako gość, gościć; **z. się,** zamieszkiwać, przebywać gdzieś jako gość, bawić gdzieś w gościnie.

Zagotowywać *dok.* Zagotować; przygotowywać przyrządzać; doprowadzać do stanu wrzenia, przegotowywać; **z. się,** być zagotowywanym, dochodzić do wrzenia.

Zagórski, Zagórny, leżący mieszkający za górami; **z.** pan = gość niespodziewany.

Zagórze, miejscowość, leżąca za górami.

Zagrabiać *dok.* Zagrabić, zbierać, zabierać grabiami; łapać, chwytać, przywłaszczać, rabować, łupić; zajmować cudze bydło na swym gruncie; przysypywać ziemią grabiąc; o koniu: suwać w chodzie nogami; **z. się,** być zagrabianym.

Zagrabiciel, ten, który coś zagrabia, rabuś, grabieżnik.

Zagrabić — *p.* Zagrabiać.

Zagracowywać *dok.* Zagracować, zaczynać gracować, gracując zakrywać, zasypywać gracą.

Zagrać *nied.* Zagrywać, zacząć grać na jakimś instrumencie muzycznym, wykonać jakąś pieśń, melodję, utwór muzyczny na jakimś instrumencie, wykonać jakąś rolę w teatrze, *przen.*, zacząć ryczeć, grzmieć, huczeć; o psie: zacząć szczekać, *przen.*, zacząć udawać coś, czem ś. nie jest w istocie: **z.** pana, szlachcica; zacząć zabawiać ś. w jakąś grę towarzyską a. w karty; w grze w karty: wyjść w jakąś kartę; *przen.*, spłatać komuś figla, przyprawić kogoś o kłopot, jak ci **z-ają,** tak musisz tańczyć = musisz być posłusznym; nie da sobie **z.** po nosie = nie da sobą powodować, nie da siebie lekceważyć; **z-am** ci z innego tonu = pokażę ci, dam ci uczuc; **z. się,** grając, zapomnieć ś., zapamiętać ś. w grze.

Zagradzać *dok.* Zagrodzić; grodząc zamykać, przegrodą oddzielać; **z.** komuś drogę, **z.** przystęp do czegoś = zabraniać, przeszkadzać; **z.** coś prawem = zawarowywać, zastrzegać.

Zagramiać, Zagromiać *dok.* Zagromić; uderzać, zabijać niby gromem.

Zagramolić, zagarnąć rozpostartemi palcami; **z. się,** gramoląc ś. dostać ś. dokąd.

Zagranica, miejscowość, kraj, leżący za granicami kraju, obca ziemia, obczyzna: przebywać, mieszkać **z-ą** = na obczyźnie; jechać **z-ę** = do obcych krajów.

Zagranicać (się), *dok.* Zagranicyć (ś.); granicą ś. otoczyć.

Zagranicze — Zagranica.

Zagranicznik, Zagraniczek, człowiek, mieszkający za granicą, cudzoziemiec, obcokrajowiec; człowiek, przybyły z zagranicy.

Zagraniczny, leżący, mieszkający za granicami kraju; przybyły, przywieziony z zagranicy, pochodzący z zagranicy, zagranicznik, cudzoziemiec, obcokrajowiec.

Zagrażać *dok.* Zagrozić komuś czemś = grozić, grożąc zastraszać.

Zagrążać *dok.* Zagrążyć; czynić, że coś zagrzęźnie, pogrążać; zanurzać; **z. się,** zanurzać ś., pogrążać się.

Zagrążyciel, ten, który coś zagrąża, zanurza.

Zagrążyć — *p.* Zagrążać.

Zagręplowywać *dok.* Zagręplować; gręplowaniem zakrywać, zakędzierzawiać.

Zagrzęły, Zagrzęzły, który zagrzązł, ugrzązł.

Zagrobowy, znajdujący ś. za grobem, za światem doczesnym.

Zagroda, ogrodzenie, zagrodzenie; miejsce zagrodzone; dom wiejski wraz z całem otoczeniem, gumnem, stajnią, podwórzem, studnią i t. p.: **z.** chłopska, szlachecka; mała posiadłość ziemska; szlachcic na **z-dzie** równy wojewodzie = mówiło ś. w dawnej Polsce o mniemanej równości szlacheckiej; **z.** wilcza = rodzaj samołówki na wilki.

Zagrodca — *p.* Zagrodnik.

Zagrodnictwo, stan zagrodnika.

Zagrodniczka, żona zagrodnika; kobieta, siedząca na zagrodzie.

Zagrodniczy, Zagrodnicki, dotyczący zagrodnika, właściwy zagrodnikowi, należący do zagrodnika.

Zagrodnik, chłop, siedzący na zagrodzie, nie mający czeladzi ani sprzężaju, odbywający ręcznie małą powinność właścicielowi gruntu, za trzymanie zagrody; osadnik, kolonista.

Zagrodny, dotyczący zagrodzenia, odnoszący ś. do zagrody.

Zagrodzenie, to, czem zagrodzono pewną przestrzeń, ogrodzenie, płot, parkan.

Zagrodziciel, ten, który coś zagradza; założyciel miasta.

Zagrodzić — *p.* Zagradzać.

Zagromadzić, nagromadzić w znacznej ilości.

Zagromić — *p.* Zagramiać.

Zagrozić — *p.* Zagrażać.

Zagród, gatunek pająka (fig.).

Zagruchotać, Zagruchać, Zagruchnąć, Zagruchotnąć, zacząć gruchotać; przywabić gruchotaniem, zagłuszyć gruchotaniem; uderzyć, palnąć, machnąć, rozbić, stłuc.

Zagruntowywać *dok.* Zagruntować; grunt zakładać, nakładać grunt, podkład; nakładać na coś pokład wapna, farby, pokostu w celu pokrycia potem tynkiem, należytą farbą, malunkiem, kolorami.

Zagrywać — *p.* Zagrać.

Zagryzać *dok.* Zagryźć; zaczynać gryźć coś, zapuszczać w coś zęby; zakąsywać, przekąsywać czemś; rozszarpywać kogoś, coś zębami, gryząc pozbawiać życia; *przen.*, zgryzotą, troską, zmartwieniem doprowadzać do grobu; **z. się,** zagryzać ś. nawzajem; *przen.*, martwić ś., frasować ś., gryźć ś.; umierać ze zgryzoty.

Zagryzmolić, pokryć, pokreślić gryzmołami.

Zagryźć — *p.* Zagryzać.

Zagrzać — *p.* Zagrzewać.

Zagrzebać — *p.* Zagrzebywać.

Zagrzebny, zdatny do zagrzebania, mogący być zagrzebanym; zagrzebany, zakopany.

Zagrzebywać *dok.* Zagrzebać, Zagrześć, Zagrzebnąć; grzebiąc zakrywać, zakopywać; chować w ziemi; **z.** coś w niepamięci = puszczać w niepamięć, zapominać; **z. się,** być zagrzebywanym, zakopywanym; **z. się,** gdzieś = ciągle gdzieś przebywać, nie ruszając ś. z miejsca; **z. się** w księgi = oddawać ś. zapamiętale pracy naukowej, czytaniu; **z. się,** w myślach = pogrążać ś., zatapiać ś.; **z. się** żywcem = żyć samotnie, na odludziu.

Zagrzechotać, Zagrzegotać, wydać głos przykry, twardy, przeraźliwy, zazgrzytać.

Zagrzeszyć, zacząć grzeszyć; grzesząc zawinić.

Zagrześć — *p.* Zagrzebywać.

Zagrzewacz, ten, który zagrzewa, zachęca, pobudza.

Zagrzewać *dok.* Zagrzać; doprowadzić do pewnej temperatury, ocieplać, grzać, ogrzewać, rozgrzewać: **z.** wodę = pewną jej ilość rozgrzewać na ogniu; *przen.*, zapalać, pobudzać, zachęcać do czegoś; nigdzie miejsca nie **z-eje** = nie posiedzi dłużej, jest pędziwiatr; **z. się,** być zagrzewanym, ogrzewać ś., ocieplać ś. do pewnej temperatury; *przen.*, podniecać ś., pobudzać ś. wzajemnie; zboże ś. **z-ało** = zaprzało; koń ś. **z-ał** = zmęczył ś. długim biegiem; **z. się** winem, miodem = pić wino, miód dla rozgrzania ś.

Zagrzewadło, fajerka, szkandela, ogrzewadło.

Zagrzęzły, ten, kto zagrzązł, pogrążony, uwięziony w czemś lepkiem, np. w błocie.

Zagrzęznąć — *p.* Zagrzązнąć.

Zagrzmiewać *dok.* Zagrzmieć; zaczynać grzmieć, odzywać ś. grzmotem albo jakby z hukiem grzmotu; grzmiąc wyrażać coś.

Zagrzmotać Zagrzmotnąć, grzmocąc zatłuc, zawalić, zabić.

Zagub, zachylenie, zgięcie, zagięcie, fałda.

Zaguba, zagubienie, zguba, zatracenie, utrata, zagłada.

Zagubca, Zagubiciel, ten, który coś zagubia, zatraciciel, niszczyciel, wygładziciel.

Zagubiać *dok.* Zagubić; gubić, tracić; przywodzić do zguby, wygubiać, wytracać, wyniszczać, niweczyć, zatracać; **z. się,** być zagubianym; gubić ś., tracić ś.

Zagubiciel — *p.* Zagubca.

Zagubić — *p.* Zagubiać.

Zagubny, dotyczący zaguby, zgubny.

Zagumienny, leżący za gumnem a. za gumnami.

Zagumować, powlec, pokryć gumą; zalepić gumą.

Zagurbiać *dok.* Zagurbić; gurbiąc zakrzywiać, zachylać.

Zagurtować, zająć, zapiąć, nałożyć pas, ścisnąć pasem, gurtami.

Zagustować, nabrać chęci, gustu do czegoś, polubić coś.

Zaguzdrać się, guzdrając ś. stracić czas potrzebny na coś innego.

Zagwarantować, zapewnić, zabezpieczyć pod gwarancją.

Zagwarzyć, zacząć czynić gwar, zacząć gwarzyć; **z.** kogoś, coś=gwarząc zagłuszyć.

Zagwazdać, zasmolić, zabazgrać, zabrukać, zawalać.

Zagważdżać *dok.* Zagwoździć; zabijać, zatykać gwoździem; **z.** armatę = zatykać jej zapał gwoździem dla uczynienia jej czas jakiś nieużyteczną; **z.** konia = podkuwając konia, zabijać mu gwóźdź za róg kopyta, raniąc go w ten sposób; **z.** sobie a. komuś jakąś trudność do rozwiązania; **z. się,** być zagważdżanym.

Zagwintować, zrobić gwint, zamknąć, zabić gwintami.

Zagwizdać, Zagwizdnąć, zacząć gwizdać, świsnąć, zaświstać.

Zagwozdnik, owad tęgopokrywy, czterostawny, drzewożerny.

Zagwoździć — *p.* Zagwożdżać.

Zagwożdżać — *p.* Zagważdżać.

Zagwożdżony, którego zagwożdżono; **z-a** głowa = człowiek niepojętny, tępy i głupi.

Zahacz, skorupiak jawnodychawkowy, podbrzuszny, ściśniony.

Zahaczać *dok.* Zahaczyć; zaczepiać, zawieszać na haku; zaczepiać, zachwycać hakiem; *przen.*, zatrzymywać, porywać kogoś; zasadzać coś tak, że trudno wydobyć; *przen.*, robić trudność, którą ciężko usunąć; zawadzać, zaczepiać o coś; **z.** majątek = zadłużać, obdłużać; **z. się,** zaczepiać ś., zawieszać ś., zawisać na haku; zatrzymywać ś. i nie móc dalej ruszyć, napotykać trudność na swej drodze, natrafiać na przeszkody.

Zahakować, zacząć hakować, zaradlić.

Zahalzować, zapiąć liną (u flisaków).

Zahamować, hamulcem zatrzymać; *przen.*, wstrzymać, zatamować, pohamować; przytrzymać, zaaresztować, uwięzić.

Zahandlować, handlując zamienić; **z. się,** zamienić ś. na coś.

Zaharować, zamęczyć harowaniem; zapracować ciężko; **z. się,** zamęczyć ś. harowaniem.

Zahartowywać *dok.* Zahartować; hartując czynić twardszym: **z.** stal = wrzucać ją, rozpaloną, do wody dla uczynienia jej twardszą; *przen.*, czynić wytrzymalszym, wytrwalszym, mniej wrażliwym na niewygody, na ból, na trudy; **z. się,** stawać ś. twardszym przez hartowanie; *przen.*, stawać ś. wytrzymalszym, wytrwalszym, hartowniejszym na trudy, niewygody, ból i t. p.

Zaheblować, zacząć heblować, heblując zatrzeć, wygładzić.

Zahipotekować, zapisać, zaciągnąć dług do księgi hipotecznej z zabezpieczeniem go na majątku nieruchomym dłużnika.

Zahuczeć, Zahukać, Zahuknąć, zacząć huczeć, huk wydać, z hukiem ś. odezwać; **z.** kogoś=hukiem zagłuszyć, zakrzyczeć, zafukać.

Zahukany, którego zahukano, który stał ś. nieśmiałym i skrytym wskutek tego, że na niego wciąż hukano.

Zaigrać, zacząć igrać, zbytnio igrać; **z. się,** igrając, zapomnieć ś.

Zaim *tur.*, żołnierz w Turcji, trzymający grunt prawem lennem.

Zaimek *gram.*, część mowy odmienna, zastępująca imię rzeczowne a. przymiotne.

Zaimkowo *przysł.*, w znaczeniu zaimka.

Zaimkowy, właściwy zaimkom.

Zaimponować, zadzierając nosa, dumnie ś. komuś postawić, wprowadzić kogoś w zdumienie swoją wyższością w jakimkolwiek względzie.

Zaimprowizować, wymyślić na poczekaniu, ułożyć, zrobić naprędce, skomponować bez przygotowania.

Zainaugurować, odtworzyć, zagaić, rozpocząć.

Zaindyczyć się, o indyku: nadąć ś., zaczerwienić ś. na głowie i koralach; *przen.*, napuszyć ś. na kształt indyka, zaczerwienić ś. jak indyk, z gniewu a. z pychy.

Zainkasować, odebrać, ściągnąć od kogoś należność w gotówce.

Zainscenizować, wprowadzić na scenę, przedstawić jakby na scenie.

Zainstalować, uczynić instalację, wprowadzić na urząd; **z. się,** objąć jakieś miejsce, urząd; zamieszkać, urządzić ś. gdzieś.

Zainteresować, zająć kogoś interesami, uczynić kogoś wspólnikiem jakiegoś interesu, przedstawić mu jakąś korzyść z czegoś, aby go do tego nakłonić; zająć uwagę, wzbudzić ciekawość, zaciekawić; wzbudzić współczucie, litość, sympatję; **z. się,** zaciekawić ś. do czegoś.

Zainteresowany, którego zainteresowano; mający swój interes w czemś.

Zainterpelować, zwrócić ś. z interpelacją, zapytać, zagabnąć, żądać wyjaśnienia.

Zaintonować, zacząć śpiewać, poddać jakąś nutę, którą podchwytuje chór.

Zaintromitować, wprowadzić w posiadanie prawne przez intromisję.

Zainwentarzować zapisać do inwentarza.

Zaiskrzyć, Zaskrzyć, uczynić iskrzącym, zasypać iskrami, albo jakby iskrami, roziskrzyć; **z. się,** zacząć ś. iskrzyć, roziskrzyć ś.

Zaiste *przysł.*, zaprawdę, istotnie, rzeczywiście.

Zaistnieć, zacząć istnieć, ukazać ś., zjawić ś.

Zaistny, istotny, prawdziwy, rzeczywisty.

Zajad, pryszczyk w kącikach warg, powstały z nieczystości, z niedojedzonych resztek potraw, skwarek.

Zajadacz, ten, który zajada z apetytem, żarłok.

Zajadać *dok.* Zajeść; jeść z apetytem, pałaszować; szarpać zębami, kąsać, gryźć; pożerać, przegryzać, przekąsać coś po wypiciu; jeść coś smaczniejszego po rzeczy niesmacznej; **z. się,** gryźć ś., kąsać ś. nawzajem; *przen.*, wpadać w zajadłość, zawzinać ś., zaciekać ś., rozjadać ś., rozwścieklać ś. na kogoś; zamartwiać się, trapić ś. nieustannie.

Zajadek, owad półpokrywy, czołodziobny (fig.) — *p.* Zajad.

Zajadle, Zajadliwie *przysł.*, z zajadłością, zażarcie, zaciekle.

Zajadliwy, Zajadły, zażarty, zaciekły, zawzięty, nienawistny, rozjadły.

Zajadłość, Zajadliwość, zażartość, zawziętość, zaciekłość.

Zajadły — *p.* Zajadliwy.

Zajałowieć, stać ś. jałowem, przestać rodzić.

Zajarzmiać *dok.* Zajarzmić; wprząc w jarzmo, ujarzmiać.

Zajarzyć się, zaświecić jasno; zaczerwienić ś., zarumienić ś.

Zajaśniać *dok.* Zajaśnić; zabłyskać, zabłysnąć, zaświecać, wyjaśniać, rozjaśniać.

Zajaśnieć, jasno zaświecić; *przen.*, świetnie wystąpić, odznaczyć ś., ukazać ś. w świetle pochlebnem, stać ś. znakomitym, odznaczyć ś.

Zajaza *żegl.*, zagrodzenie z pali w celu powstrzymania naporu fali.

Zajazd, zajeżdżanie, zajechanie, miejsce, gdzie powozy zajeżdżają przed dom; dom zajezdny, oberża; w dawnej Polsce: zajęcie zbrojną ręką posiadłości czyichś pod pozorem konieczności wykonania wyroku sądowego; napad.

Zajazdowiec, szlachcic - burda, chętnie biorący udział w zajazdach.

Zajazdowy, dotyczący zajazdu.

Zając, zwierzę ssące z rzędu gryzoni, z rodziny tejże nazwy, o uszach długich, nogach przednich znacznie krótszych od tylnych; w *myśl.*, kot (fig.); jeden z gwiazdo-

zbiorów półkuli południowej; kto dwa **z-e** goni, żadnego nie uchwyci = trudno zajmować ś. jednocześnie dwiema sprawami; kota na myszy, na **z-e** charta = każda rzecz ma swoje przeznaczenie; umizga ś., by ogrodny **z.** = myśli o ucieczce; przed **z-em** żaby uciekają = trafił tchórz na większego tchórza; **z.** przebiegł przez drogę=zła wróżba.

Zajęczomysz, w *lm.*, **z-y,** rodzina zwierząt ssących, z rzędu gryzoni, stanowiących przejście od myszy do zajęcy (fig.).

Zajączek *zdr.* od Zając; mieć **z-ki** w głowie = być niespełna rozumu, być narwanym; **z.** morski = rodzaj ślimaka tylnoskrzelnego, ożada po-

spolita (fig.); rodzaj grzyba jadowitego, grzyb zajęczy ((fig.).

Zająć — *p.* Zajmować.

Zająkać się *dok.* Zająknąć ś.; nie móc gładko mówić, jąkając ś., powtarzając niektóre sylaby, zacinać ś. w mowie.

Zająkała, jąkała.

Zająkliwie *przysł.*, z zająkliwością, jąkliwie.

Zająkliwość, wada zająkania ś. w mowie.

Zająkliwy, zająkający ś.

Zająknąć się = *p.* Zająkać ś.

Zajątrzać *dok.* Zajątrzyć; doprowadzać do jątrzenia ś., zaropiać; *przen.*, rozdrażniać, zapalać, gniewem, nienawiścią, oburzać; **z. się,** o ranie: zaropiać ś., zagnajać ś.; zapalać ś. nienawiścią, gniewem.

Zajdy (zajda), płachta do noszenia siana, warzyw i t. p.; wiązka; sanki ręczne do wożenia ciężarów.

Zajechać — *p.* Zajeżdżać.

Zajednywać *dok.* Zajednać; doprowadzać do zgody, godzić.

Zajedź, choroba pyska końskiego w połączeniu z obrzmieniem dziąseł.

Zajem, zajmowanie, zajęcie, zagrabianie; to, co zajęto, zagrabiono; zachwyt; pożyczka z warunkiem zwrotu takiejże rzeczy.

Zajeść — *p.* Zajadać.

Zajezdnia, dom zajezdny.

Zajezdny, służący do zajazdu, zajazdowy; **z.** dom = mający zajazd, opatrzony bramą dla zajazdu pojazdów; zajazd, oberża, hotel; jego mieszkanie istny dom **z.** = ciągle ma u siebie gości.

Zajezierny, Zajeziorny, leżący za jeziorem a. za jeziorami.

Zajezierze, miejscowość, położona za jeziorem.

Zajeździć — *p.* Zajeżdżać.

Zajeżać (się), *dok.* Zajeżyć (ś.), zaczynać (ś.) jeżyć, najeżać (ś.).

Zajeżdżać *dok.* Zajechać; jadąc, dostawać ś. dokąd; przyjeżdżać, dąc, dostawać ś. dokąd; przyjeżdżać, jadąc, zapędzać, zapuszczać ś. dokąd; **z.** przed dom, przed ganek, przed bramę = jadąc, zbliżać ś., podjeżdżać, stawać przed czemś, zatrzymywać ś; **z.** do czyjegoś domu, do karczmy, do oberży, do hotelu= jadąc wstępować, zatrzymywać ś. po drodze; **z.** komuś drogę = jadąc, przecinać komuś drogę; wyjeżdżać, wyciągać na spotkanie czyjeś; **z.** komuś w głowę = zajmować czyjąś myśl, głowę, opanowywać serce; **z.** czyjeś dobra = czynić na nie zajazd; **z.** kogoś po twarzy, po grzbiecie = zacinać, uderzać, np. witką, batem, szablą, kijem i t. p.

Zajeżdżać *dok.* Zajeździć; zamęczać jazdą: **z.** konia; nadwerężać, nadpsuwać jazdą: **z.** wóz, karetę.

Zajeżyć — *p.* Zajeżać.

Zajęcie *rzecz.* od Zająć; praca, czynność, zatrudnienie; rozprzestrzenienie ś. stanu chorobliwego na pewien organ: **z.** płuc, gardła; *praw.*, nałożenie aresztu na ruchomości dłużnika przez komornika sądowego.

Zajęco-mysz — *p.* Zającomysz.

Zajęczeć, Zajęknąć, zacząć jęczeć, stękać, odezwać ś. jękiem.

Zajęczy, właściwy zającowi, pochodzący od zająca; **z-e** serce, **z-a** skórka = tchórz; człowiek **z-ego** serca = bojaźliwy; **z-e** poty cię przechodzą = drżysz ze strachu; **z. sad** = ogród, przeznaczony do karmienia zajęcy; **z-a** warga — *p.* Warga; **z.** skok = choroba konia, stwardniałe nabrzmienie na ścięgnach tylnych, gdzie kończy ś. staw

skokowy zadnich nóg; **z-e** uszko = rodzaj grzyba (fig.).

Zajęczyca, samica zająca.

Zajęczyna, mięso zająca; skórka, futro zajęcze; lichy, nędzny zając.

Zajęczysko, duży zając, biedny, godzien politowania zając.

Zajękiwać się, zająkać ś.

Zajęty, którego zajęto; zatrudniony jakąś pracą, mający jakieś zajęcie; **z-te!** = nie można wejść; **z-te** a. miejsce **z-te** = na którem ktoś inny siedzi; pokój **z.** = zamieszkany przez kogoś innego; opanowany, zaatakowany jakąś chorobą: ma oba płuca **z-e.**

Zajmacz, Zajmiciel, ten, który coś sądownie zajmuje.

Zajmować *dok.* Zająć, chwytać, łapać, porywać, zagrabiać, ująwszy zabierać; zapełniać, pokrywać sobą: **z.** plac, miejsce; opanowywać coś; przywłaszczać sobie coś, brać siłą; objąwszy zabierać, zagarniać; zatrudniać kogoś, zabierać cały jego czas, wszystkie myśli, uczucia; interesować, zaciekawiać, ciekawić; zacinać, uderzać: **z.** kogoś po grzbiecie, po twarzy; **z. się,** zatrudniać ś. czemś, pracować nad czemś; zapalać ś., zaczynać gorzeć, wybuchać płomieniem; *przen.,* powstawać nagle, wybuchać jakby płomieniem: miłość, złość ś. **z-uje;** puszczać korzenie w ziemię, przyjmować ś.

Zajrzeć — *p.* Zaglądać.

Zajście *rzecz.* od Zajść; zdarzenie, wypadek; spór, zwada, kłótnia, bójka; ciąża, poczęcie.

Zajść — *p.* Zachodzić.

Zajurzać *dok.* Zajurzyć, czynić lubieżnym jurnym, nabawiać jurności; **z. się,** zapalać ś. jurnością, jurnym ś. stawać; rozzłoszczać ś., unosić ś. gniewem.

Zajuszać *dok.* Zajuszyć; walać, plamić krwią zakrwawiać, oblewać juchą; *przen.,* wywoływać czyjś gniew, rozjuszać kogoś; **z. się,** walać ś. krwią, oblewać ś. juchą; *przen.,* unosić ś. gniewem, stawać ś. żądnym krwi, rozjuszać ś.

Zajutrek, Zajutrzek, dzień zajutrzejszy.

Zajutro, Zajutrze, Zajutrz, dzień pojutrze, dzień trzeci zkolei.

Zajutrzejszy, nazajutrzejszy, jutrzejszy.

Zajutrzyć, odłożyć na jutro.

Zakadzać *dok.* Zakadzić; zaczynać kadzić; kadząc zapełniać wonią, wydać jakąś woń, jakiś odór.

Zakalać, zaplugawić kalem, zabrudzić, zabrukać; zakłuwać.

Zakalcowaty, mający w sobie zakalec.

Zakalec, ciasto niedopieczone w chlebie, w babce, w placku i t. p.; *przen.,* hańba, srom, sromota.

Zakalisty, z zakalcem, pełen zakalców, zakalcowaty.

Zakała, Zakał, resztki kału, plugastwa, nieczystość, zaplugawienie; zarodek, zaród zawiązek początek złego; skaza usterka, wada, przywara; plama hańbiąca, hańba; wstyd, sromota, srom; człowiek przynoszący swojem postępowaniem wstyd rodzinie, społeczeństwu i t. p.

Zakamarek, boczna, wąska uliczka, zaułek; boczne, niewielkie pomieszczenie w domu, zakątek, komórka, przegródka.

Zakamieniałość, zatwardziałość, zatwardzenie nakształt kamienia; *przen.,* obojętność na cudzą niedolę, nieużytość serca, brak litości, okrucieństwo.

Zakamieniały, stwardniały nakształt kamienia, zatwardziały: *przen.,* nieczuły, zimny, obojętny, nieużyty.

Zakamienieć, stwardnieć na kamień; *przen.,* stać ś. obojętnym, nieużytym, nielitościwym.

Zakamienować, kamienując zabić.

Zakantopić, pozbawić kogoś życia, bijąc go, tłukąc rozmaitym sposobem; zagubić, zapodziać, zaprzepaścić.

Zakapać, Zakapnąć — *p.* Zakapywać.

Zakapturzać *dok.* Zakapturzyć; oddawać do klasztoru; **z. się,** okrywać ś. kapturem; wstępować do klasztoru.

Zakapywać *dok.* Zakapać, Zakapnąć, kapać coś na jakieś miejsce, kapiąc opryskiwać, obryzgiwać, walać kroplami czegoś ściekającego.

Zakarbowywać *dok.* Zakarbować; karbując zarzynać, zakreślać, zaznaczać zapomocą karbu; zapełniać karbami; zatrzymać w pamięci to, czego ś. doznało od kogoś, szczególnie odmowę czegoś, odwet jakiś, zemstę.

Zakarczować, rozpocząć karczowanie; karczując zająć.

Zakarmiać *dok.* Zakarmić; zaczynać karmić; karmiąc zatuczać; karmiąc zabijać, pozbawiać życia.

Zakarować, karując zawieźć; **z.** armatę = zaprocować ją, t. j. postawić ogon na przodkarze i umocować jedno z drugim łańcuchem do podróży.

Zakasać — *p.* Zakasywać.

Zakasowywać *dok.* Zakasować; kasując znosić; zaćmiewać, przewyższać, przechodzić, przenosić kogoś talentem, wyższym rezultatem.

Zakasywać *dok.* Zakasać; zakładać, zawijać wyżej rękawy, fartuch, podnosić, podkasywać poły sukni; **z. się,** zakładać, zawijać wyżej swoje rękawy, swój fartuch, podnosić poły swej sukni.

Zakaszlać, Zakasłać, Zakaszlnąć, zacząć kaszlać; zagłuszyć, zapełnić kaszlem; **z. się,** zacząć kaszlać; dostać ataku gwałtownego kaszlu.

Zakaszubić się, osiąść na wsi, na partykularzu, w zakątku.

Zakatarzyć (się), zarazić (ś.) katarem.

Zakatować, katując zamęczyć, zabić, zamordować.

Zakatrupić *posp.,* stracić zabić, zamordować.

Zakaty, Za katy!, *przysł.,* niezmiernie, nadzwyczaj, okropnie, do licha!

Zakawęczeć kawęcząc, chyrlając dogoreć.

Zakaz, zabronienie, zakazanie.

Zakazać — *p.* Zakazywać.

Zakazany, niedozwolony, którego zakazano: **z.** owoc = zabroniona pokusa; brzydki, wstrętny, obrzydliwy, nieznośny, niemożliwy, z pod ciemnej gwiazdy.

Zakazić — *p.* Zakażać.

Zakazowy, zakazujący, zabraniający.

Zakazywać *dok.* Zakazać; zabraniać, nie pozwalać.

Zakaźny, mogący zakazić, zaraźliwy, infekcyjny: choroba **z-a** = rozwijająca się wskutek zakażenia.

Zakażać *dok.* Zakazić; zarazić chorobą, dotknąć jakąś zarazą, zarazić, zgangrenować.

Zakażenie *rzecz.* od Zakazić; **z.** krwi = niebezpieczna choroba, powstająca przez dostanie ś. bakteryj chorobotwórczych z powietrza, z odzieży, z nieczystych rąk do ran, do krwi.

Zakącik — *p.* Zakąt.

Zakąkolić, zachwaścić kąkolem.

Zakąsać — *p.* Zakąsywać.

Zakąsić — *p.* Zakąsywać; zjeść coś przed głównem jedzeniem, zjeść coś po napiciu ś. wódki.

Zakąska, to, co ś. zakęsuje po piciu, zwłaszcza trunku, np. kawałek chleba, sera wędliny, chleba z masłem, ze śledziem, z kawiorem, z kawałkiem ryby wędzonej i t. p., kanapka; lekki posiłek, lekkie śniadanie, przekąska.

Zakąsywać *dok.* Zakąsać; zagryzać na śmierć.

Zakąsywać *dok.* Zakąsić; **z.** coś, czemś=jeść coś po napiciu ś.; zaczynać kąsać coś; jeść, gryząc zwolna, potrochu.

Zakąt, Zakątek, Zakącie, Zakącik, miejsce ustronne, kąt ukryty; kryjówka schronienie; ustronie, zacisze, partykularz, kąt, zabity deskami.

Zakątnie *przysł.,* w kącie, ustronnie.

Zakątny, ukryty na ustroniu, ustronny, uboczny.

Zakichać *dok.* Zakichnąć; zaczynać kichać, dużo kichać.

Zakidać, Zakinąć, zarzucić, zamiotać.

Zakiełznać, Zakiełzać, nałożyć kiełzno, wędzidło, zachełznąć.

Zakinąć — *p.* Zakidać.

Zakipieć, zacząć kipieć; **z.** gniewem = rozgniewać ś. gwałtownie; **z.** złością, nienawiścią = przejąć ś. niemi względem kogoś.

Zakis, zakiśnienie, fermentacja: rzecz zakisła, ferment.

Zakisać *dok.* Zakisić; kiśnieniem zakwaszać, ukwaszać.

Zakisieć, Zakisnąć, zakwasić ś., ukwasić ś., zacząć kisnąć.

Zakitować, zakleić, założyć, zatkać kitem.

Zakiwnąć, zacząć kiwać, kiwnąć, skinąć.

Zaklajstrować, zakleić, zalepić klajstrem, zawalać klajstrem.

Zaklamrować — *p.* Zaklamrowy-

wać; klamrami spajać, zamykać; **z. się,** być zaklamrowywanym.

Zaklapać, Zaklapnąć, zacząć klapać; klapaniem zamknąć; zawalać błotem, ubłocić; **z. się,** zawalać ś., zachlapać ś. błotem.

Zaklaskać, Zaklasnąć, zacząć klaskać, zaklasnąć; klaskaniem zagłuszyć; z klaskiem zapaść.

Zakląć — *p.* Zaklinać; wypowiedzieć jakieś przekleństwo.

Zaklecić, klecąc zamknąć, zarzucić, zarobić, zabić, załatać.

Zaklejać, *dok.* Zakleić; klejąc spajać; klejąc zamykać; klejąc zatykać, zakrywać, łatać.

Zaklekotać, zacząć klekotać; odezwać ś. klekocącym głosem; **z.** kogoś, coś = klekotaniem zagłuszyć.

Zaklepać, klepiąc zagładzić, zamocować

Zaklepisko, miejsce spojenia nitami.

Zaklepnik, młotek do zaklepywania nitów.

Zaklęcie *rzecz.* od Zakląć; klątwa, przysięga; formuła uroczysta zaklinania.

Zaklękać *dok.* Zaklęczeć; padać na kolana, klękać.

Zaklęsać, Zakląsać *dok.* Zakląsnąć; zapadać wklęśle.

Zaklęstość, wklęśnienie, wklęsłość.

Zaklęsły, zapadły, wklęsły.

Zaklęsnąć — *p.* Zaklęsać.

Zaklęśnina, zaklęsłość, miejsce zapadnięte, zapadłe, wgłębione, wciągnięte w siebie.

Zaklęty, którego zaklęto; zaczarowany; przeklęty, zamieniony w inną istotę.

Zaklinacz, ten, który zaklina, czaruje, czarownik, egzorcysta.

Zaklinać *dok.* Zakląć, zobowiązywać pod przekleństwem; prosić, błagać usilnie; zamawiać, zażegnywać, egzorcyzmować: **z.** czarta, węża; czarować, zaczarowywać; **z. się,** zapewniać pod klątwą, pod przysięgą, zaprzysięgać ś.; **z. się** nawzajem=zapewniać jeden drugiego pod przysięgą, pod grozą klątwy.

Zaklinać, Zaklinowywać *dok.* Zaklinić, Zaklinować; zabijać klinem, klin wstawiać, wbijać, podbijać, zaszywać w coś klin.

Zakliniec, chrząszcz wachlarzorogi.

Zaklinica, owad tęgopokrywy, pięciostawny, listkorożny.

Zaklinować, Zaklinowywać — *p.* Zakliniać.

Zakluć, zakłuć, zabić, uderzając dziobem.

Zakład, zakładanie, założenie czegoś, np. budynku; to, co jest założone, instytucja, instytut prywatny, społeczny, rządowy, poświęcony użytkowi powszechnemu: **z.** naukowy = szkoła, uniwersytet; **z.** szpitalny = szpital, **z.** handlowy = sklep, biuro, **z.** przemysłowy = fabryka, **z.** leczniczy = lecznica, **z.** cukierniczy = cukiernia, **z.** fryzjerski = razura i t. p.; fundament, podstawa, grunt; fant zastawiony; *przen.*, zapewnienie, poręczenie, pewność, zadatek: **z.** miłości, przyjaźni; zakładanie ś. z kimś i to, o co ś. zakładają: iść z kimś o **z.**, wygrać, przegrać **z.**; **z.** wału = niższa część wału fortyfikacyjnego; zastaw.

Zakładacz, Założyciel, ten, który coś zakłada, fundator; **z.** ognia = podpalacz.

Zakładaczka, Założycielka, forma żeńska od Zakładacz.

Zakładać *dok.* Założyć, kłaść coś za czemś, składać jedno na drugie: **z.** ręce, nogi nakrzyż; kłaść, wkładać; zagiąwszy, założywszy, zaszywać; **z.** coś czemś=zapełniać, zastawiać, zapychać, zatykać, zasłaniać, zakrywać, okładać; **z.** coś w czemś = zasadzać, gruntować: **z.** w czemś szczęście, nadzieję; fundować, ustanawiać, otwierać: **z.** szkołę, warsztat, sklep, fabrykę; kłaść fundament pod coś, zaczynać budować: **z.** kościół, dom, twierdzę, zamek; **z.** ręce = zaczynać próżnować; siedzieć z założonemi rękami, nic nie robić; **z.** kartę w książce= załamywać jej brzeg; **z.** sidła, siatki = stawiać, zastawiać; **z.** sobie jakiś cel = zamierzać coś; **z.** karę na kogoś = nakładać, naznaczać; **z.** ogień = rozpalać, rozniecać; **z.** pieniądze za kogoś = ręczyć pieniędzmi za niego, dawać je, wykładać, wydawać naprzód; **z.** jakieś twierdzenie = przedsiębrać jego dowiedzenie; **z.** obóz = ustawiać namioty; **z.** farby = naprowadzać grunt; **z.** fundament = murować go z cegły, kamieni; **z.** zwierzynę psami = puszczać jej psy w pogoń, przecinając jej drogę; **z.** pole = zaczynać polowanie; o psie myśliwskim: szukać, tropić zwierza; **z. się,** czemś=zasłaniać ś., wymawiać ś., składać ś. na coś.

Zakładka, to, co ś. założyło, fałd; obręb, obrąbek u sukni; to, co służy do naznaczenia miejsca, np. w książce, którą ś. czyta, kawałek papieru, wstążeczka i t. p.

Zakładnia, u rybaka: otwór w lodzie, którędy ś. sieć zaciąga.

Zakładniczka *for. ż.* od Zakładnik.

Zakładnik, człowiek, dany w zakładzie w celu pewności wykonania i dotrzymania pewnych warunków a. zobowiązań.

Zakładny, dotyczący zakładu, założenia, fundacji: kapitał, fundusz **z.**; służący za podwalinę, fundamentalny.

Zakładowy, stanowiący własność zakładu naukowego, przemysłowego, handlowego, leczniczego i t. p.

Zakładziny (-in), uroczystość zakładania czegoś, np. kamienia węgielnego pod budowę.

Zakłopotać, nabawić kłopotu; **z. się,** wpaść w ambaras, w kłopot.

Zakłopotanie *rzecz.* od Zakłopotać; stan człowieka zakłopotanego, trudne położenie, ambaras, kłopot.

Zakłopotany, wprowadzony w zakłopotanie, zaniepokojony, zaambarasowany.

Zakłosić się, zawiązać ś. w kłosy, rozrość ś. w kłosy.

Zakłócać *dok.* Zakłócić, kłócąc, bijąc, mieszać; mieszać spokojność, niepokoić, ambarasować, kłopotać; zatrudniać, zainteresowywać, zajmować; kłótnią zapełniać.

Zakłócenie *rzecz.* od Zakłócić; stan niespokojny, stan zamieszanej spokojności, zamieszanie, sprawianie czemś niepokoju, swary, kłótnia.

Zakłóciciel, Zakłótnik, człowiek, który coś zakłócił.

Zakłócić — *p.* Zakłócać.

Zakluć — *p.* Zakłuwać.

Zakłuwać *dok.* Zakłuć, ranić, zabijać kołkiem, ostrem narzędziem: **z.** wieprza, wołu; **z. się,** ukłuciem siebie ranić, odbierać sobie życie ostrem, kłującem narzędziem.

Zakneblować, zatkać, zawiązać kneblem.

Zakochać, kogoś w kimś = uczynić, że ktoś kogoś pokochał; **z. się,** powziąć miłość ku komuś, rozkochać ś. w kimś.

Zakochana, która ś. zakochała; *rzecz.*, kobieta zakochana, kochanka, miłośnica.

Zakochanie, miłość, zamiłowanie, upodobanie; **z. się,** zapałanie miłością do kogoś, czegoś.

Zakochaniec, mężczyzna, który rozmiłował ś. w kimś a. w czemś.

Zakochany, który ś. zakochał; *rzecz.*, kochanek, miłośnik.

Zakoczować, koczując, zawitać dokądś, dojść do pewnego kresu.

Zakolanek, część ciała ponad kolanem, część zbroi nakładana na kolano (fig.), okrycie kolana; pasek skórzany, zapinany na guziki, ściskający mocno kolano, używany do konnej jazdy.

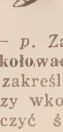

Zakolebać — *p.* Zakołysać.

Zakolić, Zakołować, zaokrąglić, zrobić okrąg, zakreślić koło, przybyć, objechawszy wkoło; **z. się,** rozłożyć ś., zatoczyć ś. w kształcie koła.

Zakolnąć — *p.* Zakłuć.

Zakolonizować, zająć, zapełnić osadami, zaprowadzić osadnictwo, kolonje.

Zakoł, zakolenie, łuk, bieg w koło, koło zatoczone; gatunek jazu.

Zakoła, dziedzina, kraina, obwód, okrąg, obrąb.

Zakołatać, zastukać, zapukać, stuknąć; **z.** do kogoś, do serca czyjegoś=zwrócić ś. do kogoś z prośbą, z życzeniem, z propozycją; **z.** coś = kołataniem nadpsuć, nadwątlić; tłukąc, bijąc, zabić; **z. się,** kołatając ś., zapędzić ś.

Zakołować — *p.* Zakolić.

Zakołowrocić się, o koniach: dostać zawrotu, kołowaciny.

Zakołować, zakręcić ś., zatoczyć ś. kołem.

Zakołysać, zakolebać, zacząć kołysać, zabujać; zachybotać; kołysząc, poruszyć kołysząc uśpić: **z.** dziecko; **z. się,** zacząć ś. kołysać, zabujać ś.; kołysząc ś., poruszyć ś., zachwiać ś., zachybotać ś.

Zakomenderować, wygłosić komendę, rozkazać.

Zakomorek, Zakomórek, Zakomorka — *p.* Zakamarek.

Zakomunikować, udzielić komuś wiadomości o czemś.

Zakon, prawo Boskie, w Piśmie Świętem zawarte: **z.** Mojżeszowy a. stary **z.**; **z.** Chrystusa a. nowy **z.**; religja, wiara, wyznanie; świętość świątobliwość, sumienność; prawo, ustawy, stan prawny, prawne powołanie życia; żywot zakonny, życie klasztorne, reguła mnisza; *zbior.*, ogół zakonników, żyjących pod jedną regułą klasztorną.

Zakonkludować, zrobić wniosek, wyprowadzić konkluzję z czegoś, koniec położyć czemuś.

Zakonnica, kobieta, należąca do zakonu mniszego, mniszka.

Zakonnictwo, stan zakonnika.

Zakonniczy, dotyczący zakonu a. zakonnika, stanowiący jego własność; właściwy zakonnikom, mnisi, mnichowski.

Zakonnik, mężczyzna, należący do zakonu klasztornego, mnich.

Zakonność, postępowanie zgodne z zakonem Bożym; bogobojność, zachowywanie reguły zakonnej.

Zakonny, stosujący ś. do zakonu Bożego; dotyczący zakonu klasztornego, zakonniczy, mnisi; *rzecz.*, zakonnik, mnich.

Zakonodawca, prawodawca; założyciel reguły zakonnej.

Zakonopacić, Zakonopaczyć, pozatykać okręt kłakami konopnemi.

Zakonopis, człowiek, piszący a. układający prawo, zakonodawca.

Zakonotować, zanotować.

Zakontrasygnować, podpisać akt a. postanowienie, przyjmując na siebie odpowiedzialność za niego.

Zakończać *dok.* Zakończyć; zacinać, zaostrzać koniec; kończyć, dokończać, robić czemuś koniec, kres czemuś kłaść; **z. się,** ostro, śpiczasto ś. kończyć; kończyć ś., ukończać, kres swój mieć; w *gram.*, mieć zakończenie, kończyć ś.

Zakończenie *rzecz.* od Zakończyć; część końcowa, brzeżna czegoś, koniec, brzeg, krawędź; ostatnia, krańcowa część jakiegoś utworu literackiego, epilog; w *gram.*, końcówka deklinacyjna lub konjugacyjna wyrazu.

Zakończyć — *p.* Zakończać.

Zakop, szaniec, okop.

Zakopać — *p.* Zakopywać.

Zakopcić (się), zawalać (ś.), osmalić (ś.) kopciem.

Zakopcieć, zacząć kopcić, powalać ś., zajść kopciem.

Zakopertować, włożyć w kopertę; *przen.* ciepło ubrać, owinąć.

Zakopywać *dok.* Zakopać; kopiąc zakrywać, ukrywać w ziemi, chować w ziemi, zagrzebywać; *przen.*, marnotrawić, nie ukazując na widok publiczny, marnować, trzymając w ukryciu, zarzucać: **z.** talent; **z. się,** ukrywać ś., kopiąc, zagrzebywać ś. w ziemi; *przen.*, ukrywać ś. w czemś, tak że nie widać: **z. się,** w betach, w pierzynach; ukrywać ś. gdzieś wstydliwie, skromnie, świata Bożego nie widząc; nie wychodzić, nie wyjeżdżać z domu: **z. się** na wsi; pogrążać ś. w czemś z zapamiętałością: **z. się** w książkach; o zwierzu: grzebiąc, kopiąc, ukrywać ś.: **z. się** w ziemi, w śniegu.

Zakorcić, począć korcić, niepokoić, gniewać, irytować, kusić, pobudzać, podniecać.

Zakordonować, zająć w kordon.

Zakordonowy, położony za kordonem, t. j. za granicą; mieszkający za kordonem.

Zakorek, chrząszcz mały, wygryzający chodnik pod korą drzew iglastych i z tego powodu szkodliwy (fig.).

Zakorkować, zatknąć korkiem.

Zakorzeniać *dok.* Zakorzenić; pozwolić rozrosnąć ś. korzeniom, umacniać ś. w ziemi; pozwalać rozszerzyć ś., upowszechnić ś.; zaprawić korzeniami; **z. się,** rozrastać w korzeń; *przen.*, rozszerzać ś., szerzyć ś., upowszechniać ś.

Zakorzenialość, zakorzenienie; to, co ś. zakorzeniło.

Zakorzeniony, Zakorzeniały, który ś. zakorzenił, umocnił w czemś, rozpowszechniony, powszechny, trudny do wytępienia.

Zakos, zgzygzak, zakręt, serpentyna: droga w **z-y.**

Zakosić, zacząć kosić; kosząc zająć.

Zakostniały, Zakościały, który zakostniał.

Zakostny, leżący za kością.

Zakosztować, skosztować, pokosztować, spróbować, nabrać do czegoś chęci, gustu.

Zakośniak, snopek słomy odpowiednio przygotowany do pokrycia dachu.

Zakować — *p.* Zakowywać.

Zakół, zakolenie, obrót, bieg wkoło.

Zakówka, sztyfcik na końcu zenkla u sznurówki.

Zakpiwać *dok.* Zakpić, żartować z kogoś, drwić sobie z kogoś; wystrychać na kpa.

Zakracać — *p.* Zakratować.

Zakracie, miejsce zakratowane.

Zakraczać *dok.* Zakroczyć, krocząc zachodzić dokąd, kroczyć do pewnego kresu; **z.** czemuś=zapobiegać; **z.** komuś=zastępować mu drogę, zakreślać granicę; *przen.*, nie pozwalać, wzbraniać, przeszkadzać; zdarzać ś. w ciągu czegoś, zachodzić stawać na przeszkodzie; zastępować, zajmować coś.

Zakradać się *dok.* Zakraść ś., ukradkiem przedostawać ś. dokądś, wkradać ś., zaczajać ś., czatować.

Zakrady (-ów), zakradanie ś.

Zakrajać *dok.* Zakroić.

Zakrajny, dotyczący zakrajania.

Zakrakać, odezwać ś. głosem krzącym, zacząć krakać; krząc zagłuszyć.

Zakrapiać *dok.* Zakropić, pokrapiać, skrapiać; zwilżać, odwilżać kroplami; **z.** gardło, **z.** robaka = używać trunków; zarumieniać, zaczerwieniać; **z.** kogoś czemś = mieszać, wstydzić, konfudować, detonować; **z. się,** być zakrapianym, upijać ś.

Zakraszać *dok.* Zakrasić, zaprawiać okrasą.

Zakraść się — *p.* Zakradać ś.

Zakrata, więzienie, ciemnia — *p.* Zakracie.

Zakratować, Zakracać, opatrzyć kratą, zagrodzić, zamknąć kratą.

Zakrawać, Zakrajać *dok.* Zakroić, zaczynać krajać, nadkrajać, krając sięgać do pewnego miejsca, zarzynać, zacinać; ukrawać, odkrawać, odcinać, odrzynać część czegoś; **z.** czegoś=zarywać czegoś, zbliżać ś. do czegoś, naśladować coś; **z.** na coś=zmierzać coś, mieć coś na celu, na widoku; **z.** na coś, na kogoś=zarywać na kogoś, na coś, być podobnym do kogoś, do czegoś; **z.** się na coś=zanosić ś. na coś.

Zakrawek, Zakrawka, zakrajany kawał; zakrawanie, zkrojenie, zarżnięcie.

Zakrążać (się), *dok.* Zakrążyć (ś.), zaokrąglać (ś.), zataczać (ś.) w koło; okrążać, obchodzić.

Zakredytować, dać na kredyt, na rachunek, zborgować; wpisać na czyjeś dobro do księgi handlowej, uznać.

Zakres, kresa zaznaczona; wyznaczony kres; koło, sfera, obręb, granica; ciąg, przeciąg, trwanie.

Zakresać *dok.* Zakresić; zakreślać.

Zakreślać *dok.* Zakreślić; naznaczać kresą, kreśląc zaznaczać; nakreślać, kreślić, rysować; zamazywać, wykreślać; określać, ograniczać, granicę, kres czegoś oznaczać; **z. się,** być zakreślanym.

Zakręcać *dok.* Zakręcić, kręcąc zataczać; czynić krętym; pokręcając, podnosić, zaginać w górę: **z.** wąsa; kręcąc zakrzywiać, zaginać, przekręcać; kręcąc zamykać, zatwierać, zaśrubowywać; naciągać, nakręcać; *przen.*, wikłać; idąc, podążając w pewnym kierunku, zbaczać pod kątem, zwracać ś. na prawo a. na lewo; **z. się,** kręcąc ś., tworzyć za-

kręt, zbaczać na prawo a. na lewo; droga, rzeka **z-a;** obracać ś. wkoło, kręcić ś., wiercić ś., zwracać ś. w różne strony; kręceniem zamykać ś., zaśrubowywać ś.; kręceniem zakrzywiać ś., przekręcać ś.; być naciąganym, nakręcanym; wikłać, gmatwać, sprawiać zamęt; o włosach: kędzierzawić ś., układać ś. w pukle, **kręcić** ś., skręcać ś.; o łzach: ukazywać ś. w oczach; **z. się,** koło czegoś=pilnie chodzić koło czegoś, starać ś. o coś usilnie; *przen.*, zawracać ś.: głowa mi ś. **z-a; z-iło** mi ś. w głowie = doznałem zawrotu głowy.

Zakrępować, krępując związać, ubezwładnić, skrępować, ściągnąć mocno; uczynić coś mocnem, silnem.

Zakręt, to, co ś. zakręciło, załom, zawrót, krętość: **z.** drogi, rzeki, ulicy; wir wodny; wybieg, wykręt, kruczek prawny; **z.** koło czegoś=kręcenie ś., krzątanie ś., zabieganie około czegoś, zabieg, staranie; krętanina, chaos, zamieszanie; **z.** głowy = zawrót, zawracanie głowy, zaprzątanie myśli; **z.** uszny = koncha uszna, mająca kształt spiralny; **z.** domowy = krzątanina gospodarska; **z.** w tańcu = obrót, skręt, pląs; **z.** dymu = kłąb; **z.** na sukni = wyszycie, deseń w kształcie linji powyginanej; **z.** mózgu = układ kręty linij, zwojów mózgowych.

Zakrętas, kresa powyginana w piśmie, np. przy podpisie.

Zakrętka, rodzaj haczyka do zakręcania, do zamykania drzwiczek a. dwu połów okna.

Zakrętkiem *przysł.*, w zakręty, nierówno, zakręciwszy w koło, zakręcając, zwracając.

Zakrętnie *przysł.*, z zakrętami, wykrętnie.

Zakrętność, cecha tego, co jest zakrętne; *przen.*, wykrętność.

Zakrętny, pełen zakrętów, kręty, wężykowaty, esowaty, wijący ś.; *przen.*, wykrętny, podstępny, chytry.

Zakroczyć — *p.* Zakrawać.

Zakroić — *p.* Zakrawać.

Zakrok *gimn.*, pierwsza połowa kroku wtył, polegająca na wysunięciu jednej nogi wtył bez dosuwania drugiej.

Zakropić — *p.* Zakrapiać.

Zakrostawić, wyrzucić krosty, pokryć krostami.

Zakrój, zakrojenie, zakrawanie, zarzynanie, krój; pierwsza bróżda, zakrojona przez pług; zamiar, zamysł; zakres, rozmiar, wielkość zamierzona czegoś.

Zakrólować, zacząć królować.

Zakruczeć, wydać głos kruczący.

Zakruszać *dok.* Zakruszyć; zaczynać kruszyć; krusząc, zapełniać coś czemś, rozdrabniać, rozkruszać.

Zakrwawiać *dok.* Zakrwawić; rozkrwawić, skaleczyć, zranić do krwi, plamić krwią, broczyć krwią; *przen.*, zarumieniać, zaczerwieniać; rozjątrzać, rozjuszać, rozlakomiać na krew; gniewać, irytować, wściekać, oburzać; **z.** komuś serce = dotykać go boleśnie, zasmucać go, przepełniać serce jego żalem; **z. się,** oblewać ś., plamić ś. krwią; *przen.*, zarumieniać ś., zaczerwieniać ś.; rozlakomiać ś. na krew, rozjuszać ś.; *przen.*, wpadać we wściekłość, wściekać ś., oburzać ś.; *przen.*, smucić ś. bardzo, zaczynać czuć żałość w sercu.

Zakrycie *rzecz.* od Zakryć; coś zakrywającego, pokrywka, przykrywka, zasłona; miejsce skryte, ukrycie, tajnik; *przen.*, pretekst, pozór, płaszczyk; *przysł.*, w sposób skryty, skrycie, tajnie.

Zakryć — *p.* Zakrywać.

Zakrystja, izba przy kościele do przechowywania przyrządów, ubrań i rzeczy kościelnych oraz dla kapłanów do przywdziewania szat kościelnych.

Zakrystjan, kościelny, mający nadzór nad zakrystją.

Zakrystjanka, mniszka, mająca dozór nad zakrystją w klasztorach żeńskich.

Zakryt, rodzaj skorupiaka jawnodychawkowego.

Zakrytość, cecha tego, co jest zakryte, tajność, skrytość, tajemniczość.

Zakryty, którego zakryto, który ś. zakrył, przykryty; tajny, skryty, tajemniczy, ukryty, niewiadomy, niepojęty, nieznany.

Zakrywa, miejsce zakryte, kryjówka; pokrywa.

Zakrywać *dok.* Zakryć; nakryciem zasłaniać, przykrywać, nakrywszy, nie pozwalać oglądać; *przen.*, taić, ukrywać, czynić tajnym zatajać; **z. się,** nakrywając ś., słaniać ś.; *przen.*, ukrywać ś., taić ś., tajnym ś. stawać; **z. się** czemś=wymawiać ś., zasłaniać ś., tłumaczyć ś., uniewinniać ś. czemś.

Zakrywadło, to, co służy do zakrywania czegoś, np. mata.

Zakrywka, przykrywka, pokrywka; *przen.*, pozór, pretekst.

Zakrząkać, Zakrząknąć, zacząć krząkać; zagłuszyć krząkaniem.

Zakrzątać *dok.* Zakrzątnąć; zatrudniać, zajmować, zaprzątać; **z. się,** krzątać ś., uwijać ś., trudnić ś., biegać około czegoś, wziąć ś. do czegoś, postarać ś.

Zakrzeczeć — *p.* Zaskrzeczeć.

Zakrzemieniać *dok.* Zakrzemienić; zamienić w krzemień; *przen.*, czynić twardym, nieczułym, obojętnym; zatwardzać.

Zakrzepiać *dok.* Zakrzepić; czynić skrzepłym; nieco pokrzepiać, krzepić, posilać, wzmacniać, umacniać.

Zakrzepłość, stan tego, co jest zakrzepłe; *przen.*, zastój życia politycznego, społecznego i umysłowego; zatrzymanie ś. tego życia na jednym punkcie.

Zakrzepły, skrzepły, stwardniały, który zakrzepł; *przen.*, nieczuły, obojętny, zimny.

Zakrzepnąć, zastygnąć, stężeć, stwardnieć; o ciele płynnem lub półpłynnem: skrzepnąć; stać ś. zimnym, nieczułym, obojętnym, egoistą; stanąć w miejscu, nie idąc za postępem.

Zakrzesywać *dok.* Zakrzesać, Zakrzosać; zacząć krzesać, krzesaniem dobywać ognia; zaciosywać, zacinać, przycinać, zarzynać.

Zakrzew, Zakrzewie, miejsce zakrzewione, zarośla; zaród, początek, źródło.

Zakrzewiać *dok.* Zakrzewić, zasadzać gęsto krzewy, drzewa, pozwalać zarastać krzewami i drzewem, zakorzeniać, umacniać; *przen.*, rzucać zarody czegoś, krzewić, rozkrzewiać, rozpowszechniać; **z. się,** rozrastać ś., zakorzeniać ś., rozkrzewiać ś.; *przen.*, rozpowszechniać ś., krzewić ś.

Zakrzewieć, rozrosnąć ś. w krzew.

Zakrzęt, krzątanie ś., krętanina, zajęcie koło czegoś.

Zakrzosać — *p.* Zakrzesać.

Zakrztuszać *dok.* Zakrztusić; krztusząc zadławić ś. z powodu przedostania ś. obcego ciała do krtani; dostawać duszącego kaszlu.

Zakrzyczany, którego zakrzyczano, który stał **ś. nieśmiałym** wskutek tego, że na niego wciąż krzyczano, zahukany.

Zakrzyczeć, Zakrzyknąć, wydać głos krzyczący, zacząć krzyczeć; krzyknąć głośno, krzykiem zagłuszyć, zahukać, zafukać kogoś, krzycząc na kogoś, onieśmielić go.

Zakrzyknąć — *p.* Zakrzyczeć.

Zakrzywdzić, zrobić komuś krzywdę, skrzywdzić, zawinić krzywdząc kogoś.

Zakrzywiać *dok.* Zakrzywić; zachylać, krzywiąc nachylać, zaginać, zakładać; **z.** gębę, wykrzywiać ś., robić minę; **z. się,** krzywiąc ś., zachylać, zaginać, być zagiętym: wykrzywiać ś.

Zakrzyżować, ukrzyżować, przybić do krzyża; założyć nakrzyż.

Zaktualizować, zrobić aktualnym.

Zakuć — *p.* Zakuwać.

Zakudłać, Zakudlić, poplątać nakształt kudeł, potargać, powichrzyć.

Zakukać, Zakuknąć, głos wydać kukający, zacząć kukać; kukaniem wyrazić; kukaniem zagłuszyć.

Zakulbaczyć, założyć, zapakować za kulbakę.

Zakuleć, stać ś. kulawym, zachromieć.

Zakulisowy, znajdujący ś., odbywający ś. za kulisami; *przen.* nieoficjalny, poufny, niejawny.

Zakułakować, zamordować kułakami.

Zakup, zakupowanie, zakupienie znacznej ilości czegoś, hurtem, ryczałtem; **z.** a. w *lm.*, **z-y,** to, co kupione, zwłaszcza w większej ilości, sprawunek.

Zakupiciel, Zakupnik, Zakupień, człowiek zakupujący wszystko przed innymi; arendarz, dzierżawca; człowiek, przekupujący dla kogoś sędziów.

Zakupić — *p.* Zakupywać.

Zakupieniec, niewolnik kupny.

Zakupień — *p.* Zakupiciel.

Zakupieństwo, możność zakupienia czegoś, przetarg.

Zakupnik — *p.* Zakupień.

Zakupnie *przysł.*, drogą zakupu.

Zakupno, zakup, zakupywanie; towar zakupiony.

Zakupność — *p.* Zakupieństwo.

Zakupny, mogący być zakupionym, sprzedażny; przekupny, przedajny; feudalny, lenny; dzierżawny, emfiteutyczny.

Zakupywać, Zakupować *dok.* Zakupić; kupować hurtem wszystko, ubiegając innych, skupywać; przekupywać kogoś, zjednywać sobie kogoś pieniędzmi, kubanem.

Zakurzać *dok.* Zakurzyć; zapełniać, pokrywać, osypywać kurzem, pyłem; zapełniać dymem, zadymiać; zasmradzać, zapełniać smrodem; **z.** lulkę, fajkę = palić ją; **z.** komuś coś pod nos = puszczać mu pod nos dym z fajki, z cygara, z papierosa; *przen.*, wzburzać, zawichrzać; **z. się,** zapełniać ś., pokrywać ś., osypywać ś. kurzem; zakopcać ś.; zapalać ś., zajmować ś. ogniem; *przen.*, wzburzać ś., zawichrzać ś.

Zakus, zasmakowanie, skosztowanie; to, co ś. kosztuje; próba, doświadczenie; **z-y;** chęć zrobienia czegoś, pokusa, zamiary.

Zakuszać *dok.* Zakusić *rus.*, zakąsywać; kąsając, wygryzając kosztować; mieć zamiary zrobienia czegoś.

Zakutać, zawinąć, opatulić, owinąć, zasłonić od zimna.

Zakutwić, kutwiąc zaoszczędzić.

Zakuty, którego zakuto; łeb **z.**= człowiek głupi, niezdolny, głowa ciasna, jołop, gap; **z.** pedant = zaskorupiały, zacięty.

Zakuwać *dok.* Zakuć, zakować, kując mocno zbijać; **z.** kogoś w kajdany; **z.** coś czemś=kując nasadzać, zasadzać; **z. się,** być zakuwanym; *żart.*, uczyć ś. czegoś bezmyślnie, choć pilnie.

Zakwakać, wydać głos kwakający, zacząć kwakać; kwakaniem zagłuszyć.

Zakwas, zakwaszenie; to, co zakwaszono; to, czem zakwaszają; ferment, zacier; *przen.*, zaród zepsucia.

Zakwaszać *dok.* Zakwasić; zaprawiać kwasem; **z.** komuś coś=czynić gorzkiem, przykrem, niesmacznem; zaprawiać niesmakiem, goryczą; **z.** żelazo, stal = hartować; **z.** skóry = wyprawiać je; **z. się,** przechodzić kwasem, stawać ś. przechodzić kwasem, stawać ś. kwaśnym, nabierać kwasu; być zaprawianym goryczą; wpadać w zły humor.

Zakwaśnieć, zacząć kwaśnieć, nabrać kwasu, skwaśnieć, zakisnąć.

Zakwaterować się gdzieś, zająć coś kwaterą, zamieszkać gdzieś, wprowadzić ś. dokądś, do kogoś.

Zakwefiać *dok.* Zakwefić, zasłaniać kwefem; **z. się,** zasłaniać sobie twarz kwefem.

Zakwestjonować, zadać pytanie, zacząć badać; nie zgodzić ś. na coś, uznać coś za wątpliwe, niepewne, ulegające krytyce.

Zakwicie, pączek kwiatowy.

Zakwiczeć, Zakwikać, Zakwiknąć, odezwać ś. kwikiem; zagłuszyć kwikiem.

Zakwiecać *dok.* Zakwiecić, przyozdabiać kwiatami.

Zakwiknąć — *p.* Zakwiczeć.

Zakwilić, zacząć kwilić; odezwać ś. głosem kwilącym.

Zakwitać *dok.* Zakwitnąć, zaczynać kwitnąć, rozwijać ś. w kwiat, wypuszczać kwiat, przychodzić do dobrobytu, do stanu kwitnącego, rozkwitać, rozwinąć ś., zabłysnąć.

Zakwitły, który zakwitł.

Zakwitować, kwitując załatwić, skończyć z kimś, pokwitować, skwitować.

Zakwokać, wydać głos kwoczący, zacząć kwokać; kwokając zagłuszyć.

Zalać — *p.* Zalewać.

Zalakierowywać *dok.* Zalakierować, zagładzać lakierem, pokrywać lakierem.

Zalakować, zalepić lakiem, zapieczętować.

Zalaska, zwyczaj w daw. Polsce, polegający na tem, że zakładano ś. o zysk a. stratę swej sprawy przed sądem i kładziono przytem zakład na stole sądowym za laską przewodniczącego.

Zalatać, Zalatywać *dok.* Zalecieć; lecąc zapuszczać ś. do jakiegoś miejsca, lecieć do pewnego kresu; *przen.*, zapędzać ś., dochodzić, dobiegać do pewnego kresu; **z.** na kogoś=lotem natrafiać, napadać na kogoś; **z.** komuś=przecinać komuś drogę lecąc; **z.** kogoś=lataniem wyprzedzać; lotem zastępować drogę komuś; zalatuje jakąś wonią = daje ś. czuć jakaś woń zdaleka, wydaje woń.

Zalatywać — *p.* Zalatać; przylatywać od czasu do czasu.

Zalazły, który zalazł; zasypany, zamulony, zarosły.

Zaląc, Z. się — *p.* Zalegnąć ś.

Zaląg, zalęgnienie płodu, zarodek, zalążek.

Zalążek, płód zalęgniony, zarodek; w *bot.*, ta część kwiatu, z któ-

rej następnie powstaje nasienie, mieści ś. zwykle w dolnej części słupka kwiatowego (fig.).

Zalążnia *bot.*, dolna część słupka kwiatowego, w której tworzy ś. zalążek.

Zalband *nm.*, wąski pas skrajny żyły np. bazaltowej, pozostający w bezpośredniem zetknięciu ze skałami sąsiedniemi, składa ś. niekiedy ze szkła bazaltowego, t. zw. tachylitu.

Zalec — *p.* Zalegać.

Zalecać *dok.* Zalecić; dawać zlecenie, rozporządzać, rozkazywać; zachwalać komuś kogoś, coś, wystawiając jego zalety, rekomendować, polecać; stanowić czyjąś zaletę, być czyjąś dobrą stroną; **z. się,** odznaczać ś. czemś, polecać ś., rekomendować ś. czemś; **z. się** panie, kobiecie = okazywać jej skłonność, zabiegać o jej względy, umizgać ś. do niej, smalić cholewki, stroić koperczaki; popisywać ś.; chwalić ś., przechwalać ś.; **z. się** czemś, mieć coś jako zaletę, charakteryzować się czemś w sposób dodatni.

Zalecalny, zawierający zalecenie, rekomendacyjny: list **z.**

Zalecanki (-nek), zalecanie ś., zaloty; umizgi, koperczaki, komplementy.

Zalecicіel, ten, który coś zaleca, poleca; który zaleca kogoś drugiemu.

Zalecić — *p.* Zalecać.

Zalecieć — *p.* Zalatywać.

Zaleciny (-in), zaleta — *p.* Zalecanki.

Zalecony, którego zalecono, polecono, pochwalono, zarekomendowano.

Zalectwo, pismo krótkie, pospolicie wierszem, na początku książki przez innego autora umieszczone, a mające za cel pochwałę tejże książki.

Zaleczać *dok.* Zaleczyć, Zalekować; lecząc zagajać, goić; **z.** kogoś= lecząc kogoś, pozbawiać go zdrowia, życia.

Zaledwie, Zaledwo *przysł.*, ledwie, z trudnością; dopiero, ledwo co.

Zalegać *dok.* Zalec Zależeć; zajmować zaścielać, okrywać, zawalać; **z.** łoże = zajmować je leżąc, leżeć na niem; zajmować próżne miejsce, leżąc gnuśnieć; być na przeszkodzie, leżeć na drodze; leżeć w zaniedbaniu; nie być wykonanym albo wykończonym na czas; nie być wypłacanym na termin; **z. się,** psuć ś. od zbyt długiego leżenia; gnuśnieć od leżenia, od próżnowania.

Zalegiwać — *p.* Zalegać.

Zaległość, zaległa należność, suma, nie oddana na czas; **z.** towaru = uszkodzenie towaru z powodu długiego leżenia.

Zaległy, nie uiszczony, pozostały do opłaty; zepsuty przez długie leżenie, zależały, dawno leżący.

Zalekować — *p.* Zaleczyć.

Zalenić się, stać ś. leniwym, zgnuśnieć, rozprózniaczyć ś., rozlenić ś.

Zalepa, materjał, służący do zalepiania, np. smoła, glina, gips; glina z miałem węglanym do zalepiania spustu w piecu hutniczym, t. zw. inaczej babka, zawora.

Zalepiać *dok.* Zalepić; lepiąc zatykać, zapychać dziurę czemś lepkiem; zaklejać.

Zalepiciel, Zalepiacz, ten, który zalepia .

Zalepić — *p.* Zalepiać.

Zalesiać *dok.* Zalesić; zasadzać las, pozwalać zarastać lasem, zagajać, zapuszczać w las, zadrzewiać.

Zalesie, miejscowość, położona za lasem.

Zaleszczotek, gatunek pająka pożytecznego, niszczącego różne robactwo, szczególnie w bibljotekach, kleszczotek (fig.).

Zaleszczyca, owad z rzędu tęgopokrywych.

Zaleszczyć, w barci deseczki wpoprzek zatknąć, aby do nich pszczoły mogły plastry przytwierdzać.

Zaleśnić — *p.* Zalesić.

Zaleśnieć, zarosnąć lasem, wzrosnąć w las.

Zaleśny, położony za lasem.

Zaleta, zalecenie, polecenie, zachwalenie; zaszczyt, zasługa, ozdoba, przymiot dodatni, cecha pochwały godna, cnota, szacunek, cześć, uszanowanie.

Zaletny, odznaczający ś. zaletami, dodatni; godny zalety, zachwalania; zachwalający, zalecalny, polecający.

Zalew, woda, zalewająca ląd, wylew; miejsce, zalane wodą, zalewisko; zatoka morska, odlewisko, haf.

Zalewacz, człowiek, który coś zalewa.

Zalewać *dok.* Zalać; wylewając z brzegów, zatapiać, pokrywać wodą a. wogóle płynem, powodzią pokrywać; zapełniać otwór roztopioną masą czegoś: **z.** woskiem, ołowiem, smołą; pogrążać coś w wodzie a. wogóle w płynie, aby namiękło: **z.** słód wodą; **z.** owoce spirytusem; *przen.,* pokrywać, zapełniać; **z.** ogień = gasić płynem; **z.** kraj klęskami=sprowadzać nań liczne klęski; **z.** wojskiem = zajmować, napełniać wojskiem; **z.** kogoś wstydem = zarumieniać, zaczerwieniać; **z.** komuś gębę. głowę, łeb, gardziel, rozum = upijać ś., zapijać ś.; **z.** komuś za skórę a. sadła za skórę= doskwierać, dokuczać, dopiekać do żywego; **z. się,** być zalewanym, zatapiać ś., topić ś.; oddawać ś. pijatyce, upijać ś.; **z. się** łzami = płakać gorzko, rzewnie, tonąć we łzach; **z. się** wstydem a. rumieńcem wstydu = wstydzić ś. bardzo; **z.** a **z. się,** przebijać: papier ś. **z-a** = nie był przedtem zmoczony, nie pisze ś. na nim czysto.

Zalewek, zalanie czegoś roztopionym kruszcem; miejsce zalane, zalewisko, zatoka, odnoga morska.

Zalewisko, miejsce zalane, zalewek, zalew.

Zalewka, wino, którem polewano ofiarę, mając ją palić.

Zalewnia, kadź do moczenia ziarna przed słodowaniem; pomieszczenie, gdzie znajdują ś. w słodowni kadzie zalewne.

Zalewny, odnoszący ś. do zalewania, służący do zalewania; **z.** kadź = w której przez kilkanaście godzin moczą ś. ziarna żytnie, jęczmienne, owsiane i t. p. dla przygotowania z nich słodu.

Zależć — *p.* Załazić.

Zależałka, rzecz zależała.

Zależały, zepsuty przez zbyt długie leżenie; zgnuśniały od leżenia, ociężały, rozpróżniaczony.

Zależeć — *p.* Zalegać..

Zależeć, pozostawać w zależności od kogoś, być zależnym, zawisłym od kogoś; zasadzać ś., gruntować ś., być w zawisłości od czegoś, polegać; być ważnym dla kogoś, być rzeczą wielkiej wagi dla kogoś; to **z-ży...**= z warunkiem, jest zawisłe od..., jeżeli.

Zależnie *przysł.,* pozostając w zależności od kogoś, od czegoś, z warunkiem, niepewnie.

Zależność, stan zależenia od kogoś a. od czegoś, zawisłość.

Zależny od kogoś, od czegoś=zależący od kogoś, od czegoś, zostający w zależności od kogoś, od czegoś.

Zalęgać *dok.* Zalęgnąć, Zaląc; zaród w jaju, w nasieniu doprowadzić do wylęgnienia, wylęgać; **z. się,** formować ś. w zalążek, wylęgać ś.; zaczynać roić ś. czemś, napełniać ś. czemś, co ś. wylęgło: **z. się** robactwem.

Zalęgły, mający w sobie zarodek jakiejś istoty.

Zalęgnąć — *p.* Zalęgać.

Zalęk, zalęknienie, przestrach, lęk.

Zalękliwy, podlegający zalęknieniu, lękliwy, płochliwy.

Zalęknąć się, Zaląc się, zacząć ś. lękać; przestraszyć ś., przerazić ś., zląc ś., przeląc ś.

Zalęknięcie, Zaleknienie, przerażenie, przestraszenie, przelęknienie; nagły strach.

Zalękniony, przestraszony, przerażony.

Zaginąć nie móc ś. wydobyć, ulgnąć, zalepić ś., zakleić ś.

Zali *przysł.,* czy, azali, izali.

Zaliczać *dok.* Zaliczyć; dawać zgóry pieniądze na rachunek należności; **z.** kogoś do czegoś=zapisywać go, wymieniać jako należącego do czegoś; **z. się,** należeć do czegoś.

Zaliczenie *rzecz.* od Zaliczyć; danie zaliczki, zadatek; **z.** pocztowe, kolejowe = wysyłanie towaru w ten sposób, że odbierający go płaci za niego należność przy odbiorze.

Zaliczka, część należności, zgóry wypłacona, danie a conto, na rachunek.

Zaliczyć — *p.* Zaliczać.

Zalimitować, zawiesić, odroczyć: **z.** sejm, obrady.

Zalinieć, zacząć linieć.

Zalinjowywać *dok.* Zalinjować; linjami zakrywać, zakreślać, zapełniać; narysowywać linje, polinjować.

Zalipnąć, zalepić się.

Zalipnieć, nabrać lipkości, stać ś. lepkim.

Zaliszeć, stać ś. lichym, zanikczemnieć; wynędznieć, zmizernieć.

Zaliścić (się), osypać (ś.) liśćmi, pokryć (ś.) liśćmi.

Zaliście, miejsce za liściem.

Zaliścieć, pokryć ś., zarosnąć liściami.

Zalizać, liżąc zagładzić.

Zalotliwy — *p.* Zalotny.

Zalotne (-ego), podarunek, dany pannie od starającego ś. o jej rękę.

Zalotnica, Zalotnicka, kobieta zalotna, kokietka; kochanka.

Zalotniczość, zalotność, kokieterja.

Zalotnie *przysł.* z zalecaniem ś., kokieteryjnie, z przymilaniem ś.

Zalotnik, mężczyzna, zalecający ś. kobiecie; usiłujący przypodobać ś. jej, starający ś. o jej rękę, konkurent, gach.

Zalotność, skłonność do zalotów, kokieterja, umizganie ś.

Zalotny, skłonny do zalotów, odnoszący ś. do zalotów, kokieteryjny, umizgalski; piękny, powabny, wdzięczny.

Zaloty (-ów), zalecanie ś., zalecanki, usiłowanie, skierowane ku przypodobaniu ś. komuś; umizgi, karesy miłosne.

Zalsknąć, Zalsnąć, Zaśklnąć, Zaszklnąć, — *p.* Zalśnić.

Zalśnić, zabłysnąć; oślepnąć, zaślepnąć; ulec zaślepieniu, namiętności: **z.** miłością, gniewem; **z. się,** zabłysnąć, rozbłysnąć, zaświecić ś. nagle.

Zalśnić — *p.* Zalsknąć.

Zalubić *stpl.,* polubić, pokochać.

Zaludniać *dok.* Zaludnić; zapełniać ludnością, czynić ludnym a. ludniejszym; **z. się,** zapełniać ś. ludnością, stawać ś. ludnym albo ludniejszym.

Zaludnienie *rzecz.* od Zaludnić; ilość ludności w stosunku do zajmowanej przez nią przestrzeni.

Zalutować, lutując zamknąć otwór.

Załagadzać *dok.* Załagodzić; łagodnością doprowadzać do zgody, do uspokojenia i t. p.: **z.** spór; udobruchać.

Załagodzić — *p.* Załagadzać.

Załaknąć, zacząć łaknąć czegoś, zapragnąć, chcieć.

Załakomić, rozłakomić, uczynić łakomym do czegoś, wzbudzać łakomstwo do czegoś.

Załam — *p.* Załom; załamanie, zakręt, zagięcie; w *geol.*, wgłębienie w formacji geologicznej w kształcie kotliny lub stopnia czyli schodów, powstałe wskutek usuwania ś. płatów skalnych w jednym kierunku.

Załamać — *p.* Załamywać.

Załamanie — *p.* Załamać; **z. się światła** = odchylenie ś. promieni światła przy przechodzeniu z jednego ciała do drugiego o innej gęstości optycznej. (fig.).

Załamanka, dachówka płaska z wywiniętemi brzegami, jednym do góry, drugim na dół.

Załamek, załamanie się, zgięcie, zakrzywienie, zaułek, zakątek.

Załamowy, dotyczący załamu geologicznego.

Załamywać *dok.* Załamać; łamiąc, zaginać, zakrzywiać, zachylać; **z.** ręce = składać je na znak rozpaczy, bólu, prośby i t. p.; **z.** konia munsztukiem, wędzidłem = krócić, ujeżdżając go, hamować; *przen.*, zwyciężać, poskramiać, ujarzmiać; **z. się,** łamiąc ś., zaginać ś., zakrzywiać ś, zachylać ś, zakręcać ś. wskutek załamania ś. czegoś, pęknięcia, zapadać ś.; być łamanym; **z. się,** na rzece = zapadać w wodę wraz z załamującym ś. mostem, pomostem, warstwą lodu itp.

Załapać — *p.* Załapywać.

Załapany, którego załapano, zakłopotany nieoczekiwanem położeniem, zdarzeniem.

Załapić, uchwyciwszy unieść, porwać, zagrabić; owładnąć czemś.

Załapywać *dok.* Załapać; łapać, chwytać, grabić; *przen.*, wprowadzać w zakłopotanie nieoczekiwanem położeniem, zdarzeniem.

Załapić, uchwyciwszy unieść, porwać, zagrabić; owładnąć czemś.

Załapywać *dok* Załapać; łapać, chwytać, grabić; *przen.*, wprowadzać w zakłopotanie niespodziewaną sytuacją, zapytaniem i t. p.

Załata, załatanie; łata zaszyta.

Załatać, łatą zszyć dziurę, zacerować; zatknąć, zapchać dziurę; *przen.*, byle jak naprawić, doprowadzić do chwilowego porządku.

Załatwiać *dok.* Załatwić; czynić łatwiejszem, ułatwiać; **z.** interes, rzecz, sprawę = zająć ś. niemi, doprowadzając je do skutku, wykon wać, dokonywać, doprowadzać do końca, do skutku, wykończać; **z.** sprawunek = kupować go według zlecenia, zamiaru; **z. się** z czemś = robić, dokonywać; **z. się,** wypróżniać ś.

Załawiać *dok.* Załowić; zakładać sieci: **z.** na ryby, na ptaki; **z.** na kogoś, dybać, czatować na niego w złych zamiarach; **z.** na coś=wywoływać zwadę, biedę, nieszczęście; **z.** kogoś, coś=łowić, łapać siatką.

Załazić *dok.* Zaleźć; łażąc zachodzić, zapełzać do jakiegoś miejsca; **z.** za coś=ukrywać ś. za czemś; **z.** czemś = zapełniać ś., zachwaszczać ś, zamulać ś., zapychać ś., włazić w coś; **z.** komuś za kołnierz = doskwierać dopiekać.

Załączać *dok.* Załączyć; przyłączać; dołączać coś do czegoś; przyłączać coś przy czemś, posyłać, wręczać coś komuś wraz z czemś innem; **z.** coś komuś, udzielać komuś o czemś wiadomości.

Załączenie *rzecz.* od Załączyć.

Załącznie *przysł.*, łącznie z czemś, wraz z czemś, przy czemś.

Załącznik, dowód piśmienny, dołączony do głównego aktu, rozprawy, dzieła, aneks.

Załebki (-ów), tylko w wyraż.: iść **w-z** = wodzić ś. za łby, bić ś., tarmosić ś. za włosy.

Załechtać, połechtać.

Załęże, łąka nizinna i mokra, mokradło, sapisko.

Załęga, belki oparte na wzniesieniu dla posuwania po nich ciężaru.

Załkać, zacząć łkać, rozpłakać ś.

Załoga, oddział wojska, pilnujący, broniący twierdzy, garnizon; eskorta, konwój, straż, zasadzka; *przen.*, sidło, zdrada, łapka, podstęp; skład, miejsce składowe; nakłady, wydatki, koszty; zapomoga, udzielona chłopom przez pana; zakładka u sukni, wyłoga; przedpierścień forteczny, parapet.

Załoić, łojem zaprawić, zasmarować.

Załom, Załam, załamanie; to, co ś. załamuje, coś załamowanego, zakręt; załamanie ś., zapadnięcie czegoś, zatoka; zagięcie ś. nienormalne kiszek; rozpadlina, przerwa, szczelina w ziemi; *przen.*, wybieg, wykręt; ozdoba architektoniczna w kształcie w pukłości, załamanej w linję krzywą (fig.).

Załomisko, rozpadlina, urwisko; drzewa, zwalone w kupę, wykroty; część rzeczy złamanej, zawalonej, odłam, ruina.

Załomisto *przysł.*, z załomami; w kształcie załomu.

Załomisty, pełny załomów, zakrętów, pozałamywany.

Załomność, stan tego, co ś. łatwo załamuje, grozi zapadnięciem, załamanie ś., załom.

Załomny, grożący załamaniem ś.

Załomotać, zacząć łomotać, zastukać mocno; łomocząc zabić.

Załopotać, zacząć łopotać; uderzyć głośno skrzydłami.

Załowić — *p.* Załawiać.

Założenie *rzecz.* od Założyć; zasadnicza myśl czegoś, z której ś. wywodzą dalsze wnioski, zasada, podstawa myślowa jakiegoś dzieła naukowego, publicystycznego, literackiego a. jakiegoś rozumowania: wychodzić z pewnego **z-a** = wyprowadzić z pewnej myśli dalsze wnioski.

Założyciel, ten, który coś zakłada a. założył, fundator.

Założycielka *for. ż.* od Założyciel.

Założyć — *p.* Zakładać.

Załóżka, bryt materji bogatej, obszytej złotym a. srebrnym galonem, kompaszką pod szyją i u stanu przywiązany, służący niegdyś za ubiór dla Żydówek.

Załudzać *dok* Załudzić; łudząc zaprowadzać, zaciągać; łudzić, omamiać; prz. łudzać aż dokąd.

Załugować, Załużyć, zaprawiać ługiem.

Załupać, Załupnąć, zacząć łupać, rozłupywać, rozszczepywać.

Załupić, łupiąc zarwać, zerwać.

Zamacać, pomacać.

Zamach, rozpęd ręki a. nogi dla tem silniejszego uderzenia a. wyrzucenia czegoś; zapęd; *przen.*, czynność jakaś a. szereg czynności, dokonywanych szybko, jedna za drugą, bez przerwy; gwałt zadany; za jednym **z-em** = od jednego razu, bez przerwy; *przen.*, każdy czyn gwałtowny, przeciwny prawu a. istniejącemu porządkowi rzeczy, dążący do obalenia osoby, instytucji a. jakiegoś urządzenia społeczno-politycznego: **z.** na czyjeś życie = targnienie ś.; **z.** stanu = przewrót gwałtowny społeczno polityczny, dokonywający ś. lub dokonywany nie w istniejącym porządku prawodawczym, reforma gwałtowna, siłą a. podstępem przeprowadzona.

Zamachać, Zamachnąć, zrobić silne poruszenie ręką, zachwiać, zamierz ć ś., chcieć uderzyć; **z. się,** rozpędzić ś. ręką do energiczniejszego uderzenia a. wyrzucenia czegoś, rozmachnąć.

Zamachlować, kłamiąc, zatrzeć ślady prawdy.

Zamachnięcie, Zamachnienie, jeden raz dokonane zamachiwanie, zachwianie; zagarnienie.

Zamaczać, Zamoczyć, uczynić mokrym, wilgotnym, zwilżyć, umoczyć, zmoczyć; pogrążyć, zanurzyć w płynie; **z. się,** stać ś. mokrym, zawilgotnieć, zmoczyć ś.; być włożonym do wody, zanurzyć ś. w wodzie a. w innym płynie; zmoczyć sobie ubranie.

Zamagazynować, umieścić w magaz nie, w składzie.

Zamagnesować, uczynić żelazo magnesem, namagnesować.

Zamajaczeć, Zamajaczyć; zacząć majaczyć, bredzić; ukazać ś. w oddali niewyraźnie; zamigotać; zjawić ś. w myśli, przyjść do głowy, błysnąć.

Zamakać *dok.* Zamoknąć; być zamaczanym, przechodzić wilgocią.

Zamalowywać *dok.* Zamalować; pokrywać, zacierać farbą; zabazgrywać; **z.** kogoś = uderzać w twarz, dawać policzek komuś.

Zamamiać *dok.* Zamamić; mamiąc przyciągać, przywabiać; mamiąc bałamucić.

Zamamotać, Zamomotać, zacząć mamotać, zawikłać.

Zamanifestować, objawić ostentacyjnie, okazać publicznie; urządzić manifestację.

Zamar, płód klaczy a. oślicy z bykiem a. krowy z ogierem, według przesądnych wierzeń średniowiecznych.

Zamara, ostatnie przeobrażenie ś. niektórych owadów przed wyjściem na świat.

Zamarchla, gatunek mięczaka.

Zamarcie *rzecz.* od Zamrzeć.

Zamarkotać, zacząć markotać.

Zamarkować, zaznaczyć.

Zamarły, napół umarły, przestający istnieć.

Zamarnieć, zniszczeć zaginąć marnie.

Zamarnik, owad błonkoskrzydły, składający swe jaja w ciele gąsienic i poczwarek różnych owadów, znajdujących ś. pod korą drzew (fig), gąsienice jego zjadają swoich żywicieli.

Zamarnować, zmarnować, stracić, roztrwonić, strwonić.

Zamarszczać *dok.* Zamarszczyć; zakrywać zmarszczkami; czynić zmarszczki; **z. się,** zachmurzać czoło, dostawać zmarszczek.

Zamarszczeć, pokryć ś. zmarszczkami.

Zamarszczyć — *p.* Zamarszczać.

Zamartwiać *dok.* Zamartwić; uśmiercać; doprowadzać do stanu martwoty, odrętwienia; **z. się,** martwić ś., trapić ś., gryźć ś.; być zmartwionym, zgryzionym.

Zamartwica, stan omdlenia, śmierć pozorna noworodków.

Zamartwić — *p.* Zamartwiać.

Zamartwieć, stać ś. prawie nieżywym; zdrętwieć.

Zamartwiony, którego zamartwiono; odrętwiały.

Zamarynować, przechować zapomocą marynowania, przyprawić w marynacie; *żart.,* poskąpiwszy czegoś w swoim czasie, stracić potem nadarmo, zachować bezużytecznie na długo.

Zamarzać (się) *dok.* Zamorzyć (ś.), morząc (ś.) pozbawiać (ś.) życia, zagładzać (ś.).

Zamarzać *dok.* Zamarznąć; zaczynać marznąć; o płynach: krzepnąć, gęstnieć pod wpływem niskiej temperatury, zmieniać ś. w lód.

Zamarzyć, zacząć marzyć, roić; wymarzyć, uroić sobie coś, pragnąć czegoś; **z. się** komuś = przywidzieć ś., przyśnić ś., ubrdać ś., uroić ś., uląc ś. w głowie.

Zamaskowywać *dok.* Zamaskować; zakrywać, osłaniać maską; *przen.,* ukrywać, taić, nadawać inny pozór; **z. się,** zakrywać ś., osłaniać ś. maską, być nieszczerym.

Zamaszczać *dok.* Zamaścić; zasmarowywać maścią.

Zamaszystość, tęgość rozmachu, zamachu; tęgość, dzielność, siła charakteru, energiczność.

Zamaszysty, dokonywany z tęgim zamachem; silny, mocny, potężny, energiczny.

Zamaszyście, Zamaszysto, z tęgim zamachem; silnie, potężnie, mocno, energicznie.

Zamaścić — *p.* Zamaszczać.

Zamatwać, zagmatwać.

Zamawiać *dok.* Zamówić; mówiąc zacierać, zagładzać; **z.** broń, chorobę = zaczarowywać, zarzekać, urzekać; **z.** kogoś do czegoś = ugadzać, najmować, zapraszać: **z.** pannę do tańca, sługę do roboty; **z.** sobie coś u kogoś=zastrzegać, warować, stalować; **z.** kogoś do siebie = zapraszać; **z.** sobie lokal, numer w hotelu, obiad w restauracji= zgóry kazać przygotować; **z. się,** być zamawianym; **z. się,** do kogoś= zapraszać ś., przymawiać ś., żeby być zaproszonym; **z. się,** do kogoś= przychodzić do niego pod jakimś pretekstem, znajdować sobie jakiś pozór, żeby go odwiedzić.

Zamazywać *dok.* Zamazać; mażąc zatykać, zalepiać, zagładzać, zakrywać, zasmarowywać; mażąc niszczyć; wymazywać; przekreślać, wykreślać, wymazywać.

Zamącać *dok.* Zamącić; mącąc, mieszać, kłócić, czynić mętnym; *przen.,* mieszać, zakłócać, wprowadzać niepokój, burzyć, zaburzać; *przen.,* odurzać, podchmielać; **z. się,** mącąc ś., mieszać ś., mętnieć.

Zamąciciel, człowiek, który coś zamąca.

Zamącić — *p.* Zamącać.

Zamączać *dok.* Zamączyć; zaprawiać mąką, mąką walać.

Zamądrzeć, nabrać rozumu, stać ś. przemądrzałym.

Zamąż — *p.* Mąż.

Zamążpójście, wyjście zamąż, małżeństwo kobiety.

Zambra *arab.,* wesoły taniec mauretański.

Zamczak, wytrych do otwierania zamków.

Zamczyna, Zamczynka, nędzny, lichy zamek.

Zamczysko, duży, brzydki, niezgrabny zamek (u drzwi); wielki, niezgrabny zamek (warownia); ruiny, zwaliska starego zamku.

Zamczysto *przysł.,* z dobrym, mocnym zamkiem, z wieloma zamkami, z obwarowaniem.

Zamczysty, mający mocny zamek a. wiele zamków; obwarowany zamkami, warowny.

Zemdlić, zacząć mdlić, niedobrze ś. zrobić.

Zameczek *zdr.* od Zamek.

Zamecznik, rzemieślnik, wyrabiający zamki, ślusarz; rodzaj mięczaka.

Zamek, przyrząd do zamykania drzwi, skrzyń, szuflad i t. p., którego główną część stanowi zasuwa odmykana a. zamykana kluczem (fig.); duża obronna budowla muro-

wana, ze strzelnicami (fig.); więzienie; **z.** u strzelby = część mechaniczna z kurkiem do krzesania ognia; **z-ki** na lodzie, na powietrzu = rojenia, nadzieje, marzenia, pozbawione realnej podstawy.

Zameldować, oznajmić, uwiadomić kogoś o czemś, o przybyciu czyjemś; **z. się,** przedstawić ś. komuś dla uwiadomienia go o swem przybyciu.

Zameszne (-go), opłata za odprawienie mszy.

Zamesznictwo, Zamszownictwo, wyrób zamszu.

Zamesznik, rzemieślnik, wyrabiający zamsz.

Zameszny, zamszowy.

Zamęcić — *p.* Zamącać.

Zamęczać *dok.* Zamęczyć; męczyć nadmiernie; męcząc, pozbawiać życia; **z. się,** męczyć ś., pracować nadmiernie; męcząc, pozbawiać życia; **z. się,** męczyć ś , pracować nadmiernie; męcząc, przyprawiać ś. wzajemnie o śmierć; męką, nadmierną pracą pozbawiać siebie samego życia.

Zamęście, wyjście zamąż; stan małżeński kobiety.

Zamęt, coś zamąconego, woda zamącona; odmęt; zamieszanie; nieład, zaburzenie, nieporządek; **z.** głowy = zawrót, kłopot.

Zamętnica, roślina z rodziny żabieńcowatych.

Zamężna, kobieta, mająca męża, stan **z-y** = stan małżeński kobiety.

Zamglenie, zajście mgłą, zasłonięcie chmurami, otumanienie; **z.** oczu = ślepota; **z.** umysłu = tracenie przytomności, tracenie rozumu, obłęd, nieprzytomność, zaćmienie umysłu.

Zamglić (się), zasłonić (ś.), zaćmić (ś.) mgłą.

Zamiana, mienianie jednej rzeczy na drugą; danie jednego za dru-

gie; rzecz jedna za drugą dana i wzięta.

Zamianować, nadać miano; naznaczyć na jakiś urząd, jakąś posadę, dać nominację.

Zamiar, to, co sobie ktoś założył, zamierzył, chęć, cel, zamysł, widok; zakres, zakreślona miara, obręb.

Zamiast *przym.*, na miejsce czegoś, zastępując coś.

Zamiatacz, sługa w dawnych domach polskich, którego obowiązkiem było zamiatanie komnat.

Zamiataczka, służąca do zamiatania; szczotka do zamiatania (fig.).

Zamiatać *dok.* Zamieść; miotłą, szczotką usuwać śmiecie, kurz; zarzucać, zasypywać, zapełniać rzucaniem czegoś; dmąc unosić, nieść przed sobą powiewem, zdmuchiwać; **z. się,** być zamiatanym.

Zamiatalny, służący do zamiatania.

Zamiauczeć, Zamiauknąć, wydać głos miaucący, odezwać ś. miaucząc.

Zamieciny (-in), to, co zamieciono; zamiecione śmiecie.

Zamieć, zadymka, zawierucha śnieżna; zaspa, wydma.

Zamiejscowy, niemiejscowy, nie w danem miejscu przemieszkujący, nie z tego miejsca pochodzący, zamiejski; obcy.

Zamiejski, położony za miastem, mieszkający poza miastem, odbywający ś. za miastem.

Zamieniacz, człowiek, który coś zamienia na coś.

Zamieniać *dok.* Zamienić coś na coś; brać lub dawać jedną rzecz za drugą, mieniać, wymieniać; **z. się,** zmieniać ś., przeobrażać ś., **z. się** z kimś na coś=mieniać jedną rzecz na drugą.

Zamiennia *gram.*, w wyrazie zastąpienie jednego dźwięku drugim; w stylistyce: zastąpienie jednego pojęcia drugiem na podstawie związku logicznego między niemi, metonimja.

Zamiennie *przysł.*, drogą zamiany, przez zamianę.

Zamienność, własność podlegania zamianie, możność zamiany.

Zamienny, dotyczący zamiany; polegający na zamianie: handel **z.**

Zamierać *dok.* Zamrzeć; być bliskim śmierci, umierać; *przen.*, być bliskim zaniku, słabnąć, niknąć, zanikać.

Zamierzać *dok.* Zamierzyć; miarą zakreślać, wyznaczać, wytykać granice; zakładać coś sobie, zamyślać, jako cel, mieć zamiar; **z. się,** na kogoś=podnosić rękę, by go uderzyć, godzić na niego, na jego życie, czynić zamach.

Zamierzch, mrok, zmierzch; **z.** w oczach = choroba oczu, gdy ś. komuś ćmi w oczach.

Zamierzchły, który zamierzchł; bardzo dawny; starożytny, starodawny, odwieczny.

Zamierzchnąć, zacząć ś. zmierzchać, zamroczyć ś., zaćmić ś., być zaskoczonym gdzieś nocą, zmierzchem; *przen.*, pójść w niepamięć.

Zamierzenie, zamiar, cel.

Zamierznąć (zamier-znąć), stać ś. obmierzłym komuś, obrzydnąć.

Zamierzony, którego zamierzono, z zamiarem powziętym; założony, jako cel.

Zamierzwić, zawalać mierzwą, zasilić mierzwą.

Zamierzyć — *p.* Zamierzać.

Zamiesić, zaczynić mąkę z wodą na ciasto.

Zamieszać, mieszając poruszyć; zamącić, skłócić; *przen.*, sprawić zamieszanie, nieład, wzbudzić niepokój, podburzyć; wplątać, wciągnąć, wmieszać; **z. się,** być zamieszanym, zakłóconym, zamąconym; **z. się,** do czegoś = wmieszać ś., wplątać ś. w coś.

Zamieszale *przysł.*, nierządnie, nieporządnie, burzliwie, bezładnie.

Zamieszały, zamieszany, zakłócony, zamącony.

Zamieszanie *rzecz.* od Zamieszać; zamieszka, niepokój, rozruch, bunt.

Zamieszczać *dok.* Zamieścić; dawać komuś gdzieś pewne miejsce, lokować, umieszczać; **z.** coś w pismach = drukować w nich.

Zamieszka, zamieszanie, zaburzenie, wrzenie, zamęt, bunt rewolucja; nieporządek, burda, kłótnia; zaplątanie, zagmatwanie.

Zamieszkać — *p.* Zamieszkiwać.

Zamieszkały, Zamieszkany, w którym ktoś mieszka; mający mieszkańców; mieszkający.

Zamieszkanie, miejsce mieszkania; mieszkanie w jakiemś miejscu; stały pobyt.

Zamieszkaniec, mieszkaniec jakiegoś miejca.

Zamieszkany — *p.* Zamieszkały.

Zamieszkiwać *dok.* Zamieszkać; mieszkać gdzieś, zajmować coś na mieszkanie; obierać sobie gdzieś mieszkanie, przemieszkiwać.

Zamieścić — *p.* Zamieszczać.

Zamieście, miejsce za miastem, przedmieście.

Zamieść — *p.* Zamiatać.

Zamiękać *dok.* Zamięknąć; stawać ś. miękkim.

Zamiękczać *dok.* Zamiękczyć; czynić miękkim.

Zamięknąć — *p.* Zamiękać.

Zamiętlić, Zamętlić, zamącić, zamieszać, powikłać, pogmatwać.

Zamigać, Zamigotać, zacząć migać; pokazywać ś. i niknąć, zaświecić migotliwem światłem.

Zamigotać — *p.* Zamigać.

Zamilczać *dok.* Zamilczeć; przestać mówić; zachowywać milczenie, nie odzywać ś.; **z.** o czemś—nie mówić o czemś, pomijać milczeniem, taić; **z.** o kimś=nie wspominać go, zapominać.

Zamilczenie *rzecz.* od Zamilczeć; w *stylist.*, nagłe urwanie mowy, niedopowiedzenie.

Zamilkać *dok.* Zamilknąć; przestawać mówić, umilkać; niemieć, tracić mowę.

Zamilkły, który zamilkł.

Zamilknąć — *p.* Zamilkać.

Zamiłować, umiłować, pokochać, polubić; **z. się,** rozmiłować ś., rozkochać ś. w kimś, w czemś.

Zamiłowanie *rzecz.* od Zamiłować; upodobanie w czemś, umiłowanie czegoś.

Zamiłowany, który w czemś ś. rozmiłował, rozmiłowany w czemś; lubujący ś. w czemś, zajmujący ś. czemś gorliwie, amator.

Zaminjować, zafarbować minją.

Zamiot, Zamiota, zamieć.

Zamitrężyć, zmitrężyć; **z.** czas = zabałamucić, stracić.

Zamja, rodzaj roślin dwupiennych, nagonasiennych, należący do rodziny klodziniastych, podobnych do palm a. do paproci drzewiastych (fig.).

Zamkarz, rzemieślnik, robiący zamki, kłódki i t. p.

Zamknąć — *p.* Zamykać.

Zamknięcie *rzecz.*, od Zamknąć; przyrząd do zamykania, zamek, kłódka, zasuwa; miejsce, gdzie kogoś zamykają; miejsce zamknięte, niedostępne; stan osoby zamkniętej; zakończenie, epilog: **z.** mowy, książki.

Zamknięty, którego zamknięto; zakład naukowy **z.** = w którym wszyscy wychowańcy (a. wychowanice) mieszkają w pensjonacie szkolnym, nie przychodni.

Zamkowy, dotyczący zamka (u drzwi); odnoszący ś. do zamku, (twierdzy); *rzecz.*, dozorca zamku.

Zamleczać *dok.* Zamleczyć; zaprawiać, zapuszczać mlekiem; w mleko czyli mlecz zamieniać.

Zamleć, zacząć mleć; wszystko zemleć.

Zamłacać *dok.* Zamłócić; zaczynać młócić; młócąc zarabiać; **z.** kogoś = zabijać kijem.

Zamłodu *przysł.*, w młodości, za młodych lat.

Zamłócić — *p.* Zamłacać.

Zamnażać *dok.* Zamnożyć; czynić, że ś. coś rozmnaża, rozradzać; pomnażać, przysparzać; **z. się,** rozmnażać ś., rozradzać ś.; pomnażać ś., powiększać ś. w liczbie.

Zamnożyć — *p.* Zamnażać.

Zamocniać *dok.* Zamocnić; czynić mocnym, umacniać.

Zamoczyć — *p.* Zamaczać.

Zamodlić się, pogrążyć ś. w modlitwie.

Zamodrzeć, stać ś. modrym, zajść modrością; zasinieć.

Zamogilny, zagrobowy, pochodzący z tamtego świata.

Zamokły, który zamokł, pełen wilgoci.

Zamoknąć — *p.* Zamakać.

Zamokrzyca, roślina z rodziny traw.

Zamorczyk — *p.* Zamorszczyk.

Zamordowywać *dok.* Zamordować, męcząc, mordując zabijać, pozbawiać życia w sposób okrutny; zamęczać, nużyć kogoś, nadmiernie; **z. się,** męczyć ś. czemś, np. pracą nadmierną.

Zamorek, jajko, w którem zarodek a. młode zamarło.

Zamorski, leżący za morzem, mieszkający za morzem, pochodzący z za morza.

Zamorszczyk, Zamorczyk, Zamorzanin, człowiek, mieszkający za morzem a. przybyły do nas z za morza.

Zamorszczyzna, wszystko, co jest zamorskie a. przybywa do nas z za morza; wiatr, wiejący z za morza.

Zamortyzować, spłacić i wycofać z obiegu zobowiązania pieniężne, obligacje, listy zastawne i t. p.; umorzyć; **z. się,** być zamortyzowanym.

Zamorusać, pobrudzić, zasmolić, zawalać.

Zamorzan, owad dwuskrzydły, komorowaty.

Zamorzanin — *p.* Zamorszczyk.

Zamorze, kraj, położony za morzem.

Zamorzyć — *p.* Zamarzać.

Zamoście, miejsce położone za mostem, z drugiej strony rzeki.

Zamotywać (się), *dok.* Zamotać (ś.); wikłać (ś.), plątać (ś.), gmatwać (ś.), zasypływać (ś.).

Zamowa, zamawianie, zamówienie, obstalowanie; rzecz zamówiona, obstalowana; sprzeczka, spór, dysputa; wymówka, pretekst, pozór.

Zamożenie, wsparcie, zapomoga; zamożność.

Zamożnie *przysł.*, z zamożnością; majętnie, bogato, suto.

Zamożność, stan człowieka zamożnego; byt zamożny, bogactwo, zasoby obfite.

Zamożny, mający duże środki pieniężne, majętny, bogaty.

Zamożysto, Zamożyście *przysł.*, majętnie, bogato, zamożnie; potężnie.

Zamożysty, potężny, możny bogaty, majętny.

Zamożyście *przysł.*, — *p.* Zamożysto.

Zamówić — *p.* Zamawiać.

Zamówienie, zlecenie dostarczenia czegoś (towaru, roboty); zobowiązanie, aby coś było wykonane a dostarczone

Zamóżdże, tylna część mózgowia, przejście od mózgu do rdzenia pacierzowego, tylomóżdże (fig.).

Zamraczać *dok.* Zamroczyć, okrywać mrokiem, zaciemniać: **z.** rozum, głowę = odurzać, tracić rozum, przytomność; **z. się,** okrywać ś. mrokiem, odurzać ś., tracić przytomność.

Zamrażać *dok.* Zamrozić, przejmować mrozem, lodem ścinać, czynić, że coś marznie, zamarza: **z.** nogi, ręce = odmrażać.

Zamrocze, zmierzch, mrok, zaćmienie, ciemność.

Zamroczek, owad z rzędu tęgopokrywych.

Zamroczenie *rzecz.* od *czas.* Zamroczyć; mrok, zaćmienie; ćmienie w oczach, ciemność; **z.** zmysłów = odurzenie, przytępienie, pomieszanie.

Zamrocznia, roślina zwrotnikowa z rodziny marzanowatych.

Zamroczny, mrokiem pokryty, ciemny, mroczny.

Zamroczyć — *p.* Zamraczać.

Zamrok, Zamroka, zmierzch, mrok; zaćmienie, ciemność.

Zamrowić się, zaludnić ś. nakształt mrowia, stać ś. licznym, zacząć ś. ruszać.

Zamrozić — *p.* Zamrażać.

Zamroż, ziemia zmarznięta podczas mrozu, a potem odtająca.

Zamróz, zamrażanie, zamrożenie; odmrożenie, miejsce odmrożone; mróz, z ciał wychodzący, np. z murów, i pokrywający je nakształt szronu; zimno śmiertelne.

Zamruczeć, Zamruknąć, odezwać ś. mrukiem; mrucząc zagłuszyć.

Zamrugać, Zamrugnąć, zacząć mrugać, dać znać mrugnięciem.

Zamrużać *dok.* Zamrużyć; powiekami wzrok zakrywać; **z.** oczy na coś = przez szpary patrzeć, nie chcieć widzieć.

Zamrzeć — *p.* Zamierać.

Zamsz, skóra miękko wyprawna, z powierzchnią jakby mchatą.

Zamszyca, roślina afrykańska z rzędu kaktusów, stapelja (fig.)

Zamszyć, mchem pokryć, uczynić mszystym.

Zamszysty, mchem zarosły, zrobiony jak zamsz, miękki jak zamsz.

! Zamtuz *nm.*, dom rozpusty, dom nierządu, dom publiczny.

Zamtuźnik, utrzymujący dom rozpusty.

Zamudzić, zmudziwszy zabawić, zaniedbać.

Zamulać *dok.* Zamulić; zanieczyszczać; zatykać, zapełniać mułem, zaszlamowywać; *przen.*, zarażać, kazić, znieprawiać; **z. żołądek,** kiszki = zapełniać niestrawnym pokarmem, sprawiać, powodować obstrukcję; **z. się,** zapełniać ś., zatykać ś. mułem, zaszlamowywać ś.; *przen.*, zanieczyszczać ś., kazić ś., znieprawiać ś.; o żołądku, o kiszkach: mieć obstrukcję.

Zamulisko, miejsce zamulone.

Zamulny, naniesiony mułem, szlamisty.

Zamuł, nieczystość zamulająca, szlam, muł.

Zamurek, owad pluskwowaty, piersiodziobny, piewikowaty.

Zamurny, Zamurowy, umieszczony z tamtej strony muru, za murem, nazewnątrz muru.

Zamurowywać *dok.* Zamurować; zakrywać, zasłaniać murem, zapełniać murem, otaczać murem bez pozostawienia wyjścia; zabudowywać murowanemi domami.

Zamurzać *dok.* Zamurzyć; walać, brudzić, walać farbą w druku jakieś odbicie, które wychodzi przez to jakby podwójnie, dublować.

Zamurze, miejsce za murem, zewnątrz muru.

Zamuskać *dok.* Zamusnąć, Zamuskнąć; muszcząc gładzić, wygładzać; gładko smarować; zamazywać.

Zamusnąć — *p.* Zamuskać, **z. łeb** = upić ś., urznąć ś.

Zamuszki (-ów), plasterki, używane dawniej przez kobiety do upiększania twarzy, dla nadawania jej wdzięku, muszczki, muszki.

Zamycać *dok.* Zamycić; opłacać myto.

Zamydlać *dok.* Zamydlić; zacierać mydłem, wysmarowywać mydłem; **z.** komuś oczy = wprowadzać w błąd, oszukiwać, otumaniać, ocyganiać; **z.** coś=zręcznie zacierać, usuwać nieznacznie na stronę dla niezwracania uwagi.

Zamykacz, ten, który zamyka.

Zamykać *dok.* Zamknąć; zawierać, nie zostawiać otworem; **z.** coś przed kimś=nie dopuszczać kogoś, wewnątrz czegoś; **z.** komuś drzwi przed nosem = odpędzać, odprawiać go od progu; **z.** coś=chować pod kluczem, w zamknięciu; **z** kogoś, gdzieś = trzymać zamkniętym, więzić, trzymać w więzieniu a. jakby w więzieniu; **z.** komuś drogę = zagradzać, przecinać; **z.** komuś drogę do czegoś = nie pozwalać komuś uskutecznić czegoś, a. dopiąć czegoś; **z.** oczy na coś=przez szpary patrzeć na coś; udawać, że ś. czegoś nie spostrzega, tolerować coś, być ślepym na coś; **z.** oczy = umierać, konać; **z.** komuś oczy = być obecnym przy jego skonaniu; **z.** komuś gębę, usta = nie dawać komuś mówić, zniewalać do zamilczenia, stawiać kogoś w tem położeniu, że nie wie, co odpowiedzieć; zamknij gębę! = przestań mówić!; **z.** żywot, życie = kończyć je, konać; koniec, kres kłaść czemuś, kończyć coś; **z.** posiedzenie, obrady, se-

się; **z.** mowę, książkę = dawać coś w jej zakończeniu; epilogu; **z.** coś w sobie = mieścić, zawierać; **z.** coś w sobie, w głębi duszy = nie wyjawiać, taić; **z.** jakąś instytucję, np. szkołę, warsztat, kościół, zakon, sklep, fabrykę = przerywać dokonywające ś. w nich czynności, kasować je, znosić; **z. się,** być zamykanym, być zawieranym; **z. się** przed kimś = nie dopuszczać kogoś do siebie; **z. się,** np. w domu = nie wychodzić z domu, nie komunikować ś. z nikim, nie dopuszczać do siebie nikogo; **z. się** w czemś=zawierać; **z. się** w sobie = żyć w samotności, w odosobnieniu, nie zwierzać ś. z niczego nikomu, być skrytym.

Zamykalny, dający ś. zamykać.

Zamylać *dok.* Zamylić; przeszkadzać komuś w liczeniu, czytaniu. zarzucać np. kartę w książce, którą ktoś inny czytał.

Zamysł, to, co ktoś zamyśla, zamierza sobie, zamiar; zatopienie ś. w myślach, zadumanie, zaduma.

Zamyślać *dok.* Zamyślić; zamierzać, układać w myśli, przedsiębrać coś; mieć zamiar jakiś; obierać coś w myśli i zapamiętywać, nie mówiąc głośno, co ś. ułożyło a. zamierzyło; **z. się,** być zamyślonym, pogrążać ś. w myślach.

Zamyślenie *rzecz.* od Zamyślić; stan osoby, pogrążonej w myślach.

Zamyślić — *p.* Zamyślać.

Zamyślony, którego zamyślono; pogrążony w myślach, zadumany.

Zanadrze, miejsce pod suknią na piersiach, pazucha, nadra.

Zanadto, za dużo, nadto, nadmiernie, zbytnio.

Zanadrzysty, mający szerokie zanadrza.

Zanalizować, zbadać analizując, poddać analizie.

Zanatomizować, wykonać anatomizowanie; *przen.*, zanalizować, rozebrać szczegółowo.

Zanęcać *dok.* Zanęcić; przynęcać, przywabiać, zachęcać nęcąc; przyciągać do jakiegoś ciasnego miejsca; opatrywać przynętą dla zwabienia.

Zanędzniać *dok.* Zanędznić; czynić nędznym, doprowadzać do nędzy.

Zanędznieć, stać ś. nędznym, zbiednieć, zmizernieć.

Zanękać, zamęczyć nękaniem, dokuczaniem.

Zanęta, zanęcanie, zanęcenie; przynęta, wab, wabik.

Zaniecać *dok.* Zaniecić; zaczynać wzniecać, zapalać.

Zaniechać, zaprzestać robić coś, dawać pokój czemuś; zaniedbać czegoś; opuścić coś; z kogoś=nie robić komuś trudności, nie przeszkadzać komuś coś czynić.

Zaniecić — *p.* Zaniecać.

Zanieczyszczać *dok.* Zanieczyścić; nieczystością zapełniać, zaplugawiać, nieczystym czynić.

Zaniedbać — *p.* Zaniedbywać.

Zaniedbanie *rzecz.* od Zaniedbać; nietroszczenie ś. o coś; stan osoby a. rzeczy zaniedbanej a. zaniedbywanej; **z. się,** opuszczenie ś., stanie ś. niedbałym; brak staranności w czemś.

Zaniedbany, którego zaniedbano; o który przestano ś. troszczyć, o którym przestano pamiętać, opuszczony, który niedba o siebie; niestaranny, nieporządny, byle jaki, niedbały; **z.** styl, **z.** ubiór.

Zaniedbywać *dok.* Zaniedbać; **z.** coś a. czegoś=niedbale coś czynić; nie chodzić należycie koło czegoś, zbywać coś niedbale; **z.** coś zrobić= zapominać coś robić; **z.** czegoś = pogardzać, gardzić czemś, lekceważyć coś, niedbale opuszczać coś; nietroszczyć ś. o kogoś, o coś; **z.** kogoś=nie dbając o kogoś, przerywać z nim stosunki, nie stać o kogoś; **z. się,** niedbale sobie postępować, lekceważyć swoje obowiązki, opuszczać ś., stawać ś. niedbałym, nieporządnym: **z. się** w naukach, w pracy, w ubiorze i t. p.

Zaniemagać *dok.* Zaniemóc; wpadać w niemoc, w chorobę.

Zaniemiać *dok.* Zaniemieć; czynić niemym, oniemiać.

Zaniemieć, Zaniemówić, stać ś. niemym, stracić mowę; zamilknąć, przestać mówić, np. z podziwu, z przerażenia.

Zaniemóc — *p.* Zaniemagać.

Zaniemówić — *p.* Zaniemieć.

Zaniepokoić, sprawić niepokój; **z. się,** zacząć doznawać niepokoju.

Zaniepokojenie, stan osoby, która ś. niepokoi; niepokój, niepewność dręcząca, niespokojność.

Zanieść — *p.* Zanosić.

Zaniewidzieć, stracić wzrok, oślepnąć.

Zanik, powolne zanikanie tkanki a. narządu źle odżywianego przez krew a. skutkiem nadmiernego wysiłku, ucisku, atrofja; **z** pamięci = stracenie jej; **z.** całego organizmu= konsumcja, uwiąd starczy.

Zanikać *dok.* Zaniknąć; przestawać być widzialnym, niknąć, ginąć, znikać; tracić kształty naturalne, chudnieć.

Zanim *spójn.*, nim, póki nie, nie pierwej aż.

Zaniszczać *dok.* Zaniszczyć; doprowadzać do zniszczenia, niszcząc zagładzać, zatracać; **z. się,** dochodzić do zniszczenia, niszczeć; nikczemnieć, nędznieć.

Zaniszczały, który zniszczał, zniszczony.

Zaniszczeć, zniszczeć, pójść wniwecz, przestać istnieć.

Zaniszczyć — *p.* Zaniszczać.

Zanitowywać *dok.* Zanitować; zbijać, spajać nitem, zalepiać otwór cyną i t. p., nitując zaginać gwóźdź z drugiej strony.

Zankiel, Żankiel *nm.*, roślina lekarska z rodziny baldaszkowatych (fig.).

Zanklarz, Zanklerz *nm.*, rzemieślnik, wyrabiający zankle.

Zanocnica, gatunek motyla z podrzędu miernikowców.

Zanocować, przybyć dokąd na noc, stanąć gdzieś na nocleg, zostać gdzieś na noc.

Zanogciowy, dotyczący zanogcia.

Zanogieć, zadzierek u palca, zagniotek.

Zanokcica *min.*, odmiana kwarcu, spotykana w piasku, w postaci większych kawałków; **z.** skalna, górska, północna = roślina z grupy paproci (fig.); ranka, tworząca ś. za paznogciami.

Zanominować, dać komuś nominację, naznaczać na jakiś urząd.

Zanosić *dok.* Zanieść; nieść na jakieś miejsce, donosić aż dokąd; doprowadzać, zaprowadzać aż dokąd; zapędzać, zawiewać; **z.** do kogoś prośbę, suplikę, skargę, protestację = podawać, przedstawiać, przedkładać; **z.** na kogoś rękę = podnosić ją w celu uderzenia go; idź, gdzie cię oczy a. nogi zaniosą = wynoś ś., idź gdziekolwiek, byłem cię nie widział; pójdę, gdzie mnie oczy a. nogi zaniosą = nie pytając celu, wprost przed siebie, błąkając ś.; **z. się,** być zanoszonym; **z. się** na coś=zabierać ś., zbierać ś.: **z-i się** na burzę, na kłótnię, na bitwę, na wielkie rzeczy; **z. się** na kogoś ręką = zamierzać ś. w celu uderzenia go, podnosić na kogoś rękę; **z. się** od czegoś=zachodzić ś., prawie ś. dusić dla braku oddechu, zapamiętywać ś. w czemś: **z. się** od płaczu, od śmiechu.

Zanośny, dający ś. zanieść.

Zanotowywać *dok.* Zanotować; notując zapisywać; **z.** sobie w pamięci = zapamiętywać.

Zanoza, zatyczka w jarzmie, nie dozwalająca wyprząc ś. wołowi.

Zanucić, zacząć nucić, zaśpiewać.

Zanudzać *dok.* Zanudzić; nudzeniem przyprawiać prawie o śmierć; nudząc zamęczać.

Zanur, głębokość zanurzenia, np. kotła wodnego i t. p.

Zanurzać *dok.* Zanurzyć; pogrążać w wodzie a. w innym płynie, zatapiać; **z. się,** pogrążać ś. w wodzie a. w innym płynie, zatapiać ś., tonąć; *przen.*, **z. się** w czemś = zagłębiać ś., zatapiać ś. w czemś, od-

dawać ś. czemuś niepodzielnie: **z. się** w myślach, w marzeniach, w grzechach, w nierządzie, w rozkoszach.

Zanurzony, którego zanurzono; **z.** w myślach, w marzeniach, w pracy i t. p. = zatopiony, pogrążony, oddający ś. namiętnie.

Zanurzyć — *p.* Zanurzać.

Zań, zamiast: *za niego.*

Zaoblenie, wypukła, zaokrąglona krawędź lub wygięcie na rurze, dnie zbiornika, szynie i t. p.

Zaobłoczyć, zakryć, zasłonić obłokiem, zachmurzyć.

Zaobozować, stanąć obozem.

Zaochocić, kogoś do czegoś=zachęcić go, ochoty mu dodać do czegoś; **z. się,** nabrać ochoty do czegoś; zachęcić ś.

Zaocznie *przysł.,* w nieobecności osoby, o którą idzie, poza oczami.

Zaoczność, niejawienie ś. w sądzie; niewezwanie do sądu a. wogóle dla osądzenia sprawy.

Zaoczny, dokonany w nieobecności osoby zainteresowanej: wyrok **z.**

Zaofiarować, wystąpić z gotowością zrobienia ofiary, daru; podarować, zaproponować.

Zaogniać *dok.* Zaognić; zapalać, zażegnać; **z.** ranę = sprawiać zapalenie; **z. się,** zapalać ś., zażegać ś., wybuchać ogniem; o ranie: dostawać zapalenia.

Zaognienie *rzecz.* od Zaognić; lekkie zapalenie: **z** rany.

Zaokrąglać *dok.* Zaokrąglić; czynić okrągłym, okrągło wyrabiać, nadawać okrągłość: doprowadzać do pewnej okrągłej cyfry; **z** swoje państwo = rozszerzać je przez wcielenie obcych, w głąb tego państwa zachodzących posiadłości; **z. się,** być zaokrąglanym; nabierać okrągłości; dochodzić do pewnej okrągłej cyfry.

Zaokrąglenie *rzecz.* od Zaokrąglić; okrągłość, jako przymiot pewnej części przedmiotu.

Zaokrąglić — *p.* Zaokrąglać.

Zaonegdaj *przysł.,* przed trzema dniami, przed dniem onegdajszym.

Zaopatrywać *dok.* Zaopatrzyć; dostarczać komuś zapasów, rzeczy potrzebnych teraz i w przyszłości; **z. się,** zbierać zapasy potrzebne do użycia, opatrywać ś.

Zaopatrzenie *rzecz.* od Zaopatrzyć; zapasy, obfitość czegoś

Zaopatrzyć — *p.* Zaopatrywać.

Zaopiekować się, kimś, czemś = wziąć coś, kogoś pod swą opiekę.

Zaopinjować, wypowiedzieć swoją opinję, wyrazić swoje zdanie o kimś a o czemś, orzec.

Zaoponować, sprzeciwić ś., nie zgodzić ś., zaprotestować.

Zaorać — *p.* Zaorywać.

Zaordynować, zalecić, przepisać coś, jako sposób leczenia, rozporządzić.

Zaorywać *dok.* Zaorać; zaczynać orać; orząc niszczyć: **z** drogę, miedzę; orząc, zasypywać coś ziemią; kończyć orać, doorywać; **z. się,** być zaorywanym; *przen.,* zamęczać ś. pracą nadmierną.

Zaostrzać *dok.* Zaostrzyć; ostro coś zakończać, nadawać czemuś śpiczasty koniec; ostrzyć, toczyć, wecować, szlifować; *przen.,* zachęcać, zagrzewać; *przen.,* pobudzać, podniecać: **z.** ciekawość, **z.** apetyt; **z.** karę = podnosić, zwiększać; **z.** zęby na coś=chcieć, pożądać, nabierać ochoty do czegoś; **z.** rozum, dowcip=czynić uszczypliwym, subtelniejszym; **z.** na kogoś język = dokuczać mu słowami, żartować z niego w sposób uszczypliwy, dogryzać mu; **z. się,** być zaostrzanym; być podniecanym, powiększać ś., pobudzać ś, zaogniać ś.

Zaostrze, koniec zaostrzony.

Zaoszczędzać *dok.* Zaoszczędzić; robić oszczędność, oszczędzać komuś czegoś; oszczędzać coś, nie wydawać czegoś; odkładać; nie niszczyć.

Zapach, woń, zwłaszcza przyjemna.

Zapachnąć, wydać z siebie zapach, zacząć pachnąć; **z.** komuś = wzbudzić czyjś apetyt, czyjeś żądze, wzniecić chęć posiadania.

Zapachowy, dotyczący zapachu.

Zapachtować, zaarendować, zadzierżawić bydło.

Zapad, zapadanie, miejsce zapadłe, zapadlina, zapadlisko; **z.** teatralny = część podłogi na scenie zapadająca ś.

Zapadać *dok.* Zapaść; padając, spadając, sięgać pewnego poziomu, zalatywać dokąd; przerywając ś., przełamując ś, dostawać szczeliny, pękać; stawać ś. zapadłym, wklęsłym: policzki masz **z-dłe;** **z.** w chorobę **z.** na zdrowiu = tracić zdrowie, zachorowywać; przychodzić do skutku, być uchwalanym, wchodzić w życie jako prawo: **z-dła** uchwała, ustawa, prawo, postanowienie, wyrok; noc **z-da**=zbliża ś.; **z-dł** gdzieś = skrył ś, zniknął nie wiedzieć gdzie; klamka **z-dła** = już jest za późno; chciałby **z-aść** pod ziemię = jest pełen zawstydzenia; oczy mu **z-dły** = przez schudnięcie pogrążyły ś. głęboko w orbitach; **z-aść** w sen głęboki = zasnąć głęboko; zwierzyna **z-a** = siada na oznaczonem miejscu; noc mię **z-dła** w drodze = zaskoczyła; **z** się zawalać ś. wskutek rozstąpienia ś. ziemi, przepadać w ziemię, znikać.

Zapadka, drewienko w pułapce, wsparte na deszczułce (fig.);

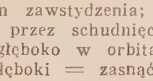

klamka u drzwi; rodzaj rygla służącego do zamykania drzwi na klamkę a. zatrzask; *aut.* mały haczyk połączony z hamulcem nożnym, zapobiegający cofaniu ś. samochodu wstecz; w *anat.,* zastawka.

Zapadlina *geol.,* wielka połać skorupy ziemi, zapadła w głąb i tworząca wgłębienie, często potem zalewane morzem, teren zapadły.

Zapadlinowy, dotyczący zapadliny.

Zapadlisko — *p.* Zapadlina.

Zapadłość, właściwość tego, co jest zapadłe, miejsce wgłębione.

Zapadły, który zapadł; miejsce **z-e** — *p.* Zapadlina, kąt **z.** = będący poza ruchem cywilizacyjnym, miejsce odludne.

Zapadzisto *przysł.,* z zapadzistościami, pochyło, nierówno.

Zapadzistość, właściwość tego, co jest zapadziste; dół, szczelina od zapadnięcia ś.

Zapadzisty, mogący zapaść ś., grożący zapadnięciem; mający wklęsłość lub wklęsłości od zapadnięcia ś., obrywający ś.

Zapakować *nied.* Zapakowywać; ułożywszy w pace, w paczkę, zamknąć, zawinąć, zawiązać; przygotować coś do przewiezienia a. przeniesienia wraz z innemi rzeczami; schować; **z.** coś czemś = zatłoczyć, zawalić, natłoczyć, zająć pakami a. ludźmi; **z.** kogoś do więzienia, do kozy, do szpitala warjatów = wsadzić, zasadzić umieścić gwałtem.

Zapaktować, ułożyć warunki, pakty, rozpocząć paktowanie, układanie ś. o coś.

Zapał, wszystko, co ś. łatwo zajmuje ogniem, podpał, podpałka.

Zapalacz, ten, co rozpala ogień; co zapala latarnie w mieście; co nieci światło; podpalacz, podżegacz.

Zapalać *dok.* Zapalić; niecić światło, zażegać ogniem, dawać obejmować płomieniem, podpalać; *przen.,* wzniecać, podniecać, wzburzać, podnosić: **z.** wojnę, kłótnię; **z.** czyjąś odwagę, żądzę sławy; zagrzewać, podniecać, pobudzać, zachęcać kogoś do jakiegoś czynu; **z** cieleśnie = zajurzać, rozbestwiać; **z.** krew = rozgrzewać; zagrzewać aż do uniesienia, entuzjazmu; **z.** komuś głowę = zawracać mu w głowie; **z.** wstydem, rumieńcem wstydu = zarumieniać, zawstydzać; **z.** sos, zupę = zaprawiać mąką zrumienioną w maśle; **z. się,** zajmować ś. ogniem, zażegnać ś., wybuchać płomieniem, *przen,* rumienić ś., czerwienić ś., kraśnieć; unosić ś. zapałem, wpadać w zapał; wpadać w uniesienie namiętne: **z** się gniewem, miłością, nienawiścią, furją, wściekłością; **z.** się do czegoś = zaczynać namiętnie czegoś pragnąć; tracić równowagę ducha, nie umieć spokojnie rozmawiać; w *med.,* zaogniać ś, zajątrzać ś.

Zapalczywie *przysł.,* z zapalczywością, popędliwie, gwałtownie, zajadle.

Zapalczywość, pochopność do zapalania ś, popędliwość, porywczość gniewliwa, gwałtowność, unoszenie ś., zażartość, zaciekłość, cecha tego, co jest zapalczywe.

Zapalczywy, skłonny do zapala-

nia ś., gwałtowny, popędliwy, skłonny do gniewu; porywczy; pełen zapału.

Zapalenie, rozniecenie ognia pod czemś, aby ś. paliło; choroba, przejawiająca ś. zaczerwienieniem, zagrzaniem ś., obrzmieniem i bolesnością jakiegoś narządu ciała, tkanki, oraz gorączką, bólem głowy i ogólnem osłabieniem; **z.** gardła = błon śluzowych, wyścielających gardło i gardziel; **z.** krtani, **z.** kiszek, **z** kości, **z.** oka, mózgu, nerek, nerwów, opłucnej, oskrzeli otrzewnej, płuc, stawów, ucha, osierdzia, żołądka, żył i t. p.

Zapaleniec, człowiek, prędko garnący ś. do czegoś; przejmujący ś. czemś, przesadnie gorliwy, zapalczywy, entuzjasta, zagorzalec.

Zapaliczka, roślina z rodziny baldachowych, rosnąca w Persji, wydaje gumę o woni odrażającej, asafetyda.

Zapalić — *p.* Zapalać.

Zapalniczek *zdr.* od Zapalnik; brantka u fuzji, na którą nakłada ś. kapiszon.

Zapalniczka, przyrządzik kieszonkowy do zapalania papierosów lub cygar (fig.).

Zapalniczy, służący do zapalania: **knoty z-e** = do zapalania materjałów palnych, **kiszka z-a** = woreczek podłużny, wypełniony prochem, do zapalania zasadzanej miny w podkopach.

Zapalnie *przysł.*, z zapalnością; zapalczywie.

Zapalnik, rurka blaszana a. trzcinowa, napełniona prochem, którą zatyka ś. w zapał armaty i zapomocą której zapala ś. nabój.

Zapalność, własność wielu ciał zapalania ś. płomieniem za zbliżeniem do ognia, palność.

Zapalny, łatwo zapalający ś., palny; skłonny do zajurzenia ś., do gniewu; zmysłowy, gorący; namiętny; mający własność zapalania; całopalny: ofiara **z-a**

Zapalony, którego zapalono; z zapałem czyniący coś z zapałem oddający ś. czemuś; miłujący coś z zapałem: **z.** miłośnik sztuki, **z.** podróżnik, **z.** wielbiciel kobiet; **z** gniewem = rozgniewany; **z-a** głowa = zapaleniec, entuzjasta.

Zapalować, zagrodzić palami.

Zapał, zapalenie, ogień, płomień; *przen.*, rozpalenie namiętności, żarliwość, ognistość, zapalczywość, rozniamiętnienie, entuzjazm, uniesienie, podniecenie duchowe; u broni palnej: kanalik, przechodzący wskroś metalu aż do dna komory, przez który nabój ś. zapala; gatunek tkaniny bawełnianej koloru ponsowego.

Zapała, żagiew, podnieta.

Zapałać, zacząć pałać, zająć ś. płomieniem, rozgorzeć, zapłonąć; *przen.*, **z.** gniewem, uczuciem.

Zapałka, to, czem ś. coś zapala, podpala; **z-ki,** małe, cienkie drewienka z łebkiem pokrytym masą, złożoną z chloranu potasu, proszku szklanego i gumy, które pociera ś. o papier, przylepiony do pudełka, pokryty czerwonym fosforem, siarkiem antymonu, siarkiem żelaza (**z-i** szwedzkie); **z-i** włoskie = mają zamiast drewienka cienki stoczek parafinowy; **z.** bengalskie = mają łebek, pokryty masą bengalską danego koloru; w *kuch.*, masło, zasmażone z mąką.

Zapałowy, dotyczący zapału u broni palnej.

Zapamiętać — *p.* Zapamiętywać.

Zapamiętale *przysł.*, nie pamiętając o niebezpieczeństwie, z zapamiętałością, ze zbytnią gorliwością.

Zapamiętalec, człowiek zapamiętały, uparty, mszczący ś.

Zapamiętałość, stan człowieka zapamiętałego, gniew, upór.

Zapamiętały, który stracił panowanie nad sobą, równowagę duchową wskutek silnego wzruszenia a. silnej namiętności, zapomniał o wszystkich obowiązkach, nakazach moralnych, niebezpieczeństwach itp.; mszczący ś., mściwy, wściekły w swym gniewie.

Zapamiętanie, pamiętanie o czemś, niezapomnienie; stan człowieka zapamiętałego.

Zapamiętliwy, aż do zapamiętania ś. dochodzący, zapamiętały; *stpl.*, łatwo i prędko o czemś zapominający; skory do zapomnienia.

Zapamiętne (-ego), podarunek dla urzędnika, pamiętne.

Zapamiętywać *dok.* Zapamiętać; zachowywać, zatrzymywać coś w pamięci, zasięgać pamięcią; zapominać; **z. się,** zapominać ś., odchodzić od siebie, tracić równowagę od gniewu, od namiętności.

Zapanbrat *przysł.*, poufale, bez ceremonji, jak z bratem, równym sobie.

Zapanować, objąć coś w zupełne władanie, zacząć panować nad kimś a. nad czemś.

Zapar, para, skąd wychodząca, wyziew, gorąco.

Zaparać, Zapruwać *dok.* Zapruć; zaczynać pruć; rozpruwać coś aż do pewnego miejsca.

Zaparafować, stwierdzić podpisem sądowym; wnieść w księgi urzędowe.

Zaparcie *rzecz.* od Zaprzeć; wtłoczenie, podtrzymanie czegoś gdzieś, aby ś. nie ruszało; podparcie, przytrzymanie, zamknięcie: **z.** drzwi i t. p; zaprzeczenie, nieprzyznanie; **z.** stolca = chorobliwe zatwardzenie stolca, obstrukcja; **z. się,** wyrzeczenie ś., poświęcenie ś., oddanie ś.; nie przyznanie ś. do czegoś, zaprzeczenie czemuś, wyrzeczenie ś.

Zaparcieć, parcieiąc zagnić.

Zaparkanić, zagrodzić parkanem.

Zaparować, zacząć parować, wychodzić w kształcie pary; zapędzić kogoś do jakiegoś miejsca.

Zaparskać, Zaparsknąć, Zaparsnąć, odezwać ś. parskaniem, zacząć parskać; parskiem zagłuszyć, zaplugawić.

Zaparstek, Zapartek, jaje zalęgłe, które ś. nie wylęgło; martwy zalążek; jaje zgnile, zepsute, zbuk.

Zaparszeć, Zaparszywieć, stać ś. parszywym, okryć ś. parchami.

Zaparszywić, zarazić parchami, oparszywić.

Zapartaczyć, Zapartolić, popsuć partactwem, zniweczyć.

Zapartek — *p.* Zaparstek.

Zaparstnica — *p.* Zanogcica.

Zaparty, którego zaparto; zamknięty gdzieś; zatrzymany; żołądek, stolec **z.** = zamknięty, obstrukcyjny.

Zaparzać *dok.* Zaparzyć; zalewać warem: **z** osypkę dla psów, **z.** herbatę, ziółka; poddawać działaniu pary, parzyć, naparzać: **z.** chory członek; **z. się,** być zaparzanym.

Zapas, zbiór rzeczy, materjałów, żywności i t. p., przygotowanych i zachowanych do przyszłego użycia; *przen.*, pewna ilość czegoś zatrzymanego w umyśle: **z.** wiedzy, doświadczenia; **w** *lm*, **z-y,** mocowanie ś. z kimś; walka; kłótnia, spór, sprzeczka, współubieganie ś.

Zapasać, Zapasować, pasem zająć, zagarniać pasem a. jakby pasem, opasywać; **z się,** opasywać ś.

Zapasać *dok.* Zapaść; doprowadzać do zgonu przez zbytnie karmienie, zakarmiać; **z. się,** pozbawiać ś. życia przez przejadanie ś.; nabierać nadmiernej tuszy przez nadużywanie jadła.

Zapasek, zwykle w *lm.* **z-ki,** nauka zapaśnicza, zapaśnictwo; zapasy, walka.

Zapasiony, który ś. zapasł, zanadto otyły.

Zapaska, fartuch u kobiet wiejskich.

Zapaskudzać *dok.* Zapaskudzić; zanieczyszczać, zaplugawiać, walać, brudzić; **z.** robotę = partolić.

Zapasować, wstrzymać ś. od gry, odstąpić od gry; nie deklarować gry, spasować; pójść z kwitkiem — *p.* Zapasać.

Zapasowy, dotyczący zapasu, służący jako zapas, rezerwowy: kapitał **z.** w jakiejś instytucji finansowej a. w przedsiębiorstwie=odłożony na wypadek konieczności pokrycia strat nieprzewidzianych; żołnierz **z.** = rezerwista.

Zapasy — *p.* Zapas.

Zapaszny, noszony za pasem; *p.* Zapaszysty.

Zapaszysto *przysł.*, z obfitością zapachów, wonnie.

Zapaszysty, pełen zapachów, pachnący, wonny.

Zapaść — *p.* Zapadać.

Zapaść — *p.* Zapasać.

Zapaśnica, Zapaśniczka *for. ż.* od Zapaśnik.

Zapaśnictwo, wchodzenie w zapasy; nauka zapaśnicza, ćwiczenie zapaśnicze, fechtunek, gimnastyka; pojedynek, walka pojedynkowa; *przen.*, spór, polemika, dyskusja.

Zapaśniczo *przysł.*, sposobem zapaśników.

Zapaśniczy, dotyczący zapaśnika a. zapaśnictwa.

Zapaśniczyć, uczestniczyć w zapasach.

Zapaśnik, człowiek, idący z kimś w zapasy, zmagający ś. z kimś, walczący z kimś; atleta cyrkowy, siłacz, gladjator; *przen.*, współzawodnik, rywal, przeciwnik.

Zapaśno *przysł.*, z zapasem.

Zapaśny, mający zapas czegoś, zaopatrzony, zaprowjantowany w coś; będący w zapasie, odwodowy, rezerwowy; dotyczący zapasów, walki, zapaśniczy.

Zapata *hiszp.*, zwyczaj kładzenia dzieciom i służbie w dzień św. Mikołaja w trzewiki podarunków; uroczystość na cześć jakiejś dostojnej osoby.

Zapatrywać się, *dok.* Zapatrzyć ś. na kogoś, na coś; patrzeć pilnie z uwagą, wzrok wlepiać w kogoś, coś; *przen.*, brać sobie kogoś, coś za wzór, za ideał, starać ś. naśladować kogoś, coś.

Zapatrywanie się, sposób patrzenia na rzeczy, pogląd, mniemanie.

Zapatrzyć się — *p.* Zapatrywać ś.; patrząc na coś z zajęciem, zapomnieć o wszystkiem; o brzemiennych: patrząc, powziąć wrażenia, którego ślady pozostają na płodzie.

Zapchać — *p.* Zapychać.

Zapełniacz, ten, który coś zapełnia.

Zapełniać *dok.* Zapełnić; zbierać tyle, aby było pełno, napełniając, zajmować całe miejsce; gromadzić, zbierać; kompletować.

Zapełnić — *p.* Zapełniać.

Zapełzać, Zapełznąć, pełznąc, dostawać ś. do jakiegoś miejsca, załazić, zaczołgać ś.

Zaperzać, dozwalać rozrość ś. zbytnio perzowi na polu, na łące; wprawiać w zły humor, w gniew; złościć; **z. się,** zarastać perzem; unosić ś. gniewem, czerwienić ś. z gniewu.

Zaperzony, pełen perzu; rozzłoszczony, rozgniewany, zaczerwieniony z gniewu.

Zaperzyć — *p.* Zaperzać.

Zapewne *przysł.*, zaiste, zaprawdę bez wątpienia, niezawodnie; jak ś. zdaje, podobno, może.

Zapewniać *dok.* Zapewnić kogoś o czemś; czynić, że ktoś nie wątpi o czemś, upewniać kogoś, coś do czegoś; zaręczać, gwarantować komuś coś; **z. się** o kimś, o czemś=przestawać wątpić o kimś, o czemś, nabierać pewności o kimś, o czemś, być bezpiecznym.

Zapewniciel, człowiek, który coś zapewnia.

Zapewnić — *p.* Zapewniać.

Zapewnienie, upewnienie, zaręczenie, gwarancja; **z. się,** upewnienie ś., nabranie pewności, zabezpieczenie ś.

Zapęd, zapędzenie ś., rozpęd, rozmach, zamach; gwałtowne uniesienie, gwałtowność, zapał, popęd, namiętność; polot, szybki postęp.

Zapędliwie *przysł.*, z zapędem, gwałtownie.

Zapędliwy, czyniący coś z zapędem, chętny, gwałtowny, namiętny, zapalny.

Zapędzać *dok.* Zapędzić; zaganiać, zmuszać do udania ś., odstąpienia dokąd, zaparowywać; **z.** kogoś do czegoś, namawiać, pobudzać, popędzać, nukając zmuszać do czegoś; **z.** kogoś w ciasny kąt = doprowadzać go do ostateczności, stawiać w takiem położeniu, że nie umie odpowiedzieć; **z.** kogoś w kozi róg = zawstydzać, zakasowywać, kompromitować swoją wyższością; **z. się,** być zapędzanym; **z. się** dokąd=zapuszczać ś. pędem; **z. się** za kimś, za czemś, daleko; brać rozmach do czegoś, np. do skoku, do biegu; zaczynać coś robić z zapałem; brać ś. do czegoś z rozmachem, dawać ś. unieść zapałowi, namiętności, zapominać ś.

Zapędzić — p. Zapędzać.

Zapędzlować, pędzlem zamalować, nakłaść farb, wysmarować zapomocą pędzla a. pędzelka.

Zapętać, zawiązać w pęta, spętać, zaplątać; **z. się,** być w pęta uwikłanym, zaplątanym.

Zapęziały, zanędzniały, karłowaty, niewyrosły.

Zapęzieć, zanędznieć.

Zapiać, odezwać ś. głosem piejącym; **z. coś,** zacząć coś wyrażać śpiewem, zaśpiewać.

Zapian, roślina zwrotnikowa, spokrewniona z kasztanem dzikim (fig.), ma zastosowanie lecznicze, pokarmowe i techniczne.

Zapiaskować, Zapiaszczyć, zasypać, zapełnić piaskiem, uczynić piaszczystym; **z. się,** być zapiaskowanym.

Zapiąć — *p.* Zapinać.

Zapić — *p.* Zapijać.

Zapiec — *p.* Zapiekać.

Zapiecek, miejsce za piecem; miejsce zacieśnione; wychować ś. na **z-u,** być zadomowionym, nigdzie nie być, nic nie widzieć.

Zapiecnik, człowiek, legający za piecem, domator.

Zapiecny, położony za piecem.

Zapieczętować, zamknąć pieczęcią; **z.** list = przyłożyć pieczątkę, zakleić, zalepić; pieczęcią zatwierdzić, przypieczętować; *przen.*, umocnić, potwierdzać: **z.** coś krwią, życiem; *przen.*, zakończyć: **z.** życie chwalebnym zgonem.

Zapieczony, którego zapieczono, zaogniony, stwardniały.

Zapiekacz, ten, który drugiemu zapieka, doskwiera.

Zapiekać *dok.* Zapiec; przypalać, przypiekać; przypiekając na ogniu, czynić twardym, wysuszać po wierzchu, zrumieniać; **z.** komuś=doskwierać, dokuczać, dopiekać do żywego; **z.** żołądek = sprawiać zatwardzenie; **z. się,** być zapiekanym; twardnieć, wysuszać ś, zrumieniać ś. od zapieczenia; okrywać ś. skorupą, strupem, zastrupiać ś.; cierpieć na zatwardzenie żołądka.

Zapiekanka, potrawa zapiekana w piecyku kuchni angielskiej; sól warzona i pakowana do beczek; doskwieranie, dopiekanie, dokuczanie.

Zapieklina, stolec zapiekły, zatwardzenie.

Zapiekłość, zapieczenie krwi — *p.* Zapieklina.

Zapiekły, który ś. ściągnął od zapieczenia, stwardniały; **z.** żołądek = cierpiący na zatwardzenie.

Zapielać *dok.* Zapleć; zaczynać pleć, pieląc zajmować coś.

Zapielgrzymować, pielgrzymując zajść dokądś, zawędrować.

Zapieniać (się) *dok.* Zapienić (ś.); zapełniać (ś.) pianą; zmęczyć (ś.) tak, że aż piana występuje; rozgniewać (ś) bardzo, rozzłościć (ś.).

Zapienieć, zapienić ś., okryć ś. pianą.

Zapieprzać *dok.* Zapieprzyć; zaprawiać pieprzem, przepieprzać.

Zapieracz, ten, który zapiera ś. czegoś.

Zapierać *dok.* Zaprać; piorąc wywabiać; wypierać np. plamę.

Zapierać *dok.* Zaprzeć; zamykać, zawierać, zasuwać zaporą, zasuwą; otaczać, okrążać ze wszystkich stron; zatrzymywać, wstrzymywać: **z** dech = przestawać oddychać; zapędzać kogoś w ciasny kąt, wpierać; wparowywać, prąc zmuszać do schronienia ś. w miejscu niedogodnem; wspierać, podpierać; nie przyznawać ś. do czegoś, nie zdradzać ś. z czemś, nie wyjawiać czegoś; **z. się,** być zapieranym; zamykać ś., zawierać ś. zaporą; być wstrzymywanym, zatrzymywać ś., **z. się** czegoś=nie przyznawać ś. do czegoś, wypierać ś. czegoś; **z. się** kogoś=nie przyznawać ś. do znajomości z kimś, nie uznawać kogoś, nie chcieć uznać kogoś; **z. się** siebie = wyrzekać ś. swoich własnych interesów, zapominać o sobie dla innych, wyższych celów, poświęcać ś.

Zapieradło, przyrząd do zapierania, zapora, zasuwa, rygiel.

Zapierzać *dok.* Zapierzyć; napełniać pierzem; opatrywać piórami; **z** ścianę = dawać przepierzenie; **z. się,** zapełniać ś. pierzem, dostawać piór, pokrywać ś. pierzem.

Zapierzenie, pokrycie ś. pierzem, piórami; przepierzenie.

Zapierzyć — *p.* Zapierzać.

Zapieszczać *dok.* Zapieścić; psuć pieszczotami, rozpieszczać.

Zapięcie, przyrząd a. przyrządzik do zapinania, sprzączka, haftka, zapinka, zaponka.

Zapiękniać (się), *dok.* Zapięknić (ś.); czynić (ś.) pięknym, upiękniać (ś.), ubarwiać (ś.).

Zapiększać (się) *dok.* Zapiększyć (ś.); ozdabiać (ś.), upiększać (ś.).

Zapiętnować, oznaczyć piętnem.

Zapięty, którego zapięto; który ś. zapiął.

Zapijać *dok.* Zapić; poświęcać czas piciu, używać trunku wedle woli; pijąc topić coś, pijąc zapominać o czemś, zalewać coś trunkiem: **z.** frasunek, zmartwienie, troskę, interes, sprawę, czas; przytępiać pijaństwem: **z.** rozum, dowcip; załatwiać jakąś sprawę przy kieliszku, pić na uczczenie załagodzenia a. zakończenia sprawy; **z.** coś czemś=używać trunku po jakiemś jedzeniu; popijać po czemś; **z. się,** oddawać ś. nadmiernie pijaństwu, rozpijać ś.; tracić życie wskutek nadmiernego pijaństwa.

Zapijatyka, zapijanie ś., picie nadmiernie trunków, pijatyka, uczta pijacka.

Zapiknąć, zakłuć, kolnąć.

Zapiłować, zatrzeć pilnikiem; naznaczyć piłą miejsce, gdzie trzeba piłować; zacząć piłować; *żart.*, zamęczyć, zadręczyć nudnem powtarzaniem tej samej rzeczy.

Zapiłowany, którego zapiłowano; uparty, którego nie można nauczyć, przekonać; niepojętny, znudzony.

Zapiły, Zapity, który ś. zapił, odurzony trunkiem, pijany.

Zapinacz, ten, który coś zapina; przyrządzik do zapinania, spinka, haftka i t. p.

Zapinaczka *for. ż.* od Zapinacz; zapinka, zaponka.

Zapinać *dok.* Zapiąć; zakładać na guzik, na haftkę, na pętelkę; **z. się,** zapinać na sobie ubranie; być zapinanym.

Zapinka, przyrządzik do zapinania ubrania, zaponka.

Zapis, zapisywanie, zapisanie czegoś do księgi publicznej, oblatowanie; wciąganie kogoś a. czegoś na listę: **z.** uczniów do szkoły = przyjmowanie; pismo, którem ś. komuś coś zapisuje: **z.** testamentowy = to, co ś. komuś zapisuje w testamencie, legat; rewers, skrypt, oblig; napis na domu, wskazujący komuś gospodę.

Zapisać — *p.* Zapisywać.

Zapisek, Zapiska, zanotowanie, notata, notatka.

Zapisne (-ego), **Zapisowe** (-ego), opłata od zapisu.

Zapisny, Zapisowy, odnoszący ś. do zapisu, służący do zapisywania.

Zapisywacz, ten, który coś zapisuje.

Zapisywać *dok.* Zapisać; pisząc notować, zanotowywać; wciągać na listę, wpisywać do regestru; **z** coś komuś=przeznaczać coś komuś na piśmie, zwłaszcza w testamencie, legować; **z.** coś sobie skądś = sprowadzać, np. z zagranicy; zapełniać pismem; **z.** coś do rachunku=wciągać; **z.** coś w księgi = oblatowywać, wpisywać do ksiąg prawnych; **z.** komuś lekarstwo = przepisywać wyznaczać; **z.** komuś opiekuna = wyznaczać na piśmie; **z.** komuś posag, wiano = pismem zapewniać; **z.** coś w sercu, w pamięci = zapamiętywać; **z.** kwatery = wyznaczać na piśmie; **z. się,** być zapisywanym; wpisywać swoje imię a. kazać komuś wpisać; **z. się** na dzieło jakieś, na pismo perjodyczne = prenumerować, abonować; **z. się,** na medycynę, na prawo i t. p. = obierać sobie wydział medyczny, prawny w uniwersytecie; **z. się** djabłu = sprzedawać swoją duszę, podpisawszy ś. na cyrografie; **z się** komuś=zobowiązywać ś. piśmiennie; **z. się** przeciw komuś = protestować.

Zapiszczeć, Zapisnąć, Zapiskać, wydać pisk, zacząć piszczeć.

Zapity — *p.* Zapiły.

Zapiżmować, zaperfumować piżmem.

Zaplantować, zacząć plantować; zasadzić na plantacji.

Zaplatać, Zaplatywać *dok.* Zapleść; plotąc zagradzać, zamykać; **z.** coś w coś=plotąc zawijać; **z.** włosy w warkocz=splatać; wikłać, plątać, gmatwać; **z. się,** być zaplatanym, splatanym; włosy sobie na głowie splatać; wplątywać ś., wplatać ś; gmatwać ś., wikłać ś.

Zapląsać, zatańczyć.

Zaplątać *nied.* Zaplątywać; plącząc wikłać; **z.** kogoś w coś=wplątywać, wciągać w jakąś nieprzyjemną sprawę; **z. się,** plącząc ś., wikłać ś., wplątywać ś. w coś; brać udział w nieprzyjemnej sprawie, dawać ś. wciągnąć w jakąś sprawę.

Zaplecek, tylna ściana szafy; tylne oparcie krzesła i t. d.

Zaplecze, miejsce za plecami; nasyp przy okopie, zasłaniający strzelającego z okopu od tyłu.

Zaplecznik, żołnierz, stojący w drugim szeregu za plecami żołnierza w pierwszym szeregu; część tylna kirysu, osłaniająca plecy.

Zapleniać *dok.* Zaplenić; pozwalać rozplenić ś., zamnażać; **z. się,** rozmnażać ś., rozradzać ś., zagęszczać ś.; *stpl.* brać do niewoli.

Zapleszczeć, zacząć pleszczeć, zapluskać; zaklasnąć.

Zapleść — *p.* Zaplatać.

Zapleśniać (się) *dok.* Zapleśnić (ś.); okrywać (ś.) pleśnią.

Zapleśniałość, stan czegoś, co zapleśniało; miejsce zapleśniałe; pleśń.

Zapleśniały, który zapleśniał, okryty pleśnią.

Zapleśnieć, okryć ś. pleśnią.

Zaplewiać *dok.* Zaplewić; zanieczyszczać plewami; zamierzwiać, zachwaszczać, zabrudzać.

Zaplombować, założyć plombę; zamknąć plombą.

Zaplot, zaplecenie; coś zaplecionego, warkocz zapleciony, plecionka z włosów, zaplotka.

Zapluć — *p.* Zapluwać.

Zaplugawiać *dok.* Zaplugawić; zapełniać plugastwem, walać, brudzić, zanieczyszczać, zapaskudzać; *przen.*, kazić, psuć, kalać, zarażać; **z. się,** zapełniać ś. plugastwem, walać ś., zanieczyszczać ś.; *przen.*, kazić ś., zarażać ś., kalać ś., wdać ś. w niemoralne stosunki.

Zapluskiwać *dok.* Zapluskać, Zaplusknąć; pluskając oblewać, bryzgając zalewać, opryskiwać; *przen.*, oszukiwać, obmawiać, oślepiać; *przen.*, zadawać komuś wstyd w oczy, wyrzucać mu otwarcie coś sromotnego.

Zapluskwiać *dok.* Zapluskwić; dozwalać rozmnożyć ś. pluskwom; zanieczyszczać pluskwami.

Zapluśnąć — *p.* Zapluskać.

Zapluwać *dok.* Zapluć, Zaplwać; plując zaplugawiać, zapaskudzać plwocinami.

Zapluwka, jaja much, złożone na mięsiwie lub na ranie.

Zapłacić, dać komuś tyle pieniędzy, ile mu ś. należy, płacąc zaspokoić; odpłacić, przypłacić, odwetować; wynagrodzić, dać satysfakcję; Bóg zapłać = sposób podziękowania za przysługę, jeśli ś. nie chce a. nie może dać pieniędzy.

Zapładniać *dok.* Zapłodnić; sprawiać, że zawiąże ś. płód; czynić brzemienną; czynić płodnym, użyźniać, uprawiać; *przen.*, czynić zdatnym do pracy twórczej: **z.** czyjąś wyobraźnię; **z. się,** zalęgać ś.

Zapładzać *dok.* Zapłodzić; zapładniać.

Zapłakać, zacząć płakać, zalać ś. łzami; **z.** nad kimś, nad czemś = zlitować ś., żałować, bardzo płakać, opłakać kogoś, coś.

Zapłakany, gorzko i rzewnie płaczący; zalany łzami: oczy **z.-e.**

Zapłaszać *dok.* Zapłoszyć; płosząc zapędzać do pewnego miejsca, spłoszywszy zaganiać.

Zapłata, zapłacenie; to, co płacą, płaca; wynagrodzenie pieniężne, pensja, żołd; *przen.*, nagroda.

Zapłatny, godzien zapłaty.

Zapław, zalew, wylew, powódź.

Zapławiać *dok.* Zapławić; pławiąc zapuszczać w głąb; zalewać.

Zapłocić, zagrodzić płotem.

Zapłocie, miejsce za płotem.

Zapłociny — *p.* Zapłot.

Zapłodek — *p.* Zapłód.

Zapładniać — *p.* Zapładniać.

Zapłodniciel, ten, który zapładnia.

Zapłodnić — *p.* Zapładniać.

Zapłodnienie *rzecz.* od Zapłodnić; w *fizjol.*, zlanie ś. dwóch komórek

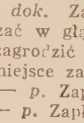

różnorodnych ku wytworzeniu zarodnika lub zaródka (fig.).

Zapłodzić — *p.* Zapładzać.

Zapłomieniać (się) *dok.* Zapłomienić (ś.); zapalać (ś.), zajmować (ś.) płomieniem.

Zapłon, zapalenie ś. gazu w silniku benzynowym przy pomocy iskry elektrycznej — *p.* Zapał.

Zapłonąć, zapalić ś., zająć ś. płomieniem; zaczerwienić ś., zarumienić ś.; dać ś. unieść porywowi uczucia: **z.** miłością, gniewem, zemstą, nienawiścią.

Zapłonić, zająć ogniem; uczynić płonnym, nieurodzajnym, rosnąc gęsto, zagłuszyć delikatniejszą roślinę.

Zapłoniony, którego zapłoniono; zajęty ogniem; zarumieniony, zaczerwieniony ze wstydu.

Zapłonnik, przyrząd magneto-elektryczny, służący do zapalania silników wybuchowych.

Zapłoszyć — *p.* Zapłaszać.

Zapłotek, Zapłotka — *p.* Zaplot.

Zapłotki (-ów), miejsce za płotem a. między płotami.

Zapłód, Zapłodek, zapłodnienie, zapładnianie; zaród, zarodek, zawiązek płodu.

Zapłynąć — *p.* Zapływać.

Zapływ, zapływanie, zapłynięcie.

Zapływać *dok.* Zapłynąć; płynąc, dostawać ś. do pewnego miejsca, dopływać dokąd; **z.** czemś=zalewać ś. jakimś płynem: **z.** krwią; oczy mu **z-nęły** krwią = zaszły, zabiegły; **z-nął** szczęśliwie do portu = udało mu się zakończyć jakąś sprawę, osiągnąć pożądany spokój.

Zapobiegać *dok.* Zapobiec, Zapobieżeć; tak zrobić, żeby coś ś. nie stało, nie doszło do skutku, nie dopuszczać do czegoś, zabiegać czemuś, uprzedzać coś, starać ś. zawczasu, żeby coś poszło pomyślnie; być skrzętnym, troskliwym.

Zapobiegawczy, zapobiegający czemuś, nie dopuszczający do czegoś.

Zapobiegi (-ów), usiłowania, starania, zmierzające ku temu, by zapobiec czemuś.

Zapobiegliwie *przysł.*, starając ś. zapobiec czemuś, uprzedzić coś.

Zapobiegliwość, przezorność, troskliwość, staranność.

Zapobiegliwy, starający ś. zapobiec czemuś, staranny, troskliwy, przezorny.

Zapobieżenie *rzecz.* od Zapobiec; niedopuszczenie złego przez wczesne zaradzenie; wczesne uczynienie starań, ażeby coś wyszło na dobre; środek, zmierzający ku wczesnemu zaradzeniu czemuś, ku przeszkodzeniu złemu; prezerwatywa.

Zapobieżny, któremu można zapobiec.

Zapocić, oblać, pokryć potem; **z. się,** zalać ś. potem, pocić ś, **z.** czoło = pracować w pocie czoła; o szybach, o naczyniach szklanych: stać ś. wilgotnym.

Zapocząć *nied.* Zapoczynać, czynić początek, rozpoczynać, zaczynać; **z. się,** rozpoczynać ś., brać początek.

Zapoczęcie, zaczęcie, początek.

Zapoczątkować, dać czemuś początek, zainicjować, zaprojektować.

Zapodziewać *dok.* Zapodziać; tak coś umieszczać, zadziewać, że potem znaleźć nie można, podziewać, zawieruszać; **z. się** = tak ś. gdzieś ukrywać, że trudno znaleźć, zadziewać ś., zawieruszać ś.

Zapoiciel, ten, który kogoś zapoił.

Zapoić, zacząć poić, pojąc zalać; pojąc przyprawić o śmierć.

Zapole, miejsce za polem, obszar polny, niwa; sąsiek, zasiek w stodole.

Zapolnica, sąsiek, zasiek w stodole na zboże.

Zapolny, położony za polem, żyjący na polach; odnoszący ś. do zapolnicy, do sąsieku.

Zapolować, zacząć polować; polując zamęczyć, zaniszczyć.

Zapomagać *dok.* Zapomóc; wspierać, wspomagać; **z.** kogoś w coś= dawać, obdarzać, pożyczać komuś coś; **z. się,** wspomagać ś., przychodzić do lepszego bytu, stawać ś. bogatszym.

Zapominać *dok.* Zapomnieć, Zapomnąć; wypuszczać coś z pamięci przez znikanie wyobrażeń ze świadomości, przestawać pamiętać, przestawać wyobrażać sobie coś; **z.** czegoś gdzieś = zostawiać coś gdzieś przez roztargnienie, przez nieuwagę; **z.** smutku, frasunku, zgryzoty, troski = wybijać sobie coś z głowy, z pamięci; **z.** czegoś a. coś=oduczać ś, czego ś. uczono; **z.** krzywdy, urazy = puszczać w niepamięć; **z.** o sobie = nie pamiętać o sobie, poświęcać samego siebie; **z. się,** być zapominanym, wypadać z pamięci, wychodzić z pamięci; tracić przytomność, tracić panowanie nad sobą pod wpływem namiętności, nie pamiętać o tem, cośmy winni sobie lub innym, być niegrzecznym.

Zapominalska (-iej), kobieta, która często zapomina, która ma krótką pamięć, roztargniona.

Zapominalski (-ego), mężczyzna, zapominający łatwo, mający krótką pamięć, roztargniony.

Zapominanie, niepamiętanie o czemś; **z.**= niepanowanie nad sobą, roznamiętnianie ś, niegrzeczność.

Zapomniałość, odejście od przytomności, zapomnienie ś.

Zapomniały, Zapomniany, o którym zapomniano; który stracił panowanie nad sobą, szalony, wściekły.

Zapomnieć, Zapomnąć — *p.* Zapominać.

Zapomnienie — *p.* Zapominać; niepamiętanie o czemś; **z. się,** niepamiętanie, jakim ś powinno być, niepanowanie nad sobą.

Zapomny, który zapomina; który jest zapomniany.

Zapomocą — *p.* Pomoc.

Zapomoga, zapomożenie, wspomożenie; datek, udzielony dla wspomożenia kogoś, pomoc w pieniądzach lub w naturze.

Zapomogowy, dotyczący zapomóg: kapitał **z.**

Zapomożyciel, ten, który zapomaga, wspomożyciel.

Zapomóc — *p.* Zapomagać.

Zapomroczyć, okryć pomroką, zamroczyć.

Zapona, przyrządzik do zapinania, klamra, hafcik, guz, guziczek, szpilka; zapięta opona, zasłona, kurtyna.

Zaponica, bransoleta, manela.

Zaponiterować, w grze w karty: postawić stawkę na kartę, obłożyć kartę stawką.

Zaponka, mała zapona, zapinka, spinka (fig.).

Zapopielać *dok.* Zapopielić; pokrywać, osypywać popiołem; zaczynać spopielać, obracać w popiół; **z. się,** pokrywać ś. popiołem; spopielać ś.

Zapora, coś zapierającego, zamykającego, przyrząd do zapierania, zawierania, zamykania, zawora, zasuwa, rygiel i t. p; *przen.*, przeszkoda, zawada, przegroda, trudność, którą należy usunąć; w *fortyf.*, brama kraciasta a. sztachetowa, służąca do zawierania otworów w stoku; złamać wszystkie **z-y** = przezwyciężyć trudności.

Zaporoski, dotyczący Zaporoża a. Zaporożców.

Zaporoże, kraj za porohami dnieprowskiemi, kraj Kozaków zaporoskich; miejsce niby za progiem, za granicą czegoś, zaporze.

Zaporożec, Kozak zaporoski, Nižowiec.

Zapotnić — *p.* Zapocić.

Zapotnieć, zacząć potnieć, zapocić ś., okryć ś. potem.

Zapotrzebować, zacząć potrzebować; **z.** czegoś=zażądać, czego potrzeba, wyrazić żądanie czegoś.

Zapotrzebowanie, zażądanie, popyt.

Zapowiadacz, Zapowiednik, ten, który coś zapowiada, ogłasza, oznajmia, nakazuje a. zakazuje.

Zapowiadać *dok.* Zapowiedzieć, naprzód oznajmiać, zwiastować, przepowiadać, naznaczać na przyszłość; **z.** komuś coś, nakazywać, ostrzegać, uprzedzać; **z.** kogoś=aresztować, osadzać w więzieniu; **z.** małżeństwo = czytać zapowiedź z ambony; **z.** komuś pojedynek = wyzywać go na pojedynek; **z.** komuś kogoś=oznajmiać naprzód jego wizytę; uprzedzać, że przybędzie; **z. się,** być zapowiadanym; obiecywać komuś naprzód swoją wizytę; obiecywać, rokować, że ś. będzie takim, a nie innym.

Zapowiedni, Zapowiedny, odnoszący ś. do zapowiadania; zapowia-

dający, ogłaszający, oznajmiający; zakazujący, wstrzymujący: listy **z-e**,

Zapowiednia, zapowiedzenie, zapowiedź, przepowiedzenie.

Zapowiedzieć — *p.* Zapowiadać.

Zapowiedź, zapowiedzenie, zapowiadanie; rzecz zapowiedziana, ogłoszenie; wyzwanie na pojedynek; rozkaz, nakaz; zakaz, zabronienie czegoś; prognostyk, przepowiednia: areszt, przyaresztowanie; **z.** małżeńska = publiczne ogłoszenie z ambony przez księdza osób, zabierających ś. do stanu małżeńskiego.

Zapowietrzać (się) *dok.* Zapowietrzyć (ś.); zarażać (ś.) dżumą a. innem zaraźliwem powietrzem.

Zapowietrzony, zarażony morowem powietrzem; *przen.*, przeklęty, nienawistny wszystkim, nieznośny, niegodziwy; *rzecz.*, człowiek, dotknięty morowem powietrzem; uciekają od niego, jak od **z-ego** = unikają go starannie.

Zapowietrzyć — *p.* Zapowietrzać

Zapozew — *p.* Pozew.

Zapoznawać *dok.* Zapoznać; zaznajamiać kogoś z kimś a. z czemś, dawać komuś sposobność wejścia w stosunki z kimś; **z. się,** zawierać znajomość z kimś, wchodzić z kimś w stosunki przyjazne; **z. się** z czemś, nabierać znajomości czegoś, obznajmiać ś. z czemś.

Zapozywać *dok.* Zapozwać; pozwem wzywać kogoś do sądu, pozywać, wytaczać komuś sprawę sądową.

Zapożyczać *dok.* Zapożyczyć; pożyczając zaciągać długi; brać, zasięgać coś od kogoś, wzorować ś. na nim; **z. się,** zadłużać ś., robić długi; brać od kogoś jakąś myśl, obierać sobie kogoś, jako wzór do naśladownictwa.

Zapór, zapieranie, zaparcie; zapora, przeszkoda, trudność.

Zapóźniać *dok.* Zapóźnić; zbyt późno przygotowywać, wydawać coś zapóźno; **z. się,** spóźniać ś., przychodzić nie w czas, robić coś później, niż należało.

Zapracować — *p.* Zapracowywać.

Zapracowany, otrzymany pracą a. przez pracę, osiągnięty pracą; obarczony nadmierną pracą.

Zapracowywać *dok.* Zapracować; zarabiać pracą; **z. się,** oddawać ś. namiętnie pracy; wyczerpywać swe siły pracą, zabijać ś. pracą, zamęczać ś. pracą.

Zaprać — *p.* Zapierać.

Zapragnąć, zacząć pragnąć, zachcieć, zażądać.

Zaprasować, prasując zagładzić, wyrównać żelazkiem, prasując załamać, zrobić fałdę.

Zapraszać *dok.* Zaprosić; prosząc kogoś, wzywać go; prośbą zachęcać: **z. się,** być zapraszanym; **z. się,** do kogoś=przymawiać ś., zamawiać ś., uprzedzać, że ś przyjdzie do niego; wpraszać ś. do kogoś.

Zaprawa, zaprawianie potraw; to, co służy do zaprawiania potraw; *przen.*, to, czem ś. uprzyjemnia rozmowę; w *techn.*, ciała, jak glina, wapno, gips, cement i inne, które, sproszkowane i połączone z wodą, a niekiedy z innemi jeszcze domieszkami, dają produkty miękkie, plastyczne, po pewnym czasie przeistaczające ś. w twardą masę: **z.** wapienna, cementowa, **z.** wodotrwała czyli hydrauliczna i t. p.; część wewnętrzna pieca hutniczego, gdzie ś. zbiera kruszec roztopiony poniżej formy, zwana zaprawą dolną, powyżej — zaprawą górną; kąpiel, przygotowana z ałunu i t. p., którą ś. zaprawiają materje, przeznaczone do farbowania.

Zaprawdę *przysł.*, zaiste, zapewne, niezawodnie, prawdziwie.

Zaprawiać *dok.* Zaprawić dodawać do czegoś czegoś, np. do potrawy, dla lepszego smaku a. zapachu; **z** kogoś do czegoś=wyrabiać w nim gust do czegoś, wyrabiać zamiłowanie; **z.** kogoś w coś, przyuczać, przyzwyczajać, wdrażać do czegoś, wciągać w coś, kształtować, układać; **z** komuś życie goryczą = zapełniać goryczą, nabawiać troski; **z.** piec w hucie = dawać mu zaprawę; **z.** pole, rolę = uprawiać, nawozić; **z.** dziurę = zarabiać, zatykać; **z.** tkaninę = dawać zaprawę pod farbę; **z. się,** być zaprawianym; wprawiać ś., wdrażać ś, przyzwyczajać ś., przywykać; **z. się,** do czegoś = nabierać gustu, smaku do czegoś; **z. się,** na kimś=nabywać wprawy ze szkodą czyjąś, naśladować go.

Zaprawiciel, Zaprawiacz, ten, który coś zaprawia; ten, który wprawia, wdraża do czegoś.

Zaprawić — *p.* Zaprawiać.

Zaprawiony, którego zaprawiono; wprawiony do czegoś, przyuczony, mający wprawę w czemś, obeznany z czemś dokładnie.

Zaprawka *zdr.* od Zaprawa.

Zaprawnie *przysł.*, wprawnie, z wprawą.

Zaprawność, wprawność, wprawa, obycie z czemś.

Zaprawny, przyuczony do czegoś, zaprawiony do czegoś, wprawny do czegoś, dotyczący zaprawiania, naprawiania.

Zaprażać *dok.* Zaprażyć; zaczynać prażyć, prażąc zasuszać.

Zaprażka, zaprawa do sosu a. zupy z mąki przesmażonej z masłem.

Zaprenumerować, złożyć zgóry opłatę, prenumeratę za coś, wnieść przedpłatę: **z.** pismo, wydawnictwo zeszytowe i t. p.

Zaprodukować, zaprezentować, przedstawić, pokazać; **z. się,** popisać ś, wystąpić z czemś.

Zaprojektować, dać projekt czegoś, wystąpić z projektem, zaproponować.

Zaproponować, przedłożyć, podać projekt, przedstawić go.

Zaprosiciel, ten, który zaprasza a. zaprosił.

Zaprosić — *p.* Zapraszać.

Zaprosiny (-in), zapraszanie, zaproszenie, prośba z wezwaniem dokąd, prośba o odwiedziny, o przybycie, inwitacja.

Zaproszenie — *p.* Zaprosić — *p.* Zaprosiny.

Zaproszony, którego zaproszono; *rzecz.*, gość zaproszony, osoba, umyślnie wezwana dokąd.

Zaprotestować, założyć protest, zaoponować, sprzeciwić ś. czemuś; **z.** weksel — *p.* Protestować.

Zaprowadzać *dok.* Zaprowadzić; **z.** kogoś dokąd = prowadzić go do pewnego miejsca; dokąd cię oczy **z-dzą** — prosto w świat; wprowadzać coś, dawać początek czemuś; **z.** straż, wartę = stawiać ją na miejscu dla pilnowania, zaciągać; **z. się,** być zaprowadzanym.

Zaprowadziciel, ten, który kogoś, coś zaprowadza.

Zaprowadzić — *p.* Zaprowadzać.

Zaprowiantować, zaopatrzyć w zapas, w prowiant, w żywność.

Zaproże, miejsce za progiem a. za progami.

Zaprószać *dok.* Zaprószyć; zasypywać czemś miałkiem, rzucać na coś miałkiego: **z.** sobie oko = wypadek, że w oko wpadnie odrobina czegoś, np. proszek; **z.** głowę = nieco sobie podchmielić; niemasz, czemby oko **z-ył** = nic niema; **z. się,** być zaprószanym.

Zapróżniać, zawalać, zajmować miejsce daremnie, zaprzątać niepotrzebnie; zajmować rzeczami niepotrzebnemi, głupstwami; **z. się,** być zajmowanym daremnie, niepożytecznie; zajmować ś. niepotrzebnemi rzeczami, głupstwami.

Zaprué — *p.* Zaparać.

Zapryskać, Zaprysknąć, Zaprysnąć, zacząć pryskać; pryskając zalać, zawalać, zabryzgać.

Zapryszczeć, Zapryszczyć (się), osypać (ś.) pryszczami.

Zaprza *stpl.*, zapieranie ś., wypieranie ś. czegoś.

Zaprzać, Zaprzeć, zacząć przeć, psuć ś. od gorąca.

Zaprzałek, roślina z rodziny marzannowatych, przytulja (fig.).

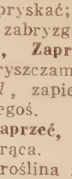

Zaprzały, który zaprzał.

Zaprzaniec, człowiek, który zaparł się czegoś, odstępca, renegat.

Zaprząc — *p.* Zaprzęgać.

Zaprząg, zaprzężenie, zaprzęganie; koń do zaprzęgu, koń cugowy, cugant; pewna ilość koni, razem zaprzężonych, cug, para, trójka,

czwórka, szóstka; to czem zaprzęgają, uprząż.

Zaprząść — *p.* Zaprzęgać.

Zaprzątać *dok.* Zaprzątnąć; zajmować czemś niepotrzebnem, czemś zawadzającem; *przen.*, zajmować, zatrudniać; **z.** sobie kimś a. czemś głowę = myśleć wyłącznie tylko o kimś a. o czemś; zamącać, zakłócać; **z. się**, zajmować ś. czemś wyłącznie, myśleć o jednej tylko rzeczy, zatrudniać ś. czemś nieustannie; mieszać ś., wpadać w nieporządek.

Zaprzątnąć — *p.* Zaprzątać.

Zaprzeczać *dok.* Zaprzeczyć czemuś=utrzymywać, udowadniać, że coś jest nieprawdziwe, fałszywe, niesłuszne i t. p., przeczyć czemuś, **z.** komuś prawa do czegoś = nie przyznawać.

Zaprzeczenie, udowodnianie, że coś jest nie tak, jak mówią, że jest niesłuszne.

Zaprzeczny, mogący być zaprzeczonym; nie uznany.

Zaprzeczyciel, ten, który zaprzecza czemuś.

Zaprzeć — *p.* Zapierać — *p.* Zaprzać.

Zaprzedać — *p.* Zaprzedawać.

Zaprzedaniec, ten, którego zaprzedano, niewolnik; ten, który za pieniądze zaparł ś. czegoś; przedawczyk, zdrajca.

Zaprzedawać *dok.* Zaprzedać; sprzedawać coś zupełnie, sprzedawać, jako niewolnika; sprzedawać coś z prawem zwrotu a. użytkowania dożywotniego; psu oczy **z-dał**= jest bezwstydny, bezczelny; djablu duszę **z.** = oddawać na wieki; zdradzać za pieniądze, być sprzedawczykiem; **z. się**, sprzedawać samego siebie; oddawać komuś siebie samego, wyrzekając ś. własnej samodzielności duchowej, dla korzyści materjalnych; *przen.*, oddawać ś. na wieczne władanie: **z. się** djabłu.

Zaprzednik, ten, który rej wodzi, przewodnik, przodownik.

Zaprzepaszczać (się) *dok.* Zaprzepaścić (ś.); zatracać (ś.), gubić (ś.) bez ratunku; ginąć; *przen.*, zapodziewać (ś.).

Zaprzestawać *dok.* Zaprzestać; nie robić już więcej czegoś; dawać pokój czemuś; przestawać, poprzestawać, zaniechiwać czegoś.

Zaprzeszły, poprzedzający to, co przeszło; rok, miesiąc **z**; w *gram.*, czas **z.**, forma czasownika, oznaczająca czynność, która poprzedziła inną czynność, wyrażoną w czasie przeszłym.

Zaprzędać *dok.* Zaprząść; zaczynać prząść; przędzeniem zarabiać.

Zaprzęg — *p.* Zaprząg.

Zaprzęgacz, ten, który zaprzęga, zakłada do wozu.

Zaprzęgać *dok.* Zaprząc; konie zakładać do wozu, zakładać w zaprząg; **z.** kogoś do roboty = zmuszać kogoś do ciężkiej pracy, zajmować kogoś jakąś pracą; **z. się**, być zaprzęganym; **z. się** do czegoś= rozpoczynać jakąś pracę, zaczynać ciężko nad czemś pracować, zajmować ś. czemś usilnie.

Zaprzęgły, który ś. zaprzągł.

Zaprzęgowy, dotyczący zaprzęgu, dobry do zaprzęgu: koń **z.**

Zaprzęż — *p.* Zaprząg.

Zaprzężony, którego zaprzężono, przymuszony do ciągnienia.

Zaprzodkować — *nied.* Zaprzodkowywać; zakładać ogon lawety armatniej na sworzeń przodkowy.

Zaprzyjaźniać *dok.* Zaprzyjaźnić; łączyć kogoś, z kimś stosunkiem przyjaźni; **z. się**, wchodzić z kimś w stosunki przyjazne.

Zaprzyjaźniony, będący z kimś w przyjaznych stopsunkach, którego zaprzyjaźniono; który zaprzyjaźnił ś. z kimś.

Zaprzysięgać *dok.* Zaprzysiąc; zatwierdzać, zapewniać przysięgą; **z. się** komuś=zobowiązywać ś. pod przysięgą do czegoś względem kogoś; **z. się** czegoś=przysięgać, że ś. czegoś nie zrobiło a. nie zrobi, wypierać ś. pod przysięgą.

Zaprzysiężony, który zaprzysiągł; utwierdzony przysięgą.

Zapsnąć (się), zasunąć (ś.), wetknąć (ś.), zaczepić ś.

Zapstrzyć, zamalować pstro, o muchach, o pająkach, pobrudzić, powalać.

Zapuchły, Zapuchnięty, który zapuchł, spuchnięty.

Zapuchnąć, puchnąć, nabrzmieć, nadymać ś.

Zapuczenieć, nabrzmieć, wzdąć ś.

Zapuczyć, uczynić nabrzmiałym, wzdętym; **z. się**, zapucznieć.

Zapudrować osypać pudrem.

Zapukać, zacząć pukać; zastukać; **z.** do kogoś=udać ś., zwrócić ś. do kogoś z nieśmiałą prośbą.

Zapun *stpl.*, żupan.

Zapust, las, gaj zapuszczony, nie rąbany, dziewiczy, zagaisko, zagajnik, zagaj, gęstwina, gąszcz.

Zapustek rzecz zapuszczona; drzewo młodociane, zostawione w lesie na odrost — *p.* Zapust.

Zapustnica, Zapustniczka, kobieta, obchodząca zapusty, bawiąca ś. w zapusty.

Zapustnik, mężczyzna, obchodzący zapusty, bawiący ś. w zapusty; człowiek, lubiący wesołe życie.

Zapustny, odnoszący ś. do zapust, mięsopustny, karnawałowy.

Zapustować, obchodzić zapusty, bawić ś. w zapusty, karnawałować, mięsopustować, godować, biesiadować.

Zapusty (-ust), ostatnie dni mięsopustu, ostatki.

Zapuszczać *dok.* Zapuścić; puszczać aż do pewnego miejsca, dawać przenikać dokąd, wpuszczać na pewną przestrzeń wdal a. w głąb; zanurzać, zatapiać: **z.** sieć, wędkę, kotwicę = pogrążać w wodę, zagłębiać; zasadzać, wsadzać, wkopywać, wbijać, wciskać: **z.** słup, lemiesz w ziemię; puszczać w dno, w grunt, zakładać fundament; pozwalać rosnąć, nie obcinać, nie wycinać, nie ucinać: **z.** wąsy, brodę, las, zielsko; zakrywać, zasłaniać: **z.** twarz woalką, kwefem = zasłaniać; spuszczać, ściągać: **z.** zasłonę, kurtynę, welon, kwef; **z.** wzrok = przyglądać ś., zaglądać; **z.** belkę= wpuszczać ją w drugą belkę, zaczopowywać; **z.** hak w kamieniu ołowiem = zalewać, zakitowywać; **z.** ogień = zakładać go, pozwalać mu ś. szerzyć, wzniecać; **z.** wszy w głowie, robactwo w mieszkaniu = pozwalać mnożyć ś., nie tępić; **z.** zagony dokąd = napadać na kraj jakiś, zapędzając ś. oddziałami w głąb jego; **z.** krowę = przestawać ją doić, przez co traci mleko; **z.** ogród, pole = nie uprawiając go, pozwalać mu zarastać zielskiem, puszczać odłogiem, nie obrabiać, zaniedbywać; **z. się**, zaniedbywać ś., być zapuszczanym; zachodzić w głąb czegoś; zapędzać ś.; **z. się** dokąd = wyjeżdżać, udawać ś. do jakiegoś oddalonego miejsca; **z. się** na coś, do czegoś=zabierać ś. do czegoś, przedsiębrać coś; próbować coś robić; **z. się** w coś=wchodzić w głąb czegoś, zagłębiać ś., *przen.*, wnikać myślą w głąb czegoś, starać ś. coś przeniknąć; zaciekać ś., zagłębiać ś. w dociekaniach; **z. się** w coś za daleko = chcieć coś nadto zgłębić, okazywać zbytnią ciekawość względem czegoś; **z. się** w przeszłość, w starożytność = sięgać myślą odległych czasów, dalekiej starożytności, studjować je; o krowie: przestawać być dojną, tracić mleko.

Zapuszczony, którego zapuszczono, który ś. zapuścił; zaniedbany.

Zapuszyć, natchnąć, przejąć, przeniknąć czemś.

Zapuścić — *p.* Zapuszczać.

Zapychać *dok.* Zapchać; pchając zatykać; pchając, zataczać aż do pewnego miejsca; **z.** kiszki = jeść nadmiernie; **z. się** być zapychanym; skupiać ś., zgromadzać w wielkiej ilości w jednem miejscu; opychać ś., objadać ś.

Zapylać *dok.* Zapylić; pokrywać kurzem, pyłem; w *bot.*, przenosić pyłek kwiatowy z pręcików na znamiona słupków w celu zapłodnienia komórki jajowej w zalążku; **z. się**, w *bot.*, przyjąć pyłek kwiatowy (o którym wyżej); opylić ś., zakurzyć się.

Zapylcowate, rodzina roślin jednoliściennych z rzędu liljowych.

Zapylec, roślina z rodziny zapylcowatych.

Zapylić — *p.* Zapylać.

Zapyrzyć się — *p.* Zaperzyć ś.

Zapytać — *p.* Zapytywać.

Zapytanie, chęć dowiedzenia ś. czegoś od kogoś; pytanie, kwestja; znak **z-a** = znak przestankowy, oznaczający, że w danem zdaniu zawiera ś. pytanie, właściwe lub retoryczne (?).

Zapytywać *dok.* Zapytać; **z.** kogoś, coś=zadawać komuś pytanie, pytając, dowiadywać ś.

Zarabiać *dok.* Zarobić; pracą zyskiwać, za pracę otrzymywać, zapracować, zaoszczędzać; w handlu: zyskiwać; **z** coś a. na coś = zasługiwać; uprawiać, przyrządzać; zatykać, zaszywać, łatać: **z.** dziurę, otwór; **z.** wapno = rozcieńczać wodą, rozrabiać w wodzie; **z.** ciasto= zagniatać; **z. się,** być zarabianym; zapracowywać ś., zamęczać ś. zbytnią pracą, pracować nad czemś z zapałem i zaparciem ś. siebie; burzyć ś., fermentować.

Zarachować, mylnie porachować, ukryć coś, podając pod rachunek; zaliczyć, dać na rachunek, dać à conto; **z. się,** pomylić ś. w rachunku, przerachować ś., zatopić ś. w rachunkach.

Zarada, zaradzanie, zaradzenie, środek zaradczy.

Zaradczo *przysł.*, w sposób zaradzający, dla zaradzenia czemuś.

Zaradczy, mogący zaradzić czemuś, zapobiegawczy.

Zaradlić, Zaradłować, skończyć, radlić, radłować.

Zaradność, umiejętność zaradzenia w porę złemu, zapobiegawczość, zdolność przewidywania rzeczy, przemyślność, przezorność.

Zaradny, umiejący w porę zaradzić złemu, zapobiegawczy, przemyślny, opatrzny, przezorny; któremu można zaradzić, zapobiec.

Zaradować się, zacząć ś. radować, ucieszyć ś.

Zaradzać *dok.* Zaradzić czemuś. zapobiegać w porę złemu; **z.** komuś, wspomagać kogoś radą, wyciągać go z kłopotu; **z.** sobie, umieć sobie poradzić.

Zaradzać *dok.* Zarodzić; sprawiać, że ś. zacznie rozwijać płód, zapładzać; wylęgać, rodzić; tworzyć; wydawać plon, być urodzajnym; **z. się,** zalęgać ś., zapładzać ś.; roić ś., tworzyć ś., powstawać.

Zaraić, naraić.

Zarajać *dok.* Zaroić; zapełniać rojem, pozwalać rozroić ś; osadzać rój pszczół w ulu; **z.** piwo = pozwalać mu fermentować; **z. się,** zapełniać ś. rojem, zaczynać fermentować.

Zaranek — *p.* Zaranie.

Zaranić, poranić, zranić.

Zaranie, początek dnia, świt, przedświt, ranek, poranek.

Zaranny, Zarankowy, porankowy, ranny.

Zarań — *p.* Zaranek.

Zarastać *dok.* Zarosnąć; pokrywać ś. czemś rosnącem, obrastać: **z.** lasem, chwastem, włosami; o ranie: pokrywać ś. noworosnącą skórą, zaklepiać ś.

Zaraszać *dok.* Zarosić; okrywać, oblewać rosą; **z. się,** okrywać ś., oblewać ś. rosą; chodząc po rosie, po wodzie, walać, moczyć na sobie ubranie.

Zaraszczać, Zaroszczać *dok.* Zarościć; czynić, że coś zarasta, pozwalać zarastać, np. trawą, lasem, chwastami; pozwalać zasklepiać ś.; **z.** ciasto, słód = zaprawiać, zarabiać; rościć sobie: **z.** pretensje; **z. się,** goić ś., zasklepiać ś.; fermentować.

Zaratować, ratując wesprzeć, udzielić pomocy.

Zaraz *przysł.*, natychmiast, tejże chwili, wnet, wraz, tego momentu; odrazu, jednym razem.

Zaraza, choroba, udzielająca ś. przez przyjęcie zarazka wskutek dotknięcia ś. chorego jego ubioru, pościeli, przez przebywanie z nim razem, przez pośrednictwo naczyń, z których jadł, pił i t. p., a także wskutek zetknięcia ś. ze zwierzętami choremi; **z.** moralna = zepsucie szerzące ś., upadek moralny, rozpusta; myśl zdrożna, czyn, obyczaj zgubny; człowiek niebezpieczny, szerzący demoralizację; **z.** morowa = mór; **z** na bydło = pomorek; **z.** na rośliny, na zboże = choroba, udzielająca ś. całej roślinności; w *bot.*, roślina pasorzytna dwuliścieniowa z rodziny zarazowatych (fig.).

Zarazek, substancja zaraźliwa, udzielająca ś. ludziom i zwierzętom od innych ludzi i zwierząt i wywołująca w organizmie chorobę zakaźną.

Zarazem *przysł.*, w jednym czasie, jednocześnie, za jednym zachodem; razem.

Zaraziciel, ten, który zaraża, demoralizator.

Zarazić — *p.* Zarażać.

Zarazik, kartoflany, gatunek grzyba, pasorzytującego na liściach i bulwach ziemniaka (fig.).

Zarazowate, rodzina roślin dwuliściennych z rzędu trędownikowych.

Zarazowy, odnoszący ś. do zarazy.

Zaraźliwie *przysł.*, z zaraźliwością, sposobem zaraźliwym, zarażająco, zakażająco.

Zaraźliwość, właściwość tego, co udziela ś., jako zaraza; przejmowanie od innych czegoś szkodliwego; cecha tego, co kazi moralność.

Zaraźliwy, udzielający ś., jako choroba, od jednego organizmu drugiemu, łatwo przenoszący ś., zakażający; łatwo udzielający ś. innym, jako coś złego pod względem moralnym: np. zły przykład jest **z-y.**

Zarażać *dok.* Zarazić; nabawiać zarazy, udzielać choroby zaraźliwej; *przen.*, kazić, psuć, demoralizować; **z. się,** dostawać od innego jakiejś choroby zaraźliwej; **z. się** czemś, przejmować od innego coś złego pod względem moralnym.

Zarąb, Zaręba, zarąbanie, coś zarąbanego; znak, cecha, zrobiona na drzewie siekierą; zasiek ze zrąbanych drzew; obrąbanie, obrąbek, obrąb.

Zarąbać — *p.* Zarąbywać.

Zarąbiać *dok.* Zarąbić; obrębiać brzeg jakiejś tkaniny, sukni.

Zarąbywać *dok.* Zarąbać; zaczynać rąbać; robić znak, cechę siekierą, np. na drzewie, znaczyć zarąbem; rąbiąc niszczyć, zagładzać; wyrąbywać; zabijać uderzeniem szabli, topora, siekiery i t. p.; **z.** drogę = robić zasieki, zawalać drogę zrąbanemi drzewami.

Zardzewiać *dok.* Zardzewić; pokrywać rdzą; **z. się,** zachodzić rdzą.

Zardzewiałość, pokrycie ś. rdzą; stan tego, co pokryło ś. rdzą; rdza; *przen.*, zatrzymanie ś. w rozwoju, brak postępu.

Zardzewiały, pokryty rdzą; *przen.*, nie idący z postępem.

Zardzewić — *p.* Zardzewiać.

Zardzewieć, pokryć ś. rdzą, zaśniedzieć, zardzewić ś.; *przen.*, nie iść z postępem.

Zareagować, wystąpić z reakcją, reagując, zapobiec.

Zaregestrować, Zarejestrować, wciągnąć w regestr, zapisać na listę, do rachunku.

Zaregulować, postanowić, urządzić.

Zareklamować, zrobić reklamację, wnieść zażalenie.

Zarekomendować, przedstawić, zaznajomić, polecić.

Zarekrutować, zaciągnąć na rekruta, do wojska; wciągnąć do jakiegoś stowarzyszenia; **z. się,** zaciągnąć ś. na rekruta do wojska, wejść do jakiegoś stowarzyszenia.

Zarekwirować, zrobić rekwizycję; zabrać drogą urzędową przymusowo.

Zarębacz, zawadjaka, burda, rębacz, junak; rzeźnik.

Zarębla, przerębel.

Zarębywać — *p.* Zarąbywać.

Zaręczać *dok.* Zaręczyć; przyrzekać, ręczyć za kogoś; brać na siebie odpowiedzialność, że ktoś inny coś zrobi a. czegoś nie zrobi, że dotrzyma zobowiązania; zapewniać słowem a. na piśmie, twierdzić coś z wszelką pewnością, zobowiązywać ś. dopełniać coś; **z** coś komuś=zabezpieczać; **z.** komuś córkę = obiecywać mu ją za żonę; **z. się** z kimś= obiecywać sobie nawzajem połączyć ś. węzłem małżeńskim.

Zaręcze, to, co ś. daje dla zaręczenia, dla zabezpieczenia czegoś, zakład, zastaw.

Zaręczenie *rzecz.* od Zaręczyć; poręczenie, zaręczyny.

Zaręcznik, Zaręczalnik, człowiek, który zaręcza za kogoś; poręczyciel, zakładnik.

Zaręczny, odnoszący ś. do zaręki, tyczący ś. poręczenia; suma **z-a** = wynikająca z zaręki; list **z.** = nakaz piśmienny, aby uporny właściciel usunął ś. ze swych dóbr, wygranych sądownie przez kogoś innego; nakaz piśmienny, aby ktoś zamierzonego gwałtu nie dokonywał pod grozą kary.

Zaręczony, Zaręczona, mężczyzna, kobieta, którzy ś. zaręczyli.

Zaręczyć — *p.* Zaręczać.

Zaręczynny, dotyczący zaręczyn, zaręczynowy, zarękowinny.

Zaręczynowy — *p.* Zaręczynny.

Zaręczyny (-yn), obietnica zawarcia związku małżeńskiego między mężcz zną a kobietą; zrękowiny, zmówiny.

Zaręka, zaręczenie; zakład, zastaw.

Zarękawek, rękawek płócienny, zaciągnięty na rękaw dla jego ochrony (fig); rękaw futrzany, noszony przez kobiety dla ochrony rąk od zimna, mufka; mały rękawek, wychodzący z pod rękawa sukni kobiecej, a zastępujący rękaw u koszuli.

Zarękawie, część zbroi żelaznej, osłaniająca rękę od łokcia do rękawicy (fig.).

Zarobek, zarobienie pieniędzy, sposób zarabiania, praca, dająca zarobek, praca zarobkowa: iść na **z.,** szukać **z-u;** zysk z roboty, na handlu, ze sprzedaży; nagroda.

Zarobić — *p.* Zarabiać.

Zarobkować, pracować dla zarobku na życie.

Zarobkowość, potrzeba, chęć zarobkowania.

Zarobkowy, odnoszący ś. do zarobku, dający zarobek.

Zarobnica, wyrobnica.

Zarobnik, człowiek, żyjący z pracy rąk, wyrobnik.

Zarobny, zarobiony, zapracowany; mogący być zarobionym; przynoszący zarobek, zyskowny.

Zarodek *fizjol.,* organizm zwierzęcy w pierwszych stadjach jego rozwoju w jaju, embrjon; w *bot.,* młodociany zaczątek rośliny, znajdujący ś. wewnątrz nasienia i wyrastający następnie w nową roślinę (fig.).

Zarodkowy, odnoszący ś. do zarodka, należący do zarodka, początkowy.

Zarodnia, narząd w ciele wodorostów i grzybów, w którym wytwarzają ś. zarodniki (fig.).

Zarodnik, mikroskopijnie drobny, przeważnie jednokomórkowy utwór, wytwarzany przez rośliny skrytokwiatowe, a przeznaczony do rozmnażania, spor (fig.).

Zarodnikowce, rośliny bezkwiatowe, rozmnażające ś. zapomocą zarodników.

Zarodnikowy, rozmnażający ś. zapomocą zarodników, bezkwiatowy: rośliny **z-e**

Zarodny, zawierający w sobie zaród.

Zarodzić — *p.* Zaradzać.

Zarogatkowy, położony za rogatkami, mieszkający za rogatkami, podmiejski.

Zaroić — *p.* Zarajać.

Zaronić (się), zarzucić (ś.), zapodziać (ś), zawieruszyć (ś.).

Zaroń, Zaronie, odłóg, ugór.

Zaropiały, okryty, zaszły ropą.

Zaropić, czynić, że ś. coś zaropi, zajątrzyć; zapełnić ropą, zakryć; **z. się,** zajątrzyć ś., zacząć ś. jątrzyć, zgnoić ś; zapełnić ś. ropą.

Zaropieć, zaropić ś.

Zaropka *med.,* zaropienie oczu.

Zarosić — *p.* Zaraszać.

Zarosłość, cecha tego, co jest zarosłe, zarastanie, zarośnienie.

Zarosły, który zarósł, zarośnięty, okryty czemś rosnącem.

Zarosnąć — *p.* Zarastać.

Zarost, włosy na brodzie i wąsach u mężczyzny.

Zarościć — *p.* Zaraszczać.

Zarość — *p.* Zarastać.

Zaroślł, Zarośle, miejsce, zarosłe krzewami, zagajsko, gąszcz, gęstwina — *p.* Zarost.

Zarośnięty — *p.* Zarosły.

Zarozumiale *przysł.,* z zarozumiałością, hardo.

Zarozumialec, człowiek zarozumiały, hardy.

Zarozumiałość, zbytnie rozumienie o sobie, przecenianie siebie i własnych zalet, prezumpcja.

Zarozumiały, pełen zarozumiałości, zbyt wiele mniemający o sobie, mający o sobie zbyt wysokie rozumienie, hardy.

Zaródź, substancja śluzowata, złożona z ciał białkowatych, będąca właściwem siedliskiem życia komórki roślinnej i zwierzęcej, protoplazma; *przen.,* źródło, przyczyna, początek, nasienie, zadatek, zawiązek.

Zarównać — *p.* Zarównywać.

Zarówno *przysł.,* jednakowo, jednako, równo, bez różnicy.

Zarównywać *dok.* Zarównać; czynić równym, gładkim, wyrównywać, wygładzać; **z.** z kimś, z czemś, stawać ś. równym, dorównywać.

Zaróżować, pokryć różową farbą, pokryć rużem.

Zaróżowieć, przybrać różową barwę, zarumienić ś.

Zarudzić, uczynić rudym, zaciągać rudym kolorem, zabrunatnić; **z. się,** stać ś. rudym, zrudzieć.

Zarumieniać *dok.* Zarumienić; uczynić rumianym, pokrywać barwą rumianą, zaczerwieniać; oblewać rumieńcem; **z się,** pokrywać ś. rumianością; oblewać ś. rumieńcem; zaczerwieniać ś.

Zaruszyć, ruszając zachwiać, ochwierutać; **z. się,** zacząć ś. ruszać.

Zarwa, zarwanie, zarywanie.

Zarwać — *p.* Zarywać.

Zarwańska ulica, rozgardjasz, nieład, zamieszanie, nieporządek.

Zarybek, narybek, płód ryb, wpuszczony do stawu dla zarybienia; zaródź, zarodek: zostawić na **z.** = dla rozrodzenia ś. w potomstwie; dla rozmnożenia ś.

Zarybiać *dok.* Zarybić; zapełniać rybim płodem, wpuszczać do stawu zarybek; **z się,** być zarybianym.

Zarychtować, rychtując zamierzyć, zacelować, zarządzić.

Zaryczeć, Zaryknąć, odezwać ś. rykiem; **z.** kogoś, coś, rycząc zagłuszyć.

Zaryć — *p.* Zarywać.

Zaryglować, zamknąć na rygiel; **z. się,** zamknąć ś. na rygiel, zasunąć za sobą rygiel.

Zaryknąć — *p.* Zaryczeć.

Zarynek, plac, miejsce za rynkiem.

Zarypać, Zarypnąć, zacząć biec; zacząć uderzać.

Zarys, pierwszy rys jakiegoś dzieła malarskiego, zakreślony ołówkiem, pierwszy szkic; krótki opis czegoś, pobieżne skreślenie głównych punktów czegoś.

Zarysowywać *dok.* Zarysować; nakreślać rysami, szkicować, określać granicę czegoś; wszystko pokrywać rysunkiem, rysami; opisywać, opowiadać coś w najgłówniejszych punktach; **z. się,** być zarysowanym; przedstawiać ś. oku w ogólnych konturach; *przen.,* przedstawiać ś. wyobraźni w ogólnych rysach.

Zarywać *dok.* Zarwać; zachwyciwszy porywać; **z.** czegoś, nabywać powierzchownej znajomości

czegoś: z. nauki; zaczynać mówić; zachwycać czegoś: z. choroby; z. błędów heretyckich; z. czegoś, zbliżać ś. do czegoś, stykać ś. z czemś; część czegoś zajmować: z. nocy = czuwać część nocy; z. kogoś=pożyczać i nie oddawać, korzystać nadmiernie; *przen.*, pytać kogoś na wyrywki; z. na coś, na kogoś=być podobnym do kogoś, do czegoś; zakrawać na kogoś, na coś: z. na warjata; z. się, załamywać ś., pękać; przestawać mówić, ucinać, urywać mowę.

Zarywać *dok.* Zaryć; zakopywać, zagrzebywać; zaczynać ryć; z. ziemię nosem = upadać na ziemię na twarz; z. się, zagrzebywać ś., ryjąc, chować ś. w ziemi.

Zarząd, zarządzenie, zawiadywanie, dyrekcja, administrowanie, kierownictwo, osoby postawione na czele czegoś; miejsce z-du = biuro, kancelarja.

Zarządca, rządca, zawiadowca, administrator, dyrektor.

Zarządczyni *for. ż.* od Zarządca.

Zarządzać *dok.* Zarządzić; rządzić, władać, administrować, kierować, zawiadywać czemś; rozkazywać, polecać; z. się, być zarządzanym; rozporządzać.

Zarządzający, który zarządza; *rzecz.*, zarządca, rządca, administrator, kierownik, dyspozytor.

Zarządzenie, wskazówka zadysponowana do wykonania, rozporządzenie, dyspozycja.

Zarządziciel, zarządzający czemś, rozporządzający, kierujący czemś: zarządca, dyrektor.

Zarzec się — *p.* Zarzekać ś.

Zarzechotać — *p.* Zarzegotać.

Zarzeczanin, mieszkaniec kraju, leżącego po drugiej stronie rzeki.

Zarzecze, okolica, miejsce za rzeką.

Zarzeczny, leżący z tamtej strony rzeki, mieszkający za rzeką.

Zarzegotać, Zarzechotać, odezwać ś. rzegotem, rzegotaniem zagłuszyć.

Zarzekać *dok.* Zarzec; czarować, czarami zamawiać, urzekać; z. się, kląć ś., zaklinać ś., przysięgać ś.; wyrzekać ś., zrzekać ś. czegoś uroczyście, wyprzysięgać ś.; z. się słowa = zapierać ś. danego słowa; wzbraniać ś;; z. się kogoś=zapierać ś. kogoś, wyrzekać ś., nie chcieć znać kogoś, nie przyznawać ś. do znajomości z kimś.

Zarzew — *p.* Zarzewie.

Zarzewie, Zarzew, węgle żarzące ś., iskry, tlące ś. w popiele; podpał, podpałka, żar do rozpalania ognia; *przen.*, przyczyna niezadowolenia, podnieta, zachęta: z. buntu, spisku.

Zarzewniać (się) *dok.* Zarzewnić (ś.); roztkliwiać (ś.), rozrzewniać (ś.).

Zarzezacz — *p.* Zarzynacz.

Zarzezać kogoś; poderznąć komuś gardło ostrem narzędziem, zarznąć; z. się, poderznąć sobie gardło, zaciąć ś.

Zarzępolić, zacząć rzępolić, zagrać.

Zarzęzieć, wydać głos rzężenia.

Zarznąć — *p.* Zarzynać.

Zarzucać *dok.* Zarzucić; rzucać za coś; rzucać coś daleko, wyrzucać; nie chcieć, odrzucać z pogardą, porzucać, zaniechiwać, zaniedbywać; zawieruszać, zadziewać, gubić; rzucać w głąb wody, zapuszczać: z. sieć, wędkę; z. coś na siebie = szybko kłaść na siebie jakąś część odzienia, okrywać ś. czemś, byle jako; z. coś dokąd, rzucać coś do pewnego kresu; rzucając zapełniać, zakrywać; rzucając zadzierzgiwać: z. kółko na hak, stryczek na szyję: obrzucać: z. dziury wapnem; obsypywać, rzucając przytłaczać: z. kamieniami, kwiatami; przeładowywać, obciążać, narzucać, obarczać; z. coś komuś = robić mu zarzuty, wymawiać mu, wytykać mu coś; oskarżać go, obwiniać; czynić mu trudności, objekcje; wyrzucać, wymawiać coś komuś w oczy; z. się, być zarzucanym, zagubionym; narzucając coś na siebie, okrywać ś.; zapodziewać ś., zawieruszać ś., ginąć.

Zarzuciciel, ten, który komuś coś zarzuca.

Zarzucić — *p.* Zarzucać.

Zarzut, zarzucanie, zarzucenie; objekcja, trudność, skaza, przywara, wada: człowiek bez z-u = niepokalany, nieskazitelny; wyrzut, nagana, wymówka; oskarżenie, obwinienie; być pod z-em zbrodni = być oskarżonym o spełnienie zbrodni; ciąży na nim z. zdrady = oskarżają go o zdradę.

Zarzutka, krótkie zwierzchnie odzienie damskie bez rękawów, rodzaj pelerynki.

Zarzutki (-ów), zawieruszone rzeczy: w z-i to poszło = uległo niepamięci.

Zarzutliwy, skłonny do czynienia zarzutów.

Zarzutnia, sieć do łowienia ryb.

Zarzutny, łatwo dający ś. zarzucić; godzien zarzucenia, pogardze; nia; zasługujący na zarzuty, naganny.

Zarzygać, Zarzygnąć, zacząć rzygać; rzygając powalać, obrzygać.

Zarzynacz, człowiek zarzynający, zarzezacz.

Zarzynać *dok.* Zarznąć; pozbawiać życia ostrem narzędziem, podrzynając zwłaszcza gardło; przyprawiać wogóle o śmierć, zabijać; *przen.*, gubić, rujnować, doprowadzać do bankructwa; kaleczyć, ranić; z. pióro, ołówek = temperować; zacinać ostro; zastrugiwać: z. kij; rznąc zajmować nieco; o koleu wozu a. powozu = wpadać głęboko w ziemię, wrzynać ś.; z. czegoś, zarywać, zachwytywać u kogoś drugiego; z. czegoś, zawadzać, ocierać ś. o coś; z. instrument muzyczny, zwłaszcza rznięty = zagrywać na nim, uderzać w struny; z. się, zarzynać, zabijać jeden drugiego nawzajem; zabijać siebie samego przez podcięcie sobie gardła; z. się w palec, w rękę = kaleczyć ś., zacinać ś.; o kole u wozu = zapadać głęboko w ziemię, wrzynać ś.; *przen.*, gubić ś., rujnować ś.; z. się tępym nożem = być doprowadzanym do ruiny, do bankructwa.

Zarżeć, wydać głos rżenia.

Zasaczyć, osaczyć.

Zasada, to, na czem ś. coś zasadza, gruntuje, podstawa, ostoja, fundament, oparcie, grunt, podpora; z. w chemji: ogólna nazwa wielkiej ilości związków chemicznych, złożonych z metalu i grup wodorotlenowych, mających własności ściągające, niebieszczenia nalewki a. papierów lakmusowych, łączenia ś. chemicznie z kwasami, tworząc wtedy sole odpowiednich metali; przedwstępna wiadomość, początek jakiejś nauki; aksjomat, maksyma, punkt wyjścia w rozumowaniu; w *mat.*, liczba stała, która, będąc podniesioną do potęgi, oznaczonej przez logarytm jakiej bądź liczby, daje tę liczbę.

Zasadka, zasadzka.

Zasadlić, zaprawić sadłem.

Zasadniczo *przysł.*, zgodnie z zasadą; nie co do szczegółów, ale co do istoty czegoś, podstawowo.

Zasadniczy, służący za zasadę, podstawowy, fundamentalny, główny.

Zasadnie *przysł.*, opierając ś. na pewnej zasadzie, niebezpodstawnie.

Zasadnik, Zasadziciel, człowiek, zasadzający coś, założyciel; myśl zasadnicza, na której opiera ś. coś, np. rozumowanie.

Zasadność, gruntowność, fundamentalność, moc.

Zasadny, dający ś. zasadzić, mogący być zasadzonym; zasadzony, ugruntowany na czemś; wychodzący z jakiejś zasady, gruntowny, fundamentalny; za zasadę służący, zasadniczy.

Zasadowić, usadowić.

Zasadowy, odnoszący ś. do zasady (w chemji).

Zasadzać *dok.* Zasadzić; zapełniać pewną przestrzeń, sadząc na niej coś: z. ogród drzewami; sadzić na pewnem miejscu rośliny; usadawiać, sadowić, sadzić za czemś: z. za stołem; z. kimś miejsce = naznaczać kogoś na jakieś miejsce; z. sądy, komisję = wyznaczać; z. na kogoś sidła, łapki, wędki, sieci = zastawiać; z. w ziemię pług, lemiesz = zapuszczać; z. coś na czemś=gruntować, opierać; z. kogoś do więzienia = wsadzać, wtrącać; z. kogoś do czegoś=zmuszać, skłaniać, zniewalać do jakiejś pracy siedzącej; z. kogoś do kart, do szachów = zmuszać go do gry wbrew jego woli; z. kogoś za kogoś = podstawiać; zastępować; z. wieprza = wsadzać go do karmnika; z. fortecę ludem, załogą = obsadzać; z. coś na coś=nasadzać, na-

tykać; **z. się**, być zasadzanym; **z. się na kogoś**=siadać na zasadzce, zaczajać ś., czatować na zasadzce; **z. się na czemś**=gruntować ś., opierać ś., polegać; stawać, zatrzymywać.

Zasadzka, zaczajenie ś. zdradzieckie, zasadzanie ś. na kogoś; wypaść z **z-i**, wpaść w **z-ę**; miejsce, gdzie ś. ktoś zaczaja na kogoś.

Zasadzkowy, dotyczący zasadzki, pełen zasadzek.

Zasalać *dok.* Zasolić; zaprawiać, zasypywać solą; *przen.* dokuczać, doskwierać.

Zasapać, zacząć sapać; zagłuszyć sapaniem; **z. się**, sapiąc zadyszeć ś.

Zasączyć, sącząc zapuścić.

Zasądowy, odbywający ś. poza sądem, mimo sądu, bez sądu.

Zasądzać *dok.* Zasądzić; przysądzać, przyznawać coś komuś wyrokiem sądowym.

Zaschłość, stan rzeczy zaschłej; suchość w gardle, pragnienie.

Zaschły, który zasechł.

Zaschnąć — *p.* Zasychać.

Zasep — *p.* Zaspa.

Zasędzieć, stać ś. sędziwym.

Zasępiać *dok.* Zasępić; posępnym, pochmurnym czynić; ćmić, zapełniać posępnością, smutkiem; **z.** twarz, czoło = marszczyć; **z. się**, być zasępianym; marszczyć ś. na twarzy; posępnieć, smutnieć, zaczynać ś. gniewać.

Zasępienie, stan tego, co jest posępne, zachmurzenie.

Zasępiony, którego zasępiono; zachmurzony, pochmurny; ponury, posępny, smutny, zagniewany.

Zasępliwie, Zasępiście, Zasępnie, *przysł.*, posępnie, z posępnością.

Zasępliwy, Zasępisty, Zasępny, zasępiony, ponury, pochmurny; ciemny, cienisty; zasępiający.

Zasiać — *p.* Zasiewać.

Zasiadać *dok.* Zasiąść; siadać na jakiemś miejscu, siadając mieścić ś., zajmować jakieś miejsce na siedzenie: **z.** do stołu, do kart, do roboty, do rady; **z.** na tronie = zostawać królem, cesarzem; **z.** w radzie, w senacie, w sądzie, w sejmie, w parlamencie; **z.** gdzieś = mieć siedlisko, rezydencję, miejsce pobytu; **z.** na kogoś=czatować na kogoś, czynić zasadzkę, czaić ś.; **z.** do czegoś = zabierać ś. do jakiejś pracy siedzącej, fałdów nad czemś przysiadywać; **z.** coś=zajmować jakieś miejsce na siedzenie: **z.** krzesło, fotel; zajmować jakieś stanowisko: **z.** krzesło senatorskie=być członkiem senatu; **z.** drogę, gościniec=napastować, rozbijać na nich.

Zasiadłość, zasiedzenie ś.; majątek nieruchomy.

Zasiadły, który gdzieś zasiadł, osiadły.

Zasiadywać *dok.* Zasiedzieć; zatrzymywać kogoś przez długie siedzenie; zapładniać przez długie siedzenie, wysiadywać: **z.** jaja; **z. się**, za długo gdzieś siedzieć; szkodzić zdrowiu swemu przez długie siedzenie; odwykać od świata przez zbyt długie siedzenie, stawać ś. pieczuchem, domatorem, zaniedbywać ś.

Zasiarkować, Zasiarczyć, napuścić siarką, posiarkować.

Zasiatkować, zająć, zakryć, okryć siatką.

Zasiąkać, przenikać płynem, nasiąkać wilgocią.

Zasiąkle *ryb.*, przestrzeń wody zewnątrz koryta rzeki lądem dokoła otoczona, stawek.

Zasiąść — *p.* Zasiadać.

Zasidlać *dok.* Zasidlić; chwytać w sidła; *przen.*, podstępem a. ponętą pozbawiać swobody, usidlać.

Zasiec — *p.* Zasiekać.

Zasieczny, zasieczony, dotyczący zasieku, zasiekiem obwarowany.

Zasiedlać *dok.* Zasiedlić; osadzać gdzieś, osiedlać gdzieś jakąś większą ilość ludności; **z. się**, osiadać w jakiemś miejscu.

Zasiedziały, zamieszkały; zadomowiony.

Zasiedzieć — *p.* Zasiadywać; **z. się**, nie ruszać ś. przez długi czas z jakiegoś miejsca.

Zasiek, Zasiecz, Zasieka, drzewa ścięte, zwalone jedne na drugie dla przecięcia drogi nieprzyjacielowi a. zwierzynie w lesie (fig.); **z.** węglowy, przedział na stacji węglowej, w którym składa się węgiel.

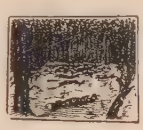

Zasiekać *dok.* Zasiec; zaczynać siec, siekąc zacinać; siekąc zajmować aż do pewnego miejsca; **z.** kogoś=siekąc zabijać, mordować ostrą bronią; **z.** drogę w lesie = czynić zasiek, zarąbywać; **z. się**, rąbaniem zabijać siebie lub jeden drugiego; obwarowywać ś. przez robienie zasieków.

Zasiew, zasiewanie, zasianie; siejba, siew; to, co zasiano, zboże zasiane, posiew, zaród, zawiązek, zaczątek.

Zasiewacz, Zasiewca, ten, który zasiewa.

Zasiewać *dok.* Zasiać siejąc zajmować pewną przestrzeń pola; odbywać siejbę, kończyć ją: **z. się**, być zasiewanym; **z. się** samemu.

Zasiewca — *p.* Zasiewacz.

Zasiewny, odnoszący ś. do zasiewu, przeznaczony na zasiew, zasiany.

Zasię — *p.* Zaś; **z.** = nie wolno!

Zasięg, zasięganie, zasięgnięcie; **z.** radjostacji = promień koła otaczającego obszar, w którym dana stacja jest słyszalna.

Zasięgać *dok.* Zasięgnąć; sięgać aż dokąd, do jakiegoś miejsca; zachodzić, rozciągać ś. aż do jakiegoś miejsca: jako oko, wzrok **z-a**= dokąd zajrzeć można; **z.** czegoś od kogoś=dowiadywać ś., wywiadywać ś.: **z.** od kogoś wiadomości; **z.** czyjegoś zdania = prosić o wyjawienie zdania; **z.** czyjejś rady = prosić o udzielenie rady; **z. się**, być nabywanym.

Zasięknąć — *p.* Zasiąkać.

Zasiężny, możliwy do zasięgnięcia, mogący być zasięgniętym; wzięty do wojska, jako żołnierz.

Zasikać, Zasiknąć, sikając zalać, zapryskać, zmoczyć uryną; zastrzyknąć, zrobić injekcję.

Zasilać *dok.* Zasilić; dodawać siły, posilać; pomagać komuś materjalnie, wspierać, zaopatrywać w coś; **z.** kocioł parowy = dostarczać wody do kotła w miarę jej zużycia na parę; **z. się**, posilać ś., nabierać sił, wspomagać ś., krzepić ś., karmić ś.; zaopatrywać ś. w coś.

Zasilny, służący do zasilania, zasilający.

Zasiłek, zasilanie, zasilenie; to, czem kogoś zasilają, pokarm, jadło; pomoc, pomoc pieniężna, wsparcie, zapomoga karm dla ducha, umysłu.

Zasiłkować, dawać zasiłki.

Zasiłkowy, dotyczący zasiłku.

Zasiniać (się) *dok.* Zasinić (ś.); pokrywać (ś.) siną barwą.

Zasiniałość, zasinienie, zajście sinością; plama sina, siniak.

Zasiniały, który zasiniał.

Zasinić — *p.* Zasiniać.

Zasinieć, zajść sinością, zsinieć.

Zasiodłać, nałożyć siodło.

Zasiwić, siwym uczynić, zakryć siwizną.

Zasiwieć, zajść siwizną, osiwieć.

Zaskakiwać *dok.* Zaskoczyć; skoczywszy, sięgnąć aż do pewnego miejsca; **z.** około czegoś = zabiegać, zachodzić około czegoś; **z.** około kogoś = pochlebiać ś., zalecać ś., zasługiwać ś.; **z.** czemuś=zapobiegać; **z.** kogoś=nagle napadać i tamować dalsze kroki; **z.** kogoś= spadać na kogoś niespodziewanie, przytrafiać ś. komuś nagle bez przygotowania z jego strony.

Zaskalec, rodzaj muszli skamieniałej.

Zaskarbiać *dok.* Zaskarbić; zasługiwać, zarabiać na coś drogiego, na uznanie; **z.** sobie czyjeś łaski= zjednywać je sobie.

Zaskarżać *dok.* Zaskarżyć; zanosić skargę, zażalenie na kogoś; **z.** kogoś do sądu = wytaczać mu proces, oskarżać go przed sądem.

Zaskarżyciel, oskarżyciel.

Zasklep, zasklepienie; sklepienie, sklep, piwnica zasklepiona, krypta; **z.** u gąsienic = oprzęd; **z.** pszczół = smoła, którą pszczoły zatykają szpary w ulach.

Zasklepiać *dok.* Zasklepić; pokrywać sklepieniem, robić sklepienie w budynku; zatykać, zalepiać, zamocowywać, zaklejać; zaskorupiać, zapiekać: **z.** ranę; *przen.*, czynić obojętnym, zatwardzać; **z. się**, być zasklepianym; zasnuwać ś. przędzą; zaskorupiać ś.; *przen.*, zamykać ś., zasiadywać ś. w domu, stawać ś. domatorem; *przen.*, zamy-

kać ś. w jednem uczuciu, w jednej specjalności, nie chcąc nic wiedzieć o innych, oddawać ś. wyłączności myśli i uczuć; nie iść z postępem.

Zaskoczyć — *p.* Zaskakiwać.

Zaskok, zaskakiwanie, zaskoczenie.

Zaskomleć, wydać głos skomlący, odezwać ś. skomleniem.

Zaskorupiać *dok.* Zaskorupić; okrywać skorupą, zasklepiać, pozwalać czemuś okrywać ś. skorupą; **z. się,** skorupą zakrywać, skorupą ś. zasklepiać ś.; *przen.*, zamykać ś. w domu, nie widywać nikogo, zamykać ś.; zamykać ś. wyłącznie w jednem uczuciu, w jednej myśli, w jednej specjalności.

Zaskorupiały, który zaskorupiał.

Zaskorupieć, okryć ś. skorupą, zasklepić ś., zaskorupić ś.

Zaskowyczeć, odezwać ś. skowytem.

Zaskowyrać, Zaskowerać, zacząć gderać, zrzędzić.

Zaskórnica, guz zaskórny.

Zaskórnik, pasorzyt zaskórny.

Zaskórny, mieszczący ś. pod skórą; woda **z-a** = mieszcząca ś. pod górnym pokładem skorupy ziemnej.

Zaskórze, miejsce pod skórą; miejsce pod korą drzewa.

Zaskórzyć, przeskrobać, zawinić, zasłużyć na plagi.

Zaskrobywać *dok.* Zaskrobać; zaczynać skrobać; skrobiąc dawać znać, zagładzać, wyskrobywać; skrobać aż do pewnego miejsca; **z. się,** być zaskrobywanym; skrobać ś. w głowę, po uchu.

Zaskroniec, największy i najpospolitszy z naszych wężów, niejadowity, o barwie niebieskawej a. oliwkowo-szarej; wąż wodny (fig.).

Zaskrzeczeć, odezwać ś. ze skrzekiem, zacząć skrzeczeć; skrzecząc zagłuszyć.

Zaskrzepły — *p.* Zakrzepły.

Zaskrzybać, zacząć skrzybać; skrobiąc zagładzić, zarównać.

Zaskrzyć — *p.* Zaiskrzyć.

Zaskrzydlać *dok.* Zaskrzydlić; od skrzydła, t. j. od boku zajmować, zaczynać oskrzydlać.

Zaskrzynić, Zaskrzynąć, przyskrzyniwszy zachwycić, przycisnąć zamykając.

Zaskrzypieć, Zaskrzypnąć, wydać głos skrzypiący.

Zaskubać, Zaskubnąć, zacząć skubać, poskubać, skubnąć.

Zaskutkować, zacząć skutkować.

Zaskwarczeć — *p.* Zaskwierczeć.

Zaskwarzać *dok.* Zaskwarzyć; zaczynać skwarzyć; zalewać zaskwarzoną tłustością; zapiekać czemś rozpalonem; zaprawiać rozskwarzoną tłustością; **z. się,** zaczynać ś. skwarzyć; *przen.*, wszczynać ś., powstawać.

Zaskwierać, komuś = dokuczać, dopiekać mu.

Zaskwierczeć, odezwać ś. skwierkiem, zapiszczeć; *przen.*, zacząć ś. uskarżać.

Zaskwiernik, człowiek dokuczliwy, przykry.

Zasłabnąć, zapaść na zdrowiu, zaniemóc, zachorować.

Zasłabnięcie *rzecz.* od *czas.* Zasłabnąć; zachorowanie, niedomaganie, zapadnięcie na zdrowiu.

Zasłać — *p.* Zaścielać; — *p.* Zasyłać.

Zasładzać *dok.* Zasłodzić; zaprawiać słodyczą; *przen.*, czynić przyjemniejszym, osładzać; **z.** sobie coś = zasmakować w czemś.

Zasłaniacz, człowiek, który zasłania, zakrywa; człowiek, który broni, obrońca; przyrząd do zasłaniania ekranu.

Zasłaniać *dok.* Zasłonić; zakrywać zasłoną; zakrywać, zawlekać, zaciągać: chmura **z-a** słońce; zajmować miejsce między osobą a. przedmiotem a źródłem światła, zaciemniać, zacieniać, zaćmiewać; *przen.*, osłaniać jakimś pozorem, szukać dla czegoś jakiejś wymówki uniewinniającej a. usprawiedliwiającej; służyć za zasłonę, za obronę, bronić, chronić od czegoś, bronić w razie napadu nieprzyjacielskiego; ochraniać, chronić od uderzenia; **z. się,** osłaniać, zakrywać sobie twarz, osłaniać ś., woalować ś., zakwefiać ś.; zaciągać ś., zawlekać ś., zakrywać ś. czemś; bronić ś., chronić ś. od ciosu, od uderzenia, składać ś. szablą, szpadą; *przen.*, usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś., wymawiać ś. czemś.

Zasłanie, wysłanie, poselstwo; posłanie.

Zasłaniec, przestępca, zesłany na karne miejsce pobytu, zesłaniec.

Zasłocić, zalać deszczem, zadżdżyć; ubłocić, uwalać; zalać oczy łzami; **z. się,** zebrać ś. na słotę.

Zasłodnieć, Zasłodzieć, stać ś. słodkim, przejść słodyczą; **z.** komuś = przypaść mu do smaku.

Zasłodzić — *p.* Zasładzać.

Zasłona, to, czem ś. coś zasłania, opona, kotara, firanka, sztora, portjera, kurtyna; ekran u pieca; parasol; welon, woalka, kwef; *przen.*, okoliczność, nie pozwalająca nam poznać czegoś, przeszkoda; *przen.*, obrona, ucieczka, wsparcie; *przen.*, pretekst, wymówka, pozór usprawiedliwiający; w *artyl.*, drzwiczki, zasłaniające strzelnicę w działobitni; w sztuce fechtmistrzowskiej: ruch szablą, rapierem, szpadą dla

obronienia ś. od ciosu, od pchnięcia przeciwnika, riposta; w *fiz.*, **z.** elektryczna = siatka metalowa, połączona z konduktorem elektrycznym, nie zdradzająca po stronie wewnętrznej śladu elektryczności, a. dowodząca tego, że elektryczność gromadzi ś. na powierzchni przedmiotów (fig.).

Zasłonak, gatunek grzyba z rzędu bdeł (fig.).

Zasłoneczny, leżący za słońcem; pas ziemi **z.** = pas umiarkowany.

Zasłonić — *p.* Zasłaniać.

Zasłonieć, przejść słonością.

Zasłonka *zdr.* od Zasłona; **z.** piecowa = krążek, czapka i gniazdko krążka z żelaza lanego, służące do zamykania komina, aby przezeń nie uchodziło ciepło; deska do zasłaniania czeluści w piecach wiejskich; ekranik.

Zasłoń, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty, nadbrzeżny.

Zasłuch, zasłyszenie.

Zasłuchać się, zatopić ś. w słuchaniu, wsłuchać ś., oddać ś. całkowicie słuchaniu.

Zasługa, to, czem ś. ktoś zasłużył: **z.** przed Bogiem i ludźmi, **z-i** krajowe, obywatelskie, położyć **z-i;** order **z.** = za osobliwe czyny, dokonane dla ojczyzny; pensja, wynagrodzenie stałe służącego; żołd żołnierski.

Zasługiwać *dok.* Zasłużyć; stawać ś. godnym czegoś; **z.** na karę, na nagrodę, na plagi; służąc zarabiać, zapracowywać; **z. się,** komuś=starać ś. pozyskać jego względy, zjednać jego łaski, wdzięczność, przychylność; zalecać ś., umizgać ś. do kogoś; dobrze **z. się** ojczyźnie=odznaczać ś. czynami pożytecznemi dla dobra ojczyzny, wykonywać czyny bohaterskie, okazywać usługi; **z. się** na coś = zasługami stawać ś. godnym czegoś.

Zasłupieć, osłupieć.

Zasłupienie, osłupienie.

Zasłużenie *przysł.*, wedle zasług, słusznie, sprawiedliwie.

Zasłużność, zasługa; położenie zasług.

Zasłużny, dotyczący zasług, mający zasługi, należny za zasługi, zasłużony.

Zasłużony, który zasłużono; sprawiedliwy, słuszny; który zasłużył ś., oddał usługi krajowi, społeczności.

Zasłużyć — *p.* Zasługiwać.

Zasłych — *p.* Zasłuch.

Zasłynąć, zacząć słynąć, stać ś. słynnym, sławnym, wsławić ś., stać ś. rozgłośnym.

Zasłyszeć, powziąć wiadomość słuchem, usłyszeć zdaleka; błędnie coś usłyszeć, przesłyszeć ś.

Zasmagać, Zasmagnąć, zacząć smagać, smagając zaciąć, zabić, pozbawić życia zachłostać.

Zasmak, zasmakowanie, upodobanie, pociąg.

Zasmakować w czemś = znaleźć w czemś upodobanie, upodobać sobie

coś; **z.** komuś = przypaść do smaku, do gutsu; **z-ał** w czemś = spodobało mu ś. coś.

Zasmalać *dok.* Zasmolić; zalepiać, zalewać, wylewać smołą; mazać, walać smołą; brudzić, walać, brukać; **z. się,** brudzić ś., brukać ś. smołą brudzić ś., walać ś.

Zasmarkać, zabrudzić (ś.), zapaskudzić (ś.) smarkiem.

Zasmarowywać *dok.* Zasmarować; smarując zakrywać, zapełniać, zatykać; smarując pokrywać całą powierzchnię czegoś; zapełniać niezdarną pisaniną.

Zasmażyć, zacząć smażyć, smażąc zaprawić.

Zasmęcić — *p.* Zasmucić.

Zasmoktać, zacząć smoktać; zachlipnąć, smokcząc połknąć.

Zasmolić — *p.* Zasmalać.

Zasmradzać *dok.* Zasmrodzić; zapełniać smrodem; czynić śmierdzącym; zapełniać kałem; **z. się,** stawać ś. śmierdzącym, zapełniać ś. smrodem, zapełniać ś. kałem.

Zasmród, smród zalatujący, zasmrodzenie.

Zasmucać *dok.* Zasmucić; nabawiać smutku, napełniać smutkiem; **z. się,** stawać ś. smutnym, zaczynać ś. smucić.

Zasmuciciel, ten, który zasmuca kogoś.

Zasmucić — *p.* Zasmucać.

Zasmutek, motyl z rodziny miernikowców.

Zasnąć — *p.* Zasypiać.

Zasnowa, to, czem zaśnowano, zarobiono jakiś otwór.

Zasnować — *p.* Zasnuwać.

Zasnuwać *dok.* Zasnuć; wysnuwać snując zawlekać, zaciągać nić, osnowę; **z.** przędzę = snując wypotrzebowywać przędzę; zakrywać, zasłaniać; **z. się,** być zasnuwanym, zaciąganym na osnowę; snując zawlekać ś., osnuwać ś.; zasłaniać ś.

Zasobić się, zaopatrywać ś. w coś.

Zasobnia *el.* — *p.* Akumulatornia.

Zasobnica, poplecznicza.

Zasobnik, poplecznik, znajdujący ś. ztyłu, za plecami; w *fiz.,* przyrząd, gromadzący w sobie energję elektryczną, a łatwy do przenoszenia, akumulator (fig.).

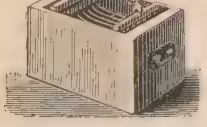

Zasobność, obfitość zasobów, zapasy, bogactwo, zamożność.

Zasobny, będący za kimś ztyłu, zatylny, tylny, zadni; mający dostateczną ilość zapasów, obfitujący w zasoby, zamożny, bogaty.

Zasoczyć, zaprawić sokiem, skazić; zabroczyć krwią.

Zasolić — *p.* Zasalać.

Zasolonka, mięso solone, pekeflejsz, peklowina.

Zasób, znaczna ilość czegoś, zapas; rzeczy, na zapas zgromadzone, pieniądze, bogactwo.

Zaspa, zadymka, zamieć; pagórek piasku, przez wiatr usypany, wydma, wydmisko.

Zaspać, przespać czas dłuższy niż był oznaczony; spaniem zagłuszyć, zapomnieć śpiąc; *przen.* opuścić, zaniedbać, przegapić; **z. się,** spać na zabój, nadmiernie.

Zaspakajać — *p.* Zaspokajać.

Zaspałość *stpl.* senliwość, nałóg zasypiania, ospałość, obojętność na coś, lenistwo, niechęć do pracy.

Zaspaniec, człowiek zaspany.

Zaspany, ociężały, napół przytomny z powodu niedospania a. zbyt długiego spania; nabrzmiały, obrzękły od spania: oczy **z-e.**

Zaspokajać *dok.* Zaspokoić; czynić spokojnym, zadowalać, zadosyć czynić; **z.** kogoś=oddać mu a. płacić to, co mu ś. należy; sycić, nasycać, gasić, uśmierzać: **z.** głód, pragnienie, ciekawość; **z.** spór = załatwiać spokojnie, godzić, doprowadzać do zgody, do porozumienia; **z.** czyjeś życzenie = spełniać; **z. się,** być zaspokajanym.

Zaspokoić — *p.* Zaspokajać.

Zaspokojony, którego zaspokojono, zapłacony: **z-a** pretensja.

Zasrebrzać *dok.* Zasrebrzyć; srebrem powlekać, posrebrzać zlekka; **z. się,** być zasrebrzanym; występować w srebrnej barwie.

Zasromać (się), zawstydzić (ś.) mocno, okryć ś. rumieńcem wstydu.

Zasromocić, sromotą napełnić, zawstydzić.

Zasrożeć, stać ś. srogim.

Zasrożyć, uczynić srogim; **z. się,** wpaść w gniew gwałtowny.

Zastać — *p.* Zastawać.

Zastalać *dok.* Zastalić; zahartowywać na stal; *przen.,* zakrzepiać, zatwardzać, zakamieniać.

Zastałość, to, co ś. zastało, własność tego, co jest zastałe; zacofanie, konserwatyzm.

Zastały, który stanął a. stoi długo nieruchomie, który się długo utrzymuje, będący ciągle w dawnym stanie; zastarzały, nie zdatny do użytku; zacofany, przestarzały.

Zastanawiać *dok.* Zastanowić; zatrzymywać w biegu, zahamowywać, tamować; **z.** kogoś=zwracać na siebie czyjąś uwagę, dawać do myślenia komuś, zadziwiać, zdumiewać; **z. się,** zatrzymywać ś., stawać; **z. się** nad czemś=rozważać coś, roztrząsać w myśli, zatrzymywać nad czemś uwagę, zadziwiać ś., zdumiewać ś.

Zastanowienie *rzecz.* od Zastanowić, uwaga, zwrócona w pewnym kierunku, skupiona na pewnym przedmiocie, rozważanie, rozwaga, refleksja.

Zastarzałość, właściwość tego, co jest stare; własność tego, co ś. bardzo zakorzeniło, dawność.

Zastarzały, zwątlały od starości; przedawniony, wyszły z użycia; przestarzały; zadawniony, zakorzeniony przez starość.

Zastarzeć, zwątleć od starości, przedawnić ś., wyjść z użycia; zakorzenić, zadawnić ś.

Zastaw, rzecz, przedmiot, ruchomość a. nieruchomość, dane dla zabezpieczenia pożyczonych od kogoś pieniędzy; dać coś w **z.,** wziąć pożyczkę pod **z.** czegoś, wykupywać **z.**; *przen.,* rękojmia, zapewnienie, zabezpieczenie.

Zastawa, to, co drugą rzecz przegradza, zasłania, broni; zasłona, obrona, odpór; załoga, garnizon; zakładnik; dobra nieruchome, zahipotekowane wierzycielowi dla zabezpieczenia pożyczki; naczynia i sztućce stołowe.

Zastawać *dok.* Zastać; przybywszy do kogoś, znajdować na miejscu osobę a. rzecz, dla której ś. przybyło; zdybywać, przydybywać kogoś na jakimś uczynku, niespodziewanie znachodzić gdzieś kogoś a. coś; **z. się,** zaczynać ustawać; psuć ś. od zbyt długiego stania i cierpnąć, sztywnieć od stania.

Zastawca — *p.* Zastawnik.

Zastawek — *p.* Zastawka.

Zastawiać *dok.* Zastawić; stawiać coś wtyle czegoś, za czemś; stawiąć coś przed czemś; przystawiać: **z.** kocieł, garnek na ogień; stawiać, zakładać, zarzucać: **z.** sieci, sidła; stawiąc zapełniać: **z.** pokój meblami, stół półmiskami; tak ustawiać coś przed czemś, że nie można dojść, dostąpić, zabarykadowywać: **z.** drzwi meblami; hamować, zatrzymywać, powstrzymywać, wstrzymywać: **z.** wodę w upuście zastawką; **z.** kogoś czemś=zasłaniać, chronić, strzec od uderzenia, od ciosu, od nieszczęścia, od niebezpieczeństwa, od przykrości; dawać w zastaw dla otrzymania pożyczki: **z.** kosztowności w lombardzie, papiery procentowe u bankiera, **z** dobra; **z. się,** być zastawianym; zasłaniać ś. czemś, ukrywać ś. za czemś dla obrony; bronić ś.; *przen.,* przytaczać coś na swoją obronę, wymawiać ś., ekskuzować ś.; **z. się** szablą, szpadą = zasłaniać ś.; **z. się** komuś, czemuś, przeciw komuś, przeciw czemuś=opierać ś., sprzeciwiać ś.; **z. się** za kogoś, za coś, o kogoś, o coś=stawać w czyjejś obronie, ujmować ś. za kimś, za czemś; zatrzymywać ś., stawać.

Zastawidło, tama, zastawka, stawidło, szluza.

Zastawka, stawidło do zatrzymania wody w upustach przy młynach; sidła zastawione; w wiatraku: to, czem ś. tamuje obrót skrzydeł i kamienia w wiatraku; w *anat.,* klapka, złożona z fałd błoniastych, pomiędzy przedsionkiem sercowym a

komorą (fig.); **z.** żylna = drobny wentyl w żyle, otwierający ś. w kierunku ku sercu i powstrzymujący wsteczny strumień krwi.

Zastawniczy, dotyczący a. wydający pożyczki na zastaw czegoś: kwit **z.,** dowód **z.**; zakład **z.** = lombard.

Zastawnik, Zastawca, wierzyciel, biorący zastaw; zakładnik; ten, co, zaciągając dług, daje zastaw; zastawka, stawidło, szluza.

Zastawny, dający ś. zastawić; służący do zastawiania, wstrzymywania; zastawiony, założony czemś; stół **z.**; dany w zastaw, zastawiony; dotyczący zastawu, zastawienia nieruchomości, kredytowy: list **z.,** oparty na dobrach danych w zastaw instytucji wydającej pożyczki, a mający kurs pieniędzy.

Zastawowy, dotyczący zastawu, hipoteczny, zastawny.

Zastąpić — *p.* Zastępować.

Zasterować, zacząć sterować; sterując skierować.

Zastękać, odezwać ś. stękiem, zacząć stękać, zajęczeć.

Zastęp, gromada ludzi, wojsko, oddział, pułk, hufiec; **z-y** niebieskie = aniołów; **z.** zwierząt = stado.

Zastępca, ten, który zastępuje czyjeś miejsce, spełnia za niego czynności, namiestnik; substytut, zakładnik.

Zastępczo *przysł.,* w charakterze zastępcy.

Zastępczy, zastępujący, wyręczający kogoś tymczasowo.

Zastępczyni *for. ż.* od Zastępca.

Zastępek, to, co używa ś. dla zastąpienia czegoś innego, surogat; *zdr.* od Zastęp.

Zastępnictwo, zastępstwo, rola i czynność zastępcy.

Zastępnie *przysł.,* drogą zastępstwa, w zastępstwie, jako zastępca.

Zastępnik — *p.* Zastępca.

Zastępny, dający ś. zastąpić; zastępczy, tymczasowy.

Zastępować *dok.* Zastąpić; stąpając zachodzić za coś, przekraczać coś; zabiegać, przecinać komuś drogę, nie dawać iść dalej, zatrzymywać na drodze; **z.** na drogach = rozbijać, grabić, zbójectwem ś. trudnić; robić, mówić, płacić coś za kogoś; o kobiecie, samicy: poczynać, zostawać brzemienną, zachodzić w ciążę; być czyimś namiestnikiem, zajmować jego miejsce w jego nieobecności; **z.** miejsce = zalegać, zawalać; **z.** ekspens, sumę, wydatek= zakładać za kogoś; **z.** komuś miejsce = zasiadać; służyć do użycia zamiast być surogatem czegoś; **z.** komuś od czegoś = postępować ku komuś, ku czemuś, aby nie puścić.

Zastępstwo, zastępowanie kogoś w jego czynnościach, wyręczanie, przedstawicielstwo, namiestnictwo.

Zastoina, zwolniony a. wstrzymany obieg krwi w jakiejkolwiek części organizmu; osad.

Zastole, miejsce za stołem.

Zastolny, umieszczony, siedzący za stołem.

Zastosować — *p.* Zastosowywać.

Zastosowanie *rzecz.* od Zastosować; to, co jest zastosowane, co jest odpowiednie do czegoś, co pasuje do czegoś, co jest właściwie użyte.

Zastosowywać *dok.* Zastosować; przystosowywać, stosować; **z. się,** stosować ś. do kogoś, do czegoś, postępować zgodnie z czyjąś wolą, z czemś odpowiedniem, pasować.

Zastój, cecha tego, co ś. zastało; wstrzymanie ruchu, ociężałość, brak a. osłabienie energji, ospałość, bezwładność: **z.** w handlu, w przemyśle, w nauce, w ruchu umysłowym, w literaturze.

Zastrachany, zalękniony, strwożony, przestraszony.

Zastrajać *dok.* Zastroić; stroić, czynić zgodnym w stroju, harmonizować.

Zastrajkować, rozpocząć strajk, przerwać pracę.

Zastraszać *dok.* Zastraszyć; straszyć, trwożyć, nabawiać strachu, przerażać; **z.** kogoś dokąd=strasząc zapędzać, zaganiać, płoszyć; **z. się,** być zastraszanym.

Zastroić — *p.* Zastrajać.

Zastroje (-ów), pszczoły błąkające ś., które dopiero szukają barci a. ula.

Zastronnie *przysł.,* stronnie, stronniczo, parcjalnie.

Zastronnik, człowiek stronny, stronnik; *żart.,* partyjnik.

Zastronność, Zastroństwo, stronność, parcjalność.

Zastronny, stronny, stronniczy, parcjalny.

Zastrugiwać *dok.* Zastrugać; zaczynać strugać; strugając zakończać ostro, śpiczasto, temperować.

Zastrupiać (się), *dok.* Zastrupić (ś.); pokrywać (ś.) strupem, zaskle piać (ś.).

Zastrychować, strychując zakryć, zarównać.

Zastryszeć (o lodzie), zbić ś. w kupę, utworzyć zator.

Zastrzał, zapalne obrzmienie palca u ręki a. u stopy, rozwijające ś. pod skórą a. w okolicy ścięgien palcowych, powodowane ukłuciem, zadraśnięciem czemś nieczystem; pocisk do zastrzelenia kogoś, czegoś; sztuka drzewa, między wierzchnią a dolną ukośnie wstawiona.

Zastrzegać *dok.* Zastrzec; zawarowywać, warować, zabezpieczać, zapewniać; **z.** sobie coś=wymawiać, warować z góry; **z. się,** być zastrzeganym; mówiąc coś, opowiadając coś, przyrzekając coś, kłaść coś z góry jako warunek, jako wymówkę, jako okoliczność łagodzącą.

Zastrzelać *dok.* Zastrzelić; zabijać strzałem, pociskiem; **z. się,** pozbawiać ś. życia wystrzałem z broni palnej, zabijać siebie samego wystrzałem.

Zastrzemka *gwar.* drzazga wbita w ciało.

Zastrzesze, brzeg strzechy słomianej, wychodzący poza okap.

Zastrzeżenie, zawarowanie, zabezpieczenie; to, co sobie zastrzeżono, warunek, klauzula, zawarowane prawo, przywilej.

Zastrzęgać *dok.* Zastrzęgnąć; wbiwszy ś. ostrym końcem w coś, tkwić, więznąć, zagłębiać ś.

Zastrzyc — *p.* Zastrzygać; **z.** uszami = poruszyć niemi.

Zastrzygać *dok.* Zastrzyc; zaczynać strzyc, strzygąc zacinać, przycinać.

Zastrzykać — *p.* Zastrzyknąć.

Zastrzykiwać *dok.* Zastrzyknąć; strzykając szprycką, oblać, zalać, zapryskać; wstrzyknąć pod skórę substancję leczniczą, dokonywać injekcji.

Zastrzykiwanie, wprowadzanie do naczyń i tkanek żyjącego lub martwego organizmu zapomocą strzykawki pewnych substancyj płynnych w celach leczniczych a. naukowych lub w celu nabalsamowania ciała, injekcja.

Zastrzyknąć — *p.* Zastrzykiwać.

Zastudzać *dok.* Zastudzić; czynić, że coś ostygnie, studzić, ostudzać, wystudzać.

Zastukać, Zastuknąć, odezwać ś. ze stukiem; zacząć stukać, zapukać, zakołatać.

Zastygać *dok.* Zastygnąć; zaczynać stygnąć, ostygać, wystygać; zamierać; stygnąc twardnieć, krzepnąć.

Zasuć — *p.* Zasypać.

Zasugestjonować, wprowadzić w stan sugestji, wmówić, poddać myśl, zapomocą sugestji.

Zasumowany, posępny.

Zasunąć — *p.* Zasuwać.

! Zasuspendować, zawiesić w czynnościach: **z.** urzędnika, księdza.

Zasuszać *dok.* Zasuszyć; czynić, że coś zasycha, czynić suchym, suszyć; **z. się,** być zasuszanym; wysychać, usychać, schnąć.

Zasuszony, którego zasuszono; zawiędły, zaschnięty, wychudły.

Zasuszyć — *p.* Zasuszać.

Zasuwa, Zasuwka, to, co służy do zasuwania, zamykania, rygiel u drzwi ((fig.); okiennica zewnętrzna.

Zasuwać *dok.* Zasunąć; posuwać, popychać coś aż do pewnego miejsca; posuwając zasłaniać; zamykać na zasuwkę; **z. się,** być zasuwanym, zamykać ś.

Zasuwka *zdr.* od Zasuwa.

Zasuwny, dający ś. zasuwać.

Zaswajać *dok.* Zaswoić; przyswa-

jać, przywłaszczać sobie; ujmować, zjednywać, zniewalać sobie, pociągać urokiem; koić, uspokajać: **z.** żałosne serce.

Zaswarzyć, poswarzyć, swar wywołać.

Zaswatać, zacząć swatać, wyswatać.

Zaswędnieć — *p.* Zaswędzić.

Zaswędzić, Zaswędzieć, Zaswędnieć, zacząć trącić swędem; zapełnić swędem; zacząć swędzić, zaświerzbić.

Zaswędzieć — *p.* Zaswędzić.

Zaswoić — *p.* Zaswajać.

Zasycać *dok.* Zasycić; sycąc zaspokajać głód, nasycać.

Zasychać *dok* Zaschnąć; zaczynać schnąć, wysychać, twardnieć dla braku wilgoci; **z.** w gardle = mieć pragnienie (z powodu długiego mówienia, krzyku, choroby).

Zasycić — *p.* Zasycać.

Zasyczeć, Zasyknąć, zacząć syczeć; odezwać ś. sykiem.

Zasyłać *dok.* Zasłać; słać, posyłać w dalekie strony, zsyłać, posyłać, wysyłać na wygnanie, wyganiać; **z.** komuś ukłon, pozdrowienie = oświadczać je listownie a. przez drugą osobę.

Zasypać — *p.* Zasypywać.

Zasypiać *dok.* Zasnąć; Zaczynać usypiać, wpadać w sen; *przen.*, drzemać, być bezczynnym, być obojętnym; **z.** w Bogu = umierać, konać; *przen.*, drętwieć.

Zaspiać *dok.* Zaspać; zaniedbywać, omieszkiwać, opuszczać; **z.** czas, okazję, dobrą porę.

Zasypisko, stare zroby w kopalni wyprzątnięte i już zasypane.

Zasypka, proszek do zasypywania.

Zasypłać, związać, zwikłać, splątać, zgmatwać.

Zasypywać *dok.* Zasypać; sypiąc zapełniać, sypiąc okrywać, obrzucać, zarzucać; posypywać po wierzchu, potrząsać czemś; *żart.*, wstydzić, kompromitować; **z. się,** być zasypywanym; *żart.*, kompromitować ś., nabawiać ś. wstydu, narażać ś. na pośmiewisko.

Zaszabrować, szabrem t. j. kawałkami drobnemi cegły lub dachówki pozatykać szpary w murze.

Zaszachować, w grze w szachy dać mata królowi a. królowej; *przen.*, postawić przeciwnika w trudnem położeniu, trzymać w szachu.

Zaszachrować, okpić, oszukać, ocwanić kogoś; uzyskać coś szachrajstwem.

Zaszadzić, oszronić.

Zaszaleć, zacząć szaleć, oszaleć.

Zaszalować, zasłonić szalowaniem.

Zaszamerować, szamerunkiem obszyć, uszamerować.

Zaszamotać, szamocąc wstrząsnąć, obruszyć; **z. się** = obruszyć ś., wejść z kimś w zapasy ręczne.

Zaszańcować, wykonać szańce; **z. się,** zakryć, osłonić ś. szańcami, oszańcować ś.

Zaszargać, zawalać błotem, ubłocić, uświechtać; *przen.*, nadwątlić stan majątkowy czegoś, obdłużyć: **z.** majątek; **z. się,** być zaszarganym, zaszargać na sobie odzienie; *przen.*, być obdłużonym.

Zaszarpać, Zaszarpnąć, zacząć szarpać; szarpiąc zarwać, wstrząsnąć; szarpiąc zamęczyć.

Zaszczebiotać, zacząć szczebiotać, odezwać ś. szczebiotem; **z.** kogoś coś, szczebiocąc zakrzyczeć.

Zaszczekać, zacząć szczekać, odezwać ś. szczekaniem; zagłuszyć szczekaniem; **z. się,** ciągle i głośno szczekać.

Zaszczep, zaszczepienie, szczepienie; to, co zaszczepiono.

Zaszczepać, Zaszczepnąć, zacząć szczepać, nadszczepać.

Zaszczepca, Zaszczepiciel, ten, który coś zaszczepia, zakłada; założyciel, fundator, krzewiciel.

Zaszczepiać *dok.* Zaszczepić; wtryskiwać, wstrzykiwać, czynić injekcję: **z.** ospę; szczepiąc wpuszczać, wsadzać: **z.** drzewo owocowe; *przen.*, udzielać komuś jakichś zasad, wkorzeniać w kogoś coś: **z.** wiarę, moralność; krzewić, rozkrzewiać, rozpowszechniać; zamykać, zatwierać na zaszczepkę; **z. się,** być zaszczepianym.

Zaszczepka, kawał drzewa lub metalu, służący do zaparcia drzwi, zatyczka, klamka.

Zaszczepnąć — *p.* Zaszczepać; zatknąć zaszczepką, kołkiem.

Zaszczerbiać *dok.* Zaszczerbić; wyszczerbiać, szczerbatym czynić, zapełniać szczerbami; **z. się,** dostawać szczerb, wyszczerbiać ś.

Zaszczerbieć, stać ś. szczerbatym, wygryzionym, wyjedzonym.

Zaszczerzeć, zasklepić cokolwiek.

Zaszczękać, Zaszczęknąć, wydać odgłos szczęknięcia, brzęku, dać ś. słyszeć ze szczękiem.

Zaszczuć, Zaszczwać, zlowić zwierzynę przy pomocy chartów; uszczuć, szczwaniem zamęczyć, zamordować.

Zaszczycać *dok.* Zaszczycić; zaszczyt, honor przynosić, czcić; **z.** przyjaźnią, przychylnością, łaską; **z. się,** być czemś zaszczyconym, mieć sobie za zaszczyt, za honor, za chlubę; *stpl.*, bronić, zasłaniać dla obrony.

Zaszczypać, Zaszczypnąć, zacząć szczypać, uszczypać; szczypaniem zachwycić, zaszczknąć; szczypiąc o śmierć przyprawić.

Zaszczypek, zaszczypnięcie; zaczepianie, zaczepka, drażnienie, drwinka.

Zaszczyt, to, co kogoś zaszczyca, zdobi, przynosi cześć, honor, sławę; szacunek, uszanowanie, cześć, pochwała; w *lm.*, godności, dostojeństwa; *stpl.*, obrona, zasłona.

Zaszczytnie *przysł.*, chwalebnie, chlubnie; z zaszczytem, z honorem, z czcią.

Zaszczytny, przynoszący zaszczyt, cześć; chwalebny, chlubny; zaszczycony czemś.

Zaszedzić — *p.* Zaszadzić.

Zaszedzić *stpl.* — *p.* Zaszadzić.

Zaszedzieć *stpl.*, zajść sadzią, osiwieć.

Zaszeleścieć, Zaszeleścić, zacząć szeleścieć; wydać, spowodować szelest.

Zaszemrzeć, Zaszemrać, zacząć szemrzeć, wydawać szmer.

Zaszeptać, zacząć szeptać, odezwać ś. szeptem — *p.* Zaszeptywać.

Zaszeptywać *dok.* Zaszeptać; zamawiać, zaczarowywać szeptaniem.

Zaszeregować, zaciągnąć w szeregi, wcielić do szeregów.

Zaszewka, zakładka zaszyta.

Zaszkaradzać *dok.* Zaszkaradzić; oszpecać szkaradnie.

Zaszklić, zakryć szkłem, zasłonić, wstawić szybę w coś.

Zaszkodny *stpl.*, mogący zaszkodzić, szkodliwy.

Zaszkodzić, przyprawić o stratę, szkodę przynieść; **z.** zdrowiu = wywołać chorobę.

Zaszkolny, odbywający ś. poza szkołą, pozaszkolny.

Zaszlamowywać (się) *dok.* Zaszlamować (ś.); szlamem zapełniać (ś.), zamulać (ś.).

Zaszlifować, szlifując zarównać, wyrównać, zagładzić, zaostrzyć.

Zaszlochać, Zaślochać, odezwać ś. z szlochem, zapłakać; szlochając zagłuszyć kogoś; **z. się,** szlochając zmęczyć ś., wyczerpać ś., rozpłakać ś.

Zaszłapić, o koniu: przestąpić postronek, rzemień; zatratować; **z. się,** poszłapić ś., poszkapić ś., zawikłać ś., zamotać ś.

Zaszły, który zaszedł, który ś. zdarzył, przytrafił.

Zaszmerać, wydać szmer, uczynić szmer.

Zasznurowywać *dok.* Zasznurować; sznurując ściągać; związywać sznurem; **z.** gębę = zamykać gębę, przestawać mówić, zamilkać; **z. się,** zasznurowywać na sobie ubranie a. obuwie.

Zaszorować, szorując zatrzeć; **z.** piaskiem = zasypać, przywalić; **z.** konia = ubrać go w szory; **z. się,** zasypać ś., zakryć ś. piaskiem.

Zaszpecać *dok.* Zaszpecić; szpetnym czynić, oszpecać; uszkadzać, psuć; walać; **z. się,** szpetnym ś. stawać, oszpecać ś.

Zaszperać, zacząć coś szperać a. przerzucać; **z.** coś, szperając zarzucić, zawieruszyć, zadziać, tak, że znaleźć nie można; poszukać; **z. się,** być zaszperanym.

Zaszpilać, Zaśpilać *dok.* Zaszpilić, Zaśpilić; zapinać, spinać szpilką; **z. się,** zapinać na sobie odzienie szpilką.

Zaszpuntowywać *dok.* Zaszpuntować; zatykać szpuntem.

Zaszrankować, zamknąć, ograniczyć szrankami.

Zaszrubować — *p.* Zaśrubować.

Zasztachetować, zagrodzić sztachetami.

Zasztukować, sztukując załatać.

Zaszturmować, zacząć szturmować, szturmowaniem dobijać ś.

Zaszumieć, zacząć szumieć, wydawać szum.

Zaszumować zacząć szumować.

Zaszwankować, doznać szwanku, zacząć szwankować, zachwiać ś., potknąć ś., zostać dotkniętym wadą w jakimś narządzie ciała.

Zaszybiać *dok.* Zaszybić; zawracać, odurzać głowę; odurzać, bałamucić; zaślepiać, zachwycać, oczarowywać, zapalać, zagrzewać.

Zaszybować, zacząć szybować w powietrzu, zalecieć dokąd.

Zaszyć — *p.* Zaszywać.

Zaszydzić, szyderstwami zmusić do milczenia.

Zaszyplać, Zaszyplać, zawiązać na sypeł, na węzeł, zagmatwać, zaplątać.

Zaszywać *dok.* Zaszyć; zszywać coś rozprutego, łączyć szyjąc; wszywać coś w coś; **z. się,** być zaszywanym; **z. się,** w kąt, w knieję = ukryć ś. głęboko.

Zaś, Zasię *spójn.*, służący do łączenia dwu zdań przeciwstawnych: a, ale, lecz, przeciwnie; jakto **z ?** = czy podobna;, czy sposób?; gdzie **z.!** = niepodobna!; zasię!; a zasię! = *wykrz.*, używany, gdy ktoś krzyczy, broniąc ś. od psów, precz!, uciekaj!; *wykrz.*, oznaczający groźbę, zakaz, wara!, nieruszl, nie dla ciebie!

Zaścianek, miejsce za ścianą; zagroda szlachcica chodaczkowego na Litwie; wieś, zamieszkana przez drobną szlachtę zagonową, okolica szlachecka; partykularz.

Zaściankowość, charakter tego, co jest zaściankowe; ciasnota poglądów, partykularyzm, konserwatyzm prowincjonalny.

Zaściankowy, mieszkający w zaścianku; szlachcic **z.** = zagonowy, chodaczkowy, szaraczkowy; zacofany, konserwatywny, partykularny,

Zaścielać, Zaścielać *dok.* Zasłać; ścieląc zajmować, zakrywać, zapełniać; **z.** łóżko = układać pościel na łóżku jak należy, zakrywać ją; *przen.*, kłaść coś w wielkiej ilości; uścielać pomostem, powałem, pokotem; **z.** trupem = zabijać dużo ludzi.

Zaścigać *dok.* Zaścignąć; doścignąwszy chwytać, ujmować w pogoni, doganiać.

Zaślepiacz, ten, który zaślepia.

Zaślepiać *dok.* Zaślepić; przytępiać wzrok, oślepiać; *przen.*, omamiać, mamić; *przen.*, nabawiać ślepoty umysłowej, pozbawiać rozwagi, jasności umysłu; **z. się** czemś=dawać się czemś omamić, dostawać ślepoty umysłu; **z. się** w kimś, w czemś=uprzedzać ś. do kogoś, czegoś; nabijać sobie kimś, czemś głowę; wierzyć komuś ślepo; dawać ś. unosić uczuciu miłości, nienawiści względem kogoś.

Zaślepienie *rzecz.* od Zaślepić; stan człowieka zaślepionego; zaufanie aż do niewidzenia w kimś jakiejś wady.

Zaślepiony, którego zaślepiono, który ś. zaślepił; nie widzący w kimś jakiejś wady, ufający mu zupełnie.

Zaślepnąć, stać ś. zaślepionym, oślepnąć, ociemnieć.

Zaślęczać (się) *dok.* Zaślęczyć (ś.); ślęcząc nad czemś zamęczać (ś.).

Zaślimaczyć (się), pomoczyć (ś.) śliną a. czemś lepkiem, ciągnącem ś., zaślinić (ś.), zaropić (ś.).

Zaśliniać (się) *dok.* Zaślinić (ś.); pomoczyć (ś.), powalać (ś.) śliną.

Zaśliznąć, stać ś. nieco ośliźłym, ślizkim, pokryć ś. ślizością.

Zaśliźniać *dok.* Zaśliźnić; czynić śliskim, gładkim.

Zaślubiać *dok.* Zaślubić; **z.** komuś córkę, wydawać ją zamąż; **z.** sobie kogoś = wchodzić z kimś w związek małżeński; przyrzekać uroczyście, ślubować.

Zaślubiny (-in), zaślubienie, akt zaślubienia, ceremonja ślubna; zrękowiny, zaręczyny.

Zaślubny, dotyczący zaślubin.

Zaśmiać się, zacząć ś. śmiać, rozśmiać ś., uśmiechnąć ś.

Zaśmiardnąć, Zaśmierdnąć, zacząć śmierdzieć, przejść smrodem.

Zaśmiecać *dok.* Zaśmiecić; zapełniać śmieciami, zanieczyszczać.

Zaśmielać *dok.* Zaśmielić; zachęcając, pobudzając dodawać śmiałości.

Zaśmierdzać *dok.* Zaśmierdzić; przejmować smrodem, śmierdzącym czynić; **z. się,** przechodzić smrodem, zaczynać śmierdzieć.

Zaśmierdzić *nied.* Zaśmierdzać; wydać woń śmierdzącą; **z. się,** przejść smrodem, jako znak psucia ś.

Zaśmierdzieć się, zaśmierdzić ś., zaśmiardnąć, cuchnąć.

Zaśmierzyć, zaspokoić, uśmierzyć.

Zaśmieszyć, pobudzić do śmiechu, zabawić śmiesząc.

Zaśmiewać się, śmiać ś. długo i nieumiarkowanie, pękać ze śmiechu.

Zaśniad, Zaśniat, Ześniad *stpl.*, niedonoszony płód, niedonosek.

Zaśnić się, zażądać choćby tylko we śnie, zamarzyć ś., przyśnić ś.

Zaśniecać *dok.* Zaśniecić; zarażać śniecią; **z. się,** zarażać ś. śniecią, utracać płodność, stawać ś. niepłodnym, jałowym; kazić ś., psuć ś.

Zaśniedziały, który zaśniedział; *przen.*, zacofany, starodawny.

Zaśniedzić, powlec śniedzią, zabrudzić; **z. się,** zajść śniedzią, zabrudzić ś.

Zaśnieżać *dok.* Zaśnieżyć; pokrywać, zasypywać śniegiem.

Zaśnięcie *rzecz.* od Zasnąć, zapadnięcie w sen; stan śpiącego; sen; *przen.*, śmierć.

Zaśpiewać, zacząć śpiewać, odezwać ś. śpiewem, odśpiewać coś; **z.** komuś=powiedzieć, objawić komuś coś niemiłego; za drogo zacenić; **z. się,** oddać ś. z zapałem śpiewaniu.

Zaśpilić, Zaśpilować — *p.* Zaszpilić.

Zaśrubnik, instrument do zaśrubowywania i odśrubowywania muterek śrubowych (fig.).

Zaśrubowywać *dok.* Zaśrubować; śrubując, zakręcać; śrubę wpuszczać, wśrubowywać.

Zaświadczać *dok.* Zaświadczyć; świadectwem zatwierdzać.

Zaświadczenie *rzecz.* od Zaświadczyć; świadectwo wydane, atestacja, poświadczenie.

Zaświadczyć — *p.* Zaświadczać.

Zaświat, inny świat, niż ten, na którym mieszkamy, świat duchowy świat pozagrobowy; odszedł w **z-y**= umarł.

Zaświatowy, Zaświatny, będący za światem.

Zaświatowiec, istota z tamtego świata.

Zaświątkować, zacząć świątkować, obchodzić jakieś święto.

Zaświdrować, Zaświdrzyć, zacząć świdrować, świdrując, zakręcić.

Zaświecać *dok.* Zaświecić; sprawiać, żeby coś świeciło, zapalać; zapalać gdzieś światło, żeby było widno; **z.** komuś = świecić komuś, przeprowadzać kogoś ze światłem; zaczynać świecić, rozjaśniać ś., rozświtać; **z. się,** być zaświecanym.

Zaświechtać, zawalać, zabrudzić.

Zaświecić — *p.* Zaświecać.

Zaświecie — *p.* Zaświat.

Zaświegotać, odezwać ś. świegotem, zagluszyć świegotaniem.

Zaświerczeć, Zaświerkać, Zaświergolić, Zaświergotać, zacząć świerczeć świerkać, świergotać.

Zaświerzbić, Zaświerzbieć, zacząć świerzbieć, zaswędzić.

Zaświetnieć, okazać ś. świetnym, zajaśnieć, zabłysnąć.

Zaświęcić, ogłosić za świętego, za święto, za święty dzień; **z.** w kartach: wyświęcić, wyznaczyć jako atut.

Zaświętować, zacząć świętować.

Zaświnić, zapełnić nieczystościami, zabrukać, zapaskudzić, zawalać, zaśmiecić.

Zaświsnąć — *p.* Zaświstać.

Zaświstać, Zaświsnąć, odezwać ś. świstem, zagwizdnąć; zagłuszyć kogoś, świszcząc.

Zaświszczeć — *p.* Zaświstać.

Zaświt, świt, brzask.

Zaświtać, Zaświtnąć, zacząć świtać, zajaśnić, rozbłysnąć; **z-ła** mi myśl w głowie = zjawiła ś.

Zatabaczać *dok.* Zatabaczyć; brukać tabaką, osypywać tabaką.

Zatabaczony, zawalany tabaką; *przen.*, stetryczały, nudny, zgorzkniały.

Zataborować, taborem otoczyć, taborem zająć; tabor zastawić.

Zatachlować, zamienić w oszukański sposób, zaszachrować.

Zataczać *dok.* Zatoczyć; tocząc, zapychać, tocząc posunąć; zaprowadzać coś na pewne miejsce; tocząc zakręcać; tocząc coś na warsztacie tokarskim, wyrabiać na okrągło, odtaczać; tocząc na toczydle zagładzać: **z.** szczerbę w nożu; wyostrzać na toczydle, wecować; **z.** konia = przykrócać mu cugli, aby głowę dobrze trzymał; koń kark **z-a** = załamuje, zagina; **z.** koło, krąg = robić, rysować, kreślić koło, obchodzić wokoło; **z.** obóz = rozkładać, zakładać, roztasowywać; **z.** taniec = zaczynać tańczyć; **z.** beczkę piwa, wina=podsuwać ją, tocząc, zaczynać z niej ściągać, toczyć napój; **z.** wzrokiem= spoglądać wokoło; **z.** koniem = robić nim koło; **z się**, być zataczanym; tocząc ś., chwiejąc ś., dochodzić aż do pewnego miejsca; iść, tocząc ś., chwiejąc ś. na nogach to w jedną, to w drugą stronę, jak pijany a. chory.

Zataflować, zagrodzić taflami; wyłożyć taflami.

Zataiciel, ten, który zataja, zamilcza coś.

Zatajać *dok.* Z ataić; taić, skrywać, ukrywać, chować, nie powiedzieć prawdy; przemilczać, nie wydawać; przytłumiać, zatłumiać coś, nie ujawniać czegoś; **z.** kaszę = gotować tak, że stężeje, gotować na gęsto; **z.** tłustość w kaszy = tak długo gotować kaszę, aż ś. w niej tłustość rozpuści; **z. się**, ukrywać ś., skrywać ś., chować; ukrywać ś. z czemś.

Zatajeć, zacząć tajeć.

Zatamowywać *dok.* Zatamować; zatrzymywać tamą, nie pozwalać płynąć dalej: **z.** rzekę; **z.** krew = nie pozwalać jej upływać, tamować; **z.** oddech = wstrzymywać, przestawać oddychać.

Zatańcować, Zatańczyć, puścić ś. w taniec, zacząć tańcować, rozpocząć taniec.

Zatańcowywać się, tańczyć do upadłego, zamęczać ś. tańcem.

Zatapiać *dok.* Zatopić; zanurzać, zagłębiać, pogrążać w wodzie a. w innym płynie, topić; zalewać wodą; **z.** wzrok w kimś, w czemś = zaczynać patrzyć uporczywie, jakby chcąc przeniknąć do głębi; **z.** myśl w czemś = zaczynać myśleć o czemś głęboko; **z.** coś woskiem, łojem = zalewać roztopionym woskiem, łojem; **z. się**, zanurzać ś., pogrążać ś. w wodzie a. innym płynie, topić ś.; **z. się**, w czemś=oddawać ś. czemuś w zupełności; pogrążyć ś. w rozmyślaniach nad czemś, zaciekać ś. w czemś.

Zatarasować, zagrodzić tarasem, zamknąć drogę, wyjście jakąś przeszkodą; **z. się**, zagrodzić ś., zamknąć ś., aby nie można było wejść.

Zatarcie *rzecz.* od Zatrzeć.

Zatarg, nieporozumienie, zajście, spór, walka, zwada, kłótnia, awantura.

Zatargać, Zatargnąć, zacząć targać, zaszarpnąć, szarpnąć; targając zamordować.

Zatarń *bot.* — *p.* Strzeligłóg.

Zatarty, którego zatarto, który ś. zatarł, niewyraźny; rozcierany, pomieszany z czemś: kasza **z-a** żółtkiem.

Zatchnąć się, stracić swobodny oddech, zacząć ciężko oddychać, zadyszeć ś.

Zatelefonować, przeprowadzić rozmowę przez telefon; dać znać telefonem.

Zatelegrafować, przesłać wiadomość telegraficznie.

Zatem *spójn.*, stąd, więc, dlatego.

Zatemperować pióro gęsie, ołówek i t. p. = zarznąć do pisania.

Zaterać, Zatyrać, terając, poniewierając, pozbawić wszelkiego znaczenia.

Zatęchlina, Zatęchłość, zajście stęchliną; zatęchnienie, dychawiczność.

Zatęchły, Zatchły, który zaszedł stęchliną.

Zatęchnąć, przejść stęchliną; stęchnąć.

Zatępiać *dok.* Zatępić; tępym czynić, przytępiać, stępiać.

Zatępieć, stać ś. tępym, przytępić ś., stępić ś.; stępieć, stać ś. niepojętnym, stracić bystrość umysłu.

Zatęsknić, Zatęsknieć, zacząć tęsknić do kogoś, do czegoś, doznać uczucia tęsknoty; **z. się**, na śmierć = udręczać ś. tęsknotą, umierać z tęsknoty.

Zatętnić, Zatętnieć, odezwać ś. tętentem, zacząć tętnić.

Zatężać *dok.* Zatężyć; nieco stężać, czynić tęższym, tęgo zaprawiać.

Zatkać — *p.* Zatykać.

Zatkalik, owad z rzędu tęgopokrywych.

Zatkanie *rzecz.* od Zatkać; to, co służy do zatykania, zatamowania; w *med.*, obstrukcja.

Zatkanka, zasuwka, zastawka.

Zatkany, którego zatkano, który ś. zatkał.

Zatknąć — *p.* Zatykać.

Zatknięty, którego zatknięto, który ś. zatknął; zasadzony gdzieś, wetknięty.

Zatlały, który ś. zatlił, zapalił.

Zatleć (się), zacząć (ś.) tleć, zająć (ś.) ogniem, zapalić (ś.).

Zatlić, sprawiać, że coś zacznie ś. tlić, rozpalać, rozniecać; **z. się**, zacząć ś. palić; *przen.*, powstać, zjawić ś., zrodzić ś.

Zatłaczać *dok.* Zatłoczyć; tłocząc zapychać, zapełniać; nagromadzać; w *med.*, sprawiać obstrukcję żołądka, zapychać kiszki; **z.** kogoś=tłocząc dusić.

Zatłamsić *gwar.*, zadusić.

Zatłuc, zabić, uderzając czemś ciężkiem a. tępem, zabić pod razami, pod ciosami; zaprowadzać kogoś w miejsce niedostępne, na manowce, zawlec; myślałem, że mnie febra **z-cze** = zabije; niech go cholera **z-cze** = przekleństwo.

Zatłumiać *dok.* Zatłumić; tłumić, stłumiać, przytłumiać, przygaszać; zaćmiewać, zaciemniać, uspokajać, uśmierzać.

Zatłuszczać *dok.* Zatłuścić; zaprawiać tłusto; walać, mazać tłuszczem, plamić tłuszczem.

Zatłuszczony, którego zatłuszczono, który ś. zatłuścił.

Zatłuścić — *p.* Zatłuszczać.

Zatoczek, mięczak brzuchonogi wodny, o skorupie skręconej napłask, pospolity w wodach stojących (fig.).

Zatoczka *zdr.* od Zatoka.

Zatoczony, którego zatoczono — *p.* Zatoczysty.

Zatoczyć — *p.* Zataczać.

Zatoczysty, Zatoczny, Zatoczony, zatoczony w kabłąk, kręty, skrzywiony w łuk, zgięty.

Zatoczyście *przysł.*, kręto, kabłąkowato, łukowato.

Zatoka, część morza, wrzynająca ś. w ląd, będąca odnogą morza a. oceanu; odnoga, golf, odlewisko, haf (fig.); śliska spadzistość na drodze, wyrobiona od sań; w *med.*, wydrążenie, wklęsłość w kości, fistuła.

Zatokowy, dotyczący zatoki, podobny z kształtu do zatoki; liść **z.** = mający liczne wcięcia falisto zaokrąglone.

Zatonąć, pogrążyć ś. w wodzie a. w innym płynie; stracić życie przez pogrążenie ś. w wodzie, utopić ś., utonąć, zalać ś. wodą, zatopić ś.; **z.** w długach = zabrnąć w długi po uszy; **z.** w niepamięci = zniknąć bez śladu.

Zatop, zatopienie; powódź, wylew, zalew; **z.** morska, rzeczna = otchłań wodna, toń, topiel; miejsce zatopione, zalane wodą.

Zatopić — *p.* Zatapiać.

Zatopiony, którego zatopiono, który ś. zatopił; pogrążony, zajęty czemś: **z.** w myślach.

Zatopny, zatapiający, zalewający, zalewny; mający być zatopionym; pełen zatopów, przepaści.

Zator, nagromadzenie ś. i zatrzymanie ś. lodów, płynących rzeką, tak, że nie mogąc dalej płynąć, powodują wylewy; choroba, spowodowana zatkaniem ś. tętnic a. żył, najczęściej przez skrzepy krwi, embolja; nowe łożysko rzeki.

Zatorować, zacząć robić drogę, tor.

Zatorowy, dotyczący zatoru.

Zatór — *p.* Zator.

Zatracać *dok.* Zatracić; zagubiać, zarzucać, zawieruszać, zadziewać, nie móc czegoś znaleźć; wygubiać, wytępiać, wyniszczać, niweczyć; potępiać, skazywać na potępienie.

Zatracenie *rzecz.* od Zatracić; strata zysku, zniszczenie, zagłada.

Zatraceniec, urwis, niegodziwiec, łobuz, utrapieniec.

Zatraciciel, ten, który coś zatraca a. zatracił.

Zatracicielka *for. ż.* od Zatraciciel.

Zatracić — *p.* Zatracać.

Zatracony, którego zatracono; nieznośny, niegodziwy, przeklęty; *żart.*, ty bąku, raku **z.!** = ty malcze!, smarkaczu nieznośny!; *rzecz.*, potępieniec, niegodziwiec.

Zatradować, zająć dobra dłużnika na mocy wyroku sądowego.

Zatrat, u konia: zranienie wyniosłości, znajdującej ś. nad kopytem.

Zatrata, strata, stracenie, zgubienie; zatracenie, zagłada, zniszczenie, zaguba; potępienie.

Zatratny, przynoszący zatratę, zgubny; mogący być zatraconym.

Zatratować kogoś, coś=obalić z koniem, zdeptać kopytami i kołami stratować; **z. się** (o koniu), skaleczyć ś. w nogę, zastrychować ś.

Zatrawa, zatrawianie, zatrawienie.

Zatrawiać *dok.* Zatrawić; zaszczuwać psami, podżegać je; dawać psom pożreć, rozszarpać; trawić, przetrawiać.

Zatrawiec, gatunek chrząszcza, pokrewny chrabąszczowi majowemu (fig.).

Zatrąbić, zagrać na trąbie, dać sygnał trąbą.

Zatrącać *dok.* Zatrącić; trącając zaciskać, zapychać; **z.** kogoś=zadawać komuś razy; **z.** czemś=nieco trącić, czemś cuchnąć, oddawać czemś; napić ś. jakiegoś trunku i zjeść coś przytem; **z.** czegoś=zarywać czegoś, zakrawać na coś; **z.** o coś = potrącać o coś w rozmowie, napomykać o czemś.

Zatrefiać *dok.* Zatrefić; trefić, fryzować, przyczesywać; **z. się,** układać, czesać, fryzować włosy.

Zatrefniać *dok.* Zatrefnić; u Żydów: uczynić trefnym, nie dopełnić przepisów religijnych co do jedzenia.

Zatrefnisiować, Zatrefnować, zażartować, zadrwić, zabłaznować, zakpić złośliwie.

Zatrelować, zacząć trelować; odezwać ś. trelem.

Zatręt, u konia: zadarcie a. odłupanie cząstki kopyta z obrazą korony.

Zatriumfować, odnieść triumf, cieszyć ś. z powodu triumfu.

Zatroczyć, Zatrokować, przywiązać trokami, utroczyć, przytroczyć.

Zatroskać, Zatroszczyć, przejąć troskami, zasmucić, zaniepokoić, zatrwożyć; **z. się,** wpaść w troski, zakłopotać ś., zatrwożyć ś., zasmucić ś.

Zatrucie *rzecz.* od Zatruć; zaprawienie trucizną, zabicie trucizną, otrucie.

Zatruć — *p.* Zatruwać.

Zatrudniać *dok.* Zatrudnić; utrudniać, trudniejszym czynić; **z.** kogoś = zajmować go pracą, dawać mu zajęcie, zatrudnienie; uprzykrzać ś. komuś, zajmować mu czas; kłopotać, ambarasować kogoś, coś; **z.** czas = zajmować, zabierać; **z. się,** trudnić ś., zajmować ś. czemś, fatygować ś., mordować ś., męczyć ś. czemś.

Zatrudniciel, ten, który daje innym zajęcie; ten, który mnoży trudności.

Zatrudnić — *p.* Zatrudniać.

Zatrudnienie *rzecz.* od Zatrudnić; praca, robota, zajęcie, trud; fach, rzemiosło, profesja; ambaras, kłopot, troska.

Zatrudniony, zajęty jakiemś zatrudnieniem, pracą, kłopotem.

Zatruty, trucizną zaprawiony; życie **z-e** = pełne goryczy.

Zatruwacz *bot.*, roślina z rodziny chlebowcowatych; upas.

Zatruwać *dok.* Zatruć; trucizną zaprawiać; napuszczać trucizną: **z.** ząb; zabijać zapomocą trucizny, truć; **z.** zgryzotą, troską, goryczą= napełniać, przepełniać; **z.** komuś życie = przepełniać goryczą, troską, zgryzotą.

Zatrważać *dok.* Zatrwożyć; nabawiać trwogi, zastraszać, trwożyć, przerażać; **z. się,** przejmować ś. trwogą.

Zatrważający, straszny, groźny, budzący trwogę, rozpaczliwy.

Zatrwian — *p.* Zawciąg.

Zatrwoga, gatunek ryby morskiej.

Zatrwonić, przetrwonić, roztrwonić, zmarnować.

Zatrwożeć, być przejętym trwogą, przerazić ś., przestraszyć ś.

Zatrwożony, którego przerażono; przejęty trwogą, przerażony, przestraszony.

Zatrwożyć — *p.* Zatrważać.

Zatrysnąć — *p.* Zastrzyknąć.

Zatrzalin, roślina szyszkowa australijska.

Zatrzask, skobelek w zamku u drzwi, zapadający przy zatrzaśnięciu ich a. za przekręceniem klucza; przyrządzik do zapinania odzienia.

Zatrzasnąć, Zatrzaskać, wydać trzask, odezwać ś. z trzaskiem; **z.** drzwi, okno = zamknąć z trzaskiem; **z.** drzwi = zamknąć na zatrzask; **z. się,** być zatrzaśniętym.

Zatrząść, Zatrząsnąć, zacząć trząść, zachwiać, zakołysać czemś, wstrząsnąć; **z. się,** zacząć ś. trząść, zakołysać ś., zachwiać ś., zadrżeć.

Zatrzebić, wykonać trzebienie.

Zatrzeć — *p.* Zacierać.

Zatrzepać, zacząć trzepać; zapędzić, zaniszczyć trzepaniem.

Zatrzepiotać, Zatrzepotać, sprawić trzepiot, odezwać ś. trzepiotem, poruszyć skrzydłami.

Zatrzepnąć — *p.* Zatrzepać.

Zatrzepotać — *p.* Zatrzepiotać.

Zatrzeszczeć, wydać odgłos trzeszczenia.

Zatrzęsienie *rzecz.* od Zatrząść; **z.** tego! = jest tego bardzo wiele, mnóstwo, więcej niż trzeba.

Zatrzym, obręcz a. łuk koła przyciskający wał i tamujący jego obrót, bremza; klucz do zatrzymywania napływu pary przy cylindrze parowym; sprężyna przy ramie okiennej, zatrzymująca okno lub okiennicę w pewnem położeniu.

Zatrzymanie *rzecz.* od Zatrzymać, wstrzymanie, zahamowanie i t. p.; *med.*, obstrukcja.

Zatrzymywać *dok.* Zatrzymać; nie pozwalać iść, biec, leciec, ciec dalej a. w dalszym ciągu, nie puszczać dalej, tamować chód, bieg, ciek; nie pozwalać rozwijać ś. dalej, przeszkadzać postępowi; nie pozwalać komuś robić tego, co chce, nie pozwalać kończyć tego, co zaczął robić, mówić; **z.** na sobie = wstrzymywać, powściągać sobą napór nieprzyjacielski, stawiając opór, nie pozwalać iść dalej; przytrzymywać, aresztować, więzić; wstrzymywać, nie wypuszczać, nie wydawać; zapewniać coś sobie naprzód, zabezpieczać; **z.** sobie coś cudzego = zostawiać sobie, nie oddawać, przywłaszczać; **z.** coś w pamięci = zachowywać, nie zapominać; **z.** u siebie = nie wydawać z sekretu; **z.** zasługi, pensję = nie płacić; przetrzymywać dłużej, niż trzeba; strzelba **z-ała** nabój = po spaleniu na panewce nie zaraz wystrzeliła; **z. się,** być zatrzymywanym; stawać, przestawać iść, przerywać czynność, bieg; pozostawać jakiś czas na miejscu, nie iść dalej; **z się** nad czemś= zwracać baczniejszą uwagę na coś, zastanawiać ś. nad czemś; **z. się** po drodze = stawać po drodze, wstępować gdzieś; **z. się** w domu = nie wychodzić, nie wyjeżdżać, pozostawać.

Zatuczać *dok.* Zatuczyć; czynić, że coś zatyje, tuczyć; tucząc zapychać; **z. się,** tucząc ś., stawać ś. tłustym, tyć.

Zatulać *dok.* Zatulić; tuląc zasłaniać, zakrywać, zawijać; **z.** oczy = zamykać; **z.** uszy, gębę = zatykać; **z. się,** być zatulanym.

Zatuła, fartuch skórzany rzemieślników; deska, którą ś. ul a. baré zatula, dłuziec.

Zatułać się, zacząć ś. tułać; tułając ś. zajść dokąd, zabłąkać ś.

Zatumanić, zamylić, zamroczyć, oszołomić, obałamucić.

Zatupać, Zatupnąć, zacząć tupać; **z.** coś, kogoś = tupaniem zagłuszyć, zabić.

Zaturkotać, wydać odgłos turkotania.

Zatuszować, zamazać tuszem, *przen.*, zatrzeć, załagodzić, wyrównać.

Zatwardniać *dok.* Zatwardnić; czynić twardym, nabawiać twardości; **z.** żołądek=wywoływać zatwardzenie, obstrukcję; **z.** serce, umysł =czynić zatwardziałym, nieczułym, obojętnym; **z. się,** stawać ś. twardym, twardnieć, nabawiać ś. twardości; *przen.*, stawać ś. zatwardziałym, obojętnym, nieczułym; stawać ś. uporczywym, zatwardziałym w czemś, grzęznąć w czemś coraz bardziej, umacniać ś., utwierdzać ś. w czemś złem: **z. się** w grzechach, w uporze, w okrucieństwie.

Zatwardnieć, Zatwardnąć, zatwardnić ś., stwardnieć.

Zatwardzać — *p.* Zatwardniać.

Zatwardzenie *rzecz.*, niedyspozycja kiszek, zatrzymujących długo kał; trudne wypróżnienie, obstrukcja.

Zatwardziałość, trwanie w czemś złem; nieczułość, upór.

Zatwardziały, który stał się twardym, stwardniały; zobojętniały, obojętny, nieczuły; upornie w czemś trwający, wytrwały w czemś złem: **z.** w grzechach.

Zatwardzić — *p.* Zatwardzać.

Zatwardzieć — *p.* Zatwardnieć.

Zatwarowate rośliny, *bot.*, rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Zatwarzać *dok.* Zatworzyć; zamykać, zawierać; zapychać, zatykać; **z.** oczy = zamykać, zawierać, zamrużać oczy; zaczynać tworzyć, stwarzać coś.

Zatwierać — *p.* Zatwarzać.

Zatwierdzać *dok.* Zatwierdzić; umacniać, przymocowywać; utykać, zagłębiać; *przen.*, **z.** coś zgodą swoją, zezwoleniem = nadawać czemuś moc prawa, potwierdzać stwierdzać; **z.** kogoś na urzędzie = zgadzać ś. urzędownie, by zajął ten urząd.

Zatwierdzenie, nadanie czemuś mocy prawa; pozwolenie na wykonanie czegoś, przyznanie.

Zatwierdziciel, ten, który zatwierdził.

Zatwierdzić — *p.* Zatwierdzać.

Zatwierdzony, którego zatwierdzono, na który ś. zgodzono, przyjęty.

Zatwora — *p.* Zatwor.

Zatworzyć — *p.* Zatwarzać.

Zatworzysty, opatrzony zatworem, zamczysty; służący do zamykania; dający ś. zamykać, zamykany.

Zatworzyście — *p.* Zatworzysto.

Zatwór, Zatwora, wszystko, co służy do zamykania, zatrzask, zasuwa, rygiel, skobel, zawora; otwór, przestrzeń otworu.

Zatyczać *dok.* Zatyczyć; zasadzać tykami, oznaczać zapomocą tyk, zatykać tyki.

Zatyczka, wszystko, co służy do zatykania czegoś, co gdzieś zatknięto, korek, czop, tłok, kłapeć do zatkania i t. p.; **z.** niewieścia = kwef, zasłona, welon, podwika; p. Wtyczka (*el.*).

Zatyć — *p.* Zatywać.

Zatykać *dok.* Zatkać; wtykając zapełniać, zapychać: **z.** dziurę, szczelinę, otwór; wtykając zamykać, zaszpuntowywać, zakorkowywać: **z.** beczkę, butelkę; zawalać, zapychać, zatamowywać; wtykając umocowywać, nasadzać, aby sterczało; zakładać za coś: **z.** ręce za pas, pióro za ucho; **z.** nos = zasłaniać nos ręką, chustką, aby nie czuć przykrego zapachu; **z.** komuś a. sobie oczy = zasłaniać, aby nie można było patrzeć, aby nie widzieć; **z.** uszy = nie chcieć słuchać czegoś, być obojętnym na coś; **z.** komuś gębę = zmuszać do milczenia; **z.** kiszki = zamulać, wywoływać niestrawność; **z.** dziurę = zapełniać brak, niedostatek; **z.** kimś dziurę = zmuszać go do trudnych, przykrych posług do wszystkiego; **z. się,** być zatykanym; zawalać ś., zamulać ś., zapychać ś.

Zatykadło — *p.* Zatyczka.

Zatykalny, dający ś. zatkać, służący do zatykania.

Zatyle, miejsce ztyłu, strona tylna czegoś.

Zatylny, umieszczony za tyłem kogoś a. czegoś; będący ztyłu.

Zatylek, tylna część, tylna strona czegoś; tył głowy, potylica; **z-ki** nieprzyjaciół = straż tylna, arjergarda.

Zatyły, który zatył.

Zatynkować, pokryć tynkiem.

Zatyrać — *p.* Zaterać.

Zatywać *dok.* Zatyć; zaczynać tyć, stawać ś. nadto otyłym; tyć nad miarę.

Zaufać, Zadufać komuś=położyć w kimś ufność, zawierzyć.

Zaufanie *rzecz.* od Zaufać; ufność, położona w kimś; **z.** w sobie=zbytnie mniemanie o sobie, zarozumiałość.

Zaufany, Zadufany, cieszący ś. czyjemś zaufaniem; **z.** w sobie=zbyt wiele mniemający o sobie, zarozumiały; godny zaufania, któremu można ufać: osoba **z-a**; *rzecz.*, człowiek, któremu można zaufać, poufalec, powiernik.

Zaułek, wąska, ciasna boczna uliczka w mieście.

Zauszek — *p.* Zausznik.

Zausznica, Zauszniczka, ozdoba ze szlachetnego kruszcu i drogich kamieni, noszona w uchu, kolczyk (fig.); w *med.*, wrzód za uchem; ko-

bieta, szepcząca ludziom do ucha plotki, obmawiająca tajnie dla schlebienia komuś; powiernica, konfidentka.

Zauszniczek — *p.* Zausznik.

Zauszniczka — *p.* Zausznica.

Zauszniczy, Zauszny, dotyczący zausznika, właściwy zausznikowi.

Zausznie *przysł.*, potajemnie, do ucha.

Zausznik, Zauszniczek, człowiek szepczący plotki i potwarze komuś do ucha dla przypodobania mu ś.; zaufalec, powiernik, konfident; zausznica, kolczyk.

Zauszny — *p.* Zauszniczy.

Zautomatyzować, zrobić automatycznym, zmechanizować.

Zauważać *dok.* Zauważyć; zwrócić na coś uwagę, spostrzegać coś; robić co do czegoś swoją uwagę, wypowiadać swoje zdanie w jakiejś sprawie; **z-ż**=zwrócić swoją uwagę.

Zauzdywać *dok.* Zauzdać; nakładać uzdę, kiełznać: **z.** konia; *przen.*, hamować, powściągać; **z. się,** być zauzdywanym; *przen.*, być hamowanym, wstrzymywanym.

Zawabiać *dok.* Zawabić; przynęcać, przymamiać, przywabiać.

Zawachlować, wachlując rozżarzyć, zaniecić: **z.** ogień; zacząć wachlować, poruszać, chłodzić wachlarzem.

Zawada, to, co zawadza, tamuje bieg, to, o co ś. potykamy; *przen.*, przeszkoda, przeciwność, trudność; być na **z-dzie** komuś, czemuś=przeszkadzać w dosięgeniu czegoś.

Zawadca, *myśl.*, pies, który w gonieniu za zwierzyną innym psom przeszkadza; zawadjaka, awanturnik, warchoł.

Zawadjacki, właściwy zawadjace, awanturniczy, warcholski.

Zawadjacko *przysł.*, w sposób, właściwy zawadjace.

Zawadjactwo, kłótliwość, awanturnictwo, warcholstwo.

Zawadjaka, człowiek kłótliwy, burda, hałaburda, awanturnik, warchoł.

Zawadniać *dok.* Zawodnić; zalewać, zatapiać wodą.

Zawadzać *dok.* Zawadzić; uderzać mimowoli o coś, zahaczać o coś, potykać ś. na czemś, zaczepiać o zawadę; **z.** komuś czemuś = stać na zawadzie, przeszkadzać komuś, czemuś, nie dopuszczać do spełnienia (ś.) czegoś, nie pozwalać na coś; być przykrym, nieznośnym komuś, tamować mu swobodę ruchów, czynów; **z.** czemś w coś=zatykać, zasadzać coś w coś; **z.** w coś=uderzać w coś głęboko, szkodzić, np. na zdrowiu, ujemnie działać na coś; **z. się,** pojawiać ś., trafiać ś. między innemi, zdarzać ś.

Zawadzisty pełen zawad.

Zawahać (się), zacząć (ś.) wahać, być niepewnym czegoś, nie decydować (ś.), wstrzymywać (ś.) od wypowiedzenia sądu, cofać (ś.).

Zawakować, o urzędach, o posadach: zacząć wakować, otworzyć ś.; o urzędach, miejscach, posadach urzędowych: zacząć być nie zajętym.

Zawalać (się), zabrudzić (ś.), za-

smolić (ś.), zabrukać (ś.), powalać (ś.), zapaskudzić (ś.).

Zawalać *dok.* Zawalić; waląc, obalając zabarykadowywać, zasypywać tamując drogę; zarzucać ciężarami, waląc ciężkie przedmioty zatłaczać; uderzać, walić czemś ciężkiem; zapełniać, zarzucać coś czemś; zapychać, zatykać czemś ciężkiem; sprawiać, aby coś upadło, zwalać; **z.** drogę, przystęp = zalegać, zastępować; **z. się,** być zawalanym; rozpadać ś., padać w gruzy, zapadać ś., rozsypywać ś.; **z. się** dokąd = cisnąć ś. dokąd natrętnie.

Zawalcować, odbyć walcowanie czegoś, zwalcować; walcując, zarobić, zagładzić coś; zatańczyć walca.

Zawalić — *p.* Zawalać; *przen.,* zabazgrać, zapisać gęsto, zasmarować.

Zawalidroga, próżniak, nicpoń, darmozjad, leniwiec.

Zawalina, miejsce czemś zawalone, zawalisko; wszystko, co zawala drogę, zawada, zapora, zawał; w *lm.,* **z-y,** gruz zawalonego domu.

Zawalisko — *p.* Zawalina.

Zawalny, zawalający, nawalnie zasypujący; położony za wałem, za okopem, zaokopowy, przedokopowy, zawałowy.

Zawał, zawalenie ś., rozwalenie ś. czegoś; wszystko, co zawala drogę, zator, zasyp, zaspa, zasieka i t. p.; *przen.,* przeszkoda, zawada; miejsce, zawalone czemś, zawalina, zawalisko; miejsce rozwalone, zapadnięte, wklęsłość, zaklęsłość; w *lm.,* **z-y,** przepełnienie krwią gruczołów brzusznych.

Zawała, zawalenie ś., rozwalenie ś.; przeszkoda, tamująca drogę.

Zawałek, fortyfikacja zewnętrzna.

Zawałęsać się, wałęsając ś. zajść, zawlec ś. dokąd.

Zawałka, gruczołek; w *lm.,* **z-i,** przepełnienie krwią gruczołów brzusznych.

Zawałkować, wałkując zakryć, zarobić, wygładzić wałkiem.

Zawapnić, zaprawić, zamazać, zapchać, zatkać, zagładzić wapnem.

Zawar, *med.,* lekarstwo, gotowane w wodzie aż do zawrzenia.

Zawarcholić, wdać ś. w warcholenie, w zamieszanie; sprawiać niezgodę, wszczął kłótnię, zwadę.

Zawarcie *rzecz.* od Zawrzeć; to, na co zawierają, zamknięcie, zamek; to, co jest zawarte, zamknięte mieszkanie; **z.** umowy = ułożenie warunków.

Zawarcie *przysł.,* zwięźle.

Zawarczeć, Zawarknąć, odezwać ś. warkiem.

Zawarowywać *dok.* Zawarować; zastrzegać, zabezpieczać sobie coś, wymawiać sobie coś zgóry, zamieszczać jakieś warunki w umowie; chronić, strzec, chować, uchowywać od czegoś; **z. się,** być zawarowywanym.

Zawartość, to, co ś. w czemś zawiera, co jest we wnętrzu, czegoś; treść czegoś; ilość czegoś, dająca ś. umieścić w czemś.

Zawarty, którego zawarto w czemś; zawierający ś. w czemś; mieszczący ś. w czemś; skryty, nieszczery, zamknięty w sobie; nieotwarty, nieotworzysty.

Zawarunkować, zastrzec warunkiem, uzależnić od pewnych warunków.

Zawarzać (się) *dok.* Zawarzyć (ś.); warzeniem zagotowywać (ś.), zaczynać ś. warzyć, gotować.

Zawaśniać *dok.* Zawaśnić; do waśni pobudzać, kłócić, wadzić, waśnić.

Zawaśnik, ten, który waśni ludzi między sobą.

Zaważać *dok.* Zaważyć; mieć pewną wagę, pewien ciężar, ważyć tyle a tyle; **z.** coś=równać ś. czemuś w wadze, w znaczeniu, w wartości; mieć pewną wartość, pewne znaczenie; **z.** na szali czyichś losów=wpływać na nie przeważnie.

Zawąchać, poczuć węchem, zwąchać.

Zawątlać *dok.* Zawątlić; wątłym czynić, wycieńczać, osłabiać.

Zawciąg, roślina z rzędu wolnopłatkowych, z rzędu pierwiosnkowych, z rodziny ołownicowatych (fig.), zatrwian.

Zawczasu *przysł.,* dość wcześnie, w sam czas, nie za późno; zbyt wcześnie, przedwcześnie.

Zawczesność, własność tego, co jest przedwczesne, zbyt wczesne.

Zawczoraj *przysł.,* przed dniem wczorajszym, onegdaj.

Zawczorajszy, który ś. stał zawczoraj, onegdajszy.

Zawdy, Zawżdy *gwar.* — *p.* Zawsze.

Zawdzięć — *p.* Zadziewać.

Zawdzielubka, robak z gromady pierścienic rurkowatych.

Zawdziewać *dok.* Zawdziać; kłaść coś z ubrania na siebie, odziewać ś. w coś, nakładać coś na siebie; **z. się,** być zawdziewanym.

Zawdzięczać *dok.* Zawdzięczyć; być winnym, być obowiązanym komuś za coś, poczuwać ś. względem kogoś do wdzięczności za otrzymane dobrodziejstwo, łaskę, grzeczność, wywdzięczać ś. komuś.

Zawdzin, roślina z rodziny styrakowcowatych (fig.).

Zawecować, wecując zaostrzyć, wyostrzyć.

Zawerbować, zwerbować, zaciągnąć do wojska, do stowarzyszenia; **z. się,** być zawerbowanym.

Zawerucha *ukr.,* taniec ludu ruskiego w cztery osoby, które, złożywszy na krzyż ręce, szybko kręcą ś. wkoło.

Zaweselić (się), rozweselić (ś.), rozradować (ś.).

Zawetować, oddać wet za wet, odpłacić komuś, nagrodzić komuś coś, oddać coś wzajemnie.

Zawezwać, wezwać, przywołać, dać polecenie przyprowadzenia kogoś.

Zawędrować — *nied.* Zawędrowywać; wędrując zachodzić do jakiegoś miejsca.

Zawędzać *dok.* Zawędzić; nieco wędzić, czynić, że coś wyschnie; **z. ś.,** wysuszyć ś., mocno schudnąć.

Zawędzony, którego zawędzono.

Zawęzić, zacisnąć, zrobić węższym, związać mocno.

Zawęźlić, zawiązać na węzeł.

Zawężać *dok.* Zawężyć; węższym czynić, ściągać.

Zawiać — *p.* Zawiewać.

Zawiadamiać *dok.* Zawiadomić; uwiadamiać kogoś o czemś, udzielać wiadomości komuś o czemś; informować, objaśniać kogoś o czemś; **z. się,** zawiadamiać ś. wzajemnie; być zawiadamianym.

Zawiadomienie *rzecz.* od Zawiadomić; wiadomość, komuś udzielona, wieść, nowina; ogłoszenie.

Zawiadować — *p.* Zawiadywać.

Zawiadowca, człowiek, zawiadujący, zarządzający czemś, administrator, komisarz, ekonom, intendent; **z.** stacji kolejowej = naczelnik.

Zawiadowczy, właściwy zawiadowcy, należący do zawiadowcy.

Zawiadowczyni *for. ż.* od Zawiadowca.

Zawiadowstwo, urząd, praca, stanowisko zawiadowcy.

Zawiadywać, Zawiadować, obmyślać, opatrywać; **z.** kimś, czemś = mieć coś pod swoim nadzorem; dozorować, władać, zarządzać, administrować, kierować, rządzić; być przełożonym, być zwierzchnikiem nad kimś, nad czemś.

Zawianie *rzecz.* od Zawiać; przeziębienie wskutek przeciągu powietrza.

Zawiany *gmin.,* pijany.

Zawiasa, rodzaj haka żelaznego, na którym drzwi, okna, lufciki i t. p. zawieszają ś. u futryn (fig.); wogóle

wszystko, co służy do zawieszania; kręci ś., jak na **z-ach** = jest ruchliwy, nie może usiedzieć na miejscu; gębę ma, jak na **z-ach** = jest ga-

datliwy; **z-y ziemi** = osie biegunów ziemskich.

Zawiaska *zdr.* od Zawiasa; **z-i pergaminowe**=rzemyki, na których wiszą pieczęcie u dokumentu.

Zawiasowce, rząd mięczaków ramienionogów.

Zawiasowy, odnoszący ś. do zawias; opatrzony zawiasami, składany, zamykany.

Zawiaśnik różowy, gatunek małżów niecewków, o skorupach różowych, z licznemi długiemi kolcami, rozrzuconemi po żeberkach, żyje w morzu Śródziemnem, kłopotek (fig.).

Zawiąz, Zawiązka — *p.* Zawiązek.

Zawiązać — *p.* Zawiązywać.

Zawiązek, zarodek, zapłodek; w *bot.*, dolna rozszerzona w kształcie buteleczki część kwiatu, zawierająca zalążki, z których następnie powstają owoce (fig.); *przen.*, początek, źródło, zaródź, zadatek.

Zawiązka, to, co służy do zawiązania.

Zawiązywać *dok.* Zawiązać; związując, zamykać: **z.** worek; związując łączyć: **z.** rzeczy = bagaże; zawiązując, pakować, przewiązywać, obwiązywać: **z.** paczkę, kufer; zawiązując, zaciągać, zaciskać: **z.** węzeł, supeł; wikłać, plątać, zaplatać, zamotywać: **z.** coś w czemś = włożywszy coś w coś, związywać; związawszy, tworzyć pewien kształt: **z.** krawat, kokardę, wstążkę, podwiązkę, chustkę na szyi, **z.** koniowi ogon; **z.** ranę = wiążąc, opatrywać, przewiązywać, bandażować; **z.** oczy = zasłaniać, zakrywać; **z.** gębę, usta = zmuszać do milczenia, do trzymania czegoś w tajemnicy; **z.** komuś świat = zagradzać drogę do szczęścia, do powodzenia, do karjery; **z.** z kimś przyjaźń = zaprzyjaźniać ś. z kimś: **z.** z kimś rozmowę = zaczynać rozmawiać, wdawać ś. w rozmowę; **z.** towarzystwo = tworzyć, formować towarzystwo; **z.** jakieś stowarzyszenie, spółkę = powoływać do życia, tworzyć; nie umie i kozie ogona zawiązać = nic nie potrafi, do niczego nie jest zdolny; **z. się,** być zawiązywanym; wikłać ś., splatać ś., pleść ś.; formować ś., tworzyć ś., rosnąc: kapusta ś. zawiązuje; wyrastać z zawiązku: owoc ś. zawiązuje; być tworzonym, powoływanym do życia, powstawać, zaczynać ś.

Zawichrzać *dok.* Zawichrzyć; zaczynać wichrzyć, wypełniać powiewem wiatru, zawiewać wichrem; *przen.*, zaburzać, burzyć, wziąć ś. do wichrzenia między ludźmi, niepokoić, wzniecać rozruchy, mieszać porządek czegoś, wichrzyć: **z.** rozum = zamącać, durzyć, odurzać; **z. się,** być zawichrzanym, burzyć ś., wichrzyć ś.

Zawichrzenie *rzecz.* od Zawichrzyć; zamieszka, zamęt, nieporządek, bunt.

Zawicie *rzecz.* od Zawić; to, czem ś. coś zawija, zawiązka; przykrycie głowy a. twarzy, zasłona, kwef, podwika, zawój.

Zawić — *p.* Zawijać.

! Zawidymować, zaświadczyć swoim podpisem.

Zawiecznіać *dok.* Zawiecznić; czynić coś wiecznym; **z. się,** stawać ś. wiecznym.

Zawiecznica, roślina wiecznik.

Zawiecznić — *p.* Zawiecznіać.

Zawieczny, odwieczny, prastary, który istnieć będzie po upływie wieków.

Zawiedziony, którego zawiedziono; oszukany, który ś. zawiódł, doznał zawodu.

Zawieja, zawierucha, zamieć śnieżna, zadymka.

Zawiejka — *p.* Zawieja.

Zawiejny, pełen zawiei, wietrzny, burzliwy.

Zawieniec, w dawnem prawie polskiem: pewna suma z majątku męża a. dożywocie na pewnej części jego majątku, które wyznaczało prawo pannie, wychodzącej zamąż bez posagu.

Zawieracz, człowiek, który coś zawiera, zamyka; przyrząd do zamykania czegoś, zasuwa.

Zawierać *dok.* Zawrzeć; zamykać, trzymać zamkniętym; obejmować, mieścić w sobie, zmieszczać w swem wnętrzu; *przen.*, zamykać pewną przestrzeń; mieć coś za swoją treść, za myśl; zawiązywać, kojarzyć, tworzyć: **z.** przyjaźń, związek, wspólkę, związek małżeński, **z.** pokój, przymierze, traktat, umowę; **z.** komuś powieki = być przy jego zgonie; **z.** powieki = umierać, konać; **z. się,** zamykać ś., być zamykanym, być zawartym; mieścić ś. w czemś.

Zawieradło, przyrząd, służący do zawierania, zamykania; zawora, zasuwa, rygiel.

Zawieratka, roślina petunja.

Zawierca *stpl.* w dawnej Polsce szlachcic drugiego rzędu, świerczałka, skartabellus.

Zawiercać *dok.* Zawiercić; zaczynać wiercić; wkręcać, zakręcać, przyśrubowywać; wierząc zakręcać; zamykać: **z.** drzwi; **z. się,** zawracać ś., zakręcać ś.

Zawiernie *stpl. przysł.*, zapewne, zaiste.

Zawierszać *stpl. dok.* Zawierszyć; dachem, wierzchem pokrywać.

Zawierucha, zamieć, zawieja, zadymka; **z.** morska = burza morska; *przen.*, rozruch, niepokój, zamieszanie, bunt, zaburzenie.

Zawieruszać *dok.* Zawieruszyć; wichrzyć, burzyć, zawichrzać, zaburzać; zarzucać, zaprzątać, zadziewać, zapodziewać; **z. się,** zawichrzać ś., zaburzać ś., zadziewać ś., podziewać ś., zarzucać ś.; zabłąkiwać ś., zachodzić do jakiegoś miejsca i nie wracać.

Zawierzać *dok.* Zawierzyć komuś, dawać komuś wiarę, wierzyć, ufać komuś, powierzać coś komuś.

Zawierzchnie *przysł.*, powierzchownie, zewnętrznie.

Zawierzchny, zwierzchni, powierzchowny, zewnętrzny.

Zawierzchować, zrobić wierzch na czemś, zakończyć coś wierzchem, np. stóg siana.

Zawierzgać, Zawierzgnąć, zacząć wierzgać, wierzgnąć.

Zawierzyć — *p.* Zawierzać.

Zawiesić — *p.* Zawieszać.

Zawiesidło, wszystko, co służy do zawieszania, nić, pręt, utrzymujący ciało zawieszone a. przywiązane do punktu stałego.

Zawiesie, wiązanie utrzymujące pompy w szybach kopalnianych, zawieszone na łańcuchach a. linach.

Zawiesina *fiz.*, płyn, w którym zawarta jest jakaś substancja nierozpuszczalna; to, co w płynie nie opada na dno; emulsja.

Zawiesisto *przysł.*, z zawiesistością, obficie, gęsto, tłusto.

Zawiesistość, własność tego, co jest zawiesiste.

Zawiesisty, zwisły, zwieszający ś. obwisły; służący do zawieszania; nos **z.** = pociągły; wąs **z.** = wąs duży, na dół spuszczony; ogar **z.**= o zwisających uszach; wół **z.** = ze zwisającem podgardlem; gęsty, gęsto ugotowany: sos **z.**

Zawieszacz, ten, który coś zawiesza.

Zawieszać *dok.* Zawiesić; zaczepiać tak, aby wisiało, wieszać; **z.** coś czemś=zastawiać czemś wiszącem; **z.** coś na czemś=gruntować, zasadzać, zakładać; wstrzymywać, odraczać, odkładać, limitować, przerywać na jakiś czas a. na zawsze: **z.** posiedzenie, narady, obrady, sądy, kroki nieprzyjacielskie; **z.** urzędnika = pozbawiać go czasowo a. na stałe urzędu, suspendować; **z.** coś w kościele = poświęcać jako ofiarę, wotum; **z.** oczy, myśli na czemś = zwracać na coś uwagę, brać coś pod rozwagę; **z.** coś na kołku = dać pokój czemuś, nie występować z czemś; **z.** bramę, drzwi, okno = osadzać na zawiasach; **z. się,** być zawieszanym; wieszać ś., uwieszać ś., czepiać ś. czegoś; zatrzymywać ś., wstrzymywać ś.; znajdować tymczasowe zajęcie, posadę, aby potem pozostać przy nich na stałe; zasadzać ś., polegać; piętrzyć ś., stawać murem.

Zawieszczać *dok.* Zawieszczyć, Zawieścić; wieszcząc zapowiadać, zaprorokować.

Zawieszenie *rzecz.* od Zawiesić; dar, ofiara, zawieszona w kościele, wotum; **z.** broni = rozejm, armistycjum, wstrzymanie kroków wojennych; interdykt, klątwa kościelna; niepewność, wahanie: trzymać kogoś w **z-u** = pozostawiać w niepewności, co ma dalej czynić; w stylistyce: zwrot retoryczny, zwany też niedomówieniem.

Zawieścić — *p.* Zawieszczać.

Zawieść — *p.* Zawodzić.

Zawietrzać *dok.* Zawietrzyć; poczuwać węchem, zwietrzać; tęchnąć; **z. się** = przechodzić stęchlizną, psuć ś., przechodzić jakąś wonią.

Zawietrzna *żegl.*, strona okrętu, strona, znajdująca się za wiatrem, t. j. ta, w którą wiatr nie uderza.

Zawietrznik, deska umocowana na końcu dachu dla chronienia od wiatru.

Zawiew, Zawiewa, zawiewanie, zawianie; wiatr, wicher, zawierucha, burza; zadymka, zawieja; zamieszanie, rozruch, bunt, zaburzenie.

Zawiewać *dok.* Zawiać, Zawionąć; o wietrze: zaczynać wiać, przeciągać; **z.** w coś=wiać w coś; wiejąc, zanosić na jakieś miejsce; zawiało go = przeziębił ś., *żart.*, upił ś., urznął ś.; **z.** kogoś—zaczynać wiać na kogoś; **z.** coś czemś=wiejąc zasypywać coś czemś.

Zawiewka, zadymka, zamieć śnieżna.

Zawieźć — *p.* Zawozić.

Zawiędły, Zawiędniały, zaschły, zwiędniały, zastarzały, zakorzeniony; zawędzony.

Zawiędnąć, Zawiędnieć, zacząć więdnąć, więdnąc podeschnąć; zaschnąć w dymie, nad dymem, zawędzić ś.; zestarzeć ś.

Zawięzić, sprawiać, że coś gdzie zawięźnie, zaplącze ś., umotać, zawikłać, uplątać.

Zawięzły, który zawiązł.

Zawięznąć, uwięznąć, zagrzęznąć w czemś lepkiem, np. w błocie; zamotać ś., umotać ś., uwikłać ś.; zatrzymać ś. w wąskiem przejściu, tak że ś. ruszyć nie można.

Zawijacz, ten, co zawija.

Zawijać *dok.* Zawinąć, Zawić, obwijać, obwinąwszy okrywać, obtulać, okręcać, zawikływać, uwikływać; zaplątywać w coś; wijąc robić coś; uplatać, skręcać, nakręcać; **z.** taniec a. w tańcu = tańczyć z rozmachem; zwijać, skręcać w trąbkę, zakasywać, podwijać, podnosić: **z.** rękawy, nogawice; *przen.*, trzeba zawinąć rękawy = wziąć ś. gorliwie do pracy; **z.** do brzegu, do portu = przybijać do brzegu łódką, wpłynąć do portu okrętem i stanąć tam na kotwicy; wywijać czemś wymachiwać; fryzować, układać w pukle, kędzierzawić; zajadać z apetytem, pałaszować; **z. się,** być zawijanym, owijać ś. w coś; wikłać ś., wplątywać ś. w coś; **z. się** koło kogoś, koło czegoś=zręcznie koło kogoś, czegoś chodzić, dokładać starranności dla osiągnięcia swoich celów, chodzić koło kogoś, czegoś, zabierać ś. do czegoś z zapałem; **z.** się gdzieś, między czemś=zdarzać ś., przytrafiać ś.; groch **z-ja się** koło tyczki = owijając ś. pnie ś.; zaginać ś.

Zawijadło, zawinięcie; to, w co zawijają.

Zawijanki (-ek), rzeczy zwinięte; potrawa ze szczupaków w obłączki; kluseczki, pierożki.

Zawijka, to, co służy do zawijania, podwika, osłona, fartuch, chustka, owijana dokoła głowy u kobiet wiejskich; w *bot.*, osłonka zarodni u paproci.

Zawikłać — *p.* Zawikływać.

Zawikłanie *rzecz.* od Zawikłać; coś zawikłanego, zawiłość, poplątanie, plątanina, zamieszanie, zamęt.

Zawikłanie *przysł.*, w sposób zawikłany, niejasno, zawile.

Zawikłany, którego zawikłano; zawiły, trudny do rozplątania, do zrozumienia, niejasny, poplątany.

Zawikływać (się) *dok.* Zawikłać (ś.); gmatwać (ś.), mieszać (ś.), zaplątywać (ś.), zamotywać (ś.), wikłać (ś.) w czemś.

Zawile, Zawiło *przysł.*, niejasno, niewyraźnie, z zawiłością, zawikłanie, poplątanie, trudno do zrozumienia.

Zawilec, wietrznia, sasanka, anemona, roślina zielna z rodziny jaskrowatych (fig.).

Zawilgnąć, Zawilżeć, zajść wilgocią.

Zawilgocić, Zawilgotnić — *p.* Zawilżyć.

Zawilgotnieć — *p.* Zawilżeć.

Zawilżać *dok.* Zawilżyć; robić wilgotnym, mokrym, nasycać wilgocią, moczyć.

Zawilżeć — *p.* Zawilgnąć.

Zawilżyć, Zawilgocić — *p.* Zawilżać.

Zawiłek — *p.* Zawilec.

Zawiło — *p.* Zawile.

Zawiłość, cecha tego, co jest zawiłe, zawikłanie, zagmatwanie, poplątanie; niejasność, coś trudnego do zrozumienia, pomieszanego.

Zawity, splątany, zawikłany, powikłany; ciemny, niejasny, niezrozumiały: **z.** styl; głowa **z-a** = z bujnym włosem grzywiastym; **z.** rok, termin — *p.* Zawity.

Zawinąć — *p.* Zawijać.

Zawiniątko, coś zawiniętego, mała paczka zawinięta, niewielki pakunek.

Zawinić, popełnić winę, zgrzeszyć, przewinić, stać ś., winnym względem kogoś w czemś.

Zawinienie *rzecz.* od Zawinić; przewinienie, wina.

Zawinięcie *rzecz.* od Zawinąć; to, w co ś. coś zawija; owinięcie, coś zawiniętego, zawiniątko, zagięcie; niema nawet na **z.** palca = jest niezmiernie mało.

Zawisać *dok.* Zawisnąć; zaczepiwszy ś. jednym punktem u czegoś; resztą ciężaru zwisać, wisieć w powietrzu, być uwieszonym, nie tonąć, nie iść na dno; **z.** od kogoś=zależeć, być zależnym od kogoś, być mu podwładnym; zasadzać ś., gruntować ś. na czemś, polegać na czemś, zależeć od czegoś; spadać na kogoś; krupić ś. na kimś.

Zawisak, motyl z rodzaju tejże nazwy, z rodziny kordziuków czyli ślinksów, z podrzędu zmierzchnikowców (fig).

Zawisłość, zależność, podwładność komuś a. czemuś.

Zawisły, który zawisł, wiszący zgóry na dół, zwieszony, zwisający; zależący, zależny od kogoś, od czegoś, podwładny komuś.

Zawisnąć — *p.* Zawisać.

Zawistnica, kobieta zawistna, zazdrośnica.

Zawistnie *przysł.*, z zawiścią, zazdrośnie, nieprzyjaźnie.

Zawistnik, człowiek zawistny, zazdrośnik.

Zawistny, patrzący z żalem na cudze powodzenie, nie mogący znieść tego, że ktoś inny ma to, czego on nie ma, pełen zawiści, zazdrosny, nieprzyjazny.

Zawiść, uczucie nieprzyjazne względem kogoś szczęśliwego, posiadającego coś więcej, zazdrość.

Zawiśle, miejscowość, położona za Wisłą, z tamtej strony Wisły.

Zawitać dokąd a. do kogoś=przybyć, przyjechać z tem przekonaniem, że ś. będzie mile witanym, zjawiać ś., pokazać ś.; dzień **z-ał** = zrobiło ś. jasno, wesoło.

Zawitek, tok śrubowy.

Zawitka, rodzaj ślimaka grzebykoskrzelnego, wstęgojęzycznego, o skorupce długiej, wpoprzek fałdowanej, żyjący w morzach wschodnioindyjskich (fig.).

Zawity, którego zawito, zawinięty; w dawnem prawie polskiem: rok **z.** = termin ostateczny sprawy sądowej.

Zawlekać, Zawłóczyć *dok.* Zawlec; wlec aż do pewnego miejsca, zaciągać, dociągać dokąd; **z.** igłę nitką = nawlekać; **z.** nitkę, tasiemkę, włos = przewlekać igliczką; *przen.*, pociągać, przynęcać, zapalać do czegoś, zmuszać; **z. się,** być zawlekanym; dostawać ś. dokąd z trudem, zbierając resztki sił, ledwie dochodzić dokądś, doczołgiwać się.

Zawładać, Zawładnąć, kimś, czemś, nad kimś, nad czemś = roz-

ciągnąć nad kimś, nad czemś swoje panowanie, swoją władzę, zacząć władać, opanować.

Zawłoka — *p.* Zawlóka.

Zawłóczny, Zawłoczny, odnoszący ś. do zawłóki, dotyczący zawłóczenia.

Zawłóczyć — *p.* Zawlekać; zabronować, skończyć bronowanie.

Zawłóka, Zawłoka, zawłóczenie, zawlekanie; zawleczona pod skórę tasiemka, sznurek, włos, w celu odciągnięcia choroby (jeden z zabobonnych środków dawnego lecznictwa); zaciąg, bielmo na oku, karakta.

Zawnioskować, wyprowadzić wniosek z przesłanek, podać wniosek.

Zawnuk *stpl.* praprawnuk.

Zawoalować, zasłonić woalem, zakwefić.

Zawodca, w dawnem prawie polskiem: człowiek, dający zabezpieczenie prawne, ewiktor.

Zawodnictwo, stawanie do zawodów, ubieganie ś. o coś wespół z innymi; rywalizacja.

Zawodniczy, dotyczący zawodnika a. zawodu, odnoszący ś. do zawodów, wyścigowy; *rzecz.*, urzędnik, zawiadowca wyścigów.

Zawodnić — *p.* Zawadniać.

Zawodnie *przysł.*, z możnością zawodu, sposobem zawodnym, niepewnie, omylnie; wyścigając ś., idąc w zawody.

Zawodnik, człowiek, idący z kimś w zawody, wyścigający ś., współubiegający ś. z kimś; współzawodnik, rywal; koń, biegający w zawody, wyścigowiec.

Zawodność, to, co jest zawodne, omylne, niepewne, co może przynieść zawód, rozczarowanie.

Zawodny, powodujący zawód, wywołujący rozczarowanie, zwodny, niepewny, omylny, złudny, ułudny — *p.* Zawodowy.

Zawodować, biegać w zawody, ścigać ś., brać udział w wyścigach; współubiegać ś., rywalizować.

Zawodowiec, człowiek, poświęcający ś. specjalnie jakiemuś zawodowi i biegły w nim, fachowiec.

Zawodowy, odnoszący ś. do zawodów, wyścigowy; dotyczący jakiegoś zawodu, powołania, fachowy, specjalny.

Zawodzić *dok.* Zawieść; prowadzić, doprowadzać kogoś, coś, do pewnego miejsca, do pewnego kresu; *przen.*, wabić, nęcić, pociągać; odprowadzać od prawdziwej drogi, sprowadzać na manowce; oszukiwać omamiać; omylać nadzieję, nie spełniać oczekiwania, robić komuś zawód; zawlekać, zakrywać, zasłaniać; śpiewać tęskno, żałośnie; **z.** głosem = żalić ś. głośno, lamentować; **z. się,** być zawodzonym; **z. się** na kimś, na czemś=doznawać zawodu, mylić ś. w swoich nadziejach, oczekiwaniach, błądzić w powziętej nadziei; zapędzać ś., zapuszczać ś. w coś; rozwodzić ś., rzecz swoją rozwlekle prowadzić.

Zawodzenie *rzecz.* od Zawodzić, płacz żałosny, lament, śpiew żałosny, płaczliwy.

Zawodzie, miejscowość, położona za wodą.

Zawoik *zdr.* od Zawój.

Zawoisty, o drzewie: świdrowaty, kręty.

Zawojec, gatunek drozda (fig.).

Zawojek — *p.* Zawoik; gatunek ślimaka przodoskrzelnego, tarczoskrzelnego, o skorupie okrągłostożkowej, gładkiej, żyjący w morzach oceanu Atlantyckiego (fig.).

Zawojnik, wielka opaska, zawój strojny turecki.

Zawojować, wojując zająć, podbić, opanować; stać ś. panem czyjejś własności, czyjejś woli, ujarzmić, poskromić kogoś, uczynić go w zupełności posłusznym sobie.

Zawołać, zacząć wołać, wydać głos gromki, wykrzyknąć; wezwać kogoś, aby przyszedł, zbliżył ś., przywołać.

Zawołanie, wezwanie kogoś, aby przyszedł; stan, powołanie; hasło, którem członkowie rodu zwoływali ś. na wspólne zebrania i w walce; mieć coś na **z.** = w każdej chwili przygotowane.

Zawołanie *przysł.*, sławnie, znakomicie; wybornie, wyśmienicie, doskonale.

Zawołany, którego zawołano; sławny, głośny, doskonały, wyborny, wyśmienity, znakomity; zamiłowany.

Zawoływacz, człowiek, który zawołuje, wzywa, wzywacz.

Zawonieć, poczuć węchem; zacząć wonieć, zapachnąć, wydać woń, zapach.

Zawora, Zawor, przyrząd, służący do zamykania, wrzeciądz, drąg, zasuwka, rygiel, zapora; zawada, przeszkoda; zawarcie, zamknięcie; zawarcie ś., zapchanie jakiegoś przewodu w organizmie ludzkim a. zwierzęcym; — *p.* Zawornik.

Zaworka *zdr.* od Zawora.

Zawornik, kamień, wmurowany w samym środku sklepienia, kamień framużny, sklepny, brzeżny, zamek sklepienia.

Zawoskować — *p.* Zawoszczyć.

Zawoszczyć, Zawoskować, pokryć warstewką wosku, zagładzić woskiem.

Zawotować, wyrazić zgodę na coś przez głosowanie.

Zawozić *dok.* Zawieźć; wioząc wozem, koniem, statkiem, dostawiać kogoś, coś do pewnego punktu; zapełniać, zasypywać czemś przywożonem, np. piaskiem, gliną, kamieniami.

Zawoźnik, ten, który przyjechał do młyna ze zbożem dla zmielenia.

Zawoźny, skądinąd przywoźny, przewoźny, importowany, sprowadzany z zagranicy.

Zawód, zawodzenie, zawiedzenie do pewnego miejsca; bieg prędki; bieganie na placu zawodów, bieg do mety, ściganie ś., wyścigi; miejsce zawodów, plac wyścigowy, boisko, hipodrom; *przen.*, bieg życia, okres życia, działalności; powołanie, stan, karjera, profesja: **z.** naukowy, **z.** wojskowy, **z.** urzędniczy; zamach, rozpęd, zaciąg; zachodzenie około czegoś, zachód, staranie około czegoś; zawiedzenie oczekiwania, omylenie nadziei, rachuby, rozczarowanie, nieziszczenie ś. czegoś.

Zawódca, Zawodziciel, ten, który zawodzi czyjąś nadzieję; w dawnem prawie polskiem: ten kto wszczyna proces, pozywa kogoś do sądu, powód, iściec; ten, kto zaciągnął dług; właściciel pierwotny, od którego ktoś nabył własność.

Zawódka, statek wodny przy młynie pływaku, 6 stóp szeroki, na którym koniec wału spoczywa.

Zawój, wstęga, chusta, owinięta dokoła głowy, nakrycie głowy narodów wschodnich, turban (fig.); w *archit.*, ozdoba głowicy słupa w porządku jońskim i złożonym w kształcie linji spiralnej, ślimacznica.

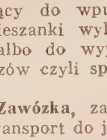

Zawór — *p.* Zawora, otwór, wentyl w cylindrze silnika samochodowego, służący do wpuszczania do cylindra mieszanki wybuchowej (**z.** wlotowy), albo do wypuszczania z cylindra gazów czyli spalin, (**z.** wydechowy).

Zawóz, Zawózka, zawożenie, zawiezienie, transport do jakiegoś miejsca; wielkie zgromadzenie ś. zawoźników do młyna.

Zawracać *dok.* Zawrócić; biegnąc, idąc, jadąc, obracać ś., kierować ś. w pewną stronę, zakręcać; skręcać; zmuszać, skłaniać kogoś idącego, jadącego, płynącego, by wrócił w tę samą stronę, skąd szedł, jechał, płynął; idąc, jadąc, płynąc, zwracać ś. w tym samym kierunku, skąd ś. przyszło, przyjechało, przypłynęło; *przen.*, odciągać, odwodzić od czegoś; **z.** oczy = przewracać; **z.** głowę = nabawiać zawrotu głowy, odurzać; **z.** komuś głowę = narzucać ś. komuś, zanudzać kogoś; prze-

wracać w głowie, czynić wartogłowem, bałamucić kogoś, rozkochiwać kogoś w sobie; **z. się,** obracać ś. w przeciwną stronę, zakręcać; obracać ś. w pewną stronę pod pewnym kątem, skręcać; kręcić ś., odurzać ś. od nadużycia trunku, od silnego wzruszenia i t. p.; **z-iło** mu ś. w głowie = dostał zawrotu głowy, przewróciło mu ś.; pomieszało ś. w głowie, stracił panowanie nad sobą; ma jakieś zachcianki.

Zawracanie *rzecz.* od Zawracać; *żart.*, **z.** głowy = głupstwa, brednie, kłamstwo, blaga.

Zawrotnie *przysł.*, z zawrotem; wywołując zawrót (głowy).

Zawrotny, zawracający, zawrócony; wywołujący zawrót (głowy); nieprawdopodobny, trudny do objęcia rozumem: **z-a** szybkość biegu; położony za wrotami.

Zawrócić — *p.* Zawracać.

Zawrót, zawracanie, powracanie, nawracanie; zwrot, skręt; zawikłanie, zakłopotanie; chaos, zamieszanie, zamęt; **z.** głowy = uczucie, jakby wszystkie przedmioty, a nawet sama osoba kręciły ś. wokoło.

Zawrótny — *p.* Zawrotny.

Zawrzask, wrzask, krzyk nagły, zawrzeszczenie.

Zawrzasnąć, Zawrzeszczeć; odzywać ś. głosem wrzeszczącym, zaczynać wrzeszczyć; o ptakach: wydać głos donośny, odezwać ś. głośno razem.

Zawrzeć — *p.* Zawierać; zacząć wrzeć, zagotować ś.

Zawrzeszczeć — *p.* Zawrzasnąć; zakrzyczeć, zagłuszyć kogoś wrzaskiem.

Zawrzodowacieć, zawrzodowacić ś., dostać wrzodów.

Zawrzodziałość, Zawrzedziałość, owrzodzenie, owrzodziałość.

Zawrzodziały, Zawrzedziały, okryty wrzodami, krostami.

Zawrzodzić, owrzodzić.

Zawrzodzieć, owrzodzieć.

Zawrzyk, pręt żelazny z rączką, za pokręcaniem jej zamykający okno (*fig.*).

Zawstydzać *dok.* Zawstydzić; nabawiać wstydu, okrywać wstydem, niesławą, sromać, wstydzić, detonować; robić coś lepiej, niż ktoś inny; **z. się,** okrywać ś. wstydem, wstydzić się.

Zawstydziciel, ten, który zawstydza a. zawstydził.

Zawstydzić — *p.* Zawstydzać.

Zawsze *przysł.*, przez wszystek czas, w każdej porze, ciągle, wciąż, bez ustanku, nieustannie, oddawna, bez przerwy.

Zawściąg, zawściągnięcie, zawściąganie.

Zawściągacz, Zawściągacz, ten, który zawściąga.

Zawściągać *dok.* Zawściągnąć; ściągnąwszy, zatrzymywać, zahamowywać, zatrzymywać, zatamowywać; *przen.*, wstrzymywać, powściągać.

Zawtórować, Zawtórzyć, odezwać ś. wtórem, zacząć towarzyszyć, akompanjować; powtórzyć.

Zawyć, zacząć wyć, odezwać ś. wyciem; *przen.*, zacząć głośno płakać a. krzyczeć, zaszlochać.

Zawyrokować, wydać wyrok, zadekretować; wydać swój sąd, opinję o czemś, zadecydować.

Zawziąć, zawrzeć: **z.** z kimś przyjaźń, przymierze; wszcząć, zacząć, rozpocząć: **z.** wojnę; otrzymać skąd; **z. się,** zacząć ś., rozpocząć ś., wszcząć ś., wziąć początek; zagęścić ś., zakrzewić ś.; **z. się** na coś= uwziąć ś., usadzić ś., powziąć stanowczo decyzję co do czegoś, postanowić sobie dopiąć czegoś mimo wszelkich przeszkód; **z. się** na kogoś=rozwścieczyć ś. na kogoś, przejąć ś. uczuciem nienawiści, zemsty względem kogoś.

Zawziątek, początek, zaród, zarodek; zaczęte przedsięwzięcie, zawód, zachód, związek, zadatek.

Zawzięcie *przysł.*, z zawziętością, uporczywie, namiętnie, z zapałem.

Zawziętość, zawzięcie ś. na coś, uporczywe usadzenie ś.; usilne staranie ś. dopięcia czegoś; nienawiść namiętna i uparta przeciw komuś, chęć zaszkodzenia mu, zmuszenia go do czegoś; zaciętość, zajadłość, zażartość.

Zawzięty, który ś. zawziął na coś, uporczywie dążący do czegoś; zacięty, uporczywy; przejęty namiętną nienawiścią względem kogoś; zajadły, zażarty.

Zawżdy, Zawdy *przysł.*, zawsze.

Zazdrosny, pełen zazdrości, zawistny.

Zazdrostka, zasłonka u okna (*fig.*).

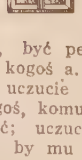

Zazdrościć, być pełnym zazdrości względem kogoś a. czegoś.

Zazdrość, uczucie nieprzyjazne względem kogoś, komu ś. lepiej powodzi, zawiść; uczucie obawy u posiadającego, by mu nie odebrano tego, co posiada.

Zazdrośliwiec — *p.* Zazdrośnik.

Zazdrośnica, Zazdrośniczka *for. ż.* od Zazdrośnik.

Zazdrośnie *przysł.*, z zazdrością, zawistnie.

Zazdrośnik, człowiek pełen zazdrości, zawistnik.

Zazdrowiec *stpl.* puhar, z którego pije ś. za zdrowie czyjeś.

Zazdrowny *stpl.* płyn, trunek, który ś. pije za zdrowie czyjeś.

Zazębiać *dok.* Zazębić; wpuszczać wystającą część, czyli ząb, jednej sztuki a. przedmiotu, w zagłębienie drugiej; **z. się,** tak pasować wzajemnie do siebie, że zęby jednego przedmiotu wchodzą w zagłębienia drugiego (np. o kołach zębatych); *przen.*, ściśle wzajemnie zależeć od siebie, uzależniać ś. wzajemnie od siebie, mieć ścisły związek między sobą.

Zazębienie *rzecz.* od Zazębić; zęby u trybów, u kół zębatych i t. p.

Zazgrzytać, Zazgrzytnąć, zacząć zgrzytać, odezwać ś. zgrzytem, zgrzytaniem zagłuszyć.

Zaziajać się, zmęczyć ś. aż do utraty oddechu, zadyszeć ś., zatchnąć ś., zziajać ś.

Zazieleniać *dok.* Zazielenić; pokrywać barwą zieloną, zafarbowywać na zielono; **z. się,** pokrywać ś. barwą zieloną; okrywać ś. zielenią, roślinnością, umajać.

Zazielenieć, zazielenić ś.

Zazierać *dok.* Zajrzeć; zaglądać, zwracać na coś spojrzenie, aby dojrzeć; **z.** komuś w oczy = patrzeć w oczy śmiało a. zalotnie; śmierć mu w oczy zajrzała = jest bliski śmierci; **z.** dokąd = zachodzić, aby zobaczyć, co ś. tam stało; **z.** do kogoś = zachodzić, wstępować do niego na chwilę; dostrzegać, spostrzegać.

Zaziewać, zacząć ziewać, poziewać.

Zaziębiać *dok.* Zaziębić; przenikać zimnem; **z. się,** dostawać przeziębienia, przeziębiać ś.

Zaziębienie, szereg chorobliwych objawów, powstających skutkiem raptownego ochłodzenia jakiejś części ciała przez wpływ zzewnątrz.

Zaziębina — *p.* Zaziębłość.

Zaziębłość, Zaziębina, właściwość tego, co zaziębło; zamróz w ciele, miejsce zaziębione w ciele.

Zaziębły, przeniknięty zimnem, zaziębiony; ścięty zimnem, zakrzepły, ostygły, zastygły.

Zaziębnąć, przejść zimnem, zaziębić ś., przeziębić ś.

Zazimować, zostać gdzieś na zimę, przepędzać gdzieś zimę; zachować, zatrzymać na zimę, przezimować, opatrzyć na zimę.

Zazionąć, owionąć, objąć tchem, ozionąć.

Zazłacać *dok.* Zazłocić; pokrywać pozłotą, pozłacać.

Zaznaczać *dok.* Zaznaczyć; znak robić na czemś, oznaczać, naznaczać; *przen.*, mówiąc lub pisząc, zwracać uwagę, kłaść nacisk na pewien przedmiot.

Zaznaczenie, miejsce zaznaczone, znak zanotowany w danem miejscu; zwrócenie uwagi, podkreślenie.

Zaznać — *p.* Zaznawać.

Zaznajamiać *dok.* Zaznajomić; zapoznawać kogoś z kimś, obznajmiać kogoś z czemś; **z. się,** poznawać ś. z kimś, obznajmiać ś. z czemś.

Zaznawać *dok.* Zaznać; dowiady-

wać ś., zasięgać wiadomości o czemś a. o kimś; zapoznawać, zaznajamiać kogoś z kimś; odczuwać, doznawać, doświadczać.

Zazula *gwar.*, kukułka.

Zazwyczaj *przysł.*, zwykle, najczęściej, przeważnie.

Zazywać *dok.* Zazwać; wołać, przywoływać, przyzywać.

Zaźrebiać *dok.* Zaźrebić; zapładniać klacz; o klaczy: zachodzić w ciążę, ożrebiać ś.

Zażalenie *rzecz.* od Zażalić; skarga, oskarżenie, zaskarżenie, zwłaszcza podane na kogoś na piśmie, w porządku prawnym.

Zażalić, przepełnić żalem, rozżalić; **z.** na kogoś, na coś=zajątrzyć, poduszczyć, podniecić przeciw komuś; **z. się**, przepełnić ś. żalem, rozżalić ś.; **z. się** na kogoś=rozjątrzyć ś. na kogoś, poskarżyć ś.

Zażałować, pożałować czegoś.

Zażarcie *przysł.*, z zażartością, zaciekle, zacięcie, zajadle.

Zażartość, zaciekłość, zajadłość, zaciętość, zawziętość.

Zażartować, zacząć żartować; zadrwić, zakpić z kogoś.

Zażarty, zajadły, zacięty; wściekły, rozjątrzony w gniewie.

Zażarzyć, zapełnić żarem, zapalić, zażec, zaognić.

Zażąć — *p.* Zażynać.

Zażądać, chcieć otrzymać, wydać rozkaz, aby coś dano, zrobiono, zapragnąć czegoś; **z-ało** mu ś. = zachciało mu ś., zapragnął, zażądał.

Zażegacz, człowiek, który coś zapala; podżegacz, podpalacz.

Zażegać, rozpalać, zapalać; *przen.*, podżegać, poduszczać; **z. się**, zapalać ś., rozpalać ś.; *przen.*, być poduszczonym.

Zażeglować, żeglując, przybyć do pewnego miejsca.

Zażegnywać *dok.* Zażegnać; żegnając, robiąc znak krzyża św., zaklinać, odwracać coś złego; leczyć po znachorsku, zamawiać chorobę; *przen.*, odwracać jakieś nieszczęście, uprzedzać coś złego; **z. się**, przyrzekać nie robić czegoś, wypierać ś. czegoś.

Zażenąć — *p.* Zagnać.

Zażenować, wprowadzić w kłopot, zawstydzić.

Zażenowany, onieśmielony, zakłopotany, zawstydzony.

Zażerać *dok.* Zażreć; żrąc zajadać, zagryzać; **z. się** pożerać siebie nawzajem; *przen.*, zacinać ś. w w gniewie, w zajadłości.

Zażgać, Zażgnąć, żgając uderzyć, żgając, uderzając ostrem narzędziem, pozbawić życia.

Zażoga, Zażega, zażeganie, zapalenie; wszystko co służy do podpalenia, podpał, żagiew; pożoga, pożar; *przen.*, pobudka, podnieta, bodziec; zapał namiętny, podniecenie duchowe.

Zażółcać (się) *dok.* Zażółcić (ś.); farbować (ś.) na żółto, okrywać (ś.) barwą żółtą.

Zażółcić — *p.* Zażółcać.

Zażółknąć, Zażółknieć, okryć ś. żółtą barwą, stać ś. żółtym.

Zażreć — *p.* Zażerać.

Zażuwać *dok.* Zażuć; żując zajadać.

Zażwian, roślina baldaszkowata, gatunek ostu trującego.

Zażyć — *p.* Zażywać.

Zażydzać *dok.* Zażydzić; napełniać Żydami a. żydowskiemi obyczajami.

Zażyle *przysł.*, z zażyłością, przyjaźnie, poufale, serdecznie.

Zażyłość, przyjaźń serdeczna, stosunek poufały, przyjazny, poufałość; towarzyskość.

Zażyły, poufały, serdeczny, przyjazny.

Zażynać *dok.* Zażąć; zaczynać żąć; żnąc, zajmować.

Zażywać *dok.* Zażyć; mieć w użyciu, używać; doświadczać, próbować: **z.** szczęścia, rozkoszy, niedoli; należycie korzystać z czegoś, pożytkować, używać czegoś, z pożytkiem dla siebie; **z.** kogoś = używać go wedle swego upodobania; **z.** kogoś=drwić, żartować z niego, oszukiwać kogoś chytrze: **z.** kogoś z mańki; brać cząstkę czegoś wewnątrz siebie: **z.** lekarstwo, **z.** tabaki, **z.** pigułki, **z.** truciznę; **z.** konia = dobrze nim powodować, kierować nim; o ranie: goić ś., zasklepiać ś.; **z. się** z kimś=zżywać ś. z kimś, zawierać z kimś bliższą przyjaźń, poufalić ś. z kimś.

Zażywiać (się), *dok.* Zażywić (ś.), pożywiać (ś.), karmić (ś.).

Zażywka *med.*, ogólna nazwa ciał, wprowadzanych wewnątrz naszego ciała.

Zażywny, dający ś. użyć na pokarm, zdatny do zjedzenia; tłusty, tuczny, otyły; dobrze ś. mający, zasobny.

Zażyźniać *dok.* Zażyźnić; zapładniać, użyźniać, żyznym czynić; **z. się**, zapładniać ś., użyźniać ś., stawać ś. żyznym.

Ząb, ustrój z tkanki kostnej, osadzony w dole, zwanym zębodołem, w szczęce górnej a. dolnej u człowieka i niektórych gromad kręgowców, służy do rozrywania, miażdżenia i żucia pokarmów, a także do obrony (3 fig.); zęby mleczne =

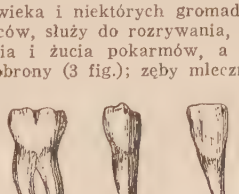

u niemowląt; **z-y** stałe = u ludzi dorosłych (siekacze, trzonowe i kły); **z-y** mądrości = 4 ostatnie, wyrzynające ś. u człowieka już dorosłego; **z-y** prawdziwe a. własne = przyrodzone człowiekowi; **z-y** sztuczne = wyrabiane przez dentystów z masy porcelanowej a. koalinowej, wstawiane ludziom zamiast zepsutych prawdziwych; darowanemu koniowi nie patrzą w **z-y** = trzeba być zadowolonym z każdego podarunku; śmierć w **z-y** nie patrzy = nie przebiera, nie ma względu na wiek, na płeć i t. p.; zaglądać komuś w **z-y** = bacznie i krytycznie patrzeć na niego; zaglądać kobiecie, dziewczynie w **z-y** = mizdrzyć ś., umizgać ś. do niej; **z-ami** świecić = śmiać ś.; szczerzyć **z-y** = śmiać ś., uśmiechać ś. zalotnie; mówić przez **z-y**= półgębkiem, niechętnie, cedząc słówka; zgrzytać **z-ami** = z gniewu, ze wściekłości, z bólu; szczękać, dzwonić, klapać **z-ami** = z chłodu, z zimna, ze strachu, z głodu; ścinać, ściskać **z-y** = ze złości, z bólu; zacinać **z-y** = nie chcieć nic powiedzieć, nie chcieć wyjawić wewnętrznego stanu ducha, nie chcieć np. jęczeć, krzyczeć mimo bólu; kto dał **z-y**, da i chleb = Bóg stworzył, Bóg i opatrzy; łatwiej obejść ś. bez **z-ów**, niż bez chleba = lepiej być staremu w dostatkach, niż młodemu w nędzy; dostał chleb, kiedy **z-ów** już nie ma = zapóźno zapewniono mu byt; aby chleb był, to **z-y** będą = byle był dobrobyt, to domowników nie zbraknie; dać komuś w **z-y**, wyrznąć kogoś w **z-y** = uderzyć w twarz, spoliczkować go; **z-y** zjeść= nadwątlić je długiem używaniem; **z-y** zjeść na czemś = być obeznanym z czemś przez długoletnie doświadczenie, wydoskonalić ś. w czemś; jeszcześ wtedy koszulę w **z-ach** nosił = byłeś małym dzieckiem; przetrzeć sobie nieco **z-y** = podjeść sobie; nie ma co kłaść pod **z.** = niema co jeść; na **z.** mu to nie padnie = nie pożywi ś. tem; starczy, stanie tego na jeden **z.** = jest tego bardzo mało, nie można ś. tem najeść; nie na twoje to **z-y** = za staryś na to, to nie dla ciebie; ostrzyć **z-y** na coś = mieć na coś apetyt, ochotę; ostrzyć **z-y** na kogoś = chcieć mu szkodzić; ostrzyć **z-y** na kobietę = pożądać jej; dobre to na głodny **z.** = dla głodnego; mieć ostre **z-y** = zjadliwy, oszczerczy język; pokazać komuś psie **z-y** = postawić mu ś. ostro; trzymać ś. czegoś **z-ami** = jak najmocniej, jak najusilniej, ze wszystkich sił; dodrapać ś. czegoś rękami i **z-ami** = wszelkiemi godziwemi i niegodziwemi środkami; kłócić ś., sprzeczać ś. z kimś **z.** za **z.** = zajadle, zaciekle; zawzięcie; oko za oko, **z.** za **z.** = prawo odwetu; na **z-y** ś. biorą= kłócą ś. zajadle umarli **z-ów** nie mają = można ich szkalować, bo nie mogą ś. bronić; na **z-y** kogoś wziąć = obmawiać go; wpaść komuś na **z-y** = stać ś. przedmiotem jego obmów; trzymaj język za **z-ami** = umiej milczeć; część różnych narzędzi, wyrznięta w kształcie zęba: **z.** upiły, u grabi, u widelców, u wideł, u klucza; **z-y** u koła zębatego; wycięcie, wystrzyżenie w kształcie zęba, czyli wystającego nazewnątrz trójkąta: wycinać tkaninę, papier w **z-y**; babie **z-y** = roślina zielna, zwana tak od korzenia, zło-

żonego jakoby z wielu zębów, zwana także żywcem, należy do rodziny krzyżowatych; roślina, zwana także mniszek; koński ząb, *bot.*, — *p.* Koński.

Ząbal — *p.* Ząbal.

Ząbczasty, zębaty, ząbkowany, nakarbowany w ząbki.

Ząbek *zdr.* od Ząb; dostawać **z-ów** =*przen.* zaczynać ś. stawiać zuchwale; wycięcie, nacięcie, wyrznięcie w kształcie **z-a: z.** u koronki, u falbanki, kołnierzyk w **z-i, z-i** u piłki a. innego drobnego narzędzia; **z-i** na liściu u roślin; **z.** czosnku = cząstka, działka.

Ząbkować, wyrzynać, wycinać, wystrzygać w ząbki, w karby; o niemowlęciu: dostawać pierwszych zębów mlecznych.

Ząbkowanie, okres wyrzynania ś. zębów mlecznych u noworodków.

Ząbkowany, mający brzegi nacięte w kształcie ząbków: liść **z.**

Ząbkowato *przysł.*, w kształt ząbków.

Ząbkowatość, właściwość tego, co jest ząbkowane; ząbkowanie, karbowanie.

Ząbkowaty, mający kształt ząbków, wycięty, skarbowany w ząbki — p. Ząbkowany.

Ząbkowy, dotyczący ząbków.

Ząbr *weter.*, chorobliwe obrośnięcie zębów i dziąseł końskich do połowy mięsistą skorupą chropowatą, okrywającą wszystkie zęby, zajedź.

Zbabić (się), przerobić (ś.) na babę, zniewieścić (ś.).

Zbabieć, stać ś. babą.

Zbabrać, zwalać, zbrudzić; zepsuć, spaskudzić.

Zbaczać *dok.* Zboczyć; schodzić na bok, wybaczać, schodzić z drogi; **z.** z drogi cnoty, honoru, obowiązku = wykraczać, grzeszyć przeciw czemuś; **z.** mówiąc o igle magnesowej: odchylać ś. nieco od kierunku północnego; o ciałach niebieskich: oddalać ś. od równika, być odległym od niego.

Zbadać, badając dojść, dociec czegoś, wybadać, zgłębić, poznać dokładnie coś, przekonać ś.

Zbadany, którego zbadano, badaniem docieczony, poznany dokładnie.

Zbagatelizować, zlekceważyć, sprowadzić do bagatelnego znaczenia, potraktować jako rzecz bagatelną bez znaczenia.

Zbajać się, zrobić a. powiedzieć głupstwo, skompromitować ś.

Zbałamucić, bałamucąc, durząc, sprowadzić z drogi obowiązku, cnoty: **z.** dziewczynę = uwieść ją; **z.** czas = stracić go niepotrzebnie, zmitrężyć.

Zbałwaniać *dok.* Zbałwanić; wzburzać bałwany wody.

Zbałwanieć, stać ś. bałwanem, głupcem, jałopem, niedołęgą umysłowym.

Zbanalizować, uczynić banalnym, nadać cechy banalności.

Zbankrutować, zostać bankrutem, stracić majątek przez bankructwo; nie móc zapłacić swoich zobowiązań, wogóle stracić cały zasób pieniędzy w taki lub inny sposób.

Zbaranieć, stracić rozsądek, zastanowienie, nie zrozumieć jakiegoś pytania a. nie móc na nie odpowiedzieć, zgłupieć.

Zbarwić, zabarwić, pobarwić, pofarbować.

Zbasować, wyłajać, zbesztać.

Zbastować, zaprzestać, poprzestać.

Zbatogować, Zbatożkować, zbić batogami, mocno obić.

Zbawca, wybawca, Zbawiciel; Pan nasz, **Z.** = Jezus Chrystus.

Zbawczy, dotyczący Zbawcy; odnoszący ś. do zbawienia, zbawiający, zbawienny; ochronny, ratowniczy.

Zbawczyni, wybawicielka, która wybawia, zbawia, ocala.

Zbawiać *dok.* Zbawić; wyzwalać, ratować, ocalać, zachowywać kogoś od czegoś, np. od niebezpieczeństwa; dawać żywot wieczny, wieczne szczęście w tamtem życiu; pozbawiać kogoś czegoś, odejmować komuś coś; **z. się,** zbawiać siebie samego; wybawiać ś., ocalać ś., być zbawianym; pozbawiać ś. czegoś.

Zbawiciel, człowiek, który ocala kogoś, zbawia, zbawca, wybawca, wybawiciel; **Z.** świata = Jezus Chrystus.

Zbawicielski dotyczący zbawiciela.

Zbawić — *p.* Zbawiać.

Zbawienie *rzecz.* od Zbawić; wybawienie od grzechów; żywot wieczny po śmierci, raj niebieski.

Zbawiennie *przysł.*, sposobem zbawiennym, tak że można zbawić, skutecznie.

Zbawienność, właściwość tego, co jest zbawienne, co zbawia, co przynosi dobry skutek.

Zbawienny, zbawiający, przynoszący zbawienie, ocalający od niebezpieczeństwa, od zguby, od przykrości, zbawczy, skuteczny.

Zbawiony, którego zbawiono; *rzecz.*, uczestnik zbawienia wiecznego, po śmierci błogosławiony, wybawiony.

Zbazgrać, źle napisać, zabazgrać.

Zbąblać *dok.* Zbąblić; zamieniać w bąble, sprawiać, że wyskoczą na czemś bąble.

Zbeczeć się, zmęczyć ś. beczeniem; spłakać ś. rzewnemi łzami.

Zbełtać, zmieszać, zmącić płyn jakiś tak, że ś. podniesie w nim osad.

Zbereźeństwo, figiel, psota.

Zbereźnik *ukr.*, figlarz, psotnik.

Zbestwiałość, zdziczałość, rozbestwienie, zezwierzęcenie.

Zbestwić (się), rozbestwić (ś.), zezwierzęcić (ś.).

Zbestwieć, stać ś. jakby bestją, zwierzęciem, zbestwić ś.

Zbesztać, złajać, sfukać, zwymyślać.

Zbeżbożnić, uczynić bezbożnym.

Zbezbożnieć, stać ś. bezbożnym.

Zbezczeszczać *dok.* Zbezcześcić; pozbawiać czci, obrażać na honorze czynem a. słowem, szkalować, oszczerstwa rzucać na kogoś.

Zbezecnić, uczynić bezecnym, zbezcześcić.

Zbezpieczać (się) *dok.* Zbezpieczyć (ś.); ubezpieczać (ś.), robić ś. śmiałym, hardym, zuchwałym.

Zbezpiecznieć, stać ś. bezpiecznym; nabrać śmiałości, hardości, rozzuchwalić ś.

Zbezwładniać *dok.* Zbezwładnić, czynić bezwładnym.

Zbezwładnieć, stać ś. bezwładnym, stracić siły.

Zbędny, taki, którego można ś. pozbyć bez szkody, zbyteczny, niepotrzebny, bezpożyteczny.

Zbiczować, biczem zbić, biczując zranić.

Zbić — *p.* Zbijać; **z.** kogoś=wybić go mocno, wytłuc.

Zbiec — *p.* Zbiegać.

Zbiednieć, stać ś. biednym, zubożeć.

Zbiedzić, uczynić biednym, zubożyć, przyprawić o ubóstwo.

Zbieg, zbieganie ś., zbieżenie ś., ściek, spływ; **z.** dwóch a. kilku rzek, dróg, ulic, dwóch żył kruszcowych i t. p.; **z.** okoliczności = zetknięcie ś. ich przypadkowe; **z.** wierzycieli — *p.* Konkurs; człowiek, który zbiega a. zbiegł skąd a. uciekł, dezerter.

Zbiegać *dok.* Zbiec; prędko schodzić z góry na dół: **z.** z pagórka, ze schodów; o czasie: upływać szybko, przemijać niepostrzeżenie; uciekać, dezerterować; szybko zwiedzać, przebiegać, obiegać: **z.** ulice, place, domy, muzea i t. p.; **z.** konia = zmęczyć go biegiem; **z.** kogoś nagle = napadać znienacka, schodzić niepostrzeżenie na czemś; mleko, śmietanka **z-a** = kipi; **z. się:** zmęczyć ś. bieganiem; zziajać ś., rozpędzać ś., w biegu schodzić, biegąc skupiać ś., zbierać ś. tłumnie ze wszystkich stron, gromadzić ś.; o suknie a. innej materji: kurczyć ś., zwężać ś., zsiadać ś.

Zbiegały, Zbieżały, który ś. zmordował biegiem.

Zbieglec Zbiegun — *p.* Zbieg.

Zbiegły, który zbiegł, uciekł; przeszły, dawno upłyniony; *rzecz.*, zbieg.

Zbiegnąć — *p.* Zbiegać.

Zbiegostwo *p.* Zbiegowstwo.

Zbiegowisko, tłum, który ś. zgromadził, który ś. zbiegł z różnych stron.

Zbiegowski, właściwy zbiegowi.

Zbiegowstwo, Zbiegostwo, opuszczenie swoich szeregów, ucieczka, dezercja.

Zbieleć, stać ś. białym; zblednąć; osiwieć.

Zbielić, białym uczynić, ubielić.

Zbieractwo, zbieranie lada czego.

Zbier — *p.* Zbir.

Zbieracz, człowiek, który coś zbiera, zgromadza; człowiek, który tworzy jakiś zbiór naukowy, kolekcjonista.

Zbierać *dok.* Zebrać; biorąc jedno po drugiem, składać razem, zgromadzać po jednemu w większej ilości, skupiać; **z.** coś z ziemi = brać i podnosić coś leżącego na ziemi; **z.** oka w pończosze = podnosić, przybierać; **z.** liczby = dodawać, sumować, zliczać; układać; fałdować, marszczyć; **z.** włosy = przycinać, przystrzygać; **z.** nogi = biec szybko, uciekać, znykać, śpieszyć ś. idąc; **z.** lud, wojsko, senat, radę i t. p. = zgromadzać, zwoływać, zapraszać; **z** coś z czegoś = wyciągając, wybierając, zgromadzać; **z.** owoce = rwać, obrywać; **z.** z pola zboże = zżąwszy znosić do stodoły a. układać w stogi; **z.** wzorki = krytykować, nicować, oczerniać, ośmieszać; **z.** ze stołu=sprzątać z niego naczynia i sztućce; **z.** obóz = zwijać go; **z.** żagle = zdejmować je; zdejmując z jednego miejsca a. przenosząc na inne, wyrównywać, wygładzać całą przestrzeń; **z.** śmietankę, śmietanę = zdejmować ją z wierzchu mleka; chodząc po różnych miejscach, zwracając ś. do różnych osób, zgromadzać pewną ilość czegoś: **z.** kwestę, ofiarę, składkę; oszczędzać, składać, ciułać: **z.** kapitalik; zgromadzać rzeczy jednego gatunku, kolekcjonować: **z.** dzieła sztuki, zabytki przeszłości, książki, numizmaty, marki i t. d.; razem brać, łączyć w ręce: **z.** cztery rogi obrusa; **z.** kogoś ze świata = zabierać, sprzątać ze świata; **z.** coś z dzieł, z książek = wypisywać; **z.** owoce swej pracy = korzystać ze swej pracy; **z. się,** być zbieranym; zgromadzać ś., schodzić ś., zjeżdżać ś, ściągać ś; **z. się,** dokąd = wybierać ś., zabierać ś. w drogę; **z się** na coś = zanosić ś. na coś, zapowiadać ś: **z się,** na deszcz, na śnieg, **z-a** mi ś. na płacz, na sen, na wymity; **z. się** na coś = zdobywać ś., odważać; **z. się** w sobie = skupiać ś; o wrzodzie: ropić ś., zachodzić ropą.

Zbieraki (-ów), dzikie gęsi przylatujące do nas późną wiosną.

Zbieralnik, miejsce, naczynie, do którego coś ś. zbiera.

Zbieranina, Zebranina, Zbieranka, zbiór ludzi a. przedmiotów różnego pochodzenia, różnej wartości, przeważnie pośledniej, pod każdym względem nie dobranych, tłum, tałałajstwo, hołota.

Zbieranka — *p.* Zbieranina *stpl.*, zgłoska.

Zbierka, Zbirka, zbieranie, zebranie.

Zbierostwo — *p.* Zbirostwo.

Zbiesić się, Zbiesieć, wściec ś., rozbestwić ś., wpaść w gniew szalony.

Zbieżały — *p.* Zbiegły.

Zbieżeć — *p.* Zbiegać.

Zbieżność, zetknięcie, stykanie ś., podobieństwo.

Zbieżny, zbiegający ś., krzyżujący ś., stykający ś., styczny.

Zbieżysty, stromy.

Zbijacz, ten, który zbija dowody, zarzuty, przeciwnik w dyspucie, w sporze.

Zbijać *dok.* Zbić; bijąc, uderzając, zrzucać, strącać z czegoś; **z.** z toru, z kolei, z porządku = wybijać, wytrącać; zbić kogoś z pantałyku = zmieszać, skonfundować; bić mocno, tłuc, walić, grzmocić; **z.** czyjś dowód, argument, zarzut= okazywać ich fałsz, dawać odpór słowami; **z.** beczkę obręczami = pobijać; **z.** coś gwoździmi = spajać, zwierać, łączyć zapomocą gwoździ; **z.** w kupę = rzucać, składać bezładnie na kupę; **z.** grosze, pieniądze = sknerstwem, chciwie zbierać; tłuc, rozbijać np. jakiś przedmiot szklany a. porcelanowy; **z.** bruki= nic nie robiąc, włóczyć ś. po mieście; **z.** coś młotem = łączyć coś uderzając młotem; **z.** coś w stępie, w moździerzu = otłukiwać; **z.** nieprzyjaciela = zwyciężać na głowę; **z. się,** być zbijanym, rozbijanym; zgromadzać ś. w jedno miejsce, kupić ś., skupiać ś., ściskać ś.; zabijać ś. nawzajem; uderzać ś, spotykać ś; tłuc ś., rozbijać, ranić ś. od uderzenia ś., nabawiać ś. sińca; spierać ś., sprzeczać ś., dysputować gorąco.

Zbijak, rodzaj płaskiej łopatki stalowej z trzonkiem do zbijania mięsa.

Zbijalnia, miejsce, gdzie zbijają, zabijają.

Zbiorek, mały zbiór, niewielka kolekcja.

Zbiornia, skład, miejsce, gdzie jest zgromadzony zbiór czegoś.

Zbiornik, miejsce, zagłębienie, gdzie ś. zbiera woda deszczowa; prz rząd, urządzenie w kształcie wielkiego naczynia, w którem zbiera ś. jakiś produkt, basen, rezerwoar: **z** gazu, **z.** w wodociągach i t. p. (fig.).

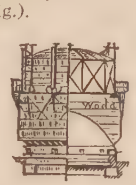

Zbiorowisko, gromada ludzi zebranych, tłum, motłoch, kupa, horda; pewna ilość przedmiotów, razem zebranych; pewna ilość istot jednego gatunku; fauna i flora pewnego typu miejscowości, jak np. ogród, pole, las, łąka, wody stojące i bieżące, zbocza górskie, morze i t. p.

Zbiorowo *przysł.*, nie pojedyńczo, wszystko a. wszyscy razem.

Zbiorowy, odnoszący ś. do zbioru, zawierający wiele rzeczy a. osób; rzeczownik **z.** = oznaczający zbiór osób a. rzeczy, należących do jednego gatunku, np. gromada, wojsko, stado, las.

Zbiór, zbieranie, zebranie; coś zebranego: **z.** praw = kodeks, **z.** wiadomości pożytecznych = dziełko w rodzaju encyklopedji; krótki **z.** jakiejś nauki = kompendjum, streszczenie, skrót, treść, wyciąg; **z.** urodzajów, zboża, owoców, wina, jarzyn; **z.** i w *lm.*, **z-y,** majątek zebrany, bogactwa, fortuna; kolekcja jednorodnych przedmiotów, mająca pewną wartość artystyczną a. naukową: **z.** obrazów, rzeźb, rycin, okazów przyrodniczych, zabytków przeszłości, numizmatów, medali i t. p; kupa ludzi zebranych, tłok, ścisk; w *aryt*, suma.

Zbiórka, zbieranie (ś), zebranie (ś), zwołanie (ś), pewna ilość czegoś zebrana, zbiór, przybycie tłumne; zbieranie zboża.

Zbir, Zbier, łapacz, sługa miejski do łapania zbrodniarzy, ceklarz, kat, tyran; okrutnik zbój.

Zbirostwo, Zbirowstwo, Zbirstwo, stan, zawód, zajęcie zbira.

Zbisurmanić (się), Zbisurmanieć, przemienić ś. na bisurmanina; stać ś. dzikim, okrutnym.

Zbitek, coś zbitego, skupionego, zlepionego; bydlę zmęczone, zmordowane, zbite.

Zbitka *gram*, głoska powstała ze zlania ś. sąsiednich głosek.

Zbitość, cecha tego, co jest zbite, gęste, ścisłe; skupienie, zwartość, szczelność.

Zbity, którego zbito; jestem jak **z.** = śmiertelnie znużony; drzewo **z-e** = mające liczne słoje, a mało bielu; ścisły, skupiony, zwarty, gęsty.

Zbladły, który zbladł.

Zbladnąć, Zblednąć, Zblednieć, stać ś. bladym; zblakować, spełznąć, spłowieć.

Zbladzić, Zbledzić, uczynić bladym.

Zbłagować, skłamać zręcznie, zablagować.

Zblakować, Zblaknąć, stracić barwę właściwą, spełznąć, spłowieć.

Zblamować, zawstydzić, skonfundować; **z. się,** doznać wstydu publicznego, uczynić a. powiedzieć coś ośmieszającego, niezręcznego, zdradzić ś ze swoją nieznajomością a. nieumiejętnością.

Zblazować, znudzić ś., zmęczyć ś, przesycić ś. wrażeniami; wyczerpać ś. wskutek hulaszczego życia.

Zblazowany, znudzony, przeżyty, zmęczony, przesycony wrażeniami, zobojętniały.

Zblechować — *p.* Zblakować.

Zblednąć, Zblednieć — *p.* Zbladnąć.

Zbliska *przysł.*, blisko, niedaleko, tuż obok.

Zbliżać *dok.* Zbliżyć; bliższym czynić, przybliżać, podchodzić, przysuwać bliżej; łączyć; poznawać, zapoznawać, zaprzyjaźniać, łączyć

duchowo; **z. się,** stawać ś. bliższym, przybliżać ś., przysuwać ś. bliżej; nadchodzić; wchodzić w bliższe stosunki z kimś, zaprzyjaźniać ś.; być podobnym do kogoś a. do czegoś, przypominać kogoś a. coś.

Zbliżenie, bliższe stosunki, porozumienie ś., zacieśnienie węzłów przyjaźni a. znajomości, zbratanie.

Zbliżony, którego zbliżono; bliski, niedaleki; podobny do kogoś a. do czegoś.

Zbliższa *przysł.*, z bliższego punktu, bliżej.

Zbliżyć — *p.* Zbliżać.

Zbluwać *dok.* Zbluć; blując zrzucać, rzygać, zwracać, womitować.

Zbluzgać (się), zbryzgać (ś.), skropić (ś.), opryskać (ś.).

Zbluźnić, wyrzec bluźnierstwo.

Zbłagać, ubłagać, uprosić; **z. się,** dać ś. ubłagać, dać ś. uprosić.

Zbłamować, pojedyńcze futra pozszywać w błamy.

Zbłaźnić, na błazna wystrychnąć, ośmieszyć, na sztych wystawić; **z. się,** stać ś. błaznem, postąpić jak błazen, wystrychnąć ś. na błazna, skompromitować ś.

Zbłądzić, popełnić błąd, grzech, pobłądzić; zabłąkać ś., stracić drogę, pójść drogą niewłaściwą; zawinić, zgrzeszyć.

Zbłąkać, wprowadzić w błąd, sprowadzić na manowce, nie móc znaleźć drogi; stracić drogę; zejść z drogi obowiązku, honoru, cnoty, zbłądzić, zgrzeszyć.

Zbłękitnić (się), uczynić ś. błękitnym.

Zbłękitnieć, stać ś. błękitnym.

Zbłocić, w błoto zmienić; błotem powalać, ubłocić; **z. się,** w błoto ś. zamienić; błotem ś. powalać, ubłocić ś.

Zbłotnieć, zamienić ś. w błoto.

Zbocze, stok góry, ubocz.

Zboczenie *rzecz.* od Zboczyć; **z.** cieplikowe = różnica między średnią temperaturą jakiejś miejscowości a średnią temperaturą równoleżnika, przechodzącego przez tę miejscowość; **z** magnetyczne=przechylenie ś. igły magnetycznej od kierunku ku biegunom, skutkiem magnetyzmu ziemskiego; wogóle wszystko, co wykracza z ogólnej normy, z ogólnego porządku rzeczy: **z.** fizjologiczne = nienormalny rozwój organizmu a. zanik jakichś jego organów, cecha właściwa potworom; **z.** umysłowe = choroba umysłowa, wrodzona a. nabyta; wykroczenie, błąd, wina, przewinienie, grzech: **z.** z drogi obowiązku, honoru i t. p.

Zboczeniec, człowiek zboczony, nienormalny.

Zbocznie *przysł.*, zbaczając, nie idąc właściwą drogą.

Zboczność, właściwość tego, co jest zboczne, zbaczanie.

Zboczny, zbaczający, wybaczający; uboczny, postronny.

Zboczyć — *p* Zbaczać.

Zbogacać *dok.* Zbogacić; czynić bogatym a. bogatszym; **z. się,** stawać ś. bogatym.

Zbogacieć, Zbogatnieć, stać ś. bogatym, dojść do majątku.

Zbojować, osiągnąć zapomocą boju, wojując zbić, zwalczyć, podbić, zawojować.

Zbolałość, odczucie bólu, zwłaszcza moralnego, wielki ból, cierpienie.

Zbolały, przejęty bólem, cierpiący ból fizyczny a. moralny; zgryziony, zmartwiony; wyczerpany, osłabiony, chory; o drzewie: zbutwiały.

Zboleć, być przejętym bólem moralnym; doświadczyć bólu w całem ciele i wskutek tego osłabnąć, wychudnieć, schudnąć.

Zbolszewizować, zmienić w bolszewika, przerobić na modłę bolszewicką; **z. się,** przerobić ś. na bolszewika, nabrać takich zapatrywań.

Zbombardować, zrujnować, zburzyć zapomocą bombardowania.

! Zborgować, dać coś komuś na kredyt, pożyczyć; **z. się,** zadłużyć ś., zabrnąć w długi.

Zborownik, członek zboru.

Zborowy, dotyczący zboru, zgromadzenia, gminy; należący do zboru t. j. kościoła ewangelickiego; odnoszący ś. do zboru, do koncyljum, t. j. soboru.

Zborzyszcze, Zborzysko, zgromadzenie, koncyljum, synod, sobór jednego z wyznań ewangelickich.

Zbość, bodąc, uderzając rogami, zrzucić, strącić; bodąc zabić; zakłuć rogami; zepchnąć, zranić, wypędzić; wyparować, wyprzeć, wycisnąć, wypchnąć; zbić, dobić, zwalczyć, zwyciężyć; zburzyć, zniszczyć, zrujnować; wytrzymać, znieść, ścierpieć.

Zbożać *dok.* Zbożyć; nakłaniać do pobożności, do stania ś. podobnym Bogu; **z. się,** stawać ś. podobnym Bogu; z urąganiem: stawać ś. niby Bogiem.

Zbożany, dotyczący zboża, zrobiony ze zboża, zbożowy.

Zboże *stpl.*, majątek, współa; ogólna nazwa jadalnych gatunków traw, jako to: pszenicy, żyta, jęczmienia i orkiszu.

Zbożnie *przysł.*, nabożnie, pobożnie, wedle Boga, z Bogiem.

Zbożność, pobożność, nabożność, życie z przykazaniami bożemi.

Zbożny, nabożny, pobożny, żyjący wedle przykazań Bożych; zbożowy, okryty zbożem.

Zbożorodny, rodzący, wydający zboże.

Zbożosiejny, służący do siania zboża.

Zbożowiec, mały żuczek z rodziny słoników, wołek zbożowy, b. szkodliwy dla ziarn zbożowych (fig.).

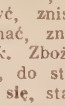

Zbożownik, handlujący zbożem, kupiec zbożowy.

Zbożowy, odnoszący ś. do zboża, zrobiony ze zboża, będący, żyjący na zbożu.

Zbożówka, niewielki motyl z podrzędu sówek, z rodziny rolnic, bardzo szkodliwy, niszczący wszelkie zasiewy (fig.).

Zbożyć — *p.* Zbożać.

Zbożysko, pole zbożowe; liche zboże.

Zbożysty, bogaty, obfity w zboże, okryty zbożem.

Zbój, Zbójca, Zbójnik, rozbójnik, opryszek, rozbijający po drogach; zabójca, morderca, grabieżca; *przen.*, łotr bez sumienia.

Zbójczy, zbójecki, rozbójniczy — *p.* Zabójczy.

Zbójczyni *for. ż.* od Zbójca.

Zbójecki, wykonany przez zbójcę a. zbójców; należący do zbójcy, właściwy zbójcy a. zabójcy; zabójczy, zbójczy, rozbójniczy; morderczy, skrytobójczy, grabieżczy.

Zbójecko *przysł.*, jak zbójca, po zbójecku.

Zbójectwo, Zbójeckość, zajęcie, stan, rzemiosło zbójcy, rozbójnika.

Zbójnicki *przym.* od Zbójnik; *rzecz.*, charakterystyczny taniec góralski.

Zbójnik — *p.* Zbójca.

Zbójnikować, pędzić życie zbójeckie.

Zbójować, być zbójem, trudnić ś. zbójectwem — *p.* Zbojować.

Zbór, zebranie, zgromadzenie, zbiór, rzesza, gmin, tłum; sobór, synod, koncyljum; członkowie gminy ewangelickiej; zgromadzenie wiernych, zwłaszcza Kościołów ewangelickich, synod; sam Kościół luterski, kalwiński, socyniański i t. d.; budynek kościelny jednego z tych wyznań w dawnej Polsce.

Zbóstwić, ubóstwić, przemienić w bóstwo.

Zbracić (się), Zbratać (się), być komuś jakby bratem, połączyć (ś.) węzłami miłości braterskiej, ścisłej, serdecznej przyjaźni, jakby braterskiej.

Zbraknąć — *p.* Zabraknąć.

Zbrakować, odrzucić jako brak, jako coś nieodpowiedniego, mającego jakieś wady, niedokładności.

Zbraniać *dok.* Zbronić; bronić, obraniać; zabraniać, nie pozwalać; z. się, dawać odpór skuteczny; **z.** czegoś=wzbraniać ś., ociągać ś. z przyzwoleniem, z wykonaniem czegoś, wzdragać ś.

Zbrantować, złoto lub srebro ogniem oczyścić.

Zbratać — *p.* Zbracić.

Zbredzić, powiedzieć głupstwo, brednię.

Zbroczyć (się), popryskać (ś.), oblać (ś.), ochlapać (ś.), poplamić (ś.); **z. się** krwią = zalać ś. krwią, popełnić zabójstwo.

Zbrodnia, wielkie przestępstwo, straszny występek, morderstwo; grzech śmiertelny.

Zbrodniarka *for. ż.* od Zbrodniarz.

Zbrodniarz, Zbrodzień, człowiek, który popełnił zbrodnię, złoczyńca; człowiek, zdolny do zbrodni, łotr, nikczemnik.

Zbrodniczo *przysł.*, jak zbrodniarz, w sposób zbrodniczy.

Zbrodniczość *rzecz.* od Zbrodniczy; właściwość tego, co jest zbrodnicze; przestępczość.

Zbrodniczy, Zbrodniarski, mający cechy zbrodni, dotyczący zbrodni a. zbrodniarza, właściwy zbrodniarzowi, przestępczy, morderczy.

Zbrodzić, wbród przejść, przejść kawał kraju, przejść przez rzeki i bagniska; zgłębić, zgruntować; *przen.*, poznać do gruntu, nawskroś.

Zbrodzień — *p.* Zbrodniarz.

Zbrodzony, przebyty wbród, dokładnie zbadany, poznany.

Zbroica — *p.* Zbroja.

Zbroiczka *zdr.* od Zbroja.

Zbroić, ubierać w zbroję, opatrywać w broń, uzbrajać; **z. się,** brać na siebie zbroję, uzbrajać ś., szykować ś. do wojny, stawać na stopie wojennej.

Zbroić coś, spłatać coś złego, zawinić, przeskrobać, spsocić.

Zbroiwięź, ozdoba architektoniczna, przedstawiająca pęk różnej broni.

Zbroja, Zbroica, wszystko, co służy do uzbrojenia ciała i ochronienia go od ciosów nieprzyjacielskich, jako to: pancerz, szyszak, tarcza, przyłbica, naramienniki, nagolenniki, rękawice żelazne i t. p; broń, oręż (fig.) — *p.* Twornik *(el.)*; *przen.*, obrona, ochrona, ucieczka, osłona.

Zbrojenie (się) *rzecz.* od Zbroić (się), szykowanie broni, zaopatrywanie ś. w broń, przygotowywanie ś. do wystąpienia zbrojnego, do wojny; stawanie na stopie wojennej.

Zbrojeniowy *przym.* od Zbrojenie.

Zbrojeń, wielki skorupiak morski, strefy gorącej, okryty twardym pancerzem (fig.).

Zbrojnia, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, zbrojnoskrzelna.

Zbrojnie, Zbrojno *przysł.*, z bronią, przy broni, z orężem.

Zbrojnik — *p.* Zbrojownik; — *p.* Zgarb.

Zbrojnobok, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, szczupakowata.

Zbrojnogrzbiet, ryba chrząstkowata, wieloszparowa, żarłoczna.

Zbrojnoleść, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, listkowata.

Zbrojnoskrzel, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, zbrojnoskrzelna (fig.).

Zbrojnoskrzelny, mający skrzela, uzbrojone kolcami.

Zbrojny, odziany w zbroję, opatrzony w oręż, uzbrojony.

Zbrojownia, skład zbroi, broni, i wszelkich przyborów wojennych, arsenał; zbiór, kolekcja broni wszelakiej, zwłaszcza rozwieszonej na ścianach.

Zbrojownik, Zbrojnik, rycerz opatrzony w zbroję, wojownik; rzemieślnik, wyrabiający zbroje, płatnerz.

Zbrojowny, dotyczący zbrojowni.

Zbrojowy, odnoszący ś. do zbroi, orężny.

Zbronny, wzbroniony, zabroniony, zakazany; buntowniczy.

Zbronować, ściągnąć, wyrównać rolę broną.

Zbronzowieć, stać ś. bronzowym, nabrać barwy bronzowej.

Zbroszurować, zebrać, zszyć w broszurę.

Zbrój, Zbrójka, zbroja.

Zbróździć, pokryć bróżdami, poorać w bróżdy; pomarszczyć, pofałdować; wykroczyć, zbłądzić, zgrzeszyć, nie wykonać czegoś, zaszkodzić, przeszkodzić.

Zbrudzić, Zbrukać, uczynić brudnym, zawalać, powalać, pobrudzić.

Zbrukać — *p* Zbrudzić.

Zbrunacić, Zbrunatnić, uczynić brunatnym.

Zbrutalizować, postąpić brutalnie z kimś, zachować ś. jak brutal.

Zbrykać, Zbryknąć, znarowić: **z.** konia; **z. się,** znarowić ś., rozhukać ś.; *przen.*, rozbestwić ś., rozpuścić ś.

Zbryzgać (się), pobryzgać (ś.), zabryzgać (ś.), pochlapać (ś.), opryskać (ś.).

Zbrzechać, skłamać bezczelnie, zełgać.

Zbrzeżny, położony z brzegu, pobrzeżny, nadbrzeżny, brzeżny, skrajny, zewnętrzny.

Zbrzydnąć, stać ś. brzydkim, stać ś. wstrętnym, obrzydliwym, godnym pogardy: życie mu **z-dło;** stać ś. niemiłym przez nadmierne użycie, przez ciągłe zawody; znudzić ś., obrzydnąć.

Zbrzydzić, uczynić obrzydłym, obmierzłym, zohydzić, obrzydzić.

Zbuchać, wybić kogoś kijami, porządnie wybatożyć; chwycić coś, ukraść.

Zbudować, skończyć budowanie czegoś, postawić budynek; złożyć z poszczególnych części, nadając przez to kształt pewien; *przen.*, ugruntować, zasadzać; *przen.*, poprawić kogoś pod względem moralnym, ucząc go, upominając, dając dobry przykład; nic nie **z-ł** = nie zrobił, nie wytworzył; nie odrazu Kraków **z-ano** = nie można wszystkiego zrobić odrazu; **z. się,** być zbudowanym; *przen.*, podnieść ś. pod względem moralnym wskutek nauki, upominania, dobrego przykładu itp.

Zbudowany, którego zbudowano; człowiek dobrze **z.** = wysoki, tęgi, barczysty a. kształtny.

Zbudziciel, człowiek, który budził a. zbudził.

Zbudzić (się) obudzić (ś.), przebudzić (ś.) ze snu; *przen.*, wyrwać z nieczynności, z apatji, przestać marzyć, pobudzić do czynu, podniecić.

Zbujać (się), rozbujać (ś.), rozhukać (ś.); *przen. gmin.*, oszukać, okłamać.

Zbujały, Zbujany, rozbujały; wybujały, rozhukany.

Zbuk, jajko zepsute, cuchnące.

Zbukły, o jajach: zepsuty, cuchnący.

Zbun, duży, amerykański ptak błotny, z rzędu kaczkowatych, z rodziny tejże nazwy, z cienkim rogiem na głowie (fig.).

Zbuntować, pobudzić, podmówić do buntu, podburzyć; **z. się,** podnieść bunt, wzburzyć ś., stać ś. nieposłusznym, nie słuchać kogoś.

Zburczeć, zrobić wymówkę, sfukać, złajać, zwymyślać.

Zburzeć, stać ś. burym, stracić kolor, splowieć, spełznąć, nabrać brudnego koloru.

Zburzka, burza; zaburzenie, bunt.

Zburzyć, wzburzyć, podburzyć, zbuntować; rozwalić, obalić, zniszczyć, zrujnować; **z.** czyjeś twierdzenie, zdanie, dowodzenie = wykazać jego bezzasadność; **z. się,** być zburzonym; wzburzyć ś., rozwalić ś., pójść w ruinę; zbuntować ś; o napojach wyskokowych: sfermentować.

Zbutelkować, Zbutlować, ściągnąć płyn z beczki do butelek.

Zbutnieć, stać ś. butnym, zdumnieć, shardzieć.

Zbutwiały, który zbutwiał, zgnił.

Zbutwieć, zepsuć ś., zgnić, spróchnieć.

Zbutwień, owad skrzydlaty, dwuskrzydły, komorowaty (fig.).

Zbuzować, sfukać porządnie, zlajać, wylajać; wybić, wygrzmocić, wytuzować.

Zbyć — *p.* Zbywać.

Zbydlęcieć, stać ś. bydlęciem; nabrać obyczajów bydlęcia; zordynarnieć, zgłupieć.

Zbyt *przysł.*, nazbyt, zbytecznie, nad miarę, nad potrzebę, zanadto, nadto za wiele, za bardzo.

Zbyt, sprzedaż towaru, możność sprzedania towaru; ilość towaru, żądanego przez nabywców i sprzedawanego, popyt na towar.

Zbytecznie, Zbytnio *przysł.*, więcej niż trzeba, nad potrzebę, nad miarę, zanadto, za wiele, za bardzo.

Zbytecznik, Zbytnik, człowiek oddany zbytkowi, żyjący w zbytkach; figlarz, psotnik.

Zbyteczność, Zbytność, Zbytniość, właściwość tego, co jest zbyteczne.

Zbyteczny, Zbytny, Zbytni, będący nad miarę, nad potrzebę, zbywający, pozostały, niepotrzebny; wychodzący z miary, nadmierny, bezmierny, przesadny.

Zbytek, ilość zbywająca, niepotrzebna, nad miarę będąca, nadmiar, reszta, pozostałość czegoś po użyciu potrzebnej ilości; to, co wychodzi z miary, co jest przesadne, przesada, wielka obfitość; brak umiarkowania w czemś, nadmierne używanie czegoś, przesadzanie miary, życie nad stan; przepych, rozrzutność; **z. a. w** *lm.* **z-i,** nadmierne i nieporządne wydatki; swawola, figiel, psota.

Zbytkować w czemś = popełniać zbytki, przebierać miarę, przesadzać, nadużywać czegoś; wydawać na coś nadmiernie, rozrzucać pieniądze bezpożytecznie; bić w obfitości, obfitować; swawolić, psocić, figlować.

Zbytkowny, nieumiarkowany, będący ponad potrzebę, pełen zbytku, bogaty, wystawny, okazały; marnotrawny, hulaszczy, pyszny.

Zbytkowy, dotyczący zbytku, nacechowany zbytkiem, zbytkowny.

Zbytni — *p.* Zbyteczny; — *p.* Zbytny.

Zbytnica, Zbytniczka *for. ż.* od Zbytnik.

Zbytnik — *p.* Zbytecznik; figlarz, psotnik.

Zbytnio — *p.* Zbytecznie.

Zbytny, Zbytni, oddany zbytkom, pędzący życie w zbytkach; rozpustny, wszeteczny, hulaszczy; swawolny, figlarny, psotny

Zbywać *dok.* Zbyć, pozbywać ś. czegoś; uwalniać ś. od czegoś przykrego; utracać, tracić, gubić coś; odsyłać, odprawiać kogoś z byle czem, nie zaspokoiwszy jego prośby, jego życzenia, byle ś. go pozbyć; sprzedawać coś za byle jaką cenę, za liche pieniądze; robić coś byle jak, niestarannie, byle ś. pozbyć; **z.** kogoś żartami, śmiechem = żartować, śmiać ś. z kogoś dla pozbycia ś. go, dla wykręcenia ś. od niego; *nieos.*, zbywa na czemś = nie staje, braknie, brak czegoś, nie dostaje, brakuje; zbywa czegoś = jest nadto, nad miarę, nad potrzebę.

Zbzikować, dostać bzika, zwarjować.

Zbzikowany, który zbzikował, pomieszany na umyśle.

Zc-, Zch-, Zcz- — *p. Sc-, Sch-, Scz-*, czasowniki bowiem, złożone z przyimka *z* i czasowników niezłożonych, zaczynających ś. od *c, ch, cz*, piszą ś. przez *s*, np. scałować, scukrzyć, schować, schrupać, sczesać, sczepiać.

Zci- (Zć-) — *p. Sci-*, bo czasowniki, złożone z przyimka *z* czasowniki, złożone z przyimka *z* i czasowników niezłożonych, zaczynających ś. od *ci*, piszą ś. przez *ś*, np. ściec, ścieśnić.

Zcichа, pocichu, cichaczem.

Zczepiać, łączyć razem, razem umocowywać.

Zdać — *p.* Zdawać.

Zdające *dok.* Zdoić; wydając, dojąc wyciskać, wydając część.

Zdala *przysł.*, w dalekiej **a. z** dalekiej odległości od czegoś, daleko, wdali; *wykrz.*, precz!

Zdaleka *przysł.* — *p.* Zdala.

Zdanie *rzecz.* od Zdać; oddanie komuś czegoś; sąd, mniemanie, opinja: trzymać ś. czyjegoś **z-a**, nie mieć własnego **z-a**, mieć błędne o kimś a. o czemś **z.**, według mego **z-a**, mojem **z-em**; w *gram.*, myśl, wyrażona słowami a. zamykająca sąd o jakiejś osobie a. rzeczy; sentencja, maksyma, wyjęta z jakiegoś autora.

Zdany, którego zdano, oddano.

Zdarcie *rzecz.* od Zdzierać; zdzieranie; obdarcie, zniszczenie; skaleczenie.

Zdarny, sposobny, przydatny, zdatny do czegoś, zręczny, zwinny.

Zdarty, którego zdarto, zniszczony.

Zdarzać *dok.* Zdarzyć; szczęścić, błogosławić; dozwalać komuś czegoś, obdarzać kogoś czemś, zrządzać, sprawiać, dopuszczać; **z. się,** szczęścić ś., powodzić ś., udawać ś., wieść ś.; trafiać ś., przytrafiać ś., zachodzić, wydarzać ś.

Zdarzenie *rzecz.* od Zdarzyć; wydarzenie, przygoda, przypadek, traf; błogosławieństwo Boże, pomoc z nieba.

Zdarzyciel, ten, który zdarza.

Zdarzyć — *p.* Zdarzać.

Zdarzyga, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Zdatnie *przysł.*, ze zdolnością, zdolnie, zręcznie, zwinnie.

Zdatność, przydatność, użyteczność do czegoś; zdolność, sposobność, talent, zręczność do czegoś.

Zdatny, zdolny, pojętny, zręczny do czegoś, utalentowany; **z.** do czegoś = przydatny, sposobny, właściwy, odpowiedni, stosowany do czegoś; mogący, umiejący popełnić coś (dobrego lub złego), zdolny do czegoś.

Zdawa *el.*, szczotka metalowa, **a.** węglowa, przyrząd w maszynie elektrycznej, ślizgający się po powierzchni komutatora lub pierścienia ślizgowego, zbierający a. doprowadzający prąd elektryczny.

Zdawać *dok.* Zdać; wydawać resztę z grubszego pieniądza; **z.** z czegoś rachunek, sprawę, sprawozdanie = składać rachunek, sprawozdanie z czegoś; oddawać, odstępować, składać coś komuś, jako swemu następcy, spadkobiercy; poruczać coś komuś z zaufaniem; **z.** egzamin = odbyć pomyślnie; **z. się** na kogoś, spuszczać ś. na kogoś, polegać na kimś, zaufawszy mu, oddawać mu ś.; **z się** na czyjeś zdanie, na czyją wolę = postępować zgodnie z czyjemś zdaniem, wolą, ufać mu; **z. się** na coś, do czegoś = być przydatnym do czegoś; przydawać ś. na coś; wydawać ś., pokazywać ś. oczom czyimś w takiej lub innej postaci, dawać ś. widzieć, mieć taką lub inną powierzchowność; **z. się** kimś, czemś = wydawać ś. kimś, czemś, uchodzić z powierzchowności za kogoś, za coś; *nieos.*, zdaje mi ś. = sądzę, mniemam, twierdzę, jestem tego zdania.

Zdawca *stpl.*, ten, co komuś zdaje.

Zdawić (się), zadusić (ś.), zdusić (ś.), udławić (ś.).

Zdawiendawna *przysł.*, od bardzo dawnego czasu, oddawna.

Zdawka, reszta, która ś. wydaje drobniejszemi pieniędzmi z grubszej monety.

Zdawkowy, dotyczący zdawki; moneta **z-a** = drobna, bilon; *przen.*, byle jaki, pierwszy lepszy, powszedni, pospolity: **z.** frazes, komplement i t. d.

Zdawna *przysł.* od dawnego czasu, niegdyś.

Zdawniać *dok.* Zdawnić; przez dawność zakorzeniać, ugruntowywać; zadawniać, przedawniać, dawnością osłabiać, czynić nieważnym.

Zdawniały, staroświecki, przestarzały.

Zdawnieć, zdawnić ś.

Zdążać *dok.* Zdążyć; iść tak prędko, jak ten, który idzie przodem, nie pozostawać za nim wtyle, nadążać za kimś; przybywać pośpiesznie, śpieszyć ś. dokąd; przychodzić dokąd na czas, w przepisanym terminie; tak prędko robić, jak i ktoś inny a. jak ktoś tego wymaga,

wydoływać, wystarczać, wytrzymywać, znosić.

Zdeb, amerykańskie zwierzę drapieżne z rodziny niedźwiedzi, ostronos (fig.).

Zdech, wydanie tchu, odetchnięcie; wydanie ostatniego tchu, śmierć, zgon: śmiać ś. do **z-u** = do rozpuku ś. śmiać, pękać z śmiechu, zdychać ze śmiechu; kochać ś., nienawidzieć, mścić ś. do **z-u** = na zabój; kradnie na **z.** = namiętnie, z upodobaniem; komu do śmiechu, komu do **z-u** = jeden ś. raduje, drugi rozpacza.

Zdechlak, zdechłe zwierzę; człowiek a. zwierzę, źle wyglądające, chude, chorowite.

Zdechlina, Zdechlizna, mięso zdechłych zwierząt, ścierw, padlina, padło; chuchrak, cherlak.

Zdechły, który zdechł, nieżywy; *przen.* wątły, słaby, bezsilny.

Zdechnąć — *p.* Zdychać.

Zdecydować kogoś do czegoś = nakłonić, namówić, zniewolić kogoś do czegoś; **z.** coś = dać zdanie o czemś, postanowić coś, zarządzić; wpływać na coś w sposób stanowczy, wywołując poważne skutki, rozstrzygnąć coś; **z. się,** skłonić ś., nakłonić ś. do czegoś; powziąć jakieś postanowienie; rozstrzygnąć.

Zdecydowany, który ś. zdecydował, stanowczy, gotowy na wszystko; niewątpliwy.

Zdefektować, wyjąć część potrzebną z całości, uszkodzić, zdekompletować; uznać za zepsute, uczynić defektowym.

Zdefigurować, zepsuć kształty, zeszpecić.

Zdefinjować, określić ściśle.

Zdeformować (się), przekształcić (ś.), odkształcić (ś.).

Zdefraudować, sprzeniewierzyć, ukraść coś powierzonego sobie.

Zdegenerować, uczynić zwyrodniałym, wyrodzić; **z. się,** wyrodzić się.

Zdegenerowany, zwyrodniały.

Zdegradować, obniżyć w stopniu i godności.

! Zdegustować kogoś do czegoś= obrzydzić komuś coś.

Zdejmować *dok.* Zdjąć; brać coś, ściągać z powierzchni czegoś; **z** ubranie = rozdziewać; **z** czapkę, kapelusz = odkrywać głowę; **z.** plan, kopję = robić plan, kopję; **z.** kogoś strachem, podziwem=przejmować, przenikać, wzruszać; **z. się,** być zdejmowanym.

Zdekatyzować, poddać dekatyzacji.

Zdeklarować, oświadczyć, obwieścić, oznajmić coś; **z.** obiecać, przyrzec komuś coś; **z. się,** oświadczyć ś. z czemś, ujawnić swoje zamiary, osobistość; oświadczyć ś. o rękę panny; zdecydować ś.

Zdeklarowany, który powziął stanowczy zamiar, zdecydowany; skończony, zupełny.

Zdeklasować, zmusić kogoś do zejścia z wyższych klas społecznych do niższych.

Zdekompletować, nadwerężyć komplet czegoś, biorąc jakąś część jego.

! Zdekoncertować, pozbawić nagle zwykłej przytomności umysłu, onieśmielić, zmieszać, zawstydzić; zbić kogoś z pantałyku; **z. się,** zmieszać ś., zawstydzić ś., stracić przytomność umysłu.

! Zdekoniturować (się), zawstydzić (ś).

Zdelikatnieć, stać ś. delikatnym.

Zdemaskować, zerwać maskę; *przen.* odsłonić czyjeś skryte zamiary; zrzucić z siebie maskę; zdradzić ś., ukazać ś. w prawdziwem świetle.

Zdemobilizować, rozpuścić do domów armję zmobilizowaną.

Zdemokratyzować (się), uczynić (ś.) demokratycznym.

! Zdemolować, zniszczyć do szczętu, zrujnować, zrównać z ziemią.

Zdemonstrować, ukazać naocznie, zrobić doświadczenie publiczne.

! Zdemontować, rozebrać maszynę na części, czyniąc ją w ten sposób niezdatną do użytku; uszkodzić działo.

Zdemoralizować, zepsuć czyjeś dobre obyczaje, podkopać czyjąś cnotę, zgorszyć, sprowadzić z drogi moralności; **z. się,** zepsuć ś., zejść z drogi moralności, zgorszyć ś.

Zdenerwować, rozdrażnić, podniecić czyjeś nerwy; **z. się,** dostać rozstroju nerwowego, rozdrażnić ś.

! Zdeplasować, przenieść w inne miejsce.

Zdeponować, złożyć komuś coś kosztownego do przechowania.

! Zdepopularyzować, uczynić kogoś niepopularnym, pozbawić go wziętości; **z. się,** stracić wziętość, stać ś. niepopularnym.

Zdeptać, depcąc zgnieść, zmiąć, podeptać; **z.** dużo ziemi = przejść.

! Zderutować, sprowadzić z drogi, wprowadzić w błąd; zbić z terminu, popsuć komuś szyki.

Zderzać *dok.* Zderzyć; uderzając, zbijać w kupę, uderzać jedno o drugie; **z. się,** zbijać ś w kupę uderzeniem; uderzać ś. jedno o drugie.

Zderzak, przyrząd, wstrzymujący a. łagodzący zderzenie wagonów kolejowych, bufor.

Zderzenie *rzecz.* od Zderzyć; uderzenie jednego o drugie, zawadzenie, starcie, zetknięcie ś.: **z.** pociągów.

Zdesperować o kimś o czemś = zwątpić o kimś, o czemś, stracić nadzieję co do czegoś, oddać ś. rozpaczy, nie wiedzieć, jak postąpić z rozpaczy.

Zdesperowany, który zdesperował, stracił nadzieję, zwątpił, zgryziony, zmartwiony.

Zdestylować, przeprowadzić destylację, oczyścić.

Zdeterminować (się), zdecydować ś. na wszystko, odważyć ś.

Zdeterminowany, zdecydowany na wszystko.

Zdetonować, zepsuć instrument, że nie wydaje właściwego tonu; zmieszać, zbić z terminu; **z. się,** zmieszać ś., stracić pewność siebie, panowanie nad sobą.

Zdetronizować, strącić kogoś z tronu, pozbawić go tronu, odjąć mu władzę monarszą.

! Zdewastować, spustoszyć, zniszczyć.

! Zdezelować (się), uczynić (ś) luźnym, zepsuć (ś), zniszczyć (ś.).

Zdezorganizować, zmieszać, wprowadzić bezład; nieporządek, rozprzężenie; zepsuć coś zorganizowanego; **z. się,** zostać zdezorganizowanym.

Zdezynfekować (się), oczyścić (ś) ze szkodliwych wyziewów i materyj zaraźliwych, odkazić, odwietrzyć.

Zdębiały, stwardniały, zastygły: kartofle **z-e.**

Zdębić, uczynić mocnym, sztywnym, jak dąb.

Zdębieć, stać ś. twardym, jak dąb, zesztywnieć, przerazić ś, przestraszyć ś.; zadziwić ś. mocno.

Zdjąć — *p.* Zdejmować.

Zdjęcie *rzecz.* od Zdjąć; **z.** fotograficzne, kinematograficzne = klisza fotograficzna a. kinematograficzna z odbiciem przedmiotu; **z.** miernicze=pomiar terenu i wyrysowanie go wraz ze szczegółami w pewnej skali na papierze.

Zdjęty, którego zdjęto, sfotografowano, wyrysowano; jak z krzyża **z.** = osłabiony, zmęczony, znękany.

Zdławić (się), Zdławić (się), dławiąc zadusić (ś), zadławić (ś).

Zdłubać, dłubiąc zrobić coś, zepsuć, dłubiąc zrobić coś niedołężnie.

Zdłużać, robić dłuższym, wydłużać, przedłużać; wyciągać.

Zdmuchiwać *dok.* Zdmuchnąć; dmuchnąwszy spędzić, zrzucić z czegoś; dmuchnąwszy zgasić; porywać, kraść.

Zdoba, ozdoba.

Zdobiciel, ten, który zdobi; ozdobiciel, upiększyciel; panegirysta.

Zdobić, czynić piękniejszym; ukraszać, upiększać, służyć ku przyozdobieniu czegoś; *przen.,* upiększać pod względem moralnym, czynić zacniejszym, cenniejszym; *przen.,* przedstawiać słowami piękniejszemi niż jest w istocie, ukraszać zmyśleniami, barwić; **z. się,** być zdobionym, przyozdobionym, stroić ś., upiększać ś.

Zdobina, gatunek owadu dwuskrzydłego.

Zdobnictwo, sztuka piękna w zastosowaniu do rzemiosła, jako to: ornamentyka, malowidła ścienne, wyrzynanie w deseń, inkrustacja, intarsja, malowanie na drzewie, szkle, porcelanie i t. p.; przyozdabianie.

Zdobniczy, odnoszący ś. do zdobnictwa a. zdobienia.

Zdobnie *przysł.*, ozdobnie, z piękną ozdobą, z wielu ozdobami.

Zdobnik, szlak a. gzyms przyozdabiający, ozdoba, ornament (fig.).

Zdobność, właściwość tego, co jest zdobne; ozdobność, przyozdobienie.

Zdobny, pięknie ozdobiony, ozdobny, nadobny, piękny.

Zdobrzeć, udobruchać ś., ochłonąć z gniewu, ułagodzić ś., złagodnieć; mieć ś. lepiej.

Zdobycz, to, co zdobyto na kimś; przedmioty, rzeczy zdobyte, łupież, łupy, kraj zdobyty.

Zdobyczny, dotyczący zdobyczy, który zdobyto, pochodzący ze zdobycia.

Zdobyć — *p.* Zdobywać.

Zdobytek — *p.* Zdobycz.

Zdobyty, który zdobyto; kraj **z.** = zawojowany, zajęty przez nieprzyjaciela.

Zdobywać *dok.* Zdobyć, zdobywszy zabierać; zajmować, ujarzmiać, podbijać; brać jako zdobycz, łupy, brać do niewoli; **z.** coś skąd=otrzymywać, wydobywać, dostawać gwałtem; **z. się,** brać ś. razem, by coś uzyskać, dokazać, wskórać; **z. się** na coś=usiłowaniem, trudem dawać coś a. dochodzić do czegoś, otrzymywać, osiągać, uzyskiwać; zdecydować ś. na coś, po walce ze sobą.

Zdobywca, człowiek, który coś zdobywa a. zdobył, zwycięzca.

Zdobywczy, służący do zdobyczy; zdobywający, ujarzmiający, podbijający coś, usiłujący coś zdobyć.

Zdoić — *p.* Zdajać.

Zdolnie *przysł.*, ze zdolnością wrodzoną, zdatnie, ze znajomością rzeczy; zręcznie, zwinnie.

Zdolność, przymiot cielesny lub (częściej) duchowy, dzięki któremu możemy, umiemy coś zrobić; łatwość pojęcia, łatwość wykonania, zdatność, talent, umiejętność, przydatność do czegoś.

Zdolny, posiadający zdatność do czegoś, umiejący coś zrobić umiejętnie, dokładnie, zdatny; pojmujący szybko, rozumny.

Zdołać, móc coś zrobić, mieć dość siły, umiejętności, by czegoś dokonać, zdążać, sprostać czemuś, potrafić coś zrobić; wydoływać, podoływać czemuś.

Zdołkować, uczynić dołkowatym.

Zdołu *przysł.* — *p.* Dół.

Zdrada, zdradzanie, przejście do nieprzyjaciela, udzielanie mu wiadomości, szkodzących swemu krajowi; podstęp, oszukanie, oszustwo, podejście zdradliwe, sprzeniewierzenie ś. swemu słowu, swym zasadom, uczuciom, głoszonym hasłom i t. p.; przeniewierstwo małżeńskie; zasadzka.

Zdradliwie, Zdradnie *przysł.*, ze zdradą, zapomocą zdrady, w sposób zdradziecki.

Zdradliwy, Zdradny, Zdradziecki, odnoszący ś. do zdrady, właściwy zdrajcy, zdradzający, oszukujący, podstępny, sprzeniewierzający ś., przeniewierczy; niepewny, niebezpieczny.

Zdradnik — *p.* Zdrajca.

Zdradny — *p.* Zdradliwy.

Zdradzać *dok.* Zdradzić, oszukiwać kogoś, kto zaufał, podchodzić zdradliwie, wydawać nieprzyjacielowi; przechodzić do nieprzyjaciela, działać na szkodę swego kraju; sprzeniewierzać ś. swoim zasadom, uczuciom, hasłom, ideałom, odstępować od nich; okazywać ś. inaczej, niż...; wydawać coś, co powinno było być ukryte; **z.** tajemnicę; **z.** męża, żonę = mieć stosunek miłosny z innym mężczyzną, z inną kobietą; **z. się,** zdradzić siebie samego; być zdradzanym; dawać poznawać po sobie o czem ś. myśli a. zamierza, nie umieć ukryć czegoś.

Zdradziecki, Zdrajczy, właściwy zdrajcy, zdradny.

Zdradziecko, Zdrajczo *przysł.*, w sposób właściwy zdrajcy, podstępnie względem kogoś, kto ufa, kto nic złego nie podejrzewa.

Zdradzieckwo, podstęp zdradziecki, podejście zdradliwe.

Zdradzony, którego zdradzono.

Zdrajca, Zdradnik, człowiek, który zdradza a. zdradził, który przeszedł do nieprzyjaciela, który mu wydał jakąś tajemnicę ważną, który go naprowadził na własny kraj; przeniewierca, odstępca, renegat.

Zdrajczy — *p.* Zdradziecki.

Zdrajczyni, Zdrajczyna *for. ż.* od Zdrajca.

Zdrapywać *dok.* Zdrapać, drapiąc zrywać, ściągać z wierzchu, obdrapywać, odszarpywać, rozrywać, wzruszać; orać po wierzchu, podorywać; **z. się,** być zdrapywanym, kaleczyć ś.

Zdrasnąć, drasnąwszy zerwać, ściągnąć.

Zdrażać *dok.* Zdrożyć, schodzić z drogi, zbaczać, błądzić; czynić coś droższym, podnosić cenę czegoś; **z. się,** zbaczać z drogi, tracić drogę, błądzić; męczyć ś. drogą; bronić ś. od czegoś nie chcieć robić czegoś, odmawiać ś. od czegoś, wzdragać ś., wzbraniać ś.

Zdrażnić, rozdrażnić.

Zdreptać, Zdrepcić, drepcąc zbiegać, schodzić wszystkie kąty.

Zdrewniały, który zdrewniał.

Zdrewnieć, stać ś. podobnym do drewna, przejść w drewno; zdrętwieć, zesztywnieć.

Zdręczyć, zmęczyć dręczeniem, udręczyć do ostatka.

Zdrętwiałość, właściwość tego, co jest strętwiałe.

Zdrętwiały, zesztywniały, zmartwiały, bezwładny, nieruchomy, otrętwiały, drętwy, niewrażliwy.

Zdrętwić, uczynić zmartwiałym, odrętwić.

Zdrętwieć, stać ś. odrętwiałym, zesztywniałym, bezwładnym, zmartwiałym, odrętwieć, strętwieć.

Zdrobniałość, cecha tego, co jest zdrobniałe, drobne.

Zdrobniały, który ś. stał drobnym, mniejszym; skarłowaciały, zwyrodniały; *gram.*, rzeczowniki **z-e** = oznaczające osoby lub przedmioty małe, drobne, albo wyrażone pieszczotliwie; przymiotniki i przysłówki **z-e** = oznaczają słabe natężenie przymiotu, np. białawy, słodkawy i t. p.

Zdrobnić, uczynić drobnym, małym, zmniejszyć; **z. się,** stać ś. drobnym, skarłowacieć, zmniejszyć ś., zmaleć, osłabnąć.

Zdrobnieć, stać ś. drobniejszym, zmniejszyć ś., zdrobnić ś.

Zdroić, skrapiać, zlewać zdrojem, zraszać.

Zdroisko, wielki zdrój, szpetny, nieczysty zdrój.

Zdroisty, pełen zdrojów, obfitujący w zdroje.

Zdrojek *zdr.* od Zdrój, rodzaj mchu gałęzistego.

Zdrojowiec, rodzaj skorupiaka jawnodychawkowego (fig.).

Zdrojowisko, miejsce, obfitujące w zdroje, miejsce, gdzie wytryskają zdroje, źródła mineralne; miejsce lecznicze.

Zdrojownia, budynek, w miejscach kąpielowych, z salami do zabaw, koncertów i t. d. (Kurhauz).

Zdrojownictwo, dział krajoznawstwa, zajmujący ś. specjalnie zdrojami i zdrojowiskami.

Zdrojowy, odnoszący ś. do zdroju, pochodzący ze zdroju, znajdujący ś. w zdrojowisku, dom **z.** = kurhaus.

Zdroń, młody łabędź.

Zdrowaśka, modlitwa Zdrowaś Marja; Pozdrowienie Anielskie; czas potrzebny na odmówienie tej modlitwy.

Zdrowić, uzdrawiać.

Zdrowie, dobry, normalny stan organizmu ludzkiego lub zwierzęcego, stan osoby a. zwierzęcia, które nie są chore, które dobrze ś. mają, którym nic nie dolega; stan zdrowotny, życie, bezpieczeństwo, istnienie; uzdrowienie, uleczenie; picie, spełnianie kielichów na czyjąś intencję, toast; na **z!** sto lat **z-a!**= uświęcone starym zwyczajem życzenie, składane osobie, która kichnę-

ła; **z.** duszy = błogi stan duszy; **z.** moralne = czystość moralna, zacność, prawość, bezgrzeszność.

Zdrowieć, stawać ś. zdrowym, przychodzić do zdrowia.

Zdrowieniec, człowiek przychodzący do zdrowia po długiej chorobie, ozdrowieniec, rekonwalescent.

Zdrowiodajny, dający zdrowie, uzdrawiający, leczniczy.

Zdrowiodawca, człowiek, dający zdrowie, uzdrawiający, lekarz.

Zdrowiuchny Zdrowiusieńki, Zdrowiuteńki, Zdrowiutki, Zdrowiusieneczki, Zdrowiuteneczki, bardzo zdrowy, zupełnie zdrowy.

Zdrowo *przysł.*, w dobrych warunkach dla zdrowia, używając zdrowia, nie chorując; dając zdrowie, zbawiennie dla zdrowia.

Zdrowomyślny, zdrowo myślący, trzeźwy w swych zapatrywaniach.

Zdrowostan, stan zdrowia, stan zdrowotny.

Zdrowość, przymiot tego, co daje zdrowie; dobry stan zdrowia, zdrowie.

Zdrowotnictwo, sprawy zdrowotne, sprawy zdrowia publicznego, urządzenie policji lekarskiej.

Zdrowotność, stan ogólny pod względem zdrowia.

Zdrowotny, dotyczący stanu zdrowia; służący zdrowiu, zdrowy; przywracający zdrowie.

Zdrowy, Zdrów, mający zdrowie, nie ulegający chorobie, będący w dobrem zdrowiu, dobrze ś. czujący; cały, nieuszkodzony, w dobrym stanie: **z-i** uszli = bezpieczni; dający zdrowie, służący zdrowiu, pomagający zdrowiu; słuszny, sprawiedliwy, właściwy; zbawienny, użyteczny; prosty: **z.** rozum, **z.** rozsądek; zdrów, jak koń, jak byk, jak ryba = zupełnie zdrów; **z.** pień, **z-a** gałąź = nie spróchniała, nie uschła; bywaj zdrów! = do widzenia!, żegnam cię!; gadaj zdrów!, żebyś tak zdrów był, jeżeli to prawda! = nie wierzę ci!, kłamiesz!; żebym tak zdrów był!=zaklęcie; zdrowy idjota = prawdziwy idjota; Zdrowaś Marja = zam. bądź pozdrowiona.

Zdrożać *dok.* Zdrożyć; czynić droższym, podrażać.

Zdrożałość, zdrożenie, podniesienie ś. cen, drożyzna.

Zdrożały, który podrożał, droższy.

Zdroże, droga zbaczająca, manowiec.

Zdrożeć, stać ś. droższym, podrożeć.

Zdrożnie *przysł.*, zbaczając z właściwej drogi, *przen.*, nagannie, grzesznie.

Zdrożność, postępek zdrożny, błąd, grzech.

Zdrożny, zbaczający z drogi właściwej; zbaczający z drogi cnoty, z drogi rozumnej, niedorzeczny; naganny, niemoralny, zły, grzeszny.

Zdrożony, zmęczony drogą.

Zdrożyć — *p.* Zdrażać — *p.* Zdrożać.

Zdrój, miejsce, gdzie z ziemi wytryskuje woda, krynica, źródło; potok, strumień; *przen.*, początek, zaczątek, miejsce, skąd coś pochodzi.

Zdrów — *p.* Zdrowy.

Zdrutować, pęknięte naczynie gliniane drutem wzmocnić, spoić.

Zdruzgotać, rozbić, zgruchotać, stłuc na drobne kawałki, skruszyć; **z. się,** być zdruzgotanym; rozbić ś., stłuc ś. na kawałki.

Zdrużyć, złączyć w drużynę, stowarzyszyć.

Zdrygać się *dok.* Zdrygnąć ś.; wzdrygać ś. na coś, być przejętym wstrętem, przerażeniem z powodu czegoś.

Zdrzemać się, Zdrzymać się, Zdrzemnąć się, Zdrzymnąć się, nieco zadrzemać, trochę i lekko zasnąć.

Zdrzemały, który ś. zdrzemnął.

Zdrzeń — *p.* Rdzeń.

Zdrzewić, Zdrzewnić, zamienić w drzewo, stać ś. twardym jak drzewo; **z. się,** zdrzewnieć.

Zdrzymać się, Zdrzymnąć się — *p.* Zdrzemać ś.

Zdrzymały — *p.* Zdrzemały.

Zdublować (się), podwoić (ś.).

Zduchowić, ze stanu materjalnego, z cielesnego zmienić w duchowy, uduchowić, przeniknąć pierwiastkiem duchowym; **z. się,** z materjalnego przetworzyć ś. w duchowy, uduchowić ś.

Zdudkować, zgłupieć ze strachu, zbaranieć.

Zdudzić, strudzić, sturbować.

Zdumiałość, stan tego, kto ś. zdumiał, zadziwienie wielkie, podziw.

Zdumiały, który ś. zdumiał, stracił przytomność ze zdumienia, przejął ś. podziwem.

Zdumieć — *p.* Zdumiewać.

Zdumienie, wielkie zadziwienie— *p.* Zdumiałość.

Zdumiewać *dok.* Zdumieć; zadziwiać niezmiernie, zastanawiać wielce, przejmować podziwem; **z. się,** dziwić ś. mocno, odchodzić od siebie z podziwu, przejmować ś. podziwem.

Zdumiewający, wywołujący zdumienie, budzący podziw, wspaniały; dziwny.

Zdumiony, którego zdumiono, który ś. zdumiał, zadziwił.

Zdumnieć, stać ś. dumnym, spyszniеć, zhardzieć.

Zdun, rzemieślnik, wyrabiający z gliny naczynia, kafle, stawiający piece; garncarz.

Zdunek, gatunek pająka południowo-europejskiego (fig.).

Zdunka, żona zduna.

Zdunowy — *p.* Zduński.

Zduńczyk, chłopiec, czeladnik zduna; syn zduna.

Zduński, Zdunowy, właściwy zdunowi; garncarski.

Zduństwo, wyrób naczyń glinianych, garncarstwo.

Zduplikować, podwoić, zdublować.

Zdurnieć, zgłupieć, zbaranieć.

Zdurzać *dok.* Zdurzyć; odurzać, otumaniać, pozbawiać przytomności; oszukiwać, łudzić.

Zdurzeć, stracić przytomność, stać ś. jakby odurzonym.

Zdurzyć — *p.* Zdurzać.

Zdusić, dusząc ścisnąć, udusić; wydusić; zdławić, nie dopuścić do wybuchu, stłumić; **z. się,** być zduszonym; udusić ś.; zgasnąć.

Zdwajać *dok.* Zdwoić; czynić dwa razy większym, dwoić, podwajać; dzielić na dwoje, rozdwajać; **z. się,** stawać ś. dwa razy większym, podwajać ś.; dzielić ś. na dwoje, rozdwajać ś.

Zdwojoch, robak z rzędu przywr, zrośnięty z dwóch osobników nakrzyż (fig.).

Zdworaczeć, Zdworzeć, stać ś. dworakiem, nabrać dworactwa, nabrać obyczajów dworskich, przejąć ś. dworactwem.

Zdybywać *dok.* zdybać, zdybnąć; schodzić kogoś znienacka, niespodzianie, przydybywać na czemś, spotykać kogoś niespodziewanie; **z. się** z kimś = spotykać ś. z kimś niespodzianie.

Zdychać *dok.* Zdechnąć; o zwierzętach i pogardliwie o człowieku: kończyć życie, umierać; **z.** ze śmiechu = pękać ze śmiechu, zanosić ś. od śmiechu.

Zdychawiczeć, Zdychawicznieć, stać ś. dychawicznym.

Zdychtować, uczynić dychtownym, zgęścić.

Zdyshonorować, zniesławić, pozbawić honoru.

Zdyskontować, sprzedać weksel przed terminem z potrąceniem procentu.

Zdyskredytować, pozbawić wziętości, powagi, znaczenia; zepsuć opinję, reputację; **z.** papiery procentowe = obniżyć ich kurs.

Zdyskwalifikować, nie uznać w kimś, w czemś dostatecznej kwalifikacji, zbrakować.

Zdystansować, prześcignąć.

Zdyszały, Zdyszany, zadyszały, zasapany, zmęczony.

Zdyszeć się, zadyszeć ś., zasapać ś, zatchnąć ś.

Zdywidować, w *druk.*, przedzielić w składaniu wyraz, którego część przechodzi na drugi wiersz, znakiem przenoszenia, kreską; podzielić.

Zdziać — *p.* Zdziewać.

Zdziadzieć, zestarzeć ś., stać ś. dziadem.

Zdziałać, zrobić, sprawić, dokonać, dokazać; uczynić, wykonać, doprowadzić do skutku.

Zdziarstwo piasek gruboziarnisty, żwir.

Zdziczały, który zdziczał.

Zdziczeć, stać ś. dzikim, nieprzystępnym, nabrać dzikości.

Zdziczyć, uczynić dzikim; **z. się,** stać ś. dzikim, zdziczeć.

Zdziebełko, Zdziebło — *p.* Źdźbło.

Zdziecinniały, który zdziecinniał.

Zdziecinnieć, stać ś. dziecinnym.

Zdzielić, zbić, zwalić, złoić.

Zdzieracz — *p.* Zdzierca.

Zdzierać *dok.* Zedrzeć; drąc zrywać, targnąwszy ściągać; wyciskać coś z kogoś, wyzyskiwać kogoś, łupić coś z kogoś; brać od kogoś więcej, niż ś. należy, ponad słuszną cenę; obdzierać: **z.** skórę ze zwierzęcia; drzeć, niszczyć: **z.** ubranie, obuwie; **z.** z kogoś maskę = ujawniać jego właściwy charakter; **z. się,** być zdzieranym; o obuwiu, o odzieniu: niszczyć ś., drzeć ś.; tracić zdrowie, siły, wyniszczać ś.; wymawiać ś, wykręcać ś. od czegoś; wzbraniać ś, wzdragać ś.

Zdzierak, narzędzie do zdzierania grubego wióra z żelaza; pilnik o grubem nacięciu.

Zdzierca, człowiek, który zdziera, wydzieracz, wyzyskiwacz, łupieżca, grabiciel.

Zdzierczy Zdzierski, dotyczący zdzierstwa, właściwy zdziercy.

Zdziergać, Zdzierzgać *dok.* Zdziergnąć, Zdzierzgnąć; ściągając sznurek, zaciągać, zamykać, zawierać; wykonać robotę dziergania.

Zdzierstwo, zdzieranie, łupiestwo, wydzierstwo, wyzysk.

Zdzierus *żart.* zdzierca.

Zdzierżeć — *p.* Zdzierżyć.

Zdzierżyć, Zdzierżeć, dotrzymać, dochować słowa; wytrzymać coś, podołać czemuś; **z. się,** wstrzymać ś.

Zdziesiątkować, o dziesiątą część umniejszyć; ukarać co dziesiątego; **z.** się, być zdziesiątkowanym.

Zdziewać *dok.* Zdziać; zdejmować, ściągać z kogoś a. z siebie odzienie, rozbierać, rozdziewać.

Zdziewosłębić, Zdziewosłąbić, zeswatać.

Zdziobać, skłuć dziobem; zażyć, nacieszyć ś.; bodaj cię kurek **z-ał!** = niech cię licho porwie!

Zdziorki, odpadki włókniste konopi przy międleniu a. czesaniu, używane na powrozy.

Zdziurawić (się), podziurawić (ś.).

Zdziurawieć, stać ś. dziurawym, dostać dziur.

Zdziwaczeć, stać ś. dziwacznym.

Zdziwaczyć, uczynić dziwacznym, wystrychnąć na dziwaka; **z.** się, stać ś. dziwacznym, dziwakiem.

Zdziwić, wzbudzić podziw, zadziwić, zdumieć; **z.** się, zadziwić ś., zdumieć ś.

Zdziwienie *rzecz.* od Zdziwić; wrażenie osoby zdziwionej.

Zdziwiony, którego zdziwiono, przejęto podziwem.

Zdźwignąć, dźwignąć z miejsca, podźwignąć, z trudem poruszyć.

Zdżdżewnica, Zdżewnica, dżdżownica.

Zdżymać *stpl. dok.* Zdżąć; ściskać, zgniatać, zżymać.

Ze *przyim.* — *p.* Z; używa ś. przed wyrazami, zaczynającemi ś. od zbiegu spółgłosek, np. ze mną, ze wzniesienia i t. p.

Zebra, zwierzę ssące afrykańskie, z rzędu nieparzystokopytowych, spokrewnione z koniem, odznaczające ś. sierścią barwy jasno-żółtej w ciemne pręgi na całem ciele, nie wyłączając nóg (fig.).

Zebrać — *p.* Zbierać.

Zebranie *rzecz.* od Zebrać; zbiór, zebranie, zgromadzenie pewnej ilości rzeczy; zgromadzenie ludzi dla wspólnej narady a. zabawy: **z.** towarzyskie = zabawa towarzyska, **z.** ogólne jakiegoś stowarzyszenia, **z.** jakiejś rady, komisji, komitetu itp.; **z.** treści=spis rzeczy, pomieszczony na początku a. na końcu dzieła; **z.** cyfr = dodanie ich w jedną całość.

Zebu, zwierzę przeżuwające z rodziny pochworogich, spokrewnione z bydłem domowem, z garbem na plecach i krótkiemi rogami, pochodzi z Bengalu (fig.).

! Zecbret *nm.*, deska, na której zecer ustawia złożone kolumny.

Zecer *nm., druk.*, składacz, składający czcionki w wyrazy i układający je w wiersze i kolumny do druku.

Zecernia, oddział, sala w drukarni, gdzie pracują zecerzy.

Zecerski, należący do zecera, właściwy zecerowi, dotyczący zecera.

Zechcieć, powziąć chęć, zapragnąć; **z-ej** = bądź łaskaw.

! Zechcyk *nm.*, gra w karty, t. zw. sześćdziesiąt i sześć.

Zechweltarz, Zelwartarz, Zawaltarz, Zawalitarz *nm.*, stróż, dozorca w kopalni.

Zecknąć, Zecknić, zmierzić, obmierzić, obrzydzić sobie coś; **z. się,** komuś, obmierznąć, uprzykrzyć ś. komuś.

Zedel, Zydel *nm.*, stołek drewniany bez poręczy, prostej roboty, z wklęsłem siedzeniem (fig.).

Zedelek, Zydelek, mały zydel.

Zedniem *pryzsł.*, gdy dzień zaświtał, równo ze świtem.

Zedrgnąć, wzdrygnąć ś., zadrżeć, zatrząść ś.

Zedrwieć, stracić głowę, przytomność ze strachu, z wrażenia.

Zedrzeć — *p.* Zdzierać.

Zefir *gr., mitol.*, syn Eola (fig.); łagodny wietrzyk zachodni lub południowy.

Zefir *wł.*, rodzaj cienkiej tkaniny bawełnianej.

Zegar *nm.* przyrząd do mierzenia czasu, złożony z pudła a w niem z rozmaitych kółek zębatych, udzielających ruchu kółkom, osadzonym stale na osiach, u których są wskazówki, umieszczone zewnątrz i wskazujące godziny, minuty i sekundy; motor, stanowiący sprężyny i wagi: **z.** ścienny = wiszący na ścianie; **z.** stołowy = stojący na stole, szafie i t. p. (fig.); **z.** słoneczny =

z przyrządem do mierzenia czasu za pomocą tyczki, zatkniętej w płaszczyznę poziomą, podzieloną na godziny, długość cienia tyczki wskazuje czas — *p.* Gnomen, *p.* Kompas (fig.); **z.** wodny — *p.* Klepsydra; **z.** wieżowy = umieszczony na wieży jakiegoś gmachu do użytku publicznego (fig.).

Zegarek, mały zegar, któremu za motor służy sprężyna, nakręcająca

ś. koło osi i powoli rozwijająca ś.; **z.** kieszonkowy = do noszenia w kieszonce przy ubraniu (fig.).

Zegarkowy, dotyczący zegarka; taki, jak w zegarku: **z-a** punktualność = ścisła.

Zegarmistrz, rzemieślnik, wyrabiający lub naprawiający zegary i zegarki.

Zegarmistrzowa, żona zegarmistrza.

Zegarmistrzowski, właściwy zegarmistrzowi, dotyczący zegarmistrzostwa.

Zegarmistrzowstwo, Zegarmistrzostwo, umiejętność robienia i naprawiania zegarów; fach zegarmistrzowski.

Zegarmistrzyk, czeladnik zegarmistrzowski.

Zegarowy, właściwy zegarowi, należący do zegaru; opatrzony zegarem: wieża **z-a,** mechanizm **z.**

Zegnać — *p.* Zganiać.

Zegzić (się), zacząć (ś) gzić.

Zejmować, Zjimać *dok.* Zjąć; wziąwszy coś razem, ściskać, spajać, klamrować, sklejać, łączyć ściśle, zbierać w kupę; ściągać, zdejmować; jednoczyć, kojarzyć; przenikać, obejmować, ogarniać; przejmować, chwytać, napadać; zawierać: **z.** z kimś przyjaźń, małżeństwo; **z. się,** łączyć ś. cieleśnie; ujmować ś., wstawiać ś., upominać ś. za kimś.

Zejrzeć, spojrzeć nadół, zejść i zobaczyć.

Zejście *rzecz.* od Zejść; miejsce, którędy ś. schodzi, droga nadół; **z.** ze świata = śmierć, skon.

Zejść, Znijść — *p. nied.* Schodzić; zstąpić, zejść nadół; **z.** ze świata = umrzeć; co do czasu: upłynąć; **z.** kogoś na czemś=zachwycić, zaskoczyć; **z. się,** spotkać ś, idąc.

Zekpać, wykpać, zwymyślać, złajać, sfukać.

Zekpić się, źle coś załatwić, pokpić sprawę, skompromitować ś.

Zekrwawić, skrwawić, zbroczyć, oblać krwią.

Zekształcać (się) *dok.* Zekształcić (ś.); układać (ś) coś w jedną całość, bez należytego planu, nieumiejętnie, niesk adnie, byle jak, zniekształcać, psuć.

Zekształt, kształt wadliwy.

Zelant *gr-łć.,* gorliwy stonnik kogoś a. czegoś, zapaleniec, zagorzalec, gorliwiec, człowiek, żarliwie obstający przy kimś a. przy czemś; namiętny w znawca jakiejś religii, teorji politycznej, społecznej, filozoficznej, naukowej i t. p.

Zelantka *for.* ż. od Zelant.

Zelator *gr-łć* — *p.* Zelant.

Zele — *p.* Żele.

Zelektryzować kogoś, coś, przepuścić przez kogoś, przez coś prąd elektryczny; *przen.,* wzruszyć, pobudzić, poruszyć do głębi, przejąć, wyrwać z apatji.

Zelgnąć (się), zlepić (ś.).

Zelota *gr.* — *p.* Zelant.

Zelotyzm *gr.,* gorliwość, żarliwość w rzeczach wiary, zagorzałość w wierze.

Zelować *gr.,* gorliwie obstawać przy czemś; **z. się,** gorącować ś.

Zelować *nm.,* dawać nową podeszwę do starego obuwia.

Zelozja *gr.,* zazdrość w miłości — *p.* Zelus.

Zelówka, podeszwa obuwia.

Zelsnąć, olsnąć, oślepnąć, stracić wzrok.

Zelus *gr.,* gorliwość, żarliwość.

Zelża, zelżenie, obelga.

Zelżeć, stać ś. lżejszym, stracić na wadze, na znaczeniu, na wpływie; **z-ało,** odelgło, nastąpiła odwilż.

Zelżenie *rzecz.* od Zelżeć; *rzecz.* od Zelżyć; obelga, zniewaga.

Zelżyciel, ten, który zelżył, obelżyciel, znieważyciel.

Zelżyć, zadać obelgę, zesromocić, znieważyć, zhańbić; ulżyć, uczynić lżejszym; zmiękczyć, złagodzić.

Zelżywie, Zelżywo *przysł.,* z zelżywością, obelżywie.

Zelżywość, zelżenie, obelga, zniewaga, obelżywość.

Zelżywy, obelżywy, hańbiący, pełen zelżywości, sromotny, znieważający.

Zelgać, skłamać.

Zelknąć, połknąć.

Zemdlały, który zemdlał, zemdlony.

Zemdleć, chwilowo, nagle silnie osłabnąć tak, że oddychanie i bicie serca prawie zupełnie ustaje (przyczyną nagły odpływ krwi od mózgu), stracić przytomność, odejść od siebie; *przen.,* stracić siłę, osłabieć, osłabnąć.

Zemdlenie *rzecz.* od Zemdleć; utrata przytomności, omdlenie, omdlałość.

Zemdlić, przyprawić o mdłości; przyprawić o utratę przytomności; uczynić bezsilnym, osłabić.

Zemdliwość, osłabienie, niemoc, zemdlenie.

Zemdlony — *p.* Zemdlały.

Zemdły, zemdlały, osłabły.

Zemina, motyl z rodziny brudnic, o skrzydłach przednich bardzo szerokich.

Zemknąć — *p.* Zmykać.

Zemleć, ukończyć mielenie czegoś, pomleć wszystko, co było do zmielenia; pokruszyć, pogruchotać; kto pierwej do młyna przyniesie, temu pierwej zmielą = kto ś. pośpieszy, ten prędzej zyska; jemu ś. zmiele, a tobie ś. skrupi = niewinny ucierpi za winnego; **z. się,** b ć zmielonym; nadpsuć ś., zdezelować ś., zetrzeć ś. przez pracę przy mieleniu.

Zemła, Żemła *gwar. stpl. nm.,* bułka pszenna, strucla.

Zemrzeć, umrzeć.

Zemsta, chęć odwetu, oddania krzywdy za krzywdę, zła za zło, oddawanie zła za zło, pomsta.

Zemstowładny, władnący zemstą.

Zemszczony, za którego ś. zemszczono, pomszczony.

Zemszczyk, ptak z rodziny dzierzb (fig.).

Zemszyć, omszyć, okryć mchem; okryć kutnerem, uczynić kosmatym.

Zemściciel, człowiek, który ś. mści, mściciel.

Zemścić się, wywrzeć na kimś a. na czemś zemstę, pomścić ś., oddać zło za zło, odwetować.

Zemżyć, zmożyć kogoś snem, zmusić do zaśnięcia.

Zendra *nm.,* związek tlenu i tlenniku żelaza, tworzący ś. przez utlenienie ś. rozpalonego żelaza na powietrzu; resztki, pozostałe z wypalonego żelaza; opiłki żelazne, miedziane i t. p., odpadające przy kuciu.

Zendrowy, odnoszący ś. do zendry, składający ś. z zendry.

Zendrówka, cegła, mocno wypalona z domieszką żelaza, trudna do stopienia.

Zeniszek, roślina krwawnik; roślina wrotycz.

Zenit *arab.,* punkt sklepienia niebieskiego wprost nad naszą głową; *przen.,* najwyższy stopień wzniesienia ś. czegoś: być u **z-u** sławy, szczęścia.

Zenitalny, odnoszący ś. do zenitu, będący w zenicie; **z.** deszcz = padający perjodycznie w pasie między zwrotnikowym, gdy słońce jest w zenicie lub w jego bliskości.

Zenkiel — *p.* Zankiel.

Zepchnąć — *p.* Spychać.

Zeppelin, balon sterowy wynalazku hr. Zeppelina, sterowiec.

Zeprać — *p.* Sprać.

Zeprzały, który zeprzał.

Zeprzeć, odepchnąć, zepchnąć, odtrącić, strącić, odeprzeć; **z.** dowodami, argumentami = zbić; wyprzeć, wypędzić kogoś skąd: **z.** kogoś z jakiegoś mniemania = wywieść, wyprowadzić, skłonić do porzucenia; **z.** kogoś z jakiegoś przedsięwzięcia = odwieść od niego; **z.** kogoś z majątku = wyrugować, wypędzić.

Zeprzeć, zepsuć ś. od ciepła i wilgoci, zgnić.

Zepsieć, Zepsić się, stać ś. psem, zmienić ś. w psa; spodlić, wyrodzić ś., znikczemnieć.

Zepsnąć się, ześliznąć ś., popsnąć ś., obsunąć ś.

Zepsować — *p* Zepsuć.

Zepsucie *rzecz.* od Zepsuć; stan rzeczy zepsutej; stan człowieka ze-

psutego, demoralizacja, upadek obyczajów, rozpusta.

Zepsuć, Zepsować, zniszczyć, uszkodzić, pogorszyć, zrobić coś nieprzydatnem, nieużytecznem; *przen.* zgorszyć, zdeprawować, zdemoralizować; **z. się,** przestać być dobrym, przestać być w należytym stanie, przydatnym; zgnić, podlec rozkładowi, zaśmiardnąć; *przen.* popsuć ś. moralnie, zdemoralizować ś.

Zepsutość, stan rzeczy zepsutej a. człowieka zepsutego.

Zepsuty, którego zepsuto; który ś. popsuł; zdemoralizowany, rozpustny, rozwiązły.

Zerda, zwierzę ssące drapieżne z rodziny psów, gatunek małego lisa stepowego o szerokiej głowie i dużych uszach, fenek (fig.).

Zerdzawieć, Zerdzewieć, Zrdzewieć, zardzawieć, pokryć ś. rdzą.

Zerk! *wykrz.*, oznaczający nagłe, krótkie spojrzenie zukosa, zubocza: **z.** oczami = spojrzał, spojrzała zukosa.

Zerkać *dok.* Zerknąć; spoglądać zubocza, zukosa, zezem, ukradkiem.

Zerki (-ów); zwiady, przeszpiegi.

Zerlety *gr.*, skamieniałości źródeł wrzących.

Zero *fr.*, znak 0, oznaczający brak liczby lub cyfry; liczba równa różnicy dwu liczb równych sobie; liczba, która dodana do jakiejkolwiek innej liczby, nie zmienia jej wartości; znak ten położony u góry przy cyfrze, znaczy stopień geograficzny; punkt, od którego liczą ś. stopnie termometru, t. j. temperatura zamarzania wody przy ciśnieniu normalnem: **z.** absolutne, bezwzględne = najniższa możliwa temperatura, równa 273° C. niżej zera; *przen.*, człowiek bez znaczenia, nic nie znacząca osobistość, marne indywiduum.

Zerowy, *przym.* od *rzecz.* Zero; **z.** punkt = obojętny.

Zerwa, roślina uprawna z rodziny dzwonkowatych, rzepka płonna, rapunkuł (fig.).

Zerwać — *p.* Zrywać.

Zerwanie *rzecz.* od Zerwać; rozstanie, rozbrat, rozłąka.

Zerwisko, kawałek oderwany, odłam, pęknięcie; gruzowisko.

Zerznąć — *p.* Zrzynać.

Zesechły, który zesechł.

Zeschnąć — *p.* Zsychać.

Zesinieć — *p.* Zsinieć.

Zeskakiwać *dok.* Zeskoczyć; skokiem przenosić ś. z wyższego poziomu na niższy, skakać z góry na dół.

Zeskamotować, ukraść zręcznie.

Zeskoczyć — *p.* Zeskakiwać.

Zeskok, zeskoczenie z przyrządu gimnastycznego wdół a. w głąb; wogóle zeskoczenie, skok z góry nadół.

Zeskorupić (się), Zeskorupieć, zmienić ś. w skorupę, dostać powierzchni twardej, jakby skorupy.

Zeskrobywać *dok.* Zeskrobać; skrobiąc zdejmować zewnętrzną powierzchnię czegoś; skrobiąc zbierać do kupy; **z. się,** dać ś. zeskrobać, zetrzeć.

Zeskromnieć, stać ś. bardzo skromnym.

Zeskubać, Zeskubnąć, skubiąc zdjąć; skubiąc zebrać coś razem.

Zeskwarzyć, skwarzeniem wysuszyć; poddać skwarzeniu; **z. się,** wyschnąć od skwarzenia.

Zesłabieć, Zesłabnąć, stracić siłę, stać ś. słabym, mocno zasłabnąć, osłabnąć, wpaść w niemoc.

Zesłabły, który zesłabiał.

Zesłać — *p.* Zsyłać — *p.* Ześcielać.

Zesłanie *rzecz.* od Zesłać; to, co zesłano; **Z.** Ducha Św. = Zielone Świątki; **z.** jako kara = wysłanie z kraju na Sybir.

Zesłaniec, ten, którego zesłano; człowiek deportowany; poseł, zesłannik.

Zesłanka *for. ż.* od Zesłaniec.

Zesłannik — *p.* Zesłaniec.

Zesławić, pozbawić dobrej sławy, zniesławić, osławić.

Zesłupieć, stanąć słupem, stanąć dęba; osłupieć, stanąć jak słup nieruchomo.

Zesmagać, obić, wysmagać, osmagać; **z. się,** zmęczyć ś.

Zesmalać (się), Zesmolić (ś.); walać ze wszystkich stron węglem, kopciem a. smołą.

Zesmalać *dok.* Zesmalić; smaląc, znieść coś z powierzchni czegoś, przypiekać, przysmażać.

Zesmarknąć, wyrzucić smark, posmarknąć.

Zesmarować, posmarować, zdjąć to, czem było wysmarowane.

Zesmażyć, wysmażyć, zdjąć wierzchnie przysmażenie.

Zesmoktać, wysmoktać, wycałować; zlizać.

Zesmolić — *p.* Zesmalać.

Zesmorgać, zjeść, wypić wszystko, co było do zjedzenia i wypicia.

Zesmrodzić, napełnić smrodem.

Zesmuknąć, Zesmyknąć, smuknąwszy, smyknąwszy, oderwać coś od czegoś; zemknąć, uciec.

Zesmużyć, usunąć smugi.

Zesnuwać, Zesnowywać *dok.* Zesnuć; usuwać to, co usnute; przesuwać coś nadół; snując, zbierać coś razem, snuciem łączyć.

Zespoić (się), złączyć (ś.), spoić (się).

Zespolić (się), połączyć (ś.) w jedno, połączyć (ś.) spólnie, zjednoczyć (ś.).

Zespół, działanie razem; zebranie; zespolenie, połączenie; harmonijne wykonanie jakiegoś dzieła sztuki: np. dzieła orkiestrowego a. dramatu na scenie społem przez wielu artystów; dobór artystów, wykonywających wspólnie jakieś dzieło sztuki, ansambl; komplet, np. narzędzi; **z.** turbinowy, *el.*, sprzężenie turbiny parowej a. wodnej z prądnicą elektryczną.

Zesromocić, okryć sromotą, osromocić, zhańbić, zniesławić, zelżyć, zniesławić.

Zesrożyć, uczynić srogim; **z. się,** stać ś. srogim; rozgniewać ś.

Zessać, ssąc, wyciągnąć część mleka z piersi a. jakiegoś płynu z czegoś.

Zestarzały, który ś. zestarzał.

Zestarzeć się, stać ś. starym, podejść w lata; stać ś. nieświeżym.

Zestaw kół=połączenie dwóch kół wspólną osią; *mat.* układ punktów płaszczyzn lub ich kombinacyj.

Zestawca, ten, który coś zestawia, np. maszyny, monter.

Zestawiać *dok.* Zestawić; zdjąwszy z poziomu wyższego, stawiać na niższym; układać, składać: **z.** maszynę = montować; porównywać, przyrównywać.

Zestawnia, miejsce składania maszyn, montownia.

Zestąpić — *p.* Zstąpić.

Zestopniować, podnieść do wyższego stopnia, do większej potęgi, powiększyć; ułożyć podług stopni; obniżyć.

Zestosowywać *dok.* Zestosować; składać coś razem, dopasowywać.

Zestosunkować, postawić obok siebie dla porównania, zestawić; **z. się** wejść z kimś w bliższe stosunki, zawrzeć znajomość.

Zestrachać (się), przelęknąć (ś.), przerazić (ś.), przestraszyć (ś.).

Zestrajać *dok.* Zestroić; układać części w całość harmonijną.

Zestraszyć (się), przestraszyć (ś.), przerazić (ś.), spłoszyć (ś.).

Zestrój, harmonijne połączenie, zlanie się, zespół; konstrukcja.

Zestrugać, strugając zerznąć, ostrugać, zheblować.

Zestrzelać (się), Zestrzelić (się), zwrócić (ś.), skierować (ś.) w jeden punkt, skupić (ś.).

Zestrzelić — *p.* Zestrzelać; zbić, zrzucić zapomocą strzału.

Zestrzygać *dok.* Zestrzyc; strzygąc zdejmować zwierzchu, zrzynać nożycami.

Zesuć — *p.* Zsuć.

Zesunąć — *p.* Zsuwać.

Zesuwnia *kol.*, pochylnie, po których towar (np. węgiel) zsuwa się do zbiorników i t. p.

Zeswatać, poswatać, skojarzyć małżeństwo, podziewosłębić.

Zeswoić kogoś z kimś=wynaleźć między nimi pokrewieństwo.

Zesworować, Zesforować, ściągnąć do swory, złączyć sworą; połączyć, zespolić, związać.

Zesychać się — *p.* Zsychać się.

Zesyłać — *p.* Zsyłać.

Zesystematyzować, ułożyć w systemat.

Zeszczętem, całkowicie, zupełnie doszczętnie.

Zeszczknąć — *p.* Zeszczykiwać.

Zeszczuplać *dok.* Zeszczuplić; czynić szczuplejszym; **z. się,** stawać ś. szczuplejszym.

Zeszczupleć, stać ś. szczuplejszym, stracić na ciele.

Zeszczutkować, szczutkiem poczęstować.

Zeszczykiwać *dok.* Zeszczyknąć, Zeszczknąć; szczykając zbierać, zrywać, uszczykiwać.

Zeszkaradzić, uczynić szkaradnym, oszkaradzić, zeszpecić.

Zeszkleć, Zeszklić się, przemienić ś. w szkło, nabrać szklistości.

Zeszlamować, wybrać szlam, oczyścić od szlamu.

Zeszłoroczny, który ś. stał zeszłego roku, przeszłoroczny.

Zeszłość, utrata sił, słabość wskutek starości, starość.

Zeszły, który przeszedł, minął, upłynął; **z.** miesiąc, rok; który zszedł z tego świata, umarł; zesłabły, zniedołężniały; zgrzybiały, zestarzały, podeszły w latach.

Zesznurowywać *dok.* Zesznurować; szznurując ściągać, związywać; **z. się,** być zesznurowywanym.

Zeszpecić, uczynić szpetnym, oszpecić, zeszkaradzić; **z. się,** oszpecić siebie samego.

Zeszpetnieć, stać ś. szpetnym.

Zeszpotawić, uczynić koślawym. szpotawym; **z.** trzewiki = wykrzywić je przez chodzenie; **z. się,** stać ś. koślawym, wykrzywić ś.

Zeszronieć, w szron ś. zamienić, ściąć ś. od szronu; osiwieć.

Zesztukować, sztukując złączyć; zszyć z kawałków.

Zeszytywnieć, stać ś. sztywnym; *przen.,* zrobić ś. zimnym, nieprzystępnym.

Zeszyć — *p.* Zszywać.

Zeszyt, kilka arkuszy papieru do pisania, razem zszytych i oprawionych w okładkę, kajet, poszyt, sekstern; pewna ilość arkuszy drukowanego dzieła, tymczasowo zbroszurowanych dla puszczenia w obieg.

Zeszytowy, odnoszący ś. do zeszytu; wydawany zeszytami: wydawnictwo **z-e.**

Ześcielać, Ześcielać *dok.* Zesłać; zdejmować coś zasłanego, rozesłanego, rozpostartego; zbierać, ściągać posłanie.

Ześlepić, uczynić ślepym, oślepić.

Ześlimaczyć, oślimaczyć; **z. się,** oślizgnąć.

Ześlinić, oślinić, poślinić; zdjąć ślinę.

Ześlizgiwać się *dok.* Ześliznąć ś.; ślizgając ś, zsuwać ś.

Ześlizgły, który ś. ześliznął.

Ześlizgnąć się, Ześliznąć się — *p.* Ześlizgiwać ś.

Ześmiać się, uśmiać ś.

Ześniecić się, Zśniecić się, zarazić ś. śnieciją.

Ześniedzić, uczynić śniadym, ściemnić; ściemnić; pokryć ś. śniedzią.

Ześniedzieć, stać ś. śniadym; pokryć ś. śniedzią.

Ześnieżyć, osypać śniegiem, zaśnieżyć; zdjąć śnieg.

Ześpiewać, wyśpiewać, skończyć śpiewać, odśpiewać.

Ześrodkować — *p.* Ześrodkowywać.

Ześrodkowość, własność tego, co ma wspólny środek, koncentryczność.

Ześrodkowywać *dok.* Ześrodkować; skupiać do środka, koncentrować; skierowywać ku środkowi; *przen.,* łączyć ku wspólnemu celowi: **z.** usiłowania wielu ludzi.

Ześrubować, złączyć śrubami.

Ześwinić, zepsuć, sfuszerować; **z. się,** popełnić jakiś czyn niemoralny.

Zetkać razem powtykać, złączyć jedną rzecz z drugą; **z. się,** spotkać ś.; zetrzeć ś. nieprzyjacielsko.

Zetknąć — *p.* Stykać; zbliżyć dwie rzeczy tak, aby jedna, przystawała do drugiej; **z. się,** zejść ś. z sobą aż do złączenia; **z. się,** z kimś=spotkać ś. z kimś; zawiązać z kimś znajomość, przyjaźń; spotkać ś. z kimś po nieprzyjacielsku, zetrzeć ś., pokłócić ś.

Zetknięcie *rzecz.* od Zetknąć; dotknięcie ś.; złączenie ś., spotkanie ś., zbliżenie ś.; *el.* połączenie końców dwu przewodników.

Zetleć, stleć, tlejąc spalić ś.

Zetrwać *stpl.* wytrwać, wytrzymać, wyczekać, doczekać się.

Zetrzeć — *p.* Ścierać.

Zeuropeizować, przerobić na sposób europejski; ucywilizować.

Zew, wołanie, przywoływanie, przyzywanie, wzywanie.

Zewlec — *p.* Zwlec.

Zewnątrz *przyim.,* oznaczający kierunek ze środka czegoś ku okręgowi; oznaczający położenie poza okręgiem, poza kresem czegoś; **naz.** = na dwór, poza dom; **z.,** *przysł.,* na dworze, poza domem.

Zewnętrze, strona zewnętrzna, zewnętrzność.

Zewnętrznie *przysł.,* ze strony zewnętrznej, zewnątrz, poza przedmiotem, poza granicą czegoś.

Zewnętrzność, kierunek ze środka ku peryferji; znajdowanie ś. poza czemś, na dworze, na wierzchu; powierzchowność, wygląd zewnętrzny, pozór.

Zewnętrzny, położony zewnątrz, poza granicą czegoś, nie środkowy; odnoszący ś. do zewnętrza: lekarstwo **z-e.**

Zewrzeć *dok.* Zewreć; wrąc ugotować ś., uwrzeć.

Zewrzeć — *p.* Zwierać.

Zewsząd *przysł.,* z każdgo miejsca, pod każdym względem.

Zewszechstron, z każdej strony.

Zez, wada wzroku, polegająca na słabszym rozwoju mięśni jednej strony oka, wskutek czego mięśnie przeciwnej strony oka biorą przewagę i nadają oku fałszywy kierunek ku nosowi a. ku uchu; człowiek, patrzący zezem; **z-em** na coś patrzeć= niechętnie.

Zez, Zys, Zyz *nm.,* sześć oczek na kostce do gry, szóstka.

Zeza, spód okrętu, dokąd ściekają nieczystości; matnia, sieć, sidła, pułapka; wpaść w **z-y** = w biedę, w sidła, w matnię; siedzieć, jak na **z-ie** goły = osiąść na koszu.

Zezek *zdr.* od Zez.

Zeznać — *p.* Zeznawać.

Zeznanie *rzecz.* od Zeznać; to, co ktoś zeznał a. zeznaje, wypowiedzenie, jak ś. rzecz miała, świadectwo, wyznanie.

Zeznawać *dok.* Zeznać; czynić zeznanie jakieś, wyznać coś, np. w sądzie; przyznawać ś. do czegoś; uznawać za swoje.

Zezooki, Zezowaty, człowiek, patrzący zezem, zez.

Zezować, patrzeć zezem, być zezowatym.

Zezowatość, wada patrzenia zezem, skrzywienie osi oka.

Zezowaty — *p.* Zezooki.

Zezula — *p.* Zazula.

Zezwać — *p.* Zzywać.

Zezwalać *dok.* Zezwolić; przyzwalać, zgadzać ś. na coś, przystawać na coś, nie mieć nic przeciw czemuś, dopuszczać, żeby ś. coś stało; **z.** komuś = pozwalać komuś.

Zezwierzęcać *dok.* Zezwierzęcić; czynić podobnym do zwierza, okrutnym, dzikim, rozpasanym; **z. się,** stawać ś. podobnym do zwierza, stawać ś. dzikim; nabierać obyczajów zwierzęcych.

Zezwierzęcieć, stać ś. podobnym do zwierza.

Zezwoliciel, Zezwalacz, ten, kto na coś zezwala.

Zezwolić — *p.* Zezwalać.

Zeżreć, o zwierzęciu a. pogardliwie o człowieku: zjeść wszystko chciwie, łapczywie.

Zeżwać — *p.* Zżuwać.

Zębacić, czynić zębatym.

Zębacieć, stawać ś. zębatym, dostawać zębów.

Zębacz, człowiek, mający wielkie zęby, człowiek zębaty; człowiek, kłócący ś. ząb za ząb, uparty, wyszczekany; ryba koścista, skrzelowata, bezpłetwobrzucha (fig.); wykałaczka do zębów.

Zębatek, rodzaj kolibra.

Zębatka *stol.,* listwa zazębiona.

Zębaty, opatrzony zębami; usadzony zębami: koło **z-e;** śpiczasty,

ostry; kłótliwy, uparty, wyszczekany; ostry, uszczypliwy.

Zębiarka, maszyna do wyrabiania kół zębatych.

Zębiełek, zwierzę ssące z rzędu owadożernych, z rodziny sorków czyli ryjówek (fig.).

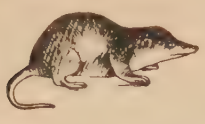

Zębina, twarda substancja zębowa, otaczająca koronę i korzeń zęba, dentyna.

Zębiny (-in), rodzaj skamieniałości.

Zębnik, małe kółko zębate (trybik).

Zębny — *p.* Zębowy.

Zębociąg, narzędzie do wyciągania zębów, kleszcze do zębów.

Zębodłub, piórko do dłubania w zębach, wykałaczka do zębów.

Zębodół, zagłębienie w dziąśle, w którem osadzony jest ząb.

Zębodzioby, skupienie ptaków śpiewających, owadożernych, o dziobie szydłowatym, z ząbkiem wydatnym lub szczerbą na szczęce górnej.

Zębogadacz, człowiek mówiący przez zęby.

Zębołom *p.* Zęborwacz.

Zęborożec — *p.* Jednorożec.

Zęborwacz, Zębołom, ten, co rwie, wyłamuje zęby.

Zębotłuk, to, czem zęby tłuką.

Zębować, dostawać zębów, ząbkować; chorować na zęby; wycinać, wyrabiać w ząbki.

Zębowaniec, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty, wiosłonogi (fig.).

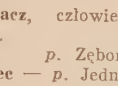

Zębowy *przym.* od *rzecz.* Ząb; tyczący się zębów, zębny.

Zęból, Zębołom, zagięcie papieru nakształt zęba w dawnych dokumentach, na których wyciskano zwykle pieczęć, godło, znak; załamanie biletu wizytowego.

Zębówka, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, bezbronna.

Zędra — *p.* Zendra.

Zgachować, wystrychnąć kogoś na gacha.

Zgadać się o czemś=rozmówić ś. mówić o czemś; **z-ało się** o czemś= zaczęto mówić; zmordować ś. gadając; **z. się** z kimś, zetrzeć ś. z nim na słowa; zmówić ś.

Zgadnąć — *p.* Zgadywać.

Zgadula, osoba zgadująca, mająca pretensje do domyślności; zgaduj, **z.,** w której ręce złota kula = przypowiastka ludowa, której ś. używa, gdy każemy komuś zgadywać, w której dłoni zaciśnięty jest jakiś drobny przedmiot.

Zgadywacz, ten, który coś zgaduje.

Zgadywaczka *for. ż.* od Zgadywacz.

Zgadywać *dok.* Zgadnąć, domyślać ś. rzeczy skrytych, odgadywać, trafiać; domyślając ś. dochodzić, poznawać; wróżyć, przepowiadać, prorokować; **z.** zagadkę, szaradę = rozwiązywać.

Zgadzać *dok.* Zgodzić; doprowadzać zwaśnionych do zgody, porównywać, zestawiać; stalować, zamawiać, najmować za pewną umówioną cenę; łączyć w całość harmonijną; **z. się,** godzić ś. po kłótni, jednać ś., pojednywać ś; ugadzać ś., umawiać ś. o cenę najmu a. kupna i sprzedaży; pasować, przystawać, przypadać wzajemnie do siebie, stykać ś. całą powierzchnią; żyć z kimś zgodnie, nie kłócić ś. z kimś, zachowywać zgodę; przystawać, zezwalać na coś, nic nie mieć przeciw czemuś, wyrażać swą zgodę na coś; w *gram.*, być położonym w tej samej formie gramatycznej, np. liczbie, rodzaju, przypadku, co i inny wyraz w tem samem a. sąsiedniem zdaniu; **z. się** z kimś, jak pies z kotem, jak ogień z wodą, jak szydło w worku = nie zgadzać ś., żyć w niezgodzie; **z. się,** z ludźmi = stosować ś. do nich w życiu; **z. się** z kimś w jakiejś sprawie = być tego samego zdania, co i on; nie **z. się** z kimś w jakiejś sprawie = być odmiennego zdania; **z-ają** ś. na to = jednomyślnie utrzymują, przystają.

Zgaga, niemiłe uczucie palenia, doznawane wzdłuż mostka, połączone z gnieceniem pod dołkiem i kwaśnem odbijaniem, pochodzące z nadmiernego rozwoju kwasów tłuszczowych w żołądku.

Zgajać *dok.* Zgoić; doprowadzać do zagojenia, zagajać, goić; **z** ranę; **z. się,** goić ś., zagajać ś., zabliźniać ś.

Zgalać *dok.* Zgolić; golić wszystko, golić zupełnie; ogałacać kogoś; uderzać kogoś silnie, walić, grzmocić.

Zgałganić (się), uczynić (ś.) gałganem, łachmanem.

Zgałganieć, stać ś. gałganem, wyjść na gałgana, na nicponia, znikczemnieć.

Zgamracić, stać ś. gamratem.

Zgangrenowacieć, zajść gangreną; *przen.*, przejść zgnilizną moralną.

Zgangrenować, przejąć gangreną; *przen.*, zepsuć pod względem moralnym, zdemoralizować.

Zganiać *dok.* Zgonić, Zegnać; spędzać w jedno miejsce, spędzać razem; spędzać z góry nadół, gonić, pędzić z jednego miejsca na drugie, spłaszać, płoszyć; wywabiać; **z.** coś na kogoś=spędzać, zwalać, składać na niego winę; zmęczyć gonieniem, pędzeniem: **z. konia; z. się,** zmęczyć ś. chodzeniem, bieganiem po różnych miejscach.

Zganić, wyrazić swoje niezadowolenie z czyjegoś postępku a. z jakiejś rzeczy, naganić, naganę wyrazić, nie pochwalić, skrytykować.

Zganny, godny zganienia, naganny.

Zgapić się, nie dojrzeć czegoś, nie zrobić czegoś wczas przez gapiostwo, przez niedopatrzenie, przez niedołęstwo, zagapić ś.

Zgapieć, stać ś. gapiem; zdziwić ś. niezmiernie.

Zgar *hutn.*, odchód, odpadki przy przetapianiu kruszców.

Zgarb, owad z rzędu pluskwiaków, z rodziny równoskrzydłych, zbrojnik (fig.).

Zgarbacić, uczynić garbatym.

Zgarbacieć, stać ś. garbatym, dostać garbu.

Zgarbiać *dok.* Zgarbić; czynić garbatym, krzywym, garbacić; **z. się,** stawać ś. garbatym, garbacieć, pochylać ś.

Zgarbienie *rzecz.* od Zgarbić; garb, garbowatość.

Zgarbiony, którego zgarbiono, o człowieku; pochylony w taki sposób, że na plecach tworzy ś. garb.

Zgarbować, wyprawić skórę; **z.** komuś skórę = obić go.

Zgarniacz, miotła przymocowana przed kołami parowozu, czyszcząca szyny w czasie jazdy.

Zgarniać *dok.* Zgarnąć; garnąc, ściągać, zbierać, razem zgrabiać; zgromadzać; ściągać coś na siebie, np. winę; **z.** coś skąd, z czegoś = garnąc, zdejmować, zmiatać, wyjmować; porywać, gładzić, zgładzać, sprzątać; **z.** coś na kogoś=zwalać, np. winę.

Zgarnywacz, ten, który coś zgarnia.

Zgarować, zrobić dziurę w drzewie.

Zgarszać, Zgorszać *dok.* Zgorszyć; psuć pod względem moralnym złym przykładem, mową, widokiem, kazić, demoralizować; budzić w nim niezadowolenie swemi postępkami; **z. się,** psuć ś. pod względem moralnym, demoralizować ś.; być niezadowolonym z czegoś, być oburzonym na kogoś, na coś.

Zgartać, Zgartywać — *p.* Zgarniać.

Zgasić — *p.* Zgaszać.

Zgasiewka, roślina z rzędu paproci właściwych czyli równozarodnikowych (fig.).

Zgasły, który zgasł, wygasły; który umarł, nieżyjący.

Zgasnąć, przestać ś. palić, wygasnąć, zagasnąć; *przen.*, zmniejszyć ś.,zmaleć, ustać; umrzeć, skonać; **z.** przy kimś, przy czemś, przed kimś, przed czemś = stracić na wartości wobec kogoś, czegoś, nie móc iść w porównanie z kimś, z czemś, być zaćmionym przez kogoś, przez coś.

Zgaszać *dok.* Zgasić; czynić, by coś przestało ś. palić, wygaszać, ugaszać, gasić; *przen.*, uśmierzać, tłumić, uspokajać.

Zgaszony, którego zgaszono, zdmuchnięty; twarz **z-a** = na której nie maluje ś. wzruszenie, spokojna.

Zgatunkować, podzielić na gatunki, rozgatunkować, rozklasyfikować.

Zgąba, rodzaj zwierzokrzewu.

Zgderać, wygderać, wyłajać, wykrzyczeć.

Zgermanizować, uczynić germańskim, niemieckim, zniemczyć; **z. się,** stać ś. germańskim, niemieckim, zniemczeć.

Zgęsta *przysł.*, często, dość często, nierzadko.

Zgęstnąć, Zgęstnieć, przestać być płynnym, stać ś. gęstym.

Zgęstniały, który zgęstniał.

Zgęstnieć — *p.* Zgęstnąć.

Zgęstwiać — *p.* Zgęszczać.

Zgęszczacz, Zgęszczalnik *techn.*, część przyrządu, w której para lub gaz przybiera stan skupienia ciekły, kondensator.

Zgęszczać, Zgęstwiać *dok.* Zgęścić, Zgęstwić; czynić gęstym a. gęściejszym, czynić gęściej zarosłym; w *chem* i *fiz.* przeprowadzać gazy w stan płynu przy pomocy ciśnienia i obniżania temperatury; **z. się,** gęściejszym ś. stawać.

Zgęszczenie *rzecz.* od Zgęścić.

Zgęszczony, którego zgęszczono; który stał ś. gęściejszym.

Zgęścić — *p.* Zgęszczać.

Zginąć — *p.* Zginać.

Zginacz, ten, który zgina.

Zginać — *p.* Zginać.

Zgiełk, hałas, wrzawa, wydawana przez wiele osób, zwierząt a. przedmiotów.

Zgiełkliwie *przysł.*, ze zgiełkiem, hałaśliwie.

Zgiełkliwość, czynienie zgiełku, hałaśliwość.

Zgiełkliwy, wydający zgiełk, pełen zgiełku, hałasu, gwarny; tłumny, rojny.

Zgięcie *rzecz.* od Zgiąć; miejsce, gdzie coś jest zgięte, kolano, łuk, zalam, skręt; zakręt.

Zgiętka, owad skrzydlaty, dwuskrzydły, pszczółkowaty.

Zgiętodzioby, mający dziób wygięty łukowato, przedłużony.

Zgiętowłos, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Zgięty, którego zgięto; który ś. zgiął.

Zginacz, muskuł, służący do zginania członków; **z.** dwugłowy ramienia, **z.** kolana.

Zginać *dok.* Zgiąć, gnąc schylać nadół a. nachylać nabok, naginać, uginać; **z.** kark przed kimś = oddawać mu ś. w niewolę, w poddaństwo, upokarzać ś.; **z.** przed kimś kolano = klękać przed nim; **z.** dumę czyjąś = upokarzać go, zmuszać go do uległości; **z. się,** naginać ś., uginać ś, schylać ś., nachylać ś., kłaniać ś. komuś; **z. się** pod ciężarem czegoś = nie móc podźwignąć, nie móc przenieść czegoś.

Zginąć, gdzieś ś zapodziać; zawieruszyć ś., przepaść, zniknąć; zaginąć; zgubić ś., popaść w nieszczęście bez nadziei ratunku; utracić życie, umrzeć, paść, polec na polu bitwy lub w pojedynku, skończyć życie w katastrofie.

Zginiony, który zginął, przepadł, którego zagubiono.

Zglijować, połączyć dwa kawałki żelaza przez rozgrzanie ich aż do stopnienia.

Zglinić (się), powalać (ś.) gliną, poglinić (ś.).

Zgliszcz, miejsce niskie, zarosłe krzakami leszczyny a. tarniny.

Zgliszcze, Zgliszcza, miejsce, gdzie za czasów pogańskich palono umarłych na stosach pogrzebowych, stos pogrzebowy; miejsce, gdzie był pożar, miejsce po pożarze, pogorzelisko; rola po wypalonym lesie.

Zgliszczowy, odnoszący ś. do zgliszcza.

Zgliszczyn, gatunek mchu.

Zgładzować, wymazać, wygładzić, wyniszczyć, wytępić.

Zgłada, zagłada, wyniszczenie, wytępienie.

Zgładzać *dok.* Zgładzić; wyrównywać, równać, wygładzać, zacierać złe, poprawiać, wywabiać plamy; wyniszczać, wytępiać, wytracać; **z.** kogoś ze świata = zabijać, zamordowywać.

Zgładziciel, ten, który zgładza.

Zgładzisty, dający ś. zgładzić, wygładzić.

Zgłaszać *dok.* Zgłosić; ogłaszać, oznajmiać, głośnym czynić; przybywać z czemś do kogoś, uwiadamiać kogoś o czemś; pisać do kogoś, udawać ś, zwracać ś. do kogoś, stawiać ś. do kogoś na jego wezwanie, upominać ś.

Zgłębiacz, Zgłębiciel, ten, który coś zgłębia; narzędzie rolnicze do zgłębiania czyli głębokiego poruszania roli; podskibnica.

Zgłębiać *dok.* Zgłębić; dochodzić głębokości czegoś, np. wody, gruntować; w głąb zapuszczać, czynić głębszym; *przen.*, przenikać coś nawskroś, dochodzić czegoś, poznawać dokładnie: **z.** nauki = gruntownie z niemi ś. zapoznawać, studjować coś.

Zgłębiciel, ten, który zgłębia.

Zgłębić — *p.* Zgłębiać.

Zgłębnik, narzędzie do badania głębokości rany, sonda.

Zgłębny, dający ś. zgłębić.

Zgłoba *stpl.*, przeszkoda, zawada; zajadłość, złość; nieprawość.

Zgłobić *stpl.*, spoić, sklamrować.

Zgłobliwy *stpl.*, złośliwy; nieprawy, niesprawiedliwy.

Zgłodniałość, stan tego, kto jest zgłodniały; łaknienie, głód.

Zgłodniały, łaknący, głodny, wygłodniały.

Zgłodnieć, uczuć głód, stać ś. głodnym, zacząć cierpieć głód.

Zgłosić — *p.* Zgłaszać.

Zgłoska, część wyrazu a. wyraz cały, dający ś. wymówić za jednem poruszeniem diafragmy, wypychającem strumień wydechu.

Zgłoskotwórczy *gram.*, tworzący, stanowiący zgłoskę.

Zgłoskować, czytać, dzieląc na zgłoski, niewprawnie, nieumiejętnie, sylabizować.

Zgłoskowy, odnoszący ś. do zgłoski, właściwy zgłosce, sylabowy.

Zgłoszenie *rzecz.* od Zgłosić; przybycie, oferta, propozycja; **z. się,** stawienie ś., zwrócenie ś.

Zgłuchnąć, Zgłuszeć, stać ś. głuchym, ogłuchnąć.

Zgłumić (się) *gwar.*, zmarnować (ś.), zepsuć ś.

Zgłupia *przysł.*, głupkowato, po głupiemu; **z.** frant = udając głupiego.

Zgłupieć, stracić rozsądek, stać ś. głupim; nie móc ś. zorjentować w czemś, zdumieć ś. głupkowato, osłupieć ze zdumienia.

Zgłuszać *dok.* Zgłuszyć; głuchym czynić, pozbawiać słuchu; czynić, że czegoś nie będzie słychać, tłumić jakiś dźwięk głośniejszym hałasem; rozrastając ś., nie pozwalać rosnąć słabszej roślinie, zagłuszać, tłumić.

Zgłuszeć — *p.* Zgłuchnąć.

Zgmatwać, splątać, poplątać, pomieszać, zmieszać, pogmatwać, zmącić.

Zgmerać, gmerząc zdjąć, ująć.

Zgnajać *dok.* Zgnoić; doprowadzać coś do gnicia, dać czemuś zgnić, sprawiać, aby coś zgniło; nawozić, uprawiać gnojem, ugnajać.

Zgnębiać *dok.* Zgnębić; uciskać, pognębiać, gnębić; gnębiąc jakby przytłaczać, przygniatać do ziemi, stłumiać; gnębiąc męczyć, wyczerpywać.

Zgniatać *dok.* Zgnieść; gniotąc stłaczać, ściskać; ugniatać; przygniatać, przytłaczać, uciskać, przytłumiać upokarzać, zwyciężać.

Zgnić, wejść w okres fermentacji gnilnej; gnijąc rozłożyć ś., zepsuć ś., *przen.*, stracić żywotność, przejść zgnilizną; **z.** w więzieniu = umrzeć, zginąć marnie.

nagniewać (ś.), nazłościć (ś.).

Zgniłak — *p.* Zgniłek.

Zgniłec, choroba pszczół, powstająca z zepsucia zalążków.

Zgnilizna, substancja, dotknięta

Zgniecina, rana gnieciona.

Zgnieść — *p.* Zgniatać.

Zgniewać (się), rozgniewać (ś.),

procesem gnicia, psucie ś.; przedmioty zgniłe a. gnijące, powietrze zepsute; **z.** moralna: zepsucie obyczajów, rozpusta.

Zgniłek, człowiek, strawiony chorobą, nędzny pod względem fizycznym; człowiek leniwy, gnuśny, śpioch, niedojda.

Zgniłka, gruszka zgniła, ulegałka; w *lm.*, **z-ki,** rzeczy zgniłe.

Zgniłość — *p.* Zgnilizna.

Zgniły, który zgnił, który przeszedł okres gnicia, przeszły zgnilizną, nadpsuty; nadwątlony, zgnuśniały; leniwy, bojaźliwy; **z-a** gorączka = w której soki ciała psują ś. i gniją.

Zgnoić — *p.* Zgnajać.

Zgnuśnieć, stać ś. gnuśnym, rozlenić ś., rozleniwić ś.

Zgoda, zgadzanie ś., przystawanie jednomyślne wszystkich na jedno, zgadzanie ś. umysłów, jednomyślność; pogodzenie ś., pojednanie ś. ludzi po sporze, po nieporozumieniu; zgodne zezwolenie na coś; **z.!** = zezwalam, przystaję, nie sprzeciwiam ś.; w *gram.*, zależność form fleksyjnych, np. liczby, osoby, rodzaju, przypadku, jednych wyrazów w zdaniu od innych wyrazów; składnia **z-y** = część składni, traktująca właśnie o tej zależności.

Zgodliwy, zgadzający ś., żyjący w zgodzie, zgodny, jednakowo myślący.

Zgodnie *przysł.*, przystając wzajem na jedno, bez rozterki, bez kłótni, ustępując jedno drugiemu.

Zgodność, właściwość tego, co jest zgodne, co ś. zgadza z drugiem podobnem; ścisłe podobieństwo, tożsamość: **z.** kopji z oryginałem; harmonijność; charakter człowieka zgodnego, ustępliwego, nie lubiącego kłótni.

Zgodny, miłujący zgodę, ustępliwy, niekłótliwy, spokojny, nieuparty; zgadzający ś. z kimś, ściśle podobny, jednobrzmiący, tożsamy: kopja **z-a** z oryginałem; harmonijny, przydatny, zdatny do czegoś.

Zgodziciel, ten, kto zgadza kogoś a. coś.

Zgodzić — *p.* Zgadzać.

Zgoić — *p.* Zgajać.

Zgoisty, Zgojny, odnoszący ś. do zgojenia; gojący.

Zgolić — *p* Zgalać.

Zgoła *przysł.*, ze wszystkiem, całkiem, zupełnie, nic nie zostawiając, nic nie wyjmując; wogóle, bezwzględnie; pod każdym względem, bezwarunkowo.

Zgołacać *dok.* Zgołocić; ogołacać, gołym czynić; pozbawiać czegoś, obdzierać z czegoś, opuszczać, opróżniać.

Zgołocieć *stpl.*, stać ś. gołym, być ogołoconym, być obdartym, być hołyszem, golcem.

Zgon, śmierć, skon; upadek, zguba; zganianie, miejsce zganiania bydła; ostatnia toń, na którą niewód zaciągają.

Zgoniciel, Zganiacz, ten, który spędza, zgania.

Zgonić — *p.* Zganiać.

Zgoniny (-in), cząstki słomy i kłosów, główki kąkolu, strączki groszku, zganiane miotłą przed wianiem zboża; wosk czarny, który zostaje w ulach po wybraniu miodu.

Zgonnik, handlarz trzody chlewnej.

Zgonny, odnoszący ś. do zgonienia, dający ś. zegnać; odnoszący ś. do zgonu; śmiertelny, zgubny, fatalny.

Zgorszenie *rzecz.* od Zgorszyć; słowa gorszące, zły przykład; człowiek, którego zgorszono; niezadowolenie, oburzenie z powodu czyichś złych postępków a. bezwstydnych słów.

Zgorszony, którego zgorszono; który ś. zgorszył; oburzony.

Zgorszyciel, człowiek, który gorszy.

Zgorszyć — *p.* Zgarszać.

Zgorzeć, spalić ś., spłonąć, pogorzeć.

Zgorzel, Zgorzelina, zniszczenie tkanki a. jakiegoś narządu wskutek ustania krążenia krwi w naczyniach włoskowatych, gangrena.

Zgorzelina, Zgorzelizna, Zgorzelisko, zgliszcze, pogorzelisko; stos gorejący; smak czegoś spalonego, spalenizna; zapał, ogień, płomień; gangrena, zgorzel; strup, strupek po oparzeniu, miejsce opalone na ciele.

Zgorzelinowy, Zgorzeliznowy, odnoszący ś. do zgorzeliny.

Zgorzelizna — *p.* Zgorzelina.

Zgorzeń, rana wielka gnijąca i cuchnąca, zjawiająca ś. najczęściej u dzieci na twarzy.

Zgorzknąć — *p.* Zgorzknieć.

Zgorzkniały, który zgorzkniał; *przen.*, pełen goryczy, rozgoryczony, zniechęcony do życia, nie mający wiary w nic.

Zgorzknieć, Zgorzknąć, stać ś. gorzkim, przejść goryczą; *przen.*, utracić wiarę we wszystko, stać ś. tetrykiem, zniechęconym do życia.

Zgorzyny — *p.* Zgar.

Zgospodarować, zmarnować przez złą gospodarkę; gospodarując zarobić, syskać.

Zgotować, zrobić, aby coś było gotowe, przysposobić, nagotować, przygotować; zamierzyć coś złego względem kogoś; o potrawie: przyrządzić, ugotować, uwarzyć.

Zgóry *przysł.* — *p* Góra.

Zgrabiać *dok.* Zgrabić; grabiami zgarniać, zsuwać na jedno miejsce; grabić, zagarniać, rabować ze wszystkich stron.

Zgrabiały, który zgrabiał, odrętwiały, zesztywniały.

Zgrabiciel, ten, który coś zgrabia.

Zgrabić — *p.* Zgrabiać.

Zgrabieć, zdrętwieć, zesztywnieć.

Zgrabki (-bek i -bków), cząstki słomy, kłosów i t. p., oddzielające ś. od ziarna podczas młócenia; resztki kłosów pozostałe na polu po żęciu.

Zgrabnie *przysł.*, ze zgrabnością, zwinnie, zręcznie, układnie, z wdziękiem, wdzięcznie, szykownie.

Zgrabność, ruchy zgrabne, zręczność, zwinność, układność, wdzięk; piękna, umierna budowa ciała.

Zgrabny, łatwy do zgrabienia; zręczny, zwinny; układny, wdzięczny, elegancki, szykowny; pięknie, umiernie zbudowany, przystojny; harmonijnie, udatnie, mile dla oka zrobiony, zbudowany, uszyty i t. p.

Zgracować, gracą zgarnąć do kupy; wygracować wszystko, wygładzić gracą.

Zgrać — *p.* Zgrywać.

Zgraja, gromada ludzi, tłum, tłuszcza, gawiedź, czereda, poczet, orszak; tałałajstwo, hołota, hałastra; sfora psów.

Zgrajnie *przysł.*, tłumnie, tłumem, gromadnie.

Zgrajny, dotyczący zgrai.

Zgramiać *dok.* Zgromić; gromiąc bić, pogramiać, zwyciężać, pokonywać; upominać surowo, łajać, fukać kogoś, wymyślać komuś.

Zgramolić, podłubać po wierzchu; **z. się,** gramoląc ś. zleźć a. wyleźć z czegoś.

Zgrany, którego zgrano, przegrano; który przegrał wszystko co miał; w *lm.*, **z-i,** którzy się zgrali z sobą, t. j. dopasowali ś. do siebie w wykonywaniu wspólnem jakiegoś utworu muzycznego a. scenicznego, a wogóle w wykonywaniu wspólnem jakiejś pracy zbiorowej.

Zgrążyć, Zgrążić, zanurzyć, pogrążyć, zatopić; dosięgnąć czegoś na znacznej głębokości; stłumić, uciszyć.

Zgrat *cukr.*, przyrząd do oskrobywania ciasta, wyrobiony z blachy.

Zgrępa, małe urwisko nad drogą lub w miedzy.

Zgręzy (-ów), nieczystość, zawieszona w jakimś płynie, osad, gąszcz w płynie.

Zgrodzić (się), grodząc połączyć (ś.), złączyć (ś.).

Zgromadnie, Zgromadno *przysł.*, gromadnie, gromadą, kupą, kupami, tłumnie, rojnie.

Zgromadność, liczne zgromadzenie, wielka gromada.

Zgromadny, liczny, tłumny, gromadny, rojny.

Zgromadzać *dok.* Zgromadzić; zbierać razem do kupy, skupiać, gromadzić; zwoływać na jedno miejsce; **z. się,** zbierać ś. razem do kupy, skupiać ś., gromadzić ś., zjeżdżać ś., schodzić ś. na zgromadzenie.

Zgromadzenie (się) *rzecz.* od Zgromadzić; zebranie (ś) w większej ilości, skupienie, tłum, gromada ludzi, rzesza; ciało prawodawcze, złożone z przedstawicieli ludu, wybranych przez głosowanie, sejm, parlament.

Zgromadziciel, który zgromadza; miłujący gromadę.

Zgromadzić — *p.* Zgromadzać.

Zgromiciel, ten, który zgromił, pogromca, zwycięzca.

Zgromić — *p.* Zgramiać.

Zgromienie, zwalczenie, zwyciężenie; pobicie; sfukanie, złajanie, nagana.

Zgroza, postępek niecny, wzdryganie ś. na widok czegoś okropnego, groza, przerażenie, przestrach; oburzenie, gniew słuszny.

Zgrubiać *dok.* Zgrubić; czynić grubszym, pogrubiać; **z. się,** stawać ś. grubszym.

Zgrubiały, który zgrubiał; w *gram.*, rzeczowniki **z-e** = oznaczające wielkie i szpetne, niezgrabne osoby lub przedmioty, np. chłopisko, domisko, wilczysko.

Zgrubić — *p.* Zgrubiać.

Zgrubieć, Zgrubnąć, stać ś. grubym, utyć, potłuścieć.

Zgrubienie, stanie ś. grubszym, nabranie grubości, pogrubienie; miejsce zgrubiałe, nabrzmienie.

Zgruba *przysł.*, nie wdając się w szczegóły, w przybliżeniu: **z.** obliczyć koszty; bez subtelności, prosto: **z.** brać rzeczy.

Zgruchnąć, zgrzmotnąć, zbić głośnem uderzeniem do kupy, rozbić; porwać gwałtem; **z. się,** zbić ś. w kupę nagle, gwałtownie, zbiec ś. hurmem.

Zgruchotać (się), z gruchotem rozbić (ś.), połamać, rozłamać (ś.) z trzaskiem, potrzaskać.

Zgruntować,, będąc w głębokiej wodzie, dotknąć nogami gruntu t. j. dna; zmierzyć, znaleźć głębokość czegoś aż do dna; **z.** coś = zbadać, zgłębić.

Zgrupiać *dok.* Zgrupić; zbierać w grupę, ustawiać w grupę, grupować.

Zgrupować, zebrać w grupę, ułożyć w grupy, zebrać części rozproszone w całość, skupiać; ułożyć w grupy według systemu naukowego.

Zgrywać *dok.* Zgrać; grać aż do końca; ogrywać w karty, przegrywać; **z.** jakąś rolę = udawać coś, czem ś. nie jest w istocie; **z. się,** grając, tracić wszystkie pieniądze, przegrywać; o aktorze: źle grać swoją rolę; grając razem z innymi, dochodzić do równej gry.

Zgryz, sposób ustawienia względem siebie obu zwartych szczęk.

Zgryzać *dok.* Zgryźć; gryząc rozkruszać, gryząc niszczyć, niweczyć; rozgryzać: idzie, jak orzech zgryzł= bardzo łatwo; **z.** kogoś = martwić, trapić, frasować, dręczyć; pomimowoli zjadać; zapoznawać ś. z czemś gruntownie, zgłębiać, przenikać kogoś, coś; **z. się,** martwić ś., trapić ś., frasować ś. czemś.

Zgryziony, którego zgryziono; zmartwiony, strapiony czemś.

Zgryzota, wielka przykrość, zmartwienie, strapienie, frasunek; **z.** sumienia = niepokój sumienia, żal za popełnione winy; smutek.

Zgryźć — *p.* Zgryzać.

Zgryźliwie *przysł.*, ze zgryźliwością, złośliwie, dokuczliwie.

Zgryźliwość, skłonność do gryzienia ś., kłócenia ś. o byle co, swarliwość, kłótliwość; dowcip kolący, złośliwość, dokuczliwość.

Zgryźliwy, kłótliwy, swarliwy; złośliwy, dokuczliwy, kolący, kostyczny.

Zgrzać — *p.* Zgrzewać.

Zgrzany, którego zgrzano, który ś. zgrzał.

Zgrzebacz, ten, który zgrzebuje.

Zgrzebać — *p.* Zgrzebywać.

Zgrzebiany — *p.* Zgrzebny.

Zgrzebie, przykrótsze włókna lnu a. konopi, pozostające przy ich pierwszem czesaniu na szczotkach; coś wiszącego, wlokącego ś., włóknistego.

Zgrzebiny (-in), kłosy, oddzielone od ziarna przy oczyszczaniu zboża zapomocą grabi.

Zgrzebionki, płótno najgrubsze, wyrobione z konopi.

Zgrzeblisko, przyrząd przy młynie papierniczym czyli holendrze w postaci skrzynki z nożami, na którym rozwłókniają ś. szmaty.

Zgrzeblo, narzędzie z żelaza w kształcie szczotki do czyszczenia koni, cudzidło (fig.).

Zgrzeblowaty, mający kształt zgrzebła.

Zgrzebnica, Zgrzebnina, płótno zgrzebne.

Zgrzebny, Zgrzebiany, zrobiony ze zgrzebi.

Zgrzebywać *dok.* Zgrzebać, Zgrześć, Zgrzebnąć; grzebiąc zgarniać do kupy; grzebiąc wygarniać skąd; zdejmować, ściągać, szczesywać.

Zgrzecznieć, stać ś. grzecznym a. grzeczniejszym.

Zgrzeszyć, popełnić grzech.

Zgrześć — *p.* Zgrzebywać.

Zgrzewać *dok.* Zgrzać; grzejąc rozpalać, nagrzewać; **z. się,** psuć ś. wskutek wilgoci i ściśnięcia; pocić ś., oblewać ś. potem wskutek zmęczenia, szybkiego ruchu; wpadać w chorobę przez nadmierne zmęczenie, spocenie ś.

Zgrzewek, miejsce, na którem w południe na słońcu topnieje śnieg w czasie tęgich mrozów.

Zgrzybiałec, człowiek zgrzybiały, starzec.

Zgrzybiałość, wiek zgrzybiały, podeszły, starość późna, sędziwość.

Zgrzybiały, bardzo stary, podeszły w latach, sędziwy, niedołężny.

Zgrzybieć, zestarzeć ś. wielce.

Zgrzypik, rodzaj chrząszcza z rodziny ryjkowców czyli słoników, żerdzianka (fig.).

Zgrzyt, przykry odgłos, rozlegający ś. przy ocieraniu ś. zębów jednych o drugie; odgłos przenikliwy, nieprzyjemny, rozlegający ś. przy ocieraniu ś. o siebie przedmiotów chropowatych, metalowych zwłaszcza, szczęk, skrzyp; zdarzenie nieprzyjemne, nieporozumienie, niezgoda, kłótnia, odgłos tej niezgody.

Zgrzytać *dok.* Zgrzytnąć; wydawać zgrzyt zębami; **z** na kogoś ze złości = gniewać ś., złorzeczyć; o przedmiotach metalowych, o szkle: wydawać zgrzyt przy wzajemnem ocieraniu ś.

Zgrzytanie, zgrzyt; **z.** zębów = rozpacz bezsilna i wściekła.

Zgrzytliwie *przysł.*, ze zgrzytem.

Zgrzytliwy, wydający zgrzyt, pełen zgrzytu, rozlegający ś. zgrzytem.

Zgrzytnąć — *p.* Zgrzytać.

Zguba, zgubienie czegoś; to, co zgubiono, rzecz zgubiona; wielkie niebezpieczeństwo, zginienie bez ratunku, upadek bez powstania; przyczyna upadku, nieszczęścia; zatracenie: iść na **z-ę,** przywodzić kogoś do **z-y,** zmawiać ś. na czyjąś **z-ę.**

Zgubca — *p.* Zgubiciel.

Zgubiciel, Zgubca, ten, który kogoś gubi a. zgubił, doprowadził do zguby; ten, który coś zgubił.

Zgubić, stracić, utracić coś, pozostawić coś gdzieś tak, że znaleźć nie można; pozbyć ś, pozbawić ś. czegoś; **z.** febrę; **z.** kogoś=doprowadzić go do zguby, do upadku; **z. się,** być zgubionym; zbłądzić, zbłąkać ś., stracić możność orjentowania ś. wobec nadmiernej ilości czegoś; dojść do zguby, narazić ś. na wielkie niebezpieczeństwo, upadek, popaść w nieszczęście; w bilardzie: wpędzić niechcący własną bilę do luzy.

Zgubiony, którego zgubiono, którego narażono na zgubę, który sam ś. zgubił.

Zgubliwy — *p.* Zgubny.

Zgubnie *przysł.*, w sposób, sprowadzający zgubę, szkodliwie.

Zgubność, cecha tego, co jest zgubne, co jest szkodliwe, co może zgubić.

Zgubny, przynoszący zgubę, wielce szkodliwy, niebezpieczny; podległy zgubie, przeznaczony na zgubę.

Zgumować, spoić, zlepić, skleić gumą, zesztywnić posmarowaniem gumą.

Zgurbić *gwar.* zmarszczyć, sfałdować, ściągnąć; **z. się,** ściągnąć, zmarszczyć się (o tkaninie).

Zguzowacić, uczynić guzowatym; wywołać guzy.

Zguzowacieć, stać ś. guzowatym; dostać guzów.

Zgwałcać *dok.* Zgwałcić; zadawać gwałt komuś; zmuszać kogoś do czegoś gwałtem: **z.** niewiastę = hańbić ją przemocą, znieważać gwałtem; naruszać, przekraczać: **z.** prawo, ustawę, przymierze; przestępywać coś, nie stosować ś. do czegoś; **z.** post, święto; wydzierać ś. do-

kąd gwałtem; hańbić, profanować: z. miejsce święte, kościół.

Zgwałcenie *rzecz.* od Zgwałcić; dopuszczenie się gwałtu, zhańbienie, zbeszczeszczenie, sprofanowanie, pogwałcenie.

Zgwałciciel, ten, który gwałci a. zgwałcił kogoś, coś, gwałciciel, hańbiciel.

Zgwałcić — *p.* Zgwałcać.

Zgwałt, zgwałcenie, gwałt popełniony.

Zhaftować, zahaftować, wyhaftować, zeszyć.

Zhajdamaczeć, stać ś. hajdamakiem, rozbójnikiem.

Zhajdamaczyć, uczynić hajdamakiem; **z się**, stać ś. hajdamakiem, rozbójnikiem.

Zhałasować, skrzyczeć, sfukać, zwymyślać kogoś.

Zhandlować, handlując sprzedać, przehandlować.

Zhańbić, zadać hańbę, przynieść hańbę komuś, pozbawić kogoś czci, osromocić, zelżyć, znieważyć, zniesławić kogoś; uwieść kobietę.

Zharcować się, zmęczyć ś. harcowaniem.

Zhardzieć, stać ś. hardym, nabrać hardości.

Zharmonizować (się), zgodzić (ś) w sposób harmonijny, utworzyć z czemś całość harmonijną.

Zharować (się), zmęczyć (ś.) pracą, wysilić (ś.) pracując.

Zhartować, zrobić hartownym, wytrzymałym.

Zhasać, zmęczyć biegiem, zmęczyć, zamordować hasaniem; *przen.*, skrytykować złośliwie, zlajać; **z. się**, hasaniem zmordować ś., zmęczyć ś. biegiem, tańcem i t. p.

Zheblować, zestrugać heblem.

Zheretyczeć, stać ś. heretykiem, przejść na luteranizm.

Zhodować, wyhodować, wypielęgnować.

Zhojnieć, stać ś. hojnym.

Zholować, holując ściągnąć statek do brzegu.

Zhołdować, zmusić do hołdu, uczynić hołdowniczym, podbić, zawojować.

Zhukać, odurzyć hukaniem, krzykiem, zahukać; rozbestwić; rozpuścić, rozhukać: **z.** konia; **z. się**, być zhukanym; rozhukać ś, rozhałasować ś, rozzuchwalić ś., rozswywolić ś; rozbestwić ś.; o koniu: rozbiegać ś., ponieść.

Zhulać, przehulać.

Zhumanizować, zrobić humanitarnym, przejąć humanizmem.

Zhydzić, zohydzić, obrzydzić.

Ziać *dok.* Zionąć, wypuścić dech, tchnąć; **z.** czemś=wyziewać coś, wydychać coś; *przen.*, być rozziawionym, stać otworem; *przen.* buchnąć, sypać, miotać czemś: **z.** ogniem, **z.** nienawiścią.

Ziajać, otworzywszy usta, pysk, ciężko dyszeć, dychać, chwytać z trudem powietrze; oddychać.

Ziarenko, Ziarnko *zdr.* od Ziarno.

Ziarneczak, Ziarniak, owoc, powstający ze słupka, suchy, nie pękający, jednonasienny, o owocni cienkiej, całkiem zrosłej z nasieniem, np. ziarna zbóż i traw (fig.).

Ziarnia, ryba chrząstkowata, dwuszparowa, stałożuchwa.

Ziarniak — *p.* Ziarneczak.

Ziarniasty — *p.* Ziarnisty.

Ziarnica *lek.* — *p.* Jaglica.

Ziarnić — *p.* Ziarnować.

Ziarnik, miejsce w lesie, gdzie posypują ziarno dla przynęcenia czarnej zwierzyny; gatunek mola (fig.)

Ziarnina, miód, złożony z ziarnek, znajdujący ś. między komórkami na skład miodu w ulach, pokrycie ś. rany powierzchnią ziarnowatą; wysypka w kształcie ziaren.

Ziarnistość, charakter tego, co jest ziarniste.

Ziarnisty, Ziarniasty, pełen ziarn, podobny do ziarna a. ziarn.

Ziarnko, Ziarenko *zdr.* od Ziarno; w *bot.*, **z.** pyłkowe = jedna z komórek, otoczonych podwójnemi błonkami, z których składa ś. pyłek kwiatowy.

Ziarnkowaty, podobny do ziarnka a. do ziarnek, nierówny, niegładki, chropowaty.

Ziarnkowy, odnoszący ś. do ziarnka a. do ziarnek.

Ziarno, owoc jednonasienny, nie pękający, powstający ze słupka; wytwór owocu, z którego powstaje nowa roślina; *zbior.*, wielka ilość ziaren, zwłaszcza zbożowych, zboże; *przen.*, zaród, zawiązek, początek, zarodek: **z.** niezgody, nienawiści; waga, gran; trafiło ś. ślepej kurze **z.** = udało ś. prz padkowo.

Ziarnojad, ptak wróblowaty z rodziny łuszczaków z grubym dziobem, szerokim u nasady.

Ziarnojady, karmiące ś. ziarnem.

Ziarnonośny, wydający ziarno; zbierający ziarna, noszący ziarna.

Ziarnopłon, roślina zielna z rodziny jaskrowatych, pszonka (fig.).

Ziarnorodny — *p.* Ziarnonośny.

Ziarnować, Ziarnić, dzielić na ziarna, wyrabiać w kształcie ziarna, nadawać kształt ziarna; w *chem.*, dzielić metal na drobne cząstki w kształcie ziarna, lejąc go po roztopieniu na wodę.

Ziarnowato *przysł.*, nakształt ziarna a. ziarn, chropowato.

Ziarnowaty, mający kształt ziarna, podobny do ziarna.

Ziarnowiec, owad z rzędu tęgopokrywych.

Ziarnowłos, rodzaj grzybka włóknistego.

Ziarnowy, odnoszący ś. do ziarna, właściwy ziarnom.

Ziarnożer, zwierzę, żywiące ś. ziarnem.

Ziarnówka, drzewko a. krzew, wyrosłe w szkółce z nasienia, z ziarna.

Ziąb, uczucie zimna, nocny chłód, mróz; dreszcz, poprzedzający gorączkę w chorobach.

Ziąbnąć — *p.* Ziębnąć.

Zidealizować, przedstawić idealnie, wyidealizować.

Zidjociały, zgłupiały, który zidjociał

Zidjocieć, stać ś. idjotą, zgłupieć, stracić rozum.

Ziejka, gatunek małża.

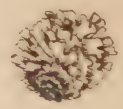

Ziele, w *lm.* **Zioła**, nazwa niewielkich roślin, o łodygach zielnych, niedrzewiastych, zielonych, usychających po roku a. dwóch; angielskie **z.** = owoce drzewa, zwanego mirtem korzennym, używane do przypraw kuchennych i na lekarstwo; jaskółcze **z.** — *p.* Glistewnik; świętojańskie **z.** — *p.* Dziurawiec; tatarskie **z.** — *p.* Tatarak; nasienie, plemię; *przen.*, to, co jeszcze zielone, niedojrzałe, co jest w związku, w zarodku; złe **z.** = zły człowiek, złośliwiec, niegodziwiec; *zbior.*, zbiór roślin zielnych, np. chwastów; zbiór przypraw kuchennych, składających ś. z części roślinnych np.: pieprz, angielskie ziele, bobkowe liście i t. p.; części roślin, używane jako lekarstwo; lekarstwo roślinne.

Zieleniak, gatunek starego wina; choroba oka, polegająca na tem, że soczewka przybiera kolor zielony a. błękitny.

Zieleniarka, kobieta, sprzedająca warzywa i jarzyny.

Zielenica, roślina z gromady wodorostków, z klasy zielenicowatych (fig.).

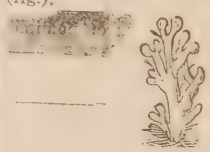

Zielenicowate, klasa roślin z gromady wodorostów.

Zielenić, malować na zielono, czynić zielonym, walać czemś zielonem; okrywać zielonością; **z. się**, barwić

ś. na zielono, zielonym ś. stawać; zielonym ś. wydawać, pokrywać ś. zielonością.

Zieleniec, miejsce, pokryte zielenią, kwietnik, skwer, wirydarz; — *p.* Dzwoniec; — *p.* Diabaz.

Zielenieć, zielenić ś., przybierać barwę zieloną, stawać ś. zielonym.

Zielenina, Zielenizna, coś zielonego, ogrodowizny, warzywa, jarzyny; owoce zielone, niedojrzałe.

Zieleninka *zdr.* od Zielenina.

Zieleninowy, dotyczący zieleniny.

Zielenisty — *p.* Zielisty.

Zieleniuchny, Zieleniuteńki, bardzo zielony, zupełnie zielony.

Zieleniuszka, gatunek owada dwuskrzydłego.

Zieleń, zieloność, barwa zielona; rośliny zielone; **z.** roślinna = ciało, nadające barwę zieloną większej części roślin, chlorofil; **z.** chińska=farba przezroczysta lakowa, używana do barwienia jedwabiu na zielono; w *chem.*, **z.** szwajnfurcka = piękna barwa zielona, utworzona z pomieszania octanu miedziowego z arsenianem miedziowym; **z.** werońska= barwnik, utworzony z mieszaniny rozmaitych minerałów, zwłaszcza krzemianu żelazowego i gliny; **z.** górska = sproszkowany malachit; używany jako barwnik; **z.** Scheelego = arsenian miedziany, barwnik zielony; **z.** brunświcka = mieszanina arsenianu miedzianego z wodzianem miedzi i wapna; **z.** chromowa = mieszanina błękitu paryskiego z chromianem ołowiu, jako bromnik; **z.** Guineta = tlenek chromu, jako barwnik zielony; **z.** Wiktorja=mieszanina zieleni Guineta z ciężkim szpatem a. bielą trwałą lub żółtą cynkową; **z.** Rinmana = mieszanina tlenków cynku i kobaltu; **z.** jedwabna = mieszanina zielonego cynobru z siarczanem ołowiu.

Zieleńcowy, odnoszący ś. do zielenca, właściwy zieleńcowi.

Zieleńczyk, gatunek dzwońca.

Zielina, roślina zielna, trawka, ziółko.

Zielisto, z wielką ilością ziela.

Zielistość, właściwość tego, co jest zieliste.

Zielisty, Zielenisty, pełny ziół, okryty ziołami, obfitujący w zioła; podobny do ziela, zielny.

Zieliszka, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Zielnictwo, nauka o ziołach, botanika; hodowla ziół, ogrodownictwo.

Zielniczek *zdr.* od Zielnik.

Zielniczka, kobieta, chodząca koło ziół, znająca ś. na ziołach a. sprzedająca zioła.

Zielniczy, odnoszący ś. do zielnictwa, dotyczący zielnika.

Zielnik, zbiór roślin zasuszonych, przechowywanych i ułożonych systematycznie i z napisami dla badań naukowych i w celu nauczania, herbarjum; książka o ziołach, podręcznik botaniki; ogród, gdzie hodują zioła; człowiek, zbierający zioła, leczący zapomocą ziół, hodujący zioła a. sprzedający je.

Zielny, odnoszący ś. do ziela, dotyczący ziół; roślina **z-a** = roślina jedno a. dwuletnia o łodydze niedrzewiastej, zielonej, ziele; łodyga **z-a** = niedrzewiasta, zielona, usychająca po roku a. dwóch; Matka Boska **Z-a** = święto Wniebowzięcia N. M. P., stąd tak zwane, że w dniu tym wieśniacy przynoszą do kościoła ziela do święcenia, przypada 15 sierpnia.

Zielonawo *przysł.*, nieco zielono.

Zielonawość, cecha tego, co jest zielonawe.

Zielonawy, nieco zielony, zakrawający na zieloność.

Zielone, gra` dziecięca wiosenna, polegająca na tem, aby nosić przy sobie listek zielony i pokazywać go na wezwanie drugiej osoby, z którą ś. gra.

Zielonka, rodzaj porostu zielonego, pospolitego na korze drzew i wilgotnej ziemi.

Zielonkowaty, odrobinę zielony, mający pewien odcień zieloności.

Zielono *przysł.*, koloru zielonego; mieć **z.** w głowie = być naiwnym, głupim, niedowarzonym, niedoświadczonym.

Zielonokrusz — *p.* Malachit.

Zielonooki, mający oczy zielone.

Zieloność, barwa zielona, zieleń; zielone części roślin i całe rośliny; niedojrzałość, niedoświadczenie.

Zielonożółty, żółty z zielonym.

Zielony, takiego koloru, jak ziele, jak liść żywy na wiosnę; nie suchy, nie uschły, świeży; młody, niedojrzały: **z-e** lata = młodość; **z-a** starość = czerstwa; niedojrzały, surowy: **z-e** owoce; **z-e** Świątki= święto zesłania Ducha św. na apostołów, przypadające na 50-ty dzień po Wielkiej Nocy; **z.** las=las iglasty; **z-e** proszki = lekarstwo, dawane niemowlętom na przeczyszczenie; grać w **z-e**=umówić ś. z kimś, że przegra ten, kto, zapytany, nie będzie miał przy sobie świeżego listka zieleni; **z.** wilk — *p.* Zaraza (roślina).

Zielsko, złe ziele, roślina nieużyteczna, chwast.

Ziemak — *p.* Ziemek.

Ziembla, oranie na zimę gruntu pod jarzynę.

Ziemek, Ziemak *gwar.*, rodak, ziomek.

Ziemia, kula ziemska, planeta przez nas zamieszkana o kształcie kuli, spłaszczonej w dwóch miejscach, naprzeciw siebie leżących, obracająca ś. około siebie, krążąca jako planeta około słońca i oświetlana przez nie, otoczona powietrzem, zamieszkała przez ludzi, zwierzęta i rośliny; część powierzchni tej kuli, nie pokryta wodą, ląd stały, kontynent, w przeciwstawieniu do oceanu, do morza; taż planeta w przeciwstawieniu do nieba, do sfery niebieskiej; taż planeta, jako doczesne mieszkanie ludzi, w przeciwstawieniu do życia pozagrobowego, doczesność, ziemskość: na **z-i** = w życiu doczesnem; to, co mamy pod nogami, glebę, dno, podłogę: siąść, upaść, runąć, skoczyć na **z-ę** = na miejsce na ziemi, na podłogę; w **z-i,** pod **z-mią** = w głębi ziemi; gryźć **z-ę** a. świętą **z-ę** = umrzeć, nie żyć; kraj ojczysty, ojczyzna: **z-a** rodzinna, ojczysta: część powierzchni ziemi, zamieszkana przez jakiś naród, kraj, państwo: **z.** polska, niemiecka; **z.** święta, **z.** obiecana = Palestyna; część kraju, prowincja: **z.** kujawska, pruska i t. p.; administracyjny podział województwa w dawnej Polsce; uprawiona powierzchnia ziemi, rola, gleba; powierzchnia ziemi, rodząca różne rośliny; większy lub mniejszy obszar powierzchni ziemi, należący do jednego właściciela i przez niego uprawiany; różnego rodzaju tlenki metalów, pokrywające powierzchnię kuli ziemskiej i powstające z wietrzenia skał: **z.** lekka, ciężka, tłusta, chuda, gliniasta, piaszczysta, wapienna, torfowa, darniowa, wrzosowa, ogrodowa, inspektowa, alkaliczna, nie alkaliczna i t. p.; podobne, jak niebo do **z-i** = wcale niepodobne; nie wart, że go święta **z.** nosi = nie godzien tego, żeby żyć; trzymać ś. **z-i** = nie wyzbywać ś. gruntu, roli; zapaść ś. pod **z-ę,** zginąć z powierzchni **z-i** = zniknąć bez śladu; leży w **z-i** = umarł, jest pochowany; przepadł rozstąp ś. **z-io**=bez śladu, jak kamień w wodę; w **z-ię** patrzyć = nadół; ledwie odrósł od **z-i** = jest mały; suknia do **z-i** = długa.

Ziemianin, mieszkaniec ziemi, człowiek, śmiertelnik; człowiek, uprawiający rolę, rolnik; właściciel większej własności ziemskiej, obywatel, dziedzic.

Ziemianka, mieszkanka ziemi, kobieta; właścicielka majątku ziemskiego, dziedziczka; żona ziemianina, szlachcianka; piwnica, wykopana w ziemi; mieszkanie wydłubane w ziemi; chata nędznie sklecona; skrzynia na rośliny wgłębiona w ziemię.

Ziemiański, dotyczący ziemianina a. ziemiaństwa; rolniczy, rolny, szlachecki; ziemski, doczesny.

Ziemiaństwo, uprawa roli, gospodarstwo wiejskie, rolnictwo, agronomja; *zbior.*, ziemianie, szlachta, osiadła na roli.

Ziemica, kraina, prowincja, część kraju, powiat; grunt, rola, pole, gleba, niwa.

Zieminek, owad bezskrzydły, licznonogi, ostrorogi (fig.).

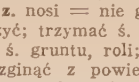

Ziemiodawca, dawca ziemi nadający komuś ziemię.

Ziemiomiar, Ziemiomiernik, Ziemiomierca, robiący pomiary ziemi, geometra.

Ziemiopis, geograf; mapa geograficzna; opis geograficzny, podręcznik geografji.

Ziemiopiski, geograficzny.

Ziemiopismo, Ziemiopistwo, opis ziemi, geografja.

Ziemiopłaz, płaz, gad.

Ziemiopłazny, pełzający po ziemi.

Ziemiopłód, płód ziemny, produkt rolny.

Ziemiorodca — *p.* Ziemioród.

Ziemiorodny, zrodzony z ziemi.

Ziemiorodztwo, nauka o pokładach ziemi, geologja, geognozja.

Ziemioród, Ziemiorodca, istota, zrodzona z ziemi.

Ziemiotwórstwo — *p.* Geogenja.

Ziemiować, przykrywać ziemią, przysypywać ziemią.

Ziemiowładca, władca ziemi.

Ziemiowładczyni, władająca ziemią, pani ziemi.

Ziemiowładnie *przysł.*, z władzą nad ziemią, władając ziemią.

Ziemiowładny, władający ziemią, panujący nad ziemią.

Ziemiowładztwo, panowanie nad ziemią.

Ziemiowody, Ziemiowodny — *p.* Ziemnowodny.

Ziemiowód, zwierzę, żyjące na ziemi i w wodzie.

Ziemioznawca, uczony, znający ziemię, geognosta, geograf.

Ziemioznawstwo — *p.* Geografja.

Ziemiozwrotność, wrażliwość rośliny na działanie przyciągania ziemi i przyjmowania pod jego wpływem pewnego wygięcia, geotropizm.

Ziemiórka, owad dwuskrzydły, komorowaty (fig.).

Ziemisto *przysł.*, z obfitością ziemi.

Ziemisty, obfitujący w ziemię, pełen ziemi, podobny do ziemi, mający kolor a. kształt ziemi.

Ziemlak *ros.*, rodak.

Ziemlanka *ros.*, mieszkanie, wykopane w ziemi, ziemianka.

Ziemlarka, sól drobna nieczysta nie idąca na sprzedaż.

Ziemniaczany, dotyczący ziemniaka, zrobiony z ziemniaków, kartoflany.

Ziemniaczarka, maszyna rolnicza do kopania kartofli (fig.).

Ziemniak — *p.* Kartofel.

Ziemniakowiec olbrzymi, gatunek gąbczaka morskiego barwy siarkawo-żółtej, należącego do jamochłonnych, okrytego powłoką iglic (fig.).

Ziemniarka, amerykańska roślina jadalna z rodziny baldachowych, z której otrzymuje ś. mączka arrow-root; maszyna do kopania ziemi.

Ziemnisko, zapas ziemi, przygotowany do użycia pod rośliny.

Ziemnowodny, żyjący na ziemi i w wodzie; **z-e,** gromada zwierząt kręgowych, przeobrażających ś., oddychających za młodu skrzelami, a później płucami: żaby, ropuchy, salamandry, trytony, inaczej płazy a. skrzeki.

Ziemny, dotyczący ziemi, ziemski; mieszkający w ziemi a. na ziemi; zrobiony, usypany z ziemi a. zrobiony w ziemi: wał **z.,** nora **z-a.**

Ziemski, dotyczący ziemi, mieszkający, odbywający ś. na ziemi, nie niebiański, doczesny, nie pozagrobowy; dotyczący ziemi, jako gruntu, rolny, rolniczy, gruntowy, ziemiański: dobra **z-e,** własność **z-a;** dotyczący ziemi, jako terytorjum politycznego, oraz szlachty, terytorjum to zamieszkującej; szlacheckі: prawo **z-e,** sąd **z**, urząd **z.,** poseł **z.** i t. p.

Ziemsko *przysł.*, jak na ziemi, nie unosząc ducha w niebo, po ziemsku, realnie.

Ziemskość, właściwość tego, co jest ziemskie.

Ziemstwo, w dawnej Polsce: sąd ziemski, trybunał prowincjonalny, składający ś. z sędziego ziemskiego, podsędka i pisarza; ziemianie, szlachta jakiejś ziemi, powiatu; *ros.*, samorząd gminny w dawnej carskiej Rosji.

Ziew, ziewanie, ziewnięcie; otwór, który tworzy ś. przy rozwarciu obu szczęk; wianie powietrza.

Ziewacz, człowiek, cierpiący na ziewaczkę, który ciągle poziewa.

Ziewaczka, chęć ziewania; chorobliwe ustawiczne poziewanie; kobieta, która wciąż poziewa.

Ziewać *dok.* Ziewnąć; przy szeroko rozwartych ustach długo i powolnie oddychać, a potem powolnie wydychać, przytem towarzyszy temu przeciąganie ś. mięśni szczęki; **z.** czemś = oddychać czemś, wyziewać coś; **z.** duszę = wyziewać duszę, umierać.

Ziewnąć — *p.* Ziewać; ani **z-ął**= ani zipnął.

Ziewny, dotyczący ziewania, ziewający.

Ziewoduchy, wyziewający dech, ziejący.

Zięba, ptak śpiewający, stożkodzioby, z rodziny łuszczaków (fig.).

Ziębi, odnoszący ś. do zięby, właściwy ziębie.

Ziębiączka, uczucie wewnętrznego zimna, dreszcz, przechodzący przez ciało.

Ziębić, ochładzać, ostudzać, oziębiać; przejmować zimnem, przenikać mrozem; **z. się,** wystawiać ś. na zimno.

Ziębnąć, chłodnąć, stygnąć, przechodzić zimnem, drętwieć, krzepnąć od zimna.

Ziębołowiec, ptasznik, chwytający i hodujący zięby.

Zięcin, Zięciowski, Zięciowy, dotyczący zięcia, odnoszący ś. do zięcia, właściwy zięciowi.

Zięciostwo, stosunek zięcia do rodziców żony.

Zięć, mąż córki.

Zięciaszek, Zięciarzek *zdr.* od Zięć.

Zima, jeden z czterech kwartałów czyli czterech pór roku, ciągnący ś. według kalendarza od zimowego przesilenia nocy, t. j. od 21 grudnia, do wiosennego porównania dnia z nocą, t. j. do 21 marca; mróz, chłód dotkliwy, zimno przenikliwe; **z.** życia = starość.

Zimień, owad dwuskrzydły, komorowaty.

Zimnawo *przysł.*, nieco zimna.

Zimnawy, nieco zimny.

Zimnica, choroba niszcząca, charakteryzująca ś. silnemi dreszczami, potem gorączką i potami, występująca napadowo i powtarzająca ś., febra.

Zimniczny, dotyczący zimnicy, febryczny.

Zimnieć, stawać ś. zimnym, stygnąć, chłodnąć.

Zimniuchny, Zimniutki, Zimniuteńki, Zimniusieńki, bardzo zimny, zupełnie zimny.

Zimno, uczucie chłodu, jakiego doznajemy, tracąc cieplik; *przysł.*, odczuwając uczucie chłodu; jest **z.** = jest chłodna temperatura; jest mi **z.** = odczuwam chłód; na **z.** = w stanie zimnym, ochłodzone; mówić **z.** a. na **z.** = obojętnie; przyjmować kogoś **z.** = bez uprzejmości, bez serdeczności.

Zimnokrusz, gatunek żelaza, dający ś. kuć młotem, póki jest rozpalony, lecz na zimno ś. kruszy.

Zimnokrwisty, mający zimną krew.

Zimnorosty, rośliny nikłe, jak glony, porosty, mchy, sosny karłowate, kosodrzewina i t. p., właściwe strefie zimnej, podbiegunowej i wysokim szczytom górskim.

Zimność, właściwość tego, co jest zimne.

Zimny, posiadający niską temperaturę, nie mający ciepła; odnoszący ś. do zimna, zimowy; *przen.*, niegorący, nieczuły, nietkliwy, obojętny, nie poddający ś. uczuciom, nie rozczulający ś. łatwo, mało serdeczny, mało uprzejmy, bez zapału; **z-a** febra — *p.* Zimnica.

Zimochówka, roślina, potrzebująca przechowania przez zimę.

Zimokwit — *p.* Zimowit.

Zimoląg, człowiek zbyt czuły na zimno, piecuch, zmarzlak.

Zimolężny, pozostający w odrętwiałości podczas zimy.

Zimorodek, niewielki ptak kraskowaty z rodziny tejże nazwy, o świetnem upierzeniu, z długim, prostym, czworograniastym dziobem, dużą głową i krótkim ogonem, żywi ś. rybami (fig.).

Zimorodny, rodzący zimę a. zimno, wywołujący chłód.

Zimostradny, późno dojrzewający.

Zimotrwały, trwający przez zimę, trwały na zimę; rośliny **z-e** = zimujące w gruncie i odradzające ś. na wiosnę.

Zimować, przepędzać gdzieś zimę, trwać przez zimę; chować, utrzymywać podczas zimy, hodować zimą.

Zimowek ogołotniak, motyl z rodziny miernikowców (fig.).

Zimowisko, Zimówka, spędzanie gdzieś zimy, zimowanie, miejsce zimowania, leża zimowa; chowanie, hodowanie przez zimę bydła; przystań zimowa dla statków.

Zimowit jesienny, roślina z rodziny liljowatych, podrodziny zimowitowatych (fig.).

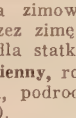

Zimowitowate, podrodzina roślin jednoliścieniowych, z rzędu liljowatych.

Zimownik, ten, co spędza gdzieś zimę; chata, budynek zimowy.

Zimowy, dotyczący zimy, tyczący ś. zimy, ciągnący ś., trwający przez zimę.

Zimoziół, niewielki krzew krajowy, z rodziny przewiertniowatych, zawsze zielony (fig.).

Zimówka, owoc późno dojrzewający — *p.* Zimowisko.

Zimsterla bukówka, motyl z rodziny sówek.

Zinaczeć, stać ś. innym, zmienić ś., przemienić ś., przeobrazić ś., przeinaczyć ś.

Zinaczyć, uczynić innym, przemienić, przeobrazić, przerobić, przekształcić, przeinaczyć; **z. się** — *p.* Zinaczeć.

Zinąd, Z inąd *przysł.*, z przeciwnej, z innej, z tamtej strony.

Zingiber, roślina, rosnąca w Indjach Wschodnich (fig.), z której korzenia otrzymuje ś. imbir.

Zinnia, roślina ozdobna ogrodowa, zielna, z rodziny złożonych, cynja (fig.).

Zinwentaryzować, sporządzić inwentarz.

Zioła — *p.* Ziele.

Ziołojadacz, jedzący zioła, trawożerny.

Ziołopis, znawca ziół, botanik.

Ziołopisarstwo, nauka o ziołach, botanika.

Ziołosz, skorupiak jawnodychawkowy, podbrzuszny, ściśniony.

Ziołowonny, Zielowonny, woniejący ziołami.

Ziołozbiór, zbiór ziół, ułożony zielnik.

Ziołoznawca, znający zioła.

Ziomak, mieszkaniec ziemi, ziemianin.

Ziomek, człowiek, pochodzący z tego samego kraju, rodak, współziomek.

Ziomka *for. ż.* od Ziomek.

Ziomkostwo, pochodzenie z jednego kraju, rodactwo.

Zionąć — *p.* Ziać.

Ziółko *zdr.* od Zioło; to **z.!** = człowiek zły, złośliwy, niegodziwy, nieznośny.

Zipać, oddychać.

Zipnąć, wydać głos, ziewnąć; ani **z-ł** = nic nie powiedział, ani pisnął.

Zironizować, ironicznym uczynić, obrócić w ironję.

Zirytować, rodrażnić, rozjątrzyć.

Zistaczać (się) *dok.* Zistoczyć (ś.); wcielać (ś.) w istotę.

Zistoczyć — *p. nied.* Zistaczać.

Ziszczać *dok.* Ziścić; sprawdzać w rzeczywistości, spełniać obietnicę, sprawdzać pokładane na sobie nadzieje; **z. się,** sprawdzać ś., spełniać ś.

Ziszczalny, możliwy do wykonania, ziszczenia, dający ś. ziścić.

Ziścić — *p.* Ziszczać.

Zjadacz ten, który zjada a. zjadł, który coś pochłania w wielkiej ilości; **z.** serc = mający duże powodzenie, zdobywca serc.

Zjadać *dok.* Zjeść; jedząc spożywać, jeść, co było do zjedzenia; wyjadać, wyżerać; przeżerać, psuć przez reakcję chemiczną: rdza **z-a** żelazo; trawić, marnować, niszczyć, wniwecz obracać, pochłaniać; przyprawiać o bankructwo, zubożać; kosztować wiele, doprowadzać do choroby, odbierać zdrowie, wyniszczać; takiś ładny, że zjadłbym cię! = ogromnie mi ś. podobasz; zjesz sto katów!, zjesz djabła! = próżne twoje nadzieje!, niedoczekanie twoje!; czyś to **z-dł?** = gdzieżeś to zapodział?; nie zjem ci tego! = nie zabiorę, nie połknę, nie stracisz tego, nie zginie ci!

Zjadki (-ów), resztki zjedzonych potraw, niedojadki.

Zjadlica, owad bezskrzydły, licznonogi, ostrorogi (fig.).

Zjadliwie *przysł.*, ze zjadliwością, złośliwie, kostycznie; zajadle, zawzięcie, nienawistnie.

Zjadliwość, zajadłość, zawziętość; dowcip gryzący, kostyczność.

Zjadliwy, zajadły, zawzięty; bardzo złośliwy, uszczypliwy, kostyczny.

Zjadły, dający ś. zjeść, jadalny, spożywczy; zaciekły, rozciekły, zajadły.

Zjadowić, Zjadowiczyć, jadem zaprawić, jadem przepoić, jadowitym uczynić; jadem zarazić.

Zjastrzębieć, Zjastrzębić (się), zmienić ś. w jastrzębia, stać ś. podobnym do jastrzębia, zbystrzeć; spysznieć, zdumnieć.

Zjaśniać (się) *dok.* Zjaśnić (ś.); wyjaśniać (ś.).

Zjaśnieć, stać ś. jasnym a. jaśniejszym, wyjaśnieć.

Zjaw, zjawienie (ś.), zjawisko.

Zjawa, widmo, mara.

Zjawiać *dok.* Zjawić; jawnie okazywać, ukazywać, objawiać; **z. się,** jawnie ś. okazywać, ukazywać ś., pojawiać ś.; nadchodzić, przybywać dokąd nagle i niespodzianie.

Zjawiciel, ten, który zjawia, objawia, który ś. zjawia.

Zjawić — *p.* Zjawiać.

Zjawienie *rzecz.* od Zjawić; to, co ś. zjawia, zjawisko; scena, jako część aktu w dramacie.

Zjawiennictwo — *p.* Wizjonerstwo.

Zjawiennik — *p.* Wizjoner.

Zjawienny, dotyczący zjawienia, wizjonerski.

Zjawiny (-in), to, co ś. zjawia, zjawisko.

Zjawisko, to, co ś. zjawia, przejaw jakiejś siły przyrodzonej, rzecz nadzwyczajna, fenomen: **z.** chemiczne, fizyczne, biologiczne, psychologiczne i t. p.; **z.** powietrzne = coś, co ś. ukazuje w powietrzu, meteor; **z.** choroby = symptomat, oznaka; **z.** nie z tego świata = upiór, duch.

Zjawiskowy, dotyczący zjawiska.

Zjawka, ptaszek pleszka.

Zjazd, miejsce, którędy ś. zjeżdża; zjeżdżanie ś., zjechanie ś. jednoczesne w jedno miejsce wielu osób, zgromadzenie ś.; **z.** ziemski, **z.** sejmowy = sejm; **z.** sądowy=przybycie na miejsce dla oględzin, dla przeprowadzenia śledztwa pierwiastkowego a. sprawdzenia faktów, podanych przez to śledztwo, kondescencja.

Zjazdowy, dotyczący zjazdu; sąd **z.** = zjeżdżający na miejsce, na grunt dla oględzin.

Zjąć — *p.* Zejmować.

Zjątrzać *dok.* Zjątrzyć; rozjątrzać.

Zjechać — *p.* Zjeżdżać; **z.** kogoś = sfukać go, zwymyślać.

Zjednacz, człowiek, który pojednał zwaśnionych, pogodziciel, pośrednik, medjator.

Zjednaczać, Zjednoczać *dok.* Zjednoczyć; łączyć w jedno, zespalać.

Zjednać — *p.* Zjednywać.

Zjednoczenie *rzecz.* od Zjednoczyć; to, co zjednoczono, rzecz zjednoczona, połączenie, spólnictwo, solidarność, pogodzenie, związek stowarzyszenie.

Zjednoczyciel, człowiek, który jednoczy a. zjednoczył.

Zjednostajniać *dok.* Zjednostajnić; czynić równym jednostajnie, czynić jednostajnym, ujednostajniać.

Zjednostkować, skupić, skoncentrować w jednostce, sprowadzić do jednostki.

Zjednota, zjednoczenie.

Zjednywać *dok.* Zjednać; jednać, godzić, doprowadzać do zgody, do jedności, łączyć; **z.** sobie kogoś = skarbić sobie łaski, przychylność czyjąś; **z.** sobie coś = uzyskiwać coś pożądanego, osiągać coś upragnionego; **z. się,** jednać ś., godzić ś. z kimś, łączyć ś.

Zjełczały, który zjełczał.

Zjełczeć, o tłuszczach: nabrać smaku łojowatego.

Zjeść — *p.* Zjadać.

Zjeżać *dok.* Zjeżyć; najeżać, wzjeżać.

Zjeżdżać *dok.* Zjechać; jadąc z wyższego miejsca, przedostawać ś. na niższe; **z.** skąd = umykać, uciekać, uchodzić; **z.** dokąd = nadjeżdżać, przyjeżdżać, jadąc przybywać do pewnego miejsca; przybywać w znacznej ilości z różnych stron, ściągać jadąc; **z.** kogoś = najeżdżać, nagłym przyjazdem znajdywać kogoś; *przen.*, **z.** do czegoś=zbaczać w rozmowie do innego przedmiotu; **z.** z drogi = ustępować konno a. wozem z drogi, dając wolny przejazd komuś innemu, porzucać drogę, gościniec, jadąc w bok; *przen.*, schodzić z drogi obowiązku, sumienia, honoru i t. p.; **z. się,** jadąc z różnych stron, zgromadzać ś., zbierać ś. jazdą, przybywać gromadnie; jadąc spotykać ś.; zawadzać ś. wzajemnie przy jeździe.

Zjeżdżać *dok.* Zjeździć; zużywać, psuć, nadwerężać jazdą: **z.** pojazd, konia; łajać, fukać kogoś, wymyślać komuś; jeżdżąc zwiedzać: **z.** kraje, miasta; **z. się,** męczyć ś., mordować ś. przy jeździe, fatygować ś. przy jeździe, zwłaszcza konnej; zużywać ś., psuć ś., nadwerężać ś. przy jeździe; o obuwiu: zdzierać ś. z jednej strony więcej, niż z drugiej.

Zjeżyć — *p.* Zjeżać.

Zjeździć — *p.* Zjeżdżać.

Zjeźdź, odpadki od potraw, niedojadki, niedogryzki, ogryzki.

Zjędrnić, zrobić jędrnym.

Zjędrnieć, stać ś. jędrnym, krzepkim.

Zjudzić, zmęczyć, zmordować, znudzić.

Zjuszać (się) *dok.* Zjuszyć (ś.); walać (ś.) juchą, krwawić (ś.), broczyć (ś.) krwią.

Zkolei — *p.* Kolej.

Zkońca — *p.* Koniec.

Zlabować *stpl.*, dogodzić, pozwolić, użyć sobie.

Zlać — *p.* Zlewać.

Zlagować, obić lagą, kijem.

Zlakierować, pociągnąć lakierem, polakierować, wylakierować.

Zlamować, skończyć lamowanie czegoś, oblamować.

Zlanie *rzecz.* od Zlać; **z. się,** złączenie ś., spłynięcie ś.

Zlaskować, powydrążać żłobkowato na powierzchni, porobić laskowanie na czemś.

Zlaszeć, stać ś. Polakiem, spolaczeć, spolonizować.

Zlaszyć, uczynić Polakiem, spolonizować; **z. się,** stać ś. Polakiem, spolonizować ś.

Zlatać, lecąc przebyć coś w różnych kierunkach, przebiec lotem; **z. się,** zmęczyć ś. lecąc, biegając zmordować ś., wycieńczyć siły — *p.* Zlatywać.

Zlatywać, Zlatać *dok.* Zlecieć; lecąc spuszczać ś. z wyższego poziomu na niższy; spadać z wysoka, walić ś. nadół; zbiegać z góry nadół; *przen.*, przybywać nagle, niespodzianie; **z. się,** lecąc, zbierać ś. razem; zbiegać ś. szybko w jedno miejsce.

Zląc, Zlęgnąć — *p.* Zlęgać.

Zląc — *p.* Zlęknąć.

Zląkwa, niewielka ryba, mieszkająca w morzu Śródziemnem i oceanie Atlantyckim, o dużej głowie, brunatna, o bokach ciemno nakrapianych (fig.).

Zlec — *p.* Zlegać.

Zlecać *dok.* Zlecić; poruczać, polecać coś komuś; polecać kogoś na urząd, protegować kogoś.

Zlecenie *rzecz.* od Zlecić; *rzecz.* od Zlecieć; *rzecz.* od Zlecać; to, co zlecono, polecenie, poruczenie, komis.

Zlecić — *p.* Zlecać.

Zlecić, uczynić letnim, ogrzać nieco; **z. się,** ogrzać ś. nieco, letnim ś. stać.

Zlecieć — *p.* Zlatywać.

Zleczać *dok.* Zleczyć; lecząc łączyć coś rozciętego; leczyć, uleczać, kurować kogoś, przywracać komuś zdrowie.

Zleczny, leczący, uleczający, pomocny na coś, kuracyjny.

Zleczyć — *p.* Zleczać.

Zlegać, Zlęgać *dok.* Zlegnąć, Zlec, Zląc; wydawać dziecię na świat, rodzić; **z. się,** ulegać ś., ubijać ś. w kupę; leżąc przychodzić do należytej pory; leżąc psuć ś.; pokładać ś., trząść ś., drżeć: **z. się** od śmiechu.

Zlegać *dok.* Zelgnąć; zlepiać ś., sklejać ś.

Zlegować, ująć sobie kogoś, przymilając ś. do niego; ustąpić, przekazać drogą legatu.

Zlekceważyć, potraktować lekceważąco, okazać lekceważenie, zbagatelizować.

Zleiwo, produkt zlania metali, żelazo zlewne.

Zlekczeć, stać ś. lżejszym, stracić na wadze.

Zlekczyć, uczynić lżejszym; **z. się,** stać ś. lżejszym.

Zlekka *przysł.*, lekko, delikatnie, powoli, ostrożnie.

Zleniałość, lenistwo zakorzenione.

Zleniały, Zleniwiały, który zleniwiał.

Zlenieć, Zleniwieć, stać ś. leniwym, oddać ś. lenistwu, rozpróżniaczyć ś.

Zleniwiać *dok.* Zleniwić; czynić leniwym, ospałym; **z. się,** stawać ś. leniwym, zleniwieć.

Zleniwiały — *p.* Zleniały.

Zleniwieć — *p.* Zlenieć.

Zlep, coś zlepionego; wadliwie z sobą spojone komórki lub włókna w ciele — *p.* Zlepek; *p.* Zlepieniec.

Zlepek, coś zlepionego, coś powstałego ze zlepienia drobnych czą-

stek; śmiertelny **z.** = człowiek, **z** gliny zlepiony, śmiertelnik; **z.** zbrodni, występków, wad, ułomności = łotr, wszetecznik, niegodziwiec, nikczemnik; gatunek grzybka mikroskopijnego (fig.).

Zlepiać *dok.* Zlepić; łączyć czemś lepkiem, lepem, klejem, woskiem, lakiem i t. p.; sklejać; lepiąc tworzyć, formować, ulepiać; *przen.*, robić byle jak, naprędce, klecić, sklecać; sen mu oczy **z-ia** = na sen mu ś. zbiera; **z. się,** łączyć ś. zapomocą czegoś lepkiego, sklejać; oczy mu ś. **z-ają** = zasypia, zaczyna drzemać.

Zlepieniec, mieszanina różnych gruzów, resztek minerałów, muszli, powstałych wskutek zwietrzenia skał pod działaniem wody, śniegu, lodu, zlepionych razem, konglomerat.

Zlepiszcze, materjał, służący do zlepiania, materjał naturalny, zlepiający cząstki ciał mineralnych.

Zlepkowy — *p.* Aglutynacyjny.

Zlepnąć, przylgnąć jedno do drugiego, zlepić ś.

Zlepszać *dok.* Zlepszyć; lepszym uczynić, ulepszać, polepszać; **z. się,** stawać ś. lepszym, ulepszać ś., polepszać ś.

Zlepszyć — *p.* Zlepszać.

Zleśnieć, zarosnąć lasem; o drzewach: zdziczeć.

Zletnić, uczynić letnim; **z. się,** stać ś. letnim.

Zlew, zlewanie, zlanie; urządzenie kanalizacyjne w budynkach, w mieszkaniach, służące do zlewania nieczystości — *p.* Zlewisko.

Zlewa, zlewanie, zlanie, ulewa.

Zlewacz, człowiek, który coś zlewa, np. metale, giser; pijak, opój.

Zlewać *dok.* Zlać; z wierzchu odlewać, ulewać; z większego naczynia lać do mniejszego, przelewać, wlewać, przetaczać; lejąc z różnych naczyń w jedno, łączyć; polewać, oblewać, moczyć obficie; doprowadziwszy do stanu płynnego, mieszać, łączyć; *przen.*, **z.** komuś coś=przenosić, przelewać, ustępować, cedować komuś coś: **z.** na kogoś władzę, prawo; udzielać komuś czegoś, obdarzać, uposażać kogoś czemś: **z.** błogosławieństwo; **z. się,** rozlewając ś., łączyć ś.; płynąc obok siebie, mieszać ś., łączyć ś., spływać ś.

Zlewarnia, oddział w fabryce, gdzie leją metale, gisernia.

Zlewca, ten, co daje przekaz, odstępuje komuś weksel, indosant.

Zlewek, mieszanina; kruszec, zlany w bryłę, bryła kruszcowa; **z.** czegoś na kogoś, przeniesienie, przelanie czegoś na kogoś, ustąpienie czegoś komuś, cesja: **z.** władzy, prawa, własności, należytości; w *lm.*, resztki czegoś zlane, np. jakiegoś pokarmu płynnego.

Zlewisko, kraj, po którym płynie rzeka wraz ze wszystkiemi swemi dopływami; miejsce, w które spływają wody rzek.

Zlewnia, miejsce do zlewania w cukrowni.

Zlewnik, naczynie, służące do zlewania czegoś.

Zlewny, mogący być zlanym, dający ś. zlać.

Zleżały, zepsuty a. ulepszony przez długie leżenie.

Zleźć — *p.* Złazić.

Zlęgać, wydawać na świat żywy płód — *p.* Zlęgać.

Zlęknąć, Zląc, przerazić, przestraszyć kogoś; **z. się,** przerazić ś., przestraszyć ś.; **z. się** o kogoś, o coś = zacząć bać ś. o czyjeś bezpieczeństwo.

Zlężenie, wydanie na świat płodu, powicie dziecka, poród.

Zlichocić, uczynić lichym a. lichszym.

Zlichtować, ująć ładunku ze statku.

Zlichwić, wziąć lichwę od pieniędzy, zebrać lichwiarskim sposobem.

Zlicina, zlewek, przedmiot ulany.

Zlicytować, sprzedać przez licytację, wystawić na licytację.

Zliczać *dok.* Zliczyć; wszystko do końca liczyć, obliczać, dodawać, wyprowadzać sumę; rachować, zrachowywać; **z. się,** być zliczanym, obrachowywać ś.

Zliczalny, dający ś. zliczyć.

Zliczyć — *p.* Zliczać.

Zlikwidować, zakończyć prowadzenie interesu handlowego a. przemysłowego, zamykając rachunki i zaspokajając częściowo lub w całości wierzycieli.

Zlim, tyka złamana, wbita w niebezpiecznem miejscu rzeki dla ostrzeżenia flisów.

Zlimitować, zawiesić, odroczyć, zalimitować.

Zlinić, sprawić, aby coś wyliniało; **z. się,** wylinieć.

Zlipiać, Zlipić, złączyć, spoić razem dwie części żelaza przez skucie na gorąco.

Zlipiak — *p.* Spawak.

Zlipły, który ś. zlepił.

Zlipnąć się, zlepić ś.

Zlisiały, który zlisiał, który ś. zepsuł, znędzniał.

Zlisić, uczynić lichszym, lichym, nędznym, marnym; zepsuć, pogorszyć; **z. się,** lichszym ś. stać, znędznieć.

Zlisieć — *p.* Zlisić ś.

Zlisieć, Zliszeć, zlisić ś., schytrzyć ś., schytrzeć.

Zlisieć, Zlisowacieć, stać ś. lisowatym, t. j. ryżym.

Zliszyć ś, stać ś. lichszym.

Zlitować się, być przejętym współczuciem, powziąć litość, zmiłować ś.

Zlizywać *dok.* Zlizać, Zliznąć; lizać zdejmować, zbierać, zgarniać językiem.

Zlodowacieć, zamienić ś. w lód, stać ś. podobnym do lodu.

Zlodzieć — *p.* Zlodowacieć.

Zlot, zbieranie ś. w jesieni kaczek dzikich a. innych ptaków przelotnych; zjazd uczestników towarzystw sokolskich, strzeleckich, sportowych, gimnastycznych.

Zlotnić, uczynić lotnym, przemienić w ciało lotne, w gaz.

Zluźnić — *p.* Zluzować.

Zluba, upodobanie.

Zlubić, polubić, pokochać, umiłować kogoś, coś, upodobać sobie w kimś, w czemś; **z. się,** spodobać ś. komuś, przypaść komuś do gustu.

Zlunąć, wylać coś gwałtownie z góry; zlać.

Zlustrować, odbyć lustrację, zrewidować; obejrzeć starannie.

Zlutować, lutując połączyć, spoić; **z. się,** lutowaniem połączyć ś.

Zluzować, wyprzeć, wybić z jakiegoś miejsca; **z.** żołnierza, wartę= zastąpić innym, postawionym na tem samem miejscu; **z. się,** wystąpić ze swego miejsca; być zluzowanym, być zluźnionym.

Zluźnić, zrobić mniej ścisłym, zrobić wolniejszym, obszerniejszym, popuścić coś krępującego.

Złabudać, podołać czemuś, dać sobie radę, osiągnąć, dostać coś z trudem, wykończyć coś po długiej robocie.

Złacinniać *dok.* Złacinnić; skłaniać do przyjęcia obrządku łacińskiego, t. j. rzymsko-katolickiego, katoliczyć.

Złacinnieć, przejść na wyznanie łacińskie, t. j. rzymsko-katolickie.

Złacnieć, stać ś. łaknącym, poczuć głód.

Zładnieć, wyładnieć.

Zładowywać *dok.* Zładować; zdejmować ładunek z czegoś; ładować, gromadzić do kupy; przygotować coś.

Złagodnieć, stać ś. łagodniejszym; nabrać charakteru łagodniejszego; stać ś. mniej gwałtownym, mniej dokuczliwym.

Zładzić, sprowadzać do ładu, zgodzić, pogodzić; sprawić, urządzić, przygotować.

Złagodzić *nied.* Złagadzać; uczynić łagodnym a. łagodniejszym; uczynić mniej surowym, mniej ostrym: **z.** karę = zamieniszyć ją, zniżyć.

Złaja, gromada psów a. wilków szczekających.

Złajać, zganić, wylajać, sfukać, zwymyślać, skrzyczeć.

Złajnik, pies ze złai; pies mieszaniec.

Złaknąć — *p.* Złacnieć.

Złakocić, Złakotać, zwabić łakociami.

Złakomić, wzbudzić łakomstwo ku czemuś, rozłakomić, zwabić czemś łakomem; **z. się,** połakomić ś., ułakomić ś. na coś.

Złakomieć, łakomym ś. stać, rozłakomić ś.

Złam, złamanie, coś złamanego, pęknięcie.

Złamacz, człowiek, który coś łamie a. złamał, złamiciel.

Złamać, zgiąć coś sztywnego tak, aby pękło; przełamawszy, rozłamawszy, podzielić na dwie a: więcej części; załamywać, zaginać; **z.** ręce = załamać; *przen.,* przestąpić, zgwałcić, nie dotrzymać, przekroczyć: **z.** prawo, ustawę, umowę, przymierze, ślub, wiarę; *przen.,* skruszyć, zrzucić, zniweczyć, zdruzgotać: **z.** jarzmo niewoli; **z.** czyjąś wolę = zmusić do posłuszeństwa; rozgromić, porazić, zwalczyć, zwyciężyć; **z. się,** być złamanym, rozpaść ś., skruszyć ś., pęknąć.

Złamanie *rzecz.* od Złamać; na **z.** karku = na zgubę pewną, na widoczne niebezpieczeństwo; pęknięcie, złamanie ś.: **z.** kości.

Złamany, którego złamano; dotknięty nieszczęściem; nie mający swej woli; nie warte **z-ego** szeląga = nic nie warte.

Złamek, Złomek, złamanie, coś złamanego, ułamek, ułomek

Złamnik — *p.* Złajnik.

Złapać, złowić, schwycić, uchwycić, ułowić; **z. się,** dać ś. na czemś uchwycić; pomimo ukrywania zamiarów być ujawnionym; coś niechcący wypowiedzieć.

Złapany, którego złapano, pochwycony; **z.** na gorącym uczynku = w chwili spełniania przestępstwa; wygląda, jak **z.** = jest zmieszany, stracił kontenans, panowanie nad sobą.

Złasić się, złakomić się.

Złasować, wziąć coś i zjeść ukradkiem.

Złatać, łatając zeszyć, połatać, wyłatać, byle jak zeszyć; *przen.,* byle jak coś zrobić, z trudem doprowadzić do skutku; **z.** komuś skórę, grzbiet = wybić, wytłuc, wytuzować, wytatarować.

Zławiać *dok.* Złowić; łowić, chwytać, łapać; **z. się** *myśl.,* zaczynać gonić głosem.

Złazić *dok.* Zleźć, lezące, idąc powoli i ciężko, przenosić ś. z wyższego poziomu na niższy, spuszczać ś. zwolna z góry nadół; obłazić: skóra **z-i** z palców, farba **z-i** z muru; lezące, obejść coś dokoła, we wszystkich kierunkach: **z.** kraj, miasto; **z. się,** schodzić ś. zwolna w jedno miejsce z różnych stron; zmęczyć ś. łażąc.

Złącz a. **Złącze** *el.,* miejsce połączenia dwóch przewodów, zapewniającego dokładny ich styk elektryczny.

Złączać (się) *dok.* Złączyć (ś.); łączyć (ś.), jednoczyć (ś.).

Złączenie, połączenie, spojenie, zespolenie; w *astron.,* takie położenie dwu ciał niebieskich, że oba one znajdują ś. na tym samym stopniu długości i szerokości, a wtedy następuje zaćmienie.

Złączka *el.,* łącznik a. mufka specjalnie używana do połączenia przewodów elektrycznych, zapewniająca dokładny ich styk.

Złącznie *przysł.,* w połączeniu jednego z drugiem, łącznie, razem, wspólnie.

Złączniaki, łączące części maszyn, np, kliny, śruby, nity.

Złącznik, coś łączącego, spajającego, znak łączący: =; spójnik.

Złączny, dający ś. złączyć, mogący być złączonym.

Złączyciel, człowiek, który złącza jedno z drugiem.

Zle, Zło, wszystko, co jest dla nas przykre, szkodliwe. każda rzecz zła, klęska, krzywda, strata, szkoda, nieszczęście, choroba, śmierć, zguba; **z.** moralne = zły uczynek, występek. grzech, wina, postępek niemoralny, zepsucie moralne, rozpusta; zły duch, djabeł, kaduk, szatan, czart, licho.

Złechtać, łechcąc wzbudzić, łechcąc skusić.

Zło, sama istota złego, treść złego — *p:* Zle.

Złocianka, jedna z najmniejszych ryb morskich, barwy rudawej, z ciemną pręgą z boków (fig.).

Złociciel, człowiek, który złoci, pozłociciel, złotnik.

Złocić, przedmioty metalowe, drewniane, papierowe pokrywać pewną warstwą złota; powlekać barwą złotą, ozłacać, czynić złocistym; **z.** komuś pigułkę = udzielać przykrą wiadomość w uprzejmej formie; **z. się,** połyskiwać, jak złoto, mieć barwę złotą.

Złociec, motyl z rodziny sówek, błyszczka jarzynówka (fig.).

Złocieć, połyskiwać, jak złoto.

Złocień, roślina ozdobna z rodziny złożonych, jastruń, złotokwiat, chryzantema (fig.).

Złocik, pieniądz złoty.

Złocisto *przysł.,* z połyskiem złota.

Złocistość, połysk złoty.

Złocisty, zawierający złoto, pełny złota, szczerozłoty; wyzłacany, pozłacany; połyskujący, jak złoto, lśniący złotem.

Złociuchny, barwy złotej; mój **z.!** = mój kochany!, mój drogi!, mój miły!

Złocony, powleczony złotem, wyzłacany.

Złoczynność, skłonność do czynienia złego.

Złoczynny, czyniący zło.

Złoczyńca, człowiek czyniący zło; zbrodniarz, łotr, nikczemnik.

Złoczyńczy, Złoczyński, odnoszący ś. do złoczyńcy, właściwy złoczyńcy.

Złoczyństwo, zły uczynek, grzech, zbrodnia, występek; *zbior.,* złoczyńcy, zbrodniarze.

Złoć, roślinka z rodziny liljowatych, pospolita na suchych łąkach i miejscach skalistych, śniedek (fig.).

Złodziej, człowiek, zajmujący ś. kradzieżą, który kradnie cudze mienie; złoczyńca, łotr, nikczemnik, szubienicznik, wisielec; **z.** u świecy łojowej = upalona część knota; na **z-u** czapka gore = winowajca boi ś. ujawnienia i kary; lepszy mądry **z.,** niż głupi włodarz = mniejszą szkodę czyni; przyjaciele **z-e** czasu = kradną go, zabierają niepotrzebnie; dzień Pański przyjdzie, jako **z.** = nagle, niespodzianie.

Złodziejaszek *żart., zdr.* od Złodziej.

Złodziejka, kobieta, trudniąca ś. kradzieżą, nikczemnica, łajdaczka.

Złodziejski, odnoszący ś. do złodzieja, właściwy złodziejowi.

Złodziejsko *przysł.,* w sposób właściwy złodziejom, tak jak czynią złodzieje, po złodziejsku.

Złodziejstwo, kradzież, rzemiosło złodziejskie; łajdactwo, postępek nikczemny, podłość.

Złoić, powalać łojem; obić kogoś kijem, wytuzować go, wytatarować mu skórę.

Złom, duży kawał odłamany czegoś, odłam, blok; kawał skały; legowisko niedźwiedzia.

Złomać, Złomić, złamać.

Złomek — *p.* Złamek.

Złomignat — *p.* Kastet.

Złomikamień — *p.* Łomikamień.

Złomisko, nagromadzenie złomów, kupa złomu.

Złomisty, Złomny, ulegający złamaniu, mogący być złamanym, kruchy.

Złomiślub, ten, kto łamie ślub, wiarołomca, krzywoprzysięzca; złamanie ślubu, wiarołomstwo, krzywoprzysięstwo.

Złomotać (się), złamać (ś.), połamać (ś.) z hałasem, z łomotem;

Złomówca, człowiek, źle mówiący o innych, potwarca, oszczerca.

Złomyślny, myślący źle, mający złe zamysły.

Złopłodny, płodzący złe rzeczy, pociągającyza sobą klęski, nieprzyjemności.

Złorzeczenie *rzecz.* od Złorzeczyć; wyrażenie życzenia czegoś złego, przekleństwo, wymysł.

Złorzeczeństwo, przekleństwo, złorzeczenie.

Złorzeczliwie *przysł.*, złorzecząc, rzucając przekleństwa.

Złorzeczliwość, skłonność do złorzeczenia.

Złorzeczliwy, Złorzeczny, skłonny do złorzeczenia, złorzeczący.

Złorzecznik, człowiek złorzeczliwy, złorzeczący.

Złorzeczny, źle życzący, przeklinający; szkalujący, potwarczy, oszczerczy.

Złorzeczyć komuś=życzyć komuś czegoś złego, rzucać na kogoś przekleństwa, lżyć kogoś, przeklinać kogoś.

Złoskubka, rodzaj zwierzokrzewu.

Złostka, mała złość, uszczypliwość, ironja, zgryźliwość.

Złościć, doprowadzać do złości, pobudzać do gniewu; **z. się,** gniewać ś., unosić ś. złością.

Złość, złe serce, zły charakter, złośliwość; gniew, uniesienie, wściekłość, pasja: wpaść w **z.** = rozgniewać ś. bardzo; zły uczynek, występek, grzech, wina; na **z.,** *przysł.*, naprzekór, dla dokuczenia komuś, dla rozgniewania kogoś, umyślnie.

Złośliwie *przysł.*, w sposób złośliwy, dogryzając komuś, ironicznie.

Złośliwiec, człowiek złośliwy; człowiek, skory do gniewu, pasjonat.

Złośliwość, złe serce, zły charakter, skłonność do dokuczania innym, do robienia naprzekór, zgryźliwość, przekąs.

Złośliwy, skłonny do złości, pełen złości, dokuczliwy, zgryźliwy, ironiczny.

Złośnica *for. ż.* od Złośnik.

Złośnik, człowiek złośliwy, gniewliwy, wpadający w gniew przy lada sposobności, za lada powodem, pasjonat, furjat; *przen.*, djabeł, kaduk, czart.

Złotan *chem.*, związek chemiczny solny, w którego skład wchodzi złoto i jakaś zasada, sól złota.

Złotarka — *p.* Złotniczka.

Złotarnia, warsztat złotniczy.

Złotarz — *p.* Złotnik.

Złotawiec, owad krajowy z rzędu tęgopokrywych, barwy złoto-zielonej,

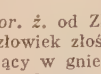

mniejszy od chrabąszcza, kwiaciarka (fig.); motyl z rodziny oboczaków, czerwończyk.

Złotawo *przysł.*, mając kolor podobny do złota, lśniąc ś. jak złoto.

Złoteczko — *p.* Złoto.

Złotka kolorado, mały chrząszczyk z rodziny złotek, barwy czerwono-żółtej z podłużnemi linjami na pokrywach, bardzo szkodliwy chrząszcz kartoflany (fig.); w *lm.*, **z-i,** rodzina małych owadów z rzędu chrząszczów; rodzina ptaków łażących amerykańskich, o długim dziobie i długim ogonie.

Złotko, Złoteczko *zdr.* od Złoto; *przen.*, kochana, luba, miła istota.

Złotniak, gatunek łozy z czerwonym odblyskiem.

Złotnica kuprówka, motyl z rodziny prządkówek (fig.).

Złotnicki, odnoszący ś. do złotnika.

Złotnictwo, rzemiosło złotnika, sztuka złotnicza, kunszt złotniczy.

Złotniczek, czeladnik u złotnika; owad z rzędu tęgopokrywych, złota szczypica (fig.).

Złotniczka, żona złotnika; kobieta, zajmująca ś. złotnictwem.

Złotniczy, odnoszący ś. do złotnika a. złotnictwa, należący do złotnika, właściwy złotnikowi.

Złotnik, rzemieślnik, trudniący ś. wyrobem przedmiotów ze złota, zajmujący ś. pozłacaniem różnych przedmiotów.

Złotny, odnoszący ś. do złota.

Złoto, pierwiastek, metal, występujący w naturze prawie wszędzie, lecz w małych ilościach, w stanie wolnym a. jako przymieszka w innych metalach; **z.** piorunujące = związek tlenku złota z amonjakiem, w ogniu pękający z hukiem; **z.** malarskie = cieniutkie blaszki złota, używane do pozłacania różnych przedmiotów; **z.** żydowskie = proszek, używany do bronzowania różnych przedmiotów; **z.** dukatowe = złoto 94-ej próby, używane niegdyś do wybijania monet złotych; **z.** nitkowe=wyciągnięte na cienkie nitki; wyrób złoty, przedmiot, wyrobiony ze złota, sprzęt złoty, naczynie złote, pieniądz złoty; *zbior.*, naczynia, sprzęty złote, pieniądze złote: jadać na złocie, płacić złotem; **z.** obrączkowe = dukaty obrączkowe; *przen.*, wszystko, co ma dużą wartość, wysoką cenę: ten człowiek to istne **z.** = człowiek wielkiej wartości moralnej, człowiek nieoceniony; moje **z.!** = droga, luba, kochana istoto!

Złotobarwy, Złotofarby, złotawy, koloru złota: żółty i błyszczący.

Złotobrew, gatunek ryby morskiej, pstrąg morski (fig.).

Złotobrewka, kobieta o złotawych brwiach.

Złotobrzmiący, wydający odgłos metaliczny złota, *przen.*, mówiący słowa, zdania, myśli cenne, jak złoto.

Złotobrzuch, owad dwuskrzydły, pszczółkowaty.

Złotocha, wierzba złota.

Złotodajny, wydający złoto.

Złotodziej, człowiek, wyrabiający złoto, alchemik.

Złotogłowiec, roślina złotogłów.

Złotogłownik, tkacz, wyrabiający materje, przetykane złotą nitką.

Złotogłowy, zrobiony ze złotogłowiu; mający złotą a. koloru złota głowę.

Złotogłów, materja, przetykana złotemi nitkami, łama złota, rodzaj roślin ozdobnych, z rodziny liljowatych, asfodela (fig.).

Złotogłówny — *p.* Złotogłowy.

Złotogorz, pragnienie złota, chciwość złota, gorączka złota.

Złotogrzywy, mający złotą a. koloru złota grzywę.

Złotojeść, niewielka roślina dwuliścieniowa, z rodziny czystkowatych, o kwiatach kształtu małych różyczek, posłonek (fig.).

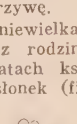

Złotokamień — *p.* Chryzolit.

Złotoklej, gatunek minerału.

Złotokopacz, człowiek, pracujący w kopalniach złota, kopacz złota.

Złotokost, rodzaj złotawej farby, rodzaj żółtego arszeniku, aurypigment.

Złotokradca, człowiek, kradnący złoto; złodziej złota.

Złotokres, ryba koścista skrzelowata, piersiopłetwa, bezbronna.

Złotokształty, mający kształt złota, podobny z pozoru do złota.

Złotokuty, okuty złotem, mający złote podkowy.

Złotokwiat, rodzaj trawy, złota bylica — p. Złocień.

Złotolitka, owad błonkoskrzydły z rodziny tejże nazwy, o rożkach zakręconych nitkowatych (fig.); w *lm.*, rodzina owadów błonkoskrzydłych.

Złotolitny, mający ubarwienie koloru złota; owady **z-e** = gromada owadów błonkoskrzydłych.

Złotolity, ulany ze złota.

Złotolśniący, lśniący, jak złoto.

Złotolub, człowiek, lubiący złoto, chciwiec.

Złotolubny, lubiący złoto, chciwy złota.

Złotołusk, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, wstęgowata.

Złotomieniacz, człowiek, rozmieniający złoto.

Złotomówny, obdarzony piękną, dźwięczną wymową; wydający melodyjne dźwięki.

Złotonitny, Złotonity, utkany ze złotych nici, przetykany złotemi nićmi, złototkany, złotogłówny, złotogłów; mający złote struny, złotostrunny.

Złotonogi, mający złote nogi.

Złotonośny, przynoszący złoto, złotorodny, złotodajny.

Złotonury, o rzekach: niosący złoto, zawierający złoto.

Złotook, owad siatkoskrzydły o ciele cienkiem i rożkach długich, pożyteczny (fig.).

Złotooki, mający złote oczy.

Złotopiaszczysty, obfitujący w złoty piasek.

Złotopiór, gatunek pliszki (fig.).

Złotopióry, mający złote a. koloru złota pióra.

Złotopławny — *p.* Złotopłynny.

Złotopłodny, złoto płodzący, wydający złoto, złotonośny, złotorodny.

Złotopłynny, płynący złotem, złotopławny, złotociekły, złototoczny.

Złotopromienny, promieniejący złotem.

Złotopstrąg — *p.* Złotobrew.

Złotorodny, Złotorodzący, rodzący złoto, dający złoto, złotopłodny, złotonośny, złotodajny.

Złotorogi, mający złote a. wyzłacane rogi, mający rogi koloru złota.

Złotorób, człowiek, gromadzący bogactwo, wzbogacający ś.

Złotorunka, piękny robak łuskowaty, z gromady pierścienic, z rzędu sutoszczetów, z rodziny błędków, żyjący na wybrzeżach mórz europejskich, afrodyta, bisiornica, kosmatnica (fig.).

Złotoruny, mający złote runo.

Złotoryty, wyryty w złocie.

Złotoskrzydły, opatrzony skrzydłami złotemi a. koloru złota.

Złotosłowy, Złotosłowny, mówiący złote słowa, t. j. bardzo mądre; mający piękną wymowę, złotousty.

Złotostrun, narzędzie muzyczne ze złotemi strunami, t. j. wydające melodyjne dźwięki.

Złotostrunny, mający złote struny, wydający melodyjne dźwięki.

Złotośledź gatunek śledzia, żyjący w morzu Niemieckiem, aloza, koza.

Złototworny, wytwarzający, wyrabiający złoto.

Złotousty — *p.* Złotosłowy.

Złotoważny, cenny na wagę złota.

Złotowierzba, Złotowierzb, gatunek wierzby, krzew, rosnący w miejscach wilgotnych, służący do wyrobów koszykarskich.

Złotowłos, roślina z klasy paproci, rosnąca w miejscach cienistych

i wilgotnych, włoski murowe (fig.); zwierzę ssące z rodziny kretów (fig.).

Złotowłosy, mający złote włosy a. włosy koloru złota.

Złotowy, odnoszący ś. do złota; wartości jednego złotego a. paru złotych.

Złotowzory, tkany złotem, złotogłówny.

Złotożyły, obfitujący w żyły złota.

Złotówka, dawna moneta polska, w różnych czasach mająca różną wartość; dzisiejsza moneta cz. złoty polski (fig.).

Złotrzeć, Złotrzyć się, Złotrować się, stać ś. łotrem, zhultaić ś.

Złotucha, gatunek wierzby.

Złotwa, rodzaj zwierzokrzewu.

Złoty, zrobiony ze złota; zawierający złoto, złotodajny: **z-a** góra, **z-a** mina, **z-a** żyła; cenny, drogi szacowny, nieoceniony, kosztowny; *przen.*, doskonały, wyborny, znakomity: **z-e** słowa = mądre; przetykany złotem, złotogłowy; mający kolor złota, jaskrawo-żółty, wpadający w pomarańczowy; *pieszcz.*, kochany, luby, miły, drogi; **z.** orzeł wszędzie doleci, **z.** klucz wszystkie drzwi otwiera, **z-a** szwajca mury przebija = przekupstwem wszystkiego dopiąć można; **z.** most zgody = najlepsza droga do zgody; **z.** cielec = pieniądz, mamona; gorączka **z-a** = chciwość łatwego zysku, karjerowiczostwo; palec **z.** = serdeczny, pierścionkowy; obiecywać komuś **z-e** góry = czynić mu wielkie nadzieje **z.** rycerz = pasowany przy koronacji królów i cesarzów w Europie Zach.; **z-e** czasy = szczęśliwe; **z.** wiek= według mitologji Greków i Rzymian: bajeczne czasy powszechnej szczęśliwości; **z-a** wolność = wolność szlachecka w dawnej Polsce; reguła **z-a,** prawidło **z-e** = reguła trzech; **z-a** liczba = średnia arytmetyczna; cykl księżycowy w astronomji, t. j. przeciąg lat 19; *przen.*, **z.** środek = umiejętność wybierania czegoś pośredniego między krańcowościami; **z-a** żyła = hemoroidalna; **z.** wiek w literaturze polskiej = wiek XVI, jako epoka największego rozkwitu literatury niepodległej Polski; **z-a** orfa = rodzaj karasia, o pięknem zabarwieniu pomarańczowo-żółtem z metalowym połyskiem (fig.); **z.** rybka=

ryba z rodziny karpiowatych, o wspaniałem zabarwieniu czerwono-żółtem, z metalicznym połyskiem, często hodowana w akwarjach (fig.); **ż.** deszcz — *p.* Szczodrzeniec;

z. kwiat — *p.* Złocień; **z.** wierzba — *p.* Złotowierzba; **z-a** bylica — *p.* Złotokwiat; *rzecz.*, czerwony złoty,

dukat; dawna srebrna moneta polska; dzisiejsza moneta polska; złotówka.

Złowiarek, heretyk, niedowiarek.

Złowić — *p.* Zławiać.

Złowierny, źle wierzący, heretycki, kacerski, odszczepieńczy.

Złowieszczo *przysł.*, ze złą wieszbą, wróżąc coś złego.

Złowieszczy, wieszczący zło, wróżący nieszczęście, złowrogi.

Złowonka, zwierzę drapieżne z rodziny łasic.

Złowrogi, źle wróżący, źle wieszczący, złowróżbny; ponury, posępny okropny, straszny, przerażający.

Złowrogo *przysł.*, w sposób złowrogi, przepowiadając nieszczęście, okropnie, przerażająco.

Złowróżbny — *p.* Złowrogi.

Złoże, żyła kruszcowa, pokład kruszcu.

Złożność, właściwość łączenia ś., składność.

Złożny, nadający ś. do złożenia, składalny, składny.

Złożoność, *rzecz.* od Złożony; cecha tego, co jest złożone; komplikacja.

Złożony, którego złożono; składający ś. z kilku części: ciało **z-e** = składające ś. z dwu lub więcej pierwiastków; zdanie **z-e** = składające ś. z dwu lub więcej zdań pojedyńczych; **z-a** reguła trzech = sposób wynajdywania liczby proporcjonalnej do pięciu, siedmiu, dziewięciu i t. d. liczb danych; *przen.*, nieprosty, skomplikowany. zagmatwany; **z-e** rośliny = nazwa rodziny roślin dwuliściennych, zrosłopłatkowych, o znacznej liczbie kwiatów, zgromadzonych na wspólnym osadniku; **z.** liść = składający ś. z kilku blaszek, osadzonych na jednym wspólnym ogonku (fig.); liść podwójnie **z.** = gdy na miejscu każdej blaszki wyrasta liść złożony.

Złożyciel, ten, który coś złożył.

Złożyć — *p.* Składać.

Złożysko, pokłady kruszców w ziemi; pokładanie ś. zboża.

Złożysty, składany, złożny.

Złóg, to, co zostało złożone, co osiadło, osad; w *fizjol.*, osad stały, tworzący ś. wewnątrz żyjącego organizmu, powodujący choroby.

Złów, złowienie.

Złuda, to, co ś. komuś zdaje, ułuda, złudzenie, omanienie zmysłów, łudzący pozór.

Złudliwy — *p.* Złudny.

Złudnie *przysł.*, w sposób łudzący, ułudnie.

Złudny, Złudliwy, mamiący, łudzący, nieistotny, ułudny.

Złudzać *dok.* Złudzić; łudzić, mamić, oszukiwać, omamiać zmysły tem, co nie istnieje.

Złudzenie *rzecz.* od Złudzić — *p.* Złuda.

Złudzić — *p.* Złudzać.

Złudzony, którego złudzono; który uległ złudzeniu.

Złupać, Złupnąć, łupaniem zbić, porąbać.

Złupiać *dok.* Złupić; zdzierać łupiąc, obdzierać: **z.** skórę ze zwierzęcia; brać łup, rabować, grabić, ograbiać, okradać; wyzuwać z czegoś.

Złuskać — *p.* Złuszczyć.

Złuszczać *dok.* Złuszczyć, Złuskać; łuszcząc zdzierać, zdejmować; **z. się,** o łupinie: spadać, opadać, pękać; łuszczyć ś.

Zły, niedobry, złośliwy, pełen złości, niecnotliwy, bez sumienia; rozgniewany, gniewający ś. na kogoś, obrażony na kogoś, wściekły, podniecony gniewnie; nie taki, jak być powinien, niewłaściwy, nieużyteczny, lichy, nędzny, ladajaki, zepsuty, zniszczony; nieszczęśliwy, nieszczęsny, niepomyślny, fatalny, źle wróżący, złowróżbny; **z-e** słowo = wymysł, łajanie, strofowanie; **z-e** oko = zazdrosne, zawistne, urzekające; **z.** humor = nieukontentowanie; **z-a** wróżba = przepowiadająca nieszczęście; **z.** omen, **z.** znak=wróżący nieszczęście; **z.** czas = słota, niepogoda; **z.** koń, **z.** pies = nie dający do siebie dostępu; *rzecz.*, **z.** a. **z.** duch = djabeł, szatan, djasek, czart; człowiek zły, złośliwy.

Złyczeć, stać ś. łykiem, mieszczuchem.

Złykać, łykać, połykać wszystko chciwie.

Złykowacieć, stać ś. łykowatym.

Złysić, łysym uczynić; **z. się,** łysym ś. stać.

Złysieć, stracić włosy, zarost, stać ś. łysym.

Zmacać, pomacać, obmacać w różnych miejscach; namacać, wymacać; **z.** kogoś=wybić go, wyłoić; trafić, dosięgnąć, ugodzić; przeniknąć, przejąć nawskroś, objąć ze wszystkich stron; przetrząsnąć, przeszukać, zrewidować; splondrować, zrabować; zwąchać, przewąchać, odkryć, odgadnąć, zwiedzieć się.

Zmacerować, ukończyć macerowanie czegoś; **z. się,** być zmacerowanym.

Zmachać, machając zmordować, wycieńczyć; **z.** konie = zmordować je zbyt długim biegiem a. zbyt długą jazdą; **z. się,** zmordować ś. długim biegiem a. długim chodem a. pracą fizyczną, umysłową.

Zmacniać *dok.* Zmocnić; dodawać mocy, mocniejszym czynić, wzmacniać, umacniać, utwierdzać; mocniejszym ś. stawać, nabierać mocy, odwagi, wytrwałości.

Zmaczać, Zmoczyć, uczynić mokrym przez oblanie cieczą a. pogrążenie w niej; *przen.*, skalać, zbrudzić, splamić; **z.** w czemś palce = brać udział w jakiejś nieczystej sprawie; **z.** palce w jakichś pieniądzach = przywłaszczyć sobie, ukraść ich część; **z. się,** mokrym ś. stać przez pogrążenie ś. w cieczy, zamoknąć, przemoknąć, pomoczyć ś.; trzeba **ś. z.,** kto chce ryby łowić = aby otrzymać jakąś korzyść, trzeba dołożyć starania.

Zmagać *dok.* Zmóc; móc coś zrobić, mieć do czegoś dostateczne siły, umiejętność, być zdolnym do czegoś; **z.** kogoś = dorównywać mu w czemś; dawać radę, podoływać komuś, przemagać, zwyciężać, przezwyciężać, zwalczać kogoś; wycieńczać, wysilać, ubezwładniać; **z. się,** wysilać ś., wycieńczać ś., tracić siły = borykać ś.; mordować ś., męczyć ś.; **z. się** z kimś = walczyć z nim do upadłego.

Zmaglować, wymaglować wszystko, co było do maglowania.

Zmagnetyzować, namagnetyzować; *przen.*, pobudzić.

Zmaić, umaić.

Zmajętnieć, stać ś. majętnym, zamożnym, zbogacić ś.

Zmajoryzować, przeważyć większością, zagłuszyć swą przewagą, liczebnością.

Zmajstrować, zrobić coś trudnego, zrobić misternie, skonstruować przemyślnie, dowcipnie; zepsuć coś; zbroić, przeskrobać, spsocić.

Zmakać *dok.* Zmoknąć; przechodzić wilgocią, moknąć, przemakać; być moczonym na deszczu.

Zmalały, który zmalał.

Zmaleć, stać ś. małym a. mniejszym; schudnąć; osłabieć, osłabnąć.

Zmaltretować, źle potraktować, sponiewierać.

Zmalwersować, dopuścić ś. malwersacji, sfałszować, okraść.

Zmamić, omamić, mamiąc przywabić, przynęcić.

Zmanić, oszukać, odrwić.

Zmanierować, urobić wedle pewnej maniery, uczynić nienaturalnym, wymuszonym, sztucznym; **z. się,** postępować według jakiejś maniery, nienaturalnie, w sposób wymuszony, przesadny.

Zmanierowany, postępujący wedle pewnej maniery, nienaturalny, sztuczny, wymuszony.

Zmarkotnieć, stać ś. smutnym, posmutnieć.

Zmarlina, coś umarłego, trup, zwłoki, ścierwo.

Zmarły, który zmarł, umarły, nieżywy; *rzecz.*, nieboszczyk.

Zmarnić, zmarnować, przemarnować, stracić lekkomyślnie.

Zmarnieć, stać ś. marnym, przyjść do stanu upadku, wniwecz ś. obrócić, nie przynieść żadnego pożytku, pójść na marne.

Zmarnotrawić, zmarnować, strawić na marne, strwonić.

Zmarnować, przemarnować, marnie, stracić bez celu i pożytku, roztrwonić; **z. się,** pójść na marne, nie przynieść spodziewanego pożytku.

Zmarszczać *dok.* Zmarszczyć; układać w zmarszczki, fałdować, karbować; **z. się,** układać ś. w zmarszczki, fałdować ś., karbować ś.; o osobie: ściągać skórę na czole, przez co tworzą ś. zmarszczki, jako oznaka gniewu, starości.

Zmarszczek, Zmarszczka, fałda, składka; fałda na czole, na twarzy a. wogóle na skórze; szrama, blizna po ranie; wada, skaza, plama, przywata.

Zmarszczkopysk, ryba koścista, skrzelowata, piersiopłetwa, listkowata.

Zmarszczkowaty, mający zmarszczki.

Zmarszczony, którego zmarszczono; który ś. zmarszczył.

Zmarszczyciel, ten, który coś zmarszczył.

Zmarszczyć — *p.* Zmarszczać.

Zmartek, spuścizna po nieboszczyku.

Zmartwiałość, zupełne obumarcie, zdrętwiałość jakiejś części ciała; bezwładność duchowa, obojętność, apatja.

Zmartwiały, który zmartwiał; zdrętwiały, obumarły.

Zmartwić, nabawić zmartwienia, zasmucić; zdrętwiałym uczynić, zdrętwić; **z. się,** zasmucić ś. bardzo, zasępić ś., zgryźć ś.

Zmartwieć, zdrętwieć, obumrzeć, utracić władzę.

Zmartwienie *rzecz.*, od Zmartwić; smutek, kłopot, troska, zgryzota; żałość.

Zmartwina — *p.* Zmartwiałość.

Zmartwiony, którego zmartwiono; który ś. zmartwił a. martwi.

Zmartwychpowstanie — *p.* Zmartwychwstanie.

Zmartwychpowstawać—*p.* Zmartwychwstawać.

Zmartwychwstać — *p.* Zmartwychwstawać.

Zmartwychwstały, który zmartwychwstał.

Zmartwychwstanie *rzecz.* od Zmartwychwstać; **Z.** Pańskie = święto chrześcijańskie na cześć zmartwychwstania Chrystusa, Wielkanoc.

Zmartwychwstaniec, zakonnik reguły Zmartwychwst. Pańskiego.

Zmartwychwstanka, niewielka roślina zielna z rodziny krzyżowych, rosnąca w Afryce północnej i Azji zachodniej, może po wyschnięciu,

gdy zostanie zwilżoną, rosnąć na nowo, róża jerychońska, jerychonka (*fig.*); zakonnica zakonu Zmartwychwstanek.

Zmartwychwstawać *dok.* Zmartwychwstać; powstawać z martwych, powracać do życia, być wskrzeszonym.

Zmartwychwzbudzać *dok.* Zmartwych wzbudzić; powracać do życia, wskrzeszać.

Zmarzlak, człowiek wrażliwy na mróz, nie znoszący zimna, zmarzluch, piecuch.

Zmarzlina, grunt zmarzły; w *geol.*, **z.** wieczna = grunt wiecznie zmarzły.

Zmarzluch — *p.* Zmarzlak.

Zmarzłość, własność a. stan tego, co jest zmarzłe: mróz, zamróz.

Zmarzły który zmarzł, skrzepły od mrozu; przejęty nawskroś mrozem, przemarzły.

Zmarznąć, skrzepnąć od mrozu, ściąć ś. lodem, zamarznąć; być przejętym mrozem, przemarznąć.

Zmasakrować, zmiażdżyć, zgruchotać, zdruzgotać.

Zmastykować *stpl.*, zżuć, zgryźć, przeżuć; przemacerować; *przen.*, rozważyć, obmyślić, przetrawić w duszy.

Zmaścić, pomaścić, namazać czymś tłustem: maścią, oliwą, olejkiem i t. p.

Zmatać, pomatać, powikłać, poplątać; *przen.*, skłamać, zełgać; **z. się,** splątać ś., poplątać ś., powikłać ś.; wdać ś., związać ś. z kimś a. z czemś.

Zmaterjalizować, przybrać formę materjalną, uczynić dostępnym zmysłom; uczynić zbyt materjalnym, dbającym tylko o korzyści materjalne; wyłożyć wedle zasad materjalizmu, pojąć zmysłowo; **z. się,** w spirytyzmie: stać ś. dostępnym zmysłom, przybrać kształty cielesne, ulec materjalizacji.

Zmaterjalizowany, którego zmaterjalizowano a. który ś. zmaterjalizował; nie dbający o dobra duchowe, natomiast zajęty dążeniami materjalnemi.

Zmatować, uczynić matowym, stępić, przyćmić połysk.

Zmawiać *dok.* Zmówić; kończyć coś mówić, odmawiać; wymawiać, powiadać, wyrzekać; **z.** coś, godzić ś., umawiać ś. o coś; **z.** kogoś, najmować kogoś, godzić go do roboty, umawiać ś. z kimś co do wynagrodzenia za pracę, zamawiać do roboty; **z.** pannę a. kobietę = zaręczać ś., odbywać z nią zrękowiny; **z.** za kogoś pannę = przyobiecywać mu ją w małżeństwo; zwalać, składać na kogoś winę; **z. się,** umawiać ś., porozumiewać ś. z kimś co do czegoś; **z. się** z kimś, łączyć ś., sprzymierzać ś. z kimś; **z. się, z** kimś na kogoś = porozumiewać ś., umawiać ś. z kimś przeciw komuś, na czyjąś szkodę.

Zmaza, plama, skaza; *przen.*, coś, co przynosi hańbę, zakała, plama na honorze; człowiek bez **z-y**= niepokalany, bez zarzutu; **z.** nocna = polucja.

Zmazać — *p.* Zmazywać.

Zmazka *zdr.* od Zmaza.

Zmazywacz, ten, który coś zmazuje.

Zmazywać *dok.* Zmazać; mażąc, wyniszczać, wykreślać, wymazywać, kasować coś nakreślonego, napisanego; powalać, zwalać, zbrukać, zanieczyścić; **z. się,** być zamazanym, wymazanym, wykreślanym; walać ś., brudzić ś., brukać ś.

Zmącić, pomącić, uczynić mętnym, zmieszać, skłócić płyn; *przen.* zmieszać ś., stropić ś.

Zmączyć, powalać mąką, pomączyć.

Zmądrzeć, Zmędrzeć, stać ś. mądrym a. mądrzejszym, nabrać rozumu.

Zmechanizować, uczynić coś według praw mechaniki; uczynić coś mechanicznem. automatycznem, bezdusznem, bezmyślnem; **z. się** stać ś. machiną, urządzić ś. wedle praw mechaniki; stać ś. mechanicznym, bezmyślnym, bezdusznym.

Zmęczenie *rzecz.* od Zmęczyć, stan człowieka, który ś. zmęczył; upadek sił wskutek wysiłku; **z. się.**

Zmęczony, który ś. zmęczył, znużony; wyrażający znużenie, noszący ślady przejść, cierpień: **z-e** spojrzenie, **z.** wygląd.

Zmęczyć (się), zmordować (ś.), wysilić (ś.), znużyć (ś.), utrudzić (ś.).

Zmędrować, dokazać mniemaną mądrością, sfiglować, skręcić.

Zmędrzeć — *p.* Zmądrzeć.

Zmęt, zmącenie, zamęt, chaos.

Zmętlić, zmącić, zmieszać, splątać, zgmatwać.

Zmężnieć, dorość do wieku męskiego, stać ś. mężniejszym, nabrać męstwa; nabrać wzrostu i tuszy.

Zmiał, to co zmielono, miał, pochodzący ze starcia.

Zmiałczeć, stać ś. miałkim, mielszym.

Zmiana, odmiana, zastąpienie jednego drugiem: **z.** warty = zastąpienie jednego wartownika drugim; jedna z dwu a. więcej partyj robotników, pracujących kolejno; na **z-ę** = zastępując kolejno jeden drugiego; w gospodarstwie rolnem: jedna z trzech części w gospodarstwie trójpolowym.

Zmianka — *p.* Wzmianka.

Zmiankować — *p.* Wzmiankować.

Zmiarkować, umiarkować, pomiarkować, pohamować; domyślić ś., dojść czegoś po pewnem zastanowieniu, zrobić wniosek; **z. się,** umiarkować ś., pomiarkować ś., pohamować ś.; zorjentować ś., zrozumieć, połapać ś.

Zmiatacz, ten, który coś zmiata.

Zmiataczka, szczoteczka do zmiatania, maszyna do zamiatania; szufelka na śmiecie.

Zmiatać *dok.* Zmieść; miotając zrzucać, zwalać, strząsać; odrzucać precz, odtrącać; spychać, spędzać;

zgarniając szczotką, miotełką, zsuwać w jedno miejsce, zgromadzać na kupkę; zrzucać z góry nadół; **z.** dane słowo = zrzucać ś. ze słowa, nie dotrzymywać go; **z.** z siebie jakiś zarzut = usprawiedliwiać ś., uniewinniać ś., wymawiać ś.; **z.** pył przed kimś = być czołobitnym względem kogoś, upokarzać ś. przed kimś; *przen.*, strącać: **z.** głowy z karków; *żart.*, uciekać szybko.

Zmiatak — *p.* Zgarniacz.

Zmiażdżyć, zgnieść na miazgę, zgruchotać; *przen.*, zniszczyć; **z.** kogoś spojrzeniem = spojrzeć na kogoś z gniewem a. z pogardą.

Zmiąć, mnąc pomiąć, pognieść, zmiętosić, zgnieść.

Zmiąższeć *stpl.* stać ś. miąższym, ściślejszym, zgrubieć.

Zmiecie, Zmieciny, kłosy i słoma, zmiecione przy pejsowaniu jęczmienia czyli oczyszczaniu z pozostałych przy ziarnku wąsów.

Zmiedzieć, pokryć ś. miedzią, przejąć ś. miedzią.

Zmielać *dok.* Zemleć; mleć wszystko, co było do zmielenia, mieląc kruszyć; gruchotać, druzgotać, rozdrabniać, rozkruszać; **z. się,** być zmielonym; zużywać ś. przez mielenie; jednemu ś. **z-le,** na drugim ś. skrupi = jednemu ś. uda, a drugi ucierpi.

Zmielony, którego zmielono.

Zmieniacz, ten, który zmienia, odmienia, wymienia, zamienia.

Zmieniać *dok.* Zmienić; nadawać czemuś inną postać, inne cechy, odmieniać, przemieniać; przewdziewać coś, zmieniać na sobie ubranie, obuwie; **z.** pieniądze = brać pewną sumę w jednej walucie, a wypłacać w innej: **z.** banknoty na złoto, grubszą monetę na drobne i t. p.; **z. się,** przybierać inną postać, nabierać innych cech, odmieniać ś., przemieniać ś.; być zmienianym.

Zmienić — *p.* Zmieniać.

Zmieniciel — *p.* Zmieniacz.

Zmieniony, którego zmieniono, który ś. zmienił, który wskutek jakiegoś działania uległ odmianie; **z.** na twarzy = wykazujący na twarzy pomieszanie wewnętrzne, przerażenie, ból, chorobę; blady.

Zmiennica, zdrajczyni.

Zmiennictwo, zdrada, zdradziectwo.

Zmienniczy. zdradziecki, przeniewierczy.

Zmiennie *przysł.*, podlegając zmianom, wiarołomnie, zdradziecko, przeniewierczo.

Zmiennik, zdrajca, przeniewierca, wiarołomca.

Zmiennik *el.*, rodzaj przełącznika, służący do odwracania kierunku prądu w obwodzie.

Zmienność, właściwość ulegania ciągłym zmianom, niestałość, nieperjodyczność; niestałość charakteru, uczuć, upodobań, skłonność do zdrady, do wiarołomstwa.

Zmienny, ulegający zmianom, niestały, nieperjodyczny; **z.** prąd elektryczny=którego bieguny zmieniają ś. ustawicznie z wielką szybkością; niestały pod względem charakteru, uczuć, upodobań, skłonny do wiarołomstwa, niepewny, zdradziecki; zmieniony, przemieniony, przeciwny; łatwy do zmienienia, mogący być wymienionym, np. pieniądz większej wartości na pieniądze drobniejsze.

Zmierać *dok.* Zemrzeć, umierać, konać, schodzić ze świata; drętwieć, sztywnieć, obumierać; truchleć z przerażenia, ze zgrozy, z podziwu, zmarło mu ś. = umarł, skończył życie.

Zmierzać *dok.* Zmierzyć; określać rozmiary czegoś zapomocą miary, mierzyć, przemierzać, brać pod miarę; przykładać coś do czegoś, kłaść coś na coś dla przekonania ś., czy pasuje: **z.** ubranie, obuwie; mierzyć, godzić, celować, przykładać ś., żeby trafić; **z.** do czegoś a. ku czemuś=iść w kierunku czegoś, kierować ś., dążyć, śpieszyć; *przen.*, **z.** ku czemuś=mieć coś na celu, na widoku, dążyć ku czemuś; mieć coś na myśli, godzić myślą w coś, zawierać w sobie jakiś sens: do czego **z-ają** twoje słowa?; **z.** kogoś oczyma = patrzeć na niego przenikliwie, wpatrywać ś. w kogoś uważnie, mierzyć go wzrokiem; **z. się** do czegoś, np. do celu = celować, mierzyć, aby trafić; **z. się** z kimś=mocować ś. z nim, próbować z nim swoich sił; stawać obok kogoś, by przekonać ś., kto jest wyższy; chcieć dorównać komuś pod jakimkolwiek względem.

Zmierzch, pora dnia po zachodzie słońca, gdy ś. ściemnia, zmrok; *przen.*, chwila, poprzedzająca zanik, upadek czegoś; **z.** życia = starość.

Zmierzchać *dok.* Zmierzchnąć; **z. się,** mierzchać ś., zachodzić mrokiem; *nieos.*, mrok pada; *przen.*, zanikać, zamierać, gasnąć.

Zmierzchliwy, zachodzący zmrokiem, okrywający ś. ciemnością.

Zmierzchnąć — *p.* Zmierzchać.

Zmierzchnica, największy motyl krajowy z rodziny kordziuków cz. sfinksów, z rysunkiem trupiej głowy na grzbiecie, zmora, trupia główka (fig.).

Zmierzchnik — *p.* Zawisak.

Zmierzchnikowce, podrząd motyli inorogich, latających głównie o zmierzchu lub w nocy, o ciele przeważnie grubem, trąbce długiej i zwiniętej ślimakowato.

Zmierzchowy, dotyczący zmierzchu; ślepota **z-a** = niewidzenie przy zmierzchu.

Zmierzchówka, nieduży motyl z rodziny prościnków, podrzędu sówek.

Zmierzić, (Zmier-zić) obrzydzić, obmierzić, zohydzić, uczynić wstrętnym.

Zmierzieć, Zmierznąć, omierznąć, obmierznąć, stać ś. wstrętnym, ohydnym.

Zmierzły, obmierzły, ohydny, wstrętny.

Zmierznąć — *p.* Zmierzieć.

Zmierzony, którego zmierzono, oznaczony, określony.

Zmierzwiciel, ten, który coś zmierzwia a. zmierzwił.

Zmierzwić, zgnieść, zmiąć, pomiąć, pomieszać, powichrzyć, potargać; namierzwić, pomierzwić, mierzwą zapełnić, mierzwą powalać; **z. się,** być zmierzwionym.

Zmierzwisty, mogący być zmierzwionym.

Zmierzyć — *p.* Zmierzać.

Zmiesić, ugnieść, rozrobić, **z.** ciasto.

Zmieszać, pomieszać, mieszając złączyć dwa a. więcej ciał płynnych lub sypkich; wprawić w nieporządek, doprowadzić do nieładu coś, przedtem porządnie ułożonego; *przen.* **z.** kogoś, pozbawić go przytomności umysłu, wprawić w kłopot, pomieszać, zawstydzić, zaniepokoić; **z. się,** połączyć ś. z czemś przez mieszanie ś.; wejść w tłum, w gromadę; *przen.*, stracić przytomność umysłu, zaniepokoić ś., zatrwożyć ś., zawstydzić ś.

Zmieszczać *dok.* Zmieścić; wchodzić w coś, mieścić ś. w czemś, pomieszczać, umieszczać, znajdować miejsce dla czegoś w czemś; **z. się,** mieć miejsce, pomieszczać ś., umieszczać ś., mieścić ś., móc ś. ułożyć, ustawić w czemś, wewnątrz czegoś.

Zmieszkiwać *stpl. dok.* Zmieszkać; ociągać ś.. zwlekać, nie śpieszyć ś., bałamucić, wolno coś robić; zatrzymywać ś., zostawać gdzieś, zabawiać ś.; trwać, pozostawać przy czemś wytrwale; przeżywać, przebywać; **z.** coś, ociągając ś., zaniedbywać czegoś.

Zmieścić — *p.* Zmieszczać.

Zmieść — *p.* Zmiatać.

Zmiędlić, Zmiądlić, o lnie lub konopiach: w międlicy wytrzeć.

Zmiękczać *dok.* Zmiękczyć; czynić miękkim a. miększym, pozbawiać twardości, miękczyć; czynić zniewieściałym; *przen.*, wzruszać, poruszać, rozczulać; **z. się,** stawać ś. miękkim; *przen.*, rozczulać ś., wzruszać ś.

Zmiękczeć, Zmięknąć, stać ś. miękkim a. miększym, stracić twardość, zmiękczyć ś., zmięknąć.

Zmiękczenie *rzecz.* od Zmiękczyć; w *gram.*, zjawisko językowe, polegające na zmianie spółgłosek t. zw. twardych (np. *s, z, n*) na t. zw. miękkie (*ś, ź, ń*), czyli, ściśle biorąc, przedniojęzykowych na podniebienne, palatalizacja; znak **z-a** = znak diakrytyczny nad *ś, ź, ń* i t. p.

Zmiękczyciel, ten, który coś zmiękcza.

Zmiękczyć — *p.* Zmiękczać.

Zmiękczystość, własność tego, co jest zmiękczyste, skłonność do zmiękczania ś.

Zmiękczysty, dający ś. zmiękczyć.

Zmięknąć — *p.* Zmiękczeć; *przen.*, złagodnieć, stać ś. ustępliwym, mniej surowym.

Zmiękowate, rodzina chrząszczy, do której należy robaczek świętojański czyli świetlik.

Zmiętlić (się), Zmętlić (się), zmącić (ś.), zmieszać (ś.), zaniepokoić (ś.), zawichrzyć (ś.).

Zmiętosić, zgnieść, pomiąć, zmiąć.

Zmiętoszony, którego zmiętoszono; twarz **z-a** = zmęczona przeżytemi trudami a. rozpustą.

Zmięty, którego zmięto, pomięty, pognieciony.

Zmijać *dok.* Zminąć; nie spotykać osoby, której się szuka, ponieważ poszła inną drogą; pomijać, opuszczać; **z. się, z** kimś = rozmijać ś. z kimś, nie spotykać ś. z kimś, kogo ś. szuka; przejeżdżać, przechodzić mimo.

Zmik, owad dwuskrzydły, pszczółkowaty.

Zmilczeć, nie przemówić, zamilczeć, milczeniem pokryć, zataić, nie wyjawić czegoś; **z.** komuś = wysłuchać w milczeniu, nie odpowiadać, gdy gani, strofuje; milcząc, wysłuchać czegoś nieprzyjemnego.

Zmilkły, który przestał mówić, który zamilkł, zmartwiały, obumarły, zdrętwiały.

Zmilknąć, umilknąć, zdrętwieć, zmartwieć, obumrzeć — *p.* Zmilczeć.

Zmiłować się, ulitować ś., zlitować ś., mieć litość, miłosierdzie nad kimś, nad czemś; zmiłuj się = zlituj ś., miej litość, bądź tak łaskaw, bądź tak dobry.

Zmiłowanie *rzecz.* od Zmiłować; litość, miłosierdzie, łaska.

Zminąć się — *p.* Zmijać ś.

Zmiot, zrzut, wymiot, pławociny.

Zmiotać — *p.* Zmiatać.

Zmiotka, szczotka do zmiatania kurzu; miotełka ze słomy.

Zmiotki, śmiecie zmiecione.

Zmirzyć się, sprzymierzyć ś.

Zmitrężyć, mitrężąc spóźnić ś. z czemś, nie zrobić czegoś na czas; mitrężąc, nic nie robiąc, zmarnować czas.

Zmitygować, uspokoić, pomiarkować, pohamować.

Zmizernić, Zmizerować, uczynić mizernym; **z. się,** stać ś. mizernym, wychudnąć, stracić cerę.

Zmizerować, doprowadzić do nędzy — *p.* Zmizernić; **z. się,** dojść do nędzy, stracić zdrowie, majątek.

Zmłodnieć, odmłodnieć.

Zmłócić, ukończyć młócenie, wymłócić wszystko, co było do młócenia.

Zmnażać *dok.* Zmnożyć; powiększać w ilości, pomnażać.

Zmniejszać *dok.* Zmniejszyć; czynić mniejszym, mniej licznym; pomniejszać, umniejszać, zrobić mniej obejmującym, mniej dawać, mniej wypłacać: **z.** pensję, żołd; **z. się,** stawać ś. mniejszym, pomniejszać ś., obniżać ś. w liczebności: dochód ś. **z-a.**

Zmniejszyć — *p.* Zmniejszać.

Zmnożyć — *p.* Zmnażać.

Zmocnić — *p.* Zmacniać.

Zmocnieć, stać ś. silniejszym, nabrać mocy, wzmocnić ś.

Zmocować, mocując zwalczyć, zmóc, przemóc, przezwyciężyć; pokonać; uczynić silniejszym; **z. się,** mocując ś. zmordować ś., zmęczyć ś., wysilić ś.

Zmoczyć — *p.* Zmaczać.

Zmodernizować, zrobić nowoczesnym, zmienić na sposób dzisiejszy.

Zmoderować, określić, ograniczyć, zmiarkować, umiarkować.

Zmodrzeć, nabrać barwy modrej, stać ś. modrym.

Zmodrzyć, uczynić modrym.

Zmodyfikować, zmienić, odmienić, inną postać nadać, złagodzić.

Zmoga *stpl.*, możność, zmożenie, zwyciężenie.

Zmogły, który ś. zmógł, zmordował, zmęczył.

Zmokły, który zmoknął, przemokły; wyglądać jak **z-a** kura = mizernie, nędznie.

Zmoknąć — *p.* Zmakać.

Zmonitować, napomnieć surowo.

Zmonopolizować, zmienić w monopol; skupić wyłącznie w jednych rękach.

Zmontować, zestawić, złożyć (maszynę).

Zmora, duch, duszący ludzi w nocy, ciężki sen z przywidzeniami i bardzo przykremi marzeniami sennemi oraz uczuciem duszności i gniecenia na piersiach, mrowie, dreszcz; chodzi, jak **z.** = jak duch, wygląda, jak straszydło.

Zmordować (się), strudzić (ś.), zmęczyć (ś.), sfatygować (ś.); **z.** coś = dać czemuś radę, wykończyć coś z trudem.

Zmordowany, którego zmordowano, strudzony, spracowany, zmęczony.

Zmorowaty, podobny do zmory.

Zmorsznik, rodzaj chrząszcza z grupy ryjkowców, z rzędu kózek (fig.).

Zmorzyć, zadusić, zdusić, zmęczyć, zmordować; pokonać morząc, pozbawić sił, wycieńczyć, wyniszczyć osłabić: **z.** snem, głodem, winem; **z. się,** zmordować ś., zmęczyć ś.; być zmorzonym.

Zmotać, motaniem zdjąć coś z czegoś, zwinąć coś na coś, pomotać, powikłać.

Zmowa, umowa, układ, ugoda; zaręczyny, zrękowiny; tajemne porozumiewanie ś. z kimś na czyjąś szkodę; **z. robotnicza** = strajk, bezrobocie.

Zmożnieć, stać ś. możnym a. możniejszym, zbogacić ś., przyjść do znacznego majątku, stanowiska, władzy i t. p.

Zmóc — *p.* Zmagać.

Zmówca, ten, który zmawia, doprowadza do zawarcia umowy, ugody.

Zmówić — *p.* Zmawiać; **z.** pacierz, modlitwę = powiedzieć je głośno lub cicho, pomodlić ś.

Zmówiny, zrękowiny, zaręczyny.

Zmówiony, który zmówiono, wypowiedziany; umówiony.

Zmównie *przysł.*, podług zmowy, zgodnie ze zmową.

Zmówny, zgodny ze zmową, z umową, zmówiony, o który ś. umówiono; który zmówił ś. z kimś przeciw komuś.

Zmraczać *dok.* Zmroczyć; mroczyć (ś.), okrywać (ś.) mrokiem.

Zmrażać *dok.* Zmrozić; mrozem przejmować, mrozić, przemrażać, zamrażać; *przen.*, przejmować przerażeniem i trwogą okrutną.

Zmroczki, cienie, muszki, plamki, ciemne, ukazujące ś. oku o zmroku.

Zmrocznik, Zmroczek, rodzaj motyla z rodzaju sfinksów, z podrzędu zmierzchnikowców (fig.).

Zmrok — *p.* Zmierzch.

Zmroczyć, ściemnić, przyćmić mrokiem, zamroczyć.

Zmrozić — *p.* Zmrażać.

Zmróżka, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Zmrugiwać się *dok.* Zmrugnąć ś.; mrugając na kogoś, porozumiewać ś. z nim, zmawiać ś. z kimś oczami.

Zmrużać *dok.* Zmrużyć oczy; przymykać je ze zmęczenia, z senności, chcieć dać ruchem oczu jakiś znak, przymykać oczy powiekami; całą noc nie **z-yłem** oka = ani chwili nie zasnąłem.

Zmrużek, rodzaj niedużej barwnej muchy, przebywającej nad wodą (fig.).

Zmrużek, zabawa dziecinna w ciuciu-babkę.

Zmrużony, w wyraż.: patrzeć na coś nie **z-em** okiem = śmiało, nieulękle, gniewnie, znacząco.

Zmuda, Żmuda, strata czasu nad czemś nudnem i drobiazgowem; mozolne ślęczenie nad czemś, powolna, nudna robota; zmudny człowiek, maruda, nuda, ciemięga, mantyka, nudziarz.

Zmudnie, Żmudnie *przysł.*, ze zmudą, zmudnością, w sposób zmudny; pracowicie.

Zmudność, Żmudność, właściwość tego, co jest zmudne, nudne, ślęczenie nad czemś.

Zmudny, Żmudny, nudny, zajmujący czas niepotrzebnemi drobiazgami, mozolny, wymagający wiele czasu trudu i uwagi.

Zmudzić, Żmudzić, tracić czas na nudną robotę, mitrężyć czas, marudzić, zwlekać.

Zmuleć, zapełnić ś., zapchać ś. mułem.

Zmulić (się), zapełnić (ś.) mułem, zwalać (ś.) mułem, kurzem.

Zmulisko, miejsce, zapełnione mułem.

Zmurować, wznieść murując, wymurować, wybudować robotą murarską.

Zmurszały, który zmurszał, zepsuty.

Zmurszeć, stać ś. wiotkim, sypkim, niespójnym wskutek oddziaływania czasu, powietrza i wilgoci; zepsuć ś.

Zmurzać (się), zamurzać (ś.), umurzać (ś.), powalać (ś.), pobrudzić (ś.).

Zmurzyć, uczernić, poczernić.

Zmusić — *p.* Zmuszać.

Zmuskać, Zmusnąć, muskając zetrzeć.

Zmuszać *dok.* Zmusić kogoś do czegoś; znieważać, znaglać, przymuszać, by coś uczynił wbrew swojej woli; **z. się,** znieważać siebie samego do zrobienia czegoś nieprzyjemnego, odrażającego.

Zmycić, przemycić, przeszwarcować.

Zmyć — *p.* Zmywać.

Zmydlać *dok.* Zmydlić; nacierać mydłem, mydlić; zużywać na mydlenie; zmieniać w masę, podobną do mydła, przez łączenie chemiczne tłuszczu z tlenkami metalicznemi; **z. się,** być zmydlanym; zmieniać ś. w mydło przez reakcję chemiczną.

Zmykać *dok.* Zemknąć; pomykając ściągać, spuszczać: **z.** pierścień z palca, charty ze smyczy; chwytać, porywać; pchać, posyłać kogoś dokąd ukradkiem: **z.** pocichu; umykać, uciekać; przemijać, mijać, przechodzić, upływać, ulatać; **z. się,** uwijać ś.; kręcić ś.; czołgać ś., pełzać; rozpadać ś., rozlatywać ś.

Zmylać *dok.* Zmylić; mylić, w błąd wprowadzać, pomylać; **z.** komuś szyki = mieszać szyki, przeszkadzać w wykonaniu czegoś; **z.** drogę = schodzić z właściwej drogi na mylną, mylić ś. w jej obiorze, tracić ślad, trop: psy **z-iły** zająca; nie trafiać, pudłować.

Zmylić — *p.* Zmylać.

Zmysł, narząd czucia i odbierania wrażeń u człowieka i zwierząt, droga, którą wrażenia od przedmiotów zewnętrznych przechodzą do świadomości, czucie, powzięte przez zmysły, świadomość: stracić **z-y,** dostać pomieszania **z-ów** = zwarjować; odejść od **z-ów** = stracić przytomność; przyjść do **z-ów** = odzyskać przytomność; chodzę, jak bez **z-ów** = nieprzytomnie; mam wszystkie pięć **z-ów** w porządku, jestem przy zdrowych **z-ach** = jestem przytomny, nie mam gorączki, nie jestem warjat, wiem, co robię.

Zmysłowo *przysł.*, drogą zmysłów, zapomocą zmysłów; cieleśnie, nie idealnie, nie platonicznie, pożądliwie: kochać **z.**

Zmysłowość, własność tego, co uderza zmysły, co ś. stosuje do zmysłów; chuć, żądza cielesna, nieskromność, pożądanie zmysłowe, nieidealność.

Zmysłowiec, człowiek zmysłowy.

Zmysłowy, odnoszący ś. do zmysłów, zależny od zmysłów, podległy zmysłom, podpadający pod zmysły, dający ś. uchwycić zmysłami, cielesny, materjalny, nie duchowy; dogadzający żądzom cielesnym, odnoszący ś. do cielesnego pożądania; ulegający żądzom, chuciom, rozpustny.

Zmyślacz, Zmyślnik, ten, który coś wymyśla, udaje, zmyśla fałszywie.

Zmyślać *dok.* Zmyślić; mówić nieprawdę, kłamać, łgać, udawać fałszywie coś, czego niema w istocie, wymyślać, przedrzeźniać, naśladować: **z.** czyjąś postać, głos, ruchy i t. p.; wymyślać, wynajdywać, wytwarzać; tworzyć coś z własnej wyobraźni, wymyślać, komponować.

Zmyślenie *rzecz.* od Zmyślić; to, co zamyślono, fałsz, kłamstwo, udanie.

Zmyślić — *p.* Zmyślać.

Zmyślnie *przysł.*, dowcipnie, sprytnie, chytrze.

Zmyślność, bystrość zmysłów, instynkt, spryt, dowcip, pojętność.

Zmyślny, posiadający wiele zmyślności, dowcipny, sprytny, pojętny, chytry, mający wiele instynktu, zdolny.

Zmyślony, którego zmyślono, nieprawdziwy, udany, pozorny.

Zmyty, którego zmyto; poszedł, jak **z.** = z kwitkiem, z niczem, ze wstydem a. złajany, zwymyślany.

Zmywać *dok.* Zmyć; myjąc wywabiać, wymywać, myć, zwłaszcza coś z powierzchni przedmiotów; myjąc spłukiwać, znosić (o wodzie a. innym płynie); *przen.*, gładzić, zgładzać: **z.** grzech, hańbę, winę; **z.** komuś głowę = wycinać mu reprymandę, łajać go, buzować, czynić mu surowe wymówki; **z.** kogoś suchą wodą = odprawiać z kwitkiem, z niczem; uciekać, umykać.

Zmywak, szmata do mycia statków kuchennych.

Znachodzić — *p.* Znajdować.

Znachor, wróżbiarz i lekarz wiejski, leczący zabobonnemi praktykami, bez znajomości medycyny.

Znachorka *for. ż.* od Znachor.

Znachorski, odnoszący ś. do znachorstwa, właściwy znachorowi.

Znachorstwo, wróżenie i leczenie chorób u ludu zapomocą praktyk zabobonnych.

Znaczący, który znaczy; posiadający pewne znaczenie, znamienny, pełen znaczenia: **z.** ruch, **z.** objaw; wiele **z.** = znakomity, wybitny, wpływowy.

Znaczek, mały znak; kartka, dana komuś na znak, że mu ś. coś należy; papierek, wstążeczka a. inny przedmiot drobny używany, jako znak symboliczny czegoś, a także jako zakładka, dla zaznaczenia miejsca w książce, gdzie ktoś przestał czytać; w *bot.*, w nasieniu miejsce wgłębione, w którem wyrasta korzonek, blizna w nasieniu, którą wychodzi kiełek.

Znaczenie *rzecz.* od Znaczyć; robienie znaków; wziętość, wartość, powaga, autorytet, wpływy, wybitne stanowisko, jakie ktoś zajmuje; treść ideowa wyrazu, to, co wyraz znaczy.

Znacznie, Znaczno *przysł.*, dając ś. poznać,, dostrzec, wydatnie, wybitnie, w znacznym stopniu, bardzo, nader, obficie, niezmiernie, ogromnie, znakomicie.

Znacznik stalowy, ostro zakończony gwóźdź do obrysowania materjału, który mamy obrobić, ryśnik, narzędzie do znaczenia, używane przy rzędowej uprawie dla oznaczania kierunku prostego; w *stol.*, przyrząd do znaczenia linij równoległych.

Znaczność właściwość tego, co jest znaczne, wydatne, łatwo dostrzegalne.

Znaczny, dający ś. łatwo poznać, dostrzec; dostrzegalny, wydatny, wybitny, niezmierny, ogromny, niemały, liczny, wiele znaczący; posiadający wielkie znaczenie, wpływy, wysokie stanowisko, wielki majątek i t. p.

Znaczony, którego znaczono, mający na sobie znak, znaczny.

Znaczyciel, ten, który coś znaczy, zaznacza, naznacza.

Znaczyć, kłaść znak na czemś, malować, kreślić, wycinać, wyrzynać, haftować, wyszywać jakieś znaki na pewnym przedmiocie dla odróżnienia go od innych, cechować, piętnować; wyrażać, wystawiać, wyobrażać; okazywać, wykazywać, dawać poznać, objawiać; notować, zapisywać; wymierzać, wyznaczać, naznaczać; mieć jakiś sens, znaczenie, oznaczać, zawierać w sobie jakąś treść wyobrażeniową, pewną myśl; mieć jakąś powagę, wpływy, autorytet, znaczenie, poważanie, ważyć; **z. się,** być znaczonym; wyrażać ś. objawiać ś., oka-

zywać ś., manifestować ś.: co to z-y = jaka myśl, jaki sens w tem ś. zawiera?

Znać, mieć znajomość kogoś, czegoś; poznawać, odgadywać, być świadomym czegoś; mieć kogoś za coś, czemś, uznawać; dowiadywać ś., przekonywać ś. o czemś; z. coś a. czegoś = doświadczać, doznawać; z. coś na kimś = pokazywać po sobie, dawać postrzec po sobie, zdradzać ś. z czemś; dawać z. = uwiadamiać, powiadamiać, oznajmiać dawać wieść, obwieszczać, ostrzegać; dawać ś. z. = dawać ś. we znaki, dokuczać, doskwierać komuś; *nieos.*, można poznać, daje ś. poznać, widać, pokazuje ś., występuje jawnie, odznacza ś.: z. pana po cholewach, wilka po głosie; ani z. = nie pozostało znaku, ani znaku po czemś; *przysł.*, zapewne, może, prawdopodobnie, snadź, niezawodnie; **z. się,** z kimś = mieć z kimś znajomość, być sobie wzajemnie znanym; **ź. się,** na czemś = rozumieć ś. na czemś, mieć znajomość czegoś, umieć coś.

Znaglać *dok.* Znaglić; zmuszać, przymuszać, naglić, znieważać, przynaglać do czegoś, przyśpieszać.

Znaglenie *rzecz.* od Znaglić.

Znaglić — *p.* Znaglać.

Znagła *przysł.*, nagle, niespodzianie; raptem, wtem, naraz.

Znajda — *p.* Znajdek.

Znajdek, Znajda, dziecko znalezione, podrzutek.

Znajdować, Znajdywać *dok.* Znaleźć; odszukiwać, natrafiać po poszukiwaniach na rzecz zgubioną; natrafiać na coś przypadkiem; napotykać, natrafiać, zastawać; wynajdywać, odkrywać coś nieznanego; napotykać, spotykać; uzyskiwać, zyskiwać: z. wstęp do czegoś, z. uznanie, szacunek; z. coś źle a. dobrze = mieć złe a. dobre mniemanie o czemś, sądzić źle a. dobrze; **z. się,** być znajdowanym, odnajdować ś., być w pewnem miejscu, być obecnym przy czemś; spotykać ś. z kimś; przytrafiać ś., zdarzać ś.; dobrze a. źle ś. znaleźć = dobrze a. źle postępować, wychodzić z ludźmi, obchodzić ś. z niemi w taki a. inny sposób; umieć ś. znaleźć = znać zwyczaje towarzyskie, być uprzejmym.

Znajdziciel, ten, który coś znalazł.

Znajoma, kobieta, którą ś. zna.

Znajomca, Znajomiec, znawca, znający ś. na czemś, koneser; biegły, ekspert.

Znajomek, człowiek, znajomy komuś, znajomy czyjś, przyjaciel.

Znajomić, zaznajamiać, zapoznawać kogoś z kimś, z czemś.

Znajomka, kobieta, znajoma komuś, znajoma czyjaś, przyjaciółka.

Znajomo *przysł.*, po znajomemu, jako wypada znajomemu.

Znajomostka, znajomość, z którą nie warto ś. chwalić, uboczna, przelotna znajomość.

Znajomość, znanie czegoś, znanie ś. na czemś, świadomość czegoś, wiadomość o czemś, umiejętność posiadania czegoś umysłem: z. języka francuskigo, z. muzyki i t. p.; z. z kimś=znanie kogoś, stosunek towarzyski z kimś, zapoznanie ś. z kimś, zaznajomienie ś. z kimś: zawrzeć z kimś znajomość; osoba znajoma, osoba, z którą ś. ma stosunek towarzyski: mieć dużo z-i.

Znajomy, znany, wiadomy; *rzecz.*, mężczyzna, znany komuś, z którym ma ś. stosunek towarzyski.

Znak, to, co służy do znaczenia czegoś, do odróżniania czegoś od innych podobnych przedmiotów, po czem coś poznajemy, domyślamy ś. czegoś, cecha, piętno: kłaść, malować, kreślić, wycinać, wyrzynać, wypalać, haftować, wyszywać znak na czemś; z. na bieliźnie = litery, monogram a. herb; z. nad sklepem, zakładem przemysłowym, instytucją i t. p. = szyld, napis, podający nazwisko właściciela a. wymieniający towary zawarte w sklepie; z. krzyża świętego = krzyż wyobrażony, przeżegnanie ś.; zajazd pod z-iem Murzyna = pod godłem, wymalowanem na szyldzie; okazanie zewnętrzne, co ś. myśli, czuje, czego ś. pragnie i t. p., dowód: na z. przyjaźni, zgody; oznaka zewnętrzna: nie dawać z-u życia = być jak umarły, *przen.*, nie dawać wiadomości o sobie; sposób porozumiewania ś. jakimś gestem, skinieniem i t. p.; chorągiew, sztandar: walczyć pod z-iem orła i pogoni; pułk, oddział wojska: służyć pod z-iem hetmana wielkiego koronnego = pod jego dowództwem; towarzystwo z-u husarskiego, pancernego; godło, pod którem ś. walczy, cel ideowy, walki, pracy: walczyć pod z-iem krzyża, pod tym z-iem zwyciężysz; hasło wojenne: wodzowie dali z. do boju; z. rodzimy na ciele = plamka, znamię, znajdujące ś. na ciele ludzkiem od urodzenia; cud; zapowiedź, wróżba, przepowiednia: to dobry, zły z.; kopiec graniczny; cecha, piętno: mieć na czole z. potępienia, hańby; z. zodjakalny = jeden z dwunastu gwiazdozbiorów zodjaku: z. Barana, Lwa, Byka, urodzić ś. pod z-iem Wodnika i t. p.; w *gram.*, z. pisarski, z. przestankowy = znak, używany w ortografji dla oznaczenia stosunków między wyrazami w zdaniu oraz zdaniami (kropka, dwukropek, średnik, przecinek, myślnik i t. p.); ani z-u = ani znać, ani śladu, nic nie pozostało po czemś; do z-u = do szczętu, ze wszystkiem; dla z-u = napozór, niby to; dać ś. komuś we z-i = dokuczyć mu, dopiec mu, dać mu ś. poznać w sposób przykry.

Znakomicie *przysł.*, bardzo znacznie, znakomitym sposobem, wyśmienicie, świetnie, wybornie.

Znakomitość, cecha tego, co jest znakomite; osoba znakomita.

Znakomity, znaczący, znaczny; sławny, słynny, znany, znamienity; wyborny, wyśmienity, przedni, świetny.

Znakować, kłaść znaki na czemś, znaczyć, cechować, piętnować coś, używać znaków do wyrażania jakichś zjawisk a. czynności, np. w naukach matematycznych lub przyrodniczych; wyrażać, oznaczać coś; zostawiać ślad, znak po sobie; **z. się,** być znakowanym; **z. się** jakimś herbem = używać go, pieczętować ś. nim.

Znakowanie *rzecz.* od Znakować; w rozmaitych działach nauk używanie pewnych umówionych lub wprowadzanych znaków: pierwszych liter a. skróceń, zamiast całych nazw.

Znakowy, wyrażający jakąś myśl, symboliczny, figuralny; pismo z-e.

Znakówka, młot z literami do wybijania znaków na balach drzewnych; narzędzie do wypalania liter na naczyniach.

Znalazca, Znalezca, ten, co znalazł coś, co ktoś inny zgubił.

Znalazek, to, co ś. znalazło, przedmiot znaleziony.

Znaleziciel — *p.* Znalazca.

Znaleźca — *p.* Znalazca.

Znaleźć — *p.* Znajdować.

Znaleźne, nagroda za znalezienie zguby, dana temu, kto oddaje przedmiot znaleziony.

Znaleźny, dający ś. znaleźć, możliwy do znalezienia.

Znałogować, nałogami zarazić, zepsuć nałogami kogoś; **z. się,** dostać nałogów, przejąć ś. nałogami.

Znamienicie *przysł.*, *p.* Znakomicie.

Znamienić — *p.* Znamionować.

Znamienitość — *p.* Znakomitość.

Znamienity — *p.* Znakomity.

Znamiennictwo, w *med.*, nauka o oznakach zewnętrznych choroby, diagnostyka.

Znamiennie *przysł* od Znamienny; wymownie, wybitnie, znacząco.

Znamiennik, zwiastun.

Znamienny, charakterystyczny, wymowny, dający do myślenia, wybitny, znaczący.

Znamienować — *p.* Znamionować.

Znamię, znak, cecha, piętno: godło, hasło; znak, zapowiedź; ślad, trop; chorągiew, sztandar; z. przyrodzone = plama, brodawka na ciele od urodzenia; w *bot.*, zakończenie szyjki słupka kwiatu, przeznaczone do przyjęcia pyłku z pylników (*fig.*).

Znamiętnić, pobudzić namiętność czyjąś, spowodować wybuch namiętności; **z. się,** stać ś. namiętnym; przejść, przerodzić ś. w namiętność.

Znamiętnieć, stać ś. namiętnym.
Znamiono — *p.* Znamię.
Znamionować, Znamienować, znaczyć znamieniem, cechować, kłaść znak na czemś; znaczyć kreską; oznajmiać, przepowiadać, zapowiadać, wieścić; wyrażać, znaczyć, wyobrażać; stanowić czegoś cechę zasadniczą, charakteryzować; **z. się,** być znamionowanym; **z. się,** po czemś, orjentować ś. według czegoś, kierować ś. czemś; **z. się** czemś, pieczętować ś. czemś, mieć coś w herbie.
Znamionówka, mały motyl z rodziny prządkówek (fig.).

Znanie, znajomość czegoś, wiedza, umiejętność.
Znany, którego ktoś zna; znajomy, wiadomy, niekryjomy; którego wszyscy znają, sławny, słynny, znamienity.
Znarodowiać *dok.* Znarodowić; czynić narodowym; **z. się,** stawać ś. narodowym.
Znarowić, narowiąc zepsuć, uczynić narowistym; **z. się,** stać ś. narowistym, nabrać narowu.
Znaszać — *p.* Znosić; **z.** ubranie, obuwie = niszczyć je przez noszenie.
Znawca, człowiek, znający ś. dobrze na czemś, znajomca, koneser, biegły, ekspert.
Znawczyni *for. ż.* od Znawca.
Znawiać (się) *dok.* Znowić (ś.); odnawiać (ś.), ponawiać (ś.).
Znawstwo, znanie ś. na czemś, koneserstwo, biegłość w czemś..
Zneutralizować, zrobić neutralnym, zobojętnić.
Znęcać *dok.* Znęcić; nęcąc przyciągać, przynęcać, zanęcać, zwabiać, wabić, przywabiać; **z. się,** być znęcanym, dać ś. przywabiać; **z. się** nad kimś=pastwić ś. nad nim, okrutnie z nim postępować, dokuczać mu.
Znędzać *dok.* Znędzić; czynić nędznym, doprowadzać do nędzy; **z. się,** dochodzić do nędzy.
Znędzieć, Znędznieć, stać ś. nędznym, dojść do nędzy; stać ś. nędznikiem, znikczemnieć.
Znękać, zmęczyć, zmordować, dokuczyć, storturować.
Znicestwiać (się) *dok.* Znicestwić (ś.); unicestwiać (ś.), obracać (ś.) wniwecz.
Znicestwieć, obrócić ś. wniwecz, dojść do zniknięcia, do ostatniej nędzy, przestać istnieć.
Znicować, przenicować, obrócić na nice; zlekceważyć, skrytykować ostro, wykazać, że coś jest nic warte.
Znicz, ogień święty u pogańskich Litwinów; *przen.*, ognisko domowe.
Zniczek, maleńki ptaszek krajowy z rodziny pokrzewek, mysikrólik (fig.).

Zniebozstąpić, zejść z nieba na ziemię.
Zniebozstąpienie, zstąpienie z nieba na ziemię.
Zniechęcać *dok.* Zniechęcić; pozbawiać ochoty do czegoś, odejmować chęć, zapał do czegoś, czynić niechętnym, wrogim komuś a. czemuś; **z. się,** tracić ochotę, zapał do czegoś, stawać ś. niechętnym, wrogim komuś a. czemuś.
Zniechęcony, którego zniechęcono, który stał ś. niechętnym komuś a. czemuś, stracił chęć, zapał do czegoś.
Zniecierpliwiać *dok.* Zniecierpliwić; czynić niecierpliwym, wyprowadzać z cierpliwości, gniewać, irytować; **z. się,** stawać ś. niecierpliwym, tracić cierpliwość, równowagę wewnętrzną, wpadać w gniew.
Zniecierpliwienie *rzecz.* od Zniecierpliwić; stan osoby zniecierpliwonej.
Znieczulać *dok.* Znieczulić; czynić nieczułym, obojętnym na coś; w *med.*, czynić dane miejsce nieczułem, wywoływać utratę czucia, znieczulenie miejscowe lub ogólne zapomocą odpowiednich środków i manipulacyj lekarskich.
Znieczulenie *rzecz.* od Znieczulić; doprowadzenie do utarty czucia w jakiejś części ciała; stan osoby znieczulonej; stan części ciała, znieczulonej środkami lekarskiemi.
Zniedołężniać *dok.* Zniedołężnić; czynić niedołężnym; **z. się,** stawać ś. niedołężnym.
Zniedołężnieć, stać ś. niedołężnym.
Zniekształcać *dok.* Zniekształcić; czynić coś niekształtnem, przyprawiać o utratę właściwego kształtu, kaleczyć; **z. się,** stawać ś. niekształtnym, tracić właściwe kształty, doznawać zboczeń form narządów ciała: kości, czaszki, miednicy i t. p.
Zniekształcenie *rzecz.* od Zniekształcać; stan, wygląd organu, części ciała zniekształconej; utrata właściwych kształtów.
Zniemczać *dok.* Zniemczyć; czynić Niemcem a. niemieckim, niemczyć, germanizować; **z. się,** stawać ś. Niemcem a. niemieckim, nabierać cech niemieckich.
Zniemczały, który zniemczał.
Zniemczeć, stać ś. Niemcem a. niemieckim, przyjąć język i kulturę niemiecką
Zniemczyć — *p.* Zniemczać.
Zniemożony, bezsilny, wyczerpany z sił, opanowany.
Znienacka *przysł.*, niespodzianie, gwałtownie, nagle, wtem.
Znienawidzieć, Znienawidzić, powziąć nienawiść względem kogoś a. czegoś; **z. się,** powziąć nawzajem względem siebie nienawiść.
Znienawidzony, którego znienawidzono, wywołujący nienawiść, nienawistny.
Zniepokajać *dok.* Zniepokoić; niepokoić;, nabawiać niepokoju, zaniepokajać; **z. się,** doznawać niepokoju, niepokoić ś.
Znieprawiać *dok.* Znieprawić; robić kogoś nieprawym, kazić czyjąś prawość, psuć pod względem moralnym, demoralizować; **z. się,** tracić prawość charakteru, obyczajów, demoralizować ś.
Znieprawieć, znieprawić ś., zdemoralizować ś., psuć ś.
Znieruchomiać *dok.* Znieruchomić; czynić nieruchomym, unieruchomiać; **z. się,** stawać ś. nieruchomym. tracić swobodę ruchów.
Znieruchomieć, znieruchomić ś.
Zniesławiać *dok.* Zniesławić, pozbawić kogoś dobrej sławy, zbeszcześcić, obgadać, oczernić.
Znieść — *p.* Znosić.
Zniewaga, znieważenie, zelżenie, hańba, obelga, obraza.
Zniewalać *dok.* Zniewolić; pozbawiać swobody, podbijać, ujarzmiać, zmuszać, znaglać, przymuszać; **z.** kobietę = gwałcić, uwodzić; **z.** sobie = jednać, zjednywać, pozyskiwać, skłaniać ku sobie; **z. się,** oddawać ś. komuś zupełnie, pozbywając ś. własnej woli.
Znieważać *dok.* Znieważyć; lżyć, hańbić, obrażać, dawać komuś policzek; za nic ważyć, profanować; **z. się,** być znieważanym.
Znieważniać *dok.* Znieważnić; czynić nieważnym, unieważniać, wniwecz obracać, niweczyć; **z. się,** być znieważnianym; tracić wagę, ważność, znaczenie, wniwecz ś. obracać.
Znieważyciel, ten, który znieważa a. znieważył.
Niewczasować, strudzić, zmęczyć niewczasem, sfatygować.
Zniewierzyć się, sprzeniewierzyć ś. komuś a. czemuś; stać ś. wiarołomnym.
Zniewieściać *dok.* Zniewieścić; z mężnego czynić niewieścim, miękkim, tchórzliwym, papinkowatym, delikatnym; **z. się,** stawać ś. niewieścim, zniewieściałym.
Zniewieściałość, stan tego, kto jest zniewieściały, miękkość charakteru, kobiecość, gnuśność.
Zniewieściały, który zniewieścial, stał ś. niewieściuchem, papinkowaty, delikatny, miękki.
Zniewieścić — *p.* Zniewieściać.
Zniewieścieć, stać ś. podobnym do niewiasty, delikatnym, miękkim, ustępliwym, tchórzliwym.
Zniewolić — *p.* Zniewalać.
Znijaczać *dok.* Znijaczyć; czynić nijakim, niweczyć, wniwecz obracać.
Znik, zniknięcie.

Znikać *dok.* Zniknąć; przestać być widocznym, ginąć z oczu, gubić ś. z oczu, umykać z oczu; niewiadomo gdzie ś. podziewać, przepadać, ginąć, gubić ś.; ubiegać, upływać, mijać, przemijać; **z.** czegoś, unikać, chronić ś., uchodzić, czegoś; **z.** przed czemś, uchodzić, umykać, uciekać; **z.** komuś, uchodzić, umykać; **z.** skąd, dokąd a. od jednego do drugiego = przemykać ś., przenikać, prześlizgiwać ś.

Znikąd — *p.* Znikąd.

Znikczemniać *dok.* Znikczemnić; czynić nikczemnym, nikczemnikiem; **z. się,** stawać ś. nikczemnym.

Znikczemniały, który znikczemniał, spodlały.

Znikczemnieć, stać ś. nikczemnym, stać ś. nikczemnikiem.

Znikliwie *przysł.*, nietrwale, niestatecznie, niestale.

Znikliwość, Znikłość, właściwość tego, co jest nikłe.

Znikliwy, nikły, nietrwały, niestateczny, niestały, przemijający, lotny.

Znikły, który znikł.

Zniknąć — *p.* Znikać.

Znikomie, Znikomo *przysł.*, nietrwale, niestale, przemijająco, bez wartości.

Znikomość, właściwość tego, co jest znikome, przemijające, nietrwałość, marność.

Znikomy, przemijający, nietrwały, niestały, krótkotrwały, marny, nędzny, bez znaczenia.

Zniskąd, Znikąd *przysł.*, z żadnego miejsca, z żadnej strony.

Zniszczalny, podlegający zniszczeniu.

Zniszczeć, wniwecz ś. obrócić, zniknąć, zginąć, wyginąć, wyniszczyć ś.

Zniszczenie *rzecz.* od Zniszczyć; własność, stan, wygląd tego, co jest zniszczone, ruina.

Zniszczyciel, ten, który coś zniszczył, grabieżca.

Zniszczyć, wniwecz obrócić, wyniszczyć, wygubić, wygładzić, zrujnować, spustoszyć, w gruzy obrócić.

Znitować, złączyć, spoić zapomocą nitów.

Zniweczenie *rzecz.* od Zniweczyć; stan, wygląd tego, co jest zniweczone, zniszczenie, spustoszenie, ruina.

Zniweczyć, zniszczyć, wyniszczyć, wygładzić, spustoszyć, wniwecz obrócić.

Zniwelować, zrównać do poziomu, splantować.

Zniżać *dok.* Zniżyć; czynić niższym, poniżać, obniżać; *przen.*, nikczemniejszym czynić; poniżać, hańbić; **z.** cenę = naznaczać mniejszą; **z.** głos = zacząć mówić ciszej; **z. się,** stawać ś. niższym; *przen.*, uniżać ś., upokarzać ś.

Zniżka, spadek cen, kursu, besa; ulga w opłacie; **z.** kolejowa = ulga w opłacie za przejazd.

Zniżkowy, dotyczący zniżki; po zniżonej cenie, ulgowy.

Zniżkowiec, spekulant giełdowy, który gra na zniżkę.

Znoić, oblewać potem; doskwierać, dopiekać, męczyć, trudzić; **z. się,** pocić ś. od skwaru; pracować w pocie czoła, trudzić ś., mordować się.

Znojnie *przysł.*, z wielkim znojem, z wielkim trudem.

Znojny, pełen znoju, znój sprawiający, trudny do zrobienia, męczący, wyczerpujący.

Znosacieć, dostać nosacizny.

Znosiciel, ten, który coś znosi: **z.** plotek.

Znosić *dok.* Znieść; niosąc z różnych stron, z różnych miejsc, składać, zbierać coś razem; nieść z góry na dół; niszczyć, gładzić, zgładzać, niweczyć, obracać wniwecz, sprowadzać do zera, unieważniać, kasować: **z.** wyrok, zakon, instytucję jakąś, niewolę, poddaństwo, wyrok śmierci i t. p.; bić, razić na głowę, rozbijać w puch, zwyciężać: **z.** wojsko nieprzyjacielskie; unosić, udźwigać; wytrzymywać cierpliwie, cierpieć spokojnie coś, nie sprzeciwiać ś. czemuś, poddawać ś. czemuś z pokorą, z rezygnacją; porównywać coś z czemś; o samicach ptasich: składać jaja, wydawać je z siebie; przez noszenie zniszczyć, podniszczyć: **z.** ubranie, obuwie; **z. się,** być znoszonym; porozumiewać ś., łączyć ś., kupić ś., zbierać ś., ściągać w jedno miejsce; być niweczonym, wniwecz obracanym i t. p.; sprowadzać ś. nawzajem do zera: dwie wielkości równe, z których jedna jest dodatnia, a druga ujemna, nawzajem ś. znoszą; być cierpianym: nie znoszą ś. nawzajem = niecierpią ś., nienawidzą ś.; **z. się** z kimś, porozumiewać ś. z nim, wchodzić z nim w konszachty, korespondować; **z. się,** być zniszczonym, podniszczonym przez noszenie.

Znośnie *przysł.*, tak, że można znieść, wytrzymać, ścierpieć, możliwie, jako tako.

Znośność, charakter tego, co jest znośne, dostateczne, zadowalające.

Znośny, mogący być zniesionym, ścierpianym, dający ś. wytrzymać, możliwy, jaki taki.

Znotować, ponotować, zanotować.

Znowu *przysł.*, od nowego; od nowości, nanowo, od początku.

Znowu, Znów *przysł.*, na nowo, powtórnie, jeszcze raz, ponownie; przechodząc do nowej myśli dla powiązania zdań: czyż można **z.** tego od niego żądać?; wyrażenie zadziwienia: cóż **z.**?

Znój, gorąco, upał, skwar; trud, praca ciężka, wywołująca pot, mordęga, umęczenie.

Znów — *p.* Znowu.

Znudnieć, stać ś. nudnym.

Znudzenie *rzecz.* od Znudzić; stan osoby, którą znudzono a. która ś. znudziła, nuda.

Znudzić, utrudzić, zmęczyć nudą, nudzeniem, przepełnić nudą; sprawić nudności po zjedzeniu czegoś; **z. się,** poczuć ś. znudzonym skutkiem braku przyjemności, zajęcia i t. p.

Znurtować, sięgnąć gruntu, dna, szczególnie w głębokiej wodzie; *przen.*, przeniknąć nawskroś, poznać dokładnie, zgłębić; **z. się,** być znurtowanym.

Znurzyć (się), zanurzyć (ś.), wynurzyć (ś.), wywnętrzyć (ś.).

Znużenie *rzecz.* od Znużyć; stan osoby znużonej.

Znużyć (się), zmordować (ś.), wycieńczyć czyjeś (swoje) siły, zmęczyć (ś.), sfatygować (ś.).

Zoantropja *gr.*, obłęd umysłowy, którym dotknięty człowiek wyobraża sobie, że jest zwierzęciem.

Zob, Zobia *stpl.* ziarno na pokarm dla ptaków.

Zobaczenie *rzecz.* od Zobaczyć; do **z-a!** = do widzenia! (formuła uprzejmości towarzyskiej, używana przy żegnaniu ś. z kimś).

Zobaczyć, obaczyć, ujrzeć, zoczyć, wzrokiem objąć; *przen.*, rozważyć, zmiarkować, namyślić ś; **z. się,** samego siebie zobaczyć, np. w zwierciadle; pomiarkować ś., upamiętać ś.; **z. się** z kimś = ujrzeć go, znowu widzieć ś., spotkać ś. z nim.

Zobaczysko, tylko w wyrażeniu: do **z-a!** = do widzenia!, do zobaczenia!

Zobać *stpl.* zbierać dziobem, dziobać; trapić, prześladować.

Zobia — *p.* Zob.

Zobczeć, stać ś. obcym.

! Zobligować *łć.*, zobowiązać.

Zobłudnieć, stać ś. obłudnym, nieszczerym.

Zobojętniać *dok.* Zobojętnić; czynić obojętnym; w *chem.*, wykonywać zmianę reakcji kwaśnej lub zasadowej na neutralną, zneutralizować.

Zobojętnieć na coś = przestać ś. czemś interesować, stać ś. obojętnym względem czegoś; **z.** w czemś, **z.** ku komuś, dla kogoś = stracić skłonność, upodobanie, sympatję do kogoś, do czegoś.

Zobojętnienie *rzecz.* od Zobojętnić; stan osoby, która zobojętniała do kogoś, czegoś, obojętność.

Zobopólnie *przysł.*, razem, wraz, wspólnie, łącznie, wzajemnie, nawzajem.

Zobopólność, wspólność, społeczność, wzajemność.

Zobopólny, społeczny, wspólny, obopólny, obu stronom właściwy, obowiązujący obie strony.

Zobowiązać — *p.* Zobowiązywać.

Zobowiązanie *rzecz.* od Zobowiązać; to, do czego ś. ktoś zobowiązał, przyrzeczenie, obowiązek wzięty na siebie.

Zobowiązany, którego zobowiązano; który ś. do czegoś zobowiązał, który poczuwa ś. do jakiegoś obowiązku.

Zobowiązywać *dok.* Zobowiązać; skłaniać kogoś do wzięcia na siebie jakiegoś obowiązku, zniewalać, przymuszać; **z.** kogoś sobie = zyskiwać czyjąś przychylność; **z. się** do czegoś = przyrzekać coś, brać na siebie jakiś obowiązek.

Zobrazować, przedstawić coś w obrazie, wyrazić coś sposobem obrazowym, stylem obrazowym, opisać a. opowiedzieć; **z. się,** być zobrazowanym.

Zobyczaić, zrobić obyczajnym, ogładzić pod względem obyczajowym, ucywilizować.

Zochocić, zachęcić; rozochocić; **z. się,** nabrać chęci.

Zoczenie, zobaczenie, ujrzenie, to co ktoś widział, wizja, przywidzenie.

Zocznie *stpl. przysł.*, tak, że można zoczyć, widocznie, widomie, jawnie.

Zoczny *myśl.* bystrooki, mający bardzo dobry wzrok: chart **z** ; *stpl.*, dający ś. widzieć, widoczny, jawny.

Zoczyć, spostrzec, zobaczyć, ujrzeć; **z. się** komuś=nawinąć ś. komuś pod oczy; usunąć ś. komuś z oczu.

Zodjak *gr.*, zwierzyniec niebieski, gromada gwiazd, znajdująca ś. po obu stronach ekliptyki, a zawierająca 12 konstelacyj, czyli t. zw. znaków zodjakalnych (fig.).

Zodjakalny, odnoszący ś. do zodjaku; **z-e** światło = zorza zwierzyńcowa, blade światło, dające ś. widzieć w marcu na zachodzie, a w jesieni na wschodzie, przed wschodem i po zachodzie słońca.

Zognieć, być przejętym ogniem.

Zognić, przejąć ogniem, zaognić, rozpalić, rozpłomienić.

Zogniskować, skupić koło jednego ogniska, ośrodka, skoncentrować.

Zogromić, Zogromnieć, stać ś. ogromnym.

Zohydzać *dok.* Zohydzić, zrobić ohydnym, obmierzić, obrzydzić.

Zoil *gr., przen.*, krytyk zawistny, uszczypliwy, złośliwy.

Zoizm *gr.*, życie zwierzęce i jego objawy.

Zokrągleć, stać ś. okrągłym.

Zokrąglić, okrągłym uczynić, zaokrąglić; **z. się,** stać ś. okrągłym, zaokrąglić ś.

Zokrutnić, uczynić okrutnym; **z. się,** stać ś. okrutnym.

Zokrutnieć, stać ś. okrutnym.

Zolbrzymiać *dok.* Zolbrzymić; czynić olbrzymim; **z. się,** stawać ś. olbrzymim, wielkim, potężnym.

Zolbrzymieć, stać ś. olbrzymem.

Zolić (się), *gwar.*, gotować (ś.), moczyć (ś.) w ługu.

Zolnik *gwar.*, naczynie z klepek drewnianych, na trzech nóżkach, w którem bielizna ś. zoli.

Zoła *nm., gwar.*, ług i popiół, z niego pozostały.

Zolnica, Zolnik, *gwar.*, naczynie do zoły, do zolenia, zolnik.

Zołowaty *gwar.*, pełen zoły.

Zołowić, przetworzyć w ołów.

Zołowina *gwar.*, ziemia zołowata, sucha, jak popiół.

Zołtak, rodzaj huby.

Zołtarz *stpl.*, psałterz; instrument podobny do lutni; fundacja na śpiewanie psalmów; **z.** Panny Marji = różaniec.

Zołwica *stpl.* siostra mężowska w stosunku do jego żony.

Zołza, częściej w *lm.*, **z-y,** *weter.*, choroba końska, cieczenie z nozdrzy z obrzękłością między szczękami, częstokroć zamieniająca ś. w nosaciznę; **z-y** u ludzi = choroba, objawiająca ś. chronicznym katarem, zapaleniem powiek, wypływem ropnym, ropieniem gruczołów, zapaleniem stawów i kości i t. p., skrofuły.

Zołzować, chorować na zołzy.

Zołzowaty, chory na zołzy.

Zołzowiny, choroba weneryczna skóry.

Zona *gr.*, pas ziemi, strefa.

Zonąd *przysł.*, z owego miejsca, stamtąd.

Zonolog *gr.*, uczony, zajmujący ś. badaniem stref.

Zonologja, nauka o strefach.

Zoo-, *gr.*, jako początkowa część wyrazów złożonych: zwierzo-.

Zoochemiczny, odnoszący ś. do zoochemji.

Zoochemja *gr.*, chemiczne badanie składowych części ciała zwierzęcego.

Zoodynamika *gr.*, siła życia zwierzęcego.

Zoofag, jadacz mięsa zwierzęcego; zwierzę drapieżne.

Zoofagja *gr.*, jadanie mięsa, żywienie ś. mięsem.

Zoofenomenologja *gr.*, nauka o objawach życiowych zwierząt w stanie zdrowia i choroby.

Zoofity *gr.*, zwierzokrzewy, dawna nazwa grupy zwierząt niższych, wodnych, przeważnie osiadłych (np. korale), które przez długi czas brano za rośliny; grupa ta obejmowała głównie zwierzęta jamochłonne, niekiedy zaliczano do niej także szkarłupnie i pierwotniaki.

Zoofizyczny, odnoszący ś. do zoofizyki.

Zoofizyka *gr.*, badanie przyrodniczych własności materyj zwierzęcych.

Zoofor *gr.*, fryz joński, obrazowy.

Zoogeniczny, odnoszący ś. do zoogenji.

Zoogenja *gr.*, nauka o powstawaniu zwierząt.

Zoogeografja *gr.*, nauka o rozmieszczeniu zwierząt na ziemi, geografja zoologiczna.

Zoogonja *gr.*, wydawanie na świat żywych młodych.

Zoograficzny, odnoszący ś. do zoografji.

Zoografja *gr.*, nauka, opisująca pojedyńcze gatunki zwierząt i układająca je w pewien systemat, według stopnia podobieństwa, zoologja opisowa.

Zoolatrja *gr.*, cześć boska, oddawana zwierzętom.

Zoolity *gr.*, skamieniałości królestwa zwierzęcego.

Zoolog *gr.*, uczony, zajmujący ś. nauką o zwierzętach.

Zoologiczny, odnoszący ś. do zoologji a. zoologa; gabinet **z.**=zbiór zwierząt i ptaków wypchanych; stacja **z-a** = instytut naukowy do badania zwierząt i życia zwierzęcego, szczególnie zwierząt morskich.

Zoologja *gr.*, ogólna nazwa nauki o zwierzętach.

Zoomagnetyczny, odnoszący ś. do zoomagnetyzmu.

Zoomagnetyzm *gr.*, magnetyzm zwierzęcy.

Zoomorfity *gr.*, odciski w kamieniach zaginionych dawnych zwierząt.

Zoonomja *gr.*, fizjologja zwierząt.

Zoon politikon *gr.*, zwierzę towarzyskie (określenie, stosowane do człowieka).

Zoopaleontologiczny, odnoszący ś. do zoopaleontologji.

Zoopaleontologja *gr.*, nauka o zwierzętach zaginionych, przedpotopowych.

Zoopatologiczny, odnoszący ś. do zoopatologji.

Zoopatologja *gr.*, nauka o chorobach zwierząt.

Zooplasta, rzeźbiarz, modelujący zwierzęta.

Zooplastyka *gr.*, naśladowanie kształtów zwierząt w rzeźbie.

Zoopsycholog, uczony, zajmujący ś. zoopsychologją.

Zoolopsychologiczny, odnoszący ś. do zoopsychologji.

Zoolopsychologja *gr.*, psychologja zwierząt; nauka o objawach życia umysłowego zwierząt.

Zoospermje *gr.* — *p.* Spermatozoa.

Zooterapja *gr.*, nauka leczenia zwierząt.

Zootom, uczony, zajmujący ś. zootomją.

Zootomiczny, odnoszący ś. do zootomji.

Zootomja *gr.*, dysekcja zwierząt w celu naukowym.

Zootrop *gr.*, zabawka optyczna, podobna do stroboskopu, przedstawiająca ruchome figury na białej płaszczyźnie.

Zootropizm *gr.*, właściwość ogółu zwierząt zwracania ś. ku światłu.

Zorać, poorać, zaorać; pobróżdzić, pomarszczyć.

Zordynarnić, uczynić ordynarnym.

Zoordynarnieć, stać ś. ordynarnym.

Zorganizować, uorganizować, urządzić, uporządkować, ująć w ład w celu doprowadzenia do prawidłowego funkcjonowania; sformować, powołać do istnienia: **z.** komplety naukowe.

Zorjentować kogoś = dopomóc do orjentowania się, nadać kierunek, udzielić potrzebnych wiadomości; **z. się**, zdać sobie z czegoś sprawę, znaleźć kierunek, drogę, rozejrzeć się, rozpatrzeć ś. połapać ś. w czemś.

Zorleć, stać ś. orłem.

Zoroaster *gr.* — *p.* Zarathustra; założyciel religji starożytnych Irańczyków (Persów), według którego rządzą światem dwa duchy, dobry i zły, ciągle walczące z sobą.

Zorza, stan pośredni między jasnością a mrokiem przed wschodem lub zachodem słońca, rozjaśnienie górnych warstw atmosfery przez promienie słońca znajdujące ś. pod poziomem; **z.** poranna = jutrzenka, świt; różnobarwne światło na niebie od słońca, świecącego jeszcze z pod widnokręgu; świt, przedświt, brzask, zaranie, zaranek; wogóle światło, jasność; **z.** biegunowa = wspaniałe zjawisko świetlne różnobarwne, o różnych ruchach i kształtach, pojawiające ś. w okolicach podbiegunowych (fig.); **z.** zwierzyńcowa — *p.* Zodjakalne światło; *przen.*, gorąco, żar, zapał, płomień: **z.** zapału; światło, jutrzenka: **z.** wolności.

Zorzak, skorupiak krytodychawkowy, krótkoogoniasty, wiosłonogi **z.** wątlak = motyl z rodziny sówek (fig.).

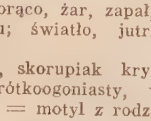

Zorzan, lis, wychodzący zwykle o świcie.

Zorze — *p.* Zorza.

Zorzynek, rzeżuchowiec, motyl dzienny o pięknych barwach z podrzędu dniowców, z rodziny bielinków (fig.).

Zorzystość, kolor czerwony, jak zorza.

Zorzysty, świecący czerwonoogniście, jak zorza.

Zosobna *przysł.*, osobno, poosobnie, oddzielnie, poszczególnie, nie razem.

Zostałość, pozostałość.

Zostawać *dok.* Zostać; przebywać przez czas dłuższy w pewnem miejscu, nie ruszać ś. z miejsca; bawić gdzieś, być w jakiemś miejscu, pozostawać, znajdować ś.; zatrzymywać ś., zabawiać gdzieś; **z.** u kogoś w służbie, w obowiązku = służyć, pełnić obowiązek; nie przestawać być: **z.** w dobrem zdrowiu, w dobrym stanie interesów; **z-aję** pańskim uniżonym sługą i t. p.; **z-ań** z Bogiem!, **z-ań** zdrów! = formuły pożegnania; **z.** przy czemś = obstawać, trwać przy czemś, trzymać ś. czegoś wytrwale, nie odstępować od czegoś, twierdzić wciąż to samo, utrzymywać wciąż jedno; **z.** przy czemś=utrzymywać ś. przy czemś, nie tracić czegoś, nie ustępować skąd: **z.** przy życiu = nie umierać; **z.** przy majątku = nie tracić go; **z.** poza=przyzostawać ztyłu, zatrzymywać ś. ztyłu, nie móc za kimś a. za czemś nadążyć; **z.** po kimś = być spuścizną po nim, pozostawać w spadku; **z.** na placu = ginąć, padać, umierać; pozostawać jako reszta, zbywać, resztować: zostało mu jeszcze sto złotych; z obiadu nic nie zostało; pozostawać do zrobienia: nic mu nie zostało, jak powiesić ś.; **z.** na koszu, na lodzie = być wystrychniętym na dudka, wszystko stracić, doznać zawodu; **z.** czemś= stawać ś., zaczynać być, pozostawać, być mianowanym, obranym na kogoś: **z.** księdzem, hetmanem, królem, posłem; w stanie biernym czasowników używa ś zamiast czasownika posiłkowego: być, np.: **z.** pochwalonym, zabitym i t. p.; **z. się**, pozostawać, nie ruszać ś. z miejsca; pozostawać, jako reszta; pozostawać ztyłu; być zatrzymywanym przez kogoś; **z. się** przy czemś=utrzymywać ś. przy czemś.

Zostawiać *dok.* Zostawić; nie brać czegoś z sobą, nie ruszać czegoś, tak iż zostaje na miejscu; pozostawiać po sobie, jako spuściznę, jako testament: **z.** po sobie majątek, dobre imię, sławę; **z.** coś u siebie = zachowywać coś u siebie, nie puszczać w świat, *przen.*, nie rozgłaszać, nie rozgadywać, nie wyjawiać; **z.** coś komuś=ustępować, oddawać, pozostawiać do czyjegoś rozporządzenia; **z.** coś czyjemuś sądowi, rozsądkowi = zdawać coś na czyjś sąd, rozsądek; **z.** coś czyjemuś uznaniu = pozwalać komuś coś określić, postanowić dowolnie, bez żadnych przeszkód; **z.** kogoś gdzieś = porzucać, nie brać z sobą, opuszczać; **z.** kogoś samego = pozostawiać kogoś w samotności; **z.** coś, dawać czemuś pokój, porzucać coś, przestawać czemś ś. zajmować, zaprzestawać czegoś, czynić z czemś rozbrat: zostaw to! = nie rób tego!; **z.** coś z czegoś=pozostawiać, jako resztę; nie wszystko spotrzebowywać odrazu, pozostawiać do dalszego użytku: **z.** na płód, na nasienie; nie **z.** nic na nasienie = wszystkich pozabijać, wszystko, zniszczyć.

Zostawiciel, ten, który coś zostawia a. zostawił.

Zostrożna *przysł.*, ostrożnie, oględnie.

Zostrzałość, zaostrzenie, ostrość; **z.** w gardle = zgaga.

Zostrzeć, stać ś. ostrym, nabrać ostrości, zaostrzyć ś.

Zostrzyć, uczynić ostrym, zaostrzyć; **z. się**, stać ś. ostrym.

Zowąd *przysł.*, z owego, z tamtego miejsca, stamtąd, z owej strony.

Zozula, Zuzula, kukułka.

Zozulicz *gwar.*, dziecko, opuszczone przez rodziców i wychowane przez kogoś innego.

Zób, Zobia, ziarna, przeznaczone na pokarm dla ptaków; ponęta, przynęta.

Z pod, Z popod *przyim.*, rządzi 2 przyp.; z miejsca, leżącego pod czemś: z pod podłogi, z pod ziemi; z miejsca, leżącego w bliskości czegoś: z pod domu, z pod lasu.

Zpodełba — *p.* Łeb.

Zpomiędzy *przyim.*, rządzi przypadkiem 2-im; z miejsca, leżącego między czemś: z pomiędzy drzew, z pomiędzy domów; z liczby czegoś, z pośród: z pomiędzy ludzi, z pomiędzy zwierząt.

Z ponad, Z nad *przyim.*, rządzi przyp. 2-im; z miejsca, leżącego nad czemś: z ponad chmur.

Z popod *przyim.*, — *p.* Z pod.

Zpowrotem, nazad, w to samo miejsce; jeszcze raz to samo; — *p.* Powrót.

Z poza *przyim.*, rządzi przyp. 2-im; z miejsca, leżącego za czemś, z tyłu czegoś: z poza domu, z poza pleców.

Zprędka *przysł.*, pośpiesznie, prędko, bystrze, szybko, nagle, wnet; wtem, odrazu.

Z przed *przyim.*, rządzi przyp. 2-gim; z miejsca, leżącego przed czemś: z przed oczu, z przed domu; w okresie czasu, poprzedzającym coś: z przed lat.

Zprzodu *przysł.* — *p.* Przód.

Zprzeciwka *przysł.*, ze strony przeciwległej, leżącej naprzeciwko.

Zpyszna *przysł.*, tylko w wyr. mieć ś. **z.** = wpaść w kłopoty, mieć trudności.

Zrabować, pozabierać cudze mienie przemocą, złupić, ograbić.

Zrachować, porachować, zliczyć, dodać.

Zradować się, uradować ś.

Zradzać *dok.* Zrodzić; rodzić, płodzić, wydawać na świat, powo-

ływać do życia; wydawać plon obfity, obradzać; *przen.*, pociągać za sobą, wywoływać, być przyczyną czegoś, stawać ś. powodem czegoś; wzniecać, wzbudzać coś; **z. się**, rodzić ś., przychodzić na świat; powstawać, tworzyć ś., być wywoływanym, wzniecać ś.

Zradzić, uradzić, dać radę, podołać.

Zraić, naraić.

Zrakowacieć w *med.*, przeobrazić ś w tkankę rakowatą.

Z rana *przysł.*, rano,wcześnie.

Zraniać *dok.* zronić, ronić, upuszczać, gubić.

Zranić — *p.* Zraniać.

Zrastać się *dok.* Zrosnąć ś., Zrość ś.; rosnąc łączyć ś., spajać ś. przez rośnięcie; **z.** czemś=porastać czemś.

Zraszać *dok.* Zrosić; pokrywać rosą, rosić, moczyć, wilżyć; **z. się**, pokrywać ś. rosą, zwilżać ś.

Zraszczać *dok.* Zrościć; sprawiać, że coś zrośnie.

Zraszplować, dokonać raszplowania.

Zraz, kawałek, plasterek czegoś odciętego, płat; potrawa z kawałków mięsa wołowego, duszonego w sosie: **z-y** bite, **z-y** zawijane = takież kawałki wołowiny, zwinięte i nadziane farszem; **z.** siekane = potrawa z siekanego mięsa wołowego, zrobionego w kształcie kulek a. wałeczków; w *ogr.*, kawałek kory, zdjętej wraz z pączkiem drzewa o owocach szlachetnych, wszczepiony w nacięcie, zrobiony w dziczce, dla zrośnięcia ś. i wydania następnie owoców szlachetnych (fig.); płatek mózgu, zwój mózgowy.

Zrazić — *p.* Zrażać.

Zrazik *zdr.* od Zraz; w *lm.*, **z-ki**, małe, cienkie plasterki mięsa duszonego.

Zrazowaty, podobny do zraza, do płata.

Zrazowy, dotyczący zraza; **z-e** mięso, **z-a** pieczeń — *p.* Zrazówka.

Zrazówka, część mięsa wołowego z uda, na pieczeń i zrazy.

Zrazu *przysł.*, z początku, pierwej.

Zrażać *dok.* Zrazić; odstręczać, zniechęcać, odbierać ochotę do czegoś, wstręt wywoływać ku czemuś; odwodzić, odstraszać, odciągać; **z. się**, odstręczać ś., zniechęcać ś. do czegoś wskutek napotkanych trudności, zawodów i t. p.; **z. się** do kogoś = tracić zaufanie, nie wierzyć mu.

Zrąb, zrąbanie, ścięcie drzewa; to, co zrąbano, drzewa zrąbane, ścięte; część lasu zrąbanego a. którą rąbią, porąb, poręba, wycinka, karczowisko; ściany drewnianego domu, jeszcze nie pokrytego dachem; budynek z bierwion drzewnych, zgruba ociosanych i związanych z sobą naprędce; dach, strych; wiązanie dachowe, zwłaszcza w dzwonnicy kościelnej; główna część czegoś, korpus: **z.** okrętowy = szkielet okrętu bez masztów; **z.** karety = pudło; **z** studni = cembrowanie; **z.** jakiegoś dzieła, jakiejś pracy = najważniejsza, zasadnicza jego część, z pominięciem szczegółów i dodatków drugorzędnych.

Zrąbać — *p.* Zrąbywać; **z.** kogoś — zarąbać, zabić szablą, ciężko zranić ostrem narzędziem.

Zrąbisko, miejsce wyrąbane w lesie, poręba, wycinka, zrąb.

Zrąbisty, Zrębisty, Zrębny, zbudowany grubą robotą ciesielską; szczelny, spójny.

Zrąbnica, budowla złożona z samego wiązania pokrytego dachem.

Zrąbywać *dok.* Zrąbać; rąbiąc, ścinać, rąbać; łączyć, wiązać coś robotą ciesielską.

Zrdzewieć, zajść rdzą, zardzewieć.

Zrealizować, uczynić realnym, urzeczywistnić, ziścić; spieniężyć, sprzedać za gotówkę; **z. się**, stać ś. realnym, urzeczywistnić ś.

Zreasumować, zebrać w jedną całość, powtórzyć w krótkości.

Zrecenzować, napisać recenzję czegoś, ułożyć sprawozdanie z czegoś.

Zredagować, wyrazić myśli piśmiennie, ułożyć jakieś pismo zbiorowe, numer czasopisma perjodycznego i t. p.

Zredublować, podwoić.

Zredukować, ograniczyć, umniejszyć, uprościć.

Zreduplikować, podwoić.

Zreferować, ułożyć, sporządzić referat o czemś, zdać sprawę, ułożyć sprawozdanie, wniosek z czegoś.

Zreflektować, przywieść do opamiętania, do równowagi, do zastanowienia; **z. się**, opamiętać ś., przyjść do równowagi, do zastanowienia, pohamować ś.

Zreformować uczynić w czemś reformę, naprawić, poprawić, przekształcić, ulepszyć.

! Zrefutować, zwalczyć dowodzeniem.

Zregestrować, Zrejestrować, spisać wszystko, spisać w rejestr.

Zregulować, uczynić regularnym, uporządkować: **z.** rachunek = zapłacić go; **z.** stosunki = doprowadzić je do należytego stanu; **z.** interesy = skończyć je, załatwić; **z.** zegarek = nastawić go, by wskazywał właściwą godzinę.

Zrehabilitować, przywrócić komuś dobrą cześć i prawa, uniewinnić, uwolnić od zarzutów; **z. się**, postarać ś. o przywrócenie sobie dobrej opinji, poprawić ś. z wad, które spowodowały utratę dobrej opinji.

Zrejestrować — *p.* Zregestrować.

Zrejterować, uciec, cofnąć ś.

Zrekapitulować, treściwie powtórzyć główne punkty rzeczy, poprzednio wypowiedzianej, streścić.

! Zrekognoskować, rozpoznać, zbadać, wyśledzić, zwłaszcza w celach wojskowych.

! Zrekonfrontować, przywrócić siły, pokrzepić.

Zrekonstruować, zbudować na nowo, odbudować.

Zrekonstytuować, urządzić na nowo, odnowić.

Zrekrutować, zaciągnąć do służby wojskowej; zebrać zwolenników, uczestników czegoś.

Zrektyfikować, sprostować, wyjaśnić; oczyścić wódkę, spirytus od nieczystości i przymieszek.

Zrekuzować, dać odmowę, nie przychylić ś. do czyjegoś życzenia; nie przystać na propozycję żenienia ś. a. wyjścia zamąż.

! Zrelegować, wydalić, usunąć ucznia ze szkoły, studenta z uniwersytetu.

! Zremitować, odsyłać zpowrotem, zwracać.

Zrenonsować, wyrzec ś., zrzec ś. czegoś; **z. się**, w grze w karty: zrobić sobie renons w którymś kolorze, t. j. pozbyć ś. wszystkich kart tego koloru

! Zrenuncjować, zrzec ś. czegoś, puścić coś w niepamięć.

Zrorganizować, zorganizować inaczej, przekształcić, zreformować.

Zreparować, Zreperować, naprawić coś zepsutego.

Zrepetować, powtórzyć; *żart.*, zjeść coś z apetytem, spałaszować.

Zreplikować, odpowiedzieć na skargę, odpowiedzieć na zarzuty.

! Zreponować, odłożyć do przechowania; w chirurgji: złamane członki doprowadzić do poprzedniego stanu.

Zreprodukować, zrobić reprodukcję, odtworzyć.

Zreprymować, zahamować, zatamować, ukrócić, powściągnąć.

Zrestaurować, naprawić, odświeżyć, odnowić.

Zrestytuować, przywrócić do poprzedniego stanu; zwracać, oddawać prawemu właścicielowi.

Zresztą *przysł.*, wreszcie, wkońcu, ostatecznie.

Zretuszować, zrobić retusz fotografji, drzeworytu, miedziorytu, ostatecznie obraz wykończyć; poprawić rękopis pod względem stylu.

Zrewidować, odbyć rewizję.

Zrewindykować, odzyskać napowrót swoją własność.

Zrewizytować, oddać komuś nawzajem wizytę.

Zrewokować, odwołać dawniej wygłoszone zdanie; odwołać posła, delegata, wysłane wojsko i t. p.

Zrewoltować, podburzyć, zbuntować; wywołać oburzenie, oburzyć.

Zrewolucjonizować, wywołać rewolucję, podburzyć, zbuntować, wzniecić rokosz.

Zrezygnować, wyrzec ś. czegoś, odstąpić od czegoś.

Zrębina, sztuki drzewa poziome, składające zrąb.

Zrębowy, dotyczący zrębu.

Zręcznie *przysł.*, ze zręcznością, zgrabnie, zwinnie gracko.

Zręczność, przymiot tego, co jest zręczne, zgrabność, zwinność; okazja, sposobność.

Zręczny, zgrabny, zwinny, gracki; mający wprawę do szybkiego i dokładnego wykonywania czegoś.

Zręczyny — *p.* Zrękowiny.

Zrękować *dok.* Zręczyć; zaręczać, odbywać zrękowiny.

Zrękowiny (-in), zaręczyny, zmówiny.

Zrobaczeć, Zrobacznieć, Zrobaczywieć, stać ś. robaczywym, napełnić ś. zalęgłem robactwem.

Zrobaczywić, zapełnić robactwem, uczynić robaczywym; **z. się**, zrobaczywieć.

Zrobaczywieć — *p.* Zrobaczeć.

Zrobić, ukończyć robotę czegoś, wykonać coś, dokonać jakiegoś dzieła, pracy, robiąc stworzyć, wyrobić; **z.** na kogoś = przerobić kogoś na kogoś, ucharakteryzować; **z.** coś komuś = wyświadczyć, okazać; **z.** kogoś kimś = mianować, wykierować na coś; **z. się**, być zrobionym, skończonym, ukończonym, stać ś.

Zrobiony, którego zrobiono, nieprawdziwy, nienaturalny, sztuczny.

Zrodek *stpl.*, potomek.

Zrodzić — *p.* Zradzać.

Zrogacieć, dostać rogów, stać ś. rogatym; *przen.*, zhardzieć, stać ś. pysznym.

Zrogowacieć, stać ś. rogowatym, podobnym do rogu.

Zronić — *p.* Zraniać.

Zronka, owad pszczołowaty, mrówkowaty.

Zroń, koń, który wyronił zęby, wyroń.

Zropić (się), przepełnić (ś.) ropą.

Zropieć, zajść ropą, zaropieć.

Zrosić — *p.* Zraszać.

Zrosłodziałkowy, o rośl.: mający działki kielicha kwiatowego zrośnięte, tworzące jednolitą całość.

Zrosłogłówkowy, o roślinie: mający pręciki kwiatowe zrośnięte główkami.

Zrosłopalczasty, o ptakach: mający palce zewnętrzne w połowie zrosłe.

Zrosłopłatkowy o roślinie: mający płatki korony kwiatowej zrośnięte w jedną całość (fig.).

Zrosłopręcikowy, *o* roślinie: mający pręciki kwiatowe zrośnięte nitkami a. główkami, bądź też zrośnięte ze słupkiem (fig.).

Zrosłoszczęki, mający szczęki zrosłe; ryby **z-e.**

Zrosłouszek, rodzaj nietoperza gładkonosego, o uszach zrośniętych u nasady (fig.).

Zrosły, który zrósł ś., rosnąc, spoił ś. z czemś.

Zrosnąć — *p.* Zrastać.

Zrost, miejsce zrośnięcia ś.

Zrostek, całość pozostała ze zrośnięcia ś. cząstek samodzielnych.

Zrostnica, rodzaj wodorostu, tworzącego darnie na ziemi wilgotnej (fig.).

Zrosztować, przepalić rudę z drzewem.

Zrościć — *p.* Zraszczać.

Zrośl w *med.*, rodzaj nowotworu chorobowego w organizmie ludzkim.

Zrośnięty — *p.* Zrosły.

Zrozmaicać *dok.* Zrozmaicić; czynić rozmaitym, urozmaicać; **z. się**, stawać ś. rozmaitym.

Zrozpaczony, oddany rozpaczy, rozpaczający, który zwątpił, stracił nadzieję, zmartwiony, zgryziony.

Zrozpaczyć, oddać ś. rozpaczy, zwątpić, stracić nadzieję.

Zrozsądnieć, stać ś. rozsądnym a. rozsądniejszym.

Zrozumiale *przysł.*, tak, że łatwo rozumieć, jasno, dostępnie, przystępnie, wyraźnie.

Zrozumiałość, łatwość zrozumienia, pojęcie, pojętność; przymiot tego, co jest zrozumiałe, jasność.

Zrozumiały, łatwy do zrozumienia, jasny, przystępny, dostępny, popularny.

Zrozumieć, pojąć, poznać, ogarnąć rozumem; pomiarkować, dowiedzieć ś., domyślić ś., odgadnąć, wyrozumieć coś; **z.** kogoś = pojąć go, przeniknąć go, zbadać gruntownie.

Zrozumienie *rzecz.* od Zrozumieć.

Zrozumiewać — *p.* Zrozumieć.

Zrozumnieć, stać ś. rozumnym a. rozumniejszym, przyjść do rozumu.

Zrób (-obu), w kopalni chodnik zasypany.

Zrównać — *p.* Zrównywać.

Zrównanie, wyrównanie, zrobienie równym, gładkim; zrobienie równym co do rozmiarów, wielkości, znaczenia; w algebrze—*p.* Równanie.

Zrównoważony, którego zrównoważono, posiadający równowagę wewnętrzną, nie unoszący ś. namiętnością.

Zrównoważyć, doprowadzić do równości z kimś a. z czemś, zrównać; doprowadzić do równowagi; **z. się**, dojść do równości z kimś a. z czemś; dojść do równowagi; nabrać równowagi wewnętrznej, opanować swe namiętności.

Zrównywać *dok.* Zrównać; robić równym, gładkim, wyrównywać; czynić równym, jednakowym; porównywać jedno z drugiem, prostować, sprawdzać; **z. się**, z kimś= stawać ś. równym komuś, takim jak on, dorównywać komuś.

Zróżniać *dok.* Zróżnić; czynić różnym, niejednostajnym, rozlicznym

Zróżnicować, podzielić odpowiednio do różnic, wyszukać różnice i wydzielić.

Zróżniczkować w *mat.*, obliczyć, określić zapomocą rachunku różniczkowego; rozczłonkować na poszczególne działy przez wzmożenie ich różnic; **z. się**, rozpaść ś. na poszczególne działy przez wzmożenie ś. ich różni

Zróżnić — *p.* Zróżniać.

Zróżowić, uczynić różowym, zarumienić ś.

Zrubasznieć, stać ś. rubasznym, nabrać rubaszności.

Zruchomić, puścić w ruch, zamienić majątek nieruchomy na ruchomy.

Zrudzieć, stać ś. rudym, spłowieć, stracić kolor właściwy.

Zrugać *ros.*, zwymyślać, skrzyczeć.

Zrugować, wyrugować, wyrzucić z miejsca zajmowanego.

Zrujnować, doprowadzić do ruiny; **z. się**, dojść do ruiny, stracić majątek.

Zrumieniać *dok.* Zrumienić; czynić rumianym, zarumieniać; **z.** sos, **z.** bułkę, ciasto, potrawę = tak długo trzymać na ogniu, póki nie nabierze koloru mniej lub więcej rumianego; **z się**, stawać ś. rumianym, nabierać barwy rumianej.

Zrusowacieć, stać ś. rusowatym.

Zruszać *dok.* Zruszyć; ruszać coś z miejsca, poruszać; **z.** kogoś=poruszać, pobudzać, podniecać, podburzać, naruszać, nadwerężać; **z. się**, poruszać ś. z miejsca, przenosić ś. z miejsca na miejsce; wzruszać ś., poruszać ś., wzburzać ś.; buntować ś., powstawać.

Zruszczać *dok.* Zruszczyć; robić ruskim, rosyjskim, nadać cechy ruskie, rosyjskie, przerobić na Rusina, Rosjanina.

Zruszczeć, stać ś. Rusinem, Rosjaninem, nabrać cech rusińskich, rosyjskich.

Zruszyciel ten, który coś zrusza a. zruszył.

Zrutenizować, przerobić na Rusina.

Zryczałtować, zsumować, obliczyć ryczałtem, uogólnić.

Zryć, pokopać, skopać ryjem; skopać czemś ostrem, np. rogiem, kopytem i t. p.; *przen.*, obalić, zburzyć, zniszczyć, zwalić, zepsuć.

Zrymować, związać rymem dwa wyrazy a. dwa wiersze; *przen.*, przystosować jedno do drugiego.

Zrysować, rysy na czemś porobić, porysować, podrapać, zdrapać.

Zrytmować, sprowadzić do rytmu, uzgodnić pod względem rytmu.

Zryty, poryty, porysowany.

Zryw, zerwanie ś.; zguba, pastwa, ofiara.

Zrywać *dok.* Zerwać; rwąc ściągać, zwlekać, zdzierać; rwać, obrywać: **z.** kwiaty, owoce; **z.** coś = ukradkiem dostawać, otrzymywać tajnie, urywkiem; wzrywać, przerywać, przełamywać; wniwecz obracać, unicestwiać, udaremniać: **z.** przyjaźń = czynić rozbrat; **z.** z kimś = przestawać z nim ś. przyjaźnić, zadawać; **z.** przymierze, traktat = zaczynać uważać je za nieistniejące; **z.** małżeństwo = nie pozwalać mu dojść do skutku, a. przerywać już istniejące; **z.** sejm= powiedziawszy „veto" albo „nie pozwalam", sprawiać, że przerwą ś. obrady; **z. się,** być zrywanym; porywać ś., brać ś. w kupę; gwałtownie poruszać ś. z miejsca, nagle powstawać; **z.** boki ze śmiechu = śmiać ś. gwałtownie; porywać ś., wzlatać, puszczać ś. biegiem; **z. się** ze snu= nagle ś. budzić; kuropatwy **z-ają** się = wzlatują z ziemi; rozrywać ś., pękać.

Zrywka, ściąganie drewna dla doprowadzenia go do dróg wywozowych.

Zrzadka *przysł.*, rzadko, niekiedy, nie często; nie gęsto, tu i owdzie.

Zrządzać *dok.* Zrządzić; sporządzać, przyrządzać, przygotowywać, przysposabiać, szykować; wywoływać, sprawiać, prowadzić za sobą, stawać ś przyczyną czegoś.

Zrządzenie *rzecz.* od Zrządzić; to, co zrządzono, skutek, owoc jakiejś czynności, wypadek: **z.** Boże = rezultat woli Bożej.

Zrządziciel, człowiek, który coś zrządza.

Zrzec — *p.* Zrzekać.

Zrzeczenie (się) *rzecz.* od Zrzec (ś.); wyrzeczenie ś. czegoś, odstąpienie od czegoś, zrezygnowanie z czegoś.

Zrzeczywistnić, urzeczywistnić.

Zrzednieć, Zrzedzieć, stać ś. mniej gęstym, stać ś. rzadkim a. rzadszym; mina mu **z-dła** = stracił na minie, na pewności siebie.

Zrzedzieć, rzadkim uczynić.

Zrzekać się *dok.* Zrzec ś.; wyrzekać ś. czegoś, brać rozbrat z czemś; **z. się** jakiegoś urzędu, stanowiska = ustępować z niego, opuszczać je.

Zrzenicówka, motyl z rodziny sówek (fig.).

Zrzeszać się *dok.* Zrzeszyć ś.; łączyć ś. w jedną rzeszę, organizować ś. w jakieś stowarzyszenie, stronnictwo, wogóle grupę ludzi, związanych wspólnością interesów.

Zrzeszenie *rzecz.* od Zrzeszyć; zorganizowana grupa ludzi, stronnictwo, stowarzyszenie, związek.

Zrzęda, zrzędzenie, dziwaczenie, nudzenie; osoba zrzędna, sprzeka, gdera, nuda, nudnik, tetryk, śledziennik.

Zrzędliwość — *p.* Zrzędność.

Zrzędliwy — *p.* Zrzędny.

Zrzędnie *przysł.*, ze zrzędnością, w sposób właściwy zrzędzie.

Zrzędność, skłonność do zrzędzenia, do dziwacznego gderania; gderliwość, nudziarstwo, śledziennictwo.

Zrzędny, lubiący zrzędzić, nudny, dziwaczny, gderliwy, ciągle utyskujący, wciąż krytykujący wszystko.

Zrzędzicki, Zrzędziński, Zrzędzicka, Zrzędzińska, zrzęda.

Zrzędzić, ciągle utyskiwać, krytykować wszystko w sposób nudny i małostkowy, gderać, dziwaczyć, tetryczyć, nudzić.

Zrzędzioch, zrzęda.

Zrzucać *dok.* Zrzucić; strącać na dół, spychać, rzucać z góry na dół; zsadzać, zwalać z siebie, rzucać na ziemię: koń **z-ił** jeźdźca; zdejmować z siebie prędko, zwlekać odzienie jakieś: **z.** suknię duchowną = przestawać być księdzem; **z.** sierść, zęby, rogi = ronić; **z.** pokarm spożyty = zwracać go z powrotem ustami, rzygać, wymiotować; **z.** most = przerywać, znosić, rozbierać; o kobiecie, o samicy: ronić płód niedonoszony; **z.** kogoś z godności, z urzędu, z tronu = pozbawiać go ich, składać, usuwać; **z.** coś w kupę = rzucając skupiać, zwalać; **z.** kontrakt, umowę = łamać je, wyłamywać ś. z nich, nie dotrzymywać ich; **z. się,** być zrzucanym; **z. się** z czegoś=uwalniać ś. z czegoś; **z. się** z kontraktu = nie dotrzymywać go; **z. się** na coś, na kogoś=składać ś., dawać składkę.

Zrzut, zrzucenie zrzucanie.

Zrzygać się, dostać wymiotów, zwomitować ś., zrzucić pokarm.

Zrzynacz, pług zrzynający płytko powierzchnię roli.

Zrzynać *dok.* Zerznąć; ścinać, obrzynać z wierzchu, górną część czegoś.

Zrzynek, część czegoś oderznięta od całości, zwłaszcza wąska a długa.

Zsadzać *dok.* Zsadzić; wziąć kogoś z jakiegoś siedzenia i umieścić gdzieindziej; zrzucać, ściągać siedzącego, wysadzać z miejsca; **z.** kogoś z urzędu, z dostojności = składać, usuwać, zrzucać.

Zsapać się, zasapać ś. bardzo, zmęczyć ś.

Zsarkać, sfukać, złajać, zbuzować kogoś, nawymyślać komuś.

Zsączać *dok.* Zsączyć; sącząc spuszczać jakiś płyn.

Zsednić, nabawić sedna, skaleczyć, zetrzeć skórę.

Zsep — *p.* Zsyp.

Zserowacenie *med.*, zwyrodnienie serowate, przeistoczenie składników zawierających białko w masę serowatą.

Zsetkować, podzielić na setki, ułożyć setkami.

Zsiadać *dok.* Zsiąść; zstępować, ruszać ś.; schodzić ze swego siedzenia: **z.** z konia; z cudzego wozu i śród błota **z-aj** = od cudzego odstępować trzeba bez szemrania; **z. się,** krzepnąć, gęstnieć, osiadać, ścinać ś.: mleko ś. **z-a.**

Zsiadłość, właściwość zsiadania ś., zgęstnienia; osadzenie ś., osad, opad.

Zsiadły, który ś. zsiadł, zgęstniały, skrzepły, ścięty: mleko z-e; krępy, przysadkowaty.

Zsiarczenie *chem. el.*, szkodliwe zjawisko, obserwowane w akumulatorach, spowodowane zwarciem płyt, polegające na osiadaniu na nich siarczanu ołowiu w postaci drobnych kryształków, nierozpuszczalnych w kwasie.

Zsiąkać *dok.* Zsiąknąć; pozbywać płynu przez siąknięcie; spływać z czegoś powoli.

Zsiąknąć — *p.* Zsiąkać.

Zsiec — *p.* Zsiekać.

Zsiekać *dok.* Zsiec; posiekać wszystko; siekąc, chłoszcząc poranić; zranić szablą, usiec.

Zsinić, Zesinić, sinym uczynić.

Zsinieć, Zesinieć, stać ś. sinym, nabrać sinej barwy.

Zsiwić, siwym uczynić.

Zsiwieć, stać ś. siwym, osiwieć.

Zskoczyć — *p.* Zeskoczyć.

Zskrobać — *p.* Zeskrobać.

Zsobna *przysł.*, zosobna.

Zsojuszyć, złączyć,, związać sojuszem, sprzymierzyć.

Zsolidaryzować, zjednoczyć solidarnie.

Zsondować, zgłębić sondą.

Zstarzeć się — *p.* Zestarzeć ś.

Zstatecznić (się), uczynić (ś.) statecznym a. stateczniejszym.

Zstatecznieć, stać ś. statecznym a. stateczniejszym.

Zstaw, staw spojony, spojenie stawów, członek.

Zstawiać, coś razem łączyć, zestawiać; coś z wyższego miejsca

stawić na niższe; znosić w jedno miejsce.

Zstąpić — *p.* Zstępować.

Zstęp, zstępowanie, schodzenie nadół, miejsce, którędy ś. zstępuje; to, po czem zstępujemy nadół, schód, schodek.

Zstępnie *przysł.*, zstępując, w kierunku z góry nadół.

Zstępny, odnoszący ś. do zstępu, zstępujący; linja **z-a** pokrewieństwa = idąca od przodków do potomków, syn, wnuk, prawnuk itd.

Zstępować *dok.* Zstąpić; schodzić, spuszczać ś. z góry na dół; **z.** ze świata = umierać; **z.** z drogi = schodzić z niej, porzucać ją, odstępować od niej; **z.** komuś z drogi = schodząc z drogi na bok, ustępować mu miejsca, by mógł przejść swobodnie; znikać, zanikać, ginąć; **z. się,** zbiegać ś., kurczyć ś. od zmoczenia ś.

Zstrychować, strychując zrównać.

Zsuć, zsypać, posypać.

Zsumowywać *dok.* Zsumować; w *arytm.*, dodając dwie lub więcej liczb lub ilości, otrzymywać sumę.

Zsuwać *dok.* Zsunąć; suwając spuszczać; posuwać na dół, suwając zdejmować, ściągać; suwając gromadzić w jedno miejsce; **z. się,** być zsuwanym; **z. się,** suwając ś. spuszczać ś. na dół.

Zsychać się *dok.* Zeschnąć ś.; wysychać, stawać ś. suchym, schnąc, kurczyć ś., zbiegać ś., schnąc zlepiać ś., twardnieć.

Zsyłać *dok.* Zesłać; posyłać z góry na dół; wysyłać, wyprawiać; sprawiać, wywoływać coś, wyznaczać: Bóg **z-a** nieszczęścia na ludzi; **z. się** na coś, powoływać ś. na coś, na kogoś.

Zsyłka *ros.* zesłanie do miejscowości odległej jako kara, deportacja, zesłanie,

Zsyntetyzować, zebrać w syntezę, ująć w całość.

Zsyp, Zsypka, Zsep, zsypanie; to, co zsypują, kupa zsypanych rzeczy; danina w ziarnie w Polsce piastowskiej; sep, osep.

Zsypać — *p.* Zsypywać.

Zsypowisko, to, co zsypane, góra pokryta kamienistem rumowiskiem, źleb, rumowisko.

Zsypywać *dok.* Zsypać; sypiąc zgromadzać razem; usypywać trochę z wierzchu; **z. się,** być zsypywanym; rozsypywać ś., osypywać ś., psuć ś. przez usuwanie ś. części sypkich.

Zszachrować, szachrując zatracić dla własnej korzyści, oszukać.

Zszalbierować, stracić, postąpić po szalbiersku.

Zszamotać, mocno poszamotać, wyszamotać, pomieszać, powikłać, pokudłać.

Zszargać, szargając zepsuć, poszargać, obszargać.

Zszarpać, poszarpać, podrzeć.

Zszarzać (się), zniszczyć (ś.), podniszczyć (ś.) przez używanie.

Zszarzały, który ś. zszarzał, podniszczony, wytarty.

Zszarzeć, stać ś. szarym, ściemnieć.

Zszatkować, wszystko poszatkować.

Zszczypać, szczypiąc zerwać.

Zszeptać, szepcąc zmówić, odmówić, wyszeptać; **z. się,** szeptem zmówić ś., porozumieć ś. tajnie na czyjąś szkodę.

Zszeregować, zgrupować w szeregi, uszeregować, uporządkować.

Zszlakować, wyśledzić, wytropić.

Zszorować, szorując zetrzeć, oczyścić.

Zszumować, zdjąć szumowiny z wierzchu, odszumować.

Zszywać *dok.* Zszyć; szyjąc spajać, łączyć coś.

Zszywanka, rzecz zszywana z różnorodnych części, zlepek, łatanina.

Zścignąć, doścignąć, dogonić.

Zślinić — *p.* Ześlinić.

Zśliznąć się, Ześliznąć się, zsunąć ś., obsunąć ś. na czemś śliskiem.

Zślubić, poślubić, zaślubić.

Zśmiecić — *p.* Ześmiecić.

Zśniedzieć, pokryć ś. śniedzią, zaśniedzieć.

Ztyłu — *p.* Tył.

Zuber *górn.*, odmiana soli zielonej gruboziarnistej, obficiej zaopatrzona w glinę.

Zubożać *dok.* Zubożyć; doprowadzać do ubóstwa, ubożyć.

Zubożałość, stan człowieka zubożałego, stan tego co jest zubożałe, ubóstwo, bieda.

Zubożały, który stał ś. ubogim, podupadły na majątku.

Zubożeć, przyjść do ubóstwa, stać ś. ubogim, podupaść na majątku.

Zubożyć — *p.* Zubożać.

Zubr — *p.* Żubr.

Zubrować, o mące: pytlować; o zbożu: wiać, młynkować.

Zubrowiny *gwar.*, najgrubsze otręby, pierwsza łuska, omieciona z ziarna.

Zuch, człowiek odważny, śmiały, junak, chwat; rezolut.

Zuchostwo, zachowanie ś. śmiałe, odważne.

Zuchowato *przysł.*, z zuchowatością, odważnie, śmiało.

Zuchowatość, właściwość, przymioty zucha; odwaga, śmiałość.

Zuchowaty, zakrawający na zucha, podobny do zucha, odważny.

Zuchter, zuchwalec, junak, chwat.

Zuchterstwo, zuchwalstwo, zuchowatość.

Zuchwalczy, właściwy zuchwalcowi.

Zuchwale, Zuchwało *przysł.*, z zuchwałością, zbyt śmiele, bezczelnie, hardo.

Zuchwalec, człowiek zuchwały, zbytni śmiałek, stawiający ś. hardo do innym.

Zuchwaleć, stawać ś. zuchwałym, nabierać zuchwałości.

Zuchwalić, czynić zuchwałym, doprowadzać do zuchwalstwa; **z. się,** stawać ś. zuchwałym, nabierać zuchwałości; **z.** się na coś = odważać ś. na coś.

Zuchwalstwo — *p.* Zuchwałość.

Zuchwała, Zuchwałka, osoba zuchwała; zuchwałość.

Zuchwałość, Zuchwalstwo, właściwość osoby zuchwałej, hardość, bezczelność, zbytnia śmiałość, postępek zuchwały.

Zuchwały, zbyt śmiały, hardo stawiający ś. innym, z ujmą dla ich stanowiska, wieku i t. p.

Zuja, miękka gąbczasta masa, zrobiona z włosów i błon, oddzielających ś. od skór przy garbowaniu, ze starych rozkręconych powrozów i t. p., służąca do zatykania dziur i szpar w promach, okrętach i t. p.

Zula, gliniaste źródło wody słonej.

Zulus, członek szczepu Zulu; w języku wioślarzy: wioślarz amator, nie należący do stowarzyszenia wioślarskiego.

Zupa *nm.*, polewka, potrawa płynna; to ci **z.!,** zrobiła ś. **z.!** = to nieprzyjemna, powikłana sprawa!

Zupełnie *przysł.*, z zupełnością, względem wszystkich części bez wyjątku, całkowicie, całkiem.

Zupełność, właściwość tego, co jest zupełne.

Zupełnowładnie *przysł.*, z władzą nieograniczoną.

Zupełnowładny, posiadający władzę nieograniczoną, autokratyczny.

Zupełny, we wszystkich swych częściach cały, wszystek, któremu nic nie braknie, nienaruszony, kompletny, całkowity, bezwzględny, nieograniczony.

Zupka *zdr.* od Zupa.

Zupny, odnoszący ś. do zupy.

Zuzel, Zużel — *p.* Żużel

Zuzula, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Zużycie, spotrzebowanie, zniszczenie wskutek używania.

Zużyć — *p.* Zużywać.

Zużyteczniać *dok.* Zużytecznić; czynić użytecznym a. użyteczniejszym; **z. się,** stawać ś. użyteczniejszym.

Zużytecznić — *p.* Zużyteczniać.

Zużytkowywać *dok.* Zużytkować; używać czegoś na swój a. cudzy użytek, używać pożytecznie, wyciągać pożytek z czegoś.

Zużytkować — *p.* Zużytkowywać.

Zużywać *dok.* Zużyć; używając niszczyć, wypotrzebowywać, konsumować; wyczerpywać; niszczyć, osłabiać, nadwerężać, korzystać z czegoś aż do końca; **z. się,** niszczyć ś., psuć ś. od używania.

Zwab, zwabienie, przywabianie, powab, ułuda, wdzięk, ponęta.

Zwabiać *dok.* Zwabić; wabić, przywabiać, przynęcać: u myśliwców: wydawać głos jakiegoś ptaka dla przywabienia go.

Zwabnik, koń kształtny.

Zwać, głosem podniesionym przyzywać, przywoływać, wzywać; nadawać imię, nazywać, przezywać, mianować; jak cię tam zwą!=pogardliwe zwracanie ś. do kogoś, udając, że ś. nie pamięta jego nazwiska; jak ś. zwał, tak ś. zwał, byleby ś. dobrze miał = mniejsza o to, co mówią inni o człowieku, byleby mu ś. powodziło; **z. się,** mieć jakieś imię, nazywać ś.; co ś. zowie! = jak ś. należy, porządnie, przyzwoicie, w całem tego słowa znaczeniu.

Zwada, kłótnia, swar, spór, waśń, niezgoda, bójka; ani do rady, ani do **z-y** = do niczego nie zdolny, niedołęga.

Zwadca, Zwadnik, Zwadziciel, człowiek zwadliwy, kłótnik, sprzeka awanturnik.

Zwadka, mała zwada, niewielka kłótnia.

Zwadliwie, Zwadnie *przysł.*, ze zwadliwością, kłótliwie.

Zwadliwość, skłonność do wadzenia ś., kłótliwość, awanturniczość.

Zwadliwy, Zwadny, skłonny do zwady, kłótliwy, swarliwy, niespokojny, awanturniczy, warcholski.

Zwadniczka, Zwadzicielka *for. ż.* od Zwadnik.

Zwadnik — *p.* Zwadca.

Zwadzać *dok.* Zwadzić; waśnić, kłócić kogoś z kimś; **z. się,** rozpoczynać zwadę, zaczynać kłócić ś. z kimś.

Zwalać *dok.* Zwalić; staczać z góry na dół; przewracać, obalać coś ciężkiego, zbijać, strącać; wywracać: **z.** kogoś z nóg; choroba z nóg go **z-iła** = pozbawiła sił, wycieńczyła; dwa kieliszki **z-iły** go z nóg = upił ś. niemi zupełnie; **z.** drzewo = ścinać; **z.** kogoś szablą, toporem = zabijać; **z.** kogoś kijem = uderzać mocno, walić; **z.** do kupy = walić, zrzucać w kupę, bezładnie, waląc, zgromadzać w jednem miejscu; *przen.*, **z.** coś na kogoś = składać, zrzucać coś na niego, np. winę, odpowiedzialność, obowiązek; *przen.*, pozbawiać kogoś godności, urzędu i t. p.; **z. się,** obalać ś., przewracać ś., rozwalać ś.; padać, toczyć ś. z góry na dół; spadać do kupy, na jedno miejsce, waląc ś., gromadzić ś.; spadać na kogoś w znaczeniu moralnem, gromadzić ś.: **z-ają** się na niego troski, nieszczęścia i t. p.

Zwalać (się), powalać (ś.), pobrudzić (ś.), zbrukać (ś.).

Zwalczać *dok.* Zwalczyć; walcząc porażać, zwyciężać, pokonywać; **z.** przeszkody, przeciwności = przezwyciężać.

Zwalczyciel, ten, który zwalczył kogoś, coś, zwycięzca.

Zwalczyć — *p.* Zwalczać.

Zwalić — *p.* Zwalać.

Zwalina — *p.* Zwalisko.

Zwalisko, Zwalina, Zwaliny (-in), gmach rozwalony, ruiny, rudera, rozwaliny, gruzy; zwalone w kupę odłamki skał.

Zwalisto *przysł.*, ze zwalistością.

Zwalisty, dający ś. łatwo zwalić, wywrotny; obwisły, zwisający.

Zwalniać *dok.* Zwolnić; czynić wolniejszym, mniej szybkim: **z.** biegu, kroku; uwalniać, czynić wolnym, swobodnym; czynić łagodniejszym, miękczyć, łagodzić; rozwalniać: **z.** żołądek; **z. się,** stawać ś. wolniejszym, słabszym, łagodniejszym.

Zwalny, nawalny, gromadny.

Zwał, mnóstwo czegoś, jakichś przedmiotów, bezładnie zwalonych w kupę: **z.** lodu, śniegu, pni zwalonych, okruchów skał i t. p.; **z.** górski = obrywanie ś. olbrzymiej masy skalnej, walącej ś. wdół.

Zwała drzewo ścięte w lesie i tam leżące.

Zwałkować, powałkować wszystko, co było do wałkowania.

Zwany, którego zwą, któremu nadano jakieś imię, przezwisko; tak **z.** (w skróceniu: t zw.) = mający jakąś szczególną nazwę.

Zwapnieć (się), *dok.* Zwapnić (ś.); zmieniać (ś.) w wapno.

Zwapnieć, zmienić ś. w wapno.

Zwapnienie *rzecz.* od Zwapnieć; **z. żył** — *p.* Skleroza.

Zwarcica, część składowa tkanki roślinnej.

Zwarcie *rzecz.* od Zewrzeć; **z. elektryczne** = bezpośrednie zetknięcie ś. przewodów o nierównem napięciu lub też połączenie przewodów za pośrednictwem małego oporu, spowodowane najczęściej przebiciem warstwy izolującej je od siebie; **z.** elektryczne ze szkieletem = przypadkowe, niepożądane połączenie przewodnika ze szkieletem maszyny lub przyrządu, powstałe skutkiem przebicia izolacji; **z.** z ziemią = przypadkowe połączenie przewodnika elektrycznego z ziemią.

Zwarcie *przysł.*, sposobem zwartym, gęsto, ściśle, jedno obok drugiego.

Zwarjować, dostać pomieszania zmysłów, stać ś. warjatem.

Zwartogłowieć, stać ś. wartogłowem.

Zwartość, właściwość tego, co jest zwarte.

Zwartować, przewartować, przewertować, przejrzeć uważnie, spostrzec.

Zwarty, ściśnięty, ścisły, gęsty, tłumny.

Zwarzać *dok.* Zwarzyć, gotować na ogniu, warzyć; niszczyć mrozem, upałem, suszą i t. p.; **z.** żelazo = spajać je przy silnem ogrzaniu; **z. się,** być zwarzanym; o mleku: ściąć ś. w kłaczki twarogowe.

Zwaśniać (się), *dok.* Zwaśnić (ś.); kłócić (ś.), waśnić (ś.), różnić (ś.), wadzić (ś.).

Zwaśnienie *rzecz.* od Zwaśnić; waśń, sprzeczka, kłótnia, niezgoda.

Zwaśniony, którego zwaśniono; który zwaśnił ś. z kimś.

Zwaśń, spór, sprzeczka, kłótnia, waśń.

Zważać *dok.* Zważyć; wagą dochodzić ciężaru czegoś, ważyć; podnosić coś ciężkiego; wyprowadzać z równowagi, przeważać, przechylać coś; zwracać uwagę na coś, mieć baczenie, wzgląd na coś, brać coś pod uwagę, baczyć na coś; nie **z-ając,** nie **z-ywszy** na coś = pomimo, mimo co; **z-ywszy** na to, że... = ponieważ, ze względu na to, że...; **z.** się, być zważanym; tracić równowagę, przeważać ś,, przechylać ś.

Zwąchać, Zwąchnąć, Zwęchnąć, dojść węchem, domyślić ś. czegoś, zmiarkować coś, przewąchać ś.; **z. się,** być zwąchanym; *żart.*, porozumieć ś., zmówić ś.

Zwątlać *dok.* Zwątlić; czynić wątłym a. wątlejszym, osłabić, nadwerężyć, nadwątlić, wysilać, wyczerpywać.

Zwątleć, wątłym ś. stać, stracić siły, zdrowie, osłabnąć, osłabieć.

Zwątlić — *p.* Zwątlać.

Zwątpiały, który zwątpił, stracił nadzieję.

Zwątpiciel, ten, który zwątpił.

Zwątpić, stracić nadzieję co do czegoś, przestać liczyć na coś, nie spodziewać ś. czegoś.

Zwątpienie *rzecz.* od Zwątpić; stan duchowy człowieka, który zwątpił, stracił nadzieję; desperacja, apatja.

Zwątpiony, o którym zwątpiono, który zwątpił.

Zwątrobienie *med.*, przemienienie ś. płuca w masę podobną do wątroby wskutek zapalenia, hepatyzacja.

Zwełnieć, zmienić ś. w wełnę, stać ś. wełniastym, podobnym do wełny.

Zwerbować, zaciągnąć do wojska; *przen.*, przyciągnąć sobie kogoś, jako swego zwolennika, stronnika, adherenta i t. p.

! Zweryfikować, sprawdzić, porównać z czemś.

Zwędzać *dok.* Zwędzić; wędzić; całkowicie; *żart.*, sprzątnąć cichaczem, kraść.

Zwęglać (się), *dok.* Zwęglić (ś.); obracać (ś.) w węgiel.

Zwęgleć, obrócić ś. w węgiel, zwęglić ś.

Zwęszyć, poczuć, jako pies, węchem, zwąchać; *żart.*, domyślić ś. czegoś, zmiarkować coś.

Zwężać *dok.* Zwężyć, Zwęzić; czynić węższym; **z. się,** stawać ś. węższym.

Zwężony, którego zwężono; który zwęził ś., wąski.

Zwiać — *p.* Zwiewać; *żart.*, uciec, umknąć, drapnąć.

Zwiadki — *p.* Zwiady.

Zwiadowca, ten, co chodzi na zwiady.

Zwiady, Zwiadki, wzwiady, wywiady, wywiadki.

Zwiastować, oznajmiać, obwieszczać, zapowiadać naprzód, wieścić, wróżyć, przepowiadać, prorokować.

Zwiastowanie *rzecz.* od Zwiastować; **Z. N. P. Marji** = święto kościoła katolickiego, przypadające na 25 marca, a ustanowione na pamiątkę oznajmienia Jej przez anioła, że będzie matką Chrystusa.

Zwiastun, ten, który zwiastuje coś, poseł, herold; ten, który zawiadamia, przepowiada coś, prorok; objaw poprzedzający coś, objaw zapowiedni, zapowiedź.

Zwiastunka *for. ż.* od Zwiastun.

Związać — *p.* Związywać.

Związanie, zjednoczenie, zespolenie, zlanie, połączenie; to, co wiąże. węzeł.

Związek, to, co służy do związania czegoś, węzeł; to, co wiąże, łączy ludzi pomiędzy sobą, taki lub inny stosunek między ludźmi: **z.** przyjaźni, pokrewieństwa, miłości; **z.** małżeński = małżeństwo; **z.** krwi=pokrewieństwo; mieć z kimś **z-i** = mieć z nim stosunki; spójność, łączność, skojarzenie jednej myśli z drugą: **z.** logiczny myśli; mówić bez **z-u** = bezładnie; pewna grupa ludzi, krajów, państw, miast, łączących ś. z sobą jakąś umową dla wspólnego celu, towarzystwo, często tajemne, stowarzyszenie, organizacja; sprzysiężenie, konfederacja, zwłaszcza konfederacja wojskowa w dawnej Polsce, zawiązana w celu dopominania ś. zaległego żołdu; **z-ki** zawodowe = mające na celu obronę interesów robotników, należących do tej samej gałęzi przemysłu, w ich walce z przedsiębiorcami; **z.** chemiczny = połączenie ś. ciał z sobą w ten sposób, że tracą prawie zupełnie swoje własności, dając nowe ciało o zupełnie nowych własnościach.

Związkowy, dotyczący związku, należący do związku; *rzecz.*, uczestnik związku, sprzymierzeniec, sprzymierzony, sprzysiężony.

Związywać *dok.* Związać, łączyć, spajać zapomocą związania; zawiązywać, obwiązywać; krępować sznurami lub czemś podobnem; *przen.*, układać, tworzyć coś, zwłaszcza tajemnie: **z.** spisek, konfederację itp.; **z.** komuś grzechy = nie odpuszczać ich; obowiązywać, obligować, znieważać kogoś do czegoś przez wymuszenie na nim słowa, przyrzeczenia, przysięgi i t. p.: **z.** kogoś słowem, przyrzeczeniem, przysięgą, ślubem; **z.** ślubem małżeńskim, zakonnym i t. p.; **z. się,** być związywanym; knuć spisek, sprzysiężenie między sobą; łączyć ś. w związek; łączyć ś. między sobą.

Zwichnąć, przekręcić, wykręcić, zgiąć, wywichnąć: **z.** rękę, nogę = wykręcić je ze stawów; **z.** sobie karjerę = zepsuć sobie swoje dotychczasowe stanowisko, dążenie do lepszego stanowiska; **z. się,** wywichnąć ś., złamać ś., przekręcić ś.

Zwichnięcie *rzecz.* od Zwichnąć; zakłócenie w ruchu ciał niebieskich, spowodowane zbliżeniem ś. do nich innych ciał niebieskich.

Zwichnięty, którego zwichnięto, który ś. zwichnął; uszkodzony, wywichnięty, sprowadzony z właściwej drogi.

Zwichrzyć, doprowadzić do nieładu, powichrzyć, potargać: **z.** komuś włosy; wywołać niepokój, nieporządek, zaburzenie: **z.** cały kraj; **z. się,** dojść do nieładu, potargać ś., powichrzyć ś.

Zwić — *p.* Zwijać.

Zwid, rzecz widomie ziszczona, zjawa.

Zwidlina, rodzaj zwierzokrzewu.

Zwidłować *bud.*, złączyć sztuki drzewa w kształcie wideł.

Zwidzieć się, przywidzieć ś., wydać ś.

Zwiedliwość, zwyczaj zwodzenia drugich, wprowadzanie w błąd, łudzenie.

Zwiedliwy *stpl.*, łudzący, zwodzący, zwodniczy, oszukańczy.

Zwiedzacz, ten, co zwiedza.

Zwiedzać *dok.* zwiedzić; iść dokąd, do wielu miejsc, aby coś zobaczyć, ażeby mieć wiadomość o czemś, odwiedzać, nawiedzać.

Zwiedzenie, czynność czas. Zwiedzać; czynność czas Zwieść.

Zwiedziciel, Zwiedca, ten, który zwiedza, ogląda, wizytator; dochodzący czegoś, wybadujący; **z.** krajów = podróżnik, wojażer.

Zwiedzić — *p.* Zwiedzać.

Zwiedzieć się, dowiedzieć ś.

Zwiedziony, którego zwiedziono, oszukano.

Zwielmożnieć, stać ś. wielmożnym, stać ś. wielkim panem; spanoszyć ś., wynieść ś.

Zwielmożyć, Zwielmożnić, uczynić wielmożnym, bogatym, spanoszyć; **z. się** — *p.* Zwielmożnieć.

Zwielokrotnić, powiększyć wielokrotnie.

Zwieloraczać *dok.* Zwieloraczyć; czynić wielorakim, rozdzielać na wiele gatunków.

Zwieńczać *dok.* Zwieńczyć; obdarzać wieńcem, uwieńczać, koronować; błogosławić kogoś; **z.** kogoś z kimś *gwar.*, zaręczać, łączyć kogoś z kimś węzłem małżeńskim.

Zwier, szczelina pionowa pomiędzy skrzydłami nieprzystających do siebie szczelnie drzwi a. okien.

Zwieracz, mięsień w ciele ludzkiem lub zwierzęcem, otaczający okrężnie jakiś otwór ciała i służący do zamykania tego otworu, czyli zwierania.

Zwierać *dok.* Zewrzeć; ściskając spajać, ściskać szczelnie, zamykać mocno, zbijać razem, np. gwoździami; *przen.*, łączyć, kojarzyć, jednoczyć pod względem moralnym; **z.** konia ostrogami = spinać, ściskać go ostrogami; **z.** psy = brać je na smyczę; **z. się,** zamykać ś. szczelnie; **z. się** z kimś=ścierać ś. w boju, zaczynać walczyć z kimś; ścinać ś., zgęstniać ś. w masę: mleko **z-a** ś. w twaróg.

Zwiercać *dok.* Zwiercieć, Zwiercić; wiercić, przewiercać coś świdrem, gwoździem i t. p.; zwierać, spajać, zbijać; **z.** coś=ucierać, wiercić: **z.** mak.

Zwierciadelnik — *p.* Zwierciadlnik.

Zwierciadełko *zdr.* od Zwierciadło.

Zwierciadlany, odnoszący ś. do zwierciadła, podobny do zwierciadła; przyozdobiony zwierciadłami, zawieszony zwierciadłami.

Zwierciadlarz — *p.* Zwierciadlnik.

Zwierciadlnica, Zwierciedlniczka, *for. ż.* od Zwierciadlnik.

Zwierciadlnictwo, wyrób zwierciadeł.

Zwierciadlniczy, odnoszący ś. do zwierciadlnika a. zwierciadlnictwa.

Zwierciadlnik, Zwierciedlnik, Zwierciadelnik, Zwierciadlarz, rzemieślnik, wyrabiający zwierciadła, właściciel fabryki zwierciadeł; kupiec, sprzedający zwierciadła.

Zwierciadło, gładka powierzchnia, mogąca odbijać padające na nią promienie świetlne i dawać obrazy, znajdujące ś. przed niemi, wierne co do kształtów i barw: **z.** wody, lodu i t. p.; gładko wypolerowana powierzchnia metalu a. szkła, podlanego mieszaniną cyny i rtęci, odbijająca przedmioty, lustro; *przen.*, wierne odbicie, odzwierciedlenie czegoś, obraz, konterfekt czegoś: oko jest **z-em** duszy; *przen.*, wzór, wizerunek, przykład; jak po **z-edle** = jak po szkle, jak po stole, równo, gładko.

Zwierciadłowy, dotyczący zwierciadła, przedstawiony zapomocą zwierciadła: pismo **z-e**=odwrotne.

Zwiernik *el.*, przyrząd służący w silniku elektrycznym do zwierania wirnika i podnoszenia szczotek.

Zwierszenie, taras, płaszczyzna wału, tarasu.

Zwierz, wielkie dzikie zwierzę; *zbior.*, zwierzęta; człowiek dzikich, surowych, zwierzęcych obyczajów; człowiek, nie hamujący ś. w gniewie, wściekły; człowiek wyuzdany zmysłowo; iść na **z-a** = na polowanie na dzikie zwierzęta; polować na grubego **z-a** = na niedźwiedzia, dzika i t. p.; *przen.*, ścierać ś. z potężnym wrogiem.

Zwierzać *dok.* Zwierzyć; powierzać komuś coś, ufać; **z. się,** komuś z czemś, z czegoś = powierzać komuś coś, wyjawiać mu jakąś tajemnicę, odkrywać mu coś tajnego, ufając jego wierności, polegając na jego wierze.

Zwierzątko, małe, drobne zwierzę.

Zwierzchał, owad z rzędu półpokrywych (fig.).

Zwierzchni, odnoszący ś. do wierzchu, będący na wierzchu, na powierzchni czegoś, zewnętrzny, górny; wyższy, przedniejszy celniejszy, mocniejszy, lepszy, znakomitszy; mający zwierzchność, władzę nad innemi, zwierzchniczy, przełożony; powierzchowny, zewnętrzny, niegruntowny, nieistotny, nie dotyczący treści czegoś.

Zwierzchnica, zwierzchnia, górna część czegoś, powierzchnia.

Zwierzchnictwo, stanowisko zwierzchnika względem podwładnych; zwierzchność, przełożeństwo, naczelnictwo, władza wyższa, naczelna.

Zwierzchniczka *for. ż.* od Zwierzchnik.

Zwierzchniczy, zwierzchnika dotyczący, zwierzchni.

Zwierzchnie *przysł.*, zwierzchu, powierzchu, powierzchownie, zewnętrznie.

Zwierzchnik, człowiek, mający zwierzchność nad innemi; przełożony, pryncypał, naczelnik.

Zwierzchność, stosunek zwierzchnika do podwładnego, przełożeństwo, naczelnictwo; *zbior.*, zwierzchnicy, przełożeni; władza zwierzchnia, rząd, urząd, sprawujący władzę prawomocną.

Zwierzchu — *p.* Wierzch.

Zwierzenie *rzecz.* od Zwierzyć; to, co ś. komuś zwierza, tajemnica zwierzona; **z. się**, poufne powiedzenie komuś czegoś.

Zwierzę, ciało organizowane, opatrzone narządami zewnętrznemi i wewnętrznemi, służącemi mu do ruchu, do czucia, widzenia, słyszenia i t. p., oraz do przyjmowania pokarmów zwierzęcych i roślinnych, w celu odżywiania ś. i trawienia ich, w przeciwstawieniu do roślin, jako istot organicznych, nie opatrzonych czuciem ani swobodą ruchów: **z.** kręgowe = kręgowiec, **z.** ssące = ssak, **z.** domowe = bydlę; *przen.*, człowiek, odznaczający ś. instynktami zwierzęcemi, dziki, krwawy okrutnik a. gwałtownik lub rozpustnik, nie umiejący zapanować nad swemi namiętnościami.

Zwierzęcieć, stawać ś. zwierzęciem, stawać ś. podobnym do zwierzęcia, zatracać cechy ludzkie.

Zwierzęcość, Zwierzęctwo, natura zwierzęca, cechy zwierzęce w charakterze ludzkim, jak np. okrucieństwo, dzikość, gwałtowność, rozpusta niepohamowana.

Zwierzęcy, odnoszący ś. do zwierzęcia, właściwy zwierzętom: instynkt **z.** — taki, jak u zwierząt, dziki, jak zwierzęta, bydlęcy, rozbestwiony, bestjalski.

Zwierzętopis, Zwierzętopismo, opis zwierząt, zoologja opisowa, zoografja.

Zwierzobójca, myśliwy zwierząt.

Zwierzojadacz, człowiek, karmiący ś. mięsem zwierząt.

Zwierzojedz, Zwierzojedztwo, jadanie mięsa zwierząt, karmienie ś. niem; zagryzienie przez zwierza.

Zwierzokrzew, dawna nazwa grupy niższych zwierząt wodnych, przeważnie osiadłych, do której obecnie należą głównie zwierzęta jamochłonne.

Zwierzokwit, rodzaj zwierzokrzewu z gromady promienistych, polip towarzyski.

Zwierzołowny, łowiący zwierzęta.

Zwierzołowstwo, łowienie zwierząt, polowanie na zwierzęta.

Zwierzostan, stan pod względem ilości, jakości i warunków w jakich znajduje ś. zwierzyna w danej miejscowości.

Zwierzyć — *p.* Zwierzać.

Zwierzyna, wogóle zwierzęta nie hodowane, lecz żyjące dziko w lesie lub w polu, zwłaszcza dziki, sarny, jelenie, zające i wiele ptaków dzikich; mięso tych zwierząt upolowanych; potrawy z tego mięsa; *przen.*, gruba **z.** = znaczna zdobycz.

Zwierzyniarz, handlarz zwierziną.

Zwierzyniec, duży park a. część lasu, ogrodzona wysokim parkanem, przeznaczona do hodowli zwierząt, zwłaszcza zwierzyny (jeleni, danieli, sarn, łosi, żubrów i t. p.); ogród zoologiczny; **z.** niebieski — *p.* Zodjak.

Zwierzynka *zdr.* od Zwierzyna.

Zwierzynny, odnoszący ś. do zwierzyny, obfitujący w zwierzynę.

Zwierzyńcowy, odnoszący ś. do zwierzyńca, odnoszący ś. do zwierzyńca niebieskiego, zodjakalny.

Zwiesić — *p.* Zwieszać.

Zwiesistość, własność tego, co jest zwiesiste, obwisłość.

Zwiesisty, zwisły, obwisły; stromy, spadzisty.

Zwieszać *dok.* Zwiesić; spuszczać coś z góry na dół, tak, że wisi, uwieszać, przywieszać; schylać, pochylać, opuszczać ku dołowi: **z.** nos = tracić na minie, tracić fantazję, spuszczać z tonu, doznać w czemś zawodu; **z. się**, być zwieszanym; zwisać, wisieć na dół.

Zwieszak *el.*, oprawa do żarówki, wisząca na sznurze lub rurze (fig.).

Zwieszczać *dok.* Zwieścić; obwieszczać, oznajmiać, zwiastować.

Zwieść — *p.* Zwodzić.

Zwietrzać *dok.* Zwietrzyć; wystawiać na wiatr, przewietrzać, wywietrzać; doprowadzać do stanu zwietrzałości; poczuwać węchem, węszyć; *przen.*, przeczuwać coś, odgadywać, domyślać ś. czegoś; **z. się**, zarażać ś. powietrzem, morem.

Zwietrzałość, stan tego, co jest wywietrzałe.

Zwietrzały, który zwietrzał, który rozkruszył ś. od działania powietrza.

Zwietrzeć, wywietrzeć, stać ś. wywietrzałym, zwietrzałym, stracić pewne części lotne; o skałach: rozkruszyć ś. od działania powietrza i wilgoci.

Zwietrznik, otwór do przewietrzania, wentylator.

Zwietrzyć — *p.* Zwietrzać — *p.* Zwiotszyć.

Zwiewać *dok.* Zwiać; unosić z czegoś coś powiewem, zdmuchiwać coś z czegoś; podmuchem spędzać razem.

Zwieźć — *p.* Zwozić.

Zwiędłość, Zwiędniałość, stan tego, co zwiędło.

Zwiędły, Zwiędniały, który zwiądł.

Zwiędnąć, Zwiędnieć, o roślinach a. ich częściach: stracić świeżość przez ulotnienie ś. wody, uwiędnąć; *przen.*, utracić siły żywotne, młodość, zdrowie, zestarzeć ś.

Zwiędnić, uczynić zwiędłym.

Zwiędnieć — *p.* Zwiędnąć.

Zwiększać *dok.* Zwiększyć; czynić większym, powiększać, pomnażać; **z. się**, stawać ś. większym, powiększać ś., pomnażać ś.

Zwiększeć, stać ś. większym.

Zwiewny, dający ś. zwiać, łatwy do zwiania, lotny, nietrwały.

Zwiększyć — *p.* Zwiększać.

Zwięzłość, właściwość tego, co jest zwięzłe; **z.** stylu = zaleta stylu, polegająca na tem, że zamykamy wiele treści w niewielkiej ilości wyrazów.

Zwięzły, krępy, grubopłaski; zamykający wiele treści w niewielkiej ilości wyrazów: styl **z.**, wykład **z.** = treściwy.

Zwiększnie, czynność *czas.* Zwiększyć; zrobienie czegoś większem; przysporzenie, pomnożenie, wzmożenie, spotęgowanie.

Zwięzywać — *p.* Związywać.

Zwięźle *przysł.*, zamykając wiele treści w niewielkiej ilości wyrazów; treściwie, krótko a dobitnie, lakonicznie.

Zwijacz, ten, co zwija; owad z rzędu tęgopokrywych, z rodziny słoników, zwijający liście, które więdną, bardzo szkodliwy (fig.).

Zwijać *dok.* Zwinąć, Zwić; wijąc skręcać razem, motać w kłębek,

nawijać: **z.** nici, sznurek; wijąc skręcać w trąbkę, w wałek: **z.** papier, płótno; zbierać razem coś rozwiniętego, rozpiętego: **z.** chorągiew, żagiel, namiot: **z.** namioty = ruszać obozem; **z.** wojsko = rozpuszczać; **z.** chorągiewkę = spuszczać z tonu, uchylać ś. od jakiegoś rozpoczętego dzieła; zginać, uginać; **z. się,** wić ś., kręcić ś., skręcać ś., zawijać ś. w loki, w kędziory, w trąbkę i t. p.; **z. się** w kłębek = kurczyć ś.; zginać ś., uginać ś.: szabla ś. zwinęła =ześlizgnęła ś., obsnęła ś.; umykać, uciekać, uchodzić pośpiesznie; o koniu: plątać ś., związywać ś.; śpieszyć ś. z jakąś robotą, uwijać ś.

Zwijadełko *zdr.* od Zwijadło.

Zwijadło, narzędzie do zwijania, motowidło, kołowrotek.

Zwijalnia, maszyna do zwijania: **z.** przędzy.

Zwijalny, dający ś. zwijać; spiralny.

Zwikłać (się), powikłać (ś.), splątać (ś.), zgmatwać (ś.).

Zwilgnąć, przejść wilgocią, stać ś. wilgotnym.

Zwilgły, który zwilgnął.

Zwilgocić, uczynić wilgotnym.

Zwilgotnieć, stać ś. wilgotnym, zwilgnąć.

Zwilżacz, przyrząd do zwilżania powietrza.

Zwilżać *dok.* Zwilżyć; nasycać wilgocią, wilżyć, czynić wilgotnym, przykładać coś mokrego.

Zwinąć — *p.* Zwijać.

Zwindować, ściągnąć zapomocą windy.

Zwingljanizm, nauka szwajcarskiego reformatora religijnego, Huldreicha Zwingljusza, odrzucająca obecność Ciała i Krwi Chrystusa w konsekrowanym chlebie i winie.

Zwinglista, Zwingljanin, wyznawca nauki Zwingljusza.

Zwiniątko, to, co zwinięte, zawinięte, mały pakunek, paczka.

Zwinić *stpl.*, obwinić, oskarżyć.

Zwinięcie *rzecz.* od Zwinąć; coś zwiniętego, zawiniątko, kłębek.

Zwinięty, którego zwinięto; który sam ś. zwinął.

Zwinnie *przysł.*, ze zwinnością, sprawnie, zręcznie.

Zwinność, zręczność, sprawność.

Zwinny, szybko coś robiący, zręczny, sprawny.

Zwionąć — *p.* Zwiewać.

Zwiotczeć, osłabnąć — *p.* Zwiotszeć.

Zwiotszały, który zwiotszał, który stracił swe własności, zapach.

Zwiotszeć, stać ś. wiotchym, zedrzeć ś., zniszczyć ś., stać ś. słabym, bezsilnym, chudym.

Zwiotszyć, uczynić wiotchym, zedrzeć, zniszczyć; uczynić słabym.

Zwis, zwisanie np. linji pod własnym ciężarem.

Zwisać *dok.* Zwisnąć; wisieć z góry na dół, opuszczać ś., zwieszać ś.

Zwisko, przezwisko, przydomek, imionisko.

Zwisłoróg, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Zwisłoszka, owad dwuskrzydły, muchowaty.

Zwisłość, cecha tego, co jest zwisłe, wiszące, spuszczone.

Zwisły, który zwisnął, zwieszający ś., wiszący z góry na dół.

Zwisnąć — *p.* Zwisać.

Zwiślik, rodzaj mchu gałęzistego.

Zwitek, coś zwiniętego, skrętek, kłębek, trąbka, fałd, coś zawiniętego, zmarszczka, marszczka; **z.** papieru = zwój; **z.** ksiąg = pismo, rękopis, np. pergaminowy u starożytnych, owinięty około walca.

Zwlekać, Zwłóczyć *dok.* Zwlec; wlokąc ściągać coś z kogoś a. z siebie; zdzierać: **z.** kogoś z czegoś; **z.** do kupy = wlokąc przynosić, ściągać razem; odkładać, odwlekać coś, ociągać ś. z wykonaniem czegoś; nie zrobić odrazu, robić powoli; **z. się** z czegoś=rozbierać ś. z czegoś, zdejmować coś z siebie; wlokąc ś., poruszając ś. z trudnością, schodzić z czegoś: **z. się** z łóżka; odchodzić, oddalać ś.; wlokąc ś. schodzić ś., zgromadzać ś. powoli, zjeżdżać ś. ociężale; być odkładanym, ulegać zwłoce, przeciągać ś., odwlekać ś.

Zwłaczać — *p.* Zwłóczyć.

Zwładać, opanowywać, ująć w karby, poskromić.

Zwłaszcza *przysł.*, szczególnie, osobliwie, głównie, mianowicie, tem bardziej tem więcej.

Zwłoczny — *p.* Zwlókliwy.

Zwłoka, odłożenie, odkładanie czegoś, odwłoka, zwlekanie, zyskanie na czasie; to, co zwleczono z kogoś, łupież, zdobycz: **z.** lwia = skóra, ściągnięta z lwa.

Zwłoki, ciało umarłego, trup.

Zwłokliwie *przysł.*, ze zwłokliwością, z ociąganiem ś.

Zwłokliwość, zwyczaj odkładania, powolność.

Zwłokliwy, Zwłoczny, odwlekający, odkładający na później; którego odłożono; dający ś. odłożyć, odwlec.

Zwłoszeć, stać ś. Włochem, nabrać cech, obyczajów włoskich.

Zwłoszyć, przerobić na Włocha.

Zwłóczyciel, ten, który zwleka, ściąga, odkłada coś, dojutrek.

Zwłóczyć, ściągać na dół; zdejmować coś z siebie, rozbierać ś. z czegoś; **z.** coś do kupy = ściągać w jedno miejsce; **z.** ziemię = zbronować; **z.** kogoś = włócząc go, prowadząc go po różnych miejscach, zmęczyć, zmordować; nie robić zaraz, odkładać, opóźniać.

Zwłókliwość, skłonność, przyzwyczajenie do zwłócznia.

Zwłóknieć, zmienić ś. we włókno.

Zwodca — *p.* Zwodnik.

Zwodek *stpl.*, wezbranie wody w rzece, powódź.

Zwodnica, Zwodniczka, Zwodzicielka, *for. ż.* od Zwodnik; rów w polu, którym woda spływa.

Zwodnictwo, zwodzenie, oszukiwanie kogoś; obłudność, nieszczerość.

Zwodniczy, Zwodzicielski, zwodzący, mamiący, łudzący, oszukujący, ułudny, nie sprawdzający ś., nieprawdziwy.

Zwodnić, uczynić wodnistym, rozwodnić.

Zwodnieć, stać ś. wodnistym.

Zwodnik, Zwodziciel, człowiek, który kogoś zwodzi, omamia, oszukuje; oszust, szalbierz; mężczyzna, uwodzący kobietę, uwodziciel.

Zwodny — *p.* Zwodniczy.

Zwodowy, Zwodny, służący do zwodzenia: most **z.**

Zwodziciel — *p.* Zwodnik.

Zwodzicielka — *p.* Zwodnica.

Zwodzić *dok.* Zwieść; sprowadzać w jedno miejsce, zgromadzać do kupy; sprowadzać z góry na dół; **z.** kogoś od czegoś = odciągać, odprowadzać: **z.** z drogi = sprowadzać na manowce; **z.** z drogi obowiązku, powinności, cnoty = skłaniać namowami, pokusami do wyrzeczenia ś. obowiązku, powinności, cnoty; **z.** do złego = kusić do grzechu i t. p.; **z.** kogoś = oszukiwać, podchodzić kogoś; **z.** bitwę = staczać ją; **z.** tratwę = sprowadzać ją do lądu; **z.** most zwodzony = spuszczać.

Zwodzidziewka, uwodziciel, bałamut.

Zwodzik, owad dwuskrzydły, kosmaty.

Zwodzony, ten, którego zwodzono, oszukano; **z.** most = przerzucony przez fosę i podnoszony i opuszczany na łańcuchach (w dawnych fortecach i zamkach) (fig.); taniec

w **z-ego** = rodzaj tańca, w którym tancerka zaczyna tańczyć z jednym tancerzem i nagle go rzuca, biorąc innego.

Zwoje *lm.*, *el.*, pojedyncze skręty drutu przewodowego, które łączą ś. w zezwoje, zwojnice lub cewki.

Zwojek, rodzaj mchu gałęzistego; rodzaj łapki na kuny, tchórze i t. p.

Zwojka — *p.* Zwójka; zwinięty arkusz blachy.

Zwojnica *el.*, drut przewodowy ukształtowany w formie spirali; cewka.

Zwojnik, część kołowrotka.

Zwojować, zawojować, podbić; wojując zdobyć; *żart.*, zrobić coś złego, zbroić coś.

Zwojówki, rodzaj muszli skamieniałych.

Zwolennictwo, stanowisko zwolennika; *zbior.*, zwolennicy.

Zwolenniczka, *for. ż.* od Zwolennik.

Zwolennik, uczeń, wyznawca, stronnik czyjś; wielbiciel, miłośnik kogoś a. czegoś.

Zwoleństwo, pozwolenie, zezwolenie; przywilej.

Zwolna *przysł.*, wolno, powoli, pomału, niepośpiesznie, ostrożnie.

Zwolniały, który zwolniał.

Zwolnić — *p.* Zwalniać.

Zwolnieć, stać ś. wolnym a. wolniejszym, stać ś. mniej ścisłym, mniej twardym, bardziej płynnym; stać ś. mniej surowym, mniej dokuczliwym, zelżeć: mróz **z-ał.**

Zwolnienie, czynność *czas.* Zwolnić; uczynienie czegoś wolniejszem (**z.** kroku), swobodniejszem, luźniejszem (**z.** mięśnia); wypuszczenie na wolność, uwolnienie od obowiązków, od pracy (**z.** ze służby).

Zwołać — *p.* Zwoływać.

Zwołowacieć, stać ś. podobnym do wołu, ciężkim, niezgrabnym.

Zwoływacz, ten, który zwoływa.

Zwoływać *dok.* Zwołać; wołając zgromadzać, wzywając zbierać w jedno miejsce: **z.** posiedzenie, sejm i t. p.; **z. się,** być zwoływanym, wzywanym; zwoływać siebie nawzajem.

Zwomitować się, wyrzucić z siebie zawartość żołądka, dostać wymiotów, zwymiotować ś.

Zwono, dzwono koła, ryby i t. p.

Zwora, przyrząd, służący do zwierania, spajania czegoś, np. ankra, szpona; w *myśl.*, smycz; psy na smyczy.

Zworka — *p.* Łącznik.

Zwornik w *arch.*, kamień, zamykający sklepienie, klucz sklepienia w rodzaju medaljonu; kamień wapienny, służący do zasklepienia pieca wapiennego ponad ogniskiem.

Zworować, łączyć, spajać, wiązać zworą.

Zworze *biol.*, pierwowzór, typ.

Zwoziciel, ten, który coś zwozi.

Zwozić *dok.* Zwieźć; wozić w jedno miejsce, wozić do kupy, wożąc, zgromadzać na kupę; wozić z góry na dół; **z. się,** być zwożonym; zjeżdżać ś.

Zwoźba — *p.* Zwóz.

Zwoźny, dający ś. zwieźć, mogący być zwiezionym; zgnojony nawozem.

Zwożenie, czynność *czas.* Zwozić; zwózka.

Zwód, most zwodzony; wywód niewinności swojej przed sądem w dawnem prawodawstwie polskiem.

Zwój, fałda, składka, zmarszczka; coś zwiniętego, zwitek: **z.** pergaminu = rękopis pergaminowy, zwinięty nakształt wałka; **z.** nerwowy = węzeł nerwowy czyli część jego grubsza, ganglja, ganglјon; — *p.* Zwoje.

Zwójka, rodzaj ślimaka grzebykoskrzelnego, wąskojęzycznego (fig.); motyl z rodziny zwójkowatych (fig.).

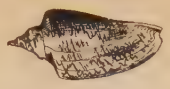

Zwójkówka, mały motyl nocny, z podrzędu tejże nazwy, którego liszki żyją pomiędzy liśćmi, zwiniętemi zapomocą oprzędu.

Zwóz, Zwoźba, Zwózka, zwożenie, zwiezienie: **z.** zboża.

Zwracać *dok.* Zwrócić; obracać w tył, zawracać, wracać z powrotem: **z.** kogoś z drogi = przywoływać z powrotem; obracać, ściągać coś na coś: **z.** na coś oczy, uwagę; kierować: **z.** konia; **z.** coś komuś = oddawać mu to, co ś. od niego wzięło, co stanowi jego własność, powracać, oddawać; **z.** do czegoś, ku czemuś=obracać w pewnym kierunku; **z.** z żołądka = oddawać, zrzucać, co ś. zjadło, wymiotować; **z. się,** być zwracanym; obracać ś., odwracać ś.; **z. się,** dokąd = skierowywać ś., udawać ś., przemawiać do kogoś.

Zwrot, zwracanie, zwrócenie, powrót; oddawanie, oddanie komuś jego własności; obrót: **z.** oczu, głowy i t. p.; miejsce, gdzie ś. coś zwraca, zakręt: **z.** ulicy, drogi, rzeki; obrót, odmiana: **z.** losu; obrócenie ś. (w prawo, w lewo); zmiana przekonań, odstępstwo); w *stylist.*, **z.** mowy, **z.** retoryczny = ozdoba stylowa, która polega na zestawieniu i szyku wyrazów, bez zmiany ich znaczenia.

Zwrotka, grupa wierszy, stanowiąca pewną całość rytmiczną i syntaktyczną, zamkniętą w sobie, jednostajnie powtarzająca ś. w pewnym układzie w całym utworze, strofa.

Zwrotkowy, odnoszący ś. do zwrotki; ułożony zwrotkami.

Zwrotnia *kol.*, belka ruchoma, na której spoczywają długie przedmioty, ładowane na dwa wagony.

Zwrotnica, przyrząd, służący do obrotu i skierowywania z jednych szyn na drugi parowozów i wagonów kolejowych i tramwajowych, weksel (fig.).

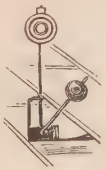

Zwrotniczy, urzędnik kolejowy, pilnujący zwrotnicy.

Zwrotnie *przysł.*, obrotnie, zwinnie, zręcznie.

Zwrotnik *astr.*, jeden z dwu równoleżników, oddalonych od równika o 23°, na których słońce w pozornej swej drodze zwraca ś. z północy na południe i z południa na północ; na półkuli północnej: **z.** raka, na półkuli południowej: **z.** koziorożca (fig.).

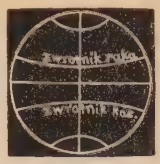

Zwrotnikowy, właściwy zwrotnikom; leżący pod zwrotnikiem a. między zwrotnikami a równikiem: kraje **z-e.**

Zwrotnonogi, mający zwrotne nogi, czyli w górę końcami obrócone.

Zwrotnooki, mający dwoje oczu zwrotnych, t. j. ruchomych.

Zwrotnopalczaste, Zwrótnopalczaste, mające tylny skrajny palec zwrotny: ptak **z.**

Zwrotność, zdolność do zwracania ś., obracania ś. na osi; obrotność, zręczność, zwinność.

Zwrotny, zdolny do zwracania ś., obracania ś., ruchomy; który może być zwróconym, oddanym, powetowanym; służący do zwracania, obracania czegoś: muskuł **z.,** kręg **z.;** punkt **z.** = punkt w którym następuje zwrot ruchu, kierunku i t. p.; do góry końcami obrócony: noga **z.** u ptaka, palec **z.;** obrotny, zwinny, zręczny, zgrabny.

Zwrotowy, dotyczący zwrotu, zwracania, obrotu; ulegający zwrotowi.

Zwrócić — *p.* Zwracać.

Zwrzodowieć, Zwrzodowacieć, Zwrzodzieć, pokryć ś. wrzodami, zamienić ś. we wrzody.

Zwszeteczнieć, stać ś. wszetecznym, wszetecznikiem, oddać ś. wszetecznictwu.

Zwulgarnieć, stać ś. pospolitym, wulgarnym, spowszednieć.

Zwulgaryzować, spopularyzować, spospolitować, upowszechnić.

Zwycięski, który zwycięża, pokonywa, zwyciężający, odnoszący ś. do zwycięstwa, właściwy zwycięzcy.

Zwycięsko *przysł.*, zwyciężając, odnosząc zwycięstwo.

Zwycięstwo, zwyciężenie, pokonanie, pobicie nieprzyjaciela, wzięcie nad nim góry; przezwyciężenie jakiejś trudności.

Zwycięzca, człowiek, który zwyciężył, odniósł zwycięstwo, triumfator.

Zwyciężać *dok.* Zwyciężyć; zwycięstwo odnosić, być zwycięzcą, przewyższać, przechodzić, przenosić kogoś w czemś; przezwyciężać, pokonywać: **z.** przeszkody, trudności;

z. samego siebie = pokonywać swoje żądze, namiętności, pokusy i t. p.

Zwycięzny — *p.* Zwycięski.

Zwycięzyciel — *p.* Zwycięzca.

Zwyciężyć — *p.* Zwyciężać.

Zwyczaić, przyzwyczajać kogoś do czegoś; **z. się** w coś = przyzwyczajać ś., przywykać do czegoś, wkładać ś. w coś.

Zwyczaj, to, do czego ktoś ś. przyzwyczaił, nawyk, nawyknienie, przyzwyczajenie: mieć jakiś **z.,** mieć co we **z-u,** wprowadzić coś w **z.;** wprawa, nabyta ćwiczeniem, przez nawyknienie, biegłość; sposób postępowania, powszechnie przyjęty i wszystkich obowiązujący, obyczaj: według **z-u** = pospolicie, zwykle, **zaz.** jak zwyczajnie bywa.

Zwyczajnie *przysł.,* pospolicie, wedle zwyczaju, zgodnie ze zwyczajem, zwykle, najczęściej, w większości wypadków.

Zwyczajność, Zwykłość, bycie we zwyczaju.

Zwyczajny, będący we zwyczaju, zwykły, pospolity nieosobliwy, nie nadzwyczajny; **z.** do czegoś = mający coś w zwyczaju, przyzwyczajony, przywykły do czegoś.

Zwyczajowiec, człowiek, trzymający ś. dawnych zwyczajów.

Zwyczajowy, będący w zwyczaju, pochodzący ze zwyczaju, oparty na zwyczaju, mający w nim swe źródło: prawo **z-e.**

Zwydrzeć, stać ś. dzikim, znarowić ś., rozpuścić ś., rozwydrzyć ś., rozchciwić ś.

Zwykle *przysł.,* zwyczajnie, pospolicie, najczęściej.

Zwykłość, cecha tego, co jest zwykłe, co jest we zwyczaju.

Zwykły, będący we zwyczaju, zwyczajny, nie osobliwy, nie nadzwyczajny; często ś. powtarzający, codzienny; mający coś we zwyczaju, nawykły, przyzwyczajony do czegoś.

Zwyknąć, nawyknąwszy, mieć coś we zwyczaju, przywyknąć, żwykle coś robić, mówić: zwykł był to mówić = miał zwyczaj to mówić.

Zwyrodniały który zwyrodniał, który ś. wyrodził.

Zwyrodnieć, wyrodzić ś., odrodzić ś. od swoich przodków, być wyrodkiem, stać ś. niższym fizycznie a. moralnie od swoich przodków, stać ś. potworem pod względem cielesnym a. duchowym.

Zwyrodnienie *rzecz.* od Zwyrodnieć; stan istoty zwyrodniałej; w *fizjol.,* zmiana chorobliwa pewnego narządu a. tkanki ciała ludzkiego, zmieniająca jego naturę i prawidłowe czynności, stopniowy upadek zdrowia a. rozwoju fizycznego, umysłowego i moralnego, degeneracja.

Zwysoczenie, zadanie miernicze jak poprowadzić płaszczyznę na ziemię, styczną do danych trzech wzgórzy.

Zwysoka, z wysokości, z wysokiego miejsca: spaść **z.;** dumnie wyniośle: traktować kogoś **z.**

Zwyż *przysł.,* wzwyż, na wysokość, pod względem wysokości; wyżej, poprzednio, w poprzedniem miejscu.

Zwyżka, podwyższenie, podniesienie cen; podnoszenie ś. kursu, hosa; nadpłata, nadmiar, ażjo.

Zwyżkowiec, spekulant giełdowy, który gra na zwyżkę.

Zwyżkowy, dotyczący zwyżki: tendencja **z-a.**

Zwyższyć, przewyższyć, przezwyciężyć, przemóc.

Zybeć, tłuszcz woni aromatycznej, wydzielany z gruczołów wiwery, służy do wyrobu pomad i pachnideł; piżmo zybetowe.

Zybeta, azjatycki gatunek wiwery.

Zybetowy, odnoszący ś. do zybety.

! Zycbad *nm.,* — *p.* Nasiadówka.

Zydel — *p.* Zedel.

Zydz — *p.* Kurzawka.

Zygburgit, minerał z gromady węglowców, z rzędu żywic.

Zygenit, minerał z gromady lamprytów, z rzędu pirytoidów.

Zygmarek — *p.* Prawoślaz.

Zygnema *gr.,* wodorost nitkowaty, o ciałkach zieleni gwiazdkowatych, zrostnica (fig.).

Zygota *gr.,* rodzaj zarodnika u wodorostów, otoczonego grubą błoną (fig.).

Zygoza *gr.,* zjawisko zrastania ś. wymoczków.

Zygzak *nm.,* linja kręta, łamana; podpis niewyraźny.

Zygzakowaty, mający kształt zygzaku.

Zymologja *gr.,* nauka o fermentacji.

Zymotechnika *gr.,* nauka o przemyśle, posługującym ś. w swych wyrobach fermentacją.

Zymoza *gr.,* substancja, otrzymywana z drożdży, zdolna rozkładać cukier na alkohol i dwutlenek węgla.

Zyndra — *p.* Zendra.

Zyndrówka, cegła polewana.

Zys, odmiana orła (fig.).

Zysk, to, co ktoś zyskuje, pieniądze zyskane, zarobione, korzyść, wygrana; chciwość zysku.

Zyska, lotnica, motyl z rodziny pawic (fig.).

Zyskiwać *dok.* Zyskać; mieć z czegoś zysk, mieć coś w zysku, wyciągać z czegoś korzyść; zjednywać pozyskiwać sobie coś, kogoś, osiągać: **z.** sobie czyjeś względy, miłość, zaufanie; **z.** sławę, renomę i t. p.

Zyskolubność, chciwość zysku.

Zyskolubny, lubiący zysk, chciwy.

Zyskownie *przysł.,* przynosząc zysk, korzystnie.

Zyskownik, człek chciwy zysku, mający na czemś zysk.

Zyskowność, zasada zysku, wzgląd na zyski, rentowność, zyskiwanie, korzystne warunki handlu.

Zyskowny, dający duży zysk, korzystny.

Zyszczek, mały zysk.

Zyz — *p.* Zez.

Zyza, sztuka drzewa, zdatna na koryto do statku wodnego, do którego ścieka sączaca ś. woda.

Zyzowaty — *p.* Zezowaty.

Z za *przyim.,* rządzący 2-im przyp.; oznacza: z miejsca, będącego za czemś: z za płotu, z za rzeki.

Zzaciniać *dok.* Zzacnić; zacnym czynić, uzacniać, uszlachetniać.

Zząbkować, porobić, pociąć w ząbki.

Zziajać (się), zmordować (ś.), zmęczyć (ś.) aż do stracenia tchu.

Zziarnkowacenie *med.,* przemienienie ś. tkanek ciała w masę ziarnistą.

Zzierać *dok.* Zejrzeć; patrzeć z góry na coś; szpiegować, podpatrywać, śledzić kogoś.

Zziębiać *dok.* Zziębić, Zziąbić; przeziębiać wskroś, przechodzić zimnem, mrozem; *przen.,* czynić oziębłym.

Zziębły, który zziąbł, przeziąbł.

Zziębnąć, być przejętym zimnem, przeziębnąć nawskroś.

Zzuchwaleć, stać ś. zuchwałym, rozzuchwalić ś.

Zzuchwalić, uczynić zuchwałym, rozzuchwalić; **z. się,** stać ś. zuchwałym.

Zzuć — *p.* Zzuwać.

Zzuwacz, ten, który coś zzuwa; przyrząd do zzuwania.

Zzuwać *dok.* Zzuć; wyzuwać, zwlekać; zdejmować komuś z nóg obuwie; **z. się,** zdejmować z siebie obuwie, rozzuwać ś.

Zzuwadło, narzędzie do zzuwania butów, chłopak do butów.

Zzuwalnia, pomieszczenie, w którem idący do łaźni rozbierają ś., rozzuwalnia.

Zzywać *dok.* Zezwać; zwoływać, przywoływać w jedno miejsce.

Zżąć — *p.* Zżynać—*p.* Zżymać.

Zżegać *dok.* Zżec; palić, spalać wszystko; **z. się,** spalać ś., parzyć ś. czemś rozpalonem.

Zżerać *dok.* Zeżreć, Zeźrzeć; pożerać, zjadać wszystko; wyżerać, wygryzać; *przen.,* frasować, martwić, trapić; **z. się,** żrąc ś. niszczyć ś.; *przen.,* frasować ś., martwić ś., kłócić ś.

Zżeradło *med.,* środek chemiczny, służący do przypalania.

Zżeżoga, gangrena.

Zżęcie, zetnięcie zboża, skoszenie, żniwo.

Zżęty, którego zżęto.

Zżonąć, odpędzić; spędzić razem.

Zżółknąć, Zżółknieć, stać ś. żółtym, nabrać żółtej barwy.

Zżucholić, zupełnie pożuć.

Zżuwać *dok.* Zżuć, Zeżwać; żując zgryzać.

Zżużlić, zapomocą topników, dodawanych w czasie czyszczenia, fryszowania, wypławiania jakiegoś metalu, zamienić w żużle obce domieszane doń substancje.

Zżyć — *dok.* Zżywać.

Zżydzieć, stać ś. podobnym do Żyda, nabrać cech żydowskich.

Zżydzić, uczynić jakby żydowskim.

Zżyły, Zżyty z kimś, z czemś = który ś. zżył, obyty, przyzwyczajony do kogoś, do czegoś.

Zżymać *dok.* Zżąć; kurczyć, marszczyć, ściągać; gnieść, miąć, ugniatać; ściskać, zsuwać ku sobie: **z.** ramionami, **z.** na coś ramionami = ściągnięciem ramion okazywać niezadowolenie, podziw; **z. się,** być zżymanym; **z. się** na coś = wstrząsać ś., wzdrygać ś., wzruszać ś.; **z. się** na kogoś = wzdrygać ś., obruszać ś., gniewać ś., okazywać jawnie niezadowolenie.

Zżynać *dok.* Zżąć; żnąc ścinać, obcinać, skraiwać, zbierać.

Zżywać *dok.* Zżyć; żyjąc spędzać, trawić; **z. się** z kimś = żyjąc z kimś razem, obcując z nim, zbliżać ś. do niego, przyzwyczajać ś. do niego; **z. się** z czemś = przywiązywać ś. do czegoś przez długie użycie.

Ź

Ździebełkowaty — *p.* Ździebłowaty.

Ździebłarz, owad błonkoskrzydły (fig.), z rodziny trzpieniników, którego larwy wgryzają ś. do wnętrza źdźbła

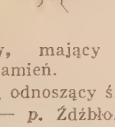

Ździeblisty, mający w sobie źdźbła: **ź.** kamień.

Ździebliny, odnoszący ś. do źdźbła.

Ździebło — *p.* Źdźbło.

Ździebłowaty, złożony ze ździebeł, mający w sobie źdźbła; podobny do źdźbła.

Źdźbło, Ździebło, łodyga roślin trawiastych, gładka, kolankowata, z liśćmi naprzemianległemi, wyrastającemi z kolanek; słomka, drzazga, okruszyna, odrobina, paproch: widzieć **ź.** w oku bliźniego, a nie spostrzegać belki we własnem = postrzegać drobne wady bliźnich, a własnych wielkich nie widzieć; kawałeczek, mała cząstka, nieco, trocha: **ź.** masła, mleka; ani **ź.-a**=nic a nic, ani trochę, wcale; nie masz **ź.** litości=nic a nic, zupełnie; *bud.,* drzewo nieociosane, ogołocone z gałęzi i wierzchołka.

Źle *przysł.,* nie tak, jak trzeba, niedobrze, szkodliwie, złośliwie, podstępnie, nienależycie, niewłaściwie, niestarannie i t. p.: **ź.** mówić, robić, myśleć i t. p.; **ź.** sobie ze mną postąpił = niepoczciwie; **ź.** o nim mówią = niedobrze o nim słychać; **ź. się** mam = jestem niezdrów; **ź.** stoją moje interesy = jestem w kłopotach majątkowych; **ź.** się dzieje na świecie = smutno, niepocieszająco; **ź.** usposobiony = nieswój, bez humoru; **ź.** mu z oczu patrzy = podejrzanie a. złowrogo; **ź.** z nim = jest chory a. jest w niebezpieczeństwie, grozi mu klęska, strata; **ź.** mi jest, **ź.** mi jakoś = słabo mi, mdleję; **ź.** koło mnie = grozi mi zguba, niebezpieczeństwo; **ź.** (*zam.* **ź.** jest) = to nie jest dobre, to jest złe i t. p.: **ź.,** jeżeli dzieci nie szanują rodziców.

Źrebaczek *zdr.* od Źrebak.

Źrebak — *p.* Źrebiec.

Źrebczyk, młody koń.

Źrebiątko, Źrebiąteczko *zdr.* od Źrebię.

Źrebica, młoda klaczka, kobyłka.

Źrebiczka *zdr.* od Źrebica.

Źrebić się, o kobyle, oślicy, mulicy: rodzić płód.

Źrebiec, młody konik.

Źrebię, Źrebiątko, Źrebiąteczko, młody płód koni, osłów, mułów.

Źrebięcy, należący do źrebięcia, właściwy źrebiętom.

Źrebna, o klaczy, oślicy, mulicy: brzemienna płodem.

Źreć, dojrzewać, dostawać ś.

Źrenica, okrągły otwór ciemnego koloru w środku tęczówki ocznej, przez który światło wpada do oka (fig.); strzec czegoś, jak **ź-y** oka =

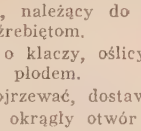

Ź

bardzo starannie, ż niezmierną pilnością; oko, oczy, wzrok, spojrzenie; *przen.,* coś niezmiernie cennego i drogiego: liberum veto szlachta uważała za **ź-ę** swej wolności.

Źreniczka *zdr.* od Źrenica.

Źreniczny, odnoszący ś. do źrenicy, właściwy źrenicy.

Źróbka, źrebiczka.

Źródełko *zdr.* od Źródło.

Źródlany, odnoszący ś. do źródła, pochodzący ze źródła: woda **ź-a.**

Źródleniec, odmiana aragonitu, minerału, podobnego do wapienia, ale różniącego ś. od niego budową włóknistą, promienistą a. łykowatą (fig.).

Źródlić się, wypływać ze źródła.

Źródlisko, niedobre, nieczyste źródło; miejsce, skąd wytryskają źródła; miejscowość, obfitująca w źródła, wilgotna, nisko położona.

Źródlistość, obfitość źródeł.

Źródlisty, obfitujący w źródła, pełen źródeł.

Źródło, miejsce, gdzie woda wytryska z pod ziemi, zdrój, krynica *przen.,* przyczyną, początek, skąd coś pochodzi, skąd ś. coś bierze, czerpie, co powoduje jakieś następstwa: **ź.** dochodu, **ź.** choroby, **ź.** nieszczęścia, powodzenia; **ź.** łez=przyczyna płaczu; **ź.** historyczne = kronika, akt, dokument, list, skąd czerpie ś. jakąś wiadomość historyczną.

Źródłosłowny Źródłosłowowy, odnoszący ś. do źródłosłowu.

Źródłosłów *gram.,* główna część wyrazu, zawierająca w sobie jego znaczenie, pierwiastek, pień.

Źródłowy, należący do źródła, pochodzący ze źródła; odnoszący ś. do źródła, t. j. początku czegoś, początkowy, pierwiastkowy; główny, najważniejszy; wzięty wprost ze źródła historycznego, nie z drugiej a. trzeciej ręki.

Źrzałość *stpl.,* dojrzałość.

Źrzały *stpl.,* dojrzały.

Źrzeć *stpl.,* widzieć, patrzyć, baczyć.

Źrzeć, Żreć *stpl.,* dojrzewać

Ż

Żaba, płaz bezogonowy, o gębie szerokiej, z drobnemi zębami na górnej szczęce, o języku dużym, mięsistym, o tylnych nogach spiętych błoną pławną (fig.); kiedy konia ku-

ją, **ż.** nogę podstawia = mówi ś. o człowieku, udającym większego pod jakimkolwiek względem, niż jest w istocie; nadyma ś., jak **ż.** = udaje coś wielkiego; na jednej łące wół trawy patrzy, a bocian **ż-y** = każdy patrzy swej własnej korzyści; nie zje **ż.** wołu, lubo nań gębę rozdziawia = darmo srożyć ś. na mocniejszego; więcej jest żab, niż bocianów = niepodobna wszystkiego zła wyplenić; *przen.*, człowiek marny i tchórzliwy a złośliwy; *przen.*, bęben, smarkacz, fąfel, bech; w *med.*, **ż-y,** nabrzmienie pod językiem, najczęściej u dzieci, żyłek, zwanych żabiemi; w *weter.*, brodaweczki pod językiem u konia, otaczające otwór kanałów ślinowych; w *mech.*, **ż-y,** palce a. zęby na obwodzie koła, któremi koło, obracając ś. na swej osi, chwyta, podnosi, przyciska drąg a. inną część maszyny; rodzaj zawiasów drewnianych.

Żabcia, mała, ładna, zgrabna, żabka.

Żabeczka *zdr.* od Żabka.

Żabi, właściwy żabie, odnoszący ś. do żaby; **ż.** krzek = ikrzenie ś. żab, płód żab; w *anat.*, **ż-ie** żyłki = podjęzykowe; **ż-ie** gronka = roślina sporysz; **ż-ie** oczka = roślina przetacznik.

Żabiarka, rodzaj małża skójkowatego, żyjącego w czystych potokach i rzekach.

Żabiątko — *p.* Żabię.

Żabieniec, Żabiniec, roślina jednoliścieniowa z rzędu szlamowych, z rodziny żabieńcowatych (fig.).

Żabieńcowate, Żabińcowate, rodzina roślin jednoliścieniowych, z rzędu szlamowych.

Żabię, Żabiątko, młoda żabka, płód żabi.

Żabiniec — *p.* Żabieniec.

Żabioryb, Żaboryb, rodzaj ryby o wielkiej głowie, paszczy szerokiej i uzbrojonej szerokiemi zębami, o trzech kolcach i kilku promieniach, sterczących na grzbiecie, djabeł morski (fig.).

Żabirośl, rodzaj krasnorostu, rosnącego w strumykach w postaci pęczków zielonawo-czerwonych, przymocowanych do kamieni podwodnych (fig.).

Żabiścieg, Żabiściek, roślina jednoliścieniowa, z rzędu szlamowych, z odziny żabiściegowatych (fig.).

Żabiściegowate, Żabiściekowate, rodzina roślin jednoliścieniowych, z rzędu szlamowych.

Żabka *zdr.* od Żaba; **ż.** drzewna, odmiana żaby, rzekotka (fig.); *przen.*,

małe dziecko, pełzające na czworakach; w *med.*, narośl pod językiem, żaby; rodzaj fajerwerku skaczącego, z hukiem przy spalaniu ś.; blaszka łukowata, wbijana w obcas i chroniąca go od zdzierania ś.; jedno z dwu przybitych do futryny żelazek z dziurkami, w których obraca się roleta.

Żabnica — *p.* Żabioryb.

Żabocik, *zdr.* od Żabot.

Żabogłów, ryba bezcierniowata miętuzowata.

Żabojaszczur, gad z rzędu jaszczurek.

Żaboryb — *p.* Żabioryb.

Żabot *fr.*, fałdowana ozdoba z muślinu, jedwabiu i t. p., noszona na piersiach u sukni lub u koszuli.

Żabowate, zwierzęta należące do gadów ziemnowodnych.

Żachnąć się, zrobić gwałtowny ruch niezadowolenia, niechęci odrazy, gniewu.

Żachwa, zwierzę morskie osiadłe, postaci workowatej, z gromady osłonic (fig).

Żaczek *zdr.* od Żak.

Żaden, ani jeden, ani którykolwiek: **ż.** z dwóch = ni ten, ni ów, **ż.** człowiek = nikt; w **ż.** sposób, **ż-ą** miarą, pod **ż-ym** pozorem, **ż-ym** sposobem = niepodobna, zupełnie nie można.

Żadny *stpl.*, szpetny, brzydki, wstrętny, obmierzły, obrzydliwy — *p.* Żaden.

Żaga *nm.*, piła do tarcia drzewa.

Żagawica, Żagawka — *p.* Żegawka.

Żagiel *nm.*, płótno mocne, rozpinane na masztach i rejach okrętów i łodzi, w które dmie wiatr, popychając w ten sposób statek (fig.).

Żagielek *zdr.* od Żagiel; *bot.*, w koronie motylkowej płatek górny, zwykle prosto stojący, zwany też chorągiewką (fig.).

Żagiew, rodzaj grzyba z rodziny żagwiowatych, huba (fig.); wszyst-

ko, co służy do rozpalania ognia, do zapalania, hubka, próchno, podpał,

pochodnia; *przen.*, bodziec, podniecający namiętności: **ż.** buntu, wojny, gniewu, miłości, nienawiści

Żagiewka *zdr.* od Żagiew.

Żaglak *żegl.*, na maszcie przyczepiony drąg, na którym rozpina się żagle.

Żaglica, ryba koścista, skrzelowata.

Żaglik, mały żagiel; gatunek mięczaka, żeglarek.

Żaglisty, pełen żaglów, opatrzony w żagle.

Żaglolotny, lecący na żaglach.

Żaglonośny, poruszający się zapomocą żagli.

Żaglostrój — *p.* Użaglenie.

Żaglościg, gatunek ptaka morskiego (fig.).

Żaglowiec, okręt, opatrzony żaglami.

Żaglownik, rzemieślnik, wyrabiający a. naprawiający żagle, fabrykant żagli.

Żaglowy, odnoszący ś. do żagla; mający żagle, zaopatrzony w żagle: okręt **ż.**; tkanina gruba, mocna z której robią ś żagle: płótno **ż-e.**

Żaglówka, łódź żaglowa.

Żagnica, owad z rzędu siatkoskrzydłych (fig.).

Żagnot *fr.*, licha tkanina bawełniana, z jednej strony połyskliwa, z drugiej matowa, używana na podszewki.

Żagnotowy, zrobiony z żagnotu.

Żagwia, Żagwiówka, motyl z podrzędu prządkówek, z rodziny brudnic (fig.).

Żagwić się, Żarzyć ś. rozpalać.

Żak, sieć rybacka do łowienia ryb, głównie na węgorze.

Żak *czes (gr.)* chłopak, student uczący ś. w dawnych szkołach; mały chłopak, smarkacz; ulicznik, łobuz.

Żakiet *fr.*, strój męski, rodzaj krótkiego surduta z zaokrąglonemi połami; krótkie okrycie wierzchnie damskie.

Żakietka — *p.* Żakiet.

Żakietowy, odnoszący ś. do żakietu; garnitur **ż.** = żakiet, kamizelka i spodnie, jako jedna całość.

Żakostwo, stan żaka; postępowanie, właściwe żakom, smarkaczom, niedorostkom, łobuzerstwo; *zbior.*, żaki.

Żakowski, należący do żaka, właściwy żakowi, łobuzowski, urwisowski, psotny.

Żakuła *łć. stpl.*, klecha, bakałarz.

Żal, żałość, boleść, ból serca, tęsknota, przykrość; przykre uczucie z powodu poniesionej straty, szkody: **ż.** straty, kosztu; żałowanie spełnionego złego uczynku, kajanie ś., skrucha: **ż.** za grzechy; użalenie, politowanie, litość, ubolewanie, współczucie: **ż-u** godny, **ż.** powszechny towarzyszył mu do grobu; próżny **ż.** po niewczasie = nie czas żałować po poniesionej stracie, szkodzie; skarga, żalenie ś., narzekanie: rozwodzić **ż-e;** uczucie żałosne z powodu doznanej krzywdy, rankor, ansa, uraza, pamięć obrazy: mieć **ż.** do kogoś; **ż.** mi czegoś = żałuję; tren, elegja na czyjąś śmierć; urna z popiołami zmarłych u Słowian pogańskich; gorzkie **ż-e** = pieśni żałobne pokutne, śpiewane w czasie Wielkiego Postu.

Żalić się na kogoś = rozwodzić żale, użalać ś.; utyskiwać, ubolewać, skarżyć ś.; litować ś. nad kimś, nad czemś, mieć politowanie współczuć z kimś, z czemś; żal ś., Boże, tylu ofiar = litość bierze, patrząc na tyle ofiar.

Żalnie *przysł.*, z żalem, żałośnie.

Żalnik kurhan na grobie z czasów pogańskich; cmentarz pogański.

Żalny, wyrażający żal, żałosny, żałobny.

Żaluzja *fr.*, zasłona u okna, zrobiona z deseczek, ruchomo z sobą połączonych, osłaniająca od światła, ale nie tamująca ruchu powietrza (fig.).

Żałoba, żal, żałość, ból serca, smutek po stracie osoby drogiej; ubiór żałobny, noszony po śmierci jakiejś bliskiej osoby: nosić **ż-ę,** chodzić w **ż-bie;** *przen.*, smutek, nastrój smutny, boleść: nosić **ż-ę** w sercu; przepisany prawem zwyczajowem czas trwania żałoby.

Żałobka, przewierzgnica, motyl z rodziny sówek (fig.).

Żałobliwie *przysł.*, żałośnie, z żalem, ze skargą.

Żałobliwość, uczucie żalu, smutku, smętek.

Żałobliwy, żałosny, pełen żalu, godny żalu; żałujący ś., użalający ś., skarżący ś.

Żałobnica, kobieta, chodząca w żałobie, opłakująca stratę drogiej osoby, pełna smutku, żalu.

Żałobnik, mężczyzna, chodzący w żałobie, opłakujący czyjąś stratę; posługacz pogrzebowy, niosący przy karawanie pochodnię lub latarnię żałobną albo powożący karawanem; motyl dzienny z rodz. południc (fig.); motyl z podrzędu zmierzchnikowców, z rodziny kordziuków, zawisak borowiec, siwiotek.

Żałobny, wyrażający żal, pełen żalu, smutku, żałosny; odnoszący ś. do żałoby, dokonywający ś. na cześć osoby zmarłej: strój **ż.,** muzyka **ż-a,** nabożeństwo **ż-e, ż-i** słuchacze = uczestnicy pogrzebu, kondukt **ż.** = pogrzebowy.

Żałostka, pieśń żałobna przy pogrzebie.

Żałosnonuty, Żałosnonutny, śpiewany na żałosną nutę.

Żałosność, własność tego, co jest żałosne, co jest pełne żalu.

Żałosny, czujący w sercu żałość, ból, pełen żalu, przejęty żalem, smutny, smętny, tęskny; wyrażający żałość: głos **ż.,** pieśń **ż-a;** wzbudzający żałość: widok **ż.;** godzien litości, politowania, opłakany, żałobny.

Żałość, uczucie boleści, boleść, smutek; żal, tęsknota.

Żałośnie, Żałośliwie *przysł.*, głosem żałośnym, z żałością.

Żałować, czuć żal z powodu straty; **ż.** kogoś = dzielić jego smutek, współczuć z nim, czuć niepokój, smutek, niesmak, wstyd, żal z powodu tego, co ś. zrobiło: **ż.** uczynku, postępku, mowy, słów własnych i t. p.; **ż.** za grzechy = czuć żal, skruchę, kajać ś., pokutować; **ż.** czegoś = szczędzić, oszczędzać, nie wydawać, nie trwonić, skąpić, ochraniać, skąpo, z żalem wydawać: **ż.** grosza, pieniędzy; nie **ż.** czasu i fatygi = poświęcać dużo czasu i trudu; **ż. się,** oszczędzać, ochraniać samego siebie, nie wystawiać siebie samego na niebezpieczeństwo.

Żandarm *fr.*, żołnierz policji wojskowej dla utrzymania publicznego porządku i bezpieczeństwa.

Żandarmerja, policja, zorganizowana wojskowo do pilnowania bezpieczeństwa w kraju.

Żandarmski, dotyczący żandarma, należący do żandarmów, właściwy żandarmom.

Żankiel, roślina z rodziny gwoździkowatych.

! **Żanrowy** *fr.*, malujący obrazy rodzajowe: **ż.** malarz.

Żar, węgle żarzące ś., żarzewie; upał, skwar; *przen.*, zapał, gorą-

cość duchowa, entuzjazm, podniecenie namiętne.

Żarcie *rzecz.* od Żreć; pokarm, jedzenie dla zwierząt a. (w mowie wulgarnej) dla ludzi, strawa, jadło.

Żarcik, lekki, zręczny, niewinny, dowcipny żart, anegdotka.

Żardinjera *fr.*, ozdobna podstawa lub kosz na kwiaty.

Żargon *fr.*, zepsuta mowa o wyrazach poprzekręcanych, używana w miastach; zepsuty dialekt niemiecki, używany przez pospólstwo żydowskie w Polsce.

Żargonowiec, Żyd polski, mówiący tylko żargonem, bądź dlatego, że innego nie posiada, bądź ze względów ideowych, nacjonalista żydowski.

Żargonowy, odnoszący ś. do żargonu, pisany, mówiony w żargonie.

Żarlinek, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Żarliwie *przysł.*, z żarliwością, gorliwie, z zapałem.

Żarliwiec, człowiek, oddający ś. czemuś żarliwie; żarliwy stronnik czyjś, gorliwiec, zelant.

Żarliwość, zapał, gorliwość; zapał, entuzjazm religijny, gorąca pobożność.

Żarliwy, pełen zapału, gorliwy, entuzjastyczny, gorący pod względem duchowym: **ż.** stronnik czyjś; **ż-a** pobożność, **ż-a** prośba = gorąca, natarczywa.

Żarłacz, ryba morska, zwana inaczej rekinem a. ludojadem (fig.).

Żarłoctwo — *p.* Żarłoczność

Żarłocznie *przysł.*, sposobem żarłocznym, z żarłocznością, zbyt łapczywie.

Żarłoczność, Żarłoctwo, nienasycony apetyt, niepohamowana chęć żarcia, obżartość; *przen.*, chciwość, łakomstwo.

Żarłoczny, odznaczający ś. apetytem nienasyconym, chciwie żrący, objadający ś., obżarty; *przen.*, chciwy, łakomy.

Żarłok, ten, który żre, pożera coś chciwie, obżerca, obżartuch; *przen.*, chciwiec, łakomca; gałązka cienka, wodnista, wysysająca soki z drzewa.

Żarna *blp.* młyn ręczny, składający się pierwotnie z dwu kamieni, w jeden z nich, wklęsły, sypano zboże, a drugim rozcierano je.

Żarnice gorączka potna, połączona z wysypką czerwoną na ciele, najczęściej spotykana u dzieci, kur.

Żarnik, naczynie, napełnione żarem, szufla z żarzącemi węglami.

Żarnkarz, człowiek, mielący zboże w żarnach.

Żarnowcowy, odnoszący ś. do żarnowca, właściwy tej roślinie.

Żarnowiec, krzew z rodziny motylkowatych; gałęzi jego używają na miotły (fig.); granit; kamień gąbczasty, krzemienisty, używany na żarna.

Żarnowy, odnoszący ś. do żarn, młyński.

Żarnówka, rękojeść żarn; kamyk wapienny, znajdujący ś. w żołądku raka przed linieniem, racze oko.

Żarny, pełen żaru, upalny, skwarny.

Żaromierz, przyrząd do mierzenia wysokich temperatur, pirometr.

Żarowy, odnoszący ś. do żaru, polegający na rozżarzaniu czegoś; lampa **ż-a** — *p.* Żarówka.

Żarówka *el.*, gazowana = lampa elektryczna, zawierająca drucik wolframowy, umieszczony w bańce szklanej, wypełnionej azotem a. argonem, daje światło b. silne, białe, zbliżone do dziennego; **ż.** próżniowa = zawierająca drucik wolframowy albo węglowy, umieszczony w bańce szklanej z wypompowanem powietrzem (fig.).

Żarstwa, piasek gruby, żwir.

Żart, coś zrobionego a. powiedzianego dowcipnie dla rozśmieszenia, rozweselenia; dowcip uszczypliwy, szyderstwo; igraszka, swawola, zabawka; **ż-ów** tak skąpo używać, jak soli = nie należy nadużywać żartów, bo ś. sprzykrzą; ze mną nie **ż-y** = ze mną nie wolno żatować; to nie **ż-y!** = to rzecz poważna, ważna, nie była jaka, to nie przelewki; obraził ś. nie na **ż-y** = naprawdę obraził ś.; wystroił ś. nie na **ż-y** = wspaniała tualeta; **ż-y** go ś. trzymają = lubi żartować, jest jowialny; dobry **ż.** tynfa wart = zręczny żart jest zawsze mile widziany; niech ś. ciebie takie **ż-y** nie trzymają = przestań żartować; nie do **ż-u** mi = nie mam usposobienia do żartowania; z nim niema **ż-ów** = nie żartuje, jest tęgi gracz, z nim nie przelewki; nie zna ś. na **ż-ach** = obraża ś., gdy z niego żartują; wolne panu **ż-y** = pan (t. j. możny pan) może sobie pozwolić na żarty; **ż-y** sobie z kogoś stroić = żartować, kpić, drwić sobie z kogoś, naigrawać ś. z niego; **ż-em,** na **ż.** = żartując, udając, nie na serjo; **ż.** na bok, **ż.** na stronę, bez **ż-u** = mówiąc serjo, poważnie, porzuciwszy żartowanie.

Żartki, chyży, żwawy, rzeźki, szybki, prędki, bystry, rwący; przenikliwy, prędko pojmujący, obdarzony bystrym umysłem.

Żartko *przysł.*, chyżo, żwawo; bystro, przenikliwie.

Żartkolotny, żartko lecący.

Żartkonogi, żartko biegający, szybkonogi, chybki w nogach.

Żartkoskrzydły, mający żartkie skrzydła, szybko latający.

Żartkość, szybkość, chyżość, żwawość, prędkość; bystrość umysłu, przenikliwość, żywość charakteru: **ż.** dowcipu.

Żartobliwie *przysł.*, z żartobliwością, żartując, nie na serjo.

Żartobliwość, skłonność do żartowania, umysł żartobliwy, pochopność do żartów.

Żartobliwy, zawierający w sobie żarty; skłonny do żartowania, lubiący żartować, krotochwilny, jowjalny.

Żartomówność, sposób mówienia żartobliwy.

Żartomówny, mówiący żartobliwie, żartobliwy.

Żartować, mówić żarty, stroić żarty, bawić ś. żartami, dla żartu mówić coś nieprawdziwego, udawać coś żartobliwie: **ż-ujesz!** = chyba nie mówisz prawdy!, udajesz!, czy to możliwe?; on nie **ż-uje** = zaraz bije; ta choroba nie **ż-uje** = jest poważna; **ż.** z kogoś, z czegoś = szydzić, kpić, drwić, wyśmiewać ś. z kogoś, z czegoś, wydrwiwać kogoś, coś.

Żartownica, Żartowniczka, Żartownisia, kobieta żartobliwa, stroiąca żarty.

Żartownie *przysł.*, żartobliwie, żartując, żartem, nie na serjo.

Żartownik, Żartowniczek (-czka), **Żartowniś,** człowiek żartobliwy, krotochwilny, stroiący żarty, szyderca, kpiarz.

Żartowność, żartobliwość, skłonność do żartowania, jowjalność.

Żartowny, żartobliwy, śmieszny, zabawny, dowcipny, krotochwilny, jowjalny.

Żartwa — *p.* Żertwa.

Żarzący, który żarzy, rozżarza; który ś. żarzy: **ż.** węgiel.

Żarzątek, węgiel przygasły.

Żarzelnia, naczynie zamknięte, napełnione żarem a. gorącą wodą, do ogrzewania łóżek osób chorych, do gorących okładów i t. p., szkandela.

Żarzenie, zasilanie prądem włókna lampy katodowej.

Żarzewie, Zarzewie, węgle rozżarzone, żar, zwłaszcza ukryty w popiele; *przen.*, zarodek, zawiązek, początek, źródło jakiegoś wybuchu namiętnego: **ż.** gniewu, buntu.

Żarzewny, żarzący, rozpalający.

Żarzotki *gwar.*, węgle rozżarzone.

Żarzyczka, roślina z rodziny pierwiosnkowatych.

Żarzyć, rozżarzać, rozpalać, rozniecać ogień; rozpalać do czerwoności; rumienić, czerwienić; *przen.*, podniecać, podżegać, zagrzewać, jątrzyć, poduszczać; **ż. się**, palić ś., gorzeć bez płomienia; *przen.*, zapalać ś., iskrzyć ś., płonąć, pałać; rozpalać ś. do czerwoności; czerwienić ś., rumienić ś.; iskrzyć ś., świecić ś.; *przen.*, jątrzyć ś., srożyć ś.

Żarzystość, żar, żarzenie ś.; *przen.* zapał, entuzjazm.

Żarzysty, pełen żaru, żarzący ś.

Żarzywo, materjał żarzący się, np. stosowany w żarówkach.

Żąć, ścinać zboże sierpem a. maszyną żniwiarką.

Żądać, wyrażać życzenie czegoś, wymagać, prosić natarczywie, dopominać ś., domagać ś. czegoś; pożądać, pragnąć, życzyć sobie czegoś.

Żądanie *rzecz.* od Żądać; to, czego ktoś żąda, przedmiot żądania; życzenie, wyrażone, zwłaszcza na piśmie, w formie urzędowej, wobec sądu, wymaganie wykonania.

Żądełko *zdr.* od Żądło.

Żądlasty, opatrzony żądłem.

Żądlica, owad z rzędu błonkoskrzydłych.

Żądlić, ranić żądłem, kąsać, kłuć żądłem.

Żądlisty, Żądłowaty — *p.* Żądlasty.

Żądliwie — *p.* Żądnie.

Żądliwość — *p.* Żądność.

Żądliwy — *p.* Żądny.

Żądło, ostre zakończenie odwłoku, połączone z gruczołem jadowym u niektórych owadów, np. u pszczół, os i t. p.; nazwa pospolita długiego, wysuwalnego, na końcu rozdwojonego języka u węży (fig.); *przen.*, język uszczypliwy, złośliwość, ukłucie.

Żądłowaty — *p.* Żądlasty.

Żądłówka, owad błonkoskrzydły uzbrojony w żądło, np. pszczoła, w *lm*, **ż-i,** grupa owadów błonkoskrzydłych.

Żądnie, Żądliwie *przysł.*, pożądliwie, z wielką chęcią osiągnięcia celu życzeń.

Żądność, Żądliwość, pożądanie, pożądliwość; chciwość, łakomstwo; chuć, żądza.

Żądny, Żądliwy, pożądliwy, pożądający, chciwy czegoś; pożądany, upragniony, rozkoszny, przyjemny.

Żądza, gorące pragnienie, pożądanie, gwałtowna chęć osiągnięcia czegoś, posiadania; pożądanie cielesne, chuć, miłość cielesna.

Żątka, żęcie, zbieranie zboża.

Żbik, Żbik, zwierzę ssące z rzędu drapieżnych, z rodziny kotów (fig.); chłop, jak **ż.** = zdrów, tęgi.

Żdżgać *dok.* Żdżgnąć; zacinać, uderzać, ukłuć, zakłuć.

Że, *spójn.*, służący do łączenia zdań podrzędnych, dopełniających podmiotowych a. okolicznikowych z głównemi: mówią, że; myślę, że; dobrze czynisz, że; lepiej, że ś. tak stało i t. p.; ponieważ: że nie chcesz słuchać, będziesz ukarany; w różnych wyrażeniach używa ś. jako wyraz bez znaczenia, np., ale że jeszcze nie przyszedł, chodź-że, bądź-że tu mądry, że też zawsze musisz ś. spóźnić, chyba że tak i t. p.; w połączeniu z innemi spójnikami tworzy spójniki złożone, np.: pomimo, że, mimo, że = chociaż; dlatego, że = ponieważ; chyba że = chyba; dość, że= krótko mówiąc i t. p.

Żeberko *zdr.* od Żebro; w *bot.*, wiązka naczyniowa w liściu roślinnym, jako ostatnie rozgałęzienie łodygi, żyłka (fig.); w *lm.*, w szmuklerskiej robocie: guziki i pętelki do zapinania żupana.

Żebracki, Żebraczy, właściwy żebrakowi, należący do żebraka, nędzny, ubogi, biedny.

Żebractwo, stan, żywot żebraczy, żebranina; *zbior.*, żebracy.

Żebraczka, kobieta żebrząca, żyjąca z jałmużny.

Żebraczy — *p.* Żebracki.

Żebraczyna, nędzny, godny litości żebrak.

Żebraczysko, nędzny, obrzydliwy, wstrętny, natrętny żebrak.

Żebrać, Żebrzeć *nm.*, prosić o wspomożenie, o jałmużnę, żyć z jałmużny; *przen.*, prosić, błagać o coś pokornie, uniżenie, z zapomnieniem godności osobistej.

Żebrak, człowiek żebrzący, żyjący z jałmużny, nędzarz, ubogi.

Żebranina, żebranie, proszenie o jałmużnę; żywot żebraka, stan żebraczy; to, co uzyskano z żebrania, jałmużna wyżebrana; chodzić po **ż-ie** = żebrać.

Żebrany, otrzymywany przez żebranie: chodzić po **ż-ym** chlebie = żebrać, żyć z jałmużny.

Żebro, kość łukowato wygięta, przytwierdzona do kolumny pacierzowej, wszystkie żebra razem tworzą klatkę piersiową, osłaniającą płuca i serce (fig.); trafić kogoś pod piąte **ż.** = trafić w serce, *przen.*,

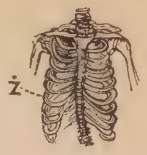

dotknąć do żywego; **ż.** powrozowe = jeden ze skrętów powroza; w *bot.*, **ż.** czartowe = roślina skabioza, której korzeń wygląda jakby ugryziony; w *bud.* — *p.* Żebrowanie; — *p.* Wręga.

Żebropław, zwierzę z wielkiej gromady jamochłonów tejże nazwy, odznaczających ś. tem, że wzdłuż ich ciała ciągnie się ośm żeberek utworzonych każde z szeregu orzęsionych płytek, zapomocą których ś. poruszają (fig.).

Żebrować, prosić o jałmużnę, żebrać; prosić, błagać, zaklinać pokornie; nacinać w drzewie, w kamieniu podłużne wgłębienia.

Żebrowanie *budown.*, biegnące po sklepieniu gotyckiem łuki, przecinające ś. w jednym punkcie, zw. kluczem sklepienia (fig.).

Żebrowato *przysł.*, w kształcie żeber, na podobieństwo żeber.

Żebrowaty, mający kształt żeber, podobny do żeber.

Żebrowień, ryba koścista, skrzelowata, brzuchopłetwa, sumowata.

Żebrownik, roślina z rzędu paproci równozarodnikowych, rodziny paprociowatych, o liściach wyciętych w ząbki (fig.).

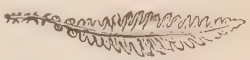

Żebrowy, odnoszący ś. do żeber.

Żebry (-ów), żebranina, żebranie.

Żebrzeć — *p.* Żebrać.

Żebrzyca, roślina koprownik (fig.).

Żeby *spójn.*, łączący zdanie podrzędne okolicznościowe z głównem, ażeby, aby, by, iżby: przyszedł, żeby mi coś powiedzieć; łączący zdanie podrzędne dopełniające z głównem: boję ś., żeby ś. o tem nie dowiedział; chce, żeby to ś. stało; nawet, choćby, gdyby nawet: żeby mi nie wiem co obiecywał, nie ustąpię; obył, bogdajby!, niechby tak było: żeby to było prawdą!

Żec, palić, piec.

Żegadło, narzędzie do wyżegania piętna, do przyżegania, kauterjum; narzędzie chirurgiczne, dawniej używane, do przekłuwania puchliny, wrzodu i t. p., i otwór, tem narzędziem w ciele zrobiony; *przen.*, męka, katownia, męczarnia; kolec, oścień.

Żegawka, gatunek drobnej pokrzywy (fig.).

Żegawnica, zwierzę jamochłonne z gromady tejże nazwy, opatrzone przyrządami pokrzywowemi, zawierającemi gryzący płyn (fig.).

Żeglarczyk *nm.*, *zdr.* od Żeglarz.

Żeglarek, głowonóg dwuskrzelny ośmionogi, żyjący głównie w morzu

Śródziemnem (fig.); motyl z rodziny motylowców cz. witezi (fig.).

Żeglarka, kobieta, zajmująca ś. żeglugą; żona żeglarza; żegluga, żeglowanie.

Żeglarski, należący do żeglarza, odnoszący ś. do żeglarstwa.

Żeglarstwo, sztuka kierowania statkiem, pływającym po wodzie; życie, stan, zajęcie żeglarza; żegluga, żeglowanie.

Żeglarz, człowiek, pływający po morzu, zajmujący ś. żeglugą, marynarz; **ż.** powietrzny = człowiek, latający po powietrzu w balonie a. samolocie.

Żeglować, pływać statkiem po wodzie, kierować statkiem wodnym; trudnić ś. żeglarstwem.

Żeglowanie, żegluga.

Żeglowny, po którym można żeglować, spławny.

Żeglówka — *p.* Żegluga.

Żegluga, pływanie statkiem wodnym, żeglowanie; **ż.** powietrzna = podróżowanie balonem a. samolotem.

Żegnać *nm.*, czynić nad kimś, nad czemś znak krzyża świętego: **ż.** kogoś, coś krzyżem = błogosławić; **ż.** kogoś, żegnać ś. z kimś = rozstawać ś. z kimś; **ż.** świat nogami = wisieć na szubienicy; **ż.** czary, choroby = chcieć je oddalić, odpędzić znakiem krzyża świętego; **ż.** kogoś kijem = bić, tłuc, łomotać; **ż. się,** czynić na sobie znak krzyża świętego; **ż. się,** z kimś=rozstawać ś. z nim, *przen.*, rozstawać ś., rozłączać ś., brać rozbrat z kimś, z czemś, nie mieć nadziei odzyskania czegoś.

Żegżułka, kukułka.

Żelastwo, Żelaziwo, rzeczy, sprzęty, naczynia żelazne osobliwie stare, niepotrzebne, zużyte.

Żelatyna *fr.*, gatunek kleju zwierzęcego zupełnie oczyszczonego, dodawanego do mięsiwa, do ryb, soków z których wygotowuje ś. galareta.

Żelatynowy, zrobiony z żelatyny a. z żelatyną.

Żelazawy *chem.*, w którego skład wchodzi jedna cząsteczka żelaza.

Żelaziak, minerał, w którego skład wchodzi żelazo, ruda żelazna.

Żelazian *chem.*, sól kwasu żelazowego.

Żelazicyjanik, *chem.*, żelazawy cyjanek wodoru.

Żelazik *chem.*, związek w którego skład wchodzi żelazo w jednej cząsteczce, związek żelazawy.

Żelazisto, Żelezisto *przysł.*, z domieszką żelaza.

Żelazisty, Żelezisty, zawierający w sobie żelazo.

Żelaziwo, wszelki sprzęt z żelaza, żelastwo.

Żelazko, narzędzie żelazne niewielkich rozmiarów: **ż.** fryzjerskie = do przypiekania i zawijania włosów (fig.); **ż.** do prasowania = do wygładzania bielizny, ubrania (fig.).

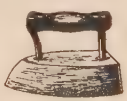

Żelazny, zawierający w sobie żelazo: ruda **ż-a,** woda **ż-a;** zrobiony z żelaza: naczynie **ż-e,** przyrząd **ż-y;** droga **ż-a,** kolej **ż-a** = posuwająca ś. po żelaznych szynach; mający kolor żelaza: koń sierści **ż-ej;** *przen.*, mocny, twardy, nieugięty, hartowny, okrutny: **ż-e** serce, **ż-a** wytrwałość; prawić komuś jak o **ż-ym** wilku = prawić rzeczy niezrozumiałe, duby smalone; wiek **ż.** = wiek zepsuty, wedle podań greckich następował po złotym, srebrnym i miedzianym; list **ż.** = list bezpieczeństwa, glejt; **ż-e** drzewo — *p.* Żeláźniak; **ż-e** korale — *p.* Aragonit.

Żelazo, pierwiastek metaliczny, obficie znajdujący ś. w przyrodzie, odgrywający ważną rolę w życiu organicznem; wytapiany w wielkich piecach hutniczych, bywa używany powszechnie do przeróżnych użytków: **ż.** lane = żelazo otrzymane z przetapiania surówki, odlewane w formach, żelaziwo; **ż.** teowe, — *p.* Teownik; **ż.** kątowe,—*p.* Kątownik; **ż.** korytkowe, — *p.* Korytownik; **ż.** kratowe, — *p.* Kratownik; **ż.** okrągłe, — *p.* Kręglownik; **ż.** płaskie, — *p.* Płaskownik; **ż.** taśmowe, — *p.* Taśmownik; **ż.** zlewne = żelazo otrzymywane w stanie płynnym jako besemerowskie, tomaszowskie lub martynowskie, żelazo kowalne, kute; rzecz, zrobiona z żelaza, przyrząd żelazny, sprzęt żelazny, naczynie żelazne; *przen.*, miecz, oręż: pustoszyć kraj ogniem i **ż-em;** dźwigać **ż-e** pęta = łańcuchy, kajdany, być w niewoli; **ż-a** na wilki, na lisy = samołówka żelazna; **ż.** oracza= pług, lemiesz; **ż.** krawieckie = duże żelazko do prasowania ubrania; mieć serce z **ż-a** = okrutne; kuć **ż.**, póki gorące = załatwiać sprawę, póki czas.

Żelazocyjanek *chem.*, żelazowy cjanek wodoru.

Żelazowatość, własność tego, co jest podobne do żelaza.

Żelazowaty, podobny do żelaza.

Żelazowy, zawierający w sobie żelazo: **ż-e** rudy; w *chem.*, w którego skład wchodzi żelazo w ilości conajmniej dwu cząsteczek: tlenek **ż.**, wodzian **ż.**, chlorek **ż.**, siarczan **ż.**, siarek **ż.**, kwas **ż.** i t. p.

Żeláźniak, roślina amerykańska z rodziny mirtowatych, dostarczająca niezwykle twardego drzewa, niezrąb, żelazne drzewo (fig.).

Żeláźnictwo, wyrób żelastwa, handel żelazem.

Żeláźnik, Żeleźnik, ten co robi około żelaza, kowal; ten co sprzedaje żelazo.

Żele, Zele, talerze, instrument muzyczny: dwie okrągłe blachy mo-

sięźne, używane w orkiestrze dla efektów perkusyjnych (fig.).

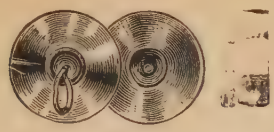

Żelezce, Żeleźce, grot żelazny na końcu strzały, lancy i t p., ostrze żelazne; koniec igły, strzałki kompasowej i t. p.

Żelezieć, przechodzić w żelazo, stawać ś. podobnym do żelaza.

Żeleźniak, wielki garnek żelazny do gotowania — *p.* Żelaziak.

Żeleźnica, kobieta, pracująca przy wyrobie żelaza kobieta, handlująca żelazem; szyna kolejowa.

Żeleźnictwo, przemysł żelazny, wyrób przedmiotów żelaznych; handel żelazem.

Żeleźnik, Żelaźnik , rzemieślnik, pracujący koło żelaza, kowal, giser; handlarz żelazem; garnek, kocieł żelazny.

Żeliwiak, wielki piec hutniczy, kopulak.

Żeliwiarnia, oddział w hucie żelaza gdzie stoją kopulaki cz. żeliwiaki.

Żeliwnia, odlewnia żelaza.

Żeliwnictwo, odlewnictwo żelaza.

Żeliwny, wykonany z żelaza lanego.

Żeliwo, żelazo lane.

Żelisławka, gatunek motyla.

Żełw, Żełwica, Żołwica *stpl.*, siostra męża w stosunku do jego żony.

Żełwa, szyldkret.

Żełwica — *p.* Żełw.

Żenada *fr.*, nieśmiałość, zakłopotanie, wstydzenie ś., przymus.

Żenąć *stpl.*, gnać, pędzić.

Żeniaczka, żenienie ś., pora żenienia ś.

Żenić (o mężczyznach) kogoś: dawać mu żonę; **ż. się,** brać żonę.

Żeniec, mężczyzna, który żnie zboże, żeńca, żniwiarz.

Żenować *fr.*, przyprawiać o zakłopotanie, wstydzić, ambarasować; **ż. się,** doznawać zakłopotania, czuć ś. zaambarasowanym, onieśmielonym, wstydzić ś.

Żentyca *rum.* — *p.* Żętyca.

Żeńca — *p.* Żeniec.

Żeńczy, odnoszący ś. do żeńca.

Żeński, odnoszący ś. do żony, t j. do kobiety, kobiecy, niewieści, białogłowski; należący do żony, właściwy żonie; oznaczający płeć żeńską, samiczy; w *bot.*, kwiat **ż.** – mający tylko pręciki; w *gram.*, jeden z trzech rodzajów gramatycznych, wyrażający w końcówkach imion płeć żeńską w kobietach i istotach żywych, a przez podobieństwo rozciągający ś. i na mnóstwo rzeczy nieżyjących; *przen.*, zniewieściały, miękki, łagodny, czuły, tkliwy.

Żeńskość, kobiecość, niewieściość.

Żer, pokarm zwierząt, pasza: iść na **ż.** dzikich zwierząt i ptaków = być przez nich pożartym; *przen.*, zdobycz, łup; iść na **ż.** kogoś a. czegoś = być oddanym na ofiarę, na łup.

Żerca, ten, który żre, pożeracz.

Żerdka *zdr.* od Żerdź.

Żerdzianka, owad z rzędu tęgopokrywych, zgrzypik (fig.).

Żerdziowaty, podobny do żerdzi.

Żerdziowy, odnoszący ś. do żerdzi, z żerdzi zrobiony.

Żerdź, cienki, długi drąg drewniany, tyka, tyczka.

Żeremię, osada bobrów.

Żerminal *fr.*, we francuskim kalendarzu republikańskim nazwa miesiąca od 21 marca do 19 kwietnia.

Żernie *przysł.*, tucznie, tłusto.

Żerność, otyłość, tuczność.

Żernowiec — *p.* Żarnowiec.

Żerny, dający żer, obfity w żer, w paszę tłustą, tuczący; tuczny, tłusty, otyły; chętny do jadła, chciwy na żer.

Żerować, szukać żeru; żywić ś., paść ś., żreć.

Żerowe (-ego), opłata od wypasu trzody chlewnej, wpędzonej do lasu na żołędzie i bukiew.

Żerowisko, miejsce żerowania, gdzie żerują ptaki i zwierzęta; żer, żerowanie, szukanie żeru.

Żerowny — *p.* Żerny.

Żerść, piasek gruboziarnisty, krupowiec.

Żertwa, Żartwa *rus.*, ofiara całopalna; wszelka ofiara: dać, rzucić na **ż-ę** = poświęcić na ofiarę.

Żertwować, składać na ofiarę, ofiarowywać, poświęcać.

Żerunek, żerowanie, poszukiwanie żeru, żerowisko.

Żeściany, wyrobiony z białej blachy, z żeści.

Żeść, cienka blacha żelazna, pobielana cyną.

Żeton *fr.*, znaczek metalowy lub kościany do gry lub do oznaki, jako nagroda; znaczek, dawany przez zarząd jakiegoś towarzystwa, dający prawo wejścia na przedstawienia, dawane przez to towarzystwo; osobna wypłata otrzymywana za udział w posiedzeniach i konferencjach urzędowych.

Żetonik, mały żeton.

Żetonowy, odnoszący ś. do żetonu.

Żęcie *rzecz.*, od Żąć; żniwo.

Żęty, którego żną a. zżęto.

Żętyca, Żentyca *rum.*, serwatka z mleka owczego.

Żgać *dok.* Żgnąć, uderzać czemś ostrem i kołącem; *przen.*, dokuczać, doskwierać komuś.

Żgadło — *p.* Żegadło.

Żglić (się), tlić (ś.).

Żgnąć — *p.* Żgać.

Żleb, szczelina w zboczu górskiem, wyżłobiona osuwającemi ś. okruchami skał, t. j. piargiem (fig.).

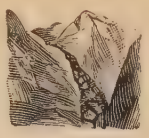

Żlebik *zdr.* od Żleb.

Żlebisty, obfitujący w żleby.

Żłobczasto, Żłobkowato *przysł.*, nakształt żłobka, z wielu żłobkami.

Żłobczasty, Żłobkowaty, mający kształt żłobka, mający po sobie żłobki, t. j. wydrążenia podłużne, laskowany, rurkowaty, karbowany.

Żłobek *zdr.*, od Żłób; **ż.** dla dzieci = zakład dobroczynny do wychowywania niemowląt i dzieci.

Żłobiak, młotek do żłobienia, do wybijania wklęsłości.

Żłobiarka, maszyna do wyrzynania żłobków.

Żłobić, Żłobkować, wydrążać w żłobki, laskować, karbować; bróździć, marszczyć.

Żłobienie, Żłobkowanie *rzecz.* od Żłobić i Żłobkować; wydrążenia, karby nakształt żłobu a. żłobków.

Żłobień — *p.* Żłobkowiec

Żłobik, roślina z rodziny storczykowatych.

Żłobina, jeden z pionowych żłobków na powierzchni kolumny.

Żłobkować — *p.* Żłobić.

Żłobkowanie — *p.* Żłobienie.

Żłobkowatość, właściwość tego, co jest żłobkowate.

Żłobkowaty — *p.* Żłobczasty.

Żłobkowiec, Żłobień, hebel do wyrzynania żłobków (fig.).

Żłobkowy, odnoszący ś. do żłobku.

Żłobowacina, Żłobowina, miejsce wyżłobione, żłobkowate.

Żłobowy, Żłobny, odnoszący ś. do żłobu, dotyczący żłobu.

Żłop, żłopanie; napój, napitek.

Żłopać *dok.* Żłopnąć, pić łapczywie, chłeptać, chlać (o zwierzętach i pogardliwie o ludziach).

Żłopień, rodzaj owada błonkoskrzydłowego.

Żłopnąć — *p.* Żłopać.

Żłób *rzecz.*, wyżłobiona wzdłuż, rynna, koryto, zwłaszcza przyrząd drewniany w kształcie skrzyni po-

dłużnej, w której sypią obrok koniom (fig.); *przen.*, to, co daje wy-

godne życie i obfite jadło, karjera; być u **ż-u** = mieć w obfitości, używać, korzystać z zajmowanego stanowiska dla celów osobistych.

Żmijowa główka — *p.* Żmijowiec.

Żłód, Żłódź, deszcz zlodowaciały, szron.

Żmigrosz, skąpiec, sknera, chciwiec.

Żmija, gad z rzędu wężów nierównołuskich, jadowity (fig.); *przen.*, człowiek zły, złośliwy, niegodziwy.

Żmijka *zdr.* od Żmija; *przen.*, kobieta złośliwa, uszczypliwa.

Żmijogad, płaz czerwonawy z brunatnemi plamami (fig.).

Żmijowaty, podobny do żmii.

Żmijowiec, roślina z rodziny szorstkolistnych, której korzeń ma leczyć od ukąszenia żmii, żmijowa główka (fig.); kamień, który miał leczyć od ukąszenia żmii.

Żmijowisko, zbiór żmij, splecionych ze sobą; miejsce pobytu żmij.

Żmijownik, korzeń żmijowca.

Żmijowy, właściwy żmii, dotyczący żmii; złośliwy, uszczypliwy.

Żmijożółw, rodzaj żółwia półn. ameryk. o długim ogonie i dużej głowie (fig.).

Żminda, roślina z rodziny komosowatych (fig.); sknera, skąpiec; nudziarz.

Żmindacki, skąpy, sknerski.

Żmindactwo, skąpstwo, sknerstwo.

Żmindak — *p.* Żminda.

Żmindzić, być sknerą, skąpić.

Żmud, ciężka, żmudna praca.

Żmuda — *p.* Żmuda.

Żmudny — *p.* Żmudny.

Żmudzić — *p.* Żmudzić.

Żmudzinek koń żmudzkiej rasy małego wzrostu, hester.

Żniwiarka, *for. ż.* od Żniwiarz; maszyna rolnicza do żęcia zboża (fig.).

Żniwiarz, mężczyzna, zajęty żęciem zboża, żeniec, żeńca.

Żniwo, żęcie zboża, zbieranie zboża; czas żęcia zboża; zboże użęte, plon ze zboża; pole, na którem żną; *przen.*, zdobycz, dochód, znaczna korzyść, plon obfity, znaczny zarobek, zbiór, obfitość; *przen.*, plon, zysk pracy.

Żniwny — *p.* Żniwowy.

Żniwować, zajmować ś. żniwem.

Żniwowy, Żniwny, odnoszący ś. do żniwa.

Żokiej *ang.*, **żoryś,** lokaj, jadący ztyłu powozu lub na koniu za panem; człowiek, najęty do jazdy na koniu na wyścigach (fig.).

Żokiejka, czapeczka półkulista z lekkiego materjału, z dużym daszkiem, używana przez żokiejów; kobieta-żokiej.

Żokiejski, odnoszący ś. do żokieja, właściwy żokiejowi.

Żoła, Żoła, popiół, powstający przy ługowaniu potażu, używany do uprawy łąk i wyrobu saletry.

Żołądek, worek błoniasty, umieszczony w górnej części jamy brzusznej, służy do trawienia spożytych pokarmów przy pomocy t. zw. kwasu żołądkowego (fig.); wogóle brzuch,

jama brzuszna: mieć bóle **ż-a;** trawienie, sposób trawienia: mieć dobry **ż.**, lekarstwo dobre na **ż.**; mieć strusi **ż.** = wszystko trawić bez szkody dla organizmu.

Żołądkować się, gniewać ś., irytować ś., zrzędzić.

Żołądkowy, odnoszący ś. do żołądka: sok **ż.** = płyn, wydzielany przez gruczoły śluzowe żołądka, mający własność rozpuszczania białka; choroba **ż-a** = choroba żołądka; lekarz **ż.** = leczący specjalnie na choroby żołądkowe; krople **ż-e** = leczące choroby żołądka; gorączka **ż-a** = pochodząca z choroby żołądka, gastryczna.

Żołądkówka, wódka skuteczna na chorobę żołądka, np. nalana na piołun, korzenie i t. p.

Żołądź, owoc dębu (fig.); kolor trefl w dawnych kartach polskich.

Żołd *nm.*, płaca, dawana wojskom najemnym, pensja, jurgielt; służba wojskowa, wojskowość; *przen.*, wogóle zapłata za jakąś stałą pracę, pensja; być na czyimś **ż-dzie** = być od niego zależnym pod względem materjalnym, pobierać od niego stałe wynagrodzenie z uszczerbkiem swobody osobistej.

Żołdacki, Żołdaczy, odnoszący ś. do żołdaka a. żołdactwa, żołnierski.

Żołdactwo, służba żołnierska, żołnierka; *zbior.*, żołdacy, żołnierze.

Żołdak, żołnierz najęty a. wogóle żołnierz w znaczeniu pogardliwem.

Żołdować, służyć na żołdzie; brać kogoś na żołd.

Żołdownik, żołnierz najemny, służący za żołd, zaciężny.

Żołdowy, Żołdowny, odnoszący ś. do żołdu, najęty za żołd, najemny, zaciężny.

Żołędne (-ego), opłata, pobierana niegdyś przez panów za prawo zbierania żołędzi lub pasania trzody chlewnej w lasach dębowych.

Żołędniak, wieprz, karmiony żołędziami.

Żołędny, odnoszący ś. do żołędzi (koloru w kartach), treflowy.

Żołędzianka, narośl na liściach dębu, wytworzona przez owady, galasówka.

Żołędziowy, odnoszący ś. do żołędzi (owocu dębu), zrobiony z niej.

Żołna, kraskowaty ptak z rodziny tejże nazwy (fig.); w *lm.*, **ż-y,** rodzina ptaków kraskowatych z podrzędu krasek.

Żołnierka, kobieta, służąca w wojsku, kobieta-żołnierz, rycerka; żona żołnierza; służba wojskowa, stan żołnierski.

Żołnierski, odnoszący ś. do żołnierza, właściwy żołnierzowi; po **ż-u** = jak przystoi na żołnierza.

Żołniersko *przysł.*, po żołniersku, jak żołnierz; służyć **ż.** = służyć w wojsku.

Żołnierstwo, stan żołnierski, służba wojskowa, wojskowość; *zbior.*, żołnierze, żołdacy, żołdactwo.

Żołnierszczyzna, służba wojskowa, stan żołnierski; żołnierka, żołnierstwo.

Żołnierz *nm.*, człowiek, służący w wojsku za żołd, odbywający służbę wojskową.

Żołnierzować, być żołnierzem, służyć w wojsku, odbywać służbę wojskową.

Żołnierzyk, mały, młody, żołnierz.

Żółtarz — *p.* Zołtarz.

Żółwica — *p.* Żelwica.

Żona, kobieta względem swego męża, małżonka; wogóle kobieta, niewiasta, białogłowa; śmierć i **ż.** od Boga przeznaczona = nikt nie uniknie śmierci ni małżeństwa, zgodnego z wolą Boga.

Żonaty, mający żonę, ożeniony.

Żoneczka *zdr.* od Żona.

Żongler *fr.*, kuglarz, zręcznie manipulujący przedmiotami, przerzucanemi z ręki do ręki; w wiekach średnich: śpiewak, wykonywający pieśni rycerskie.

Żonglerka, kobieta-żongler; sztuka żonglerska, żonglerstwo.

Żonglerski, właściwy żonglerowi.

Żonglerstwo, sztuka żonglerska, żonglerka; *przen.*, **ż.** myśli, **ż.** słowa = zręczne operowanie pojęciami i słowami dla złudzenia i wprawienia w podziw czytelnika lub słuchacza.

Żonglować, przerzucać zręcznie przedmioty; *przen.* **ż.** słowami = zręcznie dobierać wyrazy, igrać słowami.

Żonisko, brzydka, niemiła żona; poczciwa, dobra żona.

Żonkil *fr.*, gatunek narcyza o żółtych, mocno wonnych kwiatach (fig.).

Żonkoś *pieszcz.*, mężczyzna żonaty; *pgrdl.*, mąż, ulegający żonie, starający ś. jej we wszystkiem dogodzić, pantofel.

Żonobójca, zabójca żony.

Żonobójstwo, zabójstwo żony.

Żonusia *pieszcz.* od Żona.

Żółcian, związek chemiczny solny, w którego skład wchodzi żółć i jakaś zasada.

Żółcianka, ziemia, zawierająca w sobie rudę żelazną, rudowizna żółta; choroba owiec.

Żółciany — *p.* Żółciowy.

Żółcica — *p.* Żółtaczka.

Żółcić, farbować na żółto, żółtym czynić, sprawiać, że coś żółknie.

Żółciecz, drzewo, rosnące w Indochinach i na Cejlonie, za nacięciem wydziela sok żółty, zwany gumigutą, smaczelina.

Żółcieczowate, rodzina roślin dwuliścieniowych, zwrotnikowych.

Żółcieć, Żółknąć, stawać ś. żółtym, nabierać barwy żółtej.

Żółcień, roślina zwrotnikowa z rodziny imbirowatych, z której kłączków wydobywa ś. barwnik żółty, zw. kurkumą, szafraniec (fig.).

Żółciokrew *med.*, choroba, powstała z przedostania ś. żółci do krwi.

Żółciołojak — *p.* Żółciotłuszczak.

Żółciołój — *p.* Żółciotłuszcz.

Żółciomocz *med.*, przejście składników żółci do moczu.

Żółcionośny, wytwarzający żółć.

Żółciopędny, pobudzający organizm do wytwarzania żółci.

Żółciotłuszcz w *med.*, pierwiastek, znajdujący ś. w żółci, w krwi, rdzeniu pacierzowym i mózgowym, w kamykach żółciowych i t. d.

Żółciotłuszczak w *med.*, nowotwór, zawierający masę żółciotłuszczową.

Żółciowaty, podobny do żółci.

Żółciowo *przysł.*, w sposób żółciowy, podobnie do żółci; *przen.*, zgryźliwie, zjadliwie, uszczypliwie, pesymistycznie.

Żółciowy, odnoszący ś. do żółci, właściwy żółci, podobny do żółci woreczek = pęcherzyk w wątrobie napełniony żółcią (fig.). człowiek **ż.**,

przen., zgryźliwy, złośliwy, zrzędziarski, skłonny do gniewu; temperament **ż.** = choleryczny.

Żółcisto *przysł.*, z obfitością żółci, goryczy; zgryźliwie, złośliwie.

Żółcistość, przymiot tego, co jest żółciste.

Żółcisty, pełen żółci, goryczy; zgryźliwy, gniewliwy, złośliwy, zrzędziarski.

Żółciuchny, Żółciuteńki, bardzo żółty, zupełnie żółty.

Żółcizna, kolor żółty, barwnik żółty.

Żółć, ciecz gorzka, żółtawa, zbierająca ś. w pęcherzyku żółciowym w wątrobie i wylewająca ś. do jelit podczas trawienia; gorycz, gorzkość; *przen.*, gniew, złość, irytacja; człowiek bez **ż-i** = nie umiejący ś. gniewać, łagodny; myślałem, że mnie **ż.** zaleje = uniosłem ś. gniewem; świat go **ż-ą** napawał = gniewał, rozgoryczał; **ż.** smolna = woda o nieprzyjemnym zapachu, gęsta, kwaśna, koloru ciemno-brunatnego, wydzielająca ś. podczas pędzenia smoły.

Żółklina, pożółknienie, żółtość na czemś powstała.

Żółknąć, Żółknieć — *p.* Żółcieć.

Żółna — *p.* Żółna.

Żółtaczek, ptak śpiewający, zębodzioby, z rodziny gajówek (fig.).

Żółtaczka, zabarwienie całej skóry na kolor cytrynowo-żółty, występujące przy różnych chorobach, np. przy katarze kiszek z zajęciem wątroby, zapaleniu wątroby, kamieniach żółciowych; motyl z rodziny sówek (fig.).

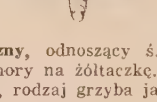

Żółtaczny, odnoszący ś. do żółtaczki, chory na żółtaczkę.

Żółtak, rodzaj grzyba jadowitego.

Żółtawo *przysł.*, nieco żółto, wpadając w kolor żółty.

Żółtawy, nieco żółty, wpadający w kolor żółty.

Żółtko, środek jaja, otoczony białkiem, żółtego lub żółtawo-zielonego koloru, jądro komórki jajowej.

Żółtlica, roślina z rodziny złożonych.

Żółtnik, pierwiastek, znajdujący ś. w żółci, w odchodach, a czasem w moczu, w krwi i pocie.

Żółto *przysł.*, z żółtym kolorem, mając żółty kolor; ma **ż.** w dziobku = jest głupi smarkacz; w połączeniu z przymiotnikami tworzy szereg wyrazów pochodnych, np.: żółtobrudny, żółtozielony.

Żółtobrzuch, mający żółty brzuch; pasibrzuch, smakosz; hołysz, obdartus, zwłaszcza nadęty.

Żółtobrzuchy, mający żółty brzuch; dogadzający brzuchowi, smakoszowski.

Żółtochrom, farba żółta, używana w malarstwie i farbiarstwie, dająca bardzo trwały kolor.

Żółtodrzew, roślina z rodzaju strączynu.

Żółtodzioby, mający żółty dziób; właściwy żółtodziobowi, smarkaczowski.

Żółtodziób, mający jeszcze żółto w dziobie, głupiutki, smarkacz, dzieciak zarozumiały, fąfel.

Żółtodzióbek *zdr.* od Żółtodziób.

Żółtofarbownik, roślina z rodziny rezedowatych, której liście farbują na żółto (fig.).

Żółtokłosy, żółkący ś. kłosami, mający kłosy żółte.

Żółtokrusz, kruszec twardy żółtego pospolicie koloru, ma w sobie miedź, żelazo, siarkę i arszenik.

Żółtonogi, mający żółte nogi.

Żółtonosy, mający żółty nos a. dziób.

Żółtonóg, owad z rzędu błonkoskrzydłych.

Żółtorzytka *zool.*, gatunek czerwonki.

Żółtopla *bot.*, — *p.* Smaczelina.

Żółtoskóry, należący do rasy żółtej.

Żółtosok — *p.* Żółciecz.

Żółtosokowate — *p.* Żółcieczowate.

Żółtość, kolor żółty, żółcizna.

Żółty, mający barwę jednego z siedmiu zasadniczych kolorów tęczy, w widmie słonecznem ukazującego ś. między czerwonym a. zielonym; **ż-a** choroba = żółtaczka; **ż.** przypołudnik = gatunek jaskra; **ż-a** bylica = chryzantema, złocień; pojechać w **ż-ej** karecie = być oddanym do zakładu dla obłąkanych; **ż.,** jak wosk = mający kolor wosku.

Żółw, gad czworonogi, okryty cały pancerzem, z pod którego wysuwają ś. głowa, szyja, krótki ogon i kończyny, lęgnie ś. z jaj (fig.);

iść **ż-iem,** na **ż-iu,** jechać na **ż-iu**= wlec ś. wolno, noga za nogą; powolny, jak **ż.** = b. powolny; wlecze ś., jak **ż.** = noga za nogą; szyk bojowy u starożytnych Rzymian, polegający na tem, że żołnierze okrywali ś. ze wszystkich stron i od góry długiemi tarczami, składającemi ś. na nieprzenikniona dla pocisków nieprzyjacielskich ścianę; rodzaj machiny oblężniczej u starożytnych Rzymian.

Żółwi, Żółwiowy, odnoszący ś. do żółwia, właściwy żółwiowi, zrobiony z żółwia: **ż-ia** zupa; podobny do żółwia, taki, jak u żółwia; iść **ż-im** krokiem = wlec ś. powoli.

Żółwiak, gatunek żółwia.

Żółwiątko, młode żółwia.

Żółwica, żółw samica;—*p.* Żelw.

Żółwiec, zwierzę ssące z rzędu bezzębnych.

Żółwik, mały żółw, młody żółw.

Żółwiojad, ten, który jada żółwie.

Żółwiojedź *blm.* ludzie, karmiący ś. żółwiami.

Żółwiowaty, podobny do żółwia.

Żółwiowy — *p.* Żółwi.

Żółwiozwierz, gatunek żółwia.

Żóraw, ptak z rzędu żórawiowatych, z rodziny tejże nazwy (fig.);

w *lm*, **ż-ie,** rodzina ptaków żórawiowatych; zapuszczać **ż-ia** = zaglądać zgóry, wyciągając szyję, jak żóraw; chodzić, jak **ż.** = prosto, wyciągając nogi; przyrząd do wyciągania wody ze studni w kształcie drąga dwuramiennego na wysokiej podstawie; wogóle dźwignia do podnoszenia ciężarów; dawna machina oblężnicza do wyrzucania kamieni i rozbijania murów twierdzy; **ż.** rozkroczny = podnośnik dwunożny ze zmiennym wysięgiem, lecz nie obrotowy.

Żórawi, właściwy żórawiowi, należący do żórawia; **ż-ie** noski = roślina bodziszek; **ż-ie** jagody = gatunek wrzosu; **ż-ie** oczy — *p.* Żórawnik.

Żórawiątko, młode żórawia, piskle żórawie.

Żórawica, samica żórawia.

Żórawiec, żóraw, rodzaj rośliny; *przen.*, człowiek, lubiący włóczyć ś. po świecie.

Żórawina, roślina z rodziny borówkowatych, rosnąca wśród mchów torfowych, o jagodach czerwonych, kwaśnych, jadalnych (fig.); jagoda tej rośliny.

Żórawinny, Żórawinowy, dotyczący żórawiny (rośliny); zrobiony z żórawiny (owocu).

Żórawiosęp, ptak drapieżny z rzędu sokołowatych, sekretarz (fig.).

Żórawiowaty, podobny do żórawia; w *lm*, **ż-e,** rząd ptaków grzebieniowców.

Żórawiowy — *p.* Żórawi.

Żórawka, rodzaj gry towarzyskiej, staropolskiej.

Żórawniczy, maszynista żórawiowy.

Żórawnik, skamieniałość w kształcie oczu żórawich, oczy żórawie, geranit.

Żrawość, własność tego, co jest żrawe, żrące.

Żrawy, żrący, gryzący.

Żrący, który żre; mający własność przeżerania, t. j. utleniania gwałtownego, gryzący, palący: **ż.** kwas, **ż.** ogień; **ż-e** łzy = gorzkie.

Żreć, jeść chciwie, łapczywie, pożerać; niszczyć przez gwałtowne utlenianie, przeżerać, trawić, gryźć, palić, przepalać; *przen.*, martwić, trapić, wyniszczać siły duchowe: gniew, smutek go żre; **ż.** ziemię, piasek = umrzeć i być pogrzebanym; **ż. się,** być pożeranym; żreć siebie wzajemnie; *przen.*, kłócić ś., sprzeczać ś., gryźć ś.; *przen.*, frasować ś., martwić ś., tracić siły duchowe w jakiejś namiętności: **ż. się** w gniewie, w rozpaczy.

Żuaw *fr.*, żołnierz wojska w Algierze, złożonego z krajowców pod dowództwem oficerów Francuzów (fig.).

Żuawi, właściwy żuawowi, odnoszący ś. do żuawów.

Żuawka, krótki damski kaftanik wierzchni bez rękawów, nie dostający do stanu, otwarty zprzodu, figaro.

Żubr, zwierzę ssące z podrzędu przeżuwających, z rodziny pochworogich, z podrodz. bydła, mieszka w Europie tylko w puszczy Białowieskiej, gdzie go dawniej zwano turem, oraz w Ameryce Północnej, pod nazwą bizona (fig.); *przen.*,

właściciel wielkich posiadłości ziemskich o przestarzałych, krańcowo konserwatywnych pojęciach i przekonaniach.

Żubrować — *p.* Zubrować.

Żubrowy, Żubrzy, właściwy żubrowi, dotyczący żubra.

Żubrówka, roślina z rodziny traw, służąca za pokarm żubrom,

turówka (fig.); wódka, pędzona na tej trawie.

Żubrzę, małe żubra.
Żubrzy — *p.* Żubrowy.
Żubrzyca, samica żubra.
Żubrzyk, mały żubr, młody żubr.
Żubrzyna, mięso żubra.
Żuchać, żuć pomału z powodu twardości pokarmu a. braku zębów.
Żuchel, kęs, kawał.
Żuchew — *p.* Żuchwa.
Żuchwa, szczęka, zwłasz. górna.
Żuchwień, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.).

Żuchwowy, odnoszący ś. do żuchwy.
Żucie *rzecz.* od Żuć; gryzienie.
Żuczek *zdr.* od Żuk.
Żuć, Żwać, gryźć powoli pokarm żuchwami, t. j. szczękami; o zwierzętach przeżuwających: gryźć na nowo pokarm, powracający do gęby; *przen.*, rozważać, rozbierać jakąś sprawę starannie.
Żujka, pokarm zwierząt przeżuwających, na nowo powracający do gęby dla ponownego przeżucia.
Żuk, owad z rzędu tęgopokrywych (fig.); **ż.** kartoflany — *p.* Złotka.

Żukodław, gatunek ptaka, dławik.
Żukowiec, maleńki pajączek z rzędu roztoczy (fig.).

Żuława, niskie wybrzeże jakiejś rzeki, często zalewane i pokrywane iłem, posiadające z tej przyczyny grunt urodzajny.
Żuławczyk, Żuławianin, mieszkaniec żuław.
Żuławianka *for. ż.* od Żuławianin.
Żuławski, odnoszący ś. do do żuławy, właściwy żuławie.
Żupa, kopalnia soli a. dawniej innych minerałów; skład wydobytej soli a. innych minerałów.
Żupan, polska suknia spodnia u dawnych Polaków, na którą wdziewano kontusz (fig.); suknia honorowa; dostojnik, taką suknią odziany, wielkorządca, sędzia najwyższy u dawnych plemion słowiańskich, supan, pan, ban.

Żupanik *zdr.* od Żupan; strój kobiecy w dawnej Polsce.
Żupaństwo, godność żupana; okrąg, prowincja, pozostająca pod władzą żupana.
Żupica, suknia spodnia, żupan, kitlik.
Żupniczy, dotyczący żupnika, właściwy żupnikowi.
Żupnik, dozorca żupy, przełożony nad kopalniami soli (dawniej i innych minerałów).
Żupny, odnoszący ś. do żupy: dozorca **ż.**
Żur, polewka z mąki owsianej; podobna polewka z mąki żytniej, biały barszcz.
Żuraw — *p.* Żóraw.
Żurek *zdr.* od Żur.
Żurnal *fr.*, dziennik, a zwłaszcza pismo perjodyczne z modami; jak z **ż-u** = podług najświeższej mody, elegancko.
Żurnalista, dziennikarz, publicysta.
Żurnalistyka, dziennikarstwo; ogół dziennikarzy; prasa perjodyczna.
Żurnica, gatunek marchwi.
Żurzyć się, okazywać niezadowolenie, gniewać ś., wściekać ś., zrzędzić; o koniu: strzyc uszami.
Żurzyny, pozostałość gęsta po wycedzeniu żuru.
Żuwaczka, gatunek ruchomego i twardego zęba u owadów tęgopokrywych, służącego im do rozdrabiania pokarmów.
Żuwek, Żuwka, lekarstwo, przeznaczone do żucia.
Żuwipalma, rodzaj palmy, rosnącej w Afryce południowej, żuwna, areka (fig.).

Żuwka — *p.* Żuwek.
Żuwna — *p.* Żuwipalma.
Żużel, częściej w *lm.*, **ż-żle,** minerał nawpół stopiony i stwardniały, powstaje w piecu skutkiem stopienia ś. cegieł, minerałów, wrzucanych tam wraz z paliwem, wyrzucany bywa w wielkiej ilości z lawą przez wulkany, odziela ś. od kruszcu przy topieniu.
Żużelarz, robotnik przy piecu hutniczym, wybierający krukiem żużle z roztopionej rudy.
Żużelasty, Żużelisty, Żużelowaty, mający kształt żużlów, pełen żużlów, nie oczyszczony z żużlów.
Żużelokrusz, kruszec kobaltowy.
Żużlować, oczyszczać z żużli.
Żużlowaty — *p.* Żużelisty.
Żużlowiec, kamień sztuczny niewypalany w postaci cegły, wykonany z mieszaniny żużli i wapna.
Żużlowy, odnoszący ś. do żużli.
Żuźmant, rodzaj wykwintnej suknі kobiecej w czasach saskich.
Żwacz, mięsień twarzowy, służący do żucia pokarmów (fig.); jeden

z głównych oddziałów żołądka u zwierząt przeżuwających, skąd pokarm powraca do gęby do ponownego pożucia (fig.).

Żwać — *p.* Żuć.
Żwadło, Żwak — *p.* Żwacz.
Żwawiec, człowiek żwawy, żywego temperamentu, obrotny.
Żwawo, Żwawie *przysł.*, ze żwawością, żwinnie, szybko.
Żwawość, żywość, zwinność, obrotność.
Żwawy, żywy, chyży, prędki we wszystkiem; zwinny, obrotny; gorący, namiętny, gwałtowny, ognisty: **ż-a** dysputa, **ż-a** utarczka.
Żwir, gruby piasek, cząsteczki pokruszonych skał.
Żwirować, wysypywać żwirem: **ż.** drogę; wykładać lufę strzelby, jakby żwirem, drobnemi cząsteczkami metalu innej barwy.
Żwirowato *przysł.*, na podobieństwo żwiru; z oblitością żwiru.
Żwirowaty, pełen żwiru, podobny do żwiru.
Żwirowiec, ptak siewkowaty z rodziny siewek (fig.).

Żwirowisko, kupa żwiru.
Żwirownia, kopalnia żwiru.
Żwirówka, strzelba żwirowana: droga, usypana żwirem, szosa.

Życica, roślina z rodziny traw (fig.).

Życie, zespół sił wewnętrznych w organizmie ludzkim, zwierzęcym

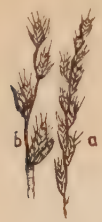

i roślinnym, mocą których organizm ten kształci ś., rośnie, trwa i mnoży ś., stan organizmu żywego; wiek człowieka a. zwierzęcia od narodzin do śmierci; kochać coś nad ż. = gorąco; nastawać na czyjeś ż., targnąć ś. na czyjeś ż. = chcieć kogoś przyprawić o śmierć; dokonać ż-a = umrzeć; żywot, bieg żywota, wiek; utrzymywanie życia, pędzenie życia; drogie tu ż.; mieszkanie z **ż-iem** = z wiktem; dawać na ż. = dawać na utrzymanie, sposób, w jaki ktoś zarabia na utrzymanie, sposób, w jaki ktoś żyje; pędzić ż. uczciwe, nieuczciwe; stan duszy po śmierci: ż. wieczne, ż. przyszłe; biografja, żywot, życiorys; pierwiastek żywotności w całej naturze, we wszechświecie, jako przeciwstawienie tworom nieżyjącym, byt organiczny; istnienie wogóle: wprowadzać w **ż-e**, powołać do **ż-ia**; zapał werwa, ożywienie: tańczyć, rozprawiać z **ż-iem**; *pieszcz.*, moje **ż!** = moje kochanie!, moje złoto!, moje serce! i t. d.

Życiobójczy, zabijający.

Życiodawca, dawca życia, ojciec, rodzic; początek, źródło czegoś.

Życiodawczy, Życiodajny, dający życie, ożywiający.

Życiodawczyni, matka, rodzicielka.

Życiodrzew — *p.* Żywotnik.

Życiopis, Życiopisarz, opisujący czyjeś życie, czyjś żywot, żywotopisarz, biograf.

Życiopiski, Życiopisarski, dotyczący życiopisa, biograficzny.

Życiopismo, Życiopis, opis życia, biografja, żywot, życiorys.

Życiopistwo, Życiopisarstwo, sposób układania życiorysów, literatura biograficzna.

Życiorys, opis czyjegoś życia, biografja.

Życiowość, właściwość, cecha tego, co daje życie.

Życiowy, dotyczący życia, właściwy życiu; odnoszący ś. do praktyki życiowej, wypływający z doświadczeń życiowych.

Życzący, ten, który wyraża jakieś życzenie, objawiający jakieś życzenie, pragnący czegoś; dawna nazwa trybu warunkowego w tych wypadkach, jeśli wyraża jakieś życzenie, np.: obym był fałszywym prorokiem.

Życzenie *rzecz.* od Życzyć; to, czego ktoś sobie życzy, powinszowanie: składać komuś **ż-a**, najserdeczniejsze **ż-a** i t. d.

Życzka, wstążeczka ponsowa.

Życzliwie *przysł.*, z życzliwością.

Życzliwiec, człowiek życzliwy komuś.

Życzliwość, życzenie komuś dobrze, sprzyjanie komuś, stosunek życzliwy względem kogoś: okazać komuś **ż.** = okazać mu ś. nie niechętnym, dobrze usposobionym, pragnącym, aby mu było dobrze.

Życzliwy, dobrze życzący komuś, przyjazny, chętny, skłonny ku komuś a. czemuś, nie niechętny i nie obojętny względem kogoś a. czegoś; pozostaję szczerze **ż.** = sposób grzecznego, ale dość zimnego zakończenia listu.

Życzyciel, ten, kto komuś dobrze życzy, kto komuś sprzyja.

Życzyć, okazywać ś. życzliwym względem kogoś, sprzyjać komuś, pragnąć dobra dla kogoś, okazywać ś. względem kogoś przyjaznym, chętnym; wyrażać komuś swoje życzenia, składać życzenia z powodu jakichś uroczystości, imienin, świąt, wesela i t. p., winszować; życzliwie radzić, dawać poczciwą radę; **ż.** komuś dobrze = pragnąć, by mu ś. powodziło; czego pan sobie **ż-y?** = uprzejmy sposób zapytania osoby, zwracającej ś. do kogoś z jakimś interesem, prośbą, zapytaniem i t. p.

Życiany, witaminy.

Żyć, odbywać wszelkie funkcje organiczne, właściwe danemu ustrojowi, ludzkiemu, zwierzęcemu a. roślinnemu; nie umierać, być przy życiu, być żyjącym, istnieć, egzystować; karmić ś., żywić ś., odżywiać ś: ż. roślinami, mięsem, nabiałem; **ż.** powietrzem = prowadzić nędzne życie, nie mieć środków na utrzymanie; utrzymywać ś., zarabiać na życie: **ż.** z pracy, z jałmużny, z grabieży; wieść taki lub inny żywot, prowadzić ś., postępować: **ż.** uczciwie, nieuczciwie, skromnie, wystawnie, po pańsku; mieszkać, przebywać gdzieś, przestawać, obcować, przyjaźnić ś., mieć stosunki z kimś; **ż.** z kobietą, **ż.** na wiarę z panną, z cudzą żoną = utrzymywać stosunek miłosny poza małżeństwem; **ż.** z kogoś=żyć z czyjejś pracy a. darów, udzielanych przez kogoś; **ż.** dla siebie = pędzić żywot egoistyczny, być samolubem; umieć **ż.** = być oszczędnym, a. hulać, używać życia; nie ma z czego **ż.** = nie ma środków utrzymania; przestać **ż.** = umrzeć; niech żyje! radosny okrzyk, wyrażający dobre życzenia względem kogoś, wiwat!; *przen.*, **ż.** w pamięci ludzi = być pamiętanym, nie ulegać zapomnieniu.

Żyd, mężczyzna, należący do narodu izraelskiego i wyznania mojżeszowego; handlarz, kramarz; *przen.*, lichwiarz, nieuczciwy handlarz; *żart.*, plama na papierze z atramentu; kiedy bieda, to do **Ż-a** = w razie potrzeby trzeba ś. nieraz udać o pomoc do osoby nie lubianej; iść na **Ż-y** = do sklepów żydowskich po zakupy; kupić coś na **Ż-ach** = w sklepie żydowskim; **Ż-y** wozić= kiwać ś. drzemiąc na siedzeniu; **Ż-a** w brodę całować = pożyczyć od niego pieniędzy; **Ż-om** wodę nosić a. w piecu palić = wykonywać najniższą pracę.

Żydek, *zdr.* od Żyd.

Żydostwo — *p.* Żydowstwo.

Żydowczyzna — *p.* Żydowszczyzna.

Żydowieć, nabierać cech żydowskich, stawać ś. podobnym do Żyda.

Żydowię, chłopiec, wyrostek żydowski, bachur żydowski, Żydzię.

Żydowin, Żyd uczony, mędrzec żydowski; wogóle żyd.

Żydowski, właściwy Żydom, odnoszący ś. do Żydów, należący do Żydów: język **ż.** = hebrajszczyzna a. szwargot Żydów polskich; taki, jak u Żydów; **ż-a** smoła, **ż.** klej = zimny klej, asfalt; po **ż-u** = w języku żydowskim, *przen.*, jak Żyd, sposobem żydowskim.

Żydowstwo, Żydostwo, ogół cech, właściwych Żydom; *zbior.*, Żydzi, tłum żydowski; naród żydowski, ogólnie wzięty.

Żydowszczyzna, Żydowczyzna, ogół cech żydowskich, wszystkiego, co jest właściwe narodowi żydowskiemu, jego zwyczaje, język i t. p.; część miasta, zamieszkała przez Żydów.

Żydóweczka *zdr.* od Żydówka.

Żydówica, Żydowica *pgrdl.*, Żydówka, kobieta żydowska.

Żydówka, kobieta żydowska, handlarka, przekupka, kramarka żydowska.

Żydziak, Żydziaczek, chłopiec żydowski, bachur.

Żydziątko — *p.* Żydzię.

Żydzieć, stawać ś. Żydem, nabierać cech właściwych Żydom, żydowieć.

Żydzię, Żydziątko, dziecię żydowskie.

Żydzina, biedny, nędzny Żyd; Żyd, budzący politowanie.

Żydzisko, wstrętny, niegodziwy Żyd.

Żygadło, Żygadła, rodzaj kaktusa, opuncja.

Żyjący, ten, który żyje; język **ż.** = będący współcześnie w użyciu, którym mówią ludzie dzisiejsi; *rzecz.*, człowiek, który żyje, śmiertelnik.

Żyjątko, istota, mająca życie, twór żyjący, zwłaszcza drobny, mikroskopijny organizm zwierzęcy.

Żyłak, rozszerzenie lub nabrzmie-

nie żyły, wężykowato wydłużone i rozmaicie powyginane (fig.).

Żylasty, Żylisty, podobny do żyły, mający kształt żyły; obfitujący w żyły, pełen żył; mający mocne żyły; o mięsie: twardy, łykowaty z powodu obfitości żył.

Żylenica, owad siatkoskrzydły, rodzaj rośliny.

Żyleniec, roślina dwuliścienna z rzędu różanych, z podrodziny pięciornikowatych (fig.).

Żylnik, gatunek kamieni lub skał, składający żyły kruszcowe.

Żylny, właściwy żyłom, odnoszący ś. do żył: krew **ż-a** = płynąca po żyłach ku sercu, zużyta.

Żyła, naczynie krwionośne w organizmie, doprowadzające krew zużytą do serca, wena; w *geol.*, szczelina w skałach, wypełniona inną skałą, minerałem, rudą i t. p.; pokład jakiegoś kruszcu a. minerału: **ż.** węgla kamiennego, żelaza, złota i t. p.; *przen.*, **ż.** złota = źródło obfitego dochodu; *przen.*, wyzyskiwacz, lichwiarz, człowiek nieużyty.

Żyłka *zdr.* od Żyła; *bot.*, nerw w liściu, jako ostatnie rozgałęzienie łodyżki liściowej; linja wężykowata odmiennej barwy w jakimś minerale, np. w marmurze; prążki jaśniejsze a. ciemniejsze na drzewie, naturalne lub sztuczne; *przen.*, skłonność do czegoś: **ż.** do kart, do pijaństwa, **ż.** do koni, **ż.** kupiecka, *przen.*, ślad, oznaka, drobna cząstka czegoś: niema w nim **ż-i** uczciwości.

Żyłkoskrzydły — *p.* Siatkoskrzydły.

Żyłkowaty, obfitujący w żyłki, pełen żyłek.

Żyłocisk, narzędzie do ściskania żył dla wstrzymania krwotoku, pinsetka.

Żyłokruch *geol.*, odstęp różnej wielkości między żyłą kruszcową a przypierającą do niej skałą, napełnionej iłem, marglem lub jakąkolwiek glinką.

Żyłopór *geol.*, rozpadlina w żyle kruszcowej.

Żyłospój *anat.* — *p.* Wiąz.

Żyłościsk, kurczowe naprężenie ś. muskułów szyi, przyciskające żyły szyjowe.

Żyłowacieć, stawać ś. żyłowatym.

Żyłować, wyrzynać żyły z mięsa, oczyszczać mięso z żył; *przen.*, **ż.** kogoś=zanudzać, zamęczać, np. nadmierną pracą, narzucaniem obowiązków i t. p.; wyzyskiwać kogoś; **ż. się,** być żyłowanym; *przen.*, zamęczać ś., trudzić ś. nad siły.

Żyłowaty, żylasty, łykowaty; mający po sobie żyły, żyłki, fladrowany.

Żyr — *p.* Żer; **ż.** zajęczy = roślina, zwana też sałatą zającą; **ż.** wilczy = gatunek maku polnego.

Żyrafa, zwierzę ssące przeżuwające, z rodziny tejże nazwy, o wysokich nogach i długiej szyi, mieszka w Afryce środkowej (fig.); w *lm.*, **ż-y,** rodzina zwierząt przeżuwających, *żart.*, człowiek wysoki i chudy, o długiej szyi.

Żyrafię, młode żyrafy.

Żyrandol *fr.*, ozdobny świecznik wiszący, o kilku ramionach, t. zw. pająk (fig.).

Żyrant *wł.*, przekazujący weksel osobie trzeciej (a ten następnemu i t. d.), poręczający weksel, poręczyciel.

Żyrny, tłusty.

Żyro *wł.*, przelew, formuła pisania na odwrotnej stronie wekslu, zawierająca przekazanie tegoż wekslu na osobę trzecią; poręczenie zapłaty wekslu.

Żyrondysta *fr.*, członek stronnictwa republikańskiego umiarkowanego w pierwszej rewolucji francuskiej.

Żyrować, przekazać, ustąpić weksel osobie drugiej, poręczyć wypłatę wekslu.

Żytko *zdr.* od Żyto.

Żytni, Żytny, odnoszący ś. do żyta, zrobiony z żyta: mąka **ż-ia;** zrobiony z mąki żytniej: chleb **ż.**

Żytnica, śpichlerz na żyto, gumno.

Żytniowy — *p.* Żytni.

Żytniówka, wódka, pędzona na życie.

Żytnisko, pole, skąd zebrano żyto.

Żytny — *p.* Żytni.

Żyto, roślina z rodziny traw, znane zboże, dające mąkę na chleb (fig.).

Żyw — *p.* Żywy; kto **ż.** = wszyscy, co żyją, wszyscy bez wyjątku.

Żywcem *przysł.*, **ż.** wziąć, schwytać = nie umarłego, żyjącego, za życia; *przen.*, całkowicie, dokładnie (np. przepisane).

Żywe, żyjąca, zdrowa część ciała: ukłuć do **ż-ego** = tak, że boli; *przen.*, dotknąć do **ż-ego** = obrazić boleśnie, dokuczyć.

Żywica, ciało szkliste, kruche, pół przezroczyste, białe, żółte lub brunatne, topiące ś. i palne, wydzielane z pni i gałęzi niektórych drzew.

Żywiciel, człowiek, który żywi kogoś, pracuje na jego utrzymanie.

Żywicielka *for. ż.* od Żywiciel.

Żywicowaty, Żywiczasty, podobny do żywicy, wydający żywicę, obfitujący w żywicę.

Żywiczasty — *p.* Żywicowaty.

Żywiczka, roślina, zwana też szałwią leśną (fig.).

Żywiczlin, drzewo afrykańskie szyszkowe z rodziny cyprysowatych, wydzielające żywicę sandarakę.

Żywiczny, zawierający w sobie żywicę; wydzielający żywicę.

Żywić, karmić, dawać jeść, dostarczać żywności, dawać na życie; pozostawiać przy życiu, nie zabijać; powoływać do życia, ożywiać kogoś; *przen.*, podniecać, podsycać: drzewo **ż-i** ogień; **ż.** nadzieję = spodziewać ś. czegoś; **ż.** w sercu gniew, urazę, nienawiść = chować, zachowywać; **ż. się,** karmić ś., przekarmiać ś.; **ż. się** czemś=utrzymywać ś. z czegoś; *przen.*, zasilać ś., mieć pomoc z czegoś, czerpać skąd.

Żywiec, roślina z rodziny krzy-

żowych (fig.); żywa rybka, nasadzona na haczyk wędki na przynętę: brać na **ż-ą**; człowiek żywego temperamentu.

Żywię, mały twór żyjący, istotka żyjąca.

Żywignąć — *p.* Żywokost.

Żywik, jedno z przeobrażeń skorupiaka garnelowatego, zw. leandrem (fig.); wogóle larwa skorupiaków.

Żywina, Żywizna, istota żyjąca, stworzenie.

Żywioł, według nauki filozofów starożytnych, jeden z czterech zasadniczych składników wszechświata, pierwiastek natury, element: ziemia, woda, powietrze i ogień; wogóle siła przyrody i jej przejaw, zwłaszcza potężny; to, co żywi, karmi, podsyca, zachęca, podnieca, materjał czegoś: drzewo jest **ż-em** ognia; istota żywa, twór; to, co komuś a. czemuś jest właściwe, przyrodzone: być, jak w swoim **ż-le** = dobrze, swojsko gdzieś ś. czuć.

Żywiołek, drobna istota żywa, żywię.

Żywiołowo *przysł.*, tak, jak żywioł, w sposób właściwy żywiołowi, rozpędnie, gwałtownie.

Żywiołowy, odnoszący ś. do żywiołu, należący do żywiołów, będący ich przejawem; taki, jak żywioł, potężny, nieujarzmiony, nieposkromiony: **ż-a** siła przyrody, namiętności.

Żywiuchny, Żywiutki, Żywiuteńki, zupełnie żywy.

Żywizna, zapas żywności, prowjant.

Żywłoga, gatunek zwierzokrzewu (fig.).

Żywnie *przysł.*, zupełnie, zgoła, bez wyjątku, bardzo, wielce, niezmiernie, mocno; co mi ś. **ż.** podoba = wszystko, co mi ś. podoba.

Żywnostka, skromny posiłek, prosty pokarm.

Żywnościowy, dotyczący żywności, dostarczający żywności, zajmujący ś. żywnością, prowjantowaniem.

Żywność, wszystko, co służy do utrzymania życia, co żywi, karmi, strawa, pokarm, pożywienie, jedzenie, jadło, prowjant.

Żywny, pożywny, sytny, posilny, posilający.

Żywo *przysł.*, żywcem, przy życiu; szybko, żwawo, zwinnie, pośpiesznie; jako **ż.!** = przysięgam!, słowo daję, prawdziwie; co **ż.!** = jak najprędzej, jak najszybciej, duchem.

Żywociarski, dotyczący żywociarza a. żywociarstwa.

Żywociarstwo, układanie żywotów, biografij.

Żywociarz, autor życiorysu, biograf, życiopis, żywotopisarz.

Żywocina, żywa istota, żywię, żywina.

Żywojadacz, pożeracz żywych istot.

Żywokost, roślina dwuliścienna z rodziny szorstkolistnych (fig.).

Żywolist, roślina dwuliścienna z rzędu owadożernych, rodziny rosiczkowatych, muchołówka (fig.).

Żywomyślny, mający żywą myśl.

Żywopłot, płot, utworzony z rozrośniętych gęsto krzewów kolczastych, akacji, karaganu i t. p. roślin krzewiastych, sztucznie przycinanych.

Żyworodka, rodzaj ślimaka brzuchonogiego, u nas często spotykany, nalęgota (fig.).

Żyworodny, wydający żywe potomstwo.

Żyworód, ryba koścista, skrzelowata, gardłopłetwa.

Żywosrebrzyć (się), przemieniać (ś.) w żywe srebro, powlekać (ś.) żywem srebrem.

Żywość, żwawość, rzeźkość, żywe, czynne usposobienie: **ż.** umysłu, charakteru, temperamentu; w *stylist*, **ż.** stylu = styl, polegający na pobudzaniu wyobraźni i zaciekawianiu czytelnika drogą doboru wyrazów i form gramatycznych, tudzież szyku wyrazów.

Żywot, brzuch, zwłaszcza dolna jego część; wnętrze brzucha, jama brzuszna, trzewia, jelita wraz z żołądkiem; macica niewieścia; życie, pobyt na ziemi, czas pozostawania przy życiu, bieg życia; **ż.** wieczny, **ż.** po śmierci = byt pośmiertny duszy, życie nieśmiertelne duszy po śmierci ciała; sposób życia, stan życia, powołanie, zajęcie, fach: **ż.** żołnierski, zakonny, świecki i t. p.; biografja, życiorys, opis życia, zwłaszcza jakiegoś świętego.

Żywotlin, rodzaj rośliny.

Żywotliwy, zdolny do życia.

Żywotni — *p.* Żywotny.

Żywotnik, rodzaj drzewa szpilkowego, zwany inaczej życiodrzewem, drzewem życia a. tują (fig.).

Żywotność, władza żywotna, siła życia, zdolność do życia, ważność, powaga, dostojność czegoś.

Żywotny, dotyczący żywota, t. j. brzucha, brzuszny; dający życie, ożywiający, życiodajny, potrzebny do życia; mający w sobie siłę życia, zdolny do życia; ważny, poważny, palący: **ż-a** kwestja; w *gram.*, oznaczający żywą istotę, człowieka a. zwierzę: imię **ż-e.**

Żywotodajny, dający życie, ożywiający powołujący do życia.

Żywotopisarski, dotyczący żywotopisarza a. żywotopisarstwa.

Żywotopisarstwo, pisanie biografij, żywotów, hagjografja.

Żywotopisarz, autor żywotów, hagjograf, biograf.

Żywotosprawny — *p.* Żywotodajny.

Żywotowy, dotyczący żywota; odnoszący ś. do życia.

Żywotwórny, Żywotwórczy — *p.* Żywotodajny.

Żywoziół — *p.* Żywopłon.

Żywy, mający życie, będący przy życiu, obdarzony życiem; taki, jakgdyby żył, podobny do żywego; jasny, nieciemny, jaskrawy: **ż.** kolor, malować coś w **ż-ych** barwach = opowiadać o czemś w sposób barwny, obrazowy; rzeżki, żwawy, pobudliwy, czynny: **ż.** umysł, charakter; świeży, czerstwy: **ż-e** kolory na twarzy; widoczny, namacalny, przekonywający, dowodny: **ż.** dowód, **ż-e** kłamstwo = bijące w oczy, wierutne; o wodzie: w ruchu będący, nie stojący, wciąż płynący: zdrój **ż-ej** wody; ognisty: **ż-e** oczy, **ż.** wzrok; żarzący ś.: **ż-e** węgle, **ż.** o-

gień; łatwo unoszący ś., porywczy: **ż.** temperament; **ż-e** srebro = rtęć, merkurjusz; to istne **ż-e** srebro = to człowiek bardzo żywego usposobienia, niespokojny, niestateczny; **ż.** płot = żywopłot; **ż.** obraz = malownicza grupa osób, przybranych w kostjumy i wyobrażających jakąś scenę historyczną a. symboliczną: ledwie **ż.** = na pół umarły; na Boga **ż-ego!** zaklinam cię w imię Boga!; jako **ż-o!** = nigdy!, przenigdy!; żaden **ż.** człowiek, żaden **ż.** duch, żadna **ż.** dusza, żadna **ż.** noga = nikt a nikt; **ż.** głos = ustne opowiadanie albo wykład; **ż.** styl = pobudzający wyobraźnię czytelnika lub słuchacza drogą doboru wyrazów i form gramatycznych, tudzież szyku wyrazów; mieć coś w **ż-ej** pamięci = dobrze pamiętać; stał, jak **ż.** kamień = jak słup, jak skała; w **ż-e** oczy = wprost, w same oczy: szydzić z kogoś w **ż-e** oczy; kłamać w **ż-e** oczy = bezczelnie; kradnie w **ż-e** oczy = z przed oczu; w żaden **ż.** sposób = żadną miarą, żadnym sposobem, nigdy; **ż.** kamień, **ż.** opoka = rodzima, naturalna; urazić, ranić w **ż-e** mięso = w bolesne miejsce, w żyjące tkanki ciała; zaklinać ś. w **ż.** pień, w **ż-e** kamienie = przysięgać solennie, uroczyście; *rzecz.*, człowiek żywy.

Żyzno *przysł.* — *p.* Żyźnie.

Żyzność, własność tego, co jest żywe, płodność, urodzajność.

Żyzny, wydający wiele owoców, płodny, plenny, urodzajny.

Żyźnie, Żyzno *przysł.*, urodzajnie, obficie.